Quinti Horatii Flacci
OPERA.

Interpretatione & Notis Illuſtravit

LUDOVICUS DESPREZ,

Cardinalitius ac Rhetor Emeritus,

JUSSU

Chriſtianiſſimi REGIS,

IN USUM

Sereniſſimi DELPHINI,

AC

Sereniſſimorum Principum BURGUNDIÆ

ANDIUM, BITURIGUM.

Huic EDITIONI accedere

ITA Horatii, cum DACERII Notis;

Ejuſdem Chronologia Horatiana, & Præfatio:

De SATYRA ROMANA.

EDITIO NONA.

LONDINI,

Impenſis J. J. & P. KNAPTON, R. WILKIN, D. MIDWINTER, A. BETTESWORTH & C. HITCH, W. INNYS & R. MANBY, R. ROBINSON, J. BATLEY, A. WARD, T. LONGMAN, J. CLARKE, & S. BIRT. MDCCXXXIV.

933

FH
MVSEVM
BRITANNICVM

Q. HORATII FLACCI VITA,

PER

LUDOVICUM DESPREZ.

QUINTUS [a] HORATIUS FLACCUS in Venuſio Apuliæ oppido natus eſt. [b] Patrem habuit libertinum, & exactionum coactorem. Salſamentarium ſcribunt aliqui : eo quod in altercatione quidam Horatio exprobraverit, *Quoties ego vidi patrem tuum brachio ſe emungentem ?* Cujus dicterii meminit Tullius 4, ad Heren. [c] Natalem ejus ponunt duobus annis ante conjurationem Catilinariam, L. Aurelio Cotta & Manlio Torquato iterùm Conſulibus. [d] A patre Romam puer deductus, ibique honeſte educatus, atque liberalibus diſciplinis inſtitutus eſt. [e] Orbilium grammaticum audivit. [f] Româ Athenas ſe contulit, Philoſophiæ diſcendæ causâ. [g] Athenis cum verſaretur, annum ætatis agens viceſimum tertium, à

a Lib. 2. Satira 1. verſu 35.
b. Lib. 1. Sat. 4, & 6
c Lib. 3. Od. 21. Epod. 13.
d Lib. 1, Sat. 6. Lib. 2. Epiſt. 2. v. 41
e Lib. 2. Epiſt. 1.
f Lib. 2. Epiſt. 1.
g Lib. 2. Od. 7. Lib. 3. Od. 14. Lib. 1. Sat. 6. v. 48.

Bruto abſtractus ad civile bellum, ac tribunus militum factus, Philippenſi cladi interfuit. [h] Tum victus, & bonis exutus paternis, paupertate conflictatus ad poeſim animum appulit. [i] Hinc Mæcenatis amicitiam demeruit: ac per eum ſubinde cum Auguſto reconciliatus, utrique valde charus extitit, & liberaliter ditatus. [k] Suetonio etiam teſte, primum Scriba Quæſtorius fuit, poſt veniam ab Auguſto impetratam. [l] Animo erat à tumultibus urbanis alieno, ſeceſſumque amabat. Apud Sabinos autem libenter morabatur in fundulo ſuo, quem deſcribit Lib. 1. Epiſt. 16. [m] Hinc ſcribendarum Epiſtolarum munus ab Auguſto oblatum detrectavit. [n] Victus frugalitatem cum munditia dilexit. [o] Fuit corporis habitu brevi & obeſus. De ingenii ſcriptorumque elegantia nihil eſt quod dicam, cum tot ſæcula non ſine admiratione prædicarint junctam ab eo in carminibus Anacreontis ſuavitatem cum Pindari virtute & ſublimitate: in ſermonibus vero eam dicacitatem urbanam, quâ nihil ſolertius & ſagacius. Mortuus eſt anno Ætatis 57. Erravitque librarii manus ex Suetonio ſcribentis 59. [p] Auguſtum hæredem palam nuncupavit. Humo conditus eſt in extremis exquiliis, juxta Mæcenatis tumulum.

---

h. Lib. 2. Epiſt. 2.
i Lib. Od. 18. Lib. 3. Od. 16. Epod. 1.
k Lib. 2. Sat. 6. v. 36.
l Lib. 1. Sat. 6. Lib. 1. Epiſt. 10.
m Sueton. in vita Horatii.
n Lib. 1. Od. 31. Lib. 2. Sat. 6. Lib. 1. Epiſt. 5.
o Lib. Sat. 3. Lib. 1 Epiſt. 4, & 20.
p Sueton. cit.

Q. HORATII FLACCI VITA; E SUETONIO.

QUINTUS HORATIUS FLACCUS, Venuſinus, patre, ut ipſe quidem tradit, libertino, & exactionum coactore: ut vero creditum eſt, ſalſamentario: quum illi quidam in altercatione exprobraſſet, Quoties ego vidi patrem tuum cubito ſe emungentem? *Bello Philippenſi excitus à M. Bruto Imperatore, Tribunus militum meruit: victiſque partibus, veniâ impetratâ, ſcriptum Quæſtorium comparavit: ac primò Mæcenati, mox Auguſto in gratiam inſinuatus non mediocrem in amborum amicitia locum tenuit. Mæcenas quantoperè eum dilexerit, ſatis demonſtratur illo Epigrammate,*

Ni te viſceribus meis, Horati,
Plus jam diligo, tu tuum ſodalem
Hinno me videas ſtrigoſiorem.

Sed multo magis extremis, tali ad Auguſtum elogio: Horatii Flacci, ut mei, eſto memor. *Auguſtus Epiſtolarum quoque ei officium obtulit, ut hoc ad Mæcenatem ſcripto ſignificat:* Antè ipſe ſufficiebam ſcribendis epiſtolis amicorum: nunc occupatiſſimus & infirmus, Horatium noſtrum te cupio adducere. Veniet igitur ab iſta paraſitica menſa ad hanc regiam, & nos in epiſtolis ſcribendis adjuvabit. *Ac ne recuſanti quidem aut ſuccenſuit quicquam, aut amicitiam ſuam ſuggerere deſtitit. Extant epiſtolæ, è quibus, argumenti gratia, pauca ſubjeci.* Sume tibi aliquid juris apud me, tanquam ſi convictor mihi fueris. Rectè enim & non temerè feceris, quoniam id uſus mihi tecum eſſe volui, ſi per valetudinem tuam fieri poſſet. *Et rurſus:* Tui qualem habeam memoriam, poteris ex Septimio quoque noſtro audire: nam incidit ut coram illo fieret à me tui mentio. Neque enim, ſi tu ſuperbus amicitiam noſtram ſpreviſti, ideo nos quoque ἀνθυπερφρονῶμεν. *Præterea ſæpe eum, inter alios jocos,* puriſſimum penem & homuncionem lepidiſſimum *appellat: unaque & altera liberalitate locupletavit. Scripta quidem ejus uſque adeo probavit, manſuraque perpetuo credidit, ut non modo ſeculare carmen componendum injunxerit, ſed & Vindelicam victoriam Tiberii Druſique, privignorum ſuorum: eumque coegerit propter hoc, tribus carminum libris ex longo intervallo quartum addere. Poſt ſermones vero lectos quoſdam, nullam ſui mentionem factam ita ſit quæſtus:* Iratum me tibi ſcito, quod non in pleriſque ejuſmodi ſcriptis mecum potiſſimum loquaris. An vereris ne apud poſteros infame tibi ſit, quod videaris familiaris nobis eſſe? *Expreſſitque Eclogam, cujus initium eſt;*

Quum tot ſuſtineas & tanta negotia ſolus,
Res Italas armis tuteris, moribus ornes,

Legibus

Legibus emendes: in publica commoda peccem,
Si longo ſermone morer tua tempora, Cæſar.

Habitu corporis brevis fuit, atque obeſus; qualis & à ſemetipſo in Satyris deſcribitur, & ab Auguſto hac Epiſtolâ: Pertulit ad me Dionyſius libellum tuum, quem ego (ne accuſem brevitatem) quantuluſcunque eſt, boni conſulo. Vereri autem mihi videris ne majores libelli tui ſint, quam ipſe es, ſed ſi tibi ſtatura deeſt, corpuſculum non deeſt. Itaque licebit in ſextariolo ſcribas, quum circuitus voluminibus tui ſit ὀγκωδέστερος ſicut eſt ventriculi tui.

Vixit plurimum in ſeceſſu ruris ſui Sabini, aut Tiburtini: domuſque ejus oſtenditur circa Tiburni luculum.

Venerunt in manus meas & Elegi, ſub ejus titulo, & Epiſtola proſa oratione, quaſi commendantis ſe Mæcenati. Sed utraque falſa puto: nam Elegi vulgares: Epiſtola autem obſcura: quo vitio minimè tenebatur. Natus eſt VI. Id. Dec. C. Cotta & L. Torquato Conſulibus. Deceſſit V. Kal. Dec. C. Marcio Cenſorino & C. Aſinio Gallo Conſulibus, poſt nonum & quinquageſimum annum: hærede Auguſto palam nuncupato, quum, urgente vi valetudinis, non ſufficeret ad obſignandas teſtamenti tabulas Humatus & conditus eſt extremis Eſquiliis juxta Mæcenatis tumulum.

V. Clar. *AND. DACERII*

NOTÆ

IN VITAM

Q. HORATII FLACCI.

Horatii Flacci vita è Suetonio.] Hanc vitam Porphyrio diſertè adjudicat Suetonio in Notis ſuis ad Epiſt. 1. Lib. II. his verbis, *Auguſto increpanti Horatium, quod non ad ſe quoque plurima ſcriberet, ut Suetonius auctor eſt, imprimis cum laude Cæſaris ſe excuſat.* At vel tacente Porphyrione, ita ſe prodit hic Suetonii ſtylus, ut peritum lectorem haud temere fallat.

Patre, ut ipſe quidem tradit, libertino, & exactionum coactore] Hoc de ſeipſo profitetur Horatius Sat. 6. Lib. i. v. 45.

Nunc ad me redeo libertino patre natum.

Et. v. 84. *Nec timuit, ſibi ne vitio quis verteret, olim*
Si præco parvas, aut, ut fuit ipſe, coactor
Mercedes ſequerer ———

Ut vero creditum eſt, ſalſamentario.] Salſamentarium propriè nuncupant Græci ἀλλαντοπώλην, Galli *un Chareutier*, qui parat venditque farcimina, tomacula, & id genus alia.

Quoties ego vidi patrem tuum cubito ſe emungentem?] Hoc convicio irridebantur Salſamentariorum filii. Cic. IV. Lib. Rhetoricorum ad Herennium (ſiquidem ille eſt verus illius operis auctor) *Per conſequentiam ſignificatio fit, cum res quæ ſequuntur aliquam rem, dicuntur, ex quibus tota res relinquitur in ſuſpicione, ut ſi ſalſamentarii filio dicas, Quieſce tu, cujus pater cubito ſe emungere ſolebat.*

Bello Philippenſi excitus à M. Bruto Imperatore, Tribunus militum meruit.] Tunc temporis Horatius literis operam dabat Athenis. Vide quid narret ipſe Epiſt. 2. Lib. II.

Scriptum

NOTÆ IN VITAM HORATII.

Scriptum Quæſtorium comparavit.] Lege ſcrib'tum pro ſcribatum. Vide Notas noſtras ad v. 36. Sat. 6. Lib. II.

De re communi ſcribæ magna atque nova te
Orabant hodie meminiſſes, Quinte, reverti.

adde quod ſcribit Liv. cap. 46. Lib. IX. & A. Gell. cap. 9. Lib. VI.

Ac primo Mæcenati — in gratiam inſinuatus.] Hæc ita narrantur, quaſi Horatius non innotuerit Mæcenati, niſi poſt impetratam demum ab Auguſto veniam, & comparatum ſcribatum Quæſtorium. At iſtud Suetonio nunquam excidiſſet. Mæcenate enim deprecante Cæſar ignovit Horatio, eique bona ſua Fiſco addicta reddidit. Suetonius hoc loco de eo tempore loquitur, quo cœpit Mæcenas Horatium habere in numero familiarium ſuorum, quocum negotia ſua communicaret; quemque in otio ſuo jucundum adhiberet comitem.

Hinno me videas ſtrigoſiorem.] Non placet iſta lectio. Proculdubio ſcripſerat Mæcenas, *Ninnio me videas ſtrigoſiorem*, eamque lectionem ſecutus eſt doctiſſimus Voſſius. Fuit iis temporibus Nin. Craſſus poëta quovis pumice aridior, eamque ob cauſam iſtiuſmodi conviciis obnoxius.

Elogium.] Græcè ἐλόγιον, propriè ſignificat titulum, lemma, præfationem conciſam, breviarium, quo quis, quid ſibi velit, paucis verbis docet.

Nunc occupatiſſimus & infirmus.] Infirma valetudine utebatur Auguſtus omni tempore, poſt autem bellum Hiſpanicum, impendio magis graveſcere cœpit ejus valetudo. Poſt iſtud igitur bellum conſtat eum hanc epiſtolam ad Mæcenatem ſcripſiſſe, Horatioque obtuliſſe munus epiſtolarium.

Ab iſta paraſitica menſa.] Horatius enim non erat ex Mæcenatis domeſticis, neque ullius ordinarii officii causâ apud eum hærebat, ideoque eum hic irridet Auguſtus ut Mæcenatis paraſitum, cum ei eſſet aſſiduus conviva.

At ne recuſanti quidem aut ſuccenſuit quicquam, aut amicitiam ſuam ſuggerere deſtitit.] In primis notatu dignum eſt, quod hic obſervat Suetonius. Rara eſt in principibus ejuſmodi moderatio: cujus quidem exhibendæ fateor non niſi rariſſimas iis præberi occaſiones. Adeo in paucos incidunt, qui officia ampla & honores ultro ſibi oblatos detrectent.

Si per valetudinem tuam fieri poſſet.] Indicant hæc verba Horatium, valetudinis ſuæ excuſatione uſum honorem ſibi ab Auguſto oblatum, recuſaſſe. Jam enim conſenuerat, unde etiam ſequitur hoc ei non oblatum fuiſſe ante bellum Hiſpanicum, ut ſupra dixi.

Septimio.] Idem eſt Septimius, quem alloquitur Hor. Od. 6. Lib. II. quem laudat Ep. 3. Lib. I. quemque Tiberio commendat Ep. 9. Lib. I.

Unaque & altera liberalitate locupletavit.] Nihil quicquam memini ab Horatio dictum de Auguſti in ſe liberalitate, quod tamen ſilentium non eſt ab ingrato animo profectum. Nemo unquam fuit princeps, qui aliquibus non benefecerit, pauci autem fuerunt Auguſti ſimiles, qui omnibus ſuis ſubjectis benefecit. Quorſum igitur pro ſeipſo ſeorſim gratias ageret, quum eſſent pro toto mundo gratiæ agendæ? Sola autem hujuſ-

 modi

modi gratiarum actio gloriam principis amplificat, ſolaque digna eſt quæ literarum monumentis poſteritati commendetur. Itaque Horatius, qua erat prudentia, nihil prætermiſit, quo demonſtraret imperium univerſum Auguſto acceptam retuliſſe felicitatem ſuam, neque quenquam fuiſſe civem Romanum, qui ei tranquillitatem vitamque ſuam non deberet.

Vindelicam victoriam Tiberii Druſique.] Quod quidem fecit Od. 4. & 14. Lib. IV.

Eumque coegerit propter hoc tribus carminum libris ex longo intervallo quartum addere.] Qui credet omnes Odas Lib. IV. ab Horatio ſcriptas poſtquam hoc erat ei ab Auguſto imperatum, næ is longe errabit. Illud ſolum dicit Suetonius, Horatium ab Auguſto coactum fuiſſe quartum librum edere, illaſque Odas, quas ex ipſius imperio compoſuiſſet, iis adjungere, quas jam pridem feciſſet necdum in lucem ediditſet. Vide Notas ad Od. 1. Lib. IV.

Habitu corporis brevis fuit & obeſus.] Quod ipſe dicit Sat. 3. Lib. II. ubi ſe affirmat eſſe ſtaturæ non ampliùs bipedalis.

Vixit plurimum in ſeceſſu ruris ſui.] Hibernos menſes nonnunquam Tarenti tranſigebat. Sed maximam ætatis ſuæ partem degebat in Tiburtino ſuo: quem locum prætulit Tarento, quod oſtendit Od. 6. Lib. II.

Sabini aut Tiburtini.] Cave hinc colligas geminum fuiſſe Horatio rus. Villa ejus fuit inter agrum Tiburtem, & Sabinum, unde alii illam Tiburtinis accenſet, alii Sabinis; quod fieri ſolet de villis, urbibus, & montibus qui duabus regionibus interjacent. Sic Venuſium nunc Lucaniæ, nunc Apuliæ urbs habebatur, ut loquitur noſter Sat. I. Lib. II.

——— *Lucanus, an Apulus, anceps.*
Nam Venuſinus erat finem ſub utrumque colonus.

Et Od. 4. Lib. III. eadem de cauſa ponit montem Vulturem in Apulia & extra Apuliam. Ecce autem locum huic è Suetonio plane ſimilem apud Catullum, qui de rure ſuo, quod in eadem regione, ubi & Horatii rus erat, dicit,

O funde noſter, ſeu Sabine, ſeu Tiburs,
Nam te eſſe Tiburtem autumant, quibus non eſt
Cordi Catullum lædere: at quibus cordi eſt
Quovis Sabinum eſſe pignore contendunt,
Sed ſeu Sabine, ſeu verius Tiburs, &c.

Domuſque ejus oſtenditur circa Tiburni luculum.] Is eſt Tiburni lucus, de quo Od. 7. Lib. I.

Et præceps Anio, & Tiburni lucus, & uda
Mobilibus pomaria rivis.

Fuit autem Tiburnus Catilæ & Coræ frater, qui quam condiderant urbem, Tibur ex nomine fratris ſui maximi natu nuncupaverunt. Virgil Lib. VII.

Sed

Sed utraque falſa puto, nam Elegi vulgares.] Egregium eſt hoc loco Suetonii judicium. Ex eo, quod vulgares ſunt hi Elegi, Horatio illos abjudicat. Longè aliam tuliſſent ſententiam hodierni Critici, qui nulli laborı parcunt, dum antiquorum vitia perveſtigant, quique pulcherrimos ſæpè locos vexant damnantque, ideo tantum, quia, quod pulcherrimum eſt à Genio ipſorum abhorret maxime. Quo plura reperiſſent in his elegis humilia & inepta, eo impenſiùs contendiſſent verum auctorem fuiſſe Horatium. Prô dolor! quanto cum ipſorum diſpendio perierunt? Huc enim provocarent, tanquam ad certiſſimam auctoritatem gratulantes ſibi repertos eſſe teſtes, qualeſcunque qui cauſæ recentiorum faverent contra antiquos.

Elegi vulgares.] Potuit Suetonius, ex ipſo Horatio ſumpto argumento, contendere hos elegos fuiſſe ſubdititios, ipſe enim de ſuis ſcriptis loquens dicit Ep. ult. Lib. II.

Carmina compono, hic elegos.

Epiſtola autem obſcura.] Noſtro igitur vitio fit, quod obſcura quædam apud Horatium deprehendamus: plerumque vero commentatorum, & interpretum culpa, qui ſæpe clariſſimis alioqui locis tenebras offuderunt, quique auctorem penitus depravârunt inepto eo ſenſu quem ipſi affixerunt.

VI. Id. Dec.] Hoc eſt octavo ejus menſis die, anno ab U. C. 688. 63 annis ante Natum Chriſtum.

L. Cotta & L. Torquatus Coſſ.] Dicente ipſo Od. 21. Lib. III.

O nate mecum Conſule Manilio!

Et Od. 13. Lib. V.

Tu vina Torquato move
Conſule preſſa meo.

Deceſſit C. Martio Cenſorino & C. Aſinio Gallo Coſſ.] Anno ab U. C. 745. ſex annis ante Natum Chriſtum. Errat igitur Suetonius, cum dicit infrà *poſt quinquageſimam nonum annum.* Ab octavo enim Dec. m. die ann. 680. ad vigeſimum ſeptimum Nov. 745. non ſunt amplius quinquaginta ſeptem anni minus undecim diebus. Niſi hœc ſit potius culpa librarii.

Hærede Auguſto palam nuncupato, quum urgente vi valetudinis non ſufficeret ad obſignandas Teſtamenti tabulas.] Jure Civili rata habentur Teſtamenta viva voce dicta, modo teſtator hæredem ſuum nuncuparit coram ſeptem teſtibus. Juſtinian. Inſt. Tit. 10. Sect. 13. *Si quis autem ſine ſcriptis voluerit Jure Civili ordinari teſtamentum, ſeptem teſtibus adhibitis, & ſua voluntate coram iis nuncupata, ſciat hoc perfectiſſimum teſtamentum Jure Civili firmumque conſtitutum.*

In extremis Eſquiliis juxta Mæcenatis tumulum. Habitavit enim Mæcenas in extremis Eſquiliis ubi ſuperbam ſibi domum fecerat, adeoque ſepulchrum.

Juxta Mæcenatis tumulum.] Deceſſerat Mæcenas eodem anno. Unde autem factum eſt, quod Horatius, ſuperſtes cum eſſet, nihil in ſcriptis reliquerit, quo teſtaretur dolorem ex Mæcenatis morte conceptum? Mihi quidem illud non videtur credibile. Tanto eum affectu dilexit, tantaque in ſe merita ejus erant, ut nefas eſſet officium lugendi Mæcenatis cuiquam alteri reliquiſſe. Nullo pacto eſſet ignoſcendum adeo inhumano facinori. Si ita nefariè ingratus fuiſſet, non tam æſtimarem ſcripta, quam ipſum auctorem aſpernarer: meque adeo pœniteret tanti temporis in eo explicando vertendoque collocati. Videamus an hiſtoria nobis aliquid ſuggerat, quod eum expediat à crimine ſilentii iſtius, quod quidem primo tam ſuſpectum tamque odioſum apparet. Dio de eo anno loquens, qui Mæcenati ſupremus fuit, enumerat primo omnia felicia, quæ Auguſto eo anno contigerunt. Cumque demonſtraſſet priores octo menſes nihil ei præter felices eventus dediſſe, addit finem anni non reſpondiſſe principio, mortemque Mæcenatis derepente interrupiſſe proſperorum ſeriem, ad nonum uſque menſem continuatam. Mors igitur Mæcenatis non niſi poſt octavum menſem contigit. At quamvis ſtatim poſt eum menſem exactum contigiſſet (quod tamen non conſtat, cum Dio non deſignet quoto die contigerit) à fine Octobris ad vigeſimum ſeptimum diem Novemb. m. non fuiſſet Horatio ſpatium primis lachrymis abſtergendis. Itaque conſtat eum non diu ſuperſtitem fuiſſe amico ſuo. Quid autem aliud facere potuiſſet, quo clarius demonſtraret, quam vehementer eum dilexerit? Tum proculdubio id præſtitit, quod ante aliquot annos pollicitus erat, quum ad Mæcenatem ſcriberet, periculoſo morbo laborantem & mortem optantem.

Ah te meæ ſi partem animæ rapit
Maturior vis, quid moror altera,
Nec carus æque, nec ſuperſtes
Integer? ille dies utramque
Ducet ruinam, non ego perfidum
Dixi ſacramentum: ibimus, ibimus,
Utcunque præcedes ſupremum
Carpere iter comites parati, &c.

Si aſtrologis advocatis de natali ſuâ hora conſultaſſet Horatius, non notuiſſet de ſuorum temporum cum Mæcenatis temporibus conſenſu felicius ariolari. At ille magis perſpectas habuit amicitiæ ſuæ, quam fatalis ſui ſideris vires. Neque difficile eſt vera vaticinari, cum in tuo arbitrio ſitum ſit, ut confiant quæ prædixeris.

CHRO-

CHRONOLOGIA
Annorum HORATII
PER
CONSULES:
Digesta è DACERIO.

Anno ab U. C.	*Anno ante J. C.*	*Anno Hor.*	CONSULES.
688	63	1	L. Aurelius Cotta II. L. Manl. Torquatus II.
689	62	2	L. Jul. Cæsar C. Marcius Figulus
690	61	3	M. Tullius Cicero C. Antonius
Hoc anno exarsit Catilinæ Conjuratio.		Natus est Augustus.	
691	60	4	D. Jun. Silanus L. Lucinius Murena
692	59	5	Calphur. Piso M. Valer. Messala
693	58	6	Q. Metellus Celer L. Afranius
694	57	7	C. Jul. Cæsar M. Bibulus
695	56	8	L. Calphurnius Piso A. Gabinius
696	55	9	P. Lentulus Spinter Q. Metellus
697	54	10	C. Cornelius Lentulus L. Marc. Philippus

Egit Horatius novem aut decem primos annos Venusii, quod patet ex Od. IV. Lib. III. Exinde Romam ad excolendum ingenium missus est. Sat. VI. Lib. I. Epist. II. Lib. II.

Anno

Anno ab U. C.	*Anno ante J. C.*	*Anno Hor.*	CONSULES.
698	53	11	Cn. Pompeius II. M. Craſſus II.
699	52	12	Appius Pulcer L. Domit. Ænobarbus
700	51	13	Cn. Domitius M. Valer. Meſſala
701	50	14	Cn. Pompeius III. Q. Metellus
702	49	15	M. Marcellus Servius Sulpitius
703	48	16	L. Paulus C. Marcellus
704	47	17	L. Lentulus C. Marcellus
705	46	18	C. Cæſar II. P. Servilius

Pompeius in Egypto jugulatus. Circa hoc tempus Horatius Athenas ſtudiorum cauſa miſſus eſt. Noluit enim pater, ut eo proficiſceretur, aut uſquam à latere ſuo diſcederet, donec ea eſſet ætate, ut vitæ ſuæ modum ipſe habere, & morum integritatem in corruptiſſima civitate ſervare poſſet.

706	45	19	Q. Fuſ. Calenus P. Vetinius
707	44	20	C. Cæſar III. M. Lepidus
708	43	21	C. Cæſar IV. Q. Fab. Maximus
709	42	22	C. Cæſar V. M. Antonius

Cæſar in Curia Pompeii confoſſus, C. Octavius (qui poſtea Auguſtus) ex Epiro redit Romam.

710	41	23	C. Panſa A. Hirtius

Duobus his Coſſ. uno prælio occiſis, ſuffectus eſt C. Octavianus, aſſumpſitque ſibi Collegam Q. Pedium. Brutus Macedoniam petens, Athenis plures adoleſcentes eduxit ſecum, in iis Horatium. Vide Ep. II. L. II. Horat. ſcribit Sat. VII. Lib. I.

711	40	24	M. Lepidus II. L. Munatius Plancus

De hoc Conſulatu Horatius Od. XIV. Lib. III.

Non ego hoc ferrem calidus juventa
Conſule Planco.

Erat jam viginti quatuor annorum, & in Bruti exercitu verſabatur. Aderat pugnæ Philippenſi, inde fugit, *relicta non bene parmula:* à prælio Roman rediit. Fecit Od. XIV. Lib. I.

Anno

Anno ab U. C.	*Anno ante J. C.*	*Anno Hor.*	CONSULES.
712	39	25	P. Servilius II. / L. Antonius
713	38	26	Cn. Domitius II. / Aſinius Pollio

Pollioni inſcribit Od. I. Lib. II. Mæcenatem Brunduſium comitatur, ſcribitque Sat. V. Lib. I.

714	37	27	L. Cenſorinus / C. Calviſius
715	36	28	Appius Claudius / C. Norbanus
716	35	29	M. Vipſanius Agrippa / L. Caninius, *& poſt ejus mortem*, Statilius Taurus

Pompeius F. rupta ſocietate, quam cum Auguſto inierat, bellum redintegrat. Horat. ea de re componit Od. VII. Lib. V.

717	34	30	L. Gellius / M. Coccius Nerva

Menas relictis iterum Pomp. F. partibus, Auguſto ſe adjungit, a quo factus eſt Tribunus Militum. In hunc Hor. Od. IV. Lib. V. invehitur.

718	33	31	Sex. Pom. Auguſt. / *Cognatus* L. Cornificius

Pompeius in Phrygia trucidatur. Pompeianis jam ſecundum venia datur. Pompeius Varus Romam redit. Horat. Od. VII. Lib. II. ſcribit.

719	32	32	M. Antonius / L. Scribonius Libo
720	31	33	C. Cæſ. Octavianus II. / L. Volcatius Tullus

Horatius hoc anno edidit Sat. IV. & VI. Lib. II.

721	30	34	Cn. Dom. Ænobarbus / C. Socius

Bellum civile Antonium inter & Auguſtum exardeſcit. Roma factionibus infeſtatur. Horatius ſcribit Lib. V. Od. XVI.

722	29	35	C. Cæſar Octavianus III. / Meſſala Corvinus

Parat ſe Mæcenas Auguſtum per mare ad bellum Actiacum ſequi. In eam rem compoſita eſt Od. I. Lib. V. Victus Antonius, fugatuſque eſt IV. Non. Septembres. Hanc Auguſti victoriam canit Horatius Od. IX. Lib. V. ſub finem hujus anni moritur Catius Philoſophus Epicureus.

723	28	36	C. Cæſar. Oct. IV. / M. Craſſus

Alexandria capta. Mors Antonii & Cleopatræ. Facta eſt Od. VI. & XXXVII. Lib. I.

Anno ab U. C.	*Anno ante J. C.*	*Anno Hor.*	CONSULES.
698	53	11	Cn. Pompeius II. M. Craſſus II.
699	52	12	Appius Pulcer L. Domit. Ænobarbus
700	51	13	Cn. Domitius M. Valer. Meſſala
701	50	14	Cn. Pompeius III. Q. Metellus
702	49	15	M. Marcellus Servius Sulpitius
703	48	16	L. Paulus C. Marcellus
704	47	17	L. Lentulus C. Marcellus
705	46	18	C. Cæſar II. P. Servilius

Pompeius in Egypto jugulatus. Circa hoc tempus Horatius Athenas ſtudiorum cauſa miſſus eſt. Noluit enim pater, ut eo proficiſceretur, aut uſquam à latere ſuo diſcederet, donec ea eſſet ætate, ut vitæ ſuæ modum ipſe habere, & morum integritatem in corruptiſſima civitate ſervare poſſet.

706	45	19	Q. Fuſ. Calenus P. Vetinius
707	44	20	C. Cæſar III. M. Lepidus
708	43	21	C. Cæſar IV. Q. Fab. Maximus
709	42	22	C. Cæſar V. M. Antonius

Cæſar in Curia Pompeii confoſſus, C. Octavius (qui poſtea Auguſtus) ex Epiro redit Romam.

710	41	23	C. Panſa A. Hirtius

Duobus his Coſſ. uno prælio occiſis, ſuffectus eſt C. Octavianus, aſſumpſitque ſibi Collegam Q. Pedium. Brutus Macedoniam petens, Athenis plures adoleſcentes eduxit ſecum, in iis Horatium. Vide Ep. II. L. II. Horat. ſcribit Sat. VII. Lib. I.

711	40	24	M. Lepidus II. L. Munatius Plancus

De hoc Conſulatu Horatius Od. XIV. Lib. III.

Non ego hoc ferrem calidus juventa
Conſule Planco.

Erat jam viginti quatuor annorum, & in Bruti exercitu verſabatur. Aderat pugnæ Philippenſi, inde fugit, *relicta non bene parmula:* à prælio Roman rediit. Fecit Od. XIV. Lib. I.

Anno

Anno ab U. C.	*Anno ante J. C.*	*Anno Hor.*	CONSULES.
712	39	25	P. Servilius II. / L. Antonius
713	38	26	Cn. Domitius II. / Asinius Pollio

Pollioni inscribit Od. I. Lib. II. Mæcenatem Brundusium comitatur, scribitque Sat. V. Lib. I.

714	37	27	L. Censorinus / C. Calvisius
715	36	28	Appius Claudius / C. Norbanus
716	35	29	M. Vipsanius Agrippa / L. Caninius, *& post ejus mortem*, Statilius Taurus

Pompeius F. rupta societate, quam cum Augusto inierat, bellum redintegrat. Horat. ea de re componit Od. VII. Lib. V.

717	34	30	L. Gellius / M. Coccius Nerva

Menas relictis iterum Pomp. F. partibus, Augusto se adjungit, a quo factus est Tribunus Militum. In hunc Hor. Od. IV. Lib. V. invehitur.

718	33	31	Sex. Pom. Augusti. / *Cognatus* L. Cornificius

Pompeius in Phrygia trucidatur. Pompeianis jam secundum venia datur. Pompeius Varus Romam redit. Horat. Od. VII. Lib. II. scribit.

719	32	32	M. Antonius / L. Scribonius Libo
720	31	33	C. Cæs. Octavianus II. / L. Volcatius Tullus

Horatius hoc anno edidit Sat. IV. & VI. Lib. II.

721	30	34	Cn. Dom. Ænobarbus / C. Socius

Bellum civile Antonium inter & Augustum exardescit. Roma factionibus infestatur. Horatius scribit Lib. V. Od. XVI.

722	29	35	C. Cæsar Octavianus III. / Messala Corvinus

Parat se Mæcenas Augustum per mare ad bellum Actiacum sequi. In eam rem composita est Od. I. Lib. V. Victus Antonius, fugatusque est IV. Non. Septembres. Hanc Augusti victoriam canit Horatius Od. IX. Lib. V. sub finem hujus anni moritur Catius Philosophus Epicureus.

723	28	36	C. Cæsar. Oct. IV. / M. Crassus

Alexandria capta. Mors Antonii & Cleopatræ. Facta est Od. VI. & XXXVII. Lib. I.

Anno

Anno ab U. C.	*Anno ante J. C.*	*Anno Hor.*	CONSULES.
724	27	37	C. Cæſar Octavianus V. Sextus Apuleius

Bellorum civilium finis. Templum Jani jam primum ſub Auguſto clauſum. Dedit Hor. Od. XII. Lib. I. & circa hoc tempus Od. VI. Lib. III.

725	26	38	C. Cæſar Oct. VI. M. Agrippa II.

Titulo Principis ornatur C. Cæſ. Octav. facta eſt Od. II. Lib. I. Extructa Bibliotheca Palatina Apollini dedicatur: qua de re compoſita eſt Od. XXXI. Lib. I. Romanos inceſſit metus, ne Cæſar ſedem imperii Trojam transferret, cui rei ut occurreret, edidit Hor. Od. III. Lib. III.

726	25	39	C. Cæſar. Oct. VII. M. Agrippa III.

Cæſare Britannis bellum inferre cogitante, Horatius cum eum in ea expeditione comitaturum ſe crederet, ſcribit Od. VI. Lib. II. Verum proficiſcenti principi Arimini occurrunt Britannorum legati bellum deprecantes. In hanc profectionem ſcripſit Hor. Od. XXXV. Lib. I. Eodem hoc anno, C. Cæſ. Octav. pulcherrima oratione ad Senatum habita, contendit ut per Patres ſibi liceret depoſito Imperio, reliquam ætatem in otio degere: inde ſumptum argumentum Od. XVI. Lib. II. Cæſari delatum Auguſti nomen.

727	24	40	Auguſtus Cæſar VIII. Statilius Taurus II.

Scripta eſt Od. X. Lib. II. Od. XI. Lib. IV. Ep. V. Lib. I. Hoc ætatis finierat verſus Amatorios pleroſque & Sat. II, III, IV, VIII, IX, & X. Lib. I. Primum item Lib. II.

728	23	41	Auguſtus IX. M. Silanus

Phraates contra Tiridatem, qui Parthicum regnum occupaverat, cum Scytharum auxiliaribus copiis proficiſcitur. Tiridates ad Auguſtum confugit, quem ſibi dedi per legatos poſtulat Phraates. Fit Od. XXVI & XXXIII. Lib. I. item IV. Lib. II. Od XXVI. Lib. III. Clauditur Janus jam ſub Auguſto ſecundum.

729	22	42	Auguſtus X. C. Norbanus

Auguſtus exercitum in Arabes, duce Ælio Largo Ægypti Præfecto mittit. Facta Od. XXIX. Lib. I. moritur Quintilius Varus Poeta, cognatione conjunctus Virgilio, cui conſolando ſcripſit Hor. Od. XXIV. Lib. I. Mæcenas Liciniæ amore captus, quam & paulo poſt duxit. Huc ſpectat Od. XII. Lib. II. Victi Hiſpani. Parthorum à Phraate defectio. Od. VIII. Lib. III. Auguſtus ex Hiſpania reverſus, ubi periculoſo laboraverat morbo. Reditum hunc celebrat Od. XIV. Lib. III. Huc etiam referri poteſt Od. XXXVI. Lib. I.

Anno ab U. C.	*Anno ante J. C.*	*Anno Hor.*	CONSULES.
730	21	43	Auguſtus XI. C. Piſo

Non ſine ratione hunc annum ſpectare videntur Od. XXXVI. Lib. I. Od. XIII. Lib. II. Od. XIX & XXXIX. Lib. III.

731	20	44	Cl. Marcellus L. Arruntius

Supplicium de Fannio Cœpione, & Licinio Murena, cujus ſoror Mæcenati nupſerat, in Auguſtum conjurantibus ſumtum.

732	19	45	M. Lollius Q. Lepidus

Exeunte hoc anno, aut ſequente ineunte ſcripta eſt Lib. I. Ep. XX. Mæcenati, qui jam decem amplius annos urbi præfectus fuerat, ſuccedit Agrippa.

733	18	46	M. Aurelius P. Silius Nerva

Tiberius cum imperio in Orientem miſſus Tigranem in Armeniæ, Phraatem in Parthiæ regnum reſtituit. Signa Romana, quæ Parthi Craſſo & M. Antonio abſtulerant, reddita, Romamque remiſſa, Hor. ſcribit Lib. I. Ep. III, IV, & VII. ut & paulo ante Od. XIX, & XXX. Lib. I. Od. II. Lib. II. & Od. IV. Lib. III.

734	17	47	C. Sentius Saturninus Q. Lucretius

Debellatum in Hiſpania per Agrippam, res a Tiberio in Oriente geſtæ Romam illatæ. Scribit Hor. Ep. XII. Lib. I. Virgil. Athenas proficiſcitur, Megaris in morbum incidit, Brunduſii moritur: Roma diſcedentem proſecutus eſt Hor. Od. III. Lib. I. Huic anno etiam ſupponi poſſunt Od. IX. Lib. II. & Sat. V. Lib. II. neu minus commode anno 728.

735	16	48	Cn. Lentulus P. Lentulus
736	15	49	C. Furius C. Silanus

Ludos Seculares dedit Auguſtus. Carmen Seculare paulo ante paraverat Hor. ut & Od. XXI. Lib. I. Od. VI. Lib. IV. ad Ep. XIII. Lib. I. & Ep. I. Lib. II. at hujus anni finem referri poſſunt.

737	14	50	L. Domitius P. Scipio

Auguſtus Cæſar Liciniæ Mæcenatis uxoris amore abreptus, in Galliam proficiſcitur, quo liberius cum ea degeret; relicto ad urbis præfecturam Statilio Tauro, pro Agrippa, aut potius pro Meſſala Corvinio, qui ad id munus minus idoneus, eam paucis diebus tenuerat: hujus anni eſt Od. I. Lib. III. Od. II & X. Lib. IV.

738	13	51	M. Druſus Libi L. Piſo

Sicambri & Rhæti per Druſum & Tiberium devicti, dum Auguſtus in Gallia moram trahit.

Anno ab U. C.	*Anno ante J. C.*	*Anno Hor.*	CONSULES.
739	12	52	Cn. Lentulus M. Craſſus

Abſentiam Auguſti impatienter ſatis tulerunt Romani, reditum ejus avide exoptantes. Facta eſt Od. II. & V. Lib. IV.

740	11	53	Tiberius Nero Quintilius Varus

Redit Auguſtus Romam, a quo juſſus Horatius Victoriam, quam ſedecim aut octodecim menſibus ante de Vindelicis, Rhætis & Sicambris reportarant Druſus & Tiberius, cecinit Ep. VII. & X. Lib. I. non longe ab hoc tempore abſunt.

741	10	54	M. Valer. Meſſala P. Sulpitius Quirinus

Agrippæ mors. Novæ Druſi & Tiberii de Vindelicis, Rhætis & Sicambris victoriæ. Scripta eſt Od. XV. Lib. IV. Quæ Ode, meo quidem judicio, ultima fuit omnium, nec melius potuit quam in Auguſti laudibus finem facere.

742	9	55	P. Fab. Maximus Q. Ælius Tubero

His Coſſ. ni fallor, Auguſtus Lollium C. Cæſ. Nepoti ſuo octo annorum præfecit, hac de re ſcribit Horat. ad Lollium Ep. XVIII. Lib. I.

743	8	56	Jul. Antonius Q. Fab. Maximus

Jul. Florus cum Tiberio in Pannonia verſabatur, huic inſcribit Ep. II. Lib. II. fuit hoc operum Horat. ultimum: non liquet certe eorum, quorum tempus eſt incertum, ullum poſt hunc annum potuiſſe ſcribi.

744	7	57	Cl. Druſus Q. Criſpinus

Druſus triceſimo ætatis anno in Germania moritur.

745	6	58	M. Cenſorinus Aſinius Gallus

Menſem Sextilem ita dictum, quod a Martio vetere anni principio Sextus eſſet, *e ſuo cognomine* Auguſtum *nuncupavit, magis quam Septembrem* (quod maluerant patres & amici) *quo erat natus; quia hoc ſibi & primus Conſulatus, & inſignes victoriæ obtigiſſent.* Suet.

Inclinato jam anno accidit, quod ex Dione patet, Mæcenatis, quam & poſt paucos dies inſecuta eſt Horatii, mors. Atque hæc ſunt, quæ de vita, ſcriptis, & morte Horatii compertiora habuimus dicere. Nam opera ejus dimidiam plus partem incerti ſunt temporis, in quibus pleriſque præclare egiſſe nos putamus, ſi quando hanc vel illam Oden, Epiſtolam, &c. illam vel hanc tempore anteceſſiſſe vel ſecutam fuiſſe, aliquo indicio demonſtraverimus.

TESTIMONIA
VETERUM SCRIPTORUM
DE
HORATIO.

OVID. Lib. 4. Triſt. Eleg. 10.

ET tenuit noſtras numeroſus Horatius aures,
Dum ferit Auſoniâ carmina culta lyrâ.

PERS. Sat. 1.

Omne vafer vitium ridenti Flaccus amico
Tangit, & admiſſus circum præcordia ludit,
Callidus excuſſo populum ſuſpendere naſo.

MARTIAL. Lib 8. Epig. 18.

Sic Maro nec Calabri tentavit carmina Flacci,
Pindaricos poſſet cum ſuperare modos.

PETRON. Sat.

Homerus teſtis & Lyrici, Romanuſque Virgilius, & Horatii curioſa felicitas.

LUCAN. Poem. ad Calp. Piſonem.

Auſoniamque chelyn gracilis patefecit Horatî.

QUINTIL. Lib. 10. Cap. 1.

Multo eſt tetrior ac purus magis Horatius, & ad notandos hominum mores præcipuus . . . . . Lyricorum idem Horatius ferè ſolus legi dignus. Nam & inſurgit aliquando, & plenus eſt jucunditatis & gratiæ, & variis figuris & verbis feliciſſimè audax.

AUSON. ad Nepotem.

Te præeunte, Nepos, modulata poemata Flacci,
Altiſonumque iterum fas eſt didiciſſe Maronem

D. HIE-

TESTIMONIA DE HORATIO.

D. HIERON. Præfat. in Chron.

Quid pſalterio canorius? quod in morem noſtri Flacci & Græci Pindari, nunc Iambo currit, nunc Alcaico perſonat, nunc Sapphico tumet, nunc ſemipede ingreditur.

SIDON. APOLLIN. Epiſt. ad Lamprid.

In Lyricis Flaccum ſecutus nunc ferebatur in Iambico citus, &c.

Et alibi:

Stylus aut Maronianus,
Aut quo tu Latium beas Horati,
Alcæo potior Lyriſtes ipſo.

Comment. Vet.

Horatii ſatyræ inter Lucilii & Juvenalis ſatyra media eſt. Nam & aſperitatem habet ut Lucilius, & ſuavitatem ut Juvenalis.

J. LIPS. Epiſtolic. Queſt. Lib. 2. Epiſt. 9.

Horatius in ſatyris placidus, lenis, quietus, monet ſæpius quam caſtigat; ſed ita præclare tamen hoc ipſum, ut in ea parte & arte nihil poſſit ſupra eum.

MANUT. Epiſt. Lib. 6. Ep. 7.

Quis enim, qui de Poetis modo judicare aliquid poſſit, uni inter Latinos omnes Horatio vel acumine ingenii, vel ſententiarum gravitate, palmam non tribuit?

TAN. Cap. Epiſt. Lib. 1. 57.

Venerum ille parens Horatius ei pro ſuâ elegantiâ & ingenii urbanitate haud dubiè placet.

JUL. SCAL. de Re Poet.

Carminum igitur libri vel jucunda inventione, vel puritate ſermonis, vel figurarum, tum novitate, tum varietate, majores ſunt omni non ſolum vituperatione, ſed etiam laude: neque ſolum dicendi genere humili, quemadmodum ſcripſit Quintilianus, contenti; verùm etiam ſublimi maximè commendandi.

Q. Horatii Flacci Carminum, seu Odarum, Liber primus.

Ode I. Ad Moecenatem.

Alios aliis rebus duci: se laude poeseos, præsertim lyricæ.

MOECENAS atavis edite regibus,
O, & præsidium, & dulce decus meum: [2]
Sunt quos curriculo pulverem Olympicum,

O Mæcenas orte à majoribus proceribus, ô & meum columen, & chara mea *gloria*, *sunt* plerique, *qui decurrentes gaudent*

Annotationes.

Ode est monocolos, seu unius metri. Versus omnes Choriambici, Asclepiadei, Tetrametri acatalecti; constant ex Spondeo, duobus Choriambis & Pyrrhichio vel Iambo; sicque scandere liceat:

Mœcē | nās | ātă | vīs | ēdĭtĕ | rē | gĭbŭs;

vel isto modo facilioni,

Mœcē | nās ătă | vīs | ēdĭte | rēgĭbŭs.

1. *Mœcenas.*] Ex antiquis marmoribus Græcisque auctoribus constat ita scribendum hoc nomen, non *Mecœnas*, ut quidam è vulgo. Vide Cœl. Rhodig. lib. 12. cap. 16. *Mœcenas equestri sed splendido natus genere, non minus Agrippa Cæsari charus.* Vel. Paterculus, *Vir ingeniosus, & magnum exemplum Romanæ eloquentiæ daturus, nisi illum enervásset felicitas,* inquit Senec. Epist. 12.

Atavis] Ex Non. Marcel. quasi *avi tata*, id est, pater. Avi proavus proprie atavus dicitur. Plaut. Pers. Sc. 2.

Pater avos, proavos, abavos, atavos, tritavos. Qui his superiores sive anteriores sunt, Majores appellantur.

Edite regibus.] Id est, viris principibus, quicquid garriant nonnulli de Etruriæ regibus: quamvis etiam illorum nescio quam, & quo nixam fundamento seriem contexant; ut Mœcenati pater fuerit Menedorus, avus Menippus Cæcina proavus, Volturenus abavus, Titus atavus, Turrhenus tritavus, Elbus majorum primus, &c. Certe divites quosque & primarios viros nuncupari aliquando reges, constat ex auctoribus tum profanis, tum etiam sacris. Vide infra Od. 20. v. 5. ibique Annot. lib 3. Od. 29. *Tyrrhena regum progenies.*

2. *O, & præsidium*] Mœcenas fuit salutis atque dignitatis auctor ac defensor apud Augustum, non Horatio tantùm, sed & Virgilio, Propertio, aliisque variis literatis præsidium ac tutela: Vide lib. 2. Od. 7. Tanta verò Mœcenatis apud posteris fama extitit, ut ad omnes eruditorum Patronos id nominis transierit, quorum ex munificentia atque ope scientiarum fata pendere videantur.

Dulce decus meum] *Decus* ex nobilitate: *dulce*, ex familiaritate viri principis. Huc pertinet quod ait Persius, Sat. 1. v. 116.

Omne vafer vitium ridenti Flaccus amico
Tangit, &c.

3. *Sunt quos, &c.*] Alii gymnicis exercitationibus impensè studeant, alii agriculturæ, alii navigationi, & mercaturæ, alii militiæ, alii venationi, &c.

Curriculo] Pro curru, vel ipso curru, vel etiam loco in quo decurritur, accipitur ista vox.

Pulverem Olympicum Collegisse juvat.] Decurrendo stadium, sive Romæ in Circo, vel in Campo etiam Martio; sive apud Græciam in

conſpergi pulvere Olympico, & quos meta non tacta rotis calidis, ac illuſtris victoria extol-

Collegiſſe juvat: metáque fervidis [3]
Evitata rotis, palmáque nobilis 5

ANNOTATIONES.

Campo etiam Martio; ſive apud Græciam in Ludis illis ſolemnibus, qui totius orbis frequentiâ celebrabantur, in quibus pentathlon, ſive quinquennium, id eſt, quintuplex certamen, Jaculatio, diſci jactus, ſtadii curſus, ſaltus, palæſtra: ſive mavis, Curſus, Pugilatus, Diſcus, Ceſtus, Lucta. Stadium longum erat pedes ſexcentos. Victores Olympionicæ vocabantur, coronabantur, laudabantur; vacatione munerum curæ ac tutelæ, perpetuaque immunitate donabantur; adeò ut Olympionicen eſſe cenſeretur aliquid majus quam Romæ de hoſtibus triumphus. Quatuor apud Græcos ejuſmodi celebres Ludi erant, Olympici, Pythii, Iſthmii, Nemei. Annui quidam, ut Pythii, quinquennales Olympici & Iſthmii; Nemei tertio quoque anno fiebant: plerique dies quinque durabant. Ab Olympicis Ludis nuncupatæ ſunt Olympiades ea ſpatia ſeu intervalla duas inter Ludorum celebrationes comprehenſa. Inſtitutos fama eſt Ludos Olympicos anno 4400. ab Hercule Cretenſi quidem, in honorem Pelopis, juxta flumen Alpheum, ad delubrum Jovis in Achaiâ, juxta Piſam & Elidem, in Campo cui Olympia nomen. Victoribus oleagina dabatur corona. Vide Virgil. Georgic. 3. v. 18. & ſeq. Alex. ab Alex. lib. 5. cap. 8. Cœl. Rhodig. lib. 13. cap. 17. Pythii Ludi fiebant in honorem Apollinis ob interfectum Pythonem ſerpentem. Coronabantur lauro victores. Iſthmici à Theſeo dicati Neptuno, vel Herculi, vel Melicertæ ſeu Palæmoni (nam variæ ſunt opiniones) in Iſthmo ſeu in anguſtis faucibus Corinthiacis. Victorum corona è pinu erat. Denique Nemei Ludi celebrabantur vel in gratiam Herculis ob occiſum in Nemea ſylva leonem prodigioſæ magnitudinis, apud Cleonas Achaiæ civitatem in Peloponneſo; vel, ut alii volunt, propter Archemorum Lycurgi puerum in Nemea ſylva defunctum. Victoribus ex apio corona conficiebatur. In Iſtis omnibus Ludis præter exercitationes corporis, erant & ingenii certamina, videlicet poëtarum victores, heroas & athletas certatim laudantium. Vide Pindarum. Olympicis agona Muſicum addidit Nero; qui & in iis non bigis ſed decemjugi curru aurigavit, victoriamque tulit. Sylla Olympiade 175. athletas & reliqua ex Olympiis certamina Romam traduxit. Alex. ab Alex. antè cit.

4. *Metaque.*] *Meta* lapis eſt, vel congeries quædam in acumen faſtigiata, ſeu è lato in acutum erecta, circa quam currus, ſeu bigæ vel quadrigæ, ſeu etiam in mari naves curſum flectebant. Ovid. Metamorph. 10.

Metaſque imitata cupreſſus.

In Circo Romano metæ primùm ligneæ, ab Imperatore Claudio factæ demum aureæ ſunt. Alex. ab Alex. cit.

Fervidis Evitata rotis.] Præcipuus erat labor & ſumma cautio in curuli certamine, ne in flexu currus impingeret ad metam, ac diffringeretur. Apud Homer. Iliad. λ. Neſtor Antilochum filium erudiens monet cavendum ut rotæ modiolus ſummam quidem metam attigiſſe videatur, ſed lapidis tactum vitet, ne vulnerentur equi, curruſque diſrumpatur. Ergo non abs re in Olympicis nobiliſſima putabatur ea victoria curulis agonis. Patet ex Herodoto & Pindaro. Porrò circa metam currus agitari debebat ſepties.

Auſon. Epitaph. 35.

Proſphore clamoſi ſpatioſa per æquora Circi
Septenas ſolitus victor obire vias.

Propert. lib. 2. Eleg. 25.

Aut prius depoſcit præmia curſu,
Septima quàm metam triverit antè rota.

Græci duodenum flexum notant. Pindar. Olymp. Od. 3. δωδεκάγναμπτον τέρμα, & Pyth. Od. 5. τοδαρκέων δυωδεκαδρόμων τέμενος. Non prætermittam hic veterem Britannorum in regendis curribus bellicis induſtriam ac ſolertiam, ad quam uſu quotidiano & exercitatione aſſueſcebant, *ut in declivi ac præcipiti loco incitatos equos ſuſtinere, ac brevi moderari & flectere, & per temonem currere, & in jugo inſiſtere, & inde ſe in currus recipere cito poſſent.* Cæſar de Bell. Gall. lib. 4. cap. 33. meminit & Juvenal Sat. 4. v. 126.

5. *Palmáque*] Athletis qui Olympia, Pythia, Nemea, Iſthmia viciſſent, Græci tantos honores tribuebant, ut *non modò in conventu ſtantes cum palma & corona ferrent laudes*, ſed & cum reverterentur in ſuas civitates quadrigis triumphantes invehantur, atque vectigalibus à Republica conſtitutis totius vitæ ſpatio fruantur. Hæc Vitruv. lib. 4. Palma verò ſignum victoriæ paſſim apud omnes ſtatuitur, ex Plutarcho, propterea quod ea eſt ejus natura ligni, ut urgentibus opprimentibuſque minimè cedat. Unde eſt illud Alciani Epigramma;

Nititur in pondus palma, & conſurgit in altum:
Quoque magis premitur, hoc magè tollit onus.

Terrarum

Terrarum Dominos evehit ad Deos.
Hunc, ſi mobilium turba Quiritium
Certat tergeminis tollere honoribus:
Illum, ſi proprio condidit horreo
Quidquid de Libycis verritur areis,
Gaudentem patrios findere ſarculo
Agros, Attalicis conditionibus
Nunquam dimoveas, ut trabe Cypria
Myrtoum pavidus nauta ſecet mare.
Luctantem Icariis fluctibus Africum
Mercator metuens, otium & oppidi
Laudat rura ſui: mox reficit rateis
Quaſſas, indocilis pauperiem pati.

[4] *lit ad Deos orbis moderatores. Hunc, ſi conventus Romanorum inconſtantium certatim evehit ad maximas dignitates: illum, ſi congeſſit in ſuum granarium quidquid colligitur ex areis Libyæ; geſtientem ſcindere ſarculo rura paterna, nunquam deduces* de propoſito, etiam promiſſione *opum Attali, ut nauta timidus findat navi Cypriâ* undas *pelagi Myrtoi. Mercator timens Africum* ventum *pugnantem cum aquis* maris *Icarii, commendat quietem, & agros ſui pagi; paulo poſt* tamen *reſarcit naves laceras, paupertatis impatiens.*

ANNOTATIONES.

6. *Terrarum Dominos.*] Iſta verba quidam accipiunt de Romanis, qui fuerint victores in Ludis Circenſibus, ſcilicet ob illud Virgilii, *Romanos rerum Dominos*; nonnulli referunt ad vitam & fortunam Olympionicarum beatiſſimam, quæ & in proverbium abiit. Melius tamen alii ad ipſos *Deos* orbis dominatores.

Evehit ad Deos.] Ad Deorum felicitatem videtur evehere. Hinc & lib. 4. Od. 2. v. 18. *Cæleſtes* appellantur Olympionicæ.

7. *Mobilium.*] Quidam *Nobilium*, leg. At illud aptiſſimum populi epithetum. *Quiritium.*] A Romulo, qui poſt mortem & apotheoſin Quirinus vocatus, Quirites Romani ſunt dicti; *Sive quod haſta Quiris priſcis eſt dicta Sabinis.* Ovid. Faſt. 2.

8. *Tergeminis honoribus.*] Ampliſſimis, Tribunatu, Quæſturâ, Ædilitate, Prætura, Conſulatu, Cenſura, Dictatura. Alii intelligunt iteratos Magiſtratus; nonnulli ſublatos & congeminatos plauſus in theatro, quales Mœcenati gratulatur Horatius, Ode. 20. hujus libri.

10. *Libycis.*] Martial. lib. 6. Epig. 86.

Poſſideat Libycas meſſes, &c.

Apud Pindarum Λιβυα πυροφορος, *Libya tritici ferax*: Claudian. de Laudib. Stilic. *Spicis inſignis Africa* dicitur.

Areis.] Varro de Ling. Lat. 4. *Ubi frumenta ſecta terantur & areſcant.* Feſtus verò ait eſſe *locum vacuum, quaſi exaruerit, & non poſſit quidquam generare.* Hinc & areæ vocantur loca in urbe pura, vacua, nulliſque ædificiis occupata.

11. *Sarculo.*] Ruſticum eſt inſtrumentum in modum falculæ incurvum, quo ſegetes noxiis herbis internaſcentibus leviter ſcalpendo expurgantur. Gallicè, *Un Sarcloir.* Ang. A **Weeding-hook.**

12. *Attalicis conditionibus.*] Opulentiſſimis ſcilicet illis: vel toto Aſiæ regno, ubi Attalus Pergami rex floruit opibus tantis quidem, ut earum hæredem non alium quàm Populum Romanum judicârit à ſe inſtituendum. Hinc & ſplendida quælibet nominantur Attalica. Propert. lib. 2. Eleg. 13.

Nec ſit in Attalico mors mea nixa thoro.

De Attalo plura lib. 2. Od. 18. Vide Juſtin. lib. 36.

13. *Trabe Cypriâ.*] Navi fabricata ex optimis lignis, qualia ædificandis navibus aptiſſima reperiuntur in Cypro Mediterranei maris Inſulâ, de quâ poſtea fuſius ad Od. 3. v. 11. *Trabs* Iſidoro lignum unum quod tranſverſum continet utrumque parietem. Feſto duo ligna compacta: hinc *trabica* pro navi.

14. *Myrtoum.*] Pars Ægæi maris Eubœæ proxima, ſic appellatur ex Plinio, ab inſula parva, quæ hodie *Mandria*, olim *Myrtos*. Fabulatores volunt ſic appellari à Myrtoo quodam in mare iſtud præcipitato; vel à muliere Myrtone. Porrò illud præ cæteris mare hìc afferri videtur, quia naufragiis infeſtum nautis pavorem injiciat, vixque citra periculum navigari queat, ob crebras inſulas & ſcopulos.

15. *Icariis fluctibus.*] Hodie *Mar di Nicaria*, Ægæi pars ad Samum ac Delum Inſulas, nomen habuit ab Icaro Dædali filio in illud delapſo.

Ovid. Faſt. 4.

Tranſit & Icarium, lapſas ubi perdidit alas
Icarus, & vaſtæ nomina fecit aquæ.

Africum.] Ventum ab Africâ flantem, vernaculè **South-weſt**, inter meridiem & occaſum. Virgil.

Creberque procellis
Africus.

27. *Laudat rura.*] Mercator ruſticam laudat vitam, dùm ingruit tempeſtas; at tranſacto periculo, negotiationem cogitat ſtatim, ut prius, lucro inhiana.

Eſt aliis qui non contemnit cyathos vini Maſſici veteris, neque detrahere aliquot horas ex die integro, modò jacentes habens artus ſub arbuto virenti, modò ad originem placidam fontis ſacrati. Militia placet multis, ſonuſque buccinæ ac litui mixtus, & bella matribus execranda. Venator oblitus delicatæ uxoris moratur ſub aëre frigenti, ſive canes fidi conſpexerunt cervam, ſive aper Marſus fregit retia rotunda. Hederæ verò, merces doctorum capitum, me collocant inter ſummos Deos: me ſilva frigida & celeres choreæ Nympharum cum Satyris

Eſt qui nec veteris pocula Maſſici,
Nec partem ſolido demere de die
Spernit: nunc viridi membra ſub arbuto
Stratus, nunc ad aquæ lene caput ſacræ.
Multos caſtra juvant, & lituo tubæ
Permiſtus ſonitus, bellaque matribus
Deteſtata. Manet ſub Jove frigido
Venator, teneræ conjugis immemor:
Seu viſa eſt catulis cerva fidelibus;
Seu rupit teretes Marſus aper plagas.
Me doctarum hederæ præmia frontium
Diis miſcent ſuperis: me gelidum nemus,
Nympharumque leves cum Satyris chori

ANNOTATIONES.

19. *Maſſici.*] In Maſſico, monte Campaniæ, creſcebat optimum vinum. Nominiſque & uvarum nobilitas perdurat etiamnum. Valdè auſterum, & ſtomacho robur dare dicitur. Athen. lib. 1. cap. 21.

20. *Partem ſolido demere de die.*] Ad genio indulgendum, intermiſſis negotiis ac feriis occupationibus.

21. *Arbuto*] Gallicè, *Arbuiſier*. Angl. **The Strawberry-tree.**

22. *Sacræ*] Singulis fontibus præeſſe Nymphas, & quædam Numina, creditum pridem. Hinc illis victimæ & libamina florum ac vini. Vide lib. 3. Od. 13.

23. *Lituo tubæ.*] Lituus minor tubâ eſt & incurvus, inſigne augurum, ex Gell. lib. 5. cap. 8. tuba directa, ſic à tubo quem refert appellata, gravi ſono pedites excitabat, lituus autem acuto clangore equites Ovid. Metam. 1

Non tuba directi, non aris cornua flexi.

24. *Bellaque matribus deteſtata.*] Per quæ nempe orbantur viris ac filiis.

25. *Manet ſub Jove frigido Venator.*] Cic. Tuſc. 2. n. 40. *Conſuetudinis magna vis eſt: Pernoctant venatores in nive: in montibus uri ſe patiuntur.*

Sub Jove.] Jovem pro aëre uſurpari docet Macrobius. Varro ex Ennio, *Iſtic eſt is Jupiter quem Græci vocant Aëra, qui ventus eſt & nubes, imber poſtea, atque ex imbre frigus, ventus poſt, fit aër denuo, &c.*

27. *Catulis fidelibus.*] Cic. de Nat. Deorum 2 n. 158. *Canum tam fida cuſtodia, tamque amans dominorum adulatio . . . . tam incredibilis ad inveſtigandum ſagacitas narium, tanta alacritas in venando, quid ſignificat aliud, niſi ſe ad hominum commoditates eſſe generatos?* Vide Elian. lib. 19 cap. 11. de animal. Huc ſpectat quod ſunt quidam venatici canes, qui viſu melius quàm olfactu feras conſectantur. Gall. *Chaſſer à vûe*, Angl. **Gaze-hounds, that run at Sight.** Sunt porrò fideles ii, qui a recta præda non aberrant in adventitiam. Gall. *Qui ne prennent point le change*, ou *qui guardant le change*. Angl. **Stanch-hounds.**

28. *Teretes plagas*] Solent venaturi ſilvas telis ac linteis circumdare, quibus feræ concludantur. *Teretes.*] tereti fune conſecta retia.

Marſus aper] Apud Marſos, Italiæ populos, Sabinis affines ſilvæ plurimæ, in quibus venatio frequens.

29. *Doctarum hederæ præmia frontium.*] Hedera coronabantur Poëtæ eximii, quique in certamine ingenii & induſtriæ victores fuerant: vel quòd æternitatem & immortalitatem carminis deſignet perpetuus ille viror hederæ, quemadmodum & lauri: ſive quia Poëtæ Bacho perinde ac hedera ſacri ſunt, ob enthuſiaſmum, quo Bacchantium more interdum corripiuntur, vel potius ob vini ad condenda carmina utilitatem. Unde noſter poſtea aſſerit non poſſe diu placere aut vivere carmina, *quæ ſcribuntur aquæ potoribus.* Virgil. Eclog. 7.

Paſtores hederâ creſcentem ornate Poëtam.

30. *Diis miſcent ſuperis.*] Felicitate me ſimilem Diis faciunt, ac perinde beatum, ut qui divinos honores conſequuntur.

Nemus] Quippe quod meditando & conſcribendis verſibus aptiſſimum. Nam,

Carmina ſeceſſum ſcribentis, & otia quærunt.

Hinc & in iis locis conſtituuntur Nymphæ cum Satyris choros ducentes; id eſt, profundæ & eruditæ cogitationes doctis viris ſeſe immiſcentes & inſinuantes.

31. *Satyris*] De his poſtea lib. 2. Od. 19. Ruſtica Numina ſunt, quorum ſuperna pars corporis humanam effigiem, inferior caprinam exhibebat; cæterum rerum omnium cognitio-

Secernunt

Secernunt populo; ſi neque tibias
Euterpe cohibet, nec Polyhymnia
Lesboüm refugit tendere barbiton.
Quod ſi me Lyricis Vatibus inſeres,
Sublimi feriam ſidera vertice.

[7] *ſegregant à vulgo, ſi neque Euterpe fiſtulas coërcet, neque Polyhymnia dedignatur intendere lyram Lesbiam. Quod ſi me annumeres Poëtis Lyricis, cœlum attingam excelſo capite.*

ANNOTATIONES.

nem habere atque hominibus impertire Satyri, Fauni, Silvani exiſtimati ſunt. Patet ex Virgilii Eclogâ 6. in quâ Silenus de abſtruſiori rerum naturâ & origine ſolerter diſſerit. Vide Luciani Dialog. 26. cui titulus, *Dionyſus*. Diodor. Sicul. Plin. lib. 7. cap. 2. Satyri humano capite, ſed cornuto calvoque, acutis auribus, depreſſis naribus, villoſo corpore ab antiquis pinguntur. Plutarchus in Syllæ vitâ refert, per Theſſaliam & Macedoniam ad mare deſcendente Syllâ, non longè Dyrrachio vicinaque Apolloniâ, apud Nymphæum ſacrum quendam locum, colle virenti, ac rivulis amœno obdormiſcentem Satyrum, qualem Poëtæ Pictoreſque effingunt, captum ſuiſſe: qui perductus ad Syllam per varios interpretes interrogatus, quis eſſet, nihil quod intelligi poſſet reſpondit; tantum vocem aſperam hinnitu equino & hirci balatu mixtam edidit. Quo attantes ipſeque Sylla obſtupefacti Satyrum dimiſerunt. Sanctus autem Hieronymus in vita Pauli Eremitæ ſcribit, temporibus Conſtantini viſum toti Alexandriæ populo Satyrum: prætera ſancto Antonio apud eremum occurriſſe homuncionem aduncis naribus, fronte cornibus aſperâ, cui extrema corporis in caprarum pedes deſinerent; interrogatum verò quis eſſet reſpondiſſe: Mortalis ego ſum, unus ex eremi incolis, quos deluſa Gentilitas Faunos, Satyroſque appellat & colit.

32. *Secernunt populo.*] Supra vulgi humilem imperitamque turbam attollunt, ac velut ſacrum à profano ſegregant. lib. 3. Od. 1.

Odi profanum vulgus & arceo.

Si neque tibias Euterpe cohibet, &c.] Si modò mihi ſuam opem non negent Muſæ. Tibiæ pridem confectæ ex oſſibus crurum, ſeu tibiarum gruis, cervi, &c. hinc nomen. Vide Scaliger. poetic. lib. 1. cap. 20. Porrò *Euterpe*, Muſarum una, tibiarum inventrix dicitur, nomen autem ſortita à cantûs ſuavitate, & à delectando: εὖ *bene*, τέρπειν *delectare*. Auſon. Eclog. de Muſis.

33. *Polyhymnia.*] Hæc inter Muſas id muneris obtinet, ut multos canat hymnos, virorumque inſignium laudationibus præſit. Unde nomen ei factum. Ita, inquam, ſcribunt Ovid. Faſtor. Herodot. lib. 7. &c. Aliis *Polymneia* à multiplici rerum memoriâ dicitur.

34. *Nec Lesboüm refugit tendere barbiton.*] Si mihi concedat facultatem optimi Carminis Lyrici, qualem habuerunt Alcæus & Sappho è Lesbo inſulâ oriundi, de quibus poſteà hujus lib. 1. Od. 32. & lib. 2. Od. 13.

Barbiton.] Inſtrumentum muſicum multas habens chordas: Anacreontis inventum facere videtur Horatius, Od. 32. ſeq.

35. *Quod ſi me, &c.*] Si tuum, ô Mœcenas, accedat mihi judicium, ſique me pronunties inter Poetas Lyricos dignum recenſeri, tum me Diis parem exiſtimabo.

Lyricis.] Apud Græcos novem poëtæ Lyrici celebrantur, Pindarus, Alcæus, Sappho, Steſichorus, Ibycus, Bacchilides, Simonides, Alcman, Anacreon. Apud Latinos Horatius princeps ac propè unicus. Huic addit Cæſium Baſſum Quintilianus lib. 10. cap. 1.

36. *Sublimi feriam ſidera vertice.*] Platonicorum erat ſententia; Poetam infra Deum, & ſupra hominem eſſe.

ODE II. Ad AUGUSTUM CÆSAREM.

Deos omnes Romanis iratos esse, ob cædem Julii Cæsaris: totamque Imperii spem in Augusto esse.

Jupiter jam in terras immisit sat nivis & horrendæ grandinis: vibransque fulmina in sacras arces manu flammatâ Romæ terrorem incussit. Alias etiam nationes fecit timere, ne rediret triste tempus Pyrrhæ conquerentis ob prodigia inaudita:

JAM satis terris nivis, atque diræ [1]
Grandinis misit Pater: & rubente
Dextera sacras jaculatus arces,
Terruit urbem:
Terruit gentes, grave ne rediret [2]
Sæculum Pyrrhæ nova monstra questæ; 6

ANNOTATIONES.

Ode est dicolos tetrastrophos. Tres quique priores versus sunt Sapphici. Constant è trochæo, spondæo, dactylo, & duobus trochæis. Et sic scanduntur:

Jām sā | tīs tēr | rīs nīvīs | ātquĕ | diræ
Quartus est Adonicus, è dactylo & spondæo.
Tēr rŭit | ūrbēm.

1. *Jam satis, &c.*] Optimè Turnebus lib. 6. cap. 8. prodigia Cæsaris mortem secuta offensionem Deorum & iram ostendentia atque augurium civilium deinceps bellorum, eventumque portendentia Horatius commemorat: cum autem solerent prodigia & portenta procurari & expiari, iraque Deorum obsecrationibus placari, utrumque in eâ Ode reperies. Porrò funestum ac dirum ostentum erat, cum ædes sacræ de cœlo tangebantur. Cic. de Divin.

Nam pater altitonans fiellanti nixus Olympo,
Ipse suos quondam tumulos ac templa petivit,
Et Capitolinis injecit sedibus ignes.

Nivis atque diræ grandinis.] Postquàm à Cassio & Bruto Julius Cæsar in Senatu interfectus est, nivis & grandinis tempestates prodigiosæ aliaque portenta acciderunt. Tiberis quoque exundans urbem agrosque fœdavit. De quibus fusè Appianus lib. 4. Dio lib. 47 aliique. Illa verò prodigia à Diis velut immissa in ultionem occisi Principis, adulatorie noster aliique ejus sæculi Poetæ scripserunt, Augusti gratiam captantes, qui *omnium bellorum initium & causam hinc sumpsit, nihil convenientius ducens, quam necem avunculi vindicare, querique acta.* Suet. Octav. cap. 10. Idque pro concione voverat, teste Dione lib. 45. Idem Sueton. cap. 29. *Extruxit ædem Martis ultoris ..... quam bello Philippensi pro ultione paterna suscepta voverat.*

Nivis.] Ingens nivium copia fecit eluvionem Tiberis, adeoque portenti loco habita est. Frustrà ergo Scaliger Hypercrit. locum hunc Horatii redarguit.

Diræ Grandinis.] Quoties erat grando solito major, lapidibus pluisse dicebant veteres & prodigium censebant, procurabantque. Tit. Liv. pluribus locis.

3. *Sacras jaculatus arces.*] Magna tunc Jovis ira, cùm nec sibi sacratis parcit ædibus. Hinc verò portendi rerum mutationem credebant olim, teste Dione & aliis. Seneca Quæst natural. l. 2. cap. 41. *Prima*, inquit, *manubia* (Tuscum est vocabulum, & significat fulmen; ne quid te remoretur, Lector) *monet & placata est soliusque Jovis arbitrio mittitur. Secundam mittit Jupiter quidem, sed ex concilii sententia: nam duodecim advocat Deos, quæ manubia prodesi, at non impunè. Tertiam idem mittit, sed adhibitis in consilium Diis quos Superiores vocant: & manubia hæc tertia incendit & vastat, mutatque statum privatum & publicum quem invenit, &c.*

Urbem.] Romam, Antonomasticè: urbium scilicet principem.

6. *Sæculum Pyrrhæ.*] Diluvium simile Deucalionæo. Fluviones fuere plures, testibus Euseb. Hieron. Isidoro, & aliis. Una mensium novem sub Ogyge prisco: altera Niliaca unius mensis sub Hercule & Prometheo Ægyptiis: tertia duorum mensium sub Ogyge Attico, quarta mensium trium in Thessalia tempore Deucalionis & Pyrrhæ: quinta sub Proteo Ægyptio. Has Poetæ nonnunquam jungunt confunduntque, imò his tribuunt ea quæ ex sacris codicibus acceperant de universali diluvio, quod describit Moses Genes. cap. 6. & seq. Sic & alii pariter Ethnici. Apollodor. lib. 1. *Ubi Jupiter*, inquit, *æneam prolem tollendam censuit, Deucalion Promethei consilio fabre facta è ligni arcâ, repositisque in eâ rebus ad vitam necessariis, ingressus in eam est cum Pyrrhâ uxore: tum Jupiter, effusis large imbribus, maximam Græciæ partem cooperuit, ut quicquid mortalium illic foret, interierit præter admodum paucos.* Plutarchus de animant. comparat. refert columbam arcâ emissam Deucalioni nunciam tempestatis fuisse cùm remearet; serenitatis, cùm evolaret.

Pyrrhæ.] Pyrrha uxor Deucalionis Thessaliæ

Omnes

Omne cùm Proteus pecus egit altos
Visere montes :
Piscium & summâ genus hæsit ulmo,
Nota quæ sedes fuerat columbis,
Et superjecto pavidæ natarunt
Æquore damæ.
Vidimus flavum Tiberim, retortis
Littore Etrusco violenter undis,
Ire dejectum monumenta Regis,
Templaque Vestæ :
Iliæ dum se nimium querenti
Jactat ultorem ; vagus & sinistrâ
Labitur ripâ, Jove non probante,

quando Proteus totum armentum duxit in excelsos montes ; atque piscium genus adhæsit ulmi fastigio ; qui locus fuerat columbis cognitus : necnon damæ timidi nataverunt in mari superfuso. Aspeximus flavum Tiberim ire profractum monumenta Regis Numæ *& ædem Vestæ, aquis magno impetu reflexis à ripâ Tusciam spectante : dum hic fluvius, Jove indignante, nimium indulgens uxori Iliæ dolenti præter modum, se vindicem ostentat, atque in lævum littus er-*

ANNOTATIONES.

Regis: qui duo tantùm fuere superstites ex eluvione ; naviculâ emergentes in Parnassum, cæteris montibus aquâ submersis. Subinde verò consuluerunt Oraculum, quo pacto genus humanum posset reparari : acceptoque responso jactis post tergum lapidibus id præstiterunt. Vide Ovid. Metamorph. 1. Virgil. Eclog. 6. Juvenal. Satyr. 1. v. 81. & seq. &c. Thessalica illa contigit eluvio annis ferè quindecim ante Hebræorum ex Ægypto egressum ; ut volunt quidam non absurdè.

7. *Omne cum Proteus, &c.*] Proteus custos Phocarum Neptuni, in eo diluvio, inquit Poëta, gregem suum, seu vitulos marinos deduxit in altos montes, qui priùs vel in aquis, vel in ripa duntaxat degebant. Sunt enim ἀμφίβια Phocæ.

9. *Piscium & summâ genus hæsit ulmo, &c.*] Fluctibus terræ superfusis, pisces arborum summo cacumini, supremisque fruticibus adhærebant.

10. *Nota quæ sedes fuerat columbis.*] At *vix hoc persuadeas rerum naturæ consultis*, inquit Scaliger. Quasi vero benè palumbes non hic intelligi queant, quas in arboribus constat nidificare. Quid porrò quod scribit Suetonius, Octav. cap. 94. Cæsare sylvam cædente, arborem palmæ in omen victoriæ servari jussam, è quâ soboles enata paucis diebus sic adolevit, ut non modò æquipararet matricem, sed & obtegeret, *frequentaretur que columbarum nidis.*

12. *Flavum Tiberim.*] Seu ex eluvione turbidum, ut fit ; seu quod, ut scribit Virgil. Æn. 7.

Vorticibus rapidis, & multâ flavus arenâ.

Retortis Littore Etrusco violenter undis.] Retroactis Romam versus aquis, repulsique ab ostio maris Tyrrheni sive Etrusci, in quod influit : quâ exundatione vastitatem urbi visus minari Tiberis. Huc pertinet quod refert Dio lib. 45. flumina quædam in Italia contrarias in partes fluxisse, Augusti temporibus : pisces que innumerabiles è mari in continentem ejectos per ostia Tiberis.

15. *Monumenta Regis.*] Numæ Pompilii, secundi Romanorum Regis, Palatium, quod & Curia Pompiliana & Regia vocabatur. Intelligunt alii cætera Numæ opera seu monumenta publica.

16. *Templaque Vestæ.*] Ex Dionys. Halic. lib. 2. Templa duo Romæ habebat Vesta, alterum à Romulo, alterum à Numa Pompilio conditum, medio spatio Capitolium inter & Palatium, unis mœnibus utroque colle inclusa.

Templa.] Abusivè pro æde quæ non erat augusta, sive augurio consecrata, at augustum erat illius atrium.

Vestæ.] Ejus ædes erat rotunda, quod terra, quæ rotunda est, Vesta dicta fuit, quippe quæ rebus omnibus vestitur : vel quia vi suâ stat. Alii aliter. Vide Cic. de Nat. Deor. 1. n. 67.

17. *Iliæ.*] Matri Romuli, suæ uxori, conquerenti de nece Julii Cæsaris sibi consanguinei. Ilia jussu Amulii in Tiberim, ut volunt quidam, præcipitata, huic proinde fluvio nupta fertur : ab eoque indulgentius æquo vindicatur.

18. *Sinistrâ Labitur ripâ.*] Majorem ergo urbis partem, quæ ad sinistram est, forum scilicet Romanum, atque Aventini Palatinique collium imam regionem exundans vastat Tiberis.

19. *Jove non probante.*] *Si omnia fato fiunt, cur non probat Jupiter ? aut si Jupiter non probat, cur adversus fatum Tiberis ruit ? sive vult Cæsaris ultor esse, quid igitur Romæ pulcherrimæ & religiosissimæ quæque demolitur, cum Romam ipsam Cæsaris nepotibus promiserint fata ?* sic magnalis Horatio mota à Jul. Scaligero. Numquid verò nostrum erit viros inter tantos tantas componere rixas ? At cavillationem agnoscat, lector, ne dicam sycophantiam vitilitigatoris. Probat Jupiter sanè vindicari nefariam cædem Principis & Pontificis. Ovid. Fast. 3.

At quicumque nefas ausi, prohibente Deorum
Numine, polluerant pontificale caput.

At non probat quod uxori Iliæ obsequentior fluvius ultra modum evagetur, eatque dejectum

rat exundans. Juvenes pauci culpâ parentum audient aliquando *Romanos ſtrinxiſſe gladios, quibus juſtè magis confoderentur Perſæ graves; diſcentque bella* civilia. *Quem Deorum populus invocet labente Republicâ? Quibus votis inſtabunt Virgines ſacratæ apud Veſtam obſecrationes minime ſuſcipientem? Cui Jupiter dabit munus eludendi crimen?* & *Phœbe fatidice obſecramus* ut *ſuccurras, abos humeros nube velatos* habens: *ſeu vis potius* adeſſe, *ô blanda Venus, circa quam joci & amores volitant:*

Uxorius amnis. 20
Audiet cives acuiſſe ferrum, [11]
Quo graves Perſæ melius perirent:
Audiet pugnas, vitio parentum,
Rara juventus.
Quem vocet Divûm populus ruentis 25
Imperî rebus? prece qua fatigent
Virgines ſanctæ minus audientem
Carmina Veſtam?
Cui dabit partes ſcelus expiandi
Jupiter? tandem venias, precamur, [12]
Nube candentes humeros amictus 31
Augur Apollo.
Sive tu mavis, Erycina ridens,
Quam jocus circumvolat, & Cupido:

ANNOTATIONES.

ſacra profanaque ſine ullo diſcrimine. Nec abſurdè alii ſcribunt, Jovi Diiſque non placere quod Tiberius moliatur Cæſaris ultionem, quam Auguſto fata reſervabunt.

20. *Uxorius.*] Uxori plus æquo deditus & indulgens. Virgil. Æneid. 4.

Pulchramque uxorius urbem
Extruis.

21. *Audiet cives, &c.*] Quaſi vaticinatur Horatius peracta jam bella civilia, quibus Italia fœdata, & mutuis vulneribus cives abſumpti, juventuſque imminuta ac propè exhauſta fuerat.

22. *Graves Perſæ.*] Parthi, ut ad calcem hujus Odes annotabo, intelligendi; *Graves*, ſeu ob armorum pondus, ſeu quod Romanis diu graves incubuere, vel propter unam cladem Craſſianam, de quâ poſtea dicam amplius, tum alibi, tum præcipuè lib. 4. Od. 15.

23. *Vitio parentum.*] Per ambitionem, cupiditatem, iram, in ſemet gladios ſtringentium, quibus hoſtes erant petendi.

27. *Virgines ſanctæ.*] Veſtales ignis æterni cuſtodes. Veſtæ perpetuâ virginitate & ſummo cultu addictæ, hinc que ad placandum ejus numen potentiores. Cic. de Leg. 2. n. 20. *Virgines Veſtales in urbe cuſtodiunto ignem ſoci publici ſempiternum.* Et n. 29. *Veſta, quaſi focus urbis . . . . ei colendæ Virgines præſunt, &c.* Vide A. Gellium lib. 1. cap. 12. ubi inter alia benè multa, hæc ſcribit: *Veſtalem Virginem minorem annis ſex, majorem quam annos decem natam capi fas non eſſe: patrimam & matrimam eſſe oportere: neque linguâ debili, ſenſuve curium diminutam, aliave quavis corporis labe inſignitam, nec quæ ipſa, aut ejus pater emancipatus ſit: aut cujus parentes ſervitutem ſervierint, vel in ſordidis negotiis diverſentur, &c.*

Minus audientem.] Præ irâ graviori & ferè implacabili, tum ob effuſum impie ſanguinem ſibi cognatum, ut jam antè dixi, tum ob ſacrilegam percuſſorum audaciam, quæ ſummum Sacerdotem violarant, abſque ulla numinum reverentiâ. Ovid. Faſt. 3. ita Veſta loquitur:

——Meus fuit ille ſacerdos,
Sacrilegæ telis me petiere manus.

30. *Venias, precamur.*] Invocat præcipue Apollinem, qui & Trojanis pridem, & poſt Romanis ſemper impenſè favet.

31. *Nube candentes humeros amictus.*] Miſſis aliorum interpretationibus, hunc locum optimè intelligas cum iis qui putant alluſiſſe Horatium ad id quod commemorant anno cædem Julii Cæſaris conſecuto. Solem caligine obvelatum ſemper fuiſſe, quaſi in ſceleris admiſſi execrationem. Plutarch. in Cæſare, Dio lib. 45. Plin. lib. 2. cap. 30. *Prodigioſus*, inquit, *Solis defectus, occiſo Dictatore Cæſare, totius pene anni pallore continuo.* Virg. Georgic. 1.

Sol etiam extincto miſeratus Cæſare Romam,
Cum caput obſcurâ nitidum ferrugine texit;
Impiaque eternam timuerunt ſæcula noctem.

32. *Augur Apollo.*] Quippe qui divinationibus præeſſe credebatur.

33. *Erycina.*] Poſt Apollinem Veneris opem implorat: quæ mater Æneæ, à cujus filio Julio Cæſar Julius. Venus porrò in Eryce Siciliæ monte fanum habebat, unde Erycina dicta. Romam poſtea tranſlata in ædem ipſi ſub hac appellatione conſecratam extra portam Collinam. Nec omittendum quod Venus Cæſaris dicta ſit genetrix; & ab eo dicata etiam Æde ſingulari cultu honorata; in caſtris denique ejus teſſera fuit *Genitrix Venus*; ſicut in Syllæ *Apollo*, in Antonii *Lar Deus*, in Pompeii Junioris *Pietas*, in Majoris *Hercules invictus*.

Sive

Sive neglectum genus, & nepotes
Respicis Auctor,
Heu nimis longo satiate ludo:
Quem juvat clamor, galeæque læves,
Acer & Mauri peditis cruentum
Vultus in hostem:
Sive mutatâ juvenem figurâ
Ales in terris imitaris, almæ
Filius Maiæ, patiens vocari
Cæsaris ultor:
Serus in cœlum redeas; diuque
Lætus interfis Populo Quirini:
Neve te nostris vitiis iniquum
Ocyor aura
Tollit: hic magnos potiùs triumphos,
Hic ames dici pater, atque princeps:
Nec finas Medos equitare inultos,
Te duce, Cæsar.

seu abjectam prolem atque posteros respicis, O Mars Romanæ gentis *parens*, *heu bello nimis diuturno satiate*: *qui gaudes vociferationibus*, *& galeis politis*, *atque aspectu Mauri peditis erga sævum adversarium feroci*: *Sive immutatâ specie adolescentem exhibes in terra*, tu *alatus filius benignæ Maiæ*, *sinent* te dici vindicem Julii Cæsaris: *tardè remigres in Cœlum*, *diuque maneas cum populo Romano*, *neque celerior ventus rapiat te nostris criminibus infensum*: *Ama potius hic ingentes triumphos*, *& appellationem parentis auctorisque*; *neque patiaris*, O *Cæsar*, *te imperante*, *Medos impune in equis vagari*.

ANNOTATIONES.

35. *Sive neglectum.*] Ad Martem denique convertitur, patrem scilicet Romuli Romanæque adeo gentis auctorem.

37. *Longo satiate ludo.*] Tot bellis civilibus, quæ sunt ludus Martis. *Clamor* bellicus in pugnæ conflictu. *Galeæ læves.*] Ardentes scilicet bello sæpius contrectantur & poliuntur.

39. *Acer & Mauri peditis cruentum Vultus in hostem.*] Truculentus erat Maurorum vultus. Respiciunt hic aliqui ad historiam: grave nempe bellum Juliæ Mauritaniæ regis adversis Jul. Cæsarem. De quo Sueton. cap. 66. *Fama hostilium copiarum* suos *perterritos*. . . . . *confirmabat* . . . *cum expectatio adventus Jubæ terribilis esset*, &c. Non malè quidam censent reponendum hic, *Marsi peditis*. Isti enim optimæ Italiæ & Romani exercitus milites potiùs videntur fuisse commendandi, quàm hostes & alieni.

41 *Sive mutatâ*, &c.] Augustus, quod valdè ingeniosus Mercurius audiebat.

Juvenem imitaris.] Vulgaris erat opinio & fama, Mercurium Julii Cæsaris vindicem esse assumpta juvenili figurâ Augusti, qui natus erat annos tantùm novemdecim quando Cæsar interfectus est.

43. *Maiæ.*] Mater hæc Mercurii erat.

44 *Cæsaris ultor.*] Sueton. Octav. cap. 10 & 29. anteà cit. Ovid. Fast. 3. Cæsaris interfectores tale nefas ausi, inquit,

Morte jacent meritâ. Testes estote Philippi;
Et quorum sparsis ossibus albet humus.
Hoc opus, *hæc pietas*, *hæc prima elementa fuerunt*
Cæsaris, *ulcisci jussa per arma Patrem.*

45. *Serus in cœlum redeas.*] Sic multos annos Augusto exoptat, ejusque præsentiam opemque Populo Romano necessariam atque amabilem asserit Poeta. Vide Sueton. Octav. cap. 56.

49. *Magnos triumphos.*] Sueton. Octav. cap. 22. *Curules triumphos tres egit*, *Dalmaticum*, *Actiacum*, *Alexandrinum*, *continuo triduo omnes*. *Bis ovans ingressus urbem est*, *post Philippense*, *& rursùs post Siculum bellum.*

50. *Hic ames dici pater.*] Ex Sueton. Octav. cap. 58. nullo magis honore lætatus est Augustus, quam cum ab universis maximoque consensu *Pater patriæ* consalutatus est. Id enim cognomen asserenti, mandantibus cunctis, Valerio Messalæ lacrymans ita respondit: *Compos factus votorum meorum*, *P. C. quid aliud habeo Deos immortales precari*, *quam ut hunc consensum vestrum ad ultimum vitæ finem mihi perferre liceat?*

Atque princeps.] Cornel. Tacit. Annal. initio. *Lepidi atque Antonii arma in Augustum cessere*: *qui cuncta discordiis civilibus fessa nomine Principis sub Imperium accepit.* Et Dio lib. 53. ita scribit: *Princeps Senatus dictus est sexto Consulatu*; *eo more qui integro etiamnum Populi in Rep. statu*, *receptus erat.*

51. *Medos.*] A Medis ad Persas, & ab his ad Parthos tandem orientis imperium transiit. Hinc promiscuè tria vocabula ista usurpantur sæpius ab Horatio.

Inultos.] Tunc populis istis inferre bellum meditabatur Augustus. Vide Od. 19. hujus libri.

Equitare.] Equitatu suo Romanis insultare. Vel quod urbana etiam negotia equitando Parthi obirent, Strabone teste.

ODE

Navi, quâ Vir
dei

Ita te ſalvam *duca*
Domina & Helenæ f
ſtra fulgentia, & par
torum, concluſis reliq
cepto Japyge; O nav
debes Virgilium tibi
ſum, oro ut eum *ſoſp*
plices ad littus Ath

Ode eſt dicolos diſt
verſus Choriambicus t
dæo, choriambo & py
Sic tē ꝟ Dīvă pŏtē
Alter quiſque verſus
piadeus tetrameter:
bus choriambis & pyr
Sic frā ꝟ trēs Hĕlĕ
1. *Sic te Diva, &*
tiarum plena eſt hæc
tentias perinde grave
toriam tractationem
triumphat Heroicus
Poëta noſtra laudat
rum ferè unum legi
Sic.] Particula eſt a
te Dii ventique inte
quit, ut tu ſoſpitem
vis. Ille navigation
jam quinquagenario
dos operi coronidem
Diva potens Cypri.
habebat honores apu
Mediterranei, Cilicis
illa dominis ſubinde
eſt occupata, & erept
autem invocatur Ve
An, quod opinatur
puppi appictum, &
la? An quod Veneris
An quod fabulantu
tam in mare jus & in
Æn. 5. Neptunus it
Fas omne eſt, Cyth
Unde genus ducis.
Ovid. Epiſt.
Illa (Venus) *dedi*
fecundos
In mare; nec mir
2. *Fratres Helenæ*
Tyndari Laconiæ re
peperit, è quorum a
Helena immortales

ODE III.

quâ Virgili deindi

henas vehebatur, precatur incol.tatem: ninum temeritatem invehitur.

SIC te Diva potens Cypri, [15]
Sic fratres Helenæ, lucida sidera,
Ventorumque regat pater, [16]
Obstrictis aliis, præter Iapyga,
Navis, quæ tibi creditum
Debes Virgilium, finibus Atticis

alvam ducant Cy,
& Helenæ fratres a-
tia, & parens ven-
clusis reliquis, ex-
yge; O navis, quæ
gilium tibi commis-
at eum sospitem ap-
littus Athenienſe,

ANNOTATIONES.

dicolos distrophos. Primus quisque
riambicus trimeter, constans è spon-
riambo & pyrrhichio. Ita scanditur:
Dīvă pŏtēns ı Cypri ı
sque versus est Choriambicus Scle-
trameter: constans è spondæo, duo-
mbis & pyrrhichio:
ı trēs Hĕlĕnæ ı lūcĭdă sī ı dĕră ı
e Diva, &c.] Venustatis & elegan-
ena est hæc Ode: voces habet & sen-
rinde graves, exempla insignia, ora-
actationem egregiam. Denique hic
t Heroicus ille spiritus, quem in
tra laudat Quintilianus, ut Lyrico-
mum legi dignum existimet.
rticula est adjurantis & voventis. Sic
ntique integram servent precor, in-
u sospitem deferas Virgilium, ò na-
navigationem instituebat Athenas
quagenario major, ut divino Æneï-
coronidem imponeret.
otens Cypri.] Venus, quæ præcipuos
honores apud Cyprum Insulam maris
anei, Ciliciam inter & Syriam. Variis
nis subinde paruit: à Turcis denique
ata, & erepta Venetis anno 1570. Cur
vocatur Venus, ut faveat naviganti? I
opinatur Marcilius, ejus numen in
pictum, & navis insigne erat & tute-
nod Veneris stella navigantibus utilis?
fabulantur è maris spumâ procrea-
are jus & imperium obtinere. Virgil.
Neptunus ita Venerem alloquitur:
ne est, Cytherea, meis te fidere regnis,
genus ducis.
piſt.
Venus) *dedit faciles auras ventosque*
secundos
e; nec mirum, jus habet orta mari
res Helenæ.] Castor & Pollux. Leda
Laconiæ regis uxor, ut aiunt, ova duo
è quorum altero prodierunt Pollux &
mmortales è Jove nati, ex altero Castor
& Clytemnestra mortales è Tyndaro. Hinc illi Tyndaridæ vocantur à Latinis quidem, à Græcis verò Jovis filii, Διόσκουροι. Porrò quod à piratis ac prædonibus mare, dum viverent, liberassent, à Neptuno dicuntur adepti esse potestatem naufragis opitulandi. Hinc σωτῆρες dicti: & hinc *lucida sidera*: in astris nimirum recensentur Castor & Pollux: eorumque stellæ cùm simul apparent, salutares; cum solitariæ, graves & noxiæ creduntur. Arnobius ignes seu fulgores marinos vocat. Vide Plin. lib. 2. cap. 37. Hygin. lib. 2. &c. & infrà Od. 12. hujus libri Annot.

3. *Ventorum pater.*] Jovem intelligit Marcilius, quia veteribus Physicis Jupiter est aer agitatus & fluens, adeoque id quod ventum appellamus. Alii melius exponunt de Æolo, qui ventorum rex & pater dictus, quod ventorum astrorumque rationem apprimè calluerit. Is regnavit Iliacis temporibus apud insulas Æolias, quæ & Vulcaniæ, Italiam inter & Siciliam positæ, Plin. lib. 3. cap. 8 & 9.

4. *Obstrictis aliis.*] Cæteri venti minimè propitii retineantur, unus emittatur Iapyx Virgilio commodus in fines Atticos properanti. Alludit Horatius ad utrem Ulyssi ab Æolo donatum, in quo venti erant inclusi, præter Zephyrum navigationi ejus utilem. Quidam, legunt *obstructis*, sed malè. Homer. modo cit. Odyss. 10. κατέδησεν *ligavit*. Virgil. Æn. 1. inclusos carcere ventos pariter canit.

Iapyga.] Ventus ille ex Apuliæ finibus proficiscitur, adversus Eurum flat, idem propemodum atque Caurus, in Græciam proinde ex Italiâ solventibus planè utilis. Vide Gell. lib. 2. cap. 22.

6 *Virgilium.*] Huic cum Poëta nostro familiaritas maxima, ut mirum non absurdeatur, quod nullam fecerit usquam mentionem Lyricorum Principis Heroicorum ille Princeps.

Finibus Atticis.] Attica regio Helladis in angulo Orientali & Australi, ubi longe præ-

Reddas

Reddas incolumem, precor;
Et ſerves animæ dimidium meæ.
Illi robur & æs triplex
Circa pectus erat, qui fragilem truci
Commiſit pelago ratem
Primus: nec timuit præcipitem Africum
Decertantem Aquilonibus.
Nec triſtes Hyadas, nec rabiem Noti;
Quo non arbiter Adriæ
Major, tollere ſeu ponere vult freta.
Quem mortis timuit gradum,

ANNOTATIONE

clariſſima & nominatiſſima civitas caput extollit, *Athenæ omnium doctrinarum inventrices.* Cic. 1. de Orat.

8. *Animæ dimidium meæ.*] S. Aug. Confeſſ. lib. 4. cap. 6. *Bene*, inquit, *de amico ſuo dixit quidam*, dimidium animæ meæ: *Nam ego ſenſi animam meam & animam illius unam fuiſſe animam in duobus corporibus: & ideò mihi horrori erat vita, quia nolebam dimidius vivere*, &c. altero ſcilicet mortuo. Vide Perſ. Sat. 5. v. 22. & infrà lib. 2. Od. 17.

9. *Illi robur & æs triplex, &c.*] Is habebat cor ligno quovis & ære durius, χαλκεοκάρδιος Theocrit. Idyll. 13. huic ferreum pectus erat, qui primus auſus eſt mari ſe credere, atque ut canit Juvenalis Sat. 12. v. 57.

Ventis animam committe, dolato
Confiſus ligno, digitis à morte remotus
Quatuor aut ſeptem, ſi ſit latiſſima tæda.

Sophocles in Antigone ait multa quidem cerni ſtupenda, at nihil magis quàm quòd homo ſluctus tumidos naviculâ tamen ſubire non formidet. Vide Plin. Proœm. lib. 19.

Robur.] Pro qualibet re duriori uſurpatur. Virgil. Æneid. 7.

Æternaque ferri
Robora.

12. *Primus.*] Tiphys Bœotius, inquiunt, à Pallade edoctus navim primus fabricavit, quæ Argo dicta eſt; eâque Colchicam expeditionem eſt aggreſſus Jaſon. Vide Plin. lib. 7. cap. 56. Conſtat tamen ante illud tempus fuiſſe navigatum. Teſtis Herodotus de Phœnicibus & Græcis. Ex Athen. lib. 15. cap. 13. Janus navigia primus reperit. Ex Thucyd. & Libanio primi Corinthii naves concinnarunt.

Africum.] Meridionalem ventum, Aquilonibus proinde colluctantem. De eo jam Od. 1.

14. *Triſtes Hyadas.*] Ab ὕειν *pluere* dictæ ſunt, quod pluviae ferant eæ ſtellæ ſeptem in fronte Tauri collocatæ: Latinis Suculæ vocantur. Cic. 2. de Nat. Deor. n. 111.

Rabiem Noti.] A meridie flat Notus, nebuloſus & humidus. νοτὶς *humor* dicitur. Vide Plin. lib. 2. cap. 22.

15. *Quo non* [illegible] patet ex rerum [illegible] *Dux inquieti* [illegible] criticè Jul. Scali[illegible] *cæteros ventos* [illegible] *mare Adriaticum* [illegible] *falſum intelliget* [illegible] *excurrere in V* [illegible] *creſcit Ionio ſu*[illegible] *quoque ſubjectum* [illegible] *Auſter autem ex*[illegible] *nino frangitur*: [illegible] *dit, &c.* At Pa[illegible] ſpano, qui rei n[illegible] luculenter inve[illegible] ſtrum tuetur [illegible] *Arbitrum Adriæ* [illegible] non omninò in [illegible] mare, ut ſcribi[illegible] habet, ut non [illegible] turno poſſit con[illegible] quinque venti d[illegible] quuntur Nautæ[illegible] turni quartæ du[illegible] altera ad Auſtru[illegible] venti principales[illegible] intra quos alii ſ[illegible] *profectò quod mi*[illegible] *rantur quam illi*[illegible] *ſcribantur* Itaqu[illegible] quam principale[illegible]

Adriæ.] Adria[illegible] ſinus Venetus in[illegible] cumque, longè [illegible]

17. *Quem mor*[illegible] tres gradus mort[illegible] caſum: alii mo[illegible] parum ad rem. [illegible] verior quo ſimpli[illegible] tis genera, ſi Iul[illegible]

ac tuearis partem *dimidiam animæ meæ. Is* profectò *circa cor habebat lignum treſque æris* laminas, *qui primus mari ſævo credidit navim frangi facilem, neque metuit Africum violentum cum Borea pugnantem, neque Hyadas noxias, neque furorem Auſtri; quo nullus* eſt *dominator in Adriatico* mari *potentior, ſive concitare ſive placare fluctus velit. Quod mortis genus formidavit,*

10 [17] 15

ONES.

& humidus, & hinc nomen: nam Græce *humor* dicitur. Vide Gell. jàm. cit. lib. 2. :2.

Quo non arbiter Adriæ Major.] Ratio ex rerum ſitu & naturâ, lib. 3. Od. 3. *inquieti turbidus Adriæ.* Atque hyperè Jul. Scaliger, *Auſtrum*, inquit, *præter os ventos ſummum habere impetum in Adriaticum ſcribit Horatius: quod eſſe n intelliget quiſquis ſciet Adriaticum rectà rrere in Vulturnum, cujus impetu etiam it Ionio ſubinvecto Adriaticum. Boreæ ne ſubjectum eſt qui ex alto ſpirat . . . . . r autem ex devexiore parte flans Appen- frangitur: quamobrem non ſubruit, ſed ra- &c.* At Parthenius ex Petro Medinâ Hi-, qui rei nauticæ & ventorum rationem enter inveſtigavit, egregiè Poëtam no- tuetur & vindicat: *Auſtrum*, inquit, *rum Adriæ rectè ait Horatius.* Nam etſi omninò in Notum excurrat Adriaticum , ut ſcribit Scaliger, nihilominus ita ſe , ut non minus ab Auſtro quàm à Vul- poſſit concitari. Enimverò principales que venti duas quartas habent (ita lo- tur Nautæ & ventorum periti) ergo Vul- quartæ duæ ſunt, una ad Subſolanum, a ad Auſtrum reſpicit. Porrò hujuſmodi principales & integri octo referuntur; quos alii ſunt quos medios vocant, *Non ctò quod minori ſpiritu ac vehementiâ fe- r quam illi, ſed quod in eorum media de- antur* Itaque tam vehementes eſſe quartas principales, perſpicuum ſit. Hæc ille. *riæ.*] Adria ſeu Adriaticum mare, hodie Venetus inter Italiam, Græciam, Illyri- que, longè porrigitur ad Septentrionem. *Quem mortis timuit gradum.*] Quidam radus mortis afferunt, fatum, genituram, n: alii mortis acceſſus intelligunt; certe m ad rem. Noſtra videatur interpretatio r quo ſimplicior. Varia naufragorum mor- enera, ſi lubet accipe, fluctibus ſubmergi,

Qui

qui ſine lacrymis aſpexit piſces monſtroſos nantes, ac mare intumeſcens, & Acroceraunias rupes naufragiis famoſas? fruſtrà Deus providus terram ſegregavit à mari disjungendo: ſi naves ſceleratæ tranſeunt nihilominus vada minimè tentanda. Mortalium genus quidlibet aggredi non veretur, feriturque ad facinora prohibita. Temerarius Iapeti filius populis advexit ignem furto improbo. Poſt ignem cœlo ſubreptum terras invaſit macies & frequentia morborum inſolita; atque ſera neceſſitas mortis antea dilatæ paſſum acceleravit.

Qui ſiccis oculis monſtra natantia, [18]
Qui vidit mare turgidum, &
Infames ſcopulos Acroceraunia?
Nequicquam Deus abſcidit
Prudens Oceano diſſociabili
Terras: ſi tamen impiæ
Non tangenda rates tranſiliunt vada.
Audax omnia perpeti
Gens humana ruit per vetitum nefas.
Audax Iapeti genus
Ignem fraude malâ gentibus intulit.
Poſt ignem ætherеâ domo [19]
Subductum, macies, & nova febrium
Terris incubuit cohors:
Semotique prius tarda neceſſitas
Lethi corripuit gradum.

ANNOTATIONES.

à piſcibus devorari, ad rupes allidi, vel in ſcopulos inſulam deſertam ejici, ibique omni ope deſtitutum contabeſcere & mori. Prætereà contingit aliquando navigantes tempeſtate ingruente diſpelli ad barbaras oras, ubi vel ab Anthropophagis dilaniantur, vel Idolis mactantur: quo quidem fati genere tantum non abſumpti ſunt Oreſtes & Pylades apud Tauricam regionem. Vide Eurip. Iphigen. in Tauris: item noſtras annotat. lib. 3 Od. 4 v. 33. ad eas voces: *Britannos hoſpitibus feros.* Adde & aliud, navi etiam integrâ, periculum moriendi vel ſiti vel fame reflantibus & contrariis diu ventis, nimirùm in navigatione longiori: ſive cum aqua dulcis jam rara ad dimenſum diſtribuitur ſiticuloſis: ſive cùm deficientibus omnibus cibariis, navigantium unus vel aliorum conſpiratione vel ſorte aſſumitur jugulandus, urgente ſcilicet extrema neceſſitate, alimento cæteris futurus. Quod nec cogitari poteſt abſque horrore.

18. *Monſtra natantia.*] Cete grandia & immania. Juvenal. Sat. 14. *Oceani monſtra.*

20. *Acroceraunia.*] Excelſi in Epiro montes quod crebro fulmine percutiantur eorum faſtigia, ſic dicti, ἀκρανὸς *fulmen*, ἄκρον *ſummum*. Hic deſignat Horatius Acroceraunium Promontorium Ionio mari imminens, vulgò, *Capo della Chimera*, aliis *Capo della Lengueta*. In Epiro ſitum eſt, non procul Albaniæ finibus.

21. *Nequicquam Deus abſcidit, &c.*] Voluit Deus pericula maris arcere ab hominibus; ipſi vero illis ſe ultrò committunt. Benè Poëta Græcus ait: Quantò eſt dulcior mater quam novera, tantò eſſe terram mari optabiliorem. Bias autem ſapienter dicebat. Nec vivis nec mortuis accenſeri navigantes debere.

25. *Omnia perpeti*] Quælibet agendo patiendoque moliri, ut nihil grave aut arduum videatur.

27. *Iapeti genus*] Prometheus, de quo poſtea Ode 16. & lib. 2. Ode 13. Scribit Theophraſtus, ideircò dici Prometheum hominibus dediſſe ignem Cœlo dereptum, quia Philoſophiam ac lumen vitæ intellectualis, quæ divina eſt, mortalibus invexit. Ex Cic. Tuſc. 5. & aliis Prometheus Caucaſo affixus fingitur, quod ex eo monte altiſſimo ſiderum naturam ac motum ſtudioſè contemplaretur: ibique cœleſtium cognitioni ſedulo incumberet. Et quod exinde fulminum rationem perſcrutatus hominibus indicaſſet, fabulati ſunt ignem cœleſtem ab eo ſurreptum ac in terras delatum. Denique vultur ſeu aquila cor illius vellicans, optimè ſignificat anxietatem animi naturæ arcana rimantis & non ſine labore inveſtigantis. Eccleſ. 1. *In multâ ſapientiâ multa indignatio . . labor & afflictio ſpiritus: & qui addit ſcientiam, addit & laborem.*

29. *Poſt ignem ætherеâ, &c.*] Animadverte expreſſa fabulis Adæ peccatum, peccatique ſtipendia, mortem, morbos, moleſtias, &c. ex Heſiodo, cùm ignem furatus eſſet Prometheus ad animandas ſtatuas è luto à ſe fictas, iratus Jupiter Pandoram in terris miſit, quæ aperta pyxide mala omnia diffudit.

32. *Tarda neceſſitas*] Melioribus ſeculis vita erat homini diuturnior. S. Cyprian. Ep 11. S. Auguſt. lib. 2. de Civ. cap. 14. Porrò ex ſacris codicibus noverant Ethnici productiorem ac longiorem fuiſſe vitam primis hominibus. Plin. Proœm. lib. 14. *Quando voluptas vivere cœpit, vita ipſa deſiit.*

Expertus

Expertus vacuum Dædalus aëra
Pennis non homini datis
Perrupit Acheronta Herculeus labor.
Nil mortalibus arduum eſt.
Cœlum ipſum petimus ſtultitiâ: neque
Per noſtrum patimur ſcelus
Iracunda Jovem ponere fulmina.

Dædalus per inanem aerem volare tentavit alis homini non conceſſis. Vis Herculis ſibi patefecit aditum ad Inferos. Nihil eſt hominibus intentatum. Cœlum ipſum affectamus per dementiam. Et noſtris criminibus non ſinimus Jovem iratum demittere fulmina.

ANNOTATIONES.

24. *Dædalus.*] Is faber Athenienſis peritiſſimus erat & perquàm ingenioſus, multa quidem invenit: navi primus dicitur vela, malum, antennas impoſuiſſe. Pauſanias in Bœoticis, Plin. lib. 7. cap 56. jam cit. Inde fabulati ſunt Dædalum pennis ſibi cerâ compactis avolaſſe Minoïa regna fugientem, de quo Virg. Æneid. 6. v. 14. Ov. Metam. 8. Diodor. Sic. lib. 5. cap. 13. &c.

36. *Perrupit Acheronta Herculeus labor.*] Ita inferorum fluvius pro ipſis inferis non rarò ponitur ſynecd. De Hercule, ejuſque laboribus, alibi nos; cit. verò Diodor. fusè, lib. 5. cap. 2. &c.

38. *Cœlum ipſum petimus.*] Sic Phaëton, de quo lib. 4. Od. 11. Sic Gigantes, de quibus lib. 2. Od. 12. & 19. lib. 3. Od. 4. &c.

ODE IV. Ad L. SEXTIUM.

Veris deſcriptio: vitæ brevitas: carpendæ voluptates.

SOlvitur acris hyems gratâ vice veris & Favonî; [20]
Trahuntque ſiccas machinæ carinas:
Ac neque jam ſtabulis gaudet pecus, aut arator ign:
Nec prata canis albicant pruinis.

Aſpera hyems relaxatur jucundâ viciſſitudine veris ac Zephyri: & machinæ deducunt in mare naves ſiccas: jamq; nec greges amant ſtabula, nec agricolæ focum: neque prata albeſcunt pruinis candidis.

ANNOTATIONES.

Ode eſt dicolos diſtrophos, unica verò ſui generis. Primus quiſque verſus eſt Dactylicus Archilochius heptameter. Quatuor primi pedes ſunt vel dactyli, vel ſpondei: tres ultimi ſunt trochæi. Sic,

Sōlvĭtŭr | ācris hy | ēms grā | tā vĭ-ĕ | vēris | & Fă | vōnī |

Secundus quiſque verſus eſt Archilochius, conſtans è penthimimeri Iambicâ. Primus pes ſpondeus vel Iambus: ſecundus ſemper Iambus cum ſyllabâ: tres poſtea ſequuntur trochæi: ſic,

Trăhunt | quĕ sīc | cās | măchĭ | næ că | rīnās |

Nonnulli tricolon faciunt Odem hanc, & ſic diſtinguunt verſus:

Solvitur acris hyems gratâ vice
Veris & Favoni:
Trahuntque ſiccas, &c.

1. *Solvitur, &c.*] Terra quæ priùs hyeme & frigore conſtricta fuerat, jam reſolvitur & aperitur grato reditu vernæ temperiei: in quâ & arcolæ florum explicant ſeſe; & mare gelu antè præcluſum jam adiri & navigari poteſt. Veris deſcriptionem, ſi lubet, pete Lector, è Virgil. Georg. 2. v. 324. & ſeq.

Favoni.] Favonius, a *fovendo* vel *favendo* dictus, idem qui Zephyrus, qui ventus flare incipit initio veris. Vid. lib. 3. Od. 1. Annot. ad vocem, *Zephyris.*

2. *Trahuntque ſiccas, &c.*] Jam machinis ad mare ſubducuntur naves quæ per hyemem in ſicco poſitæ fuerant, extra aquam, in navalibus. *Machinæ*, inſtrumenta quibus graviores quæque moles facilius moventur. Nonius Marcel. palangas vocat, & deſcribit: *Palangæ*, inquit, *dicuntur fuſtes teretes, qui navibus ſubjiciuntur, quando attrahuntur ad pelagus; vel cum ad littora ſubducuntur.*

Jam

Nunc Venus Cytherea Choreas agit ad Lunam ſuper lucentem: Charites verò cum Nymphis pulſant terram modò hoc modò illo pede, dum Vulcanus fervens accendit fornaces operoſas Cyclopum. Nunc juvat caput unguentis *delibutum coronare vel myrto virenti, vel flore quem producit tellus aperta. Nunc etiam convenit Fauno ſacrificare in lucis opacis, ſive petat agnam ſive hœdum. Mors pallens æquali pede diruit egenorum caſas atque regum palatia. O fortunate Sexti, breve ſpatium vitæ prohibet nos incipere ſpem diuturnam. Statim urgebunt te tenebræ, & Inferi celebratiſſimi,*

Jam Cytherea choros ducit Venus, imminente Lunâ:
Junctæque Nymphis Gratiæ decentes [21]
Alterno terram quatiunt pede, dum graves Cyclopum
Vulcanus ardens urit officinas. (myrto,
Nunc decet aut viridi nitidum caput impedire
Aut flore, terræ quem ferunt ſolutæ
Nunc & in umbroſis Fauno decet immolare lucis,
Seu poſcat agnam, ſive malit hœdum. (nas,
Pallida mors æquo pulſat pede pauperum taber- [22]
Regumque turres. O beate Sexti,
Vitæ ſumma brevis ſpem nos vetat inchoare longam.
Jam te premet nox, fabulæque Manes,

ANNOTATIONES.

5. *Cytherea.*] Cythera hodie *Cerigo*, Inſula maris Ægæi adoram Peloponneſi. In eâ templum Veneri antiquiſſimum. Inde *Cytherea* cognomen.

Choros ducit Venus imminente Lunâ.] Novilunii lætitiam & ſacra hic plures notari volunt, ſicut lib. 3. Od 19. v. 9. At alii Calendas Apriles Veneri ſacras intelligunt, qui menſis ab aperiendo dictus convenit iis quæ initio hujus Odes afferuntur. Alii Calendas Martias accipiunt, ſive matronalia, de quibus Ovid. Faſt. 3. Nam quanquam matronarum iſte feſtus; inquit Marcilius. & nihil pertinebat ad viros auſteros quidem & negotioſos, verùm lætus erat hic prioribus quoque nepotulis Veneriis, ut Flacco & ſimilibus, paratis ſemper cantillare partem lætitiæ inter Veneres illas: & gaudentibus ſpectare Nympharum choreas ac mulierum cœtus & choros.

Imminente Lunâ.] Incipientem Lunam intelligunt interpretes mox citati: nobis verò magis placent alii, qui Lunam provectiorem ac deſuper lucentem explicant, adeoque nolunt ipſas hic accipi Calendas vel Martii, vel Aprilis.

6. *Junctæque Nymphis Gratiæ, &c.*] Cum Venere tripudiant & ſaltant Nymphæ, Gratiæque tres, Aglaia, Euphroſyna, Thalia: Sannazar:

Tum manibus ſimul implicitis per gramina feſtas
Exercent choreas: alios alioſque reflexus
Inter ſe lætæ repetunt: nunc corpora librant
In ſaltus: nunc molle latus, nunc candida jactant
Brachia, & alternâ quatiunt veſtigia plantâ.

7. *Dum graves Cyclopum, &c.*] Dum Vulcanus in Ætna monte Jovi cudit fulmina æſtate ſequenti vibranda. *Cyclopes* ex Heſiod. Theog. Cœlo Terraque nati; ex aliis, Neptuni ex Amphitrite filii, Vulcano adeſſe miniſtri dicuntur & ferrariam exercere: alii aiunt Siciliæ populos fuiſſe barbaros & prædones. Vide Plin. lib. 7. cap. 2. init. & Virg. Georg. 1. v. 471. & Æn. 8. v. 418. & ſeq. Nomen à κύκλος *circulus*, & ὤψ *oculus*, quod unum haberent oculum in fronte inſtar circuli.

Virgil. de Polyphemo, Æn. 3. v. 635.

Telo lumen terebramus acuto
Ingens, quod torvâ ſolum ſub fronte latebat,
Argolici clypei aut Phœbææ lampadis inſtar.

8. *Vulcanus.*] Is Junone Joveque natus, ob deformitatem dejectus eſt ab iis in inſulam Lemnum, claudus è caſu factus; ubi officinam inſtituit ferrariam, quam tamen alii collocant in Ætna monte apud Siciliam; alii in Hieri quæ una eſt e Vulcaniis inſulis.

9. *Nunc decet aut viridi, &c.*] De myrto, deque coronarum & unguentorum uſu in conviviis apud veteres celebri, plura dicam poſtea. Vide ultimam Oden hujus libri.

11. *Fauno.*] Huic ruris Deo ſacrificabatur Idibus Februarii ex Ovid. Faſt. 2. Nimirum placabatur initio veris, ut propitius eſſet gregibus, qui tum foras incipiunt pabulatum educi. De illo Dionyſius Halicarn. lib 1. Tull. de Natura Deor. 2. Vide & lib. 3. Od. 18. v. 1. Annot.

12. *Seu poſcat agnam.*] Legunt alii, *agna, &c* & magis Latinitati & elegantiæ congruum volunt. Certè nodus in ſcirpo.

13. *Pallida mors æquo, &c.*] Claudian.

Omnia mors æquat.

14. *O beate Sexti.*] Lucius Sextius, vel Seſtius, ille eſt qui tam fidelem Bruto etiam profligato amicitiam ſervavit, ut & probaretur ab Auguſto, & Conſul poſt ipſum fuerit ſubſtitutus cum Cn. Calpurnio Piſone, ann. U.C. 750. Vide Dion. lib. 43. Sigon. &c.

15. *Vitæ ſumma brevis, &c.*] Non debemus mortales vitam ſperare diuturnam.

16. *Nox.*] Mors, tenebroſique Inferi. Infra Od. 28. *Omnes una manet nox.*

Fabulæque manes.] Infernales Dii per antiphraſin *Manes*, id eſt boni dicti, ſæpius uſurpantur pro ipſis Inferis, de quibus tam multa fabulantur & jactant. Vide Epod 5. v. 94.

Et

Et domus exilis Plutonia: quo ſimul mearis,
Nec regna vini ſortiere talis:
Nec tenerum Lycidam mirabere, quo calet juventus
Nunc omnis, & mox virgines tepebunt.

Plutonis domus levis, ad quam ubi deveneris, neque talorum jactu eliges regem convivii, neque admiraberis Lycidam delicatulum, cujus amore ardent jam cuncti juvenes, & paulò pòſt puellæ ferveſcent,

ANNOTATIONES.

17. *Domus exilis.*] Plutonis domum, anguſtam ob frequentiam animarum eò deſcendentium, nonnulli interpretantur. Sed meliùs alii referunt ad exilitatem umbrarum ſive animarum oculos fugientium. Homer.

Νεκύων ἀμένηνα κάρηνα.

Capita mortuorum levia & evanida.

Virg. Æneid. 6. v. 269.

Domos Ditis vacuas & inania regna.

Quo ſimul mearis.] Cùm illuc perveneris, jam non licebit luxuriari, indulgere genio, convivia celebrare, &c.

18. *Nec regna vini ſortiere talis.*] In conviviis eligebant veteres regem, ſeu bibendi magiſtrum, cui parebant convivæ omnes: eaque electio fiebat ſorte & talorum jactu. De eo nos amplius lib. 2. Od. 7. in fine, ad ea verba, *Quem Venus arbitrum dicet bibendi?* Meminit Plautus Aſinar. Scen. 14. Cucul. Scen. 6. Stich. Scen. 12. Cicer. in Verrem. 5. *Iſte Prætor ſeverus ac diligens, qui populi Romani legibus nunquam paruiſſet, iis legibus quæ in poculis ponebantur, obtemperabat:* Plutarchus in Apophthegm. refert Ageſilaum in compotatione magiſtrum convivii ſorte creatum requirenti pocillatori, quantum cuique miniſtraret vini, reſpondiſſe: *Si multum vini adeſt, quantum quiſque petierit: ſi parum, ex æquo omnibus.* Cornel. Tacit. Annal. 13. feſtis Saturno diebus, inter alia æqualium ludicra regnum luſu ſortientium, evenerat ea ſors Neroni. Hic itaque convivii præfectus & rex dictus eſt. Arrian. in Epicteto, in Saturnalibus ſortitione facta, Rex ita jubet: *Tu bibito, tu infundito, tu obito, tu venito.*

Talis.] De talis ac teſſeris jam diſſerui ad Perſ. Sat. 3. verſ. 48. & 49 dicam & aliquid ad lib. 2. Od. 7. v. 25. De his accurate Meurſius.

19. *Tenerum Lycidam.*] Formoſum puerum, quem deperibat Seſtius.

20. *Tepebunt.*] Miſsâ quorundam interpretatione ſubtiliori, ſic explico: puellæ mox inardeſcent amore Lycidæ pueri, cum adoleverit.

ODE V. Ad PYRRHAM.

Miſeros eſſe amatores Pyrrhæ; ſe ex ejus illecebris velut è naufragio enataſſe.

Quis multâ gracilis te puer in roſâ
Perfuſus liquidis urget odoribus
Grato, Pyrrha, ſub antro?
Cui flavam religas comam,

[23]

Quis adoleſcens exilis, delibutus unguentis ſuaveolentibus, te amplectitur, ô Pyrrha, multas inter roſas ſub jucunda ſpecu? Cujus gratiâ flavos crines nodo colligis

ANNOTATIONES.

Hæc Ode eſt tricolos tetraſtrophos. Priores duo verſus Aſclepiadei ſunt, ut in Ode primâ,

Mæcenas atavis edite regibus.

Tertius quiſque eſt Pherecratius heroicus trimeter, è ſpondæo, dactylo, ſpondæo: ſic;

Grātō | Pyrrhă sŭb | āntrō |

Quartus eſt Glyconius, qualis eſt iſte Odes præcedentis,

Sic te Diva potens Cypri.

1. *Quis multâ, &c.*] Merum nectar eſſe hanc Oden, agnoſcit Scaliger Hypercrit.

Gracilis.] Tenuior, non obeſus. Gallicè *de belle taille.* Ang. ſlender-waſted. Terent. Eunuch. Act. 2 Scen. 3 *Haud ſimilis virgo eſt virginum noſtrarum, quas matres ſtudent demiſſis humeris eſſe, vincto corpore, ut graciles ſient. Si qua eſt habitior paulò; pugilem eſſe aiunt, deducunt cibum. Tametſi bona eſt natura, reddunt curaturâ junceam.*

3. *Pyrrha.*] Meretrix formoſa.

Sub antro.] Sub fornice.

4. *Cui flavam religas, &c.*] Ex more puellarum Lacænarum. Vide lib. 2. Od. 11. in fine.

Simplex

ornatu ſimplex? Eheu quoties deplorabit violatam *à te fidem, Deoſque inconſtantes, & non aſſuetus ſtupebit mare ſævum atris procellis, qui te nunc amabili potitur, facilè confiſus* te fore *ſemper vacantem, ſemper gratam, ignorans ventos inſtabiles? O infortunati, quibus haud expertis, fulges! murus ſacratus oſtendit me tabellam ex voto, & veſtes madidas affixiſſe* in æde *Numinis mari dominantis.*

Simplex munditiis? Heu, quoties fidem,
Mutatoſque Deos flebit, & aſpera
Nigris æquora ventis
Emirabitur inſolens,
Qui nunc te fruitur credulus aureâ, [24]
Qui ſemper vacuam, ſemper amabilem
Sperat, neſcius auræ
Fallacis! Miſeri quibus
Intentata nites. Me tabulâ ſacer
Votivâ paries indicat uvida
Suſpendiſſe potenti
Veſtimenta maris Deo.

ANNOTATIONES.

5. *Simplex munditiis.*] Veſtes non habens nimis exquiſitas aut magnificas: ſine mundo muliebri. Terent. Phorm. *Virgo pulchra, & quo magis diceres, nihil aderat adjumenti ad pulchritudinem. . . . . Veſtitus turpis, &c.*

6. *Mutatoſque Deos.*] Venerem, Cupidinem, anteà faventes, poſtmodum verò contrarios

Aſpera Nigris æquora, &c.] Allegoriam adverte perpulchram. Plaut. *Mulier mare acerrimum.* Sicut in mari ventus, ita ſæpe amantis animus derepente mutatur.

8. *Emirabitur.*] Vocem hanc reprehendit graviter Scaliger, levi profectò ratione.

Inſolens.] Inſuetus. Cicer. de Orat. 1. *Ea requiruntur à me, quorum ſim inſolens & ignarus.* Cæſar. Bell. Civil. lib. 2. *Erat in oppido multitudo inſolens belli, diuturnitate otii.*

9. *Aureâ*] Pretioſa velut aurum, chara, optabili.

10. *Semper vacuam.*] Alios amatores non habentem.

11. *Neſcius auræ fallacis.*] Nondum ſciens quam crebra ſint amantium perjuria. Virg. Æneid. 4. v. 570.

Varium & mutabile ſemper
Fœmina.

12. *Miſeri quibus, &c.*] Eheu quam ſunt infelices ii qui te amant, neque norunt quàm ſis futura paulò poſt acerba & immitis!

13. *Me tabuli ſacer, &c.*] Ego quidem tali è naufragio evaſi, nec impunè. Pyrrham deperii quoque, ſævam expertus, poſt multa mala tantum non perii.

Tabulâ ſacer, &c.] Solebant naufragi pro ſervatâ vitâ gratias referre Diis, imprimiſque Neptuno: unde & in ædibus ſacris appendebant tabellam, in qua depictum erat ſuum naufragium: item veſtimenta in quibus enatarant. Virg. Æneid 12.

Votas ſuſpendere veſtes.

Juvenal. Satir. 12. v. 27.

Votivâ teſtantur fana tabellâ.

ODE VI. Ad AGRIPPAM.

Bellicas ejus laudes a Vario ſcribi oportere: ſe eſſe conviviis tantum & amoribus canendis aptum.

SCriberis Vario fortis, & hoſtium
Victor, Mæonii carminis alite,
Quam rem cumque ferox navibus, aut equis [25]
[26]

Varius Homeriti cantûs ales te dicet ſtrenuum, victorem hoſtium, & quicquid milites, te imperante,

ANNOTATIONES.

Hæc Ode eſt dicolos tetraſtrophos. Tres primi verſus Aſclepiadei, qualis iſte,

Mæcenas atavis edite regibus.

Quartus quiſque verſus eſt Glyconius, ut

Sic te Diva potens Cypri.

1. *Scriberis Vario, &c.*] Res a te in bello præclare geſtas deſcribat ſummus quiſq; Poeta; non ego tenuis. Obſerva, lector, quemadmodum ſe Horatius eximit a triviali laudantium conſuetudine, qui cum ſe belle feciſſe exiſtimant cum per ſingula laudum capita diligenter, ne dicam inſulſe, ierint.

Vario.] L. Varius Poeta non e vulgo ſcripſit Augusti Panegyricum, Tragœdias, & alia quædam: Thyeſtem ejus cuilibet Græcorum poſſe comparari affirmat Quintil. l. 10. ad nos pervenerunt pauca tantum fragmenta. Macrobius l. 6. c. 1. Virgilium è Vario nonnulla imitatum oſtendit: hoſque illius refert verſus de Morte.

Vendidit hic Latium populis, agroſq; Quiritum
Eripuit: fixit leges pretio, atque refixit.

Item,

Incubet & Tyriis, atque ex ſolido bibat auro.

Item,

Quem non ille ſinit lentæ moderator habenæ
Qua velit ire; ſed anguſto prius ore coercens,
Inſultare docet campis fingitque morando.

Item,

Ceu canis umbroſam luſtrans Cortinia vallem
Si veteris potuit cervæ comprendere luſtra;
Sævit in abſentem, & circum veſtigia luſtrans,
Æthera per nitidum tenues ſectatur odores.
Non amnes illam medii, non ardua tardant:
Perdita nec ſeræ meminit decedere nocti.

Nonnulli ex Servio perperam ſcribunt hunc eſſe Varium, cujus meminit Virgilius Ecl. 9. verum hallucinantur. Illic enim legere oportet, *Neque adhuc Varo videor digna dicere*: ſicut eſt paulo ante: *Vare, tuum nomen.*

Fortis & hoſtium Victor.] Vell. Patere. lib. 2. *M. Agrippa virtute nobiliſſimus, &c.* Cornel. Tacit. Annal. 1. init. *M. Agrippam ignobilem loco, bonum militia, & victoria ſocium geminatis Conſulantibus extulit; mox defuncto Marcello generum ſumpſit*, Auguſtus nempe. Senec. Epiſt. 94. *M. Agrippa vir ingentis animi, qui ſolus ex his quos civilia bella claros potentesq; fecerunt, felix in publicum fuit: dicere ſolitus erat, multum ſe huic debere ſententiæ:* Concordia parvæ res creſcunt, diſcordia maximæ dilabuntur.

2. *Mæonii carminis alite.*] *Alite*, quaſi volucri grandiore, ceu Cycno, cantum ſublimem pariter & ſonorum tollente. Sic Theocrit. Poetas vocat ὄρνιθας μουσῶν, *aves muſarum.* Non moror aliorum interpretationem, *alite*, pro penna, calamo, ſtylo. *Mæonii carminis.* Mæonis filius, aut forte e Mæonia regione Aſiæ Minoris, urbe Smyrna oriundus erat Homerus, qui heroici carminis Princeps & quaſi Deus. Hinc Mæoniam carmen pro Epicæ, Heroicæ, eximiæ Poeſeos facultate & ſpiritu quibus præditum Varium Horatius ind cat.

3. *Navibus, aut equis.*] Seu navali ſeu terreſtri prælio, terra marique.

Equis.] Nam Gallos Germanoſque equitatus robore præſtantes debellarat Agrippa. Apian. lib. 5. Bell Civil. Sext. Pompeium vicerat: res præclare geſſerat in Hiſpania, Thracia, Germania; ac ſecundus Romanorum tranſgreſſus Rhenum fuerat: quare detulit ei triumphum Auguſtus Cæſar. Dio. l. 48. *Navibus* Vell. Patere. cit. lib. 2. c. *Ædificandis navibus, contrahendoque militi ac remigi, navalibuſque aſſueſcendo certaminibus, atq; exercitationibus, præfectus eſt M. Agrippa; virtutis nobiliſſimæ, labore, vigilia, periculo invictus, parendiq; ſed uni ſcientiſſimus, aliis ſane imperandi cupidus, & per omnia extra dilationes poſitus, conſultiſq; facta conjungens.* Et poſtea, *Inſigne claſſicæ coronæ, quo Romanorum nemo unquam donatus erat, hoc bello Agrippa ſingulari virtute, meruit.* Meminit & Virgil. Æneid 8. v. 683.

Parte alia, ventis & Dîis Agrippa ſecundis
Arduus agmen agens; cui belli inſigne ſuperbum
Tempora navali fulgent roſtrata corona.

Sueton. Octav. cap. 25. *M. Agrippam in Sicilia poſt navalem victoriam cæruleo vexillo donavit* huc & pertinet cuſus duplex denarius quorum

fortiter egerunt navibus aut equis: nos, ô Agrippa, nec ista scribere, neque acrem iram Achillis cedere nescientis, nec errores maritimos Ulyssis dolosi, neque familiam crudelem Pelopis, parvi magna non tentamus; dum verecundia, & musa cytharæ non bellicosæ præses me *prohibet laudes eximii Cæsaris atque tuas imminuere tenuitate ingenii. Quis* poterit *celebrare, ut decet, Martem armatum lorica adamantina, vel Merionem pulvere Trojano sordidum, vel Diomedem æqualem Diis auxilio Minervæ? Nos epulas, nos certamina canimus puellarum sectis unguibus ferocium adversus adolescentes; sive liberi sumus, sive ardemus* amore *aliquo, more* nostro *inconstantes.*

Miles, te duce, gesserit.
Nos, Agrippa, neque hæc dicere, nec gravem
Peleidæ stomachum, cedere nescii,
Nec cursus duplicis per mare Ulyssei,
Nec sævam Pelopis domum [27]
Conamur, tenues grandia: dum pudor,
Imbellisque lyræ Musa potens vetat
Laudes egregii Cæsaris, & tuas
Culpa deterere ingeni.
Quis Martem tunica tectum adamantina
Digne scripserit? aut pulvere Troico
Nigrum Merionem: aut ope Palladis
Tydeiden Superis parem?
Nos convivia, nos prælia virginum
Sectis in juvenes unguibus acrium
Cantamus vacui: sive quod urimur,
Non præter solitum leves.

ANNOTATIONES.

unus hinc Augusti caput præferebat, illinc Agrippæ cum civica & rostrata corona. Alter exhibebat una parte Agrippæ caput rostrata corona exornatum, in aversa vero Neptunus Delphinum manu dextra gestans effictus erat.

4. *Te duce.*] Vell. cit. *Navali primo prælio apud Mylas, ductu Agrippæ pugnatum prospere.* Vide Plin. lib. 16. cap. 4. Appian. & Dion. jam cit. Oros. lib. 6. cap. 15, &c.

5. *Gravem Peleidæ stomachum, &c.*] Achilles Pelei filius, *iracundus, acer, inexorabilis, nihil non arrogans*, ut ait noster ad Pison. nec cedit Græcorum legatis, nec Agamemnoni exercituum summo imperatori ac regum regi: sed nec Diis quidem. Nam & Apollini Hectorem protegenti minas intentat. Hom. Iliad. 10.

7. *Cursus per mare.*] Longam illam navigationem Ulyssis. *Duplicis*, subdoli, fallacis. Græcis διπλᾶς, *duplex*, aliud nempe dicens, aliud sentiens. Legunt aliqui *cursus duplices* cum Prisciano l. 1. & 7 referuntque ad Ulyssis navigationem per Oceanum, & mare Mediterraneum; vel ad bisdecennalem cursum: sed apage. Animadverte, lector, Homero, delatum honorem, cujus est Ilias de Achille, Odyssea de Ulysse.

8. *Sævam Pelopis domum.*] Tot homicidiis funestam. Pelops à Tantalo patre, Atreus & Agamemnon ab Ægistho, Clytemnestra ab Oreste filio cæsi sunt. Adde Thyestis liberos jugulatos ab Atreo, ipsique patri appositos in cibum, quod Sol ne videret refugisse dicitur. Horatius notare vult hic Thyesten eximiæ artis Tragœdiam à Vario, ut jam ante dixi, compositam.

9. *Tenues grandia.*] Modestiam Horatius commendat suam.

10. *Imbellisque lyræ.*] Atqui rebus etiam gravioribus idoneos versus lyricos, præsertim Alcaicos, ostendit Pindarus; noster que ipse pluribus Odis, maxime vero 4, 14, 15. lib. 4, &c. ad Pisones denique sic scribit:

Musa dedit fidibus Divos puerosque Deorum
Referre.

13. *Martem tunica, &c.*] Viros militares lorica armatos forti & dura, instar adamantis: vel ipsum Martem, quem Homerus ærea induit lorica.

14. *Pulvere Troico Nigrum.*] In acie aeriter dimicantem, & non indecoro pulvere Trojani campi coopertum & quasi nigrum.

15. *Merionem.*] Quemlibet virtute bellica gloriosum, Merionis similem; apud Græcos tam inclyti, ut Marti par jactaretur. Homer. Iliad. 13.

15. *Ope Palladis Tydeiden Superis parem.*] Diomedem Tydei filium, quem sua Pallas ope semper juvit, Diisque non inferiorem præstitit, ut & Mars & Venus ab eo vulnerati referantur: quin & immortalem fecit, & numero Castorum ascripsit, Iliad. 5. v. 335. 857. Pindar. Nem. Virgil. Æneid. 11.

Ferro cælestia corpora demens
Appetii, & Veneris violavi vulnere dextram.

17. *Nos convivia, &c.*] Nos res ludicras & tenuiora argumenta tractare duntaxat & canere amamus.

ODE

ODE VII. Ad MUNATIUM PLANCUM.

Aliis aliæ placent regiones; ſibi vero præ cæteris Tiburtina. Vino diluendæ ſolicitudines.

LAudabunt alii claram Rhodon, aut Mitylenen, [28]
Aut Epheſum, bimariſve Corinthi [29]
Mœnia, vel Baccho Thebas, vel Apolline Delphos

Alii laudabunt illuſtrem Rhodum, vel Mitylenem, vel Epheſum, aut muros Corinthi inter duo maria poſitæ, aut Thebas Baccho, vel Delphos Apolline

ANNOTATIONES.

Hæc Ode eſt dicolos diſtrophos. Primus quiſque verſus eſt Hexameter heroïcus; quinque primi pedes ſunt vel ſpondei vel dactyli. Alter quiſque verſus eſt Dactylicus tetrameter, quatuor ultimos habens pedes verſûs Hexametri ſive Heroici

1. *Laudabunt alii.*] Elegans eſt verſibus hæc Ode, quam è duabus coaluiſſe volunt quidam: nimirum novæ Odes initium ſtatuunt ad hæc verba: *Albus ut obſcuro, &c.* Veteres codices adſtipulantur, perſigentes iſtis novum hunc titulum; *Cohortatur Plancum ad hilariter vivendum.* Quicquid ſit, tota eſt ad L. Munatium Plancum, cujus patria Tibur, aut qui ſaltem villam habebat Tiburi proximam, proindéque ab Horatiano prædio non longe remotam. In priori Odes parte, per comparationem, Tiburtinæ regionis amœnitatem extollit Poëta; & alterâ Plancum hortatur ut vino curas abſtergat: utiturque exemplo viri fortis; Teucri animum, qui graviores animi ægritudines vino temperavit. Vide poſtea Annot. ad verſum, *Plance.*

Claram Rhodon.] Rhodus inſula Minoris Aſiæ, ad Cariæ oram, emporium eſt nobile *Clara* certè olim, tum ob Coloſſum ſive Statuam Solis ſeptuaginta cubitis altam, & inter orbis miracula numeratam: tum propter ingentem ſignorum numerum; atque *operum nobilitatem*, ut ait Gell. lib. 7. cap. 3. tum quia nunquam tot nubibus cœlum obducitur, quin aliquâ horâ Sol ibi cernatur, quod aſſerit Plin. lib. 2. cap. 42. Addè urbium pulchritudinem, portuum commoditatem, aëris ſalubritatem. Strabo lib. 14. ſcribit Rhodum ita præſtare cæteris, ut nullam poſſit huic parem nedum meliorem commemorare. Vide Diodor. Sicul. lib. 6. cap. 13. nec prætermittendum eſt, Rhodum mitti ſolitos Romanos juvenes, diſcendæ facultatis oratoriæ gratiâ. Eò Tullius ipſe adiit, quem lege ad Attic. lib. 2. Epiſt. 1. & in Bruto, n. 51. ubi ſic loquitur: *Hanc Aſiatici oratores non contemnendi quidem, nec celeritate nec copiâ; ſed parum preſſi & nimis redundantes. Rhodii ſaniores & Atticorum ſimiliores.* Anno ſalutis tapatæ 1300. Equites Hieroſolymitani eam invaſerunt, indeque Rhodii appellati: ſervavunt ad ann. 1522. quo à Turcis pulſi Melitam conceſſere, exinde Melitenſes cognominati.

Mitylenen.] Hæc urbs Lesbi inſulæ, cui & eadem appellatio, v. *Metelin*, a Cicerone commendatur Agrar. 2. *Et naturâ, & ſitu, & deſcriptione ædificiorum, & pulchritudine in primis nobile Mitylenæ; agri jucundi & fertiles, &c.* Vid. & Strab. lib. 13. & Vitruv. lib. 1. cap. 6. ubi ſcribit eam urbem, *Eleganter & magnificè ædificatam, ſed non prudenter poſitam. In ea quippe, dum flat auſter, incolæ ægrotant; dum Caurus tuſſiunt; cum ſeptentrio, in ſalubritatem reſtituuntur.* Addè ei regioni claritatem è natalibus Pittaci, qui unus è ſeptem Græciæ Sapientibus, Alcæi Poëtæ, aliorumque illuſtrium hominum.

2. *Epheſum.*] Aſiæ Minoris iſta civitas in Ionia ſita eſt ad littus maris Ægæi & ſinus Ionii, verſûs oſtia Cayſtri fluminis: portum habet valde commodum arcemque munitiſſimam. In ea celebratum eſt Concilium generale tertium anno Salutis reparatæ 431. ſub Celeſtino Papa, adverſûs errores Neſtorii hæreſiarchæ. Olim claruit Epheſinæ Dianæ templo toto orbe celebri: ab Amazonibus condita etiam fertur.

Bimariſve Corinthi Mœnia.] Corinthus hodie *Coranto*, urbs Peloponneſi, in Iſthmo eſt medio ſita, inter duo maria Ægæum & Ionium; unde *Bimaris* dicitur: ære & figulinâ celebrabatur: *Totius Græciæ lumen* vocat. Cic. pro lege Manil. & Agrar. 2. n. 86. ita ſcribit: *Poſita Corinthus in anguſtiis atque in faucibus Græciæ ſic ut terra clauſtra locorum teneret, & duo maria navigationi diverſa pænè conjungeret, cum pertenui diſcrimine ſeparentur.* Luxuriæ vero infamiâ laboravit, adeò ut Corinthiaci dicerentur qui impudicè viverent. Lippis atque tonſoribus audita Laïs meretrix ibidem famoſa, tamque pretioſa, ut Demoſtheni ſui copiam non niſi decem millibus drachmarum vendere vellet; quapropter abſtinuit ille, & reſpondit, *Tanti non emo pœnitere.* Ex illa natum eſt adagium: *Non licet omnibus adire Corinthum.*

3. *Baccho Thebas.*] Cadmus ædificavit eam urbem in Bœotia, nobilitavit maxime Bacchus ibi natus. Apollodor. lib. 3.

Apolline Delpho.] Parnaſſi juga, fons Caſtalius at præ omnibus oraculum Apollinis, efferunt Delphos, Solin. Strabo lib. 9. Alex. ab Alex. lib. 6. cap. 2. *Delphi*, inquit, *orbis umbilicus*

insignes, vel Tempe Thessalica. Sunt Poëtæ, *quorum unicus labor est laudare carmine continuo civitatem Minervæ castæ, ac præferre olivam foliis undequaque collectis. Plerique in honorem Junonis commendant* Argos *equis nutriendis idoneum, ac* Mycenas *divites. Me nec Sparta* illustris ob *patientiam, nec ager Lariſſæ fertilis tam afficit,*

Insignes, aut Theſſala Tempe.
Sunt quibus unum opus eſt, intactæ Palladis urbem
Carmine perpetuo celebrare, & [30]
Undique decerptæ frondi præponere olivam.
Plurimus, in Junonis honorem,
Aptum dicit equis Argos, diteſque Mycenas.
Me nec tam patiens Lacedæmon,
Nec tam Lariſſæ percuſſit campus opimæ,

ANNOTATIONES.

commune omnium oraculum, in alto Parnaſſo, urbe non mœnibus ſed abruptis rupibus munita, arduo ac difficili aſcenſu. Templum Apollinis cultu & religione longe celebratiſſimum intra urbem non manu exſtructa, ſed nativa præcipitia munivere. Hæc ille. Admirabilem porro Gallorum ſtragem Brenno duce Delphos impie oppugnantium, Apollinemque ſeſe acriter vindicantem, lege apud Juſtinum lib. 24.

4. *Theſſala Tempe.*] Horum in Theſſalia locorum tanta fuit amœnitas, ut ſi quæ deinceps regio celebraretur, amœna velut Tempe diceretur. Illic Peneus fluvius inter Oſſam & Olympum decurrebat; colles erant dextra lævaque molliter incurvi, nemoroſæ convalles, &c. Vide Solin. Strab. lib. 9. Ælian. lib. 3. init. &c. nos iterum poſtea Od. 21. & lib. 3. Od. 1.

5. *Sunt quibus unum opus eſt, &c.*] Sunt Poetæ qui ſemper canunt Athenas & olivam Palladi ſacras, nihilque norunt ſcribere præter Neptuni ac Minervæ certamen de nomine Athenis imponendo: hujuſque in illum victoriam; cum, Neptuno equum proferente, Pallas oleam quæ præſtantior viſa & judicata eſt, produxiſſet.

Palladis urbem.] Athenæ quidem omnis doctrinæ parentes; Pallas autem ſeu Minerva ſcientiis præeſſe cognoſcitur, non ergo mirum ſi urbs iſta illius veluti propria cenſetur. Quod ſi fabulari juvat, vid. Appollodor. lib. 3. Hygin. &c.

6. *Carmine perpetuo.*] Cyclicum carmen docte Heinſius intelligit, quod perpetua ſerie complectatur laudes Athenarum, &c. De eo dicam in Epiſt. ad Piſon. v. 136. ubi *ſcriptor cyclicus.*

7. *Undique decerptæ frondi, &c.*] Ut præ cæteris urbibus Athenas, ſic & olivam præ omnibus arboribus efferre. Scilicet ea eſt, quam Tull. de Leg. 1. init. laudat ita ſcribens: *Nullius autem agricolæ cultu ſtirps tam diuturna, quam Poetæ verſu ſeminari poteſt.* Ex vet. Cod. nonnulli hic legunt, *Undique decerptam fronti præponere olivam:* intelliguntque tonſiles coronas, id eſt circumcirca detonſas, ut ſint foliis brevioribus atque ornatioribus: quo videtur pertinere quod ait noſter lib. 1. Epiſt. 19.

At'ne me foliis ideo brevioribus ornes.

Alii explicant, ex omni loco & materia colligere, quod in Palladis Athenarumque & olivæ, quæ ad Palladem præcipuo jure pertinent, laudes convertatur. Denique *fronti præponere olivam*, interpretantur ex oliva ſibi coronam texere, eaque frontem exornare. Verum prima lectio atque interpretatio magis arridet: eamque ſequi doctiores jam aſſuevere.

8. *Plurimus, in Junonis honorem, &c.*] Plerique amant celebrare Argos equis nutriendis aptum, ob læta paſcua urbi circumjecta: vel Mycenas auro & divitiis inſignes, Agamemnonis regni ſedem inclytam. Vide Strab. lib. 8. Sophocles in Electra, πολυχρύσους Μυκήνας vocat. *In Junonis honorem* quia in utraque urbe iſta Juno præcipue colebatur.

10. *Me nec tam patiens Lacedæmon, &c.*] Me Horatium nec Lacedæmon, nec Lariſſa æque movet & afficit, ut domus Albuneæ, &c.

Patiens Lacedæmon.] Hæc Peloponneſi urbs Laconiæ caput ad Eurotam fluvium poſita, dicta eſt & Sparta, hodie *Miſitra*: ſervitutis olim impatiens, at malorum tolerantiſſima; ut *Spartana generoſitas & patientia* in proverbium abierit. Spartani liberos ad ſeveram omnem diſciplinam inſtituebant. Cic. Tuſcul. 5. n. 77. *Pueri Spartiatæ non ingemiſcunt verberum dolore laniati. Adoleſcentium greges Lacedæmone vidimus ipſi incredibili contentione certantes pugnis, calcibus, unguibus, morſu denique, ut exanimarentur priuſquam ſe victos faterentur.* Idem alibi meminit eorundem, quod ad aram loris & verberibus ſic acciperentur, ut multus e viſceribus ſanguis exiret, imo interdum ad necem uſque; neque tamen exclamarent, ſed nec ingemiſcerent quidem.

11. *Lariſſæ campus opimæ.*] Urbs Theſſaliæ Lariſſa, agris perquam fertilibus gloriabatur; cum vero proxima Phthiæ, quæ Achillis patria; inde factum ut Lariſſeus ille ſæpius dictus ſit.

Quam

Quam domus Albuneæ reſonantis,
Et præceps Anio, & Tiburni lucus, & uda
Mobilibus pomaria rivis.
Albus ut obſcuro deterget nubila cœlo
Sæpe Notus, neque parturit imbres
Perpetuos: ſic tu ſapiens finire memento
Triſtitiam, vitæque labores
Molli, Plance, mero: ſeu te fulgentia ſignis
Caſtra tenent, ſeu denſa tenebit
Tiburis umbra tui. Teucer Salamina patremque

quam fons Albuneæ perſtrepentis, & Anio cadens, & nemus Tiburni, & pomaria rivulis decurrentibus irrigua. Quemadmodum Leuconotus aliquando nubibus expurgat cœlum caliginoſum, nec pluvias parit ſemper; ita, Plance, recordare prudens imponere finem mœrori & vitæ laboribus, bibendo *vinum ſuave. Teucer fugiens patrem atque Salamina*

ANNOTATIONES.

12. *Domus Albuneæ reſonantis.*] Albunea Nympha, quæ & Sybilla Italica Tiburi colebatur, atque lucum & fontem ſacrum habebat. Virgil. Æn. 7.

Lucoſque ſub alta.
Conſulit Albunea, nemorum quæ maxima ſacro
Fonte ſonat.

Lactant. l. 1. c. 5. *Tiburtem Sybillam dicunt nomine Albuneam, quæ Tiburi colitur ut Dea, juxta ripas amnis Anienis, cujus in gurgite ſimulacrum ejus inventum eſſe dicitur, tenens in manu librum, cujus ſacra Senatus in Capitolium tranſtulerit.*

13. *Præceps Anio.*] Strabo lib. 5. *In Romæ conſpectu ſunt Tibur, Præneſte, & Tuſculum. Tibur quidem Herculeum, & Cataracta, ſive deſcenſus quem facit Anio, ubi navigabilis eſſe incipit, cum e ſublimi in profundam vallem præceps defertur, & per vicina urbi nemora.* Dionyſ. Halicarn. lib. 5. refert Anienem ex urbe Tibure effundi per excelſum ſcopulum atque in planitiem ferri Romanorum ac Sabinorum, utrorumque diſterminando regionem, ac denique in Tiberim influere, aſpectu quidem jucundum & pulchrum, potu vero etiam gratum.

Tiburni lucus.] Tiburnus Tiburis conditor, vicinis quoque nemoribus dat nomen.

Uda Mobilibus pomaria rivis.] Legunt quidam *nobilibus*, intelliguntque Albulas & Labanas aquas ſalubritate nobiles, de quibus Strabo lib. 5. alii *mobiles* interpretantur ductiles rivos. Item legunt *pomœria*, referuntque ad Tibur, cujus muros alluit & rigat Anio.

15. *Albus ut obſcuro, &c.*] Non ſecus ac Leuconotus, (λευκὸς *candidus*, νότος *notus*) Ventus iſte a meridie ſpirans, nonnunquam ſerenitatem affert quamvis ſæpe imbres pariat: ita licet Reipublicæ curam geras ſemper, interdum hilaritati vacare debes, & animum vino recreare tantiſper, ne illum nimiæ obruant ſolicitudines.

18. *Triſtitiam.*] Si rei cura privatæ comites habent ægritudines aliquando magnas: certe Reipublicæ fere ſemper maximas.

19. *Plance.*] L. Munatius Plancus maximis honoribus functus eſt, conſulam cum M. Æmilio Lepido, Cenſura, &c. Nulla re autem nobis quidem videatur illuſtrior, quam quod Lugdunum nobiliſſimam Romanorum in Gallia coloniam condiderit, dum Galliæ Comatæ præfectus eſſet: ſunt tamen qui eam urbem longe antiquiorem aſſeverent. Is porro non leves putandus labores exhauſiſſe in tot civilibus tumultibus, quibus imperium Romanum ſuo tempore concuſſum eſt, atque in tot rerum mutationibus. Ipſe nimirum a Senatu primum ſtetit, deinde ad M. Antonium defecit poſtea ad Auguſtum Cæſarem transfugit. Vell. Paterc. lib. 2. Extant Ciceronis ad Plancum iſtum, & Planci ad Ciceronis epiſtolæ perelegantes.

Seu te fulgentia ſignis, &c.] Sive ſis militiæ, ſive domi, & in villa tua Tiburtina. *Fulgentia caſtra.* Cornel. Tac. Annal. 13. *Fulgentibus Aquilis, ſigniſque, & ſimulacris Deûm in modum templi.* Porro ſigna militaria ſeu vexilla ſunt, aquilæ, dracones, apri, lupi, equi, minotauri, &c. Vide Veget. de Re Milit. lib. 2. cap. 13. & lib. 3. cap. 5. Plin. lib. 10. cap. 4.

21. *Tiburis umbra tui.*] Denſum notat villæ nemus, quod umbram amœnam prætenderet. Vide poſtea Od. 18. & lib. 2. Od. 6. v. 5. ibique Annot.

Teucer Salamina, &c.] Exemplo Teucri fortiter adverſa ſuſtinentis, hortatur Plancum ut pariter fortis ſit in fortunæ viciſſitudine, vinoque, ut ille, depellat curas.

Salamina patremque Cum fugeret.] Poſt expeditionem Trojanam reverſus in patriam Teucer a Telamone parte repulſus eſt, dolente & indignante quod Ajacem fratrem non reduceret. Proficiſcentibus enim mandarat, ne alter ſine altero rediret. Atqui Ajax ſe ipſe interemerat, iratus quod Achilles arma Ulyſſi potius quam ſibi fuiſſent adjudicata.

Salamina.] Salamis hodie *Coluri*, urbs & inſula maris Ægæi, in ſinu Saronico, qui nunc dicitur *Golfo di Egina*, inter Atticam & Peloponneſum. Illic regnavit Telamon, Ajacis, & Teucri pater.

dicitur nihilominus caput vino madidum cinxiſſe corona populea, ſic allocutus mœrentes amicos: ô ſocii & comites, pergemus quocumque nos ducet fortuna patre benignior. Nil non ſperandum ductu & auſpiciis Teucri. Nam Phœbus veridicus pollicitus eſt ancipitem fore Salaminem in terra nova. O viri ſtrenui & ſæpius deteriora mecum perpeſſi, jam vino mœrorem detergite, cras iterum naviga bimus magnum mare.

Cum fugeret, tamen uda Lyæo
Tempora populea fertur vinxiſſe corona,
Sic triſtes affatus amicos:
Quo nos cumque feret melior fortuna parente,
Ibimus, o ſocii comiteſque.
Nil deſperandum Teucro duce, & auſpice Teucro;
Certus enim promiſit Apollo,
Ambiguam tellure nova Salamina futuram. [39]
O fortes, pejoraque paſſi
Mecum ſæpe viri, nunc vino pellite curas:
Cras ingens iterabimus æquor.

ANNOTATIONES.

22. *Lyæo.*] Cognomen eſt Bacchi, a λύω, *ſolvo*, quia metu & curis virum liberat. Horat. Epiſt. 15. lib. 1.

Generoſum & lene requiro
Quod curas abigat.

Ovid.

Vina parant animos.
Tunc dolor, & curæ, rugaque frontis abit.

23. *Tempora populea fertur vinxiſſe corona.*] Ita ſe Teucer inſtruit adverſus mœrores. Vinum ſumit; populea ſe corona redimit, ſeu quod Herculi ſacrificet ſic ornatus ex more; ſeu ad ſignificandam animi fortitudinem. Nam hujus ſymbolum eſt populus arbor Herculi ſacra. Demum ad omnes fortunæ caſus ſocios parat. *Triſtes* ob exilium, & quod carendum eſſet patria, quæ ſemper chariſſima cuilibet, dulcis atque jucunda, ut ait Cicero in Catil. 4.

25. *Melior fortuna parente.*] Nam patrio ſolo & paternis Laribus exterminamur a Telamone patre. At fortuna ſpondet nobis exulibus offertque novas ſedes in aliena regione. Aiunt profectam a Teucro exulante ſententiam hanc: *Ibi patria eſt omnibus, ubi bene.*

27. *Duce & auſpice Teucro.*] Auctore Teucro, bonis avibus rem gerente, poſt acceptum felix ab Apollinis oraculo reſponſum.

28. *Certus enim promiſit Apollo, &c.*] Apollo cujus haud incerta ſunt oracula, juſſit me Cyprium contendere, ibique novam condere Salaminam; ut deinceps ambiguum ſit hoc nomen, cum duplex erit urbs ejuſdem appellationis; altera apud Atticam regionem in qua nati ſumus, & qua pellimur; altera in Cypro mox a nobis ædificanda, ſic fatis volentibus. Vide Euripid. Helen. Act. 1. Scen. 1.

30. *O fortes, perjoraque paſſi.*] O viri qui mecum exantlaſtis ærumnas apud Trojam majores quidem & graviores iſtis malis, quibus jam conflictamur, forti eſtote animo: certe meliora propediem omnia experiemini.

32. *Cras ingens iterabimus æquor.*] Hodie epulemur, genio indulgeamus, vino curas abigamus; at cras iterum conſcendemus illud idem mare quod nuper enavigavimus, a Troade huc in Græciam remigrantes. Denique nova domicilia, novam patriam quæſituri apud Cyprum, priorem curſum relegemus. Vell. Paterc. *Non receptus Teucer a Telamone patre, ob ſegnitiem non vindicatæ fratris injuriæ, Cyprum adpulſus eſt, atque ibi cognomen patriæ ſuæ Salamina conſtituit.*

ODE VIII. Ad LYDIAM.

Sybarim juvenem notat, quod relictis honestis exercitationibus, meretricio amore se manciparit.

LYdia, dic per omnes [34]
Te Deos oro, Sybarin cur properes amando
Perdere? cur apricum [35]
Oderit campum, patiens pulveris atque solis?

O Lydia, per cuncta Numina te obsecro, fare quamobrem festines amoribus tuis corrumpere Sybarim: quare Martium *Campum Soli expositum aversetur*, valens *tolerare pulverem & æstum.*

ANNOTATIONES.

Ode est dicolos distrophos: at metri singularis. De eo sic scribit Attilius eruditus Grammaticus: *Hoc metrum Horatius ignorando quale esset, laboriosa observatione, semel omnino facere conatus est: & in eo tamen parum decenter erravit. Nam fecit illud asperius uno immutato pede. Quod si sciviſſet Choriambicum esse, & habere clausulas certas, non in illam scelebram incidiſſet. Nam primum comma ex Choriambo & Baccho constat.*

Lydĭă dĭc | pĕr ōmnēs.

Secundum colum, quod est longius, tres habet Choriambos, & unum Bacchium scilicet clausulæ gratia. Quod metrum Alcæus sic ordinavit, vir in musicis exercitatissimus. At Horatius primum Choriambum durissimum fecit, pro lambo Spondeum infarciendo sic,

Tē Dĕōs ō | rō.....

Error tamen illius habet excusationem, quod in eo perseveraverit lege, quam ipse sibi aliquo casu fecerat, usque ad ultimam partem non mutando.

1. *Lydia, dic, &c.*] Lydiam ironice compellat Horatius, at Sybarim petit, suum, ut videtur, rivalem, sicut & Telephum Ode 13. Expressit autem hac Ode istam sane Terentii sententiam: Eunuch. Act. 2. Scen. 1. v. 19.

Adeon' homines immutarier ex amore, ut non
Cognoscas eundem esse?

Hic igitur Sybaris adolescens, Comici Phædriæ instar, totus ex amore meretricis immutatus perit. Nec enim, ut ante, laboris cujuslibet patiens jaculando, equitando, lustrando, natando inter æquales excellit; sed abjectis campestribus armis, & exercitationibus viro dignis, meretriciis captus illecebris latet apud Lydiam, atque iners ac perditus elanguescit.

2. *Sybarin.*] Lydi luxu perditi: sic & Sybaritæ deliciis fracti male audiebant. Sybaris tamen urbs ad oram Tarentini sinus olim sita, potens adeo primum fuit, ut finitimis gentibus quatuor dominaretur: at deinde proverbialiter usurpatum est ejus nomen pro perditissimo luxu. Philostrat. Strabo lib. 6. Athen. lib. 12. Plutarch. Lamprid.

Amando Perdere] Antiphrasis. Cæterum, ut scribit Virgil. Eclog. 3.

Quisquis amores
Aut metuet dulces, aut experietur amaros.

Quisquis enim meretricum amoribus se dat brevi opes adsumet, vires corporis animique perdet, & famam fluxi habens ad quodvis malum ruet, omnis decoris immemor. Virgil. de Didone Æneam depereunte, Æneid. 4.

Nec captæ assurgunt turres, nec arma juventus
Exercet; portusve, aut propugnacula bello
Tuta parant: pendent opera interrupta, minæque
Murorum ingentes, æquataque machina cælo.

Lege Plaut. Mercat. Prolog. & Terent. Eunuch. Act. 1 Scen. 1. &c. 1. lib. 2. Od. 12. ibique annot.

3. *Cur apricum Oderit campum.*] Cur honestis exercitationibus, quas antea frequentabat, jam se mollis subducit? *Campum* hunc Gellius lib. 6. cap. 17. scribit Populo Romano condonatum a Tartatia virgine Vestali: at Livius Tarquiniorum primo fuisse affirmat, & his pulsis, Marti consecratum. Vigetius de re Milit. lib. 1. cap. 10. sic habet: *Romani Campum Martium Tiberi vicinum delegerunt, in quo juventus post exercitium armorum, sudorem pulveremque dilueret, ac lassitudinem cursusque laborem natando deponeret.* Describit vero Strabo lib. 1. his verbis: *Magnam ornamentorum partem Campus Martius continet..... Etenim admirabilis magnitudo, cum Equitia, id est, Ludos Curules, & alias Equestres pugnas suppeditet; locum tamen multis Pila, Circo, Palæstraque se exercentibus vacuum relinquit..... solum herbis consertum omni tempore anni: collium denique vertices Theatri speciem, & ornatum ad alveum usque fluminis præ se ferentes, spectaculum præbent ita amœnum, ut ægre & invitus ab eo discedas.*

4. *Patiens pulveris atque solis, &c.*] Plutarchus in vita Catonis Censorii refert filium ab eo literis institutum, deinde vero edoctum artem corporis exercendi, jaculandi, equitandi, calorem & frigus tolerandi, rapidosque gurgites ac fluvios tranandi, &c. *Pulveris.* Vide Annot. ad Od. 1. v. 3.

Quare nec bellicoſus equum agitat cum paribus? neque frænis lupatis moderatur equorum *ora Gallicorum? quare formidat contingere Tiberim luteum? quare oleum diligentius fugit,* quam *viperæ cruorem? nec deinceps liventibus lacertis arma portat, frequenter diſco, frequenter cœlo ultra metam projecto illuſtris? cur ſe abſcondit, quemadmodum aiunt* latuiſſe *filium Thetidis marinæ, circa luctuoſum Trojæ*

Cur neque militaris
Inter æquales equitat? Gallica nec lupatis
Temperat ora frænis?
Cur timet flavum Tiberim tangere? cur olivum
Sanguine viperino [36]
Cautius vitat? neque jam livida geſtat armis
Brachia; ſæpe diſco,
Sæpe trans finem jaculo nobilis expedito?
Quid latet? ut marinæ
Filium dicunt Thetidis, ſub lacrymoſa Trojæ

ANNOTATIONES.

5. *Cur neque militaris Inter æquales equitat.*] Cur more ſolito ſtrenue non decertat equitando cum æqualibus ætate ac ſtudio juvenibus? Equitandi ſtudium nobili viro maxime convenire aſſerit Plato in Lachete. Plutarchus autem refert, Julio Cæſari equitandi uſum adeo facilem a pueritia fuiſſe, ut reflexis in tergum manibus, equum curſu velociſſimo concitaret.

6. *Gallica nec lupatis Temperat ora frænis?*] Hinc peritum equitandi oſtendit Sybarin, qui Gallicos etiam equos domare conſueviſſet. Nam & hi Romæ in pretio, & feroces fuiſſe perhibentur, quos lupatis coerceri opus erat. Apuleius, *Jumenta Gallicana, quibus generoſa ſoboles perhibet generoſam dignitatem.*

Lupatis.] Frænis aſperioribus inſtar lupinorum dentium. Hæc etiam lupi dicebantur. Ovid. Triſt. 4.

Et placido duros accipit ore lupos.

8. *Cur timet flavum Tiberim tangere?*] Cur ſe ad nationem non exercet, ut ante? hæc enim valde utilis, & pridem commendabatur. Sic Horatius ille Cocles e ponte ſublicio in Tiberim deſiliens ad ſuos armatus tranavit. Sic Julius Cæſar Alexandriæ circa pontis oppugnationem, cum in mare deſiluiſſet, nando per ducentos paſſus evaſit ad proximam navem, elata quidem læva manu, ne madefierent libelli, quos tenebat; paludamentum vero mordicus trahens, ne ſpolio potiretur hoſtis. Suet. Hinc ex eodem Suetonio Auguſtus nepotes docuit natare. Et Plato 3. de Legibus, probroſum ait, ſi quis natare non didiciſſet.

Flavum Tiberim.] Hic fluvius olim Albula dictus, poſtea Tiberis ac Tiberinus vocatus eſt, ab hujus nominis rege in eo ſubmerſo. Euſtath. *Flavum.* Sic Æneid. 7.

Multa flavus arena.

Cur olivum Sanguine viperino Cautius vitat?] Cur nunc luctam fugit Sybaris, & angue pejus odit; adeoque ſe nequaquam ceromate perungit, ut ſolent athletæ, quo membra reddant tum robuſtiora, tum lubrica.

9. *Sanguine viperino.*] Quod venenum eſt præſentiſſimum, quippe calidiſſimum, Alberto teſte.

10. *Neque jam livida geſtat armis Brachia.*] Cur arma non amplius contrectare, portare, vibrare amat? hinc non jam livent ejus brachia, ſeu artritu armorum & pondere, ſeu ictibus. Vide Veget. cit. lib. 1. cap. 11.

12. *Sæpe diſco, Sæpe trans finem, &c.*] Robore brachiorum contendebant ſeu diſcum ſeu jaculum projiciendo. Duplex eſt autem ea exercitatio, artis altera, altera virium. In priori collineatur ad certum ſcopum. In poſteriori vincebat qui longiſſime contorſiſſet; & de hac fit hic mentio. Sic Iliad. Ψ. dicitur Ajax diſcum ejaculatus prævalida manu, & omnium metas exuperaſſe. Et Odyſſ. θ. Ulyſſes diſcum lapideum ultra metas aliorum longe torquet.

Diſco.] Ἀπὸ τῦ δίσκειν, *jacere.* Orbis erat ferreus, æneus, ligneus, plerumque lapideus, qui medius loro circumnexus in auras tota vi jaciebatur: à quibuſdam circumrotando: ut patet ex cit. Homeri locis. Vide Alex. ab Alex. lib. 3. cap. 21.

Trans finem jaculo nobilis expedito.] Frequenti nobilitatus victoria, jaculo ſcilicet & diſco trans aliorum finem, ſeu ſignum, Græce σῆμα, expedite projecto.

13. *Ut marinæ Filium dicunt Thetidis, &c.*] Achillem nempe mater habitu muliebri inter Lycomedis puellas abſcondiſſe narratur, ne ad bellum Trojanum raperetur, eo quod in fatis erat, ſi gloriæ bellicæ operam, daret brevi perimendum. At quia ſine eo capi Troja non potuiſſet; Calchantis reſponſo, Ulyſſes detexit Achillem, & abduxit eo, quo norunt omnes, modo; propoſitis ſcilicet armis.

Marinæ.] Thetis erat maris Nympha, Nerei filia, Achillis autem mater.

Funera:

Funera: ne virilis [37]
Cultus in cædem, & Lycias proriperet catervas.

excidium: ne viri habitus portraheret ipſum *ad ſtragem, & contra turmas Lyciorum.*

ANNOTATIONES.

16. *In cædem, & Lycias, &c.*] Adverſus Trojanas copias atque exercitus. Lycia duplex: altera eſt Troadis regio, ex Homero & Strabone; altera eſt Cariæ finitima. Hujus quidem populi Trojanis auxilium tulerunt. Ab utra vero Trojani denominentur Lycii; arbiter eſto, lector: certe dices, non ab hac, ſed ab illa. Mecum igitur mirare turbam interpretum, qui fere omnes hactenus contrarium ſcripſere.

Catervas.] Hic Grammatiſtæ vulgo monent Catervam militum ſena millia continere, propriamque Afrorum eſſe, ſicut Phalanx eſt Macedonum, Legio vero Gallorum. Sed quid ad rem? Ecquid hoc juvat ad Horatii ſenſum hic expiſcandum, ubi omnia in propatulo ſunt?

ODE IX. Ad THALIARCHUM.

Dum ſævit hyems, voluptati indulgendum.

VIdes, ut alta ſtet nive candidum [38]
Soracte: nec jam ſuſtineant onus
Sylvæ laborantes: geluque
Flumina conſtiterint acuto?
Diſſolve frigus, ligna ſuper foco
Large reponens, atque benignius
Deprome quadrimum Sabina,
O Thaliarche, merum diota. [39]

Cernis, ô Thaliarche, quemadmodum Soracte denſis nivibus album rigeſcat? neque ſylvæ fatiſcentes ferre amplius queant *pondus: & fluvii acri glacie hæſerint. Arce* vero tu *frigus ligna copiosè congerens ad ignem: & vinum quatuor annorum liberaliter exhibe vaſe Sabino.*

ANNOTATIONES.

Ode eſt tricolos tetraſtrophos. Duo primi verſus ſunt Dactylici, Alcaici, Acatalecti: pes primus eſt Spondæus vel Iambus: ſecundus eſt Iambus ſemper cum cæſura: tertius & quartus ſunt dactyli.

Vīdēs | ŭt āl | tă | stĕt nīvĕ | cāndĭdŭm.

Tertius eſt Iambus Archilochius dimeter hypercatalectus. Pes primus & tertius eſt Iambus vel Spondæus: Secundus & quartus ſemper Iambi cum ſyllaba ſuperſtite.

Sīlvæ | lăbō | rāntēs | gĕlŭ | que.

Quartus eſt Dactylicus Alcaicus Acatalecticus, (vel, ut alii vocant, Pindaricus) e duobus Dactylis, & totidem Trochæis,

Flumĭnā | cōnstĭtĕ | rĭnt ă | cuto. |

1. *Vides, ut alta, &c.*] Hypotypoſis, ſeu deſcriptio accurata hyemis.

2. *Soracte.*] Mons Apollini quondam ſacer, de quo Virgil. Æn. 2. & 11.

Sancti cuſtos Soractis Apollo.

Plin. l. 7. c. 2. *Haud procul urbe Roma in Faliſcorum agro familiæ ſunt paucæ, quæ vocantur Harpiæ, quæ ſacrificio annuo, quod fit ad montem Soracten Apollini, ſuper ambuſtam ligni ſtruem ambulantes non aduruntur.* Idem fere Strabo lib. 5. Dictus exinde mons Divi Sylveſtri, quoniam in ejus ſpelunca delituit ſanctus ille pontifex, cum in Chriſtianos ſæviret Maxentius. Hodie *Monte S. Oreſtæ* vocatur, ab adjacente oppido, in ditione Pontificia: recentioribus *Mons ſancti Oediſti.*

Nec jam ſuſtineant onus Sylvæ laborantes.] Hyperbole, aſperitatem frigoris, & nivium copiam exhibens. Quaſi arborum fatiſcant & incurventur rami ſub pondere nivis & glaciei.

3. *Geluque Flumina conſtiterint acuto?*] Quæ nempe fluere ex natura poſtulant, hærent jam & ſtant gelu conſtricta. *Acuto.*] Seu quod frigus vehemens haud ſecus pungat ac ferri acies & acumen: ſeu quod acutæ ſint glaciei cruſtæ.

5. *Diſſolve frigus, &c.*] Imitatio verſuum Alcæi, hyeme potnadum aſſerentis: apud Athen. lib. 10. cap. 1.

7. *Sabina diota.*] Vaſe in Sabinis fabricari ſolito, quod quidem utrinq; anſas habet velut auriculas, *diota*, διώτη. Quadrantal dicunt octo, & quadraginta ſextarios capiens. Alii vas non ita magnum hic intelligunt, ſed potius in quo hauriatur vinum e dolio. Perperam nonnulli ſcribunt, *dyota*, quaſi ὦτα δύο ἔχουσα, *amphora.*

8. *Thaliarche.*] Nomen hoc idem ſonat quod ſympoſiarchus; θαλείας ἄρχων, *convivio præſidens.*

Permitte

Remitte Diis reliqua: qui ſtatim ac dejecere ventos, æſtuante mari luctantes, nec moventur cupreſſi, nec orni vetuſtæ. Cave percontari quid cras eventurum ſit: & quemlibet diem fortuna largietur, quæſtui adjice. Neque vero ſuaves amores tu juvenis contemne, neque choreas, dum à te valido procul eſt ſenectus difficilis. Jam & Campum Martium & areas frequenta: *nec non ſecretas ad noctem condicta hora confabulationes. Jam quoque revocetur*

Permitte Divis cætera: qui ſimul
Stravere ventos æquore fervido
Deprœliantes; nec cupreſſi,
Nec veteres agitantur orni.
Quid ſit futurum cras, fuge quærere: &
Quem ſors dierum cunque dabit, lucro
Appone: nec dulces amores
Sperne, puer, neque tu choreas;
Donec virenti canities abeſt [40]
Moroſa. Nunc & campus, & areæ,
Leneſque ſub noctem ſuſurri
Compoſita repetantur hora.
Nunc & latentis proditor intimo

ANNOTATIONES.

9. *Permitte Divis cætera*] Uni vaca voluptati, cæterorum vero curam Diis relinque.

Qui ſimul Stravere ventos, &c.] Hic Stoicum agit Horatius, alibi vero ſæpius Epicureum; nempe, mortalia hæc & infima Diis eſſe curæ aſſerit, potentiamque & providentiam videtur ſtabilire exemplo iſto. Cum primum illi, inquit, ventos deprœliantes retinent, quieſcunt: cum ſedari tempeſtates volunt, mare ſtatim pacatur atque ſubſidit: adeoque tranquilla ſunt omnia, ut nec orni, nec cupreſſi moveantur. Sic ergo & curabunt ea quæ ad homines ſpectant, adverſa quæque & contraria in melius commutantes.

11. *Cupreſſi.*] Pro qualibet arbore hic ponuntur, ſicut & *orni*. Cato de re ruſtica cap. 42. & 151. de illis abunde. Plin. lib. 16. cap. 33. *Cupreſſus natu moroſa, fructu ſupervacua, baccis torva, folio amara, odore violenta, ac ne umbra quidem gratioſa, materie vana, Diti ſacra, &c.* Ex Varrone, rogis adhibetur, propter gravem uſtrinæ nidorem: quoniam fœtorem cadaveris dum uritur, odoris ſui jucunditate lenit. Servius ait, Ideo cremandis cadaveribus convenire, quia præciſo capite moritur, & ſubſecta non renaſcitur, quemadmodum è mortuis nihil ſperatur.

12. *Orni*] Arbores proceræ & graciles, ſilveſtres fraxini: montes amant, ex Plinio.

13. *Quid ſit futurum cras, fuge quærere*] Sive ex naturæ ſibi timentis ſolicitudine, ſive ex curioſa futurorum inveſtigatione per Genethliacos, noli te diſcruciare. Nam Mathematici plus torquent, quam juvant: & hoc Deos offendit, qui notitiam hanc ſibi reſervarunt. Phavorinus apud Gellium lib. 14. cap. 1. *Aut adverſa prædicunt Genethliaci, aut proſpera. Si proſpera, & fallunt, miſer fies, fruſtra expectando. Si adverſa & mentiuntur, miſer fies, fruſtra timendo, &c.* Vide annot. ad Od. 11. ſeq.

14. *Quem ſors dierum cunque, &c.*] Pro lucro habe ſingulos qui tibi conceduntur vitæ dies: ac velut lucrum lucro appone quotquot jam ante conceſſis adduntur. Cum enim *morti debeamur*, ut ait ad Piſones, quot dies vivimus, & quot *ſors*, ſeu Deorum voluntas dat, totidem ei velut eripiuntur, nobis vero quaſi lucrum accedunt. Cic. ad Famil. lib. 9. epiſt. 17. *De lucro jam quadriennium vivimus.*

Omnem crede diem tibi diluxiſſe ſupremum.

15. *Nec dulces amores Sperne, puer, &c.*] Dum juvenis es, juveniles exercitationes & oblectationes ne omitte; antequam veniat ſenectus, quæ his omnibus finem imponit.

18. *Moroſa*] Cic. de Senectute, n. 64. & ſeq. *Moroſi, anxii, iracundi, & difficiles ſenes ſunt. Moroſitas illa tamen excuſationis habet aliquid . . . . . contemni ſe putant, deſpici, illudi. Præterea in fragili corpore odioſa omnis offenſio eſt.* Et paulo poſt: *Quarta reſtat ratio, quæ maxime angere ac ſollicitam habere noſtram ætatem videtur: appropinquatio mortis, quæ certe a ſenectute non poteſt longè abeſſe, &c.*

Campus.] Exercitationes juventuti idoneas in Campo Marito celebrari ſolitas frequenta. De illis vide Annot. ad Od. 8. ſupra.

Areæ.] Loca vacua ædificiis, adeoque ad exercendos juvenes deſtinata. *Campus* eſt ampla terræ planities; *area* vero eſt paulo magis anguſta. Valla. Vitruv. lib. 1. cap. 7.

19. *Leneſque ſub noctem ſuſurri.*] Colloquia clam in ſubmiſſa voce cum amica, quæ blanditias & murmura nuncupat Ovidius.

21. *Nunc & latentis, &c.*] Ludos amatorios Horatius exprimit, in quibus laſcivæ puellæ latebras petunt, & ſe cupiunt tamen intelligi, &c. Virg. Eclog. 3.

Malo me Galatea petit laſciva puella;
Et fugit ad ſalices & ſe cupit ante videri.

Cornelius Gallus:

Erubuit vultus ipſa puella meos.
Et nunc ſubridens latebras fugitiva petebat:

Gratus

Gratus puellæ risus ab angulo;
Pignusque dereptum lacertis,
Aut digito male pertinaci.

jucundus adolescentulæ cachinnus ab angulo secreto absconditam indicans: atque pignus detractum brachiis, vel digito parum tenaci.

ANNOTATIONES.

Non tamen effugiens, tota latere volens:
Sed magis ex aliqua cupiebat parte videri;
Lætior hac multo, quod male tecta foret.

23. *Pignusque dereptum, &c.*] *Pignus*, armilla, chirotheca, annulus, &c. *Dereptum*, vel ab amatore, vel a puella. Potest enim intelligi hæc abstuliſſe quidpiam ab illo, ut redeundi locum det repetituro: vel ab hac ille, ut referendi, atque iterum conveniendi ansam arripiat.

Dereptum] Male quidam, *direptum*. Nam diripere est discerpere & lacerare: quod hic non convenit. At *deripere* est movere & rapere de loco. Virg. Georg. 2. v. 242.

Colaque prælorum fumosis deripe tectis.

Æneid. 1. v. 215.

Tergora deripiunt costis.

Cicer. Verr. 4. *Victoriam deripere, & Deam Deæ detrahere conatus es.*

24. *Male pertinaci.*] Qui simulet retinere velle quod sibi adimi gaudet, maxime, ut repetendi occasio detur rursumque comessandi.

ODE X. Ad MERCURIUM.

[41]

MErcuri facunde, nepos Atlantis,
Qui feros cultus hominum recentum
Voce formasti catus, & decoræ
More palestræ:

O diserte Mercuri, Atlantis nepos, qui hominum novorum agrestes mores sermone finxisti doctus, & ritu pulchræ palæstræ:

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod supra Od. 2.

1. *Mercuri facunde.*] Hymnum hunc tanti facit Lilius Gyraldus, ut non modo legendum, sed ediscendum censeat. Quædam tamen reprehendit Scaliger suo more. In eo Mercurium celebrat Horatius, ut scribunt aliqui, quoniam ejus ope civilis tumultus pericula evasisset. Imitatio est Alcæi. Laudatio petitur a quatuor præcipue locis: a genere; versu 1. a rebus inventis; v. 4. 6. 7. a rebus gestis; v. 2. 13. ab officio & auctoritate; v. 5. 17. &c.

Mercuri.] Quasi medicurrius, seu medius currens dictus est, tanquam internuncius Deos inter & homines. Festus a mercibus originem trahit, quia negotiationibus præest Mercurius. Uni Mercurio tribuunt vulgo quæ plurium sunt. Tres alii, alii quinque memorant, aut plures etiam Mercurios.

Facunde.] Est enim eloquentiæ Deus, & orationis inventor. Hinc & Lystrenses viso signo per Barnabam & Paulum facto, velut Diis sacrificare voluerunt: atq; illum quasi Jovem reveriti sunt, hunc vero sicut Mercurium, *quoniam ipse erat dux verbi.* Act. Apost. cap. 14.

Nepos Atlantis.] Scilicet natus Maia filia Atlantis, qui Mauritaniæ rex, & Astrologiæ inventor, inde cœlos humeris sustinere dictus. S. Augustin. refert tempore quo Moses natus est, floruisse Atlantem Astrologum, Promethei Physici fratrem, maternum autem avum majoris Mercurii, cujus nepos fuerat Mercurius ille Trismegistus.

2. *Qui feros cultus, &c*] Quod Orpheo in Epist. ad Pisones versu 391. hoc idem Mercurio tribuit hic; scilicet a victu agresti homines recens terra editos (ut fabulantur) ad cultiorem traduxisse facundiæ vi, & orationis suavitate. Vid. Cic. 1. de Orat. & 1. de Invent. *Feros cultus.* S. Aug. de Civit. ait, Feram nullam immaniorem esse homine, si quis affectibus relinquatur.

3. *Voce formasti.*] Nempe orationis inventor pariter & Musices. *Catus*, vocem hanc Sabinam esse, & acutum significare, auctor est Varro 6. de Ling. Lat. Cic. 1. de Legibus: *Prudens*, & *ut ita dicam, catus* 1. de Orat. n. 198. *Egregie cordatus homo catus Ælius Sextus.*

Decoræ more palæstræ.] In tribus his vocibus tria carpit Scaliger. Primo scribendum fuisse; *lege*, non *more*, contendit. Sed quæ auctoritas? Deinde sono se rhythmico offendi ait. Verum quot ejusmodi locutiones Tullius ipse non scripsisse modo, sed amasse reperiatur? Postea epitheton *decoræ* velut parum conveniens notat. At enim palæstra duplex est: rudis altera & sine arte, qua solent se rustici exercere, qualitercumque se agitando ac decertando. Hanc describit Virgil. Georg. 2.

Corporaque agresti nudant prædura palæstra.

Altera est artificiosa, & *decora* sane, quæ partes corporis singulas format ad decorem, & decentem actionem præceptis & exercitatione fingit. Tullius de Oratore: *Numerus quandam veluti palæstram orationi & extrema lineamenta confert.*

Te

Te celebrabo ſummi Jovis aliorumque Deorum interpretem, atque inventorem cytharæ incurvæ; necnon ſolertem clam ſurripere joci gratiâ quodcumque libuit. Te puerum quondam cùm verbis minacibus Apollo territaret, niſi vaccas per fraudem ab-

Te canam magni Jovis & Deorum [41]
Nuncium, curvæque lyræ parentem: 6
Callidum, quicquid placuit jocoſo [43]
Condere furto.
Te, boves olim niſi reddidiſſes
Per dolum amotas, puerum minaci 10

ANNOTATIONES.

Et poſtea: *Ut athletas videmus nihil aut vitando, aut petendo vehementer, in quo non motus hic habeat palæſtram quandam; ut quicquid in rebus fiat utiliter ad pugnam, idem ad aſpectum etiam ſit venuſtum; ſic oratio nec plagam gravem facit, niſi petitio fuerit apta, nec ſatis recte declinat impetum, niſi etiam cedendo quid deceat intelligit.* Quintil. lib. 1. cap. 11. Palæſtricis vacandum cenſet, *Quibus geſtus motuſque formantur ..... ne indoctæ, ruſticæve manus: ne ſtatus indecorus, &c.*

More palæſtræ.] Sunt qui intelligant Mercurium ita recentes homines formaſſe ad humaniorem cultum, atque artes, ut formari ſolent in Academia modo & palæſtra. At aliis videtur Horatius reſpexiſſe ad ea quæ a Mercurio traduntur inventa: his autem accenſetur palæſtra, Græce πάλη; gymnica exercitatio nimirum ſeu luctatio, qua nudi undiq; exercebantur, valetudinis quidem tuendæ cauſa, tum vero roboris etiam & agilitatis & artis acquirendæ.

5. *Jovis & Deorum Nuncium.*] Heſiod. ἀθανάτων κήρυκα, *præconem immortalium*: Orpheo Διὸς ἄγγελον, *Jovis nuncium*: Hom. Hymn. in Mercur. v. 3.

Ἄγγελον ἀθανάτων ἐριούνιον, ὃν τέκε Μαῖα.
Nuncium immortalium perquam utilem, quem peperit Maia.

Virg. Æn. 4. v. 356.

Interpres Divum Jove miſſus ab ipſo
..... celeres mandata per auras
Detulit.

6. *Curvæque lyræ parentem.*] Mercurii inventum eſſe Lyram conſtat, quam tamen Apollini tribuunt aliquando, quoniam hanc ei conceſſit Mercurius, ut infra dicemus ad vocem, *virga*. Sic autem inventa fertur. Poſt inundationem Nili teſtudinem reperit mortuam, exeſa etiam tractu temporis carne: nervi autem qui ſuperſtites erant tenſi, cum digitis eſſent pulſi, ſonum aliquem reddiderunt. Itaque ad ejus ſimilitudinem lyram conſtruxit Mercurius, quæ exinde teſtudo vocata eſt. Aliter paulo alii rem afferunt, aiuntq; teſtudinem vocatam a teſta iſtius animalis: ut mox fuſius explicabo.

Lyræ.] Lyram cum cythara confundunt Grammatici vulgo, ipſeque Euſtathius, qui ait, *Chelyn cytharam dictam eſſe, quod teſtudinis teſta jugo addita, fidibuſque tenſa lyram deformavit*: & rurſus: *Chelyn id eſt lyram, e teſtudinis teſta factum.* Quod porro inter illas diſcrimen, vix ſtatuas: quanquam fuiſſe non eſt dubitandum. Diodorus trichordon lyram extitiſſe auctor eſt: at Horatius cytharam ſeu teſtudinem ſeptem nervis tenſam & inſtructam ſcribit, imitatione Pindari, qui ἑπτάγλωσσον Φόρμιγγα, id eſt, ſeptenos edentem ſonos ait. S. Hieron. ſcribit, *Cytharam effici in modum literæ* Δ, *cum chordis viginti quatuor, & per digitos variis vocibus, tinnuliſque ictibus in diverſis modis concitari.* Hoc autem obſervari licet, dici chelyn ſeu teſtudinem & cytharam digitis aut pectine pulſari: Seneca *Chelyn plectro verberari*, ait. Lucanus:

Seu chelyn digitis, & eburno verbere pulſas.

At lyra pelli dicebatur. Idem ibidem.

Nec pudent pepuliſſe lyram.

Ovid. Metamorphoſ. 10. cap. 5.

Te lyra pulſa manu, te carmina noſtra ſonabunt.

Cruquius ita in hunc locum ſcribit, ex Idiomate Italico, Alemannico, Flandrico, Gallico, lyra ſuum adhuc nomen habet integrum. Ea nimirum eſt, qua mendicos vicatim ſtipem quæritare notum eſt: nam & incurva eſt, & δελτωτὸς formam refert propius intuenti. Cythara vero teſtudo vocata, forma teſtæ ejus animalis, &c.

7. *Callidum quicquid placuit, &c.*] Clam, ingenioſe, jocoſe, furandi magiſtrum. Duplex nimirum eſt furti ſpecies, ſeu furandi ars. Una ſeria, improba, injurioſa, legibus vetita: & de hac non eſt mentio. At altera eſt oblectationis, joci, & induſtriæ ludicræ; in qua excelluit Mercurius. Hinc & Lycurgus ad acuendos furandi ſolertia Spartanorum animos, impunita eſſe furta ſanxerat. Philoſtrat. Imagin. lib. 1. furta Mercurii jocoſa vocat ἡδείας πλοκάς. Fulgentius ideo negotiatoribus præeſſe dicit Mercurium, quod illi vix a furto immunes ſint. Alii volunt deſignari vim orationis, quæ ſenſim animos captat ac rapit. Huc etiam ab aliis refertur Magiæ ac præſtigiarum inventio, quæ tribuitur Mercurio: ars nempe ſic aſtantium oculos præſtringendi, ut dolum non advertant coram ipſis perpetratum.

9. *Te, boves olim, &c.*] Calliditatem Mercurii, & peritiam joceſe furandi probat. Hæc autem eſt hiſtoria, ſeu fabula: cum Apollo ob Cyclopas interfectos di vinitate aliquamdiu privatus eſſet,

Voce

Voce dum terret, viduus pharetra
Risit Apollo.
Quin & Atreidas, duce te superbos,
Ilio dives Priamus relicto,
Thessalosque ignes, & iniqua Trojæ
Castra fefellit.
Tu pias lætis animas reponis
Sedibus; virgaque levem coerces
[44] 15

actas restitueres; risit ipse advertens se *pharetrâ* quoque *spoliatum. Quinetiam Priamus opulentus Trojâ discedens, ducente te latuit arrogantibus Atreidis, excubiis Thessalorum, & castris Trojæ infestis. Tu animas bonorum beatis sedibus collocas: atque aurea virga*

ANNOTATIONES.

atque interim Admeti Thessaliæ regis armenta pasceret; boves aliquot exerrantes & longius progressas abegit Mercurius & occuluit. Ille vero hunc pueri forma indutum quasi bubulcum furacem aggressus mortem minatur, nisi abacta pecora restituat: ac telum proferre volens, quasi percussurus, vacuam sensit pharetram, vel hanc quoque sibi subreptam. Tum denique Apollo Mercurii subtilem in furando industriam demiratus, risum tenere non potuit; *Iracundiam voluptate superante*; ut ait Philostra. Imagin. lib. 1. ubi fabulam hanc egregie expressit. Vide Homer. Hymn. in Mercur. Ovid. Metamorphos. 2. cap. 11. &c. & Annot. infra ad vocem *virga*.

11. *Viduus pharetra.*] Infra lib. 2. Od. 9.

Et foliis viduantur orni.

Virgil. Æneid. 8.

Viduasset civibus urbem.

Quem in locum Servius laudat Virgilium, tanquam proprie locutum, Horatium vero carpit & vellicat tanquam hic male scripserit *viduum Apollinem*. Sed O puerilem astutiam!

13. *Quin & Atreidas, &c.*] Præclare & benigne a Mercurio facta jam ostendit. Nimirum ex Homer. Iliad. ult. Mercurius a Jove missus præbet se ducem Priamo Hectoris interfecti corpus redemptum pergenti: eumque per media hostium castra ad Achillem usque sic deducit, ut nec tentus a quoquam, imo nec visus fuerit.

Atreidas.] Agamemnonem & Menelaum Atrei filios, Græci exercitus imperatores.

14. *Dives Priamus.*] Et in hunc locum Scaliger stylum acuit & vibrat. *An dives*, inquit, *ille qui miserrimus, orbus liberis, regno spoliatus, quique adeo mœrens potius & inops?* Scilicet non meminerat quod legitur Iliad. ult. copiosa sane & pretiosa munera ad Achillem delata a Priamo Trojam deferente; atque, ut est ibid. *Infinita dona e thalamo in currum exportata ad Hectorem redimendum*: quæ etiam ibi recensentur; *duodecim lænas, totidem tapetas, totidemque pallia eximia, item & fagula: auri vero talenta decem; duos insuper tripodas ardentes, lebetes quatuor; poculum denique conspicuum, quod Thraces donarunt.*

15. *Thessalosque ignes.*] Nocturnas Thessalorum sive Græcorum excubias circa tentorium Achillis collocatas. Synecdoche. Nam & Thessali Græciæ populi, & ipse Achilles Thessalus erat. Homeri Scholiastes ad Iliad. 18. *nocturnum signum castrense, ignis; diurnum, fumus*, inquit.

Iniqua Trojæ Castra fefellit.] Castra nempe Græcorum Trojæ hostium occulte ingressus, & ad usque tentorium Achillis sic penetravit Priamus, duce Mercurio, ut vigilum nemo senserit, nemo interceperit aut prohibuerit. Qua vero id ratione factum sit, explicat Homerus, ubi ait: *Cum ad turres navium & fossam venissent, custodes quidem e cœna laborabant: his vero Mercurius somnum injecit.*

17. *Tu pias lætis, &c.*] Jam præstans Mercurii officium & insignis auctoritas declaratur. Videlicet priscis illis existimatum, animas corporibus excedentes a Mercurio susceipi, atque vel ad campos Elysios seu beatas sedes perduci, vel ad inferos. Unde *dispensator ac deductor animarum* dictus est ille. Quod munus tamen Plutoni assignat Pindarus Olymp. Od. 9.

18. *Virgaque levem coerces, &c.*] Caduceo domas, regis, deducis animas spiritales corporeæ molis expertes, adeoque *leves* & agiles: separasque alias ab aliis præ tua auctoritate atque ex officio, secundum variam bene vel male factorum ac meritorum rationem: has quidem ad tartarea supplicia; illas autem ad sedes lætas ac fortunatas. Homer. Odyss. ult. Virg. Æn. 4. v. 242.

Tum virgam capit: ac animas ille evocat Orco
Pallentes; alios sub tristia Tartara mittit.
Dat somnos, adimitq; & lumina morte resignat.

Coercs.] Hoc referunt aliqui ad eloquentiæ vim, qua sedantur & coercentur homines concitati; & inertes e contrario ignavique concitantur.

Virga.] Hanc ab Apolline Mercurius acceperat concessa vicissim lyra: postquam enim boves, ut ante dictum, hic furatus esset; ita demum convenerunt, eaque lege & conditione venia est data Mercurio, ut Lyræ inventor Apollo diceretur. Huc pertinet quod Homeri Pindarique Schol. aiunt, λύραν, quasi λύτραν dictam esse,

Aurea

catervam exilem ſummoves, ſuperis æque Numinibus ac inferis gratioſus.

Aurea turbam, ſuperis Deorum
Gratus & imis. [48]

ANNOTATIONES.

quod ea ſe Mercurius ab irato Apolline redemerit. Ergo mirifica illa inſtructus virga, profectus in Arcadiam Mercurius pugnantes duos cum Dracones reperiſſet, hac inter eos projecta prælium diremit. Exindeque pacis conciliatricem virgam appellarunt: eique duo circumvoluti ſerpentes additi ſunt. Hygin. lib. 2. Hinc etiam legati pacis caduceatores vocantur, quia ejuſmodi caduceo inſignes procedunt. Tit. Liv. Denique virga illa auctoritatem ac dicendi vim denotat: circumplexi vero ſerpentes indicant prudentiam; quippe hæc illius individuas comes eſſe debet.

ODE XI. Ad LEUCONOEN.

Indulgendum voluptati, omiſſa futurorum cura.

Tu ne cupiveris noſſe (nec enim licet) quem mihi, quem tibi, Leuconoe, conceſſerint Numina terminum vitæ. *Neque experiare Chaldaicos*

TU ne quæſieris ſcire (nefas) quem mihi quem tibi [49]
Finem Dii dederint, Leuconoe: nec Babylonios

ANNOTATIONES.

Ode hæc eſt monocolos. Verſus nempe omnes ſunt Choriambici, Alchaici, Pentametri Acatalecti, conſtantque Spondeo, tribus Choriambis, & Pyrrichio, vel Iambo. Sic:

Tū nē | quæsĭĕris | scīrĕ nĕfās | quēm mĭhī quēm | tĭbī |

1. *Tu ne quæſieris.*] Oden hanc velut indignam Horatio notat Scaliger. Quam vero ob rationem ego neſcio: nec, ut opinor, ipſe ſcivit, qui nullam profert. Horatius Leuconoen Mathematicis prædictionibus plus æquo addictam hortatur, ut relinquat Diis futurorum curam, ipſa vero præſentibus utatur.

Scire nefas.] Has alii ſeparant voces: alii parentheſi includunt utramque. Proinde eſt Quod ſi cui videtur nimis abſciſſa interpoſitio (nefas:) meminerit frequentes legi tam contractas apud optimos auctores, Terent. *Quid tua (malum) id refert?* Cic. in Verrem. *Quæ (malum) iſta fuit amentia?* 2. de Off. *Quæ te (malum) ratio in iſtam ſpem induxit?*

Quem mihi, quem tibi Finem Dii dederint.] Ne ſcire deſidera quod nefas; ne affecta quod ſibi reſervarunt Dii, futuri nempe cognitionem. Cic. ad Familiar. lib. 6. Epiſt. 4. *Equidem mihi omnia propono: nec ullum eſt tantum malum, quod non putem impendere. Sed cum plus in metuendo mali ſit, quam in illo ipſo quod timetur, deſino: præſertim cum id impendeat, in quo non modo dolor nullus, verum finis etiam doloris futurus ſit.* Seneca vero ſic paucis vanas eas ſolicitudines perſtringit: *Quod times aut futurum eſt, aut ſecus. Si ſecus: fruſtra vexaris. Si venturum eſt; tum ſatis dolebis tandem, cum adfuerit tribulatio.*

2. *Leuconoe*] Alii legunt *Leucothoe*. Fictum nomen eſt a poeta. Ludunt aliqui in etymologia nominis iſtius, & quidem operam ludunt. Fuit olim Leuconoe filia Lycambis, quam Archilochus arcibus conviciis ad ſuſpendium adegit.

Nec Babylonios Tentaris numeros.] Nec Mathematicos adi, & conſule, neve iis crede: ſunt enim fallaces. Quod quidem probant egregie tum hiſtoriæ paſſim, cum ratio. Vide Cic. 1. & 2. de Divin. Item de fato. Item 3. de Nat. Deor. A. Gell. lib. 14. cap. 1. ubi refutat eos qui curioſius auſcultant Genethliacis, futura dicturos per artes prodigioſas ſpondentibus. S. Aug. de Civ. Dei, &c. Tacitus lib. 17. Mathematicos appellat, *Genus hominum potentibus infidum, ſperantibus fallax.* Cic. 1. de Divin. *Contemnamus Babylonios, qui e Caucaſo ſigna cœli ſervantes numeris & motibus ſtellarum curſus proſequuntur.* Juvenal. Sat. 6. a verſu 550, ad 590. ejuſmodi ſtudium in mulieribus præſertim, graviter inſectatur.

Babylonios.] In Babylonia templum erat Beli ſideralis ſcientiæ inventoris, ex Plin. lib. 6. cap. 26. Babylonii, ſeu Chaldæi Babyloniam incolentes Aſtrologiæ peritiſſimi erant, ex Cic. de Divin. Diodor. Sicul. Gell. lib. 1. cap. 9. Quint. Curt. lib. 5.

Babylonios numeros.] Certe neceſſaria valde numerorum cognitio & praxis accurata, adhimenſionem horoſcopi, aſpectumq; ad alia ſidera planetaſque diligenter inquirendum. Hinc

Tentaris

Tentaris numeros, ut melius, quicquid erit, pati [47]
(Seu plures hyemes, ſeu tribuit Jupiter ultimam,
Quæ nunc oppoſitis debilitat pumicibus mare
Tyrrhenum) ſapias; vina liques, & ſpatio brevi
Spem longam reſeces: dum loquimur, fugerit in-
vida [48]

calculos: ut ſatius tolerare quodcunque acciderit: ſive multas hyemes Jupiter largiatur; ſive poſtremam det *hanc, quæ modo Etruſcum pelagus frangit objectis rupibus. Sapiens ſis. Vina fundas: ac limite anguſto ſpem longam reſcindas.* En *dum fabulamur ævum præterit invidum.*

ANNOTATIONES

Arithmetica ſæpe uſurpatur pro Aſtrologia (ut vocant) Judiciaria, Lactant. *Arithmetici, quos Mathematicos dicimus, quorum in numeris eſt tota doctrina, &c.* Auſon.

Tu cœli numeros & conſcia ſidera fati
Callebas.

Ut melius quicquid erit, pati.] Quanta hic apud Interpretes diſſenſio? Alii jungunt iſta cum voce, *ſapias*; quæ vero intermedia ſunt, parentheſi includunt. Alii ſenſum finiunt voce *pati*; explicantque ſic: cum melius ſit, vel tanquam melius ſit pati conſtanter quicquid evenerit, quam animum diſtorquere, anxie quæ ſint eventura inquirendo. Alii, *ut melius* interpretantur: Quam, vel quanto melius æquo animo ferre quicquid acciderit!

4. *Seu plures hyemes, &c.*] Gratis profecto ſe diſeruciant aliqui, ut oſtendant vocem, *hyemes*, priori loco poni pro toto anno: poſteriori vero pro tempeſtate hyemali: quandoquidem ſatis patet, quid velit Horatius.

5. *Quæ nunc oppoſitis, &c.*] Synecd. id eſt, qua fluctus Tyrrheni maris hyeme, ut fit, procellis agitati ad rupes alliduntur, *debilitantur* franguntur. Quidam legunt *qui*, & referunt ad vocem, *Jupiter*. Sed vulgata lectio præferenda videtur doctiſſimis.

Pumicibus.] Pumex lapis eſt ſpongioſus, aſper, foramine multiplici pertuſus, cavus, cavernoſus, unde ab Ovid. *multicavus*, a Virg. Æneid. 5. v. 214. & 12. v. 587. *latebroſus* dicitur. De iſto lapidum genere Plin. lib. 36. c. 21.

Mare Tyrrhenum.] Thuſcum, Inferum, quod pars eſt maris Mediterranei: id vero nominis ei dedit Tyrrhenus Atyos Lydiæ regis filius, poſtquam ad vicinas terras cum colonia appuliſſet, Tuſciam nempe, ibique ſedem fixiſſet.

6. *Sapias*] Explicant nonnulli: ſi ſapias, ſcilicet utere vita, genio indulge, vina bibe quam optima, liquata, &c. Priſcian. l. 18. c. 3.

Vina liques.] Vel ſimpliciter, vina bibas, ac veluti per guttur coles. Vel potius, hilaritatis cauſa ſatage, ut pares tibi vina ſacco percolata, defæcata, dulcia ſic effecta, adeoque naturæ & palato muliebri accommodatiora. Veteres nempe muſtum piuſquam ferbuiſſet, per ſaccum toties colabant ut defæcaretur: atque ſic adempta, quæ vini vim alit augetque, fæce, liquidius, imbecillius, at lenius, dulcius reddebant vinum, potuique jucundius. Hinc vocatur Theophraſt. l. 6. c. 24. ἄθικον, *caſtratum*, quod nempe ſparteis eſt faccis colatum. Cœl. Rhodig. l. 28. c. 26. *Eunuchum & effœminatum*, ex Plutarcho mox citando, *quia percolatio illa vini nervos excidit, ac genuinum reſtingait calorem: mollius autem facit ad gulæ curioſitatem: hoc veluti ſophiſmate invento & excogitato, ut perdendo nati vino plurimum valeant ingurgitare.* Plin. l. 14. c. 22. *ut plus capiamus vini, ſacco frangimus vires: & aliæ irritamenta excogitantur.* l. 19 c. 4. *Ferendum ſane fuerit ..... inveterari vina, ſacciſque caſtrari:* al. *caſtigari.* lib 23. cap. 1. *Utiliſſimum vinum omnibus ſacco viribus fractis.* Plutarch. Sympoſ. ſive Convival. Quæſt. lib. 6. Probl. 7. ait. *Exoleſcere vinum, cum tam crebro diffunditur, eſſeque ad bibacitatem commentum ejuſmodi percolationem: detrahi vino firmitatem relicto blandimento, vi illa quæ mentem ſolicitat & infeſtat ejecta & excluſa; ipſum vero jucundius effici: neque ſicut a ferro acumine decuſſo; ſed potius velut rubigine & ſordibus deterſis. Quippe defæcatio illa vini vim, quæ caput tentat, detrahit, atque ad ſtatum redigit mitem & ſalubrem.*

Spatio brevi Spem longam reſeces.] Quanto brevius eſt vitæ noſtræ ſpatium, tanto reſecandæ ſpes longæ: minus expectandum, minus fidendum futuro; neque adeo differendum carpere præſentes lætandi occaſiones. Od. 4. ſupra.

Vitæ ſummæ brevis ſpem nos vetat inchoare longam.

7. *Dum loquimur fugerit invida Ætas.*] Legunt alii, *Diffugit invida ætas.* Dum enim ſic elabitur & nos quaſi fugit, nobis videtur invidere uſuram præſentis temporis, Juvenal. Sat. 9. v. 126.

Feſtinat enim decurrere velox
Floſculus anguſtæ, miſeræque breviſſima vitæ
Portio: dum bibimus, dum ſerta, unguenta, puellas
Poſcimus, obrepit non intellecta ſenectus.

Præſ. Sat. 5.

Vive memor lethi: fugit hora.
Hoc quod loquor inde eſt.

Ætas:

Ergo *diem* hodiernum, *ſequenti minimè confiſa, arripe.* | Ætas: carpe diem, quam minimum credula poſtero.

ANNOTATIONES.

8. *Carpe diem.*] Utere præſenti tempore, in diem vive, fruere deliciis & voluptatibus, dum licet, & dum vita ſtat: nihilque tibi pollicere de futuro. Epicurea cohortatio; ut notant vulgo, quæ quidem frequens paſſim apud Horatium. Vide Sapient. cap. 2. ubi ſic impii loquuntur: *Fruamur bonis quæ ſunt, tanquam in juventute celeriter: preioſo vino & unguentis nos impleamus, non prætereat nos flos temporis: coronemur roſis, antequam marceſcant.* Martial. *Fugitivaque gaudia carpe.* Perſ. mox cit. loco.

Carpamus dulcia.

Multo vero ſapientius Seneca ad Lucil. Epiſt. 62. *Id ago, ut mihi inſtar totius vitæ ſit dies quiſque. Nec mehercule tanquam ultimum rapio: ſed illum ſic aſpicio, tanquam eſſe vel ultimus poſſit. Ante ſenectutem curavi, ut bene viverem: in ſenectute, ut bene moreter: bene autem mori, eſt libenter mori.*

ODE XII. Ad AUGUSTUM.

Deos & Heroas primum, dein Auguſtum laudat.

O Clio, quem virum, aut heroem, quem Deum ſuſcipies laudare cythará, vel acutâ fiſtulâ? Eccujus laudes reſonabit ſimilitudo ludicra?

QUem virum, aut heroa, lyra, vel acri [49]
Tibia ſumes celebrare, Clio?
Quem Deum? Cujus recinet jocoſa
Nomen imago?

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod ſupra, Od. 2.

1. *Quem virum.*] Plena eſt artis & elegantiarum hæc Ode: artis quidem eo plus habet, quo apparet minus, elegantias autem, lepores, ac veneres affatim agglomerat. Figuris lucet, varietate diſtinguitur, rerum atque verborum copia & pulchritudine dives eſt: mira inſuper ſuavitate conditur. Fingit Horatius œſtro ſe correptum poetico, dignum ardori huic divino argumentum quærere. Hinc Auguſti grave texit elogium ex conglobata veluti artificioſa comparatione. Quanquam enim Diis, Semideis, ac viris illuſtribus ſuas laudes non negat, collineat tamen ac recidit eo tandem, ut Auguſtum quaſi Jovem alterum conſtituat. Simile adulationis genus in eundem Auguſtum habet Virgilius Georgic. initio, & in fine libri primi. Huc etiam facit quod ex Dione lib. 15. afferunt; nimirum poſt Actiacam victoriam, decretum a Senatu fuiſſe, ut in Hymnis ſolemnibus Auguſti mentio fieret honorifica, perinde ac Deorum immortalium. Eſt igitur Hymnus hic de genere eorum, qui diebus feſtis ac profeſtis cani ſolebant inter epulas, ad tibiam lyramve, teſte Horatio lib. 4. Od. 15. Vide ibi Annot.

1. *Quem virum aut heroa, &c.*] Contra Pindarus Olymp. Od. 2. *Quem Deum, quem heroa, quem virum celebrabo?* uter melior? lector erudite judica. Mihi quidem potior videatur gradatio Horatii ab homine ad heroas ac Deos, quam deſcenſus ille Pindari ab immortalibus ad mortales.

Lyra vel acri Tibia.] Lyram cum tibia jungere amabant veteres, illa dulciori ſonum hujus acriorem bene temperante. Alii ſic explicant: carmine Lyrico ſuavi & moderato, Diis ac heroibus canendis idoneo: vel Epico graviori, ſublimiorique, bellicis virorum nobilium facinoribus referendis accommodato. Vide Epiſt. ad Piſones. v. 73. & 83.

2. *Clio.*] Hanc e Muſis apte invocat, quippe quæ præſit laudationi virorum illuſtrium; quibus & celebritatem nominis & immortalitatem conferre dicitur, κλείω, *laudo, celebrem reddo*: κλεῖος & κλεινὸς, *fama, nominis ſplendor.* Virgil. de Muſis.

Clio geſta canens tranſactis tempora reddit.

3. *Cujus recinet jocoſa Nomen imago.*] Cujus laudes nobis decantatas repetet Echo, quæ eſt vocis imitatio? Adeoque imago dicta, quaſi imitatio. Vide infra, Ode 20. eandem locutionem ibi fuſius explicatam. Quam tamen auctoritate propria Scaliger pervertit, legens, *Vetuſta nomen imago*: quo enim vero ſenſu? Qua autem ratione fiat Echo, ſic Plinius exponit lib. 2. cap. 44. *Montium flexus, crebrique vertices, & conflexa cubito, aut anfracta in humeros juga, vallium ſinus concavi, ſcindunt inæqualiter inde reſultantem aera: quæ cauſa etiam voces multis in locis reciprocos facit.*

Aut

Aut in umbroſis Heliconis oris,
Aut ſũper Pindo, gelidove in Hæmo?
Unde vocalem temere inſecutæ
Orphea ſylvæ,
Arte materna rapidos morantem
Fluminum lapſus, celereſque ventos,
Blandum & auritas fidibus canoris
Ducere quercus.
Quid prius dicam ſolitis parentis
Laudibus; qui res hominum, ac Deorum,
Qui mare & terras, variiſque mundum
Temperat horis?
Unde nil majus generatur ipſo;
Nec viget quicquam ſimile, aut ſecundum:
Proximos illi tamen occupavit
Pallas honores.
Prœliis audax, neque te ſilebo,
Liber, & ſævis inimica virgo
Belluis: nec te metuende certa,
Phœbe, ſagitta.

[50] 6 10 15 [51] 20

ſeu in regione umbriferâ Heliconis, ſeu in Pindo, ſeu in Hæmo frigido? Hinc ſylvæ ſecutæ ſunt canentem Orpheum, matris arte retardantem præcipites fluviorum curſus, veloceſque ventos, atque ſuavem auritas quercus trahere chordis ſonantibus. Quid verò *ante canam* quam *præconia conſueta patris, qui res mortalium & immortalium, qui mare terraſque & orbem diverſis temporibus moderatur? Quare nihil ipſo majus oritur:* imò *neque par quidpiam, vel proximum valet.* cAttamen Pallas *obtinuit ſequentem gradum. Nec tacebo te, Bacche, certaminibus ſtrenue:* neque te, *virgo feris crudelibus infeſta: neque te,* cApollo, *telis ineluctabilibus formidande.*

ANNOTATIONES.

5. *Umbroſis Heliconis oris, &c.*] Tres montes Apollini Muſiſque ſacros nominat: Heliconem in Bœotia, Pindum in Arcadia, Hæmum in Thracia.

7. *Unde vocalem, &c.*] Ex Hæmo Thracem Orpheum ſilvæ ſecutæ ſunt dulcedine cantus velut animatæ; *temere*, id eſt, facile & ſine cunctatione; vel confuſe per devia & invia. Nota lippis & tonſoribus fabula. Vide Epiſt. ad Piſones, v. 91. *Vocalem.*] id eſt, canorum, vel, voce pariter & lyra canentem.

9. *Arte materna.*] Muſica & ſuavitate vocis, ad quam formatus a matre Calliope Orpheus.

11. *Blandum & auritas, &c.*] Tam blande canentem, ut arbores duceret, haud ſecus ac ſi auritæ & animatæ fuiſſent illæ.

13. *Quid prius dicam ſolitis parentis, &c.*] Legunt aliqui, *parentum*; hoc ſenſu. Quid prius dicam quam eas Jovis laudes, quas majores noſtri ſolent dicere. Alii melius, *parentis*, id eſt, quid prius aut potius referam, quam notas omnibus ac paſſim celebrari ſolitas laudes Jovis omnium *parentis*, qui res æque Deorum ac mortalium curat, regit, moderatur?

15. *Variiſque mundum Temperat horis.*] Variis tempeſtatibus, vere, æſtate, autumno, hyeme: calorem frigore, frigus calore temperat.

17. *Unde nil majus, &c.*] Alii interpretantur: a quo Jove utpote optimo maximo nihil ipſo majus gignitur. Alii, *unde*, id eſt, quapropter.

18. *Simile aut ſecundum.*] Par & proxime accedens: æque magnum ac potens.

19. *Proximos illi tamen, &c.*] Non. Marcell. *Proximum dicebant veteres non ſolum adhærens & adjunctum: verum etiam longe remotum, ſi tamen inter duo diſcreta nihil medium extitiſſet.* Virg. Æneid. 5.

Proximus huic, longo ſed proximus intervallo,
Inſequitur Salius.

Tull. in Bruto: *Luc. Philippus Antonio proximus accedebat, ſed longo tamen intervallo proximus.* Pallas honores occupat Jovi proximos, quippe nata ex illius cerebro. Alii volunt ſpectari ab Horatio, quod in Jovis Capitolini templo cellæ tres erant, quarum media Jovis, dextra Minervæ, ſiniſtra Junonis: unde Pallas ante Junonem poni ſoleat. Varro 4. de Ling. Lat.

21. *Prœliis audax, neque te ſilebo, Liber.*] Quod curis liberet animum Bacchus Liber dictus: vel quod devictis hoſtibus ſe ſuoſque aſſeruit in libertatem. De bellica ejus virtute ac prœliis vide Diod. Sic. l. 5. item infra l. 2. Od. 19.

22. *Et ſævis inimica virgo Belluis.*] Diana venatrix, eodem cum Apolline partu edita, Jovis filia, nemorum ac ſylvarum Dea, arcu & ſagittis feras ſectari aſſueta.

23. *Nec te metuende certa, Phœbe, ſagitta.*] Arcu enim & ſagittis valere, præſertim ob Nioben cum filiis interfectam, ſemper creditus Apollo. Dictus autem Phœbus, quaſi Φῶς βίϑ, *lux vitæ.*

Canam etiam Herculem, necnon filios Ledæ, alterum equis, alterum pugnis illustrem; quorum fidus candidum ubi primum nautis illuxit, statim concitata unda scopulis decidit, quiescunt venti, nubila evanescunt, & maris irati subsidunt fluctus, quoniam ita jussere. Post istos quem potissimum referam, ambigo; Romulumne, an tranquillam Numæ imperium, an Tarquinii regnum potens, an mortem Catonis gloriosam? Certè Regulum & Scauros, & Pau-

Dicam & Alciden puerosque Ledæ;
Hunc equis, illum superare pugnis
Nobilem: quorum simul alba nautis
Stella refulsit,
Defluit saxis agitatus humor:
Concidunt venti, fugiuntque nubes,
Et minax (quod sic voluere) ponto
Unda recumbit.
Romulum post hos prius, an quietum
Pompili regnum memorem, an superbos
Tarquini fasces, dubito, an Catonis
Nobile lethum
Regulum, & Scauros, animæque magnæ

ANNOTATIONES.

25. *Alciden.*] Hercules ita dictus, seu quod esset Alcei nepos; seu ἀπὸ τῆς ἀλκῆς, *a robore.*

Puerosque Ledæ.] Castorem & Pollucem, alium equestri, alium pedestri inclytum pugna. Ovid. Fast. 5.

Tyndaridæ fratres; hic eques, ille pugil.

27. *Quorum simul alba nautis, &c.*] Vide Homeri Hymn. in Dioscuros. Et supra Od. 3. v. 2. ad verba hæc; *Lucida sidera.* Aiunt nempe Astrologi propitias ac salutares esse stellas geminas, non ita vero solitarias.

29. *Defluit saxis agitatus humor.*] Unda spumans jactata in scopulos & in altum sublata defluit, cum primum faventibus Castore & Polluce tempestas sedatur. Vel, aqua per hyemen gelu concreta, & saxis adhærens, tum resolvitur ac fluit, cum oriuntur Castor & Pollux, vere nimirum, & ascendente Geminorum sidere. Quidam interpretantur, *defluit*, fluere & agitari desinit aqua maris, ante in rupes illisa per impulsionem ventorum, & concitationem fluctuum.

31. *Quod sic voluere.*] Pro sua potestate, atque benigno favore in navigantes sic jussere placari omnia ante naufragium minitantia. Legunt alii, *Dii voluere*, nempe Castor & Pollux: quibus cum placuit, redit serenitas, & maris agitatio plane cessat.

33. *Romulum post hos.*] Post Deos ac Semideos Romæ Romanique Imperii conditorem in primis celebrare est æquum.

Quietum Pompili regnum.] Numam deinde laudat secundum Romanorum regem, qui mitigandum ferocem populum armorum desuetudine ratus, Jani templum reclusit, novamque civitatem vi & armis conditam, jure ac legibus, moribusque de integro condere aggressus, quieta fecit omnia & Rempublicam religione justitiaque firmavit. Tit. Liv. l. 1. c. 18. & seq. Flor. &c.

34. *Superbos Tarquini fasces.*] Ambitiosam dominationem Tarquinii, non superbi (is enim indignus Hymno celebrari) sed Prisci, qui bello strenuus Imperium Romanum devictis finitimis populis auxit; circo, ludis, fascibus, aliisque insignibus decoravit. Flor. lib. 1. cap. 5. Tit. Liv. lib. 1. cap. 35. *Tarquinium Priscum virum, cætera egregium, secuta quam in petendo habuerat, etiam regnantem ambitio est.* Quidam non absurde intelligunt Junium Brutum, qui fasces Tarquiniis pulsis ereptos splendide gestavit ac tenuit. Virg. Æn. 6.

Vis & Tarquinios reges, animamque superbam
Ultoris Bruti, fasces que videre receptos?

35. *Catonis Nobile lethum.*] De eo Cæsar dixisse fertur: *Invideo morti tuæ, Cato: nam & tu gloriæ meæ invidisti.* Nimirum ille ad Uticam obsessus, Pompeianas partes aspiciens victas propria manu se peremit, postquam bis legisset Platonis librum de Anima, inquiunt: ac, *ne Tyrannum videret*, ut ait Cicero Offic. 1. Vide Appian. Plut. Dion. &c. S. Aug. de Civ. lib. 19. cap 3. mortem Catonis indignam laude asserit, ut qui Cæsarianæ de Pompeio victoriæ impatientia, violentas sibi manus intulerit.

37. *Regulum.*] Hujus egregia virtus postea fuse laudatur, lib. 3. Od. 5. Vide & Cic. 1. & 3. de Offic. & in Pisonem sic habet: *Nec mihi ille M. Regulus, quem Carthaginenses vesecllis palpebris illigatum in machina vigilando necaverunt, supplicio videtur affectus.*

Scauros.] Horum familia consulari dignitate illustris & clara virtus extitit in administranda Republica. Ex illis M. Scaurus a Q. Vario Hispano accusatus est, quod Socios ad arma concitasset. Ita se vero ille constantia plenus & gravitate defendisse fertur: Q. Varius Hispanus M. Scaurum Principem Senatus arguit socios ad arma concitasse: M. Scaurus Princeps Senatus negat: testis nemo: Utri vos, Quirites, credere debetis? Quibus quidem auditis absolutus est. Vide Val. Max. l. 3. c. 7. n. 8. Plin. l. 36. c. 15. &c.

Prodigum

Prodigum Paulum, ſuperante Pœno,
Gratus inſigni referam Camœna,
Fabriciumque.
Hunc, & incomptis Curium capillis
Utilem bello tulit, & Camillum
Sæva paupertas, & avitus apto
Cum lare fundus.

[53] *lum generoſæ vitæ liberalem, victore Carthaginenſi; quin & Fabricium beneficii memor celebrabo veribus magnificis. Hunc & Curium impexis crinibus bello idoneum pariter & Camillum produxit inopia dativ, & patrius agellus cum domo conveniente.*

[54]

ANNOTATIONES.

Animæque magnæ Prodigum Paulum.] L. Æmilium Paulum, qui nullum periculi genus pro Republica detrectavit: & ſi non habuiſſet Collegam Terentium Varronem, aut plus certaminis cum ipſo ſuo Collega, quam cum Annibale, (ut ait Q. Fabius Maximus apud Liv. l. 22. c. 39.) non majori quidem animo, at certe majori felicitate, meliorique exitu ad Cannas pugnaſſet. Verum, ut eſt apud eundem Liv. eod. lib. c. 43. *Ad nobilitandas clade Rom. Cannas urgente fato profecti . . . tum altercationibus magis, quam conſiliis tempus teritur*, miſere ibidem cæſi, pulſi, fugatique ſunt: atque Paulus *unus inſons* tam horrendæ cladis interiit, ut recte teſtatus Cn. Lentulus, cit. mox lib. cap. 49.

38. *Superante Pœno.*] Annibal certe nuſquam magis inſigni de Romanis victoria exultare potuit: nam plus quadraginta Romanorum millia, præter Socios, octoginta Senatores, aliique viri graves bene multi interciderunt. Vide cætera apud Livium loco cit. &c.

40. *Fabriciumque.*] Hic contra Pyrrhum regem miſſus, cum nec ab ipſo prius, quarta regni parte promiſſa ſolicitari potuiſſet; nec Pyrrhi medicum veneno regem tollere ſpondentem audire voluiſſet, imo perfidum illum catenis vinctum ad ſuum dominum remiſiſſet: juſtam hanc ab rege mirabundo laudem promeruit. *Ille eſt Fabricius: qui difficilius ab honeſtate quam Sol a ſuo curſu averti poſſet.* Aurel. Victor. Alia Fabricii elogia hauri e Plutarcho: Cic. 3. de Offic. Gell. l. 1. c. 14. Vide & ſeq. Annot.

41 *Hunc, & incomptis Curium capillis, &c.*] Virtutem paupertate educatam, ac celebrem factam, in tribus ſummis viris cum Horatio venerare, lector: in Fabricio, in Curio, in Camillo Hos enimvero *ſæva paupertas*, id eſt, magna frugalitas, tenuis admodum res familiaris; *fundus*, ſeu pauca agri jugera ſibi ab *avis* relicta, *cum lare apto*, id eſt, pariter modico, *bello utiles* fecit. Nimirum victu aſpero indurati ad laborem, morum autem integritate ad virtutem omnem formati, egregiam Reipublicæ difficillimis temporibus operam navaverunt; non tam ſuæ quam publicæ utilitati ſtudentes: unde & ſummam laudem conſecuti ſunt.

Hunc.] Nempe C. Fabricium Luſcinum, ter Conſulem; de quo ante; & Valer. Maxim. lib. 4. cap. 3. Is *honoribus & auctoritate omni cive temporibus ſuis major; cenſu vero par unicuique pauperrimo; decem æris & quinque pondo argenti, ſervoſq; totidem ſibi miſſos a Samnitibus, quos univerſos in clientela habebat, in Samnium remiſit; continentiæ ſuæ beneficio ſine pecunia prædives; ſine uſu familiæ abunde comitatus: quia locupletem illam facitebat non multa poſſidere; ſed modica deſiderare. Ergo domus ejus ut ære & mancipiis vacua; ita gloria ex his contemptis parta referta fuit, &c.* Vide & ejuſdem Valer. lib. 2. cap. 9.

Curium.] *Curius Dentatus exactiſſima norma Romanæ frugalitatis, idemque fortitudinis perfectiſſimum ſpecimen, Samnitium legatis agreſti ſe ſcamno aſſidentem foco, atque ligneo catillo cœnantem (quales epulas apparatus indicio eſt) ſpectandum præbuit. Ille eorum divitias contempſit: paupertatem ejus Samnites mirati ſunt.* Offerentibus aurum reſpondit: *Malle ſe locupletibus imperare, quam ipſum fieri locupletem; & Curium nec acie vinci, nec pecunia corrumpi poſſe, &c.* quæ lege apud Valer. Maxim. lib. 4. cap. 3. Vide & Aurelium Victorem de Viris illuſtribus: Cic. de Senectute, &c.

Incomptis Curium capillis.] Legunt quidam cum Quintiliano quidem l. 9 c. 3. *intonſis capillis*: ſcilicet priſcis temporibus nondum erant Romæ tonſores: & cultum negligebant maxime bellatores viri. Hoc quidem perinde ſignificatur per vocem *incomptis*: ſed non illud; quod ſane ab Horatio ſpectari oportuit: ſic Ovid. Faſt. 2.

Hoc apud intonſos nomen habebat avos.

Et Faſt. 4. de Numa:

Bis caput intonſum fontana ſpargitur unda.

Codices tamen fere omnes habent: *incomptis Curium Capillis*: unde ab ea lectione temere diſcedendum non fuit.

42. *Camillum.*] M. Furius Camillus quinquies Dictator fuit, de Gallis bis triumphavit, Romamque jam ab his captam ſtrenue pugnando vindicavit. Ad annos octoginta Reipublicæ ſemper utilis vixit: hinc pater patriæ, alter Romulus ac urbis conditor meritus appellari. Vide Liv. lib. 5. &c.

Marcelli porrò *nomen augeſcit ſicut arbor ſecreto temporis* progreſſu. At *cæteros inter ſplendet aſtrum Julii, ut Luna inter minores ſtellas. O fili Saturni* Jupiter, *humani generis auctor & conſervator, commiſſa tibi* eſt a *fatis ſummi Cæſaris tutela*: ergo *tu regna* primus: *Cæſar* autem ſit a te *ſecundus. Sive is Parthos Italiæ bellum inferentes legitimâ victoriâ fractos ſubegerit; ſive Seras Indoſq; in orientali plagâ domuerit:*

Creſcit occulto velut arbor ævo
Fama Marcelli. Micat inter omnes
Julium ſidus, velut inter ignes
Luna minores.
Gentis humanæ pater atque cuſtos,
Orte Saturno, tibi cura magni
Cæſaris fatis data: tu ſecundo
Cæſare regnes.
Ille ſeu Parthos Latio imminentes
Egerit juſto domitos triumpho,
Sive ſubjectos Orientis oris
Seras & Indos:

ANNOTATIONES.

46. *Creſcit occulto velut arbor ævo Fama Marcelli.*] Sicut arbor ſenſim ac nemine advertente creſcit, *occulto ævo*, labente clam tempore, progreſſu menſium & annorum, ita Marcelli fama indies augetur ac celebrior evadit. Eraſmus hunc locum ſic illuſtrat: *Solent præcoquia ſubito flacceſcere: ſed quod paulatim accreſcit, durabile eſt. Unde Horatius Marcelli famam velut cum rore arborem ſurgentem celebrat.*

46. *Marcelli.*] Quis ille, non plane conſtat. Alii volunt M. Marcellum Octaviæ Auguſti ſororis filium, cui in Imperii ſucceſſorem adoptato ſuam ille filiam deſponderat Juliam. De eo Virgil. Æneid. 6. v. 861. & ſeq. & Seneca ad Marciam c. 2. Verum cum is admodum juvenis, ſola indole præclara nobilitatus obierit; quo pacto ejus fama creſcere indies ab Horatio dicatur? Itaque malim ego cum aliis intelligere M. Claudium Marcellum, quinquies Conſulem, qui Gallos Germanoſque debellavit, ipſumque Annibalem invictum antea vinci poſſe docuit: atque ab eo demum circumventus ac cæſus, etiam coli & obſervari meruit poſt mortem. Nam & honorifice cremandum Annibal curavit, ejuſque cineres urna argentea incluſos & corona aurea decoratos ad ejus filium miſit. Plutarch. Tit. Liv. l. 23. & ſeq. Virg. 7 n. 6. v. 855.

Micat inter omnes Julium ſidus.] Sueton. Jul. cap. 88. ita ſcribit: *In Deorum numerum relatus eſt, non ore modo decernentium, ſed & perſuaſione vulgi. Siquidem ludis, quos primo conſecratos ei hæres Auguſtus edebat, ſtella crinata per ſeptem dies continuos fulſit, exoriens circa undecimam horam: creditumque eſt animam eſſe Cæſaris in cœlum recepti: & hac de cauſa ſimulachro ejus in vertice additur ſtella.* Idem refertur in Epiſtolis Auguſti. Virgil. Eclog. 9.

Ecce Dionæi proceſſit Cæſaris aſtrum.

Vide & Plutarch. Dion. lib. 45. Senec. Quæſt. Natural. lib. 7. cap. 17. Plin. lib. 2. cap. 25. ubi Auguſti ipſius de crinito illo ſidere teſtimonium refert. Porro cometes ille Chriſti Servatoris noſtri natalem prænunciaſſe multo melius creditur.

49. *Gentis humanæ pater, &c.*] Præclare ad Auguſtum quo totus tendebat, laudandum venit tandem, per Apoſtrophen ad Jovem, cui diviſum cum ipſo imperium aſſerit.

50. *Tibi cura magni Cæſaris fatis data.*] Duo nempe veteribus credita: primum Reges, Imperatores, Principes in tutela eſſe Jovis: alterum, fato ſic omnia decerni, gubernari, ſubeſſe, ut ipſi Dii fati legibus tenerentur.

51. *Tu ſecundo Cæſare regnes.*] Tu quidem ita ſupremum rerum omnium dominium habe, O Jupiter; ut Auguſtus ſit a te ſecundus.

53. *Ille ſeu Parthos, &c.*] Sueton. Auguſt. c. 21. *Parthi quoque & Armeniam vindicanti facile ceſſerunt: & ſigna militaria, quæ M. Craſſo & M. Antonio ademerant, repoſcenti reddiderunt, obſideſque inſuper obtulerunt; denique pluribus quondam de regno concertantibus, non niſi ab ipſo electum comprobaverunt.* Vide & infra Od. 19. v. 12. Annot. Quoniam vero Parthos antea victoriis feroces, Romaniſque etiam terribiles, jam eo deduxerat Auguſti fama, ut ultro virtuti Romanæ obſervantiam deferrent, hinc bene ominatur Horatius, juſto eos triumpho aliquando profligandos.

55. *Sive ſubjectos Orientis oris Seras & Indos.*] Sive ille remotiſſimas nationes ſubegerit; vel *Seras*, vel *Indos*, de quibus, teſte Diodoro Siculo, ſolus triumphavit Bacchus.

56. *Seras.*] Seres interioris Æthiopiæ ſunt populi: ſunt etiam ex Oroſio citerioris Indiæ: ſunt & alii ad ortum extremi ultra Sinas, quorum regio Serica, nunc *Catay*. Metropolis autem Sera, ſerico opere celebres: de quibus Strabo, Ptolem. Ferrar. &c. Plin. lib. 6. cap. 17. *Primi ſunt hominum qui noſcantur Seres lanificio ſilvarum nobiles, perfuſam aqua depectentes frondium canitiem.* Ammian. Marcellin. *Seres*, inquit, *armorum*

Te

Te minor latum reget æquus orbem;
Tu gravi curru quaties Olympum,
Tu parum caſtis inimica mittes
Fulmina lucis.

[56] *Te quidem inferior juſte gubernabit* ille hunc *orbem amplum, tu* vero *tremendo curru Cælum concuties: tu infeſta in contaminatos lucos tonitrua vibrabis.*

ANNOTATIONES

expertes ..... nulli finitimorum moleſti ..... Cæli apud eos jucunda ſalubriſque temperies; aeris facies munda, ventorum commodiſſimus flatus, & abunde ſylvæ ſublucidæ, a quibus arborum fœtus aquarum aſperginibus crebris, velut quædam vellera molientes, ex lanugine & liquore mixtam ſubtilitatem tenerrimam pectunt, nenteſque ſubtegmina conficiunt ſericum ad uſum antehac nobilium, nunc etiam infimorum ſine ulla diſcretione proficiens. Ipſi præter cæteros frugaliſſimi, pacatioris vitæ cultores, &c.

Indos.] Horum regio India Aſiæ eſt ad ortum ampliſſima ab Indo fluvio dicta: Gange fluvio item rigatur, & ſcinditur media: ab Ortu Sinas habet, a Septentrione Tartariam, ab Occaſu Perſiam, ab Auſtro Oceanum Indicum. Parte Septentrionali, inter Gangem & Indum fluvios continetur hodie Imperium Magni Mogolis, in quo numerantur provinciæ triginta ſeptem ſatis amplæ.

57. *Te minor latum reget æquus orbem, &c.*] Senſus eſt: Auguſtus autem ô Jupiter, ſic orbem hunc inferiorem, ita volentibus fatis, reget, ut ſe gerat ſemper minorem te, ſicut decet & æquum eſt. Et quanquam laudibus omnium jam effertur: *Et virtutis moderationiſque fama Indos etiam ac Scythas, auditu modo cognitos, pellexit ad amicitiam ſuam Populique Romani ultro per legatos petendam;* (ex Sueton. Octav. cap. 21.) quanquam Parthos etiam nominis ſui ſplendore ſimiliter perculit, eorumque ferociam ſine armis fregit: attamen ille ſeu novis indies triumphis augeatur, ſeu tot populos ſibi ſubjectos cernat, nunquam tamen animos ultra quam fas eſt, ſuperbos tollet.

Latum] Virgil. Æneid. 1.

Hic ego nec metas rerum, nec tempora pono.

Legunt alii *lætum*, nimirum ob *æquitatem* Auguſti, qui jus ſumma lenitate pariter ac diligenita dixiſſe ſcribitur Suetonio.

58. *Tu gravi curru quaties Olympum.*] Tu in Cœlo regnabis, indeque tonitru in hæc infima, cum lueris ad juſtam provocatus iram, vibrabis. Nempe vulgus opinabatur e *curru* Jovis *cœlum quatiente* formari tonitrua, & *mitti fulmina.*

59. *Tu parum caſtis, &c.*] Quoniam luci Diis ſacri habebantur, hinc ſi aliquo ſcelere ac flagitio in iis perpetrato contaminati eſſent, Jovis excitari credebant furorem, & ſacrilegium vindicari, miſſo fulmine. Unde & ſatagebant expiare locum, & cæſis hoſtiis Numinis iram placare.

ODE XIII. Ad LYDIAM.

Zelotypum ſe pingit Horatius, ac rivalem ſuum vellicat.

CUM tu, Lydia, Telephi
Cervicem roſeam, & cerea Telephi
Laudas brachia, væ, meum

[57] *O Lydia, quando tu collaudas collum rubicundulum Telephi, & molles lacertos Telephi, væ, meum*

ANNOTATIONES.

Ode eſt dicolos diſtrophos, ut tertia ſupra, *Sic te Diva, &c.*

1. *Cum tu, Lydia, Telephi, &c.*] Non caret arte repetitio vocis *Telephi.* Nam & qui amant, nunquam ſatis id loquuntur quod amant: & zelotypo illud idem eſt intolerabile. Lydia cervicem roſeam Telephi, itemque cerea brachia Telephi laudare gaudet: at Horatio id ciet bilem, doletque quod rivalem ſuum in ore frequentius habeat. Unde, cum præſentem convellere amorem nequeat, de futura ejus immutatione ſe conſolatur.

2. *Cervicem roſeam.*] Pulchram inſtar roſæ, & fragrantem; vel roſei coloris: Scaliger hic Horatium graviter reprehendit, & *lacteam* dici oportuiſſe contendit, non *roſeam.* Verum quidni adoleſcens amore fervidus roſea cervice & rubicundula celebretur? Virg. Æn. 1.

—— *Roſea cervice refulſit.*

Cerea brachia.] Mollia, tenera, fortaſſe etiam candida, politula, nitida, puta, pura, formoſa inſtar imaginum cerearum, quæ ſine offibus, nervis, pelle, pilis. Vide Non. Marcel. in voce *putus.*

3. *Væ.*] Interjectio dolorem indicans atque indignationem. Sunt qui legant, *næ, vai,* id eſt, *certe, hercle.*

ſcapulas turgeſcit acri cholerâ inflammatum. Tum neque animus mihi, neque color ſtatu firmo conſtat. Tum etiam lacrymæ clam decidunt in malas, pateſacientes quantum intus abſumar flammis ſecretis. Efferveſco, ſive jurgia ex vino immoderata deformarunt albas tibi ſcapulas: ſive juvenis inſaniens memorem cicatricem labellis tuis dente inuſſit. O ſi mihi ſat auſcultes, ne expecta conſtantem cum fore, qui *immaniter vulnerat baſia ſuaviſſima; quibus indulſit Venus quintum ſuæ dulcedinis gradum.*

Fervens difficili bile tumet jecur.
Tunc nec mens mihi, nec color
Certa ſede manet: humor & in genas [18]
Furtim labitur, arguens
Quam lentis penitus macerer ignibus.
Uror, ſeu tibi candidos
Turparunt humeros immodicæ mero
Rixæ; ſive puer furens
Impreſſit memorem dente labris notam.
Non, ſi me ſatis audias,
Speres perpetuum, dulcia barbare
Lædentem oſcula, quæ Venus
Quinta parte ſui nectaris imbuit.

ANNOTATIONES.

4. *Bile tumet jecur.*] Intumeſcit fellis receptaculum jecori annexum. In felle ira, in jecore amor ac libido, in ſplene riſus, in corde ſapientia proprie reſident. At Horatius modo libidinem in jecore ſtatuit, ut lib. 4. Od. 1.

Si torrere jecur quæris idoneum.

Alias iracundiam, ut hic: pariter & Juvenalis Sat. 1. v. 45.

Quid referam quanta ſiccum jecur ardeat ira?

Secuti videntur Archilochum, Χολὴν δ' ἔχεις ἐφ' ἥπατι, *Bilem non habes in hepati.* Apud Athen. lib. 3. cap. 24.

5. *Tunc nec mens mihi, nec color, &c.*] Variis ſe perturbationibus agitari indicat, pudore timore, ira. Opportune Macrob. lib. 7. cap. 11. *Natura, cum quid ei occurrit honeſto pudore dignum, imum petendo penetrat ſanguinem, quo commoto atque diffuſo, cutis tingitur, indeque naſcitur rubor ..... gaudium extrinſecus contingit. Ad hoc animoſo natura occurſu feſtinat, quam ſanguis comitando, quaſi alacritate integritatis ſuæ compotem, tingit cutem; & inde ſimilis color naſcitur. Contra qui metuunt, palleſcunt. Natura enim, cum quid de extrinſecus contingentibus metuit, in altum tota demergitur, ſicut nos quoque, cum timemus, latebras quærimus. Sic natura tota deſcendens, ut lateat, trahit ſecum ſanguinem. Hoc vero demerſo, humor dilutior cutti remanet, & inde palleſcit, &c.*

7. *Furtim labitur.*] Invito mihi excidunt lacrymæ propter vim indignationis & zelotypiæ. Hanc deſcribit Tullius Tuſcul. 4. n. 28. *Ægritudinem ex eo quod alter potiatur eo, quod ipſe concupierit.*

8. *Macerer.*] Porphyrio legit, *Concremer.*

9. *Uror, ſeu tibi candidos, &c.*] Dolore gravi afficior, cum video te mihi adamatam vexari crudeliter, atque ictibus laniari ab juvene temulento, & poſt epotum vinum petulco, ſine modo laſcivienti, ruſtice jurganti, imo dure ac barbare te molliculam tractanti. Horatius nempe ut Lydiam demereatur, ſuum ei tenerum exponit amorem, qui ejus cruciatus perſentiat, illumque opponit ſævæ rivalis libidini, quæ, ut ſe expleat, amicæ haud parcit: ſicque Telephum in invidiam adducere conatur. Hinc & maligne interpretatur comeſſationes illas, necnon morſiunculas amatorias; ac velut diras plagas truceſque ac belluinos morſus traducit, ut Lydiam a Telepho quacumque ratione abſtrahat.

11. *Sive puer furens, &c.*] Sive Telephus effrœnata & impotenti abreptus, libidine, ac prope furioſus momordit labia tua, ad relinquendam qualemcunque ſui memoriam, in crudeli etiam cicatrice. Cic. act. 7. in Verrem, n. 32. *Metuendum ... ne excitetur Verres, ne denudetur a pectore, ne populus Romanus aſpiciat cicatrices ex mulierum morſu, veſtigia libidinis atque nequitiæ.*

13. *Non Speres perpetuum.*] Si mihi credis, Lydia, ne perpetuum tui amatorem ſpera illum fore, qui ſic abutitur amore tuo, ut oſculando vulnera infligat, œſtro velut percitus. Nam, ut aiunt, *Omne violentum non eſt durabile.*

16. *Quinta parte ſui nectaris.*] Miſſa plurium interpretatione in putidis & obſcœnis plus æquo ſagacium, ego cum paucis ſentio, & *oſcula quæ Venus quinta parte ſui nectaris imbuit*, intelligo valde fragrantia, nectaris inſtar ſuavia. Eo fere modo apud Athen. lib. 2. cap. 2. ſub finem. Ibycus, ut ſignificet mel eſſe dulciſſimum, ait, mel nonam eſſe partem ambroſiæ: id eſt, habere nonam partem ſuavitatis quæ eſt in ambroſia.

Felices

Felices ter & amplius
Quos irrupta tenet copula: nec malis
Divulsus querimoniis,
Suprema citius solvet amor die.

O ter & plus beati, quos nectit stabilis conjunctio, nec amor improbis querelis divisus separabit ante diem ultimam.

ANNOTATIONES.

17. *Felices ter, &c.*] Sic denique tentat Horatius expugnare Lydiæ amorem, dicens longe feliciorem eam fore, si se Horatium constanter amaturum præferat Telepho nunc ardenter quidem, sed ad tempus duntaxat amanti.

18. *Malis Divulsus querimoniis.*] Bonæ sunt in amore querimoniæ, ob absentiam, ob desiderium: malæ vero ob inconstantiam, mutationem, ac fidem fractam.

20. *Suprema citius solvet, &c.*] Non ante desinam te amare, Lydia, si me ames, quam desiero vivere, inquit Horatius: imo, ut ait ipse in persona Lydiæ, Ode 9. lib. 3.

Tecum vivere amem, tecum obeam libens.

ODE XIV.

Non esse redintegrandum civile bellum.

O Navis, referent in mare te novi
Fluctus. O quid agis? fortiter occupa
Portum. Nonne vides, ut
Nudum remigio latus,

O navis, novi fluctus in mare te reducent. O quid facis? Firmiter portum tene. Annon cernis quod latus tuum est remis destitutum:

ANNOTATIONES.

Metrum est idem quod supra Od. 5.

Non pauca ex Alcæo imitatus est Horatius in hac Ode, quam fere omnes allegoricam agnoscunt totam, ipseque Quintilian. lib. 8. c. 6. In ea certe plurima dicuntur figuris ac tropis involuta, quæ aperte nequaquam dici fas fuisset, vel rempublicam, vel Brutum, vel Sextum Pompeium alloquitur, dehortaturque a reparandis civilibus tumultibus, quibus velut novis procellis non nisi ingenti suo malo Respublica concutienda sit.

Porro sic interpretari singula nobis licet.

Navis, est Respublica Romana: *mare*, civile bellum: *fluctus*, discordiæ ac tumultus: *portus*, pax: *nudum remigio latus*, Cassius cum sinistro cornu, cui præerat, militibus cæsis ac fugatis, fractus: *malus Africo saucius*, Magnus Pompeius a Ptolemæo Ægypti rege, nefarie obtruncatus: *antennæ gementes*, Senatores aliique Principes Pompeii fatum dolentes: *carina sine funibus*, ærarium sine pecunia, quæ nervus belli est: *lintea non integra*, vexilla & legiones dissipatæ: *æquora Cycladas nitentes interfusa*, quæ caveri atque evitari debeant; quorundam potentium occulta ambitio, invidiaque alienæ gloriæ. Quippe hi sæpe speciosa publicæ utilitatis prætextu, rebus suis studeant: atque ut militaria imperia, dignitates ac magistratus capiant, pacem impediunt, turbas fovent, populis illudunt, perniciem civium moliuntur.

1. *Navis.*] Bruti pars intelligi potest, sicut Pompeianæ partes navi designatur apud Cic. lib. 2. Epist. 5. & lib. 12. Epist. 25.

Novi Fluctus.] Primum civile bellum exarsit Cæsarem inter & Magnum Pompeium: alterum inter Augustum Antoniumque, & Cæsaris percussores Cassium & Brutum: tertium inter Sextum Pompeium, Magni filium, & Augustum; de quibus vide Appian. lib. 4. Plutarch. &c.

2. *O quid agis?*] Nempe Antonio hoste Patriæ judicato, literisque per Senatum datis ad Julii Cæsaris interfectores de recuperanda libertate, quid aliud quam incenditur grave bellum, ac Romanum perfundatur Imperium?

Fortiter occupa Portum.] Una salutis ratio est, compone pacem cum Octav. Augusto, cui nisi summam deferis rerum nunquam tane conquiesces. Conjecturam audaciorem quorundam retundere videtur iste locus. Nec est quod aut Muretus Quintiliano dormitationem ita objiciat, aut Faber Critic. Epist. 54. alterque ei adstipulatus sibi plaudent & acclament velut invento Api, exultantes, εὑρήκαμεν, συγχαίρομεν, enim vero si, quod volunt illi, citra methaphoram aut allegoriam scribat ad eam navim, qua sui amici iratum Augustum metuentes fugere properabant, sique hac Ode secundam ei navigationem apprecatur, non secus ac navi Athenas Virgilium transvehenti, Od. 3. quo sensu diceret hic: *fortiter occupa portum?* Imo vero debuisset inclamare ad immorantes, *Solvite protinus*; ad navim autem; *Portum hunc cito defere non tutum: statione male fida carum cede, in qua periculosius quam in alio mari versabere.*

& malus auſtro præcipiti labefactus: atque antennæ ſtrideant, & vix carina abſque rudentibus valeat ſuſtinere mare violentius? Non adſunt tibi vela ſalva; neque Numina, quæ invoces rurſus arumnis obruta. Licet Ponti ſis pinus, orta è ſilva celebri, atque originem oſtentes, vanamque famam: Nauta meticuloſus haud confidit pictæ puppi. Tibi proſpice, niſi ventis in *jocum es deſtinata.* Tu, *quæ mihi nuper moleſtum* creabas *tædium,*

Et malus celeri ſaucius Africo, 5
Antennæque gemant? ac ſine funibus
Vix durare carinæ
Poſſint imperioſius
Æquor? non tibi ſunt integra lintea;
Non Dii, quos iterum preſſa voces malo: [61]
Quamvis Pontica pinus, 11
Silvæ filia nobilis,
Jactes & genus, & nomen inutile.
Nil pictis timidus navita puppibus
Fidit. Tu, niſi ventis 15
Debes ludibrium, cave.
Nuper ſollicitum quæ mihi tædium,

ANNOTATIONES.

6. *Africo.*] Vento Meridionali, de quo Virg. Æneid. 1. v. 89.

Creberque procellis
Africus.

6. *Antennæque gemant.*] Fracto navis malo dependentes ex eo antennæ concidant neceſſe eſt: ſic & Senatores ac Proceres, qui adhæſerant Pompeio, eo quidem ſublato gemunt ac dilabuntur. Hi certe alii in alias diffluxere provincias ex Appiano cit. loc. *Antennæ*, trabs in ſummo navis malo tranſverſa, cui velum alligatur.

8. *Imperioſius Æquor.*] Virtutem ac fortunam Auguſti manifeſte prævalentes.

10. *Non Dii quos iterum preſſa voces.*] Cum enim fatis deſtinatum Auguſto videatur orbis Imperium, tibi contra fata pugnanti non aderunt aut favebunt Dii. Adde quod *fruſtra Neptunum invocat, qui ſecundum patitur naufragium.*

Dii.] Caſtor & Pollux, Apollo, Minerva, aut quilibet alius, ſolebat eſſe & vocari tutela & inſigne navis: & ſacrarium in puppi collocabatur, vel in prora. Act. Apoſt. cap. 28. ſcribitur navigare Paulus Alexandrina quadam navi, cujus inſigne Dioſcuri. Perſ. Sat. 6.

Jacet ipſe in littore, & una
Ingentes de puppe Dii.

Quidam ſic interpretantur locum hunc: *Tibi non ſunt Dii, quos iterum preſſa voces malo:* jam Pompeius occidit, Caſſius periit, divini illi libertatis vindices: quid tentes ultra?

11. *Quamvis Pontica pinus, &c.*] Sicut adverſus tempeſtatem ſævam parum valet nobilitas arborum e quibus compacta eſt navis, minime quoque picta & ornata puppis: ſic a naufragii periculo nequaquam eximit Rempublicam contentionibus laceram, aut ipſius fama quantumlibet celebris, aut Ducis exercitus generoſitas. Hæc enim quid juvant, ſi præſertim deſint præſidia ſat firma: ærarium locuples, &c.

12. *Silvæ filia nobilis.*] In Ponti regione multiplex erat ſilva, egregiæque arbores fabricandis navibus idoneæ.

14. *Nil pictis timidus navita puppibus Fidit.*] Ne ſplendori tui nominis fide, O Respublica Romana, vel origini præclaræ: neque tu, Brute, aut ingenitæ nobilitati, aut propriæ exiſtimationi. Sunt enim hæc vana præſidia ac firmamenta.

Timidus navita.] Ne cum Scaligero putes legendum, *tumidus.* Eſt enim *timidus* epitheton nautis ſemper conveniens, & hic maxime. Sic enim ſignificatur nauta prudenter metuens omnia ab infido mari, ab inſtabilibus ventis, a repentinis tempeſtatibus, cum præſertim vehitur navi jam debilitata.

15. *Niſi ventis Debes ludibrium.*] A bello deſine, niſi vis fortunæ jocantis, aut Martis communis, aut etiam fatorum ludibrium eſſe.

17. *Nuper ſollicitum quæ mihi tædium, &c.*] Militaverat Horatius ſub Caſſio, & Bruto; poſtea tamen Auguſto victori conciliatus veniam: obtinuerat: hæc autem ſcripſiſſe fertur poſt Caſſium cæſum, & antequam Brutus adverſus Auguſtum belli aleam experiretur. Ait ergo: O publica ſalus, quæ tædium mihi tunc præbuiſti ob diuturnitatem diſcordiarum ac militiæ labores: nunc autem ſolicitudinem & curam præſtas ob novos tumultus; cur evidens periculum, taleſque anguſtias ſponte adis? Vel ad Brutum loquitur. O Brute, qui ſolicitum me habuiſti de eventu belli, ſub tuis ſignis merentem: nunc autem tui ac libertatis, quam vindicas, deſiderio crucias, cum præciſam ſalutis tuæ ſpem animo jam concipiam: ſi mihi credis, ne Auguſti partes fortiores laceſſe, pone arma, neve tam periculoſæ plenos aleæ labores incaſſum ſubi: imo conciliandæ pacis conſilia & rationes ini. Vide lib. 2. Ode 7. & Epiſt. 2. lib. 2.

Nunc

Nunc deſiderium, curaque non levis,
Interfuſa nitentes
Vites æquora Cycladas.

[62] *jam verò deſiderium ac ſollicitudinem haud modicam, fuge maria Cycladas emicantes interfluentia.*

ANNOTATIONES.

20. *Cycladas.*] Inſulæ ſunt circiter quinquaginta, in Ægæo mari in cycli prope formam diſpoſitæ: quæ quidem ob frequentes ſcopulos, & maris anguſtias adire, aut circumnavigari vix citra periculum poſſunt.

ODE XV.

Vaticinium de Trojæ excidio.

PAſtor cum traheret per freta navibus
Idæis Helenam perfidus hoſpitam,
Ingrato celeres obruit otio
Ventos, ut caneret fera
Nereus fata. Mala ducis avi domum,

[69] *Cum paſtor fallax per maria abduceret Helenam hoſpitam navibus Trojanis, injucundâ tranquillitate ventos veloces oppreſſit Nereus, ut dira præcineret fata, ſic. Infauſtis auſpiciis domum ducis eam,*

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod ſupra Ode 6.

1. *Paſtor cum traheret, &c.*] Sicut apud Bacchilidem Caſſandra Paridi Trojam ingredienti, ita hic eidem iter agenti, Helenamque belli facem ducenti Nereus vaticinatur quanta ferat mala, adeoque Trojæ ruinam. Antonium Cleopatræ amoribus irretitum exemplo Paridis admoneri ab Horatio non nemo opinatur. Cæterum cuncta fere ex Homero deprompta. Senſus eſt, Cum Paris Helenam raperet Hoſpitis Menelai uxorem, atque e Sparta Trojam navigaret, Nereus Deus marinus ventos cohibuit, dum perfido illi raptori caneret impendentem cladem, ob violatum jus & inceſtas nuptias. Vide Herodot. lib. 2. Euſtath. in 6. Iliad.

Paſtor.] Paris, alio nomine dictus Alexander, expoſitus in Ida monte, educatuſque à paſtore, & ipſe aliquandiu paſtor, quanquam erat filius Priami Trojanorum regis & Hecubæ, quæ pregnans facem ſe ardentem parere ſomniavit: quo territa & conjectorum impulſa reſponſo exponendum curavit filium.

Traheret.] Per varias regiones, diverſaque maria, tandemque in patriam ſuam Trojam pertraheret.

Navibus Idæis.] Fabricatis in Ida Troadis monte.

2. *Helenam perfidus hoſpitam.*] Paris hoſpitio receptus apud Menelaum, eo quidem abſente, in adulterium pellexit abduxitque Helenam ejus uxorem; adjuvante nimirum Venere, quæ formoſiſſimam Paridi ſpoſponderat fœminam, in præmium judicii, quo Junoni & Palladi prælata ab eo fuerat.

3. *Ingrato celeres, &c.*] Quoniam ventorum natura eſt erumpere & vagari: hinc nihil injucundius ipſis eſt quam frœnari, & in otio contineri. Eſt qui referat ad Paridem, celeriter avehere prædam ſuam cupientem: cui proinde valde ingrata fuerit ea mora. Sed cum per multas ac diverſas regiones Paris Helenam circumduxiſſe legatur, antequam in Troadem perveheret, non videtur ea poſſe interpretatio ſtare.

4. *Ut caneret fera Nereus fata.*] Dum excidium patriæ ac Paterni regni prænunciaret flagitioſo Paridi, ventos compreſſit Nereus, ſilentiumque impoſuit. Quidam contenſioſe legunt *Proteus*, eo quod apud Homerum ille de Trojanis rebus vaticinaretur: Nereo autem vix id muneris tribuatur. Verùm Poetæ quid non licet? Deinde naviganti quis melius vaticinans inducatur quam marinus Deus? Adde quod Apollonius Rhodius Interpres in 4. Agronautic. ex Pherecydis ſententia, ſcribit Nereum coactum reſpondere velut oraculum. Apollodorus l. 2. de Nymphis Jovis ac Thetidis filiabus, vatem facit Nereum: & Heſiodus in Theogon. veridicum eum appellat. Maneat ergo Nerei Proſopopœia, & recte poſita cenſeatur.

5. *Mala ducis avi domum.*] Ex Augurum obſervatione tracta dictio; id eſt, malo omine, infelici augurio Helenam ducis, O Pari, tibique aſſumis & rapis uxorem alienam.

Quam

quam numeroſo exercitu repoſcet Græcia conſpirans tuas diſſolvere nuptias, atque antiquum Priami regnum. Eheu, quantus equis, quantus viris ſudor inest! Quantas cædes Troianæ nationi parat! Jam Pallas aptat caſſidem & clypeum, & currus, & furorem. Frustra ſuperbus ob Veneris favorem pectes comam: & lyra molli jucundas mulieribus cantilenas diſtribues. Frustra fugies lanceas nuptiali thoro moleſtas, & acumen telorum Cretenſium, ſonitumque, & acrem in ſequendo Ajacem. At tamen, heu, ſerò mœchos

Quam multo repetet Græcia milite,
Conjurata tuas rumpere nuptias,
Et regnum priami vetus.
Eheu, quantus equis, quantus adeſt viris
Sudor! quanta moves funera Dardanæ
Genti! Jam galeam Pallas & ægida,
Curruſque, & rabiem parat. [64]
Nequicquam Veneris præſidio ferox,
Pectes cæſariem: grataque feminis
Imbelli citharæ carmina divides.
Nequicquam thalamo graves
Haſtas, & calami ſpicula Gnoſſii
Vitabis, ſtrepitumque, & celerem ſequi
Ajacem. Tamen, heu, ſerus adulteros [65]

ANNOTATIONES.

6. *Multo milite.*] Homer. naves Græcorum numerat 1146.

7. *Conjurata.*] In portu Aulidis Græciæ Principes univerſi jurejurando ſe adſtrinxerunt non diſceſſuros a bello, donec Helena reſtitueretur, illataq; Græcis injuria vindicaretur, everſa Troja.

9 *Quantus equis, quantus, &c.*] Quanta dies immina, quantæ ſtrages, ac labores virorum & equorum in decennali bello!

10. *Dardanæ Genti.*] Dardanus Jovis ex Electra filius in Aſiam veniens condidit eam gentem, quæ a Troe poſtea Trojana dicta eſt. Ab eo ortus Priamus. Virgil. Æneid. 8. v. 134.

Dardanus Iliacæ primus pater urbis & auctor, &c.

11. *Jam galeam Pallas & ægida.*] Pallas & Juno pro Græcis pugnabant, nempe tum quod manebat alta mente repoſtum judicium Paridis, ſpretæque injuria formæ: tum quia virgo Pallas flagitioſo Paridi infenſa erat. Porro bellicoſæ Pallidi ſueta aptantur hic arma. Ovid.

Dat galeam capiti, defenditur ægide pectus.

Virgil. Æneid. 8.

Ægidaque horrificam turbatæ Palladis arma.

Quem in locum Servius ita ſcribit: *Ægis pectoris eſt munimentum, habens in medio Gorgonis caput. Quod ſi in pectore Numinis fuerit, ægis vocatur: ſi in hominis pectore, ut in antiquis Imperatorum ſtatuis videmus, lorica dicitur.*

12. *Curruſque, & rabiem.*] Bigas & quadrigas bellicas Pallas inveniſſe fertur: & apud Homerum curru, non ex equo pugnari ſcribitur. *Rabiem*, iram, indignationem, furorem & impetum animi, quæ quidem vix abſunt a quocumque bello.

13. *Nequicquam Veneris præſidio ferox, &c.*] Tunc parum juvabit te præſidium Veneris minime bellicoſæ, multo minus decebit illa tua venuſtas & cultus corporis: quæ apud mulieres valent quidem, non ita vero adverſus hoſtem. Vide ſupra Od. 12. v. 41. apud Homer. 3. Iliad. idem Paris ſic admonetur, objurgaturque: *Inutilis erit tibi citharæ, ac munera Veneris, & coma, & ſpecies, quando humi in pulvere jacebis mixtus.*

15. *Citharæ carmina divides.*] Modulabere diſtincte, concinne, ex arte, modo hos, modo iſtos carpendo nervos: non male ſic; melius tamen: modo lyra, modo voce alternatim canendo: at optime alii interpretantur, mulieroſum Paridem modo huic, modo illi fœminæ gratificari, ac ſuam cuique cantilenam diſpertire. Sic infra Od. 36. *dividere oſcula*, eſt ſingulis dare oſcula.

Imbelli citharæ.] Hac quidem valebat Paris, ſed quam bellicoſo viro parum convenitet, oſtendit Alexander ille Magnus, cum Paridis ſprevit citharam, Achillis optavit. Ilia videlicet amores ac nugæ, hac heroum laudes celebrantur. Plutarch.

16. *Nequicquam thalamo graves Haſtas, &c.*] Licet inito amori ac nuptialibus jocis vacet, at tandem ad arma concurrendum erit, & feras licet pœnas exolves, cum humi proſtratus in pulvere volutaberis, traheriſque a victore hoſte crinibus illis, adulterii incentivis.

17. *Gnoſſii.*] Gnoſſus urbs Cretæ, cujus populi ſagittas emittendi arte pollebant. Adde quod ex Plinio, abundat Creta cannis gravioribus ad faciendas ſagittas aptiſſimis. Porro inter proceres Græcos erat Idomeneus Cretenſium dux, Merionis comes.

18. *Celerem ſequi Ajacem.*] Pedum celeritate Ajax clarus, ut eum inſequentem evaderet nemo. Verum Oileuſne, an Telamonius? Hic certe, ſi Dareti Phrygio fides, Paridem perſequi & occidere legitur.

19. *Serus adulteros Crines pulvere collines.*]

Crines

Crines pulvere collines.
Non Laërtiaden, exitium tuæ
Gentis, non Pylium Neſtora reſpicis?
Urgent impavidi te Salaminius,
Teucerque, & Sthenelus ſciens
Pugnæ, ſive opus eſt imperitare equis,
Non auriga piger. Merionem quoque
Noſces. Ecce furit te reperire atrox
Tydeides melior patre:
Quem tu, cervus uti vallis in altera
Viſum parte lupum graminis immemor,
Sublimi fugies mollis anhelitu,
Non hoc pollicitus tuæ.

capillos pulvere conſperges. Nonne vides filium Laërtis, nonne Pylium Neſtorem populo tuo fatales? Te Salaminius Teucer, te Sthenelus belli gnarus, ac ſi oportet equos regere, ductor haud ſegnis, intrepidi perſequuntur. Senties etiam Merionem. En ardet incurrere in te impavidus Tydei filius genitore fortior. Hunc tu, velut cervus aſpectum in adverſâ vallis regione lupum, herbarum oblitus, fuzies effeminatus, graviter anhelans: quod quidem *tuæ nequaquam promiſiſti.*

ANNOTATIONES.

Quamvis effugias aliquandiu, non tamen poteris ſemper declinare pugnam & congreſſum, in quo cum vel proſtratus vel occiſus fueris, pulvere tandem fœdabuntur crines illi tui tanto ſtudio calamiſtrati, & unguentis delibuti, quibus Helena in amorem, & hinc in adulterii facinus a te pertracta eſt. Vel ſimpliciter, crines illos tuos oportebit tandem bellico pulvere aſpergi & illini, quos unguentis duntaxat antea illinire ſatagebas. Sunt enim qui affirment Paridem Ajacemque Oileum concertantes mutuis occubuiſſe vulneribus; alii volunt Paridem poſtquam Achillem interemiſſet, a Pyrrho, alii autem, a Philoctete interfectum.

21. *Laërtiaden.*] Ulyſſem filium Laërtis, Ithacæ & Dulichii Inſularum regem, prudentia ſolertiaque ſuper æthera nōtum. *Exitium tuæ gentis*: nempe quia detexit ipſe atque ad Trojanum bellum adduxit Achillem, ſine quo ex fatis capi Troja non potuiſſet.

22. *Pylium Neſtora.*] Hic ſapientia & vitæ diuturnitate inclytus, apud Pylum Peloponneſi oppidum educatus, jam ſenior cum aliis Græciæ proceribus convenit ad expeditionem Trojanam. De eo fertur Agamemnon dixiſſe: brevi expugnandum Ilium, ſi decem Neſtores adfuiſſent.

23. *Salaminius Teucer.*] Ajacis ille frater; vide ſupra, Od. 7. v. 27. & ſeq.

24. *Sthenelus.*] Vir pugnaciſſimus, comes Diomedis, unus eorum qui equo ſe Trojano abdiderunt.

26. *Merionem quoque Noſces.*] Tuo quidem malo cognoſces & experiere virtutem, iram, acreſque animos Merionis. Hic patruelis erat Idomenei Cretenſium ducis. De eo ſupra, Od. 6. v. 15.

28 *Tydeides melior patre.*] Supra Od. 6. *Tydeidem ſuperis parem* vocat Horatius, ſane quia Iliad. 5. dicitur Martem ac Venerem in prælio vulneraſſe. Unde ibid. Homerus ejus ferociam comparat flumini omnia ſubvertenti, ac leoni vulnerato. Non mirum ergo, ſi hic Tydeo patre quanquam bono & forti, melior tamen ac fortior Diomedes nuncupetur.

31. *Sublimi fugies mollis anhelitu.*] Ferocem illum Diomedem patre meliorem ac ſuperis parem fugies, tam graviter anhelans, præ metu & pavore, quam cervus lupum aſpiciens. Mecum vero, lector, mirare, quo ducat carpendi cacoethes. En Scaliger, *Ex toto Galeno*, inquit, *non intelligo quid ſit ſublimis anhelitus.* Verum, enim ſine Medicæ ſcientiæ aut Medicorum ope, bene intelligitur copioſe, & ex alto pectore anhelare cervus, vel potius, elato & ſublimi, ut fit, capite fugiens, ore quoque ſublimem anhelitum ac ſpiritum efflare.

32. *Non hoc pollicitus tuæ.*] Intrepidum te nimirum jactaveras, O Pari, Helenæ per illicitos amore *tuæ*, & Menelao totique Græciæ parem te unum oſtentaras. At facile eſt apud amaſiam gloriari; non ita apud Græcos raptam perfide, & ultionem juſtam *multo milite repetentes*; Ovid. Epiſt. Paridis ad Helenam:

Finge tamen, ſi vis, ingens conſurgere bellum:
Et mihi ſunt vires, & mea tela nocent.
Nec plus Atrides animi Menelaus habebit,
Quam Paris, aut armis anteferendus erit.

Et quidem provocatus a Menelao Paris ad ſingulare certamen, vixque tandem congreſſus, niſi ope Veneris ſubtractus eſſet, certe victus occubuiſſet, ex Homer. Iliad. 3. unde ibid. Helena inducitur ſuam Paridi exprobrans ignaviam, & Menelai, quem prius ille contempſerat, virtutem experto inſultans.

Iracundia

Indignata classis Achillis Trojæ Trojanisq; fœminis fatale, tempus differet: at post aliquot annos ignis Græcorum Trojanas ædes incendet.

Iracunda diem proferet Ilio,
Matronisque Phrygum classis Achillei.
Post certas hyemes uret Achaicus
Ignis Iliacas domos. 35

ANNOTATIONES.

33. *Iracunda diem proferet Ilio, &c.*] Achilles ob ereptam sibi Briseiden iratus, a pugna & bello suam classem continens, Trojæ quidem fatum aliquandiu retardabit, diemque Trojæ ac Trojanis ultimam differet: at ubi Patroclum audiet ab Hectore peremptum, tum ad arma, & amici vindictam convolabit, nec ponet iram donec Hectorem Ilienſium defensorem unicum prosternat. Virg. Æn. 2.

Venit summa dies, & ineluctabile tempus
Dardaniæ: fuimus Troes: fuit Ilium & ingens
Gloria Teucrorum, &c.

34. *Phrygum.*] Phrygia Asiæ Minoris regio, cujus pars est Troas, ac metropolis Troja.

Achillei.] Achilles fortissimus Græcorum, vel suo nomine apud omnes famosus.

35. *Post certas hyemes.*] Post certum annorum spatium fatis decretum. Calchas augur e passerum numero, post annos decem Trojam expugnandam diruendamque prædixerat.

Uret Achaicus Ignis Iliacas domos.] Achaia Græciæ pars, Synecdoche. Quidam legunt, *Pergameas domos.*

ODE XVI.

PALINODIA ad AMATAM PUELLAM.

O formosa genetrice nata formosior, quem libuerit finem dabis injuriosis Iambis: seu igne,

O Matre pulchra filia pulchrior, [67]
Quem criminosis cumque voles modum
Pones Iambis: sive flamma,

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Ode 9. Supra.

Quæcunque valent ad placandam iram, hæc adhibet Horatius ad mitigandum offensæ puellæ animum. Scripserat olim Iambos aut adversus ipsam, aut contra matrem ipsius. Jam volens redire in gratiam cum ea quam deperibat, 1. Fatetur se peccasse: 2. Non per contemptum se fecisse quidquam, sed per iram, asserit: 3. Vindictam offert. Porro quæ sit, quæque vocetur amica illa non constat. Gratidiæ nomen reperitur in quibusdam codicibus inscriptum. Alii volunt hanc esse Tyndaridem illam, ad quam Ode sequens nuncupata est.

1. *O matre pulchra filia pulchrior.*] Aiunt quidam scriptum dicaciter ante ab Horatio fuisse:

O matre turpi filia turpior.

Quicquid sit: jam laudat egregie puellam, sciens nihil fere mulieri jucundius esse, quam forma & pulchritudine commendari. Imitatio vero est Stesichori, qui cum Helenam quandam Siculam Iambis proscidisset, Apollinis oraculo monitus primus Palinodiam canens, oculorum usum, quem amiserat, recepit.

2. *Quem criminosis cumque, &c.*] Criminis se reum, pœnamque subire quamlibet se paratum profitetur; ejusque, quam læsit, arbitrio cuncta, permittit.

3. *Iambis.*] Sunt enim Iambici versus ad maledicendum aptissimi. *Sicut Iambus ex brevi & longa constat; ita contumelia ex parvis initiis ad magna procedit:* Suidas. ἰαμβίζειν Græcis, est *maledictis insectari.* Horat. ad Pisones.

Archilochum proprio rabies armavit Iambo.

Sive flamma, Sive mari libet.] Ipse suum carmen maledicum damnat igni vel aqua, ut placuerit. Tibul. lib. 1. Eleg. 9.

Illa velim rapida Vulcanus carmina flamma
Torreat; & liquida deleat amnis aqua.

Sive

Sive mari libet Adriano.
Non Dindymene, non adytis quatit
Mentem Sacerdotum incola Pythius,
Non Liber æque, non acuta
Sic geminant Corybantes æra,
Triſtes ut iræ: quas neque Noricus
Deterret enſis, nec mare naufragum,
Nec ſævus ignis, nec tremendo
Jupiter ipſe ruens tumultu.
Fertur Prometheus addere principi

ſeu mari placet Adriatico.
Nec Cybele, nec Apollo inhabitator animum ſacrificulorum in ſacrariis ita commovet, nec Bacchus: neque Corybantes tam crebro pulſant cymbala acuta, ſicut mœſta indignatio: quam nec gladius ex Illyrio cohibet, nec mare naufragiis infeſtum, nec dira flamma, nec ipſe Jupiter horriſono fragore. Dicitur Prometheus primario luto ob-

ANNOTATIONES.

4. *Adriano.*] Synedoch. pro quolibet mari

5. *Non Dindymene, &c.*] Iræ deſcribit vim & impotentiam, in eamque culpam omnem ſuam transferre ſatagit, ut odium & contemptum, quo gravius nihil ad offenſam omnino abfuiſſe comprobet.

Dindymene.] A Phrygiæ monte Dindymo dicta Cybele, cujus ibi ſacra peragebantur, Sacerdoteſque furore perciti membra ſibi incidebant.

Non adytis quatit, &c.] Conglobata comparatione iræ vehementiam exaggerat. Nec Cybele, inquit, ſuos ſacrificulos, nec Apollo Phœbades oracula reſponſaque edituras, nec Bacchus Mænadas & Bacchantes in Orgiis tanto furore implent, quanto irritatus amor amantem.

6. *Incola Pythius.*] Apollo Delphos, quæ urbs etiam Pytho dicta, incolens, ibique præcipue cultus & celebris: vel ita dictus a Pythone ſerpente interfecto. De quo vide Macrob. lib. 1. Saturnal. cap. 17. Cœl. Rhodig ib. 16. c. 19. Alex. ab Alex. lib. 6. cap. 2. *Incola*, inſeſſor, invadens & effians mentem Pythiæ tripodi inſiſtentis adytis ac penetralibus templi, ut extra ſe rapta jamque enthea, divina loquatur.

7. *Non Liber æque.*] De Bacchanalium origine, inſania, abrogatione, vide Tit. Liv. lib. 39. cap. 8. & ſeq.

Non acuta Sic geminant Corybantes æra.] Neque tam crebris ictibus pulſant Corybantes ærea cymbala, cum furioſi diſcurrunt, quam ira mentem variis motibus concutit. *Corybantes*, Rheæ ſacrificuli, iidem qui Curetes, ex Strabone lib. 10. & Lucret. lib. 2. dicti vel a κόρυς, *galea*, vel a κορύπτω, *cornibus peto*; item *caput jacto*: vel a κρόβειν, vel κρυβάζειν; quoniam adjuverunt Rheam in abſcondendo partu. Vel a κρύειν, *pulſare*, & ſtrepitum ac ſonitum reddere: quoniam ex Lucret. cit. *Pulſabant æribus æra*, & ex Apollod lib. 1. Τοῖς δόραϲι τὰς ἀϲπίδας συνέκρουον, *Haſtis clypeos percutiebant*: ſic nimirum *Jovis illum vagitum in Creta quondam occultaſſe feruntur, ne Saturnus eum malis mandaret adeptus*, Lucret. cit. & paulo ante:

Tympana tenta ſonant palmis, & cymbala circum
Concava, rauciſonoq; minantur cornua cantu.
Et Phrygio ſtimulant numero cava tibia mentes,
Telaque præportant violenti ſigna furoris.

Omnes autem a Græco origines parum ſatisfaciunt, & longe petitæ ac perperam confictæ videntur. Magis certe ad rem eſt quod refert Diod. Sic. l. 6. c. 11. Corybantas dictos a Cybeles filio Corybanto, qui ſacra Matris Deum in Phrygiam detulit; quique abs ſe nominavit eos, qui Matris ſacrificiis incumbebant.

9. *Triſtes ut iræ.*] Nihil æque violedtum eſt ut iratus amor, ac triſtis quod ſe ſperni ſentiat, aliumve; præterri: tunc extrema quæque meditatur, at que etiam tentat ac molitur ſæpius.

Neque Noricus Deterret enſis.] Pergit oſtendere iræ pertinaciam, quam nec frangit armorum aut mortis horror; nec ignium aut Jovis ipſius tonantis fragor ac metus. *Noricus enſis.*] optimi ſcilicet enſes fabricantur in ea regione Illyrii. Plin. lib. 34. cap. 14. *Alibi ferro bonitatem præſtat factura*, v. g. aqua, *cui ſubinde candens immergitur*: at *in Noricis vena ipſa bonitatem præbet.*

10. *Nec mare naufragum, &c.*] Sic qui ad ultionem parandam, vel ad quærendum quod vehementer amat, contendit, per maris diſcrimina quælibet, per tela, per ignes intrepidus, ac cæco velut impetu rapitur & properat: nec ulla unquam reverentia, nec pavore tonitruum ac fulminum retardatur aut deterretur.

13. *Fertur Prometheus, &c.*] Amplificatio eſt per amœnam cauſæ diſquiſitionem; unde nempe homini ſic dominetur ira? fabellamque confingit vel intexit de Prometheo, qui formans hominem varias ei indiderit affectiones diverſis ex animantibus depromptas, ut vulpis aſtutiam, leonis iracundiam ferventemque bilem, &c. *Coactus.*] quia cum in fingendis brutis omnes naturæ facultates abſumſiſſet, coactus eſt demum e ſingulis aliquid decerpere, quod homini daret. Vid. Fulgent. Mythолog. lib. 3. cap. de Peleo.

Principi Limo.] Homini qui licet ex argilla &

Limo

ſtrictus adjungere portionem hinc & inde decerptam, pectori noſtro indidiſſe vehementiam furentis leonis. Iracundia Thyeſtem perdidit execrandâ ſtrage; atque extremas præbuit cauſas maximis civitatibus, ut prorſus dirue rentur, ac mœnibus infeſtum aratrum applicaret ſuperbus exercitus. Animum reprime, me etiam impulit cordis ardor in amœnâ juventute,

Limo coactus particulam undique
Deſectam, & inſani leonis
Vim ſtomacho appoſuiſſe noſtro.
Iræ Thyeſten exitio gravi
Stravere: & altis urbibus ultimæ
Stetere cauſæ, cur perirent
Funditus, imprimeretque muris
Hoſtile aratrum exercitus inſolens. [70]
Compeſce mentem, me quoque pectoris
Tentavit in dulci juventa,

ANNOTATIONES.

limo non ſecus ac cætera animantia conflatus, in ea tamen principatum obtinet. Vide Lucret. l. 5. Diodor. Sicul. l. 1. c. 1. &c.

17. *Iræ Thyeſten, &c.*] Effectus iræ perſequitur. De Thyeſte atque Atreo fratribus tam infanda in ſefe invicem perpetrantibus, ut Sol averſatus retro converſus ſit, omnibus auditum: & jam dictum eſt, Od. 6. v. 5. ad *ſævam Pelopis domum*, quæ quidem per iram perdita & conſumpta interiit *exitio gravi*: ſeu cum Thyeſtes appoſitum ab Atreo filium devoravit; ſeu cum ob vitiatam uxorem Atreus execranda illa ratione ultionem petiit, &c.

18. *Altis urbibus ultimæ Stetere cauſæ, cur perirent Funditus.*] Interdum urbes expugnantur non odio, ſed quadem eas tenendi cupiditate: at cum ira facit ut capiantur, tum ultimi quoque fit cauſa excidii, impellitq; ad eas a fundamentis diruendas, ne quod veſtigium ſuperſit civitatis.

20. *Imprimeretque muris Hoſtile aratrum, &c.*] Per iram victor hoſtis non ſolum urbes aliquando demolitur, ſed & exciſis mœnibus ædibuſq; univerſis, ſolum arat, *imprimitque aratrum* iis locis, in quibus erant *muri* antea, arces, ædeſq;. Hinc illud:

Et ſeges eſt, ubi Troja fuit.

Manilius l. 4. ejus qui ſub ortum caudæ Scorpii fuerit natus, gravem iram & victoriam ita præfagit:

Aut ſternet poſitas urbes, inque arva reducet
Oppida, & in domibus maturas reddet ariſtas.

Socrates Eccleſiaſt. Hiſtor. lib. 4. cap. 31. de Valente imperatore Conſtantinopolitanis irato, refert minatum eſſe civitati vaſtitatem, adeoque ἄροτρον βαλεῖν κατ' αὐτὴν, *aratrum in eam immiſturum*. Seneca de Clementia lib. 1. c. 26. *Injicere tectis ignem* inquit *aratrum vetuſtis urbibus inducere, potentiam putat.* Quem in locum J. Lipſius citat Horatii locum quem explicamus, atque mos erat iſte in evertendis olim urbibus: & ſicut aratro condebantur; ita aratro pariter ſignificabant exſcindi; affert quoq; Modeſtinum Juriſconſ. *Si uſus fructus civitati legatus ſit, & aratrum in eam inducitur, civitas eſſe deſinit: ut paſſa eſt Carthago; ideoque quaſi morte deſinit habere uſum fructum.* Vide Iſidor. l. 15. c. 11. Cœl. Rhodig. l. 26 c. 5. Alex. ab Alex. l. 6. c. 14. ubi non ædificandis modo urbibus, ſed & funditus evertendis aratrum induci ait, quaſi ſegetes ibi mox futuros denotaretur. Imo quandoque tantum eſt odium, tantus ulciſcendi appetitus, ut verſa aratro terra ſale inſpergatur, ad eam ſterilitati damnandum. Quod egregie ſuo more explicans S. Hieron. in Matth. cap. 5. *Legimus*, inquit, *in Scripturis urbes quaſdam ira victorum ſale ſeminatas, ut nullum in ipſis germen oriretur.* Scilicet Judic. lib. cap. 9. Abimilec Sichimitarum maledictis exacerbatus eorum *urbem cepit, interfectis habitatoribus ejus, ipſaque deſtructa, ita ut ſal in ea diſpergeret.*

22. *Compeſce mentem.*] Quandoquidem igitur tam ferox & impotens ira eſt, ut ad ultima quæque præter jus & fas adigat; quæſo obteſtorque, ne ei indulgeas; ſed *compeſcas mentem iracundam.* Nam & ego male me ipſi indulſiſſe jam agnoſco. Unde & *mutare quæro.* Juveniliter in culpam lapſus ſum: nunc ætate factus ſapientior, errati veniam peto.

Me quoque pectoris, &c.] Ex dictis infert Horatius idem fere quod habet Cicero ad Attic. lib. 1. Epiſt. 14. *Si quidem ita ſtatueris, & irritabiles animos eſſe optimorum ſæpe hominum & eoſdem placabiles; & eſſe hanc agilitatem (ut ita dicam) mollitiemque naturæ plerumque bonitati: & id quod caput eſt, nobis inter nos noſtra ſive incommoda, ſive vitia, ſive injurias eſſe tolerandas: facile hæc, quemadmodum ſpero, mitigabuntur. Quod ego ut facias te oro; qui te unice diligo, &c.*

23. *In dulci juventa.*] Quo voluptatum avidior eſt juvenis, eo eſt irritabilior, ſi negentur ea ad quas anhelat, vehementiuſque ad ulciſcendum fertur. Id ſibi contigiſſe Horatius fatetur, atque Iambos ita ſcripſiſſe mordaces quidem, dum non alia ſuppeteret ratio ſedandi animum amore & ira *furentem.* At nunc laudes

Fervor

Fervor, & in celeres Iambos
Miſit furentem, nunc ego mitibus
Mutare quæro triſtia, dum mihi
Fias recantatis amica
Opprobriis, animumque reddas. [71]

atque ad citos Iambos iracundum adegit. Jam vero cupio vertere dira ſuavibus, modo retractatis conviciis, mihi fias propitia, atque benevolentiam repares.

ANNOTATIONES.

& encomia ſe ſcripturum pollicetur, ut quaſi delear quæ triſtia p ijus & acerba ſcripſerat. Nam quod ait lib. 3. Od. 14.

Lenit albeſcens animos capillus,
Litium & rixæ cupidos protervæ.
Non ego hoc ferrem calidus juventa,
Conſule Planco.

24. *Celeres Iambos.*] *Pes citus*, ad Piſones: ſeu quod facile incurrit, ſeu propter frequentes ſyllabas breves in puris Iambicis.

25. *Dum mihi Fias recantatis amica, &c.*] *Dum*, id eſt modo tu quoque deſinas me lacerare conviciis & dictis probroſis. Vel potius, *dum*, id eſt, donec mihi deſinas eſſe inimica, cum me videris palinodiam canere: donec igitur mihi priora opprobria recantanti, ac mitibus triſtia mutanti fias amica, non ceſſabo tibi ſupplicare, mitia ſcribere, atque omni ratione animum tuum demereri.

28. *Animumque reddas.*] Hinc videtur ſignificare Horatius, extitiſſe quandam olim amicitiam, quam velit reparari; proindeque non matrem puellæ iſtius, ſed ipſam puellam Iambis & dicteriis abalienatem intelligere oportere.

ODE XVII.

Tyndaridem invitat in villam ſuam, ejus oſtentans amœnitatem & commoda.

VElox amœnum ſæpe Leucretilem
Mutat Lycæo Faunus; & igneam
Defendit æſtatem capellis
Uſque meis, pluvioſque ventos.
Impune tutum per nemus arbutos [72]
Quærunt latentes, & thyma deviæ

Celer Faunus Lycæum frequenter commutat Lucretili jucundo; capraſque meas tuetur ſemper ab æſtate fervidâ, ventiſque imbriferis. Feminæ maſculi ſcientis, citra periculum cavantes per ſilvam, ſecuræ inveſtigant arbutos occultas ac thymum.

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Od. 9.

Non vulgaria dictionum ornamenta continet hæc Ode: ea, lector, collige. *Igneam æſtatem defendit capellis, pluvioſque ventos. Olentis uxores mariti. Martiales lupi. Uſticæ cubantis ſaxa lævia. Benigno cornu manabit opulenta copia ruris honorum. Reducta vallis. Ilices Teia. Laborantes in uno. Lubrium innocens. Incontinentes manus. Male diſpar. Immerita veſtis, &c.*

1. *Velox.*] Fauni agreſtes Dii, curſu ſaltuque agiles, proindeque caprinis pedibus fingunturi.

Lucretilem Mutat Lycæo Faunus.] Hypallage, pro, *Lyceum mutat Lucretili*, Sabinorum monte, ad cujus declive ſita erat Horatii villa & fundus, de quo ipſe inito Epiſtolæ 16. lib. 1. Hujus vero tantam aſſerit amœnitatem, ut eo ſæpius immigraret Faunus, ſeu Pan Deus Paſtorum, relicto quidem Lycæo Arcadiæ monte ſibi ſacro: ejus porro Numinis præſentia quicquid noxium eſt propulſari.

2. *Igneam Defendit æſtatem capellis, &c.*] Æſtum arcet a gregibus, peſtiferaſque tempeſtates. Columell. lib. 7. cap. 6. *Capellis nocet æſtus, ſed magis frigus.* Ventum etiam cum tempeſte humidum (qualis Notus) animantibus quibuſlibet, autumno præſertim, eſſe peſtiferum nemo neſcit. Virg. Eclog. 7.

Solſtitium pecori defendite.

5. *Arbutos Quærunt latentes & thyma.*] Grata ſibi pabula. Plin. lib. 12. cap. 17. *fruticet odoratos appeti* quæque a capellis, teſtatur Virg. Eclog. 3.

Dulce ſatis humor, depulſis arbutus hœdis.

Georg. 3. v. 300.

Jubeo frondentia capris
Arbuta ſuffigere.

Arbutus, Gall. *arboiſier*, Ang. **Strawberry-tree**, publicum fuit in deliciis, quod ἀείφυλλος, frondes jugo, fructus ceraſis non abſimiles proferat. Vide Columell. cit.

Olentis

capri vero non timent lupos Martios, neque colubros virides: quandocumque, ô Tyndari, ſuavi ejus tibiâ reſonuere valles, rupeſque haud aſperæ montis Uſticæ declivis. Numina me protegunt: Pietas mea, Poëſiſque placet Numinibus. Illinc tibi liberali cornu fluet affatim dives abundantia opum agreſtium. Ibi profundâ in convalle fugies ardorem Caniculæ; chordaque Teiâ cantabis Penelopen

Olentis uxores mariti,
Nec virides metuunt colubros,
Nec Martiales hœdilia lupos:
Utcunque dulci, Tyndari, fiſtula
Valles, & Uſticæ cubantis,
Lævia perſonuere ſaxa.
Dii me tuentur: Diis pietas mea, [73]
Et Muſa cordi eſt. Hinc tibi copia
Manabit ad plenum benigno
Ruris honorum opulenta cornu.
Hic in reducta valle, Caniculæ
Vitabis æſtus, & fide Teia
Dices laborantes in uno

ANNOTATIONES.

7. *Olentis uxores mariti.*] Capræ caprique gravem emittunt odorem. Unde & proverb. *Hircum olet.* Virg. Eclog. 7.

——Dum teneras defendo a frigore myrtos,
Vir gregis ipſe caper deerraverat.

9. *Nec Martiales hœdilia lupos.*] Martis in tutela dicuntur eſſe lupi, utpote rapaces ac violenti deprædatores. Virg. Æneid. 9. v. 566.

——— ——— ———Agnum
Martius a ſtabulis rapuit lupus.

Alludit forte Poeta ad id quod aiunt templum fuiſſe in Parthenio Arcadiæ monte ſacrum Fauno ſeu Pani, quod aſylum erat pecudibus inſequentes leones ac lupos fugientibus, qui quidem eo adire non audebant.

Hœdilia.] Magna de ea voce contentio. Quidam legunt *hœdulei.* Nam inquiunt, ab *hœdus*, *hœdulus* & *hœduleus*; ſicut ab *hinnus*, *hinnulus*, & *hinnuleus*. Alii *hœduliæ* vel *hœdiliæ* ex membranis non paucis: ſicut enim *hœdile*, *is*, ſic & *hœdilia*, *æ*, dicitur. Ego ex Lambini Muretique placito, nihil cenſeo mutandum in vulgata lectione, ut pes ſit Ionicus pro Choriambo, certe ἰσόχρονος. Itaque de metro non amplius ſolliciti, dicamus *hœdilia*, hœdorum ſepta vel ſtabula, ſynechdochicῶς poni pro hœdis.

10. *Utcunque dulci, &c.*] Greges ſecuri paſcuntur, *utcunque*, ubicunque, quandocunque, ſimul atque ſuam inflat fiſtulam Pan ſeu Faunus, qui ex Virgil. Eclog. 2.

Pan primus calamos cerâ conjungere plures
Inſtituit: Pan curat oves, oviumque magiſtros.

Hinc vero poteſtatem ac præſidium Numinis oſtendit, quod vel levis ejus fiſtulæ ſonus fugat & avertit noxia quæque, & ſecuritatem præbet.

Tyndari.] Hanc eſſe eamdem quidam volunt, quam in Epodis Canidiam vocat, & falſe proſcindit, Gratidiam autem in Odæ præcedentis inſcriptione pleriſque in codicibus appellat, nimirum ut offenſam mitiget; nunc vero ſibi reconciliatam, in formæ commendationem Tyndaridem nuncupat, quaſi Helenam alteram ob pulchritudinem, atque invitat ad ruſticationem ac delicias apud ſuum in Sabinis fundum, ad montem Lucretilem.

11. *Uſticæ cubantis.*] Uſtica mons in Sabinis leniter declinans hominis inſtar decumbentis.

13. *Dii me tuentur.*] Quaſi ſibi ipſi applaudens infert: ſic me tuentur Dii, quorum laudes verſibus meis pie celebro, ipſis non ingratas. Contra vero, ſi quis Numinum cultor non fuerit, hunc *inſignem* licet *attenuat Deus.* Ut ſcribit Od. 34. hujus libri.

14. *Hinc tibi copia Manabit, &c.*] Ex amœna hac villa mea, cum adfueris, O dilecta Tyndari, colliges frugum omnis generis copiam. Hi ſunt enim *ruris honores.*

16. *Cornu.*] Alludit ad copiæ, vel Amaltheæ cornu fabuloſum. Scilicet Hercules, inquiunt, detractum victo Acheloo cornu fortunæ dedit, e quo illa bonorum omnium abundantiam promit ac elargitur. Porro ex Euſtath. in Periegeſ. Dionyſ. Amalthea fuit vetula quædam avara mercatrix, quæ nummos bene multos ingeſſerat in cornu: quod Hercules adeptus in voluptates ac genium liberaliter profudit. Hinc vero fabulæ & commenta vulgi.

17. *Caniculæ Vitabis æſtus.*] Noxios ardores vitabis ſideris iſtius, ex opinione vulgi; non enim ortus Caniculæ æſtum facit, ſed Sol Leoni junctus, nempe ſub finem Julii, adusque Auguſti diem 23. Dies Caniculares vulgo, indeque morbi frequentes & acerrimi. Vide plura infra, lib. 3. Od. 13. & 29.

18. *Fide Teia Dices laborantes in uno, &c.*] Cantabis Lyricos verſus & amatorios ad modum Anacreontis oriundi ex urbe Teio in Paphlagonia, apud Aſiam Minorem. Vid. lib. 4. Od. 9. & Epod. 14. *Dices laborantes in uno*, recitabis carmen de amoribus Penelopes uxoris, & Circes

Penelopen

Penelopen, vitreamque Circen.
Hic innocentis pocula Lesbii
Duces ſub umbra: nec Semeleius
Cum Marte confundet Thyoneus
Prælia: nec metues protervum
Suſpecta Cyrum; nec male diſpari
Incontinentes injiciat manus,
Et ſcindat hærentem coronam
Crinibus, immeritamque veſtem.

Circen fulgidam pro eodem ſolicitas. Illic innoxii Lesbii ſcyphos hauries in umbrâ: neque furens Semeles filius cum Marte pugnas miſcebit: neque timebis ſuſpicionem creare petulanti Cyro, ne tibi minime æquali intemperantes manus adhibeat, frangatque corollam impoſitam capillis, & innocens veſtimentum.

ANNOTATIONES.

amicæ, famoſæ illius veneficæ, erga unum & eundem Ulyſſem. *Laborantes*, amore tabeſcentes, amore certantes. Vide Lyl. Gyrald.

20. *Vitreamque Circen.*] Inſtar vitri nitidam, ſplendentem, decoram, ſpecioſam.

21. *Illic innocentis pocula Lesbii.*] Epulaberis etiam hilariter & jucunde: bibes nempe vinum innocuum, e Lesbo Ægei maris inſula, hodie *Metelino*: ob tenuitatem non lædens, nec tentans caput, nec pectus inflammans, nec adeo impellens ad rixas: quapropter *non confundet cum Marte Bacchus prælia.* Vinum ſacerum hic aliqui comminiſcuntur, quod ſit magis ad mulieris ſalivam ac palatum. Sed quid opus? cum tale ſit per ſe Lesbium, quo *nullum fere ſuavius*; cui ἀτελείαν impertivit Bacchus, id eſt, *immunitatem ac innocentiam.* quod παραρρεῖ, ἡ, *manans nectare, ambroſiæque propius quam vino*, veteres illi paſſim vocarunt, apud Athenæum lib. 1. cap. 22. & 23. &c. Vide, ſi vacat, apud Gell. 13. cap. 5. lepidum Ariſtotelis acutumque de Lesbio vino judicium, quo ſucceſſorem ſuæ diatribæ deſignavit Theophraſtum e Lesbo.

22. *Nec Semeleius Cum Marte, &c.*] Nec bibendi certamen deſinet in pugnas ac rixas. Semeleæ filius Bacchus: ea porro etiam Thyone erat. Ne tamen inde *Thyoneum* hic appellari credas, cum pluribus: alias idem bis perperam dixiſſet Horatius. Sed potius a θύω, *ferveo, ſævio, impetu feror*, intellige violentum, petulantem, &c. Vide Diodor. Sic. l. 4. c. 5. Id eſt, vinum iſtud innocens non creabit ebrietatem, nullaſque proinde contentiones ac certamina Marti propria provocabit. Nam τῷ παροινεῖν ἐκ τῷ μεθύειν. Athen. lib. 10.

24. *Nec metues protervum Suſpecta Cyrum.*] Cyrus iſte Horatii rivalis, Tyndaridis autem vel amicus, vel etiam maritus non bene cum ea conſentiens. Qui quidem ſi reſciſſet cum alio familiariter verſari, haud æquo tuliſſet animo, ſed zelotypia accenſus, aut velut in ſuam manus injeciſſet, aut etiam verbera intentaret, rupta convivali corona, lacerata veſte, ultus adulterium quod ſuſpicaretur.

25. *Male diſpari.*] Viribus impari ad reſiſtendum, ictuſque declinandos. Vel moribus plane diverſis, ut Tyndaris lepida hilariſque fuerit Cyrus triſtis, moroſus ac ferox: unde non ferat ejus ingenium ac vivendi inſtitutum.

26. *Injiciat manus.*] Jure ſibi vindicans quod ſuum eſt, ubicunque reperit. Quo vir ejus fuiſſe, indicare videtur. Numquid enim in alienam tantum auſus fuerit alienus, in liberam liber? niſi forte vis & impetus zelotypiæ ſignificetur illius, qui ab amica ſua alium amari intellexerit: quique ſibi temperare, ſeque continere haud queat, cum epulantem cum alio viderit, quin pugnas miſceat, coronamque ex more convivium. capiti adaptam diſcerpat, nec veſtibus parcens, quoquo modo ſuo dolori ſatisfaciat.

28. *Immeritamque veſtem.*] Quid enim peccavit, quid male meruit veſtis mœchæ vel infidæ amaſiæ, ut ab irato zelotypoque diſcindatur?

ODE XVIII. Ad QUINTILIUM VARUM.

Uſum vini moderatum commendat.

O Vare, nullam arborem potius quam *vitem ſacram plantes circa benignam terram Tiburis, ac muros Catilli. Sobriis enim cuncta præbet gravia Deus: nec aliàs fugantur edaces curæ. Poſt vina* epota, *quis incommoda belli queritur aut paupertatis?*

NUllam, Vare, ſacra vite prius ſeveris arborem [75]
Circa mite ſolum Tiburis, & mœnia Catili.
Siccis omnia nam dura Deus propoſuit: neque
Mordaces aliter diffugiunt ſolicitudines. [76]
Quis poſt vina gravem militiam, aut pauperiem crepat?

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod ſupra Ode 11.

Horatius Quintilium Varum monet, ut nimium vel Reipublicæ, vel literarum ſtudium uſu vini temperet moderato. Quis vero ille? Videtur certe is quidem in Arte Poetica celebrat velut optimum Judicem ac cenſorem Poematum. Epiſt. ad Piſones, v. 438. inſcriptionem tamen hujus Odes falſam aſſerit Mercilius, vultque ſibi ipſi Horatium loqui, ſicut & Epod. 5. & 17. Adde quod abeſt illa a pleriſque membranis.

1. *Nullam, Vare, ſacra vite prius ſeveris arborem.*] Metrum pariter & ſententiam mutuatus eſt ab Alcæo: cujus apud Athen. hæc leguntur: Μηδὲν ἄλλο φυτεύσῃς πρότερον δένδριον ἀμπέλω. *Sacra vite.* Baccho nempe conſecrata: vel quia libationes in ſacris inde fiebant.

2. *Mite ſolum.*] Plin. lib. 17. cap. 5. *Optima terra eſt quæ vocatur pulla; tenera, temperatæ ubertatis, molis faciliſque culturæ, nec madida, nec ſitiens, poſt vomerem niteſcens.* Ibid. *Optimus ager eſt ad radicem montium, planitie in meridiem excurrente; qui totius eſt Italiæ ſitus:* ex Catone lib. 34. cap. 5. Columel. lib. 2. cap. 2. & lib. 3. cap. 11.

Tiburis.] De ea urbe jam ante ad Od. 7. hodie *Tivoli*, ſita eſt ad fluvium Anienem, in Sabinorum confinio, ſingulari vero gaudet aeris temperie. Hinc forte *mite ſolum* appellatur. *Tiburtes originem multo ante Romam habent. Conditor eorum Tiburtus, quem filium fuiſſe tradunt Amphiarai, qui apud Thebas obierit una ætate ante Iliacum bellum.* Plin. lib. 16. cap. 44.

Mœnia Catili.] Urbem Tibur iterum deſignari aliis verbis aiunt: quippe quam opera communi condiderunt Amphiarai filii tres, Tiburtus, Coras, Catillus, ac de nomine fratris maximi natu appellarunt. Virgil. Æneid. 7. v. 670

Tum gemini fratres Tiburtia mœnia linquunt,
Fratris Tiburti dictam cognomine gentem,
Catilluſque, acerque Coras, Argiva juventus.

Repugnant vero Theod. Marcil. cit. tum quod bis idem perperam dixiſſet Horatius: tum quod ex Servio ad cit. Æn. locum, aliæ quoque urbes ab illis fratribus ædificatæ referuntur: contenditque *mœnia Catili*, eſſe montem Catilli. Catilus autem, ſeu Catillus, Arcas claſſis Evandri præfectus: Tibur qui & Tiburnus & Tiburtus, ejus frater fuit.

3. *Siccis omnia nam dura, &c.*] Qui natura vinoſi, ſunt plerumque hilares, nullaq; aut valde exigua cura torquere ſe conſueverunt: contra, ſobrii res penitus conſiderant, atque hinc ſoliciti, difficiles, ac moroſi eſſe ſolent. Quare *dura* & gravia his eſſe notum eſt, quæ aliis levia. Sicut enim omnia ſana ſanis, & contra: ſic triſti ingenio præditis triſtia ſunt omnia; læta vero aut ſaltem parum moleſta quælibet jocoſis ac feſtivis hominibus. *Siccis*, vino non madidis, ſobriis, jejunis. Plaut. in Perſa, *Jam diu factum eſt, cum bibimus: nimis ſicci ſumus.* Tull. contra Rullum in Senatu. *An conſilia ſiccorum, an vinolentorum ſomnia videntur?* Perſ. Sat. 5. v. 163.

An ſiccis dedecus obſtem Cognatis?

Neque Mordaces aliter diffugiunt ſolicitudines.] Lib. Judic. cap. 9. *Muſtum Deo & hominibus lætitiam dare ſolet.* Prov. 31. *Date vinum iis qui amaro ſunt animo: bibant, & obliviſcantur egeſtatis ſuæ; & doloris ſui non amplius recordentur.* Pſalm. 103. *Vinum lætificat cor hominis.*

5. *Quis poſt vina gravem, &c.*] Anacreon. Ὅταν Βάκχος εἰσέλθῃ εὕδουσι μέριμναι, *Cum Bacchus advenerit, dormiunt curæ.* Tibull. lib. 1. Eleg. 7.

Bacchus & agricolæ magno confecta labore
Pectora triſtitiæ diſſoluenda dedit.
Bacchus & afflictis requiem mortalibus affert.

Senſus Horatii eſt; cum quis ſe pluſculum vino exhilaravit, tum nec meminit laborum, nec ægritudines ſentit: imo jocatur hilariter,

Quis

Quis non te potius, Bacche pater, teque decens
Venus?
At, ne quis modici transiliat munera Liberi,
Centaurea monet cum Lapithis rixa super mero
Debellata; monet Sithoniis non levis Evius: [77]
Cum fas atque nefas exiguo fine libidinum
Discernunt avidi. Non ego te, candide Bassareu,

Quis non te magis, Bacche parens, laudet; *teq; ô decora Venus? Verum enimvero pugnæ Centaurorum adversus Lapithas inter potandum commissa docet, ut nemo dona Bacchi moderati prætergrediatur: docet & Bacchus Thracibus gravis: quando voluptatum cupidi licitum & illicitum parvo discrimine separant. O Bacche sincere, non ego te repugnantem exagitabo:*

ANNOTATIONES.

Bacchi munera laudat, & cantiunculis animum recreat, *decentique Venere*, seu non indecora aut invenusta festivitate. Sic aiunt Catonem Uticensem cum amicis ad auroram per potando vigilasse; quod existimaret vini potu largiori animam reddi hilariorem, ex Platone videlicet.

7. *At, ne quis modici transiliat, &c.*] At vero cavendum in primis illud Græcorum μηδὲν ἄγαν, *ne quid nimis*: Item quod monet Plin. l. 14. c. 5. *Nec viribus corporis aliud, si modus adest, utilius; nec aliud perniciosius vino si modus absit.* Ibidem, Androcydes sapientia clarus ad Alexandrum Magnum scribebat intemperantiam ejus cohibens: *Vinum potaturus, rex, memento te bibere sanguinem terræ.* Quibus ille si obtemperasset, profecto amicos in temulentia non interemisset. Hactenus Plinius. Belle suo more Apuleius; *Prima cratera pertinet ad sitim; secunda ad hilaritatem; tertia ad voluptatem; quarta ad insaniam.* Vide Athen. l. 2. c. 1. & 2. ubi de juvenibus temulentis triremi se navigare credentibus, faceta historia: quam quidem haud a vero alienam probat Casaubonus in dictum locum. Ibidem Menesitheus, *Vinum recte utentibus Dii monstrarunt summum bonum: intemperantibus summum malum, &c.*

8. *Centaurea monet cum Lapithis, &c.*] Centauri Thessaliæ populi cum venissent ad nuptias Pirithoi principis Lapitharum, prope montem Olympum in Thessalia pariter degentium; vino immodice hausto, in furorem ac libidinem acti, novam nuptam Hippodamiam rapere, vel, ut scribunt alii, Lapitharum uxoribus vim inferre tentarunt. Unde gravis pugna, cædesq; Centaurorum fere omnium. Tull. in Pisonem meminit: *Istius in his Reipublicæ luctibus symposium, quasi aliquod Lapitharum aut Centaurorum convivium ferebatur.* Vide Ovid. Metam. 12.

9. *Sithoniis non levis Evius.*] Ipse quoque Bacchus rectum vini usum docet, qui populis eam Thraciæ partem incolentibus, quæ *Sithonia* dicta est. Thracibusq; universis infensus & ultor instat, quoties illi suis abusi muneribus, nimio potu in insaniam, indeq; in flagitia ruunt. Vide infra Oden 27. Apud Athen. cit. Eubulus ita Bacchum fingit loquentem: *Tria ego pocula tantum misceo illis qui sapiunt; unum sanitatis; alterum voluptatis; soporis tertium. Quo quidem epoto, ii quos dicimus sapientes, domum sese recipiunt. Postea vero si quartum additur, non est id amplius nostrum, sed proterviæ; quintum vociferationis; sextum petulantis comessationis; septimum macularum & vulnerum; octavum apparitoris; nonum tracundiæ; decimum furoris, quo prosternuntur qui bibunt, &c.*

Evius.] Ita Bacchus est appellatus vel a voce Bacchantium εὐοῖ, vel potius ex eo quod cum debellatis fortier gigantibus revertentem Jupiter sic affatus est: εὐ οἷε, *euge fili.*

10. *Exiguo fine libidinum.*] Per fas & nefas voluptates quærit & consectatur temulentus, accensa vino libidine. Juvenal. Sat. 6.

Quid enim Venus ebria curat?

11. *Non ego te, candide Bassareu, &c.*] Quasi diceret: Thraces & Bacchantes, speciosa sacrorum prætextu, cum celebrant Orgia, infanda pleraque committunt ultra modum potî, te quidem invito, O bone pater Bacche; at ego sanior illis temulentiam vitabo neque proinde præter aut contra Numen tuum quidquam perpetrabo: nec te irritabo ebrius, nec indecore agitabor, aut discurram furiosus.

Candide Bassareu.] Simplex, aperte, verax Tibull.

Candide Liber, ades.

Item,

Candidior semper, candidiorque veni.

Bassareu.] Vel ob tunicam e pelle vulpina: vel a calceamento, quæ Βάσσαρα dicuntur: vel a talari veste apud Bassaram Lydiæ locum confici solita: quorum usus in Orgiis. Alii alias quoq; etymologias comminiscuntur. Tibul. cit. de Baccho,

Fusa sed ad teneros lutea palla pedes.

Non ego te Invitum quatiam.] Etsi videntur hæc satis intellecta ex iis quæ ante dixi; amplius tamen explicantur, enodanturq; allato ritu veteri Bacchanalium seu Orgiorum, in quibus Thyades seu Bacchæ sacra movere dicebantur; cum furiosæ his in festis cursitantes, thyrsos quaterent, ipsumque Bacchi simulachrum loco suo motum circumferrent, ac velut invitum temulentæ sacrificulæ exagitarent.

neque proferam in lucem abſcondita foliis diverſus. Comprime dira cymbala cum Phrygio cornu, quæ comitatur obcæcatus ſui amor, atque arrogantia pluſquam ſatis efferens inane caput, & fides ſecretum prodens, vitro pellucidior.

Invitum quatiam: nec variis obſita frondibus [73]
Sub divum rapiam. Sæva tene cum Berecynthio
Cornu tympana, quæ ſubſequitur cœcus amor ſui,
Et tollens vacuum plus nimio gloria verticem,
Arcanique fides prodiga, perlucidior vitro.

ANNOTATIONES.

Virgil. Æneid. 4. v. 301.

Qualis commotis excita ſacris
Thyas, ubi audito ſtimulant trieterica Baccho
Orgia.

Catull. de nuptiis Pelei ac Thetidis:

Lymphata mente furebant,
Evoë bacchantes, Evoë capita inflectentes.
. . . . Pars tecta quatiebant cuſpide thyrſos.

12. *Nec variis obſita frondibus, &c.*] Non te temere pervulgabo tua myſteria, aut ſecreta revelabo: alludit rurſum ad Orgiorum morem, quo ſacra Bacchi in ciſtis condita, hederaque & pampinis contecta, e templo atque urbe in montes agroſque exportabantur. Catull. cit.

Pars obſcura cavis celebrabunt Orgia ciſtis;
Orgia, quæ fruſtra cupiunt audire profani.

Tibul. Eleg. 8. lib. 1.

Et levis occultis conſcia ciſta ſacris.

13. *Sub divum.*] Pro *ſub dio*, vel *ſub dium*, id eſt, ſub cœlo, quod Græci ὑπαίθριον vocant. Varro Aſcon. in Verr. 1. id eſt, ex arculis & ciſtis non extraham tua ſacra, quæ foras & in publicum efferam.

Sæva tene cum Berecynthio.] Contine cymbala & cornua tua apud Berecynthum Phrygiæ montem in ſacris adhiberi ſolita, quibus ad furorem incitantur ſacerdotes. Porro illa duo jungit Horatius, ob affinitatem ſacrorum Bacchi, & Cybelæ matris Deum, quæ Berecynthia inde nuncupatur: pariter ut & ſupra Od. 16. v. 5. ac ſeq. ſenſus eſt: a me coërce ac depelle ebrietatem, inſaniam, furorem. Catulli. cit.

Plangebant alii proceris tympana palmis,
Aut tereti tenues tinnitus ære ciebant.
Multi rauciſonis efflabant cornua bombis,
Barbaraque horribili ſtridebat tibia cantu.

14. *Quæ ſubſequitur cœcus amor ſui, &c.*] Ebrietatem nempe ſequuntur multa mala, quorum alia jam propoſuit: hæc ſunt rixæ, contentiones, flagitioſæ libidines abſque ulla cujuſquam reverentia. Alia vero jam exponit: quæ ſunt φιλαυτία, ſuperbia, loquacitas, arcanorum proditio.

Cœcus amor ſui.] Congruens epithetum: nihil enim tam impellit in errorem, quam *ſui amor*. Hinc Tul. ad Attic. lib. 13. Ep. 13. *Niſi forte me communis* φιλαυτία *decepit. Et de* Offic. lib. 1. n. 91. *Tales non eſſe putamus, ut jure laudemur . . . . . cum homines inflati opinionibus turpiter irridentur, & in maximis verſantur erroribus.*

15. *Tollens vacuum plus, &c.*] Vana gloriatio, qua homo inaniter ſe extollit, prudentia *vacuus*. Quod pleriſque paſſim, at nemini frequentibus accidit, quam vino effervescentibus.

16. *Arcanique fides prodiga.*] Denique ſicut vitrum nihil abſcondit, ſic vinum tegenda revelat, retinenda prodigit, involvenda ſilentio divulgat, adeoque fidem labefacit ac violat, cum religioſæ taciturnitati commiſſa & credita temere profert & propalam effutit.

ODE XIX.

Glyceræ ſe uri amore ſcribit.

MAter ſæva Cupidinum [79]
Thebanæque jubet me Semeles puer,
Et laſciva licentia, [80]
Finitis animum reddere amoribus.
Urit me Glyceræ nitor
Splendentis Pario marmore purius:
Urit grata protervitas,

Crudelis amorum genitrix & filius Semeles Thebanæ, atque luxurioſa libertas cogit me ad extinctos amores reducere animum. Accendit me decor Glyceræ marmore Pario clarius refulgentis. Inflammat me *jucunda* ejus *procacitas,*

ANNOTATIONES.

Metrum eſt idem quod ſupra Od. 3.

1. *Mater ſæva Cupidinum.*] Tria ſunt incentiva libidinis præcipua, humorum craſis & temperies, vinum, familiaritas & comeſſatio cum mulieribus. His ſe revolvi in abjectos amores atque abripi ſcribit Horatius, *Venere, Baccho, laſciva licentia.* Cæterum verſiculus iſte non temere ſcriptus, qui rurſum habetur Od. 1. lib. 4. Singulas ergo voculas ponderemus. *Mater ſæva*, Venus. Nam

Quiſquis amores
Aut metuet dulces, aut experietur amaros.

Virgil. Eclog. 3. & Eclog. 8.

Sævus amor docuit, &c.
puer improbus ille.

Bene Anacreon:

Χαλεπὸν τὸ μὴ φιλῆσαι,
Χαλεπὸν δὲ καὶ φιλῆσαι,
Χαλεπώτερον δὲ πάντων
Ἀποτυγχάνειν φιλοντα.

Durum eſt non amare:
Durum eſt etiam amare:
Duriſſimum vero eſt,
Non frui re amata.

Cupidinum.] Non una Venus, nec unus Cupido fuit. Duas Veneres eſſe ait Plato in convivio, alteram veterem, juniorem alteram. At Cic. 3. de Natura Deorum n. 58. *Venus prima*, inquit, *Cælo & die nata, cujus Elide delubrum videmus. Altera ſpuma procreata . . . . . Tertia Jove nata & Dione. Quarta Syria, quam Adonidi nupſiſſe traditum eſt.* Et num. 60. *Cupido primus Mercurio & Diana prima natus dicitur: ſecundus Mercurio & Venere ſecunda: tertius quidem eſt Anteros, Marte & Venere tertia.* Quid ergo hic? Certe Poetis ſolenne eſt uni tribuere quod plurium eſt, præſertim cum nomen idem occurrit. Sic uni Herculi ea tribunt omnia, quæ tamen a diverſis confecta ſunt. Pariter ob Ovid. init. Faſt. 4. Venus appellatur *geminorum mater Amorum*. Et hic *mater Cupidinum*. Sic & a Pauſan. in Attic. tres Veneris filii referuntur, Ἔρως, Ἵμερος, Πόθος. Apud Lucianum vero Venus Paridem alloquens duos ſibi filios jactat eximios eſſe, Ἵμερόν καὶ Ἔρωτα. Alii *Cupidinum matrem* dici Venerem contendunt, ob varios & multiplices affectus, qui eam & amorem nunquam non comitantur. Nam qui amant, modo ſpe recreantur, aut gaudio fruuntur: ſæpius autem triſtitia ob repulſam, ira adverſus rivalem, interdum etiam deſperatione aguntur, uſque ad ſuſpendium, &c. minus placent qui *matrem Cupidinum* explicant per amoris affectas, ludum, jocum, ſaltus, cantus, &c.

2. *Thebanæ Semeles puer.*] Bacchus, qui natus fertur Semele Cadmi Thebarum regis filia: ibique ipſe colebatur. Quod autem vino accendatur Venus quis neſcit? Apoſt. ad Epheſ. cap. 5. v. 18. *Nolite inebriari vino, in quo eſt luxuria.* S. Hieron. *Venter mero æſtuans facile deſpumat in libidinem.*

3. *Laſciva licentia.*] Otium, indulgentia, laſcivia. Theophraſtus ait amorem eſſe *affectum animi otioſi*, πάθος ψυχῆς σχολαζούσης.

5. *Urit me Glyceræ nitor.*] Amoris tyrannidem excuſſerat Horatius, at aſpectus Glyceræ novas catenas injecit. Nimirum pulchritudo eſt *ſplendor quidam in oculorum fulgore, in lineamentorum concinnitate ac decore conſiſtens, humanum ad ſe rapiens animum.* Virgil. Georg. 3. v. 215.

Uritque videndo
Fœmina.

6. *Splendentis Pario marmore purius.*] Paros inſula maris Ægei, Cycladum una, candidi marmoris ferax, eoque nomine celeberrima, Strab. l. 10. Plin. l. 36. c. 5. &c. Pindar. de Callicle.

Παρίᾳ λίθῳ λευκοτέραν.

Pario lapide candidiorem.

7. *Urit grata protervitas.*] Superbia quædam & ſeveritas ſaltem ficta: ferocia quæ plerumque amantes plus accendit; qui quod negari videtur, eo ferventius appetunt, eoque jucundius proſequuntur.

& facies intuitu nimis periculoſa. Venus Cyprum relinquens me tota invaſit, neq; ſinit me referre Scytharum bella, neque Parthos equis converſis ſtrenuos, nec quæcunq; ad ipſam nihil ſpectant. O famuli, iſtic ceſpitem virentem,

Et vultus nimium lubricus aſpici.
In me tota ruens Venus
Cyprum deſeruit: nec patitur Scythas,
Et verſis animoſum equis
Parthum dicere: nec quæ nihil attinent.
Hic vivum mihi ceſpitem, hic

ANNOTATIONES.

8. *Vultus nimium lubricus aſpici.*] Aſpectus enim mulieris formoſæ in lapſum ſtatim impellit. Metaph. a locis lubricis, in quibus ſine cadendi periculo nemo ſtat aut incedit. Virg. Ecl. 8.

Ut vidi, ut perii, ut me malus abſtulit error.

Alii interpretantur, oculos Glyceræ mobiles, lubricos, petulantes, ad libidinem pellicientes. Anacreon carm 2. ait, *Naturam dediſſe tauris cornua calces equis, curſum leporibus, dentes leoni, &c viris prudentiam: at mulieribus pulchritudinem, quæ parmis & lanceis fortior ferrum flammamque vincit, & domat.*

9. *In me tota ruens Venus Cyprum deſeruit.*] Adeo nempe me Venus obſidet & occupat, inquit, ut videatur reliquiſſe Cyprum, ubi tamen dominatur potentiſſime, & colitur. Virg. Æneid. 1. v. 722.

. . . . . *Inſcia Dido*
Inſideat quantus miſeræ Deus.

10. *Nec patitur Scythas, &c.*] Non me patitur aliis vacare quibuſlibet rebus, niſi amori: unde nequaquam poſſum ſcribere Scytharum vel Parthorum prælia: id eſt, nec aliena bella, ſed nec ea quæ ad Romanam Rempublicam & gloriam ſpectant. Poſterius hoc opinatur Cruquius dici ab Horatio, ut ſe excuſet atque commendet, & aduletur Auguſto, cui, inquit, tuneforte remiſſa fuerint ultro a Parthis ea ſigna militaria, quæ M. Craſſo & M. Antonio erepta fuerant. De quibus Juſtin. in fine l. 42. infra citand. Verum hæc, nullo ſunt argumento ſubnixa.

Scythas.] Hi populi ſunt Aſiæ Borealis celeberrimi, & late patentes; de quibus fuſe Strabo, Ptolem. Plin. &c. tria de illis notatu digna memorantur a Juſtino lib. 2. antiquitas, virtus bellica, & quod Parthicum regnum condiderint. Adde Amazonum famam toto orbe omnibuſque ſæculis diffuſam. *Non virorum magis imperio, quam feminarum virtutibus claruere. Quippe cum ipſi Parthos Bactrianoſque; feminæ autem eorum Amazonum regna condiderint . . . Imperium Aſiæ ter quæſivere, ipſi perpetuo ab alieno Imperio aut intacti, aut invicti manſere. Darium regem Perſarum turpi ab Scythia ſummoverunt fuga, Cyrum cum omni exercitu trucidaverunt. Alexandri magni ducem Zopyrionа cum copiis univerſis deleverunt. Romanorum audivere, non ſenſere arma . . . . Gens laboribus & bellis aſpera. Vires corporum immenſæ. Nihil parare quod amittere timeant: nihil victores præter gloriam concupiſcunt.*

11. *Et verſis animoſum equis Parthum.*] Virg. Georgic. 3. v. 30.

Addam urbes Aſiæ domitas, pulſumque Niphaten,
Fidentemque fuga Parthum, verſiſque ſagittis.

Juſtin. Lib. 41. *Parthi*, inquit, *pugnant procurrentibus equis aut terga dantibus. Sæpe etiam fugam ſimulant, ut incautiores adverſum vulnera inſequentes habeant . . Intolerandi forent, ſi quantus his impetus eſt, vis tanta & perſeverantia eſſet. Plerumque in ipſo ardore certaminis prælia deſerunt, ac paulo poſt pugnam ex fuga repetunt, ut cum maxime viciſſe te putes, tunc tibi diſcrimen ſubeundum ſit.* Ergo non abs re Horatius *Parthum* dicit *animoſum*: adeo virtus etiam in hoſte laudatur. Nam Romanis Parthi formidabiles ſemper fuere, ſub Mithridate præſertim illo, *cui res geſtæ Magni cognomen dedere*, ut ait Juſtin. lib. 42. imo ſæpe illorum fuderunt exercitus Duceſque, Juſtin. lib. 41. init. *A Romanis quoque trinis bellis per maximos Duces florentiſſimis temporibus laceſſiti, ſoli ex omnibus gentibus non pares ſolum, verum etiam victores fuere.* Tandem illi tamen Auguſti fama perculſi, ejus arma pertimeſcentes, captivos Craſſiano atque Antoniano exercitu tota Parthia recollectos, ſignaque cum his militaria remiſerunt. Unde & cuſi nummi cum hac epigraphe: SIGNIS RECEPTIS. *Pluſque Cæſar magnitudine nominis ſui feçit, quam armis alius imperator façere potuiſſet.* Hæc Juſtin. cit. lib. 42. in fine. V. & Flor. lib. 3. cap. 11. & lib. 4. cap. 9. præſertim autem cap. 10. ubi virtus Romana hanc expreſſit laudem e Barbaris: *Ite, & bene valete, Romani; merito vos victores fama gentium loquitur, qui parthorum tela fertis.*

Vide & ſupra Od. 12. Annot. ad v. 53.

13. *Hiç vivum mihi ceſpitem, &c.*] Victus deniq; amore Glyceræ Horatius, ſacra parat, quibus ejus animam placata Venere demereatur. Sui vero ardoremamoris & impatientiam denotat, velex eo quod aram e ceſpite extruat brevi quidem & expedita ratione: quod fieri ſolitum duntaxat in ſubitis rebus, & moram haud ferentibus.

Verbenas

Verbenas, pueri, ponite, thuraque
Bimi cum patera meri.
Mactata veniet lenior hostia.

[82] 16

istic verbenas & thura mihi afferte cum cratere vini bimi. Post immolatam victimam mitior fiet Glycera.

ANNOTATIONES.

14. *Verbenas.*] Herbas in sacris assuetas parare. Proprie verbena est herba quædam. Gal. *De la Vervene.* Angl. **Vervain; any holy herbs.** De hac Plin. lib. 25. cap. 9. *Herba nulla Romanæ nobilitatis plus habet quam hierabotane; nostri verbenacam vocant. Hæc est, quam legatos ferre ad hostes indicavimus. Hac Jovis mensa verritur; domus purgantur lustranturque.* Servius ait esse virgulta quæ semper virent. Ex Donato verbena quasi herbena dicitur, estque herba e puro loco decerpta cum terra adhærente. Similiter Plin. lib. 20. cap. 2. *Verbenæ nominæ significatur gramen ex arce* (al. area) *cum sua terra evulsum, &c.* Constat eo nomine censeri eas omnes herbas, quæ in sacris adhibentur. Virg. Eclog. 8.

Verbenasque adole pinguer, & mascula thura.

Ubi per epithetum, *pinguer*, volunt indicari olivam. Terent.

Ex ara hinc sume verbenas tibi.

Atqui apud Menandrum unde sententiam ille transtulit & verba, verbenæ sunt myrti. Plinius quoque dixit *myrteam verbenam.* Ergo per catachresin verbenæ appellantur rami, virgæ, frondes, e lauro, myrto, oliva, rore marino: aliæque felices herbæ religioni & sacris servientes, his nempe aras coronabant; deinde thus adolebant: postea vinum e patera libabant.

15. *Bimi cum patera meri.*] *Bimi*, id est, duorum annorum: *du vin de deux feuilles.* Angl. **Wine of two years old.** Affectabant veteres in sacris vetus vinum, tanquam optimum; item *merum*, & purum, sine aquæ admixtione. Quapropter *Græca vina libare nefas, quoniam aquam habeant*; ex Plin. lib. 14. cap. 19.

16. *Mactata veniet lenior hostia.*] An Venus *sæva Cupidinum mater*; an Glycera *proterva?* Hanc ego potius, quam illam intelligi ab Horatio censuerim, leniorem futuram, quæ dura prius erga illum & immitis fuerat. Scilicet hoc sperat per Veneris favorem, quem sacro peracto ambit & sibi conciliare nititur. At enim quod illud sacrificium? Quæ hostia mactanda? *hostia* quidem & victima differunt, quod hæc minor sit, illa major. *Mactata* porro dicitur, quasi magis aucta, cujus capiti nimirum imposita ex hordeo tosta mola, sale conspersa, thure suffita. Sunt qui Venerem sanguine non placari nec cæsa victima pridem solitam contendant: eo quod genitrix passim vocaretur; nec deceret eam ita coli, per quam vita datur: afferuntque Virg. Æn. 1. ubi in templo Veneris Paphiæ thus & serta duntaxat memorantur;

Ipsa Paphum sublimis abit, sedesque revisit
Læta suas, ubi templum illi, centumque Sabæo
Thure calent aræ, sertisque recentibus halant.

Hinc & Erasmus locum hunc sic explicat: postquam Venerem placavero verbenis, thure, vino, ex more; Glycera veniet lenior, eritque tam facilis ac domita, quam sit hostia mactata. Dormitasse vero ille bonus tunc credendus, meo quidem judicio: Alii contra sentiunt, hostiam hic ab Horatio vere mactandam significari, seu columbam, utpote veneri sacram; seu quamcunque aliam. Cruquius. Turnebus. Certe *Veneri suem immolari quandoque Callimachus scribit. Factum id Argis adnotavit historia.* Cœl. Rhodig. lib. 25. cap. 26. *Apud Tussas autem in Ægypto Veneri, quæ ibi Cornuta colitur, vaccam sacrificari:* refert Alex. ab Alex. lib. 3. cap. 12. Aiunt vero, primis quidem seculis incruenta fuisse quævis sacrificia litatumque duntaxat arborum fructibus, ramis, foliis, herbis: at postea usum invaluisse mactandi victimas Diis quibuslibet, ipsique Veneri.

ODE XX.

Mæcenati ſpondet convivium, ſed frugale.

O dilecte Mæcenas eques, apud me quidem *mediocribus in poculis bibes ignobile Sabinum, quod egomet illivi Græco fictili reclusum; quando in amphitheatro acclamationes tibi conceſſæ fuerunt tantæ, ut applausum iterarent tibi litora patrii fluvii, pariter & ad-*

VILE potabis modicis Sabinum [83]
Cantharis, Græca quod ego ipſe teſta
Conditum levi, datus in theatro [84]
Cum tibi plauſus,
Care Mæcenas eques: ut paterni
Fluminis ripæ, ſimul & jocoſa

ANNOTATIONES.

Hæc Ode ejuſdem eſt metri, ut ſupra 2. *Jam ſatis terris.*

1. *Vile potabis, &c.*] Proſecturus erat Mæcenas ſeu in Apuliam [ut vult Cruquius ex Divæi codice, quod idem notat Lubinus] ſeu quovis alio: anteo vero ſe Horatio pro ſumma inter eos familiaritate convivam fore ſignificarat. Hac Ode reſcribit Horatius Mæcenati, gratum id ſibi quidem, at pro ſua tenuitate tenue fore convivium; cœnæque ea, ut ex more proponit *Sabinum vinum*, ut erudite monet Theod. Marcil.

Sabinum.] Non quale tu habes in cellariis, generoſum bibes apud me: ſed tantummodo *vile* & modicum: nempe vinum vel ex *uva Biturica, quæ in eligendo ſolo moroſa, pingui putreſcit, gracili omnino non provenit: mediam temperiem delicate quærit, ob hoc Sabinis collibus familiaris.* Ex Plin. l. 14. c. 2. vel e *vinaciolis, quam ſolt novere Sabini ac Laurenti:* ex eodem ibid. c. 3. Athenæus autem l. 1. c. 21. ait. *Inter Italica vina leviſſimum eſſe Sabinum, potuique tempeſtivum ab anno ſeptimo uſque ad decimum quintum.*

Modicis Cantharis.] *A petits broes. Angl.* in little Cups. Pro quolibet vaſe hic ponitur *cantharus*, quidem non parvum eſt vas, cum Sileno attribuatur perquam ebrioſo, graviſque appelletur Eclog 6.

Et gravis attrita pendebat cantharus anſa.

Xenarchus apud Athen. lib. 11. cap. 6.

Ne effunde, O puer, in argenteum poculum; ſed potius in profundum cantharum. Ib. Epigenes. *At cantharos nunc non fiugunt amplos illos & capaces, ſed humilia pocula,* &c.

2. *Græca quod ego ipſe teſta Conditum levi.*] Vinum alioqui non exquiſitum ex eo commendat Horatius, quod ipſe ſtudioſe condiderit, condierit, obturarit, notarit. Quatuor iſta nempe veteres vinum ſervaturi faciebant: diffundebant in vaſa: deinde condiebant *admiſta calce, ſale, croco, reſina, pice, &c. ut odor vino contingeret & ſaporis acumen,* ex Plin. lib. 4 cap. 19, 20. & 21. tum diligenter obturabant atque illinibant pice, gypſo, limo. Docet Columella lib ult. & Plin. cit. *Picari dolia oportere, dein perfundi aqua marina, aut ſalſa poſtea cinere ſarmenti aſpergi.* Et paulo poſt, *Sic opercula doliorum medicanda, addita maſtiche ac pice.* Perſ. vero Sat. 4 v. 29.

Seriolæ veteris metuens deradere limum,
Ingemit:

Denique notabant quale vinum et quo tempore conditum fuiſſet. Id paſſim obſervare eſt: & poſtea notabimus pluribus locis. Hic ergo priora tria quatuor verbis exprimuntur, quartum ſequentibus. *Græca teſta conditum levi,* inquit, *datus in theatro cum tibi plauſus.* Quaſi diceret: condidi, ſeu in vaſi infudi: *Græca teſta,* vel ſuper fæcem vini Græci, vel in doliis in quibus ante fuerat vinum Græcum, ut ita vis Sabino ſaporque accederet. Tertio *levi,* ſeu pice, ſeu gypſo. Demum tempus notat, addendo: *Cum datus tibi plauſus, &c.*

Teſta Græca.] Cado teſtaceo quod vaſis genus e Græcia ortum Plin. lib. 14. cap 21. cit. *Circa Alpes ligneis vaſis condunt, circuliſque cingunt.* Quibus verbis oſtendit Romæ ita vaſa nondum tunc in uſu fuiſſe.

3. *Datus in theatro Cum tibi plauſus.*] Jucunde ſimul & honorifice refricat Horatius Mæcenati memoriam dati per Populum Romanum plauſus, ſeu cum ad ſpectacula veniſſet; ſolebant enim viri graves ac de Republica bene meriti acclamationibus excipi: ſeu cum ludos ipſe exhibuiſſet pro ſua liberalitate magnificos: ſeu ob lætitiam recuperatæ a Mæcenate valetudinis, varias enim varii plauſus hujus cauſas comminiſcuntur.

5. *Eques.*] Modeſtia hic Mæcenatis celebratur, qui cum ſummos quoſque capeſſere magiſtratus potuiſſet, oblatos etiam recuſavit, & Equeſtri dignitate contentus vixit. Propert l. 3. Ecl. 9.

Mæcenas Eques Etruſco de ſanguine Regum,
Intra fortunam qui cupis eſſe tuam.

Ut paterni Fluminis ripæ, &c.] Tantus porro fuit ille plauſus, ut inde perſonaret ripæ Tibe-

Redderet

Redderet laudes tibi Vaticani
Montis imago.
Cæcubum, & prælo domitam Caleno.
Tu bibes uvam. Mea nec Falernæ [85]
Temperant vites, neque Formiani 11
Pocula colles.

umbratio feſtiva collis Vaticani. Tu domi *potabis Cæcubum atque uvam* in *torculari Caleno preſſam* Nam certe *mea vaſa neque Falerni condiunt racemi, nec montes Formiani.*

ANNOTATIONES.

tis ſcaturientis in Hetruria, quæ Mæcenatis patria erat: necnon acclamantium voces ingeminaret Echo reſidens in concavis locis apud montem Vaticanum, qui theatro Pompeii proximus, ſicut & fluvius Tiberis.

7. *Vaticani Montis.*] Hic unus e collibus quibus Roma inædificata eſt, adhuc retinet vetus nomen, inſuper autem oſtentat inſignem S. Petri Baſilicam, & palatium Pontificium dictus eſt: a vaticiniis illic edi pridem ſolitis. Vide Gell. lib. 16. cap. 17.

8. *Imago.*] Repetitio vocis, & acclamationum populi repercuſſio facta in monte. *Jocoſa.*] Quia jocari videtur Echo, dum ultima tantum verba repetit atque ingeminat. Supra Od. 12.

Recinat jocoſa nomen imago.

Virgil.

Saxa ſonant, vociſque offenſa reſultat imago.

Tullius Tuſcul. 3. initio, ſimile quid habet ubi ſcribit: *Popularem gloriam in ſumma inanitate verſari*, neque hanc eſſe *eminentem virtutis effigiem, ſed adumbratam imaginem gloriæ.* Additque, *Eſt enim gloria ſolida quædam res, & expreſſa, non adumbrata. Ea eſt conſentiens laus bonorum incorrupta vox bene judicantium de excellenti virtute. Ea virtuti reſonat, tanquam imago gloriæ.*

9. *Cæcubum, & prælo domitam Caleno Tu bibes, &c.*] Tu quidem apud te bibes vina ejuſmodi haud vulgaria, non ita vero apud me. Exquiſita certe vina ſectatum eſſe Mæcenatem indicat, quod ejus nomine quædam celebrata ſint ac Mæcenatiana dicta: que quidem refert & inter generoſa cenſet Plinius lib. 14. cap. 6.

Cæcubum.] Cæcubus mons Latii ad ſinum Cajetanum, Fundis vicinus & Amyclis optimi vini ferax. Martial. lib. 13. Epigram. 115.

Cæcuba Fundanis generoſa coquuntur Amyclis:
Vitis & in media nata palude viret.

Plin. l. 14. c. 6. *Generoſitas celeberrima in paluſtribus populetis.* Athen. l. 1. c. 22. ex Galeno ſcribit, *Cæcubum generoſum, firmum, infeſtum capiti non niſi poſt annos plures vetuſtum.* Porro non a loco dictum vult Cæcubum Galenus variis locis, ſed ita vocari vetuſtiſſimum quodlibet & ob vetuſtatem fulvum.

Caleno.] Cales, vel Calenum, urbs Campaniæ ſeu regni Neapolitani, in provincia terræ Laboris: a Cala Boleæ filio Argonauta, ut ferunt, condita; fertilem habet agrum vino generoſo: nec minus celebrem aqua temulentos faciente, ſi Plinio fides. Athen. cit. *Calenum lene magis quam Falernum ſtomacho placet,* ὁ Καλενὸς κεῖφος τῷ Φαλέρνῳ ἰσχυμαχίτερος.

10. *Mea nec Falernæ.*] Mea vina non ſunt e nobilioribus.

Falernæ.] Cui non audita fama vini e monte & agro Falerno in Campania? De ea Strabo lib. 5. Athen. cit. *Falernum anno decimo tempeſtivum eſſe potui, &c.* Plin. cit. *Secunda nobilitas Falerno.* Lib. vero 23. cap. 1. ejus ſalubritatem perſequitur, ſicut & aliorum.

11. *Formiani.*] Et hoc celebre vinum erat ex agro Formiano in Campania, non procul Caieta. Athen. cit. *Formianum fiatim viget.*

ODE XXI. In DIANAM & APOLLINEM.

Molles puellæ canitæ Dianam: adoleſcentuli canite Apollinem crinitum, & Latonam omnino charam ſummo Jovi. Vos celebrate *gaudentem fluminibus & ſilvarum* denſis *frondibus, quæcunque vel frigido extat Algido, vel nemoribus umbroſis Erymanthi, vel Cragi viridantis. Vos, ô maſculi, tot encomiis efferte Tempe,*

Dianam teneræ dicite virgines,
Intonſum pueri dicite Cynthium, [86]
Latonamque ſupremo
Dilectam penitus Jovi.
Vos lætam fluviis, & nemorum coma,
Quæcunque aut gelido prominet Algido,
Nigris aut Erymanthi
Sylvis, aut viridis Cragi. [87]
Vos Tempe totidem tollite laudibus,

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod ſupra Ode 5.

Triplex apud Horatium carmen ſeculare inſcriptum legimus. Unum tamen ludis ſecularibus decantatum; illud nempe quod eſt poſt Epodos: alia Duo, (ut volunt quidam) hoc ſcilicet & Ode 6. libri quarti ludis Apollinaribus, de quorum origine fuſe diſſerit Macrob. l. 1. Saturn. c. 17. Eſt hic igitur Hymnus Appollini & Dianæ, Diis averruncis & ἀλεξικάκοις, dedicatus, ut mala in hoſtes avertant, Populo vero Romano ſecuritatem, ſanitatem, frugumque abundantiam impertiant: Auguſtum autem Principem diu ſervent. De ſeculari carmine plura ſuo loco.

1. *Dianam.*] Hanc forte priorem invocat, quia prior nata parturienti fratrem geminum Apollinem matri Latonæ obſtetricis officium præſtitiſſe fertur: *Dicite virgines*, his mandabatur cantandum carmen in honorem Deorum, quia *caſta placent ſuperis.*

2. *Intonſum.*] Pindaro ἀκειρεκόμην, *non raſo capillo.* Nimirum ob radios ſolares: vide Macrob. ante cit. & ob perpetuam juventutem. Tibull.

Solis æterna eſt Phœbo Bacchoque juventus:
Et decet intonſus crinis utrumque Deum.

Pueri.] Tit. Liv. lib. 31. *Carmen ab ter novenis virginibus cani per urbem juſſerunt.* Et lib. 37. *Decem ingenui, decem virgines, patrimi omnes matrimique ad id ſacrificium adhibiti.* Zoſimus Hiſtor. novæ lib. 11. *Ter novem pueri illuſtres totidemque puellæ.* Flav. Vopiſcus Aurelian. *Patrimis matrimiſque pueris carmen indicite.*

Dicite Cynthium.] Apollinem qui natus apud Cynthum montem in Delo inſula. Hunc vero pariter & Dianam præcipue celebrat, quod eorum oraculis motus Æneas in Italiam venit. Æneid. 3. v. 97. & 381. Æneid. 4. v. 345. Æneid. 6. initio, v. 67. ubi ſic præeatur Æneas.

Da Latio conſidere Teucros: . . . .
Tum Phœbo & Triviæ ſolido de marmore templa
Inſtituam, feſtosque dies de nomine Phœbi.

In carmine ſeculari poſtea Horatius ad Apollinem & Dianam.

Roma ſi veſtrum eſt opus.

3. *Latonam.*] Hæc velut Apollinis & Dianæ mater ab Horatio jungitur hic iis Numinibus, quibus edebantur Ludi Seculares. Ita vero recenſentur ab Zoſimo cit. *Jupiter, Juno, Apollo, Diana, Parcæ, Lucina, Ceres, Pluto, Proſerpina.*

4. *Dilectam penitus Jovi.*] Et quidem tanta Junonis zelotypia, ut eam pellicem ejuſque fœtus omni conatu perdere tentarit, immiſſo adverſus prægnantem Pythone ſerpente; incaſſum tamen. Varias enim illa regiones fugiendo pervagata, apulit in Ortygiam inſulam, quæ & Delos nominata: Ubi ex Jove Dianam & Apollinem uno partu edidit. Vide Ovidium. Macrob. cit. &c.

5. *Vos lætam fluviis, & nemorum coma.*] Vos, O virgines, laudate virginem Dianam propterea gaudentem *ſilvis* ac venatione, ut viorum fugiat conſortium; *fluviis* autem in quibus abſtergeret ſudorem in ſectando feras contractum, Ovid. Metam. 3.

Hic dea ſylvarum venatu feſſa ſolebat
Virgineos artus liquido profundere rore.

6. *Quæcunque aut gelido prominet, &c.*] Sive in *Algido* Latii, ab urbe paſſ. 20000. ſive in *Erymantho* Arcadiæ, ſive in *Crago*, Lyciæ montibus. In hoc aiunt fuiſſe agreſtium Deorum antra. Apud *Erymanthum* venari Diana ſcribitur Homer. Odyſſ. 6. *Algidum* denique perinde ac Aventinum tenere, ſeu in iis dominari jactata Diana Carmine ſeculari, ſub finem.

9. *Vos Tempe totidem, &c.*] Vos autem, O caſti pueri, canite loca Phœbo dilecta, velut *Tempe* in Theſſalia, crebris lauris, quæ ſacræ ſunt Apollini, præcipuaque amœnitatæ inclyta: *Delum* item inſulam ejus ortu, ſummaque eam ob rem religione nobilem ac reverendam. Cic Ver. 3. n. 47. & ſeq. *Apollinem tu Delium ſpoliare auſus es? Illinc tu templo,*

Natalemque;

Natalemque, mares, Delon Apollinis,
Inſignemque pharetra,
Fraternaque humerum lyra.
Hic bellum lacrymoſum, hic miſeram famem[88]
Peſtemque a populo, & principe Cæſare, in
Perſas, atque Britannos
Veſtra motus aget prece.

& Delum Phœbi natalibus inclytam; *& ſcapulam* ejus *exornatam pharetrâ, & fratris citharâ. Veſtris ille votis exoratus, à plebe & Auguſto Imperatore luctuoſum bellum ac famem ærumnoſam, atque luem propulſabit ad Perſas & Britannos.*

ANNOTATIONES.

tam antiquo, tam ſancto, tam religioſo manus impias ac ſacrilegas affere conatus es? . . . . proditum memoriæ ac literis Latonam ex longo errore & fuga gravidam, & jam ad pariendum vicinam, temporibus exactis, fugiſſe Delum, atque ibi Apollinem ac Dianam peperiſſe: qua ex opinione hominum, illa inſula eorum Deorum ſacra putatur: tantaque ejus auctoritas religionis & eſt, & ſemper fuit, ut ne Perſæ quidem, cum bellum toti Græciæ, Diis hominibuſq; indixiſſent, & mille numero navium claſſem ad Delum appuliſſent, quidquam conarentur aut violare aut attingere.

Tempe.] Plin. l. 4. c. 8. *Inter Oſſam & Olympum nemoroſa convalle . . . . Tempe vocantur quinque millium paſſuum longitudine, & ferme ſeſquijugeri latitudine ultra viſum hominis attollentibus ſe dextera lævaque leniter convexis jugis: intus ſua luce viridante allabitur Peneus viridis calculo, amœnus circa ripas gramine, canorus avium concentu.*

10 *Delon.*] Plin. mox cit. cap. 12. *Longe clariſſima, Cycladum media, templo Apollinis & mercatu celebrata Delos: quæ diu fluctuata, ut proditur, ſola motum terræ non ſenſit ad M. Varronis ætatem . . . . . hanc Ariſtoteles ita appellatam prodidit, quoniam repente apparuerit enata . . . . . Cynthiam, Ortigiam, &c. alii vocant . . . . cingitur quinque millibus paſſuum: aſſurgit Cyntho monte.* Et ſub finem ejuſdem cap. ſcribit, *Hyperboreos frugum primitias ſolitos Delon mittere Apollini, quem præcipue colunt. Virgines ferebant eas, hoſpitiis gentium per annos aliquot venerabiles, &c.*

11. *Inſignemque pharetra.*] Jaculandi peritus habitus eſt ſemper Phœbus, atq; *certa metuendus ſagitta*, ut eſt Od. 12 ſupra: tum ob interfectum Pythonem ſerpentem, occiſoſque Niobæ filios. Adde Virgil. Æneid. 6. v. 57. tum vero quod radiis in mortales ferventi æſtu vibratis, morbos peſtemq; gignat. De quo Macrob. cit. cap. 17. lib. 1. Saturn.

12. *Fraternaque humerum lyra.*] Inſignem etiam lyræ inventione & melodia ipſi quidem a Mercurio conceſſa: quæ fuſe explicui Annot. ad Od. 10. ſupra. *Fraterna.*] Apollo & Mercurius, fratres noſcuntur, ambo nimirum ex eodem patre Jove procreati, hic quidem Maia genitrice, ille vero Latona Cœi Titanis filia, ut ſupra jam dictum.

13. *Hic bellum lacrymoſum, &c.*] Apollo Deus averruncus prece veſtra permotus in hoſtes depellet impendentia nobis mala: *Bellum* matribus filios amittentibus ac deflentibus deteſtatum, ut eſt Od. 1. *Famem* qua nihil miſerabilius, cum proprios aliquando filios parentes comederint, urgente fame. *Peſtem* denique e fame ſæpius exortam; tria nempe mala omnium maxime formidanda.

15. *In Perſas atque Britannos.*] Ab Auguſto Cæſare feliciter Rempublicam adminiſtrante Phœbus dicta avertet mala in hoſtes Populi Romani *Perſas*, qui pro Parthis hic poſiti videntur; quos ille per Ventidium legatum ſubegit. Sueton. Flor. *Britannos*, hodie *Anglos*, de quibus Virgil. Eclog. 1.

Toto diviſos orbe Britannos.

ODE XXII.

Innocentiam ubique tutam esse.

O Fusce, quisquis *innocenter vivit & sine crimine, non habet opus Maurorum telis, nec arcu, nec pharetrâ plenâ sagittis toxico infectis. Seu ambules per Syrtes fervidas, seu per Caucasum hospitibus carentem, seu* per *regiones quas alluit Hydaspes fabulis celebratus. Enimvero* nuper *in Sabina silva, dum canarem Lalagen meam* amicam, *atque præ-*

INteger vitæ, scelerisque purus
Non eget Mauri jaculis neque arcu,
Nec venenatis gravida sagittis,
Fusce, pharetra.
Sive per Syrtes iter æstuosas, [89] 4
Sive facturus per inhospitalem
Caucasum, vel quæ loca fabulosus
Lambit Hydaspes.
Namque me sylva lupus in Sabina,
Dum meam canto Lalagen, & ultra

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Od. 2.

Eidem hanc Odem, atque Epistolam decimam ejusdem fere argumenti scribit Horatius, Aristio Fusco, viro probo, Grammatico, amico. Apud bonum morum integritatem laudat: amico declinatum a se vitæ periculum significat; Philologo dictionum & verborum elegantia studiose velificatur. Hæc tria Lector, observa, dum ego cætera persequor.

2. *Non eget Mauri jaculis, &c.*] Vir innocens sua satis probitate tutus, armis non eget, quibus arceat quævis pericula. *Mauri*, quidam legunt *Mauris*. Hi jaculatores eximii pedem efferre domo vix audent sine telis, ob frequentiam ferarum a quibus discrimen imminet. Herodian. Ælian. lib. 14. de Animal. cap. 5. Mauritania Africæ regio Barbarica, ubi nunc regna Fessanum, Marochium, Tremissenum, Algerianum.

3. *Venenatis sagittis.*] Plin. lib. 18. cap. 1. *Quod animal tela sua, excepto homine, venenis tingit? Nos & sagittas ungimus, ac ferro ipsi nocentius aliquid damus . . . a nullo animalium, præter hominem, veneno pugnatur alieno.* Vide Cœl. Rhodig. l. 23. c. 1c. ubi de multiplici ratione tela veneno imbuendi plura.

5. *Syrtes æstuosas.*] Non de Syrtibus maritimis hic agitur; sed de arenosis iis locis Africæ, apud Libyam, Solis ardore sabulique siccitate æstuantibus seu fervidis, per quæ iter fieri nequit nisi ex siderum observatione, & cum magno quidem vitæ periculo, tum a feris, venenosisque animalibus cum ob volubiles arenæ cumulos, quos ventus tollit ac transfert. Prudent. in Apotheosi, cap. 4. adversus Judæos.

Nec responsa refert Libycis in Syrtibus Ammon.

6. *Inhospitalem Caucasum.*] Asiæ montem altissimum atque celebratissimum, vel ob Prometheum, quem ibi fabulantur vinctum, ejusque jecur ab aquila perpetuo arrodi. *Inhospitalem*, ob nives assiduas inhabitatum, item ob scopulos, unde Virgil. Æneid. 4.

Cautibus horrens
Caucasus.

Mons ille inter duo maria Caspium & Euxinum, tantæ fertur altitudinis, ut ejus vertex ad tertiam noctis partem Solis radiis illustretur. Vide Aristot. Meteor. 1. c. 3. Quint. Curt. lib. 7. ejus pars a quibusdam creditur mons Ararath versus Armeniam, in quo post diluvium quievit arca Noë.

7. *Vel quæ loca fabulosus Lambit Hydaspes.*] Per Indiam nimirum. Duplex est Hydaspes fluvius in Asia: Alter Medos aluit, & hinc Georgic. 4. dicitur *Medus Hydaspes*: alter Indiam citeriorem irrigat, hodie *Rouvey*, fuitque terminus victoriarum Alexandri Magni; in Indum illabitur, apud Nysam urbem: unde a Lucano lib. 8. vocatur *Nysæus Hydaspes*. Hic porro nuncupatur *fabulosus*, quoniam multa de illo fabulantur; ut quod arenam volvat auream; quod gemmas ferat: unde *aurifer* Claudiano, *gemmifer* Senecæ Trag. in Medea appellatur, quod tanto sonitu vortices agat, undas collidat, spumas attollat, ut non sine trepidatione procul adspiciatur: atque remiges Alexandri Magni reddiderit attonitos ac stupentes: ipsis etiam gubernatoribus rei novitate suspensis. Arrian. lib. 6. paulo post initium.

9. *Sabina.*] Hæc Italiæ regio pridem Latium inter Umbriam atque Hetruriam adhuc nomen servat, sed angustiores habet fines: in ditione Pontificia continetur.

10. *Dum meam canto Lalagen.*] Dum meditor & compono de amoribus meis in Lalagen

Terminum

Terminum curis vagor expeditus,
Fugit inermem:
Quale portentum neque militaris
Daunia in latis alit eſculetis,
Nec Jubæ tellus generat, leonum
Arida nutrix.
Pone me, pigris ubi nulla campis
Arbor æſtiva recreatur aura:
Quod latus mundi nebulæ, maluſque
Jupiter urget:

ter limites exerrarem liber ab omni ſolicitudine, armis licet deſtitutum vitavit me lupus: Quale monſtrum haud nutrit Apulia bellicoſa in patentibus eſculetis, nec gignit terra Jubæ ſicca leonum altrix. Colloca me in agris ſterilibus, ubi nulla arbor fovetur tepenti aëre; quam orbis partem infeſtant nubila, & malignus Jupiter:

ANNOTATIONES.

verſus & carmen: *& ultra terminum vagor:* cum æſtro poetico & amatorio abreptus in ſylvam aliquanto longius progredior, non advertens incidi in lupum ingentem & magnitudine portentoſum, qui tamen non modo non læſit, ſed ſponte me licet *inermem fugit.*

11. *Curis expeditus.*] Quidam legunt *expeditis*, perinde eſt.

12. *Fugit inermem.*] Meam reveritus innocentiam, non armis territus ille lupus ceſſit fugitque, inquit Poëta. S. Auguſt. lib. 1. contra Julianum: *Omnes beſtiæ*, inquit, *ante peccatum homini erant ſubjectæ. Quod autem nunc nocent, pœna primi eſt peccati. A principatu decidimus; a fiducia, & honore.* Ille quidem principatus utcunque eſt reſtitutus, poſt diluvium Deo Noë & filiis ejus loquente. Geneſ. cap. 9. *Sit terror veſter ac tremor ſuper cuncta animalia terræ*: unde S. Ambroſ. Epiſt. 38. *Feræ ſuos morſus ſæpe ſuſpenderunt revocante ſono vocis humanæ. Leones ipſos videmus, ſi vox hominis reſultarit, prædam dimittere: parati & urſos incitari ac revocari vocibus.* At cum ſanctitate morum ac vitæ integritate, ad priorem innocentiam atque ad plenam apud Deum gratiam homo rediit, tum certe beſtiis, ut in felici quondam illo ſtatu, dominatur plene & ad arbitrium. Sic leones in eremo dejecta cervice ad S. Antonium accedentes ejus manus ac pedes lingebant: Serpens Hilarioni morem geſſit, duo dracones Ammoni, crocodilus Heleno, leæna Joanni Abbati, hyæna Macario Alexandrino, &c. ſi legendis fides.

13. *Quale portentum, &c.*] Talis ac tantus erat lupus iſte, ut major haud occurat bellua ſive in Apuliæ ſilvis, ſive in Libyæ deſertis.

Militaris Daunia.] A Dauno rege, Diomedis, ut aiunt, ſocero, Daunia dicta eſt, olim Italiæ regio quædam in Apulia, hodie *la Capitanata*; alluitur Adriatico mari, regni pars eſt Neapolitani. Synecdoch. Vide Plin. lib. 3. cap. 11. & alibi. *Militaris*, aptos habens militiæ viros bene multos.

14. *In latis eſculetis.*] In late patentibus ſilvis, quæ conſitæ ſunt eſculis arboribus glandiferis: Plin. lib. 16. *Jovi ſacris* Lib. 12. & 1. *Arborum genera Numinibus dicata . . . . Jovi eſculus, Apollini laurus, Minervæ olea, Veneri myrtus, Herculi populus.*

15. *Nec Jubæ tellus.*] Mauritania, in qua regnavit Juba, qui Pompeio addictus, Cæſari primum acriter reſtitit, & ab eo tandem debellatus eſt Plutarch. in Cæſare. Synec. ponitur pro Africa, cujus eſt pars verſus Occidentem. Plin. lib. 5. cap. 1.

Leonum Arida nutrix.] Tum arenarum ſiccitate; tum etiam aquarum penuria laborat & areſcit tota ille regio: leones aliaſque feras innumerabiles gignit. Vide Plin. l. 8. c. 16. ubi inter alia multa, ſic ait initio quidem: *Leoni præcipua generoſitas, tunc cum colla armiſq; veſtium jubæ . . . . Africa hæc maxime ſpectat, inopia aquarum ad paucos amnes congregantibus ſe feris. Ideo multiformes ibi animalium partus . . . unde vulgare dictum: Semper aliquid novi afferre Africam.* Vide & Cœl. Rhodig. lib. 13. cap. 8. & 19. ubi de leonum natura quæpiam differit non ſpernenda.

17. *Pone me, pigris ubi nulla, &c.*] Ergo intrepidus ubique fuero & ſecurus, etiamſi me ponas in terris horrorum incuti-entibus, vel ob nimium frigus, vel ob æſtum intolerabilem.

Ubi nulla campis Arbor, &c.] Apud utrumque mundi Polum Arcticum, & Antarcticum, ubi aſſiduum prope gelu terras facit ſteriles: longioreque Solis abſentia, per ſex nempe circiter menſes, *pigri* manent *campi*, *arborque nulla* creſcit, ubi *non æſtiva recreatur aura*: benigno carens eo tepore, quo plantis incrementum ac fœcunditas præſtatur. Hoc etiam *latus mundi* infeſtant ſemper *nebulæ*, quippe quas non diſcutit Sol; *maluſque Jupiter urget*, id eſt, rigidum, inſalubre, graveque cœlum, ſeu aer nunquam ſerenus & clemens. Ovid.

Triſte ſolum, ſterilis ſine fruge, ſine arbore tellus.
Frigus inest, illic habitant pallorque tremorque.

Pone

Conſtitue me *ſub curru Solis nimis vicini in regione ædificiis carente*, ubicunque *diligam Lalagen ſuaviter arridentem. ſuaviter* & *verba facientem.*

Pone ſub curru nimium propinqui [91]
Solis, in terra domibus negata,
Dulce ridentem Lalagen amabo,
Dulce loquentem.

ANNOTATIONES.

21. *Pone ſub curru nimium, &c.*] In Zona torrida, inter utrumque Tropicum, ubi ſol *nimium propinquus* terras adurit nulloſque proinde incolas ac domicilia permittit. Ovid. Metamorph. 1.

Quarum quæ media eſt, non eſt habitabilis æſtu.

In eo ſcilicet errore verſati ſunt antiqui, quo nos levarunt ii qui navigando peragrandoque totum orbem luſtrarunt, habitatoreſque non deeſſe iis in plagis viderunt, quas inhabitatas olim exiſtimavere. Neque eſt immodicus illic æſtus quem valde temperari conſtat noctium diebus æqualium longitudine. Adde quod ait Juſtinus lib. 9. initio: *Naturam, cum primum incrementa caloris ac frigoris regionibus diſtinxit, ſtatim ad locorum patientiam animalia quoque generaſſe: ſed & arborum atque frugum pro regionum conditione apte genera variata.* Compertum itaque modo eſt, & ſalubrem ſatis aerem, & frequentes adeſſe populos in regionibus Æquatori ſubjectis ac vicinis: v. g. in inſulis Java, Sumatra, Borneo, Maldivis, Delphina, ſeu Madagaſcaria, &c. In continentibus vero terris, apud Malacam, in Aſia, Guineam in Africa; in America vero, apud Caſtellam auream, Guaianam, Perúviam, &c.

ODE XXIII. Ad CHLOEN.

Ut jam nubilis haud ita viros fugiat.

O Chloë, me fugis velut hinnulus timidam parentem requirens per *montium devia, haud abſque inani formidine ventorem ac nemoris. Corde enim ac genibus contremiſcit,*

VItas hinnuleo me ſimilis, Chloë, [92]
Quærenti pavidam montibus aviis
Matrem, non ſine vano
Aurarum & ſiluæ metu.
Nam ſeu mobilibus viris inhorruit 5

ANNOTATIONES.

Metrum eſt idem quod ſupra Od. 5.

Arguit Horatius in Chloë id quod in ingenua maxime laudandum puella videri debeat. At proprie tum Veneri litat, cum queritur quod illa jam grandior non audeat abſente matre virum ſe alloqui, ſermoneſque miſcere.

1. *Vitas.*] Quibuſdam placet *vitat*. Verum, ut bene monet Theodorus Marcilius, Flaccum velle *vitas* liquet cum ſubjungit, *Atqui non ego te, &c.*

Hinnuleo ſimilis.] Tam meticuloſa quam hinnulus, cervi, damæ, aut capreoli pullus, a matre præſertim abſtractus.

Chloë.] Nomen adoleſcentulæ conveniens, Νάω γλόη eſt herba virens.

2. *Quærenti pavidam matrem.*] A qua exciavit. *Pavidam.*] Cerva enim ſemper timet ejuſque in fuga ſecuritatem natura conſtituit, tum a venatoribus, cum a feris.

Montibus aviis.] A trita nempe via declinare amant feræ.

4. *Siluæ*] Diæreſis. Sic Tibul. Eleg. 10. l. 1.

Diſſoluiſſe comas

5. *Nam ſeu mobilibus vitis inhorruit adventum foliis.*] Hanc in interpretatione ſecutus ſum lectionem, quæ Mureti eſt atque Scaligeri: quanquam non ſatisfacit. Quid enim hinnulo per nemus cervam matrem quærenti, cum vite? Legunt vulgo: *Nam ſeu mobilibus veris inhorruit adventus foliis*: ut ſit hypallage; pro, ſeu folia veris adventu inhorruere mota, ſcilicet vento quolibet tenui, puta Zephyro. Quod nec omnino placet. Quid ſi referatur ad vocem antecedentem, *ſiluæ*; legamuſque, planiori certe ſenſu ac ſententia: *Seu mobilibus veris inhorruit ad ventum foliis?* id eſt, Seu motis foliis ſilva inhorruit ad ventum levem. Zephyrum nempe veris comitem. Vel, *Seu mobilibus veris inhorruit adventu foliis*: id eſt, Seu tremuit ſilva foliis motis veris adventu, flante Zephyro nimirum.

Ad

Ad ventum foliis; ſeu virides rubum
Dimovere lacertæ,
Et corde & genibus tremit.
Atqui non ego te, tigris ut aſpera,
Gætuluſve leo, frangere perſequor.
Tandem deſine matrem
Tempeſtiva ſequi viro.

[93] *ſive frondes vitis leves aurâ concutiuntur; ſive lacertæ virides dumum commovent. Verum ego te nequaquam inſequor, ut dilacerem quaſi tigris violenta, aut leo è Gætulia. Ergo viro matura deſine aliquando genitrici inhærere.*

ANNOTATIONES.

6. *Seu virides rubum Dimovere lacertæ.*] Sive latentes in rubo lacertæ, diſcurrendo ſtrepitum edidere, tantulum commoventes fruticem & ſpinas: tum vero hinnuleus trepidat, cor palpitat, & genua labant. De *lacertis* vide Plin. lib. 8. cap. 39. & alibi.

9. *Atqui non ego te, tigris ut aſpera, &c.*] Ego non nocendi, ſed amandi cupiditate perſequor te, Chloe: cur me fugis? Apud Ovid. Apollo Daphnen inſequens:

Nympha, precor, Penea, mane: non inſequor hoſtis:
Nympha, mane. Sic agna lupum, ſic cerva leonem,
Sic fugiunt aquilam penna trepidante columbæ.

Tigris ut aſpera.] Hujus tanta fertur crudelitas, ut ſponte hominem petat, cum reliquæ feræ, niſi fames aut ira ſtimulet, ultro fugiant. Plin. lib. 8. cap. 18. *Tigrin Hircani & Indi ferunt animal velocitatis tremendæ, &c.*

Gætuluſve leo.] *Gætulia tota ad flumen Nigrin, qui Africam ab Æthiopia dirimit:* inquit Plin. lib. 5. cap. 4. lib. vero 8. c. 16. *Leoni tantum ex feris clementia in ſupplices: proſtratis parcit: & ubi ſævit, in viros prius quam in feminas fremit: infantes non niſi magna fame. Credit Libya intellectum pervenire ad eos precum. Captivam certe Gætuliæ reducem audivi, multorum in ſilvis impetum a ſe mitigatum alloquio, auſam dicere ſe feminam, profugam, infirmam, ſupplicem animalis omnium generoſiſſimi cæteriſque imperantis, indignam ejus gloria prædam. Varia circa hæc opinio, &c.* Gætulia Libyæ interioris regio, hodie *Biledulgerid*, magnam habere ferarum copiam a nemine ignoratur.

Frangere perſequor.] Phraſis Græca.

ODE XXIV. Ad VIRGILIUM.

De morte Quintilii Vari.

QUis deſiderio ſit pudor, aut modus
Tam chari capitis? Præcipe lugubres

[94] *Quæ ſit verecundia, vel finis dolori, ob jacturam viri adeo dilecti? Doce querulum cor-*

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod ſupra Ode 6.

Suas Horatius querelas jungit lachrymis & querimoniis Virgilii dilectum caput morte ſublatum deflentis; ejuſque dolorem dividit artificioſe quidem, ut imminuat atque conſoletur. Vult Sigonius proſopopœiam eſſe & dialogum Virgilii & Melpomenes, quos Horatius inducit: illum a Muſa conſilium opemque implorantem, duabus ſtrophis prioribus: hanc ſpondentem deinceps & conſolantem, ab his verbis, *Multis, ille bonis, &c.* Sigon. emendat. lib. 2.

1. *Quis deſiderio ſit pudor, &c.*] Quem dolere pudeat, quis luctui modum putet adhibendum, amiſſo tam charo capite? Seneca tamen Epiſt. 100. ſic præcipit: *Eſt aliquis & dolendi decor: hic ſapienti ſervandus eſt: & quemadmodum in cæteris rebus; ita & in lacrymis aliquid ſat eſt. Imprudentium ut gaudia, ſic dolores exundavere. Æquo animo excipe neceſſaria.*

2. *Chari capitis.*] Eam dicendi formam Græcis Homeroque imprimis amatam notat Euſtath. Sic Odyſſ. Penelope de abſente de Ulyſſe:

Τοίην κεφαλὴν ποθέω, Τεῦκρε φίλη κεφαλή.
Tale caput deſidero, Teucer charum caput.

Hanc & Latini uſurparunt, *Lepidum caput, &c.*

Præcipe lugubres, &c.] Quidam legunt, *lugubris*, & ſubaudiunt, *Dea*: hoc ſenſu: O Melpomene, lugubris cantus Dea, præcipe modum lugendi tam dilectum caput. Hanc vero Muſam præ cæteris invocat, utpote inventricem Tragœdiæ, rebuſque mœſtis præſidentem, Auſon. Eidyl. 20.

Melpomene Tragico proclamat mœſta beatu.

Cantus

men, ô Melpomene, cui genitor impertivit amœnam vocem cum lyrâ. An *igitur ſempiternus Varum ſomnus occupat? Cui verecundia, atque integra fides juſtitiæ germana, & veritas ſimplex, quando reperient ſimilem quemquam? Is* certe *plurimis occubuit probis lugendus*; at *nemini magis quam tibi, Maro. Tu religioſus incaſſum, eheu, Quintilium repetis a Numinibus, haud ſic conceſſum. Etiamſi dulcius*, quam *Thrax Orpheus, chordam pulſes arboribus auſcultatam, minimè* tamen *vita reddatur inani ſimulachro,*

Cantus Melpomene; cui liquidam pater
Vocem cum cithara dedit.
Ergo Quintilium perpetuus ſopor
Urget? Cui pudor, & juſtitiæ ſoror [91]
Incorrupta fides, nudaque veritas,
Quando ullum invenient parem?
Multis ille bonis flebilis occidit:
Nulli flebilior, quam tibi, Virgili.
Tu fruſtra pius, heu, non ita creditum
Poſcis Quintilium Deos.
Quod ſi Threicio blandius Orpheo
Auditam moderere arboribus fidem,
Non vanæ redeat ſanguis imagini [96]

ANNOTATIONES.

3. *Cui liquidam pater Vocem, &c.*] Muſæ ſunt filiæ Jovis & Mnemoſynæ. Melpomene a cantus ſuavitate dicta: μέλπομαι, *cano. Liquidam*, ſuavem, dulciter fluentem. Macrob. lib. 6. c. 3. ex Hoſtio poeta:

Si mihi linguæ
Centum, atque ora ſient totidem, voceſq; liquatæ. Perſ. Sat. 1. v 35.
Plorabile ſi quid Eliquat.

5. *Ergo Quintilium, &c.*] Exclamatio gravis index doloris. Sic amici luctum luctu ſuo evincere conatur; ſic & illi bitur in ejus animum, & majorem habens fidem ſolatium facilius admittat, imo & aliquantulum objurgationem. Sic bene utitur Poeta conſilio a Muſa, quam ſtatim invocavit, accepto.

Quintilium.] Vel Cremonenſem illum Virgilii atq; Horatii amicum, cujus meminit Euſeb. Chron. Olymp. 189. vel Præfectum Romani exercitus, qui cum tribus legionibus atque auxiliaribus copiis cæſus in Germania ab Arminio Germanorum rege Dio. l. 56. Sueton. Aug. c. 23.

Perpetuus ſopor.] Sic & *longus ſomnus*, pro morte. l. 3. Od. 11. v. 38.

6. *Cui pudor, &c.*] Breve ſed ingens Quintilii elogium. *Pudor*, quem Tull. de finibus 2. *Moderatorem cupiditatis* appellat. Hinc & de Orat. 1. n. 122. Craſſum ita laudat: *Fuit mirificus quidam in Craſſo pudor.*

Juſtitiæ ſoror Incorrupta fides.] Ex Platone juſtitia cum in Deos obſervatur, vocatur pietas; fides autem, cum erga homines. Tull. Offic. 1. n. 23. *Fundamentum juſtitiæ fides.* Et partit. orat. *Juſtitia erga Deos religio, erga parentes pietas, vulgo autem bonitas; creditis in rebus fides, in moderatione animi advertendi lenitas, amicitia in benevolentia nominatur.*

7. *Nudaque veritas.*] Cujus *magna vis, quæ contrà hominum calliditatem & ſolertiam per ſe ipſa defendat*, ut ait Tull. pro Cœlio: & Offic. 1. n. 109. *Sunt alii ſimplices & aperti, qui nihil ex occulto, nihil ex inſidiis agendum putant, veritatis cultores, fraudis inimici.*

9. *Multis ille bonis, &c.*] Legunt alii, *Multis ille quidem, &c. nulli flebilior quam tibi, Virgili*: utpote vir bonus, amicus, cognatus.

11. *Tu fruſtra pius, &c.*] Jam caſtigare incipit leniter immoderatum amici luctum: *Non ita creditum*, id eſt, non ea lege ut non moreretur. Scilicet quæ donantur non ſolent repoſci: at quæ credita & commiſſa ſunt, cum libuerit repetuntur. Quintilius ita creditus nobis ad tempus tandem ſine injuria capitur: imo tum creditor utitur jure ſuo. Vide ergo, Virgili, ne cum poſcis Quintilium Deos, videare non ſolum pius, heu! fruſtra, ſed & præpoſtere; atque in Deos iniquus. Lucret. lib. 3. ſub finem:

Vitaque mancupio nulli datur; omnibus uſu.

13. *Quod ſi Threicio.*] Alii legunt, *quid ſi*; Alii, *qui ſi* Et pro *non*, interrogative *num. Threicio blandius Orpheo, &c.* Adverte comparationem Virgilii cum Orpheo. Senſus eſt: noſti Orpheum arboribus cantus ſuavitate pertractis, a ſe demulcendum etiam ſperaſſe Inferorum tyrannum, ut Eurydicem uxorem morte ablatam redderet, ſed irrito & inani conatu: ſic tuetſi vincas Orpheum carminis dulcedine, haud tamen flectas Numina, ut Quintilium reſtituant.

15. *Non vanæ redeat ſanguis imagini.*] Non vita redeat mortuo, non anima remittatur in corpus exanime. Itaque *vanam imaginem* interpretari libet hominis umbram, manes. Virg. Æn. 4. 654.

Et nunc magna mei ſub terras ibit imago.

Et Æneid. 6. v. 292.

Et, ni docta comes tenues ſine corpore vitas
Admoneat volitare cava ſub imagine formæ,
Sanguis.] vita. Æneid. 9. v. 349.
Purpuream vomit ille animam,

Quam

Quam virga ſemel horrida
Non lenis precibus fata recludere,
Nigro compulerit Mercurius gregi.
Durum. Sed levius fit patientia
Quicquid corrigere eſt nefas.

quod tremendo ſemel caduceo ad turbam atram aggregârit Mercurius nequaquam facilis exorari, ut fata reſcindat. Grave quidem eſt illud: *at tolerabilius ferendo efficitur quodcunque immutare haud licet.*

ANNOTATIONES.

16. *Quam virga ſemel, &c.*] De caduceo Mercurii, ejuſque animas deducendi poteſtate, vide ſupra Ode 10. v. 13.

17. *Non lenis precibus fata recludere.*] Virgil. Georgic. 4. v. 469. de Orpheo.

Maneſque adiit, regemque tremendum;
Neſciaque humanis precibus aſſuescere corda.

Æneid. 6. v. 376.

Deſine fata Deum flecti ſperare precando.

18. *Nigro compulerit gregi.*] Cæteris Manibus aggregarit, & ad Plutonem perduxerit.

19. *Levius fit patientia Quicquid, &c.*] Euripid. Phœniſſ. Δεῖ φέρειν τὰ τῶν Θεῶν. Senec. *Optimum eſt pati quod emendare non poſſis.* Plaut. Captiv. *Decet id pati æquo animo: ſi id facietis, levior labos erit.* Virgil. Æneid. 5.

Superanda omnis fortuna ferendo eſt.

Ovid. Metamorph. 8.

Paupertatemque ferendo,
Effecere levem.

Contra vero, quiſquis mala neceſſaria impatienter & inique fert, quid aliud, quam novum ſibi dolorem creat, & malum malo addit? Ejuſmodi hominem, qui communia cunctis mortalibus incommoda reſpuit, egregie ſuggillat Juvenalis, & *gallinæ filium albæ*, per ludibrium vocat, Sat. 13. v. 141.

ODE XXV.

Lydiæ jam vetulæ amatoribus carenti inſultat.

PArcius junctas quatiunt feneſtras [97]
Ictibus crebris juvenes protervi,
Nec tibi ſomnos adimunt: amatque
Janua limen:
Quæ prius multum faciles movebat
Cardines. Audis minus & minus jam:
Me tuo longas pereunte noctes,
Lydia, dormis?

Feneſtras tuas clauſas rarius modo verberibus impetunt adoleſcentes procaces: neque tibi ſoporem auferunt: jamque limini adhærent fores, quæ antea valde volubiles agebant cardines. Infrequentius deinceps & infrequentius audis: dum ego tuus pereo Lydia, quieſcis longis noctibus?

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod ſupra Od. 2.

1. *Parcius junctas quatiunt, &c.*] Solebant juvenes meretricum fores ac feneſtras lapidibus quatere noctu quidem, ut aperire cogerent, ſeque admittere. Vide plura Annot. ad Od. 10. & 26. lib. 3.

3. *Amatque Janua limen.*] Janua vix diſcedit a limine, illudque videtur amare: jocus amarulentus, quo ſignificatur raro januam aperire, paucis adeuntibus, Lydiamque annis defloreſcentem cunctis faſtidientibus.

5. *Quæ prius multum faciles movebat Cardines.*] Uſu nempe aſſiduo volubilis erat cardo, vel bene unctus haud ſtrepebat, atque ut ait Plautus, *Lepidus non mutiebat*, dum *aperirentur ædes faſtiviſſime*; & paulo antea, *Belliſſimum hercle & tacturniſſimum oſtium*, quod *nunquam ullum verbum mutit, cumque aperitur, tacet; cumque noctu clanculum exit* meretricula, *tacet*. Curcul. Scen. 1. Item, *Placide egredere, ſonitum prohibe ſorum, & crepitum cardinum . . . . . ſuffundam aquulam.* Ibid. Scen. 3. init.

6. *Audis minus & minus jam, &c.*] Minus minuſque indies ad te mœchi ventitant: pauciores jam habes amatores, qui occentent fores tuas, id eſt, ante illas cantiones amatorias canant, qualis eſt Ode 10. lib. 3. qualis & hæc: *Me tuo longas pereunte noctes, Lydia, dormis:* id eſt, Me præ amore tuo contabeſcente, ſomnumque haud capiente, altum dormis: tu quieta valde ſtertis longas noctes, dum inquietum me ſollicitumque tui deſiderium excitat & vigilare cogit.

7. *Longas noctes.*] Expectanti nimirum & deſideranti longum ſemper videtur tempus.

Jam vetula plorabis vicissim adulteros superbos, contempta in angiportu deserto; dum Thrax ventus sævit gravius circa Lunæ inter menstrua; *quando libidinosus ardor, qui suevit equas reddere furiosas, inflammabitur ad hepar* tuum *ulceribus plenum; haud absque luctu, eo quod juventus bilaris hederâ virenti myrtoque subnigrâ lætetur amplius:*

Invicem mæchos anus arrogantes
Flebis, in solo levis angiportu, [98]
Thracio bacchante magis sub interlunia vento:
Cum tibi flagrans amor & libido
Quæ solet matres furiare equorum,
Sæviet circa jecur ulceroſum,
Non sine questu.
Læta quod pubes hedera virenti [99]
Gaudeat, pulla magis atque myrto,

ANNOTATIONES.

9. *Invicem mœchos arrogantes Flebis, &c.*] Tandem vices tuæ adventârunt: olim flore juventutis ac formæ superba depereuntes te ridebas adolescentes virosque quoslibet: jam anus facta frustra lucrum & mœchos quæres; hi vero te senio deformatam spernent arrogantes. Ovid. 3. Amor.

Tempus erit quo tu, quæ nunc excludis amantes,
Frigida desertâ nocte jacebis anus.

10. *In solo levis angiportu.*] Vaga, observans si quis triobolaris agaso commeet ad te: vel, amans leviter, juvenili more, & flens te despici: vel nullius pretii, jamque ab omnibus relicta *in angiportu* solivario & à pauciſſimis frequentato.

11. *Thracio bacchante magis, &c.*] Tumque frigidum perpetiere ventum: & sicut olim tui amatores eo algentes vidisti, & contempsisti: ita nunc alii te ridebunt sub dio pernoctantem. *Thracio vento*: hic respectu Græciæ Septentrionalis est: adde quod regio perquam frigida est Thracia: unde & officina ventorum appellata: atque in ea regnâsse Aquilo fertur: hinc apud Græcos Poetas, Thracius ventus, pro Aquilone passim usurpatur. Latini vero eam quoque dictionem imitati sunt, quanquam impropriè & κατα χρηστικῶς; quandoquidem ventus Septentrionalis in Italiam nequaquam à Thracia venit. Epod. 13.

Nunc mare, nunc silvæ
Threicio Aquilone sonant, &c.

Bacchante magis sub interlunia.] Eo tempore quod intercedit inter Duas Lunas, veterem & novam; id est, cum Luna non apparet, tum crebræ sunt tempestates, & frigidiores vehementioresque venti. Theophrast. libello de ventis, χειμερινώτεραι τῶν μηνῶν αἱ σύνοδοι *interlunia*: Plinius lib. 16. cap. 39. *Interlunium alii Lunæ coitum* (quia nempe tunc Sol cum Luna conjungitur & congreditur: Græci σύνοδον vel συνόδιον) *alii silentis Lunæ appellant*, & lib. 18. cap. 32. *In coitu, quod Interlunium vocant, cum apparere desierit.* Hoc porro Virgil. Lunæ silentium; Apul. Illunium, Varro intermenstruum nuncupat. Lege, si vacat, Cœl. Rhodig. lib. 20. cap. 32.

14. *Quæ solet matres furiare equorum.*] Rem explicat Virgil. Georgic. 3. v. 266.

Scilicet ante omnes furor est insignis equarum:
Et mentem Venus ipsa dedit, &c.

Prudent. lib. 1. contra Symmachum:

Advena quos profugus gignens, & equina libido
Intulit Italiæ: Tuscis namque ille puellis
Primus adhinnivit, simulato numine mœchus.

Huc etiam pertinet audax & elegans ea dictio quam in Pisonem adhibet Tullius: *Itaque admissarius iste, simul atque audivit à Philosopho voluptatem tantopere laudari, nihil expiscatus est: sic suos sensus voluptarios omnes incitavit, sic ad illius hanc orationem adhinnivit, ut non magistrum virtutis, sed auctorem libidinis à se illum inventum arbitraretur.*

15. *Sæviet circa jecur ulceroſum.*] Cum te libidinis agit furor talis, qualis esse solet equina, inflammabitque jecur tuum; tum certé mirum in modum discruciabere. *Jecur*, in quo amoris sedes est atque libidinis; ex Platone & aliis. *Ulceroſum*, intus libidine multa saucium, tectisque ulceribus corruptum. Non. Marcell. *Ulcus*, inquit, *tecta est & clausa malignitas.* Et Servius ex Varrone, *Vitium obscænæ libidinis ulcus vocatur.*

16. *Non sine queſtu; Læta quod pubes, &c.*] Neque poteris dolorem continere, quin erumpat in querimoniam, quod juvenes vetulam te fastidiant, marcescentem posthabeant; adolescentulas autem ætate virentes sectentur.

Hedera virenti Gaudeat, atque myrto.] Appositè comparat juvenculas, cum *hedera*, quæ facile adhæreſcit, & *sequax* vocatur à Persio in Prologo: Item cum *myrto*, quæ Veneri sacra est: cujus etiam color nigricans & constans est, & quod veteribus in formosis laudabatur, exhibet, teste nostro Poetâ in Epist. ad Pisones, v. 37.

Spectandum nigris oculis nigroque capillo.

Aridas

Aridas frondes hyemis ſodali
Dedicet Hebro.

ſicca vero folia conſecret Hebro hyemis ſocio.

ANNOTATIONES.

19. *Aridas frondes*, &c.] Vetulas cute contractâ & rugoſâ areſcentes non pluris faciat, quam aridas frondes arborum flumini adſitarum.

20. *Dedicet Hebro.*] Sponte relinquat, oblivioni tradat ac devoveat, non ſecus ac decidentes in flumen frondes circa autumnum. *Hiemis ſodali*, ob regionis illius frigus aſperrimum, ut ante dixi. Hebrus enim ex Hæmo fluens monte, Thraciam perſundit, ac in Ægeum mare delabitur. Indicat Horatius vultum mulieris jam marcidum non longe abeſſe à ſenili fœditate ac deformitate, quæ cum hyeme ſimilitudinem habet. Quidam legunt *Euro*: ut indicetur vilitas ac levitas ſcorti vetuli, per folia Euro vento ſeu quovis alio velut ad ludibrium volvi rapique ſolita. Scaliger mavult, *igni*; multaque in hac Ode carpit: at profecto κακοζηλία, toties litaſſe videatur. Judex ſit literator quiſque. En ejus reprehenſionis capita. Sic igitur ille: *Viceſſima quinta in humili genere dicendi eſt. Illa duo membra ſine copula non cohærent:*

Audis minus, & minus jam:
Me tuo longas pereunte noctes.
Lydia dormis.

Neque ſatis mollis illa locutio: flebis mœcho[3] arrogantes, *niſi addas* effectos.

Levem pro nuda videtur poſuiſſe, ſatis dura.

Illa quoque omnia, bacchante magis ſub interlunia vento, *videntur eſſe unum epithetum Boreæ: alioqui ipſo Boreæ frigidiora ſint.*

Ulceroſum, *non ſervit potius jecori indicando quam metro ſuſtinendo.*

Tu, lector erudite, hinc jam infers, ſine affectu eſſe oportere omnem Ariſtarchum; intelligiſque quam Cenſoria dignus interdum virga ſit magnus quiſque Cenſor.

ODE XXVI.

Ælium Lamiam egregie laudat.

MUſis amicus, triſtitiam & metus
Tradam protervis in mare Creticum.
Portare ventis: quis ſub Arcto
Rex gelidæ metuatur oræ:

[100] Ego *Muſis charus ægritudinem ac timores dabo procacibus ventis deferre in mare Creticum: nequaquam ſolicitus, quis ad* polum *Arcticum regionis frigidæ tyrannus timeatur;*

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod ſupra Ode 9.

1. *Muſis amicus*, &c.] Pulchram init Horatius laudandi viam, quæque à trita imperitorum conſuetudine longe recedat. Illi, ſi laudem quidem acervum congeſſerint, bellè ſe feciſſe exiſtimant. At ingenioſus Poeta Lamiam arte novâ celebrat. Primo cura liberum ſe ab omni jubet eſſe: tum ſe convertit ad Muſam, quaſi minus idoneum tanto ſe operi intelligat: illamque obteſtatur, ut Lamiæ coronam paret, hoc eſt, eum conſecret immortalitati. Hæc bene, ut omnia, notavit Parthenius Horatii adverſus maledicos acerrimus vindex.

Muſis amicus.] Nimirum quiſquis Muſas colit, earum præſidio tutus ac lætus ſemper eſſe debet: nemo vero iis ſedulam poteſt operam navare, quin omnem animi ſolicitudinem antea depoſuerit.

Carmina ſeceſſum ſcribentis & otia quærunt.

2. *Mare Creticum.*] Pro quolibet mari ponitur, mare quod proximum eſt Cretæ inſulæ maris Mediterranei ampliſſimæ, quæ hodie *Candia* vocitatur.

3. *Quis ſub Arcto.*] Quis dominetur & regnet ad Boream.

Sub Arcto.] Sub Urſa: quod cœleſte ſidus Septentrionale duplex eſt. Urſa Major, & Minor, quas Græci ἄρκτους nuncupant. Ab his Polus Arcticus dicitur ea pars orbis quæ axi & Aquiloni propinqua eſt. Ovid. Faſt. 3.

Eſſe duas Arctos, quarum Cynoſura petatur
Sidoniis, Helicen Graia carina notet.

4. *Gelidæ oræ.*] Ad utrumque polum ſævire frigus nemo neſcit. Ad Arcticum, mare congelatum ſeu glaciale, quod anni parte maxima gelu concretum ſit, omnibus auditu ſaltem cognitum. Vide Annot. ſupra Od. 22. v. 17. & ſeq. Terræ Arcticæ verſus Boream ſunt Spitzberga, Gronelandia, nova Dania, Eſtotilandia, &c. Has vero omninò Boreales non videtur habuiſſe in animo Horatius; ſed potius magis cognitas ipſius ævo, & paulo minus Septentrionales, nempe Britanniam, Scotiam, Germaniam, Daciam, Scythiam, &c.

Metuatur.] Reſpicit fortaſſe ad duas clades in Germania acceptas; de quibus Sueton. Octav. cap. 23.

quidve Tiridati formidinem incutiat. O Pimplea ſuavis, quæ puris fontibus delectaris, apricos flores colliga, corollam texe meo Lamiæ. Abſque te nihil juvant meæ laudes. Novis illum cantilenis, illum citharâ Lesbiâ æquum eſt conſecrari cum a te, cum a tuis ſororibus.

Quid Tiridatem terreat unice
Securus. O quæ fontibus integris [101]
Gaudes, apricos necte flores,
Necte meo Lamiæ coronam,
Pimplea dulcis. Nil ſine te mei
Proſunt honores. Hunc fidibus novis,
Hunc Lesbio ſacrare plectro,
Teque tuaſque decet ſorores.

ANNOTATIONES.

5. *Quid Tiridatem terreat.*] Is ejecto in exilium Phraate Parthorum rege, nobilitatis unanimi conſpiratione in locum ejus fuerat ſubrogatus: ut cum audiſſet maximo Scytharum auxilio Phraatem juvari ad recuperandum imperium, ita perterritus eſt, ut ad Auguſtum relicta Parthia fugerit. Hæc fuſe Juſtin. lib. 42. ſub finem. Dio. lib. 51, & 52. Plutarch. in Antonio, &c.

Unice Securus.] Quidam vocem, *unice*, referunt ad verbum *terreat*: alii jungunt cum hac voce, *ſecurus*: id eſt, Singulariter ego & maxime abjeci magnas curas de republica, & Imperiis exterarum gentium, ut Muſis vacem.

6. *O quæ fontibus integris Gaudes, &c.*] O Muſa tuum eſt laudare meum Lamiam; meos conatus parum valere intelligo: virum immortali dignum honore a te celebrari convenit. Ergo quod mihi imprudens ſumpſeram, tu tibi aſſumas æquum eſt.

7. *Apricos necte flores.*] Necte coronam ex optimis floribus in aprico naſcentibus, quibus exornes pro meritis meum amicum Ælium Lamiam.

8. *Lamiæ.*] Is anno poſt Horatii mortem octavo Conſul fuiſſe cum M. Servilio dicitur, ann. ab U. C. 755. Corn. Tacit. lib. 6. Annal. circa medium ita ſcribit, *Extremo anni mors Ælii Lamiæ funere Cenſorio celebrata; qui adminiſtrandæ Syriæ imagine tandem exſolutus, urbi præfuerat. Genus illi decorum, vivida ſenectus, & non permiſſa provincia dignationem addiderat.* Vide Od. 17. lib. 3.

9. *Pimplea.*] A Pimpla Macedoniæ monte pariter & fonte Muſis ſacro, Muſæ dictæ ſunt Pimpleæ & Pimpleides.

Nil ſine te.] Huc pertinet adagium Μηδὲ μουσῶν, quo ſignificatur ope Muſarum grave quodvis inceptum perfici.

10. *Hunc fidibus novis, &c.*] Præter ſolitum magnifico genere carminis vir tantus immortalitate conſecrandus eſt.

11. *Lesbio plectro.*] Carmine Sapphico & Alcaico: vel eximiis verſibus, quales fuere Alcæi & Sapphûs, qui in Lesbo Ægæi maris inſula nati. Hæc hodie *Metelina*, olim *Mitylene*, celebrata eſt vini generoſitate, ubertate ſoli, cantorum peritia, & ædificandi ratione ſpeciali, e qua natum proverbium, *Lesbia regula*, de quo Ariſtot. Moral. 5. cum nempe lex ad mores accommodatur; non, quod oportet, mores ad legem. A Lesbiis, ſiquidem ad Lapidum figuram plumbea ædificationis regula dirigibatur; non contra. Vide Cœl. Rhodig. lib. 7. cap. 22. & Annot. ad Od. 17. v. 21. ſupra.

ODE XXVII.

Sodales hortatur ne inter potandum rixentur.

Thracum eſt decertare poculis ad hilaritatem idoneis. Reſcindite immanem conſuetudinem;

NAtis in uſum lætitiæ ſcyphis [102]
Pugnare, Thracum eſt: tollite barbarum

ANNOTATIONES.

1. Metrum idem quod Od. 9.

2. *Thracum eſt.*] Hi enim non ſolum bibacitatis infamia, ſed & inter potandum petulantiæ vitio laborabant. Hinc πολυπότας, & ἀκρατοπότας dicti, Athen. l. 10. Ibidem & ἀρπικόπις ἰππικὰς, c. 12. Idem l. 1. c. 24. magnam fuiſſe ſcribit ob vini præſtantiam Thraciæ celebritatem. Vide ſupra Od. 18. ibique Annot.

Tollite barbarum Morem.] Solebant Thraces non ſolum hianti ore affatim vinum bibere, ex

Morem;

Morem; verecundumque Bacchum
Sanguineis prohibete rixis.
Vino & lucernis Medus acinaces
Immane quantum discrepat. Impium
Lenite clamorem, sodales,
Et cubito remanete presso.
Vultis severi me quoque sumere
Partem Falerni? Dicat Opuntiæ
Frater Megillæ, quo beatus

& cruentas contentiones à Baccho modesto removete. Persicus gladius mirum quantum distat à mero & candelis. O socii, cohibete vociferationes execrandas: cubitoque innixi consistite. An jubetis etiam me capere portionem Falerni austeri? Declaret Opuntiæ Megillæ frater, quo

ANNOTATIONES.

Callimacho apud Athen. cit. lib. 10. cap. 12. sed etiam ferro accincti epulabantur, & quemlibet cogebant æquales bibere cyathos. Quod certe barbarum.

3. *Verecundumque Bacchum.*] Cum verecundia & moderatione tractandum: alias enim ulciscitur vino abutentes & immodice haurientes furore aliisque malis percutiendo. Supra Od. 18.

4. *Sanguineis prohibete rixis.*] De centaurea cum Lapithis rixa super mero, supra Ode 18. & Virgil. Georgic. 2. v. 456.

Ille furentes
Centauros leto domuit, Rhœtumque Pholumque,
Et magno Hylæum Lapithis cratere minantem.

5. *Vino & lucernis Medus acinaces, &c.*] Quid gladio, quid armis eum hilaritate & epulis? Vide Macrob. lib. 7. cap. 1. & Plutarch. Sympos. lib. 1. cap. 4.

Lucernis.] Convivia vespere incipiebant, & in multum sæpe noctem protrahebantur: ad hæc igitur lucernis opus erat. Quod autem veteres largius cœnarent, quam pranderent, idque recte & ad sanitatem, exponit Cœl. Rhodig. lib. 14. cap. 9. sub finem.

Medus.] Quoniam Medi Persæque vicini, atque uni Cyro paruere: hinc promiscue ponuntur, maxime a Poetis.

Acinaces.] Est Persarum hasta pariter & ensis ex Hesychio & Suida. Περσικὸν ξίφος ἀκινάκην καλοῦσι, Herodot. lib. 7. *Persicum ensem acinacem vocant, παρὰ τὸν ἀκὴν*, ob mucronem scilicet & cuspidem. Erat igitur acinaces ut & sagaris, Persis ac Medis proprius, sicut pila Romanis, gesa Gallis, gladius Lacedæmoniis, falarica Saguntinis, romphæa Thracibus, framea Germanis, sparus Rusticis, Theutonicis cateiæ, &c. Alex. ab Alex. lib. 1. cap. 22.

6. *Immane quantum.*] Cic. de Finib. *Nimium quantum*, & de Oratore. n. 87. *Mirum quantum.* Cornel. Tacit. lib. 19. *Flavianus exercitus immane quantum animo exitium Valentis ut finem belli accepit.* Græci, Δαιμονίως ὅσον, Plato Epist. 7, &c.

Impium.] Mensa res inter sacras numerabatur, ex Plutarch. Sympos. itaque genialem mensam, & convivalem hilaritatem vociferando confundere, impium est. Adde quod sic violatur silentium mensæ & Angeronæ Deæ debitum. Just. Lips. mox citandus. *Angeronæ silentii Deæ sacra mensa habetor*

8. *Cubito remanete presso.*] Ita compositi veteres mensæ accumbebant, reclinata supera parte corporis in cubitum sinistrum, infera in longum porrecta & jacente: capite leviter erecto, dorso pulvillis modice suffulto. J. Lips. antiq. Lect. lib. 3. cap. unico. Cætera notabuntur postea ad istos Horatii locos:

Sæpe tribus lectis videas cœnare quaternos. Et
In cubitum sese conviva reponit.

9. *Severi Falerni.*] Acrioris, inquiunt, saporis; vel meri, ut placet Theod. Marcillo; alii veteris. Seneca Epist. 63. *In vino nimis veteri ipsa nos amaritudo delectat.*

10. *Dicat Opuntiæ, &c.*] Ut rixandi animum a convivis arceat Horatius, statim læta proponit, imprimisque morem hunc, quo suos quisque amores ex ordine debebat proterre. De eo cit. Lipsius, Inter leges convivii, hæc una est ibidem.

Dominam si quis habescit, indicium facito.

Interpres Theocriti ad Idyll. 14. *solebant*, inquit, *merum sumere in symposiis, & nominare aliquos amores aut amicos, tum terræ invergere, & pronunciare amicissimorum nomina.* Nempe & cottabismus illic habebat locum. Sic igitur epuli progressu merum poscebant; atque amico vel amicæ libabant, ac bene precabantur. Tibullus,

Sed, bene Messalam, sua quisque ad pocula dicat,
Nomen & absentis singula verba sonent.

Quinetiam tot cyathos hauriebant, quot literas, amici vel amicæ nomen continebat. Martial.

Nævia sex cyathis, septem Justina bibatur.

Opuntia frater Megillæ.] Per notam pulchritudine Megillam ejus frater indicatur. Oriundi erant ex Opunte Locridis urbe.

felix ictu, quo telo intereat. Scilicet *venuis* ? At ego *non alia conditione potabo.* Certè *quisquis te amor tenet, haud pudenda incendit flamma: atque liberali semper amore delinquis. Euge, quodcunque tibi est, fidelibus crede auriculis. Ah infelix, quam prava cum voragine luctaris! O adolescens clementiores amores meritus fuisti. Ecquæ venefica, quis incantator herbis è Thessalia venenosis, quod Numen te queat expedire?* Ipse *Pegasus implicitum te vix li-*

Vulnere, qua pereat sagitta.
Cessat voluntas? Non alia bibam
Mercede. Quæ te cunque domat Venus, [104]
Non erubescendis adurit 15
Ignibus: ingenuoque semper
Amore peccas. Quicquid habes, age,
Depone tutis auribus. Ah miser,
Quanta laboras in Charybdi,
Digne puer meliore flamma! 20
Quæ saga, quis te solvere Thessalis
Magus venenis, quis poterit Deus? [105]
Vix illigatum te triformi

ANNOTATIONES.

11. *Quo beatus Vulnere.*] Cujus amore teneatur: qua Cupidinis sagittâ percussus langueat, quam virginem aut mulierem depereat. *Beatus*, siquidem redamabatur.

13. *Cessat voluntas?*] Renuebat indicare Horatio Megillæ frater, quam adamaret: at ille monet jus esse convivarum, id ab unoquoque sodalium exigere: quare hic statim postea obtemperat, suosque amores clam tamen, & in aurem declarat.

Non alia bibam Mercede.] Nisi hanc convivii legem observas, nec aliam ego. Si quæ sit amica tua recusat aperire; ego quoque more majorum bibere detrectabo. Apud J. Lipsium cit. & hæc convivii lex habetur: *a summo ad imum more majorum bibunto.* Item hæc altera: *decem cyathi summa potio sunto.*

14. *Quæ te cunque domat Venus, &c.*] Instat Horatius, ne erubescat ille indicare amasiam; cujus sane amor utpote ingenuæ & honestus sit, & gloriosus; quantum ipse quidem existimabat.

17. *Quicquid habes, Depone tutis auribus.*] Quisquis sit amor tuus; tuto mihi declara fideli arcanorum custodi: clam saltem aperi, si non vis palam: ne dubita mihi secretum committere, quod invito te nunquam revelabo.

18. *Ah miser.*] Ergo Megillæ frater annuit tandem, & amicam suam indicat Horatio: at hic audiens quæ sit illa, erumpit in commiserationis voces istas.

19. *Quanta laboras in Charybdi.*] Tam periculose amas, quam si cum Charybdi luctarere. Scilicet ejusmodi mulierem deperis? Ah miser periisti: meliori profecto sorte & amore dignus eras. *Charybdi* omnia absorbenti bene comparatur avara meretrix. Cicero Philip. 2. *Quæ Charybdis tam vorax?* Est proprie vorago, seu gurges vorticosus in freto Siculo, ad Messanam, hodie, *Capo di Faro*, vel, *Capo Faro*, ob Pharum illic excitatam. Fabulantur autem scortum fuisse rapacitate famosum, quod cum Herculis adduxisset boves, à Jove fulminatum in mare præcipitatum est, atque in hanc voragi. nem mutatum. Virgil. Æneid. 3. v. 420.

Dextrum Scylla latus, lævum implacata Charybdis
Obsidet: atque imo barathri ter gurgite vastos
Sorbet in abruptum fluctus, &c.

Seneca ad Lucilium: *Charybdis an respondeat fabulis, perscribi mihi desidero. Fac nos certiores utrum uno tantum vento agatur in vortices; an omnis tempestas illud mare contorqueat: & an verum sit quicquid illo freti turbine abreptum est, per multa millia trahi.*

21. *Quæ saga, &c.*] Cum videaris fascino & incantamentis tam pernicioso amori implicitus; vix apparet salutis via. Quis enim te homo magicis artibus pollens? Quis & Deus expedire queat fatali velut nexu astrictum atque illigatum?

Thessalis Magus Venenis.] Venenatis & ad incantamenta efficacissimis herbis in Thessalia copiose crescentibus. Aiunt nimirum Poetæ, Medeam illac fugientem, aëre sublatam, scriniolum veneficiis & herbis magicis planum dejecisse, sicque sparsa illa pullulasse. Apulejus apud Thessaliam in asinum se mutatum scribit; Metamorph. seu de asino aureo: ibidemque, describit veneficarum Thessalarum apparatum, atque, ut ait ipse, *feralem officinam.* Vide Plin. lib. 30. cap. 1. ubi & refert *Menandrum Thessalam cognominasse fabulam, complexam ambages feminarum detrahentium Lunam.*

23. *Vix illigatum te triformi, &c.*] Ipse Bellerophon qui Pegaso insidens Chimæram interfecit, capite aut forma triplici horrendam, vix te liberabit ab ista prava muliere huic monstro non absimili. Vide infra.

Pegasus

Pegaſus expediet Chimæra. | *berabit ex iſta Chimæra triformi.*

ANNOTATIONES.

14. *Pegaſus.*] Apud Strab. & Palæphat. Pegaſus non eſt equus, ſed navis longa & citiſſima, hoc ideo nomine inſignita, qua Bellerophon inſecutus comprehendit & cecidit Lyciorum Ducem, nomine Chimæram, piratica infamem, vectum navi, cujus prora leonis, puppis draconis, medium capræ effigiem aut imaginem depictam exhibebat. Hincque fabulæ locus datus; teſte etiam Plutarcho de claris mulieribus.

Chimæra triformi.] Ex Strab. cit. mons ille Lyciæ ignivomus, in vertice leones, in medio capras, ad radicem ſerpentes habebat. Hunc vero Bellerophon expurgavit & inhabitatum prius exinde habitabilem reddidit. Apud fabulatores *Chimæra* eſt monſtrum *triforme*, caput & pedes leonis habens, capræ ventrem, draconis caudam Πρόσθε λέον ὄπισθεν δὲ δράκων, μέσση δὲ χίμαιρα. Hinc Lucretius lib. 5.

Prima leo, poſtrema draco, media ipſa Chimæra.

Ovid. Met. 9. ..... *Mediis in partibus hircum,*
Pectus & ora leæ, caudam ſerpentis habebat.

Hoc vero Bellerophon Neptuno adjutus, alato equo invectus, ſagittis confecit. Lucianus Dial. de Aſtrol. ait minime ſibi perſuaſum, alatum Bellerophonti equum fuiſſe: verum putare illum talis ſapientiæ ſtudio deditum, ſublimia & quæ ad ſidera pertinent meditantem in cœlum aſcendiſſe non equo ſed mente. Vide & Cœl. Rhodig. lib. 13. cap. 9. Porro bene Horatius meretricem cum Chimæra confert. Hujus enim habet illa venenum, fœtorem, feritatem: impuræque libidinis flammas paſſim eructat. Adde quod amoris principia impetum leonis, medium capræ ſalacitatem; finis autem coloris morſus velut ſerpentis, ac draconis letiferos nunquam non exerit. Fulgent. Mythol. lib. 3. Chimæræ, tanquam rei quæ nunquam fuit aut eſſe potuit, meminit Tullius de natura Deorum l. 1. n. 109. & ad Attic. l. 2. Epiſt. 16. ubi & citat verſiculum Græcum, qui ſupra habetur.

ODE XXVIII.

Inducitur Archytas naufragus orans nautam prætereuntem ne ſe inſepultum relinquat.

TE maris & terræ numeroq; carentis arenæ [106] Menſorem cohibent, Archyta, | *O Archyta, te qui mare terramque & ſabulum innumerabile dimenſus es,*

ANNOTATIONES.

Metrum eſt idem quod ſupra Od. 7.

1. *Te maris, &c.*] Idolopœiam inſignem, ſimul & irriſionem Pythagoricæ diſciplinæ exhibet Horatius, ipſe quidem Epicureus: in primis autem carpit Mathematicas artes divinandi. Inducit nautam obvio cadaveri Archytæ non leviter exprobrantem, quod miſere jaceat; nec Babylonicorum numerorum ope tam dirum fatum evitârit. Ecce vero Jul. Scaliger humilem ſtylum interruptaque orationis membra culpat: nimirum hoc vitio dat quod erat laudi vertendum. Agitur de humando cadavere: Archytas ſontem ſuam lamentatur: an non iſta decet oratio tenuis? An magniloquentia hic congrueret: At inſurgit ille porro: *quid quod ſibi Poeta contradicit?* &c. Vide infra v. 23.

Te maris & terræ, &c.] Alloquitur Poeta Archytam: ſiccine deeſt ſat pulveris ad operiendum totum cadaver: idque fata negant tibi, qui Geometra egregius Aſtrologuſque & in Pythagorica diſciplina perfectus fuiſti? Aiunt apud Ægyptios inventam primum Geometriam. Cum enim ſingulis annis exundaret Nilus, & limo cuncta coæquaret, ut illo abeunte nulli agrorum limites, nulla diſcrimina apparerent, atque lites hinc frequentes orirentur: tum demum per lineas & menſuras agri notati ſunt: curaque illa ſacerdotibus demandata. Hanc porro ſcientiam ad Græcos tranſtuliſſe Pythagoras fertur. Vide Cœl. Rhodig. lib. 18. cap. 34.

Numeroque carentis arenæ Menſorem.] Eccleſiaſtici cap. 1. *Arenam maris quis dinumeravit?* Pindar. Olymp. Od. 2. in fine ψάμμος ἀριθμὸν περιπέφευγε, *arena fugit numerum. Menſorem.* Hyperbole. Scilicet, quod erat innumerabile cæteris ipſe numerare potuiſſet. An reſpicit Horatius ad oraculum Apollinis, quo numerum arenæ ſibi notum eſſe gloriatur; οἶδα ἐγὼ ψάμμου τ' ἀριθμὸν καὶ μέτρα θαλάσσης: an ad librum, ab Archimede compoſitum, cui titulus ψαμμίτης, in quo initur ratio arenam numerandi, ſi mundus ea foret oppletus? Vide Turneb. lib. 26. c. 1. Hyginus lib. de Limitibus: *Archimedem præclari virum ingenii ferunt ſcripſiſſe quantum arenarum capere mundus queat, ſi ea repleretur.*

2. *Archyta.*] Cruquius perperam intelligit

modici pulveris donum tenue coercet juxta oram Matinam. Nil ergo *proficit tibi mortali, quod cœleſtes regiones luſtraſti, ambitumq; orbis mente circuiſti. Sic & Pelopis obiit pater, Numinum conviva: Tithonus etiam in cœlum ſublatus;*

Pulveris exigui prope littus parva Matinum [107]
Munera: nec quidquam tibi prodeſt
Aerias tentaſſe domos, animoque rotundum
Percurriſſe polum, morituro.
Occidit & Pelopis genitor, conviva Deorum,
Tithonuſque remotus in auras; [108]

ANNOTATIONES.

quendam Archytam Firmanum Horatio coævum, Geometricis & Aſtronomicis obſervationibus nimis indulgentem, de quo Cicero de Divin. 2. *O vim magnam erroris! &c.* Juvat cum cæteris omnibus accipere hic Archytam Tarentinum, Platonis familiarem & a Dionyſii crudelitate vindicem, ſiquidem illum ob verba quædam de tyrannide liberius prolata neci addictum per epiſtolam eripuit. Diogen. Laert. l. 3. & 8. Is præfuit ſepties ſuæ civitati, cum tamen imperandi tempus anno eſſet uno aliis definitum: idem ibidem: honorificam Archytæ mentionem habet Tullius in Catone majore, *Virumque magnum in primis & præclarum* nominat, dicere quidem egregie ſolitum: *Capitaliorem hominibus peſtem nullam eſſe a natura datam, quam corporis voluptatem, cujus avidæ libidines temere & effrænate ad potiundum incitarentur. Hinc patriæ proditiones, &c.* Is Pythagorica in Philoſophiis, Platonica in Geometricis præcepta hauſerat. Mathematicis & Mechanicis artibus excellens, columbam ligneam *libramentis ſuſpenſam, & auræ ſpiritus incluſa atque occulta concitam fecerat volantem.* Gell. lib. 10. cap. 12. Cubum primus invenit. Platone teſte in Republ. Diogen. Laert. cit. lib. 8.

3. *Pulveris exigui.*] Te dignum inſigni mauſoleo, nempe tot meritis præſtantem, heu! cohibet ac tegit pulviſculus marinis quidem undis advolutus.

Prope littus Matinum.] Ad oram Apuliæ; ubi in Lucaniæ confinio populi degunt Matini; ſunt & ſaltus buxetis abundantes, de quibus Lucanus lib. 9.

Callidi lucent buxeta Matini.

4. *Nec prodeſt Aerias tentaſſe domos.*] Qui factum, ut mortis hoc genus miſerandum ab aſtris tibi parari non intellexeris, non effugeris erudirus apprime aſtronomia & matheſi? Quin præſciſti & eluctatus es fatum, O Archyta? Sic Aſtrologos futura prævidere & præjudicare tentantes data ſemper occaſione ſuggillat Horatius. *Aerias tentaſſe domos.*] Planetarum domicilia, ſiderum affectiones, virtutes, ſitus, aſpectus contemplatum fuiſſe: *Animoq; rotundum percurriſſe polum*, ſphæram, ſphæræque inclinationes; orbis varia climata, diverſaſque regiones cognoviſſe.

6. *Morituro.*] Eſt qui vocem hanc jungat cum præcedente *animo*, ut ex opinione Epicuri (cujus egregie Horatius) mortales animi aſſerantur. Ita Plutarch. de placitis Philoſophorum lib. 4. cap. 7. Ἐπίκουρος τὴν ψυχὴν φθαρτὴν τῷ σώματι συνδιαφθειρομένην.

7. *Occidit & Pelopis genitor.*] Hæc verba quidam & ſequentia uſque ad iſta, *Me quoque devexi, &c.* nautæ eſſe continua, pronunciant: alii attribuunt Archytæ ad nautam reſpondenti ſic: quid miraris quod interierim, cum nemo ſummorum virorum huc uſque mortem effugerit? En Pelopis genitor occidit, Tantalus ipſe Deorum conviva, &c. Pindar. Olymp. Od. 1. canit, ſi quem mortalium honorarunt Dii, maxime Tantalum.

Pelopis genitor, &c.] Tantalus Phrygiæ rex, Agamemnonis & Menelai avus Deos convivio excepit, utque eorum divinitatem experiretur, Pelopem filium iis epulandum appoſuit: quas illi dapes exhorruere, detruſoque ad interos Tantalo facinus vindicavere. Diodor. Sicul. lib. 6. cap. 11. ait, Tantalum Jovis filium divitiis & gloria inſignem, apud Aſiæ partem quæ Paphlagonia dicitur, Diis etiam carum ob generis claritatem: poſtea vero felicitate inſolentiorem evulgaſſe hominibus immortalium ſecreta, quæ menſæ communione & conſuetudine cum Diis noverat: cujus criminis pœnas ſolvit ad inferos truſus; ut uſque ad mentum inſurgant aquæ, & ad labia uſque poma dependeant: & tamen in magna ſiti & fame nec bibere liceat, nec edere. Pindar. mox cit. addit, Tantalum ſuam felicitatem utpote nimiam concoquere non potuiſſe, ſed ſaturitate damnum tuliſſe immenſum ab ipſo Jove patre irrogatum.

8. *Tithonuſque remotus in auras.*] Quin & Tithonus Auroræ maritus, quanquam ab uxore cœleſti ſucco perfuſus, atque ita vivax effectus, tatis tandem conceſſit. *Remotus in auras*, ab Aurora adamatus & hinc in cœlum raptus. Inſuper fabulantur Tithonum ſenectutis incommoda pertæſum in cicadam optaviſſe converti, ſicque adeo transformatum in aere ſuſpenſum in caniſtro fuiſſe. Euſtath. ad Iliad. penult. Athen. lib. 3. & lib. 12. cap. 12.

Et

Et Jovis arcanis Minos admiſſus: habentque
Tartara Panthoiden iterum orco
Demiſſum; quamvis clypeo Trojana refixo
Tempora teſtatus, nihil ultra
Nervos atque cutem morti conceſſerat atræ,
Judice te, non ſordidus auctor
Naturæ, veriq; Sed omnes una manet nox: [109]
Et calcanda ſemel via lethi.
Dant alios Furiæ torvo ſpectacula Marti:
Exitio eſt avidis mare nautis:
Miſta ſenum ac juvenum denſantur funera: nullum
Sæva caput Proſerpina fugit.

nec non Minos ſecretorum Jovis particeps: Panthoi filius quoque rurſum ad Inferos truſus ibidem tenetur: quanquam detracto ſcuto res Trojanas teſtificatus, præter nervos & pellem nigro letho nihil tradiderat, te arbitro, non ignobilis teſtis naturæ & veritatis. Verum nox eadem cunctos expectat; ſemelque mortis iter peragendum eſt. Quoſdam Furiæ præbent ludum atroci Marti: perniciosum mare eſt nautis cupidis. Confuſa vetulorum ac juvenum mortes conglobantur: caput nullum eripitur crudeli Proſerpinæ.

ANNOTATIONES.

9. *Et Jovis arcanis Minos admiſſus.*] Pariter & Minus Jovis familiaritate inſignis, tamen mortuus eſt. Is apud Homer. Odyſſ. 19. Διὸς μεγάλου ἑταῖρος. Plato in Min. hunc affert Homeri locum, ſcribitque Minoem a Jove eruditum, & nono quoque anno cum eo verſari ſolitum & colloqui. Aiunt nempe Minoem regem Cretenſibus dare leges volentem in antro ſeſe condidiſſe, ubi ſe cum Jove ſermocinatum prædicavit, atque ex ejus conſilio cuncta ſtatuiſſe: porro juſtitiæ fama clarum apud inferos judicem a Plutone conſtitutum. Hinc non abs re credunt aliqui per *Jovem* hic ſignificari Plutonem qui quidem *Jupiter Stygius* a Virgilio dicitur Æneid. 4. v. 638.

10. *Habentque Tartara Panthoiden.*] Ex hac etiam vita denuo ceſſit, jamque in Inferis degit celebratiſſimus ille tranſmigrationis animarum auctor Pythagoras, qui ſe fuiſſe jactabat Euphorbum Panthoi filium apud Trojam, atque a Menelao interfectum, ſubinde revixiſſe, ac factum Pythagoram; idque intellexiſſe agnito clypeo quem geſtarat olim in Trojano bello, dum Euphorbus eſſet. Clypeus autem ille repertus in templo ſive Apollinis apud Cariæ oppidum, ſive Junonis apud Argos. Prius illud refert Diogen. Laert. lib. 8. Hoc vero poſterius Ovid. Metamorph. 15. cap. 3. Ex his habes explicata quæ ſequuntur, *Iterum Orco demiſſum.* Item, *Quamvis clypeo Trojana refixo tempora teſtatus.* Ovid. cit. ſic loquentem inducit Pythagoram:

Morte carent animæ, ſemperque priore relicta
Sede, novis domibus vivunt habitantque receptæ.
Ipſe ego (nam memini) Trojani tempore belli
Panthoides Euphorbus eram: cui pectore quondam
Hæſit in adverſo gravis haſta minoris Atridæ.
Cognovi clypeum lævæ geſtamina noſtræ
Nuper Abantæis templo Junonis in Argis.

12. *Nihil ultra Nervos, &c.*] Animo ſemper vivens, corpore duntaxat mortuus, non ſemel. Sic palingeneſiam & metempſychoſin Pythagoræ explodit noſter Poeta. Vide Perſ. Sat. 6. v. 11. ubi & annotavi non pauca. Cic. 1. de Nat. Deorum. Valer. Maxim. lib. 8. cap. 7. &c.

15. *Sed omnes una manet nox.*] Univerſi perinde mortales ſerius ocyus hinc migrare debent & vitam exuere. Catull.

Nobis cum ſemel occidit brevis lux,
Nox eſt perpetua una dormienda.

16. *Calcanda ſemel via lethi.*] Apoſtolus ad Heb. cap. 9. v. 27. *Statutum eſt omnibus hominibus ſemel mori.* 1. Reg. 3. cap. 2. David morti proximus ita loquitur: *Ego ingredior viam univerſæ terræ:* pariter & Joſue, c. 23. art. 14. Propertius.

Sed tamen huc omnes, huc primus & ultimus ordo,
Et mala ſed cunctis iſta terenda via eſt.

17. *Dant alios Furiæ torvo ſpectacula Marti.*] Quoſdam Furiæ mactant, & quaſi ludum Marti dant: id eſt, alios ad mortem trahit bellandi ardor, alios navigandi, negotiandi, lucrum faciendi cupiditas.

19. *Nullum Sæva caput Proſerpina fugit.*] Nullum caput fugit ſævam Proſerpinam; id eſt, Mortem eluctatur nemo. Proſerpina uxor Plutonis credebatur morituris capillos reſecare; ac velut primitias inferis ſacras præmittere: nec aliàs potuiſſe animam corpore reſolvi. Ad hanc ſuperſtitionem reſpicit Horatius hic; pariter & Virgil. Æneid. 4. v. 698.

Nondum illi flavum Proſerpina vertice crinem
Abſtulerat, Stygioque caput damnaverat Orco.

Alluſit & Martial. lib. 3. Epigram. 43.

Non omnes fallis. Scit te Proſerpina canum,
Perſonam capiti detrahet illa tuo.

Vide Macrob. lib. 5. Saturn. cap. 19. ubi quædam habet eximia de illo crinis abſcindendi ritu.

Me

Sic *etiam me Illyricis fluctibus submerſit Auſter declivis Orionis aſſecla præceps. Tu vero nauta, ne improbus* mihi ſis, neve te *pigeat errantis fabuli portionem injicere oſſibus & capiti inſepulto. Ita quicquid Eurus mintabitur Italico mari,*

Me quoque devexi rapidus comes Orionis
Illyricis Notus obruit undis. [110]
At tu, nauta, vagæ ne parce malignus arenæ
Oſſibus & capiti inhumato 24
Particulam dare. Sic quodcunque minabitur
Eurus [111]

ANNOTATIONES.

21. *Me quoque devexi, &c.*] Ne mirare igitur, nauta, quod interii, inquit Archytas: ſicut illi ſuo quiſque modo obiere mortem; ita ego ſubmerſus Illyrico mari.

Devexi.] Sive quod Auſtralis eſt Orion, adeoque in parte cœli devexa, ſicut oppoſita Borealis eſt ſubvexa & ſuperior: ſeu quod Orionis figura ſtatuitur prona in phænomenis: unde & *Pronus Orion*, lib. 3. Od. 27. v. 18. vel denique notatur occaſus hujus ſideris; quod ad rem certe magis videtur. Nam tempeſtates tunc maxime excitat Orion, cum oritur vel occidit. Hinc *comes* ejus dicitur *Notus* ventus meridionalis valde nebuloſus. *νοτις humor*: unde nomen. Gell. lib. 2. cap. 22.

Orionis.] De Orione viro multa fabulantur quæ ad rem præſentem non attinent. De Sidere agitur ſtellas continente plurimas; quæ dum refulgent ſerenitatem, ſin minus, tempeſtates minantur: jugula vocatur Latinis. Plaut. Amphitr. Act. 1. Scen. 1.

22. *Illyricis Notus obruit undis.*] Obrutus aquis perii in ſinu Illyrico, (Dalmatico, Hadriano, hocie *Veneto*) tempeſtatem cientibus auſtro pariter & Orione. Sic & jungit utrumque Virgilius Æneid. 1. v. 539.

Cum ſubito aſſurgens fluctu nimboſus Orion
In vada cæca tulit, penituſque procacibus Auſtris, &c.

Æneid. 4. v. 52. *aquoſus Orion.* Noſter Epod. 10.

Nec ſidus atra nocte amicum appareat,
Qua triſtis Orion cadit.

Epod. 15.

Nautis infeſtus Orion.

Illyricis.] Illyricus olim ſinus dicebatur univerſum illud mare, quod eſt Italiam inter & Illyricum. Poſtea Adriaticum mare continebatur ab Epidamno ex parte Illyrici, ad Garganum montem ex parte Italiæ: reliquum autem mare ad ſinus fauces Ionium vocatum eſt; Adriaticum vero Dalmatici nomen accepit. Tandem ſinus univerſus hodie Venetus appellatur.

23. *At tu, nauta, vagæ ne parce, &c.*] Hic gravem Horatio dicam dicit, magnamque litem movet magnus Scaliger tanquam contraria loquenti. Quid enim, inquit, rogat nautam *ut puſillam ſibi terram injiciat inhumato, quam in ipſo ſtatim Odes initio, pulvere contectum ait? Satis erat quippe vel minima terra partem quampiam corporis tegi.* Scilicet arenam mare advolverat aliquantulam, & corpus utcunque texerat. At nunquid hæc erat legitima ſepultura? Talem vero poſcit Archytas.

Qui ſolus honos Acheronte ſub imo eſt.

ex Virgil. Æneid. 11. v. 23. Eo porro qui carebant, annos centum errare veterum ſuperſtitio exiſtimabat. Virgil. Æneid. 6. v. 325.

Hæc omnis quam cernis inops inhumataque turba eſt:
Portitor ille Charon: hi quos vehit unda, ſepulti.
Nec ripas datur horrendas, nec rauca fluenta
Tranſportare prius quam ſedibus oſſa quierunt.
Centum errant annos, volitantque hæc litora circum:
Tum demum admiſſi ſtagna exoptata reviſunt.

Adde quod habet Alex. ab Alex. lib. 5. cap. 26. ubi ſic ſcribit: *Ludi ad Tarentum ſeculares dicti, qui ſingulis centum annis ex præcepto Sybillinorum carminum fiebant ad placandos Manes; quorum auctor Valer. Publicola . . . . . Proditur decretum inter Pontifices, ut ſi defuncto cadaveri juſta quiſpiam exhibere vult, &, an humatum eſſet, in dubium veniret, ſatis haberent ſi quibuſdam ſacris precationibuſque exhibitis glebam abſenti cadaveri aut terram injicerent, terque injecto pulvere a labe erroris cadaver maneſque expiatos ducerent: atque ſi operto humo cadaver, os exceptum fuiſſet, donec purgetur, inhumatum videri.* Hæc ille. Atqui hic *inhumato capiti arenæ dari particulam* orat Archytas. Ergo caput opertum non erat; qua corporis præcipua parte non contecta; inſepultum cenſeri debet corpus. Quod quidem intelligitur ex ſententia Juriſconſultorum, apud quos ſacrum habetur ſepulchrum in quo conditum ſit caput hominis, etiamſi reliqua abſint membra: item offenſo capite, violatum habetur ſepulchrum, quoniam arx ſenſuum & rationis caput eſt, eoque amoto cætera prorſum ignota omnique decore jacent exuta; & quicquid honoris contribuitur capiti, univerſo plane corpori attributum exiſtimatur: quæ Ambroſii ſententia eſt. Hæc appoſite Cœl. Rhodig. lib. 17. cap. 19.

25. *Sic quodcunque minabitur, &c.*] Sic te pietas numinum ab omni vindicet malo, teque bonis cumulet, ut erga me pius fueris, & quæ

Fluctibus Heſperiis, Venuſinæ
Plectantur ſylvæ, te ſoſpite: multaque merces,
Unde poteſt, tibi defluat æquo
Ab Jove, Neptunoque ſacri cuſtode Tarenti.
Negligis immeritis nocituram
Poſtmodo te natis fraudem committere forſan:
Debita jura viceſque ſuperbæ [112]
Te maneant ipſum. Precibus non linquar inultis;
Teque piacula nulla reſolvent.
Quanquam feſtinas, non eſt mora longa: licebit
Injecto ter pulvere curras.

luant ſilvæ Venuſinæ, te incolumi: præmium quoque multiplex undecunque fas erit, tibi conferatur à Jove juſto, & à Neptuno ſacrati Tarenti defenſore. Quod ſi *fortè ſpernis admittere delictum poſteris innocentibus exitio futurum? ipſi tibi jus acquiſitum ac vices arrogantes reddantur. Haud* ego *deſtituar votis inutilibus: te vero nullæ purgabunt expiationes.* Itaque *licet properes, non diu tardabis; ter injecto pulvere, tranſgredi fas erit.*

ANNOTATIONES.

juſta peto conceſſeris. Ergo ſi me ſepelieris, avertant Dii à te pericula tempeſtatum, ventorumque furorem mari, quod navigas, minantium, in ſilvas propinquas depellant, inſuper autem & quæſtum lucrumque tuum promoveant: adeoque ſit exigui laboris pro me tui *merces multa ab Jove Neptunoque* conceſſa.

Eurus.] Synecd. pro quolibet vento. Ille dicitur ab ἕως ῥέων ab *oriente fluens*; alio nomine ἀπηλιώτης; Romanis autem nautis Subſolanus. Gell. lib. 2. cap. 22.

26. *Fluctibus Heſperiis.*] Italiam Græci Heſperiam dixere, quod ſit ipſis ad occaſum: hos imitati Poetæ Latini pariter vocavere. Virgil. Æneid. 1. v. 534.

Eſt locus, Heſperiam Græii cognomine dicunt.

Vel ſic appellata eſt Italia ab Heſpero, qui regionem iſtam à fratre Atlante pulſus adiit: vel etiam ab Heſpero ſtella quæ Veſper dicitur, & ad occaſum apparet. Poſtremam hanc originem aſſerit Macrob. Saturn. l. 1. c. 3. ita ſcribens: *Italia dicta eſt Heſperia, quod occaſui ſubjecta ſit.*

Venuſinæ ſilvæ.] Metonym. Venuſia & Venuſium eſt urbs Apuliæ in Lucaniæ confinio: continetur hodie Baſilicata Neopolitani regni provincia ad radices Apennini montis ſita; parva quidem, ſed principatus titulo nobilitatur, vernacule *Venoſa*.

29. *Neptunoque ſacri cuſtode Tarenti.*] Cic. de Nat. Deor. 2. n. 66. *Datum eſt Neptuno alteri Jovis, ut volunt, fratri maritimum omne regnum: nomenque productum, ut portus à portu, ſic Neptunus a nando, paulum primis literis immutatis.* Porro ſacrum illi Tarentum dicitur, quod in ejus ſit tutela, eumque præcipue colat; ſive quod aiunt Phalantum Herculi & Neptuno templa ibi erexiſſe: vel quod ea urbs à Tarante Neptuni filio condita atque nominata: olim magnæ Græciæ fuit in Salentinis; hodie vero in terra Hydruntina, arcem habet portumque & principatûs inſignia.

30. *Negligis immeritis nocituram, &c.*] Id eſt, Si mihi ſuprema & juſta perſolvere parum curas, ſique per ſocordiam admittis piaculum tibi poſteriſque tuis nociturum. Semper enim grande nefas habitum eſt, inſepultum relinquere obvium cadaver: quique id neglexiſſet, piacularis exiſtimabatur. Athenis autem Buzyges ejuſmodi reum criminis etiam execrabatur.

31. *Fraudem.*] Nam debito defraudat officio mortuum, qui inhumatum negligit.

Forſan.] Legunt alii *forſit*, vel *forſet*: alii *fors &*, junguntque cum ſequentibus. Sed quid inde?

32. *Debita jura viceſque, &c.*] Par tibi ſors contingat jure merita, tuæque ſuperbiæ & ſocordiæ debita: ſic tu quoque inhumatus aliquando projiciare. *Superbæ.* Paſſeratius legit, *ſuperbe.* Alii per *ſuperbas vices* intelligunt graves atroceſque pœnas, ex Priſciano.

33. *Precibus non linquar inultis.*] Dii certe meas preces exaudient juſti juſtas: nec inultum me, nec te impunitum dimittent. Plaut.

Eſt profecto Deus, qui, quæ nos gerimus, auditque & videt.

34. *Teque piacula nulla reſolvent.*] Nullis ſacris tantum ſcelus eluere unquam licebit. Nimirum execrationes veteribus credebantur inexpiabiles. Nam alioqui præcidanea porca expiari conſueverat, qui inſepultum reliquerat forte obvium cadaver, nec gleba operuerat. Feſtus.

35. *Injecto ter pulvere curras.*] Hæc eſt illa tandem, quam à nauta petit Archytas, humatio legitima; glebæ injectio ſcilicet; ſive ut quis mortalium cadaveri ter injiciat pulverem. Rem totam explicat Tullius de Leg. 2. n. 66. *Antiquiſſimum ſepulturæ genus id fuiſſe videtur, quo apud Zenophontem Cyrus utitur: redditur enim terræ corpus, & ita locatum ac ſitum quaſi operimento matris obducitur.* Et paulo poſt: *Siti dicuntur ii qui conditi ſunt: nec tamen eorum ante ſepulchrum eſt quam juſta facta, & corpus.*

ODE

incenſum eſt. Et quod tunc communiter in omnibus ſepultis penitus humati dicantur, Id erat proprium tum iis quos humus injecta contegeret: eumque morem Jus Pontificale confirmat. Nam priuſquam in eos injecta gleba eſt, locus ille ubi crematum eſt corpus, nihil habet religionis: injecta gleba tumulis, & humatus eſt, & gleba vocatur: ac tum denique multa religioſa jura complectitur. Igitur hoc eſt quod iſtic Archytas depoſcere putandus, tum ne religioſo iſto careat honore, tum ne centum annos errans ab Elyſio diutius arceatur, quemadmodum ante annotavi. Sic & Palinurus idem inſepultus rogat Æneam, apud Virgil. Æn. 6. v. 365.

Eripe me his, invicte, malis; aut tu mihi terram
Injice: namque potes.

Vide Cœl. Rhodig. lib. 17. cap. 20.

ODE XXIX. Ad ICCIUM.

Miratur illum relicto Philoſophiæ ſtudio militiam ſectari.

O Icci, jam ergo felices Arabum Theſauros æmularis; atque grave bellum moliris tyrannis Sabæ nondum ſubactis, & Medo formidabili vincula fabricas. Quæ verò puellarum barbararum occiſo ſuo ſponſo obſequetur tibi? Quis puer ex aula crinibus unguento perfuſis ad pocula præſtolabitur,

ICCI, beatis nunc Arabum invides
Gazis, & acrem militiam paras
Non ante devictis Sabææ
Regibus, horribilique Medo
Nectis catenas. Quæ tibi virginum,
Sponſo necato, barbara ſerviet?
Puer quis ex aula capillis
Ad cyathum ſtatuetur unctis,

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Od. 9.

1. *Icci.*] Sunt qui legi velint *Iti*, quod familia ſit Itia, nuſquam autem Iccia. Is fuiſſe dicitur Agrippæ in Sicilia Procurator, ab eoque opimis ibidem agris donatus.

Beatis nunc Arabum invides Gazis.] Grandes igitur accumulare theſauros ſtatuiſti? Tantane eſt avaritiæ vis, divitiarum cupiditas tanta, ut faciat te ſapientiæ deſertorem? *Beatis,*] Ex opinione vulgi, nemo felix niſi dives.

Arabum.] *Felix appellatur Arabia, ingrati licet & falſi cognominis, quæ hoc acceptum ſuperis ferat, cum plus ex eo inferis debeat. Beatam illam fecit hominum etiam in morte luxuria ... Verum Arabiæ etiamnum felicius mare eſt: ex illo namque margaritas mittit: minimaque computatione millies centena millia ſeſtertium annis omnibus India, & Seres, peninſulaque illa imperio noſtro adimunt. Tanto nobis deliciæ & feminæ conſtant.* Plin. lib. 12. cap. 18.

Gazis.] Perſica vox. Virgil. Æneid. 1. & 2. *Troia Gaza.* Tull. pro Pomp. *Qui ab auro gazaque regia manus abſtinuiſſet.*

2. *Acrem militiam paras Non ante devictis Sabæa Regibus.*] Acer habendi ardor, ac diteſcendi, acrem militandi animum creat ſcilicet. *Non ante devictis*: victis olim ab Alexandro, ſed nondum a Romanis. Ex Dione lib. 53. Ælius Gallus Ægypti præſes in Arabiam cum exercitu venit, multaſque urbes cepit. Plin. l. 6. c. 28. ſub finem: *Romana*, inquit, *arma ſolus in eam terram adhuc intulit Ælius Gallus ex equeſtri ordine. Nam C. Cæſar Auguſti filius proſpexit tantum Arabiam. Gallus oppida diruit ..... retulit Sabæos ditiſſimos ſilvarum fertilitate odorifera, auri metallis, agrorum rigui, mellis ceræque proventu.* Porro *Saba* felicis Arabiæ civitas in monte perampla & regia Sabæorum; ubi thus, myrrha, caſia, cinnamomum abunde proveniunt. Vide infra Od. 35. Annot. ad. v. 31.

4. *Horribilique Medo.*] Medi terribiles Romanis ob cæſum ab eis Craſſum, fugatumque Antonium. At poſt bella civilia miſſis ad Auguſtum legatis mitiores ſe oſtenderunt. Vide ſupra Od. 2. v. ult. Græcis etiam infeſtus dicebatur Medorum exercitus. Theogn. Στρατὸς ὀβριμὸν Μήδων.

7. *Puer quis ex aula, &c.*] Tit. Liv. lib. 45. *Pueri regii apud Macedonas vocabantur principum liberi ad miniſterium regis electi.* Ita veteres opulenti pueros egregiæ formæ miniſtros ſibi conquirebant, item generis claritate conſpicuos. Patet ex Daniel. cap. 1. Athen. lib. 10. cap. 6. *Capillis unctis*, ad majorem laſciviam & luxuriam. Vide lib. 2. Od. 7. v. 8. Annot. *Ad cyathum ſtatuetur*, pocillator, qui epulanti tibi vinum fundat. Nota fabula de Ganymede Jovi ad cyathos. Sueton. Jul. Cæſ. c. 49. *Sed C. Memmius etiam ad cyathum & vinum Nicomedi ſtetiſſe objecit, cum reliquis exoletis pleno convivio, &c.*

Doctus

Doctus ſagittas tendere Sericas
Arcu paterno? Quis neget arduis
Pronos relabi poſſe rivos
Montibus, & Tiberim reverti:
Cum tu coemptos undique nobiles
Libros Panætii, Socraticam & domum
Mutare loricis Iberis,
Pollicitus meliora, tendis?

arcu patrio tela Serum vibrare peritus? Equis modò inficiabitur fluvios defluentes retro ferri ad altos montes, ac Tiberim regredi poſſe, quando tu comparatos undequaque Panatii codices eximios, & familiam Socratis univerſam permutare ſtudes thoracibus Hiſpanicis? certè laudabiliora promiſeras.

ANNOTATIONES.

9. *Doctus ſagittas tendere Sericas Arcu paterno.*] More patrio eruditus ſagittas arcu torquere, perinde ac Parthi, Medi, aliique orientales, inter quos Seres numerantur. Vide ſupra Annot. Od. 12. v. 56. ad vocem *Seras*.

10. *Arduis Pronos relabi poſſe rivos Montibus.*] Surſum fluere ad montes, e quibus defluunt. Proverb. Gr. Ἄνω ποταμῶν. quo ſignificatur naturæ ordinem inverti. Initium autem eſt verſus Euripidis in Medea: qui ſic habet; Ἄνω ποταμῶν ἱερῶν χωροῦσι παγαί, *Surſum fluminum ſacrorum feruntur fontes.* Ovid.

Xanthe retro propera, verſaque recurrite lympha.

13. *Cum tu coemptos, &c.*] Cum tu repente mutatus deſeras Philoſophiæ ſtudium, quod fueras amplexus, atque longe contrariam, militiæ nempe viam ineas.

14. *Panati.*] Is natione Rhodius, inſtituto Stoicus Scipionis Africani ac Lælii præceptor fuit. Scripſit libros tres περὶ τοῦ καθήκοντος, quos laudat, citatque, atque eſt imitatus Cicero ſuis lib. de officiis. A. Gellius lib. 13. cap. 26. *Legebatur*, inquit, *Panatii Philoſophi liber de Officiis ſecundus ex tribus illis inclytis libris, quos M. Tullius magno cum ſtudio maximoque opere amulatus eſt.* Tum ex multis ab eo ſapienter ſcriptis & *ad bonam frugem ducentibus*, eam affert ejus ſententiam, quâ præcipit, exemplo Pancratiaſtarum ad vitandos ictus in certaminibus, omni ſe ratione præmunientium, debere viri prudentis mentem adverſus injurias ſemper eſſe paratam, *erectam, arduam, ſeptam, ſolidam, expeditam.*

Socraticam domum.] Socraticæ diſciplinæ anteſignanos & coryphæos, Platonem, Xenophontem, aliaque Academiæ lumina.

15. *Loricis Iberis.*] Hæ ferebantur optimæ, ob eximiam ferri temperaturam, inquit Torrent. & Plinius auctor eſt lib. 34. cap. 14. ubi ita ſcribit: *Ferri metella ubique propemodum reperiuntur . . . . . differentia ferri numeroſa . . . . . fornacum maxima . . . . . ſumma autem in aqua eſt, cui ſubinde candens immergitur. Hac alibi atque alibi utilior nobilitavit loca gloria ferri, ſicuti Bilbilin in Hiſpania, &c.* Idem lib. 7. cap. 56. ait loricam inventam a Midia Meſſenio. Porro nomen a loris, e quibus primum confecta, poſtmodum longe alia tamen retinuit.

Iberis.] Hiſpania ex Strabone & Plinio dicta eſt Iberia, ſive ab rege, ſive a flumine Ibero. Hoc enim affatim rigatur atque ſcinditur regio Tarraconenſis. Scaturit in Caſtella veteri, perfuſiſque variis terris in mare Mediterraneum delabitur.

16. *Pollicitus meliora.*] Meliorem ſane de te ſpem concitaveris. Certe militia quam aſſumpſiſti, relictum a te ſapientiæ ſtudium, multo melius eſt.

Tendis.] Quidam legunt *temnis.*

ODE XXX.

Rogat Venerem ut veniat in ſacellum à Glycera ipſi dedicatum.

O Venus, Cnidi & Paphi domina, contemne caram Cyprum & migra in exornatum Glyceræ ſacellum, te plurimo thure invitantis. Veniant tecum flagrans tuus filius, & Charites cingulis

O Venus, regina Cnidi Paphique,
Sperne dilectam Cypron, & vocantis [116]
Thure te multo Glyceræ decoram
Transfer in ædem.
Fervidus tecum puer, & ſolutis 5

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod ſupra Ode 2.

1. *O Venus.*] Glyceræ ſe amore torreri ſcribebat ſupra Od. 19. ejuſque animum reddere mitiorem mactatâ hoſtiâ ſatagebat. Jam voti reus Veneri μέλος ἱπικώμιον canit in dedicatione ædiculæ quam in ſuo lrario Glycera ei conſecrârat. Simile carmen & Epigramma ſcribit Paci Tibullus lib. 1. Eleg. 10.

Regina Cnidi Paphique.] Æſchyli circumfertur hic verſiculus de Venere.

Κύπρε Πάφου τ' ἴχνεα τῶν πάντα κλῄζον.

Scilicet in iſtis urbibus ſanctius illa colebatur, ex Pauſan. in Atticis, Strab. Plin. &c.

Cnidus.] Urbs Cariæ portu duplici inſignis, magis autem natalibus Eudoxi Mathematici Platonis condiſcipuli; Agatharſidis tempore Strabonis hiſtorici; (quem tamen Samium Plutarchus facit) Theopompi Jul. Cæſari familiaris, atque Artemidori ejus filii: Cteſiæ rerum Syriacarum & Perſicarum ſcriptoris: ex Strabone l. 14. at maxime Veneris ſtatua; quod Praxitelis opus tam admirabile videndi cauſâ multi Cnidum navigârunt. Auctor eſt Plin. lib. 36. cap. 5. ubi & addit: *Voluit eam à Cnidiis mercari rex Nicomedes, totum æs civitatis alienum diſſolvere promittens. Illi vero omnia perpeti maluere, nec immerito. Illo enim ſigno Praxiteles nobilitârat Cnidum. Ædicula ejus tota aperitur, ut conſpici poſſit undique effigies Deæ, favente ipſa, ut creditur, facto. Nec minor ex quacunque parte admiratio eſt.*

Paphus.] Urbs Cypri portum habens, & templa egregie ſtructa. Strabo. Plinius autem lib. 2. cap. 96. ita ſcribit. *Celebre fanum habet Veneris Paphos, in cujus quandam aram* (al. *aream*) *non impluit.* Cornel. Tacit. Hiſtor. lib. 2. init. idem refert. *Veſpaſianum cupido inceſſit adeundi viſendique templum Veneris Paphiæ, inclytum per indigenas advenaſque . . . . . Certiſſima fides hadorum fibris. Sanguinem aræ effundere vetitum: precibus & igne puro altaria adolentur; nec ullis imbribus, quanquam in aperto, madeſcunt.*

2. *Sperne dilectam Cypron.*] Cypro tibi licet tot nominibus dilectæ, præfer tamen, obſecro, Glyceræ ſacellum. Quamvis enim tot ſacras ædes illic habeas, univerſaque inſula tibi devota ſit; at apud Glyceram quoque dominaris, novamque poſſidebis ædem, quam magnâ curâ, ſummo ſtudio exornavit, & tibi paravit. Illuc inſuper thure te plurimo invitat. Veni ergo ad ejus conſecrationem. De Cypro Strabo lib. 14. Plinius lib. 5. cap. 31. *quondam ibi notem regnorum ſedem* fuiſſe ſcribit. Vide & ſupra Od. 3. Annotationes.

3. *Thure te multo.*] Floribus enim & thure, potius quam victimis, placari Venus & coli amabat. Æneid. 1.

Ipſa Paphum ſublimis adit, ſedeſque reviſit
Læta ſuas, ubi templum illi, centumque Sabæo
Thure calent aræ, ſertiſque recentibus halant.

Vide Annot. ad Od. 19. v. ult.

4. *Transfer.*] Propria vox, & ſolennis, e Jure Pontificio accerſita, cum ædes ſacratur. At contra, cum locus è ſacro privatus redditur, *excari ſacra dicuntur.* Plin. lib. 10. Epiſt. 58. Trajano Pontif. max. ſic ait: *Cum quærerem num eſſet aliqua lex templo dicta, cognovi alium eſſe hic, alium apud nos mortem dedicationis . . . . Deſpice ergo, Domine, an putes ædem ſalva religione poſſe transferri, &c.* Vide & Epiſt. 73 & 74. ejuſdem libri.

5. *Fervidus tecum puer.*] Solitus Veneris comitatus pariter ab Horatio invocatur; atque in dedicatum à Glycera ſacellum invitatur; inprimis autem Cupido filius ejus. *Fervidus:* quia πυρφόρος, & facem geſtat, qua indicatur ea, qua pollet, vis accendendi animos & amore inflammandi. *Puer* vero dicitur, ut ſignificetur ſtulta & puerilis libidinoſorum cupiditas, eo ſtudio turpia conſectantium, quo pueri ſolent crepundia.

Solutis Gratiæ zonis.] Plin. lib. 35. cap. 11. *A Nicearcho picta Venus inter Gratias & Cupidinem* (al. *Cupidines*) *celebratur.* Apul. lib. 11. *Venus omni Gratiarum choro ſtipata.* Heſiod. in

Gratiæ

Gratiæ zonis, properentque Nymphæ,
Et parum comis ſine te Juventas,
Mercuriuſque. [117]

laxatis, & Nymphæ, & Juventas abſque te minimum ſuavis & Mercurius.

ANNOTATIONES.

Theogn. tres Charites nominat, Aglaiam, Euphroſynen, Thaliam: pariter & Pindarus Olymp. Ode ultima ubi & ait: *Per eas omnia mortalibus fieri dulcia, ſi quis vir ſapiens, ſi pulcher, ſi ſplendidus, ſed nec Deos ſine Charitibus in cœlo quidquam moliri.* Πάντων ταμίαι ἴσχαν ἐν οὐρανῷ. *Omnium diſpenſatrices in cœlo operum.* Seneca lib. 1. de Benefic. cap. 3. *Nunc dicam quare tres Gratiæ, quare ſorores, quare implexis manibus, quare ridentes, juvenes & virgines, ſolutáque ac pellucidâ veſte.* Et paulo poſt: *Heſiodus Aglaiam maximam natu appellavit, mediam Euphroſynen, tertiam Thaliam. Homerus nomen uni mutavit, Paſitheam appellavit* (nempe Iliad. Ξ.) *Mercurius una ſtat.* Gratiæ porro ſolutis zonis pinguntur ac pellucidis veſtibus, quia amicorum animi ſibi invicem debent eſſe aperti, ſine ſuco, ſine ambagibus.

6. *Nymphæ.*] Et hæ comitatum Veneri præſtant, quia matres amorum, illa vero unius mater Cupidinis fertur: ex Philoſtrato. Claudian. de nuptiis Honorii:

Gens mollis amorum.
Hos Nymphæ pariunt, illum Venus aurea ſolum
Edidit.

Nymphæ aliæ maris, quæ Nereides, fontium ac fluminum Naiades, ſylvarum Dryades, Hamadryades, quæ cum arboribus oriuntur & cadunt, Oreades montium, Napeæ florum.

7. *Parum comis ſine te Juventas.*] Hæc juventutis Dea, Græcis Hebe; etiam Veneri comes additur, ut apud Homer, in Odyſſ. ἥβη τε δῖος συγκάτερ τ' ἀφροδίτη. Quoniam vero ii qui à Venere abhorrent, etſi juvenes, ſolent eſſe moroſi, ſeveri, triſtes, difficiles, quod ſenum eſt proprium, hinc *parum comis ſine Venere Juventas* dicitur. Vel Horatium ex Horatio interpretari licet hoc modo: *Juventas parum comis*, decora, gratioſa, *ſine Venere*, id eſt, ſine venuſtate. Epiſt. ad Piſones, ſeu de Art. Poet. v. 42.

Ordinis hæc virtus erit, & Venus.

Juventas.] Tit. Liv. ſub finem lib. 5. *Cum augurato liberaretur Capitolium, Juventas Terminuſque, maximo gaudio patrum noſtrorum, moveri ſe non paſſi ſunt.*

8. *Mercuriuſque.*] Denique Veneri Mercurius adjungitur, ſermonis nempe Deus. Seu quod amor diſertos faciat, ſeu quia per diſertam & facundam orationem ſolet amor conciliari. Unde Ovid. 1. de Arte.

Non formoſus erat, ſed erat facundus Ulyſſes;
Et tamen æquoreas torſit amore Deas.

Hinc etiam Veneri πάρεδρος & σύνεδρος celebratur ille, & ejuſdem cum ea ædis, ſedis ac religionis conſors. Plutarch. in præceptis connubialibus ſcribit, juxta Venerem in eodem ſacello veteres collocâſſe Mercurium συγκαθίδρυσαν, inquit, rationemque ibid. ſubjungit, eo quod ſermone blando, non jurgiis aut contentione à ſe mutuò, quod cupiunt conjuges, debeant obtinere.

ODE XXXI.

Quid petat ab Apolline, explicat.

QUid dedicatum poſcit Apollinem
Vates? Quid orat, de patera novum [118]

Quid Poeta petit à Phœbo conſecrata? Quid precatur re-

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod ſupra Od. 9.

Longe ſe alienum ab omni avaritia declarat Horatius hac Ode, cum ſumma votorum ejus ſit, ut ab Apolline Vatum Patrono nihil aliud expoſcat præter mentem ſanam in corpore ſano, quod ait Juvenalis unicè poſtulandum à Diis, Sat. 10. v. 356. Vide Perſ. Sat. 2. Lucian. in Icaromenippo.

1. *Dedicatum.*] Vel ab ipſo Poeta conſecratum Phœbo ſacellum ſuis in ædibus intelligit; vel ab Auguſto poſt Actiacam victoriam templum Apollini in Palatio dedicatum.

2. *De patera novum Fundens liquorem.*] Tunc cum vini primitias libat & ſacrificat Apollini Palatino. Hoc intelligi poteſt ab Horatio factum inter epulas: nam ſupra notavimus id obſervatum ab Antiquis, ut in menſa aliquid vini defunderetur ac Diis libaretur. Hinc Æneid. 1. v. 740.

Dixit, & in menſa laticum libavit honorem.

Fundens

cens vinum effundens è crateră? haud arva pinguia Sardiniæ fertilis: haud pulchros greges ferventis Calabriæ: haud aurum, vel ebur Indiarum: haud agros, quos undis lente fluentibus lambit Liris silens fluvius. Ii *quibus sors donavit Calenas vineas, eas cultro reprimant. Opulentus etiam negotiator vina Syriis mercibus commutata bibat poculis ex auro.*

Fundens liquorem? Non opimas
Sardiniæ segetes feracis:
Non æstuosæ grata Calabriæ,
Armenta: non aurum, aut ebur Indicum: [119]
Non rura, quæ Liris quieta
Mordet aqua taciturnus amnis.
Premant Calena falce, quibus dedit
Fortuna vitem: dives & aureis
Mercator exsiccet cululis
Vina Syra reparata merce,

ANNOTATIONES.

Et Æneid. 8. v. 279.

In mensam lætis libant, Divosque precantur.

Vid. J. Lipsi. antiq. lect. lib. 3. ubi morem hunc in omni convivio religiose servatum pridem asserit, tum ex Homero, tum ex allatis mox Virgilii locis, tum ex Dione Cassio: additque; *Ergo ut amatores Veneri, bellatores Marti, quidni Musis & Apollini studiorum præsidi rite libemus nos eorum alumni?* vel Poeta de Vinalibus prioribus dixit in quibus gustabantur vina, novumque vinum libabant; nempe 9. Calend. Maii: nec enim antea censebant prisci vinum deferbuisse, nec purum aut sacris idoneum. Vide Varron. 5. de Ling. Latin. Plin. lib. 18. cap. 29. Festum in voce *Calpar*; quo nomine vocabatur patera, qua vinum novum libabant. Huic interpretationi posteriori favet quod ait Horatius, *novum*, &c.

4. *Sardiniæ.*] Hæc insula inter mare Tyrrhenum & Balearicum sita, tritici feracissima, a Sardo Herculis filio dicta est Sardinia. *Segetes.*] Ex Varrone de Re Rust. lib. 1. cap. 29. Seges est quod aratum & satum est: arvum, quod aratum necdum satum.

5. *Calabriæ.*] Italiæ regio est inter mare Tyrrhenum & Ionium, ubi olim Brutii populi & magna Græcia: hodie pars est regni Neapolitani versus austrum ac Siciliam porrecta.

Æstuosæ.] Solis ardoribus valde expositæ & æstuantis.

6. *Armenta.*] Laudantur equi Calabri in ea regione abundantes; sicut & in Apulia quæ proxima est Calabriæ. Vide Varronem de Re Rust. lib. 2. cap. 7. Ibidem & pascua erant optima, quorum mentio est Epod. 1.

Aurum aut ebur Indicum.] Ab Indo flumine dicta ea Orientis ampla regio, auri & argenti metallis, gemmis quoque dives est. Ebur quoque præ cæteris habet. Hinc Virgil. *India mittit ebur.* Vide Plin. &c.

7. *Non rura quæ Liris, &c.*] Non agros peto in Campania fertiles.

Liris.] Hic fluvius aliis vocatur *Liternus*, supra Soram scaturit, ad Minturnas labitur in mare Tyrrhenum. Ejus meminit Martial. lib. 13. Epigr. 83.

8. *Taciturnus amnis.*] Leniter fluens ac tacite, non rapido cursu, aut ingenti murmure.

9. *Premant Calena falce, &c.*] Non aliis invideo vites optimas ac generosa vina. De Caleno supra Od. 20. v. 9.

Falce.] Cultello incurvo falcis instar.

Premant.] Scindant racemos e vite, vel ipsam vitem putando, luxuriantem coerceant. Vel, uvas e Calenis vitibus in torculari calcent ac premant. Virgil. Georg. 1. v. 157.

Rursis opaci
Falce premes umbras.

10. *Dives & aureis Mercator, &c.*] Per me licet, fruantur alii sua felicitate, suis opibus, suis deliciis: ego vero tenui mea sorte victuque contentus sum.

11. *Cululis.*] Fictilibus calicibus, qui cululli dicti sunt. Vestæ ac Diis libabant Vestales: inquit Alex. ab Alex. lib. 5. cap. 12. significatur hic quodlibet poculi genus. A culeo, inquiunt, quod ingens est vas, seu maxima liquorum mensura, fit culeolus, & inde cululus, quod poculum fuit sat capax, quo usi Pontifices olim in sacris, & reges in conviviis. De his rursum ad Art. Poet. v. 434.

12. *Vina Syra reparata merce.*] Vina exquisita empta per commutationem pro mercibus e Syria advectis, nardo, balsamo, unguentis, odoribus, &c. Syria Asiæ provincia, hodie, *la Surie*, continet Palæstinam, Phœniciam, & Syriam proprie dictam: Euphrate rigatur. Cic. pro domo. *Illa optima fertilisque Syria.* Paul. Pandect. 18. tit. 1. *Non aliud olim merx, aliud pretium vocabatur; sed quisque secundum necessitatem utilibus inutilia permutabant; quando plerumque evenit, ut quod alteri superest, alteri desit. Sed quia non semper nec facile concurrebat, ut cum tu haberes quod ego desiderarem, invicem haberem, ego quod tu accipere velles; electa materia est, cujus publica ac perpetua æstimatio difficultatibus permutationum æqualitate quantitatis subveniret. Ea materia forma publica percussa, &c.*

Diis

Diis charus ipſis: quippe ter & quater
Anno reviſens æquor Atlanticum [120]
Impune. Me paſcunt olivæ, 15
Me cichorea, leveſque malvæ.
Frui paratis & valido mihi, [121]
Latoë, dones: &, precor, integra

ipſis Numinibus gratioſus, ſiquidem ter & quater annis ſingulis *ſine infortunio luſtrat mare Occiduum. Me nutriunt oliva, me cicborea, & malvæ tenues. O Latonæ fili, da mihi valere, & potiri acquiſitis;*

ANNOTATIONES.

13. *Diis charus ipſis.*] Caſtori & Polluci, Neptuno, quorum favor eſt navigantibus optabilis.

14. *Æquor Atlanticum.*] Quod Africam alluit ad occaſum, ita dictum ab Atlante Mauritaniæ monte. Virg. Æneid. 4. v. 480.

Oceani finem juxta Solemque cadentem,
Ultimus Æthiopum locus eſt: ubi maximus Atlas
Axem humero torquet ſtellis ardentibus aptum.

15. *Impune.*] Ironice dictum volunt quidam in mercatorem fraudibus & avaritiæ obnoxium, qui tamen mare quodlibet anno toto quæſtui inhians percurrat, citra ullum naufragii periculum, Diis ad ejus crimina conniventibus, certe nequaquam vindicantibus. Interim vero ille merces ab Oriente advectas in Occidente commutat, Syriis unguentis vina comparat generoſa, *Lyæus bibit, ac fruitur Diis iratis*, non ſecus ac Marius apud Juvenal. Sat. 1. v. 49. Atat cum de mihi locus objicitur, *Cynthius aurem vellit, & admonet* parum ſolerter ac naviter illum a me haud ita diſſimilem explanatum, imo vim & lucem dimin[illegible] eximiæ alioqui Satirici ſententiæ. Fateor, quod res eſt, ego candidi ſemper ingenii: mens tum læva dormitavit. Enim vero illic Juvenalis non modo ſignificare vult Marium impune ferre ſua furta, & raptis frui, ut ibidem annotâram, ſed & de exilio ſuo lætari, in quo a curis Reip. expeditus genio liberius indulget, *ab octava hora* ſuaviter *bibit*, otioſe epulatur, atque adeo ex infenſis Diis capit emolumentum, ex ira Numinum ſibi quaſi delicias facit. Vide Epiſt. ad Piſ. v. 445. ibique Annot.

Me paſcunt olivæ, &c.] Ego vero me felicioremillis hominibus exiſtimem, modico & parabili cibo victitantem, ſi modo largiantur Dii bonam valetudinem; fortunæ tenuis uſum tranquillam, ac poëſeos oblectamenta.

Olivæ.] Plin. lib. 15. cap. 3. *Olivæ in Ægypto carnoſiſſimæ, olei tamen habent exiguum: in Syria parvæ nec cappari majores, carne commendantur. Quam ob cauſam Italicis tranſmarinæ præferuntur in cibis, cum oleo vincantur: & in ipſa Italia cæteris Picena & Sidicinæ. Sole ſola primum condiuntur, & ut reliqua, amurca, (muria) ſæpave: nec non aliquæ oleo ſuo . . . . . herbarumque viridum ſapore condiuntur*, præcipue fœniculi in Narbonenſi Gallia, inquit Dalecamp.

16. *Cichorea.*] Κιχώρια, κιχόρια, & κιχώρεια, pluralis nempe numeri, quæ agreſtes herbæ ſicut & *malva*, inter cibos & edulia veterum, pariter & *olivæ*, recenſentur a Jul. Polluce lib. 6. cap. 9. Vide Caſaubon. in cap. 32. lib. 3. Athen. ubi Alexidis verſum ita corrigit, Τῶν γὰρ κιχορείων ἐκ ἅπαξα σ' ἐδὶ ἴν. Porro qua ratione coqui veteres olera iſta pararent & condirent, edifſerit Galenus ex Eraſiſtrato lib. de Sectione venæ ad Eraſiſtrateos. Id. Caſaub. ibid. Latinis vocatur ambubeia, intybus, & intybum. Non. Marcel. ex Lucil. Sat. lib. 5. Virgil. Georgic. 4. v. 120.

Quoque modo potis gauderent intyba rivis,

Pomponius in Placenta, *Ruſtici edunt libenter atros intybos.*

Leveſque malvæ.] Quæ ventrem levant gravem atque emolliunt. Apud Athen. lib. 2. cap. 18. Diphilus tradit, malvam eſſe boni ſuccj; arteriam lenire, acres in corporis ſuperficie ſuccos educere, renum & veſicæ irritationibus prodeſſe, excerni facile, mediocriter alere, hortenſique ſilveſtrem eſſe meliorem. Ibidem Hermippus Callimach. *malvam utilisſimam* appellat. Quo autem modo in cibum paretur, docet Dioſcorid. lib. 2. cap. 144. Tzetzes ad hunc Heſiodi verſum 41.

Οὐδ' ἴσον ἐν μαλάχῃ τε, καὶ ἀσφοδέλῳ μέγ' ὄνειαρ, *neque non tantum quam magnum ſit bonum in malva & aſphodelo.*

17. *Frui paratis.*] Eccleſiaſtæ cap. 5. *Cui dedit Deus opes atque ſubſtantiam, poteſtatemque tribuit, ut comedat ex eis, & fruatur parte ſua, & lætetur de labore ſuo, hoc donum Dei eſt.*

18. *Latoë.*] Apollo filius Latonæ, inde Latous & Latonius dictus, ſicut & Diana ejus ſoror, & eodem cum eo partu edita.

Et, precor.] Non abſurde Theod. Marcillius quovis pignore certet, fuiſſe a manu Horatii, *Adprecor integra cum mente*: ſicut lib. 4. Ode ultima, *Rite Deos prius apprecati.* Sacreos nimirum precatur, adprecator populus, id eſt, verba precantis Sacerdotis iterat; quod, *Favere linguis*, dicebatur. Ita ille.

necnon cum ſana mente ſenectutem ducere haud ſordidam, quaſo, & lyrâ non deſtitutam.

Cum mente, nec turpem ſenectam
Degere, nec cithara carentem. 20

ANNOTATIONES.

19. *Nec turpem ſenectam.*] Non corporis infirmitatibus aut animi gravem & moleſtam; non languidam, inermem, imbecillam, non delirantem, non querulam, morosam, anxiam, ſed vegetam, honoratam, jucundam. Cicero de Senect. ex Cæcilio: *Hoc in ſenecta miſerrimum, ſentire ea ætate eſſe ſe odioſum alteri.* Plin. lib. 7. cap. 50. *In ſenectute*, inquit, *hebeſcunt ſenſus, membra torpent, præmoritur viſus, auditus, inceſſus, dentes, etiam ac ciborum inſtrumenta.* Vide & cap. 48. ejuſdem libri, ubi mentio de Gorgia Leontino, qui centum & ſeptem complevit annos: interrogatus autem qua ratione tamdiu fuiſſet robuſto corpore, ſenſibus integris, memoriâ firmâ, ingenio vegeto, proſperâ denique valetudine; reſpondit: *Nihil unquam voluptatis cauſa faciens.* Is Empedoclis fuerat diſcipulus; præceptor autem Periclis, Iſocratis, aliorumque. Cic. de Senect. & alibi. Philoſtrat. Plato, &c.

20. *Nec cithara carentem.*] Poeſins facultate, quæ ſolet in ſenibus ſeneſcere: vel ſuavitate muſicæ & cantus, qua Solon narratur ſenectutis mala temperâſſe ac levâſſe: & Socrates ætate provectus citharæ operam dediſſe. Sic & Achilles apud Homer. Iliad. 9.

ODE XXXII.

Ad Lyram ſuam, quam commendat.

Depoſcimus, ſi quidpiam privatim otioſi tecum cecinimus, quod vigeat & hunc in annum, & in alios multos: heus recita poema Latinum, ô teſtudo, quæ Lesbio primum civi modulos dediſti:

POſcimus, ſi quid vacui ſub umbra [122]
Luſimus tecum, quod & hunc in annum
Vivat, & plures: age, dic Latinum,
Barbite, carmen,
Lesbio primum modulate civi: 5

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod ſupra Ode 2.

1. *Poſcimus, ſi quid, &c.*] Suam ipſe lyram compellat: quod Poetis familiare eſt. Sic Virg. Eclog. 8.

Incipe Mœnalios mecum, mea tibia, verſus.

Sic & Pindar. Olymp. Od. 2. ἀναξιφόρμιγγες ὕμνοι, & Pyth. Od. 1. χρύσεα φόρμιγξ Ἀπόλλωνος. Sic etiam regius Pſaltes Pſ. 107. *Exurge Pſalterium & cithara.*

Poſcimus.] Placet ſane quorumdam lectio, *poſcimur.* Hoc ſenſu: a Mæcenate poſcimur, ſi quid dignum memoria *ſub umbra*, in ſeceſſu & inter privatos parietes ſcripſimus, id in lucem edamus & in publicum; utque palam omnibus fiant noſtri verſus, ſolis prius amicis duntaxat auditi.

Vacui.] Curis ſoluti.

2. *Luſimus.*] Animi relaxandi cauſa lyram pulſamus, & Lyricos verſus conſcribentes. Vel potius ex more Poetarum, carmina ſua ſtudio quamvis & arte elaborata luſus vocat.

Tecum.] Modo voce tantum, modo fidibus & voce ſimul canebant veteres: modo alternatim ac viciſſim fidibus ac voce. Ammian. Marcell. lib. 15. *Bardi* (Gallorum vates) *fortia virorum illuſtrium facta heroicis compoſita verſibus cum dulcibus lyræ modulis cantitarunt.* Tibull. lib. 3. Eleg. 4.

Hanc primum veniens plectro modulatus eburno
Felices cantus ore ſonante dedit.
Sed poſtquam digiti fuerant cum voce locuti,
Edidit hæc triſti dulcia verba modo.

Quod & hunc in annum vivat, & plures.] Non *metuentia* [illegible] *carmina*, nec *tbus*; ſed *digna cedro*, id eſt, immortali hominum memoria. Perſ. Sat. 1. v. 43.

3. *Dic Latinum, Barbite, carmen.*] Latini carminis Lyrici auctor ac princeps Horatius, ſicut Alcæus Græci.

4. *Barbite.*] Βάρβιτος muſicum inſtrumentum pluribus intentum chordis; unde Theocrit. πολυχόρδων. Supra Od. 1. *Lesboum barbiton.*

5. *Lesbio primum modulate civi.*] Celebrat imprimis ab Alcæo, duce poetaque eximio, Mitylenis oriundo, in Lesbo inſula, de qua ante.

Modulate.] In modulis obſecute, id eſt, Qui modulatus es, modulos reddidiſti, ad Alcæi arbitrium. Alii paſſivam hic ſignificationem notant; ſicut in Arte Poet. v. 263. *Immodulata poemata.* Quod autem ait Horatius, *primum*, videtur Alcæum facere barbiti inventorem, quod quidem Anacreonti ipſo poſteriori tribuitur apud Athen. l. 4. c. 23. Verum ibid. c. 25. Euphorion ait, barbiti, meminiſſe tum Sapphonem tum Anacreontem, novumq; non eſſe inſtrumentum. Dicendum igitur antiquius videri ipſo Alcæo, ſed ab eo mo-

Qui

Qui ferox bello, tamen inter arma,
Sive jactatam religarat udo
Littore navim,
Liberum, & Musas, Veneremque, & illi
Semper hærentem puerum canebat;
Et Lycum nigris oculis, nigroque
Crine decorum.
O Decus Phœbi, & dapibus supremi
Grata testudo Jovis, O laborum

qui militia li et efferatus, tamen seu in bello, seu navem agitatam in humida ripâ alligaverat, cantabat Bacchum, atque Musas, & Venerem, puerumque semper eam comitantem, necnon Lycum oculis & capillis nigris conspicuum. O lyra Apollinis ornamentum, summique Jovis epulo jucunda, ave, ô arumnarum

ANNOTATIONES.

dulis novis auctum ac perfectum duntaxat: vel, quod primus Odas Alcaicas barbiti fidibus cecinerit, hinc ejus inventionem ipsi ascribi. Ex Lilio Gyraldo, Attilio Donatiano, & aliis, in Musicis & in arte modulandorum carminum peritissimus Alcæus, & Athen. lib. 14. cap. 5. *Alcæus poeta, si quis alius, musices erat scientissimus.* Floruit ante Christum annis sexcentis.

6. *Qui ferox bello, tamen inter arma, &c.*] Qui seu in castris, seu a bello & navigatione quiescerent, citharæ studium & oblectationem non omittebat. Athen. lib. 5. Alcæus dicitur fortissimus ac belliger poeta. Et lib. 14. cit. pugnacem strenuitatem antepositse poeticæ, plus equo bellicosum: ibidemque refertur ejus carmen, quo suas ædes omni genere armorum splendidas & ornatas ostentat & gloriatur; illaque tuse describit. Cic. Tuscul. 4. n. 71. *Fortis vir*, inquit, *Alcæus in sua Republica cognitus.* Pittacum nempe tyrannum Mytilenis expulit: aliosque armis persecutus est, Athenienses quoque & Tyrrhenos bello fatigavit. Strabo. Laert. Suidas. Quintil. lib. 10. cap. 1. scribit: *Alcæus in parte operis aureo plectro merito donatur, quia tyrannos insectatur: multum etiam moribus confert: in eloquendo quoque brevis, & magnificus, & diligens, Homero similis; sed & in lusus & in amores descendit, majoribus tamen aptior.* Dionys. Halicarnass. *Alcæi*, inquit, *tugentem considera spiritum, & brevitatem & suavitatem cum vehementia: præterea figuratam orationem cum perspicuitate ..... ante omnia vero politicorum negotiorum affectus.* lib. de Structura orationis. Vide & lib. 2. Od. 13.

9. *Liberum.*] Apud Athen. lib. 1. cap. 19. Alcæus Mityleneus ita canit: Τέῳ σὲ πνεύμονας εἶπω, &c. *Riga pulmones vino.* & alibi: μηδὲν ἄλλο φυτεύσῃς πρότερον δένδρον ἀμπέλου, *nullam aliam plantaveris arborem prius vite.* Quod imitatus Horatius Od. 18. supra. Ejusdem sententiæ carmina perleges apud eundem Athen. variis locis, quibus Alcæus ad bibendum largius invitat, quod *vinum inducat dolorum oblivionem, quod sit remedium mœroris præstantissimum, a Jovis ac Semeles filio hominibus datum, &c.*

Veneremque, &c.] Amatoria namque scripsit etiam carmina. *Sed & in lusus & in amores descendit Alcæus.* Quintil. paulo ante citatus. Apud Arist. Rhet. 1. Alcæus ita loquitur: Θέλω τὶν τ' εἰπεῖν, ἀλλά με κωλύει αἰδὼς. *Volo tibi aliquid dicere, sed me prohibet pudor.* Cui respondit Sappho: si res honestas ac bonas animo ac desiderio concepisses, nec trepidaret lingua, nec pudor oculos occupâsset. Vide Athen. lib. 13. c. 8. ubi de *Alcæo Sapphûs amorem citharâ canente.*

10. *Semper hærentem illi puerum.*] Veneri filium Cupidinem appingi semper, & comitem addi solitum, notavimus ante, ad Od. 30. v. 5.

11. *Lycum.*] Dilectum Alcæo puerum. Cic. Tuscul. 4. cit. *Quæ non juvenum a morescripsit Alcæus?* & de Nat. Deor. lib. 1. n. 80. *Nobis qui, concedentibus Philosophis antiquis, adolescentulis delectamur, etiam vitia sæpe jucunda sunt. Nævus in articulo pueri delectat Alcæum. At est corporis macula nævus: illi tamen hoc lumen videbatur.*

Nigris oculis nigroque Crine decorum.] Sic ad Pisones, v. 37.

Spectandum nigris oculis, nigroque capillo.

Ita nimirum formosi pridem commendabantur. Pindar, inita Pyth. nigrum Musis capillitium cum laude assignat; ἰοπλόκαμον. Apud eundem alibi, pariter & Homer. Iliad. pulchra ea celebratur, quæ ἑλικῶπις; quod etiam epithetum Veneri tribuitur.

13. *O decus Phœbi.*] Citharam enim ipse dicitur invenisse, lyram vero sibi concessam a Mercurio velut propriam usurpâsse. Quod fusius supra monui, Od. 10.

Dapibus supremi Grata testudo Jovis.] Jovis epulum summa lætitia, adeoque non sine Musicæ ac citharæ jucunditate celebrabatur. Athen. lib. 14. c. 6. ex Homero ait: *citharam epularum sociam a Diis factam:* quoniam utilis convivantibus ars Musica, tum quod temulentorum pectulantiam mitiget & cohibeat: tum quod tristitiam discutiat, liberalemque pariat lætitiam. Quapropter Homerus in prima Iliade, post ambitiosam illam de Achille contentionem, fingit Musâ Deos recreari, Apolline citharam pulsante Musis autem dulci voce accinentibus. Et paulo post subjungit; Priscos statuisse Deorum hymnos in conviviis cantari, ut reverentia numinum graviores fierent epulantium mores, &c.

levamen ſuave, mihi quandocunque bene advocati.

Dulce lenimem, mihi cunque ſalve
Rite vocanti. 15

ANNOTATIONES.

15. *Dulce lenimen.*] Athen. mox cit. ibid. *Fortiſſimi quidem Lacedæmonii cum tibiæ ſub ſignis ſunt: Cretenſes cum lyra, cum fiſtulis & tibiis Lydi, ut ſcribit Herodotus. Ex barbaris autem multi legatos ad hoſtes cum tibiis & cithara mittunt, ut eorum infeſtas mentes emolliant.* Theopompus lib. 46. hiſtor. *Tradit Getarum legatos citharas pulſantes advenire.* Hæc ille. Conſtat certe muſicis modulis ac cicharæ cantu leniri anxietates animi, ac diſcuti mœſtitiam: patet ex ſacris etiam codicibus, lib. 1. Reg. cap. 16. ubi Saul, malo vexatus ſpiritu, citharam pulſante Davide, recreatur ac levius habet. Horatius Ode præcedenti ſenectam exoptat citharæ oblectamento non carentem.

Cunque.] Expletiva ſolum & inanis videtur quibuſdam iſta vox: ſed non vacat ornatu, eamque non raro adhibere amavit noſter Poeta uſquam vanus. Sic Terent. *adeſdum*, pro *adeo*. Sic πᾶς, neque Græcis, nec aliis hactenus παίλλον exiſtimatum eſt.

Salve.] Videtur hic ſignificare, ſaluti ſis, fave, lenimen, & auxilium præſta.

ODE XXXIII.

Albium Tibullum conſolatur, quod a Glycera non redametur.

Tibulle, ne plus quam decet mœreas, revolvens animo crudelem Glyceram: neve lugubres elegias recites, quod fracta fide, præ te fulgeat adoleſcentior. Ecce *amor Cyri aduxit Lycoridem fronte exili decoram: Cyrus* autem *fertur erga Pholoen immitem. At capræ*

Albi, ne doleas plus nimio, memor [125]
Immitis Glyceræ; neu miſerabiles
Decantes elegos, cur tibi junior
Læſa præniteat fide.
Inſignem tenui fronte Lycorida
Cyri torret amor: Cyrus in aſperam
Declinat Pholoën. Sed prius Appulis

ANNOTATIONES.

Metrum eſt idem quod ſupra Od. 6.

1. *Albi.*] Hic ille eſt, cujus Elegiæ manibus omnium tanta cum voluptate teruntur. *Terſus ac elegans Tibullus*, ut ait Quintil. lib. 10. cap. 1.

Plus nimio.] Ad Attic. lib. 10. Epiſt. 8. *Te nimio plus diligo*, inquit Ciceroni Antonius.

2. *Immitis Glyceræ.*] Ejus enim ipſe noverat ingenium intractabile & in ejus proterviam impegerat haud ſecus ac Albius Tibullus. Vide infra lib. 3. Od. 19. v. ult. Sunt qui fictum *Glyceræ* nomen hic poni velint, pro Della vel Nemeſi, quas Tibullus adamavit; nominare vero noluerat Horatius, ſeu ob verecundiam, ſeu metu legis Juliæ; de qua dixi, ad Juvenalis Sat. 1. v. 22. & Sat. 2. v. 37.

Miſerabiles elegos.] Rebus mœſtis aptum carminis genus: ab ἐλεὸς *miſeratione*, vel ἐ ἐ, dolentis particula factum nomen. Ad Piſones v. 75.

Verſibus impariter junctis querimonia primum, &c.

4. *Læſa præniteat fide.*] Pulchrior videatur in amore, præferatur junior amatius, non habita ratione fidei, quam tibi dedit Glycera. Vide Tibull. paſſim. Ita vero ſcribit, lib. 3. Eleg. ult.

Nulla fides inerit: perjuria ridet amantum Jupiter.
Quamvis perfida, cara tamen, &c.

5. *Inſignem tenui fronte Lycorida, &c.*] Affert exempla aliorum infeliciter amantium, quibus eum conſoletur. Lycoris amorem ſuum defert Cyro: hic vero illam ſpernit, & aliam amore proſequitur, a qua redamari nulla ſpes eſt.

Tenui fronte.] Sunt qui interpretentur tenuem & pellucidam cutem in fronte. Alii anguſtam & parvam frontem in pulchritudine commendari aſſerunt; uno tamen refragante Scaligero, qui hunc Horatii locum vellicat ſuo more. Noſter lib. 1. Epiſt. 7.

Reddes
Forte latus, nigros anguſta fronte capillos.

7. *Sed prius Appulis, &c.*] Ἀδύνατον. Sic Virgil. Eclog. 1.

Ante leves ergo paſcentur in æthere cervi, &c.

Jungentur

Jungentur capreæ lupis,
Quam turpi Pholoë peccet adultero. [126]
Sic visum Veneri ; cui placet impares
Formas atque animos sub juga ahenea
Sævo mittere cum joco.
Ipsum me melior cum peteret Venus,
Grata detinuit compede Myrtale
Libertina, fretis acrior Adriæ
Curvantis Calabros sinus.

lupis Apuliæ antea sociabuntur, quam Pholoe amatori fœdo morem gerens delinquat. Ita placitum Veneri, quæ gaudet dissimiles formas ac mores subjicere jugo ineluctabili, non sine gravi ludibrio. Memet, cum requireret amasia præstabilior, jucundis vinculis innexit Myrtale libertina, asperior Adriatico mari Calabriæ sinus inflectente.

ANNOTATIONES.

Ex Eclog. 8.

Jungentur jam gryphes equis, &c.

Apulis.] Synec. pro quibuslibet aliis. De Apulia Italiæ regione, jam ante non semel.

9. *Quam turpi Pholoe peccet adultero.*] Id est nunquam Pholoe redamabit Cyrum, a quo perdite amatur : ejus nullis flectetur officiis.

Turpi.] An quod sine ratione Lycoridis amari dignæ oblatos amores contemnat Cyrus? An quod Pholoë nequaquam Cyrus placeat, nec amabilis sed turpis videatur; quamvis Lycoris formosum existimet? An quod fidem alteri dederit Pholoe, quam violare nefas putet.

10. *Cui placet impares, &c.*] Delectatur Venus sibique ludum parat, faciendo ut quis depereat omnino disparem ætate, natura, moribus, conditione : neque adeo frui possit unquam cupitis. Euripides, *Stulta*, inquit, *mortalibus proponit Venus.* Τὰ μῶρα πάρεστιν Ἀφροδίτη βροτοῖς.

11. *Sub juga ahenea Sævo mittere, &c.*] Duro & insuperabili amoris nexu devincire, atque addicere alterum alteri nequaquam redamanti.

Ahenea.] Sic alibi noster, nempe Epist. 1.

Hic murus aheneus esto.

12. *Sævo mittere cum joco.*] Interpretentur licet quidam Cupidinem Veneris perpetuum comitem, quæ mater sæva Cupidinum, &c. at cum aliis malim intelligere sicut Fortunæ, quando res humanas disturbat ac vertit, sic Veneri ludum esse quoties, ut dixi, quis amore uritur ac languet infelici, suumque nunquam finem assecuturo. Intra lib. 3. Od. 27. *Perfidum ridens Venus, &c.*

13. *Ipsum me, &c.*] Sui dat ipsius exemplum, ut magis persuadeat.

Melior Venus.] Puella, amica, vel pulchrior, vel nobilior, vel facilior, quæ me ipsa expetebat amatorem. Virgil. Eclog. 3.

Parta meæ Veneri sunt munera.

14. *Grata detinuit compede, &c.*] Ita suam amant servitutem Veneris & Cupidinis mancipia licet duram ac molestam.

15. *Libertina.*] Iis nata qui servierant, & in libertatem asserti fuerant.

Fretis acrior Adriæ.] Maris fluctibus instabilior, vehementior ac perfida magis.

Adriæ.] Sinus ille est amplissimus Mediterranei maris, inter Italiam hinc, & Illyricum atque Græciam inde protensus. Hodie The Gulph of Venice.

16. *Curvantis Calabros sinus.*] Fluctuum impetu atque æstu ripas diruentis, in terras se insinuantis, sinusque efficientis. Calabriam veterem notat, quæ erat velut peninsula inter mare Adriaticum & sinum Tarentinum, ubi nunc terra Hydruntina, urbes vero præcipuæ Tarentum, Brundusium, Hydruntum, Gallipolis, &c. Sinus autem ac portus multiplex, inter quos Tarentinus tama super æthera notus, ionii maris undas amplo ac sinuoso influxu recipit affusas.

ODE XXXIV.

Arguit seipsum quod Epicureos secutus cultum Deorum neglexerit.

Numinum ravus & remissus venerator tui quidem; cum vesanâ Philosophiâ eruditus aberro; jam verò contra velificari adigor & dimissam viam relegere. Enimvero Jupiter fulguribus nubes findens per sudum intonan-

PArcus Deorum cultor & infrequens, [127]
Insanientis dum sapientiæ
Consultus erro; nunc retrorsum
Vela dare, atque iterare cursus
Cogor relictos. Namque Diespiter
Igni corusco nubila dividens,
Plerumque per purum tonantes [128]

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Od. 9.

1. *Parcus Deorum.*] Quoniam de religione & cultu numinum agit. περὶ θεῶν, ἢ περὶ θεῶν locuturus, undique congerit & cumulat quicquid gravitatis esse potest in verbis, in figuris, in sententiis. Eas passim attende, lector, & consectare.

2. *Insanientis sapientiæ.*] Οξύμωρον. Sic in Aiace Sophocles ἐλβῶν ἄδικα δίκαια. S. Gregor. Nazianzen. ἄτοπος σοφία. Tull. Philip. 1. *Insepultam sepulturam.* S. Aug. de Civit. Dei lib. 17. cap. 13. *Insipienter sapere.*

3. *Erro.*] Ex Epicuri disciplina, omnes spernens religiones in gravissimum errorem impegi. Cic. 1. de Nat. Deor. n. 122. *Epicurus ex animis hominum extraxit radicitus religionem, cum Diis immortalibus & opem & gratiam sustulit. . . . . Tollit id quod maxime proprium est optimæ præstantissimæque naturæ. Quid enim melius, aut quid præstantius benignitate & beneficentia? Ea cum careve Deum vultis . . . . . neminem ob eo amari, neminem diligi vultis . . . . Quanto Stoici melius, qui a vobis reprehenduntur!* Et n. 124. *At etiam Epicuri liber est de sanctitate. Ludimur ab homine non tam faceto, quam ad scribendi licentiam libero. Quæ enim sanctitas, si Dii humana non curant? &c.*

Nunc retrorsum Vela dare.] Metaph. a nautis, qui a recto se aberrasse cursu intelligentes, in contrariam jam convertuntur.

4. *Iterare cursus Cogor relictos, &c.*] Fateri cogor hunc a Diis orbem regi, resque humanas ab iis curari: adeoque Stoicam disciplinam amplexus, Epicuri dogmata erroresque abjicio. Namque video non solum coactis & collisis nubibus fulgura & tonitrua fieri, sed pulso etiam cœlo; quod cum præter naturam sit, divinum esse oportet, hinc ergo sapientior effectus Jovis potentiam, numen, iramque revereri disco. Vide Cic. 2. de Divinat. n. 43. & 44. Lucret. lib. 6. paulo post initium, &c.

5. *Diespiter.*] Jupiter, diei pater dictus. Varro 4. de Ling. Lat. & Gell. lib 5. cap. 12. Macrob. Saturn. lib. 1. cap. 15. *Jovem lucis auctorem accipiamus: unde & Lucetium Salii in carminibus canunt: & Cretenses Δία τὸν ὑπατον vocant: ipsique Romani Diespitrem appellant, id est diei patrem.*

6. *Igni corusco nubila dividens.*] Cic. de Divin. cic. lib. 2. *Nonne perspicuum est, ex prima hominum admiratione, quod tonitrua jactusque fulminum extimuissent, credidisse eo effici rerum omnium præpotentem Jovem . . . . . Placet Stoicis eos anhelitus terræ qui frigidi sunt, cum fluere cœperint, ventos esse; cum autem se in nubem induerint, ejusque tenuissimam quamque partem cœperint dividere atque disrumpere; idque crebrius facere & vehementius, tum fulgura & tonitrua existere: si autem nubium conflictu ardor expressus se emisserit, id esse fulmen, &c.*

7. *Per purum.*] Sic opinati veteres ea tonitrua quæ sereno aëre fierent, esse portentosa, & tristia minari hominibus; taliaque in libro Augurum notabantur velut ominosa & a Jove aliquid monstrante immissa. Quare hic ab Horatio afferuntur ut certum divinitatis argumentum. Hom. Odyss. υ. ex eo quod stellis micante cœlo, tonitru tactum erat, monstri quidpiam alicui a Jove ostendi, conjicitur & infertur.

Ζεῦ μεγαλ' ἐβρόντησας ἀπ' ἀϊδρηῦς ἀστερόεντος
Οὐ δι πού τίνι φῶτι ἐπι τέρας γε τέτυκτο δόξαν.

Jupiter graviter e cœlo tonuisti stellato;
Neque usquam nubes est: ostentum hoc certe alicui præbes.

Virgil. Georgic. 1

Non alias cœlo cecidere plura sereno
Fulgura.

Cic. 1. de Divin. n. 18.

Aut cum terribili perculsus fulmine civis
Luce serenanti vitalia lumina liquit.

Egit

Egit equos volucremque currum :
Quo bruta tellus & vaga flumina,
Quo Styx, & inviſi horrida Tænari
Sedes Atlanteuſque finis
Concutitur. Valet ima ſummis
Mutare, & inſignem attenuat Deus,
Obſcura promens. Hinc apicem rapax
Fortuna cum ſtridore acuto
Suſtulit : hic poſuiſſe gaudet.

tes equos ac velocem currum frequenter impulit : quo terra gravis, errantesque fluvii, quo Styx atque odioſi Tænari aſpera domicilia terminuſque Atlantis quaſſantur. Poteſt numen infimis ſupremis commutare : excellentem etiam deprimit, attollitque humilia. Inde rapida ſors culmen auſert, cum ſtrepitu reſonante. hic velo depoſuiſſe delectatur.

ANNOTATIONES.

Plin. lib. 2. cap. 51. *M. Herennius Decurio ſereno die fulmine ictus eſt.* Sueton. Tit. cap. 10. *Saviuos petit aliquanto triſtior, quod ſacrificanti hoſtia auſugerat : quodque tempeſtate ſerena tonuerat.* Vide Alex. ab Alex. lib. 5. cap. 13. & Turneb. lib. 9. c. 9. & 13.

Tonantes Egit equos, &c.] Secundum vulgi opinionem, fulmen erat ac tonitru, Jove currum cum impetu per aerem agente. Supra Od. 12. in fine. Hinc Græcis dictus καταβάτης deſcenſor ; & Latinis Elicius : quod putaretur curru ſuo invectus in nubes deſcendere, unde gravi ſonitu fulgura & tonitrua eliceret ; ac fulmen jacularetur.

9. *Quo bruta tellus, &c.*] Fulminante Jove ſumma & infima commoventur. Servius in v. 102. Æneid. 9. *Et tremefacta ſolo tellus, &c.* ita ſcribit : Loquente Jove ſtupor elementorum oſtenditur. Nam quod in motu eſt, quieſcit : & contra terra movetur quæ eſt immobilis ; ibidemque locum hunc Horatii affert. Cœl. Rhodig. lib. 3. cap. 29. ait fulmine mox petendos prius hebetari. Poteſt igitur *bruta tellus* explicari, hebes, immobilis, ſine ſenſu, ſtupens, iners.

10. *Styx & inviſi horrida Tænari Sedes.*] Ipſi quoque inferi, tonante Jove, obſtupeſcunt. *Styx.*] palus aut flumen Inferorum. *Tænarus.*] Laconiæ promontorium, ubi per ſpecum & hiatum ingentem deſcenſus eſt ad inferos, ſi Poetis fides.

11. *Atlanteus finis.*] Limites Occidentis ad mare Atlanticum, Atlantemque montem. Vide ſupra Od. 31. v. 14. ibique Annot.

12. *Valet ima ſummis Mutare.*] Stoicum plane agit. Apud Laert. lib. 1. Chilon interrogatus, quid ageret Jupiter ; reſpondit : *Deprimit excelſa, attollit abjecta.* Senec. Thyeſt. Act. 3. Chor.

Ima permutat brevis hora ſummis.

13. *Inſignem attenuat Deus.*] Ex Heſiod. Opinit per Jovem mortales ſummo curi, clarique, nobiles & ignobiles ; alius extollitur, alius deprimitur elatus : præclarus minuitur, obſcurus augetur, ſuperbus deſiccatur, &c.

Βριάει βριάοντα καλίπτει,
Ἀρίζηλον μινύθει, ἄδηλον ἄρξει, &c.

14. *Obſcura promens.*] Eos qui latebant ignoti & abjecti, erigens, provehens, jamque niteſcere ac tulgere imperans. Pſalm. 75. *Hunc humiliat, & hunc exaltat.* Senec. cit. Thyeſt.

Omne ſuo regno graviore regnum ;
Quem dies vidit veniens ſuperbum,
Hunc dies vidit fugiens jacentem.
. . . . . .
Res Deus noſtras celeri citatas
Turbine verſat.

Hinc apicem rapax Fortuna, &c.] Opes, dignitates, diadema, ſummum imperium ab iſto aufert, & alteri tradit.

Apicem.] Proprie eſt inſigne ſacerdotum apex, ex Feſto. Valer. Maxim. *Sulpitio inter ſacrificandum apex e capite prolapſus eidem ſacerdotium abſtulit.* Ovid.

Ludit in humanis divina potentia rebus :
Et ſubito caſu, quæ valuere ruunt.

Vide Juvenal. Sat. 6. v. 604. & ſeq. Item Sat. 10. v. 56. & ſeq.

15. *Cum ſtridore acuto.*] Volubilis fortunæ rotam, ejuſque rapiæ converſionis ſtridorem notat. Et quidem non ſine gravi mortalium concuſſione, perturbatione, querimonia, nunc illæ mutationes, quibus imperia ab his ad illos transferuntur.

ODE XXXV. Ad FORTUNAM.

Ut ſervet Cæſarem in Britannos profecturum.

O Dea, quæ charo dominaris Antio, parata hominem mortis obnoxium aut ex infimo loco erigere, aut arrogantes victorias mutare in clades: tibi votis anxiis ſupplicat inops agricola: Te maris potentem orat quiſquis mare Carpathium fatigat navi Bithyna.

O Diva, gratum quæ regis Antium, [130]
Præſens, vel imo tollere de gradu
Mortale corpus, vel ſuperbos
Vertere funeribus triumphos:
Te pauper ambit ſollicita prece [131]
Ruris colonus: te dominam æquoris, 6
Quicumque Bithyna laceſſit
Carpathium pelagus carina.

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Od. 9.

1. *O Diva.*] Fortuna, quam nos imprudentes facimus Deam, tametſi nullum numen habet; ut ait Juvenalis in fine Sat. 10. & Sat 14. v. 315. huic tamen omnia ſtulti aſſignant; atque ut ait Plin. lib. 2. cap. 7. *Toto mundo, locis omnibus; omnibuſque horis, omnium vocibus, Fortuna ſola, invocatur; una nominatur, una accuſatur, una agitur rea, una cogitatur, ſola laudatur, ſola arguitur, & cum conviciis colitur: volubilis, & cæca etiam exiſtimata, inconſtans, varia, indignorum fautrix. Huic omnia expenſa, huic omnia feruntur accepta: & in tota ratione mortalium, ſola utramque paginam facit. Adeoque obnoxia ſumus Sortis, ut Sors ipſa pro Deo ſit, quæ Deus probatur incerti.*

Gratum quæ regis Antium.] Equeſtri Fortunæ templum erat Antii, valde quidem famoſum, tum ob multa principum virorum dona, quibus erat exornatum; tum præcipue ob Antianas Sortes, de quibus Sueton. Caligul. cap. 57. *Monuerant & Sortes Antianæ, ut a Caſſio caveret.* Macrob. lib. 1. cap. 23. *Victimas apud Antium promoveri ſimulachra Fortunarum ad danda reſponſa, &c.* Alii *gratum* dici volunt, ob amœnum adeo ſeceſſum, ut eo cogitârit Nero ſedem transferre Imperii. Vide Strab. lib. 5. Cic. ad Attic. lib. 4. Epiſt. 8. ſcribit, *Antio nihil quietius, nihil altius, nihil amœnius.*

Antium.] Urbs fuit Latii maritima, Volſcorum caput, Neronis patria, claſſe potens: nam cum interdictum mari eſſet Antiati populo ſæpius rebelli, *Naves Antiatium partim in navalia Romæ ſubductæ, partim incenſæ, roſtriſque earum ſuggeſtum in foro extructum adornari placuit: Roſtraque id templum appellatum.* Tit. Liv. lib. 8. cap. 14. In tutela Fortunæ erat quæ ibi eligioſe colebatur. Quo pertinere non abs re videatur quod narrat Tit. Liv. lib. 6. cap. 9. *Animus Camilli rei majori, Antio imminebat . . . . . ſed quia niſi magno apparatu, tormentis, machinis iſque, tam valida urbs capi non poterat; relicto ad exercitum collega, Romam eſt profectus, ut Senatum ad excidendum Antium hortaretur. Inter ſermonem ejus (credo rem Antiatem diuturniorem manere, Diis cordi ſuiſſe) legati ab Nepete ac Sutrio auxilium adverſus Etruſcos petentes veniunt: brevem occaſionem eſſe ferendi auxilii memorantes. Eo vim Camilli ab Antio Fortuna avertit, &c.*

2. *Præſens vel imo tollere de gradu, &c.*] Potens & parata derepente ac ſubito *ima ſummis mutare inſignem attenuare, obſcura promere*, aſpicem inde rapere non ſine ſtrepitu ac ſtridore acuto, *atque illic ad arbitrium ponere*: ut eſt in Ode ſuperiore, quem locum cum iſto confer, ſtudioſe lector. Vide & Macrob. lib. 5. cap. 16. ubi ſic habet: *Fortunam Homerus neſcire maluit, & ſoli decreto quam μοῖραν vocant, omnia regenda committit; adeo ut hoc vocabulum τύχη in nulla parte Homerici voluminis nominetur. Contra Virgilius non ſolum novit & meminit, ſed omnipotentium quoque eidem tribuit: quam & Philoſophi, qui eam nominant, nihil ſua vi poſſe; ſed decreti ſive providentiæ miniſtram eſſe voluerunt.*

3. *Te pauper ambit, &c.*] Quiſque tuam opem invocat; tuum ambit favorem agricola, nauta, mercator, miles, &c. Vide Pindar. Olymp. Od. 12. ubi, Σάτειρα Τύχα, τὶν γὰρ ἐν πόντῳ κυβερνᾶσιαι θοαὶ νᾶες, ἐν χέρσῳ τε λαιψηρὰ πόλεμοι, κ' ἀγορὰ βουλαφόροι. *O ſervatrix fortuna, a te in mari gubernantur celeres naves, in terra vero rapida bella, & conciones conſilium ferentes.*

7. *Bithyna.*] Metonym. pro qualibet alia navi. Seu quod Bithyni rei nauticæ peritiſſimi, ναυτικώτατοι, apud Euſtath. in Dionyſ. ſeu quod frequens erat negotiatio ad eam Aſiæ Minoris regionem Euxino mari circumfuſam, Propontidi vicinam, Thraciæ adverſam, &c. Similiter pro quolibet mari ponitur *Carpathium* dictum ab Inſula Carpatho, Cretam inter & Rhodum, hodie *Scarpanto.*

To

Te Dacus aſper, te profugi Scythæ,
Urbeſque, genteſque ; & Latium ferox,
Regumque matres barbarorum, &
Purpurei metuunt tyranni.
Injurioſo ne pede proruas [132]
Stantem columnam : neu populus frequens
Ad arma ceſſantes, ad arma
Concitet, Imperiumque frangat
Te ſemper anteit ſæva Neceſſitas,
Clavos trabales & cuneos manu
Geſtans ahena : nec ſeverus

Te ferox Dacus, te errantes Scythæ, civitates etiam & nationes; nec non Latium bellicoſum, & matres regum barbarorum, atque tyranni purpurati venerantur. Ne pede noxio ſubvertas columnam ſubſiſtentem ; neve plebs aggregata ad arma quietos, ad arma provocet, ac Imperium labefaciat. Te nunquam non præcedit dura neceſſitas æneâ manu ferens clavos prægrandes, & cuneos :

ANNOTATIONES.

9. *Te Dacus aſper, &c.*] Te nationes omnes, O Fortuna, colunt. *Daci*, gens bellicoſa, ad Iſtrum ſeu Danubium fluvium. Tranſylvania, Moldavia, Valachia hodie continentur.

Profugi Scythæ.] In plauſtris vagantes, nullam habentes ſedem fixam & ſtabilem. Juſtin. lib. 48. de illis : *Ne ſpes quidem præmii foret ex hoſte vago, non pecuniæ tantum, ſed etiam ſedis inope.* Intra lib. 3. Ode 24.

Campeſtres melius Scythæ,
Quorum plauſtra vagas rite trahunt domos,
Vivunt, &c.

10. *Latium ferox.*] Bellis inclytum, ac vel una Roma Gentium & Orbis domina ſuperbum. Virgil. Æneid. 5. v. 730.

Gens dura atque aſpera cultu
Debellanda tibi Latio eſt.

11. *Regumque matres barbarorum, &c.*] Sic Ode 1. dixit, *Bella matribus deteſtata.* Metuunt nempe filiis matres nunquam non, deprecanturque mala quævis humanitùs accidentia.

12. *Purpurei metuunt tyranni.*] Et bene quidem, memores hunc eſſe fortunæ ludum alta deturbare, humilia ſublevare. Et quod ait Juvenalis Sat. 10. v. 112.

Ad generum Cereris ſine cæde ac vulnere pauci
Deſcendunt reges, & ſicca morte tyranni.

14. *Stantem columnam.*] Ne ſubruas Imperium Romanum jam ſtabilitum, vel Imperatorem feliciter omnia moderantem. Neve facias ut ſeditiones populus movens quietas res perturbet, atque ita peſſum eant quæ videntur modo firma & ære perenniora.

17. *Te ſemper anteit ſæva Neceſſitas.*] Quidam legunt *Serva neceſſitas*, quaſi Fortunæ famula. Sed apage. Sic enim & lib. 3. Od. 29. *Fortuna ſævo læta negotio.* Et Od. 24. ejuſdem libri, *Dira neceſſitas.* Ita Sophocles in Ajace, ἀναγκαίαν τύχην vocat. Et Laberius apud Macrob. lib. 2. cap. 7. neceſſitatem Fortunæ pariter adjungit, his verſiculis :

Neceſſitas cujus curſus averſi impetum
Voluerunt multi, pauci potuerunt
Quo me detruſit, &c.
. . . . . .
Fortuna immoderata in bono atque atq; in malo,
. . . . . .
Nunc me quo dejicis? &c.

Huc & facit quod Ariſtot. rerum cauſas enumerat haſce quatuor, Naturam, neceſſitatem, fortunam, mentem.

18. *Clavos trabales & cuneos manu Geſtans ahena, &c.*] Talem Antii retenunt in Fortunæ templo fuiſſe picturam, qua exhiberentur varia illa inſtrumentorum genera, clavi, cunei, uncí, plumbum liquidum, &c. ſeu cruciandis reis, ſeu rebus firmandis ac ſtabiliter defigendis idonea. *Clavos trabales*, hi terrei ſunt, ingentes & validi, quibus trabes figuntur : unde proverb. *Trabali clavo figere*, pro, *firmiter ſtabilire*, Cic. 7. in Verrem, n. 32. Eraſm. Chiliad. *Herculaneus malus*, & noſter cit. lib. 3. Od. 24. *Clavos adamantinos* eodem ſenſu, *figi* a neceſſitate, ait. Item pali ſunt lignei præacuti, quibus olim & modo apud immanem Turcam homines tranſadigi perimuntur. Ammian. Marcell. lib. 16. *Trabalibus telis capita diſciſſa quorundam*, nimirum ut ait paulo ante, *cum flexis enſibus, ferendi non ſuppeterent inſtrumenta, ipſis barbaris tela cervina vitalibus immergebat.* Itaque trabalia illa tela ſtipites erant acuti per ſummi corporis caput eminentes.

Cuneos manu Geſtans ahena.] Stabilitatem ac firmitatem notat *manus ahena*, item *cunei* ferreus, quo ſolebant ſtringi compedes, manicæ & pedicæ. Duobus etiam cuneis ſimul anaxis aliquid magis aſtringitur. Unde Plaut. Stichum. 9. *Vel inter cuneos ferreos*, ſcilicet in alio parabitus ait accumbere ſe ponte. Cuneis præterea res finduntur ac ſcinduntur : his etiam ut velut clavis affiguntur cruci. Sic apud Cicer. Tuſcul. 2. Prometheus a Vulcano ſe amatum Caucaſo queritur.

adeſt etiam uncus, & liqueſactum plumbum. Te reveretur ſpes, & fides infrequens, candido panno cooperta: neque recuſat tibi *adhærere, quandocunque mutato pallio ædes magnatum adverſa deſeris: plebs autem inſtabilis, & meretrix perfida contra fugit: amici quoque jugum jamdudum portare jurandantes abſcedunt,* poſt *exhauſta ad fæcem* uſque *dolia. O fortuna, incolumem præſtita Cæſarem proficiſci meditantem adverſus ultimos terræ Britannos:* ſerves *etiam novum agmen adoleſcentium.*

Uncus abeſt, liquidumque plumbum. [133]
Te ſpes, & albo rara fides colit 21
Velata panno, nec comitem abnegat:
Utcunque mutata potentes
Veſte domos inimica linquis,
At vulgus infidum, & meretrix retro 25
Perjura cedit: diffugiunt cadis
Cum fæce ſiccatis amici
Ferre jugum pariter doloſi.
Serves iturum Cæſarem in ultimos [134]
Orbis Britannos, & juvenum recens 30

ANNOTATIONES.

Mulcibri aſcivit manus:
Hos ille cuneos fabrica crudeli inſerens,
Perrupit artus, &c.

Clavi nimirum ad crucem ligneam, cunei ad lapideam; inquit Theodor. Marcilius.

20. *Uncus.*] Seu quo rei trahebantur ad ſcalas Gemonias; ſeu quo annecti ac teneri firmiter aliquid ſolet.

Liquidumque plumbum.] Hoc notum eſt & affuſo cruciatos aliquando reos; & ferreas manus, uncos, cuneos arctius alligari, tenaciuſque adhærere. Arnob. 6. contra Gentes: *Quid miſerius aut infelicius his eſſe poterit, quam ſi eos in baſibus ita unci retinent, & plumbeæ unctiones?*

21. *Te ſpes, &c.*] Hæc ſolent afflictos ſuſtentare, & ſolari adverſis preſſos. Hi enim ſperantes meliora. Fortunamque rotæ converſione benigniorem fore præſentes ærumnas æquiori ferunt animo.

Et albo rara fides colit Velata panno.] Licet enim rari ſint in adverſis amici, aliqui tamen reperiuntur interdum fideles uſquequaque. Sic *fides colit* Fortunam, *nec* adverſanti retragantique ſe *comitem negat.* Et ob hoc forte dicitur *albo velata panno*; id eſt, ſimplex, ſincera, non fallax: vel quod albo velabant panno caput, qui fidei ſacrificabant. Alii locum hunc interpretantur de candidatis, adepta dignitate parum curantibus ea perſolvere, quæ tum maxime promiſerant, cum magiſtratum ambirent. Quod mihi quidem longe petitum videtur. Tuum eſto judicium, lector ſagax & erudite. Virg. Æn. 1. v. 296.

Cana fides.

Quo tamen loco ſignificare videtur antiquam illam.

22. *Nec comitem abnegat, Utcunque mutata, &c.*] Id eſt, Non deſerit fides amicos, etiam cum ab eis recedit Fortuna, *mutata* cum vestibus mente; quando miſeros reddit eos, qui beati erant; & facta jam *inimica linquit domos potentium*, & alio migrat.

25. *At vulgus infidum, & meretrix, &c.*] Veri quidem amici in adverſis perinde ac in ſecundis manent fidi, & juvare perſeverant. At hæc paucorum virtus eſt. Alii enim e multis & e vulgo, amicum fovent quamdiu felix eſt: reflante vero Fortuna protinus avolant. In primis autem meretrix datæ fidei immemor abſcedit, & quamquam utriuſque ſtatus calamitoſi nimirum & fortunati *jugum ferre pariter* ſpoſponderant, *doloſi* tandem apparent. Nam *diffugiunt ſiccatis cum fæce cadis*, ubi queſtûs nulla ſpes ampliùs; atque ut eſt in Proverb. *Fervet olla, vivit amicitia.* Et Ovid. de Pont. 2. *Vulgus amicitias utilitate probat.* Eccleſiaſtici cap. 6. *Eſt amicus ſocius menſæ; & non permanebit in die neceſſitatis.*

29. *Serves iturum Cæſarem, &c.*] Antii fortaſſe tum diverſantem Antiati Fortunæ commendat, tumque, ut videtur, illic meditantem eam *in Britannos* expeditionem, de qua Dio lib. 53. *Ultimos orbis.* Virgil. Eclog.

Et penitus toto diviſos orbe Britannos.

Vide infra, lib. 3. Od. 4. v. 33.

30. *Et juvenum recens Examen, &c.*] Appoſite Marcilius obſervat duplicem hic ac diverſum Auguſti conſulatu belli apparatum notari: alterum in Britanniam (majorem nempe, ſive Angliam) ductu & auſpiciis ipſius Auguſti: alterum in Arabiam felicem ductu Ælii Galli: ex Dione cit. lib. 53. Plin. l. 6. cap. 28. &c. Strab. lib. 2. & 15 &c. Senſus eſt: Conſcriptum in illa priori expeditione *juvenum examen*, ſeu *novum exercitum*, ob Romani famam nominis jam tum *Eois timendum partibus*, ac paulo poſt terrorem illaturum eſſe Parthis, Medis, Perſis; *Oceanoque Rubro*, Arabibus nimirum illi proximis. Nam *ipſa peninſula Arabia inter duo maria Rubrum Perſicumque procurrit*: ex Plin. mox cit. Ergo perperam alii interpretantur Oceanum Britannicæ majori vicinum occidentis Solis rubeſcentem radiis: accipe vero ſinum Arabicum, ſeu ipſum mare Rubrum, quod Græci Erythræum vocant,

Examen

Examen, Eois timendum
Partibus Oceanoque Rubro.
Eheu, cicatricum & ſceleris pudet,
Fratrumque. Quid nos dura refugimus
Ætas? Quid intactum nefaſti
Liquimus? Unde manus juventus
Metu Deorum continuit? Quibus
Pepercit aris? O utinam nova
Incude diffingas retuſum in
Maſſagetas Arabaſque ferrum.

formidabile quidem *orientalibus regionibus, ac mari Erythræo. Heu pudet vulnerum crimineſque, & fratrum* a fratribus interfectorum. *Ecquid exhorruimus nos homines ſævi? quid impii dimiſimus non violatum? a quo manum cohibuerunt adoleſcentes* ob *reverentiam Numinum? Quæ non altaria polluerunt?* O Fortuna *hebetatos* male noſtros *enſes, utinam novâ incude fabrices contra Maſſagetas & Arabas,* bene.

ANNOTATIONES.

quoniam ἐρυθρὸς vel ἐρυθραῖος rubrum ſignificat, ſcilicet ob terram rubram, ſive miniatam aquæ ſubſtratam, vel ab imminentibus ejuſdem coloris montibus; unde Sole affulgente ſpecies rubra præbetur mari: Aliis ab Erythræo rege factum nomen placet. Euſtath. in Periegeſ. Dionyſ.

33. *Eheu, cicatricum & ſceleris pudet.*] Inhoneſta quippe ſunt vulnera in bellis civilibus accepta: & quicquid adverſus cives perpetratur; flagitioſum eſt ac pudendum. *Pudet* igitur & *fratrum*, in contrariis ut ſit, militantium partibus, atque ita ſæpius a conſanguineis trucidatorum.

34. *Quid nos dura refugimus Ætas? &c.*] Nos hac ætate ferrea odiiſque pluſquam civilibus infeſta viventes, armaque in propinquorum corpora immaniter exacuentes, quid mali ac ſceleſti patrare detractavimus! quid infandi non attentavimus?

35. *Nefaſti.*] Execrandi, conſcelerati, neſarii. Cic. 2. de Legib. n. 21. *Quæ augur injuſta, nefaſta, vitioſa, dirave dixerit, irrita infectaque ſunto.*

36. *Unde manus juventus Metu Deorum continuit? &c.*] Legunt alii *manum*. Quos religio cohibuit ab audendo ſcelere, a violandis ſacris, a templis atque aris violandis, impieque diruendis?

38. *O utinam nova Incude diffingas retuſum, &c.*] Quidam legunt *diſtringas*, & *recuſum*. Senſus eſt: O Fortuna, finge de novo & fabrica nobis gladios, glorioſe quidem in hoſtes Imperii Romani ſtringendos: nam illi prius a nobis male *retuſi* ſunt adverſus fratres, cives, propinquos: civiles diſcordias extingue ſemper funeſtas, ut externa duntaxat bella deinceps moliamur, ſignaque Romana cum decore & gloria inferamus in *Maſſagetas* Scythiæ populos, ubi nunc pars Auſtralis Tartariæ; aliis autem, Paludem Mæoticam incolentes; quaſi *graves Getas* appellatos: *maſſa* enim Scythica lingua, grave ſignificat, ex Iſidoro Origin. 9. Claudian.

Maſſagetaque truces, duro gens aſpera bello.

Item in Arabes gazis ac divitiis famoſos. Arabia inter præcipuas Aſiæ partes cenſetur. Terminos habet a Septentrione Syriam, & fluvium Euphratem, ab Oriente ſinum Perſicum, ab Occidente ſinum Arabicum, ab Meridie mare Arabicum, ſive partem Indici Oceani. Porro ad rem præſentem facit quod habet Strabo l. 7. *Eo tempore*, inquit, *Byrebiſtas Getarum tenebat Imperium, adverſus quem Cæſar inſtruxit exercitum.* Et quod Ammian. Marcell. *Arabiam* vocat *Getarum deſertum.*

ODE XXXVI.

Fauſtum ex Hiſpania reditum Numidæ gratulatur.

ET thure, & fidibus juvat
Placare, & vituli ſanguine debita,

Et thure, & Lyricis carminibus, & debito cruore vituli expiari lætare Numidas

ANNOTATIONES.

Metium idem quod ſupra Ode 3.

Ad Plotium, vel, ut aliis placet, Pomponium inſcribitur Ode hæc. *Numida* vero cognominari videtur ab illa regione Africæ Lybiæ interiori & Mauritaniæ finitima, in qua militaverat.

1. *Et thure, & fidibus juvat.. &c.*] Æquum

Cuſtodes

ſervatoribus Numidæ; qui jam incolumis ab extrema redjens *Hiſpaniâ, dilectis ſociis oſcula plurima, at nemini plura quam ſuavi Lamiæ partitur, recordatus adoleſcentiæ non alio ductore tranſactæ, & mutatæ pariter togæ. Ne lætæ diei ſignum deſit Cretenſe; neve prolato cado parcatur: neque ſit pedum ceſſatio ad ritum Saliorum:*

Cuſtodes Numidæ Deos:
Qui nunc Heſperia ſoſpes ab ultima [136]
Caris multa ſodalibus,
Nulli plura tamen dividit oſcula,
Quam dulci Lamiæ; memor
Actæ non alio rege puer'tiæ,
Mutatæque ſimul togæ.
Creſſa ne careat pulchra dies nota: [10]
Neu promptæ modus amphoræ, [137]
Neu morem in Saliûm ſit requies pedum:

ANNOTATIONES.

eſt ſacrum Diis facere, adhibitis, ex more veteri, thure, & muſica, vitulumque mactare Diis ex voto pro felici reditu facto ab amico noſtro Numida.

3. *Cuſtodes.*] Caſtorem & Pollucem navigationis, vel Mercurium peregrinationis præſides. Unde hic ſub nomine *Deorum* colebatur, teſte Heſychio.

4. *Qui nunc Heſperia ſoſpes ab ultima.*] Qui ſalvus rediit a bello Cantabrico. In ea Hiſpaniæ regione, Oceano Septentrionali proxima, ab Auguſti ducibus geſtum eſt non ſemel, nec valde feliciter bellum. Quo magis mirum, inde ſoſpitem Numidam rediiſſe *Heſperia ab ultima*. Quod addit, *ultima*, Hiſpaniam clare deſignat: alias enim Italia quoque Heſperia dicitur; ut ſupra notavi ad Od. 28. v. 26. Vide ibi annot. Strabo lib. 1. Hiſpani ad occidentem vergunt maxime, μάλιστα ἑσπέριοι, inquit.

6. *Dividit oſcula.*] Quotidiana quidem obviis familiaribus dabantur: at præcipue vel proficiſcentibus, vel e peregrinatione redeuntibus. Cic. lib. 16. Epiſt. ult. ita ſcribit Tironi ſuo: *Oculos tuos, etiamſi te veniens in medio foro videro, diſſuaviabor.* Sueton. Tiber. cap. 10. *Paucos in digreſſa oſculatus.* Et cap. 34. *Quotidiana oſcula prohibuit edicto.* Neron. cap. 37. *Certe neque adveniens, neque proficiſcens, quemquam oſculo impertivit, ac ne reſalutatione quidem.* Sic & ſacræ literæ: *Salutate invicem in oſculo ſancto.* D. Paul. Rom. cap. & art. ult. 1 ad Cor. cap. ult. D. Petr. 1 Epiſt. cap. & art. pariter ult.

7. *Lamiæ.*] De Ælio Lamia ſupra, Od. 26.

Memor actæ non alio rege puer'tiæ, &c.] Magnam animorum conjunctionem gignere hæc ſolent. Lamia & Numida eodem Pædagogo ſeu rectore uſi, puerilem ſimul exegerant; prætextam quoque deponentes pariter circa annum 17. togam virilem una ſumpſerant, tum ex more, *eodem cuſtode remoto*; ut ait noſter ad Piſones Epiſt. Sunt qui *puer'tiæ regem* interpretantur patronum potentem: ſed quid hoc ad pueros? Alii creatum ſorte regem inter pueros colludentes in *Saturnalibus*, de qua Plato in Theæteto, Jul. Pollux. lib. 9. cap. de convivalibus ludis, & nos poſtea Epiſt. 1. ad v. 59. ubi,

At pueri ludentes, rex eris, aiunt, &c.

Melius certe alii intelligunt magiſtrum, ſive inſpectorem & curatorem, qui duobus aut pluribus pueris nobilibus inſtituendis præficiebatur: παιδάγαξ, quaſi παίδων ἄναξ.

8. *Puer'tiæ.*] Syncope. Sic *lamnæ* pro *lamiæ*. Sic *porgite* pro *porrigite*: Virgil. Æneid. 8. v. 274. *ſurpite* pro *ſurripite*: infra, lib. 2. Sat. 3. & lib. 4. Od. 13. *Porgam* pro *porrigam*, teſte Feſto; & Sil. lib. 9.

10. *Creſſa ne careat, &c.*] Dies iſta qua redditus mihi es, notetur læto ſigno, vel creta, albo nempe lapillo, ſeu Cretenſi; ex more apud Thracas inſtituto, læti dies ac felices candido notandi calculo. Plin. lib. 7. cap. 40. Hinc legendum quidam putârunt *Threſſa*; ſed male, ut notavi ad Perſ. Sat. 2. v. 1. Nec enim de conſuetudine Thracum hic agitur, ſed de Cretenſi nota felicitatis indice, candida nimirum. Sic poſtea Sat. 3. lib. 2. v. 246.

Creta an carbone notandum?

Et Perſ. Sat. 5. v. 108.

Illa prius creta, mox hæc carbone notâſti.

11. *Neu promptæ modus amphoræ.*] Ad plenæ ſignificationem lætitiæ, large bibendum ait; ſimul & veterum tangit morem, quo amicos vel proficiſcentes, vel e peregrinatione revertentes convivio excipiebant. Quæ quidem epulæ dicebantur viaticæ, & adventitiæ.

12. *Neu morem in Salium ſit requies pedum.*] Nec omittantur tripudia & ſaltationes iis ſimiles, quas exercent Salii Martis ſacerdotes a Numa Pompilio inſtituti, numero duodecim, e Patricio genere: a Tullo deinde Hoſtilio duplicati. Hi ænea galea, baltheo, ac thorace armati, per urbem incedebant, gradu compoſito, atque ad tibiæ modulos ſubſilientes: unde nomen. Sacra illa cœnis quoque ſumptuoſis cantibus & ſymphonia opipare celebrabant. Vid. plura apud

Neu

Neu multi Damalis meri
Baſſum Threicia vincat amyſtide:
Neu deſint epulis roſæ,
Neu vivax apium, neu breve lilium.
Omnes in Damalin putres
Deponent oculos: nec Damalis novo
Divelletur adultero,
Laſcivis hederis ambitioſior.

Neve Damalis plurimi vini bibax *certet cum Baſſo poculis Thracibus: neve convivium roſis careat, nec apio conſtanti, nec fugaci lilio. In Damalin cuncti defigent aſpectus luſcivos:* at *Damalis* ab *novo non abſtrahetur amatore, hederis hærentibus tenacior.*

ANNOTATIONES.

Liv. lib. 1. cap. 20. Jul. Poll. lib. 4 cap. 14. maxime vero Alex. ab Alex. lib. 1. cap. 26. &c. Dionyſ. Halicarn. lib. 2. ſic habet: *Hi autem Salii omnes ſaltatores ſunt, & laudatores armatorum Deorum, &c.* Varro 4. de Ling. Lat. ſic habet: *Salii a ſaltando, quod facere in comitio quotannis in ſacris ſolent & debent.*

13. *Neu multi Damalis meri Baſſum, &c.*] Ad convivium amica Numidæ Damalis invitata cum novo ſic amatore conſuescat ut relicta veteris amici familiaritate, Baſſi videlicet, non amplius cum eo certet bibacitate vinoſa quidem mulier.

Multi meri.] Tull. lib. 9. Epiſt. ult. *Non multi cibi hoſpitem accipies, ſed multi joci.* Alii ſic interpretantur: Baſſus & Damalis certent poculis, nec in pergræcatione huic ille cedat.

14. *Baſſum,*] Iſtorte eſt Iambicus ille Poeta ad quem eſt Propertii Eleg. 4. lib. 1. & Eleg. 10. lib. 4. Triſt. Ovidii. Ubi male, *Battus* legitur; Baſſus enim vocatur apud antiquiores vitæ Ovidii ſcriptores. Teſtis Scaliger.

Threicia amyſtide.] Vel populo valde capaci, vel bibendi genere apud Thracas & Scythas uſitato ἀπνευϛὶ, ſine reſpiratione, ἀμυϛὶ, hiante & patenti ore & rictu: unde ἀμυϛίζειν dicitur is qui ſic vinum ingurgitat, largo hauſtu, ductim, confertim & conteſtim; non autem ſorbillando, vel lento ductu. Vide Plutarch. Sympoſ. Cœl. lib. 4. cap. 26. & lib. 15. cap. 6. Turneb. lib. 18. cap. 27.

15. *Neu deſint epulis roſæ.*] Ad corollas nempe texendas ex epulantium more veterum, tum ad delicias, tum ebrietatis coercendæ cauſa, ut notavi jam alibi, & mox dicam Ode 38.

16. *Neu vivax apium.*] Diu virens, quodque μίνευ, propterea dicitur, ac inter coronarios flores cenſetur apud Athen. lib. 15. Vide lib. 2. Od. 7. v. 24.

Neu breve lilium.] Brevi durans.

17. *Omnes in Damalin putres Deponent oculos.*] Omnes in Damalin oculos amore languentes defigent, condent, ac veluti ſepelient. At illa contemptis amatoribus cæteris quidem omnibus, uni ſe addicet Numidæ.

Putres.] Laſcivos, libidine fractos. Perſ. Sat. 5. v. 58.

Ille in Venerem eſt putris.

Deponent.] Timentium & languentium oculi dejecti ac depoſiti: contra ſecurorum elati & recti. Propert. lib. 1. Eleg. 1.

Tum mihi conſtantis dejecit lumina faſtus,
Et caput impoſitis preſſit Amor pedibus.

18. *Nec Damalis novo Divelletur, &c.*] Damalis in amore conſtans & fida non recedet ab unius Numidæ complexu, ei tenacius adhærens, quam hedera muro vel arbori.

ODE XXXVII.

Sodales hortatur ad lætandum, extincta Cleopatra.

Jam compotandum eſt, O ſocii; jam plantâ levi terra percutiendæ eſt: jam tempus adeſt epulis Saliaribus decorare Numinum lectos. Non licebat antea Cæcubum vinum proferre è cellis vetuſtis, dum Capitolio everſionem, & exitium Imperio Romano moliebatur Regina inſaniens cum turma fœda homi-

NUnc eſt bibendum, nunc pede libero
Pulſanda tellus: nunc Saliaribus [139]
Ornare pulvinar Deorum
Tempus erat dapibus, ſodales.
Antehac nefas depromere Cæcubum 5
Cellis avitis; dum Capitolio
Regina dementes ruinas,
Funus & Imperio parabat,
Contaminato cum grege turpium

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod ſupra Od. 9.

1. *Nunc eſt bibendum, &c.*] Poſt inſignem illam ad Actium Auguſti victoriam, ſuperatumque Antonium cum ſua Cleopatra, quæ Romanis dominari ſtulte appetebat; libere jam tripudiandum, hilariter epulandum eſt. De his Flor. lib. 4. cap. 11. Liv. lib. 132. & 133. Plutarch. in vita Antonii, Sueton. Oroſ. &c. Scilicet Imperio Romano Triumviris partito, Auguſti ſorori Octaviæ, quam duxerat uxorem, repudio remiſſo, Cleopatræ ſe amoribus immerſit Antonius. Hinc iratus Cæſar bellum ei molitus, in Epirum copias tranſportavit, navalique prælio ad Actium Epiri promontorium commiſſo, Antonium & Cleopatram tam glorioſe vicit, ut victos ad fugam, indeque ad ultimam rerum ac ipſius vitæ deſperationem adegerit. Ob res tam præclare geſtas, ſupplicationes etiam, ut videtur, ad pulvinaria Deorum inſtitutas indictaque lectiſternia, gratulatur Auguſto Romaniſque Horatius hæc Ode, ut & Epod. 9. Vide ibi.

2. *Nunc Saliaribus Ornare pulvinar Deorum, &c.*] *Tempus erat*: vel enallage; pro, *tempus eſt*: vel, deſtinatum fatis, hoc erat tempus, ad gratias Diis agendas, noſtramque lætitiam exhibendam, tum lectos ac pulvinos in templis Numinibus ſternendo, tum opiparas celebrando cœnas & epulas, quales Saliis conſuetæ & ſolennes, ut locum cederint proverbio, *Saliares cœnæ*, id eſt, ſumptuoſæ. Vide ſupra Annot. Od. 36. ad vocem *Salium*, Turneb. lib. 7. cap. 17. Alex. ab Alex. lib. 5. cap. 27. Tit. Liv. paſſim de lectiſterniis, quorum ſuperſtitionem inſectatur Arnob. lib. 7. contra gentes, his verbis: *Lectiſternium Cereris erit Idibus proximis. Habent enim Dii lectos, atque ut ſtratis poſſint mollioribus incubare, pulvinorum tollitur atque excitatur impreſſio.*

5. *Antehac nefas depromere, &c.*] Laborante civilibus diſcordiis antea Republica, & femina jugum Romanis intentante, lætari non licebat, nec e cellis promere vina generoſa, quale Cæcubum e Campaniæ fertilibus agris, prope Fundos & Amyclas urbes. Martial. lib. 13. Epigr. 115.

Cæcuba Fundanis generoſa coquuntur Amyclis.

6. *Dum Capitolio Regina, &c.*] Dum Romano Imperio cladem moliretur Cleopatra Ægypti Regina, furioſâ ambitione acta, ſolitis cubicullariis ſtipata, eunuchis nimirum, omnia ſibi ſpondens, atque ob aſpirantem ſortunam animo imporenter elata.

7. *Regina dementes ruinas Funus & Imperio parabat, &c.*] Recte obſervant docti interpretes, mentionem hic Antonii fieri nullam, ſed Cleopatræ duntaxat; tum quod e civili bello nulla triumphi manet gloria; tum quia vulgo dicebatur mulier Ægyptia Romanum affectare Imperium. Flor. lib. 4. cap. 11. ita ſcribit: *Furor Antonii, quatenus ambitu non interiret, luxu & libidine extinctus eſt. Quippe poſt Parthos, cum exoſus arma in otio ageret, captus amore Cleopatræ quaſi bene geſtis rebus in regio ſe ſinu reficiebat. Hæc mulier Ægyptia ab ebrio Imperatore pretium libidinum Romanum Imperium petit; & promiſit Antonius: quaſi facilior eſſet Parthis Romanus. Igitur dominationem parare, nec tacite: ſed patriæ, nominis, togæ, faſcium oblitus, totus in monſtrum iſtud, ut mente ita animo quoque & cultu deſciverat, &c.*

9. *Contaminato.*] Ex Donato, *contaminare* eſt, rem rei ſic miſcere, ut corrumpatur utraque, neutra permaneat: quod quidem ſpadonibus competit. Nam ex Greg. Nazian. in Epitaph. Baſilii magni, inter mulieres viri eſſe videntur, inter viros autem ſunt mulieres, ad obſcœna vero quælibet paratiſſimi. Hinc ſequitur, *Cum grege turpium morbo*. Quidem legunt *congregi*. Porro *contaminati, turpeſque morbo*, ſeu ob emaſculationem, ſeu ob cinædicam fœditatem. Juvenal. Sat. 2.

Hiſpo ſnoit juvenes: & morbo pallet utroque.

Morbo

Morbo virorum ; quidlibet impotens
Sperare, fortunaque dulci
Ebria. Sed minuit furorem
Vix una ſoſpes navis ab ignibus :
Mentemque lymphatam Mareotico
Redegit in veros timores
Cæſar, ab Italia volantem
Remis adurgens ; accipiter velut
Molles columbas, aut leporem citus
Venator in campis nivalis
Æmoniæ : daret ut catenis
Fatale monſtrum : quæ generoſius
Perire quærens, nec muliebriter
Expavit enſem, nec latentes
Claſſe cita reparavit oras.

num lue inquinatorum, nihil non ſibi temere promittens, fortuna favente dementata. Verum faſtum ejus imminuit unica navicula vix ab incendio ſalva : & animum Mareotico furentem ad veros metus compulit. Auguſtus, quando fugientem ab Italia perſecutus eſt remigatione, (tanquam accipiter teneras columbas, aut leporem velox inſecutor per agros Æmoniæ nivoſæ) ut in vincula conjiceret funeſtum portentum. Illa verò ſtrenue mori volens, haud gladium exhorruit more fœmineo, nec reconditas celeri navigio terras requiſivit.

ANNOTATIONES.

10. *Quidlibet impotens Sperare.*] Sunt qui interpretentur, valde potens ; ſed alii melius ; impar & impotens ambitionem frænare, quidlibet temere ſperabat. Sic enim qui ſe continere ab illicitis nequit, ſui dicitur non compos, & animi impotens ; quoniam affectus, motus, cupiditates non valet coercere, imo ab iis victus, huc illuc ut ſervus trahitur.

12. *Sed minuit furorem Vix una, &c.*] Bene ſcripſit quidem : *Fortuna vitrea eſt : cum ſplendet, frangitur.* Itaque ſpes inſanas, ſuperbos tactus, & arrogantes animos tandem Cleopatra fregit, quando e claſſe tam numeroſa, vix ab incendio Romanorum navim unam eripuit, qua fugeret. Subtiliter hic a nonnullis intelligitur Auguſtus, qui fuerit unus ſoſpes ab impuris illis Cleopatræ ardoribus, quibus deflagrarant Julius quidem Cæſar primum, ac ſubinde Antonius. Flor. cit. *Prima dux fugæ Regina, cum aurea puppe, veloque purpureo ſe in altum dedit : mox ſecutus Antonius : ſed inſtare veſtigiis Cæſar, &c. . . . . prope manu tenebatur. Prior ferrum occuparit Antonius. Regina ad pedes Cæſaris provoluta tentavit oculos ducis fruſtra. Nam pulchritudo intra pudicitiam Principis fuit.*

14. *Lymphatam Mareotico Redegit, &c.*] Ve. exquiſito vino ex illa Ægypti regione, Mareotidi paludi vicina, apud Alexandriam ; quod laudant Columella, Athenæus, Strabo, &c. & meminit Virgilius Georgic. 2.

Sunt Thaſiæ vites, ſunt & Mareotides albæ.

Eo nempe, cum ſuo Antonio, frequenter epulata, animum exhilarabat. Vel regni *Mareotici*, id eſt, Ægyptii opibus nimium confiſa, indeque velut cæco animi impetu abrepta ad quandam inſaniam, cum jam ſibi arrogat aliena, de propriis laboravit, ſibique timuit, ne hoſtium præda fieret ; quod revera contigit.

16. *Ab Italia volantem Remis adurgens, &c.*] addente alas timore fugiebat celeriter Cleopatra : ſed inſtitit Auguſtus (teſte Floro cit.) navibus Liburnis, quæ velociſſimæ ſunt, ut poſtea dicetur : hinc accipitri citoque venatori comparatur. *Ab Italia.*] Porro illa abhorrebat, ea timens abduci ad hoſtilis triumphi pompam ſuo dedecore exornandam.

20. *Æmoniæ.*] Vel Thraciæ : ſic dictæ ab Æmo, ſeu Æmone nivoſo monte, vel potius, Theſſalicæ regionis Macedonibus proximæ ab Æmone Deucalionis filio nuncupatæ.

Daret ut catenis Fatale monſtrum.] Ut captivam aveheret Cleopatram Reipublicæ Romanæ fatalem & exitioſam ; vel ſuæ gloriæ ac triumpho fatis reſervatam. Addunt alii, theſauris ejus potiundi ſpem inſequendi cautam fuiſſe.

21. *Quæ generoſius Perire quærens, &c.*] Haud muliebrem animum, ſed virilem potius gerens in corpore muliebri, nequaquam more feminarum enſis aciem expavit. Nimirum cum Auguſtus Alexandriam, obſeſſoſque ibi Antonium & Cleopatram redegiſſet in ſuam poteſtatem ; te quidem interemit Antonius : arripuit & Cleopatra gladium, quo ſibi mortem inferret : ſed prohibita eſt a Proculeio, intra ſepulchrorum clauſtra, miſſo a Cæſare, qui vivam ſervare ad ſui triumphi decus exoptabat. Plutarch. in vita Antonii. Tit. Liv. lib. 133. cit.

23. *Nec latentes Claſſe cita reparavit oras.*] Nec in remotas Ægypti regiones clam aufugit, aut uſquam latere voluit, ſed Alexandriam recto curſu contendit.

Latentes.] Cic. Agrar. 2. n. 43. *Quid Alexandria, cunctaque Ægyptus ? ut occulte latet, ut recondita eſt ?* Suum tamen poſtea damnavit errorem : intellexitque ſatius futurum fuiſſe cedere tempori, & in tutum aliquem locum ſe recipere,

Auſa

Sed *fronte latâ deſperatum etiam regnum adire non verita eſt: & conſtans ſævas aſpides attrectavit, ut nigrum virus corpore hauriret; morte conſtitutâ audacior. Nempe femina haud ignobilis ad magnificum Auguſti triumphum Liburnis ferocibus* velut *privata devehi abhorrebat.*

Auſa & jacentem viſere regiam
Vultu ſereno fortis, & aſperas
Tractare ſerpentes, ut atrum [142]
Corpore combiberet venenum;
Deliberata morte ferocior:
Sævis Liburnis ſcilicet invidens
Privata deduci ſuperbo
Non humilis mulier triumpho.

ANNOTATIONES.

dum bellum repararet: conſpirante præſertim in ejus auxilium tota Ægypto. Vide Virgil. Æn. 8. v. 707. & ſeq. & Servium in eum locum. Vide & Plutarch. Dionemque, tentatam ab ea fugam per ſinum Arabicum, contra narrantes.

25. *Auſa & jacentem viſere regiam, &c.*] Deſperatum licet regnum ingreſſa nihil de ſuperbia remiſit: *vultu ſereno* regiam adit, ibique in omni luxu verſatur: teſte Plutarcho.

26. *Fortis & aſperas Tractare ſerpentes.*] Cum in victoris poteſtate eſſet, morique conſtituiſſet, ſecretum mortis genus tentavit. Flor. cit. *Cleopatra*, inquit, *non jam de vita, qua offerebatur, ſed de parte regni laborabat. Quod ubi deſperavit a Principe, ſervarique ſe triumpho vidit, incautiorem nacta cuſtodiam, in Mauſoleum ſe (ſepulchra regum ſic vocant) recepit: ubi maximos, ut ſolebat, induta cultus, in differto odoribus ſolio, juxta ſuum ſe collocavit Antonium, admotiſque ad venas ſerpentibus, morte quaſi ſomno ſoluta.* Similiter Plutarchus refert; omnium generà venenorum in damnatis expertam: anxiam autem fuiſſe, quod quæ cito extinguerent, crearent dolorem: quæ vero ſine dolore eſſent, celeritate carerent: tandem vero deprehendiſſe aſpidis morſum & cito & ſine dolore enecare, gravato ex ſomno capite, & leni ſudore per vultum diffuſo. Cæterum nemini compertum eſt, quo mortis genere Cleopatra obierit: puncturas tantum in brachio conſtat exiguas apparuiſſe. Hinc Auguſtus ejus ſimulachrum in triumpho duxit, admorſo aſpidibus brachio. De quo Propert. lib. 3. Eleg. 10.

Brachia ſpectavi ſacris admorſa colubris,
Et trahere occultum membra ſopore iter.

29. *Deliberata morte ferocior.*] Eo ferocior, quod mori quoquo modo ſtatuerat. Adverte pluribus extolli Cleopatræ generoſitatem ſupra muliebrem ſexum; ut hinc victori accedat & creſcat gloria. Alias enim habere locum potuiſſet, quod ſcribit Virgil. Æneid. 4.

Egregiam vero laudem . . . . .
Si femina victa eſt.

30. *Sævis Liburnis.*] Non parum juverant Auguſtum in reportanda navali victoria Liburni Illyrii populi, Liburnæque naves celeritate inſignes. Ex quo patet non cymbas quaſdam aut naviculas bello ineptas fuiſſe, ut putârunt quidam: Suidas certe roſtratas & conſtratas extitiſſe tradit, alia tamen quam triremes forma. Vide Veget. lib. 4. de re Milit. Appian. lib. 4. &c.

Sævis.] Si quidem Romam deportâſſent vivam ad hoſtis triumphum.

Scilicet invidens Privata deduci ſuperbo Non humilis mulier triumpho.] Dio cit. lib. 51. ita ſcribit: *Tantas inter calamitates regni memoriam retinebat, ut mallet nomine & ornamentis ejus retentis mori, quam privata vita frui.* Nihil itaque magis Cleopatra formidabat, quam triumphari, invidens Auguſto illum quem tantopere anhelabat, honorem, victam & vinctam ſcilicet Reginam per Urbem Italiamque circumducendi in ſuo triumpho. Hinc aiunt, cum capta ab Auguſto clementius de induſtria tractaretur, qua vero mente & conſilio ſatis intelligere, dicere ſolitam; *Non triumphabor.*

ODE XXXVIII.

Parvo gaudere ſe in conviviis apparatu.

PErſicos odi, puer, apparatus.
Diſplicet nexæ philyra coronæ:
Mitte ſectari, roſa quo locorum

[143] *O Famule, averſor Perſarum ſumptus. Non placent corollæ philyra colligatæ: O-*
[144] *mitte perſcrutari quibus in regionibus durent roſæ.*

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Od. 2.

1. *Perſicos odi, puer, apparatus.*] Perſarum luxus paſſim famoſus ex Herodoto, Xenophonte, Plinio, Athenæo. Illi nempe vaſa pretioſa in conviviis, lectos etiam diſcubitorios aureos & gemmeos requirebant. Patet ex Herodot. lib. 9. unguenta & odores amabant. Teſtis Plin. lib. 13. cap. 1. opſonia exquiſita, tibicines, miniſtros ſuccinctos adhibebant. Ex Plutarch. novæ alicujus voluptatis inventoribus præmia dabant. Valer. Maxim. lib. 9. cap. 1. Cœl. Rhodig. lib. 8. cap. 2. &c. *Perſæ & Medi omnium hominum maxime voluptatem ac delicias colere*: & paulo poſt; *Omnium primi luxu celebres fuiſſe Perſæ*, referuntur ab Athen. lib. 12. cap. 1. & lib. 4. cap. 10. ex Theophraſto; *Perſarum reges luxu effeminati ingentem pecuniæ ſummam per præconem iis pollicentur, qui novum voluptatis genus excogitarint.* Item ex Heraclide Cumano, *qui canenti regi Perſarum miniſtrant, loti omnes, pulchris induti veſtibus aſſiſtant, ac diei parte dimidia circa cœnæ apparatum occupantur.* Denique ex Xenophonte in Ageſilao, ſub finem; *Apud Perſas ſunt qui totum orbem circumeant quæritantes quid regi ſit potu gratiſſimum; alii ſolerter inquirunt quid libenter edat; ubi & quomodo ſuaviter dormiat. Neque eſt facile dictu, quam anxie talia procurent.*

2. *Diſplicent nexa philyra coronæ.*] Coronatos epulari veteres aſſuetos conſtat: ſed & luxum in texendis arte & labore corollis iſtis fuiſſe non minus certum eſt. Ait vero Horatius odiſſe ſe ſumptuoſas ac operoſas has etiam coronas, quæ vel texerentur e floribus ac foliis inventu difficilibus; vel necterentur magno labore & apparatu.

Philyra.] Tenui membrana, quæ corticem inter & lignum tiliæ arboribus ſuccreſcit. Hac utebantur tum ad nectendos flores, tum ad lemniſcos appendendos. Plin. lib. 16. cap. 14. *Inter corticem & lignum tenues tunicæ, multiplici membrana, e quibus vincula tiliæ vocantur: tenuiſſimæ earum philyræ, coronarum lemniſcis celebres, antiquorum honore.* & lib. 21. cap. 3. *Craſſus dives primus argento auroque folia imitatus, ludis ſuis coronas dedit. Acceſſerunt & lemniſci, quos ad jici ipſarum coronarum honos erat . . . Claudius Pulcher bracteas etiam Philyræ dedit.* Angel. Politian. Miſcel. cap. 72. ita ſcribit: *Philyræ uſus percelebris olim in texendis coronis: e Philyris etiam fiebant lemniſci, id eſt faſciolæ e coronis pendulæ.*

Coronæ.] Hæ fiebant e frondibus ac floribus hederæ, roſæ, violæ, lauri, lilii, narciſſi, myrti, &c. hiſque diſcuti ebrietatem, & capitis dolores credebant, ſeu conſtringendo, ſeu refrigerando. Plutarch. Sympoſ. lib. 3. quæſt. 1. An inter potandum, coronis floreis, ac ſertis utendum ſit, multis diſputat: ait vero *Hederæ crapulam reſtringui . . . . . amethyſto herba ſicut & gemma vinolentiam retundi . . . vinum ſi quando caput tentaverit, florum auram auxiliari, & munire adverſus crapulam; eo quod flores calidi leniter ſpiramenta laxantis ſpiraculum vino præſtant: frigidi vero modice ſtringendo repellunt inhibentque evaporationes: ceu violæ, & coronæ ex roſis, &c.* Et ex his aliiſque ibidem compluribus concludit, coronis floreis inter pocula uſos propterea veteres. Athen. lib. 3. cap. 21. jubet ex Archeſtrato, *Perpetuo coronis inter cœnam caput omnifariis redimiri.* lib. vero 15. cap. 5. ex Ariſtotele & Ariſtone, affirmat: *Antiquos ob capitis gravitatem & dolorem a vini potu vinculum temporibus adhibuiſſe, quod eam ligaturam prodeſſe crederent: poſteros autem, ornatus & oblectamenti gratia, coronas in compotationibus excogitaſſe.* Et paulo poſt, ait: *Capitis dolori florum faſciculos ac ſerta mederi ſuo compreſſu & vinculo.* Plin. lib. 21. cap. 3. jam cit. ſic habet: *Apud Græcos de coronis ſcripſere Mneſtheus & Callimachus Medici, quæ nocerent capiti: quoniam & in hoc eſt aliqua valetudinis portio; in potu atque hilaritate præcipue, odorum vi ſurrepente fallaciter, &c.* ubi etiam refert Cleopatram per illitas veneno coronas Antonio inſidiatam. Ex illis vero quæ ante dicta ſunt, Ovidius ita canit, Faſt. 5.

Ebrius incinctis philyra conviva capillis
Saltat, & imprudens utitur arte meri.

3. *Mitte ſectari, roſa quo, &c.*] Ne labores ad inveſtigandas roſas extra tempus: texendaſve e raris floribus coronas. Athen. cit. in con-

ſerotinæ. In primis ſtudio, ne quidquam laborioſe adhibeas ad myrtum ſolam. Neque ero tibi famulo myrtus inecora, nec mihi ſubter denam vitem perpotanti.

Sera moretur.
Simplici myrto nihil allabores
Sedulus curo: neque te miniſtrum
Dedecet myrtus, neque me ſub arcta
Vite bibentem. 5 [145]

ANNOTATIONES.

viviis roſeas coronas commendat. At eas, cum natura negat, luxuriose ſectantes ita corripit Seneca Epiſt. 122. An vivunt contra naturam, qui hyeme concupiſcunt roſam? Et qui aquarum fomento calentium, & calorem apta mutatione (vel potius *imitatione*, id eſt, imitando calorem æſtivum, qui a natura eſt, ex Lipſio ibid.) bruma lilium florem vernum exprimunt?

5. *Simplici myrto nihil allabores, &c.*] Nihil volo præter myrtum, itaque ne quid ultra quæreris ad convivii hilaritatem ſatagas. Intelligit autem vel myrti ramum, quem olim convivæ alter alteri porrigebant, ſuam quiſque edendo cantilenam: ex Plutarcho, in Sympoſ. & Victorio lib. 16. cap. 2. ubi ſic ſcribit: *Qui in conviviis olim carmina cantabant, myrtum laurumque manu tenebant: laurum, qui verſus Homericos recitarent; myrtum, qui Æſchyli, Symonidis, Steſichori.* Vel implexam ſimpliciter e myrti ſurculo coronam. Athen. cit. lib. 15. cap. 5. *Jam inde voluptatibus illecti homines, præter eam vim qua ebrietatis incommodis medetur corona e floribus, oculorum quoque & narium delectationem expetiverunt: ac tum maxime coronam myrteam, qua aſtringit, & vini arcet exhalationes; tum etiam roſis, quæ gravitatem capitis ſedat, & æſtuantes potione refrigerat, uſurparunt.* Et cap. 6. *Herſtratus myrtos extemplo virentes conſecravit in æde Veneris, ejuſque dicata imagine, ſpectatiſſimos civium ad epulum vocavit in delubrum, eorumque ſingulos corona donavit myrteæ, quam Nancratiten appellarunt.* Additque, nihil aliud eſſe coronam illam ab Anacreonte geſtatam, præter myrteam adjectis roſis: verumque ſe arbitrari, quod prodidit Philænides; e myrto coronam meri vapores prohibere; e roſis autem, refrigerando vim habere leniendi capitis dolores.

6. *Neque te miniſtrum Dedecet myrtus.*] Tu quoque ſatis decorus & ornatus mihi videbere ſimplici myrto, cum mihi potanti miniſtrabis. Perſæ contra more ſuo luxurioſi, pueros ſeu miniſtros in conviviis optabant ſuccinctos & lemniſcatis coronis exornatos. Alex. ab Alex. lib. 5. cap. 21. ait pariter; *Feſtis diebus coronatos cum lemniſcis veteres epulari conſueviſſe; fercula quoque lautiora a coronatis item miniſtris afferri ſolita cum cantu & tibicine.* Athenæus autem lib. 15. cap. 10. ex Philoxeno ſic refert: *Aqua lavandis manibus allata eſt: molliuſculus puellus argenteo gutto, quem tenebat, affudit; deinde coronas advexit tenues e puris myrti ramis, magno labore contextas.*

7. *Neque me ſub arcta Vite bibentem.*] Mihi pariter ſufficiet myrtus ſimplex confidenti quidem, & hilariter bibenti, non ut Perſæ ſub lacunari ſplendido, ſed ſub vitis umbraculo, ſub humili & arcta vite, id eſt, ſub palmitibus & pampinis pergula intextis & ſuffultis: *Sous la treille.* Ang. **Under an Arbour made of a Vine.**

Q. HORATII FLACCI
Carminum, ſeu Odarum,
LIBER SECUNDUS.

ODE I.

C. Aſinium Pollionem monet, ut bella civilia deſcribere intermittat: tum laudat ejus ſcripta.

MOTUM ex Metello conſule civicum [146]
Bellique cauſas, & vitia, & modos,

Bella civilia a Metelli conſulatu, & diſcordiarum origines, criminaque & rationes, &

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Od. 9. Lib. 1.

1. *Metello conſule.*] Plures hujus nominis cum fuerint Conſules, ambigitur ſane, de quo potiſſimum loquatur Horatius. Verum ex adjunctis tamen intelligendus maxime videtur Q. Metellus Celer, qui conſulatum geſſit cum L. Afranio, anno ab Urbe condita 690. vel, ut aliis placet, 693. Sub his enim bellum exarſit Cæſarem inter & Pompeium, ut fuſe narrat Florus lib. 4. cap. 2. Res itaque per annos circiter viginti, civilibus diſſidiis geſtas, hoc eſt, ab eo, quod notavi, tempore, ad ſuum uſque conſulatum Pollio perſequebatur, cum Poeta noſter ab inſtituto curſu illum revocare nitebatur hac Ode; forte ne excitata bellorum iſtorum recordatio aſperiorem ſibi faceret Auguſtum, contra quem militarat: ut explicatur Ode 7. ſequenti. Pollionis hiſtoriam altius repetitam volunt alii, nempe a conſulatu Q. Metelli Numidici, qui fuit Conſul cum M. Junio Silano, an. U. C. 641. vel 644. ſecundum alios: afferuntque teſtimonium veruſtiſſimi codicis, in quo ſic annotatum legitur: *ex Metello*, id eſt, ex eo tempore quo Metellus fuit Conſul contra Jugurtham. Sed quæ fides? Certe negotium mihi faceſſit majus eorum ſententia, qui, Torrentio duce, intelligunt Q. Metellum Scipionem a Pompeio tertium Conſule in Collegam adſcitum, anno U. C. 701. quoniam lata eſt tunc ea lex, qua a petitione Magiſtratuum abſentes arcebantur, ne excepto quidem Cæſare: Sueton. Jul. Cæſar. cap. 28. nam & cap. ſeq. *Commotum his Cæſarem*, & paulo poſt, *Prætextum quidem illi civilium armorum hoc fuiſſe*, idem teſtatur. Non moror Q. Metellum Pium cum Sylla Conſulem, an. 673. quem afferunt quidam nullo certe, aut levi admodum fundamento.

2. *Bellique cauſas.*] Aliæ fuerunt ſimulatæ, aliæ veræ: hæ profecto erant odium & invidia partium, Ducum autem ſuperbia, avaritia, ambitio, dominandi cupiditas. Lucan. lib. 1.

Nec quenquam jam ferre poteſt Cæſarve priorem,
Pompeiuſve parem.

Alias vero Principes ipſi obtendebant, Pompeius defenſionem libertatis publicæ; Cæſar factam ſibi contumeliam, &c. Vide Suet. Jul. Cæſar. cap. 28, 29, 30. Flor. lib. 3. cap. ult. & l. 4. c. 2. & ſeq. Plutarch. Appian. Oroſ. Dion. Cæſaris etiam de Bell. Civil. lib. 1. ubi ſic habet: *Neminem dignitate ſecum exæquari volebat Pompeius: ſimul infamia legionum permotus, quas ab itinere Aſiæ Syriæque ad ſuam potentiam dominatumque converterat, rem ad arma deduci ſtudebat*, &c. De

& fortunæ jocum, & ducum conſenſiones Reipublicæ damnoſas, & arma nondum luſtrato ſanguine conſperſa deſcribis; argumentum ſane periculoſum & lubricum:

Ludumque fortunæ, graveſque [147]
Principum amicitias, & arma [148]
Nondum expiatis uncta cruoribus; 5
Periculoſæ plenum opus aleæ

ANNOTATIONES.

De ſeipſo vero ſcribens, ita queritur: *Novum in Republica introductum exemplum, ut Tribunitia interceſſio armis notaretur atque opprimeretur, quæ ſuperioribus annis eſſet reſtituta . . . . . ſibi ſemper Reipublicæ primam dignitatem, vitaque potiorem: doluiſſe ſe quod populi Romani beneficium ſibi per contumeliam ab inimicis extorqueretur, ereptoque ſemeſtri imperio in urbem retraheretur, &c.*

Et vitia, & modos.] Vitioſos modos, improbas agendi rationes. *Jus datum ſceleri*, quod ait Lucanus. Florus cit. cap. 2. lib. 4. *Marianam Cinnanamque rabiem, Syllanamque tempeſtatem; Cæſaris furorem atque Pompeii vocat.* Et paulo poſt. *Non recte civile tantum, nec ſociale, aut externum* dici bellum oportere, ait, *ſed commune quoddam ex omnibus, & pluſquam bellum. Quippe ſi duces ejus inſpicias, totus ſenatus in partibus: ſi exercitus, hinc undecim legiones, inde decem & octo, flos omnis & robur Italici ſanguinis, ſi auxilia ſociorum, hinc Gallici Germanique delectus; inde Deiotarus, Ariobarzanes, &c. . . . . ſi moram belli, quatuor anni, & pro clade rerum breve tempus; ſi locum intra Italiam inde ſe in Galliam Hiſpaniamque deflexit: reverſumque ab occaſu, totis viribus in Epiro Theſſaliaque conſedit: hinc in Ægyptum, inde in Aſiam, rurſumque in Africam, poſtremo in Hiſpaniam remigravit. Nec vero prius quievit, quam in urbe ipſa medio Senatu, eorum qui victi erant, odia victoris ſeſe cæde ſatiarent, &c.* & hi quidem *modi*, hæc belli *vitia*. Ducum autem pravas affectiones quis non intelligebat? Flor. cit. *Pompeio ſuſpecta Cæſaris opes, Cæſari vero Pompeiana dignitas erat gravis. Nec hic ferebat parem, nec ille ſuperiorem. Nefas! Sic de principatu laborabant, tanquam duos tanta Imperii fortuna non caperet, &c.* & paulo poſt: *Pompeius ab Italia, Senatus ab urbe fugatur: quam pene vacuam metu Cæſar ingreſſus, Conſulem ſe ipſe facit. Ærarium quoque ſanctum, quia tardius aperiebant Tribuni, juſſit effringi, cenſumque & patrimonium Populi Romani ante rapuit, quam Imperium.* Hiſce tamen tam violentæ cupiditatis conatibus Juris ſpeciem præexebat. Cæſ. de Bell. Civil. lib. 1. ſcribens: *Se non maleficii cauſa ex provincia egreſſum, ſed uti ſe a contumeliis inimicorum defenderet; ut Tribunos plebis ea re ex civitate pulſos in ſuam dignitatem reſtitueret; ut ſe & populum Romanum paucorum factione oppreſſum in libertatem vindicaret.* Et apud Suet. Jul. cap. 30. Aſinius ipſe Pollio teſtatur Cæſarem Pharſalica cæſos acie cernentem adverſarios, in hæc eripuiſſe verba: *Hoc voluerunt: tantis rebus geſtis C. Cæſar condemnatus eſſem, niſi ab exercitu auxilium petiiſſem.*

3. *Ludumque fortunæ.*] Quæ gaudet res quietas miscere; hos attenuare, illos imo tollere de gradu; vertere funeribus triumphos. Vide ſupra lib. 1. Ode 34. & 35. & Flor. ante cit. *Turpe dictu: modo princeps patrum, pacis bellique moderator, per triumphatum a ſe mare, lacera & inermi nave fugiebat.*

Graveſque Principum amicitias.] Triumviratum nempe, quo nihil unquam fuit bonis ac Reipublicæ gravius. Cato dicebat non ex inimicitiis Cæſaris & Pompeii, ſed ex ipſorum & Craſſi ſocietate & amicitia proveniſſe omnia Reipublicæ mala. Hos igitur *Principes* intellige: vel Auguſtum, Lepidum, & Antonium; qui certe omnes rem ſuam non publicam quærentes imperii Populique Romani libertatem peſſundedere. Lucan.

Tempus ad Auguſti manſit concordia diſcors:
Paxque fuit non ſponte Ducum.

4. *Arma Nondum expiatis uncta cruoribus.*] Bella vix dum bene ſopita, recrudeſcentes quotidie diſſenſiones, *nec finita cum bello partium odia*, ut ait Flor. cit. Theodorus Marcilius explicat, cives armiluſtrio nondum expiatos, nondum acto cenſu, nec luſtro condito: tunc nimirum cives omnes in Campum Martium armati conveniebant, ibique ſacrificiis, ſive Solitaurilibus luſtrabantur. Dionyſ. Halicarn. lib. 4. Antiq. Rom. ſcribit. *Servium Tullium cives omnes in maximum ante urbem campum in armis convenire juſſos, & in ſuis quoſque ordinibus conſtitutos expiaſſe, tauro, ariete, & hirco, ter exercitum circumductis, moxque immolatis: atque cenſu peracto eam purgandi rationem apud Romanos hactenus obſervatam ab iis, qui ſacratiſſimum obtinent magiſtratum, Luſtrumque appellatam.* Hæc vero jam potitus rerum Auguſtus religioſe præſtitit anno ſui regni 16. cum anno præcedenti, celebri triumpho Romam ingreſſus, Cleopatræ liberos ante currum duxiſſet: atque Nicopoli juxta Actium condita, ibidem agonem Actiacum inſtituiſſet. Euſeb. Chron. Vide Varronem lib. 5. de Ling. Lat. Tit. Liv. lib. 1. cap. 28. & 44. Feſtum in Armiluſtrio; Aſconium, Alex. ad Alex. lib. 5. cap. 27. Horat. lib. 1. Od. 2.

Cui dabit partes ſcelus expiandi
Jupiter?

6. *Periculoſæ plenum opus aleæ Tractas.*] Mo-

Tractas:

Tractas : & incedis per ignes
Suppositos cineri doloso.
Paulum severæ Musa Tragœdiæ
Desit theatris : mox, ubi publicas
Res ordinaris, grande munus
Cecropio repetes cothurno,
Insigne mœstis præsidium reis,
Et consulenti, Pollio, curiæ :
Cui laurus æternos honores
Dalmatico peperit triumpho.

& ambulas perignes sub fallaci latentes favilla. A scena tantisper absit austera Musa Tragœdia : deinde cum publica negotia composueris, ingens opus resumes stylo Tragico, ô præclarum solatium tristibus reis & Senatui consilium exposcenti, Pollio ; cui laurea immortale paravit decus in triumpho Dalmatico.

ANNOTATIONES.

Monet Pollionem Horatius, ne propere suum de bellis civilibus opus, seu poema, seu historiam evulgare ; sed potius exspectet donec compositæ res sint, cum metuenda non erit amplius cujusquam offensio.

7. *Incedis per ignes Suppositos cineri doloso.*] Recenti nempe injuriarum memoria, flagrantibus adhuc discordiis, quis posset res ex fide historiæ narrare & persequi, citra plurimorum offensionem? Certe ut e scintillis sub cinere latentibus incendium ; ita e potentium vituperatione suboriuntur iræ, odia, ultio.

9. *Paulum severæ Musa Tragœdiæ Desit theatris.*] Seu Tragœdia, cui præest Melpomene, seu historia bellorum civilium res Tragicas complectens, cui præsidet Clio, ne proferatur in lucem ante commodum tempus. At ubi pro Consulis auctoritate & diligentia res turbatas pacaveris, tum vero edes quæ a te gravi stylo scripta sunt. Certe Pollionem Tragœdias scripsisse,& bene quidem, satis indicat Virg. Ecl. 8. v. 10. ubi ait :

En erit, ut liceat totum mihi ferre per orbem,
Sola Sophocleo tua carmina digna cothurno.

Nec enim de Augusti Ajace imperfecto intelligunt ea verba docti, sed de Pollionis Tragœdiis : sicut & Dalmaticum ejusdem triumphum notant aperte quæ sequuntur & quæ præcedunt.

Sive oram Illyrici legis æquoris
. . . . . .
hanc sine tempora circum
Inter victrices ederam tibi serpere lauros.

Horat. lib. 2. Sat. 10.

Pollio regum
Facta canit pede ter percusso :

Id est, Senariis versibus Iambicis, quorum usus est in Tragœdiis. Servius autem in Eclog. 3. ad v. 86. *Pollio & ipse facit nova carmina*, citat hanc Horatii Oden, ut Tragœdiarum scriptorem probet fuisse Pollionem.

12. *Cecropio cothurno.*] Cothurnus Tragœdorum altus & sublimis calceus poni solet pro excelsa & magnifica oratione, qualis decet Tragœdiam, cujus origo ex Athenis, ubi regnavit Cecrops, claruerunt autem primi Tragœdiarum scriptores Thespis, Æschylus, Sophocles, Euripides.

13. *Mœstis præsidium reis.*] Seu quod dicendi facultate clarissimus multos in foro defenderat ; Seu quod Senatores aliosque proceres, qui contra Augustum steterant, ad Pollionis confugientes patrocinium,in Cæsaris gratiam redire, veniamque impetrare satagebant ; quibus ille opiculari, ut & Horatio, Virgilioque,præsidiumque salutis esse non detrectabat, perinde ac Mæcenas Od. 1. lib. 1.

14. *Consulenti curiæ.*] Tum quia dare consilia laboranti curiæ Pollio Consul debebat ; tum vero maxime quod ob summam prudentiæ laudem, nec minorem apud viros principes gratiam, de constituendæ Reipublicæ rationibus, rebusque componendis a Patribus enixe consulebatur.

Pollio.] Is orator, poeta, & historicus non vulgaris, exercitum etiam auctor non inglorius, consularum laudabiliter gessit cum Cn. Domitio Calvino, an. U. C. 713. Ejus meminere Quintil. pluribus in locis ; Sueton. tum in Cæsare cap. 30. & 55. tum de illustr. Gram. cap. 10. Dio lib. 37. 49. 55. Tacit. lib. 6. Seneca lib. de Tranquil. Animi, sub finem ; & Epist. 100. Vell. Paterc. lib. 2. Plin. lib. 7. cap. 30, & alibi : Plut. in vita Cæs. &c. Virgilium autem Bucolica Pollioni inscripsisse non dubitant eruditi, ut Mæcenati Georgica, Æneida Augusto.

15. *Cui laurus æternos honores Dalmatico peperit triumpho.*] Qui laudem & gloriam nactus es nunquam interituram tum cum lauro, ex more, coronatus triumphasti de Salona Dalmatiæ urbe a te expugnata. Inde Saloninum vocavit ille natum eo tempore filium, cujus Genethliacon canit Virgil. Eclog. 4. Fuerine Pollio Consul antequam triumpharet, an triumphum duxerit ante consulatum, disputant aliqui, sed quid hæc ad nos, & ad hunc Horatii locum?

Jamjam aures verberas minaci tubarum ſonitu: jam clangunt litui: jam ſplendor armorum percellit equos fugientes, & equitum faciem. Jam videor audire ſummos Principes glorioſo pulvere ſqualidos, omnemque terrarum orbem domitum, excepto Catonis animo invicto.

Jam nunc minaci murmure cornuum
Perſtringis aures: jam litui ſtrepunt:
Jam fulgor armorum fugaces
Terret equos, equitumque vultus.
Audire magnos jam videor duces, [151]
Non indecoro pulvere ſordidos;
Et cuncta terrarum ſubacta,
Præter atrocem animum Catonis.

ANNOTATIONES.

17. *Jam nunc minaci murmure cornuum, &c.*] Belli tumultum, prælii ſtrepitum, clangentium & increpantium tubarum quaſi minas ac terrorem ſic depingis, O Pollio, ut his adeſſe videatur ſibi quiſquis tua ſcripta perlegit. Quod ſit per hypotypoſin, quam & hic Horatius præbet egregiam, tam graphice exprimens ea ipſa quæ laudat in Pollione, ut ea veluti ponat ob oculos, rerumque atrocitate mentem concutiat.

Cornuum.] Varro lib. 4. de Ling. Lat. *Cornua dicuntur, quod ea quæ nunc ſunt ex ære, tunc fiebant ex bubulo cornu.*

Murmur: cornuum Perſtringis aures.] Cæſar. Bell. Civil. lib. 3. cap. 92. *Neque fruſtra antiquitus inſtitutum eſt, ut ſigna undique concinerent, clamoremque univerſi tollerent: quibus rebus & hoſtes terreri, & ſuos incitari exiſtimaverunt.* Contra tamen alii ſenſere, teſte Gell. noct. Attic. lib. 1. cap. 11. ex Homero: *Aſt ibant taciti ſpirantes robur Achivi.* Additque: *Quid ille vult ardentiſſimus clamor Romanorum militum, quem in congreſſibus præliorum fieri ſolitum ſcriptores annalium memoravere? Contrane inſtitutum fiebat antiquæ diſciplinæ tam probabile? An tum etiam gradu clementi, & ſilentio eſt opus, cum ad hoſtem iter in conſpectu longi quo procul diſtantem? Cum vero prope ad manus ventum eſt, tum jam e propinquo hoſtis, & impetu propulſandus, & clamore terrendus eſt? &c.*

19. *Fugaces Terret equos, equitumque vultus.*] Cæſar. de Bel. Civil. lib. 2. cap. 42. *Cum recentes atque integri defeſſis ſucceſſiſſent, alii autem a tergo adorirentur, ſuſtinere Pompeiani non potuerunt, atque univerſi terga verterunt . . . . . Primum equitatus eſt pulſus . . . . . Pompeius ut equitatum ſuum pulſum vidit, cui maxime confidebat . . . . . protinuſque in caſtra equo contulit, &c.* Quare vero tacet hic Cæſar ſuum illud ſtratagema, quo maxime hoſtium fuga, & ſtrages, ubique victoria contigit? Nimirum ex Plutarcho, Appiano, Lucano, alii que, cohortibus ſuis mandaverat Cæſar, ut adverſariorum ora, oculos, vultuſque gladiis peterent. Flor. lib. 4. cap. 1. *Obequitantis Cæſaris excepta voces, altera cruenta, ſed docta, & ad victoriam efficax: MILES, FACIEM FERI: altero ad actationem poſita; PARCE CIVIBUS.* Dolus an virtus quis in hoſte requirat? Sua certe Cæſarem non fefellit callida mens. Enimvero ſciebat Pompeianos omnes fere nobiles, ætatis flore oriſque venuſtate nimium quantum affectos, nunquam laturos impetum & ignominiam iſtam, atque ea vultus deformatione, a qua abhorrebant, in fugam avertendos. Flor. cit. *Stragem fugientis equitatus levis armaturæ ruina comitata eſt. Tunc terrore latius dato, turbantibus invicem copiis, reliqua ſtrages quaſi una manu facta eſt.*

21. *Audire magnos jam videor duces.*] Utriuſque partis imperatores ante prælium oratione incitantes militum animos virtutemque acuentes, pollicitis etiam & obteſtationibus adhibitis. Suet. Jul. Cæſ. cap. 33. *Pro concione fidem militum flens, ac veſte a pectore deſciſſa invocavit. Exiſtimatur etiam equeſtres cenſus pollicitus ſingulis, per quos dignitatem ſuam defenſurus eſſet, &c.* Vel *audire videor duces* victæ partis ſubactam deflentes cauſam meliorem, atque peſſumdatam libertatem & Rempublicam.

Magnos duces.] Pompeium in acie Pharſalica profligatum: Labienum, Afranium, Jubam, in Africa: Pompeii filium in Hiſpania ac Mundam urbem: ejuſque fratrem Sextum Pompeium, qui Corduba in Siciliam, & hinc in Aſiam fugiens tandem ab Antonianis ibi cæſus eſt.

22. *Non indecoro pulvere ſordidos.*] In ipſo conflictu, mediaque acie per ſingulos ordines diſcurrunt interdum duces, hos illoſque ad ſtrenue pugnandum adhortantur, non verbis ſolum, ſed & exemplo, glorioſo proinde ipſi pulvere conſperſi. Apud Livium paſſim. Flor. cit. de Philippenſi certamine, *Multus in eo prælio Cæſar fuit, mediuſque inter Imperatorem & militem. Voces quoque obequitantis excepta, &c.* Apud Mundam vero idem Cæſar, *abligato equo, ſimilis furenti primam in aciem procurrit. Ibi prenſare fugientes, confirmare: per totum denique agmen, oculis, manibus, clamore volitare.* Vel ſi referas ad poſteriorem interpretationem mox allatam, *pulverem* accipe, in quo volutantur occumbentes pro patria & libertate civium. Vide lib. 1. Od. 1. v. 3. & Od. 15. v. 20.

24. *Præter atrocem animum Catonis.*] Cato apud Uticam interire maluit, quam hoſtium

Juno

Juno & Deorum quiſquis amicior
Afris, inulta ceſſerat impotens
Tellure : victorum nepotes
Rettulit inferias Jugurthæ.

[152] *Juno aliique Dii Africanis faventes demigrarant impares, terrâ illâ non vindicata ; at modò victorum poſteros Jugurthæ repreſentant inferias.*

ANNOTATIONES.

patriæ, qui jam vicerant atque omnia pæne tenebant, faciem videre. Plutarch. de eo Cæſar dixiſſe narratur : *Tuam ego tibi mortem invideo, Cato, quia tu mihi ſalutem tuam invidiſti.* Luc.

Victrix cauſa Diis placuit ; ſed victa Catoni.

Flor. cit. *In Africa cum civibus multo atrociùs quam in Pharſalia . . . . ſatis ample ſonabant in Pompeiani nominis locum Cato & Scipio. Acceſſit copiis Mauritaniæ rex Juba, videlicet ut latius vinceret Cæſar. Nihil ergo inter Pharſaliam & Thapſon, niſi quod amplior, eoque acrior, Cæſarianorum impetus fuit, indignantium poſt Pompeium, creviſſe bellum . . . . . Cato non interfuit bello : poſitiſque apud Bagradam caſtris Uticam velut alteræ Africæ clauſtra ſervabat. Sed accepta partium clade, nihil cunctatus, ut ſapiente dignum erat, mortem etiam lætus accivit . . . . . perlecto nocte ad lucernam Platonis libro qui immortalitatem animæ docet, paulùm quievit : tum circa primam vigiliam ſtricto gladio revelatum manu pectus ſemel iterumque percuſſit, &c.* Bene ergo Poeta ait *cuncta terrarum ſubacta*, ſed non ſubactum Catonis animum *atrocem*, id eſt, invictum, intrepidum, flecti neſcium, denique Portia gente ac ſeveritate ſuperbum.

25. *Juno & Deorum quiſquis amicior Afris, &c.*] Dii qui Numidis in bello Jugurthino faverant cum tunc eos defendere non poſſent, urgentibus nimirum fatis cumque amicam ulcîci terram ac gentem modo non liceret, ſuum in Romanos odium diſtulerunt, tandemque expleverunt, quando victores ipſos, aut eorum nepotes velut hoſtias mactarunt, atque inferias Jugurthæ & Afrorum manibus in Africa ipſa dederunt ac retulerunt ; tum nempe cum ad Thapſum urbem Africæ maritimam quinque hoſtium myriadas interfecit Cæſar, adnitente quidem Aſinio Pollione una die tribus exercitibus ſuperatis, conſularibus ac prætoriis viris compluribus, aut captis aut cæſis, aut ad voluntariam necem adactis ; victis denique Scipione, Afranio, Juba, Catone. Plutarch. in vita C. Cæſaris, Florus, &c.

Juno.] Virgil. Æneid. 1. v. 16. Carthaginem Junoni dilectam oſtenditur eis verbis.

Carthago . . . . . .
Quam Juno fertur terris magis omnibus unam
Poſthabita coluiſſe Samo : hic illius arma,
Hic currus fuit : hoc regnum Dea gentibus eſſe,
Si qua fata ſinant, jam tum tenditque fovetque.

26. *Ceſſerat.*] Demigrarat inde, velut reſiſtere fatis impotens. Ex veteri porro conſuetudine Romanorum evocabantur ex obſeſſis urbibus Dii earum Tutelares. Solenne illud evocationis carmen refert Macrob. Saturnal. lib. 3. cap. 9. *Si Deus, ſi Dea eſt, cui populus civitaſque Carthaginienſis eſt in tutela ; teque, maxime ille, qui urbis hujus populique tutelam recepiſti, precor veneroque, veniamque a vobis peto, ut vos populum civitatemque Carthaginienſem deſeratis ; loca, templa ſacra, urbemque relinquatis, abſque his abeatis : eique populo civitatique metum, formidinem, oblivionem injiciatis ; proditique Romam ad me meoſque veniatis : noſtra que vobis loca, templa ſacra, urbs acceptior probatiorque ſit : mihi quoque, populoque Romano militibuſque meis præpoſiti ſitis, ut ſciamus intelligamuſque. Si ita feceritis, voveo vobis templa ludoſque factorum.*

27. *Victorum nepotes.*] Scipiones Africani, qui victo Annibale vectigalem populo Romano fecerat Carthaginem, nepos Q. Scipio primo quidem in Cæſarianos bellum non infeliciter gerens, ab iis demum profligatus occubuit, ut ante dixi. Appian. lib. 2.

28. *Rettulit inferias.*] In mortuorum ſacris olim Juvenes inferebantur mactabanturque ad placandos horum ſanguine illorum manes : poſtea gladiatores introducti ad tumulos defunctorum pugnantes. Cum vero dux in acie cæſus eſſet, capti ex hoſtibus ad ejus ſepulchrum immolabantur, ac velut inferiæ ei mittebantur. Iliad. 23. v. 175. Achilles Patrocli manibus placandis duodecim Trojanos mactat, atque in ejus pyram injicit. Virg. Æneid. 10. v. 517.

Sulmone creatos
Quattuor hic juvenes, totidem quos educat Ufens,
Viventes rapit, inferias quos immolet umbris,
Captivoque rogi perfundat ſanguine flammas.

Jugurthæ.] Is rex Numidarum acri vir ingenio, manu promptus, & gloriæ militaris appetens, magnum & atrox variaque victoria cum populo Romano bellum geſſit, donec miſſus in Numidiam Marius Jugurthæ fregit opes, ipſumque ad extrema compulit. Is enim ad Bocchum Mauritaniæ regem fugere coactus ; ab ipſo proditus, ac Syllæ traditus eſt, a quo, perductus ad Marium, hujus triumphum decoravit : denique truſus in carcerem, illic mœrore contabuit. Salluſt.

Quis ager pinguior Latinorum cruore, non exhibet tumulis infanda certamina, & cadentis Italiæ fragorem Medis auditum? Quæ vorago, quive fluvii non noverunt pugnas funeſtas? Eccujus maris Apuliæ colorem non mutarunt ſtrages? Quæ regio non imbuta noſtro ſanguine? Verum ô Muſa audacior, ne dimiſſis ludis, Ceios luctus reponas: mecum potiùs *ſub Dionæo ſpecu tenta modulos pectine leviori.*

Quis non Latino ſanguine pinguior [153]
Campus ſepulchris impia prælia
Teſtatur, auditumque Medis
Heſperiæ ſonitum ruinæ?
Qui gurges, aut quæ flumina lugubris
Ignara belli? Quod mare Dauniæ
Non decoloravere cædes?
Quæ caret ora cruore noſtro?
Sed ne relictis Muſa procax jocis,
Ceæ retractes munera næniæ; [154]
Mecum Dionæo ſub antro
Quære modos leviore plectro.

ANNOTATIONES.

29. *Quis non Latino ſanguine pinguior Campus.*] Iſtum Poetæ noſtri a Pollionis laudatione ad civilium bellorum deplorandas clades & ærumnas tranſitum non probat Scaliger, cum tamen Pindarus aliique inſignes Poetæ frequentius nihil habeant, nihilque ornatius quam ejuſmodi digreſſiones; iiſque ſummam artem exhibere ſoleant.

31. *Auditumque Medis Heſperiæ ſonitum ruinæ.*] Tantam Romanorum cladem, & tam famoſam, ut remotiſſimis uſque ad orientem populis audita ſit. De *Medis* & *Heſperia* dixi lib. 1.

34. *Dauniæ.*] Id eſt, Apuliæ, ut notavi lib. 1. Hanc vero memorat Horatius, eo quod per Adriaticum mare Cæſar Brunduſio profectus Pompeium inſecutus ſit. Vide Comment. Cæſar. de Bell. Civil. lib. 1. cap. 27. & ſeq. & lib. 3. cap. 2. & ſeq. ubi ſic habetur. *Dictatura ſe abdicat Cæſar ab urbe proficiſcitur, Brunduſiumque pervenit. Eo legiones duodecim, equitatum omnem venire juſſerat. Sed tantum navium reperit, &c. . . . . gravis autumnus in Apulia circumq; Brunduſium . . . . . &c.*

35. *Decoloravere cædes.*] Lucanus:

Tum primum rubuit civili ſanguine Nereus,

36. *Quæ caret ora cruore noſtro?*] Vid. ſupra Annot. ad v. 2. ubi e Floro verba hæc retuli: *Bellum intra Italiam, inde ſe in Galliam, Hiſpaniamque deflexit; reverſumque ob occaſu, in Epiro Theſſaliaque conſedit: hinc in Ægyptum, inde in Aſiam, rurſumque in Africam, poſtremo in Hiſpaniam remigravit, &c.*

37. *Sed ne relictis Muſa procax jocis, &c.*] Ad ſeipſum convertitur Horatius: quo vero progrederis, mea Muſa? inquit. Quidve reſiticas obducta vulnera? Et cur ab inſtituto recedimus? Ne relictis jocis mihi familiaribus, & cantilenis facetis & amatoriis, ad graviora pariter ac triſtiora deflectamus. Ergo tenuiores potius modulos atque jocularia carmina more noſtro conſectemur. Certe leviora iſta minori periculo tractabimus.

38. *Ceæ munera næniæ.*] Luctuoſos verſus velut inditos a Næniæ Dea; de qua Cœl. Rhodig. lib. 29. cap. 3. vel lugubre carmen, quod primus invexit Lyricus Poeta Simonides, e Cea inſula oriundus; quæ quidem e Cycladibus eſt. Ovid.

Cingitur Ægeo nomina Cea mari.

Doricam ille ſecutus eſt Dialectum. Quintil. lib. 10. cap. 1. ſic habet: *Symonides tenuis, alioqui ſermone proprio, & jucunditate quadam commendari poteſt: præcipua tamen ejus in commovenda miſeratione virtus, ut quidam in hac eum parte omnibus ejuſdem operis auctoribus præferant.* Hoc idem teſtatur Dionyſ. Halicarnaſſ. Refert Suidas Steſichoro poſteriorem, Melicerten cognominatum ob ſuavitatem; Threnos, Encomia, Tragœdias & alia ſcripſiſſe, &c. Meminit & alterius Simonidis Ceii, qui prioris fuerit e filia nepos, & ſcripſerit quædam ante bellum Peloponneſiacum.

Næniæ.] Ex Non. Marcello carmen eſt inconditum, quod mulier dicta præfica exhibet his quibus mortuis propinqui non eſſent. Ex Varrone 4. de vita populi Romani, ad tibias & fides cantari ſolebat. Cic. de Leg. 2. n. 61. *Honoratorum*, inquit, *virorum laudes in concione memorantur; eaſque ad cantus & tibicinem proſequuntur, cui nomen Næniæ: quo vocabulo etiam Græci cantus lugubres nominant.*

39. *Mecum Dionæo ſub antro.*] Dionæa modulemur carmina, id eſt, Amatoria & Venerea, ut dixi, vel forte, in honorem Auguſti, qui ducit genus a Venere, cujus matrem Dionem celebrat. Homer. Iliad. E.

40. *Leviore plectro.*] Stylo mediocri. Pollio quidem ſublimi & heroico verſu Tragica deſcripſit: nos autem levioti decet canere Lyrica.

ODE

ODE II. Ad C. SALLUSTIUM CRISPUM.

Divitiarum non poſſeſſio, ſed contemptus ac laudabilis uſus beatum facit.

NUllus argento color eſt, avaris
Abditæ terris inimice lamnæ, [155]
Criſpe Salluſti, niſi temperato
Splendeat uſu.
Vivet extento Proculeius ævo,
Notus in fratres animi paterni:
Illum aget penna metuente ſolvi
Fama ſuperſtes.
Latius regnes, avidum domando [156]

O Salluſti Criſpe, qui averſaris laminas terris avaris conditas, certè pecunia non habet ullum ſplendorem, niſi uſu fulgeat moderato. Proculeius vigebit ætate prorogatâ, conſpicuus ob animum erga fratres paternum: illum fama perennis vehet alâ diſſolvi refugiente. Amplius dominaberis cupidam vincendo

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod ſupra Od. 2. lib. 1.

1. *Nullus argento color eſt, &c.*] Si quid habet pecunia nitoris, id omne mutuatur a recto uſu. Quapropter, O Salluſti, jure inimicus es iis, qui opes ſuas terræ infodiunt & abſcondunt, auro & argento non utentes, quæ tamen ſunt duntaxat ad uſum facta. Ariſtot. Ethic. 4. Ὁ πλοῦτος δ' ἐστὶ τῶν χρησίμων. Cyrus apud Xenophont. *Pecuniis utimini. Nam in terram ſatis ſit corpora defodi, cum quiſque diem obierit.* Caſſiod. lib. 4. Epiſt. 34. *Divitis auri vena ſimilis eſt reliquæ terræ, ſi jaceat: uſu creſcit ad pretium.*

2. *Abditæ.*] Alii legunt *abdito*. Sed quorſum tanta ea de lectione contentio, cum par utrinque ſenſus exoriatur? *Abditæ* vero ſeu in fodinis a natura, ſeu in cavernis & terræ latebris, ab hominibus avaris theſauros ut plurimum defoſſos cuſtodientibus.

Lamnæ.] Lamina, & per Syncopen lamna, item lamella, bractea eſt ſeu cruſta exilis ex auro, argento, aliove metallo: ponitur hic pro pecunia. Sunt qui putent alludi ad *Æs Salluſtianum in Centronum Alpino tractu* a Salluſtio primum effoſſum. Plin. lib. 34. cap. 2. Argentum in laminis ſervari pridem ſolitum innuit Seneca, de Vita Beata, cap. 21. ſcribens: *Sæculum illud, in quo Cenſorium crimen erat, paucæ argenti lamellæ.*

3. *Criſpe Salluſti.*] C. Salluſtium Criſpum rerum Romanarum ſcriptorem intellexere hactenus omnes fere poſt Acronem interpretes: verum bene Torrentius temporum rationem haud convenire ſubodoratus eſt. Enimvero de reſtituto in regnum Phraate mox Horatius; quod aliquot poſt Actiacam victoriam annis contigit. Non igitur ſcripta eſt hæc Ode ad illum Salluſtium, qui *diem obierat quadriennio ante Actiacum bellum*, teſte Euſebio in Chron. Quem igitur hic compellat Horatius? Accipe ex Annal. 3. Cornel. Tacit. *Criſpum equeſtri ortum loco Sæ lluſtius rerum Romanarum florentiſſimus auctor ſororis nepotem in nomen aſcivit.* Hunc igitur laudat quod avaritiæ ſordes averſetur; ſolerter autem, occulte, ac velut aliud agens docet (quod intra declaro) ne impingat in majoris avunculi vitia. Is enim inter alia, ut lurco, popino, & decoctor notatus. Vide Sueton. de illuſt. Gram. cap. 15.

5. *Vivet extento Proculeius ævo, &c.*] Nunquam peribit aut deficiet memoria viri liberalitate & pietate conſpicui; qualis Proculeius, ille Romanus Eques; Auguſto ſic gratioſus, ut ei filiam nuptui dare meditatus ſit. Sororem habuit Terentiam Mæcenatis uxorem: fratres autem Scipionem & Murænam, qui Pompeianas ſecuti partes, victoris Cæſaris offenſionem incurrerunt, publicatoque patrimonio ad inopiam redacti. At Proculeius iis ſeſe velut patrem exhibens, diviſa, quæ ſua erat, hæreditatis parte, qua victitarent ac ſuſtentarentur, reconciliationem inſuper & veniam procuravit. Vide Dion, lib. 54. Plutarch. in vita Antonii. Plin. lib. 7. cap. 45.

7. *Illum aget penna, &c.*] Traducet fama nomen Proculeii gloriamque ad poſteros: *Penna metuente ſolvi*, nunquam diſſolvenda celebritate. Sic alibi, *Culpari metuit fides*, id eſt, cavet culpari, ita ut nunquam culperur. Quintil. declam. 6. *In ipſa aſtra ſublimem pennata virtus feret.* Sidon. Apollinaris lib. 8. Epiſt. 11. *Eum jure cenſeres poſt Horatianos & Pindaricos cycnos, gloriæ pennis evolaturum.*

9. *Latius regnes, &c.*] Cornel. Tacit. lib. 3. Annal. de C. Salluſtio Criſpo: *Ille quanquam prompto ad capeſſendos honores aditu Mæcenatem æmulatus, ſine dignitate Senatoria multos triumphalium conſulariumque potentia anteiit: diverſus a veterum inſtituto, per cultum & munditias*

Spiritum,

mentem, quam ſi Lybiam addas longinquis Gadibus, atque uni ſubjiciatur gemina Carthago. Sæva hydropiſis ſibi largiens ingraveſcit, neque ſitim compeſcit, donec è venis origo mali, & aquea ægritudo pallente corpore depellatur. Virtus populo diſſentiens è numero felicium expungit Phraatem

Spiritum, quam ſi Libyam remotis
Gadibus jungas, & uterque Pœnus
Serviat uni.
Creſcit indulgens ſibi dirus hydrops,
Nec ſitim pellit, niſi cauſa morbi
Fugerit venis, & aquoſus albo
Corpore languor.
Redditum Cyri ſolio Phraatem [157]

ANNOTATIONES.

copiaque & affluentia luxui proprior, &c. Hunc itaque monet Poeta, ambitionem frœnare, avidum ſeu pecuniæ ſeu honoris ſpiritum domare, glorioſius eſſe quam diſſitas regiones ſub jugum mittere. Ut ergo Salluſtius ille prior quanquam Numidiæ præfectus, nequaquam inde beatior fuit, ſic nec poſterior ab ipſo adoptatus, quamvis Libyam Africæ, & Gades Hiſpaniæ provincias domet, non proinde felix habendus: & etſi ei *uni ſerviat* ac ſubjiciatur *uterque Pœnus*, utraque Carthago, Africana quam Dido, & Hiſpanica quam Aſdrubal condidit.

11. *Gadibus.*] Gadira Ptolemæo, Gaddir ſeu Gadir apud Pœnos, hodie *Cadiz* inſula & urbs Hiſpaniæ Bæticæ a Tyriis condita. Feſtar. Γάδειρα, quaſi γῆς δεῖρα, *Terræ cervix*. Euſtath. in Dionyſ. Veriorem tamen etymologiam expilcatus videtur, qui ſic canit:

Gadir prima fretum ſolida ſupereminet arce,
Attollitque caput geminis incerta columnis.
Hæc Cotinuſa prius fuerat ſub nomine priſco:
Tarteſſumque dehinc Tyrii dixere coloni.
Barbara quinetiam Gades hanc lingua frequentat;
Pœnus quippe locum Gadir vocat undique ſeptum.

Idem teſtatur Plin. lib. 4. cap. 22. & Hetych. Γάδειρα, inquit, Phœnices vocant τὰ περιῤῥάγματα, *ſepta*.

13. *Creſcit indulgens ſibi dirus hydrops, &c.*] Triſta ſimilitudo, quam eleganter adhibet Poeta, at ſine apodoſi, ut alias ſæpe. Hanc vero ſic licet ſupplere. Hydropiſis non curatur, imo irritatur aquarum potu: ſic avaritia & cupiditas augeſcit, nedum ſatietur, opum acceſſione. Juvenal. Sat. 14. v. 139.

Creſcit amor nummi, quantum ipſa pecunia creſcit.

Ovid. Faſt. 1.

Creverunt & opes, & opum furioſa cupido:
Et cum poſſiderant plurima, plura petunt.
Sic quibus intumuit ſuffuſa venter ab unda,
Quo plus ſunt potæ, plus ſitiuntur aquæ.

Hydrops.] Metonymia pro hydropico. Nomen a Græco ὕδωρ, *aqua*: ὑδρωψ, morbus, Latinis aqua intercus: ejus non una ſpecies: leucophlegmatian indicant hæ voces: *Aquoſus albo corpore languor*: quando nempe corrupto jecore, vel ſplene non convertitur chylus in ſanguinem, ſed humore aqueo replentur venæ aliaque minora ſpatia corporis, quod eo morbo albeſcit, Cœl. Rhodig. lib. 26. cap. 3. *Hydropiſeos tertiam ſpeciem Celſus leucophlegmatian vocat: nos albam pituitam dicere poſſumus*, inquit, &c. ubi & cæteras ejus morbi ſpecies, variaſque affectiones fuſe juxta & doćte perſequitur. Pariter & Sammonicus rite canit:

Corrupti jecoris vitio vel ſplenis, acerbus
Creſcit hydrops: aut cum ſiccatæ febre medullæ
Atque avidæ fauces gelidum traxere liquorem,
Tum lympha intercus vitio gliſcente tumeſcit,
Secernens miſeram proprio de viſcere pellem.

17. *Redditum Cyri ſolio Phraatem, &c.*] Ut porro oſtendat non eos omnes regnare, aut beatos eſſe, qui populis præſunt & imperant, affert exemplum Phraatis, qui licet in regnum ſit reſtitutus, tamen quia ſceleribus inquinarat ſeſe, minime cenſendus in beatorum numero. Atque hinc virtutis documenta inſtillat Criſpo, ne propter ſummam apud Cæſaris gratiam, pluſculum fortunæ credat, minus autem virtuti imitatur. De eo Cornel. Tacit. Annal. 1. *Salluſtius Criſpus particeps ſecretorum, &c.* Lib. 2. *Tiberius ancipiti cura diſtractus poſtremo dat negotium Salluſtio Criſpo*, ſcilicet coercendi Clementem ſervum Agrippæ nomine habituque aſſumpto res novas molientem. lib. 3. cit. *Salluſtius incolumi Mæcenati proximus, mox præcipuus, cui ſecreta Imperatorum inniterentur; & interficiendi Poſthumi Agrippæ conſcius; ætate provecta ſpeciem magis in amicitia Principis, quam vim tenuit. Idque Mæcenati acciderat fato, & potentiæ raro ſempiternæ.*

Cyri ſolio.] Metonym. totum pro parte. Parthiæ regno, quod tenuit etiam Cyrus ſubacto toto Oriente. Phraatis hiſtoriam narrat integram Juſtinus lib. 42. ſub finem. *Fatum Parthia fecit, in qua jam quaſi ſolenne eſt reges parricidas haberi, ut ſceleratiſſimus omnium, & ipſe Phraates nomine, rex ſtatueretur. Itaque ſtatim quaſi nollet mori, patrem interfecit; fratres quoque triginta trucidat. Sed nec in filiis ceſſant parricidia. Nam cum infeſtos ſibi optimates propter aſſidua ſcelera videret, ne eſſet qui nominari rex poſſet, adultum filium interfici jubet . . . cum multa crudeliter conſuleret, in exilium a populo ſuo pellitur. Itaque cum magno*

Diſſidens

Diſſidens plebi, numero beatorum
Eximit virtus, populumque falſis
Dedocet uti
Vocibus; regnum & diadema tutum
Deferens uni, propriamque laurum,
Quiſquis ingentes oculo irretorto
Spectat acervos.

[158]

throno Cyri reſtitutum; atque emendat plebem fallaci utentem ſermone, ſecurum principatum, & imperium, atque ſpecialem gloriam attribuens ei ſoli, quicunque grandes cumulos rectis oculis intuetur.

ANNOTATIONES.

tempore finitimas civitates, ad poſtremum Scythas precibus fatigaſſet, Scytharum maximo auxilio in regnum reſtituitur, &c. Phraatem ab Auguſto rettitutum alii referunt. Vide Dion. lib. 51. & ſeq. Strabonem, &c.

18. *Numero beatorum.*] Verſus hypermeter, cujus ultima ſyllaba ad ſequentem verſum pertinet *Eximit virtus.* Beatum plebs imperita vocet & dicat Phraatem, quod regno potitur; at *virtus* aliud omnino decernit, *eximit* enim & expungit e *numero beatorum* ſceleratos quoſque licet opulentos.

19. *Populumque falſis Dedocet uti Vocibus.*] Laborat & ſatagit, ut errorem hunc plebis excutiat, quo dives quiſque ab ea exiſtimatur ac prædicatur beatus: Stoicum vero dogma aſſerat, *Solum ſapientem beatum eſſe, regem*, &c. ipſa enim virtus *propriam* ſibi *laurum* & gloriam, proindeque *tutum diadema regnumque*, veram denique felicitatem ei *defert uni*, qui opes contemnit, oblatique auri argentique acervis adeo non movetur, ut nec oculos convertat. Sic Curius Samnitum & Pyrrhi ſprevit dona. De quo lib. 1. Od. 12. v. 41.

23. *Oculo irretorto.*] Rectis oculis, non obliquis, ſtrabis, invidis, adeoq; non ſæpe ad id quod concupiſcitur, retortis. Græci, Ὀρθοῖς ὄμμασι προσβλέπειν. Ov. Met. 2. deſcribens invidiam, ait,

Nuſquam recta acies.

Facit ad rem quod Nonius Marcellus in voce *Strabones*, refert ex Varrone, περὶ ἐπιτροχῶν *Multi enim qui limina intrarunt integris oculis, ſtrabones ſunt facti: habet quiddam enim ἐλκυστικὸν provincialis formoſula uxor.* Lucil. l. 27. *Nulli me invidere, non ſtrabonem fieri ſapius deliciis me iſtorum.* Vel, *oculo irretorto*, id eſt, aſpectu ſimplici, nec iterato; quod contemptum indicat, ſenſumque noſtri Poeta plane aſſequitur, abſque tot ambagibus, quibus non raro interpretes auctoris ſententiam involvunt impediuntque, dum expedire & explanare ſatagunt. Vox tamen ſequens *ſpectat*, aliquid amplius innuere videatur; eum nempe qui ingentes acervos contemplatur fixis, immotis, conſtantibus oculis, ut auri fulgore acies oculorum non præſtringatur, aut retorqueri ac reflecti cogatur. Seneca beatum aſſerit *cui non magis auri fulgor, quam gladii præſtringat oculos.*

ODE III. Ad DELIUM.

Nec adverſis frangi, nec proſperis extolli debet moriturus, ſed moderate lætari.

Æquam memento rebus in arduis
Servare mentem: non ſecus in bonis
Ab inſolenti temperatam
Lætitia, moriture Deli;

[159]

Inter adverſa pariter & proſpera ſtude animum æqualem cuſtodire a laſciviente gaudio moderatam, O Deli, moriture;

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod ſupra Od. 9. lib. 1.

1. *Æquam.*] Nec ſuperbia elatam in ſecundis rebus, nec mœrore tractam in adverſis. Ariſtot. Εὐτυχῶν μέτριος, ἀτυχῶν μεγαλόψυχος. ad Theod. 1. Euripid. autem monet: Ἔστι πάντων πρῶτον εἰδέναι τάδε, φέρειν τὰ συμπίπτοντα μὴ παλιγκότους, *Primum omnium ſcire decet caſus adverſos non ægre excipere.*

3. *Ab inſolenti temperatam Lætitia.*] Eſt enim temperantia *commotionum omnium moderatrix, quæ tum a libidine avocet, tum inſolenti alacritate geſtire non ſinat.* Cic. Tuſcul. 5. n. 42. *In alios non rectos impetus animi firma & moderata dominatio.* 2 de Invent. n. 164.

5. *Moriture Deli.*] Quoniam ineluctabilis eſt fati vis mortiſque neceſſitas, certe non decet eum ſuperbire, qui ſe novit morti obnoxium; ſed nec debet animo cadere, cum ei quidpiam humanitus accidit: nihilque humani a ſe alienum homo exiſtimet, æquum profecto eſt.

Deli.] Fruſtra quidam *Luc. Gellium* hic comminiſcuntur. Intelligendus certe eſt Q. Dellius

Scu

sive triſtem ſemper egeris vitam, ſive genio indulſeris in feriis, bibens Falernum reconditioris tituli, recumbens in herba ſemota, ubi alta pinus & candida populus gaudent umbram ramis conjungere hoſpitibus amœnam, & aqua ſaliens obliquo nititur alveo perfluere. Illuc vina & unguenta & valdè fluxos roſarum flores gratos tamen apportari cura; dum ſinunt res ac tempus, & nigra ſtamina trium Sororum.

Seu mœſtus omni tempore vixeris,
Seu te in remoto gramine per dies
Feſtos reclinatum beâris
Interiore nota Falerni:
Qua pinus ingens, albaque populus
Umbram hoſpitalem conſociare amant
Ramis; & obliquo laborat
Lympha fugax trepidare rivo.
Huc vina, & unguenta, & nimium breves
Flores amœnæ ferre jube roſæ;
Dum res, & ætas, & ſororum
Fila trium patiuntur atra

ANNOTATIONES.

vel Delius, qui primum ſub Caſſii militavit ſignis, ab hoc deinde tranſtugit ad Antonium, tantaque apud eum gratia valuit, ut Cleopatram, quod Caſſium in bello juviſſe accuſaretur, judicium ſubituram per ipſum accerſiverit: Plutarcho teſte in vita Antonii. Is demum rebus ſuis maxime ſtudens, paulo ante bellum Actiacum relicto Antonio ſe contulit ad Auguſtum, a quo benigne exceptus, Cæſaris familiaritate opibuſque floruit. Vide Dion. Plut. cit. Sen. &c. ita ſentit Torrent. ac Theod. Marcil. contra Cruq. &c.

5. *Seu mœſtus omni, &c.*] Quandoquidem mori neceſſe eſt, ſive mœſtus vixeris, ſive lætitiæ te dederis; juvat, dum licet, indulgere genio, neque prætermittenda ætas & occaſio voluptatibus opportuna. Ergo *vina & unguenta afferri jube, &c.*

6. *In remoto gramine.*] In loco herboſo ab hominum frequentia ac tumultu ſeparato.

Per dies Feſtos.] Quibus feriari impenſiuſque lætari apud veteres inſtitutum erat.

8. *Interiore nota Falerni.*] Epulando cum amicis, & animum exhilarando exquiſitiſſimi vini potu, quod quidem in cella interiore condi ſolebat; quod erat autem minoris pretii & quotidiano uſui deſtinatum, magis ad manum ponebatur. Porro vini cadis inſcribi ſolitam epigraphen ac titulum, quibus quo loco natum, quoque tempore conditum eſſet, maxime per nomen Conſulis notabatur, nec ſciolis latet. Indicat Tull. in Bruto 286. *Si quis Falerno vino delectetur, ſed eo nec ita novo, ut proximis Conſulibus natum velit; nec rurſus ita vetere ut Opimium aut Anicium Conſulem quærat. Atqui ea nota ſunt optima. Credo: ſed nimia vetuſtas nec habet eam quam quærimus ſuavitatem, nec eſt jam ſane tolerabilis.* Vide Plin. lib. 23. c. 1. Nos etiam pridem annotavimus ad Juvenal. Sat. 5. v. 33.

Cras bibet Albanis aliquid de montibus aut de Setinis, cujus patriam, titulumque jenectus
Delevit, multa veteris fuligine teſtæ.

Hic itaque *nota interior* excellentiam vini deſignat, ſeu ob vetuſtatem, ſeu ob patriam; vel utramque.

9. *Qua pinus, &c.*] Deſcriptio amœni loci, ſeu villæ Delii peramœna.

Albaque populus.] Plin. lib. 16. cap. 23. *Populi arboris tria genera, alba, nigra, & quæ Libyca appellatur, minima folio, ac nigerrima . . . . Alba folio bicolor, ſuperne candicans, inferiore parte viridi.*

10. *Umbram hoſpitalem conſociare amant.*] Ramis amantur junctis, intertis, conſociatis, umbram præbent ac velut hoſpitium parant eo venientibus, ſedentibus, epulantibus.

11. *Obliquo laborat Lympha fugax trepidare rivo.*] Ubi rivus ſonorum edit murmur ob frequentiorem aquarum ad ripas & lapides colliſionem & conflictum, quod obliquus & flexuoſus facit alveus.

12. *Trepidare.*] Quaſi ſtrepitare; a ſtrepitu pedum ſubito currentium: unde ſignificat *metuere*, & *feſtinare*. Ex Non. Marcello.

13. *Huc vina & unguenta, &c.*] Iſta ad lætitiam adhiberi conſueta, fuſe docuimus lib. 1. Od. 36, 38. & alibi.

Nimium breves flores, &c.] Elegans Epigramma:

Quam longa una dies, ætas tam longa roſarum,
Quas puberſcentes juncta ſenecta premit.
Quam modo naſcentem rutilus conſpexit Eous,
Hanc rediens ſero veſpere vidit anum.

15. *Dum res, & ætas, &c.*] Dum licet per tranquillum rerum ſtatum, per juventutem, per vitæ uſuram, quam largiuntur ac prorogant Parcæ. De his lib. 1.

16. *Fila trium patiuntur atra, &c.*] Clotho, Lacheſis, Atropos, ſorores tres mortalium vitam & fata regere ſuperſtitioſis veteribus creditæ: prima colum geſtare perſumque velut materiam vitæ hominum: altera nere, ac ſtamen ducere

Cedes

Cedes coemptis saltibus; & domo,
Villaque, flavus quam Tiberis lavit,
Cedes: & exstructis in altum
Divitiis potietur hæres.
Divesne prisco natus ab Inacho,
Nil interest, an pauper, & infima
De gente sub Dio moreris,
Victima nil miserantis Orci.
Omnes eodem cogimur: omnium
Versatur urna: serius, ocyus
Sors exitura, & nos in æternum
Exilium impositura cymbæ.

Relinques enimvero tandem *nemora pretio comparata, & ædes, & villam quam rigat flavus Tiberis, hinc demigrabis; hæres autem fruetur opibus in acervum a te congestis. Nullum discrimen est; sive opulentus, fueris antiquo ab Inacho oriundus, sive inops atque ignobili de stirpe, sub Jove frigido maneas*; perinde hes *victima Plutonis nulli parcentis. Cuncti* locum *in eundem compellimur. Communis agitatur urna. Tardè vel citò prodibit sors, nosque navigio transvehet in perpetuum exilium.*

ANNOTATIONES.

seu atrum seu album, prout bona vel mala dispensantur: tertia denique filum abrumpere, vitæque terminum definire. Hinc nomen vel a partienda vita, vel a non parcendo per antiphrasin. Quid igitur Scaliger in Horatium excandescit, quod *atra* dicat fila, vitæ luciſque seriem trahentia, quæ candida potius, inquit ille, dici oportuit? At enim Ovid. in Ibin, de Clotho.

Nevit & infesta stamina pulla manu.

Ego vero *atra fila sororum* interpretor fila Parcarum, quæ atræ morti præsunt, ipsæque dicuntur atræ, Erebo & Nocte videlicet natæ, ex Tullio 3. de Natura Deorum, n. 44.

17. *Cedes coemptis saltibus.*] Tandem amœna villa, nemus, ædes opulentæ ac splendidæ sunt deserenda ac hæredi relinquenda.

18. *Tiberis lavit.*] Alluit, rigat, humectat, ex Priciano: pro, *lavat*, dixere passim veteres *lavere* & *lavare*. Non. Marcell. Ennius. *Lavere lacrymis vestem sordidam.* Virgil. Georgic. 3.

Lavit ater vulnera sanguis.

21. *Inacho.*] Is Argivorum primus rex, floruit temporibus Abrahæ & Isaac ejus filii, circa annum mundi bis millesimum centesimum. Virg. Æneid. 7. v. 371.

Et Turno, si prima domus repetatur origo.
Inachus Acrisiusque patres.

23. *Sub Dio moreris.*] Sive tam pauper fueris ut sine lare, sine foco, sine tecto, sub dio & aperto cœlo maneas & cubes, nihilominus te, prædam Orcus suam faciat: a morte victus, O Deli, victima Plutoni mactaberis: *Victis hostibus victima proprie caeditur.* Festus. Ovid.

Victima, quod dextrâ cecidit victrice, vocatur:
Hostibus a victis hostia nomen habet.

24. *Nil miserantis Orci.*] Tullius 3. de Nat. Deor. n. 43. *Age porro, Jovem & Neptunum Deum numeras. Ergo etiam Orcus, frater eorum, Deus. Et illi qui fluere apud inferos dicuntur, Acheron, Cocytus, Styx, Phlegethon: tum Charon, & Cerberus Dii putandi.* Quam vero nil miserantem hic appellat, illacrymabilem dicet Od. 14. seq. Virgil. Georgic. 4. v. 489.

Ignoscenda quidem, scirent si ignoscere manes.

Est & Proverb. *Orco implacabilior.*

25. *Omnes eodem cogimur.*] Ovid ad Liviam.

Tendimus huc omnes, metam properamus ad unam.
Omnia sub leges mors vocat atra suas.

Omnium versatur urna.] Illa nempe fatalis urna; in quam omnium mortalium nomina & sortes conjiciuntur, versantur; atque ut cujusque nomen & sors educitur, ita & mortis præda exsistit, fatique legem, volens nolens, subit, lib. 3. Od. 1. *Omne capax movet urna nomen.* Virgil. Æneid. 6. v. 432.

Nec vero hæ sine sorte datæ, sine judice sedes,
Quæsitor Minos urnam movet.

27. *Nos in æternum exilium impositura cymbæ.*] Sors educta vitæ finem imponit, ex hoc orbe ablegat animam in perpetuum, atque ad inferos transmittit, traducente eam per Acherontem fluvium Charonte in sua navicula, de qua Propertius:

Scandenda est torvi publica cymba senis.

vide lib. 1. Od. 4. & hujus lib. Od. 14.

28. *Exilium.*] Sunt qui legant *exitium.* Exules, inquit Nonius Marcellus, dicuntur extra solum. Virgil. Georgic. 3.

Longeque ignotis exulat oris.

Et post;

Regnis excessit avitis.

ODE

ODE IV. Ad XANTHIAM PHOCEUM.

Ancillam ab eo ſine nota poſſe adamari.

Ne pudeat te ſervam diligere, Xanthia Phoceu: ante te Achillem ſuperbum Briſeis ancilla perculit candore ſuo: perculit etiam Ajacem Telamonis filium pulchritudo captæ Tecmeſſæ, licet ejus *dominum: Agamemnon* pariter *inter ipſam victoriam adamavit puellam* aris *abſtractam:*

NE ſit ancillæ tibi amor pudori,
Xanthia Phoceu: prius inſolentem [163]
Serva Briſeis niveo colore
Movit Achillem:
Movit Ajacem Telamone natum
Forma captivæ dominum Tecmeſſæ:
Arſit Atrides medio in triumpho [164]
Virgine rapta;

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Od. 2. Lib. 1.

1. *Ne ſit ancillæ, &c.*] Xanthiam Phoceum Phyllidis genere ſervili natæ amoribus irretitum conſolatur Horatius; atq; heroum exemplis expugnat eam vulgi opinionem, qua ſervilem conditionem ſic aſpernatur, ut Plautus Amphitr. ſcripſerit: *Quem Jupiter odit, ſervum hunc primum facit:* & Romani per ludibrium *ancillariolos* appellabant eos, qui ancillas ſectarentur, ac diligerent. Hinc dicaciter Martialis lib. 12. Epigram. 58. ad quendam nomine Alaudam;

Ancillariolum tua te vocat uxor: at ipſa
Lecticariola eſt: eſtis, Alauda, pares.

2. *Prius inſolentem.*] Interpretari quibuſdam placuit: non antea ſuetum amare: quaſi non meminiſſent Deidamiæ Lycomedis filiæ, ſuſcepiq; ex ea Pyrrhi, qui Trojæ fatum adoleſcentulus implevit. Videtur itaque melius, *inſolentem* vocari Achillem, id eſt, *ferocem*; ſi quidem ad Piſones ſcribens Horatius ita vult ut pingatur.

Impiger, iracundus, inexorabilis, acer, &c.

3. *Serva Briſeis, &c.*] Hippodamia a patre Briſe ſic dicta, quæ, Lyrneſſo urbe capta, in prædæ partem ceſſit Achilli victori, cui poſtea ab Agamemnone erepta grave peperit diſſidium, quod Trojæ fatum remoratum eſt, ut ſuſe explicui ad finem Odes 15. lib. 1.

Serva.] Jure belli capta, adeoque in ſervitutem redacta.

Niveo colore.] Colore candido, qui in formoſis ſpectatur. Homerus Junonem λευκώλενον, Virgilius niveos lacertos Veneris, Propertius niveum Adonin laudat.

4. *Movit.*] Ita quidem, ut ob eam ſibi præreptam a bello receſſerit, vixq; ut alibi diximus, redierit. Homer. Iliad. 2. Ovid. Epiſt. 3. quæ eſt Briſeidis ad Achillem. Vide & Dictyn Cretenſem lib. 2. ubi ſcribit: *Lyrneſſum ab Achille paucis diebus pugnando captam: & propere inde expugnatum Pedaſum Lelegum urbem; ubi rex Briſeis abductamque filiam regis Hippodamiam.* Dares autem Phrygius ita deſcribit. *Achillem pectoroſum, ore venuſto, membris valentibus & magnis, bene criſpatum, clementem, in armis acerrimum, vultu hilari, largum, dapſilem, capillo myrteo.* Briſeidem porro *formoſam, alta ſtatura, candidam, capillo flavo, & molli, ſuperciliis junctis, oculis venuſtis, corpore æquali, blandam, affabilem, verecundam, animo ſimplici, piam.*

5. *Movit Ajacem Telamone natum, &c.*] Dictys citatus, *Ajax*, inquit, *Telamonius iter ad Phrygas convertit, ingreſſuſque eorum regionem, Teuthrantem dominum locorum ſolitario certamine interficit, ac poſt paucos dies expugnata atque incenſa civitate, magnam vim prædæ trahit, abducens Tegmeſſam filiam regis.* Et poſtea, *Ajaci ob egregia laborum ejus facinora, Teuthrantis filiam Tegmeſſam concedunt*, Græci nempe reliquam prædam inter ſe partientes. Dares item cit. ita deſcribit: *Ajacem Telamonium valentem, voce clara, capillis nigris, in hoſtem atrocem.* Ovid. lib. 3. de Arte Amandi:

Odimus & mœſtas: Tecmeſſam diligat Ajax.
. . . . . .
Scilicet Ajaci mulier mœſtiſſima dixit;
Lux mea; quaque ſolent verba juvare viros.

7. *Arſit Atrides, &c.*] Agamemnon Atrei ex Ærope, vel ex Pliſthene, ut ſcribunt alii, filius, Mycenarum & Argivorum rex, Græcorum in expeditione Trojana ſummus Imperator, in ipſo urbis excidio, media in victoria, Caſſandræ Priami filiæ amore incenſus captuſque, in prædæ partem eam depopoſcit, quæ tamen rapta ab Ajace Oileo & vitiata fuerat in ipſo Minervæ templo. Hinc Virgil. Æneid. 2. v. 403.

Ecce trahebatur paſſis Priameia virgo
Crinibus a templo Caſſandra, aditiſq; Minerva.

Dictys Cretenſis lib. 5. *Priamus ad aram Jovis confugit, Caſſandra in ædem Minervæ, multique ad reliqua Deorum templa . . . . . Cæterum Caſ-*

Barbaræ

Barbaræ poſtquam cecidere turmæ
Theſſalo victore, & ademptus Hector
Tradidit feſſis leviora tolli
Pergama Graiis.
Neſcias an te generum beati
Phyllidis flavæ decorent parentes,
Regium certe genus: & Penates
Mœret iniquos.

poſteaquam Phrygiæ cohortes profligatæ Theſſalico victore fuerant, Hectorque interemptus pertæſis Græcis dimiſit Trojam everti facilem. Quid ſi genero tibi aureæ Phyllidis parentes opulentæ decus afferant? Origo profecto regia eſt: & quidem infeſtos Penates lamentatur.

ANNOTATIONES.

ſandram Ajax Oilei e ſacro Minervæ captivam abſtrahit . . . . . Agamemnoni Caſſandra datur, poſtquam ejus forma captus, quin palam deſiderium fateretur, diſſimulare nequiverat. Dares jam cit. refert *Caſſandram mediocri ſtatura, ore rotundo, rufam, oculis micantibus, futurorum præſciam*: & paulo poſt, *Agamemnonem albo corpore, magnum, membris valentibus, facundum, prudentem, nobilem.*

9. *Barbaræ poſtquam cecidere turmæ, &c.*] Poſt victos ac profligatos Trojanos ab exercitu Græcorum, maxime vero ab Achille e Lariſſa urbe Theſſaliæ oriundo.

Barbaræ.] Hoc nomine vocabantur a Græcis omnes aliæ gentes, imprimis autem Phryges & Trojani. Patet ex Dicty Cretenſi paſſim. Plutarch. de audiendis Poetis, diſparitatem Græcorum & Trojanorum commemorans, ait: *Probatam eſſe Græcorum providentiam, ferociam vero Barbarorum vitioſam*: & paulo poſt: in poteſtatem hoſtium Trojanos vivos complures veniſſe, Achæorum vero neminem; atque illorum nonnullos fuiſſe hoſtibus ſupplices, ut Adraſtum, Antimachi filios, Lycaonem, ipſumque Hectorem, qui Achillem de ſepultura exoravit: horum vero neminem: *Quod barbarorum ſit ſupplicem eſſe in conflictibus, & ſummittere ſe ad pedes, Græcorum autem vincere dimicantem, aut occumbere, &c.* Itaque vox *Barbarus*, aliquando nihil aliud ſonat quam extraneus & peregrinus. Vide Turneb. lib. 9. cap. 18. ubi e Tuſcul. 1. n. 85. verba iſta, *Aſtante ope barbarica*, de Priamo, regno Phrygum florente, bene interpretatur, &c.

10. *Theſſalo victore.*] Quamquam a Paride jam interfectus erat Achilles, antequam Troja caperetur, is tamen recte victor dicitur, ſine quo capi non potuiſſet, ita volentibus fatis. Vide lib. 1. Od. 15. in fine.

Ademptus, Hector Tradidit feſſis, &c.] Poſtquam ab Achille peremptus Hector, adeoque Trojanis ademptus veluti ſuus clypeus, qui ſolus robore ac virtute ſingulari Græcos terrebat, ex Homero. *Quo ſtetit ſtante Ilium.* Senec. Troad. initio. Et poſtea chorus ejus ſic luget interitum: *Columen patriæ, mora fatorum, tu præſidium Phrygibus, tu murus eras, humeriſque tuis ſtetit illa decem ſulta per annos. Tecum cecidit: ſummuſque dies Hectoris idem patriæque fuit.*

11. *Tradidit feſſis leviora tolli Pergama Graiis.*] Sublato ſcilicet Hectore jam capi evertique Troja facile potuit a Græcis decennali quamvis obſidione feſſis. Virgil. Æneid. 2. v. 108.

Sæpe fugam Danai Troja cupiere relicta
Moliri, & longo feſſi diſcedere bello.

Et Æneid. 9. v. 155.

Decimum quos diſtulit Hector in annum.

Leviora tolli.] Tranſlatum ex ultimo Iliados, ubi Priamus ſic alloquitur Trojanos de a miſſo Hectore: Jupiter mihi dolores dedit, filium ut optimum perderem: quod & vos ſentietis. *Deinceps enim Achivis faciliores eritis tolli, eo mortuo.* Πολὺ γὰρ μᾶλλον Ἀχαιοῖσιν δὴ ἔπειτα κεῖνος τεθνειῶτος ἀναρρήξει.

Pergama.] Arces erant Trojanæ ex Servio: ſynechdochice Trojam ipſam ſignificant.

13. *Neſcius an te generum, &c.*] Per Prolepſin ingenioſe occupat Horatius id quod objici poterat, puellas ante memoratas licet captivas, e regia tamen ſtirpe; non ita vero Phyllida: reſpondit igitur: An vero quis eam humili ſorte ac genere credat, quæ tam nobilem præfert indolem?

15. *Regium certe genus.*] Hinc igitur honos tibi & decus accedat, ſi talem tibi deſponderis; ejuſque parentes familiam tuam illuſtrabunt potius, quam dedecorent.

Penates Mœret iniquos.] Sententiam hanc vulgo jungunt cum præcedenti, eo ſenſu: Phyllis certe cum ſuam dolet vicem, regio ſe ortam genere lamentatur ad ſervitutem redactam, indeque Penates accuſat, qui tutelæ ſuæ fidentem tam miſerum in ſtatum labi permiſerint. Placuit tamen interpungere, atque ſententias ſeparare, non ſine aliqua venuſtate, ut viſum eſt. Suus tamen ſit honos antiquitati, Lectori vero judicandi jus atque arbitrium.

Penates.] Qui dicantur, Macrob. lib. 3. Saturn. cap. 4. fuſe docet. Hyginus Deos patrios, alii domeſticos, quibus in penetralibus domus litari ſolebat, interpretantur: alii etiam aliter.

Crede

Sic habe non eam infelici de plebecula tibi electam : nec ita fidam, ita quæstus aspernatricem turpi matre gigni potuisse. Cæterùm *intactus laudo brachia, & faciem, & tibias rotundas* illius. *Noli suspectum habere* me, *cujus ætas properavit octavum lustrum finire.*

Crede non illam tibi de sceleſta [165]
Plebe delectam : neque ſic fidelem,
Sic lucro averſam potuiſſe naſci [166]
Matre pudenda.
Brachia, & vultum, teretesque ſuras
Integer laudo. Fuge ſuſpicari,
Cujus octavum trepidavit ætas
Claudere luſtrum.

ANNOTATIONES.

17. *Crede non illam tibi, &c.*] Nequaquam credenda eſt e fæce plebis illa, quæ nihil habet ſordidum ac vile. Plebeiæ animæ lucro ſeſe vendunt ultro ac ſponte ; meretrices in primis infidæ ac perjuræ, lucri vero perquam avidæ. lib. 1. Od. 35. *Vulgus infidum & meretrix perjura.* At Phyllis mirum quantum *fidelis*, tum quæſtui & *lucro averſa*. Honeſtam igitur educationem generoſus animus ; nobilis autem inſtitutio originem haud vulgarem indicat certe & arguit.

De ſceleſta plebe.] Vel, impura & ſceleri praviſque affectionibus ut plurimum obnoxia : vel, infortunata, & paupertatis incommodis ac ludibriis damnata velut & conſpurcata. Hinc non abludit quod Plaut. Moſtell. Scen. 7. ſcribit.

Sceleſtiorem ego annum argento fœneri (iocando)
Nunquam ullum vidi, quam hic mihi annus obtigit.

18. *Delectam.*] Alii legunt *dilectam.*

19. *Averſam.*] Alii *adverſam*, perinde eſt, & pari ubique ſenſus.

Fidelem.] Caſtitatis amantem, honeſti propoſiti tenacem, quam a fide non facile dimoveas, nec oblato quæſtu corrumpas.

20. *Matre pudenda.*] Improbis ac flagitioſis moribus turpificata ; vel inope, & abjecta, cujus nomen ac memoria pudorem & verecundiam facere queat. E moribus natales poſſe ac debere æſtimari, oſtendit Juvenalis, Sat. 6. v. 238.

Scilicet expectas ut tradat mater honeſtos
Aut alios mores quam quos habet ? utile porro
Filiolam turpi vetulæ producere turpem.

22. *Integer laudo.*] Cæterum, O Phoceu, ſi laudo tuam illam Phyllidem, noli me arbitrari ſpecie illius captum. *Integer* ego caſtuſque laudo *brachia* toroſa & candida, *vultum* ſpecioſum, *ſuras teretes*, totamque formoſam. Itaque ne zelotypus inde fias, neque ſuſpiceris rivalem me tuum quoquo modo eſſe.

23. *Cujus octavum trepidavit ætas Claudere luſtrum.*] Nimirum deferbuit ardor ille primus adoleſcentiæ, nec ita me jam, ut olim, cruciat amor. Annum ætatis quadrageſimum prætergreſſus æſtus illos priores evaſi.

24. *Luſtrum.*] Ex Varrone, Feſto, & aliis dictum a luendo, id eſt, ſolvendo ; pendebantur enim vectigalia quinto quoque anno. Eſt igitur annorum quinque ſpatium ; adeoque *luſtrum octavum* annos quadraginta *claudit* impletque. Cic. Epiſt. 2. lib. 6. ad Attic. *Populi autem, nullo gemitu, publicanis, quibus hoc ipſo luſtro nihil ſolverant, etiam ſuperioris luſtri reddiderunt.* Ovid. in Ibin ſic orditur :

Tempus ad hoc luſtris mihi jam bis quinque peractis.

Martial. lib. 4. Epigram. 45.

Ut qui prima novo ſignat quinquennia luſtro.

ODE V.

Coercendus amor intempeſtivus virginis haud maturæ.

Nequid adhuc portare jugum ſubmiſſo collo : nec aſſequi officia conjugis, nec ſuſtinere impetum tauri Venerem appetentis.

NOndum ſubacta ferre jugum valet [167]
Cervice ; nondum munia comparis
Æquare, nec tauri ruentis
In Venerem tolerare pondus.

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Od. 9. Lib. 1.

1. *Nondum ſubacta.*] An amicorum aliquem, an ſeipſum admoneat Horatius, plane incertum eſt. Rem vero cæteroqui turpiculam allegoria multiplici contexit ac prope honeſtavit. Cupidinem virginis intempeſtivæ indicat per appetentiam uvæ nondum maturæ. Puellæ vero junioris indolem belle notat per juvencam cum vitulis exultantem in campo, jugum portare aut Venerem ſequi adhuc ignorantem.

2. *Munia comparis Æquare.*] Onera conjugii ſuſtinere, æqualem operam præſtare marito, puellula ante pubertatem, nondum viro matura.

Circa

Circa virentes eſt animus, tuæ
Campos juvencæ, nunc fluviis gravem
Solantis æſtum, nunc in udo
Ludere cum vitulis ſalicto
Prægeſtientis. Tolle cupidinem
Immitis uvæ : jam tibi lividos
Diſtinguet Autumnus racemos
Purpureo varius colore.
Jam te ſequetur. Currit enim ferox
Ætas : & illi, quos tibi dempſerit,
Apponet annos : jam proterva
Fronte petet Lalage maritum.
Dilecta, quantum non Pholoe fugax,
Non Chloris : albo ſic humero nitens,
Ut pura nocturno renidet

Circa virides agros verſatur mens buculæ tuæ, modò fluminibus temperantis moleſtos Solis ardores ; modò gaudentis colludere cum vitulis inter humidas ſalices. Cohibe deſiderium uvæ acerbæ. Mox Autumnus varietate gratus colore purpureo pinget tibi racemos liventes. Mox curret poſt te. Nam properat ætas vehemens : atque illi addet annos, quos tibi detraxerit. Mox audaci vultu Lalage virum quæret. Amata pluſquam Pholoe viros abhorrens, vel Chloris ſplendens humero candido, non ſecus

ANNOTATIONES.

5. *Circa virentes eſt, &c.*] Aliud nihil amat aut cogitat virgo ea ætate teneriore, quam ludum cum pueris aut puellis æqualibus. Animusque illius totus eſt in campis, in luſibus, &c. Sic Terent.

Animus eſt in patinis.

Horat. lib. 3. Od. 11.

Quæ, velut latis equa trima campis,
Ludit exultim, metuitque tangi,
Nuptiarum expers, & adhuc protervo
Cruda marito.

9. *Prægeſtientis.*] Summopere cupientis. Ex Priſciano, & Feſto, *geſtire*, eſt rem aliquam tam vehementer appetere, ut corporis geſtus ejus deſiderium exprimentes continere non valeamus.

Tolle cupidinem Immitis uvæ.] Deſine amare, aut ſaltem concupiſcere puellam impuberem, immaturam, atque, ut Varro appellavit, acerbam ; utens eadem, qua Poeta noſter, metaphora, ab uva immiti ducta. Exſpecta donec ætas idoneam fecerit ac nubilem. Tull. de Senect. n. 53. *Uva primo eſt peracerba : guſtu, deinde matura dulceſcit.*

10. *Jam tibi lividos Diſtinguet, &c.*] Autumnus varietate fructuum abundans, & eorum multiplici diverſitate utilis pariter & jucundus, liventes ante immiteſque uvas purpureo ſtatim colore pulchras, ſimul & maturitate guſtui dulces facit. Sic tibi paulo poſt maturam ac tempeſtivam licebit ſectari Lalagen. Imo ipſa ætate jam perfecta virum petet : ſicut uva plane matura carpi deſiderat.

12. *Purpureo varius colore.*] Is color in racemo propinquam notat maturitatem. Hinc Virg. *rubentes* uvas, Ovid. *purpureas* laudat : Horatius autem Epod. 2. *Certantem purpura uvam* dixit. Theophraſt. de Cauſ. Plant. lib. 3. cap. 22. Ὅταν ἄρχωνται πυρράζειν οἱ βότρυες. *Cum incipiunt uvæ nigreſcere*, ſeu *nigris diſtingui maculis*. Propert.

Primæ mihi variat liventibus uva racemis.

13. *Jam te ſequetur.*] Lalage, quæ te ſequentem modo fugit, deinde vel fugientem te proſequetur, ubi ferventis æſtu juventutis agitari cœperit. Quod quidem brevi fiet. *Currit enim ferox ætas.* Labitur celeriter, imo *volat*, ut ait Tull. Tuſc. 1. n. 76.

Ferox Ætas.] Juventus, quæ valens, acris, ardens, vehemens, petulans, elata, ſuperba, ac niſi libidinis ſtimulos tum maxime prurientis virtute tregerit, etiam ferox, indomita, & impotens. Apage vero Cruquium dubitantem numquid tranſpoſita ſint Epitheta iſta ; ut legendum ſit : *Ætas fugax*, & *Pholoe ferox*.

14. *Illi, quos tibi dempſerit, Apponet annos.*] Dum tu annis decreſces, & imminuetis viribus, illa creſcet atque augeſcet. Tu enim ab ætate perfecta vergis ad ſenium : illa ad annorum ætatiſque firmitatem, quam nondum attigit, properat.

16. *Lalage.*] Eam ipſam ætatis flore decoram laudat lib. 1. Od. 22. quo patet Oden iſtam ab Horatio poſt hanc eſſe ſcriptam.

17. *Dilecta, quantum, &c.*] Cum vero Lalage juventutis pariter ac formæ perfectionem adepta fuerit, tum certe multos amatores habebit, quos nunquam *Chloris* pulcherrima, vel ſpecioſa *Pholoe* Chloridis filia, quæ tamen eo diligitur amplius, quo magis amantes fugit aſpera & repellit. De hac Cyro adamata, ipſumque ſpernente ; lib. 1. Od. 33.

19. *Ut pura nocturno renidet Luna mari.*] Tam nitens, quam Luna nullis intricata ne-

ac Luna clara micat in mari, aut Gyges Cnidius: quem si misceas cœtui virginum, advenas maxime perspicaces deciperet incerta differentia, passis capillis, dubiaque facie.

Luna mari, Cnidiusve Gyges; 20
Quem si puellarum insereres choro, [169]
Mire sagaces falleret hospites
Discrimen obscurum, solutis
Crinibus, ambiguoque vultu.

ANNOTATIONES.

bulis, sudo cœlo, noctu splendet ac mari navigantibus formosa apparet.

20. *Cnidiusve Gyges.*] Velut enim formosus ille puer Gyges, virginea specie inclytus, oriundus a Cnido urbe Cariæ maritima, hodie *Cabo di Chio*: ubi Veneris effigies valde celebris. Vide lib. 1. Od. 30. formosos olim pueros in deliciis fuisse, velle Virgil. Bucol. notum. Eclog. 2.

Formosum pastor Corydon ardebat Alexin,
Delicias domini.

21. *Quem si puellarum insereres, &c.*] Gygis nempe vultus lævis, teneri, candidus, venustus, adeo virginis speciosæ pulchritudenem refert, ut vix internosci queat, *si puellarum choro inseratur*: puellam etenim non puerum Gygen affirmaveris.

22. *Falleret hospites.*] Nos quidem cives, qui eum cognoscimus, forte non falleret Gyges: hospites autem & peregrini nequaquam a puellis puellum hunc discernerent. Tam enim *obscurum* est *discrimen*.

23. *Solutis Crinibus.*] Prolixis & passis more scilicet virginum; at contra nuptæ capillos religabant.

24. *Ambiguoque vultu.*] Ut sexum non distinguas. Sic Juvenalis Sat. 15. v. 137. de pupillo a tutore defraudato.

Cujus manantia fletu
Ora puellares faciunt incerta capilli.
Ovid. Metam. 8. Fab. 4.

Talis erat cultu: facies, quam dicere vere
Virgineam in puero, puerilem in virgine posses.
Idem lib. 9. Fab. 12.

Cultus erat pueri: facies, quam sive puella,
Sive dares puero; fieret formosus uterque.
Ausonius Epigram. 105.

Dum dubitat natura marem, faceret ne puellam;
Factus es, O pulcher, pene puella, puer.

ODE VI. Ad TIT. SEPTIMIUM.

Aiud amœnum Tiburtinæ vel Tarentinæ regionis secessum tandem cum eo quietam degere senectutem exoptat.

O Septimi pervecture mecum ad Gades & Cantabros nobis servire negotios, atque ad Syrtes

SEptimi Gades aditure mecum, & [170]
Cantabrum indoctum juga ferre nostra, &

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Od. 2. Lib. 1.

1. *Septimi.*] Tit. hic Septimius, Romanus Eques, Poeta etiam Lyricus & Tragicus, cum Horatio diuturna familiaritate conjunctus, imo & commilito. Hujus meminit lib. 1. Epist. 3, 5, 9. fe. tur & Augustus ad Horatium ita de eo scripsisse: *Tui qualem habeam memoriam poteris ex Septimio nostro cognoscere, &c.*

Gades aditure mecum, &c.] Hoc interpretes hucusque fere omnes intellexerunt de magna Horatii Septimiique consensione: quasi paratus esset alter alteri comes ire ad ultimas usque orbis plagas: quemadmodum Catullus Carm. 11. Furium & Aurelium sibi spondet comites, *Sive in extremos penetrarit Indos, &c.* Et Propert. lib. 1. Eleg. 6. Tullo sese offert, ut cum eo *Riphæos etiam montes* superare non vereatur, & *Ægæo ducere vela mari.* Cruquius autem opinatur hæc ab Horatio scripta, *Cum Augustus esset in expeditione Cantabrica, quinto vix anno peracta, quo Septimius Eques invitabat Horatium*, inquit ille; non male quidem ariolatus: melius forte tamen, quando Cæsar expeditionem illam moliebatur, & cum ad eam Horatius pariter ac Septimius sese accingerent. De *Gadibus* supra, Od. 2. v. 11.

2. *Cantabrum.*] Cantabri Hispaniæ Tarraconensis populi ad Oceanum Borealem, qui & inde Cantabricus vocatur: hodie *Biscaia*.

Indoctum juga ferre nostra.] *Sera* nempe *domitum catena*, ut ait Od. 8. lib. 3. ab Augusto tandem, sive ab Agrippa Augusti auspiciis Cantabri devicti sunt; teste Suet. Octav. cap. 20, & 21. Dio lib. 51. & seq. Strab. lib. 3. &c. Flor. lib. 4. cap. 12. *Duæ validissimæ gentes Cantabri &*

Barbaras

Barbaras Syrtes, ubi Maura ſemper
Æſtuat unda:
Tibur Argæo poſitum colono
Sit meæ ſedes utinam ſenectæ:
Sit modus laſſo maris, & viarum,
Militiæque.
Unde ſi Parcæ prohibent iniquæ,
Dulce pellitis ovibus Galeſi
Flumen, & regnata petam Laconi

[171] *ſeras, ubi mare Mauritaniæ nunquam non fervet: faxint Dii ut Tibur ab Argivo colono conditum, meæ ſit domicilium ſenectutis: ſit requies pertæſo maris, itinerumque, & belli. Hinc vero ſi Parcæ me arcent improbæ; adibo fluvium Galaſum ovibus pelle coopertis jucundum, agroſque ubi rex fuit Phalan-*

[172]

ANNOTATIONES.

Aſtures immunes Imperii agitabant. Cantabrorum altior & magis pertinax in rebellando animus qui non contenti libertatem ſuam defendere; proximis etiam imperitare tentabant, &c. Cæſi vero fugiunt *in eminentiſſimum Vinnium montem, quo maria prius Oceani, quam arma Rom. aſcenſura eſſe crediderant.* Et paulo poſt: *Ipſe præſens hos deduxit montibus; hos obſidibus aſtrinxit; hos ſub corona jure belli venundedit, &c.* Sil. Ital. *Cantaber ante omnes hyemiſque æſtuſque famiſque Invictus.* Obſervandum porro, ita ſub jugum mitti ſolitos olim victos hoſtes: haſtæ duæ interjecto ſpatio in terram defigebantur, tertia ſuperimpoſita, atque hinc & inde alligata. Sub hanc igitur inermis & diſcincti tranſire coacti, jugum ſubire, victique eſſe cenſebantur. Vide Tit. Liv. lib. 9. cap. 6. ubi Rom. Coſſ. & legiones turpiter ad furculas Caudinas ſub jugum, mittuntur.

3. *Barbaras Syrtes.*] Inhoſpitas, inacceſſas, ſævas, ob æſtus ac motus maris dubios.

Ubi Maura ſemper Æſtuat unda.] Ubi mare Mauritaniæ ſeu Africæ crebris æſtuariis fervet, vadoſum paſſim & ſcopuloſum. Vide Plin. lib. 2. cap. 97. & Epod. 9. ſub finem, ibique Annot.

5. *Tibur Argæo, &c.*] Detur utinam mihi lætam agere ſenectutem apud Tibur Latii oppidum ædificatum a Tiburno Argivo: ibique quietem naſciſci, poſt labores ac tædia navigationis, itinerum ac militiæ. Tiburtina ſua villa imprimis ſe delectari jam indicavit lib. 1. Od. 7. & 18. Vide ibi Annot.

7. *Laſſo maris & viarum Militiæque.*] Ex Suetonio cit. bellicam in Cantabros expeditionem ſuſcepit Auguſtus devicto jam Antonio: in bellis antecedentibus militaverat Horatius, ut patebit ex Ode ſequenti: ad hoc etiam, ut dixi, ſeſe accingebat: Deos itaque rogat, ut ſibi fortunatam dent quietem & ſenectam, poſtquam eas iterum ærumnas exantlarit.

9. *Unde ſi Parcæ prohibent.*] Quod ſi fatis ita volentibus, non liceret apud Tibur conquieſcere; apud Tarentum ſaltem detur mihi ſecedere, ubi Galæſus leniter fluit, rigatque illam regionem Calabriæ, in qua paſcuntur oves exquiſito vellere ac lana, &c.

10. *Pellitis ovibus.*] Vel eximias pelles, eximium vellus habentibus, per antonomaſiam: vel potius quæ ob lanam præ cæteris exquiſitam adverſus æris injurias integuntur pellibus, ad conſervationem excellentis earum velleris, tenuioris, mollioris; neve illud inquinetur. Hinc Plin. *tectas*, Varro & noſter *pellitas* nuncupat Tarentinas illas oves, quas & Græcas alii vocant. Vide Columell. lib. 7. cap. 4. *Græcum pecus, quod & Tarentinum plerique nominant, niſi cum domini præſentia eſt vix expedit haberi, &c. ex omnibus eſt molliſſimum, &c.* Polybius μάλαξα προβατα ſimiliter appellat. Varro Rei Ruſt. lib. 2. cap. 2. ad finem: *Pleraque ſimiliter faciendum in ovibus pellitis, quæ propter lanæ bonitatem (ut ſunt Tarentinæ & Atticæ) pellibus integuntur, ne lana inquinetur, quo minus vel inficiri recte poſſit, vel lavari ac parari. Harum præſepia ac ſtabula, ut ſint pura, majorem adhibeant diligentiam, quam hirtis*; id eſt, cæteris ovibus, quæ, & hirtæ, & montanæ, & ſoloces dicebantur, &c. Plin. lib. 8. cap. 47. *Ovium ſummæ genera duo, tectum & colonicum: illud mollius, hoc in paſcuo delicatius; quippe cum tectum rubis veſcatur:* (colonicum vero ſolo gramine) *operimenta eis ex Arabicis præcipua.*

Galeſi flumen.] Quidem legunt *Galæſum.* Sic & lib. 4. Od. 4. *Metauri flumen*, ubi plures tamen, *Metaurum flumen.* Galæſus vel Galeſus, hodie *Galaſo*, Calabriæ fluvius agrum Tarentinum rigat, ac in Sinum defluit lento curſu; umbris arborum, & paſcuorum copia circum amœnus. Hinc Propert. lib. 2. Eleg. 34. v. 67.

Tu canis umbroſi ſubter pineta Galeſi.

Et Virgil. Georg. 4. v. 126.

Quo piger (al. niger) *humectat flaventia culta Galeſus.*

11. *Regnata petam Laconi rura Phalantho.*] Virgil. Æneid. 3. v. 4.

Terra regnata Lycurgo.

Et Æneid. 6. v. 793.

Regnata per arva Saturno.

Sic Tull. pro Muræna, *Fuga cum rege com-*

tus Lacedæmonius. *Illa mihi regio præ cæteris placet, in qua mel cum Hymettio, & olivæ cum Venafranis* bonitate *contendunt. Illic ver diuturnum; & hyemes temperatas dat Jupiter atque Aulon abundanti vino ferax nequaquam desiderat racemos Falernos. Terra hæc & fortunatæ arces, me teque exoptant. Illic tu cineres*

Rura Phalanto.

Ille terrarum mihi præter omnes
Angulus ridet: ubi non Hymetto
Mella decedunt, viridique certat
Bacca Venafro.
Ver ubi longum, tepidasque præbet
Jupiter brumas: & amicus Aulon
Fertili Baccho minimum Falernis
Invidet uvis.
Ille te mecum locus, & beatæ
Postulant arces: ibi tu calentem

ANNOTATIONES.

missa est, & summa contentione pugnata. Porro sensus Horatii est hic: Si negetur mihi secessus Tiburtinus, ibo Tarentum, quam urbem Taras Neptuni filius olim condiderat, Phalantus autem Lacedæmonius cum Partheniis Sparta profectis & sedes quærentibus instauravit, ibique regnavit. Justin. lib. 3. ubi *Parthenia vocati, cum ad annos triginta pervenissent, metu inopiæ . . . . ducem Phalantum assumunt, filium Araci . . . . ad sedes inquirendas proficiscuntur. . . . . tandem in Italiam delati, occupata arce Tarentinorum, & expugnatis veteribus incolis sedes ibi constituunt, &c.* Vide & Pausan. lib. 10. in Phocaicis.

14. *Angulus.*] Scilicet urbs ea Calabriæ in extrema peninsula sita est ad maris littus.

Ubi non Hymetto Mella decedunt.] In Tarentina regione mel optimum est, nec bonitate concedit ei quod provenit apud Hymettum, huncque Atticæ regionis collem excellentia sua celebrem toto orbe fecit: sicut & Hybla Siciliam pariter melle inclytam reddidit.

15. *Decedunt.*] De via decedit, qui honorem alicui defert, & primas fatetur deberi.

Viridique certat Bacca Venafro.] Ibi quoque crescunt olivæ Venafranis adeo non deteriores ut cum eis de excellentia contendant & certent.

Certat.] Virgil. Eclog. 5. v. 8.

Solus tibi certat Amyntas.

16. *Venafro.*] Urbs hæc Campaniæ in Samnii confinio sita, olearum optimarum laude præcelluit. Plin. lib. 15. cap. 2. *Principatum in hoc quoque bono* (oleo) *obtinuit Italia toto orbe, maxime agro Venafrano, &c.* Martial. lib. 12. Epigram. 64. *Uncto Corduba latior Venafro.* Et lib. 13. Epigram. 101.

Hoc tibi Campani sudavit bacca Venafri.

17. *Ver ubi longum.*] Ubi verna temperies perdurat. Ita Servius explicat Virg. Georg. 2. v. 149. *Hic ver assiduum*; citatque hunc locum Horatii.

Tepidasque præbet Jupiter brumas.] Hybernis etiam mensibus nulla ibi est aeris inclementia. *Bruma*, solstitium hybernum, quod sic Ovid. explicat. Fast. 1.

Bruma novi prima est, veterisque novissima Solis.

18. *Et amicus Aulon Fertili Baccho, &c.*] Est & proximus collis Aulon, in quo vinum provenit Falerno minime interius; proindeque non ei invidet, a quo superari nequaquam timet. In agris Tarentinis vinum crescere generosum, testis Plin. lib. 14. cap. 6. ubi vina recenset exquisita: *Verum & longinquiora Italiæ ab Ausonio mari non carent gloria, Tarentina, & Servitiana, &c.* Martial. lib. 13. Epigram. 125.

Nobilis & lanis, & felix vitibus Aulon,
Det pretiosa tibi vellera, vina mihi.

Strabo lib. 6. Aulonia quasi Vallonia a vicina convalle nominata, inquit: hanc autem urbem ab Aulone monte, vel potius promontorio, puto dici, in Tarentino tractu sitam. Porro textus Horatiani ordo hic est: *Amicus*, id est, vicinus Tarento *Aulon, fertili Baccho gaudens, minimum Falernis invidet uvis.* Vel, Aulon fertili Baccho amicus minimum Falernis, &c. Sic apud Tibull. dicitur,

Bacchi cura Falernus ager.

21. *Ille te mecum locus, &c.*] Tam lætus & amœnus videlicet secessus te mecum invitat.

Beatæ arces.] Explicant alii editi colles optimis uvis beati: quia edita quæque loca arces vocantur. Ego malim de urbe Tarento intelligere, ubi fuit arx munitissima, ex Polybio lib. 8. Tit. Liv. lib 25. *Beata* vero *arces*, & felix Tarentum satis exprimitur apud L. Florum lib. 1. c. 18. his verbis: *Tarentus, Lacedæmoniorum opus, Calabriæ quondam & Apuliæ, totiusque Lucaniæ caput, tum magnitudine & muris portuque nobilis, tum mirabili situ: quippe in ipsis Adriatici maris faucibus posita in omnes terras, Istriam, Illyricum, Epirum, Achaiam, Africam, Siciliam vela demittit. Imminet portui ad prospectum maris positum, majus theatrum, &c.*

22. *Ibi tu calentem Debita, &c.*] Ibi tu mihi

Debita

Debita ſparges lacryma favillam
Vatis amici.

tepidos familiaris poetæ juſto luctu proſequeris.

ANNOTATIONES.

juſſa & extrema perſolves officia, cum fatis & vita functus fuero: cremato nempe cadavere, calentibus adhuc cineribus lachrymas impendes, infundes, ac velut immiſcebis: mortuum recens amicum luctu proſequeris, vatem vates, & decorabis. Ennius vero contra, & arrogantius paulo:

Nemo me lachrymis decoret: neque funera fletu
Faxit, Cur? Volito vivu' per ora virum.

Miſerrimum etenim ac velut infauſtum veteribus putabatur, ſi abſque lachrymis humatio fieret, & funebri iſto honore privaretur. Virgil. Æneid. 11. v. 372.

Nos animæ viles, inhumatæ, inſletaque turba.

Hinc & præficas accerſebant olim, quæ luctum facerent. Imo & exiguam ampullam lachrymis plenam urnæ ferali interebant, ſepulchroque interebant; ut bene Torrentius obſervavit.

24. *Vatis amici.*] Horatii tui.

ODE VII.

Pompeio Varo felicem ex infelici militia reditum gratulatur.

O Sæpe mecum tempus in ultimum
Deducte, Bruto militiæ duce,
Quis te redonavit Quiritem
Diis patriis, Italoque cœlo,
Pompei, meorum prime ſodalium?

[174] *O Vare meorum prime commilitonum, mecum frequenter ad extremum diem redacte, Bruto belli principe, ecquis Romanum te reddidit numinibus patriæ, atque Italico aeri?*

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Od. 9. Lib. 1.

Athenis verſabatur Horatius Philoſophiæ dans operam ſub Academico præceptore, cum ad militiam eſt pertractus a Bruto tum Achaiam atque Athenas tenente, ut ait vetus interpres. Hæc ipſe de ſe teſtatur Epiſt. 2. lib. 2. v. 43. & ſeq. Subinde & Tribunus legioni Romanæ præfuit: quod declarat lib. 1. Sat. 6. v. 48. interfuitque demum ei pugnæ, Philippicis in campis, qua Brutus ab Auguſto cæſus tandem ac fuſus eſt. In ea vero militia ſodalem habuit Pompeium Varum, qui poſt cladem Philippicam, non ut Horatius, armis valedixit, ſed Brutianis reliquiis, novoque bello ſe implicuit. Quibus extinctis, ſalvus tamen rediit Varus, quapropter incolumitatem ei gratulatur Horatius ac Soteria canit hac Ode, atque ad convivium invitat.

1. *Sæpe mecum tempus in ultimum Deducte.*] Qui toties vitæ periculum adiiſti mecum in eo fatali bello, in quo Caſſius & Brutus Julii Cæſaris interfectores adverſus Auguſtum atque Antonium pro libertate publica dimicârunt; ſicuti antea Cn. Pompeius contra Jul. Cæſarem.

3. *Quis te redonavit Quiritem.*] Quis te patriæ reſtituit, vel Deus propitius, vel patronus apud victorem Auguſtum potens & gratioſus?

4. *Diis patriis.*] Dii patrii vocantur qui ſingulis præſunt urbibus, ſuntque illarum propugnatores; atque a civibus honore præcipuo colluntur eximie: ut Mars Romæ; Athenis Apollo & Minerva; Apollo Delphis & Rhodo; Bœotiis Hercules & Bacchus; Juno Carthagini, Samo, Spartæ, Mycenis, Argis; Diana Cretenſibus; Venus Cypro, Papho, &c. Vide Alex. ab Alex. lib. 6. cap. 4. forte Horatius hic Penates Deos intelligit, ut gratuletur Varo, quod redux iterum videat ſuam domum ac Penates. *Extat quinti Ennii carmen, Deorum continens Penatium nomina, quos patrios alii, Varro Terentius etiam urbanos nuncupat:*

Juno, Veſta, Minerva, Ceresque, Diana, Venus, Mars.
Mercurius, Jovis, Neptunus, Vulcanus, Apollo.

Cœl. Rhodig. lib. 25. cap. 30.

Italoque cœlo.] Cœlum pro aëre & climate poni conſtat, vel ex hoc Horatii

Cœlum non animum mutant, qui trans mare currunt.

5. *Meorum prime ſodalium.*] Vel amiciſſime, patet ex fine hujus Odes. Vel, cum quo militavi pri-

Cum quo non ſemel bibendo vino interrupi tardantem diem, redimitos habens crines unguento Syrio nitidos. Tecum expertus ſum Philippos, & fugam præcipitem, abjecto indecore clypeo; quando virtus debilitata eſt, & terræ mentum ſædè ap-

Cum quo morantem ſæpe diem mero [175]
Fregi, coronatus nitentes
Malobathro, Syrio capillos.
Tecum Philippos, & celerem fugam
Senſi, relicta non bene parmula: 10
Cum fracta virtus, & minaces [176]

ANNOTATIONES.

mum: ſic & condiſcipulus in philoſophiæ ſtudio videatur fuiſſe Varus Horatii, & cum eo ad civile bellum Athenis evocatus. Epiſt. 2. l. 2. cit. v. 47.

Civiliſque rudem belli tulit æſtus in arma
Cæſaris Auguſti non reſponſura lacertis.

6. *Morantem diem.*] Vel æſtivum, reipſa longiorem; vel morari viſum præ tædio civilium tumultuum, ac laborantis Reipublicæ, itemque ærumnarum bellicarum, quæ Horatio quidem, id ſtudia literarum Muſarumque otium magis quæ mad ſtrepitus militares nato, graves erant ac moleſtæ.

7. *Fregi.*] Per intervalla tecum potando rupi, tranſegi; atque ita ſolicitudines ac dolorem fefelli utcumque, pertuli, ſuperavi.

Coronatus nitentes Malobathro Syrio capillos.] Floreis quidem coronis inter epulandum ſolitos uti veteres oſtendimus Od. 38. lib. 1. unguentis etiam perfudiſſe caput, notum fere, & ex dicendis patebit. Ab Ionibus primum ad feminas Rom. delicatiores tranſlatus iſte mos coronarum in conviviis, atque unguentorum, maxime vero malobathri, quod & foliatum dicebatur: teſtis Galenus. Obſerva Porro corollas illas unguentis interdum fuiſſe delibutas. Athenæus item lib. 15. Plin. lib. 21. cap. 3. *Lautiſſimum*, inquit, *dari coronas e nardi folio, aut verſicolores unguentis madidas.*

8. *Malobathro Syrio.*] Malobathrum, ſive malabathrum, unguentum erat exquiſitum e folio quod gignunt Indicæ paludes, in regione Malabar, & vernacule *bathram* vel *bethram* vocant Indi. Nomen hinc factum ſatis apparet. In Syrium apportabatur ex India: illinc autem Romani mercatores deferebant: unde Syrium Romæ vocabatur. Galen. cit. Dioſcorid. Plin. lib. 13. cap. 1. lib. vero 12. cap. 26. ita ſcribit: *Dat malobathron Syriæ, arborem folio convoluto, avido colore: ex quo paratur oleum ad unguenta: fertilibore ejuſdem Ægypto. Laudatius tamen ex India venit. In paludibus ibi gigni tradunt lenis undæ, ſiculæ paluſtris modo aquis innatare. Dalecamp.) odoratius croco nigricans, ſalubreque, quodam ſalis guſtu . . . . . ejus ſapor nardo ſimilis eſſe debet ſab lingua: odor autem in vino ſubſervefacti antecedit annos. In pretio quidem prodigio ſimile eſt, &c.*

9. *Tecum Philippos, &c.*] Adfui tecum in campis illis prope Philippos urbem Macedoniæ in Thraciæ confinio, ad Pangæi montis radices: quam Philipus Alexandri Magni pater inſtauravit, ac de ſuo nomine appellavit. Ibi nimirum commiſſo duplici prælio Auguſtus atque Antonius Caſſii & Bruti exercitus ſuderunt, viceruntque eos qui triumphum ante victoriam & pugnam cecinerant. Vide intra.

10. *Relicta non bene parmula.*] In ea clade fugam ſuam non diſſimulat hic Horatius, in uper & clypei projectionem, quod ad primum attinet, non caret ſemper excuſatione. Nam fortis eſt non modo reſiſtere, ſed & ſapienter fugere ac cedere. Sic Homerus Æneam laudat velut metuendi fugiendique peritum: & hanc ei laudem juſte dari agnoſcit Plato in Lachete. Vide & initium vitæ Pelopidæ apud Plutarch. Alterum vero culpa nunquam vacare creditum eſt. Unde apud Germanos ſceleris interdictum erat ei, qui in acie ſcutum amiſiſſet. Alex. ab Alex. lib. 4. cap. 17. apud Spartanos autem capite luebat. Idem lib. 2. cap. 13. Vide Ariſtot. lib. 2 Rhetoric. Modeſtin. Juriſc. lib. 3. de Re Militari. Hinc teſte Ammiano Marcell. lib. 25. paulo poſt initium: *Epaminondas ille dux inclytus lethaliter apud Mantineum ſaucius, reverſus ex acie, ſcutum ſolicite conquerebat: quod cum vidiſſet proprius, latior vi vulneris interiit; & qui animam intrepidus amittebat, jacturam clypei formidavit.* Quod idem ita refert Juſtinus lib. 6. *Relatus in caſtra ſemianimis, Epaminondas, ut vocem ſpiritumque collegit, id unum a circumſtantibus requiſivit, num cadenti ſibi ſcutum ademiſſet hoſtis: quod ut ſervatum audivit, allatumque velut laborum gloriæque ſocium oſculatus eſt.* Apud Plutarch. Apophthegm. Lacon. Demaratus interrogatus, quia dedecoris & probri ſit clypeum abjicientibus; non ita vero galeam aut gladium: reſpondit, quia hæc ſui ipſorum cauſa ſumunt, clypeum autem communis aciei gratia.

11. *Cum fracta virtus.*] Cum Bruti pars & virtus victa eſt, fatis adverſantibus, & Auguſto imperium orbis deſtinantibus. Tum enim in ſumma rerum deſperatione ille apud ſuos conqueſtus fertur; *Fruſtra coluiſſe ſe virtutem, quæ tuam eſſet nomen, & fortuna ſervivet.* Plutarch, in Bruto. Dio lib. 47. Appian. lib. 4. Tit. Liv. Epitome lib. 124. *C. Cæſar & Antonius apud*

Turpe

Turpe ſulum tetigere mento.
Sed me per hoſtes Mercurius celer
Denſo paventem ſuſtulit aere:
Te rurſus in bellum reſorbens
Unde fretis tulit æſtuoſis.

plicuerunt qui minas jactabant. At velox Mercurius, [177] tremebundum me per hoſtes aere ſpiſſo rapuit: te mare ſæviens & æſtuans retraxit, iterumque ad militiam deduxit.

ANNOTATIONES.

Philippos vario eventu contra Brutum & Caſſium pugnaverunt; ita ut utriuſque partis cornua dextra vincerent . . . . . Sed inæqualem fortunam partium mors Caſſii fecit, qui cum in eo cornu fuiſſet, quod pulſum erat, totum exercitum fuſum ratus, mortem ſibi conſcivit. Altero deinde prælio victus M. Brutus & ipſe vitam finivit, annorum circiter quadraginta; exorato Stratone fugæ comite, ut ſibi gladium adigeret. Xiphilinus in Auguſto ſic rem deſcribit: *Si Brutus cum Antonio decertâſſet, & Caſſius cum Auguſto Cæſare; ipſi pares inter ſe fuiſſent: ſed dum Brutus Cæſarem imbecillum vicit: Antonius autem Caſſio, qui par ei bellicis in rebus non erat, ſuperior fuit; victores quodammodo victi diſceſſerunt, &c.*

Minaces.] Milites Bruti ſcilicet ac eorum duces arrogantius jactabant minas in Cæſarianos, quos priori certamine ſuperaverant, tam aperta quidem victoria, ut *caſtra Cæſaris & Antonii, quæque in caſtris erant, omnia capta ſint: ac Cæſar ipſe mirabiliter ſalvus evaſerit.* Ex Xiphil. loco mox cit. item ex Appiano lib. 4. Civil. Bell. Rom. Brutus ipſe hoſtes retroceſſiſſe accipiens, ſic illudit. *Hi ut deſeſſos nos provocantes minime experiri auſi ſunt.* Cum autem Cæſarianos intelligeret inedia & fame prope enectos, ac morando citra ſuorum periculum, conficere vellet, *Conquerebantur milites, mulierum more, intra vallum ſe contineri: excandeſcebant etiam eorum duces . . . . hoſteſque ab exercitu prompto & parato facillimè vinci poſſe exiſtimabant . . . . . tandem exercitus per cohortes, ac deinde per concurſus, apertius conqueritur: quid tandem Imperator noſter meditatur? In quo nuper victoriam adepti deliquimus? . . . . . Inſtantibus denique pertinaciter ducibus ac primoribus Brutus indignatus, eorum temeritati, propriq; diſcrimini aſſenſus eſt.* Xiphil. ibid.

2. *Turpe ſolum tetigere mento.*] Id eſt, victi procubuere, non ſine gravi turpitudinis nota, ob priorem arrogantiam ac minas: etenim meminiſſe oportebat, quod ſcribit Cic. ad Attic lib. 7. Ep. 3. *Armorum exitus incertos eſſe ſemper:* atque *Ancipitem fortunam belli*, pro M. Marcello. Alii explicant *turpe ſolum*, terram cruore fœdatum, quam qui vulneribus confecti cadunt, dentibus ſolent apprehendere; aut ſaltem labra mordicus premere; ſeu dolore & ira adacti, ſeu ne quam emittant vocem querelarum, ſua virtute & exiſtimatione indignam.

Tetigere mento.] Prona in teram facie, in pulvere volutati. Virgil. Æneid. 11. v. 418. *Procubuit moriens, & humum ſimul ore momordit.* Et v. 669. ibid.

Sanguinis ille vomens rivos cadit, atque cruentam
Mandit humum, moriensque ſuo ſe in vulnere verſat.

13. *Sed me per hoſtes Mercurius celer, &c.*] Metaph. Tum vero ſuſo exercitu noſtro, furtim me proripui, ac celeriter fugi, duce Mercurio, qui alatus fingitur & furti Deus. Od. 10. l. 1. in cujus etiam tutela ſunt docti, qui idcirco *Mercuriales* vocantur. Od. 17. lib. 1. hujus. Ingeniose porro ſuæ fugæ alioquin indecoræ ac turpi colorem dat Horatius ſubtractum ſe diſcrimini, protectumque a Mercurio dicens: id nempe fingens ſibi accidiſſe, quod Priamo ſcribit Homerus. Vide Annot. lib. 1. Od. 10. v. 14. quodque Paridi; Od. 15. lib. 1. Item Hectori, quem Apollo pari modo ſervat ἄτερ πολλῆς. Iliad. υ. Sic & Virgil. Æneam a Neptuno de Achillis manibus ereptum inducit. Æneid. 5. v. 809.

Pelida tunc ego ſorti
Congreſſum Æneam, nec diis, nec viribus æquis,
Nube cava eripui.

14. *Denſo aere.*] Nube, qua denſatus eſt aer. Homer. Iliad. γ. de Paride ab impetu Menelai per Venerem exempto: τὸν δ' ἐξήρπαξε Ἀφροδίτη, ἐκάλυψε δ' ἄρ' ἠέρι πολλῇ. *Te rurſus in bellum reſorbens, &c.*] Me quidem Horatium paventem Mercurius ſub imem rapuit, ac nebula protexit: te vero, Pompei, Martis ardor in nova pericula conjicit, ac recludescenti bello implicuit, ſemper intrepidum ac publicæ libertatis pertinaci ex vindicem.

Reſorbens Unda fretis tulit æſtuoſis.] Sicut in fretis æſtuoſis unda recedens iterumque accedens ea reſorbet, quæ evomuerat, ac in littore reliquerat: ſic bellum cauſis Caſſio Brutoque quaſi profligatum ejecerat te, Vare, non ſecus ac me, liberumque veluti reddiderat: verum exardescens porro tumultus civilis in armate rurſus abripuit. His Horatii verbis non abs re volunt quidam alludi ad prælium Sexti Pompeii in Siculo freto commiſſum: adeoque ad illum cum aliis Varum confugiſſe, poſt cladem Bruti iam: unde tandem ſalvus ille, Romam redierit, & Augusto reconciliatus ſit. Æthus illius maritimos egregie deſcribit Virgil. Æneid. 11. v. 624.

Debitum igitur epulum Jovi persolve: & corpus diuturno fatigatum bello reclina sub mea lauro: neque doliis abstine tibi reservatis. Polita vasa reple Massico oblivionem malorum afferente: & unguenta de amplis vasis effunde. Quis verò

Ergo obligatam redde Jovi dapem;
Longaque fessum militia latus [178]
Depone sub lauru mea: nec
Parce cadis tibi destinatis.
Oblivioso lævia Massico
Ciboria exple: funde capacibus
Unguenta de conchis. Quis udo [179]

ANNOTATIONES.

17. *Ergo obligatam redde Jovi dapem.*] Pro incolumitate ista tua post tot labores & pericula, O Vare, grates Diis persolve, hac sacrum Jovi Servatori, Dapali; de quo M. Cato de Re Rust. cap. 132. *Obligatam dapem*, sacrificium inter discrimina promissum ac votum a Pompeio Varo, interpretari licet, ex Prisciano lib. 7.

18. *Longaque fessum militia.*] Multo longiori quam mea, inquit Horatius: nempe sub Cassio & Bruto, deinde sub Sexto Pompeio in Sicilia, ut dictum est. Ergo tot ærumnis vires exhaustas recrea, epulare mecum, quiete apud me; *sub lauru mea* tutus; patrocinio meo confisus, aderque omni deposita solicitudine. Sponderat nempe Varo Horatius forte nondum perfecte ab Augusto veniam consecuto, favorem Mæcenatis, per quem ipse cum illo victore metuendo jam reconciliatus fuerat. Cum enim proscriptione bonorum, cum aliis partes adversas secutis, mulctatus esset, inops rerum coactus est faciendo versus victum quærere. Quod ita narrat Ep. 2. lib. 2. v. 49.

Unde simul primum me dimisere Philippi,
Decisis humilem pennis, inopemque paterni
Et laris & fundi, paupertas impulit audax
Ut versus facerem.

Itaque Mæcenatis primum animum demerui perque hunc Augusti placare iram aggressus est: & quod scribit ad Pisones v. 414. quanquam alio ibi proposito:

Gratia regum
Pieriis tentata modis. ludusque repertus,
Et longorum operum finis.

Quod autem Mæcenas potens esset & idoneus laurus ad averruncandum Augusti fulmen, patet ex Xiphilino cit. qui in Augusto scribit; *Mæcenati tantum a Cæsare, delatam potestatem in rebus omnibus, ut literas quascunque ad Senatum vel ad alios mitteret, ipse prius legere posset, & ex eis quæ vellet immutare.* Et postea: *Cæsari Mæcenatem prosuisse tum cæteris in rebus, tum vero quoties vehementius irascebatur, quasi ejus iram lenitabat: & quod in multos alioqui mortis sæturus sententiam, a Mæcenate correptus*

nomine capitis condemnato statim surrexerit, &c.

21. *Oblivioso lævia Massico Ciboria exple.*] Large pota vinum e Campania melioris notæ, quod obliviscendi faciat ærumnas priores omnemq; mentis ægritudinem detergeat & discutiat. De *Massico* Od. 1. lib. 1. *exple*, vel imple, vel exhauri & sicca scyphos & calices. Utrumque enim significat ea vox, apud Ennium, Terent. Donat. Nonium Marcellum.

22. *Ciboria.*] Vasa seu pocula satis capacia ex Athen. l. 3. & l. 11. c. 7. quem in locum Casaubonus ita scribit: *Græcis peregrinum poculum opinor & nomen, & si potest videri derivatum, unde & κιβώτιον. Sed constat in Ægypto primum cœpta fieri ciboria ex Ægyptia faba ciboriis, deinde ex alia materia, figura eadem. Hesychius dicere, Κιβώριον Αἰγύπτιον ὄνομα ἐξ οὗ ποτηρίου, Ecclesia usu secit suum hoc nomen, &c.* Dalecamp. in Athen. cit. *τὰ κιβώρια* & *κιβώτια*, id est, arcunas in hujus fabæ capite vocabant eos loculos, quibus semen continetur: inquit. Fabæ istius descriptionem hic attexere non pigebit. *In Ægypti lacuous & stagnantibus aquis faba nascitur, scapo amplissima, longitudine ad cubitos quatuor surrecto, digiti crassitudine, arundinaceo, molli, non geniculato, qui totus rimis intrinsecus pertusus atque distinctus est, ut in lilio. Huic insidet caput rotundo vesparum favo simile. Fabæ in singulis veluti nucamentorum loculis aliquantulum prominent, ad summum numero triginta. Flos duplo major quam papaveris, rosæ colore. Extat caput super aquam. Singulis fabarum plantis adnascuntur folia magnitudine pilei Thessalici; quorum caulis idem qui fabarum, &c.* Ex Theophrasto apud Athen. init. lib. 3.

Funde capacibus Unguenta de conchis.] Ne quid hilaritati desit, adhibe & unguenta copiose quidem. Vide supra Annot. ad v. 7. hujus Odes. Item quæ postea mox.

23. *Conchis.*] Vel accipe pro quolibet vase & alabastro: vel simpliciter intellige reposita pridem in *conchis unguenta*: quæ sunt odorum permistio cum oleo vel balsamo, ad delicias, vel ad sanitatem etiam corporis. Vide Cœl. Rhodig. lib. 27. cap. 26. Cur autem in comporationibus unguerent caput veteres, explicatur apud Athenæum l. 15. c. 13. nempe quod *vini vim imbecilliorem fore crederent, si eo pacto veluti diluere-*

Depro-

Deproperare apio coronas,
Curatve myrto? Quem Venus arbitrum
Dicet bibendi? Non ego Sanius
Bacchabor Edonis: recepto

texet diligenter corollas ex apio humido vel myrto? Ecquem potandi magistrum creabit Venus? Ego certe non moderatius agam quam Edoni,

ANNOTATIONES.

tur, &c. De unguentorum luxu & mollitie, Plin. lib. 13. cap. 3. & Plutarch. Apophthegm. Lacon. ubi scribit: *Unguentariis aditum Spartæ præclusum a Lycurgo, unguentaque velut corruptelam & perniciem omnino proscripta atque amandata.* Cœl. Rhodig. cap. 24. lib. 27. ex Xenophonte & Socrate, refert; cum bellariis coronisque in secundas mensas venisse unguenta profligatis congrua moribus atque impudicis.

23. *Quis udo Deproperare apio, &c.*] Ad famulum hæc. Quis protinus texet nobis corollas ex apio vel myrto, quibus ex more inter epulas caput exornemus? *Udo*, vel recenti, vel potius quod humidis in locis crescit affatim & colligitur. *De myrto* lib. 1. Od. 38.

24. *Apio.*] Plin. lib. 20. cap. 11. *Apio gratia vulgo inest. Namque rami largis portionibus per jura innatant, & in condimentis peculiarem gratiam habent. Honos ipsi in Achaia coronare victores sacri certaminis Nemeæ.* Hæc posteriora addit idem Plin. lib. 19. cap. 8. Vide Alex. ab Alex. lib 5. cap. 8. Athenæus lib. 15. cap. 10. inter flores coronarios apium ita recenset ex Pherecrate: *Age tu, qui malvam intueris, hyacinthum spiras, melilotum loqueris, rosas distractis labiis rides, amaracum oscularis, dimoto corpore apium oles, cosmosandalum incedis, vinum affunde, & acclama tertium Pæana, ut est lege sanctum.* Sunt qui apio dicant ebrietatem impediri, quocirca veteres eo se coronarent in conviviis. At repugnant botanici doctores: id vero hederæ quidem, non apio tribuunt.

25. *Quem Venus arbitrum Dicet bibendi?*] Quis erit & fiet convivii Rex, jactu Venereo in talis felici? Horat. Od. 4. lib. 1. *Nec regna vini sortiere talis.* Vide & quæ ibi annotavimus. Ad intelligendum sensum Horatii duobus istis locis observa 1. in compotationibus veterum creari solitum Regem, a quo poculorum leges aliaque in convivio observanda præscriberentur; eum porro Græcis appellatum συμποσιαρχὸν, βασιλέα, στρατηγόν; Latinis autem convivii Dictatorem, Plaut. Mocimperatorem, Varro. Arbitrum, Horat. Vulgo convivii Magistrum, Regem, Ducem, Symposiarchum, Strategum, etiam dixit Plautus, & Dictatricem. 2. Consuetum id forte fieri, & quidem talorum vel tesserarum summo jactu, qui *Venus* dicebatur: eratque cum tali quatuor diversa facie cadebant: in tesseris autem quanco ter senarius contingebat. De his ludis plura ad Persii Sat. 5. annotavimus. Vetus interpres hic ita scribit: ἀρ-

χιτρισίαν significat, id est, tesserarum jactu datum in bibendo primatum. *Veneris autem jactus lætissimus dicitur, qui numerum habet ter senarium.* Ubi cave ita legas, ne vero male, *tricenarium*, cum insanientibus librariis quibusdam Acronis, Prophyrionis & aliorum. Quod optime sensit pridem & correxit Hadrianus Junius, Animadvers. Hesychius τρὶς ἓξ νικητήριος βολος. Quo pertinet etiam Prov. ἢ τρὶς ἓξ, ἢ τρὶς κύφοι, cujus & meminit Jul. Pollux, lib. 9. cap. 7. id est felix vel infelix jactus, senio, vel canis; seu, tres senarii, vel tres unitates. Nam κύφος idem sonat, interdum quod μονὰς, sive κύων, & χίος: quod fefellit nonnullos male feriatos interpretes. De talis autem Lucian. in amor. Μυδένες ἀσφαλὲς πιστὸν ἴσα χήμαλε καλεῖται Ἀφροδίτη.

Venus.] Is jactus dicebatur & Basilicus. Plaut. Curcul. Act. 2. Scen. 3. Vide Eustath ad Il. ψ. & Odyss. α. Cic. de Divinat. 1. & 2. Martial. lib. 14. Epigram. 12. Propert. lib. 4. Eleg. 9. Isidor. Origin. lib. 18. cap. 65. & 66. &c.

26. *Dicet.*] Designabit, præficiet, decernet, creabit velut edicto. Solenne verbum Juris.

Arbitrum bibendi.] Is convivii moderator ubi creatus erat, pro arbitrio condebat leges: quales expressas legere est apud Lipsium, antiq. Lect. lib. 3. capite unico. Unde & multa ad rem præsentem spectantia hausimus: ergo & hæc accipe. Quindecim illic statuta præscribuntur; quorum præcipua sunt ista:

Vinum purum, putum puer infundito.
A summo ad imum more majorum bibunto.
Decem cyathi summa potio sunto.
Musis nonum, decimum Apollini libanto.
Dominam si quis habessit insanum facito.
Rixæ, clamor, contentio, ad Thracas
Abligantor: eorum vicem carmen,
Aliunve quid Musæum proferunto, &c.

Non ego sanius Bacchabor Edonis, &c.] Adeo me afficit, ac velut extra me rapit, ingens lætitia ob receptum præter spem Pompeium. Verum mihi dilectissimum, ut mihi temperare nequaquam possim; nullumq; gaudio modum adhibere queam. Itaque desideratissima illius præsentia fruens totum me hilaritati tradam. Hinc & bibam largius, & saltabo, & discurram instar Bacchantium; & quamvis *furere*, & insanire videar, hoc etiam *dulce* mihi futurum est.

27. *Edonis.*] Edon Servio, Edonus Plinio lib. 14. cap. 11. Mons Thraciæ a quo Thraces

Dulce

Nam & mihi ſuave eſt inſanire, amico recuperato.

Dulce mihi furere eſt amico.

ANNOTATIONES.

Edoni vel Edonii: Bacchus etiam Edonius, Bacchantes quoque Edonides & Edonæ cognominantur. Propert.

Nec minus aſſiduis Edonis feſſa choreis
Concidit.

Porro tum Edoni, cum Thraces univerſi bibacitate ac petulantia famoſi noſcuntur. De quibus & ſupra ad Od. 27. lib. 1.

Natis in uſum lætitiæ ſcyphis
Pugnare Thracum eſt.

ODE VIII. Ad BARINEN.

Juranti licet ei non eſſe cur credatur, ſiquidem amantium perjuria a Diis non plectuntur.

O Barine, ſi qua tibi punitio aliquando contigiſſet, ob fidem violatam: ſi deformior eſſes effecta atro dente, vel ungue uno, crederem. Verum ſtatim ac promiſſis fallacious caput obſtrinxiſti, longe formoſior ſplendes, ſiſque adoleſcentium communis ſollicitudo. Ergo juvat fraudare ſepultos cineres genetrices,

ULLA ſi juris tibi pejerati [181]
Pœna, Barine, nocuiſſet unquam:
Dente ſi nigro fieres, vel uno
Turpior ungui,
Crederem. Sed tu ſimul obligaſti [182]
Perfidum votis caput, enitescis 6
Pulchrior multo, juvenumque prodis
Publica cura.
Expedit matris cineres opertos

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Od. 2. Lib. 1.

1. *Ulla ſi juris.*] Si non impune toties fregiſſes fidem, ſi vel ſemel pœnam inde aliquantulam pertuliſſes, atque ultores perjuriorum Dii tantulo deformiorem effeciſſent, dente vel ungue uno denigratam; (quo quidem gravius nihil accidere tibi poſſe exiſtimo) tibi juranti, Barine, crederem, ratus nimirum formidaturam te deinceps ulterius mulctari, ſi iterum pejeraris. Alii interpretantur, *crederem* vindices adeſſe Deos fidem violantibus. Ea nempe apud antiquos inoleverat opinio mentientes quadam parte corporis illico pœnam ferre, ſeu puſtulam naſo, aut lingua, ſeu notam vultu, oculis, dentibus, manibus, alibive, nigram ac deformem, &c. Hinc Theocrit. Idyll. 9.

Μηκέτ' ἐπὶ γλάσσας ἄκρας ὀλοφυδέα φύσης.

Nec amplius in linguæ extrema puſtulam produxeris.

Et Idyll. 12.

Ἐγὼ δέ σε τὸν καλὸν αἰνῶν,
Ψεύδεα μή τις ὑπερθὴν ἀραιᾶς ἐκ ἀναφυσᾷ.

Ego vero te pulchrum prædicans, mendacia ſuper ſummum naſum non produxero; id eſt, nihil falſi edam. Hinc Ovid. Amor. 3. Eleg. 3. de amica quæ pejeraverat velut admirans ait:

Eſſe Deos credamne? Fidem jurata ſefellit:
Et facies illi, quæ fuit ante, manet.
Quam longos habuit nondum perjura capillos,
Tam longas, poſtquam Numina læſit, habet.
Candida candorem roſeo ſuffuſa rubore
Ante fuit: niveo lucet in ore rubor.
Pes erat exiguus: pedis eſt aptiſſima forma,
Longa deceſnque fuit, longa deceſnq; manet.
Argutos habuit, radiant ut ſidus, ocellos,
Per quos mentita eſt perfida ſæpe mihi.

2. *Barine.*] Julia Barine, forma ſpectabilis adoleſcentula: Romana, ut habent codices quidam, quanquam nomen iſtud Romani, Latini, Græcive nihil habet. Non abſurde igitur *Ariue*, legendum ſuſpicantur viri certe eruditi, ab ἀὴρ, quod ver ſonat.

3. *Denteſi nigro, &c.*] Dentes albos ad pulchritudinem pertinere nemo neſcit.

Vel uno turpior ungui.] Vel parte minima corporis mutila vel deformata.

5. *Sed tu ſimul obligaſti, &c.*] At ubi malum omne ipſa tibi, ſi fallas, imprecata es, fallis tamen mali nihil metuens, mali nihil portans: imo vero pulchrior evadis, pluresque nancisceris amatores.

6. *Perfidum votis caput.*] Virg. Æn. 9. v. 300.

Per caput hoc juro, per quod pater ante ſolebat.

9. *Expedit matris cineres, &c.*] Ergo ſine perjuriis enaſcuntur emolumenta, nedum incom-

Fallere,

Fallere, & toto taciturna noctis
Signa cum cœlo, gelidaque Divos
Morte carentes.
Ridet hoc, inquam, Venus ipſa; rident
Simplices Nymphæ, ferus & Cupido,
Semper ardentes acuens ſagittas
Cote cruenta.
Adde quod pubes tibi creſcit omnis,
Servitus creſcit nova: nec priores
Impiæ tectum dominæ relinquunt
Sæpe minati.
Te ſuis matres metuunt juvencis,

aſtraque noctu ſilentia, olympumque univerſum, atque numina frigidæ mortis expertia. Id, inquam, ipſa ridet Venus: rident faciles Nymphæ, imò & ſævus Cupido ignitas aſſiduè ſagittas exacuens cote ſanguinolentâ. Præterea juventus tibi cuncta adoleſcit, totque captivi parantur novi: veteres autem irreligioſæ dominæ domum, frequenter minati licet, haud deſerunt. Te matres ſuis adoleſcentibus,

ANNOTATIONES.

moda vel pœnæ ſubeantur, certe expedit religionem omnem flocci facere; adeoque promiſſa matri jam ſepultæ non valde refert implere, imo juvat non perſolvere, & *fallere*. Flagitium tamen ac nefas maximum, parentum cineres violare, veteres crediderunt. Virgil. Æneid. 4. v. 427.

Nec patris Anchiſæ cineres manesve revelli.

10. *Et toto taciturna noctis Signa cum cœlo, &c.*] Expedit, inquam fallere, mentiri, perfide teſtari ac jurare ſidera, Deos immortales, totumque cœlum. Virg. Æneid. 6. v. 458.

Per ſidera juro,
Per ſuperos, &c.

Taciturna noctis Signa.] Hypallage: ſidera nocte tacenti lucentia. Cæſar. lib. 7. de Bello Gall. *Id ſilentio noctis conati.* Et poſtea: *Silentio noctis Cæſar e caſtris egreſſus.* Virgil. Æneid. 4. v. 524.

Cum medio volvuntur ſidera lapſu:
Cum tacet omnis ager, ...
. . . . . .
. . . . . ſub nocte ſilenti.
Lenibant curas, &c.

12. *Ridet hoc, inquam, Venus, &c.*] Non offenditur, imo delectatur Venus perjuriis ejuſmodi inter amantes frequentibus. Quare vero? Quoniam pejerantes in rebus amatoriis, ſimiles pueris, minimum mentis habent. Ὡς καθάπερ παιδων, τῶν ἡδονῶν νῦν ἐδὲ τὸ ὀλίγιστον κεκλαμένων. *Voluptates*, id eſt, qui eas cæco impetu ſectantur, *velut pueri minimum rationis poſſident*, adeoque vix intelligunt quid agant; quo levius fit quod peccant. Plato in Philebo. Ov. cit.

Scilicet æterni falſum jurare puellis
Dii quoque concedunt.

Et alibi.

Jupiter ex alto perjuria videt amantum,
Et jubet Æolios in freta ferre Notos.

Tibull.

Nec jurare time: Veneris perjuria venti
Irrita per terras & freta ſumma ferunt.

Hinc & Proverb. *Aphrodiſium juramentum*, pro vano & inutili.

14. *Simplices.*] Mites, benignæ, indulgentes, ad ignoſcendum *faciles*, ex Virgil. Eclog. 3. v. 9.

Et quo, ſed faciles Nymphæ riſere, ſacello.

Nymphæ.] Aſſeclæ comitesque Veneris, jocus, riſus, gratiæ, &c.

Ferus & Cupido.] Necnon ipſe, qui videtur *ferus*, Cupido ridet perjuria iſtiuſmodi, quamvis ad vindictam parata ſemper gerat arma, arcum, *ſagittaſque*, eaſque *ardentes & acutas cote cruenta*. Nimirum quas pugnas, quæ vulnera, quas cædes amor non gignit?

17. *Pubes tibi creſcit omnis, &c.*] Impuberes creſcere & adoleſcere videntur ad tibi ſerviendum, augendumque captivorum tuorum numerum. *Nec priores* tamen *amatores relinquunt* te, licet experti perfidiam tuam; quamvis etiam relicturos te, aliamque fideliorem amicam quæſituros, non ſemel ante *minati* fuerint. Verum *fixus hic eſt apud te animus* eorum *clavo Cupidinis*, ut eſt apud Plaut. Afin. Scen. 3. Tibull.

Juravi quoties rediturum ad limina nunquam?
Cum bene juravi, pes tamen ipſe redit.

Propert. lib. 2. Eleg. 3.

Sic primo juvenes trepidant in amore feroces,
Dehinc domiti poſt hæc æqua & iniqua ferunt.

Vide Perſ. Sat. 5. v. 161. & ſeq.

21. *Te ſuis matres metuunt juvencis.*] Ne capti illecebris tuis adoleſcentes, meretriciiſque amoribus innexi peſſundato pudore *facis dedecus obſtent cognatis*. Perſ. mox cit. *Te ſenes parci*, timent pariter; ne juvenes illi *rem patriam amore ſiniſtro limen ad obſcœnum frangant*, ibid. id eſt, patrimonium dilapident in impura conſuetudine. Meretricem eſſe quaſi voraginem nihil non abſorbentem, alibi notavimus. Itaque filiis ſuis parentes metuunt te velut ſcopulum, ad quem rerum imperiti illidantur, faciantque naufragium honoris ac fortunarum.

Te

te ſenes avari timent; puellæ quoque recens matrimonio junctæ metuunt, *ne viros tuos remoretur jugor tuus.*

Te ſenes parci, miſeræque nuper
Virgines nuptæ, tua ne retardet,
Aura maritos.

ANNOTATIONES.

22. *Miſeræque nuper Virgines nuptæ*, &c.] Puellæ denique recens nuptæ metuunt, ne maritos ſuos a ſe abalienet abducatque ac derineat *aura tua*, favor, odor, fragrantia, venuſtas arte conquiſita; ſicque *miſeræ* ipſæ fiant, parum dilectæ, ſpretæ, neglectæ, dum tuis blanditiis illi occupantur.

ODE IX. Ad VALGIUM.

Ut deſinat tandem lugere Myſten ſuerum.

Amice Valgi, haud perpetuo ſinunt e nebulis pluviæ in campos aſperos: nec variæ tempeſtates agitant ſemper mare Caſpium: nec per menſes ſingulos pigrum gelu manet in Armeniæ regionibus: nec Gargani quercus vexantur Septentrionalibus ventis; *& frondibus ſpoliantur fraxini.*

NON ſemper imbres nubibus hiſpidos [184]
Manant in agros; aut mare Caſpium
Vexant inæquales procellæ
Uſque: nec Armeniis in oris, [185]
Amice Valgi, ſtat glacies iners 5
Menſes per omnes: aut Aquilonibus
Querceta Gargani laborant,
Et foliis viduantur orni.

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Od. 9. Lib. 1.

Inſcripta eſt Ode hæc ad Valgium, Poëtam certe haud ignobilem, ipſius Horatii judicio; quippe illum nobiliorib notæ vatibus accenſet. Sat. 10. lib. 1. ſub finem.

Plotius, & Varius, Mæcenas, Virgiliuſque,
Valgius, & probet hæc Octavius optimus, atque
Fuſcus, & hæc utinam Viſcorum laudet uterque.

Tibullus quoque eum ita commendat lib. 4. Eleg. 1.

Eſt tibi qui poſſit magnis ſe accingere rebus
Valgius: æterno proprior non alter Homero.

Conſularem virum produnt aliqui, quod non ita certum eſt: Romæ vero fuiſſe hujus nominis illuſtres conſtat vel ex Comment. lib. 6. de Bello Civili, ſeu lib. 6. de Bello Hiſpanienſi, ubi ſic habetur: *A. Valgius Senatoris filius, cujus pater in caſtris Pompeii fuiſſet*, &c. T. Valgii carmina quædam affert Servius in Æneid.

Sed nos ante caſam tepidi mulgaria lactis
Et ſinum vini ceſſamus fundere Baccho.

Iſidorus, ex Annotatione Liſii, hæc etiam citat.

Hic mea me longo ſuccedens prora remulco
Latantem gratis ſiſtit in hoſpitiis.

1. *Non ſemper imbres.*] Vide Ovid. de Ponto, lib. 4. Eleg. 4. *Hiſpidos agros* vel ſpicis ac frugibus maturis hiſpidos & hirſutos; vel potius hyemis aſperitate horridos ac deformes. Ovid. Metam. 2. init.

Et glacialis hyems canos, hirſuta capillos.

2. *Mare Caſpium.*] Hoc & Hyrcanum dicitur ab Hyrcania regione proxima, quam alluit, ut & Mediam, Albaniam, Margianam, Sogdianam, Scythiam. Hodie *Mer de Sala*, vel, *Mer de Baccu*, &c. Hoc *ſævum & procellis undique expoſitum* Mela refert: & proinde nominari potiſſimum hic dixeris. At potius adverte conglobatam figuram ſpeciei pro genere, *Mari Caſpium, Armeniis in oris, Aquilonibus querceta Gargani, orni, pro quolibet mari*, Boreali terra, vento, ſylva, arbore, monte: quo non mediocris carmini venuſtas & elegantia comparatur.

3. *Inæquales procellæ.*] Inæquale reddentes æquor, ſeu mare antea pacatum turbantes, fluctuſque varios modo tollentes, modo deprimentes.

4. *Armeniis in oris.*] Hæc Aſiæ Regio duplex eſt, utraque Turcis modo paret; major quæ hodie *Turciſtan* & *Turcomania*; & minor, quæ *Aladulia* vocatur. Inter Montes Taurum & Caucaſum ſita eſt.

5. *Glacies iners.*] Aqua nimirum congelata curſum non habet, vel quod pigros & inutiles agros faciat.

7. *Querceta Gargani.*] Altæ quercus in Gargano, Apuliæ monte, qui vetus nomen hodie ſervat, & dicitur etiam mons Sancti Angeli. De Gargano promontorio Lucanus, lib. 5.

Apulus Hadriacas exit Garganus in undas.

Tu

Tu ſemper urges flebilibus modis
Myſten ademptum: nec tibi Veſpero
Surgente decedunt amores,
Nec rapidum fugiente Solem.
At non ter ævo functus amabilem
Ploravit omnes Antilochum ſenex
Annos: nec impubem parentes
Troilon, aut Phrygiæ ſorores.
Flevere ſemper. Define mollium
Tandem querelarum: & potius nova
Cantemus Auguſti trophæa

Tu vero *modulis triſtibus* ereptum tibi *Myſten continuò proſequeris: neque tui deſinant amores exorto Veſpere, neque cedente* illo *Soli rapide* exurgenti. *Atqui* Neſtor *vetulus triplici ætate exacta, haud cunctis annis deflevit Antilochum dilectum: neque Troilum impuberem indefinenter luxerunt parentes vel ſorores Trojanæ. Aliquando ceſſa in teneris querimonias; magis autem celebremus recentes Auguſti Cæſaris victorias.*

ANNOTATIONES.

9. *Tu ſemper urges, &c.*] Haud hymems perpetuo ſævit, non imbres ſemper decidunt, non continuæ ſunt in mari procellæ, &c. Tu vero non deſinis lachrymari, ac lugere tuum *Myſten* morte ablatum.

Flebilibus modis.] Elegiacis verſibus luctui accommodatis. Vide Epiſt. ad Piſones v. 75. Tull. Tuſc. 1. n. 106. *Hæc cum preſſis & flebilibus modis, qui totis theatris mœſtitiam inferant, concinuntur, &c.*

10. *Myſten.*] Alicujus numinis initiatum ſacris, e nomine conjiciunt & augurantur aliqui. At puerumne dilectum Valgio, an ejus filium, quis aſſerat? Filium ſane fuiſſe indicare videntur exempla mox allata, quæ ſingula ſunt parentum filios lugentium.

Nec tibi Veſpero Surgente, &c.] Nec ceſſas deſideria & lamenta iterare, ſive cum ſtella Veneris exoritur, ſero nempe, & Veſper appellatur; ſive cum occidit, & ſurgentem Solem fugit, mane ſcilicet, & tunc Lucifer dicitur. Cic. 2. de Nat. Deorum, n. 53. *Infima eſt quinque errantium, terræque proxima ſtella Veneris, quæ φωσφόρος Græce, Latine Lucifer dicitur, cum antegreditur Solem; cum ſubſequitur autem ἕσπερος, Heſperus.* Plin. lib. 2. cap. 8. *Infra Solem ambit ingens ſidus, appellatum Veneris, alterno meatu vagum, ipſiſque cognominibus æmulum Solis ac Lunæ. Præveniens quippe & ante matutinum exoriens, Luciferi nomen accipit, ut Sol alter diem maturans; contra ab occaſu refulgens, nuncupatur Veſper, ut prorogans lucem, &c.* Ovid. Metamorph. 2. cap. 1.

. . . *Ecce vigil nitido patefecit ab ortu*
Purpureas aurora fores, & plena roſarum
Atria: diffugiunt ſtellæ, quarum agmina cogit
Lucifer, & cœli ſtatione noviſſimus exit.

11. *Decedunt amores.*] Virg. Georg. 4. v. 466.
Te veniente die, te decedente canebat.

13. *At non ter ævo functus, &c.*] Verum, O Valgi, conſidera Neſtorem ſenio & annis gravem, amiſſo perquam amabili Antilocho filio ſuo, modum tamen aliquem poſuiſſe fletibus & lachrymis: pariter & Priamum, &c.

Ter ævo functus.] *Tertiam enim jam ætatem hominum vivebat,* inquit Tull. de Neſtore, in Catone majore, n. 31. Porro trecentis licet annis illum vixiſſe Poetæ narrent, treſque ætates totidem ſæculis definient: melius tamen hominis ætas triginta duntaxat annos complecti, & Neſtor annos vixiſſe nonaginta dicatur; ut optime probat Lambinus e Plutarcho in Catone ſeniore: ubi is Servilium Galbam accuſaſſe nonaginta annos natus refertur, ſuæque patriæ, non ſecus ac Neſtor, dum tertiam ætatem viveret, utilem operam navaſſe. Vide Ovid. 12. Metamorph. cap. 3. Juvenal. Sat. 10. v. 246. & ſeq. Plin. lib. 7. cap. 48. Cœl. Rhodig. lib. 19. cap. 21. Apud Athen. lib. 10. cap. 9. Neſtor ter ſenex, ὁ τριγέρων dicitur.

Amabilem.] Seu valde dilectum patri nati minimum; ſeu quod ſaucio parenti & in acie periclitanti adverſus Memnonem impigram opem tulit, ac demum pro patre tuendo occubuit. Ut eſt apud Pindar. Pyth. Od. 6. *Floravit Antilochum* ab Hectore occiſum.

15. *Nec impubem.*] Neque imberbem *Troilum* ab Achille interemptum ſine modo *flevere parentes*, Priamus & Hecuba; *aut Phrygiæ ſorores*, Polyxena, Caſſandra, Lycaſte, Creuſa, Iliona, &c. Virgil. Æneid. 1. v. 448.

Parte alia fugiens amiſſis Troilus armis,
Infelix puer, atque impar congreſſus Achilli.

17 *Define mollium tandem querelarum.*] Phraſis Græca, Homer.

Ἀλλ' ἄγε λῆγ' ἔριδος.

18. *Et potius nova cantemus Auguſti trophæa.*] Quaſi aliud agens, nobili quadam arte Cæſaris Auguſti laudationem molitur Horatius. Hoc certe jucundius, quam ſi ſtatim celebrandas ejus victorias aſſumeret & exequeretur.

19. *Trophæa.*] Victoriæ monumenta a τρέπειν, *vertere in fugam.* Eo nempe in loco priſdem quo fugere hoſtis cœperant ac vinci, dedicata,

Cæſaris

dicamus *algentem Niphatem, fluviumque Medum ſubactis nationibus adjunctum, fluctus minores agere: atque Scythas angustis* jam *agris, nec ultra definitos* limites *excurrere.*

Cæſaris & rigidum Niphaten,
Medumque flumen gentibus additum
Victis, minores volvere vortices:
Intraque præſcriptum Gelonos
Exiguis equitare campis. 20 [87]

ANNOTATIONES.

illis arma & ſpolia ramis arborum victores ſuſpendebant. Poſtea vero in montibus & locis eminentioribus trophæa conſtituta ſunt, ad poſteritatis documentum. Saluſt. victis Hiſpanis trophæa in jugis Pyrenæi montis a Pompeio erecta commemorat.

20. *Rigidum Niphatem.*] Vel fluvium, vel montem potius nivibus rigentem. Pars Tauri montis, inter Armeniam majorem & Meſopotamiam, Niphates appellatur; unde & manat fluvius ejuſdem nominis, Armenos rigans, Medos, & Meſopotamios; dein in Tigrin allabitur. Lucan. lib. 3.

Armeniuſque tenens volventem ſaxa Niphaten.

21. *Medumque flumen, &c.*] Medus fluvius, a quo Media nomen accepiſſe creditur, in Araxem influit. Strab. lib. 15. Alii interpretantur Tigrin, Araxem, Euphratem. Virg. Georg. 4. in fine.

Cæſar dum magnus ad altum
Fulminat Euphratem bello, victorque volentes
Per populos dat jura.

Gentibus additum victis.] Armenis, Parthis. Ovid. Triſt. 2.

Nunc petit Armenius pacem, nunc porrigit arcus
Parthus eques, timida captaque ſigna manu.

Vide Virgil. Æneid. 8. in fine. Et quæ annotavi lib. 1. Od. 12. ſub finem; Od. 19. v. 12. & Od. 35. in fine. . . . . Quibus adde quæ narrat Xiphilinus in Auguſto: *Phraates per id tempus metuens ne Cæſar contra ſe exercitum duceret, captivos ad eum remiſit; & ſigna militaria, quæ a Craſſo acceperat. Quæ ex re Cæſar gloria efferebatur, quod abſque labore recuperaſſet ea, quæ alii magnis prœliis amiſiſſent. Ob eam cauſam ſacra fecit, atque ſedens in equo urbem ingreſſus eſt. . . . Cum eſſet in Aſia, regnaque & principatus partim aliis confirmaſſet, partim ad alios tranſtuliſſet, condemnatis quibuſdam regibus, nonnullis etiam laudatis & in amicitiam receptis quamplurima legationes ad eum venerunt. Nam & Indi, qui antea quoque legatos miſerant, tunc amicitiam confirmaverunt, datis muneribus, &c.* Et poſtea, *Phraates Parthorum rex de Armenia juſſus decedere, Auguſto ſine regis nomine reſcribenti paruit.* Ibid. Vide & Luc. Florum, lib. 4. cap. ult. ſub finem: ubi Armenios ſubactos, Parthos rapta clade Caſſiana ſigna reterentes ultro, tandemque clauſum tertio Jani templum ab Auguſto Cæſare obſervabis.

22. *Minores volvere vortices.*] Eleganter attribuit Poeta fluviis, quod gentium eſt. Niphates & Medus minores jam æſtus agunt, non ita fluctus tollunt, id eſt, minus ſuperbire dicerunt: quo fracta populorum audacia & arrogantia deſignatur. Sic Virgil. cit. Æneid. 8. v. 726.

Euphrates ibat jam mollior undis.

23. *Intraque præſcriptum, &c.*] Referamus etiam & canamus debellatos *Gelonos*, Scythiæ Europææ populos; id eſt, Scythas Armeniæ vicinos, ab Auguſto Cæſare intra certos fines compulſos, ut non liceret deinceps excurrere *equitando* ultra *præſcriptum* ſibi terminum, nec, ut antea, quolibet vagari, & prædas agere. Virg. mox cit.

Hic Lelegas, Carasque, ſagittiferoſque Gelonos.

ODE X. Ad LICINIUM.

Servandam esse animi æquabilitatem in utraque fortuna.

Rectius vives, Licini, neque altum [188]
Semper urgendo: neque dum procellas
Cautus horrescis, nimium premendo
Littus iniquum.
Auream quisquis mediocritatem
Diligit, tutus caret obsoleti
Sordibus tecti, caret invidenda
Sobrius aula.
Sæpius ventis agitatur ingens
Pinus: & celsæ graviore casu

O *Licini, melius ages, neque semper altum petendo, neque ripam plus quam decet stringendo haud tutam, dum tempestates solicitus fugis. Quicunque amat pretiosam mediocritatem, securus, & immunis est à squalore domûs vetustæ, pariter temperans abstinet aulæ invidiæ obnoxiæ. Frequentius excelsa pinus ventis concutitur, &* tur-

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Od. 2. Lib. 1.

1. *Rectius vives, &c.*] Tritam hanc sententiam non uno tractat Horatius loco, sed novo quadam ratione, novo semper ornatu: ut novum quid ubique esse videatur: nimirum præstat ipse quod in Arte Poetica præcipit eleganter, ac difficile esse fatetur; v. 128. *Proprie dicit communia.* Hic allegoriis conglobatis ostendit, extrema semper fugienda: ne, quod aiunt, incidas in Scyllam cupiens vitare Charybdim.

Licini.] Quis ille, magna lis. Plerique M. Licinium Crassum prætorem intelligunt: qui cum ad Consulatum anhelaret, tum quidem spei frustrationem impatienter & ægre ferens, rite quidem ab Horatio sit monitus. Is vero postea consulare munus adeptus est, gessitque cum Augusto, anno U. C. 723. In Acron. Porphyrio, Lubin. Cruq. &c. Verum hos expugnat Epigraphe hujus Odes vetus, Cod. MS. quæ sic legitur: *Ad Licinium Murænam*: optimum esse medium vitæ statum. Quæ cum ita sint, cum Torrentio & aliis intelligo Licinium Varronem Murænam, qui frater erat Proculeii, ac Terentiæ uxoris Mæcenatis. Is ambitione raptus, & cupiditati frænum laxans adversus Augustum cum Fannio Capione conspiravit, tristemq; merito suo nactus exitum est; de quibus Dio lib. 54. &c. Vide supra Od. 2. v. 5. Annot. Bene itaque licet frustra Licinius ille Muræna docebatur ab Horatio, ut sibi temperaret, nec rapido huic & cæco indolis impetui obsequendum; mediocritatem vero esse tutiorem, auroque præferendam.

Neque altum Semper urgendo.] In alto mari semper navigando, id est, summa quæque semper appetendo; altas dignitates quærendo, altumque fortunæ statum.

2. *Urgendo.*] Assidue, vehementer & avide prosequendo.

Neque dum procellas Cautus horrescis, &c.] Neq; decet, ut timidus plus æquo pusillusque animus deprimat te, & adigat ad infima nimis ac sordida.

3. *Premendo Littus iniquum.*] Legendo littus semper, quod tamen ob scopulos & vada non caret periculis. Pythagoræ monitum erat: ἐπὶ γῆς μὴ πλεῖν, *circa terram non navigandum*; quo docebat terrestribus haud sic adhærendum ut non ad sublimia assurgeretur. Cic. ad Q. fratrem l. 2. Epist. 1. *Quapropter hoc te primum rogo, ne contrahas aut demittas animum, neve te obrui tanquam fluctu, sic magnitudine negotii sinas: contraque erigas, ac resistas, sive etiam ultro occurras negotiis.* Vide supra Od. 3.

5. *Auream quisquis mediocritatem Diligit, &c.*] Medii status ac mediocris fortunæ demonstrat emolumenta: quod nec paupertatis malum habeat, v. g. obsoletum domicilium, vetustate labens ac deforme, vel sordibus putidum; nec summæ conditionis comitem invidiam; ac proinde curas & labores. Hesiodus vult ut sapiens sectetur μέτρια, *mediocria*: quod καιρὸς δ' ἐπὶ πᾶσιν ἄριστος, *Mediocritas in omnibus optima sit.* Hinc Proverb. Μηδὲν ἄγαν, *Ne quid nimis.* Et Solomon ipse rex sapientissimus ita Deum optimum maximum precabatur: *Divitias & paupertatem ne dederis mihi.*

6. *Obsoleti Sordibus tecti.*] Epist. ad Jul. Florum sub finem:

Pauperies, immunda domus procul absit.

7. *Invidenda aula.*] Martial. *Invidiosa regis atria*, dixit.

9. *Sæpius ventis agitatur ingens Pinus, &c.*] En summarum dignitatum mala & incommoda, O Licini, tibi cave. Ovid.

Summa petit livor; perflant altissima venti:
Summa petunt dextra fulmina missa Jovis.

Decidunt

ves editæ majorem trahunt ruinam, ac tonitrua verberant altos montes. Animus vitè præmunitus spem non abjicit in adversis, in prosperis autem contrariam timet fortunam. Hyemes horridas revocat Jupiter, idemque pellit. Si modo res se habent male, non etiam post ita se habebunt. Musas dudum silentes aliquando lyræ Phœbus excitavit, nec arcum semper intendit. Mœstis rebus generosum te & constantem exhibe: aurâ verò propitiâ, ipse prudenter constringes vela plusquam inflata.

Decidunt turres, feriuntque summos
Fulmina montes.
Sperat infestis, metuit secundis
Alteram sortem bene præparatum [190]
Pectus. Informes hyemes reducit 15
Jupiter: idem
Summovet: non, si male nunc, & olim
Sic erit. Quondam cithara tacentem
Suscitat Musam; neque semper arcum
Tendit Apollo. 20
Rebus angustis animosus atque
Fortis appare: sapienter idem
Contrahes vento nimium secundo
Turgida vela.

ANNOTATIONES.

Juvenal. Sat. 10. v. 105.

Numerosa parabat.
Excelsæ turris tabulata, unde altior esset
Casus, & impulsæ præceps immane ruinæ.

Claudian. *Tollunt in altum,*
Ut lapsu graviore ruant.

13. *Sperat infestis.*] Jam monet quid in utraque fortuna cavere oporteat virum prudentem; nempe ne frangatur ac deficiat animo in adversis, neve prosperis infletur, ac benignæ nimium credulus auræ, supra se rapiatur. Quæ quidem Licinius cum nequaquam servasset, immodicæ cupiditatis ac superbiæ pœnas luit. Sapientis est præceptum: *In die malorum, ne immemor sis bonorum:* & vice versa, *In die bonorum, ne immemor sis malorum.* Menander apud Stobæum:

Ἐν ἐλπίσι χρὴ τὰς σοφὰς ἔχειν βίον.
Ἄνθρωπος ἀτυχῶν σώζεται ὑπὸ τῆς ἐλπίδος.

In spe decet sapientes agere vitam.
Vir infelix servabitur ac stabit spe.

Hinc & apud Pindar. spes προτρόφος dicitur.

Metuit secundis.] Lib. 1. Epist. 10. ad Fuscum Aristium:

Quem res plus nimio delectavere secundæ,
Mutatæ quatient.

Sapienter itaque Philippus Macedo, cum tres uno die lætos accepisset nuncios, exclamasse fertur: *Magne Jupiter, pro his tantis bonis modicum reponas mali.*

14. *Bene præparatum Pectus.*] Virtutis ac sapientiæ documentis instructus animus.

15. *Informes hyemes reducit Jupiter, &c.*] Non ergo desperandum, desperatis etiam rebus: siquidem quotidianæ vices abjectum sæpe erigunt; summoverque tandem *Jupiter hyemes*, & ærumnas, quas invexerat. Hinc Cic. ad Brutum Epist. 17. *Rempublicam desperatam quoque sanari puto posse*, inquiebat.

17. *Non, si male nunc, & olim Sic erit.*] Sophocl. in Electra: *Crastina dies melior erit statim.* Ταχ' ἄρτιν ἴσεσθαι ἄμεινον. Tibull. lib. 2. Eleg. 6.

Credula vitam
Spes fovet, & fore cras semper ait melius.

18. *Quondam cithara tacentem Suscitat Musam &c.*] Armatus ipse arcu & sagittis Apollo, hæc ponit interdum, & ad hilaritatem provocat Musas, citharam prior accipiens & pulsans. Παιὰν a παίειν ferire, dictus; ex Festo. *Neque semper arcum tendit*: non semper nocet. Macrob. Saturn. lib. 1. cap. 17. *Apollinem adoramus*, inquit, *eo nominibus, modo salutatem, modo pestem significantibus.* Vide lib. 1. Od. 12. v. 23. Pingebatur olim Apollo dextra Gratias, læva sagittas & arcum tenens: quod modo radiis & calore naturam recreet ac beet universam: modo æstus immodicos, morbos, luem gignat.

23. *Contrahes vento nimium secundo Turgida vela.*] Si prospero fortunæ utaris flatu, quod ait Tullius, si res fluant ad arbitrium, ne superiora semper & ulteriora prosequere: imo ambitionem coerce & arrogantiam, unde tibi sit ruinæ causa. Quemadmodum nautæ, cum remittit ventus, expansis velis captant auram: at si vehementior evadet, vela contrahant; ne valliore abrepti impetu, navim haud possint regere, atque in scopulos impellantur, illidanturque. Ovid. Trist. 3. Eleg. 4.

Tu quoque formida nimium sublimia semper,
Propositique precor contrahe vela tui.

Isocrates ad Demonicum; Οὔτ' ἐυτυχῶν σφόδρα χαῖρε, ὅτι δυσυχῶν σφόδρα λύπει ἴσθι. Neque beatus supra modum exultes; neque infortunatus sine modo mœres & contristeris.

ODE XI. Ad Q. HIRPINUM.

Hilariter vivendum, omissis curis.

QUid bellicosus Cantaber, & Scythes,
Hirpine Quinti, cogitet, Adria
Divisus objecto, remittas
Quærere: nec trepides in usum
Poscentis ævi pauca: fugit retro
Levis juventas & decor, arida
Pellente lascivos amores
Canitie, facilemque somnum.
Non semper idem floribus est honos
Vernis, neque uno Luna rubens nitet
Vultu: quid æternis minorem
Consiliis animum fatigas?

O Quinti Hirpine, desine percontari quid meditetur bello strenuus Cantaber, ac Scytha, separatus interposito mari *Adriatico: neque solicitus sis utilium vitæ modica requirenti. Abit retrorsum polita juventus ac pulchritudo, siccæ senectute amovente amores luxuriosos, ac soporem facilem. Haud eadem semper dignitas manet floribus vernis: nec pari facie micat Luna rubicundula. Quare mentem crucias sempiternis propositis inferiorem?*

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Od. 9. Lib. 1.

1. *Quid bellicosus Cantaber, &c.*] Ne tam anxie quæras, O Hirpine, quid moliantur exteri populi contra Rempublicam Imperiumq; Romanum, neve metuas plus æquo, ne in Italiam irrumpant agrosque devastent eæ nationes, quas mare a nobis disjungit. De *Cantabris* vide Annot. Od. 6. v. 2. De *Scythis* lib. 1. Od. 35. v. 9. Hic vero per *Scythas* intellige Illyrios, Dalmatas, Pannonios, Dacos. Eos enim, ut & omnes Septentrionales, Scytharum nomine veteres indigitabant: hos vero tunc bello fatigabat Tiberius Nero, Drusi Neronis frater, qui consulatum gessit cum T. Quinctio Crispino, ut observat Cruq. unde & Crispinum pro Hirpino hic legendum ac substituendum opinatur. Favet etiam quod inter Quinctiæ gentis cognomina haud *Hirpinus* recenseatur; quod acute suo more Torrentius indicat. Verum enimvero nullus non codex habet Hirpinum. Vide paulo post. Vide & Epist. 16. lib. 1. huic eidem inscriptam.

2. *Adria.*] Sinus est ingens Illyrium inter atque Italiam, hodie *Sinus Venetus*. De eo plura lib. 1. Od. 16. v. 4.

4. *Nec trepides in usum, &c.*] Hinc videtur habuisse prædia Quinctius noster, quibus calamitatem aut vastitatem metueret ab hostibus supra memoratis, si in Apuliam venirent: ubi forte & sita erant illa; & ipse fortassis natus, aut diu commoratus cognomen sortitus erat. Nam Hirpini Apuliæ populi. Saltem id conjicere liceat, dum certi nihil aliunde suppetit.

5. *Poscentis ævi pauca.*] Consolatur itaque Horatius Hirpinum, quod, etsi detrimentum capiat res sua familiaris, satis ipsi superfuturum sit unde sustente: vitam, quæ quidem brevis, & parvo contenta est. Unde postea recte infert Poeta, præsentibus utendum hilariter, ac jucunde vivendum, quamdiu sinunt fata.

Fugit retro Levis juventas, &c.] En vides abiisse dudum juventutem nostram: instare jam canitiem ac senii incommoda: ergo carpamus diem & oblectamenta, dum licet adhuc.

6. *Levis.*] Vel cita & velox; vel potius lævis, imberbis, polita, λεῖα.

Arida Pellente lascivos, &c.] Tum ob caloris naturalis, tum humidi radicalis diminutionem ac defectum. Valeant qui aridos senes hic interpretantur parcos & misere victitrantes. Parum enim ad rem.

9. *Non semper idem floribus est honos, &c.*] Nec miremur, aut conqueramur de prioris ætatis amisso decore: cum nec ver sit perpetuum, aut vernis floribus perennis nitor; nec Luna suum servet integrum semper splendorem ac speciem. Ovid.

Non semper violæ, non semper lilia florent.
Et riget amissa spina relicta rosa.

Tibull. lib. 1.

Et mediis cœlo Luna ruberet aquis.

Cave autem ne *rubens Luna*, tibi aliter intelligatur, quam nitida, & rubore quodam intertuto pulchra.

11. *Quid æternis minorem Consiliis, &c.*] Cum fluxa ætas brevi prætereat, morique advolans hominum consiliis finem cito imponat, cur æterna struis, & infinita consilia meditaris? Quare animum discrucias istis longioribus propositis & curis; cum mens humana sit imbecillior quam ut valeat consulere, providere, statuere aliquid

Quin ſub hac procerâ vel pinu vel platano, ut caſus tulerit, proſtrati bibimus, quamdiu per vitam licet, albeſcentibus capillis odoriferâ roſa, & nardo Syria delibutis. Bacchus ſollicitudines diſcutit mordaces. Quis ſervus calidi Falerni vaſa quamprimum refrigerabit aquæ defluente? Quis ædibus evocabit Lyden meretricem a via venatam? Heus jube cum eburnea citharâ huc feſtinet capillos habens incomptos, ſicut Laconica mulier, nodo collectos.

Cur non ſub alta vel platano, vel hac
Pinu jacentes ſic temere, & roſa
Canos odorati capillos,
Dum licet, Aſſyriaque nardo.
Potamus uncti? Diſſipat Evius [193]
Curas edaces. Quis puer ocyus
Reſtinguet ardentis Falerni
Pocula prætereunte lympha?
Quis devium ſcortum eliciet domo
Lyden? Eburna dic age cum lyra
Maturet, incomtum Lacænæ
More comam religata nodum.

ANNOTATIONES.

æternum: alii, quam ut æterna Dei conſilia poſſit comprehendere. Quod minus placet. Ariſtot. Θνητὰ χρὴ τὸν θνητὸν, ἃ δ' ἀθάνατα θνητὸν φρονεῖν, *Mortalia mortalem, non immortalia decet cogitare.*

13. *Cur non ſub alta vel platano, &c.*] Cur genio non indulgemus, poſthabitis omnibus curis, in umbra procumbentes?

14. *Temere.*] Sine ullis ceremoniis, Gall. *ſans façon; a la negligence.* Angl. **at random, without order.**

Roſa Canos odorati capillos, &c.] Perfuſis ſucco roſæ capillis, aliiſque pretioſis unguentis. Hoc enim pertinebat ad hilaritatem & læta veterum convivia, ut annotavi fuſe lib. 1. Od. ult. & alibi.

15. *Canos.*] Hinc liquet Horatium Hirpinumq; tum ſenes fuiſſe, cum hæc ab illo ſcriberetur.

16. *Aſſyriaque nardo.*] Nardino unguento de quo Plin. lib. 13. cap. 1. *Nardinum ſive foliatum conſtat omphacio, balanino, junco, coſto, nardo, amomo, myrrha, balſamo.*

Aſſyria.] Pro Syria: non quod in Syria nardus creſcat; ſed quod ibi mercatores comparabant, indeque Romam advehebant nardum, quæ ad Syros deferebatur ex India, ubi copioſe provenit. Sic & malobathrum Syrium vocatur ſupra Od. 7. v. 8. Plin. cit. mox loco *nardum Indicam*, appellat. Et lib. 12. cap. 12. *In noſtro orbe laudatur Syriacum*, inquit. Et paulo poſt: *De folio nardi plura dici par eſt, ut principali in unguentis. Frutex eſt gravi & craſſa radice, ſed brevi & nigra, fragilique quamvis pingui . . . . . folio parvo denſoque, Cacumina in Ariſtas ſe ſpargunt, ideoque gemma dote nardi ſpicas ac folia celebrant.* Hinc patet cur ſpicatum & foliatum appelletur nardinum unguentum. Marci cap. 14. v. 3. *Venit mulier habens alabaſtrum nardi ſpicati pretioſi.* Nardini velut exquiſiti meminit Athen. lib. 15. cap. 12. & 13. Cœl. Rhodig. lib. 30. cap. 24.

17. *Diſſipat Evius Curas.*] Cur Evius dicatur Bacchus, Annot. lib. 1. Od. 18. v. 9. quod animo pellat curas & ſolicitudines, lib. 1. Od. 7. 18, 27.

18. *Edaces.*] Curas, quaſi cor urentes dici aiunt.

Quis puer ocyus.] Quaſi ſit jam in convivio, ſic iſta profert: quis vini ardorem aqua temperabit? vel potius, quis lagenas, pocula, vaſa, refigerabit aquis immerſa?

20. *Prætereunte lympha.*] In fonte qui frigidus, ac in rivos præterit ac defluit.

21. *Quis devium ſcortum eliciet.*] Lyden fidicinam, cithara canendo quæſtum facere ſolitam? quæ non ſe vulgare quibuſvis conſuevit, nec per vias oberrare. Hinc *deviam* vocat. Locum hunc amplius explanare nec licet, nec libet. Addam tamen, forte commiſſatum vocari atque hinc duntaxat *ſcortum* dici.

23. *Incomtum, Lacænæ More comam religata nodum.*] Habens comam nodo religatam tantum, parum vero comptam, more puellarum Laconicarum, quæ non eleganti corporis ornatui ſtudebant, ſed ad palæſtram, venationem, & alia ejuſmodi, neglecto cultu, exercebantur. Itaque vetat ne dum crines nodarentur in aurum, ac ſtudioſe comerentur, expectantes fatiget mora. Legunt quidam *incomtam*, &, *nodo*: alii; *incomtum*, &, *nodum*; alii *incomptum*. Varieque ſe torquent ut perturbata ſatis verba ordinent. Verum cum eodem recidat ſenſus utr obique non obſcurus; non eſt ita de cætero laborandum.

ODE XII. Ad MÆCENATEM.

Lyræ suæ haud convenire res graves: Mæcenas Augusti bella scribat, dum a se cantabuntur Liciniæ laudes.

NOLIS longa feræ bella Numantiæ [194]
Nec dirum Annibalem, nec Siculum mare
Pœno purpureum sanguine, mollibus
Aptari citharæ modis:
Nec sævos Lapithas, & nimium mero [195]
Hylæum, domitosque Herculea manu
Telluris juvenes; unde periculum
Fulgens contremuit domus
Saturni veteris. Tuque pedestribus
Dices historiis prælia Cæsaris,

Ne carmine Lyrico leniori decantari jubeas a me diuturna prælia ferocis Numantiæ, vel sævum Annibalem, vel mare Siciliæ Carthaginensium cruore rubicundum, vel immanes Lapithas, & Hylæum vino immoderatum, & subactos Herculis dextra filios terræ, à quibus cladem timuit domus splendens antiqui Saturni. Tu verò, Mæcenas, solutis narrationibus re-

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Ode 6. Lib. 1.

1. *Nolis, &c.*] Ne a me exigas, inquit Horatius, quod tu longe melius exequere, O Mæcenas: perge Augusti bella describere, & quod jam feliciter auspicatus es, confice. Ego vero Liciniæ tuæ laudes persequar.

Longa feræ bella Numantiæ.] Longa quidem quæ per annos tot exarsere; Strabo 20. Polyb. 18. Florus & Orosius 14. numerant. Confecta tandem sunt ab Æmiliano Scipione Africano, qui urbem istam octo jam annis obsessam cepit ac delevit; imo fame ad extrema compulit: Indeque Numantini cognomen alterum consecutus est. L. Flor. lib. 2. c. 18. *Numantia quantum Carthaginis, Capuæ, Corinthi opibus inferior, ita virtutis nomine & honore par omnibus; summumque, si viros æstimes, Hispaniæ decus: sine muro, sine turribus, modice edito in tumulo apud flumen Durium sita, quatuor millibus Celtiberorum, quadraginta millium exercitum per annos quatuordecim sola sustinuit, nec sustinuit modo sed sæviùs aliquanto perculit, pudendisque fœderibus affecit, &c.* Et postea, *exitu denique deplorato, in ultimam rabiem furoremque conversi . . . duces suos, seque, patriamque ferro & veneno, subjectoque undique igne peremerunt, &c.* Idem memorat Oros. lib. 5. cap. 6. Vide & Strabon. Polyb. lib. 1. Valer. Maxim. lib. 7. cap. 6. Eutrop. Plin. Tit. Liv. D. Augusti. de Civit. Dei, lib. 3. cap. 21.

2. *Dirum Annibalem.*] Romanorum hostem per annos septemdecim infensissimum. Alii legunt *durum*, id est, *indefessum*. Vid. Tit. Liv. lib. 21. cap. 4. ubi sic scribit: *Annibali plurimum audaciæ ad pericula capessenda, plurimum consilii inter ipsa pericula erat: nullo labore aut corpus fatigari, aut animus vinci poterat, &c. . . . . virtutes æquabant vitia; inhumanæ crudelitas, perfidiæ plusquam Punica; nil veri nil sancti, &c.*

Siculum mare Pœno purpureum sanguine.] C. Duillius Consul in mari Siculo primus omnium Carthaginenses navali prælio superavit, captis navibus triginta, mersis tredecim, tribus hominum cæsis millibus, captis septem. Unde perpetuus illi honos habitus est, ut revertenti a cœna tibicines præcinerent, & funale præferretur. Aurel. Victor. de viris illust. Oros. lib. 4. cap. 7. Flor. lib. 2. cap. 2. &c.

5. *Sævos Lapithas.*] Vide lib. 1. Od. 18. v. 8. Metamorph. Ovid. lib. 12. &c.

Nimium mero Hylæum.] E Centauris unum vini potu nimio ebrium, petulantem, superbum, libidinosum. Virgil.

Et magno Hylæum Lapithis cratere minantem.

6. *Domitosque Herculea manu Telluris juvenes.*] Gigantes terræ filii dicti obingentem corporis molem, γηγενεῖς, Homer.

7. *Unde periculum Fulgens contremuit domus Saturni veteris.*] A quibus periculum timuerunt Dii, totumque cælum *contremuit*, cum illi bellum moverunt; at Herculis auxilio domiti ac debellati sunt. Vide Diodor. Sicul. lib. 5. & postea Od. 19. hujus libri.

9. *Saturni veteris.*] Quia primus ante Jovem regnavit. Hinc & Virgil. Æn. 7.

Saturnusque senex.

Tuque pedestribus.] Et certe ipse tu, Mæcenas, melius & ornatius referes egregia Cæsaris facinora & triumphos.

Pedestribus historiis.] Prosa oratione; quam Græci πεζὸν λόγον dicunt, contra Poesim ἔποχον, orationem equo velut insidentem; solitamque recitari ἐξ ἁμάξης, ἐξ ἁρματος, *e curru, e*

feres convenientius bella Cæsaris ac reges superbos domitâ cervice per vias Romæ *tractos. At Musa me celebrare jussit amicæ tuæ Liciniæ suaves modulos, oculos admodum rutilantes, animumque amori tuo æque et fideliter respondentem, quam decuit & choris interesse, & facetiis contendere, & saltantem* cum *puellis ornatis brachia jungere, in religioso celebratæ Dianæ festo.* Enimverò

Mæcenas, melius ductaque, per vias
Regum colla minacium.
Me dulces dominæ Musa Liciniæ [196]
Cantus, me voluit dicere lucidum
Fulgentes oculos, & bene mutuis 15
Fidum pectus amoribus:
Quam nec ferre pedem dedecuit choris,
Nec certare joco, nec dare brachia
Ludentem nitidis virginibus sacro
Dianæ celebris die. 20
Num tu, quæ tenuit dives Achæmenes,

ANNOTATIONES.

plaustro, & quadrigis velut invectam. Unde Cic. ad Quinctium fratrem, lib. 2. Epist. 14. *Quoniam in isto homine colendo tam indormivi diu, te mehercule sæpius excitante, cursu corrigam tarditatem, tum equis, tum vero (quoniam scribis poema ab eo nostrum probari) quadrigis poeticis*, &c. Pindar. Ἀναβατέον ἐν μεσᾶν δίφρων, *Tolli in curru Musarum.* Porro Mæcenatem conflat tuisse literarum peritum, & plura composuisse carmina. *Nam & Augusti Cæsaris gesta descripsit*, inquit Servius ad 2 Georg. v. 42.

Non ego cuncta meis amplecti versibus opto.

Ubi & affert locum hunc Horatii. Ne vero quis inde arbitretur scriptam versibus a Mæcenate Cæsaris historiam.

11. *Ductaque per vias Regum colla minacium.*] Reges in Triumpho ab Augusto circumductos per mediam urbem, & Velabrum, perque Sacram viam ad Capitolium. Quo vero id fieret apparatu, qua pompa, fuse narrat Alex. ab Alex. lib. 6. cap. 6. De triumphis Augusti Sueton. in Octav. cap. 22. *Bis ovans ingressus est urbem post Philippense, & rursus post Siculum bellum. Curules triumphos tres egit. Dalmaticum, Actiacum, Alexandrinum: continuo triduo omnes.* Anno scilicet U. C. 724. *Jamque tantus erat Cæsar, ut posset triumphos contemnere*, inquit, L. Flor. lib. 4. cap. ultimo. Adde quod ait Eutrop. lib. 7. *Multi autem reges ex regnis suis venerunt, ut ei obsequerentur: & habitu Romano, togati scilicet, ad vehiculum vel equum ipsius cucurrerunt.*

13. *Me dulces dominæ*, &c.] Dum tu Italiæ bella, & Augusti bellicas laudes magnifica oratione celebras: ego dilectæ tibi Liciniæ tuosque amores carmine Lyrico molli & dulci decantabo. Dicam ut illa suaviter canit, ut *fulgentes* habet *oculos*, quam fideliter te redamet, quam molliter ac decore saltet, quam scite & ingeniose cavilletur, ac sales jactet, &c.

Liciniæ.] Quidem *Lycymniæ*. Ea vero Terentia sive Licinia fuit soror Licinii, cui est inscripta Ode 10. hujus libri. Vide ibi Annot. Mæcenati vero, cum scriberet hanc Oden Horatius, nondum erat nupta Licinia. Patet ex eo quod virginum choris Dianam colentium in ejus festo, inserta dicatur mox: inde enim arcebantur nuptæ. Accedit quod *bene mutuis fidum pectus amoribus* hic laudatur: at longe aliter fuit posteaquam nupta est. Senec. de Provid. cap. 3. refert *Mæcenati amoribus anxio, & morosæ uxoris quotidiana repudia deflenti somnum per symphoniarum cantum ex longinquo lene resonantium, quæsitum fuisse.* Ubi J. Lipsius anxium fuisse Mæcenatem dicit quod uxorem amabat, nec fortasse solus. Additque: Cæsarem Augustum ea suspicione aspergit Dio lib. 54. *Quod creditus Gallicanam peregrinationem suscepisse, ut liberius & procul a vulgo sermonibusque, frueretur Terentia Mæcenatis.* Itaque & ob hanc causam occulte infensus Cæsari Mæcenas: quod idem scriptor lib. 55. tangit, in Mæcenatis obitu. Potes tamen angorem hunc fateor, alio referre, & ad nudum ipsum amorem, qui semper querulus & anxius, præsertim ubi non respondetur. Hæc Lips. cit. Idem Seneca Epist. 114. iterum de Mæcenate: *Hunc esse qui uxorem millies duxit, cum unam habuerit*: Terentiam nempe suam, cum qua assidua jurgia, divortia, iterumque conjugia, inquit Lips. ibid.

18. *Certare joco.*] Scite gesticulari, ut quidam interpretantur: vel potius, ut alii, facete, lepide, acute jactare dicteria, sive breves & salsas cavillationes. Quo quidem in certamine qui vicisset olim etiam coronari institutum fuit.

20. *Sacro Dianæ celebris die.*] In frequenti ac celebri Dianæ festo, cujus sacra virginum choris ac religiosis epulis peragi solita, Idibus Augusti. Vide lib. 1. Od. 21. ubi

Dianam teneræ dicite virgines.

21. *Achæmenes.*] Rex Persarum primus, a quo Persæ Reges ad Darium usque sunt omnes orti ac denominati Achæmenides. Herodot. lib. 1. & alibi.

Aut

Aut pinguis Phrygiæ Mygdonias opes
Permutare velis crine Liciniæ ;
Plenas aut Arabum domos ?
Dum fragrantia detorquet ad oscula
Cervicem, aut facili sævitiâ negat,
Quæ poscente magis gaudeat eripi ;
Interdum rapere occupet.

[197] *tune Liciniæ capillum mutare consentias opibus quas possidet Achæmenes, vel divitiis Mygdoniis opimæ Phrygiæ, vel refertis Arabum ædibus ? quando collum flectit ad basia prævolentia, vel molli asperitate denegat, quæ plus lætatur a petente surripi, nonnunquam ipsa prævertat.*

ANNOTATIONES.

22. *Pinguis Phrygiæ Mygdonias opes.*] Fertilem & opulentam ignorat nemo Phrygiam extitisse. Hujus rex Midas ille pecuniæ & auri tam avidus quam dives, vel unus testis fuerit locupletissimus. Adde Priami gazas, ac Trojanorum opes. Mygdonia porro Phrygiæ finitima erat regio ; ex Plin. lib. 5. &c. Mygdones autem populi e Macedoniæ parte Thraciæ proxima in Asiam venisse, Phrygiæ quandam regionem occupasse nomen suum indidisse, ibidem referuntur.

23. *Permutare velis crine Liciniæ.*] Sic quale placet dat pretium rebus amor, non quantæ sunt, sed quantus ipse est.

24. *Arabum domos.*] Plenas opibus & aromatibus exquisitis. Vide supra lib. 1. Od. 29. v. 1.

25. *Fragrantia.*] Alii legunt *flagrantia*, id est, amoris ardore ferventia.

26. *Facili sævitia negat.*] Ficta nimirum sævitia, quæ facile vincatur ; & postquam tantulum irritavit amorem, amanti sponte cedat ; interdum etiam ultro occurrat & occupet. Terent.

Nolunt ubi velis : ubi nolis cupiunt ultro.

Ovid. de Arte lib. 3.

Quod datur ex facili longum male nutrit amorem ;
Miscenda est lætis rara repulsa jocis.

Cæterum Oden hanc allegorice interpretari sane licet. Itaque per Gigantes & Lapithas Thessaliæ quidem populos, junctis viribus in Deos bellum moventes, ab Hercule vero domitos, intellige Brutum & Cassium in campis Philippicis ab Augusto victos ac debellatos. Hyleus mero nimius, ab Atalanta interfectus, Antonium Cleopatræ amoribus & immodicis cum ea conviviis perditum, Bacchi insuper nomen & insignia affectantem optime designat. Denique sicut Gigantes & Lapithæ domum Saturni pavore concusserunt : ita Brutus & Cassius, atque Antonius totam commoverunt Italiam, ac Romam quidem, ea sitam regione, quæ Saturnia dicta est, a Saturno, postquam a Jove pulsus est, eo confugiente. Hæc recens auctor & Gallicus interpres ingeniose, ut & cætera, sagaciter & erudite.

ODE XIII.

In arborem, cujus casu pene est oppressus.

ILLE & nefasto te posuit die,
Quicunque primum & sacrilega manu

[198] *O arbos, quisquis olim te plantavit, is & infausto die & impia dextra protulit ad*

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Od. 9. Lib. 1.

1. *Ille & nefasto, &c.*] Deambulantem in agro suo Sabino Poetam nostrum cadens inopinato ere oppressit arbos : atque, ut ait Od. 17. seq. *Truncus illapsus cerebro sustulerat, nisi Faunus ictum dextra levasset.* Hinc illius beneficii memor, & quod *prope funeratus arboris ictu*, ac tantum non exanimatus fuerat, erga Deos gratus, *anno redeunte, die* ipsi quidem *festo* Calendis Martiis sacrificium parat, ac festivas epulas, Od. 8. lib. 3. Hic autem ominosam illam arborem tanquam inauspicato satam duntaxat execratur : ac velut œstro quodam percitus in abruptas indignationis voces erumpit. Rem vero totam mira expolitione amplificat. Tum de variis humanæ vitæ casibus belle differit. Denique velut ἐν παρόργῳ & παιδιᾷ, occasionem arripit Alcæi & Sapphonis versus extollendi : omnia quidem non sine mirabili artificio. Valeat ergo Scaliger, qui & in hanc eximiam Oden stylum suum strinxit, ut dicetur ad calcem.

Nefasto.] Quid proprie sit nefastus dies, in quo nimirum Prætor Jus non dicebat, Gall. *Jour non plaidoyable* ; Ang. **No Court-day**, docet Ovid. Fast. 1.

Ille nefastus erit per quem tria verba silentur.

ruinam posterorum, ac vici dedecus. Eum etiam patris sui guttur præfocasse crediderim, atque domûs *interiora sanguine hospitis noctu polluisse. Is toxica Colchidis, & quodcunque usquam flagitium animo volutat, præparavit, qui in agro meo collocavit te, lignum infelix, te ruinosum in caput domini innocui. Nunquam satis homo providere potest, quid per horas singulas quilibet eluctetur. Nauta Carthaginensis Bosphorum formidat, nec amplius occulta fata aliunde metuit.*

Produxit, arbos, in nepotum
Perniciem, opprobriumque pagi.
Illum & parentis credíderim sui
Fregisse cervicem, & penetralia
Sparsisse nocturno cruore
Hospitis. Ille venena Colchica,
Et quicquid usquam concipitur nefas,
Tractavit, agro qui statuit meo
Te, triste lignum, te caducum
In domini caput immerentis.
Quid quisque vitet, nunquam homini satis
Cautum est in horas. Navita Bosphorum
Pœnus perhorrescit; neque ultra
Cœca timet aliunde fata.

[199]

ANNOTATIONES.

Scilicet, do, dico, addico. Contra dies fastus, Gall. *Jour d' Audience.* Angl. **a Court day.** Ovid. Ib.

Fastus erit per quem lege licebit agi.

At præterea *nefastus dies*, ut & hoc Horatii loco significat infortunatum, & male ominatum: Græci ἀποφράδας ἡμέρας, *dies infandos & conscelcratos*, dixere. Romani pariter, quoidam atros & nefastos habuere, eo quod in iis clades acceperant; in primis postriduanos, seu qui sunt postridie Calendas, Nonas, Idus; Item alios aliquot: de quibus fuse Macrob. mox citand. Cœl. Rhodig. lib. 14. cap. 9. Alex. ab Alex. lib. 4. cap. 29. Macrob. lib. 1. Saturnal. cap. 16. *Dies postriduanos ad omnia majores nostri cavendos putarunt: quos etiam atros velut infausta appellatione damnarunt.* Gellius lib. 4. cap. 9. item lib. 5. cap. 17. *Religiosus seu tristi omine infames* nuncupat: additque; *Quos vulgus prave, perperam, & imperite nefastos dixit.* Non. Marcell. *Atri dies dicuntur*, inquit, *quos nunc nefastos vel posteros vocant.* Atranius Fratiis: *Septembris heri Calendæ hodie ater dies.* Claudat scenam Cicero ita scribens, 2. de Leg. n. 21. *Quæ augur injusta, nefasta, vitiosa, dirave dixerit, irrita infectaque sunto.*

5. *Illum & parentis, &c.*] Epod. 3.

Parentis olim siqnis impia manu
Senile guttur fregerit, &c.

6. *Penetralia sparsisse nocturno cruore Hospitis.*] Jus hospitale violasse, hospite noctu interfecto, in ædium penetralibus, ubi colebantur Penates Dii, quod sceleri scelus addere est. Virgil. Æneid. 1. v. 735.

Jupiter, hospitibus nam te dare jura loquuntur.

A. Gell. lib. 5. cap. 13. *Primum juxta parentes locum tenent pupilli; secundum clientes, tertium hospites; postea cognati, affines, &c.*

8. *Venena Colchica.*] Colchis Asiæ regio ad orum Euxini maris, Ponto vicina, hodie *Mingrelia*, estque pars Georgiæ. Venenis autem eas regiones famolas reddidit vel una Medea regis Colchorum filia veneficiis suis inclyta; vel quod *nascuntur plurima Ponto*, ut canit Virgil. Eclog. 8. Adde Mithridatem Ponti regem, qui venenis etiam impune vescebatur.

Colchica.] Quidam legunt *Colcha*, ut opus non sit ultimam hujus versus syllabam rejicere ad sequentem versum.

11. *Triste lignum.*] Infelices arbores quæ dicantur, enarrat Plin. lib. 13. c. 21. & lib. 16. cap. 26.

Caducum.] Quod minatur casum & ruinam: hic vero significat quod jam cecidit: quo sensu fulmen etiam caducum vocatur.

13. *Quid quisque vitet, &c.*] Egregie divertit ad locum communem de periculis & casibus improvisis, quibus ut plurimum ad mortem abripimur. Alius, inquit, maris, alius belli solum cavet discrimina: uterque vero quod non timet sustinet genus mortis; v. g. morbo extinguitur.

14. *Bosphorum.*] Angustas fauces quasliber designat, per quas nemo sine periculo ac formidine navigat. Duplex autem Bosphorus celebratur; Thracius inter Pontum Euxinum & Propontidem, seu Thraciam inter & Asiam Minorem, quatuor stadiis patens: & Cimmerius, inter Maotidem Paludem & Pontum Euxinum: hodie *Fretum Cassa.*

15. *Pœnus.*] Pro quolibet nauta ponitur per synecdochen; vel antonomastichæs *Pœnum* dicit; tum quod emporium orbe toto celeberrimum Carthago; tum quia ejus urbis cives navigatione longinqua nominati. Quam inclytus fuerit Hanno dux ille Carthaginensium, docet Mela, lib. 3.

16. *Timet aliunde.*] Observa vel cæsuram brevem licenter productam: vel tribrachyn prodactylo.

Miles

Miles ſagittas & celerem fugam
Parthi, catenas Parthus, & Italum
Robur: ſed improviſa lethi
Vis rapuit rapietque gentes.
Quam pæne furvæ regna Proſerpinæ,
Et judicantem vidimus Æacum,
Sedeſque diſcretas piorum, &
Æoliis fidibus querentem

[200] *Miles Parthorum ſpicula & fugam repentinam: Parthi vincula & potentiam Romanorum* reformidant. *At mortis inopinatæ violentia populos abſtulit, & auferet. Quam prope aſpexi imperium nigræ Proſerpinæ; & judicem Æacum; & bonorum domicilia ſeparata; & Sappho chordis Æoliis expoſitu-*

ANNOTATIONES.

18. *Parthi.*] De Parthis eorumque certandi ratione, lib. 1: Od. 19. ad v. 12.

21. *Quam pæne furvæ regna Proſerpinæ, &c.*] Quantulum a morte abfui.

Furvæ.] Ex Varrone fur dicitur ex eo quod *furvum* atrum appellarint, & fures atra nocte facilius furentur. Nonius Marcellus. Contra tamen de ea etymologia ſentit A. Gellius lib. 1. cap. 18. vultque deduci ab antiqua voce φῶρ: quanquam aptius forte, furem a furvo, id eſt, nigro, dici putarit vir excellentis doctrinæ, Varro ſcilicet, inquit ille ibid.

Proſerpinæ.] De ea lib. 1. Od. 28. v. 20.

22. *Æacum.*] Ex eo quod Plato, in Gorgia, Rhadamantum Aſianorum, Europæorum vero Judicem Æacum ſcribit; inde convenientius hunc quam illum ab Horatio quidem Europæo nominari, erudite nonnulli obſervant. Ego tamen crediderim reſpexiſſe potius noſtrum Poetam ad id quod lib. de luctu, Lucianus refert: *In Orci aditu portaque adamantina fuiſſe cuſtodem Æacum Regis fratruelem; atque juxta eum canem tricipitem.* Bene igitur Horatius, qui morti proximus fuerit ait ſe prope ſalutaſſe Æacum, Orci Janitorem, perinde ac judicem cum Minoe ac Rhadamanto, ob inſignem juſtitiæ famam, a Plutone conſtitutum.

23. *Sedeſque diſcretas piorum.*] Elyſios campos, quos deſcribit & laudat Virg. Æneid. 6. v. 638. Legunt alii *diſcriptas*, alii *deſcriptas*, id eſt, aſſignatas ac notatas: *diſcretas* habent tamen optimi codices: & vox illa pulchrum ſane ac nobilem ſenſum efficit, ut boni deſignentur a reliquis, & a vulgo ſegregati. Sic Virgil. Æn. 5. v. 734.

Non me impia namque
Tartara habent, triſteſque umbræ; ſed amœna piorum
Concilia, Elyſiumque colo.

24. *Æoliis fidibus querentem Sappho, &c.*] De popularibus puellis, quas amabat, Sappho conquerentem, quod in amore ſibi non reſponderent. Tres vero potiſſimum Suidas recenſet ab ea dilectas, Atthin, Teleſillam, Megaram: plures Ovidius aliique numerant. Vel zelotypia Sappho percita de virginibus æmulis ſuis querebatur quod Phaoni, quem ipſa deperibat, adhærerent, ejuſque amorem retardarent. Ovid. Epiſt. Sapphûs ad Phaonem:

Nec me Pyrrhiades, Methymniadeſve puellæ,
Nec me Lesbiadum cetera turba juvant.
Vilis Amythone, vilis nubicandida Cydno,
Non oculis grata eſt Atthis, at ante, meis.
Atq; aliæ centum, quas, non ſine crimine, amavi
Improbe, multarum quod fuit, unus habes.

Narrat Plinius lib. 22. cap. 8. in Phaonis amorem Sappho incidiſſe per herbam centum capita, nuncupatam, cujus radix rara quidem inventu quibus contigerit, amabiles facit. Porro ex Suida. Item ex Æliano duplex Sappho fuit, utraque e Lesbo inſula: prior Ereſia, Alcæi, Teſichori, & Pittaci coætanea, quæ tres habuiſſe fertur ſodales ſeu amicas ante memoratas, plectrum inveniſſe, ſcripſiſſe vero Lyricorum carminum libros novem, Epigrammata, Elegias, Iambos, & Monodias. Poſterior Mitylenæa, quæ pſaltria fuerit, Lyrica ſcripſerit etiam, atque ob amorem Phaonis Mitylenæi, a quo ſpernebatur, de Leucate promontorio in mare ſe præcipitem dederit. De quo vide quæ annotabo lib. 1. Epiſt. 19. v. 28. ad has voces *maſcula Sappho.* Utut ſit, quemadmodum unum Herculem, etſi plures exiterunt, nominant; & quod multorum eſt, eidem tribuunt; ut alibi notavimus: ita unam Sappho vulgo celebrant, Sapphici carminis autorem, tam venuſtam & elegantem, ut decimæ quidem Muſæ cognomen obtinuerit. *Veris nuntiam, blandiloquam luſciniam*, vocat Sophoclis Scholiaſtes. Floruit cum Alcæo & Teſichoro, annis ante Chriſtum circiter ſexcentis. Ejus (quæ temporum injuria eſt) apud varios auctores ſparſas quaſdam poematum reliquias duntaxat veneramur: & mire laudant Strabo, Ariſtot. Socrates, Dyonyſ. Halicarn. Plutarch. Longinus, &c. Catullus Carmen ſuum 52. quod eſt ad Lesbiam, tranſtulit e Sapphûs Græco, quod Longinus lib. de Sublimi genere dicendi, habet:

Φαίνεταί μοι κῆνος ἴσος θεοῖσιν
Ἔμμεν' ἀνὴρ ὄστις ἐναντίος τοι
Ἰζάνει, καὶ πλασίον ἀδὺ φωνεύσας ὑπακούει,
Καὶ γελαίσας ἱμερόεν, &c.

Æoliis fidibus.] Æolica nempe dialecto uſa eſt

lantem de virginibus patriæ ſuæ; necnon te, ô Alcæe, aureâ citherâ canentem altius moleſta navigationis, maſta exilis, gravia militiæ incommoda. Manes autem admirantur ambos loquentes veligioſo dignas res ſilentio: verum turbæ ſoapulis confertæ libentiùs excipiunt auribus prælia & expulſos tyrannos. Quid ſtupendum? Quandoquidem attonita cantilenis iſtis beſtia centum

Sappho puellis de popularibus: [201]
Et te ſonantem plenius aureo, 26
Alcæe, plectro dura navis,
Dura fugæ mala, dura belli,
Utrumque ſacro digna ſilentio
Mirantur umbræ dicere: ſed magis [202]
Pugnas & exactos tyrannos 31
Denſum humeris bibit aure vulgus.
Quid mirum? Ubi illis carminibus ſtupens
Demittit atras bellua centiceps.

ANNOTATIONES.

Sappho. Æolii quidem Græciæ populi cum eam Aſiæ Minoris regionem, quæ ante Myſia dicebatur, invaſiſſent, quaſdam inſuper Lesbi inſulæ tenuere civitates, ac in primis aliarum caput Mitylenen Sapphûs patriam. Hinc noſter lib. 4. Od. 9. v. 11. *Æoliæ fidibus puellæ.* Et Ovid. Epiſtola Sapphonis ante citata.

Lesbides Æoliâ nomine dicta lyrâ.

26. *Et te ſonantem plenius aureo, Alcæe, plectro.*] Ovid. Epiſt. mox cit.

Nec plus Alcæus conſors patriæque lyræque
Laudis habet, quamvis grandius ille ſonet.

Herodot. lib. 5. de Alcæo multa refert, quæ redarguuntur a Plutarcho, in ſuo de Herodoti malignitate libello. Vide quæ de illo amplius annotavi lib. 1. Od. 32. v. 5. & ſeq. Item lib. 4. Od. 9. v. 7. ubi *Alcæi minaces Camenæ* appellantur.

27. *Dura navis, Dura fugæ mala, dura belli.*] Ea videlicet quæ pertulit Alcæus atque exanclavit pericula, mala, difficultates, ærumnas, cum navigando fugere, patriaque exulare coactus eſt, eo quod civibus, ut aiunt, ſuis amorem libertatis, ſuaderet, inviſus Tyrannis; quos tandem collecta exulum manu Mitylene exegit, patriamq; vindicavit.

29. *Utrumque ſacro digna ſilentio Mirantur umbræ dicere.*] Alcæum & Sappho *umbræ mirantur* canentes *digna* ſilentium concilio, de quo Virgil. Æneid. 6. v. 432. Vel Ditis digna ſacrariis, quæ aſſerit idem Virgil. Æneid. 12. v. 199. vel auſcultari digna cum eo *ſilentio*, quod adhibetur in ſacris. Vel denique, *Sacro digna ſilentio*, id eſt, non profanis revelanda, nec evulgánda quibuſlibet, veluti quædam myſteria. Huc facit μυσταγωγὸς ἡ σιγή, apud Plutarch. lib. de Garrulitate.

30. *Sed magis pugnas & exactos tyrannos.*] Quamvis autem uterque admiranda loqueretur, & ab ore utriuſque penderent umbræ; hoc tamen erat diſcrimen, quod amatoria quidem Sapphus carmina eximia prorſus atque divina vulgus admirari auſcultaret: at longe tamen attentius, cupidius, jucundius audiebat *pugnas* ab Alcæo deſcriptas, & qua ratione *exactos tyrannos* Pittacum, Myrſilum, Megalagyrum inſectari non deſtiterat, donec omnino exterminaret.

32. *Denſum humeris, &c.*] Confertum, turmatim aggregatum, contente & certatim appropinquans, aureſque arrigens, præ aviditate capiendi quæ dicebantur de expulſis tyrannis, quos odit *vulgus* maximè, & de reſtituta civibus libertate, quam omnibus antefert, ipſiuſque interdum vitæ periculo recipit ac vindicat. Virgil. Æneid. 10. v. 361.

Concurrunt: hæret pede pes denſuſque viro vir.

Bibit aure vulgus.] Hunc locum imitatus Juvenalis Sat. 4. v. 50.

Nequicquam populo bibulas donaveris aures.

33. *Quid mirum? Ubi illis carminibus ſtupens, &c.*] Neque vero mirandum, quod ita curioſe umbræ affluant, audiantque verſus Alcæi & Sapphonis; ſiquidem iis etiam oblectatur terribilis inferorum canis Cerberus, atque voluptatem ſuam exhibet *demiſſis auriculis*, quibus depoſitam iram ac furorem indicat. Contrarium oſtendunt *ſublatæ aures*, Epod. 6. Lactant. de Ira Dei, cap. 7. *Riſus homini proprius eſt*, inquit, *& tamen videmus in aliis quoque animalibus ſigna quædam lætitiæ, cum ad luſum geſtiunt, aures demulcent, rictum contrahunt, frontem ſerenant, oculos in laſciviam reſolvunt.*

34. *Bellua centiceps.*] *Canis apud inferos fabuloſus*, ut ait Suidas; *immanis trifauci latratu tria pandens guttura, horrentia colubris colla exerens*; Virgil. Æneid. 6. v. 417. & ſeq. *Plutonis canem ærea voce, πεντηκοντάκρανον quinquaginta capitum, crudivorum impudentemque fortemque* appellat Heſiodus in Theogonia, τρισώματα δὲ σκύλακα, *tricipitem orci canem.* Sophocles in Trachiniis. Cerberus quaſi κρεοβόρος, *carnivorus*, Mythol. terram deſignat cadavera conſumentem. Quoniam vero mortales univerſi triplici extinguuntur mortis genere, naturali, violento & fortuito, quæ tria rurſus infinita ſunt; hinc Cerbero quidam tria capita, alii quinquaginta,

Aures;

Aures: & intorti capillis
Eumenidum recreantur angues?
Quin & Prometheus, & Pelopis parens
Dulci laborum decipitur ſono:
Nec curat Orion leones,

35 [203] *capitum, nigras deprimit auriculas, atque demulcentur ſerpentes Furiarum crinibus implexi? Imo etiam Prometheus, & Pelopis pater ſuavi cantu captus ærumnas obliviſcitur; nec Orion ſatagit venari leones.*

ANNOTATIONES.

nonnulli denique centum affinxerunt. Sic Horat. *bellua centiceps.*

35. *Intorti capillis Eumenidum recreantur angues.*] Eumenides per antiphraſin dictæ, quia nequaquam benignæ: tres cenſentur, Alecto, Megæra, Tiſiphone. Senſus eſt: Infernales illæ Furiæ ejuſmodi carminibus placari, imo & ſerpentes earum crinibus intorti iis recreari pariter ac demulceri videbantur. Virgil. Georgic. 4. v. 482.

Cæruleoſque implexa crinibus angues
Eumenides.

Hæ quidem ſcelerum ultrices multiplici colubrorum morſu belle exprimunt conſcientiæ ſtimulos, quibus ſcelerati vellicantur intus, ſemperque plectuntur.

36. *Recreantur angues.*] Proprie dictum. Nam cantu delectari naturaliter ſerpentes aiunt: & Plinius auctor eſt lib. 8. cap. 16.

37. *Quin & Prometheus, &c.*] Prometheus quoq; item Tantalus ſuum uterq; laborem ac ſupplicium non ſentit, velut raptus extra ſe, & deceptus amœnitate carminum Alcæi & Sapphonis. Illum ignis cœleſtis raptorem, in furti pœnam, aquilæ roſtro jecur depaſcentis excruciari Caucaſo affixum vulgo fabulantur: in inferis tamen collocat Ariſtot. Poetices cap. 17. quod idem facit hic Horat. De Prometheo jam lib. 1. Od. 3. & 16.

Pelopis parens.] Tantalus *Deorum conviva*, ut eſt lib. 1. Od. 28. v. 7. quid ſciant ac poſſint numina auſu temerario experturus, filium ſuum Pelopem coctum iis appoſuit. Tanti vero ſceleris pœnas luit apud inferos detruſus, ubi perpetua fame ac ſiti cruciatur, ita ut aquis Eridani mente tenus immerſus, & poma cernens ex arbore capiti impendentia, nec tamen hæc neque illas captare queat. Cic. Tuſ. 1. n. 10. *Mento ſummam aquam attingens ſiti enectus Tantalus.* Ovid. Met. 4. c. 13.

Tibi, Tantale, nulla
Deprenduntur aquæ: quæque imminet, effugit arbos.

38. *Laborum decipitur.*] Græca dictio ἐξαπατᾶται πόνων. Sic & ſupra Od. 9. *Deſine querelarum.* Od. ſeq. 14. *Damnatus longi laboris Siſyphus.* Lib. 3. Od. 27. *Abſtineto irarum calidæque rixæ.* Od. ult. ejuſdem libri: *Regnavit populorum.* Nec Horatius vero tantum ejuſmodi locutionibus atque Helleniſmis uſus. Plaut. Mercat. *Animi pendeo.* Virg. Æneid. 1. v. 119.

Implentur veteris Bacchi pinguiſque ferinæ.

Et Æneid. 11. v. 126.

Juſtitiæne prius mirer, bellive laborum?

Unde igitur hoc dicendi genus tam novum aliquibus viſum? Et quæ mens læva doctos alioqui viros perculit, ut aut lectionem comprobatam, aut ſenſum perverterent? Porphyrione duce, quidam legunt *laborem*, & *decipitur* accipiunt pro *decipit*. Quorſum vero tam audax figura atque mutatio? Turnebius Alcæi labores intelligit; ut ſit ſenſus, Prometheum ac Tantalum proprias obliviſci pœnas, delinitos ſcilicet ac veluti deceptos ſuavi cantu & narratione laborum Alcæi: de quibus ſupra. Verum de Promethei Tantaliq; laboribus hic ſermo eſt apertus quidem & manifeſtus: ſenſuſque eſt: *Prometheus & Pelopis parens dulci ſono* & modulatione Alcæi carminum & Sapphonis uterque adeo *capitur* & fallitur, ut quaſi ſenſum atque memoriam amittat *laborum* & cruciatuum ſuorum.

39. *Nec curat Orion leones, &c.*] Denique Orion cum aliis ad audiendum properat, abjectaque venandi cura, qua ſolet occupari, ad dulces cantus accurrit. Aiunt nimirum eadem apud Inferos umbris ineſſe ac vigere ſtudia, quibus viventes tenebantur. Virgil. Æneid. 6. v. 653.

Quæ gratia currum
Armorumque fuit vivis, quæ cura nitentes
Paſcere equos; eadem ſequitur tellure repoſtos.

Ovid. Metamorph. 4. Fab. 13.

Errant exangues ſine corpore & oſſibus umbræ
Parſque forum celebrant; pars imi tecta tyranni.
Pars aliquas artes antiquæ imitamina vitæ
Exercent.

Vide & Odyſſ. 11. & Macrob. in Somn. Scip. l. 1. c. 9. &c. En vero quo ſolet in Horatium animo bellum movet Scaliger hoc etiam loco: *Nondum*, inquit, *apud inferos hæc inveni, aut Prometheum tormentis addictum, aut Oriona venantem.* Ergone vir perſpicax, quicquid rerum ibi geritur perſpexiſti? an illic diverſatus aliquando ſingula otioſe tamque luculenter indagaſti, ut aſſeveranter dicas, ſcribaſque, hæc a te ibi minime viſa aut reperta; quæ tamen ex Ariſtotelis citati, item ex Homeri mox citandi fide, inveniri ultro credam; teque exploſo credent alii.

Orion.] De eo varie fabulantur: illum conſtat, acrem & ſtrenuum venatorem extitiſſe. Homer. Odyſſ. λ. paulo ante finem, narrat hunc *apud Inferos etiam viſum Ulyſſi per floridum pratum feras perſequentem, in deſertis autem montibus clava ferrea occidentem, &c.*

Aut

vel lyncas meticulosos. | Aut timidos agitare lyncas. [204]

ANNOTATIONES.

40. *Lyncas.*] Lynx animal pardo non prorsus absimile, ex Gesnero de Quadrup. perinde maculosum. Virgil. Æn. 1. v. 127. acutissimi visûs, ex Plutarch. Plin. lib. 28. cap. 8. &c.

ODE XIV. Ad POSTUMUM.

Vitari mortem non posse.

Heu, Postume, Postume, anni cito prætereunt. Neque religio rugas, & ingens senium, fatumque ineluctabile retardabit: nec si tauros quotidie trecentos immolet Plutoni inexorabili, qui ter magnum Ge-

EHEU, fugaces, Postume, Postume,
Labuntur anni: nec pietas moram [205]
Rugis & instanti senectæ
Afferet indomitæque morti.
Non si trecenis, quotquot eunt dies,
Amice, places illacrymabilem
Plutona tauris; qui ter amplum

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Od. 9. lib. 1.

1. *Eheu, fugaces.*] Dolet vitæ brevitatem, mortisque duram necessitatem. Virgil. Georg. 3. v. 284.

Sed fugit interea, fugit irreparabile tempus.
Ovid. *Tempora sic fugiunt.* Pers. Sat. 5. v. 153. *Fugit hora.*

Postume.] Parvi refert seu legas, *Postume*, quo significatur ultimo loco natus; sive *Postume*, id est, qui post humatum patrem in lucem editus. Hic cognomen est, ut volunt quidam, parvo certe nixi fundamento, Julii Flori, ad quem Horatius inscribit Epist. 3. lib. 1. & secundam secundi. Conjectori tamen danda venia, cum certi nihil aliunde suppetit. Virgil. Æneid. 6. v. 763. Agell. lib. 2. cap. 16. &c.

2. *Nec pietas moram, &c.*] Etsi Deos colas religiosissime, haud proinde vita continget tibi diuturnior. Ita quidem Ethnicus de falsis Numinibus non falso. At sacris nos codicibus instructi nullis dilatam ope Dei præpotentis mortem non ambigimus. Exod. cap. 20. & Deuteron. cap. 5. *Honora patrem & matrem, ut longo vivas tempore, ac bene tibi sit in terra, &c.* lib. 4 Reg. cap. 20. Ezechias usque ad mortem ægrotans, sanitatem oratione piisque lacrymis obtinet, mereturque audire Deum ita pollicentem: *Vidi lacrymas tuas: ecce sanavi te: & addam diebus tuis quindecim annos, &c.*

3. *Rugis & instanti senectæ.*] Deficientibus in senectute humoribus subtilioribus, paulatim arescit corpus ac durescit, & cutis in rugas contrahitur.

5. *Non si trecenis.*] Etiamsi tribus quotidie Hecatombis Plutonem fatagas placare: non litabis tamen & mortem frustra deprecabere. Æschyl. Μόνοις θεοῖς γὰρ θάνατος οὐ δώρων ἔφυ, οὐδὲ θύων ἔστ' ἐπισκήψων νόσοις, *Solis Deorum mors non capitur muneribus, nec si sacrifices in templis.*

Trecenis.] Perperam aliqui, *tricenis*, cujus prima syllaba, cum sit longa, metri lege arcetur.

6. *Illacrymabilem.*] Lacrymabiles dicuntur ii, qui ad misericordiam facile moventur per lacrymas & preces: e contrario Pluton vocatur illacrymabilis, qui nunquam flectitur. Sic Eraim. ἀδάκρυους, *implacabiles* cujus ob inexorabilem sævitiam illacrymemus, inquit Torrentius.

7. *Plutona.*] Inferorum & mortuorum Deum. Is Saturni filius, frater autem Jovis ac Neptuni. Hi tres ita paternum regnum divisere. Jupiter quidem orientalis plagæ sortitus est imperium; & cum inde lux oriatur, Cœlum dictus est occupasse. Neptunus insulas habuit, unde & maris dominus ac Deus appellatus est. Pluto natu minimus occidentalem obtinuit regionem, secus inferum mare. Hinc fabula, dominari inferis ait: & quoniam terræ viscera conduntur metalla auri & argenti, Divitiarum Deus existimatus est, & Ditis & Plutus dictus. Lactant. lib. 1. Divin. Institut. Neque vero prætermittendum quod testatur Cœl. Rhodig. lib. 17. cap. 21. Eorum quæ ad defunctorum spectant cultum Plutonem fuisse auctorem primum. Quo nomine creditum, mox vita functis præsidere.

Qui ter amplum Geryonem, &c,] Qui potentes quosque & magnos domat, v. g. Geryonem & Tityum, scil. ut scribit Juvenal. Sat. 10. v. 172.

Mors sola fatetur
Quantula sint hominum corpuscula.

Ter amplum Geryonem vocat Horatius, *tergeminum.* Virgil. Æneid. 8. v. 202. ex eo quod fabulantur, triplex ei corpus fuisse. Hinc Virg. Æn. 6. v. 289.

Geryonem

Geryonem Titionque triſti
Compeſcit unda, ſcilicet omnibus
Quicumque terræ munere veſcimur
Enaviganda; ſive reges,
Sive inopes erimus coloni.
Fruſtra cruento Marte carebimus,
Fractiſque rauci fluctibus Adriæ:
Fruſtra per Autumnos nocentem
Corporibus metuemus Auſtrum.

[206] *ryonem & Tityum coercet fluvio lethali nempe tranando cunctis, quotquot nutrimur frugibus telluris, ſeu principes, ſeu egeni agricolæ fuerimus. Abſtinebimus incaſſum ſanguinolento Marte, & illiſæ undâ* maris *Adriatici frementis. Incaſſum cavebimus Notum corporibus noxium Autumnali* tempeſtate.

ANNOTATIONES.

Forma tricorporis umbræ.

Fingendi porro anſam præbuit triplex regnum, ſive triplicis circa Hiſpaniam inſulæ dominium; vel potius trium fratrum corporis robore præſtantium concordia, quæ tanta quidem, *ut uno regi animo viderentur*, iniquit Juſtin. ad calcem libri ultimi. Quod idem fere narrat Diodor. Sicul. lib. 5. cap. 2. ubi decimum Herculis laborem in debellando Geryone exponit. Porro valde arridet ſententia Palæphati aſſerentis, e Tricarenia ad Pontem Euxinum inſula Geryonem fuiſſe, adeoque Tricarenum; & ex ambigua vocis ſignificatione tricipitem ac proinde tricorporem dictum.

8. *Titvon.*] Is mole corporis plus quam Gigantæa tertur, quod Latonæ vim inferre tentaſſet, ab Apolline ſagittis truſus ad inferos, ubi vultur jecur perpetuo renaſcens exedente & laniante torquetur. Virgil. Æneid. 6. v. 595.

Necnon & Tityon, terræ omniparentis alumnum,
Cernere erat: per tota novem cui jugera corpus
Porrigitur; roſtroque immanis vultur adunco
Immortale jecur tundens, fœcundaque pœnis
Viſcera, rimaturque epulis, habitatque ſub alto
Pectore: nec fibris requies datur ulla renatis.

9. *Compeſcit unda triſti.*] Detinet in Inferis, & coercet *unda* Stygia, ſeu palude illa horrida & irremeabili, de qua Virgil. Æn. 6. v. 438.

Quam vellent æthere in alto
Nunc & pauperiem & duros perferre labores!
Fata obſtant, triſtique palus inamabilis unda
Alligat, & novies Styx interfuſa coercet.

10. *Terræ munere veſcimur.*] Plin. lib. 2. c. 63. *Terra, quæ hominum, ut cœlum Dei, nos naſcentes excipit, natos alit, ſemelque editos ſuſtinet ſemper . . . . ſola quæ nunquam iraſcatur homini. Aquæ ſubeunt in imbres, rigeſcunt in grandines, tumeſcunt in fluctus, præcipitantur in torrentes. Aer denſatur nubibus, furit procellis. At hæc benigna, mitis, indulgens, uſuſque mortalium ſemper ancilla, quæ coacta generat! Quæ ſponte fundit! Quos odores ſaporeſque! Quos ſuccos! Quam bona fide creditum fœnus reddit! Quæ noſtri cauſa alit! &c.* quæ lege.

11. *Enaviganda.*] Mors omnibus ſubeunda; mortali cuilibet *calcanda eſt ſemel via lethi*, ut eſt in Ode 28. l. 1. Styx trananda & *enaviganda* vectore & portitore Charonte, qui *ferruginea ſubvectat corpora cymba.* Virgil. Æneid. 6. Vide locum a v. 295. ad 317.

Sive reges, Sive inopes.] Vide lib. 1. Od. 4. & 28.

13. *Fruſtra cruento Marte carebimus, &c.*] Nihilo ſecius moriemur, etſi abſtinuerimus bello, mari, &c. fruſtra cavebimus pericula militiæ & navigationis, aut peſtiferi Auſtri flatus, in Autumno præſertim. Quamvis enim mortis unum aliquod ſpiculum eluctemur, at altero percuſſi occumbemus. *Improviſa lethi vis rapuit rapietque gentes:* ut eſt in Ode ſuperiori.

14. *Fractis fluctibus.*] Virgil. Æneid. 1. v. 165.

Omnis ab alto
Frangitur, inque ſinus ſcindit ſeſe unda reductos.

Adriæ.] Supra Od. 11. v. 2.

Rauci.] Horrendum trementis quando tumentes fluctus ad ſcopulos illiduntur, ingenti ſonitu & fragore.

15. *Per Autumnos nocentem Corporibus Auſtrum.*] *Autumno* quidem morbi ſemper acutiſſimi & exitiales, ex Hippocrat. lib. 3. Aphor. 9. Hinc Juvenal. Sat. 4. v. 56. *letiferum* appellat: & Sat. 10. v. 221.

Quot Themiſon ægros autumno occiderit uno.

In cauſa ſunt inæqualitas caloris & frigoris eodem ſæpius, die ingruentium. Deinde æſtati ſucceſſio; in qua bilioſi humores accumulati dein facile computreſcunt. Adde cutis conſtipationem a frigore, per quam tetri halitus retinentur intus, & morbos creant. Denique debilitate per æſtatem vires corporis, fructuumq; copia noxiorum humorum colluviem gignens, Autumnum vere σποράδην *ferinum* ab Hippocrate dici fecerunt. Cauſas afferunt iſtas quinque Galen. aliique, necnon Plutarch. Sympoſ. lib. 8. cap. ult.

16. *Auſtrum.*] Hujus natura cum calida ſit & humida, valet ad procreandas ægritudines, replendumque caput, indeque ad gravedinem inducendam, ſenſus torpore inficiendos, viteſque diſſolvendas & enervandas. Hippocrat. lib. 3. Aphoriſmo 5. *Auſter auditum hebetat, caliginem offundit, caput gravat, pigros & languidos facit.*

Viſendus

Adeundus niger Cocytus lentâ fluens aquâ, Danaique ſtirps conſcelerata & Siſyphus Æoli filius æterne pœnæ addictus. Deſerenda terra, & domicilium, & grata conjux. Et harum, quas educas, arborum nulla te comitabitur haud diuturnum poſſeſſorem, præter feſtales cupreſſos.

Viſendus ater flumine languido
Cocytus errans, & Danai genus
Infame, damnatuſque longi [208]
Siſyphus Æolides laboris 20
Linquenda tellus, & domus, & placens
Uxor: neque harum, quas colis, arborum,
Te, præter inviſas cupreſſos,
Ulla brevem dominum ſequetur.

ANNOTATIONES.

17. *Viſendus ater flumine languido.*] Id eſt; adire tandem ad Inferos oportebit; illicque viſere Cocytum, &c. Vide lib. 1. Od. 28.

Flumine languido.] Virgil. ante cit. *tardam* Stygem vocat.

18. *Cocytus.*] Ea derivatur nomen, a κωκύω, *lamentor*. Macrob. in Somn. Scip. lib. 1. cap. 10. Quicquid homines in luctum lacrymaſque compellit, *Cocytum*: quod in gurgite mergit odiorum, *Stygem* interpretati ſunt, inquit. Sic & ipſas pœnas, quas apud Inferos memorant. Vulturum jecur immortale tundentem, intelli ge tormenta conſcientiæ indefeſſa ſceleris admiſſi admonitione laniantis, &c. Vide cætera ibidem.

Danai genus Infame.] Danaus Argis regnavit an. M. 3716. Euſeb. Chron. hujus filiæ quinquaginta nuos, una exceptâ, viros jugulavere, patris mandato nefarie obſequentes: quam ob noxam pertuſum aquis implere dolium in Inferis cogunter. Vide lib. 3. Od. 11. Virgil. Æn. 10. v. 496.

Una ſub nocte jugali
Cæſa manus juvenum fœde thalamique cruenti.

Tibull. lib. 1. Eleg. 3.

Et Danai proles Veneris quod numina læſit,
In cava Lethæas dolia portat aquas.

19. *Damnatuſque longi, &c.*] Ellipſis ſup. pœna.

20. *Siſyphus Æolides.*] Latrociniis, ut aiunt, infamis a Theſeo eſt occiſus: alii dicunt virum fuiſſe rerum multarum notitia pollentem; & cum immortalitatem ſibi parare attentaſſet, longo iſto labore damnatum, ut ad apicem montis portet ſaxum inde relapſurum. Vide Epod. ult. Ovid. Metamorph. 4. Fab. 13.

Aut petis, aut urges rituruin, Siſyphe, ſaxum.

Virgil Georgic. 3. v. 39.

Non exſuperabile ſaxum.

Lucret. lib. 3.

Nixantem trudere monte
Saxum, quod tamen a ſummo jam vertice rurſum
Volvitur, &c.

Vid. & Odyſſ. 11. ubi Siſyphi labor graphice deſcribitur ac pingitur, ut obverſari oculis videatur Siſyphus trudens ſaxum, connitens, totoque ſudans corpore.

21. *Linquenda tellus.*] Supra Od. 3.

Cedes coemptis Saltibus, & domo,
Villaque, &c.

Et placens uxor.] Vel decora & pulchra, vel, *bene conveniens*, ut eſt apud Sueton. Tiber. cap. 7. & hinc viro dilecta & omnnio placens.

22. *Quas colis, arborum.*] In cœlendis arboribus luxum atque delicias Romanorum alibi notavi. Vino etiam platanos irrigaſſe Q. Hortenſium, teſtis Macrobius lib. 3. cap. 13. Valer. Max. lib. 9. cap. 1. art. 4. de Cn. Domitio, & Luc. Craſſo altercantibus: *Uter luxurioſior?* inquit Craſſus: *Egone qui decem columnas centum millibus nummûm emi: an tu qui decem arbuſculatum umbram tricies ſeſtertium ſummæ compenſas?* Idem fere narrat Plin. lib. 17. cap. 1. Vide ſeq. Od. Annot. initio.

23. *Cupreſſos.*] Funebres quidem arbores, ideoque *inviſas* appellat Horatius: Proſerpinæ Ditique ſacras, ex Servio, Feſto, Plinio. Hic lib. 16. cap. 33. ita ſcriptum reliquit: *Natumeroſa, fructu ſupervacua, baccis torva, folio amara, odore violenta, ac ne umbra quidem gratioſa.*

24. *Brevem dominum ſequetur.*] *Sequetur*, toribus tuis ex more appoſita, cum vitâ exceſſeris.

Brevem.] Paucis annis uſum, & poſſeſſorem βλιγοχρόνιον. Valeant qui ad tumuli vel urnæ anguſtias redactum interpretantur. Quæ ſi cui placeat explicandi ratio, lucem huic afferet Juvenal. Sat. 10. v. 168. & quinque ſequentibus.

Dominum.] Te potentem ac divitem. Plin. mox cit. *Cupreſſus*, inquit, *Diti ſacra, & ideo funebri ſigno ad domos poſita*; adde *nobilium*, ex Lucano.

Et non plebeios luctus teſtata cupreſſus.

Ad rem præterea faciunt, quæ de cupreſſo ſcribunt. Præciſo capite moritur, & ſubſecta non renaſcitur, ficut ex mortuis nihil ſperatur, Servius. Rogis adhibetur, & cremandis utilis eſt cadaveribus, ob gravem uſtrinæ nidorem; quoniam fœtorem cadaveris dum uritur, odoris ſui jucunditate lenit. Ita Varro. Leges publicas & ſacrorum ritus, ob æternam firmitatem, in tabulis cupreſſinis deſcribi Plato jubebat. Vide Cœl. Rhodig. lib. 25. cap. 2.

Abſumet

Abſumet hæres Cæcuba dignior
Servata centum clavibus; & mero
Tinget pavimentum ſuperbum,
Pontificum potiore cœnis.

[209] *Hæres dignior conſumet vina Cæcuba centenis clavibus cuſtodita: ſuperbumque pavimentum aſperget vino meliore Pontificum epulis.*

ANNOTATIONES.

25. *Abſumet hæres Cæcuba dignior, &c.*] Hæres dignior te, quia liberalior, & ſciens uti iis, quæ ad uſum ſunt facta: quibus improbe avari velut ſacris parcunt. Quæ vero tu parce nimis ſervaſti vina exquiſita, hæc ille abſumet, & ſine modo fundet.

Cæcuba.] Lib. 1. Od. 20. Vinum optimum profundet diſperdetque.

26. *Mero Tinget pavimentum.*] Cic. Philipp. 2. *Natabant pavimenta vino.* Porro in deliciis fuiſſe olim reſpergi pavimentum vino fragrantiſſimo, auctor eſt Athen. lib. 15. Alii referunt ad cottabiſmum; quo veteres inter potandum uſi, non ſiccantes omnino calicem, ſed arte quadam vini reliquias in terram elidentes, ut ſonus inde redderetur. Ita J. Lipſ. antiq. lect. lib. 3. de eo more & joco a Siculis invento, Heſychio teſte. Suidas paulo aliter, in κοτταβίζειν. Athen. variis locis, maxime vero, lib. 15. Jul. Pollux, lib. 6. cap. 19. Cœl. Rhodig. lib. 7. cap. 26, &c.

27. *Pavimentum ſuperbum.*] *Marmoreum ſolum* vocat Tibul. lib. 3. Eleg. 3. & Cic. Palad. 6. de pavimentis arte & pictura elaboratis, deque lithoſtrotis ac vermiculatis. Plin. lib. 36. c. 25. Quidam legunt *ſuperbo*, referuntque ad vocem, *mero*; ut per Hypallagen, ſignificetur hæres ſuperbus vinum pretioſum effundere. Alii *merum ſuperbum* aiunt, quod non amplius clavibus incluſum jam marmoreo libere decurrat pavimento. Sed vix id veniſſe in mentem Horatio, ſi dicam: plus credat mihi quiſque cordatis injurato, quam juratis illis.

28. *Pontificum potiore cœnis.*] Meliore, pretioſiore, quam illud quod adhibetur in ſumptuoſis illis Pontificum cœnis: quando novi quidam inaugurabantur, & in eorum collegium admittebantur. Varro lib. 3. cap. 6. Macrob. lib. 3. Saturnal. cap. 13. Chiliad. 3. Centur. 2. Adag. 36. lib. 1. Od. 37. v. 2.

ODE XV.

Immoderatum ſui ſeculi circa ædificia luxum reprehendit.

JAM pauca aratro jugera regiæ
Moles relinquent: undique latius
Extenta viſentur Lucrino

[210] *Regales deinceps ſubſtructiones modicam terram relinquent arandam. Undequaque venient ſpectatum ſtagna magis*

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Od. 9. Lib. 1.

1. *Jam pauca, &c.*] Hæc Ode ſuperiori juncta legitur in quibuſdam exemplaribus: ſed perperam: ut ſatis oſtendit argumentorum diverſitas.

Pauca aratro jugera regiæ Moles relinquent.] Occupantibus fere omnia ædificiis ſumptuoſis, operoſis, rege dignis. Cic. pro Milone, *Inſanas ſubſtructiones.* Et poſtea, *Subſtructionum inſanas moles* vocat.

2. *Undique latius Extenta viſentur, &c.*] In illis ædibus magnifice ſtructis viſentur piſcinæ, vivaria, ſtagna, Lucrino lacu ampliora; qui tamen ingens & ſpatioſus. V. Max. lib. 9. cap. 1. *C. Sergius Orata, ne gulam Neptuni arbitrio ſubjectam haberet, peculiaria ſibi maria excogitavit; æſtuariis intercipiendo fluctus, piſciumque diverſos greges, ſeparatos molibus includendo: ut nulla tam ſæva tempeſtas incideret, qua non Orata menſa varietate ferculorum abundaret. Ædificiis etiam ſpatioſis & excelſis deſerta ad id tempus ora Lucrini lacus preſſit, &c.*

3. *Lucrino lacu.*] Hic & Baianus appellabatur, inter Puteolos, & Baias ſitus, ac inter Avernum lacum & mare Tyrrhenum: maxime piſcoſus, & proinde afferens lucrum: hinc nomen. Ita quidem olim: at anno 1538. terræ motus novum excitavit extulitque montem Cinereum dictum: nihilque reliquit e lacu Lucrino præter cœnoſam paludem cum arundineto, quod quidem in ſuo Lexico affirmat Michael Anton. Baudrandus rerum Geographicarum ſtudioſiſſimus, teſtiſque oculatus. Strabo lib. 5. ſtadiis octo longum fuiſſe refert. Suet. Aug. cap. 16. *Portum Julium apud Baias immiſſo in Lucrinum & Avernum lacus mari, effecit.* Virgil. Georgic. 2. v. 161.

An memorem portus, Lucrinoq; addita clauſtra:
Atq; indignatum magnis ſtridoribus æquor? &c.

Stagna

ſpatioſa, quam ſit lacus Lucrinis. Platanus quoque ſterilis ulmos excludet. Dein violaria, myrteta & uberes odoratûs opes afflabunt ſuavitatem per loca oleis ante conſita, quæ priori poſſeſſori fructum dabant. Mox denſa laurus ardentes Solis radios ramis arcebit. Non ſic erat licitum per leges Romuli & Catonis

Stagna lacu: platanuſque cœlebs
Evincet ulmos: tum violaria, & [211]
Myrtus, & omnis copia narium, 6
Spargent olivetis odorem
Fertilibus domino priori.
Tum ſpiſſa ramis laurea fervidos
Excludet ictus. Non ita Romuli 10
Præſcriptum, & intonſi Catonis [212]

ANNOTATIONES.

4. *Platanuſque cœlebs Evincet ulmos.*] Arbores ad umbram, delicias, & mollitiem duntaxat utiles, frugiferis arboribus præferentur. Plin. lib. 12. cap. 1 *Quis non miretur arborem umbræ gratia tantum ex alio petitam orbe? Platanus hæc eſt, per mare Ionium in Diomedis inſulam ejuſdem tumuli gratia primum invecta; inde in Siciliam tranſgreſſa atque inter primas donata Italiæ . . . . tantumque poſtea honoris increvit, ut mero infuſo enutriantur. Compertum id maxime prodeſſe radicibus: docuimuſque etiam arbores vina potare.* Platani folia latiſſima, umbram peramœnam, alibi notat. Vide apud Herodot. lib. 7. Xerxem cum ingenti exercitu in Lydiam pergentem platani pulcherrimæ admiratione captum, circa illam ſtantem, aureo monili donantem, ejus denique curam viro immortali committentem. Decem erant nempe millia virorum ſelectorum e Perſica militia, qui dicebantur immortales: quoniam uno moriente, ſtatim alter ſubſtituebatur, ut completus eſſet ſemper ille numerus. Horum meminit Q. Curtius lib. 3. Porro platanum auream ſibi fundi juſſit Xerxes, quæ ſupra memoratam effingens ejuſdem leniret deſiderium, & æſtuationem mentis ob ejus abſentiam. Cœl. Rhodig. lib. 25. cap. 1. Vide ſupra Od. 14. ſub finem Annot. ad ea verba, *quas colis arborum.*

Platanus cœlebs.] Martial. lib. 3. Epigram. 57. *viduam* appellat: intellige ſterilem, vel non vitibus, ut ſolet ulmus, maritatam. Vide Plin. lib. 16. cap. 17. Senec. lib. 5. Epiſt. 6.

5. *Evincet ulmos.*] Expellet, quaſi demovebit loco, earumque plantaria occupabit.

Tum violaria, &c.] Similiter & flores odoriferi exterminabunt fructuoſas arbores, hiſque neglectis & ejectis, excolentur. Quidem legunt, *myrtuſque & omnis, &c.* ut metri conſtet ratio. Alii volunt hic *myrtus* 4 declin. eſſe, & num. plural. ade que ultimam ſyllabam produci. Plin. lib. 21. cap. 11. *In Italia violis ſuccedit roſa: huic intervenit lilium: roſam cyanus excipit, cyanum amarantus.* De myrto plura lib. 1. annotavi ad Od. ult.

6. *Omnis copia narium.*] Abundantia florum & odorum, qui ſunt odoratûs opes velut ac divitiæ, voluptas ac delectatio. Eſt qui *dormitaſſe* hic Horatium cavilletur, nec ſatis *intendiſſe animum.* Quaſi vero temere quidquam ſcribere ſoleat tantus Poeta. Imo feliciter *intendebat animum*, forſan *vivos & roſerat ungues, & inverſu faciendo ſæpe caput* jam *ſcaberat*, atque, ut ait etiam Perſius, *Pluteum ceciderat*; cum ſcripſit: *Omnis copia narium:* dictio ſane tam grandis quam inſolens, tam pulchra & dives, quam audax & nova.

7. *Spargent olivetis odorem fertilibus domino priori.*] Odoriferæ omnis generis plantæ diffundent fragrantiam iis in locis, quæ prius olivis conſita uberem domino proventum afferebant.

9. *Tum ſpiſſa ramis laurea fervidos Excludet ictus.*] Seu quod adverſus fulmen ejuſque ignios ictus valere laurus dicatur ex Plinio lib. 15. cap. ultimo. Sueton. Tiber. cap. 69. &c. Sive quod arte quadam laurus apud Romanos veluti ſilveſcebat, ramoſque tam alte lateque extendebat, ut ſpiſſam & opacam umbram prætexeret, Soliſque ardorem arceret, *ictuſque fervidos*; qui Lucretio *verbera Solis* nuncupantur. *Spiſſam* quoque *ramis lauream* referunt aliqui ad hortos operis topiarii. De quibus omnibus Plin. citato loco. Laurus nempe aliique frutices gradatim modicis intervallis inflecti, annectique, & cancellatim pingi poſſunt, inquit Cruq. hic.

10. *Non ita Romuli Præſcriptum, &c.*] Non ita majores noſtri: nec iſta graſſabatur luxuria temporibus *Romuli*, qui ſingulis civibus duo tantum agri jugera diſtribuit, aut *Catonis* Cenſorii, Portiæ familiæ principis, luxuriæ hoſtis inteſtiſſimi: qui Dux, Orator ac Senator præclarus, frugalitate & continentia longe clarior, quater & quadragies accuſatus, toties eſt abſolutus. Plutarch. in ejus vita. Plin. lib. 7. cap. 27. Valer. Max. lib. 3. cap. 7.

11. *Intonſi.*] Nimirum Romani uſi tonſoribus anno ab urbe condita 454. *antea* vero *intonſi fuere:* quod ex Varrone aſſerit Plin. lib. 7. cap. 59. Vide Gell. lib. 3. cap. 4. Quod ſi Catonem intelligere Uticenſem placet: hic etiam intonſus, quia ex quo civilia bella exarſere, tonderi nunquam voluit: Lucan.

Auſpiciis

Auſpiciis, veterumque norma,
Privatus illis cenſus erat brevis,
Commune magnum: nulla decempedis
Metata privatis opacam
Porticus excipiebat Arcton,
Nec fortuitum ſpernere ceſpitem
Leges ſinebant: oppida publico
Sumptu jubentes, & Deorum

criniti, vel priſcorum inſtituta. Res familiaris aderat eis exigua, publica autem dives. Nemini privato porticus menſa decem pedum pertica colligebat, aurem Septentrionalem plurimam. Neque fas erat contemnere glebam obvenientem: urbes autem communibus impenſis, ac

ANNOTATIONES.

Ille nec horriferam ſancto dimovit ab ore
Cæſariem, duroque admiſit gaudia vultu:
Ut primum tolli feralia viderat arma,
Intonſus rigida in fronte deſcendere canos
Paſſus erat, miſeramque genis increſcere barbam.

13. *Privatus illis cenſus erat brevis.*] Exiguæ tunc erant privatorum opes: nec dives eſſe quiſquam fatagebat: at univerſi Reipublicæ decus, gloriam, potentiam augere & amplificare ſtudebant. Vide paupertatem laudatam apud Valer. Maxim. lib. 4. cap. 4. ubi inter exempla non pauca, hæc affert: Valerii Poplicolæ, *Cui mortuo lectus funebris & rogus defuit: exequiæ vero pecunia publica ductæ ſunt.* Agrippæ Menenii, *qui publicæ ſalutis arbiter ita pecuniæ inops deceſſit, ut ſepulturæ honore caruiſſet, niſi a populo collatis, in capita ſextantibus funeratus eſſet.* Et paulo poſt, idem ſic ſcribit: *Imo vero quos periculæ Reipublicæ Imperatores afferebant, anguſtia rei familiaris (quid ceſſo proprium nomen veritati reddere?) bubulcos fieri cogebant.* Et poſtea: *Quid Ælia familiæ, quam locuples? Sexdecim eodem tempore Ælii fuerunt, quibus una domuncula erat eodem loci, quo nunc ſunt Mariana munimenta: & unus in agro Veiente fundus minus multos cultores deſiderans, quam dominos habebat, &c.*

14. *Commune magnum.*] Τὸ κοινὸν apud Cicer. ſenſus eſt; magni putabatur publica res, ſalus, auctoritas: commodo privato Reipublicæ utilitas anteponebatur. Cic. pro Flacco: *In privatis rebus minimo contenti erant majores noſtri: in imperio & publica dignitate, omnia ad gloriam & ſplendorem revocabant.*

Nulla decempedis Metata privatis, &c.] Privatorum nemini porticus erat pluribus metata decempedis, adeoque valde longa, ex arte, & magno proinde ſumptu extructa.

15. *Opacam excipiebat Arcton.*] Quæ porticus ſeptentrioni obverſa, apta eſſet ad captandum æſtate frigus plurimum, & ad amœnam ambulationem, ferente etiam die. *Arctos* Græcis Urſa, Latinis ſicus Boreale, polo Arctico nomen fecit: regionem ſeptentrionalem deſignat, unde rigidæ & ſalubriores ſpirant auræ. *Porticus* deſiniri poteſt ambulacrum columnis ſeptem, Gallice *une Gallerie.* Ang. the Cloyſter. Aliæ centenariæ, aliæ milliariæ dicebantur a longitudine & numero paſſuum, quos continebant. Sueton. Vitruv. lib. 5. cap. 9. & 11. Alex. ab Alex. lib. 3. cap. 22. & 23. ubi & multiplex porticus recenſetur: præ cæteris autem Porticus Claudia, in qua ſubdiales ambulationes, miro ingenio elaborata: item Porticus Auguſti, in Palatio cum bibliotheca Græca Latinaque, Numidico marmore per ſymmetriam extructa, &c. Vide & Cœl. Rhodig. lib. 28. cap. 39. Juv. Sat. 7. v. 182.

Parte alia longis Numidarum fulta columnis
Surgat, & algentem rapiat cœnatio Solem.

17. *Nec fortuitum ſpernere ceſpitem Leges ſinebant, &c.*] Legum Pœnis erat obnoxius, quiſquis operoſas ædes ſibi molitus eſſet e lapide quadrato; quæ quidem ſtructura templorum erat. At privatis vel crudo ceſpititio ſolo, aut coctis lateribus ædificare tantum licebat. Turneb. lib. 10. cap. 21. Itaque nemo ſpernebat caſam hæreditate ſibi obvenientem, agellum, prædiolum. Neminem pigebat habitare domunculas.

Pauperis & tuguri congeſtum ceſpite culmen.

Virgil. Eclog. 1. vel, paſſim, & ſine diſcrimine cibum aut quietem captabant majores noſtri ubicunque ſors tulerat. Ovid. Faſt. 1.

Nec pudor in ſtipula placidam cepiſſe quietem,
Nec fœnum capiti ſuppoſuiſſe fuit.

Tibul. lib. 2. Eleg. 5.

Feſtas extruet alte
Ceſpitibus menſas, ceſpitibuſque thorum.

Huc facit quod de Tiberio Sueton. ait, cap. 18. *Trans Rhenum vero eum vitæ ordinem tenuit, ut ſedens in ceſpite nudo cibum caperet; ſæpe etiam ſine tentorio pernoctaret.*

Fortuitum.] hujus vocis penultimam corripit Juvenalis Sat. 13. v. 225. hic vero producta vides, a *fortuna* & *ire.* Servius in Æneid. 6. v. 179.

18. *Oppida publico Sumptu jubentes & Deorum Templa, &c.*] Hinc Ædiles, ſeu publicarum ædium, totiuſque urbis curatores. Hoc & ad Auguſti laudem ſcripſiſſe Horatius creditur. Sueton. Octav. cap. 30. *Spatium urbis in regiones ac*

Templa

numinum fana lapidibus novis exornare præscriptum erat. | Templa novo decorare saxo. 20

ANNOTATIONES.

cosque divisit, instituitque, ut illas annui magistratus sortito tuerentur . . . . Ædes sacras vetustate collapsas, aut incendio absumptas, refecit, easque & cæteras opulentissimis donis exornavit, &c.

20. *Novo saxo.*] Vel secto, quadrato, & polito; vel e longinquis terris Romam advecto; quale est marmor ex Armenia, Paro, Chio; ex Ægypto, Numidia, &c. Juvenal. Sat. 14. v. 86, & seq.

Ædificator erat Centronius . . . . . Alta parabat
Culmina villarum Græcis longeque petitis
Marmoribus, &c.

ODE XVI. Ad GROSPHUM.

Animi tranquillitatem nonnisi cupiditates coercendo parari.

O Grosphe, quietem à numinibus petit quilibet in aperto mari Ægæo deprehensus, statim atque nigra nubila texerunt Lunam, neque apparent nautis astra non dubia. Quietem Thracia bello efferata; Parthi insignes pharetrâ quietem po-

OTIUM Divos rogat in patenti [214]
Prensus Ægæo, simul atra nubes
Condidit Lunam, neque certa fulgent
Sidera nautis:
Otium bello furiosa Thrace 5
Otium Medi pharetra decori, [215]

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Od. 2. lib 1.

Ad Grosphum.] Hunc Pompeium Grosphum nobilem & Magistratibus perfunctum innuit, quod in fine hujus Odes purpura vestiri scribit. Sicilienſem aiunt nonnulli, eo quod ibidem Horatius Siculis gregibus & armentis opulentum notat. Virum autem frugi celebrat Epist. 12. lib. 1.

Utere Pompeio Grosphо: & si quid petet, ultro
Defer: nil Grosphus, ni verum orabit, & æquum.

1. *Otium Divos rogat, &c.*] Otium poscunt omnes, & tamen omnes avaritiam & ambitionem colunt, per quas assiduis laboribus & periculis exercentur, atque otio frui prohibentur. Sic impiger ad Indos, quæstus causa currens mercator, cum se jactatum tempestatibus, & mortis discrimini proximum sentit, tum mare & navigationem detestatur, otiumque rogat a Castore & Polluce; at ultra perrit tamen, urgente avaritia, cum primum periculum præteriit. lib. 1. Od. 1.

Luctantem variis fluctibus Africum
Mercator metuens otium & oppidi
Laudat rura sui.

2. *Ægæo.*] Quod mare altum & scopulosum, & multis adeo naufragiis intestum. Unde Proverb. Τὸ Αἰγαῖον πέλαγος, ab Æga insula, vel ab Ægis Euboeæ insulæ oppido, ut Straboni placet, Ægæum mare dictum est. Alii aliafabulantur. Situm est Græciam inter & Asiam, plures habet insulas quasi passim disseminatas; hodie Archipelagus nominatur.

3. *Neque certa fulgent Sidera.*] Cum atris nubibus obducta cœli facies, non ostendit ea sidera certa semper regione apparentia, quibus diriginavigantes solent, & tutus esse cursus ac non dubius. Æneid. 1. v. 92.

Eripiunt subito nubes cœlumque diemque
Teucrorum ex oculis. Ponto nox incubat atra.

Lucan.

Miseres fallentia nautas
Sidera non sequimur.

5. *Otium bello furiosa Thrace.*] In mediis belli periculis & ærumnis, fatigatæ gentes etiam maxime bellicosæ otium desiderant: vix tamen postea bello abstinent, præda alliciente.

Furiosa Thrace.] An quod atris infuscati sagulis (qui furiarum color est) ad bellum procedunt Thraces? An quod terribili specie? Sic apud Plutarch. in vita Pauli Æmilii, *Pugnantium Thracum aspectu Nasica maxime exhorruit. Erant nempe in acie primi, homines proceris corporibus: albis ac lucentibus scutis, ocreis armati, tunicas induti nigras; graves enses & rectos a dextris humeris quatientes.*

6. *Medi pharetra decori.*] Parthos indicat Medorum victores: de quibus lib. 1. Od. 12. & 19. arcubus armatos in Xerxis exercitu: testis Herodot. lib. 7. Sagitas ab inguine jaculari seu torquere solitos, annotavi ad Pers. Sat. 5. v. 4. ex Casaubono.

Grosphe,

Groſphe, non gemmis, neque purpura venale, nec auro.
Non enim gazæ, neque Conſularis
Summovet lictor miſeros tumultus
Mentis, & curas laqueata circum Tecta volantes.
Vivitur parvo bene, cui paternum
Splendet in menſa tenui ſalinum:
Nec leves ſomnos timor aut Cupido [216]
Sordidus aufert.
Quid brevi fortes jaculamur ævo
Multa? Quid terras alio calentes
Sole mutamus? Patriæ quis exul

ſcunt *nec lapillis, nec purpura, nec auro venalem: enimvero divitiæ vel Conſulis apparitor haud pellunt graves animi turbas ac ſolicitudines circa palatia laqueariibus ornata volitantes.* Ei *felix eſt e modico vita, cui majorum ſalinum rutilat in frugali menſa: neque tranquillum ſoporem metus adimit, vel turpis cupiditas. Exiguo tempore valentes cur plura intendimus? Cur petimus regiones diverſo caleſactas Sole? Ecquis*

ANNOTATIONES.

7. *Non gemmis, neque purpura, &c.*] Non emitur aut venditur ullo pretio liberalis illa animi pax & tranquillitas, imo generoſa virtus, quam movere aut concutere nihil poteſt. Eam vero ſibi parat, quiſquis affectus atque appetitus cogit rationi morem gerere & obtemperare.

9. *Non enim gazæ, &c.*] Nec divitiæ, nec dignitates conferunt immunitatem a curis & ſolicitudinibus.

Conſularis lictor.] Miniſter publicus ante Conſulem alioſq; magiſtratus tum honoris cauſa, tum ſummovendæ turbæ gratia præcedens, Imperiique inſignia faſces & ſecures præferens. Tit. Liv. lib. 3. cap. 48. *I, lictor, ſummove turbam.*

10. *Miſeros tumultus Mentis.*] Animi perturbationes, metum, iram, cupiditatem, quibus miſer homo efficitur, quando ſe illis huc illuc diſtrahi patitur, & diſcruciari. Tumultus quaſi timor multus.

11. *Curas laqueata circum Tecta volantes.*] Palatia divitum curis obſidentur: & quo majores adſunt opes, eo plures & graviores comitantur atque urgent curæ, quaſi cor urentes dictæ. Cornel Tacit. *Invidia ſumma quæque appeti.* Juvenal. Sat. 14. v. 303.

Tantis parta malis cura majore, metuque
Servantur. Miſera eſt magni cuſtodia cenſus.

Tull. 2. de Legib. *Magnificas villas, pavimenta marmorea, & laqueata tecta contemno.*

12. *Volantes.*] Φροντίδες πτερὰ ἔχουσαι, *Alas habentes curæ.* Theognis.

13. *Vivitur parvo bene, cui, &c.*] Contra vero lætam ducit ille vitam, qui parvo contentus, modicam ſuppellectilem & menſam ſatis habet, gaudetque ſua conditione mediocri. Unde pactum capit ſomnum, quem non interrumpit vel habendi cupiditas, vel timor perdendi.

Paternum Splendet in menſa tenui ſalinum.] Egregie locum hunc illuſtrat Turneb. lib. 10. cap. 22. Inſuſus, inquit, videatur ſenſus, niſi intelligas ſalis olim quamdam in menſa religionem fuiſſe, unde ἱερὸς ἅλας Græci dicunt: & appoſitus ſal menſam conſecrare videbatur. Arnob. lib. 2. *Sacras facitis menſas ſalinorum appoſitu, & ſimulacris Deorum.* Sed tamen potiſſimum tenuem & parcum pauperemque victum Horatius ſignificat hominum pro obſonio ſalem lingentium, quod pauperes olim faciebant, ut apud Perſ. Sat. 5.

Vare reguſtatum digito terebrare ſalinum
Contentus perages?

Huc uſque Turnebus; Salinum vero præcipue memorat Horatius; tum quia primo loco ſolet apponi: tum præſertim quod veteres poculo & ſalino a majoribus accepto libenter utebantur. Et quibus nullum erat argenteum vas, ſalinum tamen ex argento habebant. Ex quibus intelliguntur hæ voces, *ſplendet*, &, *paternum.*

15. *Leves ſomnos.*] Dulces, mites, placidos, & tranquillos; vel ſolvi faciles.

Cupido ſordidus.] Amor pecuniæ ſordidus, turpis avaritia. *Sæva cupido indomiti cenſus.* Juvenal. Sat. 14. v. 175.

17. *Quid brevi fortes jaculamur ævo Multa?*] Cum ſciamus paucis nos annis eſſe victuros, cur tam multa & magna perſequimur & captamus? Lib. 1. Od 4.

Vitæ ſumma brevis ſpem nos vetat
Inchoare longam.

Et Od. 11.

Spatio brevi ſpem longam reſeces.

18. *Quid terras alio calentes Sola mutamus?*] Cur, patria relicta, pergimus in alia plane climata, remotaſque valde regiones, alio veluti Sole caleſcentes? Virgil. Georg. 2. v. 511.

Exilioque domos & dulcia limina mutant;
Atque alio patriam quærunt ſub Sole jacentem.

Contra Juvenalis, Sat. 12. v. 103.

Noſtro ſub ſidere.

19. *Patriæ quis exul Se quoque fugit.*] Tranſlata ſententia e Græco: Τίς πατρίδος φυγὰς ὢν, καὶ

extorris à patriâ, procul eſt etiam a ſeipſo? Naves æc munitas ingreditur prava ſolicitudo, nec deſerit equitum cohortes, velocior cervis, & Euro nubes diſcutiente rapidior. Mens præſentibus contenta caveat inquirere quidquam ulterius: moleſta verò quædam lætitiâ moderetur. Non eſt aliquid omni ratione perfectum. Achillem glorioſum ſuſtulit mors repentina: Tithonum debilitavit ſenecta prolixior. Mihique forſitan indulgebit tempus id quod tibi non conceſſerit. Greges numeroſi &

Se quoque fugit?
Scandit æratas vitioſa naves
Cura: nec equitum turmas relinquit,
Ocyor cervis, & agente nimbos
Ocyor Euro.
Lætus in præſens animus, quod ultra eſt,
Oderit curare; & amara lento
Temperet riſu. Nihil eſt ab omni
Parte beatum.
Abſtulit clarum cita mors Achillem:
Longa Tithonum minuit ſenectus:
Et mihi forſan, tibi quod negarit,
Porriget hora.
Te greges centum, Siculæque circum

ANNOTATIONES.

ἑαυτὸν ἔφυγε; id eſt, Quis paternum deſerens ſolum, pravam ſimul indolem pravoſque affectus relinquit? Imo ſe quiſque ſecum fert, id eſt, animum ſuum ſeu probum ſeu improbum. Senec. de Tranquill. vit. *Hoc ſe quiſque modo ſemper fugit. Sed quid prodeſt, ſi non effugit? Sequitur ſeipſum, & urgit gravissimus comes.* Sic mercator avarus, quolibet peregrinatus fuerit, avaritiam circumfert. Horat. lib. 1. Epiſt. 11. v. 27.

Cœlum non animum mutant qui trans mare currunt.

Epiſt. 14. v. 13.

In culpa eſt animus, qui ſe non effugit unquam.

Lucret. lib. 3. ſub finem,

Hoc ſe quiſque modo fugit, at quod, ſcilicet ut fit,
Effugere haud potis eſt, invitus adhæret & odit.

Varro & Petronius *longe fugit, qui ſuos* (id eſt ſe) *fugit.*

21. *Scandit æratas, &c.*] Seu navim ſeu equum conſcendas, ut effugias curam, hæc te facile conſequetur. utpote cervis pernicior & ventis. Horat. lib. 3. Od. 1.

Sed timor & minæ
Scandunt eodem quo dominus, neque
Decedit æratâ triremi, &
Poſt equitem ſedet atra cura.

23. *Ocyor cervis.*] Cervorum pernicitas cuivis nota.

24. *Euro.*] Ab ortu flat iſte ventus. Ovid. Metamorph. 1. cap. 2.

Eurus ad auroram Nabathæaque regna receſſit,
Perſidaque, & radiis juga ſubdita matutinis.

25. *Lætus in præſens animus, &c.*] In diem vive: *Dona præſentis cape lætus horæ*, lib. 3. Od. 8 utere præſenti fortuna: quod ultra præſens tempus eſt, ne cura, ne futuro te diſtorque.

26. *Amara lento Temperet riſu.*] Si quid ingruit adverſi & amari, id animo læto perfer. Nam *levius fit patientia quicquid corrigere eſt nefas.* Lib. 1. Od. 24.

Lentoriſu.] Moderata lætitia. Alii legunt *læto.*

27. *Nihil eſt ab omni Parte beatum.*] Cic. 1. de Invent. *Nihil omni ex parte perfectum atque beatum.* Οὐδεὶς πάντ' ἐξ παντὸς βιος, *Nemo per omnia omnino felix & beatus.*

29. *Abſtulit clarum cita mors Achillem.*] Quod mox protulit, exemplis comprobat Poeta. Fuit illuſtris *Achilles*, at paucis annis inclaruit, & cita mors finem gloriæ ſubitum impoſuit. E contra: *Tithonus* diu vixit quidem, ſed incommoda ſenii perſenſit adeo, ut vitæ pertæſus fuerit, optaritque in cicadam mutari, quod & a Diis obtinuit. Vide lib. 1. Od. 28. De Achille vero eodem lib. 1. Od. 6. v. 6. Od. 8. ſub finem; Od. 15. ad finem lib. 2. Od. 4. v. 3. lib. 4. Od. 6. Epod. 13.

31. *Et mihi forſan, tibi quod negarit, Porriget hora.*] Parvo mihi fortaſſe vitam dabit longiorem, tibi vero diviti negabit.

32. *Hora.*] Vel, tempus: ſic Perſ. Sat. 5. v. 14. *Fugit hora*, Vel horoſcopus. Idem Perſ. ibid. v. 48.

Seu nata fidelibus hora
Dividit in geminos concordia fata duorum.

33. *Te greges, &c.*] Tu te beatum exiſtimas gregibus & armentis abundans, & optima purpura veſtitus. At ego mihi videor æque ac tu fortunatus, tenuibus prædiis victitans & contentus, poetica gaudens facultate, & vulgi ſpernens rumores. Divites Homerus πολύβοας, καὶ πολυλῦκτας, *agnis & bobus affluentes*; Heſiod. πολύμηλοι, *ovibus abundantes* nuncupantur.

Siculæque vaccæ.] Opimis è Siciliæ paſcuis valde pingues.

Mugiunt

Mugiunt vaccæ: tibi tollit hinnitum
Apta quadrigis equa: te bis Afro
Murice tinctæ
Veſtiunt lanæ: mihi parva rura, &
Spiritum Graiæ tenuem Camœnæ
Parca non mendax dedit & malignum
Spernere vulgus.

boves e Siciliâ circa te mugitum edunt, hinniunt tibi equi trahendis curribus idonei. Te operiunt panni e lana ſemel atque iterum Aſ̌ cano murice imbutâ. Mihi Parca vera largita eſt agellum, & aliquantulam Græcæ Muſæ facultatem, nec non contemnere improbum vulgus.

ANNOTATIONES.

34. *Tibi tollit hinnitum, &c.*] Equorum etiam greges tibi adſunt, hinnitu generoſitatem exhibentium. Æneid. 3. v. 672. *Clamorem immenſum tollit.* Cic. ad Q. fratrem Epiſt. 1. lib. 2. *Clamorem ſatis magnum ſuſtulerunt.*

35. *Apta quadrigis equa.*] Curulibus & circenſibus ineundis certaminibus hoc aptior, quo velocior. In illis bigæ, trigæ, quadrigæ: ſive currus duobus, tribus, quatuor equis tracti. Vide lib. 1. Od. 1. Annot. ad hæc verba: *Sunt quos curriculo, &c.* Alex. ab Alex. lib. 5. cap. 8. &c.

Te bis Afro Murice tinctæ Veſtiunt lanæ.] Pretioſæ nobileſque te operiunt & decorant veſtes ex optima purpura, ſeu e panno ſanguine muricis piſcis ſemel atque iterum imbuto: ſic enim purpureus color efficitur exquiſitus, præſertim cum murex eſt e mari Africano, vel Tyrio. Teſtis Plinius lib. 9. cap. 36. ubi *muricis & purpuræ*, inquit, *florem illum tingendis expetitum veſtibus in mediis habent faucibus. Liquor is nimium eſt in candida vena, unde pretioſus ille bibitur nigricantis roſæ color ſublucens . . Præcipuus hic in Meninge Africæ & Getulo littore Oceani . . . . Hæc faſces & ſecures Romanæ viam faciunt, idemque pro Majeſtate pueritiæ eſt. Diſtinguit ab Equite Curiam, in triumphali micetur auro, &c.*

Bis tinctæ.] Dibapham purpuram vocant. Plin. lib. 9. cap. 39. *Huic ſucceſſit dibapha Tyria, quæ in libras denariis mille non poterat emi . . . dibapha tunc dicebatur, quæ bis tincta eſſet, veluti magnifico impendio. Qualiter nunc omnes pene commodiores purpuræ tinguntur.* Cic. lib. 2. Epiſt. 16. *Curius noſter dibaphum cogitat: ſed eum infector moratur.*

38. *Spiritum Graiatenuem Camœnæ.*] Lyricæ poëſeos ab Alcæo aliiſque Poetis Græcis deſumptæ facultatem, qua *ſublimi feriam ſidera vertice*, tribuit mihi.

Camœnæ.] Quaſi Canenæ a canendo dictæ, teſte Macrob. in Somn. Scip. lib. 2. cap. 3. Vide lib. 4. Od. 6.

Spiritum Phœbus, mihi Phœbus artem
Carminis nomenque dedit Poetæ.

39. *Parca non mendax.*] Perſ. Sat. 3. v. 48. *Parca tenax veri.* Immutabile fatum. Hujus intelligentia loci pendet e vetere ritu. Ultima ſcilicet hebdomadis die, qua quis in lucem editus erat, fata vocabantur, quæ ſcriberentur: quod eo die viderentur Parcæ in totam ſtatuere vitam, qua fortuna futurus quis eſſet. Tertullianus: *Dum per totam hebdomadam Junoni menſæ proponitur: dum ultima die fata ſcribenda advocantur.* Hæc Turneb. lib. 10. cap. 22. Credebant veteres naſcenti cuilibet a naſci genium: deinde vero ſeptimo, a quo natus erat die, Parcas ſtatuere, qua ille per totam vitam fortuna uſurus eſſet.

Et malignum Spernere vulgus.] Populi malignitatem, invidiam, opinionem, favorem etiam & applauſum. Quæ qui non ſpernit, is nunquam beate vixerit.

ODE XVII. Ad MÆCENATEM, ægrotum.

Superſtitem ei ſe non futurum.

CUR me querelis exanimas tuis?
Nec Diis amicum eſt, nec mihi, te prius

Quare mihi vitam auferes per querimonias tuas? Neque numinibus placet, neque mihi

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Od. 9. Lib. 1.

1. *Cur me querelis, &c.*] Vix e pertinaci morbo convaleſcentem inviſerat Mæcenatem Horatius, atque ſeu affectæ valetudinis tædio, ſeu integræ ſalutis deſperatione, graviores in querelas erumpentem, ærumnoſæ etiam iſti vitæ mortem præoptantem audierat. Quo ipſe dolore perculſus Oden hanc ei ſcribit.

Exanimas.] Mœrore conficis ac perimis. Cic. pro Milone. *Me quidem exanimant & interimunt hæ voces Milonis.* Æneid. 4. v. 360.

Deſine meque tuis incendere teque querelis.

2. *Diis amicum.*] Dictio Græca θεοῖς φίλον. Epod. 1. ad eundem Mæcenatem.

ut prior moriaris, ô Mæcenas, insigne ornamentum ac tutela rerum mearum. Ah! si promptior mors aufert te, dimidium vitæ meæ, quorsum ego restabo, dimidium alterum; haud pariter dilectus, neque remanens totus? Dies iste feret ambobus exitium. Haud falsum juravi: pergemus unâ, quoquo modo anteibis, pergemus ultimam inire viam expediti socii. Neque me separabit unquam à te Chimæra flammas spirans, neque redivivus Gyas centum manus habens. Ita decretum Themidi prævalenti & Fatis. Sive Libra, sive Scorpius ti-

Obire, Mæcenas, mearum
Grande decus columenque rerum.
Ah! te meæ si partem animæ rapit [220]
Maturior vis, quid moror altera, 6
Nec charus æque, nec superstes
Integer? Ille dies utramque
Ducet ruinam. Non ego perfidum
Dixi sacramentum: ibimus, ibimus, 10
Utcunque præcedes, supremum
Carpere iter comites parati.
Me nec Chimæræ spiritus igneæ,
Nec si resurgat centimanus Gyas
Divellet unquam: sic potenti [227]
Justitiæ, placitumque Parcis. 16
Seu Libra, seu me Scorpius aspicit

ANNOTATIONES.

Quid nos, quibus te vita sit superstite
Jucunda: si contra, gravis.

4. *Grande decus columenque.*] Vide Od. 1. lib. 1. *Partem animæ.* lib. 1. Od. 3. *Animæ dimidium meæ.* Pythagoras amicum esse animam unam duobus in corporibus.

6. *Maturior vis.*] Celerior quam ferat naturæ lex.

7. *Nec charus æque.*] Vel populo Romano non perinde charus, tu Mæcenas; vel ipse sibi molestus, ablato amico.

Nec superstes Integer.] S. Aug. Conf. lib. 4. cap. 6. *Sensi ego,* inquit, *animam meam & animam illius* (amici) *unam fuisse . . . . . ideoque eo morte sublato, mihi horrori vita erat; quia nolebam dimidius vivere,* &c. S. Gregorius Naz. suam cum D. Basilio animi conjunctionem & amicitiam συμψυχίαν vocat, *eamdem animam.*

8. *Ille dies utramque Ducet ruinam.*] Qui te dies e vivis auferet, is & me videbit morientem. Hoc fere ita contigit: nam obiit Mæcenas ann. U. C. 746. Horatius vero anno præcedenti, qui Imperii Augusti 34. erat. Dio, Euseb. Chron.

9. *Non ego perfidum Dixi sacramentum.*] Non temere, aut fallaciter, sed ex animo & sincere spondeo fore me tibi vitæ mortisque comitem, atque devoveo. Itaque Horatius ostendit esse se ex eorum numero, qui Principibus devoti appellabantur. Cæsar. de Bell. Gall. lib. 3. sub finem: *Alia ex parte oppidi Acantuanus, qui summam Imperii tenebat, eruptionem facere conatus est cum sexcentis devotis; quos illi Soldurios appellant, quorum hæc est conditio, ut omnibus in vita commodis una cum his fruantur, quorum se amicitiæ dediderunt: si quid eis per vim accidat, aut eumdem casum una ferant, aut sibi mortem consciscant. Neque adhuc hominum memoria repertus est quisquam, qui, eo interfecto, cujus se amicitiæ devovisset, mori recusaret.* Dio lib. 53. morem istum fluxisse ab Hispanis ait, faveteque Sallustius: *Hispani se regibus devovent, & post eos vitam refutant.* Et Valer. Max. lib. 2. cap. 6. *Celtiberi nefas esse ducebant prælio superesse, cum is occidisset, pro cujus salute spiritum devoverant.*

11. *Supremum Carpere iter.*] Discessum e vita hac ad inferas regiones mortisque imperium.

13. *Me nec Chimæræ,* &c.] Non divellar ego a te ulla re quantumvis terribili. De Chimæra lib. 1. Od. 27. Πῦρ πνέουσα, *Ignem spirans* dicitur Pindaro.

14. *Nec si resurgat,* &c.] Epod. 1.

Et te vel per Alpium juga,
Inhospitalem & Caucasum,
Vel occidentis usque ad ultimum sinum
Forti sequemur pectore.

Centimanus Gyas.] Is unus e natis cœlo terraque, de quibus Apollodorus. Legunt alii, *Gyges*; alii *Gigas.* In scirpo est nodum quærere. De nomine controversia est. Designatur certe Gigas aliquis, qualis Briareus, de quo Virgil. Æn. 10. v. 566.

Centum cui brachia dicunt,
Centenæque manus; quinquaginta oribus ignem
Pectoribusque arsisse.

15. *Sic potenti Justitiæ placitumque Parcis.*] Has cum illa jungit, quasi justæ Deorum ac fatorum legis ac decreti vindices & administras.

17. *Seu Libra, seu me,* &c.] Quodcunque nascenti mihi sidus affulsit, ac dominatum vitæ meæ obtinuit; eumdem affirmaverim tuis natalibus horoscopum fuisse. Adeo id comparabant eventa nobis paria. Enimvero tu emergis vix e periculosa ægritudine; ego prope casu sum arboris oppressus. Scilicet ex ea parte Zodiaci, quæ nostræ genituræ tempore in hemisphærium no-

Formi-

Formidoloſus, pars violentior
Natalis horæ, ſeu tyrannus
Heſperiæ Capricornus undæ:
Utrumque noſtrum incredibili modo
Conſentit aſtrum. Te Jovis impio
Tutela Saturno refulgens
Eripuit, volucriſque fati
Tardavit alas, cum populus frequens

mendus mihi dominatur, pars temporis natalitii periculoſior; ſive Capricornus occidentalis Oceani potens: vix credibili ratione convenit ſidus noſtri amborum. Te à crudeli Saturno deſcendit Jovis fulgor propitius; atque fati præcipitis velatum vemoratus eſt, quando plebs

ANNOTATIONES.

ſtrum aſſurgit, natalitias ſuas prædictiones colligunt Aſtrologi; quorum tamen vanitatem ſuggillat Juvenalis Sat. 6. v. 552. & ſeq.

Libra.] Septimum hoc eſt e duodecim Zodiaci ſignis, quod Sol ingreſſus circa diem 20 Septembris, æquinoctium Autumnale facit. Vide Macrob. in Somn. Scip. lib. 1. cap. 18. Virgil. Georgic. 1. v. 208. Manil. lib. 2.

Quoſque dabunt chelæ (Libra) *& quos dat Aquarius ortus,*
Unum pectus habent, fideique immobile vinclum.

Et lib. 5.

Felix æquato genitus ſub pondere Libræ.

Perſ. Sat. 5.

Noſtra vel æquali ſuſpendi tempora Libra,
Parca tenax veri.

Scorpius.] Octavum eſt hoc Zodiaci Signum, tunc oriens cum Orion occidit. Hinc fabula, interemptum Scorpionis aculeo Orionem, qui juvenili robore ferox nullam eſſe feram jactaret, quam conficere non poſſet. Ejus vero ſuperbiam ultus Jupiter mortales docere voluit, non pluſquo viribus ſuis fidere. Hygin. lib. 2. de Sign. Cœleſt.

18. *Formidoloſus, pars violentior Natalis horæ.*] Nempe ſidus hoc ad Martem pertinet, qui & inclemens, maleficus, horribilis. Unde referri huc poteſt Horatii in Philippenſi clade periculoſa fuga, de qua ſupra Od. 7. Vide Cic. 2. de Nat. Deor. n. 113. Virgil. Georg. 1. v. 38. Manil. lib. 4.

Scorpius armata violenta cuſpide cauda,
In bellum ardentes animos, & Martia caſtra
Efficit, &c.

Hinc & Aratus.

Scorpius infeſtus præportans flebile acumen.

Quidam codices habent, *lethalis horæ.* Sed apage. Aiunt porro ſub hoc natis aſtro & horoſcopo vitam eſſe breviorem.

19. *Seu tyrannus Heſperiæ Capricornus undæ.*] Sive prodii in lucem ſub Capricorni ſidere, quod cum Saturnus obtinet, graves excitat pluvias atque tempeſtates in mari præſertim occiduo; teſte Servio in Georgic. 1. cit. Et Manil. lib. 4.

Tu, Capricorne, regis quicquid ſub Sole cadente, &c.

Propert. lib. 4. Eleg. 1.

Lotus & Heſperiæ quid Capricornus aquæ.

Decimum hoc ſignum Zodiaci, ſolſtitium Decembri menſe facit hybernum: Unde Cic. 2. de Nat. Deor.

Tum gelidum valido de pectore frigus anhelans
Corpore ſemifero, magno Capricornus in orbe.
Quem cum perpetuo veſtivit lumine Titan,
Brumali flectens contorquet tempora curru.

21. *Utrumque noſtrum incredibili modo Conſentit aſtrum.*] Senſus eſt: etſi non eſt idem mihi, qui tibi horoſcopus; at certe magna & incredibilis inter meum natalitium ſidus ac tuum conſenſio eſt, convenientia, ſimilitudo: quapropter ut mutuus dudum coaluit inter nos amor, ut etiam mortis pariter effugimus periculum; iſta quidem efficiente cœleſtium vi. ſic licet ſpondere, alterum ab altero nec in morte ſejungendos aut divellendos. Perſius Horatii perpetuus imitator, hoc loco videatur ſuperaſſe Sat. 5. v. 45.

Non equidem hoc dubites, amborum fœdere certo
Conſentire dies, & ab uno ſidere duci.

22. *Te Jovis impio Tutela, &c.*] Benignus Jovis aſpectus Saturni (ut fit) malignitatem correxit infregitque, contra fulgendo, in hora natali. Perſ. cit. mox v. 50.

Saturnumque gravem noſtro Jove frangimus una.

Impio Saturno.] Fabulantur nimirum Saturnum proprios devoraſſe filios: hinc & aiunt ſub ejus ſidere genitos ſævos & impios effici. Propertius & Perſ. cit. Saturnum *gravem*, Juvenalis *triſtem* appellat.

24. *Eripuit.*] E gravi morbo incolum empræſtitit, ac veluti rapuit violentiæ Saturni falcem jam tibiſuam intentantis ad vitam intercidendam.

Volucriſque fati Tardavit alas.] Advolantem propere, ut ſolet, mortem retardavit.

25. *Cum populus frequens, &c.*] Iſtam Jovis tutelam animadvertit, ac celebravit; teque ſibi redditum Populus Romanus gratulatus eſt, Jovique gratias retulit, ſublata in lætitiæ ſignum triplici acclamatione & plauſu, quando te poſt morbi periculum, melius habentem in theatrum adventare conſpexit. Vide lib. 1. Od. 20.

numerosa alacrem ter saltulit acclamatio eum in theatro. Me decidens in caput arbor oppressisset, nisi manu casum avertisset Faunus, tutor clientium Mercurii. Cura ut offeras victimas, & promissum templum: ego parvulam agnam immolabo.

Lætum theatris ter crepuit sonum:
Me truncus illapsus cerebro
Sustulerat, nisi Faunus ictum [223]
Dextra levasset, Mercurialium
Custos virorum. Reddere victimas, 30
Ædemque votivam memento:
Nos humilem feriemus agnam.

ANNOTATIONES.

27. *Me truncus illapsus cerebro, &c.*] Ut te Jupiter, sic me Faunus imminenti exitio subtraxit, cum *triste lignum* declinavi *caducum in domini caput immerentis*; ut est Od. 13. hujus libri. Vide ibidem

28 *Nisi Faunus ictum dextra levasset.*] Perieram, nisi subvenisset Faunus Mercurii amicus, & secundum aliquos, idem Deus: certe literatorum utrique patronus. De Mercurio dictum jam non semel, maxime vero supra Od. 7. Porro quod ruri beneficium, servatam nempe salutem accepit, bene refert ad ruris sylvarumque Deum. Porro dicitur Faunus doctorum virorum *custos* ac tutor, vel ob hoc quod studioli secessum & quietem ac liberale otium ruri conquirunt & captant, quæ quidem in urbibus ac inter populares strepitus obtinere vix possunt.

29. *Mercurialium.*] Viros eruditos Mercuriales nuncupat: eo quod illi clientes habeantur Mercurii. Hic enim vero disciplinarum & artium repertor asseritur a Diodoro Siculo lib. 2. cap. 1. & lib. 1. cap. 2. inventor literarum, vocum, palæstræ, numerorum, lyræ, Medicinæ, Astronomiæ, denique interpretationis verborum, unde cognominatus Hermes. Idem affirmat Plinius lib. 7. cap. 56. ex Gellio. Mercurio sacras esse linguas ob eloquentiam, refert Athenæus lib. 1. cap. 14. & lib. 13. cap. 1. Statuis Mercurii tanquam orationis & facundiæ præsidis ornata fuisse Gymnasia. Quod & testatur Tullius ad Attic. ut observat Casaubonus in citatum mox Athenæi locum.

30. *Reddere victimas, &c.*] Votivas offer victimas Jovi Servatori: ædem quoque seu templum, quod æger vovisti, si convalescerès, jam voti reus, Saluti ædifica & persolve.

32. *Nos humilem feriemus agnam.*] Jovi taurus, aliæque id genus majores hostiæ cædebantur; minores autem cæteris Diis. Hinc Horatius, non pro sua præ Mæcenatis opulentia tenuitate, ut garriunt aliqui; sed more majorum, & ex solenni instituto scribit, & spondet Fauno *humilem* ferire *agnam.* Sic lib. 1. Od. 4.

Nunc & in umbrosis Fauno decet immolare lucis, seu pecus agnam, sive malit haedum.

ODE XVIII.

Mediocri se fortuna beatum esse: despere eos qui luxui & avaritiæ student, mortis immemores.

Non ebur nec aureum splendet in laquearibus ædium mearum:

NON ebur, neque aureum [224]
Mea renidet in domo lacunar:

ANNOTATIONES.

Hæc Ode est dicolos distrophos. Metrum dicitur vel Hipponacteum, ab Auctore; vel Euripideum, quod eo frequenter usus sit Euripides.

Primus versus est Trochaicus dimeter catalecticus; ubi deest una syllaba ad perfectionem: & scanditur hoc modo:

Non ĕ | bŭr nĕ | que aurĕ | ūm.

Alii volunt esse Iambicum Archilochium dimetrum acatalectum; qui constat amphimacro, & duobus Iambis; hac ratione:

Nŏn ĕbŭr | nĕque aū | rĕūm.

Alter versus est Iambicus Archilochius trimeter catalecticus, constans quinque Iambis & una syllaba; admisso locis imparibus spondæo; & sic scanditur,

Mĕā | rĕn. | dĕt fa | dŏmŏ | lācu | nar.

1. *Non ebur, nèque, &c.*] Opes & divitias nec possideo, nec cupio, quæ omnibus appeti solent: at ea quæ paucorum sunt, habeo; indeque me beatum existimo. Fide integer, ingenio valens cuilibet me ostento & præfero.

Neque aureum Mea renidet in domo lacunar.] Domus non habito magnificas, ebore & auro exornatas, marmore peregrino ædificatas & fulgentes. Arnob. lib. 6. *Laquearibus renideant aureis.* Lucret lib. 2. sub init.

Non

Non trabes Hymettiæ
Premunt columnas ultima recisas [225]
Africa. Neque Attali
Ignotus hæres regiam occupavi:
Nec Laconicas mihi
Trahunt honestæ purpuras clientæ.
At fides & ingeni [226]

Haud Hymettiæ trabes innituntur columnis extremâ in Africa excisis. Neque Attuli hæres incognitus, regalem potentiam invasi. Nec clientæ haud viles nent mihi purpuram Laconicam. Verum fidelitas adest & copiosus inge-

ANNOTATIONES.

Nec domus argento fulgens auroque renidens:
Nec citharis reboant laquearia auratæque
templa.

3. *Non trabes Hymettiæ Premunt columnas, &c.*] In meis ædibus non sunt pretiosæ ex Hymetto trabes, columnis exquisiti marmoris sustentatæ. Hymettus Atticæ mons regionis, mellè quidem abundans, insigni vero marmore clarus. Plin. lib. 17. cap. 1. columnas quatuor Hymettii marmoris ad scenam ornandam advectas refert. Has porro centum millibus nummum emptas ait Valer. Max. Idem Plin. lib. 36. cap. 3. ita scribit: *L. Crassus orator primis peregrini marmoris columnas habuit in eodem palatio Hymettias.* Valer. Max. lib. 9. cap. 1. *Cn. Domitius L. Crasso collegæ suo, altercatione ortâ, objecit, quod columnas Hymettias in porticu domus haberet.* Magna porro his, fuerintne trabes illæ ligneæ, an marmoreæ. Verum enim e ligno potius Hymettio quam e marmore crediderim: quanquam & ex lapide trabes extitisse, clare docet Plin. lib. 36. cap. 8. ubi sic habet: *Circa Syenen vero Thebaidis Syenites, quem ante Pyropœcilon vocabant. Trabes ex eo fecere Reges quodam certamine, obeliscos vocantes, Solis numini sacratos.* Vide Strabon. lib. 9. ubi ex Hymetto advectas trabes longas & densas commemorat.

4. *Ultima recisas Africa.*] Columnas intelligit a marmore Numidico, cujus pretium ingens fuisse testatur Plinius lib. 36. cap. 6. his verbis. *M. Lepidus Catuli in consulatu collega, primus omnium limina e Numidico marmore in domo posuit magna reprehensione.* Numidia Africæ regio ultima, & maxime occidentalis.

5. *Neque Attali Ignotus hæres regiam occupavi.*] Nec divitis cujusquam hæreditatem captavi, ullave fraude & arte mala invasi, opulentus quoquo modo esse volens: sicut Aristonicus (quem tane respexit hoc loco Horatius) regnum Asiæ sibi vindicavit. Duo fuerunt Attali Pergami Reges. Prior Eumenis frater, posterior autem filius. Hic Attalo patruo successit in Asiæ Imperium. Post annos vero quinque instare sibi mortem sentiens, Populum Romanum opum suarum regnique hæredem nuncupavit. Quod ut accepit Aristonicus Eumenis ex pellice nlius, regiam stirpem ostentans, conscripto exercitu, Pergamenum invasit, & principatum ac dominationem Asiæ obtinuit; Crassi a Romanis missi Prætoris fractis viribus & auctoritate. Post annos vero fere quatuor debellatus a Perpenna, moxque ab Aquilio Consulibus plane extinctus est Justinus lib. 36. sub finem: *In Asia Rex Attalus florentissimum, & ab Eumene patruo acceptum regnum cædibus fœdabat . . . . . morbum ex Solis fervore contraxit, & septima die decessit. Hujus testamento hæres Populus Romanus tunc instituitur. Sed erat ex Eumene Aristonicus non justo matrimonio, sed ex pellice Ephesia citharistâ cujusdam filia genitus, qui post mortem Attali velut paternum regnum Asiam invasit, &c.* Vide & Luc. Florum Histor. Rom. lib. 2. cap. 20. ubi *Aristonicus*, inquit, *regii sanguinis, ferox juvenis, urbes regibus parere consuetas partim sollicitat: paucas resistentes vi recepit: Crassi quoque Prætoris cecidit exercitus . . . . mox a Perpenna domitus & captus . . . Aquilius Asiatici belli reliquias confecit; mixtis (nefas!) veneno fontibus ad deditionem quarumdam urbium, &c.*

7. *Nec Laconicas mihi Trahunt honestæ purpuras clientæ.*] Nec habeo clientes, quos soli divites ac potentes habent: nec adeo clientium uxores nent mihi lanas, e quibus pannus confectus, ac imbutus humore piscis muricis ad Tænarum Laconiæ promontorium capti suppeditet mihi vestes purpureas easque valde exquisitas, quæ ad solos nobiles, Patricios, ac Magistratus pertinent. Cic. Verr. 4. n. 59. *Ipse dabat purpuram tantum, amici operas.* Laconia Peloponnesi regio purpuræ excellentia nobilis. Plin. lib. 21. cap. 8. *Unguento naturam vicisse gaudens luxuria, vestibus quoque provocavit eos flores, qui colore commendantur. Hos animadverto tres esse principales: unum in cocco qui in rosis nascitur. Gratius nihil aspectu. Trahitur in purpuras Tyrias, dibaphasque & Laconicas, &c.* Et lib. 35. cap. 6. *E liquidis coloribus, quos a dominis dari diximus propter magnitudinem pretii, ante omnes est purpurissum . . . . . laudatur Laconicum, unae pretiosissimæ purpuræ.* Videsupra Od. 16. sub finem Annot. ad has voces: *Te bis Afro murice tinctæ vestiunt lanæ.*

9. *At fides & ingeni Benigna vena est.*] Quod si desint opes, et opibus quidpiam melius ac præstantius habere contigit, nimirum fidei virtutem, necnon ingenii lumen & facultatem.

Benigna vena] Metaphora a terræ venis e qui-

nii ſons. Et exiguum me opulentus requirit. Nihil præterea à Numinibus efflagito: neque ab amico divite majora poſco, contentus admodum ago tantum Sabino. Ut ego tur dies die: & novæ Lunæ properant deficere. Tu morti vicinus incidenda marmora paciſceris: & tumuli oblitus ædificas; atque ſatagis extenderelittus maris ad Baias

Benigna vena eſt: pauperemque dives
Me petit. Nihil ſupra
Deos laceſſo, nec potentem amicum
Largiora flagito,
Satis beatus unicis Sabinis.
Truditur dies die,
Novæque pergunt interire Lunæ.
Tu ſecanda marmora [227]
Locas ſub ipſum funus: & ſepulchri
Immemor ſtruis domos:
Mariſque Baiis obſtrepentis urges

ANNOTATIONES.

ſus fontes promanent uberes: deſignat optime diſcendi ſcribendique facilitatem, qua qui deſtitutus fuerit, is invita Minerva, invitis Apolline ac Muſis, literarum ſtudium capeſſit, hoc eſt, oleum & operam perdit. Epiſt. ad Piſones, v. 385.

Tu nihil invita dices faciesve Minerva.

Et v. 408.

Natura fieret laudabile carmen, an arte,
Quæſitum eſt. Ego nec ſtudium ſine divite vená;
Nec rude quid proſit video ingenium.

10. *Pauperemque dives me petit.*] Me diligit, ac familiaritatem meam petit Mæcenas, tum ob fidem, tum propter ingenium ad artes liberales idoneum. Epiſt. ad Piſones v. 405. *Gratia regum Pieriis tentata modis.* Quoties vero Doctores & Sapientes a Principibus viris ſunt honorati ac accerſiti.

11. *Nihil ſupra Deos laceſſo.*] Ut largiantur quidquam præter iſta, non importunis Deos precibus fatigo, non urgeo, non efflagito. Sed nec Mæcenatem *amicum*, plura ſi rogitem, dare paratum ac *potentem*, nequaquam ego laceſſo, nec ampliora flagito, quam quæ jam donavit, videlicet agrum in *Sabinis*, quo victito beatus & contentus. Sic cupiditatem averſatur omnem ac libidinem, ut vocat Tullius. Hanc ferocienti equo ſimilem alebat Plato in Phædo. Diogenes autem Cynicus *arcem omnium malorum* vocitabat.

13. *Flagito.*] Quid valeat iſta vox docet Cic. lib. 9. Epiſt. 8. ad Varronem: ubi ſic ſcribit; *Metuo ne te ſorte flagitent: ego autem mandavi ut rogarent.*

14. *Satis beatus unicis Sabinis.*] Prædio in Sabinis, quo donatus ſum a Mæcenate, ſatis me locupletem exiſtimo, nec ab eo quidpiam ultra peto, vel cupio. Vide lib. 3. Od. 13. v. 1. ibique Annot. Idem Epiſt. 16. initium, ubi ſuam ipſe villam deſcribit Poeta.

15. *Truditur dies die.*] Epod. 17.

Urget diem nox, & dies noctem.

Senec. Epiſt. 24. *Nullius rei finis eſt. Sed in orbem ſexa ſunt univerſa. Fugiunt ac ſequuntur. Diem nox premit; dies noctem. Æſtas in Autumnum deſinit. Autumno Hyems inſtat; quæ Vere compeſcitur. Omnia tranſeunt, ut revertantur.* Sic fere ad rem noſtram Eccleſiaſtes cap. 1. *Oritur Sol & occidit, & ad locum ſuum revertitur: ibique renaſcens gyrat per meridiem, & flectitur ad Aquilonem.* Vide Perſ. Sat. v. 66. & ſeq.

16. *Nec æque pergunt interire Lunæ.*] Ita labuntur menſes annique: novæ Lunæ complentur; tum decreſcunt, ac intereunt: rurſumque renaſcuntur, & creſcunt, perpetuis vicibus. Ita fugit tempus, ita fluit ac perit ætas & vita noſtra. Tu tamen, O ſuperbe & ambitioſe, quaſi vitæ ſit tibi ſecuritas, & immunitas a morte, inſanas moliris ſubſtructiones.

17. *Tu ſecanda marmora Locas.*] Mercede conducis ſectores marmoris & ſculptores: vel redemptori negotium das ſecandorum marmorum, ad extruendas domos ſuperbas.

20. *Mariſque Baiis obſtrepentis urges Summovere littora.*] Molibus in mare jactis extendis littus, ut ibi ædifices, amœno loco, ad Baias, ubi fluctus marini ventis agitati fremunt & obſtrepunt vehementer: quaſi non ſufficiat continens terra, ad conſtruendas ædes. Salluſt. *Divitiæ profundunt in extruendo mari & montibus æquandis.* Senec. Controverſ. 5. *Maria ſummoventur projectis molibus.* Vide ſupra Od. 15. init. ibique, Annot. Item poſtea, lib. 3. Od. 1. v. 33. & Od. 24. v. 3.

Baiis.] Baiæ civitas Campaniæ, a Baio Ulyſſis ſocio ibi ſepulto nominata; ſita Puteolos inter & Cumas, in eo ſinu qui nunc dicitur *Golfo di Puzzuole*, & *di Napoli*: calentibus aquis ad ſanitatem valde utilibus, cœli tempene, amœno ſeceſſu, Romanorum Procerum nitidas illic ædes habentium frequentia, perquam felix: ut etiam vitanda velut occaſio luxuriæ, dicatur a Seneca ad Lucil. Epiſt. 52. *Illic*, inquit, *tanquam loco debeatur licentia, magis luxuria ſolvitur. Non tantum corpori, ſed etiam moribus ſalubrem locum eligere debemus.*

Summo-

Summovere littora,
Parum locuples continente ripa.
Quid quod uſque proximos
Revellis agri terminos, & ultra
Limites clientium
Sàlis avarus? Pellitur paternos [228]
In ſinu ferens Deos
Et uxor & vir, ſordidoſque natos.
Nulla certior tamen
Rapacis Orci fine deſtinata
Aula divitem manet
Herum. Quid ultra tendis? Æqua tellus
Pauperi recluditur,
Regumque pueris: nec ſatelles Orci
Callidum Promethea
Revexit auro captus. Hic ſuperbum
Tantalum, atque Tantali

frementis, non ſat dives ſtabili terrâ. Quid dicam, *quod vicinos etiam agri limites removes, & clientium terminos tranſilis, per avaritiam? Elicitur & maritus, & conjux portans in gremio Penates, & pueros ſqualidos. Attamen potentem dominum haud expectet ulla baſilica melior parata ſede inferorum* omnia *abſorbentium. Quid amplius quæris? Terra pariter inopi* ſinum *aperit, atque principum filiis: neque Inferorum cuſtos auro corruptus aſtutum Prometheum reportavit. Ille Tantalum Tan-*

ANNOTATIONES.

23. *Quid quod uſque proximos, &c.*] Quinetiam ſacrilega ratione rem augere non veteris: tum vicinorum, tum etiam clientium terminos removendo. Duo ſunt itaque delicta, alterum contra fidem clientibus debitam, alterum contra juſtitiæ & religionis virtutem. Quod ad primum attinet: illa tam clienti injuriam eo conſtat graviorem eſſe, quod poſt parentes & pupillos fideitutelæque noſtræ creditos proximum obtineant locum clientes qui ſeſe pariter in fidem patrocinium-que noſtrum dederunt; ut aſſerit A. Gellius lib. 5. cap. 13. & lex 12. Tab. hæc eſt: *Si clienti patronus fraudem fecerit; ſacer eſto.*

24. *Revel i agri terminos.*] Hoc alterum eſt peccati genus ſacrilegum quidem, ex iſta Numæ Pompilii lege, quæ jubebat, ut qui terminum exaraſſet, ipſe & boves Deo ſacri fierent. Eodem pertinent, quod terminum Deum conſecrarant colebantq; veteres. Tranſlator etiam Terminorum damnatus lege Divina noſcitur: Deuteron. cap. 19. v. 14. Proverb. cap. 22. v. 28. &c.

26. *Pellitur paternos, &c.*] Expolitio ad augendam invidiam. Sic poſſeſſione legitima deturbatur cliens a te, & ad inopiam redactus abit cum uxore gemebunda, ſed religioſa, quæ portat *in ſinu Deos* familiares, pueroſq; ob egeſtatem *ſordidos.*

29. *Nulla certior tamen, &c.*] Quod ſi opibus mortem eluctari liceret, aut ſi potiorem apud Inferos ſedem opulentus quiſque occuparet; libens ego tibi ſane condonarem, quod quo jure qua injuria divitias accumules. Verum non ita ſe res habet: nec enim *divitem manet herum ulla certior aula aut finis*, quam quæ *Orco deſtinata* eſt. Non ſors ibi aut conditio melior opulento cuilibet quam inopi. *Quid* ergo *ultra tendis*, quam ſancitum decretumque tibi eſt fatorum ac Numinum lege immutabili? Horat. lib. 2. Epiſt. 2.

Quid vici proſunt, aut horrea, quidve Calabris
Saltibus adjecti Lucani, ſi metit Orcus
Grandia cum parvis non exorabilis auro?

34. *Æqua tellus Pauperi recluditur, &c.*] Lib. 1. Od. 4.

Pallida mors æquo pulſat pede pauperum tabernas
Regumque turres.

32. *Nec ſatelles Orci, &c.*] Nec mors muneribus ac donis corrumpitur, ut ſuam dimittat prædam: omnes mortales rapit. Æſchyl. Μονος θεῶν θάνατος οὐ δώρου ἐρᾷ. *Inter Deos ſola non capitur muneribus.* Theognis: Οὐτις ἀποινα δίδυς θάνατον φύγοι. *Nemo pretium offerens ſeſe a morte redimit.* Vide ſupra Od. 3. & 14.

Satelles Orci, &c.] Charon, de quo ſupra Od. 3. ad v. ult. & alibi.

35. *Callidum Promethea.*] De eo lib. 1. Od. 3. v. 27. & Od. 16. v. 13. Senſus eſt: nec Charon oblato captus auro tranſvectum in alteram Cocyti ripam Prometheum revexit ad vivos rediturum. Et Prometheus quantumvis ſagax, qui hominem ſapienter e luto finxerat, qui cœleſtem ignem ferula ad Solis currum extenſa callide ſuffuratus in terras detulerat, is tamen nec aſtu nec pretio Satellitem Orci vicit, ut mortem evadere poſſet. Lib. 2. Epiſt. 2. mox cit.

Metit Orcus
Grandia cum parvis non exorabilis auro.

36. *Hic ſuperbum Tantalum, &c.*] Hic ipſe Charon neque ſuperbos veretur, imo domat, & in Inferis coercet. De Tantalo ſupra Od. 12. ad finem.

37. *Tantali Genus.*] Pelopem, Atreum, Agamemnonem, Oreſtem.

Genus

talique posteros tenet. Ille ipse egenum ærumnas perpessum sive rogatus, sive non rogatus, auscultat levatque.

Genus coercet: hic levare functum [229]
Pauperem laboribus,
Vocatus, atque non vocatus, audit. 40

ANNOTATIONES.

39. *Hic levare functum Pauperem, &c.*] Idem ille pauperi præsto est, atque laboriosa & ærumnosa defunctum vita ultra sublevat, cymba excipit & transfert in sedes quietas. Cic. Catilin. 4. n. 7. scribit; *Mortem a diis immortalibus non esse supplicii causa constitutam, sed aut necessitatem naturæ, aut laborum ac miseriarum quietem esse.*

40. *Vocatus, atque non vocatus.*] Alludit ad oraculum Lacædemoniis redditum; Καλούμενος καὶ ἀκάλητος θεὸς παρέσται, *Vocatus & non vocatus Deus aderit.*

ODE XIX.

Bacchi laudes eo canit aptius, quod ejus numine est plenus.

Bacchum versus dictantem in secretis aspexi cautibus, & Nymphas assidentes, arrectasq; aures Satyrorum caprinos pedes habentium. Fidem habete, nepotes. Euhoë, timore nuper incussus agitat vi animus, & ob repletum Bacchо pectus, non

BAcchum in remotis carmina rupibus
Vidi docentem (credite posteri) [230]
Nymphasque discentes: & aures
Capripedum Satyrorum acutas.
Evœ, recenti mens trepidat metu,
Plenoque Bacchi pectore turbidum

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Od. 9. lib. 1.

1. *Bacchum in remotis, &c.*] Festum Poetis Bacchi diem, epulumque tum Poeticum fuisse, sacrumque celebre, & hymnum solemnem decantari solitum constat: auctoresque sunt Ovid. Trist. lib. 2. Eleg. 3. & Propert. lib. 4. Eleg. 6. sive quod Liber & Apollo Deus idem est, ut pluribus asserit Macrob. lib. 1. Saturnal. cap. 18. ac evincunt Æschyli Euripidisque testimonia ibidem allata. Æschyl. Απολλον, ὦ Βάκχε, ὦ Μάντις. Euripid. Φιλοδάφνε, Βάκχε, Παιάν, Ἄπολλον, Εὐλυρε. Sive quod Bacchus, id est, vinum, scribendis versibus ingenium exacuat. Unde,

Nulla placere diu, nec vivere carmina possunt,
Quæ scribuntur aquæ potoribus, &c.

Ut noster egregie docet, lib. 1. Epist. 19. Istius igitur generis hymnus est Ode hæc elegantissima, & quæ sane probet *benignam ingenii venam*, qua gloriabatur Poeta Ode superiori. Talis etiam Od. 25. lib. 3. Et Propert. Eleg. 16. lib. 3.

In remotis carminа rupibus.] Longe a strepitu tumultuque populari, urbano, forensi. Nam

Carmina secessum scribentis & otia quærunt.

2. *Vidi docentem.*] Sic & apud Virgil. Eclog. 9. Silenus in antro a pueris Nymphisque deprehensus petita dudum carmina tandem pangit;

Satis est potuisse videri,
Carmina quæ vultis cognoscite, &c.

3. *Nymphasque discentes.*] Musas intellige. Sic Eclog. 7. v. 21

Nymphæ noster amor, Libethrides, aut mihi carmen,
Quale meo Codro, concedite.

Aures Capripedum Satyrorum acutas.] Vel in acumen factas & formatas: tales enim habere dicuntur Satyri: vel ad audiendum erectas, paratas, avidas, Lucian. Ο. δὲ σάτυροι ὀξεῖς τὰ ὦτα, καὶ αὐτοὶ φαλακροί. Et alibi: ἔτα μεγάλα ὀρθία, dicet habuisse unum e Bacchici exercitus ducibus, *magnas aures rectas.* Dialog. cui tit. *Bacchus.* Ovid. Trist. lib. 5. Eleg. 3.

Fer, bone Liber, opem, &
Sic tibi cum Bacchis Satyrorum gnava juventus
Adsit; & attonito non taceare sono.

Vide lib. 1 Od. 1. De Satyris plura, ad v. 31.

5. *Evœ.*] Vel, Euhoe; ut doctiores aliqui volunt: qua voce Bacchantes in sacris divino se furore concitabant, ut aiunt, Juv. Sat. 7. v. 62.

Satur est, cum dicet Horatius, euhoe.

Vide lib. 1. Od. 18 ibique Annot.

Recenti mens trepidat metu, &c.] Enthusiasmum sibi affingit Poeta, quem semper comitatur sacer quidem ac religiosus horor, ob Numinis præsentis agentisque reverentiam vehementemque vim, qua turbatur nonnihil simulque lætatur mens divinitus afflata, extra se posita & alienata, superiorisque potentiæ arbitrio mota.

6. *Plenoque Bacchi pectore turbidum Lætatur.*] Numine innuente correptus de divino gaudet

Lætatur.

Lætatur. Evœ, parce, Liber,
Parce gravi metuende thyrſo.
Fas pervicaces eſt mihi Thyadas,
Vinique fontem, lactis & uberes,
Cantare rivos, atque truncis
Lapſa cavis iterare mella.
Fas & beatæ conjugis additum
Stellis honorem, tectaque Penthei
Diſjecta non levi ruina,
Thracis & exitium Lycurgi.

ſine gaudio conturbatur. Euhoe: indulge, Bacche, indulge verendo thyrſo formidande, Licet mihi canere Bacchantes protervas, & vinum defluens, & lac copioſa manans, & mel ex cavatis arborum ſtillans celebrare; necnon felicis uxoris ornamentum aſtris inſertum: Pentheique domum gravi deturbatam caſu & Lycurgi Thracii mortem.

ANNOTATIONES.

conſortio, non tamen ſine perturbatione.

7. *Parce, Liber, Parce.*] Indignum tali ſe indignatione profeſſus veniam rogat, ne in ultionem viſi numinis id ſibi contingat mali, quod Actæoni, Pentheo, Lycurgo aliiſque acciderat. Deprecatur & vehementiorem Dei agitationem, qua de ſua ſede mens omnino dejiciatur.

8. *Gravi metuende thyrſo.*] Quo tot adverſarios reculiſti ac perdidiſti.

Thyrſo.] Haſta erat hederis & pampinis intecta, quibus obvoluta etiam cuſpis inopinatos ictus certumque exitium inferebat.

9. *Fas pervicaces, &c.*] Divino itaque ſpiritu conceptus Poëta, vimque Numinis ſentiens, recte ait, fas ſibi eſſe Dei laudes exequi.

Pervicaces.] Concepto furore petulantes & protervas. Pervicacia interdum eſt bonarum rerum perſeverantia, pertinacia ſemper malarum; inquit Non. Marcell. Acciique ad Myrmidones verba hæc affert: *Tu pertinaciam, Antiloche, eſſe hanc prædicas: ego pervicaciam aio . . . . . Tu addis quod vitio eſt: demis quod laudi datur.*

Thyadas.] Ἀπὸ τοῦ θύω ſacrifico, *feror impetu quodam furibundo.* Thyades appellatæ ſunt Bacchi ſacrificulæ ſeu Bacchantes.

10. *Vinique fontem, lactis & uberes, &c.*] Licet mihi referre & cantare patrata Baccho prodigia & miracula. Perperam, ut videtur, aſſerunt hic aliqui morem veterem Baccho ſeu Dionyſio in ſpelæis ſacrificandi vino, lacte & melle. Sane reſpexit ea ſcribens Horatius Euripidis locum, in Bacchis Act. 3. in quo *Bacchantum una thyrſo dicitur petram verberaſſe, & mox inde proſiliſſe aquæ fons; alia ferulam projiciente in terram, vinum deus emiſiſſe: quæ vero candidi pedis capidæ fuerunt, ſummis digitis terram ſcalpentes, lactis flumina ſtatim elicuiſſe: e thyrſis autem hederaceis flava mella guttis dulcibus ſtillaſſe.*

13. *Fas & beatæ conjugis additum Stellis honorem.*] Dicam & Ariadnes coronam nuptialem inter ſidera relatam. Hujus meminit Virgil. Georgic. 1. v. 222. Ovid. Triſt. 5. Eleg. 3.

Sic micet æternum, vicinaque ſidera vincat
Conjugis in cœlo clara corona tuæ.

Quomodo vero deſertam a Theſeo Ariadnen ſibi in uxorem adoptarit Liber, coronamque in cœlum tranſtulerit, canit idem Ovid. lib. 8. Metam. cap. 2.

Deſertæ & multa querenti
Amplexus & opem Liber tulit; utque perenni
Sidere clara foret, ſumptam de fronte coronam
Immiſit cœlo. Tenues volat illa per auras,
Dumque volat, gemmæ nitidos vertuntur in ignes;
Conſiſtuntque loco; ſpecie remanente coronæ:
Qui medius vixique genu eſt, anguemq; tenentis.

14. *Tectaque Penthei Diſjecta.*] Et hic alludit ad Euripid. cit. loc. ubi Penthei palatium brevi ſubvertendum minatur Bacchus: Διατινάξαντος Βάκχου δῶμα Πενθέως. Pentheus rex Thebarum Bacchantes noctu diſcurrentes, quod nefas, ſpectans, iram in ſe numinis concitavit, unde & ab ipſa matre ſua Agave ſociiſque Bacchantibus diſcerptus miſere periit. Ita Pauſan. in Corinth. Euripid. cit. &c. Hyginus autem a Libero patre inſania & furore perculſum violentas ipſum ſibi manus intuliſſe refert. Vide Ovid. Metamorph. lib. 3. cap. 7. & ſeq. Perſ. Sat. 1. v. 100. Diodor. Sicul. lib. 4.

15. *Non levi ruina.*] Legunt alii, *non leni ruina*, id eſt, ſæva. Alii, *non levi*, ſeu *lævi*, id eſt, aſpera.

16. *Thracis & exitium Lycurgi.*] Referam quoque vindicatum Bacchi numen, proſtratis quotquot huic adverſari refragarive auſi ſunt: quales Pentheus, de quo mox; & Lycurgus, qui ſpreto illo pœnas luit, ſeu a Jovis privatus oculis vitaque ipſa, ut ſcribit Homerus: ſeu ab ipſo interfectus Baccho, ut volunt alii. Is Thracum Rex multa per temulentiam prave committi videns, abſcidi vineta juſſit omnia, vinumque aboleri: hinc porro fabulati ſunt, ultore Baccho, verſum in furorem crura ſibi amputaſſe, falce vinitoria. Hygin. & Plutarchus, aliter paulo, quod nimirum in carcerem Bacchos & Satyros

Tu

Tu domas fluvios, & mare longinquum. Tu ſecretis in montibus Thraciarum mulierum *capillos nodo ſerpentino citra periculum conſtringis* vino *madens. Cum verò ſcelerata Gigantum turma per ſublime appeteret Imperium* Jovis *patris* tui, *tu Rhœcum dejeciſti leoninis unguibus ac terribili maxillâ: quamvis ſaltationibus, cavillationibus, luſibuſque habebaris magis idoneus, nec ita ad certamina habilis: verumtamen paci atque bello communis eras. Innoxius te Cerberus aſpexit*

Tu flectis amnes, tu mare barbarum:
Tu ſeparatis uvidus in jugis
Nodo coerces viperino
Biſtonidum ſine fraude crines.
Tu, cum parentis regna per arduum
Cohors Gigantum ſcanderet impia,
Rhœcum retorſiſti leonis
Unguibus, horribilique mala:
Quamquam choreis aptior & jocis
Ludoque dictus, non ſat idoneus
Pugnæ ferebaris: ſed idem
Pacis eras mediuſque belli.
Te vidit inſons Cerberus aureo.

ANNOTATIONES.

conjeciſſet. Lycurgo exitium accidiſſe narrant Apollodorus lib. 2. & Euripides antea citatus. Ovid. Triſt. 5. Eleg. 3.

Oſſa bipenniferi ſic ſint male preſſa Lycurgi;
Impia nec pœna Pentheos umbra vacet.

Propert. cit. lib. 3. Eleg. 16.

Veſanumque nova nequicquam in vite Lycurgum;
Pentheos in triplices funera grata greges.

17. *Tu flecti amnes.*] Gangen & Indum fluvios intelligunt quidam: alii Hydaſpen & Orontem, quos Bacchus tranſiit in Indiam pergens. Alii Strymonem Thraciæ fluvium, cujus accolæ Edoni cum ſuo rege Lycurgo primum reluctati, poſtea vero domiti a Baccho, ejus ſe legibus ac diſciplinæ ſubdiderunt. Fave. Ovid. mox cit.

Nec patria eſt habitata tibi ſed ad uſque nivoſum
Strymona veniſti, Marticolamque Geten,
Perſidaque, & lato ſpatiantem flumine Gangem,
Et quæcunque bibit decolor Indus aquas.

Tu mare barbarum.] Indicum mare, populoſq; Indos ſub jugum tuum miſiſti. Ex Diodor. Sicul. lib. 5. cap. 1. Triumphator Bacchus eſt appellatus, quoniam ille primus de Indis cum ſpoliis opimis in patriam reverſus triumphavit.

18. *Tu ſeparatis uvidus in jugis, &c.*] Per te fit, ut Bacchantes viperis ac ſerpentibus implicitos habeant crines, ſine ullo damno ſuo. Scribit Plutarchus in Alexandro, mulieres iſtas Orgia Baccho celebrantes impune ſerpentes tractaſſe; volunt alii alludi ad fabulam, qua Bacchus infans anguibus a Parcis cinctus fertur, qui nihil intulerint mali, ſed ora pueri lamberent.

20. *Biſtonidum.*] A Biſtone ſtagno vel lacu dicti Biſtonii & Biſtones Thraciæ populi; & Biſtonides mulieres ibidem ſacra Baccho facientes. Eſt & Biſtonia urbs prope mari, hodie *Bouron* dicta.

21. *Tu cum parentis, &c.*] Quin & præclare a te in bello geſta celebrabo. Tu enim, Bacche, opem Jovi patri tuo egregiam operamque navaſti, quando impie tentarunt Gigantes cœlum ſcandere, montes montibus imponendo. Tum ſiquidem aſſumpta leonis ſpecie, unguibus & dentibus decertando, Rhœcum alioſque victi, dejeciſti, profligaſti. Leonis pelle indutum pugnaſſe Bacchum aiunt alii, leoninaque audacia: quod quidem minus fabuloſum. Diodor. vero pardorum pellibus uſum refert.

25. *Quamquam choreis aptior.*] Duo extitere Dionyſii, inquit Diodor. Sicul. lib. 5. cap. 1. Prior ſenex promiſſa barba, ex veteri more. Alter juvenis, ſpecioſior, & delicioſus. Is Satyrorum ſaltationi, riſui, & joco delectabatur. Omnes etiam qui in exercitu muſicis exercerentur, immunes fecit. Hæc Diod. ex quibus mollities Bacchi notatur, qui etiam in Indiam duxerit exercitum mulierum & delicatorum hominum tripudiis & cantionibus operam dantium. Lucian. in Dial. cui titulus, *Dionyſius.* Diodor. cit. &c.

Aptior & jocis, Ludoque dictus.] Huc pertinet quod vulgo circumfertur adagium: *Sine Cerere & Baccho friget Venus.*

27. *Idem pacis eras mediuſque belli.*] Ad utrumque pariter, ſeu ad pacem ſanciendam, ſeu ad bellum movendum paratus & accommodatus. Diodor. cit. loco; *Quidam duplicem ei formam attributam volunt, quoniam ebrietas & iracundos efficiat & hilares.* Medium belli pacisque, communem interpretatus ſum, ex eo loco Ovid. Metam. 13. cap. 1. in fine.

Littera communis mediis pueroque viroque
Inſcripta eſt foliis.

29. *Te vidit inſons Cerberus.*] Cum ad inferos denique deſcendiſti, Semelen matrem, vel, ut alii narrant, Ariadnen conjugem inde reducturus, nedum tibi nocuerit Cerberus, imo tuum numen reveritus eſt, cauda leniter mota blandiens, tibias etiam & pedes lambens. De Cerbero plura ad Od. 13. hujus libri, ſub finem.

Aureo Cornu decorum.] Cornua tribuuntur Baccho, quod immoderate bibentes quemlibet ovi-

Cornu

Cornu decorum, leniter atterens
Caudam, & recedentis trilingui
Ore pedes, tetigitque crura.

[234] 31 *aureo cornu inſignem, movens caudam leviter & regredientis pedes cruraque triplici lingua & ore delinxit.*

ANNOTATIONES.

um ferire ſoleant. Unde & tauro ſimilem faciunt, quod, perinde ut ille, bibaces ſunt, iracundi, & petulci: teſte Athenæo lib. 1. Non ita videtur ad rem quod ex eodem Athenæo afferunt quidam, cornua pro poculis fuiſſe olim: nec quod, ex Diodoro, lib. 4. primus ille terram junctis bobus exercuerit: multo minus quod idem alibi ait, cornutum dici Bacchum, ob acumen in excogitandis rebus ad vitam utilibus.

Ceterum ſacros Moſis libros haud Ethnicis Auctoribus incognitos fuiſſe, alibi quidem annotavimus: inde vero pleraque veri Dei miracula expiſcatos imitatoſque fabulatores falſis numinibus & heroibus ſuis affinxiſſe, ſciolus quiſque vix ignorat. At cum id abunde probet & oſtendat vel una hæc Ode, non eſt leviter prætermittenda, quin rem penitus excutiamus, atque paulo otioſus inſpiciamus & perſcrutemur. Enimvero quanta & quot attribuuntur Baccho, quæ vel Noachi ſunt, vel ipſius Moſis? Singula peſtringamus; quorum plurima tamen alii non abſurde jam protulerunt, occuparuntque. Bacchus inventor vini viteſque plantare docuiſſe jactatur. Diodor. Sicul. lib. 5. cap. 1. Atqui hoc longe verius Noacho vindicatur. Geneſ. cap. 9. v. 20. ubi & inebriatus ille & nudatus in tabernaculo ſuo, necnon majori filio ludibrio habitus refertur: quæ ad Bacchum tranſtulere fere omnia.

Bacchus in ſylvis & rupibus Satyris & Muſis documenta varia tradidit. Noachus poſt diluvium, devaſtata ac in ſolitudinem redacta terra, de cultu Dei præcepta hominibus ſedulo inculcavit.

Bacchus amnes & mare flexit: Noachus aquarum eluvionem arca evaſit, ſuperavitque.

Bacchus Gigantes Jovi bellum moventes expugnavit. Noë Chamo filio impie ſe colendum Numinis inſtar exhibenti, poſteriſque ejus idololatris vel atheis fortiter repugnavit.

Bacchus pacis bellique medius & arbiter extitit: Noë ſequeſter & conciliator Deum inter & homines, audire meruit: *Non erunt ultra aquæ diluvii, ad delendum univerſam carnem:* item; *Ponam arcus meum in nubibus, eritque ſignum fœderis inter me & inter terram.* Geneſ. cap. 9. cit.

Quod ſi Moſen, Joſuen, & quæ ad eos pertinent, conferamus cum iis quæ Baccho aſſignat Horatius, eadem prope eſſe agnoſcemus. Moſes in monte Sina acceptas Dei leges populo Hebræo perfert. *Bacchus in rupibus Satyros & Nymphas docet.*

Bacchi *thyrſus*, quid aliud, quam virga Moſis? Per hanc patrata certe prodigia, per illum ſimiliter facta mentiti ſunt.

Vini fontem, lactis rivos, mel ſtillans, quis non intelligat ficta, vel ex promiſſa Hebræis terra lacte & melle mananti; vel ex erutis e ſilice per Moſen aquis? Virga Moſis in ſerpentem verſa, & ſine damno apprehenſa, ſerpens item æneus in deſerto juſſu Moſis erectus: Exod. 4. &c. nonne locum dederunt *viperis* & anguibus Baccharum *crines* implicandi *ſine fraude* quidem & *coercendi*? Jam domita Baccho *flumina* ipſumque *mare*, vel lippientibus oſtendunt Jordanis mariſque Rubri ſicco veſtigio tranſitum, ducibus Moſe & Joſuë. *Diſjecta* vero *Penthei tecta*, *Lycurg* que fatale *exitium*, adumbrant ſatis clare urbes deletas, reges victos, genteſque fractas ab Iſraelitis, Deo ſuffragante & opitulante. Denique Gigantes & potentes a ſeculo viri famoſi, Geneſ. cap. 6. & monſtra & filiorum Enochi de genere giganteo. Num cap. 13. v. 34. necnon turris Babel, Geneſ. c. 11. gigantomachiam, cœlique per arduum oppugnationem fabuloſam peperere.

Cornutum vero Bacchum dixere, juxta id quod Exodi cap. 34. v. 29. & ſeq. legitur de cornuta Moſis facie, ſeu duplici luminis radio conſpicua, ex conſortio ſermonis Domini, quem Iſraelitæ quidem non ſine metu ac ſtupore animadverterunt.

Adde, ſi lubet, Bacchi deſcenſum ad Inferos, ac reditum incolumem, imaginem videri genuinam Moſis in monte nebuloſo dies quadraginta commorantis, quem omnium opinione mortuum cum rurſus viderunt Iſraelitæ, velut ab Inferis reducem ac redivivum exceperunt.

ODE

ODE XX. Ad MÆCENATEM.

Vatem sui nominis semper & ubique celebrem futurum.

Nec solito nec levi per aera flagello ala vehar ego Poeta duplici forma solens. Neque quamdiu in terris manebo diuturnus: invidiaque superve deferam civitates. Ego pelles mollissimi lepores, ego quem appellas, dilecte O Mæcenas, haud moriar: nec Stygia palude coercebor. Ecce modo tenuis increscunt pelles scabræ, atque in avem candidam transformor: et undum superiores partes; & plumæ tenues cooriuntur in brachiis & scapulis.

NON usitata nec tenui ferar
Penna, biformis per liquidum æthera
Vates: neque in terris morabor
Longius: invidiaque major
Urbes relinquam. Non ego pauperum
Sanguis parentum, non ego, quem vocas,
Dilecte, Mæcenas, obibo;
Nec Stygia cohibebor unda.
Jamjam residunt cruribus asperæ
Pelles, & album mutor in alitem
Superne, nascunturque leves
Per digitos humerosque plumæ.

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Od. 9. Lib. 1.

1. *Non usitata, &c.*] Scaliger lib. 6. Poet. Odem hanc ait *magni spiritus, & tanto digna ingenio.* Se suosque versus immortales futuros præsagit Horatius, atque suo nomine & fama impletum orbem totum gloriatur. Quod si quis offendatur, summus quisque Poetis magna de se, nec omnino sine causa, jactare solitis succenseat merito est. Paulo certe audacius canebat & vaticinabatur Ovidius, in fine Metamorph.

Jamque opus exegi, quod nec Jovis ira, nec ignis,
Nec potuit ferrum, nec edax abolere vetustas.

Nec tenui ferar penna.] Non tenui aut fragili volatu, qui dissolvatur, & brevi cadat, famamque meam perire finat. Ovid. mox cit.

Parte tamen meliore mei super alta perennis
Astra ferar: nomenque erit indelebile nostrum.

2. *Penna.*] Alcinoum commune quidpiam cum Deo habere, asserit Plato in Phædo.

Biformis.] Lyricus vates atque Satyricus, inquiunt plerique. At videntur alii fuisse plusculum, sic interpretantes: paulo ante homo, jam vero cycnus: bina forma præditus, humana & cycnea.

4. *Invidiaque major, &c.*] Plutarch. de invidia & odio: Ut Sol, inquit, supra verticem extans aut umbram adimit, aut certe parvam facit; ita summa felicitas comprimit invidiam, quasi supra caput ejus consistens.

5. *Pauperum Sanguis parentum.*] Obscuro loco natus, avo nempe liberto, patre libertino.

6. *Quem vocas, Dilecte.*] Sic interpunge, dulce: id est, quem tibi dilectum vocas, pro tua in me animi propensione, O Mæcenas, qua me ignobilem & humilem prolequeris exornabas. Mæcenatis in Horatium morte sublatum næniola erat:

Lugetas te, mea vita, nec smaragdos,
Beryllos neque, Flacce, pruinentes,
Nec mi candida margarita quæro, &c.

8. *Nec Stygia, cohibebor unda.*] Id est, non moriar, nec proinde in Inferis detinebor aut coercebor. Ovid. cit.

Quaque patet domitis Romana potentia terris,
Ore legar populi, perque omnia secula fama,
Si quid habent veri vatum præsagia, vivam.

Vide supra Od. 14. v. 8. De Stygis daxilis: Od. 34. v. 10.

9. *Jamjam residunt cruribus, &c.*] Sentit se transformari in cycnum: jamque meis tibiis humana cutis & cute squalidis succrescunt pelles asperæ, quales sunt in cruribus cycnorum.

10. *Album mutor in alitem.*] Ex Pythagoræ sententia loquitur Horatius. Aiebat ille Poetarum animas transire in canoras aves: ac vicissim lusciniarum & cycnorum animas Poetis immitti. Porro cycnus ut & Poetas in tutela esse Apollinis creditum est. Unde cycni appellantur boni Poetæ, mali autem anseribus comparantur. Cic. Tusc. 1. n. 73. *Cycni non sine causa Apollini dicati sunt; sed quod arioli quidam, aut harioli, aut quicumque sunt, qui præsagire aliquid videntur, qua præsagitione lætitiæ in morte brevi cantu & volucri declarare videantur.* Virgil. Eclog. 9.

Vare, tuum nomen
Cantantes sublime ferent ad sidera cycni.

Insta noster de Pindaro, Od. 2. lib. 4.

Multa Dircæum levat aura cycnum.

Jam

Jam Dædaleo ocyor Icaro
Visam gementis littora Bospori,
Syrtesque Getulas canorus
Ales, Hyperboreosque campos.
Me Colchus, & qui dissimulat metum [37]
Marsæ cohortis Dacus, & ultimi
Noscent Geloni, me peritus
Discet Iber. Rhodanique potor.
Absint inani funere næniæ,
Luctusque turpes, & querimoniæ:
Compesce clamorem, ac sepulchri
Mitte supervacuos honores.

Nunc a littus Bospori frementis, et Libycas Syrtes, regionesque Boreales pergam, sæpius avis canens suaviter, velocior autem Icaro Dædali filio. Me Colchus, Dacusque Italum exercitum simulatus non timere, atque extremi celebravit Geloni. Me eruditus Hispanus, & qui bibit aquas Rhodani. Absque cantus funebres inutilibus exequiis, fletusque indecoros, & querelas. Comprime efflatus, & supervacuos mitte vana tumuli ornamenta.

ANNOTATIONES.

11. *Dædaleo ocyor Icaro.*] Id est, non ego temere elatum tentabo, velut Icarus, neque pennis æmulæ ficitias & adscriptias. De *Icaro* ejusque patre *Dædalo*, lib. 1. Od. 3 sub finem.

12. *Visam gementis littora Bospori, &c.*] Barbaricam populis, & regionibus remotissimis: nempe portis ad remotissimas orbis partes celebratis. De *Bosporo* supra Od. 12. v. 14.

13. *Syrtesque Getulas.*] Illic enim horrendum fluidet ac fremit mare anguste coarctatum spatio, & ad conspectum tot hinc fluctus alludantium æ gemunt. Vide *Syrtes Getulas*.] Ad Africæ littora. Vide lib. 1. Od. 22. v. 5. *Getulis* regio Libyæ inter Syrtes: de qua lib. 1. Od. 3. v. 10.

Canens Ales.] Cycni more, carens dulciter. Sive vero fabulosis ille cantus, dissertui ad Jovem.

15. *Hyperboreosque campos.*] Ad polum Arcticum climatique Septentrionem, quæ ultra Boream flatus & originem. Vide lib. 1. Od. 22. ad penultimam Stephen Annot.

Me Colchus.] Asiæ populus ad oram Euxini maris Orientalem. Ea regio vocatur hodie Mingrelia.

16. *Dacus, & qui dissimulat metum.*] Illa periphrasi videtur Horatius indicare Parthos, de quibus vide Sanct. lib. 1. Od. 19. v. 12. Quidam tamen referunt ad sequentem vocem *Dacus*.

17. *Ultimi Geloni.*] Vel perfunctorie hoc Martis finibus ponit; vel potius illos præ cæteris, quod in bello erant *genus acre virum*, inquit Virg. l. Georg. 2. v. 167. Martii Italiæ [illegible] nunc est pars Aquitaniæ ulteriori, [illegible] Pyrenæum: nomen, regiuncula continet adhuc Martis ducatus titulo insignita.

Geloni.] Gens vicinum Danubio regionem colens. Tom Slavani, Moldavi, &c.

19. *Discet Iber.*] Scythæ populi ad fluvium Borysthenem, a Scythis Herculis filio cognominati, [illegible] Sunt supra Od. 9. v. penult. Inicti gi[illegible] possunt etiam Scythæ remotissimi, de quibus lib. 1. Od. 19. v. 10.

Peritus Iber.] Hispaniæ populus ab Ibero seu Rege, seu fluvio dictus.

Peritus.] Litterarum studiosus, variaque instructus doctrina. Alii referunt ad navigandi peritiam.

20. *Rhodanique potor.*] Lugdunenses Gallos innuit & designat, apud quos facundæ certamen erat; cujus meminit Juvenalis Sat. 1. v. 44. *Fiat*, inquit,

Ut Lugdunenses Rheter dixerit ad aram.

Rhodanus fluvius Galliæ præcipuus, apud Helvetios scaturiens, per lacum Lemanum tam rapide fluens, ut suas non conquinet aut permisceat aquas: Genevam alluit: Galliam a Sabaudia, Delphinatum a Brettia discernit: ad Lugdunum excipit Ararim amnem, Isaram autem ad Valentiam & Vivarium: Occitaniam inter & Provinciam ad Avenionem perlabitur: inde vero non procul, Druentia fluvio auctus Arelatem adit. Demum octavo quinque mare Mediterraneum ingreditur. Rhodani magnitudinem commendat M. Varro, nec inferiorem Istro prædicat, apud Agell. lib. 10. cap. 7.

Absint inani funere næniæ, &c.] Funus velut inane, næniæ, luctus & querimoniæ ut turpes viris, denique sepulchri honores tanquam supervacuos reputat, quippe vivens immortalisque futurus: quibus expressit Ennii Epitaphium ita de se ominati:

Nemo me lacrymis decoret: nec funera fletu
Faxit. Cur? volito vivu' per ora virum.

Næniæ.] De his supra Od. 1. ad finem.

22. *Supervacuos honores.*] Plane loquitur ex mente ipsius Mæcenatis, cujus hæc apud Senec. Epist. 92. refertur sententia.

Nec sepulchrum curo. Sepelit natura relictos.

ODE XX. Ad MÆCENATEM.

Famam ſui nominis ſemper & ubique celebrem futuram.

Nec ſolito nec levi per aëra fluentem alis vehar ego Poëta duplici forma pollens. Nequaquam in terris manebo diutius: invidiaque ſuperior deſeram civitates. Ego proles majorum i. opum, ego quem appellas, chariſſime, O Mæcenas: haud moriar: nec Stygia palude coercebor. En modo tibiis increſcunt pelles ſcabræ, atque in avem candidam transformor ſecundum ſuperiores partes; & plumæ tenues exoriuntur in brachiis & ſcapulis.

NON uſitata nec tenui ferar [235]
Penna, biformis per liquidum æthera
Vates: neque in terris morabor
Longius: invidiaque major
Urbes relinquam. Non ego pauperum 5
Sanguis parentum, non ego, quem vocas,
Dilecte, Mæcenas, obibo;
Nec Stygia cohibebor unda. [236]
Jamjam reſidunt cruribus aſperæ
Pelles, & album mutor in alitem 10
Superne, naſcunturque leves
Per digitos humeroſque plumæ.

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Od. 9. Lib. 1.

1. *Non uſitata, &c.*] Scaliger lib. 6. Poet. Oden hanc ait *magni ſpiritus, & tanto dignam ingenio.* Se ſuoſque verſus immortales futuros præſagit Horatius, atque ſuo nomine & fama implendum orbem totum gloriatur. Quo ſi quis offendatur, ſummis quibuſque Poetis magna de ſe, nec omnino ſine cauſa, jactare ſolitis ſuccenſeat neceſſe eſt. Paulo certe audacius canebat & vaticinabatur Ovidius, in fine Metamorph.

Famque opus exegi, quod nec Jovis ira, nec ignes,
Nec poterit ferrum, nec edax abolere vetuſtas.

Nec tenui ferar penna.] Non tenui aut fragili volatu, qui diſſolvatur, & brevi cadat, famamque meam perire ſinat. Ovid. mox cit.

Parte tamen meliore mei ſuper alta perennis
Aſtra ferar: nomenque erit indelebile noſtrum.

2. *Penna.*] Alæ naturam commune quidpiam cum Deo habere, aſſerit Plato in Phædo.

Biformis.] Lyricus vates atque Satyricus, inquiunt plerique. At videntur alii ſapere pluſculum, ſic interpretantes; paulo ante homo, jam vero cycnus: bina forma præditus, humana & cycnea.

4. *Invidiaque major, &c.*] Plutarch. de invidia & odio; Ut Sol, inquit, ſupra verticem extans aut umbram adimit, aut certe parvam facit; ita ſumma felicitas comprimit invidiam, quaſi ſupra caput ejus conſiſtens.

5. *Pauperum Sanguis parentum.*] Obſcuro loco natus, avo nempe liberto, patre libertino.

6. *Quem vocas, Dilecte.*] Sic interpunge ſedulo: id eſt, quem tibi dilectum vocas, pro tua in me animi propenſione, O Mæcenas, qua me ignobilem & humilem proſequeris exornas, beas. Mæcenatis in Horatium morte ſublatum næniola erat:

Lugens te, mea vita, nec ſmaragdos,
Beryllos neque, Flacce, pernitentes,
Nec mi candida margarita quæro, &c.

8. *Nec Stygia cohibebor unda.*] Id eſt, non moriar, nec proinde in Inferis detinebor aut coercebor. Ovid. cit.

Quaque patet domitis Romana potentia terris,
Ore legar populi; perque omnia ſecula fama,
Si quid habent veri vatum preſagia, vivam.

Vide ſupra Od. 14. v. 8. De *Styge* dixi lib. 1. Od. 34. v. 10.

9. *Jamjam reſidunt cruribus, &c.*] Sentio me transformari in cycnum: jamque meis tibiis humana carne & cute ſpoliatis ſuccreſcunt pelles aſperæ, quales ſunt in cruribus cycnorum.

10. *Album mutor in alitem.*] Ex Pythagoræ ſententia loquitur Horatius. Aiebat ille Poetarum animas tranſire in canoras aves: ac viciſſim luſciniarum & cycnorum animas Poetis immitti. Porro cycnos ut & Poetas in tutela eſſe Apollinis creditum eſt. Unde cycni appellantur boni Poetæ, mali autem anſeribus comparantur. Cic. Tuſ. 1. n. 73. *Cycni non ſine cauſa Apollini dicati ſunt; ſed quod ab eo divinationem habere videantur, qua prævidentes quid in morte boni ſit, cum cantu & voluptate moriantur.* Virgil. Eclog. 9.

Vare, tuum nomen
Cantantes ſublime ferent ad ſidera cycni.

Infra noſter de Pindaro, Od. 2. lib. 4.

Multa Dircæum levat aura cycnum.

Jam

Jam Dædaleo ocyor Icaro
Viſam gementis littora Boſpori,
Syrteſque Getulas canorus
Ales, Hyperboreoſque campos.
Me Colchus, & qui diſſimulat metum
Marſæ cohortis Dacus, & ultimi
Noſcent Geloni, me peritus
Diſcet Iber, Rhodanique potor.
Abſint inani funere næniæ,
Luctuſque turpes, & querimoniæ:
Compeſce clamorem, ac ſepulchri
Mitte ſupervacuos honores.

Nunc ad littus Boſpori frementis, & Libycas Syrtes, regioneſque Boreales pergam, factus avis canens ſuaviter, velocior autem Icaro Dædali filio. Me Colchus, Dacuſque Italum exercitum ſimulans non timere, atque extremi celebrabunt Geloni. Me cognoſcet doctus Hiſpanus, & qui bibit aquas Rhodani. Apage cantus lugubres inutilibus exequiis, fletuſque indecoros, & querelas. Comprime ejulatus, & prætermitte vana tumuli ornamenta.

ANNOTATIONES.

15. *Dædaleo ocyor Icaro.*] Id eſt, non ego temere volatum tentabo, velut Icarus, neque pennas aſſumo fictitias & adſcititias. De *Icaro* ejuſque patre *Dædalo*, lib. 1. Od. 3. ſub finem.

14. *Viſam gementis littora Boſpori, &c.*] Barbaris etiam populis, & regionibus innoteſcam: meaque poëſis ad remotiſſimas orbis partes celebris erit. De *Boſporo*, ſupra Od. 13. v. 14.

Gementis.] Illic enim horrendum ſtridet ac fremit mare anguſto coarctatum ſpatio, & ad comprimentes ripas fluctus allidunturque gemunt.

15. *Syrteſque Getulas.*] Ad Africæ littora. Vide lib. 1. Od. 22. v. 5. *Getulia* regio Libyæ circa Syrtes: de qua lib. 1. Od. 23. v. 10.

Canorus Ales.] Cycni more, canens dulciter. Sine vero fabuloſus iſte cantus, diſſerui ad Juvenalem.

16. *Hyperboreoſque campos.*] Ad polum Arcticum ultimumque Septentrionem, quaſi ultra Boreæ flatus & originem. Vide lib. 1. Od. 22. ad penultimam ſtrophen Annot.

17. *Me Colchus.*] Aſiæ populus ad oram Euxini maris Orientalem. Ea regio vocatur hodie *Mingrelia*.

Qui diſſimulat metum.] Iſta periphraſi videtur Horatius indicare Parthos, de quibus vide Annot. lib. 1. Od. 19. v. 12. Quidam tamen referunt ad ſequentem vocem *Dacus*.

18. *Marſæ cohortis.*] Vel per ſynecdochen Marſos pro Italis ponit; vel potius illos præ cæteris nominat, quod in bello erant *genus acre virum*, ut vocat Virgil. Georg. 2. v. 167. Marſi Italiæ populi fuere ubi nunc eſt pars Aprutii ulterioris, juxta lacum Fucinum: nomenque regiuncula conſervat adhuc Marſi ducatus titulo inſignita.

Dacus.] Gens vicinum Danubio regionem incolens, Tranſylvani, Moldavi, &c.

19. *Geloni.*] Scythiæ populi ad fluvium Boryſthenem, a Gelono Herculis filio cognominati. De illis jam ſupra Od. 9. v. penult. Intelligi poſſunt etiam Scythæ remotiſſimi, de quibus lib. 1. Od. 19. v. 10.

Peritus Iber.] Hiſpaniæ populus ab Ibero ſeu Rege, ſeu fluvio dictus.

Peritus.] Literarum ſtudioſus, variaque inſtructus doctrina. Alii referunt ad navigandi peritiam.

20. *Rhodanique potor.*] Lugdunenſes Gallos innuit & deſignat, apud quos facundiæ certamen erat; cujus meminit Juvenalis Sat. 1. v. 44. *Paleat*, inquit,

Ut Lugdunenſem Rhetor dicturus ad aram.

Rhodanus fluvius Galliæ præcipuus, apud Helvetios ſcaturiens, per lacum Lemanum tam rapide fluens, ut ſuas non coinquinet aut permiſceat aquas: Genevam alluit: Galliam a Sabaudia, Delphinatum a Breſſia diſcernit: ad Lugdunum excipit Ararim amnem, Iſaram autem ad Valentiam & Vivarium: Occitaniam inter & Provinciam ad Avenionem perlabitur: inde vero non procul, Druentia fluvio auctus Arelatem adit. Demum oſtiis quinque mare Mediterraneum ingreditur. Rhodani magnitudinem commendat M. Varro, nec inferiorem Iſtro prædicat, apud Agell. lib. 10. cap. 7.

Abſint inani funere næniæ, &c.] Funus velut inane, nænias, luctus & querimonias ut turpes viris, denique ſepulchri honores tanquàm ſupervacuos reſpuit, quippe vivens immortaliſque futurus: quibus expreſſit Ennii Epitaphium ita de ſe ominati:

Nemo me lacrymis decoret: nec funera fletu
Faxit. Cur? volito vivu' per ora virum.

Næniæ.] De his ſupra Od. 1. ad finem.

23. *Sepulchri Mitte ſupervacuos honores.*] Plane loquitur ex mente ipſius Mæcenatis, cujus hæc apud Senec. Epiſt. 92. refertur ſententia.

Nec tumulum curo. Sepelit natura relictos.

Q. Horatii Flacci
Carminum, ſeu Odarum,
LIBER TERTIUS.

ODE I.

Non opibus aut honoribus, ſed mediocri fortuna, vitaque tranquilla conſtat felicitas.

Imperitum vulgus averſor atque amoveo. Obſecundate ora: Muſarum ego antiſtes in

ODI profanum vulgus, & arceo: [238]
Favete linguis: carmina non prius [239]

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Od. 9. Lib. 1.

1. *Odi profanum.*] Quod Perſius ſub finem Satiræ primæ, hoc Odes hujus initio præſtat Horatius. Nimirum quibus ſcribat, & quos lectores velit, uterque imperioſe ſtatuit. Eſt igitur prima ſtrophe velut proœmium graviſſimi carminis graviſſime quidem tractati, documenta pleraque ad mores pertinentia continentis. Certe in hujus & ſequentis libri carminibus potiſſimum enitescit illa, quam laudat Petronius, *Horatii curioſa felicitas.* Audiatur hic Scaliger hypercritic. tertii libri Ode prima *magnifico dicendi genere ſtructa eſt.* Et poſtea; *Sequuntur carmina plena ſapientiæ, numeroſa, ardua.* Secunda Ode pariter altiloqua: tertia graviſſima: quarta nec Pindaro cedit, ac ne quinta quidem. Sexta altiſſime ſonat, &c. Hæc ille.

Profanum vulgus.] Orpheus: Φθέγξομαι οἷς θέμις ἐστι, θύρας δ' ἐπίβεσθε βεβήλοις, *Loquar, quibus fas eſt, at fores occludite profanis.* Arcet vulgus indoctum & rude, utpote Muſarum ſacris haud initiatum. Solennis erat ſacrorum formula, quam habet Virgil. Æneid. 6. v. 258.

Procul ô procul eſte profani.

Callimach. Ἐκὰς ἐκὰς ἔστε βέβηλοι.

In Petronii Satyrico, Eumolpus ita præcipit: *Effugiendum eſt ab omni verborum, ut ita dicam, vilitate: & ſumenda voces a plebe ſummota, ut fiat, Odi profanum vulgus & arceo:* quibus verbis explicari, quod voluerit Horatius per *vulgus profanum*, bene monet Cruq. A. Gell. ad finem lib. ult. ſic ait: *Commentariis his legendis dabo lege, ut ne eam attingat, neve adeat profeſtum & profanum vulgus a ludo muſico diverſum.* Apud Macrob. in Somn. Scip. lib. 1. cap. 2. Philoſophia ex fabulis quædam abs ſe abdicat, ac *velut profana ab ipſo veſtibulo ſacra diſputationis excludit.*

2. *Favete linguis.*] Vox in ſacris olim uſitata, qua ſilentium imperebatur Et certe nihil eſt, quo reverentiam numinis aptius aut amplius liceat proteſtari, quam profunda illa taciturnitate atque attentione animi ad divina quaſi ſtupentis. Huc facit Pſal. 64. v. 1 Interpretatio ſancti Hieronymi ex Hebræo: *Tibi ſilentium laus Deus in Sion.* Ariſtophanes. *Linguis faveat omnis populus ore clauſo: ædes enim ingreſſus eſt Muſarum cœtus.* Senec. de Vita Beata, c. 27. *Hoc verbum, Favete linguis; non ut plerique exiſtimant, a favore trahitur; ſed imperatur ſilentium, ut rite peragi ſacrum poſſit, nulla voce mala obſtrepente.* Quæ poſtrema verba favent iis, qui interpretantur: bene precamini; cavete ne quidquam loquamini infauſtum & mali ominis. Cicero 1. de Divin. n. 102. *Non ſolum Deorum voces Pythagorei obſervaverunt, ſed etiam hominum quæ vocant omina. Quæ majores noſtri, quia valere cenſebant, idcirco omnibus rebus agendis, quod bonum, fauſtum, fortunatum quæ ſit, præfabantur: rebuſque divinis quæ publice fierent; ut faverent linguis imperabatur.* Feſtus: *Faventia bonam ominationem habet: nam præcones clamantes populum ſacrificiis favere jubebant. Favere eſt bona fari.*

Carmina non prius Audita.] Nova, Lyrica, ſcili

Audita

Audita, Muſarum Sacerdos
Virginibus puerisque canto.
Regum timendorum in proprios greges,
Reges in ipſos imperium eſt Jovis,
Clari Gigantæo triumpho,
Cuncta ſupercilio moventis.
Eſt ut viro vir latius ordinet
Arbuſta ſulcis: hic generoſior
Deſcendat in campum petitor:
Moribus hic meliorque fama
Contendat: illi turba clientium

auditos anteà verſus cano puellis ac juvenibus. Reges metuendi ſuos in populos, ipſos autem in reges poteſtatem habet Jupiter victis gigantibus inclytus, omnia nutu concutiens. Fit ut alius alio ſpatioſius diſponit arbores ſcrobibus. Ille candidatus in campum Martium nobilior veniat: iſte virtutibus & exiſtimatione potior concertet. Huic adſit amplior clientium numerus:

[240]

ANNOTATIONES.

cet, a nemine Latinorum hactenus, ſaltem exacte, facta. In hujus libri ultima Ode pariter gloriatur, *Princeps Æolium carmen ad Italos deduxiſſe modos.*

Muſarum Sacerdos.] Bonus omnis Poeta Muſarum & Apollinis antiſtes & Sacerdos audit. Virgil. Æneid. 6. v. 645. de Orpheo.

Necnon Threïcius longa cum veſte Sacerdos.

Ovid Amor. lib. 3. Eleg. 8.

Ille ego Muſarum purus Phœbique Sacerdos.

Tibull. lib 2. Eleg. 5.

Phœbe, fave, novus ingreditur tua templa Sacerdos.

Huc age cum citharâ carminibuſque veni.

4. *Virginibus puerisque canto.*] Velut caſtis & docilibus, proindeque idoneis tum ad ſacra, tum ad præcepta morum capeſſenda. Sic & in carmine ſeculari ait a Sybillis moneri, *Virgines lectas puerosque caſtos Diis dicere carmen.* Et lib. 1. Od. 21.

Dianam teneræ dicite virgines:
Intonſum pueri dicite Cynthium.

5. *Regum timendorum, &c.*] Docet in primis in quo non ſit felicitas ſtatuenda: & quam aberrent, qui ſuprema poteſtate gaudentem cenſeant beatum, quod ab aliis timeatur, nullum vere timeat. Enimvero mortalium nemo quam unius potens ejuſmodi eſt; cum ſupra ſe Deos habeat aqui & iniqui vindices, & regum perinde, ut hi populorum, cervicibus incubantes. Plaut. Caſin. *Quaſi tu neſcias repente ut emoriantur humani Joves*, id eſt, Reges & Principes.

In proprios greges.] Sunt Reges quaſi paſtores populorum. Pſal. 76. *Deduxiſti ſicut oves populum tuum in manu Moyſis & Aaron.* Et Pſalm. 77. *Abſtulit ſicut oves populum ſuum, & perduxit eos tanquam gregem.*

6. *Reges in ipſos imperium eſt Jovis.*] Sueton. Jul. Cæſar. cap. 6. *Eſt in genere & ſanctitas Regum, qui plurimum inter homines polleant; & cervicosa Deorum, quorum ipſi in poteſtate ſunt reges.*

7. *Clari Gigantæo triumpho.*] Apparuit ſatis quantum Dii hominibus præveleant, cum Gigantes immani robore ſuperbientes Jupiter debellavit. Vide l. 2. Od. 12. & 19. & Od. 4. hujus libri.

8 *Cuncta ſupercilio moventis.*] Orbem univerſum nutu unico quatientes. Virg. Æn. 9. v. 106.

Annuit: & totam nutu tremefecit Olympum.

Egregia divinæ Majeſtatis declaratio; ex Homeri Iliad. 1. Ἐπ' ὀφρύσι νεῦσε Κρονίων, *Superciliis annuit Saturnides*, id eſt, Jupiter; hinc & concuſſis comis cœlum concuſſiſſe, ibidem dicitur. Quibus e verſibus Phidias aiebat Jovis ſe Olympii ſimulacrum mira arte affinxiſſe. Plin. lib. 2. cap. 27. ita ſcribit: *Supercilii negamus, annuimus. Hæc maxime faſtam indicant*, ibid. *Frons ſeveritatis index ut & clementiæ* Ammianus Marcell. *Supercilia velut cornua erigi*, dixit. Vide Cœl. Rhodig. l. 3. c. 27.

9. *Eſt ut viro vir. &c.*] Nec eos eſſe felices putaris, qui ingentibus prædiis, Magiſtratibus, Palatiis fruuntur. Nam ſint quidem alii opulentiores aliis, nobiliores, potentiores, fama celebriores, at nemini propterea mors parcit; omnes æquat, & pariter aufert. Quæ ſententia variis eſt locis apud Horatium varia ubique dictione expolita. Lib. 1. Od. 1. &c.

Latius ordinet Arbuſta ſulcis.] Vineta vel arbuſta plantet agro ampliora, ſpatioſiora.

10. *Hic generoſior Deſcendat, &c.*] Ille claritate generis fretus ambiat magiſtratum, proindeque veniat *in Campum* Martium, quo ad ferenda ſuffragia Populus Romanus conveniebat.

Deſcendat.] Erat campus ille inferior urbe collibus inædificata. Adde quod in edito colle ſpectandum ſe populo præbebat candidatus antequam in campum deſcenderet. Vide Alex. ab Alex. l. 4. c. 3. ubi fuſe de comitiis, & de ratione creandorum apud Romanos magiſtratuum.

12. *Moribus hic meliorque fama Contendat.*] Alius accedat minus forte domi nobilis, ſed virtutum gloria conſpicuus; & de eodem honore & magiſtratu capeſſendo adverſus alterum contendat.

13. *Illi turba clientium Sit major.*] Alius potentiam oſtentet numeroſa clientium turba ſtipatus, ut ad munera publica evehatur.

at *pari jure magnos & parvos obtinet mors: quodlibet nomen urnæ complectitur & versat. Cui supra sceleratum caput strictus gladius impendet gustum suavem haud comparabunt epulæ Siculæ: nec soporem revocabit volucrum, aut lyræ modulatio. Quietus sopor haud aspernatur abjectas hominum agrestium casas, & littus umbra amœnum, nec Tempe Zephyris afflata. Qui cupit* duntaxat *quod sufficit,* hunc *nec anget mare procellosum, nec violentia occidentis Arcturi, vel*

Sit major. Æqua lege necessitas
Sortitur insignes & imos; [241]
Omne capax movet urna nomen. 16
Districtus ensis cui semper impia
Cervice pendet, non Siculæ dapes
Dulcem elaborabunt saporem,
Non avium citharæque cantus 20
Somnum reducent. Somnus agrestium
Lenis virorum non humiles domos
Fastidit, umbrosamque ripam,
Non Zephyris agitata Tempe.
Desiderantem quod satis est, neque [242]
Tumultuosum sollicitat mare, 25
Nec sævus Arcturi cadentis

ANNOTATIONES.

14. *Æqua lege necessitas, &c.*] Numinis voluntas, æternum decretum, fatum, sine delectu summos æque ac infimos complectitur, movet, amovet, absumit. Bene apud Suidam, *Lex quidem similis est Tyrannidi: terrore enim & vi cuncta perficit.*

16. *Omne capax movet urna nomen.*] Omnium perinde mortalium nomina fatalis urna continet, donec suo quæque tempore educantur. Atque ita cuncti serius ocyus ultimæ necessitati mancipantur & traduntur. Vide lib. 2. Od. 3.

17. *Districtus ensis cui super, &c.*] Quod si legitima dominatio non reddit fortunatum, ut initio asseruit, multo minus tyrannica & per scelus occupata. Nam, ex Tullio mox citando, *Cui semper aliquis terror impendeat, nihil ei beatum*: is nec epularum nec somni dulcedinem experitur. Quod sane Damocles impius ille Dionysii Syracusarum Tyranni assentator intellexit, vel ab ipso Tyranno edoctus. Cum enim regiam experiri fortunam ab eo petiisset, aureo lecto, strato pulcherrimo, textili stragulo, magnificis operibus picto collocatus est. Aderant unguenta & coronæ: odores incendebantur: mensæ conquisitissimis epulis extruebantur: ad mensam eximia forma delecti ministrabant pueri. Jamque fortunatus Damocles videbatur. In hoc autem medio apparatu fulgentem gladium e lacunari seta equina appensum dimitti jussit Tyrannus, ut impenderet illius beati cervicibus. Itaque nec pompam, nec dapes, nec pueros aspiciebat. Jam ipsæ defluebant coronæ. Denique exoravit Tyrannum, ut sibi abire liceret, quod jam beatus esse nollet. Hæc Cicero Tuscul. 5. n. 61.

18. *Siculæ dapes.*] Harum & lautissimarum meminit Plato 3. de Rep. Tullius 2. de finibus, & Tuscul. 5. n. 100. Athenæus lib. 1. cap. 19. Coquos item Siculos velut ciborum optime condiendorum artifices eximios laudat l. 14. cap. 23.

21. *Somnum reducent.*] Quem abstulit mortis pavor imminentis.

Somnus agrestium Lenis virorum, &c.] Rusticis contra viris somnus adest ultro suavis & placidus seu in agresti tugurio, seu ad fluminis ripam sub arboribus frigus, umbram & amœnitatem prætendentibus. Virgil. Georg. 2. v. 467.

At secura quies . . . . .
Spelunca, vivique lacus, ac frigida Tempe
. . . mollesque sub arbore somni
Non absunt.

24. *Tempe.*] Accusativus est pluralis neutrius generis. Nomen erat vallis amœnissimæ in Thessalia, Peneo irrigatæ fluvio, montibus Ossa, Pelio, Olympo circundatæ. Pro locis quibuslibet amœnis usurpari solet. Vide lib. 1. Od. 7. v. 4.

Zephyris agitata.] Leniter aspirante eo vento, qui *genitalis spiritus mundi* appellatur a Plinio l. 16. c. 25. *Flat ab Æquinoctiali occasu, ver inchoat, aperitque terras tenui frigore saluber. Favonius* Latinis a favendo vel fovendo; *Zephyrus Græcis nominatus, quasi ζωηφόρος, vitam ferens.* Id. Plin. lib. 18. cap. 34.

Agitata.] *Incertas Zephyris motantibus umbras*, ut canit Virgil. Eclog. 5. Quæ quidem omnia somnos dulces faciunt.

25. *Desiderantem quod satis est, &c.*] Qui parvo contentus agit, & necessaria tantum desiderat, is pecunias augendi parum cupidus, longinquam negotiationem minime suscipit, adeoque maris pericula declinat: nec ille angitur valde, si quando calamitatem grando aut agrorum sterilitas annonæ penuriam invehat. Senec. *Si ad naturam vives, nunquam eris pauper: si ad opiniones, nunquam eris dives.*

26. *Tumultuosum mare.*] In fine Odes 29. hujus libri *Ægæos tumultus*, vocat.

27. *Sævus Arcturi cadentis Impetus.*] Arcturus sive Arctophylax, quod Ursam sequatur ac

Impetus

Impetus, aut orientis Hœdi:
Non verberatæ grandine vineæ,
Funduſque mendax; arbore nunc aquas
Culpante, nunc torrentia agros
Sidera, nunc hyemes iniquas.
Contracta piſces æquora ſentiunt,
Jactis in altum molibus. Huc frequens
Cæmenta remittit redemptor
Cum famulis, dominuſque terræ
Faſtidioſus. Sed timor & minæ
Scandunt eodem quo dominus: neque
Decedit ærata triremi, &
Poſt equitem ſedet atra cura,

Caprorum ſurgentium; neq; vineæ per grandinem attritæ, vel ager fallax, arboribus modo pluvias accuſantibus, modo conſtellationes arva exurentes, modo frigoris ſævitiam. Aquas molibus in mare projectis coarctatas ſentiunt piſces. Illuc cæmenta ſæpius immittit operum conductor cum ſervis necnon poſſeſſor terram contemnens. At metus & formido eodem quo dominus aſcendunt: neque triremem ære munitam deſerit moleſta ſolicitudo, imo equitanti aſſidet

ANNOTATIONES.

veluti cuſtodiat dicta conſtellatio, magnas tempeſtates movet, præſertim cum occidit, videlicet Octobri ineunte. Vide Plaut. Rudient. Prolog. ibi ſic loquens inducitur illud ſidus;

Increpui hyberum, & fluctus movi maritimos.
Namque Arcturus ſignum omnium ſam acerrimum;
Vehemens ſum exoriens: cum occido vehementior.

28. *Orientis Hœdi.*] Pro *hœdorum.* Sunt enim duæ ſtellæ in ſiniſtra manu Erichthonii, ſeu Aurigæ, quibus orientibus ſævit mare; tum ſcilicet cum Sagittarium Sol decurrit. Virgil. Georg. 1. v. 204.

Præterea tam ſunt Arcturi ſidera nobis
Hædorumque dies ſervandi, &c.

30. *Funduſque mendax.*] Ager infructuoſus, ſpemque & laborem agricolæ deſtituens, *Spem mentita ſeges*, ut ait Epiſt. ad Mæcen. Petronius ait ſimiliter, *Fundos mendaces.* Et Pſal. 32. *Fallax equus ad ſalutem.*

Arbore nunc aquas Culpante, &c.] Arbore ſterilitatem ſuam velut excuſante, tres ejus afferente cauſas, vitiumque refundente vel in *aquas* & imbres nimios, quibus putrefactio generatur; vel in *torrentia agros ſidera*, æſtus nimirum & calores immoderatos, qui ſuccum & humorem abſumunt omnem: atqui ex humido & calido attemperatis fructum ac fœtum quemlibet ſuum natura producit & procreat: vel in aſperitatem denique *hyemis* & immodicum gelu, quod nimis aſtringit, fruges adurit, arboreſque enecat, dum vegetandi vim prorſus extinguit. Lucret.

Et tamen interdum magno quæſita labore
Cum jam per terras frondent atque omnia florent,
Aut nimiis torret fervoribus Ætherius Sol,
Aut ſubiti perimunt imbres, gelidæque pruinæ.

33. *Contracta piſces æquora ſentiunt, &c.*] Inveſtus modo in inſanas ſubſtructiones, inque ſtultam ædificandi in mari libidinem, de quibus jam lib. 2. Od. 15. & 18. Item poſtea Od. 24. hujus libri. Petronius in Satyrico:

. . . . . *Aſpice late*
Luxuriam ſpoliorum, & cenſum in damna furentem.
Ædificant auro, ſedeſque ad ſidera mittunt.
Expelluntur aquæ ſaxis; mare naſcitur arvis;
Et permutata rerum ſtatione rebellant.
En etiam mea regna petunt: perfoſſa dehiſcit
Molibus inſanis tellus. Jam montibus hauſtis
Antra gemunt, &c.

Salluſt. Bell. Catilin. *Nam quid ea memorem, quæ niſi his qui videre, nemini credibilia ſunt? A privati compluribus ſubverſos montes, maria conſtrata;* alii legunt, *conſtructa, &c.* Sueton. Caligul. c. 37. *In extructionibus Prætoriorum atq; villarum, omni ratione poſthabita, nihil tam efficere concupiſcebat, quam quod poſſe effici negaretur. Et jactæ itaque moles inſeſto ac profundo mari: exciſæ rupes duriſſimi ſilicis: & campi montibus aggere æquati: & complanata foſſuris montium juga incredibili quidem celeritate; cum mora culpa capite lueretur.*

34. *Huc frequens Cæmenta demittit, &c.*] Variam e rudi ſaxo lapidumque cæſorum fruſtis & fragmentis materiam in mare dejicit, ut ſubſtratis molibus poſitoque fundamento ædificium ſuperſtruat illic fabricæ ſuſceptor, ἐργολάβος, manceps apud Cicer. Item *redemptor*, qui nempe quodlibet opus ſuo periculo, certa mercede faciendum aſſumit.

36. *Dominuſque terræ Faſtidioſus.*] Superbus & ambitioſus dominus faſtidiens ædes habere in terra, jamque novi quidpiam moliri volens, in mari ædificat.

38. *Sed timor & minæ Scandunt eodem, &c.*] Verum ſive ille dives & luxurioſus habitet in ædibus ejuſmodi maritimis: ſive naves & triremes; ſive equum inſcendat, non effugiat uſquam ſolicitudines & metus. Vide lib. 2. Od. 16.

Quid si male habentem haud sublevat Phrygium saxum, nec vestis purpurea astris splendidior, neque vinum Falernum, & unguentum Persicum; quare celsas ædes construam postibus invidiam cientibus, & ratione singulari? Quare vallem Sabinam commutem opibus plusculum laboriosis?

Quod si dolentem nec Phrygius lapis, [244]
Nec purpurarum sidere clarior
Delenit usus, nec Falerna
Vitis Achæmeniumque costum;
Cur invidendis postibus, & novo
Sublime ritu moliar atrium?
Cur valle permutem Sabina
Divitias operosiores?

ANNOTATIONES.

41. *Quod si dolentem nec, &c.*] Quod si magnifica palatia, si vestes molles & nitidæ, si lautæ dapes, si odores & unguenta nihil prosunt ad levandam corporis aut animi ægritudinem, cur fortunam ego meam tenuem sed tranquillam & felicem non anteferam opibus summis, quas magni perinde labores & curæ nunquam non comitantur?

Phrygius lapis.] Innixæ & exornatæ basilicæ columnis e marmore Phrygio rubris inspersomaculis. Tibull. lib. 3. Eleg. 3.

Quid ve domus prodest Phrygiis innixa columnis?

44. *Achæmeniumque costum.*] Unguentum pretiosum & exquisitum e costo frutice, cujus *radix gustu fervens, odore eximio*; proveniente in Persia, ubi regnavit Achæmenes. Vide Plin. lib. 12. cap. 12. Dioscorid. &c.

45. *Invidendis postibus.*] Invidia expositis ob luxum & pompam. Sic lib. 2. Od. 10. dixit *aulam invidendam*. Et Martial. Spectac. Epigram. 2. *invidiosa atria.*

47. *Cur valle permutem Sabina, &c.*] Cur præ majoribus possessionibus curarum feracibus, præ basilicis atque divitiis Regum, non amem & colam prædiolum meum, in Sabinis, amæna situm valle, unde mihi quod satis est suppeditatur: & quo valde contentus & quietus victito, Regibus proinde beatior?

ODE II.

Pueros ab ineunte ætate assuefaciendos esse rei militari & vitæ laboriosæ.

O amici, puer gravi bello fortis discat tolerare arctam

ANgustam, amici, pauperiem pati [245]
Robustus acri militia puer

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod supra Od. 9. Lib. 1.

1. *Angustam, amici, &c.*] Horatii mentem & scopum in hac Ode præ cæteris expiscatus est Theod. Marcilius. Hujus itaque non solum interpretandi rationem, sed ipsa verba libet afferre. *Tria*, inquit, *Reipublicæ quasi membra complexus est Poeta; artes belli, artes pacis, religionem:* in tribus nempe hujus Odes partibus. In prima laudat *disciplinam militarem*; in secunda *virtutem* quam *ad forum & campum refert*; in tertia denique *silentium quod ad religionem*. Tribus istis sane tota Respublica continetur.

Amici.] In quibusdam codicibus legitur, *amice*, in nonnullis etiam adverbialiter, *amicè*; quod ita explicant: tam libenter amanterque colendam esse paupertatem, ut jam gravis non sit, aut videatur toleranti.

Pauperiem pati.] Id est, ut miles Romanus fiat robustus ac strenuus, assuescat puer militiæ laboribus; discatq; in primis ferre *pauperiem*, qua primi inclaruere tum Romani tum Græci. Apuleius in Apolog. *Paupertas*, inquit, *populo Romano imperium a primordio fundavit.* Et paulo ante, *Hæc in Aristide justa, in Phocione benigna, in Epaminonda strenua, in Socrate sapiens, in Homero diserta.* Vide Valer. Maxim. lib 2. cap. 5. & 7. lib. 3. cap. 3. lib. 4. cap. 4. Plutarch. in vita Phocionis; ubi Dux ille eximius Athenienſium refertur nudis semper fuisse pedibus tum turi cum militiæ, nisi ad calceos impulisset hyems atrocior. Unde jocantes milites asperum & crudele frigus arguebant, ex eo quod calceatus esset Phocion. Cicero Tusc. 2. n. 34. *Cretum leges . . . . . itemque Lycurgi, laboribus erudiunt juventutem, venando, currendo, esuriendo, sitiendo, algendo, æstuando.* Theocrit. Idyll. 22. init. Πενία μάνα τὰς τέχνας ἐγείρει· αὐτὰ τῦ μεχθοῦο δὲ δάσκαλος, *Paupertas sola artes excitat: ipsa laboris magistra est.* Menander: Πενία γὰρ ἐστὶν ἡ τρόπων διδάσκαλος, *Paupertas morum est magistra.* Paupertatis e contrario incommoda, si vacat & libet, vide apud Juvenal. Sat. 3. v. 143. & seq.

Condiscat

Condiſcat, & Parthos feroces
Vexet eques metuendus haſta:
Vitamque ſub dio, & trepidis agat
In rebus: illum ex mœnibus hoſticis
Matrona bellantis tyranni
Proſpiciens, & adulta virgo
Suſpiret, Eheu, ne rudis agminum
Sponſus laceſſat regius aſperum
Tactu leonem, quem cruenta
Per medias rapit ira cædes.
Dulce & decorum eſt pro patria mori.
Mors & fugacem perſequitur virum:
Nec parcit imbellis juventæ
Poplitibus timidoque tergo.
Virtus repulſæ neſcia ſordidæ
Intaminatis fulget honoribus:

inopiam; atque bellicoſos Parthos urgeat equitans, telo formidabilis. Sub aperto cœlo degat etiam inter pericula. Illum è muris hoſtium videns uxor Regis prælianti, & grandior puella, ingemat: heu, ne maritus regalis certaminum imperitus incurrat in iſtum leonem conflictu ſævum, quem furor ſanguinolentus agit in medias ſtrages. Jucundum atque glorioſum eſt occumbere pro patria: fugientem etiam hominem mors conſectatur. Nec indulget ignavis adoleſcentibus genu trementibus & dorſum vertentibus. Virtus turpem repulſam ignorat: puris honoribus decoratur:

ANNOTATIONES.

3. *Parthos feroces Vexet eques metuendus haſta.*] Equitando jaculandoq; ſe valde exerceat ut par evadat propulſandis Romani nominis hoſtibus, præcipue vero Parthis equitandi & ſagittandi ſolertia pollentibus. Vide lib. 1. Od. 8. De Parthis autem iam ante ſæpius.

5. *Sub dio.*] Sub ardoribus Solis, ſub imbri, ſub frigore, ut quamlibet æ̈ris inclementiam æquo animo ferat, robuſto corpore perferat. Lib. 1. Od. 1. *Sub Iove frigido.*

Trepidis agat in rebus.] Inter belli tumultus, perpetuamq; trepidationem verſetur, ut fiat intrepidus impaviduſque: nam, ex Philoſophis, aſſuetis parum aut nihil movemur & afficimur.

6. *Illum ex mœnibus hoſticis, &c.*] Egregie tractatus per proſopopœiam locus; in quo virtutem Romanam facit exhibetque hoſti admirabilem, quo eam Romanis juvenibus amabilem reddat. Tam acer, inquit, inter dimicandum appareat, ut eum in acie decertantem e muris aſpiciens Tyranni contra pugnantis uxor aut filia, cum gemitu ſtatim exclamet; Heu de viro meo, vel ſponſo conclamatum eſt, ſi in talem incidat adverſarium. Hic enim in præliis exercitatus; ille *rudis agminum*, ſcilicet inſtruendorum ac ducendorum. Romanus iſte quaſi leo ferox & ſævus quidquid objicitur dejicit & vaſtat: ſponſus autem meus nihil par habet iſti bellico ardori.

13. *Dulce & decorum eſt pro patria mori.*] Mortis pavorem & metum adimere etiam Poëta ſolers conatur, gloriam certam generoſis, meticuloſis autem nihilo ſecius inſtare exitium aſſeverans. Cic. 1. Offic. n. 57. *Pro patria quis bonus dubitet mortem oppetere, ſi ei ſit profuturus?* ad Attic. lib. 8. Epiſt. 2. *Pro patria mori præclarum eſt.* Quam ſententiam Tyrtæus carm. de virtute bellica non uno loco ventilat: o.cumbere pro patria *pulchrum eſt*, inquit, καλὸν ἔῳ, *honorabile & ſplendidum*, τιμήεν τε καὶ ἀγλαόν, &c.

14. *Mors & fugacem perſequitur virum.*] Per prolepſin diluit quod objici poſſet: ſatius eſſe fuga ſaluti conſulere, quam ſe prædam inſtanti morti dedere. Atqui inglorium velle vitam protrahere, ſtultum eſt & vanum, inquit: nam *mors apprehendit eum quoque qui pugnam refugit*, ex Simonide: Θάνατος ἐφῆκε καὶ τὸν φυγόμαχον. Et Tyrtæus mox cit. art: *Eum qui e præliis teniſque elapſus eſt, domi ſæpe a morte corripi.*

15. *Nec parcit imbellis juventæ Poplitibus timidoque tergo.*] Huc revocari poſſunt & debent pœnæ & variæ fugacium & delinquentium in bello punitiones, quas fuſe refert Alex. ab Alex. lib. 2. cap. 13.

17. *Virtus repulſæ neſcia ſordidæ, &c.*] Hæc ſecunda pars eſt Odæ, in qua Stoice prorſus omnia. Virtus, inquit, puris fruitur honoribus; propriis in ſemetipſa fulgores habet, quos ei vel auferre vel obſcurare nihil poteſt. Contra honores a populi arbitrio pendentes, ambitionis, largitionum, corruptelæ ſordibus contaminantur: abjectarum prenſationum adulationumque maculis fœdantur, turpis etiam repulſæ ignominia dehoneſtantur. Quot & quam indecoris artibus uterentur candidati ad plebeculæ favorem aucupandum, vide apud Alex. ab Alex. lib. 4. cap. 3.

Repulſæ neſcia ſordidæ. Cato cum peteret magiſtratum repudiatus populi judicium contempſit, aiebatq; familiaribus perperam & incaſſum pudibundis, non ſibi qui recte petiiſſet, ſed populo, qui male judicaſſet, ignominioſum illud eſſe

neque accipit vel deponit fasces ad voluntatem plebis faventis. Virtus Olympum aperiens dignis immortalitate, semitas init aranas: vulgi turbam despicit, ac terram humidam linquit, ala fugaci assurgens. Fidæ taciturnitati securum quoque stat præmium. Qui revelarit secreta mysteria Ce-

Nec sumit, aut ponit secures
Arbitrio popularis auræ.
Virtus, recludens immeritis mori
Cœlum, negata tentat iter via:
Cœtusque vulgares & udam
Spernit humum fugiente penna.
Est & fideli tuta silentio
Merces. Vetabo, qui Cereris sacrum

ANNOTATIONES.

Vide Plutarch. Cicer. Tusc. 5. n. 54. *Si in virtute satis est præsidii ad bene vivendum, satis est etiam ad beate . . . . . Cum sapiens & bonus vir suffragiis præteritur; populus a uno Consule potius, quam ille a vano populo repulsam fert.*

19. *Nec sumit aut ponit secures Arbitrio popularis auræ.*] Insignia magistratus fasces & secures extitisse, & pro eo sæpius usurpari, nemo qui vel primoribus labris litteras attigit aut delibavit, ignorat. Crassus petens consulatum, populo blandiri & supplicare detrectavit, coram socero suo Scævola viro gravissimo. Apud Græcos autem Phocioni nedum plebem palpitanti, imo ejus voluntatibus sæpe acriter & mordaciter reluctato, comitiis etiam adesse recusante, honore delati sunt. Plutarch. cit. &c. Adeo verum est quod canit Claudianus:

Ipsa quidem virtus pretium sibi, solaque lato
Fortuna secura nitet, nec fascibus ullis
Exigitur plausuve petit clarescere vulgi:
Nil opis externæ cupiens, nil indiga laudis:
Divitiis animosa suis, immotaque cunctis
Casibus, ex alta mortalia despicit arce.
Hanctamen invitam blande vestigat, & ultro
Ambit honor. Docuit toties a rure profectus
Lictor, & in mediis Consul quæsitus aratris.

20. *Popularis auræ.*] Favor populi vento levioris bene sic appellatur: Virg. Æn. 6. v. 815.

Jactantior Ancus
Nunc quoque jam nimium gaudens popularibus auris.

21. *Virtus, recludens immeritis mori Cœlum.*] Iis qui semper vivere digni forent, cum urgente fati necessitate cedunt hac vita, nominis immortalitatem æternumque decus virtus confert: cœlestes etiam honores tribuit heroibus inter Deos relatis. Apud Senec. Tragic. Hercules de se ita jactat:

Virtus mihi
In astra, & ipsos fecit ad Superos iter.

22. *Negata tentat iter via, &c.*] Contendit ad cœlum per excelsa facinora ignavis haud concessa: vel simpliciter, per *liquidum aëra* subvolat, *in terris non morando*, ut est in Ode ult. lib. 2. Quæ *negata* est hominibus *via*, quippe non volucribus, aut ala a natura donatis. Sic lib. 1. Od. 3. dicitur,

Expertus vacuum Dædalus aëra,
Pennis non homini datis.

At virtus supra vulgares sensus plebeiosque affectus assurgens, *penna*, id est, alto spiritu & generoso, *udam spernit* & fugit *humum*, quasi cœnosam & lutosam, id est, cupiditates sordidas, in quibus vulgi mens demersa hærere solet.

25. *Est & fideli tuta silentio Merces.*] Pars hæc est Odes tertiæ, in qua silentii laudationem agnoscit vulgus Interpretum. Verum non tam silentii religio, quam religionis silentium & sanctitas hic commendatur. Errant ergo qui Horatium ab instituto vel aberrare vel digredi existimant. Imo ut Deorum cultum universe persuadeat, sacra Eleusinæ Cereris religioso quidem silentio peragi solita, velut speciem pro genere, assumit; eorumq; violationem pro quolibet sacrilegio affert. Quæ quidem sagaciter observarunt tum Parthenius, tum Marcilius jam citatus. Vide apud Valer. Maxim. initio lib. 1. emolumenta observatæ religionis, neglectæ vero pœnas & mala. Tertull. Apologet. cap. 7. *Vel ex forma omnibus mysteriis silentii fides debetur.* Et contra Valentin. cap. 1. *Eleusinia Valentiniana fecerunt lenocinia sancta silentio magno sola taciturnitate cœlestia.* Vide S. Augustin. de Civit. Dei, lib. 7. cap. 20. Arnob. lib. 5. &c.

Fideli tuta silentio Merces.] Grande semper credidere piaculum, tacenda effutire, seu Reipublicæ arcana, seu privatæ fidei commissa evulgando. Unde vindices perfidiæ aut temeritatis loquacitatis Deos semper jactavere. Servius in Georgic. 1. sub finem scribit Tribunum in Crucem actum, quod urbis numen, quod nefas erat nominari, enunciasset. Euripides ait, κόσμον σιγῆς εἶναι φάσκων ἀνδρὸς ἀγαθοῦ, pulchram silentii coronam viri boni. Et ex Simonide, *nulli unquam tacuisse nocet, nocet esse locutum.* Vide Plutarch. de garrulitate.

26. *Vetabo, qui Cereris sacrum, &c.*] Si quis arcana sacrorum Eleusinorum mysteria revelant, adeoque sancti silentii religionem violavent, ejusmodi hominem tanti reum sacrilegii procul arcebo, ne, si contubernalis fuerim cum eo, plectar ab ultoribus violatæ religionis Diis. Itaque sub eodem tecto manere, aut simul navigare, fugiam. Proverb. est: Cum viro sceleste ne viæ comes fueris.

Κακῷ σὺν ἀνδρὶ μηδ' ὁδοιπόρει.

Vulgarit

Vulgarit arcanæ, ſub iiſdem
Sit trabibus, fragiliſque mecum
Solvat phaſelum. Sæpe Dieſpiter
Neglectus inceſto addidit integrum :
Raro antecedentem ſceleſtum
Deſeruit pede pœna claudo.

veris, prohibebo ne ſub eodem tecto maneat, neve cymbam levem impellat mecum. Etenim *haud raro Jupiter ſpretus innocentem ſcelerato junxit : & vix unquam flagitioſum fugientem dimiſit punitio lento greſſu inſequens.*

ANNOTATIONES.

Æſchyl. in ſeptem ad Thebas :

Ἦ γὰρ ξυναισθὰς πλοῖον ἀνοσίᾳς ἀνὴρ,
Ναυτῆσι θερμοῖς ἐν κακουργίᾳ τινὶ,
Ὤλωλεν ἀνδρῶν σὺν θερπτίῳ γένει.

Ingrediens navim pius quiſpiam, nautis improbitate ferventibus, cum hominum gente Diis inviſa petit.

29. *Phaſelum.*] Navis erat oblonga & velox, quæ tam velis, quam remis agi poterat, myoparoni non abſimilis. Erat fluviale navigium. Virgil. Georgic. 4. v. 288.

Et circum pictis vehitur ſua rura phaſelis.

Sæpe Dieſpiter, &c.] Diei pater, ſcilicet Jupiter iratus repertum cum nocente innocentem ſimul plectit, & quaſi participes ejuſdem improbitatis utrumque multat. Heſiod. Πολλάκι καὶ ξύμπασα πόλις κακοῦ ἀνδρὸς ἐπαυρεῖ, *Sæpe civitas univerſa viri improbi pœnas luit.* In ſacris etiam codicibus ob unius peccata in omnes exarciſſe divina ultio legitur, lib. 4. Reg. cap. 21. *Quid fecit, Manaſſes Rex Judæ abominationes iſtas . . . ecce ego inducam mala ſuper Jeruſalem & Judam, &c.*

31. *Raro antecedentem, &c.*] Pœna licet *claudo*, id eſt, tardo *pede* gradiens, *ſceleſtum* aſſequitur tandem nec inultum *deſerit*, quamvis ille fuga evadere malum ſperet. Huc pertinet quod ex adagio feruntur. *Dii laneos habere pedes.* Vide Plutarch. de ſera Dei vindicta. Valer. Maxim. lib. 1. cap. 1. *Lento gradu ad vindictam ſui divina procedit ira : tarditatem vero ſupplicii gravitate compenſat.* Quam ſententiam prior extulit Homerus Iliad. 4. v. 160. Tibull. lib. 1. Eleg. 9.

Sera tamen tacitis pœna venit pedibus.

Juvenal. Sat. 13.

Ut ſit magna, tamen certe lenta ira Deorum eſt.

ODE III.

Virum juſtum nihil extimeſcere. Item de non reparanda Troja.

JUſtum & tenacem propoſiti virum
Non civium ardor prava jubentium,

Virum integrum & in ſententia conſtantem de firmo propoſito non dimovet vehementia

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Od. 9. Lib. 1.

1. *Juſtum & tenacem, &c.*] *Non uſitata* profecto *nec tenui penna* hæc Ode ſcripta eſt, in qua cæco velut impetu fertur vates, ac certe divino : divino, inquam, ubi graves prorſus ac ſublimes ſunt tum res, cum dictio ; cæco tamen, ut videtur ; quandoquidem temere quolibet abripitur, atque a viri juſti laudatione ſubito digreſſus, longiuſque evagatus ad canenda Trojæ fata prorumpit ; ipſe *propoſiti* parum tenax, ac immemor ſui ad Piſones moniti, quo ita præcipit :

Tantum ſeries juncturaque pollet!

Quid ergo navus Poeta ? Quid interpretes ? Horum plerique obvia certatim explicant, finem vero & ſcopum Odes ſatis quidem abſtruſum, minime ſcrutati, quod præcipuum eſt, omittunt. Nonnulli Oden hanc nec inſcriptione, nec literis a præcedenti ſejunctam in antiquis codicibus legi duntaxat admonent. Quidam Apotheoſim Romuli, alii Auguſti laudationem eſſe volunt. Verum quo tam accurata illa Junonis oratio Trojam reſtitui vetantis ? Hoc in ſumma ſua felicitate Romani tunc fortaſſe moliebantur, inquit Georg. Fabritius. At Fabritio ſagacior Faber in paucis eruditus virque acriſque judicii, mentem Horatii ſubodoratus, aut feliciter indagavit, aut certe conjecturam omnino vero ſimilem, pulchram ſane protulit. Is ita rem ſtatuit. Ex Sueton. Jul. c. 79. Cæſar Ilium migrare, eoque Imperii opes transferre cogitaverat. Atqui ne Auguſtus Julii hæres idem moliretur, non abs re trepidatum eſt : quo Roma dubio procul extincta foret. Itaque ſolerter quidem, oblique, & arte ſingulari, ut tale conſilium diſcutiat Horatius, exhibet ac minatur Junonis iram, quam jam tum a primordiis ſuis gravem experti fuerant Romani.

2. *Prava jubentium.*] *Velitis, jubeatis, Quirites ?* verba Tribuni ſolemnia, *volumus, jubemuſque*, populi erant legem ſancientis.

cipium improba præscribentium, nec facies tyranni urgentis neque Notus turbator Adriatici maris procellosi, nec potens dextera Jovis fulmen vibrantis. Si ruat in di soluta compages intrepidum opprimet casus. Ista pollens virtute Pollux, & errabundus Hercules, ædes ad ignitas ascendit: inter quos Augustus bibens ore roseo nectar potat. Ista clarum te, Liber pater, traxere tuæ tigres indomita cervice jugum ferentes. Per illam Romulus Martis equis effugit inferos; Junone apud Deos consilium habentes di-

Non vultus instantis tyranni
Mente quatit solida; neque Auster,
Dux inquieti turbidus Adriæ:
Nec fulminantis magna Jovis manus.
Si fractus illabatur orbis;
Impavidum ferient ruinæ.
Hac arte Pollux & vagus Hercules
Innixus, arces attigit igneas: [251]
Quos inter Augustus recumbens
Purpureo bibit ore nectar.
Hac te merentem, Bacche pater, tuæ
Vexere tigres, indocili jugum
Collo trahentes: hac Quirinus
Martis equis Acheronta fugit:
Gratum elocuta consiliantibus

ANNOTATIONES.

1. *Non vultus instantis tyranni.*] Ita *Q. Scævola truculentius jibi minitanti Syllæ; Licet, inquit, mihi agmina militum, quibus Curiam circumsedisti, ostentes, licet mortem minitaris, nunquam tamen efficies, ut propter exiguum senilemque sanguinem meum, Marium, a quo urbs atque Italia conservata est, hostem judicem.* Alia vides exempla apud eundem Valer. Maxim. lib. 3. cap. 8.

4. *Auster Dux inquieti turbidus Adriæ.*] Lib. 1. Od. 2.

. . Nec timuit præcipitem Africum
. . . . . nec vagantem Noti,
Quo non arbiter Adriæ
Major, tollere seu ponere vult freta.

7. *Si fractus illabatur orbis.*] Alludit ad veterum quorumdam opinionem, cœlum constare lapidibus, & aliquando ruiturum. Vide Aristot. Metaphys. 5. Laërt. lib. 2. in Anaxagora. Celtæ querenti Alexandro, quid potissimum formidarent, hoc responderunt, Ne cadente cœlo opprimerentur, Quint. Curt. Est & proverb. apud Erasm. *Quid si cœlum ruat.*

9. *Hac arte Pollux &c.*] Ea virtute, æquitate & constantia heroes immortalitatem adepti, divinosque honores sunt consecuti, Pollux, Hercules, Bacchus, Romulus, de quibus lib. 1. Od 12.

Vagus Hercules.] Qui varias orbis regiones peragravit, & multa passim, monstris etiam domitis, virtutis suæ monimenta reliquit.

10. *Arces attigit igneas, &c.*] Adiit cœlum sideribus micans & ardens.

11. *Quos inter Augustus, &c.*] Deorum epulis accumbens nectar potat, jam tum cum in terris degeret, factus Divus; nimirum post debellatum omnino Sext. Pompeium. De quo vide Appian. lib. 5. de Bell. Civil. antea tamen quoque, sed per adulationem, ita Virgilio appellatus. Ecloga 1.

Deus nobis hæc otia fecit.

12. *Purpureo bibit ore.*] Deorum statuis os seu vultus minio pingebatur. Quo respexisse Horatium, non dubitaverim

Nectar.] Vide quæ mox annotabo ad eas voces, *ducere nectaris succos.*

13. *Hac te merentem, Bacche, &c.*] Ista pariter virtute clarus, O Bacche, meruisti divinos honores, feraque intractabiles ad currum tuum junxisti, ac numine tuo domitas jugum ferre docuisti natura sua indociles. Tigres ebriosorum feritatem optime designant: unde iis Bacchi currum trahi dixere; seu quod nullum sit tam ferox ingenium, quod non vino mansuefiat & excoquetur.

15. *Hac Quirinus Martis equis Acherontia fugit.*] Romulus etiam virtute bellica insignis, veluti Martis patris sui equis invectus ad Superos evasit, adeoque infernales effugit lacus. Vide Cic. 1. de Legibus n. 3. Ovid. Fast. 2.

Fit fuga: Rex patriis astra petebat equis.
. . . . . Quirites
Tura ferant: placeat nova turba Quirino.
. . . . . .
Templa Deo fiunt: collis quoque dictus ab illo est.

17. *Gratum elocuta consiliantibus Junone Divis.*] Junone in Deorum consilio elocuta rem Marti aliisque gratam: scilicet non prohibere se quominus immortalibus accenseatur Romulus, quod graves iras adversus Trojanos eorumque posteros Paridis causa dudum conceptas ipsa ex animo jam deposuerat.

Consiliantibus.] Deliberantibus de recipiendo in cœlum Romulo, deque fato Imperii Romani. Cic. ad Attic. lib 15. Epist. 10. *Difficile ad consiliandum legatione.* Cornel. Tacit. Histor. 2. *Rediere omnes Bononiam consiliaturi.*

Junone

Junone Divis: Ilion, Ilion
Fatalis inceſtuſque judex,
Et mulier peregrina vertit
In pulverem, ex quo deſtituit Deos
Mercede pacta Laomedon, mihi
Caſtæque damnatum Minervæ,
Cum populo & duce fraudulento.
Jam nec Lacænæ ſplendet adulteræ
Famoſus hoſpes: nec Priami domus
Perjura pugnaces Achivos
Hectoreis opibus refringit:
Noſtriſque ductum ſeditionibus
Bellum reſedit. Protinus & graves
Iras, & inviſum nepotem,
Troia quem peperit ſacerdos,
Marti redonabo. Illum ego lucidas

cente rem jucundam: funeſtus (dixit) & flagitioſus arbiter, & barbara fœmina in favillas redegit Trojam, mihi & pudicæ Palladi cum plebe & rege fallaci addictam, ex quo tempore Laomedon numina defraudavit promiſſo ſtipendio. Non amplius mœchæ Lacedæmoniæ fulget hoſpes infamis; neque Priami gens fraudulenta Græcos feroces expugnat viribus Hectoris: quievitque bellum noſtris diſcordiis protractum. Ergò etiam deinceps grandes inimicitias, & nepotem odioſum, quem genuit ſacrificula Trojana, Marti remittam. Hunc ego ſinam ingredi domicilium

ANNOTATIONES.

18. *Ilion, Ilion.*] Motum animi gravem indicat geminatio vocis, veteremque iram exprimit. Porro ſicut a Troë rege Troja & Troas; ſic ab Ilo ejus filio Ilium & Ilienſes nomen ſortiti ſunt: cum hic eam ampliaſſet urbem, quam priores condiderant reges, aut exornarant.

19. *Fatalis inceſtuſque judex, &c.*] Ilium, inquit Juno, perdidit Paris inter Deas de pulchritudine contendentes malo ſuo patriæque *fato*, *judex* electus, cum, Junone & Minerva poſthabitis, Veneri primas detulit.

Inceſtus.] Qui Helenam Menelai conjugem, violata hoſpitii ſanctitate, *rapuit*. Vide lib. 1. Od. 15.

20. *Et mulier peregrina vertit in pulverem.*] Helena Spartana a Paride e Græcia in Phrygiam abducta in cauſa fuit, cur Græci injuriam ulturi conjurarint in Trojanos, Trojamque decennali bello captam ferro flammaque devaſtarint. Vide Senec. Trag. Troad.

21. *Ex quo Laomedon,* &c.] Hic declaratur prima excidii Trojani origo, nimirum fraus Laomedontis patris Priami. Is enim Trojæ muros ædificans, Neptuni & Apollinis opera uſus eos *mercede pacta* defraudavit. Quo Jupiter offenſus regni iſtius perniciem & ruinam ſanxit. Tam notæ fabulæ dedit locum, quod rex ille cum extruendis urbi muris vel reparandis pecunia deeſſet, Deorum iſtorum theſauros & ornamenta templi, vel in hoc depoſitum pecuniam accepit, repoſiturum ſacramento ſe obligans. Quod tamen poſtea minime præſtitit. Homer. Iliad. 21. paulo ante finem.

22. *Mihi Caſtæque damnatum Minervæ,* &c.] Addictum, damnatum, traditum ad quamcunque perniciem in ultionem injuriæ judicio Paridis nobis illatæ. Loquitur Horatius ex more Romanorum, debitores qui non erant ſolvendo, creditoribus obnoxios facere, addicere, tradere conſuetorum.

24. *Cum populo & duce fraudulento.*] Apud Homerum Iliad. mox cit. Neptunus Apollini exprobrat, quod pro Trojanis fœdifragis militat, immemor ſuperbiæ & injuriæ Laomedontis, qui locatæ in annum operæ pactam mercedem nedum perſolveret, etiam minas ſibi Diis intentaret. Virgil. Æneid. 5. v. 810.

Cuprem cum vertere ab imo
Structa meis manibus perjuræ mœnia Trojæ.

25. *Jam nec Lacænæ ſplendet,* &c.] Non vivit amplius Paris, nec jam ſpecioſum ac ſplendidum Helenæ ſe oſtentat, ut in adulterium pelliciat.

26. *Famoſus hoſpes.*] Impurus. Vide lib. 3. Od. 15. v. 3. Annot.

Nec Priami domus, &c.] Nec Trojani Græcis jam repugnant Hectoris fere unius virtute nixi. Vide lib. 2. Od. 4. v. 10. ibique Annot.

29. *Noſtriſque ductum ſeditionibus Bellum reſedit.*] Tandemque finitum eſt illud bellum, quod noſtris eſt diſcordiis ad annos decem productum & dilatum. Pro Trojanis videlicet ſtabant Apollo, Mars, Diana, Latona, Venus; pro Græcis autem Neptunus, Mercurius, Vulcanus, Juno, Minerva Homer. Iliad. 20.

30. *Reſedit.*] Quievit, pacatum eſt bellum. Cic. ad Famil. lib. 8. Epiſt. 2. *Marcelli impetus reſederunt, non inertia, ſed (ut mihi videbatur) conſilio.* Tuſcul. 3. *Timor animi reſedit.* Tit. Liv. *Poſtquam iræ reſediſſent.*

Protinus & graves Iras, &c.] Deinceps igitur condonabo priores inimicitias, & Marti concedam, ut in cœlum admittatur Romulus ejus filius, meus

ſplendens, bibere nectareos liquores, atque numinum ſelici numero accenſeri. Dummodo Trojam inter & Romam ingens mare fremat, quacumque in regione imperant fortunati extorres. Modo ſuper ſepulcrum Priami & Paridis greges laſciviant, & bellua illæſa fœtus ſuos abſcondant, ſtabile floreat Capitolium, & Roma belliceſa leges imponat victis Medis. Illa formidabilis procul ad extremas orbis partes famam propaget; ſive ubi mare interfuſum ſeparat Europam ab Africa; ſive ubi Nilus intumeſcens agros perfundit:

Inire ſedes, ducere nectaris
Succos, & adſcribi quietis
Ordinibus patiar Deorum.
Dum longus inter ſæviat Ilion
Romamque pontus; qualibet exules
In parte regnanto beati.
Dum Priami Paridiſque buſto [254]
Inſultet armentum, & catulos feræ
Celent inultæ; ſtet Capitolium
Fulgens, triumphatiſque poſſit
Roma ferox dare jura Medis.
Horrenda late nomen in ultimas
Extendat oras, qua medius liquor
Secernit Europen ab Afro,
Qua tumidus rigat arva Nilus:

ANNOTATIONES.

ver *nepos* eo mihi *inviſus* quod e ſtirpe Trojana ſit, matre ſcilicet Ilia, ſeu Rhea Numitoris filia, Veſtæ Sacerdote: Virg. Æneid. 1. v. 278.

. . . . . *Donec Regina Sacerdos*
Marte gravis geminam partu dabit Ilia prolem.

Et Æneid. 7. v. 293.

Heu ſtirpem inviſam, & fatis contraria noſtris
Fata Perygum.

At cit. mox Æneid. 1. v. 283. Veneri prædicit Jupiter meliora, & ſic ſpondet:

Quin aſpera Juno
Quæ mare nunc terraſque metu cœlumque fatigat,
Conſilia in melius refert, mecumque fovebit
Romanos rerum dominos, gentemque togatam, &c.

34. *Ducere nectaris Succos.*] Cœleſti cibo potuque, adeoq; immortalitate frui: Deorum conſortem eſſe. Apud Pindar. dicitur Tantalus Deorum furatus nectar & ambroſiam, in quibus Dii immortalitatem poſuerunt. Vide Lucian. in fabuloſis, Dialog. 25. cui titul. *Deorum Conſilium*: ubi facete & lepide nectar & ambroſia delicere dicuntur ob multitudinem bibentium, ſic ut una jam conſtet ſextarius; unde & ſtatuitur animadvertendum in falſo aſcriptos, & neſcio quomodo exiſtimatos Deos.

35. *Quietis ordinibus Deorum.*] Apud Boetium Deus ſtabilis *Immotuſque manens dat cuncta moveri.* Virgil.

Scilicet is ſuperis labor eſt: ea cura quietos
Sollicitat.

Nempe ſolius divinitatis eſt quies.

37. *Dum longus inter, &c.*] Dummodo Ilium inter & Romam magnum interfluat mare, quo Romani a reſtituenda Troja, repetendaque vetere patria deterreantur, arceanturque; *qualibet in* orbis *parte* ſint *beati*; quin & *regnent* ac dominentur: at *exulent* procul a regione & ſolo patrio.

40. *Dum Priami Paridiſque buſto, &c.*] Modo tam deſerta ſit Trojana terra, ut gramen producat armentis paſcendis idoneum; ſit & luſtrum ferarum, ubi impune illæ catulos eniti & educare queant abſque ullo metu. Ea conditione *ſtet Capitolium, Roma* floreat, atque *nomen*, famam, Imperiumque *ad ultimas extendet oras.* Ad Orientem *det jura Medis*; ad Occidentem Hiſpanis, *qua medius liquor, &c.* ad Meridiem Afris, *qua tumidus rigat, &c.*

44. *Dare jura Medis.*] Ubi regnum aliquod in provinciam redegerant victores Romani, eo ſtatim mittebant viros, qui jus & leges præſcriberent.

Medis.] Id eſt Parthis, ut jam haud ſemel annotavi.

46. *Qua medius liquor ſecernit Europen ab Afro.*] Ad fretum uſque Gaditanum. Solin. *Oceanus ab occaſu irrumpens lævo latere Europam radit, Africam dextro; ſciſſis Calpe & Abyla montibus, quos dicunt columnas Herculis; inter Mauros ſunditur & Hiſpaniam.*

48. *Qua tumidus rigat arva Nilus.*] Per Africam, Æthiopiam, Ægyptum. Cic. de Nat. Deorum, n. 130. *Ægyptum Nilus irrigat, & cum tota æſtate obrutam oppletamque tenuerit, tum recedit, mollitoſque & oblimatos agros ad ſerendum relinquit.* Plin. lib. 5. cap. 9. *Nilus incertis ortus fontibus it per deſerta & ardentia, immenſo longitudinis ſpatio ambulans . . . obſervatum eſt, primo in Mauritania nives imbreſve ſatiaverint, ita Nilum increſcere . . . . . Africam ab Æthiopia diſpicens, feris & belluis frequens . . . . . medios Æthiopas ſecat . . . . . Inſulas innumeras*

Aurum

Aurum irrepertum, & ſic melius ſitum [255]
Cum terra celat, ſpernere fortior,
Quam cogere humanos in uſus,
Omne ſacrum rapiente dextra.
Quicumque mundi terminus obſtitit,
Hunc tangat armis; viſere geſtiens,
Qua parte debacchentur ignes,
Qua nebulæ pluviique rores.
Sed bellicoſis fata Quiritibus
Hac lege dico, ne nimium pii,
Rebuſque fidentes, avitæ
Tecta velint reparare Trojæ. [256]
Trojæ renaſcens alite lugubri

Generoſior contemnendo aurum nondum inventum, atque ita convenientius poſitum; dum terræ contegit; quam addicendo illud uſui hominum manu quodlibet ſanctum deprædante. Quiſquis mundi finis impedivit, hunc bello obtineat, cupiens inveſtigare, quo loco æſtus, quo nubila & imbres ſæviant. Verum fata ſancio Romanis militia inclytis eâ conditione, ut non plus quàm fas eſt pii, neve opibus innixi ſatagant antiquæ Trojæ domos inſtaurare. Namque *ſors Trojæ reſurgens*

ANNOTATIONES.

ſpargit . . . . . certis diebus auctu magno per totam ſpatiatus Ægyptum, fœcundus innatat terræ. Cauſas incrementi varias prodidere . . . . incipit creſcere Luna nova, quæcunque poſt ſolſtitium eſt, ſenſim modiceque Cancrum Sole tranſeunte, abundantiſſime autem Leonem. Reſidit in Virgine iiſdem quibus accrevit, modis. In totum autem revocatur intra ripas, in Libra, ut tradit Herodotus, centeſimo die. Juſtum incrementum eſt cubitorum ſedecim. Minores aquæ non omnia rigant: amplines detinent, tardius recedendo . . . . . in duodecim cubitis famem ſentit Ægyptus; in tredecim ſitit: quatuordecim cubita hilaritatem afferunt, quindecim ſecuritatem, ſexdecim delicias. Maximum incrementum ad hoc ævi fuit cubitorum octodecim, Claudio principe, &c. Nili aquas laudant Ariſt. Galen. &c. originem nuper inquiſivit Iſaacus Voſſius. De eo multa Herodot. lib. 2. Senec. nat. qu. lib. 4. Agell. lib. 10. cap. 7. &c.

49. *Aurum irrepertum, &c.*] Ordo eſt: Roma fortior ſpernendo aurum, quod e fodinis nondum erutum eſt, quam illud inde eruendo & ad uſum fabricando nummoſque cudendo. De contemptu divitiarum apud priſcos Romanos uſitato Valer. Maxim. lib. 4. cap. 3. De Curio, Fabricio, Camillo, aliiſque diximus lib. 1. ad Od. 12. & alibi.

Sic melius ſitum, cum terra celat.] Seu quod raptoribus non eſt expoſitum, dum latet in viſceribus terræ; ſeu potius, quod tunc avaritiam & cupiditatem non accendat, nec ad ſcelus impellat, aut ad explendas libidines fomitem præbeat & facultatem. Ovid.

Effodiuntur opes irritamenta malorum.

51. *Cogere, &c.*] Vis ſiquidem inferri metallis videtur, cum e terræ viſceribus extrahuntur.

52. *Omne ſacrum rapiente dextra.*] Duplici hoc ſenſu poteſt accipi: vel quod a Romanis ſpernatur aurum cujus rapiendi cauſa nec ſacris parcunt homines: vel quod ipſi Romani, priſci nempe, fortiores & nobiliores aurum contemnendo, ſe præbuerint; quam poſteri illud ab exteris nationibus devictis auferendo, ſacra etiam e templis ac pretioſa quælibet ornamenta vel armorum & jure belli diripiendo. Dionyſ. Tyrannus Syracuſanus Jovi Olympio detraxit amiculum aureum, addito etiam ludibrio, quod æſtate gravior, hyeme frigidior eſſet. Val. Maxim. &c.

53. *Quicumque mundi terminus obſtitit, &c.*] Si quis ante orbis angulus Romanis haud paruit, deinceps pateat, eoque victricia inferant arma; ſeu ad Zonam torridam, ubi *debacchantur ignes*, ſævitque æſtus: ſeu ad mundi polos, ubi *nebulæ*, glacies, caligo perpetua, *pluvii rores*, imbres. Vid. lib. 1. Od. 22. Lucret. lib. 1. ponit etiam *rores* pro imbribus & aquis pluviis.

57. *Sed bellicoſis fata Quiritibus, &c.*] Bis jam dixi, & tertium repeto, me Romanis indulgere, ut ſint orbis domini, ſed ea tantum lege, ne præpoſtera mori pietate in patriam avorum ſuorum Trojam, ejus muros & *tecta velint reparare*, neve ſuis opibus ac *rebus* proſperis *fidentes* id unquam moliantur. Quod ſi fecerint, malis auſpiciis & *alite lugubri* faxint: enimvero *triſti clade* iterum ſubvertetur Troja quamvis *muris abeneis, auctus* etiam *Apolline*, ſtabiliatur.

59. *Avitæ.*] Æneas cum Trojanorum colonia *Ilium in Italiam portat victoſque Penates.* Æn. 1.

60. *Tecta velint reparare Trojæ.*] Patriæ certe charitatis in illum antiquæ ſuæ originis locum Romani ſenſum habere ſe teſtati ſunt haud ſemel: Nam deletum a C. Fimbria Cinnæ legato Ilium reſtaurarunt. Vide Tit. Liv. Epit. 83. Appian. Sueton. Claud. cap. 25. *Ilienſibus quaſi Romanæ gentis auctoribus tributa in perpetuum remiſit: recitata vetere epiſtola Græca Senatus Populique Romani Seleuco Regi amicitiam & ſocietatem ita demum pollicentis, ſi conſanguineos ſuos Ilienſes ab omni onere immunes præſtitiſſet.*

61. *Alite lugubri.*] *Mala ave*, lib. 1. Od. 15.

Fortuna

infaustis auspiciis, repetetur, casu iterum luctuoso, triumphantis exercitûs ductrice me Jovis uxore & sorore. Si ter ex ære mœnia reparentur, favente Apolline, ter quoque diruta prosternantur à Græcis mihi dilectis: ter captiva conjux plangat maritum ac filios. At ludenti citharæ ista minime congruant. Quo pergis, ô Musa? cessa audax Deorum verba narrare, atq; humili carmine diminuere grandia.

Fortuna tristi clade iterabitur,
Ducente victrices catervas
Conjuge me Jovis & sorore.
Ter si resurgat murus aheneus,
Auctore Phœbo; ter pereat meis
Excisus Argivis; ter uxor
Capta virum puerosque ploret.
Non hæc jocosæ conveniunt lyræ.
Quo, Musa, tendis? Define pervicax
Referre sermonis Deorum, &
Magna modis tenuare parvis.

ANNOTATIONES.

Ex avium aspectu, volatu, cantu auspicia captari solita, notum est.

64. *Conjuge me Jovis & sorore.* Virgil. Æneid. 1.

Ast ego quæ Divum incedo Regina, Jovisque
Et soror & conjux.

Servius ibid. *Physici*, inquit, *æthera Jovem, id est, ignem volunt intelligi, Junonem vero aerem: & quia tenuitate hæc elementa paria sunt, dixerunt esse germana: & quoniam Juno, id est aër, igni subjectus est, jure superposito elemento mariti nomen inditum.* Cic. 2. de Nat. Deor. n. 66. *Aër, ut Stoici disputant, interjectus inter mare & cœlum Junonis nomine consecratur; quæ est soror & conjux Jovis; quod & similitudo est ætheris, & cum eo summa conjunctio. Effœminavunt autem eum, Junonique tribuerunt, quod nihil est eo mollius.* Macrob. in Somn. Scip. lib. 1. cap. 17. *Apud Theologos*, inquit, *Jupiter est mundi anima; hinc illud,*

Ab Jove principium Musæ: Jovis omnia plena.

Quod alii Poetæ sunt mutuati de Arato, qui de sideribus locuturus, a Cœlo, in quo sunt sidera, exordium sumendum esse decernens, ab Jove incipiendum memoravit. Hinc Juno & soror ejus & conjux vocatur. Est autem Juno aër, dicitur que soror, quia seminibus iisdem, quibus cœlum, etiam aer est procreatus: conjux, quia cœlo subjectus est aër

66. *Auctore Phœbo.*] Hunc impense Trojanis favisse compertum est. Legunt quinam, *ductore.*

Ter pereat.] Allusum videtur ad triplex Ilii excidium, primo ab Hercule, deinde a Græcis, postea a C. Fimbria, Syllanis temporibus, ut ante annotavi. Vide Appianum.

Meis Excisus Argivis.] Argivos Juno fovebat maxime, quod ipsa præcipue Argis colebatur; quæ urbs Argiæ Peloponnesi regionis princeps & caput erat. In ea sedebat Rex Agamemnon Græcæ in Trojanos expeditionis Dux & Imperator. Virgil. Æneid. 1. v. 27.

Memor Saturnia belli
Prima quod ad Trojam pro charis gesserat Argis.

67. *Ter uxor Capta, &c.*] Vel Trojanæ mulieres quælibet cæsos aut captos lugeant & ipsæ captivæ, aliæ viros suos, aliæ filios. Vel, *uxor capta virum*, Hecuba Priamum, Andromache Hectorem, *puerosque ploret*, hæc Astyanacta, illa vero Hectorem, Parin, Deiphobum, Troilum, &c.

69. *Non hæc jocosæ conveniunt lyræ, &c.*] Egregie se Poëta comprimit in ipso Poëtici ardoris impetu, quasi tam grave argumentum haud Lyricis versibus bene conveniat: ipse tamen ad Pisones ita docet:

Musa dedit fidibus Divos, puerosque Deorum,
Et juvenum curas, & libera vina referre.

Et Pindarus aliique res quasque graves lyra graviter cecinerunt. Verum belle Horatius tum desinit, cum ultra vix sine offensione Augusti, progredi se posse intelligeret.

ODE

ODE IV.

Musarum se præsidio tutum semper & ubique fuisse, gratus profitetur.

DEscende cœlo, & dic age tibia
Regina longum, Calliope, melos,
Seu voce nunc mavis acuta,
Seu fidibus citharave Phœbi.
Auditis? An me ludit amabilis
Insania? Audire, & videor pios
Errare per lucos, amœnæ
Quos & aquæ subeunt & auræ.
Me fabulosæ Vulture in Appulo

[258] *O Princeps Calliope, veni ex Olympo; & cantionem longiorem cane fistulâ, sive placet magis, voce clarâ, vel chordis aut lyrâ Apollinis. An auditis? An me decipit jucundus furor? Vid or audire & cernere illam ambulantem i sacris nemoribus, per quæ rivi penetrant ac venti. Me pue-*

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod supra Od. 9. Lib. 1.

Oden hanc inter eximias censet eruditus quisque: respondere superiori, imo & continuari, placuit nonnullis; sed perperam. Musis accepta refert Horatius pleraq; id vero potissimum, quod redierit in gratiam cum Augusto, contra quem militaverat. Hinc ejus Principis moderationem & clementiam extollit egregie: eoque duntaxat spectasse, non immerito videatur.

1. *Descende cœlo.*] Gravis & solemnis invocatio res graves notat, gravemque enthusiasmum præsagit.

Cœlo.] Illic etiam Musis sua sedes est. Hesiod. init. Theogon. nec semel, Musas nuncupat *Olympiades Jovis filias*; pariter & Homer. Hymn. in Mercur. &c. Iliad. vero 2. in cœlo domos habere scribit.

Ἔσπετε νῦν μοι Μοῦσαι
Ὀλύμπια δώματ' ἔχουσαι.

Ennius similiter.

Musæ quæ pedibus magnum pulsatis Olympum.

Vide & Macrob. in Somn. Scip. lib. 2. cap. 3.

2. *Regina Calliope.*] Musarum princeps vel cantu aliis præstans: Regum etiam comes. Hesiod. Theogon. Ἀπάσων προφερεστάτη, *Omnium excellentissima.* Βασιλεῦσιν ὁπηδεῖ, *Reges comitatur.* Diod. Sicul. lib. 5. cap. 1. *Musis nomina, cuique a proprio munere tribuerunt. Clio propter gloriam, &c. . . . . Calliopen quod cantus suavitate exteris antecedens magni ab auditoribus æstimetur.*

Longum melos.] Certe est Od. hæc e longioribus. Vide A. Gell. lib 16. cap. 18.

3. *Seu voce, Seu fidibus,* &c.] Istis nempe constat exerceturque Musica, voce, lyra, tibia. De cithara ab Apolline inventa, lib. 1. Od. 21.

5. *Auditis? An me ludit,* &c.] O sodales an mecum auditis Calliopen canentem, meisque jam votis respondentem?

Amabilis Insania.] Voluptatem sane maximam præstat ardor poëticus iis, qui divina illa facultate sunt donati.

6. *Audire, & videor pios Errare per lucos.*] Veluti præsentiam numinis sentiat, atque enthusiasmo correptus ita loquitur.

7. *Lucos.*] In solitariis maxime locis delubra statuebant veteres: ibiq; Deos credebant libentius habitare, ubi quies & silentium, ubi nullæ turbæ aut strepitus mentium integritatem labefactarent: ubi *Sapientiæ Gymnasium, ubi mores bene instituuntur, & animi virorum diriguntur.* Hæc enim solitudo præbet, ex Plutarcho.

8. *Quos & aquæ subeunt & auræ.*] Perfluentes aquæ, & aspirantes seu perflantes auræ ac Zephyri amœnos faciunt in primis lucos.

9. *Me fabulosæ,* &c.] Hæc strophe magnam interpretibus crucem fixit hactenus. Atenim quo referenda vox *fabulosæ*? Deinde, quin ait Poeta de *Vulture Appulo, extra Apuliam*? Quod primum spectat; sunt qui Apuliam dici fabulosam velint, ac de insulis etiam Diomedis Apuliæ proximis meras ipsi fabulas texant. Quidam nutricem Horatii Apuliam vocari, quæ fabulosa narrare solita sit, comminiscuntur: papæ! cudere se anile figmentum nec advertunt. Verum enim, an palumbes (quod restat) fabulosas dicat poëta, quando rem ut vere gestam commemorat? Ita sane melioris notæ interpretes. Imo *palumbes fabulosæ*, inquam ego; sicut *Hydaspe fabulosas*, lib. 1. Od. 22. v. 8. Et apud Plin. lib. 5. c. 1. Atlas *mons Africæ vel fabulosissimus*: nimirum quod de illis valde multa scribunt, dicunt, fabulantur; præsertim vero poëtæ. Sic palumbes currum Veneris trahendo jungunt; eique numini sacras, atque, ut hoc loci, ministras faciunt.

Vulture in Appulo Altricis extra limen Apuliæ.] Est Vultur mons in Apuliæ Lucaniæque confinio, quemadmodum & Venusia Horatii patria & *altrix*. Itaque nullo negotio omnis solvetur, si quis est, nodus. Erat *in Appulo Vulture* poëta ibique ob-

Altricis

rum deſeſſum ludendo, ſomnoque oppreſſum celebratæ palumbes recentibus foliis cooperuere in Vulture Appulo extra fines Apuliæ nutricis meæ. Quæ res admirationem cunctis faceret, quotquot ſublimis Acherontiæ domus incolunt, & Bantiæ campos, agroſq; opimos Ferenti depreſſi: quo pacto ſomnum caperem ſecuro corpore à nigris viperis atque urſis: quâ etiam ratione contectus eſſem ſacratâ lauro & myrto congeſtâ, puerulus ego non abſque numinum tutelâ impavidus. Veſter, ô Muſæ, veſter ſum; ſeu vehor ad Sabinos aſperos: ſive algidum Præneſte, ſeu declive Tibur, ſeu Baias amœnas adire libuerit. Veſtros fontes & choros amantem haud me vitâ privavit actus in fugam exercitus apud Philippos, neq; arbor execranda, neq; Palinurus in mari Siciliæ. Quandocunq; mihi vos aderitis, ultrò

Altricis extra limen Apuliæ,
  Ludo fatigatumque ſomno,
    Fronde nova puerum palumbes
Texere: mirum quod foret omnibus,
Quicumque celſæ nidum Acherontiæ,
  Saltuſque Bantinos, & arvum
    Pingue tenent humilis Ferenti:
Ut tuto ab atris corpore viperis
Dormirem & urſis: ut premerer ſacra
  Lauroque, collataque myrto,
    Non ſine Diis animoſus infans.
Veſter, Camœnæ, veſter in arduos
Tollor Sabinos: ſeu mihi frigidum
  Præneſte, ſeu Tibur ſupinum,
    Seu liquidæ placuere Baiæ.
Veſtris amicum fontibus & choris,
Non me Philippis verſa acies retro,
  Devota non extinxit arbor,
    Nec Sicula Palinurus unda.
Utcumque mecum vos eritis, libens

[259] 11 15 [260] 20 25

ANNOTATIONES.

dormivit puer; extra fines tamen Apuliæ tum fuit ſiquidem verſatur in iſtius latere montis ad Lucanos reſpiciente & pertinente. Sic de ſeipſo ait, Sat. 1. lib. 2. v. 34.

Lucanus, an Appulus, anceps.
Nam Venuſinus arat finem ſub utrumque colonus.

12. *Fronde nova puerum palumbes Texere.*] Jam tum ſuam mihi tutelam obtulere Dii, quam poſtea abunde expertus ſum.

Palumbes.] Columbæ ſilveſtres.

14. *Nidum Acherontiæ.*] Acherontia eſt urbs Lucaniæ in montis vertice, ut nidus in arboris faſtigio, poſita. Cicero 1. de Orat. n. 169. *Tanta vis patriæ eſt, ut Ithacam illam in aſperrimis ſaxulis tanquam nidulum affixam ſapientiſſimus vir immortalitati anteponeret.*

15. *Saltuſque Bantinos.*] Bantia oppidum eſt Apuliæ in Apuliæ confinio, paſcuis abundans, Venuſiæ proxima.

16. *Humilis Ferenti.*] Hæc etiam urbs Apuliæ Lucaniæ fines attingit inter Venuſiam & Acherontiam ſita.

17. *Ut tuto ab atris, &c.*] Circumſtantibus nempe iſtarum urbium incolis mirum viſum eſt, qui fieret, ut puer ego dormirem tutus illic tum a viperarum veneno, cum & ab urſorum voracitate. Quo etiam præſagio obtectus eſſem laurea Apollini, myrtoque Veneri conſecrata. Illic autem offenſum eſt Poetam me fore, hinc vero ad canendas res amatorias deſtinari.

20. *Non ſine Diis.*] Pindar. Pyth. Od. 5. ϗ θεῶν ἄτερ. Virgil. *Non ſine numine Divum.* Salluſt. *Tanta repente mutatio non ſine Deo videretur.*

21. *Camœnæ.*] A cantu Servius, a caſtitate mentis Feſtus nomen hoc factum aiunt.

In arduos Tollor Sabinos.] Sive quando montoſam Sabinorum regionem ſcando, pergens ad prædium meum ibi ſitum. Supra, in fine primæ Odes hujus libri.

22. *Frigidum Præneſte.*] Latii oppidum frigidas habens & ſalubres aquas. Strabo lib. 5.

23. *Tibur ſupinum.*] In montis aſcenſu ædificatum. De eo lib. 1. Od. 7. & 18.

24. *Liquidæ Baiæ.*] Urbs Campaniæ maritima, calidis aquis, aëre puro, ſeceſſu grato celebrata, Lib. 2. Od. 18.

25. *Veſtris amicum fontibus, &c.*] Ope veſtra & patrocinio quoties ſalvus fui? Primo non perii in cæde ac fuga exercitus Bruti & Caſſii, ad Philippos urbem Theſſaliæ. Lib. 2. Od. 7. Deinde me non oppreſſit arbor *cerebro* prope *illapſa*; de quo lib. 2. Od. 13. & 17.

27. *Devota.*] Diris nempe, ſacra, deteſtabilis. Poſtea cum a Philippenſi bello redirem in Italiam, periclitatus ſum graviter quidem, at naufragium tamen non feci ad promontorium Lucaniæ nominatum a Palinuro Æneæ nauclero illic merſo, quod mari Siculo profunditur.

29. *Utcumque mecum vos eritis.*] Veſtram ergo tutelam ſæpe experti nihil eſt quod uſquam formidem, nullum certe non periculum intrepidus adibo, veſtra fretus ope & præſidio.

Inſanis

Insanientem navita Bosporum
Tentabo, & arentes arenas
Littoris Assyrii viator:
Visam Britannos hospitibus feros,
Et lætum equino sanguine Concanum:
Visam pharetratos Gelonos,
Et Scythicum inviolatus amnem.
Vos Cæsarem altum, militia simul
Fessas cohortes abdidit oppidis,
Finire quærentem labores,
Pierio recreatis antro.
Vos lene consilium & datis, & dato

Bosphorum æstuosum navigabo, & peragrabo sicca fabula finitima Syriæ: pergam ad Britannos advenis crudeles, atque ad Concanos cruoris equini potu gaudentes: Gelonos pharetram gestantes, atque fluvium Scythiæ adibo illæsus. Vos magnum Augustum finem laboribus petentem oblectatis in specu Pierio, quando fatigatas bello turmas in urbibus collocavit. Vos mansuetum animum & donatis, & donate

ANNOTATIONES.

30. *Insanientem Bosporum.*] Æstuosas ac fremientes maris angustias. Lib. 2. Od. 13. v. 14. Virgil. Eclog. 9. v. 43.

Hæc ades, insani feriant, sine, littora fluctus.

31. *Arentes arenas Littoris Assyrii.*] Quidam legunt *urentes*. Intellige Syriæ seu Assyriæ vel fines extremos: nam vetenbus quælibet regionum & agrorum extremitates, littora vocabantur: vel solitudines arenosas & ferventes, in quibus viatores æstu soluti nonnunquam intereunt. Ab Assur filio Sem dicta Assyria, Asiæ regio, Mesopotamiæ affinis, ab ea Tigri flumine distincta. Isidor. Etym. S. Aug. Quod si placet Assyriam poni pro Syria, hæc certe ad mare extenditur, ejusque tenet littus. Plin. 5. cap. 12. *Juxta Syria littus excipat, quondam terrarum maxima, & pluribus distincta nominibus . . Assyria ante dicta*, &c.

33. *Britannos hospitibus feros.*] Ab his olim hospites immolari solitos aiunt: sicut apud Tauricæ regiones populos id factum constat. Vide Euripid. Iphigen. in Tauris.

34. *Lætum equino sanguine Concanum.*] Concani Cantabrorum pars, apud Hispaniam Tarraconensem, Massagetarum colonia fuere; quædam habuere communia cum Thracibus & Scythis, quantum ad crudelitatem belluinumque ritum, ex Strabone lib. 5. Istis omnibus, sicut & Sarmatis mos erat, e pedis vel cruris equini venis eductum sanguinem lacti permixtum potare. Plin. lib. 18. cap. 10. *Pulte aluntur, & cruda etiam farina, equino lacte, vel sanguine e cruris venis admisto.* Virgil. Georg. 3. v. 460.

Inter
Ima ferire pedis salientem sanguine venam:
Bisalte quo more solent, acerque Gelonus;
Et lac concretum cum sanguine potat equino.

Martial.

Venit & epoto Sarmata pastus equo.

Sil. Italic. lib. 3.

Nec qui Massagetem monstrans feritate parentem,
Cornipedis fusa satiaris, Concane, vena.

35. *Pharetratos Gelonos.*] Scythiæ populos, de quibus Lib. 2. Od. 9. & 20. Virgil. Æneid. 8. *Sagittiferos.*

36. *Scythicum amnem.*] Tanaim fluvium (vernac. *Don.*) inter Europam & Asiam limitem celeberrimum. Lucan. lib. 3.

Vertice lapsus
Riphæo Tanais diversi nomina mundi
Imposuit ripis, Asiæque & terminus idem
Europæ, media dirimens confinia terra.

37. *Vos Cæsarem*, &c.] Vos etiam, O Musæ, Augustum Cæsarem, post bellicos labores, recreatis cantionibus vestris ac modulis poeticis; *in antro Pierio*, secessu & otio liberali.

Militia Fessas cohortes simul abdidit oppidis.] Cum in urbibus copias, hyemandi causa, seu in hybernis collocavit.

39. *Finire sequentem labores.*] His quidam alludi volunt ad id quod refertur Augustus quietem optasse & vacationem a Republica petivisse. Vide Sueton. Octav. cap. 28. Sed potius notatur Augusti consuetudo per hyemes vacandi literarum studio, ingenii deliciis, carminum scriptioni. Sueton. Octav. cap. 84. *Eloquentiam studiaque liberalia ab ætate prima & cupide & laboriosissime exercuit*, &c. cap. 85. *Multa varii generis prosa oratione composuit . . . Poeticam summatim attigit. Unus liber extat scriptas ab eo hexametris versibus, cujus & argumentum & titulus est*, Sicilia. *Extat alter æque modicus Epigrammatum, quæ fere tempore balnei meditabatur. Tragœdiam magno impetu exorsus, non succedente stylo abolevit.* De Ajace illa erat, &c.

40. *Pierio recreatis antro.*] Pierius mons est Thessaliæ Musis sacer. Inde Pierides illæ dictæ sunt, & quicquid ad eas pertinet Pierium vocari, notum est ac tritum. Cicero de Natura Deorum, a Pierio patre nomen desumit: at Sext. Pompeius a dicto monte, cujus amœnitas & solitudo opportuna est & grata studiosis.

41. *Vos lene consilium & datis.*] Humanæ literæ, quæ ad humanitatem & lenitatem instituant.

Gaudetis

benigna latamini. Novimus quomodo ſceleratos Gigantes, ac ferocem phalangem miſſo fulmine profligarit is, qui terram immobilem, qui mare ventis obnoxium moderatur atque oppida, mœſtamque religionem, Deoſque & homines ſolus gubernat poteſtate legitima. Jovi metum ingentem incuſſerant immanes illi juvenes lacertis confiſi & fratres Pelion ſuperaddere conati Olympo umbroſo.

Gaudetis almæ. Scimus ut impios
Titanas immanemque turmam
Fulmine ſuſtulerit caduco,
Qui terram inertem, qui mare temperat
Ventoſum, & urbes, regnaque triſtia,
Divoſque, mortaleſque turmas
Imperio regit unus æquo.
Magnum illa terrorem intulerat Jovi [265]
Fidens juventus horrida brachiis,
Fratreſque tendentes opaco
Pelion impoſuiſſe Olympo.

ANNOTATIONES.

dictæ. Suet. Octav. cap. 51. *Clementiæ civilitatiſque ejus multa & magna documenta ſunt, &c.* Vide cap. ſq. ibid. Erga literatos & ingeniоſos enignitate ac liberalitate ſumma uſum, nemo neſcit. Sueton. cap. 89. *Ingenia ſui ſeculi modis omnibus fovit. Recitantes & benigne & patienter audivit, &c.*

Conſilium.] Adverte duas breves pro una longa, ſic & poſtea Od. 6.

Hinc omne principium.

Dato Gaudetis.] Non vos pœnitet datæ Cæſari humanitatis, qua veſtros clientes fovet. Sueton. mox cit.

42. *Scimus ut impios Titanas, &c.*] Clare patet per Jovem deſignari Auguſtum, per Titanas & Gigantes omnes Auguſti adverſarios, quibus ſublatis ac virtute domitis rerum potitus eſt. Mire vero Auguſto blanditur, dicens pro eo ſtetiſſe Palladem, id eſt, ſapientiam cum virtute conjunctam; Bruto vero & Caſſio fuiſſe vim conſilii expertem, quæ propria mole corruerit. Porro iſta Cæſaris elogia allegoricis ambagibus ingenioſe exornat.

Impios Titanas.] Terræ ac Titanis filios, Gigantes, qui Deos laceſſere auſi Jovemque cœlo pellere moliti ſint: quaſi patris ulciſcendi cauſa, ad quem hæreditario jure cœli regnum pertineret, utpote fratrem Saturni natu majorem. Vide lib. 2. Od. 12. & 19. Virgil. Æneid. 6. v. 580.

Genus antiquum terræ, Titania pubes,
Fulmine dejecti.

Diodor. Sicul. lib. 4. cap. 3. ſcribit Cœlum e Tirea uxore decem & ſeptem filios procreaſſe, proprioque nomine ſingulos, communi autem omnes a matre Titanas appellaſſe.

Impios.] Macrob. Saturnal. lib. 1. cap. 20. *Quid Gigantes aliud fuiſſe credendum eſt, quam hominum impiam quandam gentem, Deos negantem: & ideo exiſtimatam Deos pellere de cœli ſede voluiſſe? Horum pedes in draconum volumina deſinebant, quod ſignificabat nihil eos rectum, nihil ſuperum cogitaſſe, totius vitæ eorum greſſu atque proceſſu in inferna mergente.*

45. *Terram inertem.*] Lib. 1. Od. 34. *Bruta tellus.*

46. *Regnaque triſtia.*] Inferos. Nec enim credendum Cruquio interpretanti, Tyrannidem, ob vocem, *urbes*, Inferis haud convenientem, inquit ille: quaſi vero jungenda eſſent hæc, *urbes regnaque triſtia.* Imo Jovis imperium extendit Poeta ad Superos Inferoſque, & orbem hunc ſeu mare, terramque, in qua urbes. Quæ omnia, complectitur his vocibus, *Divoſque mortaleſque turmas regit unus*, ſcilicet Jupiter. Virgil.

Divum pater atque hominum rex.

49. *Magnum illa terrorem intulerat Jovi, &c.*] Illa Gigantum turma immani robore prædita Jovem, cæteroſque Deos terruit, ac *pertimuit* inde *fulgens contremuit domus Saturni veteris*: ut eſt lib. 2. Od. 12. Vide Heſiod. Theogon. Ovid. Metamorphoſ. 5. cap. 5.

Emiſſumque ima de ſede Typhœa terræ
Cœlitibus feciſſe metum: cunctoſque dediſſe
Terga fuga; donec ſeſſos Ægyptia tellus
Ceperit, &c.

50. *Fidens juventus horrida brachiis.*] Virgil. Æneid. 6. v. 582.

Immania vidi
Corpora: qui manibus magnum reſcindere cœlum
Aggreſſi, ſuperiſque Jovem detrudere regnis.

51. *Fratreſque tendentes, &c.*] Intelligunt nonnulli Otum & Ephialtem, *Aloidas geminos*, quos memorat Virgil. mox cit. ſed Gigantes omnes eodem patre, vel eadem matre genitos, adeoque fratres, melius eſt accipi. De his Virgil. Georgic. 1. v. 280.

Et conjuratos cœlum reſcindere fratres.
Ter ſunt conati imponere Pelio Oſſam
Scilicet, atque Oſſæ frondoſum involvere Olympum.
Ter pater exſtructos diſjecit fulmine montes.

52. *Pelion impoſuiſſe Olympo.*] Montes montibus aggerere.

Pelion.] Mons Theſſaliæ, Olympo & Oſſæ arcti-

Sed quid Typhoeus, & validus Mimas,
Aut quid minaci Porphyrion ſtatu,
Quid Rhœcus, evulſiſque truncis
Enceladus jaculator audax,
Contra ſonantem Palladis ægida
Poſſent ruentes? Hinc avidus ſtetit
Vulcanus; hinc matrona Juno, &
Nunquam humeris poſiturus arcum,
Qui rore puro Caſtaliæ lavit
Crines ſolutos; qui Lyciæ tenet
Dumeta, natalemque ſilvam,
Delius & Patareus Apollo.
Vis conſilî expers mole ruit ſuâ:
Vim temperatam Dii quoque provehunt
In majus: iidem odêre vires
Omne nefas animo moventes.

Verum quid Typhon & fortis Mimas, vel quid Porphyrion ſtatura terribili, quid Rhœcus & Enceladus eradicatas arbores torqueri niſus, valeant adverſus crepantem Minervæ clypeum irrumpentes? Ex hac parte certabat ardens Vulcanus; & domina Juno, necnon Phœbus arcum ſemper humeris geſtans, qui Caſtalii fontis aquâ liquidâ paſſos capillos perfundit, qui Lyciæ nemora & ſilvam natalem obtinet, Patarcus atque Delius hinc dictus. *Robur ſine prudentia proprio cadit pondere. Moderatum robur ipſa numina promovent ad amplius: vires autem quodlibet ſcelus machinantes averſantur.*

ANNOTATIONES.

guus. *Olympus* Theſſaliam à Macedoniâ dirimit, nubes attingit vertice. Unde pro Cœlo ponitur ſæpiùs apud Poëtas. Sunt & alii montes ejuſdem nominis tres, primus in Myſiâ, alter in Lyciâ, tertius in Cypro. Sed de his non agitur.

53. *Sed quid Typhoeus.*] Quid gigantum vis, inſolentia, temeritas, adverſus Deos? Ne legas cum vulgo *Typhœus*, Τυφωδὺς qui & Τυφὼς vel Τύφων, à τῦφος *arrogantia*: duplici fuiſſe naturâ, humanâ & ferinâ, dicitur ab Apollodoro, lib. 1. & à Jove percuſſus, eminùs quidem fulmine, comminus autem adamantinâ falce.

Validus Mimas.] Hic totam Lemnon inſulam jaculari in Deos niſus dicitur apud Claudianum: at ipſe Prochytæ Tyrrhæni maris inſulæ ſubjectus. Sil. Ital. lib. 12.

Apparet Prochyte ſævum ſortita Mimantem.

54. *Minaci Porphyrion ſtatu.*] Iugenti ſtaturâ inſolens & minax. De eo Claud. in Gigantomach.

55. *Rhœcus.*] Is & *Rhetus*. Lib. 2. Od. 19.

56. *Enceladus jaculator audax.*] Tam robuſtus, ut evulſas arbores intorqueret: omnium Gigantum maximus fuiſſe perhibetur. De eo poſtea ad voces, *Nec peredit Impoſitam celer ignis Ætnam.*

57. *Palladis ægida.*] Iſte Palladis clypeus quo dicitur Jupiter Gigantum repreſſiſſe audaces conatus, ſignificat ſapiens conſilium virtutis comes & præſidium, ſine quo ipſa parum valet. Utrumque verò Auguſto adfuiſſe, ut antè jam annotavi, Horatius indicat. De *Ægide*. lib. 1. Od. 15.

58. *Hinc avidus ſtetit Vulcanus, &c.*] Pro Jove dimicavit *Vulcanus*, *avidus*, ſeu quòd ignis omnia corripiat & depaſcatur; ſeu quòd ille pugnæ avidus, prœliumque ardens capeſſeret.

59. *Matrona Juno.*] Ovid. Faſtor. 6.

Si thorus in pretio eſt: dicor matrona Tonantis.

60. *Et nunquam humeris poſiturus arcum, &c.*] Apollo pharetrâ ſemper & arcu inſtructus, quæ ſunt ejus arma & inſignia, de quibus vide Macrob.

61. *Qui rore puro Caſtaliæ, &c.*] Cui ſacer fons Caſtalius ad radices Parnaſſi. Lib. 4. Od. 6.

Phœbe, qui Xantho lavis amni crines.

62. *Qui Lycia tenet Dumeta.*] Sacrum erat Phœbo delubrum in ſilvâ Lyciæ, Aſiæ Minoris provinciæ, cujus civitas inſignis Patara, in quâ & ille præcipue colebatur, & oracula edebat: hinc dictus *Patareus*. Strab. lib. 14. à Pataro Apollinis filio Pataram nomen habuiſſe ſcribit Stephanus.

63. *Natalemque ſilvam Delius.*] Apud Delum inſulam & Cynthi montis nemora natus Apollo fertur: ſexque ibi menſibus æſtivalibus reſponſæ dabat; ſex autem hyemalibus, apud Pataram, teſte Servio. Ovid. 2. de Arte Amandi;

Clario Delos amata Deo.

65. *Vis conſilii expers mole ruit ſuâ.*] Robur quantum quantum fuerit, niſi conſilio & prudentiâ temperetur & regatur, parum juvat aut proficit: quin potiùs ut plurimùm nocet, ex Euripide,

Ῥώμη δ' ἀμαθὴς πολλάκις τίκτει βλάβην.

Sic Bruti virtus & Caſſii Romanæ juventutis ac nobilitatis delectu & robore quamvis ſtipata in irritum occidit, quia conſilio caruêre: ſuâque illi clade & ruinâ totam proſe Rempublicam implicuêre. Contrà Auguſti virtutem ſapientiâ temperatam Dii provexêre ad Romani clavum Imperii, & ad orbis univerſi dominationem. Ipſi

Dicta mea manifestè comprobat Gyas centum manus habens, pariter & *Orion oppugnator castæ Dianæ*, hujus *Virginis telis confossus. Terra suis portentis imposita ægrè fert; atque filios ad fœtida Tartara fulmine detrusos dolet. At vorax flamma non absumit Ætnam injectam: neque libidinosi Tityi hepar dimittit vultur luxuriæ vindex appositus: amantem verò Pirithoum trecenta coercent vincla.*

Testis mearum centimanus Gyas
Sententiarum notus, & integræ
Tentator Orion Dianæ,
Virgineâ domitus sagittâ.
Injecta monstris terra dolet suis;
Mœretque partus fulmine luridum
Missos ad Orcum: nec peredit
Impositam celer ignis Ætnam:
Incontinentis nec Tityi jecur
Relinquit ales, nequitiæ additus
Custos: amatorem trecentæ
Pirithoum cohibent catenæ.

ANNOTATIONES.

verò Dii omnibus iis adversantur, qui suâ fortitudine abutuntur ad scelus.

69. *Gyas.*] Vel *Gyges*, Briarei frater, vel ipse Briareus, aut Gigantum quispiam ad Tartara cum aliis deturbatus. Vide lib. 2. Od. 17.

70. *Integræ Tentator Orion Dianæ.*] Hanc ille ausus interpellare de stupro, ejus sagittis est confossus ac peremptus. De eo tamen admodùm aliter alii fabulantur. Vide lib. 1. Od. 28. v. 21. & lib. 2. Od. 23. v. penultimo.

72. *Injecta monstris terra dolet suis.*] Monstrosis filiis, nempe gigantibus fulminatis, terra dolet quòd etiam pœnæ ac supplicio illorum servire, eosque premere cogatur ipsis injecta: unde & in ultionem suique doloris qualecunque solatium, famam, quæ Deorum probra evulgaret, dicitur genuisse, *ira irritata Deorum*, ut canit Virgil. Æn. 4. v. 178.

Injecta.] Gigantes præcipui variis sunt insulis obruti: Otus Cretâ; Prochytâ Mimas ex Silio antè cit. vel Typhœus, ut aliis placet: insulâ Co Polybœtes: Siciliâ Enceladus, vel ut alii scribunt, Typhon seu Tryphœus. Virgil. Æneid. 3. v. 578.

Fama est, Enceladi semiustum fulmine corpus
Urgeri mole hac: ingentemque insuper Ætnam
Impositam, ruptis flammam exspirare caminis;
Et fessum quoties mutat latus, intremere omnem
Murmure Trinacriam, & cœlum subtexere fumo.

Ovid. Metamorphos. 5. c. 6.

Vasta Giganteis ingesta est insula membris
Trinacris: & magnis subjectum molibus urget
Æthereas ausum sperare Typhœa sedes.
Nititur ille quidem, pugnatque resurgere sæpe,
Dextra sub Ausonio manus est subjecta Pelori:
Læva, Pachyne, tibi: Lilybæo crura premuntur.
Degravat Ætna caput, sub quâ resupinus arenas
Ejectat, flammamque ferox vomit ore Typhœus, &c.

74. *Luridum.*] Plumbei coloris, lividum pallore & nigrore mixtum.

75. *Nec peredit Impositam celer ignis Ætnam.*] Neque tamen ignis per Ætnæ hiatus e Gigantis suppositi ore prorumpens absumit eum montem: adeóque non minuuntur ejus cruciatus. Vide Lucret. lib. 6. Ætnæ descriptionem, &c.

77. *Incontinentis nec Tityi jecur Relinquit ales.*] Vultur Tityi jecur vellicans haud illum unquam patitur interquiescere; quod Latonæ vim inferre tentaverit. Vide lib. 2. Od. 14.

78. *Nequitiæ.*] Libidinem non rarò notat ea vox Cic. in Verrem: *Vestigia libidinis & nequitiæ.* Tuscul. 3. n. 17. *Frugalitatis est motus animi appetentis regere & sedare, semperque adversantem libidini, moderatam in omni re servare constantiam, cui contrarium vitium nequitia dicitur, frugalitas a fruge . . . nequitia ab eo quod ne quidquam est in tali homine: ex quo idem nihili dicitur.* Gell. lib. 7. cap. 11. *Nequam hominem Græci dicunt ἄνολαστον libidinosum; vel μιαιφόνον scelestum, &c.* Vide Macrob. Saturnal. lib. 2. in fine.

79. *Amatorem trecentæ Pirithoum cohibent catenæ.*] Amator ille temerarius Proserpinam ut raperet ad Inferos profectus, ibi catenis constrictus pœnas luit graves ac diuturnas suæ intemperantiæ.

ODE V.

Auguſti laudes. Craſſi vituperium. Reguli virtus, fides, conſtantia.

COELO tonantem credidimus Jovem
Regnare: præſens divus habebitur
Auguſtus, adjectis Britannis
Imperio, gravibuſque Perſis.
Mileſne Craſſi conjuge barbara

[267] *Non dubitavimus Jovem Cœlo dominari, quando intonuit: & Auguſtus vivens cognoſcetur numen, additis Imperio* Romano *Britannis & Perſis terribilibus.* Ergo *ne Craſſi miles uxoris peregrinæ*

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod ſuprà Od. 9. Lib. 1.

1. *Cœlo tonantem, &c.*] Quando potentiam ſuam Jupiter oſtendit fulgoribus ac tonitruis, tum credidimus eum in Cœlo regnare: ſic Auguſtum degentem in vivis ac nobis præſentem nemo dubitabit inter numina recenſere & colere, qui facinora pluſquam humanæ virtutis ediderit; reparans gloriam nominis Romani per Craſſum ejuſque milites obſcuratam & infractam. Porrò quas gentes & quot Auguſtus ſubegerit, vide apud Sueton. L. Flor. lib. ult. Sext. Aurel. Victor. Oroſ. lib. 6 &c.

Tonantem credidimus Jovem Regnare.] Cic. de Nat. Deor. 2. *Nonne perſpicuum eſt ex prima admiratione hominum, quod tonitrua jactuſque fulminum extimuiſſent, credidiſſe ea efficere rerum omnium præpotentem Jovem?* Sueton. Octav. 29. *Tonanti Jovi ædem conſecravit liberatus periculo, cum expeditione Cantabrica per nocturnum iter, lecticam ejus fulgor perſtrinxiſſet, ſervumq; prælucentem exanimaſſet.* Lucan

Per fulmina tantum
Sciret adhuc ſolum Cœlo regnare tonantem.

2. *Præſens divus habebitur.*] Non à Romanis tantùm, ſed & ab exteris nationibus. Nam ex Sueton. *Plerâque provinciarum templa & aras conſtituerunt, quod aliis non niſi poſt mortem contigerat.* Id factum Pergami in Aſiâ, Nicomediæ in Bithyniæ refert Dio, lib. 51.

Virgil. Eclog. 1.

O Meliboee, Deus nobis hæc otia fecit,
Namque erit ille mihi ſemper Deus: illius aram
Sæpe tener noſtris ab ovilibus imbuet agnus.

3. *Adjectis Britannis Imperio.*] Ille tamen ipſe *Intactus Britannus*, Epod. 7. & *poſt Divum Julium nulli tentatus*, nec niſi ab Imperatore Claudio triumphatus dicitur. Sueton. Claud. 17. Tacit. in vitâ Agricolæ, &c. Ergo quaſi futuræ victoriæ præſagium ſcripta eſt hæc Ode proficiſcenti ad bellum Britannicum Auguſto, unde tamen revocatus eſt motibus ac tumultibus Dalmaticis & Pannonicis, ex Dione, lib. 40. vel eos quaſi victos Poëta canit, qui ad Auguſtum aliquot poſt annos arma rurſum eò parantem inferre, jamque *iturum Cæſarem in ultimos orbis Britannos*, legatos de pace miſerunt: quâ impetratâ, Capitolio dona intulerunt, ſuamque Romanis inſulam propè addixerunt. Teſtis Strabo, lib. 4. Οἰκειαν χεδὸν παρεσκευάσαν τοῖς Ῥωμαίοις ὅλην τὴν νῆσον, &c. Alii; quod per Druſum Auguſti privignum ſint ſuperati, ejus nempe felicibus auſpiciis. Vide lib. 4. Od. 14. ad finem.

4. *Gravibuſque Perſis.*] Graves Perſas quidam intelligunt, qu'a gravis armaturæ: meliùs alii, ob Craſſi graviſſimam certè cladem, de quâ mox. Hi porrò, qui pro Parthis ponuntur abſque dubio, dicuntur Subacti, quod *Armeniam vindicanti Auguſto facilè ceſſerunt: obſides obtulerunt.* Jus creandi Regis permiſerunt: adempta denique M. Craſſo & M. Antonio ſigna militaria remiſerunt. Sueton. Octav. cap. 2. Eutrop. Flor. Aurel. Victor, &c. Vide etiam quæ annotavi lib. 1. Od. 19. ad v. 12. Adde Xiphilinum, in Auguſti Monarchiâ: *Phraates per id tempus metuens ne Cæſar contra ſe exercitum duceret, captivos ad eum remiſit, & ſigna militaria, quæ a Craſſo acceperat: quâ ex re Cæſar gloriâ efferebatur, quòd abſque labore recuperaſſet ea, quæ alii magnis prætiis amiſiſſent: ob eam cauſam ſacra fecit, atque ſedens in equo urbem ingreſſus eſt. Tum laudabatur, quod ſibi nihil præterea acquirendum eſſe putavet . . . cum eſſet autem in Aſiâ, regnaque & principatus partim aliis confirmaſſet, partim ad alios tranſtuliſſet, condemnatis quibuſdam regibus, nonnullis etiam laudatis, atque in amicitiam receptis, quam plurima legationes ad eum venerunt, &c.*

5. *Mileſne Craſſi conjuge barbarâ, &c.*] Auget Poëta invidiam ac turpitudinem Craſſiani exercitûs, ut hinc majorem paret Auguſto gloriam, qui dedecus illud abſterſerit, eos vincendo qui anteà victores, & *clade Craſſianâ altiùs animos erexerant*, ex Flor. lib. 4. cap. 9. exinde Romanis formidabiles: ut dixi lib. 1. ad Od. 19. cit.

Craſſi.] Jul. Flor. lib. 3. cap. 11. *Cupiditas Conſulis Craſſi, dum Parthico inhiat auro, undecim ſtrage*

vir infamis exiit? Etiam ne Marſus & Appulus in caſtris hoſtium ſocerorum conſenuit ſub principe Medo, Anciliorum, nominis, togæque, & perennis Veſtæ immemor, ſtante Jove & civitate Romana? O Senatus, & corrupti mores! Reguli prudens animus id præſenſerat, cum refragatus eſt ignominioſis legibus & exemplo in poſterum damnoſo, niſi juvenes bello capti interire ſinerentur, abſque miſeratione.

Turpis maritus vixit? Et hoſtium [268]
(Proh Curia, inverſique mores!)
Conſenuit ſocerorum in armis
Sub rege Medo, Marſus & Appulus,
Anciliorum, nominis, & togæ
Oblitus, æternæque Veſtæ,
Incolumi Jove & urbe Româ?
Hoc caverat mens provida Reguli,
Diſſentientis conditionibus [269]
Fœdis, & exemplo trahenti
Perniciem veniens in ævum;
Si non periret immiſerabilis

ANNOTATIONES.

legionum & ipſius capite multata eſt .... Filium ducis penè in conſpectu patris telis operuêre hoſtes. Reliquiæ infelicis exercitus, quo quemque rapuit fuga, in Armeniam, Ciliciam, Syriamque diſtractæ, vix nuntium cladis retulerunt. Caput ejus reciſum cum dextera manu ad Regem reportatum, ludibrio fuit, nec indigne. Aurum enim liquidum in victum oris infuſum eſt: ut cujus animus aſperat auri cupiditate, ejus etiam mortuum & exangue corpus auro ureretur.

Conjuge barbarâ Turpis maritus vixit?] In eâ nimirùm clade Romani exercitûs ad viginti millia deſiderati ſunt, ad decem verò millia capti turpitudine barbararum conjugum vitam redemerunt, imò & conſueverunt cum hoſtibus ſoceris, & in eorum caſtris militârunt. Appian. lib. 2. de bello Parthico; Plutarch, &c.

7. *Turpis maritus.*] Juſtum enim matrimonium eſt inter cives tantùm, ex Juriſc. In eo præterea turpitudo, quod uxores ducerent filias Parthorum, qui inter Aſſyrios, Medos, ac Perſas obſcuriſſimi; quique Scytharum ferebantur exules ac profugi, quod & ſonat vocabulum; denique, quod conſcripti in eorum exercitu, qui totus pene e ſervis conſtaret. Nam & cum M. Antonio occurriſſent millia Parthorum equitum quinquaginta, quadringenti ad ſuminum fuerunt ingenui.

7. *Proh Curia, inverſique mores!*] O Senatûs infracta majeſtas Conſulis turpi cæde! O mores corrupti militum Chriſtianorum, qui contra nominis Romani honorem ſerviant hoſtibus! Orodi Parthorum Regi fidem & ſacramentum præſtare non erubeſcant *Marſus & Appulus*, optimi Italiæ bellatores, ut alibi jam annotavi.

10. *Anciliorum, nominis, & togæ Oblitus*, &c.] Dignitatem nominis Romani, ſacra, & religionem peſſumdantes. *Ancilia* ſcuta erant brevia duodecim, *aucta ab Ancilia, quod ea arma ab utráque parte, ut pelta Thracum, incisa*, ex Varrone 6 de Ling. Lat. Horum unum cœlo emiſſum ibi fore Imperium ſpondebat: quod ne dignoſceretur ac ſurriperetur, undecim ejusmodi fabricari Numa juſſit, ſimulque omnia in ædem Martis condi & ſervari. Dionyſ. Halic.

11. *Æternæque Veſtæ.*] Ignis illius æterni, qui in Veſtæ templo debebat à Virginibus Veſtalibus cuſtodiri, ut Imperium Romæ ſtaret perpetuum. Dionyſ. Halic. lib. 2. Cic. 2. de Legibus; *Virgines Veſtales in urbe cuſtodiunto ignem foci publici ſempiternum.* Virgil. Æneid 4.——

—— *Vigilemque ſacraverat ignem*
Excubias Divum æternas.

12. *Incolumi Jove & urbe Româ.*] Si quidem Roma non fuiſſet ampliùs, culpandi ſanè non eſſent, qui apud exteros ſedem & familiam figerent. At ſtante Urbe & Capitolino Jove Romanos protegente, barbaris nomen & manus dare, hoc certè probroſum Romanis militibus.

13. *Hoc caverat mens provida Reguli.*] Hoc grande malum præcavebat M. Attilius ille Regulus, *primi Punici belli gloria cladeſque maxima*, ut ait Valer. Maxim. lib. 4. cap. 4. quando reddi pro ſe captivos Carthaginenſium vetuit: timebat nempè ne ſpem vitæ milites ignavi ponerent in captivitate, ideòque remiſſiùs in acie dimicarent, ac mortis metu ad fugam, abjiciendave arma incitarentur. Noluit itaque pernicioſum de ſe exemplum poſteris relinqui, quo diſciplina militaris, ipſaque ſubinde Reſpublica deperiret.

17. *Si non periret immiſerabilis Captiva pubes.*] Ut ergo totam duntaxat in virtute & armis vitæ ſpem collocarent milites, volebat eos, qui ſeſe dedentes vitam ab hoſte precati eſſent, ei necandos permitti, nec quemquam redimi: quod quidem ſanxerat & Plato 5. de Rep. Cic. 3. Offic. n. 114. *Octo hominum millia tenebat Hannibal, non quos in acie cepiſſet, aut qui periculo mortis diffugiſſent, ſed qui relicti in caſtris fuiſſent a Paulo & Varrone Conſulibus: eos Senatus non cenſuit redimendos, cum id parvâ pecuniâ fieri potuiſſet: ut eſſet inſitum militibus noſtris, aut vincere, aut emori. Qua quidem re audita fractus animus Hannibalis, quod Senatus P. Q. R. reus afflictis tam excelſo animo fuiſſet.*

Captiva

Captiva pubes. Signa ego Punicis
Affixa delubris, & arma
Militibus ſine cæde, dixit,
Direpta vidi : vidi ego civium
Retorta tergo brachia libero,
Portaſque non clauſas, & arva
Marte coli populata noſtro.
Auro repenſus ſcilicet acrior
Miles redibit ? Flagitio additis
Damnum. Neque amiſſos colores
Lana refert medicata fuco :
Nec vera virtus, cum ſemel excidit,
Curat reponi deterioribus.
Si pugnat extricata denſis
Cerva plagis, erit ille fortis,
Qui perfidis ſe credidit hoſtibus :
Et Marte Pœnos proteret altero,
Qui lora reſtrictis lacertis
Senſit iners, timuitque mortem.

Ego, inquit ille, *templis Carthaginenſibus appenſa conſpexi vexilla* Romana, *atque arma militibus haud repugnantibus adempta. Ego civium* Romanorum *conſpexi manus poſt dorſum ingenuum inverſas ; & portas apertas : & agros arari noſtris armis paulò ante devaſtatos. Nimirum redemptus auro miles animoſior fiet ? Imò crimini flagitiis detrimentum. Nec deperditum colorem lana reparat fuco tincta : nec ſincera virtus, ſi quando fuerit lapſa, ſatagit reſtitui depravatis. Si* quidem *cerva ſtrictis retibus expedita dimicat, erit* etiam *ſtrenuus is qui perjuriis hoſtibus ſe commiſit : atque in alio certamine Carthaginienſes conculcabit, qui ligatis retro brachiis vincula tulit ignavus, ac mori formidavit.*

ANNOTATIONES.

18. *Signa ego Punicis, &c.*] Hæc Reguli verba ſunt, ullum cum hoſtibus pactum diſſuadentis in Senatu ; offenſáque militum inertium indignitate & honoris Romani labe, omnem erga illos miſerecordiæ ſenſum ex animo Senatorum amovere ſatagentis. Ego vidi, inquit, ſigna Romana hoſtium delubris affixa, vidi arma ignavis illis militibus erepta, quæ tamen præ vitâ ſervare & tueri debuiſſent : vidi cives Romanos vinctis poſt tergum manibus fœdam ſervitutem glorioſæ morti, quod nefas ingenuis, anteposuiſſe.

19. *Affixa delubris.*] Ex more veteri, qui etiamnum viget apud varias nationes : ut ſic accepta Deo victoria referatur.

23. *Portaſque non clauſas, &c.*] Vidi & Carthaginis portas præ ſecuritate non clauſas, velut in mediâ pace, adeò procul aberat omnis metus hoſtilis, poſt cladem noſtri exercitûs, agroſque libere arari & coli ; quos tamen paulò antè armis populati fueramus. Flor. lib. 2. cap. 2. *M. Attilio Regulo duce jam in Africam navigabat bellum . . . . . ventis remiſque properatum eſt ; tantuſque terror hoſtici adventûs Pœnis fuit, ut apertis pene portis Carthago caperetur . . . . nec cum hominibus, ſed cum monſtris quoque dimicatum eſt . . . . Sed omnium victor Regulus cùm terrorem nominis ſui latè circumtuliſſet, ... Carthaginem belli caput urgebat obſidio, ipſiſque portis inhærebat, &c.*

25. *Auro repenſus ſcilicet, &c.*] Ironicè. Redemptus ſcilicet miles in altero certamine fortior & acrior erit. Quiſquis hoc ſperat, quanto verſatur in errore ? & pretium diſperdere eſt, & ignaviam augere atque infamiam. Enimvero ſicut *lana fuco medicata* genuinum & nativum colorem ſeu candorem amiſſum nunquam recuperat, ita virtus ſemel deformata & detrita ad priſtinum ſplendorem nunquam redit, nec reparatur in iis, qui per inertiam & ſocordiam deteriores facti fuerint. Virgilius tamen contra ſcribit Æn. 2.

Quondam etiam victis redit in præcordia virtus,

Repenſus.] Æs olim non numerabatur ut nunc, ſed pendebatur.

28. *Fuco.*] Fucus herba eſt marina veſtibus tingendis idonea. Plin. l. 26. c. 10. *Tria ſunt genera : latum, longius, quadantenus rubens : tertium criſpis foliis, quo in Cretâ veſtes tinguntur ; omnia ejuſdem usus ; cap.* 12. *fucum maris* appellat.

31. *Si pugnat extricata, &c.*] Altera ſimilitudo. Si vidiſtis aliquando cervam plagis extricatam in venatorem inſurgere, & animoſe aggredi, videbitis quoque militem e captivitate redemptum ad hoſtes majori animo debellandos ire. Atqui cerva retibus expedita meticuloſior fit : ſic & miles. *Vulpes quæ plagas effugit, non rurſum irretitur.* Plutarch. & Horat. lib. 2. Sat. 7.

——— *Quæ bellua ruptis*
Cum ſemel effugit, reddit ſe prava, catenis ?

33. *Perfidis hoſtibus.*] Adag. *Punica fides*, pro perfidiâ Pœnos etiam Tit. Liv. hac aſpergit labe.

Ignorans ille unde vitam acciperet, pacem cum bello confudit. Probè dedecus! O gloriosa Carthago turpibus Italiæ cladibus excelsior! Regulus velut capite diminutus, a se dicitur repulisse suavium castæ uxoris, atque filiolos, & faciem genero sam ferox in terrâ defixisse, usque dum vacillantes Senatores suasor confirmaret monitione ha d unquam datâ;

Hic unde vitam sumeret inscius,
Pacem duello miscuit. O pudor!
O magna Carthago, probrosis [271]
Altior Italiæ ruinis!
Fertur pudicæ conjugis osculum,
Parvosque natos, ut capitis minor,
Ab se removisse, & virilem
Torvus humi posuisse vultum;
Donec labantes consilio patres [272]
Firmaret auctor nunquam aliàs dato,

ANNOTATIONES.

37. *Hic unde vitam sumeret inscius, &c.*] Iners & ignavus iste miles velut ignoians armis non precibus, non cedendo sed reluctando fortiter, vitam esse duntaxat tuendam; *pacem duello miscuit*, unius ab altero discrimen male statuens, utrumque confudit: nam in medio bello abjecit arma in pace tantùm deponenda; & in ardentissimo conflictu segnis fuit: seque tum hosti dedidit, cùm maxime repugnandum fuisset.

39. *Magna Carthago.*] Carthago æmula urbis orbis dominæ, cujus tanta fuit olim potentia, ut totâ Africâ cultiore potiretur: In Hispaniâ verò ab Herculis columnis, ad usque Pyrenæos Montes maximis civitatibus imperaret. Polybius, Strabo. Ab Æmiliano Scipione tandem bello Punico tertio excisa & *finita est*: ut ait L. Flor. lib. 2. cap. 15. *Quanta verò urbs deleta sit*, inquit ille ibid. *ignium morâ probari potest: quippe per continuos decem & septem dies vix potuit incendium extingui.*

40. *Altior Italiæ ruinis!*] Post fusum Romanum exercitum, captumque Imperatorem Regulum, *spirantibus altius Pœnis*, ut ait Luc. Flor lib. 2. cap. 2. cit. ubi & sic habetur: *Tum fœda clades, Romanisque usu incognita. Vivus in manus hostium venit fortissimus imperator, &c.*

41. *Fertur pudicæ conjugis, &c.*] Attilius ille Regulus *nec uxori suæ loqui voluit, nec intrare urbem, quasi exul esset.* Dio. Reguli conjux Martia dicebatur ex Silio lib. 6.

Ecce trahens geminum natorum Martia pignus,
Infelix simia magni virtute mariti,
Squalentem crinem & tristis lacerabat amictus,
Atq; ea postquàm habitu juxta & velamine Pœno
Dejormem aspexit, fusis ululatibus ægra
Labitur, & gelidos mortis color occupat artus.
. . . . . .
. . . . . *me voce quietâ*
Affatus, jubet & vestros, & conjugis unà
Ardore amplexus. Patet impenetrabilis ille
Luctibus, &c.

42. *Ut capitis minor.*] Capite diminutus, id est, mutatâ sorte & conditione: Jam non civis Romanus, nedum Senator, scilicet factus e libero servus, ex Imperatore & Duce captivus Carthaginiensium. Capitis diminutio vocatur prioris status mutatio. Caput enim statum significat. Cic. Top. *Si mulier testamentum fecit, quæ se capite nunquam diminuit*, id est, quæ per conjugium in viri manum nunquam venit. Paul. Jurisc. *Tria sunt*, inquit, *quæ habemus, libertatem, civitatem, familiam. Cùm tria hæc amittimus, maxima est capitis diminutio. Cùm amittimus civitatem, & libertatem retinemus, media est diminutio. Denique cum libertatem & civitatem retinemus, familia verò sola mutatur*, (puta per adoptionem) *est diminutio capitis minima.* Ex his intelligitur cur servi non habere caput, nec diminui capite dicantur: quia nullum statum habent, videlicet, neq; libertatem, neq; civitatem, nec familiam. Vide Cœl. Rhodig. lib. 25. cap. 23.

45. *Donec labantes consilio patres Firmaret, &c.*] Incertos etenim quid statuerent Senatores ipse *firmavit auctor*, & compulit traduxitque in utilissimam Reipublicæ, quamvis sibi gravem, sententiam. Cic. 3. Offic. n. 99. *Cum Regulus iterum Consul in Africa ex insidiis captus esset, juratus missus est ad Senatum, ut nisi redditi essent, Pœnis captivi, nobilis quidem rediret ipse Carthaginem . . . . . Is cum Romam venisset, ... in Senatum venit; mandata exposuit: sententiam ne diceret recusavit quamdiu jurejurando hostium teneretur, non esse Senatorem: reddi captivos negavit esse utile, illos enim adolescentes esse & bonos duces; esse se jam confectum senectute. Cujus cum valuisset auctoritas, captivi retenti sunt: ipse Carthaginem rediit . . . .* n. 110. *Senatui nisi ipse auctor fuisset, captivi profectò Pœnis redditi essent; incolumis in patria Regulus restitisset.*

Consilio nunquam aliàs dato.] In propriam nempe sui perniciem, solius utilitatis publicæ habitâ ratione: piâ etiam fraude usus, ut pacem & captivorum permutationem dissuaderet. Nam affirmavit, *Venenum sibi Carthaginienses dedisse, non præsentaneum, sed ejusmodi, quod mortem in diem proferret; eo consilio, ut viveret quidem tantisper, quoad fieret permutatio: pòst autem grassante sensim veneno, cor tabesceret.* Gellius auctor est lib. 6. cap. 4.

Interque

Interque mœrentes amicos
Egregius properaret exul.
Atqui ſciebat quæ ſibi barbarus
Tortor pararet; non aliter tamen [273]
Dimovit obſtantes propinquos,
Et populum reditus morantem,
Quàm ſi clientum longa negotia
Dijudicatâ lite relinqueret;
Tendens Venafranos in agros,
Aut Lacedæmonium Tarentum.

& per medios familiares dolentes illuſtris exul abiret. Noverat tamen quæ ſibi ſtatueret immanis carnifex. At nihilominus cognatos dehortantes, plebemque diſceſſui obſiſtentem amolitus eſt, non ſecus ac ſi poſt litem deciſam negotia prolixa dimitteret, in campos Venafri properans, vel Tarentum Spartanum.

ANNOTATIONES.

48. *Egregius properaret exul.*] Egregius ſanè & ſingularis exul, qui patriâ carere conſenſerit, caritatis patriæ gratiâ, quique ultrò ſua omnia deſereret, ſalutis publicæ causâ. Ad cujus exemplum illuſtre poſtea, decem nobiliſſimi captivi ab Hannibale ad Senatum miſſi, poſt Cannenſem pugnam, jurati ſe redituros, niſi de redimendis captivis impetraviſſent; re non impetratâ reverſi ſunt. De quibus non omnes uno modo. Nam Polybius bonus auctor in primis ſcribit, novem ex iis revertiſſe: unum verò per fraudem & ſtultam calliditatem quaſi jurejurando liberatum Romæ remanſiſſe: quem deinde Senatus vinctum ad Hannibalem duci juſſit. Hæc & alia Cic. 3. Offic. n. 113. Florus jam cit. lib. 2. cap. 2. *Sed ille quidem par tantæ calamitati fuit. Nam nec Punico carcere infractus eſt: nec legatione ſuſcepta. Quippe diverſa quam mandaverant hoſtes, cenſuit; nè pax fieret, ne commutatione captivorum reciperetur. Sed nec voluntario illo ad hoſtes reditu, nec ultimo ſive carceris ſive crucis ſupplicio deformata majeſtas; imo hisomnibus admirabilior, quid aliud quam victus de victoribus, atque etiam, quia Carthago non ceſſerat, de fortunâ triumpharit?*

49. *Atqui ſciebat quæ, &c.*] Cicer. Epiſt. ad Famil. lib. 6. Epiſt. 6. de ſeipſo ſcribit: *Ut in fabulis Amphiaraüs, ſic ego prudens & ſciens de pęste ante oculos poſitâ ſum profectus.* De Regulo verò cit. Offic. 3. *Neque verò tum ignorabat, ſe ad crudeliſſimum hoſtem, & ad exquiſita ſupplicia proficiſci.* Valer. Max. lib 1. cap. 1. *Regulus ex victore ſpecioſiſſimo ad miſerabilem captivi fortunam deductus . . . . . Carthaginem repetiit, non ignarus ad quam crudeles, quàmque etiam merito ſibi infeſtos Deos reverteretur.*

Quæ ſibi barbarus Tortor pararet.] Tullius in Piſonem n. 43. *M. Regulum illigatum in machinâ reſectis palpebris Carthaginienſes vigilando necaverunt.* Valer. Maxim. lib. 9. cap. 2. *Regulum palpebris reſectis, machinâ, in quâ undique præacuti ſtimuli eminebant, incluſum vigilantiâ pariter & continuo tractu doloris necaverunt.* Tertull. ad Martyres, cap. 4. *Malnit hoſtibus reddi, & in arcæ genus ſtipatus, undiq; extrinſecus clavis confixus tot cruces ſenſit.* Aurel. Vict. de Viris illuſtr. *In arcam ligneam conjectus, clavis in rorſum adactis, vigiliis ac dolore punitus eſt.* Ex Appiano, poſitus in caveâ ſtimulos undique habente. Sen. de Tranquill. Animi lib. 1. cap. 15. *An fleam Regulum, quòd tot clavis configitur?* Suidas. *Regulus Carthaginem reverſus omni ſupplicium genere conficitur. Nam præter cæteros cruciatus, domunculâ arctâ incluſus, quæ magnitudini corporis ejus reſponderet, intus crebris clavis ferreis transfixâ, periit: cum nec immotus ſtare poſſet, & quietarus ſtatu corporis utcunque inclinato, in ferveas cu pides incideret.* Gell. cit. lib. 6. cap. 4. *In atras & profundas tenebras Regulum includebant: ac diu poſt, ubi erat viſus ſol ardentiſſimus, repente educebant; & adverſus ictus ſolis oppoſitum continebant. Atq; intendere in cœlum oculos cogebant. Palpebras quoq; ejus, ne connivere poſſet ſurſum ac deorſum diductas inſuebant.* Ex Tuberone hæc. *Tuditanus autem, ſomno diu prohibitum, atque ita vitâ privatum, refert: idq; ubi Romæ cognitum eſt, nobiliſſimos Pœnorum captivos liberis Reguli a Senatu deditos, & ab iis, in armario muricibus præfixo deſtitutos, eâdemque inſomniâ cruciatos interiiſſe.* Gell. ibid.

Barbarus Tortor.] Apud Feſt. & Non. Marcell. Ennius Annal.

Nam Pœni ſoliti ſuos ſacrificare puellos.

51. *Dimovit obſtantes propinquos.*] Cic. jam cit. *Neque eum patriæ caritas retinuit, nec ſuorum.* Suidas. *Lacrymis & lamentationibus ſuorum invicto animo neglectis.*

55. *Tendens Venafranos in agros, &c.*] Quaſi forenſes ſtrepitus, poſt litium & negotiorum ambages ac tædia, relaxandi causâ animi otiique captandi, pergens Venafrum in urbem Campaniæ deliciis accommodatam. Vide lib. 2. Od. 6. v. 16.

56. *Lacedæmonium Tarentum.*] Civitatem à Phalanto Lacedæmonio conditam: de quâ lib. 1. Od. 28. ſub finem, & lib. 2. Od. 6. v. 52.

ODE VI. Ad ROMANOS.

Ereligionis contemptu, & depravatione morum, fluxisse Italiæ calamitates.

O Romane, solves pœnas quas non es meritus, ob peccata patrum, donec resarcieris fana & delubra Numinum decidentia, atque imagines atro squalore deformatas. Regnas, quia te præstas inferiorem Numinibus. Inde omne principium: illuc finem redac.

DElicta majorum immeritus lues, [274]
Romane, donec templa refeceris
Ædesque labentes Deorum, &
Fœda nigro simulacra fumo.
Diis te minorem quòd geris, imperas. [275]
Hinc omne principium, huc refer exitum. 6

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod suprà Ode 9. Lib. 1.

1. *Delicta majorum, &c.*] Quanquam pœnas debet lucre solus peccans, tamen ad quarti gradûs posteros peccatorum pœnas interdum vel extendi vel reservari existimabat Plato. Quod dubio procul hauserat è notitia sacrorum codicum. Exod. cap. 20. *Ego sum Dominus Deus tuus fortis, zelotes, visitans iniquitatem patrum in filios, in tertiam & quartam generationem eorum qui oderunt me: & faciens misericordiam in millia his qui diligunt me, & custodiunt præcepta mea.* Idem reperitur cap. 34. seq. & Deuteronom. cap. 5. &c. posteriorem istam sententiæ partem videtur quoque expressisse Aristoteles Rhetor. ad Alex. c. 3. ubi scribit, æquum esse ut benevolentiores Dii sint in eos, à quibus magis coluntur.

Delicta.] Is peccare dicitur, qui viam rectam delinquit, & à legis præscripto recedit.

Immeritus lues.] Deuteron. 24. v. 16. *Non occidentur patres pro filiis, nec filii pro patribus; sed unusquisque pro peccato suo morietur.* Id habetur 4 Reg. cap. 14. v. 6. *Non morientur filii pro patribus, &c.* Ezekiel. cap. 28. *Filius non portabit iniquitatem patris . . . . Anima quæ peccaverit, ipsa morietur.* Et paulò ante: *Quid est quòd inter eos parabolam vertitis in proverbium istud, in terrâ Israel dicentes; Patres comederunt uvam acerbam, & dentes filiorum obstupescunt? &c.* ubi Chald. *Patres peccaverunt, & filii vapulant.* Sic & Jerom. 31. v. 29. *In diebus illis non dicent ultra, Patres comederunt uvam acerbam, & dentes filiorum obstupuerunt. Sed unusquisque in iniquitate sua morietur: omnis homo qui comederit uvam acerbam, obstupescent dentes ejus.*

2. *Donec templa refeceris.*] Seu vetustate collapsa, seu bellorum civilium incendio correpta, labefactata, fœdata, absumpta; quin & victorum avaritiâ direpta. Quò spectat id quod est in Ode 35. lib. 1.

Quid intactum nefasti
Liquimus? unde manus juventus
Metu Deorum continuit: Quibus
Pepercit aris?

Porrò quod his, itemque sub finem Od. 15. l. 1. dixit Horatius, totum vergit in laudem & commendationem Augusti, qui non modo sacras ædes ipse multas extruxit, sed & cæteros principes viros hortatus est, ut pro facultate quisque reficerent, excolerent, adornarent: ut *jure gloriatus sit urbem se marmoream reliquere, quam lateritiam accepisset.* Sueton. cap. 28. & 29.

6. *Diis te minorem quod geris, imperas.*] Quoniam pius es in Deos, quos, ut decet, observas & colis; ideirco imperium orbis tibi donant illi. Hæc ad Augustum sane pertinent, de quo jam lib. 1. Od. 12.

Te minor latum reget æquus orbem.

6. *Hinc omne principium.*] Cicer. de Haruspic. Responsi. n. 18. *Ego verò primum habeo auctores ac magistros religionum colendarum majores nostros . . . . . Quis tam vecors, qui aut cùm suspexerit in cœlum, Deos esse non sentiat: . . . . aut cum Deos esse intellexerit, non intelligat eorum numine hoc totum Imperium esse natum, & auctum, & retentum? Quam volumus licet ipsi nos amemus, tamen nec numero Hispanos, nec robore Gallos, nec calliditate Pœnos, nec artibus Græcos, nec denique hoc ipso hujus gentis ac terræ domestico nativoque sensu Italos ipsos ac Latinos, sed pietate ac religione, atque hac unâ sapientia, quod Deorum immortalium numine omnia regi gubernarique perspeximus, omnes gentes nationesque superavimus.*

Principium.] Ut suprà, Od. 4. *Vos lene consilium:* utrobique in cæsurâ accipe vel duas breves pro unâ longâ, vel crasin, vel conversionem vocalis in consonantem, quemadmodum fieri solet in *ariete, abiete, genua*, &c.

Huc refer exitum.] Diis accepta refer tum Imperii primordia, tum propagationis & amplificationis incrementa, & felicem quamcunque rerum exitum. Nam sicut à religione Imperii hujus fundamenta locata sunt, ita quoq; per eandem in Deos pietatem illud retinebis exornabisque. Tit. Liv. *Invenietis omnia prospera evenire colentibus Deos, adversa sperneutibus.* Vide Dion. Halicarn. l. 3. ubi à Martio Rege instaurata diligenter sacra, quæ ante neglecta aut prave culta.

Dii

Dii multa neglecti dederunt
Heſperiæ mala luctuoſæ.
Jam bis Monæſes, & Pacori manus
Non auſpicatos contudit impetus
Noſtros, & adjeciſſe prædam
Torquibus exiguis renidet.
Pænè occupatam ſeditionibus
Delevit urbem Dacus & Æthiops;
Hic claſſe formidatus, ille
Miſſilibus melior ſagittis.

Spreta Numina plures calamitates intulerunt afflictæ Italiæ. Jam ſemel atque iterum Monæſes & Pacori exercitus repulit noſtros conatus inauſpicatos: gandetque noſtra ſpolia addidiſſe torquibus ſuis minoribus. Civitatem diſſentionibus detentam propemodum extinxit Dacus & Æthiops, hic navibus potens, ille telis jaciendis peritus.

[276]

ANNOTATIONES.

7. *Dii multa neglecti, &c.*] Religio Deorum neglecta cauſa fuit calamitatum, quas tulit Italia, quæ *Heſperia* dicitur, ut notavi lib. 2. Od. 1. plurima tum obſervatæ tum neglectæ religionis exempla pete e Valer. Max. lib. 1. cap. 1. Pariter & bona ingentia promittit ſua præcepta ſervantibus, negligentibus autem mala gravia minitatur Deus Opt. Max. Levit. cap. 26. Deuter. cap. 28.

9. *Jam bis Monæſes, &c.*] Jam bis victi ſumus à Parthis contra auſpicia ſcilicet dimicantes. Impetus noſtros contudit Monæſes apud Parthos inſignis vir potentiâ & opibus, qui forte idem cum Surenâ, à quo deletus cum exercitu Craſſus. Appian. lib. de Bellis Parthicis. Iterùm profligati ſumus à Pacoro Orodis Parthorum Regis majore natu filio; quem tamen paulò pòſt Ventidius Antonii legatus, univerſamque ſimul Parthorum manum delevit; ut ait Juſtin. lib. 42. Vide & Dion. lib. 48, & 49. Tit. Liv. lib 127. Flor. lib. 4. cap. 9, & 10 &c.

10. *Non auſpicatos.*] Cic. de Divin. 1. n. 28. *Ni il forè quondam majoris rei, niſi auſpicatò; nec privatim quidem gerebatur: quod etiam nunc nuptiarum auſpices declarant . . . .* Ubi multis exemplis auſpiciorum contemptum aut vitium, magnarum populo Romano calamitatum fuiſſe cauſam oſtendit. *Quid vetera?* inquit, *M. Craſſo quid acciderit, videmus, dirarum obnunciatione neglectâ, &c.* De Haruſp. reſp. cit. *Majores noſtri rerum benè gerendarum auctoritates, augurio . . . . . contineri putârunt.* Vide Valer. Maxim. lib. 1. cap. 4 & ſeq. cap. 6. *Craſſus inter graviſſimas noſtri Imperii jacturas numerandus, plurimis & evidentiſſimis ante ruinam monſtrorum pulſatus ictibus . . . . . Sic Dii ſpreti excandeſcunt. Sic humana conſilia caſtigantur, ubi ſe cœleſtibus præferunt.* De Craſſo vide & Appian. Dion. lib. 40. Oroſ. lib. 6. Flor. lib. 3. cap. 11. & quæ annotavi ſuperiori Od. v. 5.

11. *Et adjeciſſe prædam Torquibus exiguis renidet.*] E ſpoliis noſtris, detractoque nobis auro auxêre Parthi ſuos torques, majoreſque fecêre eos, qui ante erant exigui. *Torques* nimirùm colli erant ornamenta, ſeu aurea, ſeu argentea, ii, etiam in præmium dari ſolita, qui ſtrenuam in bello operam navârunt. His inſignibus ornabant ſe pridem Parthi, Galli, aliique, etiamnum verò Germani.

12. *Renidet.*] Quidam interpretantur, ſplendet: meliùs alii; geſtit, lætitiam præ ſe fert.

13. *Pænè occupatam ſeditionibus, &c.*] Bellis civilibus diſtractam ac laceram urbem & Rempublicam Romanam prope delevit exercitus e Dacis atque Æthiopibus conflatus. Illis nempe conſtabant terreſtres Antonii copiæ; Ægyptiis verò Cleopatræ navales & maritimæ. *Daci*, ſeu Scythæ ſagittas mittere periti, cùm ad Cæſarem miſſis legatis non impetrâſſent quæ petebant, ad Antonium ſe converterunt. Dio lib. 51. *Daci* proprie ſunt hodie accolæ Danubii fluminis, Moldavi, Tranſylvani, Valachi.

14. *Æthiops.*] Populus Ægypto conterminus. Æthiopia, regio Africæ perampla. Duplex eſt: Una inferior, ultra Æquatorem, veteribus incognita; ſuperiori autem ſeculo detecta Luſitanis & perluſtrata. De hac itaque non agitur modò; ſed de alterâ, quæ ſuperior, & ſub Ægypto appellatur, proque illâ, nonnunquam ſumitur: Abyſſiniam continet, ad ſinum Arabicum porrecta.

15. *Hic claſſe formidatus.*] Plutarchus in Anton. refert ejus claſſem octingentas habuiſſe naves cum onerariis, quarum Cleopatra ducentas Ægyptiis militibus armatas contulit, quæ magna pars maritimarum copiarum; Cæſarem auditâ celeritate Antonii & magnitudine exercitûs, vehementer trepidaſſe nimirùm Auguſto naves duntaxat adfuiſſe ducentas & quinquaginta, Antonio verò bellicas quingentas, eaſque tam firmas & ligneis turribus inſtructas, ut tanquam e terrâ pugnaturi eſſent; atque una earum tres & quatuor hoſtium naves decertando occuparet, &c. Flor. lib. 4. cap. 11. *Hoſtium navis turribus atque tabulatis allevatæ, caſtellarum &*

Fœcunda

Ævum delictis fertile primo fœdavit conjugia, & ſtirpem, & familias. Ex iſtâ origine manans calamitas in patriam & populum graſſata eſt. Nubilis puella ſtudet ediſcere ſaltationes Ionum, & modò fœminatur membris: atque flagitioſos amores cogitat ab ætate molliori. Deinde machos adoleſcentiores ſectatur

Fœcunda culpæ ſæcula, nuptias [277]
Primùm inquinavêre, & genus, & domos.
Hoc fonte derivata clades
In patriam populumque fluxit.
Motus doceri gaudet Ionicos
Matura virgo, & fingitur artubus
Jam nunc, & inceſtos amores [278]
De tenero meditatur ungui.
Mox juniores quærit adulteros

ANNOTATIONES.

urbium ſpecie, non ſine gemitu maris & labore ventorum ferebantur. Quæ quidem ipſa moles exitii fuit. . . . Nec ulla re magis hoſtilium copiarum apparuit magnitudo, quam poſt victoriam. Quippe immenſa claſſis, naufragio bellifacto, toto mari ferebatur: Arabum, & Sabæorum, & mille aliarum gentium Aſiæ ſpolia, purpuram, aurumque in ripam aſſiduè mota ventis maria removebant. Vide Epod. 9.

17. *Fœcunda culpæ ſæcula, &c.*] In depravatis iſtis ſæculis crebra perpetrata ſunt adulteria, quibus inquinatæ ſunt familiæ: quin & inde *clades in patriam fluxit.* Nam procreati ſunt degeneres, imbelleſq; homines à priscâ Romanorum indole ac virtute prorsùs alieni. Hinc vitia graſſata in populum: hinc ignaviâ militum exercitus profligati: hinc prima Reipublicæ gloria multùm deſtorui. Hinc denique violatâ ſanctitate nuptiarum, & Pronubâ Junone illiarum fœdere, aliiſq; numinibus graviter læſis, *in populum derivatæ clades*, calamitates, peſtilentiæ, ab iratis atque ulterioribus Diis immiſſæ.

Nuptias Primum inquinavêre.] Tanta verò fuit aliquando Romæ ea licentia, ut lege Juliâ coerceri oportuerit. Vide lib. 4. Od. 5. v. 21.

21. *Motus doceri gaudet Ionicos Matura virgo.*] Unde porrò tot adulteria, totque flagitiorum infamia & pravitas? nimirum quod nubiles puellæ ad impuras artes formantur, Ionicis indulgent ſaltationibus, quibus mens pariter & corpus corrumpuntur. Hoc fonte manant tot mala. Nam primò inceſtos amores adoleſcentula meditatur, antequàm nubat; nupta mœchos ſectatur: demùm lenocinante marito palam ſervit meretricio quæſtui. Animadverte gradu. ad ſummam impudicitiæ labem.

Motus Ionicos. Lascivas ſaltationes ab Ionibus inventa. Cœl. Rhodig. lib. 18. cap. 25. *Ionicam mollitiem, & choreas mancipatos animos* vocat. Alex. ab Alex. lib. 2. cap. 25. *Saltationi genera, & motus Ionicos ediſcere Romanam juventutem aliquando mos fuit*, inquit: *ſiquidem Iones pſallendi normam, & molles ſaltas primi inveniſſe traduntur.* Plaut. Stich. fuit finem. *Quis Ionicus aut cinædicus, qui hoc tale facere poſſet?* Apud Ariſtophan. ἰωνικῶς ponitur pro ἁβρῶς, moliter, delicatè, feſtivè. Athen. lib. 2. cap. 5. *Iones molles, delicatis amicti veſtibus, voluptate diffluentes*, appellantur. Ibid. ex Theophraſto. Ionum luxus immodicus in proverbium abiiſſe dicitur, ad ejus uſq; ſeculum. lib. 14. cap. 5. *Ionum mores deliciis peraſtiſſimi, cantus à vetuſto longè diverſus, harmonia remiſſior*, nuncupatur cap. 7. ην δὲ τ ς καὶ Ἰωνικὴ ὄχησις παροίνιος, *Ionica ſaltus inter vina.*

Ionicos.] Iones in Aſiâ Minori, ab Ionibus Græciæ populis oriundi, regionem tenebant Æolidis & Cariæ mediam cœli clementiâ & bonitate, ſoli etiam amœnitate & ubertate præſtantem.

22. *Fingitur artubus.*] Alii, *artibus*: eodem certe recidit ſententia: id eſt, ſecundùm artem moveri & ſaltare docetur. Quidam, *frangitur artubus*, Mollia ſtudet membra ad motus quoſlibet efficere. Macrob. lib. 3. cap. 14. *Saltandi cura non inhoneſta, dummodo non curioſa & uſq; ad artis perfectionem. Quid enim Salluſtius pſallere, ſaltare elegantius quàm neceſſe eſt probæ? nimirum matronæ, aut virgini.* Addit ille; *Nobilium verò filios, & (quod dictu nefas eſt) filias quoq; virgines inter ſtudia numerâſſe ſaltandi meditationem, teſtis eſt Scipio Æmilianus, qui in oratione contra legem judiciariam Tib. Gracchi ſic ait: accuſantur præſtigiæ inhoneſtæ: cum cinædus . . . dicunt cantare: cum ſambucâ & pſalterio eunt, &c. quæ majores noſtri ingenuis probro duci voluerunt. Eunt, inquam, in ludum ſaltatorium, inter cinædos, virgines puerique ingenui . . . In eo ludo vidi plus pueris & virginibus quingentis: in his verò unum (quo nihil maximè Reipubicæ miſertum eſt) puerum bullatum patritorii filium, non minorem annis duodecim, cum exoletis ſaltare: quam ſaltationem impudicus ſervulus honeſtè ſaltare non poſſet, &c.*

23. *Inceſtos.*] Non caſtos, impuros.

24. *De tenero meditatur ungui.*] A teneris, ut Græci dicunt, unguiculis, ἐκ ἁπαλῶν ὀνύχων. Cic. ad Famil. Ep. 6. lib. 1.

25. *Mox juniores, &c.*] Cùm verò nupta eſt, marito ſuo juniores mœchos quærit, vel inter ipſas nuptiales epulas, vel dum ille amicos convivio excipit, vel cùm *invitavit ſeſe in cœnâ pluſculum, atque appotus probè eſt*, quod ait Plaut. Amphitr.

Inter

Inter mariti vina: neque eligit
Cui donet impermiſſa raptim
Gaudia, luminibus remotis.
Sed juſſa coràm non ſine conſcio
Surgit marito, ſeu vocat inſtitor,
Seu navis Hiſpanæ magiſter,
Dedecorum pretioſus emptor.
Non his juventus orta parentibus
Infecit æquor ſanguine Punico;
Pyrrhumque, & ingentem cecidit
Antiochum, Hannibalemque dirum:

inter viri ſui convivia: nullumque delectum adhibet, cui voluptates haud licitas furtim indulgeat, extinctis lucernis. Sed præſente & conſentiente viro pergit vocata, ſive petit negotiator, ſive dominus navis Hiſpanicæ flagitia remunerans ingenti *mercede. Non ejuſmodi parentibus nati juvenes mare tinxerunt cruore Carthaginienſium: & profligavêre Pyrrhum, magnumque Antiochum, & ſævum Annibalem:*

[279]

ANNOTATIONES.

25. *Neque eligit Cui donet, &c.*] Eò demùm impudentiæ progreditur, ut non clàm, raptim, furtim, aut per tenebras noctis, remotiſq; lucernis, adulteria perpetret, mœchiſque indulgeat; ſed palam, & quod turpius, *conſcio marito*, quemlibet vocantem ſequitur, ac ſine ullo diſcrimine obvio cuivis pretium offerenti, non ſecùs ac publicum & vile ſcortum, venalem ſe proſtituit.

29. *Non ſine conſcio Surgit marito.*] Vidente & ſciente marito, fugit e triclinio, & ad mœchum acceſſentem pergit: ſive ille conniveat & mercede corruptus uxoris flagitiis annuat, inde lucrum faciens. Juvenal. Sat. 1. v. 56.

. . . . *Doctus ſpectare lacunar,*
Doctus & ad calicem vigilanti ſtertere naſo.

Sive illæ imperioſe non auſit petulantiam uxoris coërcere. Juv. Sat. 6. v. 135. & ſeq. Item. v. 269.

Tunc gravis illa viro, tunc orba tigride pejor.
. . . . . .
. . . . *olim convenerat, inquit,*
Ut faceres tu quod velles; necnon ego poſſem
Indulgere mihi. Clames licet, & mare cœlo
Confundas, homo ſum. Nihil eſt audacius illis
Deprenſis. Iram atq; animos a crimine ſumunt.

30. *Inſtitor.*] Gall. *Facteur de Marchand.* dictus quod inſtet gerendo negotio. Angl. *A Factor.*

31. *Navis Hiſpanæ magiſter.*] Seu nauclerus, ſeu navis dominus, ſeu mercator & negotiator. Hiſpani frequentes in Italiam negotiaturi commeabant & navigabant, vina ſcilicet advehebant, alias autem reportabant merces. Vid. lib. 1. Od. 31.

32. *Dedecorum pretioſus emptor.*] Quovis pretio emens & remunerans flagitia & adulteria Italicarum mulierum.

33. *Non his juventus orta, &c.*] Non talibus effœminatis & corruptis orti parentibus fuerant ii milites, qui præclaros Populo Romano triumphos pepererunt: qui navali certamine vicerunt Carthaginienſes, & *Siculum mare Pœno purpureum ſanguine* reddiderunt: ut eſt in Od. 12. lib. 2. Vide ibi annot. qui Pyrrhum, qui Antiochum, qui Annibalem ſuperaverunt ac ceciderunt.

35. *Pyrrhum.*] Is Epirotarum rex, paternum genus ad Herculem, maternum ad Achillem referebat. Imperium orbis animo verſans, de bello Romanis inferendo Apollinis oraculum conſuluit, deluſuſque eſt ancipiti reſponſo: *Aio te, Æacida, Romanos vincere poſſe.* Itaque Tarentinis ferens auxilium adverſus Romanos, ingenti quidem apparatu à Curio Fabricioq; Conſulibus profligatus eſt. L. Flor. lib. 1. cap. 18. ita ſcribit: *Quinam illi fuerunt viri, quos ab Elephantis primo prælio obtritos accepimus? Omnium vulnera in pectore: quidam hoſtibus ſuis immortui, omnium in manibus enſes; & relictæ in vultibus minæ, & in ipsâ morte ira vivebat. Quod adeò miratus eſt Pyrrhus, ut diceret: O quàm facile erat orbis Imperium occupare, aut mihi Romanis militibus, aut me Rege Romanis, &c.*

Ingentem Antiochum.] Commune regum Syriæ nomen hoc erat teſte Appiano. Hîc aperte deſignatur Antiochus cognomento Magnus. Bellum movit impellente Annibale, qui *victus & profugus hoſtem populo Romano toto orbe quærebat.* Acilio Glabrione Conſule debellatus eſt, cæſis quadraginta millibus, captis ad quinq; millia. Tullius pro Sextio: *Antiochum illum Magnum majores noſtri magnâ belli contentione, terrâ marique ſuperatum, intra montem Taurum regnare juſſerunt.* Et pro Dejotaro: *Antiochus magnus ille rex . . . . cùm omnem hanc Aſiam, quæ nunc eſt noſtra provincia, amiſiſſet; dicere eſt ſolitus, benignè ſibi à populo Romano eſſe factum, quòd nimis magnâ procuratione liberatus modicis regni terminis uteretur.* Vide Plutarch. in vitâ Scipionis. Oroſ. lib. 1. cap. 20. Flor. lib. 2. cap. 8. Juſtin. lib. 31. T. Liv. lib. 46. Appian. &c.

36. *Hannibalemque dirum.*] Vide Annot. lib. 2. Od. 12.

Sed

Sed ſtrenui filii militum agreſtium, aſſueti terram colere bipalio Sabino, & ad auſteræ matris voluntatem amputata veſerre ligna, cum montium vertit umbras & juga feſſis bobus detrahit Sol, horam adducens jucundam, recedente curru. Quid tempus edax non corrumpit? Ævum patrum noſtrorum avis deterius, produxit nos pejores, deinde proles edituros etiam *improbiorem.*

Sed ruſticorum maſcula militum
Proles, Sabellis docta ligonibus [200]
Verſare glebas, & ſeveræ
Matris ad arbitrium reciſos
Portare fuſtes; Sol ubi montium
Mutaret umbras, & juga demeret
Bobus fatigatis, amicum
Tempus agens, abeunte curru.
Damnoſa quid non imminuit dies? 45
Ætas parentum pejor avis tulit
Nos nequiores, mox daturos [201]
Progeniem vitioſiorem.

ANNOTATIONES.

37. *Sed ruſticorum maſcula militum Proles.*] Sed filii virorum ruſtico labore & militiâ robuſtorum, & ipſi pariter agreſti vitâ indurati, diurnoque operi aſſueti; proindeque virili animo juxtà & forti corpore, non molles & voluptatibus fracti.

38. *Sabelli docta ligonibus Verſare glebas.*] Jam notavimus alibi optimos Italiæ bellatores exiſtimatos priſdem Appulos & Samnites, qui & Sabelli, a Sabinis orti, ex Strabone, lib. 5. & Plin. lib. 3. cap. 12.

39, 40. *Et ſeveræ Matris ad arbitrium, &c.*] Qui & matris imperio & ſeverâ diſciplinâ facti ad virtutem laborioſam: nam jubebat illa poſt diuturnum opus, ligna etiam cædere, atque ad uſum domeſticum reportare.

41. *Sol ubi montium Mutaret umbras.*] Veſperi, cùm vergens Sol ad occaſum auget umbras, aut convertit ad orientem, quæ mane ad occidentem fuerant. Prior interpretatio magis arridet. Virgil. Eclog. 1.

Majoreſque cadunt altis de montibus umbræ.

Eclog. 2.

Et Sol creſcentes decedens duplicat umbras.

Sol.] Cicer. de Nat. Deorum n. 68. *Sol dictus, vel quia ſolus ex omnibus ſideribus eſt tantus: vel quia cum eſt exortus, obſcuratis omnibus ſolus apparet.*

42. *Et juga demeret Bobus fatigatis.*] Quo tempore demitur jugum bobus arando fatigatis ſolutique ab aratro domum reducuntur. Virgil. mox cit.

Aſpice, aratra jugo referunt ſuſpenſa juvenci;
Et Sol creſcentes decedens, &c.

42. *Amicum Tempus agens, abeunte curru.*] Adducens tempus optimæ & jucundæ poſt laborem quieti deſtinatum, *Cum ſe convolvens Sol dabitur atque abit*, ut ait Cicer. 1. de Divinat. n. 46. Virgil. Æneid. 2.

. . . . . *Et jam nox humida Cœlo*
Præcipitat; ſuadentque cadentia ſidera ſomnos.

Georgic. 3. v. 358.

Nec cum invectus equis (Sol) *altum petit æthera, nec cum*
Præcipitem Oceani rubro lavit æquore currum.

45. *Damnoſa quid non imminuit dies?*] Quid non abſumit tempus, rebus omnibus ferens damnum interitumque? Cic. pro Mar. *Nihil eſt opus aut manu factum, quod non aliquando conficiat & conſumet vetuſtas.*

46. *Ætas parentum pejor avis, &c.*] Avis pejores fuêre patres noſtri: nos patribus deteriores ſumus: nobis etiam vitioſiores poſteros relinquemus: Homer. Odyſſ. 2.

Παῦροι γάρ τοι παῖδες ὁμοῖοι πατρὶ πέλονται,
Οἱ πλέονες κακίους, παῦροι δέ τε πατρὸς ἀρείους.

Pauci enim filii ſimiles patri;
Plerique pejores, pauci verò patre meliores ſunt.

ODE VII.

Aſterien conſolatur de Gygis Abſentiâ, & ad Fidem hortatur.

QUid fles, Aſterie, quem tibi candidi
Primo reſtituent vere Favonii,
Thynâ merce beatum,
Conſtanti juvenem fide
Gygen? Ille Notis actus ad Oricum,
Poſt inſana Capræ ſidera, frigidas
Noctes, non ſine multis
Inſomnis lacrymis agit.

O Aſterie, quare ploras Gygen, ſtabili fidelitate adoleſcentem, quem boni Zephyri initio veri temporis tibi reddent Bithynis mercibus opulentum? hic ad Oricum ab Auſtris pulſus, poſt violentum Capræ aſtrum, noctes algentes ducit non dormiens, & abunde plorans.

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod ſuprà Od. 5. lib. 1.

1. *Quid fles, Aſterie, &c.*] Accommodata valdè apoſtrophe iſta cum leni increpatione, principio conſolatorii ſermonis, & ad demulcendum mulierem animum idonea. Propert. lib. 2. Eleg. 23.

Quid fles abductâ graviùs Briſeide? Quid fles
Anxia captivâ triſtiùs Andromachâ? &c.

Aſterie.] Amica, vel uxor Gygis: ab ἄστηρ ſtella factum nomen.

Quem tibi candidi, &c.] Paulò pòſt frueris tuo Gyge; cùm primùm licebit navigare, ad te advolabit cupientem & ipſe cupiens.

2. *Primo vere.*] Cùm flare ab occaſu incipiunt Zephyri, ſeu *Favonii: candidi*, ſereni, mites, propitii, faventes. Plin. lib. 2. cap. 47. *Ver aperit navigantibus maria, cujus in principio Favonii Hyberum molliunt cœlum.* Vide lib. 1. Od. 4. initio.

Favonii.] Plaut. in Mercatore. *Hic Favonius ſerenus eſt, iſtic Auſter imbricus: hic facit tranquillitatem, iſte omnes fluctus conciet.* Vide lib. 3. Od. 1.

3. *Thynâ merce.*] Vel annulis Thynicâ limâ perpolitis, quorum mentio eſt in næniola de morte Horatii, apud Iſidor. lib. 19. cap. 32. vel cultellis Bithynicis, de quibus Non. Marcell. ex Varrone, in Satyr. ſeu περυλοδιδασκάλῳ forte & thynis piſcibus, qui bene multi capiuntur à Thynis populis, inde etiam adeptis nomen; ut placet quibuſdam. Perſ. Sat. 5. v. 183.

. . . Rubrumque amplexa catynum
Cauda natat thyani.

Ex Ammiano Thynia pars eſt Bithyniæ. Plin. lib. 5. cap. 32. *Thyni ex Europâ tranſiêre, à quibus appellantur Bithyni.* Et paulò poſt: *Tenent oram omnem Thyni, interiora Bithyni. Is finis Aſiæ eſt*, &c. ibid. cap. 27. *Eſt etiam Thynos oppidum Ciliciæ.* Et lib. 4. cap. 11. *Thyni ſunt Thraciæ populi.* De his Claudian.

Thyni Thraces erant, quæ nunc Bithynia fertur.

Vide lib. 1. Od. 35. v. 7.

4. *Conſtanti juvenem fide.*] Hac lectione vulgatâ memoriam vetuſtatis aboleri quidam indignantur; leguntque ex vett. codd. *conſtantis juvenem fide*, pro *fidei* nimirùm: quod ita pridem uſurpatum docent Priſcianus, A. Gellius lib. 9. c. 14. Virgil Georgic. 1.

Libra die (id eſt dici) *ſomnique pares ubi fecerit horas.*

5. *Ille Notis ad Oricum, &c.*] Cùm Italiam appeteret Gyges, reditumque maturaret, prohibitus eſt ventis ab Auſtro flantibus, actuſque ad Oricum; quæ prima eſt Epiri civitas à Colchis condita; ex Plin. cap. 23. lib. 3. urbis illa ad oram maris Ionii in Epiro ſita, ad radices montis Acroceraunii, cum portu ſatis amplo, Oricum Straboni, Horicum Ptolemæo, Orcha Nigro dicitur. Multa de illâ Tit. Livius.

6. *Poſt inſana capræ ſidera.*] Poſtquàm ille jactatus fuit magnis tempeſtatibus, quas excitavit ſidus Capræ, quæ eſt in humero Aurigæ ſiniſtro, ſicut in manu ſunt Hœdi. Hygin. Capram Amaltheæ, cujus lacte nutritus eſt Jupiter, ab eo inter aſtra collocatum fabulantur. Oritur ſub finem Septembris: pariter & Hœdi: de quibus ode 1. hujus libri. Pluvialem Capram vocat Plinius. Ex Arato, Capra & Hœdi jactatas in mari naves, & pavidos homines frequenter viderunt.

Frigidas Noctes, non ſine lacrymis, &c.] Coactus hyemare Orici Gyges, Aſteriæ deſiderio cortabeſcit, ſomno caret, lacrymatur uberrimè, aliis mulieribus friget, etiam tentatus non cedat. Adverte ſingulas voces amoris ſignificationem habentes, à Poëtâ coacervatas. Quid verò jucundius ſeu amicæ ſeu uxori proferri poterat? Quid efficacius ad leniendum vel abſtergendum dolorem; imò & ad excitandam fidem?

Atqui

Verùm internuncius hoſpitæ anxiæ, declarans afflictam Chloën ingemiſcere, tuiſque flammis ardere, variis illum *rationibus aſtute ſolicitat. Exponit quemadmodum infidelis fœmina levem Prætum injuſtis calumniis excitârit mortem accelerare Bellerophonti nimium pudico. Refert Peleum tantùm non interfectum, cùm temperans eluctatur Hippolytam e Magneſiâ. Quin etiam deceptor narrat hiſtorias crimen admittere ſuadens.* Sed *incaſſum. Etenim rupibus Icarii* maris *durior* iſta *verba excipit hucuſque incorruptus. Tibi* verò *cave nè, plusquam par eſt, arrideat Enipeus vicinus.*

Atqui ſollicitæ nuntius hoſpitæ,
Suſpirare Chloën, & miſeram tuis
Dicens ignibus uri,
Tentat mille vafer modis.
Ut Prætum mulier perfida credulum
Falſis impulerit criminibus nimis [283]
Caſto Bellerophonti
Maturare necem, refert.
Narrat pæne datum Pelea Tartaro,
Magneſſam Hippolyten dum fugit abſtinens:
Et peccare docentes
Fallax hiſtorias monet.
Fruſtrà. Nam ſcopulis ſurdior Icari
Voces audit adhuc integer. At tibi
Ne vicinus Enipeus
Plus juſto placeat, cave.

ANNOTATIONES.

9. *Atqui ſollicitæ nuntius hoſpitæ, &c.*] Interèa verò Chloë, apud quam diverſatur & manet Gyges, ejus animum ſolicitat interpoſito nuntio, qui *mille vafer modis* ſuadere conatur, ut obſequatur amori hoſpitæ ſuæ.

10. *Chloën.*] χλόη, *viriditas*; adoleſcentiæ florem vox deſignans.

Tuis dicens ignibus uri.] Tui Gygis amore incenſam, adeoque tuo flagrantem igne, quo tu nempe ureris & flagras ipſa. Virgil. Eclog. 3.

At mihi ſeſe offert ultrò meus ignis Amyntas.

13. *Ut Prætum mulier, &c.*] Pluribus exemplis Gygen movere incuſſo metu nititur Chloæ nuntius. Narrat Bellerophontem ſimili causâ & occaſione propè interemptum. Scilicet is Glauci Regis Ephyræ filius apud Prætum Regem Argivorum hoſpes erat. Anteà ex Homero, ex aliis Sthœnobea ejus uxor, Bellerophontis amore capta ſtuprum obtulit. Hic reſpuit. Tum ille perfidiæ ſuæ crimen in eum conjecit, innocentem criminata apud Prætum; qui credulus irâ exarſit. Cùm tamen hoſpitii jura violare, hoſpitemque ipſe perimere nollet, ad alios occidendum tranſmiſit. Vide Homer. Iliad. 6. Appollodor. lib. 2. &c.

14. *Impulerit Maturare necem.*] Ne temporis morâ & cunctatione, Bellerophontis innocentia, à ſe verò cogitati facinoris infamia detegeretur, tandemque non ſine gravi dedecore à viro ipſa mulctaretur. De Bellerophonte jam lib. 1. Od. 27. in fine.

17. *Narrat pæne datum Pelea Tartaro, &c.*] Refert etiam quemadmodum erepta fere eſt vita Peleo Achillis patri, dum caſtus amantem fugit ac repulit Hippolyten. Hæc enim exandeſcens velut inſidiatum ſuo pudori juvenem detulit viro ſuo. Juvis quidem Hoſpitalis iram veritus ille, Centauris inermem, dubioque procul interficiendum tradere cogitavit. At innocenti opem tulerunt Dii, miſſo Vulcano; à quo accepto Peleus gladio Centauros debellavit, mortemque evaſit. Vide Pindar. Nem. Carm. 4. & 5. Ovid. Metam. 11. Appollodor. lib. 3. &c.

18. *Magneſſam Hippolyten.*] Uxorem Acaſti Regis Magneſiæ, quæ Theſſaliæ regio. Hinc cognomen, quo diſtinguitur ab Hippolytâ Amazonum Reginâ.

19. *Peccare docentes Fallax hiſtorias monet.*] Quoniam periculi mortiſque metus parum valuit, aliâ jam ratione Gygis animum impellit Chloës internuntius. Affert hiſtorias & exempla eorum, qui rejectis primis amoribus, novos non injucunde nec infeliciter admiſerunt. Ipſum Jovem commemorat Alcmenæ, Danaës, & aliarum amores conſectatum, &c. Forte addit Paridem & Helenam, &c. *Peccare docentes.* Certe nihil magis, quàm exemplum, vitium ſuadet. Viam enim oſtendit quaſi tritam & facilem, atque à notâ criminis prope immunem. Apud Cicer. *Hiſtoria Magiſtra Vitæ.* Sunt qui legant, *Hiſtorias movet*, nec abſurde.

21. *Scopulis ſurdior Icari Voces audit, &c.*] At Gyges *adhuc integer*, *voces* internuntii Chloæ ſolicitantis *audit* immotus, veluti ſcopulus *Icarium* mare, hodie *Nicarium*; pars eſt Ægei, verſus Icariam inſulam: frequentes habet ſcopulos. Nomen ab Icaro in illud lapſo, cùm volare tentâſſet. De eo lib. 1. Od. 1. v. 15. lib. 2. Od. 20. v. 13. lib. 4. Od. 2. v. 2.

22. *At tibi Ne vicinus, &c.*] Tu verò, Aſteria, fac ut æquè fidelis tuo Gygi permaneas. Cave itaq; ne vincaris aut indulgeas amoribus Enipei vicini, etiamſi habeat unde amari poſſit.

Quamvis

Quamvis non alius flectere equum ſciens [284]
Æquè conſpicitur gramine Martio :
Nec quiſquam citus æquè
Thuſco denatat alveo.
Primâ nocte domum claude : neque in vias
Sub cantu querulæ deſpice tibiæ :
Et te ſæpè vocanti
Duram, difficilis mane.

Tametſi nemo tam peritus equum regendi in Campo Martio ſpectatur ; nulluſque tam expedite flumen Hetruſcum tranat. Ædes occlude nocte ineunte : nec in vias deorſum aſpice ad ſonitum canoræ fiſtulæ : & crudelem frequenter appellanti, crudelis perſiſte.

ANNOTATIONES.

25. *Quamvis non alius, &c.*] Quamvis Enipeus equitandi peritiam in Campo Martio, in Tiberi verò ſolertiam natandi & agilitatem præ cæteris oſtentet. Vide lib. 1. Od. 8.

28. *Thuſco alveo.*] Tiberino fluvio, qui Hetruriam ab Umbria, Sabinis, & Latio diſterminat, Romam interluit, in mare Tyrrhenum delabitur.

29. *Primâ nocte domum claude.*] Ne irrumpat Enipeus, noctis umbrâ & ſilentio abuſus. T. Livius *primas tenebras*, dixit, pro *noctis initio*.

Neque in vias Sub cantu querulæ deſpice tibiæ.] Ne per feneſtram in vias deſpecta, neve ſic videaris Enipei reſpondere amoribus, cùm ille, ex more amantium, ante foras tuas noctu canet tibiâ. Vide lib. 1. Od. 25. & hujus libri Od. 10. ibique annot.

30. *Querulæ.*] Suaviter ludentis ac reſonantis ; vel molliori ſono exprimentis amorem Enipei & ejus querimoniam, quòd erga ipſum dura ſis.

31. *Vocanti Durum difficilis mane.*] Licet ille te incuſet velut ferream, quæ laborantis ægritudine parum moveris ; inexorabilis tamen & inexpugnabilis perſevera libidinoſam Enipei contentionem eluctari.

ODE VIII.

Ad MŒCENATEM.

Reddit rationem cur Martiis Calendis ſacrificet.

MArtiis cœlebs quid agam Calendis, [285]
Quid velint flores, & acerra thuris
Plena, miraris, poſituſque carbo in
Ceſpite vivo,
Docte ſermones utriuſque linguæ.

O Mœcenas, callens utramque linguam, demiraris quid ego ſine uxore faciam Calendis Martiis, quid denotent flores, & vaſculum thure refertum, atque prunæ conſtitutæ in gramine virenti.

ANNOTATIONES.

Metrum eſt idem quod Od. 2. Lib. 1.

1. *Martiis cœlebs quid agam Calendis, &c.*] Miratis quòd ego cœlebs diem hunc feſtum habere videar ſolis conjugibus celebrari ſolitum. Singulorum menſium Calendæ, præcipuè verò Martiæ Junoni dicatæ erant : dictaque Matronalia, quoniam pro conjugii felicitate matronæ ſacrificabant. Adde quod eâ die coli cœpta eſt ædes Junonis, quæ conjugio præſidet. Macrob. lib. 1. cap. 9. Alex. ab Alex. lib. 6. cap. 4. Belli etiam per Sabinas mulieres compoſiti memoria tunc colebatur. Ovid. Faſtor. 3. Hinc *femineas* vocat has Calendas Juvenalis Sat. 9. v. 53. At mariti quoque Junoni ſupplicabant, ut uxorum pudicitiam tueretur. Porrò quòd primus anni menſis apud Romanos erat Martius, & unde Calendæ appellatæ, diſce ex Macrob. lib. 1. cap. 12. & 15.

Cœlebs.] Romani cœlibem dicebant quaſi cœlitem, qui vitam ageret in terris cœleſti ſimilem. Donat. in Terent.

2. *Quid velint flores, &c.*] Omnia nempe Horatius ad ſacrificium perſolvendum comparabat, tanquam voti reus.

Acerra.] Vas fictile ſeu patera, in qua ponebatur thus adolendum.

3. *Poſituſque carbo, &c.*] Ignis in arâ è vivo ceſpite, ſeu virenti gramine ſtructâ. Vide lib. 1. Od. 19.

5. *Docte ſermones utriuſque linguæ.*] Græcæ Latinæque, quarum ſtudio perinde incumbebant Romani. Cic. Offic. initio. *Ut ipſe ad meam uti-*

Voveram

Scilicet *arboris ego lapſu jere exanimatus lautas dapes & hœdum candidum Baccho promiſeram.* En *dies iſte lætus anno vertente* recurrens *corticem pice affixum auferet dolio fumum contrahere capto* ſub *Conſulatu Tulli. O Mœcenas, accipe centenos ſcyphos, ob amicum incolumem, & lychnos*

Voveram dulces epulas, & album
Libero caprum, propè funeratus [286]
Arboris ictu.
Hic dies, anno redeunte, feſtus
Corticem aſtrictum pice dimovebit
Amphoræ fumum bibere inſtitutæ
Conſule Tullo.
Sume, Mœcenas, cyathos amici [287]
Soſpitis centum; & vigiles lucernas

ANNOTATIONES.

litatem ſemper cum Græcis Latina conjunxi; neque id in Hiſtoriis tantum, ſed etiam in dicendi exercitatione feci, idem tibi cenſeo faciendum, ut par ſis in utriuſque orationis facultate.

6. *Voveram dulces epulas,* &c.] Graviorem itaque cæteris habeo cauſam celebrandi Martias Calendas, in quibus mortis evaſi periculum; unde & ſacrificium vovi & ſacras epulas.

Album Libero caprum.] Albæ victimæ Diis Superis, nigræ Inferis mactabantur: Arnob. l. 7. &c. Baccho præſertim caper, qui vitibus infeſtus, eas arrodendo. Virgil. Georg. 2. v. 380.

Non aliam ob culpam Baccho caper omnibus aris
Cæditur.

Ovid. faſtor. 1.

Rede caper vitem: tamen hinc cum ſtabis ad aram,
In tua quod ſparſi cornua poſſit, evi.
Verba fides ſequitur: noxa tibi deditus hoſtis
Spargitur affuſo cornua, Bacche, mero.

7. *Propè funeratus Arboris ictu.*] Cadente arbore propemodum oppreſſus & extinctus. Vide l. 2. Od. 13. & 17.

9. *Hic dies, anno redeunte, feſtus,* &c.] Anniverſarius adeſt iſte dies in feſtivis epulis mihi ducendus: quare vinum vetuſtate præcipuum hodie promam.

Anno redeunte.] Ita cum Græcis Horatius. Virgil. *Volventem annum*, ait. Cic. *Vertentem annum.* Somn. Scip. 17. *Cum ad idem unde ſemel profecta ſunt, cuncta aſtra redierint, eamdemque totius cœli ac cirtionem longis intervallis retulerint, tum ille vere vertens annus appellari poteſt.*

10. *Corticem aſtrictum pice dimovebit,* &c.] Reſignabit, relinet operculum amphoræ, e ſubere vel cortice, pice quidem aſtrictum. Cato. *In amphoram muſtum indito, & corticem oppicato.* Tibul. l. 2. Eleg. 1.

Chio ſolvite vincla cado.

11. *Fumum bibere inſtitutæ.*] Fumo dudum expoſitæ, unde contentum in eâ vinum jam maturum & lene promùs.

Ovid. Faſt. 5.

Fumea vina.

Martial. l. 3. Epigr. m. 81.

Cocta fumis muſta Maſſilianis.

Idem lib. 10. Epigram 36.

Improba fumaria dicit; &,
Accipit ætatem quiſquis ab igne cadus.

Tibull. mox cit.

Nunc mihi ſumoſum veteris proferte Falernum
Conſulis.

Columel. l. 1. cap. 6. apothecæ ſuperponuntur locis, unde plerumque fumus exoritur: quoniam vina fumo celeriùs vetuſteſcunt: ejus tenore præcocem maturitatem trahunt, &c. Plin. l. 23. cap. 1. *Minus infeſtat nervos, quod vetuſtate ducit . . . Nos ſumi amaritudine vetuſtatem indui perſuaſum habemus.* Meminit & Cæl. Rhodig. l. 26. cap. 21.

12. *Conſule Tullo.*] Conſulum nomine ſolebant notari vina, ut alibi ampliùs dixi. Vide l. 1. Od. 20. & l. 2. Od. 3. Hic certum nomen pro quolibet incerto poni, vinumque vetus duntaxat commendari crediderim. Quod ſi vinum illud conditum fuerat ſub L. Volcatio Tullo, qui Conſul fuit cum M. Æmilio Lepido, anno urbis conditæ 687, prolatum verò eſt ab Horatio paulo pòſt ſubjugatos ab Agrippâ Cantabros, de quibus ſub hujus finem Odes, anno ſcilicet 734, ut ait Cruquius, vinum illud vetus fuiſſet annos 47. Interea meminiſſe oportet, quod ſcribit Plin. mox cit. *Falernum nec in novitate, nec in nimia vetuſtate corpori ſalubre eſt. Media ejus ætas a* 15. *anno incipit. . . Si ſit fumo inveteratum, in ſalubre eſt. Mangones iſta in apothecis excoquere. Jam & patresfamilias ætatem ademêre his, quæ per ſe cariem traxêre. Quo certe vocabulo ſatis conſilii dedêre priſci:* nempe vina ad extremam ſenectutem, quæ carioſa eſt, non eſſe recondenda. Dalecamp.

13. *Sume cyathos centum.*] Ob lætitiam de amici ſoſpitis incolumitate, ſeu de Horatii tui ſalute, bibe centum cyathos, id eſt, plures & plures, & totâ nocte mecum perpota. Numerus finitus pro infinito.

14. *Vigiles lucernas Perſer in lucem.*] Prandium ignorabant veteres: at cœnam maxime non

Perſes

Perfer in lucem : procul omnis eſto
Clamor & ira.
Mitte civiles ſuper urbe curas.
Occidit Daci Cotiſonis agmen :
Medus infeſtus ſibi luctuoſis
Diſſidet armis.
Servit Hiſpanæ vetus hoſtis oræ
Cantaber, ſera domitus catena.
Jam Scythæ laxo meditantur arcu
Cedere campis ;
Negligens, ne qua populus laboret.

lychnos accenſos produce uſque ad diem. Longè abſit vociferatio quælibet & rixa. Dimitte ſolicitudines de civitate. Deletus eſt exercitus Cotiſonis Daci. Medus ſibimet adverſarius bello fatali diſtrahitur. Cantaber Hiſpaniæ fines incolens, antiquus noſter inimicus, ſubactus eſt, quamvis tardâ profligatus victoriâ. Modo Scythæ arcu remiſſo incipiunt agris diſcedere.

ANNOTATIONES.

non quidem ut nos ad candelas, ſed ad lychnos & lucernas, producebant uſque ad lucem poſteram, pergræcando, id eſt, ritu Græcorum tota nocte compotando. Plaut. Menæchm. Scen. 3. *Indeuſque ad diurnam ſtellam matutinam potabimus.* Horat. Od. 21. ſeq. *Vivæque producent lucernæ, dum rediens, fugat aſtra Phœbus.* Propert. lib. 4. Eleg. 6. in fine :

Sic noctem patera, ſic ducam carmine, donec
Injiciat radios in mea vina dies.

Erat etiam olim perpotandi certamen, propoſitumque victoribus bibonibus præmium placenta, ut amplius exponam. Epiſt. 19. ad hæc verba, *Nocturno certare mero.* Quod autem nocturnæ cenæ utiliores ſint corpori, ob Lunæ ſidus vim habens putrefaciendi, adeoque cibos concoquendi ; crede, ſi lubet, aſſerenti Athenæo l. 7. c. 1. Quin potius auſculta Caſaubono eo loci, concoctionem cum putrefactione confundi perperam, Athenæumq; Philologiæquam Philoſophiæ ſacris auſpicatius initiatum, bene doctæq; redarguenti.

15. *Procul omnis eſto Clamor & ira.*] Ebrietatis incommoda & vitia Horatius arcet a ſuis epulis : quo forte etiam notat bonitatem & lenitatem vini ſui, cujus cyathos quæat Mæcenas centum bibere, citra noxam ; ut nec ad vociferandum nec ad rixandum impellatur. Vide lib. 1. Od. 27.

17. *Mitte civiles ſuper urbe curas.*] His verbis patet urbis præfecturam tunc geſſiſſe Mæcenatem : qui ſi *privatus* mox appellabitur, ne accipe aliter quam par eſt, & illic explicabo.

18. *Occidit Daci Cotiſonis agmen*, &c.] O Mæcenas, omitte paululum curas & ſolicitudines, quibus civitati provides ſedulus : en hoſtes populi Romani jam domiti ſunt : nec ab ullo quidquam metuendum *Cotiſon* Dacorum Rex ab Auguſto victus. L. Flor. lib. 4. cap. 12. *Daci montibus inhærent. Cotiſones Regis imperio, quoties concertus gelu Danubius junxerat ripas, decurrere ſolebant & vicina populari. Viſum eſt Auguſto gentem aditu difficillimam ſubmovere. Miſſo igitur Lentulo, ultra ulteriorem repulit ripam ; citra, præſidia conſtituit. Sic tunc Dacia non victa, ſed ſummota atque dilata eſt.* Illud vero poſtea factum eſt. Sueton. cap 21. Octav. *Coercuit & Dacorum incurſiones, tribus eorum ducibus cum magna copia cæſis*, &c. cap. 36. *M. Antonius ſcribit, primum eum Antonio filio ſuo deſpondiſſe Juliam, dein Cotiſoni Getarum regi : quo tempore ſibi quoque invicem filiam Regis in matrimonium petiiſſe.* De *Dacis* jam lib. 2. Od. 10. Hos porro eoſdem eſſe ac Getas, certum eſt. Plin. lib. 4. cap. 12. *Getæ, Daci Romanis.* Xiphilin. in Domitiano ita ſcribit, *Per id tempus bellum fuit populo Romano cum Dacis . . . . Porro eam gentem Dacos appello. Nam ita ſe ipſi nominant ; eodemque nomine a Romanis appellantur : etſi non ignoro eos a quibuſdam Græcis Getas eſſe dictos. Quod an recte factum ſit, neſcio : illud quidem ſcio Getas trans Hæmum apud Danubium incolere.*

19. *Medus infeſtus ſibi*, &c.] Medi ſeu Parthi bellis civilibus occupati ſunt. Vide Strabonem lib. 10. & quæ antea nec ſemel de iis annotavi, lib. 1. Od. 26. v. 5. & alibi.

21. *Servit Hiſpanæ*, &c.] Cantabri ab Agrippa, ſero licet, fracti & ſubacti ſunt. Vide lib. 2. Od. 6. Sueton. Octav. cap. 20. Auguſtus *externa bella duo omnino per ſe geſſit : Dalmaticum adoleſcens adhuc : & Antonio devicto, Cantabricum.* Et cap. 21. *Domuit autem partim ductu, partim auſpitiis ſuis Cantabriam*, &c.

23. *Jam Scythæ laxo*, &c.] Scythæ arcubus depoſitis cedunt. Vide lib. 2. Od. 9. in fine, ibique annot. Sueton. Octav. cap. 21. *Ea virtutis moderationiſque fama, Indos ac Scythas auditu modo cognitos pellexit ad amicitiam ſuam Populique Romani ultro per legatos petendam.*

25. *Negligens ne qua populus*, &c.] Dum mei ſacrificii particeps ſacras mecum epulas carpes, ita lætitiæ vaca, ut ſi privatus eſſes. Ergo paululum abjice omnem curam urbis, & ſolicitudines de Republica.

Tu quaſi privatus omitte curare, & pluſculum conſulere ne quid detrimenti capiat populus: atque temporis præſentis uſurâ fruere, genio indulgens, & moleſta abjice.

Parce privatus nimium cavere, &
Dona præſentis rape lætus horæ, ac
Linque ſevera.

ANNOTATIONES.

26. *Privatis.*] Quidam explicant, inter privatos parietes, genio indulge. Alii interpretantur abſolute: quandoquidem non geris magiſtratum: volunt nimirum urbis præfecturam eſſe officium duntaxat, nec inter magiſtratus cenſeri: Ex Sueton. Octav. cap. 37. *Quo plures adminiſtrandæ Reipublicæ partem caperent, nova officia excogitavit: curam operum publicorum . . . præfecturam urbis*, &c. Quod minime placet. Sic igitur intelligo: tu *linque ſevera* tantiſper, i.e. ſerias & graves occupationes intermitte: *præſentis horæ dona*, ſeu gaudia rape, cape, animo plane tranquillo, teque privatum hoc nocturno ſaltem convivio finge & cogita.

ODE IX.

Dialogus Horatii & Lydiæ.

Hor. *Quandiu charus tibi extiti, neque alius præſtantior adoleſcens brachia referebat collo tuo candido, felicior ego vixi Rege Perſarum.* Lyd. *Quandiu non alteram plus dilexiſti, nec Lydia poſthabita eſt Chloë*, Ego *Lydia magnæ famæ illuſtrior florui quam Ilia Romana.* Hor. *Mihi jam dominatur Chloe è Creta,*

Hor. DONEC gratus eram tibi, [289]
Nec quiſquam potior brachia candidæ
Cervici juvenis dabat,
Perſarum vigui Rege beatior.
Lyd. Donec non alia magis
Arſiſti, neque erat Lydia poſt Chloën;
Multi Lydia nominis
Romana vigui clarior Ilia.
Hor. Me nunc Creſſa Chloë regit,

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Od 3. Lib. 1.

1. *Donec gratus*, &c.] Ambœbæum carmen eſt cujus hæc lex eſt, ut qui poſterior dicit, priorem vincat, majus aliquid ſubjiciendo. Ode porro hæc tanti æſtimatur a Scaligero, ut ejus deſcribere ſententiam non pigeat. Sic habet lib. 6. Poet. *Omnes Horatii Odæ tantæ ſunt venuſtatis, ut & mihi, & aliis prudentioribus omnem ademerit ſpem talium ſtudiorum. Inter cæteras vero, duas animadverti, quibus ne ambroſiam quidem aut nectar dulciora putem. Altera eſt tertia quarti libri:* Quem tu Melpomene ſemel, &c. *Altera eſt nona tertii:* Donec gratus eram tibi, &c. *Quarum ſimiles a me compoſitas malim, quam Pythionicarum multas Pindari & Nemeonicarum: quarum ſimiles malim compoſuiſſe, quam eſſe totius Tirraconenſis Rex.* Vide in Virgil. Eclog. 3. & 7. Hic zelotypiam uterque ſuam belle exprimit, reſtituendiſque amoribus prioribus viam ſternit.

2. *Nec quiſquam potior*, &c.] Dum non amplexus tuos alteri conceſſiſti, nec alium mihi prætuliſti in amore.

4. *Perſarum vigui rege beatior.*] Antiqui Perſarum Reges, Cyrus, Darius, ad ſummas opes elati proverbio locum dedere illorum quiſque Regem Regum ſe jactabat. Quin & Perſarum montes pro montibus aureis dicti. Plaut. Stich. Scen. 1.

Neque ille mereat Perſarum ſibi
Montes, qui eſſe perhibentur aurei.

5. *Non alia magis Arſiſti.*] Alii legunt, *aliam*, Æque eleganter utrumque.

Formoſum paſtor Corydon ardebat Alexin.

6. *Neque erat Lydia poſt Chloën.*] Dum non amaſti Chloën præ Lydia. De hac jam lib. 1. Od. 8. 13. 25.

8. *Romana vigui clarior Ilia.*] Ego me fortunatiorem exiſtimabam, quam fuit unquam Ilia, ſeu Rhea, quæ Marte gravida Romulum Romanæ gentis auctorem protulit. De illa lib. 1. Od. 2.

9. *Me nunc Creſſa Chloë regit.*] Nunc ego ſervio amoribus Chloës, quam præter formam commendat Vocis & Muſicæ ſuavis modulatio. Quidam legunt *Threſſa*, i. e. Thrax, ſeu a Thracia: verum lectioni noſtræ favet quod Cretes Muſicæ valde ſtudioſos refert Ælianus.

Dulces

Dulces docta modos & citharæ ſciens: [290]
Pro qua non metuam mori,
Si parcent animæ fata ſuperſtiti.
Lyd. Me torret face mutua
Thurini Calais filius Ornithi:
Pro quo bis patiar mori,
Si parcent puero fata ſuperſtiti.
Hor. Quid ſi priſca redit Venus,
Diductoſque jugo cogit aheneo?
Si flava excutitur Chloe,
Rejectæque patet janua Lydiæ?
Lyd. Quanquam ſidere pulchrior
Ille eſt; tu levior cortice, & improbo
Iracundior Adria;
Tecum vivere amem, tecum obeam lubens.

perita ſuavium modulorum, ac pulſandæ lyræ; pro quâ non verebor vitam profundere, ſi fata indulgeant animæ reſiduæ. Lyd. *Me uritmutuo amore Calais filius Ornithi è Thurio, pro quo bis mortem oppetam ultro, ſi juveni vivo fata indulgeant.* Hor. *Quid ſi vetus amor reviviſcat, & divulſos copulet æreo vinculo? Si formoſa Chloë rejicitur, & oſtium meum aperitur pulſæ Lydiæ?* Lyd. *Tametſi eſt ille aſtro ſplendidior; tu vero es levior ſubere, atque Adriatico mari procelloſo ferocior; tecum vivere cupiam, tecum ſponte moriar.*

ANNOTATIONES.

12. *Si parcent animæ fata ſuperſtiti.*] Moriar ego libens ad redimendam Chloës vitam; ut illa ſuperſtes vivat, quæ eſt altera pars mei. De ſuperſtitione veterum pro alterius ſalute ſeſe devoventium, alibi dixi.

13. *Me torret face mutua*, &c.] Mutuo me amore detinet Calais adoleſcens pulcherrimus. Alludi volunt aliqui ad nomen Callaidis lapilli, quem Sapphiri æmulum dixit Plin. 37. cap. 10.

14. *Thurini.*] Thuria, ſive Thurium, civitas erat in Sinu Tarentino.

16. *Si parcent puero.*] Pro Calai bis ego mortem oppetere velim.

17. *Quid ſi priſca redit Venus?*] Quid faceres, O Lydia, ſi Horatii vetus in te amor denuo accendatur; noſque diſſociatos reconciliet, artiuſque jungat quam olim, imo conſtringat *jugo aheneo*, ſeu ære firmiori & nunquam diſſolvendo. Vide lib. 37. Ode 23.

22. *Levior cortice.*] Ode ſuperiori, *corticem aſtrictum pice*: pro ſubere nempe ponitur cortex, teſte Plinio, lib. 16. cap. 8. Proverbium eſt in inconſtantes, *Cortice levior*, ſubet enim naturali ſua levitate ſuper aquas fertur & natat.

23. *Iracundior.*] Hoc ſibi vitium imputat Horatius non ſemel. Epiſt. lib. 1.

Iraſci celerem, tamen ut placabilis eſſem.

Adria.] De eo lib. 1. Ode 33.

24. *Tecum vivere amem*, &c.] Ita facile reconciliantur diſcordiæ amantium. Et vere dixit Terentius Andr.

Amantium iræ amoris redintegratio eſt.

Plaut. Amphitr. Act. 3.

Iræ interveniunt; redeunt rurſum in gratiam;
Verum iræ, ſi quæ forte eveniunt hujuſmodi
Inter eos, rurſum ſi reventum in gratiam eſt,
Bis tanto amici ſunt inter ſe quam prius.

ODE X.

Lycen admonet ut paulum manſueſcat erga ſe.

O Lyce, ſi potares ultimum Tanaim, maritojuncta barbaro, nihilominus fleres me ante januam tuam duram extenſum exponere ventis Septentrionalibus illic habitantibus. Nonne audis quo murmure tuæ fores, quo nemus in ædibus magnificis conſitum reſonet ventis perflantibus? utque Jupiter puro numine conſtringat nives demiſſas? Abjice faſtum Veneri odioſum,

EXtremum Tanaim ſi biberes, Lyce, [291]
Sævo nupta viro; me tamen aſperas
Porrectum ante fores objicere incolis
Plorares Aquilonibus.
Audis quo ſtrepitu janua, quo nemus
Inter pulcra ſitum tecta remugiat [292]
Ventis? Et poſitas ut glaciet nives
Puro numine Jupiter;
Ingratam Veneri pone ſuperbiam,

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod ſupra Od. 6. lib. 1.

1. *Extremum*, &c.] Ejuſmodi cantiones & querelas noctu canebant amantes ad fores meretricum aliarumque mulierum quas deperibant, ut ſic eas demererentur, atque ab iis tandem ſua patientia victis admitterentur in domum antea ſibi clauſam. Vide quæ annot. l. 1. Od. 25. Plura vero dixi ad Perſ. Sat. 5. v. 165. ubi ſic habetur,

Limen ad obſcœnum . . . dum Chryſidis udas
Ebrius ante fores extincta cum face canto.

Extremum Tanaim ſi biberes.] Si nata in Scythia in remotiſſimis illis & frigidiſſimis partibus, ubi ſcaturit Tanais: ſi barbaro proinde, & *ſævo* quoq; *viro nupta* eſſes, quem vereri deberes; te tamen oporteret moveri meis amoribus, cum ante fores tuas excubantem cerneres in iſta aeris intemperie.

Tanaim.] Fluvius iſte notiſſimus, e Riphæis montibus, vel e Caucaſo monte fluere dictus, Aſiam ab Europa dividit: hodie *Don* vocatur. Eſt maxime Septentrionalis, quique Nomades Tanaim accolebant, erat egreſtiores, ex Strabone lib. 11. De eo jam antea Ode 4. hujus libri, ubi *Scythicum amnem* appellat Horatius.

2. *Me tamen aſperas*, &c.] Non tam dura eſſes ut me jacentem ſuper limen januæ tuæ, frigidiſſima & moleſtiſſima tempeſtate, videres ſine ullo humanitatis ſenſu. Ovid.

Frigidus inque uda ſæpe jacebis humo.

3. *Objicere incolis Plorares Aquilonibus.*] Doleres, ægre ſineres me objici noctu ventis iſtis a Scythiæ regione flantibus, ac velut incolis. Ov. M. 1.

Scythiam ſeptemque triones
Horrifer invaſit Boreas.

4. *Plorares objicere.*] Sic & locutus Plaut. Aul. Sc. 7. *Aquam hercle plorat, cum lavat, Profundere.*

5. *Audis quo ſtrepitu*, &c.] Quam vehemens ſæviat ventus, judica e concuſſione tuæ januæ, & e murmure arborum viridarii tui graviter ſtridentium.

Nemus inter Pulcra ſitum tecta.] In ſeptis domorum nemora etiam habebant veteres; quorum ſtruendorum rationem docet Vitruv. l. 5. c. 11. *Sint*, inquit, *inter duas Porticus ſita, & in his perficiantur inter arbores deambulationes*, &c. Sueton. Oct. c. 72. *Prætoria ſua quamvis modica non tam ſtatuarum tabularumque picturarum ornatu, quam xyſtis & nemoribus excoluit*, &c. Tibull. lib. 3. Eleg 3.

Et nemora in domibus ſacros imitantia lucos.

Cic. ad Quintum fratrem l. 3. Ep. 1. *Nunc domus ſuppeditat mihi hortorum amœnitatem.* Vide Senec. Epiſt. 122. Item ſupra l. 2. Od. 3. & Ep. 10. l. 1.

Nempe inter varias nutritur ſylva columnas.

7. *Et poſitas ut glaciet nives Puro numine Jupiter.*] Æſtimare potes etiam quantum frigus perpetiar, ex eo quod purum ſit cœlum, æther ſudus ac ſerenus, quo nives gelu concreſcunt & conſtringuntur: quia tunc facile diffunditur, quando ſcilicet in aere nihil eſt quo reprimatur frigus: contra nebuloſo æthere coercetur ne ad nos uſq; perveniat, ut docet Ariſtot. in Problem.

Poſitas.] E cœlo delapſas, & humi jacentes.

Glaciet.] Per licentiam poeticam uſurpatur hoc verbum active, quod tamen abſolute poni ſolet, pro *coaleſcit, concreſcit.* Cic. de Nat. Deor. n. 26. *Tum aquæ declarat effuſio, quæ neque conglaciaret frigoribus, neque nive pruinave, concreſceret, niſi eadem ſe admiſto calore liquefacta & dilapſa diffunderet. Itaque & Aquilonibus reliquiſque frigoribus adjectis dureſcit humor*, &c.

8. *Puro numine Jupiter.*] Bene ſic legito: alii, *Puro lumine*, vel *limine*; ſed perperam. Jovem pro æthere non raro uſurpari, notum: huic ergo reſpondet vox *numine.* Puro lumine Sol quidem dicatur; at non Jupiter, præſertim concubia nocte, qua Lyces januam occentabat, de more, Poeta noſter.

9. *Ingratam Veneri pone ſuperbiam.*] Venus enim jocis, gratiis, amoribus ſtipata ubique memoratur quibus adverſatur omnino ſuperbia, l. 1. Od. 2.

Erycina ridens,
Quam jocos circumvolat & Cupido.

Ne

Ne currente retro ſunis eat rota.
Non te Penelopen difficilem procis
Tyrrhenus genuit parens.
O, quamvis neque te munera nec preces,
Nec tinctus viola pallor amantium,
Nec vir Pieria pellice ſaucius
Curvat; ſupplicibus tuis
Parcas, nec rigida mollior eſculo,
Nec Mauris animum mitior anguibus.

ne funiculus retrorſum abeat rotâ verſatâ. Tyrrhenus pater haud procreavit te Penelopen amantibus intractabilem. O licet te nec dona flectant, nec vota, nec violaceus pallor amore tabeſcentium, neque maritus tuus amore pellicis Pieriæ vulnèratus, indulge ſupplicantibus tibi, quæ fuiſti hactenus durâ quercu non flexibilior neque manſuetior ſerpentibus Mauritaniæ.

ANNOTATIONES.

10. *Ne currente retro ſunis eat rota.*] Ne offenſa Venus iram in te ſuam ſtringat: tuque favore ejus deſtituta contemnaris, ut modo me contemnis. Time ergo ſapienter fortunæ vices. Tib. l. 1. Eleg. 5.

Heu canimus fruſtra: nec verbis victa pateſcit
Janua: ſed plena eſt percutienda manu.
At tu qui potior nunc es, mea fata caveto.
Verſatur celeri ſors levis orbe rotæ.

Iſto tamen loco metaphora videtur eſſe ducta non a rota fortunæ volubili & inſtabili; ſed potius a rotis & trochleis, quibus circumvolutus funis ingentia ſublevat & trahit pondera, ſi bene teneatur: at ſi dimiſſus fuerit, & rota & funis & pondus in partem contrariam feruntur, currunt, fugiunt, deturbantur. Senſus itaque Horatii erit: O Lyce, ne Veneris tu vincula nexuſque ſperne, quæ ſi dimiſeris, cave ne res tuæ retro & peſſum eant ac diſſolvantur. Virg. Ecl. 8.

Veneris dic vincula necto.

11. *Non te Penelopen difficilem*, &c.] Non es ut Penelope Spartana, nec educata inſtructaq; duris moribus auſteraque vivendi ratione: imo venuſtam, lepidam, tractabilem genuit te pater Italicus, vel Hetruſcus, ut placet quibuſdam, nec abſurde. Hetruſcos ludorum ac voluptatum amatores nemo neſcit: refert Cœl. Rhodig. l. 15. c. 11. atque a Lydis traxiſſe originem ſuſpicatur.

Penelopen difficilem procis.] Hæc Ulyſſi uxor viro ſuo fidem ſervans viginti annos abſenti, procos bene multos acriter ſolicitantes, patrem etiam novas nuptias ſuadentem eluctata eſt. Homer. Odyſſ. 2. 6, 7.

12. *Tyrrhenus.*] Tyrrheni Hetruriæ populi. Tyrrhenia Straboni eadem regio cum Thuſcia. Ovid. Metam. 14.

Concurrit Latio Tyrrhenia tota.

Porro ſynecdochicos illi pro Italis univerſis vel Romanis accipi poſſunt.

14. *Tinctus viola pallor.*] Color vultus mei pallidus inſtar violarum, quas etiam pallentes vocavit Virgil. Ecl. 2. Sunt enim aliæ purpureæ, aliæ luteæ, aliæ albæ; ex Plin. lib. 21. cap. 6. Quanquam duo tantum genera violarum agnoſcit Nicander, pallidum & luteum: apud Athenæum lib. 15. cap. 9. *Pallor amantium.* Ovid.

Palleat omnis amans; color eſt hic aptus amanti.

Nimirum recurrente ad cor amaris centrum calore naturali, & quoniam intenſior in amantibus eſt, ſpiritus vitales magis diſſipante, in vultu pallor efficitur.

15. *Nec vir Pieria pellice ſaucius.*] Quanquam nec offenſa viri tui pellicem Pieriam depereuntis injuria ad me amandum inclinaris. Hoc certe eſt irritamentum uxoris maximum, ut inducatur in alterius amorem. Ex Euripide, quædam alia minus gravate fert uxor: at ſi a marito fallatur, quicquid eſt in vita jucundi perdit, Ovid.

Sed neque fulvus aper media tam ſævus in ira eſt,
. . . . . .
Nec lea,
Fœmina quam ſocii deprenſa pellice lecti
Ardet, &c.

Pieria.] Vel nomen factum a ſolo natali, ad augendam invidiam, quaſi diceret, peregrina, & ex ea Macedoniæ regione: vel notat fidicinam, pſaltriam, ob Pierium montem Muſis ſacrum: cujuſmodi mulieres ut plurimum exercebant meretriciam artem.

16. *Supplicibus tuis parcas.*] Indulge aliquid ſupplicanti etiam apud te. Quis enim ſupplices unquam acerbe repulit, niſi qui humanitatem exuit? Ex ſententia veterum, qui talem hominem velut execrabilem averſabantur: cum & natura ſupplicibus parcere doceat.

17. *Eſculo.*] Arbor eſt glandifera, quam pro duritie ponit Horatius. De ea Plin. lib. 16. & nos jam lib. 1. Od. 22.

18. *Mauris.*] Mauritania Africæ regio ab ortu in occaſum extenſa, ubi nunc Barbaria Occidentalis. Arenoſa iſta loca, aquarum penuria & Solis æſtu arentia & fervida, omne genus ſerpentum alunt etiam ſeviſſimorum.

Latus iſtud haud ſemper erit tolerans liminis & pluvie.

Non hoc ſemper erit liminis aut aquæ [294]
Cœleſtis patiens latus. 20

ANNOTATIONES.

19. *Non hoc ſemper erit liminis*, &c.] Amores meos tibi ſponte oblatos ne modo ſperne: nec enim ero ſemper ea robuſta & ferventi ætate, qui tui gratia poſſim & velim pernoctare ante januam, & cubare ſuper durum limen ædium tuarum. Epod. 11.

Ferebar incerto pede
Ad non amicos heu mihi poſtes, & heu
Limina dura quibus
Lumbos & infregi latus.

19, 20. *Aquæ Cœleſtis patiens.*] Imbres aliaque hyemalis tempeſtatis incommoda perpeti non ſemper libebit. Certe contra in Lycen jam vetulam acriter ſcripſit Ode 13. lib. 4. Ovid.

Sæpe feres imbrem cœleſti nube ſolutum
Frigidus, inque uda ſæpe jacebis humo.

ODE XI.

Ad MERCURIUM.

Ut ſibi dictet cantus quibus Lyde flectatur.

O Mercuri, (ſiquidem te præceptore Amphion ſaxa cantu movit) & tu, lyra chordis ſeptenis reſonare perita; neque canora pridem neque jucunda, jam verò familiaris tum opulentorum menſis, tum fanis Deorum, numeros ede, quibus pervicaces auriculas admoveat Lyde.

MERCURI (nam te docilis magiſtro
Movit Amphion lapides canendo)
Tuque teſtudo reſonare ſeptem
Callida nervis,
Nec loquax olim, neque grata, nunc & [299]
Divitum menſis & amica templis,
Dic modos, Lyde, quibus obſtinatas
Applicet aures.

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Od. 2. Lib. 1.

1. *Mercuri.*] De eo multa Lib. 1. Od. 10.

2. *Movit Amphion lapides canendo.*] Jovis ille ex Antiopa filius ſuavi lyræ ſono dicitur movifſe lapides, ut, ipſis inter ſe compoſitis & ſuperſtructis, Thebarum muri civitaſque ædificata fuerint. Vide Epiſt. ad Piſones, ver. 394. Plutarch de Muſica. Propert. Lib. 3. Eleg. 2.

Saxa Citharonis Thebas agita per artem
Sponte ſua in muri membra coiſſe ferunt.

3. *Teſtudo reſonare ſeptem Callida nervis.*] E teſtudine lyra per Mercurium facta atque exornata, ut annotavi, lib. 1. Od. 10. Tribus primo chordis, deinde quatuor, tum ſeptem, poſtea novem inſtructa; demum etiam pluribus. Vide Macrob. lib. 1. Saturn. cap. 19. Diodor. Sicul. lib. 1. Pindar. Φορμιγξα ἑπταγλωσσον, id eſt, ἑπτάφωνον, vocat. Virg. Eclog. 2.

Eſt mihi diſparibus ſeptem compacta cicutis
Fiſtula.

Et Æneid. 6. v. 646.

Obloquitur numeris ſeptem diſcrimina vocum.

Porro ſeptenas diapaſon ſpecies ſeu modos, quos nunc tonos appellant, debere intelligi locis iſtis perinde ſingulis, non abs re contendit Glareanus.

5. *Nec loquax olim, neque grata.*] Prius mutus & ſine ullo pretio; at, poſtquam in lyram eſt concinnata, gratum edidit ſonum, dulceſque modos ac numeros expreſſit; ut requiſita & adhibita ſit in divitum conviviis & Deorum ſacris.

6. *Divitum menſis.*] Quod vini vim ferviorem elidere valeat Muſica, hanc ideo priſci adhibebant in ſuis conviviis. Teſtis Plutarch. lib. de Muſica: & Homer. Odyſſ. ubi cithara convivii ſodalis nuncupatur.

Et amica templis.] Vide T. Liv. lib. 9. cap. 30. ubi de tibicinibus ad præcinendum in ſacrificiis Deorum ſolerter revocatis, hiſtoriam narrat ſat lepidam.

7. *Dic modos, Lyde quibus obſtinatas Applicet aures.*] Cantus dulcedine contumacem Lydes animum flecte, per aures delinitas ad cor penetra, demulce, viam ſterne, ſenſimq; meos amores inſinua. Et Plutarcho, Muſica concinno ſuo temperamento corpora menteſque revocat & emollit. Et lib. de Superſtit. ait ex Platone, Muſicam non deliciarum cauſa, & pruritus aurium datam, ſed ut animi periodos improbe laſcivientes decenter reducat.

Quæ,

Quæ, velut latis equa trima campis,
Ludit exultim, metuitque tangi,
Nuptiarum expers, & adhuc protervo
Cruda marito.
Tu potes tigres comiteſque ſilvas
Ducere, & rivos celeres morari.
Ceſſit immanis tibi blandienti
Janitor aulæ
Cerberus; quamvis furiale centum
Muniant angues caput ejus, atque
Spiritus teter ſanieſque manet
Ore trilingui.
Quin & Ixion, Tityuſque vultu
Riſit invito: ſtetit urna paulum
Sicca, dum grato Danai puellas
Carmine mulces.
Audiat Lyde ſcelus atque notas
Virginum pœnas, & inane lymphæ

quæ ſicut equa trium anno-rum exultat & ludit per apertos agros; fugitque adtrectari, a nuptiis immunis nec dum petulanti viro idonea. Tu veles trahere tigres ſilvaſque ſimul, & rapidos tardare fluvios. Tibi demulcenti morem geſſit Cerberus cruentis aulæ janitor; licet caput illius furiis æquale ſtipent ſerpentes multi, & ex ore tres linguas habente halitus peſtilens & labum fluat. Quinetiam Ixion & Tityus facie prætulerunt hilaritatem non ſponte: ſtetit dolium tantiſper aridum, dum ſuavi cantu Danai filias detineres. Diſcat Lyde crimen & ſupplicia famoſa puellarum, & vacuna aqua

ANNOTATIONES.

9. *Quæ, velut latis equa trima campis Ludit.*] Velut equa non domita juveniliter laſcivit & ludit per campos diſcurrendo & exiliendo: ſic Lyde juveniles ſectatur cum æqualibus ludos, a virili autem conſortio hactenus abhorret. Lib. 2. Od. 5.

Circa virentes eſt animus tua
Campos juvencæ, &c.

10. *Ludit exultim.*] Anacreon.

Πῶλε Θρηϊκίη, τί δέ με
. . . . . .
Νηλεῶς φεύγεις·
. . . . . .
Νῦν δὲ λειμῶνάς τε βόσκεαι
Καφά τε σκιρτῶσα παίζεις, &c.
Equulea Threïcia quid me
Crudeliter fugis?
At nunc prata depaſceris,
Et agiliter exiliens ludis.

13. *Tu potes tigres,* &c.] Nota eſt Orphei fabula feras & arbores trahentis ad lyræ dulces modos: Vide Lib. 1. Od. 12. & Epiſt. ad Piſones v. 393.

14. *Rivos celeres morari.*] Virgil. Eclog. 8.

Quorum ſtupefactæ carmine lynces,
Et mutata ſuos requierunt flumina curſus.

15. *Ceſſit immanis tibi blandienti,* &c.] Et hoc ad Orpheum pertinet, qui profectus ad Inferos ut reduceret inde dilectam Eurydicen, Cerberum dimulſiſſe lyra fertur. De eo jam lib. 2. Od. 13. & Virgil. Georgic. 4. v. 481.

Quin ipſæ ſtupuere domus atque intima lethi
Tartara, cerulcique implexæ crinibus angues
Eumenides: tenuitque inhians tria Cerberus ora,
Atque Ixionei vento rota conſtitit orbis.

21. *Quin & Ixion, Tityuſque vultu Riſit.*] Pulſante cytharam Orpheo recreari viſi ſunt illi, ſuſque pœnas oblivifci; ut vultu quædam ſigna lætitiæ dederint.

22. *Invito.*] Ob acerbitatem ſupplicii, triſtitiam exigentis. De Tityo Od. 4. hujus libri ſub finem. Ixion Junoni ſtuprum inferre conatus ad inferos pulſus eſt, & rotæ inter ſerpentes alligatus aſſidue circumvolvitur. Tibull. lib. 1. Eleg. 3.

Illic Junonem tentare Ixionis auſi
Verſantur celeri noxia membra rota.

Vide Pindar. Pyth. Od. 2. ubi refert. Ἰξίονα ἐν πτερόεντι τροχῷ πάντα κυλινδόμενον, *Ixionem in alata rota circumquaque verſatum.*

22. *Stetit urna paulum Sicca,* &c.] Danai Argivorum Regis filiæ laborioſos cruciatus intermiſere paululum, dum caneret Orpheus. Vide l. 2. Od. 14. Lucret. lib. 3. ſub finem.

Hoc, ut opinor, id eſt ævo florente puellas
Quod memorant laticem pertuſum congerere in vas,
Quod tamen expleri nulla ratione poteſtur.

Hinc Proverb. apud Plaut. Pſeud. *in pertuſum ingerimus dicta dolium, operam ludimus.*

25. *Audiat Lyde ſcelus,* &c.] Diſcat Lyde quas pœnas Dii attribuunt mulieribus in ſuos amatores crudelibus: hincque diſcat mihi dura eſſe.

26. *Virginum.*] Danaidum

Inane lymphæ Dolium, &c.] Vide ſupra.

vas evaneſcente ex imo fundo, perennemque ſortem, delictis etiam apud Inferos reſervatam. Scelerata (quid enim pejus valuerint?) Scelerata, inquam, *illæ ſævo gladio perimere ſponſos valuerunt. At è pluribus una tædis nuptialibus idonea egregie fraudulenta erga patrem fallacem, & in cuncta ſecula illuſtris virgo extitit. Quæ ait adoleſcenti ſponſo, Exurge, ne diuturnus tibi ſopor unde non metuis comparetur: ſocerum & impias ſorores effuge; quæ tanquam leænæ vitulos adeptæ totidem, (heu!) diſcerpunt. Ego illis clementior neque te percutiam, neque detinebo intra ſepta. Me parens duris vinculis obruat,*

Dolium fundo pereuntis imo;
Seraque fata,
Quæ manent culpas etiam ſub Orco.
Impiæ, (nam quid potuere majus?)
Impiæ ſponſus potuere duro
Perdere ferro.
Una de multis, face nuptiali
Digna, perjurum fuit in parentem
Splendide mendax, & in omne virgo
Nobilis ævum:
Surge, quæ dixit juveni marito,
Surge; ne longus tibi ſomnus, unde
Non times, detur: ſocerum & ſceleſtas
Falle ſorores;
Quæ velut nactæ vitulos leænæ,
Singulos (eheu!) lacerant: ego illis
Mollior, nec te feriam, nec intra
Clauſtra tenebo.
Me pater ſævis oneret catenis,

[297] [298]

ANNOTATIONES.

28. *Seraque fata.*] Vel, longa & diuturna; vel tarde venientia, eoque graviora.

33. *Una de multis*, &c.] Hypermneſtra Lynceo ſponſo pepercit, ſalvumque abire & fugere juſſit; dum ſorores juſſu patris ſuos ſponſos nefarie jugularent; at ipſa noluit exequi impie præſcripta; unde & nomen ſibi fecit immortale. Quidam ſcribunt duas fuiſſe quæ ſponſis vitam adimere non ſuſtinuerunt, Hypermneſtram & Bebrycen. Euſtath. in Dionyſ. Alex.

Face nuptiali Digna.] Honore matrimonii digna. Quod noctu ſeu veſperi nupta deducebantur domum ſponſi, hinc fax præferebatur. Feſtus, *In nuptiis*, inquit, *facem præferebant in honorem Cereris, & aqua ſpargebatur nova nupta, ſive ut caſta puraque ad virum perveniret, ſive ut ignem & aquam cum viro communicaret.*

34. *Perjurum in parentem Splendide mendax.*] Recte fallens patrem Danaum, qui Ægyptum fratrem ejuſque filios generos ſuos impia & cruenta fraude circumveniebat. Ægyptus quinquaginta filiis ſuis Danai fratris totidem filias in matrimonium poposcit. Hic recuſavit, quod ex Oraculo accepiſſet a genero ſibi mortem inferendam. At cum inſtaret ille, fraudulenter annuit, filias monens, ut ipſa nocte nuptiarum, ſponſos vino luxuriaque ſopitos cultro ſingulæ conficerent. Itaque patri contra fas morem gerentes, captata hora viros enecarunt, excepta Hypermneſtra, quæ Lynceum ſervavit. Hic vero poſtea Danao interempto Argivum regnum invaſit, atque Oraculi fidem implevit.

35. *In omne virgo Nobilis ævum.*] Hypermneſtram virginem manſiſſe, hocque pactum cum Lynceo ſponſo, nonnulli tradunt. Vide Pauſan. in Corinthiacis. Pindar. Nem. Od. 10. &c.

38. *Ne longus tibi ſomnus*, &c.] Ne tibi mors afferatur a Danao patre ſororibuſque meis: Ægypti enim patris tui ſtirpem extinguere conjuraſunt. Ovid.

Surge age, Belide, de tot modo fratribus unus;
Nox tibi, quæ properes, una perennis erit.

Apud Heſiod. *Somnus mortis frater*; apud Virg. *Conſanguineus lethi ſopor*, dicitur Catull.

Nox eſt perpetua una dormienda.

39. *Sceleſtas Falle ſorores.*] Celeriter fugiendo, prava ſororum mearum conſilia elude.

45. *Me ſævis oneret catenis*, &c.] Obſerva quam artificioſe Poeta amplificet ac laudet fidem & lenitatem Hypermneſtræ, ut ejus exemplo Lyden impellat ad ſibi amanti favendum. Vide Ovid. Epiſt. Heroid. ubi Hypermneſtra Lynceo ita ſcribit:

Clauſa domo teneor, gravibuſque coercita vinclis,
Eſt mihi ſupplicii cauſa, fuiſſe piam.
Me pater igne liet, quem non violavimus ullo,
. . . . . .
Aut illo jugulet quem non bene tradidit enſe,
Ut qua non cecidit vir nece, nupta cadat.

Quod

Quod viro clemens miſero peperci:
Me vel extremos Numidarum in agros
Claſſe releget.
I, pedes quo te rapiunt & auræ,
Dum favet Nox & Venus: I ſecundo
Omine, & noſtri memorem ſepulcro
Sculpe querelam.

quoniam ſponſum infelicem benigna ſervavi: me navi amandet ad ultimos etiam Numidarum campos. Abi quo te ferent pedes & venti, dum nox & Venus obſecundant: abi fauſtis auſpiciis, & ad tumulum iniure querimoniam, quâ noſtri recordatio permaneat.

ANNOTATIONES.

47. *Extremos Numidarum in agros.*] Me in barbaras nationes exulem mittat, etiam trans mare. Numidia proprie litoralis Africæ pars erat ubi nunc regnum Algerii. Hic vero non ita ſtricte ſumitur. Ex Plin. lib. 5. cap. 3. Numidia præter Marmor & feras nihil habet inſigne; Maſiniſſæ nomine tantum clara. Hodie *Biledulgerid* quibuſdam vocatur.

49. *I, pedes quo te rapiunt & auræ.*] Seu terra ſeu mari fuge quamprimum: *dum favet nox & Venus, i. e.* amor in te meus.

51. *Noſtri memorem ſepulcro Sculpe querelam.*] Cum me a patre morti addictam acceperis, Epitaphium ſcribe, quo diſcat poſteritas meam in te pietatem Danai crudelitate male penſatam. Pauſan. in Corinth. refert Hypermneſtram in judicium vocatam a patre, quod Lynceo ſalutem dederit ſibi pernicioſam. &c. Ovid. mox cit.

Et ſepeli lacrymis perfuſa fidelibus oſſa,
Scriptaque ſint titulo noſtra ſepulcra brevi:
Exul Hypermneſtra pretium pietatis iniquum,
Quam mortem fratri depulit, ipſa tulit.

ODE XII. Ad NEOBULEN.

Hebri Amore contabeſcentem.

Miſerarum eſt neque amori dare ludum, [299]

Ærumnoſarum eſt, nec amori

ANNOTATIONES.

Hæc Ode eſt dicolos triſtrophos: Metrum ſingulare. Sotadicum vocant aliqui, quod ſæpe a Sotade uſurpatum. Alii Rhythmicum, quod fere nullus pedum numerus inſit.

Primi quique duo verſus tribus conſtant Ionicis a minore, tertius vero quatuor: hoc modo:

Mĭsĕrārŭm eſt | nĕquĕ ămōrī dăre lūdŭm.

Alii longe aliter, volunt carmen eſſe tricolon tetraſtrophon; ut duos priores verſus ſint Sapphici trimetri acataleƈti; tertius Anacreonticus dimeter cataleƈticus; quartus Adonicus: ſicque ſcribunt,

Miſerarum eſt neque amori dare ludum,
Neque dulci mala vino lavere aut exanimare metuentes patruæ
Verbera linguæ, &c.

1. *Miſerarum eſt,* &c.] Magna diſſenſio de metro, de ordine verſuum, deque fine & ſcopo hujus Odes. De carmine diximus: de verſuum ſerie, vide annot. ad v. 9. denique quid velit Poeta, & qua mente ſcribat, haud liquet. Quidam putant hortatoriam eſſe Oden, qua Neobulen in Hebri amore confirmet adverſus patrui ſeu cujuſlibet cenſoris reprehenſiones. Alii ironicam arbitrantur, nec abſurde; ut Horatius irrideat mulierculam adoleſcentis amore perculſam, opus diurnum deſerentem, ac præ animi impotentia deſidem.

Miſerarum eſt neque amori dare ludum, &c.] Sane puella & mulier omnis miſera eſt, quæ nullam carpit hilaritatem & gaudium, vel ex amore vel e vino, quæque ita metuit reprehenſiones & caſtigationes hominum, ut nihil genio quidquam indulgere auſit. Peſſimi profecto exempli monitum, niſi ſarcaſmi ſale condiatur, & corrigatur ut ante dixi.

Amori dare ludum.] Ita Plaut. Bacchid.

Ego dare me ludum meo nato inſtitui, ut animo obſequium
Sumere poſſit. Æquum eſſe puto: ſed nimis nolo deſidia,
Ei dare ludum.

Theophraſt. apud Athen. l. 13. *Quis negabit eos ſolos vivere qui amant?* &c. Theophil. ibid. *Qui amantes amentes eſſe putat, ipſe deſipit,* &c.

Neque

indulgere, nec mœrores diluere vino ſuavi, vel diſcruciari, timentes ictus linguæ patruæ. At tibi calathum, ô Neobule, filius pennatus Venere is, tibi telas & tabrioſæ Minervæ opus excutit pulchritudo Hebri Liparenſis; quin etiam eques ſolertior ipſo Bellerophonte, nec pugillatu nec tardo curſu ſuperatus,

Neque dulci mala vina lavere, aut exanimari metuentes patruæ verba linguæ.
Tibi qualum Cytherææ puer ales, [300]
Tibi telas operoſæque Minervæ
Studium auſert, Neobule, Liparæi nitor Hebri:
Eques ipſo melior Bellerophonte, [301]
Neque pugno neque ſegni pede victus,

ANNOTATIONES.

2. *Neque dulci mala vino lavere.*] Vino pelli curas jam dictum alibi ſæpius, eoque exhilarari animum, teſtis etiam ſacer textus.

Lavere.] Ita veteres; *lavo, lavis:* & *lonere*, pro *ſonare*, &c.

3. *Exanimari metuentes.*] Metu reprehenſionis prope mori.

Metuentes patruæ verbera linguæ.] Pater filio ſemper indulgens, at patruus ſeverior: & hinc proverbio locus, *Patrua lingua, ſapere patruum.* Perſ. Sat. 1. v. 11. *Cum ſapimus patruos.* Noſter poſtea l. 2. Sat. 3. *Ne ſis patruus mihi.* Cic. pro Cœlio: *Qui in reliqua vita mitis eſſet . . . fuit in hac cauſa pertriſtis quidam patruus, cenſor, magiſter: objurgavit M. Cœlium, ſicut neminem unquam parens.* Et de Quincto fratris filio, Cicero patruus ad Atticum ejus avunculum, Lib. 10. Epiſt. 6. *Vellim ſuſcepiſſes juvenem regendum; pater enim nimis indulgens: quicquid ego aſtrinxi relaxat. Si ſine illo poſſem, regerem, quod tu potes.*

4. *Tibi qualum Cytherææ*, &c.] At tu, Neobule, quid valeat amor, experiris: ipſius imperio domita ſponte obtemperas: ipſi tota vacas, lanificio & quotidiano opere prorſus abjecto.

Qualum.] Quatillum, calathum, in quo reponant mulieres penſum, filum, ſtamen, fuſos, fuſiculas.

Cytherea.] Ita dicta Venus, vel a Cythero Cypri inſulæ oppido; vel potius a Cytheris inſula, hodie *Cerigo*, contra Cretam, in mari Ægæo, ipſius numini ſacra; in quam & dicitur primum advecta marina concha. Ovid. Faſt. 4.

Veneri ſacra Cythera petit.

Puer ales.] Cupido Veneris filius, cui alas affingunt & appingunt. Vide apud Athen. l. 13. cap. 2. de alato Cupidine verſus plane lepidos. Eubulus quidem hoc fere ſenſu ibi ſcribit: *Quiſquis mortalium primus alatum amorem pinxit, aut cera finxit, is hujus Dei ingenium ignorabat: levis enim minime eſt, aut facilis; imo gravis ſupra modum. Quorſum ergo illi penna?* &c. Alexis ibid. *Aiunt vulgo non volare Deum Amorem, ſed illos qui amant; alia vero de cauſa alas aſſigni,* Ariſt. ibid. *Amor, apud Superos perturbans omnia, e Deorum eſt ejectus concilio, & hinc ad nos exilio depulſus. Audaci autem & petulanti praciſæ alæ, ne revolare in cœlum poſſet: ablatas vero pennas dederunt Victoriæ geſtandas, præclara hoſtis ſpolia*, &c.

5. *Operoſæ Minervæ Studium.*] Lanificio textriniſque artibus præeſt Minerva. Heſcoper. dict.

Ἀθήνην
Ἔργα διδασκῆσαι, πολυδαίδαλον ἱστὸν ὑφαίνειν.

Minervam opera docere, ingenioſam telam texere.

Virgil. Æneid. 5.

Operam haud ignara Minerva.

Æneid. 7.

Bellatrix, non illa colo calathiſve Minervæ
Femineas aſſueta manus.

6. *Studium auſert*, &c.] Sic amore die noſteq; rem amatam animo duntaxat objecit, aliarum omnium rerum cogitationem & curam aufert. Sappho.

Γλυκεῖα μήτερ οὔ τοι
Δύναμαι κρέκειν τὸν ἱστὸν,
Πόθῳ δαμεῖσα παιδὸς,
Βραδινὰν δι' Ἀφροδίταν.

Dulcis mater haud poſſum ordiri telam,
Correpta amore pueri per lentam Venerem.

Apud Virgil. Dido, amore capta Æneæ, cætera negligit omnia. Æneid. v. 86. Vide lib. 1. Od. 8. ibique annot.

Neobule.] Νέος βουλή, *juvenile conſilium*: vel νέος βῶλος, *nova gleba.*

Liparæi nitor Hebri.] Species & decor adoleſcentis Hebri e Lipara oriundi: quæ præcipua eſt inter Æolias inſulas, in mari Tyrrheno; v. *Lipari*; pendet e Sicilia; modo bene culta, & arce munita eſt.

Nitor Hebri, Equus, &c.] Dictio plane inſolens carens exemplo, & quæ bilem movit etiam admiratoribus Horatii, ejus iſto loco cacozeliam notantibus.

7. *Eques ipſo melior Bellerophonte*, &c.] In Campo Martio paſſim victor.

Bellerophonte.] Hujus inventum eſſe, equo vehi, affirmat Plin. lib. 7. cap. 56. Vide lib. 1. Od. 27. in fine, ibique annot.

8. *Neque pugno neque ſegni pede victus*, &c.] Exercebat ſe Romana juventus pugilatu, curſu pedeſtri, equitando, natando, &c. lib. 1. Od. 8.

Simul

Simul unctos Tiberinis humeros lavit in undis:
Catus idem per apertum fugientes
Agitato grege cervos jaculari, &
Celer alto latitantem fruticeto excipere aprum.

statim humeros oleo perfusos abluit in flumine Tiberi; peritus etiam configere cervos ex agitato agmine fugientes patenti campo, *atque velox opprimere aprum denso virgulto abditum.*

ANNOTATIONES.

9 *Simul unctos Tiberinis humeros*, &c.] Hunc versum interserunt aliqui septimo loco, planiori quidem sensu: verum præterquam quod repugnat carminis lex, & instituta versuum series; siquidem hoc pacto duo tetrametri continui ponerentur; id insuper rectum perturbaret ordinem exercitationum Romanis usitatarum. Nam post decursionem in Campo Martio duplicem, equo nempe & pedibus, postq; luctam, seu pugilatum, sequebatur natatio in Tiberi, ad detergendum sudorem ac pulverem; quod Horatius belle hic expressit. Vide Veget. de re milit. lib. 1. cap. 10.

10. *Catus idem*, &c.] Hebrus non tantum campestri victoria insignis, sed & venandi solertia.

11. *Agitato grege cervos.*] Turmatim cervi per silvas & campos vagari solent. Vir Georg. 3.

Confertoque agmine cervi.

12. *Alto latitantem fruticeto.*] Quidam legunt *arte* sive *arcto*, id est, denso. Videtur tamen Horatius Homerum secutus, Iliad. λ. circa medium, *de apr.*

Ὁ δὲ τ' ἐσι βαθείης ἐκ ξυλόχοιο.

Ille vero prodit e profundo fruticeto, seu *loco arboribus condenso.*

Excipere.] Incautum & ex insidiis capere.

ODE XIII.

Ad FONTEM BLANDUSIÆ.

O Fons Blandusiæ splendidior vitro, [283]
Dulci digne mero, non sine floribus,
Cras donaberis hœdo,
Cui frons turgida cornibus
Primis, & Venerem prælia destinat
Frustra: nam gelidos inficiet tibi
Rubro sanguine rivos
Lascivi soboles gregis.

O Fons Blandusine, vitro lucidior, digne vino suavi, cum floribus: cras tibi mactabo capreolam, cui frons tumet cornibus novis; quique lasciviam & certamina incassum præparat; nam proles gregis luxuriosi tibi tinget frigidas aquas rubro cruore.

ANNOTATIONES.

Metrum est idem quod supra Od. 5. Lib. 1.

1. *O fons*, &c.] Hic fontis Blandusiæ apotheosim quandam agnoscunt nonnulli. At saltem notare licet, ex mente veterum fontes sacros fuisse, & aliquid numinis habuisse: quare illis sacrificabant, ut & Horatius præstat istic Lib. 1. Od. 1. *Aquæ caput sacræ.* Vide ibi annot.

Fons Blandusiæ.] Is apud Sabinorum fines, ad Mandelam pagum, situs erat in prædio nostri Poetæ, de quo l. 2. Od. 18. v. 14. & Ep. 16. init. ubi,

Fons etiam rivo dare nomen idoneus.

2. *Dulci digne mero.*] Digne sacrificiis, in quibus adhibetur vinum ac libatur.

Non sine floribus.] Libantes vina coronabant. Virgil. Georgic. 2. v. 528.

Socii crateras coronant.
Te libans, Lenæe, vocat.

Et Æneid. 1. v. 728.

Crateras magnos statuunt, & vina coronant.

Tibull. lib. 2. eleg. 5.

Coronatus stabit & ipse calix.

Ex Homer. Iliad. 9.

Κρητῆρας ἐπεστέψαντο ποτοῖο.

Quidam flores istos referunt ad hœdum mactandum. Nam mos erat coronari victimas. Alii, quod floribus spargebantur fontes.

3. *Cras donaberis hœdo.*] Immolabitur tibi hœdulus tener cui erumpere cornua incipiunt. Is ergo frustra meditatur prælia in alios hœdos. Ovid. Fastor. 3.

Fonti Rex Numa mactat ovem,
Plenaque odorati disponit pocula Bacchi.

5. *Venerem & prælia destinat.*] Lascivum & petulans animal hœdus. Sic & Od. 22. seq.

Verris obliquum meditantis ictum
Sanguine donem.

Te

Te minimæ attingit aſperum tempus ardentis Caniculæ. Tu amœnum frigus ſuppeditas tauris aratro fatigatis atque erranti gregi. Tu cenſeberis etiam inter illuſtres fontes cum prædicavero ilicem extenſam ſuper rupibus excavatis, è quibus defluunt aquæ tuæ leniter ſirepentes.

Te flagrantis atrox hora Caniculæ
Neſcit tangere: tu frigus amabile [303]
Feſſis vomere tauris
Præbes, & pecori vago.
Fies nobilium tu quoque fontium,
Me dicente cavis impoſitam ilicem
Saxis; unde loquaces
Lymphæ deſiliunt tuæ.

ANNOTATIONES.

5. *Te flagrantis atrox*, &c.] Diebus etiam Caniculatibus æſtum nequaquam ſentis; tuque vel tum umbram & frigus præbes, cum Sol primam partem Leonis ingreditur, menſe Julio; quando per dies multos ſævit *inſana Canicula & ſiccas meſſes coquit*; ut ait Perſ. Sat. 3. v. 5. Vide lib. 1. Od. 17. v. 17. annot. Plin. 2. cap. 40. *Caniculæ exortu accendi Solis vapores quis ignorat? Cujus ſideris effectus ampliſſimi in terra ſentiuntur. Fervent eo exoriente maria: fluctuant in cellis vina, moventur ſtagna* . . . . Eodem lib. cap. 47. *ardentiſſimo æſtatis tempore exortum Caniculæ ſidus, Sole primam partem Leonis ingrediente, qui dies 15. ante Auguſti Cal. eſt* . . . . *Solis vapor geminatus ardor ſideris.* Idem. lib. 9. cap. 16. *totum mare ſentit exortum hujus ſideris* . . . . lib. 18. cap. 28. *Canis ortum vocamus, Sole primam partem Leonis ingreſſo. Hoc fit poſt Solſtitium 23. die. Sentiunt id maria & terræ* . . . . *accenditque Solem; & magnam æſtus obtinet cauſam.*

13. *Fies nobilium tu quoque fontium.*] Tu eris unus e fontibus nominatiſſimis, me celebrante amœnitatem tuam, aquarum perſpicuitatem ac ſuave murmur, loquacitatem umbræ tuæ, aliaque quæ hinc enaſcuntur commoda: *cavis impoſitam ilicem ſaxis*, innatam ſaxis quercum; & ex iis deſilientes cum jucundo ſtrepitu aquas: unde

Quercus & ilex
Multa fruge pecus, multa dominum juvet umbra.
. . . . . .
Fons etiam vivo dare nomen idoneus, ut nec
Frigidior Thracum, nec purior ambiat Hebrus:
Infirmo capiti fluit utilis, utilis alvo.
Hæ latebræ dulces, etiam (ſi credis) amœnæ,
Incolumem tibi me præſtant Septembribus horis.

Epiſt. 16. jam ante cit.

ODE XIV. Ad POPULUM ROMANUM.

De Auguſti Reditu ex Hiſpania, Cantabris devictis.

O Populo Romane, *Auguſtus quem paulo ante dicebamus quæſiviſſe lauream morte emendam, inſtar Herculis*, jam ex *Hiſpanicâ regione domum redit triumphans. Ergo fœmina, uno*

HErculis ritu modo dictus, ô plebs, [304]
Morte venalem petiiſſe laurum
Cæſar, Hiſpana repetit Penates,
Victor ab ora.
Unico gaudens mulier marito 5

ANNOTATIONES.

Metrum eſt idem quod Od. 5. lib. 1.

1. *Herculis ritu*, &c.] Horatius hac Ode Auguſtum gratulatur incolumem tum e morbo ſat diuturno, cum e periculis belli difficillimi. Nimirum ex Sueton. cap. 20. *Externa duo bella per ſe geſſit: Dalmaticum adoleſcens adhuc, & Antonio devicto Cantabricum.* Et cap. 21. *Domuit autem partim ductu, partim auſpiciis ſuis Cantabriam*, &c. Porro ad expeditionem Cantabricam profectus Cæſar Tarracone detentus eſt morbo pertinace, e quo tamen convaluit; rebuſque per legatos feliciter confectis Romam rediit Cantabrorum victor: quanquam illi ſubinde rebellarunt. Vide lib. 2. Od. 6. init. ibique annot.

Dictus Morte venalem petiiſſe laurum, &c.] De Auguſto ægrotante dicebamus nuper, illum periculo vitæ comparandum ſibi quæſiviſſe laurum & gloriam; nobis vero pacem: ſicut Hercules orbem ſuſcepit monſtris liberandum, non ſine gravi diſcrimine. At ecce victor & ſalvus rediit ad nos ex Hiſpania, ut Hercules olim profligato Geryone.

5. *Unico gaudens mulier marito Prodeat*, &c.] Ergo ſinguli gratias Diis agant pro ſalute Impe-

Prodeat

Prodeat, juſtis operata Divis;
Et ſoror clari ducis; & decoræ
Supplice vitta
Virginum matres juvenumque nuper
Soſpitum. Vos o pueri, & puellæ
Jam virum expertæ, male nominatis
Parcite verbis.
Hic dies vere mihi feſtus atras
Eximet curas: ego nec tumultum,
Nec mori per vim metuam, tenente
Cæſare terras.
I, pete unguentum, puer, & coronas,
Et cadum Marſi memorem duelli;
Spartacum ſi qua potuit vagantem
Fallere teſta.

læta viro procedat, ſacro facto æquis numinibus: nobilis etiam Imperatoris ſoror; atque matres puellarum & adoleſcentium haud ita pridem ſalvorum, ornatæ tænia ſupplicanti. Vos ô juvenes & adoleſcentulæ marito junctæ, abſtinete vocibus inauſpicatis. Iſta lux mihi ſanè feſtiva depellet moleſtas ſolicitudines. Ego neque bellum civile formidabo, neque interire per vim hoſtilem, *Auguſto orbis domino. Perge, famule, aſſer unguentum & coronas, atque amphoram teſtem belli Marſorum, ſi forte aliquod fictile dolium potuit latere Spartam graſſan.i.*

ANNOTATIONES.

ratoris optimi, præ cæteris autem Livia Druſilla Auguſti conjux amantiſſima, eique pariter dilectiſſima, forma & pudicitia perinde inſignis. De ea quædam ſatis ſingularia narrat Dio lib. 58. ut quod obvios forte nudos habuerit, quos majeſtatis reos agi intelligens, periculo exemerit, dicendo: apud caſtas illos nihil a ſtatuis differre, &c. Vix ad rem eſt quod aliqui hic obſervant monogamiam pudicitiæ eſſe notam; atque eas corona ſolitas honorari caſtimoniæ, quæ uno contentæ matrimonio fuerant, ex Valer. Maxim. lib. 2.

6. *Prodeat.*] Supplicet ad Deorum pulvinaria, aras, templa.

Operata Divis.] Facto prius ex more domi ſacrificio, placatiſque Diis domeſticis, *Juſtis*, qui Imperatoris virtuti ac merito debitam felicitatem & incolumitatem præſtitere. Quidam pro *Divis*, legunt *ſacris*.

7. *Et ſoror clari ducis.*] Pariter etiam Octavia Auguſti ſoror, Antonio nupta: procedant & matronæ Romanæ, *matres juvenum*, qui ex eo bello ſalvi redierunt. *Decoræ ſupplice vitta*; qui veſtitus & ornatus matronarum erat proprius; in primis autem ſupplicantium & ſacrificantium. Vide Alex. ab Alex. lib. 5. cap. 27.

10. *Vos ô pueri, & puellæ.*] Hos in ſacris adhiberi patet ex Ode prima hujus libri.

11. *Male nominatis Parcite verbis.*] Et hæc intelliguntur facile ex dictis in Ode mox cit. *male nominatis*, quæ nefas eſt nominari, quæque malum omen afferrent. Non abſurde legunt aliqui, *male ominatis*.

12. *Parcite verbis.*] Favete linguis, ne ſacra violate; ſilentio potius & mente attenta juvate.

14. *Ego nec tumultum*, &c.] Dum rerum potietur Auguſtus, nec ullas civiles turbas metuo, nec hoſtiles impetus & incurſiones.

Tumultum.] Cic. Philip. 8. n. 3. *Poteſt eſſe bellum ſine tumultu: tumultus eſſe ſine bello non poteſt. Quid enim eſt aliud tumultus, niſi perturbatio tanta, ut major timor oriatur? Unde etiam nomen ductum eſt tumultus.*

15. *Nec mori per vim metuam, tenente Cæſare terras.*] Sueton. Octav. cap. 22. *Janum Quirinum ſemel atque iterum a condita urbe memoriam ante ſuam, clauſum in multo breviore temporis ſpatio, terra marique pace parta ter clauſit*, Lib. 4. Od. 5.

Quis Parthum paveat? Quis gelidum Scythen,
Quis Germania quos horrida parturit
Fœtus, incolumi Cæſare? Quis feræ
Bellum curet Iberiæ?

Et Od. 15.

Cuſtode rerum Cæſare, non furor
Civilis, aut vis eximet otium, &c.

17. *I, pete unguentum, puer*, &c.] Lætitiæ ſigna plurima; epulæ, & in his vinum vetuſtate exquiſitum, unguenta, flores, coronæ, muſica. Vide lib. 1. Od. 9. 38. &c.

18. *Cadum Marſi memorem duelli.*] Vinum diffuſum & in cella conditum tempore belli, quod Marſicum, Italicum, Sociale, nuncupatum eſt; nimirum ante annos plus ſexaginta. Tum *ab omni parte Italiæ, duce & auctore belli diſcurſante Popedio*, qui Marſos ſub ſignis habebat, *diverſa per populos, & urbes ſigna cecinere*. Tandem *Marſus Gabinius diſcuſſit*. Vide L. Flor. lib. 1. cap. 18.

19. *Spartacum ſi qua potuit vagantem fallere teſta.*] O Puer, quære nobis vinum Marſici belli notam habens; ſi quidem ex eo ſuper

Dic

Jube quoque Neæræ canoræ ut feſtinet in modum colligere capillos myrrheos. Quod ſi impediaris ab importuno januæ cuſtode, abſcedito. Caneſcentes crines mitigant animum appetentem jurgiorum ac petulcæ contentionis. Id verò minime tolerâſſem juventute fervidus, ſub Munatii Conſulatu.

Dic & argutæ properet Neæræ
Myrrheum nodo cohibere crinem:
Si per inviſum mora janitorem
Fiet, abito.
Lenit albeſcens animos capillus, [307]
Litium & rixæ cupidos protervæ. 26
Non ego hoc ferrem calidus juventa,
Conſule Planco.

ANNOTATIONES.

fuit, & effugit Spartaci vaſtationem & depopulationes, quæ annis circiter ſexdecim graſſatæ ſunt poſt bellum Marſicum. Luc. Flor. lib. 3. cap. 20. *Bellum Spartaco duce concitatum quo nomine appellem neſcio*, inquit, *quippe cum ſervis militaverint, gladiatores imperaverint*, &c. . . . . *Spartacus, Crixus, Oenomaus effracto Lentuli ludo cum triginta aut amplius ejuſdem fortunæ viris eruperunt Capua: ſerviſque ad vexillum & ad auxilium vocatis, cum ſtatim decem amplius millia coiſſent hominum, non modo affugiſſe contenti, jam vindicare volebant . . . . . totam pervagantur Campaniam . . . . . terribili ſtrage populantur. Affluentibus in diem copiis, cum jam eſſet juſtus exercitus, e viminibus pecudumque tegumentis inconditos ſibi clypeos, e ferro ergaſtulorum recocto gladios ac tela fecerunt*, &c. . . . . *Ille* Spartacus *de ſtipendiario Thrace miles, de milite deſertor, inde latro, deinde in honore virium gladiator . . . . Conſulares quoque aggreſſus in Apennino Lentuli exercitum percecidit: apud Mutinam C. Caſſii caſtra delevit. Quibus elatus victoriis de invadenda urbe Roma deliberavit. Tandem totis Imperii viribus contra mirmillonem conſurgitur: pudoremque Rom. Licinius Craſſus aſſerunt . . . . . Spartacus, in primo agmine fortiſſime dimicans, quaſi imperator, occiſus eſt.* Vide Plutarch. in Vita Craſſi. Appian. Lib. 1. Bell. Civil. Oroſ. lib. 5. cap. 26, &c.

21. *Dic & argutæ properet Neæræ*, &c.] Adduc, o puer, & Neæram voce ac fidibus canoram, ad plenam hilaritatem convivii noſtri. Veniat autem protinus vel incompta, & collectis tantum in nodum capillis. Nam *dum comuntur annus eſt*: repentinum vero gaudium noſtrum haud fert moram. Vide Lib. 2. Od. 11. in fine.

22. *Myrrheum crinem.*] Vel myrrhino unguento delibutum; vel, ſubflavum & myrrhei coloris. Quibuſdam placet legere *myrtium*, id eſt, medium inter flavum & nigrum.

23. *Si per inviſum mora janitorem Fiet, abito.*] Redi vero quamprimum, ſi non ſtatim admittaris, ſique moram faciat cuſtos januæ ædium Neæræ. Ovid. Amor. Lib. 1. Eleg. 6.

Janitor indigne dura religate catena,
Difficilem moto cardine pande forem.
. . . . . .
Aſpice ut invideas, inimicaque clauſtra relaxa.
. . . . . .
Non te formoſæ decuit ſerva puellæ
Limina: ſollicito carcere digna ſeras.

Et Lib. 2. Eleg. 2.

Quem penes eſt dominam ſervandi cura, Bagoë,
. . . . . .
Si ſapis, o cuſtos, odium (mihi crede) mereri
Deſine, &c.

25. *Lenit albeſcens animos capillus.*] Jam nempe deferbuit prima ætas & ardor juvenilis, injuriæ ac repulſæ impatiens. At, ſi olim ſimile quid contigiſſet, continuo exarſiſſem ira & mox vecte, armis, vi effractum fores properaſſem: quando Munatius Plancus conſulatum gerebat anno U. C. 711. ego vero Horatius annum ætatis agebam vigeſimum quartum. Vide poſtea Od. 26. v. 7. Annotat.

ODE XV.

In Chlorin jam Vetulam.

UXOR pauperis Ibyci,
Tandem nequitiæ fige modum tuæ
Famoſiſque laboribus.
Maturo propior deſine funeri
Inter ludere virgines,
Et ſtellis nebulam ſpargere candidis.
Non ſi quid Pholoen ſatis,
Et te, Chlori, decet. Filia rectius
Expugnat juvenum domos,
Pulſo Thyas uti concita tympano.
Illam cogit amor Nothi
Laſcivæ ſimilem ludere capreæ.
Te lanæ prope nobilem
Tonſæ Luceriam, non citharæ, decent,
Nec flos purpureus roſæ
Nec poti vetulam fæce tenus cadi.

Tu conjux Ibyci egeni impone finem aliquando tuæ libidini & infami operæ. Jam propinquæ morti tempeſtiva ceſſa colludere cum adoleſcentulis, atque pulchris ſideribus caliginem inſpergere. Si quidpiam Pholoë convenit, haud etiam tibi, O Chlori. Natæ tuæ aptius aggreditur ædes adoleſcentium, velut Baccha pulſato tympano concitata. Eam Nothi amor adigit laſcivire capræ inſtar petulantis. Tibi exoletæ convenit lana ad celebrem Luceriam detonſa, minime verò lyra, aut ſertum è roſis rubicundis, vel amphora ad fundum exhauſta.

[308]

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Od. 3. Lib. 1.

1. *Uxor.*] Cum meretricem appellet, abutitur hoc nomine, ſiquidem dignitatis eſt, non autem voluptatis, ut aiebat Commodus imperator. Porro ſolebant exoletæ meretrices pauperibus nubere: Ita Chloris vetula Ibyco.

2. *Nequitiæ.*] Luxuriæ & laſciviæ. Vide annot. ſupra Od. 3. in fine.

3. *Famoſiſque laboribus.*] Queſtui meretricio: nec plura comminiſci decet nos cum nonnullis, gravi quidem pudoris injuria. Cic. de Rep. l. 4. apud Non. Marcell. *Si qua erat famoſa, ei cognati oſculum non ferebant.* De Orat. 2. *Ad famoſas vetuit me mater accedere.* Plaut. Aſinar. *Miſerum me famoſum facit ſuis flagitiis.*

4. *Maturo propior deſine funeri ludere.*] Publ. Syrus ad rem prorſus ita ſcribit, *Anus cum ludit, morti delicias facit.* Cic. Offi. 1. n. 123. *Luxuria cum omni ætate turpis, tum ſenectuti fœdiſſima eſt. Sin autem libidinum intemperantia acceſſerit, duplex malum eſt, quod & ipſa ſenectus concipit dedecus, facit adoleſcentium impudentiorem intemperantiam.* Ovid. *Turpe ſenilis amor.*

10. *Thyas.*] Bacchi ſacerdos, a θύειν. Unde & Thyonæus dicitur Bacchus. Vide lib. 2. Od. 19. v. 9. annot.

Concita tympano.] Furore percita. Vide lib. 1. Od. 18. ſub finem, ibique annot.

11. *Nothi.*] Hoc amatoris nomen erat.

13. *Te lanæ*, &c.] Te lanificium decet jam ad ſenium vergentem; non autem laſcivia vel ebrietas.

14. *Luceriam.*] Ea civitas Apuliæ Daunïæ, quibuſdem Nuceria dicitur, hodie *Lucera*, ſita eſt in planitie paſcuis abundante, in qua educantur multi ovium greges, quarum lanæ in primis laudantur. Columell. lib. 8. *De ovibus generis eximii, Calabras Apulaſque mittes noſtri exiſtimabant.* Plin. lib. 8. c. 48. *Lanæ Apulæ laudatiſſimæ . . . villo breves, ſexualis celebres*, &c. Martial. lib. 14. Epig. 155.

Velleribus primis Appulia, Parma ſecundis
Nobilis, Altinum tertia laudat avis.

In ea quoq; urbe templum erat ſacrum Minervæ, ex Strab. l. 6. quod ad rem facit; nam illi curæ fuiſſe lanificium, fuſe dixi ad Od. 12. præced.

Non cytharæ, decent.] Alibi notavi cithariſtrias ut plurimum fuiſſe meretrices: patet e Terentio aliiſque paſſim.

15. *Nec flos, purpureus roſæ.*] Coronæ & ſerta e ruſcin conviviis uſitata tibi minime conveniunt; ſiquidem ætati florenti flores duntaxat idonei.

16. *Nec poti vetulam*, &c.] Quidam legunt *ſed* pro *nec*; ut bibacis Vetuliæ vitium notetur. Sed Poeta voluit magis indicare vetulam Chlorim minus jam bibacitati aptam; meretricium porro id præprium fuiſſe conſtat. Vide lib. 1. Od. 36. v. 13. & ſeq. Contra honeſtis mulieribus, & quidem *matronis Romanis, uſus vini.*

pridem ignotus; ne ſcilicet in aliquod dedecus prolaberentur: quia proximus a Libero patre intemperantiæ gradus ad inconceſſam Venerem eſſe conſuevit: inquit Valerius Maximus lib. 2. c. 1. Idem teſtatur Polybius l. 6. Plaut. Athen. l. 10.

Vetulam face tenus, &c.] Quidam legunt *vetula, face tenus*, voluntque deſignari vetus vinum: ſed O nugæ: tu lector adverte potius expreſſam Theocriti ſententiam Idyl. 7.

Πίομαι . . . . . .
. . . κυλίκεσσι ἐς τρύγα χεῖλος ἀρείδων.

Bibam, calicibus ad facem labrum infigens.

ODE XVI. Ad MÆCENATEM.

Auro expugnari omnia: ſe tenui Re contentum ac beatum vivere.

Turris ex ære, & validæ januæ, necnon vigilantium canum mœſta cuſtodia clauſam Danaën abundè tuebantur noctu à mœchis, niſi Jupiter & Venus irriſiſſent Acriſium incluſæ puellæ meticuloſum obſervatorem: quippe viam fore ſecuram apertamque numini in aurum mutato. Aurum gaudet pervadere medios cuſtodes, ac rupes frangere, vi fulminis validius. Vatis Argolici

INcluſam Danën turris ahenea, [309]
Robuſtæque fores, & vigilum canum
Triſtes excubiæ munierant ſatis
Nocturnis ab adulteris:
Si non Acriſium virginis abditæ
Cuſtodem pavidum Jupiter & Venus
Riſiſſent: fore enim tutum iter & patens
Converſo in pretium Deo.
Aurum per medios ire ſatellites, [310]
Et perrumpere amat ſaxa, potentius
Ictu fulmineo. Concidit Auguris
Argivi domus ob lucrum,

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod ſupra Ode 6. lib. 1.

1. *Incluſam Danaën*, &c.] Continet hæc Ode Stoica pleraque dogmata, & gravia adverſus avaros axiomata, quibus vix acrius aut ſanctius quidquam habet aut pronunciat Schola Chriſtianorum.

Danaën turris ahenea, &c.] Danaës pater Acriſius ſubinde Rex Argivorum, cum ex oraculo accipiſſet ſe occiſum iri ab eo qui e filia ſua naſceretur, eam tenebat arcta cuſtodia incluſam. At Prætus Acriſii frater auro primum cuſtodes, dein ipſam Danaën corrupit, ex eaque Perſeum ſuſcepit. Vide Apollodor. lib. 2. Fabulantur autem Jovem ad illam veniſſe in aureum imbrem verſum. Vide Pindar. Pyth. Idyll. 12. Ovid. Amor. 3. Eleg. 4.

Jupiter admonitus nil eſſe potentius auro,
Corruptæ pretium virginis ipſe fuit.

Turris ahenea, &c.] Validiſſima, firmiſſima.

2. *Vigilum canum.*] Ex Epiro canes illingentes cuſtodiendis ædibus adducebantur, præſertim e Laconica & Arcadica regione. Vide Cœl. Rhodig. lib. 17. cap. 28. Plin. lib. 8. cap. 40. ubi de canum fide pluribus differit, vocatque *fidiſſima auxilia, nec ſtipendiorum indiga.*

3. *Triſtes excubiæ.*] Latratu & ululatu triſtitiam ingenerantes. Adde carceris horrorem.

4. *Nocturnis.*] Qui ut plurimum noctu graſſantur, quaſi ſua flagitia tenebris occultare cupientes. Nam *qui male agit, odit lucem, ut non arguentur opera ejus.*

5. *Si non Acriſium*, &c.] Si libido auro munita inanem Acriſii diligentiam non reddidiſſet.

6. *Cuſtodem pavidum.*] Qui ſuæ vitæ timebat, ob Oraculi reſponſum, de quo ante.

9. *Aurum per medios ire ſatellites*, &c.]

Χρυσὸς ἀνοίγει πάντα κ' ἀίδα πύλας.

Aurum aperit omnia, etiam inferorum portas.

Apul. lib. 9. auro ſolent adamantinæ etiam perfringi fores. Huc facit epithetum ἰυφυεβόυλος, *viribus late potens*, quod Plutoni tribuitur, Homer. Odyſſ. v. Pindar. Pyth.

11. *Concidit Auguris Argivi domus*, &c.] Adraſtus Argivorum Rex Polynici genero ſuo Thebarum regnum aſſerere armis ſuſcepit: ad bellum autem trahere voluit Amphiarum vatem. Hic auguriis ſuis doctus male ceſſuram in Thebanos expeditionem, avertere illam fruſtra conatus eſt; ipſe vero fugit, & latuit, una conſcia Eriphyle uxore ſua. Cum ergo quæreretur, latebras illa detexit, pacta monile aureum ſibi dandum ab Argia uxore Polynicis, Adraſti filia; quod olim ſumma arte Vulcanus fabricarat gemmiſq; exor-

Demerſa

Demersa excido. Diffidit urbium
Portas vir Macedo, & subruit æmulos
Reges muneribus. Munera navium [311]
Sævos illaqueant duces.
Crescentem sequitur cura pecuniam
Majorumque fames. Jure perhorrui,
Late conspicuum tollere verticem,
Mæcenas equitum decus.
Quanto quisque sibi plura negaverit,
A Diis plura feret. Nil cupientium
Nudus castra peto; & transfuga divitum
Partes linquere gestio,

familiæ interiit propter quæstum. Vir Macedonius portas civitatum perrupit, ac Reges invidos profligavit donis. Dona irretiunt feroces navarchos. Augescentes opes comitatur solicitudo, & cupiditas ampliorum. O Mæcenas equitum gloria, non sine causâ timui caput erigere valde splendidum. Quò majora sibi quisque ademerit; eò ampliora consequetur à Numinibus. Pauper transeo ad partes nihil appetentium, atq; opulentorum castra fugitivus deserere exulto,

ANNOTATIONES.

narat. Tractus itaque est Amphiaraus ad id bellum, exitium in eo sibi suisq; impendere non ignarus. Porro cum dedicisset se ab Eriphyle proditum, filio Alcmæoni ut matrem interficeret mandavit. Quod cum præstitisset, Furiis agitatus periit. Amphiaraus in primo belli Thebani conflictu dehiscente terra cum suo curru & auriga absorptus est: Amphilochus etiam alter ejus filius in acie cecidit. Sic tota *concidit* ejus *domus ob lucrum demersa excidio*; vel, ut legunt alii, *exitio*. Vide Stat. Thebaid. l. 6. Cic. l. 6. Epist. 6. ad Cæcinam ita scribit: *Veritus sum deesse Pompeii saluti, cum ille aliquando non defuisset meæ. Itaque vel officio, vel fama bonorum, vel pudore victus, ut in fabulis Amphiaraus, sic egredior & sciens ad pestem ante oculos positam non profectus.* Et Act. in Verrem 6. n. 39. *Eriphylam accepimus in fabulis, ea cupiditate, ut cum vidisset monile (ut opinor) ex auro & gemmis, pulchritudine ejus incensa salutem viri prodiderit.* Et 1. de Invent. n. 94. *Eriphyle auro viri cupitam vendidit.* Ejus quoque meminit Plato 9. de Republ. quod in perniciem viri monile aureum acceperit. Virg. Æneid. 6 v. 445.

Mœstamque Eriphylen
Crudelis nati monstrantem vulnera cernit.

13. *Diffidit urbium Portas vir Macedo.*] Philippus Macedoniæ rex, Alexandri Magni pater urbium custodes pecunia solebat corrumpere: & cum expugnari vix posse nunciaretur arcem quandam undique præmunitam, respondit, anon asellus auro onustus in eam penetrare poterit? Hinc dicebatur non Philippus, sed ejus aurum Græciam subegisse. Plut. in Pauli Æmilii vita, & Val. Max. l. 7. c. 2. ait *Philippum majore ex parte mercatorem Græciæ ante fuisse quam victorem*; a Juvenale Satyr. l. 2. appellatur *Callidus emptor Olynthi*. Porro id faciebat rite, ex Pythii Apollinis Oraculo, quod ita consulenti responderat:

Ἀργυρέαις λογχαισι μάχῃ καὶ πάντα κρατήσεις.

Argenteis hastis pugna, & omnia expugnabis.

14. *Subruit æmulos Reges.*] Vel sibi invidentes Græciæ imperium, vel inter se de eo contendentes. Crete, cum infirmiores juvaret semper donec mutuis contentionibus omnes confiderent, omnium tandem factus est dominus. Vide Justin. lib. 8. & 9. Oros. lib. 3. cap. 12. Plutarch. in Æmilio.

17. *Crescentem sequitur cura pecuniam, &c.*] *Cura* servandi, & *majorum fames* seu desiderium & cupiditas quam esse infinitam asserit Aristot. de Rep. 6. unde & ait, avaris pecuniam esse τέλος *finem*, non πέρας *terminum*, Juv. Sat. 12. v. 139.

Crescit amor nummi quantum ipsa pecunia crescit.
Et minus hanc optat qui non habet.

18. *Jure perhorrui Late conspicuum tollere verticem.*] Merito abhorrui a magnis opibus nimiaque potentia: quia noveram in his curas & solicitudines certas esse & molestas; contra, in mediocri fortuna inesse felicitatem.

21. *Quanto quisq; sibi plura negaverit.*] Quanto paucioribus quisque fuerit contentus, infinitæ cupiditati frænum injiciens, neganque ambitione quod petit: tanto plura obtinebit e Diis. Interrogatus Epicurus quo pacto quis ditesceret, respondit; non pecuniæ suæ apponens, sed multa de rebus necessariis amputans. Stob. Serm. 39.

22. *Nil cupientium Nudus castra peto, &c.*] Malo nihil habere: seu omnibus nudari & nihil cupere quam dives esse & solicitus. Democritus aiebat: *Si multa non desideres, pauca tibi multa videbuntur.* Juvenal. Sat. 14. v. 311.

Sensit Alexander, testa cum vidit in illa
Magnum habitorem, quanto felicior hic, qui
Nil cuperet, quam qui totum sibi posceret orbem,
Passurus gestis aquanda pericula rebus.

23. *Transfuga divitum Partes linquere gestio.*] Ratus divites esse miserrimos, ab his libens transfugio, ad eos qui beatiores sunt nihil cupiendo parvo contenti.

bonorum ſpretorum poſſeſſor magis illuſtris, quam ſi meis granariis conderem id omne quod colit Apulus laborioſus; ego interim egens ſummis in divitiis. Rivus aquæ liquidæ, & ſilva paucorum jugerum, meſſiſque meæ ſpes ſecura eſt, ignotæ illi qui fœcundæ Libyæ dominatur; ejuſque fortunâ melior eſt. Licet mihi neque apes Calabriæ mel producant, neque vinum apud me ſeneſcat in cado Formiano, neque lanæ precioſæ creſcant in Galliæ paſcuis: at gravis egeſtas non adeſt: ſique majora cupiam, tu donare minimè recuſares. Exigua tributa ſolvam facilius refrænata cupiditate,

Contemptæ dominus ſplendidior rei,
Quam ſi, quidquid arat non piger Appulus, [312]
Occultare meis dicerer horreis,
Magnas inter opes inops.
Puræ rivus aquæ, ſilvaque jugerum
Paucorum, & ſegetis certa fides meæ,
Fulgentem imperio fertilis Africæ
Fallit, ſorte beatior.
Quanquam nec Calabræ mella ferunt apes,
Nec Læſtrigonia Bacchus in amphora
Langueſcit mihi, nec pinguia Gallicis
Creſcunt vellera paſcuis; [313]
Importuna tamen pauperies abeſt:
Nec, ſi plura velim, tu dare deneges.
Contracta melius parva cupidine
Vectigalia porrigam,

ANNOTATIONES.

25. *Contemptæ dominus ſplendidior rei.*] Quia imperioſe dominor exiguis meis bonis, & majora deſpicio, mihique ipſe ea denego; hinc ſplendide me oſtento. Contra dives avarus velut mancipium ſervit opibus, ſordideque vivit: eſtque *inter opes inops*. Senec. Epiſt. 73. *occurrunt (quod genus egeſtatis graviſſimum eſt) in divitiis, inopes.* Nam *deeſt avaro tam quod habet, quam quod non habet.* Claudian.

Semper inops quicunque cupit.

29. *Puræ rivus aquæ*, &c.] Eſt mihi apud Sabinos in valle amœniſſima prædiolum, ubi e fonte Blanduſiæ Digentia rivus limpidiſſimus in fluvium Farfarum dimanat: de quo ſupra Od. 13. Eſt *ſilva paucorum jugerum*, ſed ad neceſſitatem uſumque foci ſufficiens: eſt *ſeges certa* & fundus non mendax ad panem. Hæc, inquam, pauca habens, *ſorte beatior* ſum eo, qui *fulget* imperio fertilis Africæ, & *condit horreo quidquid de Libycis verritur areis.* Lib. 1. Od. 1. Mea tamen felicitas illum *fallit*: id eſt, neſcit me beatum, ſeque infelicem & miſerum eſſe, quod & parta ſervandi, & majora acquirendi nunquam non cura diſcrucietur.

33. *Quanquam nec Calabræ*, &c.] Etſi nihil exquiſitum poſſideo, nec mel Calabriæ, qua in regione ſunt flores apibus gratiſſimi; unde & optimum conficiunt mel: nec vetus vinum ac delicatum; nec lanas maxime laudatas: at res habeo neceſſarias ad victum; neque mala paupertatis ſane importune experior.

34. *Nec Læſtrigonia Bacchus in amphora Langueſcit mihi.*] Nec domi habeo vinum Formianum quod reſervem donec vetuſtate pretioſum fiat. Læſtrigones, qui & Cylcopes, olim Siciliam, dein Formias Campaniæ urbem incoluerunt. Vide lib. 1. Od. 20. in fine, ubi de Formianis collibus, vitibus, vino.

35. *Langueſcit.*] Sic Od. 21. ſeq. *languidiora vina* ponit pro exquiſitis, ob maturitatem quam vetuſtas attulit.

Nec pinguia Gallicis creſcunt vellera paſcuis.] Nec mihi ſunt greges lanigeri in præpinguibus Galliæ paſcuis, lanam afferentes laudatiſſimam. Columell. lib. 8. de ovibus emendis ita ſcribit: *generis eximii Calabras Apulaſque milites noſtri exiſtimabant, earumque optimas Tarentinas. Nunc Gallicæ pretioſiores habentur, earumque præcipuæ Altinates*, Altinum urbs olim præclara Venetiæ, quæ regio Galliæ Tranſpadanæ erat. Iſtius regionis atque urbis lanas commendat Martial. lib. 14. Epig. 155.

Velleribus primis Appulia, Padus ſecundis,
Nobilis, Altinum tertia laudat ovis.

Plin. lib. 8. cap. 48. idem teſtatur; additque *alba Circumpadanis nulla profertur.*

38. *Nec ſi plura velim, tu dare deneges.*] Ita Mæcenati gratias agit, laudemque tribuit egregie Poeta, accepti beneficii memor & toties praeco. Vide lib. 2. Od. 18. v. 12. & Epod. 1. ſic eidem ſcribit:

Satis ſuperque me benignitas tua ditavit.

39. *Contracta melius parva cupidine*, &c.] Vitam facilius ſuſtentabo, & exigua pendam veſtigalia, pauca poſſidens, quam ſi ingentes haberem divitias magna perinde tributa eſſent exſolvenda.

Quam

Quam ſi Mygdoniis regnum Halyattici
Campis continuem. Multa petentibus
Deſunt multa. Bene eſt cui Deus obtulit
Parca quod ſatis eſt, manu.

quam ſi Lydiæ ditionem agris Phrygiis adjungam. Plurimæ cupientes egent plurimis. Felix eſt is cui manu contractâ Dii dederunt quantum ſufficit.

ANNOTATIONES.

41. *Quam ſi Mygdoniis regnum*, &c.] Quam ſi totas Phrygiæ Lydiæque opes poſſiderem. Vide lib. 2. Od. 12. ſub. finem.

Regnum Halyattici.] Halyattes Crœſi pater fuit: uterque regnavit Lydiæ, & divitiis celebratus eſt, quas e Lydiæ metallis hauſerant. Vide Herodot. lib. 1. Strabo lib. 9. 14. 15. Scribendum videtur fuiſſe *Halyattii*.

42. *Multa petentibus Deſunt multa.*] Vide lib. 9. cap. 8. *Verum perfecto eſt*, inquit, *quod obſervato rerum uſu ſapientes viri dixere, multis egere qui multa habeat . . . . . & minus habendum eſſe, ut minus deſit*, &c.

43. *Bene eſt cui Deus obtulit Parca*, &c.] Sapientiſſimus Regum ita Deum optimum maximum rogabat; *Divitias & paupertatem ne dederis mihi: ſed tantum victui meo tribue neceſſaria.*

ODE XVII.

Ad ÆLIUM LAMIAM.

Ejus Nobilitatem commendat: deinde monet ut Diem craſtinum hilariter agat.

ÆLI vetuſto nobilis ab Lamo,
Quando & priores hinc Lamias ferunt
Denominatos, & nepotum
Per memores genus omne faſtos;
Auctore ab illo ducis originem,
Qui Formiarum mœnia dicitur
Princeps, & innantem Maricæ
Litoribus tenuiſſe Lirim,

[314]

O Æli illuſtris ab Lamo antiquo, (quandoquidem aiunt inde priores etiam Lamias appellatos, ac univerſam poſterorum familiam in annalibus mentionem eorum facientibus) genus refers ad eum conditorem, qui primus traditur incoluiſſe Formiarum civitatem; & circa Liris Maricæ ripas alluentem longe reg-

ANNOTATIONES.

Metrum eſt idem quod Od. 9. Lib. 1.

1. *Æli.*] Ælia gens etſi plebeia Romæ inclaruit honoribus & præclare geſtis. Variis cognominibus totidem illuſtres habuit familias, in quibus Tuberones, Pœti, Galli, Sejani, Ligures, Lamiæ, &c. nec omittendus eſt ortus ex ea ſtirpe Antoninus Imperator. Lamiarum porro tam celebre nomen, ut Juvenalis Sat. 6. v. 384. ſcripſerit; *quædam Lamiarum*, pro una matronarum vetuſto nobilitate ſuperbatum. Hinc intelligendus videtur idem, qui Lib. 1. Od. 26, & 36. ſcilicet Q. Ælius Lamia, bello Auguſti Cantabrico præfectura & bellicis rebus inſignis.

Nobilis ab Lamo.] Nobilitatem trahens & appellationem ab Lamo Neptuni filio, Rege & conditore Formianum. Has tamen a Laconibus ædificatas alii contendunt. Euſtath. Strabo lib. 5. Plin. lib. 3. cap. 5. *Oppidum Formiæ, Hormiæ dictum, ut exiſtimavere, antiqua Læſtrigonum ſedes.* His vero Lamus imperavit.

2. *Hinc Lamias ferunt Denominatos.*] A Lamo tamen Lamides, ut Priamides a Priamo rectius efferatur.

4. *Faſtos.*] Annalium libros in quibus totius anni ſit deſcriptio; atque nomina Conſulum, & res egregiæ confectæ annuatim & breviter notantur. Feſt.

6. *Qui Formiarum*, &c.] Urbs illa pridem in litorali ora Campaniæ inter Cajetam & Minturnas, ubi nunc Moia pagus elegans; a Saracenis exciſa eſt anno Domini 936.

7. *Innantem Maricæ Litoribus tenuiſſe Lirim.*] Liris fluvius, qui & Liternus Appiano. Latium ſeparat a Samnio & Campania, in mare Tyrrhenum labitur, Minturnas perfluit, ubi Marica Nympha uxor Fauni colitur, vel, ut placet quibuidam, Venus marina, cui ſacellum erat ad ripam Liris. De eo flumine jam, lib. 1. Od. 31. v. 7.

Maricæ.] Illa ante dicta Circe; ut Quirinus ante Romulus: ex more veterum mortuis nomina mutantium. Lactant. Inſtitut lib. 1. cap. 21. Alex. ab Alex. lib. 6. cap. 4. ita ſcribit: *ob æter-*

naſſe: craſtinâ die procella ab Euro excitata nemus frondibus plurimis, ripam autem inani algâ conſperget; ſi me non decipit cornix longæva, pluviam præſagiens: ſicca ligna congere, dum licet; cras genium placabis vino & porcello duorum menſium, cum ſervis à labore vacantibus.

Late Tyrannus. Cras foliis nemus [315]
Multis, & alga littus inutili
Demiſſa tempeſtas ab Euro
Sternet; aquæ niſi fallit augur
Annoſa cornix: dum potes, aridum
Compone lignum: cras genium mero [320]
Curabis, & porco bimeſtri,
Cum famulis operum ſolutis.

ANNOTATIONES.

nam gloriam Dii Indigetes dicti, nominibus plerumque mutatis, & novis coptatis: ſi quidem Romulus Quirinus, Juno Mutata . . . . Circe Marica, &c. Virg. Æneid. 7. v. 47. ait Latinum Regem *Fauno & Nympha genitum Laurente Marica.* Fuit & Marica ſilva in Latio novo, & Campaniæ confinio, ad Lirin fluvium, a Nympha Marica denominata. Martial. Lib. 13. Epig. 83.

Liris quem ſilva Marica
Protegit.

9. *Tyrannus.*] Regis ac tyranni, ut Græca probat etymologia, diſcrimen nullum: vox tamen odioſa cœpit eſſe ob aliquorum ſævitiam. Senec. de clementia l. 1. c. 2. *Tyrannus factis a Rege diſtat non nomine . . . . ſpecies ipſa fortunæ, ac licentia par eſt: niſi quod tyranni ex voluptate ſæviunt; Reges ex cauſa & neceſſitate. Quid ergo? Non Reges quoque occidere ſolent? Sed quoties utilitas ſuadet: Tyrannis ſævitia cordi eſt.*

Cras foliis nemus, &c.] Cras vehemens tempeſtas erit, quæ arborum folia decutiet, & agitato mari algas ad littus bene multas aggeret, nec proinde licebit in agris verſari & operi ruſtico incumbere; ergo interim hilaritati & genio indulge, & ad id omnia hodie ante pluviam compara.

10. *Alga.*] Herba eſt Marina ad nihil utilis.

Euro.] Plin. lib. 2. cap. 47. flat *ab Oriente brumali Vulturnus*, quem *Eurum Græci appellant.* Epod. 16. v. 54.

Ut neque largis
Aquoſus Eurus arva radat imbribus.

12. *Aquæ niſi fallit augur annoſa cornix.*] Pluvium autem fore cœlum ac fœdam tempeſtatem, auguror e cornice crocitante. Hæc ſi ter aut quater & liquida voce crocitet, ſerenitatem indicat. Servius in Virg. Georg. 1. v. 410.

Tum liquidas corvi preſſo ter gutture voces
Aut quater ingeminant.

At ſi plena voce & rauca, diuque, pluviam. Ibid. v. 388.

Tum cornix plena pluviam vocat improba voce.

Ex Plin. l. 18. c. 35. hyemem præſagiunt terreſtres volucres contra aquam dantes clangorem, perfundentes ſeſe: ſed maxime cornix.

13. *Annoſa cornix.*] De hujus vivacitate Heſiodus apud Plutarch. de oraculorum defectu. Heſiodi verſus ita Latine vertit quidam:

Secla viri novies pubentis garrula cornix
Vincit, cornicis cervus quater; at tria cervi
Tempora corvus agit, quem deinceps India phœnix
Egreditur novies, &c.

Quos ſi mavis ex Auſonio, vide Idyll. 18.

Dum potes aridum Compone lignum, &c.] Igne frigus, mœſtitiam ex aëris intemperie naſci ſolitam hilari convivio propulſa. Certe cœlo male affecto, affici pariter corpus noſtrum & ingraveſcere, non raro experimur. Contra id incommodi valet focus luculentus, & *latitia Bacchus dator.*

14. *Genium mero Curabis, & porco bimeſtri.*] Sacrificium Genio, die natali Lamiæ, nonnulli perperam commenti ſunt hic. Imo verba iſta contrarium oſtendunt. Nam quo die hauſerant vitales auras, eo vitam adimere victimæ, religioni ducebant veteres; nec proinde ſanguinem fundebant, aut mactabant hoſtias, ut annotavi ad Perſ. Sat. 2. v. 3. Suadet igitur duntaxat Horatius epulas & hilaritatem, curandamque cuticulam. Quod quoties faciebant, curare genium & placere ſe exiſtimabant. Unde manarunt iſtæ loquendi formulæ; genio indulgere, genium defraudare, ut bene obſervat Caſaubonus.

15. *Porco bimeſtri.*] Porcellus tener etiam piſcis exquiſitum ferculum. Varro de Re Ruſt. lib. 2. cap. 4. *Suillum pecus donatum ab natura dicunt ad epulandum: iis itaque animam eſſe datam proinde ac ſalem, quæ ſervaret carnem.* Hinc Juvenal. Sat. 1. v. 141. vocat.

Animal propter convivia natum.

16. *Cum famulis.*] Familiares adhibebant in epulis placandi Genii cauſa celebratis. Hunc vero ita curabant non in natali ſolum, ſed quolibet anni die.

ODE XVIII.
Ad FAUNUM.
Ut ſibi ſuiſque propitius ſit.

FAune Nympharum fugientum amator,
Per meos fines & aprica rura
Lenis incedas; abeaſque parvis [317]
Æquus alumnis.
Si tener pleno cadit hœdus anno,
Larga nec deſunt Veneris ſodali
Vina crateræ, vetus ara multo
Fumat odore.
Ludit herboſo pecus omne campo,
Cum tibi Nonæ redeunt Decembris:
Feſtus in pratis vacat otioſo
Cum bove pagus.

Faune amans Nymphas fugientes, tranſi benignus per meos limites agroſque Soli expoſitos, ac diſcede propitius tenellis fœtibus; ſiquidem tibi mactatur capreolus anno completo, additurque vinum copioſum in patera Veneri amicâ, atque aræ antiquæ plurimo thure incenditur. Quoties Nonæ Decembris tibi ſacræ recurrunt, pecudes cunctæ laſciviunt in pratis: vicus feſtum celebrans lærboſo campo requieſcit cum bobus non laborantibus.

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod ſupra Ode 2. Lib. 1.

1. *Faune.*] Is Pan Græcis, Faunus Latinis dictus, ex Varrone, 6. de Ling. Lat. quod *ſoleat fari in ſilveſtribus locis*: unde & ſilvarum & agrorum Deus habitus eſt. Huic Romæ ſacra fiebant bis in anno, ineunte vere, ut novam ſementem ſervaret ac foveret; & Nonis Decembribus, cum jam conditæ ſunt omnes fruges: utque pecori ſanitatem & fœcunditatem daret. Tunc ergo nuncupatam Fauno Oden hanc, & in ſacris decantatam patet. De eo jam l. 1. Od. 4. & 17.

Nympharum fugientum amator.] Faunis, Silvanis, Satyris affingebant Priſci capripedes & ſalacitatem. Hinc invii erant Nymphis, caſtiſque Dryadibus, Hamadryadibus, quas ſilvis & arboribus præeſſe ethnici credebant. De laſciva agreſtium illorum numinum S. Auguſtin. de Civit. Dei lib. 15. cap. 33. Virg. Georg. init.

Et vos agreſtum præſentia numina Fauni,
Ferte ſimul Faunique pedem, Dryadeſque puellæ:
Munera veſtra cano.

3. *Lenis incedas.*] Optat hunc lenem & placidum habere; etenim iracundus putabatur & peſtilens, utpote infernus Deus: ex Theognide. Theocrit. Idyll. 1. πικρὸς *amarulentus* dicitur. Ab eo quoque pueris noctu inſomnia & terriculamenta immitti credita. Unde *Panici terrores* nominati, vani ſcilicet & inanes.

Abeaſque parvis Æquus alumnis.] Quoniam ea erat ſuperſtitio veterum, ut a quibuſdam Numinibus mala, ab aliis bona tribui crederent, precatur Horatius hunc, ut dixi, peſtilentem Deum ne agnis & capreolis noceat, qui aluntur in agris & villis. Fruſtra nonnulli interpretati ſunt vernas, famulos, pueros, per vocem *alumnis*.

5. *Si tener pleno*, &c.] Si tibi rite quotannis ſacrifico, vel, quemadmodum pius in te ſum, ita mihi propitius ſis.

6. *Larga nec deſunt*, &c.] In ſacris anniverſariis hœdum tibi immolo tenerum; vinumque copioſe libo.

Veneris ſodali crateræ.] Scilicet abſque Baccho friget Venus. Ex Ariſtophane apud Athen. lib. 10. cap. 12. Οἶνος Ἀφροδίτης γάλα, *Vinum lac Veneris.* Ovid. remed. amor.

Vina parant animos Veneri.

7. *Vetus ara.*] Vel quod ab Horatio dudum erecta: vel quia Faunus Aboriginum Rex primus, pater Latini, antiquam religionem tradidit ruſticis iſtis Numinibus ab eo trahentibus originem.

8. *Fumat odore.*] Incenſo thure bene olentem fumum tulit odoremque Superis gratum.

9. *Ludis herboſo*, &c.] Cum Faunalia celebrantur Nonis, ſeu die quinta menſis Decembris, tum ex more pecus otioſum aratro omnique opere ſolutum quieſcit & ludit in campos; ut & pagani ipſi feſta hæc agentes lætitiæ vacant. Quem certe ritum deprompſerant e ſacris codicibus. Exod. cap. 20. *Septimo die Sabbatum Domini Dei tui eſt. Non facies omne opus in eo, tu & filius, & filia, & ſervus, & ancilla, & jumentum tuum*; & cap. 23. *Septimo die ceſſabis, & requieſcat bos & aſinus tuus*, &c.

Pecus omne.] Fauno rei pecuariæ præſidenti ædes Romæ ædificatæ pridem e multatitiis pecuariorum pecuniis.

lupus vagatur inter agnos nihil timentes: nemus ſternit folia in tuum honorem: agricola humum molſtam ter plantâ ferire lætatur.

Inter audaces lupus errat agnos: [318]
Spargit agreſtes tibi ſilva frondes:
Gaudet inviſam populiſſe foſſor
Ter pede terram.

ANNOTATIONES.

13. *Inter audaces lupus errat agnos.*] Tunc agni tuam cuſtodiam & tutelam quaſi ſentientes in lupum audacter incurrunt, ſeu nil mali ab eo metuunt.

14. *Spargit agreſtes tibi ſilva frondes.*] Velut in honorem tuum arbores ſuis ſe foliis exuunt, atque humi ſpargunt; nimirum ſub Autumni finem. Hoc enim pertinet ad ruſticum ſolenne. Virgil. Eclog. 5.

Spargite humum foliis.

15. *Gaudet inviſam populiſſe foſſor*, &c.] Choreas & ſaltationes in feſtis celebrari mos erat.

16. *Ter pede.*] Hinc *tripudiare* factum videtur. Turneb.

Inviſam terram.] Cujus opere & cultura quotidie fatigatur. Itaque agricola, vinitor, foſſor, intermiſſo diurno labore, tunc otio, quieti, hilaritati indulget. Lucret. lib. ruſticam feſtivitatem & ſaltationem ita deſcribit.

Non magis opibus jucunde corpora habebant.

. . . . . .

Tum joca, tum ſermo; tum dulces eſſe cachinni
Conſuerant, agreſtis enim tum Muſa virebat.
Tum caput atq; humeros plexis redimire coronis,
Floribus & foliis laſcivia lata monebat.
Atque extra numerum procedere membra movente
Duriter, & duro terram pede pellere matrem, &c.

Ovid. Faſt. 6.

Hi ludunt: hos ſomnus habet: pars brachia nectit,
Et viridem celeri ter pede pulſat humum.

ODE XIX.
Ad TELEPHUM.

Quod veteres Hiſtorias curioſius ſectetur; Voluptatem vero negligat.

Quàm longè remotus ab Inacho ſit Codrus, pro patriâ occumbere non veritus, refers, atque ſtirpem Æaci,

QUantum diſtet ab Inacho [319]
Codrus, pro patria non timidus mori,
Narras, & genus Æaci,

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Ode 3. Lib. 1.

1. *Quantum diſtet*, &c.] Telephus Poëtæ Horatii familiaris, ejus certe rivalis in amore Lydiæ, ex Ode 13. Lib. 1. Is Græcorum antiquas hiſtorias evolvere & eloqui amabat. Ejuſmodi itaque res intempeſtive & prolixe narrantem interpellat Horatius, in medio, ut videtur, convivio: ad ſermones traducit loco & tempori magis congruos: invitatque ad lætiorem pleniorem, ob factum Augurem Licin Murenam utriuſque amicum.

Quantum diſtet ab Inacho Codrus.] O Telephe, diligenter numeras quot anni effluxerint ab Inacho Argivorum primo Rege ad Codrum Athenienſium Regem ultimum: verum modo quærendum eſt potius unde & quo pretio mercemur vinum optimum.

Ab Inacho Codrus.] Inachus Argis primus imperavit, circa finem annorum Abrahæ Patriarchæ. Ex Euſeb. Chron. ann. M. 3344. Ex Beda ann. M. 2508. Alii etiam aliter. De illo Apollod. Lib. 2. Inter Inachum & Codrum interceſſerunt anni ſeptingenti & ſeptuaginta quinque, aut non multo ſecus.

2. *Pro patria non timidus mori.*] Codrus Rex Athenienſium, cum ex Oraculo didiciſſet eos fore victores in eo bello quod cum Dorienſibus ſui gerebant, quorum Dux cecidiſſet, hoſtium caſtra vili habitu adiit, militem jurgio laceſſivit, atque vulnerarum ad ſui cædem provocavit. Quod ubi Dorienſis accepere, ſponte ſe victos confeſſi abſceſſerunt. Vide Juſtin. Lib. 2. Valer. Maxim. lib. 5. c. 6. &c. Ex Euſeb. Chron. ann. M. 4130. *Codrus juxta reſponſum ſeipſum morti tradens interimitur bello Peloponneſiaco, in quo Heraclidarum regnum deſtructum eſt, quod 382 annis preſeveraverat.*

3. *Genus Æaci.*] Narras quæ pertinent ad

Et

Et pugnata ſacro bella ſub Ilio.
Quo Chium pretio cadum [320]
Mercemur; quis aquam temperet ignibus, 6
Quo præbente domum, & quota
Pelignis careat frigoribus, taces.
Da Lunæ propere novæ,
Da noctis mediæ, da, puer, Auguris 10
Murenæ: tribus aut novem
Miſcentur cyathis pocula commodis. [321]
Quis Muſas amat impares,
Ternos ter cyathos attonitus petet

& certamina commiſſa ad Trojam ſacratam: ſiles autem quo pretio emamus amphoram vini Chii; quis calefaciat aquam; quis domum ſuppeditet, & quâ horâ frigus Pelignum repellam. Da cito, famule, poculum novæ Lunæ, da noctis mediæ, da Murenæ Auguris. Tribus aut novem ſcyphis aptè pocula miſcentur. Qui colit muſas impari numero, poëta ſtupeſcens novem poſcet ſcyphos.

ANNOTATIONES.

Jovem Æaci patrem, vel quæ ad ipſum Æacum, ejuſque poſteros Peleum, Achillem, Pyrrhum, &c. Apollod. lib. 3.

4. *Pugnata ſacro bella ſub Ilio.*] Bis capta fuit Troja: primum ab Hercule; deinde a Græcis, quinquaginta poſt annis.

Sacro.] Vel quod urbis ejus muri a Diis ſunt ædificati. Supra Ode 3. v. 21. Vel quod multa illic erant templa. Vel potius ex Homeri ſententia, apud quem non ſemel ἱερὸν Ἴλιον, &c. Alii *ſacrum* pro execrabili hic ſumunt, ut exiſtimo, abſurde.

5. *Chium.*] In Græcis vinis Chium excellebat, ut Falernum in Italicis. Ex Athen. lib. 5. cap. 20. Chii vites ſeverunt primi. Ex Plin. lib. 14. 7. *In ſumma gloria fuit Chium.*

6. *Quis aquam temperet ignibus.*] Quis paret balneum; quod veteres ſemper ante convivium inibant. Alii interpretantur de Thermopolio ſeu de potione calida, quam quidam in deliciis apud veteres fuiſſe, multis probavi ad Juvenal. Sat. 5. v. 64.

7. *Quo præbente domum*, &c.] Quis nobis domum præbebit, ſeu apud quem epulabimur, dum in Pelignis verſabimur. Nam vel eo erant perrecturi, vel ibi jam erant, cum hæc Horatius ſcribebat; vel certe Pelignum frigus metonymice dicit; ſpeciem pro genere. *Quota* hora menſæ accumbam, & cum quibus; & in cujus domo luculentus accendatur mihi focus ad propulſandum frigus, quod riget in Pelignorum regione, ob montes plurimos: ea nunc *Valvæ* dicitur, eſtque in Aprutio; olim in Samnitio.

9. *Da Lunæ propere novæ.*] Invitat, imo traducit Telephum ad hilaritatem ex tempore Horatius, jubens affundi vinum copioſe, ipſeque prior arripit ſcyphum & propinat. *Lunæ novæ* poculum petit, vel quod oriente Luna, & veſperi convivia adibant veteres; vel quia feſtæ erant Calendæ & epulis veſpertinis celebrabantur.

10. *Noctis mediæ.*] Ad id tempus producebatur Cœna.

Da, puer, Auguris Murenæ.] Propter novæ dignitatis acceſſionem optimo & amico viro factam, impenſe lætemur; nec vino temperemus. Auguratus in primis honoribus Romæ cenſebatur, ſoluſque erat perpetuus. Augures auſpiciis, ut Pontifices ſacris præfuere: velut interpretes internunciique Deorum tantæ dignationis habiti ſunt, ut qui aruſpicinam fecerat, in Senatum aſcribi & inter Patres legi fas eſſet. Et a prima urbis origine iidem Reges & Augures, ipſeque Romulus hoc Munere eſt functus. Fab. Maximus proditur duobus & ſexaginta annis ſumma cum laude Auguratum geſſiſſe ad ultimam ſenectam. Horum proprium fuit ex avibus vaticinia obſervare; a Diis monita contemplari: de ſomniis, auguriis, oraculis, extis, portentis, reſponſa dare: prodigia procurare & expiare, vatum libros explanare, &c. Alex. ab Alex. lib. 5. c. 19. nec non lib. 2. cap. 8.

11. *Murenæ.*] Is putatur fuiſſe L. Licinius Varro Murena Terentiæ Mæcenatis uxoris frater, de quo lib. 2. Ode 10. Non moror quod ſomniarunt aliqui, ab Horatio indicari, ad mane poſterum cœnam eſſe protrahendam: nimirum quia mane Auguria captari conſueverant, & ſub ortum Solis. O ſagax nimis commentum!

Tribus aut novem, &c.] Cuique fas eſt tres aut novem cyathos poſcere: nimirum qui demereri volet Charites ſeu Gratias, ob ternarium earum numerum, tria ſibi pocula miſceri jubebit: qui vero colit Muſas novenas Poeta, is novies bibet in honorem illarum. Auſon.

Ter bibe, vel toties ternos: ſic myſtica lex eſt.

12. *Commodis.*] Juſtæ magnitudinis, inquiunt aliqui; alii, plenis & perfectis; alii contra; minoribus & ebrietatem non inducentibus: optime, convenientibus; ut ſit ſenſus: commode & convenienter quiſque impari numero vel ter vel novies potat.

14. *Ternos ter cyathos attonitus*, &c.] Etiamſi inde fieri debeam attonitus e vino, novies ta-

Gratia nudis ſororibus comitata contentiones timens vetat ſumere pluſquam tria pocula. Placet furere. Quare tacet ſonus fiſtulæ Phrygia? Quare tibia cum cithará pendens non reſonat? Manus ego ceſſantes averſor. Sterne roſas, puer. Strepitum inſanum audiat Lycus invidus, necnon vicina Lyco vetulo minime idonea. O Telephe, nubilis Chloë quærit te denſis capillis ſplendidum, te nitido parem Veſpero: me incendit lentus amor Glyceræ meæ.

Vates. Tres prohibet ſupra
Rixarum metuens tangere Gratia
Nudis juncta ſororibus.
Inſanire juvat. Cur Berecynthiæ
Ceſſant flamina tibiæ?
Cur pendet tacita fiſtula cum lyra?
Parcentes ego dexteras
Odi. Sparge roſas. Audiat invidus [322]
Dementum ſtrepitum Lycus,
Et vicina ſeni non habilis Lyco.
Spiſſa te nitidum coma,
Puro te ſimilem, Telephe, Veſpero,
Tempeſtiva petit Chloë.
Me lentus Glyceræ torret amor meæ.

ANNOTATIONES.

men ego Poeta bibam, tum ob Muſarum numerum, tum quod hilaritatis modum neſciam in iſti Murenæ honoris amplitudine. Auſon. *Propter mediam noctem, & novam Lunam, & Murenæ auguratum, ternos ter cyathos attonitus petit Vates.*

15. *Tres prohibet ſupra*, &c.] Charites rixarum metuentes quæ ex ebrietate & nimio vino ſæpius excitantur, amantes autem pacem & animi tranquillitatem, tria tantum pocula indulgent, plura vero prohibent.

17. *Nudis.*] Sine dolo, fraude, fuco.

Sororibus.] Tres numerantur enim, Aglaia, Thalia, Euphroſyne. Vide lib. 4. Ode 7. v. 5. ibique annot.

18. *Inſanire juvat.*] Lib. 1. Od. 27. de inſania ex immodica compotatione. *Verecundum Bacchum ſanguineis prohibete rixis*, &, *impium clamorem lenite, ſodales.* De liberiori paulo animi geſtientis laſcivia, lib. 2. Od. 7. in fine.

Non ego ſanius
Bacchabor Edonis: recepto
Dulce mihi furere eſt amico.

18,19. *Cur Berecynthiæ Ceſſant flamina tibiæ?*] Cur non jam inflantur & inſonant tibiæ & citharæ, ad integram convivii hilaritatem? Illæ adhibebantur in Sacris Cybeles, quæ a Berecyntho Phrygiæ monte, ubi colebatur, Berecynthia dicta eſt. Alii dicunt tibias inventas primum in Phrygia & Lydia: ac propterea Berecynthias hic vocari. Lydas autem lib. 4. Ode ult. in fine. Porro harum modus & numerus concitatior, proindeque bacchantibus Martis Deum ſacrificulis magis etiam permovendis (de quibus lib. 1. Ode 18.) quibuſvis epulantibus etiam & compotantibus pluſculum excitandis accommodatus. Contra, Doricus modus gravis ac ſedatus, eumque docendos pueros, præcipit Ariſt. Polit. 8. Æolius, ſaltatione aptus. Ionius vetus aſperior, novus mollior.

21. *Parcentes dexteras.*] Vel parce vinum miniſtrantes, vel a cantu pulſandiſque inſtrumentis Muſicis ceſſantes, torpentes, otioſas.

22. *Sparge roſas.*] Ut nihil lætitiæ deſit, O puer, etiam floribus ſterne menſam ac triclinium.

22, 23. *Audiat invidus Dementum ſtrepitum Lycus.*] Clamor ac ſtrepitus noſter ebrioſis conſuetus & hilaritatis index, Lyci vicini noſtri, capularis, moroſi, auribus obſtrepat, bilemque & invidiam moveat.

24. *Vicina ſeni non habilis.*] Quippe junior adoleſcentula. Ergo & ipſa quæ triſtitiæ ſeni nubere voluerit, noſtram audiat lætitiam, quo perperam ſe feciſſe non ſine dolore agnoſcat.

25. *Spiſſa te nitidum coma.*] Denſi capilli juvenem indicant: nam in ſenibus caloris defectus calvitiem gignit.

26. *Veſpero.*] Sideri Veſpertino.

27. *Chloë.*] Alias *Rhode.*

28. *Me lentus Glyceræ*, &c.] Contabeſcere facit, languore afficit, & conſumit; *lentus* pe*nitus macerat ignibus*, ut eſt in Ode 13. l. 1.

ODE XX.

Ad PYRRHUM.

Ne a Puella Nearchum dilectum conetur abstrahere.

NON vides quanto moveas periclo,
Pyrrhe, Getulæ catulos leænæ ? [233]
Dura post paulo fugies inaudax
Prælia raptor ;
Cum per obstantes juvenum catervas
Ibit insignem repetens Nearchum :
Grande certamen, tibi præda cedat
Major, an illi.
Interim, dum tu celeres sagittas
Promis, hæc dentes acuit timendos :
Arbiter pugnæ posuisse nudo
Sub pede palmam
Fertur, & leni recreare vento [234]
Sparsum odoratis humerum capillis :

O Pyrrhe, an non agnoscis, quam periculosè Getulæ leænæ fœtus auferas? Paulò post, tu prædo timidus sævæ certamina detrectabis, quando per turmas adolescentum obsistentes perget illa excellentem Nearchum requirens. Magna contentio utrum prædæ tibi potior an illi eveniat. Interea, dum tu velocia telæ educis illæ verò dentes formidandos exacuit ; dicitur controversiæ judex collocasse victoriam sub nudâ planta, ac levi aurâ oblectare crines odoribus perfusos, in scapulam pendentes.

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Od. 2. Lib. 1.

1. *Non vides quanto*, &c.] Missis figmentis ad somniatores quosdam, qui hic commenti sunt nescio quam allegoriam de Pyrrho Epirotarum Rege pro Tarentinis adversus Romanos bellante, & per *leænam* urbem Romam, per *catulos* Rom. principes interpretati sunt; explosis etiam aliis qui M. Antonii res gestas metaphorice hic notari, perperam dixere : tu Lector emunctæ naris, intelliges simpliciter Pyrrhum Horatii quendam sodalem muliere amanti puerum Nearchum eripere atque sibi addicere nitentem : quem a tali consilio dimovere conatur Poeta.

Quanto moveas periclo, &c.] Nimirum tam periculose amasium suum puellæ abstrahis quam leænæ catulos raperes. Vide Plin. l. 8. c. 16.

2. *Getulæ.*] Getulia Africæ regio, leonum aliarumque ferarum nutrix : de qua jam l. 1. Ode 23. v. 10. & l. 2. Ode 20. v. 15.

3. *Dura post paulo fugies*, &c.] Nil enim actius irritata muliere, præsertim sibi quod amat asserere laboranti. Senec. Herc. Oet. Act. 2.

Cruentus fœminas stimulat dolor . . . .
Sylla & Charybdis Sicula contorquens freta
Minus est timenda. Nulla non melior fera est.

Inaudax.] Vox nova ab Horatio uno usurpata. De jure voces novas fingendi ipse ad Pisones differit v. 46. & seq. ubi, inter alia, hæc scribit :

. . . . . Ego cur acquirere pauca
Si possum, invideor ; cum lingua Catonis & Enni
Sermonem patrium ditaverit, & nova rerum
Nomina protulerit ? licuit semperque licebit
Signatum præsente nota producere nomen, &c.
. . . . . si volet usus
Quem penes arbitrium est, & jus, & norma loquendi.

5. *Cum per obstantes juvenum catervas.*] Observa, lector, quam eleganter in allegoria sua persistat. Sensus est : cum illa, spretis amatoribus bene multis, unum quærit Nearchum.

Insignem.] Præclarum semper videtur quodcunque amatur.

7. *Grande certamen tibi præda*, &c.] An tibi potius quam illi cedat Nearchus, quem uterque ardetis ac deperitis.

9. *Dum tu celeres sagittas Promis.*] Dum tu artes omnes insumis ad puerum tibi asserendum : illa iram, odium, probra, vindictam in te raptorem comparat, omnique ope suum sibi vindicat.

11. *Nudo sub pede.*] Nearchus, citra periculum imo cui cedat parum solicitus, vos de se contendentes otiose & frigide spectat, suosque duntaxat curat capillos comere & odoribus aspergere.

14. *Sparsum odoratis*, &c.] Vide Lib. 2. Ode 11. v. 15.

Qualis

similis vel Nireo, vel Ganymedi ex Idâ aquis abundante subtracto.

Qualis aut Nireus fuit, aut aquosa
Raptus ab Ida. 15

ANNOTATIONES.

15. *Nireus.*] Hic Naxi Rex, Græcorum post Achillem formosissimus; de quo Hom. Iliad. 2. Propert. lib. 3. Eleg. 18.

Nirea non facies, non vis exemit Achillem.

16. *Raptus ab Ida.*] Ganymedis Trois Regis filius, ob pulchritudinem a Jove aquilæ speciem induto raptus, cum in Ida monte puer venaretur: atque in conviviis Deorum factus pocillator. De eo vide Luciani Dialogum; & Metam. lib. 10. cap. 4. Hac porro fabula indicatur sapientem virum luminibus & claritate virtutum refulgentem Dei consuetudine dignum effici, atque ad Deum per sapientiam rapi & sublevari. Vide Cic. Tuscul.

Idæ.] Mons duplex hujus nominis; alter apud Cretam insulam, de quo non mentio est hic; alter in Troade apud Phrygiam Asiæ minoris regionem; Paridis judicio famosus, omnium qui circa Hellespontum sunt, altissimus. Diodorus Siculus, lib. 6. cap. 15. & lib. 17. cap. 1.

Aquosa.] Ex illo Troadis monte dicuntur manasse pridem flumina quindecim: at eorum plurima suo tempore jam exaruisse, scribit Plin. Apud Athen. lib. 15. cap. 8. vocatur ὄρος πολυπιδάκης Ἴδης, *Mons Idæ plures habentes fontes.* Præ cæteris autem fluviis ibi scaturentibus nominantur Xanthus seu Scamander, Simois, &c. Hom. Iliad. λ.

ODE XXI.

Ad AMPHORAM.

Monet eam facete, ut Vinum fundat optimum in Corvini Gratiam.

O bona amphora, sub Manlii Consulatu mecum facta, sive quærimonias, sive risus, sive jurgia & dementes amores, sive placidum soporem producis, quocumque titulo condis exquisitum Massicum, meretis proferri celebri die; veni fundere vina senescentia volente Corvino. Hic

O Nata mecum Consule Manlio,
Seu tu querelas, sive geris jocos, [315]
Seu rixam, & insanos amores,
Seu facilem, pia testa, somnum:
Quocumque lectum nomine Massicum 5
Servas moveri digna bono die,
Descende, Corvino jubente,
Promere languidiora vina.

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Ode 9. Lib. 1.

1. *O Nata mecum.*] Vina impleta & condita in horreo tum cum ego natus sum Venusii in urbe Apuliæ; Consulatum Romæ gerente L. Manlio Torquato cum L. Aurelio Cotta anno Urbis conditæ 688. Vide Epod. 13. v. 8. ubi hunc Torquatum vocat suum Consulem.

2. *Seu tu querelas, sive geris jocos,* &c.] Varios effectus vini juxta varias hominum affectiones belle exprimit. Nam qui a natura biliosus, vino sit iracundior; qui libidinosus, lascivior, petulantior, &c. Quidam jocosi post vinum, alii somnolenti, &c.

5. *Quocumque lectum nomine,* &c.] Cujuscumque nomen Consulis inscriptum habes, quo ætas notetur vini quod continet. Vide l. 2. Ode 3. v. 8. annot. De Massici bonitate & patria, lib. 1. Ode 1.

6. *Bono die.*] Festivum mihi fortunato & honorabili, cum dignatur Corvinus divertere apud me, cœnare domi meæ, & poscere si quod habeo melioris notæ vinum.

7. *Descende.*] Ex ista voce patet olim vasa vinaria non, ut apud nos hodie, in subterraneis sed in editioribus apothecis atque horreis collocari solita, ut fumosa indeque matura fierent: quod jam alibi notavi, iterumque Poeta noster innuit, sequenti Ode 28. v. 7. Vide supra Ode 8. hujus libri.

Corvino jubente.] M. Valerius Messala Corvinus Augusti ævo vir clarissimus, Consul anno U. C. 722. qui & de Gallia quatuor post annis triumphavit. Is est quem suis carminibus adeo celebrat Tibullus, l. 1. El. 3. & lib. 4. sic incipit:

Te Messala canam; quanquam tua cognita virtus
Terret, ut infirmæ valeant subsistere vires.

8. *Promere.*] Hoc jungunt alii cum voce *descende*; alii cum *jubente.* Quicquid sentiant aliqui, parvi refert ad quod referas.

Languidiora vina.] Senectute seu vetustate matura, mitiora, salubriora. Vide supra Ode 16. v. 35. ibique annot.

Non

Non ille, quanquam Socraticis madet
Sermonibus, te negliget horridus.
Narratur & prisci Catonis
Sæpe mero caluisse virtus.
Tu lene tormentum ingenio admoves

licèt imbutus sit Socraticis disciplinis, haud austerus te aspernabitur. Refertur antiqui virtus Catonis etiam vino frequenter calefacta fuisse. Tu dulcem vim adhibes

ANNOTATIONES.

9. *Non ille, quanquam Socraticis*, &c.] Etsi refertus, id est, apprime instructus est Corvinus Socratica & Academica Philosophia, non te despiciat, O pia testa: &, quanquam madet totus placitis ejusmodi severioribus, haud tamen refugit interdum madere etiam vino, ad diluendas curas levandosque animi labores suos pro Republica: nam & hoc novit sapientissimo cuique usurpatum. Plato scribit vinum hominibus a Deo contributum velut remedium adversus senectutem, ut redire ad juventutem videantur, & mœstitiæ eos capiat oblivio. Seneca Stoico supercilio mire gravis aiebat nonnumquam usque ad ebrietatem veniendum, non quæ mergat nos, sed deprimat curas. Vide Cœl. Rhodig. Lib. 28. cap. 32. & alibi.

Socraticis Sermonibus.] Socrates hominum sapientissimus Apollinis Oraculo declaratus est. Ejus dogmata amplexi sunt præ cæteris bene multis illustriores isti, Plato, Xenophon, Antisthenes, Diogen. Laert. Lib. 2. &c. Cic. Tusc. 2. ait ab eo *omnem, quæ de vita & moribus est, Philosophiam manasse:* Tusc. 5. *Primum illum devocasse Philosophiam e cœlo . . . . . & coegisse de vita, moribus, rebusque bonis & malis quærere.* Noster ad Pison. v. 310.

Rem tibi Socraticæ poterunt ostendere chartæ.

11. *Narratur & prisci Catonis*, &c.] Ipse Cato virtute insignis narratur vino liberalius hausto sæpe incaluisse. Hic vero quæri potest, an vino corpus incalescat, ut calido medicamento. Respondet Galenus Constit. 3. non incalescere nisi ut alimonia corpori accommoda. Nam, sicut igni congruens materia incendium facit majus, ita corporibus simile alimentum quæ natura calet satis, & robur adjicit, & calorem auget, &c. Hæc ille. Vide Cœl. Rhodig. lib. 28. cap. 29. ubi explicat cur prosit senibus vinum.

Catonis.] Quis ille, an Major, an Uticensis & junior? De Uticensi proditur sane, integras duxisse perpotando noctes. Testes Plutarchus, aliique. Et, cum Memmius quidam in conventu diceret, Catonem totas noctes in vino permanere & ebrium esse, suscepto sermone Cicero respondit: quin addis etiam totos dies alea ludere? Seneca *de Tranquil.* cap. 15. *Cato*, inquit, *vino laxabat animum curis publicis fatigatum.* Ubi Lipsius de Uticensi deserte explicat, hunc que affert Horatii locum; quem modo tractamus. Idem Cato mensam maxime amicorum parentem & procreatricem existimavit: idem solitus erat dicere Cæsarem sobrium accessisse ad evertendam Rempublicam. Vide Cœl. Rhodig. lib. 28. cap. 8. & 32. At duo tamen arguunt Catonem hunc juniorem minime hic ab Horatio indicari. Alterum est vox *narratur*, quæ nequaquam adhiberetur a Poeta, si innueret Catonem illum Uticensem cum quo vixerat, quemque florentem viderat; siquidem Horatius annos ætatis habebat viginti, quando se Cato Uticæ interemit. Alterum est epithetum *prisci*, quæ omnino Porcio Catoni, non ita vero Uticensi congruit. Nec enim satisfaciunt qui priscam virtutem pro solida, vera, severaq; poni obtendunt. Ergo Cato Major accipiendus. Quamvis etenim valde sobrium fuisse constet: at ei nihilominus ebrietas seu vinositas ab æmulis & adversariis objecta est; ad quod alluxit Poeta. Adde quod apud Ciceronem de Senectute, ille ipse Cato Major profitetur ita de se: *Ego propter sermonis delectationem tempestivis quoque conviviis delector, nec cum æqualibus solum, qui pauci admodum restant, sed cum vestra ætate etiam atque vobiscum: habeoque senectuti magnam gratiam, quæ mihi sermonis aviditatem auxit, potionis & cibi sustulit. Quod si quem ista delectant, ne omnino bellum indixisse videor voluptati, cujus est etiam fortasse quidam naturalis modus, non intelligo, ne in istis quidem voluptatibus ipsis carere sensu senectutem. Me vero delectant & sermo in poculis, & pocula . . . . . conviviumque, vicinorum quotidie compleo, quod ad multam noctem quam maxime possumus vario sermone producimus.* Huc etiam facit quod scribit Plin. lib. 14. cap. 4. *Catonum ille primus*, inquit, *triumpho, & censura insignis, magis tamen claritate literarum, præceptisque . . . . agrum colendi . . . . de vitibus uviseque ita prodidit; qui locus vino optimus*, &c.

13. *Tu lene tormentum*, &c.] Per te leniter ingenia torquentur, & qualia sint explorantur: severiora mitigantur, duriora molliuntur, &c. Plato de Legibus ait vinum esse tormentum minime sumptuosum aut periculosum ad explorandos hominum affectus. Theognis dicebat aurum & argentum igne probari & dignosci, at vino mentem hominis quamlibet sapientis. Vide Ep. ad Pison. v. 434. Non abludit adagium, *In vino veritas*, & Persæ cujusdam apopthegma,

Plerumque

animo interdum aſperiori: tu ſapientum intimas & anxias cogitationes revelas per vinum feſtivum. Tu reddis fiduciam & robur ſolicito ingenio; daſque animo inopi poſt te nec timenti Regum diademata nec bellatorum tela. Te exprompt Bacchus, & Venus ſi favens adfuerit, necnon Charites vinculum laxare tardiores, atque ardentes lychni, donec Sol reverſus expellat ſidera.

Plerumque duro: tu ſapientium
Curas & arcanum jocoſo
Conſilium retegis Lyæo.
Tu ſpem reducis mentibus anxiis,
Viresque; & addis cornua pauperi,
Poſt te neque iratos trementi
Regum apices, neque militum arma.
Te Liber, &, ſi læta aderit Venus,
Segneſque nodum ſolvere Gratiæ, [328]
Vivæque producent lucernæ,
Dum rediens fugat aſtra Phœbus.

ANNOTATIONES.

Nequaquam opus tormentis eſſe ad exquirendum verum, vino enim rectius elici. Vide Eraſm. Sunt qui putent hic illudi ad arietes aliaſque machinas ejuſmodi bellicas, quibus admotis urbium muri concutiuntur, dejiciuntur, expugnanturque: pace tamen illorum, prior interpretatio non eſt poſthabenda, multo minus, ut ſanciunt, explodenda.

14. *Tu ſapientium Curas*, &c.] Graviores cogitationes reconditaque conſilia hilari compotatione in lucem aliquando proferuntur.

16. *Lyæo.*] Unum eſt a Bacchi cognominibus a λύειν, quod ſolvat & diſcutit ægritudines & curas.

17. *Tu ſpem reducis.*] Apud Athen. Lib. 2. cap. 1. ex Diphilo, *Bacchus cordatis & prudentibus viris amicus, ipſeque ſapiens æque ac ſuavis abjectos & humiles facit aſſumere magnos ſpiritus, ſupercilioſos ac tetricis perſuadet ut videant, ignavis ut audeant, timidis ut fortes ſint.* Ex Chæremone, *per vinum conciliantur bibentibus vitæ, ſapientia, docilitas, bona omnia.*

18. *Addis cornua pauperi.*] Baccho veteres affingebant cornua, quoniam e nimio vino truces fiunt ebrioſi inſtar belluarum, inquit Feſtus. Vide ſupra lib. 2. Ode 19. in fine. Ovid.

Tunc veniunt riſus; tunc pauper cornua ſumit,
Tunc dolor & cura rugaque frontis abit.

Per cornua deſignatur audacia, confidentia, robur, ſuperbia, temeritas etiam & petulantia. Athen. lib. 10. cap. 14. τῶν ἀγαθῶν βασιλεὺς οἶνος, *Bonorum omnium rex vinum.* Lib. 2. cap. 1. Ἰσχὺν δίδωσι ταῖς ψυχαῖσι καὶ τοῖς σώμασι, *Robur & vires dat animis & corporibus.* Eodem lib. cap. 2. Ἐσθλὸν ἀλεξίκακον πάσῃ ἀνίῃ, *Potens remedium adverſus omnem triſtitiam.*

19. *Poſt te neque iratos trementi*, &c.] Vino ſumpto roboratus inops & timidus quiſque, iam nec iratos Regum vultus aut minas expaveſcit, nec militum arma.

21. *Te liber*, &c.] O Teſta, amphora, O bonum vinum, te in convivio *producent* Bacchus, *Venus læta, Gratiæ, lucernæ* accenſæ.

Liber.] Cur pater Liber dicitur? An quod bibenti ſit cauſa libertatis? Fiunt enim audaciores ex vino homines plerique. An quia pro libertate Bœotia depugnavit? Plutarch. Probl.

Læta Venus.] Mitis, bella, propria, placida, non miſcens contentiones & rixas aut etiam prælia, ut ſæpius fit.

22. *Segneſque nodum ſolvere Gratiæ.*] Detectantes, nolentes ſeparari, diſtrahi, abalienari quos junxerunt: concordiæ tenaces, amanteſque, inſolubiles. Unde illæ implexis & conſertis inter ſe manibus pingi ſolent. Vide l. 3. Ode 4. & 30.

ODE XXII.

In DIANAM.

Et conſecrat pinum Villæ ſuæ.

MOntium cuſtos nemorumque virgo,
Quæ laborantes utero puellas
Ter vocata audis, adimiſque letho,
Diva triformis;
Imminens villæ tua pinus eſto,
Quam per exactos ego lætus annos,
Verris obliquum meditantis ictum
Sanguine donem.

O Virgo præſes montium & ſilvarum, Dea formæ triplicis, quæ ter invocata ſubvenis mulieribus parturientibus, & eas morti eripis: ſit tibi ſacra pinus fundo meo impendens; quam ego ſingulis annis evolutis gaudens aſpergam cruore porci tranſverſam morſionem tentantis.

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod ſupra Od. 2. Lib. 1.

1. *Montium cuſtos, &c.*] Venatrix incola ſilvarum. Adde quod herbis, plantis, arboribus vegetandi vim impertitur Luna.

2. *Quæ laborantes utero, &c.*] Parturientes juvas ad infantem edendum in lucem: quæ & matri fratrem Apollinem parturienti opem & munus obſtetricis exhibuiſti. Luna ſcilicet poros & meatus corporis tempeſtive relaxans dat facilitatem partui & ſalubritatem. Cic. de Nat. Deor. *Adhibetur ad partus quod ii matureſcunt aut ſeptem nonnunquam, aut ut plerumque novem Lunæ curſibus, qui quia menſa ſpatia conficiunt menſes vocantur.* Idem fere Varro 4. de Ling. Lat. ubi *Luna naſcentium dux . . . . . parientes eam invocant.* Diodor. Sicul. lib. 6. Plutarch. Sympoſ. 3. Probl. 1. *&c.*

3. *Ter vocata.*] Ternarius numerus religione conſecratus. Lib. 1. Ode 28. v. ult.

Audis, adimiſque letho.] Terent. And.

Juno
Lucina ſer opem, ſerva me obſecro.

Catull. Carm. 34.

Tu Lucina dolentibus
Juno dicta puerperis.

Ovid.

Parce, precor, gravidis facilis Lucina puellis;
Maturumque utero molliter aufer onus.

Dionyſ. Halicarnaſſ. lib. 5. in ædem Junonis Lucinæ recens natorum infantium nomina matresque referri ſolita, teſtatur. Cic. ante cit. ut *apud Græcos Dianam eamque Luciferam, ſic apud noſtros Junonem Lucinam in pariendo invocant.* Ne, Lector, mirere quod videantur confundi Junonis ac Dianæ munia. Nam Deos omnes ad Solem, Deas ad Lunam referri, egregrie docet Macrob. Saturnal. Lib. 1. cap. 17. & ſeq.

4. *Diva triformis.*] Triplex quaſi numen habens: Luna in cœlo, Diana in terris, Proſerpina apud inferos. Virg. Æneid. 4.

Tergeminamque Hecaten, tria virginis ora Dianæ.

Hinc illud,

Terret, luſtrat, agit, Proſerpina, Luna, Diana,
Ima, ſuperna feras, ſceptro, fulgore, ſagitta.

Alii, quod modo gibboſa, modo dimidiata, modo plena.

5. *Imminens villæ tua pinus eſto.*] Volo tibi ſacram eſſe pinum meæ villæ imminentem; & ad eam quotannis tibi mactabo aprum.

6. *Per exactos annos.*] Completo & finito unoquoque anno.

7. *Obliquum meditantis ictum.*] Qui licet junior jam ex ſua natura meditatur obliquo dentium exertorum ictu vulnerare. Quidam aprum in mactantem ſævire & tranſverſum ictum meditari: alii in ipſam illam pinum dentes intentaſſe: nonnulli ab apri ſævitie Poetam noſtrum Dianæ patrocinio ſervatum, comminiſcuntur: ſed gratis & perperam.

ODE

ODE XXIII.
Ad PHIDYLEN.

Puris tantum Manibus Deos placari.

O Agreſtis Phidyle, ſi manus ſupplices ad cœlum tollas, Luna incipiente; ſi Lares placaveris thure & hornotinis frugibus atque ſue edaci; neque fertilis vinea experietur Africum perniciosum, neque ſpicæ rubiginem ſterilitatis cauſam, nec teneri fœtus noxiam tempeſtatem anni parte fructiferâ. Etenim hoſtia Diis deſtinata, quæ in Algido nivoſo educatur inter quercus & ilices, vel crevit in Albano gramine,

COELO ſupinas ſi tuleris manus [330]
Naſcente Luna, ruſtica Phidyle;
Si thure placaris & horna
Fruge Lares, avidaque porca;
Nec peſtilentem ſentiet Africum
Fœcunda vitis, nec ſterilem ſeges
Rubiginem, aut dulces alumni
Pomifero grave tempus anno. [331]
Nam quæ nivali paſcitur Algido
Devota, quercus inter & ilices,
Aut creſcit Albanis in herbis

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod ſupra Ode 9. Lib. 1.

1. *Cœlo ſupinas*, &c.] Si Deos rite coleueris & pie ſupplicaveris, licet modica offerens munera, placatos illos habebis.

Supinas.] Verſis ad cœlum palmis; quæ contra invocando Inferos Deos ad terram vertebantur.

2. *Naſcente Luna.*] In novilunio & Calendis ſolebant ruſticæ mulieres ſacra Lunæ facere plantarum matri, altrici, cuſtodi.

Phidyle.] Hæc videtur fuiſſe villica, ſeu Horatianæ villæ procuratrix: convenit nomen, ſive proprium fuerit, ſeu factum ſit a Poeta Φειδύλη *Parca.* Gall. *Menagere*, Angl. Thrifty.

3. *Horna Fruge.*] Vino vel ſpicis novellis atque hujus anni. Diis enim primitias, & quod novum optimumque, offerri æquum eſt.

4. *Porca.*] Hæc utpote fœcunda placabantur Dii Lares & domeſtici ad fœcunditatem familiæ ac rei domeſticæ impetrandam.

5. *Peſtilentem Africum.*] Ventum humidum & calidum adeoque peſtilentem & noxium frugibus ac vitibus Italiæ. Plin. l. 2. cap. 47. De eo jam lib. 1. Od. 1.

7. *Rubiginem.*] Gall. la Nielle. Angl. Blaſting aliàs Smut, qua nigreſcunt ſpicæ & ſterileſcunt. Oritur ex pluvia vel rore, ſi quando non decuſſa fuerint e ſpicis, ſed Sole ſuperveniente calefacta computreſcant. Ita Scaliger. Plin. lib. 18. c. 17. *Cœleſte frugum vinearumque malum nullo minus noxium eſt rubigo. Frequentiſſima hæc in roſcido tractu, convallibuſque ac perflatum non habentibus. E diverſo carent ea ventoſa, & excelſa.* Et c. 28. in fine. *Alia ſunt mala, quæ ſilente cœlo ſereniſque noctibus fiunt, nullo ſentiente niſi cum facta ſunt . . . . . Aliis rubiginem, aliis uredinem, aliis carbunculum appellantibus, omnibus vero ſterilitatem.* Hinc Romæ ad eam peſtem avertendam colebatur Rubigus Deus: & agebantur Rubigalia feſta ſub finem Aprilis. Plin. cit. l. 18. c. 29. *Rubigalia Numa conſtituit anno regni ſui 11. quæ nunc aguntur ad 7. Calend. Maii, quoniam tunc fere occupat ſegetes rubigo: quod tempus Varro determinat Sole Tauri partem decimam obtinente.* Ex Plutarchi quæſt. natural. poſt init. Rubigo humeſcentia occupat ſemina. Theophraſt. de cauſ. plantar. l. 4. c. 15. & alibi, &c.

Dulces alumni.] Dulces & charos filios interpretantur aliqui, magis tamen intelligendi videntur catuli pecudum, agni, capreoli, &c. ut ſupra Od. 18. v. 4.

8. *Pomifero grave tempus anno.*] Grave peſtilenſq; cœlum adeoq; morbos haud ſentient greges ea anni tempeſtate, qua fructus colliguntur, ſcilicet Autumno, quem *letiferum* vocat Juven. Sat. 4. v. 56. Vide & ſupra l. 2. Od. 14. v. 15.

9. *Nam quæ nivali*, &c.] Pontificum eſt in ſacris publicis immolare victimas ſumptuoſas: at te, Phidyle, ruſticam & privatam mulierculam decet offerre Diis familiaribus minuſcula quæque dona & ſacrificia.

Quæ nivali paſcitur Algido.] Paſcebantur olim greges ad ſacrificia publica deſtinati ac devoti.

Algido.] De eo monte l. 1. Od. 21. v. 6.

11. *Albanis in herbis.*] In paſcuis Albani montis, qui ab urbe Roma diſtat 12. mill. paſſ. ortum verſus. Martial. Lib. 4. Epig. 64.

Albanos quoque Tuſculoſque colles.

Arnob. lib. 2. *Albano antiquitus monte nullo*

Victima,

Victima, Pontificum ſecures
Cervice tinget. Te nihil attinet
Tentare multa cæde bidentium
Parvos coronantem marino
Rore Deos fragilique myrto.
Immunis aram ſi tetigit manus,
Non ſumptuoſa blandior hoſtia
Mollibit averſos Penates
Farre pio & ſaliente mica.

cultros Pontificum collo imbuet. Te verò Deos exiguos rore marino tenuique myrto coronantem nihil juvat ſollicitare plurimo cruore pecudum. Etſi manus abſque munere tenuerit aram, offenſos Penates haud placabit efficacius per majorem victimam, quam per religioſum ador & ſal crepitans.

ANNOTATIONES.

alios licebat quam nivei tauros immolare candoris: nonne iſtum morem religionemque mutaſtis? &c.

13. *Te nihil attinet*, &c.] Tuum non eſt mactare pecudes: Deos perfecte coles & placabis, nectendo tantum & adornando ſerta & corollas ex herbis & floribus, quæ illis dones.

14. *Bidentium.*] Nonius Marcellus ita dictas oves, quod duos dentes habeant, mordicus negat: afferit vero dici quaſi biennes; auctoritate Pomponii in Atellana. Vide Macrobium lib. 7. cap. 9. & Gellium, lib. 16. cap. 6. ubi uterque idem aſtruunt, contenduntque. *Non oves ſolas, ſed omnes bimas hoſtias bidentes appellari.*

15. *Parvos Deos.*] Lares, Penates, quorum *imagines parvæ* ſcilicet in privatis ædibus: in fanis autem ac templis majores Deorum ſtatuæ, majora ſimulacra habentur & coluntur.

Coronantem marino Rore, fragilique myrto.] In ſacrificiis multiplices adhibebantur, ejuſmodi corollæ. Ipſe ſacrificans coronabatur, hoſtia quoque, imago Deorum & ara, &c.

Marino Rore.] Plin. lib. 24. cap. 11. *Eſt & roſmarinum . . . . foliis odor thuris*, &c. De *Myrto* lib. 1. Od. 38.

17. *Immunis*] Innocens, a ſcelere vacua & eximia, ex quibuſdam: alii aliter & melius, ut exiſtimo; hoc ſenſu: etiamſi non offeras Diis ingentia munera, tam litabis, tamque obtinebis quod poſtulas, exiguo quovis ſacrificio, quam magno & ſumptuoſo, ſi modo vitæ innocentiam & pietatem & religionem erga eos exhibeas. Luc. cap. 21. Chriſtus pauperculæ viduæ minuta duo laudat præ ingentibus divitum muneribus in gazophylacium miſſis. Ex Plutarcho Lycurgus interrogatus, Cur vilia & parva conſtituiſſet ſacrificia? reſpondit: Ut nunquam deſinamus Deos venerari. Vide Perſium, Satyr. 2. in fine: ubi

Dicite Pontifices, in ſacra quid facit aurum?
. . . . . *farre litabo.*

Aram ſi tetigit manus.] Ara quaſi anſa dicta pridem, quoniam eam tenebant ſeu tangebant quicumque vel ſacris operabantur, vel jurabant, vel preces & vota faciebant. Varro, Macrobius, Saturnal. lib. 3. cap. 2. &c. Vide & Plin. lib. 2. cap. 7.

Mollibit.] Ita veteres pro *molliet.*

20. *Farre pio & ſaliente mica.*] Mola ſalſa quæ conſtabat ex aqua, farre, & ſale. Seneca Epiſt. 114. *Crepacem molam.*

ODE XV.
Ad AVAROS.

Quamvis totum mare Tyrrhenum atque Apulicum tuis ædificiis teneas, ditior nondum tentatis gazis Arabum ac Indiæ opulentæ; si fatum sævum clavos adamantinos excelsis culminibus infigit, neque mentem formidine, neque caput mortis retibus liberabis. Felicius in campis degunt Scythæ; quorum

INTACTIS opulentior
Thesauris Arabum, & divitis Indiæ,
Cæmentis licet occupes [333]
Tyrrhenum omne tuis & mare Apulicum;
Si figit adamantinos
Summis verticibus dira necessitas
Clavos; non animum metu,
Non mortis laqueis expedies caput.
Campestres melius Scythæ, [334]

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Ode 3. Lib. 1.

1. *Intactis*, &c.] Sui vitia seculi hac Ode proscribit, ut & alibi jam non semel ac remedia præscribit. Animadverte, quæso, Lector studiose, quam varie quamque feliciter idem sæpius ita retractet argumentum, ut novum quid semper esse videatur. Et hoc est quod ipse præcipit ac docet ad Pisones Epist. v. 128. & 240. quæ duo loca spectant eodem, & egregie declarant rerum communium & cuivis notarum novam dispositionem ex arte atque ingenio, scitamque & callidam tractationem longe præstare rerum novarum inventioni. Quod quidem literatoribus ac de trivio hominibus & scioli latet, norunt vero sentiuntque quotquot sano & sagaci pollent judicio. Vide quæ ibi annotabuntur

Intactis opulentior Thesauris Arabum.] Ipsis opulentior Arabibus, quorum adeo jactatur opulentia. Vide lib. 1. Ode 29. & Lib. 2. Ode 12. Stroph. penult.

Intactis.] Vel Thesauris nondum effossis, vel Arabibus bello nondum petitis ac subactis populo Romano. *Ælius* enim *Gallus ex Equestri Ordine, solus Romana arma in eam terram intulit . . . . oppida diruit*, &c. Plin. lib. 6. c. 28. Strabo lib. 6. *Recens Rom. expeditio nostro tempore duce Ælio Gallo in Arabiam facta.* Missus ille cum exercitu ab Augusto decimum Consule, Arabes tentaturus. Prop. Lib. 2. Eleg. 10.

India quin, Auguste, tuo dat colla triumpho;
Et domus intacta te tremit Arabia.

2. *Divitis Indiæ.*] Hæc enim Asiæ regio dives est auro, argento, lapillis, gemmis. Strabo Lib 16, &c.

3. *Cæmentis licet occupes*, &c.] Licet præclaras ædes habeas in maris littoribus extructas, quid hoc ad vitam beatam? An sic effugies curas & mortem? Vide Ode 1. hujus lib. Stroph. 9. ibique annot.

4. *Tyrrhenum mare.*] Idem est quod Thuscum & Inferum: pars est Mediterranei, Thusciam alluens, Ditionem Pontificiam, ac regnum Neapolitanum, a fluvio Maca ad Fretum Siculum.

Et mare Apulicum.] Omnes fere codices habent *Ponticum*, id est, Euxinum: Quidam *Punicum*, id est, Africanum; & hanc lectionem defendunt eo quod mare Punicum seu Africum continetur cum Tyrrheno, quod modo nominatur. Verum enimvero quid hoc ad Italiam & Romanos? An ut notetur vesania ædificare cupientum non modo in littoribus maris proximi sed & longinqui? Longe sane petita reprehensio, Lectori tamen judicandi sit plena libertas; ut fuit hactenus. Alii etiam *Publicum*, absurde quidem legunt. Placuit lectio, *Apulicum*, non nobis primum, sed gravibus viris pridem ante nos; ut denotetur utrumque Italiæ littus maris; per *Apulicum* superi sive Adriatici, inferi vero per *Tyrrhenum*.

5. *Si figit adamantinos*, &c.] Si magnificas illas ædes mors etiam obsidet ingrediturque & habitatores earum non mitius tractat quam infimos quoque & egentes. si in illis ædium *summis verticibus clavos figit adamantinos*, id est, imperii ac dominatus sui jura exercet: metaphora ducta ab annali clavo, qui in parietibus ædium sacrarum figebatur singulis annis ut numerus annorum inde colligeretur. De quibus Liv. passim. Alii sic explicant; sic summos etiam apices seu capita virorum principum spiculis suis duriffimis transfigit mors, & enecat.

Adamantinos.] Adamante firmiores, Lib. 1. Ode 35. *trabales clavos.* Sic belle exprimit Poeta fatum inluctabile, mortis necessitatem, & nunquam mutabile Jovis ac Deorum decretum. Pindar.

Τὶς κίνδυνος κρατεροῖς ἀδάμαντος
δέῖξεν ἄλοις.

9. *Campestres melius Scythæ*, &c.] Avaris divitibus sapientiores ac beatiores sunt ii populi

Quorum

Quorum plaustra vagas ritè trahunt domos,
Vivunt, & rigidi Getæ,
Immetata quibus jugera, liberas
Fruges & Cererem ferunt,
Nec cultura placet longior annuâ,
Defunctúmque laboribus
Æquali recreat sorte vicarius.
Illic matre carentibus [335]
Privignis mulier temperat innocens:
Nec dotata regit virum
Conjux; nec nitido fidit adultero.

incertas habitationes carpenta circumferunt, nec non asperi Getæ, quibus arva minimè circumscripta producunt communes segetes ac messes; neque exercetur cultura diuturnior uno anno; atque alter vicis assumens pari fortuna quietem tribuit alteri laboribus exsoluto. Ibi fœmina innoxia parcit privignis matrem non habentibus, neque uxor dote potens marito imperitat, nec splendido auscultat mœcho.

ANNOTATIONES.

qui inopes quidem, at sine curis vivunt. Scythæ nullas domos extruunt, per campos vagantur, modò in his pascuis, modò in illis subsistentes, suamq; secum familiam plaustris vehunt, hinc ἀμαξόβιοι & ἀμαξοικοι dicti; *quorum plaustra sedes sunt*, inquit Sallust. Vide l. 1. Od. 19. v. 10. & Od. 35. v. 9. & l. 2. Od. 9. in fine: ibiq; annot. Justin. l. 2. sub initium: *Scythis inter se nulli fines, nec enim agrum exercent, nec domus illis ulla, aut tecum, aut sedes est, armenta & pecora semper pascentibus & per incultas solitudines errare solitis. Uxores liberosq; secum in plaustris vehunt, quibus coriis imbrium hyemisq; causâ tecta pro domibus utuntur. Justitia gentis ingeniis culta, non legibus . . . . aurum & argentum non appetunt. Lacte & melle vescuntur. Lana iis usus ac vestium ignotus . . . . pellibus vestiuntur ferinis. Hæc continentia illis morum quòq; justitiam dedit, nihil alienum concupiscentibus . . . . utinam reliquis mortalibus similis moderatio . . . . , prorsùs ut admirabile videatur hoc illis naturam dare, quod Græci longâ sapientium doctrinâ præceptisque philosophorum consequi nequeunt; cultósque mores incultâ barbarie superari, &c.* Hinc apud Homerum Iliad v. δικαότατοι, *justissimi*, vocantur Scythæ. De his Strabo 7. Herodot. l. 4. Virgil. Georgic. 2, &c.

11. *Rigidi Getæ, &c.*] Et hi Scythis affines duram pariter vitam agunt, frigidissimâ regione. Ex Strabone, ad Pontum Orientem versùs circa ostium Danubii sedes habent. Plin. l. 4. c. 12. *Ab eo in plenum quidem omnes Scythárum sunt gentes; varia tamen litori apposita tenuere: aliàs Getæ, Daci Romanis dicti, &c.*

12. *Immetata quibus, &c.*] Scythis nimirùm atque Getis agri nullis definiuntur limitibus, nullique sunt cuiquam proprii; omnes omnibus communes viciſſim coluntur ab aliquibus, dum tantùm quantum satis est ad annonam & victum unius anni.

13. *Defunctúmque laboribus, &c.*] Alii post illos culturam agrorum, sationem ac messem curant, & quiescunt; atque ad annuum opus ac laborem alii aliis succedunt. De Suevis idem propè refert Cæsar de bello Gallico initio lib. 4. *Gens maxima & bellicosissima Germanorum, Suevi: centum pagos habent, ex quibus quotannis singula millia armatorum, bellandi causâ, suis è finibus educunt. Reliqui domi manent, pro se atque illis colunt. Hi rursus invicem anno post in armis sunt; illi domi remanent . . . . privati ac separati agri apud eos nihil est: neque longius anno remanere uno in loco incolendi causâ licet, &c.*

17. *Illic matre carentibus, &c.*] Ubi nulla est cupiditas, illic nec ulla novercalia odia, flagitia, veneficia: nulla uxorum aut adulteria, aut imperiosa insolénsque dominatio in viros. Ea est Scythicarum mulierum fides, pudicitia, virtus, probitas.

18. *Privignis mulier temperat innocens.*] Noverca non sævit in *privignos*, id est, mariti suî è priori conjuge filios, nec eos veneno tollere meditatur; quod Romæ non infrequens. Juven. Sat. 6. v. 132.

Hippomanes, carménque loquar, coctúmque venenum,
Privignóque datum?

19. *Nec dotata regit virum.*] Plaut. Aulul. in fine scen. 17. *Quæ indotata est, ea in potestate est viri: dotata mactant & malo & damno viros.* Et Asinar. Scen. 1. *Argentum accepi, dote imperium vendidi.* Juvenal. Sat. 6. v. 223. *Imperat ergo viro.* Vide ibid. in superbiam mulierum plurima. Ex Justino l. 3. Lycurgus apud Spartanos *virgines sine dote nubere jussit; ut uxores eligerentur, non pecuniæ: severiúsque matrimonia sua viri coërcerent, cùm nullis dotis frænis tenerentur.*

20. *Nec nitido fidit adultero.*] Non finit se in adulterium pertrahi ab adultero bene compto; vel, amatori & mœcho potenti non confidit, post flagitia sperans ab eo defendi tum adversùs leges adulterium punientes, tum adversùs maritum suum vindictam meditantem.

illic *maxima dos æſtimatur virtus parentum, & pudicitia inſolubili pacto alterum virum abhorrens.* Illic *non licet delinquere, vel merces eſt mors. O quicunque voluerit ſceleratas ſtrages furoremq; civilem abolere, ſi cupiet imagini ſubſcribi parens civitatum, is infranatam cœrcere cupiditatem ſuſcipiat à poſteris celebrandus; quandoquidem (proh ſcelus!) viventem virtutem averſamur invidentes, ereptam verò aſpectui deſideramus. Quorſum mœſta querela, ſi pœnâ crimen non amputatur? Quid leges proſunt abſque moribus inutiles, ſi negotiatorem haud deterrent vel orbis regio æſtu ferventi præcluſa, nec pars Aquiloni proxima, nivéq; humo conſpicua:*

Dos eſt magna parentium
  Virtus, & metuens alterius viri
Certo fœdere caſtitas:
  Et peccare nefas, aut pretium eſt mori.
O quiſquis volet impias
  Cædes, aut rabiem tollere civicam,
Si quæret pater urbium [356]
  Subſcribi ſtatuis; indomitam audeat
Refrænare licentiam,
  Clarus poſt genitis: quatenus (heu nefas!)
Virtutem incolumem odimus,
  Sublatam ex oculis quærimus invidi.
Quid triſtes querimoniæ,
  Si non ſupplicio culpa reciditur?
Quid leges ſine moribus
  Vanæ proficiunt: ſi neque fervidis
Pars incluſa caloribus
  Mundi, nec Boreæ finitimum latus,
Duratæque ſolo nives

ANNOTATIONES.

21. *Dos eſt magna parentium Virtus, &c.*] In deligendis uxoribus ibi non ſpectantur opes, ſed virtus majorum & parentum, ac puellæ caſtimonia. Plaut. Amphitr. Act. 2. Scen. 2. ſub finem:

Non ego illam mihi dotem duco eſſe, quæ dos dicitur:
Sed pudicitiam, & pudorem, & ſedatum Cupidinem,
Deûm metum, parentum amorem, &c.

Repete mox allatam Lycurgi legem de dote virginum Spartanarum.

Juvenal. Sat. 6.

Malo Venuſinam, quàm te, Cornelia, &c.

23. *Certo fœdere caſtitas.*] Fides conjugalis, quam illic violare *nefas*, aut peccanti *mors* certa eſt, certúmque *peccati ſtipendium*, quod ait Paulus Apoſtolus.

25. *O quiſquis volet impias, &c.*] Profectò cupiditas tollenda, ſi quis bonus Princeps velit ſeditiones tollere, tumultus, cædes, bella civilia, aliáſque civitatum peſtes. His videtur Auguſtum reſpicere: nam ſic ei poſtea gratulatur, lib. 4. Od. 15. Strophe 3.

——— *ordinem*
Rectum & vaganti frena licentiæ
Injecit, amovitque culpas,
Et veteres revocavit artes, &c.

27. *Si quæret pater urbium Subſcribi ſtatuis.*] Si volet dignus eſſe, cui ſtatua erigatur cum hâc epigraphe, *pater patriæ.* Quæ quidem appellatio honorifica contigit Camillo, Ciceroni, Julio Cæſari, Auguſto, aliis item poſteà bonis Imperatoribus. Tit. Liv. Appian. Flor. Sueton. &c. Hic Octav. c. 58. *Senatus te conſentiens cum Populo Romano conſalutat* Patriæ Patrem. *Cui Auguſtus . . . compos factus votorum meorum, P. C. quid habeo aliud Deos immortales precari, &c.* Juv. Sat. 8. v. 244.

Roma patrem patriæ Ciceronem libera dixit.

30. *Clarus poſt genitis.*] Quidam legunt *charus.* Lib. 1 Od. 28. *Poſt modo te natis.*

Quatenus (heu nefas!) Ea ſiquidem eſt pravitas morum noſtrorum, ut invideamus virtuti, excellentiæ, honoribus eorum qui nobiſcum vivunt: mortuis autem gloriam fronte deferimus & laudationem. Egregiè Vell. Paterc. *Præſentia invidiâ, præterita veneratione proſequimur. Et his nos obrui, illis inſtrui credimus.*

32. *Sublatam ex oculis quærimus.*] Sic fit, ſic vivitur. Homines quæ habent præ manibus bona vix antè cognoſcunt, aut ut par eſt æſtimant, quàm ea amiſerint. Quam ſententiam expolitam efferunt, inter tot alios, Sophocles in Ajace, Plaut. Captiv. Cic. in Orat. poſt reditum, ad Quirites.

34. *Si non ſupplicio culpa reciditur?*] Sic culpæ non puniuntur, vel, ſi non ceſſant improbi crimina perpetrare, quamvis ea puniri interdum cernant.

35. *Quid leges ſine moribus Vanæ proficiunt?*] Quid proſunt leges, ſi non obſerventur, ſiq; ad earum amuſſim mores non fingantur?

36. *Si neque fervidis Pars incluſa caloribus &c.*] Si homines lucri causâ nihil non tentant

Mercatores

Mercatorem abigunt: horrida callidi [337]
Vincunt æquora navitæ?
Magnum pauperies opprobrium jubet
Quidvis & facere & pati,
Virtutisque viam deserit arduæ.
Vel nos in Capitolium,
Quo clamor vocat & turba faventium,
Vel nos in mare proximum
Gemmas, & lapides, aurum & inutile,
Summi materiam mali,
Mittamus. Scelerum si benè pœnitet, [338]
Eradenda cupidinis
Pravi sunt elementa: & teneræ nimis
Mentes asperioribus
Formandæ studiis. Nescit equo rudis

& solertes nauta maria formidabilia exsuperant? Inopia deaecus ingens impellit quidlibet & moliri & perferre; atque iter aspera virtutis relinquit. Ergo nos aut deferamus in Capitolium, ad quod invitat applausus & concursus populi acclamantis, aut in mare vicinum projiciamus gemmas & lapillos, atq; aurum superfluum, omnis mali causam. Si verè crimina detestamur, extirpanda sunt improbæ cupiditatis principia; animique molliores quam oportet durioribus instituendi sunt exercitationibus. Nobilis adolescens ignorat

ANNOTATIONES.

& ad præclusas veluti à naturâ partes mundi contendunt; ad Zonam torridam, atque ad frigidam & glacialem, ubi *nives* asperitate ac diuturnitate frigoris *durata* sunt instar soli, vel, *solo* astringuntur. Vide lib. 1. Od. 22. sub finem. Et lib. hujus Od. 3. Stroph. 14.

40. *Mercatorem.*] Qui quærit opes, ac pauperiatem fugit per mare, per saxa, per ignes.

Horrida callidi Vincunt æquora navitæ?] Sic Mare Glaciale, sic Bonæ Spei quod vocant promontorium; ubi horrorem faciunt omnia, quotidiè tamen tentatur atque superatur.

42. *Magnum pauperies opprobrium, &c.*] Ex opinione vulgi scilicet. Nam longè aliter sentiunt vel Ethnicorum sapientes. Vide Apulei Apolog. ubi, *Paupertas*, inquit, *etiam Populo Romano Imperium fundavit, &c.*

44. *Ardua.*] Hesiodus ait viam ad virtutem longam esse & arduam, saxisque asperam, Deóque velle eam sudore parari.

45. *Vel nos in Capitolium, &c.*] Ex antè dictis rectè concludit: si opes non juvant, imo impedimento sunt bonis moribus, certè debemus eas abjicere: itaque, ut ex malis boni aliquid faciamus, deferamus eas ad Jovem Capitolinum, & ad ornatum templi. Ac si minus moveat nos religio Deorum, at moveat saltem honos & gloria nominis nostri. Nam illuc *vocat* & prosequetur nos *clamor & turba faventium.* Istæ nempè donationes magno populi applausu fiebant, quasi triumphum parantis ei qui cupiditates subegisset. Petron. *Ipse Senatus recti bonique præceptor mille pondo auri promittere solet Capitolino.* Sueton. Octav. cap. 30. *In cellam Capitolini Jovis sedecim millia pondo auri, gemmasque ac margaritas quingenties H. S. unâ donatione contulit.*

47. *Vel nos in mare proximum, &c.*] Sic Crates Philosophus Thebanus magnum auri pondus in mare dejiciens aiebat: Abite pessum malæ cupiditates, vos ego mergam, ipse ne mergar à vobis.

48. *Gemmas, & lapides.*] Gemmæ pellucent, lapides minimè: margaritæ nec inter gemmas, nec inter lapillos censentur.

Aurum inutile.] Vel nihil juvans ad beatè vivendum: vel quo non utimur, per avaritiam defraudantes genium.

49. *Materiam mali.*] *Lycurgus aurum argentúmque velut omnium scelerum materiam sustulit.* Justin. lib. 3. Ovid.

Opes irritamenta malorum.

51. *Eradenda cupidinis, &c.*] Tull. Tuscul. 4. *Cum est concupita pecunia, nec adhibita continuò ratio quasi quadam Socratica medicina, quæ sanet eam cupiditatem, permanat in venas, & inhæret in visceribus illud malum, existitque morbus & ægrotatio, quæ avelli inveterata non possunt; eique morbo nomen est avaritia.*

Cupidinis pravi.] Pravè quidam legunt *prava.* Cupidinem pro cupiditate in genere masculino usurpat Horatius, lib. 2. Od. 16. v. 15. *Cupido sordidus,* & Satir. 1. v. 61.

Pars hominum decepta cupidine falso,
Nil satis est, inquit.

52. *Elementa.*] Primordia. Juv. Sat. 14. v. 123.

Sunt quædam vitiorum elementa.

52, 53, 54. *Tenera nimis Mentes asperioribus Formandæ studiis.*] Vel à teneris, ut aiunt, unguiculis: vel ad laborem reliquas duras & asperas *formanda* sunt mentes nimis effœminatæ & delicatæ. Vide Oden 2. hujus libri.

54. *Nescit equo rudis Hærere, &c.*] Generosus ac nobilis puer (proh dedecus!) nescit equitare, timétque venari, scit verò & amat

equo insistere haud assuetus; ac venari fugit, pedibus ludere sive Græco volueris trocho, sive magis placuerit aleâ legibus prohibitâ: dum parens fide perjurio fractâ defraudat consortem socium & hospitem; atque divitias accumulat hæredi immerito. Nimirùm iniquæ augescunt opes: veruntamen nescio quid semper deest angustis bonis.

Hærere ingenuus puer:
Venarîque timet, ludere doctior
Seu Græco jubeas trocho,
Seu malis vetitâ legibus aleâ:
Cùm perjura patris fides
Consortem socium fallat & hospitem: 60
Indignóque pecuniam [359]
Hæredi properet. Scilicet improbæ
Crescunt divitiæ: tamen
Curtæ nescio quid semper abest rei.

ANNOTATIONES.

ludere mollioribus ludis Græcorum. De Romanis exercitationibus ingenuo juvene dignis, vide lib. 1. Od. 8. De venatione lib. 1. Epist. 18. v. 49. ita canit:

Romanis solemne virîs opus, utile famæ,
Vitaque, & membris.

57. *Græco trocho.*] Duplex fuit trochus: alter dicebatur turbo, eratque *buxum volubile* scuticâ agitari à pueris solitum; de quo Virgil. Æneid. 7. v. 378. Alter ludus trochi erat, circuli cujusdam ferrei vel æneî impulsio, artem requirens ac studium; neque solis conveniebat pueris. De hoc videtur loqui noster istic ut & ad Pisones Epist. v. 380. ubi rem vide fusiùs explicatam in annotationibus nostris.

58. *Vetitâ legibus aleâ.*] In Saturnalibus permittebatur alea, mense Decembri: reliquis anni mensibus probrosa erat; puniebatúrque legibus Corneliâ, Publiciâ, Titiâ. Ædilibus ea cura incumbebat. Cicer. Philip. 2. *Licinium de aleâ condemnatum collusorem suum restituit.* Vide Alex ab Alex. lib. 3. cap. 21. & quæ annotabo ad lib. 1. Epist. 18. v. 21. ad has voces:

Quem præceps aleâ nudat.

59. *Cùm perjura patris fides, &c.*] Dum puer indulget mollibus & futilibus studiis, interim pater ei congerit opes per fas & nefas, quas malè partas malè dilapidet. Nam ille societatis fidem atque hospitii jura violare non dubitat.

60. *Consortem socium.*] Has voces alii separant, explicantque *consortem* cohæredem, *socium*, qui negotiationis societatem ac fœdus inito contractu fecit. Alii jungunt & ad unam posteriorem sententiam referunt. Nempè consors vocatur, qui tantumdem sortis ad mercaturam confert. Nam prima pecunia in societatem, ut lucrum inde fiat, collata sors & caput nuncupatur: quod verò ex illâ per communem negotiationis laborem accedit accrescítque, corpus societatis vocitant. Itaq; ille fallit consortem socium, cum subtrahit quidpiam è lucro, & in privatam rem convertit id quod esse commune oportuit. Cicero pro Sexto Roscio: *Recte majores nostri eum, qui socium fefellisset, in bonorum virorum numero habendum nullo modo putaverunt.* Vide eundem pro P. Quinctio. Animadverte porrò quot & quanta mala committat ille avarus pater. 1. Periculis & laboribus se conficit. 2. Pauperiem esse malum stultè credit. 3. Omne fas violat quæstûs causâ. 4. Pravo exemplo filium corrumpit. 5. Seipsum defraudat victu necessario, *inter opes inops.*

Curtæ nescio quid semper abest rei.] Nam *multa petentibus desunt multa.* Suprà Od. 16. in fine. Benè Seneca in Hercule Oetæo:

Cupit his gazis implere famem:
Nec tamen omnis plaga gemmiferi
Sufficit Istri; nec tota sitim
Lydia vincit; nec quæ Zephyro
Subdita tellus, stupet aurato
Flumine clarum radiare Tagum:
Nec si totus serviat Hebrus,
Ruraque dives cingat Hydaspes;
Intráque suos currere fines
Spectet toto flumine Gangem.
Avidis, avidis Natura parum est.

ODE XXV.

Ad BACCHUM.

Se afflatu ejus de Auguſto eximia dicturum.

QUO me, Bacche, rapis tui
Plenum? Quæ in nemora aut quos agor
in ſpecus, [340]
Velox mente novâ? Quibus
Antris egregii Cæſaris audiar,
Æternum meditans decus
Stellis inſerere & concilio Jovis?
Dicam inſigne, recens, adhuc
Indictum ore alio: non ſecus in jugis
Exſomnis ſtupet Evias,
Hebrum proſpiciens, & nive candidam
Thracen, ac pede barbaro
Luſtratam Rhodopen. Ut mihi devio [341]

Ecquo me agis, Bacche, te repletum? Quas in ſilvas atque antra præceps rapior ſpiritu inſolenti? Quibus ſpeluncis meditabor immortales honores Auguſti, ut *audiar inſerens* illum *ſideribus ac Jovis concilio? Canam ſplendores novos, necdum ab aliis celebratos. Haud aliter attonita eſt Baccha, in montibus expergiſcens, cum cernit Hebrum & Thraciam nivibus albeſcentem, atque Rhodopen pedibus barbarorum peragratam. Quam placet mihi* longè *aberranti.*

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Ode 3. Lib. 1.

1. *Quo me, Bacche, rapis, &c.*] Ad quid me rapis, méq; ſuprà me tollis? Inſtruis me ſcilicet ad canendas Divi Auguſti laudes: quod ſine divinâ ope nequaquam tentarem. De Baccho vide l. 2. Od. 19. ibiq; annot. Auguſti elogia perſequitur Horatius l. 1. Ode 12. l. 3. Ode 5. 14. l. 4. Ode 5. 14, 15. l. 2. Epiſt. 1.

2. *Qua in nemora*] Lib. 2. Epiſt. 2.

Scriptorum chorus omnis amat nemus, & fugit (*urbes*
Rite cliens Bacchi.
Item,
Carmina ſeceſſum ſcribentis & otia quærunt.

3. *Mente novâ.*] Divino inſtinctu, dicendi facultate pluſquam humanâ. Adverte, ſtudioſe Lector, inciſam paſſim orationem. Talis enim entheum decet.

Quibus antris &c.] Quibus in locis à turbis remotis, ſacriſq; animo ſoluto meditabor dignos Auguſto verſus; quibus illum cœlo conſecrem? Vide ſupra Ode 5. Stroph. 1. ibíque annot.

6. *Concilio Jovis.*] Deorum cœtui. Fingunt enim Jovem in gravioribus Deos convocare & conſulere. Vide Homer. Iliad. 20.

8. *Indictum ore alio.*] Seu quod primus Latinorum Horatius Lyrica ſcripſerit, ſeu quia Auguſti geſta & virtutes ſunt quid novum ac inauditum, adeoq; mortalium nemini cognita aut relata ſunt adhuc ejus inſignia.

Non ſecus in jugis, &c.] Tantus me ſtupor divina Cæſaris encomia canere meditantem corripit, quantus invadit Bacchas è furore divino & ſomno exſolutas. Vel tanto ardore aggredior Auguſti laudes, quanto Bacchæ Orgia.

9. *Evias.*] Bacchi ſacrificula, ab Evio Bacchi cognomine, de quo lib. 1. Ode 18. v. 9. *Ex ſomnis*, vel, excitata ab eo ſomno, qui poſt divinum furorem occupare ſolet, animoque tranquillitatem reddit. Vel, pervigil: nocte enim celebrabantur Orgia, in Thraciæ præſertim montibus. Unde & mox Hebri Rhodopeſque mentio.

10. *Hebrum.*] Hic Thraciæ fluvius oritur è monte Rhodope non procul Adrianopoli, labitur in Ægæum mare, è regione inſulæ Samothraciæ, volvens aureas arenulas, Solin. l. 15. De eo jam l. 1. Ode 25. v. ultimo.

Nive candidam Thracen.] Regio hæc frigidiſſima nunquam non habet nives, *nec cælo lata, nec ſolo*, ex Pomp. Mela. Inter alios montes tollit Rhodopen, incolitúrque gente, cui velut inſita à natura barbaries. Vide lib. 1. Ode 27.

11. *Pede barbaro Luſtratam Rhodopen.*] Hic ſubtiliores aliqui afferunt Orpheum *pede barbaro*, id eſt, carminibus, illuſtrantem Thraciam ſuam patriam, & in eâ montem Rhodopen: eo ſenſu, ut tam ſit omnibus admirabilis Horatius Auguſti laudes celebrans, quam Bacchis Thrax Orpheus canens, & ob cantu toto orbe nominatus. Sed O commentum, quod noſtro etiam Poëtæ latuiſſe credendum eſt.

12. *Ut mihi devio, &c.*] Afflatus numine Horatius duntaxat ea loquitur, quæ meditabundum juvant Poëtam, deſertas regiones, ſpecus, rupes, nemora.

admirari cautes & ſilvam deſertam! O Rex Naiadum & Bacchantiam altas fraxinos manibus revellere potentium, nihil exiguum aut vile, nihil humanum canam. Suave eſt periclitari, O Bacche, ſequendo numen quod circumdat caput virenti palmite.

Rupes & vacuum nemus
Mirari libet! O Naiadum potens,
Baccharumque valentium
Proceras manibus vertere fraxinos;
Nil parvum, aut humili modo,
Nil mortale loquar. Dulce periculum eſt,
O Lenæe, ſequi Deum
Cingentem viridi tempora pampino.

ANNOTATIONES.

13. *Rupes.*] Sic appoſitè Muretus doctis viſus correxiſſe, quia *rupes* ad rem convenientiores: cùm tamen plerique codices habeant *ripas*; nec ita abſurdè, ut quidam volunt. Nam & flumina & fluminum ripæ ad ſolitarium & cogitabundum pertinent.

14. *O Naiadum potens, &c.*] Quòd aquis vinum eſt potentius ac validius, hinc veteres Naiadum, id eſt, Nymphārum fluminibus præſidentium Regem finxêre Bacchum.

15. *Baccharum.*] Bacchi ſacerdotum. Quod additur, *valentium proceras manibus vertere fraxinos*, videtur alluſiſſe Horatius ad id quod ſcribit Euripides in Bacchis Actu 4. cùm evaſiſſet in abietem Pentheus rabiem fugiens Bacchantium, eo ſtatim accurriſſe illas omnes, ac duce Agave ſaxa primum molitas in eum contorſiſſe, poſteà verò ipſam arborem radicitus concuſſiſſe, ac tandem proſtraviſſe.

17. *Aut humili modo.*] Quidam legunt *humile modo.*

18. *Dulce periculum eſt.*] Scio me periculoſum tentare opus & arduum; at duce Deo non indignum immortali Cæſare carmen edam.

19. *Lenæe.*] Unum eſt è Bacchi cognominibus, ἀπὸ τῆς ληνοῦ, *torculari*, in quo vinum exprimitur. Ex Diod. Sic. Lib. 4. cap. 5. & Lib. 5. cap. 1. Donatus præterea Latinam commentus eſt originem, à *leniendo*. Cui & refragatur Servius in Virgil. Georg. 2. 4.

20. *Cingentem viridi tempora pampino.*] Hoc & ſuos clientes, & ſcipſum coronare amat Bacchus. Infrà Lib. 4. Ode 8.

Ornatus viridi tempora pampino.

ODE XXVI.

Ad VENEREM.

Ut Chloes arrogantiam coerceat.

Haud ita pridem vigebam aptus virginibus, nec inglorius bellavi. Jam arma & perfunctam militiâ iſtâ lyram tenebit murus ille qui ſtipat latus

VIXI puellis nuper idoneus, [342]
Et militavi non ſine gloriâ:
Nunc arma, defunctúmque bello
Barbiton hic paries habebit:

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod ſuprà, Ode 9. Lib. 1.

1. *Puellis nuper idoneus.*] Jam verò annos quadraginta natus ab eis contemnor: quare ab iſtâ militiâ ceſſare debeo in poſterum. Vide Lib. 1. Ode 9. & Lib. 4. Ode 1.

2. *Militavi.*] Ovid.

Militat omnis amans: & habet ſua caſtra Cupido.

3. *Nunc arma, &c.*] Jam abjicienda mihi ſunt arma, atque ex more ſuſpendenda in templo Veneris, funalia, vectes, arcus.

4. *Barbiton.*] Verſus lyricos & amatorios. De hoc inſtrumento muſico Lib. 1. Ode 1.

4, 5, 6 *Paries habebit: Lævum marina qui Veneris latus Cuſtodit.*] Quia fortunatus fui in eâ Veneris militiâ, hinc volo ſuſpendi arma mea congruo loco & meæ felicitatis indice. Videlicet ſtatuæ Deorum meridiem aſpiciebant, proindeq; occaſum habebant ad dextram, ortum ad ſiniſtram: portò ex Etruſcâ diſciplinâ pars orientalis boni omînis erat, ideoq; fauſta quælibet ad ortum augutia & auſpicia habebantur. Unde Virg. *intonuit lævum.* Seu quòd ea erat Horatii dextra ad Veneris imaginem converſi: & pars quoq; templi dextra; quæ quidem ſemper felix cenſetur. Hinc igitur ad lævum ſimulacri

Lævum

Lævum marinæ qui Veneris latus
Custodit. Hìc, hîc ponite lucida
Funalia, & vectes, & arcus
Oppositis foribus minaces.
O, quæ beatam Diva tenes Cyprum, & [343]
Memphim carentem Sithoniâ nive,
Regina, sublimi flagello
Tange Chloën semel arrogantem.

sinistrum Veneris maritimæ. Istìc, istìc deponite faces accensas & vectes, & arcus præclusis januis minitantes. O Dea, quæ fortunatam obtines Cyprum, atque Memphim nivibus Sithoniis immunem regis, semel feri superbam Chloën elato flagello.

ANNOTATIONES.

Veneris latus, hoc est, ad dextrum fani parietem, arma collocat, quibus non sine gloriâ milit tat.

5. *Marinæ Veneris.*] E maris spumâ genitæ: ut fabulantur. Hesiod. Theogon. Inde Græcum nomen Ἀφροδίτη, nam ἀφρὸς, *spuma* dicitur.

7. *Funalia.*] Noctu amatores ad amicarum fores, accensis facibus pergebant, atque illas, his demùm extinctis, occentabant, Pers. Sat. v. 166.

Corysidis . . . . . ante fores extincta cum face canto.

Vide suprà Ode 10. hujus libri.

Vectes, & arcus, &c.] His scilicet armis atque instrumentis quatiebant effringebantque fores meretricum occlusas. Vide supra Ode 14. sub finem. Et lib. 1. Ode 25. Apud Terent. in Eunucho, Thraso Thaidis ædes expugnaturus, *Procede*, inquit, *huc cum vecte.* Bellè Cato vecticulariam appellat vitam furum, qui vecte parietes domorum soleant perfodere.

9. *Beatam Cyprum.*] Insulam, de qua lib. 1. Ode 3.

Beatam.] Vel opibus, vel patrocinio Veneris.

10. *Memphim.*] Ægypti urbem, in quâ celebre Veneris templum, teste Strabone, lib. 17.

Carentem Sithoniâ nive,] Ea regio utpotè fervida non habet nives, ut Sithon Thraciæ mons. Virgil. Eclog. 10.

Sithoniasq; nives hyemis subeamus aquosæ.

11. *Regina.*] Mentium dominatrix Venus.

Sublimi flagello, &c.] Ictu vehementiori percute: fastidium Chloës & superbiam tibi ingratam ulciscere: ferociam elide. Animadverte porrò amantium levitatem ac stultitiam. Videbatur Horatius primò velle amores abjicere; ecce verò, seu amans, seu iratus, supplicat Veneri, ut frangit Chloës arrogantiam, eamque tangat, à quâ ipse spernebatur.

ODE XXVII.

Ad GALATEAM.

Eam à navigando deterret, præsertim exemplo Europæ.

IMPIOS parræ recinentis omen
Ducat, & prægnans canis, aut ab agro [344]

Sceleratos deducat augurium parræ cantum iterantis, & canis gravida, vel lupa rufa

ANNOTATIONES.

Metrum est idem quod Odę 2. Lib. 1.

1. *Impios parræ, &c.*] Hæc Ode præ cæteris involuta multum negotii semper Interpretibus facessivit: multum quoque habet gravitatis & elegantiæ. Quæ & qualis sit Galatea illa, & cur ita studiosè ad eam scribat Horatius haud notum est.

Impios parræ recinentis omen Ducat, &c.] Impii iter facturi triste quodlibet auspicium habeant, pro suo malo merito: tibi verò, Galatea, fausta quæcumque adsint.

Parræ.] Ingratæ & infaustæ fuit vocis parra avis: quæ verò fuerit illa minimè liquet. Quibusdam *mesange*, aliis *vanneau*, aliis aliter appellatur, Angl. a Jay. Plin. l. 11. 37. init. *volucribus apices diversi quidem generis: Phanici plumarum serie . . . Phasiana cor-niculis: præterea parra* (alii tamen legunt, *parva*) *quæ ab illo galerita appellata quondam, postea Gallico vocabulo etiam legioni nomen dedit alaudæ. Dedit cirros Pico quoque Martio, &c.* Lib. verò 18. c. 29. manifestè ac disertè scribit, *avem parram, oriente Sirio, ipso die non apparere, donec occidat.*

Recinentis.] Quædam aves cantu omen faciebant, ut noctua, corvus, cornix, picus, parra; hinc oscines, quasi oricines: aliæ volatu & alis, unde alites ac præpetes dictæ; ut aquila, vultur, milvus, accipiter, aliæque altum volantes. Virg. Æn. 3.

Et volucrum linguas, & præpetis omina pennæ.

2. *Prægnans canis, aut, &c.*] Veteres superstitiosi multa quidem ominosa existimabant

veniens ab agro Lanuvino, & vulpes catulos enixa. Anguis quoque viam incœptam removetur, cùm velut sagitta è transverso ejus pavorem injecit. Ego cui metuam augur prævidens futura?

Rava decurrens lupa Lanuvino,
Fœtáque vulpes:
Rumpat & serpens iter institutum,
Si per obliquum similis sagittæ
Terruit mannos. Ego cui timebo
Providus auspex?

ANNOTATIONES.

nulla aut levi ratione; ut si quid malè cesserat, cùm v. g. prægnans canis occurrisset, inde talem occursum deinceps habuêrunt infelicem & mali ominis. Enimvero plurima profert hîc Poëta noster. Vide Alex. ab Alex. lib. 5. cap. 13, &c.

3. *Lanuvino.*] Pro quolibet positum quibusdam videtur; non ita verò aliis, eo quod per illud ad viam Appiam oppidulum iter erat Galateæ Brundusium pergentis ad conscendendam ibi navem. Res exigui momenti.

5. *Rumpat & serpens, &c.*] Græcis ἀκοντίας, Latinis *jaculus*, serpentis genus est, ex arboribus in prætereuntes sese vibrantis ad modum sagittæ. Ælian. l. 6. hist. animal. c. 18. Plin. l. 8. c. 23. *Vulgatum est*, inquit, *jaculum ex arborum ramis vibrari, nec pedibus tantùm cavendas serpentes, sed & missili volare tormento.*

6. *Similis sagittæ.*] Nolunt hîc intelligi missilem ex arcu sagittam; quanquam nihil vetat, ut patet ex annot. præced. At placet indicari eam surculi partem in vitibus postremam & superiorem, quæ incurva & contorta serpentem refert, vocaturque sagitta. Columell. l. 2. c. 17. Plin. l. 17. c. 21. *Sagitta vocantur surculi, cum inserti pangunturnnn sagittas ferere minus utile, quoniam in transferendo facile rumpitur quod insertum fuit.*

7. *Terruit mannos.*] Exterruit equos currum trahentes, in eos insiliens, eo modo quo mox explicuimus. *Mannus* vocatur equus minor ad manum facilis & obsequens. Torrentio est gradarius equus, tollutim & sine equitis molestiâ decurrens.

Ego cui timebo Providus auspex?] Ita ferè omnes codices. Sensus est: non est quod timeam tibi, Galatea; cùm nullo tis crimine obstricta, felici exitu ut & auspicio fluent tibi omnia: nec non faustum tibi augurium & ego precabor navigare cupienti; sis ubique felix. Quod si liceat aperire quod sentio, malim certè, cum eruditis nonnullis, interrogationis notam expungere, & continuato sensu & oratione, jungere cum sequentibus hoc sensu: Ego Horatius, si cui timebo auspex providus (ut tibi navigaturæ timeo, Galatea) huic *precesuscitabo oscinem ab ortu Solis corvum*, quo deterreatur à conscendendo mari, ipso scilicet malo augurio. Vide mox annotanda.

Auspex.] Is augurium captans sedebat capite velato: lituum: sine nodo tenens adunctum, quo cœli regiones & certa spatia notabat, quibus videnda ad se pertinere designabat, &c. Alex. ab Alex. ante cit. Quum verò mundi partem spectabat augur? hinc enim pendet multarum solutio quæstionum nimirum ubi dextra pars, ubi læva constituenda; adeoque quod felix, quod infelix omen. Primi Rom. Augures orientem spectârunt ab Albanis & Latinis edocti. Patet ex Virg. Æn. 8. v. 68. Æn. 12. v. 172. Subinde verò, ex Hetruscâ disciplinâ, ad meridiem conversi omen capiebant & auspicium. Vide Varron. lib. 6. Plin. l. 2. c. 54. Quæ cùm ita sint, ortus Solis erat eis ad lævam, occasus ad dextram: ergo quod mox ait Horatius, *Corvum ab ortu Solis oscinem*, sinistrum infelixq; augurium denotat. Adde quod vulgò putabantur auspicia corvi dextri faula, lævi infelicia: cornicis contra. Plaut. Asinar. infra citand. Item Aulul. Scen. 2. *Non temere est quod corvus canat nimis nunc ab lævâ manu, &c.* Cic. Divin. de 1. *Quod augur, cur à dexta corvus, a sinistrâ cornix faciat ratum?* Et antea, *Panatius requirit, Jupiterne cornicem à lævâ corvum a dextrâ canere jussisset?* Et de Divin. 2. v. 81. *Cur aliis à dextrâ, aliis a lævâ datum est avium, ut ratum auspicium facere possint?* Verum enimverò *magna hujus observationis vanitas*, ut ait ipse Plin. mox cit. Et Cic. de Divin. 2. v. 82. *Quæ autem est inter Augures conveniens & conjuncta constantia? Ad nostri augurii consuetudinem, dixit* Ennius.

Cum tonuit lævum bene tempestate ferendi.

At Homericus Ajax, apud Achillem queriens de ferocitate Trojanorum, nescio quid hoc modo nunciat:

Prospera Jupiter his dextris fulgoribus edit.

Ita nobis sinistra, Græcis & Barbaris dextra meliora esse videntur. Quanquam haud ignoro quæ bona sint sinistra nos dicere, etiamsi dextra sint. Sed certè nostri sinistrum nominaverunt (quod à sinendo dictum putant) *exteriq; dextram, quia plerumq; melius id videbatur.* Vide Just. Lips. Elect. 2. c. 2. Ex his, Lector, vides non absurdam quoq; sententiam priorem illorum, qui corvum oscinem ab ortu felix augurium fuisse scripserunt, tametsi ad lævam esset: ubi & distinguendum aiunt inter Auguris dextram manum lævamque, & mundi partem dextram ac sinistram, cum Poëtæ nunc hoc nunc illo modo loquantur. Adde Plutarchum in quæst. Centur. Rom. ita scri-

Antequàm

Antequàm ſtantes repetat paludes
Imbrium divina avis imminentum,
Oſcinem corvum prece ſuſcitabo
Solis ab ortu.
Sis licet felix ubicumque mavis,
Et memor noſtri, Galatea, vivas:
Teque nec lævus vetet ire picus,
Nec vaga cornix.
Sed vides quanto trepidet tumultu
Pronus Orion? Ego quid ſit ater
Adriæ novi ſinus, & quid albus
Peccet Iapyx.
Hoſtium uxores puerique cœcos
Sentiant motus orientis Auſtri, &
Æquoris nigri fremitum, & trementes
Verbere ripas.

[345] [346] [347]

Priuſquàm avicula pluviæ proxima pranuncia redeat ad paludes minimè fluentes, votis vocabo corvum ab oriente canentem. Eſto fortunata ubicunque volueris, ô Galatea, & vive noſtri memoriam ſervans: & te nec pergere impediat ſiniſter picus, nec cornix vagabunda. At cernis quanto fragore properet Orion declivis? Ego ſcio quàm periculoſum ſit Adriaticum mare, utque fallat Iapyx ſerenus. Conjuges & filii hoſtium experiantur occultos motus Auſtri ſurgentis, & tumultus atri maris, ac litora ictibus fluctuum *concuſſa.*

ANNOTATIONES.

bentem: *Cur avis ſiniſtrâ eſt ſecunda? . . . Nam ſiniſtrum lævum ſignificat. Poteſt etiam deduci à verbo ſinere. Eam igitur quæ rem ſinit avem . . . vocat vulgus ſiniſtram. Cur vero? An quod Æneæ in acie contra Mezentium ſtanti fulgur à ſiniſtrâ victoriæ index micaſſet, in augurium id verterunt, ac deinceps ita obſervant? Etenim Thebani cum ſiniſtro ſuo cornu ad Leuctra hoſtem proſſligâſſent, deinde obſervârunt ut in omnibus conflictibus ſiniſtro cornu imperium tribuerent. An potius, ut auctor eſt Juba, reſpicientibus orientem Aquilo ad ſiniſtram eſt, quem mundi partem dextram & ſupremam habent . . . An quia terreſtria & caduca cœleſtibus & divinis cum ſint oppoſita, putabant nobis ea quæ ſiniſtra ſunt, Deos à dextrâ oſtendere?* Vide & Arnob. l. 4. paulò poſt init. ubi *læva naturâ eſſe nulla* negat egregiè. Nec omitte quod Non. Marcell. docet aliquando etiam *lævum* in bonam partem, & à levando dici.

9. *Antequàm ſtantes repetat paludes, &c.*] Antequam tempeſtatem denunciet cornix ad paludes ſuo more volitans ac ſedens: ibique præſentiens imbrem divinánſque & voce indicans. Suprà Ode 17. *aquæ augur cornix* dicitur. Vide ibi annotata.

11. *Oſcinem corvum, &c.*] Ore futura præcinentem. Vide Gell. l. 6. c. 6. Plin. l. 10. c. 12. *Peſſima corvorum ſignificatio, cum glutiunt vocem velut ſtrangulati.* Et l. 18. c. ult. *corvi ſingultu quodam latrantes, ſéque concutientes, ſi continuabunt, ventos; ſi vero carptim vocem reſorbebunt, ventoſum imbrem præſagiunt.* Contra ſi ab ortu clarè vocem ediderit corvus, felix auſpicium fuiſſe narrant quidam. Vide ſupra annot.

15. *Nec lævus vetet ire picus, Nec vaga cornix.*] Plaut. Aſinar. Scen. 4. *Picus & cornix ab lævâ eſt: corvus porro* (aliàs parra) *à dextrâ; conſuadent.* Plin. lib. 10. c. 12. *cornix in auſpicâtæ eſt garrulitatis, à quibuſdam tamen laudata.* Id. eod. l. c. 18. *Pici* (Gallice *pivert*) *Martio cognomine, inſignes & magni in auſpiciis . . . . Ipſi, principales Latio ſunt in auguriis à Rege qui nomen huic avi dedit. Unus eorum in capite Prætoris urbani L. Tuberonis in foro jura pro tribunali reddentis, ſedit ita placidè, ut manu prehenderetur. Reſpondêre Vates, exitium Imperio portendi, ſi dimitteretur; at, ſi exanimaretur, Prætori. Et ille autem protinus concerpſit; nec multò poſt implevit prodigium.* C. Cœlio ſive Lælio id tribuit Frontinus in Stratagem.

17. *Sed vides quanto, &c.*] Attamen, ô Galatea, ne temere, te perfido committas mari: animadverte imminentem ab Orione tempeſtatem.

18. *Pronus Orion.*] Devexus, ad occaſum vergens. De eo lib. 1. Ode 28. v. 21. lib. 2. Ode 13. in fine.

Ego quid ſit ater Adriæ novi ſinus, &c.] Cave etiam & time Adriatici maris navigationem. Hujus ego pericula ſum experius, inquit Horatius, cùm Athenas profecturus, conſcendi mare Brunduſii. Tunc etiam intellexi *quid albus peccet Iapyx*, quam ſæpe fallat & decipiat ventus ille flans ex Apuliâ, in Græciam pergentibus initio propitius, at repentè è cœlo ſereno procellas ciens, & naufragia parans. De eo lib. 1. Od. 3. v. 4.

21. *Hoſtium uxores, &c.*] In hoſtes vertantur & irruant mala quævis: à Galatea avertantur

Cæcos Sentiant motus orientis Auſtri.] Meridianum hunc ventum ignorat nemo valdè eſſe procelloſum.

Cæcos motus.] quidam interpretentur, nocturnos, eo quod *noctu Auſter, interdiu Aquilo vehementior . . . . & Auſtro majores fluctus*

Ita etiam Europa fallaci tauro commisit latus candidum, atque mare bellüs refertum & apertos deos expavit antè *imperterrita. Paulo ante flores in pratis colligens, texensq; corollas Nymphis meritas, nocte parum lucidâ nihil aspexit nisi sidera & aquas. Cum* verò *pervenit ad Cretam centenis urbibus validam, irâ percitâ ait: O parens, nomen à filiâ neglectum, & pietas* etiam *relicta! Unde & quo deveni? Unica mors* pœna *est minor flagitio virginum. An experrecta desico crimen fœdum? An scelere immanem* me *decipit species inanis, quæ dilap-*

Sic & Europe niveum doloſo
Credidit tauro latus, & ſcatentem
Belluis pontum mediáſque fraudes
Palluit audax
Nuper in pratis ſtudioſa florum, &
Debitæ Nymphis opifex coronæ,
Nocte ſubluſtri, nihil aſtra præter
Vidit & undas.
Quæ ſimul centum tetigit potentem [549]
Oppidis Creten: pater o relictum
Filiæ nomen, pietáſque! dixit
Victa furore,
Unde? Quò veni? Levis una mors eſt
Virginum culpæ. Vigilánſne ploro
Turpe commiſſum? An vitiis carentem
Ludit imago

ANNOTATIONES.

eduntur, Plin. lib. 2. cap. 47. in fine. Alii legunt *orientis Hœdi*. De Hœdorum exortu tempeſtuoſo, vide annot. hujus libri Od. 1. Stroph. 7. Nunquid verò ſagax Prœta junxiſſet Hœdorum ortum cum occaſu Orionis, quem modò attulit? Hic ſiquidem longè eſt poſt illum. Verumtamen quid verat Horatium Galateæ interminari Orionis, hoſtibus verò Hœdorum malignitatem?

25. *Sic & Europe, &c.*] Vide ne tibi contingat id quod contigit Europæ. Hæc manſuetam & amabilem taurum conſpicata, non eſt verita ejus tergo inſidere, atque etiam maris inire fluctus & inambulare. At pœnituit ſerius, cum ſe avectam longius ſenſit. Sic tu, Galatea, placidum nunc mare ultro conſcendis: at mox pœnitebit te, cum turbatum ac procellis elatum intuebere. Europa à Jove in tauri formam converſo decepta, avecta vitiata eſt: tu ab Iapyge Auſtroque, ventis, & ab Orione Hœdóque ſideribus noxiis poteris falli. Vide Herodot. Diodor. Sicul. lib. 5. cap. 15. Ovid Metamorph. 2. Fab. ult. & Faſt. 5. Apollodor. lib. 3.

Niveum latus.] Candore inſignis Europa celebrata eſt.

27. *Mediáſque fraudes Palluit audax.*] Quæ audacter ac ſine ullo metu tauri dorſum inſcenderat, tum expalluit cum in alto mari nil præter undas & marina monſtra aſpexit. Hæc & quæ ſequuntur è Moſcho tranſtulit Horatius, pariterque, Ovidius, aliique. Scripſit Theod. Marcilius è Theocrito, quoniam inter hujus opera, Eidyll. 19. reperitur inſcriptum *Europa*; quod tamen Moſchi eſſe non eſt ambigendum.

29. *Nuper in pratis, &c.*] Lege ntem pariter flores, cum rapta eſt à Dite, Proſerpinam exhibent. Ovid. Metamorph. 5. item Lucanus.

33. *Centum potentem Oppidis Creten.*] Homer. ἑκατόμπολιν. Hinc Vir. Æn. 3. de Cretenſibus.

Centúm urbes habitant magnas.

Plin. lib. 12. cap. 1. *Eſt Gortyna in inſulâ Creta juxta fontem platanus una, inſignis utrinſq; ingua monumentis, nunquam folia dimittens: ſtatimque ei Gracia fabuloſitas adfuit: Jovem ſub ea cum Europâ conſediſſe.*

34. *Pater ô relictum, &c.*] Tandem planè deceptam ſe intelligens Europa, ſic ingemuit: Miſeram me, quæ inſano tauri amori obſecuta patris domum reverentiamque deſerui!

37. *Levis una mors eſt Virginum culpæ.*] Scilicet irreparabilis eſt jactura virginitatis. Catull. Carm. 63. ſeu Epithal

. . . . *Virgo dum intacta manet, tum cara ſuis: ſed*
Cum caſtum amiſit polluto corpore florem,
Nec pueris jucunda manet, nec cara puellis.

40. *Imago Vana, quæ portâ fugiens eburnâ.*] Poſt Homer. Odyſſ. 19. v. 562. alii Poetæ fabulati ſunt, duas eſſe ſomniorum portas, alteram corneam, eburneam alteram: per hanc falſa, per illam vera emitti ſomnia. Vide Virg. Æneid. 6. v. 893. Hujus figmenti rationem alii aliter inveſtigant. Quidam in etymologiâ rem verſari opinantur: ἐλεφαίρω, inquiunt, eſt *decipio*; hinc vanum eſt inſomnium è portâ quæ *candenti nitens elephanto*, ut ait Virgil. illud autem eſt verum quod è corneâ portâ. Nam à κέρας *cornu*, κεραίνω, indeque κρανῶ, *effectum reddo*. Alii, quod ebur denſum nihilque dat oculis pervium; at contrà pellucidum cornu eſt; hinc illud nihil oſtendit, hoc verò aliquid exhibet & indicat. Alii Vana;

Vana, quæ portâ fugiens eburnâ
Somnium ducit? Meliúsne fluctus
Ire per longos fuit, an recentes
Carpere flores?
Siquis infamem mihi nunc juvencum
Dedat iratæ; lacerare ferro, &
Frangere enitar modò multùm amati
Cornua tauri.
Impudens liqui patrios Penates:
Impudens Orcum moror. O Deorum
Si quis hæc audis, utinam inter errem
Nuda leones,
Antequam turpis macies decentes
Occupet malas, teneræque succus
Defluat prædæ: speciosa quæro
Pascere tigres.
Vilis Europe, pater urget absens;
Quid mori cessas? Potes hâc ab orno
Pendulum zonâ benè te secutâ
Lædere collum,
Sive te rupes & acuta letho
Saxa delectant; age, te procellæ
Crede veloci: nisi herile mavis
Carpere pensum,

sa per januam eburneam insomnium emittit? An satius fuit longa tranare maria, an flores novos colligere? Si aliquis modò tradat irata mihi [349] *taurum flagitiosum, conabor ferro discerpere ac rumpere cornua juvenci priùs dilecti nimium. Absque verecundiâ desarui paternam domum: sine pudore* 46 *cunctor Inferos. O si quis Deorum audis ista, faxis nuda ambulem inter leones, priusquàm fœda tabes invadat pulchras genas, ac delicata præda corpulentia dilabatur. Cupio formosa* 50 *tigres satiare. Infamis Europa, absens pater instat: quorsum mori differs? Frangere cervicem potes ab istâ orno suspensam obsequente tibi cingulo. Seu magis placem cautes & scopuli ad* 55 *mortem expediti: age, committe te celeri tempestati,* 60 [350] *nisi pensum domina trahere vis tu Regis filia,*

ANNOTATIONES.

per ebur, quod dens est elephanti, significari os putatur; per cornu verò oculos, quia prima oculi tunica ejus speciem refert; ac proinde hoc aliquid certi continet, illud autem non item: nam quæ oculis videntur, manifesta sunt; at incerta quæ alieno ore famâque percipiuntur. Vide Eustath. Macrob. in Somn. Scip. lib. 1. cap. 3.

42. *Meliusne fluctus Ire per, &c.*] Id est, potuitne igitur vigilanti mihi melius videri tauri dorso marisque longi fluctibus me credere, quàm in pratis otiosè ludendo flores colligere? Vix sanè opinionem somnii excutere possum, inquit stupens Europa.

47. *Multum amati tauri.*] Huic divinum odorem spiranti, aut, ut ait Moschus, miti, formoso, blandienti libens collusit Europa; contrectat, manibus spumam ab ore abstergit, osculatur, dein & dorso insidet. Taurus Europæ lambit collum, ac demulcet ruellam. Apud Ovid autem Metamorph. 2. Fab. 13. ori flores porrigit, cornua sertis exornat, pectus manu plaudit: gaudet amans. Meminit quoque Cic. de Nat. Deor. 1. n. 79 *Non audeo dicere pulchriorem esse me quam ille fuit Taurus, qui vexit Europam.*

50. *Orcum moror.*] Mori differo, morórque debitam Orco prædam me tradere.

51. *Utinam inter errem Nuda leones.*] Jam Europa non somniasse, sed reipsâ flagitium perpetrâsse se agnoscens, iram in taurum primò, deinde verò in sciptam vertit.

55. *Speciosa quæro Pascere tigres.*] A feris cito devorari exoptans, nuda & formosa illis cupit objici; fortè & pœnas luere vult eam, quæ culpæ & turpi commisso ansam præbuerat, formam & pulchritudinem. Porro tigres ac leones memorat, quales omnino belluas Creta non habet aut nutrit: verum attonitæ idque citra notam ignoranti virgini non est indecorum.

57. *Pater urget absens.*] Conscia mens exprobrantem scelus patrem flagitiosæ mihi exhibet durum perinde ac justum vindicem: eáque me imago urget & torquet.

58. *Potes hac ab orno, &c.*] Vitam infamem potes finire laqueo & suspendio, vel præcipitio, seu in mare, seu in scopulos acutos.

63. *Nisi herile mavis Carpere pensum.*] Nisi mavis servire, & lanam in fila ducere ab herâ certo pondore traditam ad opus diurnum, tu regio sanguine prognata: nimirum Agenoris Phœnicum Regis filia: quæ mater fuit Minois ac Rhadamanthi.

Regius

atque dari pellex hera barbara. Lugenti adabat Venus improbè ridens, natúsque laxato arcu: postquam verò satis ludificata est, ait: Modum pone furori & ardenti jurgio, quando tibi juvencus odiosus cornua dabit frangenda, Ignoras te esse conjugem supremi Jovis? Omitte querimonias. Disce altam sortem sustinere, ut decet: divisus mundus tuam feret appellationem.

Regius sanguis, dominæque tradi
Barbaræ pellex. Aderat querenti
Perfidùm ridens Venus, & remisso
Filius arcu.
Mox ubi lusit satis, Abstineto
(Dixit) irarum, calidæque rixæ;
Cùm tibi invisus laceranda reddet
Cornua taurus.
Uxor invicti Jovis esse nescis?
Mitte singultus: bene ferre magnam
Disce fortunam: tua sectus orbis
Nomina ducet.

ANNOTATIONES.

66 *Pellex.*] Mariti concubina.

Aderat querenti Perfidùm ridens Venus.] Dum in has querelas erumperet Europa, propè stans Venus ridebat virginem dolis quidem deceptam suis ac filii Cupidinis, qui cum sat vulnerum intulisset, arcum remiserat.

69 *Abstineto (Dixit) irarum, &c.*] Tota hæc strophe ironiam complectitur salsissimam.

73. *Uxor invicti Jovis esse nescis?*] Apud Moschum antè cit. Jupiter ipse se Europæ, qualis sit, aperit, & consolationem adhibet, quamvis in tauro latens.

74. *Bene ferre magnam disce fortunam.*] Vel tolerare gravem animi dolorem; vel regiam fortunam sustinere ac tueri. Nam scribunt quidam Jovem (alii dicunt, Xanthum) Cretæ Regem nave, cui taurus appellatio & insigne fuit, Europam rapuisse, atque ex Phœniciâ in Cretam abductam uxoris loco habuisse. Alii paulò aliter, à Cretensi Rege nomine Tauro, illatis in Phœniciam armis victore Europam Regis Cretæ filiam cum aliis puellis captivam esse transportatam. Vid. Euseb. &c. Cœl. Rhodig. lib. 16. cap. 17. apud Lycophronem, inquit, taurus qui rapuit Europam, non aliud quàm παρόσυσσεν τὸ πλοῖον, id est, tauri formâ præsigne navigium.

75 *Tua sectus orbis Nomina ducet.*] Orbis in duas vel tres diviti portiones (nam olim alii inter senserunt) una pars de tuo nomine appellabitur Europa. Ex vulgatâ opinione. Nam alioquin Herodot. lib. 4. scribit, *Nemini mortalium constare unde Europa nomen adepta sit, nisi dicatur ab Europâ Tyriâ (alias Syriâ) nomen accepisse regionum antea nomine carentem: illam porrò ex Asiâ certe fuisse, in hanc verò minimè commeâsse terram, quæ nunc à Græcis vocatur Europa, sed à Phœnice tantum in Cretam, & è Cretâ in Africam.* Apud Moschum anteà cit. Idyll. initio, refertur, dum adhuc virgo in Phœniciâ versaretur Europa, in somnis sibi videre visâ terras duas Asiam, & alteram ei oppositam, de se contendentes; muliebri formâ erant: harum altera peregrino vultu & habitu; altera similis erat indigenæ, atque ut filiam magis vindicabat, quod eam genuisset ac nutrivisset: verum altera validis contendens manibus trahebat non invitam, quòd ea sibi fato destinata esset, &c.

Sectus orbis.] Fama fuit orbem quondam totum continentem extitisse; at irrumpente subinde ad Herculis columnas Oceano sectum ac divisum: & hinc mare Mediterraneum esse. Plin. lib. 2. cap. 90. *Oceanus in totum abstulit terras. Primùm omnium ubi Atlanticum mare est, si Platoni credimus, immenso spatio.* Et l. 3. Proœm. *Africa Abyla, Calpe Europæ clausura, laborum Herculis meta. Quam ob causam columnas ejus Dei vocant indigenæ: creduntque perfossas excluso antè admisisse maria, & rerum naturæ mutâsse faciem.* Et cap. 1. rursùm. *Oceanus*, inquit, *hoc quod dictum est spatio Atlanticum mare infundens, & avido meatu terras, quacunque venientem expavêre, demergens: resistentes quoque flexuoso litorum anfractu lambit, Europam vel maximè recessibus crebris excavans.*

ODE XXVIII.

Ad LYDEN.

Diem Neptuno ſacrum hilariter eſſe tranſigendum.

FESTO quid potiùs die [351]
Neptuni faciam? Prome reconditum,
Lyde ſtrenua, Cæcubum,
Munitæque adhibe vim ſapientiæ.
Inclinare meridiem [352]
Sentis; ac veluti ſtet volucris dies, 6
Parcis deripere horreo
Ceſſantem Bibuli Conſulis amphoram.
Noscantabimus invicem
Neptunum, & virides Nereidum comas: 10
Tu curvâ recines lyrâ
Latonam, & celeris ſpicula Cynthiæ:
Summo carmine, quæ Cnidon
Fulgentéſque tenet Cycladas, & Paphon

Quid melius agam die Neptuno ſacrâ? Profer, Lyde cita, Cæcubum remotum, atque ſeveritati obſirmata vim infer. Vides mediam diem recedere: & tamen cunctaris detrahere ex apothecâ inutilem cadum Bibulo Conſule conditum, *quaſi conſiſtat tempus fugax.* Age, *alternis canemus Neptunum, & caruleos Nereidum capillos. Tu citharâ incurvâ ſapiùs cantabis Latonam, atque tela Dianæ velocis. Ultimo cantu* dicetur Venus, *quæ Cnidum obtinet & Cycladas emicantes, atque junctis*

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Od. 3. Lib. 1.

1. *Feſto quid potiùs die, &c.*] Quid aptius & convenientius diei feſtivo, quam genio indulgere?

2. *Neptuni.*] Hujus feſtum agebatur Romæ die Julii vigeſimâ tertiâ. Meminit Plin. l. 18. c. 13. Athenis autem dies octava cujuſlibet menſis erat Neptuno ſacra. Alex. ab Alex. lib. 3. c. 18.

Reconditum] Ideoq; pretioſum & optimum.

3. *Lyde.*] Eadem fortè quæ ſuprà Od. 11. Sroph. 7. ibi quidem *obſtinata*, hîc verò facilis & amica.

Cæcubum.] Vinum eximium, de quo lib. 1. Od. 20. v. 9.

4. *Munitaque adhibe vim ſapientiæ.*] Animo à naturâ ſerio & à nugis voluptatibúſq; alieno vim adhibe; remitte aliquid de tuâ indole ſeveriori: mecum vaca hilaritati, vino, jocis.

5. *Inclinare meridiem Sentis.*] Vides Solem jam deſcendere, & peracto medio curſu vergere ad occaſum. Dies jam media abiit: cœnæ hora carpenda eſt.

7. *Horreo.*] Græcè ἀποθήκη. Ita vocatur locus rebus condendis & ſervandis idoneus. In ſuperioribus apothecis condi ſolere vaſa vinaria jam dixi Od. 8. & 21 hujus libri.

8. *Ceſſantem amphoram.*] Satis vererem.

Bibuli Conſulis.] Sub conſulatu Bibuli ann. U. C. 694. in horreo conditam: quò quidem tempore Horatius puerulus erat. Vinum igitur illud debebat eſſe maturum. Jam notavi nec ſemel veteres conſuevisſe ætatem vini deſignare nomine Conſulis tunc Rempublicam adminiſtrantis. Sunt qui Horatium velint hîc jocari, ac per vocem *ceſſantem* alludere ad Bibulum cum Julio Cæſare Conſulem, nihil verò Conſulis agentem; quemadmodum narrat Suetonius Jul. c. 20. vide locum, & in eam rem Epigramma ibi relatum.

10. *Neptunum.*] Quandoquidem ejus feſto epulabimur, hinc ſanè celebrare æquum fuerit, Deum maris, marináſque Nymphas pariter, *Nereides*, Nerei filias. Harum nomina recenſet ad triginta tria Homerus Iliad. Σ. non longè ab initio.

Virides Nereidum Comas.] Ob maris colorem.

11. *Tu curvâ recines lyrâ, &c.*] Tu, Lyde, cantabis Deas partui præſidentes.

Curvâ lyrâ] Vide lib. 1. Od. 10.

12. *Latonam.*] Dianæ & Apollinis matrem.

Celeris ſpicula Cynthiæ] Celebrabis Dianam venatricem, ſpiculis feras configentem, & celeri curſu aſſequentem: quæ à Cyntho Deli inſulæ monte *Cynthia* dicta eſt. Lib. 1. Od. 21.

13 *Cnidon.*] Cariæ urbem, de quâ l. 1. Od. 30.

14. *Cycladas.*] Ægæi maris inſulas, in orbem diſpoſitas, unde nomen. Vide l. 1. Od. 14. v. ult.

Paphon.] De eâ urbe Cypri clariſſimâ l. 1. Od. 30.

Junctis

cygnis adit Paphum. Non ejum canetur apto carmine.

Junctis visit oloribus:
Dicetur meritâ nox quoque næniâ

ANNOTATIONES.

15. *Junctis oloribus.*] Trahere currum Veneris dicuntur aliquando Cygni: sic lib. 4. Od. 1. *Purpureis ales oloribus:* aliàs columbæ. Propert. l. 3. Eleg. 3. v. 31. & Apul. Meram. l. 6. paulo post initium: interdum passeres. Ita Sappho, Κηλοι δὲ σ' ἄγον σρεθοι.

16. *Dicetur meritâ nox quoque næniâ.*] Nox etiam cantabitur *meritâ næniâ:* vel quod in eâ epulis, lætitiæ, voluptati operam dabimus; vel quod carmen erit lugubre, nocti tenebrosæ ac tristi idoneum. De *nania* Lib. 2. Od. 1.

ODE XXIX.

In MÆCENATEM.

Invitat eum ad frugalem cænam: & opum contemptum laudat.

O Mæcenas proles Hetrusca Regum, jam pridem apud me tibi est dulce vinum in amphorâ non hactenus inversâ, cum floribus rosarum, & balanus expressa tuis crinibus. Subtrahe te cunctationi: ne continuò spectes humidum Tibur, & pronos agros Esulæ, collésque Telegono parricida. Relinque abundantiam fastidium offerentem,

TYRRHENA Regum progenies, tibi [353]
Non antè verso lene merum cado
Cum flore, Mæcenas, rosarum, &
Pressa tuis balanus capillis
Jamdudum apud me est. Eripe te moræ, 5
Ne semper udum Tibur, & Esulæ
Declive contempleris arvum, &
Telegoni juga parricidæ.
Fastidiosam desere copiam, & [354]

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Od. 9. Lib. 1.

1. *Tyrrhena Regum progenies*] Inter eximias Poëtæ nostri Odas hanc censebis, Lector, seu versus ac poesin, seu res & materiam perpendas. Dictio grandis; Stoicæ mentis ac disciplinæ explicatio gravis. Tuum, lector, ingenium, tua sagacitas cætera non sine voluptate loquetur.

Tyrrhena Regum progenies.] Ab Hetruscis Regibus oriunde. Vide l. 1. Od. 1. & 20. ibiq; annot.

2. *Non antè verso lene merum cado.*] Plenus vini cadus nec delibatus, nec resignatus, nec dum suo loco motus.

3. *Cum flore rosarum.*] Serta & corollas è floribus, ad convivia semper adhibuisse veteres, fusè dixi lib. 1. Od. ult. & alibi.

4. *Pressa tuis balanus capillis.*] Et unguenta pertinuisse ad hilaritatem pomæque convivii notum est ex dictis ibid.

Balanus.] Myrobalanum, unguentum balaninum è glande unguentariâ, non absimili nucis avellanæ, quam ferebat quædam arbuscula. Glans Latinis, βαλανος Græcis. Vid. Plin. l. 12. c. 21. l. 13. c. 1, & 4. & alibi. Pers. Stat. 4. 37. *Balanatum Gausape* nuncupat balano delibutum capillitium.

5. *Apud me est.*] Tibi pridem destinata atque reservata.

Eripe te moræ.] Excute quælibet impedimenta; nihilque te remoretur, quo minus apud me cœnatum venias.

6. *Ne semper udum, &c.*] Relinque tantulum ædes tuas excelsas, è quibus prospicis Tibur, Esulam, &c.

Udum Tybur.] Aquis abundans. Vide l. 1. Od. 7, & 18. & lib. 2. Od. 6. init.

Esulæ Declive, &c.] Vicinum Tiburi oppidum, in declivi seu latere montis ædificatum.

8. *Telegoni juga parricidæ.*] Tusculum Latii urbem duodecim millibus passuum à Româ distantem, à Telegono Ulyssis è Circe filio, qui patrem imprudens occidit, conditam ad radices montis, ita tamen ut in ejus jugo amplissima eminerent ædificia: vulgo, *Frascati.* Ibidem etiamnum extant magnificæ procerum villæ Romanorum, & palatia bene multa.

8 *Fastidiosam desere copiam.*] Ad modicum tempus desere rerum omnium copiam, quam domi habes. Abundantia satietatem parit, hæc autem fastidium generat.

Molem

Molem propinquam nubibus arduis.
Omitte mirari beatæ
Fumum & opes ſtrepitumque Romæ.
Plerumque gratæ divitibus vices,
Mundæque parvo ſub lare pauperum
Cœnæ, ſine aulæis & oſtro,
Sollicitam explicuêre frontem.
Jam clarus occultum Andromedæ pater
Oſtendit ignem; jam Procyon furit,
Et ſtella veſani Leonis,
Sole dies referente ſiccos.
Jam paſtor umbras cum grege languido
Rivúmque feſſus quærit, & horridi
Dumeta Silvani: caretque
Ripa vagis taciturna ventis.
Tu civitatem quis deceat ſtatus,
Curas; & urbi ſollicitus times,
Quid Seres & regnata Cyro

& ædes excelſis nubilis proximos. Intermitte admirari fumum, & potentiam, tumultuoſæque Romæ felicis. Non varò jucunda opulentis varietas & nitida cœna in exiguâ domo pauperum, abſque tapetibus & purpurâ, vultum anxium porrexêrunt. Jam lucidus parens Andromedæ promit ardorem abſconditum. Jam ſavit Anticanis, ac ſidus Leonis furioſi, Sole reducente dies aridos. Nunc paſtor æſtu fatigatus cum grege languente petit umbras, & amnes, atque denſa nemora Silvani hirſuti; & littus ſilens nec leves habet auras. Tu laboras quis urbi ſtatus conveniat, ac metuis anxius quid adverſus *Rempublicam moliantur Seres, & Bactriani Cyro ſubjecti,* [355]

ANNOTATIONES.

10. *Molem propinquam nubibus arduis.*] Vel ſublimes ædes, vel turrim, quam habebat Mæcenas in Etquilino monte, è quâ Nero ſpectâſſe dicitur incendium urbis. Sueton. Neron. cap. 38. *incendium è turri Mæcenatianâ proſpectans, latus flammæ, ut aiebat, pulchritudine.*

12. *Fumum.*] Auram popularem, ambitionem, honores, vanam gloriam.

13. *Plerumque grata divitibus vices.*] Natura diverſo gaudet.

14. *Mundæque cœnæ.*] Paratum *non ampliter ſed munditer* convivium; ut habet Comicus.

16. *Sollicitam explicuêre frontem.*] Frontem ſcilicet mœſtitia in rugas contrahit, hilaritas vero ſolvit & explicat.

17. *Jam clarus occultum, &c.*] Æſtivos ardores adducit ac notat ſidus Cephei, quod oritur 7. Id. Jul. ex Columell. lib. 12. Cepheus Æthiopum Rex inter ſidera relatus cum Caſſiope uxore, Andromede filiâ, & Perſeo ejus liberatore ac ſponſo.

Occultum ignem.] Tum quod Cephei ſidus pone minorem Urſam collocatum eſt: tum quia circulo Arctico magnâ ex parte obtegitur: Hygin. l. 2. Apollodor. Arat. &c. vel potius, quod ante non apparebat, jamque ortum oſtendit ſe.

18. *Procyon.*] Latine Anticanis, ſidus quod ante Caniculam oritur, Idibus Julii. Columel. &c. ex Arato, Cicer. de Nat. Deor. 2.

——— *Geminis eſt ille ſub ipſis*
Anticanis Grato Procyon qui nomine fertur.

19. *Stella veſani Leonis.*] Quintum eſt hoc Zodiaci ſignum, quod aggrediente Sole, incipit ſævire. Canicula *inſana* dicta Perſio Sat. 3. v. 5. forte & alludit Horatius ad ſtellam quæ in pectore Leonis oritur 9. Cal. Auguſti. Columell. &c.

20. *Sole dies referente ſiccos.*] Scaliger offenſus epitheto, *ſiccos*, in fine verſûs, mallet *Sole graves referente luces.* Age, vir gravis; æſtivos dies & calores Poeta vult indicare: at hyemis graves perinde luces ac æſtatis. O hypercritici conatus ingenii!

21. *Jam paſtor umbras, &c.*] Priori ſtrophe anni tempeſtatem æſtivam; hîc autem diei horam ferventiſſimam deſignat, nempe meridiem, quo ſolebent paſtores & greges *umbras & frigora captare*, Virgil. Eclog. 2.

23. *Dumeta.*] Silvas ſuâ denſitate umbram & frigus ſuppeditantes.

Silvani.] Dei ſilvarum.

Horridi.] Caprinis pedibus, cornuto capite, corpore hirto & villoſo. Vide ſuprà Od 18. v. 1. ibique annot.

Caretque ripa vagis taciturna ventis.] Nulla eſt aura, ne levis quidem ſpirat ventus ad ripas fluminum.

25. *Tu civitatem quis deceat ſtatus, &c.*] Dum quieſcunt omnia, tu etiam laboras de ſtatu Reipublicæ conſtabiliendo. Atqui otium carpe tantillum, ô Mæcenas, urbis Præfecte. De hoc Mæcenatis Præfecturâ Dio. l. 49. & 55. Vid. & Vell. Paterc. l. 2. Senec. Epiſt. 94. Cornel. Tacit. Annal. 6. Suprà noſter Od. 8. v. 17.

Mitte civiles ſuper urbe curas.

27. *Seres.*] Aſiæ populi ultra Sinas, à Serî

Bactra

atque Tanais ſeditioſus. Dii ſapientes obſcuris tenebris involvunt venturi ævi ſortem: deridéntque ſi homo plùs quàm decet angatur. Satage bene moderari præſentia. Reliqua dilabuntur inſtar fluvii Tiberis *modò intra ripas quietè defluentis intra mare Touſcum, modò ſaxa corroſa evulſáſq; ſtirpes, & greges, atque ædificia ſimul abripientis, haud abſque ſonitu montium & ſilvæ proximæ; quando immanis eluvio ſolicitat fluvios tranquillos. Is compos ſui eſt, vivéto; hilaris, qui diebus ſingulis dicere poteſt, Vixi:*

Bactra parent, Tanaíſque diſcors.
Prudens futuri temporis exitum
Caliginoſa nocte premit Deus:
Ridétque, ſi mortalis ultrà [384]
Fas trepidat. Quod adeſt, memento
Componere æquus. Cætera fluminis
Ritu feruntur, nunc medio alveo
Cum pace delabentis Etruſcum
In mare, nunc lapides adeſos,
Stirpéſque raptas, & pecus, & domos
Volventis unà, non ſine montium
Clamore, vicinæque ſilvæ,
Cum fera diluvies quietos
Irritat amnes. Ille potens ſui
Lætúſque deget, cui licet in diem

ANNOTATIONES.

urbe dicti. Regio illorum Serica, hodie *Cattay*, ſerico opere inclyta. Vide lib. 1. Od. 12. ſub finem.

Regnata Cyro Bactra.] Hæc urbs primaria Bactrianæ, Regionis Aſiæ, inter Parthiam ad Occaſum & Indiam ad Ortum, Oxo flumine alluitur: pars olim erat imperii Perſarum.

Cyro.] Hic filius Cambyſis Perſarum ac Medorum ſubindéque totius Orientis Rex, profanis imò & ſacris literis celebratus, à Tomyri Scytharum Reginâ cum ſuo exercitu contrucidatus. Vide Juſtin. l. 1, &c. Paralipomen. Eſdr. Daniel. maximè verò Iſaiæ, c. 45. *Hæc dicit Dominus Chriſto meo Cyro, cujus apprehendi dexteram, ut ſubjiciam ante faciem ejus gentes, & dorſa Regum vertam - - - - Ego ante te ibo - - - - Dabo tibi theſauros abſconditos & arcana ſecretorum, ut ſcias quia ego Dominus, qui voco nomen tuum, Deus Iſrael - - - accinxi te, & non cognoviſti me, &c.*

28. *Tanaíſque diſcors.*] Populi ad Tanaim quietis impatientes, ad bellum proclives inter ſe frequentiùs dimicantes, Parthi, Scythæ, Sarmatæ. De illo flumine Aſiam ab Europâ diſterminante jam dixi. Vide Od. 4. hujus lib ſtroph. 9.

29. *Prudens futuri temporis, &c.*] Sapienter Dii hominibus cognita eſſe futura noluêrunt, ſive ne malis ante tempus torqueantur; ſive ut incertâ rerum expectatione penduli ad ipſos recurrere ac vereri moneantur.

31. *Ridetque, ſi mortalis ultra Fas trepidat.*] Lib. 2. Od. 16.

Lætus in præſens animus quod ultra eſt
Oderit curare.

32. *Quod adeſt memento componere æquus.* Præſentibus utere prudenter, rectè, juſtè.

33. *Cætera fluminis Ritu feruntur.*] Futurum tempus fluit, & ſenſim elabitur, rebus modo pacatis, modò turbidis.

36. *Nunc lapides adeſos, Stirpéſque, &c.*] Exundans rapit omnia, curſu rapidiori lapides arrodit & excavat, arbores extirpat, &c. Vid. Homer. Iliad. λ. Lucret. l. 1.

Fragmina dejiciens ſilvarum, arbuſtáq; tota,
Dat ſonitu magno ſtragem, volvitq; ſub undis
Grandia ſaxa, &c.

Virgil. Æneid. 2.

Rapidus montano flumine torrens
Sternit agros, ſternit ſata læta, boúmq; labores:
Præcipitéſq; trahit ſilvas: ſtupet inſcius alto
Accipiens ſonitum ſaxi de vertice paſtor.

40. *Cum fera diluvies quietos Irritat amnes.*] Amnes ſcilicet in Tiberim influentes, ipſúmque augentes ſupra modum exundatione ſuâ; illi ſunt Tinia, hodie *Tepino*, Nar. v. *Teverone* flu. Sabinorum. Pelia flu. Hetruriæ. v. *Paglia*. Lege Plin. l. 8. epiſt. 17. ubi de Tiberis frequentibus incrementis ita ſcribit: *Tiberis alveum exceſſit, & demiſſioribus ripis altè ſuperfunditur - - - - premit valles, innatat campis - - - Inde quæ ſolet flumina accipere & permiſta devehere, retro cogit, atque ita alienis aquis operit agros. Anio delicatiſſimus amnium, ideoque adjacentibus villis velut invitatus retentúſque, magnâ ex parte nemora quibus inumbratur, & fregit & rapuit. Subruit montes, & decidentium mole pluribus locis clauſus, dum amiſſum iter quærit, impulit tecta, ac ſe ſuper ruinas evexit atque extulit, &c.*

Dixiſſe,

Dixiſſe, vixi: cras vel atrâ
Nube polum pater occupato,
Vel Sole puro: non tamen irritum
Quodcunque retrò eſt, efficiet: neque
Diffinget, infectumque reddet,
Quod fugiens ſemel hora vexit.
Fortuna ſævo læta negotio, &
Ludum inſolentem ludere pertinax,
Tranſmutat incertos honores,
Nunc mihi, nunc alii benigna.
Laudo manentem. Si celeres quatit
Pennas, reſigno quæ dedit, & meâ
Virtute me involvo, probámque
Pauperiem ſine dote quæro.
Non eſt meum, ſi mugiat Africis
Malus procellis, ad miſeras preces
Decurrere, & votis paciſci,
Ne Cypriæ Tyriæque merces
Addant avaro divitias mari.

[357] [358]

craſtinâ die Jupiter cælo producat vel obſcura nubila, vel ſerenam diem; at nequaquam reſcindet quicquid actum eſt, neque mutabit ac deſtruet quod ſemel attulit fluxum tempus. Fors gaudens rebus adverſis, & obſtinata ludere ludum petulantem, ſubvertit dignitates caducas, jam mihi, mox alteri propitia. Laudo ſtantem. Quod *ſi leves alas movet, reddo quæ donavit; ac meâ me virtute protego; atque honeſtam paupertatem indotatam peto. Si navis gemat Africis tempeſtatibus, non ad me attinet confugere ad vota lucuoſa, & precibus obtinere, ne Cypriæ vel Tyriæ merces mari avido opes adjungant.*

ANNOTATIONES.

43. *Vixi.*] Vox contemnentis mortem, inquit, diſertè ſuo more, Marcilius: ſic Æneid. 4.

Vixi: & quem dederat curſum natura, peregi.

Poſſet etiam jungi cum vocibus præcedentibus *in diem*, eo ſenſu; is beatus ſemperq; *lætus dicet*, qui in diem vixerit, id eſt, qui præſenti tempore, hodiernâq; die utetur, futuri & craſtini minimè anxius. *Sufficit diei malitia ſua*, inquit Chriſtus in Evangelio.

49. *Fortuna ſævo læta negotio, &c.*] Vide lib. 1. Ode 34. in fine. Juvenal. Sat. 3. v. 39.

Quales ex humili magna ad faſtigia rerum
Extollit, quoties voluit fortuna jocari.

et Sat. 6. v. 604.

Stat fortuna improba, &c.
Secretumque ſibi mimum parat, &c.

53. *Laudo manentem.*] Quamdiu ſtat & manet mecum fortuna, laudo: quod ſi recedat & aufugiat; minimè indignor. Illâ inſtabili, firmus ego meâ virtute haud moveor; meâ tranquillitate non dejicior. Teſtibus oculis, extant etiamnum Commodi Imperatoris (non autem Adriani, ut ſcripſit non nemo) numiſmata ænea & argentea, quorum pars altera effigiem habet Fortunæ ſedentis, dextrâ fugitivi frænum equi, lævâ copiæ cornu tenentis, cum hac epigraphe:

FORTUNÆ MANENTI.

Servantur in cimeliarchio Ludovici Magni.

55. *Probámq; Pauperiem ſine dote quæro.*] Vulgatum erat de bonâ conjuge inter probos eſſe tum: Satis dotata, ſi benè morata: ſic Horatius pauperiem ait ſe expetere velut felicis vitæ ducem; ſibique videri ſatis dotatam, ut pote *probam*. Vide ſupra Oden. 16. à medio ad finem.

57. *Non eſt meum, ſi mugiat, &c.*] Qui opes avidè quærunt, ac paupertatem velut ſummum fugiunt malum, ii medio mari & naufragii diſcrimine cum Diis paciſcantur, ne ſuæ pereant merces; at ego, tametſi talibus in angustiis fuero, nec opum jacturam timebo, nec pr_ cibus redimere ſatagam: arq; divitiarum nee_ lectu, paupertatiſque honeſtæ amplexu, tutg ero ac lætus. Vide hujus libri Ode 3. init.

Si mugiat Africis Malus procellis.] Si navis malus vel quaſſatus vel excuſſus fuerit ſeu Africo vento, ſeu fluctibus maris Africam alluentis.

59. *Votis paciſci, Ne Cypriæ Tyriæq; merces, &c.*] Diis vota nuncupare, & dona polliceri, ſi ſalvas præſtent merces, impediantque naufragium. Plin. lib. 8. cap. 16. *Tunc præcipuus votorum locus eſt, cum ſpei nullus eſt.* Perſ. Sat. 2. v. 3.

Non tu prece poſcis emaci, &c.]

60. *Cypriæ Tyriæque merces.*] Emporia ſcilicet erant orbe toto celeberrima, *Cyprus*, inſula maris Mediter. de quâ l. 1. Ode 3. & *Tyrus* Syriæ urbs maritima, portu commoda, olim quidem probè munita & dives, claritate & magnitudine urbium Phœniciæ præſtantiſſima: nunc in ruinis ferè jacet, & pauços habet incolas. Inſula pridem erat freto quatuor ſtadiorum diviſa;

Tum etiam *me securum ventus lenis ac geminus Pollux per fluctus Ægaos vehit ope navicula duos remos habentis.*

Tunc me biremis præsidio scaphæ,
Tutum per Ægæos tumultus
Aura feret, geminúsque Pollux.

ANNOTATIONES.

ab Alexandro Magno continenti juncta est. Quint. Curt. lib. 4. Hujus populi navigârunt primi, ex Tiballo lib. 1. Eleg. 8.

Prima ratem ventis credere docta Tyrus.

Idem scribit Pompon. Mela.

62. *Tunc me biremis, &c.*] Tum ego fractâ navi, perditisque omnibus, biremi tantummodò scaphâ vectus, nihilominùs pacatâ mente constabo, perinde ac si Castor & Pollux duces affulgeant.

63. *Ægaos tumultus.*] Lib. 2. Ode 16. v. 2.

64. *Geminúsque Pollux.*] Separati dicuntur nocere fratres illi gemini: ambo verò simul propitia sunt & *lucida sidera*. Vide l. 1. Ode 2. v. 2. & Ode 12. v. 25. Sunt qui allegorias hic somnient, puténtque Horatium alludere ad id quod sibi contigerat: adeóque per *Ægaos tumultus* significare bella civilia, è quibus evaserat *biremi scaphâ*, id est, virtute & innocentiâ subnixus, aspirante *aura* & favore *gemini* sideris, Mæcenatis nimirùm & Augusti.

ODE XXX.

Carminum suorum gloriam æternam fore.

Absolvi opus ære stabilius, atque pyramidum constructione sublimius, quod neq; pluvia corrumpens, nec Boreas vi-

EXEGI monumentum ære perennius, [359]
Regalíque situ pyramidum altius:
Quod non imber edax, non Aquilo impotens

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod suprà Ode 1. Lib. 1.

1. *Exegi monumentum, &c.*] Carminum volumen ingenii sui monumentum perenne jactat, quo posteritati æternæq; memoriæ commendetur. Vide l. 2. Oden ult. hanc cum illâ confer; & eumdem utriusque scopum, eamdemq; sententiam variâ dictione tantùm distinctam animadverte. Sanctus Hieron. Epitaphium Paulæ sic concludit: *exegi monumentum ære perennius, quod nulla destruere possit vetustas, &c.*

Monumentum ære perennius.] Ita durant monumenta literarum plus quam æreæ statuæ ad memoriam collocatæ. Nam Mariana de Cimbris trophæa potuit quidem abolere Sylla: Maronis autem & Livii scripta, quantumvis nixus sit, Caius Princeps absumere ac delere non valuit.

2. *Regalíque situ pyramidum altius.*] Ægyptiorum Regum opus & sepulcra fuêre pyramides; quarum nonnullæ inter orbis miracula numeratæ. *Tres orbem terrarum implevêre famâ: Regum Ægyptiorum pecunia otiosa stultáque ostentatio*, inquit Plin. l. 36. c. 12. prope Memphim erant sitæ; unde Martial. Epigram. 1.

Barbara pyramidum sileat miracula Memphis.

Herodot. lib. 2. eas describit accurate: Unam, ait, quinq; stadiis longam, decem annis elaboratam; in aliâ verò annos viginti absumptos, &c. Ammian. Marcell. l. 22. *Pyramides ad miracula septem provecta, quarum diuturnas surgendi difficultates scriptor Herodotus docet, ultra omnem omnino altitudinem, quæ humanis cuncti potest erecta sunt turres ab imo latissima, in summitates acutissimas desinentes: quæ figura apud Geometras ideo sic appellatur, quod ad ignis speciem, τῦ πυρὸς, ut nos dicimus, extenuatur in conum: quarum magnitudo, quoniam in celsitudinem nimiam scandens gracilescit paulatim; umbras quoq; mechanicâ ratione consumit.* Vide Strabonem l. 17. & Diod. Sicul. lib. 2. cap. 2. Hic pyramidem ait maximam à Chemmi Rege extructam artificio & opere mirabili, quæ *quatuor erat laterum, quorum quodlibet ab inferiori parte jugera septem continebat. Altitudo amplius quam jugera sex tolleret . . . fermè annis mille, ut referunt quidam, ut alii tradunt, amplius tribus millibus quadringentis, ad nos usq; ea moles integra permansit: ex Arabia longo admodum itinere advectis lapidibus constructa.* Istam se vidisse adhuc stantem anno 1638, in suæ peregrinationis narratione, testatur Joannes Greaves Astronomiæ Professor Anglus, eamq; tam interiorem quam exteriorem egregiè describit, qualem inspexit ac dimensa est, vix paululùm deformatam; altamq; dicit pedes fere septingentos; & convenientem Diodori mensuram seu metiendi rationem asserit, &c.

3. *Quod non imber edax, &c.*] Imitatio est Pindaricæ dictionis, Pyth. Ode 6. ubi Xenocrati paratus dicitur laudum thesaurus, quem diruere seu auferre nequeat vel hybernus imber, aut ventus, aut horrisonæ tempestatis exercitus implacabilis.

Possi

Poſſit diruere, aut innumerabilis
Annorum ſeries, & fuga temporum.
Non omnis moriar, multáque pars mei
Vitabit Libitinam. Uſque ego poſterâ
Creſcam laude recens, dum Capitolium
Scandet cum tacitâ virgine Pontifex.
Dicar, quâ violens obſtrepit Aufidus,
Etquà pauper aquæ Daunus agreſtium
Regnavit populorum, ex humili potens
Princeps, Æolium carmen ad Italos
Deduxiſſe modos. Sume ſuperbiam
Quæſitam meritis, & mihi Delphicâ
Lauro cinge volens, Melpomene, comam.

[360] *olentus deſtruere queat, vel temporum lapſus & longinquitas. Haud totus interibo? & portio mei plurima mortem effugiet. Ego ſemper novus poſterorum laudatione augebor, quamdiu ſummus Sacerdos aſcendet Capitolium cum ſilenti virgine. Ubicunq; rapidus Aufidus murmurat, vel Daunus aquarum egens ruſticis gentibus dominatus eſt*; [361] ego *clarus è tenui memorabor Alcaïcos verſus primus tranſtuliſſe ad Latinum carmen.* Age, *Melpomene, partam virtutibus magnitudinem aſſume, capilloſque meos circumda ultro laureâ Delphicâ.*

ANNOTATIONES.

1. *Non omnis moriar, &c.*] Non tam animæ, quàm ſui nominis immortalitati & memoriæ veſtificatur Poeta noſter.

7. *Vitabit Libitinam.*] Superſtes erit, æternùm durabit. Libitina feretrum ſignificat. Eſt etiam funerum Dea, in cujus æde vendebantur & locabantur quæcumq; ad ſepulturam pertinebant. A *libendo* dicta, ex Varrone; eadem quæ Proſerpina: nec etiam alia quàm Venus antiquis exiſtimata, ut eadem natalibus & morti Dea præſideret, atq; principium finemq; vitæ in poteſtate haberet: quo fragilitatis humanæ mortalium quiſque admoneretur. Auctor Plutarchus in Numâ & in Problem. Vide & Cœl. Rhodig. l. 29. c. 18.

Uſque ego poſterâ Creſcam laude recens.] Novis indies laudibus cumulabor à poſteris: ſicque velut innovata mei memoria ſemper inclareſcet, concidet nunquam, aut ſeneſcet.

8. *Dum Capitolium Scandet, &c.*] Dum ſacra Romæ fient in Capitolio, ac proinde quamdiu ſtabit urbs illa æterna. Virg. Æneid. 9. v. 448.

Dum domus Æneæ Capitoli immobile ſaxum
Accolet, imperiúmq; pater Romanus habebit.

9. *Cum tacitâ virgine.*] Quam diu & Veſtales ritè ſilentium obſervantes operabuntur ſacris, æternumq; ignem fovebunt. Quibus omnibus temporis diuturnitatem ac perpetuitatem indicat Horatius, quàm ſibi ſuoque ſpondet nomini. Comminiſcuntur hîc nonnulli Nymphàm illam, quam Numa colendam, Tacitamque appellandam ſanxerat, teſte Plutarcho, alii Idulia ſacra afferunt, ad quæ ſingulis menſibus in Capitolium procedebat Pontifex. Sed quid hæc ad rem? Sanè quælibet ſacra intelligi par eſt, in Capitolio peragi conſueta; nec præ cæteris Angeronalia, quæ obtrudit Marcilius Angeronæ ſilentii Deæ, urbis etiam inter tutelaria numina, ex Macrob. l. 3. c. 9.

10. *Quâ violens obſtrepit Aufidus, &c.*] In Apuliâ, ſui nempè patriâ, maximè cupit celebrari Horatius. Eſt enim *Aufidus* Apuliæ amnis, hodie dicitur *Ofanto*, ex Apennino defluit in Adriaticum mare.

11. *Daunus.*] Hic Turni avus regnavit in Apuliâ, quæ & ab eo Daunia vocata eſt. Fuit etiam fluvius eo nomine appellatus.

Pauper aquæ.] In Apuliâ nimirùm fervet æſtus & calor, hîncque eſt arida valdè regio, ac penuriâ aquæ laborat: unde *ſiticuloſam Apuliam* vocat noſter Epod. 3. vide l. 1. Ode 14.

12. *Regnavit populorum.*] Phraſis Græca, ἐβασίλευσε τῶν λαῶν. Legunt alii ex Manuſcriptis pleriſque codicibus, *regnator populorum.* Quod referendum erit ad vocem *Daunus.*

Ex humili potens.] Libertini ſcilicet generis Horatius, ex humili fortunâ in ſummam famæ claritatem & nominis amplitudinem evaſit, per ingenii opes ac *benignam venam*, de quâ lib. 2. Ode 18.

13. *Princeps, Æolium carmen ad Italos Deduxiſſe modos.*] Vel inde nominabor paſſim, quod primus Alcaicos verſus Latinè ſcripſerim, ad imitationem Alcæi è Lesbo inſulâ, in quâ regnavit Æolus. Vide lib. 2. Ode 13.

14. *Sume ſuperbiam, &c.*] Suam alloquitur Muſam Poeta: ut ſemetipſum oſtendat. Grandes aſſume ſpiritus, inquit; oſtende tuam nobilitatem: mihíque texe & impone coronam è lauro ſacrâ Apollini, qui colitur editq; oracula apud Delphos, urbem Achaiæ, ad Parnaſſum montem.

Q. Horatii Flacci
Carminum ſeu Odarum
LIBER QUARTUS.

ODE I.
Ad VENEREM.

Ætate ſuâ ſe jam rebus Venereis haud eſſe idoneum.

Intermiſſa Venus diu, iterum prælia indicis. Abſtine, oro obteſtorque. Non ſum cui eram ſub dominio benigna Cynara. Crudelis parens amorum ſuavium, parce me intractabilem ſubjicere dulcibus imperiis, circa decem luſtra. Ito quò invitant te vota adoleſcentium amore plena. Opportunius lacivies in ædibus Pauli Maximi; illuc i *velox cycnis purpureis,*

INTERMISSA Venus diu, [362]
Rurſus bella moves. Parce, precor, precor.
Non ſum qualis eram bonæ
Sub regno Cynaræ. Deſine, dulcium
Mater ſæva Cupidinum,
Circa luſtra decem flectere mollibus [363]
Jam durum imperiis. Abi
Quo blandæ juvenum te revocant preces.
Tempeſtiviùs in domo
Pauli, purpureis ales oloribus,

Annotationes.

Metrum idem quod Ode 3. Lib. 1.

1. *Intermiſſa.*] Suetonius in vita Horatii ita ſcribit: *Scripta quidem ejus uſque adeo probavit, manſuraque perpetuo credidit* Auguſtus, *ut non modo ſeculare carmen componendum injunxerit, ſed & Vindelicam victoriam Tiberii Druſique privignorum: eámque coegerit propter hoc tribus carminum libris ex longo intervallo quartum addere.* In hoc tamen libro quarto nonnullæ ſunt Odæ, quas conſtat eſſe factas ante quaſdam prioribus libris contentas; v. g. 12. hujus libri ante tertiam l. 1. intelligendus fortè eſt Suetonius de edito in lucem potius, quàm de conſcripto poſt alios tres quarto hoc libro.

2. *Parce, precor.*] Per ætatem ſe excuſat: abiiſſe juveniles nimirùm ludos & artes, quibus pollebat, dum amabat Cynaram meretricem ſpecioſam in primis, & ab ea diligebatur maxime; illam vocat *protervam* lib. 1. Epiſt. 7. *rapacem* Epiſt. 14. Hic appellat *bonam*, vel ſignificans formâ egregiam & perfectam; vel quia immunis ei placuerat, ut ſcribit ipſe citato loco, id eſt, ſine ulla præmiorum ſpe, cæteriſq; amatoribus antepoſitus fuerat.

5. *Mater ſæva Cupidinum.*] Hunc verſiculum jam poſuit l. 1. Ode. 19. Vide ibi annot.

6. *Circa luſtra decem.*] De luſtro annot. l. 2. Ode 4 in fine. Eſt ſpatium quinque annorum: hinc annum ætatis ſuæ quinquageſimum notat Poëta. Vide Alex. ab Alex. l. 5. c. 27. Juſt. Lipſ. Elect. l. 1. c. 27.

10. *Pauli Maximi.*] Paulus Fabius Maximus Conſul Romæ fuit anno urbis cond. 743. cum Julo Antonio, ad quem eſt inſcripta ſequens Ode. Vetus codex titulū quarto huic libro præfert: *Ad Fabium Maximum*, Torrentio teſte.

Purpureis ales oloribus.] Venus curru vecta ab oloribus tracto, atque alitis modo volans & celeriter decurrens. Vide lib. 3. Ode 28.

Purpureis.] Magna eſt contentio de iſta voce,

Comeſſabere

Comeſſabere Maximi,
Si torrere jecur quæris idoneum.
Namque & nobilis, & decens,
Et pro ſollicitis non tacitus reis
Et centum puer artium,
Latè ſigna feret militiæ tuæ.
Et, quandoque potentior [364]
Largis muneribus riſerit æmuli;
Albanos, prope te, lacus
Ponet marmoream ſub trabe citreâ.
Illic plurima naribus
Duces thura: lyræque & Berecynthiæ
Delectabere tibiæ
Miſtis carminibus, non ſine fiſtulâ.

ſi cupis aptum hepar inflammare. Is enim juvenis & nobilis, & pulcher, & pro reis anxiis haud mutus, ac multiplici induſtriâ præditus, longè portabit vexilla tuæ militiæ. Et cum rivalis donis amplis ſuperbi victor gaudebit, prope lacus Albanos te è marmore effictam locabit ſub trabe è citro. Ibi thus multum naſo hauries, & recreaberis carminibus junctis citharæ, & tibiæ Berecynthiæ & fiſtulæ.

ANNOTATIONES.

cum cycni planè ſint candidi, non purpurei. Vel, purpureus vocabatur omnis color valdè nitens, qualis eſt cycnorum candor; unde & nix purpurea dicitur ab Albinovano: vel, quòd purpura etiam alba quædam erat. Plutarch. in Alexandro, refert Hermionicam purpuram annis fermè ducentis repoſitam ſuum adhuc colorem ſervâſſe; cujus hæc afferebatur ratio, quòd rubræ tinctura melle, candidæ autem oleo albo confecta eſſet. Xenophon Pædiæ lib. 8. Cyro fuiſſe ait tunicam è purpura ſemi-albam vel albo diſtinctam: φοινικίδα λευκοβαφῆ μεσόλευκον. Forſitan & color purpureus attribuitur cycnis Venerem trahentibus, qui ipſius Veneris eſt: per hyſallagen. Apud Anacreontem Ἁρμόδιον ἐσθῆτα.

11. *Comeſſabere.*] Comeſſari propriè eſt poſt cœnam & epulas jocari, ludere, laſcivire: quanquam & ſignificat poſt cœnam luxuriosè rerum epulari, Sueton. Vitell. c. 13. *Epulas* quadrifariam diſpertiebat, in jentacula, prandia, cœnas, comeſſationes.

12. *Jecur.*] In jecore ſedes amoris ac libidinis. Vide l. 1. Ode 13. & 25.

13. *Nobilis.*] Fabiæ gentis claritatem omnes ubique loquuntur: Vel hoc fidem non modò fecit, ſed propè ſuperat, quod plus trecenti ex eadem hâc familiâ unâ die pro Republica ceciderint; cùm ſibi unis Veientium expugnationem demandari poſtulaſſent. Ovid. Faſt. 1.

Una dies Fabios ad bellum miſerat omnes:
Ad bellum miſſos perdidit una dies.

14. *Pro ſollicitis non tacitus reis.*] In foro ſeſe, et laudabili nobilium adoleſcentiũ more, exercens agendis cauſis, defendendis reis de bonis, de vitâ periclitantibus adeoq; ſollicitis: diſertorum, bonis artibus abundè inſtructus,

16. *Latè ſigna feret militiæ tuæ.*] Ovid.

Militiæ ſpecies amor eſt, ...
. . . . . *ſævique laberes*
Mollibus his caſtris & dolor omnis ineſt.

17. *Et, quandoq; potentior, &c.*] Ille verò Paulus, ſi quando per tuum, ô Venus, favorem apud amicam plus valuerit, quàm ſuus rivalis muneribus pugnans, tum eriget tibi ſtatuam è marmore in æde conſtructa è lignis pretioſis, *prope lacus Albanos*, ubi prædia ille habet.

19. *Lacus Albanos.*] Non procul erant urbe Româ civitas, mons, & lacus Albani. Cic. de Divin. 1. n. 100. *Venienti bello cum lacus Albanus præter modum creviſſet*, reſponſum eſt, Dum is lacus redundaret, *ſi in mare fluxiſſet, Romam perituram; ſi repreſſus eſſet, Veios. Inde admirabilis illa Albana aqua facta deductio eſt.* Et de Divin. 2. n. 69. *ad utilitatem agri ſuburbani Albana aqua deducta eſt.*

20. *Sub trabe citreâ.*] Duplex citrus arbor: altera humilis & fructifera: altera ſilveſtris & infructuoſa, ſed grandis; è qui fiebant opera magni pretii, lecti, menſæ, trabes, &c. Vide Plin. l. 13. c. 16. Perſ. Sat. 1. v. 53, &c. Quidam legunt, *ſub trabe Cypriâ*, quod multæ erant arbores faciendis operibus, navibus præſertim fabricandis, idoneæ, in inſulâ Cypro Veneri ſacrâ, ut dictum eſt l. 1. Ode 1. & 2.

21. *Illic plurima naribus Duces thura.*] In eo templo, quod tibi conſecrabitur, thus plurimum incendetur tibi, hymnuſq; cantabitur muſicis inſtrumentis. Lib. 2. Ode 15. *copia narium.*

22. *Lyræque, &c.*] Lyra ab Apolline vel Mercurio, fiſtula à Pane, tibia à Marſya ferrur inventa. In Berecyntho verò Phrygiæ monte matris Deûm ſacra celebrabantur variis inſtrumentis, tibiâ præſertim, quæ inde cognomen habuit. Vide l. 1. Ode 16. & 18. ſub finem, & l. 3. Ode 19. v. 18. & ſeq.

Ibi pueri cum puellis numen tuum bis in *die collaudantes albis pedibus terram pulsabunt ter, ritu Saliorum. Modo me neque mulier, neque puer, neque facilis ſpes mutui amoris oblectat, nec vino contendere, neque floribus caput coronare. At quare, Ligurine, heu! quare per malas meas fluunt aliquot ſtillæ? quare lingua diſerta in vocibus hæſitat ſilentio non decenti? Ego te nocte inſomnis modò prehenſum amplector, modò te per herbam campi Martii, te per undas fluentes, ô crudelis, fugientem proſequor.*

Illic bis pueri die
Numen cum teneris virginibus tuum
Laudantes, pede candido
In morem Salium ter quatient humum.
Me nec fœmina, nec puer [365]
Jam, nec ſpes animi credula mutui,
Nec certare juvat mero;
Nec vincire novis tempora floribus.
Sed cur, heu! Ligurine, cur
Manat rara meas lacryma per genas?
Cur facunda parum decoro
Inter verba cadit lingua ſilentio?
Nocturnis te ego ſomniis
Jam captum teneo, jam volucrem ſequor
Te per gramina Martii
Campi, te per aquas, dure, volubiles.

ANNOTATIONES.

25. *Bis die.*] Manè & veſperi tuas laudes canent *pueri cum teneris virginibus.* Vide Lib. 1. Ode 21. init.

28. *In morem Salium ter quatient humum.*] Choreas etiam in ſacris adhibitas annotavi tum alibi, tum lib. 1. Ode 36. ubi & de Saliis Martis Sacerdotibus.

29. *Me nec fœmina, nec, &c.*] Vergens ego ad ſenium minùs aptus ſum amoribus, imò nec jocis & certaminibus poculorum. Sed neque juvat me floribus coronare inter epulandum, ex more, de quo lib. 1.

33. *Sed cur heu! Ligurine, &c.*] Me verò eâ ætate tur tamen amore tuo incendis, ô Ligurine, puer formâ conſpicue? Cur, ô Venus, *rurſus bella moves*, poſt acceptam rudem & vacationem à tuâ militiâ? ſiquidem annos quinquaginta natus ſum, cur ad juvenilem me laſciviam revocas?

34. *Manat rara meas lacryma per genas.*] Amor elicit lacrymas, paucas tamen, præ pudore: nam ex Ovid. Amor. 1.

Turpe ſenex miles, turpe ſenilis amor.

35. *Cur facunda parum decoro, &c.*] Quod etiam indicium amoris eſt ardentiſſimi, lingua alioqui facunda jam titubat, verbâque intercepta præfocantur, quod ſane indecorum mihi eſt. Virgil. Æneid. 4. v. 76.

Incipit effari, mediâque in voce reſiſtit.

37. *Nocturnis te ego ſomniis, &c.*] Inter ſomniandum te mente verſo. Modò mihi videor amplecti te, modò te fugientem perſequi.

39. *Per gramina Martii Campi, &c.*] In campo Martio exercebat ſe juventus curſu, luctâ, equitatione, deinde natatione in Tiberi proximo poſt exercitationem, ad pulverem ſudoremque detergendum, ut annotavi ſuis lib. 1. Ode 8.

ODE II.

Ad ANTONIUM JULUM.

Laudat Pindarum.

PIndarum quiſquis ſtudet æmulari, [366]
Jule, ceratis ope Dædaleâ
Nititur pennis, vitreo daturus
Nomina ponto.
Monte decurrens velut amnis, imbres
Quem ſuper notas aluêre ripas,
Fervet, immenſúſque ruit profundo
Pindarus ore;
Laureâ donandus Apollinari, [367]
Seu per audaces nova dythyrambos

O Jule, quicunque vult imitari Pindarum, ſublevatur alis cerâ compactis auxilio Dædali, & mari pellucido cognomen præbebit. Pindarus abundans alto ſermone volvitur, & rapidè fertur inſtar fluminis è monte labentis, quod pluvia ſupra conſuetas ripas extulerunt. Lauream Apollinis meretur, ſive profert voces inſolitas in dithyrambis

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod ſuprà Ode 2. Lib. 1.

1. *Pindarum, &c.*] Laudaverat Horatium Julus Antonius, æmulúmq; Pindari dixerat. Reſcribit hanc Oden Horatius, qua mirè Pindarum extollit ſupra ſe, paritérq; facundiam & modeſtiam expromit ſuam.

Pindarum.] Is Lyricorum anteſignanus Thebis in Bœotia natus, *auris Bœotica*, id eſt, craſſi, ſtupidi, inſulſique Bœotiorum ingenii famam & proverbium abſterſit. Floruit circa Olympiadem 75, ſeu annis ante Chriſtum 476. Quo tempore Æſchylus, & Anacreon. Doricè ſcripſit. Threnos ejus, Dithyrambos, & alia quædam ſubtraxit nobis injuria temporum: reſtant encomia, ſeu Olympia, Pythia, Iſthmia, Nemea. Ælianus. l. 12. refert idem Pindaro contigiſſe, quod Platoni, nimirùm infantem expoſitum melle ab apibus nutritum: & alibi, quinquies in Poetarum commiſſionibus prælatam ei tamen Corinnam, auditorum quidem inſcitiâ. Memoria porrò ejus tam venerabilis, ut Lacedæmonii, Bœotiam vaſtantes, propter Pindarum, Thebis pepercerint: Alexander verò Magnus, cùm eam urbem expugnaſſet, domum Pindari intactam ſervari juſſerit. Vide Valer. Maxim. Plin. lib 7. cap. 29. Plutarch. in Alexandro. Cœl. Rhodig. lib. 21. cap. 44. &c.

Quiſquis ſtudet æmulari, &c.] Qui Pindarum contendit imitatione aſſequi, is eandem habebit ſortem cum Icaro Dædali filio, qui affixis cerâ pennis volare tentans in mare decidit, ac de ſuo nomine Icarium fecit appellari. Vide lib. 1. Ode 3. lib. 2. Ode 20.

2. *Jule.*] Diſſyllabam alii faciunt iſtam vocem: alii cum Paſſeratio ſynalœpham ponunt in primâ vocali vel ſyllabâ hujus nominis cum primâ præcedentis verſûs: quemadmodum lib. 1. Ode 2. in voce *uxorius*. Vide infrà ad vocem *Antoni*.

3. *Vitreo.*] Non abs re interpreteris, cæruleo.

5. *Velut amnis.*] Copioſa Pindari oratio ſimilis eſt fluvio exundanti.

7. *Immenſúſque ruit profundo Pindarus ore.*] Quintil. l. 10. cap. 1. *Novem Lyricorum Pindarus longe princeps, ſpiritus magnificentiâ, ſententiis, figuris beatiſſimâ rerum verborumq; copiâ, & veluti quodam eloquentiæ flumine. Propter quæ Horatius eum meritò credidit nemini imitabilem.*

9. *Laureâ Apollinari.*] Vid. l. 3. Od. ult. in fine.

10. *Dithyrambos.*] Hymnus ſeu carmen erat in honorem Bacchi, qui & ipſe dictus eſt Dithyrambus, quaſi δὶς θύρας ἐμβάς, vel διαβάτην, *bis vita portas tranſiens*, quia primùm natus ex utero Semeles matris, deinde è Jovis femore, ut fabulantur. Alii alias etymologias afferunt. Apage qui Syriacam originem in merè Græcâ voce expiſcantur. Ingeniosè verò Moſes, eruditis idem qui Bacchus, intelligitur hac appellatione Dithyrambi, utpote qui duas quaſi matres habuerit, ab altera genitus, aquis & morti ereptus ab altera, atque educatus, ſcilicet à filiâ Pharaonis. Vide Suidam. Scalig. Poet. lib. 1. c. 46. ubi etiam addit, Dithyrambici carminis ſtylum tumidum eſſe, plenúmq; Baccho, numeris, & vocibus compoſitis, quas vocant ampullas & ſequipedales voces, atq; idcirco *audaces* ab Horatio dici dithyrambos: ab Æſchylo verò carmen tumens, exultans, totum Bacchum. Ibidémque ille affert Hegeſandri Epigramma adverſus Philoſophos, ejuſmodi vocabulis inflatum: ſic incipit:

Ὀρφναγοσωφισταί, μιμηγκαὶαπυξογλῶσσοι

&c.

audacibus scribitque metris liberis: sive canit Divos, ac Reges Deorum filios, à quibus Centauri legitimâ cade prostrati sunt, atque extinctus est ignis Chimæræ horrendæ: sive laudat eos, qui domum redeunt Eleâ victoriâ gloriosi, canitque vel pugilem vel equitem, & donum eis tribuit excellentius statuis contentis: sive deflet adolescentem morte ablatum nuptæ nuper, illiúsque virtutem animumque ac bonos mores extollit usque ad cœlum, atrisque inferis eximit.

Verba devolvit, numeríſque fertur
Lege ſolutis:
Seu Deos, Regeſque canit Deorum
Sanguinem; per quos cecidêre juſtâ
Morte Centauri, cecidit tremendæ
Flamma Chimæræ:
Sive quos Elea domum reducit
Palma cœleſtes, pugilémve equúmve
Dicit, & centum potiore ſignis
Munere donat:
Flebili ſponſæ juvenémve raptum
Plorat, & vires animúmque moréſque
Aureos deducit in aſtra, nigroque
Invidet Orco.

ANNOTATIONES.

Ex Athenæo lib. 14. cap. 6. non ſemper veteres, cùm libarent, uſi ſunt dithyrambis, verſibus tumultuoſis, vehementibus, concitatis; ſed duntaxat vino madidi, & Liberum patrem ſi invocarent: ſin Apollinem, placidè canebant. Unde Epicharmus lepidè ibid. ἐκ τοῦ διθυράμβου, ἂν ὕδωρ πίνῃς, *Nullus eſt dithyrambus, aquam ſi bibas.* Cic. 3. de Orat. n. 181. *Inde ille licentior & divitior fluxit dithyrambus, cujus membra & pedes ſunt in omni locupletè oratione diffuſa.* Pindarus Olymp. Od. 13. Corinthiis tribuit dithyramborum inventionem.

11. *Numeríſque fertur Lege ſolutis.*] Non quòd in dithyrambis nulla eſſet lex aut mentura pedum, ſed quia magna erat metrum variandi licentia; & quod in his Poëtæ vehementiam impetúmque animi potiſſimùm ſequerentur, magiſque attenderent modulationem carminis, quam pedum certam ubique legem. Vide Alex. ab Alex. lib. 4. cap. 17. ſub finem.

13. *Seu Deos, Regeſque canit Deorum Sanguinem.*] Pindarus enim Pæanas cecinit, ſeu hymnos in honorem Apollinis. Porrò notat hic Horatius præcipua Lyricorum argumenta, ut & ad Piſones Epiſt. v. 83.

Muſa dedit fidibus Divos, puerоſque Deorum,
Et pugilem victorem, & equum certamine primum,
Et juvenum curas, & libera vina referre.

Regeſque.] Hieronem Syracuſanum. Olymp. Ode 1. &c. *Deorum ſanguinem.* Reges Deorum filii appellantur. Vel deſignat Poëta noſter Herculem Jovis, & Theſeum Neptuni filios, item Pirithoum à Marte genus trahentem: *Per quos Centauri cecidêre.* Vide l. 1. Ode 18. lib. 3. Ode 4. De *Chimæra* per Bellerophontem à Neptuno adjutum deletâ, lib. 1. Ode 27. Pindarus autem Olymp. Ode 13.

17. *Sive quos Elea, &c.*] Quando laudat victores in certaminibus apud Elidem Peloponneſi regionem, ſeu pugilatu, Pindar. Olymp. Ode 7. 10, 11. ſeu equorum curſu, ibid. Ode 1. & alibi multis locis. Virgil. Georg. 1. v. 59.

Eliadum palmas mittit *Epirus equarum.*

Georgic. 3. v. 202.

Ad Elei metas & maxima campi
Sudabit ſpatia, & ſpumas aget ore cruentas.

Elis, & Piſa quæ & Olympia, urbes ſunt Elidis regionis: ibidem fanum Jovis Olympii, & ludorum Olympicorum celebritas. Vide l. 1. Ode 1. v. 3. & ſeq. annot.

18. *Cœleſtes.*] Ode 1. *Palmáque nobilis evehit ad Deos.* Gloriâ ſublimes quaſi cœlum Deoſque attingunt.

Equúmve.] Equus ipſe, qui velociore curſu ac pernicitate ſuâ victoriam pepererat, coronabatur etiam, nec non carmine pariter, ut eques celebrari conſueverat. Pindar. Olymp. Ode 1. Pyth. Ode 3.

19. *Potiore ſignis.*] Vide poſteà, Ode 8. hujus libri.

21. *Flebili ſponſæ juvenemve raptum Plorat.*] Seu cum ſtruit & componit Epitaphium ſponſi morte præmaturâ extincti, ſponſæq; luctum deſcribit.

22. *Mores aureos.*] Caſtos, ſanctos, antiquos, quales ætate aureâ.

24. *Invidet Orco.*] Oblivioni præripit, immortali memoriæ conſecrat.

Multa

Multa Dircæum levat aura cycnum,
Tendit, Antoni, quoties in altos
Nubium tractus: ego, apis Matinæ [369]
More modóque
Grata carpentis thyma per laborem
Plurimum, circa nemus uvidique
Tiburis ripas, operosa parvus
Carmina fingo.
Concines majore poeta plectro
Cæsarem, quandoque trahet feroces
Per sacrum clivum, merita decorus
Fronde, Sicambros:

O Antoni, fortis volatus effert cycnum Thebanum, quotiescunque assurgit in superas cæli regiones. Ego exiguus, velut apis thyma dulcia in Matino monte *maximâ sedulitate colligit, sic ingenti labore condo versus, prope silvas & fontes Tiburis humidi.* Tu *vates* eximius *celebrabis Augustum carmine sublimiori, quotics debitâ insignis coronâ ducet Sicambros immanes per collem sacrum:*

ANNOTATIONES.

25. *Multa Dircæum levat aura cycnum.*] Pindarum altè volantem & suavè canentem instar cycni idem semper vigor, eadem vis sublevat & sustinet.

Cycnum.] Vide lib. 2. Od. 20.

Dircæum.] Dirce fons Bœotiæ, item fluvius Thebas alluens in Ismenium devolvitur, Strabo, &c. Hinc Dircæus pro Thebano.

26. *Antoni.*] Julus hic Antonius M. Antonii Triumviri ac Fulviæ filius, post cæsum extinctúmque patrem, Augusti gratiam nactus ejus etiam neptem duxit. Romæ Consulatum gessit anno urbis cond. 743. cum Paulo Maximo, cui prior Ode est scripta. Dio lib. 51.

27. *Ego, apis Matinæ More, &c.*] Ego Horatius non ita celsa peto, sed, velut apis, inferiora circumvolo, & flores humiles carpo: *Matinæ* Calabriæ mons thymo abundat, è quo mel optimum apes conficiunt. Eam porrò memorat Horatius regionem, quod non longè ab eâ natus, ut dixi alibi.

30. *Uvidi Tiburis.*] Vide lib. 1. Od. 7. & 18. lib. 2. Od. 6. l. 3. Od. 29. Od. verò seq. *Tibur aqua perfluunt.*

31. *Operosa parvus Carmina fingo.*] Scilicet opus accuratum absque magno labore nullum. Deterere multa ac recidere, imò & recudere, illúmque sæpius vertere oportet, sæpè caput etiam scabere, vivósque ungues rodere; ut planè docet noster lib. 1. Sat. 10. At poetastri carmen contra, ut canit Pers. Sat. 1. v. 106.

Nec pluteum cadit, nec demorsos sapit ungues.

Parvus.] Animadverte, Lector, quàm se deprimat istic Horatius, aliàs certè non mediocriter extollens sese. Vide Od. ult. lib. 2. & 3. Etenim præ Pindaro se parvum dicit, & operosa carmina vix fingere, fortè quòd inops Latinus sermo multoque inferior ubertate & copiâ vedit Græcæ linguæ tanquam locupletiori.

33. *Concines majore poeta plectro Cæsarem.*] Tu vero, scribes elogia Cæsaris, grandiori stilo, carmine heroico. Julus Antonius heroicis versibus Diomedeas conscripsit duodecim libris.

34. *Quandoque trahet feroces, &c.*] Cùm subactos hostes in triumpho ducens ascender Capitolium per viam sacram clivo Capitolino adhærentem pergens, &c.

35. *Sicambros.*] Hos leviter si præteriero, piaculum admisisse videar, quippe quos majores agnoscimus, nósque Francos ab eis ortos. Illorum Regi Clodovæo cùm ad sacrum baptisma accederet, Remigius Rhemensis Præsul sanctissimus ita locutus fertur: *Mitis depone colla Sicamber: adora quod incendisti, incende quod adorasti.* Gregor. Turon. Germaniæ Inferioris populi erant, Rheni accolæ, hodie *Gheldrenses.* Strabo lib. 7, &c. *Feroces* non sine ratione gravi Horatius vocat. Nam Dio refert exercitus Romanos ab eis fusos, tantúmque terrorem incussum, ut adversùs eos Augustus profectus sit, qui dare obsides, re compositâ, adegerit: unde seq. Od. 15.

Te cade gaudentes Sicambri
Compositis venerantur armis:

Addunt præterea Centuriones Romanos ad exigenda tributa missos cruci ab eis suffixos: eorum verò mulieres, cùm deessent lapides jaciendi, filios etiam parvulos humi allisos in hostium ora contorquere non veritas. Vide Oros. &c. Tandem Sicambros tamen subegit Augustus, ac *dedentes se traduxit in Galliam, atque in proximis Rheno agris collocavit:* Sueton. Octav. c. 21. L. autem Florus cap. ult. sic testatur: *Validissimas nationes Cheruscos, Suevos, Sicambros pariter aggressus est, qui viginti Centurionibus incrematis, hoc velut sacramento bellum sumpserant, adeò certâ victoria spe, ut prædam in antecessum dividerent. Cheruscí equos, Suevi aurum & argentum, Sicambri captivos elegerant. Sed omnia retrorsum. Victor namque Drusus equos, pecora, torques eorum, ipsósque in prædam divisit ac vendidit.*

Quo

quo Cæsare grandius aut pretiosius nihil fata & numina propitia terris donavêrunt, aut donabunt, etiamsi revocetur seculum vetus aureum. Cantabis festos dies & communem lætitiam civitatis, forúmq; contentionibus vacuum, ob reditum invicti Augusti à Diis *concessum. Tunc, si canam aliquid auditu dignum, cantus mei maxima pars adjicietur: & beatùs dicam, ô læta, O celebris dies,* quâ *Cæsar* nobis *est redditus. Dum verò progrederis, O triumphe, sæpius repetemus, Io, Io triumphe, omnisq; urbs* pariter; *& adolebimus thura numinibus propitiis. Te decem tauri & vaccæ totidem* promissis *liberabunt: me juvencus matri subtractus, qui crescit* in *abundanti gramine, propter meum votum* exolvendum. Is *fronte æmulatur Lunam incurvam tertiâ* ab *ortu* die *ardescentem: eâ* parte insuper *contraxit notam,* quâ *spectatur nive* candidior, in *reliquis rufus.*

Quo nihil majus meliúsve terris [570]
Fata donavere boníque Divi,
Nec dabunt, quamvis redeant in aurum
Tempora priscum.
Concines lætósque dies, & urbis
Publicum ludum, super impetrato
Fortis Augusti reditu, forúmque
Litibus orbum.
Tum meæ, si quid loquar audiendum,
Vocis accedet bona pars: &, O Sol
Pulcher, O laudande, canam, recepto
Cæsare felix.
Tuque dum procedis, Io triumphe,
Non semel dicemus, Io triumphe,
Civitas omnis: dabimúsque Divis [571]
Thura benignis.
Te decem tauri totidémque vaccæ,
Me tener solvet vitulus relictâ
Matre, qui largis juveneíscis herbis
In mea vota:
Fronte curvatos imitatus ignes
Tertium Lunæ referentis ortum,
Qua notam duxit, niveus videri,
Cetera fulvus.

ANNOTATIONES.

43. *Augusti reditu.*] Ex Hispaniâ, & ex bello Cantabrico, quod multis annis protractum fuerat. Lib. 1. Od. 12. sub finem. lib. 3. Od. 5. & 14. hujus etiam libri Od. 5. &c. reditum Augusti ex Galliâ cùm Sicambros profligâsset, hìc intelligunt alii. Suet. c. 20. Octav. *Reliqua bella per legatos administravit, ut tamen quibusdam Pannonicis & Germanicis aut interveniret, aut non longè abesset.*

Forum litibus orbum.] Ferias, justitium, seu vacationem à litibus dirimendis & à forensi strepitu, mos erat indici in ludis, festis, triumphis, supplicationibus, adeoque in omni publicâ lætitiâ, vel etiam luctu.

45. *Tum mea, si quid, &c.*] Tum verò sublimibus tuis carminibus, O Antoni, meos etiam qualescunque versus adjungam in tam solemni occasione, reverso incolumi è belli periculis Augusto, exoptato jam diu. Suet. Octav. c. 47. *Revertentem ex provinciâ non solum fastis ominibus, sed & modulatis carminibus, prosequebantur.*

49. *Tuque dum procedis, Io triumphe, &c.*] Hoc referunt alii ad Julum Antonium vel Prætorem vel Consulem designatum; legúntque, *Dúxque dum procedis*, sed absurdè: alii ad Augustum triumphantem. Verùm ipso duce contextu, sanè referes, ingeniose lector, ad ipsum triumphum, quem sic interpellat Horatius procedentem: O triumphe, dum procedes, Io sæpiùs, Io, repetemus, &c.

53. *Te decem tauri.*] Tu Antoni summe vir, pro Cæsaris felici reditu à Diis impetrando, vovisti grandes victimas, quas voti reus mactabis; ego verò tenuis, immolato juvenco quem promisi, voto solvar.

57. *Fronte curvatos, &c.*] Describit, juvencum, quem parat sacrificio quod vovit. Lunæ paulò post novilunium similem dicit ob parvula cornua: & in fronte notam habere candidam stellæ ad instar conspicuam. Sic Hom. Iliad. ϒ. Diomedis equum toto rufum corpore, candidâ in fronte notâ ad modum Lunæ plenæ rotundâ, insignem exhibet. *Et* Moschus, in Idyll. quod Theocrito malè ascribitur, ut alibi annotavi, Europæ taurum similiter flavum reliquo fuisse corpore, at in fronte mediâ orbem argenteum refulsisse commemorat.

ODE

ODE III.

AD MELPOMENEN.

Se Poeticâ Facultate ab eâ donatum immortalem fore.

QUEM tu, Melpomene, ſemel [372]
Naſcentem placido lumine videris,
Illum non labor Iſthmius
Clarabit pugilem; non equus impiger
Curru ducet Achaïco [373]

O Melpomene, quem tu naſcentem aſpexeris ſemel oculis benignis, eum non athletam nobilitabit Iſthmium certamen, non equus acer victorem curru vehet Achaïco;

ANNOTATIONES.

Metrum eſt idem quod Ode 3. Lib. 1.

1. *Quem tu, Melpomene, &c.*] De hujus Odes eximio lepore inſigne eſt Scaligeri judicium, quod retuli ad init. Ode 9. l. 3. Vide ibi annot.

Melpomene.] Pro qualibet Muſarum hanc ponit. De eâ l. 1. Ode 24. v. 3.

2. *Naſcentem placido lumine videris, &c.*] Deſumpta ab Heſiodo aliiſque Græcis ſententia. *Placido lumine, βλεμμασιν ὁμμασιν.* Sic & Tibull. lib. 2. Eleg. 4. in fine.

Si modo me placido videat Nemeſis mea vultu.

Hinc facit quod ſcribit Juvenal. Sat. 7. v. 195.

. . . . . *diſtat enim, qua*
Sidera te excipiant modò primos incipientem
Edere vagitus, &c.

3. *Illum non labor Iſthmius, &c.*] Quem facili & bene volo Muſa vultu naſcentem viderit, is quidem non illuſtris erit pugilatu, quadrigali curſu, aut alio Iſthmiorum ludorum certamine: non etiam bello clarus evadet: ſed nobilis erit poëta, ubiq; celebrior quam ſint illi Iſthmicâ vel militari victoriâ. Eam verò ſibi gloriam à Muſis conceſſam prædicat Horatius.

Labor Iſthmius.] Certamen & victoria in ludis iis qui tertio quoque anno, totius Achaiæ concurſu, fiebant in Iſthmo prope Corinthum, de quo l. 1. Ode 7. v. 2. Ibidem erat ſacrum Neptuno fanum. Ludos illos inſtituit Siſyphus Rex Corinthiorum, ut ſcribunt aliqui, in honorem Melicertæ ſeu Palæmonis, aut Portuni marini Dei; vel, ut alii referunt, Theſeus in honorem Neptuni æmulatione quidem Herculis, qui Olympia Jovi dicaverat. Vide Alex. ab Alex. l. 5. c. 8. Plutar. in Theſei vita. Strab. Geo. l. 8. T. Liv. l. 33. c. 32. *Iſthmiorum*, inquit, *ſtatum ludicrum aderat . . . . . quo certamina omnis generis artium viriúmq; ac pernicitatis viſuntur . . . . . propter opportunitatem loci per duo diverſa maria omnium Græcorum undiq; conventus erat.* In iis victores pinu coronabantur, ex Plin. l. 15. c. 10. Contrà Cœl. Rhod. l. 7. c. 10. Coronam Iſthmiacam contexi ex apio conſueſſe ſcribit. Et lib. 13. c. 17. in Olympicis cotino (ſeu oleaſtro) in Pythiis lauro, in Nemeis ſelino virenti, id eſt, apio, in Iſthmiis ſelino item ſed areſcente ſolitos coronari. Archias Poeta Epigram. l. 1. de quatuor Græciæ certaminibus ita canit,

Ἆθλα ἢ ἅ, κότινος, μᾶλα, σέλινα, πίτυς.

4. *Clarabit.*] Pro *declarabit*, inquiunt; nam voce præconis victorum nomina declarabantur & pronunciabantur. Illud quoq; verbum uſurpârunt apud Tull. de Divin. l. n. 21. Poeta

Juppiter excelſâ clarabat, ſceptra coronâ.

Lucret. lib. 4. Sic Virgil. Æneid. 11. ait,

Crimen acerbat.

Pugilem.] Vide annot. Ode ſuperiori, ſtrophe 5.

4, 5. *Non equus impiger Curru ducet Achaico.*] De curuli certamine l. 1. Od. 1. v. 4. Non videtur facere ad rem quod nonnulli aſſerunt hîc, in Achaiâ ſacros agonas celebrari conſueviſſe, in quibus qui vicerant, hieronicæ dicti, in patriam reducebantur curru quaſi triumphali equis albis quatuor tracto. Apud Diod. Sic. lib. 13. Exænetus Agrigentum invehitur, comites ſunt bigæ curules trecentæ. Vitruv. l. 9. proœm. *Nobilibus athletis, qui Olympia, Pithia, Nemea, Iſthmia viciſſent, Græcorum majores ita magnos honores conſtituerunt, uti non modò in conventu ſtantes cùm palmâ & coronâ ferant laudes, ſed & cùm revertantur in ſuas civitates, cùm victoriâ triumphantes quadrigis in mœnia invehantur, eque Republicâ perpetuâ vitâ conſtitutis reliquis fruantur,* Sueton. Neron. cap. 22. *Mox & ipſe aurigare, atque etiam ſpectari voluit . . . . .* tum etiam *in circo maximo . . . . nec contentus harum artium experimenta Roma dediſſe, Achaiam petiit.* Cap. 23. *Certamina deinceps obiit omnia.* Cap. 24. *Aurigavit plurifariam, Olympiis etiam decemjugem . . . . ſed excuſſus curru . . . nec eo ſecius coronatus eſt . . . . . Judices donavit civitate Rom. & pecuniâ grandi, ac provinciam univerſam libertate. Qua beneficia è medio ſtadio*

Victorem

Achaico, nec militare facinus Imperatorem oſtentabit Capitolio frondibus Apollinaribus coronatum, eò quòd ſuperbas Regum minas fregerit. Verùm aquæ fœcundum Tibur irrigantes & ſilvarum denſa folia Æoliis clarum verſibus efficient. Proles Romæ civitatum Reginæ inter charos Poetarum cœtus me collocare dignatur; jamque minus æmulorum morſibus vellicor. O Muſa quæ ſuavitatem eximiæ lyræ meæ ſonum moderaris! O quæ mutis etiam piſcibus cygni cantum dare potes, ſi velis! illud omne ex dono tuo eſt,

Victorem; neque res bellica Deliis
Ornatum foliis ducem,
Quod regum tumidas contuderit minas,
Oſtendet Capitolio:
Sed quæ Tibur aquæ fertile perfluunt,
Et ſpiſſæ nemorum comæ,
Fingent Æolio carmine nobilem. [574]
Romæ principis urbium
Dignatur ſoboles inter amabiles
Vatum ponere me choros:
Et jam dente minùs mordeor invido.
O, teſtudinis aureæ
Dulcem quæ ſtrepitum, Pieri, temperas!
O mutis quoque piſcibus
Donatura cycni, ſi libeat, ſonum!
Totum muneris hoc tui eſt,

ANNOTATIONES.

Iſthmiorum die, ſua ipſe voce pronunciavit. C. 25. *reverſus è Græciâ Neapolim . . . . . albis equis introiit, diſjectâ parte muri, ut mos hieronicarum eſt; ſimili modo Antium, inde Albanum, inde Romam . . . . . veſte purpureâ . . . . . coronam capite gerens Olympiacam, dextra manu Pythiam, &c.*

6. *Neque res bellica Deliis Ornatum, &c.*] Nec fortiter in bello geſtis triumphans coronabitur laureâ ſacrâ Apollini apud Delum inſulam nato & eximiè culto. Vide l. 1. Ode 21.

9. *Oſtendet Capitolio.*] Triumphans quiſque inaurato curru per vium ſacram vehebatur ad Capitolium, ſeu arcem Romanam, in monte Tarpeio extructam, ob inventum ibi caput humanum ſic appellatum. Illic Jovi Diſque gratias referebat, ſpoliáque de hoſtibus relata conſecrabat.

10. *Sed quæ Tibur aquæ, &c.*] Sed inſignem eum facient carmina in amœno Tiburis ſeceſſu condita, vel ejus loci deſcriptionem & amœnitatem continentia. De Tibure aquis udo l. 1. Ode 7. l. 3. Ode 29. Quòd eo ſecedere amaret Poëta l. 1. Ode 18. l. 2. Ode 6.

12. *Æolio carmine.*] Lib. 2. Ode 13. *Æoliis fidibus.* Vide ibi annot. Alcaicos verſus deſignat Latinè primùm à ſe factos, ad imitationem Alcæi, de quo l. 1. Ode 32. & l. 3. Ode 30.

13. *Romæ principis urbium Dignatur ſoboles.*] Intelligunt vulgò Romanorum poſteros, vel Auguſti privignos; ſed eruditus non nemo ſenſit dictionem eſſe à Græcis Hebræiſque ductam: ut enim hi filium hominis dicunt pro homine; ſic noſter Romæ ſobolem dicit, pro Roma, urbium & orbis domina, atque, ut Martialis ait, *Terrarum gentiúmque Dea.*

Amabiles Vatum choros.] Vel poëtas excellentes & amari dignos, vel de rebus amabilibus carmine lyrico ſcribentes, puta de laudibus Divorum, de Heroum præclarè geſtis, de viti ſeu hilariter exigenda, ſeu laudabiliter inſtituenda, &c.

16. *Et jam dente minùs mordeor invido.*] Ex quo me Roma univerſa judicio ſuo probavit vatémque ſanxit, jam mihi obtrectare æmuli deſinunt: atque adeò virtute invidiam ſuperaſſe mihi videor. Vide l. 2. Ode ult.

17. *O, teſtudinis aureæ, &c.*] O Muſa hoc beneficium cum aliis bene multis tibi acceptum refero.

18. *Pieri.*] Pierides Muſæ dicuntur vel à Pierio Theſſaliæ monte illis ſacro; vel ob filias Pieri novem devictas, cùm auſæ eſſent ad cantum Muſas provocare: quapropter in picas mutatæ temeritatis pœnas exſolvêrunt.

19. *Mutis quoque piſcibus.*] Utpote carentes vocalibus inſtrumentis, pulmone, arteriâ, gutture, muti ſunt piſces. Ariſt. de animal. Hinc proverb. *Piſce magis mutus:* ἀφωνότερος τῶν ἰχθύων. Lucian. in Gallo, &c.

20. *Cycni ſonum.*] Plato in Phædone teſtatur Cycnos mortis tempore eſſe maximè canoros: idem Ariſtoteles quoque refert. Hinc Ovid.

Dulcia defectâ modulatur carmina lingua
Cantator cygnus funeris ipſe ſui.

Plin. contrà lib. 10. cap. 23. *Olorum,* inquit, *morte narratur flebilis cantus, falſo, ut arbitror, aliquot experimentis.* Vulgari pariter opinioni refragatur Athenæus lib. 9. cap. 11. Cœl. Rhodig. lib. 9. cap. 5. ſcribit hæc: *Canentem cygnum parci audivêre, etiamſi vulgatior fama teneat inaruiſſe*

Quod

Quod monſtror digito prætereuntium [375]
Romanæ fidicen lyræ:
Quod ſpiro, & placeo, ſi placeo, tuum eſt.

quod manu prætereuntium oſtendor Latina lyra auctor, quod vivo, & probor, ſi tamen probor, à te eſt mihi datum.

ANNOTATIONES.

fatali momento ἐυφαγόταλον καὶ ἀδικόταλον, *voci cantique in primis valere:* auctor tamen, variæ narrationis primo, Ælianus eſt, audiſſe quandoque ſe canentem cycnum. Sic enim ait: ἐγὼ δὲ ἀκήκοα κύκνου ἄσματος. De cycnis jam l. 2. Ode ult.

22. *Quod monſtror digito prætereuntium.*] Cicero Tuſc. 5. n. 103. *Leviculus ſane Demoſthenes, qui illo ſuſurro delectari ſe dicebat aquam ferentis mulierculæ, ut mos in Græciâ eſt, inſuſurrantiſque alteri, Hic eſt ille Demoſthenes. Quid hoc levius?* Perſ. Sat. 1. v. 28.

At pulchrum eſt digito monſtrari, & dicier, Hic eſt.

Tertullianus huc alludens de velandis virginibus c. 14. ſcribit, *Periclitari virginitatem, cum digitis demonſtrantium titillatur.*

23, *Romanæ fidicen lyræ.*] Lyrici apud Romanos carminis auctor atq; princep. l. 3. Od. ul. jam cit.

24. *Quod ſpiro, &c.*] Non tantum poëſeos facultatem, ſed & vitæ uſurum Muſis debere ſe profitetur. Vide l. 3. Ode. 4. Strophe 7.

Quod placeo.] Quod Auguſto & Mæcenati præcipuè, tum etiam aliis probantur mea carmina, quòd *invidiâ* ſim *major*, l. 2. Ode 20. quod *uſque ego poſterâ creſcam laude recens, &c.* l. 3. Ode 30.

Si placeo.] Ita modeſtiæ velificatur Poëta, quaſi ſubdubitans adeò poſſe ſe *principibus placuiſſe viris*, quæ *laus eſt non ultima.*

ODE IV.

DRUSI LAUDES.

Earum partem maximam Auguſti inſtitutioni attribuit.

QUALEM miniſtrum fulminis alitem,
(Cui Rex Deorum regnum in aves vagas
Permiſit, expertus fidelem
Juppiter in Ganymede flavo)
Olim juventas & patrius vigor [376]
Nido laborum propulit inſcium; 6
Vernique, jam nimbis remotis,

Qualem volucrem fulminis adminiſtrum (cui ſummus Deorum Jupiter dedit principatum in vagabundas aves, probata ejus fide in Ganymede flavo) aliquando juventus & paterna virtus ignarum laboris expulit nido, verniq; venti jam tranſactis imbribus

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod ſuprà, Ode 9. Lib. 1.

1. *Qualem miniſtrum, &c.*] Druſi Neronis Auguſti Cæſaris privigni celebrat victoriam de Rhætis ac Vindelicis reportatam. Ejus autem virtutum gloriam fere totam derivat in Auguſtum, cujus educatione & inſtitutione Ius omnis ea Druſo acceſſerit accreveritque. Ode perelegans, & regali mandato compoſita: ſtilus & dictio grandis, à capite ad calcem elaborata: initium eo ſublimius, quo videtur aliquanto perturbatius. Ordo eſt: *Druſum ſub Alpibus bella gerentem Rhati & Vindelici* talem *vidêre, qualem miniſtrum fulminis . . . . . Juventas & patrius vigor nido propulit . . . . mox in vilia demiſit hoſtem vividus impetus, &c. qualemve caprea leonem vidit, dente novo peritura, &c.* Senſus autem eſt: Rhæti ac Vindelici cum Druſo bellantes talem eum conſpexêre juvenili ardore ac paterno robore invictum ac formidabilem, qualis eſſe ſolet aquila rex avium, cùm jam nido exire audet, primoſque niſus ac impetus exerit, agnos mox & dracones rapiens & expugnans. Idem Princeps adoleſcens tantâ vi Rhætos & Vindelicos aggreſſus eſt, atque oppreſſit, quantâ leo capram aggreditur paſcentem & dilaniat.

Miniſtrum fulminis alitem.] Plin. l. 2. c. 55. *Solam è volucribus aquilam fulmen haud perentit: qua ob hoc armigera hujus teli fingitur.* Et lib. 10. cap. 3. in fine: *Negant unquam ſolam hanc alitem fulmine exanimatam: ideo armigeram Jovis conſutudo judicavit.* De rapto Ganymede per aquilam, ſeu per ipſum Jovem aquilæ ſpecie, ut quidam volunt, vide annot. l. 3. Ode 20. in fine.

Inſolitos

timidum docuêre conatus inſuetos; mox autem *vis acerrima infeſtum in ovilia perpulit, deinde præda ac certaminis aviditas incitavit adverſus dracones repugnantes: & qualem leonem jam à lacte & uberibus fulvæ parentis remotum capra amœnis occupata paſcuis aſpexit recenti dente laniandâ:* talem *ad Alpes bella facientem Druſum vidêrunt Rhæti atque Vindelici;*

Inſolitos docuêre niſus
Venti paventem: mox in ovilia
Demiſit hoſtem vividus impetus:
Nunc in reluctantes dracones
Egit amor dapis atque pugnæ:
Qualémve lætis caprea paſcuis [377]
Intenta, fulvæ matris ab ubere
Jam lacte depulſum leonem,
Dente novo peritura, vidit:
Vidêre Rhæti bella ſub Alpibus
Druſum gerentem, & Vindelici; quibus

ANNOTATIONES.

8. *Inſolitos docuêre niſus.*] Volatum decent venti *inſolitum* hactenùs & nondum tentatum: hinc ad primos illos *niſus*, aëri ſe committere expaveſcit pullus aquilæ alitúmq; cæterorum.

9. *Mox in ovilia Demiſit hoſtem vividus impetus.*] Cùm primùm vires ſuas expertus eſt, in ovilia devolat, agnumq; rapit. Plin. mox cit. lib. 10. *Adultos pullos aquila perſequitur, & longè fugat, æmulos ſcilicet rapinæ; & aliàquin unum par aquilarum magno ad populandum tractu indiget, ut ſatietur . . . . . rapta non protinus ferunt; ſed primò deponunt; expertaque pondus tunc demum auferunt.* Idem ſcribit Ariſtot. Hiſt. animal. cap. 32.

11. *Nunc in reluctantes dracones, &c.*] Plin. cit. lib. 10. cap. 4. *Acrior eſt cum dracone pugna, multóque magis anceps, etiamſi in aere. Ova hinc conſectatur aquilæ aviditate maleficâ: at illa ob hoc rapit ubicumque viſum. Ille multiplici nexu alas ligat, ita ſe implicans, ut ſimul decidant.* Plutarch. de Invid. & Od. ait, tam grave eſſe aquilis & draconibus odium inter ſe, ut ne quidem interfectorum ſanguis commiſceatur, ac ſi confuderis, diſſociet ſeſe, ac ſeorſim fluat. Ejuſmodi certamen bellè deſcribit Hom. Iliad. μ. v. 201. Et Virg. Æneid. 11. v. 751.

Utque volans altè raptum cum fulva draconem
Fert aquila, implicuitque pedes, atque unguibus hæſit:
Saucius at ſerpens ſinuoſa volumina verſat,
Arrectiſque horret ſquamis, & ſibilat ore.
Arduus inſurgens: illa haud minus urget adunco
Luctantem roſtro, ſimul æthera verberat alis.

17. *Vidêre Rhæti.*] Rhæti appetentem ſe armis infeſtis Druſum vidêrunt aquilæ inſtar pugnacem, ac leonis robore, audaciâ, ferocitate præditum.

Rhæti.] Hodie *les Griſons* vernac. Alpes Tridentinas occupant: Helvetiis & Boiis finitimi, ex Strabone lib. 4. qui & ibid. Druſi victoriam de illis prædicat. Vide Flor. lib. 4. cap. 12. & Dionem lib. 54.

18. *Vindelici.*] Hi Borealem Alpium regionem tenebant, ſicut Auſtralem Rhæti, utriq; perinde bellicoſi. Hodie Suevi, & Bavari Vindeliciam incolunt. Sunt qui Vindelicos cum Rhætis confundant: ſed errorem manifeſtè oſtendit Vell. Pater. l. 2. c. 97, & 98. ita referens: *Tib. Claudius Nero . . . . . innutritus cœleſtium præceptorum diſciplinis, juvenis, genere, forma, celſitudine corporis, optimis ſtudiis maximóque ingenio inſtructiſſimus, qui protinus, quantus eſt ſperari potuerat, viſúſque pratulerit Principem; Quæſtor undeviceſimum annum agens capeſſere cœpit Rempublicam, &c.* Et paulò poſt, *Reverſum ex Armenia in poteſtatem Populi Romani redacti, Neronem Cæſar haud mediocris belli molam experiri ſtatuit, adjutore operis dato fratre ipſius Druſo, quem intra Cæſaris penates enixa erat Livia. Quippe uterque diviſis partibus Rhætu Vindelicoſque aggreſſi, multis urbium & caſtellorum oppugnationibus, nec non directâ quoque acie feliciter functi, gentes locis tutiſſimas, aditu difficillimas, numero frequentes, feritate tractu, majore cum periculo quam damno Romani exercitûs, plurimo cum earum ſanguine perdomuêrunt.* Suet. Oct. c. 21. *Rhætiam & Vindelicos . . . . . gentes Inalpinas, coërcuit.*

Druſum bella gerentem.] Claudius Druſus Tiberii Neronis ac Liviæ filius annos 23. natus Rhætos ac Vindelicos expugnabat an. U. C. 738. citatus Florus, lib. 4. c. 12. *Noricis animos dabant Alpes atque nives, quo bellum non poſſet aſcendere: ſed omnes, illius cardinis populos, Brennos, Senones, atque Vindelicos per privignum ſuum Claudium Druſum perpacavit.* De eo ſic ſcribit Vell. Paterc. lib. 2. cit. *Cura deinde atque onus Germanici belli delegata Druſo Claudio fratri Neronis, adoleſcenti tot tantaſque virtutum*

Mos

Mos unde deductus per omne
Tempus Amazoniâ ſecuri
Dextras obarmet, quærere diſtuli:
Nec ſcire fas eſt omnia. Sed diu
Latéque victrices catervæ
Conſiliis juvenis revictæ
Sensêre, quid mens ritè, quid indoles
Nutrita fauſtis ſub penetralibus
Poſſet, quid Auguſti paternus
In pueros animus Nerones.
Fortes creantur fortibus & bonis:
Eſt in juvencis, eſt in equis patrum
Virtus: nec imbellem feroces
Progenerant aquilæ columbam.
Doctrina ſed vim promovet inſitam,
Rectíque cultus pectora roborant:
Utcumque defecêre mores,

quibus mos omni ævo manus armandi ſecuri Amazonum unde fluxerit, inveſtigare amiſi; neque omnia cognoſci poſſunt. Verùm diu lateque victrices turmæ adoleſcentis ſuperatæ induſtriâ experta ſunt, quid ingenium, quid animus in felici domo inſtitutus, quídque Cæſaris erga Nerones juvenes paterna mens valeat. Strenui gignuntur ſtrennis atque generoſis. In juvencis & in equis patrum virtus reſidet. Nec aquilæ producunt columbam minimè bellicoſam. At eruditio virtutem ingenitam provehit, & bona diſciplina reddit animum fortem: quandocumque diſciplina deeſt, vitia

ANNOTATIONES.

quot & quantas natura mortalis recipit, vel induſtria percipit: cujus ingenium utrum belli magis operibus, an civilibus, ſuffecerit artibus in incerto eſt. Morum certè dulcedo & ſuavitas, atque adverſus amicos aqua & par ſui æſtimatio inimitabilis fuiſſe dicitur. Pulchritudo oris proxima fraterna fuit. Sed illum magnâ ex parte domitorem Germaniæ . . . . fatorum iniquitas Conſulem, annum agentem triceſimum rapuit.

19. *Mos unde deductus, &c.*] Hæc ironiam ſanè continent in quoſdam eo tempore de nugis ejuſmodi acriùs & perperam diſputantes. Nam alioqui non eſt obſcurum aut valdè incertum, Rhætos & Vindelicos ab Amazonibus oriundos; atq; ab his Scythicis mulieribus accepiſſe morem illum pro armis ſecurim habendi.

20. *Amazoniâ.*] Strabo, l. 2. de Amazonibus fide majora referri ait. Vide Juſtin. l. 2. Oroſ. l. 1. c. 15. necnon eruditam diſſertationem ſeu diſquiſitionem de Amazonibus ſcriptam à Petro Petito, viro non Medicinæ ſolùm, ſed rerum omnium ſcientiſſimo, nuper editam.

Securi.] Hæc σύγαρις dicta propriè; Xenoph. πέλεκυς μονίζυμος erat, ſeu unicum habens τόμα, unâ tantum parte ſecans; contrà bipennis utrinque. Heſych.

22. *Diu Latéque victrices caterva.*] Rhæti ſæpiùs anteà victores. Strabo lib. 4. Luc. Flor. & Vell. Paterc. antè citati.

24. *Juvenis.* Claudii Druſi, de quo antè.

25. *Sensêre quid, &c.*] Intellexêre quid & quantum valeret inſtitutio & educatio Auguſti Cæſaris, qui *paternum* exhibuit *animum* & affectum erga pueros *Nerones*, Tiberium ac Druſum, quos adoptârat, & bonis artibus erudire curaverat. Nam Tiberius Nero, Liviâ Druſillâ uxore ſua tum etiam prægnante, Auguſto petenti conceſſa, paulò pòſt è vivis exceſſit: eundem verò Auguſtum ſcripſerat tutorem filiorum ſuorum, nempe Tiberii quatuor ferè annos nati, ac Druſi quem enixa eſt Livia, menſibus tribus poſt ſuum cum Auguſto conjugium. Hinc ergo *paternus Auguſti animus in pueros Nerones*; tum quod eorum matrem duxerat; tum quod eorum tutor eſſet ab Auguſto nuncupatus. Sueton. Octav. c. 62, & 63. Vell. Patercul. jam cit. Cornel. Tacit. Annal. 1, &c.

29. *Fortes creantur fortibus.*] Ἐξ ἀγαθῶν ἀγαθοὶ, Ariſtot. contrarium tamen evenit non rarò: nam & *filii heroum noxæ* interdum. Sic degeneres extitêre filii Samuelis Prophetæ, Alcibiadis, Dionyſii, Periclis, Socratis, Ciceronis, &c. Porrò vice verſâ è malis & ignavis aliquando exorti ſunt boni & fortes, teſtibus hiſtoriarum monumentis. Vide Valer. Max. lib. 3. cap. 4. & 5.

Et bonis.] Hæc aliqui jungunt cum ſequentibus, nec abſurdè.

33. *Doctrina ſed vim promovet inſitam.*] Bona educatio & ſtudioſa inſtitutio promovet διάθεσιν ſeu naturæ bonitatem; ſuſtinet, excolit, auget.

35. *Utcunque defecêre mores, &c.*] Si quando non aderit bona diſciplina & morum inſtitutio, tum corrumpitur optima quælibet indoles, continuò perit, & in pravitatem defluit. Cic. Tuſcul. 3. c. 2. *Natura parvulos nobis dedit igniculos, quos celeriter malis moribus opinionibuſq; depravatis ſic reſtinguimus, ut nuſquàm natura lu-*

Dedecorant

deturpant naturæ bonitatem. O Roma, quantum debeas Neronibus testantur Metaurus fluvius, atque Asdrubal profligatus, & dies ille Italiæ caligine depulsâ latus, qui primus victoriâ gloriosâ resplenduit, quando crudelis Africanus per Italiæ civitates discurrebat, velut ignis per tedas, vel Eurus per mare Siciliæ. Exinde Romana juventus semper felicibus expeditionibus inclaruit: & templa scelerato Carthaginensium bello diruta stantes habuerunt Deos.

Dedecorant benè nata culpæ.
Quid debeas, ô Roma, Neronibus,
Testis Metaurum flumen, & Asdrubal
Devictus, & pulcher fugatis
Ille dies Latio tenebris,
Qui primus almâ risit adoreâ;
Dirus per urbes Afer ut Italas,
Ceu flamma per tedas, vel Eurus
Per Siculas equitavit undas.
Post hoc secundis usque laboribus
Romana pubes crevit, & impio
Vastata Pœnorum tumultu
Fana Deos habuere rectos.

ANNOTATIONES.

men appareat. Sunt enim ingeniis nostris semina innata virtutum, quæ si adolescere liceret, ipsa nos ad beatam vitam natura perduceret. Nunc autem simul ac in lucem editi sumus, in omni continuò pravitate, & in summâ opinionum perversitate versamur . . . . tum variis imbuimur erroribus, ut vanitati veritas, ut opinioni confirmatæ natura ipsa cedat, &c.

37. *Quid debeas, ô Roma, Neronibus.*] Scilicet *Claudius Nero advenientem ex Hispaniâ cum ingentibus copiis Asdrubalem, priusquam Annibali fratri coniungeretur, oppressit.* Sueton. Tiber. c. 2. opportunè quidem: nam actum erat de Imperio Romano, si cum Annibale fratre novum ac integrum exercitum Asdrubal junxisset.

Nero.] Sabina vox significans strenuum ac fortem.

38. *Metaurum flumen, &c.*] Hoc Umbriæ flumen, hodie *Metro*, labitur in Adriaticum mare. Strabo l. 6. Plin. l. 3. illic verò Claud. Nero Consul junctis celeriter copiis cum suo collega M. Livio Salinatore ivit obviam Asdrubali, cum millibus hominum quinquaginta sex adventanti, ut dictum est, ac devicit, an. U. C. 546. ejusq; caput præcisum ad Annibalis castra perlatum & ad pedes cùm esset projectum, hanc tanto pavore atstupore concussit, ut infelicitatem Carthaginis agnoscens incusansq; de fuga deinceps tantummodò cogitaverit, Valer. Maxim. lib. 4. c. 1. Oros. lib. 4. cap. 18. Tit. Liv. lib. 27. c. 28. Luc. Flor. lib. 2. cap. 6, &c. Adverte Drusum ac Tiberium oriundos ab illis Consulibus; & paternum genus duxisse à Claudio Nerone, maternum autem à Livio Salinatore.

Asdrubal Devictus.] Is nimirùm qui Scipiones in Hispaniâ profligârat.

39. *Pulcher fugatis Ille dies Latio tenebris.*] Tit. Liv. lib. 28. cap. 9. *Omni multitudine obviam effusâ . . . . . non salutabant modò universi circumfusi* (circa Claudium & Salinatorem Cos.) *sed & contingere pro se quisque victrices dextras Consulum cupientes, alii gratulabantur, alii gratias agebant, quod eorum operâ incolumis Respublica esset. In Senatu quoque, &c.*

41. *Adoreâ.*] Victoriâ, laude, gloriâ, Fest. adoream laudem seu gloriam dicebant; quia gloriosum putabant eum, qui farris copiâ abundaret: meliùs alii, quia strenuis & iis qui fortiter dimicâssent militibus farris mensura distribui solita erat. Unde & *adorea* pro laude bellicâ. Nam far seu frumentum appellatum est *ador*, ab edendo, vel adurendo. Plaut. Amphitr. Act. 1. *Qui multâ prædâ atque adoreâ affecit populares suos.* Plin. lib. 18. cap. 3. *Gloriam denique ipsam à farris honore adoream appellabant.* Apuleius lib. 3. *Possum ipsam virtutis adoream mihi numerare.*

42. *Afer.*] Annibal, de quo lib. 2. Ode 12.

43. *Ceu flamma.*] Omnia igni ferroque vastans.

Tedas.] Arbores ignem facilè concipientes, ob resinam quam continent: è genere sunt pinuum. De iis Plin. lib. 16. cap. 10. & seq.

Eurus.] Ventus ab ortu flans, pro quolibet vento: & *unda Siculæ*, pro quolibet mari. Synecdoch.

45. *Post hoc secundis usque laboribus, &c.*] Cæso Asdrubale, Annibale verò & Pœnis ex Italiâ exterminatis, indies magis ac magis prospera gessêre bella Romani; increvit inclaruitque *pubes* & virtus *Rom.* imo belli incendia in Africam & Carthaginem ipsam transmissa sunt. Vide Flor. lib. 2. cap. 6.

48. *Fana Deos habuere rectos.*] Quidam explicant *rectos*, æquos, & vindices in impium Annibalem: alii stantes, ac in suâ basi restitutas Deorum imagines, quas impiè deturbârant

Dxitque

Dixitque tandem perfidus Annibal:
Cervi, luporum præda rapacium,
Sectamur ultro quos opimus [381]
Fallere & effugere eſt triumphus.
Gens, quæ cremato fortis ab Ilio,
Jactata Tuſcis æquoribus, ſacra,
Natoſque, maturoſque patres
Pertulit Auſonias ad urbes:
Duris ut ilex tonſa bipennibus
Nigræ feraci frondis in Algido,
Per damna, per cædes ab ipſo
Ducit opes animumque ferro.
Non Hydra ſecto corpore firmior
Vinci dolentem crevit in Herculem,
Monſtrumve ſummiſere Colchi [382]
Majus, Echioniæve Thebæ.

Tandemque perfidus Annibal dixit: Nos tanquam *cervi, præda luporum rapacium, ſponte ſequimur* Romanos, *quos declinare & evitare inſignis eſt triumphus.* Illa *natio, quæ ab intenſâ Trojâ ad Italiæ civitates, Etrüſco exagitata mari, fortiter tranſportavit ſacra, liberos, & ſenes grandævos; ſicut ilex dura ſecuri attonſa in Algido umbroſarum frondium fertili, jactiirâ inter & cædes potentiam ac virtutem depromit ab ipſo ferro. Non hydra amputato corpore vegetior repullulavit contra Herculem ſuperari haud æquo animo ferentem: neque gravius portentum invexêre Colchi, vel Thebæ Echionis* opus.

ANNOTATIONES.

Pœni, abſq; ullâ Numinum reverentiâ. T. Liv. lib. 26. cap. 11. *Ad lucum Feroniæ .... templum eâ tempeſtate inclytum divitiis, ... bis omnibus ſpoliatum eſt.*

49. *Perfidus Annibal.*] T. Liv. l. 21. c. 4. vivam Annibalis imaginem graphicè delineatam exhibet. *Plurimum audaciæ .... plurimum conſilii .... nullo labore corpus fatigari, aut animus vinci poterat .... Inhumana crudelitas, perfidia pluſquam Punica: nihil ſanctì, nullus Deûm metus, nullum jusjurandum, nulla religio.*

Dixit: Cervi, luporum &c.] Bella hæc hus ex hoſtium ore profecta. Ariſtoteles eum tulerit verè bonum, quem perinde inimici & improbi adeóque univerſi laudant.

50. *Cervi, luporum præda, &c.*] Nos Carthaginienſes, tanquam *cervi* imbelles, *ultro ſectamur* Romanos, quorum veluti *luporum rapacium* futuri ſumus *præda*; *quoſque* proinde *fallere*, ſeu evitare contra debemus: nam hos *effugere opimus* nobis *eſt triumphus.* Scilicet fortiorem declinare hoſtem, ſpecies eſt quædam victoriæ.

53. *Gens, quæ cremato &c.*] Romana gens à Trojanis oriunda. Vide Juſtin. l. 43. item Carmen Seculare poſt Epodos.

54. *Sacra, Natoſque, &c.*] Æneid. 1. v. 10. *Inferretque Deos Latio.*
Et Æneid. 2. v. 747.
Aſcanium, Anchiſénque patrem, Teucróſque Penates.

55. *Maturos.*] Ætate & virtute.

56. *Auſonias.*] Synecdoch. pars pro totâ Italiâ. Nam Auſonia regio eſt Campaniæ.

57. *Duris ut ilex, &c.*] Sicut ilex & alia quælibet arbor reſecatis ramis uberius pullulat & creſcit: ita Romani adverſis caſibus attriti invaleſcunt magis ac magis. Certe quando Annibal maximè Romanos, deletis eorum exercitibus, premebat; tum copias tamen ſummittebant in Hiſpaniam, Siciliam, Sardiniam: adeóque locis quatuor uno eodémque tempore depugnabant. Vide Æneid. 2.

58. *Algido.*] Hic mons agri Tuſculani pro quolibet alio ponitur. De eo l. 1. Ode 21.

61 *Hydra.*] Portentoſa ſerpens, pluribus horrida capitibus, quorum uno abſciſſo, aliud renaſcebatur, imò ſeptem alia ſuccreſcebant. Ita fabulatores. At conſtat Hydram fuiſſe locum aquas evomentem copioſiores, in intimo ſinûs Argolici receſſu, & quod, uno meatu obſtructo, multis aliis erumpebant, totam regionem circum vaſtantes: tamen adhibito incendio Hercules exſiccavit eam paludem, Lernam nomine; unde Lernæum monſtrum ab illo domitum inter alia celebratur. Palæph. Hygin. Diodor. Sicul. lib. 5. cap. 2. Virg. Æneid. 8. v. 300.

Lernæus turba capitum circumſtetit anguis.

Firmior.] Supple, quàm fuit Romana gens, & excrevit invaluitque in nos Pœnos: ſicut hydra adverſus Herculem ubiq; vincere aſſuetum, proindeq; nec ſemel vinci patientem.

63. *Monſtrumve ſummiſere Colchi.*] Loquitur de dracone inſomni ac terribili velleris aurei cuſtode, cujus è dentibus ſeminatis armati homines exorti Medeæ carminibus ad mutuam internecionem incitati periêre: vel de ipſis illis prodigioſis hominibus. Vide Metamorph. lib. 7.

Colchi.] Hi populi Aſiæ ad Euxinum Pontum, ubi nunc Mengrelia, pars Georgiæ regionis.

Echioniæve Thebæ,] Cadmus Rex Thebarum ſeminatis pariter, ut de Jaſone ſuprà dictũ, draconis dentibus, repentè naſci vidit exercitũ ad

Si mavi demergas, clarior redit: ſi oppugnes, cum ſummâ gloriâ debellabit victorem integrum, ac certamina matronis predicanda conficiet. Non ultra ego nuntios arrogantes mittam ad Carthaginem. Certè ſpes omnis, & fortuna noſtræ gentis interiit, Aſdrubale interfecto. Claudiæ ſtirpis potentia quidlibet molietur. Hanc & tuetur Jupiter Numine propitio, & liberat ſolers conſilium inter militiæ difficultates.

Merſes profundo, pulchrior evenit:
Luctere, multâ proruet integrum
Cum laude victorem, geretque
Prælia conjugibus loquenda.
Carthagini jam non ego nuntios
Mittam ſuperbos: occidit, occidit
Spes omnis, & fortuna noſtri
Nominis, Aſdrubale interempto.
Nil Claudiæ non efficient manus:
Quas & benigno Numine Jupiter
Defendit, & curæ ſagaces
Expediunt per acuta belli.

ANNOTATIONES.

arma mutuamque cædem paratum. Inde verò ſuperfuit Echion, poſteà Cadmi gener, atque in ædificandis Thebis adjutor.

65. *Merſes.*] Ab inuſitato *merſo, as.*

68. *Conjugibus loquenda.*] Inter conjuges & quaſlibet mulieres ſermone celebranda prælia; ſeu viri illarum aut filii vel cognati victi victoréſve fuiſſent.

69. *Carthagini non ego nuntios Mittam, &c.*] Non deinceps mittam Carthaginem ſuperbos victoriarum mearum nuntios, inquit Annibal, quales poſt Cannenſem cladem, &c. Vide T. Liv. l. 23. c. 11, & 12.

73. *Claudiæ manus, &c.*] Vires, conſilia, ſolers induſtria Neronum Claudiâ gente oriundorum. Sueton.

76. *Acuta belli.*] Belli ſubita pericula, doli, inſidiæ, ſtratagemata.

ODE V.

Ad AUGUSTUM.

Ut ſuum in Urbem reditum acceleret.

O Populi Romani tutor præſtantiſſime, numinibus propitiis nate, jam nimis diu abſens fuiſti; revertere, qui promiſiſti ſacro Senatorum cœtui celerem reditum. Optime Princeps, reſtitue lumen patriæ tuæ. Nam quando facies tua tanquam vernum tempus apparuit, jucundiores fluunt horæ, & dies clarius fulgent. Sicut mater crebris votis ac precibus expetit filium, quem Auſter adverſis flatibus removet à dulci domo, plus annuo intervallo morantem

DIVIS orte bonis, optime Romulæ [383]
Cuſtos gentis, abes jam nimium diu:
Maturum reditum pollicitus patrum
Sancto concilio, redi.
Lucem redde tuæ, dux bone, patriæ:
Inſtar veris enim vultus ubi tuus
Affulſit populo, gratior it dies,
Et ſoles meliùs nitent.
Ut mater juvenem, quem Notus invido
Flatu Carpathii trans maris æquora
Cunctantem ſpatio longius annuo

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Ode 6. Lib. 1.

1. *Divis orte, &c.*] Senatûs populique Romani amorem erga Cæſarem Auguſtum vivis pingit coloribus.

2. *Abes jam nimium diu.*] Tribus annis Româ Cæſar abfuit, in Gallias profectus, an. U.C. 737.

3. *Maturum reditum pollicitus, &c.*] Seu antequam abiret, ſeu per literas, ſeu legationibus, à Senatu populoq; Romano ad Auguſtum miſſis. Cunctanti verò hanc Oden ſcripſit Poeta.

9. *Ut mater.*] Nil ſuavius iſtâ comparatione.

10. *Carpathii.*] De eo mari l. 1. Ode 35. v. 8.

Dulci

Dulci diſtinet à domo,
Votis omnibus hunc & precibus vocat,
Curvo nec faciem littore demovet:
Sic deſideriis icta fidelibus [384]
Quærit patria Cæſarem. 16
Tutus bos etenim rura perambulat:
Nutrit rura Ceres, almaque Fauſtitas:
Pacatum volitant per mare navitæ:
Culpari metuit fides. 20
Nullis polluitur caſta domus ſtupris:
Mos & lex maculoſum edomuit nefas:
Laudantur ſimili prole puerperæ:
Culpam pœna premit comes.
Quis Parthum paveat? Quis gelidum Scythen? 25
Quis Germania quos horrida parturit
Fœtus, incolumi Cæſare? Quis feræ [385]
Bellum curet Iberiæ?

ultra mare Carpathium: neque vultum advertit ab incurvâ ripâ: ita patria deſideriis accenſa fidelibus exoptat Auguſtum. Nam bos ſecurus per campos vagatur: agros fovet Ceres & abundans felicitas: nautæ mari tranquillo navigant: fidelitas cavet vituperari: nullis flagitiis contaminantur familiæ pudicæ: diſciplina & leges vicêrunt turpe crimen: matres laudantur ob filios ſimiles, pœna ſequitur & plectit ſcelus. Auguſto ſalvo quis timeat Parthos? Quis Scythas frigidos? Quis homines quos gignit immanis Germania? Quis expaveſcat bella Hiſpaniæ ferocis?

ANNOTATIONES.

13. *Votis omnibus hunc.*] Legunt plerique *votis omnibuſque*, hoc ſenſu: mater anxia non tantùm vota precéſque Diis nuncupat pro filii reditu & incolumitate, ſed & omnia quævis arripit, quaſi totidem præſagitiones.

14. *Nec faciem littore demovet.*] Obſervans advenientes undequaque naves, præ deſiderio filii abſentis, quem ſingulis horis redeuntem expectat & exoptat. Sic Tobiæ mater *quotidie exiens circumſpiciebat, & circuibat vias omnes, per quas ſpes remeandi videbatur, ut procul videret eum, ſi fieri poſſet, venientem... Et ſedebat ſecus viam quotidie, in ſupercilio montis, unde reſpicere poterat de longinquo. Et dum ſpeculatur adventum filii* jam dudum abſentis, *vidit à longè, & illum agnovit venientem, currensque nuntiavit viro ſuo, &c.* cap. 10. & 11. Tob.

16. *Quærit patria Cæſarem.*] Vota publicè ſuſcepta pro reditu Auguſti, refert Dio lib. 54. Vide Sueton. Octav. c. 57. Huc & referri poteſt eſum numiſma ex unâ parte continens Epigraphen, *S. P. Q. R. Cæſari Auguſto:* ex alterâ verò, *Vota publice ſuſcepta pro ſalute & reditu.*

17. *Tutus bos etenim, &c.*] Rationes affert ob quas Romani tantopere Auguſtum diligant: nimirum tot acceptis per eum muneribus ac beneficiis non poterant non vehementer amare. Per Auguſtum ubique firmata pax, terrâ mariq; ſecuritas, leges conſtitutæ, nefas quodvis edomitum, repreſſi hoſtes, &c. Vide Oden 14. & 15. hujus libri.

22. *Mos & lex.*] Lib. 3. Od. 24. *Quid leges ſine moribus vanæ proficiunt?* Vide Sueton. Octav. c. 34. ubi mentio legis Juliæ *de coercendis adulteriis & pudicitiâ, &c. ..... cumque vim legis eludi ſentiret crebrâ matrimoniorum mutatione, &c. tempus ſponſas habendi coarctavit: divortiis modum impoſuit.*

23. *Laudantur ſimili prole puerperæ.*] Martial. lib. 6. Epigram. 27.

Eſt tibi, quæ patris ſignatur imagine vultus,
Teſtis maternæ nata pudicitiæ.

Catull. in Nuptiis Juliæ & Manlii Torquati, Car. 62.

Torquatus volo parvulus
. . . . . .
Sit ſuo ſimilis patri
Manlio, & facile inſcitis
Noſcitur ab omnibus:
Et pudicitiam ſuæ
Matris indicet ore.

24. *Culpam pœna premit comes.*] Fruſtra lex vetat ſcelus, niſi in ſceleratos animadvertatur. At *pœna comes* coercet peccandi libidinem. Plato de leg. 5. τιμωρία αδικίας ἀχόλαθος.

25. *Quis Parthum paveat, &c.*] Vide lib. 1. Od. 12. ſub finem. Od. 19. v. 12. Lib. 3. Od. 5.

Quis gelidum Scythen.] Lib. 1. Od. 19. & 35. lib. 2. Od. 9. in fine. Lib. 3. Od. 24. v. 9.

26. *Quis Germania quos, &c.*] Vid. Flor. l. 4. c. 12. *Domuit Uſipetes, Tenctheros, Cattos... inde validiſſimas nationes, Cheruſcos, Suevos, Sicambros, &c. ... Ea denique in Germaniâ pax erat, ut mutati homines, alia terra viderentur.*

Horrida.] Sive ob mores barbaros, ſive ob prægrandes vires, & ingentia corpora Germanorum. Cæſar. Comment. Cornel. Tacit. de moribus Germanorum. Plutarch. &c.

28. *Iberiæ.*] Ab Ibero flu. Iberia dicta: eſt

Unuſquiſque diem finit in ſuis collibus, atque vitem maritat viduis arboribus: inde hilaris revertitur ad cœnam, téque numen invocat menſis ſecundis; te pluribus votis, te vino de crateribus fuſo colit, & numen tuum adjungit Laribus; quemadmodum Græcia Caſtoris & magni Herculis, erga illos grata. O utinam, bone Princeps, Italiæ dones feſtos diuturnos. Hoc precamur ſobrii primo diluculo: Hoc & repetimus benè poti, quando Sol occidit ſub Oceano.

Condit quiſque diem collibus in ſuis,
Et vitem viduas ducit ad arbores.
Hinc ad vina redit lætus, & alteris
Te menſis adhibet Deum.
Te multâ prece, te proſequitur mero
Defuſo pateris; & Laribus tuum
Miſcet numen, uti Græcia Caſtoris
Et magni memor Herculis.
Longas ô utinam, Dux bone, ferias
Præſtes Heſperiæ, dicimus integro
Sicci mane die: dicimus uvidi, [386]
Cùm Sol Oceano ſubeſt.

ANNOTATIONES.

Hiſpaniæ pars, & per Synec. tota ſic vocatur. Vide l. 2. Od. ult. v. 20. Flor. mox cit. *Pacata ferè omnis Hiſpania, &c.* Et poſteà: *Hic finis Auguſto bellicorum certaminum fuit: idem rebellandi finis Hiſpaniæ, &c.*

29. *Condit quiſque diem, &c.*] Arat colítque agros ſuos quiſque, & operi vacat ruſtico, à manè ad veſperam, ſine ullo metu hoſtili. Virgil. Eclog. 9.

Cantando puerum memini me condere ſoles.

31. *Alteris Te menſis adhibet Deum.*] Ex Senatuſconſulto cautum fuit, ut in conviviis, tum publicis, tum privatis, Auguſto ab omnibus libaretur. Dio. lib. 50. is nempe mos apud veteres, ut remota prima menſa, quæ ciborum ſeu carnium erat, ſecunda adhiberetur fructibus & bellariis onuſta, cum exquiſitiſſimo vino, è quo fiebant libationes, adjunctis precibus, in honorem Deorum. Vid. Virg. Æneid. 1. v. 727. & 735. & Æneid. 8. v. 283. nec non Georgic. 2. v. 101.

34. *Laribus.*] Diis Imperii Tutelaribus perinde ac ædium privatarum.

Tuum miſcet numen.] Téque adeo venerantur, ut numen aliquod Romanis rebus propitium. Non abſurdè legunt quidam, *nomen.*

36. *Memor.*] Acceptorum videlicet ab eis beneficiorum. Hercules enim à monſtris & aliis incommodis vindicavit multas ac diverſas Græciæ regiones. Caſtor autem & Pollux mari piratas exegêrunt, navigationemque ideo juvare tanquam numina quædam benigna exiſtimati ſunt; imò velut maris Dii coluntur, &c.

Ferias.] Dies feſtos lætóſque; diuturnum otium, ſecuritatem perpetuam.

38. *Heſperiæ.*] Italia ſic appellata. Vide lib. 1. Od. 28. ubi, *fluctibus Heſperiis.* Et l. 2. Od. 1. ſub finem, ubi, *Heſperiæ ſonitum ruinæ.* Nec non l. 1. Od. 36. v. 4.

Integro.] Vixdum incepto.

39. *Sicci.*] Sobrii, abſtemii, jejuni.

Uvidi.] Vino perfuſi, cœnati.

40. *Cum Sol Oceano ſubeſt.*] Nam veteres cœnam producebant ad multam noctem.

MVSEVM BRITANNICVM

ODE VI.

Ad APOLLINEM & DIANAM.

DIVE, quem proles Niobæa magnæ
Vindicem linguæ, Tityóſque raptor
Senſit, & Trojæ prope victor altæ
Phthius Achilles;
Cæteris major, tibi miles impar,
Filius quamvis Thetidos marinæ
Dardanas turres quateret tremendâ
Cuſpide pugnax.
Ille, mordaci velut icta ferro
Pinus, aut impulſa cupreſſus Euro,
Procidit latè, poſuitque collum in
Pulvere Teucro.

[387] 6

10

O Deus, quem ſuperbi ſermonis ultorem experti ſunt filii Niobes, ac Tityus raptor, atque Phthius Achilles famoſæ Trojæ propemodum expugnator; aliis quidem fortior, te verò inferior miles; quanquam Thetidis marinæ filius Trojanas arces impugnaret haſtâ tremendâ certans. Is, ſicuti pinus edace ſecuri percuſſa, vel cupreſſus Euro dejecta, latè procubuit, cervicémque demiſit in pulvere Trojano.

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Od. 2. Lib. 1.

1. *Dive, &c.*] Carmen hoc, ut & 21. lib. 1. Seculare inſcribi ſolet, ut annotavi ibidem: neutrum tamen propriè titulum hunc meretur, ſed illud tantùm quod habetur poſt Epodos. Vide ibi annotata.

Quem proles Niobæa, &c.] Apollo, qui honorem Latonæ matris tuæ vindicâſti adverſus arrogantiam Niobes, quæ ſe auſa eſt jactare fœcundiorem ac feliciorem partubus ac ſobole, præ ipsâ Latonâ duce tantum enixâ, cùm ipſa numeroſam pulchramque genuiſſet prolem. Gell. l. 20. c. 6. *Mira*, inquit, *& propè adeò ridicula diverſitas fabulæ apud Græcos poetas deprehenditur ſuper numerum Niobæ filiorum. Nam Homerus pueros puellàſque ejus ſenos fuiſſe dicit, Euripides bis ſeptenos, Bacchilides & Pindarus bis denos. Quidam alii tres fuiſſe ſolos ſcripſerunt.* Porrò filios Niobæ omnes Apollo, filias Diana ſagittis confixos peremerunt: Niobe verò in ſaxum mutata fertur. Homer. Iliad. ult. Ovid. Metam. 6. cap. 3. Diod. Sicul. l. 5. c. 11. Juvenal. Sat. 6. v. 173. & ſeq. Auſon. Epitaph. 27. de Niobe.

Bis ſeptem natis genitrix læta, atq; ſuperba,
Tot duxi mater funera, quot genui.
Nec ſatis hoc Divis; duro circumdata ſaxo
Amiſi humani corporis effigiem, &c.

Niobe Tantali filia, uxor verò Amphionis Thebarum regis.

2. *Tityóſque raptor.*] Vide lib. 2. Od. 14. lib. 3. Od. 4.

3. *Trojæ propè victor,*] Qui, interfecto Hectore Trojæ defenſore præcipuo, ejus urbis expugnationem reddidit facilem: quam certè accelerâſſet niſi à Paride fuiſſet interemptus, ut mox dicetur.

4. *Phthius Achilles, &c.*] Oriundus è Phthiâ urbe Theſſaliæ.

5. *Impar tibi.*] Achilles Græcorum fortiſſimus, Trojanorum terror, haud verò par tibi, Phœbe, qui ſub figurâ Paridis latens eum occidiſti. Hygin. &c. aut, quod ſcribit Virgil. Æn. 6. v. 57.

Dardanâ qui Paridis direxti tela manúſque
Corpus in Æacidæ.

6. *Thetidos marinæ.*] Achillis erat mater Thetis, filia Nerei Dei marini. l. 1. Od. 8.

7. *Dardanas turres.*] Dardanus Jovis filius ex Electrâ Atlantis filiâ ab Africâ venit in Aſiam, conſeditq; in regione Helleſponto vicina. Ibi Dardanum urbem condidit, quæ poſteà Troja à rege Troë dicta. Virgil. Æneid. 8. v. 134.

Dardanus Iliacæ primus pater urbis & auctor.

Tremendâ cuſpide.] Ex Homer. Iliad. 19. ſub finem; haſtam Achilles paternam gerebat gravem & ingentem, quam criſpare aut vibrare ſolus noverat; à Chirone inciſam, ad cædem heroüm.

9. *Ille, mordaci velut, &c.*] Caſus Achillis gravis & magnus, quemadmodum corpus & animus magna fuêrunt. Sic de Entello Virgil. Æneid. 5. v. 447.

Ipſe gravis graviterque ad terram pondere vaſto
Concidit: ut quondam cava concidit, aut Erymantho,
Aut Idâ in magna, radicibus eruta pinus.

10. *Impulſa cupreſſus Euro.*] Velut ingens arbos vi ventorum proſtrata.

11. *Poſuitq; collum in Pulvere Teucro.*] Lib. 2. Od. 7. v. 12. ſimilem dictionem vide, ibiq; annot. Hic noſter indicat Achillem occidiſſe in Trojano campo & certamine: quod

Ille non clauſus equo ſacra Palladis ſimulante deceptiſſet Trojanos perperam otiantes, & aulam Priami ſaltationibus gaudentem: ſed aperte in expugnatos immitis, heu nefas, heu! infantes cremaſſet ignibus Græcis, nec non ventre materno incluſos: niſi Deorum pater tuis ac Veneris jucundæ precibus exoratus conceſſiſſet Æneæ laboribus mœnia felicioribus auſpiciis extructa. O Apollo citharista, Thaliæ bene cauentis

Ille non incluſus equo Minervæ
Sacra mentito, malè feriatos [388]
Troas & lætam Priami choreis
Falleret aulam:
Sed palam captis gravis, heu nefas, heu!
Neſcios fari pueros Achivis
Ureret flammis, etiam latentes
Matris in alvo:
Ni, tuis victus Veneriſque gratæ
Vocibus, Divûm pater annuiſſet
Rebus Æneæ potiore ductos
Alite muros.
Doctor argutæ fidicen Thaliæ, [389]

ANNOTATIONES.

Idem ſcribit Ovid. Metamorph. 12. cap. ult. ubi Apollo Paridi

... Oſtendens ſternentem Troica ferro
Corpora Peliden, arcus obvertit in illum,
Certáque lethiferâ direxit ſpicula dextrâ.

Itaque *non indecoro pulvere ſordidus* occubuiſſet. Alii verò, cùm ad nuptias Polyxenæ contenderet, in templo Apollinis ſagittâ in calce percuſſum à Paride poſt illius Dei ſimulacrum latente.

12 *Teucro.*] Pro *Teucrio.* Teucri dicti ſunt Trojani, & Troas ac Troja Teucria, à Teucro (non illo Græco, Ajacis fratre) Phrygiæ rege, cujus filiam duxit Dardanus, eique in regnum ſucceſſit.

13. *Ille non incluſus, &c.*] Adverte quam extolliat Achillis fortitudinem, ut eo majorem paret gloriam victori ejus Phœbo. Quod ſi, inquit Poëta noſter, vixiſſet Achilles, nequaquam opus Græcis fuiſſet machina illa, ſeu equo ligneo, quem placandæ Minervæ cauſa fabricatum illi mentiti ſunt; ſed aperto Marte, abſq; dolis aut inſidiis, Trojam ac Trojanos debellaſſet. Vid. Virg. Æneid. 2.

Votum pro reditu ſimulant.

14. *Malè feriatos.*] Imprudenter ac intempeſtivè abjectis armis feſta celebrantes, dum ſuis adhuc cervicibus incubaret hoſtis. Virgil. Æn. 2. v. 15.

Nos abiiſſe rati, & vento petiiſſe Mycenas.
Ergo omnis longo ſolvit ſe Teucria luctu.
Panduntur portæ, &c.

15. *Lætam choreis, &c.*] Aulam regis totámque urbem choreis & lætitiæ vacantem, cùm tamen extrema inſtarent fata. Virgil. Æneid. 2. v. 234.

Dividimus muros, & mœnia pandimus urbis.
.... Scandit fatalis machina muros
Fœta armis; circùm pueri innuptæque puellæ
Sacra canunt, &c.

v. 248.

Nos delubra Deûm miſeri, quibus ultimus eſſet
Ille dies, feſtâ velamus fronde per urbem.

17. *Sed palam captis, &c.*] Sic bellè exprimit Horatius indolem Achillis, ut & Epiſt. ad Piſones, v. 122.

Si forte reponis Achillem;
Impiger, iracundus, inexorabilis, acer,
Jura neget ſibi nata, nihil non arroget armis.

19. *Etiam latentes Matris in alvo.*] Apud Homer. Iliad. Agamemnon præcipit Menelao, ne parcat cuiquam Trojanorum, neque ipſis infantibus materno utero incluſis.

21. *Ni, tuis victus, &c.*] Apollo & Venus Trojanis faventes apud Jovem ſupplicárunt, ut, quoniam in fatis erat Trojam exſcindi, ſaltem, perempto inexorabili Achille, liceret Æneæ ac ſociis aliquot è Græcorum evadere manibus, atque novam gentem urbemque feliciori augurio condere in Italiâ. Vide Æneid. 1. v. 233. & ſeq. v. 260. & ſeq.

23. *Potiore alite.*] Ex alitum aſpectu captari auſpicia, alibi notavi. Hoc verò ſpectat quod æternam fore Romam credebant Romani, & apud Virgil. cit. ita ſpondet Jupiter:

Imperium ſine fine dedi.

25. *Doctor argutæ, &c.*] Placet quibuſdam *ductor*, ut reddatur illud Græcorum μιτηρτης. Veruntamen nihil mutabit lector ſagax.

Thaliæ.] Pro quâlibet Muſarum hæc ponitur, quæ dicta ἀπὸ τᾶ θάλλειν *florere*; quod Poëtas faciat gloriâ & famâ florentes.

Phœbe,

Phœbe, qui Xantho lavis amne crines,
Dauniæ defende decus Camœnæ
Lævis Agyieu.
Spiritum Phœbus mihi, Phœbus artem
Carminis, nomenque dedit poëtæ.
Virginum primæ, puerique claris
Patribus orti,
Deliæ tutela Deæ, fugaces
Lyncas & cervos cohibentis arcu,
Lesbium servate pedem, meique
Pollicis ictum.

eruditor, qui Xantho flumine lavas capillos; imberbis Agyieu, tuere gloriam Musæ Appulæ. Apollo mihi ingenium, Apollo facultatem poeseos & vatis appellationem tribuit. O puellæ primariæ, & pueri illustribus parentibus nati, clientes Deæ Deliæ, quæ timidos lyncas & cervos arcu prosternit, custodite mensuram Sapphicam, & pollicis mei sonum:

ANNOTATIONES.

26. *Qui Xantho lavis amne crines.*] Sic l. 3. Ode 4.

Qui rore puro Castaliæ lavit
Crines solutos.

Capillos antiqui in fluviis aut fontibus lavabant, seu munditiei, seu nitoris augendi causâ. Sensus itaq; est; qui dominaris iis regionibus, quas rigat Xanthus. Porro Xanthus duplex: alter in Troade, ex Ida monte in Hellespontum defluens, qui & Scamander appellatur a nonnullis. Neque hunc intelligere istic licet: siquidem in eâ regione Apollo non colebatur. Alter ejusdem nominis fluvius est in Lyciâ, è monte Cadmo scaturiens, Xanthúmque urbem interluens, Glaucus Plinio, Straboni Sirbis dictus, vulgo etiam *Sirbi*; quem sane designat hic Horatius, qui loco suprà citato de eodem Apolline dixit: *qui Lyciæ tenet dumeta.* Sunt qui alludi putent ad vocem ξανθὸς, *flavus*, eo quod Apollinis flava cæsaries celebretur.

27. *Dauniæ defende decus Camœnæ.*] Mihi patrocinare: cui *spiritum & carminis artem dedisti, nomen & decus* tribue, defende, amplifica; pariterque gloriam Latinæ poëseos.

Daunias] Vel, per synecdochen, intellige totam Italiam, cujus pars est Daunia, sive Apulia à Dauno rege appellata; hodie, *la Capitanata.* De eâ jam l. 1. Od. 1. 22. & l. 2. Od. 1. vel respexit noster poëta suam patriam, adeóque suam Musam Apollini commendat. Sic *Calabras Pierides* pro Ennianâ poësi; *Ceam Camœnam* pro Simonideâ; *Teiam Musam* pro Anacreontica, antè dixit. Ergo & hic *Dauniam Camœnam* pro Venusinâ; quia Venusium in finibus est Apuliæ sive Dauniæ, quâ in urbe natus Horatius.

28. *Lævis.*] Sive *levis*; λεῖος, *politus, imberbis*, utpote juventute florens perpetuâ. Talis enim colitur Apollo.

Agyieu.] Ἀγυιὰ, *vicus, via.* Hinc Apollo Ἀγυιεὺς, eo quòd in viis coleretur, & columnæ Apollini sacræ præ foribus starent. Eustath. Sive Dorico isto vocabulo significantur columnæ in coni formam definentes, Apollini vel Baccho sacræ, quas ante fores aedium pridem erigebant. P. Bembus ex Suidâ. Macrob. l. 1. Saturn. c. 9. *Apud Græcos Apollo ἀγυιεὺς nuncupatur, quasi viis præpositus urbanis: illi enim vias quæ intra pomœrium sunt, ἀγυιὰς appellant.*

29. *Spiritum Phœbus, &c.*] Hactenus poëta laudat invocátque Apollinem; jam quæ ab illo afflatus condit carmina, prædicat, ac ritè & religiosè canenda præcipit. *Spiritum*, venam divitem, Ep. ad Pisen. *artem carminis*, ingenium non rude, sed arte excultum, ibid. vocat.

31. *Virginum primæ, &c.*] Julia Augusti filia, Marcellæ Marcelli & Octaviæ sororis Augusti filiæ: vel Julia & Agrippina neptes ex Agrippâ & Julia.

Puerique, &c.] C. L. nepotes Augusti. Hæc Lambinus certè dormitans. Imò compellat Horatius virgines quatq; nobiles, ac pueros prætextatos, à quibus ex more carmen seculare concinendum erat; ut ampliùs deinde suo loco dicam, nimirum in Carmine Seculari, post Epodos.

33. *Deliæ tutela Deæ.*] Hujus enim erant in clientelâ seu tutelâ, ejusq; laudes celebrare consueverant. Vide l. 1. Ode 21.

Deliæ.] A Delo insulâ, ubi nata & præcipuè observata Diana. Vid. l. 3. Od. 4. v. 64. Catull.

Dianæ sumus in fide
Puellæ & pueri integri.

34. *Lyncas & cervos cohibentis arcu.*] Venatione gaudentis, feráq; sagittis & arcu vulnerantis occidentisque. *Lynx*, acutissimi visûs animal, instar leopardi distinctum maculis, vernaculè the Ounce vocatur. Lupum cervarium aliqui dicunt; jure an injuria? Vide Gesn. de quadruped. Plin. l. 28. &c. De iis jam l. 2. Ode 13. v. ult.

35. *Lesbium servate pedem, &c.*] Sapphici mei carminis observate mensuram, & ad meæ lyræ sonum voces & cantus vestros aptate diligenter. Sappho, è Lesbo insulâ, nomen dedit & originem Sapphico carmini. Vide l. 2. Od. 13. cit. ibique annot.

35, 36. *Meique pollicis ictum.*] Quasi pul-

ritè celebrantes filium Latonæ, ritè Dianam lumine augescentem, frugibus propitiam, fluxis mensibus evolvendis promptam. Aliquando connubio juncta dices: Ego poetæ Horatii versibus erudita cecini carmen gratum Numinibus, quando seculum reduxit dies solemnes.

Ritè Latonæ puerum canentes,
Ritè crescentem face noctilucam;
Prosperam frugum, celerémque pronos
Volvere menses.
Nupta jam dices: Ego Diis amicum, [391]
Seculo festas referente luces,
Reddidi carmen, docilis modorum
Vatis Horatî.

ANNOTATIONES.

set ipse citharam, hæc ait, ac veluti chorodidascalus, exemplo Græciæ Lyricorum. Theod. Marcil.

37. *Ritè.*] Ex ritu antiquo & solemni.

38. *Crescentem face noctilucam.*] Diana eadem quæ Luna, nocte lucens, νυκτιλαμπὴς Simonidi apud Dionys. Hal. Incrementa lucis ac decrementa singulis mensibus habere cognoscitur: orbem suum conficit diebus circiter 28. unde *menses pronos celeriter volvere* dicitur mox. Cic. de Nat. Deor. 2. n. 68. *Luna à lucendo nominata, eadem Lucina: ut apud Græcos Diana eáque Lucifera invocatur à parientibus, sic apud nostros Juno Lucina. Eadem Diana omnivaga dicitur, non à venando, sed quod in septem numeratur quasi vagantibus. Diana dicta, quia noctu quasi diem efficeret. Adhibetur autem ad partus, quòd ii maturescunt aut septem mensurquam, aut plerumque novem Lunæ cursibus: qui, quia mensa spatia conficiunt, menses nominantur.*

39. *Prosperam frugum.*] Frugibus vegetandi vim humore suo impertit Luna.

41. *Nupta jam dices, &c.*] Cùm nupta olim eris, tum non sine gaudio dices: Ego pridem adolescentula & virgo, carmen seculare ab Horatio compositum recitavi cum meis æqualibus. Hoc ideò ait, quod ea veteribus opinio inoleverat, connubium celerius ac felicius iis provenire, à quibus seculare carmen, in honorem scilicet Apollinis ac Dianæ, decantatum fuisset in ludis secularibus.

42. *Seculo festas referente luces.*] Quanto apparatu, quantâ lætitia celebrarentur ludi seculares, dicam in carmine seculari. Tunc feriari omnes, & hilaritati sacrisque operam dare jubebantur.

ODE VII.

Ad TORQUATUM.

Vita hilariter ducenda, quia res omnes diffluunt.

Abiêrunt nives, jam agris herbæ renascuntur, & frondes arboribus. Terra mutat conditionem: atque fluvii imminuti labuntur juxta ripas.

Diffugêre nives, redeunt jam gramina campis,
Arboribusque comæ.
Mutat terra vices, & decrescentia ripas
Flumina prætereunt.

ANNOTATIONES.

Hæc Ode est dicolos distrophos. Primus quisque versus est hexameter heroicus, alter est dactylicus archilochius dimeter, constans duobus dactylis & unâ syllabâ.

1. *Diffugêre nives.*] Hæc Ode simile prorsus argumentum habet atque quarta l. 1. dictiones pares, ingenii tamen Horatiani fœcunditate gratam varietatem indutas. Scripta est ad Manlium Torquatum, qui fuit Consul A. U. 689. atque sub eo natum volunt poetam nostrum.

3. *Mutat terra vices.*] Terra prius hyemali constricta gelu mœstáque, jam *solvitur gratâ vice veris & Favonii*, jucundamque experitur amœnitatem.

3, 4. *Decrescentia ripas Flumina prætereunt.*] Salmasius legit *recrescentia*: alii *decrescentia*, explicant, valdè crescentia, scilicet liquatis nivibus; sicque ripas suas transiliunt ac superant: quoniam, inquiunt, hyemis nives ineunte vere liquescunt & fluvios augent. Pace tamen tantorum virorum aliter interpretari placuit, hoc verius quò simplicius, nec lector refragabitur, ut spes est. Sensus est; flumina, antè nivium aquis aucta & ripas supergressa, jam ad eas rediêrunt, euntque & fluunt præter, id est, secundum ripas, nec ultra suum alveum feruntur, aut exundant.

Gratia

Gratia cum Nymphis geminiſq; ſororib⁹ audet [392]
Ducere nuda choros.
Immortalia ne ſperes, monet annus, & almum
Quæ rapit hora diem.
Frigora miteſcunt Zephyris: ver proterit æſtas
Interitura, ſimul
Pomifer autumnus fruges effuderit: & mox
Bruma recurrit iners.
Damna tamen celeres reparant cœleſtia Lunæ:
Nos ubi decidimus
Quo pius Æneas, quo Tullus dives, & Ancus; 15
Pulvis & umbra ſumus.
Quis ſcit an adjiciant hodiernæ craſtina ſummæ [393]
Tempora Dii ſuperi?
Cuncta manus avidas fugient hæredis, amico
Quæ dederis animo. 20
Cùm ſemel occideris, & de te ſplendida Minos
Fecerit arbitria,
Non, Torquate, genus, non te facundia, non te
Reſtituet pietas.
Infernis neque enim tenebris Diana pudicum 25
Liberat Hippolytum:

Gratia cum Nymphis ac binis ſororibus non veretur nuda choreas celebrare. Annus & hora, quæ gratum diem aufert, immortalitatem ſperare vetat. Hyems temperatur Zephyris: vernam tempeſtatem abſumit æſtiva ſimiliter *peritura, poſteaquam autumnus fruges produxerit: ſtatimq; pigra redeunt frigora. Lunæ tamen citò reſarciunt detrimenta cæli:* at *nos ſimul ac devenimus eò, quo bonus Æneas, Tullus opulentus, atque Ancus* decidêrunt, *ſumus* duntaxat *cinis & umbra. Quis novit utrum cœleſtia Numina diem craſtinam hodiernæ ſint additura? Quæ genio benigne indulſeris,* hæc *avaras manus hæredis effugient: poſtquam interieris, & Minos de te judicium ultimum protulerit; nec ſtirps* nobilis, *nec eloquentia, nec pietas reparabit te, ô Torquate. Enimverò neque Diana caſtum Hippolytum eximit Inferorum caligine:*

ANNOTATIONES.

5. *Gratia cum geminis ſororibus.*] Gratiæ tres, Aglaia, Thalia, Euphroſyne.

6. *Nuda.*] Ob calorem veris, vel ob rationes alibi allatas. Vide l. 1. Ode 4. & 20. Item l. 3. Ode 19.

7. *Monet annus, &c.*] Tempus fluxum vitam noſtram pariter effluere & abſumi docet; l. 2. Ode 18. *Truditur dies die.*

9. *Zephyris.*] Ventis tepidis, *veris comitibus.* Vide l. 3. Ode 1. v. 24. & infrà Ode 12. hujus l. 4.

13. *Damna tamen celeres, &c.*] Luna quidem ſuum orbem novo curriculo remetiens reparatur, ſitque iterum plena, quæ interierat: cit. lib. 2. Ode 18. *Novæque pergunt interire Lunæ.* At nos mortales, cum ſemel interiimus, haud amplius reparamur aut reviviſcimus. Moſchus Eidyll. 3. Bionis deſiens interitum, Hei, hei, *malvæ in hortis, apium, eruthum, cum interîre, tamen renaſcuntur poſteà,* inquit: *nos verò, qui magni, fortes, ſapientes, ubi primum mortui ſumus, obſcuri in terrâ ſomnum dormimus longum, infinitum,* μάλα μακρὸν, ἀτέρμονα, νήγρετον ὕπνον, &c.

15. *Quo pius Æneas.*] Ad inferos nempè. Senſus eſt, non pietas Æneam, non opes Tullum Hoſtilium, non Ancum Martium virtus ac fortitudo à morte vindicârunt: quis ergo ſibi ſpondeat immortalitatem? *Æneas* fama ſuper æthera per Virgilium notus. *Tullus & Ancus,* ille tertius, hic quartus Rex Roman. T. Liv. lib. 1. Dionyſ. Halic. lib. 3. &c.

16. *Pulvis & umbra ſumus.*] Eurip. Ἄνθρωπός ἐσι πνεῦμα καὶ σκιᾶς μόνον, *Homo eſt flatus & umbra tantum.* Sophocles in Ajace, Εἴδωλα καὶ κάρηνα σκιᾶν, *Simulacra & levem umbram,* homines appellat: Anac. Ὀλίγην κόνιν, *Exiguum pulverem.* Jac. Apoſt. Epiſt. c. 4. v. 15. Ἀτμὶς πρὸς ὀλίγον φαινομένη, καὶ ὕστερα ἀφανιζομένη, Vita eſt *vapor modico apparens, & mox evaneſcens.*

17. *Summæ.*] Numero dierum quos vixiimus. Quidam cod. leg. *vitæ.*

22. *Splendida arbitria.*] Non malè Heinſ. interpretatur; gravia, majeſtatis plena: vet. interpretes æquè benè, vera & manifeſta.

Minos.] Apud inferos judex. Vide l. 1. Ode 28. l. 2. Ode 15.

25. *Infernis neque enim, &c.*] Morte nec liberant Dii ſibi dilectos. Diana non inferis eripit Hippolytum, caſtitatis famâ inclytum. Vide Ov. Metamorph. 15. Senec. Tragœd. Hippolyt. &c. Hic Theſei & Hippolytæ Amazonis filius, cœlibem vitam ac venationis ſtudium colens, & hinc Dianæ charus, interpellantem de ſtupro Phædram novercam ſtrenuè repulit. Hæc illum apud Theſeum

Nec

nec Theſeus dilecti Pirithoi catenas infernales poteſt ſolvere.

Nec Lethæa valet Theſeus abrumpere charo
Vincula Pirithoo.

ANNOTATIONES.

detulit, quaſi ipſe ad flagitium pellexiſſet. Hippolytus fugiens iratum patrem currum conſcendit: at equi phocis exterriti currum & ipſum aurigam per devia trahentes diſcerpſêrunt, noménq; fecêrunt Hippolyti, ab ἵππος, *equus*, & λύω, *diſſolvo*. Extinctum tamen Dianæ precibus incolumitati priſtinæ reſtituit Æſculapius: unde Virbium ſe voluit appellari, quaſi bis virum. At demùm fato omnibus communi functus deceſſit. Qua propter ab inferis minimè liberatum dicit Horatius. Vid. Gell. l. 10. c. 16.

27. *Lethæa.*] Lethe fluvius inferorum pro ipſis inferis ponitur frequenter.

Theſeus.] Hic filius Ægæi regis Athenarum tot egregiis facinoribus inſignis, ut pro Hercule habitus ſit: Pirithoum præcipuâ coluit amicitiâ, cum témque aſſumpſit ad Inferos profectus rapiendæ Proſerpinæ causâ. Porrò ab Hercule ex Inferis ereptus ſecum voluit Pirithoum attrahere. Hic verò ſuperveniente terræ motu ab eo diſtractus ac diremptus, ibidem vinculis conſtrictus manſit. Plutarch. in vitâ Theſei. Diodor. Sicul. lib. 5. cap. 5. &c.

28. *Pirithoo.*] Ixionis ille filius, ope Theſei Centauros vicit, &c. Vide lib. 3. Ode 4. in fine, ibique annot.

ODE VIII.

Ad MARTIUM CENSORINUM.

Nihil ſe præter carmina dare poſſe: at illa rebus omnibus eſſe præferenda.

O Cenſorine, crateras & jucunda ex ære vaſa ultro darem ſociis meis; darem tripodas, Græcorum ſtrenuorum munera. Tu verò non minima acciperes, ſi opulentus forem artibus, quas prævexit vel Parrhaſius vel Scopas;

DOnarem pateras gratâque commodus, [394]
Cenſorine, meis æra ſodalibus:
Donarem tripodas, præmia fortium
Graiorum: neque tu peſſima munerum
Ferres; divite me ſcilicet artium,
Quas aut Parrhaſius protulit, aut Scopas;

ANNOTATIONES.

Metrum eſt idem quod Ode 3. Lib. 1.

1. *Donarem pateras, &c.*] Non abs re Theodorus Marcilius exiſtimat Oden hanc munus eſſe Saturnalitium: ſive Saturnalibus, quo tempore amici munera invicem miſſitabant, miſſam Cenſorino. C. Martius ille Cenſorinus Conſul fuit cum Aſinio Gallo anno U. C. 746.

Pateras.] Varro 4. de Ling. Lat. *In poculis ſunt pateræ*, inquit, *à patendo dictæ*. Anglicè, A Cup. Ejuſmodi pocula argentea in ſacris adhibebantur: dono etiam dabantur. Plaut. Amphitr. Scen. 1.

Poſt ob virtutem hero Amphitruoni patera donata aurea eſt,
Qua Pterela potitare rex ſolitus eſt.

2. *Æra.*] Vaſa ex ære capacia, lebetas, Ang. Caldrons, quæ multiplici erant uſui.

Commodus.] Benignus, facilis, liberalis. Quidam legunt, *commodis*, ſed perperam.

3. *Tripodas.*] Menſas vel ſellas aliqui dicunt fuiſſe; alii, anſatas ollas: tripodas certè appellarunt, quòd ternis pedibus infima pars ſuſtineatur, inquit Athen. mox citandus. Cæterùm apud priſcos tripodum genera duo fuêre, quæ ambo lebetas aliquando nominârunt: alterum caldarium, quod igni admovebatur, ideóque dicebatur ἐμπυριάτης, & λεβητοχύος, quo utebantur ad calefaciendam aquam loturis: alterum fuit genus tripodis poculum, de quo Homerus:

Ἐπὶ ἀπύρους τρίποδας.

In his miſcebatur vinum, ac temperabatur. Utiles erant etiam adornandis ædibus: & quia non igni adhibebantur, ἄπυροι dicti: atque horum auriti quidam extitêre. Athen. l. 2. c. 2. ubi & ait, in Bacchi certaminibus præmium victoris tripodem fuiſſe. Tripodas apud Græcos mercedem datam rei fortiter geſtæ ac virtutis, conſtat ex Homero variis locis: fortè quia, velut ſymbolum, firmitudinem animi ac robur corporis ſtabilitate ſua tripus exhibebat. Virg. Æneid. 9.

Bina dabo argento perfecta atque aſpera ſignis Pocula - - - - - - - - - - - -
Et tripodas geminos.

Vide Cœl. Rhodig. lib. 8. cap. 15.

6. *Parrhaſius.*] Florebat hic anno ante Chriſtum 400. Pictor inſignis Zeuxidi coætaneus, *quorum prior luminum umbrarúmque invenîſſe rationem, ſecundus examinâſſe ſubtilius*

Hic

Hic ſaxo, liquidis ille coloribus [395]
Solers nunc hominem ponere, nunc Deum.
Sed non hæc mihi vis, non tibi talium
Res eſt, aut animus deliciarum egens.
Gaudes carminibus: carmina poſſumus
Donare, & pretium dicere muneris.
Non inciſa notis marmora publicis,
Per quæ ſpiritus & vita redit bonis
Poſt mortem ducibus: non celeres fugæ, [396]
Rejectæque retrorſum Annibalis minæ,
Non incendia Carthaginis impiæ,

alter lapide, coloribus alter peritus effingere modò virum, modò Deum. At mihi facultas iſta non adeſt; *nec res tua* familiaris, *vel animus* tuus *indigent iſtis deliciis. Verſibus delectaris: verſus dare poſſumus, & doni æſtimationem eloqui. Non* ſtatuæ *marmoreæ publicis inſcriptionibus inſculptæ, per quas bonis imperatoribus fato functis redditur ſpiritus & vita; non Annibalis fuga præcepti, minæque retrò pulſæ, non ſceleratæ Carthaginis incendia magis declarant virtutes*

ANNOTATIONES.

lieras traditur, inquit Fab. Quintil. 12. cap. 10. Plinius autem lib. 35. cap. 10. *Parrhaſius deſcendiſſe in certamen cum Zeuxide traditur. Et, cùm ille detuliſſet uvas pictas tanto ſucceſſu, ut in ſcenam aves advolarent; ipſe detuliſſet linteum pictum ita veritate repræſentatâ, ut Zeuxis alitum judicio tumens flagitaret tandem remoto linteo oſtendi picturam, atque, intellecto errore, palmam concederet, ingenuo pudore, quoniam ipſe volucres ſefelliſſet, Parrhaſius autem ſe artificem . . . . Parrhaſius Epheſius natus primus ſymmetriam picturæ dedit: primus argutias vultûs, elegantiam capilli, venuſtatem oris, confeſſione artificum, in lineis extremis palmam adeptus, &c.* Vide Athenæum lib. 12. cap. 11. & lib. 15. cap. 10.

Scopas.] Eximius ille ſtatuarius vixit anno ante Chriſtum 430. aut circiter. Pauſanias in Corinth. ait Parium fuiſſe Scopam, & ſaxei Herculis meminit ab eo cælati. Ejus quoque celebrantur Venus & Phaëton, quæ imagines apud Samothraciam religiosè ſervatæ. Plin. lib. 36. cap. 5. multa alia ab eo ſigna egregiè facta memorat.

9. *Non tibi talium res eſt, aut animus deliciarum egens.*] Domus tua non eget, imò abundat talibus ornamentis, nec plurium capidus eſt tuus animus. Tabulas pictas & ſigna apud Romanos in deliciis fuiſſe nemo neſcit. Cicero in Verrem teſtis locupletiſſimus, &c.

12. *Pretium dicere muneris.*] Eruditus quiſque legit *muneri*; atque interpretantur, pretium facere, ponere, conſtituere. Quod hîc facit poeta, cùm carmen rebus omnibus anteferat: dicitque plus valere ad memoriam viri magni propagandam, quàm tabulas, ſigna, ſtatuas, & publica monimenta.

13. *Inciſa notis marmora publicis.*] Imagines æreæ vel marmore inciſæ, cum epigraphe honorificâ in baſi, quæ breviter & compendiosè gesta continent.

Publicis.] Qui a loco publico & publicâ auctoritate erectæ & poſitæ.

Notis.] Διὰ σημείων: prioribus duntaxat & majuſculis literis aſcriptis, ut S.P.Q.R.P. Scipioni Africano P. C. Senatus Populúſq; Romanus, &c. poni vel ponendum curavit. Obſerva intelligendas hic ſtatuas mortuo Scipioni erectas. Nam vivus repudiaverat, & ex Africâ reverſus Populo Romano erigere volenti obſtitit ipſe per modeſtiam.

14. *Per quæ ſpiritus & vita redit bonis, &c.*] Cic. de Haruſp. reſp. *Statuæ & imagines non animorum ſimulacra ſunt, ſed corporum.* At carmen animi virtutes exhibet & repræſentat. Hinc Ovid.

Scindentur veſtes, gemmæ frangentur & aurum;
Carmina quam tribuent fama perennis erit.

Et noſter infrà lib. 2. Epiſt. ad Auguſtum:

Nec magis expreſſi vultus per ahenea ſigna,
Quàm per vatis opus mores animiq; virorum
Clarorum apparent.

15. *Celeres fugæ, Rejectæque retrorſum Annibalis, &c.*] Quando Annibal *incubans Italiæ*, ejúſque *viſceribus inhærens, ſummotus* tandem & coactus eſt citò in Africam redire ad opem ferendam Carthagini, cujus portas quatiebat Scipio; qui ſic ad hoſtes traduxit *rejecitque minas* & belli mala atque incommoda, quibus ſui cives antea vexabantur. Vid. T. L. l. 28, 29, 30. Flor. l. 2. c. 6.

17. *Incendia Carthaginis impiæ.*] Pub. Scipio Africanus id nominis prior eſt adeptus, quod Annibale devicto Carthaginem tributariam feciſſet. Fuit poſteà Scipio *Paulo Macedonico procreatus, Africani illius magni filius, in decus gentis aſſumptus, hoc ſcilicet fato, ut quam urbem concuſſerat avus, nepos ejus everteret . . . . . per continuos decem & ſeptem dies vix potuit incendium extingui, quod domibus ac templis ſuis ſponte hoſtes immiſerant, &c.* Flor. lib. 2. cap. 15. Porrò, ut vides, lector, utrumque hîc per

Ejus

Ejus qui domitâ nomen ab Africâ
Lucratus rediit, clariùs indicant
Laudes, quàm Calabræ Pierides: neque
Si chartæ ſileant quod benè feceris,
Mercedem tuleris. Quid foret Iliæ
Mavortiſque puer, ſi taciturnitas
Obſtaret meritis invida Romuli?
Ereptum Stygiis fluctibus Æacum
Virtus, & favor, & lingua potentium
Vatum divitibus conſecrat inſulis.
Dignum laude virum Muſa vetat mori:

illius qui reverſus eſt adeptus titulum ab Africâ devictâ, quàm Muſæ Calabræ. Ac, ſi taceant ſcripta, nihil præmii haberes, ex eo *quod laudabiliter geſſeris. Ecquid eſſet filius Iliæ & Martis, ſi invidioſum ſilentium obrueret laudes Romuli? Vis & gratia & facundia Poetarum valuit Æacum liberare Inferorum fluminibus, & conſecrare beatis inſulis. Virò laude digno Muſa confert immor.*

ANNOTATIONES.

licentiam poeticam Horatius confundit, ob affinitatem rerum ac nominum.

Cartlaginis impiæ.] Quæ ſcilicet contra jus & fas bellum renovârat. *Pudebat nobilem populum (ablato mari, captis inſulis) dare tributa, quæ jubere conſueverat. Hinc . . . . . Annibal cauſas novorum motuum quærens, Saguntum Hiſpaniæ civitatem opulentam, fidei erga Romanos magnum ſed triſte monimentum evertit; ut Italiam ſibi rupto fœdere aperiret. Summa fœderum Romanis religio eſt, &c.* Flor. cit. lib. 2. cap. 6.

18. *Ejus qui domitâ nomen ab Africâ Lucratus rediit.*] Vide Cic. lib. 3. de Offic. initium.

20. *Calabræ Pierides.*] Verſus Enni è Calabriâ oriundi, Rudiis nimirùm nati. *Ennio cive nobiles Rudiæ*, ait Mela. Natus Q. Valerio & C. Manilio Conſulibus, inquit Gellius ex Varrone, atque ſeptimum & ſexageſimum annum agens ſcripſit duodecimum annalem. Ex Euſebio Tarenti natus, à Catone Quæſtore Romam tranſlatus, habitavit in monte Aventino, parco admodum ſumptu, atque unius ancillæ miniſterio contentus; ſeptuagenario major articulari morbo periit; ſepulturque eſt in Scipionis monumento, viâ Appiâ, intra primum ab urbe milliarium. De eo Quintil. lib. 10. cap. 1. *Ennium ſicut ſacros vetuſtate lucos adoremus, in quibus grandia & antiqua robora jam non tantam ſpeciem habent, quam religionem.* Cic. Pro Archiâ Poëtâ, ſic habet: *Carus fuit Africano ſuperiori noſter Ennius. Itaque etiam in ſepulchro Scipionum putatur is eſſe conſtitutus è marmore . . . . Rudium hominem majores noſtri in civitatem recepêrunt.* Is Annalium libris celebravit laudes Scipionis Majoris, Catonis, Fabii Maximi, M. Marcelli, Fulvii, non ſine Populi Romani decore, famâ, gloriâ, ut aſſerit ibid. Tullius.

Calabræ.] Calabria eſt hodie ampla regio regni Neapolitani versùs Auſtrum ac Siciliam. De eâ jam l. 1. Od. 31. Martialis l. 5. Epigram. 31. Horatianam *lyram Calabram* appellat, quia Venuſium Horatii patria, Calabriæ vicinum. *Pierides* unde dictæ diſſerui ſupra, Od. 3.

22. *Quid foret Iliæ Mavortiſque puer, &c.*] Ipſe Gentis Romanæ conditor Romulus vix hodie notus eſſet, *ſi chartæ ſileant*, ſi nemo ſcripſiſſet quæ ad illum pertinent, quaſi invidens ejus laudi, famæ, memoriæ. Singularia ipſius merita *jacerent in tenebris, niſi literarum lumen acceſſiſſet*, quod ait Tullius. Videtur Horatius Theocriti ſententiam expreſſiſſe, ſcribentis: *Quis priami filios nôſſet, niſi bella ſuperiora cecinîſſent Poetæ?* Vide Eidyll. 16. & Pindar. Od. 7. Nem. ait, *Maximas virtutes tenebris obſcurari, ſi hymnis & præconibus deſtituantur, &c. laborum vero & præclarè geſtorum ſummam remunerationem eſſe inclytos carminum cantus.*

Iliæ Mavortiſque puer.] De *Iliâ* matre Romuli, l. 1. Od. 2. ſtroph. 5. de Romulo eod. l. Od. 12. ſtroph. 9. *Mavors* quaſi *magna vertens* dicitur Mars, ex Cic. de Natur. Deorum 3. Græcis Μάμερτος, Sabinis *Maners*, ex Varrone.

25. *Ereptum Stygiis fluctibus Æacum, &c.*] Per carmina Poëtarum Æacus, oblivioni adeóque inferis ereptus ad poſteros memoriam tranſmiſit ſuam. De *Æaco* lib. 2. Od. 13. De *Styge*, lib. 1. Od. 34. v. 10.

27. *Divitibus conſecrat inſulis.*] Μακάρων νῆσοι, *beatorum inſulas* Græci vocant, inſulas fortunatas, ex Strabone, ſitas ad finem Mauritaniæ, Latini dicunt; & in iis quidam ſtatuunt Campos Elyſios: quos deſcribit Virgil. Æneid. 6. v. 640. *Lætas ſedes* Horatius appellat lib. 1. Od. 10. infrà, Epod. 16.

arva, beata
Petamus arva, divites & inſulas.

Inſula dicitur quaſi in ſalo poſita. Feſt. Iſidor. &c.

28. *Dignum laude virum Muſa vetat mori.*] Theocrit. Eidyll. cit. 16. *à Muſis illuſtrem vitæ famam*, aſſerit.

Cœlo

Cœlo Muſa beat. Sic Jovis intereſt
Optatis epulis impiger Hercules:
Clarum Tyndaridæ ſidus ab infimis
Quaſſas eripiunt æquoribus rates:
Ornatus viridi tempora pampino
Liber vota bonos ducit ad exitus.

[398] 31

talitatem; Muſa cœlis inſerit. Ita Jovis convivio accumbit fortis Hercules. Ita filii Tyndari lucida ſidera è mari profundo vindicant naves labefactas. Ita Bacchus pampino virenti coronatum habens caput, felicem dat eventum precibus mortalium.

ANNOTATIONES.

Ovid. 4. de Ponto, Eleg. 8.
Carmine fit vivax virtus, expérſque ſepulchri
Natitiam ſeræ poſteritatis habet.
Scripta ferunt annos. Scriptis Agamemnona noſti, &c.

Non mirum ergo, quod Alexander ille Magnus, cum ad Achillis ſepulchrum deveniſſet, beatum eum pronunciavit, cui rerum geſtarum contigiſſet eximius præco, ſcilicet Homerus.

29. *Sic Jovis intereſt Optatis epulis impiger Hercules.*] A Poëtis & carminibus habet Hercules, quod inter cœlites credatur Jovis menſæ, & epulis adeſſe & accumbere, nectaréque & ambroſiâ veſci. Vide l. 3. Od. 3. ſtroph. 3. Homer. Odyſſ. λ. Pindar. Nem. Eidyll. 1. Ovid. loco mox cit.

Dii quoque carminibus (ſi fas eſt dicere) fiunt,
Tantáque majeſtas ore canentis eget.

31. *Clarum Tyndaridæ ſidus, &c.*] Sic etiam Caſtor & Pollux habentur Dii, putantúrque periclitantes in mari juvare. Lib. 1. Od. 3. v. 2. & Od. 12. ſtroph. 7.

33. *Ornatus viridi, &c.*] Hâc denique ratione Bacchus inter Deos numeratur, creditúrque hominum vota ſuſcipere, & optata largiri. Vide lib. 3. Od. 25. ibique annot.

Quantâ demum varietate longam narrationem Poëta diſtinguat & exornet, obſerva, lector ſtudioſe.

ODE IX.

Ad LOLLIUM.

Res ab eo geſtas ſuis carminibus ab oblivione ſe vindicaturum.

NE fortè credas interitura, quæ
Longe ſonantem natus ad Aufidum,
Non antè vulgatas per artes
Verba loquor ſocianda chordis.
Non, ſi priores Mæonius tenet
Sedes Homerus, Pindaricæ latent,

[399] 6

Ne fortaſſe exiſtimes perituros ſermones, quos ego natus ad Aufidum late reſonantem loquor per artes novas fidibus jungendos. Etſi Homerus Mæonius primas obtinet partes, haud obſcura eſt Muſa Pindari,

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Od 9. Lib. 1.

1. *Ne forte, &c.*] Artificium ſingulare exhibet hæc Ode, argumentum verò par cum ſuperiori.

2. *Natus ad Aufidum.*] Natus in Apuliæ finibus, ubi fluvius Aufidus altè ſtrepit, & murmurat. Vide lib. 3. Od. ult.

3. *Non antè vulgatas per artes.*] Lyricis verſibus, à me primò Latinè compoſitis lib. 3. Od. ult. & lib. 4. Od. 3. in fine.

4. *Sociandа chordis.*] Lyræ aptanda, voce pariter & fidibus canenda.

5. *Non ſi priores, &c.*] Etſi primas obtinet Homerus, non alii tamen inglorii, qui poſt illum ſcripſêre. Vide Gell. lib. 3. cap. 11. ubi refert dubitatum à multis, uter ætate prior, Heſiodúſne an Homerus, & l. 17. c. 21. aſſerit eos ætatem ſimul egiſſe, vel Homerum aliquantô eſſe antiquiorem.

Mæonius.] Mæonis filius: vel natus in Mæoniâ ſeu Lydiâ, ſcilicet è Smyrnâ urbe: quanquam

Septem urbes certant de ſtirpe inſignis Homeri,
Smyrna, Rhodus, Colophon, Salamin, Chios, Argos, Athenæ.

6. *Homerus.*] Hic ingeniorum & omnis *doctrinæ* fons dictus. De quo vide Suidam, &c. Plutarchus ſcribit nomen à cœcitate Homero inditum, quoniam à Cumæis & Ionibus ὁμηροι vocantur qui oculis capti ſunt, eo quod egeant ductoribus, ὁμηρεύονται: aliam quoque etymologiam ibidem profert. Herodot. l. 2. ait Homerum annis ante ſe quadringentis extitiſſe. Cornel. Nepos Chron. & Gell. lib. 17. cap. 21. aliique, annis ante Romam conditam centum & ſexaginta: pariter vet. Schol.

Cœæque

Simonidis, Alcæi minacis, ac Steſichori gravis. Neque tempus abolevit id quod Anacreon olim cecinit. Vivit etiammum amor, ac ſpirant ardores mandati chordis Æoliæ virginis. Non una Helene Spartana adamavit proceres mœchi capillos, admirata veſtes auro diſtinctas, ornatum

Ceæque, & Alcæi minaces,
Steſichoríque graves Camœnæ.
Nec, ſi quid olim luſit Anacreon, [400]
Delevit ætas: ſpirat adhuc amor,
Vivuntque commiſſi calores
Æoliæ fidibus puellæ.
Non ſola comptos arſit adulteri
Crines, & aurum veſtibus illitum
Mirata, regaléſque cultus,

ANNOTATIONES.

Juvenal. ad Sat. 7. v. 39. Alii aliter. Ad verum accedere propiùs videntur, qui ſcribunt, floruiſſe circiter annis centum quadraginta poſt bellum Trojanum. Apollodor. &c. Cic. de clar. Orator. *Etſi Homeri incerta ſunt tempora, tamen annis multis fuit ante Romulum,* & de Orat. n. 135. *Piſiſtratus*, inquit, *Homeri libros antea confuſos ſic diſpoſuiſſe dicitur, ut nunc habemus.* Quintil. l. 10. c. 1. ut fluviis & fontibus initium dat Oceanus, ſic omnibus eloquentiæ partibus exemplum & ortum dedit Homerus. *Nemo*, inquit *magnis in rebus ſublimitate, in parvis proprietate illum ſuperavit. Idem lætus ac preſſus, jucundus & gravis, tum copiâ, tum brevitate mirabilis, &c.* Quanti faceret Homeri opera Alexander Magnus, egregiè Plinius explicat lib. 7. cap. 29. Vide & Cœl. Rhodig. lib. 14. cap. 1. ubi inter mulieres doctrinâ celebres numerat Daphnem Tireſiæ filiam, apud Delphos condendis verſibus præcellentem, unde multa ad ſui poematis cultum Homerus tranſtuliſſe creditus. Cæterùm velut numini cuidam etiam fana & ſacella Homero fuiſſe erecta multis in locis conſtat, ut Smyrnæ, Alexandriæ, & alibi.

Pindaricæ.] De Pindaro fusè ſuprà, Od. 2. hujus libri.

7. *Ceæque.*] Simonides Ceius Pauſaniæ Lacedæmonum Principi valdè honoratus, perinde ac Hieroni Siciliæ Tyranno, floruit circa Olympiad. 65. Aliter alii; ſed non mirum: vixit enim ille perdiu. Divinum hunc Poetam nuncupare divinus ipſe Plato, & aliquot ejus verſus afferre non dubitavit. Præclarum ex illius Threnis fragmentum exhibet Dion. Halic. ubi Danae ab Acriſio fluctibus maris ad certum naufragium expoſita ſuum deſlet infortunium. Vide quæ de eo jam annotavi l. 2. Od. 1. in fine. Valer. Maxim. lib. 1. cap. 7. & 8. Suidam, &c.

Alcæi minaces.] Scilicet is Tyrannis infeſtus, quoſdam etiam ſuis verſibus exterminari fecit. De eo non ſemel antea, lib. 1. Od. 32. & lib. 2. Od. 13.

8. *Steſichoríque graves Camœnæ.*] Quintil. cit. *Steſichorum, quàm ſit ingenio validus, materiæ quoque oſtendunt, maxima bella & clariſſimos canentem duces, atque Epici carminis onera lyrâ ſuſtinentem. Reddit enim perſonis in agendo ſimul & loquendo debitam dignitatem: ac, ſi tenuiſſet modum, videtur æmulari proximus Homerum potuiſſe: ſed redundat atque effunditur: quod ut eſt reprehendendum, ita copiæ vitium eſt.* Is erat ex Himerâ urbe Siciliæ. Florebat Olympiade 42. ante Chriſtum annis decem & ſexcentis. Ejus pauculi admodum verſus ad nos uſque pervenerunt. Non prætermittam quod aiunt, proſciſſâ carmine Helenâ, immiſſam ab iratis ejus fratribus Caſtore & Polluce Steſichoro cæcitatem, ablatam verò palinodiam canenti. Dictus quod ἡγησατο χορου πρωτος ἐν κιθαρῳδίᾳ, *ſtatuerit chorum primus in citharæ cantu:* nam antea Tiſias vocabatur. Suidas. Ei ſtatuam elegantem fuiſſe poſitam, quæ ſummo fuerit propter ingenium honore & nomine, teſtis Cicero in Verrem. Vide Plin. lib. 10. cap. 29. ubi ait, *ſuavitatem præmonſtratam efficaci auſpicio, cùm in ore Steſichori infantis luſcinia cecinit.*

9. *Anacreon.*] *Luſit*, inquit propriè Horatius: is enim amatoria præcipuè ſcripſit: Ionicam ſecutus dialectum, quippe in mediâ natus Ioniâ, Teo civitate. Floruit ante Chriſtum annis prope quingentis. Ex Suidâ. ſcripſit vitioſa carmina, Iambos, item quoſdam verſus metri peculiaris, qui ab eo Anacreontici nuncupati ſunt. Hos veruſtos, dulces, ac lepidiſſimos appellat Gellius l. 19. c. 9. De eo jam l. 1. Od. 17. ſtroph. 5. ad has voces, *fide Teiâ.* Vide Epod. 14.

12. *Æoliæ puellæ.*] De Sappho Æoliâ ſive Leſbiâ lib. 2. Od. 13.

13. *Non ſola comptos arſit,&c.*] Exemplis conglobatis probat, ſi deſit poeta, res quaſque laudabiliter confectas interire: ante Helenam, inquit, fuêrunt & aliæ mulieres bellorum cauſæ, quæ tamen ignorantur, quia nullus ſcriptor ea literis commendavit. Vide Athen. l. 13. c. 1. ubi multa præter Trojanum bella propter mulieres exarſiſſe adductis exemplis oſtendit.

Et

Et comites, Helene Lacæna :
Primúſve Teucer tela Cydonio
Direxit arcu : non ſemel Ilios
Vexata : non pugnavit ingens
Idomeneus Sthenelúſve ſolus
Dicenda Muſis prælia : non ferox
Hector, vel acer Deiphobus graves
Excepit ictus pro pudicis
Conjugibus puerúſque primus.
Vixêre fortes ante Agamemnona
Multi : ſed omnes illacrymabiles
Urgentur, ignotique longâ

[401] [402]

regium, ingentémque *comitatum. Nec Teucer primus ſagittas contorſit arcu Cretenſi. Haud unâ vice Troja* fuit *expugnata. Non ſolus audax Idomeneus aut Sthenelus pugnas confecit à Muſis cani dignas. Non primus Hector acer, aut ſtrenuus Deiphobus ingentes plagas tulit pro caſtis uxoribus ac filiis. Ante Agamemnonem generoſi fuêre complures. Verùm cuncti indefleti & obſcuri premuntur oblivione ſempiternâ,*

ANNOTATIONES.

16. *Helene Lacæna.*] De hâc, ejúſq; adultero Paride, l. 1. Od. 15. & l. 3. Od. 3. *Mirata aurum, &c.* Inſolitus nempe Spartanis cultus & luxus. At contrà Phrygii acu veſtes pingere auróque exornare primi inſtituêrunt. Hinc Helena corporis neglectui & parſimoniæ innutrita Paridis ejúſque comitum regalem pompam demiratur. Ovid. Epiſt. Paridis ad Helenam :

O quoties dices : quam pauper Achaia noſtra eſt :
. . . . . .
Parca ſed eſt Sparte : tu cultu divite digna.
Ad talem formam non facit iſte locus.
Cùm videas cultus noſtra de gente virorum,
Quales Dardanias credis habere nurus ?

17. *Primúſve Teucer, &c.*] Telamonis ille filius, Ajacis frater, ab Homero tam celebratus ob artem & peritiam jaculandi, non tamen fuit primus eâ ſolertiâ inſignis : eximii extitêre ante illum jaculatores. At hi minimè ſunt clari, quia præcone & vate caruêrunt. Homer. Iliad. 9. primos quoſque Trojanorum arcu Teucer perdit, ibique octo nominantur ejus ſagittis proſtrati. Vide & lib. 1. Ode 7. ſub finem.

Cydonio arcu.] Apud Cydonem Cretæ inſulæ civitatem arcus vel inventi, vel optimi fiebant : aptæ quoq; ibidem ad ſagittas cannæ meminit Virgil. Eclog. 10. v. 59.

18. *Non ſemel Ilios vexata.*] Arx illa Trojæ ſæpiùs pro ipsâ urbe uſurpatur. Expugnata fuit Troja primò ab Hercule, deinde ab Amazonibus, deniq; à Græcis. Priora tamen ea bella & excidia vix nota ſunt : poſterius verò quàm celebre per Homeri carmen ? Vide lib. 3. Ode 3. ſtroph. 6.

20. *Idomeneus.*] Filius Deucalionis ille, Rex Cretenſium, Minois nepos : armatus fulguri, pugnans apro comparatur ab Homero, Il. v.

Sthenelus.] Is *impavidus & pugna ſciens* dicitur l. 1. Ode 15. Vide ibid. annot.

22. *Hector.*] Hunc Trojanorum fortiſſimum Homerus Marti & *igni* cuncta devaſtanti ſimilem dicit. De eo jam l. 3. Ode 3. ſtroph. 7. frater ejus fuit *Deiphobus*, poſt illum virtute præcipuus. De his deq; totâ excidii Trojani ſerie multiplicique hiſtoriâ, conſule Dictyn Cretenſem, & Daretem Phrygium. Hic refert, *Priamum regem Trojanorum* (patrem Hectoris, Deiphobi, Paridis, aliorumque plurium, ex Cic. Tuſc. 1.) *vultu pulchro, magnum, voce ſuavi, aquilino corpore. Hectorem blæſum, candidum, criſpum, ſtrabonem, pernicibus membris, vultu venerabili, barbatum, decentem, bellicoſum, animo magnum, civibus clementem, dignum & amori aptum. Deiphobum ſimilem patri, diſſimilem naturâ, fortem. Alexandrum, ſive Paridem, candidum, longum, fortem, oculis pulcherrimis, capillo molli & flavo, ore venuſto, voce ſuavi, velocem, cupidum imperii.*

Graves Excepit ictus, &c.] *Hector* enim diris plagis tandem ab Achille confectus circa muros Trojæ ter ab eo raptatus eſt. Homer. Iliad. 23. Virgil. Æneid. 1.

Deiphobus] Helena poſt mortem Paridis in uxorem aſſumpta, ejus dolo Græcis proditus eſt, atque ab his crudeliter necatus, truncatis manibus, pedibus, naribus, auribus, oculis evulſis, Virg. Æn. 6. v. 495.

25. *Vixêre fortes ante Agamemnona Multi.*] Ut apud Trojanos præter Hectorem, Deiphobum, alióſque aliquot ; ſic etiam apud Græcos præter & ante Agamemnonem & quoſdam alios, multi fortiſſimè dimicârunt, laudeque bellica inclaruêrunt : omnes tamen illi ignorantur, quorum non celebravit virtutes Homerus, aut alius vates.

Agamemnon.] Exercitûs Græcorum princeps & coryphæus, à Darete ſuprà cit. deſcribitur, *albo corpore, magnus, membris valentibus, facundus, prudens, nobilis.*

Nocte

quoniam sanctum poetam non habuere. Virtus incognita parum differt ab ignaviâ despectâ. O Lolli, ego te non relinquam sine meorum carminum ornatu: neque tantas virtutes tuas sinam injustè sepeliri invidâ oblivione. Mens tibi est rerum sciens, æqua in prosperis & adversis, avaritiæ dolis inimica, & spernens pecuniam ad se omnia trahentem: non unius anni Consul, sed quotiescunque judex innocens & fidelis honestum utili antepositi, atque fronte excelsâ repudiavit munera improborum, suâque arma triumphans protulit per turmas impedire volentes. *Non rectè appellaveris felicem* eum, *qui multa habet: rectiùs autem felicis titulum meretur, qui bene uti donis Deorum,*

Nocte, carent quia vate sacro.
Paulùm sepultæ distat inertiæ
Celata virtus. Non ego te meis
Chartis inornatum silebo,
Tótve tuos patiar labores
Impunè, Lolli, carpere lividas
Obliviones. Est animus tibi
Rerumque prudens, & secundis
Temporibus dubiisque rectus;
Vindex avaræ fraudis, & abstinens [403]
Ducentis ad se cuncta pecuniæ:
Consúlque non unius anni,
Sed quoties bonus atque fidus
Judex honestum prætulit utili, &
Rejecit alto dona nocentium
Vultu; & per obstantes catervas
Explicuit sua victor arma.
Non possidentem multa vocaveris
Rectè beatum. Rectiùs occupat
Nomen beati, qui Deorum
Muneribus sapienter uti,

ANNOTATIONES.

28. *Vate sacro.*] Seu quod instinctu divino afflatur Poëta, *Sacer* vocatur: seu quia *Musarum* mysta, & *Sacerdos*, lib. 3. Od. 1. init. seu quod *poetæ veluti Deorum aliquo dono & munere commendati nobis esse videantur:* quod ait Cicer. de aruſp. Resp. 18. ex Ennio. Ovid. 3. de Arte.

Est Deus in nobis, sunt & commercia cœli,
Sedibus ætherei spiritus ille venit.

Et alibi:

At sacri vates & Divûm cura vocantur,
Sunt etiam qui nos numen habere putant.

29. *Paulùm sepultæ distat inertiæ Celata virtus.*] Virtus, quæ non est conspicua, nihilo felicior est, quam inertia & desidia, quam omnes aspernantur.

32. *Tótve tuos patiar labores.*] Lollius gravia gessit bella, in Germaniâ, Thraciâ, Galatiâ. Vide Dion. lib. 54.

33. *Lolli.*] M. Lollius Consul fuit cum Q. Æmilio Lepido, A. U. C. 732. Horatio annum ætatis agente 44. Quod ipse indicat lib. 1. Ep. ult. in fine, ubi scribit:

Forte meum si quis te percontabitur ævum,
Me quater undenos sciat implevisse Decembres,
Collegam Lepidum quo duxit Lollius anno.

Ad hunc binæ sunt Horatii Ep. 2. & 18. l. 1. in quarum priore *Maximum* eum appellat.

34. *Est animus tibi rerum prudens.*] Philosophiæ notitiâ, vel usu & prudentiâ instructus, sagax, judicii & consilii vim habens. Non ergo mirum, si Augustus Caio Cæsari filio in Armeniam proficiscenti moderatorem custodemque Lollium dedit.

35, 36. *Secundis Temporibus dubiisque rectus.*] Æquam se vas mentem arduis in rebus, non secus ac n bonis temperatam. Lib. 2. Ode 3.

37. *Vindex avaræ fraudis, & abstinens.*] Laus hæc minimè Lollio idonea, quem pecuniæ quàm rectè faciendi in omnia cupidiorem testatur Velleius Paterculus. Ergo vel tunc latebat adhuc, cum scriberet hæc Horatius, Lollii avaritia, quæ posteà innotuit: vel huc facit Symmachianum illud, quod habet Sidon. Apollinar. lib. 8. Epist. 10. *Ut vera laus ornat, ita falsa castigat.* Constat subinde Cæsarem Lollio offensum, seu quod Orientis provincias expilâsset, seu alia de causâ. Velleius lib. 2. Sueton. Tiber. cap. 13. Plin. lib. 9. cap. 35, &c.

39. *Consulque non unius anni.*] Reipublicæ consuluisti quidem anno uno, ut alii Consules: at ipse tibi semper dominaris, cupiditatesque frænas & coërces, imò passim de illis triumphas, exerens arma tua ubique victricia, scilicet abstinentiam, justitiam, &c. optima certe allegoria, per quam Stoæ dogmata luculenter venditat Horatius.

Duramque

Duramque callet pauperiem pati,
Pejusque letho flagitium timet:
Non ille pro caris amicis,
Aut patria timidus perire.

male famæ; egestatem ferre: & plus horret scelus quam mortem. Is pro familiaribus & patria occumbere non vereatur.

ANNOTATIONES.

49. *Duramque callet pauperiem pati.*] Vide lib. 3. Ode 2.

50. *Pejusque letho flagitium timet.*] Juvenal.

Summum crede nefas animam præferre pudori,
Et propter vitam vivendi perdere causas.

51. *Non ille pro caris amicis, &c.*] Lib. 3. Od. 2. & 19.

ODE X. Ad LIGURINUM.

O Crudelis adhuc, & Veneris muneribus potens, [404]
Insperata tuæ cùm veniet pluma superbiæ,
Et, quæ nunc humeris involitant, deciderint comæ,
Nunc & qui color est puniceæ flore prior rosæ,
Mutatus Ligurinum in faciem verterit hispidam; 5
Dices: heu (quoties te in speculo videris alterum)
Quæ mens est hodie, cur eadem non puero fuit? [405]
Vel cur his animis incolumes non redeunt genæ?

O dure hactenus, & Veneris donis superbe, quando inexpectata penna accesserit tuæ arrogantiæ, atque defluxerint capilli, qui modò per humeros diffunduntur, & qui modò rosa purpureâ micantior est color, deperditus Ligurinum mutarit in vultum hirsutum; tunc quandocunque te diversum asseveris in speculo, dices: Eheu, qui nunc adest animus, quare idem non adfuit juveni mihi? vel quare huic menti non revertuntur integræ malæ?

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Od. 11. Lib. 1.

1. *O crudelis adhuc, &c.*] Speciosi istius pueri amore captum se declarat Horatius hujus libri Od. 1. v. 33. Hinc patet vel constantem in tuendâ pudicitiâ Ligurinum extitisse; vel Poetæ nostro non respondisse.

Veneris muneribus potens.] Pulchritudine, gratiâ, ætatis flore spectabilis.

2. *Insperata tuæ cùm veniet, &c.*] Cùm juventutis ac pueritiæ flos abierit, quod modò non cogitas.

Pluma.] Barba, lanugo, pili. Marcilius tamen contendit non de crescente barba, sed de senescente Ligurino locum hunc intelligendum. Citatque Ovid. Trist. 4. Eleg. 18.

Jam mea cycneas imitantur tempora plumas.

Novus interpres sanè audacior veteres omnes profundens, imò, inquit, Horatius Græcorum ritu locutus est, qui alas veniisse rei alicui dicunt ad significandum illam periisse ac velut avolasse: sensusque est, cùm superbia Ligurini abiecerit, vel perierit forma qua superbus erat, tum demùm fore ut prioris arrogantiæ paniteat. Acuta sanè interpretatio, cui non dilitarim refragari, & ab omnium antiquorum partibus stare.

3. *Deciderint comæ.*] Hæc verba stabiliunt opinionem Marcilii, quam modò retuli. Id est, cùm jam pauci per tempora capilli cani apparuerint, cumque *πεπαιτοβιαι*, vel *πεπαρισμένοι*, erit Ligurinus, qui nunc spissa gloriatur cæsarie. V. l. 2. Od. 5. in fine: & l. 3. Od. 20. sub finem. Alii tamen explicant de pubertate: eo quod apud veteres comam tondendi mos esset puberibus saltem honestis & castis, qui sic ab effeminatis & delicatis distinguebantur. Aliquin enim impuberes quilibet comam studiosè nutriebant: unde comati & capillati nuncupabantur. De more præsertim eâ ætate cæsariem Diis, præsertimque Apollini, qui comatus fingebatur, consecrandi, dixi alibi.

5. *Ligurinum.*] Quidam legunt *Ligurine*, voluntque verbum *vertere* abiolutè poni, ut apud Virgil. Æneid. 1. *Cum prora avertit.* Sed vulgatam lectionem præferendam censeo.

6. *Speculo.*] Velut effeminato quod fœminæ est tribuit speculum. Sic Juvenalis Othonem Imperatorem vellicat etiam in castris speculum circumferentem. Sat. 2. v. 99. & 103. *Consilium formæ* speculum bellè vocat Martialis.

Alterum.] Longè mutatum, è lævi & polito hispidum, pilosum, horridum.

7. *Quæ mens est hodie, &c.*] Dum annis & pulchritudine florebam, cur non ego quæstum meretricium feci?

8. *Vel cur his animis, &c.*] Aut quare non redeunt mihi imberbes genæ, cùm jam tempore didici, ætatem labi, & formam perire?

Incolumes.] Colore & juventute nitentes, nullis tùm rugis deformatæ, ætatis vigore florentes.

quoniam sanctum poetam non habuerit. Virtus incognita parum differt ab ignaviâ despectâ. O Lolli, ego te non relinquam sine meorum carminum ornatu: neque tantas virtutes tuas sinam injustè sepeliri invidâ oblivione. Mens tibi est rerum sciens, æqua in prosperis & adversis, avaritiæ dolis inimica, & spernens pecuniam ad se omnia trahentem: non unius anni Consul, sed quotiescunque judex innocens & fideliz honestum utili antepositit, atque fronte excelsâ repudiavit munera improborum, suâque arma triumphans protulit per turmas impedire volentes. Non rectè appellaveris felicem eum, qui multa habet: rectiùs autem felicis titulum meretur, qui bene uti donis Deorum,

Nocte, carent quia vate sacro.
Paulùm sepultæ distat inertiæ
Celata virtus. Non ego te meis
Chartis inornatum silebo,
Tótve tuos patiar labores
Impunè, Lolli, carpere lividas
Obliviones. Est animus tibi
Rerumque prudens, & secundis
Temporibus dubiisque rectus;
Vindex avaræ fraudis, & abstinens [403]
Ducentis ad se cuncta pecuniæ:
Consúlque non unius anni,
Sed quoties bonus atque fidus
Judex honestum prætulit utili, &
Rejecit alto dona nocentium
Vultu; & per obstantes catervas
Explicuit sua victor arma.
Non possidentem multa vocaveris
Rectè beatum. Rectiùs occupat
Nomen beati, qui Deorum
Muneribus sapienter uti,

ANNOTATIONES.

28. *Vate sacro.*] Seu quod instinctu divino afflatur Pocta, *Sacer* vocatur: seu quia *Musarum* mysta, & *Sacerdos*, lib. 3. Od. 1. init. seu quod *poetæ veluti Deorum aliquo dono & munere commendati nobis esse videantur*: quod ait Cicer. de aruſp. Resp. 18. ex Ennio. Ovid. 3. de Arte.

Est Deus in nobis, sunt & commercia cœli,
Sedibus ætherei spiritus ille venit.

Et alibi:

At sacri vates & Divûm cura vocantur,
Sunt etiam qui nos numen habere putant.

29. *Paulùm sepultæ distat inertiæ Celata virtus.*] Virtus, quæ non est conspicua, nihilo felicior est, quam inertia & desidia, quam omnes aspernantur.

32. *Tótve tuos patiar labores.*] Lollius gravia gessit bella, in Germaniâ, Thraciâ, Galatiâ. Vide Dion. lib. 54.

33. *Lolli.*] M. Lollius Consul fuit cum Q. Æmilio Lepido, A. U. C. 732. Horatio annum ætatis agente 44. Quod ipse indicat lib. 1. Ep. ult. in fine, ubi scribit:

Forte meum si quis te percontabitur ævum,
Me quater undenos sciat implevisse Decembres,
Collegam Lepidum quo duxit Lollius anno.

Ad hunc binæ sunt Horatii Ep. 2. & 18. l. 1. in quarum priore *Maximum* eum appellat.

34. *Est animus tibi rerum prudens.*] Philosophiæ notitiâ, vel usu & prudentiâ instructus, sagax, judicii & consilii vim habens. Non ergo mirum, si Augustus Caio Cæsari filio in Armeniam proficiscenti moderatorem custodemque Lollium dedit.

35, 36. *Secundis Temporibus dubiisque rectus.*] Æquam se vas mentem arduis in rebus, non secus ac in bonis temperatam. Lib. 2. Ode 3.

37. *Vindex avaræ fraudis, & abstinens.*] Laus hæc minimè Lollio idonea, quem pecuniæ quàm rectè faciendi in omnia cupidiorem testatur Velleius Paterculus. Ergo vel tunc latebat adhuc, cum scriberet hæc Horatius, Lollii avaritia, quæ posteà innotuit: vel huc facit Symmachianum illud, quod habet Sidon. Apollinar. lib. 8. Epist. 10. *Ut vera laus ornat, ita falsa castigat.* Constat subinde Cæsarem Lollio offensum, seu quod Orientis provincias expilâsset, seu alia de causâ. Velleius lib. 2. Sueton. Tiber. cap. 13. Plin. lib. 9. cap. 35, &c.

39. *Consulque non unius anni.*] Reipublicæ consuluisti quidem anno uno, ut alii Consules: at ipse tibi semper dominaris, cupiditatesque frænas & coërces, imò passim de illis triumphas, exerens arma tua ubique victricia, scilicet abstinentiam, justitiam, &c. optima certe allegoria, per quam Stoæ dogmata luculenter venditat Horatius.

Duramque

Duramque callet pauperiem pati,
Pejuſque letho flagitium timet:
Non ille pro caris amicis,
Aut patria timidus perire.

moleſtamq; egeſtatem ferre: & plus horret ſcelus quam mortem. Is pro familiaribus & patria occumbere non veretur.

ANNOTATIONES.

49. *Duramque callet pauperiem pati.*] Vide lib. 3. Ode 2.

50. *Pejuſque letho flagitium timet.*] Juvenal.

Summum crede nefas animam præferre pudori,
Et propter vitam vivendi perdere cauſas.

51. *Non ille pro caris amicis, &c.*] Lib. 3. Od. 2. & 19.

ODE X. Ad LIGURINUM.

O Crudelis adhuc, & Veneris muneribus potens, [404]
Inſperata tuæ cùm veniet pluma ſuperbiæ,
Et, quæ nunc humeris involitant, deciderint comæ,
Nunc & qui color eſt puniceæ flore prior roſæ,
Mutatus Ligurinum in faciem verterit hiſpidam; 5
Dices: heu (quoties te in ſpeculo videris alterum)
Quæ mens eſt hodie, cur eadem non puero fuit? [405]
Vel cur his animis incolumes non redeunt genæ?

O dure Ligurine, & Veneris donis ſuperbe, quando inexpectata penna acceſſerit tuæ arroganti, atque defluxerint capilli, qui modò per humeros diffunduntur, & qui modò roſâ purpureâ micantior eſt color, deperditus Ligurinum mutarit in vultum hirſutum; tunc quandocunque te diverſum aſpexeris in ſpeculo, dices: Eheu, qui nunc adeſt animus, quare idem non adfuit juveni mihi? vel quare huic menti non revertuntur integræ malæ?

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Od. 11. Lib. 1.

1. *O crudelis adhuc, &c.*] Specioſi iſtius pueri amore captum ſe declarat Horatius hujus libri Od. 1. v. 33. Hinc patet vel conſtantem in tuendâ pudicitiâ Ligurinum extitiſſe; vel Poetæ noſtro non reſpondiſſe.

Veneris muneribus potens.] Pulcritudine, gratiâ, ætatis flore ſpectabilis.

2. *Inſperata tuæ cùm veniet, &c.*] Cùm juventutis ac pueritiæ flos abierit, quod modò non cogitas.

Pluma.] Barba, lanugo, pili. Marcilius tamen contendit non de creſcente barba, ſed de ſenſcente Ligurino locum hunc intelligendum. Citatque Ovid. Triſt. 4. Eleg. 18.

Jam mea cycneas imitantur tempora plumas.

Novus interpres ſanè audacior veteres omnes proſcindens, imò, inquit, Horatius Græcorum ritu locutus eſt, qui alas veniſſe rei alicui dicunt ad ſignificandum illam periiſſe ac velut avolaſſe: ſenſuſque eſt, cùm ſuperbia Ligurini abceſſerit, vel perierit forma qua ſuperbus erat, tum demùm fore ut prioris arrogantiæ paniteat. Acuta ſanè interpretatio, cui non cubitarim refragari, & ab omnium antiquorum partibus ſtare.

3. *Deciderint comæ.*] Hæc verba ſtabiliunt opinionem Marcilii, quam modò retuli. Id eſt, cùm jam pauci per tempora capilli cani ſuperſunt, cumq; μισοπώγων, vel σπαρτόκομος, erit Ligurinus, qui nunc ſpiſſa gloriatur cæſarie. V. l. 2. Od. 5. in fine: & l. 3. Od. 20. ſub finem. Alii tamen explicant de pubertate: eo quod apud veteres comam tondendi mos eſſet puberibus ſaltem honeſtis & caſtis, qui ſic ab effeminatis & delicatis diſtinguebantur. Alioquin enim impuberes quilibet comam ſtudioſè nutriebant: unde comati & capillati nuncupabantur. De more præciſam eâ ætate cæſariem Diis, præſertimque Apollini, qui comatus fingebatur, conſecrandi, dixi alibi.

5. *Ligurinum.*] Quidam legunt *Ligurine*, voluntque verbum *vertere* abſolutè poni, ut apud Virgil. Æneid. 1. *Tum prora avertit.* Sed vulgatam lectionem præferendam cenſeo.

6. *Speculo.*] Velut effeminato quod fœminæ eſt tribuit ſpeculum. Sic Juvenalis Othonem Imperatorem vellicat etiam in caſtris ſpeculum circumferentem. Sat. 2. v. 99. & 103. *Conſilium formæ* ſpeculum bellè vocat Martialis.

Alterum.] Longè mutatum, è lævi & polito hiſpidum, piloſum, horridum.

7. *Quæ mens eſt hodie, &c.*] Dum annis & pulcritudine florebam, cur non ego quæſtum meretricium feci?

8. *Vel cur his animis, &c.*] Aut quare non redeunt mihi imberbes genæ, cùm jam tempore didici, ætatem labi, & formam perire?

Incolumes.] Colore & juventute nitentes, nullis tùm rugis deformatæ, ætatis vigore florentes.

ODE XI.

Ad PHYLLIDEM.

Die natali Mæcenatis invitat eam ad convivium.

O Phylli, amphoram habeo plenam Albani vini nonum annum transgressi: habeo in horto apium ad corollas texendas: habeo magnam hederæ copiam, qua vinctis capillis resplendes. Nitent ædes argenteis vasis: ara verbenis puris coronata optat respergi cruore agni mactati. Manus omnium strenuè laborant: famulæ servis junctæ huc illuc; discurrunt. Ignis tremit atrum fumum circumvolvens in apicem. Attamen ut scias ad quam lætitiam invitaris, celebrandæ tibi sunt

EST mihi nonum superantis annum
Plenus Albani cadus: est in horto,
Phylli, nectendis apium coronis:
Est hederæ vis
Multa, qua crines religata fulges.
Ridet argento domus: ara castis
Vincta verbenis avet immolato [406]
Spargier agno.
Cuncta festinat manus: huc & illuc
Cursitant mistæ pueris puellæ:
Sordidum flammæ trepidant rotantes
Vertice fumum.
Ut tamen noris, quibus advoceris
Gaudiis: Idus tibi sunt agendæ;

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod supra Od. 2. Lib. 2.

1. *Est mihi, &c.*] Natalem Mæcenatis celebraturus Poeta noster, Phyllidem ad epulas invitat, lautaque spondet fore omnia; ne verò illa Telephi amore retineatur, multis conatur efficere. Virgil. Eclog. 3.

Phyllida mitte mihi, meus est natalis, Iola.
Nonum superantis annum Plenus Albani cadus.] Cadus vini ante novem annos conditi, proindeque maturi & boni.

2. *Albani.*] Quod ex Italicis suavissimum & gratissimum asserit Athenæus, lib. 1. cap. 25. idem testatur Plin. lib. 14. cap. 2. & 6. & alibi. Martial. lib. 13. Epigram. 109.

3. *Phylli.*] De ea jam lib. 2. Od. 4.

Apium.] Hoc arceri ebrietatem, bonumque corpori odorem conferri aiunt: hinc ex eo coronæ. Vide Plin. l. 20. c. 11. & l. 19. c. 8. sub finem. Vide & l. 1. Od. 36. & l. 2. Od. 7. v. 24. annot.

4. *Hederæ.*] Hæc Baccho sacra, atq; ebrietatis antipharmacum. Apud Theocrit. Idyll. 3. pastor coronam ex hedera & apio implexam gestat Amaryllidis suæ gratiâ.

6. *Ridet argento domus.*] Non displicet novi interpretis mens locum istum sic explicantis: *Aulæ* meæ nitent quasi argentum; munda passim omnia sunt; nec enim tantæ Horatii opes, ut argento revera domus colluceret; ut ergo ficte & tagaciter, more quidem suo, ait ibidem Dacerius, quem honoris causâ nomino.

Ara castis vincta, &c.] E vivo cespite structa ara, puris ex more herbis coronata, mox imbuetur mactati agni sanguine.

7. *Verbenis.*] Vide lib. 1. Od. 19. annot. ad v. 24.

Immolato.] Cædendæ victimæ caput aspergebatur mola salsa, id est, farre tosto & sale commixtis: hinc vox, *immolare.*

9. *Cuncta festinat manus, &c.*] Cuncti allaborant, ancillæ famuliq; simul diligenter parant quæcumq; sunt ad convivium necessaria.

11. *Sordidum flammæ, &c.*] Culinæ meæ focus plurimum habet ignis, è quo flammæ sursum feruntur in verticem, & rotæ modo contorquentur ac trepidant, aguntque fumum densum ac sordidum.

13. *Ut tamen noris, &c.*] Ut intelligas quale sit gaudium hodiernum, quanta sit hilaritatis causa, ad quam te voco: Idus sunt Aprilis, in quibus natalem celebro Mæcenatis, meo natali jure mihi potiorem.

14. *Idus.*] Macrob. lib. 1. Saturnal. cap. 15. *Nonnullis placet Idus vocatas ἀπὸ τῆς ἰδύος, quod eâ die plenam speciem Luna demonstret. Sunt qui existiment Idus ab ove iduli dictas; quam hoc nomine vocant Tusci, & omnibus Idibus ovis immolatur a flamine. Nobis illa ratio nominis vero propior existimatur, ut Idus vocemus diem, qui mensem dividit. Iduare enim Hetrusca lingua dividere est: unde & vidua, quasi valdè idua, id est, valde divisa, vel a viro divisa:*

Qui

Qui dies menſem Veneris marinæ
Findit Aprilem:
Jure ſolennis mihi, ſanctiorque
Penè natali proprio, quod ex hac
Luce Mæcenas meus affluentes
Ordinat annos.
Telephum, quem tu petis, occupavit
Non tuæ ſortis juvenem puella
Dives & laſciva, tenetque grata
Compede vinctum.
Terret ambuſtus Phaëton avaras
Spes; & exemplum grave præbet ales
Pegaſus, terrenum equitem gravatus
Bellerophontem,
Semper ut te digna ſequare; & ultra

Idus, qui dies Aprilem dividit Veneri maritimæ ſacrum: merito mihi feſtivus, atque ſacratior ferè meo natali; quoniam ab eâ die Mæcenas amicus accreſcentes annos computat. Telephum porrò nequaquam tuæ conditionis adoleſcentem, quem concupiſcis, cepit virgo opulenta & proterva, retinetq; jucundis vinculis aſtrictum. Cæterum *Phaeton concrematus deſideria cupida comprimit: volucris autem Pegaſus graviter ferens Bellerophontem equitem terreſtrem, inſigne documentum præſtat, ut nunquam non ſectere tibi convenientia;*

ANNOTATIONES.

Hinc patet cur Aprilem findere, id eſt, quaſi medium ſecare ab Horatio dicantur. Idus enim ſunt decima tertia die menſium Martii, Maii, Julii, Octobris: in reliquis autem menſibus ſunt die quinta decima.

15. *Menſem Veneris marinæ, &c.*] Aprilis ſecundus anni Romanorum menſis ab aperiendo dictus, quaſi aperilis, quod eo tempore arbores & plantæ aperire ſe in germen incipiant. Alii dictum putant quaſi Aphriſem, cum aſpiratione, ab ἀφρὸς maris ſpuma, è qua Venus orta creditur, quæ & Ἀφροδίτη inde Græcis appellata. Porro ut primum menſem à patre ſuo Marte, ita ſecundum ab Æneæ matre Venere nominavit Romulus: & in eo Veneri ſacrum fieri à matronis, poſteà conſtitutum. Hæc Macrob. l. 1. Saturnal. c. 12. & ejuſdem l. c. 21. *Cum Sol vernalis Æquinoctii tranſgreditur fines, augendo diem, tunc & Venus læta, & puidra virent arva ſegetibus, prata herbis, arbores ſolis. Ideo majores noſtri Aprilem menſem Veneri dicaverunt.* Lege ibid. alia quædam ſcitu non indigna. Vide & ſuprà lib. 3. Od. 26. v. 5. annot.

18. *Quod ex hac luce Mæcenas, &c.*] Idibus Aprilis natus Mæcenas prodiit in lucem, Mæcenas, inquam, *præſidium ac dulce decus meum*, ô dies natali proprio mihi ſanctior! Nam & ejus vitam meæ longè antepono.

19. *Affluentes Ordinat annos.*] Exinde venientes annos vitæ numerat, ætatemque ordinat. Ut à Conſulibus publicè, ſic privatim a natali ſuo quiſq; annos computabat, inquit Torrent.

21. *Telephum.*] De eo jam lib. 1. Od. 13. & lib. 3. Od. 19. h.c *ſpiſſa nitidus coma puroque finus vapore* commendatur: illic *roſea cervix & teres bracchia* laudantur.

22. *Non tuæ ſortis.*] O Phylli, ne differ ad me proficiſci tui percupidum: nec te remoretur Telephi amor. Hunc enim omninò excutere animo tuo debes, tum quod tibi eſt is diſpar valdè, tum quia occupatus eſt puellâ ſuæ ſortis, divite ſcilicet, ut ipſe, & ingenua, non meretriciæ conditionis, ut tu.

23. *Puella dives & laſciva.*] An illa Chloe, de qua lib. 3. Od. 19.

Tenetque grata Compede vinctum.] Suis amoribus ſuæque velut ſervituti prorſus addictum habet.

25. *Terret ambuſtus Phaeton avaras Spes.*] Exemplis probat Horatius non eſſe id appetendum quod eſt ſupra nos, quodq; vix ſperare aut aſſequi fas videatur. Nota eſt cuilibet hiſtoria & caſus Phaetontis, qui cùm Solis currum equoſque regere cupiiſſet, *currûs auriga paterni* temerarius, *magnis excidit auſis*, in Eridanum Jovis fulmine dejectus. Vide Platon. in Timæo. Ovid. Metam. 2. Lucret. l. 5. &c.

26. *Ales Pegaſus terrenum equitem gravatus, &c.*] De Pegaſo alato equo, inter ſidera relato, dixi lib. 1. Od. 27. *Terrenum equitem*, mortalem, nempè *Bellerophontem*, qui à Bellero Corinthi rege interfecto vocabulum ſortitus eſt, Hipponomus anteà dictus. Quod verò pertinet ad rem præſentem, dicitur is poſt oceiſam auxilio Pegaſi Chimæram ſecundis rebus elatus, tentaſſe in cœlum etiam ejuſdem Pegaſi ope aſcendere, ut quid ageret illic Jupiter perſpiceret. At æſtro à Jove immiſſo Pegaſus fatigatus ſeſſorem excuſſit, qui membris confractis decidens curioſæ ambitionis pœnas exſolvit. Vide l. 1. Od. 27. cit. & l. 3. Od. 7. & 12.

29. *Ut te digna ſequare, &c.*] Ut virum conditione tibi ſimilem ſequare: qualis Horatius: diſparem verò, qualis Telephus, non tantum non ſperes aut ſequaris, ſed vites. Alias malè

fugiaſque diſſimilem, nefas exiſtimando petere plus quam decet. Heus amorum terminus meorum deinceps (nam in poſterum alteram mulierem non amabo) diſce numeros quos ſuavi modulaveris voce. Cantu mulcentur ægritudines importunæ.

Quam licet ſperare, nefas putando,
Diſparem vites. Age jam meorum
Finis amorum;
(Non enim poſthac aliâ calebo
Fœminâ) condiſce modos, amanda
Voce quos reddas. Minuentur atræ
Carmine curæ.

ANNOTATIONES.

rbi cedet; quemadmodum ceſſit peſſimè Phaëtonti ac Bellerophonti altiora ſe quærentibus.

31, 32. *Meorum Finis amorum.*] Age, Phylli, quam conſtanter amare conſtitui, Telephi oblita confer te ad me. Propert. l. 1. Eleg. 12.

Me neq; amare aliam, neq; ab hac deſiſtere fas eſt,
Cynthia prima fuit, Cynthia finis erit.

34. *Condiſce modos, &c.*] Vel diſce cantilenas quas in convivio amabili voce decantes ad diei jucunditatem & hilaritatem: vel è Lyricis meis carminibus diſce aliquid, quo in amorem meum alliciaris, canendo apud me inter epulas.

35. *Minuentur atræ carmine curæ.*] Meos etiam modulando verſus, pelles ægrituudinem illam curaſq; illas, quas Telephi tibi amor invexit.

ODE XII. Ad VIRGILIUM.

Vernam Tempeſtatem deſcribit: tum invitat eum ad epulas & ad hilaritatem.

Nunc auræ Thraciæ vernum tempus comitantes & mare tranquillum reddentes vela pulſant. Jam neque prata ſunt gelu conſtricta, nec flumina murmurant hyemis nivibus inflata. Nidum ſtruit avis

JAM veris comites, quæ mare temperant, [409]
Impellunt animæ lintea Thraciæ:
Jam nec prata rigent, nec fluvii ſtrepunt
Hiberna nive turgidi.
Nidum ponit, Ityn flebiliter gemens,

ANNOTATIONES.

Metrum eſt idem quod Od. 6. Lib. 1.

1. *Jam veris, &c.*] Egregiè Parthenius more ſuo, in hac eleganti Ode, notat verba lectiſſima, & dictiones haud vulgares: aitque merito dignam videri, quæ ad Virgilium mitteretur; nec enim vel ipſum tot coloribus, tot florum varietatibus effloreſcere. Valeant ergo qui adulterinum neſcio quem titulum huicOdæ præfixum, e veteribus nonnullis codicibus eruunt perperam, quaſi Horatius ſcripſerit ad Virgilium quendam myropolam ſeu unguentarium. Certè enim intelligendus hic eſt Virgilius Poeta, qui rectè *clicns nobilium juvenum*, non alter quiſquam cenſeatur. Vide inſiſa annot.

Veris comites, &c.] Zephyri proculdubio, quicquid alii ſentiant; hi enim ver comitari duntaxat, & maria temperare dici poſſunt. At cur *Thraciæ animæ* vocantur; nam propriè Boreas è Thracia in Italiam ſpirat? Ita l. 1. Od. 25. v. 11. Scilicet Thracia ventorum quorumvis ſedes & officina eſt, teſte Euſtathio ad Iliad. 9. vel potius, noſter Homerum, ut alibi ſæpè, inſecutus, minus accurate locutus eſt. Bene citato loco Homerus Boream & Zephyrum è Thracia flantes pariter exhibet: at non item Horatius. Hic ſiquidem Italus, ille vero è partibus Minoris Aſiæ. Atqui diverſi planè venti è Thraciâ Italiam Aſiamq; perflant, inter hanc & illam ferè mediâ.

Quæ mare temperant.] De Zephyris maria ſolventibus ac ver parientibus, l. 3. Od. 7. initio.

Animæ.] Alluſio ad Græcam vocem, ἄνεμος *ventus*. Virgil. Æneid. 8.

Quantum ignes animæque valent.

Lucret.

Auraruinque leves animas.

2. *Impellunt lintea.*] Ad navigandum utilia ſunt.

3. *Nec fluvii ſtrepunt.*] Qui nivibus liquefactis intumuerant paulo antè, ac vehementiori curſu ſtrepitum edebant, jam nunc imminuti haud ampliùs ſtrepunt.

5. *Nidum ponit, Ityn flebiliter gemens, &c.*] Hirundo jam nidificat.

Ityn.] Homero *Itylum*.

Infelix

Infelix avis, & Cecropiæ domus
Æternum opprobrium, quod malè barbaras [410]
Regum est ulta libidines.
Dicunt in tenero gramine pinguium
Custodes ovium carmina fistulâ,
Delectantque Deum, cui pecus & nigri
Colles Arcadiæ placent.
Adduxere sitim tempora, Virgili:
Sed pressum Calibus ducere Liberum
Si gestis, juvenum nobilium cliens, [411]
Nardo vina merebere.
Nardi parvus onyx eliciet cadum,

infortunata Ityn lugens miserabiliter ac sempiterna ignominia Athenienses familiæ, quia scelerate vindicavit immanem regis lasciviam. Pastores ovium in herbâ molli cantilenas resonant fistulâ, atque recreant numen, quod gregibus gaudet & umbrosis collibus Arcadiæ. O Virgili, tempus advexit sitim: at si cupis bibere vinum Calibus expressum, tu cliens illustrium adolescentum accipies vinum dato unguento. Exiguum vas unguenti amplo-

ANNOTATIONES.

6. *Infelix avis.*] Progne & Philomela Pandionis Athenienſium regis filiæ erant. Illa Tereo regi Thraciæ nupta, Ityn communem filium marito epulandum apposuit, ultura sororem suam ab eo constupratam. Tereus utramque stricto pugione ad necem persequitur. Ecce verò Progne in hirundinem, Philomela in luscíniam, Itys in phasianum, vel, ut alii volunt, in carduelem, Tereus denique in upupam transmutantur. Ita fabulatores. Vide Ovid. Metamor. Fab. 7. &c.

Cecropiæ domus Æternum opprobrium, &c.] A Cecrope Athenienſium primo rege denominatur quicquid ad Athenas vel reges Athenarum pertinet. Significatur itaque hîc Pandionis familia, etsi minime Cecropi vel Cecropidis cognata. *Opprobrium*, qui *malè* & injustè mactato Ity filio, *libidinem* ejus patris Terei ulcisci voluit ipsa mater Progne.

9. *Dicunt in tenero, &c.*] Pastores ludunt fistulâ in gramine sedentes, canuntq; laudes Panos gregibus præsidentis & collibus Arcadiæ. Vide lib. 3. Od. 18. Virgil. Eclog. 2.

Pan primus calamos cerâ conjungere plures
Instituit; Pan curat oves, ovium q; magistros.

Et Eclog. 4. & 10.

Pan Deus Arcadiæ.

11. *Nigri Colles.*] Vel, umbriferi ob sylvas; vel, fertiles, nam Virgil. Georgic. 2. v. 203.

Nigra ferè & pressо pinguis sub vomere terra
Optima frumentis.

12. *Arcadiæ.*] Peloponnesi regio est mediterranea, ab Arcade Jovis & Callistûs filio nuncupata, montanis pascuis amœna, & hinc gregibus educandis, colendeque Pani devota: poetis passim decantatissima.

13. *Adduxere sitim tempora.*] Adultum ver ac jam provectum (in Italiâ videlicet calidius quàm apud Borealiores) adduxit æstum ac *sitim*, proinde fusdet pocula. Quidam putant notari horam diei cœnæ destinatam, puta nonam vel octavam: quo sensu Virg. Georg. 3. v. 327.

Inde ubi quarta sitim cœli collegerit hora.

14. *Pressum Calibus Liberum.*] Cur Liber nominetur Bacchus, & quod pro vino ponatur, vel sciolis compertum. De *Calibus*, urbe Campaniæ, deque vini Caleni bonitate dixi l. 1. Od. 20. v. 9. ubi, *prælo domitam Caleno uvam*: item Ode 31. *premant Calenâ falce vitem, &c.*

Liberum.] Seneca de Tranquill. c. 15. *Non ob linguæ licentiam dictus Liber, sed quia liberat servitio curarum animum, vegetiorемque & audaciorem in omnes conatus facit Bacchus inventor vini.*

15. *Juvenum nobilium cliens.*] O Publi Virgili Maro, qui colis Tiberium Drusumq; Neronem, Liviæ filios, Marcellum Augusti generum atque adoptione filium, aliosque Romanæ juventutis ac nobilitatis Principes.

16. *Nardo vina merebere.*] Affer unguentum è nardo, ego vina conferam. De nardini unguenti pretio & natura, l. 2. Od. 11. v. 16. annot. Catullus è contrario Ode 13. ita præscribit ad Fabullum:

Cœnabis bonè, mi Fabulle, apud me,
Si tecum attuleris bonam atque magnam
Cœnam . . . . . .
Sed contrà accipies meros amores,
Seu quid suavius elegantiusve.
Nam unguentum dabo, &c.

17. *Nardi parvus onyx eliciet cadum, &c.*] Modicum unguenti à te collatum à me compensabitur integro vini optimi cado, quod ego petam & mercabor ex horreis publicis.

Onyx.] Græca vox unguem significans pariter & alabastrites, i. e. lapidem colore similem humano ungui. De eo Plin. l. 36. c. 7. *Invenitur etiamnum in Arabiæ montibus, nec alibi usquam nisi putavere nostri veteres.* Et c. 8. q. *Hunc aliqui lapidem alabastritem vocant, quem cavant ad vasa unguentaria, quoniam optimè servare incor-*

trahet, qua modo conditur apothecis Sulpitiis, ſpem novam dare liberalis, & moleſtiam agritudinum diſcutere idonea. Quod ſi ad iſtam hilaritatem feſtinas, accede protinus cum tua merce. Scyphis ego meis rigare te nihil conferentem nolo, quaſi opulentus in ædibus refertis. Sed abjice retardationem & quæſtûs curam: atque dum potes recordatus atri rogi brevem inſaniam admiſce ſapientiæ. Tempeſtive inſanire ſuave eſt.

Qui nunc Sulpitiis accubat horreis,
Spes donare novas largus, amaraque
Curarum eluere efficax.
Ad quæ ſi properas gaudia, cum tua
Velox merce veni. Non ego te meis
Immunem meditor tingere poculis,
Plenâ dives ut in domo.
Verum pone moras, & ſtudium lucri:
Nigrorumque memor, dum licet, ignium,
Miſce ſtultitiam conſiliis brevem.
Dulce eſt deſipere in loco.

ANNOTATIONES.

rupta dicitur. Addit & alia quædam lib. 37. cap. 6. in fine. Dioſcorid. lib. 5. cap. 153. meminit etiam ejus lapidis, è quo facta vaſa *ονυχα* dicebantur, Iſidor. lib. 16. cap. 15. *Alabaſtrites*, inquit, *lapis candidus, interſtinctus variis coloribus, è quo fuit vaſculum unguenti evangelici. Cavant enim hunc ad vaſa unguentaria.* Martial. lib. 7. Epigram. 93.

Unguentum fuerat, quod onyx modo parva gerebat.

18. *Sulpitiis accubat horreis.*] Quædam erant horrea ſeu apothecæ in urbis regionibus variis, in quibus venalia ſeu vina ſeu fruges condebantur, donec emerentur. Inter alia erant quæ ædificarat Sulpitius Galba, & de ejus nomine appellabantur: deque his loquitur Horatius.

19. *Spes donare novas largus, &c.*] Hæc vini eſt virtus & proprietas, ut audaciam timidis donet, anxiis ſolicitudines eximat, &c. Vide lib. 3. Ode 21. ſtrophe 5. Hinc & lib. 2. Ode 7. *Maſſicum* vocat *obliviioſum*, id eſt, curarum oblivionem inducens.

21. *Ad quæ ſi properas gaudia, cum tua, &c.*] Ergo ſi cupis mecum jucundè epulari, atque è meo vino bibere, quaſi mercator accede, & affer quòd commutes, redones, remuneres. Ne aſymbolus aut immunis venias: para nimirùm quæſtiones eruditas, lepidaſque argutiolas florentem vino animum laceſſentes, quæ ſint veluti ſecundarum menſarum tragemata ſeu bellaria: de quibus Aul. Gell. lib. 6. cap. 13. & hæc quidem *merce* inſtructus jubetur venire ab Horatio Virgilius.

23. *Immunem.*] Apud Eraſmum proverbium eſt, *immunem venire.* Quædam olim erat cœna ex communi collecta, in quo ſuam quiſque ſymbolam afferebat. Vide lib. 3. Ode 23. v. 17.

24. *Plena dives ut in domo.*] Ut facere poſſet dives rebus omnibus abundans, nihilque ejus habens remunerationis.

25. *Studium lucri.*] Jocus admodum facetus, quo Virgilium abſtrahit à muſæo, & à condendis aſſiduè carminibus ipſi profectò quæſtuoſis: nam pro iis ſat liberaliter donatus ab Auguſto aliiſque proceribus jam fuerat.

26. *Nigrorumque memor, dum licet, ignium, &c.*] Mortis memor, triſtiſque ac funebris rogi, in quo cremantur cadavera: quamdiu licet ac vivis, gaudia hujus vitæ carpere feſtina.

27. *Miſce ſtultitiam conſiliis brevem.*] Severitatem aliquantulâ hilaritate tempera: intermitte ſeria, jocis paululùm vaca. Qui relaxandi animi gratiâ ludendo laſciviunt, quaſi inſanire videntur. Hinc Poeta *brevem ſtultitiam* appellat: Anacreon verò σωφρονα μανιην, *ſapientem furorem.*

28. *Dulce eſt deſipere in loco.*] Congruo tempore & loco animi ſeveritatem abjicere expedit, Senec. de Tranquill. lib. 1. c. ult. ſi *Græco Poetæ credimus*, inquit, *interdum & inſanire jucundum eſt.* Menander in Comœdia cui titulus Ωνουμενοι, *venales*: Ἀ φρονειν χρη τοις σοφοις μετριως φρονειν, κ συμμιγνυσι δ' ἑνια δει. *Non ſemper ſapientiam decet adeſſe, & inſanire cum aliis quandoque oportet.* Ubi vulgò συμβηναι legi perperam, ſententiæ & proſodiæ ratio luculenter evincit.

ODE XII.

IN LYCEN VETULAM.

AUdivere, Lyce, Dii mea vota; Dii
Audivere, Lyce. Fis anus, & tamen
Vis formoſa videri:
Ludiſque, & bibis impudens;
Et cantu tremulo pota Cupidinem
Lentum ſollicitas. Ille virentis &
Doctæ pſallere Chiæ,
Pulcris excubat in genis.
Importunus enim tranſvolat aridas
Quercus; & refugit te, quia luridi
Dentes, te quia rugæ
Turpant & capitis nives.
Nec Coæ referunt jam tibi purpuræ,
Nec clari lapides tempora, quæ ſemel

O Lyce, Dii exaudiverunt meas preces; Lyce, Dii exaudiverunt. Jam *vetula es, ac nihilominus cupis apparere ſpecioſa: & jocaris & potas abſque pudore; atque trementi voce amorem tardum excitas ebria.* At *ille vigilat in malis formoſis Chiæ ætate florentis & ſcientis pſallere. Nam quercus areſcentes deſerit inquietus, avelatque; quoniam te dentes lividi, te rugæ & canities capillorum fœdant. Neque verò purpureæ veſtes Coæ, nec lapilli ſplendentes nunc reddunt tibi*

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Ode 5. Lib. 1.

1. *Lyce.*] Hujus olim juventute & forma ſplendidæ amores arrogantiamq; perſecutus fuerat Horatius, l. 3. Ode 10. Eidem nunc ſenio deturpatæ inſultat. Sic & Lydiæ quondam pulcræ, jam verò deformatæ illudit l. 1. Od. 25.

4. *Bibis impudens.*] Vinoſas ſemper fuiſſe mulieres impudicas, notum eſt: contra, pudicæ vino abſtinebant. Vide lib. 3. Ode 15. in fine: ibique annot.

5. *Cantu tremulo.*] Hoc referunt quidam ad vitium ingraveſcentis ætatis, ſed melius alii ad animum libidinoſum, vocemque ad mollitiem inflexam. Sic Perſius Sat. 1. v. 21.

cum carmina lumbum
Intrant, & tremulo ſcalpuntur ubi intima verſu.

7. *Doctæ pſallere Chiæ.*] Meretrices ut plurimum pſaltriæ erant, id eſt, cantare ſimul & citharam pulſare noverant. Hæc nomen habebat ab inſula maris Ægæi, Chio dicta, hodie *Scio*, ann. 1565 à Turcis per nefas & contra fidem occupata: vino optimo celebrata quondam. Vide lib. 3. Ode 19. v. 5.

Excubat.] Viget, agit in juvenili facie, in ſenili verò quaſi ſepitus elangueſcit, ſegnis, emortuus.

9. *Importunus.*] Levis, mobilis, inconſtans: alii perperam; non benè convenienter.

Aridas quercus.] Sic lib. 1. Ode 25. De Lydia, *aridas frondes*, id eſt, meretrices vetulatæ deformes, in quibus nec ſuccus, nec color, nec ſpecies, ut olim.

12. *Capitis nives.*] Velut duriuſculam hanc tranſlationem ac metaphoram, atque à longinqua ductam ſimilitudine notat Quintilianus, l. 8. c. 6. Verùm talia Poetis quidem, non ità verò proſæ convenire ibid. ſubjungit.

13. *Nec Coæ referunt, &c.*] Præteritos annos, formam priſtinam non reducunt ſeu veſtes pretioſæ ſeu gemmæ & lapilli, nec quivis corporis cultus & ornatus. Auſon.

Dicebam tibi, Galla, ſeneſcimus: effugit ætas.
Nec revocare potes qui periere dies.

Coæ purpuræ.] Cos Aſiæ inſula verſus oram Cariæ litoralem, hodie *Lango*; valdè ferax, ut proverbio diceretur, *quem Cos non nutrit, hunc neq; Æ gyptus*, in eos quibus vix maxima ſatisfaciunt. Euſtath. Iliad. 14. Apellis ex mii illius pictoris patria fuit. In ea texebantur panni ſubtiliſſimi è bombyce: non procul autem purpura fiebat exquiſita. Ergo vel de purpureis reipſa veſtibus intellige locum hunc, vel de bombycinis candore exquiſito nitentibus. V. annot. ad v. 10. Od. 1. hujus lib. Lege & Plin. l. 11. c. 22. ubi, *Telas arancorum modo texunt ad veſtem luxuriæque feminarum, quæ bombycina appellatur. Prima eas reddidit rurſuſque texere invenit in Co mulier Pamphila, &c.* & cap. 23. *Bombycas & in Co inſula naſci tradunt . . . fieri autem primo papiliones parvos nudoſque, mox frigorum impatientia villis inhorreſcere, & adverſum hyemem tunicas ſibi inſtaurare denſas, pedum eſperitate cadentes foliorum lanuginem in vellera: hanc ab his cogi ſubigique unguium carminatione, mox traki inter ramos, tenuari, ne, ceu pectine, &c.* Falli porrò Plinium conſtat: nec enim è foliis, quibus inſidet papilio, ſed ex alvo ſua promit tenuem iſtam lanuginem, filaq; ac totũ opus.

annos, quos fluxum tempus condidit inclusos annalibus publicis. Ebeu, quò venustas, quò nitor, quò agilitas abiit? Ecquid tibi restat ejus, ejus inquam, *quæ amores exhalabat, quæ mihi me abstulerat, post Cynaram felix, & famosa, vultu artificiosè & bell.* compositio? *At Cynaræ non longam vitam fors indulsit; diu conservatura Lycen longævæ cornici ætate æqualem, ut ad lescentes calidi queant videre facem in favillas redactam, haud absque ludibrio.*

Notis condita fastis
Inclusit volucris dies.
Quò fugit Venus, heu? Quove color decens?
Quò motus? Quid habes illius, illius,
Quæ spirabat amores,
Quæ me surpuerat mihi,
Felix post Cynaram, notaque & artium
Gratarum facies? Sed Cynaræ breves
Annos fata dederunt,
Servatura diu parem [415]
Cornicis vetulæ temporibus Lycen:
Possent ut juvenes visere fervidi
Multo non sine risu,
Dilapsam in cineres facem.

ANNOTATIONES.

15. *Notis condita fastis.*] In fastis perscribebantur nomina, anni, facta magnorum virorum: seu, fasti libri erant, in quibus cujusque diei annique gesta notabantur, ad memoriam posterorum. Ciceron. Epistol. *Decrevi ut in fastis ad eum diem Bruti nomen adscriberetur . . . . Quod cum e o dabam Bruto, notam esse in fastis gratissimæ victoriæ memoriam volebam.* Sensus Horatii est: sicut non redeunt anni Consulum aliorumve in fastis & annalibus scripti; sic prior ætas Lyces famosè transacta non redibit. Juventus, forma, gratia, dudum abierunt, nunquam reparabuntur aut redibunt.

18. *Quò motus?*] Ubi decorus ille pedem incessus, gestus, & in saltando agilitas, quæ te spectabilem faciebant?

Quid habes illius, &c.] Quid jam habes residuum è pristina tua pulcritudine, qua fueram captus & mihimet ereptus? Virgil. Eclog. 4.

Ut vidi, ut perii, ut me malus abstulit error!

19. *Spirabat amores.*] Anacreon scripserat κοίδα Κυπρίν πνέουσαι, *Puellam quæ Venerem spirat.* Acta Apostolorum, cap. 9. Ὁ δὲ Σαῦλος ἔτι ἐμπνέων ἀπειλῆς καὶ φόνου. *Saulus spirans minarum & cædis.*

21. *Felix post Cynaram.*] Uni cedens Cynaræ, elegantia scilicet & venustate: post Cynaram secunda. Vel, post mortuam Cynaram mihi tum demum adamata. Vide supra hujus lib. Ode 1. v. 4.

Notaque & artium Gratarum facies?] Artificiosè composita, fucis exornata: vel iis à natura dotibus instructa, quæ amorem excitant & pelliciunt, quales frons hilaris & aperta, oculorum fulgor, superciliorum nutus, genarum candor aliquo rubore distinctus. Quidam legunt *facie*; nec male.

24. *Parem Cornicis vetulæ, &c.*] Cornicis ætas diuturna, hinc dicta annosa lib. 3. Ode 17. Vide ibi annot.

25. *Possent ut juvenes, &c.*] Ad hæc ô Lyce, protraxisti vitam usque ad senectutem, ut esses ludibrio juvenibus, te videntibus mutatam & depravatam senio, ac velut extinctam & in viles *cineres dilapsam*; instar facis, postquam ingens lumen splenderemque emisit, tempore consumptæ & in favillas tenues & siccas redactæ.

ODE

ODE XIV.

Ad AUGUSTUM.

Sat magnos honores ei tribui non posse.

QUÆ cura patrum, quæve Quiritium,
Plenis honorum muneribus tuas,
Auguste, virtutes in ævum
Per titulos, memoresque fastos
Æternet? O quà Sol habitabiles
Illustrat oras, maxime Principum;
Quem legis expertes Latinæ
Vindelici didicere nuper,
Quid Marte posses. Milite nam tuo
Drusos Genaunos, implacidum genus,
Brennosque veloces, & arces
Alpibus impositas tremendis
Dejecit acer plus vice simplici.
Major Neronum mox grave prælium
Commisit, immanesque Rhætos
Auspiciis pepulit secundis.
Spectandus in certamine Martio,

[416]

Quod Senatorum, vel quod Populi Romani studium amplis honorum donis tuas, Auguste, virtutes in sempiternum propaget per inscriptiones & fastos memoriam custodientes? O maxime Principum, quacunque Sol habitabiles terras illuminat, quem Vindelici Imperio Romano nondum subditi senserunt, quantum re militari valeas? Tuis enim exercitibus Drusus non semel strenue profligavit Genaunos immanem gentem, & Brennos celeres, castellaque Alpibus horrificis exstructa. Deinde Neronum major natu acriter depugnavit, & felicibus auspiciis tuis repressit Rhætos feroces: spectari dignus in prælio

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Ode 9. Lib. 1.

1. *Quæ cura, &c.*] Præclarum & luminosum ex abrupto exordium hujus Odes, quæ ut elegantia dictionum & sublimitate materiæ, sic & arte & ingenio par omninò est quartæ hujus libri. Hic Tiberii, sicut illic Drusi virtutes celebrat Poeta, utrique verò gloriam omnem in Augustum confert, singulari prorsus industriâ & artificio.

2. *Honorum muneribus.*] Publicis monumentis, statuis, inscriptionibus honorificis, &c.

4. *Memores fastos.*] Commentarios publicos, quibus virorum illustrium nomina & facinora inscribuntur cum laude, ac posteritati commendantur, rebus per annos & tempora digestis & consignatis.

5. *Æternet.*] Non. Marcell. ex Varrone, Rer. human. l. 2. *Literisque ac laudibus æternare.*

O quà Sol habitabiles, &c.] Auguste, maxime Principum, qui habitabilem terrâ quacunque lustras ac contemplantur.

8. *Vindelici.*] Suprà Ode 4.

9. *Milite nam tuo, &c.*] Tuis nimirum auspiciis, tua felicitate hostes devicit Drusus.

10. *Genaunos, Brennos.*] Alii frustrà, *Genaunos, Tenaunos*; item *Brennos, Brencos, &c.* ex Strabone, disertè Genauni & Brenni partem Alpium exteriorem cum Noricis & Vindelicis habitabant. Unde noster mox, *arces Alpibus impositas.* Vide Flor. lib. 4. & Vell. Patercul. anteà cit. Ode 4. hujus libri.

Implacidum genus.] Ex Strab. cit. cùm illi urbem expugnarant, non viros occidebant solùm, sed infantes etiam masculos, imò mulieres prægnantes, si masculis gravidas vates respondissent.

12. *Alpibus tremendis.*] Ob nives & præruptas cautes aditu difficillimas, neque, ut ait Florus, *quo bellum non posse ascendere videbatur.* Adde *Gentes numero frequentes, feritate truces, &c.* quod habet Vell. Patercul.

13. *Plus vice simplici.*] Nonnulli sic interpretantur: Non simpliciter vices reddens hostibus, sed multò acceptis majora iis mala & damna invehens.

14. *Major Neronum.*] Claudius Tiber. Nero, de quo suprà, Ode 4. Is Druso fratri datus adjutor ac in subsidium missus præclarè bellum confecit, ut fusè narrat Vell. Paterc.

Rhætos.] Suprà Ode 4.

16. *Auspiciis pepulit secundis.*] Auspiciis Augusti fretus.

Pepulit.] Rectè & ex fide historiæ. Nam quos perdomitos adulatoriè Velleius scribit, verius coercitos duntaxat ait Suetonius, Octav. c. 21. V. & Euseb. Chron. ad Olympiad. 193.

Devota

Martis, quàm magnis cladibus vexaret corda nec pro libertate addicta; acer exagitare hostium catervas, & agere frendentem equum per medias flammas, ferè quomodo Notus agitat mare turbatissimum, Vergiliis nubes rumpentibus. Ausidus tauri formam habens & Dauni Appuli regionem irrigans ita fluit rapidè, quando grassatur & magnam eluvionem parat agris cultis; sicut Tiberius Nero Barbarorum copias armis instructas ingenti strage cecidit, atque primos & ultimos sternere terram operuit cadaveribus, victor absque damno; te militet, te consilium, te Deos tuos suppeditante. Enimverò quo die

Devota morti pectora liberæ
Quantis fatigaret ruinis:
Indomitas prope qualis undas
Exercet Auster, Pleiadum choro [417]
Scindente nubes, impiger hostium
Vexare turmas, & frementem
Mittere equum medios per ignes.
Sic tauriformis volvitur Ausidus,
Qui regna Dauni præfluit Appuli,
Cùm sævit horrendamque cultis
Diluviem meditatur agris:
Ut Barbarorum Claudius agmina
Ferrata vasto diruit impetu,
Primoque & extremos metendo
Stravit humum, sine clade victor;
Te copias, te consilium, & tuos
Præbente Divos. Nam tibi, quo die [418]

ANNOTATIONES.

18. *Devota morti pectora liberæ.*] Mori paratos potius libertate fruentes, quàm vivere serviendo.

20. *Indomitas prope qualis, &c.*] Similitudine conglobatâ rem illustrat, & mirum quantum augent. Nec leviter præteri, lector, istas ingenii opes.

21. *Auster.*] Ventus meridianus excitandis tempestatibus famosus, ut alibi fusius annotavi.

Pleiadum.] Septem stellæ sunt inter arietis caudam & tauri collum, quarum ortus occasusque nimbos ac tempestates ciet. *Choro.* Ex Hygino. Astron. lib. 2. cap. 22. *Pleiades choreas ducere existimantur.* Ita dictæ, vel quasi πλείονες, *plures*; vel potiùs à πλέω, *navigo*; quia navigandi tempus indicant ortu suo matutino, scilicet circa æquinoctium vernum: hinc & Latinis Vergiliæ dicuntur à vere. Harum meminit Cic. de Nat. Deor. 2.

24. *Medios per ignes.*] Per medium pugnæ fervorem, hostium cuneos perrumpendo: vel, per accensos reverà ab hostibus ignes, per incensa castra, &c.

25. *Tauriformis Ausidus.*] De eo flumine lib. 3. Ode ult. & hujus lib. Ode 9. *Tauriformis*, quia rapido cursu, & allisis ad ripas aquis ingens murmur edat, quasi tauri mugitum. Hinc nomen & fabula. Alias alii, sed longiùs & perperam etymologias petunt.

26. *Dauni Appuli.*] Lib. 1. Ode 22. strophe 4. l. 2. Od. 1. sub finem. Item Od. 6. hujus lib.

27. *Cum sævit.*] Quando exundat, agrisque infert vastitatem, & *sicenit sata læta boumque labores*; quod canit Virgil. Æneid. 2.

28. *Meditatur.*] Dictio perelegans, pro qua ineptè alii, *minitatur.*

29. *Barbarorum.*] Rhætorum.

Claudius.] Tiberius Nero, de quo antè.

32. *Sine clade victor.*] Ex Velleio Paterc. cit. ad Oden 4. hujus libri, *sine ullo detrimento commissi exercitus: quod præcipue huic duci semper curæ fuit, &c.*

33. *Te copias, te consilium, &c.*] Omnis ergo laus & gloria victoriæ cessit Augusto; cujus auspiciis Tiberius victor extiterat. Nam solius Imperatoris etiam absentis valere auspicia ad gerenda bella veteres existimabant. Et hinc ad eum semper victoriam referebant, cujus auspiciis debellatum fuerat. Sueton. Octav. c. 21. *Domuit partim ductu, partim auspiciis suis Cantabriam. . . . . Item Rhætiam, & Vindelicos, &c.*
Ovid. Trist. 2.

Per quem bella geris, cujus nunc corpore pugnas:
Auspicium cui das grande, Deosque tuos.

34. *Nam tibi, quo die, &c.*] Quo die captam Alexandriam victor intrasti, eodem die post annos quindecim per Tiberium Rhætos debellasti, secundosque exitus & optatum decus habuisti.

Quo die.] Ultimo die Sextilis mensis, ann. U. C. 723. prior illa de Antonio & Cleopatra victoria Augusto contigerat; posterior autem de Rhætis, Vindelicis, &c. ann. U. C. 738. Clemens Alexandrinus Stromat. l. 1. pod medium, hunc Horatii locum affert. Vide Euseb. Chron. Suet. Vell. Paterc. Flor. &c.

Porfus

Portus Alexandria ſupplex
Et vacuam patefecit aulam,
Fortuna luſtro proſpera tertio
Belli ſecundos reddidit exitus,
Laudemque & optatum peractis
Imperiis decus arrogavit.
Te Cantaber non ante domabilis,
Meduſque, & Indus, te profugus Scythes
Miratur, ô tutela præſens
Italiæ dominæque Romæ!
Te, fontium qui celat origines,
Niluſque, & Iſter, te rapidus Tigris,
Te belluoſus qui remotis

Alexandria ſupplicans tibi portus & aulam deſertam aperuit, poſt tertium luſtrum fortuna obſecundans proſperum militiæ finem præbuit, & honores expetitamq; gloriam confectis expeditionibus tribuit. Te Cantaber anteà invictus, & Medus atque Indus, te Scytha vagus reveretur, ô Cæſar, certum columen Italiæ ac Romæ Principis! Te Nilus aquarum ſcaturiginem abſcondens, te Danubius, te vehemens Tigris, Te Oceanus belluas educans qui ſe-

ANNOTATIONES.

35. *Portus.*] Quidam legunt *portas.*

Alexandria.] Alexandri opus, ab eo magna etiam olim dicta, urbs Ægypti primaria, portū habet commodiſſimū emporiūque celebre.

36. *Vacuam patefecit aulam.*] Cùm in eam urbem confugiſſent Antonius & Cleopatra, invadentibus Romanis domum, ille ſibi manus attulit violentas, deportarique ſemianimis voluit in Mauſoleum à Cleopatra conditum, quò & hæc ſe recepit. *Vacuam* ergo *aulam* victor Auguſtus reperit.

39. *Peractis Imperiis, &c.*] Confecto jam bello Rhætico & Vindelico, item Pannonico atque Germanico: finitis expeditionibus, feliciterque orbe pacato. Vide Oden ſeq.

Optatum decus.] Hoc alii referunt ad Tiberium, qui ob res bene geſtas & confectas, ovans urbem ingreſſus eſt: melius alii ad Auguſtum; cui decreti tum demum ſunt honores divini, dominatuſque perpetuus.

41. *Te Cantaber, &c.*] Adverte, ſtudioſe lector, amplificandi ubertatem & felicitatem, verborum dictionumque copiam & lumen. De Cantabris l. 2. Ode 6. init. l. 3. Ode 8. ubi,

Servit Hiſpanæ vetus hoſtis oræ,
Cantaber ſerâ domitus catenâ.

42. *Meduſque & Indus.*] L. 1. Od. 12. l. 3. Od. 8.

Scythes.] Lib. 1. Od. 19. & 35. lib. 2. Ode 9. in fine, Lib. 9. Ode 8. & 24.

43. *Tutela præſens Italiæ.*] Lib. 3. Ode 5.

Præſens divus habebitur Auguſtus.

Virgil. Eclog. 1. v. 42.

. . . . . *neque ſ. m. e. licebat*
Nec tam præſentes alibi cognoſcere Divos.

46. *Nilus.*] Metonym. pro Ægypto devictâ, quam rigat & fœcundam reddit exundatione ſuâ fluvius ille vel ſolo notus nomine. De eo plura l. 3. Od. 3. ſtroph. 12. *fontium qui celat origines* Plin. l. 5. c. 9. *Nilus incertis ortus fontibus, &c.* Ita quidem veteres: at modò compertus eſt oriri duobus è fontibus in Æthiopiâ ſuperiori regnoque Abaſſinorum, in terra Sacahala, inter excelſos montes; augetur verò primum fluviis Gema, Kelti, Branti, aliiſque ſubinde compluribus. De Nili origine nuper diſſeruit eruditè Iſaacus Voſſius; nec non Michael Ant. Baudrandus in ſuo Lexico ſeu Commentario ad Philipp. Ferrarium.

Iſter.] Seu Danubius, fluvius Germaniæ maximus, per oſtia ſex aut ſeptem in Euxinum mare labitur. Ammian. Marcell. Ptolem. &c. Synecd. pro Germaniâ, quam *ſic perdomuit* Tiberius Nero, *ut in formam pœnè ſtipendiariæ redigeret provinciæ:* quare *tum alter triumphus cum altero conſulatu ei oblatus eſt.* Vell. Paterc. lib. 2. jam ſæpè citato. Vel potius intelligendi ſunt provicti populi ad Iſtrum uſque, ſcilicet Vindelici, Pannonii, Daci, &c.

Rapidus Tigris.] Is Armeniæ fluvius oritur è montibus Ararath, Euphratem recipit, in ſinum Perſicum effunditur. Supra omnes Aſiæ fluvios rapidus, nomen adeptus eſt; eo quod tam velox eſſe videatur quàm ſagitta, quæ tigris appellatur apud Medos. Vide Plin. l. 6. c. 27. Porrò indicantur hic Parthi, qui Armeniâ quam tenebant, Auguſto jubente, ceſſerunt, imò ſigna victis Romanis erepta ultrò remiſerunt, ut dictum eſt Ode 5. lib. 3.

47. *Te belluoſus qui, &c.*] Oceanus Britannicus pro ipſa Britanniâ majore, quæ modò Anglia nuncupatur; nam ab hujus inſulæ primoribus ad Auguſtum miſſæ ſunt legationes ad amicitiam ejus depoſcendam: ut annotavi ad Ode 5. lib. 2.

Belluoſus.] Novum epithetum, ſed aptiſſimum: quod ut intelligas, lector, conſule Plin. l. 9. c. 5. ubi ſic habet: *D. Auguſto legatus Galliæ ſcripſit, complures in littore apparere ex-*

Obſtrepit

paratis Britannis obmurmurat, te regio Galliæ mortem haud timentis, atque Hiſpania ferox veneratur. Tibi crudeles Sicambri conditis armis obtemperant.

Obſtrepit Oceanus Britannis,
Te non paventis funera Galliæ, [420]
Duraque tellus audit Iberiæ, 50
Te cæde gaudentes Sicambri
Compoſitis venerantur armis.

ANNOTATIONES.

animes Nereidas . . . . Tiberio Principe contra littus inſularum Lugdunenſis provinciæ belluas amplius trecentas ſimul reciprocans deſtituit Oceanus, miræ varietatis & magnitudinis: nec pauciores in Santonum littore; interque reliquas, elephantos & aricetes . . . . expulſam belluam in littora Gaditana, cujus inter duas pinnas ultimæ caudæ cubita ſexdecim fuiſſent, dentes ejuſdem certum & viginti, maximi dodrantum menſurâ, minimi ſemipedum. Belluæ cui dicebatur expoſita fuiſſe Andromeda, oſſa Romæ apportata ex oppido Judææ Joppe, oſtendit inter reliqua miracula in Ædilitate ſuâ M. Scaurus, longitudine pedum quadraginta, altitudine coſtarum Indicos elephantos excedente, ſpinæ craſſitudine ſeſquipedali.

48. *Britannis.*] De adjectis Auguſti Imperio hiſce populis dixi lib. 3. Ode 5. v. 3. Jam qui ſint illi dicendum. Inſula eſt in Oceano Septentrionali maxima, olim Albion dicta, Galliæ obverſa, Britannis pridem habitata. Hos avitis ſedibus expulerunt Angli, Germanica natio, circa Annum Chriſti 441. In Ciſmarinam perrò migrantibus illis regionem, quæ primum Aremorica dicebatur, exinde Britannia minor vocata, & nunc pars eſt regni Francorum.

49. *Non paventis funera Galliæ.*] Galli præ ferocitate mortem ſpernebant adeo, ut imminentis evidenſque vitæ periculum declinare cum poſſent, minimè tamen vellent: fortè quod metempſychoſin à Druidis edocti ſpem reviviſcendi concíperent. Hinc & coronati pugnabant. Teſtis Ælianus, Var. Hiſtor. lib. 12. cap. 18. Cæſar bell. Gall. lib. 6. cap. 13. *In primis Druides hoc volunt perſuadere, non interire animas, ſed ab aliis poſt mortem tranſire ad alios; atque hoc maximè ad virtutem excitari putant, metu mortis neglecto, &c.*

50. *Dura tellus Iberiæ.*] Hiſpani labore & militiâ indurati. Vide ſupra annot. hujus libri Ode 5. v. 28.

51. *Sicambri.*] Suprà hujus libri Ode 2. v. 36. annot.

ODE XV.

AUGUSTI LAUDES.

Meditantem me canere certamina & urbes expugnatas Apollo citharâ objurgavit, ne vela exigua committerem Tyrrheno mari.

PHOEBUS volentem prælia me loqui,
Victas & urbes, increpuit lyrâ,
Ne parva Tyrrhenum per æquor

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod ſupra Ode 9. Lib. 1.

1. *Phœbus volentem, &c.*] Perperam certè nonnulli codices Oden hanc præcedenti junctam habent & continuam. Imò Poeta in Auguſti laudes paſſim effuſus, ut annotavi antèà, cùm cæteris omnibus ipſique Auguſto ſatis faceret, ipſe verò ſibi nunquam ſatisfacit. Hinc eſt quod iſtic à Phœbo ſe ait monitum atque objurgatum, quod laudandum Cæſarem pro meritis ſingularibus aſſumeret, qui omni eſſet laude major: ſicque novum laudis genus contexit. Lib. 3. Ode 3. ſimiliter,

Quo, muſa, tendis? Deſine pervicax
Magna modis tenuare parvis.

2. *Increpuit lyrâ.*] Vulgò jungunt vocem *lyrâ* cum verbo *loqui*: ſed protectò duriuſculus foret contextus: nec tam diſjuncta opus eſt connectere ad optimum ſenſum. Arbiter eſto lector emunctæ naris.

3. *Ne parva Tyrrhenum, &c.*] Ne vellem exiguâ cymbâ navigare ingens æquor; id eſt, ne tenui facultate dicendi præditus ad magna Auguſti merita laudibus extollenda me accingerem infelici exitu. Ita modeſtiæ ſuæ quidam Horatius, Auguſti verò magnitudini diſerte velificatur. De mari Tyrrheno lib. 1. Ode 11. v. 6. & alibi. Hic verò pro quolibet vaſto mari ponitur, per metonymiam.

Vela

Vela darem. Tua, Cæſar, ætas
Fruges & agris rettulit uberes,
Et ſigna noſtro reſtituit Jovi,
Direpta Parthorum ſuperbis
Poſtibus; & vacuum duellis
Janum Quirini clauſit: & ordinem
Rectum, & vaganti frœna licentiæ
Injecit; amovitque culpas,
Et veteres revocavit artes;

[421] 5 [422] 11

Tuum, Auguſte, ævum revocavit agris meſſem fœcundam, noſtroque Jovi reddidit vexilla arrogantibus, Parthorum valvis ablata: obſeravit Janum Quirini bellis vacuum: juſtas etiam leges & modum impoſuit licentiæ effrœnatæ: abſtulitque flagitia: nec non antiquas reparavit diſciplinas;

ANNOTATIONES.

4, 5. *Tua, Cæſar, ætas Fruges & agris rettulit uberes.*] Hac ætate tua cultos videmus agros, ubereſque meſſes habemus per providentiam tuam; cùm antèà bellis civilibus aut hoſtilibus ſterilitas & vaſtitas rura deformarent atque depopularentur. Supra Od. 5. hujus libri.

6. *Signa noſtro reſtituit Jovi.*] Repoſita ſunt in Jovis Capitolini templo ſigna Romana, ibidem ſervari ſolita; quæ quidem profligatis Craſſo Antonioq; Parthi ademerant, templorumque ſuorum parietibus & columnis ſuſpenderant velut ἀναθήματα, non ſine ingenti ſua ſuperbia, pariq; ignominia Romani nominis. Verùm illi Auguſto obſequentes reſtituerunt vexilla noſtra. Lib. 3. Od. 5. V. Juſtin. lib. 42. in fine. Sueton. Octav. c. 21. &c. necnon Perſ. Sat. 6. v. 45. Memineris autem hæc à Poeta non temerè Auguſto ſæpiùs occini, quòd noſſet perquam grata eſſe: nam & cuſi ſunt nummi cum hac epigraphe, SIGNIS RECEPTIS, & Marti Vindici fanum Cæſar ædificavit. Teſtis Dio.

9. *Janum Quirini clauſit.*] Templum ſcilicet Jano conditum & conſecratum à Quirino ſeu Romulo, Auguſtus finitis bellis clauſit. De Jano fusè differit Macrob. 1. Saturn. cap. 9. *Ut ſacris*, inquit, *invocamus Janum geminum... Janum, patrem quaſi Deorum Deum.... Janum Quirinum, quaſi bellorum potentem ab haſta quam Sabini curim vocant. Janum Patulcium, & Clauſum; quia bello valvæ ejus patent, pace claudantur.* Cauſam porrò & originem iſtius ritûs petit à bello Sabino; quo, irruentibus in urbem *per patentem portam Janualem* hoſtibus, *ex æde Jani magna torrentium vis erupit*, hoſteſque *undiſonantibus, ferventi aqua, rapidaq; vortigine*, aut excuſſit, aut devoravit. *Ea re placitum, ut bello tempore, velut ad urbis auxilium profecto Deo valvæ reparentur.* Sed & facile eſt augurari, ideò Jani templum belli temporibus apertum, ut ad eum populi vota preceſque deferrent, quem *belli rum potentem* credebant. Ita Macr. mox cit.

Clauſit.] Suet. Oct. c. 22. *Janum Quirinum cum ſemel atq; iterum à condita urbe, memoriam ætatis ſuæ clauſum, in multo breviore temporis ſpatio, terra marique pace parta ter clauſit.* Oroſius l. 6. c. 20. & ſeq. diſtinguit tempora; *Primò poſt Actiacam pugnam; iterum victis Cantabris.* (Et de hac ſecunda Jani templi clauſura loquitur iſtic Horatius, qui tertiam minimè vidit, jam tum fato functus) *tertio gentibus omnibus terra marique pace compoſitis.* Dio pariter l. 53. & 54. ubi clauſum ab Auguſto Janum notat, primo in quinto ſuo conſulatu, poſt Actiacam victoriam: iterum conſulatu decimo: tertiò conſulatu undecimo: ex lapide qui Emeritæ in Hiſpania:

IMP. CÆS. DIVI
F. AUGUSTUS PONT. X. MAX.
COS. XI.
TRIBUNIC. POT. X. IMP. VIIII.
ORBE MARI ET TERRA
PACATO. TEMPLO JANI CLUSO.

Vide Juſt. Lipſ. Elect. 1. c. 20. ubi luculenter evincit eos, qui ex Livio & Plutarcho, *quaſi rem confeſſam ſumunt* incaſſum quidem. *Janum non ter ab Auguſto, ſed tantum ſemel clauſum, idq; poſt Actiacum bellum.* Unde & Glareanus perperam emendat Suetonium cit. *Tertio clauſit*, pro, *Ter clauſit.* Quibus egregiè occinit Lipſ. ibid. *Parcite boni manes, non ego vos ſolicito: tamen hic largiter erraſſis.*

10. *Et vaganti.*] Quidam legunt, *evaganti*, junguntque ſic priores voces cum ſequentibus: *Ordinem rectum evaganti frœna licentiæ injecit.* De coercitis graſſatoribus ab Auguſto, Suet. 32.

11. *Amovitque culpas.*] Suetonius Octavio, cap. 34. *Leges retractavit, & quaſdam ex integro ſanxit: ut ſumptuariam; de adulteriis, de pudicitia, de ambitu, de maritandis ordinibus.* ..... *diſcretis modum impoſuit*, &c. Vide & cap. 42. &c.

12. *Veteres revocavit artes; Per quas*, &c.] Priſcas Virtutes, Religionem, Fidem, Juſtitiam, Temperantiam, Patientiam, per quas primi Romani hoſtibus ferme ſibi pares perinde atq; admirabiles amabiles ſeq; extiterunt. Vell. Paterc. *Finita viceſimo anno bella civilia, ſepulta externa, revocata ex, ſopitus ubique armorum furor, re-*

Per

quibus nomen Romanum opesque Italiæ amplificatæ sunt, atque Imperii gloria potentiaque ob Occasu ad Orientem est propagata. Augusto Reipublicam tenente, pacem non turbabit civilis tumultus vel impetus, nec odium quod gladios fabricat & civitates efficit adversas ac miseras: Julias leges haud frangent, qui alium Danubium potant, non Getæ, non Seres, aut Persæ fallaces, nec nati ad amnem Tanaim. Nos autem diebus tam festis quam profestis inter dona hilaris Bacchi, cum liberis & conjugibus nostris, numinibus antea ritè invocatis more majorum,

Per quas Latinum nomen & Italæ
Crevere vires, famaque & imperî
Porrecta majestas ad ortum
Solis ab Hesperio cubili.
Custode rerum Cæsare, non furor
Civilis, aut vis exiget otium:
Non ira quæ procudit enses,
Et miseras inimicat urbes. [423]
Non qui profundum Danubium bibunt,
Edicta rumpent Julia; non Getæ,
Non Seres, infidive Persæ,
Non Tanaim prope flumen orti.
Nosque & profestis lucibus, & sacris
Inter jocosi munera Liberi,
Cum prole, matronisque nostris,
Ritè Deos priùs apprecati,

ANNOTATIONES.

stituta vis legibus, judiciis auctoritas, Senatui majestas, & prisca illa & antiqua Reipublicæ forma revocata: redit cultus agris, sacris honos, securitas hominibus, certa cuiq; rerum suarum possessio: leges emendatæ utiliter, latæ salubriter, &c.

14. *Imperii Porrecta majestas ad ortum, &c.*] *Augustus ab Oriente in Occidentem, à Septentrione in Meridiem, ac per totum Oceani circulum, cunctis gentibus una pace compositis, Jani portas tertio ipse tunc clausit, quas ex eo per duodecim ferè annos quietissimo semper observatas otio ipsa etiam rubigo consignavit.* Oros. lib. 6. cit.

15. *Ad ortum Solis ab Hesperio cubili.*] Sol dum occidit, Atlantico Oceano conditur, & quasi requiescit *cubili*; quòd *Hesperium* dicitur ab Hespero stella, quæ vesperi ad Occidentem apparet; unde & Hesperiæ ultimæ nomen datum Hispaniæ, eo quod ultima sit ad occasum regio. Cùm verò simpliciter Hesperiam vocant auctores, indicant Italiam ab Hespero, Atlantis fratre, qui eò se ex Africa contulit, sic nominatam.

20. *Inimicat.*] Quintus Cicero de petitione consulatus, n. 37. *Sin autem neges, statim sese alienant, & inimicantur.* Alii tamen codices aliter, nec habent vocem *inimicantur*: sed tantùm: *Sin autem id neget, certe abalienes & statim & plures.*

21. *Qui Danubium bibunt.*] Accolæ Danubii fluminis, nempè Suevi, Nerici, Vindelici, Daci, Pannonii, Germani; de quibus ante. De Danubio sive Istro, præced. Od. 14. Vide & Od. 8. hujus libri.

22. *Edicta Julia.*] Suprà ad voces, *amovitq; culpas.* Ex Suetonio Octav. 34. Dione l. 55. & 54. Vide & Carmen seculare post Epod.

Getæ.] Et hi Danubium prope habitant ac bibunt, hodie Moldavi; Scythis vicini sunt, & inter Dacos numerantur.

23. *Seres.*] Scythæ, Indi, &c. Vide plura de his lib. 1. Od. 12. v. sub finem.

Infidive Persæ.] Parthi regionem Persidi comprehensam incolentes, de quibus l. 1. Od. 12. & 19. & lib. 3. Od. 5. *Infidi*, qui Crassum simulata pace occiderunt.

24. *Tanaim prope flumen orti.*] Scythæ, de quibus lib. 1. Od. 19. lib. 2. Od. 9. lib. 3. Od. 24. De Tanai, quem *Scythicum amnem* vocat Horat. lib. 3. Od. 4. v. 36. Od. 10. v. 1. Od. 29. v. 28. Vide ibi annot.

25. *Nosque & profestis, &c.*] Nos Romani tot ab Augusto beneficiis cumulati, ipsum ejusque majores canere non intermittemus, tam *profestis lucibus*, quam *sacris*: atque adeo quotidie, in conviviis publicis privatisque, honorem Augusto deferemus per libationes, etiam & vota precationesque. Vide annot. suprà Od. 5. strophe 8. & seq.

Profestis lucibus, & sacris.] Macrob. Saturnal. lib. 1. cap. 16. ita scribit: *Festi Dies dicati sunt, profesti hominibus ob administrandam rem privatam publicamque concessi, &c.* Et post, *profesti & qui ex his procedunt, sunt fasti, comitiales, comperendini, stati, præliares.* Hos deinde singulos explicat ibid.

26. *Jocosi munera Liberi.*] Vina sunt Bacchi munera: is verò *lætitiæ dator*, Virgil. Æneid. 1. v. 738.

28. *Ritè Deos prius apprecati.*] Inter libationes Dii invocabantur.

Virtute

Virtute functos more patrum duces,
Lydis remisto carmine tibiis,
Trojamque & Anchisen, & almæ
Progeniem Veneris canemus.

[424] 31

adjuncto carmine Lydiis fistulis, celebrabimus duces virtute insignitos, atque Trojam & Anchisen, sobolemque jucundæ Veneris.

ANNOTATIONES.

29. *Virtute functos.*] Cic. Tuscul. 1. n. 109. *Nemo parum diu vixit, qui virtutis perfectæ perfecto functus est munere.*

Duces canemus Lydis remisto carmine tibiis.] Cic. mox cit. Tusc. 1. initio. *Est in oratoribus*, inquit, *solitos esse in epulis canere convivas ad tibicinem de clarorum hominum virtutibus.* De legib. 2. n. 62. *Honoratorum virorum laudes ad cantus & ad tibicinem prosequuntur.* Valer. Max. m. l. b. 2. cap. 1. in fine. *Majores natu in conviviis ad tibias egregia superiorum opera carmine comprehensa pangebant, quo ad ea imitanda juventutem alacriorem redderent.*

30. *Lydis.*] Modis ac numeris hilarioribus. Nam tibiarum modi varii; Dorius gravis; Ionicus floridus; Phrygius religiosus: at *Lydius* mollis & suavis. Sicut *Lydi* Asiæ Minoris populi Ionibus Phrygibusq; affines ac medii, male semper audierunt, velut effeminati, & cupediarum, voluptatum, deliciarumque sectatores. Proverb. *Lydio more*, apud Herodotum, Suidam, Athenæum, Lib. 12.

31. *Trojam & Anchisen, &c.*] Canemus Trojam, Anchisen, Æneamque ejus & Veneris filium, totamq; gentem Juliam inde ortam, Julium Cæsarem, Augustum in Juliam familiam ascitum, Tiberium, Drusum. Lucret.

Æneadum genitrix, hominum Divumque voluptas,
Alma Venus.

Q. HORATII FLACCI
EPODON LIBER;
SIVE
ODARUM
LIBER QUINTUS.

ODE I.
Ad MÆCENATEM.

Cui ad Bellum Actiacum ire paranti offert se comitem.

Navigabis, O amice, Liburnicis navibus inter excelsa navium munimenta,

IBIS Liburnis inter alta navium, [42]
Amice, propugnacula;

ANNOTATIONES.

Metrum est Iambicum. Prior quisque versus est trimeter; alter quisque dimeter.

De hujus libri titulo primùm dicam pauca. Illum Horatius non inscripsit unquam: excogitavere Grammatici, multis pòst annis, imò pòst aliquot secula, Horatii Odas aliaq; opera colligentes, compingentes, & eo ordine quem modò videmus, digerentes. Unde verò Epodos commenti sunt? Certant etiamnum eruditi. An quòd ultimus sit Odarum liber, & quasi pòst Odas? At levicula ratio. An quòd Odæ istæ sint pòst alias factæ? Imò verò pleræque hujus libri aliis sunt priores, v. g. Epod. 9. manifestè antecedit Oden 37. l. 1. An quod longiori versui brevior attexitur? Atqui hujus generis Odæ reperiuntur etiam in cæteris libris; & in hoc ipso libro ultima & penultima est moneedos & ejusdem metri. Quid quod dectus & ingex Muretus ingenuè fatetur, non satis sint litigare se cur Epodon liber hic vocetur: Fabricius autem scribit in libris prioribus Horatium imitatum esse Alcæum & Sapphonem; in isto verò Archilochum atque Lucilium. Certè Marius Victorinus l. 3. sic habet: *Archilochus fuit singularis artificii in excogitandis & formandis novis metris, primusque Epodos excogitavit; alios breviores, alios longiores, detrahens unum pedem seu colum metro, ut illi subjiceret id quod ex ipso detractum esse videbatur . . . . Horatius ejus exemplum secutus est in ea Ode,*

Solvitur acris hyems grata vice veris & Favoni,
Trahuntque siccas machinæ carinas.

Ergo Epodon librum hunc inscripsere Grammatici, seu quòd Archilochi & Lucilii exemplo maledictis conferta pleraq; carmina contineat, seu quod Iambicis trimetris subtexantur accinanturque dimetri, longioribus quibuscunq;

Paratus

Paratus omne Cæſaris periculum [426]
Subire, Mæcenas, tuo.
Quid nos, quibus te vita ſit ſuperſtite [427]
Jucunda: ſi contrà, gravis?
Utrumne juſſi perſequemur otium
Non dulce, ni tecum ſimul?
An hunc laborem mente laturi, decet

Auguſti diſcrimen quodlibet promptus obire tuo periculo. *Quid* agemus *nos, quibus vita vivente te grata fuerit; ſi ſecus, moleſta? An ex mandatis otio fruemur minimè jucundo, niſi unà tecum? An* verò *iſtium laborem toleraturi* ſumus eo *animo, quo*

ANNOTATIONES.

verſibus breviores. Et hæc mea quidem ſententia. Enimverò parum ſatisfacit quod aiunt alii, quoniam Epodos eſt velut Odes clauſula, additurque poſt ſtrophen & antiſtrophen, hinc ἐπῳδὸς vocari eos verſus minores, qui ſubjecti longioribus ſenſum finiunt & concludunt. Contrarium ſiquidem in nonnullis Horatii Epodis agnoſcitur. Vide Marium Victorinum l. 1. Galenum de uſu partium, Epilogo l. 17. Diomedem l. 3. cap. 4. Iſidorum l. 1. c. 38. Terentianum Maurum l. de metris. Scaligerum Poet. l. 1. c. 44, &c.

1. *Ibis Liburnis, &c.*] Ergone ibis hinc procul abſque me, qui te carere vix queo? Ibis, Mæcenas, ad bellum cum Auguſto adverſus Antonium & Cleopatram, nullum non paratus ſubire periculum pro Cæſare tuendo.

Liburnis.] Naves Liburnæ minores erant, leviores, agiliores, proindeque bello idoneæ. His itaque Auguſtus Antonianas mole graviores facilè profligavit, fugientémq; perſecutus debellavit Antonium. Nomen à Liburnis, hodie Croatis, populis Illyrii; qui, piraticæ causâ faciendæ, genus illud navium invenerant ſibi percommodum. Vide Veget. de Re milit. lib. 4. cap. 28. & ſeq.

Inter alta navium propugnacula.] Naves Antonii deſignat ingentes quidem, extructis in prora & puppi tabulatis turrium inſtar, Cæſarianis terribiles. L. Flor. l. 4. c. 11. *Nobis quadringentæ amplius naves, ducentæ non minus hoſtium: ſed numerum penſabat magnitudo. Quippe à ſenis in novenos remorum ordinibus: ad hoc turribus atque tabulatis allevatæ, caſtellorum & urbium ſpecie, non ſine gemitu maris & labore ventorum ferebantur. Quæ quidem ipſa mihi exitio fuit. . . . . Immenſa claſſis naufragio belli facto, toto mari ferebatur, &c.* Plutarchus in Anton. ſimiliter refert, Cæſaris naves Brunduſii & Tarenti fabricatas ad celeritatem, non ad roboris oſtentationem: Antonianas contrà ligneis turribus excelſas, è quibus in hoſtem catapultas emittebant. Plin. l. 32. c. 1. *Armatæ claſſes imponunt ſibi turrium propugnacula, ut in mari quoque pugnetur velut in terris. Heu vanitas humana. . . . . Fertur olim Actiace Marte tantiſſe prætoriam navim Antonii [illegible]. . . . . Idemque Cæſariana claſſis impetu majore protinus venit.* Vide Veget. lib. 4. c. 44. nec non Dionem Nicæum, ſive Joann. Xiphilinum in Auguſto, ubi ſcribit: *Pugnatum eſt apud Actium, ubi nunc Nicopolis. . . . . Naves Antonii erant navibus hoſtium longe majores, deciremes complures. . . . . In his altiſſimas turres ædificari, atque magnum numerum hominum imponi in turribus juſſerat. . . . . De ſuperiore loco hoſtes obruebant atque ſubmergebant lapidibus aliiſque machinis, &c.*

3. *Paratus omne Cæſaris periculum ſubire.*] Teſte Appiano, ſecutus eſt Auguſtum Mæcenas cum M. Agrippa, in Siciliam adverſus Sext. Pompeium: item contra M. Antonium & Cleopatram, ad Actium Epiri promontorium. Vide apud Virgil. Æneid. 8. præſertim à verſu 675. ad 695. Actiacæ victoriæ deſcriptionem: ubi egregia Agrippæ quidem laudatio: at mirum quod ibidem Mæcenatis nulla mentio. Contra Xiphilinus mox citatus alterum ab altero non ſeparat, ita ſcribens: *Cæſar eo prælio navali ſuperior. . . . . Agrippa in eo bello Cæſari magno uſui fuit. Nam & Antonii quaſdam urbes evertit, in quibus habebat bellicos apparatus, & ejus adverſarios crebrò vicit. Quas ob res ei atque Mæcenati tantam poteſtatem detulit Cæſar in rebus omnibus, ut literas quaſcunque ad Senatum vel alios mitteret, ipſi prius legere poſſent, & ex eis quæ vellent immutare: cujus rei causâ annulum ab eo acceperant, quo literas obſignarent.* Et poſteà, *de Imperio deponendo Cæſar deliberationem habuit cum Agrippa & Mæcenate, cum quibus communicabat omnia arcana conſilia. Ex his Agrippa conſulebat juſtius . . . . Mæcenas majorem utilitatis habebat rationem. . . . . Cæſar Mæcenati aſſenſus eſt, ſumpſitque nomen Imperatorium, &c.*

5. *Te vita ſit ſuperſtite Jucunda: ſi contrà, gravis.*] Vide lib. 2. Od. 17.

7. *Utrumne juſſi perſequemur otium, &c.*] An dum laborabis & periclitaberis tu, otium ego perſequi potero? Certè quantum vis jubeas, parere hac in re & morem tibi gerere haud valeo.

9. *An hunc laborem, &c.*] Prolepſis, quâ ipſe ſibi Horatius objicit: at militiæ ærumnas

tolerare debent viri non ſegnes? Tolerabimus certè, atque te ſectabimur generoſa mente per altas Alpes, & Caucaſum inhabitabilem, & ad extrema Occidentis maria. Quæres, quid tuum laborem meo ſublevem ego non aptus militiæ, minimeq; ſtrenuus? Scilicet te *comitans minorem habebo* pro te *timorem, qui gravius angit abſentes: veluti avis incubans pullis implumibus, plus* iis *relictis metuit incurſiones anguium; majorem opem non præſtitura, etiamſi præſentibus aſtiterit. Hanc* & aliam *quamlibet militiam obibo amicitiæ tuæ gratia: nequaquam ut pluribus meis bobus annexa aratra portentur; aut greges è paſcuis Lucanis tranſeant in Calabra, ante ardens aſtrum:*

Quâ ferre non molles viros?
Feremus. Et te vel per Alpium juga,
Inhoſpitalem & Caucaſum,
Vel Occidentis uſque ad ultimum ſinum,
Forti ſequemur pectore.
Roges, tuum labore quid juvem meo, [428]
Imbellis ac firmus parum?
Comes minore ſum futurus in metu,
Qui major abſentes habet:
Ut aſſidens implumibus pullis avis
Serpentium allapſus timet
Magis relictis: non ut adſit, auxilî
Latura plus præſentibus.
Libenter hoc & omne militabitur
Bellum in tuæ ſpem gratiæ:
Non ut juvencis illigata pluribus
Aratra nitantur meis:
Pecuſve Calabris ante ſidus fervidum
Lucana mutet paſcua:

ANNOTATIONES.

ferre minus ſum idoneus: reſpondet verò, ſibi cum Mæcenate quælibet tolerabilia videri. Cit. Ode lib. 2.

Me nec Chimæræ ſpiritus igneæ,
Nec ſi reſurgat centimanus Gyas,
Divellet unquam.

11. *Per Alpium juga.*] Quæ quidem ſuperâſſe tanti ſtetit ipſi Annibali aliiſque. Vide Tit. Liv. lib. 21. cap. 36. & ſeq. iſtos montes quibus Italia quaſi vallatur, *tranſcendiſſe quoque mirum fuit, atque in portento prope majores habuere.* Plin. Proœm. lib. 36.

12. *Inhoſpitalem & Caucaſum.*] Montem Aſiæ altiſſimum, ubi glacies & nives perpetuum horrorem faciunt. Vide lib. 1. Ode 22.

13. *Occidentis uſque ad ultimum ſinum.*] Ad Gaditanum uſque Oceanum, ultra Columnas Herculis, quem mundi finem ſtatuebant Romani, verſus Occidentem. Vide lib. 2. Ode 2. v. 11. annot.

18. *Qui major abſentes habet.*] Ita eſt; rei amatæ, quando abeſt, plus timetur, & mille falſa pericula amans ſibi fingit, illique formidat ſemper.

19. *Ut aſſidens implumibus, &c.*] Non quidem præſens ego te juvare plurimùm ſperem, ſicut avis, etſi pullis aſſideat, parum eos defendit à ſerpentibus: attamen iis relictis abſens magis timet.

23. *Libenter hoc, &c.*] Hoc igitur bellum quantumvis grave adibo intrepidus, ut te præſente fruar, ô Mæcenas; tibique meum amorem teſtificer.

25. *Non ut juvencis, &c.*] Neque verò inde velim à te mereri vel conſequi donationes majores prioribus. Nequaquam plura cupiam agri jugera, ad quæ aranda pluribus juvencis ac bobus mihi opus ſit. Neque talia à te peto.

27. *Pecuſve Calabris, &c.*] Neque pariter numeroſiores greges habere exoptem, vel diverſa paſcua in diverſis regionibus: ut ſecundum varias cœli affectiones, commodè ſemper illi paſcantur, modò in his, modò in iſtis. Varro de Re Ruſt. lib. 3. cap. ult. in fine; Appuli ſolent pecuarii, propter calores, in montes Sabinos pecus ducere.

Calabris ante ſidus fervidum, Lucana mutet paſcua.] Pro *Calabra paſcua*, ubi æſtus fervidior, *mutet Lucanis*, ubi cœlum magis eſt temperatum: *mutet*, inquam, & ab illis in hac deducatur, *ante ſidus fervidum*, id eſt, ante Caniculam, cujus ardor nimius pecori eſt noxius & infeſtus. De *Calabria* lib. 1. Ode 31. De Canicula, lib. 1. Ode 17. v. 17. & lib. 3. Ode 13. v. 9.

28. *Lucana.*] Lucania Italiæ regio, in Regno Neapolitano, inter Apuliam, Brutios, Picentes, atque oram Tyrrheni maris: continetur in ea quæ *Baſilicata* provincia nunc dicitur. Plin. lib. 14. cap. 6. vina Lucana commendat his verbis: *Verum & longinquiora Italiæ ab Auſonio mari non carent gloria, Tarentina . . . . . Lucanaque.*

Nec

Nec ut ſuperni villa candens Tuſculi [429]
Circæa tangat mœnia.
Satis ſuperque me benignitas tua
Ditavit. Haud paravero,
Quod aut, avarus ut Chremes, terra premam;
Diſcinctus aut perdam, ut nepos.

neque ut villa candida vicina alti Tuſculi pertingat muros Circæos. Imò tua munificentia locupletavit me ſufficienter & abundè. abſit ut accumulem quæ vel terræ infodiam, velut Chremes avarus, vel dilapidem ſicut helluo diſſolutus.

ANNOTATIONES.

29. *Nec ut ſuperni, &c.*] Neque ut villa mea in agro Tuſculano ſita, prædiumque quod ibi habeo à te mihi donatum, magis ac magis amplificetur, extendaturque ad uſque Tuſculum, urbem in edito colle exſtructam.

Villa candens.] E marmore candido ædificatam nonnulli explicant. Quaſi verò villula Horatii, quâ licet modicâ contentum ſe pluribus locis apertè jactitat, fuiſſet marmorea. Ergò, vel ſplendidulam, vel è candenti lapide exſtructam intellige. Plin. l. 36. c. 22. *In Liguria, Umbria, & Venetia albus lapis dentata ſerra ſecatur.*

30. *Circæa mœnia.*] Tuſculana; quippe Tuſculum condiderat Telegonus Circes & Ulyſſis filius, l. 3. Od. 29. v. 8. *Telegoni juga parricidæ.* Vide ibid. annot.

31. *Satis ſuperque me benignitas, &c.*] Horatius à Mæcenate donatus fuerat prædiis aliquot, ut jam dixi; iis verò ſe planè contentum eſſe, nec plura flagitare prædicat, l. 2. Od. 18. v. 12. quanquam plura donare paratum ſciret Mæcenatem, ut declarat, l. 3. Od. 16. ſtrophe penultima. Si vacat, lector, lege etiam annot. l. 3. Od. 13. v. 1. & init. Epiſt. 16. ubi ſuam ipſe villam deſcribit Horatius.

32. *Haud paravero, Quod, &c.*] Nolim inſanire divitias accumulando ſtultè, & infodiendo occultandoque in terra, ſicut Chremes ille ſenex avarus apud Terent. eomœd.

34. *Diſcinctus aut perdam, ut nepos.*] Abſit etiam ut opes habeam, quas malè perdam ac prodigè effundam.

Diſcinctus.] Mollis, iners, ignavus, luxurioſus; contra *cinctus* vocatur gnavus ac fortis. Apud Romanos diſcinctum ſeu non cinctum prodire in publicum, diſſoluti ac perditi luxuriâ hominis nota erat. Proverb. *Diſcincta veſtis, diſcinctus animus.* Perſ. Sat. 3.

Non pudet in morem diſcincti vivere Nattæ.

Nepos.] Ita vocatur luxurioſus, quod ei non major cura ſit rei ſuæ familiaris, quàm ſolet eſſe juveni, cujus pater & avus adhuc vivunt, quos ſibi novit opes congerere, & opimam hæreditatem comparare. Feſtus.

ODE II.

VITÆ RUSTICÆ LAUDES.

BEATUS ille qui procul negotiis, [430]
Ut priſca gens mortalium,

Felix ille, qui longè à negotiis, & liber ab uſuris omnibus,

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Epod. 1.

1. *Beatus ille, &c.*] Hæc Ode, vel confitente Hypercritico, *ſanè longè pulcherrima.*] Inducitur fœnerator Alphius vitam ruſticorum ita laudans, ut videatur jamjam, abjecto fœnerandi ſtudio, illam amplexurus: qui tamen ad ſolitam quæſtûs curam mox abripitur, & ad ſuos mores redit: adeò valet conſuetudo inveterata.

Beatus ille, qui procul negotiis, &c.] Pleraque hujus Odes lumina mutuatus eſt Horatius à Virgilio Georgic. 2. ſub finem. Quæ verò hic fuſè extulit, ille ſedulò perſtrinxit: & contrà, quæ Virgilius contractè dixerat, Horatius dilatare & explicare curavit. Virgil. cit. v. 458. de ruſticæ vitæ laudes auſpicatur:

O fortunatos nimium, ſua ſi bona nôrint,
Agricolas! Quibus ipſa, procul diſcordibus armis,
Fundit humo facilem victum juſtiſſima tellus.

2. *Ut priſca gens mortalium.*] Primis nempè ſeculis felices & aurei mortales in agris degebant, terram exercebant, innocentem & beatam agebant vitam. Vide Plin. l. 18. init. Val. Max. l. 7. c. 1. Virgil. antè cit. v. 532.

Hanc olim veteres vitam coluere Sabini;
Hanc Remus & frater; ſic fortis Etruria crevit:
Scilicet & rerum facta eſt pulcherrima Roma.
. . . . . .
Aureus hanc vitam in terris Saturnus agebat.

agros paternos colit propriis bobus: ſicut homines antiqui: neque bellator excitatur gravi ſono tubæ, nec timet procelloſum mare: fugit lites & domos ſuperbas opulentorum civium. Itaque vel palmites vitium creſcentes alligat excelſis populis:

Paterna rura bobus exercet ſuis,
Solutus omni fœnore:
Nec excitatur claſſico miles truci, [431]
Nec horret iratum mare: 6
Forumque vitat, & ſuperba civium
Potentiorum limina.
Ergo aut adulta vitium propagine
Altas maritat populos: 10

ANNOTATIONES.

3. *Paterna rura bobus exercet ſuis.*] Non ingentia prædia uſuris comparata, ſed modica à parentibus ſibi relicta. Ode 1. l. 1. *Gaudentem patrios findere ſarculo agros.* Vide Tit. Liv. l. 3. c. 26. ubi *L. Quinctius Cincinnatus ſpes unica Imperii Pop. Rom. quatuor jugerum colens agrum, à legatis* ad Dictaturam vocatur, inventus *ſeu foſſam fodiens, bipalio innixus, ſeu cum araret; operi certè, id quod conſtat, agreſti intentus.*

4. *Solutus omni fœnore.*] Qui nequaquam fœnori operam dedit unquam, nec dare velit: avaritiæ & cupiditatis labe nullâ aſperſus. Fœnus ſive uſuram prohibent leges divinæ & humanæ. Deuteron. c. 23. *Non fœnerabis fratri tuo ad uſuram pecuniam, nec fruges, nec quamlibet aliam rem.* Cato, *Majores noſtri ſic habuerunt, & in legibus poſuerunt: furem dupli condemnari, fœneratorem quadrupli: quanto pejorem exiſtimaverunt fœneratorem quàm furem.* Cic. Offic. 1. n. 150. *Primum improbantur hi quæſtus, qui in odia hominum incurrunt, ut portitorum & fœneratorum.* Vide Alex. ab Alex. l. 1. c. 7. &c.

5. *Nec excitatur claſſico miles.*] Dormit ſomnum pacatum & placidum; nec, ut miles, tubæ ſonitu excitatur.

Truci.] Quicquid ad arma bellumq; attinet, truculentum eſt & horribile. Porrò, *claſſica ſunt cornua, quæ convocandi cauſa fuerunt facta: & à calando claſſicum quaſi calaſſicum dicitur.* Iſidor. l. 18. c. 4. Vide infrà verſus Virgilii mox afferendos, huc & ad ſequentia pertinentes.

6. *Nec horret iratum mare.*] Nec, ut negotiatores ac mercatores, navigationis fert incommoda, aut maris irati horrores experitur. Vide Juv. Sat. 12. Item quæ annotavi l. 1. Od. 3. v. 9.

7. *Forumque vitat.*] Strepitus forenſis caret moleſtia. Litigandi quantus ſit furor, quantus & labor, noverat Plutarchus, qui l. de fœnore aſſerit, forum eſſe *impiorum regionem.* Anacharſis ſcribit, *Locum eſſe ad fallendum invicem, atque ad dandas avaritiæ manus deſtinatum.* Columella ait, exerceri *in foro canimum quemque allatrandi, & contra innocentes, & pro nocentibus ſtudium:* atque videri *conceſſum intra mœnia latrocinium:* additque; ibi, *niſi davophagos expleas ſordideſque ac nummarios*, prorſus *ludi operam.*

7, 8. *Superba civium Potentiorum limina.*] Profectò gravis erat ſervitus clientium ſuperbo capiti quotidiana officia præſtantium: primâ luce ſalutabant, deinde ad forum comitabantur, noctu etiam patronis adeſſe per urbem currentibus cogebantur, &c. Vide Juv. Sat. 3. v. 124. & ſeq. Virgil. jam cit.

Si non ingentem foribus domus alta ſuperbis
Mane ſalutantum totis vomit ædibus undam.

Et poſtea:

. . . . . .
Inſanumque forum, aut populi tabularia vidit.
Sollicitant alii remis freta cæca; ruuntque
In ferrum, penetrant aulas & limina regum,
&c.

9. *Ergo aut adulta, &c.*] Poſtquam oſtendit agricolas eſſe immunes à malis, quæ comitari ſolent varias hominum conditiones, v. g. fœneratorum, militum, mercatorum, cauſſidicorum, clientium; jam exponit ruſticæ vitæ emolumenta, & voluptates ſingulis anni tempeſtatibus proprias. Ver habet amœnitatem: æſtas hortorum, frugum, & pecoris fœcunditatem: autumnus fructuum multiplicem proventum: hyems aucupium & venationem.

Propagine.] Plin. l. 17. c. 10. *Arbores aut ſemine proveniunt, aut plantata radice, aut propagine, aut avulſione, aut ſurculo, aut inſito & conſecto arboris trunco.*

10. *Altas maritat populos.*] Plin. l. 17. c. 23. ſcribit longo uſu compertum, *Nobilia vina non niſi in arbuſtis gigni, & in his quoque laudatiora ſummis, ſicut uberiora imis: adeo excelſitate proficitur. Hac ratione & arbores eliguntur. Prima omnium ulmus . . . . deinde populus . . . minus denſa folio, &c.* Varro de Re Ruſt. l. 1. c. 8. ita ſcribit: *Vineæ aliæ humiles, ut in Hiſpania: aliæ ſublimes, ut pleræque in Italia, &c.* & in fine: *ubi natura terræ humida, ibi vitis altius tollenda, quod in partu & alimonio vinum non ut in calice, quærit aquam, ſed ſolem: itaque, ideo ut arbitror, primùm è vinea in arbores aſcendit vitis.* Vide l. 4. Od. 5. v. 30.

Inutileſque

Inutileſque falce ramos amputans,
Feliciores inſerit:
Aut in reducta valle mugientium
Proſpectat errantes greges:
Aut preſſa puris mella condit amphoris,
Aut tondet infirmas oves.
Vel cum decorum mitibus pomis caput
Autumnus arvis extulit,
Ut gaudet inſitiva decerpens pyra,
Certantem & uvam purpuræ,
Qua muneretur te, Priape, & te, pater
Sylvane, tutor finium!
Libet jacere modo ſub antiqua ilice:
Modò in tenaci gramine.
Labuntur altis interim ripis aquæ;
Queruntur in ſylvis aves;
Fonteſque lymphis obſtrepunt manantibus,
Somnos quod invitet leves.
At cum tonantis annus hybernus Jovis

atque ſteriles ſurculos falce reſecans, fertiliores inſerit: vel in remota valle paſcentes mugientium greges contemplatur; vel extracta favis mella recondit in vaſis mundis: vel tondet oves imbecilles. Cum vero autumnus campis erexit caput dulcibus fructibus ornatum, quàm lætatur colligens pyra inſitiva, & uvas purpuræ æmulas, quas tibi offerat, O Priape, tibique, Sylvane parens, agrorum cuſtos! Nunc placet recumbere ſub annoſa quercu, nunc ſuper herbam virescentem. Interea dum amnis defluit ripis ſublimibus; canunt aves in nemoribus; rivulique murmur edunt aquis labentibus; quod placidum conciliet ſoporem. Quando autem tempeſtas hyemalis Jove

ANNOTATIONES.

11. *Inutileſque falce ramos amputans.*] Plin. mox cit. *Arbuſta arari quam altiſſimè deſiderant, etſi tantum frumenti ratio non exigit.... Deputantur cum vite pariter interlucata denſitate ramorum, qui ſunt ſupervacui & abſumunt alimenta.*

12. *Feliciores inſerit.*] Vide Plin. l. 17. c. 14. ubi geminam inſitionis affert rationem: altera fit trunco leniter fiſſo: altera eſt inoculatio; fitque exciſo cortice, & aperiendo in arbore oculum, ſemenque illic includendo. Hanc docuere aves & natura. *Tradunt monedulam*, inquit ille, *condentem ſemina in theſauros cavernarum, ejuſdem rei præbere cauſas.* Et paulò ante: *Inſerere quoque natura docuit, ſemine ventis ſæpe tranſlato in aliquas corticum rimas: unde vidimus ceraſum in ſalice, platanum in lauro, &c.*

14. *Proſpectat errantes greges.*] Greges paſtoreſque inviſit, & an rectè ſe habeant cuncta, conſiderat.

15. *Preſſa puris mella condit amphoris.*] Virg. Georgic. 4. v. 140.

Spumantia cogere preſſis
Mella favis.

Vide Columell. l. 9. c. 15. Plin. l. 11. c. 12. & ſeq.

16. *Infirmas oves.*] Delicatas, morbis obnoxias.

17. *Decorum pomis caput, &c.*] Ita nempe ſolet pingi autumnus.

19. *Inſitiva pyra.*] Proprio labore inſita & educata, & hinc longè jucundiora.

20. *Certantem & uvam purpuræ.*] Maturam ſcilicet, & purpureo colore gratam.

21. *Priape.*] Hortorum Deus & Tutor.

22. *Sylvane.*] Agrorum præſes & cuſtos. Virg. Georg. 2. cit.

Fortunatus & ille Deos qui novit Agreſtes,
Panaque Sylvanumque ſenem, &c.

Et poſteà:

Nec requies, quin aut pomis exuberet annus,
Aut fœtu pecorum, aut Cerealis mergite culmi.

. . . . . .

Et varios ponit fœtus autumnus: & altè
Mitis in apricis coquitur vindemia ſaxis.

23. *Libet jacere modo.*] Hoc fruſtra putant aliqui novæ Odes initium; Virg. cit.

Speluncæ, vivique lacus; ac frigida Tempe,
Mugituſque boum, molleſque ſub arbore ſomni
Non abſunt: illic ſaltus ac luſtra ferarum.

25. *Labuntur altis interim ripis aquæ.*] Vel ex alto quodam loco defluunt; vel, profundo currunt alveo. Virg. Georg. cit.

Rura mihi & rigui placeant in vallibus amnes.

27. *Lymphis obſtrepunt.*] Avibus quaſi accinunt, ſuo murmure ac ſtrepitu aviem cantus provocant.

29. *At cum tonantis, &c.*] Hyemalis tempeſtas ubi cœpit ingruere, venationi datur opera.

Jovis.] Jam alibi diximus Jovem poni pro aëre; *tonantis*, tempeſtuoſi, pluvii; pruinoſi. Virgil. cit. Georgic. 2.

Venit hyems, teritur Sicyonia bacca trapetis.

Jæviente pluvias & nives procreat, vel plurimis canibus apros ferreos undequaque propellit in retia oppoſita; vel pertica lævigata plagas haud ſtrictas expandit turdis voracibus inſidioſas: ac timidum leporem, ſi quemque tranſmarinam pedica implicat, gratam prædam. Inter iſta quis recordatur moleſtiarum quas amor gignit? Quod ſi caſta uxor ex parte ſua curans familiam dilectoſq; natos (velut Sabina vel conjux Appuli velocis, aduſta ſolis ardore) è lignis aridis componat ſacratum focum, pau-

Imbres niveſque comparat:
Aut trudit acres hinc & hinc multâ cane
Apros in obſtantes plagas:
Aut amite levi rara tendit retia,
Turdis edacibus dolos:
Pavidumq; leporem, & advenam laqueo gruem,
Jucunda captat præmia. [434]
Quis non malarum, quas amor curas habet,
Hæc inter obliviſcitur?
Quod ſi pudica mulier in partem juvans
Domum, atque dulces liberos;
(Sabina qualis, aut peruſta ſolibus
Pernicis uxor Appuli)
Sacrum vetuſtis exſtruat lignis focum

ANNOTATIONES.

At Georgic. 1. v. 305.

Sed tamen & quernas glandes tum ſtringere tempus,
Et lauri baccas, oleamque, cruentaque myrta:
Tunc gruibus pedicas, & retia ponere cervis,
Auritoſque ſequi lepores . . . . .
Cum nix alta jacet, glaciem cum flumina trudunt.

31. *Multâ cane.*] Canes fœminino genere poni ſolent, cum de venatione agitur, ut volunt: quoniam, inquiunt nonnulli, velociores & fagaciores ut plurimum ſunt canes fœminæ.

33. *Amite.*] Ames eſt furcula ſeu pertica, qua rete ſuſpenditur aut tenditur ad captandas aves.

34. *Turdis.*] Qui præcipui ſunt ſaporis. Gall. *Grives.* Ang. Thruſhes. De his Varro de Re Ruſt. l. 3. c. 5. Athen. l. 2. c. 24.

35. *Advenam gruem.*] Varro mox cit. *Volucres partim advenæ ſunt, ut hirundines & grues: partim vernaculæ, ut gallinæ & columbæ. De illo genere ſunt turdi adventitio, ac in Italiam quotannis trans mare advolant circiter æquinoctium autumnale, & eodem revolant ad æquinoctium vernum.* Tull. de Nat. Deor. 2. n. 125. *Grues, cum calidiora loca petentes maria tranſmittunt, trianguli formam efficere animadverſum; ejus autem ſummo angulo aer ab eis adverſus pellitur: deinde ſenſim ab utroque latere tanquam remis ita pennis curſus avium levatur. Baſis autem trianguli, quam grues efficiunt, ea tanquam à puppi ventis adjuvatur: bæque in tergo prævolantium colla & capita reponunt.* Vide & Plin. l. 10. c. 23.

36. *Quis non malarum, &c.*] Phraſis Græca, pro, quis non obliviſcitur malarum curarum, quas amor habet?

39. *Quod ſi pudica, &c.*] Virg. cit. Georg. 2.

Interea pendent dulces circum ubera nati:
Caſta pudicitiam ſervat domus.

Eccleſiaſticus, cap. 26. *Mulieris bonæ beatus vir: numerus annorum illius duplex: annus vitæ in pace implebit.*

41. *Sabina qualis.*] Juvenal. Sat. 6. v. 162.

Intactior omni Sabina.

42. *Uxor Appuli.*] Appulæ, ut & Sabinæ mulieres, caſtitatis & frugalitatis laude florebant. Juvenal. mox cit.

Malo Venuſinam, quàm te, Cornelia, mater Gracchorum, &c.

Sabini ab Apennino ad Tiberim & Anienem fluvios extendebantur olim: Velino autem flumine media regio irrigabatur. Illic hodie continentur Sabina provincia, pars Umbriæ orientalis, & Aprutii ulterioris portio non modica.

Apulia duplex; Daunia, & Peucetia; utraque regno Neapolitano concluditur. Daunia hodie *Capitanata*, eſt admodum fertilis, ſita eſt inter Aufidum & Tiphernum fluvios. Peucetia hodie *Terra di Bari*, continet Barianam provinciam, & partem Baſilicatæ: lætiſſimis abundat paſcuis.

Peruſta ſolibus.] Tum quod ea regio calidior, tum quod eæ mulieres rei domeſticæ curam etiam apud villas & agros gerentes, æſtum non rarò tolerabant, ſoliſq; ardoribus torrebantur.

43. *Sacrum vetuſtis, &c.*] E lignis dudum congeſtis adeoque ſiccis focum exſtruat, ad ignem accendendum adventanti viro diurnis laboribus defeſſo.

Sacrum.] Tum ob Lares ac Penates Deos, tum ob Veſtam. Vide Macrob. l. 3. Saturn. c. 4. &c.

Laſſi

Laſſi ſub adventum viri:
Claudenſque textis cratibus lætum pecus,
Diſtenta ſiccet ubera:
Et horna dulci vina promens dolio [435]
Dapes inemptas apparet:
Non me Lucrina juverint conchylia,
Magiſve rhombus, aut ſcari,
Si quos Eois intonata fluctibus
Hyems ad hoc vertat mare:
Non Afra avis deſcendat in ventrem meum,
Non attagen Ionicus
Jucundior, quàm lecta de pinguiſſimis
Oliva ramis arborum; [436]
Aut herba lapathi prata amantis, & gravi
Malvæ ſalubres corpori,

lò ante reditum mariti fatigati; & caulis includens gregem ſaturum, mulgeat plena ubera; atque vinum hujus anni educens ex amphora non inſuavi, paret cœnam non aliunde *quæſitam:* hæc, inquam, ſi adſint, *non prætulerim oſtrea Lucrina, vel rhombos, vel ſcaros, ſi aliquos ex Orientali mari in hoc* Italicum *protrudat ſæva tempeſtas: nec volucris Africana veniat in meum ventrem, vel attagena Aſiana, gratior, quàm oliva decerpta è ramis arborum pinguiſſimis; vel folia rumicis prata amantis, & malvæ ſalutares ægro corpori,*

ANNOTATIONES.

47. *Horna dulci vina promens dolio.*] Hornum vinum vixque maturum viro laborioſo dulce videtur, nec requirit vina vetuſtate delicatiora. Lib. 3. Od. 23. *Hornam frugem.*

48. *Dapes inemptas.*] Non aliunde pretio comparatas; ſed domi quæſitas, ſeu ex horto, ſeu è caulis, &c.

49. *Lucrina conchylia.*] Oſtrea exquiſita è Baiano ſeu Lucrino lacu. Strabo lib. 5. Val. Maxim. lib. 9. cap. 1. Plin. lib. 9. cap. 54. Juvenal Sat. 4. v. 141.

50. *Rhombus.*] De eo piſce vide Juven. mox cit. Sat. 4. v. 39. & ſeq. Plin. &c. Galli, ut & Ang. *turbot* appellant, omnes pretium norunt.

Scari.] Scaros piſces interdum in mare Tyrrhenum adigit tempeſtas. Huic piſci tributum eſſe principatum, ſcribit Plin. l. 9. c. 17. *Nunc ſcaro datur principatus, qui ſolus piſcium dicitur ruminare, herbiſque veſci, non aliis piſcibus: mari Carpathio frequens,* &c. Et lib. 11. cap. 37. *Dentes piſcibus omnibus ſerrati, præter ſcarum: huic uni aquatilium plani.* Et lib. 32. cap. 2. ait, *Scarum naſſis incluſum non fronte erumpere, nec infeſtis viminibus caput inſerere; ſed averſum caudæ ictibus crebris laxare fores, atque ita retrorſum erumpere. Quem luctatum ejus ſi fortè alius ſcarus videat extrinſecus, apprehenſâ mordicus caudâ, adjuvat niſus erumpentis.* Inde verò nomen factum aiunt, à σκαίρω, *ſalio.* Athen. l. 7. c. 20. ſimilia refert ex Ariſtotele. Multa verò Caſaubonus eruditè ibidem emendat de eo piſce jactari ſolita. Epicharmus eo loci apud Athen. *Nos piſcamur ſcaros, quorum nec ſtercus fas eſt Diis rejicere.* Quod ideò dictum aſſerit Caſaubonus, quia ſolius hujus piſcis inteſtina comedebant gulæ proceres. Vide Macrob. l. 3. Saturnal. cap. 16. ubi ſcribit, ſcaros adeo Italicis littoribus ignotos, ut nec Latinum ejus piſcis nomen habeamus; magno numero illuc advectos ac in mari Oſtiam inter & Campaniæ littora ſparſos, ac velut in terra fruges aliquas fuiſſe ſeminatos.

53. *Afra avis.*] Gallina Africana, aliis Numidica, vel Garamantica. Juvenal. Sat. 11. v. 142. ejus meminit, item Martial. lib. 13. Epigr. 73. Varro de Re Ruſt. cap. 9. ait, *Meleagrides Græcis vocari, noviſſimas in triclinium ganearium introiſſe ac magno vendi, propter hominum faſtidium.*

54. *Attagen Ionicus.*] Perdix Aſiana, quibuſdam; eſt enim Ionia minoris Aſiæ regio. Plin. lib. 9. cap. 48. *Attagen maximè Ionicus celebratur, vocalis alàs, captus verò obmuteſcens,* &c. Athen. lib. 9. cap. 8. & 9. ex Ariſtophane, *Attagen carnis ſuaviſſimæ:* Ex Alexandro Myndio, *Paulò major perdice, variis notis dorſo diſtinguitur, colore fictilium, magis tamen ſubrubeſcente,* &c. S. Hieron. ad Salvinam: *Procul ſint à conviviis tuis phaſides aves, craſſi turtures, attagen Ionicus.* Martial. lib. 13. Epigram. 61.

* *Inter ſapores fertur alitum primus*
Ionicarum guſtus attagenarum.

57. *Herba lapathi.*] Λάπαθον Græcis, Rumex Latinis. Gall. *ozeille vinette patience.* Angl. Sorrel, ex Dioſcoride ſtomachum roborat, ventrem purgat, urinam provocat, cibi appetitum reſtituit. Ex Plin. lib. 20. c. 21. lapathum excellentes habet effectus: aliud ſativum, aliud ſylveſtre: *in paluſtribus naſcitur: foliis acutis, colore betæ candidæ, radice minima: noſtri verò rumicem vocant,* &c.

58. *Malvæ.*] Plin. mox cit. *In magnis eſt laudibus malva utraque, ſativa, & ſylveſtris. Omne ſolum, in quo ſeruntur, pinguius faciunt,* &c. Nos de ea jam lib. 1. Od. 31. ſub finem.

aut agna immolata in *sacro die Terminalium, aut hœdus lupo detractus. Inter istam cœnam, quàm jucundum est cernere oves faturas domum revertentes, intueri boves fatigatos languenti cervice inversum aratrum ducentes, & servulos opulentæ familiæ* adjunctos velut *examen, circa Lares splendentes* ordine *dispositos! Posteaquam Alphius fœnerator ista dixit*, quasi *mox rura habitaturus, universam pecuniam Idibus collegit, Calendis* verò *quærit collocare* ad fœnus.

Vel agna festis cæsa Terminalibus,
Vel hœdus ereptus lupo.
Has inter epulas, ut juvat pastas oves
Videre properantes domum!
Videre fessos vomerem inversum boves
Collo trahentes languido:
Positosque vernas, ditis examen domûs,
Circum renidentes Lares!
Hæc ubi locutus fœnerator Alphius, [437]
Jamjam futurus rusticus,
Omnem relegit Idibus pecuniam,
Quærit Calendis ponere.

ANNOTATIONES.

59. *Terminalibus.*] In festo Dei Termini, quem prisci velut agrorum limites custodientem ac tuentem colebant: ita Festus. Ejus sacra peragebantur die 21 Februarii, ex Numæ instituto. Dion. Hal. lib. 2. Ovid. fast. 2. Juvenal. Sat. 16. v. 39.

60. *Hœdus ereptus lupo.*] Sicut venatori sua præda in primis grata est; ita rustico quicquid è lupi gula eripuit. Volunt aliqui cum Mureto, hic alludi ad id quod tradit Plutarchus in Sympos. scilicet *earum pecudum, quas lupus momorderit, carnem effici teneriorem, lanam verò corrumpi, &c.*

65. *Positosque vernas.*] Servorum filios heris accedere & apponi, seu accrescere, non secus ac apud examen, nemo ignorat.

66. *Circum renidentes Lares.*] Columel. lib. 12. de villico, *consuescat rusticos circa Larem domini focumque familiarem semper epulari.* De *Laribus* lib. 1. Od. 12. stroph. 11. & lib. 2. Od. 18. ad hæc verba: *Paternos in sinu ferens Deos.*

67. *Hæc ubi locutus, &c.*] Satyricè hæc & sarcasticè in avarum fœneratorem.

69. *Relegit.*] Al. *redegit*, quæ quidem vox Ciceroni aliisq; usitatior. In Verr. *Bona vendit, pecuniam redigit.*

Idibus.] Mense dimidio. Vide lib. 4. Od. 11. strophe 4. Is erat mos, creditam pecuniam, vel fœnus è credito Idibus repetere. Cic. Catilin. 1. *Prætermitto ruinas fortunarum tuarum, quas omnes impendere tibi proximis Idibus senties.*

70. *Quærit Calendis ponere.*] Quas Idibus pecunias à debitoribus collegit, has Calendis sequentibus ad fœnus rursum collocare satagit, usuras usuris accumulans. Non abs re novus Interpres & Criticus existimat Alphium solitum exigere fœnus bis in mense, adeo ut, contra fas omne, ab Idibus ad Calendas, & à Calendis ad Idus fœneraretur. De *Calendis* lib. 3. Od. 8. v. 1. Macrob. lib. Saturnal. 1. cap. 15, &c.

ODE III.

Ad MÆCENATEM.

Detestatur allium, quod apud ipsum cœnans comederat.

Si deinceps aliquis manu scelerata ruperit cervicem patris vetuli,

PArentis olim si quis impia manu
Senile guttur fregerit,

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Epod. 1.

1. *Parentis olim, &c.*] Vel ex Ode hac intellige, studiose lector, nullum esse adeo exile & sterile argumentum, quod vena dives non queat amplificare & locupletare. Sic *Nucem* Ovidius, *Culicem* Virgilius, Homerus *pugnam ranarum ac murium:* Horatius verò *casum arboris*, lib. 2. Od. 13. hic autem *allium*, eleganti carmine prosecuti sunt.

Si quis impia manu, &c.] Si quis parricidio inquinatus deinceps puniendus erit, ne cicuta, sed allio plectatur.

Edat

Edat cicutis allium nocentius.
O dura meſſorum ilia! [438]
Quid hoc veneni ſævit in præcordiis? 5
Num viperinus his cruor
Incoctus herbis me fefellit? An malas
Canidia tractavit dapes?
Ut Argonautas præter omnes candidum
Medea mirata eſt ducem, [439]
Ignota tauris illigaturum juga,
Perunxit hoc Jaſonem:
Hoc delibutis ulta donis pellicem,

comedat allium cicuta perniciosius. O viscera rusticorum prædura! Quale toxicum istud in meis intestinis æstuat? An viperarum sanguis istis immixtus herbis decepit me? Nunquid Canidia noxios hosce *cibos contrectavit?* Certè, *quando Medea adamavit Jasonem Argonautarum Principem præ cæteris pulcrum, isto illum tinxit, insueto jugo tauros* indomitos *subjecturum: isto* etiam *infecit munera,* quibus cùm *se de pellice vindicasset,*

ANNOTATIONES.

3. *Edat.*] Quidam legunt, *edit.* Sic *duit,* pro *dit: faxit, &c.* Lib. 2. Sat. 8. ad finem:
Quam si cum lumbis quis edit:
Cicutis allium nocentius.] Cicuta enim frigore quidem suo nativum calorem sine dolore extinguit: at allium torquet, adurit, enecat. Cicutæ succum morte damnati bibere cogebantur apud Athenienses. Plin. lib. 25. c. 13. *Cicuta,* inquit, *venenum est, publica Athenienſium pœna invisa.* Ita Socrates extinctus. Vide Pers. Sat. 4. v. 2.

Allium.] Sunt qui per unicum *l* scribant *alium,* & dictum volunt quod oleat: alii ab *halando halium* scribunt. Alii ab ἁλίσθαι, quod exiliendo crescat, allium deducunt. Melius alii à voce ἀγλιθες, alliorum capita significante.

4. *O dura meſſorum ilia!*] Quod videlicet impune devorent & concoquant allium, quod meis in præcordiis ita sævit. Galen. Therapeut. lib. 12. allium vocat *rusticorum theriacam.* Virgil. Eclog. 2.
Allia, serpyllumque, herbas contundit olentes.

5. *Quid hoc veneni, &c.*] Quod genus est illud veneni, quo sic discrucior? Allium sanè utpote calidum, acre, grave olens, coctu etiam difficile, stomacho delicaciori ac temperamento fervidiori & πικροχόλῳ, seu amariori bili obnoxio, quale habebat Horatius, grave esse debebat: at contrà homini frigidiori vel robustiori salubre est. Suidas ait, *Thraces alliis delectari, nec immeritò,* inquit: *allia quippe calida sunt: illi verò frigidam incolunt regionem.*

6. *Num viperinus his cruor, &c.*] An verò allium istud incoctum fuerat in viperino sanguine, quod imprudens ego devoraverim? Vide lib. 1. Od. 8. v. 9. Plin. lib. 11. cap. 53. Cel. Rhodig. l. 23. cap. 10.

7. *An malas Canidia, &c.*] An dapes quas cœnavi infecit veneno Canidia venefica illa infanis? De ea posteà fusè in seq. Epod.

9. *Ut Argonautas, &c.*] Crediderim satè non alio medicamento instructum à Medea Jasonem fuisse, adversus tauros formidabiles; nec alio pariter usam veneficio ipsam Medeam, ad perdendam invisam sibi pellicem. Insurgit hîc suo more Scaliger in nostrum Poetam hypercriticè: *Non est illud,* inquit, *supino aut oscitanti judicio admittendum. Quippe ait Jasonem à Medea perunctum allio, scilicet ut eo medicamento esset à tauris tutus. At enimverò eadem quo modo unxit vestem, quâ Creusa flagraret?* Æquus arbiter esto, lector, nec supinus, nec oscitans. Medea vestem pellici mittendam allio quasi veneno unxit. Eadem per allium pariter Jasonem tutum præstitit adversus tauros, nempe tauri alii odore gravi & tetro perdomiti sunt. Glauce vi mortifera allii enecta est & conflagravit. Quid hic abhorret à vero & ratione? Quid ita reprehendendum in hac utraque sententia? Adde quod, per idem venenum vario modo dilutum, variisq; pharmacis admixtum ac temperatum diversa effici, nihil vetat.

Argonautas.] Jason Æsonis Thessaliæ regis filius; cum sociis plus quinquaginta fortibus sanè viris profectus est Colchos, ad rapiendum vellus aureum, quod fama celebrabatur. Ibi à Medea Colchorum regis filia adamatus, ab ea veneficiis pollente edoctus est, qua ratione posset domare tauros æripedes & ignivomos, jugoque submittere; draconem etiam pervigilem sopire & profligare; ac demum vellus aureum auferre. *Argonautæ* porrò dicti ab Argo navi, quâ ad expeditionem Colchicam vecti sunt. Præcipui nominantur Hercules, Orpheus, Castor, Pollux, Telamon, Zetus, Calais, Theseus, Typhis, &c. Ipsa verò navis appellata est Argo vel ab artifice & fabro: vel ab Argivis seu Græcis heroibus; vel à celeritate; ἀργὸς, *velox.* Vide Diodor. Sicul. lib. 5. cap. 3. Valer. Flacc. Argonaut.

13. *Hoc delibutis, &c.*] Eodem Medea infecit munera quæ misit ad Glaucen, vel, ut scribunt alii, Creüsam filiam Creontis regis Corinthiorum. Hanc enim cum Jason superinduxisset pellicem, iram dissimulavit Medea

Serpente

aufugit curru *alatis draconibus* tracto. *Nunquam tantus aſtrorum calor incendit Apuliam ſiccam. Neque donum* fatale *vehementius inflammavit humeros Herculis laborioſi. Verum enimvero, ſi quidpiam ejuſmodi ultra appetas, ô Mæcenas jocis gaudens, velim adoleſcentula objiciat manum oſculo tuo, atque in remotam* lecti *partem recedat.*

Serpente fugit alite.
Nec tantus unquam ſiderum inſedit vapor
Siticuloſæ Appuliæ;
Nec munus humeris efficacis Herculis
Inarſit æſtuoſius.
At ſi quid unquam tale concupiveris, [440]
Jocoſe Mæcenas, precor,
Manum puella ſuavio opponat tuo,
Extremâ & in ſpondâ cubet.

ANNOTATIONES.

Jaſonis uxor. Itaque tempus nacta venenatam ei veſtem dedit; quam cum Glauce induiſſet, fatali incendio conſumpta eſt. Vide Epod. 5. poſt medium.

Donis.] Non veſtem, ſed alia quæpiam dona in ſcrinio miſſa, venenis quidem tincta, ſcribunt alii: aperto autem ſcrinio pellicem cum tota regia conflagraſſe.

14. *Serpente fugit alite.*] Irati ſcilicet & vindictam anhelantis Jaſonis, Creontiſque iram Medea fugit, per aerem aſportata curru pennatis vecto ſerpentibus. Vide Euripid. Medeam, in fine. Ovid. Metamorph. 7. & 9. &c.

15. *Nec tantus unquam, &c.*] Non majoribus Apulia ardoribus torretur, quam mea viſcera nunc uruntur calore & vi funeſta allii, quod comedi. *Siderum*, dum ſævit Canicula & fervet. De eâ lib. 1. Od. 17. & lib. 3. Od. 13. De *Apulia* ejuſque cœlo torrido, lib. 3. Od. 30. v. 11. & Epod. præced. v. 42.

17. *Nec munus humeris, &c.*] Neſſus Centaurus ab Hercule vulneratus ſui ulciſcendi hanc iniit rationem: Deianiræ ſuaſit, poſſe ſibi amorem Herculis aſſerere, induendo illum tunica aſperſa ſanguine ſuis è vulneribus profluente. Itaque illa videns ſubinde Herculem Ioles amore irretitum, quod Neſſus improbè & fallaciter præceperat, effecit: ſicque illum interemit. Nam tanto eſt ardore correptus, ut ſuos ipſe artus dilaniaret, ac demum incenſa pyra ſe confecerit. Vide Senecæ Herculem Oetæum. Et poſteà Epod. 17. v. 31. Cic. Tuſc. 2. n. 20. ex Sophocl. Trachin. ita ſcribit: *Cum Deianira ſanguine Centauri tinctam tunicam Herculi induiſſet, inhæſiſſetque ea viſceribus*, ait ille: . . . . . .

Hæc me irretivit veſte furiali inſcium,
Quæ lateri adhærens morſu lacerat viſcera,
Urgenſque graviter pulmonum haurit ſpiritus
. . . . . .
Ipſe alligatus peſte interimor textili, &c.

Idem Philip. 13. *Non tamen Deianira voluit Herculi nocere, cum ei tunicam ſanguine Centauri tinctam dedit.*

19. *At ſi quid unquam, &c.*] Quod ſi, ô Mæcenas, unquam allium comedere concupiveris, in pœnam cupio, ut te abhorreat amica, ſeu Terentia tua: ſimiliter &, ſi quis vir fœtidum ac peſtilentem ejuſmodi cibum appetierit, precor ut ipſius uxor ejus oſcula repellat, & ſeorſim cubare velit, halitum graveolentem non ferens.

20. *Jocoſe Mæcenas.*] Jocari familiariter cum Mæcenate ſolebat Horatius: Hinc Perſius Sat. 1. v. 116.

Omne vaſer vitium ridenti Flaccus amico
Tangit: & admiſſus circum præcordia ludit
Callidus excuſſo populum ſuſpendere naſo.

22. *Sponda.*] Lecti pars ultima, vel etiam exterior. Iſidor. lib. 20. cap. 11.

ODE

ODE IV.

Ad MENAM POMPEII MAGNI LIBERTUM.

Ejus ex mutatâ conditione ſuperbiam inſectatur.

LUPIS & agnis quanta ſortitò obtigit,
Tecum mihi diſcordia eſt,
Ibericis peruſte funibus latus, [441]
Et crura dura compede.
Licet ſuperbus ambules pecuniâ,
Fortuna non mutat genus.
Videſne, ſacram metiente te viam, [442]

Quanta naturaliter inimicitia lupis atque agnis congenita eſt, tanta mihi ineſt contra te, O Mena, qui habes *latus conciſum flagellis ſparteis, & crura vinculis attrita. Quamvis incedas tumidus* propter *opes, fortuna non mutat originem. Quando* autem *pergis per viam ſacram*

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Epod. 1.

1. *Lupis & agnis, &c.*] Habes, lector, in hac Ode exquiſitam ſervi deſcriptionem, & acrem aſperamque ejus arrogantiæ inſectationem.

Quanta ſortitò obtigit.] Quantum inter ſe odium naturâ partiente veluti & dante, ſortiuntur & obtinent. Plin. l. 10. c. 74. agit de naturali quorundam animalium diſſidio.

2. *Tecum mihi diſcordia eſt.*] Ego enim fidem obſervantiſſimè & religioſiſſimè colo: tu perfidiam. Nempè Menas Pompeii Magni libertus, eo mortuo, Sexti partes amplexus, ab eo magnis muneribus locupletatus, quin & claſſi præfectus eſt contra Cæſarem Auguſtum. Ad hunc verò ſubinde transfugit, & ab ipſo mox equeſtri dignitate ornatus. Tum rediit ad Sextum Pompeium, relicto Auguſto. Poſteà Sextum rurſus prodens ac deſerens ad Auguſtum reverſus, ab eo tandem, quod pridem concupiverat, Tribunus militum factus eſt. At iſto inſignis honore quî fit ut tam liberè ab Horatio proſcindatur? Tum nempe rerum atque temporum cogente difficultate ac neceſſitate, prudens Cæſar proditoris ſceleratâ operâ utebatur quidem, ejus verò proditiones ac perfidiſum animum deteſtari non latebat. Vell. Paterc. l. 2. Appian. Bell. Civ. l. 5. Dio l. 48. Sueton. Octa. c. 74. ubi ſcribit: *Neminem unquam libertorum adhibitum cœnæ ab Auguſto, excepto Mena, ſed aſſerto in ingenuitatem, poſt proditum Sexti Pompeii claſſem.* Idem Menas anteà Auguſtum perdere ſimul & Antonium cogitaverat. Teſtis Plutarchus in Antonio. Sic habet: *Tenebat Sextus eâ tempeſtate Siciliam: & prædatoria claſſe, cui Menas pirata præerat, Italiæ oras & omne circum pelagus infeſtabat . . . . fœdera cum Pompeio facta . . . . Poſt hæc mutuò ſe ad cœnam invitant,* nimirum Auguſtus Antonio junctus, & Sextus Pompeius. *Huic ſorte evenit, ut illes primus convivio exciperet in prætoria navi, ... ſervente convivio, ſerventibus & jocis, Menas pirata Pompeio adhærens clam ei inſuſurravit: Viſne, Sexte, ancboras ſuccidam, & te Romani Imperii faciam dominum? Hæc cum Sextus pauliſper ſecum agitaſſet: Oportuit, inquit, ô Mena, hæc per teipſum, me inſcio, feciſſe: nunc vero quod eſt, eo contenti ſimus. Etenim pejerare nequaquam meum.* Porrò, ne cum nonnullis arbitrere, lector, hunc Menam eundem eſſe cum Vulteio Mena, cujus mentio eſt in Epiſtola 7. l. 1. alter enim ab altero longè diverſus.

3. *Ibericis peruſte funibus latus.*] Corpus habens notatum plagis & flagellis ſervilibus.

Ibericis.] Hiſpanicis. Metonym. Species pro genere. Flagella fiebant è funibus; funes autem è ſparto, cujus in Hiſpaniâ magna copia. Plin. lib. 19. cap. 2.

Peruſte.] Propriè & ſignanter. Nam flagra à flagrando dicta. Certe repetitis flagris calor in cute, carne, ſanguine, inflammari cognoſcitur. Inde flagriones dicti ſunt ſervi, quoniam flagris erant ſubditi. Feſtus, Voſſius, &c.

4. *Crura dura compede.*] Compede ſtricta membri pars indureſcit.

5. *Superbus pecuniâ.*] Menas locupletatus dominorum liberalitate, honores etiam captarat, jam liber, mox eques, denique tribunus.

6. *Fortuna non mutat genus.*] E liberto nobilem haud faciunt opes. Humilis, ſordidus, vafer, nequam, ſervilis animus ſemper manet.

Naturam expellas furcâ, tamen uſque recurret, inquit noſter l. 1. Epiſt. 10. v. 24. Vide Perſ. Sat. 5. v. 70. & deinceps.

7. *Videſne, ſacram, &c.*] Scilicet ignoras quanta indignatione homines obvii te aſpiciant ſuperbè & arroganter incedentem, qui genus ſervile norunt. An ergo, inquiunt, more nobilium jactabit ſe Menas hodie libertus, paulò antè ſervus?

Sacram metiente te viam.] Hæc urbis via, quâ ibatur in Palatium & Capitolium, valdè frequentabatur: per eam triumphalis quæque

Cum

indutus togâ ſex ulnarum, an non *animadvertis quomodo ira maximè aperta reflectat vultum ambulantium ultro citroque? Iſte,* inquiunt, *cæſus flagris Triumvirorum* uſque *ad Præconis tædium, colit mille jugera agri Falerni; atque viam Appiam equis calcat; nec non inſignis eques primis in ſubſelliis ſedet, Othone ſpreto. Quid juvat* ærata *roſtra tot navium*

Cum bis ter ulnarum togâ,
Ut ora vertat huc & huc euntium
Liberrima indignatio?
Sectus flagellis hic Triumviralibus
Præconis ad faſtidium,
Arat Falerni mille fundi jugera;
Et Appiam mannis terit;
Sedilibuſque magnus in primis eques [443]
Othone contempto, ſedet.
Quid attinet tot ora navium gravi

ANNOTATIONES.

pompa procedebat: *Sacra* dicta; ſeu quod per eam ſacra in arcem quot menſibus ferebantur, indeq; auguria captarent augures; ſeu quod in ea fœdus olim ſanxerant Romulus ac Tatius. Var. Alex. ab Alex. l. 2. c. 18. &c. Hinc ergo Menas *viam ſacram* metiebatur ſæpius, tum ad palatium crebrò pergens, tum ſe oſtentans inſigni togâ ſplendidum, & compoſito gradu conſpicuum. Hinc & Sacravienſes dicti nobiles, qui per viam ſacram frequenter ambularent.

8. *Cum bis ter ulnarum togâ.*] Amplam gerebant nobiles togam & laxiſſimam: contrà anguſtam & arctam pauperes. Quidam hic volunt ſignificari latum clavum, quæ veſtis ſex ulnarum eſſet, ac propria Tribunorum, ut & aliorum Magiſtratuum. Luxum in laxis veſtibus ita reprehendit Cic. Catilin. 2. *Quos pexo capillo nitidos videtis, imberbes, aut benè barbatos; manicatis & talaribus tunicis, velis amictos, non togis.*

9. *Vertat.*] Vox iſta duo ſignificare poteſt; vel *convertat*, ad hominem ſubſannandum: vel *avertat*, præ indignatione. Eſt autem indignatio, juſtus dolor ex ſecundis rebus ejus qui illis indignus videtur.

10. *Liberrima indignatio.*] Tanta eſt animorum ob arrogantiam tuam offenſio, ut non clam ſolùm, ſed & apertè ac liberè indignentur, & ſarcaſmos, dicteria, ſcommata palam jaculentur.

11. *Sectus flagellis, &c.*] Hæc populi indignantis verba in Menam: ſcilicet iſte paulò antè ſervilibus pœnis obnoxius, jam ſe magnum oſtentat.

Triumviralibus.] Abjectæ conditionis homines, fures, ſervi, peregrini, non apud Prætorem, ut cives, judicabantur; ſed apud Treſviros. *Fures ac ſervi nequam apud Triumviros capitales ad columnam Mœniam puniri ſolent*, inquit Aſconius.

12. *Præconis ad faſtidium.*] Non Triumviri tantum, ſed & iis abſentibus Præco ſervos jubebat plecti, & flagris cædi à lictore. *Faſtidium* tamen *Præconis* libet magis intelligere ex crebrâ repetitione, altâ quidem voce, tituli ſive elogii, v. g. *Hic reus ac nocens flagris cæditur, quia neglexit edictum, &c.*

13. *Falerni.*] Agri optimi & pretioſiſſimi, l. 1. Od. 20.

Mille jugera.] Atqui cives olim honoratiſſimi non plus quàm ſeptem agri jugera poſſidere ex lege poterant.

14. *Appiam.*] *Appia* via publica ducebat ad agrum Falernum: ab Appio Claudio Tribuno plebis lapidibus ſtrata, indeq; nomen ſortita.

Mannis.] Equis gradariis, nullâ vectoris moleſtiâ incedentibus, Gall. *Haquenées*, Ang. **Palfreys**, **Nags**. Dicti ſunt quod manus manſuetudinem ſequantur. Hos inequitabant proceres duntaxat: Menas autem fortè & curru junctos adhibebat, ſingulari quidem ambitione, mollitie, luxu.

15. *Sedilibuſque magnus in primis eques.*] In Amphitheatro Rom. ſedentibus ad ſpectandum diſtincti erant gradus, pro diversâ cujuſq; dignitate. Orcheſtram Senatores obtinebant. Deinde gradus quatuordecim Equitibus Romanis erant deſtinati: quorum primi Tribunis excepti. In his itaque ſedendi jus habebat Menas, reclamante quidem lege, de qua mox dicam. Dio. l. 36.

16. *Othone contempto.*] L. Roſcius Otho Tribunus plebis legem tulerat, quâ Nobiles in Theatro à Plebeiis ſeparati aderant. Hinc Juvenal. Sat. 3. v. 159.

Sic libitum vano qui nos diſtinxit Othoni.

Porro lex eadem vetabat Equitem fieri, ac in gradibus Amphitheatri quatuordecim ſedere eum, cui vel patri ejus avoque non adfuiſſet equeſtris cenſus, id eſt, quadringenta ſeſtertium millia. At nihilo tamen minùs ita jubente Principe tempori quidem ſerviente, ut dixi, Menas nequaquam ingenuus, jam opulentus, contempta Othonis lege, Eques factus, imò & Tribunus, prima ſedilia in ſpectaculis occupabat; quanquam ab iis dignitatibus arcebantur liberti atque libertini.

17. *Quid attinet, &c.*] Ergone contra ſervorum & prædonum exercitum inſtruere copias navales oportet Menam, qui & ipſe prædo & ſervus à natura factus, non ita pridem rorum

Rorrata

Roſtrata duci pondere
Contra latrones atque ſervilem manum,
Hoc hoc Tribuno militum?

ingenti magnitudine dirigi adverſus prædones & ſervorum turmas, iſto iſto, inquam, militum Præfecto?

ANNOTATIONES.

dux fuit? Sunt qui exiſtiment lequi Horatium de fugitivis quos ad arma vocaverat Sextus Pompeius, & quibus Tribunum Menam præfecerat. At alii meliùs intelligunt reliquias exercitûs Sexti Pompeii, quas Menæ ductu & operâ jam victor Auguſtus perſequebatur.

Navium gravi pondere.] Vide Epod. 1. v. 1. ibique annot.

20. *Hoc hoc Tribuno militum.*] Plutarchus antè citat. ubiq; piratam vocat Menam. *Tribuni militum* officium erat milites in caſtris continere, & ad exercitationem producere; claves portarū ſuſcipere; vigilias interdū circumire; frumentationibus commilitonum intereſſe; frumentū probare; fraudem menſorum coërcere; militum querelas audire, delicta caſtigare, &c.

ODE V.

IN CANIDIAM VENEFICAM.

AT, ô Deorum, quicquid in cœlo regit [444]
Terras & humanum genus,
Quid iſte fert tumultus? Aut quid omnium
Vultus in unum me truces?
Per liberos te, ſi vocata partubus
Lucina veris affuit;
Per hoc inane purpuræ decus precor,
Per improbaturum hæc Jovem,
Quid ut noverca me intueris, aut uti
Perita ferro bellua?
Ut hæc trementi queſtus ore conſtitit [445]

Sed, ô Numina, quotquot in cœlo gubernatis hunc orbem atque homines, quid ſibi vult ille ſtrepitus? Vel quorſum facies omnium iſtarum apparent *terribiles adverſus me ſolum? Te oro per filios, ſi Diana adfuit veris partubus invocata: per vanum iſtud inſigne purpuræ: per Jovem talia condemnaturum: quare me aſpicis quaſi novercā, vel ut feram telo confixa? Poſtquam puer ore trepidanti*

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Epod. 1.

1. *At, ô Deorum.*] Julius Scaliger, vir alioqui ſummus (quis credat?) hanc Oden peſſimè intellexit, peſſimè carpſit. Singulas ejus cavillationes, lector, cognoſce, & judica, ad loca ſingula relatas, ac, ni fallor, pròbe dilutas. At rem totam diligenter antè accipe: nec enim caret difficultatibus, & quædam ſanè ſupplenda ex magorum inſtitutis. Hæc ſumma eſt. Conveniunt ad veneficium quatuor fagæ, quarum Canidia princeps, quæ de Varo ſuos amores ſpernente ulciſci, illumque ad ſe trahere per incantamenta fatagebat. Itaque primum ex elixatis tum herbis, tum aliis rebus unguentum ſeu pharmacum conficit: illudque adhibet ad ceream Vari imaginem, quam de more illic ſtatui ſupponendum; rata nimirum perinde in Varum agere, ac ſi adeſſet, & unguento illo ipſe perfunderetur. At cùm animadvertit Canidia prius hoc minùs valuiſſe incantamentum, quod Varus contrariis ſe pharmacis præmuniſſet; tum verò alterum parat efficacius, ac velut extremum remedium, ſcilicet philtrum, ſeu potionem amatoriam è medullis & jecore pueri terræ infoſſi, quem ex inediâ contabeſcere & expirare faciunt. Hæc omnia porrò mirè deſcribit ac variè exornat Poëta. Jam ſingula inſpiciamus.

3. *Quid iſte fert tumultus, &c.*] Inducitur loquens puer, quem veneficæ illæ raptum terræ infodere parant, ad conficiendum ex ejus inteſtinis philtrum, ſeu amoris poculum. Truculentas verò facies expaveſcens iſta profert.

5. *Si vocata partubus Lucina veris affuit.*] Hæc ait, quoniam ſuppoſititios fœtus aiebant interdum veneficæ, ad ſua ſcelerata conſilia utiles. Vide Epod. 17. annot. ad eas voces, *venter partumeius.*

6. *Lucina.*] In partu invocabatur Diana, ut adeſſet tum parturienti, tum prodeunti in lucem infantulo. Hinc cognomen, *Lucina.* Vide l. 3. Ode 22.

7. *Inane purpuræ decus.*] Quippe quo non deterremini ab inferenda mihi nocte.

8. *Improbaturum hæc Jovem.*] A juvando Jupiter dictus, ſcelerum vindex eſt omnium.

Inſignibus

bas fudit querelas, ornamentis exutus eſt. Corpus erat *ſine pube, quod poſſet flectere corda Thracum ferocia.* Tum *Canidia exiguis viperis implexos* habens *capillos, & incompoſitum caput, mandat caprificos evulſas tumulis, mandat ferales cupreſſos, & fœdæ rubetæ cruore aſperſa ova, plumaſque ſtrigis nocturnæ, & herbas quas producit Iolchos atque Iberia venenis fertiles, & oſſa crepta ex ore canis famelicæ, cremari ignibus Colchicis. Mox Sagana ſuccinctа per totas ædes inſperſit Avernales aquas,*

Inſignibus raptis puer,
Impube corpus, quale poſſet impia
Mollire Thracum pectora:
Canidia brevibus implicata viperis
Crines & incomptum caput,
Jubet ſepulchris caprificos erutas,
Jubet cupreſſos funebres,
Et uncta turpis ova ranæ ſanguine,
Plumamque nocturnæ ſtrigis
Herbaſque, quas & Iolchos atque Iberia
Mittit venenorum ferax,
Et oſſa ab ore rapta jejunæ canis [446]
Flammis aduri Colchicis.
At expedita Sagana per totam domum
Spargens Avernales aquas,

ANNOTATIONES.

12. *Inſignibus raptis.*] Detractis prætexta & bulla, quæ nobilitatis ac ætatis iſtius erant inſignia. *Cuſos purpurâ* nuncupatur à Perſ. Sat. 5. v. 30. *quod prætexta infirmitatem puerilis ſacram fieri & venerabilem,* non ſecùs ac ſacerdotem veſtibus ſuis exiſtimarent veteres, teſte Quintil. ex Macr. l. 1. Saturn. c. 6. Tarq. Priſcus inſtituit prætextam ſimul & bullam cordis effigie collo appendi ſolitam, qua pueri *corde præſtare* monerentur: utq; *communiret pectus puerile,* inquit Aſconius. Plura de iſtis annotavi ad prædictum Perſii locum, & ad Juv. Sat. 5. v. 164.

13. *Impube corpus.*] Nondum ſcilicet adeptum annos ætatis quatuordecim, adeoque ſine pube, ſine pilis.

14. *Thracum.*] Qui barbari & inhumani valdè. Vide l. 1. Od. 18.

15. *Implicata viperis.*] Furiarum inſtar.

17. *Caprificos.*] Silveſtres ficus & cupreſſi arbores ſunt funeſtæ & ferales. Vide l. 2. Od. 14.

Erutas.] Nec enim amputari, ſed erui oportebat ad uſum magicum.

19. *Ranæ ſanguine.*] Ranarum aliæ ſunt aquatiles, minores, innoxiæ: aliæ terreſtres, majores, turpiores, deſides, venenoſæ, aliter rubetæ dicuntur, Gall. *Crapaud,* Angl. **a Toad.** Et hæ ad veneficia adhibebantur, Plin. l. 32. c. 5. Juv. Sat. 1. v. 70. Sat. 3. v. 44. Sat. 6. v. 658.

At nunc res agitur tenui pulmone rubetæ.

20. *Plumamque nocturnæ ſtrigis.*] Rubetæ viſcera pariter & ſtrigis plumas, ad amorem concitandum valere, Propert. etiam teſtis l. 3. El. 5.

Illum turgentis ranæ portenta rubetæ,
Et lecta exſectis unguibus oſſa trahunt,
Et ſtrigis inventæ per buſta jacentia pluma, &c.

Strigis.] Strix avis, noctu volans tantùm, à ſtridore vocis dicta, mali ominis olim habita eſt, ſicut hodie noctua, cui certè ſimilis. Plin. l. 11. c. 39. ita ſcribit: *Eſſe in maledictis jam antiquis ſtrigem convenit: ſed quæ ſit avium, conſtare non arbitror.*

21. *Iolchos.*] Eſt urbs Theſſaliæ ad ſinum Pelaſgicum, ad radices Pelii montis. Quidam legunt, *Colchos,* ſed perperam: nam propè ſequitur vox *Colchicis.* Et ſic ruit prima Scaligeri querela: in 5. Epod. *Loca ſunt minus ingenua,* inquit, *anxia dico, neque libero ſpiritu edita, qualis ille verſus,*

Herbaſque, quas & Colchos atque Iberia.

Eſt ſonus inſuavis, que, quas. Priorem lectionem ex manuſcriptis codicibus tuentur Cruquius, & alii.

Iberia.] Regio Pontica (non Hiſpanica) apud Aſiam Minorem, hodie Georgia vern. *Gurgiſtan:* Moſchicis montibus ſeparatur à Colchide.

23. *Oſſa ab ore rapta jejunæ canis.*] Per hæc amoris quaſi famem gigni, credebant ſuperſtitioſè.

24. *Flammis aduri Colchicis.*] Simul hæc omnia igne coqui ſeu elixari jubet Canidia; ad ritum Medeæ Colchicæ, de qua poſtea. Colchis hodie Mengrelia, Aſiæ Minoris regio, ad oram Euxini maris. In ea regnavit Oeta Medeæ pater.

25. *Sagana.*] Altera hæc venefica operam conſert Canidiæ, & magico ritu ſpargit aquas ex *Averno.* Is Campaniæ lacus apud antrum Sibyllæ Cumanæ percelebris: ac per eum ad Inferos deſcenſum eſſe fabulati ſunt. Vide Virg. Æneid. 4. v. 511. & Æneid. 6. v. 126. De Sagana iterum l. 1. Sat. 8.

Horret

Horret capillis, ut marinus, aſperis
  Echinus, aut currens aper.
Abacta nullâ Veia conſcientiâ,
  Ligonibus duris humum
Exhauriebat ingemens laboribus;
  Quo poſſet infoſſus puer
Longo die bis terve mutatæ dapis
  Inemori ſpectaculo:
Cum promineret ore, quantum extant aquâ [447]
  Suſpenſa mento corpora:
Exucta uti medulla & aridum jecur
  Amoris eſſet poculum,
Interminato cùm ſemel fixæ cibo
  Intabuiſſent pupulæ.
Non defuiſſe maſculæ libidinis
  Ariminenſem Foliam,
Et otioſa credidit Neapolis,

habens crines rigidos velut echinus marinus; aut aper currens. Inde *Veia nullis conſcientiæ ſtimulis abſterrita labore ingemiſcens, duro bipalio effodiebat terram, in qua puer immiſſus diuturno tempore mori poſſet, aſpectu ciborum bis aut ter immutatorum; ſi quidem capite extabat quantum corpora mento ſuſpenſa eminent ſuper aquam: ut areſcens medulla & hepar exſiccatum fieret amoris pharmacum, poſtquam contabuiſſent pupillæ ſemel infixæ cibo interdicto.* Porrò *& otioſa Neapolis & urbes vicinæ omnes crediderunt* iſtis veneficiis *adfuiſſe Foliam Ariminen-*

ANNOTATIONES.

28. *Echinus.*] Gall. *heriſſon.* Angl. a Hedge-hog, alter eſt terreſtris, qui & herinaceus: alter aquatilis ſeu marinus. Uterque ſpinis inhorreſcit. Plin.

Aper currens.] Tunc enim apri dorſo rigeſcunt ſetæ, cùm currit, ſeu venatorem fugit, ſeu invadit: quod iræ ac furoris argumentum.

29. *Abacta nullâ Veia conſcientiâ.*] Veia tertia eſt venefica, quæ ſcrobem facit, humumque egerit infodiendo puero. Quid vero Scaliger? *Imò multa conſcientia*, inquit, *multorum ſibi facinorum conſcia. Sed intelligendum eſt non fuiſſe abactam ſeu diſtractam à malis facinoribus: omnino durum eſt: & ſonus quanquam diſpar temporibus, tamen idem plebeius.* Si quid durum, egregiè exhibet ferream Veiæ mentem. Nec plebeia dictio eſt, quin potius elegans & nobilis: indicatque mulierem ſceleribus adeo aſſuetam, ut abſque ullo metu ea perpetret. Perditam ejuſmodi conſcientiam exprimit Perſ. Sat. 3. v. 32.

. . . . . *Fibris increvit opimum*
Pingue: caret culpâ, &c.

33. *Bis terve mutatæ dapis Inemori ſpectaculo.*] Nimirum puer infoſſus duos treſve dies vivere poterat, capite extans, mutatos ſubinde cibos prope os habens, augeſcente eorum appetitu & fame diverſarum dapum, quas attingere non poterat, in eas fixum tenens aſpectum, & ſic tandem emoriens. Exiſtimabant nempe hominis in eâ aviditate mortui jecur & medullas vim habere exſtimulandi amoris.

35. *Cum promineret ore, &c.*] *Non intelligo*, inquit Hypercriticus, *quid ſit*, quantum extant aquâ ſuſpenſa mento corpora. *Quænam in patibulo ſuſpenſa extant aquâ?* Quæſo, lector, an hæc non facilè tu intelligis? Non ita certè capies, quid Scaliger velit per ſuum *patibulum*, de quo hic nulla mentio; cùm ſit collatio natantis, atque adeo aquâ merſi & ſuſpenſi, extante ab aqua ſolo capite, cum puero terrâ cooperto & ore duntaxat prominenti.

37. *Aridum jecur.*] *Jecur* amoris ſedes.

Aridum.] Deficiente ſucco, & ſubtracto cibo, cujus appoſiti & præſentis deſiderium majus fuerit.

39. *Interminato cum ſemel, &c.*] Et hæc ſibi ignota Scaliger proclamat. *Nam interminatus eſt infinitus*, inquit, *at ille finitum oſtendit, cùm dixit, bis terve mutatam dapem.* Et hæc nunquam ſcripſerit, cui *mens non læva fuiſſet*, inquam ego. *Interminatus* idem eſt ac minando vetitus, uno verbo prohibitus, nemine Grammatico reclamante. Porrò addit ille tam ineptè, quam prius: *& quâ naturâ doctus ſcripſit fixas eſſe pupulas ab inedia?* Ohe, magne Juli, infixas cibo appoſito pupulas, inediâ verò intabeſcentes ſcribit Horatius, totâ acclamante naturâ.

42. *Ariminenſem Foliam.*] Quarta eſt hæc venefica, ex Arimino urbe Æmiliæ; hodie *Rimini*, in Romandiola provincia, in ora maris Hadriatici: prope fontes Tiberis alluitur fluvio cognomine.

43. *Otioſa Neapolis.*] Hæc urbs Italiæ clariſſima, ad delicias, ſeceſſum, & otium amœno ſitu comparata; olim dicta Parthenope. Virg. Georg. in fine,

Illo Virgilium me tempore dulcis alebat
Parthenope, ſtudiis florentem ignobilis oti.

Et

ſem neſandâ libidine tamoſam, quæ verbis Theſſalicis incantans aſtra & Lunam cœlo detrahit. Tum verò ferox Canidia dente livido rodens unguem *pollicis non amputatum, quid locuta eſt? vel quid non dixit? O rebus meis*, inquit, *teſtes faventes, nox & Diana ſilentium faciens, quando ſecreta peraguntur myſteria, modò adjuvate: jam in ædes inimicorum convertite iram & poteſtatem divinam. Interim dum belluæ abſconduntur ſilvis formidinem creantibus pacato ſomno vacantes, canes Suburæ allatrent mœchum ſenem (quod cunctis ludibrio ſit) perfuſum unguento, quo præſtantius nullum*

Et omne vicinum oppidum :
Quæ ſidera excantata voce Theſſalâ [448]
Lunamque cœlo deripit. 46
Hic irreſectum ſæva dente livido
Canidia rodens pollicem,
Quid dixit? aut quid tacuit? O rebus meis
Non infideles arbitræ, 50
Nox, & Diana, quæ ſilentium regis,
Arcana cùm fiunt ſacra;
Nunc nunc adeſte, nunc in hoſtiles domos
Iram atque numen vertite.
Formidoloſis dum latent ſilvis feræ, 55
Dulci ſopore languidæ,
Senem (quod omnes rideant) adulterum
Latrent Suburanæ canes
Nardo perunctum, quale non perfectius [449]

ANNOTATIONES.

Ovidius *in otia natam Parthenopen dixit.* Cerutus *otioſa*, interpretatur, *Neapolitani minus curioſi.*

44. *Omne vicinum oppidum.*] Fredericus Cerutus intelligit Puteolanam civitatem: alii vicinas urbes, v. g. Capuam, Cumas, Puteolos, Baias, Nolam, Atellam, &c.

45. *Voce Theſſalâ.*] More & ritu vocibuſque Theſſalorum, qui arte magicâ præſtabant. Vide lib. 1. Od. 27. ſtroph. ult.

46. *Lunamque cœlo deripit.*] Virg. Eclog. 8. *Carmina vel cœlo poſſunt deducere Lunam.* Ita veteres credebant, cum Luna deliquium pateretur, tum magorum incantationibus vexari, & hinc rubeſcere, quod reluctaretur ne in terram devocaretur invita, ut in herbas deſpumaret ad veneficia conficienda profuturas. Quin eo ſuperſtitio invaluerat, ut laboranti Lunæ ſubvenire ſe crepitu cymbalorum arbitrarentur. Unde apud Senec. Trag. Hippolyt. Act. 2. Chorus ita loquitur de Lunâ:

Et nuper rubuit: nullaque lucidis
Nubes ſordidior vultibus obſtitit,
At nos ſolliciti lumine turbido,
Tractam Theſſalicis carminibus rati,
Tinnitus dedimus.

Huic vulgo opinioni prima locum dedit Aglaonice Egetoris filia, quæ Aſtrologiæ perita, cùm Luna eſſet in defectu ſeu eclipſi, ſe eam incantare & deducere ſimulavit. Plutarch. lib. de orac. defectu poſt init. Vide Plin. lib. 30. cap. 1. & 2.

47. *Irreſectum.*] Sordes notat fœdis illis mulieribus affectatas.

48. *Rodens pollicem.*] Alta cogitatione defixum & percitum furore animum perinde exhibet.

51. *Nox, & Diana.*] Noctem & tenebras amant tenebriones. Chriſtus in Evangelio, *Qui male agit odit lucem, ut non arguantur opera ejus.* Magi & venefici ſua flagitia noctu ſemper exequi aggrediuntur: Porrò ſacra plerumque nocturna celebrabant Ethnici, affulgente Lunâ, & quaſi ſilentium imperante, ut exiſtimabant, & favente.

53. *In hoſtiles domos.*] In Varum atque pellices, quibus ille detinetur, & à me avertitur.

57. *Senem, quod omnes rideant, adulterum.*] Juvenis inſtar laſcivientem. Ovid.

Turpe ſenex miles: turpe ſenilis amor.

58. *Suburanæ canes.*] Subura urbis Romæ regio, ubi meretricum erant domicilia, illuc ventitabat noctu Varus, parum memor Canidiæ, hinc amore illinc dolore tabeſcentis, proindeque vindicationem ac vindicias petentis quacunque via, ſeu, per fas & nefas.

59. *Nardo perunctum.*] Unguentum è nardo pretioſum abſurdè explicant fere omnes; & hinc Gratidiam Neapolitanam unguentariam ſub nomine Canidiæ vellicari perperam comminiſcuntur; abſurdiuſq; delibutum eo Varum ſenem ad meretricios amores captandos aiunt. Cerutus *unguento veneſico ad amorem conciliandum effici Varum ſenem perunctum* interpretatur. Sed nihil minus ad ſenſum Horatii quàm iſti, certè ἀπροσδιονυσα. Quid ergo? *Nardum* vocat Canidia ſuũ illud eximium pharmacũ, de quo ante, magicum, ſumma cura perfectum, & quo perfectius nullũ unquam elaboravit, ut ipſa ait. Eo verò perungit imaginem Vari ceream magico ritu, ut per iſtius unguenti vim reddatur ipſe Varus pellicibus quibuſvis odioſus, utq; Suburanis canibus horribilem in modũ allatrantibus à Subura deterreatur, & ad ſe tandem redire co-

Meæ

Meæ laborârunt manus.
Quid accidit? Cur dira barbaræ minùs
Venena Medeæ valent,
Quibus ſuperba fugit ulta pellicem,
Magni Creontis filiam,
Cùm palla, tabo munus imbutum, novam [450]
Incendio nuptam abſtulit?
Atqui nec herba, nec latens in aſperis
Radix fefellit me locis.
Indormit unctis omnium cubilibus
Oblivione pellicum.
Ah, ah, ſolutus ambulat veneficæ
Scientioris carmine.
Non uſitatis, Vare, potionibus,
(O multa fleturum caput!)
Ad me recurres: nec vocata mens tua
Marſis redibit vocibus.

elaborârunt mea manus. Verùm *quid evenit? Quare acria* hæc *pharmaca minus pollent* venenis *barbara Medea, quibus ſuperbiens aufugit, ſumptâ ultione de pellice, magni Creontis filiâ? quando chlamys, donum toxico infectum, novam ſponſam incendio extinxit? At* nec herba nec radix creſcens *in arduis locis me effugit.* Nimirùm *Varus cubat in lectis unctarum pellicum inunctis oblivione. Ah, ah, liber* ille *incedit per pharmaca venefica* cujuſpiam me *doctioris.* Atqui per *inſolita medicamenta* faciam ut *ad me redeas, ô Vare, homo plurima perpeſſure: neque animus tuus Marſis incantamentis reſtituetur aut curabitur.*

ANNOTATIONES.

gatur. Qui attentiùs leget Virgilii Pharma centriam Ecl. 8. inde lumen hauriet non parvum ad eruendos ſenſus hujus Odes tantulùm abſtruſos, & quos expiſcati ſunt hucuſque pauci.

61. *Cur dira barbara, &c.*] Hæc loquitur ſtupens Canidia: unde verò fit ut mea veneficia minùs valeant? Enimverò ſimilia ſunt iis, quibus uſa eſt Medea ad perdendam Creüſam pellicem. Nam exquiſitas herbas quaſque novi & adhibui. Cur ergo Varus liber ac ſolutus ut antè pergit ad pellicum cubilia? Non moror quæ in hunc locum deblaterat Scaliger. Hunc, lector, ſi vacat, audi: *Hæc diligentiùs inſpicienda*, inquit. *Namque accipit hic ſua venena, qua ait efficacia fuiſſe Medea, ſibi minus valere. At qua venena? Quibus cremavit pellicem. At ea non exercuit adverſus Varum: ſed philtris tantum egit. Itaque ait hic*; amoris eſſe poculum: *&*, Non uſitatis, Vare, potionibus ad me recurres: *Ego potius dicerem:* Cur dira barbaræ magis venena Medeæ valent, *ſcilicet quam noſtra.* Canidia adverſus Varum non exercuit Medeæ veneficia; nec enim eum cremare & occidere cupiebat: ſed pari virtute ac ritu paravit pharmaca ad illum ad ſe revocandum; quæ quidem nihil effeciſſe obſtupeſcit primò: deinde verò agnoſcit cauſam cur parum valuerint. Quod verò Hypercriticus ſubjungit, Canidiam philtris tantùm egiſſe, omninò refellitur ex lectione textûs Horatii, quem fusè explicavi initio hujus Odes, ſeu in primâ annotatione meâ. Unguentum primò quidem, ac poſteà philtrum adhibuit Canidia, ut dixi. Meminiſſe porrò debebat vir omni literaturâ perpolitus, voces iſtas, *venena, pharmaca, potiones, incantamenta*, ſæpè uſurpari promiſcuè pro quolibet veneficio. Servius in Georg. 1. ad eas voces *ille malum virus*, v. 129. teſtatur ita vocari illud omne quod mutat naturam ejus rei cui adhibetur, ſive occidendo ſive ſanando; Græci pharmacum, Latini venenum aut virus, appellitant.

63. *Ulta pellicem, Magni Creontis filiam,*] De Medeâ, deque ejus ulciſcendi ratione, vide Epod. 3. ibique annot.

69. *Indormit unctis omnium cubilibus, &c.*] Tranquille fruitur amoribus pellicum, mei planè oblitus. Vel, quieſcit in quibus vult cubilibus, ungendo illa magico unguento, omnium aliarum mulierum oblivionem procurante. *Ah, ah, ſcientioris* me *veneficæ* arte adjutum Varum intelligo. Quapropter illum jam aggrediar *non uſitatis potionibus* & pharmacis, ut ad me recurrat vel invitus, inquit Canidia.

76. *Marſis vocibus.*] Marſi Italiæ populi in Latio inter continua Apennini montis juga, à Marſo Circes veneficæ inſignis filio dicti, & veneficiæ incantationeſque edocti, teſte Solino. Apud Non. Lucil. Satir. lib. 20.

Jam diſrumpetur medius, jam ut Marſus, colubras
Diſrumpit cantu, &c.

Virgil. Æneid. 7. v. 758.

Marſis quæſita in montibus herba.

Vide Plin. l. 21. c. 13 & l. 28. c. 2, & 3. Item Gell. l. 16. c. 11. ubi ſic ſcribit. *Gens in Italia Marſorum orta fertur a Marſo Circes filio: propterea Marſis-- vi quadam genitali datum, ut ſerpentium virulentorum domitores ſint, & incantationibus herbarúmque ſuccis faciant medelarum mira.*

Scilicet *parabo pharmacum potentius, quod tibi* me *aſpernanti adhibebo. Et* certè *infra mare cadet cœlum, terrâ ſuperjectâ, potius quam non exardeſcas amore meo, ſicuti bitumen nigris ignibus. Poſt hac puer nequaquam, ut prius, blandimentis mollire ſceleratas* mulieres tentat, *ſed, anceps quid primum diceret, emiſit execrationes Thyeſtis. Veneficia,* inquit, *magnum fas ac nefas* confundant licet, at *nequeunt immutare ſortem mortalium. Perſequar vos execrationibus. Dira deteſtatio nullo ſacrificio purgatur. Imò, poſtquam* à vobis *coactus interiero, adero furor nocturnus, atque umbra facies* veſtras *curvis unguibus invadam* (nam *hac poteſtas eſt Deorum Manium*)

Majus parabo, majus infundam tibi
Faſtidienti poculum.
Priuſque cœlum ſidet inferius mari,
Tellure porrectâ ſuper,
Quàm non amore ſic meo flagres, uti [451]
Bitumen atris ignibus.
Sub hæc puer, jam non, ut antè, mollibus
Lenire verbis impias:
Sed, dubius unde rumperet ſilentium,
Miſit Thyeſteas preces.
Venena magnum fas nefaſque. non valent
Convertere humanam vicem.
Diris agam vos: dira deteſtatio
Nullâ expiatur victimâ.
Quin ubi perire juſſus expiravero,
Nocturnus occurram furor,
Petámque vultus umbra curvis unguibus, [452]
Quæ vis Deorum eſt Manium:

ANNOTATIONES.

77. *Majus parabo, &c.*] Jam Canidia puerum infodere ſtatuit, & inediâ interficere; ad parandum Varo philtrum e pueri exſuctis medullis & arefacto jecore, eoque pervincendam Vari quantam libet obſtinationem ſibi ſpondet

81, 82. *Uti Bitumen atris ignibus.*] Hæc dicens Canidia bitumen injicit in ignis, atráque inde flamma accenditur. Quippe & hoc intelligendum & ſupponendum hic. Quod quidem, ut & alia benè multa, Dacerius acutè & eruditè more ſuo obſervavit.

86. *Miſit Thyeſteas preces.*] Diras execrationes & imprecationes emiſit in Canidiam ejúſque ſocias, quemadmodum olim Thyeſtes in Atreum fratrem, cùm jugulatos filios, in fruſta diſſectos, coctos, edendóſque ſibi ab eo fuiſſe appoſitos, accepit. De his l. 1. Ode 6. v. 8. & Ode 16. v. 17. Vide Senec. Tragœd. Thyeſten. Cicer. Tuſcul. 1. n. 107. *Execratur luculentis ſana verſibus apud Ennium Thyeſtes, primum ut naufragio pereat Atreus, &c ..... neque ſepulchrum quo recipiatur habeat, portum corporis, ubi remiſſâ humanâ vitâ corpus requieſcat à malis.* Et in Piſonem. n. 43. *Thyeſtea iſta execratio eſt Poëta vulgi animos, non ſapientum moventis:* ut tu naufragio expulſus uſpiam ſaxis fixus aſperis, eviſceratus latere penderes (*ut ait ille*) ſaxa ſpargens tabo, ſanie, ſanguine atro.

87. *Venena magnum fas, &c.*] Veneficia fas nefaſque confundant, pervertant, violent, licet; at rerum humanarum viciſſitudines non fiſtent aut mutabunt, Itaque vos ſceleratæ ac deteſtabiles veneficæ, quæ me ſic improbè occiditis, vicem veſtram expectate. Nam certè peribitis tandem miſerabili modo, ac inſepultas laniabunt feræ, &c.

89. *Deteſtatio nullâ expiatur victimâ.*] Sic habebant veteres non poſſe averti aut expiari mala, quæ quis ardens juſtâ irâ, cùm gravi fuerat injuriâ læſus, ei qui læſerat imprecatus eſſet. Huc pertinet quod ſcribit Plin. Lib. 28. *Defigi diris deteſtationibus nemo non metuit.*

92. *Nocturnus occurram furor, &c.*] Sic Virgil. Æneid. 4. Dido ad Æneam:

Omnibus umbra locis adero: dabis, improbe pœnas.

Ovid in Ibyn:

Inſequar & vultus oſſea forma tuos
Me vigilans cernes, tacitis ego noctis in umbris
Excutiam ſomnos, viſus adeſſe, tuos.

94. *Quæ vis Deorum eſt Manium.*] Ut ſe ulciſcantur de morte injuſtè illatâ, vim & poteſtatem habent animæ à corpore ſolutæ. Hæ ſcilicet, *Manes*, &, *Dii*, honoris causâ, vocantur. Hinc iis aræ quoque erigebantur. Virg. Ecl. 5. Daphnidi mortuo aræ duæ, v. 66. Æneid. 3. v. 63. Polydori animæ pariter: *ſtant manibus aræ*, inquit, & v. 305. animæ Hectoris Andromache *ſacraverat aras.* Et v. 303. *Maneſque vocabat.* Quid proprie ſint Manes, & varias ejus vocis acceptiones explicat luculenter ac diſertè Apuleius lib. de Deo Socratis. *Animum humanum*, inquit, *emeritis vitæ ſtipendiis corpore ſuo,*

Et

Et inquietis assidens præcordiis,
Pavore somnos auferam.
Vos, turba vicatim hinc et hinc saxis petens,
Contundet obscœnas anus.
Post insepulta membra different lupi,
Et Esquilinæ alites.
Neque hoc parentes, heu! mihi superstites,
Effugerit spectaculum.

atque præcordiis inhærens minimè quiescentibus, formidine eripiam somnum. Deinde *plebs per singulos vicos undique lapidibus vos incessens, execrabiles vetulas obruet. Denique membra* vestra *insepulta discerpent lupi & volucres Esquilinæ. Illud* verò *spectaculum videbunt parentes* mei (*heu!*) *post me viventes.*

ANNOTATIONES.

abjurantem, vetere Latinâ Linguâ Lemurem dictitatum reperio. Ex hisce Lemuribus, qui posterorum suorum curam sortitus, placato & quieto numine domum possidet, Lar familiaris dicitur. Qui verò ob adversa vitæ merita, nullis bonis sedibus, incertâ vagatione, seu quodam exilio punitur, inane terriculamentum bonis hominibus, malis verò noxium, id genus plerique Larvas perhibent. Cum verò incertum est, quæ cuique eorum sortitio evenerit, utrum Lar sit an Larva, Manem Deum nuncupant. Animadverte his voces postremas ad rem præsentem maximè facientes.

95. *Assidens præcordiis.*] Sicut Promethei jecur vultur seu aquila tundit & vellicat. lib. 2 Ode 13. in fine.

99. *Insepulta membra.*] Hoc apud antiquos gravissimum malorum æstimabatur; quod errare anima, donec sepulchro corpus esset conditum, putaretur. Vide lib 1. Od. 28. Item Sophocl. Ajac. Act. ult.

100. *Esquilinæ alites.*] Esquiliæ, unus è Romæ collibus. Accipitres circa Esquilias volitabant frequenter, quia illic erant sepulchreta; imò & reorum ac morte damnatorum abjecta cadavera: itaque prædam ibi subodorabantur & quæritabant.

101. *Neque hoc parentes, &c.*] Hócque illis qualecunque solatium,

Posteriora criminationum Scaligeri capita tam futilia sunt, ne dicam insulsa, ut illa describere etiam pigeret. Ne tamen ea desideres, Lector, en ita ille:

Indormit unctis omnium cubilibus oblivione pellicum. *Neque structura placet: & hæc diant, disjuncta à superioribus, & verbum* indormit *insuave est.*

Ad me recurres: nec revocata mens tua Marsis redibit vocibus. *Si fiet amens, quomodo fastidiat poculum quod mox minatur? & omnino illa sunt durissima,* venena magnum fas nefasque, &c.

Profectò fiet jam lapidibus infectata est plebs, si interempta anus, si insepulta à lupis & avibus lacerata, quid addit? neque hoc parentes effugerit spectaculum, *Quid enim agant parentes tunc?*

Animadverte vocem hanc, alites, *multis in locis ab Horatio repetitam: quam adeò amavit, ut maluerit hic, quam, quod potuit,* vultures: *& fugisset licentiam neglecta collisionis.* Hactenus Jul. Scaliger.

1. Nec structura, nec verbum *indormit*, insuavia videntur nisi hypercritico. Quod à superioribus disjunctum est, non hiatum facit, sed impetum animi Canidiæ audaciâ & scelere furentis oprimè depingit, quæ res non pacatè cogitat, aut loquitur contextè & continenter, sed profert saltuatim.

2. Dormitabat sanè bonus Scaliger, càm ista culpabat. Imò si Varus fiet amens, non nisi post & per *poculum* quod mox ei *majus* Canidia minatur.

Porrò hæc, *venena, magnum fas, &c.*] Durissima omninò sint, vix tamen satis, ad rerum duritiam quas indicant, & parum ad frangendum veneficæ improbitatis adamantem.

3. Profectò nihil agendum parentibus; sed tali fruendum spectaculo, ad mœstitiam utcunque leniendam, prædicit puer.

4 *Vultures* placeant homini carpendi & vellicandi avido: at æquum æstimatorem non offendent *Esquilinæ alites*: quin collisio, & ipsa vox, *alites*, pulchra sane, vel *decies repetita* oblectabit.

ODE VI.

In CASSIUM SEVERUM.

Quare externos nihil mali meritos exagitas, ô canis iners contra lupos? Cur non istuc vanas minas convertis, si vales, ac lacessis me par pari redditurum? Etenim velut Molossus vel Lacedæmonius canis rufus, quæ est defensio grata pastoribus, per excelsas nives erectis auribus persequar quamcunq; feram fugientem. Tu verò, postquam formidabili latratu impleviſti silvam, olfacis dapes oblatas. Cave, cave: nam ego adversus improbos acerrimus dirigo statim cornua; non secus ac gener contemptus à Lycambe perfido,

QUID immerentes hospites vexas, canis [451]
Ignavus adversùm lupos?
Quin huc inanes, si potes, vertis minas, [454]
Et me remorsurum petis?
Nam qualis aut Molossus, aut fulvus Lacon,
Amica vis pastoribus,
Agam per altas aure sublatâ nives,
Quæcumque præcedet fera.
Tu, cum timendâ voce complêsti nemus,
Projectum odoraris cibum.
Cave, cave: namque in malos asperrimus
Parata tollo cornua:
Qualis Lycambæ spretus infido gener,

ANNOTATIONES.

METRUM idem quod Epod. 1.

1. *Quid immerentes, &c.*] Hâc Ode volunt notari Cassium Severum, oratorem petulantissimum, accusationibus in Senatu quanquam exitu semper infelici, & conatibus vanis, famosum, item scriptis maledicis in quemlibet etiam magnatum. Nonium certè Asprenatem, Augusto licet *arctius junctum*, veneficii reum agere non dubitavit. Testes sunt Suetonius Octav. cap. 56. Plin. lib. 35. cap. 12. Is ob libellos famosos in vulgus sparsos, ad insulam Cretam primum, deinde in Seriphum est deportatus. Ejus meminit pluribus locis Corn. Tacitus, item Quintilianus. Ille sic habet in Dialogo de Oratoribus: *Cassium Severum affirmant primum flexisse ab illa vetere dicendi via directa, non infirmitate ingenii, nec inscitia literarum; sed judicio & intellectu. Vidit namque cum conditione temporum ac diversitate aurium formam atque speciem orationis esse mutandam, &c.* Et posteà: *Equidem non negaverim Cassium Severum oratorem vocari, quanquam in magna parte librorum suorum plus vis habeat, quam sanguinis. Primus enim contempto ordine verum, omissa modestia & pudore verborum, ipsis etiam quibus utiturarmis incompositus, & studio feriendi plerúmque dejectus, non pugnat, sed rixatur. Caterùm varietate eruditionis & lepore urbanitatis, & ipsarum virium robore multùm cateros superat.* Fab. autem Quintilianus lib. 10. cap. 1. *Cassius*, inquit, *Severus, si cum judicio legatur, multa dabit imitatione digna. Quod si cæteris virtutibus colorem & gravitatem orationis adjecisset, ponendus inter præcipuos foret. Nam & ingenii plurimum est in eo, & acerbitas mira, & urbanitas, & vis summa: sed plus stomacho quam consilio dedit: præterea ut amari sales, ita frequenter amaritudo ipsa ridicula est.* Ejus scripta ex Senatusconsulto abolita sunt, este Suetonio.

Canis ignavus adversùm lupos.] Acer in ignavos, ignavus in fortes: quod argumentum socordiæ est.

3. *Quin huc inanes, &c.*] Quin me lacessis meique similes acriter remorsuros te mordentem, vel potius allatrantem?

5. *Molossus.*] Canis ingens & validus, Gallicè *dogue*. Angl. a Mastiff. Ex Epiro, ubi populi fuêre quondam Molossi. Strabo lib. 7.

Fulvus Lacon.] Canis agilitate commendatus simul & robore, Gall. *levrier*: Angl. Greyhound Laconiâ Peloponnesi regione, seu ex urbe Spartâ. Virg. Georg. 3. v. 405.

Veloces Sparta catulos, acremque Molossum.

6. *Amica vis pastoribus.*] Ad arcendos à grege lupos aliasque feras. Theocrit. φίλος ἀλοπόμοις Ὑλᾷ, *canis Pastorum amans.*

7. *Agam per altas.*] Expeditus ego sum ad insectandos quoscunque mihi injuriam facientes. Pergit scilicet noster in metaphorâ.

9. *Tu, cum timenda, &c.*] Tu vero cum ingenti latratu maximò terribilis visus fuisti, repente mitis & imbellis appares, objecto pretio sedatus: quemadmodum canis iners, antea horrendum latrans, projectum cibum arripiens, mutus subitò fit.

12. *Tollo cornua.*] Vires exero, animos & bilem accendo, gravitérque ulciscor.

13. *Qualis Lycambæ, &c.*] Sicut Poëta Archilochus fecit in Lycamben. Hic enim Neobulen

Aut

Aut acer hoſtis Bupalo.
An ſi quis atro dente me petiverit, [455]
Inultus ut flebo puer?

vel inimicus Bupalo infenſiſſimus. Quod ſi me quiſquam dente nigro lacerârit, numquid plorabo velut puer imbellis?

ANNOTATIONES.

filiam anteà deſponſatam fractâ fide illi negavit uxorem, generúmque habere ſprevit. At Archilochus Iambicos verſus à ſe inventos tam acerbos & amarulentos ſcripſit in Lycamben: ut eum ad deſperationem, tandemque ad ſuſpendium adegiſſe referatur. Vide Epiſt. ad Piſones, v. 79.

14. *Acer hoſtis Bupalo.*] Hipponax Poëta circa Olympiadem ſexageſimam florebat, quinque circiter ante Chriſtum ſeculis. Staturâ parvus, vultu pravus ac deformis. Contigit ut offenſi duo fratres Bupalus & Anthermus, ſive pictores, ſive ſculptores, ejus imaginem omnino ridiculam effinxêrunt, populique ludibrio expoſuerunt: verùm non impunè. *Hipponacti notabilis fœditas vultûs erat. Quamobrem imaginem ejus laſciviâ jocorum videntium circulis in promptu fecêre (al. ii propoſuêre) quod Hipponax indignatus amaritudinem carminum diſtrinxit in tantum, ut credatur aliquibus eos ad laqueum compuliſſe. Quod falſum eſt. Complura enim infinitimis inſulis ſimulachra poſtea fecêre.* Hæc Plin. lib. 36. cap. 5. Alii ſcribunt Epheſo urbe duntaxat cedere coactos præ pudore & ira, propter acerbitatem verſuum Hipponactis. Ex Dionyſ. Halic. Hipponax trimetrum Archilochium in ſcazontem inflexit, ut graviùs feriret. Cic. 3. de Nat. Deorum n. 90. *quem Hipponactis Iambus laſerat, aut cui erat Archilochi verſu vulneratus, &c.*

15. *An ſi quis atro dente, &c.*] Si verò me quiſquam impetat convitiis, an ad lachrymas, pueri more, confugiam? imò ut vir ad arma & ultionem convolabo; perſequar adverſarium uſquequâque, donec graviores acceptas plagas infligam.

ODE VII.

Ad POPULUM ROMANUM.

Deteſtatio bellorum civilium.

QUO quò ſceleſti ruitis? Aut cur dexteris
Aptantur enſes conditi?
Parúmne campis atque Neptuno ſuper [456]
Fuſum eſt Latini ſanguinis?
Non ut ſuperbas invidæ Carthaginis
Romanus arces ureret:
Intactus aut Britannus ut deſcenderet

Quò quò ſcelerati properatis? vel cur incluſi vaginâ *gladii dextris inferuntur? An non ſatis Latini ſanguinis effuſum eſt terra marique? non* quidem *ut Romani incenderent excelſa caſtella æmula Carthaginis, vel ut Britanni* hactenus *indomiti*

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Epod. 1.

1. *Quò quò, &c.*] Ambigitur quod civile bellum hîc Poëta execratur: an illud quod geſtum eſt hinc Bruto & Caſſio, illinc Auguſto, M. Antonio & M. Lepido ducibus; an bellum Actiacum, cujus finem & exitum Auguſto felicem celebrabit Epod. 9. an potiùs illud quod poſt cladem Philippenſem Sextus Pompeius reparabat? Vide lib. 1. Od. 14. lib. 2. Od. 7. lib. 3. Od. 4, & 6. Denique Epod. 16. ibique annot.

Sceleſti.] In cives & patriam injurioſi & ſævientes.

2. *Enſes conditi.*] Pax enim facta fuerat, aliquanto poſt dimicationem Philippenſem, Pompeianos inter & Auguſtum atque Antonium.

3. *Campis atque Neptuno ſuper.*] In *campis* Philippenſibus & in mari Siculo. De hoc Epod. 4. de illis lib. 2. Od. 7. *Neptunus* maris Deus pro ipſo mari.

5. *Non ut ſuperbas, &c.*] Enimverò tantum ſanguinis Romani nuper fuſum non eſt pro defenſione patriæ vel ultione, ut olim quando Scipione duce deleta & incenſa Carthago eſt. Tunc certè gloriosè pugnatum eſt: ac certârunt nuper cives in ſeipſos impiè, ut & nunc armantur.

Invida Carthaginis.] Carthago Romæ æmula quamdiu ſtetit, fuit. Vide lib. 3. Od. 5. Vell. Patercul. lib. 1, & 2.

7. *Intactus aut Britannus.*] Neque tunc fuſus

per viam ſacram vincti traherentur: Sed ut juxta Parthorum optata deſtrueretur hæc civitas per vires proprias. Atqui *nec lupis hæc conſuetudo, nec leonibus unquam fuit ſævire, niſi contra diſſimile* animal. *An cæca rabies agit* vos, *an vis ſuperior, an crimen* aliquod? *Reſpondete. Silent: atque pallidus color multum tingit, animique attoniti obſtupeſcunt. Ita eſt, Romanos exagitat ſors inimica, & crimen cædis fraternæ; ex quo effuſus eſt humi ſanguis Remi innocentis poſteris luendus.*

Sacrâ catenatus viâ:
Sed ut, ſecundum vota Parthorum, ſuâ
Urbs hæc periret dexterâ.
Neque hic lupis mos, nec fuit leonibus
Unquam niſi, in diſpar feris.
Furórne cæcus, an rapit vis acrior? [457]
An culpa? Reſponſum date.
Tacent, & ora pallor albus inficit,
Mentéſque perculſæ ſtupent.
Sic eſt. Acerba fata Romanos agunt,
Scelúſque fraternæ necis;
Ut immerentis fluxit in terram Remi
Sacer nepotibus cruor.

ANNOTATIONES.

eſt Latinus ſanguis, ut Britanni nondum ſubacti Romano imperio, vincerentur, atque in triumpho ducerentur ex more ad Capitolium per Viam Sacram. Vide Sueton. Octav. c. 25. Dion. lib. 40. init. Cæſaris Comment. lib. 5. item annot. lib. 3. Od. 5. & lib. 4. Od. 14.

Deſcenderet.] Declivis nempe ad forum uſque Romanum erat *Via Sacra*; de qua Epod. 4. v. 7. at à foro Rom. ad Capitolium poſtea aſcendebatur.

2. *Sed ut, ſecundum vota Parthorum, &c.*] Hoc ſcilicet habebant in votis hoſtes Romanorum, ut quod Imperium alienis non poterat, propriis viribus interiret. Epod. 16. init.

Suis & ipſa Roma viribus ruit,
Quam nec finitimi valuerunt perdere Marſi, &c.
de Parthis Romæ ſemper infeſtis, lib. 1. Od. 12. & 19. lib. 3. Od. 5.

11. *Neque hic lupis mos, &c.*] Feræ non ſæviunt in ſui ſimiles; quare ergo homo eſt homini lupus? ut habet adagium. Plin. Præm. *lib. 7. cætera animantia in ſuo genere probe degunt. Congregari videmus & ſtare contra diſſimilia. Leonum feritas inter ſe non dimicat. Serpentum morſus non petit ſerpentes. Nec maris quidem beluæ niſi in diverſa genera ſæviunt. At herculè homini plurima ex homine ſunt mala.* Senec Epiſt. 104. *ab homine homini quotidianum periculum. Adversùs hæc te expedi, &c.* Et de Clement. lib. 1. cap. 26. *Apud homines tantum nec ulla neceſſariis quidem rabies temperat ſibi.* Sanctus Auguſtinus de Civ. Dei lib. 15. *neque enim unquam inter ſe leones, aut inter ſe dracones qualia inter ſe homines bella geſſerunt.* Juvenal. Sat. 15. v. 159.

Sed jam ſerpentum major concordia: parcit
Cognatis maculis ſimilis fera. Quando leoni
Fortior eripuit vitamleo? quo nemore unquam
Expiravit aper majoris dentibus apri?
Indica tigris agit rabidâ cum tigride pacem
Perpetuam. Sævis inter ſe convenit urſis.
Aſt homini ferrum lethale incude nefandâ
Produxiſſe parum eſt.

12. *In diſpar feris.*] Al. *indiſpar genus.*

13. *Furórne cæcus, &c.*] Quod vos rapit ad bellum tam tetrum? An furor; an fatalis quædam neceſſitas; an culpa, propter quam Dii infenſi veſtris vos manibus plectant? Cicero pro M. Marcello: *omnes qui ad arma illa fato ſumus neſcio quo Reipublicæ miſero funeſtóque compulſi, etſi aliena culpâ teneatur erroris humani, ſcelere certa liberati ſumus.*

15. *Tacent, & ora pallor, &c.*] *Silentium* & *pallor* arguunt ſceleris conſcientiam; *ſtupor* verò notat immiſſam à Diis offenſis pœnam.

17. *Sic eſt, &c.*] Irâ ſanè Deorum ſit ut Romani in Romanos incurrant ſæviantque. Nimirum luimus crimen Romuli, qui Remum fratrem occidit. Od. 6. lib. 3.

Delicta majorum immeritus lues,
Romane, &c.

19. *Remi ſacer cruor.*] Jus naturale violârat Romulus, dominandi cauſâ, fratrem innoxium & immerentem trucidans. Hinc illius Romanorum parentis & conditoris ſcelus in nepotes aſperſum idemtidem immiſſis malis vindicatur. De nefandâ illâ Remi cæde variè ſcribunt. Flor. lib. 1. cap. 1. *Ad tutelam novæ urbis ſufficere vallum videbatur cujus dum irridet anguſtias Remus, idque increpat ſaltu, dubium an juſſu fratris, occiſus eſt. Prima certè victima fuit: munitionemque urbis novæ ſuo ſanguine conſecravit.* Tit. Liv. lib. 1. cap. 7. Romulus ac Remus, certatim nomen & auſpicia daturi novæ urbi, auguria captant. *Intervenit avitum malum, regni cupido, atque inde fœdum certamen coortum a ſatis miti principio;*

principio; quoniam gemini essent, nec ætatis verecundia discrimen facere posset; ut Dii quorum tutela ea loca essent, auguriis legerent qui nomen novæ urbi daret, conditam imperio regeret; Palatinum Romulus, Remus Aventinum ad inaugurandum templa capiunt. Priori Remo augurium venisse fertur sex vultures; jamque nunciato augurio, cum duplex numerus Romulo se ostendisset, utrumque Regem sua multitudo consalutaverat, tempore illi præcepto. At hi numero avium regnum trahebant. Inde cum altercatione congressi, certamine iratum ad cædem vertuntur. Ibi in turbâ ictus Remus cecidit. Vulgatior fama est, ludibrio fratris Remum novos transiluisse muros: inde ab irato Romulo interfectum: ita solus potitus imperio Romulus, &c. Vide & Aurel. Victorem, Plut. in Romulo Oros. lib. 2. S. Augustlib. 3 de Civitat. Dei, cap. 6. Ovid Fastor. 4.

ODE VIII.

In VETULAM.

ROGARE longo putidam te sæculo, [458]
Vires quid enervet meas?
Cùm fit tibi dens ater, & rugis vetus
Frontem senectus exaret;
Hiétque turpis inter aridas nateis
Podex, velut crudæ bovis.
Sed incitat me pectus, & mammæ putres,
Equina quales ubera:
Venterque mollis & femur tumentibus
Exile suris additum.
Esto beata: funus atque imagines
Ducant triumphales tuum:
Nec sit marita, quæ rotundioribus
Onusta baccis ambulet.
Quid, quod libelli Stoici inter sericos [459]
Jacere pulvillos amant?
Illiterati num minùs nervi rigent?
Minúsve languet fascinum?
Quod ut superbo provoces ab inguine,
Ore allaborandum est tibi.

Te diuturno avo fætentem decémne *quærere quid exhauriat vires meas? Siquidem nigri sunt tibi dentes, & frons sulcata rugis senii*
* * * * * * * *
* * * * * * * *
* * * * * * * *
* * * * * * * *

Sis opulenta: & imagines triumphales decorent exequias tuas: nullaque sit matrona, quæ incedat ornata rotundioribus margaritis: tu tamen mihi sordescis. * * *
* * * * * * * *
* * * * * * * *
* * * * * * * *

ANNOTATIONES.

Metrum simile Epod. 1.

1. *Rogare, &c.*] Ellipsis & Apostopesis indignationi serviens. *Putidam te* non pudet, &c.

11. *Funus atque imagines, &c.*] In funere nobilium præferebantur imagines majorum qui triumphalem honorem adepti fuerant. Cicer. 2. de Orat. & pro Milone, Plin. l. 35. c. 2. Lipsi. Elect 1. c. 29.

13. *Rotundioribus.*] Rotunditas uniones commendat. Plin. lib. 9. cap. 35. *Margaritarum dos omnis in candore, magnitudine, orbe, lævore, pondere.* Erant tamen etiam oblongæ in pretio margaritæ, dicebantúrque elenchi, & auribus appendebantur. Juvenal. Sat. 2. v. 458.

Auribus extensis magnos commisit elenchos.

Sat 2. v. 61. *cylindros* vocat,

Tu nube, atque tace. Donant arcana cylindros

14. *Onusta.*] Plin. mox cit. *Uniones digitis suspendere & binos ac ternos auribus fœminarum gloria est.* Petron. *Tribaccam margaritam* appellat. Sen. de Benefic. l. 7. c. 9. *Video uniones non singulos singulis auribus comparatos. Jam enim exercitatæ* mulieres *oneri ferendo sunt. Junguntur inter se, & insuper alii bini superimponuntur. Nec satis muliebris insania virot subjecerat, nisi bina ac terna patrimonia auribus singulis perpendissent.*

Baccis.] Baccæ propriè sunt fructus lauri, oleæ, &c. ob similitudinem verò pro unionibus ponuntur. Pers. Sat. 2. v. 66. ambitio & mollities, inquit, docuit *baccam concha vasisse.*

15. *Quid, quod libelli Stoici, &c.*] At dices te esse imbutam literis & Philosophia Stoicorum. Scilicet hoc lenocinio, hâc illecebrâ captas me studiosum: verum nihil proficis: inquit Horatius. De Stoicorum placitis agam ad Sat. 3. l. 1. & 2, &c.

Inter pulvillos.] Super pulvinos ſcilicet lectuli tricliniaris, accubitorii, lucubratorii, in quo veteres lectioni & ſcriptioni vacabant. Perſ. Sat. 1. v. 53.

Quicquid denique lectis ſcribitur in citreis.

Cætera hujus Odes abſit ut explanare aggrediar, neque alia multis locis ſimilia. Quintiliano morem geram libens, lib. 1. cap. 8. ſic ſcribenti *Horatium in quibuſdam nolim interpretari.* Pudor nempe vetat. Quin & Scaliger Hypercrit. ita cenſet: Epod. 8, & 12. *Nebulonis & nequam eſſe oportuit, non Horatii.*

ODE IX.

Ad MOECENATEM.

Præſentit voluptatem mox futuram ex Auguſti ad Actium Victoriâ.

Ecquando vinum *Cæcubum ad ſolemnes epulas reſervatum, latus* ego *ob victoriam Auguſti, potabo tecum, O felix Mœcenas, in ædibus magnificis, canente cum fiſtulis citharâ, hâc Dorium modum, illis Phrygium? Sanè ita placet Jovi. Haud ita pridem ſic* fecimus, *quando Neptunius Imperator*

QUANDO repôſtum Cæcubum ad feſtas dapes, [460]
Victore lætus Cæſare,
Tecum ſub altâ (ſic Jovi gratum) domo,
Beate Mœcenas, bibam,
Sonante miſtum tibiis carmen lyrâ,
Hâc Dorium, illis Barbarum?
Ut nuper, actus cum freto Neptunius [461]

ANNOTATIONES.

Metrum ſimile Epod. 1.

1. *Quando repôſtum, &c.*] Vel ex iſtâ Ode liquet nec libros nec Odas Horatii eo diſpoſitas ordine, quo factæ ſunt: ſiquidem hîc lætitia expromitur de futurâ mox Victoriâ Actiacâ quæ jam conſummata celebratur in Od. 37. lib. 1. Hîc, inquam, poëta ſcribens ad Mœcenatem inter bellicos tumultus ad Actium adhuc verſantem, gaudium ſuum exprimit ex primo nuncio fugæ Antonii & Cleopatræ.

Cæcubum.] Vinum optimum, de quo plura Lib. 1. Od. 20. v. 9.

Ad feſtas dapes.] In ſacris & feſtis, in honorem Deorum, inſtruebantur epulæ opiparæ, & ponebantur vina melioris notæ.

2. *Victore Cæſare.*] Xiphilin. in Auguſto, *Cæſar ſuperior fuit eo prælio navali, ad quartum Nonas Septembris confecto quem diem propterea notavi, quòd eo penes unum Cæſarem ſumma rerum fuit, ut ex eo anni principatus ejus numerentur. Cæſar urbem ædificavit eo loco, in quo ſibi victoriam pepererat, eamque Nicopolim appellavit, &c.* Ibidem quoque ludos Quinquennales inſtituit. & Apollini templum dedicavit, ut tam inſignis in Epiro victoriæ dignum Auguſto monimentum permaneret. Vid. Epod. 1. init. & totam Odem 37. lib. 1. ibique annot.

3. *Sub alta domo.*] Altis columnis ex marmore adornata, Lib. 3. Od. 29.

Molem propinquam nubibus arduis.

Sic Jovi gratum.] Jovi Diiſq; fore gratum ait gaudium ob victorem Auguſtum, quippe cui ex voluntate Numinum orbis Imperium deſtinatum erat: quod quidem aſſecuit, lib. 1. Od. 2. & alibi.

6. *Hâc Dorium, illis barbarum.*] Lyrâ ſonante Dorium carmen ſeu modum; tibiis verò canentibus barbarum ſive Phrygium. Tres erant vulgares modi, Ionius ſive Lydius in *Ut*; Dorius in *Re*; Phrygius in *Mi*, de quibus fuſè Glareanus in hunc locum. Primus acurus rebus lætis ſerviebat; ſecundus gravis & ſedatus, rebus ſeriis; tertius medius, rebus ſacris. Vide Athen. lib. 14. c. 5. Item Cœl. Rhod. lib. 9. c. 3. ubi ex Caſſiodoro ſic ſcribit: *Dorius prudentia largitor eſt, & caſtitatis effector: Phrygius pugnas excitat, vetum furoris inflammat: Æolius animi tempeſtates tranquillat, ſomnumque jam placatis attribuit: Lydius intellectum obtuſis acuit; & terreno deſiderio gravatis cœleſtium appetentiam inducit, bonorum operator eximius.* Hinc apparet cur pueros Doricam in primis harmoniam edocendos moneat Ariſtoteles. Polit. 8.

Barbarum.] Aſiatici omnes à Græcis vocabantur Barbari: hinc barbarum dicitur quicquid eſt à Phrygiâ Aſiæ regione, l. Od. 4. v. 9.

Barbara poſtquam cecidere turma.

Barbaricum aurum, Æneid. 2. v. 504 & *barbara cruram tegmina*, Æneid 11. v. 777. quæ Phrygia erant acu picta & elaborata. Athen. cit. lib. 14. c. 5. *Tres ſunt Harmoniarum differentiæ, quot & Græcia nationes*; Æolica nempe, Dorica, Ionica. *Phrygium autem, ac Lydiam Græci didicerunt à Lydis ac Phrygibus, qui cum Pelope venerunt in Peloponneſum.*

7. *Ut nuper.*] Sicut liberaliter quidem bibimus nuper, ſeu ante annos quinque, cum Sextus Pompeius navali prælio debellatus ab Auguſto eſt, ad fretum Siculum, indeque pulſus fugit.

Dux

Dux fugit uſtis navibus,
Minatus urbi vincla, quæ detraxerat
Servis amicus perfidis.
Romanus (eheu poſteri negabitis) [462]
Emancipatus fœminæ
Fert vallum & arma miles, & ſpadonibus
Servire rugoſis poteſt.
Interque ſigna (turpe!) militaria
Sol aſpicit conopeum.
Ad hunc frementes verterunt bis mille equos

freto Siculo pulſus fugam arrò ripuit, poſt incenſas naves; minatus civibus, injicere catenas, quas liberaliter detraxerat ſervis infidelibus. Romanus (eheu nepotes haud credetis) mulieris factus mancipium, miles portat palum atque arma, nec erubeſcit ſervire eunuchis rugoſis. Interque vexilla bellica (proh fœdam rem!) Sol videt conopeum. Adverſus iſtum Galli indig-

ANNOTATIONES.

Neptunius Dux.] *Sextus Pompeius ruptis ergaſtulis mare obſedit: interceptis commeatibus Italiam vexavit; &, cum mari feliciter uteretur, Neptuni ſe filium confeſſus eſt:* Aurel. Vict. de Viris illuſtribus, c. 7. Alii ſcribunt, quòd, cùm ejus pater magnus Pompeius exactis piratis & hoſtibus mari dominatus eſſet, hinc ſe Neptuni filiam dixiſſe, & cœruleâ veſte indutum juveniliter ſuperbiendo depugnâſſe. Appian. Bell. Civil. l. 5. Dio. l. 48.

8. *Fugit.*] Aur. Vict. cit. *Sextus ab Auguſto per Agrippam navali prælio victus in Aſiam fugit, ubi ab Antonianis militibus occiſus eſt.* Florus, l. 4. c. 8. Sextus Pompeius *perditis rebus profugit; Aſiamque velis petit, venturus ibi in hoſtium manus & catenas..... Non alia poſt Xerxem miſerabilior fuga. Quippe modò trecentarum quinquaginta navium dominus, cum ſex ſeptemve fugiebat, extincto peratoria navis lumine, annulis in mare abjectis, pavens ac reſpectans, & tamen non timens ne periret.*

Uſtis navibus.] M. Agrippæ operâ, ſcilicet à quo fugatas Sexti Pompeii naves, ſcribit Suet. Oct. c. 16. T. Liv. Epit. l. 129. *Adverſus Sext. Pompeium,* inquit, *vario eventu navalibus certaminibus pugnatum eſt; ita ut ex duabus Cæſaris claſſibus, altera cui Agrippa præerat vinceret; altera quam Cæſar duxerat, deleta .. victus deinde Pompeius in Siciliam profugit.* (Hæc prior fuga; poſtrema illa de quâ paulò antè dixi ex Floro) *M. Agrippa navali coronâ à Cæſare donatus eſt, qui honos ante eum nemini habitus erat.*

9. *Minatus urbi vincla, quæ detraxerat, &c.*] Servos ad arma Pompeius ille Sextus magno quidem numero vocârat. Teſtes Dio, & L. Flor. cit. *Cum ergaſtula armaſſet, Siciliam Sardiniamque habebat. Jam & claſſe medium mare infederat. O quàm diverſus à patre! Ille Ciliças extinxerat: hic ſecum piratas navales agnabat.* Vide & annot. ad Epod. 4. in fine.

10. *Servis amicus perfidis.*] Fugitivis nempe & erga dominos perfidis libertatem & arma dabat, benignè excipiens & amicè, in quos animadverti graviter oportebat.

11. *Romanus.*] Antonius ejuſque aſſeclæ Romanorum permulti.

12. *Fœmina.*] Cleopatræ, de quâ l. 1. Od. 37.

13. *Fert vallum, &c.*] Virg. Georg. 2. v. 25. *Quadrifidaſque ſudes & acuto robore vallos.* Ubi Servius monet, bis idem dictum: nam & valli & ſudes idem ſunt: Gall. *des Pieux.* Angl. Palisadoes. Vegetius l. 3. c. 8. ita rem explicat: *Super aggerem valli, hoc eſt, ſudes vel trabuli lignei digeruntur,* nimirùm ad munienda caſtra. Porrò Romanus quiſque miles debebat ferre ſecum duodecim ſudes, arma, viaticum, ollam, veru, ſecurim, ligonem, falcem, &c.

Spadonibus ſervire.] Cleopatram illi comitabantur, adeóq; imperabant Romanis militantibus ſub ejus vel Antonii ſignis: quod eis turpe & indignum. Vid. l. 1. Od. 37. v. 9. *Spado* à σπᾶν, *evellere,* dictus. *Rugoſis* quia plurimæ illis rugæ ob virilitatis adeoq; caloris amiſſionem.

16. *Conopeum.*] Licenter corripitur penultima hujus vocis ex ſe longa; κωνωπεῖον, tentorii genus, quo utebantur Ægyptiæ mulieres ad arcendos culices; qui κώνωπες nuncupantur à Græcis. Hi ſunt enim illic frequentes ob maris viciniam. Horatius indignitatem auget ex eo quod muliebre tabernaculum erat pro Prætorio ſeu Imperatorio tentorio.

17. *Ad hunc frementes, &c.* Adverſus Antonium arma verterunt Galli, qui in ejus exercitu merebant, ſcilicet indignati quòd ſervire juberentur fœminæ, & effœminatis *ſpadonibus rugoſis.*

Verterunt bis mille equos.] Scaliger, ſuo more, *illa,* inquit, *ferre nequeo: nam & inſuavia ſunt, nec conveniunt pugnæ navali.* Imo Gallorum fremitum & morum aſperitatem bellè exprimunt. Deinde an Hypercriticus neſciebat præter navales copias, ad littus adfuiſſe terreſtres peditum equitumque? Itaque ab exercitu illo terreſtri Antonii ad Cæſarianum tranſiiſſe illa duo millia equitum Gallorum, qui victoriam Cæſaris promoverunt: ut teſtatur Servius ad Æn. 6. & Plutarchus in Antonio: *Terreſtribus copiis ab Antonio Canidius præerat: à Cæſare*

Galli,

montes, Augustum inclamando, converterunt duo millia equorum: & naves hostium ad sinistram dispositæ in *portu delitescunt. Io triumphe, tu retardas auratos currus & juvencas integras. Io triumphe, non revexisti imperatorem similem seu* in *bello Jugurthino, seu* in *Africano* eum *cui* sua *virtus tumulum erexit super Carthaginem. Hostis superatus* in *terrâ & mari sagulum purpureum mutavit lugubri:*

Galli, canentes Cæsarem:
Hostiliúmque navium portu latent
Puppes sinistrorsùm sitæ.
Io triumphe, tu moraris aureos [463]
Currus, & intactas boves.
Io triumphe, nec Jugurthino parem
Bello repōrtâsti ducem;
Neque Africano, cui super Carthaginem
Virtus sepulcrum condidit.
Terrâ marique victus hostis, Punico [464]
Lugubre mutavit sagum:

ANNOTATIONES.

Taurus: qui utrinque instructâ acie in littore quiescebant, eventum navalis pugnæ expectantes.

18. *Canentes Cæsarem.*] Nos vernaculè diceremus, Crying, God Save the King.

19. *Hostiliumque navium portu latent Puppes.*] Continuò excandescens Julius Scaliger, *Si latent Puppes, prora non latent*, inquit. Egregie admodum: nam paratis ad fugam navibus latebant puppes duntaxat, apparebant autem proræ mari obversæ. Ergo male redarguitur iste locus. Horatius notat sexaginta naves Cleopatræ post classem Antonii collocatas, sublatis velis expeditas ad fugam primo quoque tempore capessendam, & vela facienda in Ægyptum. Plutarch. mox cit.

20. *Sinistrorsùm sitæ.*] Valeant qui legunt *citæ*. Hostiles naves è portu Actiaco prodeuntes ad sinistram habebant Peloponnesum, quo fugerunt, & inde Alexandriam. Plutarch. in Antonio: *Naves sexaginta Cleopatræ, quæ post magnas naves erant sitæ, velis sublatis per medios pugnantes fugam arripiunt, suosque perturbant. Cæsariani non sine admiratione spectant fugientes naves in Peloponnesum conversas: nec* quâ de causâ *id fieret intelligebant.* Additque Antonium non viri aut ducis consiliis usum, sed amantis; tractum scilicet à muliere, & posthabitis omnibus Cleopatram insecutum.

21. *Io.*] Vox lætitiæ index, quâ triumphanti duci milites acclamabant.

Triumphe.] Triumphum alloquitur & compellat veluti Deum. Sic. l. 4. Od. 2.

Tuque dum procedis, Io triumphe.

22. *Aureos Currus.*] Triumphales Augusto debitos. Horum formam describit Zonaras his verbis: Τὸ δὲ δὴ ἅρμα ἔστι μὲν ἀγαλματῶδες ἔστι πολεμικοῖο ἦν ἀμοιρὲς, ἀλλ' εἰς πόρρω ἀφειμένως τοῦτον ἐξεργάζετο. *Currus autem*, triumphalis scilicet, *neque Circensi neque bellico similis, sed in turris rotundæ modum factus erat.*

22. *Intactas boves.*] Triumphantium quisque immolabat juvencas *intactas*, id est, vel tauro vel jugo nondum subditas. Virg. Georg. 4. v. 540.

Delige & intactâ totidem cervice juvencas.

23. *Nec Jugurthino parem.*] Non parem sed longè Augusto inferiorem Marium Jugurthæ victorem. Vide lib. 2. Od. 1. stroph. 7. ibique annot. ad vocem *Jugurtha.*

25. *Neque Africano.*] Nec Cæsari parem Scipionem, quanquam diruit hic Carthaginem Imperii æmulam: ita ut ejus urbis ruinæ sint illustre veluti mausolæum P. Cornel. Scipioni, ob ejus virtutes planè singulares quæ in Africano bello & triumpho eluxerunt.

26. *Sepulcrum.*] Vetus interpres hìc sic annotat: *Tangit historiam, in quâ scripum est, ex Oraculo, ad compescendos Afros debere sepulcrum Scipioni Africano ita constitui, ut Africam intueretur. Hoc autem Deorum monitu positum est inter Ostiam & portum.* At contra Plutarchus scribit sepulcrum Scipionis Linterni extare. Mancinello teste, apud Caietam in marmoreo sepulcro ænæâque urnâ hæc leguntur:

Devicto Annibale, & captâ Carthagine, & aucto Imperio, hos cineres marmore tectus habes:
Cui non Europe, non obstitit Africa quondam,
Respice res hominum, quam brevis urna premit.

27. *Terrâ marique victus hostis.*] Antonius, post cujus fugam in Ægyptum, terrestris ejus exercitus duce Canidio ad Augusti partes transit.

Punico Lugubre mutavit sagum.] In signum mœroris, exuit sagum punicei, coccinei, purpurei, rubei coloris, induítque aliud pullum, atrum, lugubre. *Phœnicius* seu puniceus color *exuberantiam splendorémque significat ruboris:* inquit Gellius, l. 6. c. 26. *Sagum* vestis erat in bello usitata, brevior, subnexa per fibulam circa dextrum humerum. Alii volunt sagum habuisse manicas instar tunicæ. Erat porrò coloris rubei, tum quod is Marti convenit, tum ut cruor è vulneribus manans ob similem colorem minùs appareret, minúsque

Aut

Aut ille centum nobilem Cretam urbibus
Ventis iturus non ſuis,
Exercitatas aut petit Syrtes Noto,
Aut fertur incerto mari.
Capaciores affer huc, puer, ſcyphos,
Et Chia vina aut Lesbia;
Vel, quod fluentem nauſeam coerceat,
Metire nobis Cæcubum.
Curam metúmque Cæſaris rerum juvat
Dulci Lyæo ſolvere.

Nunc *ille vel in Cretam centenis urbibus claram fugit adverſis ventis, vel ad Syrtes Auſtro vexatas: vel errat anceps per maria. Famule, huc affer cyathos majores, & vina Chia, vel Lesbia: quin* potiùs *infunde nobis Cæcubum, quod reprimat nauſeam fluitantem.* Certè *decet abſtergere ſolicitudinem ac formidinem* pro *rebus Auguſti,* bibendo *ſuave vinum.*

ANNOTATIONES.

29. *Aut ille, &c.*] Quo tenderet Antonii claſſis, ignorabatur: Sciebatur tamen versùs Peloponneſum navigâſſe; ut antè dixi ex Plutarcho. Poſtea verò cognitum eſt Cretæ oram legiſſe; ut in Ægyptum pergeret.

Cretam.] De eâ inſulâ lib. 3. Ode 27. ſtroph. 9.

30. Ventis *non ſuis.*] Sibi non propitiis.

31. *Noto.*] Vento Meridionali.

Syrtes.] In Libyco mari ſunt eæ, vulgo *Seches de Barbarie,* à σύρω *traho,* quod in eas maris partes arenæ cumulos, limum, & ſixa aggerant & trahant fluctus. Vide lib. 2. Od. 6. v. 3.

32. *Fertur incerto mari.*] Quo fugiat incertus, rebus deſperatis.

33. *Capaciores affer, &c.*] In feſtis, & in magnâ lætitiâ, Græco more, majoribus poculis & largiter bibebatur.

34. *Chia vina aut Lesbia.*] Tranſmarina vina, ideoque pretioſa; è Chio & Lesbo inſulis maris Ægæi. Plin. lib. 14. cap. 7 & 14. De Chii vini bonitate, lib. 3. Od. 19. v. 5. De Lesbio, lib. Od. 17. ſtroph. 6.

36. *Cæcubum.*] Vinum generoſum è Cæcubo, Latii monte: de illo lib. 1. Od. 20. habet virtutem coërcendi nauſeam, inquiunt, quòd auſterum ſit & pungens, adeóque fluxum fiſtat aut reſtringat phlegmatis. Porrò ejuſmodi vinum petit Horatius, ut poſſit affatim bibere abſque nauſea & vomitu.

37. *Curam metúmque Cæſaris.*] Magno ſe fuiſſe in metu pro Cæſare indicat; & quidem Romæ tunc fuiſſe trepidationem non parvam refert Dio: at, hoſte in fugam verſo, jam lætus, vino ſe diſcuſſurum ait quicquid pavoris & curæ animo diu inſedit,

38 *Lyæo.*] Ita dicitur Bacchus, ac proinde vinum, à λύειν *ſolvere,* ut jam notavi, lib. 1. Od. 7.

ODE X.

In MÆVIUM POETAM.

Ei Nauſragium imprecatur.

MAlâ ſoluta navis exit alite, [461]
Ferens olentem Mævium.
Ut horridis utrumque verberes latus,

Navis abit ſoluta portu *infelici auſpicio, vehens fœtentem Mævium. Auſter fac*

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Epod. 1.

1. *Malâ ſoluta, &c.*] Amico Virgilio & bono Poëtæ fauſtam navigationem eſt apprecatus Od. 3. lib. 1. at Mævio contraria omnia hîc.

Malâ alite.] Sunt qui *alitem* fœminino genere poni velint pro malo ſemper augurio. Lactant. in Papin. Thebaid. 3.

2. *Olentem Mævium.*] Is obſoletarum vocum ſectator, bonorúmque Poëtarum inſectator, duobus iſtis vitiis duntaxit famoſus Poëta, Virgilii atque Horatii temporibus: tam inviſus bonis quàm invidus. Virgil. Eclog. 3.

Qui Bavium non odit, amet tua carmina Mævi,
Atque idem jungat vulpes, & mulgeat hircos.

Auctor lib. de cauſ. corrupt. eloq. ita præcipit: *Quædam arceantur ut jam obliterata & olentia,* id eſt, nimiam vetuſtatem ac veluti ſitum redolentia.

Auſter

ut tetris fluctibus vexes utrumque latus navis. *Eurus ater mari perturbato dispergat funes & remos disruptos. Exsurgat Aquilo tam vehemens, quàm cum frangit ilices in excelsis montibus concussas. Nec propitium* ullum *affulgeat astrum nocte obscurâ quâ* parte *Orion occidit. Nec tranquilliore mari naviget quàm exercitus Græcorum victor, quando Minerva ab incensâ Trojâ iram convertit in sceleratam Ajacis navim. O quantus sudor imminet tuis nautis, tibi verò pallor flavus, atque ejulatio viro indigna, & vota ad Jovem surdum, cum murmurans Ionium mare fregerit navim Austro humido! Quod si* tu in *curvo littore jacens pascas mergos, opimum spolium,* à me *procellis sacrificabitur lascivius hircus, &* nigra *avicula.*

Auster, memento fluctibus.
Niger rudentes Eurus, inverso mari,
Fractosque remos differat.
Insurgat Aquilo, quantus altis montibus
Frangit trementes ilices.
Nec sidus atrâ nocte amicum appareat,
Quâ tristis Orion cadit.
Quietiore nec feratur æquore, [466]
Quàm Graia victorum manus,
Cùm Pallas usto vertit iram ab Ilio,
In impiam Ajacis ratem.
O quantus instat navitis sudor tuis,
Tibique pallor luteus,
Et illa non virilis ejulatio,
Preces & aversum ad Jovem:
Ionius udo cùm remugiens sinus
Noto carinam ruperit!
Opima quòd si præda curvo littore
Porrecta mergos juveris;
Libidinosus immolabitur caper,
Et agna tempestatibus.

ANNOTATIONES.

4. *Auster, memento, &c.*] *Austrum* à meridie flantem & in Ionio mari valde sævientem primùm invocat adversùs Mævium navigantem: deinde *Eurum* ab Oriente: tum Boream seu *Aquilonem* à Septentrione; ut colluctantes mare subvertant. Mæviumque fluctibus obruant. Virgil. Æneid. 1.

Unà Eurusque Notusque ruunt, creberque procellis
Africus.

10. *Orion.*] De hujus sideris occasu tempestuoso & navigantibus tristi, lib. 1. Od. 28. v. 21. lib. 2. Od. 13. in fine, lib. 3. Od. 4. sub finem, &c.

13. *Graia victorum manus.*] Ad Caphareum Eubœæ promontorium disjecta tota classis Græcorum tempestatibus tantùm non periit, cum reverterentur post expugnatam Trojam.

13. *Cum Pallas usto vertit iram ab Ilio.*] Offensa primùm illa fuerat judicio Paridis, adeoque Trojanis infesta: deinde Græcis etiam; tum quod Ulysses & Diomedes è suo templo Palladium rapuissent; tum ut canit Virgilius:

Unius ob noxam & furias Ajacis Oilei.

14. *Impiam Ajacis ratem.*] Impius certè Ajax Oileus & sacrilegus, qui Cassandram ad ipsas Palladis aras violârat. Unde navis ejus diffracta; ipse verò mox in saxum enatans fulmine pariter attritus.

18. *Aversum ad Jovem.*] Preces & vota minime audientem, scilicet improbo iratum.

19. *Ionius.*] Ionium mare inter Epirum ac Peloponnesum ab ortu, & magnam Græciam Siciliámque ab occasu porrigitur.

21. *Opima quòd si præda.*] Quia si tum cadaver in littore pascat aves marinas, sacra spondeo tempestatibus.

23 *Caper.*] Quia Mævius petulans & olens ut caper.

24. *Agna.*] Virgil. Æneid. 3. *nigram hyemi. pecudem.* Æneid. 5. *tempestatibus agnam.*

Tempestatibus.] His quoque templum erat Romæ dedicatum olim à Scipione. Ov. Fast. 6.

Te quoque, tempestas, meritam delubra fatemur

Cic. de Nat. Deor. n. 51. asserit in Deorum numerum referendas esse tempestates, *quas populi Romani vitibus consecrata sunt..... nostri quidem duces mare ingredientes immolare bestias fluctibus consueverunt.*

ODE

ODE XI.

Ad PETTIUM.

Amore ſe Lyciſci occupatum non poſſe verſibus condendis vacare.

PEtti, nihil me, ſicut anteà, juvat [467]
Scribere verſiculos,
Amore perculſum gravi :
Amore, qui me, præter omnes, expetit
Mollibus in pueris,
Aut in puellis urere.
Hic tertius December, ex quo deſtiti
Inachiâ furere,
Silvis honorem decutit.
Heu me, per urbem (nam pudet tanti mali)
Fabula quanta fui !
Conviviorum & pœnitet, [468]
In queis amantem & languor & ſilentium
Arguit, & latere
Petitus imo ſpiritus.
Contráque lucrum nil valere candidum
Pauperis ingenium
Querebar, applorans tibi ;
Simul calentis inverecundus Deus,
Fervidiore mero
Arcana promôrat loco.

O Petti, nequaquam placet, ut prius, verſus facere, quia amore gravi occupor; amore, qui me præ cunctis incendere cupit erga teneros pueros vel puellas. Hic tertius December ſpoliat arbores foliis, ex quo deſii deperire Inachiam. Heu me, quanta fui fabula per urbem! (Nam pudet me *tanti mali*) *pœnitet etiam conviviorum, in quibus amans declarat ſe languore, taciturnitate, & ſuſpiriis è profundo pectore deductis.* Tum verò *ſimulac ardente vino incalueram, & numen pudore carens ſecreta* mea *dimoverat loco* ſuo : ego *flens apud te conquerebar*, quod *ſincera mens pauperis non prævaleret quæſtui.*

ANNOTATIONES.

Hanc Oden aliqui faciunt dicolon diſtrophon, cujus primus quiſque verſus ſit Iambicus Hipponacteus trimeter acatalectus, ut Epod. 1. *Ibis Liburnis, &c.*

Secundus Sapphicus, conſtans penthemimeri heroicâ, & dimetro Iambico ; id eſt, duobus dactylis, & ſyllabâ : deinde quatuor Iambis ; recepto tamen imparibus locis ſpondæo.

Aliis placet, eſſe tricolon triſtrophon : ut primus quiſque verſus ſit Iambicus trimeter, ut antè dictum eſt. Alter quiſque Dactylicus dimeter, ut lib. 4. Od. 7 *Arboribuſque coma.*

Tertius Iambicus dimeter, ut Epod. 1. *Amice propugnacula.*

1. *Petti, nihil me, &c.*] Apud Petrium ſive Pectium contubernalem ſuum queritur, quod per amorem nunquam ſibi liceat interquieſcere, modò puellam modò puerum aliquem depereunti.

Nihil juvat Scribere verſiculos Amore perculſum gravi.] Contrà Propertius amore ſe ait incitari ad condendos verſus lib. 2. Eleg. 1.

Quaritis unde mihi toties ſcribantur amores,
Unde meus veniat mollis in ora liber ?
Non mihi Calliope, non hæc mihi cantat Apollo :
Ingenium nobis ipſa puella facit.
Seu vidi ad frontem, ... : :
capillos, &c.
Invenio cauſas mille, poëta, novas, &c.

7. *Tertius December.*] Tertius itaque annus eſt.

11. *Fabula quanta fui.*] Quot rumores, quot ſermones vagati de me, ob Inachiæ amorem, imò furorem !

16. *Contraque lucrum, &c.*] Adverſus rivalium ditiorum munera opima nihil me poſſe ac proficere apud Inachiam avaram meretricem. Quidam legunt, *Contráne lucrum nil valere candidum pauperis ingenium.*

Candidum pauperis ingenium.] Candidos mores, ingenii vim & acumen, ſapientiam, eruditionem, aliáſque animi dotes eximias.

19. *Simul calentis, &c.*] Quoties verò Bacchus, id eſt, vinum, me ebrium fecerat, atque adeò loquacem & inverecundum : toties *applorans tibi* nudabam mentis meæ vulnera, amoris tormenta & cruciatus.

Quod

Addebam porrò: *Quod ſi libera indignatio cor meum inflammet, ut in auras diſſipet moleſta hæc pabula nequaquam ſublevantia dolorem improbum*; protinus *abjectâ verecundiâ ceſſabit pugnare adverſus inæquales. At poſtquam iſta coram te graviter ſtatueram, accepto mandato diſcedendi in ædes meas, dubio greſſu ibam ad fores eheu mihi non propitias, & dura eheu veſtibula*, in *quibus rupi lumbos & latus. Jam me occupat amor Lyciſci gloriantis omnem fœminam ſuperare mollitiâ: Quo* me *exſolvere non poſſint ſincera amicorum monita vel objurgationes acerbæ*;

Quod ſi meis inæſtuet præcordiis
Libera bilis, ut hæc
Ingrata ventis dividat
Fomenta, vulnus nil malum levantia;
Deſinet imparibus
Certare ſummotus pudor.
Ubi hæc ſeverus te palam laudaveram, [469]
Juſſus abire domum,
Ferebar incerto pede
Ad non amicos, heu, mihi poſtes, & heu
Limina dura, quibus
Lumbos & infregi latus.
Nunc gloriantis quamlibet mulierculam
Vincere mollitiâ
Amor Lyciſci me tenet:
Unde expedire non amicorum queant
Libera conſilia,
Nec contumeliæ graves:

ANNOTATIONES.

22. *Quod ſi meis, &c.*] Ex contemptu ſui amoris oriebatur indignatio & ira adverſus Inachiam; & hinc comminatio ſe eam oblivioni daturum. Sed brevi redibat ad priorem erga illam ardorem; quo vel invitus ad eam ferebatur ac trahebatur.

23. *Ut hæc ingrata ventis dividat, &c.*] Ut procul expellat, & penitus ex animo excutiat ac deleat iſta amoris *fomenta* alimentáque, nempe ſuſpiria, ſilentium, lacrymas, querimonias, anxias animi ſecum luctationes; quæ omnia accendunt potiùs amorem & augent cruciatum, quàm levant aut ſedant.

26. *Deſinet imparibus certare ſummotus pudor.*] Alii aliter locum hunc intelligunt. Suum cuique ſit arbitrium expiſcandi ſenſus novos; ego ſic interpretor cum Pulmanno: non ampliùs Inachiæ procaci me ſummittam pudens nimiùm: ſed eam aſpernabor, deſinámque ſectari imparem, id eſt, amori meo non reſpondentem. Vel ſic: cum *imparibus*, id eſt, rivalibus me potentioribus certare deſinam, iiſque ſine pudore concedam mulierem lucri magis cupidam, quàm ſinceri & candidi ingenii amantem; adeoque indignam meis amoribus. Priori interpretationi favet quod ait Horatius lib. 1. Od. 33. Veneri placere interdum jungere *impares formas atque animos, &c.* lib. 4. Od. 11.

Diſparem vites. Age, jam meorum
Finis amorum.

Denique Epod. 15.

Et quæret iratus parem.

28. *Ubi hæc ſeverus, &c.*] Poſtquam ego conſtanter & magnificè apud te dixeram, me abjecturum occupationes ejuſmodi vanas & importunas; atque à te, Petti amice, *juſſus* eram abire domum, & propoſitâ quiete frui; contrà ſubitò redeunte & trahente amore Inachiæ, ad ejus ædes ferebar. Tibull.

Juravi quoties rediturum ad limina nunquam?
Cum bene juravi, pes tamen ipſe redit.

32. *Limina dura.*] Vel propter immitem dominam, vel potiùs quòd in iis jacens pernoctánſque lumbos & latus infregerat: ex more amantium, de quo fusè lib. 3. Od. 10. Ovid. Remed. amor. lib. 2.

Nec latus in duro limine pone tuum.

33. *Mulierculam Vincere mollitiâ.*] Ludus eſt in voce *mulier*, quaſi *mollier* à mollitie dicta. Iſidor. lib. 11. cap. 11. Præclarè Petrus Bleſenſis ſerm. 1. in Adven. Angelicam ſalutationem explicans: *ave benedicta inter mulieres*, inquit, *id eſt, ſola robuſta inter molles.*

38. *Libera conſilia.*] Amice data, abſque ullâ adulatione, vel offenſionis metu.

39. *Contumeliæ graves.*] Jactata ſcommata ab amicis objicientibus mihi amorem probroſum. Alii explicant: injuriæ ab Lyciſco vel meretrice quâlibet irrogatæ; minùs ad rem, ut mihi quidem videtur.

Sed

Sed alius ardor, aut puellæ candidæ,
Aut teretis pueri,
Longam renodantis comam.

sed tantùm alius amor, sive adoleſcentula ſpecioſa, ſive rotunduli pueri prolixos capillos nodo colligentis.

ANNOTATIONES.

40. *Sed alius ardor, &c.*] Cicer. Tuſcul. 4. n. 74. *Etiam novo quodam amore veterem amorem tanquam clavo clavum ejiciendum putant.* Ovid.

Succeſſore novo tollitur omnis amor.

41. *Teretis.*] Habentis membra ſucci plena ſolida, polita, obeſula.

42. *Longam renodantis comam.*] Catamiti illi ſeu pueri meritorii capillos inſtar mulierum alebant, & in nodum colligebant. Vide lib. 2. Od. 5. in fine. Et lib. 4. Od. 10.

ODE XII.

In ANUM FOETIDAM.

QUid tibi vis, mulier nigris dignissima barris? [470]
Munera cur mihi, quidve tabellas
Mittis nec firmo juveni, neque naris obesæ?
Namque sagaciùs unus odoror,
Polypus, an gravis hirsutis cubet hircus in alis,
Quàm canis acer, ubi lateat sus.
Quis sudor vietis & quàm malus undique membris
Crescit odor! eum pene soluto
Indomitam properat rabiem sedare; nec illi
Jam manet humida creta colórque

Quid petis, fœmina, atris barris digna? Quare dona, quare literas mittis mihi, nec valido adoleſcenti, nec hebetis naſi? Ego *quippe ſubtiliùs olfacio* utrum ſit tibi *polypus, an olens caper reſideat in axillis piloſis, quam ſagax canis ubi aper deliteſcat.* At, *at quantus ſudor, & quam teter odor undique emanat è membris flaccidis!* * * * * * * * * * * * * * *

neq; ei ſtat uda creta, & color

ANNOTATIONES.

Metrum ſimile eſt Od. 7. lib. 1.

1. *Quid tibi vis?*] Vide annot. ad calcem Epod. 8.

Digniſſima barris.] Digna mulier amatoribus ſordidis ac deformibus, quales barri, ſeu bajuli ſole adusti, ſtupidi, impoliti: vel ſimilibus elephantis, qui *odore graves, formâ truces, mole terribiles.* Vide lib. 1. Sat. 4. annot. ad iſtas voces: *Barrus inops.* Porro elephas dicitur barrus ob gravitatem, Græcè βάρος, nam inter quadrupedes mole præſtat: vel à voce *bar*, quæ peregrinum ſignificat: vel à voce *beira* quæ idem quod *behemoth* Hebraicè ſignificat, ſcilicet ingentem beſtiam.

3. *Naris obeſæ.*] Ex Ariſtot. Phyſiogn. c. 6 *Qui naſum habent in ſummo craſſum, ii ſtupidi ſunt.*

5. *Polypus.*] Eſt morbus narium fœtidus: ſive eſt caruncula in naſo putida, reſpirationem obſtruens, & tetrum emittens anhelitum.

Hircus in alis.] Fœtens humor in axillis, tam grave olens quàm hircus.

7. *Quis ſudor, &c.*] Loquitur Horatius: Oquàm gravis odor, & fœtens ſudor exit è membris anûs putidæ!

9, 10. *Nec illi Jam manet humida creta.*] Cum olenti ſudore deſtuit pariter fucus ille, quo faciem incruſtârat: quippe rogas cretâ ſeu gypſo obduxerat, obtexerat. Plin. lib. 35. cap. 16. *Eſt in medica minibus & Chia terra candicans, uſus ad mulierum maximè cutem:* Idem, ibid. cap. ſeq. *Creta plura genera .... candidum & ad purpuriſſum inclinans, vis utriſque ad diſcutiendos tumores. Refrigerandi quoque natura creta eſt: ſudoreſque immodicos ſiſtit illita, &c.* Petronius, *perfluebant per frontem ſudantis acaciæ rivi. Inter rugas malarum tantum erat creta, ut putares detectum parietem nimbo laborare.*

10, 11. *Colorque Stercore fucatus crocodili.*] E terreſtris crocodili ſimo ceruſſæ admixto fit medicamentum ad extenuandam cutim, nitidamque reddendam. Plin. lib. 28. cap. 8. *Alter* crocodilus (cordylum vocant) *ei ſimilis, nullùm infra magnitudinem, in terrâ tantùm, odoratiſſimiſque floribus vivit. Ob id inteſtina ejus diligenter exquiruntur jucundo nidore farta.* Ejus ſtercus *crocodileam* appellant: quæ illita *ex oleo cyprino moleſtias in facie enaſcentes tollit: ex aqua verò morbos omnes, quorum natura ſerpit*

Stercore

fucatus fimo crocodili, * * *

Cui verò parabatur lana bis tincta purpurâ Tyriâ? Nimirùm tibi: ut nullus eſſet contubernalis inter ſocios, quem plus amaret ſua mulier, quàm *ego te. O ego mimine fortunata, quam tu fugis non ſecus ac agna lupos, & capra leones validos expaveſcit!*

Stercore fucatus crocodili: jamq; ſubando [471]
Tenta, cubilia, tectaque rumpit.
Vel mea cum ſævis agitat faſtidia verbis;
Inachia langues minùs ac me.
Inachiam ter nocte potes: mihi ſemper ad unum
Mollis opus: pereat malè, quæ te,
Lesbia, quærenti taurum monſtravit inertem,
Cum mihi Cous adeſſet Amyntas,
Cujus in indomito conſtantior inguine nervus,
Quàm nova collibus arbor inhæret.
Muricibus Tyriis iteratæ vellera lanæ
Cui properabantur? Tibi nempe:
Ne foret æquales inter conviva, magis quem
Diligeret mulier ſua, quàm te.
O ego non felix, quam tu fugis, ut pavet acres
Agna lupos, capreæque leones!

ANNOTATIONES.

In facie; nitoremque reddit: lentigines tollit, ac varos, omneſque maculas. Clemens Alexandrin. Pædagog. lib. 3. cap. 2. Ex Antiphane Comico, ita refert: *Ter non ſemel dignæ ſunt perire quæ crocodilorum excrementis utuntur, & ſpuma ſepiarum unguntur, & ſupercilia fuligine illinunt, & fuco genas terunt.*

21. *Muricibus Tyriis, &c.*] Tibi parabatur cum magnâ curâ, diligentiâ, celeritate, veſtis purpurea, bis tincta muricis piſciculi ſanguine, qui frequens & optimus in eâ maris Mediterranei parte, quæ proxima eſt Tyro urbi Phœniciæ. Unde Tyriæ purpuræ celebritas maxima. De purpurâ dibaphâ, iteratâ, ſeu iterùm tinctâ, lib. 2. Od. 16. & 18. De Tyro urbe, lib. 3. Od. 29. in fine. Vide Plin. lib. 9. cap. 36 ubi ſic habet: *Murices purpuræ florem tingendis expetitum veſtibus, in mediis habent faucibus liquorem pretioſum nigricantis roſa ſublucentem colore, &c.*

ODE

ODE XIII.

Ad AMICOS.

Ut genio indulgeant, omni ſolicitudine poſthabitâ.

HOrrida tempeſtas cœlum contraxit, & imbres [472]
Niveſque deducunt Jovem:
Nunc mare, nunc ſilvæ
Threicio Aquilone ſonant: rapiamus, amici,
Occaſionem de die: 5
Dumque virent genua,
Et decet, obductâ ſolvatur fronte ſenectus. [473]
Tu vina Torquato move
Conſule preſſa meo.
Cætera mitte loqui: Deus hæc fortaſſe benignâ
Reducet in ſedem vice. 11

Ater nimbus obduxit cælum, & pluvia niveſque demittunt Jovem: Jam mare & ſilvæ ſtrident boreâ Thracio: O jodales, ne omittamus opportunitatem temporis: & quamdiu valent genua, dumque convenit, explicetur frons ſenio contracta. Tu profer vina calcata ſub Conſule meo Torquato: omitte verba facere de aliis quibuſlibet. Ea forſan Deus reſtituet in priſtinum ſtatum, mutatione propitiâ. Jam ex-

ANNOTATIONES.

Ex quibuſdam hæc Ode eſt dicolos diſtrophos. Primus quiſque verſus eſt hexameter heroicus: alter quiſque eſt Archilochius conſtans dimetro Iambico, ac duobus dactylis cum unâ ſyllabâ.

Aliis vulgò, & meliùs quidem, eſt tricolos triſtrophos. Primus verſus eſt heroicus hexameter catalecticus, ut iſte, Od. 7. lib. 1.

Laudabunt alii claram Rhodon, &c.

Secundus eſt Iambicus Archilochius dimeter acatalecticus, ut Epod. 1.

Amice propugnacula.

Tertius eſt Dactylicus Archilochius dimeter hypercatalecticus, ut Od. 7. lib. 4.

Arboribuſque comæ.

1. *Horrida tempeſtas.*] Vel hyems, vel nimboſum cœlum, vel utrumque.

Cœlum contraxit.] Contractis & condenſatis nubibus cœlum obtexit & obſcuravit. Non deſunt qui allegoricè locutum velint Poëtam de neſcio quo civili tumultu, vel hoſtili incurſu, vel clade & calamitate quâpiam. Nonnihil ejuſmodi videtur innuere, ubi ait, v. 10.

Cætera mitte loqui: Deus hæc fortaſſe benignâ
Reducet in ſedem vice.

2. *Imbres Niveſque deducunt Jovem.*] Quoniam, ut alibi dixi, Jupiter eſt aër, hinc & in terram deſcendere ac deduci putabatur, cùm ſolvitur in pluvias aut nives decidentes. Virgil. Eclog. 7.

Jupiter & lato deſcendet plurimus imbri.

3. *Silvæ.*] Diæreſis, per quam vox iſta fit trium ſyllabarum.

4. *Threicio Aquilone.*] Flante à Thraciæ partibus Aquilone vento, qui eſt inter Septentrionem & ortum ſolſtitialem, Noith-Eaſt. De eò jam lib. 1. Od. 25. v. 11.

5. *Occaſionem.*] Cic. de Inv. 1: *Occaſio,* inquit, *eſt pars temporis in ſe habens opportunitatem idoneam rei faciendæ.*

De die.] De tali die pluvio, nimboſo, triſti ſumamus occaſionem comportandi. Alii meliùs ſic: dum per diem ac tempus licet, dumque ſinunt ætas & vires, vitæ gaudia carpamus.

6. *Dumque virent genua.*] Theocr. Idyl. 14. v. ult.

Ἀσυκοίνων ὁ χρόνος· ποιεῖν τι δεῖ τοῖς γόνυ χλωρόν,

Canos facit ætas: gerere aliquid oportet eos quibus eſt genu viride.

Genu viret, i. e. juventus viget, ex Eraſmo, *Genibus ineſt vitalitas. Namque in ipsâ genu utriuſque commiſſurâ dextrâ lævâque, à priore parte gemina quædam buccarum inanitas ineſt, quâ per foſsâ, ceu jugulo ſpiritus fugit,* Plin. l. 11. c. 45.

7. *Obductâ ſolvatur fronte ſenectus.*] Vel, pellatur recordatio ſenectutis, quæ rugoſâ & triſti fronte depingitur: vel potiùs, ſolvatur & porrigatur læta frons, quæ ſenili moroſitate contrahi ſolet atque obduci. Procul hinc à nobis ea ſeveritas ac triſtitia, quam affert ſenium.

8. *Vina Torquato,* &c.] Diffuſa in cados vina ſub Conſulatu L. Manlii Torquati, adeó que mihi coæva: nam eo anno prodii in lucem: proindéque *meum conſulem* eum apello. Vide l. 3. Od. 21. ubi.

O nata mecum Conſule Manlio Amphora:

10. *Cætera.*] Quæ mœrorem nobis creare poſſent, ex animo & memoriâ deleantur, ut hilaritati vacemus, *Deus hæc* mala *fortaſſe* in me-

pedit ungi nardo Perſicâ, & curas moleſtas ex animo pellere chordis Mercurii. Sic illuſtris Centaurus admonebat alumnum generoſum: Vir inſuperabilis, fili Deæ Thetidis, expectat te regio Aſſaraci, quam rigant fluvii Scamander exiguus, & Simoïs rapidus; unde regreſſum tibi Parcæ intercluſerunt ſtabili filo: neque parens marina te domum reducet. Ibi ergo *quaſvis ærumnas mitiga* per *vinum & carmina*, quæ duo ſunt *grata remedia horridæ ægritudinis.*

Nunc & Achæmeniâ
Perfundi nardo juvat, & fide Cylleneâ
Levare diris pectora
Sollicitudinibus:
Nobilis ut grandi cecinit Centaurus alumno:
Invicte mortalis, Dea
Nate puer Thetide, [474]
Te manet Aſſaraci tellus, quam frigida parvi
Findunt Scamandri flumina,
Lubricus & Simoïs:
Unde tibi reditum certo ſubtemine Parcæ
Rupêre: nec mater domum
Cærula te revehet.
Illic omne malum vino cantuque levato,
Deformis ægrimoniæ
Dulcibus alloquiis.

ANNOTATIONES.

melius mutabit. Ex his, ut dixi initio, ſuſpicari licet, tunc, cum hanc Oden ſcriberet Poëta, interveniſſe quandam triſtitiæ cauſam, quæ certè comperta non eſt.

12 *Achæmenia nardo.*] Unguento è Perſide, ubi regnavit Achæmenes. Vide l. 3. Od. 1. ſub finem, annot. ad has voces *Achæmenium coſtum.* Optimum fiebat unguentum è frutice ſeu herbâ cui nomen nardus, de quâ Diſcorid, l. 1. c. 6, &c. Plin. l. 12. c. 12. ita ſcribit: *De folio nardi plura dici par eſt, ut principali in unguentis. Frutex eſt gravi & craſſa radice, pingui, ſitum redolente . . . . . Apud Gangem naſcens, &c.* Vide l. 2. Od. 11. ibique annot.

13 *Fide Cyllenea*] Lyrâ, cujus auctor fertur Mercurius, à Cyllene Nymphâ ſuâ matre, vel à Cyllene Arcadiæ monte, ubi natus educatuſque eſt, dictus Cyllenius. Vide l. 1. Od. 10.

16. *Centaurus alumno*] Chiron Achilli, quem educavit, docuitque citharam pulſare: meminit Juv. Sat. 7. v. 210. Centauri Theſſaliæ populi, de quibus l. 1. Od. 18. Inter eos verò quidam virtute celebres fuere. Præcipui nominantur Amycus, Rhœtus, Lycidas, Eurytus, Pholus, & alii; quorum facile Princeps Chiron, cui ob inſignem ſapientiæ famam traditi ſunt in diſciplinam Æſculapius, Hercules, Jaſon, Achilles.

17. *Invicte mortalis.*] Achilles ſolâ quidem eâ pedis parte vulnerabilis, quâ tenebat eum ſua mater in Stygiam paludem immergens, ut immortalem faceret. De Achille l. 4. Od 6. 8, 15 l. 2 Od 4. 16. l. 4 Od. 6. Vide ibi annot.

18. *Nate puer Thetide.*] Achilles Pelei filius ac Thetidis Nymphæ ſeu Deæ marinæ, quæ propterea mox vocabitur *Cærula.*

19. *Te manet Aſſaraci, &c.*] Ibis ad expeditionem Trojanam, quippe ſine te Troja nunquam expugnari poteſt ex oraculo.

Aſſaraci tellus.] Phrygia, Troas, ubi regnavit Aſſaracus Trois filius, Ili frater.

20. *Scamandri.*] Scamander aliàs Xanthus, ex Idâ monte, parvo fonte ſcaturit. Hinc epithetum *parvi*: quod ſomniatores explicant, quoniam is fuerit è fluviis, qui ab exercitu Xerxis poti defeciſſe narrantur.

21. *Simoïs.*] Hic fluvius Troadis in Scamandrum illabitur: uterque Homero Virgilioque aliiſque nominatiſſimus.

22. *Unde tibi reditum. &c.*] Achilli prædicit Chiron præmaturam apud Trojanos mortem: quod notat, ſeu ex Aſtrologiâ, cujus erat peritiſſimus; ſeu à Thetide, quæ apud Homerum Achilli filio fatum ſuum prænuntiat. Ibidem verò deſcribitur ipſe ſe conſolari *vino* & *cantu* heroicarum virtutum. Quod inde Poëta noſter eſt imitatus hac Ode.

Subtemine.] Subtemen filum eſt, quod ſtamini ſubrexitur. Catull. Carm. de nuptiis Pelei ac Thetidis,

Currite ducentes ſubtemina, currite fuſi.

De Parcis fata nentibus, volventibus, diſpenſantibuſque annos vitæ mortalium, vide lib. 2. Od. 3.

26. *Deformis ægrimoniæ.*] Deformes reddit ægritudo animi. Ciceron. l. 12. ad Attic. Epiſt. 7. *Ferrem graviter, ſi novæ ægrimoniæ locus eſſet.*

27. *Dulcibus alloquiis.*] Vide, lector, ut has voces velut appoſitas in præcedentia *vino cantuque* intelligas. *Alloquia* veteribus ſolatia & levamina dicebantur.

Græc. παραμυθία. Varro de Ling. Lat. lib. 5. circa medium, *Allocutum mulieres ire, aiunt, cùm eunt ad aliquem locum consolandi causâ.* Valer. Max. lib. 2. cap. 7. art. 6. *Incerta gratulandi priùs, an alloquendi officio fungeretur.* Sapient. cap. 8. art. 9. *Sapientia mecum communicabit de bonis: & erit allocutio cogitationis ac tædii mei.*

ODE XIV.

Ad MOECENATEM.

Phrynes Amore se impediri, ne promissos Iambos absolvat.

MOllis inertia cur tantam diffuderit imis [475]
Oblivionem sensibus,
Pocula Lethæos ut si ducentia somnos
Arente fauce traxerim;
Candide Mœcenas, occîdis sæpè rogando.
Deus, Deus nam me vetat,
Inceptos, olim promissum carmen, Iambos
Ad umbilicum adducere.
Non aliter Samio dicunt arsisse Bathyllo [476]
Anacreonta Teium;
Qui persæpè cavâ testudine flevit amorem
Non elaboratum ad pedem.
Ureris ipse miser. Quòd si non pulcrior ignis

Optimè Mœcenas, interficis me, quærendo sapiùs quave otiosa ignavia intimis præcordiis induxerit talem oblivionem, velut si gutture sitibundo hauserim aquas Lethæas soporem conciliantes. Enimverò Deus Deus, inquam, me prohibet inchoatum carmen Iambicum jam pridem tibi promissum ad finem perducere. Simili modo narrant Bathylli Samii amore incensum fuisse Anacreontem Teium, qui sæpè lyrâ amores cecinit ad metrum neglectum. Ipse verò tu amore cruciaris: Quod si non formosior, ignis

ANNOTATIONES.

Ode est dicolos distrophos. Primus quisque versus est heroicus hexameter: secundus est Iambicus dimeter.

1. *Mollis inertia cur, &c.*] Non desidiâ sed amore se detineri ait.

3. *Pocula Lethæos, &c.*] Metonymia subjecti pro adjuncto, ut alibi sæpe. Sensus est, videor nempe tibi hausisse majus poculum è Lethe fluvio inferorum, qui rerum omnium oblivionem inducit: vel soporiferas quasdam potiones bibisse; vel laborare veterno seu lethargiâ, adeò ut somno inexpugnaboli correptus sim.

6. *Deus.*] Amor magnus Deus & maxime imperiosus. Ex S. Hieron. lib. 2. adversus Jovianum, *Amor rationis oblivio est, turbat consilia, altos & generosos spiritus frangit, insania est proximus.* Plaut. Cistell.

Nullam mentem animi habeo.
Ubi sum, ibi non sum: ubi non sum, ibi est animus.

Deus me vetat.] Vide perelegantem Paulini Epist. 1. ad Auson. ubi,

Nunc alia mentem vis agit, major Deus.

8. *Ad umbilicum adducere.*] Græci dicunt, Colophonem vel coronidem addere. Latini, ad umbilicum perducere; id est, ultimam manum admovere. Inde verò fluxit iste loquendi modus, quod solebant veteres absolutis voluminibus addere ornamenta ossea, cornea, eburnea, lignea, umbilici nostri formam imitantia, in medio scilicet integumenti extantia. Erasm. Illa Eustathius bullas interpretatur. Martial. lib. 1. Epigr. 67. dicit librum *umbilicis cultum.* lib. 3. Epigram. 2. *pictis luxuriantem umbilicis.* Lib. 5. Epigram. 6. *umbilicis crescentem.* Lib. 4. Epigram. ult.

Ohe jam satis est, ohe libelle;
Jam pervenimus usque ad umbilicum.

9. *Samio.*] Oriundo è Samo insulâ.

Bathyllo.] Puero, quem in deliciis habebat Anacreon, describit verò ac pingit, Od. suâ 29.

10. *Anacreonta Teium.*] Hic Poëta erat e Teo Ioniæ civitate littorali, vel e Teio Paphlagoniæ urbe, in orâ maris Euxini; ut quidam volunt. Scripsit Hymnos, Elegias, Iambos, & alia quædam. Nonnulla verò intercidisse patet vel ex eo quod ait Horatius, *persæpe* illum *flevisse amorem:* de Bathyllo enim duas tantum Odas habemus Anacreontis. De eo vide annot. lib. 4. Od. 9.

12. *Non elaboratum ad pedem.*] Sunt qui interpretentur versus facili venâ effusos: melius alii referunt ad neglectos numeros, pedumque non exactam rationem. Nec absurdus in eo fuit Poëta plus amori indulgens & affectibus, quàm syllabarum dimensioni.

13. *Ureris ipse miser.*] O Mœcenas, propria

cremavit Trojam expugnatam, latare de *tuâ conditione.* Nam *urit me Phryne libertina uno* amatore *minimè contenta.*

Accendit obſeſſam Ilion,
Gaude ſorte tuâ: me libertina neque uno
Contenta Phryne macerat.

ANNOTATIONES.

quidem experientiâ nôſti ſatis, quid amor poſſit; debes ergo mihi condonare.

Quod ſi non pulchrior ignis.] Atqui Helena, quæ cauſa fuit excidii & incendii urbis Trojæ, non erat nobilior aut pulchrior eâ muliere, quam tu deperis: (Terentia nempe, quæ & Licinia) unde tibi gratulor. Virg.

Meus ignis Amyntas.

16. *Phryne.*] Hujus nominis apud Græcos plures fuêre meretrices. Una præ cæteris laudatur Athen. lib. 13. cap. 6. quæ multorum criminum rea tamen abſoluta eſt à Judicibus ejus pulchritudine ſingulari captis.

ODE XV.

Ad NEÆRAM.

Non ſervatam ab eâ fidem queritur.

Nox erat, & Luna micabat inter aſtra minora, ſudo quidem *aëre; quando tu violatura numen magnorum Deorum, in mea verba jurabas, mollibus brachiis complexa* me *ſtrictiùs quàm hedera alta ilici adhæret, dum lupus* inſidiaretur *ovibus, atque Orion nautis inimicus ſubverteret mare hyemale; & ventus moveret capillos Phœbi prolixos; hunc amorem foreparem. O Neæra, dolebis* aliquando *plurimùm meâ virtute! Etenim ſi aliquid eſt roboris in Horatio,*

NOx erat, & cœlo fulgebat Luna ſereno [477]
Inter minora ſidera,
Cùm tu, magnorum numen læſura Deorum,
In verba jurabas mea,
Arctiùs atque hederâ procera aſtringitur ilex,
Lentis adhærens brachiis:
Dum pecori lupus, & nautis infeſtus Orion
Turbaret hybernum mare,
Intonſoſque agitaret Apollinis aura capillos,
Fore hunc amorem mutuum.
O dolitura meâ multùm virtute, Neæra! [478]
Nam ſi quid in Flacco viri eſt,

ANNOTATIONES.

Metrum ſimile eſt Epod. anteced.

1. *Nox erat, &c.*] Noctem, Lunam, Sidera, teſtes adhibet perjurii Neæræ. Juven. Sat. 8. v. 150.

. . . *Sed Luna videt; ſed ſidera teſtes*
Intendunt oculos.

2. *Inter minora ſidera.*] Sic lib. 1. Od. 12.

. . . . . *Inter ignes*
Luna minores.

3. *Magnorum Deorum.*] Veneris & Cupidinis, aiunt quidam: meliùs alii, Jovis, Apollinis, Minervæ, Martis, Mercurii, aliorumque quos Æneas detulit in Italiam: ex Virg. Æneid. 3. v. 12.

. . . . . *Feror exul in altum*
Cum ſociis, natoque, Penatibus, & magnis
Diis.

Vide Macrob. lib. 3. cap. 4. Saturnal.

4. *In verba jurabas mea.*] Ego verba concipiebam juramenti, tibique dictabam: tu ſequebaris me verba præeuntem, & ſuggeſta repetebas.

7. *Orion.*] Sidus tempeſtates ciens. De eo lib. 1. Od. 28. v. 21. lib. 2. Od. 13. in fine, lib. 3. Od. 4. ſub finem.

9. *Intonſoſque, &c.*] Dum intonſus foret; id eſt, quamdiu radii à ſole non poterunt avelli: ex Macrob. Saturn. lib. 1. c. 17. Vide lib. 1. Od. 21. v. 2. annot.

10. *Fore hunc amorem mutuum.*] Ita ſolent amantes invicem conjurare, ſolus ſoli. Vide Plaut. Mercat. Scen. 6.

11. *O dolitura, &c.*] Exclamatio hæc omninò appoſitè ſubjungitur prædictis. Senſus eſt: O Neæra, pœnitebit aliquando iſtius perjurii, & offenſæ: necdum ſatis virtutem meam & firmitudinem nôſti: ſed brevi ſenties & dolebis.

12. *Si quid viri.*] Herodot. lib. 7. ait, multos quidem eſſe homines, at viros paucos.

Non

Non feret aſſiduas potiori te dare noctes,
Et quæret iratus parem.
Nec ſemel offenſæ cedet conſtantia formæ,
Si certus intrârit dolor.
At tu quicunque es felicior, atque meo nunc
Superbus incedis malo;
Sis pecore & multâ dives tellure licebit,
Tibique Pactolus fluat:
Nec te Pythagoræ fallant arcana renati,
Formâque vincas Nirea:
Eheu tranſlatos aliò mœrebis amores! [479]
Aſt ego viciſſim riſero.

nequaquam patietur te noctes frequenter concedere alteri quem præfers; *atque irritatus quæret fidelem* amicam: *ſique verus dolor corripiat,* mea *firmitudo non vincetur* tui *pulchritudine ſemel invitâ. Tu verò quiſquis es* modò *potior, ac meo detrimento jam exultas arrogans, quamvis multis gregibus & agris ſis locuples, tibique fluat Pactolus, neque tibi lateant myſteria Pythagoræ redivivi, ac Nireum ſuperes oris ſpecie;* Eheu brevi *dolebis amores alteri datos! ego verò* tum *ridebo alternatim.*

ANNOTATIONES.

13. *Potiori.*] Rivali meo, cui plura das, quim mihi, amoris teſtimonia.

14. *Parem.*] Quæ reſpondeat amori meo.

15. *Semel offenſæ.*] Quæ ſemel offenderit me, vel cui ſemel offenſus fuero & iratus.

16. *Si certus intrârit dolor.*] Id vulgò referunt ad Horatium: non abſurdè quidam ad Neæram; hoc ſenſu; Tanta eſt iræ meæ conſtantia, inquit Flaccus, ut ſi tibi, Neæra, ſemel iraſcar; etſi te pœniteat me offendiſſe, teque verus dolor capiat, ac tum velis redire in gratiam mecum, haud tamen ego cedam aut veniam dem.

17. *Quicunque es felicior.*] Quicunque es meus rivalis, & potior apud Neæram, mihique proinde inſultas, quòd illa, me ſpreto, indulgeat atque obſequatur tibi.

19. *Sis pecore, &c.*] Quamvis opibus valeas, ſapientiâ inclareſcas, venuſtate conſpicuus fueris. Ubi tria vides afferri amorem excitare conſueta. Sic Virg. Eclog. 2.

Mille meæ Siculis errant in montibus agnæ.
. . . . . .
Canto quæ ſolitus . . Amphion,
. . . . . .
Nec ſum adeo informis, &c.

20. *Tibique Pactolus fluat.*] Licet te ditet Pactolus Lydiæ fluvius, per quem Crœſus rex olim dicitur auro abundaſſe. Is propterea, Chryſorrhoas etiam appellatus; hodiè *Sarbat.* Quinque in orbe flumina ramenta auri cum aquis & arenis volviſſe prædicantur; Tagus in Hiſpaniâ, Padus in Italiâ, Hebrus in Thraciâ, Pactolus in Aſiâ minori, Ganges in Indiâ. Plin. lib. 33. cap. 4.

21. *Nec te Pythagoræ, &c.*] Etſi fueris ſapiens ut Pythagoras. De eo Gel. lib. 1. cap. 9. Suidas; *quod non minùs verum diceret, quàm Apollo Pythius,* nomen ejus interpretatur. Philoſtratus, Deorum uſum conſuetudine affirmat, & ab eis accepiſſe quatenus hominibus delectentur, & quatenus eos averſentur, ex eoque de naturâ diſſeruiſſe. Porrò tanta fuit apud antiquos Pythagoræ veneratio, ut domum ejus, templi inſtar, ipſum verò tanquam numen, haberent.

Renati.] Scilicet ille ſapientiæ velut antiſtes, multa tamen deliravit de animarum in aliud & aliud corpus, tranſmigratione: ac ſeipſum aiebat primum Oethalidem fuiſſe, deinde Euphorbum, denique Pythagoram. Vide lib. 1. Od. 28. v. 10. annot.

22. *Nirea.*] Nireus inter Græcos, qui ad Trojanam expeditionem profecti ſunt formoſiſſimus, uno excepto Achille. Homer. Iliad. 2. De illo jam lib. 3. Od. 20. in fine.

23. *Tranſlatos aliò mœrebis amores.*] Tu quoque Neæræ levitatem & inconſtantiam experiere: tum verò tibi ego inſultabo viciſſim; & affatim gaudebo, ſicut tu modò gaudes malo meo, quod ab illâ contemnar. Ex Ariſtot. Rhet. 2. *Iram ſemper comitatur voluptas de ſpe puniendi. Nam jucundum eſt putare id eventurum, quod exoptamus.*

ODE XVI.

Ad ROMANOS.

Bellorum civilium finem nullum esse conqueritur.

Secunda jam ætas absumitur bellis civilibus, & Romam propria disperdit potentia. Quam labefactare nequiverunt Marsi vicini, vel Thuscus exercitus superbi Porsenæ; nec invida Capuæ vis, nec ferox Spartacus; atque Allobroges perfidi, rebus novis studentes,

ALtera jam teritur bellis civilibus ætas:
Suis & ipsa Roma viribus ruit.
Quam neq; finitimi valuerunt perdere Marsi, [48?]
Minacis aut Etrusca Porsenæ manus;
Æmula nec virtus Capuæ, nec Spartacus acer,
Novisque rebus infidelis Allobrox,

ANNOTATIONES.

Ode hæc est dicolos distrophos. Primus quisque versus est heroicus hexameter. Alter quisque est Iambicus trimeter e puris Iambis: quod non alibi feciſſe Horatium reperies. Bene Scaliger: *Sexta decima*, inquit, *elaborata est alternis Iambis puris: idcirco & factu difficilis, & emendatu.*

1. *Altera jam, &c.*] Quàm variè & quàm irritis & cassis ictibus hanc Oden petit Scaliger hic saltem plusquam Hypercriticus! Tuam fidem, tuum judicium, lector: an *durissima multis locis*, an *tota inepta?* Imò durum & ineptum censebis esse cavillatorem, quisquis Poëtam emunctæ naris ita calumniatur. Ad singula veniamus.

Altera jam teritur bellis civilibus ætas.] Unum prope sæculum consumptum fuerat bellis civilibus Syllæ & Sulpitii; Octavii & Cynnæ; Marii & Syllæ; Pompeii & Cæsaris; denique post interfectum Julium hunc Cæsarem, bello Mutinensi, adversus Marcum Antonium; Perusino contra L. Antonium Marci fratrem; Siculiensi in Sextum Pompeium, præsertim verò Philippensi, adversus Brutum & Cassium Augusto dimicante. Huc usque velut unam ætatem bellicis fragoribus attritam statuit Horatius. Cum verò exardesceret novam Bellum Augustum inter atque Antonium & Cleopatram, de quo antea Epod. 1. & 9. & lib. 1. Od. 37. tam diuturni mali pertæsus in has crumpit voces: Ergone altera ætas pariter ut prior bellorum calamitatibus atteretur? Suis ipsa viribus Roma destruetur? Et quam hostes nulli diruere valuerunt, ipsi perdent ac pessum dabunt Romani cives? Vide antea Epod. 7.

2. *Suis & ipsa Roma viribus ruit.*] Magnitudine laborat suâ, ut ait T. Livius. Et Propertius:

Frangitur ipsa suis Roma superba bonis.

3. *Marsi.*] Italiæ populi fuêre sub Samnitibus, juxta lacum Fucinum, hodie *Ducato di Marsi*: olim pugnacissimi, *de quibus nunquam triumphus visus. Nec enim sine Marsis, nec de Marsis hactenus triumphatum*, quod testatur Appian. bell. civil. lib. 1. Hi duce Popedio bellum Sociale moverunt primi, omnesque Italiæ nationes ad arma concitârunt. Suprà l. 3. Od. 14. strophe 5. Oros. l. 5. c. 18. Flor. l. 3. c. 18. cùm *omne Latium atque Picenum, Etruria omnis & Campania, postremò Italia contra matrem ac parentem suam urbem consurgerent ..... auctore belli discurrente Popedio, diversa per populos & urbes signa cecinere. Nec Annibalis nec Pyrrhi fuit tanta vastatio.*

4. *Minacis aut Etrusca Porsenæ manus.*] *Porsena Rex Etruscorum ingentibus copiis aderat, & Tarquinios manu reducebat*, inquit L. Flor. l. 3. c. 10. *Non unquam aliàs antè tantus terror Senatum invasit: adeò valida res tum Clusina erat, magnumque Porsenæ nomen*, &c. quæ habet T. Livius l. 2. c. 9.

5. *Æmula nec virtus Capuæ.*] Æmula Romæ non Carthago tantùm, ut dictum est l. 3. Od. 5. sed & Capua, urbs Campaniæ primaria. Hanc *pelago, cultuque, penuque potentem, deliciis, opibus, famaque*, scribit Ausonius; *alteram Romam* vocat ipse Tullius Philip. 12. & alibi *superbiæ domicilium*. Tum verò præsertim Capuenses Italiæ imperium sibi pollicebantur, cum Romanas vires ab Annibale imminutas cernerent. Nam & eam ob rem secundo bello Punico à Romanis defecêre, & societatem inière cum Annibale & Pœnis, *ut videretur jam deletum Romanum nomen*, inquit Livius, l. 23. Vide & Flor. l. 2. c. 6, &c.

Spartacus acer.] Hujus tanta fuit audacia, ut *fuderit imbelles aquilas servilibus armis*, ita canit Claudianus de bell. Get. Vide l. 3. Od. 14. v. 19.

5. *Novisq; rebus infidelis Allobrox.*] Allobroges (qui sunt hodie Sabaudi atq; Delphinates) affines Rhodano fluvio populi rebus novis studuêre semper, nemini fidem, nec suis quidem ducibus servare assueti: conjurationem Catilinæ

Nec

Nec fera cæruleâ domuit Germania pube, [481]
Parentibuſque abominatus Annibal;
Impia perdemus devoti ſanguinis ætas:
Feriſque rurſus occupabitur ſolum.
Barbarus, heu, cineres inſiſtat victor, & urbem
Eques ſonante verberabit ungulâ.
Quæque carent ventis & ſolibus oſſa Quirini,
(Nefas videre) diſſipabit inſolens.
Fortê quid expediat, communiter aut melior pars [482]
Malis carere quæritis laboribus.
Nulla ſit hac potior ſententia: (Phocæorum

nec vicit trux Germania juvenibus caruleis, & Annibal parentibus execrabilis, ſcil. hanc *peſſum dabimus* ipſi nos *homines conſcelerati*, quorum *addictus eſt cruor: atq; terra* hæc *à beſtiis iterùm tenebitur. Eheu victor barbarus ſtabit ſuper favillas urbis & equorum pedibus ſtrepentibus conculcabit. Et*, quod *horrendum viſſu, oſſa Romuli ſolis ac venti expertia diſperget ſuperbus. Fortaſſe univerſi vel pars major interrogabitis quid utile ſit ad evitandas* tales *arumnas. Nulla videatur ſententia melior* quàm

ANNOTATIONES.

Ciceroni tum Conſuli patefecêre, quamvis cum Lentulo priùs conſenſiſſent. Vide Cic. Catil. 3. Salluſt. bell. Catil. L. Flor. l. 3. c. 2. præſertim vero l. 4. c. 1. Quidam volunt ab Horatio hic Gallos omnes ſignificari; nec abſurde.

7. *Cæruleâ Germania.*] Germanis *truces & cæruli oculi, rutila coma, magna corpora.* Corn. Tacit. Non eſt dubium quin hîc notentur Cimbri, Theutoneſque, Italiam invadentes armis tam ſævis, ut pronuntiârit de eo bello Florus, *actum erat niſi Marius illi ſæculo contigiſſet. Ille tamen non auſus congredi ſtatim .... barbari verò non ſegnius quam minati fuerant, tripartito agmine, per Alpes, id eſt, clauſtra Italiæ ferebantur.* Nimirùm cùm terras eorum inundâſſet Oceanus, novas ſedes toto orbe quærebant, &c. quæ deſcribit Florus l. 3. c. 3.

8. *Parentibuſq; abominatus Annibal.*] Ut l. 1. Od. 1. *Bella matribus deteſtata.* Sic & hoc loco *parentibus*, quorum filii periere tot bellis abeo motis, *abominatus Annibal* dux Carthaginenſis exercitus, vel una clade Cannenſi Romanis formidoloſus adeò, ut nihil magis Romæ quàm Annibal timeretur: unde proverb. *Annibal ad portas, ad* ſignificandum extremum quodvis periculum. Vide T. Liv. Valer. Max. l. 9. c. 4 Plutarch. Flor. &c. & quæ nos l. 2. Od. 12. annotavimus.

9. *Devoti ſanguinis ætas.*] Noſter enim ſanguis, ſacer, addictus, & deſtinatus viderur eſſe placandæ iræ Numinum: *Majorum delicta immeriti luemus:* quippe ut ait ſuprà Epod. 7.

..... *acerba fata Romanos agunt,*
Sceluſque fraterna necis,
Ut immerentis fluxit in terram Remi
Sacer nepotibus cruor.

Vide ibi annot.

10. *Feriſque rurſus occupabitur ſolum.*] Dirutâ urbe, antiqua ibi erit ſolitudo, virgulta & ſilvæ naſcentur in quibus, ut olim, ſtabulentur & paſcantur feræ. Virg. Æn. 8. *Capitolia*, inquit,

Aurea nunc, olim ſilveſtribus horrida dumis.

Et antea ibidem:

Hæc nemora indigenæ Fauni Nymphæque tenebant.

11. *Barbarus victor.*] Barbaris populis quibuſlibet Roma erit in direptionem, prædam & ludibrium. Sunt qui velint hæc ab Horatio dici, quod in exercitibus Auguſti atque Antonii militarent barbari complures in ſubſidium vocati.

13. *Quæque carent ventis, &c.*] Oſſa Romuli ſepulcro condita, adeóque nec vento commota nec ſole aduſta extrahet *victor inſolens*, & *diſſipabit* impiè. Erat opinio quorundam, raptum in cœlos Romulum eſſe: alii verò cum Varrone aſſerebant ſepultum Romæ poſt Roſtra, vel in ſuo templo.

17. *Nulla ſit hac potior ſententia.*] Excandeſcit Scaliger ad hunc modum, exclamatque: *Quis paululum modò pudens auſit hortari trecenta millia civium Romanorum ad urbem deſerendam?* Ohe vir ſalſiſſime, *Pictoribus atque Poëtis Quidlibet audendi ſemper fuit æqua poteſtas.* Porrò quid abſurdum cives Romanos in eas inſulas ab Horatio vocari, ad quas concupivit divertere Julius ipſe Cæſar, earum amœnitate illectus? in quas demigrandi etiam fuit Sertorio maximum deſiderium. Teſtis Plutarchus in Sertorii vita, ubi & egregiè deſcribit earum inſularum felicitatem. Vide infrà.

Phocæorum Velut profugit execrata civitas.] Phocæi Ioniæ populi ab Harpago Cyri Regis præfecto obſidione preſſi non aliam invenere viam & rationem vitandæ hoſtium ſævitiæ ac ſervitutis, quàm ut cederent fortioribus, deſertâque urbe ſuâ, alias ſedes quærerent. Hæc narrat Herodot. l. 1. ſect. 42. Inde veniſſe in Galliam & Maſſiliam urbem condidiſſe aiunt. Vide Strab. l. 4. Juſtin. l. 43.

ODE XVI.

Ad ROMANOS.

Bellorum civilium finem nullum esse conqueritur.

Secunda jam ætas absumitur bellis civilibus, & Romam propria disperdit potentia. Quam labefactare nequiverunt Marsi vicini, vel Thuscus exercitus superbi Porsenæ; nec invida Capua vis, nec ferox Spartacus; atque Allobroges perfidi, rebus novis studentes,

ALtera jam teritur bellis civilibus ætas:
Suis & ipsa Roma viribus ruit.
Quam neq; finitimi valuerunt perdere Marsi, [48]
Minacis aut Etrusca Porsenæ manus;
Æmula nec virtus Capuæ, nec Spartacus acer,
Novisque rebus infidelis Allobrox,

ANNOTATIONES.

Ode hæc est dicolos distrophos. Primus quisque versus est heroicus hexamerer. Alter quisque est Iambicus trimeter e puris Iambis: quod non alibi feciſſe Horatium reperies. Bene Scaliger: *Sexta decima*, inquit, *elaborata est alternis Iambis puris: idcirò & factu difficilis, & emendatu.*

1. *Altera jam, &c.*] Quàm variè & quàm irritis & cassis ictibus hanc Oden petit Scaliger hic saltem plusquam Hypercriticus! Tuam fidem, tuum judicium, lector: an *durissima multis locis*, an *tota inepta?* Imò durum & ineptum centiesbis esse cavillatorem, quisquis Poëtam emunctæ naris ita calumniatur. Ad singula veniamus.

Altera jam teritur bellis civilibus ætas.] Unum prope sæculum consumptum fuerat bellis civilibus Syllæ & Sulpitii, Octavii & Cynnæ, Marii & Syllæ, Pompeii & Cæsaris, denique post intersectum Julium hunc Cæsarem, bello Mutinensi, adversus Marcum Antonium, Perusino contra L. Antonium Marci fratrem, Siculensi in Sextum Pompeium, præsertim verò Philippensi, adversus Brutum & Cassium Augusto dimicante. Huc usque velut unam ætatem bellicis fragoribus attritam statuit Horatius. Cum verò exardesceret novam Bellum Augustum inter atque Antonium & Cleopatram, de quo antea Epod. 1. & 9. & lib. 1 Od. 37. tam diuturni mali pertæsus in has erumpit voces: Ergone altera ætas pariter ut prior bellorum calamitatibus atteretur? Suis ipsa viribus Roma destruetur? Et quam hostes nulli dirutre valuerunt, ipsi perdent ac pessum dabunt Romani cives? Vide antea Epod. 7.

2. *Suis & ipsa Roma viribus ruit.*] Magnitudine laborat suâ, ut ait T. Livius. Et Propertius:

Frangitur ipsa suis Roma superba bonis.

2. *Marsi.*] Italiæ populi fuêre sub Samnitibus, juxta lacum Fucinum, hodie *Ducato di Marsi:* olim pugnacissimi, *de quibus nunquam triumphus visus. Nec enim sine Marsis, nec de Marsis hactenus triumphatum*, quod testatur Appian. bell. civil. lib. 1. Hi duce Popedio bellum Sociale moverunt primi, omnesque Italiæ nationes ad arma concitârunt. Suprà l. 3. Od. 14. strophe 5. Oros. l. 5. c. 18. Flor. l. 3. c. 18. cùm *omne Latium atque Picenum, Etruria omnis & Campania, postremò Italia contra matrem ac parentem suam urbem consurgerent . . . . . auctore belli discursante Popedio, diversa per populos & urbes signa cecinere. Nec Annibalis nec Pyrrhi fuit tanta vastatio.*

4. *Minacis aut Etrusca Porsenæ manus.*] *Porsena Rex Etruscorum ingentibus copiis aderat, & Tarquinios manu reducebat*, inquit L. Flor. l. 3. c. 10. *Non unquam aliàs antè tantus terror Senatum invasit: adeò valida res tum Clusina erat, magnumque Porsenæ nomen*, &c. quæ habet T. Livius l. 2. c. 9.

5. *Æmula nec virtus Capuæ.*] Æmula Romæ non Carthago tantùm, ut dictum est l. 3. Od. 5. sed & Capua, urbs Campaniæ primaria. Hanc *pelago, cultuque, penuque potentem, deliciis, opibus, famaque*, scribit Ausonius; *alteram Romam* vocat ipse Tullius Philip. 12. & alibi *superbiæ domicilium.* Tum verò præsertim Capuenses Italiæ imperium sibi pollicebantur, cum Romanas vires ab Annibale imminutas cernerent. Nam & eam ob rem secundo bello Punico à Romanis defecêre, & societatem inière cum Annibale & Pœnis, *ut videretur jam deletum Romanum nomen*, inquit Livius, l. 23. Vide & Flor. l. 2. c. 6. &c.

Spartacus acer.] Hujus tanta fuit audacia, ut *fuderit imbelles aquilas servilibus armis*, ita canit Claudianus de bell. Get. Vid. l. 3. Od. 14. v. 19.

5. *Novisq; rebus infidelis Allobrox.*] Allobroges (qui sunt hodie Sabaudi atq; Delphinates) affines Rhodano fluvio populi rebus novis studuêre semper, nemini fidem, nec suis quidem ducibus servare assueti: conjurationem Catilinæ

Nec

Nec fera cæruleâ domuit Germania pube, [481]
Parentibuſque abominatus Annibal;
Impia perdemus devoti ſanguinis ætas:
Feriſque rurſus occupabitur ſolum.
Barbarus, heu, cineres inſiſtat victor, & urbem
Eques ſonante verberabit ungulâ.
Quæque carent ventis & ſolibus oſſa Quirini,
(Nefas videre) diſſipabit inſolens.
Fortê quid expediat, communiter aut melior [482]
pars
Malis carere quæritis laboribus.
Nulla ſit hac potior ſententia: (Phocæorum

nec vicit truxGermania juvenibus caruleis, & Annibal parentibus execrabilis; ſcil. hanc *peſſum dabimus* ipſi nos *homines conſcelerati*, quorum *addictus eſt cruor: atq; terra* hæc *à beſtiis iterùm tenebitur. Eheu victor barbarus ſtabit ſuper favillas urbis & equorum pedibus ſtrepentibus conculcabit. Et*, quod *horrendum viſſu, oſſa Romuli ſolis ac venti expertia diſperget ſuperbus. Fortaſſe univerſi vel pars major interrogabitis quid utile ſit ad evitandas* tales *aerumnas. Nulla videatur ſententia melior* quàm

ANNOTATIONES.

Ciceroni tum Conſuli patefecêre, quamvis cum Lentulo priùs conſenſiſſent. Vide Cic. Catil. 3. Salluſt. bell. Catil. L. Flor. l. 3. c. 2. præſertim vero l. 4. c. 1. Quidam volunt ab Horatio hic Gallos omnes ſignificari; nec abſurde.

7. *Cæruleâ Germania.*] Germanis *truces & cæruli oculi, rutilæ comæ, magna corpora.* Corn. Tacit. Non eſt dubium quin hic notentur Cimbri, Theutoneſque, Italiam invadentes armis tam ſævis, ut pronuntiârit de eo bello Florus, *actum erat niſi Marius illi ſæculo contigiſſet. Ille tamen non auſus congredi ſtatim .... barbari verò non ſegnius quam minati fuerant, tripartito agmine, per Alpes, id eſt, clauſtra Italiæ ferebantur.* Nimirùm cùm terras eorum inundâſſet Oceanus, novas ſedes toto orbe quærebant, &c. quæ deſcribit Florus l. 3. c. 3.

8. *Parentibuſq; abominatus Annibal.*] Ut l. 1. Od. 1. *Bella matribus deteſtata.* Sic & hoc loco *parentibus*, quorum filii periere tot bellis abeo motis, *abominatus Annibal* dux Carthaginenſis exercitus, vel una clade Cannenſi Romanis formidoloſus adeò, ut nihil magis Romæ quàm Annibal timeretur: unde proverb. *Annibal ad portas, ad* ſignificandum extremum quodvis periculum. Vide T. Liv. Valer. Max. l. 9. c. 4 Plutarch. Flor. &c. & quæ nos l. 2. Od. 12. annotavimus.

9. *Devoti ſanguinis ætas.*] Noſter enim ſanguis, ſacer, addictus, & deſtinatus videtur eſſe placandæ iræ Numinum: *Majorum delicta immeriti luemus:* quippe ut ait ſuprà Epod. 7.

> ..... *acerba fata Romanos agunt,*
> *Sceluſque fraternæ necis,*
> *Ut immerentis fluxit in terram Remi*
> *Sacer nepotibus cruor.*

Vide ibi annot.

10. *Feriſque rurſus occupabitur ſolum.*] Dirutâ urbe, antiqua ibi erit ſolitudo, virgulta & ſilvæ naſcentur in quibus, ut olim, ſtabulentur & paſcantur feræ. Virg. Æn. 8. *Capitolia*, inquit,

> *Aurea nunc, olim ſilveſtribus horrida dumis.*

Et antea ibidem:

> *Hæc nemora indigenæ Fauni Nymphæque tenebant.*

11. *Barbarus victor.*] Barbaris populis quibuſlibet Roma erit in direptionem, prædam & ludibrium. Sunt qui velint hæc ab Horatio dici, quod in exercitibus Auguſti atque Antonii militarent barbari complures in ſubſidium vocati.

13. *Quæque carent ventis, &c.*] Oſſa Romuli ſepulcro condita, adeóque nec vento commota nec ſole aduſta extrahet *victor inſolens*, & *diſſipabit* impiè. Erat opinio quorundam, raptum in cœlos Romulum eſſe: alii verò cum Varrone aſſerebant ſepultum Romæ poſt Roſtra, vel in ſuo templo.

17. *Nulla ſit hac potior ſententia.*] Excandeſcit Scaliger ad hunc modum, exclamatque: *Quis paululum modò pudens auſit hortari trecenta millia civium Romanorum ad urbem deſerendam?* Ohe vir falſiſſime, *Pictoribus atque Poëtis Quidlibet audendi ſemper fuit æqua poteſtas.* Porrò quid abſurdum cives Romanos in eas inſulas ab Horatio vocari, ad quas concupivit divertere Julius ipſe Cæſar, earum amœnitate illectus? in quas demigrandi etiam fuit Sertorio maximum deſiderium. Teſtis Plutarchus in Sertorii vita, ubi & egregiè deſcribit earum inſularum felicitatem. Vide infrà.

Phocæorum Velut profugit execrata civitas.] Phocæi Ioniæ populi ab Harpago Cyri Regis præfecto obſidione preſſi non aliam invenere viam & rationem vitandæ hoſtium ſævitiæ ac ſervitutis, quàm ut cederent fortioribus, deſertâque urbe ſuâ, alias ſedes quærerent. Hæc narrat Herodot. l. 1. ſect. 42. Inde veniſſe in Galliam & Maſſiliam urbem condidiſſe aiunt. Vide Strab. l. 4. Juſtin. l. 43.

hæc: oportet *abire quocunq; ferent pedes, quocunq; per mare impellet Auſter vel Africus vehemens: quemadmodum Phocæorum urbs poſt execrationes abſceſſit, ſuas domos agroſq; & templa dimittens occupanda apris & lupis voracibus. Ita cenſeo. Habetne quiſpiam melius* aliquid *proferre? Quid tardamus navim conſcendere fauſtis avibus? At* priùs *jure-jurando nos obſtringamus, in hac* verba: *ne reverti liceat,* niſi *cum emergent lapides aquis profundis elati: neve diſpliceat vela facere verſus patriam, quando Padus rigabit verticem Matini* montis, *aut altus Apenninus in mare proruet; atq; amor prodigioſus inſolitâ libidine copulabit feras,* adeò *ut tigrides cupiant jungi cervis, & columba milvio; atque greges abſque metu credant ſe leonibus fulvis; glaberque* fiat *caper, & gaudeat mari ſalſo.*

Velut profugit execrata civitas,
Agros atq; Lares proprios, habitandaq; fana
Apris reliquit & rapacibus lupis)
Ire pedes quocunque ferent, quocunque per undas
Notus vocabit, aut protervus Africus.
Sic placet? An melius quis habet ſuadere?
Secundâ
Ratem occupare quid moramur alite?
Sed juremus in hæc; ſimul imis ſaxa renârint
Vadis levata, ne redire ſit nefas:
Neu converſa domum pigeat dare lintea,
quando [48]
Padus Matina laverit cacumina:
In mare ſeu celſus procurrerit Apenninus,
Novaque monſtra junxerit libidine
Mirus amor: juvet ut tigres ſubſidere cervis
Adulteretur & columba milvio:
Credula nec flavos timeant armenta leones:
Ametque ſalſa lævis hircus æquora.

ANNOTATIONES.

18. *Execrata civitas.*] Execrationes ante diſceſſum jaculati Phocæi in regionem quam deſerebant. Vel potiùs, ut refert Herodot. mox cit. communi conſilio mutuis execrationibus diriſque devotionibus ſeſe aſtringunt, jurantes nunquam alios ab aliis diſceſſuros, aut patriam Phocæam repetituros.

22. *Notus, Africus.*] De his ventis meridionalibus, l. 1. Od. 1. & 3 *quocunque vocabit,* ſive in Cyrnum inſulam, ſive Rhegium, ſive in Galliæ oras. In eas enim regiones migraturis Notus & Africus venti utiles erant.

25. *Sed juremus in hæc, &c.*] Antequam hinc demigremus, nos oportet ſolemni ſacramento obligari, non redituros in patriam, nec alios ab aliis disjungendos.

Simul imis ſaxa renarint Vadis levata.] Ex Herodoto cit. poſt execrationes, Phocenſes in mare demergunt ac dejiciunt ſaxum ingens; ſeu candens ferrum, ut alii contendunt; & juramento confirmant non priùs de repetendâ Phocæâ cogitaturos, quàm maſſa illa ſive ferrea, ſive ſaxea emergeret, & ſuper aquas nataret. Ad hunc jurandi ritum pertinet, quod Helvetii demigraturi mœnia ſua incenderint, quod *ſacramentum* eſſet, *ne redirent.* Teſte L. Floro. *Germaniam,* velut durum epithetum; circa vocem *carent,* quaſi antique nimis uſurpatam: *perprimat* velut fœtentem: quaſi verò criminationes deinde graviores excutiemus. Senſus hujus loci eſt: tum ne pigeat Romam redire, quando Padus fluvius Matinum montem ſupergredietur, per ejus cacumen aſcendens ac decurrens.

27. *Quando Padus Matina laverit cacumina.*] Adunaton multiplex aggregat & accumulat hìc Horatius ſtylo juveniliter laſciviente: quod ſi reprehendiſſet Jul. Scaliger, ex judicii legibus feciſſet. Hoc certè notare debuerat, potiùs, quàm tricari circa *caruleam*

28. *Padus.*] Qui et Eridanus Italiæ maximus fluvius ex Alpibus ſcaturit in limite Galliæ, rigat Pedemontium, Mediolanenſem, Placentinam, Mantuanam, Ferrarienſem, aliaſque regiones; denique in mare Adriaticum illabitur. Galliam Ciſalpinam diviſit olim in Ciſpadanam & Tranſpadanam.

Matina.] Saltus & mons Matinus erat in Apuliæ Lucaniæq; confinio. De eojam l. 1. O. 28. v. 3.

29. *In mare ſeu celſus procurrerit Apenninus.*] Sive cùm mari ſubmergetur Apenninus mons altiſſimus, Italiam ſecans longo & continuo tractu & jugo ab Alpibus maritimis ad Brutios & Salentinos.

30. *Novaq; monſtra, &c.*] Monſtrum ſane foret, ſi cervi ſuâ naturâ timidi jungantur tigribus feritate horribilibus Plin. l. 8. ſi columba item manſuetæ copuletur milvio inter accipitres rapacitate & magnitudine præcipuo. Pl. l. 10. c. 10.

33. *Credula nec flavos, &c.*] Cum greges & armenta ſponte ſe offerent leonibus devoranda, amiſsâ naturali ab his fugâ & metu.

34. *Ametq; ſalſa lævis hircus æquora.*] Quando hircus habebit duo naturæ & indoli ſuæ

Hæc

Hæc, & quæ poterunt reditus abſcindere dulces, [484]
Eamus omnis execrata civitas,
Aut pars indocili melior grege: mollis & exInominata perprimat cubilia. (ſpes
Vos quibus eſt virtus, muliebrem tollite luctum
Hetruſca præter & volate littora.
Nos manet Oceanus circumvagus: arva, beata
Petamus arva, divites & inſulas,
Reddit ubi Cererem tellus inarata quotannis,
Et imputata floret uſque vinea:

Poſteaquam *iſta & quacunque valebant tollere ſpem gratam remigrandi adjuraverimus, proficiſcamur omnes, aut pars melior plebe indocili.* Pars autem *iners & ſpe carens occupet ſemper hæc domicilia inauſpicata. Vos præditi virtute, fœmineo abſtinete ejulatu, & properate ultra Thuſcum littus. Nos expectat Oceanus circumfluens. Eamus in terram felicem & inſulas beatas, ubi ſolum incultum fert meſſem annis ſingulis, & vitis non reciſa nihilominus floreſcit:*

ANNOTATIONES.

contraria, primùm ut ſetis ac pilis carens fiat lævis; alterum ut aquas frequenter & innatare amet: quandoquidem amat potiùs montes & arduos ſaltus, eſtque hirſutus valdè ac piloſus. Audite verò Scaligerum: *Ubi*, inquit, *reperit hircum, quem hic poneret abhorrentem amari? nam nullum eſt animalium, quod magis amet ſal. Quare non aut ſimiam aut felem dixit potius, quibus beſtiis nulla pejus odit aquas?* Mirari certè libet gravis alioqui viri tantam hîc levitatem. Verùm & mox profert aliquid multò magis abſurdum, ſuoque prorſus ingenio indignum. Legit enim paulò poſt: *Aut pars indocili melior grege mollis.* Et neſcio quid de apibus comminiſcitur, quod ne cogitavit quidem Horatius. Ergone dormitaſſe bonum Homerum dicemus, an hypercriticam bilem ità inflammatam, ut mentem aliàs bonam malitiosâ & pravâ caligine aſperſerit, vel atro quodam humore depravârit?

17. *Pars indocili melior grege.*] Civium pars ſapientior ſaniorq; adeóque melior plebe indocili. Nam hæc abripitur animi quolibet pravo & perverſo impetu: illa autem rectâ ducitur ratione.

Mollis & exſpes Inominata, &c.] Permaneat hîc, ſi volet, vulgus ignavum, eâq; generosâ ſpe carens, quam viri magnanimi concipiunt, cùm ad grandia quædam ſuſcipienda accenduntur. Alludit Poëta ad id quod refert Herodotus ante citatus, Phocæorum partem dimidiam patrii ſoli captam dulcedine, in Phocæam violato juramento remigrâſſe: at alios jurijurando ſatisfacientes Cyrnum ſeu Corſicam rectâ navigâſſe, ibique communiter perquinq; annos cum prioribus colonis habitâſſe, *&c.*

39. *Muliebrem tollite luctum.*] Ne mulierum more lugete amiſſam patriam ſedeſq; aſſuetas: imò tanquam viri tollite animos ad meliora quærenda: ac mementote, *ibi eſſe patriam ubicunque benè:* vel, totum orbem terrarum viro forti patriam exiſtimari.

40. *Hetruſca præter & volate littora.*] Quamprimùm ultra maria nota contendite, ac Tyrrheno præternavigato, feſtinate ad felices inſulas in Oceano poſitas.

41. *Circumvagus.*] Vel circumfuſus orbi universo, vel inſulis fortunatis. Vide l. 4. Od. 8. ſub finem.

43. *Reddit ubi Cererem, &c.*] Beatas inſulas deſcribit Horatius miro artificio imitatus Virgilium Georgic. 2. v. 140. & ſeq. Italiæ laudes perſequentem.

Sed gravida fruges, & Bacchi Maſſicus humor
Implevêre: tenent oleæque, armentaque læta.
. . . . . .
Hic ver aſſiduum, atq; alienis menſibus æſtas.
Bis gravidæ pecudes, bis pomis utilis arbos, &c.

Plutarchus in Sertorio, de Atlanticis inſulis, quas vocant Beatas, ita ſcribit: *Duæ ſunt, parvo mari diviſæ inter ſe; decem millibus ſtadiorum diſtant à Libyâ. Imbres illic rari mediocreſque, venti ſuaves plurimum ac roriferi: ſolum pingue, nec arari modò plantarive facile; ſed etiam ex ſe abſque ullâ humanâ induſtriâ & labore, fructum producit.. aër ſincerus ac temperatus, &c. ut etiam apud Barbaros increbuerit fides, Elyſios ibi eſſe campos, & beatorum domicilia ab Homero decantata. Hæc igitur cum audiſſet Sertorius, mirabilis eum cupido cepit eas inſulas adeundi incolendiq;, & illîc quietè vivendi ſine magiſtratuum atque bellorum curis. At Cilices pacis & quietis impatientes, rapinarumque avidi, Sertorii animum fruſtrati ſunt, & in Libyam ſtatim navigârunt.*

44. *Imputata floret uſque vinea.*] Vitis etſi non putata, floret tamen & fructum affert. Non. Marc. *Putare dicitur purgare, rarefacere,* inquit, affertq; illud è 2. Georg. *fingitque putando.* Aul. Gell. l. 6. c. 5. ſic ſcribit: *Putare veteres dixêre, vacantia ex quaquere ac non neceſſaria, aut etiam obſtantia & aliena auferre & excidere: quod autem utile & ſine vitio videretur, relinquere. Sic arbores & vites, ſit & rationes dicta putari.* Originem deducit Feſtus à voce *putum*, quæ idem quod *purum* ſignificet.

Germinat

atque ramus olea nunquam non germen & fructum producit, & ficus matura propriam arborem exornat: mel fluit è cavatâ quercu: aqua leniter obmurmurans dimanat è montium cacumine. Ibi capræ ſponte veniunt ad mulctram, & grex charus reportat plena ubera: non urſus veſpere fremit circum caulas: nec terra viperarum latebris *aſſurgit aut fit tumida. Plura verò beati cum admiratione* videbimus, *ut* quòd *Eurus nimboſus agros non infeſtet nimiis pluviis, neque ſemina opima urantur, vel areſcant glebæ;* quippe *cœlitum rex utrobique temperiem dat. Illuc non acceſſit navis remigibus Argois; nec obſcœna Colchis greſſum infixit. Eò non appulerunt Sidonii, vel arumnoſi comites Ulyſſis.* Ibi *nulla gregem lues infeſtat, nec adurit æſtus vehementior ullius ſideris.*

Germinat & nunquam fallentis termes olivæ
Suamque pulla ficus ornat arborem:
Mella cavâ manant ex illice; montibus altis
Levis crepante lympha deſilit pede.
Illic injuſſæ veniunt ad mulctra capellæ,
Refertque tenta grex amicus ubera:
Nec Veſpertinus circumgemit urſus ovile,
Nec intumeſcit alta viperis humus.
Pluraq; felices mirabimur, ut neq; largis; [486]
Aquoſus Eurus arva radat imbribus,
Pinguia nec ſiccis urantur ſemina glebis;
Utrumque rege temperante cœlitum.
Non huc Argoo contendit remige pinus,
Neque impudica Colchis intulit pedem:
Non huc Sidonii torſerunt cornua nautæ,
Laborioſa nec cohors Ulyſſei.
Nulla nocent pecori contagia, nullius aſtri
Gregem æſtuoſa torret impotentia.

ANNOTATIONES.

45. *Termes.*] A terminandis agris dictus termes: eratque ramus ex arbore direptus, habens folia in ſummitate, reliquis ferme excuſſis; quem in diviſione agrorum figebant, priuſquam metæ ponerentur. Feſtus.

Nunquam fallentis olivæ.] Sic Lib. 3. Od. 1. *fundum mendacem* vocat, qui fructum non afferens ſpem agricolæ fruſtretur.

46. *Suamque pulla ficus ornat arborem.*] Ficus gignitur è ſurculo rurali & non inſito.

48. *Levis crepante lymphâ deſilit pede.*] Cum leni murmure decurrit. Alludit Poëta ad Nympham Deam fontis præſidem, eleganter quidem: at in vellicando pertinax Scaliger, *Epithetum*, levis, inquit, *non convenit, deſilit enim quia gravis.* Sic & paulò ante: *Quid vinea quæ ſemper floret? puto eam nullum unquam fructum laturam.* O meras nugas! ſanè dices, lector æquiſſime.

49. *Ad mulctra.*] Mulctrum, mulctrale, & mulctra, æ, dicitur vas in quo recipitur lac quod mulgetur.

52. *Nec intumeſcit alta viperis humus.*] Nullæ ibi venenatæ ſerpentes. Ibi terra non tumet foraminibus & cavernis viperarum. Propriè: nam terrâ condunt ſe viperæ; aliæ autem ſerpentes ſaxorum aut arborum cavis. Virgil. cit. Italiam ſic laudat:

At rabidæ tigres abſunt . . . . .
Nec rapit immenſos orbes per humum, neque tanto
Squammeus in ſpiram tractu ſe colligit anguis.

De *viperis* quædam annotavi lib. 1. Od. 8. De *Euro* lib. 1. Od. 28.

Radat.] Devaſtet abradendo & auferendo ſegetes.

56. *Utrumque rege temperante cœlitum.*] Jove omnia temperante, hyemem juxta ac æſtatem, frigus, & calorem.

57 *Non huc Argoo, &c.*] Terram hanc non adierunt Argonautæ velleris aurei prædatores: nec Medea Jaſonis amoribus, patriſque & patriæ proditione, torque veneficiis famoſa. De *Colchide* lib. 2. Od. 13. De Argonautis, deque Medea regis Colchorum filia, Epod. 3. Virgilius citatus ita canit:

Hæc loca non tauri ſpirantes naribus ignem
Invertêre, ſatis immanis dentibus hydri,
Nec galeis denſiſq; virum ſeges horruit haſtis;

59. *Non huc Sidonii, &c.*] Eò non appulêre Sidonii, Phœniciæ maritimam oram urbemq; incolentes, navigatione & mercatura celeberrimi: ac proinde non intulerunt illuc fraudes & avaritiam, familiaria negotiatoribus vitia.

Torſerunt cornua.] Virgil. Æn. 3. v. 549.
Cornua velatarum obvertimus antennarum.

60. *Nec cohors Ulyſſei.*] Neque illuc corruptelam invexerunt homines libidinoſi, ſuiſque cupiditatibus obnoxii, quales erant Ulyſſis comites, de quibus lib. 1. Epiſt. 2. v. 24.

Laborioſa.] Ob longos per maria errores & labores. Epod. ſeq.

Laborioſi remiges Ulyſſei.

Jupiter

Jupiter illa piæ ſecrevit littora genti,
Ut inquinavit ære tempus aureum:
Ære, dehinc ferro duravit ſæcula: quorum
Piis ſecunda vate me datur fuga.

Scilicet *Jupiter eas inſulas reſervavit piis hominibus, ex quo ætatem auream ære fœdavit, ac deinde ferro ſæcula induravit. Iſtorum* malorum *fuga proſpera bonis conceditur, me vaticinium edente.*

ANNOTATIONES.

64. *Ut inquinavit, &c.*] Ex quo Jupiter aureum ſæculum mutavit in deterius, ſcilicet æreum, ac deinde ferreum. Ovid. Metamorphoſ. 1. cap. 3, &c.

66. *Vate me.*] Non temerè, ſed numinum inſtinctu, ſic vobis ſuadeo ego Phœbi & *Muſarum ſacerdos* ac myſtes.

ODE XVII.

Ad CANIDIAM.

Veniam ab eâ petit ironicè; & hoc graviùs illam accuſat.

JAmjam efficaci do manus ſcientiæ: [487]
Supplex & oro regna per Proſerpinæ,
Per & Dianæ non movenda numina,
Per atque libros carminum valentium
Refixa cœlo devocare ſidera,
Canidia, parce vocibus tandem ſacris: [488]
Citumque retrò ſolve, ſolve turbinem.

Jam cedo potenti ſcientiæ; veniam peto, & oro per regna Proſerpinæ, & per numen Diana minimè laceſſendum, & per codices incantationum vim habentium deducendi in terram aſtra cœlo abſtracta. O Canidia, tandem abſtine verbis execrandis: quam primum converte retrorſum, con-

ANNOTATIONES.

Carmen monocolon ex Iambicis verſibus ſenariis.

1. *Jamjam efficaci, &c.*] Læſerat Canidiam Horatius, ac lacerarat Iambis, qui certè ad nos uſq; non pervenerunt. Hoc verò carmine dum fingit illam exorare, acerbiùs vellicat & inſectatur. *Non eſt palinodia, ut ſcripſêre, ſed ſimulata recantatio, in qua apparent opprobria manifeſta.* Scaliger Hypercritic. Porrò ſi vis, lector, hoc carmen ſeu Epod. ult. intelligere, evolve priùs attentè Epod. 5. ac deinde Sat. 8. lib. 1. cum annotationibus: tum demum non ſine voluptate hanc Oden capies.

Efficaci do manus ſcientiæ.] Efficaciam agnoſco ſcientiæ magicæ, cujus vanitatem ante deriſeram. Vide Plin. l. 30. c. 1. & alibi: *Fraudulentiſſima hæc artium in toto terrarum orbe plurimum valuit. . . . ſola tres artes alias imperioſiſſimas humanæ mentis complexa. . . . . Nata primum è medicinâ ſpecie ſalutari. . . . . blandiſſimis promiſſis vires religionis addidit, atque admiſcuit artes Mathematicas, nemine non avido futura de ſe ſciendi, eaque de cœlo peti credente. Ita poſſeſſis hominum ſenſibus triplici vinculo, in tantum adolevit, ut hodiéque etiam in magna parte gentium prævaleat, & in Oriente regum regibus imperet, &c.* Vide Cæl. Rhodig. l. 9. c. 23.

2. *Regna per Proſerpinæ.*] Per Deas tibi maxime venerandas; per Proſerpinam Inferorum Deam: Dianam ſeu Lunam veneficiis præſidentem.

3. *Dianæ non movenda numina.*] Illa quippe *iracunda*, ut eſt in Epiſt. ad Piſones, ſeque ulciſci expedita: patet exemplis Orionis, Actæonis, Niobes ejuſque filiorum, lib. 1. Od. 12, & 21. lib. 3. Od. 22. Item ſuprà Epod. 5 huc pertinet quod lunatici vocantur, quos illa percuſſerit, dementeſque fecerit.

4. *Libros carminum, &c.*] Libros continentes diſciplinam magicam. Plin. loco mox cit. *orta ſine dubio in Perſide, à Zoroaſtre, ut inter auctores convenit. . . . . Hermippus de eâ arte ſcripſit diligentiſſimè, &c. . . . . Democritus illuſtravit. . . . . Eſt & alia magices factio à Moſe, & Jamne, &c.* Hic unus è magis Pharaonis.

5. *Cœlo devocare ſidera.*] Vide Epod. 5.

6. *Parce vocibus ſacris.*] Deſine uti in me incantationibus. Jam enim me victum fateor.

7. *Retrò ſolve, ſolve turbinem.*] Legunt alii, *volve.* Senſus eſt: in contrariam partem verte rhombum magicum, ut mens mea à tuâ amorem tui impulſa, jam ſolvatur ac libera fiat. Is turbo ſeu trochus æneus, ferreus, ligneuſve erat.

Movit

verte rhombum. Telephus exosavit nepotem Nerei, contra quam Myſorum exercitum ſuperbus inſtruxerat, & ſagittas acutas vibrâvat, Trojanæ matronæ ſepeliêrunt Hectorem bellicoſum feris volucribus & canibus damnatum. Poſtquam rex urbe diſcedens advolvit ſe pedibus Achillis, eheu inexorabilis. Remiges Ulyſſis laboribus exerciti ſetoſos arius exuerunt duris pellibus, concedente Circe: ac tum reſtituta ſunt ratio, ſermo, & priſtinus facies decor. Abunde & pluſculum à teſum punitus, ô dilecta valde nautis & negotiatoribus. En *juvenilis abiit vigor, & color purpureus deſeruit oſſa cooperta cute tabidâ.*

Movit nepotem Telephus Nerieum,
In quem ſuperbus ordinârat agmina
Myſorum, & in quem tela acuta torſerat.
Unxêre matres Iliæ addictum feris
Alitibus atque canibus homicidam Hectorem.
Poſtquàm relictis mœnibus rex procidit
(Heu!) pervicacis ad pedes Achillei.
Setoſa duris exuêre pellibus [489]
Laborioſi remiges Ulyſſeï,
Volente Circe membra: tunc mens & ſonus
Relatus, atque notus in vultus honor.
Dedi ſatis ſuperque pœnarum tibi,
Amata nautis multùm & inſtitoribus,
Fugit juventas, & verecundus color.
Reliquit oſſa pelle amicta luridâ.

ANNOTATIONES.

illum ad arbitrium agitabant magi, rati à ſe pariter hominis cujuſlibet animum flecti quocumque vellent. Sic apud Theocrit. Eidyl. 2. Pharmaceutria, *ut aneus iſte rhombus*, inquit, *volvitur ex Venere, ita ille vir ad noſtras fores vertatur.* Martial. lib. 9. Epigr. 30.

Quæ nunc Theſſalico Lunam de ducere rhombo,
Quæ ſciet, &c.

Meminit & Lucretius.

Traxerunt torti magicâ vertigine fili.

Et Propertius.

Staminiâ rhombi ducitur ille rotâ

8. *Movit nepotem, &c.*] Exemplis oſtendit pervicaciſſimos exorari à ſupplicantibus.

Nepotem Nereum.] Achillem filium Thetidis filiæ Nerei.

Telephus.] Rex ille Myſorum Græcos ad expeditionem Trojanam euntes prohibere voluit aditu ac tranſitu regni ſui. Itaque ad arma & manus ventum eſt. Ab Achille verò graviter vulneratus medelam non inveniebat; donec oraculum conſuluit; reſponſumque tulit, inde petendum remedium, unde vulnus acceperat. Ergo ad Achillem ſe contulit, & ab eo curatus eſt ſeu haſtæ cuſpidis limatura, ſeu herbâ quadam ab Achille inventâ. Plin. l. 25. c. 5. *Invenit Achilles diſcipulus Chironis, quâ vulneribus mederetur, quæ ob id Achilleos vocatur. Hâc ſanaſſe Telephum dicitur. Alii primùm æruginem inveniſſe, utiliſſimum emplaſtris; ideoque pingitur ex cuſpide decutiens eam gladio in vulnera Telephi. Alii utroque uſum medicamento volunt.*

11. *Unxêre matres Iliæ, &c.*] Alii legunt, *luxere*, eodem propè ſenſu: id eſt, quamvis interfectum Hectorem canibus & accipitribus dare inſepultum Achilles ſtatuiſſet: Priamo tamen ſupplicanti indulſit, conceſſitque illius cadaver, quod quidem matronæ Trojanæ ex more unxerunt, ſepeliêrunt, luxerunt, ac ſupremis honoribus decoraverunt.

12. *Homicidam Hectorem.*] Quia multos homines in bello occiderat. Epithet. Homer. ἀνδροκτόνον Ἕκτορα, vel ἀνδροφόνον. Iliad.

13. *Poſtquam relictis mœnibus rex procidit, &c.*] Cùm digreſſus Trojâ Priamus ad Achillem ſupplex cum magnis muneribus acceſſit, impetravitque ab eo, ut filii ſui Hectoris condonaret ſibi cadaver terræ mandandum. Vide lib. 1. Od. 10. v. 14. ibique annot.

15. *Setoſa duris, &c.*] Ulyſſis comites in porcos tranſformârat Circe per veneficia: at Ulyſſis precibus exorata in priſtinam formam illos reſtituit. Itaque exuerunt pelles ſetoſas, ac reſumpſerunt humanum ſtatum, vultum, ſermonem, rationis uſum, Homer. Odyſſ. 10. Virg. Eclog. 8. & Æn. 3. Ovid. Metam. 14. S. Chryſoſt. ait *maleficam Circen ita brutis voluptatibus ineſcâſſe Ulyſſis comites, ut ſi fuiſſent porci.* Vide lib. 1. Epiſt. 2. v. 23. ibiq; annot.

17. *Circe.*] Hæc filia ſolis ac Perſes Nymphæ, veneficiis inclyta, herbarum peritiſſima, *Diis etiam aſcripta*, ex Plin. l. 25. c. 2.

20. *Amata nautis, &c.*] Adeóque vile ſcortum, ſordidis hominibus expoſitum, & obviis quibuſcunque.

21. *Fugit juventas, &c.*] En per tuas vexationes amiſi juvenile robur ac decus.

Verecundus color.] Ingenuis proprius rubor verecundiæ index. Cato dicebat, *placere ſibi juvenes, qui moniti erubeſcerent, non qui palleſcerent.* Scaliger hallucinatur turpiter, ita ſcribens: *ruborem juvenilem in veneficâ minus prudenter appellat verecundum.* Imò de ſeipſo loquitur Horatius, nequaquam de Canidiâ, ut probat contextus.

Tuis

Tuis capillus albus est odoribus,
Nullum à labore me reclinat otium:
Urget diem nox, & dies noctem: neque est
Levare tenta spiritu præcordia.
Ergo negatum vincor ut credam miser,
Sabella pectus increpare carmina,
Caputque Marsâ dissilire næniâ.
Quid ampliùs vis? O mare, & terra, ardeo [490]
Quantum neque atro delibutus Hercules
Nessi cruore, nec Sicanâ fervida
Urens in Ætnâ flammâ: tu, donec cinis
Injuriosis aridus ventis ferar,
Cales venenis officina Colchicis.
Quæ finis? Aut quod me manet stipendium?
Effare: jussas cum fide pœnas luam;
Paratus expiare, seu poposceris
Centum juvencos, sive mendaci lyrâ
Voles sonari. Tu pudica, tu proba
Perambulabis astra sidus aureum.
Infamis Helenæ Castor offensus vice,
Fraterque magni Castoris, victi prece,
Adempta vati reddidère lumina.
Et tu (potes nam) solve me dementiâ. [491]
O nec paternis obsoleta sordibus;
Nec in sepulchris pauperum prudens anus

Crines mei per tua *pharmaca cani sunt* facti: *nulla me quies relaxat a pœnis. Nox premit diem, & dies noctem: neque licet recreare præcordia respiratione impedita. Itaque miser cogor credere quod negavam*, nempe, *Sabellis incantationibus mentem dimoveri, & Marsorum carminibus caput disrumpi. Quid ultra petis? O mare, ac terra, flagro plusquam Hercules inunctus putrido Nessi sanguine, & plusquam Siculus ignis in ardente Ætna saviens.* Ergóne *tu fervebis officina venenorum Colchicorum, donec* ego *sicca favilla abripiar ventis injuriam facientibus? Quis terminus? vel quæ multa expectat me* denique? *Loquere: fideliter exolvam pœnas quascunque imperaveris; expeditus ad satisfaciendum, sive petieris centum juvencos; seu volueris mendaci lyrâ à me decantari. Tu casta, tu bona, inter sidera fulgebis astrum insigne Castor & magni Castoris frater* ob *Helenæ infamiâ notatæ contumeliam irati ademerant Poëtæ visum*, quem ei *restituerunt exorati precibus. Tu quoque (nam potes) insaniam depelle à me. O nec turpis es ignobilitate majorum; nec vetula sciens dispergere cineres novendiales in sepulchris.*

ANNOTATIONES.

23. *Tuis capillis, &c.*] Ante tempus senex factus sum per tua veneficia.

28. *Sabella pectus, &c.*] Sabelli sive Samnites artis magicæ & incantationum periti. Plin. l. 3. c. 12. *Samnitium, quos Sabellos dixère.*

29. *Marsâ næniâ.*] De *Marsis* veneficiorum magistris dixi in Epod. 5. De *nænia*, l. 2. Od. 1. in fine. Hîc verò næniam usurpat Horat. pro incantatione.

31. *Delibutus Hercules Nessi cruore.*] Vide Epod. 2. sub finem, ibique annot.

32. *Sicana fervida Urens in Ætna flamma.*] Quidam legunt *virens*, aliqui *furens*, nos cum aliis *urens* maluimus. De *Ætna* Siciliæ monte, *mont Gibel*, ejusque incendiis sane prodigiosis, Just. l. 4. Gell. l. 17. c. 10. Virgil. Geor. 1. v. 472. Æn. 3. v. 555, 570, & alibi. Lucret. l. 6. fusè. Plin. l. 2. c. 103. *Ætna in tantum flagrat, ut ad quinquagena & centena millia passuum arenas eructet flammarum globos.*

33. *Tu, donec cinis, &c.*] Donec ego in cinerem redactus fuero, non desines me incendere, & Colchicis ignibus me urere.

35. *Cales venenis officina Colchicis.*] Parandis venenis ferves, ut Medea illa quondam insignis in Colchide venefica. Vide lib. 2. Od. 13. & suprà Epod. 3. & 5.

36. *Quod me manet stipendium?*] Quid tandem persolvendum est à me tibi, ad placandum tuum animum? profectò solvam.

39. *Centum juvencos.*] Hecatomben, non secus ac Proserpinæ vel Plutoni, lib. 2. Od. 13.

Sive mendaci lyrâ, &c.] Sive jubeas ut mentiens te laudem quasi probam, pudicam, innoxiam, benignam, &c.

42. *Infamis Helenæ, &c.*] Stesichorus Poëta (de quo lib. 4. Od. 9.) maledicis versibus ignominiam inusserat Helenæ, eamque infamem exhibuerat. At Castor & Pollux Helenæ fratres (de quibus l. 1. Od. 3.) eam ulti, injurioso vati oculos ademerant. Visum tamen ei reddiderunt, veniam postulanti, & palinodiam seu carmen alterum ad Helenæ laudem canenti

46. *Paternis obsoleta sordibus.*] Sive ex adulterio nata, sive è vilis & ignobili stirpe propagata.

47. *In sepulchris pauperum, &c.*] Divitum se-

Novendiales

pauperum! Tibi cor benignum, & manus innoxiæ, uteruſque tuus partui aptus, atque obſtetrix lavit pannos tuo ſanguine rubeos, quoties exurgis puerpera minimè debilis.

Novendiales diſſipare pulveres!
Tibi hoſpitale pectus; & puræ manus;
Tuiſque venter partumeius, & tuo
Cruore rubros obſtetrix pannos lavit;
Utcunque fortis exilis puerpera.

ANNOTATIONES.

pulchris cuſtodes adhibebantur adverſus magos & veneficos. Virgil. Æneid. 11.

Semiuſtaque ſervant buſta.

Illi verò pauperum cineres eruebant ac diſſipabant ſua veneficia peracturi.

48. *Novendiales.*] Sepulturæ jam datos. Servius ad Virg. Æn. 5. v. 64. *Apud majores,* inquit, *ubicunque aliquis extinctus fuiſſet, ad domum ſuam referebatur; ibique ſeptem erat diebus: octavo die incendebatur; nono ſepeliebatur. Unde Horatius,*

Novendiales diſſipare pulveres.

Vide lib. 1. Sat. 8.

49. *Puræ manus.*] Quæ nemini vim aut necem intulerint. Vide contraria his omnia, tum in Epod. 5. tum in Sat. 8. lib. 1.

50. *Partumeius.*] Fœcundus; vel propriè, pariens quaſi mejat abſque labore aut doloribus. Vox ad ludibrium, per quam exprobrat Canidiæ fictos partus, unde & *puerperam* mox vocat *fortem,* id eſt, minimè debilitatam. Quamobrem verò fœtus à ſe editos mentirentur veneficæ, dixi in Epod. 5. nimirùm alienos infantes ſurreptos alebant, quibus ad ſua veneficia uterentur crudeliter enectis. Valeant qui legunt *Pactumeius,* & comminiſcuntur Canidiæ filium hunc fuiſſe ita nominatum, vel quaſi ex pacto datum. Commentum, inquam, id habetor.

Tuo cruore rubros.] Quaſi verè parientis. Ironiam ſalſiſſimam ſingulæ voces olent.

ODE XVIII.

CANIDIÆ RESPONSIO.

Quorſum vota facis ad aures clauſas? Mare hyemale tumidis fluctibus haud verberat ſcopulos ſurdiores erga nautas ſpoliatos. Scilicet impunè tu deriſeris Cotyttia myſteria *revelata, amori libero conſecrata? Et* tanquam *pontifex Eſquilini*

Quid obſeratis auribus fundis preces? [492]
Non ſaxa nudis ſurdiora navitis
Neptunus alto tundit hybernus ſalo.
Inultus ut tu riſeris Cotyttia
Vulgata, ſacrum liberi Cupidinis?
Et Eſquilini pontifex venefici

ANNOTATIONES.

Metrum ſuperiori ſimile.

1. *Quid obſeratis.*] Canidiam reſpondentem ſibi Horatius facit, novo ludibrio.

2. *Non ſaxa nudis, &c.*] Saxa non ſurdiora ſunt clamoribus naufragorum ac nautarum rebus omnibus jam perditis egentium, quando hyemalibus ventis ac tempeſtatibus ſubvertitur mare, & ſcopulos fluctibus tundit. Sicut, inquam, naufragi opem fruſtrà tunc à rupibus implorant, ſic tu à me modò.

Nudis.] Scaliger *nudos in hyeme nautas* ab Horatio poni, reprehendit; ſed perperam. Quippe denudatos bonis omnibus in naufragio, & vitam duntaxat incolumem petentes rectè Poëta exhibet.

3. *Salo.*] Σάλος, *agitare,* item, *fluitare,* σάλος, *agitatio, mare, &c.*

4. *Tu riſeris Cotyttia Vulgata.*] Pleræque membranæ habent *Cocytia,* id eſt, infernalis à Cocyto inferorum fluvio, quâ voce v neficia belle ſignificantur. Quod verò additur, *ſacrum liberi Cupidinis,* movit Angelum Politianum, ut corruptum hunc locum putaret, adeóque reſtituendum; primuſque legendum cenſuerit, *Cotyttia,* id eſt, flagitioſa ſacra, promiſcuâ libidine turpia, Bacchi Orgiis ſimilia, quæ à veneficis celebrantur. Cotyttia Dea ſpurcitiæ & impudentiæ ab Athenienſibus, Corinthiis, Thracibus, aliiſque colebatur nocturnis ſacris omni libidinum genere infamibus, meminit Juvenalis Sat. 2. v. 92.

5. *Vulgata.*] A te cum ludibrio divulgata: vel quæ ego piè tibi patefeci, tu impie deriſeris: nempe Epod. 5. & Sat. 8. lib. 1.

6. *Et Eſquilini pontifex venefici, &c.*] Quaſi ſummus arbiter, ſacerdos, ac cenſor, jus habens cognoſcendi & judicandi de rebus omnibus ad religionem pertinentibus, adeóque de ſacris illis ac veneficiis, quæ fiunt à me extra portam Eſquilinam, vel in Eſquiliis, de quibus Epod. 5. in fine.

Eſquilini.] Quia ſepulchretum illic erat, hinc locus erat ad veneficia idoneus, nimirùm oſſibus

Impunè

Impunè ut urbem nomine impleris meo? [495]
Quid proderit ditâſſe Pelignas anus,
Velociuſve miſcuiſſe toxicum,
Si tardiora fata te votis manent?
Ingrato miſera vita ducenda eſt, in hoc,
Novis ut uſque ſuppetas doloribus.
Optat quietem Pelopis infidus pater,
Egens benignæ Tantalus ſemper dapis:
Optat Prometheus obligatus aliti.
Optat ſupremo collocare Siſyphus
In monte ſaxum: ſed vetant leges Jovis.
Voles modò altis deſilire turribus; [494]
Modò enſe pectus Norico recludere:
Fruſtraque vincla gutturi innectes tuo,
Faſtidioſâ triſtis ægrimoniâ.

incantamenti impleveris civitatem meo nomine? Quid juvabit locupletaſſe vetulas Pelignas, aut promptum venenum paraſſe, ſi tibi mors accidit lentior, quàm cupio? Atqui *vita miſera infortunato protrahenda eſt* tibi *ad hoc* tantùm, *ut diutiùs novas ærumnas perpetiare. Tantalus Pelopis infidelis pater ſemper carens expetito cibo, requiem deſiderat: poſcit* etiam *Prometheus vulturi addictus. Siſyphus* pariter *cupit reponere lapidem in montis vertice. At non ſinit edictum Jovis.* Sic & tu *cupies jam te dare præcipitem è celſis turribus; jam pectus? confodere gladio Norico: quin etiam ægritudine tadiosâ mœſtus collum tuum inſeres laqueo,* ſed *fruſtrà.*

ANNOTATIONES.

vel cineribus mortuorum legendis, vel evocandis animabus, &c. Vide ſuper. carm. ad finem.

Pontifex.] Ex Dionyſ. Halicarn. lib. 2. *Pontifices ſunt rerum maximarum domini. Etenim dijudicant ſacras omnes cauſas; privatiſque & magiſtratibus & miniſtris Deorum ſtatuunt, quæcunque ſunt ſacrorum non ſcripta atque incognita... Sacerdotes etiam omnes recenſent, eorumque famulos ac miniſtros, quibus utuntur ad ſacra, obſervant: ne quis peccet in ſacris legibus..... Et ſi quos animadvertunt peccantes, mulctant, ad unumquodque negotium reſpicientes.* Hinc Plaut. Rudent. Scen. ult. *Libet, jurare: tun' meo Pontifex perjurio es?*

7. *Impunè ut urbem nomine impleris meo.*] Poſtquam ego te participem feci veneficiorum, & ſacrorum in Eſquiliis à me peractorum, patiarut ea derideas, divulges, meque plebis fabulam & ludibrium facias? Abſit: impunè haud feres: dabis pœnas.

8. *Quid proderit ditâſſe Pelignas anus?*] Hoc alii referunt ad Horatium, alii ad Canidiam. Prior erit ſenſus, ut Canidia dicat Horatio: Nihil tibi proderunt aliarum veneficarum incantamenta, quibus te adverſus mea tueri voluiſti, conductis pretio Pelignis mulieribus. Poſteriori ſenſu, ipſa Canidia de ſe ait: Ergone fruſtrà in opem vocarim Pelignas anus, quibus mercedem erogavi? vel, quid proderit mihi Pelignas docuiſſe artem meam, quâ ditantur paſſim, ſi ego ipſa non præſto, quod in te molior?

Pelignas.] Peligni populi Marſis & Samnitibus vicini, ac perinde veneficiorum periti.

9. *Velociuſve miſcuiſſe toxicum.*] Hoc pariter alia & aliâ ratione poteſt accipi. Vel Canidia dicit Horatio: Fruſtrà eſt, quod venenum tibi miſcuiſti velocius, ad fugienda, per mortem citam, quæ tibi mala & tormenta inferorum vives, & vives ad ærumnas quaſlibet exantlandas. ita me volente. Vel ipſa ait, Quid prodeſt mihi præſentiſſimum venenum parare poſſe, cùm libet, ſi ita vivis? Atqui placet ut vivas, ut longiùs ac diutiùs te diſcruciem.

13. *Pelopis infidus pater.*] Tantalus in Deos perfidus, quorum nempe arcana impiè revelavit. Alii legunt, *infidi.* Pelops enim adverſus Oenomaum, tum contrà Myrtilum infidelis extitit. Vide l. 1. Od. 28. l. 2. Od. 13, & 18. & poſtea Sat. 1. lib. 1.

15. *Prometheus.*] De eo l. 1. Od. 3. & 16. l. 2. Od. 13, &c.

16. *Siſyphus.*] Hunc mortalium aſtutiſſimum vocat Homerus. Theognis, *Si quis plura norit quam Siſyphus.* Cic. Tuſc. 1. n. 98. *Tentarem Siſyphi prudentiam.* Eſt & Proverb. *Siſyphi artes.* De eo jam l. 2. Od. 14. v. 20.

Optat collocare In monte ſaxum.] Ciceron. Tuſcul. mox citatus n. 18. *Mento ſummam aquam attingens ſiti enectus Tantalus..... Siſyphus verſat ſaxum ſudans nitendo, neque proficit hilum.*

17. *Sed vetant leges Jovis.*] Ergo quietem optatam, vetante Jove, minimè nanciſcentur illi quamvis callidiſſimi, Tantalus, Prometheus, Siſyphus: ita me obſtante, nec tu, qui auſus es mea ſacra deridere, tuamque ſuperbiam vendirare.

18. *Voles modò.*] Sæpiùs mortem quæres, nec invenies, quamdiu vetabo, inquit Canidia.

19. *Norico.*] E ferro exquiſito de Noricis fodinis, Lib. 1. Od. 16. v. 9.

Ego verò *tum infensis humeris inequitabo: orbisque vincetur audaciâ meâ. Numquid* enimverò ego *qua valeo commovere cereas effigies, quemadmodum ipse cupidus observâsti; quæque meis incantationibus devoco Lunam è cælo; & combustis cadaveribus vitam reddere valeo, atque amatoriam potionem conficere*; nimirùm *desiem* vanum *exitum artis adversum te inefficacis?*

Vectabor humeris tunc ego inimicis eques:
Meæque terra cedet insolentiæ.
An quæ movere cereas imagines,
Ut ipse nôsti curiosus, & polo
Deripere Lunam vocibus possum meis,
Possum crematos excitare mortuos,
Desiderique temperare poculum,
Plorem artis in te nil habentis exitum?

ANNOTATIONES.

22. *Vectabor humeris, &c.*] Tibi insultabo, te subactum & calcatum premam.

23. *Meaque terra cedet insolentiæ.*] Insolentem meam potestatem universi verebuntur.

24. *Movere cereas imagines.*] Ex arte magicâ. De his jam dixi in Epod. 5. at plura dicam ad Sat. 8. lib. 1. Vide ibi annot.

25. *Ut ipse nôsti curiosus.*] Quippe adfuisti, teque admisi ad nostra mysteria. Epod. 5. Sat. 8. lib. 1.

26. *Polo Deripere Lunam.*] Vide Epod. 5. v. 46. ibique annot.

27. *Crematos excitare mortuos.*] Redacta etiam in cineres cadavera suscitare, animas evocare ab inferis, &c. Virgil Eclog. 8.

. . . *Sæpe animas imis excire sepulcris*

Tibull.

Hæc cantu finditque solum, manesque sepul-
Elicit, & tepido devocat ossa rogo. (*chris.*

Lib. 1. Reg. cap. 28. puella Pythonem habens suscitat animam Samuelis, jubente Saule rege. Vide Sat. 8. lib. 1.

28. *Desiderique temperare poculum.*] Ad philtrum Hippomanes adhibebatur: contrà ad odii poculum, fel diversorum animalium. Origen. lib. 7. contra Celsum: *Dæmones invocant ad philtrum vel misetra.*

29. *Plorem artis in te nil habentis exitum?*] Tuetur hanc lectionem Theod. Marcilius, *nihil habentis.* ἔχειν, Atticè valere & posse significat, inquit. Joan. cap. 25. ἐν ἐμοὶ οὐκ ἔχει οὐδέν, *in me non habet quidquam.*

Alii legunt, *nil agentis*: alii, *valentis*: alii verò *plorem artis* (supple, *causâ*, inquiunt) *nullum habentis exitus*: vel *nil habentis exitus*: afferuntque illud Virgilii, Æn. 11. v. 126.

Justitiane prius mirer, belline laborum?

Et ibidem, v. 280.

latorve malorum.

Ubi certè subauditur ἕνεκα, *causa.*

Q. Horatii Flacci *CARMEN SECULARE.*

Pro Imperii Romani Incolumitate.

PHœbe, silvarumque potens Diana,
Lucidum cœli decus, ô colendi [495]

O Apollo, & Diana silvarum domina, illustre cœli ornamentum; O semper ho-

ANNOTATIONES.

Carmen seculare.] Ex Jul. Scalig. lib. Poët. 6. Horatii *Carmen seculare doctum, plenum, tersum, laboratum, felix.* Anno ab urbe condit 736. quintos Augustus seculares ludos celebraturus, Carmen hocce in iis ex more canendum, ab Horatio scribi jussit. Horatius huic operam sedulò impendit, imò tam feliciter, vel suo ipsius judicio, ut & sibi applaudere, & choros nobiles illud decantaturos ad exequendum diligenter sacrum munus anteà exhortari non veritus sit. Duplici Ode hæc præstat, nimirùm vigesimâ primâ libri primi, & sextâ libri quarti; quam vulgus utramque seculare Carmen nihilominùs huc usque nuncupavit, sed perperàm. Nam in priori monet dumtaxat pueros ac virgines, ut ritè canant Apollinis ac Dianæ laudes: in posteriori verò de se ipse & magnificè quidem loquitur Poëta. Quæ planè esse contra rationem hymni, in quo laudari tantùm Deos atq; invocari decet, nemo negaverit.

Porrò quæ ad ludos seculares attinent, paucula saltem hic ascribere non pigebit. Hi centesimo decimo quoque anno peragi solebant, in Campo Martio, per tres dies continuos atque noctes. Primò quidem Princeps civitatis in Capitolium ascendebat cum quindecim viris istarum cæremoniarum procuratoribus, ibique sacra fiebant. Tum in Theatris omnibus edebantur ludi. Deinde Junoni supplicabant matronæ. Postremò in æde Palatinâ ter novem pueri nobilissimi, totidemque virgines Patriciæ, in ternos utrinq; choros divisi, Græcâ Latinâque voce Apollini Dianæque hymnum decantabant, quem vocarunt seculare Carmen, in quo mala quæque deprecari, bona deposcere, moris erat. Quæ quidem omnia si observarentur, incolumitatem Imperio, & prosperitatem æternam Sibylla suis carminibus spoponderat. Quapropter curandorum istorum causâ Duumviri primùm à Tarquinio Superbo, posteà Decemviri, demùm Sylla Dictatore Quindecimviri creati sunt. Ludos seculares institutos à Numâ Pompilio alii scribunt, alii à Valerio Poplicolâ, alii verius longè post exactos reges. Neque scriptores consentiunt de tempore quo celebrati fuerunt. Sunt enim qui velint post centum annos: alii post centum ac decem. Constat anticipatum aliquando tempus. Cornel. Tacit. Annal. 11. *Iisdem Consulibus ludi seculares octingentesimo post Romam conditam anno, quarto & sexagesimo quàm Augustus ediderat, spectati sunt... (sedente Claudio Circensibus ludis, &c.) Domitianus quoque edidit ludos seculares: iisque attentiùs affui sacerdotio Quindecimvirali præditus, ac tum Prætor. Quod non jactantiâ refero: sed quia collegio Quindecimvirum antiquiùs ea cura, & magistratus potissimum exequebantur officia cæremoniarum.* Sueton. Claud. c. 21. *Fecit & seculares ludos quasi anticipatos ab Augusto, nec legitimo tempori reservatos: quamvis ipse in historiis suis prodat, intermissos eos Augustum multò pòst, diligentissime annorum ratione subductâ, in ordinem redegisse. Quare vox præconis irrisa est* (observa, lector, ritum solemnem) *invitantis more solemni ad ludos quos nec spectâsset quisquam, nec spectaturus esset: cum superessent adhuc qui spectaverant, & quidam histrionum producti olim, tunc quoque producerentur.* Idem Domitian. c. 4. *Fecit & ludos seculares, computatâ ratione temporum ab anno, non quo Claudius proximè, sed quo olim Augustus ediderat.* Vide Dion. l. 54. Censorin. c. 5. de die natali

norandi & honorati, concedite quæ rogamus diebus solemnibus istis: in *quibus carmina Sibyllæ jubent puellas eximias & pueros castos hymnum decantare numinibus, à quibus proteguntur septem colles. Sol* omnia *conservans, qui splendido curru lucem producis & aufers, diversusque & idem eris, utinam nihil queas aspicere excellentius civitate Romanâ. O Ilithyia benignè procurans tempestivos partus*

Semper, & culti, date quæ precamur
Tempore sacro:
Quo Sibyllini monuêre versus [490]
Virgines lectas puerosque castos
Diis, quibus septem placuere colles, [495]
Dicere carmen.
Alme sol, curru nitido diem qui
Promis & celas, aliusque & idem
Nascеris; possis nihil urbe Roma
Visere majus.
Ritè maturos aperire partus
Lenis Ilithyia, tuere matres,

ANNOTATIONES.

Valer. Maxim. l. 2. c. 4. Alex. ab Alex. l. 6. c. 19. præ cæteris autem Onuph. Panvin. nec non Sibyll. carm. ab Opsopœo edita. Zosim. l. 2. histor. ubi sic etiam scribit: *Eodem sacrificio ad tempus neglecto, cum rursus adversi casus accidissent. Octav. Augustus ludos renovavit, factos anteà, L. Censorino & Manlio Pueliо Coss.*

1. *Phœbe, silvarumque potens Diana.*] Dii quidem omnes in ludis secularibus coli debebant: præcipuè verò invocabantur isti tanquam ἀλεξίκακοι & averruncі malorum: tum quod annum Sol, menses Luna, regat. Testatur Zosim. cit. ibidemque numina sacris illis solemnibus placanda recensentur, Jupiter, Juno, Latona, Apollo, Diana, Parcæ, Ceres, Pluto, Proserpina.

2. *Lucidum cœli decus.*] Apollinem pariter & Dianam, seu Solem ac Lunam ita compellat.

3. *Colendi semper & culti.*] Hi quippe ab omni ævo Romanis religiosè culti, velut Romani conditores Imperii. Unde posteà, *Roma si vestrum est opus, &c.*

4. *Tempore sacro.*] Hisce diebus festis secularibus, quibus sacra fiebant in omnibus fanis, ac populus universus religioni intentus erat.

5. *Sibyllini monuêre versus, &c.*] Ritus, ut dixi jam, secularium sacrorum Sibyllæ carminibus præscriptus erat. Apud Zosim. cit. ità canit ille:

Μεμνᾶσθαι Ῥωμαῖς, ἢ μάλα ἥσται αὐτῶν,
Μεμνᾶσθαι τὰ ἕ πάντα· θεοὶ δ' ἀθανατοισιν
Ῥέζειν ἐν πεδίῳ παρὰ Θύμβριδι δαῖτα νέεσθαι, &c.

De Sibyllis ac Sibyllinis versibus fusè disserui ad Juvenal. Sat. 3. init. At prodiêre nuper eruditissimæ de his lucubrationes Petri Petiti Philosophi & Doctoris Medici Parisiensis, Lipsiæ editæ ann. 1686. in quibus egregiè asserit unicam Sibyllam extitisse Erythræam; quæ cùm diutissimè vixerit, & per varias orbis regiones sit peregrinata, atque in singulis commorata & vaticinata, plurium Sibyllarum opinionem vulgo fecit.

6. *Virgines lectas puerosque.*] Benè vocat *lectas* & eximias. Nam præterquàm quòd illi debebant esse in primis nobiles, etiam jubebantur esse patrimi omnes & matrimi, id est, parentem utrumq; habere superstitem ac viventem. Quorsum verò? Quoniam Apollinis ac Dianæ laudibus ritè canendis placandisq; numinibus parum idonei videbantur ii pueri, quorum parentibus Dii illi velut irati vitam ademissent. Nimirùm ea veteribus insederat opinio, quotquot mortalium interirent, Apollinis aut Dianæ telis perimi. Zosim. cit. Tit. Liv. l. 37, &c. Vide & l. 1. Od. 21. l. 4. Od. 6.

7. *Diis, quibus septem placuere colles.*] Dii tutelares, præsides, custodes urbis ac gentis Romanæ ipsorum auspiciis conditorum Romam septem collibus inædificatam esse rórunt omnes; sive ejus pomœrio colles septem contineri, nempe Aventinum, Esquilinum, Capitolinum, Cœlium, Palatinum, Viminalem, Quirinalem.

9. *Alme Sol.*] Apollo idem qui Sol, Macrob. Saturnal. l. 1. c. 21. Hujus autem in hæc inferiora magna virtus. Scilicet calore producit, alit, fovet, auget; lumine recreat, &c.

Curru nitido diem qui Promis, &c.] Quadrigis vehi sol terram circum poëtis dicitur.

10. *Aliusque & idem Nascеris.*] Idem est sol hodie qui heri: hodiernus tamen dies alius est ab hesterno.

14. *Ilithyia.*] Hæc inter generationis præsides recensetur, imò eadem est cum Lucina, Dea quæ parientibus opitulatur, seu Diana, seu etiam Junone. Junonis filiam quidam faciunt. Hom. Paus. Dionys. Halic. Plato. Cœl. Rhodig. l. 28. c. 24. ita scribit: *Ilithyia, sive εἰλείθυια ex Hyperboreis appulsa Delum Latonæ affuit parienti, teste Pausaniâ. Hinc rem divinam Ilithyiæ obeunt Delii, à quibus didicerint cæteri. Dictamnum herbam juvare insigniter fœcunditatem ate-*

Sive

Sive tu Lucina probas vocari
Seu genitalis.
Diva, producas ſobolem, patrumque
Proſperes decreta ſuper jugandis [498]
Feminis, proliſque novæ feraci
Lege maritâ:
Certus undenos decies per annos
Orbis & cantus referatque ludos
Ter die claro, totieſque gratâ
Nocte frequentes.
Voſque veraces cecinisſe Parcæ,
Quod ſemel dictum eſt, ſtabiliſque rerum
Terminus ſervat, bona jam peractis
Jungite fata.
Fertilis frugum pecoriſque tellus
Spiceâ donet Cererem coronâ: [499]

ſeu Lucina ſeu genitalis amas nominari, defende matres. O Dea prolem Romanam multiplica, & promove Senatuſconſulta de jungendis connubio *mulieribus, & lege maritali novæ ſobolis fertili. Circulus etiam centum & decem annis evolutus reducat cantilenas ac ludos celebres tribusdiebus lucidis totidemque noctibus jucundis. Vos autem Parcæ, qua ſemel ſtatuta verè pranunciâſtis, & fixus ordo rerum cuſtodit, proſpera fata addite jam tranſactis. Terra frugibus fœcunda & gregibus det Cereri coronam è ſpicis.*

ANNOTATIONES.

ſumptâ atque ob id corollas Ilithyia ex dictamno contexi ſuetas, obſervatum. Ilithyia multis Luna credita eſt, eamque mitem ac lyſizonon adeſſe parturientes precabantur. Hæc ille. Ejus meminerunt & Heſiod. Theog. Pindar. Nem. Od. 7. init

15. *Lucina.*] Sic dicta quod prodeuntibus in lucem faveat infantulis.

16. *Genitalis.*] Quod adiuvet ac promoveat generationem. Et quemadmodum ſolis calore fœtus animatur, ſic nutritur humore lunæ & gignitur. Ex his intelligitur cur à Poëtâ noſtro dicatur *naturos aperire partus lenis.* Vide l. 3. Od. 22. & l. 4. Od. 6. ſtroph. penult. annot.

17. *Producas ſobolem.*] Romanam gentem adeoque potentiam auge, amplifica.

18. *Decreta ſuper jugandis Feminis, &c.*] De connubiis ritè contrahendis ad generandam prolem, ſupplendoſq; exercitus. Cenſorum jus & officium erat, cœlibes ad matrimonium cogere.

20. *Lege maritâ.*] Intellige non legem Poppæam, quæ mortuo jam pridem Horatio, & poſt ludos iſtos ſeculares annis 25. lata eſt; ſed Juliam maritalem ſeu de maritandis ordinibus, tunc temporis latam, quæ conjugatis præmia, pœnas autem adverſus cœlibes decernebat: præterea ingenuis quibuſlibet (exceptis tamen Senatoribus ac Senatorum filiis) uxores libertini generis ducere permittebat vide Gell. l. 1. c. 6. Cicer. de legib. Zonar. Dion. Cornel. Tacit. Annal. Suet. Octav.

21. *Certus undenos, &c.*] Precamur etiam, ut poſt evolutum rurſus certum illud ſpatium annorum centum ac decem, quod ſeculum appellatur, referantur & repræſententur iterum ac deinceps ludis iſtis ſimiles, ſemperq; adeò floreat urbs & Imperium Romanum. Alii legunt *certus ut denos*, ac centenis duntaxat annis ſeculum definiunt. Quod tamen haud ita probant eruditi, refraganturque Sibyllini verſus,

Ἀλλ' ὁπόταν μάκις ἴκῃ χρόνος ἀνθρώποισι,
Ζωὰς, εἰς ἑτέων ἑκατὸν δίκα κύκλον ὁδεύων, &c.

23. *Ter die claro, totieſque Nocte.*] Ternis diebus ac totidem noctibus perſeverabant ludi ſeculares, ut ante jam annotavi.

25. *Voſq; veraces cecinisſe Parcæ.*] Lucinæ ſive Ilithyiæ ſubjungit Parcas. His nimirùm aſſidere illam ſcribit Pindar. Ol. 7. Nem. antè cit. Εἰλείθυια παρέδρα Μοιρᾶν βαθυπλόκων παῖ Ἥρας χαλέπτεραι τέκναν, &c. *Ilythia aſſidens Parcis profunde cogitantibus, filia Junonis, genitrix liberorum, &c.*

26. *Stabiliſq; rerum Terminus ſervat.*] Quidam legunt, *ſervet.* ſed vix contextus eam ferret lectionem. Alii, *hæret.* Nihil clarius noſtrâ illâ lectione. Senſus eſt: O Parcæ quæ veraciter protuliſtis ac profertis id *quod ſemel* à Jove *dictum*, fatum & ſancitum eſt, præſertim de Imperii Romani æternitate. Virg. *Imperium ſine fine dedi:* quod quidem hactenus *ordo rerum ſtabilis ac terminus ſervat*, conſtitutæ jam Romanorum potentiæ & gloriæ novam ſemper adjungite. Vel ſi mavis generaliter accipere: Parcæ quæ verè ceciniſtis id *quod ſemel dictum*, quodq; immutabili neceſſitate fixum oportet ſervari, conceſſam Romanis felicitatem perpetuam facite.

30. *Spiceâ donet Cererem coronâ.*] Hoc debitum & aptum munus pro acceptâ frugum abundantia, Tibul. lib. 1. Eleg. 1.

Flava Ceres, tibi ſit noſtro de rure corona Spicea,

Et l. 2. Eleg. 1.

Spicis tempora cinge Ceres.

Salubres aquæ & aër Jovis alant fœtus. Phœbe ſagittis reconditis clemens & benigne, exaudi pueros ſupplicantes: ô Luna bicornis, aſtrorum princeps, exaudi virgines: Si quidem *Roma eſt veſtrum opus, & ad ripam Italicam felici navigatione appulerunt catervæ Trojanæ, homines juſſi mutare domicilia & civitatem; quibus pius Æneas viam tutam*

Nutriant fœtus & aquæ ſalubres,
Et Jovis auræ.
Condito mitis placiduſque telo
Supplices audi pueros, Apollo:
Siderum regina bicornis audi,
Luna, puellas:
Roma ſi veſtrum eſt opus, Iliæque
Littus Etruſcum tenuere turmæ,
Juſſa pars mutare lares & urbem
Soſpite curſu;
Cui per ardentem ſine fraude Trojam

ANNOTATIONES.

31. *Nutriant fœtus & aquæ ſalubres, Et Jovis auræ.*] Aërem & aquas peſtilentes deprecatur: oratque ne *tabida membris, corrupto cœli tractu, miſerandaque veniat arboribuſque ſatiſque lues, & lethifer annus*: ut ait Virg. Æneid. 3. v. 138. Hor. lib. 1. Od. 21.

Hic bellum lacrymoſum, hic miſeram famem
Peſtemque à populo & principe Cæſare in
Perſas atque Britannos
Veſtrâ motus aget prece.

32. *Jovis auræ.*] Hinc Virg. Eclog. 3. *Jovis omnia plena*, Macrob. in Somn. Scip. c. 17. Jupiter pro cœlo ponitur; & Juno pro aëre, Joviſque conjux; quia aër ſcilicet inferior, cœlo eſt ſubjectus velut aëri ſuperiori. Idem Saturnal. l. 3. c. 4. *Eſſe autem medium æthera Jovem, Junonem verò imum aëra*, aiunt, &c.

33. *Condito mitis placiduſque telo.*] Contrà exerto vel intorto metuendus ac terribilis, l. 2. Od. 10. ſtroph. penult. Adde quod antè annotavi, ita veteribus ſuperſtitioſè exiſtimatum, mortalium neminem interire, aut morte mactari, niſi Apollinis aut Dianæ telis percuſſum. Vide Macrob. l. 1. Saturn. c. 17. ubi Apollinis arcu & ſagittis Solis radios ſignificari, morboſque hinc vel ſanitatem ab eo immitti creditum olim, probè aſſeritur.

34. *Audi pueros, Apollo, &c.*] Apollinem, ut vides lector, pueri invocabant, puellæ verò Dianam, in ſeparatos hinc & illinc choros diſtributi, & ſic juſſerat Sibylla:

. . . Χωρὶς δ' κόραι χόρον αὐται ἔχουσιν,
Καὶ χωρὶς παίδων ἄρσην στίχος· ἄλλα γυναικῶν.
Πάντων ζαόντων, οἷς ἀμφιθαλὴς ἔτι φύτλη.

Seorſim verò puellæ chorum ipſæ habeant,
Et ſeorſim puerorum maſculus ordo, ſed parentum
Omnium viventium, quibus utrinque florens adhuc genus extet.

35. *Bicornis Luna.*] Non temerè hoc epithetum, imò proprium maximè. Nam tempore novilunii agebantur ludi ſeculares, & carmen illud ſeculare concinendum erat *ad bicornem lunam.*

37. *Roma ſi veſtrum eſt opus, &c.*] Idcirco Roma dicitur Apollinis opus, quod Æneas Apollinis oraculo obſecutus venit cum ſuis in Italiam, ibique conſedit.

38. *Littus Etruſcum.*] Italicum, Tiberinum littus.

39. *Juſſa pars mutare lares, &c.*] Accepta ab Apolline mandata itemque beneficia non ſine grati ac religioſi animi teſtificatione apud ipſum numen referuntur. Virg. Æneid. 3. v. 88. ſic Æneas Phœbo:

. . . *Quòve ire jubes? ubi ponere ſedes?*

Phœbus autem ſic Æneæ reſpondet:

Dardanidæ duri, quæ vos à ſtirpe parentum
Prima tulit tellus, eadem vos ubere lato
Accipiet reduces: antiquam exquirite matrem.
Hic domus Æneæ cunctis dominabitur oris,
Et nati natorum, & qui naſcentur ab illis.

Et v. 160. ſic monent Penates Dii Apollinis reſponſa interpretantes:

Mutandæ ſedes . . . . ſurge,
age . . . . . .
. . . . Coritum, terraſque require
Auſonias.

Et poſteà:

Ibitis Italiam, portuſque intrare licebit.

39. *Pars.*] Propriè. Nam & Trojanorum alii Antenore duce in Italiam devenerunt. Virg. Æneid. 1.

41. *Cui per ardentem, &c.*] Illi Trojanorum parti à te, Apollo, juſſæ novas quærere duce Æneâ ſedes, is dux te adjutore, rutum *munivit iter*, longum fugæ laborem ut ipſe juſſus erat, minimè deſerens. Virg. Æn. 3. v. 160.

Per ardentem, &c.] Virg. Æneid. 7.

. . . . . *flammam inter & hoſtes*
Expedior: dant tela locum; flammæque recedunt.

Sine fraude.] Impunè, ſine noxâ & damno ſui aut ſuorum. Vide l. 2. Od. 19. v. 20.

Caſtus

Caſtus Æneas patriæ ſuperſtes
Liberum munivit iter, daturus
Plura relictis.
Dii probos mores docili juventæ,
Dii ſenectuti placidæ quietem,
Romulæ genti date remque, prolemque,
Et decus omne.
Quique vos bobus veneratur albis [501]
Clarus Anchiſæ Veneriſque ſanguis,
Imperet bellante prior, jacentem
Lenis in hoſtem.
Jam mari terràque manus potentes
Medus, Albanaſque timet ſecures:
Jam Scythæ reſponſa petunt, ſuperbi
Nuper, & Indi.
Jam fides, et pax, et honor, pudorque
Priſcus, & neglecta redire virtus

paravit inter incenſam Trojam illæſis, ipſeque poſt patriam ſtans, ampliora donaturus quàm *relicta* fuerant. *O Numina date bonam indolem juventuti flexibili, tranquillitatem ſenectuti, populo* denique *Romano divitias, ſobolem, gloriam integram. Illuſtris verò progenies Anchiſæ & Veneris, quæ* modò *juvencis candidis vos colit, regnet ſuperior hoſte bellum inferente, mitis autem erga ſubjectum. Jam terra marique Parthus formidat vires magnas atque auctoritatem Romanorum. Jam mandata expectant Scytha Indique paulò ante ferociores. Jam fides, & pax, & honor, atque antiquus pudor, & virtus contempta remigrare non*

ANNOTATIONES.

43 *Daturus Plura relictis.*] Sic enim idem Apollinis oraculum promiſerat per Deos Penates, ibid. Æneid. 3. antè cit.

------ *Venturos tollemus in aſtra nepotes*
Imperiumq; urbi dabimus; tu mœnia magnis
Magna para . . . . . .
Eſt locus, Heſperiam Graii cognomine dicunt:
Terra antiqua, potens armis atque ubere gleba.

Itaque Æneas eo reſponſo fretus, Trojanis militibus ſpondet majora in Italiâ, quàm quæ in Troade reliquerant & amiſerant.

45. *Dii probos mores.*] Vide quàm recta & juſta petat. Quòd autem Romanæ genti precatur *rem* ſeu opes, meminit eas eſſe quaſi nervum Reipublicæ; quòd *prolem* Imperii populique perennitatem exoptat: quod *decus*, id exprimit, quod habet Cic. pro lege Manil. n. 7. Romanos *ſemper appetentes gloriæ præter cæteras gentes atque avidos laudis* extitiſſe.

49. *Quique vos bobus veneratur albis.*] Hæc peculiaria ſunt ac ſigillatim pro Cæſare Auguſto vota. Is nimirùm *Anchiſæ Veneriſque ſanguis:* nam Auguſtus à Julio Cæſare, Julius ab Iulo, Iulus autem Æneæ filius: Æneas denique Anchiſe ac Venere prognatus. Quanquam & hoc referunt aliqui ad Populum Romanum ab Æneâ propagatum.

Bobus albis.] Jovi mactari debebant tauri albi; pariter & Phœbo Dianæque utpote lucidis numinibus candidæ victimæ: Junoni Juvenca nitida; Terræ ſcrofa nigra; Parcis furvæ agnæ vel capræ. Ita enim jubebant Sibyllina carmina, apud Zoſim. Hiſtor. l. 2. jam cit.

Λευκὴ ταῦρος ὃ Διὸς παρὰ ϛόμιον ἀγάλλων
Ἥμαρ μιὴ' ὅτι νυκτὶ, &c.

51. *Bellante prior, jacentem Lenis in hoſtem.* Virgil. Æneid. 6. v. 851.

Tu regere Imperio populos, Romane, memento.
. . . . . .
Parcere ſubjectis, & debellare ſuperbos.

54. *Medus.*] Vide lib. 4. Od. 5. & 14. Dio lib. 54. Paul. Oroſ. lib. 4 cap. 21. Sueton. Octav. cap. 21.

Albanas timet ſecures.] Romanorum majores Albæ priuſquam Romæ regnârunt. Hinc *Albanas* pro *Romanas.* Virgil. Æneid. 1.

At puer Aſcanius, cui nunc cognomen Iülo.
. . . . . .
Regnumque ab ſede Lavini,
Transferet, & longam multâ vi muniet Albam.

Et anteà:

genus unde Latinum,
Albanique patres.

Porrò *ſecures*, inſignia Magiſtratuum, pro poteſtate ac majeſtate poni, notum etiam ſciolis.

55. *Scytha reſponſa petunt.*] Auguſti ac Romanorum expetunt amicitiam, mandata, leges. Suprà cit. l. 4. Od. 5. & 14. mox cit. Flor. l. 4. c. ult. &c. De Scythis, l. 1. Od. 19. l. 2. Od. 9. l. 3. Od. 24.

56. *Indi.*] De his anteà l. 1. Od. 12, &c. Oroſ. in fine l. 6.

58. *Neglecta redire virtus Audet, &c.*] Sunt enim quædam *tempora virtuti inimica*, ut ait Cic. in Orat. Eo pertinet etiam quod Poëtæ ſcribunt, invaleſcentibus vitiis Aſtræam terras

dubitat: & abundantia referto cornu felix procedit. Apollo vaticiniis & arcu ſplendido conſpicuus, novemque Muſis amicus, qui arte medicâ ſublevat ægrotantia corporis membra, ſi placidè intuetur arces Palatinas, in luſtrum ſequens ac meliorem ſemper ætatem propaget Imperium Romanum. Italiamque proſperet. Diana verò quæ Aventino monti præſidet, & Algido, ſuſcipiat vota Quindecim-virum, atque propitias aures præbeat juvenum precibus. Ego chorus pertius canendi laudes Apollinis ac Dianæ, domum refero bonam certamque fiduciam, in talia conſentire Jovem & Deos univerſos.

Audet, apparetque beata pleno
Copia Cornu.
Augur, & fulgente decorus arcu [502]
Phœbus, acceptuſque novem Camœnis,
Qui ſalutari levat arte feſſos
Corporis artus,
Si Palatinas videt equus arces,
Remque Romanam, Latiumque felix,
Alterum in luſtrum, meliuſque ſemper
Proroget ævum.
Quæque Aventinum tenet Algidumque,
Quindecim Diana preces virorum
Curet, & votis puerorum amicas
Applicet aures.
Hæc Jovem ſentire Deoſque cunctos, [503]
Spem bonam certamque domum reporto,
Doctus & Phœbi chorus, & Dianæ
Dicere laudes.

ANNOTATIONES.

reliquiſſe, & in cœlum evolaſſe. At cum ad meliorem ſe frugem homines recipiunt, tum dicitur redire virtus, atque rerum ubertatem bonorumque omnium copiam ſecum referre. Ovid. Met. 1. c. 4.

Fugêre pudor, verumque, fideſque, &c.

Quod è Theognide expreſſum videtur, ἔρρετο μὲν πίστις, abiit fides, &c.]

61. *Augur.*] Vaticinandi facultatem à Jove Apollo accepit.

Fulgente decorus arcu.] Ἀργυρότοξος, apud Homer. Virgil. Æneid. 12. v. 394.

Ipſe ſuas artes, ſua munera latus Apollo,
Augurium, citharamque dabat, celeresque ſagittas.

62. *Acceptuſque novem Camœnis.*] Utpote muſicæ, lyræ, carminumque inventor ac Deus.

63. *Qui ſalutari levat arte, &c.*] Apud Ovid. 1. Metam. c. 9. ita de ſe jactat Phœbus:

Inventum medicina meum eſt, opiferque per orbem
Dicor, & herbarum ſubjecta potentia nobis.

Vide & Macrob. lib. 1. cap. 17. antè cit.

65. *Palatinas arces.*] In ſuo palatio ædem Apollini ſacraverat Auguſtus, cum bibliothecâ & porticu. Vide l. 1. Od. 31. Porrò in hac æde Palatinâ canebatur Seculare Carmen tertio die ludorum, ut obſervat Zoſim. antè cit.

67. *Alterum in luſtrum.*] Vel accipe *luſtrum* ſimpliciter pro ſpatio quinquennii atque adeò ſynecdochicas, pro tempore ſequenti: vel ſignanter & præcipuè, pro altero ſeculo; nam ludis ſecularibus fiebat inſignis luſtratio. Zoſim. cit.

69 *Quæque Aventinum tenet Algidumque.*] Dianæ erant fana, fiebantque ſacra, in utroque iſto monte. Aventinus unus erat è ſeptem urbis collibus. Algidus ab aſſiduo frigore dictus, non procul Româ.

70. *Quindecim Diana preces virorum Curet.*] Quindecim viri ſacerdotes erant, quorum ja, poteſtas, & officium erat, Sibyllinos libros conſulere de rebus gravioribus, ceu calamitatibus publicis; de iis reſponſa dare, placationes & expiationes edicere, ſacris faciendis præeſſe, cæremonias exequi, libros & carmina Sibyllarum tueri; &, quod facit ad rem præſentem, ludorum ſecularium curam gerere. Vide Alex. ab Alex. l. 3. c. 16.

73. *Hæc Jovem ſentire, &c.*] His annuere, rata habere vota noſtra.

75. *Chorus.*] Licet è multis perſonis chorus conſtet, unius tamen partes agit ac ſuſtinet. Epiſt. ad Piſon. v. 193.

Actoris partes chorus officiumque virile
Defendat.

APPEN-

APPENDIX

Ad noſtras ANNOTATIONES *in Libros* Odarum, *ſeu* Carminum HORATII.

QUONIAM pleriſque locis attulimus Julii Cæſaris Scaligeri cenſuras; & grave eſt à tanto viro notari: ne quis ob id fortaſſe vel quidquam detrahendum arbitretur de ſummâ laude, quam à tot ſeculis meruerunt Odæ Horatii, aut temerè credat Scaligerum, velut quadam Zoili veſaniâ percitum, adverſus Lyricorum Principem debacchatum eſſe; operæ pretium duximus hic deſcribere integram illuſtris Hypercritici ſententiam, quâ nemini dubium relinquatur quanti illas ipſe æſtimârit. Sic habet Poët. lib. 6. *Eſt Horatius omnium Latinorum Græcorumque Poëtarum elaboratiſſimus. Nam in Lyricis quem ſonum, quos numeros, quam majeſtatem quæſivit, obtinuit: quæ omnia cùm in aliis neglexit operibus, omiſit ſine gloriæ diſpendio: quam puritatem, elegantiam, venuſtatem in utriſque appetiit, conſecutus eſt.* Et poſteà: *Nunc ad politiſſima ejus carmina contemplanda tranſeamus: in quibus conſiderandis major laudis & admirationis, quàm caſtigationis apparatus erit.*

Carminum igitur libri vel jucundâ inventione, vel puritate ſermonis, vel figurarum tum novitate tum varietate, majores ſunt omni non ſolùm vituperatione, ſed etiam laude: neque ſolo dicendi genere humili, quemadmodum ſcripſit Quintilianus, contenti: verum etiam ſublimi maximè commendandi. Quid enim altius aut præclarius illis?

Poſt ignem æthereâ domo
Subductum, macies & nova febrium
Terris incubuit cohors:
Semotique priùs tarda neceſſitas
Lethi corripuit gradum.

Item iſtis? Scriberis vario fortis, & hoſtium
Victor, Mæonii carminis alite, &c.

Item? Quis Martem tunicâ tectum adamantinâ
Dignè ſcripſerit, &c.

Item? Sub lacrymoſa Trojæ
Funera, ne virilis
Cultus in cædem & Lycias proriperet catervas.

Item? Permitte Divis cætera, qui ſimul
Stravêre ventos æquore fervido
Depræliantes; nec cupreſſi,
Nec veteres agitantur orni.

Hæc & alia per portiunculas. At illa tota,

Quem virum aut heroa lyrâ, vel acri
Tibiâ ſumes celebrare, Clio?
Quem Deum, &c.

Item decima quarta, decima quinta, quarta & viceſima. Triceſima verò prima adeò aſſurgit, ut facilè probet judicium noſtrum. Nec inferior triceſima quinta.

Porrò 2. *Lib. prima Ode eſt altiloqua, ſicut & quinta decima. Par ſpiritus in undeviceſimâ & in ſequenti.*

Sea & 3. Lib. prima dicendi genere magnifico ſtructa eſt, pariter & ſecunda. Tertia verò graviſſima. Quarta nec Pindaro cedit, ac ne quinta quidem. Quin ſexta quoque altiſſimè ſonat. Haud paulò minor ſexta decima. At viceſima nona incipit leniſſimè : tum verò ſemper aſſurgit eò uſque, quò nemo aliorum pervenire poſſit. Ultima ejuſdem libri miſcuit etiam faſtum cum majeſtate.

Quarta Lib. 4. *profectò aliarum nulli cedit magniloquentiâ. Quam quæ ſequitur, tametſi eò non aſpirat, in eadem tamen luce verſatur ; ſicut & ſexta, quæ ſimul nitore quodam venuſtatis perfuſa eſt. Nona altior & ſeverior : qualis & quarta decima : nec minor eam ſequens.*

Quæ recenſere coactus ſum, ut virum maximum atque etiam cum ipſo Pindaro in hiſce conferendum à calumniâ vindicarem. Nam & Pindaro accuratior eſt, & ſententiis crebrior, neque ſibi, ut ille, indulgens ; ſed non ſine auditoris reverentiâ, audax ad eam præſtandam magnitudinem, quæ neque illi oneri, ut nobis miraculo ſit. In eo nihil laxum eſt, nihil hiat : omnia cohærent, ita ut unum tota illa eſſe videantur.

Cæteræ Cantiones partim in humili dicendi ſtylo, ut

Vitas hinnuleo me ſimilis Chloë, &c.

Et Nec ſit ancillæ tibi amor pudori : &c.

Aliæ in mediocri, ut illæ :

Mœcenas atavis edite regibus : &c.

Et Otium Divos rogat in patenti, &c.

Omnes, inquam, tantæ ſunt venuſtatis, ut & mihi & aliis prudentioribus omnem ademerint ſpem talium ſtudiorum.

Inter alias verò, duas animadverti, quibus ne ambroſiam quidem aut nectar dulciora putem. Altera eſt 3. *Lib.* 4. Quem tu Melpomene, &c. *Altera nona* Lib. 3. Donec gratus eram tibi. *Quarum ſimiles malim à me compoſitas, quam Pythionicarum multas Pindari & Nemeonicarum : quarum ſimiles malim compoſuiſſe, quàm eſſe totius Tarraconenſis rex.*

At tametſi tam magnificè de Horatii Carminibus ſentio : tamen dabunt ingenuo nobilique pudori noſtro veniam ſtudioſi, ſicubi etiam optavimus potiora.

V. Cl.

V. Cl. Andr. Dacerii PRÆFATIO IN HORATII SATIRAS.

De Origine & Progreſſu Satiræ Romanæ, *& quas Mutationes ſubierit.*

Horatii *Satiras* duobus Libris comprehenſas, nunc *Sermones*, nunc *Satiras*, nullo diſcrimine appellavit ipſe, verùm quum *Ideas* modis quibuſdam diſtinctas animo repræſentent ea vocabula, operæ pretium facturus videor, ſi, quid antiqui Romani per *Satiram* intellexerint, exponam. Primus doctiſſimus Caſaubonus, atque adeò ſolus in eo feliciter operam poſuit, ut demonſtraret quæ & qualis eſſet Poëſis Satyrica Græcorum, quæ Satira Romanorum. Eſt ille liber quantivis pretii: nec diffiteor me inde plurimùm adjutum fuiſſe.

Hic enim eſt fructus, quem ex excellentium virorum laboribus percipere debemus: qui ideò nobis præiverunt, ut in ſpiſſis antiquitatis tenebris facem ſuccedentibus præferrent. Non tamen in ſuperiores ita oculi defigendi, ut propriis greſſibus non etiam attendamus: per illas enim incedunt aliquando ſemitas, in quibus non tutum ſit eos ſequi: id quod & ego hîc cavi, ſæpe vias parum tritas ſecutus, ut in progreſſu patebit.

Eſt autem Satira quædam Poëſeos ſpecies aliis quam Romanis prorſus incognita, nec ullâ cum Satyricâ Græcorum poëſi cognatione conjuncta, quæ tamen quorundam doctorum opinio fuit. Quintilianus omnem dubitationem tollit, cum ſcribit Lib. I. Cap. X. *Satira quidem tota noſtra eſt.* Inde eſt quod Horatius Sat. X. Lib. I. v. 66. *Græcis intactum carmen* dixerit.

Ecce tibi germanam hujus vocis Etymologiam: Latini *Saturum* uſurpabant pro *pleno*, cui ad perfectionem nihil deeſſet: hinc *Satur color*

color cum lana colorem plenè combibiſſet, nec quicquam ad tincturam adjici potuiſſet. Ex *Satur* factum *Satura*, quod etiam *Satira* per *i* efferebant, quemadmodum *Maximus* & *Maxumus*, *optumus* & *optimus*. Eſt igitur *Nomen Adjectivum*, quod relationem habet ad *Subſtantivum* ſubintellectum: dicebant enim priſci *Saturam* ſubintelligentes *lancem*. Erat autem *Satura lanx* vas (Gallicè *un baſſin*) omne genus fructibus repletum, quos Cereri quotannis & Baccho ut totius anni proventuum primitias offerre ſolebant; cujuſmodi oblationes ex variis generibus inter ſe confuſis non erant Græcis omnino incognitæ, qui eas appellabant πανκαρπὸν θυσίαν, πανσπερμίαν, & in leguminibus, πυανοψίαν. Diomedes Grammaticus accuratè & hunc Romanorum morem & vocis *Saturæ* naturam explicavit his verbis, *Lanx referta variis multiſque primitiis Sacris Cereris inferebatur, & à copia & ſaturitate rei* Satura *vocabatur. Cujus generis* lancium; *& Virgilius in Georgicis meminit, cum hoc modo dicit,*

Lancibus & pandis fumantia reddimus exta.

Et ——— *lanceſque & liba feremus.*

Deinceps ad alia miſcellanea tranſlata eſt. Feſt. *Satira cibi genus ex variis rebus conditum.* Migravit inde ad ea, quæ mentis & ingenii ſunt, nam *leges Saturas* nuncupârunt, quæ plura capita, aut plures titulos complectebantur, ut *Legem Juliam*, *Papiam*, *Poppæam*, quæ dicebatur *miſcella*, quod idem eſt cum *Satura*, unde profecta eſt & illa locutio *per Saturam legem ferre*, cum non rogatis ex ordine Senatoribus, non collectis, nec dinumeratis ſententiis, omnes ſimul & promiſcuè ſententiam ferebant, quod propriè dicebatur per *Saturam ſententias exquirere*, quomodo poſt Lælium locutus eſt Salluſtius. Neq; hîc conſtiterunt, etiam *libros* quoſdam hac appellatione inſigniverunt, ut Peſcennius Feſtus, qui *Hiſtorias Saturas* vel *per Saturam* nobis dedit.

Ex his omnibus exemplis facili quis negotio ſibi perſuadebit Horatii opera hinc traxiſſe nomen, *Satiraſque* appellatas, quod *multis & variis rebus hoc carmen refertum eſſet*, quomodo dicit Porphyrio. Quod quidem ex parte verum eſt, cave enim putes, vocem nullis intercedentibus gradibus, qui tranſitum præberent, ſtatim huc deductam: ejus migrationes antiquiores erant in alias res, quæ propinquiùs *Horatii Sermones* contingerent. Ad quam rem explicandam jam accingimur, eum ſecuturi ordinem, qui ipſi Caſaubono in mentem non videtur veniſſe, quippe rem eâ luce perfundet, ut nulla ampliùs cuiquam relinquatur ad dubitandum materia.

Romani cum quadringentos circiter annos Scenicos ludos ignorarent, caſu dum dies feſtos per licentiam & laſciviam agitarent, in Verſus Saturnios & Feſcenninos inciderunt, qui poſtea in Scenis per centum & viginti ferè annos locum ſuum tutati ſunt.

Fuerunt iſti Verſus impoliti & parum numeroſi utpotè ſubitanei, & à populo fuſi adhuc rudi & agreſti, quique non alium magiſtrum noſſet, quam Cererem & Bacchum. Hoc genus carminis implebant cavillationes & opprobria ruſtica, adhibitis Geſticulationibus & Saltationibus

ridiculis. Rem intelliges, ſi ob oculos tibi proponas bonos de pago viros ruſticorum more ſaltantes, ſeſe mutuò extemporaneis conviciis inſectantes, eaque in vices exprobrantes, quorum alius alii conſcii ſunt. Hoc eſt quod Horatius dicit Epod. 1. Lib. II.

Feſcennina per hunc inventa licentia morem
Verſibus alternis opprobria ruſtica fudit.

Infrænam hanc & impotentem licentiam excipit non ità pòſt alius generis carmen, caſtigatius quidem illud, ſed refertum etiam dicteriis ad movendum riſum comparatis, quod tamen nihil turpitudinis admiſcrit: comparuit hoc carmen ſub Satiræ nomine ob varietatem ſuam, quæ quidem Satira certos habuit *modos*, i. e. muſicam & congruentem motum, relegatis geſtibus minùs honeſtis. Titus Livius, Lib. VII. *Vernaculis artificibus, quia* Hiſter *Tuſco verbo* Ludio *vocabatur, nomen* hiſtrionibus *inditum, qui non, ſicut antè, Feſcennino verſu ſimilem compoſitum temerè at rudem alternis jaciebant, ſed impletas modis Satiras, deſcripto jam ad tibicinem cantu, motuque congruenti peragebant.* Non abludebat hæc Satira à noſtris *Farces* pudentioribus, ubi promiſcuè & Spectatoribus & Actoribus, Scenico ſale defricabantur auriculæ.

Atque ita ſe habebat res Scenica; cum *Livius Andronicus* ad *Comœdias & Tragœdias* ad Græcorum imitationem conſcribendas primus animum appulit: quæ cùm eſſet oblectatio & liberalior & abſolutior, mox huc undique catervatim concurſum eſt, neglectâ ad tempus *Satirâ*, quam tamen paulò pòſt reprehenſam, erant qui Comœdiis jam peractis non abſurdè ſubnecterent (quod Galli in ſuis *Farces* hodieque faciunt) Attellanis certè, mutato tum primùm *Satirarum* nomine in *Exodia*, quod in poſterum manſit.

Atque hæc fuit prima & antiquiſſima Romanæ Satiræ forma. Erant quidem duæ aliæ, quanquam à primâ multum diſcrepabant, ei tamen quaſi enatæ ſuffragines ortum ſuum referebant, quod quàm breviſſimè potero, jam confirmatum dabo.

Uno anno poſtquam Livius primas dediſſet fabulas, natus eſt in Italiâ Ennius: qui cùm adoleviſſet, & diligentiùs conſideraſſet, quantopere hujuſmodi Satiris delectaretur populus, rectè & id vidit, Poëmata, quæ licet Theatro non deſtinarentur, ſuffuſos felle ſales & dicteria Satirarum mordacia conſervarent tamen, non poſſe non placere populo. Periculum fecit; edidit *Sermones* quos Satiras ſervato antiquo nomine appellavit. Erant hi Sermones Horatiani, quod ad argumentum & varietatem rerum per omnia ſimiles: Excepto, quòd Ennius ad quorundam Græcorum, ipſius etiam Homeri exemplum, id ſibi juris ſumpſerit, ut plura carminum genera, confuſis *Hexametris*, *Iambicis*, *Trimetris*, & *Tetrametris Trochaicis*, commiſceret, ut ex fragmentis, quæ ſuperſunt, ſatis liquet.

Videſis Tetrametrorum exemplum ab Aulo Gellio conſervatum, dignum ſanè, quod ob eximiam pulchritudinem hîc reponatur:

Hoc erit tibi argumentum ſemper in promptu ſitum,
Nequid expectes amicos, quod tute agere poſſis.

Annu-

Annumeraverim porrò *Ennii Satiris* alteram illam ſpeciem Verſuum, qui eâ ſunt venuſtate, eâ elegantiâ, ut ſeculum longè ſuperare videantur. Rem non ingratam fecero, ſi Lectoris oculis ſubjecero:

Non habeo denique nauci Marſum Augurem,
Non vicanos Aruſpices, non de Circo Aſtrologos,
Non Iſiacos Conjectores, non Interpretes ſomniûm:
Non enim ſunt ii, aut ſcientiâ, aut arte Divini,
Sed ſuperſtitioſi vates, impudenteſque harioli,
Aut inertes, aut inſani, aut quibus egeſtas imperat:
Qui ſui quæſtûs cauſſâ fictas ſuſcitant ſententias,
Qui ſibi ſemitam non ſapiunt, alteri monſtrant viam,
Quibus divitias pollicentur, ab iis drachmam petunt;
De divitiis deducant drachmam, reddant cætera.

Plurima ex his Satiris deſumpſit Horatius, ut manifeſtum erit notas noſtras conſulenti.

Poſt Ennium ortus Pacuvius, Satiras ipſe quoque ſive Avunculum, ſive Avum per matrem imitatus, ſcripſit.

Natus eſt Lucilius eo tempore, quo maximè florebat Pacuvius. Compoſuit & ille Satiras, ſed quibus novam novatâ ſcribendi ratione gratiam conciliavit, ut qui Antiquæ Comœdiæ Græcæ characterem propiùs exprimere voluerit: cujus admodùm imperfecta ex priſcâ Latinâ Satirâ haberi poterat notitia, quale ſcilicet faceret carmen, quod ſola Natura dictitaverat, antequam injecta eſſet Romanis Græcos imitandi, eorumque ſpoliis ſe locupletandi, cogitatio. Ex quibus facile intelligi poteſt illud Horatii, Sat. I. Lib. II.

——— *Quid, cum eſt Lucilius auſus*
Primus in hunc operis componere carmina morem?

Noli putare Horatium voluiſſe dicere, nullas ante Lucilium Satiras factas: cùm Lucilium præceſſerint Ennius & Pacuvius, quorum ille exemplum ſecutus eſt. Id ſolùm voluit, Lucilium novam faciem huic carmini induiſſe, quod perpolivit, & propterea pro primo quaſi auctore habendum. In eadem fuit ſententiâ Quintilianus, Lib. X. Cap. I. *Satira quidem tota noſtra eſt, in qua primus inſignem laudem adeptus eſt Lucilius.* Cave hic pedibus in Caſauboni ſententiam eas, qui Diomedis fide fretus, Ennii & Lucilii Satiras toto genere diſſentire credidit. Vide ipſa Grammatici verba, quæ ſubacti judicii Criticum in errorem induxerunt. *Satira eſt carmen apud Romanos, non quidem apud Græcos, maledicum, & ad carpenda hominum vitia, Archææ Comœdiæ charactere compoſitum, quale ſcripſerunt Lucilius, & Horatius, & Perſius. Sed olim carmen, quod ex variis poëmatibus conſtabat, Satira dicebatur, quale ſcripſerunt Pacuvius & Ennius.* Apparet Diomedem diſtinguere Satiram Lucilii, ab eâ quam ſcripſit Ennius & Pacuvius. Ridicula autem & omninò falſa eſt hujus diſtinctionis ea, quam reddit, ratio. Non ſatis inveſtigaverat homo ſimplex naturam & originem utriuſque Satiræ, quæ omninò conve-

conveniebant tam materiâ quam formâ. Nam nihil eò attulerat Lucilius præter nitoris & ſalis pluſculum, in ſummâ rei nullâ inſigni variatione factâ. Et quanquam non conjunxerat plura verſuum genera in eodem carmine, ſicut Ennius, fecerat tamen diverſa carmina, quorum alia integra Verſibus Hexametris, alia Iambicis, alia Trochaicis conſtabant, ut liquet ex ipſius fragmentis. Ut verbo dicam, ſi Lucilianæ Satiræ diverſi generis ab Ennianis ideo cenſendæ ſint, quòd ille hunc ſcribendi arte longe ſuperaverit, uti voluit Caſaubonus, conſequens erit Horatii quoque Satiras à Lucilianis diverſi prorſus fuiſſe generis, quandoquidem Horatius non minùs evexit Satiras ſuas ſupra Lucilium, quàm ille ſuas ſupra Ennium & Pacuvium evexerat. Douzam quoque F. fefellit iſte Diomedis locus. Hoc non eò dixi, quod errorem levem tantorum virorum notare gaudeam, ſed ſolùm ut demonſtrem, quantâ cum curâ & cautelâ eorum opera legere oporteat, ubi de re agitur obſcurâ adeò & antiquâ.

Antiquæ Satiræ ad Scenæ uſum compoſitæ Naturam declaravi, planum feci inde exemplum ſibi ſumpſiſſe Ennium, ſatis denique confirmatum dedi Ennii Pacuviique ejuſdem eſſe generis cum Satiris Lucilii & Horatii, quod tamen carmen non niſi ab Horatio ad ſupremum faſtigium perductum eſt. Jam ad alterum Satiræ genus, quod recepi exponendum, quod & ipſum quoque ab antiquâ originem duxit, tempus eſt accedere: ea eſt quæ appellatur *Satira Varroniana* vel *Menippea*, quod primus ejus auctor eſſet Varro Romanorum doctiſſimus, quodque in eo opere Menippi Gadarenſis, Philoſophi Cynici, mores imitatus eſſet.

Nec ſolâ carminum varietate miſta eſt iſta Satira, Varro ei interpoſuerat proſam orationem, promiſcuo etiam uſu Græci & Latini Sermonis. Quintilianus de Lucilii Satirâ locutus addit, *Alterum illud eſt & prius Satiræ genus, quod non ſolum carminum varietate miſtum condidit Terentius Varro, vir Romanorum eruditiſſimus*; cujus loci unica difficultas in eo poſita eſt, quòd affirmet Quintilianus hanc Satiram Varronianam fuiſſe priorem. Quo enim pacto illud fieri potuit, cum ætate multò poſterior Lucilio fuerit Varro? At Satiram Varronis tempore priorem fuiſſe, ea verò non eſt Quintiliani mens, quippe qui probè ſciret eam multis annis fuiſſe recentiorem. Id voluit, Satiram hanc ita miſtam magis compoſitam eſſe ad Ennii & Pacuvii, qui in Satiris ſuis multa ſibi licere voluerunt, quam ad Lucilii exemplum, qui muſas coluit ſeveriores.

Nihil nobis reſtat hodie ex Varronis Satiris, præter fragmenta quædam, eaque maximam partem corruptiſſima; tituloſque, quorum plurimi ſunt duplices, qui indicio ſunt, quanta eſſet varietas materiarum, quas Varro illic tractaverat.

Senecæ Apocolocynthoſis, Boëtii de Conſolatione Philoſophiæ libellus, & Petronii Arbitri Satyricon ſunt Satiræ Varronianis omnino ſimiles.

Hæc habui de Satiris in genere dicenda: plura in hoc argumento differere ſupervacuum eſſet. In notis noſtris commodior erit locus

Horatianarum Satirarum naturam enarrandi. Intereà illud velim animadvertat Lector, Latinum Vocabulum Satiræ tam designare Sermones qui Virtutem commendent, quàm qui vitia insectentur. Omninò aliter se res habet in linguâ nostrâ, ubi vel nomen ipsum Satiræ terrorem incutit illis, qui se simulant id esse quod non sunt; apud nos enim audito Satiræ nomine *convicium* intelligitur. Eadem tamen utrobique vox est. Sed Latini plerumque in librorum titulis respexerunt vocis ipsius naturam, & integram eam significationem, quam habet ex etymologia, cum Galli respiciant primum & frequentiorem vocis usum tributæ jam inde ab initio dicteriis & obtrectationibus.

Scribenda autem ea vox Latine per *u* vel per *i*, Gallicè per *i* simplex. Qui per *y* scripserunt, ii cum *Scaligero*, *Heinso*, multisque aliis crediderunt, ex Numinibus Rusticis, quos Græci Σατύρους, Romani *Faunos*, nuncupabant, nomine dicta fuisse ejusmodi poëmata, eque voce *Satyrus*, ductam vocem *Satyra*; istas præterea *Satyras* carminibus Græcorum *Satyricis* valde fuisse affines: quod esse falsissimum luculenter demonstravit Casaubonus, ubi docet à *Satyrus* ex analogiâ formari non *Satyra*, *Satyrica*, plurimumque interesse inter Græcorum Satyrica, & Romanorum Satiras.

Spanhemius in pulchrâ suâ ad *Juliani Imperatoris Cæsares* Præfatione, plura de novo observata contulit ad ea, quæ ante eâ de re protulerat celeberrimus *Criticus*, descriptis magno cum judicio duorum poëmatum quinque aut sex discriminibus insignioribus, quæ si videre cupias, auctorem adi. Nihil unquam fuit apud Græcos Romanæ Satiræ finitimum præter *Sillos* suos, mordax Poëmatis genus, quod ex fragmentis *Sillorum Timonis* facile colligi potest; at hoc intererat, quod *Silli* Græcorum meræ essent *Parodiæ*, quod de Romanâ *Satirâ* dici nequit, ubi si forte aliquando in Parodiam incidas, videbis tamen Poëtam caviisse ne abuteretur. Unde liquet Parodiis naturalem esse in Sillis sedem, non item in Satiris.

Expositâ tandem naturâ, origine, & progressu Satiræ, pauca de ipso Horatio mihi sunt dicenda, qui quidem qualis in hoc opere sit, non potest commodiùs demonstrari, quam si eum Silenorum statuis compares, quibus Alcibiades in Symposio Socratem comparat, quæ nihil extrà habebant pulchri, nihil ornati, at si illas aperuisses, omnium Deorum Dearumque imagines detexisses. Ad eum modum se nobis exhibet in Satiris Horatius, nihil magnum præ se fert, quod nos detinere debeat: dignior videtur esse, qui pueris teratur, quam qui viros occupatos teneat: sed sepositò velo, & Horatio penitiùs inspecto, omnium illico Divorum oculis se ingerunt imagines, hoc est, omnes virtutes, ad quas assiduè exercendi sunt, qui vitiis suis corrigendis seriò studeant. Exteriùs illum adspicere contenti antehac fuere mortales, neque possum non mirari Satiras per tot secula lectas, atque relectas, parum admodùm fuisse intellectas, & perperam explicatas. Substiterunt in ipso cortice, verbisque interpretandis intenti nihil ultrà petiêre: quod quidem fecerunt ut Grammaticis par erat, non ut Philosophis: planè quasi scripsisset Horatius solùm ut verborum

rum conſtruendorum rationem videremus, dederitque nobis librum horis in Scholâ fallendis, non animis ad virtutem formandis. Prorſus aliud ſibi in hoc opere propoſuerat Poëta. Namque finis verborum eſt actio, cujus etiam gratiâ verba ipſa fuerunt reperta, quæ niſi illum aſſequantur finem, nihil niſi futiles ſoni, aures quidem feriunt, ad animum verò non pertinent.

Docere nos voluit Horatius in his Satiris, contra vitia noſtra militare, affectus temperare, naturam in cupiditatibus moderandis ducem ſequi, verum à falſo, & à rebus ipſis rerum ſpecies diſcernere, præjudicatas temerè opiniones abjicere, principia & cauſas actionum noſtrarum perſpectas habere, ridiculam denique eorum pertinaciam evitare, qui, quibus à magiſtellis ſuis opinionibus imbuti olim fuerunt, iis obſtinatè inhærent, nullâ habitâ ratione quibus innitantur fundamentis; uno verbo, in eo elaboravit, ut nos nobis felices, amicis jucundos & fideles, omnibus quibuſcum vivimus, commodos, utiles, & benignos præſtaret.

Interpretari Auctoris verba, in *Figuras* digitum intendere, Lectoris per orationis involutæ labyrinthos, aut parentheſeos obſcuræ tenebras, ducere, hæc omnia nihil eximium habent, nec, ut loquitur Epictetus, quidquam pulchri aut ſapiente dignum. Eſt illud præcipuè annitendum, illud palmarium, uſum & rationes horum præceptorum oſtendere, eademque auctoritatibus fulcire, ut palam omnibus fiat, eos qui mores ſuos ad hoc ſpeculum componere negligunt, paria facere ægrotis, qui libros ubi remedia morbis ſuis præſcribuntur, legere contenti, Medici conſilium tantum abeſt ut capiant, ut ne intelligant quidem ejus utilitatem.

Non quòd ego in commentariis meis quicquam ſciens volens prætermiſerim, quod ad Grammatici officium pertineat. Spero id ſenſuros eſſe Lectores, neque jam ullam ſuperfuturam in verbis Horatii difficultatem: ac in hanc curam præcipuè incubui, ut argumenta, quæ tractat, illuſtrarem; rationum, quas adhibet, ſoliditatem indigitarem; ut expedirem circuitus & ambages, per quas nonnunquam incedit ad placita ſua confirmanda, & ad contraria refutanda, vel eludenda: ut veritatem aſſertionum ipſius ſtabilirem; ut vafritiem ejus, ubi quaſi ex inſidiis agit, quæ Lectorem imperitum facile fugiat, oculis exponerem; ut denique in apricum proferrem ridiculum illud, quod in omnibus quas oppugnat rebus invenerit. Hæc ſunt quæ fecit ante me nemo. Contrà, ut eſt Horatius *Verus* Proteus, ita mille formas variat, interpretes ſuos ſæpè effugit, qui cum ipſum reprehendere nequirent, ſtupentes fecerunt, quod potuerunt. Affixerunt ei ſæpenumerò ſenſum ſuo non ſolùm diverſum, ſed etiam adverſum, quemque ipſe eo loco refellere voluit. Non quòd ego illis quicquam detractum velim, qui ante me Horatio illuſtrando laborem ſuum contulerunt: laudo conatus illorum, illi mihi viam aperuerunt. Siquâ in re ego illos ſuperavi, omne illud acceptum refero magnis iſtis ex antiquitate viris, quos majore cum curâ, majore certè otio, legi: Homerum dico, Platonem, Ariſtotelem, alioſque tam Græcos, quàm Latinos, quos aſſiduè tero, ut ad eorum guſtum reformem meum, eorumque fontibus Ingenii & Judicii mei hortulos irrigem.

Non

Non deſunt, ſcio, his temporibus qui magna illa Nomina riſu excipiunt, qui reclamant laudibus, quibus per omnia ſecula celebrati ornatique ſunt, quique illos ſpoliare velint iis coronis, quas tanto ſuo merito de Tribunalibus adeò auguſtis reportârunt. At hi dum nimio efferuntur ſtudio eam devitandi admirationem, quæ *mater* eſt *ignorantiæ*, imprudentes diſcedunt ab alterâ illâ, quam Plato nuncupat *matrem ſapientiæ*, quæque prima oculos hominibus aperuit. Minimè miror pulchritudinem illam divinam, quæ apud Scriptores longè præſtantiſſimos elucet, iſtos homines non capere, neque trahere; infirmiores ſunt, quàm ut oculos tantis ſplendoribus intentos diu tenere queant: ne dicam facilem eſſe rem Antiquos contemnere, laborioſam verò intelligere.

Quod ad me attinet, Divinos illos Viros ex animo totus admiror venerorque. Eos mihi ſemper ob oculos pono, velut Judices verendos & incorruptos, apud quos libenter fingo reddendam mihi eſſe ſcriptorum meorum rationem.

Magnâ interim ducor Poſteritatis reverentiâ: timidior quam fidentior cogito, quale de operibus meis, ſi bono ſuo fato eò pertingere poſſint, judicium latura ſit. Non ideò tamen minoris æſtimo doctos viros, qui hodie vivunt; multi ſunt, fateor, qui ſeculum noſtrum exornant, qui priora potuiſſent exornare; in quibus tamen ne unum quidem novi, qui non honoret & colat antiquos, cui non idem quod illis ſapiat, aut qui eorum præcepta non obſervet, unde quantum aberraveris, tantum ab ipsâ naturâ & veritate diſceſſeris. Neque verear confirmare, non eſſe difficilius ſine luce aut oculis objecta perſpicere, quàm ſolidam laudem adipiſci, & ingenium excolere aliis rationibus, quàm quas Græci & Romani nobis præſcripſerunt: Sive enim propriis felicis ingenii viribus innixi, ſive ab arte & ſtudiis inſtructi, earum veſtigiis ſuccedimus tamen. Qui autem Antiquos damnant, causâ non cognitâ, non abs re erit, eos ſemel & ſimul tanto errore liberare, ut ipſis palam fiat, ſe, dum nimio in hanc ætatem ſtudio tranſverſi rapiuntur, ejus famæ apud poſteros graviſſimum vulnus imprudentes infligere. Quodnam enim excogitari poteſt clarius argumentum ad ſeculi cujuſvis ignorantiam, aut potiùs barbariem demonſtrandum, quam quòd ibi Homerus audiat ineptus, Plato ad faſtidium prolixus, Ariſtoteles parum doctus, Demoſthenes & Cicero è trivio Cratorculi, Virgilius Poëta nullis gratiis, nullo ornatu, Horatius denique rudis, humilis, & ſine nervis? Barbaræ illæ gentes, quæ Græciam & Italiam populantes, tanto furore graſſabantur, quid unquam in delendis pulcherrimis vetuſtatis monumentis tetriùs auſi ſunt? Quid magis horrendum? Verum ſpes eſt non toti ſeculo imputatum iri quorundum perverſum judicium, nec Antiquis fraudi fore.

Fruſtrà Imperator ille arma in Homerum, Virgilium, Titum Livium movit: incaſsùm cecidêre tanti conatus: bellum abſolutiſſimis operibus indictum quid aliud egit, niſi ad numerum ineptiarum acceſſit, quo laborat ipſius hiſtoria, cumulatiorémque ipſi invidiam apud poſteros conflavit?

Q. HORATII

Q. HORATII FLACCI
SATIRARUM
LIBER I.

SATIRA I.

Adverſus hominum inconſtantiam, & exinde in avaritiam invehitur.

QUI fit, Mœcenas, ut nemo, quam ſibi ſortem [505]
Seu ratio dederit, ſeu fors objecerit, illâ [506]
Contentus vivat: laudet diverſa ſequentes?

INTERPRETATIO.
Quomodo fit, ô Mœcenas, ut nullus vivat contentus eâ conditione, quam ſibi vel conſilium dederit, vel fortuna obtulerit: & quiſque *praferas ſectantes diverſa* inſtituta?

ANNOTATIONES.

Duobus Satirarum libris Horatius Stoicè carpit vitia, callidè tamen atque, ut ait Perſius Sat. 1. v. 116.

Omne vafer vitium ridenti Flaccus amico
Tangit, & admiſſus circum præcordia ludit,
Callidus excuſſo populum ſuſpendere naſo.

Egregiè & appositè Seneca, lib. Quòd in Sapientem non cadat injuria, *Cæteri ſapientes, inquit, molliter & blandè, ut familiares medici agris corporibus, non quà optimum eſt, medentur, ſed quà licet. Stoici virilem ingreſſi viam, non ut amœna intuentibus videatur, cura habent; ſed ut quamprimum nos eripiant, & in illum editum verticem educant, qui adeò extra communem teli jactum ſurrexit, ut ſupra fortunam emineat.* Horatii Satiras commendat Quintil. l. 10. c. 1. his verbis: *Multo eſt terſior ac purus magis Horatius; & ad notandos hominum mores præcipuus.* De nomine & origine Satiræ differui ad Juvenalem, tum in Præfatione, cùm v. 30. Sat. 1. ubi admonui non à Satyrorum dicacitate appellatum hoc carmen, ſed à ſaturâ lege, vel lance: quod ſicut hæc varios fructus contineret diis agreſtibus offerendos, illa verò multa & diverſa perferret edicta; ita Satira multiplex argumentum complecteretur, variaque pertractaret. Hancque etymologiam aſſerunt eruditiſſimi quique viri. Ad quos, lector, accedes, reclamante licet Julio Scaligero, Poët. lib. 1. cap. 12. Porrò ne mirere, quod Sermonum vocem ac titulum, ut in vulgatis plerumque, non inſcripſerimus. Vetant graves & docti, vetat ratio. Sermones ſunt tam Satiræ quàm Epiſtolæ: in utriſque ſcilicet reperitur æquè ſermo, id eſt, *oratio remiſſa & finitima quotidianæ locutioni:* ut definit Cicero ad Heren. 3. n. 23. Quare igitur iſte Satiris titulus duntaxat præfigatur?

1. *Qui fit, Mœcenas.*] Non abs re tanti literatorum Patroni nomen appoſitum eſt ad caput ſingulorum Horatii operum. Od. Epod. Satir. Epiſt.

2. *Seu ratio dederit, ſeu fors, objecerit.*] *Ratio* conſilium, voluntas Deorum, ex quâ fieri ſingula in orbe hoc inferiori, Stoici ſtatuebant.

Fors.] Seu fortuna, ad quam referebant omnia Epicurei.

3. *Diverſa.*] Diverſa ſtudia, ac vitæ inſtituta

Miles ſenior, fractis jam artubus labore diuturno, dicit: ô felices mercatores! è contrario negotiator, cum Notus exagitat navim, ait: *melius eſt bellum. Enimvero confligitur: horæ ſpatio brevi mors velox accidit, vel felix victoria. Juriſconſultus fortunatos agricolas æſtimat, quando conſultor januam* ejus *verberat ad gallicinium.*

Is verò qui datis ſponſoribus rure dedu&tus eſt in civitatem, ſolos prædicat beatos in civitate degentes. Reliqua ejuſmodi tam multa ſunt, ut *fatigare queant verboſum Fabium. Ne te retardem audi quo tendam. Si numen aliquod dicat: Eccè ego præſtabo modò quod deſideratis: tu qui miles* eras *antèà, fies mercator: tu juriſperitus,* jam eris *agricola. Vos illinc,*

O fortunati mercatores, gravis annis
Miles ait, multo jam fractus membra labore!
Contrà mercator, navim jactantibus Auſtris,
Militia eſt potior. Quid enim? concurritur? horæ
Momento cita mors venit, aut victoria læta.
Agricolam laudat juris legumque peritus,
Sub galli cantum conſultor ubi oſtia pulſat [507]
Ille, datis vadibus, qui rure extractus in urbe eſt,
Solos felices viventes clamat in urbe.
Cætera degenere hoc (adeo ſunt multa) loquacè
Delaſſare valent Fabium. Ne te morer, audi
Quo rem deducâ. Si quis deus, En ego, dicat,
Jam faciam quod vultis! eris tu, qui modò miles,
Mercator: tu, conſultus modò, ruſticus. Hinc vos,

ANNOTATIONES.

6. *Auſtris.*] Lib. 1. Od. 3. *Rabiem Noti.* Vide & Lib. 3. Od. 3. *Dux inquieti turbidus Adriæ Auſter.*

10. *Sub galli cantum.*] Quemque tædet ſuæ conditionis, dum ejus ſentit incommoda: alienam verò laudat, quoniam tum ejus ſolùm commoda intuetur. Sic juriſperitus agricolâ ſe infeliciorem putat, quandocunque importuni adſunt conſultores, & ſummo mane oſtia pulſant, ſomnum & quietem interturbantes, ſeu cùm narrationibus vel interrogationibus ſæpe futilibus & inſulſis caput obtundunt.

Galli cantum.] Vide Plin. lib. 10. cap. 21. ubi ſic habet: *Hi noſtri vigiles nocturni, quos excitandis in opera mortalibus, rumpendoque ſomno natura genuit, nôrunt ſidera; & ternas diſtinguunt horas interdiu cantu. Cum ſole eunt cubitum, quartâque caſtrenſi vigiliâ ad curas laboremque revocant: nec ſolis ortum incautis patiuntur obrepere, diemque venientem nunciant, cantu.* Cicero de Divin. lib. 2. n. 57. *Democritus quidem optimis verbis cauſam explicat, cur ante lucem galli canant. Depulſo enim de pectore & in omne corpus diviſo & modificato cibo, cantus edere quiete ſatiatos: qui quidem ſilentio noctis, ut ait Ennius, faveni faucibus: rurſus cantu plauſuque premunt alas.* Cœl. Rhodig. lib 16. cap. 13. multa de his.

Conſultor.] Cicero pro Murænâ, ſic artem militarem cum Jure Civili, ſeu, belli ducem cum juriſperito, confert: *Vigilas tu de nocte, ut tuis conſultoribus reſpondeas; ille ut eo quo intendit, maturè cum exercitu perveniat. Te gallorum, illum buccinarum cantus exſuſcitat.*

11. *Ille, datis vadibus, &c.*] Agricola verò in jus venire coactus, cives in urbe degentes videns non experiti ea quæ ſentit incommoda, ſtatim eos judicat beatiores ſe, ſuamque detestatur conditionem. *Vades* ſunt ſponſores qui pro altero ſe obligant ejuſque ſuſcipiunt cauſam, ac reos ſe pro eo præſtant, ſive caput agatur aut crimen, ſive pecunia. Nomen factum *vadibus*, ex eo quòd qui eos dederint, vadendi ſeu diſcedendi habent poteſtatem, donec adſit præſtitutus ad ſiſtendum ſe judicio dies. Cic. de Finib. 2. *Vadem te ad Tyrannum dabis pro amico, ut Pythagoreus ille.* Quod ſuè explicat Offic. 3. n. 45. *Damonem & Pythian Pythagoreos ferunt hoc animo inter ſe fuiſſe, ut cum eorum alteri Dionyſius ille Tyrannus Siculus diem necis deſtinâſſet, & is qui morti addictus eſſet, paucos ſibi dies commendandorum ſuorum cauſâ poſtulaviſſet, vas factus ſit alter ejus ſiſtendi, ut ſi ille non revertiſſet ad diem, moriendum eſſet ſibi ipſi. Qui cum ad diem ſe recepiſſet, admiratus eorum fidem Tyrannus petivit ut ſe in amicitiam tertium adſcirent.*

14. *Fabium.*] Quis ille fuerit, haud planè liquet. Vetus Interpres, *Fabius Narbonenſis*, inquit, *Equeſtri loco natus, Pompeianas partes ſecutus de ſectâ Stoicâ nonnunquam cum Horatio acriter contendit: ſcripſit etiam aliquot libros de Philoſophiâ Stoicâ.* Sunt qui clamoſum, verboſum & loquacem cauſſidicum fuiſſe dicant eum quem hîc vellicat Poëta.

15. *Si quis Deus, &c.*] Præclaram huic loco dat lucem Seneca Epiſt. 95. ubi ſic ſcribit: *Multa videri volumus velle, ſed nolumus . . . ſæpè aliud volumus, aliud optamus, id eſt à Diis petimus; & verum ne Diis quidem dicimus. Sed Dii aut non exaudiunt, aut miſerentur. Qui ſi exaudirent & annuerent, damna nobis ſæpe maxima, aut mala, quæ minimè vellemus, darent.*

18. *Mutatis partibus.*] Mutatis vitæ inſtitutis, conditione, officiis.

Vos

Vos hinc mutatis decedite partibus. Eja!
Quid ſtatis? Nolint. Atqui licet eſſe beatis.
Quid cauſæ eſt, meritò quin illis Jupiter ambas
Iratus buccas inflet: neque ſe fore poſthac [508]
Tam facilem dicat, votis ut præbeat aurem?
Prætereà, nè ſic, ut qui jocularia, ridens
Percurram: quanquam ridentem dicere verum
Quid vetat? Ut pueris olim dant cruſtula blandi
Doctores, elementa velint ut diſcere prima.
Sed tamen amoto quæramus ſeria ludo.
Ille gravem duro terram qui vertit aratro,
Perfidus hic caupo; miles, nautæque, per omne
Audaces mare qui currunt, hac mente laborem
Seſe ferre, ſenes ut in otia tuta recedant,
Aiunt, cùm ſibi ſint congeſta cibaria: ſicut
Parvula (nam exemplo eſt) magni formica laboris
Ore trahit quodcunq; poteſt, atq; addit acervo [509]
Què ſtruit, haud ignara ac non incauta futuri.
Quæ, ſimul inverſum contriſtat Aquarius annum,

vos iſtinc abite, mutatis vivendi inſtitutis. Eja! cur cunctamini? At illi *abnuent. Verumtamen conceditur vobis eſſe fortunatos.* Ergo *quare Jupiter utramque maxillam non inflat contra illos juſtè* quidem: *dicatque, ſe deinceps tam facilem haud futurum, ut poſtulatis aurem det? Porrò ne jocularitèr* hæc *perſcribam, ſicut qui ridicula* proferunt: *tametſi quid prohibet jocoſè veritatem loqui? Quemadmodum præceptores aſſentantes aliquando pueris donant placentas, ut velint excipere prima documenta. Attamen ſecluſo joco ſeria proſequamur. Is qui humum deſudans colit duro vomere, fraudulentus iſte caupo, miles & nauta cuncta maria intrepidè navigantes, affirmant* univerſi, *eo ſe conſilio labores exantlare, ut in ſenectute quietem ſecuram capeſſant, poſtquam ſibi alimenta comparaverint: non ſecus ac exigua formica (nam præbet exemplum) ingenti labore defert ore quicquid poteſt, & adjungit cumulo quem aggerit, proſcia & provida futura* hyemis. Verumtamen *illa, ſtatim atq; annum abeuntem vexat Aquarius,*

ANNOTATIONES.

20. *Ambas Iratus buccas inflet.*] Hoc indignationis & gravis iræ indicium eſt & effectus. Tunc enim crebri concitatique ſpiritus ad os prorumpunt, buccaſque diſtendunt, atque animi motum, ſanguiniſque fervorem exprimunt tum verba concitatiora, tum color tumorque buccarum, tum oculorum denique ignitus ardor, & quaſi fulgetra. Noſter ad Piſones, *tumido delitigat ore*, ait eodem ſenſu. Sic & Græci loquuntur. Demoſthenes de Æſchine, *Ambulat clamitans ſe affectum contumeliâ, . . buccas inflans.* πεφυσηκὼς τὰς σιαγόνας.

24. *Ridentem dicere verum.*] Poſtea Sat. 10.

. . . . . *Ridiculum acri*
Fortiùs & melius magnas plerumque ſecat res.

25. *Cruſtula.*] Fiebant è farina, lacte, caſeo, oleo, melle, &c. Quæ placentæ, bellaria, dulciaria dantur pueris interdum, quibus invitentur ad capiendam ſponte diſciplinam, ac libentiùs animum ad diſcenda prima literarum elementa applicandum. Plato 7. de Republ. vetat pueros vi adigi ad diſciplinam, vult autem quaſi ludendo invitari; tum quia hic apparet, ad quod diſciplinæ genus quiſque ſit aptus: tum quod nulla diſciplina cum vi conjuncta ſtabilis in animo permaneat.

28. *Ille gravem duro, &c.*] In avaritiam deinceps pugnat.

29. *Perfidus hic caupo.*] *Perfidus*, ſeu quòd vinum aquâ mixtum venderent tanquam merum purumputum; ſeu quod iniquis menſuris uterentur. Hinc Ædiles, inter alia ſua officia, in hos animadvertere debebant Perſ. Sat. 1. ad finem.

Fregerit heminas Arreti Ædilis iniquas.

33. *Nam exemplo eſt.*] Sapiens Prov. 6. v. 6. *Vade ad formicam, ô piger, & conſidera vias ejus, & diſce ſapientiam.*

Magni formica laboris.] Phocylides in carmine admonitorio, *Formica*, inquit, *gens exigua, ſed valdè laborioſa eſt:* φύλον δ' ὀλίγον πολύμοχθον. Ib. deſcribuntur formicæ labores, ut & Virg. Georg. 1. v. 186. & 380. Æneid. 4. v. 402. Plin. l. 11. c. 30, &c.

34. *Ore trahit quodcunque poteſt.*] Plin. mox cit. *Si quis comparet onera corporibus earum* (formicarum) *fateatur nullis portione vires eſſe majores. Gerunt ea morſu: majora averſæ poſtremis pedibus moliuntur, humeris obnixæ. Eſt iis Reip. ratio, memoria, cura. Semina arroſa condunt, nè rurſus in fruges exeant è terrâ. Majora ad introitum* (cavernæ) *dividunt. Madefacta imbre proferunt atque ſiccant. Operantur & noctu plenâ lunâ, eadem interlunio ceſſant. Jam in opere qui labor, qua ſedulitas? &c.*

36. *Quæ, ſimul inverſum, &c.*] Poëta ipſo formicarum exemplo utitur adverſus avarum, cujus inſatiabilis pecuniæ fames eſt. Atqui formica, inquit, quieſcit aliquando, ceſſatque laborare & congerere, utiturque ſapiens ac victitat congeſtis. At tibi laborandi & quæſtum faciendi nullus eſt finis.

Contriſtat Aquarius annum.] Cùm hyems

non amplius foras egreditur, iisque prudens victitat, quæ prius accumulavit: te verò nec ardens æstas, nec hyems, ignis, mare, ferrum, à quæstu deterret. Nihil te remoratur: modò ut alius nemo te locupletior existat. Quid verò *prodest tibi ingentem auri vel argenti summam humo clam egesta occultare, non sine metu?* Respondes. *At si detrahatur* quidpiam, *redigetur* acervus *ad parvum assem.*

Repono ego. *Atqui nisi illud agitur, quid præclari habet cumulus congestus?* Etsi *area tua contriverit centies mille tritici* modios, *non propterea venter tuus plus devorabit quàm meus: sicut si servorum unus* tu *sacculum panis onerato humero fortasse deferas, nihil* tamen *amplius accipies, quàm qui nihil gestaverit. Aut loquere, quid prosit victitanti intra naturæ limites,* utrùm *jugera centena colat, an millena. Verùm,* inquies, *jucundum est sumere ex ingenti cumulo.* Imò, *si tantundem relinquas nobis accipiendum è modico, quare tua horrea præferas vasculis nostris?*

Non usquam prorepit, & illis utitur antè
Quæsitis sapiens; cùm te neque fervidus æstus
Demoveat lucro, neq; hyems, ignis, mare, ferrũ,
Nil obstet tibi; dum ne sit te ditior alter.
Quid juvat immensum te argenti pondus & auri
Furtim defossâ timidum deponere terrâ?
Quod si comminuas, vilem redigatur ad assem.
At ni id fit, quid habet pulchri constructus acervus? [510]
Millia frumenti tua triverit area centum,
Non tuus hoc capiet venter plus quàm meus: ut si
Reticulum panis, venales inter, onusto
Fortè vehas humero, nihilo plus accipias, quàm
Qui nil portârit. Vel dic, quid referat intra
Naturæ fines viventi, jugera centum, an
Mille aret. At suave est ex magno tollere acervo.
Dum ex parvo nobis tantundè haurire relinquas,
Cur tua plus laudes cumeris granaria nostris?

ANNOTATIONES.

advenerit, & cùm mense Januario ferè medio Aquarius tristem facit annum, tum verò formica non prodit foras, manet in suâ cavernulâ, ibique vescitur quæsitis æstate cibariis.

Aquarius.] Unum è duodecim signis zodiaci, quod sol ingreditur 17. Cal. Febr. Virgil. Georg. 3. v. 383.

. . . . . *cum frigidus olim*
Jam cadit, extremoq; irrorat aquarius anno.

38. *Neque fervidus æstus Demoveat lucro.*] Juvenal. Sat. 14. v. 135.

Sed quo divitias hæc per tormenta coactas?
Cum furor haud dubius, cùm sit manifesta phrenesis,
Ut locuples moriaris, egenti vivere fato?
Interea pleno cùm turget sacculus ore,
Crescit amor nummi, quantum ipsa pecunia crescit.
Et minùs hanc optat qui non habet.

Theognis, *Divitiarum,* inquit, *nullus finis est hominibus. Qui plurimas habent, duplo eas augere conantur. Quis saturaverit eos omnes? Opes quidem mortalibus sunt amentia.*

Πλοῦτε σὺ δ' οὐδὲν τέρμα . . .
Χρήματά τοι θνητοῖς μέγιστα δεσπόζει.

43. *Quod si comminuas, &c.*] Jam per multiplicem prolepsin diluit ac discutit varios prætextus, quibus solent avari sordes suas obvelare. At si de acervo detraham aliquid interdum ac sæpè, inquit ille avarus, brevi ad unum assem acervus redigetur: ego verò mox egestate conflictabor.

44. *At ni id fit, &c.*] Respondet Poëta. At nisi utaris pecuniâ tuâ, quid ex eâ pulchri facies? Quid erit absconditum aurum & argentum? lib. . Od. 2.

Nullus argento color est, avaris
Abdita terris inimice lamnæ
Crispe Sallusti, nisi temperato
Splendeat usu.

45. *Millia frumenti, &c.*] Et si agri tibi reddant frumenti modiorum centena millia, non ideò plus devorabis quàm ego qui pauca possideo.

47. *Reticulum panis.*] Sacculum è reticulo, quo panis ferebatur. S. Augustin. de Civ. Dei, lib. 18. cap. 18. *Annona retica dicitur,* inquit, *quoniam ad retia deportatur.*

Venales inter.] Inter venalitios servos, venum expositos.

49. *Intra naturæ fines viventi.*] Senec. Epist. 16. *Si ad naturam vives, nunquam eris pauper: si ad opiniones, nunquam eris dives:*

50. *Jugera.*] Jugerum agri pedes 240 in longum, 120 in latum continet: sive, quantum uno boum jugo arari uno die potest. Isidor.

Centum an mille aret.] Aurel. Victor de Manio Curio Dentato sic refert: *Quaterna dena agri jugera viritim populo divisit: sibi deinde totidem constituit, dicens neminem esse debere civem, cui non tantum sufficeret.*

51. *At suave est ex magno.*] Hæc dicit avarus contrà.

52. *Dum ex parvo nobis.*] Avarum Poëta refutat.

53. *Cumeris.*] Vasis fictilibus, viminеis,

Ut,

Ut, tibi ſi ſit opus liquidi non amplius urnâ,
Vel cyatho, & dicas; Magno de flumine mallem
Quàm ex hoc fonticulo tantundem ſumere. Eo fit,
Plenior ut ſi quos delectat copia juſto,
Cum ripâ ſimul avulſos ferat Aufidus acer. [511]
At qui tantulo eget, quanto eſt opus, is neq; limo
Turbatam haurit aqua, neq; vitâ amittit in undis.
At bona pars hominũ decepta cupidine falſo,
Nil ſatìs eſt, inquit; quia tanti quantũ habeas, ſis.
Quid facias illi? jubeas miſerum eſſe libenter,
Quatenus id facit; ut quidâ memoratur Athenis
Sordidus ac dives, populi contemnere voces
Sic ſolitus: Populus me ſibilat, at mihi plaudo
Ipſe domi, ſimul ac nummos contemplor in arcâ.
Tantalus à labris ſitiens fugientia captat
Flumina. Quid rides? mutato nomine, de te
Fabula narratur. Congeſtis undique ſaccis
Indormis inhians, & tanquâ parcere ſacris [512]
Cogeris, aut pictis tanquam gaudere tabellis.
Neſcis quo valeat nummus, quem præbeat uſum?

perinde ac ſi egeas aquæ urnâ vel cyatho duntaxat, dicaſque, Mallem tantundem haurire magno de fluvio, quam de iſto fonte parvulo. Hinc verò fit, ut ſi qui requirant nimiam abundantiam, hos cum ripa abreptos auferat Aufidus vehemens. Qui autem tantum deſiderat quantum neceſſe eſt, ille nec captat aquam cœno turbidam, nec vitam in fluctibus perdit. Sed magna pars mortalium fallaci cupiditate illuſa ait: Nihil ſufficit, quoniam tanti æſtimabere, quantum poſſidebis. Quid huic agas? ſine illum eſſe infelicem, quandoquidem id ſponte agit. Ità quidem narratur Athenis extitiſſe *avarus & opulentus, verba* quidem *plebis aſpernari ſuetus hoc modo: Plebs me ſibilat:* ego *verò mihimet domi applaudo, quoties nummos in arcâ conſpicio. Tantalus ſitibundus appetit fluvios à labiis recedentes. Cur rides? De te, nomine* ſolùm *mutato, fabula commemoratur. Dormis avidus ſuper ſacculos undequaque accumulatos: & cogeris abſtinere velut a* rebus *ſacris, vel delectari quaſi tabulis* pictis. An *ignoras ad quid pecunia utilis ſit ac neceſſaria?*

ANNOTATIONES.

ſparteis, palmeis, in quibus tenuiores frumentum ſuum modicum condebant: at divites in granariis ſeu horreis. Feſtus.

58. *Cum ripâ ſimul avulſos ferat Aufidus.*] Qui plus divitiarum appetunt, quàm par eſt, ſæpè rerum copia illos perdit: ſicut qui vult aquam haurire ex ingenti flumine, non rarò demergitur ac perit.

Aufidus.] Apuliæ fluvius, pro quolibet alio rapido flumine. De eo lib. 3. Od. 30. ubi, *violens Aufidus.*

59. *Neque limo Turbatam haurit aquam.*] Plus limi trahunt majores fluvii: contrà fonticulus limpidam habet aquam. Indicat Horatius per ſimilitudinem eos, qui opes magnas avidè quærunt, multis turbari curis, nonnunquam obrui & abſumi.

61. *Cupidine falſo.*] Cupiditas imagine recti & juſti fallit. Nimirùm honeſtè vivendum, famæ conſulendum, &c. Ergo docet opes accumulare ad ſumptus neceſſarios faciendos.

64. *Ut quidam memoratur Athenis.*] Quis ille, ignoratur. Timonem quendam miſanthropum perperam hîc intelligunt interpretes plerique. Divitem ac ſordidum hominem exhibet Horatius. Timon ille contrà avaritiæ fuit hoſtis, aiebatque ſapienter *inſatiabilem cupiditatem atque ambitionem eſſe omnium malorum elementa*, apud Stobæum, De eo Diogenes Laërtius, & Lucianus.

66. *Populus me ſibilat, &c.*] Solebat populus plauſu & acclamationibus excipere viros inſignes de Rep. bene meritos, ſibique gratioſos, cùm theatrum ad ſpectacula ingrederentur: at homines ſibi infenſos & invidioſos, ſibilis proſequebatur. Cic. in Piſonem: *Da te populo, committe ludis, ſibilum metuis.* Ad Attic. lib. 2. Epiſt. 18. *Fuſium clamoribus, convitiis, & ſibilis conſectantur.*

68. *Tantalus à labris, &c.*] Egregiam apoſiopeſin obſerva, lector; quâ Poëta longiuſculam, ut videtur, narrationem, exorditur ſtatimque abrumpit, aitque avaro *Quid rides?* De Tantalo, vide Annot. lib. 1. Od. 28. & lib. 2. Od. 23. Bellè Petronius:

Nec bibit inter aquas, nec poma patentia carpit
Tantalus infelix, ouem ſua fata premunt.
Divitis hæc magni facies erit, omnia latè
Qui tenet, & ſicco concoquit ore famem.

72. *Pictis gaudere tabellis.*] Intuendo tantùm, nunquam utendo.

Ematur panis, olera, vini sextarius: adjunge illa *quibus non concessis agre se habeat natura humana.* Verùm *an expedit vigilare pavidum, & diebus ac noctibus timere improbos prædones, incendia, servos, ne te depradentur ac fugam arripiant? Ego* certè *ejusmodi bonis carere semper exoptaverim.* Dices verò: *At si corpus gelu vexatum ægrotet, aliudve morbi genus affligat te cubili, præsto est qui adsit, medicamenta subministret, medicum precetur ut te sanum præstet ac restituat liberis & dilectis cognatis.* Erras, inquam ego. *Non conjux, non filius, te incolumem cupit: te aversantur vicini cuncti, familiares, pueri & puellæ.*

Scilicet *quando pecunia tu posthabes universa,* an *miraris quod nullus exhibeat amorem, quem nequaquam mereris? Quin imò si cupias addictos semper habere* eos *quos tibi propinquos natura donat absque ullo labore, miser* sanè *operam perdas; non secus ac si quispiam doceat asinum habenis regi, & per campum decurrere. Tandem sit modus acquirendi: & quandoquidem plusculum possides,* paulò *minus* deinceps *time egestatem: atque incipe* aliquando *finire laborem, comparatis* facultatibus, *quas petebas. Ne verò* idem *agas quod Vinidius quidam* (*haud prolixa est narratio*) tam *opulentus, ut pecuniam metiretur, tam parcus, ut nunquam se vestiret melius servo.* Is *ad ultimum* vitæ *finem reformidabat ne periret inopiâ ciborum. At illum securi discidit medium liberta Tyndaridarum fortissima.*

Panis ematur, olus, vini, sextarius; adde,
Queis humana sibi doleat natura negatis.
An vigilare metu exanimem, noctesque diesque
Formidare malos fures, incendia, servos
Ne te compilent fugientes; hoc juvat? horum
Semper ego optarim pauperrimus esse bonorum.
At si condoluit tentatum frigore corpus,
Aut alius casus lecto te affixit; habes qui
Assideat, fomenta paret, medicum roget, ut te
Suscitet, ac reddat natis carisque propinquis.
Non uxor salvum te vult, non filius: omnes
Vicini oderunt, noti, pueri atque puellæ.
Miraris, cum tu argento post omnia ponas, [515]
Si nemo præstet, quem non merearis, amorem?
At si cognatos, nullo natura labore
Quos tibi dat, retinere velis, servareque amicos,
Infelix operam perdas: ut si quis asellum
In campo doceat parentem currere frænis.
Denique sit finis quærendi: cumque habeas plus,
Pauperiem metuas minùs: & finire laborem
Incipias, parto quod avebas: nec facias quod
Vinidius quidam (non longa est fabula) dives
Ut metiretur nummos; ità sordidus, ut se
Non unquam servo melius vestiret: ad usque
Supremum tempus, ne se penuria victûs
Opprimeret, metuebat. At hunc liberta securi
Divisit medium, fortissima Tyndaridarum.

ANNOTATIONES.

74. *Vini sextarius.*] Sexta congii pars, continens cyathos duodecim.

76. *An vigilare metu exanimem, &c.*] Urget Poëta, ostenditque gravia divitiarum incommoda. Juvenal. Sat. 14. v. 303.

Tantis parta malis, curâ majore metuque
Servantur, misera est magni custodia census.

80. *At si condoluit, &c.*] Objicit avarus necessitatem pecuniæ. Juvenal. mox cit. v. 156.

Scilicet et morbis & debilitate carebis,
Et luctum & curam effugies, &c.

84. *Non uxor salvum te vult, &c.*] Redarguit Poëta: imò verò cum speras opes intactas servando, subsidia tibi comparare, omnium odium incurris: iis ipsis intolerablis es, quibus maximè carus esse debueras. Nec mirum, quippe unam pecuniam amas, cætera aspernaris; quâ ratione velis à quoquam diligi? huc facit versiculus ille: Θάνοιμ' ἄν, εἴ μοι πάντες ἐυχονται θανεῖν.

Mori velim, si me omnes exoptent mortuum.

50. *Ut si quis asellum, &c.*] Adagium est, de eo qui operam inanem sumit ac molitur.

95. *Vinidius.*] Legunt alii, *Numidius*; alii *Unidius*, &c. perinde est.

96. *Metiretur nummos.*] Scilicet numerare foret longius prope innumerabiles. Petron. *Fortunata* (uxor Trimalcionis) *quæ nummos modio metitur.* Suidas. μεδίμνῳ τ ἀργύριον ἀπομετρεῖν.

100. *Fortissima Tyndaridarum.*] Velut altera Clytemnestra Tyndari filia, quæ Agamemnonem interfecit ab Ægistho mœcho adjuta. Juvenal. Sat. 6. v. 656.

Quid

Quid mî igitur ſuades? Ut vivam Mænius? aut ſic,
Ut Nomentanus? Pergis pugnantia ſecum
Frontibus adverſis componere. Non ego avarum [514]
Cùm vetote fieri, vappam jubeo ac nebulonem.
Eſt inter Tanaïm quiddam, ſocerumq; Viſelli 105
Eſt modus in rebus; ſunt certi denique fines,
Quos ultra citraque nequit conſiſtere rectum.
Illuc, unde abii, redeo. Nemon' ut avarus
Se probet; ac potiùs laudet diverſa ſequentes?
Quodque aliena capella gerat diſtentius uber,
Tabeſcat? neque ſe majori pauperiorum. 111
Turbæ comparet; hunc atque hunc ſuperare la-
Sic feſtinanti ſemper locupletior obſtat: (boret?
Ut cùm carceribus miſſos rapit ungula currus,

Quid ergo mihi ſuades? inquis: *Vivam ne ſicut Manius, aut Nomentanus?* Reſpondeo. *Continuò res oppoſitas conjungis adverſis frontibus. Quando te avarum eſſe prohibeo, non te volo* eſſe *nequam & perditum. Eſt aliquod* diſcrimen *inter Tanaïm & ſocerum Viſelli. Eſt mediocritas in rebus: adeoque ſunt certi limites, ultra vel citra quos rectum* ſtare *non poteſt. Revertor* illuc *unde digreſſus fui.* Ergone *nullus, perinde ac avarus, ſe approbabit: & quisque laudabit ſectantes diverſa inſtituta? Et* invidiâ *contabeſcat, quod capra alterius ferat ubera pleniora? nec ſe conferat majori numero pauperiorum? illum atq; iſtum ſupergredi conetur?* profectò *ſic properanti ſemper impedimento erit ditior aliquis: quemadmodum quando ungula abripit currus repagulis emiſſos,*

ANNOTATIONES.

. . . . . *Tyndaris illa bipennem*
Inſulſam & fatuam dextrâ lævâque tenebat. Forte etiam libertæ illi nomen erat Tyndaris: luditque Poëta & alludit ad Tyndaridas virorum interfectrices.

101. *Ut vivam Manius? aut ſic Ut Nomentanus.*] Uterque ille bonorum decoctor. Malè quidam legunt, *Navius* hic enim avarus fuit, de quo lib. 2. Sat. 2. At de Mænio, paternæ maternæque hæreditatis dilapidatore, iterum poſteà Epiſt. 15. lib. 1. *Nomentanus à* Nomento oppido cognominatus, prænomine Lucius, nomine Caſſius, famoſus luxuriâ extitit.

102. *Pergis pugnantia, &c.*] In extremis ruis, cùm eligendum ſit amplectendumque medium, in quo virtus quæque conſiſtit. Nec avarum te volo, nec prodigum.

104. *Vappam.*] Nequam, & ſimilem corrupto vino, quod jam bonitatem perdidit. Plin. l. 14. c. 20. *Vitiumque muſto quibuſdam in locis, iterùm ſponte fervere; quâ calamitate deperit ſapor; vappæque accipit nomen, probroſum etiam homini, cùm degeneraverit animus.* S. Chryſoſt. οἶνος μὴ ἀρετὴν βλάπτει τὸ παροξυνθὲν, κ. εἰς ἕξιν ἵσταται τέλειον. Latini, vinum vappeſcens. Gall. *du vin qui ſe tourne.*

Nebulo.] Levis inſtar nebulæ, qui nullo conſilio, nullâ ratione ducitur. Vel qui non pluris æſtimandus quàm nebula. Quidam deducunt à *n* & *obolo*, quaſi nec obolo dignus. Non. Marcell. *Nebulones & tenebriones dicuntur, qui mendaciis & aſtutiis ſuis nebulam quandam & tenebras objiciunt.*

105. *Tanaïm.*] Libertum Mæcenatis, ſpadonem. *Socerum Viſelli.*] Hernioſum. Inter utrumque eſt ille cui integra ſunt corporis membra, nihil verò ſuperfluum.

108. *Nemon' ut avarus Se probet?*] Nemone contentus erit ſuâ conditione & alienam laudabit quiſque, ſicut avarus ſatis opum ſe habere nunquam putat, alioſque ſe beatiores ac ditiores ſemper exiſtimat?

111 *Neque ſe majori pauperiorum Turba comparet.*] Hinc mali origo. Plures ſe pauperiores non conſiderat avarus: at unum aut alterum opulentiores forte ob oculos ſemper habet, eoſque ſuperare ſatagit.

113. *Sic feſtinanti ſemper locupletior obſtat.*] Qui ſic affectus eſt, ut velit opibus omnes vincere, huic ſemper videbitur aliquis eſſe locupletior ac felicior: is invidâ & cupiditate contabeſcet: nam ejus oculis ac judicio, ut ait Ovidius,

Fertilior ſeges eſt alieno ſemper in agro;
Vicinumque pecus grandius uber habet.

114. *Ut cùm carceribus, &c.*] Similitudine illuſtrat quod dixit. Qui quadrigarum curſu in ſtadio certat, non reſpicit unquam, poſteriores, ſed deſpicit, at priores aſpicit, ac nititur aſſequi & antevertere.

Carceribus.] Hi quaſi *arceres* dicuntur, quia ibi arcentur equi certo repagulo, ne currant, antequam magiſtratus ſignum dederit. Servius ex Varrone. Hic l. 4. de Ling. Lat. ſic ſcribit: *Circus dictus, quod circum ſpectaculis ædificatus, ubi ludi fiunt; & quod ibi circum metas fertur pompa, & equi currunt. . . . . In circo primo unde mittuntur equi, nunc dicuntur carceres.* Vide Lib. 1. Od. 1. ubi de

auriga conatur *assequi equos, qui prævertunt suos, spernens eum quem præcurrit inter ultimos euntem. Hinc fit ut rarò pessimus invenire* hominem, *qui se dicat beatum vixisse*, quique *emenso vitæ spatio decedat contentus, ut conviva satiatus. At jam sufficit: nec* ullum *ultra verbum adjiciam, ne suspiceris me suffuratum esse commentarios Crispini Lippi.*

Instat equis auriga suos vincentibus, illum [115]
Præteritum temnens extremos inter euntem. 116
Inde fit, ut rarò, qui se vixisse beatum
Dicat, & exacto contentus tempore vitæ
Cedat, uti conviva satur, reperire queamus.
Jam satis est. Nè me Crispini scrinia Lippi 120
Compilâsse putes, verbum non ampliùs addam.

ANNOTATIONES.

curriculo, pulvere Olympico, metáque fervidis evitatâ rotis.

Ungula.] Pro equo ungulas habente, synecdoche.

Currus.] Bigas, quadrigas.

118. *Exacto contentus tempore vitæ.*] Senec. ad Lucil. Epist. 15. hunc locum videtur interpretari voluisse; ubi, *itáque quam multa sis consecutus, recordare. Cum aspexeris quot te antecedant, cogita quot sequantur. Si vis gratus esse adversus Deos, & adversus vitam tuam, cogita quàm multos anteceſseris.*

119. *Cedat, uti conviva satur.*] Desumpta sententia è Lucretio, Lib. 3.

Quid tibi tantopere est, mortalis, quòd nimis ægris
Luctibus indulges? Quid mortem congemis, & fles?
Cur non ut plenus vitæ conviva recedis?

Et paulò post:

Sed quia semper aves, quod abest, præsentia temnis,
Imperfecta tibi elapsa est ingrataque vita:
Et nec opinati mors ad caput astitit, ante
Quàm satur ac plenus possis discedere rerum.

120. *Crispini.*] Is Stoicus Philosophus valdè loquax fuisse dicitur, & versibus multis & inconditis doctrinam Stoicam complexus. Hinc lepidè noster per hujus aretalogi mentionem Stoica dogmata venditare definit.

Scrinia.] Scripta in arculis, capsis, scriniis inclusa.

Lippi.] Vel hoc erat cognomen, vel oculis revera lippientibus ille erat. Absurdè vetus Interpres Crispinum ita vocari scribit *non oculorum ratione, sed mentis; quod fuerit insulsus poëta.* Tales argutiolas non venatur sublimis spiritûs vates, qualis Horatius.

SATIRA II.

Dùm vitant stulti vitia, in contraria currunt.

Tibicinarum cœtus, pharmacopolæ,

Ambubaiarum collegia, pharmacopolæ, [116]

ANNOTATIONES.

1. *Ambubaiarum.*] Jul. Scalig. Poët. lib. 6. cap. 7. de hâc Satirâ; *In secundâ*, inquit, *de mœchis exempla usque ad fastidium.* Sanè: & nic scopus esto, flagitiorum nauseam ingerere vel flagitiosissimis. Idem Scaliger alibi, loquens de Martiale Poëtâ sic habet: *alia ejus fœda nè legerim quidem, tantum abest ut ad censuram vocem.* Ego simile quid hîc si dixero vel fecero, condonabis, imò gratulabere, pudens lector. Itaque per salebrosa pedetentim ac suspenso gradu incedenti nihil noxium, fortassis & utile quidpiam occurret.

Ambubaiarum.] Multa nugantur multi de hujus vocis etymologiâ: Syriacam agnosco sponte cum veteri interprete, qui sic scribit: *Ambubaia dicuntur mulieres tibicina linguâ Syrorum. Etenim Syris tibia, sive symphonia, ambubaia dicitur.* Gravis doctrinæ & ingenii adstipulatores accedunt non pauci, Angel. Caninius, Isaac. Casaubonus, &c. Jos. Scaliger in Varron. de Ling. Lat. ad vocem *simpulum. Syriacum est*, inquit, *nam ut Abbub, ambub ἀυλὸς, ambubaiarum collegia; à copher, camphora; a sadin, sindon; à sabbeca, quod est apud Danielem, sambuca; sic à sephel, sempel, & inde simpulum fecerunt.* Ergò *per ambubaiarum collegia*, debemus intelligere quotquot artes exercebant impudicas, ludicras, parasiticas, &c. Sueton. Neron. c. 27. *Cœnitabat nonnunquam in publico, inter scorta rum totius urbis ambubaiarumque ministeria.*

Mendici

Mendici, mimæ, balatrones: hoc genus omne
Mœstũ ac sollicitũ est cantoris morte Tigelli: [517]
Quippe benignus erat. Contrà hic, ne prodigus esse
Dicatur metuens, inopi dare nolit amico,
Frigus quo duramque famem depellere possit.
Hunc si perconteris, avi cur atque parentis
Præclaram ingratâ stringat malus ingluvie rem,

mima, balatrones; omnes isti homines sunt tristes & anxii ob *mortem Tigellii cantoris: nam munificus erat* erga illos. *E contrario ille timens haberi prodigus, etiam amico egenti nollet tribuere unde arceat frigus & sævam famem. Istum si interroges, quamobrem avi patrisque magnas opes perperam absumat voracitate injucundâ,*

ANNOTATIONES.

Porrò non solùm tibias, aliaque instrumenta musica, sed & tibicines, ac tibicinas corporis quæstu & tibiarum cantu vitam sustentantes, è Syriâ Romam confluxisse docet Juvenalis etiam Sat. 3. v. 62. & seq.

Jampridem Syrus in Tiberim defluxit Orontes:
Et linguam, & mores, & cum tibicine chordas
Obliquas, necnon gentilia tympana secum
Vexit, & ad Circum jussas prostare puellas.

Ubi observa, propriè *tympani* vocari *gentilia*, quippe vox est à *tuppin* Syriacâ.

Pharmacopolæ.] Pharmacum & medicamentum, testibus Nonio & Eustathio, sunt mediæ voces, in bonam & malam partem usurpari solitæ: unde & pro veneno accipi nonnunquam docuimus alibi. Sic & pharmacopolæ dicti intetdum unguentarii, myropolæ, pigmentarii, & quotquot aromata & odores, item qui medicatas potiones quascunque divendebant. Sic etiam appellantur medici illi circumforanei & agyrtæ, qui imperitæ plebi remedia quædam, magìs autem verba vendunt, per fora & compita urbium cursitantes, De his Cato apud Gell. lib. 1. cap. 15. *Itaque auditis, non auscultatis, tanquam pharmacopiam. Nam ejus verba audiuntur: verùm ei se nemo committat, si ager est.*

2. *Mendici.*] Circulatores omnes, physiognomi, metoposcopi, chiromantici: imprimis autem Isiaci ac Cybelæ sacerdotes, & quicunq; vaticinandi artem professi stipem corrogabant.

Mimæ.] Gesticulatrices, saltatrices, ludiones, histriones, scenici. Ἀπὸ τοῦ μιμεῖσθαι *ab imitando*, vocatur mimus vel mima, quisquis dicta vel facta cujusque imitatur, cum lasciviâ, seu voce, seu præcipuè gestu, *nutu manibusque loquax*, ut canit Claudianus.

Balatrones.] De vocis hujus origine & significatione, adhuc sub judice lis est. Vetus Interpres *luxuriosos ac perditos à Servilio Balatrone* dictos vult, additque: *ab hoc similis vitæ homines sunt appellati balatrones: à balatu fortasse dicti, quæ vox intorta est & ridicula.* Legitur & *barathrones, qui bona sua devorando, quasi in barathrum mittunt. Iidem & blateroues propriè dicti sunt, à blatiendo, id est, vaniloqui.* Triplex hic etymon vides: quorum certium mihi magìs probaretur. Sunt qui à βαλίζω deducunt balatronem quasi *aquariolum*: vel à βάλλειν & βαλίζειν quasi *saltatorem*. Inde verò non dubitem esse vernacula hæc nostra, *bal, balet, baller*, Cœlius Rhodig. lib. 15. cap. 25. ita scribit: balatronem invenio scurram fuisse virulentum, unde Horatius;

——— *balatro suspendens omnia naso.*

Et S. Hieron. *Ne me putes in modum rustici balatronis cuncta Origenis reprobare.* Constat balatronem dici hominem nihili, nugacem, nequam. Italis *balatroni*, Gellis *bellitre*, ut placet nonnullis; quam ego etymologiam explodo.

3. *Tigelli.*] M. Tigellius e Sardiniâ oriundus, moribus haud probis, perinde ac sui populares, malè audiebat. Is tamen ob sales & jocos valdè festivos, præcipuè verò ob eximiam vocem, gratiosus admodum fuit Julio Cæsari, Augusto, Cleopatræ. Ab his remuneratus in suæ farinæ homines copiosiùs etiam effundebat ac prodigebat ultrò, quas opes collegerat. Eo nomine ab Horatio carpitur hìc, item Satirâ 3. & 10. seq. quia, ut aiunt, ejus versus velut parum numerosos ac modulatos dixerat. Ejus ità meminit Cic. l. 7. Ep. 24. quæ est ad M. Fab. Gallum: *Amoris quidem tui, quoquo me verti, vestigia: vel proximè de Tigellio. . . Id ego in lucris pono, non ferre hominem pestilentiorem patriâ suâ. . . Ille autem qui sciret se nepotem bellum tibicinem habere, & sat bonum unctorem, discessit à me, ut mihi videbatur, iratior: Habes Sardos venales, alium alio nequiorem,* (Tigellium & ejus nepotem) *cognôsti meam causam, & istius Salaconis iniquitatem.* Salaconem vocant mollem, & propter opes insolentem.

4. *Contrà hic.*] Avarus quispiam longe à Tigellio dissentiens, in contrarium vitium impingit.

8. *Ingratâ stringat malus ingluvie rem.*] Bona sua velut in unam pilulam stricta & compressa deglutiat, apud Athen. l. 4. c. 18. ex Alexide; *Diodorus lurco patrimonium fecit pilam, adeò celeriter omnia adjorpsit.* Σφαῖραν ἐποίησε τὴν πατρῴαν οὐσίαν, ὥστε συνεσφίγγησαν ἐπ' αὐτῷ. Ada-

emens dapes quaſlibet exquiſitas *pecunia* fœnore *comparatâ*; *reſpondet: quia timet aſtimari* homo *parcus & animi exigui. Laudatur a quibuſdam, reprehenditur ab aliis. Fufidius locuples agris, & pecuniâ fœnori datâ, reformidat exiſtimationem perditi & decoctoris. Is de ſorte deducit uſuras quinas, & quo luxurioſior quiſque eſt, eo ardentius conſectatur & quærit nomina juvenum, qui virilem togam nuper induerunt ſub patribus valde parcis. Quis* autem *audiens talia, non ſtatim*

Omnia conductis coëmens obſonia nûmis; [118]
Sordidus atq; animi quod parvi nolit haberi,
Reſpondet. Laudatur ab his, culpatur ab illis.
Fufidius vappæ famam timet ac nebulonis,
Dives agris, dives poſitis in fœnore nummis.
Quinas hic capiti mercedes exſecat; atque
Quanto perditior quiſque eſt, tanto acriùs urget:
Nomina ſectatur, modò ſumptâ veſte virili
Sub patribus duris tironũ. Maxime, quis non, [119]

ANNOTATIONES.

giumeſt Græcum; quaſi diceres metaphoricè, uno bolo, globulo, cataportio, omnia ſua devoravit.

Ingratâ ingluvie.] Nam quæ ſic gulosè atque inſtar pilæ ſorbentur, ſine ullo grati ſaporis guſto per fauces tranſmittuntur.

12. *Fufidius.*] Inſignis fœnerator, immodicas uſuras exigens.

Vappæ & nebulonis.] Has voces excuſſimus Sat. præced.

14 *Quinas hic capiti mercedes exſecat.*] *Caput* eſt ſors ipſa, ſeu pecunia fœnori data, Gall. *le principal*, hujus verò fructus, reditus, fœnora, uſuras, *mercedes* vocat Horatius: Gall *l'intereſt, la rente*. Uſura centeſima dicitur cùm de centum nummis menſibus ſingulis unus ſolvitur: adeò ut centeſimo menſe uſura ſortem adæquet. At Fufidius iniquior multò, ſingulis menſibus non ſimplices, de quibus mox, ſed *quinas* uſuras accipiebat: quas ut haberet, perditiſſimo cuique pecuniam ſuam credere amabat, ut mox dicetur. S. Ambroſ. in c. 12. Tob. *veniunt Calendæ, parit ſors centeſimam, veniunt menſes ſinguli, generantur uſuræ. Crevit centeſima: petitur, nec ſolvitur: applicatur ad ſortem. Itaque non jam centeſima incipit eſſe, ſed ſumma, hoc eſt non fœnoris centeſima, ſed fœnus centeſimæ.*

Exſecat.] Proprie. Nam illi pecuniam tradentes ad fœnus, ſtatim uſuram primi menſis demebant è ſorte, ſeu ex ipſâ quam credebant ſummâ. De uſurâ legibus humanis ac divinis prohibitâ dixi in Epod. 2. v. 4.

15. *Quanto perditior, &c.*] Quo magis novit luxuriæ deditum juvenem, adeóque pecuniæ avidiorem, eò diligentiùs hunc adit, & quærit ei pecuniam credere gravioribus ſcilicet uſuris, ob urgentem inopiam vel habendi cupiditatem.

16 *Nomina ſectatur tironum, &c.*] Studet fœnerari adoleſcentibus, qui nullam à duris patribus pecuniam aut valde exiguam accipientes, quacunque viâ, quovis fœnore quæritabant ac ſumebant, quâ ſuæ libidini ſatisfacerent eâ ætate ferventi. Atque id quidem ſcelus diu graſſatum eſt. At poſteà ex Senatuſconſ. adempta eſt actio & petitio iis, qui filiis familias pecuniam credidiſſent in mortem patrum: ne vel occaſio hinc eſſet patri necem machinandi, aut per malas artes ac turpes pecuniam quoquo modo reddendam ac perſolvendam quæritandi. Senatus illud conſultum Macedonianum dictum eſt à Macedone iſto fœneratore. Sueton. Veſpaſ. c. 11. *Auctor Senatui fuit decernendi, ne filiorum familias fœneratoribus exigendi credita jus eſſet unquam, hoc eſt, nè poſt patrum quidem mortem.*

Nomina.] Sic vocantur tam credita quam debita, eò quòd creditores in commentarios ſeu in tabulas referrent & inſcriberent nomina debitorum, ſeu eorum quibus pecuniam crediderant. Hinc *nomina facere* dicuntur tam debitores quàm creditores.

17. *Tironum.*] Id eſt adoleſcentum. Tirones alii militiæ, alii forenſis exercitationis & eloquentiæ. Hi circa annum ætatis 17. poſt pubertatem ſcilicet, prætextam deponebant, indebant verò togam aliquando puram nivei candoris, quæ virilis dicta eſt, ut ait Alex. ab Alex. l. 5. c. 18. *candidum umbonem* vocat. Perſ. Sat. 5. v. 33. Plin. l. 8. c. 48. *Toga purâ tirones induuntur.* Cœl. Rhodig. l. 14. c. 16. *Quoniam* vero, inquit, *ut in Magiâ Apuleius ſcribit, eruditiſſimi juvenes laudis gratiâ, primum hoc forenſis operæ rudimentum ſubibant, ut aliquo inſigni judicio civibus ſuis noſcerentur, qui mos incipientibus adoleſcentulis ad illuſtrandum ingenii florem apud antiquos fuerat conceſſus: togam item candidam, qui hoc facerent tirones induebantur ipſo tirocinii die: ſic enim appellabant, cùm eloquentiam auſpicarentur in foro. Eam togam Cicero puram vocavit. Scribit enim ad Attic. in tirocinio filii Ciceronis togam illi puram dediſſe Arpini.*

Maxime, quis non, &c.] Quis verò non deteſtetur ejuſmodi fœneratores? Quis avaritiam eorum & nequitiam non abominetur? τόκες uſuras Græci appellant, quòd multos

Juppiter

Juppiter, exclamat, simul atq; audivit? At in se
Pro quæstu sumptum facit. Hic Vix credere possis
Quàm sibi non sit amicus: ità ut pater ille, Terentî
Fabula quem miserum nato vixisse fugato
Inducit, non se pejùs cruciaverit atque hic.
Si quis nunc quærat: Quo res hæc pertinet? Illuc:
Dum vitant stulti vitia, in contraria currunt.
Malthinus tunicis demissis ambulat. Est qui
Inguen ad obscœnum subductis usq; facetus: [520]
Pastillos Rufillus olet, Gorgonius hircum.
Nil medium est. Sunt qui nolint tetigisse, nisi illas

exclamat: Proh summe Jupiter! Verùm, inquies, *ille* præclaros fortè *sumptus facit, secundum* ingens *lucrum. Ille* scilicet? Quin imò *vix tibi persuadere queas, quantum sibi sit inimicus. Adeò ut non isto crudeliùs sese discruciaverit pater ille, quem Terentii comœdia exhibet infelicem vixisse*, ex quo *filium* à se *fugaverat.*

Quòd *si petat aliquis quorsum hæc spectant? eò nempe: cum insani fugiunt vitia, incidunt in oppositа, Malthinus prolixis tunicis incedit.* Alius *est qui succinctis usque ad umbilicum*, se *ridiculum* præbeat. *Rufillus pastillos redolet*; *Gorgonius* verò *caprum. Nihil mediocre reperitur. Sunt qui renuant attrectare* mulieres, *præter eas,*

ANNOTATIONES.

& graves debitori dolores pariant. Cic. Offic. 2. n. 89. *Quid fœnerari? Tum Cato: Quid hominem, inquit, occidere?*

20. *Quam sibi non sit amicus.*] Quàm sit sordide parcus, suum defraudans genium, etiam necessaria sibi denegans, ac de se pœnas velut exigens, instar Menedemi apud Terentium.

Terenti Fabula quem miserum, &c.] Heautontimorumenos, ἑαυτὸν τιμωρούμενος, id est, *seipsum discrucians*, titulus est Terentianæ comœdiæ, in quâ filium Cliniam procul in militiam abire, præ parcitate sordidáque avaritiâ, compulit durus pater Menedemus: at posteà facti pœnitens sese angebat, quòd tam iniquè à se amandâsset ac fugâsset proprium filium senectutis suæ baculum & columen.

22. *Atque hic.*] Quàm fœnerator iste pessimus.

25. *Malthinus tunicis demissis ambulat.*] Vetus quidem lex jubebat: *Demissam ad talos togam quisque in urbe habeto.* Sub Augusto, neque restrictis neque fusis incedere, laudabatur. Quintil. lib. 11. cap. ult. *Cui laticlavi jus non erit, ita cingatur, ut tunicæ prioribus oris infrà genua paulùm; posterioribus ad medios poplites usque perveniant. Nam infrà, mulierum est; supra, centurionum.* Hinc patet, quod alibi notavimus, discinctum, sive *demissis tunicis ambulare*, mollitiæ atque ignaviæ argumentum fuisse, nec non superbæ & vanæ ostentationis: succinctas autem vestes aut præcinctas viris frugi & virtute claris proprias extitisse. Vide Epod. 1. v. ult. & Epod. 4. v. 8.

Malthinus.] Quis ille? certè haud nobis liquet. Mollis ac effeminatus notatur. Non. Marcell. *Maltas appellari molles, antiqui voluerunt, à Græco, quasi* μαλθακὸς. Lucil. l. 27. *Insanum vocant quem maltam ac feminam dici vident.* Quidam designari volunt Menam illum, de quo Epod. 4. Alii ipsum Mœcenatem, *Hunc esse qui solutis tunicis in urbem semper incesserit*: inquit Seneca Epist. 114. Julius Scaliger, Poët. l. 3. c. 98. ita scribit: *Satirographi ne amicis quidem parcunt. Ingratus Horatius, qui ne a Mœcenate quidem abstinere potuit: si quidem quod aiunt verum est, Malthinum ab eo appellatum, cujus demissas notaret tunicas. Ager enim Sabinus, quo canicula illa à divino viro donata fuerat, tantus tantique erat, ut objectu suo posset malefici oculi visum intercipere, quo minùs tunicarum demissione offenderetur.* Hæc Scaliger invidiâ semper in Horatium hostili. Verùm esto, ipsum Mœcenatem vellicet Poëta, numquid *barbaro & servili animo* id faciebat? Imò *ridenti amico*, quod ait Persius, *vafer tangit vitium, & admissus circum præcordia ludit* festivus & gratus; accepti verò beneficii passim memor.

Est qui, &c.] Alius aliud omninò vitium habet, Agrippa, inquiunt, vestibus ad nates usque decisis & subductis uti solitus.

27. *Pastillos.*] Trochiscos, seu globulos odoratos. A *panis* fit diminut. paniculus, panicillus, pastillus. Alii deducunt à πάσσω, *conspersus*, nempè odorifero pulvere, & similibus.

Gorgonius hircum.] Tetrum odorem, qualem hircus. Gorgonius nimiam negligentiam affectabat: Rufillus nimium cultum & munditiem. Isto versiculo invidiam sibi creatam notat Horatius Sat. 4. v. 93. seq. Unde colligimus adversum nonnullos, Rufillum & Gorgonium nequaquam viles & ignobiles extitisse.

28. *Nil medium.*] Vix reperire est *auream* illam *mediocritatem*, lib. 2. Od. 10.

Sunt qui nolint tetigisse, &c.] Jam demum à flagitiis deterret triplici argumento: quòd rem familiarem exhauriant & perdant; quòd corpus faciant obnoxium multis doloribus; quòd honori & famæ damnum invehant.

Illas Quarum subsuta, &c.] Matronas, quæ talares habent stolas, quarum imam partem assuta ambit fasciola, quæ instita dicitur. Synecdoch. Catull. Epithal. Pelei.

. . . . . vestis
Candida purpureâ talos incinxerat orâ.

Quarum

quarum talos operit fascia purpurea *stola subsuta. Alius è contrario nullam nisi prostantem in fœdo lupanari,* sicque se tuetur: *Cùm nobilis quispiam virè fornice egrederetur, Cato divinus* ità *est affatus: Bono animo esto; quippe cùm fervens ardor libidinem accenderit, istuc venire adolescentes oportet; non* autem *corrumpere aliorum conjuges. Cupiennius* verò *sectator mulierum* vestes *candidas* gestantium, *ait:* Ego quidem *nolim ita commendari. At vos qui exoptatis non felicem esse adulteris exitum, non pœniteat attendere, quales aerumnas ferant usquequaque, & quod voluptas eis eveniat plurimis anxietatibus perturbata, & quidem infrequens,* ac *sæpius non sine gravibus periculis.* Ergo ausculate. *Iste* mœchus e *tecto se præcipitavit. Hic flagris mulctatus* est *ad necem* usque. *Ille* noctu *fugiens in*

Quarum subsutâ talos tegat instita veste. 29
Contrà alius nullam nisi olenti in fornice stantem
Quidam notus homo cum exiret fornice, Macte
[521]
Virtute esto, inquit sententia dia Catonis,
Nam simul ac venas inflavit tetra libido,
Huc juvenes æquum est descendere, non alienas
Permolere uxores. Nolim laudarier, inquit, 35
Sic me, mirator cunni Cupiennius albi.
Audire est operæ pretium, procedere rectè
Qui mœchis non vultis, ut omni parte laborent,
Utque illis multo corrupta dolore voluptas,
Atque hæc rara, cadat dura inter sæpè pericla. 40
Hic se præcipitem tecto dedit. Ille flagellis
Ad mortem cæsus: fugiens hic decidit acrem [522]

ANNOTATIONES.

30. *Olenti in fornice.*] Male olentia, fœtidaque lupanaria notat etiam Juvenalis Sat. 6. sarcastice in Messalinam Claudii Imperatoris uxorem adulteriis famosam, ita scribens, v. 116. & seq.

Ausa palatino tegetem præferre cubili,
Sumere nocturnos meretrix Augusta cucullos. v. 130.
Obscurisque genis turpis fumoque lucerna,
Fœda lupanaris tulit ad pulvinar odorem.

31. *Macte.*] Magis auctus esto.

Sententia dia Catonis.] Hujus viri gravis & censorii auctoritate, vult ille libidinosus juvenis flagitia sua defendere. Scilicet Cato videns hominem honestum è lupanari exeuntem quoquo modo laudavit: at cùm ventitantem illuc sæpiùs animadvertisset, ita dicitur alloquutus: Adolescens, laudavi te, quòd huc interdum venires, non quòd istic habitares.

34. *Descendere.*] Apta vox. Nam sub fornicibus & subterraneis locis erant ganeæ.

36. *Mirator Cupiennius.*] Cupiennius Libo Cumanus, Augusti familiaritate clarus, cultûs verò corporis nitorisque studiosissimus: sectator erat mulierum veste candidâ indutarum, scilicet matronarum, ut posteà dicemus.

37. *Audire est operæ pretium, &c.*] Ennii sunt hi versus ab Horatio paulum immutati. Sic ille.

Audire est operæ pretium procedere rectè
Qui rem Romanam Latiumq; augescere vultis.

39. *Corrupta dolore voluptas.*] Ad Epicuri mentem adulteria proscribit non velut turpia, sed quasi remoras voluptatis, scilicet periculis & malis circumsepta. Præclarè Cicero in Anton. *Libidinosi, avari, facinorosi veræ laudis gustum non habent.* At debuisset damnare saltem ut iniqua, & lumini naturali adversa: *Quod tibi nolis fieri, alteri ne feceris.*

41. *Hic se præcipitem, &c.*] Quoniam, ut mox è Cicerone dixi, luxuriosi non ducuntur amore recti, saltem pœnarum metu nonnunquam deterrentur. Valer. Maxim. lib. 6. cap. 1. n. 13. *Sed ut eos,* inquit, *strictim percurram, qui in vindicandâ pudicitiâ dolore suo pro publicâ lege usi sunt. Sempron. Musca C. Gallium deprehensum in adulterio flagellis cecidit: C. Memmius, L. Octavium similiter deprehensum nervis contudit. Carbo Attienus a Vibieno, item M. Pontius a Pub. Cernio deprehensi castrati sunt, &c.*

Se præcipitem tecto dedit.] Fugiens vindicem maritum.

Ille flagellis Ad mortem casus.] Gellius l. 17. c. 18. ex Varrone, *C. Sallustius scriptor seria illius & severæ orationis, in cujus historiâ notiones Censorias fieri atque exerceri videmus, in adulterio deprehensus, ab Annio Milone verbis haud ita multis, verè & haud dubiè, ferè ad mortem cæsus est: & cùm dedisset pecuniam dimissus.* Idem refert Asconius. Juvenal Sat. 10. v. 311.

. . . . . : *fiet adulter.*
Publicus, & pœnas metuet quascumque maritus
Exigit iratus: nec erit felicior astro
Martis, ut in laqueos nunquam incidat . . .
. . . . . *necat hic ferro, secat ille cruentis*
Verberibus: quosdam mœchos & mugilis intrat.

Prædonum

Prædonum in turbam : dedit hic pro corpore mummos :
Hunc perminxerunt calones : quin etiam illud
Accidit, ut cuidam teſteis caudamque ſalacem
Demeteret ferrum : Jure omnes : Galba negabat.
Tutior at quanto merx eſt in claſſe ſecundâ :
Libertinarum dico : Salluſtius in quas
Non minùs inſanit, quàm qui mœchatur. At hic ſi
Quà res, quà ratio ſuaderet, quáque modeſtè
Munificum eſſe licet, vellet bonus atq; benignus
Eſſe ; daret quantum ſatis eſſet, nec ſibi damno, [523]
Dedecoriq; foret. Verùm hoc ſe amplectitur uno :
Hoc amat hoc laudat. Matronam nullam ego tango
Ut quondam Marſæus amator Originis : ille
Qui patrium mimæ donat fundumq; laremque,
Nil fuerit mi, inquit, cum uxoribus unquam alienis
Verùm eſt cum mimis, eſt cum meretricibus : unde

cucurrit in ſævas graſſatorum manus. Alius pecunia redemit corpus * * * * * * * * * * * * * * * * *

Meritò factum *cuncti* dicunt. *Galba* verò *negabat. Sed quàm ſecurior eſt merx in mediâ conditione! Libertinarum dico* ſcilicet : *erga quas Salluſtius non minùs inſanum ſe præſtat, quàm qui* matronas *ſectatur. Verum enimverò ſi vellet ille eſſe munificus ac liberalis, quantum facultates & ratio permitterent, & quatenus decet eſſe moderate liberalem ; donaret quantum ſufficeret, neque ſibi detrimentum afferret, & probrum. At* contrà *illud ſolum in ſe æſtimat, prædicat, venditat : Ego nullam tango matronam ; ſicut olim Marſæus iſte Originis amaſius, qui mimæ tribuit paterna prædia, & domum ; dicitque : Mihi* quidem *nulla* conſuetudo *fuerit unquam cum conjugibus aliorum. Atqui eſt cum mimis, eſt cum meretricibus ;*

ANNOTATIONES.

44. *Calones.*] Servi militum, quòd palos & ligneas clavas gerebant ita dicti, item *clavatores* ob eam cauſam. Et quilibet ſervi *calones* vocati ſunt à ferendis lignis, quæ Græcè κάλα.

46. *Jure omnes.*] Omnes aiunt, jure illos puniri ; & dignas flagitio pœnas dediſſe.

Galba negabat.] Salſa ironia in Servium Galbam Juriſconſultum, qui cùm eſſet famoſus adulteriis, ſui ſimilium libens patrocinium ſuſcipiebat.

47. *Tutior at quanto merx.*] Lex Julia plecti jubebat eos ſolùm, qui peccâſſent in ingenuas, quæ nec quæſtum corpore feciſſent, nec artem ludicram aut lenocinium exercuiſſent, nec in ſcenam operam locâſſent.

In claſſe ſecundâ.] Tres Poëta claſſes mulierum ſtatuit : 1. Matronarum. 2. Libertinarum. 3. Meretricum.

48. *Salluſtius.*] Is eſt de quo lib. 2. Od. 2. Nonnulli per eam intelligunt ejus avunculum C. Salluſtium Criſpum hiſtoriæ ſcriptorem. At quamvis mores conveniant, non ità ratio temporum, ut obſervat eruditè Torrentius. Hic à Cenſoribus in Senatu reprehenſus, quòd in libertinas inſaniret, reſpondit ſe matronas non affectari, quaſi ſe criminis expertem excuſans, ejectus verò eſt à Senatu. Vide Bell. Catilin.

49. *Mœchatur.*] Vox iſta proprie hîc ponitur pro eo, qui alienam uxorem ingenuam quidem in adulterium pellicit.

52. *Damno, Dedecorique.*] Damno bonorum, & famæ.

53. *Hoc ſe amplectitur uno.*] Uno libertinarum amore ſibi placet, ob hoc unum ſe laudat & venditat, quod libertinas duntaxat, non autem matronas conſectetur.

55. *Marſæus, &c.*] Ignotus ille nobis Originis mimæ & meretricis amator. Tres eo tempore fuerunt inſignes meretrices Origo, Arbuſcula, Cytheris. Hanc Lycorim vocat Virgilius Eclogâ ultimâ, Gallo Poëtæ priùs delectam, quæ poſtea Antonium in caſtra ſecuta eſt.

57. *Nil fuerit mi, inquit, &c.*] Sic Marſæus extenuare nititur ſuam libidinem flagitioſamque nequitiam.

58. *Verùm eſt cum mimis, &c.*] Reſpondet Horatius. Eſto, nihil tibi ſit cum uxoribus alienis ; at inſanis erga mimas & meretrices, à quibus famæ damnum trahis damno rei familiaris gravius : quanquam utrumque inde provenit. Plaut. Trucul. *Meretrix ut mare quod das devorat, nec apparet uſquam : miſerum infert in paupertem ; privat lenis, luce, honore, amicis.* Sapiens Rex Proverb. 5. *Ne attendas fallacia mulieris, favus enim diſtillans labia meretricis ; & nitidius oleo guttur ejus. Noviſſima autem illius amara quaſi abſinthium, & acuta quaſi gladius biceps. Pedes ejus deſcendunt in mortem, & ad inferos greſſus illius penetrant . . . . . longè fac ab eâ viam tuam ; & ne appropinques foribus domus ejus, ne des alienis honorem tuum, & annos tuos crudeli, ne fortè impleantur extranei viribus tuis, & labores tui ſint in domo alienâ, &c.*

Fama.

à quibus graviorem perniciem depromit existimatio, quàm res familiaris. Sufficitne tibi fugere personam, non autem quodcunque ubicunque nocet? Perdere bonam existimationem, dilapidare patrimonium, semper malum est. Quid refert utrum pecces in matronâ, an in libertinâ, an in meretrice? Villius Syllæ gener, infelix eo duntaxat nomine illusus, ob Faustam pœnas luit secundum & ultra meritum, pugnis contusus, & ferro appetitus; ejectus domo, cum Longarenus esset intus. Quin si libidinis tot & tanta incommoda cernentis nomine mens tali homini loqueretur ista: Quid petis? quando meus ardor fuerit accensus, an ego à te flagito mulierem illustri consule genitam, & stolâ vestitam? Quod responsum daret? nempe illustri patre orta est puella. Verum quanto meliora & his contraria suadet natura suis opibus locuples! Si modò tu benè uti velis, & non confundere evitanda cum exoptandis; an credis nihil interesse utrum egeas, per tuam vitiosam cupiditatem, an per rerum penuriam? Quapropter ut non doleas aliquando, abstine deperire matronas; unde

Fama malum gravius quàm res trahit. Antibi abundè
Personam satìs est, non illud quidquid ubique
Officit, evitare? bonam deperdere famam,
Rem patris oblimare, malum est ubicunque.
Quid inter—
Est in matronâ, ancillâ, peccesve togatâ?
Villius in Faustâ Sullæ gener, hoc miser uno [524]
Nomine deceptus, pœnas dedit usque superq;
Quàm satis est, pugnis cæsus, ferroque petitus,
Excluſus fore, cùm Longarenus foret intùs.
Huic si mutonis verbis mala tanta videntis
Diceret hæc animus, Quid vis tibi? numquid ego
Magno prognatum deposco consule cunnum,
Velatumque stolâ, mea cùm conferbuit ira?
Quid responderet? Magno patre nata puella est.
At quanto meliora monet, pugnantiaque istis
Dives opis natura suæ. Tu si modò rectè
Dispensare velis, ac non fugienda petendis
Immiscere; tuo vitio, rerumne labores,
Nil referre putas? Quare, ne pœniteat te, [525]
Desine matronas sectarier: unde laboris

AN NOTATIONES.

62. *Quid interest, &c.*] Ex opinione Stoicorum paria esse quævis peccata dicentium.

63. *In matronâ, ancilla, peccesve togatâ.*] Tres gradus peccati statuit Poëta; in matronâ, in libertina, in meretrice. Has triplex vestis colorisque genus distinguebat. Matronæ stolâ candidâ induebantur: ancillæ sive libertinæ togâ pullâ: meretrices Coâ seu pellucidâ. Errat vetus interpres his attribuens quod erat libertinarum; ait nempe meretriciam togam pullam fuisse, quod refellitur vel ex sequenti textu, id quod mox dixi, stabiliente. Porrò est operæ pretium observare matronas, quæ adulterii convictæ à viris repudiabantur, stolâ candidâ solitas exui, & togâ vestiri, ignominiæ causâ. *Stola pleniis quamvis honestis non dabatur; si quidem Patricie & grandes natu matres eam deferebant honoris causâ. Erat enim ad imes pedes fluxa, quam instita contexta ambibat.* Contrà, *meretrices togam subductiorem,* & virili similem gestabant. Alex. ab Alex. lib. 3. cap. 18. Festus. *Matronas appellabant, cuibus stolam habendi jus erat.* Non. Marcell. ex Varrone. *Toga commune vestimentum, diurnum & nocturnum; muliebre & virile.*

64. *Villius in Faustâ Sullæ gener.*] Villiorum familia Romæ nobilis. Villius iste non reverâ gener, sed ob frequentissimam cum Faustâ Sullæ filiâ consuetudinem, ita vocatur: seu quòd eam uxorem sibi fore speraret. Unde sequitur; *hoc miser uno nomine deceptus.* Grandi scilicet nomine, ex antiquâ Scipionum gente: à quorum moribus ac virtutibus degener Sylla, magistratus tamen, Quæsturam, Consulatum, Dictaturam, ac demum tyrannidem, pessumdatâ Rep. occupavit. Cic. in Verr.

67. *Longarenus.*] Ignobilis quispiam Villio tamen felicior mœchus, & gratiosior Faustæ.

68. *Huic si mutonis verbis, &c.*] Prosopopœia paulum obscœna, sed lepida & elegans.

76. *Tuo vitio rerumne labores.*] Nostro vitio laboramus, cum dolemus non adesse perdicem aut phasianum: at rerum vitium seu penuria est, si desit panis aut cibus vulgaris quilibet.

78. *Matronas sectarier.*] Ulpian. *Aliud est appellare, aliud sectari. Appellare est blanda oratione alterius pudicitiam attentare; assectatur qui tacitus frequenter sequitur: assidua enim assectatio parit nonnullam infamiam.*

Plus

Plus haurire malì eſt, quàm ex re decerpere fructus.
Nec magìs huic inter niveos virideſq; lapillos, 80
Sic licet hoc Cerinthe tuûm, tenerûm eſt femur, aut crus
Rectius: atque etiam melius perſæpè togatæ.
Adde huc quod mercem ſine fucis geſtat: apertè
Quod venale habet oſtendit: nec ſi quid honeſti eſt,
Jactat, habetq; palam, quærit quo turpia celet. 85
Regibus hic mos eſt: ubi equos mercantur, opertos
Inſpiciunt: ne ſi facies (ut ſæpè) decora
Molli fulta pede eſt, emptorem inducat hiantem,
Quod pulchræ clunes, breve quod caput, ardua
cervix. 89
Hoc illi rectè: ne corporis optima lynceis [526]
Contemplere oculis; Hypſææ cœcior, illa
Quæ mala ſunt ſpectes. O crus! ô brachia! verùm
Depygis, naſuta, brevi latere, ac pede longo eſt.
Matronæ præter faciem nil cernere poſſis,
Cætera, ni Catia eſt, demiſſâ veſte tegentis. 95
Si interdicta petes, vallo circumdata, (nam te

plus mœroris percipitur, quàm utilitatis ex re colligitur. Enimverò non eſt huic melius femur, aut crus decentius, inter lapillos candidos ac virides; (Id verò tuum ſit licet, ô Cerinthe) imò ſapius pulchrius eſt *plebeiæ. Adde quod* hæc *mercem portat haud fucatam: ac ſi quid eſt venuſtum, haud venditat & oſtentat:* neque *ſatagit occultare quod pravum eſt. Iſta eſt conſuetudo divitibus, quando emunt equos, obtectos conſiderant, ne facies (quod non ravò fit) elegans ſi tenerâ ungulâ ſubnixa fuerit,* in errorem *impellat emptorem avidum; ei quòd* ſint *decora clunes, breve caput, erecta cervix. Illi rectè* quidem *hoc* faciunt. Tu ergo pariter *ne oculis acutiſſimis intueare* partes *corporis formoſas; Hypſææ* verò *cœcior, ea quæ deformia ſunt aſpicias. O*

crus venuſtum! *ô brachia* concinna! at * * * *grandieri eſt naſo, brevi latere, & pede longieri.* Præterea *nihil matronæ præter vultum videre queas, cæteras* partes *abſcondentis prolixa ſtola; niſi* fortè *Catia eſt. Quòd ſi cupias* cernere *denegata*, quaſi *munimentis cincta;*

ANNOTATIONES.

80. *Niveos virideſque lapillos.*] Uniones, & ſmaragdos.

81. *Sic licet hoc Cerinthe tuum.*] Is erat amator pariter & deliciæ matronarum mundo muliebri ſplendentium: ſingulari formæ gratiâ præſtabat: Sulpitiæ Servii filiæ in primis carus. De eo Tibullus multa.

83. *Mercem.*] Corpus mercenarium, turpi quæſtu venale.

86. *Regibus.*] Nobiles ac divites appellantur ſæpe reges ob potentiam & auctoritatem, quam eis confert pecunia, cui omnia obediunt.

Opertos inſpiciunt.] Pugnant exemplaria. Plura certe *opertos* habent. Senſus eſt; opertos mercantur equos, ne venuſtas corporis ſtatim capiat emptorem, faciatque ut vitium pedum non attendat, quod tamen in equo præcipuum eſt. Xenophon in libello de re equeſtri docet, in equo primam eſſe pedum conſiderationem: quoniam ut parum prodeſt ædium elegantia, ſi fundamentis ſuperſtructa ſint vitioſis: ita equus eſt inutilis, qui pedibus haud firmis fuerit. Cavendum igitur maxime ne ſit ungula mollior ac tenuior, &c. Quidam antiqui codices habent *apertos*, quod placet nonnullis, ob clariorem certe ſenſum.

88. *Hiantem.*] Præ admiratione partium quarundam valdè concinnarum; præque emendi cupiditate.

89. *Pulchræ clunes, &c.*] Virgil. Georg. 3.

. . . . . *illi ardua cervix*
Argutumq; caput, brevis alvus, oleſaq; terga.

Non. Marcell. hunc Horatii locum affert, ut oſtendat *clunes* feminino genere poni, quas Plautus maſculinas facit: *clunes deſertos gero.*

90. *Lynceis oculis.*] Quales habuit Lynceus Apharei filius, quem fabulari ſunt ad terræ centrum pervidiſſe, eò quòd primus è fodinis metalla eruiſſet.

91. *Hypſææ cœcior.*] Hæc ex illuſtri Plautiorum ſtirpe vitioſos, ut aiunt, oculos habebat. Forte notatur ab Horatio, quod invenuſtum quempiam deperirer.

92. *O crus! o brachia!*] Quaſi diceret Poëta: Dum admiratis crus & brachia tuæ amaſiæ, non advertis alia omninò deformia.

93. *Depygis.*] Quaſi ſine pyga, πυγὴ, *nates.* Epod. 8. *aridas nates*, additque: *femur tumentibus exile ſuris additum:* quod hîc ſignificat per *breve latus.*

Naſuta.] Catull.

Salve nec minimo puella naſo,
Nec bello pede, &c.

Pede longo.] Ovidius.

Pes erat exiguus: pedis hæc aptiſſima forma eſt.

95. *Catia.*] Hæc domi nobilis quidem, ſed parum caſta & pudica, breviori inſtar meretricum amictu utebatur, ut ſui venuſtatem corporis palam exhiberet.

96. *Interdicta.*] Partes maximè tectas & multiplici tunicâ vallatas.

(quippe hoc te insanire facit) plurima res tunc impedimento tibi sunt; custodes, lectica, cinerarii, parasita, stola ad talos demissa, & palla circumjecta, multa impedientia ne res à te manifestè videantur. Altera nihil impedit. Per *Coas* enim vestes *licet tibi cernere ferè quasi nudam; si pravo sit crure, aut pede: latus oculis dimetiri queas. An* verò *mavis decipi, & mercedem tibi prius extorqueri, quàm merx exhibeatur?* At enim cantabis mihi istud: *ut venator leporem in celsâ nive prosequitur: appositum* verò *sine labore nec attingere dignatur. Capit* autem, & jucundè tum *apponit. Huic similis est meus amor,* inquis; *contemnit enim in propatulo constituta, ardua verò desiderat.*

Hoc facit insanum) multæ tibi tum officient res;
Custodes, lectica, ciniflones, parasitæ,
Ad talos stola demissa, & circumdata palla,
Plurima quæ invideant purè apparere tibi rem. 100
Altera nil obstat. Coïs tibi pœnè videre est [sic]
Ut nudam, ne crure malo, ne sit pede turpi:
Metiri possis oculo latus. An tibi mavis
Insidias fieri, pretiumque avellier antè
Quàm mercem ostendi? Leporem venator ut altâ 105
In nive sectatur, positum sic tangere nolit:
Captat, & apponit: meus est amor huic similis? nam
Transvolat in medio posita, & fugientia captat.

ANNOTATIONES.

98. *Lectica.*] Clausa sanè & operta; Torrentius hîc acri ut solet judicio contra cæteros interpretes depugnans, non intelligendum vehiculum contendit, sed interius aliquod in ædibus conclave, quo se matronæ continerent; qualis erat lecticula illa lucubratoria Augusti apud Sueton. cap. 78. Ejusmodi quoque lecticulam domesticam agnoscit Just. Lipsius Elect. 1. cap. 19.

Ciniflones. A flando in cineres dicuntur *ciniflones*, qui calamistra, acus, veruta calefaciebant in calidis cineribus, ad crispandos mulierum crines: item cinerarii; necnon ornatrices, Gall. *Coeffeuses.* Ang. Tirt-Women.

Parasitæ.] Garrulæ quædam & assentatrices mulieres, ad captandum cibum expeditæ.

99. *Palla.*] Ampl s & sinuosus amictus tunicæ & stolæ superindui solitus, velut pallium quoddam honestæ mulieri proprium. Non. Marcell. Gall. *Manteau de ceremonie*; simile propè vestimentum hodiè vocant, *un surtout.* Angl. a Morning Gown.

101. *Coïs.*] Vestibus bombycinis, tenuibus, pellucentibus, ex insula Co, sive Coo, sitâ, in mari Ægæo ad oram Cariæ littoralem, vernac *Lango*; quæ tam ferax & dives, ut proverbium esset: *quem Cos non nutrit, hunc nec Ægyptus,* Eustath. Coas vestes Juvenalis apellat *multitia*: Galli *de la gaze.* Harum inventio tribuitur Pamphilæ cuidam mulieri ex insulâ Coo. Aristot. Histor. animal. lib. 6. Tibul. lib. 2. Eleg. 3.

Illa gerat vestes tenues, quas femina Coa
Texuit, auratas dispositque vias.

Propert. lib. 2. Eleg. 1. init.

Sive togis illam fulgentem incedere Coïs.

Varro *togas vitreas* appellat. S. Hieron. ad Lætam ita scribit: *Talia paret vestimenta, quibus pellatur frigus, non quibus vestita corpora nudentur.*

Et te monitum velim, lector, in quibusdam vett. codd. legi, *Chlorin*, pro *Coïs.* Porrò jam suprà insinuavimus istis vestibus Romæ quidem solas meretrices indui consuevisse.

105. *Leporem venator ut altâ, &c.*] Hi sunt è Callimacho versiculi, veluti cantiunculæ quædam, quam Horatius ponit in ore sectantis matronas. Sensus est: ut venator leporem per nives sectari & capere gaudet, quem appositum sibi absque ullo labore nec tangere dignetur: captum autem venando & cum difficultate libens apponit sibi & amicis: sic ego, inquit ille, paratas cuivis togatas sperno: at matronas depereo, quibus frui arduum est.

Captat & apponit.] Ingens hîc pugna, ingens dissensio. Sagaciter Lambinus ità correxit. Omnes tamen codices huc usque habuerunt. *cantat.* Interpretes in augustiis constituti venatorios clamores, quibus revocari solent canes, adhibuerunt, & Xenophontem afferunt præcipientem varios tonos vocis adhibendos, acutum, gravem, parvum, magnum: & sic vocem *cantat* explicant, seque ut licet expediunt. Verùm si retinenda vetus lectio, *cantat*, referendum est ad cantilenam quam matronarum sectator canit: & vox *apponit*, explicanda est, *addit*, seu *prosequitur*: ut ingeniosè solerterque Dacerius noster subodoratus est & sensit.

Hiscene

Hiſcene verſiculis ſperas tibi poſſe dolores,
Atque æſtus, curaſque graves è pectore pelli?
Nonne cupidinibus ſtatuit natura modum; quem [528]
Quid latura ſibi, quid ſit dolitura negatum,
Quærere plus prodeſt, & inane abſcindere ſoldo?
Num, tibi cùm fauces urit ſitis, aurea quæris
Pocula? Num eſuriens faſtidis omnia præter
Pavonem rhombumque? Tument tibi cum inguina, num, ſi
Ancilla, aut verna eſt præſto puer, impetus in què
Continuò fiat, malis tentigine rumpi? (lemque:
Non ego: namque parabilem amo Venerem faci-
Illam, Pòſt paulò; Sed pluris; ſi exierit vir;
Gallis hanc, Philodemus ait: ſibi, quæ neq; magno
Stet pretio, neque cunctetur, cum eſt juſſa, venire;
Candida rectaque ſit, munda hactenus; ut neque longa,
Nec magis alba velit, quàm det natura, videri [529]
Hæc ubi ſuppoſuit dextro corpus mihi lævum;
Ilia, & Ægeria eſt: do nomen quodlibet illi.

An igitur *ejuſmodi cantilenâ ſperas corde tuo abigi poſſe anxietates, ſolicitudines, mœroreſque moleſtiſſimos? Numquid natura non ponit cupiditatibus modum, quem inveſtigare ſatius eſt,* videlicet *quid ſibi denegatum patienter ferat, & quid doleat; atque inutile amputare à ſolido? An quando ſitis urit tibi fauces, aurea quaris pocula? An fame urgente ſpernis omnia præter pavonem & rhombum?*

* * * * * * * *
* * * * * * * *
* * * * * * * *
* * * * * * * *

Non ego certè. *Quippe amo Venerem promptam & expeditam.* Quæ verò dicit: *Paulò poſt; at majori pretio; ſi vir diſceſſerit: illam Philodemus ait Gallis* relinquendam: *ſibi* autem peti eam, *cui nec cariori pretio conſtet, nec moretur venire cùm advocatur: candida ſit, & recta, adò concinna, ut non cupiat apparere grandior, aut candidior, quàm natura conceſſit,* * * * * * * * * * * * *hæc* mihi *Ilia & Ægeria eſt: illi tribuo quodcunque elogium.*

ANNOTATIONES.

103. *Hiſcene verſiculis.*] Horatius ad illum qui cantavit Callimachi verſiculos, reſpondet; ſiccine per leviculam cantionem ſperas eluctari graves curas, & mœrores, aliaque mala, quæ matronarum amorem comitantur? an non ſatius tibi foret modum ſequi à naturâ præſcriptum? &c.

113. *Inane abſcindere ſoldo.*] *Inane*, quo ſibi denegata natura facilè careat: *ſoldo*, ſive ſolido & neceſſario, quod ſine dolore nequeat non habere, ſibique negari haud patienter ferat.

114. *Aurea quæris Pocula?*] Senec. Epiſt. 110. *Natura hoc unum jubet, ſitim extingui. Utrum ſit aureum poculum, an cryſtallinum, an Tiburtinus calix, an manus concava, nihil refert. Itaque Horatius negat ad ſitim pertinere, quo poculo aqua, aut quàm eleganti manu, miniſtretur.*

116. *Pavonem.*] *Hunc cibi gratiâ Roma primus occidit orator Hortenſius, additiali cœnâ ſacerdotii: ſaginare primus inſtituit circa noviſſimum piraticum bellum M. Auſidius Lurco ex eoque quæſtu reditus ſeſtertium ſexaginta M. habuit,* Plin. lib. 10. cap. 20. Varro, Ælian. Vide Macrob. lib. Saturnal. 3. cap. 13. ubi ſcribit: *M. Varro de pavonibus in villa nutriendis loquens, ſic ait: Primus hos Q. Hortenſius augurali cœnâ dicitur poſuiſſe.* Hinc factum *ut ova eorum* denariis væneant *quinis, ipſi facilè quinquagenis, &c.*

Rhombum.] Exquiſiti ſaporis piſcem. Gall. *turbot.* De eo Epod. 2. v. 50.

121. *Gallis.*] Cybeles ſacerdotibus, evitatis, caſtratis, adeoque moram ſponte ferentibus.

Philodemus.] Quis ille, incertum. Afferunt vulgò Poëtam Epicureum, patriâ Gadarænum, qui Græcè ſcripſit quædam Epigrammata. Meminêre Strabo, Aſconius, &c.

123. *Neque longa, &c.*] *Adjuta cothurnis*, ut ait Juvenal. Sat. 6. v. 505.

124. *Magis alba.*] Pictis & dealbatis cretâ vel ceruſâ genis, *ceruſſatis buccis*, ut loquitur Cicero in Piſon. Propert. lib. 3. Eleg. 23.

Cum tibi quæſitus candor in ore foret.

Martial. lib. 7. Epig. 24.

Ceruſſatâ candidiora cute.

126. *Ilia & Ægeria eſt.*] Tanti facio, quanti Iliam Romuli matrem & Ægeriam Nympham, cum quâ Numæ conſuetudo.

*Nec metuo * * * * ne vir redeat rure; fores effringantur; canis latret; ades ingenti fragore concussa undique percrepent: fœmina pallens descendat e cubili; ancilla conscia exclamet se infortunatam: hac timeat cruribus; deprehensa doti; ego* denique *mihi. Fugiendum est veste non cinctâ, & pedibus nudis: nè luant nummi, nates, vel demum existimatio. Miserum est deprehendi: vincam etiam Fabio judice.*

Nec vereor, ne, dum futuo, vir rure recurrat:
Janua frangatur: latret canis: undique magno
Pulsa domus strepitu resonet: vel pallida lecto
Desiliat mulier: miseram se conscia clamet:
Cruribus hæc metuat, doti deprensa, egomet mi:
Discinctâ tunicâ fugiendum est, ac pede nudo;
Ne nummi pereant, aut pyga, aut denique fama.
Deprendi miserum est: Fabio vel judice vincam.

ANNOTATIONES.

129. *Vel pallida.*] Alii legunt, *vapallida*, ut apud Pers. *vagrandis*, augente significationem particulâ: valde pallens & pavens.

130. *Conscia.*] Adulterii conciliatrix, vel simpliciter *conscia*, herilis flagitii particeps ancilla: proindeque metuens ne iratus herus furorem in ipsam vertat, ejusque crura fuste verberet, truncet, frangat.

131. *Doti deprensa.*] Uxor à viro deprehensa in adulterio metuat suæ doti, id est, ne dotem amittat. Hanc enim illi adimebat lex Julia, & marito adjudicabat: interficere vero deprehensam patri quidem permittebat, non autem marito; cui tamen id licuit ante Juliam legem. Ulpian. regul. Tit. 6. Cato apud Gellium, lib 10. cap. 23. Valer. Max. lib. 8. cap. 2. ubi insigne C. Marii judicium in C. Titinnium Minturnensem, qui cùm Fanniam uxorem in adulterio deprehensam repudiâsset, ac dote spoliare conaretur; Marius Fanniam impudicitiæ ream sestertio nummo, Titinnium autem summâ totius dotis damnavit: præfatus se hanc judicandi rationem secutum, quòd sibi liqueret Titinnium impudicam eo animo duxisse, ut ejus doti insidias strueret.

Egomet mi.] Ne verbera, plagas, necem subire cogar, aut saltem pecuniâ me redimere.

133. *Aut pyga.*] Ne mihi perna succidatur; aut raphanismum patiar. De eo Juvenalis antè citatus.

Aut fama.] Lex enim infamiam adulteris inurebat.

134. *Fabio vel judice vincam.*] Hunc celebrem eo tempore Jurisconsultum falsè notat Horatius: *vincam*, inquiens, *judice Fabio*, qui in adulterio aliquando deprehensus malo suo expertus est, *miserum* esse *deprehendi.*

SATIRA III.

Aliena quisque peccata videt, ad propria cœcutit. Vitia leviora in amicis debent excusari. Malè Stoïci asserunt paria esse omnia peccata.

Cunctis hoc inest vitium cantoribus, ut cum familiaribus rogati cantare, semper renuant; minimè rogati

Omnibus hoc vitium est cantoribus, inter amicos [130]
Ut nunquam inducant animum cantare rogati,

ANNOTATIONES.

1. *Omnibus hoc.*] Serium nihil præfert ac spondet prima frons hujus Satiræ: at si totam spectes, nihil usquam serium magis. Itaque in hac, ut & in præcedenti, callidus ubique Horatius & summè vafer, ab jocoso exordio quibus animum lectoris excitat, ad graviora quæque sensim progreditur, ac morum præceptiones insinuat præstantissimas. Hic scopus est, Virgilium *animæ dimidium suæ* tueri adversus obtrectatores quosdam, qui *ingentis* alioqui virum *ingenii*, ob leviora quæpiam vitia, iniquiùs vellicabant.

Injussi

Injussi nunquam desistant. Sardus habebat
Ille Tigellius hoc. Cæsar, qui cogere posset,
Si peteret per amicitiam patris, atque suam, non
Quidquam proficeret; si collibuisset, ab ovo
Usque ad mala citaret, Io Bacche, modò summâ
Voce, modò hac, resonat quæ chordis quatuor, imâ,
Nil æquale homini fuit illi: sæpè velut qui
Currebat fugiens hostem, persæpè velut qui
Junonis sacra ferret. Habebat sæpè ducentos,
Sæpè decem servos. Modò Reges, atque Tetrarchas,
Omnia magna loquens: modò, Sit mihi mensa tripes, &

nunquam cessent. Id habebat Tigellius ille Sardus. Augustus, qui cogere potuisset, si rogaret per benevelentiam patris, & suam, nihil obtinebat. Quòd si placeret, ab ovo usque ad poma recitabat, Io Bacche, nunc supremâ voce, jam infimâ quæ resonat in *fidibus quatuor. In illo homine nihil simile erat: qui interdum currebat quasi hostem fugeret, aliàs* lentus incedebat, *tanquam Junonis sacra portaret. Aliquando famulos habebat ducentos, sapiùs decem. Nunc jactitans reges & præfectos, & cuncta summa: mox* verò aiebat: *Adsit mihi* tantùm *mensa tripes, &.*

[521]

ANNOTATIONES.

3. *Sardus Tigellius.*] Vel nomen est proprium *Sardus*, vel gentile ab Sardiniâ patriâ. Neque certè idem est qui Hermogenes, de quo postmodum. Utrique nomen *Tigellius*: at hic vivebat adhuc dum hæc Poëta scriberet, ut legenti patet: ille verò jam virâ cesserat: quod quidem perspicuum est ex Satiræ præcedentis initio.

4. *Cogere posset.*] Pro summâ & Imperatoriâ auctoritate.

5. *Patris.*] Patris sui per adoptionem, Julii nempè Cæsaris, à quo Tigellius beneficiis haud mediocribus, & gratiâ singulari honoratus fuerat, ut dictum est in superioribus.

6. *Ab ovo usque ad mala.*] A principio cœnæ ad finem. Poma & bellaria ad secundam mensam pertinere, notum est: initium verò cœnæ duci ab ovis, vel Epistola ad Pœtum quæ est 20. lib. 9. Cic. satis ostendit: *integram famem ad ovum affero*, inquit. Hinc & Apuleius ova *gustulum* cœnæ vocat. Vide Just. Lipsi. antiq. Lect. lib. 3.

7. *Citaret, Io Bacche.*] Recitaret carmen ab ipsomet fortè compositum sic incipiens: *Io Bacche:* vel cujus hoc esset epodium rhythmi, versiculus intercalaris, recantatio, Gall. *le refrein, la reprise.* Apage qui legunt, *Io Baccha*, id est, Bacchantes. Te verò, lector, nè moveat brevis syllaba in voce, *Bacche*; id enim & concinnum & elegans. cùm ipsa formula citatur.

Summâ Voce.] Acutissima. Gall. *le dessus.*

8. *Imâ.*] Gravissimâ. Gall. *la basse.*

Resonat quæ chordis quatuor.] Tigellius voce pariter & fidibus canebat, tetrachordo scilicet seu instrumento musico quatuor chordarum, modò supremas modò infimas tangens partes, voci nunc summæ nunc imæ accommodans: vel summos imis modulos ac numeros ex arte miscens atque attemperans.

9. *Nihil æquale homini fuit illi.*] Ille homo sibimet passim dissimilis erat, varius, inconstans.

Sæpè Currebat, &c.] Sallust. in Catilin. *citus modò, modò tardus incessus erat.* Cic. Offic. 1. n. 131. *Cavendum est autem, nè aut tarditatibus utamur in gressu mollioribus, ut pomparum ferculis similes esse videamur: aut in festinationibus suscipiamus nimias celeritates: quæ cum fiunt, anhelitus moventur, vultus mutantur, ora torquentur: ex quibus magna significatio fit, non adesse constantiam.* Vide Senec. Epist. 22.

10. *Velut qui Junonis sacra ferret:*] Proverbium est ἱρεῖον βαδίζειν, *Junonium, seu Junonis ad instar procedere:* inde natum, quod Junonii incessus gravitas & majestas celebretur. Virg. Æneid. 1. v. 50. Quapropter etiam boves ad ejus sacra quæsitas idem refert Georg. 3. v. 532. nimirùm ob tarditatem. Hinc & virgines dictæ κανηφόροι, quæ gravi & lento gradu procedebant in Junonis sacra, impositæ capitibus canistra ferentes, in quibus continebantur res ad illa necessariæ. Cic. in Verrem: *Erant præterea ænea duo signa, eximiâ venustate, virginali habitu atque vestitu: quæ manibus sublatis sacra more Athenienſium virginum reposita in capitibus sustinebant. Canephora ipsa vocabantur.* Ovid. 2. Metamorph.

Illo forte die castæ de more puellæ
Vertice suppositos festas in Palladis arces
Pura coronatis portabant sacra canistris.

Ex his patet canephoras extitisse Junoni, Cereri, Palladi. Vide lib. 2. Sat. 8. v. 14.

12. *Tetrarchas.*] Præfectos quatuor provinciis.

13. *Si mihi mensa tripes.*] Paulò antè grandia & summa quæque in ore habebat: jam verò ait pauca & parva sufficiunt: modicam & vilem volo supellectilem: satis mihi est una *mensa tripes*, &c. ut vulgò. Nam magnatibus non

concha puri salis, ac toga quantumvis crassa, quæ arcere frigus valeat. Huic autem parco paucis contento si donâsses decies centena, post quinque dies nihil supererat in crumenâ. Vigil traducebat noctes usque ad lucem matutinam: die verò integrâ dormiebat. Nihil unquam fuit æque sibi dissimile. Jam mihi non nemo dixerit: Tu autem quid? nullane habes vitia? Quinimo diversa habeo, nec forsitan leviora. Cum aliquando Mænius reprehenderet Novium absentem, quidam dixit: Heus tu, non teipsum nôsti? an velut incognitum nobis imponere contendis? Tum *Mænius respondit, Ipse mihi indulgeo.* Atqui, retulit alter, *iste amor insanus est & iniquus ac reprehensionem meretur.* Enimverò *quandoquidem perspicis tua vitia, lippiens oculis unctis; quare in peccatis amicorum adeò perspicax es, velut aquila, aut anguis Epidaurius? Verum tibi vicissim accidit,*

Concha salis puri, & toga, quæ defendere frigus, [532]
Quamvis crassa, queat. Decies centena dedisses
Huic parco paucis contento, quinque diebus
Nil erat in loculis. Noctes vigilabat ad ipsum
Manè, diem totam stertebat: nil fuit unquam
Sic impar sibi. Nunc aliquis dicat mihi: Quid tu,
Nullane habes vitia? Imò alia, haud fortasse minora.
Mænius absentem Novium cùm carperet. Heus tu,
Quidam ait, ignoras teipsum ut ignotum dare nobis
Verba putas? Egomet mî ignosco, Mænius inquit.
Stultus & improbus hic amor est, dignusq; notari.
Cùm tua pervideas oculis mala lippus inunctis: [533]
Cur in amicorum vitiis tam cernis acutum,
Quàm aut aquila, aut serpens Epidaurius? at tibi contrà

ANNOTATIONES.

unica, sed plurimæ, eæque uno pede nixæ, saltem quædam. Luxuriam istam proscribit Juvenalis Sat. 1.

. . . . . *Latos sustinet orbes*
Grande ebur, & magno sublimis pardus hiatu.

Dio in Nerone refert, Senecæ adfuisse mensas tripedes è cedro quingentas Just. Lipsius ante cit. rem luculenter exponit: in cœnaculo, inquit, mensa collocabatur rotunda, plebeiorum tripes, & è simplici ligno, divitum ac procerum citrea, acerna, aut quam lamina integebat argentea, ac pes eburnus fabrefactus, puta in modum pardi aut leonis, sustinebat.

14 *Concha salis puri.*] Tenue salinum è conchâ: vel merus sal, pro omni obsonio. Vide Lib. 2. Sat. 2. v. 17.

. . . . . *Cum sale panis*
Latrantem stomachum benè leniet.

Porrò cur assidua veteribus & quasi sacra mensio salini & salis, intelliges, lector, ex Plutarcho. Sympos. lib. 5. cap. 10. ubi & citatur Homerus *salem divinum* nuncupans.

Toga crassa.] Juvenal. Sat. 9. v. 28 *pingues lacernas* vocat. Martialis lib. 4. Epigram. 19 *pinguem Sequanicæ textricis alumnam* dicit.

15. *Decies centena.*] Hic ut alibi semper subaudi, *millia sestertium*: interdum & *decies* solummodo auctores scribunt, supple, *millia sestertium*, ad significandam ingentem summam. Juvenal. Sat. 10.

Decies centena dabuntur.

Quæ summa ex Budæi supputatione facit monetæ nostræ Gallicæ 25000 *écus.*

16. *Quinque diebus Nil erat in loculis.*] Hunc Tigellium omninò profusum ac prodigum ostendit Satira præcedens.

19. *Nunc aliquis dicat, &c.*] Prolepsis eximia.

20. *Mænius absentem Novium.*] Mænius ille est de quo jam Sat. præced. v. 101. qui scurrilitate magnus evasit: ac dilapidatis bonis, tandemque divenditâ, quam habebat reliduam, ad forum domo, unam sibi columnam excepit, è quâ gladiatores spectaret. Ejus meminit Lucilius: ut notat hic vetus Interpres. De Novio tanquam homine vitiis perdito dicetur pòst in Sat. 6.

Absentem cùm carperet.] Mænius sic describitur dicax, & vorax, Lib. 1. Epist. 15.

Qualibet in quemvis opprobria fingere savus
Pernicies, & tempestas, barathrumque macelli,
Quicquid quæsierat ventri donabat avaro,
. . . . . .
. . . . . *Mænius idem*
Quicquid erat nactus prædæ majoris, ubi omne
Verterat in fumum & cinerem, &c.

26. *Pervideas oculis mala lippus inunctis.*] Quamvis optimè videas tua mala, connives tamen ad illa, fingisque non videre, quasi *lippus*, habensque oculos mordaci pituitâ suffusos, quâ visûs acies obtunditur & obscuratur.

27. *Aquila.*] Acuto prorsùs visu pollet. Plin. l. 10. c. 3. Vide quæ annotavi l. 4. Od. 4.

Serpens Epidaurius.] Metonym. pro quolibet serpente, seu potiùs, dracone qui à δέρκεσθαι, vel δράκων, *videre*, nomen accepit; quasi

Evenit,

Evenit, inquirant vitia ut tua rurſus & illi.
Iracundior eſt paulò, minùs aptus acutis 29
Naribus horum hominum, rideri poſſit, eò quòd
Ruſticiùs tonſo toga defluit, & malè laxus
In pede calceus hæret. At eſt bonus, ut melior vir
Non alius quiſquam; at tibi amicus; at ingenium ingens
Inculto latet hoc ſub corpore. Denique teipſum
Concute, num qua tibi vitiorum inſeverit olim [534]
Natura, aut etiam conſuetudo mala. Namque 36
Neglectis urenda filix innaſcitur agris.
Illuc prævertamur: amatorem quod amicæ
Turpia decipiunt cæcum vitia, aut etiam ipſa hæc
Delectant; veluti Balbinum polypus Agnæ: 40

ut etiam vitia tua alii pariter inquirant. Sic quidam aiunt: *Ad iram* ille *paululum eſt pronior: parum idoneus naribus iſtorum hominum: illudi poteſt quod toga delabitur* ei *incencinne tonſo, atque laxior calceus pedi non benè inhæret. Sed probus eſt vir*, inquam ego, adeò *ut nemo* ſit *probior: ſed tibi amicus: ſed mens magna tegitur eo corpore non ita* bellè *compoſito. Uno verbo temet examina: utrum vitia quapiam tibi natura ingenerâverit, vel prava conſuetudo. Etenim filix comburenda creſcit in agris inculris. Huc potiùs deveniamus, quòd amatori conniventi vitia ani-*

ei vel maxima non videntur, quin & jucunda ſunt: quemadmodum Balbino polypus Agnæ:

ANNOTATIONES.

ὀξὺ βλέπων, *acutè perſpiciens.* Hinc theſauris incubantes dracones, causâ cuſtodiæ, antiqui finxerunt. Feſt. De *Epidaurio ſerpente*, Tit. Liv. l. 11. Epitom. Valer. Maxim. l. 1. c. 8. & alii. Nempe cùm peſte urbs laboraret, ex Sibyllinis libris Romani profecti ſunt Epidaurum Peloponneſi civitatem, ubi Æſculapius colebatur. Cùmque numen invitarent ut Romam ſe conferret, ſerpens ſeu Æſculapius anguis ſpecie conſpectus eſt ad navem Romanorum pergere. Itaque Romam delatus, in inſulâ Tiberis cùm triduo viſus eſſet, poſteà non comparuit. Illic autem poſuerunt illius ſimulacrum.

29. *Iracundior eſt paulò.*] His verſibus indicari ac velut pingi Virgilium, tradit vetus Interpres.

Minùs aptus acutis Naribus horum hominum.] Parum aptus ad congreſſus aulicorum hominum, qui ſolent eſſe dicaces ac deriſores: quales ſunt qui *acutis* ſunt *naribus.* Perſ. Sat. 1. v. 40.

Rides, ait, ac nimis uncis
Naribus indulges.

31. *Ruſticiùs tonſo toga defluit, &c.*] Tria ſcilicet aulici vitia exprobrabant Virgilio, quòd iracundior, quòd moroſior eſſet, quòd corporis nitorem habituſque concinnitatem haud curaret. In hac porrò cultus negligentiâ tria hîc notantur: quòd, ruſticorum more, barba male tonſa, & capilli inæqualiter decurrati; quòd toga non ſatis compoſita; quòd calcei pedibus haud benè apti & accommodati. Ovidius,

Ne vagus in laxâ pes tibi pelle natet.

33. *At eſt bonus, &c.*] Tres virtutes affert conſpicuas, quarum ſplendor leviores nævos debeat obtegere & compenſare. Erat enim Virgilius vir optimus: erat fidei in amicos obſervantiſſimus; erat ingenio grandi præditus.

37. *Neglectis urenda filix innaſcitur agris.* Sicut inutiles & noxiæ herbæ creſcunt in agro inculto, ſic vitia in animo Philoſophiæ documentis ac virtutibus non imbuto.

38. *Amatorem quod amicæ Turpia decipiunt cæcum vitia.*] Theocrit. Eidyll. 6.

Ἔρωτι πολλάκις τὰ μὴ καλὰ καλὰ πέφανται.

Amori ſæpè non pulchra pulchra videntur: Idem Eidyll. 10. *ô Bombyce venuſta, omnes te Syram vocant, macram, ſole aduſtam: ego vero ſolus dico te flavam eſſe, ſicut mel.*

39 *Aut etiam ipſa hæc Delectant.*] Cic. 1. de Nat. Deor. n. 80. *Nobis qui adoleſcentulis delectamur, etiam vitia ſæpè jucunda ſunt. Navus in articulo pueri delectat Alcaum. At eſt corporis macula navus; illi tamen hoc lumen videbatur: Q. Catulus dilexit municipem tuum Roſcium . . . . huic pulchrior Deo. At erat, ſicut hodie eſt, perverſiſſimis oculis. Quid refert, ſi hoc ipſum falſum, illi venuſtum videbatur?* Huc etiam pertinet, quod ſcribit Lucret. in fine lib. 4.

Nam divinitus interdum Veneriſque ſagittis
Deteriore fit ut formâ muliercula ametur.
. . . . . .
Quod ſupereſt, conſuetudo concinnat amorem.

Et paulò antè:

Nam faciunt homines plerumq; cupidine cæci;
. . . . . .
Pravas turpeſque videmus
Eſſe in deliciis.

40. *Balbinus polypus Agnæ.*] Agnæ amicæ polypus licet fœtens delectat Balbinum amatorem. De polypo narium morbo vide Epod. 12.

Optarem ut *ſic deciperemur erga amicos: & virtus decorum nomen impoſuiſſet iſti errori. Verum enim debemus non aſpernari vitium amici, ſi aliquod ineſt; velut pater filii* nævos haud faſtidit. *Strabonem pater vocat pœtum: & pullum dicit, qui filium habet puſionem, qualis abortivus extitit pridem Siſyphus: hunc* qui *diſtortus* eſt *cruribus, appellat varum: illum* verò *malè nixum pravis talis, balbutiendo ſcaurum* nuncupat. Sic igitur ſi *quis* amicorum *parcius victitat, appelletur frugalis. Qui tantuſùm importunus atque jactabundus fuerit*, dicamus; *cupit lepidus videri familiaribus: ſed eſt aſperior & paulò liberior*; is *æſtimetur ſincerus & animoſus: ferventior eſt; inter fortes cenſeatur. Hoc*, ut *arbitros, & amicos ſociat & conſociatos retinet. At nos ipſas virtutes malè interpretamur, & vas purum inficere volumus.* Si *bonus aliquis nobiſcum vivit: homo* eſt *abjectus valde*, inquimus. *Iſti lento damus cognomen craſſi. Ille dolos omnes eluctatur, & nemini improbo expoſitum latus.*

Vellem in amicitiâ ſic erraremus; & iſti
Errori nomen virtus poſuiſſet honeſtum.
At, pater ut gnati, ſic nos debemus amici,
Si quod ſit vitium, non faſtidire. Strabonem
Appellat pœtum pater; & pullum, malè parvus [535]
Si cui filius eſt; ut abortivus fuit olim 46
Siſyphus; hunc varum, diſtortis cruribus; illum
Balburit ſcaurum, pravis fultum malè talis.
Parciùs hic vivit; frugi dicatur. Ineptus
Et jactantior hic paulò eſt; concinnus amicis 50
Poſtulat ut videatur: at eſt truculentior, atque
Plus æquo liber; ſimplex, fortiſque habeatur.
Caldior eſt; acres inter numeretur: opinor,
Hæc res & jungit, junctos & ſervat amicos.
At nos virtutes ipſas invertimus, atque 55
Syncerum cupimus vas incruſtare. Probus quis
Nobiſcum vivit; multum eſt demiſſus homo:
Illi [536]
Tardo cognomen pinguis damus. Hic fugit omnes
Inſidias, nullique malo latus obdit apertum,

ANNOTATIONES.

41. *In amicitiâ ſic erraremus.*] Amicorum vitia diſſimulantes, excuſantes, obvelantes.

Iſti Errori nomen virtus poſuiſſet honeſtum.] Quintil. lib. 3. cap. 7. *Quia ſic quædam virtutibus ac vitiis vicinitas, utendum proximâ derivatione verborum, ut pro temerario fortem, pro prodigo liberalem, pro avaro parcum vocemus: qua eadem etiam contra valent.*

44. *Strabonem Appellat pœtum.*] *Strabo* cujus oculi ſunt diſtorti. Gall. *louche.*

Pœtus.] Cujus oculi ſunt ſemiclauſi, leviter declinati; item qui tremuli huc & illuc celeriter volvuntur. Tales autem Veneri faiſſe non ſine aliquâ gratiâ & decore, aiunt.

45. *Pullum.*] Sueton. Calig. cap. 13. *Exoptatiſſimus erat princeps, ... quod infantem plerique cognoverant, ... ſuper fauſta nomina, ſidus, & pullum, & puppum, & alumnum appellabant.*

Malè parvus.] Nanus, puſio, pumilio: quaſi *abortivus*, cui juſtam magnitudinem natura non tribuit, quam aliis dare ſolet.

47. *Siſyphus.*] Filius M. Antonii Triumviri, ſtaturâ quidem fuit duntaxat bipedali, ſed ingenio acutiſſimo; unde nomen, quod perinde callidus eſſet ac Siſyphus ille fabuloſus, de quo Lib. 2. Od. 14. & Epod. ult.

Varum.] Qui pedes habet introrſum retortos.

48. *Scaurum.*] Talos habentem extantes, vel inverſos ac tortuoſos.

Balbutit.] Invidiæ minuendæ causâ balbutiendo Scaulum vocat, l pro r pronuntrians: quod familiare eſt balbis. Porrò nobiles Romæ fuiſſe Strabones, Varos, Scauros, Pœtos nemo neſcit.

49. *Ineptus.*] Cic. 2. de Orat. *Qui aut tempus quid poſtulet non videt; aut qui plura loquitur, aut ſe oſtentat; aut eorum quibuſcum eſt, vel dignitatis vel commodi rationem non habet, aut denique in aliquo genere aut incongruus aut multus eſt, is ineptus dicitur.*

50. *Concinnus.*] Commodus, ſe attemperans moribus & ingenio eorum quibuſcum verſatur ac vivit. Gall. *de bonne humeur, complaiſant, de bonne compagnie.*

52. *Liber.*] Liberè veritatem eloquens.

55. *Invertimus.*] Ipſa bona detorquemus in malum.

56. *Syncerum vas cupimus incruſtare.*] Similes ſumus ei, qui vaſi puro tectorium induceret impurum, adeòque inquinaret alioqui bonum & ſincerum per ſeſe, malè incruſtando. Lucil.

. . . . . *regionibus illis*
Incruſtatu' calix rutâ caulive tibetur.

57. *Illi Tardo cognomen pinguis damus.*] Si quis tardior in deliberando, hunc ſtupidum vocamus, cùm prudens in hoc magis dicendus foret. Cic. Quæſt. Acad. 4. *Vide quàm ſit cautus is quem iſti tardum vocant.*

Cùm

Cùm genus hoc inter vitæ verſetur, ubi acris
Invidia, atque vigent ubi crimina: pro benè ſane
Ac non incauto, fictum aſtutúmque vocamus.
Simplicior ſi quis (qualem me ſæpè libenter
Obtulerim tibi, Mœcenas) ut fortè legentem
Aut tacitum impellat quovis ſermone moleſtus:
Communi ſenſu plane caret, inquimus. Eheu
Quàm temerè in noſmet legem ſancimus iniquā!
Nam vitiis nemo ſine naſcitur: optimus ille eſt,
Qui minimis urgetur. Amicus dulcis, ut æquū eſt,
Cum mea compenſet vitiis bona; pluribus hiſce
(Si modò plura mihi bona ſunt) inclinet; amari
Si volet: hac lege, in trutinâ ponetur eadem.
Qui, ne tuberibus propriis offendat amicum,
Poſtulat; ignoſcat verrucis illius. Æquū eſt, [537]
Peccatis veniam poſcentem reddere rurſus:
Denique quatenus excidi penitus vitium iræ,
Cætera item nequeunt ſtultis hærentia: cur non
Ponderibus moduliſque ſuis ratio utitur; ac res
Ut quæque eſt, ita ſuppliciis delicta coercet?
Si quis eum ſervum, patinam qui tollere juſſus,
Semeſos piſces, tepidumque ligurrierit jus,

prabet, quamvis converſetur cum iis hominibus, apud quos regnant vehemens invidia & criminationes: hunc *non prudentem & cautum,* ſed *verſipellem & malitioſum dicimus. Si quis apertior* (*qualem non raro tibi me ſponte exhibui, ò Mœcenas*) *ut lectioni vacantem vel cogitabundum fortaſſis interpellet quacunque allocutione importunus, dicimus, ſenſu communi omnino eſt* ille *deſtitutus. Eheu quàm injuſtam conditionem nobis ſtatuimus imprudenter! nullus enim ſine vitiis naſcitur:* atque *is qui levioribus premitur, perfectiſſimus habetur. Benignus amicus, ut par eſt, meas virtutes, cum vitiis comparans, in illas majores* (*ſi quidem majores habeo virtutes,* quàm vitia) *propendeat, ſi diligi cupiat:* ac *pari conditione in eadem librâ ponderabitur. Quiſquis petit amicum non ladere ſuis tuberibus, pareat jus verrucis. Juſtum eſt, ut qui poſtulat indulgentiam ſuis delictis, is parem referat. Denique quoniam omninò reſecari vitium iracundia, aliáque ſtultis inhærentia minimè poſſunt; quare non ratio adhibet examen & judicium ſuum, atque pœnis cohibet peccata, ſecundumvei cujuſque meritum? ſi aliquis cruce plectat eum famulum, qui juſſus auferre catinum, delibârit ſemeſos piſces, & juſculum* adhuc *tepens:*

ANNOTATIONES.

63. *Simplicior.*] Non diſſimulator, aut aſſentator, qui *tempora fandi mollia* & commoda non obſervans amicum interpellet ſeria quædam agentem vel meditantem.

Qualem me ſæpe, &c.] Dum ita ſemetipſum accuſat Horatius, callidè removet à ſe aſtutiæ & calliditatis opinionem & famam, quâ eum nonnulli aſpergebant: atque ipſum Mœcenatem adhibet teſtem ſuæ ſimplicitatis.

68. *Vitiis nemo ſine naſcitur.*] Demoſthen. de coronâ. Μηδὲν ἁμάρτῃν δεῖ θεὸν, *nihil peccare Deorum eſt.* Propert.

Unicuique dedit vitium natura creato.

Huc pertinet quod ait Juvenalis, Sat. 14.

Mitem animum & mores modicis erroribus æquos
Præcipit.

73. *Tuberibus.*] Vitiis paulò majoribus. Tuber. Gall. *une boſſe.* Poteſt etiam referri huc quod Plinius lib. 19. cap. 2. callum terræ vocat *tubera.* Gall *des truffes.*

74. *Verrucis.*] Minoribus vitiis. *Verruca,* caruncula calloſa. Gall. *un poireau.* Agel. lib. 3. cap. 7. *Ire jubeas milites ad verrucam illam: ſic enim M. Cato locum editum appellat;* nempè ob ſimilitudinem.

78. *Ponderibus moduliſque ſuis.*] Ita exprimitur egregiè animi pars ſeu facultas æſtimatrix rerum, quâ de ſingulis judicat, & expenſis hinc & inde momentis, quæ potiora ſint, arbitratur, cenſet, decernit, ſtatuit. Græcis κριτήριον, *hoc veritas dignoſcitur,* inquit Laërt in Zen.

80. *Si quis eum ſervum, &c.*] Quamvis in ſervos jus vitæ ac necis habeant domini, nè tamen in eos ſæviant quaſi tyranni, monet eleganter Macr. Saturn. l. 1. c. 11. *Non quantum decet, ſed quantum libet exercere volumus in ſervos . . . . virga murmur omne compeſcitur . . . tuſſis, ſternutamentum, ſingultus magno malo luitur, &c.*

81. *Ligurrierit.*] A Gr. λείχειν, *lingere.* Gall. *lécher,* vel ἀπὸ τῆς λιγυρᾶς, quod ſuave ſignificat. A Liguribus populis, non niſi ineptus quiſpiam & indoctus crediderit poſſe deduci. *Ligurrierit jus,* Gall. *qui aura trempe ſes doigts dans la ſauce.*

ille *dementior Labeone putabitur à sapientibus.* At *quanto gravius illo & tetrius est delictum* istud? *amicus peccavit aliquantulum; quod si non ignoscas, censeberis amarior & ferociur: aversaris & fugis non secùs ac Drusonem pecuniæ debitor: qui, quoties tristes Calendæ infelici advenerunt, fœnus aut pecuniam* creditam *undecunque expedit; veluti captivus cogitur auscultare importunas scriptiones, protenso collo. Lectum* discubitorium *urinâ inquinaverit ebrius, vel mensâ detruserit catinum Evandri manibus contrectatum; propter hoc, vel quòd esuriens præripuerit pullum in meâ parte patinæ constitutum,* an *amicus idcircò minùs dulcis mihi fuerit?* Ergò *quid agam si furatus sit* quidpiam, *vel si creditæ fidei* suæ *revelârit, aut promissis non steterit? Qui contendunt paria esse delicta, hærent quando venitur ad* inquisitionem *veritatis. Sensus* communis *& mores reclamant.*

In cruce suffigat: Labeone insanior inter
Sanos dicatur: quanto hoc furiosius, atque
Majus peccatum est? paulum deliquit amicus:
Quod nisi concedas, habeare insuavis, acerbus: 85
Odisti, & fugis, ut Drusonem debitor æris: [538]
Qui nisi, cùm tristes misero venere Calendæ,
Mercedē aut nummos unde unde extricat, amaras
Porrecto jugulo historias captivus ut audit.
Comminxit lectum potus, mensâve catillum 90
Evandri manibus tritum dejecit: ob hanc rem,
Aut positum antè meâ quia pullum in parte catini
Sustulit esuriens, minùs hoc jucundus amicus
Sit mihi? Quid faciam, si furtum fecerit, aut si
Prodiderit commissa fide, sponsumve negarit? 95
Queis paria esse ferè placuit peccata, laborant,
Cùm ventum ad verum est; sensus moresque repugnant,

ANNOTATIONES.

82. *In cruce suffigat.*] Crux differebat à furcâ sive patibulo. Hoc erat stipes rectus habens duo cornua, inter quæ inserebatur cervix facinorosi, manus autem ramis illis seu cornibus alligabantur. Itaque nequam gestans furcam seu patibulum, virgis cædebatur, à conservis, aut etiam à carnifice: posteà verò in crucem interdum agebatur, clavis in eâ confixus. Isidor. Orig. l. 5. c. 27. *Patibuli minor pœna quàm crucis. Nam patibulum statim appensos exanimat strangulando: crux autem suffixos diu torquet & cruciat.* De his multa eruditè Salmas. Ep. ad Th. Barthol. item Lips. de cruce.

Labeone insanior.] M. Antistius Labeo, Jurisconsultus, tam petulanti linguâ & pervicaciâ, ut in Augustum multa effutiret, ejusque perperam leges reprehenderet. Sueton. Octav. cap. 54 Dio. lib. 54. Gellius lib. 13 cap. 12. *Agitabat hominem libertas quædam nimia & vecors, usque eo ut D. Augusto jam principe & Remp. obtinente, ratum tamen pensumque nihil haberet, nisi quod justum sanctumque esse in Romanis antiquitatibus legisset.*

Inter sanos dicatur.] Vult enim sana mens, ut nec frustrà loquare, quod inutile fore cognoscitur; nec temerè Principem offendas; denique memineris quod docet Cato:

Temporibus mores sapiens sine crimine mutat.

86. *Drusonem.*] Fœnerator ille improbissimus perinde ac ineptissimus historiarum scriptor, solebat à debitoribus exigere, si non solverent, ut se legentem audirent: quod quidem erat pœnæ loco durissimæ.

87. *Tristes Calendæ.*] Quod eò tempore fœneratores usuras colligerent, debitoresque vexarent. Vide annot. Epod. 2. v. ult.

88 *Mercedem aut nummos.*] Fœnus, vel summam creditam.

89. *Porrecto jugulo.*] Vel quasi attentior observantiorque; vel quasi captivus & jugulari paratus. Epist. ad Pis.

Indoctum doctumque fugat recitator acerbus,
Quem verò arripuit, tenet, occiditque legendo.

91. *Evandri manibus tritum.*] Antiquitate pretiosum, fabricatum scilicet tempore Evandri, qui ab Arcadiâ profectus, avitoque pulsus regno, in Italiam appulit, ubi debellatis Aboriginibus tenuit ea loca, in quibus Roma nunc est, atque oppidulum in Palatino monte condidit. Virgil. Æneid. 8. Evander Atheniensis plastes à M. Antonio Romam adductus, nihil ad rem.

96. *Queis paria esse, &c.*] Jam transit ad refellenda quædam Stoicorum placita. Cic. de Fin. 4. Zeno Stoicæ disciplinæ antistes sic statuit: *aquè miseros esse omnes qui non sunt sapientes:* contrà, *sapientes omnes summè beatos esse: rectè facta omnia æqualia: omnia peccata paria.*

97. *Sensus moresque repugnant.*] Cic mox cit. *Hæc magnificè primò dici videntur; consideratà minùs probantur. Sensus enim cujusque, & natura rerum, atque ipsa veritas clamat, quodammodo non posse adduci, ut inter eas res, quas Zeno exæquaret, nihil interesset.*

Atque

Atque ipſa utilitas, juſti propè mater & æqui,
Cùm prorepſerunt primis animalia terris, (ter,
Mutum & turpe pecus, glandè atq; cubilia prop-
Unguibus & pugnis, dein fuſtibus, atq; ità porrò
Pugnabant armis, quæ pòſt fabricaverat uſus;
Donec verba, quibus voces ſenſuſque notarent,
Nomin que invenêre: dehinc abſiſtere bello,
Oppida cœperunt munire, & ponere leges; [540]
Ne quis fur eſſet, neu latro, neu quis adulter.
Nam fuit ante Helenam cunnus teterrima belli
Cauſa: ſed ignotis perierunt mortibus illi,

ipſaque utilitas, quæ *ferè* eſt *parens juſti & æqui. Quando è primis terris homines prodierunt, mutum ac vile pecus; pro glande & cubili certabant unguibus & pugnis, dein fuſtibus, ac ſubinde armis, quæ demum indigentia finxerat: donec invenerunt vocabula & appellationes, quibus ſignificarent ſermonem & cogitationes ſuas.*

Poſtea inceperunt bello abſtinere, urbes moliri, leges condere, ne ullus eſſet fur, latro, mœchus. Etenim antè Helenam mulieres fuerunt cauſa bellorum funeſta: at illi interciderunt obſcurâ morte.

ANNOTATIONES.

98. *Utilitas juſti mater.*] Ex opinione quorundam arbitrantium ab utilitate profectas leges, nihil autem à naturâ eſſe juſtum. Vide Cic. de Leg. 1. *Lex eſt ratio ſumma, inſita in naturâ, quæ jubet ea quæ facienda ſunt, prohibetque contraria . . . . . à lege ducendum eſt Juris exordium. Ea eſt enim natura vis, ea mens ratioque prudentis, ea juris atque injuria regula.*

99. *Cùm prorepſerunt, &c.*] Primos homines è terrâ formatos eductoſque vi ſolis, exiſtimabant Phœnices & Egyptii.

100. *Mutum & turpe pecus.*] Rudes ac ſtupidos inſtar pecudum. Cic. de Invent. 1. *Fuit quondam tempus, cùm in agris paſſim homines beſtiarum more vagabantur, & ſibi victu ferino vitam propagabant.* Tuſc. 5. init. *O vitæ Philoſophia dux, ... tu urbes peperiſti: tu diſſipatos homines in ſocietatem vitæ convocâſti: tu eos inter ſe primò domiciliis, deinde conjugiis, tum litterarum & vocum communione junxiſti: tu inventrix legum, &c.*

Glandem.] Is primus fuit hominum cibus. Plin. lib. 16. cap. 5. Lucret. lib. 5.

Glandiferas inter curabant corpora quercus. Vide Juvenal. Sat. 6. v. 10. & Sat. 13. v. 57.

101. *Unguibus & pugnis.*] Lucret. lib. 5.

Arma antiqua, manus, ungues, dentesque fuerunt,
Et lapides, & item ſilvarum fragmina rami.

102. *Armis, quæ pòſt fabricaverat uſus.*] Artis ferrariæ antiquitatem probat ſacer contextus. Geneſ. 4. v. 22. *Tubal-cain fuit malleator & faber in cuncta opera æris & ferri.* Lucret. cit.

Poſterius ferri vis eſt æriſque reperta:
Et prior æris erat, quàm ferri cognitus uſus,
Quo facilis magis eſt natura, & copia major.

103. *Donec verba quibus, &c.*] Lucret. cit. l. 5.

Proinde putare aliquem tum nomina diſtribuiſſe
Rebus, & inde homines didiciſſe vocabula prima.
Deſipere eſt: nam cur hic poſſet cuncta notare
Vocibus, & varios ſonitus emittere linguæ;
Tempore eodem alii facere id non quiſſe putentur?

Et paulò pòſt:

Poſtremò quid in hac mirabile tantopere eſt re,
Si genus humanum, cui vox & lingua vigeret,
Pro vario ſenſu varias res voce notaret;
Cùm pecudes mutæ, cùm denique ſecla ferarum,
Diſſimiles ſoleant voces variaſque ciere,
Cum metus aut dolor eſt, & cùm jam gaudia gliſcunt.

105. *Oppida cœperunt munire.*] Vide Juven. Sat. 15. v. 151, &c.

Oppida.] Ab ope dicuntur, quod opis causâ, tutioriſque habitationis muniantur: ex Varrone lib. 4. de Ling. Lat. Feſtus autem, ex Cicerone, dici ait, quòd opem præbeant, quódque ſuas opes illuc conferant homines.

106. *Latro.*] Nomen hoc alii deducunt, ſeu quòd latenter inſidias ſtruat, ſeu quod à latere adoriatur prætereuntes; Iſidor. Feſt. Priſc. Alii quod ferrum ad latus habeat, perinde ac ſatellites Regis aut Principis latus ſtipantes, qui inde *latrones* olim dicti, quaſi *latereues*: Varro, Servius. Alii etiam aliter.

107. *Nam fuit ante Helenam, &c.*] De Helenâ Trojani excidii cauſâ, lib. 1. Od. 15. Sæpiùs autem feminas bellis occaſionem dediſſe, liquet ex Herodor. l. 1. Athen. lib. 13. cap. 1. item ex ſacris paginis. Geneſ. cap. 34. Judic. cap. 19 & 20.

108. *Ignotis perierunt mortibus.*] Intercidit eorum memoria, quia defuit qui ſcriberet hiſtorias priorum temporum.

Quos

quos ruentes in libidinem obviam belluarum inſtar, proſternebat viribus ſuperior, tanquam taurus in armento. Leges inſtitutas contra injuſtum conſitearis oportet, ſi mundi tempora & annales perſcruteris. Neque valet natura diſtinguere æquum ab injuſto, ſicut diſcernit bonum à malo, & res evitandas ab exoptandis. Nec ratio probabit iſtud, quòd tam graviter delinquat is, qui novellas braſſicas diſruperit in alterius hortulo, quam ille qui nocturnus Deorum ſacra. Statuatur lex pares delictis pœnas decernens: neque gravibus flagris cadas cum, qui *horum* duntaxat *meritus eſt. Etenim haud metuo nè ferula* tantùm *plectas graviori dignum caſtigatione, ſi quidem aſſeveras æqualia eſſe latrociniis furta; & prædicas eâdem te falce amputaturum magna & parva* crimina, *ſi regnum tibi deferant homines.* At enim *ſi ſapiens* quiſque *eſt opulentus, & peritus ſutor, & ſolus pulcher, imo etiam rex, quæ petes* id *quod poſſides?* Ohe, *reſpondet* ille; *Nequaquam intelligis quid loquatur magiſter Chryſippus. Sapiens nunquam ſibi fecit*

Quos Venerem incertam rapientes, more ferarum
Viribus editior cædebat, ut in grege taurus.
Jura inventa metu injuſti fateare neceſſe eſt,
Tempora ſi faſtoſque velis evolvere mundi.
Nec natura poteſt juſto ſecernere iniquum,
Dividit ut bona diverſis, fugienda petendis:
Nec vincet ratio hoc, tantundè ut peccet idemq;
Qui teneros caules alieni fregerit horti,
Et qui nocturnus Divûm ſacra legerit. Adſit [141]
Regula, peccatis quæ pœnas irroget æquas:
Ne ſcuticâ dignum, horribili ſectêre flagello.
Nam, ut ferulâ cædas meritum majora ſubire
Verbera, non vereor; cùm dicas eſſe pares res
Furta latrociniis, & magnis parva mineris
Falce reciſurum ſimili te, ſi tibi regnum
Permittant homines. Si dives qui ſapiens eſt,
Et ſutor bonus, & ſolus formoſus, & eſt rex;
Cur optas quod habes? Non nôſti quid pater, inquit
Chryſippus dicat: Sapiens crepidas ſibi nunquam

ANNOTATIONES.

111. *Jura inventa metu injuſti.*] Conditas legas ad coërcendas injurias, & injuſtas actiones, pro publicâ utilitate & ſocietate conſtabiliendâ.

112. *Faſtos evolvere.*] Evolvere ſcilicet involutas & complicatas membranas, in quibus ſcripta ratio temporum hiſtoriaque continetur.

113. *Nec natura poteſt juſto ſecernere iniquum, &c.*] Naturaliter enim cognoſcimus quid nobis ſit bonum, utile, jucundum: quid contrà malum, & adverſum: at non ita quid juſtum, quid injuſtum. Teſtis Apoſtolus ad Rom. Epiſt. cap. 5. *Peccatum non imputabatur, cum lex non eſſet,* & cap. 7. *Peccatum non cognovi niſi per legem. Nam concupiſcentiam neſciebam, niſi lex diceret, Non concupiſces.*

117. *Sacra legerit.*] Sacrilegium perpetrârit.

118. *Pœnas irroget æquas.*] Magnas magnis, minores minoribus delictis. At contrà Stoici, apud Cic. pro Muræna, n. 91. *Omne delictum ſcelus eſſe nefarium: nec minùs delinquere eum, qui gallum gallinaceum, cùm opus non fuerit, quàm eum qui patrem ſuffocaverit.* Iſtam verò diſciplinam auſteriorem hauſerunt è legibus Draconis cuilibet peccato vel leviori pœnam ſtatuentis mortem: unde non atramento ſed ſanguine ſcriptas aiebat Demades. Plutarch. in Solone.

119. *Scutica.*] Σκύτος, *corium*; è quo flagellum levius.

Horribili flagello.] Nimirùm è virgis faſcibuſque magiſtratuum, *flagellis triumviralibus*, Od. 4. lib. 4. Quod quidem & ignominiam & pœnam atrociorem inurebat.

122. *Furta latrociniis.*] Fures agunt clam, & furripiunt apud incautos: latrones vim apertam adhibent. Quanto verò hi quàm illi nocentiores ſint, nemo non ſentit: quod tamen Stoïci negabant.

123. *Falce ſimili.*] Æquali ſeveritate pœnam eamdem ſtatuendo, gravem ſcilicet tam parvis quam majoribus peccatis: quod rationi repugnat, ut antè dictum eſt.

124. *Si dives qui ſapiens, &c.*] Ex occaſione deridet aliud Stoïcorum placitum, *ſolum ſapientem eſſe regem & omnia.*

126. *Non nôſti quid, &c.*] Stoïcus reſpondet mentem & diſciplinam noſtram parum capis.

Pater.] Sectæ noſtræ princeps.

127. *Chryſippus.*] Zenonis diſcipulus. De quo Laërt. l. 7. *Niſi Chryſippus fuiſſet, porticus non eſſet.* Cic. Academ. Quæſt. 4. n. 78. *Fulcire putaur porticum Stoïcorum.* Ibid. paulò ante. *De eo quæri ſolent Stoici: dum ſtudioſa omnia conquiſierit contra ſenſus & perſpicuitatem, contraque omnem conſuetudinem, contraque rationem, ipſum ſibi reſplendentem, inferiorem*

Nec

Nec ſoleas fecit: ſutor tamen eſt ſapiens. Quo [142]
Ut, quamvis tacet Hermogenes, cantor tamen atq;
Optimus eſt modulator: ut Alfenus vafer, omni
Abjecto inſtrumento artis, clausâq; tabernâ, 131
Sutor erat: ſapiens operis ſic optimus omnis
Eſt opifex, ſic rex ſolus. Vellunt tibi barbam
Laſcivi pueri: quos tu niſi fuſte coërces, [143]
Urgeris turbâ circum te ſtante, miſerque 135
Rumperis, & latras, magnorum maxime regum.
Ne longum faciam: dum tu quadrante lavatum

crepidas aut ſoleas; ſapiens tamen ſutor eſt. Quâ ratione? *Quemadmodum licet taceat Hermogenes, nihilominus eſt bonus cantor ac muſicus: ſicut* etiam *Alfenus* ille *ſolers, relicto quolibet artis ſuæ inſtrumento, & clauſâ tabernâ, erat ſutor: ita ſapiens artifex eſt cujuſvis operis perfectiſſimus, ita rex ſolus.* Attamen *barbam tibi vellunt petulantes pueri; quos baculo ſi non abigas, premeris turbâ circumſtante, & infelix vociferando frangeris, ô magnorum regum maxime. Ne prolixior ſim; quamdiu te lavatum*

ANNOTATIONES.

fuiſſe; itaque ob eo armatum eſſe Carneadem. De Nat. Deor. 1. *Stoïcorum ſomniorum vaferrimus interpres.* Et poſtea: *Zeno Chryſippum nunquam niſi Cheſippum vocat.* Quintil. lib. 1. cap. 1. & alibi ejus meminit.

Sapiens crepidas ſibi, &c.] Explicat mentem Stoïcorum.

Crepidas, ſoleas.] Κρηπὶς, *fundamentum, baſis.* Gell. l. 13. c. 20. ait, *ſoleas*, à Romanis, à Græcis autem κρηπίδας crepidas, ſeu crepidulas vocari ea calceamenta, quibus plantarum calces tantùm infimæ teguntur, cætera prope nuda, & teretibus habenis juncta ſunt. Porrò primam corripi ſyllabam, certè contra etymon, ut patet. Idem teſtatur illud calceamenti genus proprium philoſophis extitiſſe, Declarat & Perſius Sat. 1. v. 127.

Non hic qui in crepidas Grajorum ludere geſtit.

129. *Hermogenes.*] Cantor & muſicus iſte etiam dum tacet, peritus eſt tamen canendi & modulandi; ſive canoram habet vocem, atque muſicorum ſolertiam modulorum.

130. *Alfenus.*] Hunc falsè mordet & vellicat, quaſi aliud agens. Alfenus cognomento Varus egregiè à Virgilio canitur Eclog. 9. olim Cremonæ ſutrinam exercuerat; ſed quòd valebat ingenio, vilem artem pertæſus Romam venit, ubi factus *Servii Sulpitii diſcipulus, rerumque antiquarum non incurioſus*, ut habet Gellius l. 6. c. 5. juris ſcientiâ clarus evaſit, ſummo etiam Conſulatûs honore perfunctus.

133. *Sic rex ſolus.*] Non tantùm ſapiens eligi rex poteſt, ſed eſt ſolus eo nomine dignus. Cic. 3. de Finib. in fine; *Rectius enim ſapiens appellabitur rex, quam Tarquinius, qui nec ſe nec ſuos regere potuit: rectiùs magiſter populi (is enim eſt Dictator) quam Sylla, qui trium peſtiferorum vitiorum, luxuriæ, avaritiæ, crudelitatis, magiſter fuit: rectiùs dives quàm Craſſus, qui niſi equiſſet, nunquam Euphratem nullâ belli causâ tranſire voluiſſet. Rectè ejus omnia dicentur, qui ſcit uti ſolus omnibus. Rectè pulcher etiam appellabitur: animi enim lineamenta ſunt pulchriora quàm corporis: rectè liber, non obediens cupiditati: rectè invictus, cujus etiamſi corpus conſtringatur, animo tamen vincula injici nulla poſſint, &c.*

Vellunt tibi barbam, &c.] Reponit Horatius: quanquam te jactas regem, ô Stoïce, tibi tamen impunè illudunt pueri, ſicut ſolent fatuos ſectari, & inſultare.

Vellunt barbam.] Barbatos fuiſſe Philoſophos dixi, ad Perſ. Sat. 4. init.

——— Barbatum hac crede magiſtrum
Dicere.

Barbam autem vellere, dici, pro, illudere, pariter oſtendi, ad Perſ. Sat. 1. in fine, ubi

Si Cynico barbam petulans Nonaria vellat.

Et Sat. 2. v. 28.

Iddirco ſtolidam præbet tibi vellere barbam
Jupiter?

134. *Fuſte.*] Hoc velut ſceptrum. Cynicis baculum tribuunt Laërt. in Antiſthene; Herodian. in Commodo; Apuleius Florid. 4. Auſon. Epigram. 52. de Diogene.

Pera, polenta, tribon, baculus, ſcyphus, arcta ſupellex
Iſta fuit Cynici, &c.

135. *Urgeris turbâ, &c.*] Vix fuſte & clamoribus abigere potes urgentem te turbam plebis ac puerorum tibi inſultantium moleſtiſſimè.

137. *Quadrante.*] Quartâ aſſis parte, quam plebeii mercedem exiguam ſolvebant pro balneo publico. Scilicet opulenti balnea domi habebant, ut notavi ad Perſ. Sat. 5. v. 126.

Lavatum.] Is erat priſcis mos lavandi frequenter, præſertim ante cœnam. Plin. lib. 3. Epiſt. 1. *ubi hora balnei nunciata eſt, quæ eſt hyeme nona, æſtate octava. . . . . Lotus accubat, & pauliſper cibum differt. Interim audis legentem remiſſius aliquid & dulcius . . . . apponitur cœna, &c.* ———

Rex

ibis, ô rex, dato quadrante, nec te comitabitur quispiam satelles, nisi fatuus Crispinus; mihi quoque amici faciles indulgebunt, si quoddam stultus ego admisero delictum, & vicissim illorum peccata facilè tolerabo, atque vivam privatus te rege felicior.

Rex ibis; neque te quisquam stipator, ineptum
Præter Crispinum sectabitur; & mihi dulces
Ignoscent, si quid peccavero stultus, amici: 140
Inque vicem illorum patiar delicta libenter;
Privatusque magis vivam te rege beatus.

ANNOTATIONES.

138. *Neque te quisquam stipator, &c.*] Sensus est: quandiu inops, abjectus, & despicatissimus cuilibet eris, licet regem te existimes; ego verò te tuasque superbas opiniones placitaque insulsa contemnam, & cum omnibus sentiam dicamque esse peccata quædam leviora, quibus oporteat ignosci: teque beatior vivam.

139. *Crispinum.*] Is est Stoicus ille, de quo in fine Satiræ primæ.

Mihi dulces Ignoscent si quid, &c.] Vide Plin. Lib. 8. Epist. 22. ubi sic scribit: *Ea etiam qui non indigent clementiâ ullius, nihil magis quam lenitas decet. Atque ego optimum & emendatissimum existimo, qui cæteris ita ignoscit, tanquam ipse quotidie peccet: ita peccatis abstinet, tanquam nemo ei ignoscat. . . . Mandemus memoriæ quod vir mitissimus, & ob hoc quoque maximus Thrasea crebrò dicere solebat:* Qui vitia odit, homines odit.

SATIRA IV.

Refutat nonnullos, qui maledicos vocant eos Poëtas, à quibus justè notantur. Ait verò ideò se in vitiosos stylum distringere, ut & ipsis & sibimet horrorem incutiat vitiorum.

Eupolis, Cratinus, & Aristophanes, aliique

EUpolis, atque Cratinus, Aristophanesque poëtæ, [144]

ANNOTATIONES.

1. *Eupolis, &c.*] In hac Satirâ ingeniosè defendit se Horatius contra malevolos, qui ipsum & nimis mordacem, & Lucilio inferiorem aiebant.

Eupolis, Cratinus, Aristophanes.] Tres isti Poëtæ eadem ætate vixerunt, annis antè Christum circiter quadringentis. Cratinus senior: post hunc Eupolis, ejus stylum diligenter imitatus: sequitur Aristophanes; quem Plato medium inter illos dicit, nempè Cratino æque vehementem, minùs tamen acerbum, Eupolidis autem urbanitatem assecutum. Horum meminit Vell. Paterc. lib. 1. *Quis abundè,* inquit, *mirari potest, quòd eminentissima cujusque professionis ingenia in idem arctati temporis spatium congregantur. . . . . una nec multorum annorum intervallo divisa ætas per divini spiritus viros Æschylum, Sophoclem, Euripidem illustravit tragœdias: una priscam illam sub Cratino, Aristophane, & Eupolide comœdiam; ac novam Menandrus, æqualesque ejus, &c.* Jul. Pollux, Macrob. Plutarch. Athen.

Cratinus.] Is Athenis oriundus, ibidem primus satyricam fabulam produxit in Dionysiis: bibaciissimus fuit; ad annum centesimum vitam protraxit.

Eupolis.] Fabulas seu comœdias ille septemdecem scripsit, ex quibus septem ei victoriam pepererunt. Nominantur Capræ, Desertor, &c. Periit in navali prælio, quod Athenienses adversus Lacedæmonios commiserunt juxta Hellespontum. Eius interitum adeò luxerunt sui populares, ut etiam edixerint ne deinceps ullus poëta militaret. Suidas. Macrob. lib. 7. Saturnal. c. 5. *Notus est omnibus Eupolis inter elegantes habendus veteris comœdiæ poëtas.*

Aristophanes.] In hujus corde templum sibi struxisse Gratias, ait Plato. Is quippe Atticos lepores summè excoluit extulitque. Dubitatur nihilominùs an fuerit Athenensis, an Rhodius, an Ægyptius, &c. Fabulas edidit quatuor & quinquaginta, è quibus supersunt nobis undecim: à Suida recensentur. Nec præteribo quod aiunt sancto Johanni Chrysostomo Aristophanem in deliciis atque in manibus assiduè fuisse. Quidni? cùm & Plau-

Atque

Atque alii, quorum comœdia priſca virorum eſt:
Si quis erat dignus deſcribi, quòd malus, aut fur,
Quòd mœchus foret, aut ſicarius, aut alioqui
Famoſus, multâ cum libertate notabant. 5 [545]
Hinc omnis pendet Lucilius, hoſce ſecutus,
Mutatis tantùm pedibus numeriſque, facetus;
Emunctæ naris, durus componere verſus.
Nam fuit hoc vitioſus. In horâ ſæpè ducentos, 9
Ut magnum, verſus dictabat, ſtans pede in uno:
Cùm flueret lutulentus, erat quod tollere velles:
Garrulus, atq; piger ſcribendi ferre laborem, [546]
Scribendi rectè: nam ut multum, nil moror. Ecce
Criſpinus minimò me provocat. Accipe, ſi vis,

veteris comœdia auctores, ſi quiſpiam merebatur notari velut improbus, aut fur, aut adulter, aut homicida, vel qualitercunq; infamis; hunc *carpebant multâ cùm libertate. Hos totus Lucilius imitatur & ſequitur, mutatis ſolummodò pedibus ac numeris, perurbanus, acri judicio, durus in condendis verſibus. Etenim fuit* in hoc *vitioſus.* Unâ *horâ ſæpè verſus ducentos ſtans in uno pede (quaſi* aliquid *magnum) dictabat: cum flueret cœnoſus, habebat* tamen *quod velles ſumere: verboſus, & ſegnis exantlare laborem ſcribendi, rectè* inquam *ſcribendi: etenim multa* ſcribere *nihili æſtimo. Ecce* verò *Criſpinus me laceſſit minimo* digito. Heus tu, *inquit, ſume, ſi lubet,*

ANNOTATIONES.

rum versârit ſæpè S. Hieronymus, in mediis Chriſtianarum exercitationum intervallis, ac ſubriſivis temporibus: quod ipſe quidem ſcribit ad Euſtochium.

2. *Comœdia priſca.*] De hac plura dicam in Epiſt. ad Piſones. Quintil. lib. 10. cap. 1. *Antiqua illa comœdia tu ſinceram illam ſermonis Attici gratiam propè ſola retinet, tum facundiſſima libertatis: etſi eſt in inſectandis vitiis præcipua, plurimum tamen habet virium in cæteris etiam partibus. Nam & grandis & elegans & venuſta: & neſcio an ulla (poſt Homerum tamen, quem ut Achillem ſemper excipi par eſt) aut ſimilior ſit oratoribus, aut ad oratores faciendos aptior. Plures ejus auctores. Ariſtophanes tamen, & Eupolis, Cratinuſque præcipui.*

5. *Multâ cum libertate notabant.*] Perſ. Sat. 1. v. 123. *audacem* carpendis vitiis *Cratinum* dicit: ibid. *iratum Eupolidem.* Porrò Socratem ipſum vexare non veritus Ariſtophanes in Nubibus: in populum autem Athenienſem probra jactavit haud levia, à quo nihilominus plauſus & acclamationes conſecutus & laureas. Vide Epiſt. ad Piſ. v. 282. ad iſta verba,

. . . *In vitium libertas excidit, & vim*
Dignam lege regi.

Cic. de Rep. 4. *Quem illa* (vetus comœdia) *non attigit? vel potiùs quem non vexavit? cui pepercit? Eſto populares homines, improbos, in Remp. ſeditioſos, Cleonem, Cleophontem, Hyperbolum laſit: patiamur. Etſi hujuſmodi cives à Cenſore melius eſt, quàm à poëtâ notari. Sed Periclem, cùm ita ſua civitati maximâ auctoritate plurimos annos domi & belli præfuiſſet, violari verſibus, & eos agi in Scenâ non plùs decuit, quam ſi Plautus noſter voluiſſet, aut Nævius P. & Cn. Scipioni, aut Cæcilius M. Catoni maledicere.*

6. *Hinc omnis pendet Lucilius.*] Totus eſt in illis imitandis: Iambica eorum duntaxat in hexametra commutavit: ex Comœdiis Satiram fecit: perinde mordax & maledicus in cives: at ego, inquit Horatius, tantùm facetus homines à vitiis ſolerter deterreo.

Lucilius.] Is *Auruncæ alumnus*, ex Juvenal. Sat. 1. v. 20. id eſt, ex Auruncâ Latii urbe oriundus, Romanæ Satiræ ferè auctor, nobiles quoſque arripuit, inſignem in eo ſcribendi genere laudem eſt adeptus: valde tamen negligens pedum ac numerorum. Quintil. l. 10. c. 1. Cic. ad Attic. l. 12. Epiſt. 5. de Finib. 1. de Orat. 2. Juvenal. Sat. 1. v. 165.

Enſe velut ſtricto quoties Lucilius ardens
Infremuit, rubet auditor cui frigida mens eſt
Criminibus, tacitâ ſudant præcordia culpâ,
Inde iræ & lacryma.

Perſ. Sat 1. v. 114.

. . . . *Secuit Lucilius urbem;*
Te, Lupe; Te, Muti, &c.

10. *Stans pede in uno.*] Brevi tempore, ſine magno conatu & labore.

11. *Cum flueret lutulentus, &c.*] Quanquam verſus profundebat impolitos & inelaboratos, erat in illis tamen aliquid imitatione tua non indignum. Vide Sat. 10. ſeq.

Quod tollere velles.] Metaphora ducta ex eo quòd olim ſolebant infantem recens editum humi deponere: quem ſi pater dimitteret exponendum ſignificabat; ſin autem, & tolleret, ſive erigeret, curandum educandumq; indicabat.

14. *Criſpinus minimo me provocat.*] Id eſt, non totas vires objicit, ſed minimas, ut indicet ſuum adverſarii contemptum.

Accipe, ſi vis, &c.] Verba ſunt Criſpini Horatium provocantis ad extemporalis ſcriptionis certamen. Sic & Marſalem Statius laceſſivit.

Accipe

ſume tabellas modò: aſſignetur nobis locus, hora, obſervatores: videamus uter plura ſcribere valeat. Rectè egerunt Dii, quòd me finxerunt ingenii modiocris & parvi, rarò & pauca valdè loquentis. Tu verò quantumlibet æmulare vantos hœdinis pellibus incluſos, ſemper laborantes, donec ignis emolliat ferrum. Fortunatus Fannius illatis ſponte ſcriniis, & ſuâ effigie; dum nullus mea ſcripta legit: & ego metuo illa recitare populo, quoniam ſunt quibus non placent ejuſmodi ſcriptiones: nempe complures extant reprehenſione digni. Enimverò quemlibet è medio populo aſſume, inquinatus eſt avaritiâ vel ambitione infelici. Ille nuptas, iſte pueros, ſectatur. Alium perſtringit fulgor argenteorum vaſorum: Albius amat anea. Ille negotiatur ab Oriente ſole, ad eum quo terra Occidentalis incaleſcit: imò rapidè currit per ærumnas, tanquam pulvis vento ſublatus; timens nè de acervo ſuo aliquid detrahatur, vel ut opes augeat. Iſti omnes reformidant carmina, poëtas averſantur.

Accipe jam tabulas; detur nobis locus, hora,
Cuſtodes: videamus, uter plus ſcribere poſſit.
Dî benè fecerunt, inopis me quódque puſilli
Finxerunt animi, rarò & perpauca loquentis.
At tu concluſas hircinis follibus auras
Uſque laborantes, dum ferrum molliat ignis,
Ut mavis, imitare. Beatus Fannius, ultrò
Delatis capſis & imagine: cùm mea nemo [547]
Scripta legat, vulgo recitare timentis, ob hanc rem,
Quod ſunt, quos genus hoc minimè juvat, utpote plures
Culpari dignos. Quemvis mediâ erue turbâ:
Aut ob avaritiam, aut miſerâ ambitione laborat.
Hic nuptarum inſanit amoribus, hic puerorum:
Hunc capit argenti ſplendor: ſtupet Albius ære.
Hic mutat merces ſurgente à ſole, ad eum quo
Veſpertina tepet regio: quin per mala præceps
Fertur, uti pulvis collectus turbine; ne quid
Summâ deperdat metuens, aut ampliet ut rem.
Omnes hi metuunt verſus, odêre poëtas.

ANNOTATIONES.

15. *Accipe jam tabulas.*] Legunt alii, *accipiam tabulas.* Prior tamen lectio vehementiam hominis temerè ac ſtolidè laceſſentis meliùs notat.

16. *Cuſtodes.*] Qui caveant nè aliena juvet opera alterutrum.

17. *Di benè fecerunt.*] Modeſta Horatii reſponſio.

19. *At tu concluſas, &c.*] Tumidos ac futiles funde verſus. Similitudo à follibus, quos vento inflatos exagitant fabri ad inflammandam ignem fornacis, molliendumque ferrum. Perſ. Sat. 6. v. 10.

Tu neque anhelanti, coquitur dum maſſa camino,
Folle premis ventos.

Hircinis follibus. E pellibus hircorum. Virgil. *taurinis follibus.* Georgic. 4. v. 171. ubi egregiè Cyclopum opus deſcribit: eoſdemque verſus repetit leviter mutatos, Æn. 8. v. 449.

..... Alii ventoſis follibus auras
Accipiunt redduntque, &c.

21. *Beatus Fannius, ultrò Delatis, &c.*] Fannium Quadratum inſulſum poëtam bellè ſuggillat. Bonis quidem poëtis hic honor, ut eorum effigies & carmina deferrentur in Palatinam Auguſti bibliothecam, auctoritate publicâ; at ille ſua ipſa ſcripta invehit, & imaginem ſibi ſtatuit, non merito gloriam conſecutus, ſed ambitione venatus. Plin. lib. 34. cap. 5. *Notatum ab auctoribus L. Actium Poëtam in Camœnarum ade ſtatuam ſibi poſuiſſe.* Vide Plin. lib. 7. cap. 30. Valer. Maxim. lib. 8. cap. 15.

22. *Cum mea nemo Scripta legat.*] Paucis nimirùm ſe ſuaque Horatius oſtentabat: abhorrens ab eâ publicè recitantium ambitione. De hac Perſius, Sat. 1. v. 15. & ſeq. Juvenal. pluribus locis. Plin. lib. 1. Epiſt. 13. & nos ad cit. Perſ. annotavimus complura.

24. *Genus hoc minimè juvat.*] Non placet Satira vitioſis, reprehenſiones, ludibria, & ignominiam reformidantibus.

26. *Aut ob avaritiam.*] Benè Marcilius corrigit, *ab avaritiâ.*

28. *Stupet Albius are.*] Gaudet luxuriâ & copiâ vaſorum ex ære Corinthio.

29. *Surgente à ſole, ad eum quo, &c.*] Ab oriente ad occidentem. Perſ. Sat. 5. v. 54.

Mercibus hic Italis mutat ſub ſole recenti
Rugoſum piper, &c.

30. *Per mala.*] Navigantium & peregrinantium quanta enimverò pericula, diſcrimina, ærumnæ?

31. *Ne quid ſummâ deperdat.*] Ne opes jam congeſtæ uno vel quadrante diminuantur.

Fœnum

Fœnũ habet in cornu, longè fuge, dummodo riſũ
Excutiat ſibi, non hic cuiquam parcet amico
Et quodcumque ſemel chartis illeverit, omnes
Geſtiet à furno redeuntes ſcire lacuque,
Et pueros & anus. Agedum pauca accipe contrà. [548]
Primũ ego me illorũ, dederim quibus eſſe poëtas,
Excerpam numero. Neq; enim concludere verſũ
Dixeris eſſe ſatis: neque, ſi quis ſcribat, uti nos,
Sermoni propiora, putes hunc eſſe poëtam.
Ingenium cui ſit, cui mens divinior, atque os
Magna ſonaturum, des nominis hujus honorem.
Idcirco quidam, comœdia necne poëma
Eſſet, quæſivêre: quod acer ſpiritus, ac vis
Nec verbis, nec rebus ineſt; niſi quòd pede certo
Differt ſermoni ſermo merus. At pater ardens
Sævit: quòd meretrice nepos inſanit amicâ
Filius, uxorem grandi cum dote recuſet; [549]

Habet fœnum ad cornu, inquiunt, *procul fuge: ut ſibi cachinnos moveat ille, amicorum parcet nemini: & quicquid ſemel ſcriptitârit cupiet ſciri à cunctis revertentibus à clibano vel fonte, à juvenibus ac vetulis. Heus tu quæpiam contraria exaudi. Ego me primum eximam è numero eorum, quos poëtas eſſe conceſſerim. Namque haud dixeris ſatis eſſe verſum finire: & ſi quiſpiam, velut ego, ſcribat ſimilia* quotidiano *ſermoni, hunc poëtam eſſe nequaquam cenſebis.* Verùm *cui fuerit ingenium, cui mens divinior, & facundia res grandes elocutura*, huic *tribue inſignem hanc appellationem. Eam ob rem nonnulli dubitârunt* utrùm *comœdia eſſet poëma, annon; quia vehemens ſpiritus virtuſque nec dictioni nec rebus ineſt: tantúmque definitis numeris oratio pura diſtinguitur oratione* ſolutâ. Dices: *Atqui fervens pater excandeſcit, quoniam filius luxurioſus meretricem deperit amicam, uxorem* verò *ingenti cum dote reſpuit,*

ANNOTATIONES.

34. *Fœnum habet in cornu.*] Proverb. ex eo petitum quòd alligari conſueverat fœnum ad cornu bovis cornu petentis, quo ſibi cavere moneretur quiſque obvius: aliàs damnum luebat dominus, ex lege 12. Tab. Plutarch. in Craſſo. Deus quoque ſuo populo eâ de re gravia edixerat: Exod. cap. 21. *Si bos cornupeta fuerit, nec recluſerit eum dominus, occiderítque virum aut mulierem, bos lapidibus obruetur, & dominum ejus occidet, &c.*

37. *A furno redeuntes lacuque.*] A coquendo pane, vel hauriendâ aquâ; à furnis publicis, vel fontibus; ubi rumores ſolent ſpargi & ventilari inter ſervos & infimæ plebis homines: inde porrò redeuntes ſolent per vias cantiliare, ſi quid eſt novi carminis ſeu cantilenæ in vulgus editæ.

Neque enim concludere verſum, &c.] Cic. de Orat. 3. ſcribit, *facilem eſſe rationem vel ſine ratione ipſam exercitationem verborum eligendorum, & collocandorum, & concludendorum; rerum autem copiam non facilem.* Huc referri poteſt, quod idem Tull. ait, vix uno ſeculo poëtam eximium reperiri.

42. *Sermoni propiora.*] Epiſt. ad Auguſtum: *Sermones per humum repentes.*

43. *Ingenium cui ſit, &c.*] Egregia deſcriptio excellentis poëtæ longéque diſparis loquacium & futilium, quos lepidè Ariſtophanes vocat ἐπυλλίδας, & ϛωμυλματα. Eleganter Petronius: *Multos carmen decepit: nam ut quiſque verſum pedibus inſtruxit, ſenſumque tenuiorem verborum ambitu intexuit, putat ſe continuò in Heliconem veniſſe * * * cæterùm neque generoſior ſpiritus vanitatem amat; neque concipere aut edere partum mens poteſt, niſi ingenti flumine literarum inundata. Effugiendum eſt ab omni verborum, ut ita dicam, vilitate: ſumendæque voces à plebe ſummota, ut fiat, Oai profanum vulgus & arceo. Præterea curandum eſt, ne ſententia emineant extra corpus rationis expreſſa, ſed intecto veſtibus colore niteant. Homerus teſtis, & Lyrici, Romanuſque Virgilius, & Horatii curioſa felicitas, &c.* Juvenal. Sat. 7. v. 53.

Vatem egregium, cui non ſit publica vena, &c.

45. *Comœdia necne poëma.*] Cic. in Orat. Perf. *At comicorum ſenarii propter ſimilitudinem ſermonis ſic ſæpe ſunt abjecti, ut nonnunquam vix in his numerus & verſus intelligi poſſit.* Id. ibid. *Itaque viſum eſt nonnullis Platonis ac Demoſthenis locutionem, & ſi abeſt à verſu, tamen quòd incitatiùs feratur, & clariſſimis verborum luminibus utatur, potius poëma putandum, quàm comicorum poëtarum, apud quos nihil eſt aliud quotidiani diſſimile ſermonis, niſi quod verſiculi ſint.*

48. *At pater ardens, &c.*] Prolepſis. At inquies, perſona comica interdum aſſurgit, v. g. iratus pater in filium luxurioſum ardenter ſævit: Theuropides in Moſtell. Plaut. apud Terent. Chremes, in Andr. & Phorm. Demea in Adelph. Vide Epiſt. ad Piſ. v. 9.

Interdum tamen & vocem comœdia tollit.
Iratuſque Chremes tumido delitigat ore.

Ebrius

atque temulentus cum faculis ante noctem discurrit; quod grande probrum est. Respondeo. *An* quæso *Pomponius his minora audiret, si pater* ejus *viveret? Itaque non sufficit versum componere meris vocibus, quem si resolvas, eodem modo quilibet irascatur ac pater personatus. His* versibus *quos ego jam* scribo, *& quos olim scripsit Lucilius, si auferas quasdam mensuras ac numeros, atque posteriori loco statuas vocabulum quod erat prius, extrema ponens ante prima; non* erit idem *ac si dissolvas* hæc: *Postquam tetra discordia refregit postes ferratos & portas belli.* In his enim *reperias adhuc partes discerpti poëtæ. Sed ista huc usque. Alio tempore* expendam utrum comœdia *sit verum carmen, an non. Jam verò id unum scrutabor, an jure invisum tibi sit istud scribendi genus. Sulcius ardens incedit,* pariter *& Caprius malignè ranci, & cum libellis:*

Ebrius, & (magnum quod dedecus) ambulet ante
Noctem cum facibus. Numquid Pomponius istis
Audiret leviora, pater si viveret? Ergo
Non satis est puris versum perscribere verbis:
Quem si dissolvas, quivis stomachetur eodem
Quo personatus pacto pater. His ego quæ nunc,
Olim quæ scripsit Lucilius, eripias si (bum est,
Tempora certa, modosq; & quod priùs ordine ver-
Posterius facias, præponens ultima primis.
Non ut si solvas: *Postquam discordia tetra*
Belli ferratos postes portasque refregit. [510]
Invenias etiam disjecti membra poëtæ:
Hactenus hæc. Aliàs justum sit, necne, poëma:
Nunc illud tantùm quæram, meritóne tibi sit
Suspectum genus hoc scribendi. Sulcius acer
Ambulat, & Caprius, rauci malè, cumque libellis:

ANNOTATIONES.

51. *Ambulet antè Noctem cum facibus.*] Dixi ad Od. 10. lib 3. de eo more juvenum & amantium, qui ad puellas adamatas nocte cum facibus pergebant, atque antè illarum januam cantabant. Addo hic, solitos interdum quoque vagari comessantes ac personatos discurrere per domos notas, noctu quidem cum facibus, nonnunquam & interdiu: quod & hodie aliquando nostrates faciunt. Gall. *aller au bal; aller en masque.* Porrò efferveſcit pater hoc magis adversus lascivientem filium, quòd ante noctem, & in die, ob oculos omnium ebrius grassetur, magno suo suæque familiæ probro; & *siccis dedecus* obstet *Cognatis, ...* atque *rem patriam rumore sinistro.*

Limen ad obscœnum frangat, ut canit Persius, Sat. 5.

52. *Numquid Pomponius, &c.*] Respondet Horatius objectioni; sermone quidem ille ardentiori utitur, quia sic iratus quisque suevit loqui: & filium suum tali modo objurgaret Pomponius, si viveret, ac luxuriantem cerneret. Vide, lector, quam solerter & falsè vellicet Poëta libidinosum adolescentem, velut aliud agens & ἐν παρόδῳ.

56. *Personatus pater.*] Comœdus personam sustinens patris in filium stomachantis, succensentis, increpantis.

58 *Tempora certa, modosque.*] Syllabarum quantitatem, certos pedes, certamque eorum dispositionem & collocationem.

60. *Non ut si solvas:* Postquam discordia, *&c.*] Nam contrà in his licet corpus ac membra carminis discerpas, non proinde vim ac spiritum dissipes: inverte ordinem verborum, orationem solve numerosam; remanebit semper Poëtica locutio vulgari dissimilis: versum frange ac disjice; in disjecto etiam versu apparebit sermo sublimior & à quotidiano remotus, v. g. Postquam tetra discordia refregit ferratos postes & portas belli.

Postquam discordia tetra, &c.] Ennii sunt isti versus, ex Annal. poëtico sanè pleni spiritu. Hos imitatus Virgil. Æneid. 1. v. 297.

. . . . *Dira ferro & compagibus arctis*
Claudentur belli portæ.

Et Æneid. 7. v. 221.

Impulit ipsa manu portas, & cardine verso
Belli ferratos rupit Saturnia postes.

61. *Belli postes portasque refregit.*] Id est, fervente bello apertum est Jani templum, quod pacis tempore claudi solet. Vide lib. 4. Od. 15. v. 9. ibique annot. Item Plutarch. in Numâ, ubi scribit, ædem Jani Romæ portas habuisse duas sive bifores; & Januam belli fuisse appellatam.

65. *Genus hoc scribendi.*] Carmen satiricum, carpens vitia, & notans vitiosos.

Sulcius & Caprius.] Ambo delatores & accusatores acerrimi, assiduâ actione ranci. *Cum libellis,* accusationis causas & rationes continentibus, ac reorum nomina.

Magnus

Magnus uterque timor latronibus. At benè ſi quis
Et puris vivat manibus, contemnat utrumque.
Ut ſis tu ſimilis Cœli, Birrhique latronum,
Non ego ſim Caprî, neque Sulcî. Cur metuas me?
Nulla taberna meos habeat neque pila libellos, 71
Queis manus inſudet vulgi, Hermogeniſq; Tigellî.
Non recito cuiquam, niſi amicis, idque coactus:
Non ubivis, coramve quibuſlibet. In medio qui
Scripta foro recitent ſunt multi, quique lavantes; 75 [551]
Suave locus voci reſonat concluſus. Inanes
Hoc juvat, haud illud quærentes, num ſine ſenſu,
Tempore num faciant alieno. Lædere gaudes,
Inquis, & hoc ſtudio pravus facis. Unde petitum
Hoc in me jacis? Eſt actor quis denique eorũ 80
Vixi cum quibus? Abſentem qui rodit amicum,
Qui non defendit, alio culpante; ſolutos
Qui captat riſus hominum, famamque dicacis,
Fingere qui non viſa poteſt, commiſſa tacere
Qui nequit, hic niger eſt: hunc tu Romane caveto.
Sæpè tribus lectis videas cœnare quaternos: 86

atque latronibus valdè formidabiles. Sed quiſquis probè & innocenter vivit, ſpernit utrumque. Sis tu licet prædonum Cœli atque Birrhi ſimilis, non ego proinde ſim Caprii aut Sulcii. Quare ergo times me? Adde *quod nulla taberna vel columna meos habet libros, quos terat manus plebis & Hermogenis Tigellii.* Præterea *nomini recito præterquam familiaribus, & invitus quidem; nec ubicunque, nec antè quoſcunque,* Sat *multi ſunt qui ſcripta recitent in medio foro, & quidem in balneis ſunt;* ubi *clauſus locus* facit *vocem jucundè reſonantem. Illud placet vanis, non obſervantibus an ſtultè, an tempore minimè opportuno id agant.* Verùm enim *amas vellicare, inquis; idque agis improbo animo. Unde* verò *illud quæſiviſti* quod *mihi objiceres?* An *demùm adſtipulatorem habes aliquem eorum quibuſcum vixi?* Imò *qui abſentem amicum carpit, qui* eum *non tuetur* ab *alio reprehendente; qui gaudet excitare effuſos cachinnos hominum, & haberi dicax; qui ſponte fingit quæ non vidit; qui non poteſt ſilere arcana; ille eſt perniciosus; iſtum cave,* ô *Romane.* Porrò *frequenter aſpicias tribus* in *lectis quaternos epulari:*

ANNOTATIONES.

69. *Cœli Birrhique latronum.*] Hi duo perditiſſimi luxuriâ juvenes, omni tunc facinorum audacia nec non latrociniis infames erant.

71. *Nulla taberna meos habeat neque pila libellos.*] Nec in tabernis vilioribus plebeiorum & artificum meæ ſatiræ à nugacibus ventilantur; nec proſtant venales emptori cuilibet expoſitæ apud bibliopolas, quorum ſunt tabernæ circa pilas. Vide Epiſt. ad Piſones, v. 373. ibique annot.

72. *Hermogeniſque Tigellî.*] De hoc Sat. 3. v. 129. Alius autem eſt ab eo cujus mentio fit initio Sat. 2, & 3. cit. ut ibidem annotavi. Hunc Horatius contemptûs causâ plebi accenſet, unumque è multis facit, qui eximius haberi volebat.

76. *Suave locus voci reſonat concluſus.*] In balneis cameratus locus vocem recitantis ac legentis mirum in modum juvat, & recitationi ſuavitatem confert, tum legenti tum auſcultanti jucundam. Illud recitandi in balneis cacoëthes perſtringit Martial. lib. 3. Epig. 44.

Et ſtanti legis, & legis ſedenti,
In thermas fugio, ſonas ad aurem.

78. *Lædere gaudes, &c.*] Jam Poëta refellit eos, à quibus inceſſebatur velut dicax & ſycophanta: *ſtudio pravus,* pravè affectans aliis obtrectare, & quemlibet ſcommatibus ac dicteriis proſcindere.

79. *Unde petitum, &c.*] Unde habes ita me pravè affectum? An hoc accepiſti ab aliquo meorum contubernalium?

82. *Qui non defendit.*] Atqui Virgilium Horatius defendit ſuprà, Sat. 3.

85. *Niger eſt.*] Homo peſtilens, malus, perniciosus: contrà eſt candidus, albus; ut alibi fuſiùs dictum.

86. *Sæpe tribus lectis, &c.*] Senſus & ſcopus Horatii iſte eſt; quotidie videmus, inquit, lepidè jocos & ſales jactari à quolibet in quemlibet: idque non improbamus. Quarè ergo mihi creatur invidia, quòd nonnullos facere reprehendo?

Tribus lectis videas cœnare quaternos.] Primus olim fuit mos recumbendi ad menſam. Homer. Odyſſ. 10. ἥμεθα δαινύμενοι, ſedimus *epulantes.* Virgil. Æneid. 7. v. 176.

. . . . ſolitii patres conſidere menſis.

quorum unus omnes cupit proscindere quacumque ratione, *excepto eo cui aquam suppeditat*: atque *hunc etiam* paulò *post ebrius, quando Bacchus veridicus revelat secreta mentis.* Attamen *iste comis & lepidus & sincerus existimatur tibi inimico pravis. Ego* verò, *si risi quod insulsus Rufillus redolet pastillos, Gorgonius* autem *caprum; a te prædicabor malignus & dicax.* Quin imò audi. *Si mentio quædam fiat de furtis Petillii Capitolini, te præsente*; protinus, *ut soles, tueris*; aiísque, *Me Capitolinus à pueritiâ convivam habuit & familiarem, rogatusque benè multa egit in mei gratiam: gaudeo certè quod Romæ sospes degit: attamen demiror quâ ratione effugerit istam damnationem.* En *ille humor est atræ sepiæ: illud merum virus: quod malum a scriptis* meis *atque anteà* ab *animo* meo *longè futurum sincerè spondeo, quantum de me aliquid spondere licet.* At verò, *si quidpiam locutus fuero nimis liberè,*

E quibus unus avet quavis aspergere cunctos, [92]
Præter eum, qui præbet aquam: pòst, hunc quoque potus,
Condita cùm verax aperit præcordia Liber.
Hic tibi comis, & urbanus, liberque videtur
Infesto nigris. Ego si risi, quòd ineptus
Pastillos Rufillus olet, Gorgonius hircum,
Lividus & mordax videor tibi. Mentio si qua
De Capitolini furtis injecta Petilli
Te coram fuerit: defendas, ut tuus est mos.
Me Capitolinus convictore usus amicoque
A puero est, causaque meâ permulta rogatus
Fecit: & incolumis lætor quod vivit in urbe:
Sed tamen admiror, quo pacto judicium illud
Fugerit. Hic nigræ succus loliginis, hæc est [100]
Ærugo mera: quod vitiù procul abfore chartis, [101]
Atque animo priùs; ut, si quid promittere de me
Possum aliud, verè promitto. Liberius si

ANNOTATIONES.

Postea, glisceute mollitie, discubuerunt in lectis, qui tres erant circa mensam dispositi: unde triclinium appellatum. In singulis autem convivæ terni, aut quaterni: nonnunquam & quini: quod sordidulum. Cicero testis, in Pis. *nihil apud hunc lautum, nihil elegans — Græci quini stipati in lectulis, sæpè plures.* Porrò situs hic erat discumbentium: infera pars corporis jacebat porrecta aut leviter inflexa: superior reclinata & cubito innixa: dorsum pulvillis suffultum, capite modicè erecto. At qui fiebat ut omnes æquâ parte ad mensam pertingerent? Primus decumbebat ad caput lecti, pedibus quidem ponè dorsum secundi porrectis: secundus obvertebat sinciput ad umbilicum primi, interjecto pulvino: hujus autem pedes ad tergum jacebant tertii: sicque tertius pariter & quartus. Quæ omnia suo more Just. Lipsius luculenter explicat lib. 3. antiquar. Lect.

87. *E quibus unus avet, &c.*] E convivis illis duodecim unus alios omnes dicteriis lacerat, nec parcit epulas præbenti: & tamen is urbanus existimatur, nequaquam verò sycophanta vel mordax. Cur igitur ego Horatius, &c.

88. *Qui præbet aquam.*] Ita convivii magister solet designari, quod præbeat balneum lavando, ut fit, corpori ante cœnam, aquam abluendis manibus, item calidam atque frigidam miscendo temperandoque vino. Vide lib. 3. Od 19.

92. *Pastillos Rufillus olet, &c.*] Versum hunc explanatum vide suprà in Sat. 2.

94. *De Capitolini furtis Petilli.*] Nomen istud pariter & cognomen Romæ nobilia fuisse novimus: at non ita perspicuum quis ille, quæve furta ejus: an peculator an sacrilegus. Aiunt, ex veteri Interprete, Petillum hunc, dum Capitolio præfectus esset, Jovis Capitolini auream coronam suffuratum; furti quidem reum causam dixisse, à Judicibus autem absolutum utpote Augusti familiarem.

100. *Hic nigræ succus loliginis.*] Sensus est: talis oratio, etsi blanda videatur, est pravo animo & studio referta: hocque maledicentior & acerbior, quod amicitiæ speciem præfert. *Nigræ succus loliginis.*] Metaph. loligo piscis, è sepiarum genere, humorem atrum pro sanguine habet; habet intus nigra, externè alba exprimit optimè livorem, & mentis improbitatem verbis suavibus palliatam veluti & obvelatam. Psalm. 54. *molliti sunt sermones ejus super oleum, at ipsi sunt jacula.*

101. *Ærugo mera.*] Merum virus.

Ærugo. Gall. *la rouille de l'airain, le vert de gris.*

Quod vitium procul abfore, &c.] Spondeo me nec animo cogitaturum pravè, nec in chartis scripturum malignè, fictis in quemquam benevolentiâ. *Eo ingenio natus sum ut amicitiam atque inimicitiam in fronte promptam gerem.* Ennius.

Dixeri

Dixero quid, si fortè jocosius, hoc mihi juris
Cùm veniâ dabis. Insuevit pater optimus hoc me,
Ut fugerem exemplis vitiorum quæque notando.
Cùm me hortaretur, parcè, frugaliter, atque
Viverem uti contentus eo, quod mî ipse parâsset:
Nonne vides, Albî ut malè vivat filius, utque
Barrus inops? magnu documentū, nè patriā rem
Perdere quis velit. A turpi meretricis amore
Cùm deterreret, Sectani dissimilis sis.
Ne sequerer mœchas, concessâ cû Venere uti [554]
Possem: deprensi non bella est fama Trebonî,
Aiebat. Sapiens, vitatu quidque petitu
Sit meliùs, causas reddet tibi: mî satis est, si
Traditum ab antiquis morem servare, tuamque,
Dum custodis eges, vitam famamque tueri
Incolumem possim: simul ac duraverit ætas (me
Membra animumq; tuum, nabis sine cortice. Sic
Formabat puerum dictis: &, sive jubebat,
Ut facerē quid; Habeas auctorem, quò facias hoc,
Unum ex Judicibus selectis objiciebat:
Sive vetabat, An hoc honestum & inutile factu

aut fortassè nimis festivè, hanc mihi licentiam cum indulgentiâ condonabis. Etenim *optimus pater* meus ad *id me consuefecit, indigitando exempla quorumque vitiorum, ut ea evitarem.* Sic, *quoties me admonebat ut victitarem parcè, frugaliter, & contentus iis bonis quæ ille mihi comparasset*, aiebat: *Advertisne quam difficulter victitet filius Albii, & quàm miser sit Barrus?* Hoc *graviter doceat quemque, ut patrimonium dilapidare caveat. Cum* me *avocaret à fœdis amoribus meretricum*, dicebat, *Nè imitare Sectanum.* Quando præcipiebat *nè sectarer adulteras, cùm liceret frui permissâ voluptate*, certè *pulchra non est existimatio Trebonii, inquiebat*: porrò *philosophus offeret tibi rationes*, propter quas *hoc fugere, illud quærere expediat*: *mihi sufficit pro viribus custodire institutam à veteribus disciplinam, atque integram continere vitam & existimationem tuam, quamdiu pædagogo indiges*: *at, postquam ætas confirmaris tuum corpus ac mentem, natabis absque subere.* Ita me puerum ille præceptis imbuebat: &, *seu moneret ut aliquid agerem*, addebat, *Ducem habes quo facias hæc*; simulque *afferebat aliquem è Judicibus selectis*: *seu dehortaretur*, subjungebat: An *ambigeres utrum illud indecorum atque perniciosum factu*

ANNOTATIONES.

105. *Insuevit pater optimus hoc me.*] Ad hoc vel in hoc me assuefecit. Legunt alii: *insuevit pater optimus hoc mi.* Id est, hos mihi mores indidit. Perinde est Marcilius, ut priorem lectionem tueatur, vult Horatium scripsisse, *hoc* pro *huic*, unde librarii fecerint *hoc*: non absurdus omninò. Ita veteres scripsisse, saltem liquet.

106. *Ut fugerem exemplis, &c.*] Ut me deterreret à vitiis, objiciebat exempla vitiosorum: ut provocaret ad virtutem, mihi viros proponebat virtute inclarescentes. Scilicet *homines amplius oculis quàm auribus credunt; deinde, longum iter est per præcepta, breve & efficax per exempla.* Seneca ad Lucil. hinc simili ter apud Terent. Adelph. Demea narrans quomodo filium erudiat, *consuefacio*, inquit, *inspicere tanquam in speculum in vitas omnium proximi, atque ex aliis sumere exemplum sibi; hoc facito, & hoc fugito; hoc laudi est; hoc vitio datur.*

109. *Albi.*] Albium Tibullum intelligunt absurdè quidam, contra rationem temporis. Ille nondum prodierat, cùm ab optimo patre hæc præcepta audiret Horatius, Tibullo quidem superior natu plus annis viginti.

110. *Barrus.*] Tit. Vetur. Barrus ex luxuriâ inops. De eo rursus Sat. 6, & 7.

112. *Sectani.*] Turpis mœchi.

113. *Mœchas.*] Matronas. Supra, Sat. 2.

114. *Trebonî.*] Is adulter expertus erat, quod anteà dictum, *deprehendi miserum est.*

115. *Sapiens vitatu, &c.*] Concinna planè dictio patris literis & philosophiâ minimè imbuti, tantumque bonos mores è bonâ educatione adepti. Ego, inquit, quæ olim accepi honestatis documenta, tibi tradere gestio: at, cùm frequentabis scholas Sapientum, hi causas tibi reddent, cur hoc petitu bonum, illud autem vitandum sit.

120. *Nabis sine cortice.*] Proverb. & metaph. à pueris, qui ope suberis natare discunt. Olim quippe suber corpori supponebant, ut hodie nostri cucurbitas, Gall. *calebaces.* Sensus est hîc; per te ipse intelliges quid fugiendum, quid expetendum, nec egebis alieno consilio.

123. *Unum ex judicibus selectis.*] Aliquem integritate, æquitate, probitate insignem, hocque nomine selectum & succenturiatum Judicibus, Magistratibus, Senatoribus.

124. *Inutile factu.*] Malum, noxium. Ad-

ſit an non, quandoquidem turpi fama laborat hic & ille? Certè *non ſecus ac funus vicini terret ægrotos edaciores, atque abſtinere cogit mortis metu; ità juvenum mentem non rarò à peccatis avertit ignominia alterius. Per ejuſmodi inſtitutionem caruit* majoribus *iis vitiis quæ exitium creant; tantúmque exiguis conflictor, & quibus facilè indulgeas. Ex his etiam multum abſtinget ætas provectior, amicus ſincerus, ratio propria. Enimverò quando verſor in cubili, vel in porticu, nequaquam mihi deſum.* Tunc autem ſic reputo: *Iſtud melius eſt, id agens rectius vivam: ità me præſtabo gratum familiaribus: hoc non benè quidam* fecit: *egone imprudens aliquando faciam idem quod iſte? Similia tacitus ego mecum revolvo: cùm* verò *per tempus licet, in membranis ludens ſcribo.* Atque *hoc unum eſt è vitiis illis minoribus; cui ſi veniam deneges, magna poëtarum multitudo accedat opem mihi latura: (complures enim ſumus) teque ad multitudinem illam*

Necne ſit, addubites; flagret rumore malo cùm
Hic atque ille? Avidos vicinum funus ut ægros
Exanimat, mortiſque metu ſibi parcere cogit;
Sic teneros animos aliena opprobria ſæpè
Abſterrent vitiis. Ex hoc ego ſanus ab illis,
Perniciem quæcunque ferunt; mediocribus, & queis [555]
Ignoſcas, vitiis tentor. Fortaſſis & iſtinc
Largiter abſtulerit longa ætas, liber amicus, (me
Conſilium propriùm. Neq; enim, cùm lectulus, aut
Porticus excepit, deſum mihi: Rectius hoc eſt,
Hoc faciens, vivam meliùs: ſic dulcis amicis
Occurram: hoc quidā non bellè: numquid ego illi
Imprudens olim faciam ſimile? Hæc ego mecum
Compreſſis agito labris: ubi quid datur oti,
Illudo chartis. Hoc eſt mediocribus illis
Ex vitiis unum; cur ſi concedere nolis,
Multa poëtarum veniet manus, auxilio quæ
Sit mihi: nam multò plures ſumus: ac veluti [556]

ANNOTATIONES.

verte, lector, vim & notionem hujus vocabuli, Cic. de Inv. 1. *Inutilis ſeu perniciosus patriæ civis alitur.* Similis eſt ſententia Chriſti in Evangelio dicentis, *qui non eſt mecum, contra me eſt.*

130. *Mediocribus vitiis tentor.*] Al. *teneor*, id eſt, obnoxius ſum adhuc vitiis illis mediocribus.

132. *Liber amicus.*] Antiſthenes dicebat: opus eſſe vel amicis ingenuis, vel acribus inimicis. Hi quippe conviciando, illi monendo, à peccatis avertunt. Plutarch.

133. *Cùm lectulus, aut me Porticus exceptis, &c.*] Sive decumbo in lectulo, ſive in porticu deambulo, non eſt otioſi mens mea: tum enim quid honeſtum, quid rectum, quid minùs decorum factu ſit meditor, meque ipſe fingo & confirmo in amore & actione virtutis. Pythagoras diſcipulos jubebat recenſere veſperi quæ interdiu feciſſent, & ſecum agitare, quo ivi? quid egi? quid omiſi faciendum? &c. Seneca lib. 3. de irâ: *animus quotidiè ad reddendam rationem vocandus. . . . . quod hodie malum ſanaſti? cui vitio obſtitiſti? quâ parte melior es?*

Porticus.] Ejuſmodi publicæ porticus erant Romæ complures, ambulationi & captando frigori accommodatæ: erant & privatæ. Vide Alex. ab Alex. lib 3. cap. 23.

139. *Chartis.*] Chartæ primùm è papyro, Ægyptia plantâ, diviſis acu vel ſcalpello ejus tunicis in tenues ſed latas philyras. *Has Alexandri Magni victoriâ repertas auctor eſt M. Varro, condita in Ægypto Alexandriâ: anteà verò non fuiſſe chartarum uſum.* Quod tamen refellunt docti. Alexandri quidem ævo charta frequentior; anteà tamen inventa & cognita. *In foliis palmarum* (aliâ legendum contendunt *malvarum*) *primò ſcriptitatum: deinde quarumdam arborum libris*; id eſt, corticibus, vel potiùs, tunicis corticem inter & lignum ſubtilioribus. *Poſteà monumenta publica plumbeis voluminibus, mox & privata linteis confici cœpta, aut ceris.* Linteos libros commemorat T. Livius, lib. 4. *Suppriment è chartas Ptolemæo, idem Varro membranas Pergami tradit repertas. Poſteà promiſcuè patuit uſus rei quâ conſtat immortalitas hominum.* Plin. lib. 13. cap. 11, & 12.

142. *Multo plures ſumus.*] Indicat plurimos tunc fuiſſe, qui verſus factitarent. Hos autem callidè vellicat, quod ſe *putarent eſſe poëtas, ſermoni propiora ſcribentes, vel in uno ſtantes pede* multa, *concludere verſum puriſque verbis* contexere ſatis eſſe, exiſtimantes.

Veluti Judæi.] Hi ſub Auguſto Romæ magno numero degebant, & quoſcunque poterant ad ſuos ritus, ſuamque religionem pertrahere ſatagebant. Huc pertinet quod ait Chriſtus

Judæi

Judæi cogemus in hanc concedere turbam.

adjungere, tanquam Judæi, compellemus.

ANNOTATIONES.

Matth. cap. 23. v. 15. " Væ vobis Scribæ & " Phariſæi, Hypocritæ; quia circuitis mare " & aridam, ut faciatis unum proſelytum: & " cùm fuerit factus, facitis eum filium gehen- " næ duplo quàm vos.

143. *In hanc concedere turbam.*] Inter poëtas nomen dare, cum tot aliis ad carmina perſcribenda animum appellere, etiamſi reluctetur Minerva; aut tolerare ſaltem ac probare ſcribentes.

SATIRA V.

Facetè deſcribit iter ſuum ad urbe Româ Brandusium uſque.

EGreſſum magnâ me accepit Aricia Româ,
Hoſpitio modico. Rhetor comes Heliodorus
Græcorum longè doctiſſimus. Inde forum Appî
Differtù nautis, cauponibus atque malignis [557]
Hoc iter ignavi diviſimus, altiùs ac nos
Præcinctis unum. Minùs eſt gravis Appia tardis.
Hic ego propter aquâ, quod erat deterrima, ventri
Indico bellum; cœnantes haud animo æquo
Expectans comites. Jam nox inducere terris

Magnâ Româ egreſſum me excepit Aricia parvo hoſpitio. Comitabatur me *Heliodorus rhetor inter Græcos eruditiſſimus. Hinc* perreximus *ad mercatum Appii* oppidi, *plenum nautis & cauponibus iniquis. Hoc iter partiti ſumus pigri,* quod *unicum* fuiſſet viatoribus *altiùs quàm nos ſuccinctis. Appia* via *minùs eſt moleſta lentè progredientibus. Ego iſtic bellum facio ventri ob aquam, quia* ibi *peſſima eſt; cœnantes comites impatienter expectans. Jam nox prope erat terris umbras*

ANNOTATIONES.

1. *Egreſſum magnâ, &c.*] Lucilius Satirâ ſua 3. deſcripſerat iter quod ab urbe Româ Capuam, indeque ad Siculum fretum obierat: hîc noſter ejus exemplo, ſuum Româ Brundusium iter facetè admodùm deſcribit, plus μιμητικόν agens quàm ποιητικόν, ut ait Cruquius. Anno ſcil. U. C. 713. Antonianis & Octavianis diſſidentibus, utrinque delecti viri ſunt qui res Antonium inter & Auguſtum componerent. Itaque Brandusium, quod Antonii exercitus obſidione premebat, convenêre legati, Mœcenas ab Auguſto, Fonteius ab Antonio, cùm Coccejo perinde utriuſque Imperatoris amico, qui quidem optatam fecere pacem, fœduſque Brundusinum inde dictum ſanxerunt. Porrò Mœcenatem illuc officii causâ ſecuti Horatius, Virgilius, & alii.

Aricia.] Oppidulum in Appiâ viâ, diſtans Româ mill. paſſ. 16. hod. *la Riccia.* Ducatus inſignia oſtentat.

2. *Rhetor comes Heliodorus.*] Huc pertinet quod aiunt: *facundus comes in viâ pro vehiculo eſt*: maximè quod Horatius Græci erat ſermonis ſtudioſiſſimus.

3. *Græcorum longè doctiſſimus.*] Quidam legunt *Græca linguæ doctiſſimus*: ſed perperam. Quippe, ut redarguunt alii, quæ laus eſſet iſta Rhetori Græco, Græcam linguam apprimè callere?

Forum Appi.] Oppidum Latii in Volſcorum finibus, inter Ariciam ac Feroniam, juxta Paludes Pomptinas; quare in his navigantes nautæ plurimi iſtic habitant; caupones item, quia frequens ea via & celebris. Vide Epiſt. ad Piſon. v. 65. ad hæc verba, *ſterilisque palus, &c.* Annot.

4. *Malignis.*] Fraudulentis, iniquâ uti menſurâ conſuetis. Suprà Sat. 1. v. 29. *Perfidus hic caupo.*

5. *Hoc iter ignavi diviſimus, &c.*] Quod expediti magis quàm nos una die confeciſſent, in eo biduum poſuimus.

6. *Præcinctis.*] Strenuis, expeditis, ἐυζώνοις· contrà diſcinctus ignavum ſignificat, ut alibi dictum.

Minùs eſt gravis Appia tardis.] Quia crebra ſunt diverſoria, in quibus licet commorari quoties libet.

7. *Ventri Indico bellum.*] Scilicet appetenti cœnam negavi, quod nec paluſtrem ac fœtentem aquam bibere poteram; nec merum, propter ophthalmiam, de quâ poſteà. Hinc *cœnantes* incœnatus *haud æquo expectans animo.*

9. *Jam nox inducere, &c.*] Quia terreſtris via difficilior etiam vehiculis, idcircò ab Appii foro navigabatur. Feroniam uſque, noctu quidem; teſte Strabone pòſt citando. Hinc facilè intelliges, lector, quæ deinde ſequuntur; ut quòd puerorum nautarumq; vociferatio audita ſubitò: quòd *nil procedere lintrem* viatores haud ſenſêre: quòd vix *horâ quartâ* perventum ſit eò, quo ad ortum ſolis appellere oportuerat.

inducere ac ſtellas cœlo ſpargere. Mox ſervi nautis, nauta ſervis diſſeria inferre cœperunt: huc navem applica; trecentos introduxisti: ohe, jam ſat multi ſunt. Hora integra abſumitur, dum pecunia exigitur, dumque mula alligatur. Moleſti culices & ranæ paluſtres impediunt ſoporem. Nauta nimio refertus vino ac viator certatim canunt amicam abſentem. Denique viator fatigatus dormire incipit: tumque ignavus nauta ad ſaxum ligat funem mulæ ad pabulum dimiſſæ, atque dormit ſupinus. Jam verò lux fulgebat, quando advertimus cymbam minimè progredi, donec iracundus quidam exilit, mulam nautaque caput ac lumbos verberat ſaligno fuſte. Tandem vix horâ quartâ deſcendimus è navi: ſtatimque faciem & manus abluimus aquâ tuâ, ô Feronia.

Umbras, & cœlo diffundere ſigna parabat.
Tum pueri nautis, pueris convicia nautæ
Ingerere: Huc appelle: trecentos inſeris: ohe,
Jâ ſatis eſt. Dû æs exigitur, dû mula ligatur, [118]
Tota abit hora. Mali culices, ranæque paluſtres
Avertunt ſomnos. Abſentem cantat amicam
Multâ prolutus vappâ nauta, atque viator
Certatim: tandem feſſus dormire viator
Incipit; ac miſſæ paſtum retinacula mulæ
Nauta piger ſaxo religat, ſtertitque ſupinus.
Jamq; dies aderat, cùm nil procedere lintrem
Sentimus: donec cerebroſus profilit unus,
Ac mulæ nautæque caput, lumboſque ſaligno
Fuſte dolat: quartâ vix demum exponimur horâ.
Ora, manuſq; tuâ lavimus, Feronia, lymphâ. [119]

ANNOTATIONES.

10. *Cœlo diffundere ſigna parabat.*] Non hæc *ſermoni propior* (quod ait Sat. præced.) imò ſublimior dictio, ut & alibi interdum. Poëtæ excelſo vel excidit, ſeu quod lectorium mentem excitare identidem juvat.

11. *Tum pueri nautis, &c.*] Servi à dominis præmiſſi ad comparandum navigium, cùm nautis rixantur & conviciantur; quod quidem familiare hujus farinæ hominibus.

Convicia.] Quaſi *convocia* vociferationem plurimorum confuſam ſignificant. Feſtus. Alii aliter. *Vocis contentionem* notat eâ voce Tullius variis locis. Epiſt. 5. lib. 1. *Pompeius, cùm pro Milone diceret, clamore convicioque jactatus.* Orat. n. 160. *Convicio aurium mihi extorta veritas eſt.*

12. *Huc appelle, &c.*] Verba ſunt ſervorum contra nautas, qui plures quæſtûs causâ excipiebant in navim: *trecentos*, id eſt, nimis multos, non ſine periculo navigantium, ob nimium onus ac pondus.

13. *Dum æs exigitur.*] Naulum, navigationis pretium.

Mula ligatur.] Tractura navim contra aquam. Strabo lib. 5. *propè Tarracinam iter facienti Romam foſſa ad Appiam apponitur, & quidem multis in locis, quam & paluſtres & fluviatiles implent aquæ: Per eam nocturna maximè fit navigatio, ut qui primis conſcendant tenebris, oriente ſole egreſſi, viæ Appiæ reliquum evadant, & interdiu trahentibus mulis remulco, perambulent.*

14. *Mali culices.*] Culex ab aculeo dictus, vel quaſi cutilex, quod cutem laceſſat.

Ranæque paluſtres.] Ad diſcrimen aliarum quæ ruberæ vocantur, & in ſentibus ac dumis latitant. Illæ ergo coaxantes viatoribus ſeu navigantibus ſomnum adimunt, per importunum ac frequens βρεκεκεκὲξ κοὰξ κοάξ. Ariſtophan. Ran.

15. *Cantat.*] Ad ſublevandum horrorem ac tædium nocturni temporis ac ſilentii.

16. *Prolutus.*] Virgil. Æneid. 1.

. . . . *Fleno ſe prolvit auro.*

18. *Ac miſſæ paſtum, &c.*] Ubi nauta, qui mulam moderatur, ſenſit dormire viatores, & ipſe dormiturus mulam ſolvit, paſtumque dimittit, funem verò navigii religat ad ſaxum, moxque ſopori ſe tradit humi ſtratus, parum ſolicitus quâ horâ perveniret ad deſtinatum locum

21. *Donec cerebroſus, &c.*] Donec unus viatorum ſeu navigantium ad terram profilit, atque è ſalicibus littori adfitis virgam ſecat, quâ iratus nautam dormientem excitat, ejus caput & lumbos percutiendo, nec ipſi parcit mulæ *cerebroſus*, in obvium quidliber exonerans indignationem ſuam ac bilem.

23. *Dolat.*] Metaphora à fabris lignariis, qui dolabrâ coæquant expoliuntque ligna.

Quartâ vix demum exponimur horâ.] Extra navim ponimur ad Feroniam tandem, horâ poſt exortum ſolem quartâ, id eſt, decimâ noſtrâ maturinâ, in equinocto nempè; quod pluribus explicavi in meis annotationibus ad Perſii Sat. 3. initium.

24. *Ora manuſque tuâ lavimus, &c.*] Ex religioſo veterum erga Deam illam cultu; quæ in Soracte monte habebat ſacrum fontem, locum, templum, nomenque dedit urbi Fero-

Millia tum pranſi tria repimus: atque ſubimus
Impoſitum ſaxis latè candentibus Anxur.
Huc venturus erat Mœcenas optimus atque
Cocceius, miſſi magnis de rebus uterque
Legati; averſos ſoliti componere amicos.
Heic oculis ego nigra meis collyria lippus
Illinere: interea Mœcenas advenit, atque
Cocceius, Capitoque ſimul Fonteius, ad unguem
Factus homo, Antonî, non ut magìs alter, amicus
Fundos Aufidio Luſco prætore libenter [560]
Linquimus, inſani ridentes præmia ſcribæ,

deinde verò pranſi lenti proceſſimus ad *tria* paſſuum *millia: ac pervenimus Anxur extructum ſuper rupes eminus* apparentes *ob candorem. Illuc debebant convenire optimus Mœcenas atque Cocceius, legati ambo ad negotia miſſi graviſſima*, cæterùm *aſſueti reconciliare amicos abalienatos. Illic ego lippientes oculos collyrio inunxi. Interim acceſſit Mœcenas & Cocceius, unàque Fonteius Capito vir ad amuſſim factus,* iti *gratioſus Antonio, ut nemo magis. Sponte deſeruimus Fundos,* ubi *Prætor* erat *Aufidius Luſcus, deridentes munera ſcribæ inſanientis,*

ANNOTATIONES.

niæ, inter Circæos & Tarracinam. Nec omittam duo quæ narrantur miracula: alterum quòd Deæ illius affiati nomine ardentes prunas nudis pedibus abſque læſione calcare aiunt. Alterum eſt quòd Feroniæ lucus aliquando cùm arſiſſet; indeque auferre ſimulatrum accolæ meditarentur, ſubitò nemus reviruit. Hinc Virgil. Æn. 7. v. 800.

. . . . *Viridi gaudens Feronia luco.*

Vide Strab. lib. 5. Dionyſ. Halic. Plin. Porrò quæ fuerit illa Dea, haud planè compertum. Dionyſius aſſerit Feroniam conſecratam à Lacedæmoniis illis, qui tempore Lycurgi in Italiam appulſi locum iſtum dicârint, numenque coluerint ſub hoc nomine, eòquòd illuc ferri non infeliciter contigiſſet. Alii volunt ipſam Junonem eſſe quæ ibi Feronia vocetur, colaturque, ſicut apud Anxur urbem non longè remotam Jupiter Anxurus. Certè Virgil. citatuſque pariter ibidem meminit. Conſtat Feroniam nemorum Deam extitiſſe, à ferendis arboribus appellatam. Imò veteres numen fecêre ex illâ vi arcanâ arboribus inſitâ, per quam vigent, pullulant, florent, edunt fructus.

25. *Millia tum pranſi*, &c.] Poſtquàm ſumus pranſi Feroniæ, tria paſſuum millia confecimus, lento quidem gradu, tum propter ſtomachi repletionem, cùm ob locorum acclivitatem: contendimuſque Anxur.

26. *Anxur.*] Urbs hæc Latii, pòſt dicta Tarracina, colli & ſaxo impoſita, mari Tyrrheno imminet. Olim etiam Trachine appellata, ab aſperitate loci.

28. *Cocceius.*] Cocceius Nerva, pronepos Nervæ Imperatoris, erat illuſtris Juriſconſultus, cæterùm Auguſto pariter atque Antonio gratioſus.

Miſſi magnis de rebus uterque Legati.] Inde etiam pax Imperii & Reipublicæ Romanæ pendebat. Illi adverſos exercitus propè Brunduſium, ſancito fœdere, in una coëgêre caſtra. Antonio verò in matrimonium data Octavia Auguſti ſoror. Tit. Liv. lib. 127. Appian. lib. 5. Sueton. Octav. c. 17.

30. *Collyria.*] Oculorum medicamenta, propriè σποδιαὶ & πόμφια, ob cinerum colorem; unde Horatius vocat *nigra*. Cornel. Celſ. l. 6. c. 6. παρὰ τὸ κωλύειν τὸ ἐπὶ ab inhibendâ fluxione, dictum volunt collyrion: ſed multos etiam alios ad uſus adhibetur.

32. *Capito Fonteius.*] Hunc Dio Conſulem cum Germanico fuiſſe ſcribit. Livius & Appianus ex Antonii parte Pollionem, ex Auguſti Mœcenatem duntaxat miſſos referunt, cum Cocceio quidem; nullam verò Capitonis faciunt mentionem.

Ad unguem factus homo.] Eximiis doribus vir ornatiſſimus, metaph. à marmorariis, qui lævitatem & junctûras explorant ſuperducto ungue. Hinc Perſ. Sat. 1. v. 65.

. . . . . *Ut per lave ſeveros*
Effundat junctura ungues.

34. *Fundos Aufidio, &c.*] Fundis minimè commorati ſumus, ſed prandimus tantùm: poſteà Formias progreſſi, ubi pernoctavimus.

Fundos.] Oppidum in viâ Appiâ, initio regni Neapolitani, Tarracinam inter & Formias medium, ad decem ferè paſſ. mill. vino generoſo celebratur.

Aufidio, Luſco Prætore.] Prætor dicitur quòd præeat vel præſit juri dicundo. Alex. ab Alex. lib. 2. cap. 15.

35. *Inſani ridentes præmia ſcribæ.*] Romæ ſcribarum officium etiam libertinis patebat, adeóque vile cenſebatur: attamen magiſtratus in municipiis ſæpè merces ac præmium erat ſcribarum. Sic Aufidius Luſcus Fundis Prætura adeptus ſibi jam aliquis videbatur: at, quòd ſua dignitate pluſculum ſuperbiret, ludibrio fuit Mœcenati aliiſque qui eum comitabantur. Hunc enim aliosque legatos à Fundano illo Prætore, honoris causâ, ſalutatos intelli-

prætextam, latum clavum, & batillum ignis. Postea fatigati commoramur in civitate Mamurrarum, Muranâ hospitium, Capitone cœnam dante. Postera dies illuxit longè amœnissima. Etenim Plotius, Varius, atque Virgilius obviam nobis *fuerunt. Sinuessa; homines tales, ut nec meliores terra protulerit, nec quisquam sit me conjunctior* cum illis. *O quales amplexus, & quàm magna lætitia extitit! Ego,* dum mente *sanâ* ero, *nihil æquabo cum fideli amico.*

Prætextam, & latum clavum, prunæque batillum.
In Mamurrarũ lassi deinde urbe manemus, [561]
Muranâ præbente domum, Capitone culinam.
Postera lux oritur multò gratissima: namque
Plotius, & Varius Sinuessæ, Virgiliusque
Occurrunt: animæ, quales neque candidiores
Terra tulit; neque queis me sit devinctior alter.
O, qui complexus, & gaudia quanta fuerunt!
Nil ego contulerim jucundo sanus amico.

ANNOTATIONES.

gendum est. Apud Sueton. Caligul. cap 23. *ex publicis monumentis certum, Ausidium Lingonem Romæ honoribus functum*

36. *Prætextam.*] Ex Varrone l. 5. de Ling. Lat. toga erat alba purpureo prætexta limbo: quæ quidem non puerorum fuit solùm, sed & magistratuum. Unde & prætextatus à togato differt, ut magistratus à privato. Hanc *supra tunicas honorati quique induebant*, inquit Non. Marcell. De eâ veste jam dixi in Epod. 5.

Latum clavum.] Vestis hæc nobiliorum propria, plagulis decorata aureis sive purpureis, latioribus in Senatore, angustioribus in equite. Unde Ovid. Trist. 4. Eleg. ult.

. . . . . *clavi mensura coacta est.*

Nec matronæ carebant simili quodam ornatu. Nam & earum vestis habebat patagium, quod erat *aureus clavus qui pretiosis vestibus addebatur*, ex Nonio. Porrò nomen deducunt à similitudine cùm clavorum capitibus, quibus similes essent aureæ illæ plagulæ. Nec perperam alii etymon hoc rejiciunt, afferuntque clavos istos fuisse purpureas fascias seu limbos utrinque tunicæ assutos: tunicæ inquam; nam latus clavus erat interior vestis supra quam assuebatur prætexta: & hoc plerique non animadvertunt, contrariumque scripserunt, certè immemores Prætore capitis sententiam ferente deponi prætextam consuevisse, at minime laticlavum.

Prunaque batillum.] Tanta erat Ausidii insania, ut ante se ferri prunas in batillo, id est, foculo ansato & gestatili, juberet, ad instar virorum Principum & Imperatorum, quibus præferebatur ejusmodi ignis, summæ auctoritatis ac potestatis index & insigne. Frustra quidam intelligunt vas parvum, in quo nempè suffitus fieret Jovi Hospitali, sive hospitibus & convivis.

37. *In Mamurrarum urbe.*] Sunt qui Mamurras urbem asserant inter Fundos & Formias, vern. *Itro* vel *Itri*, cujus etiamnum extant ibidem rudera. Philip. Ferrar. Verùm ipsæ hic Formiæ accipiendæ sunt, è quibus oriunda Mamurrarum familia Romæ quidem Senatoria. Adde quòd illius oppidi maximam partem obtinebat Mamurra, Eques Romanus, Cæsaris amicus, opibus præpotens: quem vellicat sanè hîc noster; ut & Catullus: *Primum Roma parietes crustâ marmoris operuisse totius domus sua in Cœlio monte Cornelius Nepos tradidit Mamurram, Formiis natum, Equitem Romanum, præfectum fabrorum C. Cæsaris in Gallia..... nu lamque nisi è marmore columnam habuisse, omnes solidas è Carystio aut Lunensi....., hic est Mamurra Catulli Veronensis carminibus proscissus, cujus domum Catullus dixit habere quicquid habuisset Comata Gallia.* Hæc Plin. l. 36. c. 6. Vide l. 3. Od. 17. ubi Laminum originem è Formiis urbe celebrat Horatius.

Lassi manemus.] Nam à Tarracinâ seu Anxure Formiæ distant ducentis prope stadiis. Quadringenta numerata, Strabo certè hallucinatus.

38. *Muranâ præbente domum, &c.*] Muræna & Capito Formiis habentes domum uterque, officium partiti erga præclaros hospites, alter, hospitium, alter epulas præbent. Muræna ille frater erat Liciniæ, quæ posteà nupsit Mœcenati. Vide l. 3. Od. 19.

40. *Plotius, & Varius.*] Hi sunt eximii poetæ. Virgilio perinde ac Horatio amicissimi, quibus ab Augusto commissa est cura emendandæ Æneidos post mortem Virgilii, hâc lege ut nihil adderent. Cùm Plotio & Vario tertius erat Tucca, & ipse eruditione clarus, ad recensendum opus divinum. Servius.

Sinuessa.] Hæc urbs Campaniæ, ad ostia Liris fluvii, ubi nunc *Rocca di Mondragone*, ibi desinit Massicus mons.

Martial. l. 13. Epigram. 111.

De Sinuessanis venerunt Massica pralis.

Sinuessanas porrò aquas sterilitatem fœminis, maribus autem insaniam auferre tradunt. Plin. &c.

44. *Nil ego contulerim jucundo sanus amico.*] Exceptâ sapientiâ nihil homini præstantius.

Proxima

Proxima Campano ponti quæ villula, tectū [562]
Præbuit: & parochi, quæ debent, ligna ſalemque.
Hinc muli Capuæ clitellas tempore ponunt,
Luſum it Mœcenas, dormitū ego Virgiliuſq; [563]
Namque pilâ lippis inimicum, & ludere crudis.

Villula qua vicina eſt *pontī Campano hoſpitium dedit: parochi verò qua debent ligna & ſalem* præbuerunt. *Indè muli Capuæ deponunt clitellas tempeſtivè. Mœcenas ivit luſum; ego verò ac Virgilius dormitum* ivimus: *nam pila* ludus eſt *noxius lippis atq; rudis.*

ANNOTATIONES.

amicitiâ, meliúſve à Diis immortalibus datum, affirmat Tullius. Proverb. cap. 18. l. ult. *Vir amabilis ad ſocietatem magis amicus erit, quàm frater.* Eccleſiaſtici cap. 6. *Amicus fidelis protectio fortis: qui invenit illum, invenit theſaurum. Amico fideli nulla eſt comparatio. . . . . medicamentum eſt vitæ & immortalitatis.*

45. *Proxima Campano, &c.*] Sinueſſæ pranſi jucundiùs quidem ob occurſum amicorum, venerunt omnes ſimul ad hanc villam, in quâ pernoctárunt.

Campano ponti.] Qui impoſitus eſt Vulturno Campaniæ fluvio per Venafrum, Capuam, aliaſque urbes in mare Tyrrhenum decurrenti.

46. *Parochi.*] Quaſi præbitores à παρέχειν præbere, curatores erant publici per urbes & loca jus habentes ab oppidanis exigendi certa ſtipendia, unde peregrinis & legatis neceſſaria ſuppeditarent Reip. nomine. Tull. ad Attic. l. 13. Epiſt. 2. *Ariarathes Ariobarzanis filius Romam venit . . . . omninò eum Seſtius noſter parochiis publicis occupavit*; (id eſt, præbitionibus ac muneribus publicis. Alii legunt, *parochus publicus*) *quod quidem facile patior. Veruntamen quod mihi magna cum fratribus illius neceſſitudo eſt, invito eum per literas ut ad me diverſetur.* Jam res patet de peregrino: de legatis autem auctoritate publicâ miſſis hæc habe, ſtudioſe lector. Idem Tull. item ad Attic. l. 5. Epiſt. 16. ità ſcribit: *In perditam & planè everſam in perpetuum provinciam nos veniſſe ſcito, magnâ quidem expectatione, prid. Cal. Sextil. morati triduum Laodiceæ, triduum Apameæ, totidem dies Synnade, audivimus nihil aliud niſi civitatum gemitus, ploratus, &c. . . . . Levantur tamen miſeræ civitates, quòd nullus ſit ſumptus in nos, neque in legatos, neque in quæſtorem, neque in quemquam. Scito non modò nos fœnum, aut quod lege Juliâ dari ſolet, non accipere, ſed nè ligna quidem; nec præter quatuor lectos & tectum, quemquam accipere quidquam: multis locis nè tectum quidem, & in tabernaculo manere plerumque. Mehercule etiam adventu noſtro reviviſcunt, juſtitia, abſtinentia, clementia tui Ciceronis. Itaque opiniones omnium ſuperavit.* Præclaram etiam huic loco lucem dabit T. Livius initio l. 42. *Antè L. Poſthumium Conſulem*, inquit, *nemo ſociis unquam in ullâ re oneri aut ſumptui fuit. Ideò magiſtratus mulis, tabernaculiſque, & omni alio inſtrumento militari ornabantur, nè quid tale imperarent ſociis: privata hoſpitia habebant, ea benignè comiterque colebant: domuſque illorum Romæ hoſpitibus patebant, apud quos ipſis diverti mos eſſet. Legati qui repente aliquo mitterentur, ſingula jumenta per oppida, iter qua faciendum erat, imperabant: aliam impenſam ſocii in magiſtratus Romanos non faciebant.* At ipſe, ut eſt paulò antè, cùm ſenatui placuiſſet *Conſulem, ad agrum publicum à privato terminandum, in Campaniam ire, ... priuſquam ab Româ proficiſceretur, literas Præneſte miſit, ut ſibi magiſtratus obviam exiret, locum publicè pararet ubi diverteretur; jumentaque, cum exiret indè, præſto eſſent.*

47. *Hinc muli Capuæ, &c.*] Ab eâ villulâ mulis vecti Capuam venimus tempeſtivè quidem; nam eâ die confecimus millia paſſuum non plus ſexdecim.

Capuæ.] Hæc Campaniæ metropolis ac veluti arx deliciarum & arrogantiæ pridem fuit *Alteram Romam* vocat Cicero Philip. 12. alibi verò *ſuperbiæ domicilium.* Annibalis virtutem corrupit ac fregit illa *pelago, cultuque, penuque, potens* civitas *deliciis, opibus, famaque*; ut canit Auſonius. Hodie jacet in ruderibus. Duobus autem exinde milliaribus verſus Boream excitata eſt Capua nova veteri haudquaquam par. De ea jam in Epod. 16.

48. *Luſum it Mœcenas, &c.*] Pilâ palmariâ: cujus exercitatio ad ſanitatem utilis robuſto quidem & benè affecto: at crudis noxia & κακοσυμφόροις, qualis Virgilius: contrà ſalubris ſomnus & quies; pariter & lippientibus, qualis Horatius. Scilicet agitatio corporis vehemens ciet irritatque humores; quos lentè duntaxat coquit calor naturalis. Adde quòd oculorum acies non parum laborat in obſervandâ pilâ. Cornel. Celſ. l. 1. c. 2. Galenus l. 4. de Symptom. cauſ. c. 5.

49. *Pilâ.*] Quaſi pilis plena ſic vocatur, ex Iſidoro. Alii à πλᾶν *penſare*, deducunt originem, ſive quod pila potiſſimùm conficiatur è πλῷ, id eſt, lanâ coactâ & compactâ. Quadruplex erat. 1. Harpaſtum, e corio confecta minor pila, quàm ſolo repercuſſam remittebant.

Hinc

Iſtinc ad Cocceï villam pergimus copioſiſſimam, quæ ſita eſt ſupra tabernas Claudii. Jam precor, ô Muſa, ut mihi referas paucis verbis Sarmenti ſcurræ certamen, atque Meſſii Cicerri: & quo patre ambo geniti pugnam inierint. Illuſtris Meſſii origo ab *Oſcis: Sarmenti domina* etiamnum *vivit. Ab iſtis prognati maioribus in certamen devenêre Sarmentus prior* locutus: *Aio, te eſſe ſimilem equi indomiti. Cachinnos ſuſtulimus. Tum Meſſius, Accipio, inquit; ſimulque caput agitat.* Continuò Meſſius *dixit; O quid agas, ſi cornu tuâ fronte non eſſet amputatum, quandoquidem ita mutilatus minaris? nimirum turpis cicatrix ei deformârat hirſuta frontis* partem *ſiniſtram.* Hinc *plures jocos in vultum Campanumque morbum jactans,*

Hinc nos Cocceii recipit pleniſſima villa,
Quæ ſuper eſt Claudî cauponas. Nunc mihi paucis
Sarmenti ſcurræ pugnam Meſsîque Cicerri,
Muſa velim memores: & quo patre natus uterq;
Contulerit lites. Meſsî clarum genus Oſci:
Sarmenti domina exſtat: ab his majoribus orti
Ad pugnam venêre: prior Sarmentus: Equi te [504]
Eſſe feri ſimilem dico. Ridemus. Et ipſe
Meſſius, Accipio; caput & movet: O, tua cornu
Ni foret exſecto frons, inquit, quid faceres, cùm
Sic mutilus minitaris? At illi fœda cicatrix
Setoſam lævi frontem turpaverat oris.
Campanum in morbum, in faciem permulta jo-

ANNOTATIONES.

2. Follis, ex alutâ; major brachiis, minor pugnis intorquebatur. 3. Trigonalis, ſive trigon: nomen à triangulari ſitu ludentium ternorum, qui ſibi invicem ita pilam reddebant, diligenter caventes ne excideret manu ſive dextrâ, ſive ſiniſtrâ. 4. Paganica, à pago & paganis dicta: ab his enim ad urbem venit: Plumis inſerta erat; durior folle, mollior trigone. Quæ omnia belle notat & exprimit Martialis lib. 4. Epigram. 19. lib 12. Epigram. 84. lib. 14. Epigram 45, 46, 47. Vide infrà lib. 2. Sat. 2. v. 11. annot.

50. *Hinc nos Cocceii, &c.*] Inde proceſſimus ad villam Cocceii rebus omnibus abundantem. Hæc ſita eſt *ſupra cauponas Claudii* cujuſdam. Vel accipe oppidum quoddam ab Appio Claudio conditum. Placet tamen legere potiùs cùm aliis, *Claudi*: nam inter Capuam & Beneventum ſunt Caudium oppidum, hodie *Arpaia*, item valles & Furcæ Caudinæ, in quibus intercepti aliquando Romani ſub jugum turpiter miſſi ſunt; quam tamen ignominiam paulò pòſt gravi ultione eluerunt. Tit. Liv. lib. 9

51. *Nunc mihi paucis, &c.*] Facetè admodum Poëta Muſas in re ludicrâ invocat, veluti ſolet fieri in gravibus argumentis. Deſcripturus nempè duorum ſcurrarum ridiculam contentionem, ſerio videtur grave quidpiam adoriri; quo majorem excitet jocum.

54. *Meſsî clarum genus Oſci.*] Ironicè prorsùs Nam hi Campaniæ populi in Latii & Samnii confinio degentes, non ſolùm ignobiles ſed & infames erant. Vide Strabon. Hoc etiam facit quòd *obſcænum* quidam ad Oſcis deducunt. Feſtus Oſcos priùs Opſcos teſte Ennio dictos ait, & ſtupra inconceſſæ libidinis ab ejus gentis pravâ conſuetudine, obſcœna dici, ex Verrio.

55. *Sarmenti domina exſtat.*] Ergo ſervus erat ille, aut e ſervili genere. Hic ſcurra Auguſto fuiſſe in deliciis, atque Antonio memoratur. Ex Plutarcho: *Antonio infenſa erat Cleopatra; quòd in cœna dixiſſet, ipſis quidem acidum vinum infundi: Sarmentum autem Romæ Falernum potare. Erat verò Sarmentus Cæſaris ſervulus ex iis qui feſtivitatis cauſa haberi ſolent, quos Romani delicias appellant.* Juvenalis initio Sat. 5. meminit hujus ſcurræ.

58. *O, tua cornu, &c.*] Pergit conviciari Meſſio Sarmentus: Quid faceres, ſi frons tua eſſet adhuc armata illo cornu, quod exſectum tibi eſt nimis terribili & feroci? ſarcaſmus.

60 *Illi fœda cicatrix, &c.*] Nempè Meſſii in fronte apparebat cicatrix exſectæ verrucæ, quæ amputati cornu ſpeciem exhibebat.

62 *Campanum in morbum.*] Seu verrucas, quas habebant frequentes Campani in vultu fœdas: vel turpem quamdam aliam luem ciborum ac luxuriæ intemperantiâ creatam. Non abſurdè Torrentius intelligit eum morbum, de quo Plin. lib. 26. cap. 1. *Senſit & facies hominum novos omnique ævo priore incognitos non Italiæ modò, verum etiam univerſæ Europæ, morbos . . . . ſine dolore quidem illos ac ſine pernicie vitæ; ſed tanta fœditate, ut quacumque mors præferenda eſſet. Graviſſimum ex his lichenas appellavêre Græco nomine; Latinè mentagram, quoniam à mento ferè cribatur, jocularî primùm laſciviâ dictam: ut eſt procax natura multorum in alienis miſeriis; occupat in multis totos utique vultus, oculis tantum immunibus;*

Paſtorem

Paſtorem ſaltaret uti Cyclopa, rogabat;
Nil illi larvâ, aut tragicis opus eſſe cothurnis.
Multa Cicerrus ad hæc: Donâſſet jamne catenam [565]
Ex voto Laribus, quærebat: ſcriba quòd eſſet,
Deterius nihilo dominæ jus eſſe: rogabat
Denique, cur unquam fugiſſet, cui ſatis una
Farris libra foret, gracili ſic, tamque puſillo.
Prorsùs jucundè cœnam produximus illam.
Tendimus hinc rectà Beneventum, ubi ſedulus hoſpes
Pænè arſit, macros dum turdos verſat in igne.

orabat ut ſaltaret ad modum *Cyclopis paſtoris; neque* verò *larva aut cothurnis tragicis ipſum indigere. Ad iſta* denique *Cicerrus plurima retorſit: interrogabat, numquid jam ex voto* ſua *vincula conſecrâſſet Laribus: quamvis eſſet ſcriba, nihilo minus hera jus* in eum *ſupereſſe: quærebat tandem quare fugiſſet aliquando* ipſe, *cui ſufficeret una farris libra,* ſcilicet *adeo tenui & parvo. Hilariter ſanè peregimus eam cœnam. Inde rectà nos contulimus Beneventum, ubi hoſpes officioſior propemodum deflagravit, cum turdos macilentos ad focum torreret.* Enim vero exarſit ignis:

ANNOTATIONES.

diſcenditque in colla, pectuſque, & manus, fœdo cutis furfure. Campanum alii morbum interpretantur propriam ei genti luxuriam arrogantiamque.

63. *Paſtorem ſaltaret uti Cyclopa.*] Exprobrat ſimilitudinem cum Polyphemo, quippe ille pariter ingens corpore & immani ſtaturâ hirſutâque fronte, in quâ etiam cicatrix oculum Cyclopis obturatum referebat. Quapropter nec *larvâ* facies turpis, nec crura ſat procera indigerent *cothurnis*, id eſt, altis calceis, quibus ad Majeſtatem utuntur Tragœdi. Petrus Crinitus de honeſtâ diſciplinâ, lib. 17. cap. 3. appoſitè omninò, *inter voluptates ſcenicas*, inquit, *celebrari video Cyclopea. Sic vocârunt cùm Cyclopem in ſcenâ ſaltantem proferrent, habitu & ornamentis, quibus Polyphemus apud Poëtas decoratur. Quod ego duxi obſervandum, ut Horatii locum interpretemur paulò indiligentius ab aliis expoſitum. Itaque ſic alluſit, cùm de Sarmento ſcurrâ & Meſſio Oſco, eorumque litibus diſſerit: ac Meſſium ore fœdo & facie turpi ſimilemque larvæ reddit. Quo loco* ſaltare Cyclopa *nihil puto aliud ab Horatio intelligi, quam & fronte & habitu talem fuiſſe Meſſium, ut Polyphemum in ſcenâ ſaltantem poſſet exprimere; ac riſum de ſe ſpectantibus facilè commovere.* Polyphemum ab Ulyſſe occæcatum lege apud Homerum, Odyſſ. 9. Virgil. Æneid. 3. De eo Servius ita ſcribit: Multi Polyphemum dicunt unum habuiſſe oculum, alii duos, alii tres. Sed totum fabuloſum eſt. Vir ille prudentiſſimus fuit, & ob hoc oculum in capite habuiſſe fertur: id eſt, juxta cerebrum, quia prudentia plus videbat. Verùm Ulyſſes eum tamen prudentiâ ſuperavit: & ob hoc eum cœcâſſe fingitur. Vide & Euripid. Cyclop.

65. *Donâſſet jamne catenam, &c.*] Servi enim manumiſſi ſeu Laribus, ſeu Deorum alicui conſecrabant vincula quibus olim ſtricti fuerant. Ita Cicerrus ſervilem objicit turpitudinem Sarmento. Vide Alex. ab Alex. lib. 3. cap. 20.

67. *Deterius nihilo domina jus eſſe.*] In ſervos etiam mamumiſſos domini retinebant jus operarium, v. g. ſartiendi veſtes, ſuendi calceos, &c.

Scriba.] Alii ſcribæ dicebantur à ſuâ functione; alii erant magiſtratuum, putà Quæſtorii, Prætorii, Ædilitii, &c. Scribæ officium apud Romanos mercenarium; nec magni teſtimonii aut pretii. Alex. ab Alex. lib. 2 cap. 2.

68. *Cur fugiſſet.*] Nullum ſervo probrum gravius, quàm fugiſſe. Hinc enim contumeliosè furcifer appellabatur, eò quòd hæc erat fugitivi ſervi pœna, furcam collo appenſam circumferre.

Cui ſatis una Farris libra foret.] Hæc ſæpiùs erat ſervis fugiendi cauſa, quòd nimis parce à dominis alerentur. At Cicerrus utpotè gracilis ac puſillus, tenui alimento poterat ac debebat eſſe contentus, unâ videlicet farris librâ ſervis quotidie dari ſolitâ ad victum. Quod quidem dimenſum proceris corporibus exiguum ac vix ſufficiens videbatur. Ex Gell. lib. 20. cap. 1. Debitori in carcere retento lex. 12. Tab. jubebat dari indies libras farris ob eo qui vinctum tenebat.

71. *Beneventum.*] Hæc urbs Hirpinorum à Diomede condita, 28 mill paſſ. à Capuâ, olim dictâ Maleventum: at deductâ eò coloniâ Romani ad melius omen mutari nomen, & Beneventum dici in poſterum voluerunt. Feſt. Plin. &c.

72. *Turdos.*] Gall. *des grieves.* Horum aviaria veteres habebant tanta quidem ut ex his agri ſtercorarentur, optimo certè fimo. Plin. lib. 17. cap. 9. Varro. Columella. Porrò ex omni occaſione captans jocum Satiricus noſter

Nam

& *flamma per vetuſtam culinam graſſata propè attingebat tectum. Mox aſpexiſſes convivas famelicos atque famulos trepidantes cœnam præripere, & cunctos allaborantes extinguere. Exinde Apulia cœpit oſtendere montes mihi cognitos, quos adurit Atabulus, quoſque nunquam prateriiſſemus, niſi nos excepiſſet villa Trivici proxima, haud abſque fumo lacrymas ejicientes,* dum in *foco incenderentur humidi ramicum frondibus. Illic ego demens mendacem meretricem expecto* fruſtrà *ad mediam uſque noctem. Tum verò ſuper* me *invaſit* * * * *
* * * * * * * * *
* * * * * * * * *
* * * * * * * * *
* * * * * * * * *
* * * * *

Nam vaga per veterem dilapſo flamma culinam [566]
Vulcano, ſummum properabat lambere tectum.
Convivas avidos cœnam, ſervoſque timentes
Tum rapere, atq; omnes reſtinguere velle videres.
Incipit ex illo montes Apulia notos
Oſtentare mihi, quos torret Atabulus, & quos
Nunquam erepſemus, niſi nos vicina Trivici
Villa recepiſſet, lacrymoſo non ſine fumo,
Udos cum foliis ramos urente camino.
Hic ego mendacem ſtultiſſimus uſque puellam
Ad mediam noctè expecto: ſomnus tamen auſert
Intentum Veneri: tum immundo ſomnia viſu
Nocturnam veſtem maculant, ventremq; ſupinũ.
Quatuor hinc rapimur viginti & millia rhedis, [567]
Manſuri oppidulo, quòd verſu dicere non eſt:
Signis perfacile eſt: vænit viliſſima rerum

* * * * *

Inde rhedis vehimur per quatuor & viginti millia paſſuum, *commoraturi in parvâ urbe quam indicare non licet verſu* hexametro; *ſignis* autem *eſt facillimum: Ibi venditur aqua rerum viliſſima:*

ANNOTATIONES.

macros notat *turdos*, quos magnâ tamen ſedulitate *hoſpes* ad ignem verſabat hoſpitibus apponendos; adeò ut ipſe pænè arſerit ejuſque domus pariter.

74. *Vulcano.*] Hic Deus ignis ponitur non rarò pro ipſo igne. Meronym. videl. 1. Od. 4.

Summum properabat lambere tectum.] Hujus incendii facilè graſſantis ut rationem intelligas, ſcire te, lector, oportet quod cùm aliis ſcribit Cœlius Rhodig. l. 26. c. 21. *habuiſſe veteres in domibus tecti medio apertionem, quam nuncupabant capnodochen*, id eſt, fumi receptaculum. Nec enim, ut fit hodie, in excavato pariete caminus erat, ſed in medio cubiculo hyberno: ſiquidem in æſtivo non erat focus. Vitruv. l. 7. c. 3. Hinc & nunc abutimur voce *caminus* fornacem, hypocauſtum, ignem, ſignificante: quam tamen uſurpamus pro fumario, ſeu gula fumum emittente extra tectum. Iſidor. l. 19. c. 6.

75. *Convivas avidos, &c.*] Cœnam jam paratam ſervare ſatagunt famelici illi magis quàm ædes ſcilicet alienas.

77. *Incipit ex illo montes, &c.*] Benevento egreſſis incipiunt aſpici montes Apuliæ, Horatio quidem regio notiſſima, exinde orto videlicet. *Apuliâ* l. 3. Od. 30. & Epod 2.

78. *Atabulus.*] Ventus Apuliam infeſtans, dictus quaſi ἀτην βάλλων, immittens calamitatem. Plin. l. 17. c. 24. Gell. l. 2. c. 22. hunc, ut volunt, eundem noſter vocat Iapyga l. 1. Od. 3.

79. *Erepſemus.*] Syncope pro *erepſiſſemus*, id eſt, tranſiviſſemus. Sic poſteà Sat. 9. *ſurrexe*, pro *ſurrexiſſe*. Virgil. Æneid. 4. v. 606. *extinxem* pro *extinxiſſem*. Lucretius pariter *confluxet*. Terentius in Adelph. *produxe, &c.*

Trivici.] Hoc oppidum eſt in Campaniæ finibus, montoſâ valde regione, viiſque arduis, ac difficilibus; quapropter in villâ proximâ ſubſiſtere ſæpiùs neceſſe eſt.

87. *Oppidulo, quòd verſu dicere non eſt.*] Scilicet Equotutico; quæ vox ſtare nequit in verſu hexametro. Equotutium, vel, ut legunt alii, Equoturicum, ſive Equus Tuticus, Apuliæ Dauniæ fuit oppidulum, hodie *Ariano* dicitur, aliis *Foggia*, in colle ſitum eſt ad Apenninum montem: à Benevento in ortum diſtat milliaribus duodecim, ex Sanſone. Illius meminit Cicero ad Attic. l. 6. Epiſt. 1. *Scire vis tuas ego quas acceperim literas. Omnes ferè quas commemoras, præter eas quas ſcribis Lentuli pueris Equotutico ac Brundiſio datas.*

Quod verſu dicere non eſt.] Imitatio eſt Lucilii, ità Sigillaria indicantis Sat 7.

..... *Servorum feſtus' dies eſt,*
Quem planè hexametro verſu non dicere poſſis.

De hoc ſervorum die continuò poſt Saturnalia celebrari conſueto, Macrob. lib. 1. cap. 10.

88. *Venit viliſſima rerum hic aqua.*] Quæ ſcilicet aliunde petenda & longè e fonte aliquo,

Hic

Hîc aqua : ſed panis longè pulcherrimus ; ultrò
Callidus ut ſoleat humeris portare viator ;
Nam Canuſî lapidoſus : aquæ non ditior urna:
Qui locus à forti Diomede eſt conditus olim.
Flentibus hinc Varius diſcedit mœſtus amicis.
Inde Rubos feſſi pervenimus, utpote longû [568]
Carpentes iter, & factum corruptius imbri.
Poſtera tempeſtas melior, via pejor, aduſque
Barî mœnia piſcoſi. Dehinc Gnatia lymphis
Iratis extructa dedit riſuſque, jocoſque :
Dum flammâ ſine, thura liqueſcere limine ſacro
Perſuadere cupit: credat Judæus Apella,

at panis eſt *optimus certè* ; adeo *ut prudens viator conſueverit ſponte humeris ferre, quia Canuſii* eſt *lapidoſus, urna* autem *aquæ haud felicior : quod oppidum ædificatum eſt quondam à ſtrenuo Diomede. Illinc Varius triſtis abſceſſit ab amicis dolentibus. Hinc Rubos perreximus fatigati, quòd longius iter faceremus, atque ob pluviam moleſtius. Poſtridie tempus fuit magis opportunum,* at *via deterior uſque ad muros Barii piſcoſi. Deinde Egnatia infimis aquis condita præbuit riſum ac ludum, quòd perſuadere volunt thura abſque igne incendi intempli aditu. Fidem habeat Judæus recutitus,*

ANNOTATIONES.

89. *Ultr' Callidus.*] Quidam legunt *ultra*, id eſt, in ulteriorem regionem. Quod ſatis placet.

91. *Canuſî.*] Canuſium Apuliæ oppidum, hodie *Canoſa*, in colle ædificatum apud Aufidum amnem: à Cannis exciſis diſtans tribus milliaribus.

Lapidoſus.] Lapidis inſtar durus & inſipidus: vel lapidibus plenus, è farinâ minimè purâ: ſive malè concinnatâ molâ, ſive non ſat durâ, quæ grana conterendo ipſa deteratur, ruptis inde particulis, quæ immixtæ pani dentes manducantis offendunt.

Aqua non ditior urna.] An quod Aufidus eſt duntaxat lacus, quemadmodum Strabo aſſerit; cujus proinde aqua potu injucunda eſſet; an, ut ſcribunt nonnulli, quod Aufidi fluvii alveus interdum areſcit?

92. *Qui locus à forti Diomede eſt conditus olim.*] Diomedes Ætoliæ rex; poſt Achillem & Ajacem fortiſſimus inter Græcos; ſinguları pugnâ cum Hectore & Ænea congreſſus eſt: Palladium abſtulit; Martem quoque & Venerem vulneràſſe in bello Trojano fertur. Quapropter indignata Dea uxorem ejus Ægialen libidinibus fœdis adeò perdidit, ut ille tum ab ipsâ tum à patriâ abhorruerit; diverteritque in Apuliam, ubi cum Dauno rege fœdere inito, non unam urbem condidit: memorantur Canuſium, Arpos ſive Argos, Hippium, quæ & Argyrippa.

93. *Varius diſcedit.*] Vocantibus aliò negotiis. Alii volunt ad caſtra Cæſaris contendiſſe alia via.

94. *Rubos.*] Rubi urbs Apuliæ, quibuſdam Rubo dicta, Canuſium inter & Barium.

Feſſi.] Confectis à Canuſio, ubi pranderant, viginti milliaribus aut circiter.

96. *Poſtera tempeſtas melior, &c.*] Cœlum non pluvium, ut heri.

Via pejor.] Ob heſternum imbrem, locorumque difficultatem.

97. *Barî mœnia piſcoſi.*] Barium Apuliæ oppidum, regioni nomen dedit Barianæ dictæ: mari alluitur, ad oram ſinus Veneti: quale *piſcoſum* vocat Horatius. Conditum eſt & nominatum ab incolis Baræ parvæ inſulæ apud Brunduſium, teſte Feſto.

Gnatia.] Hæc & Egnatia dicitur, hodie *Gnazzi*, vel *Nazzi*; urbs Salentinorum etiam maritima, media fere inter Barium & Brunduſium, ab utroque diſtans triginta circiter milliaribus.

Lymphis Iratis exſtructa.] Seu quòd aquæ dulcis penuria laborat: ſeu potiùs quod ſic notare vult Poëta Gnatianos ut lymphaticos, id eſt, inſanos, quippe qui non modò credant, ſed & aliis perſuadere velint rem incredibilem aut ſuperſtitioſam, de qua mox. Vide Feſtum in voce *lympha*, ubi egregie oſtendit lympham dici pro nymphâ, mutatâ literulâ: & lymphatos dici furioſos, eo quod creditum veteribus, à nymphis, ſi conſpicerentur, furorem immitti. Ludit igitur Poëta in ambiguâ voce.

99. *Dum flammâ ſine, thura liqueſcere, &c.*] Hujus miraculi ſuperſtitioſi meminit Plinius c. 107. l. 2. ita ſcribens: *In Salentino oppido Egnatia, impoſito ligno in ſaxum quoddam ibi ſacrum, protinus flammam exiſtere.* Porrò notavimus alibi cognitos Ethnicis ſacros codices, e quibus non pauca mutuati fabulis aſperſerunt. Certè paret adumbratum hîc quod habetur l. 3. Reg. c. 18. de vocato cœlitùs igne Eliæ precibus, quo repente conſumpta ſunt holocauſtum, & ligna, & altare lapideum, & ſuperfuſa copioſe aqua. Vid. l. 2. Od. 19.

100. *Credat Judæus.*] Inſimulat Horatius Judæos ſuperſtitionis, eò quòd mox relatum miraculum crederent ac venditarent. Hinc & rem Gnatianam ejuſmodi credulis hominibus narrandam ſuadendamque remittit: quæ ſibi ſuiſque comitibus duntaxat *riſus dedit & joces.* Romanos tamen non parum ſuperſtitionibus addictos lege apud Plin. l. 28. c. 2, &c.

Apella.] Quaſi ſine pelle in præputio circumciſo: recutitus. Perſ. Sat. 5. v. 184. *recutita ſabbata* derident: ubi nos plura de hac lege Judæis à Deo data; idem ad Juvenal. Sat. 14.

Non

ego certè minimè credam Quippe Deos accepi tranquillam vitam ducere: ac, si quidpiam mirandum edat natura, illud nequaquam à numinibus solicitis immitti è summis ædibus Olympi. Brundusium terminus fuit *prolixi itineris*, erit *etiam* hujus *descriptionis*.

Non ego. Namq; Deos didici securũ agere ævum:
Nec, siquid miri faciat natura, Deos id
Tristes ex alto cœli demittere tecto.
Brundusium longæ finis chartæque viæque. 104

ANNOTATIONES.

v. 99. Salmasius etymologiam istam doctè refellit; tum quòd nequaquam brevis esse posset prima syllaba vocis *apella*, tum quòd potiùs dicendum foret *impella* vel *appella*, sicut dicitur imberbis, & absimilis, &c. Solerter autem & appositè ait fuisse tum Romæ Judæum quemdam nomine Apellam, ad quem sanè Horatius respexerit.

101. *Deos didici securum agere avum.*] Ab Epicuro sic statuente, mortalia & inferiora quælibet minimè Diis curæ esse. Vide lib. 1. Od. 34. lege & Plin. lib. 2. cap. 7.

104. *Brundusium.*] Hæc urbs regni Neapolitani maritima, in provinciâ Hydruntinâ, ad oram maris Adriatici. *Brindisi.* Ennius

Brundusium pulchro præcinctum præpete portu.

Longæ finis viæ.] Viæ causa & finis patet ex dictis initio.

Longæ.] Nam Româ distat Brundusium milliaribus trecentis & sexaginta. Hæc verò confecit Horatius quindecim diebus. Quidam numerant septemdecim, sed perperam.

SATIRA VI.

Vera nobilitas non generis splendore aut avorum titulis metienda: sed virtute & honestate morum. Reprehenduntur qui majora se appetunt. Bona educatio præferenda claris natalibus. Mediocris fortuna opulentæ præstat.

O Mæcenas, quod nobilior te nullus sit ex Lydis, quotquot Tuscia terram habitarunt, aut quòd habuisti avos paternos ac maternos,

NON quia, Mœcenas, Lydorum, quidquid Etruscos
Incoluit fines, nemo generosior est te: [170]
Nec quod avus tibi maternus fuit atque paternus,

ANNOTATIONES.

1. *Non quia, &c.*] Satira hæc tota nitescit cùm veræ nobilitatis definitione, tum bonæ educationis præceptionibus & emolumentis, tum grati in bonum parentem animi testificatione.

Non quia, Mæcenas, Lydorum, &c.] Non tu, Mœcenas, licet nobilissimus, quod plerique magnatum faciunt, humiles ac plebeios aspernaris. Enimverò me libertino patre natum adeo non despexisti, ut contrà *esse in amicorum numero* jusseris, quòd me *purum & insontem* comperisti.

Lydorum quidquid, &c.] Ferunt nempè Lydiæ populos, duce Tyrrheno Herculis filio vel nepote, in Italiam dudum appulisse atque Hetruriam tenuisse: unde Hetrusci dicantur Tyrrheni pariter ac Lydi. Virgil. Æneid. 9. v. 11.

Lydorumque manum.

Et Æneid. 2. v. 781.

Ad terram Hesperiam venies, ubi Lydius arva
Inter opima virum leni fluit agmine Tibris.

De Mœcenatis ex Hetruriæ principibus origine, fusè lib. 1. Od. 1, &c.

Etruscos fines.] Etruria sive Hetruria, quæ & Tuscia pariter ac Thuscia scribitur, Italiæ notissima regio, vernacule *la Toscane*: ab ortu rigatur fluvio Tiberi, à meridie mari Tyrrheno.

2. *Generosior.*] A genere *generosus* antonomasticôs dicitur, cui opponitur *degener*. Senec. Trag. Troad.

Generosa in ortus semina exurgunt suos.

3. *Nec quod avus tibi, &c.*] Paterno maternoque genere nobilissimum indicat Mœcenatem.

Olim

Olim qui magnis legionibus imperitârint,
Ut plerique solent, naso suspendis adunco
Ignotos, ut me libertino patre natum:
Cùm referre negas, quali sit quisque parente
Natus, dum ingenuus, persuades hoc tibi verè,
Ante potestatem Tullî, atque ignobile regnum,
Multos sæpè viros nullis majoribus ortos
Et vixisse probos, amplis & honoribus auctos:
Contrà Lævinũ Valerî genus, undè Superbus [571]
Tarquinius regno pulsus fuit, unius assis
Non unquam pretio pluris licuisse, notante
Judice, quem nôsti, populo: qui stultus honores
Sæpè dat indignis, & famæ servit ineptus;
Qui stupet in titulis, & imaginibus: quid oportet

qui pridem magnis exercitibus præfuere, non propterea, more multorum, sublatos obscuros, sicut me libertini patris filium: quando affirmas nihil referre quo parente quilibet oriundus, dummodò probus sit. Benè profectò *existimas, antè Servii auctoritatem atque imperium haud illustre, pleraque sæpius viros ignotis ortos majoribus & bonos extitisse, & magnis dignitatibus amplificatos: è contrario Lævinum è Valerii stirpe, per quam Tarquinius Superbus dejectus imperio est, uno asse pluris nunquam æstimatum esse judicio populi: stolide famam sequi; nec non*

nem scis insanum frequenter attribuere dignitates immeritis, & admirari titulos atque imagines. Ergò *quid*

ANNOTATIONES.

4. *Legionibus.*] Synecdoche. Propriè verò legio ad Romanos pertinebat: continebat sex hominum millia: singulis autem millibus Tribunus imperitabat, tempore quidem C. Marii. Hic enim primus legionem sex millium conscripsit, quæ anteà quatuor millium fuerat. Vide Isidor. lib. 9. cap. 3. Veget. lib. 2. Fest. &c.

5. *Naso suspendis adunco.*] Vafrè & falsè deridet. Quintil. lib. 11. cap. 3. *naribus quidem derisus, contemptus, fastidium significari solet.* Plin. lib. 11. cap. 37. *altior homini tantum nasus, quem novi mores subdola irrisioni dicavêre.*

6. *Libertino.*] Servus manumissus vocatur libertus: ejus filii dicuntur libertini. Qui ab his deinceps nascuntur ingenui sunt.

8. *Ingenuus.*] Non propriè adhibetur vox ista hoc loco: significat autem hic non liberum, sed moribus præditum bonis, ingenuo & nobili viro dignis.

9. *Ante potestatem Tulli.*] Antequam Romæ sextus regnaret Servius Tullius, Tarquinii successor & gener, Ocrisiâ matre captivâ natus. Unde noster ejus *regnum ignobile* appellat. Quanquam apud Corniculum suam patriam domi valdè nobilis fuisse cognoscitur. Vide Dionys. Halic. l. 4. Tit. Liv. l. 1. c. 41. ubi Tanaquil uxor Tarquinii sic hortatur Servium hunc: *Erige te, Deosque duces sequere: qui sis, non unde natus sis, reputa: & nos peregrini regnavimus. Tuum est, Servi, si vir es, regnum, &c.*

Nullis majoribus ortos.] Originem trahentes ex iis qui hactenus non inclaruerant, & nullius fuerant nominis ac celebritatis.

12. *Contrà Lævinum, &c.*] Contrà verò domi nobiles interdum tam degenerâsse, ut etiam contemptui fuerint, nulloque adepti magistratus.

Lævinum Valerî genus.] Pub. Valerius Lævinus, quòd virtute careret, vel populo despectus: quanquam erat è familiâ perillustri, per quam reges exacti Româ. P. enim Valerius Publicola suffectus olim Consul Collatino abdicare coacto, unà cum Junio Bruto collegâ regno pepulit Tarquinium Superbum. T. Liv. lib. 2.

15. *Qui stultus honores, &c.*] Ubi nempè viget Democratia, seu populi dominatio. ut Romæ. Tit. Liv. passim. Lucilius olim dixerat:

——— *honorum*
Judicium est crassis.

16. *Famæ servit ineptus.*] Plus ducitur vanâ opinione & ventosâ existimatione, quàm verâ virtute & gloriâ. Unde omnia deferre solet ei quicumq; natalium splendore, domesticâ famâ & opibus præfulget, tametsi per se haud ullum virtutis specimen ediderit. Isocrat. ad Demon. *vulgus ignorat veritatem, & famam respicit.* Τὴν ἀλήθειαν ἀγνοοῦσι, πρὸς δὲ τὴν δόξαν διακεῖνται σοφῶς.

17. *Stupet in titulis, & imaginibus.*] Nobilitatis insignia demiratur, non ipsam virtutem quæ sola est nobilitas: stupet videns honorum titulos & statuas majoribus constitutas, nec advertit hæc uni virtuti decreta & concessa fuisse. Cic. in Pison. *Obrepsisti ad honores errore hominum, commendatione famosarum imaginum, quarum nihil habes simile præter colorem.* Juven. Sat. 8.

Stemmata quid faciunt? Quid prodest, Pontice, longo
Sanguine censeri, pictosque ostendere vultus
Majorum? &c.

Quid oportet nos, &c.] Quid nos sentire & judicare decet, si quidem à vulgi errore liberi, & sapientum institutis informati sumus?

Nos

nos decet agere à vulgo plane differentes? Nam certè populus dignitatem Lævino deferre mallet, quàm Decio ignoto: & Appius Censor arceret me, sic liberto parente non essem genitus; & quidem jure, quia non mansissem in propria conditione. Verùm enim gloria splendente suo curru nexos allicit tam obscuros quàm illustres. Quid prodest tibi, Tulli, resumere ablatum clavum, & creari Tribunum?

Nos facere, à vulgo longè latéque remotos?
Namque esto, populus Lævino mallet honorè,
Quàm Decio mandarè novo: Censorque moveret
Appius, ingenuo si non essem patre natus: [372]
Vel meritò, quoniam in propriâ non pelle quiessè,
Sed fulgente trahit constrictos gloria curru
Non minùs ignotos generosis. Quo tibi, Tulli,
Sumere depositum clavum, fierique tribunum?
Invidia accrevit: privato quæ minor esset.
Nam ut quisq; insanus nigris mediùm impediit crus

Scilicet *aucta est invidia, quæ minor erga privatum foret. Etenim cùm primum aliquis demens mediam tibiam inseruit cothurno,*

ANNOTATIONES.

19. *Lævino mallet honorem, Quàm Decio mandare novo.*] Homini majorum gloriâ collustrato, per se verò ignobili: potiùs quàm viro propriâ laude conspicuo, cujus majores non antea clari. Pub. Decius Mus e Deciis primus summâ in Rempublicam fide consulatum meritò est adeptus, fortiterque & gloriosè administravit cum T. Manlio Torquato. Cic. de Divin. 1. Tit. Liv. l. 8, &c.

20. *Censorque moveret Appius.*] Repelleret ac summoveret me à petendo magistratu Appius ille Claudius Cæcus severâ notus censurâ, creatus anno U. C. 443. Is primus libertinos in urbanas tribus redegit. Sueton. Claud. c. 16, & 24. Vide Alex. ab Alex. l. 3. c. 13. ubi Censorum origo & potestas explicatur. Inter alia debebant Senatores legere & cooptare, summotis indignis, & honestissimis allectis. Censoria lex ita jubebat: *Censores populi familias censento: urbis templa, vias, ærarium, vectigalia tuentor: populum in tribus distribuunto: mores populi regunto: probrum in senatu nè relinquunto, &c.*

22. *Quoniam in propriâ non pelle quiessem.*] Quia vellem assurgere suprà meam conditionem ac proprium statum. Allusio est ad fabulam asini leoninâ pelle contecti Æsop.

23. *Sed fulgente trahit, &c.*] Neque verò mirandum quod ignoti ac novi homines quandoque ad dignitates aspirent; si quidem hi, perinde ac generosi nobilesque, trahuntur splendore gloriæ; quæ omnes ad suum velut currum constrictos rapit. Cic. Offic. 1. *Vix invenitur qui laboribus susceptis periculisque aditis, non quasi mercedem rerum gestarum desideret gloriam. At fortis animus & magnus duabus rebus maximè cernitur, quarum una in rerum externarum despicientiâ ponitur, &c.* Et posteà n. 68. *Cavenda est gloria cupiditas. Eripit enim libertatem, pro quâ magnanimis viris omnis debet esse contentio.*

24. *Quo tibi, Tulli, &c.*] Quid tibi emolumenti est recepisse vectem & dignitatem Senatoriam, quam tibi Cæsar ademerat? Porrò non benè est notus ille. Sic habet Vet. Comment. *Tullius hic Senatu motus est à Cæsare quasi Pompeianus: occiso verò Cæsare recepit latum clavum, & Tribunus militum factus est.*

25. *Tribunum.*] De plebis Tribunatu locum hunc explicant nonnulli, sed fruſtrà, Tribunus militum nemo fiebat, quin prius alam duxisset: alam non ducebat nisi qui cohorti præfuisset. Is milites in castris habebat dicto audientes, ad exercitationes ducebat, in stationes mittebat, claves portarum suscipiebat; vigilias & munitiones diu noctuque circuire, militum nomina memoria tenere, sauciorum curam agere, ne cui arma, pabula, alimenta deessent, cavere debebat, &c. Vide Alex. ab Alex. l. 6. c. 28, &c.

26. *Privato quæ minor esset.*] Si degeres absque magistratu, nemo tibi invideret: nunc verò tibi dignitatem nacto plures invident.

27. *Nam ut quisque insanus, &c.*] Cic. cit. Offic. 1. *Nec imperia expetenda: at potius aut non accipienda interdum, aut deponenda nonnunquam ..... Multi quærentes eam tranquillitatem à negotiis publicis se removerunt, ad otiumque perfugerunt. In his & nobilissimi Philosophi longéque principes, & quidam homines severi & graves, &c.* Ex quibus patet insanire quisquis publicam rem ultrò capessit, exiguis munitus adjumentis.

Nigris medium impediit crus Pellibus, &c.] Magistratum iniit, in Senatum est allectus: ac proinde jus habet utendi ocreis mollioribus nigri coloris pedem ac mediam quoque tibiam tegentibus: item latum induendi clavum. Calcei Patriciorum differebant à plebis. Hujus crassiores, illorum tenuiores ex aluta, seu molli & subtili corio quales gestavére pridem reges Albanorum. Festus. Martial. l. 2. Epigram. 29.

Coccina non lasum pingit aluta pedem.

Isidor. l. 19. c. 33. ait istos nobilium calceos alto fuisse solo, cothurnis similes, ad me-

Pellibus

Pellibus, & latum demisit pectore clavum, [573]
Audit continuò, Quis homo hic est? quo patre natus?
Ut si quis ægrotet quo morbo Barrus, haberi
Ut cupiat formosus: eat quacumque, puellis
Injiciat curam quærendi singula: quali
Sit facie, surâ quali, pede, dente, capillo:
Sic qui promittit, cives, urbem sibi curæ,
Imperium fore, & Italiam, & delubra Deorum;
Quo patre sit natus, num ignotâ matre inhonestus,
Omnes mortales curare, & quærere cogit.
Tunc Syri, Damæ, aut Dionysî filius audes
Dejicere è saxo cives, aut tradere Cadmo?
At Novius collega gradu post me sedet uno: [574]
Namque est ille, pater quod erat meus. Hoc tibi Paulus,
Et Messala videris? at hic, si plaustra ducenta,
Concurrantque foro tria funera, magna sonabit
Cornua quod vincatq; tubas. Saltē tenet hoc nos.
Nunc ad me redeo libertino patre natum,
Quem rodunt omnes libertino patre natum,

& laticlavio pellus operuit, statim audit, Quis est vir iste? cujus filius? Quemadmodum si quispiam eodem quo Barrus morbo laboret, velitque censeri pulcher: quà libet pergat, desiderium puellis creabit sciscitandi singula; quali sit vultu, quali surâ, pede, dente, capillo: ita qui pollicetur curaturum se populum, civitatem, imperium, Italiam, & templa numinum; is cunctos homines cogit sollicitè percontari quo sit editus parente an obscurus matre ignobili. Num tu filius Syri, Demetrii, vel Dionysii, audes è rupe Tarpeia *præcipitare cives, aut Cadmo tradere? At,* inquies, *Novius collega uno post me gradu considet: est enim ipse quod erat parens meus. Ob id* nempè *tibi videris* esse *Paulus & Messala? Verùm hic, si ducenti carri trescque pompæ funebres in foro simul procedant, tollet vocem ingentem cornua & buccinas superantem. Id saltem nos detinet. Jam revertor ad me parentis libertini filium, cui exprobrant universi originem e patre libertino,*

ANNOTATIONES.

dium crus pervenisse, quatuor corrigiis religatos, & fibulis aureis vel argenteis: assutam denique desuper habuisse lunæ crescentis effigiem, seu potiùs literam C quæ centenarium primùm numerum fuisse Senatorum notabat. Vide Plutarch. Quæst. Centur. Rom. Item Cœl. Rhodig. l. 20. c. 28. Juvenal. Sat. 7. v. 192.

Appositam nigra lunam subtexit alutæ.

28. *Latum demisit pectore clavum.*] De eâ interiori veste & tunicâ nobilibus propriâ dixi fusè Sat. præced. v. 36.

29. *Audit continuò, &c.*] Scilicet homines novos ad dignitates evehi populus indignatur.

30. *Quo morbo Barrus.*] Mulierum amore efferæni, proindeque formositatis affectatione. Sat. 4. præced. *Barrus inops.*

34. *Qui promittit cives, urbem, &c.*] Cruquius observat hìc formulam quandam juramenti ejus qui magistratum accipit. Certè senatoribus ac magistratibus incumbit cura urbis, civium, imperii, religionis, &c.

38. *Syri, Damæ, Dionysî.*] Nomina servorum sunt ista.

Audes Dejicere è saxo cives, &c.] Tu genere libertino oriundus audes Prætoris aut Tribuni plebis officio fungi, civesque Rom. morti addicere, ac lictori tradere è rupe Tarpeia dejiciendos?

39. *Dejicere è saxo cives.*] Usitatum erat hoc Romæ supplicium. Vide Plin. lib. 7. cap. 44.

Tradere Cadmo.] Lictori seu carnifici notæ eo tempore crudelitatis tradere vel necandos vel torquendos.

40. *At Novius, &c.*] Respondet Tullius ille, collegam suum uno gradu inferiorem se esse & ignobiliorem. Nempè Novius erat libertus; Tullius verò libertinus. De Novio illo posteà sub finem hujus Satiræ.

41. *Hoc tibi Paulus Et Messala videris?*] Tullio reponit Horatius: scilicet quòd à servili conditione distas uno gradu plùs quàm Novius, an ideo tibi videris esse perinde nobilis ac Paulus Æmilius, & Messala Corvinus apud Romanos illustrissimi? De illo l. 1. Od. 12. De Valerio Messala Corvino Aurel. Victor, &c.

42. *At hic, &c.*] Salsa ironia in ejusmodi homines novos honoribus exornatos. Indicat Poëta Novium digniorem fuisse præconis munere, quàm Senatoriâ dignitate; quippe ingenti voce præditum à natura, non autem claris natalibus aut virtutibus.

44. *Cornua quod vincatque tubas.*] In funeribus adhiberi solebant cornua tubæque. Pers. Sat. 3. v. 103. *Hinc tuba, candela, &c.* Propert. lib. 4. Eleg. 12. sive ult. v. 9.

Sic mœstæ cecinêre tubæ, &c.

eo quòd modò sim tuus conviva, ô Mœcenas; quondam verò præfectus essem Romanæ legioni. Hoc ab illo differt: Quamvis enim dignitatem istam mihi fortassè meritò quispiam invidere queat, at non pariter tuam amicitiam; maximè cùm dignos eligere caveas, perversa ambitione longè pulsâ. Ob hoc me fortunatum appellare nequeo, quòd fortuitò natus sim te amicum: nulla quippe fortuna mihi dedit te: sed eximius primò Virgilius, ac deinde Varius narraverant quis essem. Cùm verò steti coram te, modica dixi interruptis verbis (Nam verecundia linguis haud sinebat plura loqui) Non me illustris parentis filium, non equo me generoso vehi circa meos agros, sed, quod eram, commemoravi. Tu pauca, ut soles, respondisti. Discedo: neque post novem menses accersis: præcipisque esse inter amicos tuos. Illud ego magni facio quòd placui tibi qui pravum à recto distinguis, non per nobilem patrem, sed per mores & animum innocentem. Verùm, si mea indoles parvis ac paucis naevis maculata est, de cætero proba (quemadmodum si maculas formoso corpore effusas damnes) si nec sordidam cupiditatem, nec impura ganea ullus mihi juste exprobret: si etiam (ut me approbem) ob integritatem & innocentiam gratiosus amicis vivo; his causam præbuit meus parens, qui, modico agro non dives, noluit me tamen mittere ad scholam Flavii, ad quam pergebant clari juvenes illustrium centurionum filii,

Nunc, quia sim tibi, Mœcenas, convictor; at olim
Quòd mihi pareret legio Romana tribuno.
Dissimile hoc illi est: quia non, ut forsit honorem
Jure mihi invideat quivis, ità te quoque amicum;
Præsertim cautum dignos assumere, pravâ 51
Ambitione procul. Felicem dicere non hoc
Me possum casu, quòd te sortitus amicum:
Nulla etenim mihi te fors obtulit: optimus olim 54
Virgilius, post hunc Varius, dixêre quid essê. [575]
Ut veni coram, singultim pauca locutus.
(Infans namque pudor prohibebat plura profari.)
Non ego me claro natum patre, non ego circum
Me Satureiano vectari rura caballo: 59
Sed, quod erã, narro. Respondes, ut tuus est mos,
Pauca. Abeo: & revocas nono post mense, jubesq;
Esse in amicorum numero: magnũ hoc ego duco,
Quòd placui tibi, qui turpi secernis honestum;
Non patre præclaro, sed vitâ & pectore puro,
Arqui, si vitiis mediocribus, ac mea paucis 65
Mendosa est natura, alioqui recta (velut si
Egregio inspersos reprêndas corpore nævos)
Si neque avaritiam, neque sordes, ac mala lustra
Objiciet verè quisquam mihi; purus, & insons
(Ut me collaudem) si vivo, & carus amicis: 70
Causa fuit pater his, qui macro pauper agello
Noluit in Flavî ludum me mittere; magni
Quo pueri magnis è centurionibus orti,

ANNOTATIONES.

48. *Quòd mihi pareret legio Romana.*] Cùm in Bruti castris militarem. Vide l. 2. Od. 7.

49. *Dissimile hoc illi est.*] Honoribus quisque invidere potest, quos non rarò indignis etiam dat fortuna: non verò amicitiæ & gratiæ apud virum sapientem, qui non nisi dignos eligere cognoscitur.

55. *Varius.*] De eo Sat. præced. als. *Varus.* De Quintilio Varo, l. 1. Od. 18.

59. *Satureiano.*] E Satureianis pascuis, ubi equi nutriebantur optimi. Saturum vel Satureum, quibusdam Satyreum, v. *Saturo*, hodie vicus horris amœnus, olim oppidum in Calabriâ, ex Servio. Secundum alios, regio Tarento vicina.

72. *Flavî ludum.*] Is erat arithmeticæ, sive computandi, numerandi, rationes & calculos conferendi magister & doctor famosus: ad quem instituendi mittebantur pueri ab iis qui fœnori studebant & avaritiæ. Vide Epist. ad Pison. v. 325. ubi

Romani pueri longis rationibus assem
Discunt in partes centum diducere, &c.

73. *Magnis è centurionibus orti.*] Centurio qui centum milites regit: quod additur *magnis*, videtur, significare primipilos & primorum ordinum ductores, qui fere Tribunis dignitate pares. Sic notat Poëta cupiditatem & avaritiam primorum quorumque filios ad quæstum & sordes magis formare curantium, quàm ad

Lævo ſuſpenſi loculos tabulamque lacerto;[576]
Ibant octonis referentes Idibus æra.
Sed puerum eſt auſus Romam portare docendũ
Artes, quas doceat quivis eques atque ſenator
Semet prognatos: veſtem ſervoſque ſequentes
In magno ut populo ſi quis vidiſſet, avitâ
Ex re præberi ſumptus mihi crederet illos.
Ipſe mihi cuſtos incorruptiſſimus omnes
Circum doctores aderat. Quid multa? pudicum
(Qui primus virtutis honos) ſervavit ab omni
Non ſolùm facto, verùm opprobrio quoq; turpi:
Nec timuit ſibi ne vitio quis veteret, olim
Si præco parvas, aut (ut fuit ipſe) coactor
Mercedes ſequerer. Neque ego eſſem quæſtus.
Ob hoc nunc [577]
Laus illi debetur, & à me gratia major.
Nil me pœniteat ſanum patris hujus: eoque
Non, ut magna dolo factum negat eſſe ſuo pars,
Quòd non ingenuos habeat claroſq; parentes,
Sic me defendam. Longè mea diſcrepat iſtis
Et vox & ratio. Nam, ſi naturâ juberet
A certis annis ævum remeare peractum,
Atque alios legere ad faſtũm quoſcunq; parentes

ſiniſtro brachio ſuſpenſum ferentes *ſaculum & tabulam*; *atque reportantes lucrum Iduum octonarum. Quinimo non dubitavit* me *puerum Romam ducere informandum diſciplinis, quibus filios ſuos inſtituat quilibet eques aut ſenator: adeout, ſi quis in urbe populosâ conſideràſſet veſtimenta* mea, *& famulos comitantes*, facilè *ſibi perſuaderet impenſas iſtas mihi ſuppeditari ex avorum facultatibus. Ipſe mihi pædagogus integerrimus non diſcedebat* à me *apud præceptores quoſcunque. Uno verbo, caſtum* me *præſtitit, ac omni non tantùm actione, ſed & ſuſpicione infami immunem (qui primus decor eſt virtutis) neque formidavit nè quiſpiam ipſum redargueret, ſi exiguas mercedes præco vel coactor (qualis ipſe fuit) aliquando ſectarer. Neque ego conqueſtus fuerim.* Imò *hanc ob rem laudabilis eſt, plusque illi ego debeo. Certè patris ejuſmodi ſapientem me nunquam pœniteat: adeoque me non tuebor, ſicut multi, dicentes nequaquam ſuâ culpâ accidiſſe quod non ſortiti fuerint parentes liberos & illuſtres. Sermo meus atque judicium abeſt procul ab iſtis. Enimverò ſi natura imperaret denuò percurrere tempus præteritum ab annis aliquot, & alios parentes aſſumere ad*

ANNOTATIONES.

probitatem & virtutem. At longè diverſam laudabilioremque iniit viam Horatii pater ad erudiendum filium, quamvis *macro pauper agello*, non ut illi pinguibus & opimis prædiis locupletes.

74. *Lævo ſuſpenſi loculos tabulamque lacerto.*] Centurionum filii, euntes ad ludum ſeu ſcholam, ipſi ſua geſtabant, nec unus famulus aderat; præ avaritiâ patrum: at contrà Horatium ſequebantur ſervi portantes ipſi neceſſaria; ut ſcribet mox. *Loculos*, in quibus calculi, *tabulam*, chartas, ſcrinia. Gall. *pour apprendre à calculer, compter à la plume & aux jettons.*

75. *Octonis referentes Idibus æra.*] Sunt qui interpretentur: mercedem afferentes magiſtro ſingulis Idibus, quæ dies octo complectuntur. Verùm, licet apud nos hodie ludi magiſtris merces pendatur menſtrua: at apud Romanos annuam fuiſſe docet Juvenalis Sat. 7. in fine. Et Macrob. Saturnal. 1. cap. 12. *Annus a Martio incipiebat. . . . hoc menſe magiſtris excolebant mercedes, quas completus annus deberi fecit.* Meliùs itaque intelligunt alii locum hunc de calculo & rationibus confectis: ut pueri quaſi penſum ex mandato præceptoris domi expeditum referrent, ſcripto oſtendentes in tabulâ quantum lucri rediret ſingulis menſibus ex certâ ſummâ pecuniæ ad fœnus creditâ. Porrò, quod *Idibus* ſolerent uſuræ colligi, fusè explicavi ad calcem Epod 2. Iduum verò etymon, l. 4. Od. 11. ſtroph. 4.

76. *Romam portare.*] E patriâ Venuſio minori oppido transferre Romam urbium reginam & artium omnium emporium nobile.

78. *Veſtem ſervoſque ſequentes, &c.*] Populus videns Romæ habitum comitatumque Horatii, ſane illum credebat re familiari copioſâ, avitiſque facultatibus probè inſtructum: adeò non ullis parcebat ſumptibus pa[illegible] ut honeſtum filio & bonam daret indolem, educationem, diſciplinam, inſtitutionem.

86. *Præco, coactor.*] Præco res venales in auctionibus proclamabat, ac licitantibus addicebat.

Coactor.] A cogendâ ſeu redigendâ pecuniâ nominatus, rerum venditarum pretium proſequebatur & colligebat: unde & collectarius ali-

oſtentationem quoſlibet: quiſque vellet, ego *meis contentus nollem accipere mihi claros faſcibus & ſellis* curulibus: *inſanus à plebe* quidem, *à te* verò *ſapiens judicandus, ni fallor, quòd ferre grave onus recuſarem*, ad id *minimè aſſuetus. Nam proinde oporteret comparare majores divitias, nec non plures inviſere: ac circumducere duos aſſeclas: nec* liceret *ſolum proficiſci rus, aut peregrinari: nutriendi* forent *plures equi & famuli: pertrahenda vehicula. Jam* verò *etiam Tarentum uſque, ſi placet, decurtato peſſum vehi mulo, cum lumbos ſarcina, armos* verò *ſeſſor vulneret. Nullus mihi ſordidam* avaritiam *exprobrabit, ſicut tibi, Tulli, quando Tiburtinâ viâ Prætorem comitantur ſervi quinque laſanum ferentes & vas vinarium. Ob hæc vivo beatior te, ô illuſtris Senator,*

Optaret ſibi quiſque: meis contentus, onuſtos
Faſcibus & ſellis nolim mihi ſumere: demens
Judicio vulgi, ſanus fortaſſe tuo: quòd
Nollem onus, haud unqua ſolitus, portare moleſtũ.
Nam mihi continuò major quærenda foret res;
Atque ſalutandi plures: ducendus & unus (100
Et comes alter: uti nè ſolus ruſve peregrève
Exirem: plures calones atque caballi
Paſcendi: ducenda petorrita. Nunc mihi curto 578
Ire licet mulo, vel, ſi libet, uſque Tarentum; 105
Mantica cui lũbos onere ulceret, atq; eques armos.
Objiciet nemo ſordes mihi, quas tibi, Tullî,
Cùm Tiburte viâ Prætorem quinque ſequuntur
Te pueri laſanum portantes œnophorumque.
Hoc ego commodiùs, quàm tu, præclare Senator,

ANNOTATIONES.

quando appellatus. Idem etiam pecuniam publicanorum & vectigalia exigebat. Gal. *un Sergent.*

96 *Onuſtos Faſcibus & ſellis.*] Quidam legunt *honeſtos*. Faſces, & ſellæ curules, inſignia Magiſtratuum: ſynecdoche pro magiſtratibus & dignitatibus. De *faſcibus* differui alibi fusè. De *ſellâ* curuli dicam poſteà in lib. 1. Epiſt. Interim ex Gell. l. 3. c. 18. hæc accipe: *Senatores, qui curulem magiſtratum geſſiſſent, curru vehebantur in curiam, honoris gratiâ: in eo verò curru ſella erat, ſuper quam conſiderent: quæ ob eam cauſam Curulis appellata. Senatores autem, majoribus honoribus modum perfuncti, pedibus itabant in curiam: unde & pedarii nominabantur.* Alii tamen aliter de ſellæ curulis origine ſentiunt.

99. *Onus.*] Onera & incommoda nobilis conditionis & dignitates honoreſque capeſſentis gerentiſque.

101. *Salutandi plures.*] Ambiendo ſuffragia, benevolentiam captando, Magiſtratum petendo: ut moris eſt.

Ducendus & unus Et comes alter, &c.] Hoc enim requirit decorum, honor, majeſtas, dignitas.

104. *Petorrita.*] Petorritum eſt genus carri quatuor rotarum ab Æolico πέτορες pro τέτταρες, vel ab Oſcâ voce, *petora*, ſimiliter quatuor ſignificante. Dicitur etiam Gallicum eſſe vehiculum, non abſurdè: ut Galli acceperint à Maſſilienſibus Græcâ linguâ utentibus. Sunt qui etymon ducant à Britannis & Celtis, apud quos *pedar* eſt quatuor; ſed perperam. Vide Feſtum: item Agell. l. 51. c. 30.

Curto mulo.] Vili, turpi, cui decurtata eſt cauda. Propert. l. 4. Eleg. 1. *curto equo.*

105. *Uſque Tarentum.*] Vel ad ultimos Italiæ fines. De Tarento, l. 1. Od. 28. l. 2. Od. 6. l. 3. Od. 5.

106. *Mantica cui lumbos, &c.*] Ex Lucilio: *Mantica Cantherii coſtas gravitate premebat.* Ad rem Seneca, Epiſt. 28. *O quantum erat ſeculi decus, Imperatorem, triumphalem, Cenſorium, &, quod ſuper omnia hæc eſt, Catonem uno caballo eſſe contentum, ac ne toto quidem: partem enim ſarcinæ ab utroque latere dependentes occupabant.*

107. *Objiciet nemo ſordes mihi, quas tibi, Tulli.*] Tibi quidem Prætori ac diviti objici jure poteſt quod ſordidè vivas & parum decore: non ita verò privato mihi. Multa enim tolerantur in privatis & plebeiis, quæ in Magiſtratibus ac Patriciis minime.

108. *Tiburte viâ.*] Antè omnium oculos viâ frequenti & celebri, quæ ducit ad Tibur: de qua urbe l. 1. Od. 7. & 18. l. 2. Od. 6.

109. *Laſanum portantes.*] Inſtrumenta & vaſa quælibet viliſſima, coquendis etiam cibariis utilia: nè aut hæc, aut illa, aut aliud quidpiam pretio comparare ſit opus in meritoriis tabernis ac diverſoriis: quod quidem præparci eſt hominis ac ſordidiſſimi. Laſanum, Græcis λάσανον, duo ſignificat, matulam, & lebetem: poſteriori ſanè accipiendum eſt hic ſenſu. Heſychio, Suidæ, Polluci λάσανα idem eſt quod τετράπους olla pedes habens: pariter & Schol. Ariſtoph. In Pace.

Multis

Multis atque aliis vivo. Quacunq; libido eſt, 111
Incedo ſolùs: percunctor quanti olus, ac far:
Fallacem circum, veſpertinumque pererro
Sæpè forum: aſſiſto divinis: inde domũ me [579]
Ad porri & cineris refero lachaniq; catinum. 115
Cœna miniſtratur pueris tribus: & lapis albus
Pocula cum cyatho duo ſuſtinet. Adſtat echinus
Vilis, cum paterâ guttus, Campana ſupellex.

aliiſque benè multis. Ambulo ſolus quacunque placet: quæro frumentum, & herba quanti veneant: perluſtro circum fraudulentum, & forum veſpertinum frequentor: aſto ad hariolos: hinc redeo domum ad patinam porri, ac ciceris, & lachani. Cœnanti porrò mihi *famulantur ſervi tres: lapis autem candidus portat binos ſcyphos cum cyatho. Adeſt vilis echinus, & guttus cum paterâ, ſupellex è Campania.*

ANNOTATIONES.

111. *Multis atque aliis.*] Legunt alii, *millibus atque aliis.* Rursùm alii aliter interpretantur: quidam ſic, ob hoc & alia multa commodiùs vivo, &c.

113. *Fallacem circum.*] Circum maximum, à Tarquinio Priſco ſpectaculis deſignatum, Palatinum inter & Aventinum montem, tria ſtadia & amplius longum, quatuor vero jugera latum. Dionyſ. Halic. l. 3. Alex. ab Alex. l. 4. c. 25. *Fallacem:* ubi ſortilegi, ſomniorum interpretes, aſtrologi, circulatores, & alii fumum, ut aiunt, vendentes; aut *quæſtus causa ariolantes*, ut ait Tull. 1. de Divin. ſub finem. Vide Juvenal. Sat. 6. v. 581. & ſeq.

Veſpertinum forum.] Vel quòd veſperi minor frequentia in foro, quàm manè; tuncque illuc conveniunt negatores & otioſi homines ad confabulandum, & ſi quid novi ſpargendum ac ventilandum: vel ambulandi causâ, cum adſint porticus ad id commodæ.

114. *Aſſiſto divinis.*] Apage qui explicant, rebus divinis & ſacris interſum: imò nihil ad rem. Intellige verò: animi gratiâ audio divinos & ariolos plebi incautæ verba dantes, ut in circo, ſic etiam in foro.

Inde domum me.] Inde domum me recipio ad cœnam oleribus & leguminibus conſtantem.

115. *Lachani.*] Sic placet legere; non, ut alii *lagani*, quod quidem placentæ genus, & ad delicias magis pertinet: at Horatii mens & ſenſus innuit potiùs lachanum. Nam λάχανα, *olus*, vel *beta* Atticis, pertinet ad cœnam facilem & parabilem, magiſque cum *porro* & *cicere* convenit.

116. *Lapis albus.*] Deſcribit apparatum non cœnæ modo ſuæ ac cibariorum, ſed & abaci vaſorumque in eo repoſitorum.

Lapis albus.] Menſa ex albo lapide ſeu marmore, quæ Delphica dicebatur, erat pro abaco: Gall. *buffet.*

117. *Pocula duo.*] Alterum vini, alterum aquæ: atque ita bina ſemper ſingulis conviviis ponebantur.

Cum cyatho.] Quo vaſculo hauſtum ex urnis vinum aut aqua in pocula infundebatur: aut etiam diluebatur ac miſcebatur. Quod qui miniſterium præſtabat κυαθίζειν dictus Græcis. Non omittendus hìc jocus Marcelli gravis & lepidus æque. Cum Syracuſas obſideret, ejuſque naves Archimedes ſublevaret, rurſumque mari illideret atque immergeret, ut, deprenſâ puppi vel prorâ, aquæ plurimum acciperent, ludens aiebat Marcellus, Archimedem ſuis navibus pro cyathis uti. Plutarch, &c.

Echinus.] De hujus interpretatione vocis adhuc ſub judice lis eſt. Quidam ſalinum echini marini piſcis formam habens intelligunt: alii ampullam ſcorteam aut vitream: alii lignum cum uncinis ad reponendos calices. Nec ineptè quibuſdam videtur eſſe pollubrum ſeu malluvium, id eſt, vas lavandis manibus, Gall. *un baſſin à laver les mains:* ac proinde *guttus* ab iiſdem explicatur aqualis, ſeu vas ad aquam affundendam.

118. *Paterâ.*] Ad libationes: quas quidem religioſi veteres in epulis nunquam omittebant. Diis nimirùm offerebant in paterâ ſeu vinum ſeu primitias ciborum: atque his veſci religioni ducebant. Unde Cic. 2. de Finib. n. 22. *Atque reperiemus*, inquit, *aſotos primùm ita non religioſos, ut edant de patella.*

Guttus.] Vas ita dictum quod guttatim fundat & minutatim. Varro 4. de Ling. Latin. Gell. l. 17. c. 8, &c. Non abſurde quidam volunt guttum illum ad uncturam ſive unctionem epularem adfuiſſe: id eſt, ad olcum, acetum, ſimilemque liquorem, aut aliud condimentum quodlibet *patinis irrorandum*, ut loquitur Perſius, Satirâ 6. Suum verò ſit cuique judicium, ego dicam quod ſentio: movet me quod Poëta jungat *cum paterâ guttum:* ſicque videatur indicare guttum, libando vino deſtinatum. Quocirca malim *echinum* ſuprà interpretari ſalinum, aut vas aliud quodvis, etiam malluvium, ſi luber: at *guttus* nequaquam ſit aqualis, ſeu vas aquam abluendis manibus affundens.

Campana ſupellex.] Iſta porrò vaſa fictilia ſunt ex iis quæ in Campaniâ fiunt ex argillâ.

Posteà vado cubitum minimè anxius, quòddie craſtinæ ſurgendum ſit diluculo, viſenduſque Marſyas, qui aſſerit intolerabilem ſibi eſſe conſpectum junioris Noviorum. Decumbo uſque *ad* horam *decimam. Deinde prodeo* foras: *vel lectito aut ſcriptito quòd ſilentem me recreet. Ungor oleo, non quo impurus Natta lychnos defraudans. Cum verò ſol ardentior fatigatum me monet inire balnea, evito ſideris rabidi tempus. Modicum prandeo quantum impediat vacuo eſſe ventre* per *diem* integram: *domi* reſideo *otioſus. Hæc vita eſt carentium infelici & moleſtâ ambitione. Iſtis me ſublevo; vivamque fortunatior quàm ſi Quæſtor fuiſſet meus pater, avus, atque patruus.*

Deinde eo dormitum, non ſollicitus, mihi quòd cras [580]
Surgendum ſit manè, obeundus Marſya, qui ſe
Vultum ferre negat Noviorum poſſe minoris. 121
Ad quartam jaceo. Poſt hanc vagor: aut ego lecto,
Aut ſcripto, quod me tacitum juvet, ungor olivo,
Non quo fraudatis immundus Natta lucernis,
Aſt, ubi me feſſum ſol acrior ire lavatum [581]
Admonuit, fugio rabioſi tempora ſigni. 126
Pranſus non avidè, quantum interpellet inani
Ventre diem durare, domeſticus otior. Hæc eſt
Vita ſolutorum miſerâ ambitione gravique.
His me conſolor: victurus ſuaviùs, ac ſi 130
Quæſtor avus, pater atq; meus, patruuſq; fuiſſent.

ANNOTATIONES.

120. *Obeundus Marſya.*] Sive ad vadimonium, nec enim litigare aveo: ſive ad ſumendam à fœneratoribus pecuniam, aut ſolvendas uſuras: nam ab his abhorreo. In primâ fori parte erat pro roſtris Marſyæ ſtatua, ad litigatorum terrorem poſita; ad quam vadimonia ſiſtebantur: conveniebant etiam cauſidici, aliique negotia tractantes & componentes: nec non ibidem ſedebant fœneratores. Porrò Marſyam nôrunt omnes fuiſſe Phrygium tibicinem, quem ab Apolline, quòd temerè cum eo contendiſſet, excoriatum fabulantur. Satyrum fuiſſe ſcribit Ovidius, Metam. 6. c. 5. Vide Cœl. Rhodig. l. 28. c. 12.

Qui ſe Vultum ferre negat Noviorum poſſe minoris.] Quòd illa ſtatua Marſyæ ſublata erat manu, ſatyricè & ſarcaſticè noſter interpretatur Marſyam averſari, velut indignabundum quòd Novius libertus inter judices & ſenatores allectus eſſet; &, quod ejus, turpi fœnerandi ſtudio totus incumberet: unde geſtu oſtendat abhorrere ſe ab iſtis ſordibus, & ab ejus aſpectu.

121. *Noviorum minoris.*] Novii fratres erant duo, quorum natu minor ad Marſyæ ſtatuam quotidie ſedebat. De illo ſuprà, v. 40.

122. *Ad quartam jaceo.*] In cubili jaceo ad horam uſque decimam matutinam: quòd non ſemel jam explanavi.

Aut ego lecto, Aut ſcripto.] Si foras non prodeo, poſtquàm è lecto exilui, operam do lectioni vel ſcriptioni. Valeat. Theod. Marcilius, qui pertinaciter hîc è Nominibus facta Verba ab interpretibus indignatur, vultque ablativos eſſe abſolutè poſitos; ut ſit ſenſus; aut ego, poſtquàm legi aut ſcripſi quod tacitum me juvet, ungor olivo, &c. prior certè præpollet explicandi ratio, ut *lecto* pro *lectito*, *ſcripto* pro *ſcriptito* dixerit Horatius.

124. *Non quo fraudatis, &c.*] Ungor olivo optimo, non lucernario, laternario, ac fœtente, adeóque fraudatis quaſi lucernis detracto: ut facit *Natta* per ſordidam ac turpem avaritiam. Pari ſenſu Juvenalis ſcripſit Sat. 5. v. 87. *Qui Pallidus offertur miſero tibi caulis olebit Laternam.*

Natta.] Quidam legunt *Nacca*. De ſordido iſto homine, & noſter alibi, & Juvenalis Sat. 8. v. 95. & Perſius Sat. 3. v. 31.

Non pudet ad morem discincti vivere Natta?

125. *Aſt, ubi me feſſum ſol acrior, &c.*] Æſtivo tempore, ac diebus Caricularibus. Minùs ſapiunt qui intelligunt ſolem meridianum cujuſque diei. Nam, qui modicè curare ſe cuticulam prædicat, longè abeſt, ut innuat quotidie ſe balneis uti: quòd certè luxuriem & delicias oleret.

126. *Rabioſi tempora ſigni.*] Tunc ſublevo me, & mitigo ardores Caniculæ: de quâ l. 1. Od. 17. l. 3. Od. 13.
Perſ. Sat. 3. initio,

——— *inſana Canicula meſſes*
Jamdudum coquit: & patula pecus omne ſub ulmo eſt.

127. *Pranſus non avidè.*] Antiqui nimirum haud bis in die epulabantur: modico verò circa meridiem ſumpto cibo, veſperi cœnabant: atque ita negotiis ac laboribus diem impendebant, noctem verò curandis corporibus. Dionitius tamen refertur laute prandiſſe, parcè autem cœnitaſſe, ut apud nos modò plerique faciunt amant, ità ſuadente medicinâ & ſanitatis ratione.

128. *Domeſticus otior.*] Otio liberali vaco, non inerti & ignavo.

SATIRA

SATIRA VII.

Rixam Rupilii cum Græculo Perſio deſcribit.

PRoſcripti Regis Rupilî pus atque venenum
Ibrida quo pacto ſit Perſius ultus, opinor [582]
Omnibus & lippis notum & tonſoribus eſſe.
Perſius hic permagna negotia dives habebat
Clazomenis, etiam iites cum Rege moleſtas; 5
Durus homo, atq; odio qui poſſit vincere Regem;
Confidens tumiduſque; adeò ſermonis amari,
Siſennas, Barros ut equis præcurreret albis.
Ad Regem redeo. Poſtquam nihil inter utrumq;
anteverteret. Redeo ad Regem.

Cunctis puto cognitum eſſe lippis ac tonſoribus, quâ ratione Perſius ibrida vindicârit pus & virus Rupilii Regis proſcripti. Perſius iſte ingentia habebat negotia Clazomenis, nec non graves rixas cum Rege; homo pervicax, & qui moleſtiâ vincere poſſet Regem; arrogans & ſuperbus; denique *tam acerbâ dicacitate, ut Siſennas Barroſque albis equis Cùm nulla utrique concordia.*

ANNOTATIONES.

1. *Proſcripti, &c.*] Superiore Satirâ refutavit Horatius obtrectatores & malevolos quoſdam libertinum genus ipſi objicientes, tum nemè cùm & Auguſto reconciliatus & Mœcenati gratioſus eſſet: at longè anteà idem ei probrum fuerat ingeſtum. Scilicet cùm Tribunus militum eſſet, cum ipſo pariter in exercitu Bruti militabat Rupilius, in eumque illud convicii effutierat. Itaque noſter opportuno tempore ſe ultus eſt, datâ occaſione litis, quæ iſti Rupilio cum Græculo quodam nomine Perſio inciderat.

Proſcripti Regis, &c.] Rupilius cognomento Rex in urbe Præturam gerens, ab Auguſto Triumviro proſcriptus ad Bruti caſtra confugit.

Pus atque venenum.] Maledicentiam linguæ virulentæ. Lucil.

Lucius' marcebat febris, ſenium, vomitus, pus.

2. *Ibrida.*] Perperim alii *hybrida* ſcribunt, fruſtrà, & deducunt ab ὕβρις vel ὑβριστὴς ſive ὑβριστής, ut ſignificetur conviciator, petulcus & contumelioſus. Benè viderunt eruditi *Ibrida* ſcribendum, ut notetur Perſius Aſiatico patre ortus matre autem Romanâ. Nam antiqui ſpurios item diverſo genere procreatos dicebant umbros, imbros, indeque ibros & ibridas. Sic ibridæ canes lyciſcæ. Iſidor. l. 12. c. 1. *In animantibus,* inquit, *bigenera dicuntur quæ ex diverſis naſcuntur, ut mulus ex equâ & aſino, burdo ex equo & aſina, ibridæ ex apris & porcis, &c.* Plin. l. 8. c. 45. *E muſmonibus & ovibus natos priſci umbros vocârunt:* & c. 53. *Semifera animalia antiqui vocabant ibridas, ad homines quoque, ut in C. Antonium Ciceronis in Conſulatu, collegam, appellatione tranſlatâ.* Ita apud Valer. Maxim. l. 8. c. 6. *Q. Varius propter obſcurum jus civitatis Ibrida cognominatus, &c.* natus nimirùm Hiſpano patre, matre Veronenſi.

3. *Lippis notum & tonſoribus.*] Proverbialis dictio. Lippi quòd rarò foras prodeunt vix lucem ferentes, hinc curiosè percontantur ab inviſentibus, quid ſit novi per urbem: tonſtrinæ verò, in quas multi conveniunt otioſi & loquaces, ſunt proinde rumorum & confabulationum officinæ. Huc referri poteſt quod Theophraſtus ait: τὰ κυρῆ νοῖνα συμπόσια, *tonſtrinæ compotationes ſine vino.*

5. *Clazomenis.*] Urbs iſta minoris Aſiæ in Ionia, ad oram maris Ægæi inter Smyrnam & Chium; priùs dicta Gryne, unde Apollo Grynæus: Anaxagoræ patria fuit.

8. *Siſennas, Barros.*] Homines famoſos dicacitate, conviciis, linguæ petulantiâ. De *Barris* anteà. Siſenna cognomen erat Aproniorum & Corneliorum. Dio. l. 54. meminit Cornelii Siſennæ, qui de uxoris vitâ in Senatu reprehenſus auſus fuit dicere, ſe illam ſciente & ſuadente Auguſto duxiſſe; atque ità Principis cum eâ conſuetudinem, quam nuper is celatam vellet, apertè & falsè negaverit.

Equis præcurreret albis.] Figurata locutio inde nata quòd equi albi creduntur velociſſimi. Plaut. Aſin.

Si huic occaſioni ſe tempus ſubtervexerit,
Nunquam, adepol, quadrigis albis indipiſcet poſtea.

esset (*nam molesti omnes eodem sunt animo, quo strenui quibus contraria pugna contigit. Sic inter Hectorem Priami filium & fortem Achillem odium extitit implacabile, quod sola mors tandem dirimeret: haud aliâ de causâ quam quod ambobus summa virtus inerat. At si contentio fuerit duobus ignavis, vel certamen contingat imparibus, puta Diomedi cum Glauco Lycio, inertior cedat, datis sponte muneribus) dum Prætor Brutus ageret in opima Asiâ, dimicavit par Rupilii atque Persii, adeò ut non convenientiùs sit commissus Bacchius cum Bitho. Ad judicium ardentes properant: ambo spectaculum ingens. Persius rem explicat: cœtus universus cacinnos tollit: laudat ille Brutum, laudat comites. Brutum vocat Asiæ solem, comites verò salutaria sidera nuncupat, dempto Rege: hunc* enim *accessisse* velut *Caniculam, astrum agricolis infestum: fluebat velut amnis hyeme, ad quem securis infrequenter accedit. Tunc Præneste natus* illi *mordaci & valde copioso*

Convenit (hoc etenim sunt omnes jure molesti,
10 [585]
Quò fortes, quibus adversũ bellum incidit. Inter
Hectora Priamiden animosum atq; inter Achillẽ
Ira fuit capitalis, ut ultima divideret mors:
Non aliam ob causam, nisi quòd virtus in utroq;
Summa fuit. Duo si discordia vexet inertes,
Aut si disparibus bellum incidat, ut Diomedi
Cum Lycio Glauco; discedat pigrior, ultrò
Muneribus missis) Bruto Prætore tenente
Ditem Asiam, Rupilî & Persî par pugnat, uti non
Compositus meliùs cũ Bitho Bacchius. In jus
Acres procurrunt; magnum spectaculũ uterque.
Persius exponit causam: ridetur ab omni
Conventu: laudat Brutum, laudatque cohortem.
Solem Asiæ Brutum appellat, stellasque salubres
Appellat comites, excepto Rege: Canem illũ,
Invisum agricolis sidus, venisse: ruebat
[584]
Flumen ut hibernum, fertur quò rara securis,
Tum Prænestinus salso multumque fluenti

ANNOTATIONES.

10. *Hoc etenim sunt omnes jure molesti, &c.*] Ut fortes sic & molesti nunquam cedere volunt, illud est eorum ingenium & velut jus quoddam à naturâ comparatum, lib. 1. Od. 6. *gravem*

Pelidæ stomachum cedere nescii.

12. *Ultima divideret mors.*] Ira enim non senescit nisi per mortem, ut ait Sophocles: Θυμὸς γήρᾳ· οὐδὲν ἄλλο ἴσῃ πλὴν θανεῖν.

16. *Diomedi Cum Lycio Glauco, &c.*] Ex Iliad. 6. ubi Jupiter dicitur Glauco mentem ademisse, indeque Glaucus arma aurea sua cum Diomedis æreis permutasse. De *Diomede* suprà Sat. 5. Glaucus Lyciorum dux ad auxilium Trojanorum venit: erat præterea nepos Bellerophontis, qui Jobati Lyciæ regis gener & regni hæres fuit.

18. *Bruto Prætore tenente Ditem Asiam.*] Ne accipe, Lector, Asiæ Prætorem Brutum: imò tunc Romæ Prætor erat Brutus: in Asiam verò se contulerat ad contrahenda adversus Augustum auxilia: ibique permulta gessit laude digna.

19. *Ditem Asiam.*] Cic. pro lege Manilià: *Asia tam opima est & fertilis, ut & ubertate agrorum, & varietate fructuum, & magnitudine pastionis, multitudine earum rerum quæ exportantur, facilè omnibus terris antecellat.*

20. *Cum Bitho Bacchius.*] Par gladiatorum insigne erant Bithus & Bacchius. Sueton. Octav. Erasm adag.

25. *Canem illum, &c.*] Alios Bruti comites stellas quasi salutares venisse, at Rupilium fatale sidus ac veluti Caniculam. De hac Virgil. Æn. 10. *Sirius ardor:*

Ille sitim morbosque ferens mortalibus ægris
Nascitur, & lævo contristat lumine cælum.

Vide, si vacat, annot. ad Od. 17. lib. 1. & Od. 12. lib. 3.

26. *Ruebat Flumen ut hibernum.*] Persii oratio fluebat rapidè torrentis instar, aut fluvii nivibus hyemalibus intumescentis & exundantis. Vide lib. 4. Od. 2.

Fertur quo rara securis.] Ad cujus fluminis ripam rarò venit frondator cum securi quâ ligna cædat; seu quòd ipse metuit nè exundante fluvio abripiatur, seu quòd adstitæ arbores impetu decurrentium aquarum totæ eradicantur & auferuntur.

28. *Prænestinus.*] Rupilius Rex oriundus Prænesto. Hæc Latii civitas Româ distat 21. mill. pass. Ortum versus, hodie *Palæstina.* Condita fertur & nomen sortita à Prænesto Ulyssis & Circes filio.

Salso multumque fluentis.] Malè quidam hæc

Expressa

Expreſſa arbuſto regerit convicia: durus
Vindemiator & invictus, cui ſæpè viator
Ceſſiſſet, magnâ compellans voce cucullum.
At Græcus, poſtquam eſt Italo perfuſus aceto,
[585]
Perſius exclamat: Per magnos, Brute, Deos te
Oro, qui reges conſuêris tollere, cur non
Hunc Regem jugulas? operum hoc, mihi crede, tuorum eſt.

dicteria retorquet ex arbuſtiva vite *deprompta, vinitor acer ac vinci neſcius, cui frequenter viator ceſſiſſet grandi voce appellans cucullum. Tum Græculus Perſius, poſteaquam ſalibus Italicis aſperſus fuit, exclamat: O Brute, per magnos te Deos obſecro, qui reges exterminare ſolitus es, quare non iſtum Regem tollis? Hoc, mihi crede,* unum *eſt è tuis facinoribus.*

ANNOTATIONES.

jungunt cum ſequente voce *arbuſto*; quæ certè referenda ſunt ad Perſium, de quo antè Heinſius aſſeveranter legendum contendit, *muſto aut fluenti*, ut reſpondeat ſequenti vocabulo *vindemiator*. Sed conjectura hæc audacior ſanè eſt: & quicquid dicat, de eâ lectione dubitabimus.

29. *Expreſſa arbuſto regerit convicia.*] Velut durus vindemiator in viatorum dicteriis laceſſentem ſcommata regerit ex arbuſto tuo: ità Rupilius acerba convicia reddidit Perſio magnâ linguæ volubilitate & petulantiâ contumelias ingerenti.

Arbuſto.] Id eſt, vite arbori innixâ: de quâ Plin. l. 17. c. 23. ubi ſcribit: *nobilia vina non niſi in arbuſtis gigni, & in his quoque laudatiora ſummis, ſicut uberiora imis, ade excelſitate proficitur, &c.* Columell. l. 4. *vites*, inquit, *maximè gaudent arboribus .... hoc genus vitium arbuſtivum vocamus.*

30. *Vindemiator.*] Obſerva, lector, vocem iſtam eſſe hîc quatuor ſyllabarum, atque in unam coire *i* & *a*, ut metri conſtet ratio.

Cui ſæpe viator, &c.] Solebant prætereuntes cum vindemiatoribus ſeu vineam putantibus, item cum frondatoribus, certare conviciis. Auſon. in Moſella:

. . . . . *Inde viator*
Riparum ſubjecta terens, hinc navita labens
Probra canunt ſeris cultoribus.

31. *Magna compellans voce cucullum.*] Stolidum, fatuum, deſidem, & pigrum, inſtar cuculi: vel quòd vinitores putationem & culturam vineæ donec cuculi vox audiatur, ſeriùs tardantes viator deridebat cuculi exprimens cantum. Plin. l. 18. c. 26. *Putationem aquinoctio peractam habeto.* Et poſteà. *Sic ferè in 6. Id. Maii ..... quo temporis intervallo, 15. diebus primis agricolæ vapienda ſunt ea, quibus peragendis antè æquinoctium non ſuffecerit, dum ſciat inde natam exprobrationem fœdam putantium vites per imitationem cantus alitis temporarii quem cuculum vocant. Dedecus enim habetur opprobriumque meritum, falcem ab illâ volucre in vite deprehendi, ut ob id petulantia ſales etiam cum primo verè ludantur.*

Cucullum.] Vel potiùs, *cuculum*, mediâ productâ, κόκκυξ, avis verna, à voce, quam ſæpiùs ingeminat, appellata. Unde & κόκκυγας Græci vocant homines moleſtos, eadem ſæpiùs inſulsè repetendo caput obtundentes. Plin. lib. 10. cap. 9. *Procedit vere coccyx, occultatur Canicula ortu: ſemperque parit in alienis nidis maximè palumbium, majori ex parte ſingula ova, quod nulla alia avis, raro bina. Cauſa ſubjiciendi pullos, quod ſciat ſe inviſam cunctis avibus. Nam minutas quoque infeſtat. Ita non fore tutam generi ſuo ſtirpem opinatur, niſi fefellerit. Quare nullum facit nidum, alioquin trepidum animal, ... pullus avidus ex naturâ præripit cibos reliquis pullis. Itaque pingueſcit, & nitidus in ſe nutricem convertit. Illa gaudet ejus ſpecie, miraturque ſeipſam quòd talem peperierit: ſuos comparatione ejus damnat ut alienos, abſumique etiam ſe inſpectante patitur, donec corripiat ipſam quoque jam volandi potens:* ex genere accipitrum, quanquam *nec aduncis unguibus, nec capite ſimilis illis, nec alio colore ac victu,* ſeu aſpectu, *quam columbi.*

32. *Italo perfuſus aceto.*] Italicâ dicacitate Rupilii: *mordaci lotus aceto*, ut ait Perſ. Sat. 5. v. 86. Plaut.

Ecquid habet is homo aceti in pectore?

33. *Exclamat.*] Erumpente irâ tandem, quam exiſtimulârat *homo acidæ linguæ*, ut loquitur Seneca, Controv.

34. *Qui reges conſuêris tollere.*] Tarquinios olim quidem majores tui, putà Jun. Brutus, tu verò deinde ipſe Jul. Cæſarem.

35. *Hunc Regem.*] Ludus in vocabulo.

Operum hoc, mihi crede, tuorum eſt.] Et hoc te dignum eſt opus, ut jugules ac tollas moleſtum & indignum hunc vitâ hominem.

SATIRA VIII.

Priapum inducit Canidiæ & Saganæ veneficia describentem ac detestantem.

*Eram antèa stipes ficulnus, lignum iners: quando artifex dubius an scamnum fabricaret, an Priapum, maluit fieri Deum. Exinde ego Deus extiti, ingens terror prædonum, atque volucrum. Etenim dextra mea arcet prædones * * * * * * * * * * * * * * * at arundo in summo capite infixa deterret aves molestas, ac prohibet consistere in hortis recentibus. Antea conservus cadavera cellis arctis ejecta locabat istuc efferenda in vili sandapilâ.*

OLim truncus eram ficulnus, inutile lignum:
Cùm faber incertus scamnum, faceretne Priapum, [586]
Maluit esse Deum. Deus inde ego, furûm, aviumq;
Maxima formido. Nam fures dextra coërcet,
Obscœnoque ruber porrectus ab inguine palus: 5
Ast importunas volucres in vertice arundo
Terret fixa, vetatque novis considere in hortis.
Huc priùs augustis ejecta cadavera cellis
Conservus vili portanda locabat in arcâ. [590]

ANNOTATIONES.

1. *Olim, &c.*] Prosopopœia est lepida prorsùs & faceta, quâ Horatius evulgat illud Canidiæ veneficium, de quo in Epod. ult. ubi Canidia:

Et Esquilini Pontifex venefici, &c.

Porrò mire hìc Deastrorum vanitas & falsitas sugillatur. Unde S. Hieronym. l. 12. in Itai c. 44. sub finem ità scribit: *Flaccus in satirâ, deridens simulacra gentium, ait*; Olim truncus eram, &c.

Truncus eram.] Sic Propert. l. 4. Eleg. 2. Vertumnus de se dicit:

Stipes acernus eram properanti falce dolatus,
Ante Numam gratâ pauper in urbe Deus.

Truncus ficulnus.] Truncus fici arboris.

Inutile lignum.] Minimè apta ad opus materia ob fragilitatem. Quo etiam referri potest, quòd sub finem hujus satiræ dicitur, *diffissa nate*. Vel *inutile*, id est, nondum dolatum, nondum in effigiem aliudve opus effictum & formatum.

2. *Priapum.*] Is Bacchi & Veneris filius hortis præesse velut custos credebatur. Diodor. Sic. l. 5. c. 1. mox citand. Ejus statua rudis & informis ponebatur: unde ex ficu ut plurimùm fiebat, quod lignum fragile & ad alia opera artificiosè fingenda ineptum. Aliam alii rationem afferunt quòd ficus admodum fertilis, Priapus verò fœcunditatem designet: teste Plutarcho de Iside & Osir.

4. *Fures dextra coërcet.*] Diodor. Sicul. cit. *Priapus non solùm in urbium templis, sed & in agrestibus quoque locis tanquam vinearum atque hortorum custos colitur, fructuum fures castiguns.* Hinc falcem ligneam tenens fingebatur, quasi fures illâ confossurus, seu prostraturus. Columell. de hortorum cultu, ità de Priapo:

. . . . . Sed truncum forte dolatum
Arboris antiquæ, numen venerare Ithyphalli,
——— *medio qui semper in horto,*
——— *prædoni falce minatur.*

Virgil. Georg. . v. 110.

Et custos furum atque avium cum falce saligna
Hellespontiaci servet tutela Priapi.

6. *In vertice arundo Terret fixa.*] Hoc avibus terriculamenti poni solebat. Tibullo adscriptum Epigramma hoc habet:

Hactenus, Priape, quæ sub arboris comâ
Soles sacrum revincte pampino caput
Ruber sedere, sæpè floribus novis
Tuas sine arte deligavimus comas.

7. *Novis in hortis.*] Quos nuper in Esquiliis Mœcenas instituit, ob salubrem ejus loci aërem, ut dicetur posteà.

8. *Huc priùs, &c.*] Ubi modò stat Priapus, in hortis scilicet istis novis, ibi antèa sepulcretum erat. In hunc ipsum locum plebeiorum cadavera portabantur humanda.

Augustis ejecta, &c.] Adverte singulas voces ad contemptum facientes.

Augustis ejecta cadavera cellis.] Non atriis auliſve magnis elata cum honore ad sepulturam more divitum. *Cellæ* enim dicuntur mansiuncu'æ præsertim servorum.

9. *Conservus portanda locabat.*] Vi'es & abjectos vilis at jectusq; vespillo sepeliebat. Nam vespillones, inquit Festus, appellantur, qui vespertino tempore operam locant iis humo condendis, qui funebri pompâ duci propter inopi-

Hoc

Hoc miſeræ plebi ſtabat commune ſepulcrum,
Pantolabo ſcurræ, Nomentanoque nepoti. 11
Mille pedes in fronte, trecentos cippus in agrum
Hic dabat: hæredes monumentum nè ſequeretur.
Nunc licet Eſquiliis habitare ſalubribus, atque
Aggere in aprico ſpatiari, quo modò triſtes [588]
Albis informem ſpectabant oſſibus agrum. 16
Cùm mihi non tantùm fureſque feræque ſuetæ
Hunc vexare locum, curæ ſunt atque labori,
Quantum carminibus quæ verſant atque venenis
Humanos animos. Has nullo perdere poſſum 20
Nec prohibere modo, ſimul ac vaga luna decorum
Protulit os, quin oſſa legant herbaſque nocentes.

Hoc erat commune plebeculæ ſepulcrum, Pantolabo ſannioni, & Nomentano patrimonii diſſipatori. Iſtic cippus aſſignabat agri pedes mille nos in latitudinem, trecentos verò in longitudinem, vetabatque *ne ſepulcrum ad hæredes pertineret. Jam verò licet habitare in Eſquiliis ſalubribus, & ambulare in colle aprico, ubi nuper mœſti cernebant agrum albis oſſibus deformem. Quanquam non tam me angunt & vexant prædones ac feræ agrum iſtum infeſtare ſolitæ, quam* mulieres, *quæ humanas mentes inficiunt incantamentis & veneficiis. Has nullâ ratione poſſum abigere, aut prohibere quò minùs colligant oſſa & herbas noxias, ſtatim atque luna currens pulchrum oſtendit vultum.*

ANNOTATIONES.

am nequeunt. At contrà divitum funeri cuando advocatur libitinarius. Hic verò ſubminiſtros adhibet pollinctores, ſandapilarios, veſpillones.

In arcâ vili.] Non in feretro exornato, ut diviteſ ſolent, ſed in brevi loculo, ſeu communi ſandapilâ, quàm Martialis vocat *Orciniana ſpondam*, quâ egenorum itemque damnatorum cadavera portabantur à ſandapilariis. Juvenal. Sat. 3. v. 32.

Conducere . . . portandum ad buſta cadaver.

10. *Hoc miſeræ plebi.*] Eſquilina regio ſepulcris ſervorum atque miſerorum dedicata erat: inquit ver. Comment.

11. *Pantolabo ſcurræ.*] Aptum nomen ſcurræ, qui dilapidatis facultatibus egens mutuum à pluribus pecuniam accipiebat. Itaque Mallius ille *Pantolabus* ſepulchro pauperum & miſerorum infertur, ſicut & Caſſius *Nomentanus* patrimonii decoctor inſignis.

12. *Mille pedes in fronte, &c.*] Datus olim fuerat locus ille ad ſepulturam plebeiorum, continens *mille pedes, &c.* Quod quidem agri ſpatium hæreditibus detractum erat. Et hæc cippo inſcripta notabantur ex more. Erat enim cippus in agro erectus lapis ſeu limes, in quo deſignabatur certa pars agri excepta & ex teſtamento data legataque plebi, vel alicui privato.

Mille pedes in fronte, &c.] Juxta vias erant ſepulchra. Ergo ſepulcri frons eſt latitudo, at longitudo in agrum quaquà verſùs intelligenda. Ita vetus inſcriptio. IN FRONTE LAT. PED. XX. IN AGR. LONG. PED. XX, &c. Valeant qui Geographicè longitudinem hic accipiunt in majori diſtantiâ. Nec enim id locum habet niſi in Geographicis. Ptolem. l. 1. c. 6.

13. *Hæredes monumentum, &c.*] In cippo ſcribi & notari ſolebant literæ iſtæ, H.M.H.N.S. Hoc monumentum hæredes non ſequitur. Frederic. Cerutus Veronenſis ſic interpretatur locum hunc, luculenter quidem: hic in Eſquiliis extabat cippus his notatus literis: ab eâ parte, quæ publicam viam attingit, mille pedes agri ad ſepulturam plebis tribuuntur: ab eâ verò parte, quæ conjunctos agros ſpectat, pedes trecenti. Hac Inſcriptione: HÆRES HUNC SIBI LOCUM SEPULTURÆ NE VENDICET.

14. *Nunc licet Eſquiliis, &c.*] Nunc verò ſepulcreti amotâ fœditate per Mœcenatem, jam licet frui Eſquiliarum ſalubri aëre; licet hìc habitare quin & deambulare in amœnis hortis, ubi priùs arida mortuorum oſſa triſtem aſpectum dabant.

Eſquiliis] Hæc urbis Romæ regio. Epod. 5. & ult.

Salubribus] Illuc propterea, & ad hortos Mœcenatianos in Eſquiliis ſecedebant Tiberius ad quietem, Auguſtus verò æger ad valetudinem procurandam. Sueron.

17. *Cùm mihi non tantùm.*] In hortis quidem ſedeo amœnitate cœlique temperie pergratis, inquit Priapus: at id mihi moleſtum, quod veneficas inde exterminare nequeo ſepulcra frequentare aſſuetas. Fures aveſque facilè abigo, at non ità improbas anus iſtas.

Fureſque, &c.] Hi ventitabant illuc ad exquiſitos fructus ſurripiendos: *feræ* autem ad projecta ſupplicio affectorum cadavera olim venire aſſuetæ inde vix abſterrebantur: ſemperque ad locum notum, cupitamq; prædam recurrebant.

20. *Has.*] Veneficas, Canidiam, Saganam.

21. *Simul ac vaga luna, &c.*] Decorem ſuum oſtentat luna, dum plena eſt; & hoc præſertim tempus ad perpetranda veneficia aſſumunt. Vide Epod. 5. & ult.

22. *Oſſa legant.*] Paulus juriſconſultus: *qui è ſepulcro corpora extraxerint, vel oſſa eruerint.*

Ego ipſe conſpexi Canidiam atrâ veſte ſuccinctam incedere nudis pedibus, crinibus ſolutis, ejulantem cum Saganâ ſeniore. Pallor ambas fecerat viſu terribiles. Humum cœperunt unguibus effodere: moxque *diſcerpere dentibus oviculam nigram. Cruor in ſcrobem effuſus* eſt, *ut hinc umbras evocarent, animas reſponſa reddituras.* Porrò *aderat imago lanea, & altera cerea. Grandior lanea, quæ minorem* ceream *plecteret. Cerea ſupplex procumbebat, ſervili ratione, ac velut mox interitura.* Veneficarum *altera inclamat Hecaten diram, altera diram Tiſiphonem. Tum aſpiceres currere angues, & canes Stygias: lunam verò erubeſcentem ſe abſcondere poſt majora monumenta, ne teſtis adeſſet iſtis ſceleribus.*

Vidi egomet nigrâ ſuccinctam vadere pallâ
Canidiam, pedibus nudis, paſſoque capillo,
Cum Saganâ majore ululantem. Pallor utraſque
Fecerat horrendas aſpectu. Scalpere terram
Unguibus, & pullam divellere mordicus agnam
Cœperunt. Cruor in foſſam confuſus, ut inde
Manes elicerent, animas reſponſa daturas. [589]
Lanea & effigies erat, altera cerea. Major
Lanea, quæ pœnis compeſceret inferiorem.
Cerea ſuppliciter ſtabat, ſervilibus, utque
Jam peritura modis. Hecaten vocat altera, ſævam
Altera Tiſiphonem. Serpentes, atque videres
Infernas errare canes: Lunamque rubentem,
Nè foret his teſtis, poſt magna latere ſepulchra.

ANNOTATIONES.

humilioris quidem fortunæ ſummo ſupplicio afficiuntur: honeſtiores autem in inſulam deportantur: aliàs aut relegantur, aut ad metalla damnantur. Vide Epod. ult. ſub finem.

Herbaſque nocentes.] E ſepulchris natas, quaſi ſacras Diis Manibus, proindeque veneficiis idoneas. Menthâ præ cæteris herbis utebantur. Hæc enim dicitur pellex fuiſſe Plutonis, à Proſerpinâ demum concerpta & in herbam ſui nominis transformata. Porrò notandum Mœcenatis hortis non totas Eſquilias occupatis: ſuperfuiſſe verò illic aliquot ſepulcra.

25. *Cum Saganâ majore.*] Hæc Sagana liberta fuit Pomponii Senatoris, qui à Triumviris proſcriptus eſt: habuit verò ſororem natu minorem ſe. Ita vetus Commentator.

28. *Ut inde Manes elicerent.*] Cruore ſcilicet ebibendo gaudentes. Sic veteribus creditum.

29. *Animas reſponſa daturas.*] Necromantia eſt, quâ magi futura per mortuos aut mortuorum umbras rimantur. Vide Epod. ult. in fine, ibique annot. l. 1. Reg. c. 28. Saül rex per Pythoniſſam ſuſcitat impiè animam Samuelis Prophetæ: ab eoque diſcit ſuam ſuorumque perniciem proximè futuram. *Statimque Saul cecidit porrectus in terram: extimuerat enim verba Samuelis,* &c.

30. *Lanea & effigies erat, &c.*] Erant ibi effigies duæ, una lanea, altera cerea. Hanc minorem altera major affligebat, vexabat, verberabat, perdere volebat. Nam & ſic cum cruciatu homines enecant veneficæ. Unde Ovid. Epiſt. Hypſipylæ:

Per tumulos errat paſſis diſcincta capillis,
Certaque de tepidis colligit oſſa rogis.
Devovet abſentes, ſimulacraque cerea fingit,
Et miſerum tenues in jecur urget acus.

32. *Cerea ſuppliciter ſtabat.*] Hæc repræſentans eum quem perditum ibant & cupiebant. Ar laneum ſimulacrum referebat carum veneficis illis caput, quod alterius figæ incantamentis liberare & exſolvere contendebant.

32. *Hecaten vocat altera.*] Canidia invocat Proſerpinam umbrarum dominam, ſacrorum magicorum præſidem, dictam *Hecaten* ſeu quòd victimis centum placaretur, ſeu quòd annos centum errare faciat inſepultos. Ita Servius. Alii quòd centum, id eſt, varias habeat virtutes & poteſtates. Nam & idcirco *tergemina Hecate* vocatur à Virgilio Æneid 4. Eſt nempè Luna in cœlo, Diana in terris, Proſerpina in inferis. Alii etiam aliter, quòd Hecatos dicatur Apollo, hinc ejus ſoror Hecate appellatur, inquiunt, ab ἑκὰς *longè*, quaſi radios eminùs ad nos vibrans.

34. *Altera Tiſiphonem.*] Sagana vocat Tiſiphonem unam e Furiis, à plectendis cædibus ità nominatam.

Serpentes, atque videres Infernas errare canes.] Canes infernæ adventantem Proſerpinam præcurrendo annunciabant: ſerpentes autem Tiſiphonem. Duas enim illas ejuſmodi aſſeclæ nunquam non comitantur Furiarum capillos ſerpentibus implexos, manuſque pariter armatas finxere.

35. *Lunamque rubentem.*] Pudore ſuffuſam, & abhorrentem à talibus flagitiis veneficiiſque.

36. *Poſt magna latere ſepulchra.*] Hinc patet, quod antè jam annotavi, ad Eſquilias & hortos Mœcenatis, propè extitiſſe quæpiam adhuc monumenta, quamvis alia diruta fuiſſent atque ſubmota.

Mentior

Mentior at ſi quid, merdis caput inquiner albis [590]
Corvorum; atque in me veniant mictum atque cacatum
Julius, & tragilis Pedacia, furque Voranus.
Singula quid memorem? quo pacto alterna loquentes
Umbræ cùm Saganâ reſonarent triſte & acutum:
Utque lupi barbam variæ cum dente colubræ
Abdiderint furtim terris: & imagine cereâ
Largior arſerit ignis, & ut non teſtis inultus
Horruerim voces Furiarum & facta duarum. [591]
Nam, diſploſa ſonat quantum veſica, pepedi
Diffiſâ nate ficus. At illæ currere in urbem.
Canidiæ dentes, altum Saganæ caliendrum

Quod ſi aliquantum mentior, conſpurcetur meum *caput merdis albis corvorum: ac mictum & cacatum ſuper me veniant Julius, mollis Pedacia, & Voranus fur. Quid referam ſingula? Quemadmodum alternatim colloquerentur anima cum Saganâ, voce tenui & ſtridula. Quomodo clam humo infoderint barbam lupi, & dentes colubra maculoſa:* utque *ignis ingens corripuerit effigiem ceream: denique quo pacto averſatus ſim præſens, atque vindicaverim verba & actiones ambarum Furiarum* iſtarum. *Etenim quanto* ſonitu *crepat veſica diſrupta*; tanto ego *ficulnus* olim truncus *diviſis natibus crepui.* Protinùs *autem illæ* veneficæ *fugere in urbem* cœperunt. Tumque *non ſine ludibrio & cachinnis aſpexiſſes Canidiæ dentes, ac ſublimem Saganæ comam*

ANNOTATIONES.

37. *Merdis caput inquiner albis Corvorum.*] Huc facit quod in Epigram. antè cit. ad Priapum ſcribit Tibullus:

Abegimuſque voce ſapè, cum tibi
Senexve corvus, impigerve graculus
Sacrum feriret ore corneo caput.

Arnobius autem l. 6. diſerte. *Non videtis ſub iſtorum ſimulacrorum cavis ſtelliones, ſorices, muricesque blattaſque lucifugas nidamenta ponere atque habitare? ſpurcitias huc omnes conducere. . . . . In ore ſimulacri ab araneis ordiri retia, atque inſidioſos caſſes quibus volatus innectere fridularum poſſint impudentiumque muſcarum? Hirundines intrà ipſos ædium circumvolantes tholos, jacularier ſtercoris plenas; & modo ipſos vultus, modo numinum ora depingere, barbam, oculos, naſos, aliaſque omnes partes, in quaſcunque ſe detulerit deonerati proluvies podicis?*

39. *Julius, &c.*] Quidam luxuriè perditus, cætera minimè notus.

Pedacia.] Muliebri nomine ob mollitiem & impudicitiam vocat per contemptum & ludibrium. Is Pedacius, vel Pediacius, dicitur fuiſſe Eques Romanus, ſuum verò patrimonium abliguriiſſe, flagitioſiſque poſteà libidinibus ſerviiſſe.

Furque Voranus.] Iſte fuit Q. Luctatii Catuli libertus, furax & aſtutus apprimè: qui cùm nummulario cuidam ſurripuiſſet aliquot nummos, hos calceis inſeruit abſconditque. Deprehenſo verò ad calceos alludens quiſpiam ſubridenſque ait: Belle, ſi te non *κροτεῖ*, id eſt, verberibus tanquam æs tundat ac recudat.

40. *Triſte & acutum.*] Sic Æneid. 6. v. 492. umbræ ſeu animæ Græcorum apud inferos Æneam videntes obſtupeſcunt, *pars vertere terga . . . . pars tollere vocem exiguam*, id eſt, exilem, lugubrem, deductam: unde & *ineptus clamor fruſtratur hiantes.* Ibid.

42. *Lupi barbam.*] Egregiè Marcilius, *vide*, inquit, *effucias magicæ artis:* barba lupi veneficium: at roſtrum lupi veneficiis reſiſtit, atqui barba lupi in roſtro. Plin. l. 28. c. 10. *Veneficiis roſtrum lupi reſiſtere inveteratum aiunt, ob idque villarum portis præfigunt.*

43. *Imagine cerea Largior arſerit ignis.*] Virgil. Eclog. 8.

Aſpice, corripuit, tremulis altaria flammis,
Sponte ſuâ, dumferre moror cinis ipſe, bonum ſit.

Ergò hic indicatur pernicies ejus, in quem veneficia fiebant, quique imagine cereâ adumbratus erat. Abſurdè quidam putant ignem adfuiſſe, & liqueſcente cerâ exarſiſſe. Imò cit. Virgilii locus contrarium docet: verbaque iſta clare oſtendunt, *ſponte ſuâ.*

45. *Furiarum duarum.*] Canidiæ & Saganæ Furiis ſimilium.

47. *Diffiſâ nate.*] Ità lignum recens & adhuc viride, ſi in opus fingatur, finditur & crepat.

Ficus.] Ego Priapus ex arbore ficu deus factus.

At illæ currere in urbem.] Ridicula omnia. Inſignes veneficæ, omnibus terribiles levi peditu terrentur, ac fugantur.

48. *Canidiæ dentes, &c.*] Tanto pavore percellentur illæ, ut excidant Canidiæ edentulæ appoſiti *dentes:* Saganæ verò glabræ ſeu calvæ coma ex alienis capillis addita.

Altum caliendrum.] Adulterini capilli ſuggeſtum, ut vocat Papinius, Juvenal. Sat. 6.

Exci-

decidere, herbas item & licia brachiis fascinatcâ.

Excidere, atque herbas, atque incantata lacertis
Vincula, cum magno risuque jocoque videres. 50

ANNOTATIONES.

v. 501. *compagibus altum Ædificat caput.* Hinc patet novum non esse, quod nostro seculo in mulieribus videmus; atque olim etiam in earum capitibus insanas capillamenti substructiones extitisse.

Caliendrum.] Καλυντρον est *ornamentum* Καλυπτρον sive καλυπτρον *operimentum.* Hoc alii interpretantur crinem hypocriticum vel suppositium; alii reticulum, redimiculum, galericulum: vetus Interpres, peplum capitis, seu ornamentum. Varro etiam hanc usurpat vocem in lib. qui inscribitur *Virgula divina.* Arnobius item lib. 6.

50. *Vincula.*] His hominum animos illigabant, vinciebant, detinebant. Virgil. Eclog. 8.

Terna tibi hæc primum triplici diversa colore
Licia circumdo.

SATIRA IX.

Describit obvii cujusdam importunam & obstinatam loquacitatem.

Pergebam fortè per *viam sacram, nugas nescio quas, ut soleo,* mente *versans; iis* planè *intentus. Accurrit quidam nomine duntaxat mihi cognitus, atque apprehensâ manu* mea, ait: *Quomodo te habes omnium suavissime? Respondi: Benè, sicut* res *præsentes fluunt:* tibi *pariter apprecor cuncta quæ exoptas. Cùm* verò me *sequeretur, præveniens dixi: An* aliud *quidpiam exposcis* à me? *Mox ille, ut me cognoscas, inquit: sum eruditus. Tum ego: Eò majoris à me æstimaberis. Vehementer* autem *abire cupiens jam velocius incedebam, identidem substistebam: famulo nescio quid in aurem insusurrabam: interea sudor ad imos talos defluebat.*

IBam fortè viâ sacrâ, sicut meus est mos,
Nescio quid meditans nugarum; totus in illis: [592]
Accurrit quidam notus mihi nomine tantum;
Arreptâque manu, Quid agis, dulcissime rerûm?
Suaviter, ut nunc est, inquam: & cupio omnia quæ vis. 5
Cùm assectaretur, Num quid vis? occupo. At ille,
Nôris nos, inquit; docti sumus. Hîc ego: Pluris
Hoc, inquâ, mihi eris. Miserè discedere quærens,
Ire modò ocyùs, interdum consistere: in aurem
Dicere nescio quid puero: cùm sudor ad imos 10

ANNOTATIONES.

1. *Viâ sacrâ.*] De eâ Epod. 4. v. 7. & Epod 7. v. 8. Vide ibi Annot.

2. *Nugarum.*] Versiculorum.

4. *Arreptâque manu.*] Quasi valdè familiaris & consuetus, quamvis nomine vix Horatio notus: ergò imprudenter & inepte.

5. *Suaviter, ut nunc est, &c.*] Indolem Horatii bonam, imò egregiæ fructum educationis in eo considera, qui hominem passim molestum quin & pertinaciter importunum æquo fert animo, nihilque durum illi aut inurbanum reponit. Quod quidem deinceps animadverte.

Cupio omnia quæ vis.] Ita loquebantur olim ad amicos.

6. *Num quid vis?*] Hæc erat dictio abire volentium, ne id durè facere viderentur: ut observat Donatus in Terent. Eunuch. Act. 2. Scen. 3. ad hæc verba:

Dum hæc dicit, abiit hora. Rogo, num quid velit?
Rectè, inquit. Abeo.

7. *Nôris.*] Cupio ut nôris me: sum enim doctus. O insulsam orationem.

10. *Cum sudor ad imos Manaret talos.*] Præ animi angore & æstu.

Manaret

Manaret talos. O te, Bollane, cerebri
Felicem: aiebam tacitus! Cùm quidlibet ille
Garriret, vicos, urbem laudaret; ut illi
Nil respondebam: Miserè cupis, inquit, abire. 14
Jamdudũ video: sed nil agis: usque tenebo: [te
Persequar: hinc quò nunc iter est tibi? Nil opus est
Circumagi: quemdam volo visere, non tibi notũ:
Trans Tiberim longè cubat is, propè Cæsaris hortos. [593]
Nil habeo quod agam, & non sum piger: usque sequar te,
Demitto auriculas ut iniquæ mentis asellus,
Cùm gravius dorso subiit onus. Incipit ille: 21
Si benè me novi, non Viscum pluris amicum,
Non Varium facies: nam quis me scribere plures
Aut citiùs possit versus? quis membra movere
Molliùs? invideat quod & Hermogenes, ego canto.
Interpellandi locus hic erat: Est tibi mater, 26
Cognati, queis te salvo est opus? Haud mihi quisquam:
Omnes composui. Felices! nunc ego resto:
Confice: namque instat fatum mihi triste, Sabella [594]

Cogitabam apud me: quàm beatus tu Bollane tali cerebro! Cùm verò iste quidvis effutiret, laudaret civitatem ac regiones: quod nihil responsi facerem, ait: Sollicitè quaris discedere, jam pridem intelligo: verùm operam perdis: semper adhærebo: affectator: ecquò jamjam istinc contendis? Cui ego, *Nequaquam necesse est te circumduci: aliquem invisere cupio tibi minimè cognitum: hic procul manet, ultra Tiberim, juxta hortos* Julii *Cæsaris.* Ille verò: *Nihil agendum instat mihi, neque sum defessus: quolibet te comitabor.* Tum ego *deprimo aures velut asinus impatiens, quando plusculum oneris tergo imponitur. Ille* autem *exorsus est: Sĩ me benè cognosco, non Viscum, non Varium cariorem* me *familiarem habebis. Ecquis enim versus plures ac velociùs quàm ego facere valeat? Quis saltare decentiùs? Ego sic cano ut etiam Hermogenes invideat. Hæc erat occasio interrumpendi:* Itáque aio illi: *Habesne matrem* aut *propinquos, quibus necessaria sit tua salus?* Respondit: *Nemo* supereſt *mihi: cunctos sepelivi.* Tum ego tacite; Illi *fortunati: miser ego jam vivo: interfice. Enimverò urget fatum lugubre, quod puero mihi Sabella*

ANNOTATIONES.

11. *Bollane.*] Is ἐύχολος, iracundus, stomachosus, atque, ut ait noster Sat. 5. præced. cerebrosus, nugaces & ineptos quosque verbis asperis amoliebatur statim, & abire procul à se abigebat, loquacitatis & loquacium omnino impatiens.

14. *Miserè cupis, inquit, abire, &c.*] Confer impudentem hunc garruli sermonem cum Horatii modestâ responsione, *nil opus est te circumagi, &c.* Gall. *c'est vous donner trop de peine.*

18. *Cubat.*] Sunt qui interpretentur, ægrotat: sicut Sat. 3. lib 2.

Mater ait pueri menses jam quinque cubantis.

Prope Cæsaris hortos.] Longinquam proponit urbis regionem, ad abigendum garrulum. sed frustrâ. Sueton. in Jul. Cæsar. c. 83. *Populo hortos circa Tiberim publicè & viritim trecentos sesterties legavit.* Tiber. c. 72. *Triremi usque ad proximos Naumachia hortos subvectus est: dispositâ statione per ripas Tiberis, &c.* Vide & Plutarch. in M. Bruto, ubi scribit, cùm testamento Cæsar civi cuilibet septuaginta & quinque drachmas legavisset; præterea verò etiam *hortus, qui trans Tiberim erant,* ubi nunc est Fortunæ templum, ingentem benevolentiam & admirabile desiderium omnibus fuisse.

20. *Demitto auriculas, &c.*] Metaphora à jumentis, quæ aures demittendo ostendunt suam defatigationem, ac velle se excutere impositum onus. Plin. l. 11. c. 37. *Aures in equis & omnium jumentorum genere, indicia animi præferunt; fessis marcidæ, micantes pavidis. subrectæ furentibus, resolutæ ægris.*

22. *Viscum, Varium.*] Hi duo fuerunt eximii Poëtæ, ingenio & eruditione clari; Horatio certè amicissimi. De Visco posteà. Sat. seq. & alibi. De Vario Sat. 5. præced. item l. 1. Od. 6.

25. *Hermogenes.*] Cantor famosus, de quo Sat. 3. præcedenti.

26. *Est tibi mater, &c.*] Callidè vult Horatius monere garrulum, ut suæ saluti consulat in gratiam propinquorum, neve sine causâ ità se circumagat ac defatiget, quin potiùs ipse se tantum virum totque & tam eximiis dotibus insignem familiæ suæ diu conserver.

28. *Omnes composui.*] De hujus vocis significatione dixi, ad Pers. Sat. 3. v. 104.

Felices.] Qui nimirùm tuâ garrulitate & ineptiis sunt liberati. At ego miser *resto* discruciandus à te ac jugulandus.

29. *Sabella.*] Nutrix Horatii natione Sabella, vaticinandi perita. De Sabinis sive

Quod

vetula præſagiis commotâ urnâ divinans. Iſtum, aiebat, *nec ſæva toxica, nec gladius hoſtilis interimet, nec laterum dolor, vel tuſſis, nec iners podagra: occidet verò loquax aliquando tandem.* Ergò *ubi primùm ætate adultâ evit, fugiat garrulos, ſi prudens eſt. Deveneramus ad* templum *Veſtæ tranſactâ jam parte diei quartâ: & fortè debebat tunc vadato reſpondere, vel causâ cadere, niſi* vadimonium *obiiſſet. Dicit* verò: *Quæſo paulùlum iſtic* me *adjuva.* At ego: *Moriar, ſi valeo ſtare vel ſcio leges civiles.*

Quòd puero cecinit divinâ mota anus urnâ,
Hunc neq; dira venena, nec hoſticus auferet enſis,
Nec laterum dolor, aut tuſſis, nec tarda podagra:
Garrulus hunc quando conſumet cumq; loquaces.
Si ſapiat, vitet, ſimul atque adoleverit ætas.
Ventum erat ad Veſtæ, quartâ jam parte diei
Præteritâ; & caſu tunc reſpondere vadato [595]
Debebat: quòd ni feciſſet, perdere litem.
Si me amas, inquit, paulùm hîc ades. Inteream, ſi
Aut valeo ſtare, aut novi civilia jura:

ANNOTATIONES.

Samnitibus artium ejuſmodi vanarum anteſignanis, dixi in Epod. 17.

30. *Divinâ motâ anus urnâ.*] Sortilega mulier & fatidica conjectis in urnam ſortibus commotis, eductis, fatum eliciens & futura prædicens. Iſta divinandi ratio viguit tum apud Græcos, tum apud Romanos. Sic autem peragebatur. Habebantur literæ dictioneſque permultæ, quæ permixtæ in urnâ, & mox eductæ vel effuſæ, ſi quid exprimerent caſu & fortè conjunctæ, id eſſe in fatis ac divinitùs præmonſtrari credebantur. *Sortes, taleola aut ſurculi è ligno fuêre non grandes: quibus literæ ad divinandum inſculptæ, ſive notæ. Ea privatim habita, ea publice. Sed quæ in publico, in primis religioſa, & canâ quadam veritate ſacra, in templis ſervabantur in arcâ recondita, teniis vittiſque laneis ſeorſum involutæ.* Hæc J. Lipſ. Elect. 2. c. 12. ubi *attenuatas* ſponte ſortes apud Liv. mox citand. ingeniosè corrigit *extæniatas*, id eſt, tæniis vittiſque ſolutas. Sortes Præneſtæ inventas refert Cicero 2. de Divin. n. 85. ubi originem earum pariter ac vanitatem excutit. *Hoc genus divinationis vita jam communis exploſit. Fani pulcritudo & vetuſtas Præneſtinarum etiam nunc ſortium nomen retinet, atque id in vulgus. Quis enim magiſtratus, aut quis vir illuſtrior utitur ſortibus? Cæteris verò in locis ſortes planè refrixerunt.* Hæc ille ibidem: & paulò antè. *Quid ſors? Idem propemodum quod micare, quod talos jacere, quod teſſeras. Quibus temeritas & caſus, non ratio vel conſilium valet. Tota res eſt inventa fallaciis, aut ad quæſtum, aut ad ſuperſtitionem, aut ad errorem.* Sueton. Tiber. c. 63. Præneſtinarum ſortium majeſtate deterritum aliquando Tiberium ſcribit T. Livius initio l. 22. inter prodigia quædam & hoc refert: *Sortes ſuâ ſponte attenuatas, unamque excidiſſe ità ſcriptam:* MAVORS TELUM SUUM CONCUTIT, *& per idem tempus Roma ſignum Martis Appiâ viâ ſudâſſe.*

31. *Hunc neque dira venena, &c.*] Verba ſunt mulieris de Horatio puero vaticinantis.

32. *Laterum dolor.*] Pleuritis. Cic. de Orat. 3. n. 6. *Craſſus cum fetri domum rediit, dieque ſeptimo eſt lateris dolore conſumptus.*

33. *Loquaces.*] Vide Plutarch. de Garrulitate; ubi ſtatim initio pronunciat illam eſſe morbum curari difficilem.

35. *Veſtæ.*] Ædem Romæ habebat Veſta ad clivum Capitolinum inter Palatium & Capitolium. Varro, Feſtus, &c. Cic. de Nat. Deor. l. 2. n. 67. de Veſtâ diſſerit. *Hæc Dea,* inquit, *eſt verum cuſtos intimarum. . . . Græcis ἑστία dicitur. . . . Ejus vis ad aras & focos pertinet. . . . Non abſunt longè ab eâ Dii Penates, &c.*

Quartâ jam parte diei.] Diximus alibi diem naturalem horas ſeu partes duodecim complecti, ſcilicet ab ortu Solis ad occaſum. Ergò diei pars quarta hora tertia Romæ dicebatur, & reſpondet noſtræ nonæ matutinæ. Porrò quod ſequitur, *& caſu tunc reſpondere vadato Debebat*, explicatur per Martial. Epigram. 8. l. 4. ubi conſuetæ Romanis occupationes ad horas ſingulas notantur.

Prima ſalutantes atque altera continet hora.
Exercet raucos tertia cauſidicos.
In quintam varios extendit Roma labores.
Sexta quies laſſis, &c.

36. *Reſpondere vadato Debebat.*] Garrulus in jus a quodam vocatus erat, vadeſque dederat: ergo niſi adfuiſſet, vades ejus ac fidejuſſores condemnati ipſum poſteà egiſſent reum, ex lege.

38. *Paulum hic ades.*] In judicium veni quæſo mecum, ad proximum tribunal Prætoris, ibique me juva contra adverſarium.

Si valeo ſtare.] Infirmis ego cruribus haud valeo diu ſtans manere, in foro ante Prætorem; ubi ſedere non licet. Alii *ſtare* interpretantur, ſtare in jure, ſeu contendere ac depugnare contra adverſarium, ut faciunt Juriſconſulti, patroni, cauſidici.

39. *Aut novi civilia jura.*] Non ſum idoneus ad ſuggerenda tibi verba legis ac juris cauſæ tuæ faventia; proindeque tibi adeſſe nequeo.

Et

Et propero quò ſcis. Dubius ſum quid faciam, inquit;
Téne relinquam, an rem. Me, ſodes. Non faciam, ille:
Et præcedere cœpit. Ego, ut contendere durũ eſt
Cum victore, ſequor. Mœcenas quomodo tecum?
Hinc repetit. Paucorum hominum, & mentis benè ſanæ.
Nemo dexteriùs fortunâ eſt uſus. Haberes
Magnum adjutorẽ, poſſet qui ferre ſecundas, [596]
Hunc hominem velles ſi tradere: diſpeream, ni
Summôſſes omnes. Non iſto vivimus illic
Quò tu rere modo, domus hac nec purior ulla eſt,
Nec magis his aliena malis: nil mî officit unquam,
Ditior hic, aut eſt quia doctior: eſt locus uni
Cuique ſuus. Magnũ nai ras, vix credibile. Atqui
Sic habet. Accendis, quare cupiam magis illi
Proximus eſſe. Velis tantummodò quæ tua virtus,
Expugnabis; & eſt qui vinci poſſit: eoq; [597]

adde quòd feſtino illuc *quo nôſti.* Tum *ille ait: Incertus ſum quid agam, an te deſeram, an litem.* Cui ego: *Me, obſecro. Nequaquam,* inquit *iſte; & cœpit præire. Ego, quoniam cum fortiori pugnare arduum eſt, ſequor. Inde* verò ſermonem ille *reſumit: Mœcenas quomodo tecum* agit? *Paucos amicos* recipit, in quam: *& certè ſapit.* Ille: *Nemo unquam uſus eſt fortunâ callidius quàm tu.* Næ *magnum auxiliatorem haberes, ſecundas quidem* partes *agendi peritum, ſi velles* ad Mœcenatem *perducere iſtum virum: moriar, niſi cunctos amoliri* poſſes. Ego verò: *Minimè eâ ratione quâ putas illic agimus: nulla domus ejuſmodi malis eſt purgatior aut remotior quàm illa, nihil unquam nocet mihi, quòd alius opulentior adfuerit vel doctior: ſuum quiſque gradum obtinet.* Tum garrulus: *Rem* ſanè *magnam dicis,* & quæ propè *ſupra fidem* ſit. *Verum enim ita eſt,* inquam. Mox ille: *Inflammas ut ardentiùs velim ad eum accedere.* Reſpondeo: *Satis eſt cupias: vinces, pro tuâ virtute: atque is eſt qui expugnari queat: ideoque.*

ANNOTATIONES.

40. *Propero quò ſcis.*] *Volo viſere* hominem *quemdam,* ut antè dixi, *propè hortos Cæſaris* habitantem. Viam itaq; ſat longam obire *propero.*

41. *Me, ſodes.*] Me relinque potiùs quàm rem tuam.

Non faciam.] Minimè verò te relinquam. Scilicet ſperabat garrulus per Horatium adipiſci Mœcenatis familiaritatem, quòd pluris æſtimabat perdendâ lite.

43. *Mœcenas quomodo tecum?*] Sermocinationem inde repetit ille: Eſtne ſemper amicus tibi Mœcenas?

44. *Paucorum hominum.*] Non cuivis ſe familiarem exhibet: paucos admittit in ſuam amicitiam. Macrob. lib. 3. Saturnal. cap. 16. *Paucorum hominum eſt iſte acipenſer.* Ex Cicerone, de Fato.

45. *Nemo dexteriùs fortunâ eſt uſus.*] Tu bellè admodum uſus es fortunâ, qui Mœcenatem ità demerueris. Quod ſi me ad ipſum perduceres, juvarem te mirum in modum: nec primas antè te caprarem unquam, nec uſpiam tibi officerem: imò alios omnes hoc pacto facilè ſummoveres, primumque locum tu conſequereris. Hæc garrulus ad Horatium.

46. *Poſſet qui ferre ſecundas.*] Metaphora à Scenicis ludis & actoribus. Hæc pariter utitur Cicero Divinat. in Verrem, n. 48, & huic loco dabit lucem. *Qui princeps in agendo eſt ornatiſſimus & paratiſſimus eſſe debet. . . . . Apuleium eſſe video proximum ſubſcriptorem . . . . deinde habet Allienum; hunc tamen à ſubſelliis. . . . . Ac nè is quidem tantum contendet in dicendo quantum poteſt: ſed conſulet laudi & exiſtimationi tuæ; & ex eo quod ipſe poteſt in dicendo, aliquantum remittit, ut tu tamen aliquid eſſe videare. Ut in actoribus Græcis fieri cernimus, ſæpè illum qui eſt ſecundarum aut tertiarum partium, cum poſſit aliquanto clariùs dicere quàm ipſe primarum, multum ſummittere, ut ille princeps quàm maximè excellat; ſic faciet Allienus; tibi ſerviet, tibi lenocinabitur, minùs aliquanto contendet quàm poteſt.*

47. *Hunc hominem.*] Seipſum indicat ac digito monſtrat garrulus. Plaut. Bacchid. *Hunc hominem decet auro expendi.*

Tradere.] Commendare, Mœcenatis amicitiam conciliare.

48. *Non iſto vivimus, &c.*] Reſpondit Horatius. Alia eſt longè conditio amicorum Mœcenatis. Ab his procul exulant mala & peſtes quibus ſolent ædes magnatum vexari & corrumpi. Inde verò abſunt omnis ambitio, invidia, æmulatio, criminationes, inſidiæ, ſupplantationes. Suprà Sat. 6. Mœcenatem dixit *cautum dignos aſſumere, pravâ ambitione procul.*

54. *Velis tantummodo, &c.*] Non ſine ſalſâ deriſione fatuum, vanum & arrogantem hominem palpat Horatius, ab illo expugnandam facilè amicitiam ſpondens Mœcenatis.

difficilem præſtat priorem acceſſum. Diligentiam adhibebo, inquit ille: *famulos donis captabo: ſi hodie repulſam patior, minime abſcedam: occaſionibus inſidiabor: obviam ibo in plateis: comitabor. Nihil abſque magnis arumnis vita hominibus largitur. En* verò, *dum iſta verſat* iſte, *occurrit Fuſcus Ariſtius mihi dilectus, & qui probè cognoſcebat hunc* garrulum. *Subſiſtimus. Unde venis? & quo vadis? quærit, ac reſpondet. Cœpi vellicare & ſtringere brachia molliſſima, innuens, oculos torquens, ut me liberaret.* Hic verò *malignè verſutus videt ac diſſimulat: bilis autem urit jecur meum.* Porrò addidi: *Dicebas profectò velle te mecum neſcio quem arcanum conferre ſermonem. Recordor ſanè,* ait; *ſed tempore loquar aptiori: hodie triceſima ſabbata* ſunt. *An velles*

Difficiles aditus primos habet. Haud mihi deero;
Muneribus ſervos corrumpam: non, hodie ſi
Excluſus fuero, deſiſtam: tempora quæram:
Occurram in triviis: deducam. Nil ſine magno
Vita labore dedit mortalibus. Hæc dum agit, ecce 60
Fuſcus Ariſtius occurrit mihi carus, & illum
Qui pulchrè nôſſet. Conſiſtimus. Unde venis? & Quo tendis? rogat, & reſpondet. Vellere cœpi,
Et prenſare manu lentiſſima brachia, nutans, 64
Diſtorquens oculos, ut me eriperet. Malè ſalſus
Ridens diſſimulare: meum jecur urere bilis.
Certènescio quid ſecretò velle loqui te
Aiebas mecum. Memini benè; ſed meliori [598]
Tempore dicâ: hodie triceſima ſabbata, vin' tu

ANNOTATIONES.

55. *Eoque Difficiles aditus primos habet.*] Eò quod nôrit ſe vinci paulò faciliorem: ironicè. Alii perperam pro antecedenti dictione *poſſit*, legunt, *poſcit*: & hic intelligunt, Mœcenatem aſſiduis officiis & obſequiis vinci amantem ac poſcentem adeuntibus ſe præſtare difficiliem, ut accendat magis ſtudium ambiendi ſuam familiaritatem & conſuetudinem, quam ſcit amœniſſimam. Apage iſta quæ omnino pugnant cum indole Mœcenatis, quam hic & alibi commendat Horatius.

56. *Difficiles aditus primos habet.*] Vide ſuprà Sat. 6. v. 60. & ſeq.

Haud mihi deero, &c.] Potiundæ jam rei ſpe accenſus ille pollicetur diligentiam ſuam non defore, ſed quàm ſtultam & futilem, animadverte.

57. *Muneribus ſervos corrumpam.*] Ità plerique ad procerum ædes penetrabant, ſervis munera largiendo.

Juvenal Sat. 3. v. 184.

Quid das ut Coſſum aliquando ſalutes?

59. *Nil ſine magno Vita labore, &c.*] Pulchra ſed malè collocata ſententia, ut ait Landinus. Ex Epicharmo.

Τῶν πάντων πωλοῦσιν ἡμῖν πάντ' ἀγαθὰ θεοί.
Laboribus vendunt nobis omnia bona Dii.

61. *Fuſcus Ariſtius.*] Nobilis ille Grammaticus, ad quem eſt inſcripta Od. 22. l. 1. & Epiſt. 10. l. 1.

63. *Rogat, & reſpondet.*] Interrogat me Fuſcus *unde venis? & quo tendis?* atque mihi ſimilia roganti *reſpondet.*

Vellere cœpi, Et prenſare manu, &c.] Quos nobis adeſſe gaudemus, & à quibus auxilium ſperamus, eorum prenſamus manus & brachia: præcipuè cum angimur, nec apertè licet conqueri. Crùq.

64. *Prenſare.*] Legunt alii, *preſſare.*

Lentiſſima brachia.] Malignè cedentia, illo diſſimulante intelligere quid vellem. Alii non malè interpretantur, ſegnia, tarda, ſtupida, quæ vellicatione & prenſatione non movebantur. Quo ſignificatur frigida mens Ariſtii amico laboranti ſubvenire detrectantis. Cic. ad Attic. *Nihil ego illo novi impudentius, aſtutius, lentius,* Sueton. Tiber. 57. *Sæva ac lenta natura ne in puero quidem latuit.*

Nutans, Diſtorquens oculos.] Nutibus oculiſque ſignum dans.

67. *Certè neſcio quid ſecreto, &c.*] Horatius inſtat rurſum ut ſibi Ariſtius ſuccurrat: ſed hic omnes ejus eluctatur conatus ridens, diſſimulans, denique *malè ſalſus.*

69. *Hodie triceſima ſabbata.*] Hodie Judæi ſolemne feſtum celebrant, quo intermitti omne negotium fas eſt. His ego adſtipulor: quare nec morari, nec ſermones conferre tecum licet modò.

Triceſima ſabbata.] Quidam explicant Neomeniam, quòd novilunio ſabbatum magnum Judæis haberetur. Pſalm. 80. *Buccinate in Neomeniâ tubâ in inſigni die ſolemnitatis veſtræ.* Alii interpretantur Calendas menſis Niſan, qui primus in æquinoctio verno dies habebat tri-

Curtis

Curtis Judæis oppedere? Nulla mihi, inquam, Religio eſt. At mî, ſum paulò infirmior; unus 71
Multorũ; ignoſces: aliàs loquar. Hunccine ſolẽ
Tam nigrũ ſurrexe mihi? Fugit improbus, ac me
Sub cultro linquit. Caſu venit obvius illi
Adverſarius; &, Quò tu turpiſſime? magnâ 75
Inclamat voce; &, Licet anteſtari? Ego verò
Oppono auriculam; rapit in jus. Clamor utrinq;
Undique concurſus. Sic me ſervavit Apollo.

recentitis Judæis oppedere? Haud religioni duxero, inquam. Ego verò ducam, ait; *ſum paulò ſuperſtitioſior*, atque *pluribus ſimilis: indulge* mihi: *aliàs alloquar.* Tum demum ego: Ergone merui *diem hunc adeò funeſtum mihi eſſe?* Interim *fugit malignus, ac me ſub gladio deſeruit.* Verùm ecce *adverſarius iſti* garrulo *forte occurrit*, ſtatimque *vociferatur*; *Ecquò* nempè *tu viliſſime abis?* ad me *verò*, *Potes teſtis eſſe? Ego mox aurem offero.* Tum hic illum *ad judicium trahit. Exclamant ambo. Hinc & inde* plebs *affluit. Ità me Apollo liberavit.*

ANNOTATIONES.

ginta. Alii intelligunt maximum ſabbatum & vetus Paſcha, quo agnum comedebant ritu ſanctiſſimo. Quare verò *triceſima*? Quod reverà ab anni Judæi principio triginta numerentur hebdomades ad illam ſolemnitatem: videlicet à Septembri menſe quem *Tiſri* vocabant, ad dimidium fere Aprilis, *Niſan*; quo Paſcha celebrabant. De ſabbato Judæorum diſſerui ad Juvenal. Sat. 6. v. 158, & Perſ. Sat. 5. v. 184.

70. *Curtis.*] Vide Sat. 5 in fine, annot. ad iſtas voces, *Judæus Apella.*

Oppedere.] Vox ridicula ad contemptum appoſita. Τὸ καταπέρδειν ventris crepitum emittere contra, id eſt, reſpuere, aſpernari, ludibrio habere.

Nulla mihi, inquam, Religio eſt.] Sanè Judaicos ritus abſque religione violarim, illoſque flocci facio, inquit Horatius.

71. *At mî.*] Reſpondet Ariſtius: Ego contrà, mores Judæorum colo, unde religio mihi eſſet hodiernum feſtum cum illis non celebrare.

Unus multorum.] Εἷς τῶν πολλῶν, unus è plebe, ejus ſimilis ego, pariter infirmus & ſuperſtitioſus: ſi libet, ità me appella: at mihi veniam dabis, Horati, ſi in hoc tibi contradicam.

73 *Surrexe.*] Vide ſuprà Sat. 5. ad vocem *crepſemus.*

76. *Et, Licet anteſtari?*] Et converſus ad me, dixit, Vis anteſtari? Cui libentiſſimè annui, ac de more aurem obtuli tangendam, Lex. 12. Tab. ità jubebat: *Si in jus vocatus, ni it, anteſtatus manum injicito: aurem anteſtati capito:* vel, ut habet J. Lipſ. Epiſtolic. Quæſt. l. 4. Epiſt. 26. *Si vis vocationi fiat, anteſtaminor: ni it, aurem capito anteſtati.* Quod ſic ille ibid. explicat: in anteſtatione, inquit, actor imam auriculam tangebat anteſtati, addens hoc verbum, *Memento.*

77. *Oppono auriculam.* Plin. l. 11. c. 45. *Eſt in aure ima memoriæ locus, quam tangentes atteſtantur*, vel potiùs *anteſtantur*: ut contrà Rœvardum ex lege & more veteri aſſerit Lipſius mox citatus.

Rapit in jus.] Poſt factam anteſtationem licebat trahere in jus vel reluctantem reum.

78. *Apollo.*] Bonorum is poërarum tutor ac vindex. Alii reſpici volunt ad Auguſti forum, ubi erat ſtatua Apollinis eburnea eo ipſo in loco, in quo jus dicebatur. Plin. l. 36. c. 5. Juvenal. Sat. 1. v. 128.

Sportula; deinde forum, juriſque peritus Apollo.

SATIRA X.

Quod de Lucilio in quartâ ſuperiori ſcripſerat, in hac aſſerit & explicat.

Scripſi nimirùm Lucilii carmina ire pede incondito. Ecquis tam ſtultè eſt Lucilii defenſor, ut id minimè concedat? Verùm ille *ipſe eâdem in membranâ laudatur, quòd acerbitate plurimâ civitatem perfricuit. Neque verò, id* ei *largiens, alia perinde concedam. Hoc etenim pacto mimos etiam Laberii velut pulchra carmina celebrarem.*

NEmpè incompoſito dixi pede currere verſus
Lucilî. Quis tam Lucilî fautor ineptè eſt,
Ut non hoc fateatur? At idem quòd ſale multo
Urbem defricuit, chartâ laudatur eâdem. [600]
Nec tamen, hoc tribuens, dederim quoque cætera: nam ſic 5
Et Laberî mimos, ut pulchra poëmata, mirer.

ANNOTATIONES.

Hoc primùm te, lector, monitum volo, ſpurios octo verſus huic Satiræ præfixos legi in quibuſdam manuſcriptis, quos nè deſideres, hîc apponendos cenſui. Sic habent:

Lucili quàm ſis mendoſus, teſte Catone
Defenſore tuo pervincam, qui malè factos
Emendare parat verſus. Hoc lenius ille
Eſt quo vir melior. Longè ſubtilior ille
Qui multum puer, & loris & funibus udis
Exornatus, ut eſſet opem qui ferre poëtis
Antiquis poſſet contra faſtidia noſtra,
Grammaticorum equitum doctiſſimus. Ut redeam illuc,
Nempè incompoſitè, &c.

Horum ſenſus eſt iſte: Si quidem Cato, Lucilii admirator, ejus tamen verſus complures emendare parat, certè non carent mendis. Verùm eſt qui Lucilium Catone meliùs defendat: is nempè qui ſecum defert funes & flagella, quibus percutiat & coërceat eos omnes qui obtrectârint Lucilio & veteribus Poëtis. Et hæc ironicè. Quæ quidem oſtendunt & Lucilium habuiſſe reprehenſores dudum, & pariter fautores etiam *inepte*, quod ait hîc Horatius.

1. *Nempè incompoſito, &c.*] Hoc certè eſſe legitimum hujus Satiræ ex abrupto exordium ſanxerunt eruditi.

Incompoſito dixi pede, &c.] Lucilium, fateor, reprehendi; dixique duriuſculos eſſe ejus verſus; ſed laudavi pariter quòd vitioſos cives Rom. acriter inſectatus ſit. Uno verbo nec debita negavi elogia, nec indebita conceſſi. Sanctus Hieron. Epiſt. 45. ad Pammach. *mordetur*, inquit, *& Lucilius, quòd incompoſito pede currat, & tamen ſales ejus lepoſque laudantur.*

3. *Ut non hoc fateatur?*] Sic eſt. Sunt qui probent omnia in eo quod aliquâ parte admodum placuit; nolintque fateri nævos ineſſe ei, in quo perfecta quæpiam admirantur. Verumtamen *nihil eſt ex omni parte beatum.*

Sale multo Urbem defricuit.] Sanctus Hieronymus Epiſt. 47. de vitand. ſuſp. contub. *ubi illa quondam conſtantia, quâ multo ſale urbem defricans Lucilianum quidpiam retuliſti?* Perſ. Sat. 1. v. 114.

. . . . . *ſecuit Lucilius urbem:*
Te Lupe; Te Muti, &c.

Lege Cic. l. 1. de Finib. n. 9. ubi Lucilii refert verſus. Vide & quæ annotavi ad Perſ. cit.

5. *Nec tamen, hoc tribuens, dederim quoque cætera.*] Ità profectò æquus rerum æſtimator eſt Horatius & rectus judex: quidquid velit Quintil. l. 10. c. 1. ubi, *Lucilius*, inquit, *quoſdam ità deditos ſibi adhuc habet amatores, ut eum non ejuſdem modò operis auctoribus, ſed omnibus poëtis præferre non dubitent. Ego, quantum ab illis, tantum ab Horatio diſſentio, qui Lucilium fluere lutulentum, & eſſe aliquid quod tollere poſſis, putat. Nam eruditio in eo mira, & libertas atque inde acerbitas, & abundè ſalis. Multo eſt terſior ac purus magis Horatius, & ad notandos hominum mores præcipuus.* Senſus Horatii: Tribuens Lucilio quòd ſalibus & acerbitate polleat, non proinde fateor pulchra eſſe, concinna, & perfecta ejus poëmata. Aliàs etiam laudare & mirari oporteret mimos utpote dicacitate præſtantes.

6. *Laberî mimos.*] Comœdias Laberii ſalibus & facetiis plenas. Sueton. Jul. Cæſar. c. 39. *Ludis mimum ſuum egit Decimus Laberius eques:* & quòd Cæſari admodum placuiſſet, *donatus quingentis ſeſtertiis, & annulo aureo, ſeſſum in quatuordecim è ſcenâ per orcheſtram tranſiit:* Hunc verò tranſitum minimè ferens Cicero, eos ludos rum ſpectans, Laberio ſedile quærenti ait: *Recepiſſem te, niſi anguſtè ſederem:* ſimul & illum reſpuens, & in novum Senatum jocatus, cujus numerum Cæſar ſuprà fas auxerat. Id

Ergò

Ergò non ſatis eſt riſu diducere rictum
Auditoris: & eſt quædã tamen hîc quoque virtus.
Eſt brevitate opus, ut currat ſententia, neu ſe [601]
Impediat verbis laſſas onerantibus aures.
Et ſermone opus eſt, modò triſti, ſæpè jocoſo,
Defendente vicem modò rhetoris, atque poëtæ,
Interdum urbani, parcentis viribus, atque
Extenuantis eas conſultò. Ridiculum acri
Fortiùs & meliùs magnas plerumq; ſecat res.
Illi, ſcripta quibus comœdia priſca viris eſt, [602]
Hoc ſtabant, hoc ſunt imitandi: quos neq; pulcher

Itáque non ſufficit riſu extendere cachinnos auditoris: quanquam eſt in hoc quoque nonnulla virtus. Brevitas requiritur, ut ſententia fluat, néve ſe involvat dictionibus aures offendentibus & fatigantibus. Item requiritur ſermo nunc ſeverus, nunc hilaris, ſuſtinens vices quandoque rhetoris, ac poëta, aliàs faceti, qui vires continet, & illas datâ operâ diminuit. Certe *res magnas aliquando jocoſum decidit efficacius & aptius quàm acerbum. Eo pollebant,* in *eo ſunt imitatione digni homines illi à quibus vetus comœdia condita eſt: quos nunquam*

ANNOTATIONES.

verò non impunè. Reſpondit enim Laberius: *Mirum ſi anguſtè ſedes, qui ſoles duabus ſellis ſedere*: exprobrans Ciceroni levitatem & lubricum fidei. Hæc Macrob. Saturnal. l. 2. c. 3. & l. 7. c. 3. Vide ejuſdem l. 2. c. 7. Gell. l. 10. c. 17. & Cic. l. 7. Epiſt. 11.

Mimos.] Mimus erat fabula planè dicax, ab uno actore agi ſolita, nec in plures actus diviſa: abſque exordiis, ſine cantu & geſticulatione. Diomed. Item, eſt factorum cùm laſciviâ imitatio: unde nomen à μιμεῖσθαι *imitari*. Gell. l. 17. c. 14. *C. Cæſarem*, inquit, *ità Laberii maledicentia & arrogantia offendebat, ut acceptiores & probatiores ſibi eſſe Publii quàm Laberii mimos prædicaret.*

9. *Ut currat ſententia.*] Nè vel nimia brevitas obſcuram faciat orationem, vel prolixitas verbis pluribus animum legentis oneret & impediat; in quo peccabat Lucilius. Huc pertinet quod Auguſtus Agrippinam neptim admonebat in quadam Epiſtolâ; ejus nempè laudans ingenium, cùm de ſuâ vitâ caſibuſque ſuorum commentarios ſcriberet, aiebat: *Opus eſt dare te operam ne moleſte ſcribas.* Sueton. Octav. c. 86. Tacit. Annal. 4.

12. *Modò rhetoris, atque poëtæ, Interdum urbani.*] Horatius, egregiè ſuo more, tres iſtas virtutes requirit ſatirographo; defendat vicem *rhetoris*, argumentis pugnando; *poëta*, ſolertem & aptam dictionem adhibendo; *urbani*, ſalibus & jocis quædam etiam gravia traducendo ſolvendoque. Cic. 1. de Orat. n. 17. *Accedat lepos quidam, facetiæque, & eruditio libero digna, celeritaſque & brevitas reſpondendi & laceſſendi, ſubtili venuſtate & urbanitate conjuncta.*

13. *Parcentis viribus.*] Sapienter, conſultò, callidè, ſtylum acrem aliquando coërcentis; neque ſemper acerbè excandeſcentis aut mordicùs lacerantis. Et hoc vitii habebat Lucilius, qui paſſim *enſe velut ſtrictо ardens infremit*; Juvenal. Sat. 1. v. 165. atque auditorem ità dente carpit ut etiam *genuinum frangat.* Perſ. Sat. 1. v. 115. Noſter contrà, ut ait ibid. Perſius,

Omne vafer vitium ridenti Flaccus amico
Tangit, & admiſſus circum præcordia ludit,
Callidus excuſſo populum ſuſpendere naſo.

14. *Ridiculum acri fortiùs, &c.*] Nonnunquàm ſermo hilaris, facetus, ſalſus, feſtivus plus valet & efficit quàm vehemens, gravis, pugnax, dicax, acerbus. Hic enim adverſarium irritat, & vires novas colligere impellit, at ille quaſi nervos ſuccidit, ac proſternit. Gorgias Leontinus dicebat, res ſeveras riſu, riſum rebus ſeveris diſcuti: ex Ariſtot. l. 3. de arte dicendi. Gell. l. 12. c. 12. ità ſcribit: *Hæc quoque diſciplina rhetorica eſt, callide & cùm aſtu res criminoſas citra periculum confiteri: ut ſi objectum ſit turpe aliquid, quod negari non queat, reſponſione joculari eludas .... Ità Cicero, urbano facetoque dicto diluit id quod inficiari non poterat, &c.* Scilicet cùm à Pub. Sylla, qui tum reus erat, pecuniam mutuò, ad emendam in palatio domum, accepiſſet, atque hæc ei exprobrarentur; utrumque firmiter negavit: atque tum, inquit, verum ſit accepiſſe me pecuniam, ſi domum emero. At re ſubinde proditâ, emptâque domo, cùm hoc mendacium in Senatu ei ab inimicis objiceretur, riſit ſatis, reſponditque: *Parum certè conſulti homines eſtis, qui ignoratis, prudentis & cauti patris familias eſſe, quod emere velit empturum ſe negare propter competitores emptionis.* Id. Ibid. Vide Orat. pro L. Muræna: ubi cavillans aſtutè Cicero adverſarii Catonis auctoritatem eludit vincitque.

16. *Illi, ſcripta quibus, &c.*] Comœdiæ veteris auctores, Eupolis, Cratinus, Ariſtophanes, &c. De quibus Sat. 4. præced.

17. *Hoc ſtabant, &c.*] His virtutibus, quas modò laudavi, excellebant: variâ eruditione, ſententiarum argutâ brevitate, ſatiricum ſalem aptè affricabant, acrimoniam ſtyli modò exerentes, interdum cohibentes, & conſultò viribus parcentes, &c.

evolvit aut bellus Hermogenes, aut simius iste nihil sciens canere nisi Calvum & Catullum. At enim Lucilius *laudabile* hoc *praestitit, quòd Graecas voces Latinis miscuit. O stupidi in literis!* Ergone *existimatis arduum & admirabile quod fecit Pitholeon Rhodius? Sed,* inquies, *dulcior* est *oratio utroque sermone constans, velut si vinum Falernum misceatur Chio.* Verùm enimverò *quandoquidem condis* tu *carmina, quaero* à te, *si tibi defendenda esset difficilis causa. Petillii accusati, utrum patria videlicet & Latini parentis immemor; satageres quaesita foris vocabula patriis admiscere,*

Hermogenes unquam legit, neque simius iste,
Nil praeter Calvum & doctus cantare Catullum.
At magnum fecit, quòd verbis Graeca Latinis
Miscuit. O seri studiorum! quive putetis [605]
Difficile & mirùm Rhodio quod Pitholeonti
Contigit. At sermo linguâ concinnus utrâque
Suavior: ut Chio nota si commista Falerni est,
Cùm versus facias, teipsum percontor, an, & cùm
Dura tibi peragenda rei sit causa Petillî,
Scilicet oblitus patriaeque patrisque Latini,
Cùm Pedius causas exsudet Poplicola, atque
Corvinus, patriis intermiscere petita

ANNOTATIONES.

18. *Hermogenes.*] Tigellius, acer Lucilii fautor, de quo Sat. 3. praeced.

Simius iste.] Demetrius poëta & fabularum actor, de quo paulò pòst: *simius*, corpore deformis, vel ineptus & insulsus imitator.

19. *Nil praeter Calvum, &c.*] Uterque ille hos tantùm poëtas amatoria scriptitantes legebat, nunquàm verò eximios illos veteris Comediae ac perfectorum hujus generis carminum scriptores. Sic Horatius Hermogenem & Demetrium imperitiae notat pariter atque luxuriae: indeque probat Satirae veras ignorasse virtutes; & hinc illos esse ineptos admiratores Lucilii.

Calvum.] Cor. Licinius Calvus in poëmatis scribendis perelegans, ingenio lepido & urbano, Catulli poëtae amicus fuit. Cicero in Epist. eum laudat, aitque Iambicis praestitisse: quibus civitatis etiam Principes, C. Caesarem & Pompeium acerrimè insectari minimè dubitavit. Quintil. & Seneca Calvum scribunt contendisse cùm M. Tullio de principatu eloquentiae. Petr. Crinit. Gregor. Gyrald. &c.

Catullum.] C. Valer. Catullus Veronensis, in urbe claruit quo tempore Terentius Varro: Docti cognomen adeptus est peculiari epitheto, ex eruditorum consensu: Val. Martialis ad Macrum,

Nec multos mihi praeferas poëtas,
Uno sed tibi sim minor Catullo.

Scripsit Lyrica, Elegias, Epigrammata: commendatur mirum in modum à Gellio. Crinit. de eo vulgatum est distichon istud.

Tantum parva suo debet Verona Catullo,
Quantum magna suo Mantua Virgilio.

20. *An magnum fecit, &c.*] Ità loquuntur Lucilii fautores: quos refellit Horatius deinceps. Insulsi nimirùm palati homines id laudabant quod est fatuum & vitio vertendum; nempè, *verbis Graeca Latinis miscere.* Lucilius apud Cicer. de Finib. 1. v. 9.

Χαῖρε, *inquam, Tite* . . . χαῖρε, &c. De Finib. 2. n. 24.

. . . *Lalia' clamores sophos ille solebat*
Edere, &c.

Apud Non. Marcel. in voce *compernes:* Lucil. Sat. l. 3.

Nunc censes καλλιπλόκαμον καλλίστυγα illam.

. . . . . ;
Compernem aut varam fuisse Amphitryonis
Ἄκοιτιν,
Alcmenam,
Τυδεΐδαο σύνακτος, &c.

21. *O seri studiorum.*] Ὀψιμαθεῖς, qui serò animum ad studia appulerunt, proindeque minùs eruditi: contrà παιδομαθεῖς, qui ab ipsâ pueritiâ literis incubuerunt.

Quive putetis.] Al. *Quine:* quae particula respondet Graecae γε *utique, certe:* nec redundare, est existimanda. Priscian. l. 16. c. 1. Alii interrogativè accipiunt.

22. *Pitholeonti.*] Pitholeon, ex insulâ Rhodo, Epigrammata quaedam insulsa composuit; & Graecis vocibus infercire amavit.

24. *Ut Chio nota si, &c.*] Falernum vinum paulò austerius temperabatur lenitate Chii. Quid sit *nota* illa vide l. 2. Od. 3. v. 8. ubi & de *Falerno*, pariter & l. 1. Od. 20. De *Chio* l. 3. Od. 19. v. 5.

26. *Petilli.*] De Petillio fure aureae Jovis coronae, jam mentio fuit in Sat. 4. superiori.

27. *Latini.*] Quidam legunt *Latinè*, & jungunt cùm sequentibus. Sed non placet ista mutatio, quanquam à viris sanè gravibus invecta.

28. *Pedius Poplicola.*] Hic filius fuit Q. Pedii, qui à Jul. Caesare scriptus haeres; & Consulatum Romae gessit cum Augusto, post Hirtium & Pansam.

Exsudet.] Magnis sudoribus elaboret, ad puritatem sermonis patrii asserendam.

29. *Corvinus.*] Messala Corvinus domi valdè

Verba

Verba foris malis, Canusini more bilinguis? 30
Atqui ego cùm Græcos facerem, natus mare citra, [604]
Versiculos; vetuit me tali voce Quirinus,
Post mediam noctem visus, cùm somnia vera;
In silvam non ligna feras insaniùs, ac si
Magnas Græcorum malis implere catervas. 35
Turgidus Alpinus, jugulat dū Memnona, dumq;
Diffingit Rheni luteum caput, hæc ego ludo,
Quæ nec in æde sonent certantia, judice Tarpâ; [605]

ad instar Canusini duplici linguâ utentis; contrà quam Pedius Poplicola & Corvinus orationes puras *elaborant? At cùm versus Græcos meditarer, natus ego eis mare, Quirinus apparuit de mediâ nocte,* tunc *quandò vera* sunt *insomnia,* ac *me prohibuit his verbis: Non stultiùs in silvam portes ligna, quam magnas Græcorum turmas augere studeas.* Itaque *dum inflatus Alpinus jugulat Memnonem, & dum cæsum Rheni fontem deformat, ego ista scribo ludens, nec recitanda in Apollinis templo ad certamen, Tarpâ Judice;*

ANNOTATIONES.

nobilis, ac pariter clarus orator, atque Græcis vocibus Latinæ orationi admi tis infensus; γυναῖκα. Latinè funambulum reddidisse fertur. Quintil. lib. 10. cap. 1. *Messala,* inquit, *nitidus & candidus, & quodammodo præ se ferens in dicendo nobilitatem suam.* Crinitus de hon. discipl. l. 1. c. 12. inter alia de illo non pauca, sic habet: De ejus singulari prudentiâ & gravitate testimonium extat amplissimum M. T. Ciceronis. Sic enim ad Brutum; Messalæ, inquit excellentiam non possum silentio præterire. Cave putes quemquam esse illi similem constantiâ, curâ & studio Reipublicæ atque eloquentiâ, quâ mirabiliter excellit. Tametsi Messala idem cùm provectior foret, memoriæ sensum sic amisit, ut sui quoque nominis oblitus tradatur. Idque ei biennio antè obitum contigit; quod Orbilio itidem Beneventano accidisse constat. Vide & Cœl. Rhodig. l. 11. c. 13. Alex. ab Alex. l. 6. c. 20, &c.

30. *Canusini more bilinguis.*] De Canusio oppido Apuliæ, jam dixi suprà ad Sat. 5. sub finem. Hoc à Diomede conditum; hincque cives partim Græcè partim Latinè loquebantur. Totus etiam ille terrarum tractus Magna Græcia est appellatus.

31. *Natus mare citra.*] Apud fines Apuliæ in Italiâ; non ultrà mare, in Græciâ.

32. *Vetuit me tali voces Quirinus.*] Lepida fictio. Quirinus Latini populi sermonisque auctor & conditor deterruit à scribendis Græcè versiculis.

33. *Cùm somnia vera.*] Quando jam coctis alimentis purgatiores esse debent sensus. Atque ita statuebat veterum superstitio. Tertull. de anima, c. 22. *Certiora & collatiora somniari affirmant sub extremis noctibus, quasi jam emergente animarum vigore, producto sopore, &c.* Philostrat. l. 2. *Si tempus ante lucanum sit & somni matutini; conjectant somnium illud, quasi tunc animâ verum videnti.* Theocrit. Idyll. 19 initio scribit, à Venere immissum Europæ somnium, cùm tertia pars noctis staret, proximâ jam aurorâ, quando somnus oculos molli vinculo detinet, ac tum venacia pascuntur insomnia, Tibull. l. 3. Eleg. 4.

Dii meliora ferant, nè sint insomnia vera,
Quæ tulit extremâ proxima nocte quies.
Ovid. Epist Heronis.

Namque sub auroră, jam dormitante lucerna,
Tempore quo cerni somnia vera solent.

34. *In silvam non ligna, &c.*] Verba sunt Quirini Horatium redarguentis.

35. *Magnas Græcorum catervas.*] Ingentem numerum Græcorum Poëtarum vel Poëmatum.

36. *Turgidus Alpinus jugulat dum Memnona.*] Ego, inquit noster, à Quirino edoctus has ludo satiras; dum alii carmen heroicum miserè disperdunt, temerè ac ineptè attentantes grave scribendi genus, v. g. dum Alpinus de Memnone (ex Hesiodi Theogoniâ) ab Achille interfecto tam insulsam Tragœdiam profert, inflatis quidem & turgidis versibus, ut ipse magis quàm Achilles Memnonem jugulare videatur.

Alpinus.] Aulus Cornelius Alpinus iste longè est alius ab insigni poëta Cornelio Gallo, de quo Virgil. Eclog. 10. ut eruditè monet Torrentius contra Cruquium.

37. *Diffingit Rheni luteum caput.*] Idem Alpinus Epicum etiam carmen molitus fuerat de bello Germanico, ubi Rhenum descripserat adeò perditè, ut nobile flumen deturparet, limpidis aquis pulchroque capiti quasi lutum, grandi certè argumento sordes aspergens. Non abs re putes hic alludi ad morem pingendi effingendique fluvios specie humanâ, ex urnâ aquam fundentes. Sunt qui legant *defingit*, alii *depingit*; sed minùs benè.

38. *Quæ nec in æde sonent certantia.*] Hæc inquam, scribo ludens, minimè verò propalanda in certaminibus & commissionibus poëtarum ab Augusto institutis, apud Apollinis Palatini templum. De quo differui dudum in Persii Prologo. Vide Sueton. Octav. c. 89.

Judice Tarpa.] Spurius Metius Tarpa recitantium auditor assiduus; unusque è quinque arbitris, quorum debebant calculo probari quæ in æde Musarum proponebantur; nec in scenam perferebantur quæ ab eis fuissent explosa. De illo iterum in Epist. ad Pisones, v. 307.

nec reponenda bis terque in theatro ad ſpectaculum. Tu quidem, ô *Fundani, ſolus viventium nôſti urbanè ſcribere verſus* comicos, in quibus *meretrix aſtuta & ſervus decipiunt vetulum Chremetem. Pollio principum geſta refert pede ter percuſſo. Varius carmen heroicum exequitur tam ſtrenuè quàm ullus alius. Muſa ſilvarum amantes donârunt Virgilio tenerum ac lepidum. Iſtud reſtabat a Varrone Atacino & aliquot aliis tentatum fruſtrà, quod felicius expedire poſſem ego, auctore* tamen *inferior: cui nequaquam velim auferre lauream magnâ cùm laude capiti* ejus *aptatam.*

Nec redeant iterũ atq; iterũ ſpectanda theatris.
Argutâ meretrice potes, Davoque Chremeta
Eludente ſenem, comis garrire libellos
Unus vivorum, Fundani. Pollio regum
Facta canit pede ter percuſſo. Fortè epos acer,
Ut nemo, Varius ducit: molle atque facetum
Virgilio annuerant gaudentes rure Camœnæ. [606]
Hoc erat, experto fruſtrà Varrone Atacino,
Atq; quibuſdam aliis, meliùs quòd ſcribere poſſẽ,
Inventore minor: neque ego illi detrahere auſim
Hærentem capiti multâ cùm laude coronam.
At dixi fluere hunc lutulentum, ſæpè ferentẽ
Plura quidem tollenda relinquendis. Age, quæſo,

Sed dixi illum currere cœnoſum, ſæpè vehentem damnanda approbandis plura certè rejiciendis. Dic verò, *precor,*

ANNOTATIONES.

39. *Iterum ſpectanda theatris.*] Neque dramata compoſui in ſcenam producenda, ad auram vulgi & publicum favorem captandum. Hac ſum etenim ambitione procul.

40. *Argutâ meretrice potes, &c.*] O Fundani, ſolus poëtarum qui modò vivunt, peritus es, atque unus ſcitè ac facetè vales ſcribere comœdias: in quibus *arguta meretrix* & ſervus aſtutus *comiter garrientes eludunt ſenem*, ejus crumenam emungunt, &c.

Davoque Chremeta.] Alluſio eſt ad Terentii Andriam, ubi Chremes ſenex, Davus ſervus, notæ ſunt perſonæ comicæ.

41. *Comis.*] Hæ voces comis, comœdia, comeſſatio, habent originem à χῶμος & χωμάζειν *feſtivitas.* Hoc etiam nomine colebatur Deus hilaritatis & laſciviæ. Varro 6. de Ling. Lat.

42. *Fundani.*] Mirum ſanè quòd à nemine uſquam laudetur Fundanius ille, quem tam inſigni elogio exornat Horatius.

Pollio regum Facta canit.] Tragœdias eleganter ſcribit: *pede ter percuſſo*: verſibus ſenariis tres dimenſiones habentibus: qui *ſenos reddunt ictus*, ut eſt in Epiſt. ad Piſon. v. 253. In tragœdiis nempè, ut nôrunt omnes, *facta regum* ſunt argumenta conſueta, & verſus Iambici trimetri duntaxat adhibentur. Vide l. 2. Od. 1. ubi de Pollione, &c.

43. *Forte epos.*] Varius epicum carmen ſtrenuè exequitur; *forte*, quippe quòd nequit expediri ſine forti & conſtanti ſpiritu, & venâ abundanti ac divite, eſtque opus longum, animique ſolertis ac diu multumque attenti. Vide l. 1. Od. 6. ubi de Vario excellenti poëtâ. Item Petr. Crinit. Poët. Lat. l. 3. c. 44.

44. *Molle atque facetum Virgilio, &c.*] Virgilius Bucolica & Georgica ſtylo molli & idoneo compoſuit. Tunc nimirùm Æneis nondum in lucem prodierat, cùm ſcriberet iſta Horatius.

Facetum.] Quintil. l. 6. c. 3. *Facetum non tantum circa ridicula opinor conſiſtere. Nec enim diceret Horatius, facetum carminis genus naturâ conceſſum eſſe Virgilio. Decoris hanc magis & exculta cujuſdam elegantiæ appellationem puto. Ideóque in Epiſtolis Cicero hac Bruti verba refert:* næ illi ſunt pedes faceti, &c. *quòd convenit cum illo Horatiano*: Molle atque facetum.

46. *Hoc erat, experto:*] Carmen ſatiricum erat, quod ego meliùs aliis multis poſſem ſcribere: non tamen par Lucilio inventori.

Experto fruſtrà Varrone Atacino.] Pub. Terent. Varro Atacinus, ab Atace Narbonis Galliæ vico vel fluvio cognominatus, iis natus temporibus quibus Cicero & Hortenſius clari habebantur in eloquentiâ; ingenio præclaro fuit: ſcripſit Epigrammata, Elegias, & alia mirifico ſtudio. Argonautica ejus celebrant Probus Valerius, aliique Grammatici, & ex illis ſæpè verſiculos referunt. At in Satiris fruſtrà deſudavit. Adeò verùm eſt quòd canit in Eclog. Virgilius: *non omnia poſſumus omnes.* Vide Petr. Crinitum, l. 2. c. 31. Quintil. l. 10. c. 1 ità ſcribit: *Atacinus Varro in iis per quæ nomen adeptus eſt, interpres operis alieni, non ſpernendus quidem, verùm ad augendam facultatem dicendi parum locuples.* Ejus etiam meminit Euſeb. Chron. natumque refert ad Olymp. 174. annis circiter viginti à morte Lucilii: & Græcas literas ſummo ſtudio didiciſſe anno ætatis 35.

48. *Inventore minor,*] Quòd Lucilius Satiras primas ſcripſit, & quòd *miram eruditionem, libertatem, acerbitatem, & abundè ſalis* habet, hinc eò ſe minorem profitetur noſter, quamquam *terſior multò ac purus magis, & ad notandos mores præcipuus*: ut fatetur Quintil. antè citatus.

Tu

Tu nihil in magno doctus reprêndis Homero?
Nil comis tragici mutat Lucilius Attî?
Non ridet verſus Enni gravitate minores, [607]
Cùm de ſe loquitur, non ut majore reprenſis? [608]

numquid tu eruditus nihil redarguis in Homero magno? Numquid Lucilius ipſe *facetus nihil mutat Attii Tragœdiarum ſcriptoris?* An *non deridet Ennii verſus* quoſdam *leviores; quando loquitur de ſeipſo haud tanquam perfectiore iis quos carpit?*

ANNOTATIONES.

52. *Homero.*] Qui, bonus licet & magnus, interdum ipſe dormitâſſe reperitur, neque omninò eſt ſine mendis, quamvis agnoſcatur ab univerſis ingenio, arte, eruditione, aliiſque virtutibus, omnium facilè princeps. Vide Longinum.

53. *Nil comis tragici mutat Lucilius Attî?*] Si Lucilius ipſe in prioribus poëtis quædam emendat: cur nos Lucilium ad trutinam non revocabimus?

L. Attius.] (*Accius* ſcribunt quidam) Tragœdiarum ſcriptor, Pacuvio paulò junior, ingenio acri fuit. Ejus verſibus exornari templorum ac monumentorum aditus volebat Decius Brutus, teſte Cicerone in orat. pro Archiâ poëtâ, n. 27. Pacuvius autem Accii Tragœdiam Atreum laudavit velut grandem & ſonoram: reprehendit verò quaſi ſubacidam & dariuſculam. Quod faſſus eſt Attius; addiditque ſe non pœnitere; quia, ſicut poma acerba primùm & dura paulatim ſiunt mitia; ita & ingenia: contra quæ vieta gignuntur & mollia, ad veram frugem & maturitatem nunquam perveniunt, ſed potiùs ac magis putreſcunt. Vide Crinit. de Poëtis l. 1. c. 7. Gell. l. 13. c. 2. l. 18. c. ult. ubi ſic ſcribit in fine: *poſteà Q. Ennius, & juxta Cæcilius & Terentius, ac ſubinde Pacuvius, & Pacuvio jam ſene Attius, clariorque tunc in poëmatis eorum obtrectandis Lucilius fuit.* Attius Tragœdias benè multas ſcripſit, quarum fragmenta quædam ſuperſunt; Cœmedias etiam. Quam fortaſſis ob rem *comis Tragicus* hic appellatur. Vulgò tamen vox *comis* non in Genit. accipitur, ſed in Nominat. referturque ad ſeq. *Lucilius.* Tragœdiæ Accii celebrantur, Phœnice, Medea, Menalippus, Alcmæon, Prometheus, Atreus, Philoctetes, Neoptolemus, &c. inprimis autem Argonautæ, unde eſt illud carmen de Argo navi laudatiſſimum:

. . . . . *Tanta moles labitur*
Fremebunda ex alto, ingenti ſonitu & ſtrepitu,
Præ ſe undas volvit: vortices vi ſuſcitat.
Ruit, prolapſa pelagus reſpergit: profluit.
Ità dum interruptum credas nimbum volvier:
Dum quod ſublime ventis expulſum rapier
Saxum; aut procellis, vel globoſos turbines
Exiſtere iſtos undis concurſantibus;
Niſi quas terreſtres pontus ſtrages conciet:
Aut forte Triton fuſcinâ verrens ſpecus
Subter radices penitus undanti in freto
Molem ex profundo ſaxeam ad cœlum eruit.

Vide & apud Cic. cit. Attii verſus, variis locis de Divin. 1. n. 44, &c.

54. *Enni.*] Q. Ennius Poëta natus eſt Tarenti, vel, ut plerique volunt, Rudiis in oppido Salentinorum. Tullius pro Archiâ, *Rudium hominem* vocat, & mire commendat Ennium: nec minus alii, velut acri virum ingenio, eruditione multiplici, fide, comitate, probitate, doctrinâ omninò ſingulari. Floruit temporibus Plauti Comici & M. Catonis oratoris clariſſimi. Quem deinceps ſicuti ſunt Cæcilius, Pacuvius, Attius, &c. Permulta compoſuit vario carmine Annales, Tragœdias, Comœdias, Satiras, &c. ex Lucretio, l. 1. c. 118.

Ennius . . . primus amœno
Detulit ex Helicone perenni fronde coronam,
Per gentes Italas hominum quæ clara clueret.

Quintilianus Ennium ſcribit pari veneratione colendum, ac ſacros veruſtate lucos, in quibus grandia robora non tantam habent ſpeciem quantam religionem. Ennii verſus affert Cicero pluribus locis. Lege de Divin. 1. n. 40, &c. Vide & Macrob. Saturnal. l. 6.

Ridet verſus gravitate minores.] Quamvis tanti habitus eſt Ennius, in ejus carminibus quædam rectè reprehendit ac deridet Lucilius tanquam haud ſatis graviter & accuratè ſcripta. Annæus Seneca Epiſt ad Lucil. *Admiror*, inquit, *eloquentiſſimos viros & deditos Ennio, pro optimis ridicula laudâſſe:* & hoſce de Cethego verſus Ennii affert:

Is dictis cunctis ollis popularibus olim
Qui tum vivebant homines atque ævum agitabant,
Flos delibatus populi, Suadaque medulla.

Ennium tamen defendit Gell. l. 12. c. 2. Macrob. Saturnal. l. 1. c. 4. & l. 6. c. 3. *Nemo*, inquit, *ex hoc viles putet veteres poëtas, quòd verſus eorum ſcabri nobis videntur. Ille enim ſtylus Enniani ſeculi auribus ſolus placebat: diuque laboravit ætas ſecuta, ut magis hunc molliori ſtylo temperarent.* Neque verò præterire hic licet aut ridiculos aut ſcabros Ennii verſiculos iſtos:

O Tite, tute Tati tibi tanta tyranne tuliſti.
At tuba terribili ſonitu taratantara dixit,

55. *Cùm de ſe loquitur, &c.*] Cùm Lucilius quoſdam Ennii verſus ridet ac reprehendit, non tamen eò ſe majorem dicit: ſic ego, Lucilii quædam reprehendens, haudquaquam me illi

Quid

Quid pariter impedit nos ſcripta Lucilii evolventes diſquirere, an ejus, an rerum natura difficilis prohibuerit verſus limatiores & ſuaviùs fluentes? Quòd ſi aliquis id unum ſatis habet carmen *aliquod includere ſex pedibus; is gaudeat feciſſe ducentos verſus antecœnam, ac totidem poſt; qualis fuit vena Caſtri Etruſci vehementè fluvio rapidior; quem narrant crematum fuiſſe ſcriniis & ſcriptis ſuis. Dico* igitur;

Quid vetat & noſmet Lucilî ſcripta legentes,
Quærere num illius, num rerum dura negârit
Verſiculos natura magis factos, & euntes
Molliùs? At ſi quis pedibus quid claudere ſenis
Hoc tantùm contentus; amet ſcripſiſſe ducentos
Ante cibum verſus, totidè cœnatus: Etruſci
Quale fuit Caſsî rapido ferventius amni [609]
Ingenium: capſis quem fama eſt eſſe libriſque
Ambuſtum propriis. Fuerit Lucilius, inquam,
Comis & urbanus; fuerit limatior idem,
Quàm rudis & Græcis intacti carminis auctor,

Eſto, *fuerit Lucilius facetus ac lepidus; fuerit etiam magis politus quàm inventor poëmatis nondum exculti, atque Græcis haud tentati,*

ANNOTATIONES.

præferendum exiſtimem. Iſta verba Horatii de Ennio intelligenda contendit Heinſius, explosisque aliorum interpretationibus cantat, εὕρηκα, *inveni*; verùm quàm longè ab Horatii mente aberrârit, luculenter & eruditè, ut certè alia, exequitur noſter Dacerius, ad quem te pulùm divertere, lector, nuſquam pigeat.

57. *Num illius, num rerum dura negârit natura, &c.*] Utrum Lucilianorum verſuum compoſitio rudis & impolita ex materiæ & rerum naturâ difficili prodierit; an ex ipſius ingenio duriori, vel certe ex indiligentiâ, & quòd ſcribentem *offenderit lima labor & mora?* Epiſt. ad Piſ. v. 290.

58. *Verſiculos magis factos.*] Cic. in Bruto. *Intellectum eſt quantam vim habeat accurata & facta quodammodo oratio.*

Euntes Molliùs.] Martial.

Carmina nulla probat molli quæ tramite currunt,
Sed quæ per ſalebras altaque ſaxa cadunt.

59. *At ſi quis.*] Quanta hîc varietas difficultasque? Alii legunt, *ac ſi quis*, junguntque cum antecedentibus, & ſic explicant: *Verſiculos euntes molliùs, ac ſi quis pedibus, &c.* Id eſt, verſus molliores & concinniores, quàm facere ſoleat poëta negligens, qui ſatis habet plures ſcribere parvo labore verſus, parum etiam venuſtos. Alii, *aut ſi quis.* Alii, *an ſi quis, &c.* Prima legendi ratio ſatis placet; malim tamen, *an ſit qui pedibus, &c.* hoc ſenſu: quid vetat nos ſcripta Lucilii recenſentes quærere unde fiat, ut plerique verſus ejus incompoſiti, non magis facti, & molliùs cant? an ex vitio rerum; an ex ipſius rudiori naturâ; an is ipſe fuerit qui *pedibus quid claudere ſenis hoc tantum contentus, amaverit ſcripſiſſe ducentos, &c.* nec ſtuduerit recenſere, emendare, ac *malè tornatos incudi reddere verſus*; ut eſt in Epiſt. ad Piſ. v. 441.

61. *Etruſci Quale fuit, &c.*] Caſſius Parmenſis abundantis ac fœcundæ magis quàm divitis, & pulchræ venæ poëta, ab Auguſto juſſus interfici, tum quòd ipſi obtrectare pergeret, tum præcipuè quòd Jul. Cæſaris percuſſoribus hoſtibuſque ſui ſemper adhæſerat. Hinc eum ſponte vellicat Horatius Auguſto velificans. Sueton. Octav. c. 4. *Caſſium Parmenſis quadam epiſtolæ non tantum ut piſtoris, ſed etiam ut nummularii nepotem, ſic taxat Auguſtum*; materna tibi farina, ſiquidem ex crudiſſimo Ariciæ piſtrino hanc pinſit manibus collybo decoloratis Nerulonenſis menſarius. Vide Vell. Paterc. l. 2. Oroſ. l. 6. c. 19. Appian. bell. civil. l. 5. item Valer. Max. l. 1. c. 7. Art. 7. Crinit. l. 3. c. 47.

63. *Capſis libriſque Ambuſtum propriis.*] Tot libros ac verſus futiles ille ſcripſerat, inquit noſter jocosè & dicaciter, ut cremando ejus cadaveri ſuffecerint. Quod ex Senatuſconſulto factum aſſerit ver. Comment. Verùm id refellitur ex verbis, *fama eſt.*

Caſsî Parmenſis de Orpheo carmen hoc aſferunt:

Argutæ primùm cum plectra parentis, & aura
Diſtinctam ſumpſit citharam Rhodopeius heros;
Ridebant ſegnes pulſus, digitoſque micantes
Seriùs, & chordis indoctæ diſſona vocis.
Mox pudor exardens & gloria dulcis honeſti
Luſibus avertit puerilibus, omnis & illac
Perditus incumbens Muſæ pallebat amore.
Et nunc maternis inhiat, nunc ille paternis
Cantibus, hinc illinc diſcens dependet utrumque;
Nulla Venus faciem cepit mentita doloſi
Compedibus; ſomni fuerat parcéſque Lyæi;
Donec ridiculus dudum modulamine ſilvas,
Evulſoſque ſuis ſcopulos radicibus egit;
Auſus & ire viam viventibus inconceſſam,
Pœnarum oblitos demulſit carmine Manes.
Non levis aſcenſus, ſi quis petit ardua. Sudor
Plurimus hunc tollit, nocturno exſomnis olivo
Immoritur, delet quod mox laudaverit in ſe,
Qui cupit æterna donari frondis honore.

66. *Quàm rudis & Græcis intacti carminis auctor.*] Quàm Ennius, qui primus omnium ſa-

Quamque

Quámque poëtarum ſeniorum turba: ſed ille,
Si foret hoc noſtrum fato dilatus in ævum,
Detereret ſibi multa; recideret omne quod ultra
Perfectum traheretur: & in verſu faciendo [610]
Sæpè caput ſcaberet, vivos & roderet ungues. 71
Sæpè ſtylum vertas, iterùm quæ digna legi ſint,
Scripturus: neque, te ut miretur turba, labores;
Contentus paucis lectoribus. An tua demens
Vilibus in ludis dictari carmina malis? 75
Non ego. Nam ſatis eſt equitem mihi plaudere:
ut audax
Contemptis aliis exploſa Arbuſcula dixit.
Men'moveat cimex Pantilius? aut crucier; quòd
Vellicet abſentem Demetrius: aut quòd ineptus [611]

& quàm omnes poëta ſuperiores; atqui ſi ipſe ad noſtram hanc ætatem reſervatus a fatis eſſet, certè plurima ſibi reſecaret; quicquid tranſgreditur perfectum modum, *reſcinderet; atque in condendis carminibus frequenter caput ſcalperet, atque ungues ad vivum ad morderet. Sapè ſtylum converte, editurus quæ mereantur haud ſemel evolvi, nec ſatagas ut te plebs admiretur; imò ſatis habe ut pauci tua legant. An verò ſtulte gaudeas tuos verſus dictari in ſcholis ignobilioribus? Ego nequaquam. Sufficit enim ut equites mihi applaudant; quemadmodum Arbuſcula exploſa conſtanter aiebat, cæteris ſpretis. An moveat me Pantilius cimex? aut doleam, quòd abſentem* me *Demetrius reprehendat, aut quòd redarguat nugax*

ANNOTATIONES.

tias ſed rudes omninò ſcripſit; at Lucilius ſubinde limatiores & perfectiores. Quare hic ſatiræ quaſi primus auctor aut certè artifex jure habeatur. Alii vocem *rudis* in caſu nominativo accipiunt, ſicque interpretantur; fuerit Lucilius limatior quàm rudior, *&c.* Sed perperam

Græcis intacti.] Græcorum nemo Satiras ſcripſit. Unde Quintilianus l. 10. c. 1. *Satira quidem tota noſtra eſt, in quâ primus inſignem laudem adeptus eſt Lucilius, &c.* Aliter ſenſit Jul. Scaliger, Poët. lib. 1. cap. 12. & lib. 3. cap. 98. Vide Caſaub. de Satirâ.

67. *Poëtarum ſeniorum.*] De his Sat. 4. præc.

69. *Recideret omne quod, &c.*] Superflua, inconcinna, *ambitioſa recidet ornamenta*, inquit noſter ad Piſ. v. 447. item *omne ſupervacuum pleno de pectore manat*, v. 337. Vide illùc annotanda.

71. *Caput ſcaberet.*] Hæc enim haud rarò facit quiſquis accuratæ & perfectæ compoſitioni operam navat. Marcilius & alii quidam hìc alludi volunt ad Minervam è cerebro Jovis editam.

Vivos & roderet ungues.] Perſ. Sat. 1. v. 106. *Nec pluteum cædit, nec demorſos ſapit ungues.*] Sic leviter ſcribendi genus ſignificat ille, ut notat lib. 10. cap. 3.

72. *Sæpè ſtylum vertas, &c.*] Quintil. l. 10. c. 4. *Emendatio pars ſtudiorum longè utiliſſima. Neque enim ſine causâ creditum eſt, ſtylum non minùs agere cum delet. Hujus autem operis eſt, adjicere, detrahere, mutare. Sed facilius in iis ſimpliciuſque judicium, quæ replenda vel dejicienda ſunt; premere verò tumentia, humilia extollere, luxuriantia adſtringere, inordinata digerere, ſoluta componere, exultantia coërcere, duplicis operæ. Nam & damnanda ſunt quæ placuerant; & invenienda quæ fugerant.*

Stylum vertas.] Veteres nimirùm in ceratâ ſcribentes tabellâ utebantur ſtylo, cujus pars altera acuta erat, & acumen dicebatur; altera obtuſa, quâ delebant id quod erat exaratum, complanantes & equantes ceram, ut novam ſcripturam inducerent. Ergò qui aliquid volebat mutare, ſtylum vertebat, atque alteram ejus partem adhibebat. Rem graphicè exponit P. Crinitus l. 17. de hon. diſcipl. c. 4. & Prudent. Hym. 9. de coronis;

Inde alii ſtimulos & acumina ferrea vibrant,
Quâ parte aratis cera ſulcis ſcribitur;
Et quâ ſecti apices abolentur, & aquoris hirti
Rurſus niteſcens innovatur area.

75. *Vilibus in ludis dictari carmina.*] Perſ. Sat. 1. v. 29.

Ten' cirratorum centum dictata fuiſſe
Pro nihilo pendas?

77. *Exploſa Arbuſcula dixit.*] Mima illa cùm à plebe & vulgo explodebatur, parvi ducebat, dummodo paucis nobilioribus placuiſſet. Illius meminit Tullius ad Attic. lib. 4. Epiſt. 14. *Quæris nunc de Arbuſcula? Valdè placuit. Ludi magnifici & grati.*

78. *Men' moveat cimex Pantilius?*] Profitetur Horatius parum ſe moveri dicteriis Pantilii ſcurræ ipſi obtrectare aſſueti.

Cimex.] Gall. *Punaiſe*, Angl. A Bed-Bug, metaph. homo putidus & mordax inſtar illius inſecti omnibus inviſi & moleſti ab aculeum & fœtorem.

79. *Demetrius.*] Hunc anteà ſimium vocavit.

Fannius

Fannius Hermogenis Tigellii conviva? Approbent iſta Plotius, Varius, Mæcenas, Virgilius, Valgius, optimus etiam Octavius, & Fuſcus, nec non ambo Viſci laudent velim. Citra ambitionem licet accenſere te, ô Pollio; te, ô Meſſala, cum tuo fratre: vos quoque Bibule, & Servi: ac te pariter, ô ſincere Furni: atque alios non paucos eruditos amicoſque, quos taceo ſponte: quibus iſta, qualiacumque ſint, placere cupio: ægre laturus, ſi minùs arrideant, quam ſpero. Te autem, ô Demetri, teque ô Tigelli, jubeo ſtare inter ſcilicet diſcipularum. Vade ô famule, & quamprimum hæc adjunge ſcriptis meis.

Fannius Hermogenis lædat conviva Tigelli? ſo
Plotius, & Varius, Mœcenas, Virgiliuſque,
Valgius, & probet hæc Octavius optimus, atque
Fuſcus, & hæc utinam Viſcorum laudet uterq;
Ambitione relegatà te dicere poſſum,
Pollio; te Meſſala tuo cum fratre; ſimulque 85
Vos Bibuli, & Servi; ſimul his te, candide Furni;
Complures alios, doctos ego quos & amicos [612]
Prudens prætereo: quibus hæc, ſint qualiacùq;
Arridere velim: doliturus, ſi placeant ſpe
Deterius noſtrâ. Demetri, teque, Tigelli, 90
Diſcipularum inter jubeo plorare cathedras.
I puer; atque meo citus hæc ſubſcribe libello.

ANNOTATIONES.

80. *Fannius.*] De hoc vili poëtâ, item de Hermogene Tigellio, in Sat. 4. ſuperiore.

81. *Plotius, & Varius.*] De *Plotio* Tucca, in Sat. 5. præced. De *Vario*, l. 1. Od. 6.

Mæcenas.] Is literatorum patronus & ipſe literis mirabiliter imbutus, facilitate ingenii, eloquentiâ mediocriter excelluit, & poëticâ facultate. Scripſit varii generis poëmata, Elegias, Tragœdias. De ſepulchri contemptu fertur eeciniſſe:

Nec tumulum curo: ſepelit natura relictos.

Virgilius.] De hoc poëtarum certè principe nulla quàm pauca annotâſſe præſtat.

82. *Valgius.*] T. Valgius conſulari ortus familiâ elegans fuit in condendis carminibus, teſte vel Tibullo ad Meſſalam ità ſcribente,

Eſt tibi qui poſſit magnis ſe accingere rebus
Valgius: æterno propior non alter Homero.

De eo jam l. 2. Od. 9. ipſi inſcriptâ.

Octavius optimus.] Optimus nempè is poëta hiſtorias etiam ſcripſit. Cave, lector, nè Auguſtum accipias.

83. *Fuſcus.*] De Ariſtio Fuſco celebri Grammatico jam antè, l. 1. Od. 22. ipſi inſcriptâ, item Sat. 9. præced. iterumque poſteà Epiſt. 10. lib. 1.

Viſcorum uterque.] Duo nempè fratres erant, bonus uterque poëta: nati patre Vibio Viſco Equite Romano opibus & gratiâ apud Auguſtum pollente.

84. *Ambitione relegatâ.*] Citra adulationem.

85. *Pollio.*] Aſinius Pollio orator præclarus, Auguſto pergratus, Romæ ſcholam tenuit poſt Timagenem: primùs ſcripta ſua recitavit, primus etiam Romæ bibliothecam feciſſe dicitur. Bella Cæſaris & Pompeii ſcripſit. Diligentiæ plurimum, conſilii & animi ſatis habebat, teſte Quintiliano: at nitore carebat & jucunditate Ciceronis. Vide l. 2. Od. 1. illi inſcriptam.

Meſſala.] De hoc anteà v. 29. ad vocem *Corvinus.*

86. *Vos Bibuli, & Servi.*] Bibulorum atque Serviorum Romæ inſignes fuiſſe familias nemo neſcit. Jul. Cæſaris in conſulatu collega Bibulus. Ad Servium Sulpitium ſunt multæ Ciceronis Epiſt. l. 4.

Furni.] Furnius hiſtoriarum ſcriptor elegans & accuratus, etiam Romæ Conſul fuit.

91. *Diſcipularum inter, &c.*] Locum hunc pleriq; interpretum tranſiliunt intactum, quanquam, ut mihi videtur, ſtylo non indignum. Quidam volunt Horatium imprecari luctum & infortunium Demetrio atque Tigellio tanquam ineptis & inſulſis ſcriptoribus, qui mulierculis duntaxat placere ſtuderent. Ego verò ſic interpretor Horatium quaſi dicat: Ite molles & effæminati, pergite adoleſcentibus corruptis, vel etiam mulierculis recitare Elegias, amatoria carmina, voce flebili & affectatâ ad mollitiem: juxta id quod habet Perſius, Sat. 1. v. 34.

. . . . Vatum plorabile ſi quid,
Eliquat, & tenero ſupplantat verba palato.

92. *Meo citus hæc ſubſcribe libello.*] Iis quæ anteà de Lucilio ſcripſi hæc adjunge. Nimirum Satiræ quartæ præcedenti hanc attexi jubet, quæ illam & explicat & aſſerit.

Q. HORATII FLACCI SATIRARUM LIBER II.

SATIRA I.

Se non posse Trebatii consilium sequi à scribendâ Satirâ dehortantis.

SUNT quibus in Satirâ videar nimis acer, & ultra [613]
Legem tendere opus. Sine nervis altera, quicquid
Composui, pars esse putat; similesque meorum
Mille die versus deduci posse. Trebati,
Quid faciam præscribe. Quiescas. Ne faciam, inquis, [614]

INTERPRETATIO.

Horat.] *Sunt* homines *quibus videar nimis asper in Satirâ, & carmen intendere supra modum. Pars altera existimat sine viribus esse id omne quòd scripsi; atque* uno *die condi posse millenos versus æquales meis. O Trebati, jube quid agam.* TREBAT. *Abstine.* HOR. *Dixis ne*

ANNOTATIONES.

1. *Sunt quibus, &c.*] Dialogismus istic est Horatii ac Trebatii. Hunc nempè magni nominis Jurisconsultum facerè consulit ille quid agat, num Satiras scribere debeat. Tandem omnes Trebatii dissuadentis rationes, ac legum etiam præscripta, risu solvit Horatius.

Videar nimis acer.] Nimis dicacem & acerbum me redarguunt alii; alii contrà velut enervatum & satirico sale destitutum, O hominum judicia!

Ultra Legem.] Vel, ultra modum Satiræ convenientem: quæ quidem lepida, jocosa, salsa potiùs quàm aspera, injuriosa, contumeliosa. Vel, ultra quàm jubet lex seu 12 Tab. seu Julia de Majestate, utraque scilicet vetans quemquam famoso carmine aut libello violari. Vide posteà v. 82. Item Epist. ad Pis. v. 283. ubi sic habetur,

. . . . *Sed in vitium libertas excidit, & vim*
Dignam lege regi, &c.

2. *Tendere opus.*] Metaph. ab instrumentis musicis, in quibus tensæ nimis chordæ rumpuntur.

4. *Deduci.*] Epist. ad Augustum,

. . . . *Tenui deducta poemata filo.*

Trebati.] C. Trebatius Testa probitate, juris scientiâ, bellicâ etiam virtute insignis: Eques Romanus, Julio Cæsari charus, & assecla comesque ad bellum Gallicum: Tullio Ciceroni perquàm familiaris, & amicus, passimque laudatus. Epist. ad Famil. l. 7. ad Attic. l. 10. Epist. 1. Topic. &c. Alex. ab Alex. l. 6. c. 23. scribit, *Trebatium sub disciplinâ Ciceronis Juris peritissimum aliquot libros de Jure Civili composuisse, ac de religionibus novem: nec non heroico versu plurimum valuisse, atque inter poëtas annumeratum.*

5. *Quiescas . . . . . Aio.*] Adverte dictiones Jurisconsulto præscribenti accommodatas.

Omninò

omninò ſcribam verſus? TREB. *Dico.* HOR. *Miſere inteream, niſi optimum fovet: at dormire non poſſum.* TREB. *Qui egent profundo ſopore,* oleo *delibuti ter Tiberim tranſnatent, atque veſperi vino corpus irrigent. Vel, ſi tam vehemens ſcribendi cupido te occupat, inſuperabilis Auguſti facinora canenda ſuſcipe, ingentem operæ mercedem acceptūrus.* HOR. *O bone parens, cupientem nervi deſtituunt. Nec enim quiſque* valet *dicere cohortes ſpiculis aſperas, aut Gallos raptis telis morientes, vel Parthos equis decidentes* præ *vulneribus.* TREB. *Atqui poteras Cæſarem juſtum ac ſtrenuum celebrare, ſicut prudens Lucilius Scipionem.*

HOR. *Hoc præſtabo diligenter, quoties dabit ſe occaſio:* Verumtamen *non niſi opportuno tempore verba Horatii adibunt aures Auguſti ſapientis, cui ſi perferam adulteris, reſpuit munitus undequaque.* TREB. *Quantò melius id, quàm moleſto carmine offendere Pantolabum ſcurram, & Nomentanum decoctorem: quandoquidem omnes ſibi metuunt, atque averſantur* poëtam, *etiam mimine laceſſiti.* HOR. *Ecquid agam?* Enimverò *ſaltat Milonius cùm primùm capiti* per

Omninò verſus? Aio. Peream malè, ſi non
Optimũ erat: verùm nequeo dormire. Ter uncti
Tranſnanto Tiberim, ſomno quibus eſt opus alto,
Irriguumque mero ſub noctem corpus habento.
Aut, ſi tantus amor ſcribendi te rapit, aude
Cæſaris invicti res dicere; multa laborum
Præmia laturus. Cupidum, pater optime, vires
Deficiunt: neque enim quivis horrentia pilis
Agmina, nec fractâ pereuntes cuſpide Gallos,
Aut labentis equo deſcribat vulnera Parthi.
Attamen & juſtum poteras, & ſcribere fortem,
Scipiadam ut ſapiens Lucilius. Haud mihi deero, [615]
Cùm res ipſa feret: niſi dextro tempore, Flacci
Verba per attentam non ibunt Cæſaris aurem:
Cui malè ſi palpere, recalcitrat undique tutus.
Quantò rectiùs hoc quàm triſti lædere verſu
Pantolabũ ſcurram, Nomentanumq; nepotem:
Cùm ſibi quiſque timet, quanquam eſt intactus, & odit.
Quid faciam? Saltat Milonius, ut ſemel icto

ANNOTATIONES.

7. *Ter uncti Tranſnanto, &c.*] Jocoſæ querimoniæ jocoſa & callida reſponſio, certè apta homini natandi ſtudioſiſſimo, qualem fuiſſe Trebatium dicit Tullius, l. 7. Epiſt. 10. *In re militari multo es cautior, quàm in advocationibus, qui neque in Oceano natare volueris ſtudioſiſſimus homo natandi . . . ſed jam ſatis jocati ſumus, &c.*

Ter.] Corporis defatigatio ſomnum conciliat.

Uncti.] Olei calore munibant ſe natuturi adverſus aquæ frigus.

9. *Irriguumque mero, &c.*] Neque hoc à Trebatii moribus & ingenio prorsùs abhorrens; ait enim ad eum Tullius l. 7. Epiſt. 22. *Illuſtras heri inter ſcyphos, quod dixeram, &c.*

12 *Pater optime.*] Cic. l. 7. Epiſt. 16. *Tu, mi vetule, non ſero, &c.*

14. *Fractâ pereuntes cuſpide Gallos.*] Ex hiſtoriâ C. Marii, quem adverſus Cimbros pugnantem Plutarchus refert nova tela excogitâſſe. Scilicet haſta lignea quæ ferrum ingreditur, duabus fibulis ferreis contineri ſolebat: tunc autem Marius alteram ut ante reliquit: alterâ verò exemptâ clavum ligneum fragilem in ejus locum immitti juſſit, eo conſilio ut jaculum hoſtili clypeo impactum curvaretur aut frangeretur: corpori autem vulnerato inhæreret ferrum à ligno ſeparatum, aut lignum tranſversâ cuſpide hærens deorſum penderet, quo fiebat, ut vix evelli oblique infixum, certè ab hoſtibus retorqueri non poſſet incurvatum aut corruptum.

15. *Labentis equo deſcribat vulnera Parthi.*] De his l. 1. Od. 12, & 19. & l. 3. Od. 5.

16. *Attamen & juſtum, &c.*] Atqui ſi Auguſti bella non vales deſcribere, poteras certè juſtitiam, animi magnitudinem, aliaſque virtutes celebrare; quemadmodum Scipionis Lucilius, qui vitam ejus privatam deſcripſit, Ennius autem bellica facinora.

20. *Undique tutus.*] Rerum cognitione & ſapientiâ affatim inſtructus quaſvis adulationes ſtatim repellit ac reſpuit.

22. *Pantolabum ſcurram, Nomentanumque.*] De his nebulonibus jam dictum Sat. 8 l. 1.

23. *Cùm ſibi quiſque timet, &c.*] Naturâ duce id nobis timemus malum, quod aliis fieri cerninus.

24. *Quid faciam? ſaltat Milonius, ut ſemel, &c.*] Non magis à ſcribendâ Satirâ poſſum temperare, quàm è ſaltando Milonius temulen-

Acceſſit

Acceſſit fervor capiti, numeruſque lucernis.
Caſtor gaudet equis: ovo prognatus eodem
Pugnis. Quot capitum vivunt, totidem ſtudiorū
Millia: me pedibus delectat claudere verba
Lucilî ritu, noſtrûm melioris utroque. [616]
Ille velut fidis arcana ſodalibus olim
Credebat libris: neque ſi malè ceſſerat uſquam
Decurrens aliò, neq; ſi benè, quo fit ut omnis
Votivâ pateat veluti deſcripta tabellâ
Vita ſenis. Sequor hunc, Lucanus an Appulus, anceps:
Nam Venuſinus arat finê ſub utrumq; colonus,
Miſſus ad hoc, pulſis, (vetus eſt ut fama) Sabellis,
Quò nè per vacuum Romano incurreret hoſtis:

vinum percuſſo accrevit ardor, & numerus lampadibus. Sic & *Caſtor equis, eodem* autem *ovo editus caſtibus deſectatur. Quot capitum, tot ſtudiorum millia exiſtunt. Me juvat numeris voces aſtringere ad inſtar Lucilii nobis ambobus præſtantioris. Is pridem* ſua *ſecreta commitebat chartis tanquam amicis fidelibus, nec aliò confugiebat unquam, ſive proſperè ſive infeliciter* res *caderent. Unde venit ut ſenis* illius *vita omnis appareat quaſi depicta* in *tabellâ ex voto factâ. Hunc imitor* ego *dubius utrum Lucanus* ſim, an *Appulus*; *quippe Venuſinus agricola* terram *exercet ad utriuſque limites*; *eam ob rem* deductus illuc, *poſt ejectos Samnites (quemadmodum antiqua fert opinio) ut hoſtis per* inane *non irrueret* in *Romanos*;

ANNOTATIONES.

tus, Cic. pro Muræna: *Nemo ferè ſaltat ſobrius (niſi forte inſanit) neque in ſolitudine, neque in convivio moderato atque honeſto. Intempeſtivi convivii, amœni loci, multarum deliciarum comes eſt extrema ſaltatio.*

25. *Numeruſque lucernis.*] Vini vaporibus concutitur mens & caput, nec ſibi conſtat: ſimul oculorum nervis nimiùm & inæqualiter diſtentis, viſuales, ut aiunt, radii diſtrahuntur; & hinc lucernam unam videns ebrius plures ſe videre putat. Ariſtot. Problem. Sect. 3. Athen. l. 10. Cœl. Rhodig. l. 28. c. 34. Lucret. l. 4, &c.

Bina lucernarum flagrantia lumina flammis,
Et duplices hominum facies, & corpora bina.

Juvenal. Sat. 6. v. 302.

. . . . *geminis exurgit menſa lucernis.*

Huc etiam referri poteſt quod ait Virgil. Æneid. 4.

Et ſolem geminum, & duplices ſe oſtendere Thebas.

26. *Caſtor gaudet equis, &c.*] De Caſtore & Polluce l. 1. Od. 3 & 12.

Hunc equis, illum ſuperare pugnis
Nobilem.

27. *Quot capitum vivunt, totidem ſtudiorum Millia.*] Teren.

Quot homines, tot ſententiæ.

Perſ. Sat. 5.

Mille hominum ſpecies, & rerum diſcolor uſus.
Velle ſuum cuique eſt; nec voto vivitur uno.
Hic campo indulget, &c.

29. *Melioris.*] Poeticâ facultate. Alii malè referunt ad nobilitatem & opes: de quibus infrà, v. 75.

31. *Malè ceſſerat.*] Legunt alii, *geſſerat.*

32. *Decurrens aliò.*] Id eſt, non aliud quærebat levamentum aut ſolatium in adverſis: nec in rebus ſecundis lætitiam ſuam cum aliis communicabat.

33. *Votivâ tabellâ.*] Infortunia enim ſua perinde ille deſcripſit, ut proſperos vitæ ſucceſſus. De naufragis tabellam in templis Deorum ſuſpendere conſuetis, l. 1. Od. 5.

34. *Vita ſenis.*] *Senem* vocat Lucilium poëta non tam ætatis quàm honoris & venerationis causâ. Nec ad rem videtur quod afferunt ex Gell. l. 10. c. 28. milites annum quadrageſimum ſextum ſupergreſſos ſeniores fuiſſe appellatos. Nec valdè certum eſt mortem Lucilio attigiſſe anno ætatis 46. quod refert Euſebius. Sunt qui ſenem vocari putent quod veteribus poëtis accenſeatur Lucilius, Lib. 1. Sat. 4. & 10.

Lucanus an Appulus, anceps.] Quid hæc Poëtæ dubitatio ad rem præſentem? fortaſſis ità ſe jocoſe & facete oſtendit ancipitem dubitare de Trebatii conſiliis.

35. *Venuſinus.*] Venuſia, hodiè *Venoſa*, urbs in Apuliæ Lucaniæque ſita confinio. Horatii patria. Vide l. 3. Od. 4. v. 9.

36. *Miſſus ad hoc, &c.*] Colonia Romana Venuſiam miſſa eſt, expulſis inde Sabellis, id eſt, Samnitibus: qui quàm graves fuerint Romanis hoſtes, paſſim legitur apud Tit. Liv. l. 7, 8, 9, 10. Porrò ne à Samnitibus crederetur oriundus noſter Poëta, poſtquam Venuſinum ſe indicavit, notat inde pulſos olim Samnites, coloniamque illuc Româ fuiſſe tranſmiſſam, unde originem habuerit.

Sabellis.] Hi à Sabinis orti ac denominati Samnium incoluerunt.

37. *Per vacuum.*] Si Venuſia præſidio Rom. deſtituta manſiſſet, vel recurriſſent *hoſtes* inde pulſi, nempè Samnites; vel Apuli ac Lucani res continuò novas moliri potuiſſent.

Sive

vel quia natio seu Appulorum seu Lucanorum gravia bella molirentur. Verum aculeus iste meus *neminem vivum sponte lædet, me verò tuebitur ut gladius vaginâ conditus.* Etenim *quare hunc eduxerim securus ab infensis latronibus? O pavens & dominator Jupiter, faxis ut ensis tectus rubigine absumatur: nullusque me provocet amantissimum pacis. Sed quisquis me lacesset (satius esse moneo non provocare* me) *pœnas dabit, & famosus* per *omnem civitatem decantabitur.* Ità *Servius offensus interminatur leges & judicium; Canidia Albutii* filia *toxicum* his *quibus fuerit irata: Turius damnum ingens, si quispiam disceptarit* apud *se Judicem. Quid* autem *quisque terreat invisos* eâ parte *quâ valet* plurimùm, *& quod hoc suadeat natura maximè, ità mecum intellige. Lupus dente, taurus cornu impetit. Unde* hoc, *si non intus suggeratur? Scæva luxurioso committe parentem longævam: Illius bona manus haud patrabit ullum crimen (mirandum* scilicet. *Ità nec pedibus lupus, nec dentibus taurus ullum impetit.) Sed improba cicuta melle admixto vetulam interficiet. Ne dim meter, sive quieta senectus*

Sive quòd Appula gens, seu quòd Lucania bellum
Incuteret violenta. Sed hic stylus haud petet ultrò [617]
Quemquâ animantẽ, & me veluti custodiet ensis
Vaginâ tectus. Quem cur distringere coner
Tutus ab infestis latronibus? ô pater & rex
Jupiter, ut pereat positum rubigine telum:
Nec quisquam noceat cupido mihi pacis! at ille
Qui me commôrit (meliùs non tangere, clamo)
Flebit, & insignis totâ cantabitur urbe.
Servius iratus leges minitatur & urnam:
Canidia Albutî quibus est inimica, venenum:
Grande malum Turius, si quis se judice certet.
Ut quo quisq; valet suspectos terreat, utque
Imperet hoc natura potens, sic collige mecum.
Dente lupus, cornu taurus petit. Undè, nisi intùs
Monstratũ? Scævæ vivacem crede nepoti [618]
Matrem, nil faciet sceleris pia dextera, mirum:
Ut neque calce lupus quemquam, neque dente petit bos:
Sed mala tollet anum vitiato melle cicuta.
Ne longum faciam, seu me tranquilla senectus

ANNOTATIONES.

38. *Appula gens . . . Lucania.*] De Lucaniâ, Epod. 1. sub finem. De Apuliâ lib. 3. Od. 30. & Epod. 2.

46. *Insignis totâ cantabitur urbe.*] Populi fabula erit, me illum diffamante. Plato monebat, si quis infamari metueret, ne ullum offenderet Poëtarum: hos enim valere plurimùm ad famam: seu laudent, seu vituperent.

47. *Servius.*] Al. Cervius; is certè delator ac Sycophanta crebris accusationibus insignis & formidolosus. *Leges minitatur*, minatur se acturum reos, & accusaturum quos adit.

Urnam.] Judiciariam nimirùm. Nam quia cautum est tacitè ferri suffragia, in urnam tabellas conjiciebant Judices, quarum aliæ continebant literam A, id est, absolvo; aliæ literam C, id est, condemno. Cic. 3. de leg. Ascon. in divin. Sigon. de Judic. Alex. ab Alex. l. 3. c. 5. Juvenal. Sat. 13.

Gratia fallaci Prætoris vicerit urnâ.

48. *Canidia.*] De eâ veneficâ insigni Epod. 3. v. 17. *Canidia Albutî* Sic Virg. Æn. 6. v. 36. *Deiphobe Glauci.*

49. *Turius.*] Judex maximè severus & corruptus, atque in primis iracundus.

52. *Dente lupus, &c.*] Cic. de Nat. D. 2. n. 117. *Jam illa cernimus, ut contra metum & vim suis se armis quæque defendat. Cornibus tauri, apri dentibus, morsu leones, aliæ fugâ se, aliæ occultatione tutantur, &c.* Lucret. lib. 5.

Sentit enim vim quisque suam, quâ possit abuti.
Cornua nata prius vitulo quàm frontibus extent,
Illis iratus petit, atque infensus inurget.
At catuli pantherarum, scymnique leonum,
Unguibus ac pedibus jam tum morsuque repugnant,
Vix jam etiam cùm sunt dentes unguesque creati.

Antè hos autem Phocylid. carm. admonuit. Ὅπλον ἐνέφυσε τεῖμα Θεὸς, &c. *arma* (inquit ille) *unicuique Deus attribuit, avibus magnam celeritatem, robur leonibus, tauris cornua, apibus aculeos innatum tutamen dedit. Ut ratio propugnaculum est homini, ac telum omni telo potentius.*

53. *Scæva.*] Hîc veneno matrem impiè necaverat, melle dulcem effectam potionem ei propinans. De *cicuta* succo ob nimium frigus lethifero dixi ad Epod. 3. v. 3.

Expectat

Expectat, ſeu mors atris circumvolat alis;
Dives, inops, Romæ, ſeu fors ità jufferit, exul;
Quiſquis erit vitæ, ſcribam, color. O puer, ut ſis
Vitalis, metuo, & majorum nè quis amicus 61
Frigore te feriat. Quid? cùm eſt Lucilius auſus
Primus in hunc operis componere carmina morè,
Detrahere & pellem, nitidus quà quiſque per ora
Cederet, introrsùm turpis; num Lælius, aut qui
Duxit ab oppreſſâ meritũ Carthagine nomen, 66
[619]
Ingenio offenſi? aut læſo doluêre Metello,
Famoſiſque Lupo cooperto verſibus? Atqui
Primores populi arripuit populumque tributim:
Scilicet uni æquus virtuti atque ejus amicis. 70
Quin ubi ſe à vulgo & ſcenâ in ſecreta remôrant
Virtus Scipiadæ & mitis ſapientia Lælî,
Nugaricum illo & diſcincti ludere, donec

mihi erit, ſive mors nigris alis circa me volat: ſeu dives, aut pauper: ſeu *Romæ*, ſeu *extorris* vixero, *ſic volente fortunâ; quicunque futurus eſt vitæ ſtatus*, ego verſus *condam.* TREB. *O juvenis, timeo nè non diu vivas: ac nè aliquis magnatum* tibi modò *amicus* aſpectu *frigido te percutiat.* HOR. *Ecquid? Quando Lucilius haud dubitavit primus condere verſus ejuſmodi, & auferre larvam quâ quiſque facie decorus incedebat, fœdus* licet *intus, an Lælius, vel* is *qui juſtum elogium à deletâ Carthagine retulit, animo irato* fuerunt? *an ulti ſunt Metellum offenſum, ac Lupum carmine dicaci proſciſſum? Attamen ille inſectatus erat populi primates & ſingulas tribus, ſoli nimirum virtuti ejuſque ſtudioſis parcens. Imò verò cùm à publico & ſpectaculis in privatum ſeceſſerant fortis Scipio & ſapiens benignuſque Lælius,*

ANNOTATIONES.

60. *O puer.*] Horatius patrem vocavit Trebatium, initio.

Ut ſis Vitalis, metuo.] Plaut. Bacchid. Scen. 20.

Da, ſi eſſe ſalvum vis me aut vitalem tibi.

Homer. Iliad. 18. ad Achillem filium ſic Thetis:

Δώσω δ' ἄνδρεσσι τιθηνέειν οἷ ἀνάγουσι.

61. *Majorum ne quis amicus Frigore te feriat.*] Ne quis procerum Satiris tuis offenſus tibi necem inferendo ſe ulciſcatur; vel, nè Mœcenas aliquando tandem adverſetur & excludat te ab ſuâ familiaritate velut contumelioſum & ſycophantam. Iti Perſius Sat. 1. v. 108.

Vidè ſis, nè majorum tibi forte Limina frigeſcant.

62. *Frigore.*] Morte quæ frigida eſt: vel, frigido ac faſtidioſo vultu.

Quid? cùm eſt Lucilius auſus, &c.] Trebatio reſpondet Horatius; ſeque tuetur exemplo Lucilii, qui Satiras ſcribens valdè acres, nec vitæ damnum tulit, nec ab amicorum familiaritate excidit.

64. *Detrahere & pellem, &c.*] Occulta proferum vitia divulgare, ac turpes oſtendere eos ipſos qui honeſti & probi exiſtimabantur.

65. *Lælius, &c.*] Scipionis Africani impensè ille amicus, magnâ ſapientiæ famâ apud Romanos clytus. Huic Dialogum de Amicitiâ Cicero inſcripſit.

66. *Qui Duxit ab oppreſſâ, &c.*] Scipio Æmilianus, ſeu minor, ab Africani majoris filio adoptatus, qui deletâ incendio Carthagine etiam Africanus appellatus eſt. Is Lucilium juvenem duxit ad bellum Numantinum, ſemperque deinde familiariter adhibuit. Vell. Paterc.

67. *Metello.*] Conſulares multi hujus nominis Romæ extitêre, rebus præclarè geſtis inſignes. Macedonicus à domitâ Macedoniâ cognominatus cum Scipione ſimultates exercuerat: poſteà Metellus Numidicus, Jugurthæ ac Numidarum triumpho clarus, Scipionis æmulus fuit. Quem Lucilius petiverit Scipionem, amicum ultus, haud conſtat. Vide Valer. Max. l. 7. c. 1. & ſeq. Plin. l. 7. c. 43, & 44.

68. *Lupo.*] Pub. Rutilius Lupus impietatis etiam arceſſitus à Lucilio iſtis verſibus:

Si Lupus, aut Carbo, aut Neptuni filiu' Dives
Eſſe putâſſet, tam impius aut perjuru' fuiſſet?

Vide Cicer. lib. 1. de Nat. Deor. n. 63. Rutilius iſte Lupus neglectâ aruſpicum obnunciatione adverſus Marſos pugnans, ipſe cum exercitu contrucidatus eſt.

69. *Primores populi, &c.*] Conſules, Prætores.

Tributim.] De Pop. Rom. in tribus 35. diviſo T. Liv. &c. Cic. 3. in Verrem, n. 4. *Credent omnes quinque & triginta Tribus homini graviſſimo.*

73. *Diſcincti.*] Solutis veſtibus & animis ab omni curâ.

Ludere.] Cic. de Orat. 2. Ità Catulus loquitur: *Sæpè ex ſocero meo audivi cùm is diceret ſocerum ſuum Lalium ſemper fevè cum Scipione ſolitum ruſticari: eoſque incredibiliter repueraſcere eſſe ſolitos, cùm rus ex urbe tanquam è vinculis evolaviſſent. Non audeo dicere de talibus viris; ſed tamen ità ſolet narrare Scævola, conchas eos & umbilicos ad Cajetam & ad Laurentum le-*

cum Lucilio nugari consueverant & liberè jocari, dum herba coquerentur. Qualis qualis ego sum, tametsi Lucilio inferior opibus & ingenio, cum proceribus tamen vixisse me vel invita fatebitur invidia: quæ *si dentem volet imprimere fragili, impinget ad solidum: si quidem ita judicas, eruditeTrebati.* TREB. *Certè nihil in hoc mutare queo. At nihilominùs, ut monitus tibi consulas, nè fortasse damnum aliquod tibi faceſſat ignoratio ſanctarum legum*; hoc scito: *Si quis malos versus fecerit in quempiam, jus & judicium exiſit.* HOR. *Fateor, ſi quis malos: at ſi bonos ſcripſerit, laudatur Auguſto arbitro: ſi quiſquam innocens probroſum vellicârit, libelli diſrumpentur cachinnis: tu* verò *abſolutus diſcedes.*

Decoqueretur olus, ſoliti. Quicquid ſum ego, quamvis
Infra Lucilî cenſû ingeniumque, tamen me [620]
Cum magnis vixiſſe invita fatebitur uſque 76
Invidia: & fragili quærens illidere dentem,
Offendet ſolido: niſi quid tu, docte Trebati,
Diſſentis. Equidem nihil hîc diffindere poſſum.
Sed tamen ut monitus caveas, nè forte negotî 80
Incutiat tibi quid ſanctarum inſcitia legum.
Si mala condiderit in quem quis carmina, jus eſt
Judiciumque. Eſto, ſi quis mala: ſed bona ſi quis
Judice condiderit laudatur Cæſare. Si quis
Opprobriis dignû laceraverit, integer ipſe; [621]
Solventur riſu tabulæ: tu miſſus abibis. 86

ANNOTATIONES.

gere conſuêſſe, & ad omnem animi remiſſionem, ludumque deſcendere. Vetus comment. in hunc locum ſic habet; Scipio Africanus & Lælius feruntur tam fuiſſe familiares & amici Lucilio, ut quodam tempore Lælio circum lectos triclinii fugienti Lucilius ſuperveniens, eum obtortâ mappâ quaſi feriturus ſequeretur.

74. *Donec Decoqueretur olus.*] Dum parabatur cœna frugalis ex oleribus, ex lege nimirùm ſumptuariâ, quæ tunc vigebat. Vide A. Gell. lib. 2. cap. 24.

Olus.] Malvæ, betæ, helvellæ, fungi, aliaque, quæ quidem ità condiebant, ut nihil eſſet ſuavius; teſte Cic. lib. 7. Epiſt. 26. ubi etiam de ſeipſo ità ſcribit. *Qui me oſtreis & muranis facilè abſtinebam, à betâ & malvâ deceptus ſum.*

75. *Infra Lucili cenſum.*] Lucilius erat è Patritiâ gente, utpote cujus ſoror fuerit avia Magni Pompeii.

Cenſus.] Equeſtris cenſus erat ſeſtertiorum 400. Senatorius 800. Vide Epiſt. ad Piſ. v. 383. ibique Annot.

76. *Cum magnis.*] Auguſto, Mœcenate, Pollione.

77. *Fragili quærens illidere dentem, &c.*] Alludit ad Fabulam de Viperâ & Limâ. Phædr. lib. 4. Fab. 7.

78. *Niſi quid tu, docte Trebati, Diſſentis.*] Hoc modeſtiæ & reverentiæ causâ dictum quidam referunt ad ſequentem ſententiam: ego cum aliis ad præſentem: nec verba hæc, *Equidem nihil hic, &c.* attribuenda putem Horatio, ſed potiùs Trebatio, ut mox dicam: quanquam non nemo contrà ſentiat.

79. *Equidem nihil hic diffindere poſſum.*] Fateor, Horati, invidiæ te morſibus ſuperiorem, ſed tamen cave te legibus obnoxium.

Diffindere.] Verbum juris vetus, ſignificans mutare, reſcindere, differre: Trebatio Juriſconſulto valdè appoſitum & accommodatum: quòd non ità congrueret Horatio licet ſatiricè loquenti: quod volunt quidam. Suum tamen ſit cuique arbitrium atque judicium. Gell. l. 14. c. 2. *In rerum diſſiſionibus, comperendinationibus, & aliis quibuſdam legitimis, &c.*

82. *Si mala condiderit in quem, &c.*] Vide Annot. in Epiſt. ad Auguſt. v. 152. ubi ſic habetur:

Pœnáque lata, malo quæ nollet carmine quemquam
Deſcribi.

Jus eſt Judiciumque.] Datur actio adverſus eum qui libellos famoſos in quemquam ſcripſerit: iſque reus agitur ex lege.

83. *Eſto, ſi quis mala.*] Ludit Poëta in voce *mala*, ſignificante *maledica*: quam tamen jocosè accipit pro inconcinnis & ineptis carminibus: Itaque ipſe utitur præcepto ſuo, quod in Sat. 10. libri primi tradit, v. 14.

——— *Ridiculum acri*
Fortiùs ac meliùs magnas plerumque ſecat res.

84. *Judice laudatur Cæſare.*] Auguſtus enim & verſus faciebat interdum, & quotquot bonos facerent amabat.

86. *Solventur riſu tabulæ.*] Non ſine ludibrio ejus qui dignè fuerit laceratus, rumpentur tabulæ accuſatoris, ſeu libelli in reum conflati accuſationem frivolam & futilem continentes.

Tu miſſus abibis.] Poëta quilibet opprobriis dignum hominem inſectatus juſtè ac meritò, abſolutus dimittetur & impunè.

SATIRA

SATIRA II.

Sumptuoſi victûs incommoda: frugalitatis emolumenta.

QUÆ virtus & quanta, boni, ſit vivere parvo;
(Nec meus hic ſermo eſt, ſed quem præcepit Ofellus
Ruſticus, abnormis ſapiens, craſsâque Minervâ)
Diſcite non inter lances menſaſque nitentes,
Cùm ſtupet inſanis acies fulgoribus, & cùm
Acclinis falſis animus meliora recuſat; [622]
Verùm hîc impranſi mecũ diſquirite. Cur hoc?
Dicam ſi potero. Malè verum examinat omnis
Corruptus Judex. Leporem ſectatus, equove
Laſſus ab indomito, vel ſi Romana fatigat
Militia aſſuetum græcari, ſeu pila velox,
Molliter auſterum ſtudio fallente laborem,
Seu te diſcus agit; pete cedentem aëra diſco.

Qua quantaque virtus ſit modico victitare (neque mea eſt hæc oratio, ſed quam docuit Ofellus agreſtis, ſapiens abſque diſciplinâ, & rudis.) O boni, accipite non inter catinos epulaſque lautas: quando oculi percelluntur vano ſplendore, menſque decepta falſis reſpuit præſtantiora; ſed hîc mecum examinate jejuni. Quare hoc? explicabo ſi poſſum. Judex quilibet corruptus nunquam benè diſquirit veritatem. Cùm fueris venatus leporem, vel defatigatus ab equo indomito; aut ſi Romana exercitationes deterrent te Græcos imitari ſolitum; ſive levis pila, ſive diſcus te delectat, oblectamento leniente operam mediocriter gravem, diſco verbera aërem cedentem.

ANNOTATIONES.

1. *Qua virtus, &c.*] Sub Ofelli ruſtici quidem, at boni & ſapientis viri perſonâ inſectatur homines luxui & ſumptui deditos: tum frugalis victûs emolumenta percenſet. Vide ultimam hujus libri Satiram argumento non longè diſſimilem.

Boni.] Legunt aliqui, *bonis*: nec ità perpetàm ut videtur nonnullis.

3. *Abnormis.*] A naturâ, non in ſchelis inſtitutus, bonoſque mores ſortitus. Alii leg. *abnormi*, & jungunt cùm ſequenti voce, *Minerva*. Huc facit quod Tullius ſcripſit in Lælio, n. 18. *Nunquam ego dicam C. Fabricium, M. Curium . . . . . ad iſtorum Normam fuiſſe ſapientes.*

Craſſâque Minervâ.] Simplex, rectus, ſincerus, licet minimè imbutus Philoſophicis regulis & documentis, aut iis artibus ac ſcientiis quibus præeſt Minerva. Tullius mox cit. *agamus igitur pingui Minervâ, ut aiunt.* Scilicet proverbium eſt de hominibus ingenii rudioris & impoliti.

4. *Diſcite non inter lances.*] Perſ. Sat. 1. v. 30.

——— *Ecce inter pocula quærunt*
Romulidæ ſaturi, quid dia poëmata narrent.

Menſaſque nitentes.] Tum copiâ ciborum, tum vaſis aureis, argenteis, &c.

5. *Cùm ſtupet inſanis.*] Tunc enim & mens malè feriata nequit rectè judicare de temperantiæ virtute & præſtantiâ: quinimo in omnem errorem facilè propendet.

9. *Leporem ſectatus, &c.*] Romani ſe venatione, equitatione, ac militaribus artibus exercebant.

11. *Aſſuetum græcari.*] Delicati quidam à duris laboribus & exercitationibus antedictis abhorrentes, ludis ſaltem Græcorum operam navabant. Hos octo fuiſſe refert Alex. ab Alex. mox citand. Alii de compotatione Græcâ interpretantur: cujus ità meminit Cic. act. 3. in Verrem: *Diſcumbitur: fit ſermo inter eos & invitatio, ut Græco more biberetur: hoſpes hortatur; poſcunt majoribus poculis: celebratur omnium ſermone lætitiaque convivium.* In iſtis Græcorum conviviis toties bibere oportebat, quoties deos aut charos nominaſſent: Lex autem erat, ἢ πίθι ἢ ἄπιθι, aut bibe aut abi. Hanc refert & explicat Tullius ſub finem Tuſc. 5. *Et rectè*, inquit, *aut enim fruatur cùm aliis pariter voluptate potandi: aut ne ſobrius in violentiam vinolentorum incidat, antè diſcedat.*

Pila velox.] Apud Veteres ludus pilæ & folliculi præcipuæ commendationis & magni ſtudii fuit. Eo Jul. Cæſar. Octavius, aliique viri graves, puta Scævola Juriſconſultus, Dionyſius tyrannus, exercendi corporis & animi vegetandi causâ ſtudioſiſſimè luſêre. Rom. autem juventus in campo Martio frequenter ludebat pilâ ſeu paganicâ, ſeu trigonali; in quâ ſiniſtræ uſus præcipuus traditur magis quàm dextræ: corporis autem agilitas maximè valebat: ut ſciret aptè pilam jacere atque excipere, modò incurrere, modò recurrere. Hæc Alex. ab Alex. l. 3. c. 21. Pilâ etiam mulieres luſitaſſe, Homerus docet. De Mœcenate conſtat ex l. 1. Sat. 5. v. 48. Vide ibi Annot.

12. *Studio fallente laborem.*] Gall. *L'application & le divertiſſement font oublier la peine.*

13. *Diſcus.*] Nomen à δίσκω, *jacio*. Moles erat ſaxea, plumbea, ferrea, figuræ planæ ac rotundæ; cujus jactu decertabant athletæ. Victor erat, qui aut altiùs, aut longiùs, aut propiùs deſtinatam metam projeciſſet. Vide jam annotata. Lib. 1. Od. 8.

Cedentem aëra.] Projecto diſco cedit aër: ut-

quando, inquam, *labor expulerit nauſeam, ſitiens & famelicus reſpue viles eſcas: neque bibas Falernum* vinum *niſi melle Hymettio mitigatum. Cellarius exierit foras; & mare procelloſum inhibeat piſces; panis cum ſale optimè ſedabit ſtomachum obmurmurantem. Unde credis, vel quomodo ſic factum?* Nimirùm *ſumma voluptas haud in odore* ciborum *exquiſitorum, ſed in temet conſiſtit. Tu condimenta para* tibi *ad ſudorem* uſque *laborando.* Enimverò *vitioſè opimum & pallidum non delectabunt oſtrea,*

Cùm labor extuderit faſtidia; ſiccus, inanis
Sperne cibum vilem: niſi Hymettia mella Falerno 15 [625]
Nè biberis diluta. Foris eſt promus, & atrum
Defendens piſces hiemat mare: cum ſale panis
Latrantem ſtomachum benè leniet. Undè putas? aut
Quî partum? Non in caro nidore voluptas
Summâ, ſed in tcipſo eſt: tu pulmentaria quære
Sudando; pinguem vitiis, albumque nec oſtrea, [624]

ANNOTATIONES.

pote gravioribus corporibus leviora cedunt.

14. *Cùm labor extuderit faſtidia*] Poſtquàm labor ſatietatem diſcuſſerit, famemque revocârit excitaritque; tum profectò quemlibet vilem cibum ac potum cùm voluptate capies. Hippocratis præceptum eſt: ὁ πόνος σίτου, *labor cibo præeat.* Cic. de fin. 2. n. 90. *Socratem audio dicentem, cibi condimentum eſſe famem, potionis ſitim,* Tuſc. 5. n. 97. *Socratem ferunt, cùm uſque ad veſperam contentius ambularet quæſitumque eſſet ob eo. quare id faceret, reſpondiſſe, ſe, quo melius cœnaret, opſonare ambulando famem.*

15. *Sperne cibum vilem.*] Id eſt, profectò non ſpernes cibum vilem, quando inani ſtomacho fueris.

Niſi Hymettia mella Falerno Nè biberis diluta] Hypallage, id eſt, nè biberis niſi optimum vinum melle optimo dilutum & ſuave effectum. De *Falerno* vino, l. 1. Od. 20. *Hymettus* regionis Atticæ mons, Athenis proximus thymi atque adeò mellis excellentiſſimi copiâ celebratus. Porrò vini auſteritatem veteres temperare ſolebant melle admixto, vel alio vino mitiori; ut eſt, l. 1. Sat. 10. v. 24. Vide & infrà Sat. 4. v. 24. Virgil. Georg. 4. v. 101.

Dulcia mella premes, nec tantum dulcia, quantum
Et liquida; & durum Bacchi domitura ſaporem.

16. *Foris eſt promus, &c.*] Si domo abfuerit promus qui tibi famelico promat apponatque opſonia & dapes; vel tempeſtas hyberna impedierit piſcari: tum certè eſurienti ſatisfaciet *cum ſale panis* ſimplex. Cic. Tuſc. 5. n. 102. *Aperta res eſt, & quotidie nos ipſa natura admonet, quam paucis, quam parvis rebus egeat, quàm vilibus.*

17. *Cum ſale panis.*] Plin. lib. 31. cap. 7. *Varro pulmentarii vice uſos veteres auctor eſt, eſitaſſe enim ſalem cum pane & caſeo, ut proverbio apparet.* Ex Plutarchi Symp. lib. 4. q. 4. citra ſalim nihil propè eſt edendo: qui panem quoque gratum facit additus. Hinc que Neptunus eodem quo Ceres templo colitur. Cic. Tuſc. 5. ex Xenophonte, *Perſa nihil ad panem adhibebant quidquam præter naſturtium.*

18. *Unde putas, &c.*] Unde putas fieri ut jucundus nunc videatur cibus quilibet vilis & parabilis?

20. *Pulmentaria quare Sudando.*] Opſona famem laborando, tuque fac ut tibi quævis eſca videatur ſuavis & optima. Cic. Tuſc. 5. cit. *Parvo cultu natura contenta. Quis non vidit deſideriis condiri omnia? Darius in fuga, cùm aquam turbidam & cadaveribus inquinatam bibiſſet, negavit unquam ſe bibiſſe jucundius. Nunquam videlicet ſitiens biberat. Nec eſuriens Ptolemæus erat; cui cùm peragranti Ægyptum, comitibus non conſecutis, cibarius in casâ panis datus eſſet, nihil viſum eſt illo pane jucundius.* Lege ibidem quod Dionyſio tyranno jus quoddam nigrum faſtidienti reſpondit cocus; *Scilicet condimenta defuêre, labor in venatu, ſudor, curſus, fames, ſitis.*

Pulmentaria] Pl n. lib. 18. cap. 8. *Fuit, non pane, vixiſſe longo tempore Romanos manifeſtum, quoniam inde & pulmentaria hodieque dicuntur.* Porrò pulmenta & pulmentaria uſurpari pro cibis delicatis, vel pro condimentis palatum jucundè titillantibus, patet ex Macrob. lib. 7. cap. 4. ſub finem, ubi ſunt hæc verba ad rem præſentem omninò pertinentia: *Pulmentorum varietas recipit varia condimenta, quibus gula, ultra quàm naturæ neceſſe eſt, laceſſitur: & fit inde congeries, dum pruritu deſiderii ampliùs, vel certè de ſingulis parva libantur. Hinc Socrates ſuadere ſolitus erat, illos cibos potuſque vitandos, qui ultrà ſitim famemque ſedandam producunt appetentiam, &c.*

21. *Pinguem vitiis, albumque, &c.*] Nimio cibo potuque plenum, atque ex cruditate & ægrâ coctione laborantem, & inde pallidum, te non juvabunt exquiſita quævis, oſtrea, ſcarus, lagois. Seneca de brev. vitæ: *Quam multi continuis voluptatibus pallent?* Vide infrà, v. 76.

Nec

Nec ſcarus, aut poterit peregrina juvare lagoïs.
Vix tamen eripiam, poſito pavone velis quin
Hoc potiùs quàm gallinâ tergere palatum,
Corruptus vanis rerum: quia veneat auro
Rara avis, & pictâ pandat ſpectacula caudâ.
Tanquam ad rem attineat quidquam, Num veſceris iſtâ,
Quam laudas, plumâ? coctove num adeſt honor idem?
Carne tamen quamvis diſtat nihil hac magis illa,
Imparibus formis deceptum te patet. Eſto.
Unde datū ſentis, lupus hic Tiberinus, an alto
Captus hiet? ponteſne inter jactatus, an amnis

vel ſcarus, vel lagoïs externa. Attamen vix obtinebo, ſi pavo apponatur, ut non hoc libentius quàm gallinâ fricare palatum velis, ſcilicet *vanâ rerum* ſpecie *deluſus: eò quòd avis rara vendatur auri* pretio, *& ſpectaculum præbeat cauda pictâ: quaſi ad rem aliquid faciat. An comedes eam plumam quam demiraris? an par decor ſupereſt cocto? Quandoquidem nullum diſcrimen eſt hanc inter & illam carnem, ſpecie diſſimile te deceptum conſtat. Sanè. Unde animadvertis* utrum *appoſitus iſte lupus Tiberi vel mari captus os pandat? an inter pontes exagitatus, an ad*

ANNOTATIONES.

Album.] Quidam interpretantur, nitidum cute benè curatâ & candidâ: quales eſſe ſolent qui optimo victu utuntur abundanter quidem. Perſ. Sat. 3. v. 98.

Turgidus hic epulis, atque albo ventre lavatur.

Oſtrea. Oſtreis delectatos Romanos patet ex Varrone Juvenal. Sat 4. v. 140. & ſeq. Item Sat. 8. v. 85. Plin. l. 32. c. 6. Gell. l. 7. c. 16.

22. *Scarus.*] Gall *Sargot.* De hoc piſce exquiſito, Epod. 2. v 50. Annot.

Peregrina lagoïs.] E longinquis regionibus advecta avis, cujus caro ſimilis leporinæ: unde nomen. Nam Græcis λαγὼς vocatur lepus. Plin. l 8. c. 57. *Cenſorinæ leges cœnis adimêre conchylia, & ex alio orbe convectas aves.* Piſcem eſſe lagoïn perperam credunt nonnulli. Siquidem ex Plin. l. 32. c. 1. lepus marinus *venenum eſt in cibo vel potu datus, atque etiam viſus, &c.* Eo extinctus eſt Titus Imperator, à Domitiano fratre conſorte imperii & ſucceſſore, ut quidam ſcribunt. Iſto etiam genere veneni uſum aliquando Neronem affirmant. Vide Cœl. Rhodig. l. 26. c. 30.

23. *Vix tamen eripiam, &c.*] Neque tamen illis rationibus & argumentis evincam, ut abjicias errorem mentis vanâ ſpecie deluſæ. Quin, ſi tibi apponantur ſimul pavo & gallina, huic illum anteferes; & ſuaviorem putabis pavonem, quia carior & rarior, quàm gallina, tametſi non eſt reverà melior.

24. *Tergere palatum.*] Perſ. Sat. 3. in fine.

Tentemus fauces, tenero latet ulcus in ore
Putre, quòd haud deceat plebeiâ radere betâ.

25. *Quia veneat auro.*] Juven. Sat. 11. v. 14.

Interea guſtus elementa per omnia quærunt,
Nunquam animo pretiis obſtantibus. Interius ſi
Attendas, magis illa juvant quæ pluris emuntur.

27. *Tanquàm ad rem attineat quidquam.*] Quaſi ad guſtum & ſaporem faciat plumarum fulgor. Cic. 3. de finib. n. 18. *Quædam à natura ad uſum donata ſunt, ut crura, pedes: alia nullam ob utilitatem, ſed ad quemdam ornatum, ut cauda pavoni.* Vide Athen. l. 8. c. 12. Idem l. 14. c. 20. ex Anaxandride. *An non furioſum alere domi pavones, quorum pretio queant emi ſtatuæ?* Ibid. Strattis; *Tanti ſunt hæc facienda, quanti pavones, & alia veſtra nugæ, quas domi paſcitis ob pennarum pulchritudinem.* Vide l. 1. Sat. 2. v. 116. ibique Annot.

28. *Coctove num adeſt honor idem?*] An cocto pavoni remanet idem pennarum nitor & ſplendor?

29. *Carne tamen quamvis, &c.*] Ergò cùm diſcrimen nullum ſit inter carnem pavonis & gallinæ, patet te deluſum ſpecie & formâ pavonis, ut hunc ſuaviorem putes, quia gallinam vincit pulchritudine.

32. *Unde datum ſentis, &c.*] Unde habes ut guſtu explores, judices, ſentias quo loco ſit captus iſte piſcis, lupus nempè; an in alto mari, an in Tiberi: neque hoc ſolùm, ſed etiam utrum ad oſtium Tiberis, an inter pontes? O ſagacem & ingenioſam nimis profectò gulam! Juvenal. Sat. 4. v. 140. ſimiliter canit.

Circeis nata forent, an
Lucrinum ad ſaxum, Rutupinove edita fundo
Oſtrea, callebat primo deprehendere morſu:
Et ſemel aſpecti littus dicebat echini.

32. *Hiet.*] Piſcis iſte à voracitate dictus lupus hianti ore bellè exprimitur; ſive quòd piſces omnes recens capti os diducunt.

Ponteſne inter jactatus, &c.] E mari piſces quidam ſubire flumina cognoſcuntur, atque hos inter lupus marinus. Porrò ex faſtidioſi helluonum ſeu catillonum palati judicio, bonus

ostium fluminis Hetrusci? Stulta, laudas barbum trium librarum, quem oportet dividas in plura frustula. Capit te forma, ut *cognosco. Quorsum igitur spernis lupos ingentes? nempè quòd natura mensuram ampliorem tribuit illis, istis* verò *minorem. Stomachus esuriens varò communia respuit. Cuperem videre ingentem* mullum *ingenti patinâ extensum, inquit gula digna rapacibus Harpyiis. Sed vos*

Ostia sub Tusci? laudas, insane, trilibrem [626]
Mullum: in singula quèm minuas pulmenta
necesse est.
Ducit te species, video. Quò pertinet ergo
Proceros odisse lupos? Quia scilicet illis
Majorem natura modum dedit, his breve pondus.
Jejunus rarò stomachus vulgaria temnit.
Porrectum magno magnum spectare catino
Vellè, ait Harpyiis gula digna rapacibus. At vos

ANNOTATIONES.

erat ille è medio mari; melior ad ostium Tiberis fluvii, at optimus qui inter pontes concitatiori aquâ jactatus, proindeque tenerior, pinguior, suavior, effectus fuerat. Columel. l. 12. c. 16. *Multorum gula subtilior . . . & erudita palata fastidiunt fluvialem lupum, nisi quem Tiberis adverso torrente defatigâsset.* Plin. l. 9. c. 54. *Quando,* inquit, *eadem aquatilium genera aliubi atque aliubi meliora: sicut lupi pisces in Tiberi amne inter duos pontes, rhombus Ravennæ, Murænæ in Siciliâ, &c.* Vide Macrob. l. 3. Saturn. c. 16. ubi ex Varrone & Lucilio statuit lupum marinum *egregii saporis* habitum, qui inter duos pontes captus esset: Atque à Lucilio piscem hunc dici *catillonem quasi liguritorem: scilicet qui proximè ripas flercus insectaretur: . . . . pontes Tiberinu' duo inter captu' catillo.* Id. Ibid. ex C. Titio ætatis Lucilianæ viro homines prodigos describente: *Edimus turdum pinguem, bonumque piscem lupum germanum, qui inter duos pontes captus fuit.*

Amnis Tusci.] Tiberis Tusciam alluentis & à Latio disterminantis. Virg. Georg. 1. sub finem. *Tuscum Tiberim.*

33. *Laudas, insane, trilibrem Mullum, &c.*] Delicatorum & catillonum erat etiam aliud vitiosi fastidii genus: inter pisces naturâ parvos laudabant volebantque magnos: contrà parvos quærebant ex iis quos natura magnos facit. Itaque Horatius in ejusmodi fastidiosos helluones insurgens, *laudas,* inquit, *insane, trilibrem mullum,* eò quòd rarò talis inveniatur: *odisti* verò lupùm marinum qui procerus est & magni ponderis. Plin. l. 9. c. 17. *Ex reliquâ nobilitate & gratia maxima est, & copia mullis, sicut magnitudo modica binasque libras ponderis varò admodum exuperant, nec in vivariis piscinisque crescunt . . . . algâ vescuntur, & ostreis, & limo, & aliorum piscium carne.*

34. *Mullum.*] Barbatulos vocat Cicero, Gall. *Barbeau*: Angl. à Barbel, quidam tamen sunt imberbes, at minùs laudantur. Plin. mox cit. *Barbâ geminâ insigniuntur inferiori labro . . . . laudatissimi conchylium sapiunt. Nomen his Fenestella* (mullis) *à colore mulleorum calceamentorum datum putat . . . . . mullum expirantem versicolori quadam & numerosâ varietate spectari, proceres gula narrant . . . . . Asinius Celer è Consularibus, hoc pisce prodigus, Claudio principe, unum mercatus octo millibus nummûm.* Vide Senec. Epist. 95. Sueton. Tiber. c. 34. refert, *tres mullos triginta millibus nummûm venisse:* quòd damnavit Tiberius. Vide Macrob. l. 3. c. 16. Juvenal. Sat. 4. v. 15.

——— *Mullum sex millibus emit*
Æquantem sanè paribus sestertia libris.

In quem locum olim pluribus differui, ut & Sat. 5. v. 92.

39. *Porrectum magno, &c.*] Observa, lector studiose, versum hunc crebris spondæis exprimentem grave mulli pondus. Alibi jam notavi luxuriam Romanorum in apponendis magnis & integris opsoniis. Juv. Sat. 1. v. 140.

. . . . . *Quanta est gula quæ sibi totos*
Ponit apros?

Contrà Tiberius: *Ut parsimoniam publicam exemplo quoque juvaret, solemnibus ipse cœnis pridiana sapè ac semesa opsonia apposuit affirmans dimidiatum aprum omnia eadem implere quæ totum,* Sueton. Tiber. c. 34.

40. *Harpyiis gula digna.*] Harpyiæ appellatione & numero incertæ: in primis celebrantur: Aëllo, Celæno, Ocypete, Iris, Thyella: dicuntur ab ἁρπάζω, *rapio.* Has describit Virgil. Æn. 3. v. 215, & seq. Sic de iis fabulantur. Phineus rex ob excæcatos filios, à Jove excæcatus immissis etiam Harpyiis pœnas dedit. Hæ alatæ furiæ (nam Harpyias in inferis esse & vocari Furias Servius affirmat) apposita statim opsonia rapiebant ex alto devolantes: quin & relictas fortè dapes tetro odore fœdabant & corrumpebant. Virgil. cit.

Virginei volucrum vultus, fœdissima ventris
Proluvies, uncaque manus, & pallida semper
Ora fame . . . . . nec saevior ulla
Pestis, & ira Deum Stygiis sese extulit undis.
. . . . . *Quatiunt clangoribus alas.*
Diripiuntque dapes, contactuque omnia fœdant
Immundo, &c.

Præ-

Præsentes Austri coquite horum opsonia: quanquam [627]
Putet aper, rhombusq; recens, mala copia quando
Ægrũ sollicitat stomachum: cùm rapula plenus
Atq; acidas mavult inulas. Necdum omnis abacta
Pauperies epulis rogum: nam vilibus ovis
Nigrisq; est oleis hodie locus. Haud ità pridem
Galloni præconis erat acipensere mensa
Infamis. Quid? tum rhombos minùs æquor alebat? [628]

Austri, adeste, atque horum dapes corrumpite: quanquam fœtet aper & rhombus recens, cùm mala abundantia vexat morbosum stomachum: quando satur expetit rapas & inulas acres. Verùm *omnis* cibus *vilior nondum exulat à mensâ divitum. Etenim admittuntur ova & oliva nigra; neque dudum Gallonii præconis mensa acipensere infamata fuit. Quid?* An *tunc mare minùs nutrivit rhombos?*

ANNOTATIONES.

41. *Præsentes, Austri, coquite horum opsonia.*] Satyricus excandescens in gulosos helluones invocat Austros meridionales ventos, qui humido suo calore illorum cibos putrefaciat. Sed mox ipse se corrigit, memor scilicet iis putrida videri quævis opsonia.

42. *Quanquam putet aper, &c.*] Verùm non opus est Austri flatu, ipsa illorum satietas nauseam movet stomacho repleto: atque facit putere cibos etiam recentes.

Rhombus.] De eo pisce laudatissimo, Gall. & Angl. Turbot, in Epod. 2. v. 50.

43. *Cùm rapula plenus, &c.*] Cùm satur cupit acida, rapas, inulas, quibus appetitus excitetur, discussis viscosâ pituitâ crudisque humoribus.

Rapula.] Gall. *des raves.* De his plura narrat Plin. l. 18. c. 13. Item l. 10. c. 3. *Est & rapo vis medica* inquit.

44. *Inulas.*] Gall. *de l' Aulnée:* Angl. *Elicampane.* Plin. l. 19. c. 5. Idem l. 20. c. 5. inulæ virtutes affert; priori loco sic habet: *amarior inula per se stomacho inimicissima, eadem dulcibus mistis saluberrima. Pluribus modis austeritate victâ gratiam invenit . . . . . defectus præcipuè stomachi excitat, illustrata maximè Julia Augusta quotidiano cibo.*

Necdum omnis abacta Pauperies, &c.] Cibi vulgares, viles, parabiles, adhuc locum habent in mensâ & conviviis divitum. Nam *ova* caput cœnæ sunt: & ab iis semper ducitur initium epulandi: ut dixi l. 1. Sat. 3. v. 6. ad hæc verba, *ab ovo usque ad mala.*

Nigris oleis.] Nigror in oleis & uvis maturitatem indicat.

47 *Galloni.*] Is helluo insignis, primus apposuit acipenserem exquisitissimum piscem; atque ob id à Lucilio carpitur satirâ suâ 4. istis versibus, quos etiam refert Cic. 2. de finibus, n. 24.

O Publi, O gurges Galloni, es homo miser, inquit.
Cœnasti in vitâ nunquam benè, cùm omnia in istâ
Consumis squillâ, atq; acipensere cum decumano.

Ibid. n. 90. *Qui ad voluptatem omnia referent vivit ut Gallonius, &c.* Idem Cicero pro Quintio n. 94. *Qui, relictâ bonorum virorum disciplinâ, & quæstum & sumptum Gallonii sequi maluerunt.*

Acipensere.] Acipenser vel acipensis. Gall. *Esturgeon*, Angl. à Sturgeon. Vulgò turbo, vel sturio, sed perperam; Galeno χελάτης; Rondeletio ex genere galeorum est: valde pretiosus & nobilis; ut pote qui singulari pompâ inferretur mensæ divitum. Plin. l. 9. c. 17 *Piscium nobilissimus acipenser, unus omnium squamis ad os versis, contra aquam nando meat . . . rarus inventu.* Macrob. l. 3. c. 18. *Neo acipenser illius seculi delicias evasit . . . quo in honore fuerit hic piscis apud P. Scipionem Africanum illum & Numantinum, accipite ex Cicer. dialog. de Fato. Nam cùm esset apud Lavernium Scipio, unáque Pontius, allatus est fortè Scipioni acipenser, qui admodum rarò capitur: sed est piscis in primis nobilis . . . . . acipenser iste paucorum hominum est . . . . . à coronatis ministris cum tibicine inferri solitus . . . . . hac Sammonicus prodens venerationem quâ piscis habebatur, ut à coronatis inferretur cum tibicinis cantu, quadam veluti non deliciarum sed numinis pompâ.* Athen. l. 4. c. 5. *His præerat fortissimus imperator acipenser, insignis hastâ: quem etsi jam satur gustare percupivi: ambrosia certè is mihi visus est.* Lib. 7. cap. 12. *Quem acipenserem vocant Romani, cùm tibiis & coronis circumferunt in cœnis: coronatis etiam illis qui portant . . . . Acipenser minor est galeo, rostro longiore, figurâ magis triangulari.* Quæ cùm ità sint, nè Lector, mirêre quod scribit Martial. Lib. 13. Epig. 91.

Ad pallatinas acipensem mittite mensas,
Ambrosias ornent munera rara dapes.

48. *Infamis.*] Nam & Gallonius à Lucilio *gurges* vocatus: & quivis gulâ & helluationibus turpis Gallonii similis vulgò dictus. Patet ex cit. Cicer. de finibus 2, &c.

Securus rhombus, & ſecura nido ciconia degebat, uſque quo Prætorius indicavit primus. Itaque ſi aliquis modò ſuadeat jucundos eſſe mergos aſſatos, continuò *auſcultabit Romana juventus facilis doceri vitioſa. Sordidus cibus à frugali differt, Ofello judice. Enimverò fruſtrà vitium hoc declinabis, ſi te ad aliud malè convertas. Avidienus, Canis meritò appellatus, edit olivas quinquennes & corna ſilveſtria: nec libenter defundit vinum niſi corruptum: ipſe* verò è vaſe *corneo duas libras* continente *braſſicas aſpergit oleo veteri, cujus odorem tolerare non poſſis, largè quidem fundens acetum; quamvis repotia,*

Tutus erat rhombus, tutoque ciconia nido:
Donec vos auctor docuit Prætorius, Ergò
Siquis nunc mergos ſuaves edixerit aſſos;
Parebit pravi docilis Romana juventus.
Sordidus à tenui victu diſtabit, Ofello [629]
Judice. Nam fruſtrà vitium vitaveris illud,
Si te aliò pravum detorſeris. Avidienus,
Cui Canis ex vero ductum cognomen adhæret,
Quinquennes oleas eſt & ſilveſtria corna:
Ac niſi mutatum parcit defundere vinum, &
Cujus odorem olei nequeas perferre, licebit
Ille repotia, natales, alioſve dierum
Feſtos albatus celebret, cornu ipſe bilibri
Caulibus inſtillat, veteris non parcus aceti.

ANNOTATIONES.

Tum rhombos minus æquor alebat?] Oſtendit Poëta non tam obſoniorum bonitatem quàm gulæ inſanum faſtidium valere ut plurimum. Olim, inquit, acipenſer in pretio ac deliciis fuit: deinde rhombus: aliàs ciconiæ, pavo, &c. imò ſi quis modò novas dapes excogitat, etſi minimè bonas, v. g. mergos aſſos: hos continuò cæteris omnibus anteponi & optimos haberi cernas.

50. *Donec vos auctor docuit Prætorius.*] Aſinius Sempronius Rufus ciconias primus devorare inſtituit Auguſti temporibus, illum vocat Satiricus *Prætorium* ironicè? quoniam Prætura petens ob gulæ infamiam repulſus eſt: hique de eo verſiculi per ludibrium etiam claudicantes in vulgus ſparſi:

Ciconiarum Rufus iſte conditor,
Hic et duobus elegantior Plancis;
Suffragiorum puncta non tulit ſeptem.
Ciconiarum populus ultus eſt mortem.

51. *Mergos aſſos.*] Gall. *Plongeon.* Hi cùm ſint mœri admodùm, ſi etiam aſſentur, nihil præter oſſa ac pellem erunt. Si quis tamen gulæ anteſignanus & magiſter edicat mergos aſſos ſuaves eſſe, & ſic apponi debere; parebit juventus ſtultè, & quaſi bonos devorabit.

53. *Sordidus à tenui victu diſtabit.*] Prudenter monet Poëta tenuem frugalemque victum differre à ſordido; hunc vitioſum ac turpem, illum contrà honeſtum, dignum laude.

55. *Avidienus, &c.*] Exemplo demonſtrat quid ſit victus ſordidus. Avidienus à ſordibus & immunditiâ canis cognominatus verè eſt, quippe qui veſcitur oleis vetuſtate corruptis, & cornis ſilveſtribus: caules verò aſpergit exiguo oleo vetere quidem & fœtente, acetum duntaxat abundè affundens. Hæc certè vivendi ratio ſordida eſt.

58. *At niſi mutatum parcit defundere vinum.*] Etiam in libationibus ad honorem deorum fieri ſolitis, ille vappam adhibet, nec vinum paterâ defundit niſi aceſcens.

60. *Repotia.*] Feſtus. *Poſtridiè nuptias apud novum maritum cœnatur, & quaſi reficitur potatio:* quæ inde ἐπανάκλισις dicitur, pridiè verò nuptiarum προανάκλισις, inquit Cœlius l. 15. c. 18, & 24. Alex. ab Alex. l. 2. c. 5. Repotia, inquit, poſtridiè nuptias lætiore convictu affines apud novum maritum percolebant; quia die nova nupta in viri domum libertatem auſpicari, & dominam agere ſimul, & rem divinam facere aſſuêrat.

Natales.] Vide Perſ. init. Sat. 2. ubi natalem diem *meliore lapillo numerandam*, hilariterque tranſigendam, atque in eâ *fundendum Genio merum* præcipit.

Alioſve dierum Feſtos.] In his mos erat optimum vinum promere, & quidem liberaliter, ad lætitiam excitandam: nam *lætitiæ Bacchus dator*, ex Virgil. Æn. 1. v. 738. At Avidienus contrà.

61. *Albatus.*] Ex more veterum; togâ indutus recens lotâ & dealbatâ. Perſ. mox cit. Sat. 2. v. 40.

. . . . . *negato*
Jupiter hac illi, quamvis te albata rogarit.

Cornu ipſe bilibri Caulibus inſtillat veteris.] Adverte ſingulas voces ſordidam parcitatem notantes; è vaſculo in olus vile guttas aliquot olei fœtidi inſtillat ipſe quidem, veritus nè alter copioſiùs affundat; vel nè ſervus inde quid delingat, delibet, ſurripiat.

Veteris.] Hoc epithetum alii jungunt cum præcedenti voce, *olei*: alii cùm ſequente, *aceti.* Simile quid habet Perſ. Sat. 3. v. 27. & ſeq.

Pannoſam facem morientis ſorbet aceti.

Quali

Quali igitur victu ſapiens utetur, & horum
Utrum imitabitur? Hàc urget lupus, hàc canis angit. [630]
Mundus erit qui non offendet ſordibus, atque 65
In neutram partem cultus miſer. Hic neq; ſervis
Albuci ſenis exemplo, dum munia didit,
Sævus erit: nec ſic ut ſimplex Nævius, unctam
Convivis præbebit aquam. Vitium hoc quoque magnum.
Accipe nunc victus tenuis quæ quantaque ſecum 70
Afferat. In primis valeas benè: nam variæ res
Ut noceant homini, credas, memor illius eſcæ, [631]
Quæ ſimplex olim tibi ſederit. At ſimul aſſis

natales, alioſque dies feſtos colat indutus veſte candidâ. Quæ ergò victu utetur ſapiens, & quem iſtorum imitabitur? inde premit lupus, illinc inſtat canis. Nitidus erit qui nec ſordidâ peccârit vivendi ratione, nec ſe miſerè curabit hâc aut illâ parte. Is neque verberabit famulos officia diſtribuens, ad inſtar Albucii veteris; neque, ut Nævius inconſultius, dabit convivis aquam immundam. Eſt enim *hoc etiam grande peccatum. Jam dic quæ & quanta bona ſecum advehat frugalitas. Primò ſanitatem habebis. Etenim ciborum diverſitatem eſſe hominipernicioſam minimè dubitabis, recordatus ejus eſcæ, quæ una tibi aliquando conſiterit. Verum ſi*

ANNOTATIONES.

63. *Horum Utrum imitabitur?*] An Gallonium luxurioſum & prodigum, an Avidienum ſordidum & nimis parcum?

64. *Hàc urget lupus, hàc canis angit.*] Loco vocis *angit*, quidam leg. *aiunt*. Certè proverbium eſt. Porrò comminiſcuntur hinc edacitatem & ingluviem *lupi*, illinc immunditiam *canis*: item delicias interpontani lupi, de quo ſuprà, atque ſordes Avidieni Canis cognominati.

65. *Mundus erit, &c.*] Is erit mundus, honeſtus, bonus, rectus in vivendi modo, qui medium tenebit ac modum; nec profusè ſumptuoſus, nec indecora parſimonia ſordidus.

Non offendet ſordibus, In neutram partem cultus miſer.] Non ſe odioſum aut miſerum præſtabit; cultu ſex ſumptibus ſeu parcitate immoderatâ; neutrâ parte nimius erit. Vocem, *cultus*, accipe in genit. id eſt, curæ ſui majoris aut minoris quàm par ſit.

67. *Albuci ſenis exemplo.*] Hunc avaritiæ quidam, alii contrà profuſionis accuſari volunt. Neutri benè. Horatius primò culpavit intemperantiam & immoderationem in quærendis cibis carioribus, pariter ac ſordidiorem victum. Jam damnat nimium lautitiæ & elegantiæ ſtudium in ſtruendo parandove convivio, atque huic contrarium negligentiæ vitium: affertque exempla Albucii & Nævii oppoſita. Albucius nimiâ curâ peccat, qui ſævit etiam in famulos injunctis officiis paulò minùs ſedulos, ac ſi quid non ſatis accuratum comperit, durè plectit: imò, inquiunt, ſervos ille antè verberabat, ſeu ad arcendam ſtatim ſegnitiem, ſeu nè poſteà peccantes cædere non vacaret. Contrà Nævius indiligens & parùm lautus: ut mox dicetur.

Didit.] Dat, dividit. Verus eſt verbum dido, is, quòd frequens uſurpat Lucretius, quin & Virgil. Æneid. 7. v. 144.

Diditur hic ſubitò Trojana per agmina rumor
Et Æneid. 8. v. 132.
Tua terris didita fama.

68. *Simplex Nævius.*] Negligens parùm ſapiens & prudens, non ſatis mundus, quippe qui aquam impuram, lutulentam, ſordibus contaminatam præbet convivis admiſcendam vino ac biberdam. Ergò Albucius ille plus æquo erat curioſus in epularum apparatu: Nævius autem minùs quàm decet: quòd utrumque vitium magnum eſt.

70. *Accipe nunc victus tenuis, &c.*] Cic. Tuſcul. 5. n. 99. *Adde ſiccitatem quæ ſequitur continentiam in victu. Adde integritatem valetudinis.* Et Offic. 2. n. 86. *Valetudo ſuſtentatur . . . continentiâ in victu omni atque cultu, &c.*

72. *Credas, memor illius eſcæ, &c.*] Facilè credas varietatem ciborum homini eſſe noxiam, ſi modò velis meminiſſe quàm utilis tibi fuerit eſca ſimplex, quæ in ſtomacho placidè cocta, bono ſucco, atque, ut aiunt, chylo, reparârit vires corporis: & è contrario, quantum moleſtiæ tibi creârit eſca multiplex; quoties deglutiſti ſimul aſſa cùm elixis, carnes cùm piſcibus, &c.

73. *Tibi ſederit.*] Quieverit concocta abſque ulla ventriculi aut ſtomachi perturbatione ac tumultu. Teſte Hippocrate cibi diſſimiles invicem ſe corrumpunt & ſeditionem concitant. Τὰ γὰρ ἀνόμοια ταραττει, Plut. Sympoſ. 4. *Ciborum copia turbat & corrumpit.* Senec. Epiſt. 2. *Faſtidientis eſt ſtomachi multa deguſtare, quæ uti varia ſunt & diverſa, non alunt. Sed inquietant & inquinant.* Vide Macrobium

miſcueris elixa cum *aſſatis, & conchylia cum turdis : dulcia mutabunt ſe in bilem, atque iners pituita ſtomachum perturbabit.* An *aſpicis quemadmodum quiſque pallens ſurgat è convivio ſumptuoſo ? Imò corpus oppreſſum præcedenti intemperantiâ ſimul deprimit animum, & proſternit in terram divini ſpiritus portionem. Alter* contrà, *poſtquam recreavit corpus brevi cibo & ſomno, exurgit alacer ad injunctas functiones. Nihilominus iſte poterit tranſire interdum ad lautiorem* cibum, *ſeu tempus recurrens adduxerit ſacrum diem, ſeu cupiet debilitatum corpus reficere : item*

Miſcueris elixa, ſimul conchylia turdis:
Dulcia ſe in bilem vertent, ſtomachoq; tumultū
Lenta feret pituita. Vides ut pallidus omnis 76
Cœnâ deſurgat dubiâ? quin corpus onuſtū [632]
Heſternis vitiis animum quoque prægravat unà,
Atque affigit humo divinæ particulam auræ.
Alter, ubi dicto citiùs curata ſopori 80 (git,
Membra dedit, vegetus præſcripta ad munia ſur-
Hic tamen ad meliùs poterit tranſcurrere quondā:
Sive diem feſtum rediens advexerit annus;
Seu recreare volet tenuatum corpus: ubique

ANNOTATIONES.

Saturn. lib. 7. cap. 4, & 5. hâc de re pluribus & luculenter differentem. *Qui ſimplicem cibum ſumit, facilè, quo ſucco ejus corpus vel juvetur vel gravetur, uſu docente cognoſcit : atque ita cujus cauſa deprehenſa eſt, noxam facilè devitat. Qui autem multiplicem, diverſitate ſuccorum diverſas patitur qualitates : nec concordant humores ex materiæ varietate naſcentes, nec efficiunt liquidum purumve ſanguinem, in quem jecoris miniſterio vertuntur ; & in venas cum tumultu ſuo tranſeunt. Hinc morborum ſcaturigo ex repugnantium ſibi humorum diſcordiâ, &c.*

74. *Conchylia.*] Piſces conchis incluſos, oſtrea, &c. Cic. in Piſonem, *Menſa exſtructa non conchyliis aut piſcibus, ſed multâ carne.* Plin. l. 8. c. 57. *Cenſorinæ leges, principeſque M. Scaurus in conſulatu, cœnis ademére conchylia, & ex alio orbe convectas aves.* Cœl. Rhodig l. 27. c. 23. ex Phalereo Demetrio, & Sophrone mimographo, *Conchylia*, inquit, *gulæ proceribus adeò probata, ut vel inde ſit conformatum adagium*; eſſe conchylia viduarum cupedias.

Turdis,] Gall. *grives.* De his jam lib. 1. Sat. 5. & poſteà l b. 1. Epiſt. 15. *obeſo nil melius turdo.* Vide ibi annot.

75. *Dulcia ſe in bilem vertent.*] Quæ ſcilicet non benè cocta fuerint in ventriculo, maximè verò dulcia in bilem amaroſque humores convertuntur.

Stomachoque tumultum Lenta feret pituita.] Pituita humidus ac frigidus humor à cerebro defluens in ſtomachum, ibique offendens excitatam bilem calidam & ſiccam, turbas ingentes ac tumultus movebit. Macr. antè cit. *Humores repugnantes ac diſcordes non purum faciunt ſanguinem, & in venas cum tumultu ſuo tranſeunt.*

76. *Pallidus omnis, &c.*] Decolor, malè habens, dum ægre coquitur cibus multiplex & varius : qui calorem naturalem gravat, imbecilliorem & extinguit, atque hinc pallor.

77. *Cœnâ dubia.*] Sumptuoſa, tam copioſa, ut quem è tot cibis capias dubius ſis. Terent. Phorm. act 2. Ph. *Cœna dubia apponitur.* Ge. *Quid iſtuc verbi eſt ?* Ph. *Ubi tu dubites quid ſumas potiſſimum.*

78. *Animum pragravat unâ.*] Hebetem reddit ac ſui ſimilem, ſecumque ad terram inclinat animum, qui cùm divinæ conſors naturæ ſit, ſurſum debet & ad ſublimia cœleſtiaque conniti. Cic. Tuſcul. 5. n. 100. *Quid, quòd ne mente quidem rectè uti poſſumus multo cibo & potione completi?*

79. *Affigit humo.*] Al. *affigit humi.* Cic. de Senectute. *Eſt animus cœleſtis ex altiſſimo domicilio depreſſus, & quaſi demerſus in terram locum divinæ naturæ æternitatique contrarium.*

Divinæ particulam auræ.] Cic. Tuſc. 5. n. 38. *Humanus animus ex divinâ mente decerptus cum alio nullo niſi cum ipſo Deo, ſi hoc fas eſt dictu, comparari poteſt.* Senec. Epiſt. 56. ratio nihil aliud eſt, quàm in corpus humanum pars divini ſpiritûs merſa. Juvenal. Sat 15. v. 146.

Senſum à cœleſti demiſſum traximus arce.

Egregiam hanc illi Ethnici ſententiam hauſêre ex ſacris codicibus, quos non ignoravêre, ut alibi dixi. *Geneſ. c.* 2. " Formavit Dominus " Deus hominem de limo terræ, & inſpiravit " in faciem ejus ſpiraculum vitæ : & factus " eſt homo in animam viventem."

80. *Alter, ubi dicto citiùs, &c.*] Alter frugali utens victu, poſtquam cibo ſomnoque modico curavit corpus, ſurgit alacer & expeditus ad ſolitas actiones : Contrà, qui heſternis epulis adhuc graves, ad reſumendum manè laborem parum ſunt vegeti.

82. *Hic tamen ad melius, &c.*] Qui cibum quotidie capit exiguum, poterit interdum lautiori ſe convivio exhilarare & recreare, ſeu publicæ lætitiæ cauſâ & occaſione : ſeu ob propriam neceſſitatem. Qui verò molliter vivit, ſenio vel ægritudini incidenti quòd præbeat, levamen aut ſolatium nullum inſuper habet.

Acce-

Accedent anni, & tractari molliùs ætas
Imbecilla volet; tibi quidnam accedet ad istam
Quam puer & validus præsumis mollitiem, seu
Dura valetudo inciderit, seu tarda senectus?
Rancidũ aprũ antiqui laudabant; non quia nasus
Illis nullus erat: sed credo, hâc mente, quòd
hospes [633]
Tardiùs adveniens vitiatũ commodiùs quàm
Integrum edax dominus consumeret. Hos utinam inter
Heroas natum tellus me prima tulisset!
Das aliquid famæ, quæ carmine gratior aurem
Occupet humanam? Grandes rhombi patinæq;
Grande ferunt unà cũ damno dedecus. Adde
Iratum patruum, vicinos, te tibi iniquum,
Et frustrà mortis cupidum, cum deerit egenti
As, laquei pretium. Jure, inquis, Thrasius istis
Jurgatur verbis: ego vectigalia magna,
Divitiasq; habeo tribus amplas regibus. Ergò [634]
Quod superat, non est melius quo insumere possis?
Cur eget indignus quisquam te divite? Quare
Templa ruunt antiqua Deûm? Cur, improbè, caræ
Non aliquid patriæ tanto emetiris acervo?

cùm anni multiplicati fuerint, atque melius curari poscet ætas ingravescens. Tu verò *ad eam mollitiem quam* adhuc *juvenis ac vegetus præripis, quid adjunges, cum vel ægritudo molesta vel senectus pigra acciderit? Prisci amabant aprum rancidulum, non quòd carerent odoratu: sed,* ut *opinor, eo consilio quòd hospes serò accedens aptius comedat* paulò *corruptum, quam verax dominus incorruptum. Utinam me prima terra genuisset inter istos heroas. An quidpiam tribuis existimationi, quæ jucundior carmine intrat* in *aures hominum? Magni rhombi & catini magnum probrum simul cum detrimento afferunt. Adjunge infensum patruum, vicinos, temet tibi inimicum, & frustrà mori quærentem, quando inopi non aderit as pretium restis.*

Dices: meritò quidem *Thrasius ejusmodi sermonibus increpatur: Ego* verò *reditus ingentes possideo, & opes tribus regibus sufficturas. An igitur deest melior ratio insumendi quod superfluum est? Quare inops est aliquis immeritus,* dum *tu es opulentus? Cur vetusta numinum fana decidunt? Quare, pessime, è tam abundanti cumulo non detrahis quidquam dilecta patriæ* largiendum?

ANNOTATIONES.

94. *Qua carmine gratior.*] Vel, quæ gratior quâvis modulatione: vel, quæ fit per carmen celebrior. Nôrunt omnes Alexandrum illum magnum Achilli invidisse, quòd nactus esset eximium laudum suarum præconem Homerum.

97. *Adde Iratum patruum, &c.*] Præter allata jam luxurioſi victûs mala, adde quod odium incurris propinquorum, amicorum, imò & vicinorum, qui omnes oderunt luxuriam. Cic. contrà Rullum. *Odit Populus Romanus privatam luxuriam.* Offic. *Turpè est diffluere luxuria . . . . . Luxuria cùm omni ætati turpis, tum senectuti fœdissima est.*

Patruum.] Cujus es tutelæ commissus, & cui proinde obsequi te pareſt à prodigendo patrimonio deterrenti, sumptus nimios vetanti.

Te tibi iniquum.] Quippè qui tuas opes effundis in alios, nihil tibimet reservans, seu quò ingruenti inopiæ subvenias, seu quo in desperatione rerum tuarum mortem tibi consciscas.

99. *As, laquei pretium.*] Sit pecuniæ ad emendum laqueum. Placet alia lectio as hoc sensu: ut nec assem unum habeas superstitem quo emas restim, ad suspendium, finiendasque simul cùm vitâ ærumnas & miseriam summæ egestatis assecias. Huc spectat adagium: *ad assem redactus.*

Thrasius.] Homo prodigus & hinc prorsùs inops & egens rerum omnium.

100. *Ego vectigalia magna, &c.*] Prolepsis est. Qui non amplas habet & magnas opes, ac sumptus facit magnos, is jure admonetur & objurgatur. Atqui ego non ita. Nam ingentes divitias possideo cuilibet magno sumptui pares.

Vectigalia.] Privatos reditus copiosos publicis vectigalibus æquales.

101. *Tribus amplas regibus.*] Plutarchus ità scribit, Marium ædes & opes habuisse multis regnis pares.

102. *Ergò quòd superat, non est melius quo, &c.*] Respondet Horatius: Atque divitias illas ingentes non dilapidare, sed rectè insumere oportet quæ superflua tibi multa sunt. Quin iis sublevas cives quos iniqua sors pauperes fecit meliori conditione alioqui dignos? Quin restauranda curas diruta vetustate deorum templa? Quin è tanto bonorum acervo decerptum aliquid impertis Reipubl. & patriæ, quæ tibi certè chara esse debet?

Scilicet tibi ſoli benè ſemper fluent omnia: O cachinnus ingens deinde adverſantis! Quis duorum ſibi confidet ſecurius in caſibus incertis; an is qui animum & corpus arrogans aſſueverit multis, an qui modico contentus & futuri providus, in pace comparaverit neceſſaria adbellum, uti ſolet ſapiens? Verùm *ut majorem his habeas fidem; Ego parvus puer Ofellum hunc animadverti non largius uſum facultatibus integris, quam nunc attritis. Cernas jam in dimenſo agro cum liberis & grege ſtrenuum agricolam mercenarium* ſic *loquentem: Haud ego die non feſtâ comedi quidpiam temerè niſi herbas cum pede fumoſo porci. Quando verò hoſpes acceſſerat poſt diuturnum intervallum, aut vicinus jucundus mihi conviva, per pluviam laborem intermittenti; lauta erant* epulæ *non è piſcibus urbe quæſitis, ſed è pullo & capro. Deinde penſiles uvæ, & nuces, & craſſiores ficus inſtruebant ſecundam menſam.*

Uni nimirùm tibi rectè ſemper erunt res?
O magnus poſthac inimicis riſus! uterne
Ad caſus dubios fidet tibi certiùs; hic, qui
Pluribus aſſuerit mentem corpuſque ſuperbum;
An qui contentus parvo, metuenſque futuri,
In pace, ut ſapiens, aptarit idonea bello?
Quo magis his credas: puer hunc ego parvus Ofellum
Integris opibus novi non latiùs uſum,
Quàm nunc acciſis. Videas metato in agello [635]
Cùm pecore & natis, fortem mercede colonum,
Non ego, narrantem, temerè edi luce profeſtâ
Quidquam præter olus fumoſæ cum pede pernæ,
Ac mihi cùm longũ poſt tempus venerat hoſpes,
Sive operum vacuo gratus conviva per imbrem
Vicinus, benè erat, non piſcibus urbe petitis,
Sed pullo atque hædo: tum penſilis uva ſecundas
Et nux ornabat menſas cum duplice ficu.

ANNOTATIONES.

106. *Uni nimirùm tibi, &c.*] Attende verò quàm ſtultè præſenti rerum ſtatui confidas, quaſi proſpera ſemper habiturus. Imò cave nè, alto corruens lapſu graviore, præ eas & inimicis riſum ac ludibrium, malitioſæ fortunæ ludum ac jocum, atque, ut ait Juvenalis, *mimum*, Sat. 6. v. 607.

107. *Uterne Ad caſus dubios, &c.*] Urget porrò noſter Poëta: Dic amabo: uter in adverſis conſtantior futurus eſt, an qui rerum omnium copiâ ſemper ſe ſatiârit, an qui bonis licet affluens modico ſe victui aſſuefecerit? exemplo rem accipe. Ofellus olim dives, nunc pauper mutatam ſortem vix ſentit; quoniam inter opes non abundantiori cibo uſus eſt, *futuri metuens*: atque *in pace*, & ſecundis rebus, *ut ſapiens, aptans idonea bello* & egeſtati præſidia, nempè tolerantiæ ſtudium, animumque & corpus *contentum parvo*.

112. *Ofellum.*] Poſt Philippenſem victoriam reductis in Italiam militibus agros diviſit Auguſtus veteribus dominis ademptos. Sic & Propertius prædia amiſit: quòd ipſe conqueritur: & Virgilius ipſe ſuorum poſſeſſione depulſus ac tantùm non ſpoliatus eſt. Patet ex Bucolicis Ecl. 1. & 9. Sic etiam Ofellus ſuum agrum Umbreno cuidam militi attributum perdidit; ac deinceps velut alienum mercede conductum excoluit: ſuoque labore & operâ ruſticâ ſe ſuamque familiam ſuſtentavit & aluit.

114. *Metato in agello.*] Salmaſius *metatum* interpretatur optimum, quaſi electum & aſſignatum. Malim tamen cùm aliis intelligere ſimpliciùs, pertica dimenſum. Nam ità cuique certa menſura, certa jugera aſſignabantur. Virg. in Diris

Pertica quæ noſtris metata eſt impia agellis

Propert.

Abſtulit excultas pertica triſtis opes.

116. *Non ego, &c.*] Hæc & quæ ſequuntur ad finem hujus Satiræ. Ofelli *narrantis* verba ſunt.

Pernæ.] Pernam cum petaſone malè confundunt aliqui. Petaſo eſt coxa porcina ſalita coſtas etiam comprehendens: *perna* eſt petaſonis pars carnoſior, pedi proxima, cum ipſo pede. Undè patet Poëtæ noſtri accurata dictio, atque Ofelli parſimonia, qui profeſtis diebus non *pernam* ſed *pedem* tantùm pernæ partem deteriorem comederet, etiam dum *integræ opes erant*.

119. *Per imbrem.*] Dum plueret, atque intermitti opus neceſſe erat.

121, *Penſilis uva.*] Quæ paſſa ſuſpenditur hyeme comedenda. Varro de re ruſt. lib. 1. cap. 58. *Cato ait . . . . uvas quas ſuſpendas, opportuniſſimas eſſe duracinas, amineas, & ſcantianas*: & cap. 68. *penſilia, ut uva, mala, & ſorba, ipſa oſtendunt quando ad uſum promi oporteat; quòd colore mutato, & contractu acinorum, ſi non dempſeris ad edendum, ad abjiciendum deſcenſurum ſe minitantur.* Plin. l. 4. c. 1. *Uvæ durant aliæ per hyemem penſiles nodo concameratæ, congeminatæ, conglomeratæ.* Sunt enim variæ lectiones hujus vocis.

122. *Cum duplici ficu.*] Alii intelligunt ca-

Poſt

Poſt hoc ludus erat cuppâ potare magiſtrâ :
Ac venerata Ceres, ut culmo ſurgeret alto, [636]
Explicuit vino contractæ ſeria frontis.
Sæviat atque novos moveat fortuna tumultus;
Quantùm hinc imminuet? quantò aut ego parciùs, aut vos
O pueri nituiſtis, ut huc novus incola venit;
Nam propriæ telluris herum natura, neque illûm,
Nec me, nec quemquam ſtatuit; nos expulit ille:
Illum aut nequities, aut vafri inſcitia juris,
Poſtremò expellet certè vivacior hæres.
Nunc ager Umbreni ſub nomine, nuper Ofelli [637]
Dictus, erit nulli proprius: ſed cedet in uſum
Nunc mihi, nunc alii, quocirca vivite fortes:

Poſteà ludus erat bibere cratere magiſtro. Denique *Ceres rogata ut celſam ariſtam erigeret, vino porrigebat frontem rugoſam & ſolicitam.* Ergò *ſors adverſetur novaque bella moliatur, quid inde auferet? Quanto minus vel ego, vel vos, ô pueri, culti fuiſtis, ex quò novus inquilinus iſtuc acceſſit? Etenim proprii agri dominum neque hunc, neque me, ullum natura conſtituit; iſte nos abegit: illum abiget vel fraus, vel ignoratio tricarum juris, tandem certè hæres ſuperſtes. Ager ille modò ſub nomine Umbreni, paulò ante Ofelli nuncupatus, nemini proprius eſt: at fructum afferet jam mihi, mox alteri.*

ANNOTATIONES.

ricas ſeu ficus ſiccas duplicis generis, albas & nigras, præcoces & ſerotinas. Alii referunt ad ficum quæ bifera dicitur. Alii volunt ſignificari mariſcas, quæ ſunt ficus grandiores at inſipidæ, viles, *fatuæ*, Martial. l. 7 Epigr. 24. certè Ofelli convenientes frugali menſæ. Ariſtot. Probl. ἰσχάδες αἱ δίχα ἰσχιάδων. Vide Columel. l. 12. c. 15. Plin. l. 15. c. 18. Macrob. l. 3. c. 20, &c.

123. *Ludus erat cuppâ potare magiſtrâ.*] Nullâ archipoſiâ, nullo convivii rege bibendi modum præſcribente: ſed quaſi ipsâ cuppâ duntaxat dominâ, potabamus ad arbitrium, liberè, quantum placeret. De rege ac legibus convivii, l. 1. Od 4. & l. 2. Od 7. Quidam legunt *culpâ*, ut qui peccâſſet adverſus leges convivii & ſympoſiarchæ, in pœnam haurire cyathum juberetur: afferuntque, Plaut. Srich. *Qui peccârit poculo multabitur.* Verùm hæc parùm congruunt ſimplicitati ruſticæ & moribus Ofelli.

Cuppa.] A κύπελλα, *poculum:* Heſych. Gall. *Une coupe.* Angl. a Cup.

124. *Venerata Ceres.*] Religioſâ libatione Cererem venerabamur, ac precabamur ut amplam daret meſſem: tumque bonâ ſpe conceptâ hilaritati indulgebamus. Antiqui *venero* & *veneror* dixerunt. Virgil. Æneid. 3. v. 406. *Venerata ſacerdos:* paſſivâ ſignificatione, ut hoc Horatii loco.

126. *Sæviat atque novos, &c.*] Fortunam rectè provocat Oſellus *anguſtam pauperiem pati* aſſuetus. Ad rem omninò Senec. Epiſt. 18. *Quod neceſſitati ſat eſt Fortuna debet etiam irata.*

127. *Quanto aut ego parcius, &c.*] Ex quo Umbrenus tenet agrum meum, an Fortunæ ictus, an diminutum victum ſenſimus? an corporis color ac nitor deperiit? Imò cibi parabiles, ut antè, in promptu ſemper adfuerunt: eadem vivendi agendique ratio: idem animus.

129. *Nam propria telluris herum, &c.*] Cic. Offic. 1. n. 21. *Sunt autem privata nulla natura: ſed aut veteri occupatione, ut qui quondam in vacua venerunt: aut victoriâ, ut qui bello potiti ſunt: aut lege, pactione, conditione, ſorte.* Senec. Epiſt. 88. *Non dominus iſtò, ſed colonus intraſti.*

131. *Illum aut nequities, &c.*] Sua ipſius luxuria, vel aliena fraus & improbitas, *Vafri inſcitia juris:* Gall *une chicane malicieuſe.* Vide poſteà l. 2. Epiſt 2. v. 172. & ſeq.

132. *Vivacior hæres.*] Horat. mox. cit.

. . . *Perpetuus nulli datur uſus: & hæres*
Hæredem alterius velut unda ſupervenit undam.

133. *Nunc ager Umbreni, &c.*] Expreſſa dictio ex Luciani Epigrammate,

Ἀγρὸς Ἀχαιμενίδου ποτὲ, νῦν δ' ὁ Μενίππου.
Καὶ πάλιν ἄλλος ἕτερον βήσεται εἰς ἕτερον.
Καὶ γὰρ ἐμὲ νῦν μὲν ἔχειν μέ φατ', αὖθις δὲ πάλιν ἄλλος.
Οὐδενός εἰμὶ δ' ἐλεύθερος ἀνδρὸς, ἀλλὰ Τύχης.

Ager Achamenidæ olim, nunc verò Menippi. Et rurſus ab alio tranſibo ad alium. Etenim ille poſſidere me putabat; & hic modò putat. Nullius autem omninò ſum, ſed Fortunæ.

135 *Cedet in uſum nunc mihi, nunc alii.* Lib. 2. Epiſt. cit.

. . . . . *tanquam*
Sit proprium cuiquam, punctò quod mobilis hora,
Nunc prece, nunc pretio; nunc vi, nunc ſorte ſuprema,
Permutet dominos, & cedat in altera jura.

For-

Quapropter conſtantes eſtote; & rebus contrariis magnos animos objicite.

Fortiaque adverſis opponite pectora rebus. 136

ANNOTATIONES.

136. *Quocirca vivite fortes, &c.*] Quæ cùm ita ſint, ô pueri mei, diſcite exemplo meo, nihil proprium vobis exiſtimare, parvo contenti eſſe, & ſic fortunæ vim frangere.

SATIRA III.

Fusè tractat paradoxum illud Stoïcum: Omnes ſtultos inſanire.

DAMASIP. *Tam infrequenter ſcribis, ut anno integro vix quater petas membranam ſingula tua ſcripta recenſens, adversùs temetipſum iratus, quòd vino & ſomno indulgens nihil componas dignum celebrari. Ecquid erit? Huc veniſti ab ipſis*

SIC rarò ſcribis, ut toto non quater anno
Membranam poſcas, ſcriptorum quæque retexens;
Iratus tibi, quòd vini ſomnique benignus
Nil dignum ſermone canas. Quid fiet? ab ipſis

ANNOTATIONES.

1. *Sic rarò, &c.*] Plures hîc dialogiſmi, ſed duo ſunt præcipui: prior Damaſippi philoſophi cum Horatio, uſque ad verſum 39. ubi hunc ille Stoïco ſupercilio redarguit, quòd nihil novi ſcriberet: alter eſt Stertinii item Stoïci cùm Damaſippo. Vel ſi mavis, Damaſippus ipſe refert Hoatio Stertinii ſecum & cum aliis quibuſdam ſermocinationem ſat prolixam. Atque in hâc Satiricus noſter, excutiendo ſolemne Stoïcis placitum, acutè vellicat pleroſque vanæ mentis homines, qui ſolos ſe ſapere venditabant.

Ut toto non quater, &c.] Primùm ſe caſtigari inſimularique deſidiæ à Damaſippo fingit Horatius, ut inde ſenſim ac pedetentim ad propoſitum ſubrepat: atque *vafer vitium* ac vulnus, quod reſcindere vult, *tangat*; quemadmodum ait Perſius, Sat. 1. v. 116.

2. *Membranam poſcas.*] Ex adverſariis in membranam nihil tranſcribis velut emendatum, atque hominum lectioni dandum: multa quidem habes in tabulis exarata, quæ perpetuò retexis, ſed pauca aut nulla in chartam & mundum refers. Priſci nimirùm ſcriptitavêre primo in ceratis tabellis; ut annotavi l. 1. Sat 10. Deinde in chartâ ſeu papyro: l. 1. Sat. 4. Poſteà in membranis quæ pelles animalium, quòd Pergami inventæ & aptatæ ad ſcribendum, Pergamenæ dictæ ſunt. Plin. lib. 13. cap. 11. S. Hieron. Epiſt. ad Chromatium: *tam parvam Epiſtolam* miſeritis . . . . *chartam defuiſſe non puto, Ægypto miniſtrante commercia. Et ſi alicui Ptolemæus maria clauſiſſet, tamen rex Attalus* (Eumenes) *membranas a Pergamo miſerat, ut penuria charta pellibus penſaretur: unde & Pergamenorum nomen ad hunc uſque diem, tradente ſibi invicem poſteritate, ſervatum eſt.* Ubi ex occaſione & ἐκ παροιμίας, Lector, meminiſſe oportet, Pergami reges ferè omnes appellari conſueviſſe Attalos; pariterque Ægyptios nominatos deinceps Ptolemæos, qui anteà Pharaones.

Retexens.] In tabellis enim, verſo ſtylo, cerâque complanatâ, licebat mutare & reſcribere quidlibet; non perinde in membranis. Ovid.

Incipit, & dubitat: ſcribit, damnatq; tabellas.
Et notat, & delet; mutat, culpatque, probatque.

Vide Quinril. lib. 10. cap. 3. ſub finem.

3. *Iratus tibi, quòd, &c.*] Quòd ſatis elaboratum nihil tibi videtur, iraſceris & ſuccenſes tibimet; hinc relegis, deles, vertis, donec aliquid menti occurrat quod ipſe probes, dignumque judices evulgari & tradi lectitandum eruditis. Epiſt. ad Piſones

. . . . *Carmen reprehendite quod non*
Multa dies & multa litura coërcuit, &c.

4. *Dignum ſermone.*] Dignum Satiris mandari, proindeque legi & laudari.

Ab ipſis Saturnalibus huc fugiſti.] Quorſum huc ſeceſſiſti in villam tepidiori cœlo, vel foco luculentiori commodum, quaſi ad ſcribendum aptiorem?

Satur-

Saturnalibus huc fugiſti. Sobrius ergò
Dic aliquid dignum promiſſis. Incipe, nil eſt.
Culpantur fruſtrà calami; immerituſque labo-
rat [639]
Iratis natus paries Dîs atque poëtis.
Atqui vultus erat multa & præclara minantis,
Si vacuum tepido cepiſſet villula tecto.
Quorſum pertinuit ſtipare Platona Menandro?
Eupolim, Archilochum, comites educere tantos?
Invidiam placare paras virtute relictâ?

Saturnalibus. Igitur ſobrius ſcribe quidpiam pollicitis reſpondens. Age: nihil prohibet. Sinè causâ calamos accuſas: nec jure caditur paries factus adverſis numinibus & poëtis. At vultu multa & eximia ſpondebas, cum primum villa domicilio calenti te excepiſſet. Quid prodeſt adjunxiſſe Platonem Menandro? atque *Eupolim & Archilochum aſſumpſiſſe comites egregios? An ſperas invidiam ſedare virtutem deſerendo?*

ANNOTATIONES.

5. *Saturnalibus.*] In memoriam priſcæ libertatis ſub imperio Saturni, Romæ celebrabantur Saturnalia 14. Cal. Januar. tumque ſervis domini præſtabant epulas, ipſique miniſtrabant: omni datâ quidvis loquendi licentiâ. Vide Macrob. lib. 1. Saturnal. cap. 10. Athen. lib. 14. & infrà Sat. 7. v. 4. ubi de *libertate Decembri.*

Sobrius ergo Dic aliquid, &c.] Si quidem Romanæ plebis in Saturnalibus comeſſationes ac tumultus fugiens huc veniſti, & quiete exoptatâ jam frueris, vinoque & ſomno parcè indulgere licet, jam ſcribe quidpiam ſobriâ mente dignum.

6. *Nihil eſt.*] Nihil excuſationis habes.

Culpantur fruſtrà calami.] Non eſt quòd puerili culpam rejicias in calamos parùm idoneos. Vide Perſ. Sat. 3. init. ubi,

Tum queritur craſſus calamo quòd pendeat humor.

. . . . . .

An tali ſtudeam calamo?

7. *Immeritusque laborat, &c.*] immeritò cædis parietem, iratus quòd votis reſpondentis non pariat mens. Perſ. Sat. 1. v. 106. *nec pinteum cadit, &c.* Quintil. lib. 10. cap. 3. *Tum illa quæ apertiorem animi motum ſequuntur, ... jactare manum, torquere vultum, ... quæque Perſius notat, &c.* Hic nonnulli perperàm aſſerunt fuiſſe veteribus parietes ceratos, in quibus noctu ſcriberent, ſi quid mente occurreret. At fuerint tabulæ ceratæ: quas quidem, vel fortaſſe ipſas parietibus lecto proximis appenſas, ceratos parietes interpretari licet. Prior tamen explicandi ratio magis arridet.

8. *Iratis natus paries Dis, &c.*] Qui nempè toties immeritò verberetur, Poëtis ſuam exonerantibus indignationem & iram quòd animus eximia non excogitaret. Ita veteres dixère Diis adverſis fieri, ſi quid male cederet.

10. *Si vacuum tepido, &c.*] Horatius impatiens frigoris in villam ſuam prope Tarentum ſecedere conſueverat. Lib. 2. Od. 6.

Ver ubi longum, tepidaſque præbet
Jupiter brumas.

Lib. 1. Epiſt. 7.

Quod ſi bruma nives Albanis illinet agris:
Ad mare deſcendet vates tuus, &c.] Vide & Epiſt. 16.

11. *Quorſum pertinuit, &c.*] Quorſum igitur tot libros tecum detuliſti? *Platonem*, ad ſententias Epiſt. ad Piſ. *Rem tibi Socratica poterunt oſtendere chartæ. Menandrum*, ad morum imitationem, quâ præcellit: *Eupolidem & Archilochum*, ad ſales & acrimoniam. Quæ quidem omnia juvabant ſcripturum Satiras. Vide Platonis Alcibiad. poſter. unde hujus materia Satiræ deſumpta.

Platona.] Cic de Orat. *Non intelligendi ſolùm, ſed etiam dicendi graviſſimus auctor & magiſter Plato.* Et poſtea, *Platonis locutio potius poëma putandum, quàm Comicorum Poëtarum.*

Menandro.] Hic Athenis oriundus, novæ comœdiæ ſcriptor eximius: quem Terentius ſecutus eſt. Quint. l. 10. c. 1. *vel unus*, inquit, *diligenter lectus ad cuncta efficienda ſufficiat Menander; ità omnem vitæ imaginem expreſſit, tanta in eo inveniendi copia, & eloquendi facultas, ità eſt omnibus rebus, perſonis, affectibus accommodatus . . . . in omnibus mirè cuſtoditur ab hoc Poëta decorum. Atque is quidem ejuſdem operis auctoribus abſtulit nomen, & fulgore quodam ſuæ claritatis tenebras obduxit.*

12. *Eupolim, Archilochum.*] De hoc in Epod. 6. de illo Sat. 4. lib. 1.

13. *Invidiam placare paras, &c.*] An times homines malos offendere, quod non ſoles, carpendo vitia eorum, & ſatiricum ſalem iis affricando: An verò ſic invidiam formidare incipis & inimicitias improborum? Cic. Catil. 1. *Hoc animo ſemper fui, ut invidiam virtute partam gloriam putarem, non invidiam.*

Con-

O infelix deſpectui eris. Fugienda eſt inertia mala Siren, vel pariter amittendum id omne quod meliore vita acquiſiviſti. HORAT. *O Damaſippe, Dii, Deæque propter ſalutare monitum, dent tibi tonſorem. Verum quomodo tam benè me cognoſcis?* DAMASIP. *Poſtquàm cuncta mea facultates pervenerunt apud Janum medium, rerum alienarum ſatago dimotus à propriis. Etenim pridem cordi erat inveſtigare, quo vaſe æreo pedes alluiſſet Siſyphus ille callidus: quid ſine arte inciſum, quid imperitè conflatum eſſet?* Ego ſolers illi ſtatuæ pretium ſtatuebam centena millia: ſoluſque noveram hortos & ædes magnificas emere cum quæſtu. *Quocirca platea celebres cognominârant me Mercurii amicum* HOR. *Scio*

Contemnêre miſer. Vitanda eſt improba Siren [640]
Deſidia: aut quidquid vitâ meliore parâſti,
Ponendû æquo animo. Dî te, Damaſippe, deæq;
Verum ob conſilium donent tonſore. Sed undè
Tam benè me nôſti? Poſtquàm omnes res mea Janum
Ad medium fracta eſt, aliena negotia curo,
Excuſſus propriis. Olim nam quærere amabā
Quò vaſer ille pedes laviſſet Siſyphus ære: [641]
Quid ſculptum infabrè, quid fuſum duriùs eſſet.
Callidus huic ſigno ponebam millia centum:
Hortos egregiaſque domos mercarier unus
Cùm lucro noram. Unde frequentia Mercuriale
Impoſuêre mihi cognomen compita. Novi,

AN NOTATIONES.

14. *Improba Siren Deſidia.*] Hæc enim velut Siren hominibus blanditur & perniciem affert. Fruſtrà eſt quod Crinquius hic commiſcitur dogmaticas Sirenes, de quibus Laërt. lib. 10. in vitâ Epicuri; quaſi ad eas invidioſè alluſerit Stoïcus Damaſippus. De Sirenibus lib. 1. Epiſt. 2. v. 23.

15. *Vitâ meliore.*] Meliore vitæ parte, eâ nimirùm quæ peracta eſt virtutem colendo & exercendo, bonumque tibi nomen ac famam acquirendo.

16. *Damaſippe.*] Is Senatoriâ dignitate clarus ad inepta mercaturæ ſtudia & negotia deflexit: in quo perditis facultatibus, futile Stoïci Philoſophi nomen captavit & habitum.

17. *Donent tonſore.*] Lepida pariter & falſa gratiarum actio; adſit tonſor qui radat & tondeat aptè barbam illam tuam philoſophicam prolixiorem. Nihil certè aliud optari poſſe videbatur homini res omnes ſpernenti, unamque virtutem & ſapientiam eſtimanti; quanquam barbâ tenus ſapienti & philoſopho.

18. *Poſtquam omnis res mea, &c.*] Poſteaquam fœnore, verſuris, mercaturis, omnia bona diſperditi: antiquas imagines & ſtatuas, villas item & ædes egregias emendo venditandoque; nihil jam habens pro me gerere negotii, res alienas deinceps curo; ſic mihi nota ſunt quæ ad te pertinent.

Janum Ad medium.] Ad medium Romæ forum, nimirùm hinc & inde Jani duplex erat effigies, medius autem locus mercatoribus frequens erat; dicebaturque Janus medius, eò quòd eſſet duas inter Jani ſtatuas, quarum altera Janus ſuperior, altera Janus inferior, appellabatur. Hinc poſteà lib. 1. Epiſt. 1. v. 54. *Virtus poſt nummos. Hæc Janus ſummus ab ima Perdocet.*

Meminit etiam Tull. in fine l. 2. Offic. *à quibuſdam viris optimis ad medium Janum ſedentibus commodius diſputatur de quærendâ, de collocandâ, etiam de utendâ pecuniâ.* Et Philip. 6. *de ſtatuâ illâ palmari non poſſem ſine riſu dicere.* I. ANTONIO JANI MEDII PATRONO. *Itane? Janus medius in L. Antonii clientela ſit?*

20. *Olim nam quærere amabam, &c.*] Corinthium æs, variaque antiqua ſtudebam cognoſcere; v. g. quæ Siſyphi ævo conflata, ſignata, cælata: nec non quæ haberentur molliùs ac ſolertiùs fabricata.

21. *Siſyphus.*] Æoli filius, Corinthi rex; de quo l. 2. Od. 14. v. 20. & Epod. ult. v. 16.

23. *Callidus huic ſigno, &c.*] Tanquam peritiſſimus iſtarum rerum æſtimator, & negotiator famoſus, ego pretium imponebam ſignis, ſtatuis, ædibus magnificis, &c.

Millia centum.] Supple, ſeſtertiûm. Vide Annot. lib. 1. Sat. 3. v. 15.

24. *Hortos egregiaſque domos, &c.*] Cic. l. 7. Epiſt. 23. emptorem exoptat vanum quempiam & fatue curioſum Damaſippi ſimilem, cui vendere poſſit ſigna quædam haud ſibi grata. Et Epiſt. 32. lib. 12. Atticum rogat ut Damaſippum aggrediatur, atque ab eo quoſdam agros ſibi mercetur ad ripam Tiberis ſitos.

25 *Mercuriale.*] Antonomaſticè nimirùm. Nam commune hoc alioqui mercatorum & lucrionum cognomen. Quidam leg. *Mercuriali*, pari ſenſu. Mercurium præeſſe lucro & mercaturæ, cuilibet eſt compertum. lib. 1. Od. 10.

Et

Et morbi miror purgatum te illius. Atqui
Emovit veterem mirè novus, ut ſolet, in cor
Trajecto lateris miſeri capitiſque dolore:
Ut lethargicus hic cùm fit pugil, & medicū urget.
Dum nè quid ſimile huic, eſto ut lubet. O bone, nè te
Fruſtrêre, inſanis & tu, ſtultiq; propè omnes, [642]
Si quid Stertinius veri crepat; undè ego mira
Deſcripſi docilis præcepta hæc, tempore quo me
Solatus juſſit ſapientem paſcere barbam,
Atque à Fabricio non triſtem ponte reverti.
Nam malè re geſtâ cùm vellem mittere operto
Me capite in flumen, dexter ſtetit: & cave faxis
Te quidquam indignum; pudor, inquit, te malus urget,
Inſanos qui inter vereare inſanus haberi:
Primùm nam inquiram, quid ſit furere: hoc ſi erit in te
Solo: nil verbi, pereas quin fortiter, addam.
Quem mala ſtultitia & quæcunque inſcitia veri

& admiror te liberatum eo morbo. DAMASIP. *Nimirum veterem* morbum *novus depulit miro modo: ſicut ſit quando laborantis lateris aut capitis agritudo tranſit ad ſtomachum: atque lethargicus aliquis ſit pugil, & medicum verberat.* HOR. *Eſto quidvis, dummodo non* accidat *quidquam par iſti.* DAMASIP. *O bone, nè aberres, tu quoque inſanus es, pariterque ſtulti omnes, ſi* quidem *vera docet Stertinius; à quo ego pulchra hæc documenta ſponte hauſi, tum cùm me conſolatus præcepit alere barbam ſapientem, ac lætum redire à ponte Fabricio. Enimverò perditis opibus cùm obvoluto capite vellem me præcipitare in fluvium, opportunus adfuit, aitque* (Stertin.) *Cave* nè *perpetres aliquid te indignum: improba te verecundia afficit, cui times inſanus exiſtimari ab inſanis. Etenim ſciſcitabor primum, quid ſit inſanire: Quod ſi reperiatur in te uno, nihil ultrà loquar, nè impavidè mortem oppetas.* Atqui *ſchola & diſcipulæ*

ANNOTATIONES.

27. *Morbi miror purgatum.*] Miror te purgatum eâ veſanâ libidine mercandi cum lucro.

28. *In cor Trajecto lateris capitiſve dolore.*] Nè hîc cor ipſum, ſed ſtomachum aut ventriculum intellige. Græcis καρδία cor ſignificat, item ſtomachum ſive os ventriculi ſuperius, indeque pro ipſo ventriculo ponitur. Eo ſenſu percommode intelligitur quod dicitur hîc in cor è capite vel latere dolor trajici: primum quidem, cùm pituita corrupta in ventriculum è capite deſluit: alterum verò, cùm bilis in latere ſæviens effunditur in ventriculum; atque illinc ægritudinem huc & malum transfert, oſque ventriculi afficit.

30. *Ut lethargicus hic cùm fit pugil.*] Quando lethargus morbus vertitur in phrenitim. Scilicet veternum crear frigidior & abundantior pituita; quæ, ſi quâ ratione accendatur, cerebri membranas inflammat mentiſque perturbationem, delirium, furorem gignit: Quo fit ut phreneticus æger quemvis impetat quaſi *pugil*, nec ipſi parcat medico. Corn. Celſ. l. 2. c. 20

31. *Dum nè quid ſimile huic, &c.*] Feſtivè hoc & ſatiricè Horatius: O Damaſippe, ſilicet inſanus, ac, mutato morbo, phreneticus quantumlibet, modò nè pugnis me contundas ac verberibus urgeas.

O bone, nè Fruſtrêre, &c.] En arripit occaſionem Stoicum dogma aggrediendi & expendendi:

33. *Stertinius.*] Ut gravis auctor profertur ille ſtatim, ad fidem faciendam. De eo poſteà lib. 1. Epiſt. 12.

35. *Juſſit ſapientem paſcere barbam.*] Nimirùm externam ſapientiæ ſpeciem aſſumere juſſit, ac barbam deinceps alere ad umbilicum uſque promiſſam. Is erat Philoſophorum habitus, ſeu ad venerationem, ſeu ad neglectum corporis indicandum. Perſ. Sat. 4. init. *barbatum magiſtrum* vocat Socratem. Arnob. l. 6. Æſculapii gravitatem notat ex *barbâ ampliſſimâ, boni ponderis, ac philoſophicæ denſitatis.*

36. *Atque à Fabricio, &c.*] Et prohibuit nè in rerum mearum deſperatione me præcipitem darem in fluvium Tiberim è ponte Fabricio.

Fabricio.] Is inſulam Tiberinam urbi Romæ jungit, à Fabricio Conſule ædificatus: hodie *Ponte giudeo*, quod Judæis habitetur: item *Ponte di quatro capi*, ſeu quatuor capitum, vulgò dicitur, ob quadrifrontis Jani ſtatuam ibi extantem.

37. *Operto capite.*] Seu pudoris & indignationis causâ: ſeu ob contemptum lucis hujus ac vitæ.

38. *Dexter.*] Contrà *lævus* malum & infortunium deſignat.

43. *Mala ſtultitia.*] Vitioſa animi affectio à veri cognitione aliena, ſapientiæ contraria: nam alioquî furor ſeu phrenefis ſapienti etiam contingere poteſt ex atrâ bile, nec vitio cuiquam verti debet.

Chryſippi ſtatuunt inſanum eſſe quemcunque prava ſocordia & qualibet veritatis ignoratio detinet in errore. Atque ſententia iſta populos æque ac principes complectitur, uno excepto Sapiente. Jam intellige cur perinde ut tu inſaniant omnes qui te inſanum vocant. Quemadmodum in ſilvis, ubi paſſim error vagabundos agit extra veram viam, hic ad lævam, iſte ad dextram pergit: ambo æque aberrant, etſi diverſâ ratione decepti. Sic te deſipere exiſtima, ut qui te illudit haud minus inſipiens caudam trahat. Eſt fatuitatis altera ſpecies, metuentis ea quæ formidari non debent, velut ſi quis *conqueratur flammis, ſcopulos, flumina, ſibi obſtare in campo: altera priori diſſimilis, minimè verò ſanior, temere petentis medios ignes ac fluvios.* Quamvis autem *ſedula parens, bona ſoror, pater, conjux propinqui* omnes *increpent: Illic* eſt *barathrum immane, illic horrendus ſcopulus; cave* tibi: *haud magis auſcultabit quam Fuſius quondam temulentus, dum ſopitam Ilionam ageret, quando mille ducenti Catieni*

Cæcum agit, inſanum Chryſippi porticus & grex
Autumat. Hæc populos, hæc magnos formula reges, 45 [045]
Excepto ſapiente, tenet. Nunc accipe quare
Deſipiant omnes, æquè ac tu, qui tibi nomen
Inſano poſuêre. Velut ſilvis, ubi paſſim
Palantes error certo de tramite pellit,
Ille ſiniſtrorsùm, hic dextrorsùm abit: unus utriq;
Error, ſed variis illudit partibus. Hoc te
Crede modo inſanum, nihilo ut ſapientior ille,
Qui te deridet, caudam trahat. Eſt genus unû
Stultitiæ, nihilum metuenda timentis: ut ignes,
Ut rupes, fluvioſq; in campo obſtare queratur.
Alterû & huic varium, & nihilo ſapientius, ignes
Per medios fluvioſque ruentis: clamet amica
Mater, honeſta ſoror, cum cognatis, pater, uxor:
Hic foſſa eſt ingens, hîc rupes maxima: ſerva:
Non magìs audierit, quàm Fuſius ebrius olim,
Cùm Ilionam edormit, Catientis mille ducentis,

ANNOTATIONES.

44. *Chryſippi porticus.*] Porticus Græcè στοὰ, ſignificat ſcholam Stoïcam, eò quod in porticu deambulantes Zeno ejus auctor ac deinceps alii philoſopharentur. *Chryſippi* verò dicitur hîc, quòd eam fulcire putabatur ille, ut ait Tull. Acad. qu. Vide lib. 1. Sat. 3. v. 127. Annot.

45. *Formula.*] Apud Juriſconſultos formulæ dicuntur ſolemnes quædam propoſitiones ad veritatis indagationem dirigentes, axiomata ſeu placita vocant philoſophi.

53. *Caudam trahat.*] Æquè, ut tu, ridiculus & inſanus habendus. Dictio proverbialis ex eo facta, quòd ebriis & inſanis pueri ſoliti ſint tergo appendere quidpiam, inſtar caudæ, ad ludibrium, veluti exprobrantes ſic hominibus illis quod in beſtiæ naturam & ſpeciem degenerârint. Abſurdi ſunt qui *caudam trahere* interpretantur, ſuperbè incedere, & terram ſyrmate verrere.

60. *Fuſius ebrius.*] Auctor ille tragicus, cùm dormientis Hecubæ ſive Ilionæ ſomnum ſimulare deberet, ex vino & potu verè ſopitus, fruſtrâ ab inclamantibus vocatus nequaquam evigilavit.

61. *Ilionam.*] Ex tragœdiâ Atrii, vel Pacuvii, in quâ Polydori, à Polymneſtore Thraciæ rege clam interfecti umbra ſororem ſuam Ilionam Polymneſtoris uxorem noctu vocat dormientem, ut ſuis manibus juſta perſolvat, inhumatumque ſepeliat. Quidam volunt hîc intelligi Hecubam, tum quod eſſet verè Polydori mater, tum ex ſequentibus verbis, tum ex Euripide & Cicerone: conjiciantque Hecubam alio nomine Ilionam fortè dictam. Sed quid opus iſtis? Ilionam matrem appellat Polydorus, vel ætatis provectæ, aut veneratione, aut etiam miſerationis excitandæ causâ. Addo quod puer ille domi fuerat ab Ilionâ velut a parente educatus. Vide Euripid. Hecub. Virgil. Æneid. 3. Cic. Academ. Quæſt. 2, &c.

Catienis mille ducentis Clamantibus.] Certè hiſtrio Catienus Polydori clamantis partes agebat. Quare verò dicuntur clamâſſe plures Catieni? vel Catienus pluries iterâſſe ac repetiiſſe? Mater te appello, accipiendus, vel alii hiſtriones, vel potiùs ſpectatores errorem intelligentes ſuggilanteſque ſuccamârunt; atque, ut eſt in Epiſt. ad Piſones, *Romani pedites equiteſque cachinnum ſuſtulerunt.* Errant qui chorum Tragicum intelligi poſſe opinantur: tum quod unius Actoris partes ſuſtinet chorus, tum præſertim quod videatur eſſe contrà decorum, ut matrem appellet chorus ſimiliter cum Polydoro, & accinat umbræ, quæ ſola ſoli apparet & loqui ſupponenda eſt.

Mater

Mater, te appello, clamantibus: huic ego vulgum [644]
Errori similem cunctum insanire docebo.
Insanit veteres statuas Damasippus emendo:
Integer est mentis Damasippi creditor? esto. 65
Accipe, quòd nunquā reddas mihi, si tibi dicam:
Tunc insanus eris, si acceperis? an magis excors
Rejectā prædā, quam præsens Mercurius fert?
Scribe decem à Nerio, non est satis: adde Cicutæ [645]
Nodosi tabulas centum: mille adde catenas: 70
Effugiet tamen hæc sceleratus vincula Proteus.
Cùm rapies in jus malis ridentem alienis;
Fiet aper, modò avis, modò saxum, & cùm volet arbor.

inclamabant: O parens, te invoco. Porrò *ostendam homines universos huic pari insania laborare. Desipit* certè *Damasippus mercando antiquas imagines.* An verò *sapit qui credit Damasippo? Age; si tibi dicam: Accipe quod nunquam mihi redias, an tu desipere* existimeris, *si accipias? an insanior, si prædam repudia veris à Mercurio propitio oblatam?* Jube *scribi* accepta *à Nerio decem* millia, *nec sufficit: adjunge centenas cautiones, & millena vincula vafri Cicutæ; istas* omnes *catenas nihilominus excutiet improbus Proteus. Cúmque ad judicium perfrices exultantem in medio alterum, fiet aper, mox avis, deinde rupes, & arbor quando libuerit.*

ANNOTATIONES.

62. *Mater, te appello.*] Tull. 1. Tuscul. n. 106. *Ecce alius exuritur è terra, qui matrem dormire non sinat.*

Mater, te appello, tu quæ curam somno suspensam levas,
Neque te mei miseret. Surge, sepeli natum,
Priusquàm fera volucresque, &c.

Pro P. Sextio, n. 126. *Cum veniret, emergebat subitò, cùm sub tabulas subrepserat, ut,* Mater, te appello, *dicturus videretur.* Acad. q. 2. *Quid illona somno illo? Mater, te appello. Nonne illa credit filium locutum, ut verè experrecta etiam crederet.*

Hæc ego vulgum, &c.] Ostendam ego vulgus omne tanto erroris sopore obrutum, velut Catienus ille ut nullis admonitionibus retrahi queat à studio lucri, imò sæpè non advertat omnia sua perdendi periculum, dum ad speciem quæstûs fertur.

65. *Damasippi creditor.*] Perillius, de quo mox, qui stulte Damasippo versipelli & doloso credit seu statuas, vasa, domos; seu pecuniam his emendis: stultè quoque & frustrà operâ Nerii argentarii, & tolertiâ Cicutæ astuti fœneratoris vel tabellionis utitur ad nectendum bellè ac ritè debitorem. Quippe is velut Proteus effugiet creditorem, ac tot artibus eludet, ut debitum nunquam reddat.

69. *Scribe decem à Nerio.*] Ità Perillius Damasippo tradens mutuò pecuniam suam dictare intelligendus, apud Nerium: O Damasippe, scribe te decem millia æris è pecuniâ meâ accepisse à Nerio, sive per manus Nerii, ut aiunt, scilicet in commentariis seu codicillis Nerii argentarii mei syngraphum & chirographum inscribe, ad majorem crediti mei securitatem.

Adde Cicutæ Nodosi tabulas.] Adde, si vis, astutiam & nodos quibus scit callidus Cicuta debitores constringere: confice tabulas conceptis ritè & cautè verbis; uno verbo adhibe quaslibet cautiones, stipulationes & obligationum instrumenta, velut totidem nexus & catenas: Hæc omnia profectò cassa & vana erunt. Juvenal. Sat. 8. v. 50.

. . . *juris nodos, & legum ænigmata.*

71. *Proteus.*] Is Ægypti rex in varias se species transformabat ut fabulantur, sicque facilè fugiebat quosvis persequentes; huic similem dicit Horatius fraudulentem debitorem, qui tricarum juris peritus litigando, tergiversando, præscribendo, creditoris actiones creditum reposcentis improbè eluctatur.

72. *Cùm rapies in jus malis ridentem alienis.*] Cùm jure persequeris debitorem sceleratum ac perfidum, qui te creditorem deludit, tuasque vanas solicitudines affatim & impensè derideat. Alia pridem erat lectio, *cùm rapies in jura malis ridentem alienis:* quam quidem utpote clariorem expressi in interpretatione meâ. Placuit verò subindè eruditis dictionem ac sensum rimari subtiliorem, & afferere expressam hîc ab Horatio sententiam ex Homeri Odyss. 20. sub finem, ut *alienis videre malis,* id est, *maxillis,* sit effusè cachinnari, soluto risu, propriis malis seu maxillis haud parcendo perinde ac alienis, quemadmodum rei alienæ ac mutuo sumptæ minùs parcitur quàm propriæ. Locus Homeri est, μνησῆρσι δ' Παλλὰς Ἀθήνη δολχὸν γέλον ὦρσε . . . . οἱ δ' γναθμοισὶ γελῶων ἀλλοτρίοισιν, *procis autem Pallas immoderatum risum movit . . . . illi verò maxillis videbant alienis.*

73. *Fiet aper, modò avis, &c.*] Alludere videtur ad morem regum Ægyptiorum, de quo

Si insipientis est bona dispergere, contrarium verò facere, *sapientis; fidem hale mihi, longè insanior est Perilli mens scribi jubentis quod tu nunquam exsolvere queas. Quicunque improbæ bonorum vel pecuniæ cupiditate afficitur; quicunque luxuriâ vel mœstâ superstitione aliove animi morbo exæstuat, togam aptet, meque auscultet velim. Appropinquate istuc,* atque *ordine ad me accedite singuli, dum ostendo omnes desipere. Longè maxima pars ellebori danda est avaris: At ignoro num ratio illis delinet Anticyram totam. Staberii hæredes* legatum sibi *summam insculpsêre tumulo: quod nisi fecissent, debebant populo dare centum paria gladiatorum, & convivium, ad libitum Arrii;* tantum etiam *tritici quantum colligit Africa.* Præterea voluerat scribi: *Seu male*

Si malè rem gerere insani est: contrà, benè sani:
Putidius multò cerebrum est (mihi crede) Perilli 75
Dictantis quòd tu nunqua rescribere possis [646]
Audire, atque togam jubeo componere; quisquis
Ambitione malâ, aut argenti pallet amore:
Quisquis luxuriâ tristive superstitione,
Aut alio mentis morbo calet. Huc propiùs me,
Dum doceo insanire omnes, vos ordine adite. 81
Danda est ellebori multò pars maxima avaris:
Nescio an Anticyram ratio illis destinet omnem.
Hæredes Staberî summam incidêre sepulchro.
Ni sic fecissent, gladiatorum dare centum 85
Damnati populo paria, atque epulum, arbitrio
Arrî: [647]
Frumenti quantûm metit Africa. Sive ego prave,

ANNOTATIONES.

Diodorus. Hi enim modò leonis, tauri, draconis effigiem, modò arborem, modò ignem, aliàs unguenta supra caput gestabant, principatûs insignia; tum ad ornatum suum, cùm ad superstitionem populis injiciendam. Et hinc sanè manavit fabula de mutabilitate & multiplici variâque transformatione Protei.

75. *Perilli.*] Creditoris, non tabellionis, ut vult Torrentius: refragatur enim sensus. Minùs quippe tabellionis, at certè maximè creditoris refert, si debitor solvendo non fuerit.

76. *Dictantis quòd tu nunquam rescribere possis.*] Tibi mutuum præbentis adeoque dictantis syngrapham acceptæ testem pecuniæ, quam nunquam redditurus sis. Porrò quia obligatio fiebat scriptur, hinc *scribere* significat mutuò sumere: proindeque *rescribere* est scripturam delere, factam obligationem dissolvere, mutuum sive debitum reddere. Terent. Phorm.

Illud argentum mihi jube rescribi.

77. *Togam jubeo componere.*] Nè defluens illa vos interturbet dum me attendetis de re gravi loquentem.

80. *Mentis morbo calet.*] Ut febri corpus, ità mens vitiis æstuat. S. Ambr. in Lucæ c. 4. *Variis criminum febribus caro nostra languebat, & diversarum cupiditatum immodicis æstuabat illecebris. Nec minorem febrem amoris esse dixerim quàm caloris. Itaque ille animum, hæc corpus inflammat. Febris enim nostra avaritia est; febris nostra libido est; febris nostra luxuria est; febris nostra ambitio est; febris nostra iracundia est.*

82. *Danda est ellebori pars maxima avaris.*] Ad medendum insaniæ illorum maximæ. Plin. lib. 25. cap. 5. *Nigrum ellebori medetur paralyticis insanientibus . . . . trahit alvum, & bilem, pituitasque.*

83 *Anticyram.*] Insulam ellebori feracissimam. Vide Epist. ad Pis. v. 300. Annot. Plin. mox cit. *Drusum Tribunorum popularium clarissimum comitiali morbo constat liberatum eo medicamento apud Anticyram. Ivi enim tutissimè sumitur, &c.* Pers. S. t. 4. v. 16.

. . . . *Anticyras melior sorbere meracas.*

84 *Hæredes Staberî, &c.*] Exemplo demonstrat quanta sit ava rorum insania. Staberiâ opes ita deperibat, ut posteris etiam notum esse voluerit se divitem fuisse: adeóque à paupertate abhorrebat, ut nominis immortalitatem speraret, si vel epitaphium omnibus contestatur ingentes divitias hæredibus à se relictas.

85. *Ni sic fecissent.*] Apponit damnationem & pœnas, quo hæredibus instet necessitas satisfaciendi conditionibus testamenti.

86. *Epulum, arbitrio Arrî.*] Ac proinde sumptuosum ex ingenio Arrî hominis valdè sumptuosi. Cic. in Vatin. n. 30. quærit à Vatinio, cur *in epulo Q. Arrii atratus, seu, cum togâ pullâ accubuisset . . .* subditque: *ita illud epulum est funebre, ut munus sit funeris, &c.* & paulò pòst: *ex epulo magnificentissimo famem illam veterem tuam non expleveras.*

87. *Frumenti quantum metit Africa.*] Hunc frumento abundare jam dictum lib. 1. Od 1. v. 10. jam verò dicendum, ex hac magnam annonæ suæ partem Romanos habuisse. Nam licet à Siciliâ & Sardiniâ frumenti plurimum

Seu

Seu rectè hoc volui, nè sis patruus mihi. Credo
Hoc Staberî prudentem animum voluisse: quid ergo 89
Sensit, cùm summam patrimonî insculpere saxo
Hæredes voluit? quoad vixit, credidit ingens
Pauperiem vitium, & cavit nihil acriùs: ut si
Fortè minùs locuples uno quadrante periret,
Ipse videretur sibi nequior: omnis enim res,
Virtus, fama, decus, divina, humanaque, pulchris [648]
Divitiis parent; quas qui construxerit, ille 96
Clarus erit, fortis, justus, sapiens etiam, & rex,
Et quidquid volet; hoc veluti virtute paratum,
Speravit magnæ laudi fore. Quid simile isti
Græcus Aristippus? qui servos projicere aurum
In mediâ jussit Libyâ, quia tardius irent 101
Propter onus segnes. Uter est insanior horum?
Nil agit exemplum litem quòd lite resolvit.

seu benè illud ego jussi, nè sis mihi censor. Existimo sapienter hoc a Staberio jussum. DAMAS. *Quid igitur voluit quando pecuniæ* legatæ *summam jussit sepulchro ab haredibus incidi?* STERTIN. Nempè *quamdiu in vivis fuit, censuit paupertatem summum* esse *malum; nihilque magis* ille *fugit* quàm eam: *nè si fortassè obiisset minus dives uno quadrante, ipse sibi inimicus* fuisse *existimaretur. Enimverò prædaris opibus obediunt universa, probitas, existimatio, gloria, divina, atque humana; quisquis illas comparaverit, is habebitur nobilis, strenuus, justus; prudens quoque, nec non rex, & quodcunque libuerit.* Itaque ille sibi *pollicitus est hoc magno honori futurum tantum a virtute profectum. Quid simile huic* egit *Græcus Aristippus: qui famulis imperavit, in mediâ Libyâ aurum abjicere, eò quòd lentius progrederentur ob onus graves? Uter horum magis desipit?* DAM. *Nihil prodest exemplum quod controversiam controversiâ dirimit.*

ANNOTATIONES.

colligerent, tamen Ægyptus & Africa præsertim dicebantur horrea duo populi Rom. Varro de re rust. lib. 2. *Manus movere malverunt in theatro ac circo quàm in segetibus ac vinetis: frumentum locamus qui nobis adveheret, quo saturi famus ex Africa & Sardiniâ, &c.* Cornel. Tacit. Annal. 12. *Olim ex Italiæ regionibus longinquis in provincias commeatus portabant; neque nunc infœcunditate laboratur; sed Africam potius & Ægyptum exercemus, navibusque & casibus vita populi Rom. permissa est.* Apud Claudian. de bello Gildonis, Roma hæc loquens inducitur:

Tot mihi pro meritis Libyam Nilumque dedêre,
Ut dominam plebem, bellatoremque Senatum
Cassius alticis alerent; geminoque vicissim
Littore diversi complerent horrea venti:
Stabat certa salus. Memphis si fortè negaret,
Pensabam Pharium Gætulis messibus annum.
Frugiferas certare rates, lætèque videbam
Pontica Niliacis concurrere carbasa velis.

Sive ego prave, &c.] Hoc referunt ad Damippum nonnulli, certè perperàm: meliùs alii ad Staberium.

88. *Nè sis patruus mihi.*] Noli me reprehendere, ut solet ultrò patruus nepotes. Vide lib. 2. Od. 12.

Credo Hoc Staberî prudentem, &c.] Loquitur Stertinius.

89. *Prudentem animum voluisse.*] Alii legunt *prudentem animum valuisse*, & explicant, *providisse*, sagaciter, nec absurdè.

94. *Videretur sibi nequior.*] Utpote qui non cavisset ingens malum, cùm posset; nec bona tot sibi procurâsset ex opibus manantia.

98. *Hoc veluti virtute paratum, &c.*] Hinc igitur tantâ curâ divitias congessit ac servavit, quòd ex his sibi provenirent affatim fructus virtutis uberrimi & præstantissimi, ut quidem existimabat fatuè. Juven. Sat. 14 v. 136.

Cùm furor haud dubius, cùm sit manifesta phrenesis,
Ut locuples moriaris, egenti vivere fato.

99. *Quid simile isti Græcus, &c.*] Sic varia sunt insaniæ genera. Staberius insaniebat pecuniæ amore: contrà desipit Aristippus nimio ejus contemptu: quippe qui necessarium abjiciat viaticum, futili prorsùs ratione.

100. *Aristippus.*] Is genere Cyrenaicus, Athenas venit Socratem auditurus; sectæ Cyrenaicæ auctor fuit: primus Socraticorum institutionis mercedem exegit. Gestabat ejus famulus in itinere pecuniam; & cum onere se pressum quæstus esset: Effunde quod nimis est, inquit Aristippus; & fer quod potes. Laërt ex Bione, Suidas, &c. Alii aliter rem narrant. Porrò quod *Græcus* appelletur hìc, ratio varia affertur: vel quod Græcè philosophatus sit: vel quod Socratis audiendi causâ Athenis commoratus sit; vel quod esset ex insulâ Thera, quæ Græca erat colonia.

102. *Uter.*] An Staberius, an Aristippus?

103. *Nil agit exemplum, &c.*] Incertum quidem ex incerto, obscurum ex obscuro minimè elucescit.

Si quis emat citharas, emptasque unum in locum *deferat, nec peritus cithara* pulsandæ *aut ullius muſicæ : Si ſcalpra & formas* congerat *qui non* eſt *ſutor :* aut *vela nautica qui à mercaturâ abhorret : inſanus & vecors ab omnibus jure appelletur.*

At enim *quid his differt* ille *qui aurum & nummos accumulat, ignorans* benè *uti comparatis, ac timens* illa *contingere quaſi rem ſacram? Si quiſpiam jacens continuò excubet prope magnum tritici cumulum,* armatus *ingenti fuſte ; nec inde famelicus audeat granum accipere* licet *dominus, imò parcens* illi *alat ſe oleribus acerbis : ſi conditis in* cellâ *Chii & Falerni vetuſti cadis mille (parum eſt,* imò *trecentis millibus) acre bibat acetum : Quin etiam ſi in ſtramine decumbat annos ætatis habens octoginta uno minùs, cui in arculâ putreſcat ſtragulum veſtimentum, lumbricorum & vermiculorum cibus :* is *videlicet non multis cenſeatur deſipere, quoniam hominum pars maxima ſimili vitio laborat.* Vah, *ſenex numinibus inviſe,* an *ea ſervas, ut filius vel etiam libertus hæres abſumat ;* an *ne egeas? etenim quàm minimum ex acervo diminuet quaque dies, etiamſi meliore oleo perfundere incœperis braſſicas, & caput impexum ac porrigine immundum? Quòd ſi quidlibet* parvum *ſufficere* dicas, *cur vilia faciem, cur depradaris ac furaris undequaque? an tu ſapis? Si lapidibus petas populum aut famulos pecuniâ emptos, inſanire te dicent pueri cuncti & puellæ.*

Si quis emat citharas, emptas comportet in unũ
Nec ſtudio citharæ, nec Muſæ deditus ulli : 105
Si ſcalpra & formas non ſutor, nautiça vela [649]
Averſus mercaturis ; delirus & amens
Undique dicatur merito. Quid diſcrepat iſtis
Qui nummos aurumque recondit, neſcius uti
Compoſitis, metuenſque velut contingere ſacrum? 110
Si quis ad ingentem frumenti ſemper acervum
Porrectus vigilet cum longo fuſte, neque illinc
Audeat eſuriens dominus contingere granum,
Ac potiùs foliis parcus veſcatur amaris :
Si poſitis intùs Chii veteriſque Falerni 115
Mille cadis (nihil eſt, tercentũ millibus) acre
Potet acetũ : age, ſi & ſtramentis incubet, unde
Octoginta annos natus, cui ſtragula veſtis,
Blattarum ac tinearum epulæ, putreſcat in arcâ :
Nimirùm inſanus paucis videatur, eò quòd 120
Maxima pars hominum morbo jactatur eodem.
Filius aut etiam hæc libertus ut ebibat hæres,
Diis inimice ſenex cuſtodis, nè tibi deſit?
Quantulum enim ſummæ curtabit quiſque dierum,
Ungere ſi caules oleo meliore, caputque [650]
Cœperis impexâ fœdum porrigine? quare 126
Si quidvis ſatis eſt, perjuras, furripis, aufers
Undique? Tun' ſanus? Populũ ſi cædere ſaxis
Incipias ſervoſque tuos, quos ære parâris ;
Inſanum te omnes pueri clamentque puellæ. 130

ANNOTATIONES.

104. *Si quis emat citharas, &c.*] Conglobatis exemplis explicatur avari inſania. Qui pecunias quæ ſunt ad uſum, & χρήσιμα proinde Græcis dicuntur, magno ſtudio congerit, nec iis utitur ; prorsùs eſt ſimilis homini citharas comparanti quas pulſare neſcit, &c.

106. *Scalpra & formas.*] Inſtrumenta ſutoria, cultros, pedes ligneos, &c.

114. *Foliis amaris.*] Vel ſilveſtribus oleribus, quæ hortenſibus ſunt amariora, vel malè conditis, & hinc inſipidis & acerbis.

115. *Chii.*] Vini exquiſiti ex inſula Chio. lib. 3. Od. 19. v. 5. *Falerni*, lib. 1. Od. 20.

117. *Acetum.*] Vinum aceſcens, corruptioni proximum.

Stramentis incubet.] Strato vili ac duro, cùm habeat molliores ſtragulas, periſtromata, &c.

123. *Diis inimice.*] Dant enim Dii utilia hominibus, non ut recondant, ſed ut ad uſum promant ; at avarus adeò metuit nè ſibi aliquando quod opus eſt deſit, ut ſemper deſit, cùm iis quæ adſunt non utatur.

125. *Ungere ſi caules.*] Si victu paulò meliore ac lautiore uteris. Vide lib. 1. Sat. 6. ſub finem.

126. *Porrigine.*] E ſordibus & incuriâ pectendi capitis oritur porrigo, quo vitio caput furfuribus velut farinâ obſitum in ſquamulas quaſdam reſolvitur.

Cùm

Cùm laqueo uxorē interimis, matremq; veneno
Incolumi capite es? quid enim? neque tu hoc facis Argis,
Nec ferro, ut demens genitricē occidit Oreſtes.
An tu reris eum occisa inſaniſſe parente,
Ac non antè malis dementem actum Furiis, quàm
In matris jugulo ferrum tepefecit acutum?
Quin ex quo eſt habitus male tutæ mentis Oreſtes,
Nil ſanè fecit quod tu reprehendere poſſis.
Non Pyladem ferro violare auſuſve ſororem
Electrā: tantùm maledicit utriq; vocando [651]
Hanc furiā, hunc aliud, juſſit quòd ſplendida bilis.
Pauper Opimius argenti poſiti intus & auri,
Qui Vejentanum feſtis potare diebus
Campanā ſolitus trullā, vappamq; profeſtis;
Quonda lethargo grandi eſt oppreſſus, ut hæres
Jam circum loculos & claves lætus ovanſque
Curreret. Hunc medicus multū celer atq; fidelis
Excitat hoc pacto, menſam poni jubet, atque
Effundi ſaccos nummorū: accedere plures
Ad numerandum: hominem ſic erigit: addit & illud:
Ni tua cuſtodis, avidus jam hæc auferet hæres.

Quando reſte conjugem, vel toxico matrem occidis, an mente ſanā es? Nec tu id perpetras Argis, nec ferro; ſicut Oreſtes furioſus interemit parentem. Numquid putas eum in furorem actum poſt matrem interfectam, nec Furiis mente dejectum priuſquam acutam ſecurim calefecerit in faucibus parentis? imò ex quo tempore Oreſtes dicitur inſaniiſſe, certè nihil commiſit quod tu damnare queas. Nec Pyladem nec ſororem Electram gladio petiit, ambos dicteriis duntaxat inceſſit, hanc vocans furiam, illum autem aliud, quod micans bilis ſuggeſſit. Opimius indigens auro & argento domi reconditis, qui poculo fictili è Campaniā bibere Vejentanum conſueverat feſtis diebus, vappam autem nefaſtis, olim oppreſſus eſt veterno maximo, adeò ut hæres exultans ac triumphans jam curreret ad arcam & claves. At hunc medicus fidus & velox expergefecit iſtā ratione, menſam admoveri imperavit, effundique ſaccos nummorum, ac plures accingi ad ſupputandum. Ità virum excitavit, adjungens hac etiam verba: Niſi tua defendis, ea mox hæres inhians aſportabit.

ANNOTATIONES.

131. *Cùm laqueo uxorem, &c.*] Carpit Horatius quoſdam ſceleratos ſui temporis, quales Scæva, de quo hujus lib. Sat. 1. v. 53. & Nerius, de quo Perſ. Sat. 2. v. 14.

Nerio jam tertia ducitur uxor.

Hic nempè, ut dotibus potiretur, uxores necabat, ille matri vitam eripiebat, ut hæreditatem adiret, vel nè diutiùs aleret.

132. *Neque tu hoc facis Argis.*] Non in urbe Græcā, ſed Romæ.

133. *Nec ferro.*] Sed veneno. Sarcaſmus, cit. Sat. 1. hujus lib.

Oreſtes.] Hic matrem Clytemneſtram peremit ulturus patrem Agamemnonem ab eā interfectum. Vide Sophocl. Electram: Euripid. Oreſtem. Senec. Agamemnonem.

135. *Antè dementem.*] Quocirca tu, Scæva, Oreſte nequior & inſanior.

Actum furiis.] Virgil. Æn. 4. v. 471.

. . . *Agamemnonius ſcenis agitatus Oreſtes*
Armatam facibus matrem & ſerpentibus atris
Cùm fugit, ultriceſque ſedent in limine Diræ.

139. *Pyladem.*] Amicum. Vid. Cic. de amic. n. 24. Porrò ſingularis Oreſtem inter & Pyladem amicitia etiam proverbio decantata. Tull. de finib. 2. n. 84. *Pyladea amicitia.*

140. *Maledicit utrique.*] Aliter paulò Euripides. Sed Poëtis licet adjuncta rei immutare, & comminiſci nova, ut dicitur in Epiſt. ad Piſ.

141. *Aliud, juſſit quòd ſplendida bilis.*] Aliud convicium, quod ſuggerebat iracundia, ſeu furor è flava bili. Alii atram bilem interpretantur. Perſ. Sat. 3. v. 8. *Vitrea bilis.*

142. *Pauper Opimius.*] Opimia gens Romæ præclara celebritatem dedit Opimiano etiam vino & marmori. Hic *pauper* dicitur ob ſordidam avaritiam, cui deeſt tam quod habet quàm quod non habet, ut habet adagium.

143. *Vejentanum.*] Vinum inſipidum & vile è Vejentano Hetruriæ agro, meminit Perſ. Sat. 5. v. 157.

. . . . *Vejentanumque rubellum*
Exhalet vapidâ læſum pice ſeſſilis obba.

Feſtis diebus.] Quibus tamen lætitiæ causā vinum optimum debet poni.

144. *Campanâ trullâ.*] Vaſe fictili è Campaniā.

Vappam.] Corruptum vinum lib. 1. Sat. 1.

146. *Claves.*] Ad arcas aperiendas, auferendoſque nummos Opimii.

Me ſcilicet *vivente?* exclamat æger. *Ergò ut vitam retineas,* inquit medicus, *expergiſcere: iſtud cura. Quid præcipis? Vena te imbecillum deſtituent, niſi alimenta & fulcrum validum adhibeantur labenti ſtomacho. Quid moraris? age: accipe hanc pultem oryzæ. Quanti conſtat? Vili Quanti, inquam? Octo aſſibus. Eheu, quid intereſt, utrum moriar agritudine, an furtis & rapinis?* DAMASIP. *Quis ergò* tandem *ſapit?* STERTIN. *Is cui non decors.* DAMASIP. *Quid avarus?* STERTIN. *Fatuus* eſt *& demens.* DAMASIP. *Ecquid? Si aliquis non avarus ſit, an proinde ſapiens?* STERTIN. *Nequaquam.* DAMASIP. *Quare, ô Stoïce?* STERTIN. *Explicabo. Ægrotus iſte non eſt cardiacus (crede tibi Craterum loqui) an ergò benè valet, atque exurget? Minimè, inquiet? nam latus vel renes afficiuntur acri morbo. Non eſt perjurus nec ſordidè parcus. Ille ſuum mactet benignis Laribus. Atqui* eſt *ambitioſus ac temerarius. Navi pergat Anticyram. Quid enim intereſt, utrum bona tua projicias in barathrum, an acquiſitis utare nunquam? Servius Oppidius veteri cenſu locuples duo prædia duobus filiis Canuſi*

Men' vivo? Ut vivas igitur, vigila: hoc age.
Quid vis?
Deficient inopem venæ te, ni cibus atque
Ingens accedat ſtomacho fultura ruenti.
Tu ceſſas? agedū: ſume hoc ptiſanariū oryzæ.
Quanti emptæ? Parvo. Quanti ergò? Octo aſſibus. Eheu!
Quid refert, morbo, an furtis, pereamne rapinis?
Quiſnā igitur ſanus? Qui non ſtultus. Quid avarus?
Stultus & inſanus. Quid? ſi quis non ſit avarus:
Continuò ſānus? Minimè. Cur Stoïce? Dicam,
Non eſt cardiacus (Craterum dixiſſe putato)
Hic æger. Rectè eſt igitur, ſurgetque? Negabit:
Quòd latus aut renes morbo tententur acuto.
Non eſt perjurus neque ſordidus. Immolet æquis
Hic porcū Laribus. Verùm ambitioſus & audax.
Naviget Anticyra. Quid enim differt, barathrone
Dones quidquid habes, an nunquam utare paratis?
Servius Oppidius Canuſī duo prædia, dives

ANNOTATIONES.

152. *Men' vivo?*] Inquit expergiſcens ille è veterno, ad ſonitum pecuniæ commotæ, & ad voces jacturam illius minantes.

Hoc age. Quid vis?] Sermocinatio eſt lethargici vix evigilantis, & medici lethalem ſoporem diſcutere ſtagentis.

155. *Ptiſanarium.*] Diminutivum eſt à ptiſanâ: A πτίσσω, pinſere, decorticare, eſt πτισάνη vel πτισάνη, ptiſana, ſeu hordeum piſtum & à cortice purgatum, unde fit puls optimi & ſalubris ſucci reſtaurandis viribus accommodati. Galen. lib. 1.

Oryzæ.] Ex oryzâ, Gall. *du ris*, Angl. Rice, fit pariter, ut ex hordei farinâ, puls ſanitati perutilis. Plin. lib. 18. cap. 7. *Inde maximè quidem oryzâ gaudent Italicâ* (Als, ut Itali) *è quâ ptiſanam conficiunt quam reliqui mortales ex hordeo. Oryza quidem folia carnoſa, porro ſimilia, ſed latiora: altitudo cubitalis, flos purpureus, radix gemmæ rotunditatis.*

156. *Quanti emptæ.*] Adverte ſordes avari moribundi plus quidem eriam tum anxii de pretio remedii neceſſarii ad ſalutem, quam de propriâ ſalute.

Octo aſſibus.] Al. octuſſibus. Gallicâ monetâ circiter *deux ſols, dix deniers.*

158. *Quiſnam igitur ſanus?*] Damaſippus loquitur cum Stertinio.

161. *Cardiacus.*] Ore ventriculi affectus laboralis eo morbo, quem Græci καρδιαλγίαν nuncupant; Gall. *mal d'eſtomac.*

Craterum.] Illuſtrem medicum tempore Auguſti. Eum laudat Perſius Sat. 3. v. 65. nec non Tullius ad Atticum.

164. *Immolet æquis Hic porcum Laribus.*] Laribus diis domeſticis creditam hominum curam veteres exiſtimabant. Hinc iis ſacrificabant ſive ut à vitiis ac malis eſſent liberi eorum præſidio; ſive pro collati ope grati. Quoniam verò mater Larium Mania dicebatur, patrocinium illorum requirebat ad depulſionem inſaniæ, quæ Græcis μανία. *Porcum* ritu proprio Laribus immolari, patet ex Od. 23. lib. 2.

166. *Naviget Anticyram.*] Elleborum ſcilicet ibi quæſiturus, ad expurgandam inſaniam qui laborat. Vide ſuprà.

Barathro.] Ventri admodum voraci. Quidam explicant, ambitioni, quæ eſt veluti gurges. Propriè *barathrum* locus erat Athenis profundiſſimus, in quem demittebantur noxii & capite damnati. Senſus Horatii eſt: quid differt utrum prodigalitate an avaritiâ pecces, & ad inſaniam ruas?

168. *Servius Oppidius.*] Rem illuſtrat exemplo patris prudentiſſimi filios duos à diversâ inſaniæ ſpecie deterrentis.

Canuſī.] Hæc urbs eſt Apuliæ, de quâ lib. 1. Sat. 5.

Anti-

Antiquo ſenſu, natis diviſſe duobus
Fertur, & hoc moriens pueris dixiſſe vocatis
Ad lectum: Poſtquam te talos, Aule, nuceſque
Ferre ſinu laxo, donare, & ludere vidi;
Te Tiberi numerare, cavis abſcondere triſtem;
Extimui, ne vos ageret veſania diſcors:
Tu Nomentanum, tu nè ſequerere Cicutâ.
Quare per divos oratus uterque Penates,
Tu cave nè minuas, tu nè majus facias id
Quod ſatis eſſe putat pater, & natura coërcet.
Prætereà nè vos titillet gloria, Jure-
Jurando obſtringam ambo: uter Ædilis fuerit
vel [654]
Veſtrûm Prætor; is inteſtabilis & ſacer eſto.
In cicere atque fabâ, bona tu perdaſque lupinis,
Latus ut in circo ſpatiere, aut æneus ut ſtes:
Nudus agris, nudus nummis inſanè paternis?

partitus eſſe narratur; moribundus autem vocaſſe liberos ad cubile, & ſic allocutus: Ex quo te, Aule, perſpexi talos ac nuces aperto ſinu portare, necnon largiri atque ludere: Te verò, Tiberi, mœſtum ſupputare, & in cavis occultare: veritus equidem ſum nè vecordia diſpar vos teneret: nè tu Nomentanum, tu Cicutam imitareris. Quamobrem per deos penates ambos obſecro, tu nè dilapides, tu nè angeas id quod pater ſufficiens arbitratur, ac natura definit. Inſuper utrumque ſacramento obligabo, ne vos capiat honorum cupiditas: *uter veſtrum Ædilis aut Prætor fuerit, is teſtimonii expers & execrandus eſto.* Nempè *ut in circo magnifice incedas, vel ſtes ex are conflatus, tu ſtulte opes in cicere & faba & lupinis effundas. At prædiis & pecuniis à patre acceptis ſpoliere?*

ANNOTATIONES.

169. *Diviſſe.*] Diviſiſſe, ſyncope.

171. *Aule.*] Fili mi.

Talos.] Nè teſſeras luſorias, Gall. *dez*, accipe Lector, ſed ocellatos. His enim non item, illis luſitabant pueri. Suet. Oct. cap. 83. *Animi laxandi cauſa, modò piſcabatur hamo: modo talis aut ocellatis, nucibuſque ludebat cum pueris minutis*, ubi *oſſiculis* alii, alii *oſcillis* legunt; alii etiam *ocellatis nucibus*, id eſt, in oculi figuram compoſitis.

172. *Ferre ſinu laxo.*] Abſque magnâ curâ, negligenter.

173. *Tiberi.*] Alter hic eſt Servii Oppidii filius.

174. *Veſania diſcors.*] In pueris nempè elucebant mores, jam ſtudia micabant. Aulus propendebat in prodigalitatem. Tiberius ad avaritiam vergebat.

175. *Nomentanum.*] Hominem profuſione & luxuriâ famoſum: de eo lib. 1. Sat. 8.

Cicutam.] Fœneratorem avaritiæ ſordidæ.

178. *Natura coërcet.*] Nimirùm illa paucis contenta d intaxat requirit quod ſufficiat

179. *Nè vos titillet gloria.*] Nè vos ambitione duci & teneri contingat: nè ambiatis ullum magiſtratum, Præturam, &c.

181. *Inteſtabilis.*] Adempto jure teſtimonii dicendi & condendi teſtamenti infamis. Gell. lib. 6. cap. 7. & lib. 15. cap. 13.

182. *In cicere, atque fabâ.*] Ejuſmodi nempè donaria & congiaria faciebant demulcendæ & captandæ plebis gratiâ, qui ad magiſtratus ſibi viam munire ſtudebant: ſpargebant in vulgus legumina quæ magni tum æſtimabantur à populo nondum locuplete & ſuperbiente. Plin. lib. 18. cap. 12. varia cicerum genera affert: ejuſdem verò capitis initio ità ſcribit: *Inter legumina maximus honos fabæ: quippe ex quâ lentatus ſit etiam panis*, cap. 14. *lupino*, inquit, *uſus eſt proximus: cum ſit & homini, & quadrupedum generi ungulas habenti communis:* & poſteà: *maceratum calidâ aquâ homini quoque in cibo eſt.*

183. *Latus ut in circo, &c.*] Ut in circo magnificè & gloriosè ambules, cùm Ædilis ex more ludos Florales procurabis, tumque munera etiam plebi diſperges, ad benevolentiam ejus aucupandam, atque majores aliquando magiſtratus capeſſendos. Perſ. Sat. 5. v. 177.

. . . . *cicer ingere largè*
Rixanti populo, noſtra ut Floralia poſſint
Aprici meminiſſe ſenes.

Æneus ut ſtes.] Ut erigatur tibi ſtatua ex ære.

184. *Nudus agris, &c.*] Plures certè bona ſua profuderunt in miſſilibus & donariis; & Milo quidem tria dicitur patrimonia conſumpſiſſe auram venando popularem congiariis.

Scilicet

Nimirùm ut Plausus quos accipit Agrippa, tu quoque *accipias*, quasi *vafra vulpes generosum leonem æmulata? O Atrida, quare prohibes me quispiam curet sepeliendum Ajacem?* AGAMEMNON. Quia *rex sum.* STERTIN. Ego *unus è plebe nihil amplius interrogo.* AGAMEM. Quin *& rem justam jubeo. Quod si quis me iniquum judicat,* huic *per me licet impunè loqui quicquid censet.* STERT. *O regum maxime, tibi numina largiantur, ut expugnatâ Trojâ classem reducas* incolumem. *Igitur interrogare, statimque responsum dare permittis?* AGAMEM. *Permitto.* STERTIN. *Quare Ajax heros post Achillem maximus computrescit, Græcis toties liberatis inclytus? An ut latetur populus Priami,* ipseque *Priamus,* quod ille maneat *insepultus, per quem tot adolescentes patriâ sepulturâ privati sunt?* AGAMEM. Imò quod *mille oves furens trucidavit, vociferans, mactare se præclarum Ulyssem, ac Menelaum, atque ipsum me.* STERT. *At at, quando tu* in *Aulide*

Scilicet ut plausus, quos fert Agrippa, feras tu,
Astuta ingenuum vulpes imitata leonem?
Nè quis humâsse velit Ajacè, Atrida, vetas cur?
Rex sum. Nil ultrà quæro plebeius. Et æquam [655]
Rem imperito: ac si cui videor non justus, inulto
Dicere quæ sentit permitto. Maxime regũ,
Dii tibi dent captâ classem deducere Trojâ.
Ergò consulere, & mox respondere licebit?
Consule. Cur Ajax heros ab Achille secundus
Putrescit, toties servatis clarus Achivis;
Gaudeat ut populus Priami Priamusq inhumato,
Per quem tot juvenes patrio caruêre sepulchro?
Mille ovium insanus morti dedit, inclytũ Ulyssẽ
Et Menelaum unà mecum se occidere clamans.
Tum cùm pro vitulâ statuis dulcem Aulide natam [656]

ANNOTATIONES.

185. *Agrippa.*] Augusti gener, populo item dilectissimus: de eo lib. 1. Od. 6.

186. *Astuta ingenuum, &c.*] Tu pusillus magnos perperam æmulatus. Sunt qui alludi velint ad Æsopi Fabulam de Vulpe, seu Asino Cumano leoninis exuviis induto.

187. *Nè quis humâsse velit, &c.*] Novus Dialogus, quo ambitiosos pariter insanire demonstratur; asseriturque id quod est suprà, v. 45. *Hæc magnos formula reges tenet.* Itaque Stertinius seu plebeius quispiam inducitur loquens cum Agamemnone; qui quidem, ut *regum maximus* appelletur, grande piaculum non dubitat perpetrare; videlicet propriam filiam ambitioni suæ magìs immolat, quàm Dianæ aut publicæ utilitati. Vide Euripid. Iphigen. in Aulide.

Ajacem.] Telamonis filium, excepto Achille solo, fortissimum Græcorum; eorumque *insigne propugnaculum*, atque inter cæteros *capite & latis humeris eminentiorem:* teste Homero Iliad. 2, & 3. Vide lib. 2. Od. 4.

Vetas cur?] Ajacem propriâ manu interfectum Teucer frater ad sepulturam efferre moliebatur; at prohibitus est jussu Agamemnonis, eò quòd hostilem in Græcos animum ille præbuisser, ut mox explicabitur.

188. *Nil ultra quæro.*] Quidam legunt, *quære*, ut continuus sit Agamemnonis sermo.

195. *Gaudeat ut populus Priami.*] Gaudium nempè hostibus Trojanis ingens paras; ex Iliad. 1. *Priamus.*] Is non Trojæ solùm, sed propè totius Asiæ rex; pater Hectoris, Paridis, aliorumque numero 50 teste Cic. Tusc. 1. quorum 17. è legitimâ uxore. Hos bello Trojano ferè omnes vidit ab hostibus occisos: ipse denique Trojâ captâ interemptus à Pyrrho Achillis filio.

197. *Mille ovium insanus morti dedit, &c.*] De armis Achillis mortui contendit Ajax cum Ulysse; causâ verò cecidit: unde irâ & furore percitus in Græcos, ulcisci putans, pecudes benè multas trucidavit. Demùm ad mentem reversus facinoris pudore semet gladio peremit. Vide Sophocl. Ajac. flagel. Ovid. Metam. 13, &c.

Mille ovium.] De hâc loquendi formulâ, *Mille hominum, &c.* Gell. lib. 1. cap. 16. Macrob. Saturn. lib. 1. cap. 5.

198. *Menelaum.*] Agamemnonis fratrem, Spartæ regem, cujus uxor Helena à Paride rapta, Trojæ incendio flammas suppeditavit.

Unà mecum se occidere clamans.] Arietes nempè grandiores ac boves occidens Ajax arbitrabatur se mactare Agamemnonem, Ulyssem, Menelaum: & scommata etiam in eos jactabat. Sophocl. cit. Juvenal. Sat. 14.

Hic bove percusso mugire Agamemnona credit.

199. *Tum cum pro vitula, &c.*] Vide Euripid. Iphigen. in Aulide. Virgil. Æn. 2. v. 116.

Sanguine placâsti ventos & virgine cæsa.

Porrò toram hanc fabulam confinxerunt Poëtæ ex Historiâ Jephthæ, lib. Judic. c. 11. Item ex sacrificio Abrahæ, Genes. c. 22. Præclarè Cicero l. 3. n. 95: *Quid Agamemnon, cum dever-*

Ante aras, ſpargiſq; molâ caput, improbè, ſalsâ:
Rectum animi ſervas? Quorſum? Inſanus quid enim Ajax
Fecit, cùm ſtravit ferro pecus? abſtinuit vim
Uxore, & nato; mala multa precatus Atridis;
Non ille aut Teucrũ, aut ipſũ violavit Ulyſſẽ.
Verùm ego, ut hærentes adverſo littore naves
Eriperem, prudens placavi ſanguine divos.
Nempè tuo, furioſe. Meo, ſed non furioſus.
Qui ſpecies alias veris, ſceleriſq; tumultu [657]
Permiſtas capiet, commotus habebitur; atque
Stultitiâne erret, nihilum diſtabit an irâ.
Ajax immeritos dum occidit, deſipit, agnos?
Cùm prudens ſcelus ob titulos admittis inanes,

filiam dilectam loco juvencæ altaribus admoves, caputque, molâ ſalsâ, ſcelerate, conſpergis, num *tenes judicii æquitatem?* AGAM. *Quid* loqueris? STERT. *Enimverò quid peccavit Ajax furioſus, quando pecudes enſe jugulavit? haud conjugem & filium læſit, diras* quidem *in filios Atrei jactavit:* at *nec Teucrum nec ipſum Ulyſſem percuſſit.* AGAM. *Atquì ut abſtraherem naves iniquo littore detentas, ego vitè numina placavi ſanguine.* STERT. *Tuq videlicet, inſane?* AGAM. *Meo,* inquam, *ſed minimè inſanus.* STERT. Verùm *qui ſpeciebus falſis & ſcelere confuſis conſpurcatiſque ducitur,* certè *furioſus* cenſeri debet: *nec intereſt utrum per inſaniam an per iram peccet.* Nunquid *Ajax inſanit, cùm agnos perimit innocentes?* an tu *mente ſana es; quando ſponte crimen perpetras ob*

ANNOTATIONES.

ciſſet Diana quod in ſuo regno pulcherrimum natum eſſet illo anno (obſerva, Lector, Hiſtoriæ varietatem ſeu variam narrationem) *immolavit Iphigeniam, quâ nihil erat eo quidem anno natum pulchrius? Promiſſum potiùs non faciendum, quàm tam tetrum facinus admittendum fuit. Ergò & promiſſa non facienda nonnunquam.* Sic profectò & Jephthe culpatur, tum quòd vovit ſtultè, tum quòd putavit ſtultum votum adimplendum eſſe.

Satuis dulcem Aulide natam Ante eras.] Ad Aulidem Bœotiæ portum detinebatur claſſis Græcorum, ſuſpenſis ventis, & graſſante peſtilentiâ, ob Dianæ cervum ab Agamemnone imprudenter venando interfectum. Quâ de re conſulti vates, reſponderunt placandos eſſe Deos mactatâ Iphigeniâ Agamemnonis filiâ. Itaque ſacrificio peracto Græci proſperam navigationem habuerunt, Trojamque excideruntEuripid. cit. Ovid. Metam. 12. Alii aliter. Vide Cic. antè cit. Offic. 3.

200. *Spargiſque molâ caput, &c.*] Ex ſolemni ritu ſacrificorum; qui quidem talis erat: 1. Inter cornua victimæ deponebant molam ex farre molito & ſale; unde facta vox *immolare.* Vide lib. 3. Od. 23. ubi *farre pio & ſaliente micâ.* 2. In caput hoſtiæ effundebatur vinum, è quo prids tum Sacerdos tum aſtantes deguſtare ſeu delibare ſolebant: hincque dicta libatio. 3. Ipſe manu ſetas avellebat inter hoſtiæ cornua: atque in ignem, velut prima libamina projiciebat. 4. Victimarius mandabat hoſtiam cædere ac jugulare. 5. Aruſpex cultro ferreo viſcera explorabat, an perlitatum foret. 6. Miniſtri è ſingulis viſceribus ac membris certas partes exſecabant, farinâque involutas & in calathis compoſitas ſacrificanti offerebant; hic verò aris imponebat, accenſoque foculo cremabat. 7. Epulas inſtruebant, circum aras ſaltabant, choreas ducebant, hymnos Diis concinebant.

203. *Uxore.*] Tecmeſsâ, nato, Euryſace *Atridis,* Agamemnone & Menelao.

204. *Teucrum.*] Fratrem ſuum.

Ulyſſem.] Cui tamen Ajax iratus maximè.

205. *Qui ſpecies alias veris, &c.*] Urget Stertinius, quaſi diceret: Imò furioſus es ac demens, quippe falſis rerum ſpeciebus illuſus, atq; (ut ait Tull. Tuſc. c. 5. n. 98.) *mentem* habes *imbutam pravitatis erroribus.* Quòd ſi *animo ſtares,* ſi *commotus* non eſſes, veras utique ſpecies habuiſſes, *rectum animi ſervâſſes,* atque adeò intellexiſſes hominis cædem haud placere numinibus, à quibus vita nobis tribuitur; neq; vanâ honoris cupiditate deceptus crimen infandum ſpeciosâ religionis umbrâ velarum ſtultè admiſiſſes. Certè ſana mens *cauſas rerum & conſecutiones videt.* Cic. de finibus 2. n. 45.

212. *Ob titulos inanes.*] Vanæ gloriæ, ſummi Græcorum imperii, ambitioſi nominis ſtudio, ut toties Græciæ exercitûs imperator dicaris. Vide Il. 2. ſub finem: ubi numerantur & nominantur reges ac duces Græcarum copiarum. Præcipui verò iſti; Achilles Myrmidonum, Ulyſſes Ithacenſium, Thoas Ærolorum, Idomeneus Cretenſium, Tlepolemus Rhodiorum, Philocteres Melibœorum, Ajax Telamonius Salaminiorum, Ajax Oileus Locrenſium, Mneſtheus Athenienſium, Neſtor Pyliorum, Diomedes Argivorum, Menelaus Lacedæmoniorum, Agapenor Arcadiorum, &c. Quibus omnibus, id eſt, navibus circiter mille ac ducentis, virorum autem millibus centum & viginti præerat Agamemnon Mycenenſium rex.

Stas

vanam gloriam? utrum culpâ caret animus, dum superbit? Age verò, si quis agnam lectica circumferre gaudeat: ac velut filia vestes, aurum, famulas tribuat: puellam vel puellulam nominet: atque viro generoso conjugem dare velit: ſtti Prator edicto omnem auferat poteſtatem; curaque ſit penes cognatos ſapientes. Quid ſi aliquis filiam loco agnæ mutæ addicit morti? an mente conſtat? Nequaquam affirmes. Itáque ubi eſt iniqua fatuitas, ibi ſumma eſt inſania. Qui improbus, erit pariter inſanus. Quiſquis præclaræ exiſtimationis avidus fuerit, hunc attonitum fecit Bellona ſanguinolenta. STERT. ad DAMAS. *Jam verò mecum excute luxuriam & Nomentanum, quippe ratio probabit luxurioſos deſipere & furere. Iſte ubi a patre accepit mille talenta,*

Stas animo? & purum eſt, vitio tibi cùm tumidum eſt cor?
Si quis lectica nitidam geſtare amet agnam,
Huic veſtem ut nuptæ, paret ancillas, paret aurum,
Puſam aut puſillam appellet, fortiq; marito [658]
Deſtinet uxorem: interdicto huic omne adimat jus
Prætor, & ad ſanos abeat tutela propinquos.
Quid, ſi quis natam pro mutâ devovet agnâ;
Integer eſt animi? Nè dixeris. Ergò ubi prava
Stultitia, hîc ſumma eſt inſania. Qui ſceleratus,
Et furioſus erit. Quem cepit vitrea fama,
Hunc circumtonuit gaudens Bellona cruentis.
Nunc age luxuriam & Nomentanum arripe mecum:
Vincit enim ſtultos ratio inſanire nepotes,
Hic ſimul accepit patrimonî mille talenta,

ANNOTATIONES.

213. *Stas animo*] An non tua mens de ſuâ ſede mota ac dejecta eſt? cùm enim ſtat illa, rectè ſentit, rectè agit.

Purum eſt, vitio tibi cum tumidum eſt cor?] Alii ſic interpungunt: *purum eſt vitio, tibi cum tumidum eſt cor:* certè bonus utrobique ſenſus.

214. *Si quis lectica, &c.*] Aliud argumentum à ſimili. Porrò ne cui ea ſimilitudo videatur futilis aut inſulſa, legat lib. 2. Reg. cap. 12. ubi Nathan Propheta ex pari ſimilitudine Davidem regem redarguit: *Pauper nihil habebat omnino præter ovem unam parvulam, quæ creverat apud eum cum filiis ejus, de pane illius comedens, & de calice ejus bibens, & in ſinu illius dormiens: eratque illi ſicut filia.* Item Sueton. Calig. cap. 55. nimirùm Imperator ille equo ſuo, *præter equile marmoreum, & præſepe eburneum, præter & purpurea tegumenta, ac monile è gemmis, domum etiam & familiam & ſupellectilem dedit, quo lautiùs nomine ejus invitati acciperentur: Conſulatum quoque traditur deſtinaſſe.* Quid verò Xerxes platano arbori donans aureum monile, aſſiduumque ſatellitem, ex eorum numero qui immortales vocabantur? Herodot. lib. 7. Vide Annot. lib. 2. Od. 15. v. 4.

216. *Puſam aut puſillam.*] Puſus & puſa, undè puſilla & puño, idem ſignificant quod puer & puella: Varro 6. de Ling. Lat. Alii legunt *pupam & pupillam.*

217. *Interdicto huic omne adimat jus Prator.*] Huic homini tanquam malè ſano Prætor interdicat omni jure adminiſtrandi bona ſua.

218. *Abeat tutela*] Bonorum illius adminiſtratio ſeu procuratio transferatur & committatur propinquis. Lex. 12. tab. ita ſtatuebat: *ſi furioſus exiſtit, agnatorum gentiliumque in eo pecuniâque ejus poteſtas eſto.*

219. *Quid, ſi quis natam, &c.*] Quid ergò Agamemnon morti addicens filiam, & ars devovens, num integrâ mente eſt?

221. *Qui ſceleratus, Et furioſus erit.*] Non abludit quod legitur apud Iſai. cap. 35. *Via ſancta vocabitur & directa, ita ut ſtulti non errent per eam.*

222. *Vitrea fama.*] Vel fragilis; vel ſplendens, inſtar vitri.

223. *Hunc circumtonuit, &c.*] Hunc bellicæ gloriæ plus æquo avidum & ſtultè appetentiorem, ſcilicet attonitum indéque vesanum reddidit Bellona bellorum Dea. Juvenal. Sat. 4. v. 123.

. . . . . *Ut Fanaticus æſtro*
Percuſſus Bellona tuo.

Græcis ἐνθουσιασμὸς, veſanus fulmine vel tonitru ſtupefactus; ἔκπληξις, ſtupor, veſania.

224. *Nunc age luxuriam, &c.*] Oſtendimus inſanire avaros & ambitioſos; modò luxurioſos arripiamus, omneſque Nomentani ſimiles.

Nomentanum.] Hominem profuſione & luxuriâ famoſum, de eo jam l. 1. Sat. 8. & l. 2. Sat. 1.

226. *Hic ſimul accepit, &c.*] Statim atque Nomentanus pinguem hæreditatem accepit, eam dilapidare totam aggreditur.

Mille talenta.] Gallicæ monetæ *ſix cent mille écus:* ſi quidem unum quodque talentum ad rationes noſtras facit nummos ſexcentos.

Edicit

Edicit, piſcator uti, pomarius, auceps, [659]
Unguentarius, ac Tuſci turba impia vici,
Cum ſcurris fartor, cum Velabro omne macellũ
Manè domum veniant. Quid tum? venêre frequentes. 230
Verba facit leno: Quidquid mihi, quidquid & horum
Cuique domi eſt, id crede tuum: & vel nunc pete, vel cras.
Accipe quid contrà juvenis reſponderit æquus.
In nive Lucanâ dormis ocreatus, ut aprum
Cœnem ego: tu piſces hiberno ex æquore verris: 235 [660]
Segnis ego, indignus qui tantùm poſſideã, auſer;
Sume tibi decies: tibi tantundem: tibi triplex,
Undè uxor mediâ currat de nocte vocata
Filius Æſopi detractam ex aure Metellæ

ſtatim *venire manè in ſuam domum jubet piſcatores, pomarios, aucupes, myropolas, turbamque ſceleratam Hetruſci vici, ſcurras, fartores, denique macellum totum ac Velabrum. Quid inde? magno numero confluxêre. Leno proloquitur: Quicquid habeo, quicquid etiam illorum ſinguli domi habent, tuum illud puta: ac ſeu mox, ſeu cras poſce. Audi quid ad hæc repoſuerit bonus adoleſcens: In nivibus Lucaniæ pernoctas ocreas indutus, ut aprum ego comedam: tu piſces hyeme in mari quaris* mihi. *Ego* certè *deſes haud mereor tantas* opes *habere. Tolle, accipe tibi decies* centena millia ſeſtertiûm: *tibi tantumdem: triplum* verò *tibi, per quem feſtinat conjux media nocte accerſita. Æſopi filius margaritam eximiam ex aure Metellæ*

ANNOTATIONES.

227. *Pomarius.*] Qui fructus ſive poma omnis generis vendit.

228. *Unguentarius.*] Pharmacopola, lib. 1. Sat. 2. Gall. *Parfumeur.*

Tuſci turba impia vici.] Quotquot voluptatum aſſeclæ & miniſtri habitant vicum Tuſcum; qui Palatium inter & Capitolium ſitus eſt: dictus à Tuſcis incolis. Quam appellandi rationem variè quidem explicant. Varro de Ling. Lat. l. 4. Tit. Liv. l. 2. Dion. Halic. Vide Alex. ab. Alex. l. 2. c. 18. In eo meretrices habitârunt; item unguentarii: unde & Thurarius dictus eſt: certè malæ famæ notam habuit. Plaut. Ciſtell. *Tuſco modo indignè dotem quaras corpore.* Et Curcul. *in Tuſco vico, ibi ſunt homines cui ipſi ſeſe venditant.*

229. *Scurris.*] Gall. *Bouffons.*

Fartor.] Qui aves farcit & ſaginat: qui lucanicas aliaq; id genus farcimina facit & condit.

Cum velabro omne macellum.] Cuncti ſimul cupediarum ac deliciarum artifices & miniſtri.

Velabro.] Velabrum à vehendo dictum volunt al qui cum Varrone l. 4. de Ling. Lat. paluſtris & aquoſus pridem locus erat, per quem etiam Tiberis defluxit, donec ab Auguſto in alveum eſt coactus: quemadmodum dicitur in Arte Poët. v. 67. hinc & Tibul. l. 2. Eleg. 5.

At quâ velabri regio patet, ire ſolebat
Exiguus pulsâ per vada linter aquâ.

Exinde vicus fuit Romæ celebris; ex quibuſdam, in foro boario: ex aliis, in foro olitorio: hod. *S. Georgio in Velabro.* Nomen alii deducunt ex eo quod locus erat obtentus velis, ſub quibus vendebantur oleum, caſei, & ſimilia. Plaut. Captiv. *quaſi in Velabro olearii.* Martial. l. 13. Epigr. 32. caſeum Velabrenſem commendat.

Macellum.] Locus obſoniis vendendis Romæ deſtinatus: à mactandis pecoribus ac venumdandis appellatus: vel a quodam Macello nomine, cujus domus olim ibi diruta fuerit. Alii aliter.

231. *Leno.*] Hic vel à leniendo vel ab alliciendo dictus, accommodatum planè ſuo nomini ſermonem habet ad juvenem prodigum.

233. *Æquus.*] Ironicè. Nomentanus ſcilicet erga nequam illos homines ac jucundos libidinum miniſtros benignus ac liberalis.

234. *In nive Lucanâ, &c.*] Quantas, inquit, pro me fers ærumnas, venando in Lucaniæ montibus ac ſilvis, vel dum nivibus rigeſcunt, ut mihi apros afferas: de Lucania, in Epod. 1. ſub finem.

235. *Verris.*] Hinc retis genus piſcatorium vocârunt *everriculum.* Non. Marcel.

237. *Sume tibi decies.*] En vobis præmia rependere ſtatui; dono videlicet tibi, venator, decies centena millia ſeſtertiûm; tantumdem quoque tibi, piſcator: tibi verò triplum, ô leno, qui ſedulò mihi voluptates procuras.

239. *Filius Æſopi, &c.*] Æſopus Tragœdus fuit locuples admodum & luxurioſus. Clodius pariter ejus filius decoxit ab eo relictam ſibi hæreditatem ducenties ſeſtertiûm, ut aiunt: & cùm à Cæciliâ Metellâ adamaretur, pendentem ex ejus aure margaritam ingentis pretii derraxit, atque aceto liquefactam exorbuit. Vide Valer. Max. l. 9. c. 1. Macrob. l. 3. c. 14. Plin. l. 9.

(Sci-

ablatam aceto liquefecit, nempè absorberet decies centena simul: nonne tam insanus, quàm si id ipsum projecisset in currentem fluvium aut in cloacam? Filii Q. Arrii, par fratrum illustre, improbitate, & scurrilitate, & criminum studio simillimum, assueti comedere luscinias magno pretio emptas; quâ parte credantur sapere? an candido, an atro lapide notandi? Si vetulus quispiam gaudeat extruere domunculas, parvo currui muros alligare, ludere par impar, equitare in longo fuste;

(Scilicet ut decies solidum exsorberet) aceto
Diluit insignem baccam: quî sanior, ac si
Illud idem in rapidum flumen jaceretve cloacâ?
Quinti progenies Arrî, par nobile fratrum,
Nequitiâ & nugis pravorum & amore gemelli,
Luscinias soliti impenso prandere coëmptas
Quorsûm abeant sani? creta an carbone notandi?
Ædificare casas, plostello adjungere mures,
Ludere par impar, equitare in arundine longâ,

ANNOTATIONES.

cap. 35. ubi de Cleopatræ Antoniique epulis pariter luxuriosis; subditque: *Prior id fecerat Romæ in unionibus magnæ taxationis Clodius Tragœdi Æsopi filius, relictus ab eo in amplis opibus hæres; ne in Triumviratu suo nimis superbiat Antonius, pene Histrioni comparatus, &c.* Caligula quoque pretiosissimas margaritas aceto liquefactas sorbuit. Sueton. Calig. cap. 37.

240 *Scilicet ut decies solidum exsorberet.*] Plin. mox cit. *Duo fuere maximi uniones per omne ævum: utrumque possedit Cleopatra Ægypti reginarum novissima, per manus Orientis regum sibi traditos. Hæc, cùm exquisitis quotidie Antonius saginaretur epulis, superbo simul ac procaci fastu, ut regina meretrix lautitiam ejus omnem apparatumque obtrectans, quærente eo quid ostrui magnificentiæ posset, respondit, una se cœna centies sestertium absumpturam, &c.*

Aceto Diluit.] Hanc ineſſe vim aceto, docet Vitruv. lib. 8. cap. 3. Macrob. lib. 3. cap. 17. Plin. cit. *Ex præcepto ministri unum tantum vas ante eam posuêre aceti, cujus asperitas visque in tabem margaritas resolvit.* Item lib. 23. cap. 1. sub finem: *acetum saxa rumpit infusum, quæ non ruperit ignis antecedens.*

243. *Quinti progenies Arrî, &c.*] Pariter leves ac luxuriosi duo fratres Q. Arrii filii. Is videtur esse, de quo suprà v. 86.

245. *Luscinias soliti impenso prandere.*] Valer. Max. cit. *Æsopi Tragœdi filius, inquit, non solùm perdita sed etiam furiosa luxuria juvenis, cantu commendabiles aviculas immanibus emptas pretiis in cœnâ pro ficedulis ponere, acetoque liquatos magna summæ uniones potionibus aspergere solitus, amplissimum patrimonium velut amaram sarcinam quam celerrimè abjicere cupiens.* Plin. lib. 10. cap. 51. *Insignis est Æsopi histrionis tragici patina sexcentis millibus sestertium taxata: in quâ posuit aves cantu aliquo aut humano sermone vocales, nummis sex singulas coëmptas: nullâ inductus suavitate, nisi ut in his imitationem hominis manderet, nè quæstus quidem suos reveritus illos opimos & voce meritos: dignus prorsus filio, à quo devoratas dixi margaritas.*

Prandere.] Vox fortasse ad augendam invidiam posita. Nam qui tam exquisitas dapes prandebant, quas non cœnabant? Si quidem ex Plutarchi Sympos. 8. cap. 6. prandium erat matutina quædam esitatio, sine apparatu, ex obviis quibuslibet: cœna verò convivium paratum & elaboratum. Unde & soli prandebant at cœnabant in cœtu amicorum; unde nomen. Vide Alex. ab Alex. lib. 5. cap. 21.

246. *Quorsum abeant sani?*] Quomodo finis annumerentur? Marcilius haud absurdè corrigit: Quorsûm abeant? sanin'? cretâ an carbone notandi?

Creta an carbone notandi?] An laudandi, an vituperandi? Pers. Sat. 5. v. 108.

Illa priùs cretâ, mox hæc carbone notâsti.

247. *Ædificare casas, &c.*] Amantes etiam despere jam probat; tamque puerilia agere, quàm solent pueri domunculas extruentes è cœno & lapillis; mures velut jumenta ad plostellum alligantes, &c.

248. *Ludere par impar.*] Sicut pueri manu prementes copiam nucum, fabarum, castanearum, nummorum, divinandum alii aliis proponunt, sit ne par numerus, an impar. Sic tamen viri lusitârunt interdum, imò & Augustus. Sueton. Octav. cap. 71. *Alea rumorem nullo modo expavit: lusitque simpliciter & palam oblectamenti causâ etiam senex.* Et posteà: *scribit ad filiam: Misi tibi denarios ducentos quinquaginta, quos singulis convivis dederam, si velint inter se, inter cœnam, vel talis vel par impar ludere.* De his Jul. Pollux lib. 9. cap. 7. Ovid.

Est etiam, par sit numerus, qui dicat, an impar;
Ut divinitus auferat augur opes.

Equitare in arundine longâ.] Ità cum filiolis lusisse narratur sapiens ille Socrates; nec supervenientem Alcibiadem erubuisse,

Si

Si quem delectet barbatum; amentia verſet.
Si puerilius his ratio eſſe evincet amare,
Nec quicquam deferre, utrumne in pulvere, trimus
[662]
Quale prius, ludas opus, an meretricis amore
Sollicitus plores: quæro, faciaſne, quòd olim
Mutatus Polemon: ponas inſignia morbi,
Faſciolas, cubital, focalia: potus ut ille
Dicitur ex collo furtim carpſiſſe coronas,
Poſtquam eſt impranſi correptus voce magiſtri?

hunc dicas *agi veſaniâ*. *Si ratio vincat, amare puerilius eſſe quam iſta: nec ullum eſſe diſcrimen utrum in arenâ ludas* iiſdem *ludis quibus olim ludebas tres annos natus, an amore meretricis anxius lachrymere: rogo te, num acturus ſis quod Polemo quondam egit errore liberatus? an abjicies morbi ſigna, faſcias, palliolum, faucium operimenta: quemadmodum ille comeſſatus narratur coronas capite detraxiſſe, ſtatim ut reprehenſus eſt à ſobrio præceptore.*

ANNOTATIONES.

249. *Si quem delectet barbatum.*] Id eſt, ſi quis barbatus & ſenex ludos iſtos pueriliter conſectetur, ac totus iis incumbat. Nam, ut dixi, tum paulò antè, tum alibi, nugari ac ludere viri graves aliquando viii ſunt. Vide Sat 1. hujus lib.

254. *Mutatus Polemon.*] Is adoleſcens Athenienſis lu uriâ perditus, die quâdam ebrius & comeſſabundus ſcholam Xenocratis ingreſſus eſt: hunc verò cum de temperantiâ, ſobrietate, pudicitiâ vehementer diſputantem audiſſet, adeò commotus eſt ejus oratione, ut luxurioſum morem exemplo ejurârit. Quin & factus Xenocratis diſcipulus poſt ipſum docuit magnâ cum laude. Diog. Laërt. lib. 4. Valer. Max lib. 6. cap ult. Suidas, &c. Meminit & S Ambroſ. lib. de Eliâ, cap. 12.

255. *Faſciolas.*] Integumenta pariter & ornamenta, quibus tibias & crura præligabant ac vinciebant præſertim molles: Græci periſcelidas vocant: Latini ſubligar, caligas, braccas, feminalia: Gall. *bas & haut de chauſſes.* Cic. de Haruſp. reſpon. *P. Clodius à mitrâ, a muliebribus ſoleis, à purpureis faſciolis, à ſtrophio.. eſt factus repente popularis.* Quintil. lib. 11. cap. 3. *faſcias quibus crura veſtiuntur.*

Cubital.] Pulvillum cœnantis cubito ſupponendum aliqui interpretantur, abſurdè quidem: Nam quid ad rem? Imò erat palliolum quoddam ſuper humeros ad cubitos uſque protenſum, caput etiam cucullo protegens contra frigus. Quintil. mox cit.

Focalia.] Torques, coronas floreas, inquiunt. Imò colli ac faucium involucrum & fomentum, è faſciis laneis. Vide Perſ. Sat. 1. v. 17. annot. Quintil. citat. *Palliolum, ſicut faſcias quibus crura veſtiuntur, & focalia, & aurium ligamenta, ſola poteſt excuſare valetudo.* Senec. Natur. quæſt. 4. *Videbis quoſdam graciles, palliolo focalique circumdatos.* Martial. lib. 14. Epigr. 142.

Si recitaturus dedero tibi forte libellum,
Hoc focale tuas aſſerat auriculas.

Et lib. 4. Epigr 41.

Quid recitaturus circundas vellera collo?

Potus ut ille Dicitur ex collo furtim carpſiſſe coronas.] Valer. Max. citat. *Polemo . . . Vino gravis, unguentis delibutus, ſertis capite redimito, pellucidâ veſte amictus, patentem Xenocratis ſcholam intravit turbâ doctorum hominum refertam. . . . . Cujus gravitate ſermonis reſipiſcere coactus, primum coronam capite detractam projecit; paulò poſt brachium intra pallium reduxit; procedente tempore ovis convivalis hilaritatem depoſuit; ad ultimum totam luxuriam exuit.*

257.] *Poſtquam eſt impranſi correptus voce magiſtri.*] Ex Diogene Laërtio cit. & aliis. Xenocrates valdè ſobrius & continens fuit. Ergò quod *impranſus* hic dicitur ille: Et quod ait Perſius Sat. 5. v. 85. *cur quis non prandeat, hoc eſt?* ſimiliter utrobique notat ſobrietatem philoſophorum ſemel in die cibum capientium, nè *multo cibo & potione completi minùs rectè uti poſſent mente* ac ingenio, ut loquitur Cic. Tuſc. 5. Porrò ut ſiccus Xenocrates, ità & caſtus: Nam & Phrynes & Laidis nobilium meretricum blandimentis atque illecebris nequicquam tentatus pudore ſuffudit ipſas impudentes; quæ demùm victæ prædicârunt non virum illum ſed ſtatuam viſum eſſe. Diog. Laërt. lib. 4, &c.

Correptus voce magiſtri.] Val. Max. antè cit. *Non contentus* Polemo *tam deformi introitu, conſedit etiam, ut clariſſimum eloquium & prudentiſſima præcepta temulentia laſciviis eluderet.* At Xenocrates *vultum in eodem habitu continuit, omiſſiſque de ouibus diſſerebat, de Modeſtia ac Temperantia loqui cœpit. . . . .* Itaque Polemo *unius orationis ſaluberrimâ medicinâ ſanatus, ex infami ganeone maximus Philoſophus evaſit. Peregrinatus eſt hujus animus in nequitiâ, non habitavit.*

Por-

Si offers poma irato puero, respuit. Accipe, mi pusille, inquies: ille *abiicit. Quòd si deneges, efflagitat. In quo differt amator expulsus, cum animo pugnat, redeat* nè accersitus, *an non, eò quo reversurus fuerat* etiam *non revocatus: nec recedit ob infestâ januâ: Quamvis me modo sponte accersat, an ibo? an finem doloribus conquiram? Repulit:* jam *accersit:* an revertar? *minimè licet precetur. En famulus longè prudentior. O domine, consilio & ratione haud geritur negotium modo & ratione carens. In amore hæc sunt incommoda: bellum* ac deinde *pax. Ista si quispiam firma reddere nitatur, quæ tempestatis instar incerta sunt, atque cæco impeta moventur: is non magis proficiat, quam si velit desipere certâ ratione & modo. Ecquid? cum Picenis pomis semina detrahens lataris, si casu ferias* tectum *convexum*; an *tui es compos? Quid? quando sen illi palato molliculas voces finges,*

Porrigis irato puero cùm poma; recusat: [563]
Sume, catelle; negat: si non des; optat: amator
Exclusus qui dilat? agit ubi secum, eat an non,
Quò rediturus erat non arcessitus, & hæret 261
Invisis foribus. Nec nunc, cùm me vocet ultrò,
Accedam? an potiùs mediter finire dolores?
Exclusit, revocat, redeam? non si obsecret. Ecce
Servus non paulò sapientior. O Here; quæ res 265
Nec modum habet neque consilium, ratione modoque
Tractari non vult. In amore hæc sunt mala: bellũ,
Pax rursũ. Hæc si quis tempestatis propè ritu [664]
Mobilia, & cæcâ fluitantia sorte, laboret
Reddere certa: sibi nihilo plus explicet, ac si 270
Insanire paret certâ ratione modoque.
Quid? cùm Picenis excerpens semina pomis
Gaudes, si cameram percussi fortè; penes te es?
Quid? cum balba feris annoso verba palato;

ANNOTATIONES.

258. *Porrigis irato puero, &c.*] Comparat actiones amatoris cum actionibus pueri.

259. *Amator Exclusus.*] Ex Terentii Eunuch Sc. 1. ubi Phædria expulsus à Thaide meretrice, ac pòst accersitus ita secum agit ac deliberat:

Quid igitur faciam? non eam? nè nunc quidem.
Cùm accersor ultro? an potiùs ità me comparem
Non perpeti meretricum contumelias?
Exclusit: revocat: redeam? Non si me obsecret.

Pers. Sat. 5. 171.

Nunc ferus & violens, ac si vocet, haud mora, dicas:
Quidnam igitur faciam? ne nunc, cum accersat & ultro
Supplicet, accedam?

261. *Hæret Invisis foribus.*] Odit & aversatur januam, ubi repulsam tulit, nec tamen ab eâ potest discedere. Vide Pers. mox. cit.

263. *An potiùs mediter finire dolores?*] Pers. cit.

. . . . . *finire dolores*
Præteritos meditor.

265. *Servus non paulò sapientior.*] Parmeno servus Phædriæ juvenis amatoris, ipso quidem hero suo longè sapientior.

Quæ res Nec modum habet, &c.] Ex Terentio cit.

Here, quæ res in se neque consilium neq; modum
Habet ullum, eam consilio regere non potes.
In amore hæc omnia insunt vitia, injuria,
Suspiciones, inimicitiæ, induciæ,
Bellum, pax rursum. Incerta hæc si tu postulés
Ratione certa facere, nihilo plus agas,
Quàm si des operam ut cum ratione insanias.

Plutarch. amant, oderunt: eumdem absentem desiderant, præsentem metuunt: adulantur, convicia dicunt: pro amato moriuntur, occidunt: optant non amare, abstinere amore nolunt, &c. Vide Plaut Cist. Sc. 4. *Credo ego, &c.*

272. *Quid? cùm Picenis, &c.*] Alias amantium ineptias confert cùm puerorum nugis. Nimirùm solebant amatores pomi semina seu grana primoribus digitis pressare & in altum ejaculari, quæ si cameram sive lacunar triclinii contigissent, velut felix augurium accipiebant, seque rem concupitam sperabant assecuturos. Vide Jul. Poll. lib. 9. cap. 7.

Picenis.] Synecd. pro quibuslibet malis ac pomis, laudabantur verò illa quæ proveniebant in Piceno Italiæ regione, quæ modo complectitur Marchiam Anconitanam & partem Aprutii.

273. *Gaudes, si cameram, &c.*] Inepte & puerìliter exultas leni ac futili de causâ, an ergò sapis.

274. *Cum balba, &c.*] Cum tu senex molliuscule verba effers & pueri ad instar balbutiendo pronuncias, blanditiarum causâ, ad captandam puellæ benevolentiam. Tibul.

Et tibi blanditias tremulâ componere voce.

Ædifi-

Quid? cum balba feris annoſo verba palato;
Ædificante caſas qui ſanior? adde cruorem
Stultitiæ, atq; ignem gladio ſcrutare: modo inquam,
Hellade percuſsâ Marius cùm præcipitat ſe; [665]
Cerritus fuit, an commotæ crimine mentis
Abſolves hominem, & ſceleris damnabis eundem,
Ex more imponens cognata vocabula rebus?
Libertinus erat qui circum compita ſiccus;
Lautis manè ſenex manibus currebat: & unum,
Quid tam magnum? addens, unum me ſurpite morti;
Diis etenim facile eſt, orabat; ſanus utriſque
Auribus atq; oculis: mentem niſi litigioſus
Exciperet dominus, cum venderet. Hoc quoque vulgus [666]

Quid? quando ſenili palata molliculas voces finges, num ſapientior es puero domunculas extruente? adjunge ſanguinem dementiæ; & flammam enſe rimare. Dic verò *Marius nuper Helladæ occisâ præcipitem ſe dans, fuitne furioſus? utrum inſaniâ laboraſſe illum negabis; ac ſceleratum ipſummet affirmabis? proxima, utſit, appellatione res* quaſque *denegnans? Erat libertinus* quidam *vetulus manè jejunus diſcurrens per plateas, manibus lautis: atque* ita *precabatur: unum me, (quid tam magnum? aiebat) unum* inquam *ab interitu vindicate, O Dii; nam poteſtis.* Is *aures ambas & oculos integros habebat:* at *mentem exciperet cum venumdans herus, ſi lites fugiſſet, atque hoc etiam* hominum

ANNOTATIONES.

Perſius ſimile quid habet, Sat. 1. v. 33.
Rancidulum quiddam balbâ de nare locutus.
Phyllidas, Hypſipylas, vatum & plorabile, ſi quid
Eliquat; & tenero ſupplantat verba palato.

275. *Adde cruorem Stultitiæ.*] Verùm amor non tantùm facit inſanos, ſed & crudeliter furioſos. Nam ad cædes etiam perpetrandas impellit & cogit.

276. *Ignem gladio ſcrutare.*] Pythagoricum illud ſymbolum ac præceptum erat; *Ignem gladio ne fodito*, id eſt, hominis, præſertim verò potentis, iram jam ardentem ne magis accende & move; Diog. Laert. lib. 8. Hìc Horatius innuit, eum qui jam gravi affectu ceu amore abreptus, alio inſuper affectu ceu irâ commovetur, omninò inſanire, imò ad quodvis patrandum facinus & crimen accingi. Sic Marius nuper, inquit, Helladem puellam quam deperibat, præ irâ & zelotypiâ trucidavit; ac deinde ſemetipſum præ dolore præcipitavit. Rem ſuo tempore videlicet factam Poeta commemorat.

278. *Cerritus.*] Quaſi Cereritus, id eſt, à Cerere perculſus & in furorem actus.

An commotæ crimine mentis, &c.] Urget valde hæc ratio: an, inquit Stertinius, mavis iſtum hominem ſcelertatum dicere, quàm fateri inſanum? verùm quoquo modo reſpondeas, nihil proficis: ſi quidem improbus quilibet inſanit.

281. *Libertinus erat*, &c.] Jam ſuperſtitioſos aggreditur, omnemque ſimul religionem deridet

Circum compita.] In compitis coli Penates juſſerat Auguſtus.

Siccus manè ſenex, &c.] Singulæ voces advertendæ animum tranquillum & hoc magis ſuperſtitioſum notantes.

282. *Lautis manibus.*] Ritè omnia peragit, puraſque manus ad deos tollere ſatagit, ſatuè tamen.

283. *Quid tam magnum?*] Quid hoc diis magnum & difficile? unum ſcilicet hominem morti eripere. Alii leg. *quidnam magnum?* Alii vulgò, *quiddam magnum addens.* Verùm noſtra lectio clarior, ac meliorem ſenſum gignit.

Unum me ſurpite morti.] Immortalitatem concedite mihi veſtrum obſervantiſſimo. Huc pertinet verum etymon vocis *ſuperſtitio*, cujus meminit Cic. 2. de Nat. Deor. n. 72. *Qui totos dies precabantur & immolabant, ſui ut liberi ſibi ſuperſtites eſſent, ſuperſtitioſi ſunt appellati: quod nomen poſtea latiùs patuit.* Contrà tamen pugnat Lactant. lib. 4. de verâ Sap. cap. 28. Saltem liquet ſuperſtitionis vocabulum olim aptatum iis hominibus qui ſuperſtites eſſe cupiebant vehementiùs, mortem abhorrentes plusculum, & vitam à Diis enixè flagitantes.

285. *Mentem niſi litigioſus Exciperet dominus*, &c.] Id eſt, libertinus ille ſive libertus, ſanus quidem erat corpore, at mente nequaquam: Quocirca ſi eum adhuc ſervum dominus vendidiſſet, vitium mentis dicere debuiſſet ementi, ſi lites habere cum eo nollet, atq; adeò ſanum aſſeverans, mentem debebat excipere. Cic. Offic. 3. n. 91. *In mancipio vendendo dicenda illa vitia, quæ niſi dixeris, redhibeatur mancipium jure civili.* Vide Gell. lib. 4. cap. 2. ubi hìc ſcribit; *In edicto Ædilium Curulium, qua parte de mancipiis vendundis cautum eſt, ſcriptum ſic fuit: Titulus ſervorum ſingulorum ut ſcriptus ſit curato, ita uti intelligi rectè poſſit quid morbi vitiique cuique ſit*, &c. Unde ſi morboſum aut vitioſum noxave non ſolutum ignoraſſet emptor, redhibere poterat ex lege.

genus recenſet Chryſippus in numeroſo Menenii grege. Mater pueri à quinq; menſibus ægrotantis ita orabat: O Jupiter, qui magnas ægritudines immittis & aufers, ſi frigida quartana reliquerit meum hunc filiolum, nudus in Tiberi ſtabit mane, qua die tu jejunia præſcribis, itaq; *ſeu caſus ſeu medicus ægrotum è periculo liberaverit, veſana parens in frigido litore ſtatuet, ac revocata febri interimet. Ecquo morbo mente affecta? metu numinum.*

Chryſippus ponit fœcundâ in gente Menenî.
Jupiter, ingentes, qui das adimiſque dolores,
Mater ait pueri menſes jam quinque cubantis,
Frigida ſi puerum quartana reliquerit, illo
Manè die, quo tu indicis jejunia, nudus
In Tiberi ſtabit; caſus medicuſve levarit
Ægrum ex præcipiti, mater delira necabit [667]
In gelidâ fixum ripâ, febrimque reducet.
Quone malo mentem concuſſa? timore deorum.
Hæc mihi Stertinius ſapientum octavus amico
Arma dedit, poſthac ne compellarer inultus;
Dixerit inſanum qui me, totidem audiet, atque

DAMASIP. ad Horat. *Iſta mihi* vebit *amico dedit arma Stertinius ſapientum octavus, ne deinceps impunè* dicteriis *inceſſerer. Quiſquis me dementem appellarrit, pariter* à me *vocabitur.*

ANNOTATIONES.

286. *Hoc quoque vulgus*, &c.] Hanc ſuperſtitioſorum turbam accenſet Chryſippus numeroſæ genti ac multitudini inſanorum ſive ſimilium Menenii. De Chryſippo lib. 1. Sat. 3. v. 127.

287. *Fœcundâ in gente.*] Sap. *ſtultorum infinitus eſt numerus.*

Menenî.] Hic parùm integræ ſanæve mentis vivebat Horatii tempore, ſuperſtes unus ex illâ Meneniorum familiâ pridem celebri quamvis plebeiâ. Notus in primis extitit Agrippa ille Menenius, qui ſolerti Membrorum ac ventris diſſidentium apologo, patres & plebem alienatos in concordiam reduxit. Tit. Liv. lib. 2.

288. *Jupiter, ingentes*, &c.] Aliud ſuperſtitionis genus & exemplum. Mater ſtultè votum facit, ac ſtultiùs adimplet. Vovet pro incolumitate filii, voti rea incolumem ipſa enecat.

290. *Frigida quartana.*] Ex atra bile quartana febris proficiſcitur: atq; hujus paroxyſmo incipiente, totum corpus frigore & horrore concutitur.

291. *Illo die quo*, &c.] Die nempè Jovis, quo jejunia indicebantur à Magiſtratibus ac Sacerdotibus, quæ à populo in Jovis honorem obſervanda erant. Morem certè hunc hauſerant à Judæis, Chaldæis, Ægyptiis, quorum ingens erat Romæ numerus. Illi enim ad ſolemnes feſtos ſe jejuniis præparabant, ut & hodie Chriſtiani.

Nudus In Tiberi ſtabit.] Quaſi ut toto ablutus corpore, hinc purior ad Jovis ſacra procederet: Is veterum mos erat ſuperſtitioque. Virgil. Æn. 4.

Attrectare nefas, donec me flumine vivo
Abluero.

Juvenal. Sat. 6. v. 521.

Hybernum fractâ glacie deſcendet in amnem:
Ter matutino Tiberi mergetur, & ipſis
Vorticibus timidum caput abluet.

Perſ. Sat. 2. v. 15.

Hæc ſanctè ut poſcas, Tiberino in gurgite mergis
Manè caput bis terque, &c.

292. *Caſus medicuſve levarit.*] Sæpiùs enim parùm valet Medici induſtria adversùs quartanam: quæ proinde vocatur *Medicorum opprobrium.*

293. *Mater delira necabit.*] Veſana mater voti ſe religione putans obſtringi ad ſtatuendum eum nudum in gelido flumine, reducet febrim depulſam, & filium enecabit.

295. *Timore deorum.*] Cic. de Nat. Deor. 1. n. 118. *In ſuperſtitione ineſt timor inanis deorum: religio deorum cultu pio continetur.*

296. *Hæc mihi Stertinius*, &c.] Damaſippus ſermonem finiens, hæc ego documenta, inquit, hauſi & accepi à Stertinio, qui ſanè meretur annumerari ſeptem Græciæ ſapientibus. Quæ vero illa? (adverte quàm acre ludibrium) nimirùm tota ſapientiæ Stertinii laus in eo eſt, quod omnes ſtultos eſſe docuerit.

Sapientum octavus.] Sic Juvenal. Sat. 2. v. 40.

Tertius è cœlo cecidit Cato.

De ſeptem illis viris ſapientiæ famâ inclytis, ita Cic. de finibus 2. n. 7. *Septem illi non ſuo, ſed populorum omnium ſuffragio nominati ſunt.* Non conſentiunt omnes de ſingulis tamen; at quatuor hi ab univerſis agnoſcuntur: Thales Mileſius, Bias Prieneus, Pittacus Mityleneus, Solon Athenienſis, quibus alii alios ſubnectunt. Ergò & iſti celebrantur. Ariſtodemus, Cleobulus, Periander, Chilo, Anaxagoras, Pythagoras, Anacharſis, Arceſilaus, &c. Vide Diogen. Laert. lib. 1. Cic. 2. de leg. n. 26. *Thales ſapientiſſimus, inter ſeptem*, inquit.

297. *Ne compellarer inultus.*] O egregium ſapientiæ fructum! imò ridiculum vanitatem! non deinceps inultus compellabitur ipſe ſtultus, quippè qui pariter alios poſſit ſtultos vocare, dicitque fere omnes inſanire; unde convicianti conviciari queat.

Reſpi-

Reſpicere ignoto diſcet pendentia tergo.
Stoice, (poſt damnum ſic vendas omnia pluris)
Quâ me ſtultitiâ (quoniam non eſt genus unum) [668]
Inſanire putas? ego nam videor mihi ſanus.
Quid? caput abſciſſum demens cùm portat Agave
Nati infelicis, ſibi tum furioſa videtur?
Stultum me fateor (liceat concedere veris)
Atq; etiam inſanum: tantùm hoc ediſſere, quo me
Ægrotare putes animi vitio. Accipe: primùm
Ædificas: hoc eſt, longos imitaris, ab imo
Ad ſummum totus moduli bipedalis: & idem
Corpore majorem rides Turbonis in armis
Spiritum & inceſſum. Quî ridiculus minus illo?
An quodcunque facit Mecænas, te quoq; verum eſt,
Tanto diſſimilem, & tanto certare minorem?
Abſentis ranæ pullis vituli pede preſſis [669]

monebiturque advertere pendentia dorſo averſo. HOR. *O Stoice, poſt jacturam bonorum, ita venundes cuncta pluris:* dic verò, *quandoquidem diverſa ſunt inſaniæ genera, ecquo me laborare autumas? enimverò ſapere me exiſtimo.* DAMAS. *Quid? furens Agave miſeri filii caput geſtans amputatum,* num *ſe credit inſanire?* HOR. *Fatebor quod res eſt; concedo me dementem, imò & veſanum: at ſaltem doce, quâ me animi noxâ affectum arbitreris.* DAMASIP. *Audi: ædes quidem conſtruis: id eſt, tu à vertice ad calcem vix duos pedes altus æmularis proceros: ipſeque armati Turbonis animum & greſſum corpore majorem deridens, quomodo* videare *minùs illo ridiculus? Quicquid* autem *præſtat Mecænas, an expedit te certatim moliri tanto diſparem & inferiorem?* Sic profectò fabulantur: *abſentis ranæ pullis vituli pede contritis,*

ANNOTATIONES.

299. *Ignoto diſcet pendentia tergo.*] Nimirùm fabulatus eſt Æſopus homines duas habere peras hinc & illinc pendentes: in anteriore aliena reponi vitia, propria verò in poſteriore quæ à tergo eſt; quo fit ut illa facilè videant, hæc non ita. Senſus itaque eſt, diſcet ſcrutari & cognoſcere propria vitia quæ ignorabat. Catull. carm. 22.

Sed non videmus manticæ quod in tergo eſt.

Perſ. Sat. 4.

Sed præcedenti ſpectatur mantica tergo.

Non abſurdus omninò, ſed aproſdionyſius qui l cum hunc interpreteur ex verbis anteà poſitis. *caudam trahat*; hoc ſenſu: diſcet ille pendere ſibi alligatam tergo caudam, inſaniæ videlicet indicem ac probroſam notam. Vide ibi, ſi vacat & libet, v. 53.

300. *Stoice, poſt damnum,* &c.] Abhinc ad ſatiræ finem Horatius cum Damaſippo colloquitur.

Sic vendas omnia pluris, &c.] Ironica prorſus apprecatio: faxint dii ut quæſtuosâ negotiatione reſarcias priora damna jacturaſq; olim factas, quandoquidem ex inope tam ſapiens evaſiſti, ac tot ſapientiæ arcana mihi revelaſti. At cum me inſanum tam aſſeveranter pronuncies, quî fit ut ſanus ipſe mihi videar?

303. *Quid? caput abſciſſum,* &c.] Tibi nempè ſanus videris: nec tamen ſanus es. Enimverò in propriis cæcutimus. Dic amabo, nunquid Agave ſe furere noverat cùm maxime fureret?

Agave.] Hæc cum aliis Bacchantibus Orgia peragens Pentheum filium ſacra illa contemnentem, & ad ea curioſiùs & contra fas penetrantem, Bacchi furore incitata diſcerpſit, abſciſſumque caput quaſi ovans thyrſo circumtulit, rata ſe occidiſſe immanem aprum; vel, ut alii ſcribunt, vitulum. Vide Ovid. Metam. 3. & Perſ. Sat. 1. V. 100. & quæ annotavi lib. 2. Od. 19. v. 14.

305. *Stultum me fateor.*] Victus iſtâ ratione Horatius fatetur quod antè negabat; inquirit tamen quæ ſua ſit ægritudo, quod animi vitium. Quæ quidem Damaſippus ipſi ediſſerit.

308. *Ædificat.*] Hoc primum; edificandi libidine vexaris, magnates ambitioſè æmulatus.

Longos imitaris.] Ludus eſt in ambiguâ voce *longes.* Tu puſillus magnos, tenuis & modicis bonis opulentos ac divites vis imitari ſtultè quidèm: ædes moliris facultatibus majores.

309 *Moduli bipedalis.*] Minima certè hæc eſt humani corpuſculi menſura. Vide Plin. lib. 7. cap. 16.

310. *Turbonis.*] Gladiator ille ſtatura exiguus erat, cæterum grandis animo, inceſſu, actione.

312. *An quodcunque facit Mecænas,* &c.] Hic in Eſquiliis ſumptuoſas ædes hortoſque magnificos tunc temporis moliebatur.

314. *Abſentis ranæ pullis,* &c.] Æſopi fabula eſt, quam Phædrus paulò immutavit.

unum effugisse. Is verò matri edisserit, quâ ratione immanis bestia consanguineos oppresserit. Illa scisc itatur, ecquanta? atque intumescens quærit, an ergo tanta esset? Major dimidio. An sic? Cumq; plus & plus intumesceret, ait pullus; Etiamsi diffregeris te, haud par fueris. Imago ista non valde tibi dissimilis. Adde jam carmina: (id est, oleum igni appone) quæ si condit sapiens quisquam, tu quoq; sapis illa faciens. Iaceo iracundiam graviorem;

Unus ubi effugit, matri denarrat ut ingens
Bellua cognatos elisserit. Illa rogare,
Quantane? num tandem, se inflans, sic magna fuisset?
Major dimidio. Num tanto? cùm magis atque
Se magis inflaret; non, si te ruperis, inquit,
Par eris: hæc à te non multum abludit imago.
Adde Poemata nunc: hoc est, oleum adde camino:
Quæ si quis sanus fecit, sanus facis & tu.
Non dico horrendam rabiem; (jam desine) cultum
Majorem censu, (teneas Damasippe tuis te)
Mille puellarum, puerorum mille furores.
O major tandem parcas insane minori

(HORAT. *Obe satis est,*) *nitorem facultates excedentem,* (HORAT. *O Damasippe, rerum satage dumtaxat tuarum*) *amores sexcentarum puellarum totidemque puerorum.* HORAT. *O stultorum maxime, indulge denique minori.*

ANNOTATIONES.

321. *Adde poemata.*] Apud Stoicos pridem, ut & plerumque apud alios, & etiamnùm, vix benè sani poëtæ habiti sunt. Epist. ad Pisones, v. 296

Excludit sanos Helicone Poëtas Democritus.

Oleum adde camino.] Proverbium est. Indicat hic nominem jam fortè insanum, si versus faciendi frutigine insuper titillatur, duplici insaniâ ebullire.

322. *Horrendam rabiem,* &c.] Patientiam imprimis colebant Stoici: cultum verò corporis, & nitorem vestium repligebant. Duo his contraria Damasippus objicit Horatio. Quæ quidem ipse non diffitetur. Nam iracundum seu *iracsci facilem* se innuit, tum in Epist. ult. lib. 1. tum alibi non semel; *cultum* verò mundiorem atque *majorem censu* etiam declarat, lib. 1. Sat. 6. v. 78

Jam desine.] Hæc & sequentia quædam iracundulus reponit Horatius, crebro, Damasippum interpellans, tam lepidè quàm salvè

324. *Teneas Damasippe tuis te.*] Tua vitia discute, non mea.

325. *Mille puellarum,* &c.] Erat enim libidinosus admodùm atque *in Venerem patris,* ut loquitur Pers. Sat. 5.

326. *Major tandem parcas,* &c.] Cùm sis maximè insanus, mihi parce minus te insano.

SATIRA IV.

Præcepta culinaria Epicureorum quorundam falsè irridet.

HORAT. *Unde venit, & quò vadit Catius? CAT. Tibi respondere non licet mihi per tempus, cupienti*

UNDE, & quò Catius? Non est mihi tempus aventi [670]

ANNOTATIONES.

1. *Unde, & quò, &c.*] Quemadmodum Satira præcedenti fallos & adulterinos Stoicos sub Damasippi personâ Horatius insectatus est; sic in hâc sophistas Epicureos exagitat sub personâ Catii.

Unde, & quò.] Fortuitum occursum fingit Poeta. Simile est exordium Phædri Platonici

Catius] Hic ipse est M. Catius Epicureus Philosophus Insuber, cujus mentionem faciunt Cicero & Quintillianus. Quintil. lib. 10. cap. 1. Ita scribit; *In Epicureis levis quidem, sed non injucundus tamen auctor est Catius.* Nempe is de rerum naturâ, & de summo bono quatuor libros scripsit; inquit Vet. Commenc. teste verò Ciceronе mox citando, doctrinam Epicuream latinè descripsit. Cic. lib. 15. Epist. 16. Cassium à Stoicâ ad Epicuri disciplinam transfugam vellicat; *Ne te fugiat Catius Insuber Epicureus,* &c. . . . . *Jam biennium aut triennium est, cum virtuti nuncium remisisti delinitus illecebris voluptatis.* Epist. 18. seq. *Ubi igitur, inquies, philosophia? Tua quidem in culina, mea molesta est.* Rescribens autem Ciceroni Cassius eod. lib. Epist. 19. sic habet:

Ponere

Ponere ſigna novis præceptis, qualia vincant
Pythagoram, Anytique reum, doctumque Platonа. [671]
Peccatum fateor : cùm te ſic tempore lævo
Interpellârim : ſed des veniam bonus, oro.
Quod ſi interciderit tibi nunc aliquid, repetes mox ;
Sive eſt naturæ hoc, ſive artis ; mirus utroque.
Quin id erat curæ, quo pacto cuncta tenerem ;
Utpote res tenues tenui ſermone peractas.
Ede hominis nomen ; ſimul an Romanus, an hoſpes.
Ipſa memor præcepta canam : celabitur auctor.

notare nova documenta, quæ ſupergrediantur Pythagoram & accuſatum ab Anyto, atq; eruditum Platonem. HOR. *Confiteor erratum, quòd te avocârim hoc â tam importunâ : ſed precor, indulge benignus ; ſi enim excidat tibi modò quidpiam, ſeu illud pendet à naturâ ſeu ab arte, revocabis facilè cum utrâque pelliceas* CAT. *Imò ſatagebam ut ſingula retinerem quippe ſubtilia ſubtiliter dicta comprehenſa.* HOR. *Eloquere nomen viri : pariterque dic ; an Romanus ſit an externus.* CAT. *Præcepta quidem recitabo memoriter : at reticebo auctorem.*

ANNOTATIONES.

Non meherculè in hac meâ peregrinatione quidquam libentius facio, quam ſcribo ad te. Videor enim cum præſente loqui & jocari. Nec tamen hoc uſu venit propter ſpectra Catiana : pro quo tibi proxima epiſtola tot ruſticos Stoicos regeram, ut Catium Athenis natum eſſe dicas . . . . . difficile eſt hominibus perſuadere τὸ καλὸν δι' αὐτὸ αἱρετὸν esse : *ἡδονὴν verò & ἀταραξίαν virtute, juſtitiâ, τῷ καλῷ parari ; & verum & præterea probabile eſt. Ipſe enim Epicurus, à quo omnes Catii & Amafinii mali verborum interpretes proficiſcuntur, dicit ; οὐκ ἔστιν ἡδέως ἄνευ τοῦ καλῶς καὶ δικαίως ζῆν. Itaque & Panſa, qui ἡδονὴν ſequitur, virtutem retinet : & ii qui a nobis εὐλόγιστοι vocantur, ſunt φιλόκαλοι καὶ φιλοδίκαιοι ; omneſque virtutes & colunt & retinent.* Ex quibus intelligitur doctrina Epicuri quidem ſana & quorundam Epicureorum, è quorum ſe eſſe numero Caſſius ille oſtendit : inſana verò aliorum plurimum, inter quos iſte Catius, quem hic ſubſannat Poeta. Hi nimirùm ad corporis voluptates perperàm referebant quicquid Epicurus tribuebat voluptati dumtaxat ei quam animus è virtute percipit ac metit. Vid. Sat. 8. ſeq.

Non eſt mihi tempus, &c.] Interpellantem amovet & amandat, quaſi rem gravem moliatur anxiè, dum culinæ myſteria pertractat.

2. *Ponere ſigna.*] Hæc σημεῖα καὶ μνήμαλα vocat Plato in Cratylo ; & certè non minus per imagines quàm per literas rerum memoria conſervatur. Vide Cicer. 3. ad Heren Senec. Epiſt. 6.

Qualia vincant Pythagoram.] Talia ſunt hæc documenta, ut pluris æſtimanda videantur, quàm quæ ſcripſere Pythagoras, Socrates, Plato ; quocirca laboro ne quid memoriâ effluat, ait Catius.

3. *Pythagoram.*] Samo inſula oriundus ille floruit ante Chriſtum annis ferme ſexcentis, diſcendi cupidus ad Ægyptios & Babylonios ſe contulit. Diog. Laert. lib. 8. venit in Italiam regnante Tarquinio Superbo ; eamq; regionem quæ magna Græcia dicta eſt, privatim & publice exornavit præſtantiſſimis inſtitutis & artibus. Cùm verò doctrina ejus longè latèque fluere, permanavit in Urbem Romam. Hæc Cicero Tuſc. 1. n. 38. Tuſc. 4. n. 2. Tuſc. 5. n. 10 de eo jam antèa lib. 1. Od. 28 & Epod. 15.

Anytique reum.] Socratem, quem reum egerunt Anytus quidam divis, Melitus poeta, & Lycon orator, quaſi malè de Diis ſentientem. Alii ab aliis accuſationis capita referuntur. Invidiâ & calumniis oppreſſum conſtat. *Quæ verò publicè damnarat Athenienſium civitas ; publicè luxit* ; atque in ejus accuſatores indignationem & ultionem convertit ; ut ſcribit S Auguſt. de civ. Dei, lib. 8. cap. 3. Vide Lactant. lib. 5. cap. 15. Platon. Apologiam Socratis ; Apul. de Aſino Aur. lib. 10. Athen. lib. 13 Nec prætermittre Cicer. tum variis locis, cum præcipuè Tuſc. 1. n. 71. *Socrates*, inquit, *impiis damnatis ſententiis . . . . cum jam in manu mortiferum illud teneret poculum, locutus ita eſt ut non ad mortem trudi, ſed in cœlum videretur aſcendere.* De Socrate jam dixi non pauca lib. 3. Od. 21.

Platona.] Hic Socratis auditor, magiſtro par aut major evaſit, *divini* etiam conſecutus elogium : facundus adeò & eloquens, ut Platonice locuturum fuiſſe Jovem, ſi Græcè loqui voluiſſet, vulgò dicerent. Cœlebs, & caſtus vixit ad annum ætatis 81. teſte D. Auguſt. Vide Sat. præced. v. 11. annot. Item Cœl. Rhodig. lib. 22. cap. 4. lib. 30 cap. ult. & alibi ſæpe.

7 *Mirus utroque.*] Memoriâ valens tum naturali tum artificiali, ac mirum in modum ſolers. Ita nempe Catio blanditur aſſentatur-que, ut impellat ad dicendum.

11. *Celabitur auctor.*] Videlicet eò quòd Epicuri nomen erat vulgò odioſum ; inquiunt. Verùm quid hæc ad Epicurum præcepta attinent ?

Cura ut apponas ova figuræ oblongæ, utpote gratioris saporis, atque rotundis candidiora. Etenim duriora continent masculum vitellum. Brassica in arido solo educata suavior est suburbanâ. Certè nihil est magis exuccum horto sæpè rigato. Si tibi hospes inopinanti advenerit serò, ne gallina durior palato malignè reluctetur, memento adhuc *spirantem perfundere Falerno* aquâ *diluto: id molliculam reddet. Præstantem naturam habent fungi in pratis nascentes, alii non tutò comeduntur. Ille æstates sanas traducet, qui finiet prandia moris nigris ex arbore decerptis ante solem ardentem.*

Longa quibus facies ovis erit, illa memento,
Ut succi melioris, & ut magis alba rotundis [672]
Ponere: namq; marem cohibent callosa vitellum.
Caule suburbano, qui siccis crevit in agris
Dulcior. Irriguo nihil est elutius horto.
Si vespertinus subitò te oppresserit hospes,
Ne gallina malum responset dura palato,
Doctus eris vivam misto mersare Falerno:
Hoc teneram faciet. Pratensibus optima fungis
Natura est: aliis malè creditur. Ille salubres
Æstates peraget, qui nigris prandia moris [673]
Finiet, ante gravem quæ legerit arbore solem.

ANNOTATIONES.

12. *Longa quibus*, &c.] Incipit Catius disserere. Sunt qui velint ridiculum exhibere Catium quòd statuat omnia convivalibus præceptis optimorum auctorum dissidentia; plusque consulat palato quàm valetudini. Verùmtamen quædam affert satis probabilia & vera. Ergò ridiculus ille potiùs quòd rem futilem, putâ culinariam, ut jam dixi, tam studiosè auxieque moliatur, quàm alii res quasque gravissimas.

Longa quibus facies ovis erit, &c.] Ab ovis epulas incipiebant veteres. Vid. lib. 1. Sat. 3. v 6.

13. *Ut succi melioris*] Plin. lib. 10. cap. 51. *Quæ oblonga sunt ova, gratioris saporis putat Horatius. Fœminam edunt quæ rotundiora gignuntur: reliqua marem.* Columel. pariter scribit: *Cum volet quis mares excludi, ova longissima & acutissima subjiciet: & rursus cum fœminas, rotundissima.* Contrarium verò his omninò docet Aristot. Histor. Animal. lib. 6. nimirùm rotundis & obtusis ovis mares, longis & acutis fœminas produci. Vide Cœl. Rhodig. lib 27. cap. 17. ubi ex Avicenna & Alberto sic habet; *ex orbiculari ovo brevique progignitur mas: ex oblongis acutisve fœmina. Ipsum hoc comprobat experimentum; & suffragatur ratio: si quidem virtutis perfectio in masculinis ovis ambit æqualiter, & continet extrema. At in fœmininis à centro longius abit materia, in quo est vitalis calor; hoc verò plenè imperfectionis argumentum est.* Certi tamen nihil est in istis. Nam & è longioribus ovis mares excluduntur.

14. *Callosa*.] Densiora proindeq; duriuscula, veluti callo obducta. Itaque callus ovi est putamen sive testicula; alii intelligunt albumen: sed perperam.

15. *Caule suburbano*, &c.] Sive quod siccum solum caulibus est aptum, seu quod irrigatio frequentior terræ succum ac bonitatem eluit, detergit, demit. Torrò suburbanos hortos tenent olitores, eosq; rigant crebriùs. Sic enim celeriùs & copiosiùs olera gignuntur, sed minùs bona.

19. *Vivam misto mersare Falerno.*] Fit tenerior gallinæ caro, si adhuc palpitans submergatur aquâ frigidâ; magisq, si mista vino vel aceto; sic etiam fortiùs repercutiuntur includunturque spiritus naturales, quorum intus actio carnis partes dirimit. Lambinus aliam docet rationem teneram efficiendi gallinam. *Sume*, inquit, *quodlibet lapathi genus: hanc herbam in ollam, in qua gallinam seu quaslibet alias carnes coquere volueris, imponito: hoc teneras faciet.*

20. *Pratensibus optima fungis Natura est.*] Certè aperto aëre crescentia quælibet meliora sunt: fungos verò ubique reperiri alios bonos, alios malos etiam constat. Vide Plin. lib. 22. cap. 23. ubi sic habet; *Quæ voluptas tanta ancipitis cibi? Familias nuper interemere fungi, & tota convivia, Annæum Serenum præfectum Neronis vigilum, & tribunos & centuriones.* Corn. Tac. Ann. 13. & Senec. Epist. 63.

22. *Qui nigris prandia moris Finiet.*] Imò, teste Galeno, quòd facilè corrumpantur mori, noxia sunt post alios cibos sumpta, initio verò cœnæ prosunt magis. Aliter locum hunc intelligere possumus, ex more veterum, qui levem & modicum dumtaxat cibum manè capiebant; nimirùm è refrigerantibus valde moris prandium utile esse æstate, hæc & apud nos in jentaculo plerique amant.

23. *Ante gravem quæ legerit arbore solem.*] Tunc enim virtutem suam totam nocturno frigore inclusam continent teneriores fructus. Contra duriores ardore solis quasi cocti & perfecti ex arbore decerpi debent fervente potissimùm die.

Ausidius

Aufidius forti miſcebat mella Falerno,
Mendosè: quoniam vacuis committere venis
Nil niſi lene decet; leni præcordia mulſo
Prolueris meliùs. Si dura morabitur alvus,
Mitulus & viles pellent obſtacula conchæ, [674]
Et lapathi brevis herba: ſed albo non ſine Coo.
Lubrica naſcentes implent conchylia lunæ.
Sed non omne mare eſt generoſæ fertile teſtæ.
Murice Baiano melior Lucrina peloris.

Aufidius mel immiſcebat Falerno valentiori, malè quidem: nam vacuis venis nihil debet infundi niſi dulce. Viſcera ſuavi melicrato perfundes aptius. Si piger ac durus fuerit venter, obices removebunt mitulus & conchæ viliores, & rumex herba foliis brevioribus, ſed non abſque albo Coo. Luna creſcens implet conchylia fluentia. Sed non mare quodlibet profert optima teſtacea. Baiano Murice præſtat peloris Lucrina.

ANNOTATIONES.

24. *Aufidius.*] Ejus meminit Plin. lib. 10. cap. 20. *Mar. Aufidius Lurco ſaginare primus inſtituit pavones, circa noviſſimum piraticum bellum: ex eoque quæſtu reditus ſeſtertium ſexaginta millia habuit.*

Forti miſcebat mella Falerno.] Jam antè eſt obſervatum Sat. 2. huj. lib. 15. ſolitos veteres inchoare convivia à promulſide ſeu potione mulſi, id eſt, vini cum melle mixti, à mulcendo factum nomen, quòd venas mulceat lenitate ſuâ. Varro de re ruſt. lib 3. cap. 16. *Venit favus ad altaria, & mel ad principia convivii.* Porrò mulſi potionem confectam interdum apponebant: aliquando vinum & mel ſeparatim; ut convivæ utrumq; temperans, ſibi mulſum arbitrio quiſq; ſuo faceret. Mulſum laudat Plin. 22. cap. 24. *Multi ſenectam longam mulſi tantum nutritu toleravere, neque alio ullo cibo, celebri Pollionis exemplo. Centeſimum annum excedentem eum D. Auguſtus hoſpes interrogavit, quânam maximè ratione vigorem illum animi corporiſque cuſtodiſſet. At ille reſpondit: intus mulſo, foris oleo.*

25. *Mendosè: quoniam vacuis*, &c.] Imò benè. Quippe ex cit. mox Plin. *Mulſum ex veteri vino utiliſſimum, facillimeque cum melle concorporatur, quod in dulci nunquam evenit. Ex auſtero factum non implet ſtomachum, neq; ex decocto melle, minuſq; inflat, quod ferè evenit. Appetendi quoque revocat aviditatem cibi.* Vide Dioſcorid. lib. 5. cap. 16. & Macrob. lib. 7. cap. 12.

26. *Leni præcordia mulſo Prolueris melius.*] Delicato & faſtidioſo Catii palato mulſum è Maſſico leniori placuiſſet magis quàm è forti Falerno: cujus tamen auſteritas melle & quâdam vetuſtate mitigata, virtus autem adhuc ſatis vegeta roborando ſtomacho longè utilior. Docet Martialis, lib. 13. Epig. 108.

Attica nectareum turbaſtis mella Falernum.
Miſceri decet hoc à Ganymede merum.

28. *Mitulus & viles pellent obſtacula conchæ.*] Alvum duram emollient obſtructamque laxabunt mitulorum aliarumve concharum ſaliſus humor, lapathi herbæ ſuccus, & vinum album; hoc ſcilicet illis concoctis admixtum. Cornel. Celſus, lib. 2. cap. 29. *Alvum*, inquit, *movent cochleæ, garum, ſalſamenta, oſtrea, pelorides, echini, muſculi, & omnes fere conchylæ, maxime jus earum.* Athen. lib. 3. cap. 9. *Ex conchyliis, alvo movendæ ciendoque lotio excellunt pectines, muſculi, chamæ, oſtrea.* Vide Caton. de re ruſt. cap. 158. Plin. lib. 32. cap. 9.

Mitulus.] Alii ſcribunt, *Mytilus* & *mutilus*; piſciculus eſt è concharum genere, in arenoſis potiſſimùm locis proveniens. Martial. meminit lib. 3. Epigr. 59. Non defuit qui iſto Horatii loco legerit, *mugilis*.

29. *Lapathi.*] De lapatho jam in Epod. 2. Lucilius apud Cicer. de Fin. 2. n. 24.

O lapathe, ut jactere neceſſe eſt cognitu' cui ſis.

Coo] Cos ſive Coos, hod. *Lango*, inſula maris Ægæi Cariæ proxima, producebat vina lenia alvum ſolventia; quæ idcirco *lubrica* vocat Perſius Sat. 3. v. 135.

30. *Lubrica.*] Lubricantia, alvum ſolventia. Alii abſurdè interpretantur polita intus & lævia. Athen. lib. 3. cit. *Oſtrea cum malva & lapatho aut piſcibus ventrem leniter ducunt;*

Naſcentes implent conchylia lunæ.] Lucilius.

Luna alit oſtrea & implet echinos; muribu' fibras,
Et pecu addit.

Idem ſcribunt Cicero 2. de divin. n. 33. Gell. lib. 20. cap. 7. Plin. lib. 2. cap. 41. *Lunari poteſtate augeri rurſuſque minui corpora oſtrearum, conchyliorumque omnium: quin & ſoricum fibras reſpondere numero lunæ.* Verùm errorem hunc jam dudum experientia contraria diſcuſſit.

32. *Murice Baiano*, &c.] Baiani ſinûs murice melior eſt peloris capta in Lucrino lacu. De *Baiis* lib. 2. Od. 18. *Murex* piſcis aculeos habens & cuſpides complures. Plin. lib. 9. cap. 33. *Firmioris jam teſtæ murices & concharum genera: in quibus magna ludentis naturæ varietas, tot colorum differentiæ, tot figuræ, planis, concavis, longis, lunatis, in orbem circumactis, dimidio orbe cæſis, in dorſum elatis, lævibus, rugatis, vertice muricatim intorto*, &c.]

Oſtrea præſtantiſſima juxta Circæos, echini verò è Miſeno proveniunt. Tarentum delicatum venditat ampliores pectunculos. Nemo ſibi temerè attribuat ſcientiam epularum, niſi antea ſubtiles explo-raverit ſapores. Nec è menſa piſces caro pretio auferre prodeſt, ſi ignoretur quibuſnam juſculum ſit magis idoneum, & quibus aſſis excitatus conviva jam ſatur in cubitum ſeſe reponet. Aper ex

Oſtrea Circæis, Miſeno oriuntur echini. [675]
Pectinibus patulis jactat ſe molle Tarentum.
Nec ſibi cœnarum quivis temerè arroget artem;
Non prius exactâ tenui ratione ſaporum. 36
Nec ſatis eſt carâ piſces averrere menſâ,
Ignarum quibus eſt jus aptius, & quibus aſſis
Languidus in cubitum jam ſe conviva repo-
net. [676]
Umber, & iligná nutritus glande rotundas

Umbria & querna glande nutritus rotundas

ANNOTATIONES.

Lucrina peloris.] Hoc conchylium nomen habet à Peloro Siciliæ promontorio, ubi frequenter capitur; non autem à voce græcâ πελώριον *magnum*, ut ſcribunt quidam, ex Athenæo ante citato. Eſt de genere chamarum, ſeu oſtreorum teſtam hiantem habentium.

Lucrina.] Lucrinus lacus, ad intimum ſinûs Puteolani receſſum, piſcibus olim delicatiſſimis abundabat; at modo cœnoſa eſt palus terræ motu facta anno 1538. De eo jam lib. 2. Od. 15.

33. *Oſtrea Circæis.*] Optima capiuntur oſtrea apud Circæos urbem, vel ad Circæum promontorium: quod in mare Tyrrhenum excurrit prope Circæi ruderа; quæ fuit olim civitas Latii, nominata à Circe ſorore Medeæ. Circæis oſtreis *nec dulciora nec teneriora eſſe ulla compertum eſt*, inquit Plin. lib. 32. cap. 6. At Lucrina tamen in primis laudabantur: ut dictum eſt in Epod. 2. Tarentina quoque celebrat Varro, item Gellius lib. 7. cap. 16.

Miſeno.] Miſenum urbs & promontorium juxta Baias, dictum à Miſeno Æneæ nauclero ibidem ſubmerſo & ſepulto.

Echini.] Echinus Gall. *Heriſſon*, Ang. *An Urchin or Hedge-hog*, de genere cancrorum, ſpinas habet pro pedibus, alius terreſtris, alius marinus. Plin. lib. 9. cap. 31. Nomen habet ἀπὸ τῦ ἔχειν ἑαυτόν, quod convolutus ita ſe condat & contineat, ut nullæ carnes appareant: vel ἀπὸ τῦ μὴ δύνασθαι ἔχεσθαι, quod teneri minimè poſſit ob aculeos quibus totus inhorreſcit & contegitur: unde echinum vocarunt *ſpinoſum caſtaneæ operculum*. Plin. lib. 27. cap. 9. *In cacumine capitula ſunt echinata ſpinis*, inquit Martial. lib. 13. Epig. 86.

Iſte licet digitos teſtudine pungat acutâ,
Cortice depoſito, mitiis echinus erit.

34. *Pectinibus patulis.*] Hi piſces Gall. *Petoncles*, Ang. *Cockles*, conchas habent ſerratas inſtar pectinis; unde nomen. Græcis κτένες vocantur dentes anteriores, item piſces iſti ob aliquam rationem: *patulos* dicit Horatius, ob apertum os & teſtam. Ariſtot. lib. 4. Hiſtor. Animal. cap. 4. *Teſtaceorum alia ſunt patula ut pectines, muſculi, &c.* Athen. lib. 3. cit. cap. 9. & ſeq. de his plura.

Molle Tarentum.] De hac urbe lib. 1. Od. 28. lib. 2. Od. 6. lib. 3. Od. 5. *molle*: vel propter aërem molliorem: vel ob purpuram & lanas exquiſitas, atque luxuriam: vel à *Tereno* Sabinorum linguâ *molle* ſignificante. Macrob. lib. 3. cap. 18.

25. *Cœnarum arroget artem.*] Eſt coquorum gens arrogans & faſtuoſa, teſte Athenæo lib. 7. cap. 11. ubi refert quorumdam coquorum varios ſermones non infacetos. *Ambroſiam ego reperi: jam mortui ſi olfecerint, ut reviviſcant ego efficiam.* Item alius: *Si ſemel equinam aptavero, quod olim apud Sirenas accidebat, id ipſum tu videbis modò contingere, præodoris ſuavitate nemo poterit hac angiporti præterire viâ. Si quis autem propius accedat ad has fores; aperto ſtatim ore ſtupefactus conſiſtet, velut affixus clavis, & mutus, donec aliquis accurens nares prehenſas vellat.*

37. *Averrere menſâ.*] Quaſi everriculo abſtrahere piſces omnes in menſâ piſcatoriâ expoſitos & venales.

38. *Quibus eſt jus aptius, & quibus aſſis.*] Qui piſces elixari debeant, & in juſculo condiri & inferri: item quos aſſari magis conveniat, & abſque ullo condimento & jure apponi. Ex. Non. Marcello, *aſſum in obſoniis* dicitur quod eſt *ſine pigmento ſaporis alieni; ſicut merum dicitur ſolum.*

39. *In cubitum jam ſe conviva reponet.*] Excitatâ quaſi novâ fame novos cibos appetens, & ad jucundè comedendos ſe rursùs componens. Eum porrò diſcumbendi morem veterum & rationem fusè explicavi lib. 1. Od. 27. ad has voces: *& cubito remanete preſſo*: item lib. 1. Sat. 4. v. 86.

40. *Umber.*] Umbria Italiæ regio; inter Hetruriam, Picenum, & mare Adriaticum, Apennino monte divila. Statius Sylv. 4. carm 4.

. . . . *cur Tuſcus aper generoſior Umbro.*

Curvet.

Curvet aper lances, carnem vitantis inertem.
Nam Laurens malus eſt, ulvis & arundine pinguis.
Vinea ſummittit capreas non ſemper edules.
Fœcundi leporis ſapiens ſectabitur armos.
Piſcibus atq; avibus quæ natura, & foret ætas,
Ante meum nulli patuit quæſita palatum.
Sunt quorum ingenium nova tantùm cruſtula promit. [677]
Nequaquam ſatis in re una conſumere curam.
Ut ſi quis ſolum hoc, mala ne ſint vina, laboret;
Qual' perfundat piſces ſecurus olivo.
Maſſica ſi cœlo ſupponas vina ſereno,
Nocturnâ, ſi quid craſſi eſt, tenuabitur aurâ,
Et decedet odor nervis inimicus, at illa
Integrum perdunt lino vitiata ſaporem,
Surrentina vafer qui miſcet fæce Falernâ

oneret patinas averſantis carnem flaccidam. Nec enim bonus eſt Laurens paluſtribus herbis & arundinibus ſaginatus. Vinea capellas haud ſemper facit eſui bonas. Prudens requiret humeros leporis fœcundi. Ante meum guſtum nemo ſavit diſtinguere quæ natura ætaſq; ſit piſcibus & avibus. Sunt quorum ingenium novas duntaxat placentas excogitat. Non ſufficit unam rem curare: quemadmodum ſi quiſpiam hoc tantum ſatagat ut vinum ſit exquiſitum parum ſollicitus quo oleo piſces inungat. Si aperto aëri exponas vina Maſſica, quicquid craſſi ineſt expurgabitur nocturnâ aurâ, & abigetur odor infeſtus nervis: illa vero lino percolata omnem amittunt ſaporem. Qui vinum Surrentinum Falerna faci ſcite infundit,

ANNOTATIONES.

41. *Curvet aper lances.*] Pondere ſcilicet magno. Integros enim apros olim appoſitos docet Juvenalis Sat. 1. v. 140.

. . . . *quanta eſt gula, quæ ſibi totos*
Ponit apros, animal propter convivia natum?

42. *Laurens malus.*] Inſipidus eſt aper ex agro Laurenti paludoſo: quem idcircò ranis aptiorem dicit Martialis lib. 10. Laurentes agri & populi Lavinio proximi fuere, versùs oram Tyrrheni maris. Virgil Æneid. 10. v. 707.

. . . . *de montibus altis*
Actus aper (multos Veſulus quem pinifer annos
Defendit, multoſque palus Laurentia) ſylvâ
Paſtus arundinea.

43. *Vinea ſummittit capreas, &c.*] Non ſemper guſtui grata eſt caro caprearum & capreolorum vitis palmitibus nutritorum. Virgil. Georg. 2. v. 371. docet, vitem ſepibus muniendam adversùs capreas ſequaces.

44. *Fœcundi leporis.*] Plin. lib. 8. cap. 55. differit de leporum & cuniculorum innumerâ fœcunditate. Quidam legunt, *fœcundæ*: nempe incerti ſexûs habitus eſt lepus apud veteres.

Sapiens.] Qui ſubtili & ſagaci eſt palato guſtuque, Cic. 2. de Fin. n. 24. *Non ſequitur*, inquit, *ut cui cor ſapiat, ei non ſapiat palatum.*

Sectabitur armos.] Plerique noſtrûm ſectantur potius lumbum, *le rable*, velut ſublimioris ſaporis & ſuccì: non abs re tamen quis *armos* præferat ut teneriores. At ſuum cuique judicium eſt, ſimiliter & palatum.

45. *Piſcibus atq; avibus quæ natura, &c.*] Sic apud Juvenal. Sat. 4. v. 139. Montanus ille deſcribitur delicati & ſolertis admodùm palati.

. . . . . *nulli major fuit uſus edendi,*
Tempeſtate meâ. Circæis nota forent, an
Lucrinum ad ſaxum, Rutupinæve edita fundo
Oſtrea, callebat primo deprendere morſu:
Et ſemel aſpecti littus dicebat echini.

47. *Cruſtula.*] Gall. *de la patiſſerie.* De his ſcriptum à Catio librum refert vet. Comment. Eò forte reſpicit & alludit Satiricus noſter.

51. *Maſſica ſi cœlo ſupponas vina, &c.*] Plin. lib. 14. cap. 21. *Mitiores plagæ doliis condunt, infodiuntq; terræ tota, aut ad portionem ſitus: item cœlum præbent: alibi verò impoſitis tectis arcent.* & poſtea. *Campaniæ nobiliſſima vina expoſita ſub dio in cadis, verberari ſole, lunâ, imbre, ventis, aptiſſimum videtur.* Scilicet ubi cœlum calidius, vina ſub dio relinquuntur: ubi frigidius, defodiuntur tota: ubi medium, partim abduntur terrâ, partim cœlo permittuntur: inquit Dalecampius. Athenæus. l. 1. c. 25. pariter docet vina quædam aperto loco ſub dio exponenda, ut nimia illorum vehementia expiranco minuatur. De *Maſſici* vini bonitate, l. 1. Od. 1.

53. *Et decedet odor nervis inimicus.*] Plin. l. 23. c. 1. ſcribit nervis prodeſſe Albanum; non item Falernum: & paulò poſt, *vinum illud quod vetuſtate dulceſcit, minus infeſtare nervos.*

54. *Integrum perdunt lino vitiata ſaporem.*] Per ſaccum lineum tranſmittebant & colabant vina, ad ea defæcanda; vel ad frangendam vim. Plin. l. 14. *&c.* Martial. l. 12. Epig. 41.

Turbida ſollicito tranſmittere Cæcuba ſacco.

55. *Surrentina vafer qui miſcet face Falernâ.*] Nimirùm ut ex Falerni bonitate aliquid contrahat Surrentinum paulò auſterius. De *Falerno* lib. 1. Od. 20. *Surrentinum*, ex agro Campa-

Vina;

Vina ; Columbino limum benè colligit ovo :
Quatenùs ima petit volvens aliena vitellus.
Toſtis marcentem ſquillis recreabis & Afrâ [678]
Potorem cochleâ : nam lactuca innatat acri 59
Poſt vinum ſtomacho, pernâ magis ac magis hillis
Flagitat in morſus refici : quin omnia malit,
Quæcunque immundis fervent allata popinis.
Eſt operæ pretium duplicis pernoſcere juris
Naturam. Simplex è dulci conſtat olivo :
Quod pingui miſcere mero muriâque decebit, 65
Non aliâ quàm quâ Byzantia putruit orca. [679]
Hoc ubi confuſum ſectis inferbuit herbis,
Corycioq; croco ſparſum ſtetit ; inſuper addes

limum benè coërcet ovo columbæ : quoniam vitellus decidens in fundum ſimul abripit aliena. Potorem languentem excitabis per ſquillas toſtas & cochleas Africanas Etenim poſt epulas lactuca innatat acerbo ſtomacho. Quin potiùs ad edendum reſtaurari debet pernâ atque hillis. Imò præferret cuncta quæ ex popinis minimè lautis afferrentur calida. Expedit noſſe naturam juſculi mixti. Simplex quidem *conficitur ex oleo dulci : cui oportebit immiſcere craſſum vinum & muriam non aliam quàm quâ putruit orca Byzantina. Poſtquam* autem *hoc herbis conciſis mixtum* atque *incoctum eſt, & Corycio croco perfuſum conquievit, adjunge præterea*

ANNOTATIONES.

niæ prope Surrentum urbem, convaleſcentibus optimum, caput minimè tentans, ac ſtomachi & inteſtinorum rheumatiſmos cohibens : ex Plin. lib. 14. cap. 6. & lib. 23. cap. 1.

56. *Columbino limum benè colligit ovo.*] Vitellus ovi, vel, ut alii aſſerunt, albumen potiùs, in dolium vini turbidi conjectum, *aliena*, id eſt, fæcem omnem ad ima devolvit ſecumque detrahit ; ac purum efficit vinum.

58. *Toſtis ſquillis.*] Aſſis, vel frictis, *Squilla* eſt è cancrorum genere, Plin. lib. 9. cap. 42.

Afra Cochlea.] Varro 3. de re ruſt. cap 14. has commendat.

59. *Lactuca innatat acri Poſt vinum ſtomacho.*] Lactucam utpote frigidam veteres adhibebant poſt epulas & vinum, ad hujus vapores comprimendos. Unde eſt illud,

Grataque nobilium requies lactuca ciborum.

Poſteà verò contra factum, atque initio cœnæ intulerunt, ſeu ad movendam & lubricandam alvum, ſeu ad ſomnum conciliandum. Martial. lib. 11. Epig. 53.

Prima tibi dabitur ventri lactuca movendo
Utilis.

Et lib. 13. Epig. 14.

Claudere quæ cœnas lactuca ſolebat avorum.
Dic mihi cur noſtras inchoat illa dapes?

60. *Hillis.*] Tomaculis, lucanicis. Gall. *Andouilles, Sauciſſes.* Ang. *Chitterlings, or Sauſages.* Varro 4. de R. R. *Hillæ ab hilo, id eſt, minimo dictæ.* Feſtus autem, ab hira inteſtino, quod jejunum vocant, fit diminutivum hilla ſive hillum, inquit : & inde ponitur pro ſuillis inteſtinis & carnibus minutatim conciſis & arvinâ fartis ; ut mox dictum.

61. *In morſus refici.*] Ut modò, ſic & olim in conviviis adhibita ſunt quædam irritamenta guſtæ, ad redintegrandam edendi appetitionem, v. g. oleæ ſale conditæ, rapæ, cappares, aliaq; edulia aceto & ſinapi macerata, pernæ, &c. vide Athen. lib. 4. Quidam leg. *immorſus*, & explicant, *impranſus, jejunus*, abſurdè quidem ; ut animadverterunt doctiores : ſenſus enim iſtic continuus eſt, quem illi ſeparant perperám.

63. *Duplicis pernoſcere juris Naturam.*] Simplex jus ex olivo dulci tantùm : duplex autem ſeu mixtum, cùm inſuper illi adduntur muria, vinum, crocum, herbæ conciſæ, &c.

65. *Muria.*] Iſidorus lib. 20. cap. 3. docet eſſe piſcium liquorem ſive liquamen ſalſum. Plin. lib. 31. cap. 7, & 8. *aliud etiamnum*, inquit, *liquoris exquiſiti genus, quod garum vocavere, inteſtinis piſcium, cæteriſque quæ abjicienda eſſent, ſale maceratis, ut ſit illa putreſcentium ſanies.* Illud garum ſeu liquamen exquiſitum è ſcombris fiebat, & divitum erat ; aliud erat pauperum vile è thunnis. Vide Martial. lib. 13.

66. *Byzantia orca.*] De eâ marinâ belluâ, Plin. lib. 9. cap. 6. Quidem intelligunt thunnum ; qui quidem in Boſphorum Thracium ſeu fretum Byzantinum aliquando penetrat. Alii *orcam* interpretantur vas fictile ventricoſum, ore anguſto, in quo muria reponi ſolita eſſet, quale Byzantii frequens erat in uſu. Perſius eo ſenſu dixit, Sat. 3. v. 76.

Manaque quod primâ nondum defecerit orcâ.

Byzantia.]Byzantium urbs ad Boſphorum Thracium celebratiſſima ; Conſtantinopolis ſubinde appellata, hodie *Stamboul.*

68. *Corycioque croco.*] Corycus urbs & mons Ciliciæ optimi croci abundanter ferax. Strabo.

Stetit.] Deferbuit. Alii explicant, concrevit ; quos bene redarguit Torrentius, ex eo quòd liquidum eſſe oporteat minimè verò concretum jus, in quo piſces aliave obſonia innatent.

Preſſa

Preſſa Venafranæ quod bacca remiſit olivæ.
Picenis cedunt pomis Tiburtia ſucco :
Nam facie præſtant. Venucula convenit ollis.
Rectiùs Albanam fumo duraveris uvam :
Hanc ego cum malis, ego fæcem primus & alec ;
Primùs & invenior piper album cum ſale nigro [680]
Incretum puris circumpoſuiſſe catillis.
Immane eſt vitium, dare millia terna macello,
Anguſtoque vagos piſces urgere catino.
Magna movent ſtomacho faſtidia, ſeu puer unctis
Tractavit calicem manibus, dum furta ligurit :
Sive gravis veteri crateræ limus adhæſit
Vilibus in ſcopis, in mappis, in ſcobe, quantus

quod exprimitur è baccâ Venafranâ. Picentina poma ſucco præſtant Tiburtinis licet *pulchrioribus. Venucula* uva *ollis apta eſt : albanam aptiùs fumo iuduraveris. Ego primus invenior in mundis patinis illam circumpoſuiſſe cum pomis, item fæcem atque alec, nec non piper candidum cum ſale nigro mixtum. Grande eſt flagitium macello tribuere tria millia ſeſtertiûm, & piſces vagabundos arctâ patinâ congerere. Ingentem nauſeam ſtomacho faciunt, ſive famulus ſcyphum contrectavit ſordidis manibus, dum ligurit ſurrepta ; ſive craſſior limus occupat antiquam crateram. Quam parva ſunt impenſa in ſcopis, in mappis, in ſcobe ;*

ANNOTATIONES.

Inſuper addes, &c.] Poſtquam ſupradicta illa ſimul incocta ſunt, aſpergitur crocum, & affunditur oleum *Venafranum*. De hujus excellentiâ, Lib. 2. Od. 6.

70. *Picenis cedunt Pomis.*] Deinceps præcepta dat ad ſecundam menſam pertinentia. *Picena* Poma jam laudavit Horatius in Satirâ præced. & meminit Plinius lib. 15. cap. 15. De Tibure ac *Tiburtino* agro dixi, lib. 1. Od. 7. & 18. Item lib. 2. Od. 6.

71. *Venucula convenit ollis.*] Albana uva optimè ſervatur paſſa & fumo indurata : at Venucula in ollis meliùs cuſtoditur. Hinc *ollares* uvæ apud Martial. lib. 7. Epigr. 19. Item apud Columell. Hic lib. 3. cap. 2. *Uvæ*, inquit, *temporibus hyemis durabiles vaſis conduntur, ut Venucula.* Vide lib. 12. cap. 43. Macrobius lib. 3. Saturn. cap. 20. appellat *Venunculam*. Plinius autem *Veniculam* dicit, *ollis aptiſſimam :* lib. 14. c. 2. capite verò primo ; *durant*, inquit, *aliæ poſt hyemem, penſili concatenatæ nodo, aliæ in ſuâ tantum continentur animâ ollis fictilibus, & inſuper doliis incluſæ . . . . aliis gratiam, qui & vinis, fumus affert fabrilis*, &c.

73. *Hanc ego cum malis*, &c.] Ego primus dicui in vaſis nitidis circumponere Albanam uvam fumo exſiccatam ; item alec ſeu muriam, &c. *circumpoſuiſſe :* vel ſingulis convivis aut certè binis catillum unum vel certis locis catilla quædem communia diſponere, unde facilè acciperent plures.

Fæcem & alec.] Denotat ἐν διὰ δυοῖν : nempe vel piſces fæcatos ſeu fæce conditos : vel piſciculorum fæcem, ſeu è tabefactis illorum reſtinis. Enimverò *alec* non eſt certi piſcis nomen : imò ſignificat minimos quoſvis piſciculos, aut certè liquamen ex iis, muriæ vel garo non abſimile.

75. *Incretum.*] Vel, mixtum ; vel, incerniculo ſeu cribro quodam à furfure expurgatum : ab incerno, purgo,

77. *Anguſtoque vagos*, &c.] Sumptuoſo & vano luxu accumulatos piſces uno catino apponere emptos videlicet tribus millibus ſeſtertiûm : Gall. *pour ſoixante & quinze écus de poiſſons dans un plat.*

81. *Vilibus in ſcopis*, &c.] Ut nimius ſumptus in obſoniis damnatur ; ita certè negligentiam vel ſordes in vaſis ac ſupellectili nemo probaverit. Ergo calices, lances, menſam, mappas, triclinii pavimentum, toros ac toralia, munda eſſe oportet ; ut etiam præcipitur lib. 1. Epiſt. 5.

Mappis.] Erat mappa utilis ad tergendas manus tantùm ; mantile, ad ſternendam ſeu tegendam menſam. Abſurdus eſto quiſquis aliter ſcripſerit. Ad convivia ſeu privata ſeu Publica ſuam quiſque mappam detulit pridem ; at mantili ſternebat menſam qui convivium præbebat. Vide Martial. lib. 12. Epigr. 29.

Scobe.] Scobs eſt limatura, ſive ramentum & ſtrigmentum è materiâ quàlibet, dum vel ſerrâ diſcinditur, vel terebrâ perforatur, vel limâ imminuitur aut politur. Gall. *limaille, ſcieure.* Angl. *Filings, Pin-duſt, or Saw-duſt.* Scobe triclinium inſpergi ſolebat, ad colligenda faciliùs poſt cœnam purgamenta & ſcopis auferenda. Senec. Controv. lib. 9. declam. 2. *Inter purgamenta & jactus cœnantium, atque ſparſam in convivio ſcobem, humanus ſanguis everritur.* Scobs etiam pretioſa ad faſtum ſpargebatur ; Lamprid. Heliogabal. *Scobe auri porticum ſtravit & argenti, dolens quod non poſſet & electri.* Adhibebatur quoque lignea ſcobs, ad atria emundanda. Juvenal. Sat. 14. v. 64.

Ergo miſer trepidas ne ſtercore fœda canino
Atria diſpliceant oculis venientis amici.

Con-

tam *gravis culpa* eſt, *ſi negligantur. An convenit te lapides varii coloris mundare palmâ cœnoſâ, & Tyria operimenta impenere toralibus immundis, immemorem quo minor ſumptus & cura eſt in his eo redargui juſtius* quàm *iis quæ non poſſunt occurrere niſi in menſis divitum.* HORAT. *Erudite Cati, oro te per deos & familiaritatem* noſtram *fac ut me deducas ad audiendum, quocunque ibis. Etenim licet memoriter enarres mihi ſingula; at renuncians haud ita prodes. Adde hominis vultum geſtumque; cujus tu potitus aſpectu non multi æſtimas, quoniam hoc habuiſti: ego verò magnoperè cupio ignotos poſſe adire fontes, & percipere documenta vitæ fortunatæ.*

Conſiſtit ſumptus? neglectis, flagitium ingens.
Ten' lapides varios lutulentâ radere palmâ;
Et Tyrias dare circum illota toralia veſtes? [681]
Oblitum, quanto curam ſumptumq; minorem 85
Hæc habeant, tanto reprehendi juſtius illis,
Quæ niſi divitibus nequeunt contingere menſis.
Docte Cati, per amicitiam divoſque rogatus,
Ducere me auditum, perges quocunq; memento.
Nam quamvis referas memori mihi pectore cuncta; 90
Non tamen interpres tantumdem juveris. Adde
Vultum habitumq; hominis: quem tu vidiſſe beatus
Non magni pendis, quia contigit, at mihi cura
Non mediocris ineſt, fontes ut adire remotos, [682]
Atque haurire queam vitæ præcepta beatæ. 95

ANNOTATIONES.

Ne perfuſa luto ſit porticus: & tamen uno
Semodio ſcobis hæc emendat ſervulus unus.

Id eſt, ſervus inſpergens ſcobis ſemodium, ſtatim abradet lutum ac ſordes omnes: mundaque præſtabit atria, porticum, &c. Valeant qui ſcobem autumant utilem fuiſſe ad defricanda vaſa, dandumque iis ſplendorem.

83. *Lapides varios.*] Pavimentum è verſicoloribus lapidibus & marmoribus. Vide lib. 2. Od. 14. in fine.

Palma.] Scopis è palmâ. Martial. lib 14. Epig. 82.

In pretio ſcopas teſtatur palmo fuiſſe.

84. *Tyrias veſtes.*] Stragula & periſtromata pretioſa ſeu purpurea ex urbe Tyro: de quâ lib. 3. Od. 29. in fine.

Toralia.] Torus à tortis herbis dictus; quod in iis congeſtis olim ſedebant ac diſcumbebant. *Toral*, quod ante torum eſt, ex Varrone 4. de Ling. Lat. puta congeſtæ herbæ, paleæ, arundinis, item lanæ, vel etiam plumæ involucrum ſeu operimentum. Itaque lecto imponebatur matta, culcita, lodix; Gall. *paillaſſe, matelas, loudier.* Hæc verò interdum contegebantur purpureis ſtragulis, ad pompam & faſtum Cicer. Tuſcul. 5. *Collocari hominem juſſit in aureo lecto, ſtrato pulcherrimo, textili ſtragulo magnificis operibus picto.* Ubi tria vides, lector, diſtingui, lectum, toral, ſive ſtratum ſtragulum. Ovid. Metam. 8.

. . . *In medio torus eſt de mollibus uvis,*
Veſtibus hunc velant: quas non niſi tempore feſto
Sternere conſuerant.

Lamprid. cit. Heliogabalus *primus omnium privatorum toros aureis toralibus texit.* Ex his intelligi poteſt iſte Horatii locus ſatis commodè. Verùm magis ad rem videtur quod *toral* ſignificat etiam ſegeſtria ſive amictum vel tegmen linteum, triclinari lecto circumdatum, quaſi munimen adverſùs cœnantium purgamenta & jactus, atque ad cuſtodiendam à ſordibus ſtragulam pretioſam; quod quidem toral ſeu tegmen quando ſordidum erat, lavabatur & eluebatur, ne odore fœdo ac turpi nares offenderet; ut innuitur lib. 1. Epiſt. 5.

. . . . *ne turpe toral, ne ſordida mappa*
Corruget nares.

Iſidorus, lib. 19. cap. 26. hoc ſenſu *toralia* dicit eſſe *longas perpetuaſque mappas a toro appellatas.* Ergò hic Horatius vel potiùs Catius damnat incuriam hominis *toralia* expurgare negligentis, ſed ea *illota* & immunda *veſtibus Tyriis*, ſeu pretioſæ ſtragulæ ac purpureæ *circumdantis* & circumponentis.

91. *Adde vultum habitumque hominis.*] Seneca Epiſt. 34. *conſpectus & præſentia & converſatio habet aliquid vitæ voluptatis.*

94. *Fontes remotos.*] Ipſos auctores illius doctrinæ tam excellentis mihi incognitos.

SATIRA V.

Describit artes & insidias captantium testamenta & hæreditates.

HOC quoque, Tiresia, præter narrata, petenti
Responde: quibus amissas reparare queam res
Artibus atque modis. Quid rides? Jamne doloso
Non satis est Ithacam revehi, patriosque penates [683]
Aspicere? O nulli quidquam mentite, vides ut
Nudus inopsq; domum redeam, te vate; neq; illic
Aut apotheca procis intacta est, aut pecus; atqui
Et genus & virtus, nisi cum re, vilior alga est.
Quando pauperiem missis ambagibus horres;
Accipe quâ ratione queas ditescere. Turdus
Sive aliud privum dabitur tibi; devolet illuc,
Res ubi magna nitet domino sene. Dulcia poma,
Et quoscunque feret cultus tibi fundus honores;

ULYSS. *O Tiresia, præter jam responsa, illud etiam quæso dic, quibus rationibus & artibus resarcire possim facultates perditas. Quare rides?* TIRES. *Ergone tibi versuto non sufficit Ithacam repetere ac revisere domum paternam?* ULYSS. *O nemini falsa locute, cernis quemadmodum spoliatus & egens revertar in patriam ex tuis oraculis: nec ibi proci pepercerunt cellis aut gregibus. Verum enim & origo & virtus vilior est algâ, si opibus destituantur.* TIRES. *Quandoquidem absque tergiversatione paupertatem averjaris, audi quo pacto locupletari liceat. Si donetur tibi turdus vel quidpiam privatum, statim defertur eo ubi magnæ opes fulgent domino ætate provecto. Quælibet fructus exquisitos & munera producet ager excultus,*

ANNOTATIONES.

1. *Hoc quoque, &c.*] Non sine multo sale persequitur noster Satiricus, quibus Romæ blandimentis & artibus tenuum animos inescarent captatores, ut hæredes ab iis scriberentur. Inducit itaque Ulyssem apud inferos cum Tiresiâ vate sermocinantem, & post alia multa quærentem modos farciendi suas res afflictas. Unde est initium illud, *hoc quoq;* velut continuatio sermonis quem Ulysses habet consulens Tiresiam de suo reditu apud Homer. Odyss. 11. Vel, si mavis, fingit Horatius Ulyssem ad inferos reversum post amissa naufragio bona, rursumq; à Tiresia responsa perscrutari de reparandis opibus.

Tiresia.] Thebanus ille vates apud Inferos etiam gratiosus Proserpinæ fuit: quæ illi mortuo mentem firmam ac sapientem soli tribuisse dicitur, Odyss. 10. sub finem: ubi Circe Ulyssi persuadet ut ad inferos descendat Tiresiam consulturus. Ejus meminit Cic. 1. de Divin. n. 88. Tusc. 5. n. 115. de Nat. Deor. 2. n 7

2. *Amissas res.*] Tiresias enim Ulyssi prædixerat reditum in patriam, si modò ipse ac socii non violarent boves Solis in Siciliâ pascentes. Verùm illi Ulysse dormiente mactatos devorarunt. Quæ naufragio perierunt conscelerati; Ulysses autem nudus vix enatavit.

3. *Jamne doloso.*] Videtur Tiresias Ulyssi exprobrare crimen sociorum vel dolosè permissum, vel non satis diligenter ab eo impeditum.

4. *Non satis est Ithacam revehi.*] Quod maximum erat, & in votis Ulyssis præcipuum. Cic. 1. de Orat. *Patria nos delectat: ejusque rei tanta vis est, ut Ithacam illam in asperrimis saxulis tanquam nidulum affixam sapientissimus vir immortalitati anteponeret.*

Ithacam.] Hæc insula maris Ionii, hod. *Val di Compare*, inter Cephaleniam ad occasum & Echinadas ad ortum; Ulyssis patria fuit.

6. *Te vate.*] Odyss. 11. cit. reditum fore difficilem prænunciarat Tiresias: at mala quamvis patientes Ithacam perventuros, modò suum Ulysses ac sociorum animum coerceret, illæsique permitterentur boves Solis. Quod nisi caveret, navim ac socios interituros; ipsum verò calamitosum fore, domique reperturum superbos viros ipsius victum absumentes.

7. *Apotheca.*] Reconditorium, locus in quo reponitur id omne quod pertinet ad victum, seu fruges, seu vinum, &c.

Aut pecus.] Odyss. 1. proci Penelopæ dicuntur cibo vesci alieno; atque ad epulandum mactant boves & oves Ulyssis, quod & Minerva queritur.

10. *Turdus.*] Vide Lib. 1. Sat. 5. & hujus Lib. Sat. 2.

11. *Privum.*] Propriis deliciis reservatum.

Ante

Ante Larem guſtet venerabilior Lare dives.
Qui quamvis perjurus erit, ſine gente, cruentus
Sanguine fraterno, fugitivus; ne tamen illi
Tu comes exterior, ſi poſtulet, ire recuſes.
Utne tegam ſpurco Damæ latus? haud ita Trojæ [684]
Me geſſi, certans ſemper melioribus. Ergò
Pauper eris. Fortem hoc animú tolerare jubebo,
Et quondam majora tuli: tu protinùs, unde
Divitiis æriſque ruam, dic augur, acervos.
Dixi equidem, & dico, captes aſtutus ubique
Teſtamenta ſenùm: neu, ſi vafer unus & alter
Inſidiatorem præroſo fugerit hamo,
Aut ſpem deponas, aut artem illuſus omittas.
Magna minorve foro ſi res certabitur olim;
Vivet uter locuples ſine natis, improbus ultrò
Qui meliorem audax vocet in jus, illius eſto
Defenſor. Famâ civem causâque priorem
Sperne; domi ſi natus erit fœcundave conjux. [685]
Quinte, puta, aut Publi, (gaudent prænomine molles

deguſtet ea ſenex *opulentus pra Laribus colendus. Qui licet perfidus fuerit, ignobilis, fratricida, ſervus; ne tamen dubites eùm aſſectari tu comes inferior, ſi petat.* ULYSS. *Egone Turpis Damæ fim aſſecla? minimè ſic vixi apud Trojam, imò præſtantioribus nunquam ceſſi.* TIRES. *Inops igitur vives.* ULYSS. *Imperabo animo id ferre viriliter: & pejora dudum ſuſtinui. At tu vates doce quamprimum, unde congeram opum cumulos.* TIRES. *Certè docui, ac repeto, callidus paſſim aucupare legata ſenum: ac ſi unus aut alter effugerit captatorem hamo circumroſo; ne vel ſpem abjicias, vel deceptus ſtudium deſeras. Si quando* in *foro diſceptetur de re* ſeu *gravi* ſeu *parvâ: quiſquis erit dives & abſque liberis, ejus propugnator ſis, qui ſceleratus ac petulans meliorem ſponte laceſſiverit. Contemne* verò *civem exiſtimatione & jure peticrem, ſi liberos aut uxorem fœcundam habuerit.* Et quoniam *aures delicatæ amant prænomen,* ſic alloquere: *Quinte, ſcilicet, vel Publi,*

ANNOTATIONES.

14. *Ante Larem.*] Laribus Diis fructuum primitias deferebant. Vide lib. 2. Od. 23. & hujus lib. Sat. 3. v. 165.

15. *Sine gente.*] Nullis majoribus, qui jam claruerint; homo novus, libertus, libertinus. Cic. Topic. n. 29. *Gentiles ſunt qui inter ſe eodem ſunt nomine ab ingenuis oriundi, quorum majorum nemo ſervitutem ſervivit, qui capite non ſunt diminuti.*

17. *Comes exterior.*] Inferiori parte incedens, honoris deferendi causâ. *Interior* comes, qui ad dextram, *exterior* qui ad lævam.

18. *Utne tegam.*] Gall. *Moy? je ſervirois d'eſtafier à un coquin?* Abhorret magnus Ulyſſis animus à ſordidâ & infami illâ diteſcendi ratione. *Latus* alicui *tegere* dicitur qui virum honoratum vel ſtipat ut fatelles, vel comitatur ut aſſecla: atque ad ejus capeſſenda imperia eſt expeditus.

Damæ.] Servi nomen eſt, diminut. à Demetrio. Vide lib. 1. Sat. 6. item Perſ. Sat. 5. v. 76, & 79.

19. *Certans melioribus.*] Virtute & gloriâ contendens cum Agamemnone & Ajace, &c.

20. *Fortem hoc animum,* &c.] Paupertatis ærumnas ferre conabor potiùs quàm vitæ ſceleratæ infamiam. Aliter vulgò interpretantur, ſed abſurdè planè, qui decorum & notos Ulyſſis mores pravè immutari velint ab Horatio, contra id quod ipſe tam luculenter præcipit. Epiſt. ad Piſ. v. 119.

21. *Tu protinus,* &c.] Ne mihi illude, vates optime, turpem res perditas reparandi modum ne propone: meliora quæſo verba profer, meoque nomine dignas rationes doce.

23. *Dixi equidem, & dico.*] Satiricus in inſtituto pergit, atque per veridicum vatem effert quicquid reipſa fiebat turpiter Romæ paſſim ab improbis teſtamentorum captatoribus.

25. *Præroſo fugerit hamo.*] Sicut piſcis eſcam prærodens hamum verò non arripiens; ità fortè quiſpiam veterator mentem tuam intelligens callide operâ tuâ, officiis tuis ac donis abutetur, nec te ſcribet hæredem; ſed ne ſtatim deſpera, nec ab incœpto deſiſte; ſic enim rem aliquando facies, ac ſi unus effugerit, alios captabis.

28. *Vivet uter,* &c.] Conſidera uter litigantium vivet locuples & ſine gnatis; atque huic cauſam licet deteriorem habenti auxiliatorem te acriter præſta.

31. *Sperne; domi ſi natus erit,* &c.] Juvenal. Sat. 5. v. 140.

Jucundum & carum ſterilis facit uxor amicum.

32. *Quinte, puta, aut Publi.*] Ejuſmodi prænomine erant nobiliùm duntaxat; Gall. Auri-

Auriculæ) tibi me virtus tua fecit amicum.
Jus anceps novi: cauſas defendere poſſum.
Eripiet quivis oculos citiùs mihi, quàm te
Contemptũ caſsâ nuce pauperet, Hæc mea cura eſt,
Ne quid tu perdas, neu ſis jocus. Ire domum, atq;
Pelliculam curare jube, ſi cognitor ipſe.
Perſta, atq; obdura: ſeu rubra Canicula findet
Infantes ſtatuas, ſeu pingui tentus omaſo
Furius hybernas canâ nive conſpuet Alpes.
Nonne vides (aliquis cubito ſtantem prope tangens [686]
Inquiet) ut patiens, ut amicis aptus, ut acer?
Plures annabunt thynni, & cetaria creſcent.

tua virtus amicum tibi me devinxit: jus controverſum calleo; cauſas orare valeo: quilibet oculos mihi eruet priuſquam te victum defraudet nuce vacuâ. Iſtæ mea eſt ſolicitudo, ut nihil amittas, neve ludibrio habearis. Mox *ſuade ut domum ſe recipiat, & genio indulgeat.* Interim *tumet procurator eſto; labora & perſevera, ſive ardens Canicula diſſecabit mutas imagines, ſive Furius obeſo ventre diſtentus Alpes hyeme conſperget albis nivibus.* Tum enim *quiſpiam proximum cubito pulſans monebit: An non advertis quàm ille patiens, quàm ſedulus, quàm amicis ſit commodus?* Mox *adnatabunt thynni plurimi, & augeſcent piſcinæ.*

ANNOTATIONES.

Monſeigneur: Porrò virum honoratum aſſentatores prænomine ſalutabant: at familiares cognomine ſe invicem appellabant: ut *Cæſar Pulcro.*

Molles auriculæ.] Aſſentationibus aſſuetæ.

34. *Jus anceps.*] Quod in utramque partem ſæpiùs trahi poteſt. Unde *varium* & *controverſum* dicit Tullius. Verum *juris ignoratio patius litigioſa eſt quàm ſcientia*, inquit ipſe de Leg. b. 1.

36. *Caſſa nuce.*] Re qualibet inani & minimâ.

38. *Fi cognitor ipſe.*] Cauſæ ipſius cognitionem, curam, defenſionem, ſuſcipe. *Cognitor* dicitur qui præſentis cauſam novit, & ſic tuetur ut ſuam; inquit Aſcon. in 1. Verr. Porrò Fi eſt imperandi modus à fio, quo & Plautus non ſemel uſus eſt. Alii legunt *fis.*

39. *Seu rubra Canicula*, &c.] Æſtatis & hyemis incommoda æſtum & frigus ſuſtine patienter, de *Canicula*, alibi dixi.

Findet infantes ſtatuas.] Ut acriori gelu finduntur lapides, ſic etiam æſtu dicit findi *ſtatuas* lapideas, ligneas, *&c.* quas & *infantes* vocat. Dura ſane dictio, quam eſſe crediderim inſulſi cujuſdam poëtæ nobis ignoti, ac notari proſcindique ab Horatio; quemadmodum & mox Furii metaphoram, *conſpuet.*

40. *Pingui tentus omaſo.*] Omaſum inteſtinum, pro ventre, Synecd. Ita Perſ. Sat. 1. Calvi poëtæ *aqualiculam ſeſquipede extantem* ridet.

41. *Furius hybernas*, &c.] Parodia eſt Furiani verſiculi, quem ut duriorem carpit Horatius: ſimiliter & notat Quintil. lib. 8. cap. 6. Furius tempe hyemem deſcribens dixerat:

Jupiter hybernas canâ nive conſpuit Alpes.

Cæterùm poëta ille cognomento Bibaculus ſummo ingenio & in primis lepido fuiſſe narratur, ut non minorem laudem tulerit quàm Catullus aut Horatius. Certè quædam ex eo mutuari atque imitari Virgilius non dubitavit. Cremonæ natum ajunt iiſdem temporibus quibus Lucilius & Sext. Turpilius interierunt: & in carmine Iambico egregiè verſatum. P. Crinit. lib. 2. de poet. Lat. cap. 31. Macrob. Saturnal. lib. 6. Quintil. lib. 10. cap. 1. Gell. lib. 18. cap. 11. Crinitus cit. hos Furii verſus affert de villa Tuſculana Catonis, quæ propter æs alienum creditoribus ceſſerat.

Catonis modò, Galle, Tuſculanum
Totâ creditor urbe venditabat.
Mirati ſumus unicum magiſtrum,
Summum grammaticum, optimum poëtam,
Omnes ſolvere poſſe quæſtiones,
Nullum difficile expedire nomen.
En cor Zenodoti, en jecur Crateris.

42. *Nonne vides*, (*aliquis*, &c.] Hæc ſi feceris, aliquis ſeni aſtans tuam ſedulitatem laudabit, dicetque ei, Videſne hominis tibi addicti ſtudium & laborem, *&c.*

Cubito tangens.] Perſ. Sat. 4. v. 34.

Eſt prope te ignotus cubito qui tangat, &c.

44. *Plures annabunt thynni.*] Plures exinde ſenes opulenti accedent ad te, priorem tuam diligentiam aſſiduaque officia contemplati, ſeq; ultrò ſuaſque res tuæ fidei & curæ committent. *Thynni* ſunt piſces grandiores, vitæ brevis, *&c.* Plin. lib. 9. cap. 15. cum his aptè comparantur ſenes opibus potentes, ut & captator cum piſcatore. Similiter Juvenal. Sat. 10. v. 122. orbum ſenem ab inſidiatore captum dicit *incluſum carcere naſſæ.* Sic. habet,

. . . . . *ſi Libitinam evaſerit ager,*
Delebit tabulas incluſus carcere naſſæ,
Poſt meritum ſanè mirandum.

Si-

Porrò ſi aliquis filium caletudine parum firmâ educet ac nutriat inter opulentam familiam; ne aperta cœlibis obſervantia te detegat, ſenſim per officia perveni ad ſpem, ut hæres ſubſtituaris; ac ſi caſus aliquis puerum ad inferos demiſerit, locum vacantem ſubeas. Iſte ludus valde rarò fruſtratur. At quicunque tabulas offeret tibi legendas, cave ut recuſes, atque à te codices rejicias: ita nihilominus ut obliquis oculis inſpicias quid prima tabula cerata edicat in ſecundâ lineâ. Celeri aſpectu obſerva an ſolus an cum pluribus ſis hæres. Enimverò nonnunquam ſcriba ex Quinqueviro ſæpè factus hiantem corvum fruſtrabitur; & Naſica inſidiator Corano ludum præbebit.

Si cui prætereà validus malè filius in re
Præclarâ ſublatus aletur; ne manifeſtum
Cœlibis obſequium nudet te, leniter in ſpem
Arrepe officioſus, ut & ſcribare ſecundus
Hæres; & ſi quis caſus puerum egerit Orco, [687]
In vacuum venias: perrarò hæc alea fallet.
Qui teſtamentum tradet tibi cumque legendum,
Abnuere & tabulas à te removere memento:
Sic tamen ut limis rapias quid prima ſecundo
Cera velit verſu: ſolus multiſne cohæres,
Veloci percurre oculo, plerumque recoctus
Scriba ex Quinqueviro corvum deludet hiantem;
Captatorque dabit riſus Naſica Corano.
Num furis, an prudens ludis me, obſcura canendo?
O Laërtiade, quicquid dicam, aut erit, aut non.

ULYSS. *An inſanis, an ſciens ludificas me, involuta reſpondendo?* TIRES. *O Laërtis fili, quodcunque pronuntiavero vel fiet, vel non.*

ANNOTATIONES.

Cetaria creſcent.] Allegoria, cete, Ciceroni piſtrices, ſunt piſces maximi: hinc *cetaria* ſunt vivaria ſeu Piſcinæ, in quibus aluntur magni quilibet piſces.

46. *Sublatus aletur.*] Propriè; nam infantes olim in lucem mox editi humi deponebantur. Tum ii tollebantur, atque ut adoleſcerent educandi tradebantur, ſi placerent parentibus; dicebanturque ſublati. Alii contrà ſpernebantur, jubebanturq; exponi ac fortunæ permitti, ſeu in Viâ publicâ, ſeu in ſilvâ, ſeu in ripâ maris aut fluminis.

Ne manifeſtum Cœlibis obſequium nudet te.] Ne homini uxore carenti officium frequentius exhibitum patefaciat mentem tuam atque inſidias, prudenter age & cautè; paulatim ejus animum demerere, ne ſuſpicioni locum des.

48. *Secundus Hæres.*] Secundo gradu hæres, ſubſtitutus hæredi ſeu filio parùm valenti, ſi hæreditatem non adierit; ut tum ſuccedas ei fortè è vivis excedenti, vacuumque locum occupes.

49. *Egerit Orco.*] Morti addixerit. Orcus inferorum fluvius eſt quibuſdam, aliis eſt Cerberus, Ciceroni eſt ipſe Pluto, 3. de Nat. Deo. n. 43. ab ὅρκος, *juramentum*: quod nihil ſit religioſius, quàm cùm per Stygiam paludem juratur. Feſtus ſcribit *orchum*, & ab urgendo vult dici, quod ad mortem urgeat.

50. *Perrarò hæc alea fallet.*] Rarò fit ut inanis ſit labor iſte, & ars captandi: imò ferè ſemper optatum ſortitur eventum.

52. *Tabulas à te removere memento.*] Callide nimirùm, ne ſuſpicioſus videare.

53. *Rapias.*] Raptim & celeriter legas & obſerves.

Prima cera.] In ceratis tabulis olim ſcribebant, ut jam dictum lib. 1. Sat. 10. ubi de ſtylo. Itaque *prima cera* ſignificat primam teſtamenti paginam. Vide Sueton. Neron. cap. 17.

Secundo verſu.] In primo verſu nomen teſtatoris, in ſecundo hæredis nomen, in imo ſubſtitutiones ſcribebantur.

55. *Recoctus Scriba ex Quinqueviro.*] Senex quidam exercitatus ac peritus rerum, vafer, aſtutus; utpote qui diù ſcriba fuerit; ac Magiſtratus etiam in Provincias comitatus ſit: vel in municipiis Quinquevir extiterit, publica interdum aliqua adminiſtratione & procuratione functus: à numero dicti Duumviri, Triumviri, &c.

56. *Corvum deludet hiantem.*] Captatorem alienæ hæreditati inhiantem eludet, non ſecus ac vulpes corvum, in Æſopi fabulâ.

57. *Dabit riſus Naſica Corano.*] Deceptus captator ludibrio erit omnibus, quemadmodum Naſica olim deluſus Corano ſeni. Vide infrà.

58. *Num furis.*] An more vatum furore correptus? an ſanus & tui compos?

56. *Laërtiade.*] Ulyſſes filius Laërtis, Ithacæ & Dulichii inſularum rex: vir facundus, vafer, bellicoſus, laborum patientiſſimus, inter Græcos Principes eximius, ab Homero totâ Odyſſeâ celebratus.

Aut erit, aut non.] Magna hîc inter doctores etiam controverſia. Alii contendunt ſerio loqui Horatium, ſive Tireſiam hoc ſenſu: cæteri vates loquuntur obſcura & per ambages; ego verò loquor apertè & ſine ambagibus; quodque futurum prædico erit: & contra non erit quicquid dico non futurum. Alii volunt jocari Horatium, & ſatirice irridere ambigua vatum reſponſa.

Divinare

Divinare itidem magnus mihi donat Apollo.
Quid tamen iſta velit ſibi fabula, ſi licet, ede. [688]
Tempore quo juvenis Parthis horrendus, ab alto
Demiſſum genus Æneâ, tellure marique
Magnus erit; forti nubet procera Corano
Filia Naſicæ metuentis reddere ſoldum.
Tum gener hoc faciet: tabulas ſocero dabit, atq;
Ut legat, orabit. Multum Naſica negatas
Accipiet tandem, & tacitus leget; inveniet q; [689]
Nil ſibi legatum, præter plorare, ſuiſque.
Illud ad hæc jubeo: mulier ſi fortè doloſa,
Libertuſve ſenem delirum temperet; illis
Accedas ſocius: laudes, lauderis ut abſens.
Adjuvat hoc quoque; ſed vincit longè priùs ipſum
Expugnare caput. Scribet mala carmina vecors?
Laudato. Scortator erit? Cave te roget; ultrò
Penelopen facilis potiori trade. Putaſne,
Perduci poterit tam frugi tamque pudica,
Quam nequiere proci recto depellere curſu?
Venit enim magnum donandi parca juventus,
Nec tantum Veneris, quantum ſtudioſa culinæ.

Quippè magnus Apollo dat mihi vaticinandi peritiam. ULYSS. *Attamen ſi fas eſt, dic quid ſignificet hæc fabula.* TIRES. *Quo tempore adoleſcens Partvis formidoloſus propagata ſobolis ab excelſo Æneâ, terra & mari potens exiſtet, ſtrenuo Corano locabitur grandis filia Naſicæ detrectantis exſolvere integrum debitum. Tum gener hoc aget, teſtamentum efferet ſocero, rogabitq; ut legat. Naſica diu recuſatum tandem capiet, ac leget ſecreto; videbitq; nihil ſibi & ſuis relictum niſi fletus. Iſtis hæc monita addes. Si fortè aſtuta fœmina vel libertus regat ſenem delirantem, adjunge te his ſocium; lauda eos, ut abſentem ii te laudent. Nam & hoc prodeſt. Verum multò utilius eſt ipſum hominem captare.* Qui ſi *demens inconditos faciat verſus, applaude. Si Mœchus fuerit, ne te oret, cave: ſponte ei potiori* tuam *Penelopen facilis dona.* ULYSS. *An credis tam probam & caſtam poſſe flecti, quam proci à recta via dimovere non potuerunt?* TIRES. Scilicet *ad eam acceſſere juvenes haud liberaliter munifici, neque tam amoris quàm gulæ ſectatores.*

ANNOTATIONES.

62. *Tempore quo, &c.*] Tireſias deſignat non tantùm perſonas & nomina, ſed & tempus ipſum quo res eventuræ ſunt; quod alii vates non ſolent facere. Horatius autem aptè inducit Tireſiam velut divinantem ac prædicentem futura quæ nuper facta eo tempore noſcebantur. Sunt in Æneide multa ejuſmodi longinqua egregie à Virgilio tempori accommodata: penderque ex hoc non minima lux ac virtus poëſeos. Vide Æneid. 6. ſub finem.

Juvenis Parthis horrendus.] Auguſtus: de cujus in Parthos victoriâ, terrore, famâ, receptiſque ſignis, lib. 3. Od. 5. & lib. 4. Od. 15.

Ab alto Demiſſum genus Æneæ.] De Auguſti origine, lib. 4. Od. 5. & lib. 4. Od. 15. in fine.

64. *Forti Corano.*] Juvenal. Sat. 16. v. 54. meminit pariter Corani. Sic habet;

——— *Ergo Coranum*
Signorum comitum caſtrorumque ara merentem
Quamvis jam tremulus captat pater.

65. *Naſicæ metuentis reddere ſoldum.*] Naſica avarus pecuniam mutuò acceperat à Corano ſene perinde avaro, ſed aſtutiore, cumque fugeret exſolvere debitum, filiam tradidit; ſperans inſuper atque ita captans Corani hæreditatem. Naſicæ mentem Coranus intellexit; ſibiq; mirum fecit è delusâ inſidiatoris captatione, Neque modo nihil teſtamento reliquit ſed & voluit Naſicam reſcire nihil ſibi legatum: atque ex ejus dolore ac mœſtitiâ gaudium ſibi affatim riſumque dedit.

Soldum.] Seu dotem filiæ, ſeu debitam dudum ſummam pecuniæ integram.

66. *Gener ſocero.*] Coranus Naſicæ. Ironiæ plena animadverte paſſim verba; eoq, magis, quod ſeria prorsus & gravis dictio videtur. Sic & paulò antè, *nubet procera forti Corano Filia Naſicæ, &c.*

67. *Multum Naſica negatas, &c.*] Callidè nimirùm ex more captatorum, ad amovendam ſuſpicionem, ut antè jam dictum.

69. *Sibi ſuiſque.*] Nec ſibi, nec filiæ ſuæ.

76. *Putaſne Perduci poterit.*] Perſuaderi, ac pellici in adulterium. Penelopes uxoris Ulyſſis invictam pudicitiam totus Homerus cantat. Porrò ſicut priùs *Damæ latus tegere* Ulyſſes recuſavit, ita & ſuam Penelopen turpiter addicere multò magis negare intelligendus.

79. *Venit enim magnum donandi, &c.*] Muneribus expugnari ſæpè caſtitatem notat.

80. *Studioſa culinæ.*] Suprà annotat v. 7.

Hinc pudicam habes Penelopen. Quæ si simul delibarit ex uno sene, lucri partem nactа tecum, vix unquam amovebitur, velut canis ab uncto corio. Dum senex eram contigit id quod enarrabo. Apud Thebas vetula quædam malitiosa ad sepulchrum sic elata est ex testamento. Hæres nudis humeris portavit cadaver oleo multo perfusum. Nempe si posset mortua effugere. Quia, ut opinor, nimiis officiis vivam prosecutus fuerat. Callidus accede: nec labori parce; nec plus æquo urge. Verbosus displicebit morosо & difficili. Ne verò sponte taceas. Esto Davus comicus, permane inflexo capite, valde similis timenti, per officia irrepe. Si ventus acrior ingruat, admone ut earum caput operiat diligenter. Defende à turbâ objectis humeris, aurem accommoda garrulo. Quod si *pluſculum laudari amat; insta, atque instatum utrem imple verbis adulatoriis, donec elatis ſurſum manibus dicat: Heus, ſatis eſt. Quando* verò *te liberaverit diuturnâ ſervitute & ſolicitudine, ac verè experrectus audiveris: Ulyſſes eſto. hæres quartæ partis:* tum exclama: *Igitur non extat amplius amicus Dama? Repete* verò *identidem: Ubi reperiam æquè fidum æque conſtantem? ſique vales,*

Sic tibi Penelope frugi eſt: quæ ſi ſemel uno
De ſene guſtarit, tecum partita lucellum;
Ut canis à corio nunquam abſterrebitur uncto.
Me ſene, quod dicam, factum eſt; anus improba Thebis [690]
Ex teſtamento ſic eſt elata: cadaver 85
Unctum oleo largo nudis humeris tulit hæres:
Scilicet elabi ſi poſſet mortua: credo,
Quòd nimium inſtiterat viventi. Cautus adito:
Neu deſis operæ, neve immoderatus abundes.
Difficilem & moroſum offendet garrulus, ultrò 90
Non etiam ſileas. Davus ſis comicus: atque
Sis capite obſtipo, multum ſimilis metuenti.
Obſequio graſſare: mone, ſi increbuit aura,
Cautus uti velet carum caput: extrahe turbâ
Oppoſitis humeris: aurem ſubſtringe loquaci. 95
Importunus amat laudari? Donec ohe jam
Ad cœlum manibus ſublatis dixerit, urge, &
Creſcentem tumidis infla ſermonibus utrem.
Cùm te ſervitio longo curâque levarit, [691]
Et certum vigilans, quartæ ſit partis Ulyſſes, 100
Andieris, hæres: Ergò nunc Dama ſodalis (lem?
Nuſquam eſt? unde mihi tam fortem tamq; fide-
Sparge ſubinde: & ſi paulùm potes, illacrymare. Eſt

ANNOTATIONES.

83. *Ut canis à corio, &c.*] Canibus venaticis ad venationem excitandis dari ſolet caprę ferę corium recens detractum & ſanguinolentum, cujus appetentiſſimi cognoſcuntur.

84. *Me ſene, quod dicam, &c.*] Aliud Tireſiæ monitum ad demerendum teſtatoris animum, ſcilicet frequentioribus ac nimiis officiis non eſſe urgendum.

Anus improba Thebis.] Anus quædam ita eſt captata, ut captatorem importunum ac moleſtum averſaretur. Itaque cùm non poſſet viva, ſaltem mortua ulciſci voluit. Cavit nimirùm ſuo teſtamento, ut cadaver multo perunctum oleo nudis humeris hæres efferret, quaſi elabi cupiens, illumq; legatis fraudare. Ea quippe conditio erat; ut ſi portanti cadaver, portans hæreditate excideret.

Thebis.] Non una eſt hujus nominis civitas. Alia caput Thebaidis, Hecatompylos dicta in Ægypto, hodie *Minio*, neque de hac mentio eſt hic. Alia in Bœotia, hodie *Stives*, Heptapylos cognominata, patria Herculis, Bacchi, Pindari, Epaminondæ, Tireſiæ vatis, &c.

90. *Ultrò Non etiam ſileas.*] Ne contrà nimis taciturnum te exhibeas.

91. *Davus ſis comicus.*] Talis eſto, qualis Davus comicus, qui timidè & verecundè ſemper herum alloquitur.

92. *Capite obſtipo.*] In alterum humerum inclinato & immoto: quod hominem notat modeſtum, ſubditum, & obſequi paratiſſimum.

95. *Aurem ſubſtringe loquaci.*] Accinge te ad audiendas quaſcunque ejus narrationes, moleſtas licet & graves. Apage qui interpretatur, adulatorie prehende auriculam.

98. *Creſcentem tumidis infla ſermonibus.*] Homini vano adulationibus gaudenti affatim tribue & indulge, donec ille, velut plenus vento uter, ampliùs non expetat; imò dicat: Ohe, ſatis eſt.

99. *Cum te ſervitio, &c. levarit.*] Per mortem ſuam.

Gaudia

Gaudia prodentem vultum celare. Sepulcrum
Permissum arbitrio sine sordibus extrue: funus
Egregiè factum laudet vicinia. Si quis
Fortè cohæredum senior malè tussiet; huic tu
Dic, ex parte tuâ, seu fundi sive domûs sit
Emptor, gaudentem nummo te addicere. Sed me
Imperiosa trahit Proserpina. Vive, valeque.

affunde lachrymas aliquot; oportet ficto vultu occultare lætitiam. Sepulcrum tuæ voluntati commissum ædifica sumptuosè. Vicini celebrent præclarè factas exsequias. Quòd si aliquis cohæredum ætate provectus laboret tussi periculosâ: sive prædium sive domum emere velit, huic tu dic, lætè quidem *festertio te ei traditurum partem tuam. At me* proserpina dominatrix jam *revocat. Vive & vale.*

ANNOTATIONES.

108. *Ex parte tuâ.*] Ex parte hæreditatis tibi relictæ.

109. *Gaudentem nummo te addicere.*] Alii sic explicant: Dic te pecuniam malle quam fundum, adeoque libenter te venditurum. Alii interpretantur de fictâ & simulatâ venditione. Lex nempe vetabat rem testamento legatam donare. At legi fraudem faciebant, uno rem nummo addicentes. Sic enim res verè empta & vendita dicebatur.

Sed me Imperiosa trahit Proserpina.] Aptè omninò sermo abrumpitur, ne Ulysses loquatur id quod loqui decorè non poterat. Bene verò Tiresiam repentè revocat Proserpina uxor Plutonis & inferorum domina, pro suo in mortuos summo imperio. Vid. lib. 1. Od. 28. Item Virg. Æn 6. v. 545.

SATIRA VI.

Sorte suâ mediocri contentum se esse. Otium rusticum præstat urbanis tumultibus & molestiis.

HOC erat in votis: modus agri non ita magnus;
Hortus ubi, & tecto vicinus jugis aquæ fons,
Et paulùm silvæ super his foret. Auctius atque
Dii melius fecere, benè est: nihil amplius oro,
Maia nate, nisi ut propria hæc mihi munera faxis.
Si neque majorem feci ratione malâ rem,
Nec sum facturus vitio culpâve minorem:

[692]

HORAT. *Illud fuerat in optatis; mensura agri non valde ampla, ubi esset hortus & fons aquæ perennis domui propinquus, ac nemus aliquod præter ista, Dii amplius ac melius* quidpiam *concesserunt. abundè est. O fili Maiæ, nihil ultra peto, nisi ut ista bona mihi perpetua faciat. Ergò si nec opes auxi malis artibus, nec absumpturus sum peccatis ac sceleribus:*

ANNOTATIONES.

1. *Hoc erat in votis.*] Lepida est hæc Satira; & quædam præcepta morum habet valde luculenta: nonnulla etiam grati animi testimonia erga Mecænatem.

Modus agri.] Modicum prædium. Virgil. Georg. 2. v. 412.

Laudato ingentia rura: Exiguum colito.

Columel. *Modus erit sua cuique moderata voluntas facultasque.* Vide Plin. lib. 18. cap. 5. & 6. *Modum agri imprimis servandum antiqui putavere, &c.*

3. *Auctius atque Dii melius fecere.*] De villâ Horatianâ lib. 1. Epist. 16. jamque de eâ ante nonnihil, lib. 1. Od. 7. lib. 2. Od. 18. lib. 3. Od. 13. & Epod. 1.

4. *Nihil amplius oro.*] Vide lib. 3. Od. 16.

Bene est cui Deus obtulit
Parcâ quod satis est manu.

& Epod. 1.

Satis superque me benignitas tua ditavit.

5. *Maia nate.*] Mercurium præcipue colit & invocat Horatius memor frequentis ejus tutelæ: de quâ lib. 2. Od. 7. & 13. &c.

ſi nihil inſanus efflagito ejuſmodi: O ſi angulus iſte vicinus, qui agrum meum deformat adjungatur: O ſi fortuna alicubi oſtendat mihi urnam pecuniâ refertam, quemadmodum ei, qui, cum theſaurum inveniſſet, Hercule propitio locupletatus, emit & coluit eumdem agrum, quem antea colebat conductum: ſi contentus ſum iis, quæ habeo; à te dumtaxat peto hoc, ut pingues efficias greges & alia præter ingenium: atque, ut conſuevi ſti, adſis mihi tutor perpetuus. Itaque poſtquam ex urbe receſſi in colles & arcem, quid potiùs exornem quàm Satiras & Muſam pedeſtrem? Illic *neque me prava corrumpit ambitio, neque gravis Auſter vel autumnus morbifer, lucrum* præſtans *duræ Libitinæ.*

Si veneror ſtultus nihil horum: O ſi angulus ille
Proximus accedat, qui nunc denormat agellum:
O ſi urnam argenti ſors quâ mihi monſtret, ut illi [693]
Theſauro invento, qui mercenarius agrum 11
Illum ipſum mercatus aravit, dives amico
Hercule: ſi quod adeſt gratum juvat: hac prece te
Pingue pecus domino facias & cætera, præter (oro;
Ingenium; utq; ſoles, cuſtos mihi maximus adſis.
Ergò ubi me in montes & in arcem ex urbe removi,
Quid prius illuſtrem Satiris Muſaq; pedeſtri? 17
Nec mala me ambitio perdit, nec plumbeus Auſter,
Autumnuſve gravis, Libitinæ quæſtus acerbæ

ANNOTATIONES.

8. *Veneror.*] Enixè & votis importunis expoſco. Quidam legunt *venor*, ſed perperàm.

O ſi angulus ille.] O ſi haberem partem illam agri vicini, quæ meum agrum inæqualem reddit Perſius Sat. 6. v. 13. hunc imitatus eſt Horatii locum.

9. *Denormat.*] Vitruv. lib. 7. *Anguli ad normam reſpondentes exigantur: longitudines ad regulam, altitudines ad perpendiculum.*

10. *O ſi urnam argenti, &c.*] O ſi theſaurum terræ infoſſum inveniam. Perſ. Sat. 2. v. 10.

——— *O ſi*
Sub raſtro crepet argenti mihi ſeria, dextro Hercule.

Porrò theſaurus definitur quædam vetus depoſitio pecuniæ, cujus non extat memoria, ut jam dominum non habeat, nec enim theſaurus cenſetur quod metûs vel cuſtodiæ causâ terræ infoſſum conditumque fuerit.

12. *Amico Hercule.*] Hic lucro inopinato & recludendis theſauris præeſſe credebatur. Diodor. Sic. lib. 5. cap. 2. Macrob. lib. 3. cap. 12. Plutarch. problem. Arnob. lib. 4.

14. *Præter ingenium.*] Ludit in ambiguâ ſignificatione vocis *pingue*. Senſus eſt; ne verò ingenium etiam facias pingue, id eſt, craſſum, hebes, ſtupidum.

15. *Cuſtos mihi maximus adſis.*] Poëtæ nimirùm in tutelâ ſunt Mercurii, lib. 2. Od. 1. & 17.

16. *In arcem.*] Villam Tuſculanam in edito colle ſitam. Epod. 1. ſub finem. Item lib. 1. Epiſt. 16.

17. *Quid prius illuſtrem Satiris, &c.*] Sunt qui ſic interpretentur: quid priùs canam & carminibus celebrem quam Deos agreſtes, Satyros, Faunos, &c. Vide lib. 3. Od. 18. Alii meliùs: quid aptius ſcribam, quàm Satiras, oratione quidem ſtrictâ, ſed quæ ſolutæ ſimilis videatur, & vulgari *ſermoni propior*: ac proinde *muſa pedeſtris* vocari queat. Vid. lib. 1. Sat. 4. v. 40 & ſeq.

18. *Plumbeus Auſter.*] Gravia & tardiora efficiens corpora, lib. 2. Od. 14.

Fruſtra per Autumnos nocentem
Corporibus metuemus Auſtrum.

19. *Autumnuſve gravis.*] Juvenal. Sat. 4. *lethiferum* appellat: bene quidem, tunc enim acutiores morbi ſunt & frequentiores. Hippocrat. Gal. &c. Idem, Sat. 6. v. 516.

——— *metuique jubet Septembris & Auſtri*
Adventum.

Cur autem Horatius in ſuâ villâ non metuat Auſtrum in Autumno quamvis noxium, ipſe explicat Epiſt. 16. ſita nempe illa opportune & ſalubriter haud excipiebat peſtilentes Auſtri flatus.

Hæ latebræ dulces, etiam ſi credis, amœna
Incolumem tibi me præſtant Septembribus horis
Libitina quæſtus acerbæ.] Pluribus enim in Autumno morientibus, majorem quæſtum habent ii qui funeribus procurandis incumbunt, dicti Libitinarii à Libitinâ funerum Dea: de qua lib. 3. Od. 30. Seneca 6. de Beneficiis, comparat vota eorum qui teſtamenta captant cum votis Libitinariorum: nempe utrique lucri gratiâ mortem hominum cupiunt, etiam amicorum. Huc verò præcipue facit quod ex inſtituto Servii Tulli Rom. Regis, naſcentes recenſebantur in æde Junonis Lucinæ: puberes in Juventæ; morientes, in veneris Libitinæ: nummo quidem pro ſingulis delato. Dionyſ. Halic. lib. 4. hinc Sueton. Neron. cap. 39. *Tantis ex principe malis probriſque acceſſerunt quædam & fortuita: peſtilentia unius autumni, quâ triginta funerum millia in rationem Libitinæ venerunt.*

Ma-

Matutine pater, ſeu Jane libentiùs audis,
Unde homines operum primos vitæque labores
Inſtituunt; (ſic Diis placitum) tu carminis eſto
Principium. Romæ ſponſorem me rapis: eja,
Ne prior officio quiſquam reſpondeat, urge.
Sive Aquilo radit terras, ſeu bruma nivalem [695]
Interiore diem gyro trahit, ire neceſſe eſt.
Poſtmodo quod mî obſit clarè certumque locuto,
Luctandum in turba: facienda injuria tardis.

O Pater Matutine, ſive mavis, Jane: à quo homines exordiuntur primos labores actuoſæ vitæ: ita numinibus placet tu initium ſis verſuum meorum. Quando *Romæ* ſum, *me fidejuſſorem eſſe cogis, eja*, inquis, *propera: ne quiſquam officioſior ante reſpondeat. Sive Aquilo ſtringat terras, ſive hyems contrahat dies nivoſos orbe interiori, oportet ire. Poſtea* verò *quam apertè & manifeſtè dixi quod mihi noceat, certare habeo contra turbam: vis facienda lentis.*

ANNOTATIONES.

20. *Matutine pater.*] Janus dicitur *Matutinus* à Matutâ, ſive Aurora: & quod manè primus invocaretur, ut qui temporibus præſit, ac velut rerum omnium incipiendarum auctor. Arnob. lib. 3. *quem in cunctis auteponitis precibus.* Et alibi: *incipiamus ergò ſolemniter ab Jano & nos patre.*

Pater.] Janum vocamus *Patrem*, quaſi deorum Deum: inquit. Macrob. lib. 1. Saturn. cap. 1.

Jane.] Sic appellatur quod quaſi Janua ſit ad novum annum, imo ad menſes ſingulos; omniaque regat tempora. Macrob. cit.

Libentiùs audis.] Seu mavis appellari Jani nomine. Deos ſuos pluribus inſigniebant appellationibus, honoris vel aſſentationis causâ. Macrob. *in ſacris invocamus Janum geminum, Janum patrem, Janum Junonium, Janum Quirinum, Janum Conſivium, Janum Patulcium & Clauſium, &c.* Sic & Horat. Carm. ſecul.

Lenis Ilythia tuere matres:
Sive tu Lucina probas vocari,
Seu Genitalis.

22. *Sic diis placitum.*] Ut præſideas temporibus & primis hominum laboribus, deſque iis felix auſpicium: Quippe tu *in Italia primum Diis templa feciſti, & ritus inſtitutiſti ſacrorum: unde in Sacrificiis præfationem meruſti perpetuam*, Macrob. jam cit.

Carminis eſto Principium.] Fave mihi hanc Satiram exordienti, in qua urbanæ vitæ incommoda à matutinis horis perſequor.

23. *Romæ ſponſorem me rapis.*] Hoc primum eſt incommodum, quòd pro aliis ſpondere frequenter neceſſe ſit, ac forenſibus tumultibus intereſſe.

24. *Ne prior officio.*] Ne deſis amico, acriter ſubveni, laborantem in judicio tuere & juva: officium præbe, ſive per hyemis frigora, ſive per anguſtias dierum breviſſimorum.

25. *Aquilo.*] Septentrionalis ventus, à vehementiſſimo inſtar aquilæ volatu dictus, ex Feſto, Græcis Boreas, *ἀπὸ τῆς βοῆς, à boatu*: quoniam ſit violenti flatus & ſonori. Gell. lib. 2. cap. 22.

Bruma.] A brevitate dicitur, ex Varone & Feſt. Alii factum nomen putant: *è βραχυ ἡμαρ brevis dies.* Macrob. Sat. 1. Iſidor. lib. 5. Jul. Scalig. lib. 1. de cauſ. L. L. *Bruma*, ſive ſolſtitium hyemale ex Ovid. Faſt. 1. eſt dies

Prima novi, veteriſque noviſſima Solis.

26. *Interiore gyro.*] Breviori curſu & ambitu; circulum minorem, utpote qui centro propior ſit, ſole in Capricorno decurrente, ac breviores nunc dies faciente. Scil. in Sphæra noſtrâ obliquâ, hyemalis Tropicus ita ab Horizonte interſecatur, ut minor pars ſupra terram, major autem ſub terrâ exiſtat. Cic. 2. de Nat. Deor. Cynoſura, inquit ex Arato.

Curſu interiore brevi convertitur orbe.

Ire neceſſe eſt.] Ad ſpondendum pro altero.

27. *Poſtmodò quod mî obſit, &c.*] Alterum eſt incommodum; quod poſtquam ſpoſpondi, vix e turbâ me eripere liceat; quodque luctandum & jurgandum ſit cum obviis & remorantibus.

Quod mî obſit.] Certè rarò eſt expers moleſtiæ & damni quiſquis pro altero ſponder. Proverb. cap. 6. *ſi ſpoſponderis pro amico tuo, defixiſti apud extraneum manum tuam; illaqueatus es verbis oris tui, & captus propriis ſermonibus.* Bias ſapienter admodum dicebat: *Sponde, noxa præſto eſt.* Cic. Epiſt. ad Brut. *dependendum tibi eſt quod mihi pro illo ſpoſpondiſti.*

Clare certumque locuto.] Debet enim ſponſio ac fidejuſſio præſtari diſertis verbis & ſine ambagibus. Alii locum hunc minùs rectè intelligunt de advocatione & peroratione cauſarum: afferuntq; verba Tullii de perit. Conſul. *Nonnullos eſſe tibi iratos ex iis cauſis quas egiſti, neceſſe eſt*: & alibi, *quos læſiſti cum pro amico contra eos diceres.*

28. *Facienda injuria tardis.*] In forenſi turbâ pulſare oportet & objurgare tardiùs euntes, inde quamprimum exire contendo.

Quid vis insane, & quas res agis? improbus urget
Iratis precibus, tu pulses omne quod obstat,
Ad Mecænatem memori si mente recurras:
Hoc juvat, & melli est, non mentiar; at simul atras
Ventum est Esquilias, aliena negotia centum
Per caput, & circa saliunt latus. Ante secundam
Roscius orabat sibi adesses ad Puteal cras.
De re communi Scribæ magnâ atque novâ te
Orabant hodie meminisses, Quinte, reverti.
Imprimat his cura Mecænas signa tabellis.

[697]

Hi verò increpant: *Quid feris stulte, & quid meliris?* Quidam autem *iracundas addit imprecationes: At* igitur *evertas quicquid ob sistit* tibi *ad Mecænatem festinanti, urgente memoria?* Ut *verum dicam, illud iucundum & suave est. Verùm cum ad Esquilias atras perveni, aliena centum negotia invadunt caput & latera. Roscius postes* ut ei *cras epistoleris ad Puteal ante horam secundam. Horati. Scribæ te roguant* ut *hodie redeas ad negotia commune ac novum. Fac ut Mecænas has tabellas obsignet.*

ANNOTATIONES.

29. *Quid vis insane.*] Ita reluctatur qui ab Horatio tristinante pulsatus est; trudentem retrudit; atque execrationes jaculatur. Quidam *iratas preces* explicant iram hominis adversùs Horatium exacerbescentis, quod ipsius obtestantis patrocinium aut suscipere detrectet, aut non satis acriter assumat. Prior interpretatio magis probatur.

31. *Ad Mecænatem memori si mente recurras.*] Dum properas adire Mecænatem condicto tempori: vel quod acceptorum beneficiorum memor quotidianis officiis vel semel deesse metuas.

32. *Hoc juvat, & melli est, &c.*] Objurgationes ejusmodi quantumvis invidiosæ me quidem delectant, & quasi mel dulces videntur, adeò Mecænatis mentis, nomen, & recordatio veneranda mihi sunt.

At simul atras Ventum est, &c.] Tertium hoc genus molestiarum urbanarum est. Cùm verò ad Mecænatis ædes in Esquiliis sitas veni, assiliunt importuni plerique sua mihi negotia commendantes: quas amoliri nefas. De Mecænatis ædibus apud Esquilias, lib. 3. Od. 29. v. 10. & lib. 1. Sat. 8. v. 14. vide ibi annot.

Atras Esquilias.] De atris curis quidam interpretantur: at melius alii de sepulcreto, quod fuerat olim in Esquiliis; ut fusè disserui ad Epod. 5. v. 100. Epod. 18. v. 6. & lib. 1. Sat. 8.

34. *Per caput, & circa saliunt latus.*] Undique adoriuntur & circumobsident. Præclara hypotyposis.

Ante secundam.] Maturè, ut tempus habeat de re suâ differendi tecum, priusquam forum aperiatur, ac disceptandum sit in judicio. *Ante secundam.* Gall. *a huit heures precises du matin, plutost devant qu' apres*: Ang. *At Eight of the Clock in the Morning, rather before than after.* Unâ scilicet horâ ante judicia, quæ novâ tertiâ exercebantur.

Exercet raucos tertia causidicos.

Martial. lib. 4. Epig. 8. ubi & diei varias occupationes pro diversis horis explicat. Porrò ex alibi annotatis, Lector, intellige illam diei naturalis horam tertiam Romanorum nobis quidem Francis nonam esse matutinam. Vide lib. 1. Epist. 19. v. 8 & Alex. ab Alex. lib. 4 cap. 20.

35. *Sibi adesses.*] Quasi advocatus, adjutor, fautor. Apud Judices actor & patronus, rei causam dicebat. At aderant præterea quidam advocati suâq; præsentiâ vel testimonio etiam, si opus esset, reum adjuvabant.

Ad Puteal.] Ad judicium. *Puteal.* Locus erat in comitio Romæ, ubi jus reddebatur, lib. 1. Epist. 19. v. 8. *Forum Putealque Libonis Mandabo siccis.* Nimirùm in ipsis gradibus, ad lævam Curiæ, statua erat Actii Navii Auguris, qui, inspectante Tarquinio Prisco rege, cotem novaculâ dissiderat. Ibidem porrò cotem illam & novaculam esse defossam tradunt, supraque impositum puteal, id est, umbellam sive operculum, quale puteis imponi solet. Cic. de Divin. 1. n. 32. Illic etiam fœneratores convenire solitos idem testatur pro Sextio, n. 18. *Puteali & fœneratorum gregibus inflatus.* Item Pers. Sat. 4.

Si puteal multa cautus vibice flagellas.

Vide Cœl. Rhodig. lib. 10. cap. 17.

36. *De re communi Scribæ, &c.*] De scribarum se numero fuisse ostendit.

Scribæ.] Gall. *Les Greffiers, ou Secretaires de l' Epargne.* Angl. *Registers or Secretaries.* Horum officium erat, acta publica literis mandare, literas publicas scribere, &c. Constat scribas maximæ probitatis à Quæstoribus allectos, Alex. ab Alex. lib 2. cap. 2.

38. *Imprimat his cura, &c.*] Alius ita rogat; ô Horati, cura ut Mecænas sigillo muniat has tabellas: oro te etiam atq; etiam.

Signa.] De sigillo sive annulo Augusti intellige. Hunc enim ab eo concreditum Mecænati, diximus ad Epod. 1. v. 3. & constat ex Xiphilino ibicit. Item ex Dione lib 51.

Dixeris

Dixeris, Experiar: Si vis, potes, addit & inſtat.
Septimus octavo propior jam fugerit annus,
Ex quo Mecænas me cœpit habere ſuorum
In numero; dumtaxat ad hoc, quem tollere rhedâ
Vellet, iter faciens; & cui concredere nugas
Hoc genus: Hora quota eſt? Thrax eſt Gallina Syro par?
Matutina parùm cautos jam frigora mordent:
Et quæ rimoſa benè deponuntur in aure.
Per totum hoc tempus, ſubjectior in diem & horam
Invidiæ. Noſter ludos ſpectaverat unà,
Luſerat in campo, Fortunæ filius, omnes.
Frigidus à roſtris manat per compita rumor; [698]
Quicumq; obviŏ eſt, me conſulit; ŏ bone (nam te
Scire, deos quoniam propius contingis, oportet)
Num quid de Dacis audiſti? Nil equidem. Ut tu
Semper eris deriſor. At omnes Dî exagitent me,
Si quidquam. Quid? militibus promiſſa Triquetra
Prædia Cæſar, an eſt, Italâ tellure daturus?

Quod ſi his *reſpondeam*: *Tentabo*: eſt qui *reponant & urgeat*: Atqui *potes, ſi lubet. Prope finem habet annus ſeptimus, & mox octavus* incipiet, *ex quo* tempore *Mecænas inter familiares me aſcivit, ad id* vero *ſolum, quem in currum aſſumere placeret quando viam init: & cum quo loqueretur futilia ejuſmodi: Quota eſt hora? Gallina Thracius eſtne par Syro? Incautos jam ſtringit frigus matutinum, & ſimilia quæ committi queant auribus perfluentibus. Exinde* verò *magis ac magis obnoxius invidiæ* fui. Aiunt *plerique: Noſter Fortunæ filius ludos ſpectavit: in campo* Martio *certavit cum* Mecænate. Quod ſi *è Roſtris per plateas frigidus rumor diſcurrat; quiſquis occurrerit interrogat me: O bone, an de Dacis aliquid accepiſti? quippè te ſcire oportet, qui ad magnates accedis.* Tum ego: *Nihil certè.* Illi continuò: *Ergone tu ſemper deriſor fueris? Me,* inquam, *diſperdant omnes dii, ſi quidquam ſcio. Ecquid?* aiunt, *agros militibus promiſſos an aſſignabit Auguſtus in Sicilia,* an in *Italica regione?*

ANNOTATIONES.

39. *Dixeris, Experiar.*] Si huic dixero; Curabo, & experiar, numquid à Mecænate id beneficii queam obtinere tibi, & Horatii modeſtiam adverte. Lector, ſuam apud Mecænatem gratiam extenuantis, tametſi apud eum ſumme valere diceretur. Vide & quæ ſequuntur.

40. *Septimus octavo propior.*] Septimus hic annus propè eſt elapſus, & mox octavus agetur, ex quo, &c.

42. *Dumtaxat ad hoc.*] Non ad res graves, ſed ad nugas, ad jocos, atque ad relaxandum animum magnis curis paſſim diſtentum me adhibet Mecænas, inquit noſter, duntaxat.

44. *Thrax eſt Gallina Syro par.*] An ille gladiator huic par eſt virtute, robore, arte, peritiâ; ille ſecutor huic retiario; ille Thrax huic Mirmilloni? Horum pugnandi rationem diverſamque armaturam fusè explicavi ad Juvenal. Sat. 2. v. 143. & Sat. 8. v. 200.

45. *Matutina parùm cautos, &c.*] Verba hæc innuunt ſcriptam Autumni tempore hanc Satiram.

46. *Et quæ rimoſa, &c.*] Et ſimilia quæ loquaciſſimo cuilibet poſſunt committi atq; homini nullum ſecretum retinenti, ſed paſſim quod audivit in obvios quoſq; ſtatim effundenti, qualis ille apud Terent. de ſeipſo prædicans.

Plenus rimarum ſum; hac atque illac perfluo.

48. *Noſter ludos ſpectaverat unà, &c.*] Sic de Horatio loquuntur invidi; En ille Fortunæ filius ſimul cum Mecænate ludos ſpectavit; en cum ipſo luſit in campo Martio, de hoc vide lib. 1. Od. 8. Annot.

50. *Roſtris.*] In foro Rom. erant Roſtra, id eſt, ſuggeſtum ante Curiam Hoſtiliam extructum, ornatum ve.ò navium roſtris ab Antiatibus captarum, unde nomen. Tit. Liv. lib. 8. Varro lib. 4. de L. L. Ex eo loco leges ferebantur, & conciones ad populum habebantur; imò & jus dicebatur,

Rumor.] Eſt fama incerta ſine capite, id eſt, Sine auctore, *frigidus* vel triſtis, vel levis.

52. *Deos.*] Auguſtum, Mecænatem.

53. *De Dacis.*] Cum his tunc Romani bellum habebant. Vide lib. 2. Od. 20.

55. *Militibus promiſſa prædia.*] Sicut jam aſſignata fuerant poſt Philippenſem victoriam. Vide ſuprà Sat 2. v. 110. & ſeq. Item Virgil. Eclog. 1.

Triquetra.] Sicilia Trinacris etiam dicitur ob triangularem formam; habetq; in triplici angulo triplex promontorium, Pelorum, Pachynum, Lilybæum, hinc Ovid. Faſt. 4.

Terra tribus ſcopulis vaſtum procurrit in æquor
Trinacris; a poſitu nomen adepta loci.

At affirmantem me nihil scire admirantur velut hominem rarae & profundae taciturnitatis. Infelix dies perdo infelix, non aliquid desideris: ô villa, quando te adibo? ecquando gratam oblivionem vitae anxiae capiam tibi, modò scripta veterum legendo, modò dormiendo & otiando? ô quando apponetur faba Pythagorae affinis, simulq; olera condita lardo pingui? O noctes & epulae Deorum, in quibus ego & familiares coenamus ad Larem meum: ac praetervos famulos alo cibis libatis. Ibi quisque liber à stultis legibus ad arbitrium exhaurit scyphos diversos, sive capax ingentes sumit calices, sive minoribus cupit madescere. Tum fit confabulatio non de aliorum praediis vel aedibus; neque utrum Lepos ineptè saltet, an non: sed quod utilius, quodque ignorare sit nefas, quaerimus;

Jurantem me scire nihil, mirantur, ut unum
Scilicet egregii mortalem altique silentî.
Perditur haec inter miseros lux, non sine votis:
O rus quando ego te aspiciam; quandoq; licebit
Nunc veterum libris, nunc somno & inertibus horis
Ducere sollicitae jucunda oblivia vitae?
O quando faba Pythagoreae cognata, simulque
Uncta satis pingui ponentur oluscula lardo? [699]
O noctes, coenaeque Deûm quibus ipse meique,
Ante Larem proprium vescor: vernasq; procaces
Pasco libatis dapibus, prout cuique libido est.
Siccat inaequales calices conviva, solutus
Legibus insanis: seu quis capit acria fortis
Pocula, seu modicis humescit laetiùs. Ergò
Sermo oritur, non de villis domibusve alienis;
Nec malè necne Lepos saltet: sed quod magis ad nos
Pertinet & nescire malum est, agitamus: Utrumne

ANNOTATIONES.

63. *O quando faba, &c.*] Quando rure vescar fabis, oleribus, &c. tranquillam ejusmodi vitam agrestem praetero lautis epulis quibuscunque.

Faba Pythagoreae cognata.] Varia hîc varii commiscuntur. Aiunt plerique *fabam Pythagoreae cognatam* dici ironicè quidem & satiricè, quasi homini coaevam & consanguineam; nempe quod ille assereret fabam ex eadem origine & eodem tempore cum homine natam; eamque si pixide inclusa servetur, vel infodiatur, in carnem & sanguinem converti. Ego nec fabulas nec metempsychosim afferre huc velim: *cognatam* interpretabor amicam. Fabis enim aliisque leguminibus atque oleribus omnique cibo parabili Pythagoras & Pythagorici libenter vescebantur: carnibus autem vix aut nunquam frugalitatis quidem & sanitatis gratiâ, quamquam nonnulli contrarium scribunt. Vide Cic. de Divin. 2. n. 119. Diog. Laert. lib. 8. Athen. lib. 4. & 10. Plin. lib. 18. cap. 12. Gell. lib. 4. cap. 11. Coel. Rhodig. lib. 21. cap. 3. lib. 28. cap. 12. lib. 30. cap. 36. Et quae nos ad Juvenal. Sat. 15. v. 173. ubi de anthropophagis quibusdam ita scribit,

——— *Quid diceret ergò,*
Vel quo non fugeret, si nunc haec monstra videret
Pythagoras, cunctis animalibus abstinuit quî
Tunquam homine, & ventri indulsit non omne legumen?

Pythagoreae.] Vide lib. 1. Od. 28. Epod. 15. & Sat. 4. hujus lib.

65. *O noctes, coenaeque Deûm.*] O quieti somni! ô epulae tranquillae & jucundae; quantumvis sobriae & frugales, certe nectari & ambrosiae deorum aequiperandae! vel *noctes* dicit Poëta, quod olim in multam noctem producerent coenam, ut alibi notavimus.

66. *Ante Larem proprium.*] Religiosè Diis domesticis libans, & primitias offerens rusticarum dapum; ac posteà è *libatis dapibus* hilariter cum familiaribus & servis coenans. Vide lib. 1. Od. 12.

Vernas.] Sic vocantur qui ex ancillis nati sunt Verro tempore. Festus, *procaces*, à procando, sive poscendo.

69. *Legibus insanis.*] De his conviviorum legibus vide lib. 2. Od. 7. annot.

Seu quis capit acria fortis Pocula.] Plin. lib. 14. cap. 22. refert *Ciceronem Marci filium binos congios simul haurire solitum*, atque ebrietatis mala eleganter describit. Vide Macrob. Saturn. 2. cap. ultimo. Gell. lib. 15. cap. 2.

70. *Humescit.*] Al. *uvescit.* lib. 4. Od. 5. in fine, *uvidi*, id est, bene poti, madidi ac pleni vino.

71. *Non de villis domibusve alienis.*] De his invidi & avari sermocinantur: ut deliciarum sectatores & voluptuarii de saltatorribus & scurris.

72. *Lepos.*] Augusti scurra, archimimus, egregius saltator, Lepos dictus, à molli, scita, & lepidâ saltandi ratione.

Quod magis ad nos Pertinet, &c.] De aptis convivio sermonibus, Gell. lib. 13. cap. 11. &c.

Divi-

Divitiis homines, an ſint virtute beati. 74
Quidve ad amicitias, uſus, rectumne trahat nos [700]
Et quæ ſit natura boni, ſummumque quid ejus.
Cervius hæc inter vicinus garrit aniles
Ex re fabellas. Nam ſi quis laudat Arellî
Sollicitas ignarus opes, ſic incipit: Olim
Ruſticus urbanum murem mus paupere fertur 80
Accepiſſe cavo, veterum vetus hoſpes amicum;
Aſper, & attentus quæſitis, ut tamen arctum
Solveret hoſpitiis animum. Quid multa? neq; illi
Sepoſiti ciceris nec longæ invidit avenæ,
Aridum & ore ferens acinum, ſemeſaq; lardi 85
Frutta dedit; cupiens variâ faſtidia cœnâ
Vincere tangentis malè ſingula dente ſuperbo:
Cum pater ipſe domûs paleâ porrectâ in hornâ [701]
Eſſet ador loliumq;, dapis meliora relinquens. (ce,
Tandem urbanus ad hunc, quid te juvat, inquit, ami-
Pærupti nemoris patientem vivere dorſo? 91
Vis tu homines urbemq; feris præponere ſilvis?
Carpe viam, mihi crede comes: terreſtria quando
Mortales animas vivunt ſortita, neque ulla eſt
Aut magno aut parvo lethi fuga; quo, bone, circa
Dum licet, in rebus jucundis vive beatus: 96
Vive memor, quàm ſis ævi brevis. Hæc ubi dicta

an opibus homines, an virtute felices exiſtant: utrum nos ad amicitias impellat, utilitas an honeſtum: item quid ſit bonum, & quæ ejus perfectio. Interea Cervius vicinus aniles fabulas ad propoſitum narrat. Etenim ſi quis imperitus laudat anxias Arellii divitias, ita exorditur. Quondam mus agreſtis urbanum murem cavernulâ dicitur excepiſſe, vetus hoſpes veterem amicum; durus, & ſtudioſus rerum congeſtarum, ita tamen ut animum reſtrictum laxaret hoſpitum gratiâ. Quid plura? Nec parcè dedit e congeſto cicere, nec ex avenâ oblongâ: ore portans acinum deſiccatum, & ſemeſa lardi fruſtula obtulit, optans multiplici dape vincere nauſeam faſtidioſe ſingula dentibus ſuperbo dente, dum ipſe adium dominus in framine jacens ederet frumentum ac zizaniam, cibis optimis abſtinens. Denique urbanus hunc ſic allocutus eſt: Amice, quorſum arumneſus degis ad latus montis ardui? viſne homines & urbem præferre ſilvis deſertis? Mihi auſculta, iter mecum ingredere; quandoquidem animantia ſuper terram vitam agunt mortî obnoxiam, nec effugiendi ratio eſt ſive parvo ſive magno. Quocirca, O bone, quamdiu potes, rebus fruere jucundis, recordatus quàm brevi tempore *ſis victurus.*

ANNOTATIONES.

75. *Uſus, rectumne.*] Alii quippè ſentiebant amicitias propter utilitatem colendas: Alii propter virtutem. Vide Cic. Lælium, ubi *Solem*, inquit, *è mundo tollere videntur qui amicitiam è vita tollunt* —— *Amicitia tantas opportunitates habet, quantas vix queo dicere, &c.*

Rectumne.] Cic. mox. cit. *Virtus amicitiam & gignit & continet* —— —— *Virtutum amicitia adjutrix à natura data eſt.* Et in fine ejuſdem lib. *Vos hortor, ut ità virtutem locetis ſine qua amicitia eſſe non poteſt; ut, eâ exceptâ, nihil amicitiâ præſtabilius eſſe putetis.*

76. *Summumque quid ejus.*] In quo conſiſtat ſummum bonum, hoc enim in voluptate alii, alii in virtute reponebant. Vide Cicer. de finib Tuſc. Quæſt. &c.

78. *Ex re fabellas.*] Sunt fabulæ ad perſuadendum valde commodæ & efficaces, ſi appoſitè adhibeantur. Hinc ſacri etiam codices proverbiis & parabolis inſperſi ſunt. Hiſque perſæpè uſus eſt Chriſtus Dominus, veritas Dei & Sapientia. *Ut quod per ſimplex præceptum teneri ab auditoribus non poteſt, per ſimilitudinem & exempla teneatur*; S. Hieronym. lib. 3. Comment. in Matth.

Arelli.] Arellius famosè avarus: contra ſtultam ejus de opibus opinionem Cervius affert aptè exemplum & apologum ruſtici muris & urbani.

83. *Hoſpitiis.*] Hoſpitibus amicè excipiendis.

84. *Nec longæ invidit avenæ.*] Hellen ſmus.

86. *Varia cœna.*] *Dubiam cœnam* dixit ſuprà Sat. 2. v. 77.

88. *Horna.*] Nova, hujus anni. l. 3. Od. 23. v. 3.

89. *Ador.*] Frumenti genus, ab edendo appellatum; vel quod aduratur, ut è toſto fiat mola ſalſa ad ſacrificia utilis, Feſtus. Alii alter.

93. *Terreſtria quando, &c.*] Vel ex perſonâ murium alii brumque brutorum; vel ex perſonâ atheorum, hoc dicit Poeta.

97. *Vive memor quam ſis brevis ævi.*] Eamdem hanc horationem tribuit Herculi Euripides in Alceſtide, ut bene obſervavit Muretus.

Agre-

Agreſtem pepulere; domo levis exilit. Inde
Ambo propoſitum peragunt iter; urbis aventes
Mœnia nocturni ſubrepere. Jamq; tenebat
Nox medium cœli ſpatium, cùm ponit uterque
In locuplete domo veſtigia; rubro ubi cocco
Tincta ſuper lectos canderet veſtis eburnos,
Multaque de magnâ ſupereſſent fercula cœnâ,
Quæ procul extructis inerant heſterna caniſtris.
Ergò ubi purpureâ porrectum in veſte locavit
Agreſtem, veluti ſuccinctus curſitat hoſpes;
Continuatq; dapes: nec non vernaliter ipſis [702]
Fungitur officiis, prælambens omne quod affert.
Ille cubans gaudet mutatâ ſorte, bonisque
Rebus agit lætum convivam: cum ſubito ingens
Valvarum ſtrepitus lectis excuſſit utrumque.
Currere per totum pavidi conclave, magiſque
Exanimes trepidare, ſimul domus alta Moloſſis
Perſonuit canibus. Tum ruſticus, Haud mihi vitâ
Eſt opus hac, ait, & valeas, me ſilva, cavuſque
Tutus ab inſidiis tenui ſolabitur ervo.

Sermonibus illis excitatus ruſticus proſilit alacer è domicilio. Hinc uterque viam inſtitutam decurrunt, cupientes noctu ſubire civitatis pomœrium. Et jam nox attigerat medium cœli locum, quando pedem ambo inferunt in ædes opulentas, ubi ſtragula fulgebat purpurea ſuper thoros eburneos, & plurimæ dapes reſtabant è lauto convivio, quæ heri procul fuerant in ſportulis congeſtæ. Poſtquam igitur ruſticum ſtatuit in ſtragulâ pretiosâ recumbentem, velut expeditus hoſpes circumcurſat; cibos cibis accumulat, & inſtar famuli miniſtrat ſedulus, præguſtans quicquid apportat: Ille quietus lætatur mutatâ conditione, hilaremque ſe convivam exhibet, favente fortunâ; quando magnus repente forium ſtrepitus thoris ambos expulit. Mox *trepidi cœperunt fugere per omne cubiculum: gravius autem expaveſcere* quaſi *moribundi, cum ædes amplæ inſonuerunt magnis canibus. Tunc agreſtis dixit: Nequaquam me juvat vita iſta;* eique *nuntium remitto, me nemus & cavernula à periculis libera conſolabuntur exiguo legumine.*

ANNOTATIONES.

104. *Fercula.*] A ferendo vocantur ſic vaſa eduliorum, & per Synecd. ipſa edulia. &c.

108. *Vernaliter.*] Al. *Verniliter*, more ſervorum prælambens dapes quas affert.

114. *Moloſſis.*] Ingentibus canibus è Moloſſiâ regione Epiri. Apud Moloſſos Epiri populos erant canes venatici generoſiſſimi.

117. *Ervo.*] Quovis legumine. Synecd. *Ervum*, Græcis ὄροβος, Gall. *Ers.* Angl. *Vetches or Tares.* Legumen eſt piſis affine, ſaginandis armentis utile. Columel. Plin. Virg. Eccl. 3. v. 100. ejus meminit, ſi fides quibuſdam veteribus membranis. Nam aliæ habent, *arvo* aliæ, *ervo.*

SATIRA VII.

Inducitur ſervus, pro libertate Saturnalium, heri vitia taxans & carpens.

DAVUS. *Jam diu eſt quod te audio, atque aveni tibi*

JAM dudum auſculto, & cupiens tibi dicere ſervus [703]

ANNOTATIONES.

1. *Jam dudum auſculto.*] Suum ipſe ſervum vitia ſibi objicientem ita inducit Horatius, ut quilibet vitioſus à ſervo ſuo pariter reprehendi ſe juſtè quidem putet & ſentiat. Porrò ſententiam hanc aſſerit; ſolum ſapientem eſſe liberum: quam tractat Cicero Parad. 5. & Perſ. Sat. 5.

Auſculto.] Ad omne obſequium paratus aſſo.

Pauca,

Pauca, reformido. Davuſne? Ita, Davus amicum
Mancipium domino, & frugi, quod ſit ſatis; hoc eſt,
Ut vitale putes. Age, libertate Decembri
(Quando ita majores voluerunt) utere; narra.
Pars hominum vitiis gaudet conſtanter, & urget
Propoſitum: pars multa natat; modo recta capeſſens; [764]
Interdum pravis obnoxia. Sæpe notatus,
Cum tribus annellis, modò lævâ Priſcus inani,
Vixit inæqualis, clavum ut mutaret in horas:
Ædibus ex magnis ſubito ſe conderet, unde
Mundior exiret vix libertinus honeſtè:
Jam mœchus Romæ, jam mallet doctus Athenis

pauca loqui, ego ſamulus timeo. HORAT. *Nunquid Davus?* DAV. *Etiam, Davus bero ſervus fidelis ac frugalis abunde: id eſt, ut vitâ dignum exiſtimes.* HOR. *Age, fruere licentiâ mensis Decembris, quandoquidem ita ſanxerunt majores nostri; loquere.* DAV. *Plerique hominum obſtinatè vitiis delectantur; & perſeverant in* pravis *moribus. Alii multi fluctuant, nunc virtutem ſequentes, alias vitiis obſequentes. Sic Priſcus frequenter viſus eſt cum tribus annulis: paulò verò poſt ſiniſtrâ vacuâ diverſus vixit*; adeò *ut veſtem mutaret horis* ſingulis: *exiens* autem *ſuperba è baſilica repente migraret illuc, unde vix decenter egrederetur libertinus nitidulus. Modò Romæ adulter, modò Athenis eruditus degere cuperet:*

ANNOTATIONES.

2. *Davuſne.*] Ipſene *Davus* hæc loquitur?

4. *Ut vitale putes.*] Habebant domini in ſervos jus vitæ ac necis. Davus ait, pro ſeduli & diuturnâ ſervitute videre ſibi meruiſſe apud herum ut vivat. Alii alias interpretationes afferunt, at meo judicio longè peritas. Quidam volunt Davum ſignificare ſe mediocriter bona eſſe indolis, quod contrà rarò ſint longævi qui indole ſunt eximiâ: Seneca controv. 1. *tam immature magnum ingenium non eſſe vitale.* Alii ſic: Davus oſtendit ſe in victu moderatum ac temperatum diutiùs eſſe victurum, contra morem ſervorum, quos edacitas brevi conficit.

Libertate Decembri utere.] Dic liberè quicquid volueris, ſiquidem hoc tibi dant Saturnalia. Ea nempe 14. cal. Jan. celebrabantur, in honorem Saturni, & monumentum aurei ſub ejus regno ſeculi, quo tempore cuncti æquales erant, tam ſervi quàm ingenui. Macrob. lib. 1. cap. 10. *Saturnalia uno die ſolita peragi: poſt in triduum propagata, adjectis à Cæſare huic menſi diebus: deinde ex edicto Auguſti quo triam dierum ferias Saturnalibus addixit* —— —— *ſed Sigillariorum adjecta celebritas in ſeptem dies diſcurſum publicum & lætitiam religionis extendit.* Alex. ab Alex. lib. 2. cap. 22. *Saturni feſtis diebus ſervos ingenuorum miniſteria occupare, pileos ſumere, & à liberis nullo diſcrimine differre, ſtipeſque invicem dare, & munera miſſitare, ſervatum eſt. Regna quoque ſorteri inter æquales, & tanquam reges imperitare, magiſtratus purpuram induere, reliquos in veſte candidâ diem concelebrare. Qui etiam mos Græcis & exteris communis fuit. Namque apud Babylonios Sacra appellantur feſta, quibus dies quinque imperabant ſervi dominis: eorumque unus ſtolâ ſumptâ dominabatur, &c.* Vide ſupra Sat. 3.

7. *Natat.*] Inſtabilis eſt: ſicut natantes modò contra flumen, modò currente ferunturamne.

9 *Cum tribus annellis.*] Plures annulos geſtare luxuriosum habebatur.

Priſcus.] Hic orator fuiſſe dicitur, Senatorii quidem vel certè Equeſtris ordinis.

Lævâ inani.] Sine ullo annullo, quod egeſtatis ſignum. In lævâ, utpote minùs actuosâ, annuli geſtantur. Macrob. lib. 7. cap. 13. *Annulum in digito, qui minimo vicinus eſt, quem etiam medicinalem vocant, & manu præcipuè ſiniſtrâ geſtandum eſſe.* Gell. lib. 10. cap. 10. *Repertum eſt nervum quemdam tenuiſſimum ab eo digito ad cor hominis pervenire.* Hinc tali honore eum digitum placuit decorari. Vide Plin. lib. 33. cap. 1. Ubi de origine & jure annnulorum aureorum. Alex ab Alex. lib. 2. cap. 9. &c.

10. *Inæqualis.*] Sibi parùm conſtans.

Clavum.] Modo latum, modo anguſtum ſumens. De eâ veſte præclarâ, lib. 1. Sat. 5. v. 36.

11. *Ædibus ex magnis.*] E ſuperbo domicilio in vile & abjectum migraret.

13 *Jam mœchus Romæ.*] Salſus in Romanorum impudicitiam ſarcaſmus.

Jam mallet doctus Athenis Vivere.] Modò otioſum & luxurioſum præferens vitæ genus; modò ſtudia literarum & honeſtos doctrinæ ac philoſophiæ labores.

Athenis.] Ubi fons omnium doctrinarum: Cic. de Orat. ubi artium exquiſitarum officina: ubi præcipuè colluntur ea myſteria, quibus ex agreſti immaniq; vitâ exculti ad humanitatem & eruditionem mitigati ſumus. Id de Leg. 4. ubi tanta auctoritas, ut de ejus urbis poſſeſſione inter deos certamen fuerit; ut jam fractum propè ac debilitatum Græciæ nomen hujus urbis laude nitatur. Id. Orat. n. 25.

Vivere;

certè natus infestis omnibus Vertumnis. Contrà *Volanerius sannio, quando justa chiragra illi fregit digitos,* hominem *quotidiana mercede conductum aluit, qui taxillos pro se colligeret ac immitteret in alveolum; quanto magis constans inpravis, tanto minus infelix quam prior iste, qui nunc intento, nunc laxato fune luctatur.* HORAT. An *non hodie declarabus, furcifer, quo spectent illa adeò inepta?* DAV. *Dico ad temetipsum.* HOR. *Ecquâ ratione, ô nequam?* DAV. *Extollis conditionem & instituta prisci populi; tuque ipse fortiter abnuas, si numen aliquod ad ea te redigat: sive quod non* firmiter *tenes melius esse id quod asseris: sive quod non constanter virtutem propugnas; atque hæsitas, frustra exoptans pedem luto extrahere.* Cùm *Romæ* versaris, *cupis ruri* degere, *cum ruri degis, remotam urbem laudas inconstans. Si à nemine invitatus es ad cœnam, extollis olera tranquilla: & quasi pergas coactus, sic te beatum prædicas; atque gratularis* tibi,

Vivere; Vertumnis, quotquot sunt, natus iniquis.
Scurra Volanerius, Postquam illi justa chiragra [705]
Contudit articulos; qui pro se tolleret, atque 16
Mitteret in phimum talos, mercede diurnâ
Conductum pavit; quanto constantior idem
In vitiis; tanto levius miser ac prior ille,
Qui jam contento, jam laxo fune laborat. 20
Non dices hodie, quorsum hæc tam putida tendunt,
Furcifer? Ad te, inquam, Quo pacto, pessime? Laudas
Fortunam & mores antiquæ plebis, & idem
Si quis ad illa Deus subito te agat, usq; recuses:
Aut quia non sentis; quod clamas, rectius esse; 25
Aut quia non firmus rectum defendis; & hæres,
Nequicquam cœno cupiens evellere plantam.
[706]

Romæ rus optas, absentem rusticus urbem
Tollis ad astra levis; si nusquam es sortè vocatus
Ad cœnam, laudas securum olus, at velut usquam
Vinctus eas, ita te felicem dicis, amesque, 31

ANNOTATIONES.

14. *Vertumnis.*] Vertumnus Deus anno vertendo præsidens, multiformis erat; & varie pingebatur, & variis colebatur locis tum in urbe tum in municipiis; modò fossor, modò arator, seminator, plantator, messor. Hinc Plurali numero Vertumni appellantur. Aiunt etiam sensus & cogitationes hominum ab eo verti. Undè iratis Vertumnis dicitur natus, quisquis semper incertus & inconstans aliis aliisque affectibus agitatur, Tibul.

Talis in æthereo felix Vertumnus Olympo
Mille habet ornatus, mille decenter habet.

15. *Chiragra.*] Vel metri causâ licenter & contra etymon primam corripit syllabam; vel poëta scripsit *cheragra*, ut volunt quidam, ἀπὸ τῆς χειρὸς, Poëticè χέρος, *Justa*, digna luxuriæ pœna. Pers. Sat. 5. v. 58.

——— *Sed cum lapidosa chiragra*
Fregerit articulos.

Scilicet morbus ille articularis manûs ac dignitorum usum præpedit, non secus ac si fracti & contusi essent articuli manuum.

16. *Qui pro se tolleret.*] Cùm talis semper ludere consuevisset, intercusâ manus suas movendi facultate, alienâ manu talos colligebat, movebat, jactabat.

17 *Phimum.*] Vasculum ligneum, corneum, eburneum, oris angusti, è quo tali anteà agitati effunduntur in alveum seu tabulam. *Fritillum* vocant Juvenalis & Seneca, *ercam* Persius, *turriculam* Martialis. *pyrgum* (quæ vox Græca turriculam designat) alii, & hic Horatius ut placet multis hisque doctissimis. Gall. *Cornet à dez.* Angl. *The Dice Box.*

Jul. Pol. lib. 10. cap. 13. phimum, φίμον, numerat inter aleatoris instrumenta: item Æschines in Timarch. apud Suidam.

20. *Qui jam contento.*] Metaphorica dictio: Velut prisicus modò parcus admodùm & frugalis, modò laxus, magnificus, luxuriosus; utrinque nimius & vitio laborans.

21. *Putida.*] Auditu ingrata, translatio à naribus ad aures.

22. *Furcifer.*] Servus hoc probro incessebatur, cum ob delictum quodpiam levius, appensam collo furcam cogebatur ferre, ignominiæ causâ.

23. *Mores antiquæ plebis.*] Probos nimirùm & castos. Nam subinde vitia sensim gliscere visa sunt.

27. *Nequicquam cœno cupiens evellere plantam.*] Frustrà cupiens è gurgite vitiorum emergere.

30. *Landas securum olus.*] Tranquillam domi cœnam è cibo parabili laudas & præfers quibuslibet lautis & opimis apud alios epulis, ad quas invitatus fueris.

31. *Velut usquam Vinctus eas.*] Videri vis ad alienam ire cœnam velut coactus, vinctus,

Quod

Quod nuſquam tibi ſit potandum. Jufſerit ad ſe
Mecænas ſerum ſub lumina prima venire
Convivam, nemon' oleum feret ocyùs; Ecquis
Audit? cum magno blateras clamore, furiſq;
Milvius & ſcurræ, tibi non referenda precati,
Diſcedunt. Etenim fateor me, dixerit ille,
Duci ventre levem, naſum nidore ſupinor:
Imbecillus, iners, ſi quid vis, adde popino.
Tu cùm ſis quod ego, & fortaſſis nequior, ultrò
Inſectere velut melior, verbiſque decoris
Obvolvas vitium? Quid, ſi me ſtultior ipſo [707]
Quingentis empto drachmis deprenderis? auſer
Me vultu terrere: manum ſtomachumque teneto,
Dum quæ Criſpini docuit me janitor, edo.
Te conjux aliena capit, meretricula Davum:
Peccat uter noſtrum cruce dignius? acris ubi me
Natura incendit; ſub clarâ nuda lacernâ
Quæcunque excepit turgentis verba caudæ,
Clunibus aut agitavit equum laſciva ſupinum,
Dimittit, neque famoſum, neque ſollicitum, ne
Ditior aut formæ melioris meiat eodem.
Tu, cum projectis inſignibus, annulo equeſtri,

quod apud nullum cœnare contingit. Verùm ſi Mecænas vocet te cœnatum apud ſe veſperè ad primas candelas; horrendum vociferaris furibundus: Nulluſne afferet unguenta citius? quiſnam auſcultat? Tum verò *Milvius & paraſiti abeunt, tibi imprecati minimè narranda. At dicet aliquis me ventri obnexium eſſe, naſum tollere ſupinum ad nidores; ignavum, ſeguem* eſſe, *adde etiam, popinarum ſectatorem, ſi lubet: non inficiabor. Tu* verò *cum ſis* ſervus, *ut ego, & fortaſſe ſis pejor; cur me ſponte reprehendis quaſi præſtantior? Quare præclaris ſermonibus tegis* quod *pravum habes? Quid ſi tu agnoſceris inſanior me,* quem *emiſti drachmis quingentis? Deſine vultu terrorem mihi facere: coerce manum atque iram dum loquor ea quæ didici à Criſpini janitore. Tu, ſectaris uxorem alterius, Davus meretricem. Uter noſtrum cruce dignior peccat? Cum me ardens libido inflammat,* ab ea *diſcedo nec infamis nec anxius, ne opulentior vel pulcrior eâdem petiatur. Tu* verò *quando exutis ornamentis, annulo equeſtri,*

ANNOTATIONES.

invitus: ac felicem te dicis quod nemo te vocarit. Verùm te diſſimulas.

33. *Serum ſub lumina prima.*] Serò quidem cœnabant magnates pluribus negotiis occupati: at alii vulgò circa tertiam aut quartam horam pomeridianam. Martial. lib. 4. Epig. 8.

Imperat extructos frangere nona totos.

34. *Nemon' oleum feret ocyus, &c.*] Clamitas mira impatiens, & mirum quantum properans ire illuc bene lotus bene unctus. Sic nimirùm veteres ad cœnam invitati pergebant, unguentis odoriferis perfuſi.

35. *Furiſque.*] Alii leg. *fugiſque*, id eſt, cum magna feſtinatione domo abis, & ad Mecænatis cœnam curris.

36. *Milvius & ſcurræ, &c.*] Paraſiti & ſcurræ apud te cœnâ ſperatâ fraudati diras in te jactant, imprecantur tibi mala omnia diſcedentes.

38. *Naſum nidore ſupinor.*] Elatum habeo naſum ad captandos odores obſoniorum; tanquam ventris & gulæ mancipium cœnas venor.

43. *Quingentis empto drachmis.*] Gall. *achetè cinquante ecus.* Angl. *That coſt you but Fifty Crowns.* Siquidem drachma Attica ſex aſſes, ſive ſolidos noſtræ monetæ continebat.

Me ſtultior deprenderis.] Ego enim vitia mea ipſe agnoſco & fateor: tu verò tua celas & vano decore tegis: & hinc aliis tibique etiam bonus videri gaudes, ſtultè.

44. *Manum ſtomachumque teneto.*] Ne minas, ne verbera mihi intentes, dum tibi vera loquor.

45. *Dum quæ Criſpini docuit me janitor, edo.*] Doctum ſe ſervus à ſervo Philoſophi aptè dicit. Certè à Magiſtris publicis documenta quædam ſervi eorum captabant, ſeu domi, ſeu cuſtodientes januam Scholarum in quibus docebant, audire nempe multa atque utiliter excipere poterant, ſi paulùm ingenioſi eſſent. De *Criſpino* Stoicam ſectam amplexo, lib. 1. Sat. 1. & 3.

46. *Te conjux aliena capit.*] Adulteriorum ſectator quilibet hic arguitur, non ipſe Horatius: qui ab iis abhorrebat, lib. 1. Sat. 2.

53. *Tu, cum projectis inſignibus.*] Depoſitâ togâ, exuto anguſto clavo, equeſtrique annulo & dignitate, quibus ab Auguſto es inſignitus: ſervilem autem indutus habitum, ne agnoſcaris: jam non videris eques Romanus, ſed vilis ſervus. Vide Gell. lib. 13. cap. 20.

Roma

& Romana veste, è Judice mutaris in vilem servum, cucullo obvolvente caput unguentis delibutum: an *non es quod fingis? pavidus* quidem *intromitteris, & corpore concuteris, metu adversus cupiditates luctante. Age verò, quid interest virgis cædi, & gladio interfici?* an *pergas addictus; an infami inclusus arcu,* in *quam te compegit* ancilla *flagitii hæc particeps, genibus tangas caput inflexum?* Dic porrò *si vir matrona delinquentis jus habet adversùs utrumque, an non æquius contra adulterum? Certe fœmina hæc suum non mutat habitum, vel locum; • • • quoniam te metuit nec amanti fidit, sponte feres patibulum atque hero furioso addices cuncta bona, vitam, corpus, existimationem.* Quod si incolumis *evadas,* deinceps *forte verberis, & eruditus evitabis.* Imò verò *inquires rursum timendi perendiq; occasiones. O multis modis mancipatus! Ecquæ fera vinculis fractis improbè se religat, si quando evasit.* At enim *non sum adulter, inquis. Nec ego certe fur,*

Romanoque habitu, prodis ex Judice Dama
Turpis, odoratum caput obscurante lacernâ; 55
Non es quod simulas; metuens induceris, atque [708]
Altercante libidinibus tremis ossa pavore.
Quid refert uri virgis, ferroque necari?
Auctoratus eas, an turpi clausus in arcâ,
Quò te demisit peccati conscia herilis, 60
Contractum genibus tangas caput? Estne marito
Matronæ peccantis in ambos justa potestas?
In corruptorem vel justior. Illa tamen se
Non habitu mutatve loco, peccatve superne
Cùm te formidet mulier, neq; credat amanti. 65
Ibis sub furca prudens, dominoque furenti
Committes rem omnem, & vitam & cum corpore famam.
Evâsti? credo metues, doctusq; cavebis.
Quæres quando iterùm paveas, iterumque perire
Possis. O toties servus! Quæ bellua ruptis [709]
Cùm semel effugit, reddit se prava catenis? 71
Non sum mœchus, ais. Neque ego, Hercule, fur, ubi vasa

ANNOTATIONES.

54. *Ex Judice.*] Certarum rerum cognitio & judicium ad equites Rom. pertinebat, sive quod eligebantur Judices tam ex Equestri quàm ex Senatorio ordine.

55. *Lacernâ.*] Pallio caput etiam adversus imbres protegente. *Cucullum* vocat Juvenalis, Sat. 3, 6, & 8. Gall. *une cape.* Angl. *A Coul.*

56. *Metuens induceris.*] In domum mœchæ induceris metuens pericula, de quibus, lib. 1. Sat. 2.

58. *Quid refert uri virgis, &c.*] Gladiatores emens has illis conditiones proponebat, flammis uri, virgis cædi & secari, ferro necari: quas cùm accepissent certo quidem pretio, auctorati dicebantur, seu obligati & obstricti ad quidlibet perpetiendum. Sensus est: Tu servili metu continuò pressus, servili auctoramento quasi addictus, an non verè servus es? nihil certè interest gladiatorem inter & adulterum. Gladiator virgis cædendum ferroque necandum se addicit: tu pariter cum adulteria committis. Quid enim cum timens adulteræ maritum in arcâ recluderis?

61. *Estne marito Matronæ, &c.*] Olim adulterum in adulterio deprehensum marito licebat occidere, simul & adulteram. Lex subinde Julia de adulteris nonnihil immutavit, atque flagitiorum ejusmodi cognitionem ad certos Judices referri jussit. Vide Annot. lib. 1. Sat. 2.

64. *Non habitu mutatve loco.*] Adultera non egreditur domo suâ, non insignia deponit, ut tu: proindeque longe pejus illâ facis, justiorque pœna te sequitur.

66. *Ibis sub furca prudens.*] Sponte subis servilem ignominiam & pœnam.

Dominoque furenti, &c.] Vel irato & ultionem anhelanti marito; vel affectui vehementi cuilibet tibi tyrannicè dominanti paratus es addicere bona, famam, vitam.

68. *Evâsti? credo metues, &c.*] Ironicè. Quod si è vitæ periculo emergas, fortè cautus deinceps simile discrimen longe fugies. Imò verò quæres semper novas mœchandi totiesque periclitandi occasiones: adeò mancipatus es tyrannidi vitiorum.

70. *Quæ bellua ruptis, &c.*] Hunc Horatii locum imitatus est Persius, Sat. 5. v. 168. & seq.

72. *Non sum mœchus, ais, &c.*] Si tu non es mœchus, eò quòd apertè non sectaris matronas, nec ego fur sum qui argentea vasa quælibet obvia metu pœnæ non surripio palàm. Verùm si periculi formido removeatur, jam ego furabor, & tu mœchaberis: & vitiosæ indoli

Prætereo

Prætereo ſapiens argentea. Tolle periclum,
Jam vaga proſiliet frenis natura remotis.
Tune mihi dominus, rerum imperiis hominumq;
Tot tantiſq; minor? quem ter vindicta quaterque
Impoſita haud unquam miſerâ formidine privet?
Adde ſuprà dictis, quod non levius valeat. Nam
Sive vicarius eſt qui ſervo paret, uti mos
Veſter ait, ſeu conſervo; tibi quid ſum ego? nempe
Tu mihi qui imperitas, aliis ſervis miſer, atque
Duceris, ut nervis alienis mobile lignum.
Quiſnam igitur liber? Sapiens: ſibi qui imperioſus. [710]
Quem neque pauperies, neque mors, neque vincula terrent,
Reſponſare cupidinibus, contemnere honores
Fortis, & in ſeipſo totus teres atque rotundus,
Externi ne quid valeat per læve morari:
In quem manca ruit ſemper fortuna. Poteſne
Ex his, ut proprium, quid noſcere? Quinq; talenta
Poſcit te mulier, vexat, foribuſque repulſum
Perſundit gelidâ, rursùs vocat. Eripe turpi
Colla jugo. Liber, liber ſum, dic age. Non quis,

quando argentea vaſa canam? transeo. Auſer verò periculum; ſtatim indoles ſoluta erumpet ſublatis frenis. Quæ cùm ita ſint, an meus es herus, tu ſubditus dominatui tot rerum atque hominum: quem virga Prætoris ter aut quater incuſſa non unquam liberet moleſto metu? His adjunge quod non minoris momenti ſit. Etenim ſeu vicarius eſt qui ſervo obedit, ſicut inſtitutum veſtrum docet, ſive conſervus; quid ego ſum erga te? Scilicet ipſe qui mihi dominaris, aliis obtemperas miſer, ac moveris, perinde ac lignea effigies viribus non propriis. HORAT *Ergò quiſnam liber?* DAV. *Sapiens, qui ſibi dominatur: quem nec egeſtas, nec mors, nec catenæ territant: qui valet repugnare cupiditatibus, & ſpernere dignitates, atque eſt in ſemet omninò æqualis & globoſus, ut nihil externi queat retardare per expolitum: quem fortuna impetit ſemper debilis. An potes aliquid ex iſtis velut tuum obſervare? fœmina talentum quinque à te exigit, urget, domo ejicit, aquâ aſpergit, iterum accerſit. Exime cervicem infami ſervitute. Heus tu; Liber, liber ſum.* Atqui *non vales,*

ANNOTATIONES.

mbo ſerviemus. Ergò tu perinde ſervus ac ego. Huc pertinet quod Stoici plus animum peccandi ſpectabant quàm factum.

75. *Rerum imperiis hominumque Tot tantiſq; minor?*] Obnoxius libidini, timori, ambitioni, &c. quâ è ſervitute Prætor eximere te non valet.

76. *Vindicta.*] Tribus modis à ſervitute vindicabatur & in libertatem aſſerebatur ſervus. 1. Cenſu. 2. Teſtamento. 3. Vindictâ; nempè cum virga capiti ſerviliter incuſsâ ritè manumittebat ſervum Prætor. Vide. Perſ. Sat. 5. v. 88. ubi ſic habet:

Vindictâ poſtquàm meus à Prætore receſſi.

77. *Haud unquam miſerâ formidine privet.*] Corporis quidem dabit libertatem, at animi nequaquam.

79. *Vicarius.*] Inter ſervos erat unus præcipuus, ut plurimùm atrienſis, quibuſdam diſpenſator dictus. Hic aliis ſervis diſtribuebat ex more dimenſum cibum aut frumentum; habebatque in eos quandam auctoritatem. Reliqui ſervi dicebantur vicarii, ſeu conſervi: communem etenim habebant dominum.

82. *Duceris, ut nervis alienis mobile lignum.*] Tu qui meus es dominus, affectuum ac vitiorum ſervus es; atque ab eis duceris, perinde ac imagunculæ ligneæ certis nervis & fidiculis motæ, per ſe videntur moveri, caput, brachia, pedes agitare, oculos etiam torquere. &c. Gell. lib. 14. cap. 1. *Nihil arbitratu ſuo faciunt,* inquit, *ſed ludicra νευρόσπαστα eſſe videntur, id eſt nervis moventia.*

86. *Totus teres atque rotundus.*] Tam lævis, politus, æquabilis, ut quaſi perfectus globus facilè moveatur, nihilque aſperum anfatumve habeat quo retineri ac retardari queat, aut invitus impelli vi quadam externa. Perſ. Sat. 1. v. 64.

Ut per lœve ſeveros
Effundat junctura ungues.

88. *In quem manca ruit ſemper fortuna.*] Sicut affectibus non ſervit, ita nec fortunæ: & quemadmodum irruentium vitiorum, ſic & fortunæ impetum frangit.

91. *Perſundit gelidâ.*] Mulierum ea eſt improbitas. De quâ Perſ. Sat. 5.

Soleâ puer objurgabere rubrâ.

92. *Eripe turpi Colla jugo.*] Si tu liber es, age, te liberum oſtende: ſpernentem te meretriculam ſperne & deſere. Atqui non vales

Urget

quippe animum premit herus gravis: acresque stimulos subdit fatigato & reluctanti exagitat. Verum enimverò quando stupens miraris tabellam à Pausiâ pictam, quâ ratione levius delinquas quàm ego cum attentus contemplor pugnas Fulvii, Rutubæ, & Placideiani, rubricâ vel carbone delineatas, intento poplite altero, quasi re ipsa viri decertent, moveant arma, impetant, declinent? Nempe *Davus iners & pravus* habebitur: *tu verò sollers & peritus cognitor rerum antiquarum prædicaberis. Si traborodore placentæ calidæ,* homo *nihili sum,* at *tibi magna virtus & mens temnit lautas dapes. Quare* verò *damnosius mihi est obtemperare ventri?* nimirùm *quia dorsum verberatur.* Sed *quo pacto minus tu puniris, quoties appetis edulia ista, quæ* pretio *exiguo haberi non possunt? Quinimo amaræ fiunt dapes frequentius captatæ: & pedes vacillantes detrectant portare corpus vitiatum.*

Urget enim dominus mentem non lenis, & acres
Subjectat lasso stimulos, versatque negantem. 9
Vel cum Pausiacâ torpes, insane, tabellâ, [71
Qui peccas minùs atq; ego, cum Fulvi, Rutubæq
Aut Placideiani contento poplite miror
Prælia, rubricâ picta aut carbone, velut si
Re vera pugnent, feriant, vitenque moventes
Arma viri? nequam & cessator Davus: at ipse
Subtilis verum judex & callidus audis. 10
Nil ego, si ducor libo fumante: tibi ingens
Virtus atque animus cœnis respondet opimis.
Obsequium ventris mihi perniciosius est cur?
Tergo plector enim: qui tu impunitior, illa 10
Quæ parvo sumi nequeunt, cùm obsonia captas?
Nempè inamarescunt epulæ sine fine petitæ, [712
Illusique pedes vitiosum ferre recusant
Corpus. An hic peccat, sub noctem qui puer
uvam

Denique *nunquid peccat servus quispiam pro uvâ*

ANNOTATIONES.

cupiditati subditus. Cic. Parad. 1. *An ille mihi liber videatur, cui mulier imperat, cui leges imponit, præscribit, jubet, vetat quod videtur: qui nihil imperanti negare potest, nihil recusare audet. Poscit? dandum est. Vocat? Veniendum. Ejicit? Abeundum. Minatur? Extimescendum. Ego verò istum non modò servum, sed nequissimum servum puto.*

93. *Urget enim dominus.*] Dominatur tibi libido, invitumq; trahit Pers. cit. Sat. 5. v. 124.

Liber ego, unde datum hoc sumis tot subdite rebus?
An dominum ignoras, nisi quem vindicta relaxat?

95. *Vel cum Pausiacâ torpes, insane, tabellâ.*] Cùm præ immoderato pictarum egregiè tabellarum studio velut insanis. Cic. Parad. 5. *Sunt pari stultitia quos signa, quos tabulæ, quos calatum argentum, quos Corinthia opera, quos ædificia magnifica nimiopere delectant.*

Echionis tabula te stupidum detinet, aut signum aliquod Polycleti intuentem te, admirantem, clamores tollentem, cum video servum te esse ineptiarum omnium judico. Nonne igitur sunt ista festiva? sunt. Nam nos quoque oculos eruditos habemus. Sed obsecro te, ita venusta habeantur ista, non ut Vincula virorum sint, sed ut delectamenta puerorum.

Pausiacâ.] Pausius insignis pictor, de quo Plin. lib. 21. cap. 2. & lib. 35. cap. 11.

96. *Fulvi, Rutubæ, Placideiani.*] Hic famosi erant gladiatores.

97. *Contento poplite.*] Is gestus est certantium & digladiantium.

98. *Prælia rubricâ picta aut carbone.*] Publicè & propalam expolita, Plin. lib. 35. cap. 7. *Quatuor coloribus solis immortalia illa opera fecere Appelles, Echion, Melantius, Nicomachus, clarissimi pictores, ex albis melino, ex silaceis Attico, ex rubis sinopide Pontica, ex nigris atramento publicas porticus investivit pictura gladiatorum, minister rumq; omnium veris imaginibus redditis. Pingi autem gladiatoria munera, atq; in publico exponi cœpta a C. Terentio Lucano.*

101. *Subtilis veterum Judex & callidus audis.*] Cic. ante citat. *Nos quoque oculos eruditos habemus.*

105. *Qui tu impunitior.*] Pers. Sat. 5. v. 130. similiter

qui tu impunitior exis?

107. *Nempè inamarescunt epulæ.*] Immodicè epulatus das pœnas, cùm debilitatum eruditate corpus vexatur: pedesque bono succo & alimento proindeque viribus destituti vacillant solitumque officium non præstant. Vide Sat. 2. huj. lib. v. 73. seq.

Furti-

Furtivâ mutat ſtrigili? Qui prædia vendit
Nil ſervile gulæ parens habet? Adde quod idem
Non horam tecum eſſe potes, non otia rectè
Ponere: teque ipſum vitas fugitivus ut erro;
Jam vino quærens, Jam ſomno fallere curam;
Fruſtrà: nam comes atra premit, ſequiturque fugacem. [115]
Unde mihi lapidem? Quorſum eſt opus? Unde ſagittas?
Aut inſanit homo, aut verſus facit. Ocyùs hinc te
Nî rapis, accedes opera agro nona Sabino. [713]

dans ſtrigilem ſubreptam circa noctem? qui verò gulæ indulgens prædia venumdat, nihil ſervile exhibet? Adde quod tu nequis unâ horâ tecum verſari, nec benè uti ctio: atque temet fugis ut ſervitutem *abhorrens & vagabundus; nunc vino, nunc ſomno quærens levare ſollicitudines inutiliter, quippe hæ triſtes aſſecla fugientem urgent ac perſequuntur* HORAT. *Quâ parte habebo lapidem;* DAVUS. *Ecquid neceſſe eſt?* HORAT. *Ubi tela inveniam?* DAVUS. *Vel furit homo noſter, vel condit carmina.* HORAT. *Niſi hinc abis velociter, ibis ad agrum meum Sabinum nonus operarius.*

ANNOTATIONES.

110. *Furtivâ mutat ſtrigili.*] Dans ſtrigilem quem furatus eſt, ad habendam uvam, quam appetit. Strigil inſtrumentum eſt æneum, ferreum, argenteum quo in balneis ſudorem vetetes detergebant.

112. *Non horam tecum eſſe potes.*] Variis diſtractus cupiditatum illecebris, unâ horâ manere apud te, ſolus eſſe vix potes; animo tranquillo nunquam frueris: ac proinde *otia rectè ponere*, utiliterque tempus inſumere non vales in rebus ſeriis & honeſtis. Perſ. in fine Sat. 4. *Tecum habita.* Nunquam minus ſolus ſapens, quàm cùm ſolus eſt.

113. *Teque ipſum vitas.*] Vitioſi ſibimetipſis graves ſunt, maximè ſi ſoli ſint; quia tunc recurrente flagitiorum memoriâ & conſcientiâ amplùs torquentur.

Fugitivus ut erro.] A te diſcedere cupis vel omninò, vel ad tempus; ſicut moleſtum dominum evitat ſervus *fugitivus*, redire nunquam volens; aut ſalrem velut *erro*, dies multos abſens tandemque rediens.

116. *Unde mihi lapidem, &c.*] Unde lapidem habebo, quo feriam impudentem ſervum? *Unde ſagittas*, quibus illum confodiam?

117. *Aut verſus facit.*] Poëtico furore abreptus. Satira 3. hujus libri in fine.

Adde poemata nunc; hoc eſt oleum adde camino.

118 *Accedes opera agro nona Sabino.*] Protinus hinc te amandabo ad ergaſtula prædii & villiæ meæ apud Sabinos, ubi cum aliis octo ſervis operi ruſtico incumbas: fiaſque agreſtis ex urbano, vinctus è ſoluto, ſordidus & abjectus è præcipuo. Juvenal. Sat. 14. v. 24. *Carcer ruſticus.* Plin. lib. 18. cap. 2 *Vincti pedes, damnata manus rura exercent.* Et cap. 6 *Coli rura ab ergaſtulis peſſimum eſt, & quicquid agitur à deſperantibus.*

SATIRA VIII.

Cœnæ Naſidieni luxum minimè lautum irridet.

UT Naſidieni juvat te cœna beati? [1]

HORATIUS, *Quomodo te oblectavit cœna Naſidieni divitis.*

ANNOTATIONES.

1. *Ut Naſid.*] Horatius à Fundanio percunctatur qualis fuerit cœna illa quem vanus oſtentator Naſidienus præbuerat Mecœnati, & cui ille interfuerat.

Naſidieni.] Is eques Rom. fuiſſe dicitur. Porrò ad metri legem, vel quadriſyllabam vocem accipe, ut *vindemiator*, lib. 1. Sat. 7. v. 30. vel Anapæſtum loco Dactyli. Apage qui legunt, *Ut te Naſid. &c.* vel, *Naſidieni qui juvit te, &c.* Nam reclamant codices: nec non Priſcianus lib. 17.

Etenim heri mihi te conaturum apud me perquirenti dictum est te ibi epulari à maridie. FUNDAN. *Ut ita ut nunquam, ex quo vivo, rectius habuerim.* HOR. *Si molestum non est dic quid edulium primò levaret gravioremfamem.* FUNDAN. *Initio fuit aper è Lucaniâ Austro placido captus, quemadmodum affirmabat convivator: circa erant acres rapa lactuca, radices: & quæ languentem stomachum excitant sisser, alec, fex vini Coi. Postquàm remota sunt ista, servus altè succinctus mensam ex acere deterst mappâ villosâ purpurâ, alter autem corrasit quicquid supervacuum, & quod posset nauseam creare convivis.* Tum *subniger Hydaspes progrediens ad instar puellæ Athenienſis, quando sacra Cereris portat; vinum Cæcubum detulit; Alcon autem Chium absque marina aqua. Mox dominus dixit: Si fortè Albanum vel Falernum ô Mecænas, te plusculum juvat, quàm quæ allata sunt, utrumque adest.*

Nam mihi quærenti convivam dictus here illic
De medio potare die. Sic ut mihi nunquam
In vitâ fuerit meliùs. Da, si grave non est,
Quæ prima iratum ventrem placaverit esca.
In primis Lucanus aper, leni fuit Austro [714]
Captus, ut aiebat cœnæ pater, acria circum
Rapula, lactucæ, radices; qualia lassum
Pervellunt stomachum; sisser, alec, fæcula Coa.
His ubi sublatis, puer altè cinctus acernam
Gausape purpureo mensam perterst; & alter
Sublegit quodcunque jaceret inutile, quodque
Posset cœnantes offendere; ut Attica virgo
Cum sacris Cereris, procedit fuscus Hydaspes,
Cæcuba vina ferens: Alcon Chium maris expers.
Hic herus, Albanum, Mecænas, sive Falernum [715]
Te magis appositis delectat; habemus utrumque.

ANNOTATIONES.

2. *Here.*] *Heri & Here* dicebant veteres; ut *vespere & vesperi.* Priscian. Juvenalis Sat. 3. v. 23.

3. *De medio potare die.*] Solemnes ergò epulæ, quæ tam maturè inirentur, contra morem, de quo alibi Juvenal. Sat. 11. v. 88.

—— *Ad has epulas solito maturius ibat.*

6. *Lucanus aper.*] De Lucaniâ Italiæ regione apris fœcundâ jam dictum est Sat. 3. hujus libri.

Leni Austro Captus.] Frustrà conatur Nasidienus venditare, sic teneriores factas esse illius apri carnes; & frustrà excusat fœtorem inductum vehementiori Austri flatu; cum nares convivarum eo offenderentur. Vide Sat. 2. hujus lib. v. 40.

7. *Cœnæ pater.*] Convivii præfectus; infrà *Parochus*, nempe Nasidienus.

8. *Acria circum Rapula, &c.*] Aptè satis ad emendandum fœtorem apri.

9. *Sisser.*] Olus utile stomacho, urinam ciens, appetitum excitans. Gall. *cherey*, vel *selris.* Angl. *Skirwort.* Dioscorid. Plin. &c. Tiberius Cæsar, eo delectatus narratur.

Alec.] Vide Sat. 4. hujus libri, v. 73.

Fæcula Coa.] Condimentum è fœce, sive è crassiori sedimento Coi vini. Suprà Sat. 4.

10. *Altè cinctus.*] Quo expeditior foret.

Acernam mensam.] Ex acere arbore. Gall. *Erable.* Angl. *Maple.* Plin. lib. 16. cap. 15. *acer*, inquit, *operum elegantiâ & subtilitate citra secundam.* Pariter & Martial. lib. 14 Epigr. 90.

11. *Gausape purpureo mensam perterst.*] Gausape & Gausapa, peristroma seu tapes, quo mensa insternebatur. At hîc adhibetur ad tergendam mensam, quæ nullo mantili tecta fuisse ostenditur.

13. *Ut Attica virgo.*] Ut Cereris sacra in canistris portat virgo Attica, sublatis supra caput manibus; ita famulus altè defert vasa vinaria, proceditque lento gradu, ad fastum & pompam. Vide lib. 1. Sat. 3.

14. *Hydaspes.*] Puer famosus, ortus in Parthiâ, prope Hydaspen fluvium, indeque adeptus nomen. Vide lib. 1. Od. 22.

15. *Cæcuba.*] De his lib. 1. Od. 20.

Alcon.] Alter famulus.

Chium maris expers.] De Chio vino suprâ, Sat. 4. Quod addit, *maris expers*, vel indicat vinum in Italiâ factum, adeoque non transmarinum, quod tamen pro Chio & Græco venderetur. Vel hinc jactat purum esse, & cui nihil aquæ marinæ admixtum sit. Nam solebant Græci vino infundere marinam aquam, ut firmius, defæcatius, & incorruptius redderetur. Columel. Athen. lib. 1. Plin. lib. 23 cap. 1. Huc pertinet oraculum quoddam pastoribus editum, quod jubebat Dionysium in mare mergere.

16. *Albanum.*] Lib 3 Od. 11.

Falernum.] Lib. 1 Od. 21

Divi-

Divitias miseras! sed queis cœnantibus unà,
Fundani, pulcrè fuerit tibi, nosse laboro.
Summus ego & prope me Viscus Thurinus, & infrà,
Si memini, Varius: cum Servilio Balatrone
Vibidius; quos Mecænas adduxerat umbras.
Nomentanus erat super ipsum, Porcius infrà,
Ridiculus totas simul absorbere placentas.
Nomentanus ad hoc, qui si quid fortè lateret [716]
Indice monstraret digito. Nam cætera turba,
Nos, inquam, cœnamus aves, conchylia, pisces,
Longè dissimilem noto celantia succum:
Ut vel continuo patuit, cùm passeris atque
Insuetata mihi porrexerit ilia rhombi.
Post hoc me docuit melimela rubere, minorem
Ad lunam delecta. Quid hoc interfit, ab ipso

HOR. *O infortunatas opes! at aveo scire quibuscum epulantibus tàm lautè cœnaveris O Fundani.* FUNDAN. *Ego supremo in thoro, & juxta me Viscus Thurinus* accumbebat; *atq; inferiori loco, si bene recordor, Varius.* Aderant in medio lecto *Servilius Balatro, & Vibidius, quos asseclas adduxerat Mecænas.* In imo *erat Nomentanus supra Nasidienum infrà* verò *Porcius, risum præbens* cùm *devoraret simul integras placentas.* Porrò *Nomentanus propterea* aderat, *ut digito indicaret si quid fortasse* apponeretur *reconditi* saporis. *Etenim reliqui è vulgò, nos, inquam cœnamus aves conchylia, pisciculos, saporem habentia valdè cognito disparem. Hocque mox innotuit, quando mihi obtulit ilia passeris & rhombi, qualia non* ante *gustaram. Tum me docuit melimela rubicundiora esse, & decerpantur imminuta Luna. Quid* autem *id referat, ab ipso*

ANNOTATIONES.

18. *Divitias miseras.*] Hoc alii dici volunt à Fundanio, alii ab Horatio. Sensus est; miseras divitias, quæ divitum nedùm faciant beatum, imò perspècè sordidum & miserum reddunt! Certè hic sordes Nasidienus exhibet, qui non statim optima vina Mecænati depromat. Eccui enimverò alii reservabat Albanum suum & Falernum?

19. *Fundani.*] Hoc erat eo tempore poëta Comico sale & facetiis clarus.

20. *Summus ego.*] Ego summus in summo lecto. De situ discumbentium, & ratione discumbendi ad mensam, egi lib. 1. Od. 27. Item. l. 1. Sat. 4. v. 86. Porrò notandum est, honoratiorem in quoq; thoro locum fuisse medium: & convivii dominum in imo lecto semper accubuisse. Itaque hic in summo thoro medius erat Funanius Viscum Thurinum superiorem inter & Varium inferiorem. In medio lecto sedebat Mecænas Balatronem inter & Vibidium, *quos adduxerat umbras.* In imo Nasidienus cum suis convivis, Nomentano scilicet & Porcio.

Viscus Thurinus.] Thurio Calabriæ oppido oriundus. Lib. 1. Sat. 10. v. 83.

21. *Varius.*] De eo celebri poëtâ lib. 1. Od 6. lib. 1. Sat. 5, & 8.

22. *Umbras.*] Scurras, parasitos, homines non invitatos à convivatore, sed ab invitatis adductos velut comites. Sic enim pridem ad cœnam vocatus, de hospitis confisus benevolentiâ, quosdam deducebat assecias secum: quibus nomen datum ex eo quod invitatum sequerentur, velut umbra corpus. Plutarch. Sympos. lib. 7. cap. 6.

23. *Nomentanus.*] De eo luxurioso nepote lib. 1. Sat. 8. & alibi.

Porcius] Famosus nepos.

24. *Placentas.*] Hæ censebantur inter præcipuas veterum cupedias & delicias. Casaubon. in Athen. lib. 3. cap. 29. Perditissimi catillonis sit, inquit, non alimentis vesci, sed gulæ irritamentis. Epicureus quidam pro mortuo dicitur elatus, Placentâ fervente devoratâ Hieronym. ad Marcellam; *Suaves non sunt epulæ quæ non placentas redolent.*

25. *Si quid fortè lateret, &c.*] Ad hoc præsertim vocatus ille, ut cibos quosque indicaret, & eorum saporem velut exquisitum vendicaret. Scilicet erat insignis obsoniorum artifex, seu gulæ artifex & mystæ.

28. *Longè dissimilem, &c.*] Ironia. Sensus est: si illi vano ostentatori & garrulo fides, cœnabamus exquisita omnia, & succum habentia longè dissimilem ei quem gustare consuetum est.

29 *Ut vel continuò patuit.*] Pergit ironicè loqui.

Passeris.] Passer piscis planus Gall. *Carrelet*, Angl. *a Plaise*, à rhombo differt situ corporis duntaxat. Nam *dexter resupinatus rhombo, passeri lævus.* Plin. lib 9 cap. 30.

31 *Melimela.*] Gall. *Pommes de Paradis.* Angl. *Apples of Paradise.* Plin. lib. 15. cap. 14. mala *mustea à celeritate miteſcendi seu matureſcendi, quæ nunc melimela dicuntur a sapore melleo.*

32. *Minorem ad lunam.*] Alii crescentem, alii decrescentem interpretantur. Ego certè *lunam minorem* dixerim potiùs quando minuitur, quàm cùm augetur & crescit: astipulatur Plinius, qui imminui lunam ait, pro, decrescere.

melius acceperis. Subinde Vibidius ait Balatroni: nisi potamus cum damno præbentis cœnam, moriemur sine ultione; statimque petit scyphos capaciores. Tunc pallor cœpit immutare vultum dantis: putas nihil tam formidantis quàm validos potores: sive quod dicaciores fiunt, sive quia vini calor hebetat gustum acutiorem. Jam Vibidius & Balatro cunctique pariter urnas integras exhauriunt poculis Aliphanis. Infimi verò thori homines minimè læserunt lagenas. Mox *apponitur muræna in catino extensa inter squillas* jusculo *immersas. Tum dominus ait: ista prægnans capta est, quæ minus bonâ carne fuisset postquàm peperisset.*

Audieris meliùs Tum Vibidius Balatroni;
Nos, nisi damnosè bibimus, moriemur inulti.
Et calices poscit majores. Vertere pallor
Tum parochi faciem, nil sic metuentis ut acres [717]
Potores: vel quod maledicunt liberiùs, vel
Fervida quod subtile exsurdant vina palatum.
Invertunt Aliphanis vinaria tota
Vibidius Balatroque secutis omnibus, imi
Convivæ lecti nihilum nocuere lagenis.
Affertur squillas inter muræna natantes
In patinâ porrecta. Sub hoc herus; Hac gravida, inquit [718]
Capta est, deterior post partum carne futura.

ANNOTATIONES.

Quid hoc interfit.] Quanti referat ut hoc vel illo ſtatu lunæ melimela colligantur, ab ipſo Naſidieno didiceris meliùs. Nempe ille magnâ verborum pompâ de re futili qualibet uſque ad nauſeam diſſerebat.

34. *Nos, niſi damnosè bibimus, &c.*] Naſidieni ejuſq; convivii inſulſitatem ulciſci aliter non poſſumus, quàm vinum ejus affatim bibendo, cum damno ipſius & dolore.

35. *Vertere pallor.*] Avarum ſubit indignatio ubi œnophora ſua inverti conſpicit.

36. *Parochi.*] Παρέχω præbeo.

38 *Fervida quod ſubtile, &c.*] Ex perſonâ avari honeſtam dolendi rationem prætexit, quaſi palatum immodici potûs calore obtuſum jam vini bonitatem ſapere nequeat.

39. *Aliphanis.*] Majoribus & capacioribus poculis, ex Aliphâ urbe Samnii, ad amnem Vulturnum, in planitie ſitâ, non longè ab Apennino: quæ modò in ruderibus jacet. Aliphani agri meminit Tullius 2. contra Rullam: & pro Plancio.

40. *Imi Conviva lecti, &c.*] Naſidienus ejuſque aſſeclæ duo, Nomentanus & Porcius, in imo lecto diſcumbentes parum aut nihil biberunt; quia nos majoribus ſcyphis brevi lagenas exhauſimus, & vinaria tota invertimus, ut paulò ante dictum, ſive quod illi attoniti ſpectarent alios tam acriter & ſtrenue potantes; ſeu quod Nomentanus & Porcius Naſidieno familiari ſuo jam pallenti ex avaritiâ novum dolorem creare formidarent, ſi ſaltem ipſi vino ejus haud perciſſent. Horatii locum hunc alii alter interpungant, *ſecutis omnibus imis Conviva lecti, &c.* atq; in e pretentur ut libuerit; judicabit æquus Lector ſenſum fore confuſum & ineptiorem. Apage qui convivas lectos comminiſcitur, id eſt, ſelectos & honoratos. Certè unus Mecœnas ibi primarius vir. Porrò quæ interpretatio, *nihilum nocuere lagenis*, à potu ſibi temperarunt, ſeu temperantiam ſervarunt? Neque verò aptiùs huc intruduntur imi ſubſellii homines, paraſiti, ſcurræ: quorum nulla eſt ibi mentio.

42. *Squillas.*] Squilla piſciculus eſt è cancrorum genere; de quo jam antè Sat. 4. Cic. de Nat. Deor. 2. n. 123. *Pinna* (quæ eſt è conchis marinis) *cum parvâ ſquillâ coit ſocietatem comparandi cibi.* Plinius lib. 9. cap. 42. rem teſtivè explicat; nec pigebit tranſcribere. *Concharum generis pinna eſt. Naſcitur in limoſis, ſubrecta ſemper, nec unquam ſine comite, quem pinnotheram vocant, alii pinnophylacem. Is eſt ſquilla parva; alibi cancer dapis aſſectator. Pandit ſe pinna, lumminibus orbum corpus intus minutis piſcibus præbens. Aſſultant illi protinus: & ubi licentia audaciâ crevit, implent eam. Hic tempus ſpeculatus index morſu levi ſignificat. Illa, ore compreſſo, quicquid incluſit examinat; partemque ſocio tribuit.*

Muræna.] Piſcis carens pinnis & branchiis, de genere eorum qui *flexuoſo corporum impulſu ita mari utantur ut ſerpentes terra: in ſicco etiam repentes.* Plin. lib. 9. cap. 20, & 23. Idem ibid. cap. 55. celebrat muræna rum vivaria. & earum ſex millia in cœnis triumphalibus Cæſaris Dictatoris.

43. *Porrecta.*] Ergò magna & procera, Sat. 2. huj. lib.

Porrectam magno magnum ſpectare catino.
Vellem, &c.

42. *Gravida capta eſt.*] Quid hoc ad rem? & quæ ratio fulciat ea quæ mox adduntur? Profectò inſulſi convivatoris vana ſomnia.

His

His miſtum jus eſt oleo, quod prima Venafri
P eſſit cella, garo de ſuccis piſcis Iberi,
V no quinquenni, verùm citrà mare nato,
Dum coquitur: coćto Chium ſic convenit, ut non
Hoc magis ullum aliud pipere albo, non ſine aceto,
Quod M thymnæam vitio mutaverit uvam.
Erucas virides, inulas ego primus amaras
Monſtravi incoquere; illutos Curtillus echinos,
Ut meliùs, muria, quàm teſta marina remittit [719]
Interea ſuſpenſa graves aulæa ruinas
In patinam fecere, trahentia pulveris atri
Quantum non Aquilo Campanis excitat agris.
N s majus veriti, poſtquàm nihil eſſe pericli
Senſimus, erigimur. Rufus poſito capite, ut ſi
Filius immaturus obiſſet, flere, quis eſſet
Finis, nî ſapiens ſic Nomentanus amicum
Tolleret: Heu fortuna, quis eſt crudelior in nos
Te Deus? ut ſemper gaudes illudere rebus
Humanis! Varius mappâ compeſcere riſum
Vix poterat. Balatro ſuſpendens omn a naſo,

His affuſum eſt jus oleo expreſſo è præcipuâ Venafri celiâ, garo è ſucco piſcium Hiſpanorum, vino quinque annorum ac ciſmarina dum coquitur: cocto verò ita Chium aptum eſt, ut nullum aliud aptius ſit; non ſine pipere albo, & aceto, quod vinum Lesbium corrupit. Primus ego erucas virides & inulas acerbas; Curtillus autem barinaceos non lotos, velut convenientius, coquenda inſtituimus muriâ quam teſta marina reddit. Interim appenſa aulæa graviter collapſa ſunt in catinum, tantumque *nigri pulveris extulerunt, quantum non offert Aquilo in agris Campanis. Nos timentes* aliquid *gravius, ubi comperimus nihil mali impendere, bono animo ſumus. Rufus* Naſidienus *contra demiſſo capite lacrymatus eſt, quaſi filius intempeſtive eſſe mortuus. Ecquis modus adfuiſſet, niſi callidus Nomentanus ita familiarem ſolatus eſſet? Ebeu fortuna, quod numen eſt inclementius erga nos quàm tu? Quantum ſemper gaudium ceptas res humanas ludendo! Varius cachinnos mappâ coercere vix poterat. Balatro cuncta in jocum*

ANNOTATIONES.

45. *Venafri.*] De præſtantiâ olei Venafrani Plin. lib. 15. cap. 2. *In hoc quoque bono principatum obtinuit toto orbe Italia maximè agro Venafrano.* De eo jam ſuprà Sat. 4. v. 69 De urbe Venafro lib. 2. Od. 6. in fine.

46 *Garo de ſuccis piſcis Iberi.*] Garum muriæ genus laudatiſſimum è ſcombris piſcibus, qui frequentes ſunt ad Iberiæ ſeu Hiſpaniæ littora, præſertim ad Carthaginem novam. Plin. lib. 31. c. 8. Vide ſuprà Sat. 4. v 65. Nec prætermittendum adjicere parvam inſulam Scombriariam, & promontorium ejuſdem nominis, ſic appellata à frequenti piſcatione ſcombrorum. Strabo.

Iberi.] Iberus fluvius Hiſpaniæ præcipuus, eamque dividens olim in citeriorem & ulteriorem, ei quoque ſæpiùs apud Poetas appellationem tribuit.

47 *Citra mare nato.*] Vernaculo, Italico.

49. *Aceto, Quod Methymnæam, &c.*] Aceto optimo ex optimo vino Lesbi inſulæ. Vide lib. 1. Od. 17. Methymna ibi civitas poſt Mitylenen præclara, vino generoſo celebris. Silius Ital. lib. 7.

Tmolus, & Ambroſiis Arviſia pocula ſuccis,
Ac Methymna ferax Latiis ceſſere Falernis.

51. *Erucas.*] Gall. *de la roquette.* Angl. *the Herb Rocket.* Hæc herba urinam cier, coctionem juvat, alvum laxat. Caſaub. in Athen. lib 4. cap. 2. Erucæ, inquit, in tenuiorum lautitiis: aliquando etiam in beatorum menſam admiſſæ, ut in cœna Naſidieni.

Inulas.] Gall. *de l' aunée.* Angl. *Elicampane. Triſtes* vocat Columella: Horat. ſuprà Sat. 2. v. 44. *acidas.*

52. *Illutos Curtillus echinos, &c.*] Curtillus Epicureus docuit non faciendam è maceratis echinis muriam; ſed integros potiùs coquendos eſſe *illutos*, id eſt, non ablutos & ſuâ ſalſugine non purgatos: ſed quales depromuntur à vaſis in quibus laliti fuerunt.

Echinos.] De his Sat. 4. huj. lib. v. 33.

53. *Ut melius.*] Aſſerens nihil eſſe melius, quam ita illos incoquere in muria ſive ſucco illo ſalſo qui reperitur in marina teſta.

54. *Suſpenſa graves aulæa ruinas, &c.*] Grande certe infortunium. Olim triclinii camera velo ſeu tabernaculo obtendebatur ad accipiendum pulverem. Varro, Servius ad Æneid. 1. v. 701.

56. *Campanis excitat agris.*] Campania, quod ſit plana & campeſtris regio, plus habet pulveris.

57. *Nos majus veriti.*] Scilicet ruinam & caſum tecti ac domûs.

63. *Mappâ compeſcere riſum.*] Appoſita ori mappa.

64. *Suſpendens omnia naſo.*] Lib. 1. Sat. 6. v. 5.

Hæc eſt conditio vivendi, aiebat: eoque
Reſponſura tuo nunquam eſt par fama labori.
Tene, ut ego accipiar lautè, torquerier omni
Sollicitudine diſtrictum? ne panis aduſtus,
Ne malè conditum jus apponatur, ut omnes
Præcincti rectè pueri comptiq; miniſtrent?
Adde hos prætereà caſus: aulæa ruant ſi,
Ut modò: ſi patinam pede lapſus frangat agaſo.
Sed convivatoris uti ducis, ingenium res
Adverſæ nudare ſolent, celare ſecundæ.
Naſidienus ad hæc: Tibi dii quæcunque preceris
Commoda dent: ita vir bonus es, convivaq; comis.
Et ſoleas poſcit. Tum in lecto quoque videres
Stridere ſecreta diviſos aure ſuſurros.
Nullos his mallem ludos ſpectaſſe. Sed illa
Redde, age, quæ deinceps riſiſti. Vibidius dum
Quærit de pueris, num ſit quoque fracta lagena,
Quod ſibi poſcenti non dentur pocula; dumque
Ridetur fictis rerum, Balatrone ſecundo,
Naſidiene redis mutatæ frontis, ut arte
Emendaturus fortunam. Deinde ſecuti

trabens, dicebat: Ea ſors eſt hujus vitæ, ideoq; nunquam fama æqua reſpondebit labori tuo. Itane verò oportet te ſollicitari multiplici curâ diſcerptum, ut ego lautas epulas capiam: ne aduſtus panis; ne jus malè conditum inferatur; ut bene expediti miniſtri omnes nitidique famulentur? His adjunge infortunia, putà ſi tenteria collabantur, ut mos contigit; ſi offenſo pede ſervus catinum dejumpat. Verum ſicut imperatoris, ita convivium prabentis animum res contrariæ oſtendere, proſperæ occultare conſueverunt. Naſidienus ad iſta reſpondit: Quæcunque bona poſtulabis, Dii largiantur tibi, adeò vir probus es & facetus conviva: tumque petit crepidas. Mox in ſingulis thoris aſpexiſſes clam ad aurem fieri ſuſurrationes diverſas. Certè nullos velim ludos ſpectaſſe potius quam iſtos. HORAT. *At refer ea quæ poſtea jocum tibi dedere.* FUNDANIUS. Riſimus *dum famulos interrogavit Vibidius, An fracta etiam lagena ſit, quod poſtulanti ſibi pocula non præberentur. Dum* verò *conflatur riſus è ſimulatis rebus, Balatrone obſecundante;* en *revertitur Naſidienus mutatâ fronte, quaſi ingenio reparaturus infortunia. Ponè ſequebantur*

ANNOTATIONES.

65. *Hæc eſt conditio vivendi.*] Ut nullum ſit bonum purum, & ſtabile; ſed *extrema gaudii luctus occupet.*

66. *Reſponſura tua nunquam, &c.*] Fama nunquam ſatis prædicare poterit tuum hunc laborem in parandis ac reparandis epulis, quarum hilaritas gravi aulæorum caſu interturbata eſt.

† 70. *Comptique miniſtrent.*] Hoc maximè ad convivii lautitiam pertinere credebant olim, ut formoſi & nitidi eſſent miniſtri, quorum aſpectu convivæ oblectarentur.

72. *Agaſo.*] Propriè qui jumenta curat. Gall. *Palefrenier.* Angl. *An Hoſtler, or Groom.* Non caret ſarcaſmo dictio illa, qualis enim erat agaſo ut miniſtraret convivis?

77. *Et ſoleas poſcit.*] Veteres priuſquam accumberent, togas mutabant veſtibus quas à re cœnatoria dixerunt. Petron. *Cœnatoria repetimus, & in proximam cellam ducti ſumus, in quâ tres lecti ſtrati erant.* Tum etiam ſoleas pedibus demebant, ne lectum lectique ſtragula & toralia conſpurcarent. Martial.

Depoſui ſoleas, affertur protinus ingens
Inter lactucas oxygarumque liber.

Quò verò pergit Naſidienus ſoleis reſumptis? convivium aulæorum caſu & multo pulvere inquinatum vult reparare, Balatronis ſermone ſcilicet erectus & ipſe reparatus. Vide J. Lipſ. Antiq. lect. lib. 3.

Soleas.] Calceamenti genus plantas tegens pedum, annexum tereribus habenis cætera prorè nuda vincientibus. Factum nomen, quod ſolum dumtaxat ſeu plantam obtegerent. Porrò calceis veteres foris utebantur, at domi ſoleis. Has etiam appellabant crepidas & crepidulas à Græcâ voce κρηπίδες. Gell. lib. 13. cap. 20.

78. *Stridere ſecreta, &c.*] Alter alteri inſuſurrat: Ecquo pergit ille? quid molitur? Obſerva, Lector, in hoc verſu frequentiorem literam S belle ſuſurros exprimentem.

83. *Fictis rerum.*] Ridendi prætextus fingebatur, ne ſe deriderì Naſidienus adverteret, cùm maxime rideretur. Sat. 2. hujus lib. *Vanis rerum corruptus.*

Balatrone ſecundo.] Secundas partes agente, Vibidium adjuvante, ad movendum riſum.

84. *Mutatæ frontis.*] Hilaris è mœſto factus, lætoanimo lætitiam inſtauraturus.

Mazo-

Mazonomo pueri magno diſcerpta ferentes
Membra gruis ſparſi ſale multo, non ſine farre,
Pinguibus & ficis paſtum jecus anſeris albi,
Et leporum avulſos, ut multò ſuaviùs, armos,
Quàm ſi cum lumbis quis edit: tum pectore ad uſto
Vidimus & merulas poni, & ſine clune palumbes:
Suaves res, ſi non cauſas narraret earum, & [722]
Naturas dominus; quem nos ſic fugimus ulti,
Ut nihil omninò guſtaremus, velut illis
Canidia afflaſſet pejor ſerpentibus Afris.

famuli in *prægrandi lance geſtantes membra gruis diviſa, plurimo ſale, itemque farre* conſperſa; *nec non jecur albi anſeris pinguibus ficis ſaginatum*; *humeros etiam leporinos abſtractos, tanquam longè melius* quid, *quàm ſi cum lumbis edantur. Jam aſpeximus afferri merulas aduſto pectore, & palumbes abſque natibus: quæ* quidem *jucunda* extitiſſent, *ſi cauſas eorum & naturas* importunè *herus non commemoraſſet.* Ergò *hunc nos ulti* ſumus, *ita fugientes nihilque prorſùs deliberantes, perinde ac ſi Canidia Africanis anguibus peſtilentior illa aſpirando infeciſſet.*

ANNOTATIONES.

86. *Mazonomo*] Genus eſt lancis magnæ: dicitur ἀπὸ τῦ μάζας, à diſtribuendo mazas, id eſt, edulia quædam è farinâ & lacte, ut vult Suidas, vel è farinâ, aquâ, & oleo, ut placet Heſychio. Varro uſus eſt eâ voce lib. 3. cap. 4. de re ruſt. Lucullus, inquit, è turdis aviarium fecit in Tuſculano; ut alios videret poſitos in *mazonomo* coctos, alios circum feneſtras volitantes.

Diſcerpta ferentes Membra gruis.] Quale hoc edulium è reciſis gruis membris multo ſale farrato conſperſis? Alii intelligunt τραχήλια ſeu edulia è partibus avium extremis, maximè cervicibus. Plin. lib. 10. cap. 23. *Cornelius Nepa qui D. Auguſti principatu obiit, cum ſcriberet turdos paulò antè cœptos ſaginari; addidit ciconias magis placere quam grues: cum hæc nunc ales inter primas expetatur, illam nemo velit tetigiſſe.*

88. *Pinguibus & ficis paſtum jecur anſeris albi.*] Hoc in præcipuis deliciis erat. Plin. lib. 10. cap. 22. *Noſtri ſapientiores qui eos* (anſeres) *jeceris bonitate noverunt. Fartilibus in magnam amplitudinem creſcit, exemptum quoque lacte naiſo augetur.* Juvenal. Sat. 5.

Aſpice ante ipſum magni jecur.

Perſ. Sat. 6.

——— *Satur anſeris extis.*

Martial. lib. 13. Epigr. 38.

Aſpice quam tumeat magno jecur anſere majus.

Vide Athen. lib. 9. cap. 8.

Anſeris albi.] Talem in primis commendat Varro de re ruſt. li. 3. cap. 10.

89. *Et leporum avulſos, &c.*] Vide hujus li Sat. 4. ubi,

Leporis ſapiens ſectabitur armos.

Martial. de anate,

Tota tibi ponctur anas, ſed pectore tantum
Et cervice ſapit. Cætera redde coquo.

91. *Merulas.*] Gall. *des merles.* Angl. *Blackbirds.*

Palumbes] Silveſtres columbas, Gall. *Ramiers.* Angl. *Ring-doves.*

Sine clune.] Quæ tamen pars optima eſt palato ſuaviſſima. Vide Gell. lib. 15. cap. 8. *Negant ullam avem præter ficedulam, totam comeſſe oportere: cæterarum avium atque altilium niſi tantum apponatur, ut à cluniculis inferiori partes ſaturi fiant, convivium putant inopia ſordere: ſuperiorem partem avium atque altilium qui edunt, eos palatum non habere, &c.*

92. *Suaves res, ſi non, &c.*] Quæ quidem obſonia nobis fortè jucunda extitiſſent, ſi non importunâ garrulitate ea Naſidienus nimium venditaſſet; ac velut optima collaudaret quæ ſunt deteriora, adductis perperàm à rerum naturâ cauſis & rationibus.

93. *Fugimus ulti, ut nihil, &c.*] Ulti ſumus, nihil guſtando ex iis quæ ſic ineptè venditarat.

94. *Velut illis Canidia afflaſſet, &c.*] Ut ſi afflatu ſuo venenum lethiferum affudiſſe *Canidia*, venefica celebris, de quâ in Epod. ult. Columel. *Cavendum ne à ſerpentibus afflentur, quarum odor tam peſtilens, ut interimat univerſos.*

95. *Serpentibus Afris.*] Africâ monſtrorum omnis generis ferax. Alii leg. *atris.*

Q. HORATII FLACCI
EPISTOLARUM
LIBER I.

HÆC pars Horatii Sermonum altera dici potest, continens Epistolas, in quibus eleganter & ornatè quidem ad amicos scribit, non tam de rebus domesticis & futilibus, quam de gravissimis quibusque, putà de Moribus verâ virtute informandis. Merito igitur *Sapientes Epistolas* nuncupat Scaliger. Quod si novum, at certè pulcrum est, versibus & strictâ oratione scribere ejusmodi Epistolas. Hinc etenim & major familiaritas in suos elucet: & nonnullam scribenti libertatem & amœnitatem tribuunt Musæ. Ita sanè quædam faciliùs enarrantur, & quæ per se austera, jucundiùs excipiuntur.

Prima hæc Epistola Mecænatis hortatu scripta satis apparet, & quidem ætate jam provecto Poëtâ nostro. In eâ reprehenduntur homines virtutem honoribus ac divitiis posthabere soliti, & quæ ad corpus, quàm quæ ad animum spectant multò studiosiùs inquirentes. Jul. Scaliger Poët. Lib. 6. quanquam durus alias castigator, *nitidioris styli* fatetur esse Epistolas. *Prima*, inquit, *quovis melle dulcior est: sententiæ appositæ: dictio casta, rotunda, suavis. Quapropter arbitror postremam omnium factam, primam positam ob luculentam raritatem. Quare etiam Epistolarum librum Satiris postponendum censeo. Id quod cùm in vetustis exemplaribus videamus, nescio quid consilii in mentem venerit iis qui inventum ordinem subverterunt. Grammatico nihil in elicius. Credo quod viderent versum illum:* summâ dicendi camœnâ: *quasi verò non hanc ipsam postremam intelligeret.*

EPI-

EPISTOLA I. Ad *MECÆNATEM.*

Inconſtantiam hominum redarguit, & pravum judicium de opibus & honoribus.

PRIMA dicte mihi, ſummâ dicende Camœnâ, [724]
Spectatum ſatis, & donatum jam rude quæris,
Mecænas, iterum antiquo me includere ludo.
Non eadem eſt ætas, non mens. Veianius armis
Herculis ad poſtem fixis, latet abditus agro; 5
Ne populum extremâ toties ex ret arenâ.
Eſt mihi purgatam crebro qui perſonet aurem: [726]
Solve ſenescentem matu è tanus equum, ne

INTERPRETATIO.

O Mecanas, a me celebrate primis carminibus & celebrande poſtremis; me ſat probatum jamq; libertate fruentem vis rursùm obſtringere veteri exercitatione. Atqui *non eadem ætas adeſt, non idem ingenium. En Veianius, armis in Herculis æde ſuſpenſis, delitescit quietus ruri: ne amplius populum deprecetur in ultimâ arenâ.* Cerè *adeſt qui ſæpius inſuſurret ad aurem meam ſapientem: Dimitte prudens tempeſtivè equum ad ſenium vergentem, ne*

ANNOTATIONES.

1. *Prima dicte mihi, &c.*] Similem dictionem legas apud Græcos Poëtas, Heſiod Homer Theocrit. Theogn. præſertim erga Deos: unde Horatius Mecænatem quaſi numen venerari ſe oſtendit. Sic Eclogâ 8. Virgilius ſive Pollionem ſive Auguſtum alloquitur,

A te principium, tibi deſinet: accipe juſſis
Carmina cœpta tuis

2. *Donatum rude.*] Acceptâ miſſione jam liberum. *Rudis* virga erat (Palma ſi quibuſdam fides) qua donabantur Gladiatores, in ſignum exauctorationis: ut deinceps ceſſarent à gladiaturâ, & alimenta ex publico caperent. Hinc dicti rudiarii. Priſcian. Sueton. Tiber. cap. 7. *Munus gladiatorium dedit diverſis temporibus ac locis. Primum in foro, ſecundum in amphitheatro, rudiariis quoque quibuſdam revocatis auctoramento centenum millium.*

3. *Antiquo ludo.*] Scribendis etiamnùm Lyricis & amatoriis carminibus, velut olim in juvenili flore & facultate. Atqui minùs aptus modò ſum iſtis rebus: imo ſeria, honeſta, Philoſophica dein conſector.

4. *Veianius.*] Illuſtris gladiator.

5. *Armis Herculis ad poſtem fixis.*] Armis poſt emerita ſtipendia ſuſpenſis ex more in Herculis ſacello, quod erat ad Amphitheatrum: ut notat Theod. Marcilius. Cujus certè magis arridet ſententia, quàm opinantium idcircò præ cæteris Diis Herculem nominari, quod ille cum monſtris luctatus toties victor fuerit.

Latet abditus agro.] Apud villulam ſuam ruſticam otio fruitur.

6. *Ne populum extremâ, &c.*] Ne ultrà cogatur ſupplicare populo in theatro ſedenti; ſeu ad petendam vocationem: ſeu ad deprecandam mortem: *extrema arena*, in ultimo vitæ diſcrimine, & jamjam à pari ſuo victore enecandus: vel, in extremâ amphitheatri margine, ubi certabatur.

7. *Eſt mihi purgatam, &c.*] Prima ratio ſeu excuſatio non ſcribendi fuit Veianii Rudiarii exemplum: altera eſt rationis monitum recte & ſapienter ſuggerentis, maturè ceſſandum, ne prior gloria poſterioribus ſcriptis & animo jam marceſcente obſcuretur.

Purgatam.] Philoſophiæ documentis expultam, & ſanam mentem. Perſ. Sat. 5.

Purgatas inſeris aures Fruge Cleantheâ.

8. *Solve ſenescentem.*] Sicut prudentis eſt incitatoris, equum ætate fatiſcentem jamque minus alacrem ſolvere à curru & maturè à circo removere, ne ilioſus ac ſuſpirioſus in curuli certamine deficiat, prioreſque victorias dehoneſtet: ita debet ſcriptor ingenioſus tempeſtivè ſe quieti dare, & à ſcribendo ceſſare, cùm ſenio fatiſcens eximia, ut ante, depromere non valet. Ennius,

Sicut fortis equus ſpatio qui ſæpè ſupremo
Vicit Olympia, nunc ſenio confectu' quieſcit.

De Circenſibus Romam tranſlatis, de politis metis, de ſolemnibus curriculis, deq; ſepteno aurigarum ad metam circuitu, ac cæteris ludorum ritibus, vide Alex. ab. Alex. lib. 5. cap. 8, &c.

Illa ducat.] Spiritûs ducendi laborans difficultate circi decurrere ſpatia, pari ut olim ve-

Peccet

ſub finem deficiat, atque ægrè anhelitum trahens deficiatur. Ergò jam carminibus aliiſque jocis nuncium remitto. Satago deinceps & quæro, quid bonum, quid honeſtum ſit; atque in id incumbo totus. Colligo & contexo quæ ſtatim adhibere queam ad uſum. Ac ne forte aſſe ſciſciteris, quem ego magiſtrum, quam diſciplinam ſequar: Nullius videlicet *præceptoris opinionibus me addico: ſed velut hoſpes feror quocunque me impetus agit. Modò ſum actuoſus, & Reip. negotiis occupor acer virtutis ſinceræ defenſor & obſervans: modò clam redeo ad Ariſtippi documenta; mihique res, non me rebus, velim ſubjici. Sicut autem longa nox iis quos meretrix fallit, & dies longior operi aſtrictis videtur, annus verò tardus pupillis ſeveræ diſciplinæ novercarum obnoxiis: ita mihi lentum & moleſtum tempus labitur, quod ſpem differt ac deſiderium exequendi ſtrenue illud quod inopibus pariter ac divitibus utile ſit; ſpretum verò pueris ac ſenibus ſimiliter nocebit. Supereſt ut me ipſe his præceptionibus regam & tueor.*

Peccet ad extremum ridendus, & ilia ducat.
Nunc itaq; & verſus, & cætera ludicra pono:
Quid verum atque decens, curo & rogo, & omnis in hoc ſum:
Condo, & compono, quæ mox depromere poſſim.
Ac ne fortè roges, quo me duce, quo lare tuter:
Nullius addictus jurare in verba magiſtri,
Quo me cumque rapit tempeſtas, deferor hoſpes. [726]
Nunc agilis fio, & merſor civilibus undis,
Virtutis veræ cuſtos, rigiduſque ſatelles.
Nunc in Ariſtippi furtim præcepta relabor;
Et mihi res, non me rebus, ſubmittere conor.
Ut nox longa quibus mentitur amica, dieſq;
Longa videtur opus debentibus; ut piger annus
Pupillis, quos dura premit cuſtodia matrum:
Sic mihi tarda fluunt ingrataq; tempora, quæ ſpem
Conſiliumque morantur agendi gnaviter, id quod
Æquè pauperibus prodeſt, locupletibus æquè;
Æquè neglectum pueris ſenibuſque nocebit.
Reſtat ut his ego me ipſe regam ſolerq; elementis.

ANNOTATIONES.

locitate & ardore: adeòque alios ſecum certantes prævertere & ſuperare nequeat. Plin. lib. 26. cap. 6. *tanta vis*, inquit, *verbaſco eſt, ut jumentis non modò tuſſientibus, ſed ilia quoque trahentibus auxilietur potu.*

10. *Cætera ludicra.*] Nugas, jocos, Lyrica, Satirica.

11. *Quid verum atque decens, &c.*] Philoſophiæ morali operam do ſedulam.

12. *Condo, & compono.*] Moralia documenta in mente meâ recondo & rumino, ac pòſt in ordinem digeſta ſcribo, tum ad meam, tum ad aliorum utilitatem.

13. *Quo duce, quo lare.*] Quam ſectam amplectar. Lib. 1. Od. 9. *Socraticam domum.* Plures nempe Philoſophorum familiæ celebres ſuum quæque ducem ac principem colebant: Academici Platonem, Peripatetici Ariſtotelem, Stoici Zenonem, Cyrenaici Ariſtippum, Epicurei Epicurum, &c. Vide Diogen. Laert.

14. *Nullius addictus jurare, &c.*] *Nullis unius diſciplinæ legibus adſtricti, quibus in Philoſophiâ neceſſario pareamus, quid ſit in quaque re maximè probabile ſemper requiremus.* Cicer. Tuſcul. 4. n. 7.

Jurare in verba.] Metaphora eſt à re militari, apud quam milites in verba ducis jurant, eique ſe obſtringunt ſacramento.

16. *Nunc agilis fio, &c.*] Interdum Stoicus proſcriptis voluptatibus, ſummum bonum in virtute repono, & ſapientem à capeſſendâ Republ. non removeo.

18. *Nunc in Ariſtippi, &c.*] Aliàs voluptates corporis conſector, atque in his ſummum bonum ſtatuo: Rei verò publicæ adminiſtratione Sapienti interdico: pariter ſentiens cum Cyrenaicis & Epicureis, cumque horum ducibus Ariſtippo & Epicuro. Cic. 4. Acad. n. 131. *Alii voluptatem finem eſſe voluerunt, quorum princeps Ariſtippus, qui Socratem audierat: unde Cyrenaici* —— —— *Ariſtippus, quaſi animum nullum habeamus, ita corpus ſolum tuetur.*

19. *Et mihi res, non me rebus, &c.*] Quid hoc ſibi velit, Ariſtippus ipſe dicat & explicet. Nimirùm cùm objiceretur, Habere eum Laidem: minimè erubeſcens, *Habeo Laidem*, inquit, *non habeor à Laide* Cicer. lib. 9 Epiſt. 26.

24. *Agendi gnaviter, id quod.*] Scribendi vulgandique libellum moralia præcepta continentem.

26. *Pueris ſenibuſq;*] Perſ. Sat. 5. v. 64.

—— —— *Petite hinc, juveneſque ſeneſque, Finem animo certum, miſeriſque viatica canis.*

27. *Elementis.*] Primis Philoſophiæ documentis, morum regulis.

Non

Non poſſis oculo quantum contendere Lynceus;
Non tamen idcirco contemnas lippus inungi; [717]
Nec, quia deſperes invicti membra Glyconis,
Nodosâ corpus nolis prohibere chiragrâ.
Eſt quodam prodire tenus, ſi non datur ultrà.
Fervet avaritiâ, miſeroque cupidine pectus?
Sunt verba & voces, quibus hunc lenire dolorem
Poſſis, & magnam morbi deponere partem.
Laudis amore tumes? ſunt certa piacula, quæ te
Ter purè lecto poterunt recreare libello.
Invidus, iracundus, iners, vinoſus, amator,
Nemo adeò ferus eſt, ut non miteſcere poſſit,
Si modò culturæ patientem commodat aurem.
Virtus eſt vitium fugere: & ſapientia prima [728]
Stultitiâ caruiſſe. Vides, quæ maxima credis
Eſſe mala, exiguum cenſum, turpemq; repulſam,
Quanto devites animi capitiſque labore.
Impiger extremos curris mercator ad Indos,
Per mare pauperiem fugiens, per ſaxa, per ignes:

Enimverò quamvis *nequeas* tam *acutè videre quam Lynceus; non ideo tamen deſinas ungere oculos lippientes: ac licet non ſperes robur fortis Glyconis, non* propterea *negligas à corpore arcere chiragram innodantem. Juvat aliquatenus progredi, tametſi non liceat amplius. Verùm enim ſi animus æſtuat avaritiâ & cupiditate miſeros faciente; in promptu adſunt ſermones, quibus mitigare queas hoc malum, & magnam iſtius ægritudinis partem depellere. Si gloriæ ſtudio inardeſcis, habes quædam remedia, quibus curari poſſis, libro ter ſanctè perlecto.* Denique, *invidus, iracundus, piger, ebrioſus, perditè amans, & quantumvis inhumanus quiſque* proſectò *ſanari poteſt, ſi quidem animum docilem præbeat diſciplinæ. Virtus eſt fugere vitium, & prima ſapientia liberum eſſe à fatuitate. Cernis, quanto animi & corporis niſu declines mala quæ putas eſſe maxima*, videlicet, *paupertatem, ac repulſam ignominioſam. Sic tu negotiator ad ultimos Indos contendis, incipiam ſtrenuè devitans, per mare, per ſcopulos, per flammas.*

ANNOTATIONES.

29. *Non tamen idcirco, &c.*] Etſi nequeas tam acres habere oculos, quam Lynceus; non ideò tamen negligas collyrium oculis adhibere, ad arcendam vel ſanandam lippitudinem. De *Lynceis* oculis, lib. 1. Sat. 2.

30. *Glyconis.*] Is fuiſſe robuſtus pugil dicitur. Quidam legunt, *Milonis*; nempe Crotoniatis mentionem hîc eſſe volunt qui taurum vivum humeris tulit, manu mactavit, ac devoravit, in Olympicis victor. Heinſius ingeniosè & erudite contendit intelligendum eſſe hîc Glyconem Philoſophum, quem Laërtius ſcribit *firmo corpore & habitu prorsùs athletico* extitiſſe.

31. *Nodoſa chiragra.*] De *chiragra* lib. 2. Sat. 7. *Nodoſa*, quia nodis quaſi præpedit motum & uſum manuum. Seu quòd humor craſſus digitorum internodia occupans turgeſcere faciat velut nodos & lapillos quoſdam. Unde Perſius *lapideſam* dicit chiragram, Sat. 5. v. 58.

32. *Eſt quodam prodire tenus, &c.*] Al. *quadam*. Senſus eſt: Quanquam non licet reconditiſſima Philoſophiæ arcana ſcrutari, ac prodeſt tamen plurimùm vel primis *elementis* imbui, & ſaltem delibare nonnihil ex iſtis medicamentis vitiorum. Expugnat Horatius eos qui ſapientiæ ſtudium hinc diſſuadebant, quod eam aſſequi perfectè nemo poſſit.

34. *Sunt verba & voces, &c.*] Doctrina morum habet remedia adverſus quemlibet animi morbum.

36. *Piacula, quæ te Ter purè lecto, &c.*] Adverte tria verba à rebus ſacris & religione tranſlata ad ſapientiæ ſtudium. *Piacula* Lib. 1. Od. 2. v. 29. & Epod. 5. v. 90. *Ter*, de ternario numero in ſacris ſolemni dixi alibi. Juvenal. Sat. 6. v. 522. Perſ. Sat. 2. v. 16. *Pure*: purâ mente. Tibul.

Caſta placent ſuperis: purâ cum veſte venite:
Et manibus puris ſumite fontis aquam.

40. *Si modò culturæ patientem, &c.*] Cic. Tuſc. 2. n. 13. *Cultura animi Philoſophia eſt, quæ vitia radicitus extrahit, ac præparat animum ad ſatus excipiendos: eaque mandat & ſerit, quæ adulta fructus uberrimos ferant.*

42. *Stultitiâ caruiſſe.*] Carere vitiis. Is enim vitioſus qui falſis ac ſtultis vulgi opinionibus velut normâ vivendi abutitur. Contrà qui rectæ rationis lumen ſequitur, bonus & ſapiens eſt.

43. *Turpemque repulſam.*] In petendo magiſtratu. Cic. pro Plancio. *C. Marius duas Ædilitias accepit repulſas.* Offic. 1. n. 71. *Cum offenſiones tum repulſus quaſi quamdam ignominiam timet & infamiam.*

44. *Capitiſque labore.*] Synecd. pars pro toto.

45. *Ad Indos.*] Ad remotiſſimas orbis regiones. Vide lib. 1. Od. 12. v. 56.

46. *Per mare pauperiem fugiens.*] Juvenal. Sat. 14. v. 275.

At verò *detrectas auscultare sapientiori, ac erudiri, ut scias ea contemnere, quæ fatuè æstimas magni & concupiscis. Ecquis peritus certandi in pagis & compitis, non malit victor esse in celebribus Olympicis: si spes facilis adsit adipiscendæ victoriæ absq; magno labore?* Enimverò *ut argentum auro, sic aurum virtutibus postponi debet.* Nec audiendus qui sic moneat: *O cives, cives, opes primò sunt cumparandæ: virtus autem post pecuniam. Illud* quidem *monstrat Janus summus atque imus. Hæc præcepta recolunt tam pueri quàm senes brachio sinistro appensa* gestantes *loculos & tabulam.* Adde quod *si sex aut septem millia desiderantur ad quadringenta,* licet *habueris ingenium, probitatem, facundiam, integritatem:* nihilominùs eris *plebeius. Verum* quanto melius *pueri inter ludendum edicunt, Rex eris,*

Ne cures ea, quæ stultè miraris & optas,
Discere & audire, & meliori credere non vis.
Quis circum pagos & circum compita pugnax,
Magna coronari contemnat Olympia, cui spes,
Cui sit conditio dulcis sine pulvere palmæ? [729]
Vilius argentum est auro, virtutibus aurum.
O cives, cives, quærenda pecunia primum est:
Virtus post nummos, hæc Janus summus ab imo
Perdocet: hæc recinunt juvenes dictata senesq;
Lævo suspensi loculos tabulamque lacerto.
Si quadringentis sex septem millia desunt,
Est animus tibi, sunt mores, & lingua, fidesque;
Plebs eris. At pueri ludentes, rex eris, aiunt,

ANNOTATIONES.

——*Aspice portus,*
Et plenum magnis trahibus mare. Plus hominum est jam
In pelago. Veniet classis quocunque vocarit
Spes lucri; nec Carpathium, Gætulaque tantum
Æquora transiliet, &c.

Per saxa.] Per scopulos marinos, per quælibet vitæ discrimina.

Per ignes.] Vel per gravissima pericula: vel per mundi partes Zonæ torridæ subjectas, Lib. 3. Od. 3. v. 55. Virgil. Georg. 1. v. 234.

47. *Ne cures ea, &c.*] Ut minora mala declines, v. g. paupertatem, nullum non laborem subeundum ultrò credis: cur igitur detrectas facilè doceri, quo pacto fugias multò gravius malum? Scilicet *audire piget* ac *discere*, & *credere non vis* asserenti Philosopho: *Stultum* esse *mirari & optare*, seu avidè consectari opes & honores tantis *curis* atque laboribus.

48. *Discere & audire.*] Τὸ μαθεῖν πρότερον. Prius enim *audire* quàm *discere.*

49. *Quis circum pagos, &c.*] Majorem gloriam minori præfert vel rusticus & hebes quisque. Quare ergo tu virtutis decus & gloriosum pecuniæ contemptum non anteponis ipsis opibus, præsertim cùm hæ non nisi ægrè & vix haberi queant; illa verò facilè possint comparari per studium sapientiæ?

50. *Olympia.*] Olympicis in ludis. Vide lib. 1. Od. 1.

51. *Sine pulvere.*] Ἀκονιτὶ. Thucyd. & Herodian. Metaph. *citra laborem, nullo certamine & periculo.* Ita etiam ἀνιδρωτὶ & ἀνιδρωτεὶ *sine sudore:* ἀιματηρὰ νίκη *sine sanguine*, seu *incruentam victoriam referre.*

52. *Vilius argentum est auro, &c.*] Cassian. Collat. 23. cap. 3. præclaram similiter gradationem instituit: *Stannum vilius argento, argentum auro, aurum gemmis, gemma margaritis, margarita sanctitate.*

53 *O cives, cives, &c.*] Prosopopœia, qui stultè loquens inducitur quispiam è vulgo.

54. *Hæc Janus summus, &c.*] Id norunt & docent fœneratores ac trapezitæ in foro consistentes, duas inter Jani statuas. De his lib. 2. Sat. 3. v 18.

56. *Lævo suspensi. &c.*] Hunc eundem versum antèà jam positum explanavi, Lib. 1. Sat. 6. v. 24. *loculos*, ad fœnus reponendum, vel in quibus calculi ad numerandum, *tabulam*, vel in quâ debitorum nomina descripta sunt, vel super quam positis calculis aut numeris supputatur.

57. *Quadringentis*] Supple millibus sestertiûm; qui census Equestris est; ut alibi annotavi. Quidam legunt, *Sed quadringentis, &c.* ut sic loquatur avarus idem & ambitiosus; Quidni opes congetam, ut à plebe me segregem, & ad Equestrem censum, ordinem, dignitatemq; assurgam? At prior lectio & interpretatio præferenda.

59. *At pueri ludentes*] Confutatio est stultorum præceptorum Jani, ex naturali lumine & recto puerorum judicio. Hi nimirum verè sanctè, justè sentientes, inter ludendum spondent principatum ei qui rectiùs egerit, non ei qui sit pulchrior, opulentior, nobilior. Vide Jull. Pull. lib. 9. cap. 7. ubi de Basilindâ, aliisque ludis puerorum.

Si

Si rectè facies. *Hic* murus aheneus eſto, 60
Nil conſcire ſibi, nullâ palleſcere culpâ.
Roſcia, dic ſodes, melior lex, an puerorum [730]
Nænia, quæ regnum rectè facientibus offert,
Et moribus Curiis, & decantata Camillis?
Iſne tibi meliùs ſuadet, qui ut rem facias, rem; 65
Si poſſis rectè; ſi non, quocunque modo rem;
Ut propiùs ſpectes lacrymoſa poëmata Puppi:
An qui fortunæ te reſponſare ſuperbæ
Liberum & erectum, præſens hortatur, & optat?
Quod ſi me populus Romanus fortè roget, cur 70
Non ut porticibus, ſic judiciis fruar iſdem;
Nec ſequar aut fugiam quæ diliget ipſe, vel odit: [731]
Olim quod vulpes ægroto cauta leoni

ſi rectè agas? Ita ſane. *Hic* tibi *murus ſit ex ære: nullius peccati conſcium eſſe, nullius flagitii* probrum *timere. Age, reſponde, An Roſcia lex præſtantior: an puerorum edictum, quo bene agentibus regnum defertur, fortibus Curiis & Camillis celebratum? An ille tibi meliora ſuggerit, qui* admonet, *ut opes acquiras juſte* quidem, *ſi fieri poteſt: ſin autem quâcunque ratione opes* congeras, *ut propius ſpectes flebilia carmina Puppi; an qui præſens ſuadet ac deſiderat,* ut *expeditus ac fortis arroganti fortunæ obſiſtas? Quod ſi populus Rom. a me fortaſſe percunctetur: quare non eadem* cum ipſo *judicia habeam, ſicut porticus* habeo communes, *& cur non amem vel oderim quæ ipſe amat aut averſatur; reſpondebo* idem *quod olim aſtuta vulpes aiebat leoni ægrotanti:*

ANNOTATIONES.

60. *Hic murus aheneus eſto.*] Proverbialis dictio. Senſus eſt: nihil firmiùs tene quàm doctrinam hanc: vel, ut explicat Eraſmus, hoc certum ſit tibi & immutabile animi decretum. Item muro cuolibet aheneo fortior & inexpugnabilior eſt innocentia & integritas. Hæc tibi ſit velut propugnaculum ære validius.

62. *Roſcia lex.*] Lex theatralis lata à Roſcio Othone Trib. pleb. quâ vetuit Equitem Rom. fieri niſi qui poſſideret quadringenta millia ſeſtertium. Vide Epod. 4, v. 16. ibiq; Annot.

63. *Nænia.*] Propriè lugubris cantio; ſed ad alia quoque transfertur. Hic ſignificare ſolemne dictum puerorum, de quo mox.

64. *Moribus Curiis & Camillis.*] Fortiſſimis Romanorum maſculâ virtute præditis. Lib. 1. Od. 12.

65. *Iſne tibi meliùs.*] Roſcius ille theatralis legis auctor, tibi ſuadens ut ſtudeas lucro per fas & nefas.

67. *Ut propius ſpectes, &c.*] Equeſtribus in gradibus ſedent. Nempe ludos ſpectabant Senatores ex Orcheſtrâ, qui proximus erat proſcenio locus: Equites Romani deinde è quatuordecim theatri gradibus ex Othonis lege: denique plebs è caveâ.

Lacrymoſa poëmata Puppi.] Ironicè. Tragœdias Puppii Tragici Poëtæ, quem vetus Interpres narrat ita moviſſe affectus ſpectantium, ut etiam lacrymari cogeret: ac proinde de ſeipſo feciſſe hoc diſtichon Iambicum:

Flebunt amici & benè noti mortem meam:
Nam populus in me vivo lacrymavit ſatis.

68. *An qui fortunæ.*] An verò melius tibi non ſuadet morum præceptor, vel animus tuus Philoſophiâ imbutus, cùm docet calcandam fortunæ adverſantis ſuperbiam: cumque hortatur, ut à virtiis liber ad virtutes erigaris?

70. *Cur Non ut porticibus, ſic &c.*] Cur non cum ipſo pariter ſentiam de honoribus & divitiis, ſicut promiſcuè cum illo rebus communibus utor, v. g. publicis ambulationibus, congreſſibus, colloquiis.

71. *Porticibus.*] De porticibus Romæ variis atque inſignioribus, fusè Alex. ab. Alex. lib. 3. cap. 23. Nos etiam aliquid lib. 2. Od. 15 Celebris in primis erat Porticus Auguſti in Palatio cum bibliothecâ Græcâ Latinâque, Numidico marmore eleganter extructa, nec non eximiis imaginibus, tum laureatis & magnificis operibus exculta. Erat præterea porticus Catuli, de manubiis Cimbricis facta: porticus Pompeii ante ipſius curiam: porticus Octaviæ juxta ædem Junonis, in quâ Auguſtus collocavit ſigna militaria olim Domitio à Dalmatis erepta: Philippi porticus, in quâ effigies Herculis, & Helenæ imago, Zeuxidis manu elaborata: porticus duplex ad circum Flaminium, opere Corinthio inſignis, ubi matronæ vectari & ſpatiari ſolebant; porticus Quirini antiquo opere ſpectanda; porticus Claudiæ, ubi ambulationes ſubdiales, miro ingenio conſtructæ & ornatæ, &c.

73. *Olim quod vulpes, &c.*] Apologus eſt Æſopi, celebratus etiam à Platone in Alcibiade primo. Leo rex animalium ægrotabat: feras jam plures officii causâ adeuntes devoraverat. Accedit & vulpes ad oſtium cavernæ: at cùm

Reſpondit,

Quia me deterrent vestigia ad te conversa omnia, nulla autem retro. O populus: bellua es plurium capitum. Quid verò aut quem sequar? Pars hominum gaudet conducere vectigalia publica. Sunt qui viduas avaras captent crustulis & pomis; atque circumveniant senes, quos mittant in vivaria. Multi opes augent occulto fœnore. At licet diversi diversa consectentur negotia & proposita, numquid ipsi eadem constanter prosequi valent per unam horam? si locuples dicat: Nullus sinus in mundo præstat jucundis Baiis, statim lacus marinus experitur cupiditatem domini properantis. Quod si perversum studium ædificandi augurium ei

Respondit, referam: Quia me vestigia terrent
Omnia te adversum spectantia, nulla retrorsum.
Bellua multorum es capitum; nam quid sequar, aut
quem? 76
Pars hominum gestit conducere publica: sunt qui
Crustis & pomis viduas venentur avaras. [732]
Excipiantque senes, quos in vivaria mittant.
Multis occulto crescit res fœnore; verùm 80
Esto aliis alios rebus studiisque teneri;
Idem eadem possunt horam durare probantes?
Nullus in orbe sinus Baiis prælucet amœnis,
Si dixit dives; lacus & mare sentit amorem
Festinantis heri: cui si vitiosa libido

ANNOTATIONES.

ingredi renueret, quid in officium sola detrectaret? leoni interroganti, respondit: Quia me deterrent belluarum vestigia, quibus ad te spectantibus universis, cognosco multas adisse, rediisse nullas. Apud Non. Lucil. lib. 30.

Quid sibi vult, quare sit ut introversus & ad te
Spectent, atque ferant vestigia se omnia prorsùs?

74. *Referam.*] Sic ego, inquit Horatius, populo quærenti cur non amem & *sequar* eadem quæ *ipse diligit*, nec *fugiam* quod *ipse odit*; respondebo: quoniam multos equidem cerno vitiorum inire viam; at paucos inde emergere: imò fere omnes avaritiâ & ambitione inveteratâ miserè absumptos.

76. *Bellua multorum es capitum.*] Velut Hydra. Egregia populi descriptio.

77. *Conducere publica.*] Hinc dicti publicani, qui vectigalia populi Romani redimunt, exercent, exigunt. Notandum verò ex Cato Jurisc. nullam civitatem præter Romam habere publicanos; quoniam aliæ urbes membra censeantur Reip. Rom. *Eum*, inquit, *qui vectigal Populi Rom. conductum habet, publicanum vocamus. Nam publica appellatio in compluribus causis ad Pop. Rom. respicit: civitates enim loco privatorum habentur.* Porrò triplex olim vectigal exigebatur primùm ex importatione rerum & exportatione, dicebaturque *portorium*, exactores autem *portitores*. Alterum ex agris, nimirùm decima pars frumenti excipiebatur; quòd qui redimebant *decumani* appellabantur, quod *decumas* exigerent. Tertium è sylvis, seu è pastione pecorum; & *scriptura* vocabatur; qui verò pascua publica conducebant, *magistri scripturæ*, seu scripturarii, dicebantur, à describendis ejusmodi vectigalibus. Quartum è salinis instituit Ancus Martius. Cic. pro lege Manilià, ita scribit; Cùm hostium copiæ non longè absunt, etiamsi irruptio nulla facta est, tamen *Pecora relinquuntur, agricultura deseritur; mercatorum navigatio conquiescit.* Ita neque ex *portu*, neque ex *decumis*, neque ex *scriptura* vectigal conservari potest.

78. *Crustis.*] Quid. leg. *frustis*, minùs benè. Alii, *fructis*, pro fructibus; quod usurpavit Cato, Terentius, &c. At *crustula* jam habemus lib. 1. Sat. 1. posita pro muneribus ac donis vilioribus & parvis.

79. *Excipiantque senes, &c.*] Senum ac viduarum opibus & hæreditatibus insidiantur nonnulli.

Quos in vivaria mittant.] Devorandos à se quasi pisces in vivariis educatos.

83. *Nullus in orbe, &c.*] Jam levitatem hominum & inconstantiam in proposito reprehendit.

Baiis.] De hac urbe deliciis tantis affluente, ut mores integerrimos depravaret, dixi jam lib. 2. Od. 18.

84. *Lacus & mare.*] Lucrinus lacus in sinu Baiano situs. De eo lib. 2. Od. 15. & lib. 2. Sat. 4.

85. *Festinantis heri.*] Cupide properant in locum amœnum, ad ibi struendas ædes deliciis destinatas. Juvenal. Sat. 3. v. 4.

Janua Baiarum, est & gratum littus amœni
Secessûs.

Cui si vitiosa libido Fecerit auspicium, &c.] Si libido suo instinctu, vel pruritu incitarit, ac velut avis cantu aut volatu auspicium fecerit; statim Baiis relictis. Teanum aliove festinabit; eoque cæmenta, ligna, ferramenta, cæteraque instrumenta ad ædificandum necessaria transferri jubebit.

Fecerit

Fecerit auſpicium, cras ferramenta Teanum
Tolletis fabri: lectus genialis in aula eſt?
Nil ait eſſe prius, melius nil cœlibe vitâ.
Si non eſt, jurat benè ſolis eſſe maritis.
Quo teneam vultus mutantem Protea nodo? [733]
Quid pauper? ride, mutat cœnacula, lectos, 91
Balnea, tonſores: conducto navigio æquè
Nauſeat ac locuples, quem ducit priva triremis.
Si curtatus inæquali tonſore capillos
Occurri, rides: ſi forte ſubucula pexæ 95
Trita ſubeſt tunicæ, vel ſi toga diſſidit impar,
Rides: quid, mea cùm pugnat ſententia ſecum?
Quod petiit, ſpernit; repetit quod nuper omiſit:
Æſtuat, & vitæ diſconvenit ordine toto:
Diruit, ædificat, mutat quadrata rotundis? 100
Inſanire putas ſolemnia me; neque rides;
Nec medici credis, nec curatoris egere
A Prætore dati; rerum tutela mearum [734]
Cùm ſis, & pravè ſectum ſtomacheris ob unguem
De te pendentis, te reſpicientis amici. 105
Ad ſummam ſapiens uno minor eſt Jove, dives,
Liber, honoratus, pulcher, rex denique regum;

dederit, cras ferramenta tranſportabitis Teanum, ô artifices. Porrò ſi genialis thorus in aula ejus ſit: affirmat nihil præſtabilius eſſe, nihil optabilius vita cœlibe. Si non adeſt, aſſeverat ſolos conjuges beatos eſſe. Quonam laqueo firingam Proteum vultus variantem? Ineps autem quid agit? ride, mutat domicilium, thoros, balnea, tonſores; conducta cymba faſtidio pariter afficitur, ut dives qui proprio vehitur navigio. Si obvius tibi fiam habens capillos inæqualiter reciſos à tonſore, cachinnos tollis. Si ſubucula detrita ſuppoſita fuerit tunica munda, vel ſi toga inæqualis diſconvenit; in riſum ſolveris. Quid verò, cum mea mens ſecum luctatur? contemnit quod cupivit, requirit quod modò abjecit; agitatur ac diſcordat toto vitæ ordine: deſtruit, extruit; quadrata mutat rotundis? tum certe exiſtimas me communi inſania laborare, neque derides, nec putas indigere medico vel curatore à Prætore aſſignato: cum ſis columen rerum mearum ô Mæcenas, & indigneris propter male reciſum unguem amici, à te pendentis teque velut unicum præſidium intuentis. Denique ſapiens Jove ſolo eſt inferior, opulentus, liber, inſignis, formoſus, imo rex regum,

ANNOTATIONES.

86. *Teanum.*] Cognomento Sidicinum, urbs Campaniæ in colle extructa inter Cales & Sueſſam, non longè habet Acidulas aquas calculoſis valde ſalubres. Plin lib. 31. cap. 2.

87. *Lectus genialis in aula eſt?*] Si uxorem habet, cœlibes laudat: ſi non habet, felices prædicat matrimonio junctos, adeo levis eſt animi & propoſiti, diverſaque ſemper expetit.

Genialis: In nuptiis ſtrenebatur lectus ad honorem Genii: cui nomen ab antiquo geno, i, gigno. Feſtus. Vide Catul. de nuptiis Pelei ac Thetidis.

90. *Protea.*] Lib. 2. Sat. 3. v. 71.

91. *Quid pauper.*] Neque dives modò, ſed & pauper inconſtantiæ vitio laborat.

Cœnacula.] Ita vocabatur ſuperior ædium contignatio, ad quam ſcalis aſcenditur: quod quidem tenuiores domicilium mercede conducebant. Feſt. meminit Juvenalis Sat. 10. v. 18. Plautus Amphitr. Apuleius Metamorphoſ. Prudentius.

Omnis qui celſa ſcandit cœnacula vulgus.

Porrò cœnatio divitum erat, cœnaculum verò pauperum; quod quidem non unum cubiculum continebat aut ſignificabat, imo quaſdam habebat appendices. Gall. *un appartement.*

94. *Si curtatus inæquali, &c.*] Senec. de brev. vitæ, *quis iſtorum non malit Remp. turbari quam comam? quis non ſolicitior de capitis decore, quam de ſalute? &c.*

95. *Si forte ſubucula pexæ.*] Si veſtium inæqualitatem, diſcrepantiam, inconcinnam poſitionem videris, rides; Quid verò ſi mentem meam à ſeipſa diſſentientem animadvertas?

100. *Mutat quadrata rotundis.*] Quadratam ædificationem rotundâ mutat. Illa nimirum paulò ante placuerit, hæc verò jam magis placet.

101. *Inſanire putas ſolemnia me.*] Communi omnibus errore me duci putas, ideoque me non derides.

102. *Nec medici credis, &c.*] Non me credis inſanum, qui helleboro ſanandus ſim; & cui Prætor curatorem dare debeat, ut dictum eſt, lib. 2. Sat. 3. v. 208.

104. *Pravè ſectum ob unguem.*] Ob leviſſima quævis errata, vitia, incommoda.

105. *De te pendentis.*] Clientis te velut patronem & præſidium unicum reſpicientis.

Præ-

ſanus præſertim niſi quando pituita ægritudinem procreat.

Præcipuè ſanus, niſi cùm pituita moleſta eſt.

ANNOTATIONES.

108. *Niſi cum pituita moleſta eſt.*] Irridere videtur Stoicos aſſeverantes: ſapientem, etſi ægroret, nihilominùs ſanum eſſe; item, ſapientem non dolere. *Pituita* quod petat vitam, dicta creditur nonnullis. Hæc acida & falſa morborum fons eſt, quicunque à deſtillatione fiunt, teſte Platone in Timæo.

EPISTOLA II. Ad *LOLLIUM.*

Reprimendæ cupiditates. Virtus maturè excolenda.

Dum tu, Lolli, ſumme vir, Romæ recitas ſcriptorem belli Trojani, ego Præneſte hunc revolvi: qui perfectius & uberius quam Chryſippus & Crantor, docet quid honeſtum ſit, quid malum. Si nihil te prohibet, accipe quamobrem id ſic ſtatuerim. Carmen quo Græcia refertur longo Phrygiæ contrita bello, ob cupidinem Paridis,

TRojani belli ſcriptorem, maxime Lolli, [737]
Dum tu declamas Romæ, Præneſte relegi:
Qui, quid ſit pulcrum, quid turpe, quid utile, quid non,
Pleniùs ac meliùs Chryſippo & Crantore dicit.
Cur ita crediderim, niſi quid te detinet audi. 5
Fabula, qua Paridis propter narratur amorem [738]
Græcia Barbariæ lento colliſa duello,

ANNOTATIONES.

1. *Trojani belli.*] Eximia eſt hic laudatio pœmatum Homeri: qui ſanè velut optimus ſcriptor Epicus exemplis oſtendit luculentis quid fugere, quid ſectari debeas; ita virtutis bona, vitii autem mala exprimens, ut ſtudioſus quiſque Lector efficiatur. Vide Plutarch. lib de Homero. Plin. 7. cap. 29, *&c.*

Maxime Lolli.] Huic nobili adoleſcenti inſcripta eſt Od. 9. lib. 4. item ſequ. Epiſt. 18. Ejus meminit Vel. Paterc. lib. 2. Sueton. Tiber. cap. 12. & 13. Dio. lib. 54. Ex quibus appareat cur *maximus* dicatur. Nempè is ſubinde militum Tribunus Caio Cæſari in Armeniam pergenti rector datus eſt ab Auguſto patre. Quo magni ingenii ſummæque integritatis indicio non poteſt afferri aliud clarius.

2. *Dum tu declamas.*] Dum tu exercitii causâ ex Homeri ſcriptis recitas aliquid, ac præclare differis de virtute. Hoc faciebant Romæ præſtantes quique viri.

Præneſte.] Seceſſerat Horatius in eam Latii urbem edito colli inædificatam Tuſculum inter & Tiberim: hod. *Paleſtrina* dicitur. Eam commendat Gell. lib. 16. cap. 13. ubi refert Prænestinos à Tiberio Imper. municipes factos, pro referendâ gratiâ, quod ſub eorum oppido ex capitali morbo revaluiſſet.

4. *Chryſippo.*] Stoicus ille Philoſophus, imo Stoicorum coryphæus & columen. De eo lib. 1. Sat. 3. v. 127. nec non lib 2 Sat. 3. v. 44.

Crantore.] Academicus iſte, Platonis auditor, Xenocratis condiſcipulus, mire laudatur à Cicerone, tum alibi, tum Academ. qu. 4. nr 135, ubi ſic habet; *Legimus omnes Crantoris veteris Academici de luctu. Eſt enim non magnus, verum aureolus——& ad verbum ediſcendus libellus.*

6. *Fabula, quâ Paridis, &c.*] Ilias viginti quatuor libris comprehenſa, opus omni laude majus, à ſummo Poëtarum antiſtite conſcriptum, de bello Græcorum adverſus Trojanos ad vindicandam injuriam Helenæ Menelai regis Spartæ uxoris, ob ſingularem pulchritudinem per Paridem raptæ.

Fabula.] Sic vocatur Epicum carmen, item Dramaticum; quia in his conficta multa inſeruntur; differuntq; ab hiſtoria, quæ nihil niſi vere geſtum debet complecti. Vide Epiſt. ad Piſones, v. 119, 151, 338.

Paridis.] Hic erat Priami & Hecubæ filius, frater Hectoris regis Troiæ, alio nomine Alexander vocatus; quem utero mater geſtans vere ſomniavit facem ſe ardentem parere: Nam Trojani excidii incendiique cauſa fuit. De eo jam lib. 1. Od. 15.

7. *Barbariæ.*] Cur ſic appelletur Phrygia, repete ex Annotatis lib. 2. Od. 4. v. 9. Item Epod. 9. v. 6.

Lento.] Quod annis decem continuum fuit;

Stultorum

Stultorum regum & populorum continet æſtus.
Antenor cenſet belli præcidere cauſam.
Quid Paris? ut ſalvus regnet, vivatq; beatus,
Cogi poſſe negat. Neſtor componere lites
Inter Peleiden feſtinat & inter Atreiden:
Hunc amor, ira quidem communiter urit utrumq;
Quicquid delirant reges, plectuntur Achivi.
Seditione, dolis, ſcelere, atq; libidine, & irâ, [737]
Iliacos intra muros peccatur, & extra.
Rurſùs quid virtus & quid ſapientia poſſit,
Utile propoſuit nobis exemplar Ulyſſem:
Qui domitor Trojæ multorum providus urbes,
Et mores hominum inſpexit; latumq; per æquor,
Dum ſibi, dum ſociis reditum parat, aſpera multa
Pertulit, adverſis rerum immerſabilis undis.
Sirenum voces, & Circes, pocula notti:

complectitur motus ſatuorum principum atque populorum. Antenor belli cauſam dicit eſſe reſecandam. Quid Paris ait? Affirmat ſe ad id impelli non poſſe: quippe ſic *haud felix, haud incolumis perſtaret. Neſtor Achillem inter & Agamemnonem diſſenſiones conatur dirimere. Hunc amor, ambos autem indignatio pariter accendit. Quodcunque peccant magnates luunt Græci. Tam intra quàm extra muros Trojæ graſſantur ſeditiones, fraudes, flagitia, cupiditas, iracundia. Jam verò quid virtus, quid prudentia valeat,* idem Homerus *exhibet nobis utili exemplo Ulyſſis: qui poſt expugnatam Trojam per-luſtravit diverſos populos,* eorumque *mores callidus* obſervavit: *& dum ſibi ſociiſque reditum procurat, gravia plurima ſubiit immenſo mari, contrariis negotiorum fluctibus nuſquam ſubmerſus. Scis cantus Sirenum atque Circes pharmaca:*

ANNOTATIONES.

8. *Regum & populorum.*] Tam Græcorum quàm Phrygum.

9. *Antenor cenſet, &c.*] Unus ille ex Trojanorum principibus; qui auctor fuerat Helenæ reddendæ Græcorum legatis eam repoſcentibus. Iliad. 7. Paris autem negavit. Ibid.

11. *Neſtor.* Græcus princeps, de quo plura lib. 1. Od. 15. & lib. 2. Od. 9.

12. *Peleiden.*] Pelei filium; de quo lib. 1. Od. 6, 9, 15. Lib. 2. Od. 4. 16. Lib. 4. Od. 6. Epod. 13, & 17.

Atreiden.] Atrei filium; do quo lib. 2. Od. 4 Lib. 4. Od. 9 Lib. 2. Sat. 3. v. 187.

13. *Hunc amor, ira quidem, &c.*] Incentivum fuit amoris, iræque, Briſeis ſive Hippodamia, quam adamans Agamemnon Achilli eam ſortitam eripuit, que cauſa implacabilis odii inter utrumque fomitem præbuit.

14. *Quicquid delirant reges, &c.*] Peccata regum luunt plebeii.

Delirant.] Lira, eſt ſulcus; lirare, arando ſulcos ducere. Hinc delirare ſignificat, à rectâ viâ declinare, aberrare, deſipere. Non. Mar. Feſt. Iſid.

Achivi.] Ita vocantur ab Achaiâ Græciæ regione, vel ab Acheo rege.

15. *Seditione.*] Achillis à reliquo exercitu ſecedentis. De quo lib. 1. Od. 15. in fine.

Dolis.] Ulyſſis Palamedem circumvenientis.

Scelere, libidine, irâ.] Paſſim exemplar legas in Iliade. De Agamemnone Ajacis cadaver humari vetante, item Iphigeniam mactante, dictum eſt lib. 2. Sat. 3. De Ajace furioſo ibid, *&c.*

18. *Propoſuit nobis exemplar Ulyſſem.*] In Odyſſeâ, ubi Ulyſſes infinita mari terrâque pericula modò virtute, modò arte viciſſe oſtenditur; non ſolùm contra homines & monſtra, ſed & contra Deos luctatus. Jupiter & Neptunus concutiunt & frangunt aliquando naves: Lotophagi, Cyclopes, Læſtrigonii, Circe, Sirenes, Scylla, Charybdis, proci, exitium machinantur. Ex his tamen omnibus evadens, dudum vagabundus, poſt annos viginti in patriam tandem rediit. *Quam multa paſſus eſt Ulyſſes in illo errore diuturno!* Cic. Offic. 1. n. 113.

19. *Domitor Troiæ.*] Sic ut Homerus πολύτροπον *urbis everſorem* Ulyſſem vocat dumtaxat, nec tribuit id nominis Achilli, Agamemnoni, Ajaci, Diomedi; ita prudentiâ magis, quam robore, maxima quæque peragi ſignificans.

13. *Sirenum voces.*] Ampla hæc ſages fabulatoribus. Sirenibus nomen à σειρὰ *catena.* Alii aliter. Quidam originem Hebraicam expiſcantur. Tres fuerunt, Parthenope, Leucoſia, Ligea: ſuperiore corporis ſpecie mulieres, inferiore piſces aut aves. Una tibiis, altera lyrâ, tertia voce concinebat. His fata vivere conceſſerant, quamdiu pertranſeuntes cantu morarentur & captarent. Itaque præternavigantes ſuavi ſymphoniâ allicere ſtudebant, devorabantque. At Ulyſſes à Circe edoctus, nautarum & comitum auribus cerâ obturatis, ipſe verò malo navis alligatus audivit quidem & prætervectus eſt incolumis. Unde illæ ſe in mare præcipitarunt, Sedem habebant

quasi fatuè & avidè potasset, ut sui comites; sub dominatu meretricis vixisset infamis & demens, ac velut fœdus canis, aut porcus cœno gaudens. Nos quidem *sumus* dumtaxat *numerus, & vivimus* tantùm *ad absumenda alimenta:* sumus quasi *proci Penelopes ignavi, atque Alcinoi juvenes curando corpori nimiam operam dantes: quibus optimum videbatur sternere* usque *ad meridiem, atq; citharæ cantu lenire solicitudines.* At quantum est illud dedecus? Ecce *prædones noctu surgunt ad homines trucidandos; tu* verò *non excitaris ad temet servandum? Verum si valens detrectas ire, hydropicus festinabis: ac nisi*

Quæ si cum sociis stultus cupidusq; bibisset, [738]
Sub dominâ meretrice fuisset turpis & excors:
Vixisset canis immundus, vel amica luto sus.
Nos numerus sumus, & fruges consumere nati;
Sponsi Penelopes, nebulones, Alcinoïque
In cute curandâ plus æquo operata juventus:
Cui pulcrum fuit in medios dormire dies, &
Ad strepitum citharæ cessatum ducere curam.
Ut jugulent homines, surgunt de nocte latrones: [739]
Ut teipsum serves, non expergisceris? atqui
Si noles sanus, curres hydropicus: & nî

ANNOTATIONES.

ad Siculum littus: vel, ut alii scribunt, in Sirenusis scopulis, & in Capreis insulâ. atq; ad Surrentinum Italiæ Promontorium Tyrrheno imminens mari; inter sinum Puteolanum v. *Golfo di Napoli*, & Pæstanum v. *Golfo di Salerno*. Homer. Odyss. 12. Ovid. Met. 5. cap. 9. Sirenes revera erant meretriculæ tum formâ insigni, tum veneficiis animos hominum trahentes ac depravantes. Indicatur autem Ulysses voluptatum illecebras ac lenocinia prudenter devitasse. Plutarch. Symp. 9. cap. 14. Homeri Sirenes, inquit, nobis immeritò fabulosum injiciunt metum. Innuit verò ille avolantes ac divagantes animos per musicam demulceri, & ad cœlestia divinaque pellici.

Circes pocula.] De illâ famosâ veneficiorum antistite & antesignanâ fusè dictum est in Epod. 17. Plin. lib. 25. cap. 2. *Homerus quidem primus doctrinarum & antiquitatis parens, multus aliàs in admiratione Circes, gloriam herbarum Ægypto tribuit.* Vide Odyss. 10.

26. *Amica luto sus.*] Socii quidem Ulyssis in porcos mutari per Circen veneficam dicuntur, quia fœdis voluptatibus ità corrupti sunt, ut rationis usum amisisse viderentur. Ita S. Chrysost. & alii. Vide Epod. 17. v. 15. At Jo. Bodinus Andegavensis de Magorum dæmonomaniâ l. 2. cap. 6. de ejusmodi hominum in belluas per artem magicam transformationibus fusè disputans, multis & gravibus exemplis ac testimoniis eas revera fieri asserit, additque: Neque fabulosum est quod Homerus narrat, Ulyssis comites per Circen maleficam in porcos fuisse transformatos, cùm Augustin. ipse lib. de Civ. historiam eandem adducat, quamvis opinione ipsius miram, & illam de Arcadibus; in Alpibus quoque memoriâ suâ frequens fuisse dicat ut stabulariæ mulieres imburæ malis artibus in caseo darent viatoribus unde in jumenta illico verterentur, ut necessaria quæque portarent, postque perfuncta operâ iterùm ad se redirent. Videatur S. Augustinùs de Civ. Dei. l. 18. c. 17. & 18. Item Daniel. c. 4. ubi Nabuchodonosor ab hominibus dicitur ejectus, ac per annos septem inter bestias fœnum quasi bos comedisse: postea verò figurâ ejus reversâ ad ipsum recuperasse pristinum sensum ac decorem honoremque regni.

27. *Nos numerus sumus.*] Turba sumus absque virtute, exercitûs numerum explentes dumtaxat, velut Thersites ille iners & inglorius: videmur tantùm vivere ut edamus.

28. *Sponsi Penelopes.*] Sive luxuriæ dediti, sive gulæ; ut alibi est annotatum. Vide lib. 2. Sat. 5.

29. *Alcinoïque In cute curranda, &c.*] Similes sumus Alcinoo Phæacum regi apud Corcyram insulam, ejusque familiaribus & populis; qui mollitie & voluptatibus perditi, in ignaviâ, socordiâque consenescebant. Proverb. Alcinoi mensa, id est, luxuriosa.

32. *Ut jugulent homines, &c.*] Torrentius ubique sagax errorem hîc subodoratus, librarii incuriâ paginas confusas asserit. Ista nimirùm à v. 32 ad 64. pertinere contendit ad priorem Epistolam; atque reponi debere illic post v. 51. *cui sit conditio.* Materiæ quidem & argumenti ratio ad hanc emendationem ducit. Judicabit æquus Lector de conjecturâ hac sat audaci.

34. *Si noles sanus, &c.*] Si dum sanus es, ire nolis ad medicum; curres profectò, cum ægrotabis. Quidam leg. *si non is sanus, &c.* Id est, si segnis es, & ire piget, dum sanus es, si torpes ignaviâ, deinde cogeris ire, imò curreres, cùm hydropisi cruciaberis; cursu enim & corporis agitatione ac labore morbus iste minuitur. Sensus est; nisi vitia maturè corrigas, frustrà deinde conaberis ea depellere inveterata: quin ab his opprimere. Vulgare est.

Venienti occurrite morbo

Posces

Poſces ante diem librum cum lumine; ſi non
Intendes animum ſtudiis & rebus honeſtis,
Invidiâ vel amore vigil torquebere. Nam cur,
Quæ lædunt oculos, feſtinas demere: ſi quid
Eſt animum, differs curandi tempus in annum?
Dimidium facti, qui cœpit, habet, ſapere aude:
Incipe: vivendi qui rectè prorogat horam,
Ruſticus expectat dum defluat amnis: at ille
Labitur & labetur in omne volubilis ævum.
Quæritur argentum, puerique beata creandis
Uxor, & incultæ pacantur vomere ſilvæ.
Quod ſatis eſt cui contingit, nihil amplius optet. [740]
Non domus & fundus, non æris acervus & auri
Ægroto domini deduxit corpore febres;
Non animo curas, valeat poſſeſſor oportet:
Si comportatis rebus benè cogitat uti
Qui cupit aut metuit, juvat illum ſic domus aut res,
Ut lippum pictæ tabulæ, fomenta podagram,
Auriculas citharæ collectâ ſorde dolentes.
Sincerum eſt niſi vas, quodcunq; infundis, acescit.
Sperne voluptates. Nocet empta dolore voluptas.
Semper avarus eget, certum voto pete finem.
Invidus alterius macreſcit rebus opimis.
Invidiâ Siculi non invenere tyranni

ante lucem petas librum cum lucernâ; niſi mentem applices ſtudiis rerum honeſtarum, vigilans cruciaberis invidiâ vel amore, aliove affectu. Age verò, *quare tam diligenter tollis quicquid oculos offendit; differs* autem integro *anno ſanare quod animum corrumpit?* Heus, *facti dimidium tenet quiſquis incipit. Sapientiæ* ſtudium *audacter amplectere, incipe. Qui differt tempus benè vivendi, eſt quaſi ruſticus expectans donec amnis defluxerit. Atqui fluit ille, ſemperque fluens volvetur.* Quorſum verò tam ſolicitè *comparantur opes;* expetitur *conjux fœcunda gignendæ proli; necnon ſterilia nemora aratro domantur*, verùm enim *qui nactus eſt quantum ſufficit, nihil ultrà cupiat.* Quippe *nec ædes, nec prædia, nec auri & pecuniæ cumulus*, poſſunt *arcere morbos à corpore, vel curas ab animo domini laborantis. Oportet* benè *valere poſſeſſorem, ut fruatur congeſtis facultatibus.* Porrò *quiſquis* vel *cupiditate vel timore conflictatur, non magis prodeſt illi domus & pecunia, quàm lippo tabellæ pictæ, podagræ fomenta, atque auribus ob ſordes contractas malè affectis citharæ ſuaviter reſonantes. Maturè* forma tuos mores. Nam *ſi vas non eſt purum, quicquid immittes vitiabitur. Contemne voluptates. Dolorem creat voluptas agrè quæſita. Avarus ſemper eſt inops. Modum pone & definitum cupiditati. Invidus torquetur rebus proſperis alterius. Siculi tyranni nullam habuerunt cruciatum invidiâ graviorem.*

ANNOTATIONES.

35. *Ni Poſces ante diem librum, &c.*] Si vigilare nolueris diſcendæ causâ virtutis ac ſapientiæ, fiet ut domire aliquando nequeas ob invidiam, amorem, aut aliud vitium quo ſolicitabere.

41. *Dimidium facti, &c.*] Heſiodica ſententia eſt: Principium eſt dimidium totius. Auſon.

Incipe, dimidium facti eſt cœpiſſe, ſuperſit
Dimidium: rursùm hoc incipe, & efficies.

42. *Ruſticus expectat, &c.*] Similis eſt ruſtico illi, qui cùm ad amnem perveniſſet, ſtolidè expectabat dum effluereret omnis aqua, ut ad alteram ripam tranſire poſſet.

43. *Quæritur argentum, &c.*] Curamus omnia quæ ad corpus ſpectant: quæ animi ſunt cur negligimus?

49. *Valeat poſſeſſor oportet, &c.*] Quid proſunt opes diviti, ſi æger ſit animo, vel corpore? ſi febri, ſi metu vel cupiditate torqueatur: an divitiæ ſublevabunt?

52. *Ut lippum pictæ, &c.*] Similitudo conglobata hîc, antè, & poſteà.

53. *Auriculas citharæ, &c.*] Iſta quidem leviter oblectant, & pauliſper tollunt dolorem; nequaquam ſanant.

55. *Nocet empta dolore voluptas.*] Menander, Quàm ſæpe ob voluptates mœrore afficimur! S. Hieronym. contra Jovinian. *Irridet Horatius appetitum ciborum, qui ſumpti relinquunt pœnitentiam: dicens.*

Sperne voluptates, nocet empta, &c.

56. *Semper avarus eget.*] Avaro deeſt tam quod habet, quàm quod non habet.

Certum voto pete finem.] Modum & finem ſtatue cupiditati & deſideriis. Vide l. 3. Od. 16.

58. *Siculi tyranni.*] Dionyſius & Agathocles Syracuſanorum, Phalaris Agrigentinorum tyranni, &c. Juſtin. lib. 4. *Singulæ civitates in tyrannorum imperium conceſſerunt, quorum nulla terra feracior fuit.*

Quiſquis iram non compreſſerit, poſteà cupiet non factum fuiſſe quod juſſerit animus incitatus, dum vehementiùs dare vindictam properat indignationi non ſatiatæ. Ira eſt brevis inſania. Fræna appetitum qui dominatur quando non eſt ſubactus. Hunc frænis, hunc vinculis ſtringe. Nam certè *magiſter equum flexibilem molli cervice format ad currendum quacunque ſeſſor voluerit. Canis venaticus poſtquam cervi corium domi allatravit,* continuò *venatur in ſilvis. Jamjam ſincerâ mente documenta excipe. ô juvenis: jam optima inquire.* Enimverò *teſta cuſtodiet ſemper odorem, quo primum infecta fuerit. Quod ſi deſes maneas, vel ſi fortiter præcurris,* ego *neque deſidem expecto, neque præeuntes antevertere contendo.*

Majus tormentum. *Qui* non moderabitur iræ,
Infectum volet eſſe, dolor quod ſuaſerit & mens,
Dum pœnas odio per vim feſtinat inulto. 61
Ira furor brevis eſt, animum rege, qui niſi paret, [741]
Imperat: hunc frænis, hunc tu compeſce catenâ.
Fingit equum tenerâ docilem cervice magiſter
Ire viam, quam monſtrat eques. Venaticus ex quo
Tempore cervinam pellem latravit in aulâ, 66
Militat in ſilvis catulus. Nunc adbibe puro
Pectore verba, puer: nunc te melioribus offer.
Quo ſemel eſt imbuta recens, ſervabit odorem
Teſta diu. Quod ſi ceſſas, aut ſtrenuus ante is, 70
Nec tardum operior, nec præcedentibus inſto.

ANNOTATIONES.

60. *Infectum volet eſſe.*] Facti ſubinde pœnitebit.

61. *Dum pœnas odio.*] Eſt enim odium iræ impatientia ultionem appetentis.

62. *Animum rege, &c.*] Appetitum vehementem compeſce: qui niſi à ratione prematur, hanc ipſe opprimit, & in præceps rapit. Perſ. Sat. 5. v. 38.

——*Intortos extendit regula mores:*
Et premitur ratione animus, vincique laborat.

Cic. Offic. 1. n. 101. *Duplex eſt vis animorum ac naturæ. Una pars in appetitu poſita, hominem huc & illuc rapit. Altera in ratione, docet, & explanat quid faciendum fugiendumve ſit. Ita fit ut ratio præſit; appetitus verò obtemperet.*

——*Efficiendum autem eſt ut appetitus obediant rationi, eamque nec præcurrant ob temeritatem, nec propter pigritiam aut ignaviam deſerant, &c.*

64. *Fingit equum.*] Equus tenerâ cervice domatur, & ad arbitrium fingitur: catulus ad venationem facile eruditur: ſic puer bonos mores ſponte imbibit.

65. *Ex quo Tempore cervinam pellem latravit.*] Quando pellis cervo interfecto detracta ejus inteſtinis & ſanguine cum pane impletur, & inſuitur, taliſque venaticis canibus objicitur, ad eos ad venationem acuendos. Gall. *Faire la curée.*

67. *Militat in ſilvis.*] Poſtquam domi catulus odore cervi aut alterius feræ imbutus eſt, ratione mox allata; exinde in ſilvis feras ultrò venatur.

Nunc adbibe puro] Præcepta morum accipe, dum animus adhuc purus tibi manet, necdum ullis occupatus aut corruptus eſt pravis opinionibus vel affectibus. Quidam leg. *adbibe*: ut ſit anapæſtus pro dactylo.

68. *Nunc te melioribus offer.*] Vel præbe te imbuendum optimis documentis: vel ad meliorem & ſapientiorem virum, à quo fingaris ad virtutem & rectum.

69. *Quo ſemel eſt imbuta, &c.*] Præclara ſententia, quam hinc mutuatus eſt S. Hieronymus ſcribens ad Lætam.

70. *Quod ſi ceſſas, &c.*] Si piger es in Philoſophiæ ſtudio, non expectabo te minime valentem ſubſequi me acriorem. Quod ſi me ſtudioſior aut ingenioſior fueris, quem aſſequi non poſſum, nequaquam invidebo tibi aut inſtabo; nec ultra vires meas enitar. Ariſtoteles interrogatus, quo pacto diſcipuli egregie proficerent, reſpondit; *Si curſu præſtantes proſequi ſtudeant, tardiores autem minime expectent.* Diog. Laert.

EPI-

EPISTOLA III. Ad *JULIUM FLORUM.*

De Tiberio Claudio Nerone, deque literatis quibuſdam eum interrogat: deinde hortatur ad ſtudium ſapientiæ, & ad fraternam concordiam.

JUli Flore, quibus terrarum militet oris [742]
Claudius Auguſti privignus, ſcire laboro.
Thracáne vos, Hebruſq; nivali compede vinctus,
An freta vicinas inter currentia turres,
An pingues Aſiæ campi colleſq; morantur? [743]
Quid ſtudioſa cohors operum ſtruit? hæc quoq; cu-
Quis ſibi res geſtas Auguſti ſcribere ſumit? (ro:
Bella quis, & paces longum diffundit in ævum?
Quid Titius, Romana brevi venturus in ora,
Pindarici fontis qui non expalluit hauſtus,

O Juli Flore, neſſe deſidero in quâ orbis regione bellum gerat Claudius Auguſti privignus: an commoremini in Thraciâ ad Hebrum hyemali glacie conſtrictum; an apud mare deſluens inter caſtella proxima; an in agris & collibus Aſiæ opimis? Quid operis molitur turma literatorum? Iſta ſcire etiam velim, quis ſuſcepit ſcribenda Auguſti facinora? quis bello & pace geſta poſteritati mandabit? quid agit Titius paulò poſt ſermone Romanorum celebrandus; qui non timuit ex ipſo fonte Pindari haurire,

ANNOTATIONES.

1. *Juli Flore.*] *Tota bella eſt hæc Epiſtola,* inquit belle Parthenius: *pura admodum minimeque ambitioſa,* teſte Scaligero. Scripta Julio Floro Claud. Neronem comitanti, ſeu ad Pannonicum bellum, ſeu apud Armeniam, cùm Tigranem in regnum reſtitueret. Ad illum Horatii familiariſſimum inſcripta eſt etiam Od. 2. lib. 4. item. 2. Epiſt. 2. lib. Porrò in hac eò collimare videtur Poëta. ut ad bene ſarciendam charitatem fraternam exhortetur: ad quod artificiosâ inſinuatione utitur, & per quaſdam ambages ſenſim procedit, ut meliùs propoſitum exequatur.

Juli.] Theod. Marcilius non abs re, *Luci* reponendum contendit: quod *Julius* nuſquam ſit prænomen: nomen autem Floro nequeat ſtatui: ſi quidem Flori non Juliæ, ſed Aquilez gentis ſint.

2. *Claudius Auguſti privignus.*] Claud. Tiberius Nero, Druſi frater natu major, filius autem Liviæ Druſillæ. Hanc enim Auguſtus repudiata Scribonia, marito ſuo *& quidem prægnantem abduxit, dilexitque & probavit unicè ac perſeveranter.* Sueton. Octav. cap. 63. quinetiam erga ejus *pueros Nerones,* hoc eſt, in utrumque illum privignum *animi paterni* fuit. Nam & hos adoptavit: ac Druſum quidem præcipuis honoribus decoravit; Tiberio verò Liviam ſuam ex Scribonia filiam dedit uxorem, denique imperium tradidit. Vide lib. 4. Od. 4. & 14. ibique Annot.

3. *Thraca.*] Gr. Θρακὴ, Thrace vel Thraca pro Thracia.

Hebrus.] Thraciæ mons & fluvius. Porrò ibi vehemens rigere frigus dixi, lib. 1. Od. 25.

4. *Freta vicinas inter, &c.*] Helleſpontus in anguſtiis illis fremens, ſcil. inter Seſtum Thraciæ & Abydum Aſiæ *arces,* vel oppida. Gall. *Les Dardanelles.* Item, *Le detroit de Gallipoli.* Ovid. Triſt. 1.

Seſtos Abydenâ ſeparat urbe fretum.

Turres.] Quid. leg. *terras,* i. Europam & Aſiam anguſto illo mari ſeu freto diviſas. Lucan. lib. 2. *Europamque Aſiæ, Seſtonque admovit Abydo.*

5. *Pingues Aſiæ campi.*] Cic. pro lege Manil. n. 14. *Aſia tam opima eſt & fertilis, ut & ubertate agrorum, & varietate fructuum, & magnitudine paſtionis, & multitudine earum rerum quæ exportantur, facilè omnibus terris antecellat.*

6. *Studioſa cohors.*] Prætoriani milites literati, vel potiùs docti comites Tiberii. Ut enim ipſe ſtudioſus & literatum amans, ita ſecum habebat literatos quoſdam & imprimis ſtudioſos, quorum præcipui nominantur hic: Titius, & Celſus Poëtæ: Florus autem Orator, Poëta, & Juriſperitus. Vide infrà Epiſt. 8.

9. *Titius.*] Septimius ille cognominatur quibuſdam, diciturque Lyrica & Tragica ſcripſiſſe: è quibus nihil extat.

10. *Pindarici fontis qui, &c.*] Qui vulgares & vulgaria contempſit, quaſi *lacus & rivos:*

lacus & rivulos patentes aſpernatus? quomodo valet? noſtrine recordatur? an muſarum auſpicio Pinkaricos numeros accommodare Latinis chordis laborat: an graviter agit, aſſurgitque ſcribendo Tragœdiam? Quid Celſus facit? admonitus iterumque admonendus, ut proprias ſibi divitias comparet; caveat autem deſumere è libellis; quos ſervat Apollo Palatinus: ne ſi avium turba ſuas aliquando veniat plumas reſumere, riſum excitet cornix ſpoliata ſurreptis coloribus. Tu verò quid agis? quæ thyma circumvolitas ſedulus? Enimverò non exiguum, non rudem, non aſperum ingenium habes, atq; adeò ſive ad cauſas orandas facundiam adhibes; ſive te accingis ad interpretandum jus civile; ſive amatorios verſus conſcribis; præcipua tolles munera hederæ victricis. Porrò ſi abjiceres ſomitem ſolicitudinum frigidos efficientem, certè pervenires quo te ſumma eveheret ſapientia. Id curemus, ad id incumbamus tam parvi quam magni, ſi volumus eſſe patriæ nobiſque utiles.

Faſtidire lacus & rivos auſus apertos?
Ut valet? ut meminit noſtri? fidibuſne Latinis
Thebanos aptare modos ſtudet auſpice Musâ:
An tragicâ deſævit, & ampullatur in arte? 14
Quid mihi Celſus agit? monitus multumq; monendus,
Privatas ut quærat opes, & tangere vitet
Scripta Palatinus quæcunq; recepit Apollo: [744]
Ne ſi fortè ſuas repetitum venerit olim
Grex avium plumas, moveat cornicula riſum
Furtivis nudata coloribus. Ipſe quid audes? 20
Quæ circumvolitas agilis thyma? non tibi parvum
Ingenium non incultum eſt, nec turpiter hirtum.
Seu linguam cauſis acuis; ſeu civica jura
Reſpondere paras; ſeu condis amabile carmen;
Prima feres hederæ victricis præmia. Quod ſi 25
Frigida curarum fomenta relinquere poſſes,
Quo te cœleſtis ſapientia duceret, ires.
Hoc opus, hoc ſtudium parvi properemus & ampli,
Si partriæ volumus, ſi nobis vivere cari.

ANNOTATIONES.

ipſum Pindarum Lyricorum principem atque fontem adiit: Latiniſq; verſibus auſus eſt æmulari ſtyli ejus ſublimitatem & ſenſus profunditatem. Allegoria.

13. *Thebanos.*] Pindarus Thebis oriundus. Lib. 4. Od. 2.

14. *Deſævit.*] Sævientes reges & principes repræſentans, graveſque rerum & animorum exprimens converſiones & motus, ut vulgò in Tragœdiis.

Ampullatur.] Debet magnus & ſplendidus eſſe Tragœdiæ ſtylus. Unde & ſæpe ſignificatur cothurno ſublimi Tragicorum calceamento. Vid. Epiſt. ad Piſ. v. 80.

15. *Celſus.*] Pedo Albinovanus ipſe eſt, cui eſt ſcripta ſequens Epiſt. 8. Hunc monet ut plagium evitet, neve aliena ſcripta uſurpet venditetque quaſi ſua. Quo iratum ſibi poſtea redarguit Horatius obliquè, velut morioſum.

16. *Privatas ut quærat opes.*] Ut proprio, quod aiunt, Marte aliquid inveniat & componat: quæ verò ſunt aliorum ne compilet ſibiq; attribuat.

17. *Palatinus Apollo.*] Auguſtus bibliothecam in monte Palatino conſtruxit, adjunxitque Apollinis templo. Ibi deponebantur aſſervabanturque ſcripta quæcunque judicata fuerant cedro & immortalitate digna.

19. *Moveat cornicula riſum.*] Nota Æſopi fabula, notum adagium Eraſmi, *Æſopicus graculus.* Cornix (vel graculus, ut alii volunt) plumarum ſuarum pertæſa, alias undequaq; mutuata eſt. At cùm ſe alienis coloribus ornatam & fulgentem admiraretur, ecce aves, quæ ſua erant ſingulæ repetentes, nudam haud ſine ludibrio reliquerunt.

20. *Ipſe quid audes.*] Tu quidem ipſe, Juli Flore, nihilne operum moliris? quæ ſcripta, quos auctores imitaris aut evolvis? unde eximia quæque decerpas, velut apes ſuccum è thymo & floribus optimis.

25. *Prima feres hederæ.*] Sive in foro cauſas orare, ſive conſultoribus jura explicare, ſive carmina condere volueris, ubique victor & inſignis habebere.

Hederæ victricis.] In commiſſionibus & certaminibus ingenioſis victores hederâ coronabantur. Vide lib. 1. Od. 1. v. 29. Dicta eſt hedera, quòd hæreat; vel quod edita petat; vel quia id cui adhæſerit edat. In tutela Liberi pumbatur eſſe, quia ut ille ſemper juvenis, ita hæc viret: vel quod illa omnia, ſicut ille mentes hominum, illigat. Feſtus.

Quòd ſi Frigida, &c.] Amicè caſtigat Flori vitia.

Frigida curarum fomenta.] Ambitio & avaritia curas pariunt infinitas, nutriunt ac fovent, hominemque reddunt frigidum & ſegnem ad virtutes & ſtudium ſapientiæ.

29. *Si patriæ volumus, &c.*] Vide Cic. de Officiis.

Debes

Debes hoc etiam reſcribere, ſi tibi curæ, [745]
Quantæ conveniat, Munatius, an malè ſarta
Gratia nequicquam coit, & reſcinditur? at vos
Seu calidus ſanguis, ſeu rerum inſcitia vexat
Indomita cervice feros; ubicunque locorum
Vivitis, indigni fraternum rumpere fœdus,
Paſcitur in veſtrum reditum votiva juvenca.

Illud inſuper mihi *ſignificare* te rogo; *nunquid tam charus, quam decet, tibi ſit Munatius, an concordia haud benè reconciliata dirimatur? verum ſive fervidus ſanguis, ſive rerum imperitia vos exagitat animo non erudito immites*; perfectò *non debetis amicitiam fraternam violare; at quavis in regione verſamini*, ego *veſtrum in reditum vitulam paſco*, Diis *ex voto* ſacrificandam.

ANNOTATIONES.

31. *Munatius.*] Non is eſt Plancus ille Munatius, ad quem eſt Od. 7. lib. 1. Sunt qui non fratrem Julii Flori, ſed familiarem duntaxat fuiſſe arbitrentur: *fœdus* verò *fraternum* dici poſſe de amicitiâ.

33. *Calidus ſanguis.*] Fervens in juventute ſæpe & facilè ebulliens circa cor, iramq; faciens & offenſionem. Eſt in quibuſd. codd.

Heu calidus ſanguis! heu rerum inſcitia vexat!

Rerum inſcitia vexat.] Contrà rerum uſus & experientia, pariter & doctrina morum, ejuſmodi juveniles motus placat, & cohibere docet animum temere efferveſcentem.

36. *Votiva juvenca.*] Diis vota, & promiſſa pro felici reditu veſtro & incolumitate. Huc forte pertinet quod, ut Tragici hircum, ita Lyrici vitulum ſeu juvencum ſolebant mactare.

EPISTOLA IV. Ad *ALBIUM TIBULLUM.*

Ad laborem honeſtum, moxque ad voluptatem hortatur.

ALBI, noſtrum Sermonum candide judex, [746]
Quid nunc te dicam facere in regione Pedanâ?
Scribere quod Caſsî Parmenſis opuſcula vincat?
An tacitum ſilvas inter reptare ſalubres,
Curantem quidquid dignum ſapiente bonoq; eſt?

Tibulle, bone cenſor noſtrorum ſermonum, quid putem agere te modo in regione Pedana? Credamne te *componere quod ſuperet opera Caſſii Parmenſis: an otioſum ambulare in nemoribus amœnis*, cæterùm *nihil prætermittentem* eorum *quæ decent virum probum ac prudentem?*

ANNOTATIONES.

1. *Albi.*] Albius ille Tibullus Equeſtri familiâ Romæ natus, eodem tempore quo Ovidius. Ingenii ſolertiâ & ſuavitate, nec non præſtanti corporis formâ inſignis: nobilibus charus extitit. Elegiarum quatuor libros perelegantes ſcripſit. Horatio quàm familiaris fuerit, patet ex Od. 33. lib. 1. & ex hâc Epiſtolâ.

Sermonum.] Satirarum pariter & Epiſtolarum.

Candide judex.] Sine invidentiâ & adulatione. Fortè alludit ad nomen *Albii*, Epiſt. ad Piſon. v. 445.

Vir bonus & prudens verſus reprehendet inertes,
Culpabit duros, &c

2. *Pedanâ.*] Pedum Latii oppidum fuit, non longè ab urbe Româ Pedanos ſimul & Aricinos, Lavinienſes ac Velitrenſes civitate donatos ſcribit T. Liv. In eâ porrò regione Tibullus prædium habebat amœnum & locuples. Quo cùm ſeceſſiſſet ad leniendas quaſdam curas, ad eum ſcripſit Horatius, oſtenditq; multis donatum muneribus à naturâ, à Diis, à fortunâ etiam, frui debere illis dum liceret per uſuram vitæ ſenſim defluentis: neque ſolicitum eſſe oportere.

3. *Caſsî Parmenſis.*] Idem is creditur, de quo lib. 1. Sat. 10. quiq; *Etruſcus* dicitur. Scripſit Tragœdias, Elegias, Epigrammata. De eo ſic Vet. Comm. Caſſius Parmenſis Tribunus militum in partibus Caſſii & Bruti fuit. Quibus victis, Athenas ſe contulit. Quintus autem Varus eò miſſus ab Auguſto, ut eum interimeret, ſtudentem reperit: illoq; perempto, ſcrinium cùm libris abſtulit. Unde multi credidere Thyeſten Tragœdiam eſſe opus Caſſii Parmenſis.

Non tu corpus eras ſine pectore. Dî tibi formam
Dî tibi divitias dederant, artemq; fruendi. [747]
Quid voveat dulci nutricula majus alumno,
Quam ſapere, & fari ut poſſit quæ ſentiat; utque
Gratia, fama, valetudo contingat abundè,
Et mundus victus, non deficiente crumenâ?
Inter ſpem curamque, timores inter & iras,
Omnem crede diem tibi diluxiſſe ſupremum.
Grata ſuperveniet quæ non ſperabitur hora.
Me pinguem & nitidum benè curatâ cute viſes,
Cùm ridere voles, Epicuri de grege porcum.

Atqui tu non corpus es abſq; mente. Dii elegantem tibi ſpeciem opeſque & his bene utendi facultatem largiti ſunt. Quid verò nutrix alumno carìſſimo exoptet melius, quàm ſapientiam, & quæ ſentit poſſe eloqui? nec non ut favorem habeat, & exiſtimationem, ſanitatemque, & victum lautum, & marſupium nunquam vacuum? Quoniam autem vivimus *inter ſpem & ſolicitudines, inter timores atque indignationes*, auctor tibi ſum, ut *unumquemque diem ultimum tibi lucere exiſtimes. Sic enim jucundum tempus accedet minime ſperatum. Certè me ſucci plenum & corpore egregiè culto fulgentem videbis, imò, ſi jocari velis, ſuem ex barâ Epicuri.*

ANNOTATIONES.

6. *Sine pectore.*] Sine corde, excors, abſque animo & ingenio.

Formam.] Egregiâ corporis formâ præſtitiſſe dicitur Tibullus.

7. *Dederant.*] Hoc eò referunt aliqui, cùm pauperior jam factus eſſet Albius: Alii explodunt, conſtanterque legunt, *dederunt*; penultima licenter correpta. Ut & apud ipſum Tibull. lib. 2. Eleg. 5. *Hæc fuerunt olim, &c.* pro *fuerant*, apud Lucret. lib. 5. & Æneid. 3. *conſtiterunt*, ubi vulgò *conſtiterant*, certè conſentiunt de Ecl. 4. Virgil.

Matri longa decem tulerunt faſtidia menſes.

Artemque fruendi.] Oeconomiæ ſcientiam & peritiam.

8. *Quid voveat dulci nutricula, &c.*] Perſius de his tusè, Sat. 2.

9. *Utque*] Leg. al. *& cui.*

10. *Gratia.*] Apud magnates. Meſſala Corvinus mirè Tibullum fovit: pariter Meſſalam Tibullus celebravit. Ipſe teſtis eo diſticho;

Hic jacet immiti conſumptus morte Tibullus,
Meſſalam terrâ dum ſequiturque mari.

Fama.] Apud omnes, Ovid.

Donec erunt ignes arcuſque Cupidinis arma,
Dicentur numeri, culte Tibulle, tui.

11. *Mundus victus*] Lib. 2. Sat. 2.

Mundus erit qui non effendit ſordibus, atque
In neutram partem cultus miſer.

12. *Inter ſpem curamque, &c.*] His enim vita mortalium perpetuò conflictatur.

14. *Grata ſuperveniet.*] Gratiora ſunt quæ non expectata ſuperveniunt bona acceduntque inſperata.

15. *Me pinguem.*] Se qualis reapſe erat, pingit Horatius, obeſulum, & cultûs corporis ſtudioſum.

16. *Epicuri de grege porcum.*] Abdomini & voluptatibus ultrò indulgentem. Cic. in Piſon. *Epicure noſter ex barâ productè, non è ſcholâ.* Apud Athen. lib. 7. cap. 5. non obſcurè dicit, ſed altâ voce clamat Epicurus: *Quod bonum ſit nullum agnoſco, præter voluptatem ex guſtu & Venere.* Contrà tamen ſenſiſſe Epicurum, vide in Annot. lib. 2. Sat. 4. init.

EPI-

EPISTOLA V. Ad *TORQUATUM.*

Ad cœnam frugalem invitat, & ad hilaritatem. Ebrietatis commoda recenſet.

SI potes archaïcis conviva recumbere lectis,
Nec modicâ cœnare times olus omne patellâ,
Supremo te ſole domi, Torquate, manebo.
Vina bibes iterùm Tauro diffuſa, paluſtres
Inter Minturnas, Sinueſſanumq; Petrinum. [749]
Sin melius quid habes, arceſſe; vel imperium fer.
Jamdudum ſplendit focus, & tibi munda ſupellex.
Mitte leves ſpes, & certamina divitiarum,
Et Moſchi cauſam. Cras nato Cæſare feſtus

Si conviva potes accumbere in thoris vetuſtis, nec abhorres edere quodvis olus è tenui patinâ, ô Torquate, expectabo te domi occidente ſole. Potabis vinum Tauro iterum conſule in cados fuſum, inter Minturnas paludoſas & Petrinum Sinueſſanum. Quod ſi habes aliquid melius, affer; vel juſſa exequere. Jam pridem accenſus eſt meus ignis, meaque labores pro opibus, atque ſupellex tui gratiâ niteſcit. Intermitte curam rerum futilium, Moſchi defenſionem. Dies craſtina Cæſaris

ANNOTATIONES.

1. *Si potes.*] Si frugalis & tenuis cœnæ apparatus tibi placere poteſt.

Archaicis.] Ἀρχαϊκὸς, *Antiquitatem redolens, antiquum morem, antiquam ſimplicitatem & ruſticitatem referens*, non ſolùm in moribus, ſed etiam in fabrefactis. Gal. *à la vieille mode*, quo ſenſu hîc uſurpatur. Apage qui ab Archeâ vel Archiâ humili fabro vanam etymologiam expiſcantur.

Conviva recumbere lectis.] Ad menſam accumbere triclinariis in lectis antiquo modo fabricatis è rudiori materiâ.

2. *Olus omne.*] Durum olus, *betam plebeiam*, Perſ. Sat. 3. v. 112.

3. *Supremo ſole.*] Sub veſperam. Perperàm aliqui altiſſimum ſolem accipiunt, afferuntque illud ex lib. 2. Sat. 8. *Dimidio petare die*: nec enim hora iſta convenit frugali cœnæ, adde quod ſequitur de *æſtiva noctis benigno ſermone.*

Torquate.] Eſtne is L. Manlius ipſe Torquatus cauſarum quidem patronus; ad quem eſt Od. 7. lib. 4. Theod. Marcilius. *Euge*, inquit: *Sic mortuum vocat, Quintus ſcilicet* Intelligit vero Q. Nonium Aſprenatem, qui & Torquatus ſit appellatus; Auguſtoque *junctus arctius* dicitur. Sueton. Octav. cap. 56. vide ibid. cap. 43. ubi ſic habetur: *In hoc ludicro C. Nonium Aſprenatem lapſu debilitatum aureo torque donavit: paſſuſque eſt ipſum poſteroſque Torquati ferre cognomen.*

4. *Vina bibes.*] Nec generoſa; quippe è paluſtribus Minturnis: nec vetuſtate inſignia; nam annis ſuperioribus fuſa in amphoras.

Iterum Tauro.] Conſulum nominibus ſolita notari vina alibi dictum eſt. Vide lib. 1. Od. 10. & lib. 2. Od. 3. Perrò T. Statilius Taurus homo novus, ut & Agrippa: ſed Auguſti amicitiâ, victoque in Sicilia Lepido, rebuſque mox in Africa geſtis unde & triumphum meruit; amphitheatro etiam extructo fuit clariſſimus. Conſul primò fuiſſe dicitur anno U. C. 717. ſecundò verò 728. cùm Horatius annum ætatis egerit 40. aut circiter. Neroni nupſit ejus abneptis Statilia Meſſalina.

5. *Minturnas.*] Hæc olim fuit urbs Latii ſatis culta, prope oſtia Liris fluvii, in planitie: ubi amphitheatrum & aquæductus. Horum reliquiæ adhuc viſuntur; de urbe verò ſupereſt parva turris cum tabernâ duntaxat. Non longe aberat ingens palus, in quâ latuit Marius à Syllâ profligatus. De quo Juvenal. Sat. 10. v. 276.

Exilium, & carcer, Minturnarumque paludes.

Sinueſſanumque Petrinum.] Montem aiunt eſſe urbi Sinueſſæ imminentem: ubi modò oppidum cum arce, apud Sinueſſam exciſam. V. *Rocca di monte Dragone.* Alii dicunt fuiſſe vicum agri Sinueſſani, qui celebris erat, vini non quidem bonitate, ſed copiâ. Sinueſſa verò *Sinope*, in orâ ubi Maſſicus mons definit, inter oſtia Liris & Vulturni fluminum.

6. *Imperium fer.*] Quidam interpretantur, Tu me fac regem convivii; quod mihi quidem abſurdum videtur.

7. *Splendet focus, &c.* Ad convivium parandum, coquendaſque dapes.

8. *Mitte leves ſpes.*] Omitte paululùm ſolitas occupationes moleſtas, ſive pro divitiis, ſive pro famâ & honoribus, ſive pro defenſione clientum tuorum,

9. *Moſchi.*] Is fuiſſe Rheror Græcus refertur, origine Pergamenus, qui veneficii reus à Torquato defendebatur.

Cras nato Cæſare feſtus.] Cras juſtitium eſt ob

Dat

natalibus ſacra indulget licentiam dormiendi: faſque erit noctem æſtivalem gratis colloquiis traducere. Quid opes juvant, *ſi non licet his frui? Si quis parcè victitat nimiſque triſtis, hæredum causâ, ille ſtulto proximus eſt.* Ego verò contrà, *hoc magis bibam. & ſpargam flores, nec verebor etiam temerarius vocari. Ecquid violentia non efficit? detegit occulta; firmam dat fiduciam; inermem impellit ad certamina; anxia mentis ægritudinem diſcutit; artes docet. Scyphi abundantes quem non reddiderunt eloquentem? quem non liberalem* vel *in anguſta inopiâ?* Certè *aptus & non repugnans ego iſta jubeor curare, ne toral immundum, ne mappa illota nares* ſaciat *contrahi; ut vaſa & patina te tibi repræſentent: ne inter familiares reperiatur, qui dicta exportet extrà: ut pars congregentur.*

Dat veniam ſomnumq; dies, impunè licebit
Æſtivam ſermone benigno tendere noctem.
Quo mihi fortunas, ſi non conceditur uti?
Parcus ob hæredis curam, nimiúmque ſeverus
Affidet inſano. Potare, & ſpargere flores
Incipiam: patiarq; vel inconſultus haberi. [750]
Quid non ebrietas deſignat? operta recludit; 16
Spes jubet eſſe ratas; in prælia trudit inermem;
Sollicitis animis onus eximit; addocet artes.
Fœcundi calices quem non fecere diſertum?
Contracta quem non in paupertate ſolutum? 20
Hæc ego procurare & idoneus imperor, & non
Invitus; ne turpe toral, ne ſordida mappa
Corruget nares, ne non & cantharus & lanx
Oſtendat tibi te; ne fidos inter amicos
Sit, qui dicta foras eliminet: ut coeat par, [751]

ANNOTATIONES.

natalem Cæſaris; ac proinde ſilentibus judiciis ac ſtrepitu forenſi, dormire in multam lucem, & epulari, & hilaritati vacare licebit.

Nato Cæſare.] Accipiunt vulgò de natali Auguſti, qui cùm in Septembri ſit circa finem, ex Suetonio, ad rem præſentem non facit admodum. Malim igitur cum quibuſdam intelligere natalem Jul. Cæſ. qui Julio quidem menſe habet *noctes æſtivas.* Vide Mac. Sat. 1. c. 12. Dion. l. 44.

11. *Æſtivam ſermone benigno tendere noctem.*] Noctem æſtate breviorem extendere ſeu protrahere ſermonibus prolixis, familiaribus, jucundis.

12. *Qui mihi fortunas.*] Ita Muretus aliique deinceps. Habent tamen codices plerique: *Quo mihi fortuna.*

13. *Parcus ob hæredis curam.*] Quiſquis ſumptui parcit, geniumque defraudat, ut majores hæredibus opes relinquat, inſanit propè.

14. *Spargere flores Incipiam.*] Splendide cœnam apparabo, atque in ſecunda menſâ de more flores inſpergam.

16. *Deſignat.*] Nonn. Marcell. *deſignare*, eſt cum notâ & ignominiâ aliquid facere. Donat. in Terrent. Adelph. ad eas voces: *Modò quid deſignavit?* eſt, inquit, novum quid moliri ſeu malum ſeu bonum.

17. *Spes jubet eſſe ratas.*] Lib. 3. Od. 21.

Tu ſpem reducis mentibus anxiis.

Vide ibi, item lib. 4. Od. 12.

Inermem.] Al. *inertem*, loco mox citato.

Vireſque & addis cornua pauperi,
Poſt te nec iratos trementi
Regum apices, neque militum arma.

18. *Sollicitis animis onus eximit.*] Hinc Liber dictus Bacchus.

Addocet artes.] Seu quia vinum moderatè ſumptum acuit ingenium, ſive quod ebrii pluſculum ſunt jactabundi, ſeque omnia ſcire prædicant, ineptè quidem.

20. *Solutum.*] Vel ab omni ſolicitudine paupertatis liberum, vel prodigum in ipſa paupertate.

21. *Idoneus, & non invitus.*] Erat enim Horatius agilis, hilaris, necnon munditiei perquam ſtudioſus.

22. *Ne turpe toral.*] Ne thori ſeu lecti triclinares offendant convivas ſordibus. Vide lib. 2. Sat. 4. ſub finem.

Ne ſordida mappa.] Ne dum manus abſtergant convivæ inter edendum, mappæ immunditia faſtidium pariat & nauſeam, quod naribus corrugatis ſignificatur. Vide loc. mox cit. Sat. 4. l. 2.

23 *Cantharus & lanx Oſtendat tibi te.*] Vaſa tam ſint nitida, ut quaſi ſpeculum imaginem tuam reddant exhibeantque.

Cantharus.] Vas vinarium ſpeciem referens ſcarabæi, qui κάνθαρος Græcè dicitur, tali poculo uſus Bacchus, ipſi proinde ſacro. Meminit Macrob. pariterque Athenæus. Item Plin. lib. 33. cap. 11. *C. Marius poſt victoriam Cimbricam cantharis potaſſe Liberi patris exemplo traditur.* Arnob. ſub finem lib. 6. *Quid in Liberi dextera pendens potorius cantharus?* magnum anſatumque indicat Virgil. Ecl. 6. v. 17.

Et gravis attritâ pendebat cantharus anſâ

25. *Sit, qui dicta foras eliminet.*] Ne qui extra limen domûs efferat, effutiat, evulget.

Junga-

Jungaturq; pari. Brutum tibi Septimiumq;
Et niſi cœna prior potiorque puella Sabinum
Detinet, aſſumam, locus eſt & pluribus umbris:
Sed nimis arcta premunt olidæ convivia capræ.
Tu quotus eſſe velis, reſcribe: & rebus omiſſis,
Atria ſervantem poſtico falle clientem.

Porrò *convivas tibi dabo Brutum & Septimium, Sabinum quoque, dummodò non detineat eum cœna prior & amica potior. Eſt etiam locus multis comitibus. At in convivio nimis conſtipato caprinus fœtor moleſtus eſt. Tu reſcribe quotus eſſe cupias.* Mox *autem negotiis abjectis per fores poſteriores fuge clientem in atrio ſtantem.*

ANNOTATIONES.

quæ inter potandum dicta liberiùs fuerint: ex quibus temerè invidia conflatur. Apud Lacedæmonios, inquiunt, publica intrantibus convivia, aliquis ſenior oſtendens fores ita monebat; *Per eas ne verbum ullum egrediatur.*

Ut coeat par.] Hinc enim jucundior fit ſermocinatio.

26. *Brutum tibi, &c.*] Non unus eſt qui legat *Brutum:* at hinc Bruti nomen mereatur, meo quidem judicio.

28. *Umbris.*] De his conviviorum ſectatoribus lib. 2. Sat. 8.

29. *Sed nimis arcta premunt.*] Ubi plures ſunt convivæ, axillarum gravis odor creat nauſeam. Vide Epod. 12.

30. *Tu quotus eſſe velis, reſcribe.*] Dic quot velis tibi ſodales & convivas. Varro dicebat, convivarum numerum incipere oportere à Gratiarum numero, & progredi ad Muſarum; id eſt, proficiſci à tribus, & conſiſtere in novem, &c. quæ lege apud Gell. lib. 13. cap. 11.

31. *Poſtico.*] Plautus *Poſticulam*, dicit, ſub oſtium. Petronius *Poſticulum*, ſub januam. Gall. *Porte de derriere.* Angl. The Back Door. Virgil. Æn. 2. v. 453. ita rem explicat:

Limen erat, cæcæque fores, & pervius uſus
Tectorum inter ſe Priami, poſteſque relicti
A tergo.

Clientem.] Moſchum vel alium, qui in atriote obſervat alloquendi cupidus. Hunc autem falle egrediens per januam poſteriorem, & veni ad me.

EPISTOLA VI. Ad *NUMICIUM.*

Felix eſt qui nihil timet, nihil cupit.

NIL admirari prope res eſt una, Numici,
Solaq; quæ poſſit facere & ſervare beatum.
Hunc ſolem, & ſtellas, & decedentia certis
Tempora momentis, ſunt qui formidine nulla
Imbuti ſpectent, quid cenſes munera terræ?
Quid maris extremos Arabas ditantis & Indos?

O Numici, nihil mirari, eſt unica fere & ſola res, quæ poſſit beatum efficere & ſervare. Reperiuntur homines, qui nullâ trepidatione affecti contemplantur ſolem hunc, & ſtellas, & tempora certis horis abeuntia. Quid putas de terræ donis? quid de muneribus maris ultimos Arabas Indoſque locupletantis?

ANNOTATIONES.

1. *Nil admirari.*] *Admirabilis Epiſtola*, inquit Parthenius; *erudita*, Torrentius; *aurea*, Landinus. Sanè admirabilis, quæ nihil ſtultè mirari, luculenter & mirè docet; erudita, quæ Philoſophiæ moralis & Stoæ myſteria reconditiſſima clarè exhibet, atque ſolerter inſinuat; aurea, quæ *aureæ mediocritatis* ac veræ virtutis imaginem eleganter adumbrat.

Nil admirari, &c.] Non percelli admiratione illâ fatuâ, è quâ naſcitur cupiditas, vel timor animum perinde torquentes. De eâ Epiſt. 1. v. 47. Stultæ illi admirationi virtutem contrariam Democritus vocabat ἀθαυμασίαν.

Numici.] Numicia gens Romæ patricia.

3. *Decedentia certis Tempora momentis.*] Converſiones aſtrorum, indeque natas mutationes, temporum vices, ac temperiem varietates, &c.

4. *Formidine nullâ Imbuti.*] Quod ſi intrepidi ſpectant cœleſtia, certè multò magis terrena.

5. *Munera terræ.*] Aurum, argentum, &c.

6. *Munera maris.*] Margaritas, gemmas, &c.

Arabas.] De his lib. 1. Od. 29. lib. 2. Od. 12.

Indos.] Lib. 1. Od. 12.

Ludicra

quid de ludis, & applausu ac muneribus Populi *Romani saventis? Quo animo, quo judicio vultuque aspicienda hæc putas? Certè qui formidat istis contraria, eodem modo afficitur, quo* is qui ea *desiderat.* Atque in *utroque trepidatio est æquè molesta: cum insperata species utrumque perturbat; seu lætetur, seu mœreat, seu cupiditate seu formidine* percellatur. *Quid* autem *ad propositum, si cum aliquid aspexerit fortunatius aut infelicius quàm speravit, oculos* tenet *immotos atque mente* simul *& corpore obstupescit? Virtutem ipsam si* quis *nimium expetat, sapiens desipere, justus injustus esse existimabitur. I modò admirare argentum & vetus marmor, & fabrefacta ex ære; purpuram & gemmas concupisce: latare quod te dicentem mille oculi attendunt: manè forum frequenta sedulus, ac serò domum redi, ne Mucius plus tritici,* quàm tu, *colligat* ex *agris dotalibus:* quippe *indignum* est, *ut* ille *ignobiliori stirpe genitus à te suspiciatur magis, quam tu ab illo. Quodcunque abditum in terrâ* delitescit, id *tempus exprimet in apertum; infodit autem & occultabit conspicua.* Sic *postquam*

Ludicra quid, plausus, & amici dona Quiritis?
Quo spectanda modo, quo sensù credis & ore? [753]
Qui timet his adversa, ferè miratur eodem
Quo cupiens pacto, pavor est utrique molestus;
Improvisa simul species exterret utrumque;
Gaudeat, an doleat; cupiat, metuatne. Quid ad rem
Si, quicquid vidit melius pejusve sua spe,
Defixis oculis, animoque & corpore torpet?
Insani sapiens nomen ferat, æquus iniqui,
Ultra quàm satis est virtutem si petat ipsam.
I nunc; argentum, & marmor vetus, æraq; & artes
Suspice: cum gemmis Tyrios mirare colores:
Gaude, quod spectant oculi te mille loquentem:
Gnavus mane forum, & vespertinus pete tectum:
Ne plus frumenti dotalibus emetat agris [754]
Mucius: indignum, quod sit pejoribus ortus,
Hic tibi sit potiùs, quam tu mirabilis illi.
Quicquid sub terrâ est, in apricum proferet ætas,
Defodiet condetque nitentia. Cùm benè notum

ANNOTATIONES.

7. *Ludicra.*] Victoriam in ludis, quæ magni olim habita.

Plausus.] Benevolentiam populi significatam publicè, vel assergendo, vel consalutando, vel acclamando vel applaudendo. Vide l. 1. Od. 20.

Dona Quiritis.] Honores & magistratus delatos per suffragia populi Rom. *qui dabat olim Imperium, fasces, legiones, omnia.* Juvenal. Sat. 10. v. 78.

8. *Quo sensu.*] Stoici dicebant perturbationes omnes opinione constare.

Ore.] Fronte, oculis, affectus demonstrantur ut plurimùm.

9. *His adversa.*] Inopiam, contemptum, ignominiam, sibilos, explosiones.

10. *Pavor.*] *Metus est mentem loco movens.* Cic. Tusc. 4.

Utrique molestus.] Al. *utrubique*, cupienti ac timenti; timens enim vexatur dolore mali futuri, cupiens autem desiderio boni absentis.

11. *Improvisa simul species exterret utrumque.*] Seu species boni præsentis insperata, quæ nimio gaudio exanimat etiam interdum: seu species mali præsentis tristitiam creans eò graviorem, quò minus exspectabatur. Unde exoritur stupor, torpor, ægritudo, mentis alienatio, &c.

12. *Quid ad rem.*] Quid ad felicitatem, quam modò iam investigamus.

17 *I nunc, &c.*] Si res bonas, si virtutem ipsam ultrà quàm satis est, expetere stultum est; an licebit cupidè scrutare metalla, vasa, lapillos, purpuram; imò famam, celebritatem nominis, opes, honores, &c?

18. *Tyrios colores.*] Vide lib. 2. Od. 18. v. 8. ibique annot. Item lib. 3. Od. 20. in fine.

20. *Gnavus manè forum, &c.*] Vel primo manè forum negotiantium pete; ibique exerce quod *Janus summus ab imo perdocet*; hoc est, fœnore divitias accumula: Epist. 1 v. 54. Item lib. 2. Sat. 3. vel, forum judiciarium frequenta, & causis agendis quæstum fac. Martial.

Dives eris, Roma si causas egeris.

Vespertinus pete tectum.] Diem totam lucro faciendo consume: nec domum redi, nisi serò & sub vesperam.

21. *Dotalibus agris.*] Ab uxore acceptis dotis nomine.

22. *Mucius.*] Plebeius & ignobilis,

23. *Quàm tu mirabilis ille.*] Quod tu Patricius illi obscuro & abjecto non sis mirabilis per majores divitias. Prolepsis.

24. *Quicquid sub terrâ est.*] Quicquid modò *stultè miraris & optas*, peribit; & tu pariter cum istis: quære potiùs virtutem, quæ sola bonum stabile est & solidum. Epist. 1. v. 47.

Por-

Porticus Agrippæ, & via te conſpexerit Appî ;
Ire tamen reſtat Numa quo devenit & Ancus.
Si latus aut renes morbo tentantur acuto,
Quære fugam morbi. Vis rectè vivere ? quis non ?
Si virtus hoc una poteſt dare ; fortis omiſſis
Hoc age deliciis. Virtutem verba putas, ut
Lucum ligna ? cave ne portus occupet alter, [755]
Ne Cibyratica, ne Bithyna negotia perdas :
Mille talenta rotundentur, totidem altera ; porro
Tertia ſuccedant, & quæ pars quadret acervum.

porticus Agrippæ & via Appia te ſpectaverit valde illuſtrem ; attamen ſupereſt ut *pergas eo, quo Numa & Ancus tandem iverunt.* Age verò, *ſi latus aut renes graviter dolent ; exquire* licet *doloris levamen.* At *viſne rectè vivere ? Ecquis non vult ?* inquies. Ergo, *ſi ſola virtus hoc conferre valet, ad hoc labora ſtrenuè abjectis voluptatibus.* Quod *ſi* contrà *virtutem cenſes* mera eſſe *verba, ſicut lucum arbores* tantùm ; *cura* diligenter *ne alter portus occupet, neve dimittas negotiationem apud Cibyrates & Bithynos :* cura ut *mille talenta compleantur, totque altera adjiciantur, itemque tertia, imo &* quarta, *ut cumulus reddatur quadratus.*

ANNOTATIONES.

26. *Porticus Agrippæ.*] M. Agrippa tertium Conſul Pantheon fecit ; addidit verò porticum columnis ingentibus, trabibus etiam æneis auro ſuperfuſis ſuperbam. Synecdoc. pro quavis porticu ; quæ quidem Romæ fuit multiplex. Epiſt. 1. v. 71. In his ambulare, ſeque oſtentare inſignes quique conſueverant.

Via appi.] Appius Claudius Cenſor viam Romæ per portam Capenam Brunduſium uſque conſtravit adeò latam, ut plauſtra duo ſibi occurrentia facilè pertranſirent. Hæc à Trajano inſtaurata Statius 2. Sylv. carm. 2.

Appia longarum teritur regina viarum.

27. *Ire tamen reſtat.*] Poſtquàm te omnibus oſtentaris, diuque ſplendide egeris, tandem moriendum eſt : perinde ac ipſi Rom. reges mortui ſunt. Vide lib. 1. Od. 28. & lib. 4. Od. 7. v. 15.

Numa.] Pompilius, ſecundus à Romulo rex juſtitiâ clarus & religione. T. Liv. lib. 1. Plutarch, &c.

Ancus.] Martius, Rex quartus Rom. Numæ ex filiâ nepos bellicâ gloriâ effulſit. T. Liv. cit

28. *Si latus aut renes, &c.*] Si laboras pleuritide, vel nephritide. Vide lib. 2. Sat. 3. v. 29.

29. *Quære fugam morbi.*] Ut corporis ſic & animi debes morbos fugere, pari ſaltem diligentiâ.

31. *Virtutem verba putas.*] Si inane quid eſſe virtutem putas. Hercules apud Tragicum quemdam : & exinde Brutus (ex Dione lib 47.) deploratis rebus exclamaſſe fertur ; O miſera virtus, eras igitur nugæ tantummodò ! Aſt ego te velut rem ſolidam ſectabar, verùm fortunæ ſerviebas : tumque vocavit unum è familiaribus, ut ſe interficeret.

Ut Lucum ligna ?] Verum tamen non arbores faciunt lucum, ſed religio & conſecratio alicui numini.

32. *Cave ne portus occupet alter.*] Ante alios mari te committe ; naviga ad Cibyrates & Bithynos : occaſiones occupa negotiandi, & ex negotiatione ditеſcendi. Perſ. Sat. 6. v. 75. *Mercare, atque excute ſolers Omne latus mundi, ne ſit præſtantior alter, &c.*

33. *Cibyratica.*] Cibyra urbs Phrygiæ magnæ, in confinio Lyciæ, cognomento magna ; æquitatis famâ celebris ; ex Strabone. Eò verò mitti ſolebant lucriones, & quorquot valde quæſtum odorari & ſectari cognoſcebantur. Altera fuit Cibyra minor dicta, apud Ciliciam, ab ora maris diſtans decem prope milliaribus.

Bithyna.] Bithynia Aſiæ regio, hinc Euxino mari, illinc Propontidi vicina, Thraciæ Aſiatica Xenophonti nuncupata. Urbes habuit præclaras Chalcedonem, Nicomediam, Apamiam, Niceam, Heracleam, Pruſam.

34. *Mille talenta rotundentur.*] Rotundum dicitur omni ex parte perfectum Gal. *Faire le compte rond.* & Ang. **To make up a round Sum.**

Talenta.] Talentum, τάλαντον, *ſtatera, lanx, pondus :* aliquando ponitur pro quovis ingenti pondere auri vel argenti, aliàs ſignificat certum pondus, quod tamen varium variis gentibus. Celebratur in primis talentum Atticum, quod drachmas ſexies mille continebat. Porrò drachma Attica reſpondet groſſo Francico, qui valet octo ſolidos cum ſex denariolis, aut circiter : ſiquidem marca argenti groſſos habet ſexaginta quatuor, illaque ut plurimùm valet viginti ſex aut ſeptem libellas, ſive Francicos, ut vocamus. Quæ cùm ita ſint ; groſſi illi ſexies millies multiplicati conficiunt monetæ noſtræ libellas 2550 Quanto verò talentum auri majus ſit argenteo, ex auri ſupra argentum valore facilè æſtimaveris.

35. *Quæ pars quadret acervum.*] Ut quatuor mille talenta inveniantur integra, completa & perfecta. Perſ. cit.

Rem duplica, Feci : jam triplex, jam mihi quarto,
Jam decies redit in rugam.

Scilicet

Nempe dominatrix pecunia tribuit opulentam conjugem, & fidem, & amicos, & nobilitatem, & pulcritudinem: atque divitem ſtipant Suada & Venus. Verùm enim *Cappadociæ rex abundans ſervis indiget pecuniâ. Ne tu fueris ejuſmodi*, ſed potiùs Lucullo ſimilis. *Lucullus, inquiunt, interrogatus num poſſet centenas chlamydes ad ſpectaculum commodare; reſpondit: Quâ* ratione *poſſum tot* præbere? *attamen quæram & quot inveniam præbebo. Paulò* verò *peſtica* ſignificat, *ſe domi habere quinque millia chlamydum*: poſſe igitur *ſumi partem vel cunctas.* Hoc eſt locupletem eſſe. At contrà *anguſta eſt res familiaris, in quâ non plurima ſuperfluunt, ignorantur, à domino, & juvant fures. Quæ cum ita ſint, ſique opes ſolæ valent reddere felicem & conſervare, hunc laborem primum aſſume, & ultimum dimitte. Si beatum facit decus* externum *& favor; emamus ſervum, qui nomina* civium *ſuggerat, qui latus ſiniſtrum pungat: moneatque manum offerre trans moles;*

Scilicet uxorem cum dote, fidemque, & amicos,
Et genus, & formam, regina pecunia donat;
Ac benè nummatum decorat Suadela Venuſque.
Mancipiis locuples eget æris Cappadocum rex,
Ne fueris hic tu. Chlamydes Lucullus, ut aiunt, [756]
Si poſſet centum ſcenæ præbere rogatus, (bebo,
Quì poſſum tot? ait: tamen & quæram, & quot habebo.
Mittam: poſt paulò ſcribit, ſibi millia quinque
Eſſe domi chlamydum: partem vel tolleret omnes.
Exilis domus eſt, ubi non & multa ſuperſunt, [757]
Et dominum fallunt, & proſunt furibus. Ergò
Si res ſola poteſt facere & ſervare beatum;
Hoc primus repetas opus, hoc poſtremus omittas.
Si fortunatum ſpecies & gratia præſtat;
Mercemur ſervum qui dictet nomina, lævum
Qui fodiat latus, & cogat trans pondera dextram

ANNOTATIONES.

38. *Suadela.*] Sive Suada, Gr. Πειθὼ, perſuaſionis Dea; videtur Horatius indicare facilitatem conciliandi nuptias, tum quod addit, *Venuſq;* tum quod antè dixit, *uxorem cum dote.*

39. *Mancipiis locuples, &c.*] Cappadocia Minoris Aſiæ perampla regio, cujus populi ad ſervitutem adeò nati, ut offerentibus libertatem Romanis, maluerint regem eligere Ariobarzanem. Alex. ab Alex. lib. 2. cap. 17. Cic. pòſt redit. in Senatu. *Cappadocem modò abreptum de grege venalium diceres.* Perſ. jam. cit.

Cappadocas rigidâ pingues plauſiſſe cataſtâ.

40. *Ne fueris hic tu.*] Ne ſis qualis rex ille, unâ re abundans, cæteratum inops. Quin potiùs ſis ut Lucullus adeò locuples rebus omnibus, ut plus poſſideret quàm ſciret. Vult ſuadere Poëta, ſapientiæ ſtudendum imprimis, quam habenti omnia præſtò adſunt,

Chlamydes Lucullus, &c.] Lucullus Romæ inſignis vir nobilitate, facundâ, opibus. Africam Prætor juſtiſſimè adminiſtravit; Mithridatem non ſemel profligavit, &c. Is rogatus à Prætore urbano, ut celebrandi causâ ſpectaculi commodaret chlamydes multas, longè plures etiam obtulit.

43. *Millia quinque Eſſe domi chlamydum.*] Plutarch. in Lucullo vita, minorem numerum deſignat, centum nempe ait ab eo petitas, ducentas autem fuiſſe miſſas, quod certè propiùs ad verum accedit.

46. *Dominum fallunt.*] Neſcientem eſſe tantas ſibi divitias.

Proſunt furibus.] Scilicet è magno numero facilè detrahitur ac furripitur aliquid, domino vix advertente. Plaut. *Nihil eſt hic quæſti furibus: ita inaniis ſunt oppleta atque araneis.*

47. *Si res ſola poteſt, &c.*] Si opibus fieri beatum credimus, iis maximè congerendis operam demus.

49. *Si fortunatum.*] Si nominis ſplendore & gratiâ apud populum conſtare felicitatem exiſtimamus, captandis civium animis incumbamus, magiſtratus & dignitates ambiamus, adeoque *mercemur ſervum* nomenclatorem, qui nobis præeat, ut fit, deducatq; ad prenſandum unumquemq; & verbis officioſis demerendum.

50. *Qui dictet nomina, &c.*] Qui candidatum moneat, quo quiſque civium appellandus nomine, quo officii genere obtinendum ſit ejus ſuffragium. Cic. pro Muræna, *Quid quod habes nomenclatorem? . . . . . ſi nomine appellari abs te cives tuos honeſtum eſt; turpe eſt eos notiores eſſe ſervo tuo quam tibi.* Vide Sigon 2. de Judic. cap. 30.

Lævum Qui fodiat latus.] Servus nomenclator incedens ad latus heri lævum honoris causâ, quoties obvius repente fiebat quiſpiam ſalutandus, domini latus cubito pulſabat fodicabatq; atq; inſuſurrabat quis & qualis eſſet ille civis, ut ritè & honeſtè appellaretur.

Porti-

Porrigere. Hic multùm in Fabiâ valet, ille Velinâ;
Cuilibet hic faſces dabit; eripietque curule,
Cui volet, importunus ebur, frater, pater, adde,
Ut cuique eſt ætas; ita quemq; facetus adopta 55
Si benè qui cœnat, benè vivit: lucet, eamus [758]
Quo ducit gula, piſcemur, venemur; ut olim
Gargilius, qui manè plagas, venabula, ſervos,
Differtum tranſire forum populumque jubebat;
Unus ut è multis populo ſpectante referret 60
Emptum mulus aprum: crudi tumidiq; lavemur,
Quid deceat, quid non, obliti; Cærite cera

atque inſuſurret indigitetque: *Iſte plurimum poteſt in Fabiâ tribu, hic in Velinâ: ille, cui voluerit, faſces dabit, & cui libuerit, ebur curule detrahet moleſtus, voca fratrem vel patrem ſecundum ætatem cujuſque: ſic unumquemque urbanè tibi concilia.* Quod *ſi beatè vivit, qui lautè veſcitur; dies eſt, pergamus quo gula trahit: piſcemur, venemur; ſicut pridem Gargilius, qui manè per forum populo frequens ire imperabat famulos cum retibus ac venabulis ut coram plebe mulus unus è pluribus reveheret aprum pretio comparatum.* Epulemur etiam, *& balnea ſubeamus* cibis *non coctis pleni; nec curemus quid honeſtum ſit, & quid indecorum:* præſtemus nos licet *cenſura*

ANNOTATIONES.

Trans pondera dextram Porrigere.] Varia hic vani effutiunt. Sunt qui notari velint ambitioſos petitores publica pondera in largitionibus excedentes, & olei, vini, cæterorumque pluſculum donantes. Alii ſic explicant: Moneat brachium exerere extra togam collectam & complicatam, dextramque porrigere ad prenſandum occurrentem fortè civem. Hæc ſanè longè quæſita videantur. Vero propius eſt: Admoneat candidatum occurrenti civi obviam ire, & manum vel prenſando vel adjuvando porrigere, ſuperatis etiam impedimentis, ſi quæ interveniant, v. g. ſive turba obſtiterit, ſive moles aut trabes in viâ ſaxaque ponderoſa fuerint intermedia, ea tranſiliendo & ſalutandum civem diligenter & officioſè adeundo.

52. *Hic multum in Fabiâ, &c.*] Sic nomenclator hero candidato ſuggerit: En ille civis in Tribu Fabiâ multum valet; eum perinde multis officiis & blandimentis capta.

Fabiâ, Velinâ.] Pop. Rom. in 35 tribus ſeu claſſes aut familias diviſum, norunt omnes; & ſuffragia ferri ſolita modò viritim, ſeu per viros ſingulos; modò tributim aut centuriatim; id eſt; per tribus aut centurias. Vide Alex. ab Alex. lib. 4. cap. 3. ubi de comitiis curiatis, centuriatis, tributis, deque variâ ſubinde ratione ſuffragandi.

Fabiâ.] A gente Fabiorum nominatiſſimâ dicta eſt.

Velinâ.] Seu à velâ, editâ urbis regione; ſeu à Velino lacu, cujus incolæ in civitatem aſciti. Cætera Tribuum nomina, numerumque quandoque diverſum lege apud cit. Alex. ab Alex. lib. 1. cap. 17. &c.

53. *Cuilibet hic faſces dabit.*] Imperium, conſulatum, ſummum magiſtratum hic dabit, & afferet cuicunque ille ſuffragari voluerit; adeò valet apud tribules, totque ſuffragatores ſecum trahit. Et è contrario.

Faſces.] Nemo neſcit pro magiſtratu poni hæc magiſtratuum inſignia; Synecd. Nimirùm Dictatori apparebant lictores 24. cum faſcibus; Conſuli duodecim; Proconſuli, & Prætori ſex. *Faſces* autem erant virgæ plures ſecuri circumligatæ, ita ut extaret ferrum, quibus ſignificabatur poteſtas caſtigandi quæ corrigenda erant, præcidendi verò quæ non poſſent emendari. Plutarch Problem.

Curule ebur.] Synecd. Magiſtratum, cui jus eſt ſellæ curulis eburneæ, & in eâ ſedendi, ſeu cùm Judicia exercet, ſeu cùm in Curiam vehitur. Gell. l. 3. c. 18. Tul. Catil. 4. *Non hæc ſedes honoris, ſella curulis, unquam vacua mortis periculo atque inſidiis fuit.* Juvenal. Sat. 10. v. 91.

. . . . *ille ſellas donare curules:*
Illum exercitibus præponere, &c.

56. *Si benè qui cœnat, benè vivit.*] Perſ. Sat. 4. v. 17.

Quæ tibi ſumma boni eſt? unctæ vixiſſe patellæ
Semper: & aſſiduo curata cuticula ſole.

58. *Gargilius.*] Is inanis & ſtultâ gloriæ cupiditate ductus videri cupiebat venando cepiſſe feram quam pretio mercatus erat ab aliis captam.

61. *Crudi Tumidique lavemur.*] Lavabant priſci helluones ad accelerandam ciborum coctionem, excitato calore naturali per frigoris antiperiſtaſin, ut citiùs & novâ fame ad epulas redirent.

62 *Cærite cerâ Digni.*] Digni inferri in tabulas Cæritum, id eſt, à Cenſore infamiæ labe notari, non ſecus ac urbis Cære populi, quibus ob flagitioſam defectionem jus ſuffragii ademptum eſt. Vide Gell. lib. 16. cap. 13. Item Petrum Crinit. de Hon. Diſc. lib. 7. cap 6. ubi ſic habet: Primi omnium municipes facti Cærites ſine ullo jure ſuffragio . . . . . unde tabulæ Cæritum dictæ, in quas Cenſor eos

Digni

dignos: imitemur luxuriosos comites Ulyssis Ithacæ regis, qui patriam posthabuerunt vetitæ voluptati. Si autem, ut Mimnermus arbitratur, nihil dulce est absque amore & jocis: in amore & jocis vive. Age, vale. Si quidpiam scis his melius, benignè communica nobiscum: *si non* autem, *illis mecum utere.*

Digni? remigium vitiosum Ithacensis Ulyssei;
Cui potior patriâ fuit interdicta voluptas. 64
Si, Mimnermus uti censet, sine amore jocisque
Nil est jucundum? vivas in amore jocisq; [759]
Vive; vale. Si quid novisti rectius istis,
Candidus imperti: si non, his utere mecum.

ANNOTATIONES.

referebat, quì notâ vel ignominiâ quapiam forent insignes. Ex quo eruditè Flaccus in Epistolâ ad Numicium, dignos Cærite cerâ appellat Romanos, qui luxu & voluptatibus turpissimis tenebantur, quem locum Horatiani interpretes ineptissimè, ut alia permulta, exposuerunt. Hactenùs ille.

63. *Remigium vitiosum Ithacensis Ulyssei.*] Ulysses à Tiresiâ vate monitus edixerat sociis, ne boves solis violarent. At illi, Ulysse dormiente, ex iis mactatis epulas sibi pararunt. Quaproper iræ numinum obnoxii pœnas dederunt, naufragioque absumpti patriam non revisérunt. Vide lib. 2. Sat. 5.

65. *Mimnermus.*] Hic Poëta Epicureus, Colophonius, vel Smyrnæus, septem sapientibus antiquior vel æqualis, pleraque scripsit amatoria Elegiaco versu, tam suaviter & argutè, ut Ligyostades appellaretur. Suidas. *Mimnermus dulces reperit sonos, & mollis pentametri cantum.* Athen. lib. 13. cap. 8. Propert. lib. 1. Eleg. 9.

Plus in amore valet Mimnermi versus Homero,
Carmina mansuetus lenia quærit amor.

Apud Plutarch. lib. de Virtute Morali, hoc Mimnermi distichon refertur;

Τίς δὲ χάρις, τί τὸ τερπνὸν ἄνευ χρυσέης Ἀφροδίτης;
Τεθνειην, ὅτε μοι μηκέτι ταῦτα μέλοι,

Quid gratum, quid jucundum, aurea si Venus absit?
Emoriar, me horum cura relinquet ubi.

67. *Istis.*] Quæ de summo bono disserui.

EPISTOLA VII. Ad *MECÆNATEM.*

Mecænatis in se liberalitatem laudat, at libertatem & otium opibus præfert.

Promiseram tibi, Mecænas, ruri me commoraturum non plus *quinque diebus*: ecce autem *integro* mense

Quinque dies tibi pollicitus me rure futurum,
Sextilem totum mendax desideror, atqui

ANNOTATIONES.

1. *Quinq; dies.*] De hâc Epistolâ rectè quidem Scaliger; *Septima*, inquit, *adeo elegans est, adeò urbana, ut ad eat virtutes nihil addi posse videatur.*

Rure.] In villâ mea Sabinâ. Vide infrà Epist. 16. De illâ jam anteà, lib. 1. Od. 7. lib. 2. Od. 18. lib. 3. Od. 13. Epod. 1.

2. *Sextilem.*] Hic mensis, ut & Quinctilis, à numero dictus, secundum Romuli ordinationem, Martio anni tenente principium; nihilominùs tamen etiam post præpositos à Numa Januarium ac Februarium, vetus nomen retinuerunt Quinctilis & Sextilis, quamvis non jam quintus & sextus, sed septimus & octavus essent. Posteà verò in honorem Julii Cæsaris Dictatoris, legem ferente M. Antonio Marci filio Consule. Quintilis appellatus est Julius, quod eo mense ad 4. Id. Quintil. Julius Cæsar in lucem editus sit. Augustus deinde est, qui Sextilis anteà vocabatur, donec honori Augusti daretur ex Senatusconsulto, cujus hæc sunt verba: *Cum Imperator Cæsar Augustus mense Sextili & primum Consulatum inierit, & triumphos tres in urbem intulerit: & ex Janiculo legiones deductæ secutæque sint ejus auspicia ac fidem: & Ægyptus hoc mense in potestatem populi Rom. redacta sit: finisque hoc mense bellis civilibus impositus sit: atque ob has causas hic mensis huic imperio felicissimus sit ac fuerit: placere Senatui, ut mensis Augustus appelletur,* Macrob. lib. 1. cap. 12.

Si

Si me vivere vis ſanum rectéque valentem; [760]
Quam mihi das ægro, dabis ægrotare timenti,
Mecænas, veniam: dum ficus prima, calorque
Deſignatorem decorat lictoribus atris:
Dum pueris omnis pater & matercula pallet;
Officioſaque ſedulitas, & opella forenſis
Adducit febres, & teſtamenta reſignat.
Quòd ſi bruma nives Albanis illinet agris,
Ad mare deſcendet vates tuus, & ſibi parcet, [761]
Contractuſque leget. Te, dulcis amice, reviſet
Cum Zephyris, ſi concedes, & hirundine primâ.
Non, quo more pyris veſci Calaber jubet hoſpes,
Tu me feciſti locupletem. Veſcere ſodes.
Jam ſatis eſt. At tu quantum vis tolle. Benigne.
Non inviſa feres pueris munuſcula parvis.

Auguſto abſum fallax. Verum ſi me vis incolumem vivere & bene valere, quod ægrotanti concederes, hoc indulge ægrotare metuenti; dum prima ficus & æſtus libitinarium exornat atratis miniſtris; dum parentes filiis timent; dum ſedulus & officioſus in foro labor gignit febres atque aperit teſtamenta. Cùm verò hyems nivibus operiet agros Albanos, ſtatim ad mare decurret tuus Poëta; ſuique ſolicitus rariùs leget. Demum ad te revertetur cum Favoniis, & primâ hirundine, ſi quidem ita volueris, ô ſuavis amice. Enimverò nequaquam mihi opes largitus es, quâ ratione hoſpes Calaber viatorem *cogit pyra comedere.* CAL. *Comede, quæſo,* ait. VIAT. *Abundè eſt.* CAL. *Auſer quantum placuerit.* VIAT. *Liberalis* es admodum.

ANNOTATIONES.

4. *Dabis ægrotare timenti, Mecænas, veniam.*] Horatium nempe habere comitem aſſiduum Mecænas cupiebat. At ille amantior ſuæ libertatis, hoc ſervitii genus vix ferebat. Adde quod Poëta & carmina ſeceſſum atque otium requirunt. Vide poſteà v. 34. annot.

5. *Dum ficus prima, calorque.*] Dum fervet Canicula, quo tempore matureſcunt ficus. Porrò gravis æſtate eſt Romæ habitatio, niſi divinibus domicilia quædam & viridaria ſæviente etiam æſtu frigida habentibus.

6. *Deſignatorem.*] Sic dicitur qui pompam funebrem, vel ludos ſcenicos conſtituit, ordinat, componit; quique locum & tempus ad agendum perſonis deſignat. Gall. *Juré Crieur:* Item, *Maiſtre de Ceremonies.*

Decorat lictoribus atris.] Lepidè, quaſi magiſtratum lictoribus, ſic deſignatorem exhibet Poëta noſter ſtipatum & decoratum ſuis miniſtris libitinariis, veſpillonibus, uſtoribus, pollinctoribus, ſandapilariis, qui omnes pullâ veſte indùti adſunt.

7. *Dum pueris omnis pater, &c.*] Ob frequentes & periculoſas eâ tempeſtate ægritudines.

8. *Opella forenſis.*] Nimia quidem opera clientibus præſtita, nimia ſedulitas in actione forenſi.

9. *Teſtamenta reſignat.*] Scilicet aperiuntur teſtamenta duntaxat poſt mortem.

10. *Albanis.*] Circumjectos Romæ agros indicat. *Alba* Latii urbs, Româ antiquior, in de diſtans 14 millia paſſ. ab Aſcanio condita fuìsse poſt excidium Trojanum: nunc jacet in ruderibus. Ex his autem ſurrexit crevitque Albanum. v. *Albano,* principatus titulo gaudens.

11. *Ad mare deſcendet.*] Ad urbem aliquam mari proximam, ubi per hyemem aër tepeſcit, æſtate verò friget. De Tarentinâ temperie lib. 2. Od. 6.

Ver ubi longum, tepidaſque præbet
Jupiter brumas.

12. *Contractuſque leget.*] Legendis libris minùs incumbet. Metaph. à navigantibus, qui vela contrahunt, & littus legunt, tempeſtate ingruente vel imminente.

13. *Cum Zephyris.*] Verno tempore, quo incipiunt flare Zephyri. Vide lib. 3. Od. 1.

Hirundine primâ.] Hirundines abeunt hybernis menſibus, apricos ſecutæ montium receſſus: redeunt vere primo. Plin. lib. 2. cap. 47. *Favonii hybernum molliunt cælum. Favonium ſtatuunt quidam ad 7. Calend. Mart. Chelidoniam vocant ab hirundinis viſu.* Id. lib. 10. cap. 24. & lib. 18. cap. 26. Cic. 4. ad Heren. n. 62. *Hirundines æſtivo tempore præſiò ſunt, frigore pulſæ recedunt.* Vide Plutarch. Sympoſ. lib. 8. cap. 7. & Cœl. Rhodig. lib. 16. cap. 10. Ubi de proverbio. *Una hirundo non facit ver:* item de Ariſtophanis dicto: *Hirundinibus plurimis indigere:* quo deridebat hominem hyeme attritas veſtes habentem; & ſignificabat, opus eſſe illi ut ver æſtaſque quamprimùm adeſſent. Id. Rhodig. lib. 21. cap. ult. aſſerit hirundinem albam perdice haud minorem apparuiſſe in Samo.

14. *Calaber.*] De Calabriâ Italiæ regione lib. 1. Od. 31.

Munera, inquam, dona puerulis grata. VIAT. *Tantum debeo tibi ob munera, quantum si abscedam iis oneratus.* CAL. *Penes te sunt omnia ista; quæ dimittes hodie suibus devoranda. Profusus & fatuus elargitur quæ contemnit & aversatur, & hæc messis ingratos procreat semperque procreabit. Probus autem vir & prudens profitetur se paratum esse largiri dignis: neque tamen nescit quod discrimen sit inter nummos & lupinos. Ego quidem me præstabo dignum laude promerentis. Quòd si me nusquam abire permiseris; restitue firmum robur, & nigros crines fronte arctiori; restitue lepidum sermonem, jocos facetos, & dolere Cynaræ lasciviæ discessum inter epulas.* Olim *vulpes macilenta per fissuram subierat tritici alveum*; deinde verò *saturata exire obeso corpore frustrà nitebatur. Huic mustela è longinquo dixit: Si cupis illinc evadere, per angustam rimam exibis gracilis, per quam gracilis intrâsti. Istâ ego similitudine si urgear, omnia* libens *restituo.*

Tam teneor dono, quàm si dimittar onustus.
Ut libet: hæc porcis hodie comedenda relinques.
Prodigus & stultus donat quæ spernit & odit.
Hæc seges ingratos tulit, & feret omnibus annis.
Vir bonus & sapiens dignis ait esse paratum:
Nec tamen ignorat quid distent æra lupinis [762]
Dignum præstabo me etiam pro laude merentis.
Quòd si me noles usquam discedere; reddes
Forte latus, nigros angustâ fronte capillos:
Reddis dulce loqui: reddes ridere decorum, &
Inter vina fugam Cynaræ mœrere protervæ.
Forte per angustam tenuis vulpecula rimam
Repserat in cumeram frumenti; pastaque rursus
Ire foras pleno tendebat corpore frustrà.
Cui mustella procul, Si vis, ait, effugere istinc,
Macra cavum repetes arctum, quem macra subisti.
Hàc ego si compellar imagine cuncta resigno.

ANNOTATIONES.

21. *Hæc seges ingratos tulit.*] Donatio rerum nempe vilissimarum gratum animum haud meretur. Hinc non abludit quod ait Isocrates, Τὰς χαρίτας ἀχαρίστοις χαρίζεσθαι. Gall. *Donner de si mauvaise grace qu'on n'en à point d'obligation.*

22. *Vir bonus & sapiens, &c.*] At vir prudens in dando, personam, locum, tempus conficiendi cum delectu agit: dignos cum indignis non confundit.

23. *Nec tamen ignorat quid distent æra lupinis.*] Novit distinguere pretiosum à vili, verum à falso, dignum ab indigno, nummos bonos à malis, Iudæis, Ioniis, Icenicis. *Lupinus* est legumen, quod amarum dictum putant, quod lupinâ quadam indole amarum noxiumque sit. Alii tamen melius ἀπὸ τῆς λύπης, quod gustantis amaritudine contristet. Virgil. Georg. 1. *tristem* lupinum dicit. Ejus leguminis semina orbiculata sunt & compressa: hinc olim iis utebantur in numerandos nummos, quo alludit Horatius hoc loco. Plaut. Pœnul. Act. 2. Sc. 2.

Ag. *Aperite, inspicite, aurum est.*
Col. *Ut fulget, Spectatores, Comicum.*
Mercato hoc pingues fiunt auro in Barbaria leones.

Rem ad hanc rem agendam Philippeum est,

25. *Reddes Forte latus, &c.*] Oportet ut mihi reddas priores ac meliores annos apud te consumptos.

Nigros capillos.] Nigros olim in juventute, jam verò canos.

Angustâ fronte.] Dum erant capilli densiores, angustâ; at eis decidentibus, jamque rarioribus, latâ.

27. *Ridere decorum, & Inter vina fugam, &c.*] Levitates amatorias & juveniles.

29. *Forte per angustam, &c.*] Apologus & similitudo maximè ad rem, quitus solerter & ingeniosè mentem suam declarat Horatius.

30. *Cumeram,*] Vas sparteum, palmeum, vimineum, quo plebeii condebant frumenta. Ejus mentio jam lib. 1. Sat. 1. v. 53. facta.

32. *Mustella.*] Sive mustela. Gall. *une belete.* Angl. a **Weasel.**

34. *Cuncta resigno.*] Non temere aut fictè sed consultò & ex animi sententiâ loquitur Horatius. Ejus certè menti penitùs insidebat illud:

Non bene pro toto libertas venditur auro.

Quod quidem ostendit luculenter, cùm nec ipsi Augusto suam mancipare libertatem voluit. Sic enim Mæcenati Imperator scripserat: *Ante ipse sufficiebam scribendis epistolis amicorum; nunc occupatissimus & infirmus Horatium nostrum te cupio adducere. Veniet igitur ab istâ parasiticâ mensâ ad hanc regiam: & nos in epistolis scribendis adjuvabit.* Quid verò ad hæc Horatius?

Nec

Nec ſomnum plebis laudo ſatur altilium; nec [763]
Otia divitiis Arabum liberrima muto.
Sæpe verecundum laudaſti: rexque paterque
Audiſti coram, nec verbo parcius abſens.
Inſpice ſi poſſum donata reponere lætus.
Haud malè Telemachus proles patientis Ulyſſei,
Non eſt aptus equis Ithacæ locus, ut neque planis
Porrectus ſpatiis, nec multæ prodigus herbæ:
Atride, magis apta tibi tua dona relinquam.
Parvum parva decent. Mihi jam non regia Roma,
Sed vacuum Tibur placet, aut imbelle Tarentum.
Strenuus & fortis, cauſiſque Philippus agendis [764]
Clarus, ab officiis octavam circiter horam
Dum redit, atque foro nimium diſtare Carinas
Jam grandis natu queritur; conſpexit, ut aiunt,
Adraſum quendam vacuâ tonſoris in umbrâ,
Cultello proprios purgantem leniter ungues.

Neque plenus dapibus exquiſitis laudo plebis quietem, nec libertatem opibus Arabum permutare velim. Sæpe me laudâſti paucis contentum: tuque à me rex & pater celebratus es præſens, pariterque abſens. Experire num ſponte queam reſtituere quæ dediſti. Bene quidem Telemachus patientis Ulyſſis filius aiebat: *Ithacæ regio non eſt equis idonea: quippe nec campis aperta, nec graminis ferax. Non accipiam tua munera, ô Menelae, tibi magis idonea. Exiguo exigua conveniunt. Roma populoſa nunc me non juvat, ſed Tibur minus frequens, vel Tarentum haud bellicoſum. Philippus cauſarum actor ſedulus, acer, inſignis, ab occupationibus* conſuetis *revertebatur circa horam* diei *octavam: & jam ſenior conquerebatur Carinas foro longius abeſſe. Tum, inquiunt, in tabernâ tonſoris prætonſum quemdam vidit cultro ungues otiosè reſecantem.* Mox *ſervo mandata ſua ſtrenuè capeſſenti* juſſit;

ANNOTATIONES.

Præclarum nihilominus officium deprecatus eſt, detrectavit, recuſavit. Patet ex Auguſti ad ipſum epiſtolâ, in quâ ſic erat: *Tui qualem habeo memoriam, peteris ex Septimio quoque noſtro audire——neque enim ſi tu ſuperbus amicitiam noſtram ſprevisti, ideo nos quoque ἀνθυπερφρονεῖν debemus.* Quæſo Lector; *ἐν παρόδῳ* adverte Imperatoris benignitatem & clementiam, quam virtutem Principibus idoneam ut magis admirere, non pigebit inſuper referre quod idem ad eundem ſcribebat: *Sume tibi aliquid juris apud me, tanquam ſi convictor mihi fueris. Rectè enim & non temere feceris: quantam id uſus mihi tecum eſſe voluit, ſi per valetudinem tuam fieri poſſit.*

35. *Nec ſomnum plebis laudo ſatur.*] Neque verò plebeiorum quietem frugalitatem nunc laudo, cùm ſumptuoſis epulis abundo & ſatur ſum, aliam ſententiam aliumque ſermonem habiturus, ſi egeſtatis incommoda ſentiam. Imo libertatem præfero quibuſlibet divitiis.

Altilium.] Avium quæ domi aluntur ſaginanturque ad epulas ſumptuoſiores ac lautiores.

36. *Divitiis Arabum.*] Vid. lib. 1. Od. 29.

37. *Rexque paterque Audiſti.*] Ellipſis, deeſt *dici*; hoc ſenſu: audiſti dici te à me *regem* ob munificentiam, *patrem* ob amorem. Sic vulgo aiunt: *bene vel male audire.*

40. *Haud malè Telemachus.*] Menelao ſcilicet optios dare volenti reſpondit Telemachus, haud ſibi aptos eſſe, &c. Homer. Odyſſ. 4. *De Ulyſſe*, lib. 2. Sat. 5. *De Ithaca*, ibid. v. 14.

44. *Regia Roma.*] Urbium principem dicit. Lib. 4. Od. 3.

45. *Vacuum Tibur.*] Minus populoſum. Lib. 1. Od. 7. & 18.

Imbelle Tarentum.] Voluptatibus magis quàm bello aptum. Lib. 1. Od. 28. Lib. 2. Od. 6. Lib. 3. Od. 5.

46. *Strenuus & fortis, &c.*] Egregio lepidoque exemplo demonſtrat, opibus longe præſtare quietum vitæ genus quamvis mediocre & anguſtum.

Philippus.] L. Marcius Philippus, Conſularis vir ac Cenſorius, gravitate, ingenio, facundiâ, divitiis etiam præclarus. Eum laudat Cicero in Bruto. Item in Orat. pro Quinctio.

47. *Ab officiis.*] Forenſibus fatigatus officiis quibus tum acriter incumbebat, ut *eloquentiâ florentiſſimus civitatis* diceretur, Cic. cit.

Octavam circiter horam.] Horâ poſt meridiem ferè ſecundâ; quod alibi explanavi fusè.

48. *Carinas.*] Vicus erat Romæ curvus & oblongus inſtar carinæ: unde nomen. In eo ſita erat Philippi domus: erant & plures aliæ ædes ſuperbæ, atque inter illas Pompeianæ: quapropter *lautas Carinas* vocat Maro. Æn. 8. v. 361.

49. *Grandis natu queritur,*] Iter quippe ſenibus moleſtum eſt.

51. *Purgantem leniter ungues.*] Quod animi tranquillitatem denotabat.

Demetri, vade, percunctare, & narra; quis iste, quâ conditione & familiâ, quo patre sit et quo patrono. Ille *vadit, recurritur, ac refert: Vulteium Menam vocari, præconem esse, re familiari exiguâ probum existimari, discurrere, & interquiescere; comparare, & uti; parvis sodalibus fixoque domicilio frui, necnon spectaculis & campo* Martio *post negotia peracta.* Tum Philippus, *Ab ipso velim quærere ea quæ narras: ad cœnam voca. Vix fidem habet Mena: apud se attonitus cogitat. Quid plura? Nimis liberaliter, inquit,* PHILIP. *Itane recusat iste?* DEMET. *Recusat pertinax, teque curat parum, vel aversatur. Postridiè Philippus improvisus adoritur salutatque prior Vulteium exiguas mercês venumdantem plebeculæ tunicâ indutæ. Vulteius Philippo obrepit curas & occupationes negotiationis præter quas ad eum manè non iverat: veniamque petit quòd eum non priùs salutasset.*

Demetrî (puer hic non lævè jussa Philippi
Accipiebat) abi, quære, & refer: unde domo, quis
Cujus fortunæ, quo sit patre, quove patrono.
It, redit, & narrat, Vulteium nomine Menam,
Præconem, tenui censu, sine crimine notum,
Et properare loco, & cessare, & quærere, & uti,
Gaudentem parvisque sodalibus, & lare certo,
Et ludis, & post decisa negotia, campo.
Scitari libet ex ipso quodcumque refers, dic [765]
Ad cœnam veniat. Non sanè credere Mena:
Mirari secum tacitus. Quid multa? Benignè,
Respondet. Negat ille mihi? Negat improbus, & te
Negligit, aut horret. Vulteium manè Philippus
Vilia vendentem tunicato scruta popello
Occupat, & salvere jubet prior. Ille Philippo
Excusare laborem & mercenaria vincla,
Quòd non manè domum venisset; deniq; quid non
Provisisset eum. Sic ignovisse putato
Me tibi, si cœnas hodiè mecum. Ut libet. Ergo
Post nonam venies, nunci, rem strenuus auge.
Ut ventum ad cœnam est, dicenda tacenda locutus,
Tandem dormitum dimittitur. Hîc ubi sæpe
Occultum visus decurrere piscis ad hamum;

PHIL. P. *Tum demum condonasse me tibi existima, si mecum hodie cœnaveris.* VULT. *Faciam quod jubes.* PHILIP. *Ergo venies post* horam *nonam, jam abi, opesque sedulò congere. Postquam ad cœnam convenit, atque tam proferenda quàm reticenda effutit, tandem mittitur dormitum. Mena jam frequenter rediens* velut *piscis ad uncum obtectum;*

ANNOTATIONES.

52. *Demetri (puer hic, &c.*] Adverte narrationem & hypotiposin eximiam, rem oculis obversari credas: adeò vivida sunt omnia.

56. *Præconem.*] Buccinatorem publicum, qui venalia proclamabat, aliaque denuntiabat.

57. *Properare loco.*] Tanquam viatorem, aut mercatorem.

58. *Gaudentem parvis sodalibus.*] Æqualibus sibi conditione hominibus consuescentem, & cum iis exigua sed pacata vitæ gaudia delibantem.

59. *Campo.*] De Martio Campo, & frequentibus illic exercitationibus dixi lib. 1. Od. 8.

62. *Benignè.*] Responsio blandè recusantis. Gall. *C'est trop d'honneur qu'il ne fait. Je luy suis fort obligé, Je le remercie.*

63. *Negat ille mihi?*] Philippus excandescit.

65. *Scruta.*] Gr. Γρύτη & Γρυτάμια, frivola. Hinc *scrutariam facere*, i. vilia quædam vasa vendere, apud Apuleium lib. 4. quod tamen alii aliter exponunt. Hinc & *scrutarium*, locus in quo venduntur scruta; & *scrutarius*; qui vendit: Lucil.

Quidni? & scruta quidam ut vendat scrutarius laudat;
Præfractam, strigilem, soleam improbus dimidiatam.

Vide Gell. lib. 3. cap. 14.

Tunicato popello.] Infimæ fortis plebi, non togâ sed tunicâ simplice vestitæ.

69. *Provisisset.*] Al. leg. *providisset.*

71. *Post nonam.*] Ad cœnam venies horâ solitâ; nempe tertiâ post meridiem: de quâ nos alibi; & Alex. ab Alex. l. 5. c. 21. quem adi multa ibi disquirentem scitu digna.

72. *Dicenda tacenda locutus.*] Egregiè videlicet potus & cœnatus, atque hilaris è Baccho factus quævis liberè effutiebat: ut ferè fit.

74. *Piscis ad hamum.*] Mena rerum imperitus ad oblatum Philippi patrocinium decurrit velut piscis, ad hamum, ignorans quid inde sibi impenderet & conflaretur mali. Nempe ipsius libertas & animi quies in discrimen adducebatur.

Manè

Manè cliens, & jam certus conviva, jubetur 75 [765]
Rura ſuburbana indictis comes ire Latinis.
Impoſitus mannis, arvum cœlumque Sabinum
Non ceſſat laudare, videt, ridetque Philippus.
Et ſibi dum requiem, dum riſus undique quærit,
Dum ſeptem donat ſeſtertia, mutua ſeptem 80
Promittit, perſuadet uti mercetur agellum.
Mercatur; ne te longis ambagibus ultra
Quam ſatis eſt morer, ex nitido fit ruſticus; atq;
Sulcos & vineta crepat mera; præparat ulmos;
Immoritur ſtudiis, & amore ſeneſcit habendi. 85
Verum ubi oves furto; morbo periere capellæ; [767]
Spem mentita ſeges; bos eſt enectus arando;
Offenſus damnis, mediâ de nocte caballum
Arripit, iratuſque Philippi tendit ad ædes.
Quem ſimul adſpexit ſcabrum intonſumq; Philippus,
Durus, ait, Vultei, nimis, attentuſque videris 91
Eſſe mihi. Pol, me miſerum, patrone, vocares,
Si velles, inquit, verum mihi dicere nomen.
Quod te per genium, dextramque, Deoſque Penates

cliens manè, jamque convictor aſſuetus, jubetur ad villam ſuburbanam comitari per ferias Latinas imperatas. Is equo inſidens agrum & aërem Sabinum valdè laudat. Philippus videt ac ridet, dumque ſibi jòca & oblectamenta undequaque perquirit. ſeſtertia ſeptem largitur, aliaque ſeptem commodare ſpondet, ſuadetque ut emat prædiolum. Vulteius *emit. Ac ne te prolixo ſermone pluſculum detineam, de homine polito fit agreſtis; & dein loquitur ſolùm de ſulcis ac vinetis: arbores diſponit; macerat ſe curis, & in cupiditate poſſidendi invetera-ſcit: At cùm cœpit oves furto, & capras morbo perdere; cùm meſſis ſpem fefellit, boves autem arando confecti ſunt; tum factiuris perculſus nocte mediâ inſcendit equum, iratuſque ad Philippi demum properat. Hunc Philippus ſqualidum cernens atque horridum, dixit: Vultei, nimis te laborioſum & anxium video.* Vulteius *reſpondit: Certè miſerum appellabis, ô patrone, ſi verè me nominare voluerit, quocirca enixè te rogo per genium, & dextram Penateſque Deos,*

ANNOTATIONES.

75. *Manè cliens.*] Patronum clientes quotidiè manè ſalutabant, officiumque ſuum ei deferebant.

Certus conviva.] Sic Menæ libertati inſidiabatur Philippus, ſibique mimum parabat.

76. *Indictis Latinis.*] Feriis quibus erat *liberis litium & jurgiorum quies, ſervis autem operum & laborum*, inquit Cicero 2. de Leg. n. 29.

Indictis.] Has enim tempore incertas magiſtratus vel pontifex maximus in diem certam concipiebat indicebatque. Quatuor feriarum erant genera. Stativæ, ſtatis menſibus ac diebus obſervatæ: ut Saturnalia, Lupercalia, &c. Conceptivæ, ut Latinæ, Sementinæ, Paganalia, Compitalia: Imperativæ, quas Conſul Prætorve aut Pontifex Maximus pro arbitrio imperabat: Nundinæ, quæ feriæ paganorum nefaſtæ erant. Cætera ad ferias pertinentia lege apud Alex. ab Alex. lib. 5. cap. 7.

Latinis.] Varro 5. de L. L. *Latina feria, dies conceptivus dictus à Latinis populis, quibus pariter cum Romanis jus fuit carnem petere ex ſacris*, ſcil. ex tauro in *Albano monte* ſacrificari ſolito, ad honorem Jovis Latialis. Latinas ferias Tarquinius à principio in unam diem indixit. Poſtreges autem exactos altera dies adjecta populi juſſu. Demùm reſtitutâ plebe, quæ ad ſacrum montem ſeceſſerat, à Conſule vel præfecto Latinarum indictæ ſunt in tres aut quatuor dies. Interjecto deinde tempore dilatas ſervataſque invenimus in dies decem: ultra quos duo etiam poſt Latinas religioſi habiti, quibus ſolemne ludicrum in Capitolio exhibebatur, quadrigis concito curſu decertantibus. Hæc Alex. ab Alex. mox cit.

77. *Sabinum.*] In Sabinis agris ſita erat Philippi villa. Vide Epod. 2.

80. *Septem ſeſtertia.*] Poëticè, pro ſeptem millia ſeſtertiûm. Nec enim agellus ſeptem aut etiam quatuordecim nummis ſeſtertiis emi poterat: ut bene ſtatuunt Budæus & alii. Vide poſteà lib. 2. Epiſt. 2. v. 33.

84. *Præparat ulmos.*] Ad vites ſuſtentandas.

89. *Iratuſque Philippi tendit ad ædes.*] Ergo jam Vulteius hamo captus ejus aculeum ſentit: Philippus autem parato indè ſibi ludibrio gaudet & oblectatur.

92. *Pol.*] Ideſt per Pollucem.

94. *Genium.*] Præſidens natalibus numen.

ut restituas me priscæ conditioni. Itaque ubi primum aliquis agnovit, quantum relicta præcellant concupitis, statim revertatur, ac resumat dimissa. Æquum est enim, ut se quisque suâ mensurâ & pede metiatur.

Obsecro, & obtestor, vitæ me redde priori. 95
Qui simul aspexit, quantum dimissa petitis
Præstent, maturè redeat, repetatque relicta.
Metiri se quemque suo modulo, ac pede, verum
est.

ANNOTATIONES.

Penates.] Deos patrios ac domesticos, quorum erat religio sanctissima. Qui vero illi fuerint, haud constat. Alii statuunt Jovem, Junonem, & Minervam: alii Neptunum & Apollinem: alii Cœlum & Terram, &c.

Dextramque.] Plin. lib. 11. cap. 45. *Inest*, inquit, *hominis dextræ quædam religio; observatione gentium.* Sic Virgil. Æneid. 4. v. 314.

Per ego has lacrymas, dextramque tuam.

& Æneid. 7. v. 234.

Fata per Æneæ juro dextramque potentem.

96. *Qui simul aspexit, &c.*] Hæc aliqui dicta volunt à Philippo Vulreii Menæ votis respondente: ego verò, ab Horatio apud Mecænatem perorante.

98. *Metiri se quemque suo mod. &c.*] Debet unusquisque seipsum nosse, ac pervidere quænam sibi conditio potissimùm conveniat ad beatè vivendum. Sic fermè Persius in fine Sat. 4.

Tecum habita; & noris quàm sit tibi curta supellex.

EPISTOLA VIII. Ad *CELSUM ALBINOVANUM.*

Quædam ejus vitia obliquè vellicat.

O Musa, Celso Albinovano comiti & scribæ Neronis renuntia, quæso, salutem & prosperitatem. Si interroget, quid agam; respondе, me plurima & præclara spondere, at vitam ducere nec bonam nec jucundam, non quòd grando fregerit vites, aut nimius calor olivas arefecerit: nec quòd greges malè se habeant in agris remotis: sed quoniam hujus animo valens quidam toto corpore,

CElso gaudere, & bene rem gerere Albinovano [708]
Musa rogata refer, comiti, scribæque Neronis.
Si quæret, quid agam; dic multa, & pulchra minantem,
Vivere nec rectè nec suaviter, haud quia grando
Contuderit vites, oleamque momorderit æstus: 5
Nec quia longinquis armentum ægrotet in arvis;
Sed quia mente minùs validus, quam corpore toto,

ANNOTATIONES.

1. *Celso gaudere, &c.*] Seipsum ita hîc Poëta reprehendit, ut Celsum in suâ personâ videatur arguere levitatis & arrogantiæ. quem supra (siquidem is idem est) jam nonnihil vellicavit, Epist. 3. v. 15. & seq.

Celso.] Corneliorum & Papiorum cognomen fuit *Celsus*; Posthumiorum autem *Albinovanus*, ut notat Torr. ex Appiano.

Gaudere, & bene rem gerere.] Sic amicos salutabant Græci, χαίρειν καὶ εὐπράτ τειν quibus exoptabant prospera omnia. Plato sanitatem mentis potiùs optandam aiebat: atque ita salutandos familiares; Σωφρονεῖν, vel γνῶθι σεαυτόν.

2. *Comiti, scribaque Neronis.*] Ex iis qui Magistratus in provincias sectabantur, alii Officii gratiâ; ut scribæ, medici accensi, &c. alii honoris & amicitiæ causâ duntaxat. Sic Jul. Florus Neronem comitabatur: de quo suprâ Epist. 3. Vide Cic. Ver. 4.

Scribæ.] Librario, scribendis literis præposito, Gall. *Secretaire des commandemens.*

4. *Nec rectè.*] Non satis secundum virtutem.

Nec suaviter.] Epicurus ipse statuebat, absque virtute neminem posse suaviter vivere.

Nil

Nil audire velim, nil diſcere, quod levet ægrum:
Fidis offendar medicis, irafcar amicis,
Cur me funeſto properent arcere veterno: [769]
Quæ nocuere ſequar: fugiam quæ profore credam:
Romæ Tibur amem ventoſus, Tibure Romam.
Poſt hæc, ut valeat; quo pacto rem gerat, & ſe;
Ut placeat juveni, percunctare, atqui cohorti.
Si dicet, rectè; primum gaudere, ſubinde
Præceptum auriculis hoc inſtillare memento:
Ut tu fortunam, ſic nos te, Celſe, feremus.

nihil auſcultare, nihil diſcere velim, quod ægrotum me curet; porrò fidelibus medicis offendar, & amicis iraſcar, eo quòd lethargiam fatalem à me depellere ſtudeant: imo verò conſecter noxia, & vitem profutura; Romæ inconſtans deſiderem Tibur, Tiburi autem Romam. Poſtea, quære, quomodo ſe habeat, & quantum negotia promoveat, quamque gratioſus adoleſcenti ſit atque ejus familiaribus. Si reſpondet, bene omnia procedere; *primò ſalvere* jube; *tum ad aurem inſuſurra monitum iſtud: Nos tecum agemus, ô Celſe, quemadmodum tu fortunâ uteris.*

ANNOTATIONES.

8. *Nil audire velim, &c.*] Malis meis remedium petere nolim è Philoſophiâ, ut *mens ſana* mihi *ſit in corpore ſano.* Juvenal. Sat. 10. v. 356.

9. *Fidis offendar, &c.*] Recta monentibus minimè obtemperans amicis qui medeti conantur ægritudini meæ.

10. *Veterno.* Morbo pertinaci, metaph. inconſtantiæ animi, ſuperbæ, &c. De *veterno* ſeu lethargo, lib. 2. Sat. 3. v. 30.

12. *Romæ Tibur amem, &c.*] Dum Romæ ſum, populares ſtrepitus abhorreo, & ruſticum otium expeto: cum verò ſum ruri, ſolitudinis impatiens urbanam vitam deſidero, lib. 2. Sat. 7. v. 28.

Romæ rus optas: abſentem ruſticus urbem
Tollis ad aſtra levis.

Tibur.] Lib. 1. Od. 7. & 18. Lib. 2. Od. 6

Ventoſus.] Vel levis inſtar venti; vel inflatus vento, & ſuperbiens rebus ſecundis.

14. *Juveni.*] Tiberio Claudio Neroni: de quo Epiſt. ſeq. Item ſuprà Epiſt. 3.

Cohorti.] Præcipuis amicis & familiaribus. Vide mox cit. Epiſt. 3. Sueton. Galb. cap. 7. *Per hoc gratiſſimus Claudio, receptuſque in cohortem amicorum, tantæ dignationis eſt habitus, &c.* Senec. de Clement. lib. 1. cap. 10. cohors prima inter oris admiſſionis.

17. *Ut tu fortunam, &c.*] Si ex amicitiâ Claudii Neronis proſperaque fortunâ non extollaris, te ſemper amicum habebimus. Sin autem, ac tui oblitus ſuperbias, te negligemus velut amicit â noſtrâ indignum. Lib 3. Od. 17.

——— *bene ferre magnam*
Diſce fortunam

EPISTOLA IX. Ad *CLAUDIUM NERONEM.*

Septimium illi commendat.

SEptimius, Claudi, nimirum intelligit unus, [770]
Quanti me facias. Nam cùm rogat, & prece cogit,
Scilicet ut tibi ſe laudare & tradere coner,

O Claudi Nero, *ſolus nempe Septimius novit, quanti me æſtimes. Et nimquandò me orat inſtatque precibus, ut ipſum ad te perducam, & commendem tanquam*

ANNOTATIONES.

1. *Septimius.*] Adverte, Lector, quàm Poëta ſolers pariter ac modeſtus: qui quanto ſuam apud Claud. Neronem gratiam extenuat, tanto illam auget: oſtenditque tenere ſe artem placendi principibus viris.

Septimius.] Is eſt de quo lib. 2. Od. 6.

Claudi.] De eo Tib. Claud. Nerone Auguſti privigno, ſuprà Epiſt 3. initio.

3. *Tradere coner.*] Cic. lib. 7. Epiſt. ad Trebat. *Sic ei te commendavi & tradidi, ut graviſſimè diligentiſſiméque putui.*

non indignum amicitiâ & familiaritate principis, non nisi *probos eligentis! quando putat me censeri inter amicos interiores tuos animadvertit scitque magis quàm ego ipse, quantum* apud *te valeam. Plurima certè causatus sum, ut me excusarem. At veritus sum, ne viderer minorem exhibuisse meam auctoritatem*, eamque *voluisse occultare* ut *mihi soli utilis* forem. *Itaque ego devitans gravioris peccati* notam *deveni ad speciem urbani vultûs. Ergo si probas quod verecundiam abjeci amici gratiâ; hunc tuis aggrega, & existima probum & constantem.*

Dignum mente domoq; legentis honesta Neronis,
Munere cum fungi propioris censet amici:
Quid possim videt ac novit me valdiùs ipso.
Multa quidem dixi, cur excusatus abirem:
Sed timui, mea ne finxisse minora putarer,
Dissimulator opis propriæ, mihi commodus uni.
Sic ego majoris fugiens opprobria culpæ, [771]
Frontis ad urbanæ descendi præmia; quod si
Depositum laudas ob amici jussa pudorem;
Scribe tui gregis hunc, & fortem crede bonumq;

ANNOTATIONES.

4. *Legentis honestæ Neronis.*] Hæc laus gravissima est in magnate, tum verò præsertim in juvene. Epist. præced. v. 14. Vide Psaltis regis Psal. 100. *Non adhæsit mihi cor parvum*
——— *cum superbo non edebam* ———
non habitabit in medio domo qui loquitur iniqua, &c.

5. *Propioris amici.*] Apud Senec. de Benef. lib. 6. cap. 33. *Non isti sunt amici, qui agmine magno januam pulsant qui in primas, & secundas admissiones digeruntur.*

7. *Cur excusatus abirem.*] Ne commendatitiam hanc Epistolam ad te scriberem, tibique molestus viderer.

8. *Mea finxisse minora.*] Exhibuisse minùs posse me, quàm possim.

9. *Opis.*] Virgil Æneid. 1. v. 604.

——— *Grates persolvere dignas*
Non opis est nostræ, Dido.

Mihi commodus uni.] Quod sanè invidiosum. Nam ex Platone, homo non sibi soli, sed aliis quoque natus.

10. *Majoris opprobia culpæ.*] Dissimulationem, invidiam, solius mei studium & amorem.

11. *Frontis ad urbanæ.*] Solet qui in urbe degit, esse humanior atque officiosior; contrà rusticus & agrestis fronte & verbis asperior. Alii *frontem urbanam* interpretantur perfrictiorem, audaciorem, minus pudentem. Favet quod mox sequitur: *Depositum pudorem.*

12. *Quod si Depositum laudas, &c.*] Si laudas quod malui apud te esse confidentior quàm videri parùm sincerus ac fidelis amicus.

EPISTOLA X. Ad *FUSCUE ARISTIUM.*

Vitam rusticum præ urbanâ laudat.

Nos ruris amantes salutamus Fuscum urbis amantem, in hoc tantùm dispares valde, in reliquis autem *prope gemini, mente fraternâ; quodcunque alter respuit,* alter *quoque* recusat; *unà* verò *consentimus* ut *vetuli, & noti columbi. Tu nidum custodis: ego*

URbis amatorem Fuscum salvere jubemus
Ruris amatores: hâc in re scilicet unâ
Multum dissimiles, ad cætera penè gemelli.
Fraternis animis, quidquid negat alter, & alter.
Annuimus pariter, vetuli notiq; columbi. [772]
Tu nidum servas; ego laudo ruris amœni

ANNOTATIONES.

1. *Fuscum.*] Aristio Fusco comœdiarum scriptori inscriptam vidimus jam Oden 22. lib. 1. ejus quoque mentio fuit in Satiris.

3. *Gemelli.*] Perquam similes, ut solent esse gemini.

5. *Columbi.*] Inter hos plurimus & mutuus planè amor esse consuevit.

6. *Nidum servas.*] Resides in urbe Româ, quâ mirum in modum delectaris.

Rivos,

Rivos, & muſco circumlita ſaxa, nemuſque.
Quid quæris? vivo & regno, ſimul iſta reliqui,
Quæ vos ad cœlum effertis rumore ſecundo.
Utque ſacerdotis fugitivus, liba recuſo;
Pane egeo jam mellitis potiore placentis.
Vivere naturæ ſi convenienter oportet,
Ponendæque domo quærenda eſt area primum:
Noviſtine locum potiorem rure beato?
Eſt ubi plus tepeant hyemes? ubi gratior aura
Leniat & rabiem Canis, & momenta Leonis [773]
Cum ſemel accepit ſolem furibundus acutum?
Eſt ubi depellat ſomnos minùs invida cura?
Deteriùs Libycis olet aut nitet herba lapillis?
Purior in vicis aqua tendit rumpere plumbum,
Quàm quæ per pronum trepidat cum murmure rivum?
Nempe inter varias nutritur ſilva columnas;
Laudaturque domus, longos quæ proſpicit agros.
Naturam expellas furcâ, tamen uſque recurret,

villæ jucundæ rivulos & ſaxa muſco obducta atque ſilvam præfero. Quid plura? vivo & rex ſum, ſtatim atque diſceſſi ab his, qua vos laudatis admodùm, vulgo approbante. Placentas autem repudio velut ſervus ſacredotis; panem verò libis melle conditis ſuaviorem requiro. Quòd ſi expedit vivere congruenter naturæ, atque area primo deligenda eſt ad extruendam domum, an ſcis locum aptiorem tranquillo rure? Eſtne locus *in quo tepidiores ſint hyemes: in quo mitior aër temperet furorem Canicula, & tempora quibus Leo fervens ſuſcipit ardentem ſolem? Eſtne locus in quo moleſtæ ſolicitudines minùs perturbent ſomnum? An herba pejus olet aut fulget quàm marmor Numidicum? an aqua in vicis contendens frangere* tubulos *plumbeos, limpidior* eſt *quàm qua reſonans labitur alveo declivi? Scilicet nemus fovetur inter columnas verſicolores: & laudatur domus habens proſpectum ad compos remotos.* Verum tamen ſi *furcâ naturam*

ANNOTATIONES.

7. *Laudo ruris amœni Rivos, &c.*] Columella vitam ruſticam dicit eſſe proximam ſapientiæ & quaſi conſanguineam. Vide Epod. 2. Seneca Hippolyt. Act. 2. vitæ ruſticæ commoda ſic deſcribit:

Non alia magis eſt libera & vitio carens,
Rituſque melius vita qua priſcos colat,
Quàm quæ relictis mœnibus ſylvas amat.
Non illum avaræ mentis inflammat furor,
Qui ſe dicavit montium inſontem jugis;
Non aura populi, & vulgus infidum bonis,
Non peſtilens invidia, non fragilis favor;
Non ille regno ſervit; aut regno imminens
Vanos honores ſequitur, aut fluxas opes;
Spei metuſque liber, &c.
Nec ſcelera populos inter atque urbes ſita
Novit, &c.
Et teſte cœlo vivit, &c.

9. *Quæ vos ad cœlum effertis.*] Scil. honores, opes, favorem populi, pompam urbanam, &c.

10. *Sacerdotis fugitivus.*] Is faſtidiens liba & placentas, quæ ſacredoti è ſacrificiis obveniunt, ſimplicem panem appetit & præfert: herumque fugit præ illorum tædio. Ovid. Faſt. 3.

Liba Diis fiunt, ſuccis quia dulcibus idem
Gaudet, & à Bacchо mella reperta ferunt.

12. *Vivere naturæ convenienter.*] Naturæ imperiti demtaxat idonea & neceſſaria; negare autem quæ vitioſa expetit libido.

13. *Ponendaque domo, &c.*] Si vitæ beatæ & tranquillæ fundamenta jacienda ſint.

16. *Rabiem Canis.*] Caniculæ ardores moleſtos. Lib. 1. Od. 17. v. 17. Lib. 3. Od. 13.

Momenta Leonis, &c.] Æſtum ferventem, dum ſol obit ſignum Leonis, menſe Julio. Vide lib. 3. Od. 29. v. 19.

18. *Invida cura.*] Invidens homini & eripiens quietem.

19. *Libycis lapillis.*] Libya pro Numidiâ, quæ utraque eſt regio Africæ. Porro Numidicum marmor in pretio erat. Lib. 2. Od. 18. v. 4.

20. *Purior in vicis aqua, &c.*] Per tubos & canales plumbeos deducta. Aquæductus magno ſumptu extructos Romæ paſſim vide apud Alex. ab Alex. &c.

22. *Nempe inter varias, &c.*] Satis patet, inquit Horatius, quanti rura æſtimentur; cùm in mediâ urbe, & in ædibus magnificentiſſimis nemora conſtruantur, &c.

24.] *Naturam expellas furcâ, &c.*] Eraſmus, *Senſus eſt*, inquit, *haud facilè dediſci, quæ nobis natura penitùs indidit & inſevit. Ducta metaphorâ à ramis, qui appoſitâ furcâ torquentur alio quàm natura poſuerat, quâ ſublatâ rurſum vergunt eodem quo priùs.* Alii *furcâ expelliere*, interpretantur, per vim aſperè, & ignominioſè expellere. Quod magis arridet. Cic. ad Attic. lib. 16. Epiſt. 2. *Sed quoniam furcillâ extrudi-*

Et

abigas, nihilominus redibit semper : & sensim victrix perfringet improbam libidinem. Enimverò *qui discrimen ignoravit purpuram Sidoniam inter & lanam Aquinate succo imbutam, detrimentum haud capiet majus & medullis perniciosius, quàm qui nescit discernere falsum à vero. Qui rebus prosperis lætatur plusculum, adversis perturbabitur. Si aliquid nimium æstimes, invitus relinques. Devita grandia. In tugurio inope beatior vita duci potest*, quàm ducant *principes & principum familiares. Cervus pugnacior equum arcebat pascuis communibus, donec in diuturnâ pugnâ inferior auxilium petiit ab homine, ac frænum admisit. At posteaquam vi hostem devicit, nec tergo equitem, nec ore frænum excussit. Ita qui timens inopiam spoliat se libertate metallis pretiosiore ; infelix dominum feret, semperque servus erit, quia parvo contentus non est. Cui sua non congruent facultates, ut olim calceus, si pede sit amplior, destruet : si angustior, lædet. O Aristi, vives sapienter conditione tuâ contentus, neque redargues, quando videbis accumulare plus quàm sufficit, & non desinere. Opes congesta* nonnunquam *cuique dominantur vel serviunt*, at *debent magis funè trahi quam trahere.*

Et mala perrumpet furtim fastidia victrix.
Non qui Sidonio contendere callidus ostro
Nescit Aquinatem potantia vellera fucum.
Certius accipiet damnum, propiusve medullis,
Quàm qui non poterit vero distinguere falsum,
Quem res plus nimio delectavere secundæ,
Mutatæ quatient. Si quid mirabere, pones
Invitus ; fuge magna ; licet sub paupere tecto
Reges & regum vitâ præcurrere amicos.
Cervus equum pugnâ melior communibus herbis
Pellebat, donec minor in certamine longo
Imploravit opes hominis frænumque recepit.
Sed postquam victor violens discessit ab hoste,
Non equitem dorso, non frænum depulit ore.
Sic qui pauperiem veritus, potiore metallis
Libertate caret, dominum vehet improbus ; atq;
Serviet æternum, quia parvo nescit uti :
Cui non conveniet sua res, ut calceus olim,
Si pede major erit, subvertet ; si minor, uret.
Lætus sorte tuâ vives sapienter, Aristi ;
Nec me dimittes incastigatum, ubi plura
Cogere quàm satis est, ac non cessare videbor.
Imperat aut servit collecta pecunia cuique ;
Tortum digna sequi potius quam ducere funem.

ANNOTATIONES.

mur, quanquam ibi alii leg. aliter. Aristophanes de Pac. simili dictione utitur Διφορεῖς τὰν Θεὸν ἐκβαν. Juv. Sat. 13. v. 239.

———*Tamen ad mores natura reluctat*
Damnatos, fixa & mutari nescia.

25. *Et mala perrumpet furtim fastidia.*] Sapienter natura, quæ paucis contenta esse solet, vincet & damnabit fastidiosam luxuriem divitum pleraque malè expetentium, præter, aut etiam contra instinctum naturæ.

26. *Sidonio.*] Sidon & Tyrus urbes Phœniciæ, optimâ purpurâ nobiles. Vide lib. 3. Od. 29. & Epod. 16. sub. finem.

27. *Contendere callidus ostro Nescit Aquinatem, &c.*] Apud Aquinam Latii urbem fiebat purpura, sed quam periti facilè dignoscebant longè viliorem genuinâ & pretiosâ è Tyro vel Sidone. Alii parum callidi in Aquinate, quod Sidoniam imitaretur, decipiebantur. Aquinum ignobile oppidum Angelici Doctoris Thomæ illinc oriundi fama subinde illustravit.

Ostro.] Color est subrubeus aut violaceus, è succo confectus ostreorum, maximè verò muricis, cujus frequens piscatus est ad urbes mox dictas.

28. *Propiusve medullis.*] Metaph. à venenis aut morbis : quibus cum medullæ ac recondiores partes corporis attinguntur, de salute conclamatum est.

34. *Cervus equum, &c.*] Stesichoro fabulam istam attribuit Aristoteles, narratque Rhetor. 2.

40. *Dominum vehet improbus, &c.*] Sicut victor cervi equus in servitute hominis manet, sic homo paupertate excusâ mancipium fit cupiditatis & pecuniæ sibi dominantis.

42. *Cui non conveniet sua res.*] Qui opes habebit nimias, ideoque sibi non convenientes, tam ab iis lædetur, quàm pes à calceo parum apto.

Ut calceus.] Proverbium est à Græcis derivatum : *Ne supra pedem calceus.*

47. *Imperat aut servit.*] Senec. de Vitâ Beatâ : *Divitiæ apud sapientem virum in servitute sunt, apud stultum in imperio.*

48. *Tortum digna sequi, &c.*] Dictio vide

Hæc

Hæc tibi dictabam poſt fanum putre Vacunæ ;
Excepto quod non ſimul eſſes, cætera lætus.

Ego *tibi ſcribebam iſta ponè vetus Vacunæ templum hilaris ſane per omnia, niſi quòd mecum non ſis.*

ANNOTATIONES.

tur ducta à ſacris illis ſaltationibus Romæ fieri conſuetis ad reſtim, cujus principium tenens præſultor funem ducere, alii verò funè dulci, aut ductum funem ſequi dicebantur. Tit. Liv. lib. 27. *Per manus reſte datâ virgines ſonum vocis ad ictum pedum modulantes inceſſerunt.*

49. *Hæc tibi dictabam.*] Puero vel librario dictabam Epiſtolam hanc tibi mittendam.

Poſt fanum putre Vacunæ.] Hæc vacationis Dea, Sabinis pridem culta fuit : unde fanum ejus vetuſtate & carie detritum ac *putre* dicitur. Ingeniosè verò & lepidè ſe ipſe Poeta collocat ad Vacunam, dum vacuus & otioſus ſcribit ad ictum pedum modulantiſſimum Fuſcum Ariſtium.

Vacunæ.] Vetuſtiſſima hæc Sabinorum Dea, in agro Reatino, ſacra etiam habens nemora. ex Plin. lib. 3. cap. 12. aliis dicitur Minerva, aliis Diana, Venus, Ceres. Varro Rer. Divin. lib. 1. ait eſſe Victoriam, quæ facit vacare à curis. vet. Schol. Porrò Vacunalia Decembri menſe celebrabantur à ruſticis jam vacuis operum, poſt collectos fructus. Ovid. Faſt. 6.

Nunc quoque cum fiunt antiquæ ſacra Vacunæ,
Ante Vacunales ſtantque ſedentque focos.

EPISTOLA XI. Ad *BULLATIUM.*

Ad felicitatem parum facit locus.

QUid tibi viſa Chios, Bullati, notaque Leſbos ? [776]
Quid concinna Samos ? quid Crœſi regia Sardis ?
Smyrna quid, & Colophon ? majora minoráne famâ ?
Cunctane præ campo & Tiberino flumine ſordent ?

O Bullati, quid cenſes de Chio, & de Lesbo celebratiſſimâ ? quid de Samo nitida ? quid de Sardi Crœſi regiâ ? quid de Smyrnâ & Colophone ? an habent aliquid *majus aut minus famâ ? An omnia* videntur *ſpernenda præ* Martio *campo & fluvio Tiberi ?*

ANNOTATIONES.

1. *Quid tibi viſa, &c.*] Bullatium clariſſimas Aſiæ minoris urbes pervagatum compellat Poeta : & quod noſſet hanc eſſe ejus mentem, ut extra Romam vix ſe beatè vivere exiſtimaret ; occaſionem ſumit aſſerendi, felicitatem minimè à loco pendere ; ac ſapientem virum ubique locorum eſſe beatum poſſe.

Chios.] Inſula maris Ionii : de quâ lib. 3. Od. 19.

Leſbos.] Ægæi maris inſula *nota* cùm vino generoſo, tum præſertim natalibus Alcæi & Sapphonis : de quibus lib. 1. Od. 17. & 32. item lib. 2. Od. 13.

2. *Samos.*] Inſula maris Icarii contra urbem Epheſum : *concinna*, vel ædificiis elegantiſſimis, vel cœlo temperato, vel cultu præcipuo Junonis. Adde celebritatem è vaſis fictilibus, quæ Samia dicuntur : necnon ob Pythagoram illinc oriundum, &c.

Crœſi regia Sardis.] Hæc urbs Lydiæ : regia quondam Crœſi, hodie jacet. *Crœſus* immenſis divitiis inclytus, à Cyro ſubinde victus ſenſit, quod ante Solon monuerat, rebus humanis haud eſſe fidendum. Nempe *fortuna vitrea eſt : cum ſplendet, frangitur.*

3. *Smyrna.*] Urbs Ioniæ maritima, hodie regionis primaria.

Colophon.] Hæc civitas Smyrnam inter & Epheſum, mari pariter imminet : auro probatiſſimo celebrata eſt : dedit etiam locum dictioni iſti : *Colophonem imponere*, id eſt, ultimam operi manum adhibere. Inde fluxit, quod cùm exardeſceret bellum inter populos quoſpiam, illud ſtatim conficeretur, ubi primum alteros equitatu ſuo juviſſent Colophonii. Strabo.

Majora minoráne famâ.] Suntne urbes iſtæ ſuperiores an inferiores laudibus, quas illis fama tribuit ?

4. *Campo.*] Amœniſſimo illo ad Tiberim, exercitationibus Rom. juventutis celeberrimo. Metonym. pro urbe Roma. lib. 1. Od. 8.

Tiberino flumine.] Albula pridem dictus is

An

An optares aliquam è civitatibus Attali? an Labedum cupias, maris pertæsus atque itinerum? BULLAT. *Nosti quàm Labedus desertum sit oppidum, plus* nempe *Gabiis & Fidenis: attamen ego mallem ibi degere, atque immemor propinquorum, iisque contemptus, è terrâ mare tumidum eminùs contemplari.* HORAT. *At nec qui Capuâ Romam pergit, pluvia & cœno conspurcatus morari* semper *in cauponâ velit; nec qui contraxit frigus, laudat furnos & balnea tanquam præbentia vitam omnino felicem. Neque si te vehemens Auster exagitaverit in aperto mari, ideò vendas navim ultra mare Ægæum.* Certe hominem *sanæ* mentis non plus *juvat Rhodus & clara Mitylene, quàm lectus*

An venit in votum Attalicis ex urbibus una? [777]
An Lebedum laudas odio maris atque viarum? 6
Scis. Lebedus quam sit Gabiis desertior atque
Fidenis vicus, tamen illic vivere vellem,
Oblitusque meorum, obliviscendus & illis,
Neptunum procul è terrâ spectare furentem. 10
Sed neque qui Capuæ Romam petit, imbre lutoque
Adspersus, volet in cauponâ vivere: nec qui
Frigus collegit, furnos & balnea laudat,
Ut fortunatam plenè præstantia vitam.
Nec si te validus jactaverit Auster in alto, 15
Idcirco navem trans Ægæum mare vendas.
Incolumi Rhodos & Mitylene pulchra facit,
quod [778]
Penula solstitio, campestre nivalibus auris,

ANNOTATIONES.

fluvius Romam interluens. Tiberino Albæ rege submerso novam est appellationem sortitus. Lib. 1. Od. 2. Ovid. Fast. 2.

Albula, quem Tiberim mersus Tiberinus in undis
Reddidit.

5. *Attalicis ex urbibus una?*] Quædam ex urbibus Asiaticis, quas tenuit rex Attalus. Lib. 1. Od. 1. Lib. 2. Od. 18.

6. *An Lebedum laudas odio maris, &c.*] Adeóne pertædet navigationis & peregrinationis, ut in quovis ignobili & deserto vico malis subsistere ac residere, quàm mare aut quodvis iter amplius inire?

Lebedum.] Oppidum Asiæ minoris, ad oram finûs Ionici: ubi quotannis Scenici ludi celebrabantur in honorem Liberi. Strabo. Non desunt qui vicum esse in Italiâ maritimum dicant.

7. *Scis, Lebedus, &c.*] Responsio est Bullatii *odium* suum *maris & viarum* exhibens. Hæc tamen cæteraque omnia ipsi Horatio tribui possunt.

Gabiis, Fidenis.] Duo hæc oppida Latii in Sabinis posita.

10. *Neptunum procul, &c.*] Deum maris, Meton. pro ipso mari Lucret. Lib. 2.

Suave, mari magno motantibus æquora ventis,
E terrâ magnum alterius spectare laborem.

11. *Sed neque qui Capuâ &c.*] Vel se ipse Poëta corrigit: vel Bullatium retellit similitudine conglobatâ. Quasi viator in cauponâ semper diversari velit, qui lutum itinere collectum illic abstersérit, madidasque imbre vestes exsiccaverit; atque imbrium lutique odio viam ac patriam nolit repetere.

Capuâ.] De hac urbe Campaniæ præcipuâ, Epod. 16. & Lib. 1. Sat. 5.

Romam petit.] Longo itinere.

13. *Furnos & balnea laudat.*] Calida nempe loca.

15. *Auster.*] Ventus meridionalis pluvius admodùm & procellosus, Lib. 2. Od 14.

16. *Indcirco navem trans Æg. &c.*] Velut nunquam rediturus in patriam, satiùs ducens in regione transmarinâ vitam finire, quàm navigationis incommoda & pericula iterum experiri.

Ægæum mare.] Lib. 2. Od. 16.

17. *Incolumi Rhodos, &c.*] Vir sapiens ad beatam vitam non magis expetit Rhodum aliasve urbes florentissimas, quàm penulam æstate, &c. Vel sensus est: Quamvis jactatus sis Austro & tempestatibus, attamen salvus evasisti: nec te morari debet incolumem Rhodus, &c. Ergo Romam redi quamprimùm, dum vales; ubi apud nos jactes & extollas Rhodi pulchritudinem ac Mitylenæ, Samum etiam & Chium, &c.

17. *Rhodos Mitylene.*] Insulæ rebus omnibus felices. Vide lib. 1. Od. 7.

18. *Penula solstitio.*] Pallium densum adversùs imbres & frigus, fervente æstu, Junio mense in solstitio æstivo, cùm sol ultra non progreditur. Macrob. Somn. Scip. lib. 2. cap. 7. *Constat solem neque sursùm ultrà Cancrum, neque ultrà Capricornum deorsum meare; sed cum ad Tropicorum confinia pervenerit, mox reverti: unde & solstitia vocantur. Et quia æstivus Tropicus temperatæ nostræ terminus est, ideo cum sol ad ipsum finem venerit, facit nobis æstivos calores, de vicino urens sensu majore subjecta.*

Campestre.] Subligaculum aliqui interpretantur; alii tenuiorem vestem, quâ induti juvenes sese in campo Martio exercebant.

Penula

Per brumam Tiberis Sextili menſe caminus.
Dum licet, & vultum ſervat fortuna benignum,
Romæ laudetur Samos & Chios, & Rhodos abſens,
Tu quamcunque Deus tibi fortunaverit horam,
Gratâ ſume manu, nec dulcia differ in annum;
Ut quocunque loco fueris, vixiſſe libenter
Te dicas. Nam ratio & prudentia curas
Non locus effuſi latè maris arbiter, aufert; [779]
Cœlum non animum mutant qui trans mare currunt.
Strenua nos exercet inertia, navibus atque
Quadrigis petimus bene vivere, quod petis hîc eſt,
Eſt Ulubris; animus ſi te non deficit æquus.

in *ſolſtitio æſtivo, campeſtre tempeſtate nivali: Tyberis hyeme, focus menſe Auguſto. Dum potes, & ſors propitiam exhibet faciem, Roma lauda Samum, & Chium, & Rhodum procul poſitas. Quodlibet verò tempus felix tibi Deus conceſſerit, grata manu accipe: nec in annum differ lætitiam; ut quavis in regione degas, te ſponte ibi commorari declares. Enimverò ſi ratio & ſapientia, non autem ſitus arcens mare exundans, abigit ſolicitudines; qui ultra mare navigant cœlum quidem mutant, non verò animum. Gravis nos tenet ſocordia. Navibus & equis vitam beatam quærimus.* Atqui *hic eſt illud quod quæris, eſt Ulubris; modo tibi pacata mens adfuerit.*

ANNOTATIONES.

19 *Per brumam Tyberis.*] Quali verò quiſquam hyeme cupiat flumen ſubire, ſeque in eo lavare, aut natare.

Sextili menſe.] Ardente cœlo & Caniculâ. Vide ſuprà, Epiſt. 7.

Caminus.] Vox Græca eſt fornacem ſignificans, ἀπὸ τῦ καίεσθαι, à *calore*. Iſidor.

21. *Romæ laudetur Samos, &c.*] Hæc Bullatius: Romæ ſim modò; laudabo ſponte Samum, Rhodum, &c. At ad eas urbes & inſulas navigare ne mihi contingat in poſterum. Vel hæc pariter & quæ ſequuntur intellige ab Horatio dicta, quemadmodum explicavi paulò ante.

22. *Tu quamcunque Deus, &c.*] Reponit Horatius: imò quacunque horâ & quocunque loco lætus ac beatus eſſe potes, ſi ratio & prudentia duces tibi ſint. Vel, interim dum ad nos redeas horis felicibus fruere, ubique lætus eſto: & æquo animo quævis accipe.

23. *Nec dulcia differ.*] Lib. 3. Od. 8.

Dona præſentis cape lætus horæ.

26. *Locus effuſi latè maris arbiter.*] Urbs quævis ad mare pulcherrima & potentiſſima portu commoda, navigatione celebris, egregiè munita aggeribus, quibus velut ad arbitrium fluctus maris aſſilientes frangit ac domat.

27. *Cœlum non animum mutant, &c.*] Pythagoras dicebat, non mutatione locorum prudentiam doceri, aut imprudentiam tolli.

28. *Strenua inertia.*] Oxymoron.

Navibus atque Quadrigis.] Gall. *Par mer & par terre:* Item, *A pied & à cheval.*

29. *Quod petis hic eſt.*] Ne longè queras quod in promptu eſt. Si ſapis, ubicunque ſis, felicitatem præſto habes, vel in quovis angulo & oppidulo maximè obſcuro & ignobili; v. g. Ulubris, in Italiâ; vel Lebedi in Aſiâ.

30. *Ulubris.*] Ulubræ oppidum Latii in Campaniâ prope Velitras, deſertum ac vile, hoc unum habens memorabile, quod Auguſtus Cæſar in eo ſit educatus.

Animus ſi te non deficit æquus.] Plaut. Aulul. *Pol, ſi eſt animus æquus tibi, ſatis habet, qui benè vitam colas.*

EPISTOLA XII. Ad *ICCIUM.*

Tantum dives quiſque, quantum rebus utitur.

FRuctibus Agrippæ Siculis; quos colligis, Icci, [780]

O Icci, ſi verè potiaris proventibus Agrippæ, quos in Siciliâ percipis, majores

ANNOTATIONES.

1. *Fructibus Agrippæ.*] Ad Iccium hunc eſt Od. 29. lib. 1. ubi ſicut & hîc ejus cupiditas notatur, non ſine multo ſatyrico ſale.

Agrippæ.] Is Auguſti gener, de quo l. 1. Od. 6.

Siculis.] Sicilia inſula Italiæ adjacens, & ab eâ anguſto ſatis freto diviſa; triangularis formæ

Si

tibi opes dare nequit Jupiter, desine conqueri. Nec enim est inops, qui rerum habet usum. Si venter, si latus ac pedes commodè sunt, nihil amplius regum divitiæ conferre valent. Si fortè inter edulia possessa sobrius weseris oleribus & leguminibus, ita porrò victitabis, ut fors te statim aureo flumine locupletet: seu quoniam pecunia nequit indolem mutare; sive quod omnia infra solam virtutem ponis. Non est quòd *demiremur si Democriti agros & sata depascatur grex* alienus, *dum mens agilis* velut *extra corpus peregrinatur: quandoquidem tu in tantâ*

Si rectè frueris; non est ut copia major
Ab Jove donari possit tibi, tolle querelas.
Pauper enim non est cui rerum suppetit usus.
Si ventri bene, si lateri est, pedibusq; tuis; nil
Divitiæ poterunt regales addere majus.
Si forte in medio positorum abstemius herbis
Vivis & urticâ; sic vives protinus, ut te
Confestim liquidus fortunæ rivus inauret: [781]
Vel quia naturam mutare pecunia nescit,
Vel quia cuncta putas unâ virtute minora.
Miramur, si Democriti pecus edit agellos
Cultaque, dum peregrè est animus sine corpore velox:
Cùm te inter scabiem tantam & contagia lucri,

ANNOTATIONES.

est: habet in circuitu plus quàm sexcenta passuum millia; omnium maris Mediterranei amplissima censetur; frumenti adeo ferax, ut horreum populi Romani diceretur. Cic. Ver. 4. *Sapiens ille M. Cato penariam cellam Reip. nostræ, nutricem plebis Rom. Siciliam nominavit.*

Quos colligis.] Velut procurator aut coactor ab Agrippa constitutus, ad colligendos fructus ex agris fructuariis, pascuis, vectigalibus. Sunt qui Iccio donatos ab Agrippâ asserant agros. Verùm quod ait Poeta, *frueris*, indicat magis usum fructum fuisse concessum, id est, jus utendi fruendique iis quæ Agrippæ erant.

5. *Si ventri bene, &c.*] Si cibus potusque suppetit, si stratum & cubile, si equus, vel potiùs calcei ac indumenta. Hinc volunt quidam Iccium perstringi velut Epicureum. Quin imo paulo post Stoicus fuisse ostenditur, ac rerum sublimium studiosus.

8. *Urticâ.*] Plin. lib. 21. cap. 15. *Urtica incipiens nasci vere, non ingrato, multis etiam religioso in cibo est, ad pellendos totius anni morbos.* Vide & Dioscorid. lib. 4. cap. 94. Nihil ad rem *Urtica* piscículus carnis tenerrimæ, coctu facilis in mari Siculo frequens: de quo Athen. lib. 3.

9. *Rivus inauret.*] Allusio est ad fabulam Midæ Phrygiæ regis, qui cùm stultè optasset in aurum converti quicquid contrectasset, jamque cibis pariter immutatis fame periret; tandem Bacchi, vel Appollinis, consilio se abluit in Pactolo flumine, quod exinde inauratum pretiosas cœpit arenas volvere. Cicero ad Trebatium scribit: *Malle te puto à Cæsare consuli, quam inaurari.*

10. *Vel quia naturam, &c.*] Liberalior non sit avarus, etsi opibus affluat; nec abundante pecuniâ cupiditas imminuitur.

11. *Vel quia cuncta putas, &c.*] Saritæ vellicat ejus parsimoniam; quasi oleribus vescatur, præ amore virtutis, & contemptu dapum exquisitarum: cùm sordidâ parcitate & avaritiâ potiùs ducatur.

12. *Miramur si Democriti, &c.*] Adeò mirari non debemus, quod Democritus ita neglexerit patrimonium, unis rebus Philosophicis intentus, ut etiam agros & fruges suas permitteret à vicinorum pecoribus devorari. Tu certè, Ieci, mirabilior es, qui quidem augendis opibus sedulò vacas, simul & studio rerum maximè sublimium. Irrisio falsissima.

Democriti. Abderites iste Philosophus ex atomis constare omnia statuebat; Naturalia, Moralia, Mathematica, omnesque disciplinas liberales callebat. Vixit cum Socrate, circa Olympiadem 80. consenuit verò ad annum ætatis 109. Plinius eum vocat. *Segacissimum ac vitæ utilissimum.* Cicero passim laudat. 1. de Nat. D. n. 121. *Democritus vir magnus in primis, cujus fontibus hortulos suos Epicurus irrigavit.* N. 69. ait. *Esse corpuscula quædam lævia, alia aspera; rotunda alia, partim angulata: curvata quædam & velut aduncа: & ex his effectum esse cœlum atque terras, nullâ cogente naturâ, sed concursu quodam fortuito.* 4. Acad. Q. 56. *Ex individuis omnia gigni affirmat;* & n. 121. *Aspera & levibus, hamatis uncinatisque corporibus concreta hæc esse, &c.*

13. *Dum peregrè est animus.*] Dum mens extra corpus veluti peregrinata naturæ arcana scrutatur: adeoque non advertit quæ circa se gerantur. Cic. pro Milone. *An verò tu solus ignoras? tu hospes in hac urbe versaris? tua peregrinantur aures?*

14. *Scabiem.*] Avaritiam instar scabiei adhærescentem, serpentem, mordentem

Nil

Nil parvum ſapias; & adhuc ſublimia cures:
Quæ mare compeſcant cauſæ; quid temperet annum:
Stellæ ſponte ſuâ, juſſæne, vagentur & errent; [782]
Quid premat obſcurum Lunæ; quid proferat orbem;
Quid velit & poſſit rerum concordia diſcors;
Empedocles, an Stertinii deliret acumen?
Verum ſeu piſces, ſeu porrum & cæpe trucidas,
Utere Pompeio Groſpho; & ſi quid petet ultro
Defer, nil Groſphus niſi verum orabit & æquum, [783]
Vilis amicorum eſt annona, bonis ubi quid deeſt.
Ne tamen ignores, quo ſit Romana loco res;

prurigine & lue quæſtûs, nihil abjectum cogites, atque excelſa meditaris: putà, *quæ cauſæ cohibeant mare: quid tempora componat: an ſidera per ſe, an imperata errent ac diſcurrant: quid Lunam faciat abſque lumine, quid lumen ejus producat: quid valeat efficiatque diſſentiens rerum conſenſio: utrum Empedocles, an Stertinii ſubtilitas aberret. At ſive piſces, ſive porrum aut cæpe occidis*, familiariter *adhibe Pompeium Groſphum: ac ſi aliquid rogarit, ſponte dona. Nihil Groſphus petit niſi rectum & juſtum. Vilis eſt amicorum proventus, quando bonis quidpiam deeſt. Ne autem neſcias quo ſtatu ſit Reſpublica,*

ANNOTATIONES.

16. *Quæ mare compeſcant cauſæ.*] Ne terram obruat, cum eâ ſit altius. Propert. lib. 3. Eleg. 4. *Curve ſuos fines altum non exeat æquor?*

Quid temperet annum.] Quid varias temporum faciat commutationes ac vices, quatuor anni tempeſtates, ver, æſtatem, autumnum, hyemem.

17. *Stellæ ſponte ſuâ, juſſæne vagentur, &c.*] An motu proprio, an juſſu & impulſu externo. Virgil. Æn. 9. v. 21. *Palantes cælo ſtellas* dixit. Plin. lib. 2. de his multa, cap. 6. *Septem ſidera ab inceſſu vocamus errantia*, inquit, *cum errent nulla minus illis, &c.*

18. *Quid premat obſcurum Lunæ, &c.*] Quid Lunam creſcere ac decreſcere menſibus ſingulis efficiat? Plin. mox. cit. lib. cap. 9. *Omnium admirationem vincit Lunæ ſidus terris familiariſſimum. Multiformi hæc ambage torſit ingenia contemplantium, & proximum ignorari maximè ſidus indignantium: creſcens ſemper aut ſenescens: & modo curvata in cornua, modo æquâ portione diviſa, modo ſinuata:*

——— *Immenſa orbe pleno ac*
repente nulla: aliàs pernox, aliàs ſera, &c.

19. *Quid velit & poſſit rerum concordia diſcors.*] Quomodo elementa quatuor inter ſe pugnantia concinnam tamen mundi compagem reſque omnes conſtituant, perinde ac ſi virtutes non contrarias haberent. Lactant lib. 2. cap. 10. *Diſcordi concordiâ mundum conſtare* dicit. Ovid Metamorph. 1. cap. 8.

Quippe ubi temperiem ſumpſere humorque calorque,
Concipiunt: & ab his oriuntur cuncta duobus.
Cumque ſit ignis aquæ pugnax: vapor humidus omnes
Res creat: & diſcors concordia fœtibus apta eſt.

20.] *Empedocles, an Stertinii deliret acumen.*] Empedocles ſanè haud cum Stertinio comparandus, præterquàm quòd (ut eſt in Epiſt. Ad Piſones, v. 464.)

——— *Deus immortalis haberi*
Dum cupit Empedocles, ardentem frigidus Ætnam
Inſiluit.

Quâ certè unâ veſaniâ æquavit aut ſuperavit ſtultitiam multiplicem Stertinii abundè ventilatam, l. 2. Sat. 3. Præterea verò id habenti ſimile, quod ut Stertinius ducentos ac viginti libros Stoicorum verſibus Latinis deſcripſit, ita Empedocles Pythagorea acuto magis quàm utili carmine complexus eſt: ac ſic nimirum uterque Philoſophiam obſcuriorem reddidit; ſatuoque ſe labore pariter maceravit. De Empedocle iterùm dicemus ad locum mox cit. Epiſt. Ad piſones.

21. *Seu piſces, ſeu porrum, &c.*] Seu lautè, ſeu frugaliter victitas. Vel, ſeu Pythagoreus es ſobriuſque, & ab omni animalium carne abſtines, leguminibus autem veſci amas: ſeu more Epicureorum piſces ac dapes exquiſitas ſectaris. In deliciis piſces habitos patet ex dictis lib. 2. Sat. 4.

22. *Utere Pompeio Groſpho.*] In contubernium tuum ac familiaritatem adhibe Pompeium Groſphum, Equitem Rom. è Siciliâ oriundum. Hunc Horatii fuiſſe amicum, tum ex hoc loco innoteſcit, cum ex Ode 16. lib. 2.

24. *Vilis amicorum eſt annona, &c.*] Parvo conſtant amici, cùm boni viri non omnino ſunt divites, hos enim vili pretio comparabis tibique adjunges, videlicet haud ita difficiles, ſed officioſos; haud in petendo importunos, ſed verecundos. At contra opulentos, quippe ut plurimum arrogantes ac ſuperbos, demereri ſibique conciliare non ita facile eſt. Paſſeratius legit: *Bonis ubi quid des*: Senſu non valde abſimili. Plaut. Trinumm. *Cariſſimam probo-*

Cantaber

Cantabri ab Agrippâ, Armenii à Claudio Nerone ſubacti ſunt. Phraates ſupplex ſubdidit ſe legibus ac poteſtati Cæſaris. Abundantia pleno cornu fruges Italiæ profudit.

Cantaber Agrippæ, Claudî virtute Neronis
Armenius cecidit. Jus imperiumque Phraates
Cæſaris accepit genibus minor. Aurea fruges
Italiæ pleno diffudit copia cornu.

ANNOTATIONES.

rum eſſe annonam, ait, *improborum verò proventum multò uberrimum.*

26 *Cantaber Agrippæ, &c.*] Ex his innuitur ſcripta hæc Epiſtola Auguſto ſextùm conſule, anno imperii ejus decimo ſexto, qui fuit inſignitus triplici ejus victoriâ, Cantabricâ, Armenicâ, Parthicâ. Georg. Fabric. Anno U. C. circiter 733. Cantabros à L. Æmilio jam antè debilitatos victoſque, at rurſum bellum moventes Agrippa ſubegit. Eodem tempore Tiberius in Armeniam profectus regnum Tigrani reſtituit: Parthi demum bis perculſi amicitiam Auguſti petiverunt: Phraateſq; regnum ſuum recuperavit.

Cantaber.] De Cantabris lib. 2. Od. 6. lib. 3. Od. 8. lib. 4. Od. 14.

Agrippæ.] Vide citat. mox lib. 2. Od. 6.

Claudi virtute Neronis Armenius cecidit.] Sueton. Tiber. cap. 6. *Stipendia primâ expeditione Cantabricâ Tribunus militum fecit. Deinde ducto ad Orientem exercitu, regnum Armeniæ Tigrani reſtituit, ac pro tribunali diadema impoſuit. Recepit & ſigna, quæ M. Craſſo ademerant Parthi.* De Claud. Nerone ſuprà Epiſt. 3. & 9. De Armeniâ lib. 2. Od. 9.

27. *Phraates.*] Perſarum rex & Parthorum. Vide lib. 2. Od. 2.

28. *Genibus minor.*] Supplicans apud Auguſtum Cæſarem. Plin. 11. cap. 25. ita ſcribit: *Hominis genibus quædam ineſt religio, obſervatione gentium. Hæc ſupplices attingunt: ad hæc manus tendunt: hæc ut aras adorant: fortaſſe quia ineſt iis vitalitas.* Virgil. Æn. 3. v. 607.

——— *Genua amplexus genibuſque volutans*
Hærebat.

Quem in locum Servius, *Genua*, inquit, *miſericordiæ conſecrata, ut aures memoriæ, frons genio, dextra fidei.*

Aurea fruges, &c.] Abundans eſt frugum annona & proventus in totâ Italiâ.

29. *Pleno copia cornu.*] Vide lib. 1. Od. 17.

EPISTOLA XIII. Ad *VINNIUM ASELLAM.*

Docet quâ ratione libros Auguſto decenter offerat.

Quemadmodum non ſemel nec paucis admonui te diſcedentem, ô Vinni; efferes Cæſari libros meos ſigillo clauſos, ſi quidem benè

UT proficiſcentem docui te ſæpe, diuque, [784]
Auguſto reddes ſignata volumina, Vinni;
Si validus, ſi lætus erit, ſi penique doſcet:

ANNOTATIONES.

1. *Ut proficiſcentem.*] Scripto iterat Horatius mandata verbo ante commiſſa Vinnio ſuo vel miniſtro vel familiari. Ruri tum fuiſſe illum intelligimus.

Sæpe, diuque.] Nempe, ut ad Brutum lib. 2. Epiſt. 16. ſcribit Cicero, *Permagni intereſt, quo tempore Epiſtola reddatur. Nam quemadmodum qui ad nos intempeſtivè adeunt, moleſti ſæpe ſunt; ſic epiſtolæ offendunt non loco redditæ.*

2. *Signata volumina.*] Æquum eſt enim ut primo rei miſſæ aſpectu fruatur ille, ad quem mittitur, præſertim ſi vir ſit primarius. Quòd ſi quis præriperet, aut per incuriam improbitatemve librarii vel tabellarii interciperet, munus vile & peſſum ire cenſendum.

Volumina.] Gall. *Un Rouleau de Papier.* Angl. **A Roll of Paper or Parchment.**

Vinni.] Is C. Vinnius Fronto dicitur vet. Comment.

3. *Si validus, ſi lætus erit.*] Cicer. mox cit. *Præcepi ei, quem ad te miſi, ut tempus obſervaret epiſtolæ tibi reddendæ ——— utrum cum ſolicitudinis aliquid haberes, an cum ab omni moleſtiâ vacuus eſſes.* Noſter lib. 2. Sat. 1. v. 18.

——— *Niſi dextro tempore, Flacci*
Verba per attentam non ibunt Cæſaris aurem.

Si denique poſcet.] Hinc apparet expetita ab Auguſto fuiſſe ea carmina, quæ Horatius per Vinnium mittebat. Itaque mandat Vinnio, ut ſiſtat ſe decenter coram Principe, expectetque

Ne

Ne ſtudio noſtri pecces; odiumque libellis
Sedulus importes, operâ vehemente miniſter.
Si te fortè meæ gravis uret ſarcina chartæ;
Abjicito potiùs, quam quo perferre juberis, [785]
Clitellas ferus impingas. Aſinæque paterni
Cognomen vertas in riſum, & fabula fias.
Viribus utêris per clivos, flumina, lamas.
Victor propoſiti ſimul ac perveneris illuc,
Sic poſitum ſervabis onus: ne fortè ſub alâ
Faſciculum portes librorum, ut ruſticus agnum;
Ut vinoſa glomos furtivæ Pyrrhia lanæ:
Ut cum pileolo ſoleas conviva tribulis.
Ne vulgo narres te ſudaviſſe ferendo
Carmina, quæ poſſint oculos aureſque morari
Cæſaris, oratus multâ prece, nitere porrò. [786]
Vade, vale: cave ne titubes, mandataq; frangas.

valeat, ſi hilari ſit animo: tandem ſi petat. Cave ne erres per nimium erga nos affectum; atque invidiam ſcriptis noſtris conſies nimiâ ſedulitate & officioſiore ſtudio. Quòd ſi librorum meorum onus tibi moleſtiam faceſſat; projice magis, quam ruſticè prætradas ſarcinam illuc, quo deportare imperavi: ſic que patris tui Aſinæ cognomen traducas in ludibrium, & fabula fias. Contende per colles, fluvios, lacunas. Cùm autem eò deveneris feliciter quò tendis, hunc in modum faſciculum pones: ne ſub brachio codices meos deferas, ut agreſtis agnum, aut bibax Pyrrhia ſphærulas lanæ furto ablatas, ut plebeius conviva ſoleas ac pileum. Præterea ne obvio cuique effutias, te magno labore portaſſe carmina oculos & aures Auguſti oblectare idonea. Etiam atque etiam rogatus perge ultrà. Ito, vale: ne vacilles aut præceptorum quidquam prætermittas.

ANNOTATIONES.

paulùm dum ſuo nomine ſalutatus Cæſar ultrò quærat. num ab eo ſint delata, quæ poposcerat.

4. *Ne ſtudio noſtri pecces, &c.*] Quiſquis vel non opportunè, vel ineptè rem movetur, peccat. Pindarus egregiè *ὁ δὲ καιρὸς παντὸς ἔχει κορυφάν' opportunitas omnis rei ſummam, caput, perfectionem continet.* Pyth. Od. 9.

6. *Si te fortè gravis, &c.*] Nihil age omninò, potiùs quàm temerè & inconſideratè quidquam agas coram auguſtiſſimo Imperatore. Cave ne delatum munus parùm decorè tradas; aut ſtolide feſtinando, aut præpropere mandatis perfunctum eſſe cupiendo.

8. *Clitellas.*] Thecas librorum. Alludit ad Aſinæ cognomen, ut & in ſequentibus.

Ferus.] Præceps, inurbanus, ſtupidus.

Impingas.] Solent aſini grave moleſtùmque ſibi onus excutere, & in terram impingere.

Aſinæque paternum, &c.] Pater Vinni *Aſina*, hinc *Aſellæ* cognomen habebat.

10. *Viribus utêris per clivos.*] Viriliter ac ſtrenuè aſcendes ſuperabiſque ardua loca urbis ſeptem collibus inædificatæ, ut ad ædes Auguſti pervenias in monte Palatino conſtituras.

Lamas.] Fluvii foſſas, vel majores lacunas aquam pluviam continentes, *ἀπὸ τῆ λαμᾶ*, quæ vorago viarum eſt, ſeu foſſa fluviorum. Hinc quoque dictæ ſunt lamiæ puerorum voratrices. Hæc vet. Interp. Alii tamen aliter. de iſtis Ennius,

Silvarum ſaltus, latebras, lamaſque lutoſas.

11. *Victor propoſiti ſimul ac, &c.*] Cùm propoſitum finem adeptus eris, ac perveneris ad Auguſti palatium.

12. *Sic poſitum ſervabis onus, &c.*] Decenti aptoque geſtu libros defer in manibus, non autem ſub brachio.

Pyrrhia.] Nomen eſt ancillæ, in fabula quadam Titinii: quæ furata lanæ glomos ita geſtavit, ut deprehenſa ſit. Ita vet. Schol.

15. *Ut cum pileolo ſoleas.*] Ut vicinus ex eâdem tribu ad cœnam invitatus pileolum ac ſoleas portat, indéque reportat, nempe tenens ſub axillâ. Ex iſto loco patet, pileolum habuiſſe veteres conviviis proprium ac peculiarem: qualem etiamnum plerique noſtrates interdum aſſumunt inter epulandum, velut aptiorem, leviorem, commodiorem. *Angl.* A Fuddling Cap. *De ſoleis* dixi ad Sat. 8. lib. 2.

18. *Oratus multâ prece, nitere porrò.*] A me toties rogatus. ô Vinni, diligenter ac ſedulò exequere & perfice quod præcepi. Alii ſic: Etſi fortè curioſus quiſpiam oret te pecunctetur que, quid rei ſit propter quam veneris; ne immorare, ne obſequere, imò abi quamprimùm.

19. *Cave ne titubes, &c.*] Conſtanter age; quæcunque verò docui te ſæpe verba, & nunc ſcripto huc, accuratè obſerva.

EPISTOLA XIV. Ad *VILLICUM SUUM.*

Illum reprehendit, quod habitationem urbis deſideret.

O Procurator nemorum & prædii me mihi reſtituentis, quod tu ſpernis quinq; licet familiis habitatum, & probos quinq; ſenes Bariam mittere conſuetum; contendamus utrùm ego diligentiùs ex animo meo vepres evellam, an tu ex agro; atque utrùm plus valeat Horatius, an ejus prædium. Me Romæ *detinet caritas & amor Lamiæ fratrem deſiderantis, & ſic eum morte præreptum dolentis, ut nihil ſolatii admittat; attamen eò me impellit mens & animus, & exoptat frangere repagula ſpatiari impedientia. Ego felicem appello degentem ruri; tu* contrà *in urbe commorantem. Scilicet qui alienam conditionem cupit, propriam odit.*

Villice ſilvarum, & mihi me reddentis agelli,
Quem tu faſtidis, habitatum quinque focis, &
Quinque bonos ſolitum Bariam dimittere patres;
Certemus, ſpinas animone ego fortiùs, an tu [787]
Evellas agro: & melior ſit Horatius, an res.
Me quamvis Lamiæ pietas & cura moretur
Fratrem mœrentis, rapto de fratre dolentis
Inſolabiliter: tamen iſtuc mens animúſque
Fert, & amat ſpatiis obſtantia rumpere clauſtra.
Rure ego viventem, tu ducis in urbe beatum.
Cui placet alterius, ſua nimirùm eſt odio ſors.

ANNOTATIONES.

1. *Villice ſilvarum, &c.*] Hujus Epiſtolæ argumentum convenit cum ſeptimâ & decimâ, at diversè tractatur.

Villice.] Villæ cuſtos, aliiſque ſervis ſibi ſubſtitutis agrorum colendorum opus diſpenſans. Varro lib. 1. de Re Ruſt. cap. 11. *Villicus agri colendi causâ conſtitutus; appellatúſque à villâ, quòd ab eo in eam convehuntur fructus, & evehuntur cùm veneunt.*

Mihi me reddentis.] Urbanæ ſcilicet occupationes me mihi præripiunt, inquit Poëta: at mihi me reddit ruris ſolitudo, otium, tranquillitas; ubi memetipſo frui videor, ac meus eſſe, nam Romæ ſum Mecænatis & amicorum. Vide ſuprà Epiſt. 7.

Agelli.] Is ſitus erat ultra Tibur, ad octavum ab urbe lapidem in viâ Valeriâ. Poſteà Epiſt. 16.

2. *Habitatum quinque focis.*] Amplum ſatis & ſufficientem ad habitationem quinque familiarum, ſervilium nempe.

3. *Quinque bonos ſolitum, &c.*] Bonos homines ætatis provectæ, quinque familiarum capita; ſervos frugi, qui Bariam mittebantur ad nundinas; venaleſque fructus eò convehebant. Varro antè cit. Alii interpretantur homines grandes natu mitti ſolitos ad lites in Bariâ dirimendas: imò & Senatores Romam interdum accitos. Verùm auſcultandus magis Theod. Marcilius ſic ſcribens in hunc Horatii locum: *Non injucunda ſtultitia eſt narrantium hic de quinque Senatoribus, & quaſi Patribus conſcriptis, qui ex Horatii agello Bariam venientes de ſummâ Sabinorum Rep. deliberent.*

Bariam.] Al. *Variam*, oppidum Sabinorum ad fluvium Anienem.

4. *Certemus ſpinas, &c.*] Videamus an tu diligentiùs agrum colas, an ego animum, utrùm ego ſtudioſiùs curas mentem pungentes reſecem, quàm tu vepres herbaſque inutiles noxiaſque ex agro avellas.

5. *Melior ſit Horatius, an res.*] Ego certè melior, inquit Horatius, quia memet excolere ſtudeo: res verò deterior, quia parùm curas & colis, ô villice, quam faſtidis.

6. *Me quamvis Lamiæ, &c.*] Quanquam ego Romæ detineor, & validiſſimo amoris in Lamiam vinculo conſtringor; mens mea tamen quærit evadere, perpetuoq; tendit rus & in villam.

Lamiæ pietas.] Vide lib. 3. Od. 17.

8. *Iſtuc.*] In agrum meum Sabinum, unde tu in urbem redire perperàm cupis.

9. *Amat ſpatiis obſtantia, &c.*] Hinc ſæpiùs impedimenta quælibet excutio, frango, tranſilio; ut libertate, otio, meque ipſo fruar apud villam meam; ac ſpatier tantillùm, animúmque reficiam urbani tumultûs pertæſum.

Clauſtra.] Metaph. à circo, in quo certis clauſtris detinebantur equi, donec liceret ſigno dato apertoque ſtadio decurrere.

Stultus

Stultus uterq; locum immeritum cauſatur iniquè.
In culpâ eſt animus, qui ſe non effugit unquam.
Tu mediaſtinus tacitâ prece rure petebas: [788]
Nunc urbem, & ludos, & balnea villicus optas.
Me conſtare mihi ſcis; & diſcedere triſtem,
Quandocunque trahunt inviſa negotia Romam.
Non eadem miramur: eò diſconvenit inter
Meque & te, nam quæ deſerta & inhoſpita teſqua
Credis, amœna vocat, mecum qui ſentit; & odit
Quæ tu pulchra vocas: fornix tibi & uncta popina
Incutiunt urbis deſiderium, video; & quòd
Angulus iſte feret piper & thus ocyùs uvâ:
Nec vicina ſubeſt, vinum præbere taberna
Quæ poſſit tibi: nec meretrix tibicina, cujus
Ad ſtrepitum ſalias terræ gravis, & tamen urges
Jam pridem non tacta ligonibus arva, bovemque
Disjunctum curas, & ſtrictis frondibus expies.
Addit opus pigro rivus, ſi decidit imber
Multâ mole docendus aprico parcere prato. [789]
Nunc age, quid noſtrum concentum dividat, audi.
Quem tenues decuêre togæ nitidique capilli;
Quem ſcis immunem Cynaræ placuiſſe rapaci,

Fatuus uterq; improbè criminatur locum innoxium. Imò accuſandus eſt animus, qui ſe nunquam deſerit. Tu vile mancipium ſecretis votis rus exoptabas: jam verò procurans villam expetis civitatem & ſpectacula, & balnea. Me conſtantem eſſe noſti, ac mœſtum abire, quoties moleſta negotia Romam revocant. Haud iiſdem rebus delectamur: hinc ego atque diſſentimus. Etenim quæ deſerta, aſpera & inhabitabilia loca *vocas, ea grata putat quiſquis mecum ſentit; & averſatur quæ tu jucunda exiſtimas. Tibi ganea & lautæ popinæ injiciunt cupiditatem urbis, ſcio, & quòd hic agellus producet tibi & piper citius quàm uvas: nec prope adeſt taberna, quæ vinum tibi ſuppeditet; neque meretrix tibicina cujus ad cantum ſaltes terram graviter* pulſans: *ac nihilominus exerces agros dudum incultos; & curas bovem otioſum, ſaturaſq; ſaltis decuſſis. Porrò deſidis laborem auget rivus, ſi pluvia decidat conſtipato aggere prohibendus ne expoſitum devaſtet pratum. Diſce modo quid conſentire nos impediat. Me quem olim ſubtiles veſtes & crines uncti delectavere, quem noſti abſque muneribus fuiſſe dilectum Cynaræ avaræ,*

ANNOTATIONES.

12. *Locum immeritum cauſatur iniquè.*] Nec enim locus animi eſt cauſa inquieti: ſed ipſe animus parùm ſanus haud quiescit ubi maximè quietus eſſe deberet.

13. *Qui ſe non effugit.*] Adeóque ſecum defert ſemper fomitem perturbationum, quocunque migret, & quamvis loca mutet. Vide lib. 2. Od. 16. v. 20.

14. *Mediaſtinus.*] Servus in *medio ſtans* ad viliſſima quæque miniſteria paratus. Quòd mox dicitur *optare balnea*, favet iis qui *mediaſtinum* appellari volunt, quòd *mediis* in balneis, ſeu in *medio* lavantium *ſtet* ad quæque ſervitia promptus, quanquam illud *ſtinus* mera videtur eſſe productio vocis, ut in *clandeſtinus*.

19. *Teſqua.*] Loca ſemota, edita, aſpera, agreſtia, inculta, ſuo ſitu ac ſilentio horrorem ſacrum incutientia; hincque peragendis myſteriis vel captandis auguriis apta & conſecrata. Proinde quidam ſcribunt *teſca*, quaſi *tueſca*, à tuendis ſacris. Varro 6. de Ling. Lat. Feſt. loca denſam umbram facientia eſſe *teſqua* ait Scalig.

23. *Angulus iſte.*] Exiguus iſte meus ager Sabinus.

Feret piper, &c.] Adunaton.

25. *Meretrix tibicina.*] Ut plurimùm tibicinas fuiſſe meretrices alibi notavimus.

26. *Terræ gravis.*] Saltatione ſeu tripudiatione rudi, agreſti, ruſticâ, inconcinnâ. Vide lib. 3. Od. 18..

Et tamen urbes.] Ironicè, negligebat enim villicus iſte faſtidioſus hæc quæ hîc enumerantur ſanè ad villæ procurationem facienda.

28. *Disjunctum.*] Jugo ſolutum, ab altero bove compare ſuo dejunctum.

29. *Addit opus pigro rivus, &c.*] Longè profectò major eſt opera laborque in moliendo novo aggere per torrentem aquam deſtructo, quàm fuiſſet in vetere muniendo ac conſtipando. Quod ſi facere pigeat, rivus imbribus repentinis auctus eluvione ſuâ & exundatione proximum pratum devaſtabit.

32. *Tenues togæ, &c.*] Juvenili ætati convenientes.

33. *Cynaræ.*] De eâ lib. 3. Od. 13. & lib. 4. Od. 1.

Rapaci.] Quaſi vorago eſt meretrix, ut dictum eſt in Sat. 2. lib. 1.

& à meridie Falernum potaſſe; delectat modò frugalis cœna, & ſomnus in gramine juxta rivum. Neque verò jam *pudet nugatum fuiſſe, ſed nugas non abdicare. Ibi mea bona invidis oculis nemo diminuit, nec ſecretis inimicitiis & dictertiis depravat. Vicini* autem *approbant verſantem glebas & lapides. Tu cum mancipiis urbana diaria comedere expetis, bis adjungi vehementer exoptas.* Atqui *verſutus calo tibi invidet uſum lignorum & pecudum & hortuli.* Sic *bos iners ephippia, equus aratrum diſiderat.* Ego verò *edicam,* ut *quiſque ultrò colat artem quam novit.*

Quem bibulum liquidi mediâ de luce Falerni;
Cœna brevis juvat, & prope rivum ſomnus in herbâ:
Nec luſiſſe pudet; ſed non incidere ludum.
Non iſtic obliquo oculo mea commoda quiſquam
Limat, non odio obſcuro morſuque venenat.
Rident vicini glebas & ſaxa moventem.
Cum ſervis urbana diaria rodere mavis.
Horum tu in numerum voto ruis. Invidet uſum
Lignorum, & pecoris tibi calo argutus & horti. [790]
Optat ephippia bos piger: optat arare caballus.
Quam ſcit uterq; libens, cenſebo, exerceat artem.

ANNOTATIONES.

34. *Quem bibulum, &c.*] Quem optimi vini appetentem ſcis intemperanter compotâſſe à meridie in multam noctem. Luxuriosi hoc faciebant, contra ſobrii non ante horam tertiam, aut etiam ſerius cœnam adibant.

36. *Non incidere ludum.*] Finis enim aliquando ponendus inſaniæ juvenili. Juvenal. Sat. 8. v. 165.

——— *breve ſit quod turpiter audes.*

37. *Non iſtic obliquo.*] Rure in Sabinis nemo mihi invidet, aut maledicit, aut nocere conatur. Imò vicini gaudent cernentes me tractantem ruſtica inſtrumenta, ligone moventem ceſpites, protrudentem ſaxa, &c.

40. *Cum ſervis urbana. &c.*] Tu abundanti victu dudum potitus, quaſi magiſter in villâ meâ aliis ſervis imperans, honeſtæ hujus præfecturæ jam pertæſus, optas Romæ eſſe, ibique tenuiter victitare & dimenſo in quamque diem cibo, qualis in urbe ſervis attribui ſolet. Vide J. Lipſ. Elect. lib. 2. cap. 15. Cœl. Rhodig. lib. 7. cap. 31. & lib. 25. cap. 17. & ſeq.

41. *Invidit uſum Lignorum, &c.*] Tu ſervis urbanis aſcribi & annumerari geſtis. Contra urbanus *calo*, qui foras it lignatum, &c. *tibi invidet uſum* & facilitatem habendi ligna, pecudes, olera. Adeóque alienam quiſque conditionem diligit, ſuam odit: quia ſuæ perſentit incommoda; non autem aliena.

42. *Calo.*] Græci lignum ξύλον dicunt: hinc ſervus lignis quærendis & ſubminiſtrandis deputatus, dictus, *calo*, quaſi *lignarius* ſeu lignator, quo præcipuè vocabulo intelligi ſolet militum ſervus, iis præbens & portans ligna ſeu ligneas clavas. Feſt. Pomp. Non. Marcel. Latinam verò aſſignat originem Servius, in Æneid. 7. ita ſcribens: *Calas dicebant majores noſtri fuſtes, quos portabant ſequentes dominos ad bellum: unde & calones dicti.* Lucil. *Scinde puer calam, ut caleas*; id eſt, ſerve, frange fuſtem, ſeu lignum, fac focum, accende ignem.

43. *Optat ephippia bos.*] Proverb. in eos qui ſui muneris officia & onus impatienter ferunt, aliena verò temerè appetunt.

Ephippia.] Ἐφίππιον, ſtratum ſive ſella equi, apud Xenophontem.

44. *Quam ſcit uterque, &c.*] Quæ cùm ita ſint, & cùm ſuo quemque muneri incumbere expediat, villicus rus colat: calo maneat in urbe, &c. Cic. Tuſc. 1. n. 41. *Bene Græcorum proverbio dicitur;*

Quam quiſque norit artem, in hâc ſe exerce

EPI-

EPISTOLA XV. Ad *NUMONIUM VALAM.*

Percunctatur de Veliâ & Salerno, deque rebus ad jucundè vivendum idoneis.

QUÆ ſit hyems Veliæ, quod cœlum, Vala, Salerni, [791]
Quorum hominum regio, & qualis via (nam mihi Bajas
Muſa ſupervacuas Antonius, & tamen illis
Me facit inviſum, gelidâ cum perluor undâ
Per medium frigus. Sanè myrteta relinqui, [792]
Dictaque ceſſantem nervis elidere morbum
Sulfura contemni, vicus gemit, invidus ægris,
Qui caput & ſtomachum ſupponere fontibus audent

O Vala, tuum eſt nobis perſcribere, noſtrum verò tibi credere perſcribenti; *qualis ſit hyems apud Veliam, qualis aer apud Salernum: quales homines utriuſque regionis; & quæ via* (Etenim *Antonius Muſa Bajas haud mihi utiles* eſſe dicit; *me verò illis efficit odioſum, quando frigidâ aquâ perfunder rigente frigore. Certè deſeri myrteta, & poſtiabari* aquas *ſulfuratas exiſtimatas ſanare morbum nervos præpedientem, dolet oppidum invidens ægrotis, qui non verentur caput & pectus ſubjicere aquis*

ANNOTATIONES.

1. *Quæ ſit hyems, &c.*] Conſilio medici profecturus Veliam & Salernum Horatius, lippitudinis curandæ causâ; ſignificat quærere ſe pariter ſalubritatem atque delicias.

Veliæ.] Lucaniæ oppidum eſt maritimum, olim *Helia*, Plin. lib. 3. cap. 5. Virg. Æneid. 6.

——— *potuſque require Velines.*

Vide Gell. lib. 10. cap. 16.

Quod cœlum.] Interrogat quæ ſit temperies aëris, & quæ hyemis aſperitas illic, ubi hyematurus erat.

Vala.] Is dicebatur C. Numonius Vala, aut Vaala.

Salerni.] Urbs eſt Lucaniæ, ad Tyrrheni maris littus, dicta à copiâ ſalis: portum ſatis capacem etiamnum oſtendit.

2. *Bajas.*] Vide lib. 2. Od. 18.

3. *Muſa.*] Antonius Muſa medicâ arte clarus, ex quo Auguſtum ancipiti morbo laborantem ſanaverat; ab eo non tantùm ingenti pecuniâ donatus, ſed & ſtatuâ juxta ſignum Æſculapii erectâ: nec non ipſi quamvis liberto, imò & quibuſcunque medendi artem profeſſis conceſſo jure annuli aurei. Dio. lib. 53. Sueton. Octav. cap. 59. & 81.

Supervacuas.] Acrioris pituitæ in oculis defluxu vehementer affectus Poëta noſter ſolebat proficiſci Bajas ad lavacra calida: verùm Ant. Muſa contrariis utendum remediis auctor fuit, juſſitque ablutiones quærere frigidas, quibus defluens humor retunderetur. Pari ſcilicet modo Auguſtum calidis fruſtrà uſum ille frigidis curaverat. Plin. lib. 29. cap. 1. *Antonius Muſa Auguſtum contrariâ medicinâ gravi periculo exemerat.* Sueton. cit. cap. 81. Octav. *Diſtillationibus jecinore vitiato ad deſperationem redactus, contrariam & ancipitem rationem medendi neceſſariò ſubiit: quia calida fomenta non præderant, frigidis curari coactus, auctore Antonio Muſâ.*

5. *Myrteta.*] Amœna loca myrtis conſita apud Bajas.

6 *Dictaque ceſſantem nervis elidere morbum Sulfura.*] Sulfuratas aquas ibidem ſcaturientes non longè ab Averno lacu, quibus curari dicitur morbus articularis, *ceſſare faciens nervos*, id eſt, præpediens uſum & motum articulorum atque nervorum.

7. *Vicus gemit.*] Bajani indignantur contemni ſuos fontes toto orbe celebres, ſuaſque myrtos relinqui. Plin. lib. 13. cap. 2. *Emicant benigne & paſſim in plurimis terris aquæ alibi calidæ, alibi frigidæ, alibi unctæ* ——— *alibi tepidæ, auxilia morborum conferentes* ——— *nunquam tamen largiùs quàm in Bajano ſinu, nec pluribus auxiliandi generibus; aliæ ſulphuris, aliæ aluminis, aliæ ſalis, aliæ nitri, aliæ bituminis, nonnullæ etiam acidâ ſalsâve miſturâ* ——— *nervis proſunt, pedibuſque, &c.*

8. *Qui caput & ſtomachum ſupponere.*] Ex ægris enim alii medicantes illas aquas bibunt, alii in iis lavantur, alii partes affectas, v. g. caput, ventriculum, renes, ſtillicidiis aquam ejuſmodi affundentibus ſupponunt unâ horâ per dies aliquot.

Cluſinis, perguntque Gabios & in frigidas regiones. Itaque *locum mutare oportet equumq; agere ultra diverſoria cogaita. Quo pergis? haud Cumas vel Bajas contendo: inquiet iracundus eques frenum ad lævam* torquens, *(verumenim auricula eſt in ore frenato equi.) Uter populus majore tritici abundantia nutriatur; an pluvias collectas potent, an aquas dulces è fontibus perpetuò manantibus. Etenim ſperno vina iſtius regionis.* In *villâ* quidem *meâ quodlibet valeo tolerare ac ſuſtinere: at cùm deveni ad mare, deſidero* vinum *generoſum ac lene, quod pellat ſolicitudines, quod in venas fluens ingentem fiduciam meæ menti conferat, quod verba ſuppeditet, quod me juvenem gratum reddat Lucanæ meretrici.) Utra regio plures lepores, utra apros alat; utrum mare meliores piſces & echinos habeat: ut illinc domum redire queam obeſus & Phœax.*

Cluſinis, Gabioſque petunt & frigida rura.
Mutandus locus eſt, & diverſoria nota
Præteragendus equus; Quo tendis? non mihi Cumas
Eſt iter, aut Bajas; læva ſtomachoſus habenâ
Dicet eques, (ſed equi frenato eſt auris in ore.)
Major utrum populum frumenti copia paſcit [793]
Collectoſne bibant imbres, puteoſne perennes
Dulcis aquæ, nam vina nihil moror illius oræ.
Rure meo poſſum quidvis perferre patique:
Ad mare cum veni, generoſum & lene requiro,
Quod curas abigat, quod cum ſpe divite manet
In venas animumque meum, quod verba miniſtret,
Quod me Lucanæ juvenem commendet amicæ.)
Tractus uter plures lepores, uter educet apros:
Utra magis piſces & echinos æquora celent;
Pinguis ut inde domum poſſim Phæaxque reverti:
Scribere te nobis, tibi nos accredere par eſt.

ANNOTATIONES.

Fontibus Cluſinis, &c.] Aquis frigidis ad Cluſium Etruriæ oppidum.

9. *Gabioſque petunt.*] Urbs iſta Latii in viâ Prænestinâ terè mediâ Romam inter & Prenæſte. Virgil. Æneid. 7.

——— *quique arva Gabinæ*
Junonis gelidumque Anienem, & roſcida rivis.

Illic verò ſalubres aquas fuiſſe, teſtatur Strabo lib. 5. *Per hanc planitiem Anio decurrit, & aquæ frigidæ dictæ Albulæ multis è fontibus manant varios ad morbos tum bibentibus ſalutares, tum ſedentibus infuſæ.*

10. *Mutandus locus eſt.*] Jubente medico relinquendæ ſunt Bajanæ deliciæ; pergendumque Veliam aut Salernum; ut lippientibus oculis mederi poſſim. Plin. cit. lib. 31. cap. 2. *Capiti, auribuſque privatim medentur, oculis verò Ciceronianæ aquæ* ——— ——— *In Ænariâ inſulâ calculoſis.* ——— ——— *Idem contingit in Velino lacu petentibus, &c.*

11. *Quo tendis?*] Verba ſunt Horatii ad equum ſuum.

Cumas.] Urbs eſt Campaniæ maritima, antro Sibyllæ celebrata: Bajis proxima.

12. *Lævâ ſtomach. habenâ.*] Neapolim indeque Veliam aut Salernum euntibus ad dextram ſunt Bajæ, avertendo igitur equo flectenda erat ad ſiniſtram habena.

13 *Equi frenato eſt auris in ore.*] Equus non verbis ſed freno docetur, percipitque quo ſit eundum.

14. *Major utrum populum, &c.*] Repetendus hic & paſſim verſus 25. *Scribere te nobis,* —— *par eſt,* ſcilicet, *major utrum populum, &c.* Adverte ergo, Lector, hyperbaton longiſſimum.

Utrum populum.] An velienſem, an Salerninum.

15. *Collectoſne imbres.*] In ciſternis.

18. *Ad mare cum veni.*] Ad aliquam urbem maritimam.

19. *Quod curas abigat, &c.*] Vide lib. 1. Od. 18. &c.

20. *Animumque.*] Vini calor ſpiritus vitales excitat accenditque, hincque animum pariter.

Quod verba miniſtret.] Epiſt. 5.

Fœcundi calices quem non fecere diſertum.

21. *Commendet amicæ.*] Hilarem & facetum præſtando, Apage hinc aliam interpretationem.

22. *Tractus uter.*] Velinus, an Salerninus.

23. *Echinos*]. De his libro 2. Satira 4.

24. *Pinguis ut inde, &c.*] Ut ex iſtis regionibus poſſim redire non ſolùm oculis ſanus, ſed & toto corpore nitidus, pinguis, & bene curatâ cute. Gall. *Gros & gras, dans l'enbonpoint.*

Phœax.] Inſtar Phœacum: de quibus ſuprâ Epiſt. 2. v. 29.

25. *Accredere.*] Hâc etiam voce utitur Lucretius lib. 3.

Facilè hoc accredere poſſis.

Mænius

Mænius, ut rebus maternis atque paternis
Fortiter abſumptis, urbanus cœpit haberi: [794]
Scurra vagus, non qui certum præſepe teneret:
Impranſus non qui civem dignoſceret hoſte;
Quælibet in quemvis opprobria fingere ſævus;
Pernicies, & tempeſtas, barathrumque macelli;
Quidquid quæſierat, ventri donabat avaro.
Hic ubi nequitiæ fautoribus & timidis nil
Aut paulùm abſtulerit, patinas cœnabat omaſi
Vilis, & agnini, tribus urſis quod ſatis eſſet.
Scilicet ut ventres lamnâ candente nepotum
Diceret urendos correctus. Mænius idem
Quidquid erat nactus prædæ majoris ubi omne [795]
Verterat in fumum & cinerem; Non hercule miror,
Aiebat, ſi qui commedunt bona, cum ſit obeſo
Nil melius turdo, nil vulvâ pulchrius amplâ.

Quemadmodum Mænius patrimonio devorato facetum ſe exhibuit: paraſitus illevogaburdus, cui certa non eſſet culina: qui famelicus civem ab hoſte non diſtingueret: in quemlibet verò contumelias quaſque dirus confingeret; damnum, procella, & gurges macelli, quodcunque lucratus erat, ventri avido largiebatur. Porrò iſte cum parùm aut nihil obtinuerat a luxuriæ patronis & formidoloſis, cœnabat è lance plenâ vervecinis extis craſſioribus, quantum ſufficeret tribus urſis. Adeò nimirùm ut emendatus aſſereret helluonum ventres ardente laminâ eſſe inurendos. Ipſe Mænius cum in fumum & favillam redegiſſet, ſi quid optimum captaverat, dicere erat ſolitus; *Haud equidem mirer ſi nonnulli facultates abſumant, quandoquidem nihil jucundius eſt pingui turdo, nihil ſuavius prægrandi vulvâ.*

ANNOTATIONES.

26. *Mænius, ut, &c.*] Fab. Mænius Pantolabus gurges & vorax; de quo jam antèa non ſemel. Lib. 1. Sat. 3. Hîc nonnulli dividunt, alteramque Epiſtolam faciunt, ſed purperam. Deinceps enim explicat Horatius quod ſuprà dixit, v. 17. & ſeq.

27. *Urbanus.*] Lepidus, feſtivus, ut ad menſas divitum facilè admitteretur.

28. *Scurra vagus.*] Modò huc modò illuc cœnam mendicans & captans per facetias.

Præſepe.] Metaph. Eſt enim propriè locus præſeptus in quo pecudes ſtabulantur: & per ſynecd. linter in quo pabulum jumentis apponitur.

29. *Impranſus.*] Theod. Marcilius interpretatur, bene pranſus, ſatur, temulentus.

30. *Quælibet in quemvis, &c.*] Qui fame quaſi furore quodam percitus omnes obvios impetebat, maledico dente carpebat, probris inceſſebat.

31. *Pernicies, & tempeſtas, &c.*] Univerſa macelli edulia abradens: rapiens, vaſtans quaſi tempeſtas; & abſorbens, quaſi vorago & βάραθρον.

33. *Ubi nequitiæ fautoribus, &c.*] Mænius iſte cùm nihil fuerat venatus apud divites luxuriam ſuam fovere & alere ſolitos, eique faventes, utpote ſimiliter luxurioſus.

Timidis.] Avaris ſumptum facere timentibus: vel ſcurrilem nequitiam & maledicentiam reformidantibus, qui cibos interdum offerebant, ne dicteriis ejus lancinarentur.

34. *Patinas cœnabat omaſi.*] Vili quâlibet eſcâ contentus domi cœnabat. Quid. leg. *tabulas*, ut ſit *tabula* lancis genus planum.

Omaſi.] Craſſior ventriculi pars adiparo Gall. *Des trippes, Des fraiſures.* Angl. a tripe Al. caro bubula pinguior.

35.] *Agnini.*] *Al. agninæ*, ſup. carnis.

Urſis.] Quod animal ingens & vorax.

36. *Scilicet ut ventres, &c.*] Mænius vili cibo expletus domi, *correctus*, & agnoſcens naturam haud egere lautioribus alimentis, luxuriam ipſe ultrò damnans aiebat, luxuriosos eſſe diſperdendos. Vel, *correctus*, eruditus propriâ experientiâ & egeſtate, quam ſibi per luxurioſum victum conflaverat.

37. *Correctus. Mænius idem.*] Quidem leg. *correptus Beſtius, idem quicquid*, &c. hoc ſenſu, Beſtius avarus à Mænio luxurioſo ſordidæ parcitatis accuſatus & acriter *correptus*; præ irâ & indignatione dicebat. *Urendos nepotum ventres laminâ candente.* Beſtii avaritiam carpit. Perſ. Sat. 6.

Mænius idem. Quicquid, &c.] Ille qui domi tenui victu contentus erat quando lautiores nactus dapes deglutierat, exquiſito ſapore affectus aiebat: haud miror quòd opes abſumant aliqui, ut delicatiora comedant obſonia.

40. *Obeſo. Nil melius turdo.*] Martial. lib. 13. Epigr. 92. inter aves turdo primam ſaporis gloriam adjudicat. Perſ. Sat. 6. v. 24.

Tenuem ſolers turdorum noſſe ſaliva.

Nempe Romæ catillones erant ſubtilis adeò palati, ut guſtu dignoſcerent turdorum ſapores varios, an ſilveſtres, an ex aviario; an mares, an fœminæ. Vide ſuprà lib. 1. Sat. 5. & lib. 2. Sat. 2.

Talis nempe ſum ego, quippe laudo ſecura & exigua, quando opes deſunt, ſat conſtans inter parva. At quando præſtantius aliquid & lautius nactas ſum, tum ipſe vos dico ſapere & ſolos beatos eſſe, qui habetis opes bonis prædiis ſtabilitas.

Nimirùm hic ego ſum, nam tuta & parvula laudo,
Cùm res deficiunt; ſatis inter vilia fortis.
Verùm, ubi quid melius contingit & unctius, idem
Vos ſapere, & ſolos aio bene vivere, quorum
Conſpicitur nitidis fundata pecunia villis.

ANNOTATIONES.

Vulvâ.] Jucundam palato & maximè delicatam primiparæ ſuis vulvam teſtatur Plin. l. 8. c. 51. & lib. 11. cap. 37. Martial. lib. 13. Epigr. 56.

Me materna gravi de ſue vulva capit.

42. *Hic ego ſum.*] Mænio ſimilis ſum: parvo & vili contentus, cùm deſunt meliora; quando verò ſuppetunt lautiora, hæc ſanè haud ſperno, imo collaudo: & quibus opes atque iſtæ delitiæ adſunt beatos cenſeo & prædico.

45. *Quorum Conſpicitur nitidis fundata pecunia villis.*] Cenſum habentes fundo certo ſtabilitum, villam proventus certos referentem, *opes fundatas atq; optime conſtitutas:* ut ait Cic. pro Rabirio. Idem pro domo; *fundatiſſima familiæ ruina.*

EPISTOLA XVI. Ad *QUINCTIUM.*

Deſcriptio villæ Horatianæ. Quis dicendus vir bonus.

Ne quæras, ô bone Quincti, utrùm ager meus dominum frugibus nutriat, an baccis oleæ ditet, an fructibus, an vitibus ulmo circumdatis; en tibi verbosè deſcribam ſpeciem & ſitum prædii mei. Pepetui ſunt colles, niſi quod ſeparantur valle umbroſâ, ita ut ſol oriens aſpiciat latus dextrum, abeunte verò curru decedens tepefaciat ſiniſtrum. Temperatum cœlum laudabimus. Perrò fontes producunt aſſatim rubra cornua & prunas: quercus & ilices glandem plurimam pecoribus, & denſam umbram hero ſuppeditat. Diceres Tarentum prope adductum florere.

NE percunctèris, fundi me optime Quincti, [796]
Arvo paſcat herum, an baccis opulentet olivæ,
Pomiſne & pratis, an amicta vitibus ulmo:
Scribetur tibi forma loquaciter, & ſitus agri.
Continui montes, niſi diſſocientur opacâ
Valle, ſed ut veniens dextrum latus aſpiciat Sol,
Lævum diſcedens curru fugiente vaporet.
Temperiem laudes. Quid, ſi rubicunda benignè
Corna vepres & pruna ferant? ſi quercus & ilex
Multâ fruge pecus, multâ dominum juvet umbrâ?
Dicas adductum propiùs frondere Tarentum.

ANNOTATIONES.

. perc.] Per inſinuationem agrum ſuum Poëta: deinde quis verè ſit bonus ex- Quinctium notat velut adulatoribus ...ris credulum.

Quincti.] Is videtur eſſe Quinctius Hirpinus, cui eſt inſcripta Od. 11. lib. 2.

5. *Continui montes, &c.*] Situs illi ſaluberrimus, vallis amœna ventis orientalibus & occidentalibus expoſita, meridie verò & ſeptentrione duobus collibus defenſa: quæ porrò temperatâ fruatur aurâ; & fonte irrigetur, cujus aquæ infirmo capiti alvoque medeantur.

6. *Valle.*] Hæc *Uſtica* dicebatur, ut volunt quidam. Cruquius verò opinatur nomen hoc fuiſſe potiùs propinqui montis, cui ex adverſo immineret Lucretilis mons, de quo lib. 1 Od. 17.

11. *Tarentum.*] Urbem prorſus jucundam & voluptariam, quam ſæpius commendat Horatius. Lib. 1. Od. 28. lib. 2. Od. 6. lib. 3. Od. 5.

Fons

Fons etiam rivo dare nomen idoneus, ut nec [797]
Frigidior Thracam, nec purior ambiat Hebrus,
Infirmo capiti fluit utilis, utilis alvo.
Hæ latebræ dulces, etiam (ſi credis) amœnæ,
Incolumem tibi me præſtant Septembribus horis.
Tu rectè vivis, ſi curas eſſe quod audis.
Jactamus jampridem omnis te Roma beatum.
Sed vereor ne cui de te plus quàm tibi credas,
Neve putes alium ſapiente bonoque beatum :
Neu, ſi te populus ſanum rectéque valentem
Dictitet, occultam febrem ſub tempus edendi
Diſſimules, donec manibus tremor incidat unctis.
Stultorum incurata pudor malus ulcera celat. [798]
Si quis bella tibi terrâ pugnata marique
Dicat, & his verbis vacuas permulceat aures :
Tene magis ſalvum populus velit, an populum tu,
Servet in ambiguo qui, conſulit & tibi & urbi,
Juppiter : Auguſti laudes agnoſcere poſſis ?
Cùm pateris ſapiens emendatuſque vocari,

Interluit quoque fons aptus nomen rivo tribuere, quo neque frigidior nec limpidior Hebrus Thraciam irrigat ; capiti male affecto pariter, & ventri ſaluber. Grata hæc latibula, quin & ſi fidem habes, jucunda, ſanum tibi me faciunt menſe Septembri. Tu rectè vivis, ſi ſtudes eſſe qualis diceris. Te felicem dudum prædicamus omnes Romani. At metuo ne aliis de te plus credas quàm tibimetipſi ; neve exiſtimes felicem diverſum à probo & ſapiente ; ac, ſi te ſanum & benè habentem dicat populus, ne ſecretam febrem celes circa horam cœnæ, uſque quò tremulæ fiant manus unctæ. Improba verecundia abſcondit ulcera fatuorum putrida. Si aliquis narret certamina terrâ marique à te confecta, atque aures tuas patentes deliniat iſto ſermone : Utinam Jupiter, qui te urbemque diligit, incertum ſemper teneat, utrum populus te magis exoptet incolumem, an tu populum, numquid diſcernere poteris Auguſti laudationem ? Quando verò finis te appellari ſapientem & perfectum,

ANNOTATIONES.

12. *Fons etiam rivo.*] Blanduſia nempe fons in finibus Sabinorum apud Mandelam pagum. De illo lib. 3. Od. 13. *rivus* autem *Digentia* vocabatur, atque in Tiberim defluebat per Farfarum flu. & Vacunæ fanum. Vide poſtea Epiſt. 18. v. 104.

Dare nomen idoneus.] Tam abundantes aquas ei rivo præbens, ut inter fluvios Sabinorum *Digentia* numeretur & nominetur.

13. *Thracam.*] Vide lib. 1. Od. 25.

Hebrus.] Ingens Thraciæ fluvius, de quo jam ſuprà Epiſt. 3. & cit. Od. 25. lib. 1.

15. *Hæ latebræ dulces, &c.*] Autumno ineunte ſecedens in hanc villam meam, à morbis tunc frequentibus me vindico. Juvenalis *lethiferum Autumnum* dicit, Sat. 4. v. 56. ex Hippoc. & Galen. Id. Sat. 6. v. 516.

——— *Metuique jubet Septembris & Auſtri Adventum.*

17. *Tu rectè vivis, &c.*] Cic. Offic. 2. n. 43. *Præclare Socrates hanc viam ad gloriam proximam & quaſi compendiariam dicebat eſſe, ſi quis id ageret, ut qualis haberi vellet, talis eſſet.*

19. *Sed vereor ne cui de te plus quàm tibi credas.*] Imitatus Perſium Sat. 4. v. 46.

——— *Egregium cùm me vicinia dicat, Non credam ?*

21. *Neu, ſi te populus, &c.*] Perſ. mox cit. *Nequicquam populo bibulas donaveris aures. Reſpue quod non es, tollat ſua munera cerdo ; Tecum habita, & noris quam ſit tibi curta ſupellex.*

22. *Occultam febrem Diſſimules, &c.*] Vereor ne vitia tibi certè non obſcura diſſimules & tegas, donec ea ipſe prodas incautus, aut vitioſo quopiam impetu abreptus, & patefactus qualis es : ſicut æger edendi appetens aſſerit ſe non tentari febre, nec à cibo temperat, donec ipſa ſe prodat febris, edentiſque manus reddat tremulas. Perſius Satira 3. v. 100.

Sed tremor inter vina ſubit, calidumque triental Excutit è manibus ; dentes crepuere retecti ; Uncta cadunt laxis tunc pulmentaria labris.

24. *Stultorum incurata pudor, &c.*] Stulti ſua vitia non curant emendare, ſed curant abſcondere, per malum pudorem.

26. *Vacuas permulceat aures.*] Adulationibus gaudentes & adulatoribus ſemper apertas.

27. *Tene magis ſalvum, &c.*] Hi duo verſus vel à Varo aliove Pœta in laudem Auguſti ſcripti fuerant, ac velut noti hic referuntur : vel ab ipſo Horatio facti ſub tertiâ perſonâ adhibentur.

29. *Auguſti laudes agneſcere poſſis ?*] An tibi ſtulte attribues quod ad Auguſtum noſcitur pertinere ; an cognoſces non ad te, ſed ad ipſum ſcriptas eas laudes ?

30. *Emendatus.*] Vitiis carens.

Re-

quæso dic an respondes huic *tuæ appellationi? Scilicet ego probus & sapiens vocari gaudeo & tu* similiter Verùm *qui hodiè tribuit istud* elogium, *ipse cras eripiet, si lubet; & quasi immerito honorem detulerit, adimet. Depone, ait* populus, quod *meum est. Depono, ac mœstus abeo. Si* autem *ipse furem me aut impudicum vocet, vel patrem à me strangulatum asserat*; an *percellar falsis istius criminationibus aut expalleſcam? Inanis gloria delectat, & falsa contumelia exterret, ecquem, nisi vitiosum & fallacem? Age; quis est vir probus? Qui edicta, qui leges & instituta majorum observat: quo judice dirimuntur plures & graves controversiæ: quo adstipulatore, quo testimonium perhibente causa obtinentur. At istum cuncta familia omnesque vicini cognoscunt intùs flagitiosum,* quamvis *externâ specie honestum* Verùm enimverò *si mihi servus dicat; Haud furatus sum, neque aufugi: respondebo; Mercedem tenes,* scilicet *scuticis minimè cæderis.* Si dicat. *Neminem interfeci, respondebo:* Benè est, *haud in patibulo corvis escam præbebis.* Dicat: *Probus sum & innocens: Venusinus refragatur & contradicit. Quippe lupus astutus fovcam timet, accipiter autem pedicam invisam, & milvius uncum obtectum. Probi fugiunt peccatum* ob *studium virtutis. Tu* verò *non peccabis metu supplicii.*

Respondesne tuo, dic sodes, nomine? Nempe
Vir bonus & prudens dici delector ego, ac tu.
Qui dedit hoc hodiè, cras si volet, auferet: ut si
Detulerit fasces indigno, detrahet idem. 34
Pone; meum est, inquit. Pono, tristisq; recedo.
Idem si clamet furem, neget esse pudicum,
Contendat laqueo collum pressisse paternum:
Mordear opprobriis falsis, mutemq; colores? [795]
Falsus honor juvat, & mendax infamia terret,
Quem, nisi mendosum & mendacem? Vir bonus
est quis? 40
Qui consulta patrum, qui leges, juraque servat:
Quo multæ magnæque secantur judice lites:
Quo responsore, & quo causſæ testæ tenentur.
Sed videt hunc omnis domus, & vicinia tota
Introrsum turpem, speciosum pelle decorâ. 45
Nec furtum feci, nec fugi, si mihi dicat
Servus: Habes pretium, loris non ureris, aio:
Non hominem occidi: non pasces in cruce corvos.
Sum bonus & frugi: Renuit, negat, atq; Sabellus.
Cautus enim metuit foveam lupus, accipiterque 50
Suspectos laqueos, & opertum milvius hamum.
Oderunt peccare boni virtutis amore.
Tu nihil admittes in te formidine pœnæ. [800]

ANNOTATIONES.

31. *Nomine.*] Pro *nomini*, ut bene observat Marcilius.

32. *Nempe Vir bonus, &c.*] Responsio est Quinctii, quam mox Horatius refellit.

Delector ego, ac tu.] Cic. Philip. 1. n. 57. *Levis est animi lucem splendoremque fugientis, veram gloriam, qui fructus veræ est virtutis, repudiare.*

Qui dedit hoc hodiè, cras, &c.] Populus nempe inconstans & levis. Verùm ut bonus & sapiens talis est, quamvis à populo non dicatur; sic qui non est, talis non fit, licet dicatur.

40. *Mendacem.*] Qui se exhibet alium quàm sit, videlicet bonum & sapientem, cùm sit turpis & stultus. Sunt qui legant *medicandum*, id est, egentem medicaminibus Philosophiæ, ad mores formandos aut emendandos.

Vir bonis est quis?] Ex opinione & fatuâ vulgi sententiâ, quisquis videtur esse bonus, talis existimatur & prædicatur. Itaque per ironiam describitur qui falsò bonus censetur. Plato 2. de Rep. *Si opinio & fama vim affert veritati, & penes eam est vitæ beatæ principatus ergo umbracula quædam & ficta virtutis species nobis est quærenda.*

46. *Nec furtum feci.*] Rem illustrat similitudine.

48. *Non pasces in cruce corvos.*] Non affigeris cruci, quod servile pridem erat supplicium: nec tuum cadaver ibi pendens corvis pabulum erit.

49. *Renuit, negat atque Sabellus.*] Ego Horatius contrarium asserero. Sabellis olim expulsis invecti sunt coloni Romani, ac Venusium occupârunt. Vide lib. 2. Sat. 1. v. 36.

50. *Cautus enim, &c.*] Similitudine conglobatâ ostendit servum haud posse dici bonum, eo quòd abstineat à peccando, metu pœnæ duntaxat.

52. *Oderunt peccare boni, &c.*] Bias dicebat: Non metûs sed decori gratiâ abstinendum à peccato. Cic. 1. de Leg. *Si non ipso honesto movemur, ut viri boni simus, sed utilitate aliquâ aut fructu; callidi sumus, non boni. Nam quid faciet in tenebris, qui nihil timet, nisi testem, vel judicem?*

43. *Tu nihil admittes in te formidine pœnæ.*] Clemens Alexandrinus præclarè scribit, duo esse

Sit

Sit ſpes fallendi, miſcebis ſacra profanis.
Nam de mille fabæ modiis cùm ſurripis unum,
Damnum eſt, non facinus mihi pacto lenius iſto.
Vir bonus, omne forum quem ſpectat & omne tribunal,
Quandocunque deos vel porco vel bove placat,
Jane pater, clarè, clarè cùm dixit, Apollo,
Labra movet metuens audiri: Pulchra Laverna,
Da mihi fallere; da juſtum ſactumque videri:
Noctem peccatis, & fraudibus objice nubem.
Quî melior ſervo, quî liberior ſit avarus,
In triviis fixum cùm ſe demittit ob aſſem,
Non video; nam qui cupiet, metuet quoque porrò,
[801]
Qui metuens vivit, liber mihi non erat unquam.
Perdidit arma, locum virtutis deſeruit, qui
Semper in augendâ feſtinat & obruitur re.
Vendere cùm poſſis captivum, occidere noli:
Serviet utiliter, ſine paſcat durus, aretque,

quod ſi *latere ſperes, fas & neſas attentabis. Enimverò quando è mille modiis fabarum unum furaris, injuria ſic mihi* quidem, *at non culpa minor* videtur. Nempe *vir* ille *honeſtus, quem forum univerſum & omnia tribunalia venerantur, quoties diis ſacrificat porcum aut bovem, poſtquam altâ* voce *pronuntiavit: Jane pater, vel Phœbe, labia commovet audiri timens. Præclara Laverna, tribue mihi* ut *latere* poſſim; *concede ut exiſtimer integer & innoxius: crimina caligine, dolos autem nubilo obvela.* Certè *haud intelligo quâ ratione ſervo præſtantior aut liberior ſit avarus, quando in compitis ſe inclinat propter aſſem defixum. Etenim quiſquis appetet etiam timebit. Qui verò inter metum vitam ducit,* hunc *liberum nunquam cenſebo. Amiſit arma, ſtationem virtutis reliquit, quicunque in opibus ampliſicandis laborat atque opprimitur. Quandoquidem ſervum licet venumdare, cave ne interficias, utile miniſterium exhibebit, permitte ut arumnoſus* greges *paſcat,*

ANNOTATIONES.

genera timoris: unum cui pudor junctus; quo timore bonum principem cives metuunt, & nos Deum timemus, & boni liberi parentes: alterum cui comes odium; quali afficiuntur ſervi erga dominos aſperos.

56. *Damnum eſt, non facinus, &c.*] Legunt plerique,

Eſt damnum levius, ſed non facinus, tamen eſto;

quod nec ſtylum Horatianum ſapit, nec reperitur in ullâ veteri membranâ.

56. *Vir bonus, omne forum, &c.*] Vir iſte bonus falsò à te & vulgo exiſtimatus.

60. *Labra movet tacitus. &c.*] Videri vult recta precari & orare ab Apolline vel Jano, ſed revera improbus improba precatur. Perſ. Sat. 2.

Mens bona, fama, fides; hæc clarè, & ut audiat hoſpes:
Illa ſibi introrſùm & ſub linguâ immurmurat: O ſi
Ebullit patruus præclarum funus, &c.

Laverna.] Dea ſub cujus tutelâ erant fures, hinc laverniones dicti. Nomen vel à λαβεῖν, *capere*, quaſi *Laberna* mutato *b* in *v*: vel à lavando, ſi *lavare* pro *furari*, veteres dixêre: nam *levare* potiùs dixiſſe, alii affirmant: quod ſi ita eſt, *Laverna* dicta eſt, pro *Levarna*. Alii deducunt à λάφυρα, *ſpolia*, ut *Laverna* dicatur pro *Lapburna*, quòd minùs arridet. Alex. ab Alex lib. 4. cap. 16. ſic ſcribit: *Laverna furum Dea, in cujus luco, ut impunita eſſent furta, prædam fures ſortiri, & rapaciſſimum quemque immolare tradiderunt.* Huic erat ædes ſacra Romæ, & Lavernalis inde porta.

64. *In triviis fixum cum ſe demittit ob aſſem.*] Cùm ad aſſem colligendum ſe inclinat, ac ludibrium ſubit puerorum, qui aſſem humi defigunt ad illudendum prætereuntibus. Perſ. Sat. 5. v. 111.

Inque luto fixum poſſis tranſcendere nummum.

67. *Perdidit arma, &c.*] Nihil militi eſt magis ignominioſum, quàm perdere arma, aut ſtationem deſerere. Senſus eſt, Qui lucro avidè inhiat, ſanam perdidit mentem, quæ hominis eſt armatura adversùs errores, quibus ut hoſtibus ratio ejus felicitáſque impetuntur expugnanturque.

69. *Vendere cùm poſſis captivum, &c.*] Vel ita ratiocinari avarus eſt accipiendus, vel ſic interpretari licet: Quemadmodum non expedit ſervum occidere quem vendere poſſumus; magiſque finendus eſt vivere, quia utilis ad multa erit; ſic ille avarus cupiditati ſervire permittendus eſt. Nec enim inutilis erit publicæ rei. Quippe ſi, ad rem augendam negotietur, frumenta comportet, &c. *annonæ proderit*, eam viliorem faciendo: adeóque cives juvabit.

Naviget,

ægros *colat, navigationem exerceat, ac negotiando hyemem in medio mari traducat, annonam promoveat, triticum & obsonia convehat.*

Naviget, ac mediis hyemet mercator in undis;
Annonæ prosit, portet frumenta penusque.
Vir bonus & sapiens audebit dicere, Pentheu,
Rector Thebarum, quid me perferre patique
Indignum coges? Adimam bona. Nempè pecus, rem,
Lectos, argentum. Tollas licet. In manicis &
Compedibus sævo te sub custode tenebo. [802]
Ipse Deus, simulatq; volam, me solvet. Opinor,
Hoc sentit: Moriar, *mors* ultima linea rerum est.

Tandem vir bonus & sapiens non verebitur ita loqui, O Pentheu, rex Thebarum, quid me adiges innoxium sustinere ac subire? Bonis spoliabo. Nimirum auferes greges, supellectilem, pecuniam; aufer, potes. Manibus ac pedibus vinctum te retinebo sub custode saevissimo. Ipse Deus liberabit me, ubi primùm cupiam. Credo ego illum *ita sentire: Moriar, mors rerum omnium finis est.*

ANNOTATIONES.

73. *Vir bonus & sapiens, &c.*] Vir reapsè bonus & sapiens fortiter suam tuetur libertatem inter ipsa quoque vincula.

74. *Pentheu, Rector Theb.*] Dialogum instituit Poëta, imitatus Euripidem in Bacchis, ubi inducitur Bacchus à Pentheo ligatus nihilominùs audacter loqui, & constanti animo Penthei regis minas & vincula spernere. Hic adumbrat Horatius virum verè sapientem, quem nec metus aut minæ, nec carcer aut ulla vis servum efficere, aut à virtutis gradu valent depellere. De *Pentheo* lib. 2. Od. 19. De *Thebis* lib. 2. Sat. 5.

75. *Adimam bona.*] Cic. Parad. 1. *Nec eum ego dicam bona perdidisse, si quis pecus aut supellectilem amiserit.*

78. *Ipse Deus.*] Exsolvet me pater meus Jupiter, inquit Bacchus ad Pentheum, apud citat. Euripid. Bacch. Act. 2.

Opinor, Hoc sentit.] Hæc Horatius: Credo sapientem ita secum reputare: Quid grave tandem ac durum mihi potest accidere, quod metuam? quid me subigere & vincere valeat? Enimverò quibuscumque ærumnis me exsolvet mors tandem, mors inquam, rebus omnibus brevi finem impositura. Adde quod corpus est animi carcer: ergò velut è carcere liberatur animus, quando per mortem corpore solvitur.

79. *Mors ultima linea rerum est.*] Metaph. vel à Picturâ, vel à Geometriâ. *Omnium mors est extremum.* Demosth. Tull.

EPISTOLA III. Ad *SCÆVAM.*

Spernenda non est amicitia principum. Quomodo comparanda.

O Scæva, quanquam ex temetipso abunde sapis, & nosti quâ demum ratione oporteat versari cum magnatibus; adhuc tamen eruiendus accipe quæ existimat parvus amicus tuus; velut si viam cæcus indicare tentet. Itaque adverte, si nos etiam aliquid dicamus, quod tuum facere studeas.

QUamvis, Scæva, satis per te tibi consulis & scis, [803]
Quo tandem pacto deceat majoribus uti;
Disce docendus adhuc, quæ censet amiculus: ut si
Cæcus iter monstrare velit, tamen aspice, si quid
Et nos, quod cures proprium feciſſe, loquamur. 5

ANNOTATIONES.

1. *Quamvis, Scæva.*] Est hæc Epistola gravis, elegans, erudita, callida, magnatum assectatoribus idonea.

Scæva.] Eques Romanus.

Per te tibi consulis.] Alieno consilio neq[uaquam] egens. Sic leniter assentatur Horatius, ut animum præparet ad auscultanda monita.

5. *Quod cures proprium feciſſe.*] Quod in tuam utilitatem vertas.

Si

Si te grata quies & primam ſomnus in horam
Delectat: ſi te pulvis ſtrepituſque rotarum,
Si lædit caupona; Ferentinum ire jubebo.
Nam neque divitibus contingunt gaudia ſolis:
Nec vixit malè, qui natus morienſque fefellit.
Si prodeſſe tuis, pauloque benigniùs ipſum [804]
Te tractare voles; accedes ſiccus ad unctum.
Si pranderet olus patienter, regibus uti
Nollet Ariſtippus. Si ſciret regibus uti,
Faſtidiret olus qui me notat. Utrius horum
Verba probes & facta, doce: vel junior audi,
Cur ſit Ariſtippi potior ſententia. Namque
Mordacem Cynicum ſic eludebat, ut aiunt.
Scurror ego ipſe mihi; populo tu. Rectius hoc &
Splendidius multo eſt equus ut me portet, alat rex.
Officium facio, tu poſcis vilia rerum,
Dante minor; quamvis ſers te nullius egentem. [805]

Si te juvat tranquillum eſſe, & dormire ad primam uſq; diei horam; ſi te offendit pulvis & curruum fragor, & caupona; ſuadebo ut pergas Ferentinum. Nec enim opulenti ſoli habent voluptatem: neque vixit infelix qui natus & moriens latuit. At ſi tuis commodus eſſe cupias, teque ipſum aliquanto lautius habere, inops ad opulentum contendes. Si herbis veſci ſponte vellet Ariſtippus, haud magnates ſectaretur. Si cum magnatibus vivere noſſet is qui me carpit, herbas reſpueret: Utrius iſtorum dicta factaque præferas, dic, vel junior auſculta quamobrem melior videatur Ariſtippi ſententia. Etenim Cynicum dicacem ita refellebat, ut inquiunt: Ego mihi ipſe ſcurram ago, tu verò plebi. Atqui *longè potius illud & honeſtius eſt, ut me vehat equus, & rex nutriat. Ego obſequium præſto. Tu res viles petis, donante inferior, tametſi dicis te nulla re indigere.*

ANNOTATIONES.

6. *Primam in horam.*] Uſque ad ortum ſolis, quæ prima eſt & olim numerabatur hora diei, naturalis videlicet.

7. *Pulvis.*] Ob vehicula in urbe frequentia.

8. *Caupona.*] Ubi rixæ, pugnæ, contentiones, vociferationes, aliaque mala paſſim graſſantur.

Ferentinum.] Parum celebre oppidum Hernicorum. Synec. pro quovis alio ejuſmodi, in quo non ſunt eadem incommoda quæ in magnis urbibus; ubi proindè quietam ducere vitam licet.

9. *Nam neque divitibus, &c.*] Imò tenuiores plerumque faciliùs vivunt quàm divites.

10. *Nec vixit malè, &c.*] Epicurus dixerat λάθε βιώσας, vitæ privatæ bona anteà non ſemel vidimus. Ovid. Triſt.

Crede mihi, bene qui latuit bene vixit, & intra
Fortunam debet quiſque manere ſuam.

12 *Accedes ſiccus ad unctum.*] Magnatum amicitiam, conſuetudinem, & familiaritatem requires, quorum ope tibi tuiſque utilis ſis.

13. *Si pranderet olus, &c.*] Ariſtippus Alexandri magni ſectator aliquando invenit Diogenem olera lavantem ad cibum capiendum. Hic verò indignanti illi dixit: Si Ariſtippus oleribus ad victum, ut ego, contentus eſſet, profectò nollet ſerviliter obſequi regibus. Tum Diogeni reſpondit Ariſtippus: Si Diogenes ſciret uti familiaritate regum, certe olera faſtidiret, malletque, ut ego, principes ſectari.

14. *Ariſtip.*] De eo plura lib. 1. Sat. 3. &c.

18. *Mordacem Cynicum.*] Cynici philoſophi ſectatores Antiſthenis, à caninâ mordacitate ſic appellati, quod in mores hominum nullo diſcrimine inveherentur. Quos inter eluxit Diogenes ille Cynicus, dolio ſuo, in quo degebat, celebris, victum in ſingulos dies emendicare ſolitus, hinc; dictus ὑπερβάλλων Alexandrum magnum inviſentem vix alloqui dignatus, ei ſe admirabilem præbuit. Ad annos propè nonaginta conſenuit. Plut. Laërt. Vide Juv. Sat. 14. v. 311.

19. *Scurror ego ipſe mihi.*] Ego meam ad utilitatem, regibus me gratum præſto; tu *vero* te populo admirabilem exhibes per victum inopem, & durum. Atqui quanto rex plebe eſt excellentior, tanto videtur melius regi quàm populo gratioſum eſſe. Ita cenſebat Ariſtippus, & cum eo noſter Poëta. Vox *ſcurror* jam Sat. 3. lib. 2.

20. *Equus ut me portet, alat rex.*] Proverb. Græc. è Tragœdiâ quadam, inquiunt; in quâ juvenis militiæ aſcriptus, cùm ad petendam miſſionem impelleretur, abnuens reſpondit; ἵππος μὲ φέρει, βασιλεὺς τρέφει, *equus me portat, rex alit*; quo ſcilicet oſtendebat benè ſibi eſſe.

21. *Officium facio; tu poſcis &c.*] Ego me officioſum regibus exhibens, honeſtum victum nanciſcor; tu autem nullius egentem jactes licet, vilia tamen mendicans, te danti ſubjicis, quod multò eſt indignius.

Vilia rerum, Dante minor.] Sic habent optimi codices: quod elegantius, & magis Horatianum; quam iſta;

——*tu poſcis vilia, verùm ei*
Dante minor, &c.

Omnis

Ariſtippum decuit quilibet habitus & conditio. & fortuna. Quærebat meliora, ſed præſentibus contentus erat. E contrario, quem tot varia duplicis operit veſte, demirabor ſi vitæ genus diverſum deceat. Alter non expectabit veſtem purpuream; & quacunque veſtitus ibit per loca maximè frequentata, nec illepidus ſuſtinebit hunc illumque habitum: Alter Mileſiam chlamydem fugiet plus quàm canem aut ſerpentem: atque enecabitur frigore, niſi ſuum illi pannum reſtituas. Redde, & permitte ut vivat inſulſus. Præclara facinora exequi, & ſubactos hoſtes civibus exhibere, eſt aliquid poteſtati divinæ & cœlo proximum. Neque mediocriter laudabile eſt demereri viros primarios. Non cuilibet datur Corinthum pervenire.

Omnis Ariſtippum decuit color, & ſtatus, & res;
Tentantem majora, ferè præſentibus æquum.
Contrà, quem duplici panno patientia velat,
Mirabor, vitæ via ſi converſa decebit.
Alter purpureum non expectabit amictum;
Quidlibet indutus celeberrima per loca vadet,
Perſonamque feret non inconcinnus utramque:
Alter Mileti textam cane pejùs & angue
Vitabit chlamydem. Morietur frigore, ſi non
Rettuleris pannum. Refer, & ſine vivat ineptus
Res gerere, & captos oſtendere civibus hoſtes;
Attingit ſolium Jovis, & cœleſtia tentat.
Principibus placuiſſe viris, non ultima laus eſt.
Non cuivis homini contingit adire Corinthum.

ANNOTATIONES.

23. *Omnis Ariſtippum decuit color, &c.*] Laertio teſte, conformabat ſe Ariſtippus aptiſſimè ad omnem vitæ humanæ conditionem, ad locum, tempus, & perſonam ſeſe accommodans: aiebatque, turpe eſſe & nefas, non acquieſcere præſentibus, & plus ſemper appetere.

25. *Contrà, quem duplici, &c.*] Ariſtippus in omni ſtatu decorè ſe gerit, tam in opibus, quàm in inopiâ. At non ita Diogenes, qui inops quidem præclarè agit, at vix inter opes credam ex decoro & virtute acturum. Plato quidem ita de Ariſtippo ſentiebat.

Quem duplici panno patientia velat, &c.] Deſcriptio eſt ſeu periphraſis Diogenis Cynici, de quo Laërt. *Pallium, ut volunt quidam, primus duplicatum habuit in uſu, tum propter frigus, tum ut eo ſe dormiens involveret.*

27. *Alter purpureum non exp. &c.*] Ariſtippus, ſi deſit veſtis purpurea, quâ uti ſolet, abſque morâ induet quamlibet viliorem, nec verebitur pannoſus prodire in publicum. Contrà Diogenes pretioſum amictum omninò recuſabit: ac ſi defuerit vilis ſibi conſuetus, nudus mallet conſiſtere ac frigore confici.

29. *Perſonamque feret non inconc.*] Plutarch. Orat. 1. de fortunâ & virtute Alexandri: Ariſtippum mirantur, inquit, quòd tam vili pallio quàm Mileſiâ chlamyde utens, in utroque tuebatur perſonam ſuam.

30. *Alter.*] Diogenes ſordidæ veſtis pluſculum tenax.

Mileti textam.] Ex optimâ lanâ, è Mileto urbe Ioniæ versùs Cariæ fines, apud Aſiam minorem, hodiè *Melaſſo*. Ubi molliores contextas olim chlamydes in matronarum deliciis habitas, teſtis Virg. Georg. 3. v. 306.

——— *Quamvis Mileſia magnis*
Vellera mutentur, Tyrios incocta colores.

31. *Si non Rettuleris pannum.*] Aiunt Diogenem ab Ariſtippo invitatum ad balneas: ubi cum eſſent ſoli, prior Ariſtippus exiluit, ac Diogenis vile pallium induit, ſuumque purpureum ei reliquit. Tum verò pertinaciter repetete Diogenes quod ſuum erat, ac nudus remanere. Quem Ariſtippus increpavit ut nimiùm famæ ſervientem, & perperam algere malentem, quàm conſpici in purpureâ veſte ſibi inſolitâ.

32. *Refer, & ſine vivat ineptus.*] Præclarum ſchema.

Ineptus.] Non ut Ariſtippus, aptus & concinnus in quocunque fortunæ ſtatu & habitu: nec animo æquo omnia ſuſcipiens.

33. *Res gerere, &c.*] Hactenus oſtendit Horatius, laudibilius videri ſectari viros principes, quàm obſcuram & inopem vitam ducere. Jam dicit arduum eſſe, cum principibus verſare, eorumque benevolentiam conſequi. Demùm ad id quædam monita haud ſpernanda profert.

35. *Non ultima laus eſt.*] Prima ſit laus egregiam Reip. navare operam, & præclarè geſtis rebus principatum aſſequi: ſecunda erit, ſummis viris, ac Reip. clavum, aut primos in eâ gradus tenentibus placuiſſe, eorumq, gratiam demereri.

36. *Non cuivis homini, &c.*] Hujus proverbii varia affertur origo. Alii ad magnas Corinthiorum opes & luxum referunt. Strabo. Alii ad Laïdem aliaſque meretrices nimio quæſtu famoſas, Gell. lib. 1. cap. 8. Alii optimè ad difficultatem adeundi portum Corinthiacum Iſthmi causâ geminum: unde bimaris *Corinthus* dicitur. Vide libr. 1. Od. 7.

Sedit,

Sedit, qui timuit ne non ſuccederet, eſto.
Quid? qui pervenit, fecitne viriliter? atqui
Hîc eſt, aut nuſquam, quod quærimus. Hic onus horret,
Ut parvis animis & parvo corpore majus:
Hic ſubit, & perfert. Aut virtus nomen inane eſt,
Aut decus, & pretium rectè petit experiens vir. [807]
Coram rege ſuo de paupertate tacentes,
Plus poſcente ferent. Diſtat, ſumaſne pudenter,
An rapias. Atqui rerum caput hoc erat, hic fons.
Indotata mihi ſoror eſt, paupercula mater,
Et fundus nec vendibilis, nec paſcere firmus,
Qui dicit; clamat, Victum date. Succinit alter,
Et mihi dividuo findetur munere quadra.
Sed tacitus paſci ſi poſſet corvus, haberet
Plus dapis, & rixæ multo minus invidiæque.
Brunduſium comes aut Surrentum ductus amœnum,
Qui queritur ſalebras, & acerbum frigus, & imbres;
Aut ciſtam effractam, & ſubducta viatica plorat;

Quiewit, qui formidavit non pertingere. Eſto. At qui adiit, an ſtrenuè ſe geſſit? Verùm enimverò quod petimus hîc ſtat, vel nuſquam exiſtit. Ille fugit onus velut ſuperans animum & corpus imbecille: iſte ſubit & ſuſtinet. Profectò vel nomen vanum eſt virtus, vel peritus vir optimè quærit gloriam & præmium. Ergo hæc animadverte. *Non querentes de inepiâ coram ſuo principe, plus conſequentur quàm qui petunt. Intereſt utrùm accipias verecunde, an exterqueas. Verùm tamen hæc ſumma & cardo rei eſt. Quiſquis ita loquitur: Sororem habeo ſine dote, matrem inopem, & prædium non facilè vendi, nec ſatis alimenti præbens; is aperte dicit: Date cibos.* M x *alter ſuclamat: dividatur munus,* ut *etiam mihi pars diſtribuatur.* Porrò *qui Brunduſium aut Surrentum comes aſſumptus conqueritur de* itineris *difficultate, de aſperitate frigoris, de pluviâ; vel deflet arcam ruptam, & viatica ſurrepta;*

ANNOTATIONES.

37. *Sedit, qui timuit ne non ſuccederet, &c.*] Qui periclitari veretur, quoniam incertum exitum timet, is abſtinet à navigatione, vel qualibet aliâ re grandi ſuſcipiendâ; deſeſque manet. Et is non reprehenſione dignus judicatur. Verùm qui non terretur difficultatibus, & laborem ultrò adit, remque exequitur, is ſanè viri fortis elogium meretur: & priore longè eſt laudabilior. Prolepſis eſt.

39. *Onus horret.*] Grave eſt ſanè magnatibus obſequi.

Hic eſt aut nuſquam, quod quærimus.] In agendo viriliter conſiſtit ea vera laus & virtus, quam quærere debemus, & de quâ modo diſputamus.

42. *Experiens vir.*] Magnum uſum habens rerum maximarum, & de iis rectè judicans.

43. *Coram rege ſuo.*] Jam præcipit quæ ſunt obſervanda apud viros primarios, ad gratiam eorum promerendam obtinendumque *decus & pretium*, id eſt, laudem pariter & præmia.

De paupertate tacentes, Plus poſcente ferent.] Quippe homo querulus ſit importunus & odioſus. At qui modeſtè & tacitè feret aliquandiu ſuam paupertatem, patronum movebit ad opem ſibi largiùs impertiendam. Porrò ſi cum pudore ſumat, quæ dabuntur, nova indies dona novamque ſimul gratiam nanciſcetur.

45. *An rapias.*] Qui enim avidè accipit aut poſtulat, velut inſatiabilis habetur; mox gradu excidit, & arcetur tanquam indecorè ſe gerens, indignuſque familiaritate nobilium.

Rerum caput & fons.] Hinc pendet omnis ratio captandæ magnatum benevolentiæ & gratiæ, ſi ſtudeas & ſcias cum potentioribus decenter verſari.

49. *Quadra.*] Vel, panis fruſtum; vel lanx edulia continens. Juven. Sat. 5. *Alienâ vivere quadrâ.* Virg. Æneid. 7. *Nec parcere quadris.* Hæc ergo vox ſignificat tum placentam, tum catinum quadratæ figuræ. Metonymia eſt.

50. *Sed tacitus paſci, &c.*] Vel alludit ad apologum de corvo prædam nacto, quam vulpes crocitatione accita dolo intercepit; vel ad communem avium morem, quæ voce ſtrepunt cùm ad cibum accedunt; quod ſi tacerent, *plus haberent dapis*, non accitis garritu conſortibus.

52. *Brunduſium.*] Urbs eſt Salentinorum maritima, de quâ jam lib. 2. Sat. 5. in fine.

Surrentum.] Hæc urbs Picentinorum ad mare vino generoſo celebrata eſt. Lib. 2. Sat. 4 Ovid. Metam. 5.

Et ſurrentinos generoſo palmite colles.

Nota

ille *imitatur ſolitam meretricibus aſtutiam*: quæ modò *catellam, modò periſcelidem amiſſam lacrymantur*; adeò *ut ſubinde non credantur veræ jacturæ & lacrymæ. Et* verò qui *ſemel illuſus* eſt, *haud ſatagit erigere fraudulentum ruptâ tibiâ, quamvis abundantes fletus emittat, & ſacrum Oſirim conteſtatus clamet: Fidem habete: minimè jocor: ô inhumani debilem erigite.* Huic enim *vicini ſtrenuè reſpondent:* Heus, *peregrinum invoca.*

Nota refert meretricis acumina, ſæpe catellam, [808]
Sæpe periſcelidem raptam ſibi flentis: uti mox 56
Nulla fides damnis veriſque doloribus adſit.
Nec ſemel irriſus triviis attollere curat
Fracto crure planum, licet illi plurima manet
Lacryma, per ſanctum juratus dicat Oſirim, 60
Credite: non ludo: crudeles tollite claudum.
Quære peregrinum, vicinia rauca reclamat.

ANNOTATIONES.

55. *Catellam.*] Vel parvam canem quam in deliciis habebat: vel potius, monile muliebre, ut ſit diminutivum à catenâ.

56. *Periſcelidem.*] Cruris vinculum & ornamentum. Περὶ circum, τὰ σκέλη, *crura* vel *genua*. Gall. *Jarretiere.* Periſcelides ſunt ornamenta crurum mulierum; ſive armillæ pedum, quibus earum greſſus ornentur: inquit Iſidorus.

57. *Nulla fides damnis.*] Sic ille querulus exploditur; ejuſque dolor & fletus apud patronum ficti habentur, nihilque muneris obtinent.

59. *Fracto crure planum.*] Πλάνος, *fallax impoſtor, nebulo*, quâ etiam voce utitur Cicero pro Cluentio, n. 72. *Hic ille planus improbiſſimus quæſtu judiciario paſtus.* Erat nempe quidam illuſor in triviis lamentari ſolitus, quaſi fractum cruri eſſet, ut in vehicula tolleretur; cui cùm aliquando id mali verè contigiſſet, haud etiam tum fidem habuit; & fracto genu debilem nemo ſublevabat, quoniam anteà ſæpius illuſerat.

60. *Oſirim.*] Ægyptiorum Deum: qui hic præcipuè nominatur, ſeu quod planus iſte indicare vellet ab Oſiride irato immiſſum ſibi crurifragium; ſeu potiùs quia Oſiris velut alter Æſculapius, credebatur ægris mederi. Vide Plutarc. de Iſide & Oſiride. Diodor. Sic. &c.

62. *Quære peregrinum.*] Quære hominem imperitum, qui neſciat fraudes tuas & illuſiones, ut ei imponas; nobis enim jam perſpecti ſunt doli & joci tui.

Rauca.] Præ altâ vociferatione & reclamanſi contentione.

EPISTOLA XVIII. Ad *LOLLIUM.*

Qua ſint amici officia. Quid animo tranquillitatem conferat.

Si bene cognoſco te, Lolli maximè liber, cavebis imitari ſcurram, te exhibens amicum. Sicut matrona differt à ſcorto, ita amicus à fallace ſcurrâ. Huic vitio eſt aliud oppoſitum fere pejus, nimirùm *duritia* quædam *fera inurbana, ſevera, quæ ſe oſtentat tonſâ pelle, & nigris dentibus:*

SI benè te novi, metues, liberrime Lollî, [809]
Scurrantis ſpeciem præbere, profeſſus amicum.
Ut matrona meretrici diſpar erit atque
Diſcolor, infido ſcurræ diſtabit amicus.
Eſt huic diverſum vitio vitium prope majus: 5
Aſperitas agreſtis & inconcinna graviſque,
Quæ ſe commendat tonſâ cute, dentibus atris:

ANNOTATIONES.

1. *Si benè te novi, &c.*] Idem fere eſt argumentum hujus Epiſtolæ, quod præcedentis.

Lolli.] Ad hunc inſcriptam jam vidimus ſuprà Epiſtolam 2. item Od. 9. lib. 4. Vide etiam poſteà Epiſt. ult. huj. lib. v. ult.

2. *Scurrantis ſpeciem.*] Ut potentiorum ineas amiciſiam, nec adulationibus graſſabere; nec in contrarium impinges vitium, moribus feris, aſperis, agreſtibus, nimiùm ſeveris, vitabis ſcurrilitatem pariter & gravitatem inconcinnam.

3. *Diſpar atque Diſcolor.*] Diſpar omninò, tam habitu quàm moribus diſſimilis.

7. *Tonsâ cute, dentibus atris.*] Vel ſqualore hirſuti [corporis; nam quæ tondentur hirſuta

Dum

Dum vult libertas dici mera, veràque virtus.
Virtus eſt medium vitiorum, & utrinque reductum.
Alter in obſequium plùs æquo pronus, & imi
Deriſor lecti, ſi nutum divitis horret,
Sic iterat voces, & verba cadentia tollit; [810]
Ut puerum ſævo credas dictata magiſtro
Reddere, vel partes mimum tractare ſecundas.
Alter rixatur de lanâ ſæpe caprinâ,
Propugnat nugis armatus: ſcilicet, ut non
Sit mihi prima fides; & verè quod placet, ut non
Acriter elatrem, pretium ætas altera ſordet.
Ambigitur quid enim? Caſtor ſciat an Docilis plus;
Brunduſium Numici meliùs via ducat an Appi.
Quem damnoſa Venus, quem præceps alea nudat; [811]

dum vult exiſtimari integra libertas, & ſincera virtus. Virtus media eſt inter vitia, hinc & illinc recedens. Alter obſequentior, velut ſcurra infimi thori ita potentis nutum religiosè veneratur, ita dicta repetit, & voces cadentes attollit, ut putes juvenem recitare dictata à duro præceptore, vel hiſtrionem partes ſecundas agere. Alter jurgatur ſæpe de lanâ caprinâ, armâq; ſumit pro nugis. Nempe, inquit, *ut certa mihi fides non habeatur, ut non audacter proferam quod proſùs libet, reſpuam ego mercedem ſecundæ ætatis. Enimverò quâ de re quæſtio eſt? Scilicet, utrum Caſtor, an Docilis peritior exiſtat. Utrùm via Numicia, an Appia rectiùs perducat Brunduſium? Quem libido perniciosa & alea præcipitans deſpoliat,*

ANNOTATIONES.

piloſaque ſunt. Vel potius agreſti mordacitate & dicacitate, amicum radendo ad cutem, & durè paſſim caſtigando: quaſi ea ſit loquendi libertas ac vera virtus.

9. *Utrinque reductum.*] Ab utroque extremo remota eſt virtus.

10. *Alter in obſequium.*] Aſſentator divitibus amicis nimis obſequitur.

Imi Deriſor lecti.] Paraſitus in infimo lecto vel in ſubſellio accumbens aut aſſidens, riſum diviti propinans inter epulas. Plaut. Stich. *Scis me dudum eſſe imi ſubſellii virum.* Vide lib. 1. Sat. 4. v. 86. & lib. 2. Sat. 8. v. 41.

11. *Horret.*] Admiratione & veneratione affectatâ. Virgil, Æneid. 6. v. 10.

——— *Horrendæque procul ſecreta Sibyllæ.*

id eſt, ſacrum horrorem ſummamque venerationem incutientis.

12. *Verba cadentia tollit.*] Quicquid loquitur dives ille amicus, ſcurra velut eximium miratur ac repetit, nec ſinit elabi & cadere abſque admirabundis exclamationibus. Epiſtola ad Piſonem, v. 428.

. . . *Clamabit enim; Pulchrè, benè, rectè:*
Palleſcet ſuper his: etiam ſtillabit amicis
Ex oculis rorem; ſaliet, tundet pede terram,
Deriſor vero plus laudatore movetur.

13. *Ut puerum ſævo, &c.*] Sicut diſcipulus recitare jubetur dicta vel dictata à magiſtro, nempe ut memoriæ infigantur.

14. *Vel partes mimum tractare ſecundas.*] Mimus nempe ſecundarius ſolet vocem & actionem datâ operâ extenuare, ut primus actor magis eluceſcat, & *quàm maximè excellat*; ut ait Cicero Ver. 1. Vide lib. 1. Sat. 9. v. 46. ibique Annot.

15. *Alter rixatur de lanâ, &c.*] Agreſtis reprehenſor, *vitio prope majori*, altercatur graviſſimè de rebus levioribus: ſicut ille quondam, utrùm lanas an pilos ſetaſve capra habeat. Proverbium eſt.

16. *Scilicet, ut non Sit mihi prima fides, &c.*] Ita ille graviter, ſed inconcinnè & inſulsè: Liberè, inquit, loquar ſemper & quodcunque libuerit: neque hanc libertatem perdere velim quovis pretio, etiamſi vita diuturnior ac nova ætas offeratur.

19. *Caſtor an Docilis.*] Ambo gladiatores vel pantomimi, ut alii dicunt.

20. *Brunduſium.*] De ea urbe lib. 1. Sat. 5. & Epiſt. præced.

Numici via, an Appi.] Utra via meliùs ducat Brunduſium. Atqui nihili ſunt iſtæ lites & controverſiæ. Sunt qui corrigant *Minuci*, metri gratiâ; ſed perperam: de poetica licentia rixari eſt.

21. *Damnoſa Venus.*] Vide lib. 1. Sat. 2. &c.

Præceps alea.] Brevi aleatorem redigens ad inopiam. Perſ. Sat. 5. v. 55: *Hunc alea decoquit*: vel *præceps*, indicat ſtudium aleæ vehemens & pertinax; quod ſummos etiam viros tenuit. Sueton. Octav. cap. 71. *Alea rumorem nullo modo exparvit: luſitque ſimpliciter & palàm oblectamenti cauſa etiam ſenex.* Ubi & Auguſtus de ſe ſic ſcribit: *Luſimus per omnes dies, ſorumque aleatorium calfecimus . . . . Ego perdidi viginti millia nummûm, &c.* Id. Claud. cap. 33. *Aleam ſtudioſiſſimè luſit: de cujus arte librum quoque emiſit: ſolitus etiam in geſtatione ludere, ita eſſedo alveoque adaptatis, ne luſus confunderetur.* Alex. ab Alex. lib. 3. cap. 21. Aleâ taxillorum nempe lactu delectati ſunt, inquit Porcius Cato. Angu-

quem faſtus excedens facultates veſtit & lautè nutrit, quem occupat gravis pecuniæ cupiditas, qui abhorret ab inopiâ; hunc *amicus opulentus multò vitioſior frequenter execratur & averſatur: vel ſi non odio habet, moderari* vult: *atque ut bona parens, optat ſapientiorem ſe eſſe & virtutibus ſuperiorem, dicitque* quod *ferè verum eſt: Ne conare mihi exæquari: divitiæ meæ inſanire me permittunt. Tu mediocres facultates nactus es. Prudenti aſſeclæ convenit toga anguſtior. Ne contende par eſſe mihi Eutrapelus* ſi *quem poſſumdare cupiebat*, ei *pretioſas veſtes tribuebat. Etenim*, inquiebat, *ſplendidus nova propoſita & ſtudia cum præclaris veſtibus ſuſcipiet; ad diem* uſque *dormiet, meretricem decoræ occupationi præferet, nummos aliorum nutriet, denique gladiator fiet, vel equum elitoris pacto pretio circumducet. Tu ne cujuſquam ſecretum expiſcari velis unquam: creditum verò ne revela, ſeu vino, ſeu irâ pertenteris. Neque tua ſtudia laudabis, aut vituperabis aliena; & cùm ille venatum ire cupiet*, tu *verſus non proferes*. Nam *ſic diſſoluta eſt amicitia duorum fratrum Amphionis &*

Gloria quem ſupra vires & veſtit & ungit;
Quem tenet argenti ſitis importuna fameſque;
Quem paupertatis pudor & fuga; dives amicus
Sæpe decem vitiis inſtructior odit & horret:
Aut ſi non odit, regit: ac veluti pia mater,
Plùs quàm ſe ſapere, & virtutibus eſſe priorem
Vult, & ait prope vera: *Meæ* (contendere noli)
Stultitiam patiuntur opes. Tibi parvula res eſt.
Arcta decet ſanum comitem toga. Deſine mecum
Certare. Eutrapelus cuicunque nocere volebat,
Veſtimenta dabat pretioſa. Beatus enim jam [812]
Cum pulchris tunicis ſumet nova conſilia & ſpes:
Dormiet in lucem; ſcorto poſtponet honeſtum
Officium; nummos alienos paſcet: ad imum
Thrax erit, aut olitoris aget mercede caballum.
Arcanum neque tu ſcrutaberis ullius unquam;
Commiſſumque teges & vino tortus & irâ.
Nec tu laudabis ſtudia, aut aliena reprehendes:
Nec, cum venari volet ille, poemata panges.
Gratia ſic fratrum geminorum, Amphionis atque

ANNOTATIONES.

ſtus Domitianus, Claudius, —— Inter reliquos Theodoricus Gothorum rex, qui cùm in aleâ vinceret, fertur indulgentiſſimus fuiſſe: unde momenta illa promerendis gratiis captare domeſtici conſueverant. Sidonius de Theodorico ſic teſtatur; *Quibus horis tabula cordi eſt, teſſeras colligit rapidè, inſpicit ſolicitè, volvit argutè, mittit inſtanter. Jocularitèr compellat, patienter expectat: in bonis jactibus tacet, in malis ridet, in neutris iraſcitur, in utriſque philoſophatur —— putes illum & in calculis arma tractare. Sola eſt illi cura vincendi. Cum ludendum eſt, regiam ſequeſtrat tantiſper ſeveritatem, hortatur ad ludum libertatemque communionemque, dicam quod ſentio, timet timeri, &c.* Vide & Annotat. ad Od. 24. lib. 3. ſub finem.

22. *Gloria quem, &c.*] Qui ſuperbas veſtes & lautas nimium epulas amat.

28. *Meæ Stultitiam pat. op.*] Ingentes opes poſſidenti mihi licet quod minimè tibi non ita locupleti. Luxuriari poſſum ego impune, tu vero nequaquam.

29. *Stultitiam patiuntur opes.*] Ariſtot. Rhet. 2. *Stultas eſſe divitias* ſcribit. Iſocrates Areopag. *Cum potentibus ambulat amentia*, inquit.

30. *Arcta decet ſanum comitem toga.*] Vel, ut magis ſplendeat dives ampliori togâ veſtitus, cum tu arctiorem habens comitaberis. Vel quòd, ſicut iter facienti moleſta ſit toga laxior, ita virum bonum impediunt opes majores. Vide Epod. 4.

31. *Eutrapelus cuicunque, &c.*] Ariſtot. multis, inquit, Deus largitur felicitatem non per benevolentiam, ſed ut in calamitates incidant graviores. Sunt qui velint notari Volumnium Eutrapelum Antonii familiarem, cujus meminit Cic. tum in Epiſt. tum Philip. 13.

35. *Nummos alienos paſcet.*] Alienam pecuniam grandi fœnore accipiet, atque ita paſcet augebitque.

36. *Thrax erit.*] Plerique gladiatores è Thracia erant. Libro 2. Sat. 6. v. 44.

Olitoris aget mercede caballum,] Ad vile quodlibet ſervitium & miniſterium adigetur egeſtate & paupertate.

37. *Arcanum neque tu, &c.*] Suſpectus enim & inviſus ſit quiſquis ita curioſè ſcrutari vult aliorum res & arcana.

38. *Vino tortus & irâ.*] His ſiquidem homines explorantur: quod ut plurimum bene poti & irati quidlibet effutiant.

41. *Gratia ſic fratrum, &c.*] Amphionis & Zethi concordia diremta & diſſoluta eſt

Zethi

Zethi diſſiluit; donec ſuſpecta ſevero
Conticuit lyra. Fraternis ceſſiſſe putatur
Moribus Amphion. Tu cede potentis amici [813]
Lenibus imperiis; quotieſque educet in agros
Ætolis onerata plagis jumenta, caneſque,
Surge, & inhumanæ ſenium depone Camœnæ,
Cœnes ut pariter pulmenta laboribus empta.
Romanis ſolemne viris opus, utile famæ,
Vitæque, & membris: præſertim cùm valeas, &
Vel curſu ſuperare canem, vel viribus aprum
Poſſis. Adde, virilia quòd ſpecioſiùs arma
Non eſt qui tractet. Scis quo clamore coronæ
Prælia ſuſtineas campeſtria. Denique ſævam
Militiam puer, & Cantabrica bella tuliſti,
Sub duce, qui templis Parthorum ſigna refixit;
Et nunc, ſi quid abeſt, Italis adjudicat armis.
Ac, ne te retrahas, & inexcuſabilis abſis,
Quamvis nil extra numerum feciſſe modumque [814]
Curas, interdum nugaris rure paterno.
Partitur lintres exercitus: Actia pugna

Zethi, donec cithara aſper inviſa ſiluit. Ut autem Amphion narratur ceſſiſſe indoli fratris, ſic tu morem gere æquis deſideriis amici opulenti: & quotieſcunq; in agros proferet canes & jumenta Ætolis retibus onuſta; exurge, & ſeveriorıs Muſæ gravitatem abdica, ut ſimul comedas obſonia labore comparata. Hoc enim ſolemne eſt Romanis ſtudium, famæ utile & vitæ & corpori: maximè cùm ſis validus, & queas canem curſu, viribus aprum vincere. Adde quod nemo eſt qui decentiùs tractet arma viris apta. Noſti quibus circumſtantium accl. mationibus obeas exercitationes campi Martii. *Demum tu juvenis duram militiam & Cantabrica certamina confeciſti ſub Imperatore, qui Parthorum templis abſtulit vexilla* noſtra, *& nunc teſtati Romanorum adjungit ſi aliquid deeſt. Ne verò talia relinquas, & hinc receſſiſſe culperis, quanquam ſtudes nihil agere indecore & perperàm. Quippè in villâ patris quædam ludicra maloris.* Scilicet *partitis naviculis pugnatur: te auctore certamen Actiacum*

ANNOTATIONES.

diſſimilibus eorum ſtudiis, cum alter philoſophiæ & muſicæ totus vacaret, alter ab iſtis alienus agreſtes & ruſticos mores ſequeretur. De Amphione, lib. 3. Od. 11. Cic. 1. de Orat. *Miror cur Philoſophiæ, ſicut Zetus ille Pacuvianus, prope bellum indixeris.* Ad Heren. n 43. *Uti apud Pacuvium Zetus cum Amphione, quorum controverſia de muſicâ, &c.*

43. *Conticuit lyra.*] Amphion Zetho fratri obſequens lyræ ſtudium, & uſum ſponte abjecit, ſicque amicitiam reſarſit. Sic tu amici potentis voluntati obſequere; & cùm venationem molietur, cave ne Muſarum ſtudii intempeſtivè obtrudas.

46. *Ætolis onerata plagis*] Ætolia regio Achaiæ in Epiri confinio. In hâc erat Calydon urbs, cujus regi Oëneo irata Diana immiſit aprum terribilem non Calydoniæ ſolùm, ſed & totius Ætoliæ agros devaſtantem. At Meleager Oënei filius validis illum plagis irretitum interfecit. Hinc Ætoliæ plagæ velut oprimæ celebrantur ponunturque per Synecd.

48. *Pulmenta laboribus empta.*] E prædâ venando captâ. Quid propriè pulmentum, dixi Libro 2. Satira 2. v. 20.

49. *Romanis ſolemne viris opus.*] Venatio nempe, ut Græcis trochi & diſci ludus. Vide Libro 3. Od. 24. Libro 2. Sat. 2

50. *Utile famæ, Vitæque & membris.*] Agitatio corporis & exercitatio veletudini prodeſt; roburque conſert, & hinc famam fortitudinis.

52. *Speciosiùs.*] Decentiùs quàm tu, Lolli, vel, quàm venator quiſque.

54. *Prælia campeſtria.*] De his lib. 1. Od. 8.

55. *Cantabrica bella.*] Vide ſuprà Epiſtolam 12. item lib. 2 Od 6 & lib. 3. Od. 8.

56. *Qui templis Parthorum ſigna refixit.*] Signa Rom. Craſſo erepta à Parthis, Auguſto reſtituta. Libro 4. Od. 15.

58. *Ne te retrahas.*] Ne ab exercitationibus campi Martii te diù removeas.

59. *Extra numerum*] Metaph. à ſaltatoribus. Id eſt, imperitè, ineptè, inconſideratè, perperam.

60. *Nugaris rure paterno.*] Ludicra prælia inſtituis apud villam paternam, in quâ diverſaris.

61. *Partitur lintres exercitus.*] Ut ſint duæ velut adverſariæ claſſes, quæ naumachiam exhibeant, maximè vero pugnam illam navalem, quâ Auguſtus Antonium debellavit profligavitque apud Actium. De his lib. 1. Od. 37. & Epod. 1. & 9.

exhibetur per adolescentes hostium ad instar dimicantes. *Frater tuus adversarii personam agit: lacus est* velut *mare; donec expedita victoria alterutrum coronet frondibus.* Certè Augustus, *qui suis te studiis convenire intelliget, approbabit vehementer ludicra isto. Ut* autem *admanere te pergam, si quidem minitore opus habes; diligenter adverte quid de unoquoque viro, & cui loquaris. Devita percunctatorem, qui profectò est loquax: neque aures apertæ fideliter servant credita. Atqui vox prolata celeriter abit nec potest revocari. Ne in ædibus amici potentis despereas ancillam aut puerum, ne herus pulcri pueri vel puellæ adamatæ remuneret te exiguo dono: vel parùm benignus cruciet. Sedulò expende quem commendabis; ne paulò pòst alterius delicta probrum tibi faciant. Decipimur, & nonnunquam indignum commendamus. Quem igitur maculabit suum vitium, cave ne illujus defendas velut planè cognitum. Si* verò quispiam *calumniis impetatur, propugna & portege auxilio tuo confisum: qui cùm impugnatur morsibus invidorum, an non sentis imminere tibi* simile *discrimen? Etenim tu periclitaris, quando flagrant vicinæ ædes. Neglecta verò incendia glisscere consueverunt.*

Te duce per pueros hostili more refertur.
Adversarius est frater; lacus Adria: donec
Alterutrum velox victoria fronde coronet:
Consentire suis studiis qui crediderit te,
Fautor utroque tuum laudabit pollice ludum.
Protinùs ut moneam (si quid monitoris eges tu)
Quid de quoque viro, & cui dicas, sæpe videto.
Percunctatorem fugito, nam garrulus idem est:
Nec retinent patulæ commissa fideliter aures;
Et semel emissum volat irrevocabile verbum.
Non ancilla tuum jecur ulceret ulla, puerve,
Intra marmoreum venerandi limen amici; [815]
Ne dominus pueri pulchri, caræve puellæ
Munere te parvo beet, aut incommodus angat.
Qualem commendes, etiam atque etiam adspice: ne (mox
Incutiant aliena tibi peccata pudorem.
Fallimur, & quondam non dignum tradimus. Ergo
Quem sua culpa premet, deceptus omitte tueri,
Ut penitùs notum; si tentent crimina, serves,
Tuerisque tuo fidentem præsidio: qui
Dente Theonino cum circumroditur, ecquid
Ad te pòst paulò ventura pericula sentis?
Nam tua res agitur, paries cum proximus ardet:
Et neglecta solent incendia sumere vires.

ANNOTATIONES.

62. *Per pueros.*] Dion. lib. 50. narrat pueros Romæ præsignificasse Antonii cladem. Nimirùm divisi inter se pugnârunt: cum alii se Antonianos, alii Cæsarianos dicerent. Biduo confligerunt. Tandemque victi sunt qui Antoniani vocabantur.

63. *Lacus Adria.*] Lacus ruri paterno vicinus, instar est Adriatici maris. De hoc lib. 1. Od. 16. & lib. 2. Od. 11.

64. *Alterutrum.*] Te, vel fratrem.

Velox victoria.] Plutarchus, Florus, aliique referunt celerrimam fuisse Actiacam victoriam; vel spectat Poëta victoriæ naturam, quæ fere *velox* est.

66. *Fautor utroque tuum laud.*] Augustus, cui sic velificaris: vel, potentior amicus.

Utroque pollice.] Impensissimè, valde comprobabit. Pollice nimirùm compresso favor, inverso condemnatio indicabatur olim. Plin. lib. 28. cap. 2 Juvenal. Sat. 3. v. 36.

69. *Percunctatorem fugito.*] Insidiosum indagatorem rerum & secretorum tuorum. Suprà monuit, res aliorum non esse indagandas; hic monet, ab indagatore curioso & subdolo cavendum.

75. *Angat.*] Adamatum puerum aut puellam tibi denegando.

80. *Ut penitùs notum.*] Hoc alii jungunt cum præcedentibus hoc sensu: Cave ne quemquam temere commendes, neve quem virtiis aut criminibus occultis inquinatum pertinaciter tuearis, velut penitus tibi nota & perspecta sit ejus innocentia. Nam sæpius decipimur. Alii sic: Si quem deceptus improbum commendasti, desere nec tuearis; ut defendas alium quempiam tibi penitus notum, si criminationibus incessatur; serveque & tueris innocentem ope tua fidentem & nixum.

82. *Dente Theonino.*] Theon fuit maledicentissimus, ut aiunt, post Acronem.

84. *Paries cum proximus ardet.*] Æn. 2. v. 311.

Jam proximus ardet Ucalegon.

Dulcis

Dulcis inexpertis cultura potentis amici:
Expertus metuit. Tu, dum tua navis in alto eſt,
Hoc age, ne mutata retrorſum te ferat aura.
Oderunt hilarem triſtes, triſtemque jocoſi; [816]
Sedatum celeres; agilem gnavumque remiſſi:
Potores bibuli mediâ de nocte Falerni
Oderunt porrecta negantem pocula; quamvis
Nocturnos jures te formidare vapores.
Deme ſupercilio nubem. Plerumque modeſtus
Occupat obſcuri ſpeciem, taciturnus acerbi.
Inter cuncta leges & percunctabere doctos
Quâ ratione queas traducere leniter ævum:
Ne te ſemper inops agitet vexetque cupido;
Ne pavor, & rerum mediocriter utilium ſpes:
Virtutem doctrina paret, naturane donet:
Quid minuat curas: quid te tibi reddat amicum:
Quid purè tranquillet; honos, an dulce lucellum, [817]

Imperito jucunda eſt obſervantia divitis amici, at peritus formidat. Tu, dum tua navis in alto eſt, ad hoc labora, ne te ventus contrarius retro abripiat. Mœſti lætum, mœſtum feſtivi, tardum citi, lenti promptum & alacrem non amant. Qui Falernum uſque ad mediam noctem compotare ſolent, odio proſequuntur eum, qui propinatos calices recuſat, etſi affirmes te metuere vapores nocturnos. Excute frontis triſtitiam: ſæpe moderatus ſeveri ſpeciem habet, & taciturnus inhumani. In omnibus conſule peritos, & perquire quo pacto ſuaviter poſſis vivere; ne te perturbet aut cruciet cupiditas ſemper egens, vel metus, vel deſiderium rerum non omninò neceſſariarum; utrùm eruditio an natura virtutem conferat: quid diminuat ſolicitudines; quid te tibi amicum efficiat: quid verum tranquillitatem tribuat, an dignitates, an ſuave lucrum,

ANNOTATIONES.

86. *Dulcis inexpertis, &c.*] Qui non eſt expertus clientelam vel obſequium amici potentis credit facilia & dulcia eſſe omnia. At qui expertus eſt quanta ſint in eâ re incommoda, longè aliter ſentit.

87. *Tu, dum tua navis, &c.*] Allegoria eſt aptiſſima. Tu, dum gaudes benevolentia Principis, vide ne ab ea excidas. Nam ob levem offenſionem hoc ſæpe accidit; & mutabilis omninò eſt potentium favor. Plaut. Pœn. Sc. 11.

Verùm ita ſunt iſti noſtri divites,
Si quid benè facias, levior plumâ eſt gratia:
Si quid peccatum eſt, plumbeas iras gerunt.

89. *Oderunt hilarem triſtes, &c.*] Indolis, morum, & ſtudiorum ſimilitudo parit amicitiam ac neceſſitudinem; contra diſſimilitudo alienationem & odium.

93. *Nocturnos vapores.*] Al. *tepores*, id eſt calores vini, vel febres. Melius alii *vapores* vini caput petentes afficientesque, noctu preſertim, atque ſomnum & quietem impedientes.

94. *Deme ſupercilio nubem.*] Euripid Hippolit. ὀφρύων νέφος. Cic. in Piſ. *frontis nubeculam*, id eſt, faſtum, ſeveritatem, ægritudinem mentis, &c. Plin. l. 11. cap. 37. *Frons homini tantùm index triſtitiæ, hilaritatis, clementiæ ſeveritatis. In aſcenſu ejus ſupercilia pariter & alternè mobilia: & in iis pars animi. Negamus, annuimus. Hæc maximè indicant faſtum. Superbia alibi conceptaculum, ſed hîc ſedem habet. In corde naſcitur; huc ſubit, hîc pendet. Nihil altiùs ſimul abruptiuſque invenit in corpore, ubi ſolitaria eſſet.*

98. *Inops cupido.*] Avarus enim ſemper eget, dum tam ei deeſt quod habet, quam quod non habet.

100. *Virtutem doctrina paret, &c.*] Quæſtio eſt à veteribus agitata plurimum. Tullius in Partit. Orat. *Quonam pacto virtus pariatur, naturâne, an ratione, an uſu.* Pro Achia Poeta ſic cenſet: *Sapius ad virtutem, naturam ſine doctrinâ, quam ſine naturâ valuiſſe doctrinam.* At optime Ariſtoteles in lib. Ethic. ad Nicomach. ait: virtutes morales à natura inchoatas doctrinâ & uſu perfici.

101. *Quid minuat curas.*] Nempe ſi paucis contentus vivas, ſi nihil cupidiùs appetas, ſi nihil humani à te alienum putes.

Quid te tibi reddat amicum.] Tibi ſi vera bona compares, virtutes ſcilicet, verè amicus tibi eris.

102. *Quid purè tranquillet.*] Non certè *honos* aut *lucrum*: nam hæc *famam importunam*, & novam indiès *ſitim* afferunt ſecum, ut eſt ſupra verſu 24. Quid ergo? horum contemptus; *nil conſcire ſibi, &c.* quæ alibi Poëta noſter haud ſemel aſſeruit. Præclarè Cic. 1. de Finib. n. 50. *Sapientiam, temperantiam, fortitudinem, copulatas eſſe docui cum voluptate, ut ab ea nec divelli nec diſtrahi poſſint. Sic de juſtitiâ judicandum eſt.*

an vitæ genus & ratio latens & occulta. Quoties verò cunque recreat me Digentia frigidus rivus, potum suppeditans Mandelæ vico valde algenti; quid sentire, quid exoptare me putas, ô amice? Nempe ut maneat mihi quod habeo, vel etiam minus? ut mihi impendam quod vitæ restat, si quid amplius Dii largiantur. Sit librorum copia, & annona ad annum parata; ne anceps horæ am expectatione temporis incerti. Sufficit ista à Jove postulare. Qui dat & adimit, tribuat vitam & facultates: at mihimet ipse animum æquabilem præstabo,

An secretum iter, & fallentis semita vitæ.
Me quoties reficit gelidus Digentia rivus,
Quem Mandela bibit, rugosus frigore pagus;
Quid Sentire putas, quid credis, amice, precari?
Sit mihi, quod nunc est, etiam minus; ut mihi vivam
Quod superest ævi, si quid superesse volunt Dî.
Sit bona librorum & provisæ frugis in annum
Copia, ne fluitem dubiæ spe pendulus horæ.
Hæc satis est orare Jovem. Qui donat & aufert,
Det vitam, det opes; æquum mî animum ipse parabo.

ANNOTATIONES.

quæ non modò nunquam nocet cuiquam, sed contra semper alit aliquid tum vi suâ atque naturâ, quod tranquillet animos; tum spe, nihil earum rerum defuturum, quas natura depravata desiderat: quem admodum temeritas, libido, ignavia semper animum excruciant ac sollicitant, turbulentæque sunt, &c.

103. *An secretum iter, &c.*] Vita privata. Vide Epist. præced. v. 10. ibique annot.

Fallentis semita vitæ.] Allegoriam pete, si vis Lector, cum quibusdam, à viatoribus callidis, qui paucis cognitas ineunt semitas, vel compendiosiores, vel minimè latronibus infestas. Sic qui vitam agunt privatam tuti sunt à curis, incommodis, periculis: quibus conflictantur quotquot Rempub. capessunt.

104. *Me quoties reficit, &c.*] Cum secessu & quiete meque ipso fruor, in villâ meâ Sabina, quam rigat Digentia amnis, aquas præbens oppidanis Mandelæ pagi. De his jam Epist. 16.

105. *Rugosus frigore pagus.*] Ubi pagani præ frigore rugis contrahuntur. Vide Epist. 16.

107. *Mihi vivam.*] Tandem liber à tumultu, à negotiis officiisque urbanis. Vide Epist. 7.

111. *Hæc satis, &c.*] Bona externa.

112. *Æquum mî animum ipse parabo.*] Cic. 3. de Nat. Deor. *Judicium hoc omnium mortalium est, fortunam à Deo petendam, à seipso sumendam esse sapientiam.* Juvn. Sat. 10. sub finem.

Monstro quod ipse tibi possis dare, Semita certè
Tranquillæ per virtutem patet unica vitæ.

EPISTOLA XIX. Ad *MECÆNATEM.*

Vitiosam imitandi rationem damnat.

O Mecænas erudite, si fidem habes veteri Cratino, nulla poëmata diu placere vel celebrari queunt ab aquæ potoribus condita. Postquam su-

PRisco si credis, Mecænas docte, Cratino, [818]
Nulla placere diu, nec vivere carmina possunt,
Quæ scribuntur aquæ potoribus. Ut malè sanos

ANNOTATIONES.

1. *Prisco si credis.*] Poëtastri quidam vino indulgebant plusculum: idque jactabant facere ex exemplo veterum poëtarum, Cratini, Homeri, Ennii: quasi bonum carmen pangere nequiret, nisi qui Bacho pleni essent. Adversus hanc sententiam pugnat solenter hic noster vates, & Eubulus apud Athen. lib. 2. cap. 6.

Cratino.] Is à Suida valde bibax & vinosus extitisse traditur: à veteri autem Schol. tanta fuisse ebriositatis, ut soleret immejere in pelles supra quas recumbebat. Aristophanes eum pariter deridet velut ebriosum & submejulum: Athen. lib. 2. cap. 3. *Vinum lepido poëta est equus velocissimus. Si potantur aquæ nihil egregium producis. Cratinus hoc dixit cùm non uterem unum redoleret, sed potiùs dolium integrum.* Epigramma est Nicerato attributum. Vide annot. lib. 1. Sat. 4.

3. *Ut malè sanos Adscripsit Liber Satyris.*] Hæc Cratinus & quæ sequuntur. Ex quo Bacchus poëtas vini calore concitatos, velut suo numine plenos, adscripsit Satyris ac Faunis.

Adscripsit

Adſcripſit Liber Satyris Fauniſque poetas;
Vina fere dulces oluerunt manè Camœnæ.
Laudibus arguitur vini vinoſus Homerus:
Ennius ipſe pater nunquam niſi potus ad arma
Proſiluit dicenda. Forum Putealque Libonis [819]
Mandabo ſiccis; adimam cantare ſeveris.
Hoc ſimul edixit, non ceſſavêre poetæ
Nocturno certare mero putere diurno.
Quid? ſi quis vultu torvo ferus & pede nudo,
Exiguæque togæ ſimulet textore Catonem; [820]
Virtutemne repreſentet moreſque Catonis?

rentes Poetas Bacchus annumeravit Satyris & Faunis; Muſæ ſuaves vinum ſæpius oluerunt matutino tempore. Homerus vinum laudans ebrioſus extitiſſe notatur. Antiquus ipſe Ennius nunquam niſi temulentus prorupit ad canenda bella. Sobriis committam forum & Puteal Libonis: abſtemiis auferam condendi verſus facultatem. Statim atque id pronunciavit cœperunt vates noctu vinum certatim bibere, ac diurno fœtere. Verum ſi quiſpiam ſeverâ fronte gravis, nudis pedibus, & brevis togæ uſu Catonem exhibeat, num proinde *Catonis referat mores ac virtutem?*

ANNOTATIONES.

4. *Satyris Fauniſque.*] Diis agreſtibus, bibacibus quidem & vinoſis. De Satyris, lib. 1. Od. 1. lib. 2. Od. 19. De Faunis, lib. 1. Od. 4. lib. 2. Od. 17. lib. 3. Od. 18.

5. *Vina fere dulces oluerunt.*] Ipſæ Muſæ ſobriæ non fuerunt. Vide Plutarch. Sympoſ. lib. 7. cap. 8, 9, 10.

6. *Laudibus arguitur vini vinoſus Homerus.*] Iliad. 6, &c.

7. *Ennius.*] De eo lib. 1. Sat. 10. *pater* obantiquitatem. Æſchylus pariter inter Græcos nunquam niſi ebrius ad ſcribendum ſe accingebat. Alcæus etiam φιλοινος notatur, Athen. lib. 10.

8. *Forum.*] Res forenſes.

Puteal Libonis.] Locum ſeu tribunal, ubi jus dicebat Prætor in Rom. foro conſtitutum à Libone. Vide lib. 2. Sat. 6. v. 35.

9. *Adimam cantare ſeveris.*] Carmina præclare ſcribere interdictum ſit iis omnibus, qui Bacchi munere factus non erit entheus & furens. Non videtur hic aproſdionyſon quod canit Tibullus lib. 3. Eleg. 6.

——— *Poſcite Bacchi munera*
Jam venit iratus nimium nimiumque ſeveris.
Qui timet irati numina magna, bibat.

Ubi legunt vulgo *ſevorus.* Attamen credam ego reponendum, *ſeveris*, id eſt, ſobriis; multo ſenſu meliori. Quo notantur non qui convivia fugerent, ſed potiùs qui inter aliorum compotationes & crebras invitationes, ebrietatem aſſute & callide vitarent. Vid, Epiſt. præced. v. 91.

Potores bibuli mediâ de nocte Falerni
Oderunt porrecta negantem pocula, &c.

10. *Hoc ſimul edixit.*] Magna controverſia, quis *edixit?* an Liber, an Ennius, an Cratinus! Pro Cratino facit quod de eo ante annotatum eſt. Torrentius, ex vet. cod. legit *edixi:* ut ipſi Horatio tribuatur velut Prætorianum hoc edictum. Placet quibuſdam conjectura Heinſii tranſpoſitâ unâ literulâ legentis, *edixti*, pro edixiſti; ut ad Mecænatem referatur. Sed optima eſt lectio, *edixit:* ſoluſque optimè Liber edixiſſe intelligitur, utpote Deus poëſeos & poetarum,

Non ceſſavere poetæ Nocturno, &c.] Diu nocluque vino ſe ingurgitarunt, ut egregia moliri poëmata viderentur.

11. *Nocturno certare mero.*] Romæ frequens hoc erat bibionum certamen vigilem pergræcando noctem ducentium. Et qui ſic pervigilaſſent ſtrenue, præmium accipiebant placentam. Jul. Pollux, Athen. lib. 14. Schol. Ariſtoph. Equit.

Putere diurno.] De die *crapulam exhalantes*, ut ait Tull. Sic quidem luxurioſi quaſcunque horas compotationibus idoneas habebant. At viri graves & occupati non adibant cœnam, niſi veſperi & ad lucernas. Unde Alcæus ita quæritur, ſe ipſe vinoſum arguens in Epigrammate: Πίνωμεν τὶ τὸν λύχνον ἀμμένομεν; *Bibamus; quid lychnum expectamus?*

12. *Quid? ſi quis vultu, &c.*] Refellit Horatius opinionem antè allatam. Qui Cratinum imitatur in vitioſa ipſius bibacitate, non proinde poëticam ejus virtutem aſſequetur; ſicut qui habitûs ſqualorem, aut vultûs ſeveritatem Catonis imitabitur, non continùo mores ejus optimos habebit, &c. Ergo boni exemplaris non vitia ſed virtutes oportet æmulari.

Pede nudo.] Cato Uticenſis ſine calceis & ſine toga prodibat in publicum; imo & Prætor ſic ad roſtra veniebat, judicia exercebat, interdum etiam bene pranſus & potus. Plutarch.

13. *Exiguæque togæ textore.*] Breviori togæ vilis texturæ, ſicut Epiſt. 1. ait, *Curtatus inæquali tonſore capillos*, pro, inequali tonſura. Quod è vili plebeculâ quempiam decuiſſet, non vero patricium & nobilem. Lucanus Catonem illum Uticenſem canit: *Hirtam Romani more*

Hyarbitam perdidit ſua lingua Timagenem æmulata, cùm lepidus & eloquens videri cupit. Fallit exemplar vitiis imitabile. Enimverò *ſi forte pallidas forem, petarent cumini ſuccum pallere facientem. O imitatores ſtolidi & ſerviles: quàm ſæpe agitationes veſtræ excitârunt mihi indignationem & riſum!* Ego verò *primus intuli pedem in vacua ſpatia, nec ſecutus ſum veſtigia alterius. Qui conſidit ſibi, turmam ducit & gubernat. Ego prior Iambos protuli apud Latinos, Archilochi Parii metrum & virtutem imitatus, non autem materiam & dictiones Lycamben adigentes* ad ſuſpendium. *Neque verò me propterea minoribus coronis frondibus, quoniam veritus ſum immutare numeros ac metri legem.* Nam *Archilochi poeſim verſu mitigat Sappho virilis, etiamque Alcæus: at diſſimilis ſententiis & diſpoſitione, nec petit ſocerum acerbo carmine proſcindendum, nec ſponſæ reſtim parat verſibus contumelioſis. Hunc à nullo alio antèà celebratum ego lyrâ canens Latinis oſtendi.*

Rupit Hyarbitam Timagenis æmula lingua,
Dum ſtudet urbanus, tenditque diſertus haberi.
Decipit exemplar vitiis imitabile. Quòd ſi
Pallerem caſu, biberent exangue cuminum.
O imitatores ſervum pecus, ut mihi ſæpe
Bilem, ſæpe jocum veſtri movêre tumultus!
Libera per vacuum poſui veſtigia princeps;
Non aliena meo preſſi pede. Qui ſibi fidit
Dux, regit examen. Parios ego primus Iambos
Oſtendi Latio; numeros animoſque ſecutus [821]
Archilochi, non res & agentia verba Lycamben.
At ne me foliis ideo brevioribus ornes,
Quod timui mutare modos & carminis artem:
Temperat Archilochi Muſam pede muſcula Sappho,
Temperat Alcæus: ſed rebus & ordine diſpar,
Nec ſocerum quærit, quem verſibus oblinat atris,
Nec ſponſæ laqueum famoſo carmine nectit.
Hunc ego, non alio dictum prius ore, Latinis,

ANNOTATIONES.

Quiritis induxiſſe togam. Sunt qui legant, *teſquore*, id eſt, ſqualore, inquiunt.

15. *Rupit Hyarb, &c.*] Alii ſcribunt *Iarbitam*, ab Iarba rege Africani litoris Hyarbita ignobilis ac vix nomine notus quidam, volens imitari ſales & dicacitatem Timagenis, ſemet perdidit, ut ille; petulantem ejus linguam æmulatus velut urbanam & diſertam.

Timagenis.] Hic Rhetor fuit Alexandrinus, ex aliis Ægyptius: ſub Pompeio magno Romam adductus à Gabinio captivus, redemptus à Fauſta Syllæ filio; Rhetoricam docuit ad tempora Auguſti. Demum ob maledicentiam urbe ejectus in prædio Tuſculano diem ſuum obiit. Suidas.

17. *Decipit exemplar vitiis imitabile.*] Præclarum exemplar quodlibet vix omnino vitiis caret; & ſtultum imitatorem decipit, qui non quod perfectum, ſed quod forte vitioſum ineſt, imitari ſolet.

18. *Biberent exangue cuminum.*] Poetaſtri noſtri, inquit Horatius, ſi pallido eſſem vultu, pallorem ſibi procurarent, ut æmulari me in cæteris etiam crederentur, paremque mihi poëſeos facultatem adipiſci. Vide Dioſcorid. lib. 3. cap. 68. Plin. lib. 20. cap. 14. *Cuminum pallorem bibentibus gignit. Ita certè ferunt Porcii Latronis clari inter magiſtros dicendi aſſectatores ſimilitudinem coloris ſtudiis contracti immitatos, &c.* Perſ. Sat. 5. v. 55.

——— *Pallentis grana cumini.*

21. *Libera per vacuum, &c.*] Ego Lyricam poeſim Latinam primus tentavi, abſq; ullo exemplari mihi propoſito. *Vacuum*, locum à nemine occupatum. Vide Od. ult. lib. 3. & lib. 4. Od. 3.

23. *Regit examen.*] Metaph. ab apibus. Lyricorum ego princeps aliis deinceps excemplum præbebo.

24. *Parios ego primus Iambos Oſtendi Latio.*] Iambos etiam verſus Latinè ſcripſi primus, ad inſtar Archilochi Græcorum Iamborum inventoris, ex inſula Paro oriundi. De hac lib. 1. Od. 19.

25. *Archilochi.*] De iſto Poeta jam antè in Epod. 6. & poſtea in Epiſt. ad Piſon. v. 79.

Lycamben.] Socerum, de quo cit. Epod. 6.

28. *Temperat Archilochi, &c.*] Archilochi aſperitatem temperavi ſuavitate Alcæi & Sapphonis. Scilicit Iambi ſatis acres Epodarum temperantur Alcaicis & Sapphicis Odarum.

Maſcula Sappho.] Hæc nempe dicitur virilem adepta virtutem, quod ſe præcipitarit ex eo ſaltu unde viri tantum ſolebant ſe jaculari præ amoris impatientia. Hinc Auſon. Eidyl. 6. v. 25.

Et de nimboſo ſaltum Leucate minatur
Maſcula Lesbiacis Sappho peritura ſagittis.

29. *Alcæus.*] Vide lib. 1. Od. 32. & lib. 2. Od. 13. ubi etiam de Sapphone.

30. *Socerum.*] Lycamben.

31. *Sponſæ.*] Neobulæ Lycambes filiæ, quæ ſe quoque poſt patrem laqueo peremit. Epod. 6.

32. *Hunc.*] Archilochum; quem ante Horatium, nemo Latinorum fuerit imitatus.

Vulgavi

Vulgavi fidicen. Juvat immemorata ferentem
Ingenuis oculisque legi, manibusque teneri.
Scire velis mea cur ingratus opuscula lector
Laudet ametq; domi, premat extra limen iniquus?
Non ego ventosæ plebis suffragia venor
Impensis cœnarum, & tritæ munere vestis. [822]
Non ego nobilium scriptorum auditor & ultor,
Grammaticas ambire tribus & pulpita dignor.
Hinc illæ lacrymæ. Spissis indigna theatris
Scripta pudet recitare, & nugis addere pondus,
Si dixi; Rides, ait, & Jovis auribus ista
Servas. Fidis enim manare poetica mella
Te solum, tibi pulcher. Ad hæc ego naribus uti
Formido; &, luctantis acuto ne secer ungui:
Displicet iste locus; clamo, & dilùdia posco.
Ludus enim genuit trepidum certamen, & iram: [823]
Ira truces inimicitias, & funebre bellum.

Et gaudeo nova proferentes oculis ingenuorum perlegi, & manibus contrectari. Porrò si nosse cupis, cur lector iniquus mea carmina collaudet atq; in pretio habeat domi quidem, foris autem improbè vituperet? Nempe ego levis plebecula approbationem non quæro sumptuosis cœnis, & donando vestes detritas. Auctorum ego illustrium auditor & censor non dignor prensare Grammaticorum familias & suggesta. Inde veniunt istæ querimoniæ. Si dicam, Pudet recitare carmina mea frequentibus theatris indigna & nugas ostentare: mox aliquis inquiet; Derisor es, & Jovis auribus hæc reservas. Quippe te unum producere mellita carmina confidis, tibimet præclarus. Ad ista ego timeo exhibere sannam: ac ne proscindar acerbo ungue contendentis, locum istum devito, vociferor, & dilationem postulo. Etenim ludus gignit trepidationes, pugnas, indignationes. indignatio verò acerba odia, & bellum lugubre.

ANNOTATIONES.

37. *Non ego ventosæ, &c.*] Idcirco mihi invidiam creant, quia laudes & approbationem non capto, ut alii plerique, per munera & cœnas assentatoribus datas. Pers. Sat. 1.

——— *Calidum scis ponere sumen:*
Scis comitem horridulum tritâ donare lacernâ.

Martial.

Quid tam grande Sophos clamat tibi turba togata?
Non tu, Pomponi; Cœna diserta tua est.

Vide postea Epist. ad Pis. v. 419.

Ut præco ad merces turbam qui cogit emendas,
Assentatores jubet ad lucrum ire Poeta
Dives agris, &c.

39. *Auditor.*] Juvenal. Sat. 1.

Semper ego auditor tantum?

Ultor.] Optimorum auctorum errata notando & castigando; nulli per adulationem parcendo. Quidam interpretantur; mea scripta vicissim recitando. Juvenal, cit.

———*Nunquamne reponam?*

Prior interpretatio magis ad rem. Nam mox ait, *Non ambire pulpita dignor.*

40. *Grammaticas ambire tribus.*] Ut scripta mea discipulis suis dictent & proponant ediscenda. Pers. Sat. 1. v. 29.

Ten' cirratorum centum dictata fuisse,
Pro nihilo pendas?

Pulpita.] E quibus recitentur carmina mea à Grammaticis vel à meipso. De hac Romanorum ambitiosa recitatione Persius cit. & nos ibidem non pauca.

41. *Hinc illæ lacrymæ, &c.*] Terentianus iste locus ex Andria in proverbium abiit: eoque utitur etiam Tullius pro M. Cœlio: *Hinc illæ lacrymæ: & hæc causa est omnium scelerum.*

42. *Nugis addere pondus.*] Velut eximium quiddam alte & graviter pronunciando res leviculas.

43. *Ait.*] Quispiam invidus.

Jovis.] Augusti. Virgil. Eclog. 1. de eodem.

Deus nobis hæc otia fecit.

44. *Fidis enim manare, &c.*] Unum te credis edere suavia poëmata.

45. *Tibi pulcher.*] Ipse tibi videris præstare cæteris omnibus: nullumque tibi parem existimas.

Naribus uti.] Naribus corrugatis indignationem vel derisionem significare timeo, ne ejusmodi hominis iram in me concitem. Pers. Sat. 1.

Rides, & nimis uncis Naribus indulges.

Vide supra lib. 1. Sat. 6. & lib. 2. Sat. 8.

47. *Iste locus.*] Theatrum, pulpita.

Diludia.] Ludorum dilationem: id est, spatium intermissionemque, ad accuratius emendanda quæ scripsi, antequam vulgentur. Quod luculenter admonet Epistola ad Pisones. Metaphora est à gladiatorio ludo. Nam intra dies pugnæ destinatos, spatium concedebatur gladiatoribus, ut se ad certandum melius compararent. Malim ego tamen cum doctissimo Salmasio legere, *deludia*, & ludendi cessationem & finem interpretari.

48. *Ludus enim, &c.*] Climax est. Ludus certamen, certamen iras, ira inimicitas, hæ bellum generant aliquando funebre & luctuosum.

EPI-

EPISTOLA XX. Ad *LIBRUM SUUM.*

O liber, ut video, respicis Vertumnum & Janum: nempe ut venalis fias Sosiorum pumice expolitus, claves fugis & sigilla verecundo grata: doles exhiberi paucis, & magni pendis divulgari, minimè sic educatus. Perge quo ire cupis, redire non licebit tibi vulgato. Tum verò: *Quid infelix egi, quid petiit? inquies, quando te non nemo proscindet. Nosti verò te in arctum compingi, cùm* lector primò *avidus* mox *fastidiosus negligit. Quòd si non insanit augur Actio delinquentis, Romæ in pretio eris usquequò te juventus deficiat. Cùm autem vulgi manibus tritus negligi incipies, vel clàm nutries blattas inutiles, vel ablegaberis Uticam,* vel *obligatus deportaberis Ilerdam.* Tunc *ridebit castigator non auditus: velut iste qui asinum non obedientem iratus impulit in præcipitium.*

VErtumnum Janumq; liber, spectare videris; [814]
Scilicet ut prostes Sosiorum pumice mundus,
Odisti claves, & grata sigilla pudico.
Paucis ostendi gemis, & communia laudas,
Non ita nutritus: fuge quo discedere gestis:
Non erit emisso reditus tibi. Quid miser egi?
Quid volui? dices, ubi quis te læserit: & scis
In breve te cogi, cum plenus languet amator.
Quod si non odio peccantis desipit augur, [815]
Carus eris Romæ, donec te deserat ætas.
Contrectatus ubi manibus sordescere vulgi
Cœperis; aut tineas pasces taciturnus inertes;
Aut fugies Uticam; aut vinctus mitteris Ilerdam.
Ridebit monitor non exauditus, ut ille,
Qui malè parentem in rupes detrusit asellum

ANNOTATIONES.

1. *Vertumnum.*] Per prosopopœiam librum suum à publico deterret, ob imminentia pericula.

Vertumnum Janumque.] Hi dii præsidere vendentibus mentibusque credebantur: & ad eorum statuas ac templa erant tabernæ bibliopolarum. De Vertumno lib. 2. Sat. 7. De Jano lib. 2 Sat. 3. & 6.

Spectare videris.] In lucem prodire vis & publicè vendi.

2. *Sosiorum pumice mundus.*] Pellibus integebantur libri: pelles autem pomice lævigari, exæquari, expoliri solebant. *Pumex*, lapis cavernosus, quo rudia & aspera complanantur. Vide Plin. l. 36. c. 21. *Sosii* fratres erant bibliopolæ insignes: unde hic antonomastice nominantur.

3. *Odisti claves, &c.*] Tædet incluſum residere: amplius in arca domi contineri non vis.

5. *Non ita nutritus.*] Non eo consilio tamen scriptus, ut prodires in publicum.

Discedere.] Al. *Descendere*, scil. è collibus in Thuscum vicum ad imum Cœlii montis, apud Velabrum; ubi Vertumnus ædem habebat; & plures erant tabernæ, librariorum præsertim.

6. *Non erit emisso reditus.*] Cum semel emissus & vulgatus fueris, non poteris ad me redire, ut expurgeris erratis, quæ in te forte notabuntur.

7. 8. *Scis In breve te cogi, &c.*] Scis in angustum & discrimen redigi te, cum jam aspernari incipit, qui prius diligebat. Alii sic: scis te contrahi & complicari; vel, non integrum te legi, sed quædam pervolvi dumtaxat, & pleraque prætexiri à lectore defesso & languente.

9. *Quod si non odio, &c.*] Si non omnino fallor, si bene auguror, primo quidem novitate celebraberis, at sensim in fastidium incurres. Sic enim fere fit.

12. *Tineas pasces.*] Neglectum & projectum exedent tineæ & blattæ. *Taciturnus*, obscurus & despectui habitus; jam tacentibus de te hominibus.

13. *Fugies Uticam.*] Tanquam exilio mulctatus, sermone Romanorum haud amplius celebris.

Uticam.] Urbs est Africæ Catone minori nobilitata; in qua nimirum sibi mortem ille conscivit; & ab ea dictus Uticensis. Vide lib. 1. Od. 12. & lib. 2. Od. 1.

Vinctus mitteris Il.] Veluti captivus. Ex te fient mercium aut literarum involucra Ilerdam mittendarum. Olim Epistolas chartis intectas obligari obsignarique mos erat. Alii legunt, *unctus*, optimo sensu. Nam salsamenta, garum, piper, thus, aliaque ejusmodi bene multa involvi solent chartis inutilibus. Vide l. 2. Ep. 1. in fine. Catul.

Et laxas scombris sæpe dabunt tunicas.

Pers. Sat. 1. v. 43.

Nec scombros metuentia carmina, nec thus.

Ilerdam.] Hæc urbs v. *Lerida*, Hispaniæ Tarraconensis, sive Cataloniæ, ad Sicorim fluvium. Ejus ita meminit Lucanus, lib. 4.

Fundata vetusta
Surgit Ilerda manu; placidis præ labitur undis.

15. *Qui malè parentem.*] Quidam rusticus asinum cernens ad præcipitem rupem obstinate contendere Iratus,

Iratus. Quis enim invitum ſervare laboret?
Hoc quoque te manet, ut pueros elementa docentem
Occupet extremis in vicis balba ſenectus.
Cum tibi Sol tepidus plures admoverit aures; [826]
Me libertino natum patre, & in tenui re
Majores pennas nido extendiſſe loqueris:
Ut quantum generi demas, virtutibus addas.
Me primis urbis belli placuiſſe domique;
Corporis exigui, præcanum, ſolibus aptum,
Iraſci celerem, tamen, ut placabilis eſſem.
Forte meum ſi quis te percunctabitur ævum;
Me quater undenos ſciat impleviſſe Decembres,
Collegam Lepidum quo duxit Lollius anno.

Ecquis enim conetur invitum ſervare? Illud etiam tibi continget, ut ſenex balbutiens te adhibeat docendis pueris primas literas ultimis in vicis. Cumque Sol tepeſcens plures auditores tibi præbuerit, dices me libertini patris filium, quamvis non opulentum, extendiſſe alas ultra nidulum: Scilicet ut tantùm *addas virtuti, quantum detraxeris origini. Narrabis gratioſum fuiſſe me Romæ optimatibus* tam *in bello* quàm *in pace; ſtaturâ brevi, canum ante* tempus, *aprico gaviſum, iracundum, ſed mitigari faci-*

lem. Quòd ſi quiſpiam à te inquirat meam ætatem; diſcat me quater undecim hyemes decurriſſe quo anno Lollius Lepidum collegam ſortitus eſt.

ANNOTATIONES.

dere, retrahebat pro viribus: at pertinax beſtia renitebatur: tum iratus ille aſinum impulit quo tendebat, detruſitque in præcipitium.

17. *Ut pueros elementa docentem Occupet, &c.*] Ut atteraris vili manu ſenis cujuſpiam balbi, pueros docentis elementa. Juvenalis pariter notat miſeram hanc ſortem cum Virgilii tum noſtri Horatii, Sat. 7. v. 226.

—— *Cum totus decolor eſſet*
Flaccus, & hæreret nigro fuligo Maroni.
Rara tamen merces, &c.

Vide, ſi vacat, quæ ibi pridem annotavi.

18. *Extremis in vicis.*] Ludimagiſtri ſcholam habere amant in triviis, in quæ incidunt ac deſinunt plures vici, loco nempe maximè frequentato. Vel Horatius deſignat vilem magiſtrum in remotiſſima urbis regione habitantem.

19. *Cum tibi Sol tipidus, &c.*] Cùm verò non pueri tantùm, ſed & alii plures ad te audiendum confluxerint, dum fervet æſtus: vel ſub veſperam & ſole jam deferveſcente, cum dictata diſcipulis traduntur.

20. *Me libertino natum patre, &c.*] Multa de me tum narrabis, ex obſcurâ origine evaſiſſe in præclarum nomen ac ſplendorem, &c.

Libertino natum patre.] Vide libro 1. Sat. 6.

21. *Majores pennas nido extendiſſe.*] Natalium ac generis ignobilitatem illuſtrâſſe me nobilibus ſcriptis.

23. *Primis urbis.*] Mecænati, Auguſto, Pollioni, &c.

24. *Corporis exigui.*] Lib. 2. Sat. 3.

—— *Longos imitaris ab imo*
Ad ſummum totus moduli bipedalis.

25. *Iraſci celerem, tamen, ut, &c.*] Cic. ad Attic. lib. 1. Epiſt. 14. ſcribit, *Irritabiles eſſe animos optimorum ſæpe virorum, eoſdemque placabiles: & eſſe hanc agilitatem mollitiemque naturæ plerumque bonitati tribuendam.*

27. *Quater undenos, &c.*] Annos ætatis quatuor & quadraginta compleviſſe, cum conſulatum inirent Lollius ac Lapidus; anno ſcil. U. C 732. Nam Horatius natus erat L. Manlio Torquato & L. Aurelio Cotta Coſſ. an. U. C. 688. ut dictum eſt lib. 3. Od. 21.

28 *Collegam Lepidum, quo, &c.*] M. Lollius virtute ſingulari & Cæſaris gratiâ adeptus conſulatum, geſſit laudabiliter cum Q. Æmilio Lepido. Dio. lib. 54. Ad eum ſunt Epiſt. 2. & 18. & lib. 4. Od. 9.

Q. HORATII FLACCI
EPISTOLARUM
LIBER SECUNDUS.

EPISTOLA I. Ad *AUGUSTUM.*

Optimum maximumque Principem mirâ ſolertiâ collaudat. De poëſi multa refert: & vetera duntaxat æſtimantes redarguit. Demum Cæſaris in Poetas benevolentiam ſtimulat.

INTERPRETATIO. *Quandoquidem, ô Auguſte, portas unus* molem *tot tantarumque rerum, Italiam armis defendis, inſtitutis exornas, legibus corrigis, ego ſanè peccarem adverſùs utilitatem publicam, ſi prolixâ epiſtolâ interpellem occupationes tuas graviores. Romulus & Bacchus, Caſtor atq; Pollux, poſt magna facinora admiſſi in Deorum fana, dum in terris verſantur cum hominibus, difficilia bella conficiunt; agros diſtribuunt, urbes ædificant; doluerunt gratum animum non exhiberi meritis ſuis parem, Qui ſævam occidit Hydram, & benè cognita monſtra periculorum pleno labore perdomuit,*

CCM tot ſuſtineas & tanta negotia ſolus, [827]
Res Italas armis tuteris, moribus ornes,
Legibus emendes; in publica commoda peccem, [828]
Si longo ſermone morer tua tempora, Cæſar.
Romulus, & Liber pater, & cum Caſtore Pollux,
Poſt ingentia facta, Deorum in templa recepti,
Dum terras hominumque colunt genus, aſpera bella
Componunt, agros aſſignant, oppida condunt,
Ploraverê ſuis non reſpondere favorem
Speratum meritis: diram qui contudit hydram,
Notaque fatali portenta labore ſubegit,

ANNOTATIONES.

1. *Cum tot.*] Epiſtolam hanc ſane eximiam expreſſit Auguſtus ab Horatio, cum ad eum ſcripſiſſet his verbis: *Iratum me tibi ſcito, quòd non in plerisque ejuſmodi ſcriptis mecum potiſſimùm loquaris. An vereris ne apud poſteros infame tibi ſit, quòd videaris familiaris nobis eſſe?* Nempe legerat Sermones Horatii Cæſar, ſuique nullam in eis factam mentionem ægrè ferebat. Antea verò jam Seculare carmen imperaverat ſcribere, item Vindelicam victoriam privignorum ſuorum Tiberii ac Druſi Neronum: Odarumque, l. 4. Suet. in vita Horatii.

Suſtineas.] Summus princeps alios quidem adhibet in conſilium, at ſolus imperii molem ſuſtinet.

Solus.] Diſcuſſis jam factionibus, victo Lepido, Antonio profligato.

2. *Res Italas.*] Rom. Imperii ſplendorem.

Moribus.] Optimis inſtitutis, rectâque diſciplinâ, quibus mores optimi formantur.

3. *Legibus emendes.*] Cic. Philip. 1. *Lex eſt recta & à numine Deorum tracta ratio, imperans honeſta, prohibens contraria.* Sueton. Oct. 32. 34. &c. utiliter ab eo ſancita pleraque commemorat: & cap. 27. etiam in Triumviratu *recepiſſe morum legumque regimen perpetuum.*

5. *Romulus.*] Quatuor primi verſus inſtar proœmii ſunt, jam Auguſtum extollit ſupra Heroes maximos, per comparationem. Vid. l. 1. Od. 12.

Liber Pater.] Indorum victor, animum curis liberans, &c. De hoc alibi.

Caſtore Pollux.] De his Od. 3. & 12. lib. 1.

6. *Deorum in templa recepti.*] In Deorum numerum adſciti.

7, 8. *Aſpera bella Componunt.*] Multa in homines beneficia conferentes.

8. *Agros aſſignant.*] Colonias deducendo vel mittendo, agroſq; urbibus adjacentes iis diſtribuendo.

9. *Ploravere ſuis non reſpondere, &c.*] Queſti ſunt quòd parum grati populi haud pares ſuis meritis honores deferrent.

10. *Diram qui contudit hydram.*] Hercules duodecim laboribus exantlatis clarus, quos celebrat Lucret. init. l. 5. Vide l. 1. Od. 3. & l. 4. Od. 4.

Non hydra ſecto corpore firmior
Vinci dolentem crevit in Herculem, &c.

11. *Fatali.*] Erat in fatis, non aliter inferendum cœlo Herculem, quam debellatis monſtris.

Comperit

Comperit invidiam ſupremo fine domari.
Urit enim fulgore ſuo, qui prægravat artes
Infra ſe poſitas: extinctus amabitur idem.
Præſenti tibi maturos largimur honores, [819]
Jurandaſque tuum per nomen ponimus aras,
Nil oriturum aliàs, nil ortum tale fatentes.
Sed tuus hic populus ſapiens & juſtus in uno,
Te noſtris ducibus, te Graiis anteferendo,
Cætera nequaquam ſimili ratione modoque
Æſtimat: &, niſi quæ terris ſemota, ſuiſque
Temporibus defuncta videt, faſtidit & odit.
Sic fautor veterum, ut tabulas peccare vetantes,
Quas bis quinq; viri ſanxerunt; fœdera regum [830]
Vel Gabiis, vel cum rigidis æquata Sabinis,
Pontificum libros, annoſa volumina vatum,

cognovit invidia ſolâ morte vinci. Nam ſplendore ſuo accendit, qui inferiorem induſtriam opprimit: ipſe verò mortuus diligetur. Viventi tibi cultum deſerimus tempeſtivum aráſq; erigimus, ad quas jurabitur per nomen tuum, profitentes nihil par tibi extitiſſe, nihilque futurum unquam. Verum tuus ille populus in unâ re juſtus & ſapiens, nempe quòd *te Imperatoribus Romanis Græciſque præfert, non aquè bene judicat de aliis* rebus: ſcilicet *negligit atque aſpernatur* omnia, *præterquam quæ terris abſtracta dudumque præterita: adeò vetuſta probans, ut tabulas delinquere prohibentes, à Decemviris conſtitutas, fœdera regum Romanorum ſeu apud Gabios, ſeu cum ſeveris Sabinis compoſita, jus Pontificale, antiqua vatum prædicta,*

ANNOTATIONES.

12 *Invidiam ſupremo fine domari.*] Non ante mortem: mox rationem ejus rei ſubdit Quintil. Declam. *Res inter initia urunt: at livor morâ ſolvitur.*

Urit enim fulgore, &c.] Qui cæteris præcellit horum excitat invidiam, quia videntur ſibi ab eo deprimi. At cum fato eſt functus, jam virtus ejus ab invidia etiam colitur, ampliùs non mentientibus viventis fulgore perſtringi & obrui.

15. *Præſenti tibi, &c.*] Tu, Cæſar, vivus etiam in deliciis es, invidiamq; viciſti: quod eſt prorsùs ſingulare. Nempe tua magnitudo cuncta ſupergreditur: invidia vero non reperitur niſi inter æmulos & fere æquales. Adeoque ſolus honores divinos adeptus vel dum hinc inter nos degis.

Præſenti.] Lib. 3. Od. 5.

Præſens divus habebitur Auguſtus.

Maturos.] Jam viventi debitos. Servius ad Ecl. 1. *Auguſtus templa vivus meruit,* inquit, citatque hunc Horatii locum. Propert. l. 3. Eleg. 4.

Arma Deus Cæſar dites meditatur ad Indos.

16. *Jurandáſque.*] Aram tenentes jurabant olim *Tuum per nomen.*] Theod. Marcilius. vult, *Tuam per numen.* Sed perinde eſt.

Ponimus aras.] Vide lib. 4. Od. 5. item Dion. l. 51. ubi refert edictum Senatûs de divinis honoribus Auguſto tribuendis. Ovid. Faſt. 1.

Cæſaris arma canant alii, nos Cæſaris aras.

tamen conſtat nullas Romæ fuiſſe, ſed tantùm in provinciis, niſi fortè privatas. Sueton. Octav. 52 & Dio l. 54. decretas ſibi ex Senatuſconſulto haud accepiſſe imò prohibuiſſe, narrant. *In urbe quidem pertinaciſſimè abſtinuit hoc honore, atque argenteas etiam ſtatuas olim ſibi poſitas conflavit omnes: & ex iis aureas cortinas Apollini Palatino collocavit.* Deprivatis aris Auguſto erectis intelligendus ergo hic Horatius, item Ovid. antè cit. & 1. de Ponto, Eleg. 5. & 3. Eleg. 1. & Virgil. Ecl. 1.

. . . . . *Illius aram*
Sæpe tener noſtris ab ovilibus imbuet agnus.

18. *Sed tuus hic pop. &c.*] Tranſit ingeniosè & ſolerter ad eos reprehendendos, qui vetera ſectantur & quævis nova faſtidiunt abſque diſcrimine & judicio.

21. *Terris ſemota.*] Ex hominum conſpectu ablata, carmina poëtarum mortuorum.

23. *Tabulas peccare vetantes.*] Leges 12. tab. quas Decemviri, ad inſtar legum Solonis, compoſuerunt, anno U. C. 302. Porrò quæ in eis continerentur haud comperta omninò, niſi quod pauca, quæ ad morum diſciplinam & judicia ſpectant, intercisè auctores produnt: ut ait Alex. ab Alex. lib. 6. cap. 10. ubi & fragmenta quædam earum pervetuſta & obſoleta refert. *In urbe ne urito, neve ſepelito — ſi quid agro plantaveris, quinque pedes a vicino abeſto, &c.*

24. *Fœdera regum, &c.*] Duplex notat fœdus: alterum à Tarquinio Superbo cum captis civibus Gabiis, in ipsâ urbe: alterum à Romulo cum Tito Tatio Sabinorum rege: & hoc *æquatum* ſive æquis factum conditionibus; non autem prius illud, quod iniquum potiùs dicatur: ut bene obſervat Theod. Marcil. De priori fœdere, Dion. Halic. lib. 4. de poſteriori lib 2. ubi ſcribit conſtitutum eſſe, ut *Romæ reges eſſent æque Romulus & Tatius, paribus ſuffragiis, & æqualiter honoribus fruerentur.*

25. *Gabiis.*] De his T. Liv. lib. 1. Vide annot. noſtras lib. 1. Epiſt. 12. & 15.

Sabinis.] T. Liv. cit. nos ad Epodon 2.

26. *Pontificum libros.*] Compoſitos à Numa, continentes ritus ſacrificiorum, precationes, &c. Annales etiam ſignificari volunt. Cic. de Orat. n. 863. *In jure civili, & in Pontificum libris, & in duodecim tabulis plurima eſt antiquitatis effigies; quod & verborum priſca vetuſtas cognoſcitur, & actionum quædam genera majorum conſuetudinem vitamque declarant.*

Annoſa volumina vatum.] Attii Navii; apud Cic. de Divin. Servius ad Æn. 5. Macrob. Sat.

Dictites

Dictitet Albano Musas in monte locutas. [831]
Si, quia Græcorum sunt antiquissima quæque
Scripta, vel optima, Romani pensantur eâdem
Scriptores trutinâ; non est quòd multa loquamur:
Nil intra est oleam, nil extra est in nuce duri; 31
Venimus ad summum fortunæ: pingimus, atque
Psallimus, & luctamur Achivis doctiùs unctis.
Si meliora dies, ut vina, poemata reddit,
Scire velim, pretium chartis quotus arroget annus. 35
Scriptor abhinc annos centum qui decidit, inter
Perfectos veteresque referri debet, an inter [832]
Viles atque novos? excludat jurgia finis.
Est vetus atque probus, centum qui perficit annos.
Quid? qui deperiit minor uno mense, vel anno, 40
Inter quos referendus erit? veteresne poetas?
An quos & præsens & postera respuet ætas?

à Musis in monte Albano fuisse dictata asserat. Atqui si quoniam scripta Græcorum vetustissima etiam præstantissima existunt, Latini scriptores simili ratione æstimantur; pluribus verbis non est opus; nihil in clivâ, nihil extra nucem duri est: fortunæ apicem attigimus: pingimus & canimus & luctamur solertiùs quàm Græci. Si tempus meliora facit carmina perinde ac *vina, quæro quot anni auctoritatem dent libris? Scriptor ab annis centum mortuus debetne censeri inter veteres & bonos, an inter ignobiles & recentiores? Definitio* temporis *decidat controversiam. Vetus & perfectus est, qui ante annos centum obiit. Quid* verò *qui uno mense vel anno junior interiit, quibus annumerabitur? an antiquis an iis quos ætas nostra & secutura negliget?*

ANNOTATIONES,

Marcii duo vaticinia satis incondita profert T. Liv. lib. 25. c. 12. alterum Cannensem cladem prædicens, alterum jubens instituì ludos Apollinares. Non pigebit ea describere. Prius sic ferme canebat:

Amnem Trojugena Cannam Romane feuge,
Ne te alienigenæ in campo cogant Diomedis
Conseruisse manus pugnantem. Sed neque credes
Ante mihi, donec compleris sanguine campum:
Multaque millia cæsa tuorum deferat amnis
In pontum magnum de terrâ frugiferente:
Piscibu' pennigerisque ferisque colentibu' terras
Ut fuat esca caro tua. Nam m' ita Jupiter infit.

Posterius Carmen obscurius perplexiusque scripturæ genere, utait Livius, ita fere habebat.

Romulidæ si perduelles expellere voltis,
Et vomicam gentum, quæ longe alienigenarum
Venit; Apollineri voveatis censeo ludos,
Qui deo Apollineri fiunto come quotannis,
Quom jam poplicitus populos diderit stipi partem:
Conferiunto privatim pro seque suisque.
Et prætor ludis faciundis ollus præsto,
Qui summum populo plebique endo urbe dabit jus.
At bis quinque viri Græco sacra ritu cbeunto,
Hæc si faxitis, rectè gaudebiti' semper:
Atque adeò fiet melior res poplica vestra.
Nam is Dius vestros perduelles stinguet ad unum,
Qui vestros campos placide nunc ruraque pascunt.

27. *Albano Musas in monte locutas.*] Quia montícolæ sunt Musæ, hinc Horat. Musarum Latinarum sedem collocat apud Albanos tumulos, in medio Latii, ubi communia sacra Latinorum celebrari solebant. Turneb. Alii mimice in Albano Musas collocari à Poëtâ nostro, volunt; nempe ob rusticitatem Albani montis, quæ tanta quidem, ut Virgilius Albanorum regum gesta exorsus scribere, omiserit nominum asperitate deterritus; quod testatur Servius ad Eclog. 6. Alii cum Acrone alludi putant ad colloquia Numæ cum Egeria nympha, in monte Albano; præsertim cum Egeriam unam de Musis fuisse scribat Dionys. Halic. lib. 2. & Plutarch. in Numâ: quanquam Tull. 1. Leg. eos ut imperitos & bardos explodit, qui Numam cum Egeria collocutum credant, item qui apicem Tarquinio ab aquilâ impositum.

28. *Si, quia Græcorum, &c.*] Refellit Poëta vulgi opinionem. Apud Græcos, inquit, vetustissimi quidem pariter etiam optimi sunt. At non ita se habet de scriptoribus Latinis. Imò contrarium omnino fieri judicium debet. Atque tam falsum est arbitrari Latinorum antiquissimos esse præstantissimos, quam affirmare olivam nihil intus, nucem extra nihil duri habere; item quam contendere pictores, cantores, athletas Romanos Græcis antecellere, quæ quidem à vero & ab omnium judicio abhorrent.

31. *Nil intra est oleam, &c.*] Proverbialis sermo iste usurpari solet in eos, qui negant manifestè vera, vel asserunt perspicuè falsa. Enimvero quid certius quàm in oliva esse os, & extra nucem esse putamen durum?

Oleam.] *Olea* proprie est arbor, oliva fructus; attamen utraq; vox in utraq; significatione ponitur.

32. *Venimus ad summum fortunæ.*] Uno absurdo posito, multa consequuntur absurda. Nempe dicamus deinceps, inquit Poëta, nos famâ esse celebriores Græcis, & artium peritiores; quamvis hactenus ii præstare omnibus crediti sint.

33. *Unctis.*] Athletæ ungebantur ante palæstram, ut olei virtute membra fierent tum robustiora, tum etiam lubrica & teneri difficiliora.

34. *Si meliora dies.*] Aliud argumentum à dissimili.

39. *Est vetus atque, &c.*] Responsio est adversarii, quam mox convellit Horatius.

Iste

Iſte quidem veteres inter ponetur honeſtè,
Qui vel menſe brevi, vel toto eſt junior anno.
Utor permiſſo, caudæque pilos ut equinæ
Paulatim vello; & demo unum, demo etiam unum,
Dum cadat elusus ratione ruentis acervi,
Qui redit ad faſtos, & virtutem æſtimat annis,
Miraturque nihil, niſi quod Libitina ſacravit.
Ennius & ſapiens, & fortis, & alter Homerus, [833]
Ut critici dicunt, leviter curare videtur
Quo promiſſa cadant, & ſomnia Pythagorea.
Nævius in manibus non eſt, & mentibus hæret
Pæne recens: adeò ſanctum eſt vetus omne poema.
Ambigitur quoties, uter utro ſit prior; aufert
Pacuvius docti famam ſenis, Accius alti:

Iſte, inquies, *inter veteres rectè cenſebitur, qui menſe duntaxat vel anno poſterior fuerit. Ego conceſſum aſſumo, & minutatim detrabo quaſi pilos caudæ equinæ; atque diminuo unum itemque alterum, donec dilabentis cumuli ratione deceptus vincatur qui annos numerat, & ex vetuſtate bonitatem colligit; quique nihil laudat, niſi quod mors conſecravit. Ennius & ſapiens & ſtrenuus & Homero ſecundus, ut aiunt cenſores, parum ſolicitus eſt quo deveniant pollicita & ſomnia Pythagoræ. Nævius haud legitur, & animo tenetur velut novus; adeò ſacratum eſt omne carmen antiquum. At quùm expenditur quis alio ſit præſtantior; Pacuvius docti ſenis, Accius excelſi exiſtimationem obtinet:*

ANNOTATIONES

44. *Iſte quidem veteres.*] Ita loquitur adverſarius.

45. *Utor permiſſo.*] Tua reſponſione utor, ac te expugno, inquit Poeta.

Caudæ pilos ut equinæ, &c.] Ex hiſtoriâ Sertorii, qui ut barbaros ac ferociores militum ſuorum animos erudiret, duos equos adduci juſſit, alterum imbecillem, alterum validum. Imbecilli appoſuit virum fortem, valido infirmum. Dato ſigno vir fortis equi imbecillis caudam ambabus captans manibus totam ſimul abſtrahere & avellere nitebatur fruſtra, contra vir infirmus fortis equi caudam brevi denudavit, ſingulos pilos evellens. Tum aſſurgens in concione Sertorius ait: Videtis, commilitones, induſtriam plus poſſe quàm vires; ſic quæ uno impetu ſuperari nequeunt, paulatim arte & patientiâ vincuntur. Plutarch.

46. *Demo unum, &c.*] Singulos annos demendo paulatim, corruet acervus ille tuus annorum centum: ſenſimque deducam te ad poſtrema tempora. Porrò licebit mihi ſemper unum annum detrahere: ſi quidem conceſſiſti, *inter veteres honeſtè poni, qui totò anno junior eſt.*

47. *Dum cadat eluſus ratione ruentis acervi.*] Alluſio eſt ad Soriten, quæ argumentatio mulcarum eſt acervus propoſitionum; quia diſſolvendo ſingulas, tota vis argumenti ſolvitur. Sicut autem Chryſippus ſiſtendum in unâ è propoſitionibus nequicquam dicebat: ita hic annos non poſſe definiri oſtendit Horatius. Chryſippum ſuggillat Perſius ad calcem Satyræ ultimæ,

——— *Depunge ubi ſiſtam*
Inventus, Chryſippe, tui finitor acervi.

49. *Libitina.*] De hac vide lib. 3. Od. 30. & lib 2. Sat. 6. v. 19.

50. *Ennius & ſapiens, &c.*] Enniusipſe à criticis agnoſcitur pleraque negligenter ſcripſiſſe, adeoq; parum memor eſſe promiſſorum ſuorum atq; ſomniorum; quamvis ex Pythagoræ opinione & metempſychoſi, Homeri in ſe animam tranſmigraſſe venditâſſet, & Poeticâ ejus facultate ac ſpiritu ſe informatum. Deeâ l. 4. Od. 8. v. 20. & l. 1. Sat. 10.

Sapiens.] Quia cor triplex ſe habere dicebat, nempe quod triplicem linguam calleret, Græcam, Oſcam, Latinam, Gel. lib. 17. & cap. 17.

Fortis.] Quia militavit, Cic. Tuſc. 1. & pro Licinio Poetâ. Claudian.

Alter Homerus.] Homerica Poeſeos virtute imbutus.

51. *Critici.*] Grammatici, vel critici ab Auguſto inſtituti ad recenſendos libros in Palatinâ bibliothecâ collocandos. Vide ſuprà Epiſtola 19. & poſtea Epiſt. ſeq.

52. *Somnia Pythag.*] Ennius ipſe de ſe An. 1.

In ſomniis mihi viſus Homerus adeſſe Poeta.

De his vide quæ amplius annotavi pridem ad Perſ. Sat. 6. v. 10.

Cor jubet hoc Ennî poſtquam deſtertuit eſſe
Mæonides Quintus pavone ex Pythagoreo.

53. *Nævius in manibus non eſt &c.*] Nævii ſcripta, quippe quæ memoriâ tenentur, non leguntur ampliùs, nec egent ſubſidio literarum: tam hærent animis, ut etiamnum recentia videantur. Nævius Ennio antiquior. Cicero in Bruto ſic Ennium alloquitur; *A Nævio ſumpſiſti multa, ſi fateris; vel ſi negas, ſurripuiſti.* Campanus fuit; ſtipendia meruit bellis Punicis; de quibus & carmen condidit: ſcripſit comœdias & Tragœdias ſtylo in primis erudito & gravi. Romæ primates probris infectatus, à Triumviris in vincula conjectus; inde palinodia cantata exemptus eſt. Epigramma ſuperbiæ Campanæ plenum hoc ab eo factum traditur.

Immortales mortales ſi foret fas flere,
Flerent divæ Camœnæ Nævium poetam.
Itaque poſtquam eſt Orci traditus theſauro,
Obliti ſunt Romæ Latina loquier lingua.

Nævium laudant Varro, Tullius, Feſtus, Nonnius, Gellius. &c.

55, 56. *Aufert Pacuvius docti famam ſenis.*] Pacuvius Q. Ennii nepos, ut aiunt Euſebius & Plinius, Brunduſio oriundus, Romæ claruit ingenii & bonarum diſciplinarum luminibus. Tragœdias bene è

Dicitur

Afranii toga Menandro congruere putatur; Plautus currere ad inſtar Epicharmi Siculi; Cæcilius gravitate, Terentius artificio præſtare. Hos ediſcunt ac venerantur Romani anguſtiore Theatro coarctati: hos æſtimant ac cenſent poetas, ab ætate Livii Andronici uſque ad noſtram

Dicitur Afranî toga conveniſſe Menandro; [834]
Plautus ad exemplar Siculi properare Epicharmi:
Vincere Cæcilius gravitate, Terentius arte. 59
Hos ediſcit, & hos arcto ſtipata theatro, [835]
Spectat Roma potens: habet hos numeratque poetas
Ad noſtrum tempus, Livî ſcriptoris ab ævo.

ANNOTATIONES.

multas egregiè ſcripſit: Hermionam, Atalantam, Antiopam, Ilionam, Medeam, Teucrum, &c. L. Accio paulo antiquior ad annos nonaginta conſenuit. Hinc *ſenex* ab Horatio dicitur. Tullius eum præfert omnibus in Tragœdiâ. *Omnes apud hunc ornatos elaborateſque eſſe verſus*, ait lib. de Orat.

Accius alti.] Quintil. lib. 10. cap. 1. *Accius atque Pacuvius clariſſimi gravitate ſententiarum, verborumq; pondere, & auctoritate perſonarum. Caterùm nitor & ſumma in excolendis operibus manus magis videri poteſt temporibus, quàm ipſis defuiſſe. Virium tamen plus Accio tribuitur, Pacuvium videri doctiorem qui eſſe docti affectant volunt.* Cicero pleriſque locis Accium laudat, ejuſque verſus affert, maxime verò de Nat. Deor. 2. Vide quæ de eo jam annotavi lib. 1. Sat. 10.

57. *Dicitur Afrinî toga conveniſſe Menandro.*] Afranius Menandrum prope adequaſſe fertur. Afranius poëta comicus Romæ celebratus eſt togatis fabulis à togâ Rom. dictis; quia de rebus Romanis tractant. Menandrum imitatus eſt præcipuè, & ab eo non pauca ſumpſit. Ingenio & ſalibus excelluit, nec non ſummâ elegantiâ & venuſtate dictionum. Eum laudat Tullius in Bruto. Quintil. *In togatis excellit Afranius*, inquit. Gell. lib. 13. cap. 8. Afranii carmen commendat, in quo ſic loquitur de Sapientiâ.

Uſus me genuit: mater peperit memoria.
Sophiam vocant me Graii, vos ſapientiam.

Menandro.] De eo Poeta comico Athenienſi dictum eſt lib. 2. Sat. 3. v. 11.

58. *Plautus ad exemplar, &c.*] Egregiè Epicharmum imitari in fabulis conſtituendis & ornandis, atq; ad exitum ſcitè perducendis. Plautus ex Umbria oriundus, ingenio fuit perurbano & maximè feſtivo. In urbe floruit iiſdem temporibus quibus P. Scipio, & M. Cato. Comedias ſcripſit viginti quinq; ex Lælio. Latinæ parens & princeps elegantiæ dicitur Gellio; & Muſas ſi Latinè loqui vellent, Plautino ſermone locuturas, aut varro ex Stolone. Quintil. cit. Mortuus eſt P. Claudio & L. Portio Coſſ. Catone Cenſore; ex Cic. de Clar. Orat. n. 60. Hoc ſibi Epitaphium feciſſe dicitur.

Poſtquam morte eſt captus Plautus,
Comœdia luget, ſcena eſt deſerta.
Deinde riſus, luduſque, jocuſque, & numeri
Innumeri ſimul omnes collacrymarunt.

Properare.] Hæc vox indicat officium gnari Poëtæ, de quo in Epiſt. ad Piſon. v. 48.

Semper ad eventum feſtinat.

Siculi Epicharmi.] Hic Pythagoræ auditor, quidam de naturâ rerum & medicinâ; complures autem comœdias præclare ſcripſit; quin & ei comœdiæ inventum aliqui tribuunt. Ab eo multa certè Plato delibavit. Tull. ad Attic. l. 1. Ep. 16. *Vafer ille Siculus inſuſurret Epicharmus cantilenam illam ſuam.* Νῆφε, καὶ μέμνησο ἀπιστεῖν ἁρθρα φρενῶν. & de petit. conſul. n. 30. Quamobrem, inquit, Ἐπιχαρμεῖον illud teneto: *Nervos atque artus eſſe ſapientiæ, non temerè credere.*

59. *Cæcilius.*] Statius Cæcilius, Mediolanenſis, ut volunt quidam: ſcribendis comœdiis in urbe excelluit. Ennii familiaritate ac Terentii uſus, hujus etiam ſcriptorum cenſor. Fabulæ Cæcilii plus triginta à veteribus celebrantur: Nauclerus, Plocius, Epheſtion, Syracuſæ, Panſimachus, Epiclerus, Fallacia, Fœnerator, &c. Quintil. *Cæcilium veteres laudibus ferunt*, inquit.

Terentius.] P. Terentius Poëta comicus Carthagine oriundus, puer adductus Romam, Terentii Lucani patroni diligentiâ inſtitutus; ac brevi manumiſſus ob egregiam indolem, ingeniiq; facilitatem & elegantiam. P. Scipione & C. Lælio uſus eſt familiariter, aliiſq; primoribus civitatis. Statium Cæcilium maximè obſervavit, eumq; cenſorem adhibebat. Sex fabulas ſcripſit ab Appollodoro & Menandro Græcis Poëtis tranſlatas, tantâ Latini ſermonis proprietate & venuſtate, ut ab eruditis quibuſque mirè laudetur. Cic. ad Attic. *Optimum Latinitatis auctorem* dicit. Quintil. jam. cit. *Terentii ſcripta ad Scipionem Africanum referuntur*, nempe ob ſingularem elegantiam. Auſonius.

Tu quoque, qui Latium lecto ſermone, Terenti,
Comis, & aſtricto percurris pulpita ſocco.

Arte.] Terentii ſolertia præcipua fuit in exprimendis moribus; quam ſatis nemo laudare queat. Vide Donat. in Terent. Julius Scaliger Poët. lib. 3. cap. 97. *Lectiſſimam orationem & artem ſummam Terentii* dicit.

60. *Arcto.*] Præ multitudine affluentium ſpectatorum.

62. *Livî.*] Livius Andronicus Poeta Epicus Romæ floruit eo tempore quo S. P. Q. R pacem fecit cum Pœnis. Utrâque linguâ primo docuit, non ſine magna commendatione ſui nominis. Epos apud Latinos primus dignè ſcripſit, geſta populi Rom. duodeviginti complexus libris, qui Annales Liviani dicti ſunt. Hymnos etiam Deorum compoſuit, inquit Diomedes. Vide T. Liv. init. l. 7. & Cicer. Tuſc. 1. initio, &c.

Interdum

Interdum vulgus rectum videt: eſt ubi peccat.
Si veteres ita miratur laudatque poetas,
Ut nihil anteferat, nihil illis comparet; errat.
Si quædam nimis antiquè, ſi pleraque durè [836]
Dicere credat eos, ignavè multa, fatetur;
Et ſapit, & mecum facit, & Jove judicat æque.
Non equidem inſector, delendaque carmina Livî
Eſſe reor, memini quæ plagoſum mihi parvo
Orbilium dictare: ſed emendata videri,
Pulchraque, & exactis minimum diſtantia, miror.
Inter quæ verbum emicuit ſi forte decorum, &
Si verſus paulò concinnior unus & alter;
Injuſtè totum ducit venditque poema.
Indignor quidquam reprehendi, non quia craſsè [837]
Compoſitum, illepidéve putetur, ſed quia nuper;
Nec veniam antiquis, ſed honorem & præmia poſci.

Vulgus aliquando rectè judicat: aliàs aberrat. Si veteres poetas adeo extollit & amat, ut nihil majus, nihil par credat, hallucinatur. Si verò quædam obſoletè, nonnulla incondite, plurima negligenter eos ſcripſiſſe exiſtimat & agnoſcit; recte ſenſet, mihi adſtipulatur & propitio Jove ferit judicium. Haud ego certe deſpicio nec proſcribo poemata Andronici, quæ recordor mihi puero dictata ab immiti Orbilio. Sed accurata, exilia & fere perfecta cenſeri, indignor; inter quæ ſi forte dictio quæpiam elegantior, ſique verſiculus unus aut duo venuſtiores apparent, inique profectò *carmen integrum oſtentat & verditat. Ægrè fero quidvis culpari, non quod ruſtice vel imperite ſcriptum, ſed quod recens; ac veteribus non indulgentiam, ſed dignitatem & palmam exigi.*

ANNOTATIONES.

Livî ſcripturis ab ævo.] Cum Pœnis pace factâ, Claudio Centone Appii Cæci filio & M. Sempronio Tuditano Conſulibus, anno poſt urbem conditam 514, primus omnium L. Livius Poëta fabulas docere Romæ cœpit, poſt Sophoclis & Euripidis mortem annis plus fere 160. poſt Menandri, annis circiter 52. Anno deinc ab U. C. 519. C. Nævius Poëta fabulas apud populum dedit, quem M. Varro ait bello Punico primo ſtipendia feciſſe: idque ipſum Nævium dicere in eo carmine, quod de eodem bello ſcripſit. Annis deinde ferè poſt 15. M. Cato Orator in civitate, & Plautus in ſcena floruerunt. Neque magno intervallo poſtea Q. Ennius, & juxta Cæcilius, & Terentius, ac ſubinde Pacuvius, & Pacuvio jam ſene Accius, clariorq; tunc in poëmatis eorum obtrectandis Lucilius fuit. Hæc fere ex Gellio l. 17. cap. ult. Quintilianus l. 10. cap. 2. ſcribit, *Nil in Poetis ſupra Livium Andronicum, nihil in Hiſtoriis ſupra Pontificum Annales.*

66. *Nimis antiquè.*] Ἀρχαϊκῶς. Gall. *à la vieille mode.* Angl. **After the old Faſhion.** Videtur Horatius loqui ex Auguſti ſententia. Sueton. Octav. cap. 86. *Cacozelos & antiquarios ut diverſo genere vitioſos pari faſtidio ſprevit.* Ipſe nimirum *genus eloquendi ſecutus elegans & temperatum; vitatis ſententiarum ineptiis, atque inconcinnitate & reconditorum verborum, ut ipſe dicit, fœtoribus.*

68. *Jove judicat æquo.*] Rectè ſentit, & judicat Jupiter omnis æquitatis fons, ut & ſcientiæ ac ſapientiæ. Unde Minervam ex ejus cerebro procreatam dixerunt.

70, 71. *Plagoſum Orbilium.*] Magiſtrum meum, frequentes plagas infligere ſolitum. Suet. de illuſtr. Gram. c. 9. ſic habet. *Orbilius Puppillus Beneventanus, anno quinquageſimo Romam migravit, Conſule Cicerone: docuit majore famâ quàm emolumento. Natura fuit acerba non modo in antiſophiſtas, quos omni ſermone laceravit, ſed etiam in diſcipulos.* De eo Domitius Marſus:

Si quos Orbilius ferulâ ſcuticâque cecidit.
Vixit ad annum ætatis prope centeſimum, amiſsâ jam pridem memoriâ; unde Bibaculi verſiculus,

Orbilius ubinam eſt, literarum oblivio?

72. *Videri exactis minimum diſtantia miror.*] Pariter de Livii Andronici ſcriptis ſenſet Tullius. Quippe ejus fabulas non ſatis dignas legi aſſerit; in Bruto, de Senectute, &c.

73. *Verbum emicuit ſi forte decorum, &c.*] Atqui aſſutum craſſæ ac vili togæ fruſtum panni fulgentis præclaram veſtem haud facit, ut eſt in Ep. ad Piſ. v. 15. Nec laudatur cælator ſat feliciter ære exprimens quidem ungues & capillos; at infelix operis ſumma, quia totum bene effingere neſcit, ib. v. 32. Vide ibi annot.

75. *Ducit.*] Producit in publicum & in ſcenam, velut opus numeris omnibus abſolutum. Metaphoram volunt eſſe à mangonibus ac negotiatoribus ſervos venales producentibus. Quintil. Declam. 340. *Mango novitium puerum per publica noſtra ducit prætextatum.*

Venditque.] Ædiles à poetis emebant poëmata.

76. *Craſsè.*] Craſſa & pingui Minerva, ut aiunt.

77. *Illepidè.*] Sine lepore.

78. *Nec veniam antiquis, &c.*] Excuſandos quidem fateor veteres, ſi rudia, craſſa, incondita, pleraque habeant: nec enim ars ulla ſtatim perfecta fuit; at indignor eos abſolutè laudari & venditari, quaſi nihil non accuratum & prorſus elaboratum ſcripſerint. Vide Tull. Orat. ubi de veteribus ſentit ac dicit idem cum Horatio.

Honorem & præmia.] Imagines poetis erectas in Biblioth. Palatina, de quibus Perſ. in prologo, &c.

Si expendam utrum aptè an non Attæ fabula incedat per crocum & flores, universi prope ſenatores exclamabunt verecundiam nullam eſſe, quoniam haud dubitem ea redarguere, quæ acta ſunt ab Æſopo graviſ. & ſolerte Roſcio: ſeu quòd nihil bonum æſtimant, niſi quod ipſis placuit; ſeu quòd indignum arbitrantur cedere junioribus, & ſenes confiteri abjicienda, quæ pueri didicerunt. Nunc qui ſaliorum carmen à Numa conditum *extollit, vultq; credi ſolus intelligere id quod, ut ego, non capit; is non favet induſtriæ, nec mortuos laudat; ſed noſtra impetit, nos & noſtra in invidiam adducit per livorem.*

Rectè necne, crocum floreſque perambulet Attæ
Fabula, ſi dubitem; clament periiſſe pudorem
Cuncti pæne patres, ea cùm reprehendere conor,
Quæ gravis Æſopus, quæ doctus Roſcius egit:
Vel quia nil rectum, niſi quod placuit ſibi, ducunt,
Vel quia turpe putant parêre minoribus, & quæ
Imberbes didicere, ſenes perdenda fateri. [838]
Jam Saliare Numæ carmen qui laudat, & illud
Quod mecum ignorat, ſolus vult ſcire videri;
Ingeniis non ille favet, plauditque ſepultis:
Noſtra ſed impugnat: nos noſtraque lividus odit.
Quod ſi tam Græcis novitas inviſa fuiſſet
Quàm nobis, quid nunc eſſet vetus? aut quid haberet
Quod legeret tereretque viritim publicus uſus?

Atque ſi Græci tam recentia odiſſent quam nos, quid jam antiquum extaret? vel quid eſſet quod quiſque in manibus haberet & evolveret quaſi *omnibus commune?*

ANNOTATIONES.

Item applauſum in theatro. *Præmia* etiam, quod pretium carminis ad ludos Poëtæ ſolveret Ædilis vel Prætor. Hinc ſequitur.

Geſtit etiam nummum in loculos demittere.

79. *Rectè necne, crocum, &c.*] Si dubitem an Attæ fabula mereatur in ſcenam produci floribus conſperſam & odoribus perfuſam de more. Nam ea fuit olim conſuetudo. Lucret. lib. 2.

Et cum ſcena croco Cilici perfuſa recens eſt.

Propert. lib. 4. Eleg. 1.

Pulpita ſolemnes non eluere crocos.

Plin. l. 1. c. 6. *Crocum vino mirè congruit præcipuè dulci, tritum ad theatra replenda.* Spartianus in Hadriano. *In honorem Trajani baiſama & crocum per gradus theatri fluere juſſit.* Vide Senec. Epiſt. 91.

Attæ.] T. ille Quinctius Togatarum ſcriptor à quibuſdam magnopere commendetur. Atta cognominatus ob pedes aut crura vitioſa. Nam attæ dicuntur, qui eo pedum vitio laborent, ut videantur magis inniti plantis, quam liberè ambulare, ut obſervat Crinitus: atque huc Satyricè alludere Poëtam noſtrum volunt, cum ait, *perambulet Attæ fabula.* Illius meminerunt Cic. pro Sextio, Iſidorus, &c.

79. 80 *Attæ Fabula.*] Hæc inſcripta fuiſſe dicitur Matertera; at præterea citatur Atta in Satyris, ab Iſidoro in Conciliatore, in Ædilibus, in Tirone proficiſcente, à Gellio & aliis. Crinit. lib. 2. de Poet. Lat.

Clament periiſſe pudorem.] Perſius Satira. 5.

. . . *Exclamet Melicerta periſſe*
Frontem de rebus.

81 *Ea cum reprehendere conor Quæ gravis Æſop. &c.*] Quaſi verò Hiſtrionis fama & ſolertia pretium nomenque dare fabulæ queant.

82 *Gravis Æſopus.*] Trogœdiarum actor, gravitate tragicâ & actione vehementi celebris. Hunc laudat Cicero pluribus locis: ac per ipſum actionem in dicendo emendâſſe fertur. Quintil. l. 11. c. 3. *Roſcius citatior, Æſopus gravior,* inquit, *quod ille comœdias, hic tragœdias egit.* Ejus divitias & luxum refert Plinius l. 10. c. 51. & l. 35. c. 12. Vide & annot. lib. 2. Sat. 3. v. 239.

Doctus Roſcius.] Hic præſertim comœdiarum actor inſignis arte geſtum agendi excelluit. De eò Tullius ad Quinctum fratrem. *Videtiſne quàm nihil ab eo hiſtrione niſi perfectè, nihil niſi cum ſumma venuſtate fiat; niſi ita ut deceat, & uti omnes moveat ac delectet? Itaque hoc jam diù eſt conſecutus, ut in ſuo quiſquis artificio excelleret, is in ſuo genere Roſcius diceretur.* Et pro Achia Poëta, Roſcii *excellentem artem ac venuſtatem* dicit eam fuiſſe, ut mori omnino non debuiſſe videretur. Macrob. Sat. l. 3. c. 14. Nullus, inquit, ignorat Ciceronem Roſcio & Æſopo hiſtrionibus tam familiariter uſum, ut res rationeſq; eorum ſuâ ſolertiâ tueretur, &c. ——— Is eſt Roſcius, qui etiam L. Syllæ cariſſimus fuit, & annulo aureo ab eodem dictatore donatus eſt, &c.

86 *Saliare Numæ carmen.*] Inſtitutum à Numa rege ſolemne carmen, quod Salii Martis ſacerdotes Ancilia geſtantes ſaliendo canebant. Dionyſ. Halic. l. 2. Vide & annot. lib. 1. & Ode 36.

87. *Quod mecum ignorat.*] Illud enim obſcuriſſimum, atq; initium fuit poëtices apud Romanos, teſte Varrone 6. de L. L. Quintil. l. 1. c. 6. *Saliorum carmina vix ſacerdotibus ſuis ſatis intellecta* dicit, quod vel ex iſto verſiculo Lucilii patet. *Præſul ut amptruat, inde & vulgus redamptruat olli.* Feſtus ſic rem explicat, in Saliorum exultationibus, inquit, quando præſul amptruavit, id eſt, motus edidit; redamptruare dicuntur, qui eoſdem motus invicem referunt. De iſtis Dionyſ. Halic. cit. ſcribit: ad tibiam moveri numeroſe, motu armis accommodato, nunc ſimul, nunc viciſſim: patrios hymnos cum choreis canentes. Ut

Ut primum positis nugari Græcia bellis
Cœpit, & in vitium fortunâ labier æquâ;
Nunc athletarum studiis, nunc arsit equorum; [839]
Marmoris aut eboris fabros, aut æris amavit:
Suspendit pictâ vultum mentemque tabellâ:
Nunc tibicinibus, nunc est gavisa tragœdis:
Sub nutrice puella velut si luderet infans,
Quod cupidè petiit, mature plena reliquit:
Quid placet, aut odio est, quod non mutabile credas?
Hoc paces habuere bonæ ventique secundi.
Romæ dulce diù fuit, & solemne, reclusâ
Manè domo vigilare, clienti promere jura;
Cautos nominibus certis expendere nummos,
Majores audire, minori dicere, per quæ
Crescere res posset, minui damnosa libido. [840]
Mutavit mentem populus levis, & calet uno
Scribendi studio; pueri patresque severi
Fronde comas vincti cœnant, & carmina dictant.
Ipse ego, qui nullos me affirmo scribere versus,

Age verò, *postquam Græci finitis bellis nugas amare inceperunt, & secundis rebus vitia sectari; modò pugilum, modò equorum amore flagrârunt, artifices marmoris, vel eboris, vel æris coluerunt; oculos animumque tabulis pictis detinuerunt; modò tibiâ canentibus, modò tragœdiis gavisi sunt; non secus ac infans puella cùm sub nutrice ludit, quod studiosè quæsierunt, citò fastidiosi abjecerunt.* Enimverò *quid placet vel displicet, quod non contrà fiat? Ista per pacem & res prosperas extitere.* Jam verò *apud Romanos diù fuit usitatum & gratum, vigilare manè patente domo,* ibique *jus interpretari clientibus; certis cautionibus pecuniam locare, seniores consulere, juniores docere quibus modis res augeri, pernicioſa* verò *cupiditas extirpari queant.* Subinde *plebs inconstans studia vertit, jamque versus condere tantùm amat. Juvenes ac senes graves frondibus coronati epulantur & versus pronunciant. Atque egomet qui nulla mihi condere carmina assevero,*

ANNOTATIONES.

93 *Nugari.*] Levioribus studiis operam dare, alibi:

Nugari solitos Græce.

94. *In vitium fortunâ labier æquâ.*] Egregiè dixit quidam: *Quem nimium fovet fortuna, stultum facit.* Ita nimirum sunt homines comparati: inter adversa & dura virtutem colunt; secundis rebus enervantur. Annibal exemplum esto, totque alii, imò integra Imperia eam sortem experta sunt.

97. *Suspendit pictâ vultum, &c.*] Vel egregiè picta tabella spectatores detentos indicat, vel in picturæ artificio defixam attentissimè cogitationem Græcorum, ut quod in ea arte summum & perfectum assequerentur.

98. *Tibicinibus.*] His volunt designari comœdias, utpote quæ ad tibias agerentur. Diomed. lib. 3. cap. 4. Donat. Prolegom. Terent. Alii non abs re ipsam αὐλητικὴν interpretantur, seu artem tibiarum sono res & actiones exprimendi. Vide Epist. ad Pisones, v. 202.

101. *Quid non mutabile credas.*] Nihil perpetuò placet aut displicet. Varietas duntaxat reficit ac delectat.

102. *Hoc paces habuere.*] Ita se Græci per pacem & res secundas gessere. Vel, has artes produxit varias apud Græcos pax.

103. *Romæ dulce diù fuit.*] Jam Romanorum pariter inconstantiam ostendit, ut antè Græcorum.

103. *Reclusâ Manè domo vigilare, &c.*] Patente domo salutaturis, deque jure interrogantibus. Tull. pro Murena. *Vigilat tu denique ut tuis consultoribus respondeas.* Suprà lib. 1. Sat. 1.

Sub galli cantum consultor ubi ostia pulsat.

105. *Cautos nominibus certis.*] Pecuniam collocare apud locupletes & idoneos debitores. Al. *rectis*, id. est, legitimis usuris, non illicitis aut immodicis, honestas ob res.

Expendere.] Occupare, ne steriles maneant, utque perpetuos sumptus suppeditent, *nummos cautos*, sponsore dato, datis pignoribus, scripta syngrapha.

106. *Majores audire.*] Plin. lib. 8. Epist. 14. *Suus cuique parens pro magistro, ut cui parens non erat, maximus quisque & vetustissimus pro parente* ——— ——— *erat enim antiquitus institutum, ut à majoribus natu non auribus modò, sed & oculis disceremus quæ facienda; mox ipsi per vices quasdam tradenda minoribus haberemus,* &c. Gell. lib. 2, cap. 15. *Apud antiquissimos Rom. nec generi nec pecuniæ præstantior bonos tribui quam ætati solitus: majoresque natu à minoribus colebantur ad Deorum prope & parentum vicem.*

110. *Fronde comas vincti.*] Hederâ coronati, more illustrium poetarum. Pers. Prolog.

Carmina dictant.] Istum versus fundendi inter epulas morem tangit Persius Sat. 1.

Parthis mendacior sum, atque ante exortum sciam vigilans peto calamum, papyrum, capsas. Certè qui nescit gubernare, navim haud regit; qui medendi artem ignorat, nequaquam abrotonum ægroto tradit. Pollicentur medici quod pertinet ad medicinam: opifices opus moliuntur: at periti æque & imperiti carmina condimus. Attamen, quantas utilitates afferat hoc vitium & levis ista vesania, sic intellige. Poeta animus haud facile est pecuniæ cupidus: amat versus; hos dumtaxat meditatur: spernit jacturas, fugas servorum, incendia: non machinatur fraudem ullam sodali vel juveni pupillo: victitat leguminibus & pane secundario: quòd si ad bellum minùs procivis & idoneus, at civibus utilis est. Si hoc concedis, parvis etiam rebus magnas adjuvari: Poeta format vocem pueri balbutientem: Jam tum detorquet aurem à sermonibus impudicis:

Invenior Parthis mendacior, & prius orto
Sole, vigil calamum, & chartas, & scrinia posco.
Navem agere ignarus navis timet; abrotonum ægro
Non audet, nisi qui didicit, dare. Quod medicorum est,
Promittunt medici. Tractant fabrilia fabri.
Scribimus indocti doctique poemata passim.
Hic error tamen, & levis hæc insania quantas
Virtutes habeat, sic collige: vatis avarus [341]
Non temerè est animus; versus amat, hoc studet unum;
Detrimenta, fugas servorum, incendia ridet:
Non fraudem socio, puerove incogitat ullam
Pupillo; vivit siliquis & pane secundo;
Militiæ quanquam piger & malus, utilis urbi.
Si das hoc, parvis quoque rebus magna juvari;
Os tenerum pueri balbumque poeta figurat;
Torquet ab obscœnis jam nunc sermonibus aurem:

ANNOTATIONES.

112. *Parthis mendacior.*] Mendaciſſimos naturâ fuiſſe probat, quod mendacium acriter duriſq; pœnis coercerent, teſte Herodoto. Alii volunt a Iudi ad Parthorum perfidiam, qua Rom. duces nonnunquam illuſerunt ſuis fraudibus; præſertim verò cùm inductarum tempore rupto fœdere incautum Craſſum oppreſſerunt. Alii, quòd tum maximè pugnarent, cum figere viderentur. Vide lib. 1. Od. 12. & 19. lib. 3. Od. 5.

113. *Scrinia.*] Capſas, in quibus ſcripta reponuntur & chartæ.

114. *Navem agere ignarus, &c.*] Perſ. Sat. 5.
Navim ſi poſcat ſibi peronatus arator
Luciferi rudis, &c.
Abrotonum ægro Non audet, &c.] Synecd. Perſ. mox cit.
Diluis helleborum, certo compeſcere puncto
Neſcius examen, vetat hoc natura medendi.
Abrotonum Gall. *de l' auronne ou garderobe.* **Sutherwood, male and femate.** Planta perpetuò virens, amari valde ſucci, cujus tum folia tum ſemen prorius utilia ſunt nervis, tuſſi, lumbis, urinæ anguſtiis, item contra venena & veneficia, &c. Plin. lib. 21. cap. 21. Theophraſt. Hiſt. plant. l. 6. cap. 7. Dioſcorid. &c.

118. *Hic error tamen.*] Hoc tamen verſus faciendi cacoëthes & immoderatum ſtudium permulta hominibus affert commoda. Nam dum animum detinet, à vitiis avertit, &c.

119. *Vatis avarus Non temerè eſt animus.*] Vix, ferè nunquam.

121. *Detrimenta, fugas, &c.*] Adeò faciendis verſibus occupatur ac delectatur, ut parum aut nihil afficiatur bonorum jacturâ, fugâ ſervorum, conflagratione ædium ſuarum, &c.

123. *Vivit ſiliquis.*] Frugali victu contentus agit, *ſiliquæ* ſunt leguminum involucra; Gall. *la gouſſe des legumes.* Angl. **Huſks.** Perſ. Sat. 3.
Pane ſecundo.] Cibarium ejuſmodi panem Auguſtus maximè appetebat. Sueton.

124. *Militiæ quanquam piger.*] Imbellis licet non eſt inutilis civibus. Seipſum facetè notat poeta noſter. Vide lib. 2. Od. 7. ubi de ſe ait,
——— *celerem fugam*
Senſi, relictâ non bene parmulâ.
Conſtat nihilominus fuiſſe quoſdam æquè bonos milites ac poetas. Vel unus id probat Tyræus; de quo in arte poetica. Adde Sophoclem, Æſchylum, &c.

125. *Parvis quoq; rebus magna juvari.*] Grammaticâ, Poeticâ, Rempub. juvari & promoveri.

126. *Os tenerum pueri, &c.*] Vocem ac pronunciationem pueri fingit & componit, ut ſit diſtincta, aptaq;, &c. Quintil. lib. 11. c. 3. ab his ætatibus exigendum, ut nomina quædam verſuſq; affectatæ difficultatis ex pluribus aſperrimè coeuntibus inter ſe ſyllabis catenatos, & velut confragoſos quàm citariſſime volvant; quo ſit *Abſolutius os & expreſſior ſermo:* inquit idem Quintil. lib 1. cap. 1.

127. *Torquet ab obſcœnis.*] Præclara ſanè cura veteribus fuit conſervandæ puerilis caſtimoniæ. Vide quæ annotavi pridem in Præfatione ad Juvenalem; & quæ Juvenalis ſcribit Sat. 14. v. 44. &ſeq.

Mox

Mox etiam pectus præceptis format amicis,
Aſperitatis, & invidiæ corrector, & iræ [842]
Rectè facta refert; orientia tempora notis
Inſtruit exemplis; inopem ſolatur & ægrum.
Caſtis cum pueris ignara puella mariti
Diſceret unde preces, vatem ni Muſa dediſſet?
Poſcit opem chorus, & præſentia numina ſentit;
Cæleſtes implorat aquas, docta prece blandus;
Avertit morbos; metuenda pericula pellit;
Impetrat & pacem, & locupletem frugibus annum.
Carmine Dî ſuperi placantur, carmine Manes.
Agricolæ priſci, fortes, parvòque beati,
Condita poſt frumenta, levantes tempore feſto
Corpus, & ipſum animum ſpe finis dura ferentem,
Cum ſociis operum, & pueris, & conjuge fida, [843]
Tellurem porco, Silvanum lacte piabant,
Floribus & vino Genium, memorem brevis ævi.
Feſcennina per hunc inventa licentia morem

paulò pòſt animum quoque imbuit optimis inſtitutis: emendat ruſticitatem, livorem, iracundiam: præclare geſta narrat: ætatem præſentem inſtituit exemplis præteritis: conſolatur pauperem & laborantem. Unde verò innupta adoleſcentula & pueri pudici acciperent precationes, niſi Muſa poetam donaſſent? chorus auxilium petit, & faventes Deos animadvertit; flagitat pluvias blande & vite ſupplicans; avertit morbos, arcetque mala impendentia: pacem obtinet atque annum frugibus abundantem. Dii ſuperi carmine placantur, nec non & inferi. Antiqui agricolæ robuſti & paucis contenti, poſt collectas fruges, feriis recreantes corpus ipſamque mentem ſpe finis laborum patientem, cum particibus laboris tam liberis quàm fideli uxore, ſacrificabant ſuem Telluri, lac Silvano, flores & vinum Genio, qui facit *recordari brevitatis vitæ. Per hanc conſuetudinem inducta cavillatio Feſcennina jactavit agreſtia dicteria carmine amœbæo;*

ANNOTATIONES.

128. *Pectus præceptis format amicis.*] Documentis honeſtis è morali Philoſophia petitis.

129. *Aſperitatis corrector.*] Mores inconcinnos, ſævos, duros corrigens, flectens, in melius formans.

130. *Rectè facta refert.*] Majorum virtutes & egregia facinora commemorat, quibus pueri ad imitationem accendantur.

130, 131. *Orientia tempora notis Inſtruit exemplis.*] Ex ante bene factis docet quid nunc ſit agendum, quid deceat, quid laude dignum eſſe videatur: ex præteritis præſentia moderatur.

133. *Preces.*] Hymnos in honorem Deorum, maximè vero ſeculare carmen in ludis ſecularibus cantari ſolitum à pueris ac virginibus. De quibus ſuo loco dictum eſt.

134. *Chorus.*] Puerum & virginum carmen ſeculare canentium.

135. *Cæleſtes implorat aquas.*] In magna ſiccitate ſacra Romæ fiebant Jovi, ad eliciendam pluviam: quæ Aquilicia, ſacerdotes autem Aquilices, dicebantur. Tertull. Apologet. cap. 40. *Aquilicia Jovi immolatis, nudipedalia populo denunciatis.* Huc etiam pertinet quod ſcribit Varro l. 2. de vita pop. Rom. *Manalis lapis in pontificalibus ſacris movetur, cum pluviæ exoptantur.* Rem explicat Feſtus: Manalem, inquit, lapidem vocabant petram quandam, quæ erat extra portam Capenam juxta ædem Martis; quam cum propter nimiam ſiccitatem in urbem protraherent, inſequebatur pluvia ſtatim.

136. *Avertit morbos, &c.*] Hæc & cætera legere eſt in carmine ſeculari.

138. *Manes.*] Hi nocere viventibus credebantur, niſi placarentur. Vide Epod. 5. v. 94.

139. *Agricolæ priſci, &c.*] Horatius mox explicavit unde ortum ſit carmen ſacrum: jam oſtendit quâ ratione prophanam habuerit originem atque incrementum.

142. *Cum ſociis operum pueris, &c.*] Non ergaſtulis tunc & ſervis colebantur agri ſolicet.

143. *Tellurem porco.*] Pro porca. Sic enim terræ fertilitas ſuis fœcunditate indicabatur. Cic. 2. de Legibus.

Silvanum lacte piabant.] Aptum ſacrificium deo ruris & paſtorum. Vide Epod. 2.

144. *Floribus & vino Genium.*] Naturæ deo flores, placentæ, vinum offerebantur; nulla vero cædebatur victima: ut explicavi lib. 3. Od. 17. Perſius Sat. 2.

Funde merum Genio

145. *Feſcennina per hunc inventa, &c.*] Sic inquam, Poeta deſcribit originem prophanæ poeſeos, *Ruſticus* jam *laborum liber*, ut eſt in Epiſt. ad Piſ. *feſto tempore corpus animumque relevant ruſtica opprobria* jactavit; id eſt, alii alio rudi ſed procaci carmine laceſſentes oblectamentum quæſivere. Et hinc nata eſt ſubinde comœdia: ut dicetur alibi.

Feſcennina licentia.] Verſus petulantes & protervi inter jocoſa convivia adverſus quemlibet prolati, locum habuere primo in urbe Hetruriæ

annisq; redeuntibus usitata hæc *licentia hilariter jocata est, usque quò dirum scomma abiit in publicum maledicendi furorem. & nobiles familias temerè impetivit.* Tum *mordacibus dicteriis appetiti gemuerunt: atque etiam* ii qui *non* fuerant *lacessiti condoluerunt de publico discrimine. Imò lex & pœna est constituta, vetans ullum maledicis versibus notari.* Tunc *fustuarii metu carmen converterunt ad laudandum & oblectandum revocati.* Subinde *victa Græcia victorem bellicosum devinxit, invexitque disciplinas in rude Latium. Sic aspera Saturnia desiit: & cultus abegit putidum fœtorem.*

Versibus alternis opprobria rustica fudit;
Libertasque recurrentes accepta per annos
Lusit amabiliter; donec jam sævus apertam
In rabiem verti cœpit jocus, & per honestas
Ire minax impunè domos: doluere cruento
Dente lacessiti: fuit intactis quoque cura [844]
Conditione super communi: quin etiam lex,
Pœnaque lata, malo quæ nollet carmine quenquam
Describi: vertêre modum, formidine fustis,
Ad bene dicendum delectandumque redacti.
Græcia capta ferum victorem cepit, & artes
Intulit agresti Latio: sic horridus ille
Defluxit numerus Saturnius; & grave virus

ANNOTATIONES.

Fescennia, V. *citta Castallana.* Hinc quoque ortum est carmen nuptiale inconditus fales & dicteria nonnihil obscœna continens. Porro exinde versus quilibet obscœni & procaces Fescennini dicti sunt. T. Livius lib. 7. initio, multa refert non valde his consona; sed profectò magis Horatio credendum

146. *Versibus alternis opprobria rustica fudit.*] Augustus ejusmodi versus Fescenninos nimirum dicaces & mordaces in Pollionem aliquando scripsit: quibus quod non responderet increpantibus, sic locutus fertur Pollio: Nec licet nec libet in eum scribere, qui potest proscribere. Vide Alex. ab Alex. lib. 2. cap. 5.

147. *Libertasque recurrentes, &c.*] Mos iste mutua probra objectandi impunè & liberè, post messem annis singulis usitatus & confirmatus est; donec licentiam nimiam & criminosam coërceri necesse fuit. Huc pertinet quod lib. 1 Sat. 3. notatur de rusticis desidiam invicem exprobrantibus,

Magna compellans voce cucullum.

148. *Sævus apertam In rabiem verti cœpit jocus.*] Faceta primo libertas cavillandi fuit tantùm; at subinde erupit in maledicentiam publicam: & contumeliosè notati sunt honesti quique viri, nominatim vitiis objectis. Talis fuit vetus comœdia tum apud Græcos, cum etiam postea apud Romanos.

152. *Conditione super communi.*] Par enim sors imminebat & minari videbatur æquè omnibus, scilicet maledictis lacerari, & probroso carmine proscindi.

153. *Lex pœnaque lata.*] Lex 12. tab. erat: *Si quis occentasset malum carmen, sive condidisset quod infamiam faxit flagitiumque alteri; capital esto.* Cic. Tusc. 4. Item 4. de Rep. ejusdem meminit: *Nostra 12. tabulæ cum perpaucas res capite sanxissent, in his hanc quoque sanciendam putaverunt, si quis actitavisset, sive carmen condidisset, quod infamiam afferret flagitiumve alteri.* Arnob. *lib. 4. Carmen malum conscribere, quo fama alterius coinquinetur & vita, Decemviralibus scitis evadere voluistis impunè.* Vide S. August. de Civ. Dei lib. 2. cap. 9. & suprà, lib. 2. Sat. 1.

Si mala condiderit in quem quis carmina jus est,
Judiciumque.

154. *Vertêre modum.*] Desierunt carmina scribere Fescennina, & nominatim vitia notare, Satiras vero scripserunt non tam apertè vel dicaciter arguentes vitiosos.

Formidine fustis.] Pœna fustuarii decreta fuerat in auctorem carminis maledici; qui quidem ad necem cædi jubebatur fustibus, seu virgis illis, ex quibus simul & securibus constabant fasces magistratuum, Vide suprà Cicer. cit. 4. de Rep.

155. *Ad bene dicendum delectandumque redacti.*] Ad hæc certè magis nata poësis videtur.

156. *Græcia capta, &c.*] Posteaquam Romani Græcorum imperio subverso Græciam in provinciam redegerunt, artes liberales à Græcis illatæ sunt in Italiam adhuc rudem & disciplinis nondum excultam; quarum amœnitate capti sunt Romani.

158. *Numerus Saturnius.*] Prisca barbaries, rudis & impolita compositio versuum, quæ fuerat in Italia ab Saturno rege, ac diù etiam post eum. Ascon. in 2. Ver. *Versus Saturnii*, inquit Festus, *appellantur illi antiquissimi, quibus Faunus fata hominibus creditur cecinisse: quibus & à Nævio bellum Punicum scriptum est, & à multis aliis plura composita sunt.* Ennius de iisdem.

——— *Scripsere alii rem*
Versibus quos olim Fauni vatesque canebant;
Cum neq; Musarum scopulos quisquam superarat.

Munditiæ

Munditiæ pepulere: ſed in longum tamen ævum [845]
Manſerunt, hodièque manent veſtigia ruris.
Serus enim Græcis admovit acumina chartis;
Et poſt Punica bella quietus, quærere cœpit,
Quid Sophocles, & Theſpis, & Æſchylus utile ferrent.
Tentavit quoque rem ſi dignè vertere poſſet:
Et placuit ſibi, naturâ ſublimis & acer:
Nam ſpirat tragicum ſatis, & feliciter audet: [46]
Sed turpem putat in ſcriptis, metuitque lituram.
Creditur, ex medio quia res arceſſit, habere
Sudoris minimum; ſed habet comœdia tanto
Plus oneris, quanto veniæ minus: adſpice Plautus

Attamen diù ſuperfuit & ſupereſt etiamnum quædam ruſticitas. Namtardè Romani *ingenium appulere ad libros Græcorum: poſtque bellum Carthaginenſium pace fruentes inveſtigare cœperunt quid boni continerent Theſpis, Æychylus, Sophocles. Quin & tentarunt an ſcripta illorum pro dignitate poſſent transferre in* Latinum ſermonem: *& placuerunt ſibi animi excelſi & vehementes: quippe habent de tragico ſpiritu non parùm, nec infeliciter exequuntur: at emendari quod compoſuerunt, ignominioſum ducunt & averſantur. Putatur comœdia nequaquam eſſe difficilis, eò quod materiam ſumit è vitâ communi. Verum eo magis operoſa eſt, quo minus dabet indulgentiæ. Animadverte quali modo Plautus*

ANNOTATIONES.

Porrò ii verſus omnes erant Iambici Hypercatalecti; qualis iſte:

Malum dabunt Metelli Naviepoëtæ.

158. *Grave virus Munditiæ pepulere.*] Venuſtas Græcorum expulit ruſticitatem & inconcinnitatem à ſermone & ſcriptis Romanorum. *Virus*, doctas aures velut enecans; barbara ſcilicet oratio, atq; *reconditorum verborum fœtor*; ut aiebat Auguſtus, teſte Suetonio antea cit. Octav. 86.

159. *In longum tamen ævum Manſerunt, &c.*] Diù in Italia, ac Romæ etiam manſit inquinatus ſermo, permixtus videlicet è pluribus linguis, Italâ, Græcâ, Oſcâ, Phrygiâ. Semigræci erant tum poetæ cum oratores, Romani paſſim Graii vocabantur: adeo ut indignatus Cato exclamaverit in Senatu, ſe non poſſe ferre amplius Græcanicam urbem. Varro 6. de Ling. Lat. Dionyſ. Halic. in fine lib. 1. Juvenal. Sat. 3. v. 60.

——— *Non poſſum ferre, Quirites,*
Græcam urbem, &c.

162. *Poſt Punica bella.*] Saltem poſt primum bellum Punicum. Porcius Licinius:

Punico bello ſecundo Muſa pennato gradu,
Intulit ſe in belliceſam Romuli gentem feram.

163. *Sophocles, Theſpis, Æſchylus.*] Hi tres apud Græcos tragici poëtæ inſignes fuêre. Annis ante Chriſtum plus ſexcentis tragœdiam Theſpis invenit, Æſchylus poſt annos fere centum expolivit, denique Sophocles mirè perfecit, Æſchylo jam ſene. De Theſpi & Æſchylo plura in Epiſt. ad Piſones.

Sophocles.] Is Athenienſis exercitus dux fortiſſimus cum Pericle, idem & accuratiſſimus ſcriptor tragœdiarum 120. ut aiunt; quanquam ex iis habeamus ſuperſtites ſolummodo ſeptem; cæteras autem nobis invidet injuria temporum. Annos vixit nonaginta quinque. Eodem tempore floruit quo Socrates & Ariſtophanes: apis dictus ob ſuavitatem orationis: ter & vicies palmam adeptus. Sophocles Homerus tragicus, Homerus autem Sophocles epicus à Polemone nuncupabatur teſte Diogene Laertio lib. 4. Vid. Val. Max. lib. 8. cap. 7. & lib. 9. cap. 12.

164. *Tentavit quoque, &c.*] Tragicorum iſtorum lectione delectati quædam ex illis in Latinum ſermonem vertere aggreſſi ſunt. Quin integras etiam tragœdias Græcorum Latinitate donatas in ſcenam dedere Accius, Cœcilius, Pacuvius, Nævius: quarum ſuperſunt etiamnum aliquot fragmenta.

Rem dignè vertere.] Græcorum vim altoſq; tragœdiæ ſpiritus aſſequi, & Latino ſermone æmulari.

165. *Placuit ſibi, naturâ ſublimis & acer.*] Illi tragicorum Græcorum Latini interpretes ſibi viſi ſunt non infeliciter rem moliti, & dignè ſatis imitati ſublimes illorum dictiones & ſententias, pro inſito nempe Romanis acri & ſublimi ingenio, ad ſuſtinendam tragici ſpiritûs altitudinem valde apto & idoneo.

167. *Sed turpem putat, &c.*] Atque utinam ab incepto noſtri poëtæ non deſtitiſſent, ſeu viribus ſuis nimiùm diffiſi, ſed quod eos *offenderet limæ labor & mora.* Quòd ſi jam tunc illi, aliique deinceps, *lituram* & cenſuram minus timuiſſent, certè modò *nec virtute foret clariſve potentius armis, quam lingua Latium.* Ita ſentit & loquitur Horatius tum hîc, tum in Epiſt. ad Piſon. v. 289.

168. *Creditur, ex medio, &c.*] Comœdiæ difficultatem oſtendit, quia poëtæ comico venia non datur: quaſi facile ſit perfectè exprimere res & actiones vulgares. Verùm exemplo celebrium Comicorum probat, arduum opus eſſe comœdiam.

170. *Adſpice Plautus Quo pacto, &c.*] Vide quam aberret à ſcopo ipſe Plautus alioqui ſolers pariter & Dorſennus: quam ille parum ſibi conſtet in

Sustineat officia adolescentis amatoris, senis avari, lenonis captantis: ut nimius sit Dorsennus in parasitis gulosis: ut dissoluto socco per theatra vadat; enimverò gaudet pecuniam inserere in marsupium; deinde non angitur, seu fabula intercidat, seu firmo gradu consistat. Qui ad theatrum ducitur superbo curru gloriæ, occiditur spectatore languido, erigitur attento. Adeò leve & parvum est, quod contristat vel consolatur animum gloriæ cupidum. Apage rem scenicam, si approbatio denegata me reducit mœstum, concessa exultantem. Non raro quoque audacem poetam deterret, atque alienat, quod plures numero iique meritò & dignitate inferiores, imperiti & bardi, promptique ea corrigendum, si equites dissentiant, mediam inter fabulam petunt

Quo pacto partes tutetur amantis ephebi,
Ut patris attenti, lenonis ut insidiosi:
Quantus sit Dorsennus edacibus in parasitis:
Quàm non adstricto percurrat pulpita socco.
Gestit enim nummum in loculos demittere; post hoc [847]
Securus, cadat, an recto stet fabula talo. 176
Quem tulit ad scenam ventoso gloria curru,
Exanimat lentus spectator, sedulus inflat.
Sic leve, sic parvum est, animum quod laudis avarum
Subruit aut reficit: valeat res ludicra, si me 180
Palma negata macrum, donata reducit opimum.
Sæpe etiam audacem fugat hoc terretque poetam,
Quòd numero plures, virtute & honore minores,
Indocti, stolidique, & depugnare parati, 184
Si discordet eques, media inter carmina poscunt

ANNOTATIONES.

tuendis partibus juvenis amantis, &c. quàm alter *edacibus parasitis* sit importunus, quos perpetuo ad nauseam usque representat. Plerique dubitarunt utrùm ab Horatio reprehenderetur hic Plautus, an culparo Dorsenno præferretur, & velut exemplar optimum exhiberetur. At mentem ipse suam aperuit Horatius in Epist. ad Pisones, v. 270.

At nostri proavi Plautinos & numeros, &
Laudavêre sales, nimium patienter utrumque,
Ne dicam stultè, mirati.

171 *Quo pacto partes tutetur, &c.*] Ergo Plautus hic arguitur, quod nesciat vel non curet ita *personam formare, ut servetur ad imum qualis ab incœpto processerit, & sibi constet*, ut est in cit. Epist. ad Pis. v. 126.

172. *Patris attenti.*] Ad lucrum, ad parsimoniam.

Lenonis insidiosi.] Loculis amentium insidiantis.

173 *Dorsennus.*] Vel Dossenus, poeta Comicus, Atellanarum fabularum scriptor: cujus mentio est apud Plin. l. 14. cap. 13. ubi & aliquot ejus versiculi referuntur.

174. *Quàm non adstricto, &c.*] Quàm uterque peccet, & à perfecto distet, ideò falluntur qui credunt minimum esse difficultatis in elaborandâ comœdia. Certe in hoc poeta ut plurimum aut nimius est, aut deficit: quod facere videtur materiæ parvitas. At contrà in tragœdia res graves hinc poetæ ingenium stimulant, sublevant, erigunt, illinc autem auditorum animos dum plus afficiunt, etiam avocant à fastidio, & à notandis erroribus.

Non adstricto socco.] Allegoria est; *soccus* comœdorum calceus, *non astrictus*, laxus, solutus, indicat non accuratum poetam, inconcinnè scribentem; seu negligat, seu nequeat decorum personarum ubique & semper custodire, vel *descriptas servare vices operumque colores, &c.* Vide Epist. ad Pis.

175. *Gestit enim.*] Et hoc unius lucri magis quàm laudis studium referri videtur tam ad Plautum quàm ad Dorsennum.

Nummum.] Pretium pro fabula datum à Prætore vel Ædilibus; ut annotavi suprà.

176. *Cadat, an recto stet fabula talo.*] An explodatur à populo, an semel approbata sæpius expetatur. Pers. Sat. 5. v. 104.

Tibi recto vivere talo Ars dedit.

177. *Quem tulit ad scenam.*] Neque felicior est Poeta fabulas in scenam dandas scribens gloriæ parandæ causâ; tam vanus & calamitosus est hic laudis quàm ille lucri cupidus.

183. *Numero plures.*] Plebeii nempe adversus equestrem ordinem armis contendere parati, si quod stolidè poscunt negetur.

185. *Si discordet eques.*] Si equites aliud velint quàm plebs; si obsistant plebi flagitanti ut fabula interrumpatur, aliique ludi producantur, nimirum, ursus, leo, camelus, pugilum certamen, gladiatores, funambulus, &c.

Media inter carmina.] In media fabulæ actione post unum aut alterum comœdiæ seu tragœdiæ actum. Vide Terentii Hecyræ prologum, qui totus ea de re est.

Hecyra——hæc cum data est nova,
Novum intervenit vitium & calamitas;

Aut

Aut ursum, aut pugiles: his nam plebecula gaudet. [848]
Verùm equitis quoque jam migravit ab aure voluptas
Omnis ad incertos oculos, & gaudia vana.
Quatuor aut plures aulea premuntur in horas,
Dum fugiunt equitum turmæ, peditumque catervæ.
Mox trahitur manibus regum fortuna retortis; 191
Esseda festinant, pilenta, petorrita, naves:
Captivum portatur ebur, captiva Corinthus. [849]
Si foret in terris, rideret Democritus, seu
Diversum confusa genus panthera camelo, 195

vel ursum vel athletas: his enim plebs delectatur. Sed equites ipsi abjectâ aurium voluptate convertuntur ad oculorum oblectationes instabiles & fluxas: per quatuor aut plures horas vela complicantur, dum fugiunt equitum turmæ & peditum cohortes. Mox reges anteà fortunati revinctis à tergo manibus trahuntur; properant esseda, pilenta, petorrita, naves: portatur ebur captivum, & Corinthus captiva. O si Democritus viveret, quàm rideret, cùm plebs attentè spectat vel novam bestiam conflatam è pantherâ & camelo,

ANNOTATIONES.

Ut neque spectari, neque cognosci potuerit:
Ita populus studio stupidus in funambulo
Animum occuparat ——————
Cùm primùm eam agere cœpi, pugilum gloria,
Funambuli eodem accessit expectatio;
Comitum conventus, studium, clamor mulierum
Fecêre, ut antetempus eximerem foras.
. . . . . .
Primo actu placeo; cum interea rumor venit,
Datum iri gladiatores; populus convolat,
Tumultuantur, clamant, pugnant de loco;
Interea ego meum non potui tutari locum.
Nunc turba nulla est, otium & silentium est,
Agendi tempus mihi datum est, &c.

187. *Verùm equitis quoque, &c.*] Sed equestri etiam ordo levitatem modò popularem sequitur; & spectaculo malunt oculos pascere, quæ voluptas citò evanescit; quam auribus excipere quod animo certam & diuturniorem afferat voluptatem.

189. *Aulæa premuntur.*] *Aulæa recondita cessant*, ut canit Juvenalis, Sat. 6. ornamenta scenæ & vela removentur, adeòque fabula & carmina intermittuntur; dum ad obsequendum stulto vulgi studio, introducuntur quæpiam spectacula. Cic. Epist. 1. lib. 7. ad Marium ita scribit: *Nosti reliquos ludos, qui ne id quidem leporis habuerunt, quod solent mediocres ludi: apparatus enim spectatio tollebat omnem bilaritatem; quo quidem apparatu* non dubito *quin animo æquissimo careueris. Quid enim delectationis habent sexcenti muli in Clytemnestra, aut in equo Trojano craterarum tria millia? aut armatura varia peditatûs aut equitatûs in aliqua pugna? quæ popularem admirationem habuerunt, delectationem tibi nullam attulissent.* . . . . . *Quæ potest esse homini politico delectatio cùm aut homo imbecillus à valentissima bestia laniatur, aut præclara bestia venabulo transverberatur? &c.*

190. *Dum fugiunt equitum turmæ, &c.*] Dum bellorum species repræsentatur, hostium fuga simulatur, ac subinde triumphalis pompa exhibetur. Huc refer quæ sunt lib. 1. Epist. 6. v. 40. & seq. de magno numero chlamydum scenæ præstitarum.

192. *Esseda.*] Currus quibus capti reges traducuntur. *Essedum* vehiculi gestatorii genus apud Gallos usitatum,

Pilenta.] Reginarum matronarumque captivarum vehicula, quæ & carpenta.

Petorrita.] His captiva regum devictorum familia vehebatur: quatuor rotarum erant. Vide Gell. l. 15. cap. 30.

Naves.] Quibus navali prælio reges victi: vel exhibita naumachia; vel productis navibus, seu pictis, in scena; seu veris in Tiberi, qui theatro proximus, ut vult vetus Schol. aut potius in amphitheatro; quemadmodum docet Martial. spectac. Epig. 24. ubi de repræsentato navali certamine, subitòque immissâ in amphitheatrum per tubos tanta aquarum vi, ut peregrinus esse pontum facile credidisset, nisi mox emissam ad munus gladiatorium aquam cerneret.

193. *Captivum portatur ebur.*] Captarum urbium imagines & simulacra ex ebore. Meminit Quintilianus lib. 6. cap. 3. *Chrysippus, cum in triumpho Cæsaris eburnea oppida essent transfossa, & post dies paucos Fabii Maximi lignea, theecas esse oppidorum Cæsaris dixit.*

Captiva Corinthus.] Simulacrum urbis Corinthi à L. Mummio expugnatæ & expilatæ. Alii interpretantur, vasa ærea Corinthii à victore direpta & asportata.

194. *Democritus.*] De eo lib. 1. Epist. 12.

195. *Diversum confusa genus,*] Cave ne accipias belluam è duabus naturis mixtam: imò designatur optimè camelopardalis, vulgo *une Giraffe*. Varro 4. de Ling. Lat. *Camelus suo nomine Syriaco in Latium venit; ut Alexandria camelopardalis nuper advecta, quod erat figurâ ut*

Sive

vel candidum elephantem. Sane plebem magis quàm ludos attenderet, velut sibi dantem spectacula plus quàm histriones: poetas autem diceret commemorare fabulam surdo asino. Etenim quæ vox posset superare murmur, quod reddunt theatra nostra? Credas stridere Gargani silvas, vel Hetruscum mare: tanto cum strepitu spectantur ludi, artificium, & opes exoticæ, quibus cùm circumdatus histrio prodit in theatrum, dextra sinistræ jungitur. An verò jam quidpiam locutus est? Nihil profectò. Ecquid igitur admirantur? Pannum Tarentino succo violas imitantem. Ne verò arbitreris me parcè laudare ea, quæ facere detrectem, quando scitè peragunt cæteri: is poeta mihi videtur posse ambulare per funem extentum, qui meum cor fictis sermonibus torquet, stimulat, placat, falsis terroribus concutit,

Sive elephas albus vulgi converteret ora.
Spectaret populum ludis attentius ipsis,
Ut sibi præbentem mimo spectacula plura:
Scriptores autem narrare putaret asello
Fabellam surdo: nam quæ pervincere voces
Evaluêre sonum, referunt quem nostra theatra?
Garganum mugire putes nemus, aut mare Thuscum: [Tyr-
Tanto cum strepitu ludi spectantur, & artes,
Divitiæque peregrinæ; quibus oblitus actor
Cùm stetit in scena, concurrit dextera lævæ.
Dixit adhuc aliquid? Nil sanè. Quid placet ergo?
Lana Tarentino violas imitata veneno.
Ac ne fortè putas me, quæ facere ipse recusem,
Cùm rectè tractent alii, laudare malignè;
Ille per extentum funem mihi posse videtur
Ire poeta, meum qui pectus inaniter angit,
Irritat, mulcet, falsis terroribus implet,

ANNOTATIONES.

camelus, maculis ut panthera. Vide Solin. cap. 33. Dion. Lib. 43. Plin lib. 8. cap. 18. *Camelorum*, inquit, *aliqua similitudo in duo transfertur animalia; Nabin Æthiopes vocant, collo similem equo, pedibus & cruribus bovi, camelo capite, albis maculis rutilum colorem distinguentibus; unde appellata camelopardalis: Dictatoris Cæsaris Circensibus ludis primùm visa Romæ. Ex eo subinde cernitur aspectu magis quàm feritate conspicua, quare etiam ovis feræ nomen invenit.*

196. *Elephas albus.*] Qualis rarò invenitur. Vide Ælian. lib. 3. cap. 46.

199. *Narrare asello Fabellam surdo.*] Proverb. Narrare surdo, vel asino: id est, oleum & operam perdere: *asello*, plebeculæ stolidæ & contumaci.

200. *Quæ pervincere voces, &c.*] Quis adeò vocalis histrio, quantumvis contenderet, in scena posset audiri tantum inter strepitum tumultuantis populi & vociferantis.

201. *Referunt quem nostra theatra,*] Ob reflexam echo. Vide lib. 1. Od. 20.

202. *Garganum.*] Apuliæ montem, de quo lib. 2. Od. 9.

Mugire nemus.] Ventis maritimis percussum: *mare*, stridens & resonans, Austro flante, fluctibus collisis.

Mare Thuscum.] Mare inferum, & Tyrrhenum, de quo lib. 1. Od. 11.

203. *Artes.*] Habitus histrionis artificiosus: apparatus vestium peregrinis opibus & artificio conspicuus.

205. *Concurrit dextera lævæ.*] Vel mirabundæ plebs junctas manus tollit, vel approbans percutit & complodit.

206. *Dixit adhuc aliquid?*]] Tum verò hospes quærere possit; unde populi admiratio, cùm nihil adhuc pronunciârit actor? O stultitiam! ad vestimentorum fulgorem perculsitur, gestit, exultat insana plebs.

207. *Lana Tarentino violas imitata veneno.*] Vestis è lana violacei coloris tincta apud Tarentum; quæ urbs tum lanâ cùm purpurâ exquisitâ celebratur. Plin. lib. 8. cap. 48. *Lana*, inquit, *circa Tarentum summam nobilitatem habet.* Lib. 9. cap. 39. *Violacea purpura vigebat, cujus libra denariis centum vænibat: nec multò post rubra Tarentina.* Vide & lib. 21. cap. 6. & 8.

208. *Ac ne fortè putes, &c.*] Removet à se Horatius suspicionem invidentiæ. Ne putes, ô Auguste, me derogare laudem poëtis Dramaticis eo quod dramata non scribam; profiteor me illos, si peritè rem moliantur, prorsùs admirari.

209. *Laudare malignè.*] Exiguè, quasi invidendo illis. Virgil. Æneid. 7.

Quale per incertam lunam sub luce maligna.

210. *Per extentum funem, &c.*] Moliri & perficere quod difficillimum est.

211. *Qui pectus inaniter angit, &c.*] Qui pro arbitrio movet animum, & in quamlibet partem inflectit, seu ad dolendum, seu ad lætandum; vel ad iram, vel ad misericordiam; ad metum, spem, &c. Epist. ad Pison.

Quocunque volent animum auditoris agunto.

Ut

Ut magus; & modò me Thebis, modò ponit Athenis.
Verùm age, & his qui ſe lectori credere malunt, [851]
Quàm ſpectatoris faſtidia ferre ſuperbi,
Curam redde brevem; ſi munus Appolline dignum
Vis complere libris, & vatibus addere calcar,
Ut ſtudio majore petant Helicona virentem.
Multa quidem nobis facimus mala ſæpe poetæ,
(Ut vineta egomet cædam mea) cùm tibi librum
Solicito damus, aut feſſo; cùm lædimur, unum
Si quis amicorum eſt auſus reprehendere verſum,
Cùm loca jam recitata revolvimus irrevocati;
Cùm lamentamur non apparere labores
Noſtros, & tenui deducta poemata filo:
Cùm ſperamus eò rem venturam, ut, ſimul atque [852]
Carmina reſcieris nos fingere, commodus ultrò
Arceſſas, & egere vetes, & ſcribere cogas.
Sed tamen eſt operæ pretium cognoſcere, quales
Ædituos habeat belli ſpectata domique
Virtus, indigno non committenda poetæ.
Gratus Alexandro regi magno fuit ille

velut magus; ac modò me Thebis, modò Athenis conſtituit. Age verò, imminue ſolicitudines eorum etiam qui malunt ſe Lectori committere, quàm tolerare contemptum ſpectatoris faſtidioſi; ſi quidem vis ſcriptis implere locum Apollini ritè dicatum, ac potis incentivum præbere, ut animoſiùs adeant Heliconem præclarum. Certè nobis poeta multa ſæpe mala creamus (ut mea ipſe vineta incidam) dum tibi occupato vel fatigato librum porrigimus; dum offendimur, ſi quis familiarium redarguerit unum è verſiculis noſtris, dum loca jam recitata repetimus non rogati; dum querimur non adverti labores noſtros & carmina ſubtili ſtylo conſerta; dum ſperamus fore ut, cùm primum audieris nos verſus condere, ſponte & benignè advoces nos atque ab egeſtate vindices & ſcribere imperes. Veruntamen oportet expendere quales miniſtros ſortiatur virtus in bello & pace conſpicua, nec tradenda infimo Poetæ. Alexandro magno placuit ille

ANNOTATIONES.

213. *Magus.*] Præſtigiator, oculos faſcinans. Vide Cœl. Rhodig. lib. 9. cap. 23. Plin. &c.

Modò me Thebis, &c.] Dum ita deſcribuntur & narrantur in ſcenæ quæ Thebis vel Athenis geſta ſunt, ut illic intereſſe videatur ſibi auditor, & rem oculis ſpectare. Ariſtot. Poëta *Tanquam interſit rebus ipſis agendis.* Porro illæ urbes præcipuè nominantur, quòd inde materiam plerumque Tragici deſumpſerint, De Thebis, lib. 2. Sat. 6. de Athenis, lib. 2. Sat. 7.

214. *Verùm age.*] Auguſtum comœdiâ in primis gaudentem hortatur Poëta, ut faveat non ſolùm Dramaticis, ſed & Epicis: quandoquidem his magis quàm illis heroum nomen ad poſteros tranſmittitur: atque omnes æque præmiis ſtimulet ad rectè & naviter ſcribendum.

Qui ſe lectori, &c.] Qui odas vel epos malunt componere à poſteris legenda, quàm drama ſpectandum à populo ſæpe ad optimum carmen faſtidiente, ad ineptam verò urſi, funambuli, purpureæ veſtis ſpectationem geſtiente. Vide ſuprà.

216. *Curam redde brevem.*] Certa ad victum præbendo ſubſidia: vel utroſque perindè laudando & fovendo.

Munus Apolline dignum.] Bibliothecam à te ædi Apollinis adjunctam in monte Palatino, l. 1. Epiſt. 3. v. 17.

218. *Helicona.*] Montem Bœotiæ ſacrum Muſis. Allegoria.

219. *Multa quidem nobis, &c.*] In ſe & alios poetas Epicos culpam derivat ac rejicit Horatius; quòd minus Auguſto gratioſi ſint.

220. *Ut vineta egomet cædam mea.*] Proverb. id eſt, ut meos ipſe errores fatear & emendem.

Cum tibi Solicito, &c.] Poeta noſter, ut alios corripiat, ſeipſum petit notatque; quanquam ab iſto peccandi genere longè alienus: ut patet ex datis luculenter Vinnio Aſeliæ mandatis & præceptis, cùm eum doceret rationem tempeſtivè & commode porrigendi Auguſto ipſam hanc Epiſtolam. Vide l. 1. Epiſt. 13.

224. *Non apparere labores.*] Velut aliud agens Horatius expoſtulat, quòd plerumque non ſatis advertat lector vel auditor, quæ ab auctoribus ſummâ curâ, arte, ingenio, ſunt ſcripta.

225. *Tenui deducta poemata filo.*] Poſſunt hæc verti in bonam malamque partem: vel eximiè & ſcitè compoſita: vel, exili & humili ſtylo, adeóque indigna eâ laude, quæ depoſcitur ab auctoribus.

226. *Cum ſperamus, &c.*] Tantum nobis arrogamus perperam & fluxè.

229. *Quales Ædituos habeat, &c.*] Quales præcones deceant virtutem egregiam. Ædem virtuti velut numini erigit Horatius, aſſignatque laudatores & poetas velut ædituos.

232. *Alexandro magno.*] Illi Macedonum regi tamâ ſuper ætnera note.

Chœrilus,

Chœrilus, qui pro versibus inconditis & inconcinnis obtinuit Philippos, regium numisma. At quemadmodum atramentum contactum imprimit notam & maculam, sic fere scriptores rudi carmine iuquinant gesta illustria. Is ipse rex, qui tam indignum carmen tam caro pretio emit profusus, decreto interdixit ne pingeret se quisquam nisi Apelles, neve alius quàm Lysippus effingeret ex ære imagines strenui Alexandri. Quod si judicium hoc solers in æstimandis artibus vocares ad scripta & ad munera ista Musarum, affirmares ortum in pingui aere Bœotiorum. Verum selecti à te, Auguste,

Chœrilus, incultis qui versibus & malè natis
Rettulit acceptos, regale numisma, Philippos.
Sed veluti tractata notam labemque remittunt
Atramenta, ferè scriptores carmine fœdo,
Splendida facta linunt. Idem rex ille poema
Qui tam ridiculum, tam carè prodigus emit,
Edicto vetuit ne quis se, præter Apellem, [853]
Pingeret, aut alius Lysippo duceret æra
Fortis Alexandri vultum simulantia: quòd si
Judicium subtile videndis artibus, illud
Ad libros & ad hæc Musarum dona vocares,
Bœotum in crasso jurares aere natum.
At neque dedecorant tua de se judicia, atque
Munera, quæ multa dantis cum laude tulerunt,

ANNOTATIONES.

233. *Chœrilus*] Insulsus poeta Thucydidis & Herodoti vivens temporibus; quem Aristoteles in Top. notat: *qualia Homerus, non qualia Chœrilus*, inquit. Vide Epist. ad Pisones, v. 357.

234. *Philippos.*] Nummos aureos Philippi Macedonum regis patris Alexandri magni effigie signatos. Duos fuisse Chœrilos constat; quicquid nonnulli sentiant. Prior eximius Poeta Atheniensium de Xerxe victoriam celebravit; cui pro singulis versibus totidem stateres seu nummos aureos contulerunt Athenienses, facto etiam decreto, ut cum Homero legeretur. Posterior fuit iste Alexandro comes assiduus, testibus Q. Curtio & Plutarcho; de quo variè narrant. Quidam scribunt pepigisse Alexandrum cum Chœrilo ut pro singulis bonis versibus singulos acciperet Philippos, pro singulis autem malis, totidem colaphos; opere verò confecto vix septem versus laude dignos extitisse: denique referunt Chœrilum inediâ periisse. Vide Suidam, &c. Porrò videtur Horatius isti Chœrilo quædam tribuere quæ priscis sint, ut Alexander sit imitatus quod fecerant Athenienses, conditum de se carmen pariter remunerans.

236. *Scriptores carmine fœdo.*] Hinc sapienter Augustus, quamvis ingenia sui seculi omni modo foverit, ac benignè patienterque audiverit recitantes non tantum carmina & historias, sed & orationes atque dialogos; *componi tamen* aliquid de se, nisi & serio & à præstantissimis, offendebatur; admonebatque Prætores, ne paterentur nomen suum commissionibus obsolescere. Suet. Oct. v. cap. 89.

239. *Edicto vetuit.*] Cic. lib. 5. Epist. 12. *Nec enim Alexander ille gratiæ causa ab Apelle potissimum pingi, & à Lysippo fingi volebat; sed quod illorum artem tum ipsis cum etiam sibi gloriæ fore putabat.* Idem narrat Plutarchus, atque, è duobus Alexandris alterum invictum scilicet Philippo natum; alterum ab Apelle factum non esse imitabilem. Apuleius Florid. 1. sic habet; *Alexander imaginem suam, quò certior posteris proderetur, noluit à multis artificibus vulgò contaminari, sed edixit universo orbi suo, ne quis effigiem regis temerè adsimularet ære, colore, calamine; quum solus eam Polycletus ære duceret, solus Apelles coloribus delinearet, solus Pyrgoteles calamine excuderet*, Plin. lib. 7. cap. 37. *Edixit imperator ille, ne quis ipsum alius quàm Apelles pingeret, quam Pyrgoteles sculperet, quam Lysippus ex ære duceret.* Vide & Valer. Max. lib. 8. cap. 11.

Apellem.] Eximius ille Pictor ex insula Co, toto orbe celebratus pictis ingeniosè & vesustè tabellis.

240. *Lysippo.*] Statuarius ille præclarus ad veritatem optimè accessit. Quintiliano teste. Hinc Propertius lib. 5.

Gloria Lysippo est animosa effingere signa.

241. *Fortis Alexandri vultum.*] Cui nempe masculus ac leoninus erat obtutus.

242. *Quòd si Judicium, &c.*] Alexander de pictura aliisque artibus benè judicans, quàm ineptè censuit de carminibus! Certè Bœotico fuisse ingenio dixeris. Plinius tamen lib. 7. cap. 29. docet quanti ab Alexandro æstimati sint Homerus, Pindarus, &c. Ælianus autem Hist. Var. lib. 2. non fuisse picturæ æstimandæ peritum ostendit: refert enim, Alexandri equo adhinniente ad equum ad Apelle pictum, quem tamen Alexander haud valde laudaverat; dixisse Apellem: Atqui, Imperator, videtur, equus tuus in arte pingendi esse te intelligentior.

244. *Bœotum in crasso.*] Quanquam sæpius *fortes creantur fortibus*, contrà tamen evenit interdum. Sic Pindarus crassâ licet regione Bœotiæ

Dilecti

Dilecti tibi Virgilius Variusque poetæ. [854]
Nec magis expressi vultus per ahenea signa,
Quàm per vatis opus mores animique virorum
Clarorum apparent: nec sermones ego mallem
Repentes per humum, quàm res componere gestas,
Terrarumque situs, & flumina dicere, & arces
Montibus impositas, & barbara regna, tuisque
Auspiciis totum confecta duella per orbem,
Claustraque custodem pacis cohibentia Janum,
Et formidatam Parthis te principe Romam;
Si, quantum cuperem, possem quoq; sed neq; parvum
Carmen majestas recipit tua; nec meus audet
Rem tentare pudor, quam vires ferre recusent.
Sedulitas autem, stultè quem diligit, urget; [855]
Præcipua cum se numeris commendat, & arte.
Discit enim citiùs, meminitque libentiùs illud
Quod quis deridet, quàm quod probat & veneratur.
Nil moror officium quod me gravat: ac neq; ficto
In pejus vultu proponi cereus usquam,
Nec pravè factis decorari versibus opto:
Ne rubeam pingui donatus munere; & unà

poetæ Virgilius & Varius non tărpant tua de se judicia, & dona quæ acceperunt plurimâ cum gloriâ largientis. Virorum autem illustrium vultus ærea effigie expressi non plus fulgent, quàm mores & ingenium versibus poetæ. Ego verò non mallem scribere humiles sermones, quàm tua celebrare facinora, & situs regionum & fluvios, & arces montibus inædificatas, & victos reges barbaros, & bella tuis auspiciis orbe toto finita, & templum includens Janum pacis custodem, & Romam te regnante Parthis metuendam; si quidem tantum valerem quantum exoptarem. At tua majest. non admittit exile carmen; & mea verecundia rem aggredi veretur, ad quam vires minimè sufficiunt. Porrò officia gravant eum quem stultè colunt, præsertim cùm se protrudunt versibus & carmine. Enimverò citiùs quisque discit ac facilius

recordatur id quod deridet, quàm quod æstimat & miratur. Ego quidem *sperno sedulitatem, quæ mihi molestiam creat: & nolim usquam è cerâ effingi male expresso vultu, aut versibus inconditis laudari: ne erubescam turpi affectus dono: simulque*

ANNOTATIONES.

sempe Thebis oriundus, sagaciſſimi nihilomi-us ingenii fuit. Verùm conſtat Bœotios ut pluri-mùm fuiſſe ſtupidos & hebetes, aut valde craſſos, ro cœli & aëris ratione. unde nata proverbia: *bus Bœtica, auris Bœotica, Bœoticum ingenium.* Cic. 1. de leg. n. 79. *Videmus quàm varia ſint terrarum genera . . . . aliæ quæ acuta ingenia gignant, aliæ quæ retuſa. Quæ omnia fiunt ex cœli varietate, & ex diſparili aſpiratione terrarum.* Idem de Fato num. 7. *Inter locorum naturas quantum interſit, videmus; alios eſſe ſa-lubres, alios peſtilentes, ... Athenis tenue cœlum; ex quo acutiores etiam putantur Attici; craſſum Thebis; itaque pingues Thebani, &c.*

247. *Varius.*] De eo lib. 1. Od. 6. & lib. 1. Sat. ult. ſub finem.

248. *Nec magis expreſſi.*] Plutarchus refert Catonem Cenſorium eos deridere ſolitum, qui ſtatuarum cupiditate flagrarent, ignorantes ſe ſtatorum & fabrorum operibus gloriari; ſui ve-ro pulcherrimas imagines extare in civium ani-mis. Vide lib. 4. Od. 8.

250. *Nec ſermones ego mallem.*] Adverte pru-dentiam & modeſtiam poëtæ noſtri. Ego, inquit, Epici carminis ſcribendi facultate pollerem, certè mallem res ab Auguſto præclare geſtas ver-ſibus Heroicis conſignare, quàm ſatiras pedeſtri musâ ſcribere; verùm illius materiæ gravitati vires meas impares ſentio; timeremque *ſplendida facta ſordi*ſ *ſcriptis illinere &* maculare.

252. *Arces Montibus impoſitas.*] Præſidia & cuſtodias ubique diſpoſuit . . . . . per Rheni quidem ripam quinquaginta ampliùs caſtella direxit. Flor. cap. ult.

253. *Tuis Auſpiciis confecta.*] Vide lib. 4. Od. 14.

255. *Clauſtraque cuſtodem, &c.*] Portas Itaque Jani clauſas, ut pacis tempore, l. 4. Od. 15.

256. *Formidatam Parthis.*] Lib. 1. Od. 12. & 19. lib. 3. Od. 5. lib. 4. Od. 15.

260. *Sedulitas autem, &c.*] Intempeſtivum officium nec utile nec gratum videtur, ſed po-tiùs grave eſt.

252. *Diſcit enim citiùs, &c.*] Cic. pro Mure-na, *Cui placet, obliviſcitur, cui dolet, meminit.*

264. *Neque ficto In pejus, &c.*] Malim nullam è cera imaginem, quàm pravè fabricatam habe-re; ex more veteri de quo nos alibi; Juvenalis autem fuſe, Sat. 8.

267. *Pingui munere.* Rudi & inepto carmine, inconditis inſulſiſque verſibus.

Cum

cum laudatore meo patente ejiciatur jacens deporter in vicum, ubi venduntur thus, aromata, piper, & quodcunque involvitur insulsis chartis.

Cum scriptore meo, capsâ porrectus apertâ
Deferar in vicum vendentem thus & odores,
Et piper, & quicquid chartis amicitur ineptis.

ANNOTATIONES.

268. *Porrectus.*] Quasi cadaver.

270. *Quicquid chartis amicitur ineptis.*] De ea insulsorum librorum infelici, sed justa sorte dixi alibi. Vide lib. 1. Epist. ult. v. 12.

EPIST. II. Ad *JULIUM FLORUM.*

Excusat se, quod nec literas nec versus petitos misisset.

O Flore, amice fidelis probo & illustri Neroni, si fortè aliquis vellet tibi venundare servum Tibure aut Gabiis oriundum; atque tibi sic loquatur: iste sincerus & integer à capite ad calcem, tibi vendetur octo millibus nummorum, famulus promptus obsequi nutibus heri; literis Græcis eruditus, omnis disciplinæ capax: hunc velut molle lutum ut libuerit finges: cantabit etiam sine arte, quod jucundum inter epulas: nimiæ pollicitationes minuunt fidem, quando plusculum laudat merces venales, qui cupit eas citò vendere: at nulla me necessitas premit; in propriis bonis modicus sum: nullus negotiator sic tecum ageret: non aliùs à te idem à me facilè obtineret. Hic semel cessator fuit, atque, ut accidit interdum,

FLore, bono claroque fidelis amice Neroni, [856]
Si quis forte velit puerum tibi vendere natum
Tibure, vel Gabiis, & tecum sic agat: Hìc &
Candidus, & talos à vertice pulcher ad imos;
Fiet, eritque tuus nummorum millibus octo,
Verna ministeriis ad nutus aptus heriles,
Litterulis Græcis imbutus, idoneus arti
Cuilibet: argillâ quidvis imitaberis udâ:
Quin etiam canet indoctum, sed dulce bibenti.
Multa fidem promissa levant; ubi plenius æquo
Laudat venales, qui vult extrudere, merces. [857]
Res urget me nulla: meo sum pauper in ære.
Nemo hoc mangonum faceret tibi: non temerè à me
Quivis ferret idem: semel hic cessavit: &, ut fit,

ANNOTATIONES.

1. *Flore, bono, &c.*] Julius Florus ad bellum Pannonicum proficiscens cum Tiberio Nerone, petierat ab Horatio, ut quæpiam ad se scriberet: cessantem vero quanquam nihil pollicitum subinde increpavit. Cui se Horatius excusat hâc Epistolâ; in qua & eximia quædam ad poësim, & ad bene beatéque vivendum pleraque documenta perscribit. Ad hunc ipsum Florum inscriptam vidimus jam Epist. 3. lib. 1.

Amice Neroni.] Is ipse est Tiberius Claudius Nero, qui Augusto in imperium successit. De eo jam antè.

2. *Si quis fortè velit, &c.*] Similitudo, quâ se apud Florum purgat Horatius.

3. *Tibure,*] Lib. 1. Od. 7. & 18. & lib 2. Od. 6.

Gabiis.] Lib. 1. Epist. 11. & 15.

4. *Hic & candidus.*] Verba sunt mangonis usque ad versum 17.

6. *Verna.*] Servus ex ancilla, natus domi.

7. *Litterulis Græcis imbutus.*] Erudiebant servos, ut pluris venderent. Terent. Eunuch. *Fac periculum in literis, fac in palæstra, in musicis: solertem dabo.*

10. *Multa fidem promissa levant.*] Subdolus negotiator vult videri non dare verba, cùm maximè verba dat.

12. *Meo sum pauper in ære.*] Nullum æs alienum habeo; nil debeo cuiquam. Cic. pro Roscio comœdo. *Locuples erat: nihil debebat: in suis nummis versabatur.*

14. *Semel hic cessavit.*] Versutus mango fugacem servi animum ita declarat metu legis, ut potiùs dissimulare & tegere dicendus sit: adeò rem verbis involvit, extenuat, subornat.

In

In ſcalis latuit metuens pendentis habenæ.
Des nummos, excepta nihil te ſi fuga lædat.
Ille ferat pretium, pœnæ ſecurus, opinor.
Prudens emiſti vitioſum: dicta tibi eſt lex.
Inſequeris tamen hunc, & lite moraris iniquâ.
Dixi me pigrum proficiſcenti tibi, dixi
Talibus officiis propè mancum; ne mea ſævus
Jurgares ad te quod epiſtola nulla veniret.
Quid tum profeci, mecum facientia jura
Si tamen attentas? quereris ſuper hoc etiam, quod
Expectata tibi non mittam carmina mendax.
Luculli miles collecta viatica multis [858]
Ærumnis, laſſus dum noctu ſtertit, ad aſſem
Perdiderat, poſt hoc vehemens lupus, & ſibi & hoſti
Iratus pariter, jejunis dentibus acer,
Præſidium regale loco dejecit, ut aiunt,
Summè munito, & multarum divite rerum.
Clarus ob id factum, donis ornatur honeſtis,
Accipit & bis dena ſuper ſeſtertia nummûm.
Fortè ſub hoc tempus caſtellum evertere Prætor
Neſcio quod cupiens, hortari cœpit eundem
Verbis, que timido quoque poſſent addere mentem:
I bone, quo virtus tua te vocat: I pede fauſto,
Grandia laturus meritorum præmia: quid ſtas?
Poſt hæc ille catus, quantumvis ruſticus, ibit,
Ibit eò, quò vis, qui zonam perdidit, inquit.

ſe occultavit metu ſcuticarum ad ſcalas ſuſpenſarum: trade pecuniam, ſi te non offendit fuga, quam excipio. Poſt hæc accipiet mango nummos abſque metu pœnæ, ut credo: tu ſciens emiſti pravum: Significata tibi fuit conditio. Hunc nihilominùs inſequeris, & injuſtâ lite implicas. Te diſcedentem admonui me pigrum eſſe, & ad ejuſmodi officia minimè ſedulum; negaveris iraſcereris, ſi nullas ad te literas mitterem. Quid verò proſuit, quandoquidem leges mihi favertes expugnas? expoſtulas quoque, quoniam ſperatos verſus haud miſi fallax. Verùm attende paulìſper. *Luculli miles via ſubſidium multis laboribus comparatum amiſerat integrum, dum noctè dormiret fatigatus. Inde lupus violens tum ſibi quàm hoſti infenſus, ardens famelicis dentibus, regis præſidium depulit ſtatim probè munitâ multiſque opibus inſtructâ: ob id verò facinus pulcris muneribus afficitur; accipitque pluſquam viginti millia ſeſtertium nummorum. Eodem fermè tempore volens Imperator diruere caſtrum quoddam, cœpit hunc ipſum militem adhortari ſermonibus, qui vel ignavo poſſent animos dare: Ito generoſe, quò te tua virtus vocat; perge felicibus auſpiciis, magna pro faciendis munera conſecuturus: cur moraris? Tum ille aſſutus etiam agreſtis, ait: Vadat illuc, vadat quo jubes, qui loculos amiſerit.*

ANNOTATIONES.

15. *Ut ſit In ſcalis, &c.*] Quòd ſegnis fuiſſet ad mandata peragenda, timuit loris ſtringi ac cædi. Hinc paululum delituit, abſuitque domo. Sic per ambages mango loquitur, ne uno verbo eoque odioſo dicat, fugit: vel, ſemel fugit.

In ſcalis.] Ad terrorem ſervorum, ita pendebant in ſcalis ſcuticæ, quas ob oculos ſemper haberent, ut à peccando deterrerentur.

16. *Excepta nihil te ſi fuga lædat.*] Tandem fugam dicit breviter, excipitque: quod niſi faceret, redhibere acceptum pretium vel ſervum cogeretur legibus Ædilitiis.

17. *Pœnæ ſecurus.*] Non obnoxius legi ac pœnæ: non timens actionem redhibitoriam. Cic. Offic. 1. *In mancipio vendendo ea vitia dicenda ſunt,* (ut puta, eſſe mendacem, aleatorem, fugacem, ebrioſum, fugacem) *quæ niſi dixeris, redhibeatur mancipium jure civili.* Vide lib. 2. Sat. 3. v. 285. annotat.

18. *Dicta tibi eſt lex.*] Pronunciata eſt tibi venditionis conditio.

21. *Talibus officiis prope mancum.*] Quaſi manibus carentem, ac proinde ineptum ad ſcribendas epiſtolas.

26. *Luculli miles.*] L. Lucullus Romæ clariſſimus Mithridatem Ponti, Tigranemque Armeniæ reges profligavit, opibus maximis celebratus.

30. *Præſidium regale.*] A rege Mithridate, vel Tigrane collocatum.

Loco ſummè munito.] Tigranocertam quidam intelligunt, ex Appiano in Mithridat. *quæ urbs capta exercitum ingenti prædâ ditavit:* ſeu alìs melius Niſibim Meſopotamiæ civitatem, quæ bene munita Tigranis opes ſervabat. Dio.

32. *Donis honeſtis.*] Qualia ſunt phaleræ, torques, coronæ.

40. *Zonam.*] Caſtrenſem crumenam & pecuniam, quam milites in zona portare conſueve-

Romæ

Ego Romæ educatus & edoctus sum, quantum damni Græcis attulisset Achilles offensus. Deinde insignes Athenæ aliquantò plus doctrinæ contulerunt; nempe ut prosem pravum ab honesto distinguere, ac veritatem indagare in nemore Academi. Sed infortunata tempora abstraxerunt me loco jucundo; & civiles fluctus militiæ imperitum appulerunt ad exercitum nequaquam parem viribus Augusti Cæsaris. Unde statim ut Philippi me exemerunt abjectum amputatis aliis, spoliatumque domo & bonis paternis: audax inopia adegit carmina componere. Nunc autem possidens quantum sufficit, quibus pharmacis unquam curari possim, si satius non ducerem quiescere, quàm versus condere? Ætas defluens omnia paulatim auferet à nobis: jam eripuit jocos, amores, convivia, facetias, conatur & abstrahere facultatem poeticam: quid jubes ut egam? Denique non omnibus eadem placent. Tu versus Lyricos amas, ille Iambicos. Hic gaudet Satiris & dicteriis mordacibus. Et quidem tres convivæ rarò idem appetunt: quin diversa longe dissimili gustu volunt: quid tribuam? quid negem? Tu recusas quod alius petit. Quod cupis, illud amarum & grave duobus videbitur.

Romæ nutriri mihi contigit, atque doceri,
Iratus Graiis quantùm nocuisset Achilles.
Adjecêre bonæ paulò plus artis Athenæ: [859]
Scilicet ut possem curvo dignoscere rectum,
Atque inter silvas Academi quærere verum.
Dura sed amovêre loco me tempore grato,
Civilisque rudem belli tulit æstus in arma,
Cæsaris Augusti non responsura lacertis.
Undè simul primum me dimisêre Philippi,
Decisis humilem pennis, inopemque paterni
Et laris & fundi; paupertas impulit audax,
Ut versus facerem; sed, quod non desit, habentem
Quæ poterunt unquam satis expurgare cicutæ,
Ni melius dormire putem, quàm scribere versus?
Singula de nobis anni prædantur euntes:
Eripuêre jocos, Venerem, convivia, ludum:
Tendunt extorquere poemata: quid faciam vis?
Denique non omnes eadem mirantur amantq;. [860]
Carmine tu gaudes; hic delectatur Iambis;
Ille Bioneis sermonibus, & sale nigro.
Tres mihi convivæ prope dissentire videntur,
Poscentes vario multum diversa palato.
Quid dem? quid non dem? renuis tu, quod jubet alter;
Quod petis, id sanè est invisum acidumque duobus.

ANNOTATIONES.

rant. Evangel. Mar. c. 6. Gell. l. 15. c. 12. sic loquitur C. Gracchus: *Cùm Romæ profectus sum, Quirites, zonas quas argenti plenas extuli, eas ex provincia inanes retuli.*

41. *Romæ nutriri mihi contigit.*] Lib. 1. Sat. 6.

42. *Iratus Graiis quantùm, &c.*] Id est, didici Homeri Iliadem, in qua refertur Achilles ob ereptam sibi Briseidem iratus secessisse à reliquo exercitu, itaque ita Græcis plurimùm nocuisse. Vide lib. 1. Ode 15. ad finem. Porrò studiorum olim initium ducebant pueri ab Homeri Achille. Unde proverbium de rudi & illiterato: *Ne iratum quidem Achillem novit.*

43.] *Adjecêre bonæ, &c.*] Dein apud Athenas Philosophiæ operam dedi. De Athen. l. 2. Sat. 7.

45. *Inter silvas Academi.*] Academia locus Athenis suburbanus, arboribus multis amœnus, illustrium etiam virorum monumentis exornatus, ubi Philosophiam primus docuit Plato. Diogen. Laert. Alii nomen trahunt ab Academo, qui porticum ibi quondam extruxerat: alii à Cadmo.

46. *Dura sed amovêre loco, &c.*] Bello nempe civili flagrante, Brutus adversus Augustum colligens copias. Athenis iter habuit in Macedoniam: unde Horatium & alios quosdam juvenes Romanos ibi literis incumbentes abduxit: nostrum vero poëtam Tribunum militum constituit, quamvis *belli rudem*, ut patet.

48. *Cæsaris Augusti, &c.*] Commodè assentatur.

49. *Me dimisêre Philippi.*] Ad quam urbem in Thessalicis campis Augustus Brutum profligavit. Vide lib. 2. Ode 7.

50. *Decisis humilem pennis, &c.*] Amissis dignitate, & patrimonio etiam per proscriptionem.

53. *Cicutæ.*] Non est quod vox hæc adeo torqueat interpretes, sane pro elleboro posita. Nam & Avicenna cicutam vocat nigrum elleborum. Itaque sensus est: quanta esset insania mea, si scribendis versibus etiamnum caput obtunderem frangeremve? & quæ frigidiores herbas possent temperare furorem hunc poeticum?

55. *Singula de nobis, &c.*] Altera non scribendi excusatio.

58. *Denique non eadem, &c.*] Tertia est hæc ratio & excusatio, quare versus nolit scribere.

60. *Bioneis sermonibus.*] Bion sophistes &

Præter

Præter cætera, me Romæne poemata cenſes
Scribere poſſe, inter tot curas, totque labores?
Hic ſponſum vocat, hic auditum ſcripta, relictis
Omnibus officiis: cubat hic in colle Quirini:
Hic extremo in Aventino: viſendus uterque:
Intervalla vides humanè commoda. Verùm
Puræ ſunt plateæ, nihil ut meditantibus obſtet.
Feſtinat calidus mulis gerulisque redemptor;
Torquet nunc lapidem, nunc ingens machina tignum; [861]
Triſtia robuſtis luctantur funera plauſtris;
Hâc rabioſa fugit canis, hâc lutulenta ruit ſus.
I nunc, & verſus tecum meditare canoros.
Scriptorum chorus omnis amat nemus, & fugit urbes,
Ritè cliens Bacchi ſomno gaudentis & umbrâ.
Tu me inter ſtrepitus nocturnos atque diurnos
Vis canere, & contracta ſequi veſtigia vatum?
Ingenium, ſibi quod vacuas deſumpſit Athenas,
Et ſtudiis annos ſeptem dedit, inſenuitque
Libris & curis, ſtatuâ taciturniùs exit
Plerumque, & riſu populum quatit: hic ego rerum
Fluctibus in mediis, & tempeſtatibus urbis,
Verba lyræ motura ſonum connectere digner?

Prætereà numquid putas me Romæ poſſe condere carmina tot inter ſolicitudines & moleſtias? Hic rogat ut pro eo *ſpondeam: ille ut audiam quæ compoſuit, dimiſſis quibuſcumque officiis; alter habitat in colle Quirinali, alter in ultimo Aventino: ambos adire oportet: cernis loca ſatis diſtantia. At vacuæ ſunt viæ, ut nihil cogit ibundum impediat.* Imò *occurrit operum conductor* cum *mulis & bajulis properans: machina lapidem aut trabem ingentem attollit: pompa funebris decertat cum magnis plauſtris: illac rabioſa canis, iſtac porcus cœnoſus diſcurrit. Age modò, verſus optimes animo finge.* Verùm *ſcriptor omnis petit ſolitudinem, urbeſque vitat, jure cliens Bacchi quietem & otium amantis. Tu verò me jubes mediis in tumultibus noctis ac diei Lyrica ſcribere, & poëtarum ardua ſtudia conſectari. Ingenioſus quiſpiam Athenis tranquillis addictus* ibique *ſeptem* per *annos ſtudiis operatus, ſedulæ librorum incumbens* lectioni, *prodit interdum taciturnior* quàm *ſtatua, & populo ludibrium exhibet.* Ergone *hîc ego inter agitationes ac ſtrepitus civitatis in animum inducam meum aptare voces lyrâ canendas?*

ANNOTATIONES.

poëta, dictus Boriſthenites, adeo mordax & dicax ut nemini parceret, ſed Homerum ipſum ſalibus amariſſimis proſciderit. Ejus meminit Plutarchus.

65. *Præter cætera.*] Quarta excuſatio.

67. *Sponſum.*] Vide libro 2. Satirâ 6. ubi . . . . . *Romæ ſponſorem me rapis.*

Auditum.] De recitandi more & veſaniâ jam dixi.

68. *Colle Quirini.*] Ad remotiſſimam urbis regionem.

69. *Extremo in Aventino.*] Ad oppoſitam urbis partem verſus Tiberim.

70. *Intervalla vides, &c.*] Inter utramque illam regionem ſunt nempe forum Romanum, templum Jovis Feretrii, Capitolium, Palatium.

Humanè commoda.] Ironicè, id eſt, valde incommoda ob longinquitatem itineris ac regionum diverſitatem. Perperam iſtas voces aliqui ſeparant.

Verùm Puræ ſunt plateæ.] Prolepſis. At vacuæ impedimentis ſunt viæ: atque inter eundum verſus meditari licet. Imò, inquit Horatius, moleſtiſſima eſt vel ob iſtam rationem quælibet urbs valde frequens & populoſa. Vide Juvenal. Sat. 3.

72. *Calidus redemptor.*] Ardens & inhians ad quæſtum. Vid. Od. 1. lib. 3.

73. *Ingens machina.*] Vel ſaxa ad muros, vel tigna ad contignationem attollens.

77. *Scriptorum chorus, &c.*] Ovid. Triſt. 1. *Carmina ſeceſſum ſcribentis & otia quærunt.* Quintil. lib. 10. cap. 3. *Secretum & liberum arbitris locum, & quam altiſſimum ſilentium ſcribentibus maximè convenire nemo dubitaverit;* & paulo pòſt: *Silentium & ſeceſſus & undique liber animus maximè optanda ſunt.* Vide Juvenal. Sat. 7. v. 53. & ſeq.

78. *Cliens Bacchi.*] In tutela Bacchi eſſe poëtas dictum eſt alibi non ſemel.

80. *Contracta veſtigia vatum.*] Anguſta, ardua, difficilia. Vide Juvenal. mox cit. Alii leg. *contacta*, ſed ineptè.

81. *Ingenium, ſibi quod, &c.*] Si Athenis ludibrio eſt homo pluſculum med tabundus, & quaſi lectioni librorum immerſus; quid eſſem ego Romæ, ſi per vias irem profundâ cogitatione abſtractus, & tam à rebus quæ circa me ſunt, quàm à me ipſo ferè alienatus?

86. *Verbâ lyræ motura ſonum.*] Verſus Lyricos.

insuper & alia quæ deterreant accipe. *Rhetor* quidam *erat Romæ frater jurisperiti, qui alter alterius perpetuas laudes audiebant. Hic illi quasi Gracchus, ille huic tanquam Mucius prædicabatur. Nihilò certè minus insania ista detinet poëtas loquaces. Odas ego scribo, hic elegias, opus admirandum & à novem Musis elaboratum. Animadverte primò quantâ cum arrogantiâ & anxietate contemplemur* Apollinis *templum Romanis poëtis destitutum. Deinde, si pertium licet, affectare quoque, & eminùs auscultà quid quisque afferat, & cur sibi lauream attribuat. Conficimur, totidemque vulneribus afficimus adversarium, lentâ pugnâ* usque *ad vesperam*, quasi *Samnites. Illius sententiâ sum Alcæus: ille meâ quis* erit? *quis, nisi Callimachus? Si* quid *amplius petere videatur,*

Frater erat Romæ consulti rhetor, ut alter
Alterius sermone meros audiret honores: [862]
Gracchus ut hic illi foret, huic ut Mucius ille.
Quî minus argutos vexat furor iste poetas?
Carmina compono, hic elegos, mirabile visu,
Cœlatumque novem Musis opus. Aspice primùm
Quanto cum fastu, quanto molimine circum-
Spectemus vacuam Romanis vatibus ædem.
Mox etiam, si forte vacas, sequere; & procul audi
Quid ferat, & quare sibi nectat uterque coronam.
Cædimur, & totidem plagis consumimus hostem,
Lento Samnites ad lumina prima duello.
Discedo Alcæus puncto illius: ille meo quis? [863]
Quis nisi Callimachus? si plus adposcere visus,

ANNOTATIONES.

87. *Frater erat Romæ, &c.*] Quinta ratio, ineptus & vanus poëtarum animus, quem similitudine explicat. Profectò jam pudere debet poëtam esse, inquit Horatius; cùm insulsa vatum nostrorum arrogantia passim nauseam & offensionem ingeneret.

89. *Gracchus.*] Tiberius & Cajus Sempronii Gracchi & Corneliæ, de Scipionum familiâ, filii; ambo eloquentiâ claruerunt; sed popularibus tumultibus nimiùm indulgentes miserè & indecorè perierunt. Cic. de Aruspic. respons. n. 42. *Tib. Gracchum secutus est Cajus Gracchus, quo ingenio! quantâ vi! quantâ gravitate dicendi! ut dolerent boni omnes non illa tanta ornamenta ad meliorem mentem voluntatemque esse conversa.* Idem de clar. orat. *Fuit Graccho diligentiâ Corneliæ matris à puero dictus, & Græcis literis eruditus . . . . . Utinam in Tib. Graccho, Cajoque Carbone talis mens, ad Remp. bene gerendam fuisset, quale ingenium ad bene dicendum fuit. Profectò nemo his viris gloriâ præstitisset.*

Mucius.] Pub. Mucius *juris civilis intelligentiâ, atque omni prudentiæ genere præstans.* Cic. mox cit.

91. *Mirabile visu, &c.*] Judicio quidem ipsorum auctorum futili & insulso.

93. *Circum-Spectemus.*] Se quidem cum istis poëtastris jungit Horatius, ut gravius eos proscindat & confodiat.

94. *Vacuam Romanis vatibus ædem.*] Quandiu sua scripta non replebunt *ædem* seu bibliothecam Apollinis, eam Romanis vatibus vacuam putant inepti illi, adeò se mirantur, & aliis omnibus præstantiores existimant.

96. *Quare sibi nectat uterque coronam.*] Quàm stultè laureâ se poeticâ dignos putent.

97. *Cædimur, & totidem, &c.*] Invicem quasi vulneramur, & conficimur inani gloriæ opinione decepti, dum mutuis laudibus vanisque titulis & elogiis alii alios perperam exornamus. Alii de recitandi & audiendi viciſſim molestâ occupatione intelligunt, afferuntque illud ex arte Poëtica; *Recitator acerbus quem arripuit, tenet occiditque legendo*, sed minùs bene.

98. *Lento Samnites, &c.*] Parum ad rem est Samnitum pertinax adversus Romanos ad finem usque diei pugna, de qua T. Liv. lib. 9. & Ennius:

Bellum æquis manibus nox intempesta diremit.

Aptiùs ergo intelligemus illud genus gladiatorum, quos ab armatura Samnites dicebant, quosq; inter epulas spectaculum adhibebant, adeoquè *ad lumina*, *lento* etiam *duello*: quippe non gladiis sed fudibus decertantes, graves quidem ictus sed minimè plagas aut necem inferebant.

99. *Alcæus.*] Ab eo dicor alter Alcæus. De hoc Lyricorum coryphæo lib. 1. Od. 32. & lib. 2. Od. 13.

Puncto.] Examine, suffragio, judicio.

100. *Callimachus.*] Hic Elegiographorum princeps apud Græcos, Quintiliano etiam teste, Cyrene in Africa oriundus, floruit sub Ptolemæis Philadelphio & Euergete, plurima certe carmina scripsit, sed pervenerunt ad nos pauca duntaxat epigrammata, & hymni. Ex eo quædam imitari interdum & prædari studuere Catullus atque Propertius. Quod breves libros amaret Callimachus, insimulantibus aiebat,

Ingens volumen ingens malum.

Fit

Fit Mimnermus, & optivo cognomine crescit.
Multa fero, ut placem genus irritabile vatum,
Cum scribo, & supplex populi suffragia capto.
Idem, finitis studiis, & mente receptâ,
Obturem patulas impunè legentibus aures.
Ridentur, mala qui componunt carmina: verùm
Gaudent scribentes; & se venerantur, & ultrò,
Si taceas, laudant quicquid scripsêre, beati.
At qui legitimum cupiet fecisse poema,
Cum tabulis animum censoris sumet honesti:
Audebit quæcunque parùm splendoris habebunt,
Et sine pondere erunt, & honore indigna ferentur,
Verba movere loco, quamvis invita recedant,
Et versentur adhuc intra penetralia Vestæ: [864]
Obscurata diù populo bonus eruet, atque
Proferet in lucem speciosa vocabula rerum,
Quæ priscis memorata Catonibus atque Cethegis,
Nunc situs informis premit, & deserta vetustas:
Adsciscet nova, quæ genitor produxerit usus;
Vehemens, & liquidus, puroq; similimus amni,
Fundet opes, Latiumque beabit divite linguâ:
Luxuriantia compescet; nimis aspera sano
Lævabit cultu; virtute carentia tollet:
Ludentis speciem dabit & torquebitur; ut qui
Nunc Satyrum, nunc agrestem Cyclopa movetur.

dicetur Mimnermus, & exornabitur vocabulo quod optaverit.

Multa quidem *fero, ne irritem Poëtas, ut plurimùm iracundos, quando* quidpiam *compono, & vulgi approbationem enixis precibus flagito: at post finita studia cùm ad memet redii, ipse aures occludam* antè *a certas temerè recitantibus. Deridentur qui scribunt incencinnos versus, sed auctores ipsi sibi placent & applaudunt, ac felices venditant quod composuerunt, si à te non laudentur. Verùm quisquis carmen exactum scribere voluerit, is cum chartâ accipiet animum boni critici: quæ dictiones minùs aptæ & pulchræ judicabantur, ultrò expunget, etsi reluctantes amoveantur, & adhuc inclusæ sint in Vestæ sacrario: solers adhibebit splendidas rerum appellationes, ac diù populo ignotas producet: quas olim Catones & Cethegi usurpârunt, nunc autem deformat turpis squalor & obsoleta antiquitas: fingit novas quas auctor usus propagabit: ad instar fluminis rapidi ac nitidi proferet divitias, ac sermone opulento ditabit Latium: redundantia coërcebit, duriora scitè expoliet, interibus vim addet: quasi ludens circumagetur, velut qui modò Satyrum, modò rudem Cyclopem motu simulat.*

ANNOTATIONES.

101. *Mimnermus.*] De eo Poëta l. 1. Epist. 6. ad finem.

105. *Obturem patulas, &c.*] Interdum ineptias legentium & recitantium ferre cogor: at postea indignor, averfor, abhorreo.

114. *Intra penetralia Vestæ.*] In conclavi, in scrinio scriptoris, quæ nemini præter ipsum scrutari licet: quemadmodum solus olim Pontifex maximus adire poterat *abditos & penetrales focos* apud Vestæ fanum. Cic. vel sicut è templo Vestæ tanquam ex asylo quemvis extraxisse nefas est. *Vestam* hic pro Lare poni quidam volunt. De Vestâ lib. 1. Od. 2.

115. *Obscurata diù, &c.*] Art. Poët. v. 70. *Multa renascentur, quæ jam cecidêre, &c.*

117. *Catonibus atque Cethegis.*] Vetustissimis oratoribus, ferè coævis. Plin. lib. 7. c. 27, *Cato*, inquit, *primus Porciæ gentis tres summas in homine res præstitisse existimatus est; optimus orator, optimus imperator, optimus senator . . . . quater & quadragies causam dixit: nec quisquam sæpius postulatus, & semper absolutus.*

Cethegis.] Intelligendus hic M. Cornelius Cethegus, quem Cicero in Bruto commendat, ejusque eloquentiæ auctorem idoneum dicit Q. Ennium; quippe qui & ipse eum audierit, & de mortuo scribat: unde nemo suspicari possit, amicitiæ causâ esse mentitum. Is cum Pub. Sempronio Tuditano consulatum gessit, bello Punico secundo, annis ferè ducentis antequam hæc scriberet Horatius. Ennius in Annal.

Additur orator Cornelius suaveloquenti
Ore Cethegus . . . , ...
Flos delibatus populi, Suadæque medulla.

Vide Quintil. lib. 2. cap. 15. ubi horum facit mentionem.

119. *Adsciscet nova.*] Vide Art. Poët. v. 46. & seq.

124. *Ludentis speciem dabit.*] Eâ subtilitate scribet ut ludere videatur: adeò res quæque luculenter & facilè scriptæ apparebunt, ut *sibi quivis speret idem*; at *sudet multum frustraque laboret ausus idem.* Art. Poët. v. 240. Vide ibi annot.

125. *Ut qui Nunc Satyrum, nunc, &c.*] Velut

Prætulerim ſcriptor delirus inerſque videri, [865]
Dum mea delectent mala me, vel denique fallant,
Quàm ſapere, & ringi. Fuit haud ignobilis Argis,
Qui ſe credebat miros audire tragœdos,
In vacuo lætus ſeſſor plauſorque theatro ;
Cætera qui vitæ ſervaret munia recto
More ; bonus ſanè vicinus, amabilis hoſpes,
Comis in uxorem, poſſet qui ignoſcere ſervis,
Et ſigno læſo non inſanire lagenæ :
Poſſet qui rupem & puteum vitare patentem.
Hic ubi cognatorum opibus curiſque refectus
Expulit elleboro morbum bilemque meraco,
Et redit ad ſeſe : Pol me occidiſtis, amici,
Non ſervâſtis, ait ; cui ſic extorta voluptas,
Et demptus per vim mentis gratiſſimus error.
Nimirum ſapere eſt abjectis utile nugis, [866]
Et tempeſtivum pueris concedere ludum ;
Ac non verba ſequi fidibus modulanda Latinis ;
Sed veræ numeroſque modoſque ediſcere vitæ.
Quo circa mecum loquor hæc, tacituſque recordor ;
Si tibi nulla ſitim finiret copia lymphæ,
Narrares medicis, quòd, quanto plura parâſti,
Tanto plura cupis, nulline faterier audes?

Ego certè malim haberi poëta veſanus & inſulſus, dummodo placeant mihi, vel etiam ignota ſint vitia mea ; quàm bene ſcribere & animo cruciari. Argis fuit quidam non plebeius, qui credebat ſe audire tragœdos excellentes, in vacuo theatro ſedens & applaudens : cæterùm honeſtæ vitæ officia non omittebat, probus omninò vicinus, benignus hoſpes, bonus ergà conjugem, mitis in ſervos, nec ſupra modum excandeſcens ſi fractum invenerit *lagenæ ſigillum : denique rupem vel puteum facilè devitabat. Ille aſſiduâ curâ & auxilio ſanatus, pulſo morbo & bile per elleborum purum, ad mentem ſanam reverſus dixit : Proſectò me occidiſtis, ô amici, non ſervâſtis, cui gaudia ſic abſtuliſtis, & mentis errorem jucundiſſimum eri uiſtis per virtutem* medicamentorum. *Scilicet expedit ſapientiæ ſtudere, abjectis nugis ; & pueris relinquere ludum* ætati *congruum.* Jam *non* amplius *juvat ſectari voces chordis Latinis canendas, ſed rectæ vitæ rationes & inſtituta ſcrutari. Quapropter ita mecum reputo, & tacitè ſtatuo : ſi nulla aquarum abundantia ſitim placaret, medicos adires ; cur autem nemini audes fateri, quo plus habes, eò plus te appetere ?*

ANNOTATIONES.

eximius pantomimus geſtibus exprimens nunc agilem Satyrum, nunc tardum Cyclopem, tantâ quidem arte, ut ipſa Satyri vel Cyclopis natura & perſona agere creditur ; quod quidem pariter æmulari ſe poſſe quiſque ſpectantium facilè ſibi perſuaſerit : verùm ſi rem tentet jam difficultatem ſentiat. Vide lib. 1. Sat. 5. v. 63.

126. *Prætulerim ſcriptor, &c.*] Videtur per proſopopœiam induci Florus vel alius quiſpiam, hæc dicens & concludens ex rationibus ab Horatio prolatis.

128. *Ringi.*] Stomachari, intimis ſenſibus angi. Cic. ad Attic. lib. 4. Epiſt. 5. *Hi ſubringentur, qui villam me moleſtè ferunt habere, quæ Catuli fuerat.*

F. it haud ignobilis Argis.] Homo ille vocabatur Lycas, ex vet. Comment. De *Argis* urbe, lib. 1. Od. 7. annot.

129. *Qui ſe credebat, &c.*] Idem Abydi geſtum narrat Ariſtoteles, Vide Athenæum l. 12. in finè, ubi ſimilem refert de inſano hiſtoriam ſat lepidam. Thraſylaus nempe quidam (Thraſyllum vocat Ælianus Var. lib. 4. cap. 25.) ſuas eſſe putabat naves omnes in Piræeum appellentes ; has recenſebat, excipiebatque tanto gaudio, quàm ſi dominus fuiſſet earum rerum omnium, quæ adveniſſent ſalvæ. Is verò Critonis fratris curâ ſanatus, affirmabat lætum ſe prorſus ac beatum vixiſſe ea dementia ; quoniam omnis moleſtiæ expers, & multam voluptatem animo perciperet.

134. *Signo læſo lagenæ.*] Lagenas vini obſignabant olim adverſus fraudem ſervorum. Cic. lib. 16. Epiſt. 26. ad Tironem ; *Olim matrem memini lagenas etiam inanes obſignare, ne dicerentur furtim exſiccatæ fuiſſe.* Perſ. Sat. 6. v. 17. ubi

Et ſignum in vapidâ naſo tetigiſſe lagenâ.

Inſanire.] Iraſci nimium, uſque ad furorem & inſaniam.

140. *Mentis gratiſſimus error.*] Vide Athen. paulò ante cit. ubi ait, jucundiſſimas eſſe inſanorum delicias.

141. *Nimirum ſapere eſt abjectis, &c.*] Tranſit ingeniosè Horatius ad aliam materiam, nempe, morbus corrigendis potius quam verbis connectendis & numerandis ſtudere jam expedit, ubi Flori vitia ſolerter notat.

146. *Si tibi nulla ſitim, &c.*] In morbis cor-

Si

Si vulnus, tibi monſtratâ radice vel herbâ
Non fieret levius, fugeres radice vel herbâ
Proficiente nihil curarier: audieras, cui
Rem Dî donarent, illi decedere pravam
Stultitiam: & cum ſis nihilo ſapientior, ex quo
Plenior es, tamen utêris monitoribus iiſdem?
At ſi divitiæ prudentem reddere poſſent,
Si cupidum timidumque minùs te; nempe ruberes,
Viveret in terris te ſi quis avarior uno.
Si proprium eſt, quod quis librâ mercatur & ære;
Quædam, ſi credis conſultis, mancipat uſus;
Qui te paſcit ager, tuus eſt: & villicus Orbî [867]
Cum ſegetes occat, tibi mox frumenta daturus,
Te dominum ſentit: das nummos, accipis uvam,
Pullos, ova, cadum temeti: nempe modo iſto
Paulatim mercaris agrum, fortaſſe trecentis,
Aut etiam ſuprâ, nummorum millibus emptum.
Quid refert, vivas numerato nuper, an olim?
Emptor Aricini quondam Veientis & arvi,
Emptum cœnat olus, quamvis aliter putat; emptis
Sub noctem gelidam lignis calefactat ahenum.
Sed vocat uſque ſuum, quà populus adſita certis
Limitibus vicina refugit jurgia: tanquam
Sit proprium cuiquam, puncto quod mobilis horæ,
Nunc prece, nunc pretio, nunc vi, nunc ſorte ſuprêmâ

Si ægritudo non levaretur plantâ vel radice tibi indicatâ, ſperneres radicem aut plantam nihil remedii afferentem: auditu acceperas, Diis opes largientibus, hominem inſaniâ iſtâ liberari; factus autem locupletior, quanquam nihilo magis ſapis, tamen auſcultas ſemper eoſdem monitores. At ſi opes meliorem, ſi minus avarum & ſolicitum efficerent, jure quidem erubeſceres, ſi quis quam in orbe eſſet te ſolo cupidior. Jam verò, *ſi proprium eſt quod quiſque ſoluto pretio emit; ſi quædam uſus addicit, ut aiunt juriſperiti, tuus eſt ager qui te alit, & villicus Orbii occans ſegetes, ut tibi dein triticum vendat, te herum ſentit: datâ pecuniâ mercaris uvam, pullos, ova, cadum vini; ita nimirùm paulatim emis agrum fortè millibus nummorum trecentis vel ampliùs comparatum. Quid intereſt* ſeu *nuper ſeu dudum ſoluto vivas? Poſſeſſor vetus agri Veientis & Aricini emptum comedit olus, quamvis aliter exiſtimet, emptis lignis ahenum calefacit ſub noctem frigidam. Atque ſuum appellat uſque populum juxta plantatam,* quæ *certis finibus dirimit controverſias vicinorum. Quaſi* verò *proprium alicui ſit, quod momento fluxi temporis mutet dominos & in alterius poſſeſſionem tranſeat, vel precibus, vel emptione,*

ANNOTATIONES.

poris, conſulitur medicus; in morbis animi, diſſimulatur celaturque malum, nec ullum proinde remedium quæritur.

151. *Audieras.*] A Stoicis didiceras.

154. *Monitoribus iiſdem.*] Vel cupiditatibus vel avaris, qui ut rem ſemper augeas, admonent: quaſi ſapientia & felicitas una cum opibus accreſceret.

158. *Si proprium eſt, quod quis, &c.*] Agit adverſus eos, qui multos ut agros emant, magnam pecuniæ vim congerere ſtudent.

Librâ mercatur & ære.] Olim rei pretium ſeu pecunia pendebatur: poſtea numerari cœpit.

159. *Mancipat.*] Jus & poſſeſſionem certam tradit, uſu continuato per tempus lege definitum.

160. *Qui te paſcit ager, tuus eſt.*] Tum emptione tum uſurpatione proprius tibi dicendus eſt ager, cujus fructibus uteris licet emptis. Cic. l. 7. Epiſt. 30. *Id cujuſque eſt proprium, quo quiſque fruitur atque utitur.*

161. *Occat.*] Sparſum ſemen terra operit glebas verſando & frangendo.

162. *Te dominum ſentit.*] Quamvis Orbii dicatur ager & villicus: tu tamen magis dicendus es dominus, cui fructus fert ager, & cui laborat villicus.

166. *Numerato nuper, an olim.*] Qui agrum mercatur, fructus quidem univerſos præſentes, & futuros emit dato ſemel integro pretio: qui verò neceſſarios in diem fructus mercatur, agrum emit paulatim numerato pretio & per partes dato.

167. *Aricini.*] Aricia oppidulum Latii.

Veientis.] Veii urbs Hetruriæ.

168. *Quamvis aliter putat.*] Non eſt quod inempta dicat olus & ligna. Scilicet eorum olim pretium numeravit & ſolvit, quando agros ſolutâ pecuniâ emit.

170. *Sed vocat uſque ſuum, &c.*] Prolepſis, Virle lib. 2. Sat. 2. ſub finem.

173. *Nunc prece, &c.*] Quatuor iſta ſunt rem capiendi genera: *prece*, per donationem precibus, officiis, aut aliâ ratione captatam: *pretio*, em-

vel per violentiam, aut per mortem. Quoniam igitur nemo habet usum perpetuum, atque hæres hæredi sicut fluctus fluctui succedit; quid proficiunt villæ aut horrea? quorsum Lucani agri Calabris adjuncti, si magna parvaque abripit mors nequaquam auro placabilis? Lapillos, marmor, ebur, Etrusca signa, picturas, argentum, vestes Gætulicâ purpurâ tinctas multi non possident; quidam nec cupiunt possidere. Quare fratrum alter otium, rugas unguenta habere malit, quàm optima palmeta Herodis; alter autem licet opulentus agrum sterilem laboriosè domet igne & vomere, à prima luce usque ad vesperam: novit Genius, qui comitatur sidus ortui præsidens, humanæ naturæ Deus, qui cùm singulis hominibus interit, faciem habens multiplicem, propitius, & adversus. Quæ cùm ità sint, *bonis utar, & ex parvo cumulo desumam quod opus erit; nec curabo quid hæres de me censeat,*

Permutet dominos, & cedat in altera jura. 174
Sic quia perpetuus nulli datur usus, & hæres [868]
Hæredem alterius, velut unda supervenit undam;
Quid vici prosunt, aut horrea? quidve Calabris
Saltibus adjecti Lucani, si metit Orcus
Grandia cum parvis, non exorabilis auro?
Gemmas, marmor, ebur, Tyrrhena sigilla, tabellas,
Argentum, vestes Gætulo murice tinctas, 181
Sunt qui non habeant, est qui non curet habere.
Cur alter fratrum cessare, & ludere, & ungi,
Præferat Herodis palmetis pinguibus; & alter
Dives & importunus, ut umbram lucis ab ortu 185
Sylvestrem flammis & ferro mitiget agrum;
Scit Genius, natale comes qui temperat astrum, [869]
Naturæ Deus humanæ, mortalis in unum-
Quodque caput, vultu mutabilis, albus, & ater.
Utar, & ex modico, quantum res poscet, acervo 190
Tollam; nec metuam, quid de me judicet hæres,

ANNOTATIONES.

ptione, *vi*, ereptâ veteri domino possessione, seu per vim armorum, seu per fraudem & iniquas lites: *sorte suprema*, cum hæreditario jure obveniunt bona.

177. *Quid vici prosunt*] Quidam legunt, *vites*, id est, vineæ.

Calabris Saltibus adjecti Lucani.] Calabriæ pariter & Lucaniæ optima valde pascua erant. De contiguis illis ad ultimam Italiam regionibus jam dictum in Epod. 1.

180. *Tyrrhena sigilla.*] Imagines parvas ex Hetruriâ, quam regionem primò incoluerunt populi à Tyrrhenò Atys (qui unus è posteris Herculis) filio nominati, & è Lydiâ huc deducti.

181. *Gætulo murice.*] *Purpuræ florem illum tingendis expetitum vestibus murices* (pisciculi) *in mediis habent faucibus. . . . Præcipuus in Meninge Africæ & Gætulo littore Oceani.* Plin. lib. 9. cap. 36. De Gætulia dixi l.b. 1. Od. 23. & lib. 2. Od. 20.

183. *Alter fratrum.*] Designat Mitionem & Demeam fratres, quorum alter in urbe quietus degebat, alter ruri duris se laboribus exercebat, apud Terent. Adelph.

184. *Herodis palmetis.*] Agris Judææ fertilissimis, & Jerichuntinis palmis, è quibus opimus redit proventus. Illic verò Herodis regia erat. Strabo lib. 16. *Hierichus campus à montana quadam circumdatus, quæ in amphitheatri speciem ad ipsum declinat. Ibi est palmetum, habens & alias feraces arbores, sed plures palmas: ad stadia centum extenditur irriguum totum ac villis frequens. Illic etiam visitur Herodis regia, & balsami viridarium. Indè verò amplus est reditus & ingens vectigal.* Vide & Plin. lib. 5. cap. 17.

Herodis.] Herodes apud Judæos regnavit temporibus Augusti in partibus Syriæ: inquit vet. Schol. ad Persii Sat. 5. v. 180. De eo nos amplius ibidem.

186. *Silvestrem flammis.*] Rem fusè explicat Virgilius Georgic. 1. v. 84. & seq.

Sæpe etiam steriles incendere profuit agros,
Atque levem stipulam crepitantibus urere flammis.
Sive inde occultas vires, & pabula terræ
Pinguia concipiunt: sive illis omne per ignem
Excoquitur vitium, atq; exudat inutilis humor:
Seu plures calor ille vias, & cæca relaxat
Spiramenta, novas veniat quâ succus in herbas:
Seu durat magis, & venas astringit hiantes:
Ne tenues pluviæ, rapidive potentia solis
Acrior, aut Boreæ penetrabile frigus adurat.

187. *Genius.*] Numen quod rebus gignendis præest, & simul cum nascente nasci, cum moriente mori credebatur. Ammian. Marcell. l. 21. Censorin. de die natali. Plutarch. lib. de interit. orac. &c.

189. *Albus, & ater.*] Duplicem cuique genium veteres assignabant, bonum & malum. Bruto cubanti narrant observatam olim speciem corporis horrifici, & quærenti, quis Deus vel homo esset,

Quod

Quod non plura datis invenerit: & tamen idem
Scire volam, quantum ſimplex hilariſque nepoti
Diſcrepet, & quantum diſcordet parcus avaro.
Diſtat enim, ſpargas tua prodigus, an neq; ſumptum
Invitus facias, neque plura parare labores:
Ac potiùs, puer ut feſtis Quinquatribus, olim
Exiguo gratoque fruaris tempore raptim.
Pauperies, immunda domus procul abſit: ego, utrum
Nave ferar magnâ an parvâ, ferar unus & idem. [870]
Non agimur tumidis velis Aquilone ſecundo:
Non tamen adverſis ætatem ducimus Auſtris:
Viribus, ingenio, ſpecie, virtute, loco, re,
Extremi primorum, extremis uſque priores.
Non es avarus; abi. Quid? cætera jam ſimul iſto
Cum vitio fugêre? caret tibi pectus inani
Ambitione? caret mortis formidine, & ira?
Somnia, terrores magicos, miracula, ſagas,
Nocturnos lemures, portentaque Theſſala rides?

quia non repererit majores opes quam mihi donatæ ſint. Ipſe tamen cupiam noſſe quid bonus lætuſque differat à luxurioſo, & quantum diſtet frugalis à ſordido. Quippe latum diſcrimen eſt, utrum bona *tua male profundas, an ſponte inſumas; nec majora congerere ſtudeas: quin potiùs raptim utaris deinceps brevi & jucundâ ætate, ſicut puer feriis Quinquatribus. Ne* res *familiaris inops aut ſordida ſit:* cæterùm *ſeu amplâ ſeu exiguâ cymbâ vehar, ipſe idemque ero. Non inflatis* quidem *velis feror proſpero Aquilone: at nec Auſtris contrariis victite, viribus, ingenio, decore* externo, *virtute, gradu, facultatibus, primorum ultimus* ſum; *at ultimos antecedo. Non avarus es; euge: ecquid? an cætera quoque vitia cum illo abſunt?* num *liber eſt animus ambitione vanâ, timore mortis, & iracundiâ? nunquid ſpernis inſomnia, magorum terriculamenta, prodigia, veneficas, umbras nocturnas, & Theſſalorum oſtenta?*

ANNOTATIONES.

& quid vellet; reſpondiſſe, Malus ego tuus genius ſum; hodiè me ad Philippos videbis. Cui Brutus intrepidè: Videbo. Plutarch.

192. *Plura datis.*] A Mecænate, ab Auguſto.

193. *Simplex.*] Non ſumptuoſus aut prodigus, at *hilaris* & honeſtè bonis utens.

197. *Puer ut feſtis Quinquatribus.*] Plenâ & liberâ mentis hilaritate, quemadmodum pueri hilariter omninò tranſigunt dies feriatos ſibi conceſſos in Quinquatribus.

Quinquatribus.] Quinquatria vel potiùs Quinquatrus pluralis numeri, dies erant feſti in honorem Minervæ, quibus à ſtudio vacabant pueri, & minerval ſuis magiſtris deferebant. Nomen vel à dierum numero, quòd celebrarentur quinto die poſt Idus. Varro 5. de L. L. Gell. lib. 2. cap. 21. &c. vel quòd eâ die Minervæ ædes in Aventino conſecrata ſit. Feſtus. Alii aliter. Ovid. Faſt. 3.

Una dies media eſt, & fiunt ſacra Minervæ;
Nominaque à junctis quinque diebus habent.

201. *Non agimur tumidis, &c.*] Allegoria. Id eſt, Ego non opes habeo ingentes, nec ſumptuosè vivo: at nec paupertate conflictor, nec ſordido victu immundam aut miſeram ætatem ago.

208. *Somnia, terrores, &c.*] An ſapienter & fortiter contemnis vana quæque terriculamenta? Vide Cœl. Rhodig. lib. 27. cap. 9. & ſeq.

209. *Lemures.*] Perſ. Sat. 5. v. 185. *nigros lemures* vocat: id eſt, umbras ſeu larvas, quibus noctu infeſtantur domus: quas procurandi ſeu expiandi rationem docet Varro lib. 1. de vita pop. Rom. Ovid. Faſt. 5. Vide Plin. lib. 7. Epiſt. 27. in qua pleraque refert ejus generis phantaſmata tum ſuis tum aliorum oculis obſervata. *Erat Athenis,* inquit, *ſpatioſa domus, ſed infamis & Peſtilens. Per ſilentium noctis, ſonus ferri, & ſi attenderes acriùs, ſtrepitus vinculorum, longiùs primo, deinde proximè reddebatur: mox apparebat idolon, ſenex macie & ſqualore confectus, promiſſâ barbâ, horrenti capillo, cruribus compedes, manibus catenas gerebat quatiebatque. Inde inhabitantibus triſtes diræque noctes per metum vigilabantur, &c.*

Portentaque Theſſala, &c.] Miracula perpetrata à Theſſalis per artem magicam & veneficia, quibus ii maximè pollebant, à Medea edocti, ut aiunt. Plinius lib. 30. cap. 1. magiam apud Theſſalos propagatam ſcribit. Hinc & *mulier Thaſſala,* pro maga & veneficâ, in proverbium abiit.

Thaſſala.] Theſſalia pars fuit regni Macedonici perampla, quamquam diſtincta regio, inter Peneum fluvium ad Boream, & Thermopylas ad Auſtrum, ab occidente Epirum habet. Ejus præcipua urbs Lariſſa fuit, Achillis natalibus inclyta.

num *hilariter annos* tuos *recenſes?* an *indulges amicis?* an *ingraveſcente ætate fis benignior ac probior?* Enimverò *quid tibi prodeſt unum de multis ſpinis avulſiſſe? Si neſcis benè vivere, da locum melioribus: ſat nugatus es, ſatis ediſti & bibiſti:* jam *tempus eſt,* ut *abſcedas: ne pluſculum te laſcivientem derideant & exagitent juvenes convenientiùs laſcivientes.*

Natales gratè numeras? ignoſcis amicis? 210
Lenior & melior fis accedente ſenectâ? [871]
Quid te exempta juvat ſpinis de pluribus una?
Vivere ſi rectè neſcis, decede peritis.
Luſiſti ſatis, ediſti ſatis, atque bibiſti;
Tempus abire tibi eſt: ne potum largiùs æquo 215
Rideat, & pulſet laſciva decentius ætas.

ANNOTATIONES.

210. *Natales gratè numeras.*] Libenterne ætatis annos recenſes? an non horres mortis accedentis mentionem? hoc enim puſilli eſt animi.

211. *Lenior & melior fis accedente ſenectâ?*] Tunc certè, aut nunquam, minui debent animi perturbationes, tum deferveſcente ſanguine, tum uſu rem & ſapientiâ creſcente.

212. *Quid te exempta juvat, &c.*] Quid juvat unum vitium expulſſe, ſi alia ſuperſunt & torquent? Quid prodeſt avaritiam expugnâſſe, ſi ambitio, ſi ira, metus, ſuperſtitio, animum adhuc tuum obſident & cruciant?

214. *Luſiſti ſatis, &c.*] Ex Homeri Odyſſ. *Affatim edi, bibi, luſi.*

Q. HORA-

Q. HORATII FLACCI EPISTOLA AD PISONES: SIVE DE ARTE POETICA LIBER.

SEU è Demetrio Phalereo, ſeu è Neoptolemo Pario, ſeu potiùs ex Ariſtotele, ſeu è proprii ingenii acriſque judicii fœcunditate, ſagacitate, opibus, hauſerit potiſſimùm Flaccus noſter; certè eminentiſſima quæque ſcribendi carminis præcepta hoc libello complexus eſt. Attamen Artem Poeticam vix appellam cum Quintiliano & aliis: malim verò Epiſtolam nuncupare cum nonnullis eruditis; tum ob inſperſum identidem ſatiricum ſalem, tum ob præceptiones aut carptim aut ſaltuatim datas. Hinc enimverò animo meo conſilium pridem ſubiit, ordine quodam adhibito illuſtrare hanc Horatii partem; ſi quod eſt eximium illuſtrari poteſt. Liberaliter accipe, Lector, opellam hanc meam; dico libellum, quo Epiſtolam ad Piſones in Artis Poeticæ formam utcunque redegi, olim jam editum, nunc verò à me recognitum rurſúſque tibi propoſitum.

Q. HO-

Q. HORATII FLACCI EPISTOLA AD PISONES: SIVE DE ARTE POETICA LIBER.

HUmano capiti cervicem pictor equinam [873]
Jungere si velit, & varias inducere plumas
Undique collatis membris, ut tupiter atrum
Desinat in piscem muliter formosa supernè;
Spectatum admissi risum teneatis, amici?
Credite, Pisones, isti tabulæ fore librum
Persimilem, cujus velut ægri somnia, vanæ
Fingentur species: ut nec pes, nec caput uni
Reddatur formæ. Pictoribus atque Poetis

INTERPRETATIO.

Si pictor humano capiti addat collum equinum, diversasque plumas apponat membris hinc & inde collectis, adeò ut mulier vultu pulcra deformem piscis caudam habeat; an cachinnos cohibere possitis, ô amici ad spectandum introducti? ô Pisones, credite similem huic tabellæ fore librum, cujus sicut ægrotantis insomnia, inanes formæ conflabuntur; ità ut nec finis nec principium ad unum quid referatur. Atqui *pictoribus & poëtis*

ANNOTATIONES.

1. *Humano capiti, &c.*] Per ridiculæ & monstrosæ picturæ similitudinem primo loco docet Horatius uniforme opus, ejusque partes homogeneas esse oportere; tum ut cohæreant & conveniant universa & singula, tum ut ad quid unum omnia respondeant. Vide Aristot. Poët. cap. 1. & seq.

3. *Undique collatis.*] Diversorum animalium membris corpus unum monstrosum conflantibus.

6. *Pisones.*] Horum familia Romæ dudum nobilis ac numerosa. Calpurnii vocati sunt à Calpo Numæ filio; unde posteà, *Vos ô Pompilius sanguis.* Porrò scribit Horatius ad patrem & ad filios Pisones, præsertim verò ad hos; quorum pater L. Piso Consul cum Druso Libone, anno U. C. 738. Augusto gratiosus extitit, aliisque muneribus in Rep. egregiè persunctus est; cæterùm literarum ac literatorum impensè amans.

7. *Ægri somnia.*] Corruptis morbo perturbatisque humoribus, cerebroque male affecto, portentosa gignuntur insomnia.

Quid-

quodcunque libuit ſemper etiam licuit. Fateor; atque hanc indulgentiam petimus æquè & largimur: verùm non adeò ut aſpera mitibus, angues volucribus, agni tigribus ſocientur.

Initiis grandibus ſæpè & magnificis ſubjunguntur unus vel duo centones purpurei, qui longè refulgeant, quando deſcribitur lucus, fanum Dianæ, rivulus per amœnos campos decurrens, fluvius Rhenus, iris. At non erat tunc aptus iſtis locus. Et fortè noſti pingere cupreſſum. Quorſum verò iſtud, ſi pacto pretio pingendus eſt homo fractâ nave emergens nudus? amphora formari cœpta eſt; cur rotâ revolutâ urceus prodit? Denique ſimplex & unum planè ſit id *quod componis.*

O pater, & juvenes patre digni, nos poëtæ ut plurimùm imagine recti fallimur. Si conor eſſe brevis, obſcurus evado. Polita conſectanti ſpiritus & vires haud ſuppetunt: qui vult loqui ſublimia, turgidus fit: ſecurus nimis & arduа metuens fit humilis: qui rem unam plùs æquo variare nititur, delphinum ſilvis, aprum mari appingit.

Quidlibet audendi ſemper fuit æqua poteſtas. 10
Scimus, & hanc veniam petimuſque damuſque vicißim: [874]
Sed non ut placidis coeant immitia, non ut
Serpentes avibus geminentur, tigribus agni.
Inceptis gravibus plerumque & magna profeſſis,
Purpureus latè qui ſplendeat unus & alter 15
Aſſuitur pannus; cum lucus & ara Dianæ,
Et properantis aquæ per amœnos ambitus agros,
Aut flumen Rhenum, aut pluvius deſcribitur arcus.
Sed nunc non erat his locus: & fortaſſe cupreſſum
Scis ſimulare: quid hoc, ſi fractis enatat exſpes 20
Navibus ære dato qui pingitur? amphora cœpit
Inſtitui: currente rotâ cur urceus exit?
Denique ſit quidvis ſimplex duntaxat & unum. [875]
Maxima pars vatum (pater, & juvenes patre digni)
Decipimur ſpecie recti: brevis eſſe laboro, 25
Obſcurus fio: ſectantem lævia, nervi
Deficiunt animique: profeſſus grandia turget:
Serpit humi tutus nimiùm timiduſque procellæ.
Qui variare cupit rem prodigialiter unam,
Delphinum ſilvis appingit, fluctibus aprum. 30

ANNOTATIONES.

12. *Sed non ut placidis.*] Nec pictor, nec poëta debet fingere unquam naturæ repugnantia.

14. *Inceptis gravibus.*] Præcipit vitandas digreſſiones futiles & ineptas; atque locos communes intempeſtivè haud tractandos: quem ad ſcopulum frequenter impingunt illidunturque poëtaſtri. Vide quàm aptè & quàm non prolixè Virgilius deſcribat *peſtilentiam*, Geor. 3. *famam*, Æn. 4. &c. Lucanus contra *more ſuo omnia ponit in exceſſu*. Scal. l. 5. c. 15. Idem de eod. l. 6. c. 3. *Lucani effrænis mens, ſui inops, ſerva impetus, atq; idcirco immodica, raptaq; calore ſimul & calorem ipſum rapiens.*

15. *Purpureus latè qui, &c.*] Non magis ſplendet carmen locis communibus perperam tractatis, quam veſtis aſſuto centone purpureo. Vide ſupra l. 2. Epiſt. 1. v. 73.

16. *Lucus & ara Dianæ.*] Nemus Aricinum, ubi ara Dianæ ſacra: quæ poëtis materia frequens, tum ob amœnitatem loci, tum ob Dianæ Tauricæ Oreſtiſque mirum & fatalem hiſtoriam multiplicis argumenti fertilem.

18. *Flumen Rhenum.*] Hoc celebrare affectabant in gratiam Aug. Cæſaris, cujus ibi victoriæ multæ & præclaræ. Suet. Octav. c. 21. & Dio l. 54. &c.

Pluvius arcus.] In eo deſcribendo ſæpiùs inſulsè morabantur imperiti; at rarò, & paucis Virgilius Æneid. 4. v. 700.

20. *Si fractis enatat exſpes.*] Mos erat naufragorum, pictum in tabella naufragium circumferre ad corrogandam ſtipem. Vide Perſ. Sat. 1. v. 89. Juvenal. Sat. 14. v. 301. & ſeq.

21. *Amphora cœpit Inſtitui, &c.*] *Amphora* vas grande, *urceus* vas exiguum, notant principium grave paulò pòſt in minuta & levicula abiens & evaneſcens. Iſto loco utuntur S. Hieron. ad Lætam, aptiùs autem Sidonius Apoll. Epiſt. 16.

22. *Currente rotâ.*] In operis progreſſu. Metaph. à rota figulari.

23. *Quidvis.*] Al. *quodvis.*

25. *Brevis eſſe laboro, Obſcurus fio.*] Quintil. lib. 4. c. 2. *Nimiùm corripientes omnia ſequitur obſcuritas.* Summorum poëtarum eſt magnum ſenſum paucis efferre. Virgil. Æneid. 3. v. 11.

. . . . . *Campos ubi Troia fuit.*

Perſ. Sat. 3. v. 38.

Virtutem videant, intabeſcantque relicta.

26. *Sectantem lævia nervi Deficiunt.*] Sententiarum majeſtas, ſpiritûs poëtici vis & altitudo ſæpe deeſt: deeratque verſibus Neronis à Perſio deriſis. Sat. 1.

27. *Profeſſus grandia turget.*] Magniloquentia orationi inflatæ affinis eſt.

28. *Serpit humi tutus.*] Qui non audet aſſurgere, repat neceſſe eſt. Id vitii habent Valer. Flacc. Argon. Silius Italic. &c.

29. *Qui variare cupit.*] Varietare carmen lucet

In vitium ducit culpæ fuga, ſi caret arte.
Æmilium circa ludum faber imus & ungues
Exprimet, & molles imitabitur ære capillos,
Infelix operis ſummâ, quia ponere totum
Neſciet: hunc ego me, ſi quid componere curem,
Non magis eſſe velim, quàm pravo vivere naſo,
Sepectandum nigris oculis, nigroque capillo.
Sumite materiam veſtris, qui ſcribitis, æquam
Viribus: & verſate diù, quid ferre recuſent [876]
Quid valeant humeri: cui lecta potenter erit res,
Nec facundia deſeret hunc, nec lucidus ordo.
Ordinis hæc virtus erit & venus, aut ego fallor,
Ut jam nunc dicat, jam nunc debentia dici
Pleraque differat, & præſens in tempus omittat.
Hoc amet, hoc ſpernat, promiſſi carminis auctor.
In verbis etiam tenuis cautuſque ſerendis,
Dixeris egregiè, notum ſi callida verbum
Reddiderit junctura novum: ſi fortè neceſſe eſt
Indiciis monſtrare recentibus abdita rerum,
Fingere cinctutis non exaudita Cethegis
Continget: dabiturque licentia ſumpta pudenter.
Et nova fictaque nuper habebunt verba fidem, ſi

In vitium impellit vitii fuga non ſolers.

Ignobilis ſtatuarius ad Æmilianum ludum habitans *ungues ac tenues capillos ære finget* optimè, *opus* tamen dabit *inconcinnum, quia totum perficere nequit. Huic* ego *ſimilis eſſe quidpiam ſcribens tam nolim, quàm nigris oculis & capillis ſpecioſus indecorè eſſe naſo.*

Quicunque aliquid componitis, eligite materiam viribus veſtris parem: diùque perpendite quid poſſitis & quid nequeatis exequi. Qui rem ſolerter elegerit, haud carebit elocutione & pulcrâ diſpoſitione.

Ordinis, ut opinor, hæc erit vis & perfectio; ut modò quædam dicat, plura verò quæ *dicenda* videantur *modò, alium in locum reſervet: alia aſſumat, alia relinquat ſcriptor pœmatis pollicenti.*

Porrò *in vocibus proferendis ſobrius & prudens, præclarè dices, ſi ſolers conjunctio novam fecerit dictionem vulgarem: quod ſi oporteat res abſtruſas exprimere ſignis inſolitis, licebit producere* verba *ſuccinctis Cethegis inaudita:* debetque *licentia concedi verecundè uſurpata. Voces autem recentes & novæ locum obtinebunt, ſi à*

ANNOTATIONES.

ac delectat: at ſi præter modum illa ſit, tam prodigioſa videbitur, quàm delphinus in ſilvis, aper in mari pictus; quique ſic vel tabellam pictor vel carmen poëta inſignire geſtit, ridiculus evadit. Prophana figmenta ſacris rebus ineptè interſerit Sannazarius.

32. *Æmilium ludum.*] Ludum gladiatorium Æmilii.

37. *Nigris oculis, &c.*] Hi olim in laude erant, ut alibi dictum eſt.

38. *Sumit emateriam.*] Tertium præceptum quod eſſe primum debuit, inquit Scaliger Poet. l. 6.

42. *Ordinis hæc virtus.*] Quarto de ordine, *quem ſane mutilè docet.* J. Scalig. mox. cit.

43. *Jam nunc dicat, &c.*] Hiſtoria rerum ſeriem enarrat ſecundùm ordinem temporum: at contrà poëſis artificioſam requirit rerum diſpoſitionem. Patet ex Homeri Odyſſeâ, & Iliade. Sic in Virgilii Æneide liber primus eſſe debuiſſet qui ſecundus eſt, & tertius eſſe qui eſt primus. Vide poſteà verſ. 146. & ſeq.

45. *Promiſſi carminis.*] Diù ante expectati, quod ſi opinione non reſpondet, ſtatim explodituſ.

46. *In verbis etiam tenuis.*] Jam de partibus elocutionis. Verba licet nova facere; ſed modus ſervandus. Cic. in Bruto, Quintil. l. 1. c. 5. *Nova verba non ſine quodam periculo fingimus, &c.* Gel. l. 1. c. 10. *Quod à ſe Cæſare excellentis ingenii ac prudentiæ viro,* 1. lib. *de Analogia ſcriptum eſt, habe ſemper in memoria atque in pectore, ut tanquam ſcopulum ſic fugias inauditum atque inſolens verbum:* & paulò antè; *Vive moribus præteritis: loquere verbis præſentibus.*

48. *Junctura.*] Sive in verbo è duobus compoſito, ut, *poſtliminium, velivolum* mare, *ſolivagus, ſædifragus:* ſive in oratione, ut arborum *comæ* pro foliis, Eped. 2. & hic v. 58. ſignatum *præſente ritâ* nomen: ubi *notæ* voces novitatis habent gratiam, & quaſi novam dictionem faciunt per junctúram non vulgarem. Vide Macrob. Saturn. 1. cap 4. & 5.

50. *Cinctutis Cethegis.*] M. Corn. Cethegum Tullius in Bruto inter priſcos oratores numerat: *cinctutis*, veteri more ſuccinctis, aptatâ inſra pectus tunicâ: epentheſis; vel, à cinctu ſcilicet Gabino, fit cinctutus.

Græco

Græca origine deriventur paululùm deflexæ.

Quare verò Cæcilio ac Plauto indulgebunt Romani quod Virgilio & Vario negaverint? Quare vetabor ego, ſi valeo, quæpiam propagare; quandoquidem Catonis atque Ennii ſermo linguam Romanam locupletavit, inauditaque rerum vocabula induxit? Certè licuit ſemper ac licebit proferre dictiones uſu comprobatas.

Quemadmodum vertente anno arboribus folia mutantur, & vetera decidunt; ſic antiquarum dictionum auctoritas obſoleſcit: nuper autem productæ quaſi juvenes floreſcunt ac vigent. Homines humanaque morti obnoxia ſunt. Ità mare terrâ receptum, regale opus, navigia à ventis tuetur, palus autem anteà ſterilis & navigabilis; jam propinquas nutrit civitates & vomere proſcinditur. Sic fluvius curſum fruges devaſtantem convertit, aptiori alveo deductus. Mortalium opera interibunt: tantùm abeſt ut verborum decor & vis permaneat. Plerumque dudum obſoleta reviviſcent: & quæ modò vigent obrogabuntur, ſi voluerit uſus,

Græco fonte cadant, parcè detorta. Quid autem [877]
Cæcilio, Plautoque dabit Romanus, ademptum
Virgilio, Varioque? ego cur acquirere pauca
Si poſſum, invideor; cum lingua Catonis & Enni
Sermonem patrium ditaverit, & nova rerum
Nomina portulerit? Licuit, ſemperque licebit
Signatum præſente notâ producere nomen.
Ut ſilvæ foliis pronos mutantur in annos,
Prima cadunt: ita verborum vetus interit ætas,
Et juvenum ritu florent modò nata vigentque.
Debemur morti nos, noſtraque; ſive receptus
Terrâ Neptunus, claſſes Aquilonibus arcet,
Regis opus; ſteriliſve diù palus, aptaque remis,
Vicinas urbes alit, & grave ſentit aratrum: [878]
Seu curſum mutavit iniquum frugibus amnis,
Doctus iter melius. Mortalia facta peribunt,
Nedum ſermonum ſtet honos, & gratia vivax.
Multa renaſcentur, quæ jam cecidêre; cadentq;
Quæ nunc ſunt in honore vocabula, ſi volet uſus,

ANNOTATIONES.

53. *Græco fonte cadant.*] Qualia, ephippium, triclinium, propola, bibliotheca, exantlare, &c.

54. *Cæcilio.*] De eo poetâ lib. 2. Epiſt. 1. v. 59.

Plauto.] Lib. mox. cit. Epiſt. cit. verſ. 58. & 170.

55. *Virgilio.*] Hic Latinorum poëtarum coryphæus intulit quædam inſolita: lychni, ſpelæa, Thyas, trieterica Bacchi Orgia, &c.

Vario.] De eo l. 1. Od. 6. & l. 1. Sat. 5. & 8.

56. *Invideor.*] Dum agit de fingendis novis vocibus, ipſe fingit hanc appoſitè, *invideor*, pro mihi invident.

Catonis.] Hic *tempeſtivum* primus dixiſſe fertur, Cic. 3. de fin. *Si Zenoni licuit, cùm rem aliquam inveniſſet inauditam, inuſitatum quoque ei rei nomen imponere, cur non liceat Catoni?* De eo jam antè non ſemel.

Enni.] Lib. 1. Sat. 10. & l. 2. Epiſt. 1. Ovid.

Ennius ingenio maximus, arte rudis.

57. *Nova rerum Nomina protulerit.*] Quæ quidem eo tempore uſu comprobata ſunt.

58. *Semperque licebit, &c.*] Quintil. cit. lib. 1. c. 5. ita ſcribit: *Nova inducta ſi recepta ſint, modicam laudem afferunt, repudiata etiam in jocos excunt: audendum tamen: namque, ut Cicero ait, etiam quæ primò dura viſa ſunt, uſu molliuntur.*

59. *Signatum præſente notâ.*] Metaph. à re nummaria.

Producere.] Al. *Procudere.*

63. *Sive receptus Terrâ Neptunus.*] Portus quilibet, vel portus Julius apud Bajas, immiſſo in Lucrinum lucum mari effectus. Sueton. Octav. cap. 16. Dio lib. 48. Virgil. Georg. 2. v. 161.

An memorem portûs, Lucrinaque addita clauſtra,
Atque indignatum, &c.

65. *Regis opus.*] A Julio Cæſare inchoatum, ab Auguſto perfectum. Sueton. mox. cit. Plin. lib. 36. cap. 15.

Steriliſque diù palus, &c.] Pomptina palus in Campania. T. Liv. Epit. lib. 46. *Pomptinæ paludes à Corn. Cethego Conſule, cui ea provincia obvenerat, ſiccatæ; agerque ex iis factus, &c.*

66. *Vicinas urbes.*] Seriam, Privernum, Terracinam, &c.

67. *Seu curſum mutavit iniquum.*] Tiberis olim per Velabrum fluens, in alveum aptiorem deductus Auguſti juſſu, ne urbi agriſque ampliùs mala & perniciem exundans inveheret.

70. *Multa renaſcentur.*] Lib. 2. Epiſt. 2. v. 115. Quintil. cit. lib. c. 6. *Verba à vetuſtate repetita non ſolùm magnos aſſertores habent, ſed & afferunt orationi majeſtatem aliquam, non ſine de-*

Quem

Quem penes arbitrium eſt, & jus, & norma loquendi.
Res geſtæ regumq; ducumq; & triſtia bella,
Quo ſcribi poſſent numero, monſtravit Homerus.
Verſibus impariter junctis quærimonia primùm,
Pòſt etiam incluſa eſt voti ſententia compos.
Quis tamen exiguos elegos emiſerit auctor,
Grammatici certant, & adhuc ſub judice lis eſt. [897]
Archilochum proprio rabies armavit iambo.
Hunc ſocci cepêre pedem, grandeſque cothurni,
Alternis aptum ſermonibus, & populares
Vincentem ſtrepitus, & natum rebus agendis.
Muſa dedit fidibus divos, pueroſque deorum,
Et pugilem victorem, & equum certamine primùm,
Et juvenum curas, & libera vina referre.
Deſcriptas ſervare vices, operumque colores,
Cur ego, ſi nequeo ignoroque, poeta ſalutor?
Cur neſcire, pudens pravè, quam diſcere malo?

à quo pendet ſermonum auctoritas & modus. Homerus oſtendit quo metro deſcribi debeant facta & bella principum & imperatorum. Verſibus inæqualibus conjunctis ſcriptæ primùm fuerunt res luctuoſæ, dein etiam l. ta. Quis verò primus ediderit elegias, Grammatici non conſentiunt; atque integra etiamnum manet controverſia. Archilochum ira armavit iambo ſuo. Hunc pedem uſurpârunt comœdiæ & tragœdiæ, tanquam idoneum colloquiis, ac ſuperantem clamores populi, aptumque actioni. Muſa juſſit lyricis verſibus contari Deos, Heroas, athletam victorem, equum curſu priorem, adoleſcentum amores & libera convivia. Quòd ſi dictas carminum varietates & proprietates neſcio, nec valeo obſervare, quare poëta vocor? quare par malam verecundiam ignorare malo quàm diſcere?

ANNOTATIONES.

lectatione. Nam auctoritatem antiquitatis habent; & quia intermiſſa ſunt, gratiam novitati ſimilem parant. Sed opus eſt modo . . . . nec utique ab ultimis & jam obliteratis repetenda temporibus, &c.

72. *Jus, & norma loquendi.*] Gell. lib. 12. cap. 13. *Conſuetudo omnium domina rerum, tum maximè verborum eſt.* Quintil. cit. lib. 1. cap. 6. *Ridiculum panè fuerit, malle ſermonem quo locuti ſint, quam quo lequantur. Sed neceſſarium eſt judicium . . . . . In loquendo, non ſi quid vitiosè multis inſederit, pro regula ſermonis accipiendum . . . . . Ergo uſum & conſuetudinem ſermonis vocabo conſenſum eruditorum: ſicut vivendi, conſenſum bonorum.*

74. *Quo ſcribi numero.*] Carmine ſcilicet heroico.

75. *Verſibus impariter junctis.*] Elegiacis, quorum alter hexameter, alter pentameter.

Quærimonia.] Aptè quidem: nam ut animus lugentis fractus & debilis, ſic Elegiæ numerus quaſi fractus & claudus Theod. Marcill.

77. *Exiguos elegos.*] Quorum ſtylus magis tener & humilis eſſe debet, quam altus & magnus. Patet ex Ovidio, Catullo, Tibullo, Propertio.

Auctor.] Callionum Epheſium alii dicunt, alii Naxium, alii Colophonium quendam, ſeu Terpandrum. Vide Iſidor. lib. 1. cap. 38.

79. *Archilochum.*] Hic amarulentum carmen Iambicum invenit ſtimulante irâ. De eo in Epod. 6. Ovidius in Ibin.

Tincta Lycambæo ſanguine tela feram.

80. *Socci, cothurni.*] Hi tragœdorum, illi comœdorum calcei. Synecd. *grandes*: tum quòd revera alti; tum quòd tragicæ res grandes, ſublimiſque earum ſtylus: à Sophocle inductus primò in ſcenam cothurnus; teſte Servio in Virgil. Ecl. 8.

81. *Alternis aptum.*] Quia ſæpè Iambicus verſus imprudentibus nobis excidit, & quod orationi ſimillimus, hinc *propter ſimilitudinem veritatis in fabulis adhibetur.* Cic. de Orat. 3. Ariſtot. Poët. c. 4.

81. *Populares Vincentem ſtrepitus.*] Gravitate propriâ vel altiùs ſonantem vel etiam comprimentem ſtrepitus Populi.

Natum rebus agendis.] Ob naturalem motum & ſaltum. Cic. Orat. Quintil. l. 9. c. 4. certè alii verſus fluere, at Iambicus per ſaltus ire videtur.

83. *Muſa dedit.*] Pindaro, Alcæo, Sapphoni, Anacreonti, Simonidi, &c. necnon & Horatio.

84. *Certamine.*] Olympico.

85. *Libera vina.*] Liberas conceſſationes, convivia in quibus licet cuique quodcunque libet loqui citra invidiam.

86. *Vices.*] Varias dotes, affectiones, diſcrimina; vel etiam, diſpoſitionem materiæ ex arte variam, &c. Ergo Claudianus, Auſonius, & alii, verſus magis quam carmen fecere.

Colores.] Varium ſtylum, modo ſublimem, modo remiſſum. Ut in pictura diverſa diverſis coloribus; ſic argumenta varia diverſo ſtylo, variâ dictione, & propriis unaquæq; dotibus exornata diſtinguuntur. Vide Quintil. l. 12. c. 10.

Verſibus

Res comica non debet efferri versibus tragicis. Pariter Thyestæ cœna recusat exponi dictione humili & ferè comicâ. Omnia proprium sibi locum obtineant. Aliquando tamen comœdia vocem attollit; & Chremes iratus alto sermone altercatur, & nonnunquam tragicus dolet humili dictione. Telephus & Peleus ambo exules & egentes rejpuunt voces tumidas & magnas, si cupiunt suo luctu commovere animum spectatoris.

Non sufficit ut carmina splendida sint. Sint etiam suavia, & quo voluerint impellant mentem audientis. Sicut ridentibus arridet hominis vultus, ita lugentibus adsiet. Si vis me lacrymari, flere temet primùm oportet, tunc ærumnæ tuæ movebunt me, O Telephe, vel Peleu. si inepte loquaris præscripta, vel obdormiam vel deridebo. Tristi vultui mœsta verba conveniunt, irato minacia, lascivienti procacia, severo seria. Etenim natura primo nostrum animum componit secundùm

Versibus exponi tragicis res comica non vult.
Indignatur item privatis ac prope socco [880]
Dignis carminibus narrari cœna Thyestæ. 91
Singula quæque locum teneant sortita decenter.
Interdum tamen & vocem comœdia tollit;
Iratusque Chremes tumido delitigat ore;
Et tragicus plerumque dolet sermone pedestri. 95
Telephus & Peleus, cum pauper & exul uterque
Projicit ampullas & sesquipedalia verba,
Si curat cor spectantis tetigisse querelâ.
Non satis est pulcra esse poemata: dulcia sunto:
Et quocunque volent, animum auditoris agunto. 100
Ut ridentibus arrident, ita, flentibus adsunt
Humani vultus. Si vis me flere, dolendum est [881]
Primum ipsi tibi; tunc tua me infortunia lædent,
Telephe, vel Peleu: malè si mandata loquêris,
Aut dormitabo, aut ridebo. Tristia mœstum 105
Vultum verba decent, iratum plena minarum,
Ludentem lascivia, severum seria dictu.
Format enim natura priùs nos intùs ad omnem

ANNOTATIONES.

89. *Versibus exponi tragicis, &c.*] Tragœdiæ magniloquentia rebus comicis humilibus haud congruit. Sic etiam stylum mediocrem Comœdiæ idoneum respuit Tragœdia, res nimirùm magnas tractans. *Sua cuique propria lex, suus decor est: nec Comœdia in cothurno, nec Tragœdia socco ingreditur.* Quintil.

90. *Privatis.*] Vulgaribus, plebeiis. Magistratu fungentes apparent sublimes, privati contra humiles.

91. *Cœna Thyestæ.*] Synecd. pro qualibet materia tragœdiæ apta. De Thyeste lib. 1. Od. 6. & 16. item Epod. 5. Vide Senec. Trag.

93. *Interdum tamen, &c.*] Si quid infandum horrendumve sit describendum, vocem debet attollere comœdia, stylumque aptum adhibere.

94. *Iratusque Chremes.*] Vide Terent. Heautontimor. Act. 5. Scen. 5. item Adelph. Act. 5. necnon Donat. ibid. suprà lib. 1. Sat. 4.

At pater ardens sævit.

95. *Tragicus plerumque dolet sermone pedestri.*] Quis enimvero dolore pressus grandia loqui possit? Itaque meras nugas effutit Hecuba apud Senec. Troad. cum tam multa & tam magna dolens prôloquitur: Apage *qui frigidum septena Tanain ora pandentem bibit, &c.* Vide quàm apte contrà apud Euripidem.

96. *Telephus,*] Hic Mysorum rex ad inopiam redactus & mendicitatem, tragœdiæ materiam præbuit. Suidas.

Peleus.] Tragicum aliud argumentum. Achillis pater ille, à civibus vel ab Æaco pulsus & exagitatus.

97. *Projicit ampullas, &c.*] Inflatas dictiones præsenti rerum statui minimè congruas. In hoc decoro servando cespitavit Sophocles nunquam, Euripides interdum, Seneca Tragicus passim.

99. *Pulcra.*] Diserta, verbis ac versibus magnificis.

Dulcia sunto.] Pathetica, affectibus plena: aliàs non delectabunt, nec proinde movebunt auditorem.

100. *Animum auditoris agunto.*] Lib. 2. Ep. 1.

Irritat, mulcet, falsis terroribus implet,
Ut magus, &c.

102. *Si vis me flere, &c.*] Cic. *Ardeat qui vult incendere.* Quintil. *Priùs afficiamur ipsi, ut alios afficiamus.*

104. *Telephe, vel Peleu.*] Poëta, vel Histrio Telephum vel Peleum exhibens & repræsentans.

108. *Format enim natura, &c.*] Cic. de Orat. 3. *Omnes animi motus suum quemdam habent à natura vultum, sonum, gestum: totumque corpus, omnes vultus, omnesque voces, ut nervi in fidibus, ità sonant, ut à quoquo animi motu sunt pulsæ.*

Intùs ad omnem, &c.] In animo imprimit affectus præsenti conditioni idoneos, in adversis mœstitiam, in prosperis gaudium, &c.

Fortunarum

Fortunarum habitum: juvat aut impellit ad iram;
Aut ad humum mœrore gravi deducit, & angit:
Post effert animi motus interprete lingua.
Si dicentis erunt fortunis absona dicta,
Romani tollent equites peditesque cachinnum.
Intererit multum, Davúsne loquatur, an Eros:
Maturúsne senex, an adhuc florente juventâ [882]
Fervidus: an matrona potens, an sedula nutrix:
Mercatorne vagus, cultorne virentis agelli:
Colchus, an Assyrius; Thebis nutritus, an Argis.
Aut famam sequere, aut sibi convenientia finge,
Scriptor. Honoratum si forte reponis Achillem;
Impiger, iracundus, inexorabilis, acer,
Jura neget sibi nata, nihil non arroget armis.
Sit Medea ferox, invictaque; flebilis Ino,
Perfidus Ixion, Io vaga, tristis Orestes.
Si quid inexpertum scenæ committis, & audes
Personam formare novam; servetur ad imum [883]

varios fortunæ status: movet aut provocat ad indignationem; vel gravi tristitiâ affligit humi, cruciatque: deinde animi affectus depromit linguâ explicante.

Si conditioni loquentis sermo non conveniat, nobiles & plebeii ridebunt effusè. Discrimen ergo magnum est; utrum loquatur Davus, an Eros; utrum senex prudens, an juvenis ætate vigens & ardens; utrum fœmina insignis, an studiosa nutrix; utrum negotiator, an agricola; utrum Colchus, an Assyrius; an Thebis, an Argis educatus.

Scribens Poema, *vel sequere famam, vel res finge congruentes. Si repræsentas clarum Achillem; incitatus, ad iram pronus, inexpugnabilis, vehemens, dicat leges haud sibi positas, omnia verò armis esse obnoxia. Medea exhibeatur sæva & implacabilis. Ino lacrymosa, Ixion perfidus; Io vagabunda. Orestes mœstus. Si* autem *novum aliquid proferre in theatrum, novamque personam fingere audes,*

ANNOTATIONES.

109. *Juvat.*] Vel, gaudium gignit: vel, juvat ad irascendum & impellit. Sicque vel una, vel duæ sunt sententiæ.

113. *Romani equites peditesque.*] Quicunque in amphitheatro spectatores adsunt audiuntque; sive nobilitas, sive plebs. Illa in equo, hæc pedibus militabat.

114. *Intererit multum.*] Præceptum de decoro personarum observando: ubi quatuor distingui debent, fortuna seu conditio, ætas, vitæ institutum, patria. Terentius alioqui solers sapientum dicta quædam profert malè per ridiculas personas: ut per Sosiam; *Ne quid nimis.* Euripides servis & barbaris mulieribus graves nimis sententias tribuit perperam.

Davus.] Servus astutus & versipellis, cui opponitur *Eros*, servus frugi apud Menandrum. Alii legunt, *divesne loquatur an Irus*, id est; pauper. Unde proverb. apud Erasm. *Iro pauperior.* Alii, ut videtur, melius: *Divusne loq. an heros.*

115. *Maturus senex.*] Ætate & rerum peritiâ adeptus sapientiam.

118. *Colchus, an Assyrius.*] Certè diversarum nationum longè diversi mores, diversaque studia. Colchi natura sævi, Assyrii callidi & voluptuarii, Thebani hebetes, Argivi arrogantes & magnanimi, &c. Vide lib. 2. Epist. 1. v. 244.

Colchus.] Lib. 2. Od. 13.

Assyrius.] Lib. 2. Od. 11.

Thebis.] Lib. 2. Sat. 15.

Argis.] Triplex Argus: Peloponnesiacum, Argiæ caput: Amphilochium in Epiro; Pelasgicum in Thessalia, hodie *Armiro*: de quo jam lib. 1. Ode 7.

119. *Aut famam sequere.*] Præceptum de formanda persona, seu de charactere personarum servando.

Famam.] Communem omnium opinionem.

Convenientia finge.] Ex decoro & rerum ratione.

120. *Honoratum si forte rep. &c.*] Prima pars præcepti. Si expressios jam ab Homero Achillis mores exponis rursum, vide ut talem eum exhibeas qualis vulgo existimatur, & fuisse cognoscitur, &c.

122. *Jura neget sibi nata.*] Jus omne suis in armis positum asserat. Iliad. 21. & 22.

123. *Sit Medea ferox.*] Vide Euripidis Medeam. De ea nos ad Epod. 3. & 5.

Flebilis Ino.] Hæc Cadmi filia Athamantem maritum furore percitum fugiens, in mare secum filio Melicerta præcipitem dedit, Homer. Ody. 5.

124. *Ixion.*] Is socerum fraude circumventum peremit. Virgil. Æneid. 6.

Io.] Hæc Inachi filia, à Jove adamata, atque in vaccam, ut Junoni lateret, conversa: sed Juno rem cum intellexisset, œstro vexatam in Ægyptum usque egit ac depulit. Æschyl. Prometh. Ovid. Metam. 1.

Orestes.] Is ob interfectam matrem conscientiæ stimulis vexatus nusquam quiescebat. Vide Euripidem. De eo nos lib. 2. Sat. 3. v. 133.

125. *Si quid inexpertum.*] Alterum præcepti

cave ut *qualis ab initio apparuit, talis ad finem* usque *perseveret, & secum conveniat.*

Qualis ab incœpto processerit, & sibi constet.
Difficile est propriè communia dicere: tuque
Rectiùs Iliacum carmen deducis in actus,
Quàm si proferres ignota indictaque primus. 130
Publica materies privati juris erit, si
Nec circa vilem patulúmque moraberis orbem:
Nec verbum verbo curabis reddere fidus
Interpres: nec desilies imitator in arctum,
Unde pedem proferre pudor vetet, aut operis lex. [884]
Nec sic incipies, ut scriptor cyclicus olim: 136

Arduum est communia loqui propriè: proindéque *tu majori cum laude argumentum de Iliade in tragœdiam rediges, quàm, si inaudita & minimè cognita primus ederes.*

Porrò, *materia publica redditur tibi propria, & nec hæreas circa vilem circulum &* omnibus *patentem, nec verbum verbo explicare studeat,* ut *fidelis interpres*: præterea *ne imitando conjicias te in angustias, è quibus te expedire nequeas,* seu *ob verecundiam, seu ob legem carminis.*

Nec incipies sicut olim poeta cyclicus:

ANNOTATIONES.

membrum, de personâ novâ, & à nullo ante inductâ aut formatâ: qualis Dido apud Virgilium, Octavia apud Senecam, &c.

127. *Sibi constet.*] A suis moribus nunquam recedat, aut aliena appareat. Quod Homerus semper sedulò custodivit. Euripides autem meritò arguitur, quòd Iphigenia in Aulide, primo timida mortem deprecatur, deinde verò, Achille pro ea exorante, animosam exhibeat se repente, dicatque paratam sponte mactari pro salute Græcorum.

128. *Difficile est.*] Præceptum de scite imitando, deque nota personâ potiùs denuo exhibendâ, quàm nova formandâ: quoniam hoc *audere* & ritu exequi sit difficilius & periculosius, quàm illud præstare: modo tamen quædam observentur solerter evitanda, quæ ab Horatio notantur.

Propriè.] Aptâ, convenienti, & propriâ ratione.

Communia.] A nullo ante occupata & tractata.

129. *Iliacum carmen.*] Materiam seu personam in Iliade ab Homero tractatam. Nempe is multiplicis argumenti fons uberrimus: Illumque τῶν τραγῳδίας ἡγεμονικὸν, ποιητικώτατον καὶ πρῶτον τῶν τραγῳδοποιῶν recte nuncupat Plato de Repub.

131. *Publica materies.*] Publicata, nota, jam tractata, qualis in Iliade vel Odyssea.

Privati juris erit.] Tua dicetur per novam & scitam dispositionem tractationemque à te inventam.

131. *Si Nec circa vilem, &c.*] Si passim non sequaris auctorem, quem tibi imitandum proposuisti; universa & singula ab eo defumendo: quod quidem vile, atque omnibus obvium, patens, & facile est. At contra maximæ artis & laudis est, sic imitari, ut nihil non tuum ac proprium esse videatur: ratione jam dictâ & mox dicendâ.

132. *Patulum orbem.*] Carmen vulgatum: argumenti dispositionem omnibus expositam & cognitam: materiam continua serie pertextam, more cyclicorum. Vide postea annot. ad v. 135.

133. *Nec verbum verbo.*] Imo sententias ingeniosè expiscari oportet; quemadmodum Sophocles, Euripides, aliique ex Homero. Quin & plerique in una lingua nitent, quæ in altera nihil habebunt splendoris.

134. *Nec desilies imitator in arctum, &c.*] Tertius hic est scopulus imitatori cavendus. Ne Dramatici carminis & Epici diversam legem turpiter ignoret aut confundat. Sciat ergo audeatque immutare permulta, & nova quædam inserere & affingere Tragœdiæ idonea, nec se coarctet ipse & astringat ad ea dumtaxat, quæ induxit Epicus, v. g. Homerus, quem imitatur.

135. *Proferre.*] Al. melius, *referre*, licenter quidem.

136. *Nec sic incipies.*] Præceptum de initio grandiori evitando, quod tam Epicus quàm Tragicus cavere debet. Peccavit Statius in Achilleide, & Thebaide; Seneca in Troade, &c.

Scriptor cyclicus.] Circulator; circumforaneus; vagus; trivialis, ἀγύρτης, in compitis homines congregans, quibus inconditos versus occinat. Virgil. Ecl. 3.

. . . . . *Non tu in triviis indocte solebas*
Stridenti miserum stipulâ disperdere carmen?

Cœl. Rhodig. lib. 28. cap. 10. In novâ comœdiâ inquit, cyclos dici invenio, loca ubi venderentur mancipia: forte etiam ubi & venalia reliqua. Astipulatur Schol. Aristoph. scribens κύκλον fuisse Athenis circum, seu locum, ubi carnes & pisces vendebantur. Sunt qui Mævium hic notari asserunt. Casaubonus in Athen. lib. 7. cap. 3. multa eruditè de cyclo & cyclicis: aitque *cyclicos* appellari solitos, quicunque materiam ali-

Fortu-

Fortunam Priami cantabo, & nobile bellum.
Quid dignum tanto feret hic promissor hiatu?
Parturient montes, nascetur ridiculus mus.
Quanto rectiùs hic, qui nil molitur inepte: [885]
Dic mihi Musa virum, captæ post tempora Trojæ,
Qui mores hominum multorum vidit, & urbes.
Non fumum ex fulgore, sed ex fumo dare lucem
Cogitat, ut speciosa dehinc miracula promat; (dim.
Antiphaten, Scyllamque & cum Cyclope Charyb-
Nec reditum Diomedis ab interitu Meleagri,
Nec gemino bellum Trojanum orditur ab ovo.

Fortunam Priami cantabo, & nobile bellum.
Ecquid iste promissor dicet tam alto dignum exordio? Montes edent partum, orietur mus risum excitans. Quanto melius is qui nihil perperàm agit: Refer mihi, ô Musa, virum, qui post excisam Trojam perlustravit mores & civitates plurium hominum. Is non fumum è splendore, sed lumen è fumo educere parat, ut exinde res præclaras & mirandas pro-

ferat, Antiphaten, Scyllam, Cyclopem, Charybdim. Nec Diomedis reditum incipit narrare à Meleagri morte, nec Trojæ expugnationem à duplici ovo.

ANNOTATIONES.

quam continua serie pertexuissent: sicut Antimachus Thebanam historiam. Additque, quem verò Poëtam intelligat Horatius per *scriptorem cyclicum*, nominatim indicare non possumus. Stasinum docti putant qui auctor parvæ Iliadis extitit: sed repugnat Photius disertè illum separans à cyclicis. Itaque Cyclicus apud Horatium erit potius alius quispiam è Cyclo Epico: Nam poetæ isti non ob præstantiam carminis commendati, sed tantum propter seriem rerum eo corpore comprensarum: quod valde congruit illi Horatii loco, ubi ineptiarum arcessitur is quem cyclicum nominat. Hæc omnia Casaub. cit.

137. *Fortunam Priami.*] Carminis de Priamo deque bello Trojano initium est nimis inflatum.

138. *Hiatu.*] Persius Horatii locum hunc revolvens ita scripsit Satira 5. init.

Fabula seu mœsto ponatur hianda tragœdo,
. . . . . .
. . . . . *aut quantas robustî carminis offas*
Ingeris, &c.
Tu neque anhelanti, coquitur dum massa camino,
Folle premis ventos, &c.
Nec scloppo tumidas intendis rumpere buccas.

139. *Parturient montes.*] Ex Æsopi Fab. Phædrus rem explicans sic ait:

. . . . *Hoc scriptum est tibi,*
Qui magna cum minaris, extricas nihil.

Usurpatur nempe illa dictio proverbialis in eos, qui magna ostentant ac pollicentur; minima verò, ut fere fit, præstant. Improbè autem & in suam perniciem tale dicterium aliquando jactarunt Ægyptii cum suo rege Tacha. Lacedæmonios auxiliatores pridem illi expectarant: ubi Agesilaum regem demum adventare staturâ pusillum aspexerunt, non sine ludibrio dixere:

Ὦ ὄρος, ζυὸς δ' ἐφείετο, τὸ δ' ἔτεκεν μῦν.

parturiebat mons: formidabat Jupiter: ille verò murem peperit. Quo alienatis Lacedæmoniis Ægyptii profligati arrogantiam suam luerunt.

141. *Dic mihi musa virum.*] Exordium est Odysseæ Homeri.

Ἄνδρα μοι ἔννεπε, μοῦσα, πολύτροπον, &c.

143. *Non fumum ex fulgore, &c.*] Non è splendidis initiis & promissis exigua & obscura, sed potius è tenui modestoque principio res magnas & nitentes profert.

144. *Miracula.*] Res admirationem moventes. Quanta scilicet pericula incurrit, & quantâ virtute astuque Ulysses est eluctatus.

145. *Antiphaten.*] Læstrigonum regem anthropophagum. Odyss. l.b. 10.

Scyllamque.] Scopulum terribilem, in freto Mamertino: ut fabulantur Phorci filiam, cujus latera canibus latrantibus succincta. Odyss. 12. Cic. contra Verrem. *Hæc infestior nautis Verres quàm Scylla, quod multo se pluribus & majoribus canibus succinxerat.* Et de Haruspic. resp. *Quam Scyllam tam eminentibus canibus tamque jejunis poëtæ fingendo exprimere potuerunt?* Vide Virgil. Ecl. 6. v. 74.

Cyclope.] Polyphemo Cyclopum rege. Odyss. 9. nos lib. 1. Sat. 5.

Charybdim.] Voraginem Scyllæ adversam in freto Siculo. 12. Odyss. cit. Virgil. Æneid. 3. noster lib. 1. Od. 27.

146. *Nec reditum Diomedis, &c.*] Nec in Odyssea longe nimis exordium aut aliam quamvis narrationem repetit: ut fecit in suo de Diomedis reditu carmine Antimachus, qui & Thebanam scribens historiam viginti quatuor volumina implevit, antequam septem duces usque ad Thebas perduceret. De Diomede lib. 1. Sat. 5.

147. *Nec gemino bellum Troj. &c.*] Nec Iliadem condens à prima origine res narrat, aut poëma exordiur: ut in parva Iliade Stasinus, qui & Ledam à Jove adamatam, & duo peperisse ova, & ex eorum altero Castorem & Clytemne-

Semper ad finem tendit : & transfert auditorem in medias res velut cognitas : quæ verò non fore tractatu pulcra judicat, omittit. Porrò sic fingit, sic intermiscet ficta veris, ut medium initio, finis medio non discordet.

Semper ad eventum festinat ; & in medias res [886]
Non secus ac notas, auditorem rapit : & quæ
Desperat tractata nitescere posse relinquit.
Atque ita mentitur, sic veris falsa remiscet,
Primo ne medium, medio ne discrepet imum.

Accipe quid ego populusque mecum exoptet. Si vis retinere plausorem usque ad peristromata : expectantemque donec actor dicat, Vos plaudite ; cujusque ætatis mores à te exprimendi sunt,

Tu quid ego, & populus mecum desideret, audi.
Si plausoris eges aulæa manentis, & usque
Sessuri, donec cantor, Vos plaudite, dicat ;
Ætatis cujusque notandi sunt tibi mores.

ANNOTATIONES.

stram, ex altero verò prodiisse Pollucem & Helenam, quæ à Paride rapta excidii causâ Trojani fuerit, prolixe & otiosè commemorat. Similiter peccarunt auctores Heraclèidis & Theseidis, quos redarguit Aristoteles in sua Poetica.

148. *Semper ad eventum festinat.*] Egregium sane præceptum, ut leviter perstringantur nonnulla quidem dictu necessaria, graviter autem & potissimum tractentur quæ propositum maxime remque promoveant. Hoc verò ut & præcedens etiam perdite violavit Statius in Thebaide, ubi & res altius repetit & permulta congerit vel parum conducibilia vel nihil, quæ quidem integro carmine rescindi queant.

In medias res, &c.] Rerum primordia supponi debent ut nota : auditoris autem animus in res medias statim rapiendus : quæ verò præcesserunt, occasione datâ subinde narrantur solerter & tempestive. Sic Homerus Iliadem ab Achillis ira, quæ Trojæ excidium paulo antecessit ; & Virgilius Æneidem à septimo errorum Æneæ anno exorsus est. Macrob. Saturnal. lib. 5. cap. 2. *Homerus*, inquit, *vitans in Poemate historicorum similitudinem, quibus lex est incipere ab initio rerum, & continuam narrationem ad finem usque perducere ; ipse poetica disciplina à rerum medio cœpit, & ad initium post reversus est. Ergo Ulysses errorem non incipit à Trojanæ historæ describere : sed facit eum primo navigantem de insula Calypsonis ; & ex persona sua perducit ad Phæacas. Illic in convivio Alcinoi regis narrat ipse quemadmodum de Troja ad Calypsonem pervenerit. Post Phæacas rursus Ulyssis navigationem usque ad Ithacam ex persona propria deseribit Poeta. Quem secutus Maro Æneam de Sicilia perducit ad Libyam. Illic in convivio Didonis narrat ipse Æneas navigationem suam de Troja usque ad Siciliam, &c.*

150. *Quæ desperat tractata nitescere, &c.*] Præceptum de seligendis præcipuis argumenti partibus & adjunctis, quæ tractata pulcritudinem poemati conferant : deque cæteris relinquendis quæ nec oratione splendescere nec splendorem argumento & propositio facere possint. Hic pleraque minimum adjuvantia Homerus præ-

termisit in Iliade & Odyssea : in hac Palamedem Ulyssis fraude interfectum : in illa, raptum Helenæ, Achillis apud Lycomedem regem latebras, &c. Virgilius pari arte & solertia nihil dixit de Æneæ in Macedoniam appulsu ; nihil de adventu in Laurentem agrum, deque comitum ejus Trojanorum certamine adversus Latinum regem & Aborigines ea loca tenentes. T. Liv. lib. 1. init.

151. *Atque ita mentitur, &c.*] Præceptum de affingendis plerisque, ita tamen ut omnia cohæreant, utque à veris falsa vix discerni queant. Est enim fictio velut anima poeseos. Arist. Poet. Sic ficta à Virgilio complura, totumque Æneidos quartum librum esse confictum, nemo literatus ambigit. Certè doctis constat Trojam ab Ænea & Antenore proditam, Africam nunquam illum viciisse, nedum Diomedem ; Didonem à Sichæi viri morte castissimam vixisse, &c. Huc pertinet quod præcipit Scaliger, lib. 3. c. 97. *Argumentum fumendum est brevissimum ; illudque maximè varium multiplexque faciendum.*

152. *Primo ne medium, &c.*] Quintil. lib. 4. cap. 2. *Prima sit curarum, ut id quod fingimus fieri possit : deinde ut personæ & loco & tempori congruat ; & credibilem rationem & ordinem habeat : si contingat etiam, ut veræ alicui rei cohæreat, aut argumento quod in causa sit confirmetur. Nam quæ tota extra rem petita sunt mentiendi licentiam produnt. Curandum præcipuè, ne qua inter se pugnent : quædam enim partibus blandiuntur ; sed in summam non consentiunt. Præterea ne iis quæ vera esse constabit, adversa sint, &c.*

154. *Si plausoris eges, &c.*] Sis vis scribere Tragœdiam, quæ ita populum delectet, ut adusque finem in ampitheatro detineas, & donec amoveantur aulæa scenam exornantia.

155. *Vos plaudite.*] Hoc dicebat histrio peractam fabulam indicans. Tullius in Catone : *Sapientia non est usque ad* plaudite *vivendum*, id est, usque ad vitæ finem, scilicet ut honestè vixisse intelligatur.

156. *Ætatis cujusque notandi sunt tibi mores.*] Præceptum hoc de moribus bene & luculenter

Mobili-

Mobilibúſque decor naturis dandus & annis.
Reddere qui voces jam ſcit puer, & pede certo
Signat humum, geſtit paribus colludere, & iram
Colligit ac ponit temerè, & mutatur in horas.
Imberbis juvenis, tandem cuſtode remoto,
Gaudet equis, canibuſque, & aprici gramine campi;
Cereus in vitium flecti, monitoribus aſper,
Utilium tardus proviſor, prodigus æris,
Sublimis, cupiduſque, & amata relinquere pernix.
Converſis Studiis, ætas animuſque virilis
Quærit opes & amicitias, inſervit honori;
Commiſiſſe cavet quod mox mutare laboret. [888]
Multa ſenem circumveniunt incommoda, vel quod
Quærit, & inventis miſer abſtinet, ac timet uti:
Vel quod res omnes timidè gelideque miniſtrat;
Dilator, ſpe longus, iners, avidúſque futuri,
Difficilis, querulus, laudator temporis acti
Se puero, cenſor caſtigatorque minorum.
Multa ferunt anni venientes commoda ſecum,
Multa recedentes adimunt. Ne forte ſeniles
Mandentur juveni partes, pueroque viriles
Semper in adjunctis, ævoque morabitur aptis.
Aut agitur res in ſcenis, aut acta refertur.
Segnius irritant animos demiſſa per aurem,

& naturis anniſque mutantibus decer tribuendus eſt. Puer jam loqui ſciens, & firmo pede gradiens, ludere amat cum æqualibus, iraſcitur facilè & placatur, atque horis ſingulis mutatur. Juvenis ſine barbâ, dimiſſo tandem pædagogo, delectatur equis & canibus & campo Martio, flexibilis ad vitium, reprehenſionis impatiens, utilium contemptor, pecuniam profundens, ſuperbus, ardenter cupiens & cupita citò deſerens. Ætas & animus virilis habet alia jam ſtudia: ſtudet comparandis divitiis, dignitatibus, amicis; cavet facere id cujus mox pœniteat. Senex pluribus moleſtiis obnoxius eſt; ſeu quia opes accumulat, & quæſitis parcit infelix; ſeu quia timidè & frigidè cuncta molitur; procraſtinator, longinqua ſperans, ſegnis, cupiens vivere diutius, morioſus, queribundus, laudator ævi ſe puero tranſacti, juniores autem arguens crebrò & objurgans. Anni accedentes plura bona ſecum afferunt, plurima abeuntes auferunt. Ne fortè adoleſcenti committantur officia ſenis, aut puero quæ viri ſunt, diligenter obſervabit ætatum differentias & proprietates.

Vel res in theatro peragitur, vel facta narratur: audita minus animum movent quam quæ videntur,

ANNOTATIONES.

exprimendis non ſemel inculcat Horatius, videlicet præcipuum.

162. *Equis, canibuſque, & aprici, &c.*] Venationi, item exercitationibus juventuti Romanæ conſuetis in Martio campo, natatu, curſu, palæſtra, lucta, &c. Vide lib. 1. Ode 8.

163. *Cereus in vitium flecti.*] Mollis & facilis ad ſuſcipiendam quamlibet affectionem perverſam, ſicut cera ad quamcunque formam & figuram.

164. *Utilium tardus proviſor.*] Ut qui nondum egeſtatis incommoda expertus.

167. *Amicitias.*] Quæ *optima & pulcherrima vitæ ſupellex.* Cic. in Lælio.

Honori.] Excellentiam expetit ætas florens. Ariſtot. Rhetor.

170. *Inventis miſer abſtinet, &c.*] Sunt avari ſenes, quod uſu didicerunt & difficile eſſe invenire, & facile amittere. Ariſtot. cit. *Quicquam poteſt eſſe abſurdius, quam quo minus viæ reſtat, eo plus viatici quærere?* Cic. cit.

172. *Spe longus.*] Nemo tam ſenex, qui annum vivere non ſperet. Cicero ibidem.

173.] *Querulus.*] Nam ſenes plerumque *contemni ſe putant, deſpici & illudi.* Cic. de Senect.

Laudator temporis acti.] Senex res olim præteritas cum gaudio in memoriam revocat, aliiſque narrat. Ariſt. cit.

178. *Ævo aptis.*] Ut juveni levitas, adoleſcenti fervor, viro cura divitiarum, ambitio & cupiditas honoris; ſeni maturitas & prudentia tribuatur, &c.

179. *Aut agitur res, &c.*] Præceptum grave ne res ulla vel atrocior, vel turpior in ſcenam proferatur, aut publicè fiat; ſed narretur duntaxat. Quod ſi contra fiat, ſpectator non movetur ſuaviter, ſed offenſus indignatuſque explodit.

Agitur.] Hinc dramatis & dramaticæ poëſeos nomen.

180. *Segnius irritant animos, &c.*] Curet igitur poëta dramaticus, ut agatur in ſcenâ quicquid magis afficere poteſt, ratione tamen & modo ſtatim explicandis.

quæque ſpectator ipſe ſibi tradit. Attamen in theatro non exhibebis intùs peragenda: & pleraque aſpectui non objicies, ſed oratione commemorabis velut *mox* acta. *Nec Medea liberos occidat ob oculos ſpectatorum: vel nequam Atreus palàm coquat humana membra. Nec Progne transformetur in volucrem, aut Cadmus in ſerpentem. Quicquid mihi ſic exhibes, non credo,* imò *averſor.*

Nec brevior, nec longior quinque actibus ſit fabula, ut ſæpiùs ſpectanda repoſcatur.

Nec Deus adhibeatur, niſi difficultas occurrat digna tal. vindice.

Nec quarta perſona loquendo deſudet. Chorus ſuſtineat perſonam unius *actoris & viri. Ne* verò *in mediis actibus quidquam dicat, niſi quod ad rem ſit & faciat.*

Quàm quæ ſunt oculis ſubjecta fidelibus, & quæ
Ipſe ſibi tradit ſpectator. Non tamen intus
Digna geri promes in ſcenam: multaq; tolles [889]
Ex oculis, quæ mox narret facundia præſens.
Nec pueros coram populo Medea trucidet:
Aut humana palàm coquat exta nefarius Atreus:
Aut in avem Progne vertatur, Cadmus in anguem.
Quodcunque oſtendis mihi ſic, incredulus odi.
Neve minor, neu ſit quinto productior actu
Fabula, quæ poſci vult, & ſpectata reponi.
Nec Deus interſit, niſi dignus vindice nodus
Inciderit: nec quarta loqui perſona laboret. [890]
Actoris partes chorus officiumque virile
Defendat: neu quid medios intercinat actus,
Quod non propoſito conducat, & hæreat aptè.

ANNOTATIONES.

181. *Oculis fidelibus.*] Plaut. Trucul.

Pluris eſt oculatus teſtis unus, quam auriti decem.

183. *Scenam.*] Nomen à σκιὰ *umbra*, quod olim ſub arborum umbraculis prima dramata fuerint acta. Poſtcà verò locus tabulatis & contignationibus conſtructus, aulæiſque & picturis rem theatricam adjuvantibus decoratus eſt.

185. *Nec pueros coram, &c.*] Ut ineptè apud Senecam Tragicum: Qui non immerito *à paucis probatur.* Scalig. lib. 3. cap. 97.

Medea trucidet.] De Medeâ in Epodis. Quod pertinet ad rem præſentem, notandum eſt præceptum hoc graviſſimum à Tragicis Græcis religiosè ſemper obſervatum: & eos allucinari, qui aliter putant. Apud Æſchylum, Agamemnonis in ſuo palatio trucidati auditur clamor luctuoſus; minimè verò cædes ſpectatur. Apud Sophoclem, Clytemneſtra ab Oreſte cæſa intus vociferatur, auditurque, at nequaquam in ſcenâ occiditur. Hæc & alia bene multa ſagaciter, ſtrenuè, graviterque probat vir Dramaticæ rei peritiſſimus Hedelinus in Praxi Theatricâ: ubi & Sophoclem defendit, quòd Ajax gladio ſuo palàm incumbat. Verùm in proximo nemore id perpetrare Ajax intelligi poteſt.

186. *Atreus.*] Supra v. 91.

187. *Progne.*] Hæc Ityn filium Tereo marito comedendum appoſuit, à quo tantùm non enſe transfixa in hirundinem verſa eſt, Philomela ejus ſoror in avem ſui nominis, Itys in phaſianum, Tereus ipſe demum in upupam. Ovid. Metam. 6.

Cadmus in anguem.] Agenoris ille filius à patre miſſus ad Europam ſororem quærendam, variis orbis regiones parvagatus, ſenio tandem ingruente, in ſerpentem mutatus eſt. Ovid. Metamorph. 3.

189. *Neve minor, &c.*] Hæc certè juſta eſt fabulæ magnitudo, Nam ſi plures quàm quinque actus ſint, nimis laxa tractatio & diſperſa vis rem enervabit. Si tres ſolùm fuerint actus, vel argumentum nimis preſſum ac jejunum fiet elumbe; vel rebus & adjunctis pluribus nimium coarctatis erit confuſum.

191. *Nec Deus interſit, &c.*] Non enim intervenire in machina numen debet, niſi quando res adeò difficilis continget, ut ope nequeat humanâ extricari; & Deum aliquem ſubvenire, æquum eſſe decorumque videatur. Hinc vitiata cataſtrophe Medeæ Euripidis jure explodituv. Vide Ariſt. Poetic. Sed & culpatur idem, quòd ſæpius Deos è machina producat: Dianam in Hippolyt. Minervam in Iphigen. Tauric. Thetin. in Andromach. Caſtor. & Poll. in Helen. &c.

192. *Nec quarta loqui perſona laboret.*] Ita ſaltem conſuetum Dramaticis Græcis. Tres perſonæ duntaxat agunt ſimul & colloquntur: atque muta eſt, ſi inducatur quarta. Nihil tamen vetat quartum induci non multa loquentem. Scaliger. lib. 3. *Quatuor in eadem ſcena perſonas loqui, nulla religio eſt.* Profectò ſi parum agat loquaturve quarta, haud ullam afferet perturbationem aut confuſionem.

193. *Actoris partes.*] Chorus eos exhibet, qui rei peractæ interfuerint: plures ſunt homines, ſed unus loquitur, Coryphæus dictus. Porrò Chorum jam pridem obſoletum inſtaurari velut maximum Scenæ ornamentum non abs re exoptat Hedelinus ante laudatus: ac de iſtis egre-

Ille

Ille bonis faveatque, & concilietur amicis,
Et regat iratos, & amet peccare timentes:
Ille dapes laudet menſæ brevis; ille ſalubrem
Juſtitiam, legeſque, & apertis otia portis:
Ille tegat commiſſa; Deoſque precetur & oret
Ut redeat miſeris, abeat fortuna ſuperbis.
Tibia non ut nunc orichalco vincta, tubæque
Æmula; ſed tenuis, ſimplexq; foramine pauco, [891]
Aſpirare & adeſſe choris erat utilis, atque
Nondum ſpiſſa nimis complere ſedilia flatu:
Quo ſane populus numerabilis, utpote parvus,
Et frugi, caſtuſque, verecunduſque coibat,
Poſtquam cœpit agros extendere victor, & urbem
Latior amplecti murus, vinoque diurno
Placari Genius feſtis impunè diebus;
Acceſſit numeriſque modiſque licentia major.
Indoctus quid enim ſaperet liberque laborum
Ruſticus urbano confuſus, turpis honeſto?
Sic priſcæ motumque & luxuriam addidit arti
Tibicen, traxitque vagus per pulpita veſtem.
Sic etiam fidibus voces crevere ſeveris.

Ille probis ſuffragetur, & amicis opituletur: iratos placet, & innocentes protegat: laudet frugalitatem, juſtitiam ſalutarem, & leges, & pacem fores aperientem: arcana ſibi *credita ne revelet: & numina deprecetur, ut miſeris ſors melior contingat, pejor* autem *ſuperbis.*

Tibia quondam *non ſicut modò compacta orichalco, & buccinæ par; ſed exigua, & ſimplex, & paucis foraminibus, canentum Chorum adjuvare idonea erat, & ſono replere ſedes haud tunc valde refertas. Illuc enim populus, numerari facilis, quippe non frequens, & frugalis, & pudicus, & modeſtus conveniebat. Poſteà verò quàm victor imperium atque urbis pomœrium amplificavit; ac diurnâ compotatione genio indulſerunt impunè diebus feſtis,* tum quoque *verſuum & muſicæ luxuria aucta eſt. Nam quid melius facerent agreſtes imperiti & labore ſoluti cum civibus mixti, & ſordidi cum honoratis? Sic antiquæ arti ſaltationes luxurioſas adjunxit tibicen; & per theatra amplum ſyrma traxit. Sic &* olim *modeſti lyræ ſoni* per luxum *multiplicati ſunt:*

ANNOTATIONES.

giè differit. Prax. Theatr. l. 3. c. 4. ubi redarguit Ariſtotelem & Scaligerum, apud quos perperàm Chorus appellatur *otioſus rerum curator.*

196. *Ille bonis faveatque, &c.*] Chori Officia recenſet Horatius. Exempla lege paſſim apud Tragicos Græcos: nec te moretur Seneca ubique ferè vitioſus.

199. *Apertis otia portis.*] Vel privatarum ædium, vel civitatis, vel etiam templi Jani fores apertæ indicant pacem, clauſæ autem bellum. Vide lib. 4. Ode 15.

202. *Tibia non ut nunc.*] Chorus in mediis actibus agebat & loquebatur per Coryphæum, ut antè dictum eſt. Sed præterea inter unum & alterum Actum canebat ſaltabatque. Hinc mentionem facit Horatius de inſtrumentis muſicis Chori concentum adjuvantibus.

Tibia.] De hac fuſe Scaliger, Poet. l. 1. c. 20.

Orichalco vincta.] Gall. *garnie de leton.* Angl. **Begirt with Braſs.** Montanum illud æs magno quondam in pretio fuit; quod auri ſplendorem, & æris duritiem habebat. Iſidor. Feſt. Servius ad 12. Æneid. *orichalcum omnibus metallis pretioſius fuit,* inquit.

Tubæque æmula.] Gall. *auſſi grande & auſſi éclatante que la trompette.* Angl. **As big and as clear ſounded as a Trumpet.**

203. *Foramine pauco.*] Quatuor fuiſſe primum foramina ſcribit Varro; alii tria duntaxat.

205. *Sedilia.*] Caveam, in quâ ſubſellia ad ſpectandos ludos. Vide cit. Scalig. lib. 1. c. 21. ubi de theatro, & amphitheatro; deque eorum partibus, incrementis, & ornamentis.

208. *Agros extendere victor & urbem, &c.*] Iis tantum licebat urbis mœnia proferre, qui imperii fines propagaſſent. Vopiſc. in Aureliano.

210. *Placari Genius.*] Vide lib. 3. Ode 17. & lib. 2. Epiſt. 1. v. 144.

Impunè.] Sine metu legum & Cenſorum. De die epulari vetitum olim: & pœnis conſtitutis luxuriam & ſumptus coërcuerunt leges Cornelia, Julia, &c.

211. *Acceſſit numeriſque, &c.*] Gliſcente populi luxu, pariter & theatralis apparatus crevit & luxuriatus eſt.

212. *Indoctus quid enim.*] Licentiam nempe illam majorem in verſibus & muſicâ poſtulabant ſpectatores luxuriæſi; plebeii ruſticis, nobiles plebeiis inquinati & corrupti.

213. *Confuſus, turpis honeſto.*] Diù quippe ludos ſpectârunt confuſi nobiles cum populo. Tit. Liv. Valer. Max. lib. 2. cap. 4. Vide Ep. 4. annot.

216. *Sic etiam fidibus.*] Ut in comœdia

atque elocutio rapida invexit dictionem antea *inauditam: nec non sermo utilia documenta continens & futurum præagiens vix discrimen habuit à Delphis oracula proferentibus. Paulo post* is *qui propter vilem hircum contendit carmine tragico, nudos introduxit Satyros rusticos; & acerbus protulit sales, illæsa severitate tragœdiæ: propterea quod oblectamentis, & jucundâ novitate detinendus erat spectator sacris perfunctus, & ebrius, & sine lege.*

At sic oportet Satyros risores & dicaces commendare, sic è seriis sermonibus ad jocosos transire, ut quisquis Deus vel Heros producetur, paulo ante in auro & purpura conspectus, non loquatur sordidè quasi *in vili taberna: neve terra fugiens sectetur nubila & vacua. Tragœdiæ versus leviculos respuens,*

Et tulit eloquium insolitum facundia præceps;
Utiliumque sagax rerum, & divina futuri [892]
Sortilegis non discrepuit sententia Delphis.
Carmine qui tragico vilem certavit ob hircum,
Mox etiam agrestes Satyros nudavit, & asper
Incolumi gravitate jocum tentavit, eo quod
Illecebris erat & grata novitate morandus
Spectator, functusque sacris, & potus & exlex.
Verum ita risores, ita commendare dicaces
Conveniet satyros, ita vertere seria ludo,
Ne quicunque Deus, quicunque adhibebitur heros,
Regali conspectus in auro nuper & ostro, [893]
Migret in obscuras humili sermone tabernas:
Aut dum vitat humum, nubes & inania captet.
Effutire leves indigna tragœdia versus,

ANNOTATIONES.

tibiæ sonos & foramina, ita etiam in tragœdia lyræ chordas & modos auxit luxus. In hac tres primum, deinde septem, post decem fuisse aiunt.

Severis.] Cic. 2. leg. *antiquæ musicæ severitas.*

217. *Facundi præceps.*] Versus magniloqui, turgidi, rapide fluentes, ut torrens.

218. *Utilium sagax rerum.*] Tragœdiæ Chorus sententias protulit affectavitque nimium acutas, obscurasque, similes oraculis.

Divina futuri.] Ventura prænuncians ad instar Apollinis Delphici.

219. *Sortilegis.*] Vide infrà ad versum 403.

Delphis.] Apollo colebatur, & responsa dabat apud Delphos. Vide lib. 1. Ode 7.

220. *Carmine qui tragico.*] Agit Horatius de Satirico Græcorum dramate: cujus aliqui dicunt inventorem Cratinum in Dionysiis. Suidas autem Pratinam Thespi non multis annis posteriorem. Unum istius generis drama superest nobis *Cyclops* Euripidis. Porro ista Græcorum dramata Latini utcunque imitati sunt in Attellanis fabulis: *quas argumentis dictisque jocularibus similes* Diomedes scribit. Vide Tit. Liv. lib. 7. init.

Certavit ob hircum.] Scilicet poetæ suum quisque Satyricum poema certatim edebant. Et qui victior censebatur mercedem accipiebat hircum, quem Baccho sacrificabat. Hinc nomen tragœdiæ, τραγος *hircus*, & ᾠδη *cantus*. Alii tamen quasi τρυγωδια dici volunt, à τρυξ *fæces*, quod histriones primùm *ore fæcibus perunctо*, in scenam prodirent agerentque tragœdiam, ante inventum personæ usum. Vide postea v. 277.

221. *Satyros nudavit.*] Satyrica dramata edidit, in quibus erat Chorus è Satyris, Coryphæusque Silenus. Histriones nimirum perizomatis, villosa tunica, hircinis pellibus, Satyrorum habitum & speciem referentes, inter Actus, & post tragœdiam sales & dicteria jactabant: sicque risum moventes populum delectabant.

224. *Functusque sacris.*] Quoniam ludi pars erant religionis & cultus Deorum, sic fastidium, insulsæ plebis fallendum fuit, & *gratâ novitate* jocosis nempe salsisque carminibus detinendi spectatores. T. Liv. cit. lib. 7.

Potus & exlex.] Post sacra voluptati dumtaxat inhians, suo genio nihil jam negans; quique epulis & vino refertus nullâ jam lege regi potest.

225. *Verum ita risores.*] Ita plebis fastidio obsequendum, ut decorum non violetur.

227. *Deus.*] Pan, Bacchus, Silenus, &c.

Heros.] Semideus: Hercules, &c.

228. *Regali conspectus in auro, &c.*] In tragœdia magnificè locutus ex decoro, idem post in Satyrico dramate abjecta, obscœna, sordida ne effutiat, quasi tabernarius.

229. *Tabernas.*] Alludit Poëta ad tabernarias fabulas, in quibus Personæ viles & argumentum humile. Festus.

230. *Aut dum vitat humum.*] Ergo adhibendus ubique modus: medium teneat, suamque dignitatem servet: nec incidat in comicam parvitatem & humilitatem, nec vanè extollatur & inaniter intumescat.

231. *Effutire leves, &c.*] Tragœdiæ gravitas custodiri debet inter protervos Faunorum sales & jocos. Sic matrona in sacris non leviter &

Ut

Ut festis matrona moveri jussa diebus,
Intererit Satyris paulùm pudibunda protervis.
Non ego inornata & dominantia nomina solum,
Verbaque, Pisones, Satyrorum scriptor amabo:
Nec sic enitar Tragico differre colori,
Ut nihil interfit Davusne loquatur, & audax
Pythias, emuncto lucrata Simone talentum,
An custos famulusque dei Silenus alumni.
Ex noto fictum carmen sequar, ut sibi quivis
Speret idem: sudet multum, frustráque laboret [894]
Ausus idem. Tantum series junctúraque pollet:
Tantum de medio sumptis accedit honoris.
Silvis deducti caveant, me judice, Fauni,
Ne velut innati triviis, ac pene forenses,
Aut nimium teneris juvenentur versibus unquam;
Aut immunda crepent, ignominiosaque dicta.
Offenduntur enim quibus est equus, & pater, & res:
Nec si quid fricti ciceris probat & nucis emptor,
Æquis accipiunt animis, donantve coronâ.

tanquam matrona diebus festis saltare compulsa, lascivos inter Satyros aliquantò verecunda esse debet.

Ego Satyrica scribens, ô Pisones, non consectabor dictiones inconditas aut simplices duntaxat: neque sic curabo declinare tragœdiæ speciem, ut nihil ponam discriminis, utrum loquatur Davus & inverecunda Pythias delusо Simoni talentum extorquens, an Silenus curator & minister dei alumni. E materiâ vulgatâ sic *poema condam, ut quisque pariter* facere posse *confidat, rem* verò *tentans desudet plurimum, & perdat operam. Tantum valent ordo & connexio: tantum venustatis addunt argumento vulgari.*

Satyri è silvis prodeuntes non debent, ut opinor, tanquam in urbibus atque foro educati carmina juvenilia & nimis polita dicere, *nec obscœna & contumeliosa eructare.* His *enim offenduntur habentes equum, & patrem, & opes: neque probant vel laudant quicquid placet egentibus fricti cicer & nuces.*

ANNOTATIONES.

lascivè, sed modestè & graviter saltans, nihil sui decoris amittit.

232. *Moveri jussa.*] Erant enim choreæ sacræ modo virginum, aliàs matronarum, ut in ludis Megalensibus, & in sacris Cybeles: & jussu Pontificis agebantur.

234. *Non ego inornata.*] Docet Poeta Satyrici carminis dictionem esse debere tragicâ inferiorem, at agresti superiorem.

Inornata.] Abjecta, vetusta, obsoleta.

Dominantia.] Græcis κύρια, à translatis suo jure non expulsa: res propriè & apertè significantia: qualia sunt quæ res venereas & obscœnitatem clarè & simpliciter denotant.

235. *Satyrorum.*] Al. *satirarum.*

236. *Nec sic enitar.*] Decorum personarum hîc etiam, ut & alibi semper observandum est.

Tragico colori.] A tragœdiæ magniloquentiâ.

237. *Davus, Pythias, Simo.*] Personæ Comicæ apud Lucilium, Menandrum, Terentium.

238. *Emuncto.*] Terent. *Emunxi argento senes.*

239. *Silenus.*] Gravior quædam persona, qualis ille Bacchi pædagogus.

240. *Ex noto fictum carmen sequar.*] Satiricum ego drama condere volens, non confingam argumentum, ut solent Comici; sed potiùs ex notâ materiâ & historiâ desumpto argumento, affictisque ut decet adjunctis, carmen eximiè componam. Sic Euripides *Cyclopen* finxit ex Homeri Odysseâ 9. Vide supra v. 128. & 129.

241. *Sudet multum.*] Cic. orat. perf. *Illo modo confidunt se posse dicere. Nam orationis subtilitas imitabilis illa quidem videtur esse existimanti, sed nihil experienti minùs.* Vide Quintil. lib. 2. cap. 1. & lib. 4. cap. 2.

242. *Serie.*] Rerum dispositio scita & ingeniosa.

Junctura.] Structura verborum artificiosa.

243. *Accedit honoris.*] Ex illa solerti inventione, fictione, connexione, ordine.

244. *Silvis deducti.*] Vel agrestes & in silvis educati: vel è proscenio silvestri & nemoroso prodeuntes. Nam triplex erat scenæ forma triplici dramati respondens. Tragica columnis suffulta, superbisque fastigiis & signis ornata. Comica ædium privatarum speciem ostendebat. Satyrica arbores, montes, speluncas, agrestia omnia exhibebat. Vitruv. lib. 7. cap. 5.

Fauni.] Dii silvestres, qui & Sylvani & Satyri: de his jam l. 1. Ode 4. l. 2. Ode 17. l. 3. Ode 18.

246. *Teneris juvenentur versibus.*] Ne versibus nimium excultis juveniliter & scurriliter lasciviant: sed ubique simplicitatem rusticanam redoleant.

247. *Ignominiosa.*] Famam alicujus labefactantia.

248. *Quibus est equus, & pater.*] Equites Rom. & Patricii: honesti viri & nobiles.

249. *Fricti ciceris & nucis emptor.*] Homines infimæ sortis è plebe: qui dum spectaculis aderant, emebant frictum cicer ad levandam famem.

Nuces.] Frictæ quoque nuces ibi vendebantur. Plaut. Athen. lib. 2. Festus *nuces ustas* dicit.

Syllaba

Syllaba longa brevi ſubjuncta appellatur Iambus, pes celer: unde & vocati ſunt Iambici trimetri; quanquam ſex edebat ſones, à primo uſque *ad ultimum æqualis.* Ita autem *ruper ut aliquanto lertior & gravior ad aures perveniret in patriam ditionem ultrò admiſit ſyriniores Spondeos, non* ita tamen, *ut conſorti locum ſecundum vel quartum concederet. Talis etiam infrequens repetitur in Accii Enniique celebratis Iambicis. Certe Iambici Spondeis crebris graves in ſcenam producti, vel properantem nimis ep ram & negligentiam arguunt, vel turpem artis inſcitiam.* At *quilibet judex haud animadvertit inconditos verſus: & poëtis Latinis indulgentia immeritò conceſſa eſt.* Ergone *ideò ſpatior, & parùm accuratè ſcribam; an omnes credam errata mea cognituros, providus & ſecurus citra ſpem indulgentiæ? Tum demum culpam effugero* quidem, ſed *non laudem meruero.* Itaque, *Piſones, die nocteque ſcripta Græcorum evolvite. Verùm Majores noſtri & numeros & jocos Plauti approbaverunt:*

Syllaba longa brevi ſubjecta vocatur Iambus,
Pes citus: unde etiam trimetris acreſcere juſſit
Nomen Iambeis, cùm ſenos redderet ictus, [895]
Primus ad extremum ſimilis ſibi: non ita pridem,
Tardior ut paulo graviorque veniret ad aures,
Spondeos ſtabiles in jura paterna recepit,
Commodus & patiens; non ut de ſede ſecundâ
Cederet aut quartâ ſocialiter. Hic & in Accî
Nobilibus trimetris apparet rarus, & Ennî.
In ſcenam miſſos magno cum pondere verſus,
Aut operæ celeris nimium curâque carentis,
Aut ignoratæ premit artis crimine turpi.
Non quivis videt immodulata poemata judex:
Et data Romanis venia eſt indigna poetis.
Idcircone vager, ſcribamque licenter; an omnes
Viſuros peccata putem mea, tutus, & intra
Spem veniæ cautus? vitavi denique culpam,
Non laudem merui. Vos exemplaria Græca [896]
Nocturnâ verſate manu, verſate diurnâ.
At noſtri proavi Plautinos & numeros &

ANNOTATIONES.

251. *Syllaba longa, &c.*] Agit iterum de verſibus Dramati propriis. Nam de his jam ſuprà v. 80.

252. *Pes citus.*] Auſon. velociorem Parthorum ſagittis dicit.

253. *Cùm ſenos redderet ictus.*] Cum ſex haberet pedes, omnes Iambos; ob celeritatem trimetri dicti ſunt; quaſi tres ſolùm percuſſiones atque tria duntaxat intervalla pronunciando faciunt. Quintil. lib. 9. cap. 4. ſupra, lib. 1. Sat. 10. v. 43.

256. *Spondeos ſtabiles, &c.*] Inſerti ſunt Spondei pedes tardiores in verſibus Iambicis, ad dandum iis pondus & robur, magiſque movendos animos audientium.

258. *Accî.*] Accius, ſive Actius, aut Attius: Poëta celebris, de quo lib. 1. Sat. 10. & lib. 2. Epiſt. 1. ubi & de *Ennio.*

259. *Ennî.*] De eo lib. 4. Ode 8. v. 20. Item locis mox citatis.

260. *In Scenam miſſos.*] Appoſite Marcilius corrigit, *miſſus*: alias quæ ſyntaxis?

263. *Non quivis videt, &c.*] Prolepſis, ad quam mox reſpondet, *idcircone vager, &c.* Apage verſiculum

Nec tanta in metris venia conceditur uti.

quem velut Horatii affert Servius ad 5. Æneid. & collocant aliqui ante iſtum, *Non quivis videt, &c.*

264. *Et data Romanis, &c.*] Vide lib. 1. Sat. 4. & 10. lib. 2. Epiſt. 1.

265. *Scribamque licenter.*] Nullâ habitâ ratione pedum & legis metricæ: an Latinorum negligentiam imitabor potius, quam exactam rationem Græcorum?

266. *Intra Spem veniæ.*] Præciſâ ſpe omni veniæ: quâ ſi mihi blandirer, oſcitanter ſcriberem, nec mihi ſatis caverem. Sunt qui emendarint, *extra.* Sed veteres codices reluctantur. Vide Agel. lib. 12. c. 13. Extra ſpem veniæ eſt, qui ſcit nullam fore veniam. Intra ſpem veniæ cautus & tutus eſt, qui licet veniam ſperet, recti amans ſibi cavet tamen, & peccare non vult. Hæc ego.

267. *Vitavi denique culpam, &c.*] Quod ſi verſus Iambicos diligenter condam, neq; hoc ſatis ad laudem. Plaut. Trinum. Scen. ult.

Si quid amicum erga bene feci, aut conſului fideliter;
Non videor meruiſſe laudem, culpâ caruiſſe arbitror.

Qui erratum vitat, quod debet, non ideo laudem meretur; ſed qui ingeniosè, rectè, artificioſè ſcribit, is laudatur.

270. *Plautinos & numeros & ſales.*] Donatus in Plauto notat & carpit numeros inconditos & peregrinos, item ſales frigidulos interdum atque

Lauda-

Laudavêre ſales: nimiùm patienter utrumque,
Ne dicam ſtultè, mirati; ſi modò ego & vos
Scimus inurbanum lepido ſeponere dicto,
Legitimumque ſonum digitis callemus & aure.
Ignotum Tragicæ genus inveniſſe Camœnæ
Dicitur, & plauſtris vexiſſe poemata Theſpis,
Quæ canerent agerentq; peruncti fæcibus ora. [897]
Poſt hunc perſonæ pallæque repertor honeſtæ
Æſchylus, & modicis inſtravit pulpita tignis;
Et docuit magnumque loqui, nitique cothurno.

certè *utroſque facilius quàm par eſt, ne dicam ſtultè, admirati; ſi quidem ego & vos novimus infacetum ſermonem à venuſto diſtinguere, & rectum modulum ſentimus digitis atque auribus.*

Theſpis reperiſſe fertur Tragicæ muſæ genus incognitum, & carpentis circumtuliſſe carmina, quæ cantarent agerentque vultum habentes fæce oblitum. Poſt cum Æſchylus inventor larvæ & ſtolæ decoræ theatrum parvo tabulato extruxit, atque inſtituit loqui magnifice & incedere cothurno.

ANNOTATIONES.

etiam ſcurriles, &c. S. Hieronymus Apolog. in Ruffin. *Plautinum ſalem* dicit, pro ſcurrili: Laudant tamen Cicero Offic. 1. Macrob. Saturnal. lib. 2. cap. 1. Gell. lib. 3. cap. 3. Vide lib. 2. Epiſt. 1. v. 58. Item. v. 170.

274. *Digitis & aure.*] Verſuum dimenſionem digitis faciunt parum exercitati, aurium verò judicium adhibent peritiores.

275. *Tragicæ genus inveniſſe.*] Libet altiùs repetere originem Tragœdiæ ac Dramatum. Bacchus Icarium docuerat plantare vites. Hic in Attico agro hircum vineas depopulantem Baccho mactavit, convocatis ad ſacrificium vicinis, qui choreis & cantilenis Dei lætitiæ datoris vindictam celebrarunt. Religiosè illud etiam quotannis vindemiarum tempore fieri placuit tum in pagis, tum ſubinde in urbibus. Mox cœperunt ſcribere certatim poetæ τραγῳδίαν, id eſt carmen hirci, vel de hirco: quod à choro derantatum. Poſteà illis carminibus Baccho ſacris inſerta, addita, ſubſtituta & quædam alia fuerunt atque etiam dialogi inter duos aut plures. Hincque natum drama tum Comicum, cum Tragicum, cum Satyricum. Quod ad inventorem ſpectat, certè ante Theſpim fuerunt Dramatici rudiores quidem: at ille nominatur auctor, quoniam unum actorem induxit; qui dum chorus Bacchi laudes canens paululum interquieſceret, heroïs aut ſummi cujuſpiam viri inſigne aliquod facinus carmine celebrabat. Alia inſuper ornamenta ſubjunxit, quibus Tragœdia illuſtrata eſt.

176. *Dicitur.*] Scilicet res non extra controverſiam eſt. Scalig. Poet. lib. 1. cap. 6. ſic habet: *Qui primus Tragœdiam dederit, haud ita pro comperto habetur. Satis conſtat illud, à Theſpi nitidiorem factum, qui penſiles ſcenas in plauſtris circumegit: addiditque nudis cribus fæcem pro perſonâ.*

Plauſtris vexiſſe poëmata.] Circa vicos Theſpis aliique plauſtris vecti in obvium quemque ſcommata jactabant & falſa convicia. Plutarch. in Solone. Hinc Proverb. E plauſtro loqui.

Theſpis.] Athenienſis ille poëta Solonis tempore floruit, ante Æſchylum plus ſexaginta, ante Sophoclem octoginta circiter annis. Theſpis Protagoniſtam ſeu hiſtrionem induxit cum Coryphæo, aut alio quopiam è Choro loquentem. Æſchylus deinde alterum ſeu Deuteragoniſtam addidit. Denique Sophocles tertio ſive Tritagoniſta adjuncto Tragœdiam perfecit.

277. *Peruncti fæcibus ora.*] Ideo Theſpis aliique vultu ceruſâ, vel minio, vel fæce peruncto dicteriis obvios quoſque inceſſebant, ut imitarentur Silenum rubicundum, Satyroſque dicaces Bacchi ſocios & miniſtros. Illos Ariſtophanes τραγῳδαιμονας vocabat. Gall. *des diables barbouillez de lie.* Angl. **Merry Andrews bedawb'd with Lees.** Vini an olei fæcibus tingerent ſe hiſtriones, diſceptant fatali more ſuo Grammatici, & nugas nugis addunt, inquit Scaliger paulò ante citatus.

278. *Perſonæ.*] Ne agnoſcerentur hiſtriones.

Pallæ.] Quæ ad pedes imos uſque demiſſa, & Latina dicebatur; ad diſcrimen pallæ Gallicæ, quæ brevior.

279. *Æſchylus.*] Domi nobilis Poëta iſte non militando magis, quàm ſcribendo acer & audax fuit. In Marathoniâ pugnâ non ultimam laudem tulit: adeo bibax, ut Sophocles ei objiceret, non ipſum, ſed vinum tragœdiarum ejus eſſe auctorem. Has dum ſciberet ταυρῳδὸν ἔλεγε, inquit Ariſtophanes, *tauro furenti ſimilem aſpectum habebat.* Non ergo fit incredible quod narrant ejus, Eumenidum terribile ſpectaculo exanimatos eſſe pueros aliquot, perculſas autem pregnantes fœminas ad partum adactas. Ab Æſchylo compoſitas nonaginta fabulas tradunt, quarum ad nos vix ſeptem pervenerunt. Denique caſu teſtudinis eliſo capite extinctum referunt.

280. *Cothurno.*] Eminentiori calceo Tragicis proprio.

Succeſſit

His succeſſit vetus Comœdia magnâ cum laude; ſed libertas evaſit in crimen & audaciam lege coercendum: lex data eſt: & chorus ignominiosè tacuit, ademptâ poteſtate maledicendi.

Noſtri poëtæ nihil non tentârunt; neque laudem exiguam abſtulerunt, qui relictis Græcorum argumentis geſta Romanorum decantârunt: ſive qui prætextatas fabulas, *ſeu qui togatas ſcripſêre. Nec virtute bellicâ illuſtriores ac potentiores quàm facundiâ eſſent Romani, ſi poëtas plerosque non terreret cura & longum tempus expoliendi. At vos, ô Numæ preles, redarguite carmen diu & crebra recenſione haud exſtigatum, & ad amuſſim non ſæpiùs emendatum.*

Succeſſit vetus his Comœdia, non ſine multâ
Laude, ſed in vitium libertas excidit, & vim
Dignam lege regi: lex eſt accepta: choruſque [898]
Turpiter obticuit, ſublato jure nocendi.
Nil intentatum noſtri liquêre poetæ, 285
Nec minimum meruere decus, veſtigia Græca
Auſi deſerere, & celebrare domeſtica facta,
Vel qui prætextas, vel qui docuere togatas.
Nec virtute foret clariſve potentius armis
Quàm linguâ Latium, ſi non offenderet unum- 290
Quemque poetarum limæ labor, & mora. Vos ô
Pompilius ſanguis, carmen reprehendite, quod non
Multa dies & multa litura coercuit, atque
Perfectum decies non caſtigavit ad unguem.
Ingenium miſerâ quia fortunatius arte [899]
Credit, & excludit ſanos Helicone Poetas 296

Quoniam Democritus exiſtimat ingenium plus valere quàm artem, & poëtas non inſanientes arcet ab *Helicone,*

ANNOTATIONES.

281. *Vetus Comœdia.*] Hæc à novâ differebat in omnibus, tempore, argumento, apparatu, metro: ut ait Cruq. Vetus tempore belli fuit Peloponneſiaci: nova poſt extinctam populi libertatem, jam rerum potientibus Philippo & Alexandro. In veteri Duces, Magiſtratus, Philoſophi, Dii ipſi proſcindebantur. Patet ex Ariſtophane, item ex Eupolide. In novâ ſunt amores adoleſcentum, ſervorum fraudes, &c. vetus aſſurgit ad tragicum ſtylum: nova popularis eſt. In veteri omnia metrorum genera admittebantur: in novâ ſolùm ferè Iambicum. In veteri mirus apparatus & luxus: in novâ prope nullus, ablato etiam Choro. In veteri perſonæ ad vivum effingebantur, ut agnoſcerentur facilè: nova nihil tale habet.

283. *Vim Dignum lege regi.*] Nec enim ulli parcebatur: honeſtique viri, perinde ut alii dicteriis & convitiis nominatim proſcindebantur.

. . . . . *Sævus apertam*
In rabiem verti cœpit jocus, &c.

Lex eſt accepta.] Quæ maledicentiam illam effrenatam pœnis propoſitis vetabat. Vide lib. 2. Epiſt. 1. verſ. 150. & ſeq.

. . . . . *Quin etiam lex*
Pœnaque lata, malo quæ nollet carmine quemquam
Deſcribi.

Cæterum Comœdia Satirica multum civitati profuit, cum caveret unuſquiſque culpam, ne ſpectaculo cæteris eſſet, & domeſtico probro: ut ait Donatus.

286. *Veſtigia Græca Auſi deſerere, &c.*] Primò quidem Græcas fabulas & hiſtorias in Latinos verſus tranſtulerunt, ut eſt in Epiſt. mox cit. v. 164. at poſtea Marte proprio argumenta ex hiſtoriis Romanorum tractârunt laudabiliter Ennius, Pacuvius, Actius, &c.

288. *Prætextas.*] Latinas fabulas graviores, ubi prætextati & nobiles perſonæ locum habent: quæ reſpondent tragœdiis Græcorum.

Togatas.] Fabulas tabernarias, in quibus agunt perſonæ privatæ & plebeiæ. Et hæc Comœdiæ Græcorum novæ, ſicut veteri Atellana & Satira Latina, reſpondebant. Illas ſcripſerunt Ælius Lamia, Anton. Rufus, Cn. Meliſſus, Afranius, Pomponius.

291. *Limæ labor, & mora.*] De curâ & ſedulitate diuturnâ emendandi jam alibi dictum. Vide lib. 2. Epiſt. 1. &c. Ovid. de Ponto lib. 3. Eleg. ult.

Sæpe piget . . . . . .
Corrigere, & longi ferre laboris onus.
Corrigere at res eſt tanto magis ardua quanto
Magnus Ariſtarcho major Homerus erat.

292. *Pompilius ſanguis.*] Piſones trahentes originem à Numa Pompilio, & à Calpo ejus filio dicti Calphurnii.

294. *Perfectum.*] al. *præfectum.*

295. *Ingenium miſerâ, &c.*] Redarguit Horatius eos, qui non virtutem poëſios, ſed vanam opinionem ſectabantur.

Ingenium.] Poëticam facultatem à naturâ datam.

Miſerâ arte.] Ironicè: exercitatione & arte quæ parum veleat ad faciendum bonum poëtam, & ad laudabile carmen ſcribendum.

296. *Excludit ſanos Helic. p.*] Cic. 1. de Divin. Demo-

Democritus, bona pars non ungues ponere curat,
Non barbam; ſecreta petit loca; balnea vitat.
Nanciſcetur enim pretium nomenque Poetæ.
Si tribus Anticyris caput inſanabile nunquam
Tonſori Licino commiſerit. O ego lævus,
Qui purgo bilem ſub verni temporis horam.
Non alius faceret meliora Poemata. Verùm
Nil tanti eſt. Ergo fungar vice cotis; acutum
Reddere quæ ferrum valet, exors ipſa ſecandi.
Munus & officium nil ſcribens ipſe docebo:
Unde parentur opes, quid alat formetq; Poetam, [900]
Quid deceat, quid non; quo virtus, quo ferat error.
Scribendi rectè ſapere eſt principium & fons.
Rem tibi Socraticæ poterunt oſtendere chartæ,
Verbaque proviſam rem non invita ſequentur.
Qui didicit patriæ quid debeat, & quid amicis,
Quo ſit amore parens, quo frater amandus, & hoſpes,

plerique negligunt reſecare ungues & barbam, ſecedunt in loca remota, fugiunt balnea. Etenim conſequentur, ut putant, *præmia & laudem poëtarum, ſi tonſori Licino tondendum nunquam præbeant caput tribus Anticyris minimè curandum. Quàm ego ſum parum cautus, qui bilem expurgo ineunte vere: At nemo conderet meliora carmina: ſed hoc non tanti puto. Itaque implebo munus cotis, quæ ſecare non valens reddit ferrum acutum & ſecando aptum. Nihil ego ſcribens docebo munus & officium ſcribendi: unde facultas petatur; quid erudiat & perficiat poëtam; quid conveniat, quid non; quò virtus, quò error deducat.*

Sana mens eſt principium & origo rectè ſcribendi: materiam tibi ſuppeditabunt placita Socratis: præparatamque materiam ſequitur ultrò facundia.

Qui ſcit quid patriæ, quid amicis debeat; quâ parentes, quâ fratres & hoſpites charitate diligendi ſunt;

ANNOTATIONES.

Negat ſine furore Democritus quemquam poëtam magnum eſſe poſſe. Et 2. De Orat. *Sine inflammatione animorum & ſine quodam afflatu quaſi furoris: quod & à Platone ſcriptis relictum dicunt.*

Heliconе.] Is mons Bœotiæ Muſis ſacer, Parnaſſo vicinus.

227. *Democritus.*] De eo Philoſ. lib. 1. Epiſt. 12.

Bona pars non ungues ponere, &c.] Quaſi verò cultum exteriorem negligendo & inſaniæ ſpeciem præ ſe ferendo, boni poëtæ habendi ſint.

298. *Non barbam.*] Philoſophi quidam alebant barbam: & gravitati tribuebatur. At in cæteris inſaniæ ſpecies erat.

Secreta petit loca.] Hominum conſpectum & conſuetudinem fugit.

300. *Tribus Anticyris.*] De Anticyrâ inſulâ lib. 2. Sat. 3. v. 83. Ibidem de Elleboro in ea abundanti, quod inſaniæ remedium. Quod autem Horatius tres Anticyras dicit, cum duas Strabo ponat, auxeſis eſt.

301. *Licino.*] Is Auguſti tonſor & libertus, ab eo factus Senator, quod Pompeium odiſſet.

302. *Qui purgo bilem.*] Per quam inſaniens optima poemata conderem. Ironia eſt. Alii *purgor* legunt perperam.

304. *Nil tanti eſt.*] Abſit ut inſanire velim ad eximia facienda carmina. Imo ſapere malim & nulla componere: valeant Democritus & Democritici.

Ergo fungar vice cotis.] Hoc petitum ab Iſocrate vel ab Ariſtotele, ut volunt alii: αἱ μὲν ἄλλαι αὐτὰι μὲν τεμεῖν οὐ δύνανται, τὰς δὲ σίδηρον ὀξέα καὶ τυπτικὸν παρέχει.

306. *Nil ſcribens.*] Nullum carmen Epicum vel Dramaticum.

307. *Opes.*] Adjumenta ad bene ſcribendum dives poëſeos facultas & vittus.

308. *Error.*] Ignoratio artis & virtutis poeticæ.

310. *Socraticæ chartæ.*] Philoſophiæ præſertim moralis ſcientia: quam Socrates promovit, & ab eo hauſerunt Plato, Xenophon, aliique, & ſcriptis illuſtrarunt. De Socrate, lib. 3. Od. 21. Item lib. 2. Sat. 4.

Rem poterunt oſtendere.] Scribendi ubertatem præbebunt. Cic. in Bruto. *Habeat omnes Philoſophiæ notos & tractatos locos: nihil enim de religione, nihil de pietate, nihil de charitate patriæ, nihil de morte, nihil de bonis rebus aut malis, nihil de virtutibus aut vitiis, nihil de officio, nihil de dolore & voluptate, nihil de perturbationibus animi & erroribus (quæ ſæpe cadunt in cauſas ut in poemata ſæpiſſimè) nihil inquam ſine eâ ſcientiâ amplè & copiosè dici & explicari poteſt:* & alibi: Omnis ubertas & quaſi ſilva dicendi è diſputationibus philoſophorum ducta eſt.

311. *Verbaque proviſam rem, &c.*] Si rem bene tenes, ſi præparatam habes rerum copiam, non deerit elocutio: verbaque & dictiones affatim ſequentur: & aptè atque accommodatè dices. Cic. de Orat. 3. *Rerum copia verborum copiam gignit.*

312. *Patriæ quid debeat, &c.*] De variis iſtis officiis Plato 5. de legibus, &c.

313. *Hoſpes.*] Contra peregrinos peccata præ-

Quod

Quod ſit conſcripti, quod judicis officium, quæ
Partes in bellum miſſi ducis; ille profectò
Reddere perſonæ ſcit convenientia cuique.
Reſpicere exemplar vitæ morumque jubebo
Doctum imitatorem, & veras hinc ducere voces.
Interdum ſpecioſa locis, morataque rectè [901]
Fabula nullius veneris, ſine pondere & arte
Valdiùs oblectat populum, meliúſque moratur,
Quàm verſus inopes rerum, nugæque canoræ.
Graiis ingenium, Graiis dedit ore rotundo
Muſa loqui, præter laudem nullius avaris.
Romani pueri longis rationibus aſſem
Diſcunt in partes centum diducere. Dicat
Filius Albini, ſi de quincunce remota eſt
Uncia, quid ſuperat? poteras dixiſſe, triens: eu,
Rem poteris ſervare tuam: redit uncia, quid fit?
Semis. At hæc animos ærugo & cura peculi [902]
Cum ſemel imbuerit, ſperamus carmina fingi

quod Senatorit, quod Judicis, quod belli Ducis munus ſit; is certè novit tribuere decorum unicuique perſonæ.

Scleri imitator debet intueri exemplar vitæ & morum, atque hinc proprios fingere ſermones. Nonnunquam Comœdia locis pulcra, benéque mores exprimens, quanquam *nec elegans nec* verbis *ornata nec artificioſè* diſpoſita, *populo magis placebit,* eumque *meliùs detinebit, quàm verſus ſententiis deſtituti & ſonantes nugæ.*

Muſa Græcis largita eſt ingenium & politi ſermonis facultatem, quippe nihil appetentibus niſi laudem. At contrà *juvenes Romani longis numeris diſcunt aſſem dividere in centum partes. Albini filius reſpondeat: ſi de quinque unciis demantur una, quid reſtat? poteras dicere triens. Bene: valebis tua bona conſervare. Quòd ſi uncia addatur, quid erit? Semis. Atqui cum iſta lues & ſtudium lucri animos occuparit,* an *putamus carmina condi*

ANNOTATIONES.

illis quæ in cives committuntur, ultori Deo curæ ſunt. Nam cùm peregrinus amicis cognatiſque careat, majorem apud Deos & apud homines meretur miſericordiam, &c. Plato mox citatus.

317. *Reſpicere exemplar, &c.*] In animo ſuo eximium & perfectiſſimum exemplar ſibi fingat. Non hominem quempiam privatum, ſed perfectiſſimi & numeris omnibus abſoluti hominis ſibi proponat imaginem, ſive ideam, ut Plato vocat: atque ſecundùm illam ſcribat & dicat.

318. *Imitatorem.*] Poëſis eſt imitatio, ex Platone, Ariſtotele, &c.

Veras voces.] Rei naturam vere exprimentes. Al. *vivas:* ſed apage.

319. *Speciosa locis, &c.*] Locis communibus & ſententiis rerum naturam & mores apprimè exhibentibus, quamvis nullo verborum ornatu. Al. *jocis.* Prior lectio præferenda.

Morataque recte Fabula.] Lege Quintil. lib. 6.

322. *Nugæ canoræ.*] Verſus ſolo verborum ſonitu inflati, modulati quamvis & numeroſi non ſic afficiunt, ut qui verbis inopes quidem, at rebus divites fuerint. Perſ. Sat. 5.

Non equidem hæc ſtudeo bullatis ut mihi nugis
Pagina turgeſcat.

Statius nugas ejuſmodi canoras effutiit.

323. *Graiis ingenium.*] Adverte, Lector, quàm ſæpe Græcos commendet Horatius: & merito: cum ſcripſerint illi ſapienter, æquè & eleganter, ingeniosè & accuratè. Nempe quod non quæſtui ſed gloriæ ſtudebant.

325. *Aſſem Diſcunt in partes centum diducere.*] Arithmeticam ſedulo ediſcunt augendis opibus utilem: *longis rationibus:* addendo, dividendo, diminuendo, multiplicando, ſubtrahendo.

326. *Dicat Filius Albini.*] Proſopopœia. Albinus inſignis fœnerator filium ad lucri ſtudium artemque inſtituens.

327. *Quincunce, triens, ſemis.*] As duodecim habet partes, ſive uncias: *uncia* ab uno dicta, quod una fit è duodecim partibus aſſis. *Sextans* duæ ſunt unciæ, ſic dicitur quaſi ſexta pars aſſis. *Quadrans,* tres unciæ; quòd ſit quarta pars. *Triens,* quatuor unciæ, tertia pars. *Quincunx,* quinque unciæ. *Semis,* ſex unciæ, ſive dimidium aſſis. *Septunx,* ſeptem unciæ. *Bes* olim *Des,* quaſi dempto triente, id eſt, demptis quatuor unciis de aſſe, octo continet uncias. *Dodrans,* novem unciæ, quod demptus ſit quadrans. *Dextans,* quod demptus ſit ſextans. *Deunx,* quod una deſit uncia ad aſſem.

328. *Poteras dixiſſe.*] Inſtigatio eſt, quâ interrogans urget Albini filium, ut reſpondeat. *triens.*

Eu.] Approbatio eſt bonæ reſponſionis pueri. Al. *heus,* vel *hem,* &c. ſed minùs bene.

330. *Ærugo.*] Æris vitium eſt. Metaphor. pro avaritiâ & opum cupiditate; quâ bona indoles corrumpitur, ut metalla rubigine.

Poſſe

Posse linenda cedro ; & lævi servanda cupresso ?
Aut prodesse volunt, aut delectare Poetæ :
Aut simul & jucunda & idonea dicere vitæ.
Quicquid præcipies, esto brevis : ut citò dicta
Percipiant animi dociles, teneantque fideles.
Omne supervacuum pleno de pectore manat.
Ficta voluptatis causâ sint proxima veris :
Nec quodcunque volet, poscat sibi fabula credi :
Neu pransæ lamiæ vivum puerum extrahat alvo.
Centuriæ seniorum agitant expertia frugis :
Celsi prætereunt austera Poemata Rhamnes. [903]
Omne tulit punctum, qui miscuit utile dulci,
Lectorem delectando, pariterque monendo.
Hic meret æra liber Sosiis, hic & mare transit,
Et longum noto scriptori prorogat ævum.
Sunt delicta tamen, quibus ignovisse velimus.
Nam neque chorda sonum reddit, quem vult manus & mens ;
Poscentique gravem persæpe remittit acutum,
Nec semper feriet quodcunque minabitur arcus.

posse cedro illinenda, & fabre-facta cupresso custodienda ?

Poëtæ vel cupiunt prodesse, vel delectare ; vel jucunda pariter atque utilia dicere ad vitam bene instituendam. *Si quid præceptum das, illud breve sit ; ut animus paucis verbis comprehensa suscipiat facile, & sedulò retineat. Omne redundans effluit ex animo pleno.*

Ficta ad oblectamentum sint veri simillima : nec quidlibet credi petat fabula : neve devoratum infantem è lamiæ ventre eximat vivum. Porrò *quod nihil fructuosum continet, respuitur à cœtu seniorum : elati verò Rhamnenses explodunt carmina severiora.* At ille *omnium suffragationem aufert, qui jucundum atque utile conjunxerit, lectorem oblectando simul & docendo : talis codex Sosiis quæstum parat, trans mare portatur, atque auctori famam conciliat & immortalitatem.*

Sunt tamen errata, quibus veniam dari velim. Etenim chorda non semper edit sonum, quem vult mens & manus ; & petenti gravem aliquando acutum reddit : nec arcus collineabit quocunque tendet.

ANNOTATIONES.

332. *Linenda cedro.*] Digna immortalitate, quæ significatur per cedrum minime putrescentem. Hinc olim eximia scripta cedrino oleo linebantur, ne blattis vel ipsâ vetustate corrosa absumptaque interirent. Plin. l. 16. cap. 39. *Cedri oleo peruncta materies nec tineam nec cariem sentit.*

Lævi cupresso.] Cypressinâ arcâ, capsâ, scrinio : *cypressus cariem & vetustatem non sentit.* Item, *adversus cariem tineasque firmissima.* Plin. lib. 16. cap. 40. & 42.

333. *Aut prodesse volunt, &c.*] Duæ sunt hæ poëseos virtutes, docendi, atque delectandi : de quibus præcepta dat Horatius ista duo : Ut doceas utiliter, esto brevis : Ut delectes, finge verisimilia.

338. *Ficta voluptatis causâ, &c.*] Reprehenditur Virgilius, quod ait, mutatas naves in nymphas Æn. 10. 83. item Æn. 6. per ramum aureum ad inferos Æneam descendisse ; item Didoni comam ab Iride abscissam. Æn. 4. &c.

340. *Neu pransæ lamiæ, &c.*] Nec fingat poëta puerum à lamia devoratum, & mox ejus ventre extractum viventem. Hoc fortasse figmentum erat alicujus poëtastri illius temporis, ridiculum sanè & à naturâ abhorrens.

Lamiæ.] Lamia Philostrato ponitur inter larvas & lemures ; Sexto Pompeio est venefica ; Suidæ formosa mulier Libyca Jovi adamata. Alii aliter. Olim vulgo Lamiæ putabantur mulieres speciosæ, quæ blanditiis allectos juvenes devorabant. Isidorus à laniando dici existimat, quod infantes corriperent ac laniarent. De Lamiâ Libyæ reginâ pulchrâ sed crudeli Diod. Sic. lib. 20. Nihil ad rem Lamus rex Læstrygonum humanâ carne solitus vesci.

341. *Centuriæ seniorum.*] Senes amant seria & gravia carmina moribus instituendis utilia : *Centuriæ.* Singulæ tribus olim in centurias divisæ.

342. *Rhamnes.*] Equites & juvenes jucunda petunt : à Romulo dicti Rhamnes seu Rhamnenses, ut Tacienses à Tacio, Luceres à Lucumone, vel à Lucero. Var. 4. de L. L. Plutarch. in Romulo, &c.

343. *Omne tulit punctum.*] Suffragia punctis aliquando notabantur. Cic. pro Muræna. n. 72. *Recorder quantum hæ quæstiones in Senatu habitæ punctorum nobis detraxerint.*

345. *Sosiis.*] Hi fratres erant celebres Romæ librarii & bibliopolæ : de his jam lib. 1. Epist. ult.

Mare transit.] Expetitur ab exteris nationibus.

348. *Nam neque chorda, &c.*] Citharœdus interdum aberrat, pariter & sagittarius non semper scopum ferit aut collineat.

Verùm

At cùm pars major carminis ſpecioſa fuerit, ego non offendar paucis erroribus, quos vel reliquit indiligentia, vel hominis ingenium tenue *vix cavere potuerit. Quid igitur* ſtatuendum? *Quemadmodùm librorum deſcriptori, ſi idem ſemper erratum admittat etiam admonitus, minimè ignoſcitur: & citharista deridetur, qui ſemper ad eandem chordam offendit. Ita qui ſæpius in* carmine *allucinatur, videtur ſimilis iſti Chœrilo, quem bis aut ter elegantem admiror & derideo; ipſemet autem doleo, quotieſcunque labitur excellens Homerus. Sed in longo opere ceſpitare licet. Poëſis eſt ſimilis picturæ: quædam tibi magis placebit, ſi adſis proximus; quædam verò ſi remotior fueris. Altera loco paulùm tenebroſo, altera ad lucem* plenam *vult ſpectari,* ſcilicet *quæ non timet judicis examen ſeverum: altera ſemel* dumtaxat, *altera decies ſpectata approbabitur.*

O major natu *juvenum* Piſonum, *tametſi patris documentis formaris ad* id quod *perfectum* eſt, *& ex te ſapis; hoc monitum auſculta & retine.* In *rebus quibuſdam mediocritas toleratur, & ritè admittitur. Juriſperitus & cauſidicus mediocris* longè *diſtat ab eloquentia Meſſalæ; nec* tantum *pollet quantum Aulus Caſcellius:*

Verùm ubi plura nitent in carmine, non ego paucis
Offendar maculis, quas aut incuria fudit,
Aut humana parùm cavit natura: quid ergo?
Ut ſcriptor ſi peccat idem librarius uſque;
Quamvis eſt monitus, veniâ caret: & citharœdus 355
Ridetur, chordâ qui ſemper oberrat eâdem:
Sic mihi qui multum ceſſat, ſit Chœrilus ille,
Quem bis terque bonum cum riſu miror & idem
Indignor; quandoq; bonus dormitat Homerus. [904]
Verùm opere in longo fas eſt obrepere ſomnum. 360
Ut pictura poëſis erit; quæ ſi propiùs ſtes
Te capiet magis; & quædam, ſi longiùs abſtes.
Hæc amat obſcurum: volet hæc ſub luce videri,
Judicis argutum quæ non formidat acumen:
Hæc placuit ſemel: hæc decies repetita placebit. 365
O major juvenum, quamvis & voce paternâ
Fingeris ad rectum, & per te ſapis; hoc tibi dictum
Tolle memor: certis medium & tolerabile rebus
Recte concedi. Conſultus juris, & actor
Cauſarum mediocris abeſt virtute diſerti 370
Meſſalæ, nec ſcit quantum Caſcellius Aulus: [905]

ANNOTATIONES.

351, 352. *Non ego paucis Offendar maculis.*] Vide Longin. cap. 30.

357. *Qui multum ceſſat.*] Sæpiùs iners & negligens, & hinc crebriùs peccans, lib. 2. Epiſt. 2. v. 14. *ſemel hic ceſſavit.*

Chœrilus.] De eo lib. 2. Epiſt. 1. v. 233.

258. *Bis terq; bonum miror.*] Demiror quòd non ſemper malè, quodque vel bis aut ter benè ſcribat.

359. *Indignor; quandoque bonus dormitat.*] Nam bonum poëtam bene ſemper & concinnè dicere velim. At *peccare humanum eſt.* Plin. *Nemo eſt qui omnibus horis ſapiat.* Cic. Videtur hîc Horatius alludere ad id quod Ariſtoteles notat, Homerum contra decorum & rationem ſcribere, Ulyſſem prudentiſſimum ubique & vigilantiſſium ſomno oppreſſum è navi ſublatum à Phæacibus & in littore Ithacenſi expoſitum. Tunc certè Homerus ipſe plus quàm Ulyſſes dormitaſſe videatur. Alia multa in Homero ſunt reprehenſa, pariter & in Virgilio pleraque. Vide Macrob. &c.

360. *Verùm opere in longo, &c.*] Quintil. lib. 10. cap. 1. *Non ſemper intendunt animum, oneri cedunt, fatigantur nonnunquam: & Ciceroni dormitare Demoſthenes, & Homerus Horatio viſi: magni enim ſunt, homines tamen.*

361. *Ut pictura poëſis erit.*] Pictura eſt muta poëſis: poëſis loquens pictura. Plato 10. de Rep. Ariſtot. Poet. Plutarchus ex Simonide, &c. Cic. Tuſc. 5. n. 114. *Tradunt Homerum cæcum fuiſſe, at ejus picturam non poëſim videmus. Quæ regio? quæ ora? qui locus Græciæ? quæ ſpeciet forma? quæ pugna? quæ acies? quod remigium? qui motus hominum, qui ferarum, non ita expictus eſt, ut quæ ipſe non viderit, nos ne videremus effecerit?*

Quæ ſi propiùs ſtes, &c.] Ita quædam poëſis haud accurata raptim ſi legatur fortè placebit, duobus locis aut tribus ſat nitida. At ſi diligentiùs conſideretur, apparebunt maculæ & vitia permulta, quibus offenſus lector averſabitur. Contrà poëſis elegans paſſim & ad amuſſim facta, ingenioque & arte diù elaborata, quo ſæpiùs inſpicietur, eo plus admirationem movebit; quia novæ ſemper veneres & lepores eluceſcent.

365. *Hæc decies repetita placebit.*] Plato in Philebo, quæ pluchra ſunt, bis & ter repetenda, dixit.

371. *Meſſalæ.*] Meſſala Corvinus orator diſertiſſimus; de quo lib. 3. Od. 21. & lib. 1. Sat. 10.

Caſcellius.] Aulus Caſcellius *Vindex* juris civilis.

Sed

Sed tamen in pretio eſt. Mediocribus eſſe poetis
Non homines, non dii, non conceſſere columnæ.
Ut gratas inter menſas ſymphonia diſcors,
Et craſſum unguentum, & Sardo cum melle papaver
Offendunt; poterat duci quia cœna ſine iſtis:
Sic animis natum inventumque poema juvandis,
Si paulùm à ſummo diſceſſit, vergit ad imum.
Ludere qui neſcit, campeſtribus abſtinet armis:
Indoctuſque pilæ, diſcive, trochive, quieſcit;
Ni ſpiſſæ riſum tollant impunè coronæ. [906]
Qui neſcit, verſus tamen audet fingere. Quidni?
Liber & ingenuus, præſertim cenſus equeſtrem
Summam nummorum, vitioque remotus ab omni.

attamen laudatur. Verùm poetam mediocrem non ferunt Dii, non homines, non taberna. Sicut lautas inter epulas incondita muſica, & vile unguentum & papaver cum melle Sardo mixtum reſpuuntur, quoniam tranſigit cœna poteſt abſque illis: ſic carmen ad animos recreandos factum, ſi tantulum abeſt à ſummo, tendit ad infimum.

Qui ludorum eſt imperitus, fugit exercitationes campi Martii: *haud ſolers pila vel diſci, vel trochi, hæc minimè tradat; ſint frequentes circumſtantes cachinnos effusè ſolvant: at carminum rudis ea nihilominus audet nitatem ſufficientes, liber* eſt *atque ingenuus, imò in cenſu* repertus poſſidere *opes ad equeſtrem dignoſcitur. Cur non? aut omnis expers criminis.*

ANNOTATIONES.

ſcientiâ præcipuus: hunc commendat Valer. Max.

373. *Non homines*] Certè mavult eruditus quiſque nullos quàm mediocres verſus audire & legere.

Non Dii.] Apollo, Bacchus, Muſæ: vel Dii, in quorum feſtis canuntur carmina, & aguntur ludi. Et quidem nihil niſi præſtantiſſimum Diis offerri aut placere fas eſt.

Non columnæ] Quia non invenient emptores: ſed in pulvere & oblivione jacebunt. *Columnæ*, ſeu pilæ, ad quas libri venales proſtabant; librariorum tabernæ publicis porticibus contiguæ & affixæ. De his jam L. 1. Sat. 4. v. 71. ubi,

Nulla taberna meos habeat neque pila libellos.

374. *Gratas inter menſas.*] Inter unam & alteram menſam: in ſecunda menſa.

375. *Unguentum.*] Quo utebantur veteres ad delicias. Lib. 1. Od. 36, & 38.

375. *Sardo cum melle papaver.*] Bellaria è melle deterrimo, quale eſt Sardoum; factum ſcil. ex amaris herbis creſcentibus in Sardiniâ inſulâ Italiæ vicinâ. Sardum mel ut & Corſicum valde amarum eſt & nullius pretii. Plin. l. 21. c. 7. Papaverisativi tria ſunt genera. Candidum, cujus ſemen toſtum in ſecunda menſa cum melle apud antiquos dabatur. Petronius ſatyricè variis declamatores ait mellitos fundere verborum globulos, & omnia dicta factaq; quaſi papavere & ſeſamo ſparſa.

379. *Ludere qui neſcit.*] Similitudine conglobata oſtendit autem pueros longâ exercitatione edi ſcendam & excolendam, nec temerè tentandam eſſe.

Ludere.] Luctari, jaculare, currere, equitare, natare, ſaltare: ad quæ ſe exercebat Romana juventus in campo Martio. Vid. Lib. 1. Od. 8.

380. *Pila.*] Lib. 1. Sat. 5. v. 48. & Lib. 2. Sat. 2. v. 11.

Diſci.] De eo Lib. 1. Od. 8. & Lib. 2. Sat. 2.

Trochis] Duplex erat is ludus, ut jam dixi Lib. 3. Od. 24. v. 57. Priorem deſcribit Virg. Æneid. 7. v. 378.

Ceu quondam torto volitans ſub verbere turbo,
Quem pueri magno in gyro vacua atria circum
Intenti ludo exercent. Ille actus habenâ
Curvatis fertur ſpatiis: ſtupet inſcia turba,
Impubeſque manus mirata volubile buxum,
Dant animos plagæ.

Alter non ita puerilis exercitationem poſcebat, à priori longè diverſus. Rotula quædam erat ſeu circulus ex ære vel ferro, cujus axiculis appenſi erant annuli inter currendum tinnientes: in locis publicis peragebatur: annulorum verò ſonitu monebantur præcurrentes ut declinarent ab incurſu trochi. Nempe, ut ſcribit Turnebus, Rota erat habens anſam, quo facilius mitteretur, axiculiſque compacta tranſvectis jaciebatur: quorum claviculæ & commiſſuræ aduncæ, dum verſabatur miſſa rota vel circulus orbiſve miſſus, tinniebant, & crepabant. Artis quidem erat mittere ſcienter. Propert. Lib. 3. Eleg. 12.

Increpat & verſi clavis adunca trochi.

Martial. trochi meminit Lib. 11. Epig. 22. Lib. 14. Epig. 168, & 169.

Garrulus in laxo cur annulus orbe vagatur?
Cedat ut argutis obvia turba trochis.

384. *Quid ſi.*] Prolepſis. Quaſi verò illa eſſent ad poëſim adjumenta, probitas, nobilitas opes.

385. *Liber.*] Licet ergo facere quodcunque libet.

Cenſus equeſtrem.] De illo in Epod. 4. Item Lib. 1. Epiſt. 1.

Tu vero nihil ſcribes aut ages, Minervâ repugnante. Hoc tibi eſt ingenium & judicium. At ſi quidpiam aliquando ſcribas, committe illud auribus & examini Tarpa, patriique tui, & noſtro. Quin & recondes ad annos novem. Dum charta ſcrinio manebunt incluſæ, poteris emendare quod non vulgaveris: at verbum editum nequaquam revocare valeas.

Tu nihil invitâ dices faciesve Minervâ,
Id tibi judicium eſt, ea mens. Si quid tamen olim
Scripſeris, in Metii deſcendat judicis aures,
Et patris, & noſtras; nonumque prematur in annum.
Membranis intùs poſitis, delere licebit [907]
Quod non ediderîs. Neſcit vox miſſa reverti.
Silveſtres homines ſacer interpresque Deorum
Cædibus & victu fœdo deterruit Orpheus;
Dictus ob hoc lenire tigres rapidoſque leones.
Dictus & Amphion, Thebanæ conditor arcis,
Saxa movere ſono teſtudinis, & prece blandâ
Ducere quò vellet. Fuit hæc ſapientia quondam,
Publica privatis ſecernere, ſacra profanis;
Concubitu prohibere vago, dare jura maritis; [908]
Oppida moliri, leges incidere ligno.

Orpheus divinus & numinum interpres homines feros avertit à cædibus & turpe vitæ victu, propterea dictus mitigare tigres & leones ferociſſimos. Amphion quoque Thebanæ arcis conditor dicitur lyrâ ſono ſuaviq; cantu lapides moviſſe & quocunque libuit impuliſſe. Ea fuit olim ſapientia, diſtinguere publica à privatis, & ſacra à profanis, incerta connubia vetare, maritis modum præſcribere, urbes extruere, leges tabulis inſcribere.

ANNOTATIONES.

285 *Tu nihil invita*, &c.] Piſonum juvenum majorem alloquitur. Tu qui de mente bona indole, ſana mente, acri judicio polleas, nihil aggredieris perperam: intelligeſque quid poſſis, ut omnia ritè præſtes.

Minerva inita.] Reluctante & infeſtâ hac Dea artium omnium præſide; ſine cujus ope nihil feliciter quiſquam moliri valet. Unde proverb. in eos qui illud tentant ad quod à natura minime comparati ſunt; quodq; propterea nunquam rectè exequuntur.

287 *Metii*] Sp. Metius Tarpa criticus optimus; de quo jam ante Lib. 1. Sat. 10.

288 *Patris.*] Hic enim erat valde ſagax, ingenioſus, erudituſque in primis.

Et noſtras.] Amice agit ac fideliter.

Nonumque prematur in annum.] Diu ſervetur ſcriptum antequam in lucem edatur, utlimatum otioſè, & expolitum non reformidet acre doctorum judicium, quando vulgabitur. Vide Quint. lib. 10. c. 4. [Emendatio pars ſtudiorum longe utiliſſima. Nec ſine causâ creditum eſt, ſtylum non minus agere cum delet: hujus autem operis eſt, adjicere, detrahere, mutare. —— Scripta reponantur ad aliquod tempus ut ad ea poſt intervallum velut nova atque aliena redeamus; ne nobis ſcripta noſtra quaſi recentes fœtus blandiantur, &c. Cinnæ Smyrnam novem annis accipimus ſcriptam: & panegyricum Iſocratis annis decem elaboratum.] Vide Catul. Epig. 96. in Smyrn. Cinnæ.

292. *Sylveſtr. homin.* &c.] Poeſeos excellentiam oſtendit & commendat.

Silveſtr.] More beluarum in ſilvis & ſpeluncis degentes.

Sacer.] Vates divinos Plato nuncupat. Cic. pro Archa: [Ennius ille noſter ſanctos vocat, poëtas, quod quaſi Deorum munere commendati nobis eſſe videantur.] Ovid.

At ſacri vates, & divûm cura vocantur.
Sunt etiam qui nos numen habere putant.

Interpr. Deorum.] Poetæ nihil ſunt aliud niſi Deorum interpretes, à quocunque numine corripiantur: inquit Plato in Ione.

293. *Cædib. & victu fœdo deterruit.*] Ad humaniorem vitæ rationem & cultum adduxit. Lucret. lib. 5.

Volgivago vitam tractabant more ferarum.

Vide ſupra Lib. 1. Sat. 3. ver. 100. & ſeq.

Orpheus.] Apollinis hic & Calliopes filius Moyſis tempore floruit. Nullum habemus Orphei genuinum carmen. Hymni & alia quædam ſub ejus nomine circumferuntur perperam: ſunt enim Onomacritici poetæ.

294. *Amphion.*] Jovis ille atque Antiopæ filius Thebas à Cadmo conditas muris & arce inſtruxit. [Non quod lyrâ ſaxa duxerit, ſed quod ſuaviter affatus homines rupium accolas, & incultis moribus rudes ad obſequi civilis pellexerit diſciplinam:] inquit Solinus, cap. 13. vide Lib. 3. Od. 11.

296. *Fuit hæc ſapientia*, &c.] Poetæ quondam ſapientes erant, & verſibus documenta dabant.

297. *Publica privat. ſecernere.*] Nam communia & publica tunc erant omnia, & robuſtior quiſque per vim quidlibet rapiebat.

Sacra prof.] Nec religio quemquam retinebat.

298. *Dare jura mar.*] Non modo legitima ſtatuendo conjugia, ſed & adulteria prohibendo.

299. *Oppida moliri.*] Societatis & opis mutuæ causâ.

Leges incidere ligno.] Primæ leges verſibus qui-

Sic honor & nomen divinis vatibus atque
Carminibus venit. Poſt hos inſignis Homerus
Tyrtæuſque mare animos in Martia bella
Verſibus exacuit: dictæ per carmina ſortes;
Et vitæ monſtrata via eſt: & gratia regum
Pieriis tentata modis: luduſque repertus, [909]
Et longorum operum finis: ne forte pudori
Sit tibi Muſa lyræ ſolers, & cantor Apollo.
Naturâ fieret laudabile carmen, an arte,
Quæſitum eſt: ego nec ſtudium ſine divite venâ,
Nec rude quid proſit video ingenium: alterius ſic
Altera poſcit opem res, & conjurat amicè.

Sic fama & dignitas ſacris poetis ac verſibus contigit.

Poſt illos inclaruit Homerus, ac Tyrtæus viriles animos ad certamina carminibus accendit: fata verſibus pronuncciata: & vivendi inſtituta tradita ſunt: nec non gratia Principum captata, inventi etiam ludi, atque laboris diuturni ſolatium: ne forteſſe verecundiam tibi faciant Muſæ lyrcorum perita & Phœbus canens. Diſceptatur jamdudum, an bonum poema ſit à natura, an ab arte. Ego quidem non video quid valeat ars abſque felici natura, vel natura ſine eruditione, haret una petit auxilium alterius, & mutuò juvet

ANNOTATIONES.

dem in ligneis tabulis ſcriptæ; poſtea ære inciſæ & locis publicis affixæ ſunt.

400. *Sic honor*, &c.] Per eam ſapientiæ rationem.

401. *Poſt hos.*] Poſt primam illam poeſeos ætatem venit altera, qui Homerus aliique recte facta ducum ſummorum virorum celebrarunt.

402. *Tyrtæus.*] Hic poſt Homerum non ita longe ſeptingentis prope ante Chriſtum annis vixit. Athenis oriundus, ludi magiſter ignobilis, luſcus, claudus, mutilus: attamen ex Apollinis oracuio præfectus belli dux Lacedæmoniis adverſus Meſſenios, victoriam illis inſignem peperit cum militum animos præcedentibus clarius fractos, carmine de vera virtute & gloria ſimulatque, atque admoriendum propatria fortiter incendiſſet. Carminis iſtius pretioſæ aliquot reliquiæ ad nos uſque pervenerunt. Hunc poetam laudant Plato 1. de Rep. Pauſanias in Meſſenicis, Strabo lib. 6. Athenæus, lib. 14. Scholiaſtes multo ejus de bellica audacia verſus proferens: Juſtinus hiſtoriam fuſe narrans, lib. 3. Plutarch. Suidas, &c.

403. *Dictæ per carmina ſortes.*] Apollo verſibus quidem heroicis ut plurimum reſponſa dabat, Plin. lib 7. cap. 56. [verſum heroicum Pythio oracuio debemus.] Virgil. Æn. 4. ſortes hoc ſenſu non ſemel uſurpat Tull. de divin. 2. [cum ſors illa edita eſt opulentiſſimo regi Aſiæ.] Cræſus Halym penetrans magnam pervertet opum vim, [hoſtium vim ſeſe pervaſuram putavit, pervertit autem ſuam.] Vide Plutarch. in Theſeo.

404. *Vitæ monſtrata via eſt.*] Quidam intelligunt præcepta morum: eo quod libentius audiuntur & facilius retinguntur quæ ſtricta quam quæ ſolutâ oratione ſcripta ſunt. Talia ſunt apud Heſiodum, Theognidem, Phocyclidem, Epimenidem, &c. Alii interpretantur carmina rebus Phyſicis, ut *vitæ* ſit pro *naturæ*, cujus arcana explicantur. Talia ſcripſere Empedocles, Lucretius, &c.

Gratia regum tentata.] Poetæ regibus gratioſi extiterunt: ſic Ariſtophanes Ptolemæo, Æſchylus & Anacreon Polycrati, Eupides Archelao, Simonides Hieroni, Aratus Antigono, Alexandro etiam Chœrilus, Ennius Scipioni, Archias Lucullo, Virgilius & Horatius Auguſto ac Mæcenati, Claudianus Honorio, Auſonius Gratiano, &c. Ovid.

Cura ducum fuerant olim regumque poetæ.

405. *Ludnſque repertus.*] Fabulæ relaxandis & oblectandis animis aptæ comœdiæ, &c. certe poſt longos labores verſibus, cantu, dramate, mirum in modum animus recreatur.

406. *Ne forte pudori*, &c.] Hæc autem recenſere volui, Piſo, ne te pudeat forte poetam videri.

407. *Cantor Apollo.*] Carminum auctor, præſes, deus.

408. *Natura fieret*, &c.] Vetus controverſia eſt: utrum poeta naſcatur, an fiat.

409. *Ego nec ſtudium ſine divite vena.*] Cic. pro Archiâ. [Sic à ſummis hominibus eruditiſque accepimus, cæterarum rerum ſtudia & doctrina & præceptis & arte conſtare; poetam natura ipſa valere, & mentis viribus excitari, & quaſi divina quodam ſpiritu afflari.]

410. *Rude ingenium.*] Arte non expolitum: Bene Plutarchus & alii dixerunt, naturam ſine diſciplina cœcum eſſe.

411. *Alterius ſic altera poſcit opem res.*] Cic. mox cit. [Sæpius ad laudem & virtutem naturæ ſine doctrina, quam doctrina ſine natura voluit. Ac cum ad naturam eximium & illuſtrem acceſſerit ratio quædam & confirmatio doctrinæ, tum illud neſcio quid prædarum ac ſingulare exiſtit.] Vide & Quintil.

Qui cupit metam exoptatam curſu attingere, à juventute multa perulit egitque æſtum & frigus toleravit, voluptates abdicavit. Qui tibiâ canit in Pythiis, ante eruditus eſt & magiſtro ſubditus fuit. At nodò ſufficit dicere: ego perfectiſſima facio carmina: ultimum invadat ſcabies: pudet me poſt alios eſſe & ingenuè fateri me ignorare quæ non didici.

Qui ſtudet optatam curſu contingere metam,
Multa tulit fecitque puer, ſudavit & alſit,
Abſtinuit Venere & vino. Qui Pythia cantat
Tibicen, didicit priùs, extimuitque magiſtrum.
Nunc ſatis eſt dixiſſe; ego mira poemata pango: [910]
Occupet extremum ſcabies: mihi turpe relinqui eſt,
Et quod non didici, ſanè neſcire fateri.

Sicut præco plebem rogat ad emendas merces, ita adulatores ad quæſtum vocat poeta prædiis locuples & pecuniâ ad fœnus datâ. Qui ſi lautum velit præbere convivium, & ſe vadem præſtare pro egeno, tumque litibus obrutum expedire: mirum erit ſi opulentos diſtinguere queat amicum fidelem à fallaci. Tu ſive largitus ſis, ſeu largiri quidpiam velis alicui, ne nunc gaudio exultantem admoveas ad audiendum carmen à te compoſitum. Is enim tunc exclamabit, Optimè, concinnè, egregiè: ad illud expalleſcit: tacitus ante amicos lacrymarum ſtillas aliquot oculis effundet: tripudiabit ac ſaltabit. Non ſecus, conducti ad flendum in exequiis, dicunt aguntque fere plura quàm qui ex animo lugent: ita plus adulator afficitur quam ſincerus approbator.

Ut præco ad merces turbam qui cogit emendas,
Aſſentatores jubet ad lucrum ire poeta,
Dives agris, dives poſitis in fœnore nummis.
Si verò eſt unctum qui rectè ponere poſſit,
Et ſpondere levi pro paupere, & eripere atris
Litibus implicitum; mirabor, ſi ſciet inter
Noſcere mendacem verumque beatus amicum.
Tu ſeu donaris, ſeu quid donare voles cui,
Noſito ad verſus tibi factos ducere plenum
Lætitiæ. Clamabit enim, Pulcre, benè, rectè:
Palleſcet ſuper his: etiam ſtillabit amicis
Ex oculis rorem: ſaliet, tundet pede terram.
Ut qui conducti plorant in funere, dicunt
Et faciunt propè plura dolentibus ex animo: ſic [911]
Deriſor vero plus laudatore movetur.

ANNOTATIONES.

412. *Qui ſtudet optatam.*] Oſtendit Poeticam artem perinde ac cæteras artes ſub magiſtro diſcendam eſſe priuſquam exerceatur: neminemque eſſe poetam excellentem, niſi longâ eruditione limatum & expolitum.

Metam.] Locus, unde incipiebat curſus, dicebatur carcer; ubi deſinebat, meta.

414. *Abſtinuit Venere & vino.*] Abſtinentia & temperantia mire juvat: contra voluptates corpus animumque corrumpunt, enervant, frangunt, perdunt. D. Paul. ad Cor. *Omnes in ſtadio currunt, ſed unus accipit brabium . . . . . cui in agone contendit ab omnibus ſe abſtinet . . . . . ut coronam accipiat.*

Qui Pythia cantat Tibicen.] Eximius quiſque tibicen vocatus ad canendum in Pythiis ludis Apollini ſacris ob interfectum Pythonem ſerpentem. In iis fiebat certamen citharœdorum.

417. *Occupet extremum ſcabies.*] Metaph. à pueris ludentibus, qui ut ſe mutuo ad curſum ſtimulent, poſtremò ſcabiem imprecantur.

418. *Neſcire fateri.*] Sic multiplicatur imporcuna & funeſta ſoboles malorum peccatorum.

419. *Ut præco ad merces*, &c.] Docet Horatius adhibendos eſſe ſcriptorum arbitros & cenſores, eoſque fideles & ſinceros.

420. *Aſſentatores jubet ad lucrum ire.*] Præmiis allicit ad laudanda ſua carmina. Vide Perſ. Sat. 1. Martial.

Non tu, Pomponi, cœna diſerta tua eſt.

426. *Tu ſeu donaris*, &c.] Cave quibus & quando legas tua ſcripta, ut verum nanciſcaris de iis judicium.

427. *Plenum lætitiæ.*] Seu præmia ſperantem, ſeu paulo ante conſecutum.

429. *Palleſcet.*] Quaſi obſtupefactus mirandis ſcriptis.

430. *Stillabit ex oculis*, &c.] Præ ſimulatâ lætitia & admiratione.

431. *Qui conducti plorant.*] Præficæ olim mulieres dictæ, quaſi ancillis ejulantibus & lamentantibus præfectæ, in funeribus adhibebantur, luctum ciebant, vellebant crines, tundebant pectus, &c. Nonius ex Lucil. *Mercede quæ conductæ flent alieno in funere Præfica multa & capillos ſcindunt & clamant magis.*

433. *Deriſor.*] Fictus laudator.

Reges

Reges dicuntur multis urgere culullis,
Et torquere mero, quem perſpexiſſe laborent
An ſit amicitiâ dignus ; ſi carmina condes,
Nunquam te fallant animi ſub vulpe latentes.
Quintilio ſi quid recitares, Corrige, ſodes,
Hoc, aiebat, & hoc ; melius te poſſe negares
Bis terque expertum fruſtra ; delere jubebat,
Et male tornatos incudi reddere verſus.
Si defendere delictum, quam vertere, malles ;
Nullum ultrà verbum, aut operam inſumebat inanem,
Quin ſine rivali teque & tua ſolus amares.
Vir bonus & prudens verſus reprehendet inertes,
Culpabit duros, incomptis allinet atrum
Tranſverſo calamo ſignum ; ambitioſa recidet [912]
Ornamenta ; parum claris lucem dare coget ;
Arguet ambiguè dictum ; mutanda notabit :

Aiunt reges ſcyphis plurimis tentare & vino explorare eum quem probare ſtudent, utrum dignus ſit familiaritate ſua. Tu ſi facis verſus, cave ne te decipiat animus verſutus adulatoris.

Si quidpiam recitaviſſes Quintilio Varo, dicebat : Age, hoc & illud emenda. Si poſtulanti bis aut ter rem tentaſſes, reſponderes ; nequaquam te poſſe melius : jubebat expungere, & verſus inconditos recudere.

Quod *ſi errata defendere mallet quàm corrigere ; nullum amplius verbum, aut curam adhibebat fruſtra, ne te & tua ſine æmulo ſolus approbares. Vir probus & ſagax verſus languidos redarguet, aſperos damnabit, inconditis nigram notam apponet tranſverſo calamo, luxuriantes ornatus amputabit ; jubebit obſcura illuminare ; ambiguè dicta reprehendet ; mutanda deſignabit :*

ANNOTATIONES.

435. *Reges dicuntur*, &c.] Inebriant homines, ut explorent num ſit loquax, & an temulentus commiſſa ſecreta effutiat ac revelet.

Culullis] Poculi genus eſt. Vide Annot. Lib. 1. Od. 31. v. 11.

437. *Sub vulpe latentes.*] Alludit ad fabulam Vulpis & Corvi.

438. *Quintilio.*] Cremonenſis ille poeta, ſolertiſſimus & acerrimus erat ſcriptorum judex. Vide Lib. 1. Od. 18, & 24.

441. *Male tornatos incudi reddere verſus*]Metalla igne & incude mollita fingi torno conſtat: ut teſtatur Strabo *de Cibyra ferro*. Ergo perperam criminantur quod Horatius duas eaſque contrarias Metaphoras incudis & torni hic veluti conferciat.

444. *Teque & tua ſolus amares.*] Ea eſt poetaſtri ſtultitia. Cic. Tuſc. *Adhuc neminem cognovi poetam, qui ſibi non optimus videretur.*

445. *Vir bonus.*] Ab adulatione alienus, cæterùm ingenio & judicio ſagax.

Verſus reprehendet inertes.] Arte & virtute carentes. Vide Lib. 2. Epiſt 2. v. 110. & ſeq.

446. *Duros.*] Inconcinnos, non elaboratos, male ſonantes, *crudos* Perſio : ſuprà cit. Epiſt.

——— *nimis aſpera ſano*
Lavabit cultu.

Allinet atrum ſignum.] Græci ἐξαλείφειν dicunt. Expungendi ſeu delendi, vel mutandi ſignum & nota erat, virgula quædam recta ſcilicet dicta, quod tanquam veru corrigenda tranſfigeret, verſibus & locis reprehenſione dignis apponebatur à critico.

447. *Ambitioſa recidet Ornam.*] Quintil. l. 10. c. 4. [Emendatio pars ſtudiorum longè utiliſſima : nec ſine cauſa creditum eſt, ſtylum non minus agere cum delet: hujus operis eſt, Adjicere, Detrahere, Mutare : ſimplicius judicium quæ replenda vel dejicienda ſunt, duplicis autem operis eſt, premere tumentia, humilia extollere, luxuriantia aſtringere, inordinata digerere, ſoluta componere, exultantia coercere. Nam & damnanda quæ placuerant, & invenienda quæ fugerant, &c.] Hujus præcepti ſui Horatius ipſe videtur immemor fuiſſe, ſtylum juveniliter exultantem non caſtigant, nec ambitioſa & luxuriantia recident, quando in Ep. 16. v. 28. plura congeſſit, ubi unum & ſimplex erat afferendum. Certè mens dolore preſſa haud in multas aut acutas ſententias effunditur & ſpatiatur : nec tot minuta variaq, concipit, nedum eleganter & copioſe eloquatur. In quo paſſim hallucinatus eſt Seneca tragicus, Lucanus etiam, &c. Vide Cicer. in Bruto, ubi Gorgiam redarguit.

448. *Parum claris lucem dare coget*] Et mea met huic documento fateor obnoxium. Auctor Reip. Literariæ 1684. meas ad Juvenalem annotatiunculas recenſens, vir certè bonus & prudens animadvertit paululùm dormitaſſe me, nec ſatis expoſuiſſe mentem Satyrici, v. 49. Sat. 1. Leviori mirum ſtylo locum eximium perſtrinxeram. Bene Scaliger lib. 6. cap. 7. [In Juvenale inquit, ſunt quædam tam acutè dicta, ut vix uni aut alteri par ſit Horatius.] Nec crede omnino, Lector, Hypercritico. In hoc tamen auſculta, quod ita laudet iſtum locum :

Exul ab octavo Marius bibit, & fruitur Dis
Iratis.

se velut *Aristarchum prœbebit; nec dicet, Quare ego amicum molestia afficiam pro re levi?* Atqui *res ista levis in vera mala impellit* hominem *delusum semel & malignè approbatum.*

Qui sana mente sunt, ut quem exitiosa scabies vexat vel furor à diis immissus & Diana infesta; sic poetam insanum contigere formidant; atque aversantur: pueri verò *& imprudentes consectantur. Is dum versus excelsos meditatur, & aberrat, si quasi anceps ad merulas* captandas *attentus in puteum aut foveam ruat, nemo repetietur qui extrahere studeat, quamvis diu vociferetur: Heus cives auxilium date.* Quod *si aliquis velit subvenire, & finem prætendere, dicam: Unde nosti nunquid illi sponte se præcipitaverit, & recuset servari?* mox*que commemorabo mortem Siculi poetæ. Empedocles gestiens existimari Deus immortalis, frigidè se dejecit in Ætnam ardentem. Sit fas & licentia poetis interire.*

Fiet Aristarchus, nec dicet, cur ego amicum
Offendam in nugis? Hæ nugæ seria ducent
In mala derisum semel exceptumque sinistrè. [915]
Ut mala quem scabies, ut morbus regius urget,
Aut fanaticus error, & iracunda Diana;
Vesanum tetigisse timent fugiuntque poetam,
Qui sapiunt: agitant pueri, incautique sequuntur.
Hic dum sublimes versus ructatur; & errat,
Si veluti merulis intentus decidit auceps
In puteum foveamve; licet, Succurite, longum
Clamet, Io cives; non sit qui tollere curret.
Si quis currit opem ferre, & demittere funem;
Qui scis, an prudens huc se dejecerit, atque
Servari nolit? dicam. Siculique poetæ
Narrabo interitum. Deus immortalis haberi
Dum cupit Empedocles, ardentem frigidus Ætnam [916]
Insiluit. Sit jus, liceatque perire poetis.

ANNOTATIONES.

Quid enim argutius dici queat (pergit ille) quam nos fructum capere ex ira Deorum; ut quod obest, juvet? vide quæ jam de his annotavi Lib. 1. Od. 31. v. 15. ad vocem impune.

450. *Fiet Aristarchus.*] Sagaciter, acriter, fideliter sui amici errata notabit, obelo transfodiet; ut solebat Aristarchus. Hic Grammaticus ætatis suæ princeps, idemque severus operum censor qui Poetas Græcos accuratissime castigavit, atq; in Homero versus adulterinos plerosq; à legitimis discrevit. Proh dolor! proh fati & temporis injuria! Tanti viri, tot voluminum nihil superstes habemus. Tempore Callimachi floruit: à Cicerone multis locis laudatur, Lib. 2. Epist. 11. [Aristarchus Homeri versus esse negabat quos non probabat. Ad Artic. Lib. 11. Ep 1. orationes quarum tu Aristarchus es,] &c. Ejus etiam meminit Plutarchus in vita Homeri.

Nec dicet cur, &c.] Hæc enim adulatoris est improba oratio, & consuetudo.

452. *In mala seria.*] Quod pejus malum quam se & sua solum amare, cæteros irridentibus juste quidem, atque in perpetuo errore versari?

453. *Ut mala quem scabies*, &c.] Mali poetæ Horatius exhibet infortunatam conditionem, ut ab ea deterreat.

Morbus regius.] Eo croceus fit hominis vultus suffuso felle. Arquatus, Ictericius, apud Lucret. Lib. 4. Cornel. Cels. lib. 3. cap. 4. Plin. &c. Regius dicitur quod eo affecti sanentur, si regiis deliciis impense oblectentur.

454. *Fanaticus error.*] Furiis vexati, fanatici appellantur; vel quod in fanis stipem corrodant, vel quod in sacris locis furant & vexentur maxime, obversantibus animo inanibus phantasmatis. Talis fuit Orestes ob interfectam matrem Clytemnestram furiis agitatus.

Iracunda Diana.] Hæc lymphaticos efficere credita. Sic Ajax furiosus extitit apud Sophoclem. Pan etiam infestus habebatur. Unde panici terrores dicti.

457. *Hic dum sublimes*, &c.] Vesanus ille poetaster.

Sublimes.] Opinione quidem propria, & vana æstimatione. Alii leg. *sublimis* pari sensu.

Errat.] Animo simul & corpore: adulatoribus nimium credulus.

458. *Decidit in foveam*, &c.] Alludit ad id quod refertur Thales Milesius sidera spectans in puteum decidisse. Laert. in ejus vita, Plato in Theætero, &c.

460. *Clamet, Io cives*, &c.] Vide Lib. 1. Epist. 17. sub finem.

463. *Siculi Poeta.*] Empedoclis Agrigentini, Philosophi & Poetæ: qui de rerum natura carmen scripsit, ut apud Latinos Lucretius. Hic illum celebrat ib. 1. floruit ante Christum annis fere quingentis. Cic. 1. de Orat. n. 217. *Empedocles Physicus egregium poema fecit.* De eo jam Lib. 1. Epist. 12.

465. *Ætnam.*] Siciliæ montem flammis & lapides eructantem.

466. *Insiluit.*] Vel, ut famam divinitatis captaret; vel præ dolore, quod Ætnæi incendii

Invitum qui ſervat, idem facit occidenti.
Nec ſemel hoc fecit; nec ſi retractus erit, jam
Fiet homo, & ponet famoſæ mortis amorem.
Nec ſatis apparet, cur verſus factitet: utrum
Minxerit in patrios cineres, an triſte bidental
Moverit inceſtus: certè furit, ac velut urſus,
Objectos caveæ valuit ſi frangere clathros,
Indoctum doctumque fugat recitator acerbus.
Quem verò arripuit, tenet occiditque legendo
Non miſſura cutem niſi plena cruoris hirudo.

Qui invitum ſervat, peccat æque ac interficiens. Neque ſemel id fecit; ſique educatur inde, fiet homo deinceps, nec famoſæ mortis cupiditatem abjiciet. Certè non licuit quamobrem verſibus faciendis incumbat: utrum minxerit in patrios cineres, an triſte bidental ſceleratus violaverit. Profectò furioſus eſt: & tanquam urſus quando oppoſita caveæ clauſtra perrumpere voluit, imperitum atque eruditum in fugam *vertit recitator* importunus: *at* quem apprehenderit occupat *ac interimit*, velut ſanguiſuga *non demittens* cutem *niſi* ſanguine *repleta*.

ANNOTATIONES.

cauſas aſſequi non valeret. Porro, rejectis ab Ætnæo lacu & camino, una cum cætera materia, crepidis ejus æreis, detectam fraudem aliqui fabulantur.

496. *Nec jam fiet homo.*] Haud deſinet velle immortalis exiſtimari? quicquid humani eſt, alienum à ſe & indignum ſe putans, præ ſtultitia & ſuperbia. Alii interpretantur: non magis erit rationis compos: inſaniet ſemper.

470. *Cur verſus factitet.*] Ob quod ſcelus aut flagitium Diis inviſus hanc luat pœnam, ut malos verſus faciendo ſeſe maceret.

471. *Utrum minxerit in patrios cineres.*] Duplex noxa, & ſepulchri ſanctitatem & paternam pietatem violare. Vide Perſ. Sat. 1. ubi,

——— *puori, ſacer eſt locus: extra*
Meiite.

471. *Bidental? Moverit inceſtus.*] Locus fulmine ictus diis ſacer habebatur; bidentes ara ibi erecta immolabantur: ſepimentis incluſam calcare nefas erat homini præſertim conſcelerato. Perſ. Sat. 2. Gell. lib. 16. cap. 16, &c.

472. *Inceſtus.*] Flagitio quodam infando pollutus.

473. *Cathros.*] Græcis κάθαρα ſepimenta, cancellos.

474. *Recitator acerbus.*] Ligurinus ejuſmodi fuit, apud Martialem non uno loco.

476. *Hirudo.*] Quæ corpori tandiu adhæret, donec ſanguine ſaturata exvidat.

CATALOGUS LIBRORUM *proſtantium apud* J. J. & P. Knapton, R. Wilkin, A. Bettesworth & C. Hitch, D. Midwinter & A. Ward, W. Innys & J. Manby, J. Osborn & T. Longman, J. Batley, & J. Clarke.

CÆSARIS Comment. 8*vo*.
Ciceronis Orationes, 8*vo*.
Q. Curtius, 8*vo*.
Eutropius, 8*vo*.
J. Florus, 8*vo*.
Juſtinus, 8*vo*.
Juvenalis, 8*vo*.
Martialis, 8*vo*.
Corn. Nepos, 8*vo*.
Ovidii Epiſtolæ, 8*vo*.
------ Metamorphoſis, 8*vo*.
------ de Triſtibus, 8*vo*.
------ Faſtorum, 8*vo*.
Plautus, 8*vo*.
Salluſtius, 8*vo*.
Suetonius, 8*vo*.
Terentius, 8*vo*.
Virgilius, 8*vo*.
} In Uſum Delphini.

M. Accii Plauti Comœdiæ quatuor ſelectæ, Amphitruo, Captivi, Epidicus, Rudens, cum Interpretatione & Notis quas in Uſum Delphini edidit Jacobus Operarius: ſelegit, recenſuit, Indiceque adjecto Scholiis aptavit S. Patrick. 8*vo*.

Biblia Sacra ex Sebaſtiani Caſtellionis interpretatione, ejuſque poſtrema recognitione in IV. Tomis. 12*mo*. 1727.

Synopſis Communium Locorum, præcipue ad mores ſpectantium: ex Poetis Latinis tum antiquioribus tum recentioribus collecta: Et in Capita cuique propria digeſta. In Uſum puerorum, qui in Scholis Grammaticis Poetarum Latinorum tum Lectione tum Imitatione prima faciunt Tyrocinia. Editio quarta. 12*mo*. 1727.

C. Plinii Panegyricus Trajano dictus. Interpretatione & Notis illuſtravit *Jacobus de la Baune*, Soc. Jeſu, Juſſu Chriſtianiſſimi Regis, ad Uſum Sereniſſimi Delphini. Huic Editioni adduntur quædam Notæ ſelectiores Lipſii, Liveneii, Catanæi, Rayani, Baudii, Ritterſhuſii, & aliorum. In Uſum Scholæ Mercatorum Sciſſorum. 8*vo*. 1716.

Epigrammatum delectus ex omnibus tum veteribus, tum recentioribus Poetis accuratè decerptus; cum Diſſertatione de vera Pulchritudine & Adumbratâ, in quâ ex certis Principiis, Rejectionis & Selectionis Epigrammatum cauſæ redduntur; adjectæ ſunt elegantes Sententiæ ex antiquis Poetæ parcè, ſed ſeveriore judicio, ſelectæ. Cum brevioribus Sententiis ac Proverbiis ex Autoribus Græcis & Latinis. Quibus ſubjungitur alterius delectûs Specimen ex nuperis maximè Poetis ab Electoribus prætermiſſis. Editio Nona, nuperis longè emendatior. In Uſum Scholæ *Etonienſis*. 12*mo*. 1724.

INDEX
RERUM NOTABILIUM

Quæ reperiuntur tum in carminibus Horatii, tum in Annotationibus nostris.

Monendus es, amice Lector, ut in usu hujusce Indicis attendas ad numeros uncinnulis inclusos in ora paginæ adscriptos, undè & facilè quidvis in Annotationibus eò spectantibus reperiatur.

A.

A Britonum planta lubris 940.
Accius, vel Actius, vel Atticus poeta 606, 834
ejus opera & versus ali not. ibid. 607
acerna mensa laudabantur post citreas 714
acipenser piscis exquisitus 627
acrocerannii scopuli 18
Achamenes rex Persarum 196, 244, 473
Achilles 26, 36, 66, 163, 386, 473
Actiaca victoria Lib. 1. Od. 37. Epod. 1. & 9.
ador 701
Adriaticus sinus 17, 67, 126, 191, 207, &c.
advenæ volucres 433
adulator poetæ fugiendus maximè 910, &c.
adulteri deprehensi, cæsi & vulnerati 521, &c.
Æolus 200, 319, 397
ædificandi libidine laborabat Horatius 668
ædium olim summarium erat in tecti medio 666
Ægæum mare 214, 358
ægis Palladis clypeus 363. & seq.
Æmilius Paulus 53
Æolia fides, id est, Alcæus & Sappho, Lib. 2. Od. 13. Lib. 3. Od. 30.
Æolus Lib. . Od. 3.
Æschylus Art. Poet. v. 279
Æsopus histrio arte clarus 837
Æsopi histrionis luxuries 660
ætatis cujusque mores & proprietates, Art. Poet. 887.
Æthiopia 276
Ætna mons 490, 914
Ætolia, atola, plaga, id est, retia 813
afræ aves, seu gallinæ 435
afra cochlea 678
Afranus poeta 834
Africa & Ægyptus duo horrea populi Romani 647
alec 679, 714
Agamemnon 401, 614, &c.
agave furiosa discerpit Pentheum filium 668
Agrippa Augusti gener 26, 654, 754
Agyeus Apollo 389
Ajax Oileus 456
Ajax Telamonius 64. 163, 654, & seq.
Alba, urbs Latii 710
Albanum vinum 405
Albius Tibullus poeta 124. 746
Albunea nympha : Sibella : ejusque fons & nemus 30
Alcæus poeta 122, 123, 201, & 399
Alcinoi luxuria 378
alea legibus vetita 438, 811
Alexander Magnus poetas fovebat. Idem vetuit ne pingeret se quisquam nisi Apelles 852, & seq.
Alfenus ex sutore Jurisconsultus 542
alibana vasa 717
allium, de quo multa 438
Allobrogas 480
Alpes 377 & 416
Alpinus poeta insulsus 604
alvum solvant conchylia 674
amantium ira signia 662. sollicitudines 693, & seq.
ambubaiæ 516
amor fatuus Xerxis erga platanum arborem, & Caligulæ in equum 657
Amphion Thebarum conditor 294, & Art. Poet v. 374
Amphion, & Zethus fratres 182
Anacreon poeta 73, 400, 476
ancilia 268
animus hominis divinæ particulæ aura 632
Anio fluv.
Annibal 194, 380, 396, 481
annuli quâ manu, & quo digito gestarentur 704
anseris albi jecur in deliciis 271
Antenor 636
antestandi mos & ratio 598
Anticyra insula ellebori feracissima 646. item in Art. Poet.
Antichus Mag. Assyr. rex 279
Antium urbs Latii Fortunæ sacra 130
Antonii & Cleopatræ fuga 461, & seq.
Antonius Musa Augusti medicus 791
annus quadam testamento ulciscitur captatorem 690
Anxur urbs, seu Terracina 559
appella dicti Judæi 568
appelles pictor insignis 853
apium 137, 179, 405
apotheca 683
Appia via 417, 557, 564
Aprilis Veneri sacer, unde dictus 406
Apulia 259, 439, 566,

aqua

aquæ poteres an boni poeta ſint ? 818, & ſeq.
aquæ variæ varii morbis medentes, 791, & ſeq.
aquis iſtis uendi ratio, ibid.
aquila 379, 533
Aquilia lex ſacra ad eliciendam pluviam 842
Aquilo 98, 695
Arabum gaza celebres 113, 197
aratrum urbi imprimere, id eſt, eam delere 64
arbiter bibendi ; ſeu convivii rex 179
Arbuscula celebris mima, à paucis malebat viris ſapientibus, quam à plebe univerſâ approbari 610
Arcadia 410
archaici lecti 748
Archilochus poeta 454
Arcturus ſidus 242
Argonautæ 438
Argos urbs 30
arioli, ſortilegi, &c. in circo & foro Rom. 578, & ſeq.
Ariſtarchus 91
Ariſtippus philoſophus pecuniam abjecit 648
Ariſtophanes poeta 541
Ariſtophanem legebat aſſidue S. Joan. Chryſoſtomus, ut Plautum S. Hieronymus, ibid.
arma cuique propria dantur à naturâ ; homini ratio eſt telum potens 618
Armenia 185
Aſia valdè fertilis 583, 712
as in duodecim partes diviſus 901
Aſſyria nardus 192
Atabulus ventus idem qui Japix 566
Athenæ 704
Athenienſes virgines deferebant ſacra Junonis, Palladis, Cereris 531, 714
Atrides, ſive Agamemnon 164
Atta poeta 837
attagen Ionicus, perdix Aſiana 435
Attalus rex 215
Attica virgo ſacra portans inceſſu gravi & lenta 531, 714
Attius poeta, vide *Accius*
avaritiæ infectati, Lib. 1. Sat. 1.
avarus lethargo oppreſſus medici aſtutia curatur 651
auctoris & libri optimi bona ſors 903
augurum dignitas 310
Auguſti encomia, Lib. 1. Od. 12. Lib. 3. Od. 4, 5, 14. Lib. 4. Od. 5, 14, 15. Epiſt. 1. Lib. 2.
Auguſtus divis annumeratus 267. *pater patriæ dici amabat*, Lib. 1. Od. 2. *Bibliothecam & ædem Apollini conſecravit* 744. *nolebat laudari niſi à summis auctoribus* 852. *annulum ſuum Mæcenati concredebat* 427
auguria & auſpicia dextra & læva 245, & ſeq.
auguria capiendi ratio & modus, ibid.
aulæa ad ſcenam 848
aulæa ad cameram triclinii 719
aurem in ore habet equus 792
auſpicia contemnens pœnas dedit 276
auſter ventus obſonia corrumpit 627, 714
auſter morbos creat 207
autumnus item lethifer ibid. & 693

B.

Babylonii numeri 46
Bacchus poetis præſid. 229
Baiæ 227
Baianæ aquæ variis medentur morbis 791, 792
balatrones 515
barba ſapiens ſeu index ſapientiæ 64
barbaria pro Phrygia 164, 460, 461
barrus quare elephas dicatur ? 407
Baſſareus Bacchus unde dictus ? 77
batiolum quid ? 560
Bellerophon 105, 301
bellorum imago exhibita in ſcena 848. &c.
Beneventum 565
Berecyntia 78
bibiones tota nocte certatim potantes quod præmium ferebant ? 819
bibliotheca in Palatino monte extructa ab Auguſto 744
bidental 914
bionei ſermones, id eſt, ſatyrici & mordaces 860
Bythynia 131, 755
Bœotia aer craſſus, populi hebetes 853
Boſphorus 199
Briſeis 163
Britanni 419
bruma 695
Brunduſium 596
buccas inflare, id eſt, iraſci 507
Bupalus pictor Hipponactis poetæ hoſtis 454, & ſeq.
Byſantium 679
Byſantina arca 678

C.

Cæduceus Mercurii 44
Cæcilius poeta 834
Cæcuba vina 84
cœna pontificum 209
ceriti cera dignus : quæ ? 758
Cæſar Jul. hortos plebi legavit 593
Calabria 118
calcei Senatorii & Patricii 573
Calenum vinum 84
caliendrum 591
Callimachus poeta 863
Calliope 258
caio, ſervus lignator 577
Calvus poeta 602
camelopardalis 195
camera triclinii aulæis obtendebatur 719
Camillus 54
caminus male uſurpatur pro fumario 566
campanus morbus 564
Campus Martius 35
Canephora virgo Cereris ſacra portans. Vide *Attica virgo.*
canicula ſidus 73, 302
Cantabri 191
cantare rogati cantores abnuunt 530
cantharus 83, 750
Canuſium urbs 567
capite minui, quid ſignificet ? 271
Capito Fonteius ad unguem factus homo 560
capitolinum 373

Cappa

Cappadocia 755
capricornus, ſidus grave & noxium 222
caprina de lana certare proverb. 810
Capua Romæ æmula 480 562
caput velabant, qui ſe præcipites dabant 612
carceres unde dicti 515
cardiacus 641,652
carminis exordium haud longiùs repetendum 885
Carthago Romæ æmula 271
Caſcellius Aulus 905
Caſſius Parmenſis poeta 608, 736. *ejus verſus aliquot*, ibid.
Caſſius Severus orator maledicus 453
Caſtor & Pollux 85,511
Catius Philoſophus Epicureus 670
Cato cenſorius 212,521,864
Cato Uticenſis 52,151,326
Catullus poeta 607
Caucaſus mons 89,427
caudam trahere, quid? 643
cenſorum dignitas & poteſtas 572
cenſus equeſtris 443, 729
centauri 76,473
cerberus 202
Cereris ſacra ſilentio inſignia 248
cereris ſacra portans virgo. Vide *Attica virgo*
ceritus, vel corritus, id eſt, furore percitus à Cerere 665
certaria 686
Cethegi 864
Chærilus poeta 852
Charon 161, 228
charta inventio & uſus 555
charybdis 104
chimæra 105
chiragra 705,727
Chium vinum 320
Chium maris expers 714
chorus in Tragœdiis 850
chorus 178
cibus ſimplex ſanitati utilis 631
Cibyra urbs 755
ciconiæ quis primus in cibum pavarit? 628
cicuta 438
ciniſlones 526
circa mœnia, id eſt, Tuſculum 429
Circæum oppidum & promontorium 675
circe famoſa veneſica 489, 737, 738
cythara & lyra differunt 42
claſſicum unde dicatur? 431
claſſis Antonii & Cleopatræ, item claſſis Auguſti 276
clavis latus, &c. 560
Cleopatra mori volens 141, & ſeq.
Cnidus urbs 115
coactor, quis? 576
coæ veſtes pellucidæ 413, 527
Cocceius juriſc. 559
cocytus 207
cœna dubia, quid? 632
cœna luxurioſa magis quam lauta, Lib. 2. Sat. 8.
cœnabant olim veſperi, reliqua die ferè jejuni manebant 581
ad cœnam invitati, unctli adiebant 706
Colchis 199
Collyrium 559
Colophon urbs 776
colophonem imponere, unde dicatur? ibid.
comœdia vetus 541,897
comœdiæ difficultas 846, &c.
Concani populi 261
concha 674
conchylia 621, 674
concordia diſcors 782
conopeum, quid proprie? 462
convivia demebant ſoleas, ne lectos fœdarent 720
convivii rex 22,179
conviviorum olim reges & ritus 180
Coranus Naſicam captatorem eludit 687
Corinthus urbs 29
Corinthum adire non cuivis contingit 806
corona Baccho, cur? 234
corona è floribus in conviviis 143
Corvinus Meſſala nobilis orator 603
corybantes 68
Cos inſula: Coum vinum 674
cotus achæmenius, id eſt, ſyrium unguentum 244
cotycia ſacra 492
Crantor philoſophus 755
Craſſus profligatus 267
Cratinus poeta 541,818
Creta hecatompolis 348,464
criſpi fidelis officium 910
Cræſi regia 776
crumula 508,677
cubital 662
cucu'us proboſa vox 584
Cumæ 792
cuminum pallorem inducit 820
Cuppa potare magiſtra, quid? 635
Curius Dentatus 53
curſus triumphalis quæ forma? 463
curulis ſella 757, &c.
cyathus, quid? 579
Cycladæ inſulæ 62,352
cyclus & cyclicus 884
cyclopea ſcenicum drama 564, & ſeq.
Cyclopes 21
Cyclops, Polyphemus 564
cycni an canori? 374
cycni Phœbo ſacri, pro bonis poetis uſurpantur 236
cynicus 803
cypreſſus, multa de ea 39,208
Cyprus inſula 4,15
Cyrus rex 157,355

D.

Daci populi 131
Dædalus 19
Damaſippus patricius: exinde negotiator: denum philoſophus ſtoicus, Lib. 2. Sat. 3.
Damocles 241
Danaus & Danaides 207
Danubius ſeu Iſter fluv. 419
dapes Siculæ, id eſt, lautæ 241
Daunia 90,153
debitor malæ fidei quot artibus creditorem eludit 641, & ſeq.
decies centena, quæ ſumma? 532
decorum in ſcribendo ubique ſervandum 880, &c.
delirare, unde dicta vox 736
Delos 87
Delphi. Delphicum aurum 29
Democritus 781
deorum falſorum vanitas 526, & ſeq.
diſpenſator, maitre des ceremonies 760
Deucalion, Pyrrha, diluvium 9
dextra & læva augurio 345, & ſeq.

per dextram cur juretur? 767
Dii mortalia & inferiora hæc an curent? 127. & ſeq. 560
Dii patrii 174
Diluvia 823
dimidium facti qui cœpit habet 739
Diogenes Cynicus 804
Diomedes urbes condidit in Italia 567
diota, vas 35
diſcors concordia 782
diſcumbendi ad menſam vetus mos & ratio 103. 551. 676
diſcus ludus 30. 612
divinatio per ſortes 594
divitiæ quietem animi auferunt 243. & ſeq.
Demorum olim fumarium ubi poſitum? 566
Dormientem ſimulans hiſtrio vere obdormivit obvius 633. & ſeq.
Dorſennus poeta comicus 846
dotem amittebat adultera 529
draco unde dictus 533
Dramata populo tumultuante interrupta 847. & ſeq.
Dramatici carminis virtus & excellentia 850
Dramaticis neceſſaria documenta 886. 888. 890, &c.
Dramaticorum poetarum calamitas, Lib. 2. Epiſt. 1.
Dulcia in bilem vertuntur 631

E.

Ebrietatis laudes 750
Ebrius duplicia videt omnia 615
Eburnea urbium ſimulacra 849
Echinus, heriſſon 446. 675
Echinus vaſis genus 579
Editio libri nunquam properanda 506
Edoni pop. 180
Effigies cereæ & lanceæ in veneficiis 589
Egnatia urbs, ubi miraculum thuris ſine igne ardentis 568
Eleuſinia ſacra Cereris 248
Elleborum inſania medetur 646
Empedocles 782. 913
Ennius 396. 606. 833
Epheſus urbs 29
Epicharmus poeta 834
Epicuri mens & ſententia alia quam Epicurorum 670. 747
Epidaurus ſerpens 523
epiſtola tempore & loco reddenda 784. & ſeq.
epodos, quid? 425
equeſtris cenſus & dignitas 443. 729
equi ungula maxime ſpectanda 525
equo data ſtulte munera 657
equo fœnato auris eſt in ore 792
Equotuticum urbs 567
Eruca herba 718
ervum legumen 702
Erycina Venus 12
Eſquiliæ 450
Ethnici libros ſacros cognoſcebant, & ex iis pleraque ſunt mutata 233. 568
Evander 538
Evius Bacchus 77
Eumenides 203
Eupolis poeta comicus 544
Europa 347
Eurus 111. 380, &c.
Euterpe 7
exterior comes 633

F.

Faba Pythagoræ cognata 698
faba, cicer, lupini, legumina ſpargebantur in donativis 654
Fabricius 13. *pons Fabricius* 642
fabula, ſeu Carmen Epicum 736
facetum quid proprie? 605
Falernum 85
Fanatici unde dicti 913
fames optimum cibi condimentum 622
faces 5. 577. 757
faſciola 662
favere linguis, quid? 239
Faunus 71. 223. 313
feminarum luxus in margaritis 458
feriarum genera quatuor 766
Fericia dea 559
Feſcennini verſus 843
ficus 635
Fidenæ urbs 777
filius familias haud licebat pecuniam credere 5. 8
focalia, quid? 662
fœneratores Calendis ponebant ad fœnus, Idibus debita colligebant 437
fœnus & fœnerator ſunt quid odioſum 430. 518
Fonteius vir ad unguem factus 559
fori incommoda 431
Formiæ urbs 314
formica 508
Fortuna ab omnibus colitur 130
Fortunam ne provocare poteſt qui neceſſaria tantum petit, Lib. 2. Sat. 2. ad finem 130
fortunata inſula 484
frugalitas priſcorum Romanorum Lib. 2. Od. 15.
frugalitatis emolumenta, Lib. 4. Sat. 2.
fuga Cleopatræ & Antonii 460, & ſeq.
fucus mulierum è creta & ſtercore crocodili 470
fumarium olim in medio erat adium 566
Fundanius poeta 605
Fundi urbs 560
fungi optimi qui? 672
furtifer 705
Furius Bibaculus poeta 685

G.

Gabii urbs 792
Gades 156
Galeſus fluvius 171
galli cantus 506
Ganymedes 375
Garganus mons 185
gauſape 714
Geloni pop. 187. 237
Genauni pop. 416
Genius quo ſacrificio placabatur 316. 843
genius in homine religioſa 733
Geryon gigas 206
Getæ pop. 236. 423
Getuli pop. 236. 323
Gigantes, ſeu Titanes 195. 232
gigantes inſulis oppreſſi 262
gladii

gladiatores quibus conditionibus ſe venderent 711
Gnatia urbs. Vide Egnatia.
Gracchus orator inſignis 862
gradus in Amphitheatro diſtincti 433
grecari, quid? 622
Graci duces ad expediſſimam Trojanam profecti recenſentur 657
grues advena 433
Gyas vel Gyges, gigas centimanus 220. 265

H.

HÆres. Vide heres.
Harpia 626
Hebrus fluv. 99. 340. 742
Hecate 589
Hector 164. 401. 488. 583
hederâ coronati poeta victores 6. 745
Helena à Paride raptâ 62. & ſeq.
helleborum. Vide elleborum.
herba Achillea 488
heros ſecundus, quid? 687
Herculeſ 19. 489
Hermogenes Tigellius cantor 542. 550
Herodis palmeta 868
Heſperia 111
Hilla, quid? 678
Hippolytus Theſeus, Phædra 393
Hipponax poeta 454. & ſeq.
Hirundo veris nuntia 761
Hiſtrio dormientem ſimulans vere ſopitus eſt 643
Homerus 26. 399. 606
Honores immerito defert plerumque populus 571
Horatii villa, à Mœcenate data 226. 302. 312. 429. Ejus deſcriptio 28. 726. & ſeq.
Horatii vitia, iracundia, &c. 669
Horatius ſuæ libertatis amantior 760. & ſeq.
Hybrida, lege Iberida 582
Hydaſpes fabuloſus 89. 714
Hydropiſis 166
Hymettia mella 623
Hymettia trabes 224
Hyperboræi campi 236
Hyſſæ cacior 526

I.

JAcula ſeu tela novi generis à Mario inventa 614
Iambici maledicendo apti 70. 895
Jani templum ter clauſum ab Auguſto 421. cur in pace clauderetur, aperiretur in bello ibid.
Janus Matutinus dictus, cur? 694
Janus medius quid? 640
Japyx ventus 16. Vide Atabulus.
Jaſon 439
Ibrida 582
Icarus, Icarium mare 5, 236. 283
Idus, unde dicantur? 406
jecur anſerinum in deliciis 721
ignem gladio fodere, quid ſit? 664
ignis Summa poteſtatis ſymbolum 560
Ilerda urbs 825
Ilias Homerica 726
Iliona Tragœdia 643
imagines cereæ & laneæ in veneficiis 444. 589
imitatores ſcutei vitia non virtutes æmulantur, Lib. 1. Epiſt. 19.
imperat aut ſervit collecta pecunia cuique 775
in vitium ducit culpæ fuga, ſi caret arte 875
Indi 55
infantes recens nati vel exponebantur: vel ſublati è terra alebantur 686
inferiæ 152
Ino flebilis 882
ineps inter magnas opes eſt avarus 312
inſomnium gaudia ſunt jucundiſſime 865
inſitionem docuere aves & natura 432
inſomnia matutina ſunt veriora 604
inſula fortunata 484
intonſus cur Apollo? 86. 477
intra naturæ fines vivere 510
inula, rapa, &c. ſtomacho proſunt 627
Io vaga 892
Ionei mulli, motus Jovialis 277
Jovis die jejunabant olim 200
Iphigenia 656
iracundus Horatius 669
iratus Græiis quantum nocuit Achilles 858
Iſter ſive Danubius fluv. 410
Iſthmii ludi, & in his victores 382
Ithaca inſula Uyſſis patria 683
Judæi proſelytum unum facere ſatagebant 556. 683
Judæi Romæ ejecti, ibid. & 568
Jugurtha 152
Juno, quid apud Elyſios 256
jurare in verba magiſtri 7. 5
Juvenalis locus elucidatus 120

L.

LAberius poeta 600
Ejus verſus, ibid.
Ejus in Ciceronem ſales atque Ciceronis in ipſum, ibid.
Lacedæmoniorum patientia inſigne 30
lachanum, olus, 579
lactuca olim in fine convivii, poſtea initio oppoſita 678
lagenæ vini olim obſignabant adverſus ſervorum fraudem 865
lagois, avis exquiſita 625
lama, quid? 785
lamia 902
de lana caprina certare 810
lapathum: hjus herbæ virtutes 436
lapidoſus parvis Canuſii 567
Lapithæ pop. 76. 175
Laridus cur ſacrificaretur 330 652
Lariſſa, Lariſſæus Apollo 10
laſanum, quid? 578
Latina feria 706
latro unde dictus? 548
latus clavus 550
Laverna ſurum Dea 500
Lavernæ nemus agger 670
Lebedus urbs 77
lectica domeſtica, ejus conclave cuiddam pro maximis 56
legio quot milites concinebat 570
leguminum cibus 614
lemures 870
leones 80. 93
leonis ſignum 354. 712
Lesbium vinum 74
Lesbius civis Alcæus melicè

aſtutia ſanatus 651
lethargus morbus 641
lex theatralis Roſcii 730
lex 12 *tab.* 8. 9
libertatis ſuæ tenax Horatius 760
Libitina funerum Dea 360
Libra ſidus 721
librum edere ne propera 506
Liburna naves 142, 146
Liburni piratæ, ibid.
lippis & tonſoribus nota res, unde dicatur? 582
Livius Andronicus, poeta vetuſtiſſimus 836
ligo piſcis, livoris ſymbolum 552
Lollius 40, 735, 809
Lucania 428. *apris fœcunda* 659, 704
Lucilius poeta, Lib. 1. Sat. 4.
Lucrinus lacus 210, 437, 674
Lucullus 756
ludendi modus Theodorici Gothorum regis 811
ludere & jocari non dubitarunt graves etiam viri 619, 661
ludi Olympici, Iſthmici, Pythii, Nemei 2
luna, ſidus mirabile 782
luna cælo detracta per magos 448
luna creſcens implet conchylia 674
lupinus legumen, pro auro & nummis in commercio 762
Lupus Rufilus a Lucilio proſciſſus 619
Lupus marinus piſcis exquiſitus 625
Lucrinias apponebant luxuriæ eſt 661
Luſtrum 166, 502
Luxuriæ ſus invectus oratione Xenocratis mutatis 662
luxus Romanorum in conviviis comedendo luſciias, perdendo margaritas 660
luxus ædificandis in mari domibus, Lib. 2. Od. 18, & 32. Lib. 3. Od. 1, & 24.
luxus fœminarum in margaritis 458
Lycam e ad ſuſpendium adactus verſibus Archilochi poetæ 454
Lycurgus vites arboresque jaſſit 31
Lydii voluptuarii 424
Lympha lymphati, ſeu lymphatici 568
Lymphis iratis, ex rufticæ urbs, quid ſignificet? ibid.
Lynceï oculi, unde dicantur? 526
Lyræ 204
lyra differt a cythara 42, 124
Lyrici poetæ Græci novem, Latinus unicus 7
Lyſippus inſignis ſtatuarius 853

M.

MÆcenas. Vide *Mæcenas*
Manius helluo & ſcurra 513, 532
Mavius poeta inepius 456
Majorum diſciplina 487, & ſeq. 580, & ſeq.
maledicentia poetarum lege repreſſa 843, 898
malobathrum Syrium 175
Mallius 519
malva in cibum 120, 436
Mamurrarum urbs 561
Manes, quid? 452
Mania Lari um mater 652
Manlius 344
manni, equi 344, 442
mappa differt a mantili 680
Marcellus 54
mare mediterraneum 351
margarita ace o diluta 660
margaritarum pretium in rotunditate 458
Marius 665
marmore parietes cuis incruſtavit primus? 561
Marſi pop. veteſi orum periti 419. *milites fortiſſimi* 268, 480
Marſyæ ſtatua in foro Romano 500
Martius campus 35
Maſſicum vinum 5
Metimus mons 107, 369
matronarum habitus qualis 523, 526
Mauri 12
maxonomes lancis genus 721
Medea Jaſonem edoce t & *poſt eumdem irata perdens* 438, 449
Medendi ratio interdum variandæ 791
Medi imperium Perſis reliquere; Perſæ vero Parthis 14
mediaſtinus ſervus, quid? 78, 8
medici cujuſdam aſtutia in curando lethargico 651
mediocribus eſſe poetis non licet 505
mediocritas aurea & laudatiſſima 189, 214, & ſeq.
melimela 716
melle temperabant auſterum Vinum 613
Melpomene 94
membrana, quid? 638
Memnon 644
Memphis 343
Menander poeta 639
Menelaus 655
Mercuriales viri, id eſt, docti 223
Mercurius, ejuſque inventa 96
meretrix eſt quaſi virago 523
meretricis fictus dolor 808
Meſſala nobilis orator 574, 601
Metelli Roma illuſtres 619
metuens nunquam eſt liber 801
Mevius malus poeta 465
Midas 751
Mileſia chlamys 105
Miletum urbs, ibid.
Mimnermus poeta 758
minus unde dictus? 516
minus, id eſt, fabula 600
Minerva craſſa & pinguis, quid? 621
Minerva invita nihil ſuſcipiendum 506
Minos rex 108
Minturnæ urbs 549
minui capite, quid ſit? 571
mitulus piſciculus 674
Mitylene urbs 28
modi muſici tres præcipui, Dorius, Phrygius, Lydius 460
Mæcenas 1, 84, 353, 425
moloſſus 454, 702
morbus locum mutat interdum 641
mors parcit nemini 22, 161, 240, 46
mors ultima linea rerum eſt 102
Mucius vel Mutius juriſprudentia clarus 754
mulsus piſcis exquiſitus 626
mulſum, quid? 673

munera ſtulte data equo, & arbori 657
murena piſcis 717
murex piſcis 218,674
muſca, quod? 678
Antonius Muſa Auguſti medicus 791
mutant cœlum non animum qui trans mare currunt 779
Mycenæ urbs opulenta 30
Myrtoum mare 5
myrtus in coronis 143. & ſeq.
mullus piſcis. Vide *mitulus.*

N.

Naiades 154
Naufragii in re amata placent amantibus 534
Nævius poeta 833
Nardus 341
Natura 192
Naucleri captatores eluſi 687
Navem pondere aduno, quid ſit? 70
Navis ars laudata 36
Navis dives opes ſua 524, 525
Navis expellas furcâ, tamen 775
Navium onerariorum ingentes 426
Necrologi tabellum & veſtes apponebant in templis 24
Nectar & quadrigis petimus 779
Nemeæ ludicra 814
Nenia inſana in ſcena 849
Neptunus 447
Nereus quis dictus? 514
Nerium 589
Nilus 258
Nilus dictus 198
Ninus 111
Niobe 82
Nireus 552
Nomius cantor in Olympia 373
Notus 65. *longævus* 66
Novi fluv. 264,419
Nubes ſuperbiæ parata ruit 683
Nuditas ſtultas & mon. 186
Nuditas vera 569, & ſeq.
Nutrimina 890
Nutricator ſervus 756
Nux cuivis homini contingit adire Corinthum 806
Nyſium ferrum exoticiſſimum 68
Nyſa 734
Numantia 194
Numicia via 752
Numida 135
Numidicum marmor 225,773
Nympha 6,21,117

O.

OBelus ὀβελὸς *& cenſura nota* 952
Oceanus 18,134
Octavius 611
oderunt peccare boni, virtutis amore 799
Odoribus olim perfuſa ſcena 837
Odyſſea 737
officia varia 500
olera in conviviis etiam lautis 620
oleum Venafranum celebre 679, 718
Olympia certamina 2
Olympus mons 263
omaſum, quid? 685
oryx 411
operam perdere 513
opes non dant animo quietem, Lib. 3. Od. 1.
Orbilius Horatii præceptor 836
orca piſcis & vas 679
Orcus 687
Oreades 650
Orion ſidus 107,203
Orpheus 507
oryza 652
Oſci pop. infames 563
Oſiris 808
ojſtrea Lucrina optima 435, item *Circæa* 675
ova initio convivii 671, & ſeq
ova oblonga optimi ſuccі, ibid.
ovi albumen ſeu vitellus vinum turbidum efficit purum 677
ab ovo uſque ad mala 530

P.

PAcc.lus ſinus aurifer 478
Pacuvius poeta 833
Padus ſive Eridanus fluv. 483
Palla matronarum veſtis 526
Pallas 27
panis cum ſale, veterum cibus 623
panis Cereſii lapidoſus 567
papaveris genera varia 905
papyrus, quid? 555
par impar ludere 661
par nobile fratrum 680
parabilis cibus 518
paraſita 526
Parca 161
Paris 62, & ſeq. 736
Parium marmor 80
pavones in cibum 528,624
Parrhaſius pictor illuſtris 394
partes primas, ſecundas, tertias agere, quid? 596
parturiunt montes, &c. 884
Parthi 55,81
Parthi mendaces 658
paſtillus 510
patagium multebre ornamentum 560
pater cœnæ, quid? 714. *pater domus* 701
Patrii Dii in qualibet regione 174
patria caritas 683
patulæ aures non retinent commiſſa 614
parochus, quid? 562
pavonis cauda, i id.
paupertas veterum Rom. 211, & ſeq.
pauperum cineres novendiales è ſepulchro eruebant venefici 491
Pauſias clarus pictor 711
pectines ſeu pectunculi piſces 675
pecunia donat & genus & formam, &c. 755
Pedana regio 746
Pegaſus, quid proprie? 105
Peligni pop. veneficiis infames 493
peloris piſcis 674
Penates Dii 757
Penelope 73
Pentheus 331. *diſcerpitus à matre* 668
peram cui que binam affixit Æſopus 667
Pergama 164
Perſeverides 803
perna propria, quid? 635
Perſa 11, 88, &c.
Perſarum luxus in conviviis 143
Petilius fur alias ex Jovis corona 554,603
petorita currus qualnam rotarum 575
Phaeton 407
Phaones luxurioſi 733
Pharmacopola 316
Phædias 438

Philippi

Philippi nummi 852
Philippi urbs, ampi Philippini 175
Philippus orator nobilis 764
philtrum & miſetrum, amoris & odii potiones 404
Phimus ſeu pyrrus acatorium inſtrumentum 705
Philoſophorum ſecta varia 725
Phocæi patriam deſerentes 482
Phœbus 51
Phraates 157
Phryges 66
picena poma laudabantur 664. 679
pictura cum poeſi comparatio 904
Pierides 395
Pierum mons 261
pila ludus 612
pila quatuor genera 683
pila palmaria ludum amabat Mæcenas, ibid.
pila ludus lippis & crudis noxius, ibid.
pilam ſeu pilulam è lovis face re, id eſt, patrimonium devorare 517
pileolus epulantibus proprius 785
Pindarus 366
Piſcibus 266. 391
piſces elixi & aſſi 675
placenta in delicii 715
Planeus Munatius 31
planus, id eſt, fraudulentus 808
Planarum 270
Plato 669. 771
Plautus 14 846
Plebeiades 217
Plotius, Varius, & Tucca Æneidem emendarunt, Auguſti juſſu 901
Pluto 205
plutia ex cande vatio 842
podagra 794. 794
pœnas dant improbi ſeriùs aut citiùs 249
poeſeos comparatio cum pictura 904
poetarum maledicentia lege expreſſa 848. 898
poetarum Drama eorum inventio 84, & ſeq
poeta eximii deſcriptio 218
poeta dicunt eſſe phreneſia peritis 900
poeta inſani habiti 669
poeta divites munera ut darit appetunt 620. 910
Polemo juvenis luxuriâ perditus Xenocratis oratione mutatus 662, & ſeq.
pollice utroque laudare quid ſit? 814
Pollio 140. 605. &c.
Pollux 250. 358
Polyhymnia 7
Polyphemus Cyclops 564
polypus 470. 534
pomi ſemina prioribus digitis eiaculari quid & quorſum? 664
Pompilius ſanguis, piſones 873. 898
Pontificum jus 492
populi tumultus ad theatrum ejuſque ſtudium ad ſpectacula 847. & ſeq.
populus arbor Herculi ſacra 32. 160
porrigo capitis morbus 650
porticus ſive Stoicorum ſchola 642
porticus ſuperba 212
porticus Romæ plures 730
præneſte 260. 584 735
poſtica 751
prætexta & bulla 415. 560
pravi docili a juventus 628
Priamus 44 63. &c.
Priapus 432. 886
principibus placuiſſe laus eſt maxima 806
principium orationes non repetendum longius 885
proculi 115
profani arcentur à ſacris 238
Prometheus 18. 69. 203
præpilium nihil quicquam dedit natura 636
Proſerpina 109. 200. 487. 916
Proteus 9. 645
proteus ſimilis deo iter illiberoſus & fraudulentus, ibid.
ptinarum 652
publicani unde dicti? 737
pueri concertantes Romæ, eadem Antonii præſignarunt 84
pueri non cogendi ſed trahi ad diſciplinas 508
pulmentaria, quid? 622
Pappius tragicus poeta 730
purpura 725
putare vites, cur dicamus? 485
puteal, quid? 656
Pyramides 359
pygmæi, vicinus 9
Pyrrha & Deucalion 9
Pyrrhus rex 279
Pythagoras 108. 478. 671. 698
Pythia certamina 909
Pythius Apollo 68

Q.

Quadra 807
quadrata rotundis mutare 733
Quinquevir 687
Quintilis menſis, deinde Julius 659
Quirinus 13. 251. &c.
Quirites 4. 174

R.

Reges Deo ſubjiciuntur 240
Regina pecunia 755
Regulus: Ejus encomia 53. 268
Remus à Romulo quâ ratione cæſus? 457
repotia 629
repulſa in honoribus internum non probroſa 247
rex convivii 22. 179
Rhenus flu. 604. 874
Rhodanus flu. 237
Rhodus in ora & urbs 28
rhombus piſcis 435. 528. 675. &c.
rhombus muricus 488
ridentem dicere verum nil vetat 503
Roma 253, &c.
Romuli ſcelus juvarunt Remi 457
Romulus 52. 211, &c.
Roſcius hiſtrio 650
Rufi urbs 568
rudis donari, quid? 724
ruinarii, ibid.
rumex, ſeu lapathum, herba 436
ruſticæ villæ laus, Epod. 2. 1. Epiſt. 10.
Rutilius Lupus à Lælio proſcriptus 619

S.

Sabbata trigeſima 698
Sabelli, ſeu Samnites ſuperſtitioſum genus 389

Sacri

Sabini pop. 89, 434, &c,
ſacri libri Ethnicis notæ & explicati 233, 568
ſacrificandi ritus 656
ſagum militare 464
ſal cum pane, cibus veterum 623
Salamis Ajacis patria 32
Salernum urbs 791
Salii Martis ſacerdotes 173, 139
eorum convivia ſumptuoſa ibid.
Saliare carmen 838
ſalinum 215
Salluſtius 522
ſalum unde dicatur 491
Samnites, gladiatorum genus, 863
Samos 776
ſapientes & philoſophi cur barbati? 42
ſapientia prima eſt ſtultitiâ caruiſſe 728
Sappho 201, 821
Sardinia 118
Sardis urbs 776
ſatira unde dicta? 505, & ſeq.
ſatiræ virtutes 600, & ſeq.
Saturnalia 638, 703
Satiri 6, 230, 693
Saturnii verſus 844
ſcarus piscis 534, 624
Scauorum nobilis familia 52
ſcena odoribus perfuſa 637
Scipiadæ 615, 619
ſcobs in tribunali ſpargebatur 680
ſcombri piſces 718
Scopus ſtatuarius 394
Scorpius Zodiaci ſignum 221
ſcriptorum Romæ officium & præmia 560, 696
ſcruta ſive frivola 765
ſcurræ, duo certantes dicteriis Lib. 1. Sat. 5.
Scylla & Charibdis 104
Scylla 80, 131, 288, 334, 501
ſecundus heres 687
ſedes curuis 757
ſenatores a juventutis olim obſervati 839
Septem Græciæ ſapientes 667
ſepulcris divitum cuſtodes adhibiti contra veneficos 491
Seres 85
ſeriorii ad militiæ erudiendos ſolertia 832
ſerurum qui vendebant vitia declarari cautum erat lege 665, 857
ſervi gluttones quomodo plecterentur 794
ſervi quidam aliis dominabantur & conſervis imperabant 709
ſervi eruditi carius vendebantur 856
ſervi agris colendis addicti 713
ſervus mediaſtinus 788
ſervus nomenclator 756
ſeſtertia ſeptem 766
ſextarius 512
Sextilis Auguſtus 760
Sibyllini verſus 406
Sicambri pop. 369
Sicilia 780
Sicula dapes, id eſt, lauta 241
Siculi tyranni 740
Sidonia purpura 773
Sidonii mercatura celebres 486
ſigna Rom. a Parthis remiſſa 267, 421
ſilentii laus & religio 239, 248
Simoniades poeta 154
Simplex cibus utilis, multiplex noxius 631
Sinneſſa urbs 561, 749
Sirenes 640, 737
ſiser olus 714, *eo delectatus Tiberius,* ibid.
Siſyphus 208, 493
Smyrna urbs 776
Socrates, Socratica philoſophia 114, 325, 900
Socrates accuſatores, damnatio, mors 671
Sol unde dictus? 280
ſoleas deponebant veteres antequam menſæ accumberent 720
ſolſtitium 778
ſomni poeta 348
Somnia mane veriora 604
Sophocles 845
ſoracte mons 38
ſorites 832
ſors propria odio eſt cui placet aliena 787
ſortes ex urna educendi, divinandique ratio 594
ſortilegi in foro & circo 578
Seſia Rom. bibliopola 824, 903
Sparta Spartani patientia inclyti 30
Spartacus belli civilis auctor 306, 480
ſpectaculis interrupta dramata quæ illa? 848
ſpondere, ſponſionis incommoda 624
ſquilla 678, 717
Staſimus poeta inſulſus 885
ſtellionis cauſa 242
Stesichorus poeta 399, 490
Stoici 459, &c.
ſtola ut & palla matronis propria 523, 526
ſtrix avis 245
ſtulti celant male ulcera incurata 793
ſtultitiam patiuntur opes 412
ſtylus ad ſcribendum 610
Styx 128, 130, &c.
ſub judice lis eſt adhuc 879
ſuperſtitionis etymon, vis, effectus 665
Surrentinum vinum 677
Surrentum 807
Sylla tyrannus 524
Sylvani 355, 462
ſyncope, erepſemus 566, *ſurrexit* 598
ſyrtes maritimæ 171, 646 *mediterraneæ* 89

T.

Tabellarum pictarum ſtudium olim immodicum 711
talentum 658, 755
tali, teſſera 180
Tanais fluv. 261, 291, 355, &c.
Tantalus 228, 493
Tarentina lana & purpura 850
Tarentum 111. 278, &c.
Tarpa judex criticus poematum 605
Tarracina ſive Anxur 559
Taurus Statilius conſul 748
tela nova a Mario inventa 714
Telephus rex 288
Tellus porcâ placabatur 843
Tempe 29, 87, 41
tempeſtates velut Lea templum Romæ habebant 466
teneræ faciendi carnes quarario? 672
Terentius poeta 500, 835
teres atque rotundus 710
Terminalia 436
Thyna 795

INDEX

Teucer Ajacis frater 32, 65, 400
Thalia 389
Theatri gradus distincti 443
Thebæ 29, 70, 382, &c.
Theon, Timemo dente carpere, quid? 805
Thesæus 393
Thespis 896
Thracia regio frigida 98
Thraces Libares 77, 103. *in bello furiosi* 214
Thyestea execrationes 401
Thyestes & Atreus 27, 69
Thyrsus 230
Tiberis fluv. 10, 35, 114, &c.
tibia, qualis olim? 890
Tibullus poeta 125, 46
Tibur 75, 171
Tigellius cantor 516, 530, 542
Tigris fluv. 419
tigris, fera 93
Timagenes rhetor 820
Tiresias vates 682
tirones, forenses 519
Titanes 262
Tithonus 108
Tityus 296
toral, quid? 681, 750
Toronæus 391, 478, 748
trabales clavi 132
trabes hymettiæ 224
Tragœdia origo 896
Trajici carminis virtus & efficacia 850. *Ejus inventio* 882, 896
Trebatius Juriſc. 613, & ſeq.
Triclinii mirabiles 872
tribus Romana 757
Trinacria Sicilia 698
triclinii camera aulæis obtecta 719
tripodes 394
triumphalis currus forma erat rotunda 463
triumphus, 373, 456
Trivicum quid. 566
Trimviri capitales 442
trochus ludus 338
Troja excidii cauſa prima 252
tropea 186
Turca Æneidos emendator cum aliis 561
tumultus, 69, 215
turdorum aviaria: imus optimus 565, 631, 795
Tuſculum urbs 352, 429
Tuſcus vicus Roma infamis 659
tyrannis abundans Sicilia 740
Tyrrhenum mare 47
Tyrtæus poeta 908
Tyrus urbs 358

V.

Vacuna dea vocationis 775
vades unde dicti? 507
Valgius poeta 611
vappa unde dicatur? 518
Varius poeta 25, 561, &c.
Varro Attacinus poeta 896
vatum carmina vetuſtiſſima, & vaticinia 830
vectigalia Romæ diverſa 731
Velabrum 659
Velia urbs 791
Venafranum oleum 679, 718
Venafrum 172
veneficarum crudelitas Epod. 5 & 7. l. 1. Sat. 8
ventrem laxant conchylia, vinum Coum, &c. 674
Venucula uva 679
Venus in talis & teſſeris, quid? 180
Venuſium Horatii patria 111, 616
verbena 81, 406
verbum ſemel emiſſum volat irrevocabile 814
Virgilia ſeu Pleiades 417
verſus inepti deſtinantur involvendo piperi, &c. 855
à vertice ad imos calos pulcher 856
Vertumnus Deus 704
vera cenſura nota 912
Veſtales 11
veſtes ſuiſtricta item fuſa 588
veſtium differentia; pro matrona libertinis, &c. lib. 1. Sat. 2
Via Appia 412, 557, 754
via ſacra 456, 591
vicarius ſervus 709
vicus Tuſcus Roma infamis 659
vilis amicorum annona 783
Villa Horatii 28, 220, 302, 312, 429, 796
villicus 786
vina quædam ſub dio relinquebantur 677
vindicta Prætoris virga 709
vini cadis inſcriptio appungebatur 83, 160
vini condendi & condiendi ratio 93
vini moderatè ſumpti effecta & contra 76
vinum auſterum melle mitigabatur 623
vinum Coum laxat ventrem 67
vinum optimum è vite arbori annexa 331
Virgi in eos exprobrarentur? 533
Virgilius 16, 95, 410, &c.
virtus eſt vitioſa fugere 728
virtus repulſæ neſcia 247
virtus poſt nummos 729
virtus eſt medium vitiorum 809
virtutis inſignia 247
virtutem an doctrina, an natura donet 816
vita brevitas Lib. 1. Od. 11. *vitiis ſine naſcitur nemo* 816 v. 12
in vitium ducit culpæ fuga, ſi caret arte 375
vitis antexa arbori vinum profert excellens 431
Vitulus opp. 779
Ulyſſes 682, & ſeq.
Ulyſſis comites in porcos mutati 489, 738
umbilicus in libro, quid? 475 *ad umbilicum perducere* ibid.
umbra in convivio 715
Umbria Italiæ regio 676
unguenta in conviviis 443, &c.
urbes maritimæ hyeme capiuntur aſtate fridæ 761
urna judiciaria 617
uſuræ legibus damnatæ 438, 518
urtica in cibum 780
uſus in linguis jus nonnum jus habet 878
Utica urbs 825
utrumne pollice laudare quid? 814
uva paſſa 679
Vulcanus 21, 264, 566
vulva ſuilla in deliciis 795

Z.

Zephyri unde dicti? 241
Zethus & Amphion fratres 512

FINIS.

INDEX

VOCABULORUM OMNIUM

Quæ in HORATIO leguntur,

Ita ad Editionem Pariſienſem conformatus, ut in aliquo Vocabulo perquirendo Lector non ad numeros in ſuprema pagina depictos attendat, ſed ad illos qui in ejuſdem orâ adſcribuntur.

A.

A Bacte 446, 7. 627, 4
abdiderunt 590, 7
abdidit 261, 5
abdita 876, 11
abditæ 155, 1. 309, 5
abdito v. abditæ
abditus 724, 5
abeant 661, 2
abeas 317, 1
abeat 658, 3. 890, 10
abeo 575, 7
abes 383, 2
abeſt 40, 1. 133, 1. 313, 1. 339, 4. 813, 14. 904, 12
abeunte 280, 7
abfore 553, 1
abhinc 831, 10
abi 363, 2. 764, 8. 870, 6
abibis 621, 2
abjectis nugis 866, 1
abjecto 542, 4
abigat 793, 6
abigunt 337, 1
abi 514, 6
abjicito 785, 1
abire 469, 2. 592. 13. 871, 5
abirem 770, 7
abit 558, 2. 643, 6
abito 306, 6
abludii 669, 7
abnegar 133, 3
abnormis 621, 5
abnuere 687, 4
abominatus 481, 2
abortivus 555, 2
abrotanum, *vide* abrotonum 840, 8
abrumpere 393, 11
abſcidit 18, 4
abſcindere 484, 1. 528, 3.
abſciſſum 668, 3
abſcondere 653, 7
abſens 349, 13. 689, 5. 763, 4. 778, 5
abſentem 53?, 8. 551, 7. 558, 3. 611, 1. 706, 2
abſentes 428, 4
abſentis 669, 1
abſint 237, 5
abſis 813, 15
abſiſtere 539, 7
abſit 869, 13
abſolves 665, 3
abſona 881, 11
abſorbere 715, 9
abſtemius 780, 7
abſterrebitur 689, 16
abſterrent 554, 17
abſtes 904, 4
abſtinens 283, 5. 403, 1
abſtinet 888, 3. 905, 9
abſtineto 350, 9
abſtinuit 656, 4. 909, 10
abſtulerat 794, 8
abſtulerit 555, 3
abſtulit 217, 9. 450, 2
abſumet 209, 1
abſumptis 794, 1
abunde 523, 8. 747, 4
abundes 690, 6
ac *pro* ficut 557, 2
ac *pro* quam 705 5
ac ſi 604, 4. 660, 7. 764, 3
academi ſylvas 859, 3
accedam 663, 6
accedas 689, 5
accedat 651, 15. 692, 9
accedant 632, 9
accedente ſenectâ 871, 1
accedere 651, 10
accedes 713, 1. 804, 2
accedet 370, 10. 632, 10
accedit 894, 3
accendis 596, 8
accendit 476, 6
acceperis 644, 6
accepiſſe 700, 7
accepit 556, 3. 658, 11. 778, 2. 783, 6
accepta 841, 6. 898, 1
acceptos 852, 9
acceptus 502, 2
accerſas, *vide* arceſſas.
accerſe, *v.* arceſſe
accerſit, *v.* arceſſit.
acceſſit 615, 9. 691, 9. 895, 6
Acci. *v.* Atti.
accidit 449, 3
accipe 546, 3, 4. 548, 1. 630, 7. 643, 2. 644, 5. 659, 7. 668, 7. 683, 7
accipiar 719, 11
accipias 510, 5
accipiebat 764, 9
accipiet 689, 1. 774, 1
accipio 564, 3
accipis 867, 3
accipit 859, 8
accipiter 140 8. 799, 13
accipiunt 894, 10

INDEX

acciſis 635, 8
Accius 853, 7
accli is 622,1
accredere 713,12
accreſcere 894, 12
accrevit 577, 6
accubat 411,4
accurrit 592, 2
acer 12, 10. 401, 5. 418, 8. 454, 12. 470, 6. 480, 3. 511, 1, 548, 9. 550, 5. 605,6. 613,1. 686,2. 882, 7
acerbi fata 457, 5
acerbæ 653, 10
acerbi 816, 7
acerbum frigus 807,12
acerbus 537,12. 914,10
acernam menſem 714, 5
acera thuris 295, 2
acervi 832,11
acervo 509,1. 510,8. 634,5. 864, 4
acervos 158,6. 684,5
acervum 649,6. 715,4
acervus 510 1. 740,2
aceſcit 740, 9
aceti 629,10
aceto 595, 1. 660, 6. 718, 7
acetum 640,12
Achæ'co 373,1
Achæcus 66, 5
Achæmenes 167 9
Achæmenia 473, 6
Achæmenium 744, 4
Acheronta 19,5. 251,7
Acheruntiæ 259, 5
Achille 655, 6
Achilleſ 66,4. 488,9
Achillem 163, 3. 217, 5. 582, 3. 882,6
Achilles 286, 6
Achilles Graiis iratus 858, 17
Achivi 736, 9
Achivis 388, 9. 655, 7. 831, 7
Achivos 252,8
acidas 625, 4
acidum 860, 7
acies 260,5. 621,7
acinaces 103, 5
acinum 700,11
acipenſere 627, 7
acquirere 877, 3
acre 649,11
acrem 113,1. 522,1
acres 418, 9. 471, 6. 535, 9. 613,12. 710,11
acri 49,1. 245,2. 601,6. 676, 2
acria 699,6. 714,2
acrior 120,7. 270,2. 457,1. 581,1
acris 20,1. 536,4
acriſium 309,5
acriter 810, 7
acrium 27,11
acrius 518,7. 647,7
Acroceraunia 18, 3
acta 888,12
actæ 136,5
Acti, *v.* Atti
acti 888, 6
Actia 814, 3
actor cauſarum 504,12
actor 850, 3
actoris 890, 2
actu 889, 7
actum 660,12
actus *pro* appulſus 282,1. 461, 1
actus *pro* partibus fabularum 883,4. 890,3
acuens 183,2
acuis 744,7
acuiſſe 11,1
acuit 323, 9
acumen 582,4. 904,6
acumina 805,1. 845,3
acutâ 330,1. 382,14. 488,5
acuta æra 68,2
acutâ voce 238,2
acutas 230, 3
acutis 533, 5
acuto 38,4. 129,5. 652,9. 754 8. 812, 9
acutum 590,5. 650,12. 773,3. 899,10. 903,8
acutum carnis 533,2
ad 265,7. 398,5, &c.
ad, *i. e.* propter 710,1
ad, *i. e.* uſque ad 442,6. 520, 1. 522, 1. 526,10
ad uſque 513,12
adamantina 27, 6
adamantinos 333, 3
addibe 741, 6
addam 515,7. 642,11
addant 358, 4
addis 826, 4
addit 183. 4. 512, 4. 633, 7. 645, 1, 2. 664, 8. 669, 8. bis. 681,8. 706, 13. 709, 9. 757,4
adde quod 183, 4. 712, 5
adde huc quod 525, 7
addens 665. 7
addere 69, 3. 786, 6. 822, 5. 851, 4
addes 679, 3
addicere 691,11
addictum 488, 6
addictus 725, 8
addidit 245,9. 891,12
addis 327, 6
addit 504,9. 651, 11. 697, 3. 788,16
additis *Indicat.* 270,3
additum 187,1. 231,4
additus 266,1
addocet 750, 4
addubites 554,13
adducere ad umbilicum 475,8
adducit 760, 7
adductum 796,11
adduxerat 715, 7
adduxere 410, 7
adduxerit, *v.* adduxerat
adempta 490,15
ademptum 185,7. 877,2
ademptus 164, 4
aderat 350,6. 558,8. 576.9
aderit 327, 9
ades 595, 5
adeſos 356, 6
adeſſe 891, 2
adeſſes 696, 4
adeſt 63, 7. 356, 2. 625, 11. 693,4
adeſte 448, 9
adhærens 477, 6
adhæret 629, 4
adhæſit 680, 7
adhibe 351, 4
adhibebitur 892,10
adhibet 385, 6
adjicere 859,1
adjeciſſe 276,1
adjecti 868, 4
adjectis 267, 2
adjiciant 395,1
ădimam 80,11. 819, 2
adimat 658, 2
adimis 328,6. 666,3
adimunt 97,3. 888,9
adire 682,1. 806,5
adite 646, 6
adito 690, 5
aditure 170, 1
aditus 597, 1
adytis 67, 5
adjudicat 813,14
adjunctis 288,11
adjungere 661, 3
adjutorem 596,1
adjuvat 689, 6
admirari 752,1
admiror 552,13

admiſſi 873,5
admiſſis 108, 2
admittes 800.1
admittis ſcelus 657,5
admonuit 581, 2
admoverit 826,1
admoves 327.1
admovit 845, 3
adoleverit 594, 6
adopta 575, 5
ador 701. 2
adorea 380,1
adpoſcere 863, 2
adraſum 764. 5
Adria 191, 2. 250, 14. 814, 5
Adriæ 17, 5. 126, 7. 207,1. 250,4. 346,10
Adriano 67, 4
adſcilcet 864, 6
adſcribi 255, 6
adſcripſit 818,4
adſis 693, 6
adſit 428,7. 808,3
adſita 867.11
adſtat v. aſtat.
adſtricto v. aſtricto
adſtrictum v. aſtrictum
adſtringitur v. aſtringitur
adſunt 880. 12
advenam 433.15
adveniens 633, 3
advenit 559, 8
adventum 434, 9
adverſa 753, 2
adverſæ res 720, 5
adverſam v. averſam
adverſarius 598,8. 814,5
adverſus 514, 1. 637, 4. 737, 8. 870,3
adverſo 656. 7
adverſum 453, 2. 731, 4
advexerit 632, 7
adulta 246, 4. 431,5
adulter 540, 2
adulteræ 252, 6
adulteretur 483, 6
adulteri 402, 5
adulteris 309,4
adultero 126,1. 138,3. 335, 4
adulteros 65,1. 258,3
adulterum 445,13
adunco 570, 3
advoceris 406, 7
adurgens 140, 8
aduri 446, 2
adurit 104. 2
adusque 513,12. 568,3
aduſto 721, 8
aduſtus 719,16
adyris 67, 5
Æaci 319, 3
Æacum 202,6. 397,5
æde 605,1
ædem 116,3. 223.1. 862,7
ædes 274,3. 767,4
ædibus 704, 5
ædificante 664, 8
ædificare 661, 3
ædificas 668, 8
ædificat 733,11
ædilis 654,1
ædituos 852, 5
Ægæo 214,2
Ægæos 358, 6
Ægæum 777,12
Æger 652, 8
Ægeria 529, 3
Ægida 63,9. 264,1
Ægri 873,7
Ægrimonia 494, 4
Ægrimoniæ 474. 9
ægris 702.2
ægro 760,2. 840,8
ægros 554, 14
ægrotare 668,7. 760,2
ægrotat 753,3. 768,6
ægroto 731,2. 740,3
ægrum 627,3. 667, 1. 768. 8. 842,3
Æli 314,1
Æmilium 875,10
Æmoniæ 140.11
æmulo 480, 3. 820. 3. 891, 1
æmulari 366. 1
æmuli 364, 2
æmulos 310,6
æneæ 688, 4
æneæ 388. 1,0
Æneas 392 11. 500,4
æneus 654, 4
Æoliæ 400,4
Æoides 208, 2
Æoliis 200, 8
Æolio 374,1
Æolium 361,1
æqua 278, 7. 240,9. 838,10. 873,10
æquale 501. 1
æquales 35,4. 471,1
æquali 334, 8
æquam 159, 1. 655, 1. 875, 16
æquare 167, 3
æquas 541, 2
æquata 830, 2
æquè ac 643, 3. 733 4
æquè 68,2. 220,3. 284, 2,5. 726, 11. bis. 12. 733,3
æqui 539,1
æquis 652,10
æquis animis 894,10
æquo 21, 1. 111, 4. 262, 8. 567,6. 871,5
æquo animo 640, 3
æquo Jove 836, 3
æquor 33. 4. 60, 8. 120, 1. 379,4. 420 7. 628,1. 737, 6
æquora 23, 7. 62 3. 243, 1. 337 2. 383 10. 483 8. 793 10
æquore 10, 2. 39, 3. 466, 1. 660,1
æquoribus 381,4. 398, 3
æquoris 131,2. 347, 3
æquum 783,1. 805,3
æquum eſt 521, 4. 536, 13. 537,1
æquus 56 1. 317 2. 356 3. 402 5. 619 5. 659 7. 753 8
Aera 19 6. 576 2. 622 8
Æra 68 3. 394 3. 755 10. 762 1. 853 2. 903 4
ærata 243, 7
æratas 217, 1
Aere 177 2. 853 6
ære 359 1. 486 12, 13. 547 6. 641 1. 650 5. 857 2. 866 18. 874 11. 875 11
Aerias 107, 3
æria 538 1. 684 5. 740 2. 755 8. 939 2. 887 12
ærugo 553 4. 902 1
ærumnis 358, 2
Æs 16 7. 558 1
Æſchylus 845 5. 897 3
Æſculo, v. Eſculo
Æſopi 660, 5
Æſopus 837, 7
Æſquilias, v. Eſquilias
æſtas 592, 5
æſtatem 71 5
æſtates 673. 1
æſtimat 829 7. 852 12
æſtiva 90. 6
æſtivam 749, 7
æſtuat 171 2. 733 10
æſtum 167, 7
æſtuoſa 486, 10
æſtuoſæ 118, 5
æſtuoſas 89, 1.
æſtuoſis 177, 4
æſtuoſiùs 439, 8
æſtus 73 6. 509 5. 527 10.

INDEX

10. 736, 3. 768, 5. 859, 5.
ætas imbecilla 632, 9
ætas virilis 887, 14
ætas 8, 2. 134, 7. 160, 8. 166, 5. 208, 9. 400, 2. 421, 1. 479, 3. 481, 3. 554, 7. 676, 7. 724, 4. 754, 4. 760, 7. 825, 2. 832, 6. 877, 9
ætas ferox, *i.* rapida 168, 4.
ætatem ducimus 870, 3
ætatis 887, 4
æternæ 268, 6
æternet 415, 10
æternis 192, 5
æternum 162, 3. 340, 4. 410, 1. 774, 14
æthera 235, 2
ætheris 19, 1
Æthiops 296, 4
Ætna 490, 4
Ætnam 265, 8. 914, 1
Ætolis 813, 3
ævi 191, 5. 701, 10. 817, 7. 843, 3
ævo 54, 4. 155, 4. 186, 1. 216, 3. 835, 3, 888, 11
ævum 269, 3. 297, 13. 415, 8. 502, 8. 569, 1. 577, 8. 609, 7. 743, 4. 816, 9. 826, 8. 903, 5.
Afer 580, 3
affatus 32, 5
affer 464, 7
afferat 630, 8
afferet 205, 3
affert 702, 2
affertur 717, 7
affigit 632, 3
affirmo 840, 5
affixa 269, 5
affixit 512, 11
affiatlet 722, 4
affluentes 407, 3
affuit 444, 6
affulfit 383, 7
Afra avis 436, 7
Afra cochlea 678, 1
Afram 834, 1
Africa 225, 2. 396, 4. 647, 2
Africæ 312, 6
Africano 463, 5
Africis 857, 15
Africo 60, 4
Africum 5, 2. 17, 2. 330, 5
Africus 482, 8
Afris 152, 2. 722, 4
Afro 218, 3. 254, 8
Agamemnon 401, 8
agaſo 720, 3
Agave 668, 3
agendum 548, 1. 652, 1
agelli 786, 3. 882, 3
agello 57, 17. 635, 1
agellos 781, 4
agellum 691, 9. 766, 7
agendæ 406, 8
agendi 726, 10
agendis 764, 1. 879, 5
agens 260, 7
agente 217, 3
agentis 821, 2
ager 637, 1. 867, 1
aggere 588, 1
agilem 816, 2
agilis 726, 2. 744, 5
agimur 870, 2
agis 60, 1. 592, 14. 695, 5
agitamus 699, 10
agitant 902, 12
agitantur 39, 5
agitare 204, 1
agitaret 477, 9
agitata 241, 10
agitato 301, 5
agitatur 189, 5
agitatus 51, 11
agiter 816, 10
agito 559, 9
agitur res 888, 12
agitur tua res 815, 12
agmen 287, 6
agmina 417, 9. 488, 4. 614, 10
agminum 246, 5
agna 436, 4. 466, 14. 471, 6. 658, 4
Agnæ 534, 6
agnam 21, 7. 223, 5. 588, 13. 657, 7
agni 874, 3
agnini 794, 9
agnis 440, 5
agno 406, 2
agnos 318, 1. 657, 4
agnoſcere 798, 6
agnum 785, 7
agor 349, 1
agreſtes 318, 2 892, 4
agreſtem 701, 11. 701, 20. 864, 12
agreſti 844, 7
agreſtis 809, 6
agreſtium 241, 7. 360
agri 227, 8, 692, 1. 796, 4
agricolæ 842, 11
agricolam 506, 8
agricolis 584, 1
Agrippa 26, 4 654, 6
Agrippæ 754, 6. 780, 1. 783, 4
agris 417, 8. 421, 2. 518, 5. 534, 3. 654, 5. 672, 1. 719, 4. 754, 1. 760, 8. 910, 6
agro 199, 5. 344, 1. 713, 1. 724, 5. 787, 2
agros 4, 7. 184, 2. 242, 7. 273, 6. 298, 9. 482, 5. 773, 8. 813, 2. 828, 6. 891, 6
agrum 587, 4. 588, 2. 693, 2. 857, 5. 868, 12
agunt 457, 5
agunto 880, 11
Agyeius 389, 4
ah 114 5, 5. 220, 1
ah, ah 450, 7
ahena 132, 7
ahenea 126, 3. 309, 1. 854, 2
aheno 209, 9
ahenus 256, 6. 726, 10
ahenum 867, 10
Ajacem 65, 1. 163, 4. 654, 8
Ajacis 466
Ajax 655, 6. 656, 3. 657, 4
aiebam 592, 11
aiebas 598, 1
aiebat 554, 3. 714, 2. 719, 15. 795, 3. 911, 8
aio 614, 12. 795, 8. 799, 10
ais 709, 3
ait 506, 4. 529, 11. 532, 8. 626, 8. 666, 4. 702, 9. 709, 11. 756, 3. 811, 5. 865, 14
aiunt 508, 12. 226, 9
ala 785, 6
alas 222, 6
alat 804, 10. 900, 1
alba 51, 9. 160, 2. 529, 1. 672, 1
Albanam 679, 7
Albanas 501, 6
Albani 405, 4
Albanis 331, 4. 760, 8
Albano 831, 1
Albanos 364, 3
Albanum 715, 5
albatus 629, 9
albeſcens 307, 1
albi 521, 6
Albi, *propr.* 125, 1. 533, 9. 746, 1
albicant 20, 4.
Albani 901, 9

Albinovano 768, 1
albis 501, 1. 582, 7. 588, 2. 590, 1
Albanis 547,6
albo Coo 674, 2
albo panno 133, 2
albo humero 168, 8
albo corpore 156,7
albo pipere 718, 7
album 236,3. 285,6
album piper 680, 1
Albuneæ 30, 7
albus 31, 3. 346, 10. 457, 3. 480,9. 579,3. 869,3
Albuci 630,4
Albuti 617,10
Alceæ 201, 3
Alcæis 399, 3
Alcæus 821,6. 893,1
Alciden 51, 7
Alcinoi 738, 5
Alcon 714, 10
alea 338, 7. 687,2. 811,1
aleæ 148, 3
alebat 628, 1
alec 679,8. 714,4
ales 13,2. 236,9. 266,1. 300, 1. 361,5. 407,10
aletur 68, 5
Alexandria 418, 2
Alexandri 825, 3
Alexandro Magno 852,7
Alfenus 542, 3
alga 515,2. 683, 5
Algido 86, 5. 331,2. 381,8
Algidum 502, 9
alit 103,7. 289,5. 408,7. 532, 7. 679,1
aliam 583, 5
alias 857, 1
alias 274, 2. 550, 3. 598, 5. 829, 3
alienæ 514,8. 551,16. 596 5. 640,6. 677,11. 696,2. 707, 2. 812, 9. 815, 5. 820, 10
alienas 521,4
alieni 540, 12
alienis 523,6. 645,4. 699,8. 709, 13
aliena 551, 4
alienos 812, 5
alio 479,1. 616,4. 629,3
aloqui 544,4. 575,12
Aliphanis 717, 4
aliquid 633,5. 638,5. 671,4
aliquis 532,6. 686,1
alis 470,5. 618,6
alis 490,2. 878,1
[illegible] 229,4. 465, 1. 482, 10
alitem 236,2. 375,4
alter 76, 1. 273, 1. 867, 9
alites 452, 8
alti 493, 9
altibus 488, 7
aliam 797, 9
aliunde 199, 11
alliabones 144, 3
allapsus 428, 6
allata 678, 5
allinet 911, 15
allium 437, 7
Allobrox 480, 4
aloquiis 474, 10
alma 380,1, 384,4
almæ 13,2. 262,2. 424,2
alme sol 497, 3
almum 592, 3
Alpes 685, 11
Alphius 437, 1
Alpibus 377,5. 416,7
Alpinus 604, 6
Alpium 427, 7
altit 909, 9
alta 28,1. 192,7. 425,1. 460, 3. 485,8. 527,5
altæ 386, 5
altas 431,6. 454,5
altè 714, 5
alter 509, 7. 560,1. 561, 5. 577, 16. 632, 4. 714, 6. 755,1. 770,1. bis. 808, 9, 10
altera jura 867, 15
altera 54, 11. 220, 2. 479, 3. 527, 1. 589, 2. 589, 5. 589,6. 613,2. 755,3. 810, 7
alteram 150, 1
altercante 708, 2
alteris 385,5
alter alterius 862, 1
alterius 335, 6. 740, 12. 787, 8. 868,2
alteriusfic altera poscit opem res 909,7
alterna 590,4
alternis 843,3. 879,4
alterno 81, 2
alterno 270,11
alterum 404, 6. 502,7. 643, 12
alterutrum 814,6
alti 698,9. 833,7
altilium 763, 1
altior 271, 2
altis 69,8. 433,3. 465,7. 485, 3. 494,1
altius 359,9. 857,2
alto 301, 6. 403, 6. 492,3. 569,3. 614,4. 625, 4. 636, 1
alto, *i. e.* mari 777, 11. 815, 15
altos 9,3. 368,10
altricis 259,1.
altum 161,4. 261,4. 591,4
altum *i. e.* mare 185,1. 243,2.
alveo 264,4. 350,4
aluere 366, 6
alumni 330,7. 893,12
alumnis 317,2
alumno 473, 10. 747,2
alvo 388, 7. 797, 3. 907, 11
alvus dura 673, 6
Alyphanis, *v.* Aliphanis
amabam 640, 7
amabile 303, 1. 744,8
amabilem 24,2. 156,1
amabiles 374, 3
amabilis 258,4. 865,7
amabiliter 843,7
amabitur 828, 12
amabo 91, 3
amanda 408, 8
amande 34, 2
amandus 900,7
amant 160,3. 459,2. 860,1
amantem 468,2
amanti 708, 10
amantis 436, 2. 846, 6
amantium 293, 3
amara 217,6. 411,5
amaras 538,3. 718,9
amare 661,1
amares 911, 13
amari sermonis 582,6
amari, *verb.* 536, 15
amaris foliis 649,9
amas 595, 3. 706,5
amat 79,3. 310,2. 325,3. 521, 3. 690, 13. 787, 6. 841, 2. 861,5. 904,5
amata 484,6. 597,13
amati 349, 3
amator 316,4. 521,4. 663,2. 727,10. 824,8
amatorem 260,2. 534,4. 770, 5
amatores 770,6
amavit 839,2
Amazonia 378 2
ambagibus 683,6. 766,8
ambas 507, 10
ambiat 797, 2
ambigitur 810,8. 833,6
ambiguam 53, 1

INDEX

ambigue 912, 13
ambiguo 169 4. 798 5
ambire 522 3
ambit 131 4
ambitio 693 9
ambitione 547 4. 574 13. 581 5. 611 6. 646 3. 870 8
ambitiosa 912 1
ambitiosior 138 4
ambitiosius 652 11
ambitus 874 7
ambo 954 1. 701 12. 893 8
ambos 708 7
ambrosiacum 516 1
ambulas 407. 519 9. 550 6
ambules 441 3
ambulet 488 2. 545 2
ambustum 609 3
ambustus 407 9
amem 210 15. 769 3
amens 940 2
amentia 661 5
ames 13 10
amet 482 8. 608 6. 657 7. 821 13. 878 7. 880 6
amicaluto sit 758 3
amica 71 1. 285 2. 454 4. 548 12. 643 13. 726 6
amicæ 574 4. 793 8
amicam 558 3
amicas 502 11
amice 185 2. 205 5. 425 2. 701 3. 761 2. 856 1
amice 909 7
amici, *Sing.* 173 7. 287 1. 534 9. 714 3. 752 7. 813 1. 815 14
amici, *Plur.* 133 8. 245 1. 472 4. 543 7. 865 13
amicior 132 1
amicis 401 15. 535 6. 567 8. 575 16. 619 5. 686 2. 768 7. 870 11. 880 5. 900 6. 910 13
amicitia 534 7. 911 5
amicitiam 530 5. 681 5
amicitias 700 1. 887 15
amicitias graves 148 1
amicitur 855 10
amico 180 3. 393 3. 517 3. 547 13. 552 10. 561 8
amico Hercule 692 3
amicorum 469 10. 533 2. 575 9. 851 9
amicus 32 5. 272 3. 469 4. 513 4. 530 1. 535 10. 569 6. 612 1. 750 10. 772 6
amicta 489 8. 796 3
amictum 805 6
amictus 12 2
amiculus 803 3
amicum, *Adject.* 703 2
amicum, *id est*, gratum 219 4. 280 6. 391 1
amicum 226 4. 269 4. 465 9. 536 17. 551 7. 574 11. 593 5. 685 3. 700 7. 719 8. 9 010
amicus 100 1. 173 1. 461 4. 475 6. 519 4. 533 9. 536 13. 537 11. 538 8. 555 3. 560 1. 618 9. 809 4
amissas 682 4
amissos 270 4
amitte 433 11
amittit 511 2
amne 389 2
amnis 232 1. 356 11
amnem 261 3
amni 609 1. 864 7
amnis 10 10. 119 3. 366 5. 625 5. 739 11. 878 2
amo 528 9
amœna 798 7
amœnæ 160 7. 258 6. 797 4
amœnis 732 6
amœni 772 2
amœnos agros 874 7
amœnum Lucretilem 71 3
amor 59 4. 78 3. 98 2. 125 6. 162 5. 308 3. 322 7. 376 8. 400 2. 434 2. 469 9. 483 5. 527 7. 53. 11
amore 104 4. 451 1. 467 2. 563 11. 646 3. 660 10 662 2. 663 10. 739 6. 900 7
amorem 476 3. 477 10. 513 2. 732 7. 736 1. 741 5
amores 39 8. 185 8. 192 1. 275 1. 325 2. 414 6. 379 1
amori dare ludum 299 1
amoribus 80 2. 196 4. 547 5
amoris poculum 447 4
amorum 403 6
amotas 43 4
amoto 508 7
amovere, *Prater.* 859 4.
amovit 422 2
Amphion movet lapides canendo 294 4. 907 6
Amphion cessit fratri 813 1
Amphionis 812 81
amphora 312 9. 874 11
amphoræ 137 1. 286 5
amphoram 352 4
amphoris 432 5
ampla 795 4
amplas 934 1
amplecti 891 7
amplectitur 523 2
ampli 744 12
amplior 547 10
amplis 570 10
amplius 59 1. 490 1. 510 11. 515 7. 692 4
amplum 205 6
ampullus 808 8
ampullatur 743 10
amputans 432 1
Amyntas, Epod. 12
amystide 137 4
Anacreon 400 1
Anacreonta 476 2
anceps 616 6. 685 4
Anchisæ 501 2
Anchisen 424 2
anciliorum 268 5
ancilla 523 12. 814 14
ancille 162 5
ancillas 657 8
Ancus 392 11. 754 7
Andromedes 354 9
angat 815 3
angiportu 98 1
angit 630 1. 850 10. 881 9
angue 505 9
anguem 589 5
angues 103 1. 296 4
angui, *v.* angue.
anguibus 293 7
angulo 42 6
angulus 172 4. 692 8. 788 10
angusta 762 4
angustam 245 1. 762 7
angustis 190 8. 586 6
angusto 680 4
anhelitu 66 1
aniles 700 5
animæ, *Sing.* 16 6. 52 8. 210 1. 290 3
animæ, *Nom. plur.* 561 5
animæ Thraciæ 409 2
animalis 539 2
animantem 627 2
animas 44 4. 589 1. 701 7

animi, *Sing.* 155 5. 365 2. 518 2. 546 7. 656 3
animi, *Plur.* 875 9
animis 405 2. 750 4. 770 8. 505 7
animo 107 3. 264 12. 393 4. 553 2. 557 5. 740 4. 787 1
animos 126 3. 307 1. 554 16. 588 6. 821 1. 888 13. 902 1. 908 5.
animosum 81 1. 583 3
animosus 192 8. 259 11
animum 71 2. 80 2. 151 4. 192 6. 293 7. 333 5. 368 6. 381 10. 530 2. 554 8. 632 2. 647 4. 684 3. 700 9. 739 5. 741 2. 863 12
animum æquum 817 11
animus 167 5. 417 5. 578 10. 395 4. 402 9 524 6. 711 9. 726 8. 741 2. 881 14
animus æquus 749 5
animus non ſe effugit unquam 787 10
animas peregre eſt 781 5
animus ſine corpore velox *ib.*
Anio præceps 311
amabunt 686 3
annellis 704 3
anni, *Gen. ſing.* 403 3
anni, *Nom. plur.* 205 1. 632 9. 839 13. 888 8
Annibal 380 9. 481 2
Annibalem dirum 194 2. 279 6
Annibal's 396 2
annis 506 3. 577 8. 761 11. 832 12. 887 5
anno 120 1. 286 3. 317 3. 331 1. 637 5. 826 10. 832 4, 8
annona amicorum vilis eſt 783 2
annonæ 801 8
annorum 360 2
annos 168 5. 186 3. 329 2. 407 4. 414 10. 498 4. 649 13. 831 10. 843 6. 861 10
annoſa cornix 315 5
annoſa volumina 830 3
annoto palato 664 7
annua cultura 330 6
innuerunt 606 1
annuimus 772 1.
annuſſet 385 9
annum 122 2. 405 3. 509 3. 739 8. 781 8. 842 9. 906 8
annus ſpatio 383 11
annulo 707 12
annus 392 3. 433 7, 632 7. 697 4. 726 7. 831 9
anormis, *v.* abnormis
anſeris albi 521 6
ante aras 656 2
ante Larem 659 3
antè, *Adverb.* 650 11
anteà 467 1
antecedentem 249 2
anteferat 835 6
anteferendo 829 7
antehac 139 4
anteis 741 9
anteit 132 9
antennæ 60 5
Antenor 736 4
antequam 345 1. 349 9
anteſtati 598 9
Anticyram 646 8. 652 12
Anticyris 899 6
Antilochum 186 2
Antiochum 186 2
Antiphatem 885 6
antiqua illice 433 1
antiqua templa 634 4
antiquæ 705 9
antiquè 836 1
antiqui 632 13
antiquis 154 5 837 3
antiquiſſima 831 2
antiquo 653 3. 724 3
Antrum 130 1
Antoni 368 10. 560 1
Antonius Muſa 791 3
antris 340 3
antro 23 3. 154 2. 261 7
antrum 618 4
anus, *Singul. Nom.* 97 9. 412 8. 491 3. 594 2. 650 1
anus, *Plural.* 452 6. 493 2. 548 1
anxis 327 5
Anxur 559 3
Anyti 671 1
apella 568 7
Apellem 853 1
Apenninus 483 3
aper 6 3. 446 6. 627 2. 645 5. 676 3. 614 1
aperire 497 7
aperit 552 3
aperta 855 8
apertam 843 7
apertè 525 7
apertis 850 8
apertos 743 7
apertum 301 4. 536 3
apes Calabræ 312 8
apicem 129 4
apices 327 8
apio 179 2
apis 369 1
apium 137 6. 405 7
Apollinari 367 1
Apolline 29 2. 851 3
Apollinem 118 1
Apollinis 87 3. 477 9
Apollo 12 3. 32 9. 43 6. 190 7. 264 8. 499 5 599 1. 688 1. 744 1. 800 7. 909 3
apotheca 683 4
apparatus 143 1
appare 577 9
appareat 405 9
apparent 854 4
apparere 526 11. 851 11
apparet, *penult. long.* 501 11. 895 7. 914 6
apparet, *penult. brev.* 435 2
appellat 535 1. 583 15. 583 16
appelle 557 9
appellet 658 1
appello 644 1
Appi 556 3. 754 6. 810 9
Appia 557 3
Appiam 442 8
appingit 875 8
Appius 572 1
applicet 295 4. 502 12
applorans 468 7
apponatur 719 17
appone 39 8
apponat 168 5
apponit 527 7
appoſitis 715 2
appoſuiſſe 69 6
apprecati 423 9
Appula 616 10
Appuli 417 6. 434 7
Appulis 125 7
Appulo 258 8
appulus 268 4. 312 11. 616 6
aprica 316 5
aprici campi 887 10
aprico 588 1. 789 1
apricos 101 2
apricum 35 1. 754 4
Aprilem 406 10
apris 482 6
apros 433 10. 793 9
aprum 301 6. 632 13. 959 8. 758 6. 813 8. 875 8

INDEX

apta 218, 3. 763. 9. 877, 13
apta quadrigis equa 218,3
aptantur 455, 4
aptare 743, 9
aptari 194, 4
aptârit 634, 11
aptè 890, 4
aptior 233, 1
aptis 888, 11
aptius 675, 6
apto 54, 2
aptum 30,4. 826,6. 879,1
aptus 533. 5. 686, 2. 763,7. 856.6
apud 353
Apulia 566, 5
Apuliæ 259.4. 439,1
Apulicum 333, 2
aqua 119, 3. 447, 1. 567, 4. 773, 5
aquæ 5, 9. 258, 7. 294, 1. 312, 4. 315, 4. 360, 8. 373, 6. 453 3. 499, 2. 567, 6. 793, 3. 818, 3. 874, 7
aquæ fons jugis 692, 2
aquam 320,2. 511,3. 552,2. 557,3. 630,6
Aquarius 509,2
aquas 242,6. 365,12. 446, 4. 842,7
aquila 533, 3
aquilæ 379, 3
Aquilo 359,3. 463,7. 695, 1. 710,4
Aquilone 472,3. 870,2
Aquilonibus 17,3. 185,3. 291 4. 877,12.
Aquinatim 773, 12
aquoſa Ida 324,3
aquoſus Eurus 486, 2
aquoſus languor 156, 7
ara Dianæ 874, 6
ara vetus 317,5
ara caſtis uncta verbenis 405, 8
Arabas 135,3. 752,6
Arabum 113,1. 197,3. 332,6. 763,2
aram 332, 1
arando 767,2
arare 790, 2
aras 656,2. 829,2
arat 312,1. 442,7. 616,7
arator 20, 3
aratra 428,12
aratro 410,1. 508,8
aratrum 10,1. 878,1
arava 703, 3
arbiter 679,1
Arbiter Adriæ 17,5
arbiter pugnæ 323, 10
arbitræ non infideles 448, 6
arbitria 393, 6
arbitrio 247,1. 647.1. 691,7
arbitrium 280,3. 877,7
arbitrum 179, 3
arbor 54,4. 90,6. 200,6. 645, 5
arbore 242,6. 673,2
arborem 75,1. 485,2
arbores 385, 4
arboribus 95,9. 391,6
arboris 286,2
arborum 208,4. 436,1
arbos 198, 3
Arbuſcula 610,8
arbuſta 240, 5
arbuſto 584, 4
arbuto 5, 8
arbutos 72, 1
arca 511,10. 587,1. 649, 14. 708,4
Arcadiæ 410.6
arcana 468. 10. 478,11. 615, 12
arcana ſacra 448, 8
arcanæ 248, 5
arcani 78, 5
arcanis 108, 2
arcanum 327,3. 812,7
arcem 693, 7
arceo 238,1
arcere 769, 1
arces 173,5. 251, 1. 416, 5. 456,4. 502,6. 852,6
arces ſacras 8, 3
arceſſas 852, 3
arceſſe 749, 2
arceſſit 846, 3
arceſſitus 663, 4
arcet 877, 12
archaicis 748, 1
Archilochi 821, 2 5
Archilocum 639,6. 879,2
Archyta 106, 2
arcis 907, 6
arcta vita 145,2
arcta convivia 751,3
arcta toga 811,10
arctiùs 477, 5
arcto 835, 1
Arcto 100, 3
Arcton 212, 6
arctum 700,8. 762,11
Arcturi 242, 3
arcu 88, 6. 114, 5. 288. 5. 350,8. 390,4. 401,1. 532, 1
arcum 190,6. 264,5
arcus 903, 9
arcus oppoſitis foribus minaces 342, 7
arcus pluvius 874, 8
ardens 21,3. 548,11
ardentem 500,3. 914,1
ardentes 183,2
ardentis 193, 3
ardeo 490,1
ardet 815,12
ardor 250,1. 469,13
ardua cervix 523,13
arduæ 337,1
arduis 114,5. 159,1. 354,2
arduos 259,12
arduum 19,9. 232,5
area 510,2. 772,9
areæ 40, 2
areis 4, 5
Arelli 700, 4
arena 724, 6
arenæ 106,1. 110,2
arenas 260, 10
arente 475, 4
arentes 260, 10
aret 510,8. 801,6
Argæo 171, 3
argentea 709, 4
argenti 509,8. 547,6. 646,3. 651,3. 693,1. 811,3
argento 154, 4. 405, 8. 513, 1
argentum 729,2. 739,13. 735, 10. 801,2. 868,7
Argeo, v. Argæo.
argilla 856, 8
Argis 650,8. 865,3. 882,4
Argivi 310, 4
Argivis 257,1
Argi nautas 438,6
Argo 486,5
Argos 10, 4
arguens 58, 2
arguet 912,13
arguit 468 3
arguitur 818, 6
arguta 605, 2
argutæ 306,3. 389,1
argutos 262,3
argutum 904 6
argutus 790 1
Aricini 867 8
arida 904. 191 6
aridas 993. 413 7
aridum 315 5. 547 3. 700 11
aridus 490 5
Ariminienſem 447,8
aris 135 1
Ariſtarchus 912 4

Aristi 774, 1
Aristippi 726,4. 804,7
Aristippum 805,2
Aristippus 648,6. 804,4
Aristius 597, 6
Aristophanes 544, 1
Aritia 556, 3
arma 123,1. 132, 3. *bis*. 148, 1. 269, 6. 327, 8. 342, 3. 403,8. 462,3. 667,5. 711, 6. 801,3
armatus 810,5
armavit 879, 2
Armeniis 185, 1
Armenius 788,5
armenta 115,1. 183,7
armentum 452,2. 768,6
armis livida geſſat brachia 36, 2
armis 255, 6. 268, 3. 288, 2. 420,4. 539,5. 668,10. 728, 4. 812, 14. 827, 2. 882, 8. 898,7. 905,9
armos 578, 3. 676, 6. 721, 7
armorum 150, 4
arrepe 686, 7
arrepta 592, 3
Arri 647,1. 669,9
arrident 880,12
arridere 612,3
arripe 658, 9
arripit 767, 4
arripuit 619,4. 914,11
arrogantem 343,4
arrogantes 97, 9
arrogavit 418, 7
arroget 675, 3. 831, 9. 882, 8
arſerit 590, 8
arſiſſe 426,1
arſiſti 289, 7
arſit 164, 1. 400, 5. 565, 8. 839,1
arte 59, 5. 250, 5. 502, 3. 721, 2. 743, 10. 834, 3. 853,1. 875,9. 899,1. 909, 4
artem 648, 9. 747, 1. 790, 4
artem cœnarum 675,3
artem carminis 389,5. 881,4
artes 398, 8. 422, 3. 576, 4. 750, 4. 753,10. 828, 11. 844,6. 850,2
arti 956,7. 891,12
artibus 682,5. 853,4
articulos 705, 2
artis 494,12. 542,4. 671,5. 851,1. 895,10
artium 363, 10. 394,5. 414, 8
artibus, *v.* artubus.
artubus 277, 6
artus 502,4
arva 254,9. 269, 10. 494, 7, 8. 486,2. 788,14
arui 802, 8
arvis 432,8. 768,6
arundine 661,4. 676, 4
arundo 586, 4
aruo 796, 2
aruum 259, 6. 353,7. 765, 3
as 633, 18
Aſdrubal 379, 9
Aſdrubale 382,10
aſello 849, 7
aſellum 513,5. 825,7
aſſellus iniquæ mentis 593, 3
Aſiæ 585, 5
Aſiam 583, 2
Aſinæ 785,2
Aſpectu 588, 12
aſper 131,5. 700,8. 887, 11. 892,4
aſpera 23, 6. 93, 3. 737, 7. 828,5. 864,9
aſperæ 236,2
aſperam 125, 6
aſperas fores 291,2
aſperas ſerpentes 141,6
aſpergere 552,1
aſperioribus 238,2
aſperis 446,5. 450,5
aſperitas 809, 6
aſperitatis 842, 1
aſperrimus 454, 9
aſperſus 777, 8
aſperum 246, 6
aſpexit 767, 5
aſpice 803, 4. 815, 4. 846, 5. 862,5
aſpicere 683,2
aſpici 80, 6
aſpiciam 693,11
aſpiciat 796, 6
aſpicit 221,3. 462,6
aſpirare 891,2
Aſſaraci 474, 8
aſſectaretur 591,5
aſſem 599,10. 800,12. 901, 7
aſſentatores 910,5
aſſibus 658,2
aſſideat 512,12
aſſidens 428,5. 452,3
aſſidet 749,10
aſſiduas 478,3
aſſigna t 828,6
aſſis 571,2. 675,6
aſſis inſeruetis elixa 631, 2
aſſiſto 579, 1
aſſos 628, 4
aſſuetit 634,9
aſſuetum 622, 6
aſſinitur 874, 6
aſſumam 751, 6
aſſumere 57, 12
Aſſyria 192, 10
Aſſyriis 260, 11
Aſſyrius 882, 4
aſt 479,2, 581,1. 586,4
aſtat 579, 4
Aſterie 481, 3
aſtra 328,3. 347, 11. 368 7. 490,2. 706,3
aſtri 486, 9
aſtricto 846, 9
aſtrictum 286, 4
aſtringitur 477,5
aſtrum 222,3. 869,1
aſtuta 654, 7
aſtutum 536, 6
aſtutus 654, 5
Atabulus 566,6
Atacino 606, 2
atavis 1, 1
ater 207,4. 346,9. 458,3. 869, 3
Athenæ 89, 1
Athenas 861, 9
Athenis 511, 7. 701, 7. 850, 12
athletarum 839, 1
Atlanteus 129, 1
Atlanticum 120,1
Atlantis 41, 1
atque, *i. e.* quam 477, 5. 519, 6. 711, 2
atro 214,2. 243,8. 357,1. 465 9. 683,4. 712,9
atra filia trium ſororum 161, 1
atræ 108,6. 408,9
atramento 852, 11
atras 202,5. 305,5. 696,1
Atreidas 43, 7
Atreiden 736, 7
Atreides 164,1
Atreus 889, 4
atri 719, 3
atria 751, 7
Atrida 654 8
Atride 763, 9
Atridis 656, 5
atris 219, 8. 451, 2. 618, 6. 760,4. 809, 7. 821, 7. 910, 8
atrium 244, 6

INDEX

atro 455 1. 490 1
atrocem 151 4
atrox 65 9. 302 9
atrum 142, 1. 623, 2. 873, 3. 911 15
Atræ 837, 4
attagen 435, 8
Attali 225, 2
Attalicis 4, 7. 777 1
attamen 614, 12
attentam 615, 3
attentas 857, 4
attenti 846, 7
attentius 849, 5
attentus 700, 8. 767, 6
attenuat 129, 3
atterens 234, 1
Atti 606, 9. 895, 6
Attica 714, 8
Atticis 16, 4
attigit 251, 1
attineat 624, 7
attinent 81, 2
attinet 331, 6. 443, 3
attingit 866, 3
attollens *v.* tollens
attollere 808, 4
attonitus 321, 3
avaræ 403, 1
avaras 407, 9. 732, 1
avarior 866, 17
avaris 154, 4. 646, 7. 501, 6
avaritia 727, 5
avaritiam 547, 4. 575, 14
avaro 358, 4. 794, 6. 869, 8
avarum 514, 1
avarus 228, 11 429, 5. 514, 6. 662, 4, 5. 740, 11. 800, 11. 841, 1. 870, 5
aucens 669, 1. 913, 7
auctius 692, 3
auctor 12, 7. 108, 7. 272, 2. 551, 4. 609, 5. 628, 3. 671, 9. 876, 7. 878, 12
auctoratus 708, 4
auctore 256, 7. 314, 5
auctorem 554, 10
auctos 570, 10
audacem 847, 8.
audaces 318, 1. 367, 2. 508, 10
audax 18, 8, 10. 51, 3. 263, 8. 347, 8. 610, 7. 652, 11. 684, 12. 859, 9. 893, 10
aude 614, 6. 739, 9
audeat 356, 2. 639, 8
audebit 801, 9. 863, 13
audendi 873, 10
audent 792, 3
audes 573, 11. 744, 4. 866. 8. 882, 11
audet 392, 1. 501, 11. 810, 9. 846, 1. 854, 12. 560, 2
audi 499, 5, 6. 507, 4. 735, 5. 789, 2. 804, 6. 862, 8. 887, 1
audiar 340, 3
audias 58, 8
audiat 296, 61. 322, 1
audiendum 370, 9
audientem 11, 7
audieras 866, 11
audieris 691, 3. 716, 9
audierit 643, 16
audiet 11, 1, 3. 667. 6
audire 151, 1. 258, 5. 521, 7. 646, 2. 728, 8. 768, 8. 839, 12. 865, 4
audiret 540, 4. 662, 1
auditi 800, 8
audis 97, 6. 291, 5. 328, 6. 349, 7. 694, 1. 797, 9
audis, i. vocaris 711, 7
audisti 698, 4. 763, 4
audit 229, 3. 283, 9. 573, 2. 4[illegible]0, 2. 538, 4. 706, 9.
audito 239, 2
auditam 95, 9. 681, 6
auditis 258. 4
auditor 8[illegible]2, 2
auditorem 886, 2
auditores 600, 6. 880, 11.
auditum 153, 3. 860, 10
audivere 412. 7, 8
auditis 519, 2
avebas 513, 9
avellier 527, 4
avem 889, 5
avenæ 700, 10
aventes 701, 12
aventi 670, 1
Aventino 860, 12
Aventinum 502, 9
Avernales 446, 4
averiam 166, 1
aversis 332, 3. 559, 6
aversum 466 8
aversus 649, 2
avertere 675. 5
avertit 842, 8
avertunt 558, 3
aves, *nomen*, 375, 5. 433, 4. 716. 3
avet 406, 1. 552, 1
aufer 660, 2. 707, 2
auferam 452, 4
auferet 594, 3. 651, 12, 798, 10
aufers 650, 3
aufert 216, 2. 300, 3. 566, 11. 779, 1. 817, 10. 833, 6
Aufidio 560, 2
Aufidius 673, 3
Aufidum 398, 7
Auſidus violens 360, 7. 417, 5. 551, 1
auge 765, 12
augendâ re 801, 4
augur 12, 3. 313, 4. 502, 1. 684, 5. 825, 1
auguris 310, 3. 320, 6
Auguſte 415, 8
Auguſti 186, 7. 370, 7. 378, 9. 842, 3. 743, 3
Auguſto 784, 2
Auguſtus 251, 2. 267, 2
avi, *ablat.* 63, 3
avi, *genit.* 527, 5
avibus 676, 7. 874 3
avida 330, 4
avidas 393, 3
avide 581, 3
avidi 77, 3
Avidienus 629, 3
avidis 109, 4
avidos 554, 14. 596, 3
avidum 156, 1
avidus 264, 2. 651, 12. 888, 3
avis 92, 2
avis, *nominat.* 346, 1. 409, 6. 428, 5. 435, 7. 645, 5.
avis pejor parentum ætas 220 9
avita 576, 6
avitæ 255, 11
avitis 139, 5
avitus 54, 2
avium 241, 6. 586, 2. 744, 3
aula 114, 2. 189, 4. 228, 6. 732, 10. 741, 5
aulæ 296, 2
aulæa 619, 2. 720, 2. 848, 4 887, 2
aulæis 354, 5
aulam 388, 3. 418, 3
Aule 653, 5
Aulide 656, 1
Aulon 173, 1
Aulus Caſcellius 905, 1
aura 13, 8. 90, 6. 183, 11. 358, 7. 368, 9. 477, 9. 677,

677 6. 690, 10. 772, 11. 815, 16
auræ 24, 3. 247, 4. 258, 7. 298, 11. 499, 3. 632, 3
aurarum 92, 4
auras 108, 1. 546, 8
aure 202, 3. 454, 5. 660, 5. 697, 10. 710, 9. 848, 2. 896, 7
aurea 24, 1. 45, 1. 528, 4. 783, 6
aureæ 374, 6
auream 189, 1
aureis 119, 5
aurem 615, 3. 633, 5. 725, 1. 727, 12. 841, 9. 888, 13
aurem vobis præbeat 508 2
aurem ſubſtringe loquaci 690, 12
aurem culturæ patientem 727 12
in aurem dicere 592 8
aureo 201, 2. 233, 5
aureos 368, 7. 403, 1
aures 202, 6. 230, 2. 601, 2. 785, 11. 798, 3. 863, 7. 895, 3. 506, 7
aures applicet 295, 4. 502, 12
aures demittit 202, 5
aures perſtringis murmure 150, 3
aureum 224, 1. 486, 12. 490, 12
auri 509, 8. 651, 3. 742, 2
auribus 104, 5. 492, 1. 665, 9. 822, 6
auriculæ 685 3
auriculam 598, 10
auriculas 593, 3. 740, 8
auriculis 769, 7
auriga 65, 8. 515, 1
auris equi in ore frœnato 792 8
auris nivalibus 778, 2
auritas quercus 50, 7
auro 215, 3. 228, 11. 270 2. 624, 5. 729, 2. 868, 5, 893, 1
aurum 119, 1. 255, 1. 310, 1. 537, 9. 370, 3. 400, 6. 649 6. 649, 4. 657, 8. 729, 2.
auſa 141, 5
auſculto 705, 1
auſi 898, 5
auſim 606, 4
Auſonias 381, 6
auſpex providus 304, 7
auſpicatos 175, 6
auſpicee 32, 8. 743, 9
auſpiciis 212, 2. 416, 11. 854, 8.
auſpicium 732 9
Auſter 250, 3. 417, 1. 46, 5, 693, 9. 777, 11.
auſtera 903, 1
auſterum 622, 7
Auſtri 347, 2. 627, 1
Auſtris 506, 5. 170, 2
Auſtro 714, 1
Auſtrum 207, 3
auſus, a, um, 576, 3. 618, 10. 650, 15. 743, 7. 851, 9. 894, 2
autor, v. auctor
autumat 643, 1
autumnos 207, 2
autumnus 432, 8
autumnus purpureo varius colore 168, 1
autumnus pomifer 392, 7
autumnus gravis 693, 10
avulſos 511, 1. 721, 7
avus 570, 2
auxili 428, 7
auxilio 555, 12

B.

BAbylonios 46, 2
bacca 172, 6. 679, 4
baccam 660, 7
bacchabor 180, 2
bacchante 98, 2
baccharum 341, 4
Bacche 76, 3. 251, 4. 339, 5. 630, 7
Bacchi 230, 5. 861, 6
Bacchis 583, 11
Baccho 29, 2. 173, 2
Bacchum 102, 3. 229, 4
Bacchus 312, 9
baccis 458, 8. 796, 2
Bactra 355, 8
Baiæ 260, 3
Baiano 674, 5
Baias 791, 2. 792, 7.
Baiis 227, 4. 732, 6
balanus 353, 4
Balatro 717, 5. 719, 12
Balatrone 715, 6. 721, 1
Balatrone 516, 2
Balatroni 716, 9
balba 664, 7. 825, 10
Balbinum 534, 6
balbum 841, 8
balbutit 535, 4
balnea 733, 3. 777, 9. 788, 2. 890, 6
Bantinos ſaltus 259, 6
barathro 652, 12
barathrum 794, 5
barbam 542, 6. 590, 6. 642, 4. 899, 4
barbara 114, 1. 267, 4. 854, 7
barbaræ 164, 3. 350, 6. 449, 3
barbaras 171, 1. 400, 1
barbarè 58, 9
Barbariæ 736, 2
barbaro 340, 10
barbarorum 131, 7. 417, 9
barbarum 102 2. 232, 1. 460 6
barbarus 272, 5 481, 5
barbarum 661, 5
barbite 122, 4
barbiton 7, 3. 342, 4
Bari mœnia piſcoſi 568, 4
Bariam 786, 5
Barine 181 2
barris 470, 1
barros 582, 7
barrus 553, 10. 770, 3
baſſareu 77, 3
Baſſum 137, 4
Bathyllo 476, 1
Batillum 560, 4
beabit 864, 8
bearis 159, 7
beat 397, 9
beata 458, 5. 484, 7. 501, 11. 739, 13
beatæ 173, 4. 831, 4. 354, 3. 682, 2
beatam 343, 1
beate 22, 2. 460, 4
beati 165, 1. 253, 10, &c.
beatior 289, 4. 512, 7
beatis 113, 1. 507, 9
beato 772, 10
beatorum 157, 2
beatum 217, 8. 281, 5, &c.
beatum nihil eſt ab omni 217, 8
beatus 103, 5. 226, 6, &c.
beet 815, 3
bella 5, 11. 194, 1, &c.
bellante 501, 3
bellantis 246, 4
belle 555, 7
Bellerophonte 301, 1
Bellerophontem 400, 2
Bellerophonti 283, 2
belli 146, 2. 153, 6, &c.
belli civilis æſtus 859, 8.
belli domique 826, 5. 852, 5
bellica res 373, 2

bellicoſis 255,9
bellicoſus 191,1
bellis 479 3. 838,9
bello 54, 1. 123, 1, 214, 5, &c.
Bellona 658,8
bellua 414,10. 669,3. 709,1
bellua centiceps 202,5
bellua multorum capitum 731,5
belluis 51,5. 347,7
belluoſus 419,3
bellum 88, 1. 177, 3. 253, 1. 385,2. 428,19. 557,5, &c.
bene 175,5. 190, 1. 196, 3. 315,8. 337,11, &c.
bene erat 635,7
bene eſt cui, &c. 313,7. 692,4
bene eſſe 732,12
Beneventum 565,7
benigna 226,6. 357,10. 473,4
benignæ 493,8
benignè 761,6. 765,3. 796,8
benignis 371,2
benignitas 429,3
benignius 38,6. 804,1
benigno 73,3. 382,12. 749,7
benignum 778,4
benignus 517, 2. 522,16
benignus vini ſomniq; 638, 2
Berecynthiæ 321,7. 364,6
Berecynthio 78,2
bibam 103,7. 460,4
bibant 793,2
bibendi 180, 3
bibendum 138,5
bibentem 145,5
bibenti 856,9
bibere 286, 5
biberent 820.6
biberes 291,1
biberis 623,7
bibes 85,1. 748,4
bibimus 716,10
bibis 413, 2
bibiſſet 738,1
bibiſti 871, 4
bibit 202,3. 215,3. 817, 4
bibuli 816, 3
bibulis 352,4. 611,8
bibulum 789,5
bibunt 423, 2
bicornis 499, 6
bidental 914, 7
bidentium 331, 7
biformis 235, 2
bile 57, 4
bilem 631, 4. 820,8. 865,12. 869,8
bilibri 629, 9
bilinguis 623,10
bilis 468,12. 597,11. 651,2
bimaris 29,1
bimeſtri 316, 2
bimi 82, 1
Bioneis 860, 3
bipedàlis 668, 9
bipennibus 381, 7
biremis 358, 5
Birrhi 550, 9
Bitho 583,11
Bithyna 131,3. 755,2
bitumen 451, 2
blanda prece 907, 7
blandæ 363, 6
blandi 508, 5
blandienti 296, 1
blandior 332, 2
blandius 95, 8
blandum 50, 7
blandus 842, 7
Blanduſiæ 302,1
blateras 709, 9
blattarum 649,14
bobus 280,6. 430,3. 501,1
Bœotum 853, 6
Bollane 592,10
bona 370, 10. 498, 10. 536, 14,15. 540, 10, &c.
bona pars hominum decepta, &c. 511,4. 899,3
bona, *i.e. facultates* 654, 3
bonæ 362,2. 859,8. 859,1
bonam 503,2. 523,10
bone 383,5. 385,11. 701,8
boni 370, 2. 621, 3. 700, 2, &c.
bonis 95, 4. 159, 2. 378, 11. 383,1. 395, 8. 703, 3. 890, 5
bono 325, 5. 746, 5. 797, 9. 856,1
bonorum 512,9
bonos 398,5. 786,5
bonum 771,4. 903,17
bonus 403,4. 522,10. 533,8. 541,9. 671,3. 904,1
Boreæ 316, 2
bos 384,3. 618,3. 767,7. 790 7
Boſphori 236,7
Boſphorum 199,9. 260,9
bove 317,10. 800,6
bovem 768,14
boves 43,3. 436,8. 463,2
bovis Epod. 8
brachia 36, 3. 57,3. 166, 3. 196,6. 269,9. 289,2. 526, 3. 597,9
brachiis 263,3. 477,6
Brennos 416, 6
breve 137,6. 525, 13. 626, 5. 824,8
brevem 208,6. 412,5. 851,3
breves 190,6. 414,9
brevi, *i. e.* paulo poſt 743,5
brevi 47,4. 216,3. 526,4. 8[illegible] 8. 894,11
brevibus 445,5
brevioribus 821,3
brevis 23,3. 212,3. 874,2, &c.
brevis eſſe laboro 875,3
brevitate 601,1
Breſeis 163,2
Britannis 257,2. 419,4
Britannos 88,3. 134,2 260 12
Britannus 456,5
bruma 392,8. 695,1. 760,8
brumam 778,3
brumas 173,1
Brunduſium 569, 4. 807, 11, 810,9
bruta tellus 128,4
Brute 585, 2
Bruto 174,2. 583,8
Brutum 583,14,15. 781,2
buccas 508,1
Bullati 776,1
Bupalo 544,12
buſto 254,1
Byzantia 679,1

C.

CAballi 577, 17
caballo 575,5
caballum 767,3. 812,6
caballus 792,2
cacaſum 590,2
cachinnon tollent 881,12
cacumina 483,2
cadant 833,3. 877,1
cadat 52,10. 832,11. 847,2
cadaver 690, 2
cadavera 586, 6
cadent 878, 5
cadentia 810, 1
cadentis 242, 3
cade 308, 9
cadis nomen 133, 7. 178, 3. 649, 11
cadit 327,3. 365,6. 465,10
Cadmo 573,12
Cadmus 889, 5
cado 353, 2
caduco 262, 4

caducum 199, 6
cadum 305, 10. 320, 1. 411, 3. 867,4
cadunt 877,9
cadus 405, 4
Cæa, v. Cea
cæca 199,11. 664,2
Cæcilio 877, 2
Cæcilius 834, 3
cæcior 526,2
cæcos 347, 1
Cæcuba 309,1. 714,20
Cæcubum 84,7. 139,4. 351,3. 460,1. 464,10
cæcum 354,5. 642,13
cæcus 803,4
cæcus amor ſui 78,3
cæcus furor 457,1
cædam 851, 7
cædas 541, 4
cæde 269,7. 331,7. 420,3
cædebat 540, 6
cædes 153, 7. 246,8. 335, 10. 381, 9
cædem 37, 2
cædere 650, 4
cædibus 927, 4
cædimur 862,10
cælatum 862, 5
cæmenta 243, 5
cæmentis 333,1
cæpe 782, 5
Cerite cerâ 758, 7
cærula 474, 7
Cæruſea 481,1
cæſa 436, 4
Cæſar 14, 2. 140, 7. 304, 3. 421,1. 530,4, &c.
Cæſare 55,6. 88,2, 305,8. 370 12. 385,1, &c.
Cæſarem 134,1. 261,4. 369,8. 384,2. 462,8
cæſariem 64, 3
Cæſaris 13,4. 27,4. 55,5. 186, 8. 195, 6. 340, 3. 426, 1, 464,11, &c.
Cæſar's Auguſti 859,6
cæſus 522,1. 524,3
cætera turba 716,2
cætera 39,2. 356, 3. 371, 10. 473,4. 507,3, &c.
cæteris 387,1
Calaber 761,4
Calabræ 312,8. 396,6
Calabriæ 118,5
Calabris 428,13. 868,3
Calabro 136, 8
Calais 290, 5
calami 64,6. 639,1
calamo 912,1
calamum 840, 7
calcanda 809,2
calcar 151, 4
calce 618, 3
calceus 553,8. 774,15
caldior 535,9
calebo 408, 7
caleſacta 867,10
Calena 119,4
Calendæ 538,2
Calendis 285,1. 437,4
Caleno 87, 4
calentem 173, 5
calentes 216,4
calentis 468, 8
cales 490, 6
calet 22,5. 646,6. 840,2
Callibus 410, 8
calicem 680, 6
calices 699, 3. 716, 11. 750, 5
calidæ 350,10
calidus 307, 3. 345, 4. 860, 15
caliendrum 591, 4
caliginoſa 355,10
callemus 896, 7
callet 403,13
callida 294,6. 876,9
callidi 337,1
callidum 43,1. 228,10
callidus 641,3. 711,7
Callimachus 863,2
Calliope 258,1
calloſa 672,2
calo argurus 790,1
calones 577,17
calor 760, 3
calores 400, 3
caloribus 336,13
caluiſſe 326, 2
Calvum 602, 4
camelo 849, 3
Camena 53,2. 724,1
Camenæ 218,6. 259,12. 389, 3. 399,4. 606,1. 813,4. 836 5. 896,8
Camenis 502,2
cameram 664, 6
Camillis 730, 3
Camillum 54, 1
camino 566,9. 669,8
caminus 778, 3
Camœna. v Camena
Campana ſupellex 579,5
Campana trulla 651,5
Campanis 719, 4
Campano 562,1
Campanum 564, 7
campeſtre 778, 2
campeſtres 334,1
campeſtria 815,11
campeſtribus 905, 9
campi pingues Aſiæ 783,1
campi *Genit.* 265, 12. 887, 10
campis 90,5. 140,10. 187,4. 288,6. 295,6. 313,6. 391,5. 956,1
campo 317, 7. 513, 6. 643, 11. 697, 13. 764, 14. 776, 4
campos 167,6. 236,9
campum 35,2. 240,6
campus 30,6. 40,2. 153,2
canâ nive conſpuet Alpes 685 11
canam 42, 1. 370, 11. 671, 9
canas 638, 3
candent 429,1
candente 794,10
candentes 12, 2
candentibus 558, 3
canderet 701,16
candida 289,2. 469,13
candidam 340,9
candide 77, 3. 475, 5. 611, 8. 746, 1
candidi 281, 3
candidiores 561, 5
candidis 307,10
candido 364,11
candidos 58, 4
candidum 38,1. 438,6
candidum ingenium 468,8
candidus 759,3. 856,4
cane 433, 9
cane pejus & angue 805,9
canebat 123, 5
canem 583,16. 113,8
canemus 424, 3
canendo 294,4. 687,10
canentes 390, 3. 462,8
canere 861, 8
canerent 897,1
caneret 63, 2
canes *Nomen*, 448,14. 589, 7. 813, 3
canet 856, 9
canibus 488, 7. 702, 8. 887, 10
Canicula rubra 685, 9
Caniculæ 71,5. 302,9
Canidia 438, 5. 445, 5. 448, 4. 488, 1. 617, 10. 723, 4
Canidiæ 591, 4
Canidiam 588,10
Canis *pro Sidere*, 773,1

INDEX

Canis *propr. viri.* 453, 1. 629, 4
canis *animal domestic.* 344, 1. 446, 1. 470, 6. 529, 5. 630, 1. 689, 16, 703. 3.
canis *adject.* 20, 4
caniſtris 701, 18
canis 367, 5, 605, 6
canitie 192, 2.
canities moroſa 40, 1
canoræ 901, 4
canoris 50, 7
canoros 860, 4
canorus 236, 8
canos capillos 192, 2
Cantaber 191, 1. 288, 4. 418, 8. 783, 4
cantabimus 352, 5
cantabitur 617, 8
cantabo 884, 3
Cantabrica 813 12
Cantabrum 170, 2
cantamus 27, 12
cantare 231, 2. 530, 2. 602, 4. 819, 2.
cantat 558, 3. 909, 10
cantemus 186, 7
cantharis 83, 2
cantharus 750, 9
canto 89, 6. 239, 3. 503, 8
cantor 542, 2. 887, 8. 209, 3
cantoribus 530, 1
cantoris 517, 1
cantu 284, 6. 413, 3. 474, 8
cantum Galli 506, 9
cantus 94, 3. 196, 2. 241, 6. 498, 5
canum 309 2
Canuſi 567, 6. 653, 2
Canuſini 603, 10
capacibus 178, 5
capaciores 464, 7
capax 241, 2
cape. *v.* rape
capella 514, 8
capellæ 485, 5. 767, 1
capellis 71, 5
caper 466, 13
capeſſens 704. 1
capiet 510, 3. 657, 2. 904, 4
capilli 789, 3
capillis 53, 4. 114, 2. 202, 6. 321, 2. 353, 4. 445, 5.
capillo 573, 6. 588, 10. 875, 15
capillos 175, 3. 192, 9. 477, 9. 731, 5. 762, 4. 875, 11
capillus 807, 1. 489, 9
capita 507, 6. 699, 6. 707, 6
capitalis 583, 4
capite 642, 7. 650, 8. 690, 9. 719, 6
capiti 110, 3. 606, 5. 615, 6. 747, 3. 873, 1
capiti *i. e.* ſummæ 518, 6
capitis 94, 2. 413, 10. 641, 9
capitis minor 271, 4
Capito 559, 9
Capitolini 552, 8
Capitolinus 552, 10
capitolio 139, 5. 373, 5.
capitolium 254, 3. 337, 6. 360, 5.
Capitone 561, 2
capitum 615, 11. 731, 5
Cappadocum 755, 8
capræ 751, 8
Capræ inſana ſidera 282, 2
caprea 377, 1
capreæ 125, 8. 308, 4. 471, 7
capreas 676, 5
Capri 550, 10
Capricornus 222, 1
caprificos 445, 7
caprina 810, 4
capripedum 230, 3
Caprius 550, 6
captum 286, 1
capſa 855, 8
capſis 546, 11. 609, 2
capta 257, 2 655, 4. 718, 2. 841, 6
captæ 885, 2.
captas 711, 12
captat 424, 1. 511, 11. 527, 7, 8. 551, 9
captator 687, 9
captes 684, 6
captet 693, 9
captis 388, 4
captiva 269, 5, 849, 1
captivæ 163, 5
captivum 801, 5. 849, 1
captivus 538, 4
capto 563, 2
captos 806, 2
captum 365, 10
captus 223, 11. 625, 5. 714 2.
Capua 777, 7
Capuæ 480, 3. 562, 3
caput 5, 9. 21, 4. 109, 6. 192, 2. 199, 7. 296, 4. 333, 5. 432, 7. 445, 6. 450 10. 489, 15. 525, 13. 556, 10. 561, 3. 590, 1. 60, 7. 616, 2. 650, 1. 656, 2. 689, 7. 696, 3. 707, 14. 708, 6
caput hoc erat, hic fons 807, 4
cara 675. 5
caræ 634, 4. 815, 2
carbo 2[illegible], 3
carbone 661, 2. 711, 4
carceribus 514, 18
cardiacus 652, 7
cardines 97, 6
care Mœcenas 84, 3
care emit 852, 15
caream 323, 4
careat 136, 7
carebimus 206, 6
carent 402, 3. 481, 7
carentem 121, 4. 343, 2. 348, 7
carentes 182, 8
carentia virtute 864, 10
carentibus 335, 1
carentis 106, 1. 895, 9
carere 482, 2
caret 153, 8. 189, 2, 3. 355, 3. 536, 10. 774, 13. 870, 7, 8. 875, 9. 903, 14
cari 94, 2. 744, 13
carina 131, 4
carinæ 60, 6
carinam 466, 10
carinas 20, 2. 764, 3
carinis 36, 2. 403, 15. 512, 14
carmen 122, 4. 361, 1. 391, 3. 460, 5. 475, 7. 497 2. 744, 8. 838, 2. 354, 12. 893, 13. 909, 4
carmina 11, 8. 64, 4. 229, 4. 239, 1. 369, 6. 395, 5. 410, 4, 489, 14. 610, 6. 618, 11. 620, 8. 781, 11. 818, 3. 836, 4. 902, 2
carmina mala 689, 7
carmina, id eſt, odas 862, 4
carmine 30, 1. 296, 10. 352, 9. 374. 1. 408, 10. 424 1. 450, 8. 633, 5. 842, 10. bis. 844, 3. 152, 11. 860, 2. 892, 3
carminibus 202, 4. 364, 8. 395, 5. 588, 5. 880 2. 908, 4
carminis 26, 1. 389, 6. 609, 5. 694, 3. 876, 7
carminum 487 4
carne 625, 2. 718, 2
carnem 676, 3
caro, vel charo 393, 11. 623, 5

Carpathii 383 10
Carpathium 131 4
carpe diem 48 2
carpe viam 701 6
carpentes 568 2
carpentis 369 3
carpere 220 8. 348 12. 350 4. 402 8
carperet 532 8
carpſiſſe 662 6
Carthagine 619 1
Carthaginem 463 5
Carthagini 382 7
Charthaginis 369 3. 456 3
Charthago 271 1
caruere 655 9
catuiſſe 728 2
carum caput 690 11
carus 119 8. 220 3. 575 15. 597 6. 925 8
caſas 661 3. 664 8
Caſpium 184 2
caſſa 685 6
Caſcellius 905 1
Caſſi 609 1. 746 3
caſta 348 4
caſtæ 252 4
Caſtaliæ 264 5
caſtellum 858 9
caſtigator 888 7
caſtigavit 898 12
caſtis 56 3. 405 8. 842 4
caſtitas 335 7
caſto 283 2
Caſtor 490 13. 615 10. 810 8
Caſtore 828 3
Caſtoris 385 9. 490 14
caſtos 496 2
caſtra 5 10. 39 1. 41 3. 411 0
caſtus 500 4. 891 5
caſu 189 6. 574 14. 595 1. 595 7. 820 6
caſus 512 11. 666 7. 687 1
caſus *plur.* 634 8. 720 2
catellam 808 1
catelle 663 2
catena 288 4. 741 2
catenæ 266 3
catenam 565 1
catenas 113 5. 200 2. 645 2
catenatus 456 6
catenis 140 11. 298 7. 709 2
catervæ 378 5. 848 5
catervas 37 2. 256 4. 403 [illegible] 604 5
[illegible]elras 612 5
[illegible] 581 5
Catia 526 6
Catienis 643 17
Catili 75 2
catillis 680 2
catillum 538 5
catini 538 7
catino 626 7. 680 4
catinum 579 2
Catius 670 1
Catonem 870 1
Caronibus 864 4
Catonis 52 6, 151 4. 212 1. 326 1. 521 2. 820 2. 877 3
catulis 6 2
catules 254 2. 323 1
catulus 741 6
Catullum 602 4
catus 41 3. 301 4. 848 14
cava 476 3. 485 3.
Caucaſum 89 3. 427 8
cauda 624 6
caudæ 832 9
caudam 234 2
caudam trahat 943 9
cave 61 7. 283 11. 454 9. *bis.* 642 7. 653 11. 689 8. 755 1. 386 2
caveæ 914 9
caveant 894 4
caveas 620 6
cavebis 708 13
caverat 268 8
cavere 288 8
cavet 888 1
caveto 551 11
cavis 231 3. 303 5. 653 7
cavit 647 7. 903 12
caule 672 3
caules 540 12. 650 1
caulibus 629 10
cavo 700 7
caupo 508 9
caupona 777 8. 803 8
cauponas 543 4
cauponibus 557 1
cauſa 156 6. 540 4. 575 17. 603 6
cauſâ 902 9
cauſâ meâ 552 11
cauſâ priorem 684 13
cauſæ 69 9. 507 10. 781 8. 799 6
cauſam 583 5. 583 13. 736 4. 749 5
cauſarum actor 904 12
cauſas 146 2. 554 4. 603 8. 685 4. 722 1
cauſatur 787 6
cauſis 744 7. 764 1

cauta 731 2
cautius 36 2
cautos 697 9. 839 11
cautum 159 9. 574 32
cautus 188 3. 690 5. 650 11. 799 13. 876 8. 895 15
cavum 762 11
cavus 702 9
Ceæ 154 1. 399 3
cecidere 164 3. 367 6. 878 5
cecidit à cædo 279 5
cecidit à cado 367 7. 783 5
cecinisſe 498 8
cecinit 473 10. 594 2
Cecropiæ 409 6
Cecropio 149 3
cedat 223 6. 515 5
cedat in altera jura 867 15
cede 813 1
cedentem 622 8
cedere 26 5. 328 6
cederet 618 17. 895 6
cedes 161 2,4
cedet 478 5. 94 6
cedet in uſum 637 2
cedit 133 7
cedro 902 3
cedunt 679 5
celabitur 671 9
celantia 716 4
celare 691 6. 720 5
celas 497 4
celat 155 2. 419 1. 798 1
celata 402 5
celeberrima 805 7
celebrare 30 1. 49 2. 898 5
celebret 629 8
celebris 190 9
celent 254 3. 793 10
celer 177 1. 265 8. 301 6. 651 8
celerem 64 7. 175 4. 200 1. 390 9. 826 7
celeres 50 6. 63 1. 70 4. 295 10. 323 8. 357 11. 392 9. 396 1. 816 2.
celeri 60 4
celeris 352 8. 865 9
celet 525 9
cella 718 4
cellis 139 5. 586 6
celſæ 189 6. 259 5
Celſe 769 8
celſi 903 1
Celſo 768 1
celſus Appenninus 483 3
Celſus 743 11

INDEX

cenſebo 790, 1
cenſet 752,5. 860,3
cenſet 736,4. 758,10. 770, 5. 80 ,3
cenſor 571,9. 888,7
Cenſore 354, 2
cenſoris 863, 12
cenſu 65 ,3 669,11
cenſu renui 764, 1
cenſum 620,1. 728,3
cenſus 713,2. 906,3
Centaurea 76, 5
Centauri 367, 7
Centaurus 4 3,10
centena 532. 2
centiceps bellua 702, 5
Centimanus Gigas 220, 20. 26 ,1
centum 209. 2. 218, 1. 287, 2 296, 3. 348, 1. 363,10. 368. 3. 464, 3. 490, 10. 510, 2. 5 0, 7. 645,2. 6 6 10. 696,2. 756,2. 831, 10. 8 2, 3
centum millia 641, 3
Centuriæ 80 , 12
Centurio ibus 375,19
cenere 8 3
cepiſſet 939, 4
cepit 658,7. 844,6
cera 68 ,6. 758,7
ceratis 66, 2
Cerberus 233.5. 296,3
cerea 57,2. 58 , 2, 4. 590, 7
cereas 494, 7
cerebri 592,10
cerebro 222, 8
cerebrotus 658, 9
cerebrum 645, 7
Cererem 334,5. 484,9. 499, 1
Cereris 248,4. 714,9
Ceres 284,4. 836 1
cereus flecti in vitium 887,11
cereus 855, 5
Cerinthe 8 5, 5
Cerite, v. Ceritæ.
cernere 5 6, 5
cernis 533, 2
ceritus 665, 2
certa 51, 5. 58, 1. 214, 3. 312, 5. 549,9. 664,3. 747, 8
certabitur 684,10
certam 603, 2
certamen grande 623, 6
certamen trepidum 713,1
certamina 749, 4
certamine 416,12. 774,8
certamine primum 879, 7
certans 684, 2
certant 879,1
certantem 432,10
certantia 605,1
certare 190, 6. 365,3. 468, 16. 668, 13. 812, 1. 819, 4
certas hyemes 66, 5
certat 4,3. 172 5
certatim 558, 5
certavit 892, 3
certe 165,3. 597, 12. 636, 9. 914, 8
certemus 787,1
certet 617, 11
certi 514, 4
certior 228, 4
certis rebus 904,10
certis 577,8. 752,3. 839,11. 867,11
certius 774,1
certiùs 634, 8
certo 335,7. 474,5. 548, 10. 643. 5
certum finem 740,11
certum 601,2. 695,3
certus 478,6. 498,4
certus Apollo 32, 9
certus convivia 766,1
cerva 6,2. 270,9
cervi 380,10
cervice 241, 4. 331,6. 741,3. 743,5
cervice ſubactâ ferre jugum 167,2
cervicem 57,2. 197,5. 199,1. 873,1
cervice 289, 3
cervinam pellem 741, 5
cervis 217,3. 483,5
cervius 700, 3
cervix 525,13
cervos 301,5. 390,4
cervus 65,11. 774,7
ceſpite 285,4
ceſpitem 81,3. 213,1
ceſſant 321, 8
ceſſantes 332, 3
ceſſantem 352,4. 792,1
ceſſare 764, 12. 775,2. 868, 9
ceſſas 349,14. 652,1. 741,9
ceſſet 103,7. 503,16
non ceſſat 766,4
ceſſator 711, 6
ceſſatum 738,9
ceſſavere 819, 3
ceſſavit 857, 4
ceſſerat 152.2. 616.3
ceſſiſſe 812,13
ceſſiſſet 548, 6
ceſſit 296,1
certaria 686, 3
Cethegis 864,4. 876,12
ceu 380, 3
Chærilus, v. Cherilus.
chari, v. cari.
Charta 600, 2
chartæ, *Gen.* 569,4. 784,6
chartæ, *Plural.* 397, 1. 900, 4
chartas 840, 7
chartis 402,6. 547.14. 553, 1. 555,10. 831,9. 845,3. 855, 10
charus, v. carus.
Charibdi 104 6
Charibdim 885 6
Cherilus 152, 8. 923 16
Chia 464 8
Chiæ 413 5
Chii 649 10
chimæra 105 3
chimæræ 220 9. 367 8
Chio 603 4
Chios 776 1. 778 5
chiragra 705 1. 727 3
Chium 320 1. 714 10. 716 6
chlamydem 805 10
chlamydes 756 1
chlamydum 756 5
Chloe 93 1. 289 9. 290 10. 322 6
Chloen 282 6. 289 6. 343 4
Chlori 307 12
Chloris 168 8
chorda 903 7, 15
chordis 398 9. 531 1
choreas 39 9
choreis 233 1. 388 2
chori 6 6
choris 196 5. 260 4. 891 2
choro 169 1. 417 1
choros 20 5. 374 4. 392 2
chorus 503 3. 842 6. 861 5. 890 2. 898 1
Chremes 429 5. 880 5
Chremeta 605 3
Chryſippi 642 13
Chryſippo 745 4
Chryſippus 514 11. 665 2
cibaria 508 12
cibo 447 5
ciboria 178 5
cibum 454 8. 608 7. 62 1

ibus 651, 14
Cibyratica 755, 2
cicatricum 134, 5
cicatrix 564, 5
cicere 654, 3
ciceris 549, 2. 700, 10. 890, 9
ciceri 563, 5.
Cicerus 561. 1
cichorea 140, 3
cicoria 628, 2
cicuta 618, 4
cicutæ 859, 11
Cicutæ *propr.* 645, 1
Cicutam *propr.* viri 653 9
cicutis 437 7
cimex 615, 9
cinctus 714, 5
cinctutis 176 12
cinerem 795, 2
cineres 182, 5. 415, 5. 481, 5. 914, 7
cineri 148, 5
cinge 361, 4
cingentem 341, 9
cinisiones 526, 9
cines 450, 4
cippus 587, 4
Circæa 429, 2
Circæis 675, 1
Circæ 489, 3
Circen 73, 8
Circes 737, 9
circi er 764, 2
circo 654, 4
circum 575 4. 576, 9. 861, 1
circumagi 594, 16
circumdata 526, 7, 10
circum emit 485 7
circumlita 773, 3
circumpotuisse 680, 2
circumroditur 815, 10
circumspectemus 862, 7
circum onuit 658, 8
circumvagus 481, 8
circumveniunt 888, 2
circumvolat 12, 5
circumvolitans 744, 5
citam 807, 13
cita 141, 4. 217, 9. 506, 7
citaret 530, 7
cithara 63, 4. 94, 4. 121, 4. 150, 5. 258, 3
citheræ 194, 4. 241, 6. 290, 1. 308, 6. 648, 1. 738, 9. 740, 8
citharas 648, 10
citharœdus 903, 4
citius 50, 4. 593, 7. 632, 4. 685, 5. 855, 2
cito 502, 6
citra mare 718, 5
citra 514, 5. 604, 1
citrea 364, 4
citrum 488, 2
citus 140, 9. 284, 3. 612, 6. 894, 12
civem 684, 13. 794, 3
cives 11, 1. 573, 7. 573, 12. 729, 3. *bis.* 913, 9
civi 12[illegible], 5
civibus 80[illegible], 2
civica 744, 7
civicam 33[illegible], 10
civicum 146, 1
civiles 287, 5
civilia 595, 4
civilibus 479, 3. 726, 2
civilis 4[illegible]2, 9. 856, 5
civitas 371, 1. 484, 4. 4[illegible]4, 2
civitatem 355, 5
civium 450, 1. 469, 8. 431, 3
clade 356, 3. 417, 12
clades 277, 3
clamabit 910, 13
clamans 605, 11
clamantibus 644, 1
clamas 766 11
clamat 507, 2. 80[illegible], 7
clamant 650, 6. [illegible]37, 5
clamet 52[illegible], 7. 64[illegible], 13. 798, 13. 613, 9
clamo 617, 7. 8[illegible]2, 10
clamor 12, 9. 287, 4. 337, 7. 598, 10
clamore 356, 9. 706, 9. 813, 10
clamorem 10[illegible], 1. 237, 7
clara lucernâ 707, 7
clarabit 372, 4
claram 28, 1
clare 605, 3. 803, 7. *bis.*
clari 440, 2. 304, 7. 414, 1
clarior 244, 2. 289, 8
claris 390, 1. 898, 7. 912, 2
clarius 396, 5
claro 498, 6. 575, 4. 856, 1
clarorum 854, 4
claros 577, 5
clarum 217, 9. 398, 2. 563, 7
clarus 336, 4. 354, 9. 501, 2. 648, 3. 655, 7. 764, 2. 858, 7
classe 141, 4. 276, 5. 98, 10. 527, 6
classem 655, 4
classes 87[illegible], 12
classico 431, 1
classis 66, 4
clathros 914, 9
claude 284, [illegible]
claudens 434, 10
claudere 166, 6. 608, 15. 5[illegible] 12
Claudi 561, 4. 783, 4
claud *vocat.* 770, 1
Claudiæ [illegible], 1
Claudius 41[illegible], 9. 742, 2
claudo *numen* 249, 3
claudum 108 7
claves 55[illegible], 7. 82[illegible], 3
clavibus 109, 2
clavos 132, 6. 33[illegible], 5
clava 542, 4
clavis 269, 10
clausit 42[illegible], 6
clausira [illegible]92, 6. 787, 6. [illegible]24 9
clausus 0[illegible], 7
clavum 560, 4. 572, 5. 573, 1. 70[illegible], 4
clazomenis 582, 4
clemens 598, 8
cliens 411, 1. 766, 1. 861, 6
clientæ 225, 5
clientem 7[illegible]1, 7
clienti 53[illegible], 10
clientium 227, 9. 240, 8
clientum 473, 4
Clio [illegible] 2
clitelias 662, 3. 785, 3
clivos 785, 4
clivum 369, 9
cloacam 660, 8
clune 7[illegible]1, 9
clunes 525, 13
Clusinis 792, 4
clypeo 108, 4
Cnidi 115, 2
Cnidius 168, 10
Cnidon 362, 9
Coa 714, 4
coactor 576, 13
coactus 69, 4. 550, 13
Coæ 413, 11
Cocceii 503, 3
Cocceius 559, 5, 9
cocco 701, 15
cochlea 678, 2
cocto 615, 1. 718, 6
cocytus 207, 5
Codrus 319, 3
coeant 874, 2
coeat 751, 1
cœlebs 210, 4. 2[illegible]4, 1

cœleſtes

cœleſtes 368, 2. 842, 7.
cœleſtia 392, 9. 506 3
cœleſtis 294, 2. 744, 11
cœli 495, 2. 569, 3. 701, 14
Cœli *nomen propr.* 550, 9
cœlibe 732, 11
cœlibis 686, 6
cœlitum 486, 4
cœlo 31, 3. 174, 4. 182, 7. 257, 7. 266, 4. 330, 1. 397, 9. 444, 1. 448, 2. 477, 1. 487, 5. 557, 7. 677, 5
cœlum 13, 5. 19, 10. 247, 6. 450, 15. 472, 1. 766, 3. 791, 1
cœlum non animum 779, 2
cœmens 518, 1
coemptas 661, 1
coemptis 161, 2
coemptos 114, 8
cœna 579, 3. 700, 12. 701, 17. 713, 2. 751, 3. 880, 2. 905, 6
cœna dubia 632, 1
cœna brevis 789, 6
cœnabat 794. 8
cœnacula 733, 2
cœnæ 354, 7. 699, 2
cœnam 706, 4. 765, 13
cœnamus 716, 3
cœnant 565, 6. 566, 3. 840, 4
cœnantes 557, 5. 714, 8
cœnantibus 715, 3
cœnare 551, 12. 748, 2
cœnarum 675, 3. 822, 1
cœnas *verb.* 765, 11
cœnat 758, 1. 867, 9
cœnatus 608, 7
cœnem 660, 1
cœnes 813, 5
cœnis 209, 4. 711, 9
cœno *nomen* 706, 1
cœperis 650, 2. 825, 4
cœperunt 540, 1. 588, 14
cœpi 557, 8
cœpit 595, 7. 697, 5. 739, 9. 794, 1. 838, 10. 843, 8. 845. 4. 858, 10. 874, 11. 891, 6
coerceat 464, 9
coerces 44. 5. 232, 3. 543, 1
coercet 229, 1. 537, 6. 586, 3. 653, 12
coercuit 898, 1
cocus 248, 1
cogas 852, 3
cogat 757, 1
cogemus 856, 2
cogere 255, 3. 530, 4. 775, 2
cogeris 512, 2
coges 801, 11
coget 912, 2
cogi 726, 6. 824, 8
cogimur 162, 1
cogis 290, 9. 308, 3. 573, 10. 770, 2
cogit pro colligit 910, 4
cogitat 740, 5. 885, 5
cogitet 191, 2
cognata 665, 4. 698, 14
cognati 593, 10
cognatorum 865, 11
cognatos 513, 3. 669, 3
cognitor 685, 8
cognomen 536, 2. 629, 4. 641, 6. 785, 3
cognomine 863, 3
cognoſcere 852, 4
cogor 127, 5
cohæredum 691, 9
cohæres 687, 6
cohibebor 236, 1
cohibent 106, 2. 266, 3. 672, 1
cohibentia 854, 9
cohibentis 390, 4
cohibere 306, 4
cohibet 7, 2
cohors 19, 3. 232, 6. 486, 8. 743, 2
cohortes 261, 5
cohortem 582, 14
cohorto 769, 5
cohortis 237, 2
coibat 891, 5
Cois 527, 1
coit 745, 3
Colchi 382, 1
Coichica 199, 3
Colchicis 446, 2. 490. 6
Colchis 486, 6
Colchos, v. Jolchos
Colchus 237, 1. 882, 4
colendi 495, 2
coli 270, 1
colis 208, 4
colit 133, 3
colla 195, 8. 710, 10
collata 259, 10
collatis 873, 8
collaudem 575, 16
colle 860, 11
collecta 740, 8. 775, 3. 858, 1
collectos 793, 2
collectus 547, 9
collega 574, 1
collegam 826, 10
collegia 516, 1
collegiſſe 3, 1
collegit 777, 9
colles 85, 3. 410, 6. 497, 1. 743, 1
collibuiſſet 530, 6
collibus 395, 3
collige 617, 13. 841, 1
collis 780, 1
colligit 677, 10. 887, 8
collines 65, 2
coliiſa 736, 2
collo 251, 6. 436, 9. 662, 6
collocare 493, 10
colludere 887, 7
collum 349, 16. 387, 7. 798, 14
collyria 559, 7
coloni 206, 5
colono 171, 3
colonum 635, 2
colonus 131, 2. 616, 7
Colophon 776. 3
color 57, 5. 154, 4. 404, 4. 414, 4. 470, 10. 489, 7. 618; 8. 805, 2
colore 163, 2. 168, 2
colores 270, 4. 753, 11. 799, 1. 879, 9
colori 893, 9
coloribus 395, 1. 744,
colubræ 590, 6
colubros 72, 4
columina 483, 6
columbam 379, 3
columbas 140, 9
columbi 772, 1
columbino 677, 10
columbit 9, 6
columen 219, 6
columnæ 905, 3
columnam 132, 2
columnas 225, 1
colunt 828, 5
coma 86, 4. 322, 4
comæ 373, 7. 391, 6. 404, 3
comam 23, 4. 193, 8. 361, 4. 469, 15
comas 352, 6. 840, 4
combiberet 142, 2
comedanda 761, 9
comepunt 795, 3
comes 109, 7. 384, 10. 421, 3. 556, 4. 577, 16. 701, 6. 712, 9. 807, 11. 869, 1
comes exterior 683, 14
comeſſabere 363, 6

Comica res 879, 12
comicus 690, 8
comis 117, 2. 552, 4. 605, 4. 606, 9. 609, 4. 720, 7. 865, 8.
comitem 133, 3. 811, 10
comites 32, 7. 220, 8. 295, 9. 409, 8. 409, 1. 557, 6. 583, 16. 639, 6
comiti 768, 2
commendare 892, 1
commendat 509, 7. 855, 1
commendes 815, 4
commendet 793, 8
comminuas 509, 10
commixit 538, 5
commiserit 899, 7
commisisse 888, 1
commisit 17, 1. 416, 10
commissa 583, 10. 591, 10. 814, 12, 890, 9
commissi 400, 3
commissum 348, 7. 812, 2
commista 603, 4
committenda 852, 6
committere 111, 7. 373, 4
committes 708, 12
committes Stenæ 882 11
commoda 710, 7. 789, 8. 828 1. 869, 13. 885, 8
commodet 727, 12.
commodi 321, 1
commodius 578, 7. 633, 2
commodus 394, 1. 770, 9, 895, 2. 895, 5
commotis 617, 3
commotæ mentis 665, 2
commotus 657, 2
commune 212, 4. 587, 2
communi 536, 10. 696, 1. 844
communia 824, 4. 883, 3
communibus 774, 7
communiter 482, 1. 736, 8
comœdia 544, 2. 548, 8. 602, 1. 846, 4. 880, 4. 897, 5
comparat 433, 8
comparet 514, 10. 835, 6
comparis 167, 2
compede 126, 6. 407, 8. 441, 2. 742, 3
compedibus 802, 1
compellans 584, 6
compellar 762, 12
compellaret 667, 5
compenset 536, 14
comperit 828, 10
compescant 781, 8
compesce 70, 2. 237, 7. 741, 2
compescere 716, 11
compesceret 589, 3
compescet 864, 9
compescit 206, 2
compilasse 515, 7
compilens 512, 8
compita 641, 6. 665, 5. 698, 1. 728, 9
complere 851, 4. 891, 3
complesti 454, 7
complexus 561, 7
complures 612, 1
compone 316, 1
componere 356, 3. 514, 1. 545, 4. 559, 6. 618, 11. 646, 2. 736, 6. 854, 5. 875 12
compono 725, 6. 862, 4
componunt 828, 6. 863, 8
comportatis 740, 5
comportet 648, 10
compos 878, 11
composita 40, 4
compositis 420, 4. 583, 11. 649, 5
compositum 837, 2
compositus 583, 11
composui 593, 11. 613, 3
compressis 555, 9
compti 720, 1
comptos 400, 5
compulerit 96, 4
conamur 27, 2
Coneanum 261, 1
concedas 537, 12
concedere 555, 11. 556, 2. 668, 5. 866, 2
concedes 761, 3
concedi 904, 11
conceditur 749, 8
concenitum 789, 2
concessa 554, 1
concesserat 108, 6
concessere 905, 3
concha 532, 1
conchæ 674, 1
conchis 179, 1
conchylia 435, 3. 631, 3. 674, 3. 716, 3
concidit 310, 3
concidunt 52, 1
concilietur 890, 5
concilio 340, 5. 383, 4
concines 369, 7. 370, 5
concinna 776, 2
concinnior 836, 9
concinnus 535, 6. 603, 3
concipitur 199, 4
concita 308, 2
conciret 132, 4
conclave 702, 6
concludere 548, 3
concluſas 546, 8
concluſus 551, 2
concordia diſcors 782, 3
concredere 697, 7
concubitu 908, 1
concupiveris 440, 1
concurrant 574, 4
concurrit 850, 4
concurritur 506, 6
concurſus 599, 1
concuſſa 567, 3
concute 534, 2
concutitur 129, 2
condere 43, 2
conderet 704, 5
condes 901, 5
condet 754, 5
condideret 620, 8, 10
condidit 4, 4. 214, 3. 463, 6
condis 744, 8
condiſcat 745, 3
condiſce 408, 8
condit 432, 5
condit quisque diem, &c. 385 3.
condita 414, 2. 552, 3. 842, 12
conditi 455, 4
conditio 719, 13. 729, 1
conditione 844, 2
conditionibus 4, 7. 269, 1
conditio 499, 4
conditor 907, 6
conditum *penult. longa* 761, 17
conditum *penult. brevi.* 84, 1
conditus 567, 7
condo 725, 6
conduluit 512, 10
conducat 890, 4
conducere 731, 6
conducti 910, 16
conductis 518, 1
conducto 733, 3
conductum 705, 4
condunt 828, 6
coner 617, 3. 770, 3. 837, 6
confecta 854, 8
conferbuit 524, 8
confeſtim 781, 1
confice 594, 1
confidens 582, 6
confunder 74, 2
confuſa 849, 3
confuſum 679, 2
confuſus 588, 14. 891, 11

INDEX

congeſta 508, 12
congeſtis 511, 13
conjuge 256, 5. 267, 4. 843,
conjugibus 382, 7. 402, 7
conjugis 6, 1. 31, 4. 271, 3
coniunct 909, 7
conjura a 63, 5
conjux 336, 4. 685, 1. 707, 5
connectere 861, 14
conopeum 46, 6
conor 726, 5
conſcia 529, 7. 708, 5
conſcientia 448, 7
conſcio 278, 7
conſcite 729, 11
conſcrut 600, 8
conſecret 597, 7
conſentire 814, 7
conſentit 222, 3
conſenſuit 265, 3
conſervus 87, 1. 709, 11
conſidere 586, 5
conſil 264, 9
conſilia 360, 11. 812, 3
conſilantibus 251, 8
conſiliis 194, 6. 37, 6. 412, 5
conſilio 27, 1
conſilium 206, 1. 337, 4. 417, 12. 565, 4. 640, 4. 663, 9. 726, 10
conſittere 514, 5. 592, 8
conſiſtimus 597, 7
conſtitit 810, 9
conſociare 160, 3
conſolor 581, 6
conſortem 348, 9
conſpectus 893, 1
conſpexerit 754, 6
conſpexit 764, 4
conſpiratur 284, 2. 755, 9
conſpicuum 311, 5
conſpuet 685, 11
conſtanter 703, 6
conſtanti 281, 6
conſtantia 478, 5
conſtantior 705, 4
conſtare 788, 3
conſtat 678, 7
conſtet ſibi 883, 2
conſtiterint 38, 4
conſtitit 445, 1
conſtrictos 572, 3
conſtructus 510, 1
conſtruxerit 648, 2
conſueris, pro conſueveris 515, 2
conſuetudo 534, 2
conſul 403, 3
conſulatis 215, 4
conſule, *nomin.* 146, 1. 286, 6. 307, 4. 324, 5. 473, 3. 524, 7
conſule, *verb.* 655, 6
conſulenti 149, 5
conſulere 655, 5
conſulis, *nom* 352, 4
conſulis, *verb.* 803, 1
conſulit 98, 2. 798, 5
conſulta 799, 4
conſulti 561, 15
conſultis 166, 19
conſulto 608, 6
conſultur 106, 9
conſultus 127, 3. 507, 7
conſultus juris 904, 11
conſumere 677, 2. 736, 4
conſumeret 633, 3
conſumet 594, 5
conſumimus 863, 10
contagia 486, 9. 781, 6
contam nato 139, 8
contemnas 7-7, 1
contemnat 550, 8. 728, 12
contemnere, *infinit.* 511, 8. 710, 3
contemnere, *futur.* 640, 1
contemni 792, 2
contemnere 546, 2
contempleris 363, 7
contemplor 511, 10
contemptis 610, 8
contempto 443, 2
contemptum 685, 6
contendat 540, 1. 798, 14
contendere 595, 7. 726, 14. 771, 11. 811, 8
contendit 486, 5
contenta 476, 8
contento 532, 3
contento fune 705, 6
contento publice 701, 3
contentus 506, 2. 515, 4. 553, 8. 577, 10. 608, 10. 610, 5. 634, 10
conticuit 812, 13
contigit 603, 3. 681, 10. 740, 1. 848, 16
continente 207, 6
continet 736, 3
contingat 747, 4
contingere 649, 5. 8. 681, 4. 705, 8
continget 876, 13
contingis 698, 3
contingit 796, 7. 806, 5
contingunt 703, 9
continua 704, 1
continuem 313, 6
continu montes 796, 5
continuit 143, 9
continuo 573, 7. 577, 11. 652, 6. 716, 5
contracta 243, 1. 313, 3. 750, 1. 861, 8
contracte 606, 2
contractum 708, 6
contractus 761, 2
concrahes 190, 10
contraria 519, 8
contraxit 472, 1
contrectatus 825, 3
contuderit 373, 4. 768, 5
contudit 275, 6. 705, 4. 838, 8
contulerim 561, 8
contuleret 563, 7
contumeliæ 469, 12
contundet 452, 6
converſat 745, 2
convenienter 772, 3
convenientia 882, 5. 900, 10
conveniet 775, 15. 894, 9
convenisse 834, 1
convenit 583, 1. 679, 6. 718, 6
conveniunt 257, 3
conventu 583, 14
converſa 483, 1. 805, 5
converſis 887, 14
converſo 309, 8
convertere 461, 8
converteret 849, 4
convicia 584, 4
convictor 574, 8
convictore 552, 10
conviva 107, 5. 471, 4. 615, 5. 611, 2. 635, 6. 676, 1. 649, 5. 720, 7. 745, 1. 785, 9
convivæ 717, 6. 860, 4
convivam 702, 4. 606, 8. 713, 3
convivas 566, 3
convivatoris 720, 4
convivia 27, 10. 557, 8. 751, 5. 859, 14
convivis 630, 6
conviviorum 468, 1
Coo 674, 2
cooperto 619, 3
copia 73, 2. 211, 2. 501, 12. 510, 14. 647, 2. 780, 2. 783, 7. 793, 1. 817, 9. 866, 6
copiam 354, 1

copias 417, 13
copula 59, 2
coquat 889, 4
coquite 927, 1
coquitur 718, 6
cor 641,8. 657,6. 880,9
Coraco 687,9. 688,5
corde 93, 2
cordi eſt 73, 2
Corinthi 29, 1
Corinthum 806, 5
Corinthus 849,1
corio 686,16
cor a 629,5. 796,9
cornibus 302, 4
cornicis 415, 2
cornicula 744, 3
cornix 315,6. 349,7
cornu, *i. e.* vaſcula 620, 9
cornu 73, 4. 78, 3. 234, 1. 501, 12. 547, 12. 564, 3. 617, 14
cornu pro copia pleno 783,7
cornua 327, 1. 439,4. 350,12. 454 10 489,7
cornuum 150, 2
corona 82, 4. 499, 1, 894, 10
coronæ 143,2. 347,18
coronæ *i. e.* cœtus, 813, 10. 906, 1
coronam 74,6. 103,3. 606,5. 861, 9
coronantem 331, 8
coronari 728, 10
coronas 179, 2. 305,9. 662, 6
coronatus 175, 2
coronet 814, 6
coronis 405, 5
corpora 4 7 2
corpore 149, 2. 156, 8, 250, 8. 381,11. 522,2. 533, 10. 709,12. 740, 3. 762, 9, 755, 7
corpori 416, 3
corporibus 270, 3
corporis 302,4. 526, 1. 826, 6
corpus 150, 2. 415, 3. 312, 10. 614,5. 631,1,6. 633, 9. 712, 2. 747,3. 746,6. 842, 13
correctior 843,1
correctus 794,11
correptus 866, 7
corripe 911, 7
corrigere 96, 6
corrimit 19,5
corruget 750, 9
corrumpam 597, 2
corrupta 521, 9
corruptius 568, 2
corruptorem 708, 8
corruptus 624, 5
corruptus judex 622, 4
cortice 290, 13 554,8
corticem 286, 4
Corvino 325, 6
Corvinus 603, 9
corvorum 590, 2
corvos 799, 11
corufco 128, 1
corvum 346 2. 687,8
corvus 607, 9
Coryphantes 68, 3
Corycio 679, 3
coſtum 244, 4
cotice 183, 3
cothurni 879, 3
cothurnis 564, 9
cothurno 149,3. 807,4
Cotilli, *v.* Curtillus.
cotis 899, 10
Cotiſon's 8 , 6
Coryta 492,4
Cragi 87, 1
Crantore 735, 4
craſſa 532, 21
craſſa Minerva 621, 5
craſſe 837, 1
craſſi 677, 6
Craſſi, *Propr.* 267. 4
craſſo aere 853, 6
craſſum unguentum 905, 5
craſtina 393, 7
crateræ 317,5. 6 0,7
Crater m 652. 7
cratibus 434,10
Cratino 918 1
Cratinus 544, 1
creandis 739,13
creantur 378,11
crebris 97, 2
crebro 725,1
credam 489,14. 769,2
credas 398,6. 631,1. 634,12. 797,8. 810,2. 839,7
credat 568,7. 708,10
crede mihi 701,6
crede 165,5. 350, 3. 585,4. 618,1. 643,8. 645,7. 659, 6. 747,7. 771,4
credebat 616,3. 865,4
credere 519,3. 728,8. 765,2. 851,1
crederem 182,1
crederet 576,7
credi 902, 10
credibile 596, 7
crediderim 198, 5. 735, 5
crediderit 814, 7
credidimus 266, 4
credidit 270,10. 347, 6. 447, 9. 747, 6
credis 728,2. 733, 13, 753, 6. 758,7. 818,1. 866,19
credit 836,2. 899,2
credite 230,1. 808,7. 873,6
creditor 644, 2
creditur 672,9. 846,3
creditum 16,3. 95,6
credo 633, 1. 647, 3. 650, 4. 708,23
credula 48,2. 365,2. 483,7
credulum 282,9
credulus 24, 1
cremato 381, 3
crematos 494,10
Creontis 449, 6
crepante 485, 4
crepat 76,2. 642,2. 766, 10
crepent 894,7
crepidas 541,11
crepuit 222,7
creſcam 360, 5
creſcent 686, 3
creſcentem 311,3. 390,1. 690 5
creſcere 840, 1
creſcit 54,4. 156, 5. 183, 4, 5. 331,4. 470,8. 732,3. 863 3
creſcunt 312,11. 339,3
Creſſa 136,7. 289,9
creta 470, 10
Creta 661, 2
Cretam 464, 3
Creten 348, 2
Creticum 100, 2
crevere 422, 5. 891,14
crevit 380 6. 381,1. 671, 3
crimina 536,5. 815,8
crimine 665,2. 895,10
criminibus 283,1
criminoſis 67, 2
crine 124,2. 197,2
crinem 306, 4
crines 65, 2. 232, 4. 264, 6. 389,2. 400, 6. 405, 7, 445, 6
crinibus 74 7. 169,4
Criſpe Salluſti 155,2
Criſpini 515,6. 707,4
Criſpinum 543,6
Criſpinus 543, 6
criſpi 833, 2
croco 679, 3
crocodili 471,1
crocum 837, 4

INDEX

Crœſi 776 2
cruce 527 9. 707 6. 799 11
cruciavetit 519 6
cruciet 610 9
cruda 295 8
crudæ bovis *Epod.* 8
crudeles 808 7
crudelior 719 9
crudelis 404 1
crudi 758 6
crudis 543 2
cruente 183 3
cruentæ 246 7
cruentis 958 8
cruento 206 6. 943 9
cruentum 12 10
cruentus 683 12
crumena 747 5
cruor 438 3. 457 7. 588 14
crurore 153 8. 199 2. 490 3. 491 7
cruorem 664 8
cruoribus 148 2
cruroris 914 12
cruta 234 3. 411 2
crure 527 2. 808 5
cruribus 236 2. 529 8. 535 3
crus 255 5. 526 3. 572 7
cruſtis 732 1
cruſtula 508 5. 677 1
cubant 702 3
cubantis 72 7. 666 4
cubat 593 1. 860 11
cubet 440 4. 470 3
cubili 412 7
cubilia 484 4. 539 3
cubilibus 430 5
cubital 662 5
cubito 104 2. 686 1
cubitum 676 1
cuculium 584 6
cui, id eſt, alicui 535 2. 910 11
cuilibet 757 3. 856 8
cui volent 757 4
cuiquam 547 13. 550 13. 861 13
cuique 596 7. 659 6. 699 4. 775 3. 900 10
cuivis 806 5
cujus 49 3. 166 5. 639 7. 764 9
cujuſque 887 4
culices 558 2
culinæ 689 13
culinam 561 2. 566 1
culmo 636 1
culpa 27 5. 336 8. 457 2. 66 7. 729 1. 815 7
culpabit 511 15
culpæ fuga 875 9
culpæ 277 1. 348 6. 379 7. 771 1
culpam 384 10. 895 15
culpante 242 7. 551 8
culpantur 639 1
culpari 384 6. 547 3
culpas 297 3. 422 2
culpatur 588 3
culta 781 5
cultello 784 6
culti 495 3
cultis 417 7
cultor 127 1. 882 3
cultro 598 7
cultu 664 10
cultum 669 10
cultura 334 6. 815 14
culturæ 727 12
cultus 37 2. 41 2. 379 5. 400 7. 630 3. 683 10
culullis 119 6. 911 3
Cumas 792 8. 911 3
cumeram 762 8
cumeris 510 10
cuminum 820 6
cuncta 151 3. 240. 3. 393 3. 403 2. 406 3, 671 6. 681 7. 762 11. 776 4. 781 3
cunctantem 383 11
cunctetur 528 12
cunctis 837 6
cunctos 503 1. 552 1
cunctum 644 2
cuneos 131 6
cunque 26 2. 32 6. 30 7. 67 2. 104 2. 124 5. 687 3.
cunque, pro quandocunque
Cupennius, v. Cupiennius
cuperem 854 11
cupiam 596 8
cupiat 573 4. 753 5
cupide 839 6
cupidine 313 3
cupidine falſo decepta pars 511 4
cupidine miſero fervet 727 5
cupidinem 167 9
Cupidinum lentum 413 3
cupidinibus 528 1. 710 3
Cupidinis 337 12. 492 5
cupidinum 79 1. 362 5
cupido *ſubſtant.* 12 5. 183 1. 216 1. 816 10
cupido *adject.* 617 6
cupidos 307 2
cupidum 614 8. 633 9. 866 16
cupidus 738 1. 887 13
cupiens 700 12. 702 1. 706 1. 753 3. 858 10
Cupiennius 521 6
cupientium 311 8
cupiet 801 1. 863 11
cupimus 535 12
cupio 592 4
cupis 592 13. 866 8
cupit 568 7. 740 6. 875 7. 914 1
cuppâ potare magiſtrâ 635 10
cupreſſi 39 4
cupreſſo 502 3
cupreſſos 208 5
cupreſſum 874 9
cupreſſus 387 6
cupreſſus *acc. plur.* 1415 8
cur, i. ut, vel propter quod 770 7
cura carentis 895 9
cura *nom.* 55 4. 62 1. 182 4. 217 2. 243 8. 311 3 415 6. 681 10. 685 6. 691 1. 773 3. 787 3. 844 1. 902 1
cura, *verb.* 677 2
curabit 316 2. 883 8
curæ erat 671 6
curæ 382 13. 408 10. 573 7. 588 4. 745 1
curam 464 11. 573 5. 677 2. 681 2. 712 8. 738 9. 747 6. 749 9. 851 3
curandâ cute 738 6
cūrandi 739 8
curentem 746 5
cutare pelliculam 685 9
curare 217 6. 573 10. 833 2
curarier 866 11
curarum 411 6. 744 10
curas *nomen* 33 3. 193 2. 215 6. 287 5. 305 6. 327 3. 434 2. 527 10. 740 4. 778 9. 793 6. 816 13 879 8
cura *verbum* 355 6. 788 15. 797 6. 814 2
curat 179 3. 203 4. 270 7. 808 4. 880 9. 899 3
curata 632 4. 747 9
curatoris 733 13
curem 875 13
cures 728 7. 781 7. 803 5
curet 385 2. 502 11. 868 8. 913 9, 10
curia 268 2
curiæ 149 5
Curiis 730 3
curioſus 494 3

curis

curis 897. 861 11. 865 11
Curium 53 4
curo 145 1. 640 6. 725 5. 743 2
curas 112 5
currat 601 1. 660 4
currebat 531 3. 665 6
currens 446 6
currente 292 4
currentia 742 4
currere 513 6. 591 3. 599 2. 702 6
curreret 651 8
curres 739 3
curriculo 2 2
curris 728 5
curris 168 3
curru 56 2. 91 1. 280 7. 373 1. 497 3. 572 3. 796 7. 847 3
currum 128 3
currunt 508 10. 519 8. 779 2
currus 64 1. 463 2. 514 12
curſitant 406 4
curſitat 701 10
curſu 500 2. 689 11. 813 8. 909 8
curſum 878 2
curſus 26 6. 127 4
curtabit 649 19
curtæ 339 4
curtatus 733 5
curtillus 718 10
curtis 598 3
curto mulo 578 1
curva 352 7
curvæ 42 2
curvantis 126 8
curvat 293 5
curvatos 371 7
curvet 676 3
curvis 452 1
curvo 383 14. 466 11. 859 2
curu'e 757 3
cuſpide 387 4. 614 10
cuſtode 111 5. 422 8. 802 1. 887 9
cuſtodem 302 6. 854 9
cuſtodes 135 6. 410 4. 526 9. 546 5
cuſtodia 726 8
cuſtodiet 617 2
cuſtodis *nom.* 554 6
cuſtodis *verb.* 649 13. 651 12
cuſtodit 342 6
cuſtos 55 3. 223 3. 266 2. 328 4. 383 2. 693 6. 726 3. 893 12
cute 738 6. 809 7
cute bene curatâ 747 9
cutem 108 6. 914 12
cyathis 321 1
cyatho 510 12. 579 4
cyarhos 287 1. 321 3
cyathum 114 3
Cycladas 862 3. 852 10
cyclidus 884 2
Cyclopa 564 8. 864 10
Cyclope 885 6
Cyclopum 21 2
Cydonio 400 9
cygni 374 9
cygnum 368 9
Cyllenea 473 7
cymbæ 162 4
Cynate 362 4. 414 9. 762 6. 789 4
Cynaram 414 8
Cynicum 804 8
Cynthiæ 352 8
Cynthium 86 1
Cypri 15 1
Cypria 4 8. 364 4
Cypriæ 358 3
Cypron 116 1
Cyprum 80 8. 343 1
Cyri *propr.* 125 6
Cyri *reg.* 157 1
Cyro *reg.* 355 7
Cyrum 74 4
Cyrus *propr.* 125 6
Cytherea 20 5
Cytheream 300 1

D.

DA 320 5, 6 *bis.* 713 5. 800 9 *bis.*
dabat 289 3. 587 5. 812 2
dabimus 371 1
dabis 553 5. 760 2
dabit 11 9. 39 7. 687 9. 688 7. 757 3. 877 2
dabitur 683 8. 876 13
dabunt 370
Daci 287 6
Dacis 698 4
Dacus 131 5. 237 2. 276 4
Dædalea 366 2
Dædaleo 236 6
Dædalus 19 6
Dalmatico 150 1
Dama 691 3. 707 13
damæ 10 2
Damæ *propr.* 573 11. 684 1
Damalin 138 1
Damalis 137 3. 138 2
Damaſippe 640 3. 669 11
Damaſippi 644 4
Damaſippus 644 3
damna 381 9. 392 9
damnabis 165 3
damnari 647 1
damnatum 252 4
damnatus 208 1
damnis 767 3. 808 3
damno 523 1. 633 7
damnoſa 280 8. 811 1. 840 1
damnoſè 760 10
damnum 270 4. 667 8. 774 1. 800 4
damus 536 2. 851 8. 874 1
danaen 309 1
Danai 207 5. 296 9
danda 646 7
dandus 887 5
dant 109 3. 508 5
dante 805 1
dantis 853 8
Danubium 423 2
dapem 177 5
dapes 241 4. 435 438 5. 460 1. 702 1. 890 7
dapibus 124 3. 139 3. 999 4
dapis 376 8. 446 11. 493 8. 701 2. 807 10
Dardane 63 8
Dardanas 387 3
dare 111 1. 127 4. 196 6. 299 1. 313 2. 478 3. 517 3. 532 9. 646 10. 689 3. 754 10
dare circum 68 1 10
dare lintea 483 1
dare lucem 885. 912 2
dare ludem amori 299 1
darem 421 1
daret 140 11. 523 1
das 633 5. 666 3. 760 2 841 7. 867 3
dat 513 4. 571 5. 749 6
data 55 5. 895 12
date 457 2. 495 3. 500 9. 807 7
dati 734 1
datis 19 7. 262 1. 869 6
datis vatibus 507 1
dato 262 1. 272 2. 874 1
datum 283 4. 625 4
datur 486 14. 535 9. 868 1
daturas 589 1
daturo 281 1

daturus 366 3. 500 5. 698 5. 867 2
datus 84 1
Dauni 417 6
Daunia 50 2
Daunie 158 6. 389 3
Daunus 460 8
Davo 615 3
Davum 727 5
Davus 610 *. 700 2 *bis.* 711 6. 8 [illegible] 13. 892 10
de die 472 5. genere hoc 507 3 luce media 789 5 nocte media 650 4. 739 1. 767 3
de re fabula narratur 511 12
de tenero ungui 278 2
dea 473 11
deæ 390 3. 640 3
debacchantur 255 7
debeas 379 2
debeat 900 6
debebat 505 2
debellata 77 1
debemur 877 11
debemus 534 9
debent 562 2
debentia 776 5
debentibus 126 7
debes 50 4. 61 7. 745 1
debet 832 1
debetur 577 2
debilitat 47 3
debita 112 1. 173 6
debite 347 10
debito 135 5
debitor 538 1
decantata 730 3
decantes 125 3
deceat 355 5. 758 7. 803 2 900 2
decebit 678 8. 805 5
decede 871 3
decedentia 752 3
decedere 866 12
decedet 677 7
decedit 243 7
decedunt 172 5. 195 8
decent 363 8. 371 3. 531 5. 645 1. 811 5
December 467 7
Decembres 317 8. 826 9
decembri 703 4
decempedis 212 4
decens 76 3. 363 8. 414 4. 725 8
decent 308 6. 763 10. 881 5
decenter 880 3
decentes 21 1. 549 9
decentis 671 6
decerpsit 511 4
decerptum 625 3
decerptus 524 2. 815 7
decerpens 432 9
decerpere 525 3
decerptæ 30 2
decertantem 17 3
decet 21 4 6. 101 7. 327 12. 427 5. 473 1. 673 5. 811 10
deciderint 404 3
decidimus 192 10
decidit 522 1. 792 16. 831 10. 913 7
decidunt 189 7
decies 488 4. 532 2. 660 2, 6. 808 12 904 7
Decio 571 9
decipimur 875 3
decipit 820 5
decipitur 203 3
decipiunt 534 5
decisa negotia 764 14
decisis pennis 859 8
declamas 735 2
declinat 125 7
declive 353 7
decoloravere 153 7
decoqueretur 619 9
decor 191 6. 857 5
decore 525 11. 759 8
decoræ 41 3. 304 7
decoram 116 2
decorare 213 4
decorari 855 6
decorat 755 7. 760 4
decorent 165 2
decori 215 1
decoris, *adject.* 700 15
decoro 365 7
decorum 124 2. 234 1 246 9. 432 7. 588 7. 762 5. 836 8
decorus 369 9. 502 1
decrescentia 391 7
decreta 498 3
decuere 789 3
decuit 805 2
decurrens 344 2. 366 5. 616 4
decurrere 358 2. 7 5 15
decus 2 1. 124 3. 219 6. 311 6. 340 4. 389 3. 418 7. 444 7. 495 2. 500 10. 648 1. 807 1. 868 4
decuit 767 9
dedit 349 2
dedecet 145 2
dedecorant 379 7. 853 7
dedecori 523 2
dedecorum 279 2
dedecuit 196 5
dedecus 549 2. 633 7
dederint 747 1
dederint 548 2. 600 3
dederint 46 2
dederis 393 4
dederit 506 1
dederunt 275 3. 414 10
dedi 489 5
dedicatum 118 1
dedicit 99 4
dedisses 532 2
dedisset 842 5
dedit 94 4. 119 4. 219 1, 307 12. 389 6. 511 11, 622 2. 568 5. 597 5, 629 5. 700 12. 707 10, 861 10. 879 6. 901 5
dedit pœnas 524 2
deditis 648 11
dedocet 158 2
deducam 507 5. 597 4
deducere 655 4
deduci 142 5. 613 4
deducis in actus 883 4
deducit 368 7. 881 9
deducta 851 12
deducte 174 2
deducti 894 4
deductus 278 1
deducunt 472 2
deduxisse 361 2
deduxit 740 3
deerit 613 9
decro 597 1. 615 1
deest 783 2
defecere 379 6
defendam 577 6
defendans 55 9
defendat 890 3
defende 389 3
defendens 623 3
defendente 691 4
defendere 532 1. 685 4. 811 11
defendis 705 12
defendit 71 5. 382 13. 551 8
defensor 684 13
defer 783 1
deferar 855 9
deferens 158 4
deferor 726 1
deficient 621 14
deficiente 747 5
deficit 779 6
deficiunt 614 9. 795 6. 875 5
defingit, *v.* diffingit.

defixis oculis 753, 7
deflut 111, 4. 349, 11. 739, 11
defluit 51, 11. 533, 7
deflxit 844, 8
defodiet 754, 5
deformat, *v.* denormat
deformis 474, 9
defoſſa 509, 9
defricuit 600, 2
def iſſe 447, 7
defuncta 8.9, 8
defunctum 334, 7. 342, 3
defundere 699, 6
defuſo 385, 8
degere 121, 4
deget 456, 12
dehinc 486, 13. 539, 7. 568, 4. 885, 5
Dei 893, 12
dejecerit 913, 11
dejecit 416, 2. 580, 8. 858, 5
dejectum 10, 5
dejecere 573, 12
dein 539, 4
deinceps 720, 11
deinde 561, 8. 580, 1. 721, 3
Deiphobus 401, 5
delabantis 356, 5
delaſſare 507, 4
delatis 546, 11
delecta 716, 8
delectabere 364, 7
delectam 165, 6
delectan o 903, 3
dele andum 844, 5
dilectant 350, 2. 410, 5. 534, 6
delectare 502, 4
delectat 615, 12. 715, 2. 803, 7
delectatur 860, 2
delectavere 774, 3
delectent 865. 2
dele et 510, 14. 661, 5
dele or 798, 9
delenda 835, 4
delent 43, 3
d lere o , 1. 911, 9
delevit 276, 4. 40 , 2
Deli 150, 4
Deliæ 390, 3
del berata 142, 3
deliburis 139, 3
del'b tus 4 0, 2
d liciarum 395, 4
delicis 754, 11
deli a 254 1. 537, 6. 543, 8. 903, 9
delitum 911, 11
Deliis 373, 2
delinit, *v.* delenit
deliquit 537, 11
delira 667, 1
delirant 736, 9
deliret 782, 4
delirum 689, 4
delirus 649, 2. 865, 1
delirigat 880, 5
Delius 264 8
Delon 87, 3
Delphica 561, 3
delphinum 875, 8
Dolphis 292, 2
Deiphos 29, 2
delubra 573, 8
delubris 269, 6
deludet 6 7, 8
dem 860, 6, *bis.*
demas 806, 4
deme 816, 6
demens 577, 11. 610, 5. 650 9. 968, 3
dementem 322, 2. 650, 11,
dementes 139, 6
dementia 49, 1
demere 5, 7. 739, 7
demeret 280, 5
demerſa 310, 5
demeteret 522, 4
Demetri 612, 4. 764, 7
Demetrius 611, 1
demiſit 376, 6. 573, 1. 708, 5
demiſſa 312, 3. 526, 6, 10. 888, 13
demiſſis 519, 9
demiſſum 108, 4. 688, 4
demittere 312, 3. 847, 1. 513, 10
demittit 202, 5. 243, 3, 800, 12
demitto 592, 3
demo 832, 10, *bis.*
Democriti 781, 4
Democritus 849, 2. 899, 3
demoveat 509, 6
demovet 353, 14
dempſerit 168, 4
demptus 865, 15
denum 558, 8
dena 858, 8
denarrat 669, 2
denatat 284, 4
deneges 312, 2
denominatos 314, 3
denermat 92, 2
denos 498, 4
dens 152, 3
denſa 3 , 1
demantur 109, 5
denſis 270, 8
denſo 177, 2
denſum 202, 3
dent 655, 4. 720, 7
dente 58, 7. 181, 3. 374, 5. 377, 4. 448, 3. 458, 1. 572, 6. 590, 6. 617, 14. 618, 3. 700, 13. 815, 10. 844, 2
dentem 610, 3
dentes 323, 9. 411, 9. 591, 4
dentibus 809, 7. 858, 4
dentur 720, 13
deo 24, 8. 309, 8
deorum 42, 1. 45, 1. 50, 10. 107, 5. 127, 1. 134, 2. 139, 2. 152, 1. 213, 3. 253, 7. 257, 5. 274, 3. 349, 6. 367, 5. 375, 5. 403, 11. 444, 1. 452, 2. 477, 3. 667, 3. 828, 4
deos 4, 1. 23, 6. 34, 2. 95, 7. 135, 6. 226, 4. 228, 2. 252, 2. 331, 9. 367, 5. 350, 8. 423, 9. 503, 1. 698, 3, 800, 6. 850, 9. 907, 3
depellat 773, 3
depellere 517, 4. 689, 11
deperdat 547, 10
deperdere 523, 10
deperdit 832, 4
deponas 684, 6
depone 104, 5. 178, 2. 813, 4
deponent 138, 2
deponere 509, 9. 727, 7
deponuntur 697, 10
depoſitum 752, 5. 771, 3
deporco 524 7
depreliantes 39, 4
depreh derit 707, 2
drprendi *inſuit.* 529, 18
deprerſa 529, 8
deprenſi 554, 2
deprome 38, 7
deromere 139, 4. 725, 6
deproperare 179, 2
depugnare 847, 10
depulit 774, 11
depulſum 377, 3
depygis 526, 4
dereota 421, 4
deruptum 40, 7
deridet 613, 9. 855, 3
deripere 352, 3. 494, 9
deripit 448, 2
deriſor 698, 5. 859, 11. 911, 2
deriſum 913, 1
derivata 277, 3

des

INDEX

Ves 541, 7. 663, 2. 857, 6
des veniam 671, 3
deſævit 473, 10
deſcendet 240, 6. 435, 7. 906, 7
deſcende 257, 7. 335 6
deſcendere 521, 4
deſcenderet 456, 5
deſcendet 761, 1
deſcendi 771, 2
deſcribat 614, 11
deſcribi 544, 3. 844, 4
deſcribitur 874, 8
deſcripſi 642, 3
deſcripta 616, 5
deſcriptas 879, 9
deſectam 69, 5
deſerat 825, 2
deſere 354, 1
deſerere 898, 5
deſert 876, 3
deſerit 337, 5
deſerta 788, 6. 864, 5
deſertior 777, 3
deſeruit 80, 8. 249, 3. 801, 3
deſiderantem quod ſatis eſt 242, 1
deſideret 887, 1
deſiderii 494, 11
deſideriis 384, 1
deſiderio 94, 1
deſiderium 62, 1. 783, 9
deſideror 759, 5
deſidia 640, 2
deſinat 750, 2
deſignatorem 760, 4
deſilat 529, 7
deſilies 883, 9
deſilire 494, 11
delit 485, 4
deſiliunt 301, 7
definat 873, 4
define 93, 5. 186, 5. 257, 4. 307, 8. 362, 4. 525, 2. 669, 10. 811, 10
definet 468, 15
deſinit 137, 5
deſinere 412, 6
deſipiant 643, 3
deſipit 657, 4. 815, 1
deſis 690, 6
deſiſtam 597, 3
deſiſtant 530, 3
deſit 149 1. 649, 18. 859, 10
deſperandum 32, 8
deſperat 886, 3
deſperes 727, 2
deſpice 284, 6
deſtinat 302, 5
deſtinata 228, 5
deſtinatis 178, 3
deſtinet 646, 8. 658, 2
deſtiti 467, 7
deſtituit 252, 2
deſtringere, v. diſtringere
deſum 555, 5
deſumſit 861 9
deſunt 313, 7. 317, 4. 726, ff
deſurgat 632, 1
det 529, 1. 817, 11. *bis*
deterere 27, 5
deteteret 609, 8
deterget 31, 3
deterior 718, 2
deterioribus 270, 7
deterius 565, 3. 612, 4. 773, 4
deterreret 553, 12
deterret 68, 5
deterrima 557, 4
deterruit 907, 4
deteſtata 5, 12
deteſtatio 451 9
detinet 735, 5. 571, 4
detinuit 126, 6
detorquet 197, 4
detorſeris 629, 3
detorta 877, 1
detractum 660, 6
detrahere 606, 4. 618, 12
detraher 798, 11
detraxerat 461, 3
detrimenta 841, 3
detrnſit 845, 7
detulerit 798, 11
detur 298, 1. 546, 4
devenit 754, 7
devexi 109, 7
deviæ 72, 2
devictis 113, 3
devictus 379, 10
devinctior 561, 6
devio 341, 1
devites 728, 4
devium 193, 5
deum 49, 3. 341, 8. 385, 6. 395, 2. 410, 5. 586, 2
deûm *genit. plural.* 634, 4. 699, 2
devocare 487, 5
devolet 683, 8
devolvit 367, 3
devota 260, 6. 416 13
devoti 481, 3
devovet 658, 4
deus 18, 4. 75, 3. 105, 1. 129, 3. 313, 7. 355, 10. 468, 8. 473, 4. 475, 6. *bis*. 507, 5. 705, 10. 719, 10. 802, 2. 869, 2. 889, 5. 892, 10. 913, 13
dexter 642, 7
dextera 8, 3. 456, 8. 618, 2. 850, 4
dexteras 321, 12
dexteri 455, 3
dextra 223, 2. 255, 4. 586, 3
dextram 757, 1. 767, 9
dextras 378, 3
dextro 615, 2
dextrorſum 643, 6
dextrum latus 796, 6
di 640, 3. 698, 5. 746, 6
dia 521, 2
diadema 158, 3
Diana 393, 9. 448, 7. 502, 10. 913, 3
Diana quæ ſilentium regis 495, 1
Dianæ 196, 8. 265, 3. 487, 3. 501, 3. 874, 6
Dianam 85, 4
diaria 789, 8
dicaces 892, 8
dicacis 551, 9
dico *cum vocabulis inde inflexis*, paſſim, *ſed nullo peculiari ſenſu.*
dicebam 773, 5
dicebat 545, 6
dicebæ 508, 6
dictant 840, 4
dictantis 646, 1
dictare 836, 6
dictari 610, 6
dictata 729, 5. 810, 2
dicta 724, 1
dictet 756, 11. 831, 1
dictis 554, 9. 709, 9
dictitet 797, 11
didicere 416, 3. 848, 1
didici 569, 1. 910, 3
didicit 840, 9. 909, 6. 909, 11
didit 630, 3
diducere 600, 5. 901, 3
diductos 290, 9
dies *& inde inflexa*, paſſim
Deiſpiter 127, 5. 248 7
differ 778, 7
differat 465, 6. 876, 6.
different 452, 7
differre 662, 1. 893, 9
differs 739, 8
differt 548, 11. 652, 12
differtum 557, 1. 758, 4
difficile 603, 2. 883, 3
difficilem 292, 6. 690, 7
difficiles 597, 1

difficili 57, 4
difficilis 284, 8. 888, 6
diffidit 310, 5
diffindere 620, 5
diffingas 135, 2
diffinget 357, 5
diffingit 604, 7
diffisa 591, 3
diffuderit 475. 5
diffudit 783, 7
diffugêre 391, 5
diffugiunt 76, 1. 133, 7
diffundere 557, 7
diffundit 748, 4
diffusa 743, 4
diffuso 385, 8
Digentia 817, 3
digitis 896, 7
digito 40, 8. 375, 1. 716 2
digitos 236, 5
digna 297, 8. 325, 5. 498, 3. 610, 3. 626, 8. 775, 4. 889, 1
dignam 898, 1
dignatur 374, 3
digne *nom.* 104, 7. 302, 2
digne *adverb.* 27, 7. 845, 5
dignes 861, 14
digni *plur.* 758, 8. 875, 2
dignior 209, 1
dignis 761, 12. 880, 2
dignissima 470, 1
dignius 707, 6
dignor 822, 3
dignos 547, 8. 574, 12
dignoscere 859, 2
dignoscēret 794, 3
dignum 397, 8. 541, 3. 621, 1. 638, 3. 746, 5. 762, 2. 770, 4. 851, 3. 884, 4
dignus 532, 11. 544, 3. 911, 5
Dii 46, 2. 73, 1. 284, 10. 275, 8. 393, 2. 412, 7. *bis.* 500, 7. 8. 655, 4. 792, 4. 720, 6. 817, 7. 866, 12. 905, 3
Dii bene fecerunt quod, &c. 546, 6
Dii superi 142, 10
Diis 6, 5. 61, 1. 73, 1. 119 8. 174, 4. 219, 4. 259, 11. 275, 1. 311, 8. 391 1. 497, 1. 649, 18. 665, 8
dijudicata 273, 5
dilabentis, v. delabentis
dilapsans 415, 5
dilapso 566, 1
dilator 888, 5
dilatus 609, 7
dilecta 168, 7
dilectam 86, 3. 116, 1
dilecte 235, 7
dilecti 854. 1
diligeret 471, 5
diliget 189, 2. 731, 1. 854, 14
diludia 822, 30
diluit 660, 7
diluta 623, 2
diluviem 417, 7
diluvies 356, 10
diluxisse 747, 7
dimidio 669, 5
dimidium 16, 6
dimidium facti 739, 9
dimisere 859, 7
dimissa 767, 11
dimittat 761, 8
dimittere 786, 5
dimittes 775, 1
dimittit 707, 10
dimittitur 765, 14
dimoveas 4, 8
dimoveit, v. demoveat
dimovebit 286, 4
dimovere 93, 1
dimovet 385, 14
dimovit 273, 2
Dindymene 67, 5
dio 161, 8
Diomedi 583, 7
Diomedis 885, 7
Dionæo 154, 2
Dionysi 573, 11
diota 39, 1
dira 335, 4. 449, 381, 9. 594, 3
ditæ 8, 1
diram 828, 8
Diræum 368, 9
direpta 269, 8
direptum, v. dereptum
direxis 401, 1
direpere, v. deripere
diri 451, 9. 473, 8
diruere 360, 1
diruit 417, 10. 733, 11
dirum 194, 2. 279, 6
dirus 156, 5. 380, 2
dis 639, 2
disce 350, 15. 808, 3
discedat 583, 8
discedere 762, 3
discedens 796, 7
discedere 592, 7. 788, 3. 824 2
discedit 567, 8
discedite 507, 8
discedo 863, 1
discedunt 706, 11
discentes 230, 2
discere 508, 6. 718, 8. 768, 8. 879, 11
discēret 842, 5
discernunt 77, 3
discerpta 721, 4
discessit 774, 10. 905, 8
discet 237, 4. 667, 7
disci 905, 10
discincta 529, 6
discincti 619, 8
discinctus 429, 6
discipularum 612, 5
discit 855, 2
discite 621, 6
disco *nom.* 36, 3. 622, 8
discolor 809, 4
disconvenit 733, 10. 788, 5
discordet 847, 13. 869, 8
discordia 440 6. 549, 11. 583, 6
discors 355, 8. 653, 8. 782, 3. 905, 4.
discrepat 102, 6. 577, 6. 649, 3
discrepet 869, 8. 886, 5
discrepuit 892, 2
discretas 200, 7
discrimen 169, 3
discunt 901, 8
discus 622, 8
discertis 904, 12
discertum 750, 5
discertus 820, 4
disjecta 231, 6
disjecti 550, 1
disjunctum 788, 15
dispar 456, 10. 809, 3. 821, 6
disparem 408, 5
dispari 74, 4
disparibus 583, 7
dispensare 524, 12
dispeream 595, 2
displicent 143, 2
displicet 822, 10
displosa 591, 2
disquirite 622, 2
dissentientia 269, 1
dissentire 860, 4
dissentis 620, 8
dissidens 157, 2
dissidet 288, 2
dissilire 485, 15
dissiluit 812, 12
dissimile 574, 10
dissimilem 668, 13. 716, 4
dissimiles

dissimiles 770 7
dissimiles 553, 12
dissimulare 597, 11
dissimulat 237, 1
dissimulator 770, 9
dissimules 797 12
dissipabit 181, 8
dissipare 191, 4
dissipat 193, 1
dissociabili 18, 5
dissocientur 795, 5
dissolvas 549, 6
dissolve 38, 5
dissabit 629, 1. 657, 3. 809, 4
distantia 836, 7
distare 764, 3
distat 402, 4. 625, 2. 663, 3. 807, 1. 469, 9
distent 762, 1
distenta 434, 11
distentius 514, 8
distes 319, 1
distinet 383, 12
distinguere 774, 1
distinguet 165, 1
distorquens 597, 10
distortus 535, 3
districtum 719, 16
districtus 241, 3
distringere 617, 3
distulit 378, 3
ditantis 7 2, 6
ditasse 493, 2
ditaverit 577, 5
ditavit 429, 4
ditem 784 10
dites Mycenas 30, 4
ditescere 683, 7
dithyrambos 467, 2
ditior 509, 7. 567, 6. 596, 6. 707, 11
ditis, *pro.* divitis 436, 10
diva 15, 1. 130, 1. 328, 7. 313, 1. 457, 11
Dive 386, 3
divellere 588, 13
divellet 221, 1
divelletur 438, 3
diversa 506, 2. 514, 7. 860, 5
diversis 540, 10
diversoria 792, 5
diversum 809, 5. 849, 3
dives 44, 1. 119, 5. 161, 6. 196, 9. 206, 2. 302, 11. 407, 7. 412, 7. 478, 9. 511, 8. 513, 10. 51 , 5. *bis* 5 4, 11. 541, 8. 618, 7. 633, 2. 683, 11. 732, 7. 868, 11. 910, 6. *bis*
divi 370, 2
dividat 468, 13. 789, 2
dividens 128, 1
divideres 583 4
divides 64, 4
dividit 136, 3. 540, 10
dividuo 807, 8
divina 346, 1. 594, 2. 648, 1. 852, 1
divinæ 632, 3
divinare 688, 1
divinior 548, 6
divinis 579, 1. 908, 3
divis 39, 2. 251, 9. 304, 6. 371, 1. 383, 1
divissimus 557, 2
divint 513, 15
divisos 720, 9
divisisse 653, 3
divitus 191, 3
divite 394, 3. 634, 3. 793, 6. 858, 6. 864, 8
divite venâ 900, 5
divitem 228, 6
divites 484, 8
divitiæ 339, 3. 780, 6. 850, 2. 866, 15
divititum 749, 4
divitias 244, 8. 358, 4. 634, 1. 684, 5. 715, 3. 747, 1
divitibus 354, 5. [397, 7. 681, 4. 803, 9
divitiis 161, 5. 648, 2. 699, 11. 763, 2
divit's 332, 6. 809, 11
divitum 295, 2. 311, 9
dium, *al.* divum 78, 2
divos 182, 7. 214, 1. 262, 7. 418, 1. 653, 10. 656, 8. 681, 5. 879, 5
diurna 705, 3. 896, 6
diurno 819, 4. 891, 7
diurnos 861, 7
divulsus 59, 3
Dium 11, 5. 388, 9. 541, 1
divus 267, 1
dixere 575, 1
dixeris 548, 4. 658, 5. 697 3. 876, 9
dixerit 667, 6. 690, 13. 706, 11
dixero 553, 4
dixi 20, 6. 509, 2. 660, 6. 684, 6. 770, 7. 822, 6. 85 , 10 *bis*.
dixisse 357, 1. 652, 7. 653, 4. 901, 10. 910, 1
dixit 209, 7. 297, 12. 348, 3. 350, 10. 380, 9. 448, 5. 610, 8. 732, 7. 800, 7. 850 5
do manus 467, 1
do 529, 3
doce 804, 6
doceat 513 6. 576, 4
docebo 644, 3. 899, 12
docendum 576, 3
docendus 789, 1. 803, 3
docentem 230, 1. 825, 9
docentes 253, 6
doceo 646, 6
doceri 277, 5. 848, 16
docilem 741, 3
dociles animi 902, 7
docili 500, 7
docilis 294, 3. 491, 3. 628, 5. 642, 3
Docilis *propr.* 810, 8
docta 280, 1. 290 1. 842, 7
doctarum hedera præmia frontium 6, 4
docte 413, 5
docte *vocat.* 285, 5. 620, 4. 681, 5. 818, 1
docti 595, 6. 833, 7. 140, 11
doctior 338, 5. 596, 6
doctissimus 556, 5
doctius 841, 3
doctor 389, 1
doctores 508, 6. 576, 9
doctos 612, 1. 616, 8
doctrina 359, 4. 816, 2
doctum 671, 1. 900, 12. 914 10
Doctus eris 672, 7
doctus 114, 4. 503, 3. 602, 4. 606, 8. 704, 7. 708, 13. 837, 7. 878, 3
docuere 376, 4. 898, 6
docui 784, 1
docuit 628, 3. 707, 4. 716, 7. 897, 4
documentum 553, 10
dolat 558, 10
doleas 121, 1
doleat 582, 5. 753, 5
dolendum est 881, 2
dolentem 244, 1. 381, 12
dolent 5 740, 8
dolentibus 911, 1
dolentis 787, 4
dolet 255, 5. 880, 6
dolio 435, 1
dolis 737, 1
dolitura 479, 1. 528, 2
doliturus 612, 3
dolium 297, 1

dolo 577, 4
dolor 478, 6. 594, 4. 740, 15
dolore 521, 9. 641, 9. 740, 10
dolorem 727, 6
dolores 57, 9. 663, 6. 666, 3
doloribus 453, 6. 80, 3
dolos 433, 12
dolosa 689, 3
dolosi 133, 9
dolose 148, 5. 374, 5. 682, 5
dolure 615, 5. 843, 9
dolum 42, 4
domabilis 418, 8
domando 156, 1
domari 548, 10
domat 103, 1
domestica facta 898, 5
domesticus 581, 4
domi 511, 10. 659, 6. 685, 1. 748, 3. 756, 5. 82., 13
domibus 91, 2. 649, 8
domina 563, 8. 730, 2
dominæ *sing* 183, 6. 196, 1. 360, 5. 418. 11. 565, 3
dominam 131, 2
dominantia 893, 7
domini 195, 7. 740, 3
domino 211, 4. 683, 9. 693, 5. 703, 3. 535, 11
dominos 4, 1. 867, 15
dominum 163, 5. 208, 6. 756 7. 774, 13. 790, 10. 867, 3
dominus 243, 4 6. 311, 11. 633, 3. 649, 8. 666, . 709, 6. 710, 11. 742, 2. 815, 2
domita 396, 4
domitam 84, 7
domitor 737, 5
domitos 55, 8. 195, 2
domitus 265, 4. 28 , 4
domo 19, 1. 161, 2. 163, 5. 224, 2. 363, 4. 383 12. 412, 2. 460, 3. 701, 11. 701, 15. 770, 4. 77., 9. 839, 10
domos 66, 6. 107, 3. 133, 5. 197, 3. 227, 3. 241, 8. 277, 2. 308, 1. 334, 2. 356, 7. 448, 9. 641, 4. 843, 9
domuit 481, 1
domum 27, 1. 63, 3. 114, 9. 284, 5. 320, 3. 368, 1. 434, 5. 436, 7. 4 6, 3 469, 2. 474, 6. 483, 4. 503, 2. 561, 2. 619, 5. 68 , 7
domus 29 5. 50 7. 105 4. 204, 3. 252, 7. 310 2 384, 7. 403, 8. 409, 6. 4 6 10 5 9, . 5 6, 4 6 10. 702, 7. 7 0, 2. 7 3, 8
dona 288, 6. 403 6. 75 , 7. 763 0. 5 , 5
donabat 64, 6
donaberis 30 , 3
donandi 65 , 2
donandus 367, 1
donans 5 , 0
donare 95 6. 4 1, 5. 653, 6. 0, 11
donarem 9 , 1. 3
donaret 566, 12
donari 780, 3
donaris 910 11
donatiet 565, 1
donat 268, 4 5 3. 5. 6 8, 1. 755, 6. 761, 1 . 765, 6. 8 7, 10
donati 761, 5. 84 , 8
donatum nude 6 4, 1
donatura 3 4, 9
donatus 0 5 7
donavere 370, 2
donec 4 1. 272, 1. 274, 2. 289 1, 5. 4 0 4. 630, 13. 774, 7. 797, 12. 887, 3
donem 329, 4
donent 640, 4
dones 121, 2. 663, 1
donet 275, 5. 495, 1. 816, 12
donis 439, 3. 85 , 7
dono 91, 8
Donum 460, 6
dormiet 814, 4
dormire 5 8, 5. 614, 3. 738, 7. 859, 12
dormirem 259, 9
dormis 97, 2. 659, 8
dormitabo 881, 4
dormitat 904. 1
dormitum 563, 1. 580, 1. 765, 4
Dorſennus 8 6, 8, *bis.*
dorſo 55 , 4. 701, 4. 774, 11
dos 335, 5
dotalibus 54, 1
dotata 3 5, 3
dote 357, 14. 549, 1. 755, 5
doti 529, 8
draconis 476, 7
drachmis 707, 2
Drusium 577 6
Drusus 4 6, 3
duarum 791, 1
dubia 6 1, 1
dubiæ 8 7, 9
dubiis 102, 11
dubios 6 4, 8
dubitem 7, 5
dubitos , 6
dubius 25 , 5. 595, 5
ducam 458, 6
ducat 43 1 7 5, 3 8 0, 9
duce 14. 20, 3 725, 7. 32, 8. 4 , 7. 174, 2. 252, 5. 5 8, 13
ducem 373, 3. 438, 7. 463, 4
ducenda 80 , 5. 579, 1
ducendus 7 , 15
ducent 912, 5
ducenta 174, 3
ducente 256, 4
ducentia 475, 3
ducentis, *verb* 40 , 2
ducentis *nom.* 643 17
ducento 531, 4. 545, 5 603, 6
ducere 50 8. 253, 5. 295, 10. 29 , 2. 4 0, 8. 681, 6. 698, 15 738, 9. 775, 4. 800, 12. 907, 6. 910, 12
duceret 7 4 11. 853 2
duceris 709, 13
duces *verb.* 74, 1. 264, 6
duces *nom* 1 , 1, 1 311, 2. 423, 10
ducet 2 0 5. 350, 16 373, 1
duci *verb.* 443, 4. 765, 12. 80 , 6
ducibus 596, 1. 829, 5
ducimus ætatem 870, 3
ducis *verb.* 63, 3. 314, 5
ducis *i. putas* 7 7, 7
ducis *nom.* 504, 7. 720, 4. 503, 2
ducit 20, 5. 348, 10. 381, 10. 38 , 4. 398, 5. 605, 7. 620, 3. 733, 4. 758, 2
duco 575, 8. 758, 2
ducor 711, 8
ducta 195, 7
ductos 388, 10
ductum 252, 10. 629, 4
ductus 207, 11

ducum 878 8
ducunt 837 8
duella 854 8
duelli 305 10
duellis 421 5
duello 270 15. 736 2. 862 11
dulce 2 1. 124 5. 171 8. 180 3. 246 9. 341 7. 412 6. 427 4. 839 9. 856 9
dulce *adverb.* 91 3, 4
dulce loqui 762 5
dulcem 241 5. 374 7. 656 1
dulces 39 8. 196 1. 225 6. 290 1. 330 7. 434 5. 484 1. 543 6
dulci 70 3. 72 6. 136 4. 140 2. 293 3. 299 2. 402 2. 383 12. 435 1. 448 12. 464 12. 903 2
dulcia 58 9. 631 4. 683 9. 778 7. 880 10
dulcia se in bilem verrent 631 4
dulcibus 474 10
dulcior 672 4
dulcis 101 4. 536 13. 555 6. 729 1. 761 2. 793 3. 815 14
dulcissimè 492 3
dulcium 362 4
dum, *id est*, donec 328 3
dum, *id est*, dummodo 70 6. 253 8. 254 1. 510 9
dum, *id est*, quandiu 360 5
dummodo 54[illegible]
dum licet 29[illegible] 10. 412 4. 701 9. 778 4
dum ne 509 1
dum potes 315 5
dumeta 264 7. 355 3
dumtaxat 697 6. 875 1
duo 579 4. 583 6. 653 2
duobus 653 3. 860 8
duplice 635 9
duplici 805 4
duplicis 26 6. 678 6
dura 75 3. 134 6. 201 3, 4 *bis*. 3[illegible] 2. 420 2. 438 1. 441 3. 469 5. 521 10. 603 6. 608 3. 672 6. 726 8. 842 13
duram 284 8. 403 13. 517 4
durare 90 6. 581 4. 732 5
durare 336 13
duraveris 679 7
durayerit 554 7
durávit 416 13
durè 365 12. 836 1
duri 831 5
duris 385 7. 446 8. 469 1. 519 5
duriùs 641 2
duro 297 5. 327 2. 508 8
duros 911 15
durum 96 5. 363 2. 595 7
duras 545 4. 582 5. 584 4. 767 6. 801 6
dux 250 4. 383 5. 385 11. 461 2. 820 11
duxit 371 9. 619 1. 826 10
dyota, v. diota

E.

EAmus 484 2. 758 1
eas *verb.* 708 4
eat 292 5. 573 4. 663 3
ebibat 649 17
eboris 839 2
ebria 140 3
ebrietas 750 2
ebrius 549 2. 643 16
ebur 119 1. 224 1. 757 5. 849 1. 868 6
eburna 193 6. 348 9
eburnos 701 16
echini 675 1
echinos 718 10. 793 10
echinus 446 6. 579 4
Echioneæ 382 2
ecquid 805 10
ecquis 706 8
edaciis 193 2
edacibus 433 12. 846 8
edat 437 7
edax 353 3. 633 3
ede 671 8. 688 2
edendi 797 11
edi *paterit*, 635 3
edicit 659 1
edicta 423 3
edicto 851 1
edideris 907 2
edisсere 866 4
edisсit 835 1
edissere 668 4
edisti 871 4
edit 721 8. 781 4
edite 1 1
editior 540 6
edixerit 628 4
edo *priore longa* 707 4
edomuit 384 8
Edonis 180 2
edormit 643 17
educere 639 6
educet *penult. brevi* 793 8
educet *penult. longa* 813 2
edules 676 5
effere 490 8
effert 881 10
effertis ad cœlum 772 5
efficaci 487 1
efficacis 439 7
efficax 411 6
efficient 382 11
efficiet 357 4
effigies 589 2
effractam 807 13
effuderit 392 7
effugere 381 2. 762 10
effugerit 545 3
effugit 669 2. 709 2. 787 10
effundi 651 10
effusi latè maris 779 1
effutire 893 4
egens 395 4. 493 8
egentem 805 1
egenti 633 9
egeo 772 7
egere *infinit.* 733 13. 852 3
egerit *ab* ago 155 8. 687 1
eges 554 6. 814 9. 887 2
eget 88 6. 511 2. 634 3 740 11. 755 8
egit 824 6
egi 9 3. 128 3. 376 8. 837 7
ego & vos 896 5
egomet 529 8. 532 10. 589 9. 851 7
egregias 641 4
egregiè 691 8. 876 9
egregii 27 4. 340 3. 698 9
egregio 575 13
egregius 272 4
egressum 556 3
ejecta 586 6
ejulatio 466 7
ejus 296 4. 396 4
elabi 690 4
elaborabunt 241 5
elaboratum 476 4
elata 690 2
elatrem 810 7
Elea 368 1
Electram 651 1
elegos 125 3. 862 4. 878 12
elementa 338 1. 508 6. 825 2

elementis 726, 13
elephas albus 849 4
elicerent 589, 1
eliciet 193, 5. 411, 3
elidere 792, 1
eligit 278, 4
eliminet 751, 1
eliſerit 669, 3
elixa 631, 3
ellebori v. helleborī
elocuta 251, 8
eloquium 891, 15
eludebat 804, 8
eludente 605, 4
eluere 411, 6
eluſus 832, 11
elurius 672 4
emancipatus 462, 2
emit 648, 10
ematur 542, 4
emendas 910, 4
emendata 836, 6
emendaturus 721, 3
emendatus 798, 7
emendes 828, 1
emendo 644, 3
emerat 754, 1
emeritis 634, 5
emicuit 826, 8
emirabitur 23, 8
emiſerit 878, 12
emiſſo 824, 6
emiſſum 814, 13
emiſti 857, 8
emit 852, 13
emivit 641, 8
Empedocles 782, 4. 914, 1
empta 740, 10. 813, 5
emptæ 652, 2
emptas 648, 10
emptis 867, 9
empto 707, 2
emptor 279, 2. 691, 11. 867, 8. 894, 9
emptorem 525, 12
emptum 758, 6. 867, 6, 9
emunctæ 545, 4
emuncto 893, 11
en 907, 5
enatat 874, 10
enaviganda 206, 4
Enceladus 263, 8
enectus 767, 2
enervet 458, 2
Enipeus 283, 10
enitar 349, 3. 893, 9
enitescis 182, 2
Enni 607, 1. 877, 4. 895, 7
Ennius 818, 7. 833, 1
enſe 494, 2
enſem 141, 3
enſes 422, 10. 455. 4
enſis 68, 5. 241, 5. 594, 4. 617, 2
eo, *verb.* 580, 1
eois 134, 3. 435, 3
ephebi 846, 6
Epheſum 29, 1
ephippia 790, 2
Epicharmi 834, 2
Epicuri 747, 10
Epidaurius 533, 3
epiſtola 857, 12
epos 605, 6
epulæ 649, 14. 721, 1
epulas 285, 6. 436, 6
epulis 137, 5. 398, 1. 627, 5
epulum 647, 1
equa 218, 3. 295, 8
eques 84, 3. 245. 4. 301, 1. 443, 1. 481, 6. 494, 5. 526, 4. 741, 4. 792, 8. 847 11
equeſtrem 906, 3
equeſtri 707, 12
equi 564, 3. 792, 8
equi fori, *ibid.*
equidem 620, 5. 684, 6. 698, 4. 836, 4
equina ubera, Epod. 8
equinæ 832, 9
equidam 873, 1
equino 961, 1
equis 26, 2. 50, 4. 51, 8. 63, 7. 65, 7. 81, 1. 251, 7. 279 1. 515, 1. 615, 10. 763, 7. 887, 10
equitare 14, 1. 187, 4. 661, 4
equitat 35, 4
equitavit 380, 4
equitem 243, 8. 408, 1. 610, 7. 774, 13
equites 881, 12
equitet. v. equitat
equitis 848, 2
equitem 150, 5. 217, 2. 311, 6. 848, 5
equo 338, 8. 387, 9. 614, 11. 622, 4
equorum 98, 5. 839, 1
equos 128, 3. 150, 5. 462, 7. 525, 10
equum 284, 1. 368, 2. 417, 4. 725, 2. 741, 3. 774, 7. 879, 7
equus 372, 4. 792, 6. 804, 10. 894. 8
eradanda 337, 12
erectum 730, 8
erepſemus 566, 7
ereptum 397, 5
ereptus 436, 5
erigimur 719, 6
erigit 651, 11
erimus 206, 5
eripe 353, 5. 710, 9
eripere 910, 8
eriperem 656, 8
eriperet 597, 10
eripi 197, 6
eripiam 624, 3
eripias 549, 8
eripiet 685, 5. 757, 3
eripiunt 398, 3
eripuere 859, 14
eripuit 222, 5
errans 207, 5
errantes 432, 4
errare 258, 6. 389, 7
errarem 8 534, 7
errat 318, 1. 835, 6. 913, 6
errem 349, 7
errent 782, 1
erret 657, 3
erro, *nom.* 712, 7
erro, *verb.* 137, 3
erro 643, 5, 7. 840, 12. 863, 15. 900, 2. 913, 3
errori 534, 8. 744, 2
erubeſcendis 104, 2
erucas 718, 9
erue 547, 8
eruer 864, 2
erutas 445, 7
Erycina 12, 4
erymanthi 86, 6
eſca 713, 6
eſcæ 631 1
eſculetis 90, 2
eſculo 293, 6
Eſquil'as 696, 2
Eſquiliis 587, 6
Eſquilinæ 452, 8
Eſquilini 492, 6
eſſeda 848, 7
eſt, *pro* comedit 629, 5
eſt, *pro* corrodit 739, 8
eſt, *pro* expedit 691, 5. 727. 4
eſt, *pro* licet 525, 3. 527, 1
eſt, *pro* pertinet 544, 2. 645, 6
eſt, mihi, *id eſt*, habeo 305, 3
Eſculæ 353, 6
eſcuriens 528, 5. 538. 8. 659 8
Etruſca, &c. v. Hetruſca
eu 901, 10
evaluere 849, 9

Evandri 538 6
evasti 708 13
evehit 4 1
evellas 781 2
evellere 706 1
evenit 382 3. 533 4
eventum 886 1
everttere 858 9
evohe, v. evoe
Evis 340 8
evincet 211 1. 661 6
evitare 523 10
evitata 3 1
Evius 77 1. 163 1
Eumenidum 203 1
eunt 205 4
euntem 515 2
euntes anni 868 13
euntes versus mollies 608 4
euntium 442 3
evoe 230 4, 6
evolvere 540 8
Eupolin 639 6
Eupolis 544 1
Euro 317 4. 315 3. 387 6
Europe 347 5. 349 15
Europen 254 8
Eurus 111 1. 380 3. 465 5. 486 2
Euterpe 7 2
Eutrapelus 812 1
evulsis 263 7
exacta 675 4
exactis 836 7
exacto 515 4
exactos 202 2. 329 1
exactit 908 6
exagitent 698 5
examen 134 3. 436 10. 820 11
examinat 622 3
exangue 820 6
exanimari 299 2
exanimas 219 3
exanimat 554 15. 847 4
exanimem 512 6
exanimes 702 7
exaret 458 4
exaudita 876 12
exanditus 825 6
excantata 448 1
excepit 401 6. 555 5
excepta 857 6
excepto quod 775 6
excepto 583 16. 643 2
exceptum 913 1
excerpam 548 3
excerpens 664 5
excidere 591 5
excidi 537 3
excidio 310 5
excidit 270 6. 897 6
excipere 301 6
excuperet 666 1
excipiant 732 2
excipiebat 212 6
excisus 257 1
excitare 494 10
excitat 651 9. 719 4
excitatur 431 1
exclamat 519 2. 585 2
excludat 832 4
excludet 211 6
excludit 899 2
exclusit 663 7
excisus 524 4. 597 3. 663 3
excors 644 6. 738 2
excubat 413 6
excubiæ 309 3
excusare 765 8
excusatus 770 7
excussit 702 5
excussus 640 7
excutiat 547 13
excutitur 290 10
execrata 482 4. 484 2
execto 564 4
exegi 359 1
exemplar 737 4. 820 5. 834 9. 900 11
exemplaria 896 1
exemplis 553 6. 842 3
exemplo 269 2. 630 4
exemplo est 508 13
exemplum 407 10. 648 9
exempta 871 2
exerceat 790 3
exercet 417 1. 430 3. 779 3
exercitatas 464 5
exercitus 70 1. 81 4
exhauriebat 446 9
exiccet, v. exsiccet
exierit 528 10
exigit 422 9
exigitur 558 1
exiguæ 820 2
exigui 107 1. 820 6
exiguis 187 4. 275 2
exiguo 77 2. 869 12
exiguos 278 12
exiguum 728 3
exilis *nomen* 22 5. 756 6
exilis *verb.* 491 8
exilit 701 11
exilium 162 4
eximet 305 6
eximit 158 1. 750 4
exilem 577 17
exiret 521 1. 704 6
exit 465 1. 861 11. 874 12
exitio 69 7
exitio est 109 4
exitium 275 2. 355 9. 484 12
exitura 162 3
exitus 398 5. 418 5
exlex 892 7.
exorabilis 868 5
exorberet 660 6
exoret 724 6
exors, v. exsors
expalluit 743 6
expavit 141 3
expectabit 805 6
expectans 557 6
expectat 618 6. 739 11
expectata 857 15
expecto 566 11
expediat 482 1
expedies 333 6
expediet 105 3
expedire 469 10
expedit 182 5
expedita 446 3
expedito 36 4
expeditus 89 7
expediunt 382 15
expellas 773 9
expellet 636 9
expendere 839 11
expergiscceris 739 2
experiar 697 3
experiens 807 1
expers 264 9. 295 7
expers maris 714 10
expertæ 305 3
expertes 416 2
expertia frugis 502 12
experto 606 2
expertum 911 9
expertus 19 6. 375 6. 815 15
expes, v. exspes
expetit 467 4
expiandi 11 9
expiare 490 9
expiaris 148 2
expiatur 451 10
expiravero 451 12
exple 178 5
exples 788 15
explicet 664 3
explicuere 354 8
explicuit 403 8. 636 2
explosa 619 8
exponi 879 12

exponimur 558, 11
exponit 583, 13
expreſſa 584, 4
expreſſi 854, 2
exprimet 875, 11
expugnabis 596, 10
expugnare 689, 7
expugnat 308, 1
expulit 636, 7. 865, 12
expurgare 159, 11
Exquilinæ, v. Eſquilinæ
exſecat 518, 6
exſiccet 119, 6
exſomnis 340, 8
exſors 899, 11
exſpes 484, 3. 874, 10
exſtruat, v. extruat
exſtidet 603, 8
exſurdant 717, 9
extra 889, 4
extant 447, 1
extat 563, 8
extendat 254, 7
extendere 891, 6
extendiſſe 826, 3
extenta 210, 3
extento 155, 4
extentum 850, 9
extenuantis 601, 6
exterior comes 685, 14
externi 710, 5
exterret 753, 4
extimui 653, 9
extimuit 909, 11
extinctus 828, 12
extinxit 260, 6
extorquere 859, 15
extorta 865, 14
extractus 507, 1
extrahat 502, 11
extrahe 690, 11
extrema 440, 4. 724, 6
extremi 870, 5
extremis 825, 10. 870, 5
extremo 860, 12
extremos 298, 9. 417, 11. 515, 2. 728, 5. 752, 6
extremum 291, 1. 725, 3. 895 2. 910, 2
extricat 538, 3
extricata 270, 8
extruat 434, 8
extructa 568, 5
extructis 161, 4. 701, 18
extrudere 857, 1
extrue 691, 7
extuderit 622, 9
extulit 432, 8
exuſta 447, 3
exudet v. exſudet
exuere 489, 1
exul 216, 5. 272, 4. 618, 7. 880, 7
exules 253, 9
exultim 295, 6

F.

FAba 654, 3. 698. 14
fabæ 800, 8
fabellam 849, 8
fabellas 700, 4
faber 586, 1. 875, 10
Fabia 757, 2
Fabio 529, 11
Fabium 407, 4
fabri 732. 10, 840, 10
fabricaverat 539, 5
Fabricio 642, 5
Fabricium 53, 3
fabricis 840, 10
fabros 839, 2
fabula 467, 11. 511, 13. 513 10. 519, 5. 688, 2. 736, 1. 785, 3. 837, 5. 847, 2. 889, 8. 901, 2. 904, 10
fabulæ 22, 4
fabuloſe 258, 2
fabuloſus 89, 3
face 294, 4. 297, 7. 390, 8
facem 415, 5
facetum 605, 7
facetus 520, 1. 545, 3. 757, 5
facibus 549. 3
facie 573, 6. 679 6
faciem 383, 14. 404, 5. 526, 5. 564, 7. 717, 1
facienda 695, 4
faciendo 610, 1
facietis 555, 6. 697, 7
facientia 857, 13
facientibus 730, 2
facies *nom.* 414, 9. 525, 11. 671, 10
facile 665, 8
faciles 97, 5
facilem 192, 2. 325, 3. 508, 2. 528, 9
facili 197, 5
facilis 689, 6
facimus 851, 6
facinus 800, 4
facti 739, 9
factis 855, 6
factiret 914, 6
facto 576, 11
factos 608, 4. 910, 12
factu 554, 12
factum 568, 2. 577, 4. 690, 1. 691, 8
facturus 89, 2. 692, 7
factus 560, 1
facunda 365, 7
facunde 41, 1
facundia 793, 7. 876, 3. 889 2. 891, 15
fæce 133, 8. 308, 8. 677, 9
fæcem 679, 8
fæcibus 897, 1
fæcula 714, 4
falce 119, 4. 432, 1. 541, 7
Falerna 214, 3. 677, 9
Falernæ 85, 1
Falerni 103, 4. 160, 1. 193, 3. 445, 7. 603, 4. 649, 10. 816, 3
Falernis 173, 2
Falerno 623, 1. 671, 7. 673 3
Falernum 715, 1
fallacem 578, 10
fallacis 24, 4
fallant 478, 11, 865, 2. 911, 6
fallat 338, 9
fallax 283, 7
falle 298, 2. 751, 7
fallendi 800, 2
fallente 622, 7
fallentis 485, 1. 817, 2
fallere 182, 6. 306, 2. 381, 2. 712, 8. 809, 9
falleret 169, 2. 388, 3
fallimur 815, 6
fallit 312, 7. 315, 4. 687, 2
fallor 876, 7
fallunt 756, 4
falſa 886, 4
falſis 158, 1. 283, 1. 799, 1. 850, 11
falſo 511, 4
falſum 773, 2
falſus 799, 2
fama 53, 5. 155, 7. 240, 7. 422, 5. 523. 8. 520, 10. 554, 2. 648, 1. 658, 7. 684 13. 747, 4. 776, 3
fama eſt 609, 2. 616, 3.
famæ 571, 5. 633, 5. 813 6
famam 518, 4. 523, 10. 551, 9. 554, 6. 708, 12. 833, 7. 882, 5
famem 88, 1. 517, 4
fames 311, 4

INDEX

fame argenti 811, 3
famoſæ 914, 5
fameſis 307, 7. 619, 3
famoſo carmine 821, 8
famoſum 707, 10
famoſus 252, 7. 545, 1
famulis 243, 4. 316, 3
famulus 893, 12
fama 380, 8. 482, 5
fanaticus error 913, 3
fanius 546, 10. 611, 2
fanum 775, 5
far 518, 9
fari 318, 5. 747, 3
fare 312, 4. 721, 5
farris 565, 5
fator 659, 3
fas 77, 2. 356, 2
fas nefaſque 451, 7
fas eſt 230, 8. 231, 4. 378, 4. 501, 2
fasces 52, 6. 757, 3. 793, 11
faſcibus 577, 11
faſcinium 785, 7
faſcinum, Epod. 8
faſtigia 662, 5
faſtigii 622, 9. 680, 5. 700, 12. 773, 10. 851, 2
faſtidienti 450, 14
faſtidioſa 494, 4
faſtidioſam 554, 1
faſtidioſus 243, 5
faſtidire 534, 10. 745, 7
faſtidiret 804, 5
faſtidis 528, 5. 786, 4
faſtidit 241, 9. 829, 8
faſtidium 442, 6
faſtis 414, 3
faſtos 314, 4. 415, 9. 540, 8. 832, 12
faſtu 862, 6
faſtum 577, 9
fati 63, 3. 96, 3. 199, 11. 255, 9. 290, 3, 7. 299, 2. 370, 2. 414, 10. 457, 5. 493, 4. 498, 11
fatale 141, 1
fatali 828, 9
fatalis 251, 10
fateare 540, 7
fateatur 600, 1
fatebimur 620, 2
fatentes 829, 3
fatear 668, 5. 671, 2. 706, 11
fateri 838, 1. 910, 3
faterier 866, 8
fatetur 836, 2
fati 222, 5
fatigaret 416, 14
fatigas 192, 6
fatigat 622, 5
fatigatis 280, 6
fatigatum 259, 2
fatigent 11, 6
fatis 55, 5
fato 609, 7
fatum 594, 1
fauce 475, 4
fuceas 528, 4
faveat 860, 5
faventium 337, 7
favet 298, 12. 838, 4
favete 239, 1
favillam 173, 6
faune 316, 4
fauni 894, 4
faunis 818, 4
fauno 21, 6
faunus 71, 4. 223, 1
favoni 20, 1
favonii 281, 4
favor 397, 6
favorem 828, 7
fauſta 524, 1
fauſtis 378, 8
fauſtitas 384, 4
fauſto 858, 12
fautor 599, 3. 814, 8. 819, 9
fautoribus 794, 7
faxis 642, 7. 692, 5
febrem 797, 11
febres 740, 3. 760, 7
febrimque 667, 2
febrium 19, 2
fefellit 44, 3. 438, 4. 459, 4. 803, 10
falicem 574, 13. 592, 11. 706, 5
felices 59, 1. 486, 1. 507, 2
felices 593, 11
felicior 478, 7
feliciores 432, 2
feliciter 846, 1
felix 346, 4. 370, 12. 414, 8. 471, 6. 502, 6
femur 525, 5
feneſtras 97, 1
fera 63, 2. 356, 10. 454, 6. 481, 1
feræ 194, 1. 254, 2. 385, 1. 448, 11. 588, 2
feraci 381, 8. 498, 2
feracis 118, 4
feratum 540, 5
ferax 445, 12
fercula 701, 17
ferenti 259, 7
ferentinum 803, 8
feri, *nom.* 564, 2
feriam 7, 5. 298, 5
feriat 711, 5
ferias, *nom.* 385, 11
feriat 618, 10
feriatos 388, 1
feriemus 223, 5
ferient 250, 7
feriunt 189, 7
feroces 245, 3. 369, 8. 379, 2
ferocior 142, 3
feronia 559, 1
feros 41, 2. 260, 12. 745, 5
ferox 26, 2. 64, 2. 123, 1. 131, 6. 168, 3. 254, 5. 401, 4. 882, 9
ferramenta 732, 9
ferra 417, 10
ferratos 550, 1
ferro 297, 6. 349, 2. 381, 10. 387, 5. 444, 10. 486, 13. 524, 3. 650, 9, 15. 656, 4. 705, 3. 868, 12
ferrum 11, 1. 135, 3. 509, 6. 546, 9. 650, 12. 899, 11
fertile 373, 6. 674, 4
fertili 173, 2
fertilibus 211, 4
fertilis 312, 6. 498, 12
fervens 57, 4
fervent 678, 5
ferventius 609, 1
fervet 366, 7. 727, 5
fervida 490, 3. 717, 3
fervidi 415, 3
fervidiore 468, 9
fervidis 3, 1. 336, 10
fervido 39, 3
fervidos 211, 5
fervidum 428, 13
fervidus 116, 4. 509, 5. 882, 1
ferula 541, 4
ferum 844, 6
fervor 70, 4. 615, 9
feſcentia 843, 2
feſſas 261, 5
feſſi 568, 1
feſſis 164, 5. 303, 2
feſſo 851, 8
feſſos 436, 8. 502, 3
feſſum 178, 1. 581, 1
feſſus 355, 2. 558, 5
feſtas 391, 2. 460, 1
feſtinant 848, 7
feſtinanti 514, 11
feſtinantis 732, 8
feſtinas 112, 4. 739, 7
feſtinat 406, 3. 736, 7. 740, 16. 801, 4. 860, 15. 886, 1

festis 416 4. 651 4. 969 11. 891 8. 893 5
festu 351 1. 842 12
fetos 159 7. 629 9
fettum 632 7
fuſtus 286 3. 303 5. 317 9. 749 5
ficis 721 6
ficta 876 14. 902 9
fictis rerum 721 1
ficto 855 4
fictum 536 6. 893 13
ficu 635 9
ficulnus 585 5
ficus 485 2. 591 3. 760 3
fida conjuge 843 1
fide Teia, i. chordâ 73 6. 473 7
fide Cyllenea 473 7
fide 125 4. 281 5. 490 8
fide, *pro* fidei 538 10
fidelem 165 6. 375 6. 691 4
fideles 902 7
fideli 248 3
fidelibus 6 2. 384 1. 888 14
fideiis 651 8. 856 1
fideliter 814 12
fidem 23 5. 735 5. 856 10. 876 14
fidem, i. chordam 95 9
Fidenis 777 4
fidens 263 2
fidentem 815 9
fidentes 255 11
fides 78 5. 95 2. 133 2. 226 1. 312 5. 338 8. 384 6. 501 6. 726 8. 808 3. 810 6
fidet 634 8
fidibus 50 7. 101 5. 135 4. 200 8. 258 3. 402 4. 743 8. 886 3. 879 6. 891 14
fidicen 375 2. 389 1. 821 13
fidis 616 2. 768 9
fidis, *verb.* 821 7
fidit 61 6. 335 4. 820 10
fidos 750 10
fidum 196 4
fidus 403 4. 883 8
fige 307 6
figit 333 3
figura 13 1
figurat 821 8
fila 161 1
filia 61 3. 67 1. 307 12. 688 6
filiæ 348 3
filiam 449 6
filium 36 6
filius 13 3. 290 5, 250 8. 337 2. 512 14. 535 2. 549 1. 649 17. 660 5. 686 4. 697 13. 719 7. 901 9.
filo 851 12
findere 4 6
findet 685 9
findetur 807 8
findit 406 10
findunt 474 3
fine 77 2. 228 5. 712 1. 828 10
fines 316 5. 510 7. 514 4. 570 1
finge 882 5
fingent 374 1
fingentur 873 8
fingere 551 10. 794 4. 876 12. 906 12
fingere carmina 852 2
fingeris 904 9
fingi 902 2
fingit 741 3
fingitur 277 6
fingo 369 6
finibus 16 4
finiet 673 2
finire 31 5. 261 6. 513 8. 663 6
finiret 865 6
finis 129 1. 408 6. 490 7. 513 7. 569 4. 719 8. 832 2, 842 13. 909 2
finitimi 480 1
finitimum 336 12
finitis 80 2, 863 6
finium 432 12
finxerunt 546 7
finxiſſe 770 8
firmaret 272 2
firmor 381 11
firmo 470 3
firmus 428 2. 705 12. 807 6
fis 412 8. 871 1
fiſtula 72 6. 321 9. 364 8. 410 4
fixa 586 5
fixæ 447 5
fixis 724 5
fixum 667 2. 800 12
Flacci 615 2
Flacco 478 2
Flagellis 442 5. 512 11
Flagello 343 3. 541 3
Flagitat 678 4
Flagitio 270 3
flagitium 403 14. 680 9
Flagito 226 5
Flagrans 98 4
flagrantia, al. fragrantia
Flagrantis 302 9
Flagrans 451 1
Flagret 554 13
Flamina 321 8
Flamma 67 3. 104 7. 367 8. 380 3. 490 4. 566 1. 568 6
flammæ 406 5
flammis 388 6. 446 2. 868 12
flatu 383 10. 891 3
flava 290 10
flavæ 165 2
flavam 23 4
flavi 575 18
flavo 375 7
flavos 483 7
flavum 10 3. 35 6
flavus 161 3
flebili 368 5
flebilibus 185 6
flebilior 95 5
flebilis 95 4. 82 9
flebiliter 409 5
flebis 98 1
flebit 13 6. 617 8
flebo 455 2
flectere 284 1. 363 1
flecti 887 11
flectis 232 1
flentibus 567 8. 880 12
flentis 808 2
Flere 719 7. 881 1
fles 281 3
fleturam 450 10
flevere 186 5
flevit 476 3
Flore, *prom.* 712 1. 856 1
Flore 21 [illegible] 383 3. 404 4
Florent 8[illegible] 10
Florente juventa 882 1
Flores 101 2. 169 7. 285 2. 348 12. 749 10. 837 4
floret 484 10
floribus 192 3. 302 2. 365 4. 843 3
florum 347 9
flos 308 7
fluit 478 10
fluctibus 5 2. 111 2. 207 1. 397 5. 435 5. 465 4. 875 8

INDEX

fluctus 60, 1. 348, 10
fluentem 464, 9
fluenti 584, 3
fluere 606, 6
flueret 545, 7
fluit 797, 3
fluitanta 664, 2
fluitem 817, 9
flumen 172, 1. 187, 1. 423, 5. 584. 2. 642, 7. 660, 8. 874, 8
flumina 38, 4. 128, 4. 153, 5. 391, 8. 474, 3. 511, 12. 785, 4. 854, 6
flumine 207, 4. 510, 12
fluminis 84, 4. 356, 3
fluminum 50, 6
fluvi 402, 3
fluviis 86, 4. 167, 6
fluvios 643, 11, 13
fluunt 726, 9
fluxit 277, 4. 437, 7
focalia 662, 5
focis 786, 4
foco 38, 5
focum 431, 8
focus 749, 3
fodiat 757, 2
fœcundi 676, 6. 760, 5
fœcunda 277, 1. 358, 6. 546, 2. 685, 1
fœda 274, 4. 563, 3
fœdera 830, 1
fœdere 335, 7
fœdis 260, 2
fœdo 852, 11. 907, 4
fœdum 650, 2
fœdus 745, 6
fœmina 365, 1. 402, 8
fœminæ 462, 2
fœminis 64, 3. 498, 1
fœnerator 437, 1
fœnore 430, 4. 518, 5. 732, 3. 910, 6
fœnum habet in cornu 547, 12
fœta 344, 3
fœtus 385, 1. 499, 2
Foliam 447, 8
foliis 92, 6. 185, 5. 316, 1. 373, 2. 566, 9. 649, 9. 911 3. 877, 8
folibus 546, 8
fomenta 468, 13. 512, 12. 740, 7. 744, 10
fons 302, 1. 692, 2. 797, 1. 807, 4. 900, 3
fonte 277, 5. 877, 1
Fonteius 559, 9
fontem 231, 1
fontes 433, 5. 692, 1
fontibus 101, 1. 260, 4. 792, 3
fonticulo 510, 13
fontis 743, 6
fontium 303, 4. 419, 1
foramine pauco 891, 1
foras 75, 1, 762, 9
fore. i. janua 514, 4
fore 309. 7. 477, 10. 508, 1. 573, 8. 648, 5. 873 6
forenſes 894, 5
forenſis 760, 6
fores 291, 3. 309, 2
foret 259, 4. 397, 2. 471, 4. 523, 2. 524, 4. 544, 4. 564 4. 609, 7.
foribus 34[illegible], 8. 665, 5. 710, 8
foris 605, 10. 623, 2
forma 163, 5. 478, 12. 796, 4
formabat 554, 9
formæ 478, 5. 707, 11. 873, 9
formam 746, 6. 755, 9
formandæ 338, 3
formare 883, 1
formas 126, 3. 649, 1
formaſti 41, 3
format 841, 10. 881, 7
formet 900, 1
Formiani 85, 2
Formiarum 314, 16
formica 508, 13
formidare 512, 7. 816, 5
formidas 504, 6
formidatam 854, 10
formidatus 276, 5
formidet 708, 10
formidine 709, 8. 752, 4. 800, 1. 844, 4. 870, 8
formido *vere.* 586, 3. 822, 9
formidoloſis 448, 11
formidoloſus 221, 4
formis 625, 3
formoſa 473, 1. 873, 4
formoſus 541, 9. 575, 4
formula 643, 1
fornice 520, 5. 521, 1
fornix 788. 8
foro 551, 1. 681, 10. 764, 3
fors 506, 1. 574, 15. 618, 7. 698, 1
forſan 111, 7. 217, 11
forſit 574, 10
forte 605, 6. 762, 4
fortem 614, 12. 635, 2. 684, 3. 691, 4. 771, 4
fortes 33, 2. 216, 3. 378, 11. 401, 8. 563, 2. 637, 3.
forti 427, 10. 169, 7. 658, 1. 673. 3. 686, 5
fortia 637, 2
fortibus 378, 11
fortior 255, 2
fortis 25, 1. 141, 6. 190, 9. 270, 9. 370, 7. 381, 3. 491, 8. 535, 8. 699, 6. 710, 4. 754. 12. 764, 1. 795, 6
fortiſſima 513, 15
fortiter 60, 1. 642, 11. 794, 1
fortium 394, 3
fortius 601, 7. 787, 1
fortuitum 213, 1
fortuna 32, 6. 119, 5. 129, 5. 140, 2. 256, 3. 357, 7. 382 9. 418, 4. 441, 4. 595, 10. 636, 3. 710, 6. 719, 9. 778, 4. 838, 10. 848, 6. 890, 10
fortunæ 147, 1. 697, 13. 730, 7. 764, 9. 781, 1. 831, 6
fortunam 356, 15. 705, 9. 721 3. 769, 8. 884, 3
fortunarum 881, 8
fortunas 749, 8
fortunatam 777, 18
fortunati 506, 3
fortunatius 899, 1
fortunatum 756, 10
fortunavarit 778, 6
fortunis 88, 1
forum 370, 7. 431, 3. 556, 5. 579, 1. 753, 13. 758, 4. 800, 5. 819, 1
foſſa 643, 15
foſſam 588, 14
foſſor 318, 3
foveam 759, 13. 913, 8
fracta 176, 1. 614, 10. 640, 6. 720, 12
fractis 207, 1. 874, 10
fracto 808, 5
fractos 465, 6
frondus 250, 6. 506, 4
fræna 422, 1
frænato 792, 8
frænis 35, 5. 513, 6. 709, 5. 741, 2
frænum 774, 9, 11
fragilem 16, 8. 248, 6
fragili 331, 9. 620, 3
fragilis 590, 3
fragrantia oſcula 797, 4
frangas 786, 4
frangat 132, 4. 720, 3
frangatur 528, 5
frangere 93, 4. 349, 3. 914, 9
frangit 465, 8
frater 102, 5. 490, 14. 757, 4. 814, 5. 851, 15. 907

fraterna 87, 5
fraternæ 457, 6
fraterni 770, 8. 812, 13
fraterno 683, 13
fraternum 745, 6
fratre 611, 2. 787, 4
fratrem 787, 4
fratres 15, 2. 155, 5. 263, 3
fratrum 134, 6. 660, 9. 812, 11. 868, 9
fraudatis 580, 6
fraude 18, 11. 232, 4. 500, 3
fraudem 111, 7. 841, 4
fraudes 347, 7
fraudibus 800, 10
fraudis 403, 1
fraudulento 252, 5
fraxinos 341, 5
fregerit 437, 6. 540, 12
fregi 175, 2
fregiſſe 199, 1
frementem 417, 3
frementes 462, 7
fremitum 347, 3
frenis, v. frænis
frequens 132, 2. 222, 6. 243, 2
frequentes 498, 7. 659, 4
frequentia 641, 5
freta 17, 6. 62, 4. 742, 4
fretis 126, 7. 177, 4
freto 461, 1
fricti ciceris 894, 9
frigida 474, 2. 666, 5. 744, 10. 792, 4
frigidas 282, 2
frigidior 797, 2
frigido 5, 12
frigidum 260, 1
frigidus 698, 1. 914, 1
frigora 392, 5. 697, 9
frigore 512, 10. 618, 10. 805, 10
frigoribus 320, 4
frigus 38, 5. 303, 1. 517, 4. 532, 1. 777, 9. 807, 12
fronde 259, 3. 369, 10. 814, 6. 840, 4
frondes 99, 3. 318, 2
frondere 796, 11
frondi 30, 2
frondibus 78, 1. 788, 15
frondis 381, 8
frons 302, 4. 564, 4
fronte 125, 5. 168, 6. 371, 7. 473, 1. 587, 4. 762, 4
frontem 354, 8. 458, 4. 564, 6
frontibus 514, 1
frontis 636, 7. 721, 2. 771, 2
frontium 6, 4
fruat 730, 10
fruaris 869 12
fructibus 780 1
fructus 525 3
fruendi 747 1
frueris 780 2
frugaliter 553 7
fruge 330 4. 796 10
fruge 334 5. 392 7. 421 2. 738 4. 783 6
frugi 535 5. 689 10, 14. 703 3. 799 12. 891 5
frugibus 842 9. 878 2
frugis 817 8. 902 12
frugum 390 9. 498 12
fruſ 121 1
fruitur 24 1
frumenta 801 8. 842 12. 867 2
frumenti 510 2. 647 2. 649 6, 754 1. 762 8. 793 1
fruſtra 700 12
fruſtis, v. cruſtis
fruticeto 301 6
fucatus 471 1
fucis 525 7
fuco 270 5
fucum 773 12
fudit 823 5. 993 11
fuerat 9 6
Fuſidius 518 4
fuga 360 2. 486 14. 701 8. 811 4. 857 6. 875 9
fugacem 246 10. 712 9
fugaces 150 4. 204 2. 390 3
fugæ 201 4. 356 1
fugam 175 4. 200 1. 754 9. 762 6
Fugas *nom.* 841 3
Fugat 328 3. 847 8. 914 10
fugatis 379 10
fugito 519 5
fugax 160 5. 168 7
fuge 39 6. 166 4. 547 12. 774 5. 824 3
fuge ſuſpicari 166 4
fugère 870 7
fugere 728 1
fugerem 853 6
fugeres 866 10
fugerat 32 3
fugerit 48 1. 156 7. 552 14. 684 8. 697 4
fugi 799 9
fugiam 731 1. 769 2
fugienda 524 12. 540 10
fugiendam 529 9
fugiens 348 9. 357 6. 522 1. 531 3. 728 6. 771 1
fugient 393 3
fugiente 185 9. 248 2. 796 7
fugientes 301 4. 512 1
fugientia 511 11. 527 8
fugientum 316 4
fugos 66 1. 323 2. 825 9
fugimus 722 2
fugio 580 2
fugis 471 6. 538 1
fugiſſet 565 4
fugiſti 638 3
fugit 191 5. 283 5. 536 2. 861 3, 5
fugit *præterit.* 89 9. 109 6. 216 6. 251 7. 414 4. 439 4. 449 5. 489 7
fugitivus 693 12. 712 7. 772 6
fugito 814 11
fugiunt 52 1. 848 5. 913 4
fuigens 195 4. 254 4
fulgent 214 3
fulgente 502 1. 572 3
fulgentem 312 6
fulgentes 196 3. 352. 10
fulgentia 31 7
fulges 405 7
fulget 247 2
fulgor 150 4
fulgore 828 11. 885 4
fulgoribus 621 7
fulmina 19 12. 56 4. 189 8
fulminantis 250 5
fulmine 262 4. 265 6
fulmineo 310 3
fulminis 375 4
fulta 525 12
fultum 535 4
fultura, *nom. ſuſt.* 651 15
fulvæ 377 2
Fulvi 711 2
fulvus 371 10. 454 3
fumeria 711 8
fumat 317 6
fumo 274 4. 566 8. 679 7. 885 4
fumoſæ 635 4
fumum 286 5. 354 4. 406 6. 795 2. 885 4
funalia 342 7
functos 423 10
functum 229 1
functus 186 3. 892 7
Fundani 605 5. 715 4
fundata 795 9
funde 178 5
fundere 118 3
fundet 864 8
fundi 44 7. 691 10. 659 9
fundis 49 1
funditùs 69 10
fundo 297 1
Fundos 560 2

fundum 523 4
fundus 54 3. 242 6. 683 10. 740 2. 796 1. 807 6
fune 705 6
funebre 823 2
funebres 445 8
funem 775 4. 850 9. 913 10.
funera 37 1. 63 8. 480 1. 574 4 861 2
funeratus 286 1
funere 237 5. 910 16
funeri 307 8
funeribus 130 6
funesto 769 1
fungar, *vice* cotis 899 10
fungi monere amici 770 5
fungis 672 8
fungitur 702 2
funibus 60 5. 441 1
funis 292 5
funus 139 7. 227 2. 458 5. 691 7
fur 540 2. 544 3. 554 14. 590 3. 709 3
furca 708 11. 773 9
furcifer 705 8
furem 798 13
furens 58 6
furentem 78 5. 606 6. 777 6.
furenti 708 11
furere 180 3. 467 8. 642 10
fures 512 7. 586 5. 588 3
furie 109 3
furiale 290 3
furiam 651 2
furiare 98 5
furiarum 591 1
furibundus 775 2
furibus 756 6
furiis 650 11
furiosa 214 5. 668 4
furiose 656 9
furiosius 537 10
furiosus 656 9. 658 7
furis, *verb.* 687 10. 706 9
furit 65 9. 345 10. 914 8
Furius 685 11
furni 611 8
furno 547 15
furnos 777 9
furor 422 8. 451 12. 457 1. 741 1. 862 3
furore 348 4
furorem 140 3
furores 669 12
furia 541 6. 680 6
furtim 59 2. 509 9. 590 7. 682 6. 746 1. 773 10
furtis 552 8. 652 3
furtiva 712 4
furtivæ 785 8
furtivis 744 5
furto 43 2. 767 1
furtum 538 9. 799 9
furvæ 200 5
furum 586 2
fulce 83 8
fuscum 770 5
fuscus 597 6. 611 5. 700 9
fusilius, v. fusidius
fusius 643 16
fuste 543 1. 558 11. 649 7
fustes 280 4
fustibus 539 4
fustis 844 4
fusum 456 2. 641 2

G.

GAbiis 777 3. 830 2. 836 3
Gabios 792 4
Gades 170 1
Gaditus 156 3
Galatea 546 5
Galba 522 5
galæ 12 9
galeam 63 9
Galesi 171 8
Gali 462 8
galli cantus 506 9
Gallicæ 420 1
Gallici 35 4
Gallicis 312 10
Gallina, *propr.* 697 8
gallina 604 4. 672 6
Gallis 528 11
Galloni 627 7
Gallos 614 10
Ganymede 375 7
Gargan 185 4
Garganum 810 1
Gargillius 758 3
garo 718 4
garrire 605 4
garriret 592 12
garrit 700 3
garrulus 546 1. 594 5. 690 7. 814 11
gaude 476 7. 753 12
gaudeat 59 2. 197 6. 655 8. 753 5
gaudens 304 5. 658 8.
gaudent 685 2
gaudentem 4 6. 691 11. 764 13
gaudentes 410 3. 606 1. 863 9
gaudentis 861 6
gaudere 512 2. 768 1. 769 6
gaudes 101 2. 395 5. 551 4. 664 6. 719 10. 860 2
gaudet 20 3. 129 6. 277 7. 318 3. 432 9. 615 10. 702 3. 703 6. 848 1. 887 10
gaudetis 262 2
gaudia 278 6. 411 7. 561 7 691 6. 803 9. 848 3
gandiis 406 8
gavisa 839 4
gausape 714 6
gazæ 215 4
gazis 113 2.
gelida 182 7. 667 2. 710 3. 791 4
gelidæ 100 4
gelidam 867 10
gelidi 888 4
gelido 50 3. 86 5
gelidos 302 6
gelidum 6 5. 384 11
gelidus 817 3
Geloni 437 3
gelonos 187 3. 261 2
gelu 38 3
gemant 60 5
gemelli 770 7
gemellum 660 10
gemens 409 5
gementis 236 7
geminant 68 3
geminantur 874 3
geminis 392 1
gemino 285 8
geminorum 812 11
geminus 358
gemis 824 4
gemit 794 2
gemmas 337 9. 868 6
gemmis 215 2. 753 11
genæ 405 2
genas 58 1. 365 9
genaunos 416 5
gener 454 11. 524 1. 688 7
generat 90 3
generatur 50 13
genere 507 3
generi 826 4
generosæ 674 1
generosior 240 5. 570 1
generosis 572 4
generosius 141 1
generosum 793 6
generum 165 1
genialis lectus 732 10
genibus 93 2. 708 6
genibus minor 783 6

genis 413 6
genitalis 497 10
genitis 336 4
genitor 107 5. 864 6
genitricem 650 9
genium 316 1. 767 9. 843 3
genius 869 1. 891 8
gens 381 3. 430 2. 616 10
gens humana 18 9
gente 161 8. 666 2. 683 12
gentes 9 1. 131 6. 200 4
genti 63 9. 486 18. 500 9
gentibus 18 11. 187 1
gentis 55 3. 65 4. 383 2
genua 472 6
genuit 293 1. 823 1
genus, i. nobilitas 683 5. 755 6
genus 9 5. 12 6. 18 10. 61 4. 165 3. 207 5. 229 1. 277 2. 314 4. 319 3. 393 7. 419 5. 441 4. 444 2. 518 2. 536 4. 547 2. 550 5. 563 7. 688 4
gerat 514 8
gerentem 377 6
gerere 645 6. 768 1. 806 2
geret 312 5
geti 889 1
geris 275 1. 325 1
Germania 384 12. 481 1
germinat 485 1
gerulis 860 15
Geryonem 206 1
geſſerit 26 3
geſſi 684 2
geſta 642 6
geſtæ 878 8
geſtans 132 7
geſtare 657 7
geſtas res 743 3
geſtat 36 2. 525 7
geſtiens 255 6
geſtiet 547 15
geſtio 311 10
geſtis 411 1. 824 5
geſtit 731 6. 847 1. 887 7
Getæ 534 3. 423 3
Getula 323 1
Getulas 236 8
Getulo 858 7
Getulus 93 4
giganteo 240 2
gigantum 232 6
gigas 220 10
glacies 185 2
glaciet 292 2
gladiatorum 646 10
gladio ignem ſcrutari 664 9
glande 676
glandem 539 3
glauco 583 8
glebas 280 2. 789 10
glebis 486 3
glomos 785 8
gloria 78 4. 342 2. 572 3. 653 13, 811 2. 847 3 322 7
Glyceræ 803. 816 2. 825 2.
gloriantis 469 7
Glyconis 727 2
gnari 534 9
gnatis 568 4
gnaviter 726 10
gnavum 816 2
gnavus 753 13
Gnidi, v. Cnidi
Gnoſſii 64 6
Gorgonius 520 2. 552 6
Gracchus 862 2
gracilis 23 1
gradu 130 2. 574 1
gradum 17 7. 19 5
græca 83 2. 602 5. 896 1. 898 4
græcari 622 6
Græcia 63 4. 385 9. 736 2 838 9. 844 6
Græcis 609 5. 868 6. 845 3 856 7
Græco 338 6. 877 1
Græcorum 556 5. 604 5. 831 2
Græcos 604 1
Græcus 585 1. 648 6
Grata 466 2
Graiæ 218 6
Graiis 164 6. 829 5. 848 17. 901 5 *bis*
Graiorum 394 4
gramma 365 11. 391 5
gramine 159 6. 284 2. 410 3. 433 2. 887 10
graminis 65 12
grammaticas 822 3
grammatici 879 1
granaria 510 10
grande 149 2. 219 6. 323 6. 617 11. 633 7
grandes 633 6. 879 3
grandi 473 10. 549 1. 651 6
grandia 27 2, 858 13. 868 5. 875 5
grandine 242 5
grandinis 8 2
grandis natu 764 4
grando 765 4
granum 649 8
graſſare 690 10
gratâ manu 778 7
grata 20 1. 643. 805. 118 5. 124 4. 126 6. 295 1. 369 3. 394 1. 407 7. 498 6. 747 8
gratæ 354 5. 388 8
gratatum 414 9
gratas 705 4
grate 870 11
gratia 321 5. 392 1. 577 2. 745 3. 747 4. 756 10. 812 11. 878 4. 508 5
gratiæ 21 1. 117 1. 328 1. 428 10
gratior 383 7. 633 5. 772 11
gratiſſima 561 3
gratiſſimus 865 15
grato 23 3. 296 9
gratum 130 1. 251 8. 460, 3. 693 4
gratus 40 6. 45 2. 53 2. 289 1. 635 6. 852 7
gravat 855 4
gravatus 408 1
grave 9 1. 331 1. 407 10. 416 9. 713 5. 878 1
gravem 26 4. 76 2. 167 6. 508 8. 673 2. 908 8
graves 11 2. 21 2. 147 1. 253 1. 399 4. 401 5. 459 12. 527 10
graves principum amicitias 147 1.
gravi 56 2. 64 5. 69 7. 230 7. 436 2. 443 3. 467 3. 581 5. 881 9
gravibus 267 3. 874 3
gravida 88 7. 718 1
gravior 895 3
graviore 189 6
gravis 388 4. 427 2. 470 5. 506 3. 557 3. 680 7. 784 6. 837 7
gravitare 607 1. 834 3. 892 5
gravius 723 8. 593 4
grege 139 8 301 5. 355 1. 484 3. 540 6. 747 10
gregem 486 10
greges 218 1. 239 4. 432 4
gregi 96 4
gregis 302 8. 771 4
grex 385 6. 642 13. 744 3
Groſphe 215 2
Groſpho 782 6
Groſphus 783 1
gruem 433 13
gruis 721 5
gula 626 8. 758 2
gulæ 712 5
gurges 153 5
guſtaremus 722 3

guſtarit

geſtarit 689, 15
guſtet 983, 11
guttur 437, 6
gutturi 494, 3
guttus 579, 5
Gyas 220, 10. 265, 1
Gygen 282, 1
Gyges 168, 10
gyro 695, 2

H.

HAbens 792, 7
habenæ 857, 5
habilis 322, 3
habitabilis 415, 10
habitanda 482, 5
habitare 587, 6
habitatum 786, 4
habitu 707, 13. 708, 9.
habitum 681, 9. 881, 8
habitus 650, 13
Hæmo 50, 2
Hæmoniæ, v. Æmoniæ
hæreat 850, 4
hæredem 868, 2
hæredes 587, 5. 646, 9. 647, 6
hæredi 339, 2
hæredis 393, 3. 749, 9
hærentes 656, 7
hærentem 74, 6. 123, 5. 606, 5
herentia 537, 4
hærere 338, 4
hærus, *nomen* 161, 5. 209, 1. 225, 3. 636, 9. 649, 17. 651, 6. 12, 687, 1. 690, 3. 691, 3. 868, 1. 869, 5
hæres, *verb.* 705, 12
hæret 533, 8. 663, 4. 833, 4.
hæſit 9, 5
Halyatrica 313, 5
hamo 684, 8
hamon 765, 15. 799, 14
hano 508, 11. 538, 6. 547, 1
Hannibal, v. Annibal
harpyis 626, 8
haram 206, 4
has 436, 6
haſta 245, 4
haſtas 64, 6
haud 429, 4. 509, 2. 532, 7. 551, 3. 557, 5. 577, 13. 615, 1. 664, 1
haud ita pridem 627, 6
haud malè 763, 6
haud unquam 709, 8
haurire 510, 9. 525, 3. 682, 2
haurit 511, 3
hauſtus 743, 6
Hebri, *nom. viri*, 300, 3
Hebro 99, 4
Hebrum 340, 9
Hebrus 742, 3. 790, 3
Hecaten 589, 5
Hector 164, 4. 401, 5
Hectora 583, 3
Hectoreis 252, 9
Hectorem 488, 7
hedera 99, 1. 477, 5
hederæ 6, 4. 405, 6. 744, 9
hederis 138, 4
Helenæ 15, 2. 490, 13
Helenam 62, 5. 540, 3
Helene 400, 8
Helicona 851, 5
Helicone 899, 2
Heliconis 50, 1
Heliodorus 556, 4
Hellide 665, 1
hellebori 646, 7
helleboro 865, 12
herba 435, 2. 450, 3. 674, 2. 773, 4. 789, 6. 866, 9, 10
herbæ 763, 8
herbas 425, 11. 588, 8. 591, 5
heroi 331, 4. 371, 5. 438, 4. 679, 2. 774, 7. 780, 7
herboſo 317, 7
Hercule 693, 4. 709, 3. 795, 2
Herculea 195, 2
Herculem 381, 12
Hercule 250, 8. 398, 1. 490, 2
Herculeus labor 19, 8
Herculis 304, 1. 385, 10. 439 7. 724, 6
here 663, 8
heri, *nom.* 732, 8
herile 350, 3
heriles 856, 6
heriles 708, 5
Hermogenes 542, 2. 593, 8. 602, 3
Hermogenis 550, 12. 611, 2
heroa 49, 1
heroas 633, 4
Herodis 868, 10
heros 655, 6. 881, 13. 899, 10
herum 228, 7. 636, 6. 796, 2
herus 715, 1. 718, 1
Heſperia 136, 1
Heſperiæ 153, 4. 222, 1. 275, 4. 385, 12
Heſperiis 111, 2
Heſperio 422, 7
heſterna 701, 18
heſternis 632, 2
Herruſca 480, 4. 484, 6
Hetruſci 608, 7
Hetruſco 10, 4
Hetruſco 569, 5
Hetruſcum 356, 5. 499, 9
hiantem 525, 12. 687, 8
hiata 884, 4
hiberna, v. hyberna, &c.
hier 625, 5
hilarem 816, 6
hilaris 869, 7
hillis 678, 3
hinitum 218, 2
hinnuleo 92, 1
hippolyten 283, 5
hippolitum 393, 10
hircinis 546, 8
hircum 520, 2. 552, 6. 892, 5
hircus 470, 5. 483, 8
Hirpine 191, 2
hirſutis 470, 5
hirtum 744, 6
hirundo 914, 12
hirundine prima 761, 3
Hiſpana 304, 3
Hiſpanæ 279, 1. 288, 3
hiſpidam 404, 5
hiſpidos 184, 1
hiſtorias 283, 7. 538, 4
hiſtoriis 195, 6
hoc genus, *pro* hujus generis 697, 8
hoc, *pro* ideo 510 3. 538, 8
hodieque 845, 2
hodiernæ 393, 1
hœdi 242, 4. 347, 2
hœdilia 72, 5
hœdo 302, 3. 635, 8
hœdum 21, 7
hœdus 317, 3. 436, 5
Homero 606, 8
Homerus 399, 2. 818, 6. 833 1. 878, 9. 904, 1. 908, 4
homicidam 488, 7
hominem 595, 2. 599, 2. 651, 11. 605, 3. 799, 11
homines 541, 8. 694, 2. 699, 11. 701, 5. 739, 1. 905, 3 907, 3
homini 19, 7. 199, 8. 531, 2. 631, 1. 806, 5
hominis 671, 8. 681, 9. 774, 9
homiunm 41, 2. 50, 10. 511, 4. 533, 6. 551, 9. 595, 9. 709, 6. 737, 6. 791, 2. 828 5. 885, 3
homo 521, 1. 536, 1. 560, 1. 573, 2. 582, 5. 712, 11. 914, 5
honeſta 643, 10. 770, 4
honeſtæ 225, 897, 2
honeſtas 823, 8
honeſtæ 704, 6. 832, 7

honeſtis donis 858, 7
honeſtis rebus 739, 5
honeſto 891, 11
honeſtos 577, 10 *ubi alii leg.* onuſtos
honeſtum 403, 5. 534, 8. 575 9. 812, 4
honor 489, 4. 501, 9. 625, 1. 799, 2. 908, 3
honoratum 882, 6
honoratus 734, 5
honore 847, 9. 863, 4. 878, 6
honorem, 30, 3. 231, 5. 467, 9. 548, 7. 571, 8. 574, 10. 837, 3
honores 51, 2. 101, 4. 149, 6. 237, 8. 357, 9. 571, 4. 710 3. 829, 1. 862, 1
honores, i. fructus 683, 10
honori 887, 15
honoribus 4, 3. 247, 2. 570, 10
honoris 894, 3
honorum 73, 4. 415, 7
honos 193, 3. 576, 10. 817, 1. 878, 4
hora 40, 4. 217, 12. 302, 9. 357, 6. 392, 4. 545, 5. 546, 4. 558, 2, 1. 747, 8
horæ 221, 5. 288, 9. 506, 6. 817, 9. 867, 13
horam 697, 11. 712, 6. 732, 5. 739, 10. 704, 2. 778, 6. 899, 8
horas 199, 9. 704, 4. 846, 4
Horatis, *genit.* 391, 4
Horatius 87, 2
horis 50, 12. 698, 12. 797, 5.
horna 330, 3. 435, 2. 701, 1
horrea 868, 3
horreis 312, 2. 411, 4
horrenda 254, 6
horrendam 417, 7. 669, 10
horrendas 588, 12
horrendus 688, 3
horrentia 614, 9
horreo 4, 4. 352, 3
horres 683, 6
horreſcis 188, 3
horret 431, 2. 446, 5. 765, 5. 806, 8. 809, 11. 811, 5
horribili 113, 4. 232, 8. 541, 3
horrida 96, 2. 128, 5. 263, 2. 317, 1. 384, 12
horridi 355, 2
horridis 465, 2
horridus 325, 9. 844, 7
horruerim 591, 1
hortaretur 553, 7
hortari 858, 10
hortetur 730, 8
horti 540, 12. 790, 1
hortis 586, 5
horto 405, 4. 672, 4
hortos 593, 1. 641, 4
hortus 69., 2
hoſpes 252, 7. 565, 7. 633, 1. 635, 5. 671, 8. 672, 5. 700 7. 701, 20. 706, 1. 761, 4. 865, 7. 900, 7
hoſpite 282, 5
hoſpitale 491, 5
hoſpitalem 62, 5
hoſpitem 338, 9
hoſpites 169, 2. 455, 1
hoſpitibus 260, 12
hoſpitiis 700, 9
hoſpitio 556, 4
hoſpitis 199, 3
hoſte 774, 10. 794, 3
hoſtes 177, 1. 806, 2
hoſtem 12, 11. 376, 6. 501, 4. 531, 3. 802, 10
hoſti 858, 3
hoſtia 82, 2. 332, 2
hoſtibus 270, 10
hoſticis 240, 2
hoſticus 594, 3
hoſtile 70, 1,
hoſtile 448, 9
hoſtili more 814, 4
hoſtilium 462, 9
hoſtis 288, 3. 454, 12. 464, 1. 616, 9
hoſtium 25, 1. 263, 1. 347, 1. 417, 2
humana 512, 5. 648, 1. 889, 4. 903, 12
humana gens 18, 9
humanæ 55, 3. 869, 2
humanam 451, 1. 633, 6
humanè 860, 13
humani vultus 881, 1
humanis rebus 719, 10
humanos 255, 3. 588, 6
humanum 314, 2
humaſſe 654, 8
humeri 876, 2
humeris 204, 3. 264, 4. 404, 3. 459, 7. 494, 5. 567, 5. 693, 12
humero 168, 8. 510, 5
humeros 12, 2. 58, 5. 236, 5. 301, 3
humerum 87, 5. 324, 2
humeſcit 699, 7
humi 271, 6. 632, 3. 875, 6
humida 470, 10
humiles 241, 8
humilem 223, 5. 859, 8
humiles 341, 6. 369, 9. 893, 2
humilis 142, 6. 259 7
humo affigit 682, 3
humos 51, 11. 58, 1
humum 248, 2. 364, 12. 417, 12. 446, 8. 854, 5. 881, 9. 887, 7. 893, 3
humus 485, 8
hunccine 589, 5
Hyadas 17, 4
Hyarbitam 220, 2
hyberna 409, 4
hybernas 685, 11
hyberno 660, 1
hybernum 477, 8. 584, 2
hybernus 433, 7. 492, 3
hybrida, v. ibrida
Hydaſpes 89, 4. 417, 9
hydra 381, 11
hydram 828, 8
hydropicus 739, 3
hydrops 156, 5.
hyemat 623, 3
hyemes 47, 2. 66, 5. 190, 12. 242, 8. 772, 11
hyemet 801, 7
hyemis 99, 3
hyems 20, 1. 435, 6. 509, 6. 791, 1
Hylæum 195, 8
Hymettia 623, 1
Hymettiæ 224, 3
Hymetto 172, 4
Hyperboreus 236, 9
Hypſæa 526, 2

I.

JAcentem 141, 5. 501, 3
jacentes 192, 8
jaceo 580, 4
jacere 431, 1. 459, 2
jaceret, *penult. longa* 714, 7
jacere, *penult. brevi*, 600, 8
jacis 531, 6
jactamus 797, 7
jactantibus 5, 6, 5
jactantior 525, 6
jacta 10, 8. 525, 9. 675, 2
jactatæ 381, 4
jactatam 123, 2
jactatur 649, 26
jactus 625, 5
jactaverit 777, 11
jactes 61, 4
jactis 243, 2
jaculamur 216, 3
jaculari 301, 5
juculator 263, 8
jaculatus 8, 5

jaculis 88, 6
jaculo 36, 4
jam, *id eſt*, deinceps 382, 7. 408, 5
jam, *id eſt*, paulo poſt 168, 3, 5. 210, 1. 391, 1
iambeis 899, 1
iambis 67, 3. 860, 2
iambo 879, 2
iambos 70, 4. 475, 7. 820, 11
jambus 894, 11
Jane 664, 1. 800, 7
janitor 296, 2. 707, 4
janitorem 306, 5
janua 97, 4. 250, 11. 291, 5. 529, 5
Janum 421, 6. 640, 5. 8.4, 1. 854, 9
Janus 729, 4
Iapeti 18, 10
Iaryga 16, 2
Iapyx 346, 11
Jaſonem 439, 2
Iber 237, 4
Iberi 718, 4
Iberia 545, 11
Iberiæ 385, 2. 420, 2
Iberieis 441, 1
Iberis 114, 10
ibrida 582, 1
ibunt 615, 3
Ibyci 307, 5
Icari 283, 8
Icariis 5, 2
Icaro 236, 6
Icci 113, 1. 780, 1
ida 384, 1. 387, 5
ictibus 97, 2
icto 615, 8
ictu 285, 2. 310, 3
ictum 223, 1. 329, 3. 390, 6
ictus 211, 6. 401, 6. 895, 1
id 510, 1. 511, 7. 506, 6
idque 550, 33
Ida 324, 4
Idæis 62, 5
Idious 437, 3. 576, 2
Idomeneus 401, 3
idonea 634, 11. 902, 5
idoneum 363, 7
idoneus 233, 2. 342, 1. 750, 7. 797, 1. 856, 7
Idus 406, 8
jecur 57, 4. 98, 6. 265, 9. 363, 7. 447, 3. 597, 11. 721, 6. 814, 14
jejune 446, 1
jejunia 666, 6
jejunis dentibus acer 858, 4
jejunus 626, 6
igitur 513, 16. 651, 13. 710, 1
ignara 153, 6. 509, 2. 842, 4
ignarum 675, 6
ignarus 700, 5. 840, 8
ignarè 836, 2
ignavi 557, 2
ignavus 453, 2
igne 565, 8
igneæ 220, 9
igneam 71, 4
igneas 251, 1
ignem ſcrutari gladio 664, 9
ignem 18, 11. 19, 2. 354, 10
ignes 44, 2. 55, 1. 148, 4. 255, 7. 371, 7. 417, 4. 643, 19, 12. 728, 6
igni 20, 3. 128, 1
ignibus 58, 3. 104, 3. 140, 4. 282, 7. 320, 2. 451, 2
ignis 66, 6. 79, 1. 265, 8. 476, 5. 509, 6. 546, 9. 590, 8
ignium 412, 4
ignobile 570, 8
ignobilis 865, 8
ignominioſa 894, 7
ignoras 532, 9
ignorat 760, 1. 838, 3
ignoratæ 895, 10
ignores 783, 3
ignoro 879, 10
ignoſcas 555, 2
ignoſcat 537, 1
ignoſcent 543, 7
ignoſcere 865, 8
ignoſces 598, 5
ignoſcis 870, 11
ignoſco 532, 10
ignota 439, 1. 573, 9. 883, 5
ignoti 402, 2
ignotis 540, 4
ignoto 667, 7
ignotos 570, 5. 572, 4
ignotum 532, 9. 896, 8
ignotus 225, 3
ignoviſſe 765, 10. 6
Ilerdam 825, 5, *bis.*
ilex 381, 7. 477, 5. 796, 9
ilia 438, 1. 716, 6. 725, 3
Ilia *nom. prop.* 289, 8. 397, 2. 519, 3
Iliacas 66, 6
Iliacos 737, 2
Iliacum carmen 883, 4
Iliæ 10, 7. 488, 6. 499, 8
ilice 433, 1. 485, 3
ilicem 303, 3
ilices 331, 3. 465, 8
iligna 676, 2
Ilio 44, 1. 66, 3. 319, 4. 582 3. 466, 3
Ilion 251, 9, *bis.* 253, 3. 476, 6
Ilionam 643, 17
Ilios 401, 1
Ilithya 497, 8
illiabatur 250, 6
illacrimabilem 205, 5
illacrimabilis 402, 1
illacrymere 691, 3
illaptus 222, 8
illaqueant 311, 2
illecebris 892, 6
illepide 837, 2
illeverit 547, 14
illidere 620, 3
illigata 428, 11
illigatum 105, 2
illigaturum 439, 1
illinc 649, 7
illinere 559, 8
illinet 760, 8
illitum 400, 6
illius, *mediâ longâ* 608, 3
illota 681, 1
illudere 719, 10
illudit 643, 7
illudo 555, 13
illum ipſum 693, 3
illuſi 712, 2
illuſtrat 416, 1
illuſtrem, *verb.* 693, 3
illuſus 784, 9
illutos 718, 10
Illyricis 110, 1
ima 129, 12. 531, 1. 677, 11
imagine 546, 11. 590, 7. 761, 12
imagines 458, 5. 494, 7
imagini 95, 1
imaginibus 571, 6
imago 49, 4. 84, 6. 348, 1. 669, 7
imbecilla 632, 10
imbecillus 706, 13
imbella 763, 11
imbellem 379, 2
imbelli 64, 4
imbeliis 27, 3. 246, 11. 428, 2
imber 359, 3. 788, 16
imberbes 838, 1
imberbis 887, 9
imbre 777, 7
imbres 31, 4. 184, 1. 366, 5. 432, 7. 472, 1. 793, 2. 807, 12
imbrem 635, 6
imbri 568, 2
imbribus 486, 2
imbrium 346, 1
imbuerit 902, 2
imbuit 58, 11

imbuta 741
imbuti 752 5
imbutum 450 1
imbutus 156 7
imi 717 5. 809 10
imis 45 2. 475 1. 482 11
imitaberis 856 8
imitabile 820 5
imitabitur 630 1. 875 11
imitandi 602 2
imitare 546 10
imitaris 13 2. 668 8
imitata 654 7. 150 6
imitator 883 9
imitatorem 900 12
imitatores 820 7
imitatus 371 7
immane 680 8
immane quantum 102 6
immanem 262 3
immanes 4 6 10
immanis 396 1
immaturus 719 7
immemor 6 1. 65 12. 207 3
immemorata 801 10
immenſum 509 8
immenſo, 366 7
immerentes 453 1
immerentis 199 7. 457 7
immeritam 74 7
immeritis 111 6. 125 2. 347 5
immeritos 657 4
immeritum 787 9
immeritus 274 1. 639 1
immerſabilis 737 8
immetata 334 4
imminens 329 1
imminente 20 5
imminentes 55 7
imminentiam 346 1
imminue 636 4
imminuit 280 8
Immiſcere 524 13
immiſerabilis 269 4
immitia 874 2
immitis 167 10
immoderatus 690 6
immodicæ 58 5
immodulata 895 11
immolabitur 406 13
immolare 21 6
immolato 466 1
immolet 652 10
immoritur 766 13
immortalia 392 3
immortalis 913 11
immunda 869 13. 894 7
immundis 678 5
immundus 580 6. 738 3
immunem 412 1. 789 4
immunis 332 1
imo 130 2. 297 1. 468, 4. 532 7. 668 8
imos 241 1. 592 9. 856 4
impar 387 1. 532 6. 6 661 4. 733 7
impares 126 2. 321 2
imparibus 468 15. 625 3
impariter 878 10
impavidi 65 5
impavidum 250 7
impediat 601 2
impediit 579 7
impedire 21 4
impellar 536 9
impellit 881 8
impellunt 409 1
impenſis 822 1
impenſo 661 1
imperas 275 1
impetat 741 2. 775 3
imperet 501 3. 617 13
imperi 11 6. 422 5
imperiis 363 2. 418 7. 709 6. 813 2
imperio 139 7. 262 8. 267 2. 312 6
imperioſa 691 12
imperioſius 60 7
imperioſus 710 1
imperitare 65 7
imperitarint 570 3
imperitas 709 12
imperito 655 2
imperium 132 4. 240 1. 573 8. 749 2. 783 5
impermiſſa 278 5
imperor 750 7
imperti 759 3
impetrat 842 9
impetrato 370 6
impetu 417 10
impetus 242 4. 275 6. 376 6
impexa 650 2
impia 153 2. 232 6. 241 3. 437 5. 445 3. 481 3. 659 3
impiæ 18 6. 183 6. 297 4, 5. 396 5
impiam 466 4
impias 335 9. 451 4
impiger 372 4. 398 1. 417 2. 728 5. 882 7
impingas 785 2
impio 222 3. 380 6
impios 262 2. 143 5
impium 102 6
implacidum 416 5
implent 674 3
implere 604 5
impleris, i, impleveris 493 1
implet 850 11
impleviſſe 826 9
implicata 445 5
implicitum 910 9
implorat 842 7
imploravit 774 9
implumibus 428 5
imponens 665 4
importes 784 5
importuna 311 1. 811 3
importunas 586 4
importunus 413 7. 690 13. 751 4. 818 11
impoſita 709 8
impoſitam 265 8. 303 5
impoſitas 416 7. 854 7
impoſitam 559 3
impoſitura 162 4
impoſitus 766 3
impoſuere 631 6
impoſuiſſe 263 4
impotens 140 1. 152 2. 359 3
impotentia 486 10
impranſi 622 2. 663 7
impranſus 794 3
impreſſit 58 7
imprimat 697 2
imprimeret 69 10
improba 640 1. 690 1
improbæ 339 2
improbitum 441 8
improbe 634 4. 656 2
improbo 290 15
improbus 532 11. 589 6. 684 11. 695 5. 765 4. 774 13
improviſa 200 3. 753 4
imprudens 555 8
impube 445 3
impubem 186 3
impudens 349 5, 6, 413 2
impudica 486 6
impugnor 838 5
impulerit 283 1
impulit 859 9
impulſu 387 6
impune 72 1. 120 2. 402 8. 493 1. 749 6. 843 9. 863 7. 891 8. 956 1
impunitior 711 11
imputata 484 10
imum 883 1. 886 5. 905 8
imus 875 10
in *pro* ad 125 6. 371 6
in *pro* erga 378 10
in *pro* adverſus 27 11. 376 7. 381 12. 444 4. 448 9. 454 9. 456 10. 556 2. 620 8
Inachia 457 8

inacho 161, 6. 319, 1
inæquales 184, 3. 699, 5
inæquali 753, 5
inæqualis 704, 4
inæſtuet 468, 11
inamareſcunt 712, 1
inane 296, 12. 444 7. 528, 3. 806, 10
inanet 454, 1. 551, 2. 657, 5
inanem 911, 12
inani 237, 5. 581, 3. 704, 3. 870, 7
inania 893, 3
inanis 622, 9
inaniter 850, 10
inarata 484, 9
inarſit 439, 8
inaudax 323, 2
inauret 784, 1
incantata 531, 5
incaſtigatum 775, 1
incauta 509, 2
incauti 913 5
incauto 536, 6
incedas 317, 1
incedis 148, 4. 578, 8
incedo 578, 9
incendia 396, 2. 512, 7. 815, 13. 841, 3
incendio 450, 2
incendit 707, 7
incertam 540, 5
incerto 464, 6. 469, 3
incertos 357, 9. 848, 4
incertus 586, 1
inceſtum 668, 11
inceſto 249, 1
inceſtos 278, 1
inceſtus 251, 10. 914, 8
inchoare 22, 3
incidat 583, 7. 797, 12
incidere 646, 9
incidere 789, 7. 908, 2
inciderit 632, 12. 850, 1
incidit 583, 2
incipe 638, 5. 739, 10
incipiam 750, 1
incipias 513, 9. 650, 7
incipies 884, 2
incipit 558, 6. 566, 5. 593, 4. 700, 5
inciſa 395, 7
incitat, Epod. 8
inclamat 598, 9
inclinare 352, 1
inclinet 536, 15
includere 724, 3
incluſa 336, 11. 878, 11
incluſam 309, 1
incluſit 414, 3
incluſus 387, 9
inclytum 655, 10
incoctus 438, 4
incœptis 874, 4
incœpto 883, 2
incœptos 475, 7
incogitat 841, 4
incola 68, 1. 636, 5
incolis 291, 3
incoluat 570, 1
incolumem 16, 5. 336, 5. 554 7. 797 5
incolumes 405, 2
incolumi 268, 7. 385, 1. 650, 8. 778, 1. 892, 5
incolumis 552, 12
incommoda 888, 2
incommodus 815, 3
incompoſito 599, 2
incomptis 53, 4. 911, 15
incomptum 193, 7. 445, 9
inconcinna 809, 6
inconcinnus 805, 8
inconſultus 750, 1
incontinentes 74, 5
incontinentis 265, 9
incoquere 718, 10
incorrupta 65, 2
incorruptiſſimus 576, 8
increbus 650, 10
incredibili 222, 2
incredulus 889, 6
increpare 487, 14
increpuit 420, 6
incretum 680, 2
incruſtare 535, 12
incubet 649, 12
incubuit 19 3
incude 135, 2
incudi 911, 10
incultæ 739, 14
incultis 882, 8
inculto 533, 10
incultum 744, 6
incurata 798, 1
incuria 903, 11
incurreret 616, 9
incuteret 617, 1
incutiant 815, 5
incutiat 620, 6
incutiunt 788, 9
indecoro 151, 2
Indi 501, 8
Indiæ 332, 6
indicant 396, 5
indicat 24, 7
indice digito 716, 2
indiciis 876, 13
indiciis 666, 6
indico 557, 5
indicta 883, 5
indictis 766, 2
indictum 340, 7
Indicum 119, 1
indigna 822, 4. 863, 14. 893, 4. 895, 12
indignatio 412, 4
indignatur 880. 1
indigni 745, 6
indignis 571, 5
indigno 339, 1. 798 11. 852, 6
indignos 837, 1. 904, 1
indignum 642, 8. 754, 2. 801 11
indignus 634, 3. 660, 2
indocili 251, 5. 484, 3
indocilis 5, 5
indocti 840, 11. 847, 10
indoctum 170, 2. 856, 9. 914, 10
indoctus 891, 10. 905, 10
indoles 378, 7
indomita 745, 5
indomitæ 205, 3
indomitam 336, 2
indomitas 416, 15
indomito 622, 5
indormis 512, 1
indormit 450, 5
Indos 55, 10. 728, 5. 752, 6
indotata 807, 5
inducant 530, 2
inducat 525, 12
inducere 557, 6. 873, 2
induceris 708, 1
inducit 519, 6
indulgens 156, 5
Indus 418, 9
indutus 805, 7
inemoti 446, 12
inemptas 435, 2
iueptis 855, 10
ineptè 599, 3. 885, 1
ineptum 543, 5
ineptus 535, 5. 552, 5. 571, 5. 611, 1. 809, 1
inerant 701, 18
inermem 89, 8. 750, 3
iners 185, 2. 270, 13. 393, 8. 706, 13. 727, 10. 805, 1. 888, 5
inertes 583, 6. 825, 4. 911, 14
inertem 262, 5. 676, 3
inertia 475, 1. 779, 3
inertiæ 402, 4
inertibus 698 12
ineſt 548, 10. 682, 1
inexcuſabili 813, 15
inexorabilis 882, 7
inexpertis 815, 14

inexperum 812 11
infabrè 641 2
infame 208 1
infamem 349 1
infames 18 3
infamis 799 2
infamis 480 13. 628 1
infans 259 11. 575 3. 1395
infantes ſtatuas 685 10
infecit 279 4
infectum 357 5. 740 15
infelicis 668 4
infelix 409 6. 513 5. 875 12
inferbuit 679 2
inferias 152 4
inferiorum 589 3
inferius 450 15
infernas 589 3
infernis 393 9
infeſtis 189, 9. 617, 4
infeſto 552 5
infeſtus 288 1. 477 7
inficiet 302 6
inficit 457 3
infideles 448 6
infidelis 480 4
infidi 423 4
infido 454 11. 809 4
infidum 133 6
infidus 493 7
infima 161 7
infimis 398 2
infimas 432 6
infirmior 598 4
infirmo 797 3
infla 690 11
inflans 669 4
inflaret 669 6
inflat 847 4
inflavit 521 3
inflet 508 1
informes 190 2
informem 588 2
informis 864 5
Infortunia 881 2
Infoſſus 446 10
infregi 469 6
infrequens 127 1
infundam 450 13
infundis 740 9
Ingemens 446 9
ingeni 27 5
ingenii 226 1
ingeniis 838 4
ingenio 327 1. 619 2. 870 4
ingenium 468 6. 533 9. 548 6. 609 2. 620 1. 677 1. 693 6. 720 4. 744 6. 861 9. 720 1. 901 5. 909 6
ingens 33 4. 189 5. 160 2. 401 2. 533 9. 647 6. 669 2
ingentes 158 5. 666 3
ingentem 279 5. 649 6
ingentia 828 4
ingenuis 821 11
ingenuo 104 3. 572 1
ingenuos 577 5
ingenuum 654 7
ingenuus 338 4. 570 7. 906 3
ingenere 557 9
ingluvie 517 6
ingrata 468 13. 493 5. 517 6. 726 9
ingratam 292 4
ingrato 63 1
ingratos 761 11
ingratus 821 12
inguen 520 1
inguſtata 716 6
inhæret, Epod. 12
inhians 512 1
inhoneſtum 554 12
inhoneſtus 573 9
inhorruit 92 5
inhoſpita 788 6
inhoſpitalem 89 2. 427 8
inhumanæ 813 4
inhumato 110 3. 655 8
injecit 422 2
injecti 265 5. 552 8
injecto 115 2
injiciat 74 5. 573
inimica 51 4. 50 3. 133 5. 617 10
inimicas 423 1
inimice 155 1. 649 18
inimicis 494 5. 634 7
inimicitia 823 2
inimicum 563 2
inimicus 677 7
iniqua 44 2. 857 9
iniquæ 171 7. 593 3
iniquam 536 11
iniquas 242 8
inique 787 9
iniqui 753 8
iniquis 704 8
iniquos 165 4
iniquam 13 7. 188 4. 540 9. 633 8. 878 2
iniquus 821 13
inire 253 5
injnria 695 4
injurioſis 490 5
injurioſo 132 1
injuſſæ 485 5
injuſſi 530 3
injuſtè 836 10
injuſti 540 7
innantem 314 7
innaſcitur 534 3
innatat 678 2
innati 894 5
innectes 494 3
innixus 251 1
innocens 335 2
innocentis 73 9
innumerabilis 361 1
Ino 882 9
inominata 484 4
inopem 651 14. 842 3. 859,8
inopes 206 5. 901 4
inopi 517 3
inopis 546 6
inops 312 3. 553 10. 618 7. 683 3. 816 10
inornata 893 7
inornatum 402 6
inquam 182 9. 592 4. 592 7. 598 3. 609 3. 664 9. 725 8. 716 3
inquiet 686 2
inqueti 250 4
inquietis 452 3
inquimus 536 10
inquinavere 277 2
inquinavit 486 12
inquinet 590 1
inquiram 642 10
inquirant 533 4
inquis 551 5. 614 1. 633 10
inquit 511 5. 521 2, 5. 523 6. 532 10. 541 10. 564 4. 592 6, 13. 595 3. 595 5
inſana 282 2
inſanabile caput 899 6
inſane 626 1. 654 5. 669 13. 695 5. 711 1
inſani 69 5. 560 3. 645 6. 753 8
inſania 258 5. 658 6. 849 12
inſanientem 260 9
inſanientis ſapientiæ 127 2
inſanior 537 9. 648 8
inſanire 321 7. 644 2. 646 6. 658 10. 664 4. 688 2. 733 12. 805 9
inſanis, *nom.* 621 7. 699 6
inſanis, *verb.* 642 1
inſaniſſe 650 10
inſanit 522 8. 547 5. 584 12. 644 3. 712 11
inſaniùs 604 5
inſano 643 4. 749 10
inſanos 325 2. 642 9
inſanum 526 8. 642 13. 650 6. 667 6. 668 6

Insanus 572 7. 642 9. 644 6. 649 15. 652 5. 656 3
inscitia 620 7. 636 8. 642 12. 745 4
inscium 376 2
inscius 270 14
insculpere 647 5
insectere 706 15
insector 836 4
insecutæ 50 3
insedit 439 5
insenuit 861 10
insepulta 452 7
insequeris 857 9
inserere 340 5
insereres 169 1
inseres 7 4
inseris 557 9
inserit 432 2
inservit honori 887 15
inieverit 534 1
insidias 527 4. 536 3
insidiatorem 624 8
insidiis 702 10
insidiosi 846 7
insigne 149 4. 340 6
insignis 29 3. 241 1
insignem 87 4. 125 5 129 3. 323 5. 660 7
insigni 53 2
insignia 662 4
insignibus 445 2. 707 12
insignis 617 8. 908 4
insiluit 914 2
insiliet 481 5
insitam 379 4
insitiva 432 9
insolabiliter 787 5
insolens 23 8. 70 1. 181 8. 575 15
insolentem 163 1. 357 8
insolenti 159 3
insolentiæ 494 6
insolitos 376 4
insolitum 891 15
insomnis 282 4
insons 233 5
inseparata 424 2
inspersos 575 13
inspexit 737 6
inspice 763 5
inspiciunt 525 11
instanti 205 2
instantis 230 2
instar 383 6
instat 466 5. 515 1. 594 1. 697 3
instillare 769 7
instillat 629 10
instita 520 4
instituerat 690 5
institor 278 8
institoribus 489 6
institui 874 12
institutæ 286 5
institutum 344 2
instituunt 694 3
insto 741 10
instravit 897 3
instructior 811 5
instruit 842 3
instrumento 542 4
insuavis 537 12
insidet 550 12
insuevit 553 5
insulas 484 8
insulis 397 7
insultet 254 2
insumebat 911 12
insumere 634 2
insuper 679 3
insurgat 465 7
intabuissent 447 6
intacta 683 4
intactæ 29 4
intactas 463 2
intacti 609 5
intactis 332 5. 844 1
intactum 134 7
intactus 456 5. 615 7
intaminatis 247 2
integer 166 4. 220 4. 621 1
integer animi 658 5
integer vitæ 88 5
integer mentis 644 4
integra 60 8. 121 2
integræ 265 2
integris 101 1. 634 13
integro 385 12
integrum 249 1. 382 4. 633 3. 677 8
intelligit 770 1
intendes 739 5
intenta 377 2
intentata 24 5
intentatum 898 3
intentus 913 7
interciderit 671 4
intercinat 890 3
intercurrentia 742 4
interdicta 526 7. 758 9
interdicto 658 2
interea m 595 3
interempto 382 10
Intererit 893 6
intererit multum 881 12
interest 161 7. 297 9
interest 523 11
interfusa 62 2
interim 313 8. 433 3
interim dum, *ibid.*
interimis 659 7
intetiore 160 1. 695 2
interire 226 8
interit 877 9
interitu 885 8
interitum 913 13
interitura 392 6. 398 6
interlunia 98 3
interminato 447 5
intermiscere 603 9
intermissa 362 6
internoscere 910 10
interpellandi 593 9
interpellatim 671 3
interpellet 581 3
interpres 681 8. 883 9. 907 3
interprete 881 10
interfit 13 6
interfit 716 8. 889 9. 155 10
intervalla 860 13
inteftabilis 654 2
intimo 40 5
intonata 435 5
intonfi 212 1
intonfos 477 9
intonfum 86 1. 767 5
intorti 202 6
intrarit 478 6
intorfum 618 13. 799 8
intueris 444 9
intulerat 263 1
intulit 18 11. 486 6. 844 7
intumefcit 485 8
invenere 539 7. 40 13
invenerit 869 6
invenias 550 2
invenient 95 3
inveniet 689 1
invenior 680 1. 840 6
invenisse 896 8
inventa 540 7. 843 4
inventis 888 3
invento 695 2
inventore 606 4
inventum 905 7
inverecundus 468 8
inversi 268 2
inverso 465 5
inversum 436 8. 509 3
invertimus 535 11
invertunt 717 4
invicem 97 9. 352 5. 548 8
invicta 882 9
invicte 473 11
invicti 350 13. 614 7. 727 2
invictus 584 5
invida 48 1. 397 4. 773 3
invidæ 456 3

invideant 526 1
invideat 574 11. 593 8
invidenda 189 3
invidendis 244 5
invidens 142 2
invideor 677 4
invides 113 1
invide 178 3. 368 8 789 12
invisi 329 6
invidet 235 4. 536 5. 572 6. 620 3. 739 6. 740 13
invidiæ 697 12. 807 10. 844 1
invidiam 639 7. 828 10
invidit 700 10
invido 374 5 383 9
invidus 322 1. 747 10. 740 12. 752 2
inviolatus 261 3
invisa 761 7. 788 4. 838 6
invisam 318 3
invisis 228 5
invisi 128 5
invisis 563 6
invisum 273 2. 306 5. 584 1. 791 4. 860 7
invisus 313 11
invita 620 2. 863 13. 900 5. 948 7
invitet 433 6
invito 296 8
invitum 78 1. 825 8. 914 3
invitus 758 8. 774 5. 869 10
inuias 627 4. 718 9
inulta 152 25
inultæ 254 4
inulti 716 10
inultis 112 2
inulto 655 2. 740 16
inultos 14 1
inultos 655 2. 492 4. 590 8. 667 5
inunctis 533 1
inungi 7. 7 1
involitant 404 3
involvo 357 13
inurbanum 896 6
inutile 61 4. 337 9. 554 12. 585 5. 714 7
inutiles 434 1
inutili 315 2
Io vaga 882 10
io 370 13. 14. 463 1, 3. 913 9 1
io triumphe, *ibid.*
io Bacche 530 7
jocatus 564 7
jocis 135 9. 233 1. 758 12
joco 126 4. 196 6. 591 6
jocos 325 1. 569 5. 659 14
jocosa 49 3. 84 4
jocosæ 257 3
jocose 440 2
jocosi 423 7. 816 1
jocosius 553 4
jocoso 43 1. 327 3. 601 3
jocularia 508 3
jocum 820 5. 812 5
jocus 12 5. 685 7, 843 8
Iolchos 445 11
Ionicos 277 5
Ionicus 435 8
Ionius 466 9
Jove 5 12. 10 9. 111 5. 268 7. 734 4
Jovem 19 12. 266 4. 444 8. 466 8. 472 2. 503 1. 817 10
Jovi 86 3. 177 5. 263 1. 421 3. 460 3
Jovis 42 1. 108 2. 124 4. 222 3. 240 1. 550 5. 256 5. 340 5. 350 13. 397 9. 433 7. 493 11. 499 3. 806 5
Jovis, *pro* Auguſti 822 6
ira 246 8. 287 4. 422 10. 524 8. 583 4. 657 3. 736 8. 737 1. 812 8. 823 2
ira furor brevis eſt 741 1
iracunda 19 12. 663. 913 3
iracundior 290 14. 533 5
iracundus 727 10. 85[illegible] 7
iræ 65 4. 69 7. 537 3. 740 14. 842 1
iram 448 10. 466 3. 823 3. 881 8. 887 7
irarum 350 10
iras 253 2. 747 6
iraſcat 768 9
iraſci 826 7
iratæ 349 2
iratis 568 5 639 2. 695 6
irato 663 1
iratos 327 7. 890 6
iratum 431 2. 633 8. 713 6. 881 5
iratus 478 4. 508 1. 617 9. 638 2. 825 8. 838 4. 848 17. 880 5
irreperum 255 1
irreſectum 448 3
irretorto 158 5
irrevocabile 614 13
irrevocati 851 10
irriguo 672 4
irriguum 614 5
irritus 808 4
irritabile 863 4
irritant 888 13
irritat 356 11. 850 12
irritum 357 3
irroget 541 2
irrupta 59 2
Itala 698 7
Italæ 422 4
Italas 380 2. 827 2
Italiâ 140 7
Italiæ 271 2. 418 11. 783 7
Italiam 573 8
Italis 813 14
Italo 174 4. 585 1
Italos 361 1
Italum 200 2
iter 89 1. 220 3. 247 6. 309 7. 344 4. 500 5. 557 2. 568 2. 592 15. 701 12. 792 7. 803 4. 878 8
iter faciens 697 7
iterabimus 35 4
iterabitur 256 3
iterare 127 4. 231 3
iterat 810 1
iteratæ 471 2
Ithacam 683 1
Ithacæ 763 7
Ithacenſis 758 8
Ityn 509 5
juba 90 3
jube 160 7. 685 8
jubeas 338 6. 511 6
jubebat 554 9. 758 4. 911 3
jubebo 684 3. 863 8. 900 15
jubemus 770 5
jubente 325 6
jubentes 213 3
jubentum 250 1
jubeo 514 2. 612 5. 646 2. 689 3
juberet 577 7
juberis 785 11
jubes 575 7
jubet 79 2. 337 3. 445 7, 8. 651 9. 750 3. 701 4. 860 6. 910 5
jubetur 766 1
jucunda 427 2. 434 1. 688 13. 509 5
jucunde 565 6
jucundior 435 9
jucundis 700 9
jucundo 563 8
jucundum 759 1
jucundus 538 1
Judæi 550 2
Judæis 598 3
Judæus 508 7
judex 251 10. 403 5. 623 4. 711 7. 740 1. 695 11

judicantem 200, 6
judica me 894, 4
judicat 836, 3
judice 108, 7. 529, 11. 571, 4. 605, 1. 617, 11. 620, 10. 629, 2. 707, 13. 799, 5
judicet 859, 5
judicia 853, 7
judicibus 554, 11
judiciis 730, 10
judicio 577, 12
judicis 900, 8. 904, 6. 906, 7
judicium 552, 13. 620, 9. 853 4. 906, 6
juga 126, 3. 170, 2. 280, 5. 353, 8. 427, 7. 439, 1
jugandis 498, 1
jugera 210, 1. 334, 4. 442, 7. 510, 7
jugerum 312, 4
jugis *priore longâ* 692, 2
jugis *priore correptâ* 232, 2. 340, 7
jugo 280, 9. 710, 10
jugulas 585, 4
jugulat 604, 6
jugulent 739, 1
jugulo, *nom.* 538, 4. 650, 12
jugum 133, 9. 167, 1. 251, 5
Jugurthæ 152, 4
Jugurthino 463, 3
Jule 366, 2
Juli Flore 742, 1
Julia 423, 3
Julium 55, 1
Julius 590, 3
jumenta 813, 3
juncta 321, 6
junctæ 21, 1
junctas 97, 1
junctis 352, 11. 878, 10
junctos 535, 10
junctura 876, 10. 894, 2
jungas 156, 3
jungitur 751, 2
jungentur 125, 8
jungere 873, 2
jungit 535, 10
jungite 498, 11
junior 125, 3. 804, 6. 832, 8
juniores 278, 3
Juno 152, 1. 264, 3
Junone 251, 9
Junonis 30, 3. 531, 4
junxerit 483, 4
Jupiter 12, 1. 47, 2. 69, 2. 90, 8. 173, 1. 190, 3. 292, 3. 309, 6. 375, 7. 382, 12. 486, 11. 507, 10. 519, 2. 656, 3. 798, 6
jura 112, 1. 540, 7. 595, 4. 744, 7. 799, 4. 857, 13. 867, 15. 882, 8. 895, 4
jura dare 254, 5. 908, 1
jura promere 839 10
jurabas 477, 4
jurandas 829, 2
jurantem 698, 8
jurare 725, 8
jurares 853, 6
juratus 732, 12
juras 808. 6
jure 574, 11. 583, 1. 898, 2
jurè 311, 4. 407, 1. 522, 5. 633, 10
jure jurando 653, 13
juremur in hæc 482, 11
jures 816, 5
jurgares 857, 12
jurgatur 633, 11
jurgia 832, 2. 267, 12
juris 181, 1. 506, 8. 553, 4. 639, 8. 883, 6
Juris, i. Juſculi 678, 6
Juris, i. Juſculum 537, 8. 718 3. 719, 17
Jus anceps 685, 4
Jus 565, 3. 583, 11. 598, 10. 620, 8. 645, 4. 658, 2. 878, 7
Jus ſit licearque 914, 2
juſſa 278, 7. 500, 1. 528, 12. 675, 6. 764, 7. 771, 3. 893, 6
juſſæ 782, 1
juſſas 490, 8
juſſerit 618, 7. 706, 6
juſſi 427, 3
juſſit 642, 4. 648, 7. 651, 2. 894, 12
juſſus 451, 11. 469, 2. 537, 7
Juſta 367, 6. 705, 1. 708, 7
juſti 539, 1
juſtior 708, 8
juſtis 304, 6
juſtitiæ 95. 1. 221, 2
juſtitiam 890, 8
juſtiùs 691, 3
juſto 55, 8. 283, 11. 510, 14. 540, 9
Juſtum 249, 4. 614, 12. 803, 9
Juſtum poema 550, 3
Juſtus 648, 3. 655, 2. 829, 4
Juvandis 905, 7
juvans 434, 4
juvant 5, 10
juvare 624, 2
juvari 841, 7
juvat 3, 1. 12, 9. 135, 4. 321 7. 365, 3. 436, 6. 464, 11. 467, 1. 473, 7. 509, 8. 512 8. 547, 2. 551, 3. 693, 4. 696, 1. 740, 6. 789, 6. 795 2. 881, 8
juvem 428, 1
juvenca 745, 7
juvencæ 176, 6
juvencis 183, 8. 379, 1. 428, 11
juvencos 490, 10
juvencum 349, 1
juvencm 13, 11. 281, 6. 361 5. 383, 9. 407, 6
juvenes 27, 11. 97, 2. 195, 3. 485, 3. 521, 4. 655, 9. 729, 5
juvenes parte digni 875, 2
juveneſcit 371, 5
juveni 297, 11. 470, 3. 769 5. 888, 10
Juvenis 289, 3. 378, 6. 659 7. 688, 3. 887, 9
Juventa 70, 3. 307, 3. 882, 1
Juventæ 246, 11. 500, 7
juventes 117, 2. 191, 6. 376 1. 489, 7
juvenus 11, 4. 22, 7. 134, 8 263, 2. 279, 3. 628, 5. 68 12. 738, 6
juventum 109, 5. 134, 2. 182 3. 305, 1. 308, 1. 323, 4 363, 3. 411, 1. 877, 10 876, 8
juverint 435, 3
Juveris 466, 2. 681, 8
juvet 483, 5. 580, 5. 796, 10
juvit 713, 2
Ixion 296, 7. 882, 10

L.

LAbantes 272, 1
labem 852, 10
labentes 274, 3
Labentis 614, 11
Labeone 537, 9
Laberi 600, 4
labetur 739, 12
labier 838, 10
labitur 10, 9. 58, 2. 739, 12
labor 19, 8. 372, 3. 612, 9. 898, 8
laborant 185, 4. 538, 11
laborantes 38, 3. 73, 7. 318, 5. 546, 9
laborabunt 449, 2
laboras 104, 6
laborat 160, 4. 547, 4. 639, 10 705, 6

labore 428 1. 489 10. 506 4. 513 3. 597 5. 828 9
labore capitis & animi 728 4
laborem 369 3. 427 5. 508 10. 513 8. 546 1
laborent 521 8. 911 4
labores, *nom.* 31 6. 261 6. 402 7. 694 2. 851 11
labores, *vbrb.* 524 13. 610 4. 869 10
laboret 288 7. 514 10. 664 2. 677 3. 875 8. 888 1. 890 1. 894 1
labori 588 4. 519 14
laboribus 229 2. 307 7. 334 7. 380 5. 446 9. 482 2. 813 5
laborioſa 486 8
laborioſi 489 2
laboris 208 2. 508 13. 525 2
laboro 715 4. 742 2. 875 3
laborum 124 4. 203 3. 376 2. 614 7. 891 10
labra movet 800 8
labris 58 7. 511 11. 555 9
labuntur 205 1. 455 3
Lacæna 400 8
Lacænæ 193 7. 252 6
Lacedæmon 30 5
Lacedæmonium 273 7
laceranda 350 11
lacerant 298 4
lacerare 349 9
laceravit 621 1
lacerna 707 14
lacertæ 93 1
lacertis 40 7. 270 12. 591 5. 859 6
lacerto 576 1. 729 6
laceſſat 246 6
laceſſit 131 3
laceſſiti 844 1
laceſſo 226 4
lachani 579 2
Lacon 454 3
Laconi 172 1
Laconicas 225 4
lacryma 173 6. 5 6. 808 6
lacrymæ 822 4
lacrymi 282 4
lacrimoſa 36 6. 730 6
lacrymoſo 566 8
lacrymoſum 88 1
lacte 377 3. 843 1
lacte depulſum 377 3
lactis 231 1
lactuca 678 2
lactucæ 714 3
lacu 210 4. 547 15
lacunar 224 2
lacus 364 3. 732 7. 743 7. 814 5
lædat 611 2. 857 6
lædent 611 2
lædentem 58 10
lædere 349 16. 551 4. 615 5
lædimur 851 8
lædit 803 6
lædunt 739 7
Læli 619 7
Lælius 618 13
Lærtiade 687 11
Lærtiadem 65 3
læſa 125 4
læſerit 824 7
læſo 619 2. 865 9
Læſtrigonia 312 9
læſura 477 3
læta 99 1. 327 9. 357 7. 506 7
lætam 86 4. 388 2
latatur 230 6
læti 44 4. 377 1
lætitia 150 4
lætitiæ 192 1. 910 13
lætus 699 7
læto, *alias* lento riſu 217 6
lætor 552 12
lætos 370
lætum 222 7. 261 1. 434 10. 202 4
lætus 13 6. 217 5. 288 9. 329 2. 356 12. 385 5. 460 2. 651 7. 763 5. 774 17. 775 6. 784 3. 865 6.
læva 704 3. 792 7
lævabit 864 10
lævæ 850 4
læve 764 7
læve, v. leve
lævi 564 6.
lævia 72 8. 178 4. 875 4
Lævino, v. Levino
lævis 191 6. 389 4. 483 8
lævo 576 1. 671 2. 729 6
lævum 342 5. 756 11, 4. 796 7
lævus 346 6. 899 7
lagani, v. lachani
lagena 720 12
lagenæ 865 9
lagenis 717 6
lagois 624 2
Lalage 168 6
Lalagem 89 6. 191 3
lamas 785 4
lambere 566 2
lambes 89 4
lamentamur 851 11
lamiæ 902 11
Lamiæ, *propr.* 191 3. 136 7. 787 8
Lamias 314 2
lamna 794 10
lamnæ 155 1
Lamo 314 1
lana 270 5. 810 4. 858 6
lanæ 218 5. 308 5. 451 2. 785 8
lances 621 6. 676 3
langueſcit 312 2,3
languet 824 8
languidæ 448 12
languidiora vina 325 7
languido 207 4. 355 1. 436 3
languidus 676 1
languor 468 2
languor aquoſus 159 8
Lanuvino 344 2
lanx 750 9
Laomedon 252 3
lapathi herba 436 2. 674 2
lapidem 712 10. 861 1
lapides 294 4. 337 9. 356 6. 414 1. 680 10
lapidoſus 567 6
lapillis 773 4
lapillos 525 4
lapis 244 1. 579 3
Lapithas 105 1
Lapithis 76 5
lapſa 231 3
lapius 50 6.
lapſus pede 720 1
laqueata 215 6
laquei 633 6
laqueis 333 6
laqueo 433 13. 650 7. 798 14
laqueos 799 14
laqueum 821 2
lardi 700 11
lardo 699 1
Lare 683 11
lare, i. domo 54 3. 354 6. 725 7. 764 13
lares 330 4. 436 11. 482 5. 500 1
Larem 683 11. 699 3
larem, i. domum 523 2
larga 317 4
large 38 6
largimur 829 1
largiora 590 8
largiora 226 5
largis 364 2. 371 5. 486 2
largiter 555 3
largius æquo 871 5

INDEX

largo 690, 1
largus 411, 5
laribus 385,8. 565,2. 652, 11
lari 859. 9
Lariſſæ 30, 6
larva 564. 9
laſarum 578, 6
laſciva 80 1. 407, 7. 871, 6. 881, 6
laſcivæ 308, 4
laſcivi 302. 8. 543, 1
laſcivis 1,8 4
laſcivos 192, 1
laſſis 601, 2
laſſi 434, 9. 581, 1
laſſo 171, 5. 710, 12
laſſum 714, 3
laſſus 622, 5. 858, 2
lata 844, 3
latè 264, 8. 311, 5. 315, 1. 30[illegible] 11 378, 5. 487, 7. 559, 3. 571, 7. 874, 3
latent 470, 6
latebræ 797, 4
latens 450 3
latent 3 9, 2. 448, 11. 462, 9
latentes 42, 2. 141, 3. 3[illegible]8, 6. 911, 6
latentis 40, 5
latere, *nom.* 468, 3. 526, 4. [illegible]
latere, *verb.* 589, 8
lateret 718, 1
latent 780, 5
lateris 641, 9
laterum 584, 1
later 30, 5. 553, 10. 724, 5
Latinus 416, 2
latini 456, 2. 608, 7
latinis 60, 5. 74, 8. 766, 2. 821, 9. 865, 3
latino 153, 1
latinum 122, [illegible]. 422, 4
Latio 55, 7. 379, 11. 821, 1. 844, 7
latior 491, 7
laris 90, 2. 295, 5
latitantem 301, 6
latium 131, 6. 302, 6. 864, 8. 898, 8
latius 256, 1. 210, 2. 240, 4. 634, 13
latoe 121, 2
latonæ 390, 7
latonam 26 2. 352, 8
latrantem ſtomachum 623, 4
latras 543, 3
latravit 745, 1
latrent 448, 14
latret 529, 5
latro 540, 2
latrociniis 541. 6
latrones 443, 5. 739, 1
latronibus 550, 7. 617, 4
latronum 550, 9
latuit 857, 5
latum 56, 1. 737, 6
latum clavum 560, 4. 573, 1
latura 428, 8. 528, 2
laturi 427 5
laturus 613, 8 858, 13
latus lateris 60, 3. 90,7. 17[illegible], 1. 294, 2. 336, 12. 342, 5. 347. 6. 441, 1. 465, 3. 469, 6. 527, 3. 536, 3. 652 9. 696, 3. 754, 8. 757, 1. 762, 4
latus tegam 684, 1
latus, *adj.* 654, 4
lavantes 551, 1
lavatum 543, 4. 581, 1
laudabant 642, 13
laudabile 905, 4
laudabis 812, 9
laudabit 814, 8
laudabunt 28, 2
laudabunde 370, 11
laudant 861, 10
laudantes 364, 11
laudantur 384, 9
laudare 766, 4. 770, 3. 850, 8
laudaret 592, 12
laudari 690, 13
laudarier 521, 5
laudis 57, 3. 625, 1. 626 1. 705, 8. 706, 4. 771, 3. 777 2. 824, 4
laudaſſi 763, 3
laudat 5, 4. 506 8. 523, 3. 583, 14 *bis.* 700. 4. 777, 9. 835, 5. 838, 2. 857, 1
laudato 689, 8
laudator 808, 6
laudatore 911, 2
laudatur 518, 3. 601, 2. 620, 10. 773, 8
laudaveram 469, 1
laudavere 896, 4
laude 360, 5. 382, 5. 397, 8. 606, 5. 762, 2. 853, 8. 897 6
laudem 418, 6. 896, 1. 901, 6
lauderis 689, 5
laudes, *nom.* 27, 4. 84, 5. 396 6. 503, 4. 798, 6
laudes, *verb.* 510, 10. 689, 5. 796, 8
laudet 506, 2. 514, 7. 611, 5. 691, 8. 821, 13. 990, 7
laudetur 778, 5
laudi 648, 5
laudibus 50, 9. 818, 6
laudis amore tumes 727, 8
laudis avarum 847, 5
laudo 166, 4. 357, 11. 763, 1 772, 2. 795, 5
lavemur 758, 6
lavere, *infin.* 292, 2
laverit 483, 2
Laverna 800, 8
lavimus 559, 1
lavis 389, 2
laviſſet 941, 1
lavit 161, 3. 264, 5. 301, 3. 491, 7
laurea 211, 5. 367. 1
laurens 676, 4
laurea 259, 10. 361, 4
lauru 178, 2
laurum 153 4. 304, 2
laurus 149, 6
laus 577, 2. 806, 4
laute 719, 15
lautis 665, 6
luxo 288, 5. 653, 6. 705, 5
laxus 533, 7
leænæ 298, 3. 323, 1
lebedum 777, 2
lebedus 777, 3
lecta 435, 9. 876, 3
lectas 496, 2
lecti 747, 6. 809, 11
lectica 526, 9. 657, 7
lectis 551, 12. 702, 5. 748, 1
lecto 512, 11. 529, 6. 720, 8
lecto libello 727, 9
lecto frequent 580, 4
lector 821, 12
lectorem 903, 3
lectori 851, 1
lectoribus 610, 5
lectos 701, 16. 733, 2. 801, 12
lectulus 555, 4
lectum 538, 5. 653, 5
lectum, *pro.* electum 325, 4
lectus genialis 732, 10
legant 588, 8
legat 547, 1. 688, 8
legari 559, 6
legatum 689, 2
lege, *nom.* 240, 9. 255, 10 367 4. 498, 3. 536, 16. 898, 1
legem 536, 11. 613. 2
legendo 914, 11
lengendum 687 3
legentem 536, 8
legentes 608, 2
lengentibus 863, 7
legentis 770, 4

legere

legere 577 9
legeret 838 8
legerit 541 1. 673 2
leges, *nomen* 213 2. 336 9. 403 11. 540 1. 617 9. 759 4. 816 8. 890 8. 908 2
leges, *verb.* 816 8
leget 689 1. 761 2
legi, *verb.* 610 3. 821 11
legibus 338 7. 699 6. 818 1
legio 574 9
legionibus 370 3
legis, *nom.* 416 2
legit 602 3
legitimum 863 11. 896 7
legnm 506 8. 620 7
lemures 870 10
Lenæ 341 8
lene 59. 262 2. 327 1. 353 2. 673 5. 794 5
lenes 40 3
leni 374 1. 673 5. 714 1
leniat 773 1
lenibus 813 2
leniet 623 4
lenimen 124 5
lenior 82 2. 871 1
lenire 451 4. 727 6. 904 5
lenis, *nom.* 96 3. 241 1. 317 1. 497 8. 504 4. 710 11
lenit 307 1
lenite 103 1
leniter 234 1. 618 1. 764 6. 816 9
lenius 800 4
leno 659 5
lenonis 846 7
lenta 631 5
lentis 584 3. 477 6
lentissima 597 9
lento 217 6. 736 2. 862 11
lentum 413 4
lentus 322 7. 847 4
leo 93 4
leonem 246 7. 377 3. 654 7
leones 203 4. 349 8. 471 7. 483 7. 907 5
leoni 731 2
leonibus 456 9
leonis 69 5. 232 7. 354 11. 773 1
leonum 90 3
lepido 896 6
lepidum 826 10
leporem 140 9. 433 1. 5. 622 4
lepores 793 9
leporis 676 6
leporum 721 7
lepos, *nom. propr.* 699 9
Lesbia 464 8
lesbii 73 9
lesbio 101 6. 122 5
lesbiam 350 5
lesbos 776 1
lesboum 7 3
lestrygonia 312 9
lethæa 393 11
lethæos 475 3
lethargicus 641 10
lethargo 651 6
lethi 19 5. 109 2. 200 3. 701 3
letho 328 6. 350 1. 403 14
lethum 52 7
levant fidem 856 10
levantes 832 12
levantia 453 12
levare 222 1. 473 8. 489 12
levarit 666 7. 691 1
levasset 223 2
levat 368 9. 502 3
levata 482 12
levato 474 8
leve, *priore brevi* 847 5
leve, *priore longâ* 710 5
levem 44 5. 706 12
leves, *prima longâ* 12 9. 236 4
leves, *prima brevi* 66. 27 13. 120 3. 216 1. 433 6. 749 4. 893 4
levet 768 8
levi, *prima longa* 236 1. 433 11. 902 3
levi, *prima brevi* 910 8
levi, *verb.* 84 1
levino 571 8
levinum 571 1
levior 290 13
leviora 164 5. 549 4
leviore 154 3
levis 62 1. 77 1. 89 1. 191 6. 348 5. 485 4. 701 11. 705 3. 840 2
leviter 833 2
levius 96 5. 866 10
levius miser 105 5
lex 384 8. 844 2. 857 8. 898 1
lex operis 884 1
lex Roscia 730 1
liba 772 6
libatis 699 4
libeat 374 9
libelli 459 1
libellis 550 6. 784 4
libello 612 6. 727 9
libellos 550 11. 605 4
libens 260 8. 290 15. 790 3
libenter 428 9. 511 6. 556 7. 543 8. 772 5
libentius 694 1. 855 3
liber, *subst.* 82 1. 903 4
liber, *adject.* 535 8. 552 4. 555 3. 710 1, 10 *bis.* 734 5. 801 2. 891 10. 906 3
liber, *propr.* 51 4. 68 2. 230 6. 327 9. 398 5. 552 3. 818 4. 828 3
libera 408 12. 469 11. 810 9
libera vita 879 8
libræ 410 13
liberas 332 9
liberat 553 10
liberi 70 4. 443 7
liberis 292 5
liberior 800 11
liberius 553 3. 717 2
libero 128 3. 259 9
libero 289 1
liberos 4[illegible] 5. 442 5
liberrima 442 4. 763 2
liberrime 809 1
libertà 513 14
libertas 809 8. 811 6. 897 6
libertate 543 1. 793 4. 774 13
libertina 1 6 7. 476 7
libertinarum 522 7
libertino 570 5. 574 6, 7. 816 2
libertinus 655 5. 704 6
libertus 649 17. 689 4
liberum 123 4. 410 8
liberum 520 5. 730 8
libet 67 3. 341 3. 433 1. 571 [illegible]. 665 1
libidine 483 4. 837 1
libidines 410 2
libidinibus 708 2
libidinis 447 7
libidinosus 466 13
libidinum 77 2
libido 98 4. 521 3. 578 8. 650 4. 732 8. 840 1
libitina 832 13
libitinæ 693 10
libitinam 360 4
libo 71. 8
libonis 819 1
libra 56[illegible] 5. 866 18
libras fidus 221 3
librarius 903 13
libris 609 2. 616 3. 698 12. 851 4. 861 11
librarum 755 7. 817 8
libros 114 9. 487 4. 830 3. 853 5
librum 739 4. 851 7. 173 6

INDEX

Liburnis 142 4. 425 2
Libya 648 7
Libyam 156 2
Libycis 4 5. 973 4
liceat 668 5. 914 2
licebit 112 4. 478 9. 655 5. 698 11. 749 6. 877 6. 907 1
licebit, *pro* licet, *vel* quamvis 629 7
licenter 895 13
licentia 80 1. 843 4. 876 13. 891 9
licentiæ 422 1
licentiam 336 3
licet, *verb.* 152 10. 336 4. 356 12. 408 4. 412 4. 507 9. 522 10. 578 2. 598 9. 774 5. 801 12
licet, *conj.* 333 1. 441 3. 525 5. 587 6. 808 5. 913 8
Licini 188 1
Licinia 196 1. 197 2
Licinii 899 7
lictor 215 5
lictoribus 760 4
licuisse 571 5
licuit 877 6
ligatur 558 1
ligna 38 5. 562 2. 604 4. 755 1
lignis 434 8. 867 10
ligno 908 2
lignorum 790 1
lignum 199 6. 316 1. 585 5. 709 23
ligonibus 280 1. 446 8. 788 14
liguerit 587 8
Ligurine 365 5
Ligurinum 404 5
ligurit 680 6
lignum 131 6
limæ 898 9
limat 789 9
limatior 609 4
limen 97 4. 259 1. 815 1. 821 13
limina 431 4. 469 5
limine 568 6
liminis 294 1
limis 687 5
limites 227 9
limitibus 867 12
limo 69 4. 511 2
limum 677 10
limus 680 7
linea 802 3
linenda 902 3
lingua 365 8. 397 9. 603 3. 726 8. 820 3. 864 8. 877 4. 881 10. 898 8
linguæ 285 5. 299 3. 386 4
linguam 744 7
linguis 239 1
lino 677 8
linquar 112 2
linque 288 10
linquenda 208 3
linquere 311 10
linquimus 560 3
linquis 133 5
linquit 598 7
lintea 60 8. 409 2. 483 1
lintrem 558 8
lintres 814 3
linunt 852 12
Liparai 300 3
Lippi 515 6
lippis 563 2. 582 2
lippum 740 7
lippus 533 1. 559 7. 727 1
linquere, *prater.* 898 3
liques 47 4
liquescere 568 6
liqui 349 5
liquidæ 260 3
liquidam 94 3
liquidi 510 11. 789 5
liquidis 23 2. 395 1
liquidum 133 1. 235 2
liquidus 781 1. 864 7
liquimus 134 8
liquor 254 7
liquorem 118 3
Lirim 314 8
liris 119 2
lis 979 1
lite 273 5. 648 9. 857 9
litem 515 2. 648 9
lites 563 7. 582 4. 736 6. 799 5
litibus 370 8. 910 9
litigiosus 665 9
litium 307 2
litterulis 856 7
littora 227 5. 236 7. 484 6. 486 11
littore 10 4. 123 3. 383 14. 466 11. 656 7
littoribus 314 8
littoris 260 11
littus 107 1. 188 4. 315 2. 499 9
lituli 150 3
lituo 5 10
litura 898 11
lituram 846 2
livi 835 3. 836 4
livida 36 2
lividas 402 8
livido 448 3
lividos 167 10
lividus 552 7. 838 5
loca 89 3. 805 7. 851 16. 899 4
locabat 587 1
locas 227 2
locavit 701 19
locis 430 4. 901 1
loco 412 6. 468 10. 708 9. 858 5. 870 4
loco grato 859 4
locorum 144 1. 745 5
loculis 532 4
loculos 576 1. 651 7. 729 6. 847 1
locum 488 4. 772 10. 787 9. 801 3. 880 3
locuples 227 6. 647 8. 684 11. 733 4. 755 8
locuplete 701 15
locupletem 761 5. 842 9
locupletibus 726 11
locupletior 514 11
locus 173 4. 546 4. 551 2. 567 7. 593 9. 596 6. 627 6. 751 4. 763 7. 792 5. 822 10. 874 9
locutas 831 1
locuto 695 3
locutus 437 1. 575 2. 765 15
loliginis 552 14
lolium 701 2
lolli 432 8. 735 1. 809 1
lollius 826 10
longa 112 4. 178 1. 194 1. 217 10. 273 4. 402 2. 513 10. 528 13. 555 3. 671 10. 726 6, 7. 894 1
longæ 569 4. 700 10
longam 22 3. 48 1. 469 15
longarenus 524 4
longas 97 9. 385 11
longè 398 7. 547 12. 556 5. 567 4. 571 7. 577 6. 593 1. 689 6. 716 4
longi 208 1
longinquis 768 6
longis 766 8. 901 7.
longo 12 8. 446 11. 458 1. 526 4. 691 1. 774 8. 828 2. 904 2
longorum 909 2
longos 348 11. 668 8. 773 8
longum 172 7. 258 1. 543 4. 568 1. 743 4. 903 3
longum 914 8
longus 253, 8. 297 12
longus spe 888 5

loquacem 507 3
loquaces 6. 594 5
loquaci 690 12
loquaciter 796 4
loquamur 803 5. 831 4
loquar 341 7. 370 9. 598 2
loquatur 881 13. 893 10
loquax 295 1
loquenda 382 6
loquendi 878 7
loquens 531 6
loquentem 91 4. 753 12
loquentes 590 4
loquentis 546, 7
loquetis 826 3. 881 3
loqui 420 5. 473 4. 597 12. 762 5. 890 1
loqui magnum 897 4
loqui ore rotundo 901 6
loquimur 48 1
loquitur 628 1
loquor 398 9. 866 5
[illegible] 270 12
[illegible] 814 10
lorîs 799 10
luam 409 8
lubet 641 11
lubrica 674 3
lubricus 80 6. 474 4
Lucana 428 14. 659 8
Lucanæ 793 8
Lucani 868 4
Lucania 616 10
Lucanis 616 6. 714 1
lucc 407 3. 635 3. 904 5
lucellum 689 15. 815 1
lucem 287 3. 383 5. 864 3
lucem dare 885 4. 912 2
lucertam 308 6
lucerna ſub clarâ. Sat. 7. lib. 2.
lucernæ 328 2
lucernas 287 2
lucernis 102 5. 580 6. 615 9
luces 391 2
lucet 758 1
lucibus 423 6
lucida 15 2. 347 6
lucidas 253 4
lucidum 156 2. 495 2
lucidus ordo 876 3
lucili 599 3 *bis*. 608 2. 616 1. 620 1
lucilius 545 2. 549 8. 606 9 609 3. 615 1. 618 10
lucina 444 6. 497 9
lucis, *maſc*. 21 6. 56 4
lucis, *femin*. 868 11
lucos 258 6
lucrata 863 11
lucratus 396 5
lucretilem 71 3
lucri 412 3. 781 6
lucrina 435 3. 674 5
lucrino 210 3
lucro 166 1. 509 6. 641 5
lucro appone 39 7
lucrum 310 4. 468 5. 950 5
luctamur 831 7
luctandum 695 4
luctantem 5 2
luctantis 822 9
luctantur 861 2
luctere 382 4
luctum 484 5
luctuoſæ 275 4
luctuoſis 288 1
luctus 237 6
luculi 858 1
luculus 756 1
lucum 755 1
lucus 31 1. 874 6
ludas 662 2
ludentem 196 7. 881 6
ludentes 726 9
ludentis 864 11
ludere 167 8. 307 9. 308 4. 338 50. 357 8. 563 2. 619 8. 653 6. 868 9. 905 6
ludere par impar 661 4
luderet 839 5
ludi 850 2
ludibrium 61 7
ludicra 725 4. 752 7. 847 6
ludis, *nom*. 610 6. 764 14. 489 5
ludis, *verb*. 413 2. 687 10
ludit 258 3. 295 6. 317 7. 348 8
ludo, *nom*. 259 2. 508 7. 724 3. 892 9
luda, *verb*. 12 8. 233 2. 604 7. 808 7
ludos 498 5. 697 12. 720 10. 788 2
ludum 299 1. 357 8. 370 6. 575 18. 789 7. 814 8. 859 14. 866 2. 875 10
ludum Fortunæ 147 1
ludum amori dare 299 1
ludus 823 1. 909 1
ludus erat 635 10
lues, *verb*. 274 1
lugubre 464 2
lugubres 94 2. 153 5
lugubri 256 2
lugubris belli 153 5
lumbris 721 8
lumbos 469 6. 558 10. 578 1
lumina 490 15. 706 7
lumine 372 2. 739 4
luminibus 278 6
luna 20 5. 55 2. 168 10. 192 4. 330 2. 477 1. 499 7. 588 7
lunæ 226 8. 320 5. 371 8. 392 9. 674 3. 782 2
lunam 314 3. 448 2. 494 9. 589 7. 716 8
lupa 148 2
lupatis 55 4
lupi 452 7. 590 6
lupinis 654 3. 762 1
lupis 125 8. 440 5. 456 9. 486 6
lupo 436 5
Lupo, *nom. propr*. 619 3
luporum 380 10
lupos 72 5. 453 2. 471 7
lopos piſces 626 4
lupum 85 12
lupus 89 5. 318 1. 477 7. 617 12. 618 3. 630 1. 799 13. 858 3
lupus piſcis 625 4
lutida 489 8
luridi 413 6
luridum 265 6
luſcinias 661 1
Luſco, *propr*. 560 2
luſerat 697 13
luſimus 122 2
luſitile 789 7
luſiſti 871 2
luſit 350 9. 400 1. 843 7
luſtra 363 1. 575 14
luſtratam 341 1
luſtro, *nom*. 418 4
luſtrum 166 6. 502 7
lutium 563 1
luteum 604 7
luteus 466 6
luteo 738 3. 777 7
lutulenta 680 10. 160 3
lutulentum 606 6
lutulentus 545 7
lux 561 3. 698 10
luxuria 646 4
luxuriam 658 9. 891 12
luxuriantia 864 9
Lyæo 32 3. 327 4. 464 12
Lycæo 71 4
lycambæ 454 11
lycambem 821 2
lyce 291 1. 412 7, 8
lycen 415 2
lyciæ 264 6
lycias 37 2
lycidem 22 7
lycio 583 8

Lyciſei 469 9
Lyco 322 3
Lycoride 125 5
Lycum 124 1
Lycurgi 231 7
Lyeus 322 2
Lyde 295 3. 296 11. 351 3
Lyden 193 6
Lydia 34 1. 57 1. 57 8. 289 6, 7
Lydiæ 200 11
Lydia 424 1
Lydorum 569 5
lympha 160 5. 193 5. 485 4. 559 1
lymphæ 296 12. 393 7. 866 6
lymphatam 140 5
lymphis 433 5. 568 4
lyncas 204 1. 390 4
lynceis 526 1
Lynceus 726 14
lyra 49 1. 87 5. 193 6. 321 9. 352 7. 420 6. 490 10. 812 13
lyræ 27 3. 42 2. 257 3. 364 6. 375 2. 460 5. 861 14. 909 3
Lyricis 7 4
Lyrim, v. Lirim
Lyſippo 853 2

M.

MAcedo 310 6
macelli 794 5
macello 680 3
macellum 659 3
macerat 476 8
macerer 58 3
machina 861 1
machinæ 20 2
macier 19 2. 319 9
macre 762 11, *bis.*
macreſcit 740 12
macro 575 17
macros 565 8
macrum 847 7
mactara 82 2
macte 521 1
maculant 566 13
maculis 903 11.
maculoſum 384 8
madet 325 8
Mænius 513 16. 532 8, 12. 793 13. 794 11
Mæonii 26 1
Mæonius 399 1
Mævium 465 2
magicos terrores 870 9
magis 99 2. 197 6. 202 2. 289 5. 428 7. 435 4. 471 4. 525 4. 529 1. 596 8. 608 4. 669 5, 6. 904 4
magis ac magis 678 3
magiſter 279 1. 741 3
magiſtra 635 10
magiſtri 662 7. 725 8
magiſtro 294 3. 810 2
magiſtrum 909 11
magna 250 4. 257 6. 271 1. 335 5. 531 6. 541 6. 548 7. 669 4. 684 10. 774 5. 841 7
magna pars 577 4
magnâ 584 6. 599 8. 696 5
magnæ 52 8. 386 3. 759 5
magnam 350 14. 727 7
magnas 312 3. 601 7. 604 5
Magneſſem 283 5
magni 42 1. 305 10. 449 6. 450 14. 508 13. 575 18
magni pendis 681 19
magnis 559 5. 570 3. 575 19. 620 2. 704 5
magno 550 8, 12. 524 7, 9 528 11. 529 5. 576 6. 591 6. 597 4. 606 8. 707 8. 895 8
magnorum 477, 3. 545 3
magnos 139. 151 1. 585 2
magnum 212 4. 263 1. 337 3. 451 7. 549 2. 553 10. 575 8. 583 12. 596 1. 996 7. 665 7. 689 12
magnum fecit quod,&c. 602 5
magnum loqui 897 4
magnus 443 1. 550 7. 688 1. 5
magnus 105 1. 850 12
Maia nare 692 5
Maiæ 13 3
majeſtas 422 6. 954 12
major 17 6. 235 4. 240 9. 323 7. 387 1. 416 9. 428 4. 577 2, 14. 589 2. 669 5, 13. 774 16. 780 2. 891 9
major juvenum 904 8
majora 341 4. 684 4. 776 3. 805 3
majore 369 7. 588 11. 658 1. 851 5
majorem 626 5. 668 10. 660 11. 692 6
majores 703 5. 716 11. 826 3. 839 12
majori 514 9
majoribus 563 8. 570 9. 803 2
majoris 771 1
majorum 274 1. 311 4. 618 9
majus 50 13. 264 11. 297 4. 370 1. 382 2. 450 13, *bis.* 407 6. 537 11. 653 11. 719 5. 740 14. 747 2. 805 19
mala, *id eſt*, maxilla 232 8
mala conſuetudo 534 2
mala ſcabies 513 2
malâ, *adject. ablat. ſing.* 18 11. 63 3. 465 1. 692 6
mala, *pl.* 201 4. 275 4. 299 2. 524 5. 526 3. 533 1. 547 8. 575 14. 520 8. 650 5. 663 10. 677 3. 728 3. 851 6. 865 2. 913 1
mala carmina 863 8
mala, i. poma 530 7
malarum 434 2
malas, *id eſt*, maxillas 349 10
malas, *adj.* 438 4
malè 40 8. 150 4. 410 1. 533 7. 535 1, 4. 530 6. 597 10. 672 9. 691 0. 700 13
male diſpari 44 4. 553 9
male feſtos Troas 388 1
male natis verſibus 852 8
male nominatis verbis 305 3
male ſeu bene ceſſerat 616 3
male re geſtâ 642 6
male rem gerere 645 6
male ſanos 518 3
male ſaria 745 2
male tornatos verſus 911 10
male tutæ mentis 650 13
male validus 686 4
maledicit 651 1
maledicunt 717 2
mali 337 10. 467 10. 525 3. 558 2
malignè 850 8
malignis 557 1
malignum 219 1
malignus 110 2
malis 59 2. 482 2. 556 5. 645 4. 650 11
malis, *pro* pomis 679 8
malis, *verb.* 338 7. 603 10. 604 5. 610 6
malit 21 7. 678 4
mallem 510 12. 720 10. 854 4
malles 911 11
mallet 571 8. 704 7

malo

malo 64, 1. 47[illegible], 8. 536, 3. 554, 13. 66[illegible], [illegible]. 844 3
malo crure, *id eſt*, non concinno 527 2
malo, *verb.* 879 11
Malobathro 175 3
malos 454 9. 512 7
Malthinus 519 9
malvæ 120 3. 436 3
maluit 586 2
malum, *neut. ſubſt.* 474. 8. 523,[illegible], 11. 617, 11. 699,10
malum, *adj.* 468, 14
malum, *adv.* 672, 6
malunt 851, 1
malus, *ſubſt.* 60, 4. 368, 1
malus, *adj.* 50, 7. 470,7. 517, 6. 544, 3. 676, 4
malus Jupiter 90 7
malos pudor 642, 8
malus, *pro* ineptus 841, 6
mammæ putres, Epod. 8
Mamurratum 561, 1
manabat 73, 3
manant 184, 2. 485, 3
manantibus 433, 3
manare 822, 7
manaret 592, 10.
manat 366, 6. 698, 1. 502, 8
manca 750, 6
mancipat 866, 10
mancipium 703, 8
mancipiis 755, 3
mancum 857, 11
mandabo 819, 2
mandare 571, 9
mandasa 786, 2. 821, 3
Mandela 817, 4
mandentur 888, 10
mane, *verb.* 284, 8
mane, *adverb.* 356, 1. 532, 5. 580, 2. 659, 4. 665,6. 666, 6. 753, 13. 760, 5, 9. 81[illegible], 5. 839, 10
maneant 112, 2
manebo 748, 3
manemus 561, 1
manent 297, 3. 493,4. 845, 2
menetem 357, 11
manentis 887, 2
Manes 22, 4. 589, 1. 842,10
manet, a maneo 5, 12. 58, 1. 109,1. 228, 6. 470, 10. 474, 2. 484, 7. 490, 7
manet, *ſubjunct.* a mano, 25, 296, 5. 793, 6. 808, 5
mangonum 857, 3
manibus 341, 5. 538, 6. 550 8. 665, 6. 680, 6. 690, 14. 797, 12. 821, 1, 11. 825, 3. 833, 4. 848, 6
manicis 801. 12
manifeſtum 686, 5
Manium 452, 2
Manlio 324, 5
mannis 41[illegible], 8. 766, 3
mannos 344, 6
manſ[illegible]runt 845, 3
manſuri 567, 2
mantica 578, 3
manu 132, 6. 195, 2. 198, 2. 313, 8. 417, 5. 592, 3. 597 9. 778, 7. 156, 2
manum 440, 3. 443, 5
manus 250, 5. 3[illegible]2, 1. 406, 5. 550, 12. 555, 12. 9[illegible]3, 7
manus, *pro* robur, *vel* exercitus 275, 5. 413, 5. 466, 2. 480, 7. 501, 5
manus, *pural.* 74, 5. 134, 8. 330, 1. 3[illegible]9, 11. 393, 3. 449, 2. 487, 1. 491, 5. 552, 1
mappa 719, 11. 750, 8
mappis 680, 8
Marcelli 54, 5
marcentem 678, 1
mare 5, 1. 18, 2. 26, 6. 47 3. 50, 11. 59, 5. 68, 5. 100, 2. 109, 4. 153, 6, 164 2. 194, 2. 232, 1. 333, 2. 337, 8. 356, 6. 384, 5. 409, 1. 431, 2. 435, 6. 472 3. 477, 8. 481, 3. 506, 10. 509, 6. 674, 4. 6732, 7
Marcotico 140, 5
mares 87, 3. 908, 5
mari 67, 4. 168, 10. 358, 4. 450, 15. 464, 1, 6. 465, 5. 501, 5. 688, 4
marem 672, 2
maribus 730, 3
Maricæ 314, 7
marina 719, 1
marinæ 36, 5. 342, 5. 387, 2. 406, 9
marino 331, 8
marinus 446, 5
maris 24, 8. 106, 1. 171, 5. 227, 4. 383, 10. 752, 6. 777, 2
maris expers 714, 10
marita 458, 7. 498, 3
maritat 431, 6
mariti 72, 3. 278, 4. 842, 4
maritis 732, 12. 508, 1
mariţo 278, 8. 295, 8. 297 11. 304, 5 658, 1. 708, 6
maritos 183, 11
maritum 168, 6
maritus 268, 1
Marius 605, 1
marmor 753, 10. 768, 6
marmora 57. 1. 395, 7
marmore 80, 4
marmoream 364, 4
marmoreum 815, 1
marmoris 839, 2
Marſa 489, 15
Marſæ 287, 2
Marſæos 5. 3, 4
marſi 305, 10
marſi, *plural.* 480, 1
marſia 580, 2
marſus 450, 12
marſus 6, 3. 268, 4
marte 74, 2. 206, 6. 270, 11. 416, 4
martem 27, 6
marti 309, 3. 253, 4
martia bella 508, 5
martiales 72, 5
martii campi 365, 12
martiis 285, 1
martio 484, 2. 416, 12
martis 251. 7
maſcula 158, 7. 821, 5
maſculæ 447. 7
maſſagetas 135, 8
maſſica 677, 5
maſſici 5, 6
maſſico 178, 4
maſſicum 325, 4
mater 79, 1. 364, 5. 381, 9. 474, 6. 539, 1. 593. 9. 643, 11. 644, 1. 666, 4. 667, 1. 807, 5. 811, 6
matercula 760, 5
materiam 337, 10. 875, 16
materies 883, 6
materna 50, 5
maternis 793, 13
maternus 570, 2
matina 493, 2
matinæ 369, 1
matinum 107, 1
matre 67, 1. 166, 2. 335, 1. 371, 5. 573, 9
matrem 52, 3. 93, 5. 618, 2 650, 7
matres 98, 5. 131, 7. 5183, 8. 305, 1. 488, 6. 497, 8
matri 669, 2
matribus 5, 11
matris 182, 5. 280,3. 377, 2. 388, 7. 650, 12
matrona 246, 3. 264 3. 503, 12. 807, 3. 882, 2. 893, 5
matronæ 526, 5. 708, 7

matronam 523 8
matronas 525 2
matronis 66 4. 423 6
matrem 726 14
matura 277 6
maturare 283 3
maturè 725 5. 767 12. 839 6
maturet 193 7
maturior 220 2
maturo 307 8
maturos 381 5. 497 7. 829 1
maturum 383 3
maturus ſenex 882 1
matutina 697 9
Matutine pater 694 1
mavis 12 4. 258 2. 346 4. 350 3. 527 3. 546 10. 789 11
Mavortis 497 3
Maura 171 1
Mauri 12 10. 88 6
Mauris 293 7
mavult 627 4
maxima 586 3. 643 15. 646 7. 728 2
maxima para hominum 649 16
maxima para vatum 875 2
maxime 416 1. 519 1. 543 3. 655 3. 735 1.
Maximi 363 6
maximus 693 6
mazonomo 921 4
me 6 4. 5. 7 4. 24 5. 30 5. 58 8. 120 2, 3. 237 1, 3. 256 5. 322 7. 353 5. 536 7. 554 8
mengeſti 684 2
men 610 9
meque & te 788 6
mea 73 1. 85 1. 178 2. 224 2. 357 12. 371 6. 412 7. 477 4. 536 14. 538 7. 575 11
meæ 16 6. 171 4. 220 1. 312 5. 322 7. 370 2. 449 2. 494 6
meam 89 6
mearis 22 5
mearum 219 5. 265 1. 734 1
meas 365 6. 458 3
meeum 33 3. 154 2. 170 1. 173 4. 174 1. 248 6. 260 8. 324 5. 555 8. 598 1. 655 11. 658 9. 750 3. 788 7. 811 10. 887 1
mecum facit 836 3
Medea 438 7. 802 9. 889 3
Medeæ 449 4
Medi 215 1
media 547 3. 648 7. 660 4
mediâ de nocte 767 3. 816 3
media inter carmina 847 11
mediæ 320 6
mediam noctem 604 3
medias 246 8. 347 7
mediaſtinus 788 1
medicata 270 5
medicâ 733 13. 840 10
medicis 768 9. 866 7
medicorum 840 9
medicum 512 12. 641 10
medicus 651 8. 666 7
mediis 801 7
medio 164 1. 356 4. 527 8 550 14. 886 3. 894 3
medio die 713 4
mediocribus 555 1, 10. 575 11. 905 2
mediocris 904 1
meciocritatem 189 1
mediocriter 816 11
medios 310 1. 417 4. 643 13. 738 7. 890 3
Medis 153 3. 254 5
meditans 340 4. 592 1
meditantibus 860 14
meditantis 429 3
meditantur 288 5
meditare 860 4
meditatur 278 2. 417 8
mediter 663 3
meditor 412 3
medium 513 18. 520 3. 572 7. 640 6. 701 14 809 8. 886 5. 904 10
medius 233 4. 254 7
Medo 113 4. 368 4
Medos 14 1
medulla 447 3
medullis 774 1
Medum flumen 187 1
Medus 288 1. 418 9. 501 6
Medus acinaces 102 9
Megillæ 103 5
mei 101 4. 360 3. 369 5. 699 2
meiat 707 11
meis 71 6. 256 7. 312 2. 394 2. 402 5. 411 8. 428 12. 448 5. 468 11. 494 9. 559 7
Meleagri 885 7
mel mela 716 7
melior 32 6. 65 10. 126 5. 240 7. 276 6. 301 1. 482 1. 484 3. 534 8. 568 3. 674 5. 706 15. 730 1. 774 7. 787 2. 871 1
melior pars 482 1
meliora 115 1. 524 10. 682 1. 701 2. 831 8. 899 9
meliore 104 7. 640 2. 650 1
meliorem 684 12
meliori 598 1. 728 8
melioribus 684 2. 741 7
melioris 616 1. 672 1. 707 11
melius 11 2. 348 10. 370 1. 482 9. 502 7. 525 5. 617 7. 634 2. 732 11. 749 2. 753 6. 859 12. 878 3
melius 195 7. 255 1. 313 3. 334 1. 383 8. 513 12. 555 6. 583 11. 601 7. 606 3. 673 6. 692 4. 713 5. 716 9. 735 4. 810 9. 901 3. 911 8
melle 172 5. 231 4. 312 8. 432 5. 485 3. 623 1. 673 3. 822 7
melle 618 4. 905 5
melli eſt 696 1
mellitis placentis 772 7
melos 258 1
Melpomene 94 3. 361 4. 3 1
membra 5 8. 452 7. 489 3. 506 4. 550 2. 554 8. 593 7. 721 5. 727 1
membra dedit ſepori 632 5
membranam 638 1
membranis 907 1
membris 470 7. 813 7. 873 3
memento 31 5. 159 1. 223 4. 356 2. 465 4. 671 10. 681 6. 687 4. 769 7
memini 598 1. 725 6. 836 5
meminiſſes 697 11
meminit 743 8. 855 2
Memnona 604 6
memor 125 1. 136 4. 346 5. 385 10. 412 4. 631 1. 671 9. 701 10. 904 10
memorata 864 4
momoratur 511 7
memorarem, *nom.* 58, 7. 298 13. 305 10
memorem, *verb.* 52 5. 590 4. 843 3
memores 314 4. 415 9. 363 6
memori 681 7. 695 7
Memphim 323 2
men 610 9. 651 13
Mena 765 2
Menam 764 10
Menandro 639 5. 834 1
mendacem 566 10. 799 3. 910 10

mendaci 490 10
mendacior 840 6
mendax 19 1. 242 6. 297 9. 759 5. 799 2. 857 15
mendici 516 12
mendosa 575 12
mendosè 673 4
mendorum 799 3
Menelaum 655 1
Meneni 666 2
mens 57 5. 230 4. 268 8. 378 7. 405 1. 450 11. 489 3. 548 6. 724 4. 740 15. 903 7. 906 6
mens animusque 787 5
mensa 215 9. 531 6. 538 5. 617 7. 675 5
mensæ brevis 890 7
mensam 651 9. 714 6
mensas 621 6. 635 9. 9 5 4
mense 575 7. 778 1. 832 4, 8
menses 185 3. 390 10. 666 4
mensem 406 9
mensis 295 2. 385 6. 681 4
mensorem 106 2
mente 121 3. 250 3. 340 2. 427 5. 508 10. 633 1. 695 7. 768 7. 770 4. 863 6
mentem 69 1. 70 2. 140 5. 159 2. 634 9. 665 9. 667 3. 710 11. 839 3. 840 2
mentem addere 858 11
mentes 338 2. 457 4
mentiar 696 1
mentibus 327 5. 833 4
mentio 552 7
mentior 550 1
mentis 215 6. 593 3. 595 9. 644 4. 646 5. 650 13. 865 15
mentita 767 2
mentite 683 2
mentito 388 1
mentitur 726 6. 886 4
mento 176 2. 447 2
meo 101 3. 199 5. 428 1. 451 1. 473 3. 478 7. 493 1. 612 6. 656 9
meo sum pauper in ære 857 2
meorum 174 5. 408 5. 613 3. 777 5
meos 316 5. 550 11
meta 553 1. 766 10. 809 8
meraco 865 12
mercantur 525 10
mercarier 641 4
mercaris 867 5
mercator 5 3. 119 6. 506 5. 507 7. 728 5. 801 7. 882 3
mercatorem 337 1
marcatores 506 3
mercatur 766 8. 866 18
mercaturis 649 2
mercatus 693 3
merce 119 7. 281 5, 411 8
mercede 104 1. 252 3. 635 2. 705 3. 812 6
mercedem 397 2. 527 5. 538 3
mercedes 518 6. 577 1
mercem 525 7
mercemur 320 2. 756 1
mercenaria vincla 765 8
mercenarius 693 2
merces, *edis*, 111 3. 248 4
merces, *plural.* à merx 358 3. 547 7. 857 1. 310 4
mercetur 766 7
Mercuri 41 1. 294 3
Mercuriale 641 5
Mercurialium 223 2
Mercurius 96 4. 117 3. 177 1. 644 7
merdis 590 1
merearis 513 2
merebere 411 2
merentem 251 4
merentis 762 2
meret 903 4
meretrice 548 12. 605 3. 738 2
merertrici 809 3
meretricibus 523 7
meretricis 553 11. 662 2. 808 1
meretricula 707 5
meretrix 133 6. 788 12
mergos 466 12. 628 4
meri 82 1. 137 3
meridiem 352 1
Merionem 27 8. 65 8
merita 352 12. 369 9
meritis 361 3. 397 4. 828 8
merito 507 10. 550 4. 572 2. 649 3
meritorum 858 13
meritum, *particip.* 541 4. 614 1
mero 31 7. 58 5. 76 5. 175 1. 195 1. 209 2. 302 2. 316 1. 326 2. 365 3. 385 7. 568 9. 614 5. 678 8. 819 4. 911 4
meros 862 1
mersare 672 7
merses 382 3
mersor 726 2
meruere 898 4
merui 896 1
merulas 721 9
merulis 913 7
merum 39 1. 353 1
merus 548 11
meret 522 6
Messala 574 3. 611 7
Messalæ 905 1
Messi 563 5. 7
Messius 564 3
messorum 438 1
meta 3 1
metallis 744 12
metam 909 8
metata 212 5
metato 635 1
Metaurum flumen 379 5
Metello 146 1. 619 2
Metellæ 660 5
metendo 417 11
Methymnæam 718 8
metiente 442 1
Metii 906 7
metire 464 10
metiretur 513 11
metiri 527 3. 767 13
metit 647 2 868 4
metu 92 3. 134 9. 230 4. 333 5. 428 3. 512 6. 540 7. 554 15
metu exanimem 512 6
metuam 290 2. 305 7. 869 5
metuas 513 8. 550 10
mutuat 529 8. 550 15
metuant 100 4
metuebat 513 14
metuemur 207 3
metuenda 643 10. 842 8
metuendo 51 5. 230 7
metuendus 245 4
metuens 5 3. 321 5. 335 6. 517 3. 547 10. 634 10. 649 5. 708 1. 800 8. 801 2. 857 5
metuente 155 6
metuentes 299 3
metuenti 690 9
metuentis 688 6. 717 1
metues 74 3. 708 13. 809 1
mutuet 801 1
metuit 189 9. 295 6. 384 6. 740 6. 799 13. 815 15. 846 2
metum 237 1. 464 11
metuo 618 9
metus 100 1
metuunt 72 4. 131 8. 183 8. 547 11

INDEX

Mevium 465 2
meum 2 1. 57 3. 357 15. 435 7. 676 8
meus 510 3. 527 7. 574 2 581 7
meus, *id est*, amicus 407 2
mi, *pro* mihi 513 16. 523 6 529 8. 532 10. 553 8. 554 4. 817 11
mica 332 14
micat 54 5
mictum 550 2
migravit 848 2
migret 893 2
mihi 46 1. 57 5. 70 6. 81 3. 121 1. 124 5. 172 3. 357 10. 361 3. 389 5. 440 6. 511 9. 532 6. 536 15. 555 5. 563 4. 577 14
miles 26 3. 206 1. 267 4. 279 3. 387 1. 431 1. 462 3. 506 4. 507 6. 508 9. 858 1
Mileti 805 9
mslitabitur 428 9
militaria 462 5
militaris 355. 90 1
militat 741 6
mititavi 342 5
milite 63 4. 416 4
militet 742 1
militia 178 1. 245 2. 261 4. 506 6. 622 9
militibus 269 7. 698 6
militiæ 171 6. 174 2. 362 11. 841 6
militiam 76 2. 113 2. 113 12
militum 270 7. 327 8. 443 6
mille 287 8. 442 7. 462 7. 510 8. 587 4. 613 4. 643 17. 645 2. 649 11. 658 11. 669 12, *bis*. 753 12. 755 3
mille ovium 655 10
millia 510 2. 559 2. 567 1. 615 12. 726 7. 756 4
millia centum 641 3
millia terna 680 3
millibus 649 11. 767 6
millibus octo 856 5
Milonius 615 8
Milvio 483 6
Milvius 706 10. 799 14
Mimas 263 5
mimæ 516 2. 523 5
mimis 523 7
Mimnermus 758 10. 863 5
mimo 849 6
mimos 600 4
mimum 810 3
minabitur 111 1. 903 4
minaces 176 1. 342 8. 399 3
minaci 150 2
minacis 480 2
manacium 195 8
minæ 243 5. 396 2
minantem 768 3
minantis 639 3
minarum 881 5
minas 373 4. 454 1
minaci 43 4. 263 6
minati 183 7
minatus 461 3
minax 52 2. 843 9
mineris 541 6
Minerva 621 5. 906 5
Minervæ 252 1. 300 2. 387 9
minimè 547 2. 652 6
minimis 526 13
minimo 546 3
minimum 846 4. 898 4
minimum 48 2. 173 2. 816 7
miniſter 784 5
miniſteriis 856 6
miniſtrat 888 4
miniſtratur 579 3
miniſtrent 720 1
miniſtret 793 7
miniſtrum 145 1. 375 4
minitaris 564 5
minitatur 617 8
minor 56 1. 271 4. 572 6. 606 4. 684 10. 709 7. 734 4. 774 8, 16. 805 1. 832 4. 889 7
minora 477 2. 532 7. 770 8. 776 3. 781 3
minore 478 3
minorem 192 5. 275 1. 668 13. 681 2. 692 7. 716 7
minores 55 2. 187 2. 607 1. 847 9
minori 669 13. 839 12
minoribus 837 9
minoris 580 3
minorum 888 7
Minos 108 2. 393 5
Minturnas 749 1
minuas 626 2. 653 11
minuat 816 13
minuentur 408 9
minui 840 1
minuit 140 3. 217 10
minus, *adverb.* 11 7. 97 6. 374 5. 449 3. 513 8. 533 5. 538 8. 711 2. 846 5. 866 16
minus illo 668 11
minxerit 514 7
mira 642 2. 910 1
mirabere 22 7. 774 4
mirabile viſu 862 4
mirabilis 714 3
mirabimur 486 1
mirabor 805 5. 610 9
miracula 870 9. 885 5
miramur 708 5
miramur ſi 781 4
mirantur 202 1. 698 8. 860 1
mirare 753 11
mirari 341 3. 354 3. 765 3
miratis 285 3. 513 1. 728 7
mirata 400 7. 438 7
mirari 896 5
mirator 521 6
miratur 418 10. 753 2. 832 13. 835 5
mire 169 2. 641 8
mirer 609 4
miretur 619 4
miri 569 2
miror 641 7. 711 3. 795 2. 836 7. 903 17
miros 865 4
mirum 202 4. 259 4. 603 2. 618 2
mirus 483 5. 671 5
miſce 412 5
miſcebat 673 3
miſcebis 800 2
miſcent 6 5
miſcentur 321 1
miſcere 678 8
miſcet 385 9. 677 9
miſceris 631 3
miſcuiſſe 493 3
miſcuit 270 15. 603 1. 903 1
Miſeno 675 1
miſer 104 5. 476 5. 489 13. 524 1. 543 2. 630 3. 643 1. 705 5. 824 5. 882 3
miſera 547 4. 581 5. 709 8. 899 1
miſerabilis 125 3
miſeræ 193 9. 587 2
miſeram 88 1. 282 6. 529 7
nil miſerantis 161 9
miſerarum 299 1
miſeras 358 1. 423 1. 715 3
miſere 592 7, 13
miſeri 24 4
miſeris 890 10
miſero 298 8. 493 5. 538 2. 698 13
miſeros 215 5
miſerum 511 6. 519 5. 567 7
miſerum eſt 529 11
miſit 8 2. 70 5. 451 6

missa vox 907, 2
missæ 568, 6
missi in bellum ducis 900, 9
missilibus 276, 6
missis 583, 9. 683, 6
missos 265, 7. 514, 12. 195, 8
non missura 914, 12
missus 616, 8. 621, 2
mista 109, 5
mistæ 406, 4
mistis 364, 8
misto 672, 2
mistum 460, 5. 718, 3
mite 75, 2
mitescere 727, 11.
mitescunt 392, 4
mitibus 70, 5. 432, 7
mitigat 868, 12
mitior 293, 7
mitis 499, 4. 912, 7
mittam 382, 8. 756, 4. 857, 15
mittamus 337, 11
mittant 732, 2
mitte 237, 8. 287, 5. 350, 14. 473, 4. 749, 4
mitte sectari 144, 1
mittere 126, 4. 417, 4. 575, 18. 642, 6
mitteret 705, 3
mitteris 825, 5
mities 56, 3
mittis 470, 3
mittit 445, 12
mitulus 674, 1
Mitylene 778, 1
Mitylenen 28, 1
mobile 709, 13
mobilia 664, 2
mobilibus 31, 2. 92, 5. 887, 5
mobilis horæ 867, 13
mobilium 4, 2
moderabitur 740, 14
moderare 95, 9
modeste 522, 9
modestus 816, 6
modica 748, 2
modici 76, 4
modicis 83, 1. 699, 7. 897, 3
modico 556, 4. 869 4
modiis 800, 3
modis 185, 6. 194, 4. 257, 6. 589, 5. 682, 5. 891, 9. 909 1
modis mille 282, 8
modo 222, 2. 341, 6. 369, 2. 588, 7. 643, 8. 663, 9. 664, 4. 753, 1. 829, 6
modo isto 867, 4
modo 304, 1. 349, 3. 433, 1, 2. 494, 2, 2. 507, 6, 7. 518, 8. 530, 7. 531, 1, 5, 6. 518, 8. 592, 8. 601, 3, 4. 664, 9. 704, 1, 3. 877, 10
modorum 391, 3
modos 146, 2. 154, 1, 290, 1. 295, 3. 361, 2. 408, 8. 549 9. 743, 9. 821, 4, 869, 4
modulanda 866, 3
modulate 122, 5
modulator 542, 3
modulis 668, 9
modulis 537, 5
modulo 767, 13
modum 67, 2. 307, 6. 528, 1 626, 5. 663, 9. 844, 4
modus 94, 1. 137, 1. 171, 5. 514, 4. 692, 1
Mœcenas 1, 1. 84, 3. 195, 7. 219, 5. 235, 7. 287, 1. 311, 6. 353, 2. 407, 3. 426, 2. 440, 2. 460, 4. 475, 5. 505, 1. 536, 8. 611, 3. 668, 12. 627, 2, 5. 715, 7
Mœcenatum 695, 7
mœchas 554, 1
mœchatur 522, 8
mœchis 521 8
mœchos 97, 9
mœchus 544, 4. 704. 7. 709, 3
mœnia 29, 2. 75, 2. 314, 6. 479, 2. 701, 13
mœnibus 346, 2. 488, 8
mœrebis 479, 1
mœrentes 272, 3
mœrentis 787, 4
mœrere 762, 9
mœret 165, 4. 265, 6
mœrore 881, 9
mœstis 149, 4
mœstum 517, 1. 881, 4
mœstus 159, 5. 567, 8
mola 659, 2
mole 264, 9. 789, 1
molem 354, 2
moles 210, 2
molesta 734, 6
molestas 582, 4
molesti 583, 1
molestum 577, 13
molestus 536, 9. 753, 3
moliar 244, 6
molibus 243, 2
molimine 862, 6
molire oppida 908, 2
molitur 885, 1
molle 605, 7. 675, 2
molles 140, 9. 427, 6. 685, 2. 875, 11
molli 31, 7. 525, 12
molliat 546, 9
mollibit 332, 3
mollibus 194, 3. 365, 1. 451, 3. 467, 5
mollior 293, 6. 298, 5
mollire 145, 4
mollis 66, 1. 475, 1. 484, 3
molliter austerum 622, 7
mollitia 469, 8
mollitiem 633, 11
mollium 186, 5
mollius 593, 8. 608, 5. 632, 9
Molossis 707, 7
Molossus 454, 3
momenta 773, 1
momentis 752, 4
momento 506, 7
momorderit 768, 5
Monæses 275, 5
mone 690, 10
moneam 814, 9
monendo 903, 3
monendus 743, 11
monet 76, 5. 77, 1. 283, 7. 392, 3. 524, 10
monimentum, v. monument.
monitor 825, 6
monitoribus 866, 14. 887, 11
monitoris 814, 9
monitus 620, 6. 743, 11. 903, 14
monstra 9, 2. 18, 1. 483, 4
monstrare 803, 4. 876, 11
monstraret 716, 4
monstrat 741, 4
monstrata vitæ via est 508, 7
monstratâ 866, 9
monstratum 618, 1
monstravi 781, 10
monstravit 878, 9
monstret 693, 1
monstris 265, 5
monstror 375, 1
monstrum 141, 1. 382, 1
monte 366, 5. 493, 11. 831, 1
montes 9, 4. 189, 8. 566, 5. 693, 7. 796, 5
montes parturiunt, &c. 884, 5
montibus 92, 2. 114, 7. 465 7. 485, 3. 854, 7
montis 84, 6
montium 280, 4. 328, 4. 356, 8
monuere 496, 1
monumenta 10, 5
monumentum 359, 1. 587, 6
mora 112, 4. 306, 5. 898, 2
moraberis 883, 7
morabitur 673, 6. 888, 11
morabor 235, 3
moræ 353, 3

moram

INDEX

moram 205, 1
moramur 482, 10
morandus 892, 6
morantem 50,5. 175, 1. 973,3
morantur 726, 10. 743, 1
morari 295,10. 710,4. 785, 11
moratis 463. 1. 857. 9
moras 412, 3
morata 901, 1
moratur 787, 3. 901, 3
morbi 156, 6. 641, 7, 662,4. 727, 7. 754, 9
morbo 140, 1. 573, 3. 646, 5. 649, 16. 652, 3, 9. 754, 8. 767, 1
morbos 842, 8
morbum 564, 7. 792, 1. 865, 12
morbus regius 913 12
mordacem 804, 8
mordaces 76, 1
mordaci 387, 5
mordax 572, 7
mordeat 799, 1
mordent 697, 9
mordeor 374, 5
mordet 119, 3
mordicus 588, 13
more recto 865, 6
more 41, 4. 193, 8. 369, 2 423, 10. 603, 10 665, 4. 761, 3
more ferarum 540, 5
morem 102, 3. 137, 2. 364, 12. 554, 5. 618, 11. 843, 4
morer 507. 4. 766, 9. 828, 2
moreris 161, 8
mores 268, 2. 368, 6. 379, 6. 500, 7. 538, 12. 705, 9. 726 3. 737, 6. 820, 2. 854, 3. 885, 3. 887, 4
moretur 144, 2
mori 246, 9. 247, 5. 290, 2, 6. 305, 7. 319, 2. 335, 8. 349, 14. 397, 8
mori pro patria dulce & decorum eſt 246, 9
moriar 360, 3. 802, 3
moribus 240, 7. 336. 9. 827, 2
moriemur 716, 10
moriens 653, 4. 863, 10
morietur 805, 10
moris 673, 1
moriture 195, 4
morituro 107, 4
morer 220, 2. 249, 6. 793, 3. 855, 4
moroſa 40, 2
moroſam 690, 7
mors 22, 1. 217, 9. 246, 10. 348, 5. 506, 7. 583, 4. 618 6. 710, 2. 802, 3
morſu 789, 9
morſus 678, 4
mortale 130, 3. 341, 7
mortalem 698, 9
mortales 262, 7. 573, 10. 701 7
mortalia 878, 3
mortalibus 19, 9. 597, 5
mortalis 356, 1. 473, 11. 269 2
mortalium 430, 2
morte 142, 3. 182, 8. 304, 2. 367, 7. 517, 4
mortem 270, 13. 396, 1. 522, 1
morti 108, 6. 205, 3. 416, 13. 665, 7. 877, 11
morti dedit 655, 20
mortibus 540, 4
mortis 17, 7. 333, 6. 554, 15. 633, 9. 870, 8. 914, 5
mortua 690, 4
mortuos 493, 10
morum 900, 11
mos 378, 1. 384, 8. 456, 9. 525, 10. 552, 9. 575, 6. 591, 7. 709, 10
Moſchi 749, 5
mota 594, 2
motum 146, 1. 891, 12
motura 801, 14
motus 277, 5. 347, 2
motus animi 881, 10
motus, *id eſt*, inceſſus 414, 5
motus prece 88, 4
move 473, 12
moveas 322, 8
moveat 610, 9. 636, 3. 744, 3
movebat 97, 5
movenda 487, 3
movent 680, 5
moventem 789, 10
moventes 264, 12. 711, 5
moventis 240, 3
movere 494, 7. 593, 7. 907, 7
movere loco verba honore indigna 863, 15
movere, *prater.* 820, 7
moveret 571, 9
moveri 325, 5. 893, 5
moverit 914, 8
moves 63, 8. 362, 2
movet 241, 2. 564, 3. 809, 8
movetur 864, 12. 911, 2
movit 163, 3, 4. 294, 4. 488, 3
mox 5, 4. 22, 8. 149, 1. 278, 3. 281, 1. 350, 9. 376, 5. 392, 7. 516, 9. 655, 5. 725, 6
Mucius, v. Mutius
mugiat 357, 15
mugientium 432, 2
mugire 850, 1
mugiunt 218, 2
mula 558, 1
mulæ 558, 6, 10
mulces 296, 10
mulcet 850, 11
mulctra 485, 5
muli 562, 3
muliebrem 484, 5
muliebriter 141, 2
mulier 142, 6. 252, 1. 282, 9. 304, 5. 335, 2. 434, 4. 470, 1. 471, 9. 529, 7. 689 3. 708, 10. 710, 8. 873, 4
mulierculam 469, 7
mulis 860, 15
mullum 626, 2
mulo 578, 2
mulſo 673, 5
multa, *ſing.* 23, 1. 111, 3. 331 7. 360, 1. 368, 9. 382, 4 478, 9. 545, 1
multa dies 898 11
multa litura, *ibid.*
multâ cæne 433, 9
multâ cum laude 606, 5
multâ fruge 706, 16
multa prece 385, 7
multa in roſa 23, 1
multa, *plural.* 136, 2. 216, 4. 275, 3. 313, 6, 7. 403, 9. 405, 7. 450, 10. 555, 12. 565, 1. 609, 2. 656, 5. 737 7. 756, 6. 831, 4. 878, 5. 898, 8, 9
multa fleturum caput 450, 10
multa tulit fecitque puer 903 9
multæ 526, 8. 763, 8. 799, 5
multarum rerum 858, 6
multi 137, 38. 289, 7. 402, 1. 551, 1
multit 95, 4. 282, 3. 297, 7. 315, 2. 578, 8. 687, 6. 732, 3. 758, 5. 858, 1. 911, 3
multo 63, 4. 116, 2. 182, 3. 317, 5. 415, 4. 506, 4. 581 9. 600, 1
multo 556, 1. 561, 3. 645, 7. 646, 7. 804, 10
multo minus 807, 10
multorum 598, 5. 737, 1. 885, 3
multos 5, 10. 570, 9
multum 97, 5. 349, 3. 478, 1. 489, 6. 536, 1. 584, 3

multum

multum 688 8. 690 9. 743 11. 757 2. 881 11. 894, 1
multum celer 691, 8
multum ceſſat 903, 16
multus 758, 6
munatius 745, 2
munda 528, 13. 749, 3
mundæ 354, 6
mundi 90, 7. 255, 5. 336, 12. 340, 8
mundior 704, 6
munditiæ 845, 1
mundi'tiis 23, 5
mundum 50, 11
mundus 630, 2. 747, 5. 824, 2
munera 76, 4. 107, 2. 154, 1. 293, 3. 311, 1. 423, 7. 470, 2. 692, 5. 752, 5. 153, 8.
munere 206, 3. 368, 4. 807, 8. 815, 3. 822, 1. 855, 7
muneretur 432, 11
muneri 395, 6
muneribus 311, 1. 364, 2. 403, 12. 404, 1. 415, 7. 583, 9. 597, 2
muneris 374, 10. 395, 6
munerum 394, 4
munia 167, 2. 630, 4. 632, 5. 865, 6
muniant 296, 4
munierant 306, 3
munificium 522, 10
munire 540, 4
munitæ 351, 4
munito 858, 6
munivit 500, 5
munus 149, 2. 439, 7. 450, 1. 851, 3. 899, 12
munuſcula 761, 7
muræda 717, 7
Muræna 561, 2
Murænæ 320, 7
murem 700, 6
mures 661, 3
muria 678, 8. 719, 1
murice 218, 4. 674, 5. 868, 7
muricibus 471, 2
muris 69, 10
marmure 150, 2. 773, 6
muros 388, 11. 737, 2
murus 256, 6. 891, 7
murus aheneus eſto 726, 10
mus 700, 6. 884, 5
muſa lyræ ſolers 949 3
muſa 27, 3. 73, 2. 148, 6. 153, 9. 196, 1. 257, 4. 397 8, 9. 563, 6. 743, 9. 768, 2. 482, 5. 879, 6. 885, 2. 901, 6
muſa pedeſtri 693, 8
Muſa, *propr. viri* 719, 3
muſæ 648, 11
muſam 190, 6. 821, 5
muſarum 239, 2. 853, 7
muſas 123, 4. 321, 2. 831, 1
muſco 772, 3
muſis 100, 1. 401, 4. 862, 5
muſtelæ 762, 10
muta 658, 4
mutabile 839, 7
mutabilis 869, 3
mutamus 216, 5
mutanda 912, 3
mutandus 792, 5
mutant 779, 2
mutantem 733, 1
mutantur 877, 8
mutare 70, 6. 114, 10. 120, 3. 500, 1. 781, 2. 821, 4. 888, 1
mutaret 280, 5. 704, 4
mutat 71, 4. 391, 7. 441, 4. 647. 7. 606, 9. 708, 9. 712 4. 733, 2
mutat quadrata rotundis 733, 11
mutata 13, 1. 133, 4. 815, 16
mutata ſorte gaudet 702, 3
mutatæ 136, 6. 446, 11. 721, 4. 774, 4
mutatis, *particip.* 507, 8. 545, 3
mutato 511. 12
mutatos 23, 6
mutatum vinum, *id eſt*, corruptum 629, 6
mutatur in horas 887, 8
mutatus 404, 5. 662, 4
mutaverat 718, 8
mutavit 464, 2. 840, 2. 878, 2
mutem 790, 1
mutet 428, 14
mutilus 564, 5
mutis 374, 8
Mutius 754, 2. 862, 2
muro 763, 3
mutor 236, 3
mutua 766, 6
mutuâ 290, 4
mutui 365. 2
mutuis 196, 3
mutum 539, 3
mutuum 477, 10
Mycenas 30, 4
Mygdonias 197, 1
Mygdoniis 313, 5
myrrneum 306. 4
myrtale 126, 6
myrteta 791, 5
myrto 21, 4. 99, 2. 144, 3. 179, 3. 259, 10. 331, 9
myrtoum 5, 1
myrtus 145, 2. 211, 2
Myſorum 488, 5
Myſten 185, 7

N.

NAbis 554, 8
nactæ 298, 3
nactus 795, 1
nænia 352, 12. 489, 15. 730, 2
næniæ, *nom. plur.* 237, 5
næniæ, *gen. ſing.* 154, 1
Nævius, *poëta* 833, 4
Nævius, *helluo* 635, 5. *vid.* Mævius
nævo 575, 13
Naiadum 341, 3
nam 75, 3. 62, 6. 283, 8. 294, 3. 307, 6. 331, 2. 416, 4. 454, 3. 467, 10. 491, 1. 508, 13. 501, 3. 526, 7. 527, 7. 536, 12. &c.
namque 89, 5. 127, 5. 363, 8. 454, 9. 470, 4. 528, 9. 534, 2. 561, 3. 569, 1. 571, 8. 574, 2. 575, 3. 804, 7
nanciſcetur 89, 5
nardi 411, 3
nardo 192, 10. 411, 2. 449, 1. 473, 7
nares 750, 9
naribus 364, 5. 533, 6. 822, 9
naris 470, 4. 545, 4
narium 211, 2
narra 703, 5
narrabo 913, 13
narrantem 635, 3
narrare 849, 7
narrares 806, 7
narraret 722, 1
narrari 880, 2
narras 319, 3. 596, 7
narrat 283, 4. 764, 10
narrata 682, 3
narratur 326, 1. 511, 13. 736, 1
narres 785, 10
narret 889, 2
narro 475, 6
naſcente 330, 2
naſcentem 372, 2
naſcentes 674, 3
naſceris 497, 5
naſcetur 884, 5
naſci 166, 1
naſcitur 536, 12
naſcentur 236, 5

Naſica 627, 9. 628, 8
Naſicæ 686, 6
Naſidiene 721, 2
Naſidieni 713, 2
Naſidienus 710, 6
na o 570, 4. 719, 12. 875, 14
naſum 705. 12
naſus 634, 13
naſuta 516, 4
nata 324, 5. 370, 7. 524, 9. 577, 15. 882, 2
natæ 657, 8
natile 869, 1
natalem 87, 3. 264, 7
natales 629, 8. 870, 11
natali 407, 2
natal's 221, 5
natam 656, 1. 658, 4
natantes 717, 7
natantia 78, 1
nataruut 10, 1
natat 704, 1
nate 474, 1. 591, 3. 692, 5
nati 868, 4. 738, 4
natis 512, 13. 635, 2. 653, 3. 684, 11
natis, *participio.* 102, 1. 111, 7
male natis 852, 8
nato, *pro* filio 519 5. 656, 5
nato 748, 5. 749, 5
natos 218, 3. 271, 4. 381, 5
Natta 510, 6
nam grandis 764, 4
natum 163, 2. 570, 5. 574, 6, 7. 575, 4. 633, 4. 826, 2. 853, 6. 856. 2. 905, 7
natum rebus agendis 879, 5
natura 54., 5. 513, 3. 524, 11. 5. 8, 1. 529, 1. 534, 4. 540, 9. 565, 2. 577, 7. 608 4. 6. 6, 5. 636, 6. 653, 12. 672, 9. 676, 7. 700, 2. 709, 5. 816, 12. 851, 7. 903, 12
natura dives opis ſuæ 524, 11
natura potens 617, 13
natura ſublimis 825, 7
natura in arte 909, 4
naturæ 109, 1. 510, 7. 671, 5. 772, 8. 869, 2
naturam 678 7. 773, 9. 781, 2
naturas 721, 2
naturis 887, 5
natus 161, 6. 398, 7. 563, 6. 570, 7. 572, 1. 573, 2, 9. 604, 1. 639, 2. 649, 12. 685, 1. 704, 8. 803, 10
nava 870, 1
navem 777 12. 840 8
naves 217 1. 656 7. 848 7
naufragium 68 5
navibus 26 2. 62 4. 461 2. 779 3. 874 11
navget 652 12. 801 7
navigio 733 3
navim 123 3. 506 5
navis 16 3. 59 5. 140 4. 201 3. 279 1. 465 1. 815 13. 840 8
navita 61 5. 199 9. 260 9
navitæ 337 2. 384 5
navitis 446 5. 492 2
navium 311 3. 425 1. 443 3. 46. 1
nauſeam 464 2
nauſeat 733 4
nauta 5 1. 110 2. 558 4, 7
nautæ 486 7. 503 9. 537 8. 558 10
nautica 649 1
nautis 51 9. 109 4. 214 4. 477 7. 489 6. 537 1, 8
ne 9 1. 37 1. 46 1. 74 4. 76 4. 110 2. 125 1. 132 1. 136 7. 162 5. 246 5. 283 10. 292 5. 297 12. 353 6. 358 3. 392 3. 398 6. 420 7. 471 4. 482 12. 508 7. 512 6. 525 1, 11. 526 1. 527 2. *bis.* 553 10. 554 1
ne dicam 896 5
ne forte 620 6. 725 7. 850 7. 868 9. 909 2
ne longum faciam 543 4. 618 3
ne non 750 9. 806 6
ne quid 547 9. 635 7. 710 5
ne quis 76 4. 540 2. 618 9. 634 8. 853 1
ne te moret 507 4. 769 8
ne, *interrog. & dubit.* 161 6. 348 10, &c.
Neæra 478 1
Neæræ 316 3
Neadolis otioſa 447 9
Nearchum 323 5
nebulæ 90 7. 255 8
nebulam 307 10
nebulonem 514 2
nebulones 738 5
nebulonis 518 4
nec 5 6. 7 2. 17 2, 4 *bis.* 20 4. 22 6 7. 264 6. 121 3, 4. 439 5, 7, &c.
necne 548 8. 550 3. 554 13. 699 9. 837 4
nec non 702 1
nec nunc cum 673 9
nec ſcit 903 1
nec ſemel 914 4
necabit 667 1
necari 708 3
necato 114 1
necdum 627 4
necem 283 3
deceſſe eſt 540 7. 626 2. 695 2. 876 10
neceſſitas 19 4. 132 5. 240 9. 333 4
necis 457 6
nectar 251 3
nectaris 58 11. 253 5
nectat 862 9
necte 101 2, 3
nectendis 405 5
nectis 113 5
nectit 821 8
nedum 878 4
nefarius 889 4
nefas 18 9. 46 1. 77 2. 66 6. 139 4. 199 4. 264 12. 335 8. 336 4. 384 6. 388 4. 408 4. 451 7. 481 8, 12
nefas videre 481 8
nefaſti 134 7
nefaſto 198 1
negabat 522 5
negabit 652 8
negabitis 62 1
negentem 710 12. 816 4
negates 911 8
negarit 217 11. 538 10. 601 3
negas 70 6
negat 167 5. 577 4. 580 3. 663 2. 736 6. 765 4 *bis.* 770 8. 799 12
negata 91 2. 247 6. 847 7
negatas 688 8
negatis 512 5
negatum 489 13, 528 2
negaverit 311 7
neger 114 5. 798 13. 882 6
neglecta 501 13. 815 13
neglecti 375 3
neglectis 534 3. 680 9
neglectum 12 6. 726 12
neglectus 249 1
negligens 288 7
negliget 325 9
negligis 111 6
negligit 765 5
negoti 620 6

negotia

negotia 273 4. 572 2. 640 6. 696 2. 755 2. 764 14. 788 4. 827. 1
negotiis 430 1
negotio 357 7
nemo 505 1. 513 2. 514 6. 536 12. 546 11. 570 1. 578 4. 595 10. 605 7. 727 11. 857 3
nemon 514 6. 706 8
nemora 340 1
nemoris 701 4
nemorum 16 4. 328 4. 373 7
nempe 471 3. 599 2. 656 9. 709 11. 712 1. 773 7. 798 8. 801 11. 866 16
nemus 6 5. 72 1. 291 5. 315 1. 341 2. 369 4. 454 7. 772 3. 861 5
Neobule 300 3
nepos 41 1
nepos, *pro.* nequam 429 6. 548 12
nepotem 253 2. 488 3. 615 6
nepotes 12 6. 151 3. 658 10
nepoti 587 3. 618 1. 869 7
nepotibus 457 8
nepotum 198 3. 314 3. 794 10
Neptuni 351 2
Neptunius 461 1
Neptuno 111 5. 456 1
Neptunum 352 6. 777 6
Neptunus 492 3. 877 12
nequam 711 6
nequaquam 677 2. 829 6
neque 7 1. 19 10. 20 3. 29 4. 31 4. 35 3. 36 2. 528 11, 12, 13. 548 3, 4. 550 11. 555 4. 561 5, 6. 575 14 *bis.* 577 1, &c.
nequeas 629 7
nequeo 614 3. 879 10
nequeunt 537 4. 688 4. 711 12
nequicquam 18 4. 74 2, 5. 706 1. 745 3
nequiere 682 11
nequior 647 9. 706 14
nequiores 281 1
nequit 514 5. 551 11
nequitia 660 10
nequitiæ 266 1. 307 6. 794 7
nequities 636 8
Nereidum 352 6
Nereium 488 3
Nereus 63 3
Nerio 645 1
Nerones 378 10
Neroni 856 1
Neronibus 379 8
Neronis 768 2. 770 4. 785 4
Neronum 416 9
nervi 875 4
nervis 294 6. 613 2. 677 7. 709 12. 792 1
nervos 1088 6
nescia 347 1
nescias 165 1
nesciet 774 14. 875 13
nescii 26 5
nescio 692 1, 9. 697 12. 646 8
nescio quid 339 4. 597 12
nescio quod 858 10
nescios fari pueros 388 5
nescire 699 9. 879 11. 910 3
nescis 330 13. 512 3. 871 3
nescit 303 1. 338 3. 773 12. 781 2. 905 9. 906 2
nescit vox missa reverti 907 2
nescius 24 3. 649 4
Nessi 490 39
Nestor 736 6
Nestora 65 4
neu 14 1. 125 2. 132 2. 137 1, 2, 3, 5, 6 *bis.* 482 1. 540 2 *bis.* 601 1. 684 6. 685 7. 889 7
neve 13 7. 690 6. 797 6. 889 7
neutram 630 3
nexæ 143 2
ni 388 8. 427 4. 510 1. 526 6. 564 4. 646 10. 651 12. 739 3. 859 12
nido 386 2. 628 2. 826 3
nidore 623 5. 706 12
nidum 259 5. 409 5. 772 2
niger 465 5
niger *pro* malus 551 11
nigra 559 7. 588 9
nigræ 382 8. 552 14
nigri 347 3. 410 5
nigris 23 7. 866. 124 28 470 1. 562 5. 578 7. 527 6. 673 1. 875 15
nigro 96 4. 124 1. 181 3. 374 4. 368 7. 680 1. 860 5. 875 15
nigrorum 412 4
nigros 762 4
nigrum 27 15. 98 6
nihil 81 2. 108 5. 144 3. 216 3. 331 6. 347 11. 370 1. 467 1. 497 5. 582 8. 606 8. 647 7. 698 8
nihil ampliùs 692 4. 740 1
nihil est ab omni parte beatum 247 7
nihil moror 793 3
nihil non 882 8
nihilo 565 3. 643 8, 12
nihilo plus 510 5. 664 3
nihilo sapientior 866 13
nihilum 643 10. 657 3. 718 6
nil 19 9. 38 8. 50 13. 61 5. 101 4. 163 7, 9. 318 8. 341 6, 7. 468 5, 14. 494 12. 509 7. 510 6. 523 6. 525 1. 526 5. 527 1. 531 2. 548 4, 5. 682 2
nil ego 711 8
nil est 638 5
nil extra numerum modumque 814 1
nil intentatum 898 3
nil medium est 520 3
nil moror 546 2. 855 4
nil nisi 673 5
nil non 382 11
nil præter 602 4
nil satis est 511 5
nil tanti est 899 10
nil verbi 642 11
nil ultra 655 1
Nilus 454 9. 919 2
nimbis 376 3
nimbos 217 3
nimio 78 4. 125 1
nimirum 634 6. 649 15. 770 3. 787 8. 794 5. 866 1
nimis 12 8. 283 1. 338 1. 613 1. 751 5. 891 3
nimium 10 7. 80 6. 91 1. 160 6. 195 1
nimium 188 3. 190 10.

355, 10. 288, 8. 383, 2. 690, 5. 749, 9. 764. 3. 896, 4
Niobæa 380 3
Niobeten 186, 8
Nirea 478, 12
Nireus 324 3
niſi 43, 3. 62, 6. 155, 2. 156, 6. 223, 1. 315, 4. 350, 3. 456, 10. 370, 3, 5. 537, 12. 543, 1. 550, 13. 556, 7. 665 9. 734, 6. 914, 12
niſi puod 548, 10. 583, 5
niſus 376, 4
nitantur 428, 12
niteris 168, 8
nitent 383, 8. 903, 10
nitentes 62, 2. 375, 2. 627, 6
nitentia 754, 5
nitere 786, 1
nites 24, 5
niteſcere 886, 3
nitet 192, 4. 683, 9. 773, 4
nitique cothurno 897, 4
nitidam 657, 7
nitidique 789, 3
nitidis 196, 7. 795, 9
nitido 335, 4. 497, 3. 766, 9
nitidum 21, 4. 322, 4. 747, 9
nitidus 618, 12
nititur 366, 3
nitur 80, 3. 300, 3
nituſtis 636, 5
nivalem 695 18
nivali 331, 2. 42, 3
nivalibus 778, 2
nivalis 140, 10
nive 38, 1. 340, 9. 343, 2. 409 4. 527, 6. 659, 8. 685, 11
nives 292, 2. 336, 13. 391, 5. 443. 8. 454, 5. 472, 2. 760 8
nives capitis 413, 10
niveo 163, 2
niveos 525, 4
niveum 347, 5
niveus 371, 9
nivis 8, 1
nobile 52, 7. 660, 9. 884, 3
nobiles 114, 8
nobilem 51, 9. 308, 5. 374, 1 464, 3
nobilius 895, 7
nobilis 3, 2. 36, 4. 61, 3. 297 10. 314, 1. 363, 8. 473, 10
nobilium 303, 4. 411, 1. 822 2
nobis 464, 10, 510, 9. 532, 9. 546, 4. 737, 4. 744, 13. 822, 2
nobiſcum 536, 1
noceant 631, 1
noceat 617, 6
nocebit 726, 12
nocendi 898, 2
nocent 486, 9
nocentem 307, 2
nocentes 588, 8
nocentum 403, 5
nocentius 437, 7
nocere 512, 1
nocet 740, 10
nocituram 111, 6
nocte 284, 5. 347, 11. 359, 10. 402, 3. 465, 9. 498, 7. 660, 4. 739, 1. 767, 3
noctem 40, 3. 489, 1. 549, 3. 566, 11. 604, 3. 614, 5. 749, 7. 800, 10
noctes 97, 7. 282, 3. 478, 3. 532, 4. 699, 2
nocteſque dieſque 512, 5
noctilucam 390, 8
noctis 132, 6. 320, 6
noctu 858, 2
nocturna 677, 6
nocturnâ verſare manu 896, 2
nocturnæ 445, 10
nocturni 701, 13
nocturnis 389 4. 365, 9
nocturno 168, 9. 199, 2. 119, 4
nocturnos 816, 5. 861, 7. 870, 10
nocturnus 451, 12. 541, 1
nocuere 717, 6. 769, 2
nocuiſſet 181, 2. 848, 17
nodo 232, 3. 300, 4. 733, 1
nodoſa 727, 3
nodoſi 645, 2
nodum 193, 8. 328, 1
nodus vindice dignus 889, 9
noles 739, 3. 762, 3
noli 801, 5. 811, 1
nolim 521, 5. 577, 11
nolint 507, 9. 520, 3
nolis 194, 1. 555, 11. 727. 3
nolit 517, 3. 518, 3. 527, 6. 903. 12
nolito 910, 13
nollem 577, 13
nollet 804, 4. 844, 3
noluit 575, 18
nolunt, v. nolint
nomen 49, 4. 61, 4. 241, 2. 254, 6. 368, 3. 389 6. 396 4. 403, 11. 432, 4. 519, 3. 534, 8. 619, 1. 643, 3. 671 8. 767, 8. 829, 2. 877, 7. 895, 1. 899, 5. 908, 3
nomen dare 797, 1
nomen ferat 753, 8
nomen inane 806, 10
Nomentano 587, 3
Nomentanum 615, 6. 653, 9. 658, 9
Nomentanus 513, 17. 715, 8. 516, 1. 719, 8
nomina 390, 16. 366, 4. 539, 7. 756, 11. 877, 6. 893, 7
nomina i. credita & debita 518, 18
nominatis 305, 3
nomine 325, 4. 493, 1. 511, 12. 524, 2. 592, 2. 637, 1. 764 10. 778, 8
nominibis certis 839, 11
nominis 268, 5. 282, 7. 382, 10. 548 7
non 10, 9. 17, 7. 18, 7. 27, 13. 58, 8. 66, 2. 68, 2 *bis*. 224, 1, 2. 512, 14 *bis*, 554, 2. 555, 7. 560, 1. 575, 10
non alius 284, 11. 899, 9
non alio 136, 5
non aliæ quam 679, 1
non aliter 273, 1. 476, 1
non amplius 515, 7
non auſpicatos impetus 275, 6
non bene 165, 5
non dignum 815, 6
non erat his locum nunc 874, 6
non eſt meum, &c. 357, 15
non eſt quod 831, 4
non eſt ut 780, 2
non indecore pulvere 151, 2
non ita 211, 16
non ita pridem 895, 2
non ita magnus 692, 1
non levi ruina 231, 6
non mediocris 682, 1
non minus 522, 8. 572, 4
non multùm 669, 7
non piger Appulus 312, 1
non quia, *verb.* 710, 10
non ſatis eſt 549, 5. 685, 7 880, 10
non ſecus 159, 2. 340, 5
non ſecus ac 886, 2
non ſemel 370, 14
non ſemper 184, 1, 676, 5

non si 205 4
non sine 278 7. 282 3. 302 2. 342 2. 356 8. 674 2. 718 7. 721 5
non sine Diis 259 11
non sine multâ laude 897 5
non sine questu quod, &c. 98 7
non sine votis 698 10
non tamen 367 3. 727 1
non tangenda vada 18 7
non unquam 513 12. 571 3
non vis 728 8
non usitata 235 1
non usitatis 450 9
non valt 663 10. 879 12
non vultis 521 8
Nona 713 1
nonæ 317 8
nonam 765 12
nondum 148 2. 167 1, 2. 891 3
nonne 60 2. 528 1. 553 9. 686 1
nono 575 7
nonum 405 3. 506 8
noram 641 5
Norico 494 2
Noricus ensis 68 4
noris 49 7. 592 6
norma 212 2. 878 7
nos 22 3. 26 4. 27 10 *bis.* 31 6. 134 6. 162 3. 221 5. 281 1. 337 6, 8. 352 5. 392 10. 423 6. 484 7. 535 11. 548 4. 551 2. 563 3. 571 7. 877 11
noscent 237 3
noscere 710 7. 910 10
noscres 65 9
nosmet 536 11. 608 2
nosse 715 4
nostet 597 7
noster 697 12
nosti 494 8. 541 10. 571 4. 640 5. 737 9
nostra 170 2. 612 4. 838 5 *bis.* 849 9. 877 11
nostras 906 8
nostri, *gen. sing.* 382 2
nostri, *gen. plur.* 298 13. 346 6. 784 4
Nostri, *nom. plur.* 896 3. 898 3
nostris 137. 252 10. 423 8. 540 10. 829 5
nostro 69 6. 153 8. 270 1. 421 3
nostrorum 746 1
nostros 276 1. 851 12
nostrum 19 11. 222 2. 609 7. 835 3
nostrum, *genit. plural.* 616 6. 707 6
nota 9 6. 136 7. 160 1. 414 8. 603 4. 776 1. 792 5. 808 1
nota, *subst.* 977 7
notabant 545 1
notabit 912 2
notam, *substant.* 58 7. 371 9. 852 10
notadi 61 2. 187 4
notando 553 6
notante 571 3
notarent 539 6
notari 532 11
notas, *adj.* 296 11. 366 6. 886 2
notat 804 5
notatus 704 4
Nothi 308 3
Noti 17 4
noti, *adject.* 512 15. 772 1
Notis 82 1
notis, *subst.* 395 7
notis, *adject.* 414 2. 842 2
Noto 464 5. 466 10
noto 164. 893 13. 903 5
notos 566 5
notum 582 2. 592 16. 754 5. 815 8. 875 9
notum sine crimine 674 11
notus 314. 110 1. 383 9. 482 8. 562 2
notus, *adject.* 155 5. 265 2. 489 4. 521 1
nova 9 2. 192. 33 1, 135 1. 183 5. 186 5. 259 3. 340 2. 367 2. 483 4. 577 1. 696 5. 812 3. 864 6. 876 14. 877 5
novæ 226 8. 320 5. 498 2
novam 450 1 883 1
novas 411 5
novem 320 7. 1502 2
novem Musis 162 5
novendialis 491 4
noverca 444 6
novi, *nom.* 59 5
novi, *verb.* 346 10. 593 5. 595 4. 634 13. 641 6. 685 4. 809 1
Noviorum 580 3
novis 101 5. 365 4. 480 4. 493 6. 586 5. 670 2
novisti 759 2. 772 10
novit 770 6
novitas 838 6
novitate 892 6
Novium 542 8
Novius 574 1
novo 138 2. 213 4. 244 5. 377 4. 571 9
novos 636 3. 832 2
novum 118 2. 876 10
novus 636 5. 641 8
nox 22 4. 109 1. 198 12. 352 12. 448 7. 477 1. 489 11. 557 6. 701 14. 726 6
nube 12 2. 357 2
nubem 800 10. 816 6
nubes 52 1. 214 2. 417 2. 793 3
nubet 688 5
nubibus 184 1. 354 2
nubila 31 3. 128 1
nubium 369 1
nuce 685 6. 831 5
nuces 653 5
nucis 894 9
nuda 95 2. 349 8. 392 2
nudam 527 2
nudare 720 5
nudat 811 1
nudata 744 4
nudavit 892 4
nudet 686 6
nudis 321 6. 492 2. 588 10. 690 3
nudo 323 10. 529 9. 819 5
nudum 60 3
nudus 311 9. 654 5 *bis.* 666 6. 683 3
nugæ 901 4. 912 5
nugari 619 8. 838 2
nugaris 814 2
nugarum 592 1
nugas 697 7
nugis abjectis 866 1
nugis 660 10. 810 5. 822 5. 913 5
nulla 90 5. 112 3. 212 4. 228 4. 446 7. 451 10. 482 3. 486 9. 532 7. 574 15. 598 3. 729 12. 751 4. 752 4. 857 2. 866 6
nullam 75 1. 520 5. 523 3
nulli 94 5. 136 3. 536 3. 637 2. 676 8. 683 2. 803 1

nullîne 866, 8
nullis 384, 7. 570, 9
nullius, *penult. longa.* 805 1. 901 2, 6
nullius, *penult. brevi* 486, 9. 725, 8
nullo 513 3. 588, 6
nullos 720 10. 840 5
nullum 109 5. 489 10. 911 12
nullus 154 4. 633 1. 732 6
num 196 9. 438 3. 528 4, 5. 534 1. 551 2, 4. 573 9. 605 2. *bis.* 669 4. 687 10. 7[illegible]
Numa 754 7
Numæ 831 2
Numantiæ 191 1
numen 364 10. 385 9. 448 10. 477 3. 829 2
numerabilis 891 4
numerandum 651 11
numerare 658 7
numeras 870 11
numerat 835 2
numeratio 867 7
numeratur 535 9
numeris 367 3. 545 3. 855 1. 891 9
numero 106 1. 157 2. 548 3. 575 8. 697 6. 878 9
numero plures 847 9
numeros 47[illegible] 1. 821 1. 896 3
numeroſque modoſque 866 4
numerum 789 12
numerus 615 2. 638 4
Numici 752 1. 810 9
Numidæ 195 6
Numidarum 298 9
numina 487 3. 742 6
numine 292 3. 382 12
numiſma 852 9
nummatum 755 7
nummi 529 10
nummis 518 1, 5. 654 5
nummis in fœnore 910 6
nummo 691 11
nummorum 651 10. 856 5. 867 6. 896 4
nummos 511 10. 513 11. 528 2. 538 3. 649 4. 812 5. 839 11. 857 6. 867 3
nummum 487 1.
nummûm 858 8
nummus 512 3
nunc 5 8, 9. 21 4, 6. 22 8. 24 1. 33 3. 40. 2, 5. 47 3. 138 5. *bis.* 139 1. 197 6, 7. 190 4. 242 6, 7, 8. 289 9. 342 3. 349 1. 357 10 *bis.* 376 7. 393 2 *bis.* 404 3. 448 9 *ter.* 469 7. 472 3. *bis.* 574 6, 8. 577 1. 592 15. 593 11. 867 14 *antea ter.*
nunc age 658 9
nunc cum 663 5
nunquam 4 8. 199 8. 264 4. 272 2. 485 1. 530 2, 3. 541 11. 566 7. 644 5. 659 16. 713 4. 999 6
nunquid 524 6. 549 3. 698 4
nuncios 382 7
nuncium 42 2
nuncius 282 5
nuper 61 8. 183 9. 305 1. 342 1. 347 9. 416 3. 461 1. 501 8. 637 1. 733 9. 837 2. 867 7. 876 14. 893 1
nupta 391 2. 391 1
nuptæ 183 10
nuptam 450 2
nuptarum 547 5
nuptiali 297 7
nuptiarum 295 7
nuptius 63 5. 277 1
nuſquam 691 4, 706 3, 6. 806 8
nutans 597 9
nutrient 499 2
nutrice 839 5
nutricula 747 2
nutrirl 848 16
nutrit 384 4
nutria 378 8
nutritus 676 2. 824 3. 882 4
nutritur 773 7
nutrix 90 4. 882 2
nutum 809 1
nutus, *plur.* 856 6
nux 635 9
nymphæ 117 1. 183 1
nymphatum cum Satyris chori 6 6
nymphas 230 2
nymphis 21 1. 347 10. 392 5

O.

O 2 1. 22 2. 32 7. 33 2. 39 1. 59 5. 60 1. 67 1. 110 1. 115 2. 124 3, 4. 174 1. 270 15. 271 1. 293 2. 302 2. 304 1. 335 9. 341 3, 8. 374 6, 8. 415 10. 526 3 *bis*, &c.
o bone 641 11. 698 3
o ego lacus 899 7
o ſi 692 8. 693 1
o mare, & terra 490 1
o utinam 135 1. 385 11
o quando 698 14
ob 310 4. 538 6. 547 4, &c.
ab amici juſſa 771 3
ob aſſem 800 12
ob hanc rem, quod 547 1
ob hoc 907 5
ob id factum clarus 858 7
obermet 378 3
obdit 536 3
obducta 473 1
obdura 685 9
obeam 290 15
oberrat 903 15
obeſæ 470 3
obeſo 795 3
obeundus 580 2
obibo 235 7
objecerit 506 8
objecto 191 3
objectos 914 9
objiciebat 554 11
objice 800 10
objicere 291 3
objiciet 575 15. 578 4
obire 219 5
obiſſet 719 7
oblectar 901 3
obligaſti 182 1
obligatam 177 5
obligatus 493 9
oblimare 523 11
oblinat 821 7
oblique 160 4. 789 2

obliquum 329, 3. 344, 5
obliti 758, 7
oblitum 681, 2
oblitus 268, 6. 603, 7. 777, 5
oblitus, *penult. brevi.* 850, 3
oblivia 698, 13
oblivione 450, 9
oblivionem 475, 2
obliviones 402, 9
oblivioſo 178, 4
obliviſcendus 777, 5
obliviſcitur 434, 3
obnoxia 704, 2
obrepere 904, 2
obruit 63, 1. 110, 1
obruitur 801, 4
obſcœnas 452, 6
oqſcœnis 841, 9
obſcœnum 520, 1
obſcura 129, 4. 687, 10
obſcurante 737, 14
obſcuras 893, 2
obſcurata 864, 2
obſcuri 816, 7
obſcuro 31, 3. 789, 9
obſcurum 162, 3. 782, 2. 904 5
obſcurus 875, 4
obſecret 663, 7
obſecro 767, 10
obſequio 699, 10
obſequium 686, 6. 711, 10. 809, 10
obſecratis 492, 1
obſeſſam 476, 6
obſit 695, 3
obſita 78, 1
obſoleta 491, 2
obſoleti 189, 2
obſonia 518, 1. 627, 1. 711, 12
obſtantes 273, 2. 323, 4. 403 7. 433, 10
obſtantia 674, 1. 787, 6
obſtare 643, 11
obſtaret 397, 4
obſtat 514, 11, 527, 1. 695, 6
obſtet 509, 7. 860, 14
obſtetrix 491, 7
obſtinatas 295, 3
obſtino 690, 2
obſtitit 255, 5
obſtrepentis 227, 4
obſtrepit 360, 7. 419, 4
obſtrepunt 433, 5
obſtrictis 16, 2
obſtringam 654, 1
obtreſtor 767, 10
obtricuit 898, 2
obtrigit 440, 5
obtulerim 536, 8
obtulit 313, 7. 574, 15
obturem 863, 7
obvius 598, 7. 698, 2
obvolas 707, 1
occaſionem 472, 5
occat 867, 2
occidenti 914, 3
occidentis 427, 9
occidere 655, 11. 801, 5
occideris 393, 5
occidi 799, 11
occidis 475, 5
occidiſtis 865, 13
occidit, *penult. brevi* 95, 4. 107 5. 287, 6. 382, 8. *bis.*
occidi, *penult. longa* 650, 9. 657, 4. 914, 11
occilæ 650, 10
occultam 797, 31
occultare 312, 2
occulto 54, 4. 732, 3
occultum 354, 9. 765, 15
occupa 60, 1
occupabitur 481, 4
occupare 482, 10
occupas 403, 10. 633, 6. 765 7. 836, 7
occupatam 276, 3
occupato 357, 2
occupavi 225, 3
occupavit 51, 1. 407, 5
occupes 333, 1
occupet 197, 7. 349, 10. 755 1. 825, 10
occupet extremum ſcabies 910, 2
occupo 592, 5
occurram 451, 12. 555, 7. 597, 4
occurret 753, 6
occurrit 597, 6
occurrunt 591, 5
Occeano 28, 5. 134, 4. 386, 2
Oceanus 410, 4. 484, 7
ocior, v. ocyor
ocreatus 659, 8
octavam 764, 2
Octavius 611, 4
octavo 697, 4
octavum 166, 5
octavus 667, 4
octo 652, 2
octo millibus nummorum 856 5
octoginta annos natus 649, 13
octonis 576, 2
oculi 753, 12
oculis 18, 1. 124, 1. 336, 6. 526, 2. 533, 1. 559, 7. 665 9. 753, 7. 821, 11. 875, 15. 888, 14. 910, 15
oculo 158, 5. 527, 3. 687, 7. 726, 14. 729, 8
oculos 139, 1. 196, 3. 597, 10. 685, 5. 739, 7. 785, 21. 848, 3
ocyor 13, 8. 217, 3. 236, 6
ocyor Euro 217, 4
ocyus 102, 2. 193, 2. 507, 8. 706, 8. 712, 11. 729, 10
odere 264, 15. 847, 11
oderit 35, 2. 217, 6
oderunt 512, 15. 799, 15. 816 1, 5
odi 113, 1. 238, 1. 322, 1. 889, 6
odimus 336, 5
odio 582, 5. 742, 16. 277, 2. 789, 9. 825, 1
odio eſt 787, 9. 839, 6
odiſſe 626, 4
odiſti 538, 1. 824, 3
odit 615, 7. 731, 1. 761, 10. 788, 7. 811, 5, 6. 829, 8. 838, 5
odium 784, 4
odor 470, 1. 677, 7
odoraris 454, 8
odorati 192, 9
odoratis 324, 2
odoratum 707, 14
odore 317, 6
odorem 211, 3. 629, 7. 741, 8
odores 855, 9
odoribus 24, 2. 489, 9
odoror 470, 4
Oenophorum 578, 6
ofelli 637, 1
ofello 629, 1
ofellum 634, 12
ofellus 621, 4
offendam 512, 5
offendar 768, 6. 903, 11
offendat 536, 17
offendere 714, 8
offerenderet 898, 8
offendet 620, 4. 630, 2
offendunt 905, 6
offenduntur 894, 8
offenſu 478, 5

oſtenſi 619, 2
offenſus 490, 13. 767, 3
offer 741, 7
offert 730, 2
officient 526, 8
officiis 702, 2. 764, 2. 857, 11. 860 11
officina 490, 6
officinas 21, 3
officio 694, 5
officioſa 760, 6
officioſus 686, 7
officit 523, 10. 596, 5
officium 812, 5. 855, 4. 850 2. 899, 12. 900, 8
officium facio 804, 11
ohe 557, 9. 690, 13
oleam 768, 5. 831, 5
oleas 629, 7
olei 629, 5
oleis 607, 6
olentem 465, 2
olenti 520, 5
olentis 72, 3
oleo 650, 1. 690, 3. 718, 3
olet 320, 2. 552, 6. 773 4
oleum 669, 8. 706, 8
olidæ 751, 5
olim 43, 3. 150, 4. 295, 1. 376, 1. 400, 1. 437, 5. 475, 7. 508, 5. 531, 1. 535 2. 549, 8. 555, 8. 567, 7. 570, 3. 574, 8, 15. 576, 12. 585, 5. 640, 7. 662, 3. 700, 5. 744, 2. 867, 7. 884 2
oliitoris 812, 6
oliva 426, 1
olivum 30, 2
olivæ 120, 2. 485, 1. 679, 4. 796, 2
olivetis 211, 3
olivo 510, 5. 677, 4. 678, 7
olivum 35, 6
ollis 679, 6
oloribus 352, 11. 363, 5
oluerunt 818, 5
olus 512, 4. 578, 9. 619, 9. 635, 4. 706, 4. 748, 2. 844 3, 5. 867, 9
oluſcula 699, 1
Olympis 728, 10
Olympicam 2, 2
Olympo 263, 4
Olympum 36, 2
omaſi 794, 8
omaſo 655, 13
omen 343, 4
ominatis 305, 3
omine 290, 13
omnibus 383, 13
omiſit 733, 9
omiſſis 751, 6. 754, 10
omittas 684, 9. 756, 9
omittat 876, 6
omitte 354, 3. 815, 7
omne 9, 3. 241, 2. 255, 4. 264, 12. 275, 2. 297, 9. 314, 4. 317, 7. 333, 3. 378 1. 426, 1. 428, 9. 447, 10. 474, 8. 500. 10. 516, 2. 609, 8
omne tulit punctum 903, 2
omne quod 702, 2
omnem 437, 3. 708, 12, 881, 7
omnem crede diem, &c. 747, 7
omnes 39, 1. 54, 5. 109, 1. 138, 1. 162, 1. 172, 3. 185, 3. 402, 1. 438, 6. 448, 13. 467, 4. 512, 14. 522, 5. 536, 2. 547, 11, 14. 566, 4. 573, 10. 576, 8. 583, 1. 643, 1. 756, 5. 895, 13
omni 159, 5. 430, 4. 542, 3. 579, 10. 383, 13. 906, 4
omni parte 521, 8
omni ex parte beatum nihil eſt 217, 7
omnia 18, 8. 75, 3. 378, 4. 513, 1. 518, 1. 528, 5. 531, 6. 592, 4. 667, 8. 678, 4. 719, 12. 731, 4
omnibus 206, 2. 259, 4. 383 13. 530, 1. 582, 2. 717, 5. 860, 11
omnibus annis 761, 11
omnino 614, 2. 722, 3
omnis 22, 8. 183, 4. 211, 2. 287, 3. 360, 3. 371, 1. 382, 9. 484, 2. 542, 5. 545, 2. 640, 5. 760, 5. 797, 7
omnis in hoc ſum 725, 5
omnium 102, 1. 444, 3. 450, 5
onerantibus 601, 2
onerata 813, 3
onere 578, 3
oneret 298, 7
oneris 846, 5
onus 38, 2. 577, 13. 593, 5. 648, 8. 756, 4. 785, 6. 806 8
onuſta 458, 8
onuſto 510, 4
onuſtos 577, 10
onuſtum 632, 1
onuſtus 761, 8
onyx 411, 3
opaca 796, 5
opacam 212, 5
opaco 263, 3
ope 27, 8. 366, 2
opella 760, 6
opem 842, 6. 909, 7
opem ferre 913, 10
opera, *nom. ſing.* 713, 1
opera, *ablat.* 784, 5
operæ celeris nimium 895, 9
operæ precium eſt 521, 7. 671 6. 690, 6. 852, 4
operam inanem 911, 12
operam perdas 513, 5
operata 304, 6. 738, 6
opere 904, 2
operis 542, 5. 618, 1. 875, 12. 884, 1
operoſa 369, 5
operoſæ 300, 2
operoſiores 244, 8
operta 750, 2
operto 642, 6
opertos 182, 5. 525, 10
opertum 790, 14
operum colores 879, 9
operum 585, 4. 694, 2. 743, 2. 843, 1. 909, 2
operum ſalutis famulis 316, 3
operum vacuo 635, 6
opes 179, 1. 312, 5. 354, 5. 381, 10. 770, 5. 743, 12. 774, 9. 811, 9. 817, 11. 864, 8. 887, 15. 909, 1
opibus 252, 9. 865, 11
opibus integris 634, 13
opifex 347, 10. 542, 6
opima 466, 11
opimæ 30, 6
opimas 118, 3
opimis 711, 3. 748, 12
Opimius 651, 3
opimum 847, 7
opimus 381, 1
opinor 525, 9. 582, 1. 802 2. 857, 7

opis 524 11. 770 9
oportet 571 6. 698 3. 740 4. 772 8
oppedere 598 3
operiot 741 10
oppida 213 2. 540 1. 828 6. 908 2
oppidi 5 3
oppidis 261 5. 348 2
oppidius 653 2
oppidulo 567 2
oppidum 447 10
opponat 440 3
opponite 637 4
oppono 598 10
oppoſitis 47 3. 342 8. 690 12
oppreſſa 619 5
oppreſſerit 572 5
oppreſſus 651 6
opprimeret 513 14
opprobria 554 16. 771 1. 794 4. 845 5
opprobriis 71 2. 621 1. 750 1
opprobrio 576 11
opprobrium 198 4. 337 3. 410 1
optaret 177 10
optarim 512 9
optas 541 10. 706 2. 728 7. 788 2
optat 493 7, 9, 13. 663 2. 730 8. 790 2 *bis.*
optatam 909 8
optatis 398 3
optatum 418 6
optet 748 1
optima 526 1. 672 8. 831 3
optime, *vocat.* 383 1. 614 8. 756 1
optimum 614 3
optimus 536 12. 542 3. 553 5. 559 4. 574 15. 616 4
optivo 803 3
opto 855 6
opulenta 73 4
opulenter 796 2
opulentior 32 5
Opontiæ 103 4
opus 29 4. 148 3. 499 8. 564 9. 593 10. 613 2. 662 2. 726 7. 744 12. 756 9. 788 16. 813 9. 852 3. 862 5. 877 13
opus eſt 65 7. 511 2. 592 5. 601 1, 3. 614 4. 702 9
opus ſit 510 11
opuſcula 746 3. 821 12
ora 35 5. 442 3. 443 3. 457 3. 759 1. 618 12. 745 5. 849 4. 897 1
ora oræ 153 8. 304 4
orabant 695 1
orabat 505 8. 696 4
orabi 685 1. 783 1
oræ 100 4, 288 3. 793 3.
orare 8 7 10
oras 141 4. 214 7. 416 1
orat 111 2.
oratus 653 10. 786 1
Orbe 712 6
Orbem 56 1. 782 2. 803 7.
orbem totum 554 8
orbi 867 1.
orbilium 836 6
Orbis, *ſubſt.* 114 9. 250 6. 380 15. 498 5
orbum 370 8
Orca 679 1
Orci 161 9. 228 5, 9
Orco 108 3. 297 3. 368 1. 687 1
Orcum 265 7. 349 6
Orcus 868 4
ordinarat 488 4
ordinatis 149 2
ordinat 407 4
ordine 549 9. 646 6. 753 10. 821 6
ordiñem 221 6
ordinet 240 4
ordinibus 253 7
ordinis 876 4
orditur 885 8
ordo 876 3
ore 234 3. 251 3. 296 6. 340 7. 366 8. 445 1. 446 1. 447 1. 509 1. 700 11. 753 1. 774 11
ore rotundo loqui 101 5
ore rumino dilitigat 883 5
Oreſtes 630 9, 13. 882 10
oret 890 9
Orichalcho 890 11
Oricum 182 1
Orientia 842 2
orientis 55 9. 242 4. 347 2.
originem 314 5
origines 419 1
Origines *nom. propr.* 523 4
Orion 208 1. 265 3. 345 9. 465 10. 777
Oriontis 265 7
oris, *a* os 501. 55 9. 185 1. 742 1
oris *ab* os 564 6
orium 861 8. 699 8
orlorum 829 3
oriuntur 675, 1
oryzæ v. oryzæ
ornabat 865 9
ornamenta 612 2
ornare 139 8
ornat 4 9 2
ornatum 373 3
ornatur 858 7
ornatus 398 4
ornes 213. 827 2
orni 49 5. 185 5
Orinthi 290 5
orno 349 14
oro 24 2. 487 2. 585 3. 671 3. 692 4. 693 4
Orphea 50 4
Orpheo 95 8
Orpheus 907 4
orta 279 3
orte 55 4. 383 1
orti 390 2. 423 5. 563 8. 575 10
orto 840 6
ortos 570 9
ortu 346 3. 868 11
ortum 171 8. 422 6. 829 3
ortus 754 3
oryzæ 652 1
os oris 548 6. 588 8. 829 3
Oſci 563 7
oſcinem 346 2
oſcula 58 10. 136 3. 197 4
oſculum 271 3
Oſitim 803 6
oſſa 246 1. 481 7. 489 8. 588 8. 708 2
oſſibus 110 3. 588 2
oſtendat 750 10
oſtendere 806 2. 900 4
oſtendet 373 5. 690 7
oſtendi 527 5. 821 1. 874 8

oſtendis 889, 6
oſtendit 334, 13. 525, 8
oſtentare 566, 6
oſtia 506, 9. 626, 1
oſtrea 624, 1. 675, 1
oſtro 354, 7. 773, 11. 893, 1
Othone 443, 2
oti 555, 9
otia 508, 11. 718, 6. 763, 2. 890, 8
otio 63, 1
otior 581, 4
otioſa 447, 9
otioſo 317, 9
otium 5, 3. 214, 1, 5. 215, 1. 422, 9. 427, 3. 489, 10
ova 345, 9. 867, 1
ovans 651, 7
ovis 452, 9. 463, 6. 767, 1
ovibus 171, 8
ovile 485, 7
ovilia 376, 5
ovis 627, 5. 655, 10
ovium 410, 4. 655, 10
ovo 530, 9. 615, 10. 677, 10. 885, 8

P.

PAcantur 739, 14
pacatum 384, 5
pace 356, 5. 634, 11
pacem 270, 15. 842, 9
paces 743, 4. 839, 8
Pacori 275, 5
pacis 233, 4. 617, 6. 854, 9
9
paciſci 358, 2
pacta 252, 3
pacto 582, 1. 590, 4. 651, 9. 800, 4
Pactolus 478, 10
Pacuvius 833, 7
Padus 483, 2
pæne, v. pene
pætum 935, 1
pagi 498, 4
pagos 728, 9
pagus 317, 10. 817, 4
palæſtræ 41, 4
palam 388, 4. 469, 1. 525, 8. 889, 4
palentes 643, 5
Palatinas 502, 5
Palatinus 744, 1
palato 664, 6. 672. 6. 860, 5
palatum 624, 4. 676, 8. 717, 3
palea 701, 1
Palinurus 260, 7
Palla 450, 1. 526, 10. 588, 9
Palladis 27, 8. 29, 4. 264, 1
Pallæ 897, 2
Pallas 51, 2. 63, 9. 496, 3
pallerem 820, 6
palleſcere 729, 11
palleſcet 910, 14
pallet 646, 3. 760, 5
pallida 529, 6
pallida mors 22, 1
pallidus 631, 5
pallor 293, 3. 457, 3. 646, 6. 688, 11. 716, 11
palluit 347, 8
palma 368, 2. 680, 13. 847, 7
palmaque nobilis 3, 2
palmæ 720, 1
palmam 323, 11
palmeris 868, 10
palpere 615, 4
paludes 345, 1
palumbes 259, 3. 721, 9
palus 877, 13
paluſtres 558, 2. 748, 4
pampino 341, 9. 598, 4
Panæti 114, 9
pandat 624, 6
pane 772, 7
pane ſecundo 841, 5
panges 812, 10
pango 910, 1
panis 510, 4. 512, 4. 567, 4. 623, 3. 719, 16
panno 133, 3. 805, 4
pannos 491, 7
pannum 806, 1
pannus 874, 6
Pantolabo 581, 3
Pantolabum 615, 6
panthera 840, 3
Panthoiden 108, 3
Pantilius 95, 9
Paphi 115, 9
papaver 905, 7
parent à paro 355, 8. 123, 2. 900, 9
Parthi 200, 2. 614, 11
Paphon 352, 10
par 583, 10. 669, 7. 719, 14. 751, 1
par eſt 793, 12
par impar 661, 3
par nobile fratrum 660, 9
parabat 139, 7. 557, 7
parabilem 528 8
parabo 450, 13. 817, 11
parare 869, 10
pararet 273, 1
pararis 650, 5
paras 113, 27. 639, 7. 744, 8
paraſitæ 526, 9
paraſitis 346, 8
paraſſet 553, 8
paraſti 640, 2. 866, 7
parat 64, 1. 737, 7
parata 454, 10
parati 220, 8. 847, 10
paratis 121, 1. 653, 1
paratum 648, 4. 761, 12
paratos 426, 1. 490, 9
paravero 429, 4
parca 313, 8. 689, 12
Parca 219, 1
Parcæ 171, 7. 474, 5. 498, 1
parcas 293, 6. 668, 13
parce 110, 2. 178, 3. 230, 6, 7. 288, 8. 362, 2. 488, 1
parce 553, 7. 877, 1
parcent 250, 3, 7
parcentes 321, 10
parcentis 601, 5
parcere 512, 2. 554, 15. 789 1
parcet 547, 13. 761, 1
parci 183, 9
Parcis 221, 2
parcis, *verb.* 352, 3
parcit 246, 11. 629. 6
parcite 305, 4
parcius 97, 1. 535. 5. 636, 4. 763, 4
parco 532, 3
parcus 127, 1. 625, 10. 649, 9. 749, 9. 868, 8

parebit 628, 5
parem 27, 9. 95, 3. 415, 1. 463, 3. 478, 4
parens 203, 2. 293, 1. 900, 7
parent *particip.* a pareo 712, 5
parent à pareo 355, 8
parent à paro 648, 2
parente 32, 6. 570, 6. 650, 10
parentem 42, 2. 297, 8
parentem à pareo 513, 6. 825, 7
parentes 165, 2. 186 4. 452, 9. 577, 5, 9
parentibus 179, 3. 481, 2
parentis 50, 9. 198, 5. 232, 2. 437, 5. 517, 5
parentium 335, 5
parentum 11, 3. 235, 6. 280, 9
parentur 900, 1
parere 837, 9
pareret 564, 9
pares, *nom.* 541, 5
paret à paro, as, 513, 12. 657, 8. *bis.* 664, 4. 816, 12
paret à paro 709, 10. 741, 1
pari 751, 2
paria 538, 11. 647, 1
paribus colludere 887, 7
Paridis 254, 1. 736, 1
paries 24, 6. 343, 4. 639, 2. 815, 12
Pario 80, 4
Parios 820, 11
Paris 736, 5
pariter 133, 9. 772, 1. 813, 5. 858, 7. 903, 3
Parmenſis 746, 3
parmula 175, 5
parochi 562, 2. 717, 8
parræ 343, 5
Parhaſius 394, 6
parricidæ 353, 8
Pars 221, 4. 360, 3. 470, 10. 382, 1. 484, 3. 500, 1. 577, 4. 613, 3. 755, 4
pars hominum 703, 6. 731, 6
pars maxima 646, 7. 875, 2
pars multa 704, 1
bona pars 511, 4
parte 58, 11. 65, 12. 110, 2. 217, 8. 253, 10. 275, 7. 521, 8. 538, 7. 594, 7
parte ab omni beatum 217, 8
partem 5, 7. 103, 4. 262, 1. 434, 4. 630, 3. 727, 7. 756, 5
partes 11, 9. 311, 10. 810, 2. 900, 8
Parthi 200, 2. 614, 11
Parthis 688, 3. 840, 6. 854, 40
Parthorum 441, 4. 416, 7. 813, 13
Parthos 55, 7. 215, 3
Parthum 81, 2. 584, 11
Parthus 200, 2
partibus 134, 4. 507, 8. 643, 7
particulam 69, 4. 111, 1. 632, 3
Parti, *ſuſtant.* 691, 2
Partita 689, 15
partitur 814, 3
parto 513, 9
partubus 444, 5
partum, *particip.* 623, 5
partum 718, 2
partumeius 491, 6
parturit 31, 4. 384, 12
parturiunt montes 884, 5
partus 265, 6. 497, 7
parva 107, 1. 218, 5. 313, 5. 420, 7. 541, 6. 870, 1
parvas 576, 13
parvi 474, 3. 518, 2. 744, 12
parvis 257, 6. 317, 1. 761, 7. 764, 13. 806, 9. 841, 7. 868, 5
parum 56, 3. 117, 2. 227, 6. 365, 7. 428, 2. 456, 1. 697, 9. 863, 13. 903, 12. 912, 2
parvo 215, 8. 354, 6. 510, 9. 621, 3. 634, 10. 701, 8. 774, 14. 806, 9. 815, 3. 836, 5
parvo beati 142, 11
parvo 652, 2. 711, 12
parvos 271, 4. 331, 8
parvula 508, 13. 795, 5. 811, 9
parvum 341, 6. 744, 5. 847, 5. 854, 11
parvum parva decent 763, 10
parvum nil ſpias 781, 7
parvus 369, 5. 411, 3. 535, 1. 634, 12. 891, 4
paſcat 793, 1. 796, 2. 801, 6
paſcendi 578, 1
paſcere 349, 12. 642, 4. 807, 6
paſces 799, 11. 825, 4
paſcet 812, 5
paſci 807, 9
paſcit 867, 1
paſcitur 351, 2. 745, 7
paſco 699, 4
paſcua 428, 14
paſcuis 312, 11. 377, 1
paſcunt 120, 2
paſſeris 716, 5
paſſi 33, 2
paſſim 643, 4. 840, 11
paſſo 588, 10
paſſa 762, 3
paſta 436, 6
paſtillo 520, 2. 652, 1
paſtor 62, 4. 355, 1
paſtorem 564, 8
paſtoribus 454, 4
paſtum 558, 6. 721, 6
Patarenus 264, 8
pateat 616, 5
pateſecit 418, 3
patella 748, 2
patens 309, 7
patentem 865, 10
patenti 214, 1
pater 8, 2. 13, 10. 16, 1. 55, 3. 76, 3. 94, 3. 251, 4. 298, 7. 336, 1. 348, 2. 349, 13. 354, 9. 357, 2. 388, 9. 432, 11. 493, 7. 519, 4. 534, 9. 535, 1. 541, 10. 548, 11. 549, 4. 553, 5. 574, 2. 575, 17. 581, 7. 614, 8. 653, 12. 757, 4. 760, 5. 894, 8
pater Andromedæ 354, 9
pater cœnæ 714, 2
pater domus 701, 1
pater & juvenes patre digni 875, 2
patera 82, 1. 118, 2. 579, 5
pateras 394, 1
pateris, *nom.* 385, 8

INDEX

pateris 798 7
paterna 230 3. 895 4
paternâ voce 604 8
paterni 84 3. 155 5. 859 8
paternis 492 2. 652 5. 793 13
paterno 114 5. 814 2
paternos 228 1
paternum 215 8. 785 2. 798 12
paternus 378 9. 570 2
patet 290 11. 625 3
pati 5 5. 47 1. 245 1. 337 4. 403 13. 793 4. 801 14
patiar 263 7. 290 6. 402 7. 543 8. 750 1
patiens 13 3. 30 5. 35 2. 294 2. 686 2. 895 5
patientem 701 4. 7 7 12
patienter 804 3. 896 4
patientia 96 5. 803 4
patientis 763 6
patimur 19, 811
patina 718 1
patinæ 632 6
patinam 537 7. 719 3. 720 3
patinas 794 8
patitur 50 8
patiuntur 161 1. 811 9
patre 65 10. 524 9. 563 6. 570 5. 572 1 573 -, 9. 574 6. 7. 575 4, 10. 764 7
patrem 32 2
patres 272 1. 381 5. 586 5. 837 6. 840 3
patria 246 9. 319 2. 384 2. 403 16. 758 9
patriæ 216 5. 383 5. 500 4. 603 7. 634 5. 744 13. 900 6
patriam 277 4. 553 10
patribus 350 2. 529 1
patriis 174 4. 603 9
patrimoni 647 5. 658 11
patrio 4, 6. 666 9
patrios 349 5. 813 1. 914 7.
patris 338 8. 522 11. 530 5. 577 3. 603 7. 846 7. 905 8
patrium 523 5. 877 5
patrius 376 1
patrone 767 7
patrono 764 9
patruæ 299 3
patrum 379 1. 383 3. 415 6. 423 10. 497 11. 799 4
patrum 633 1
patruus 581 7. 647 3
patuit 676 8. 716 5
patulæ aures 814 12
patulas 863 7
patuls 675 2
patulum 883 7
pauca 101 5. 210 1. 548 1. 575 -, 7. 703 2. 877 3
paucis 532 3. 563 4. 575 11. 610 5. 649 15. 824 4. 903 10
pauco 891 1
paucorum 312 5. 595 9
paveas 706 14
paveat 384 11
paventem 177 2. 376 5
paventis 420 1
pavet 471 6
pavidæ 10 1
pavidam 92 2
pavidi 702 6
pavidum 339 6. 433 13
pavidus 5 1
Pavimentum 209 3
pavit 705 4
paulatim 832 10. 867 5
Pauli 363 5
paulo 534 5. 535 6. 597 4. 663 8. 803 1. 836 9. 895 3
paulo plus 859 1
Paulum 53 1
paulùm 148 6. 296 8. 402 4. 537 11. 691 5. 692 3. 794 8. 893 6. 905 8
Paulus 574 2
pavone 624 3
pavonem 528 6
pavor 753 3. 816 11
pavore 45 4. 70 2
pauper 131 1. 161 7. 360 8. 575 17. 651 3. 684 3. 733 2. 780 4. 857 2. 880 7
paupercula 807 5
paupere 702 6. 774 5. 910 8
pauperem 226 2. 229 1. 894 11
paupere 865 6
pauperi 228 8. 327 6
pauperibus 726 11
pauperiem 5 5. 76 2. 249 1. 357 14. 403 13. 513 8. 647 7. 683 6. 728 6. 774 12
pauperies 313 1. 337 3. 627 5. 710 2. 869 13
pauperiorum 514 8
pauperis 307 5. 468 6
pauperrimus 512 9
paupertas 54 2. 859 9
paupertate 750 6. 807 2
paupertatis 811 4
pauperum 22 1. 235 5. 354 6. 491 3
Pausiaca 711 1
pax 531 9. 664 1
peccantis 708 7. 825 1
peccare 283 6. 335 8 799 15. 820 9. 890 6
peccas 104 4. 711 2
peccat 707 6. 712 3. 835 4. 903 13
peccata 538 11. 815 5. 855 14
peccari 708 5
peccatis 537 2. 541 2. 800 10
peccatum 537 11. 671 2
peccatur 737 2
peccavero 543 7
peccem 828 1
pecces 523 12. 784 4
peccet 126 1. 346 11. 540 11. 725 3
pecore 378 9. 635 2
pecori 303 3. 477 7. 486 9
pecoris 498 12. 790 1
pectes 64 3
pecti 467 1
pectinus 675 2
pectora 379 5. 416 13. 445 4. 423 8. 637 4
pectore 230 5. 427 10. 527 10. 573 1. 575 10. 681 7. 721 8. 741 7. 746 6. 902 8
pectoris 73 2
pectus 16 8. 109 2. 196 4 489 14. 491 9. 494 2. 7-7 5. 841 10. 850 10. 870 7
peculi 902 1

pecunia 441, 3. 729, 3. 775, 3. 781, 2. 795 9
pecunia donat & genus, & formam, &c. 755, 6
pecunias 403, 2
pecuniam 311, 3. 339, 1. 437 3
pecus 9, 3. 20, 3. 317, 7. 326, 7. 410, 5. 428, 13. 434, 10. 535, 3. 656, 4. 683, 4. 693, 5. 781, 4. 796 10 801, 11
pedacia 590, 3
pedana 746, 2
pede 21, 2. 22, 1. 132, 1. 138, 5. 249, 3. 301. 2. 318, 4. 323, 11. 340, 10. 364, 11. 469, 3. 485, 4. 525, 12. 526, 4. 527, 2. 529, 9. 533, 8. 548, 10. 573, 6. 599, 2. 605, 6. 635, 4. 669, 1. 774, 16. 910. 15
pede certo 887, 8
pede fauſtu 858, 12
pedem 196, 5. 390, 5. 476, 4. 486, 6. 879, 3
pedem proferre 884, 1
pedes 234, 3. 298, 11. 482, 7. 488, 9 587, 4. 641, 2. 712, 1
pedeſtri muſa 693, 8
pedeſtri ſermone 880, 6
pedeſtribus 195, 5
pedibus 545, 3. 588, 10. 608 5. 780, 5
pedibus claudere verba 615, 12
pediteſque 881, 12
peditis 12, 10
peditum 848, 5
pedius 603, 8
pedum 157, 2
Pegaſus 105, 3. 403, 1
pejerati 181, 1
pejor 284 9. 568, 3. 712, 4
pejora 33, 2
pejoribus ortus 754, 2
pejus 753, 6
pejus 403, 14. 519, 6. 805, 9
pelago 17, 1
pelagus 131, 4
Pelea 283, 4
Peleidæ 26, 5
Peleidem 736, 7
Peleu 881, 3
Peleus 880, 7
Pelignas 493, 2
Pelignis 320, 4
Pelion 263, 4
pelle 489, 8. 572, 12. 799, 8
pellebat 774, 8
pellem 618, 12. 741, 5
pellent 674, 1
pellente 192, 6
pelles 236, 3
pellex 310, 6
pelli 527, 10
pellibus 489, 1. 573, 1
pellice 393, 4
pellicem 439, 4. 449, 5
pelliculam 685, 8
pellicum 450, 6
pellis 156, 6. 643, 5. 842, 8
pellite 33, 3
pellitis 171, 8
pelletur 228, 1
Pelopis 27, 1. 107, 5. 203, 3. 493, 7
peloris 674, 5
Penates 165, 3. 304, 3. 33, 2. 349, 5. 653, 10. 283, 1. 767, 9
pendentia 667, 7
pendentis 734, 3. 857, 5
pendet 241, 4. 321, 9. 545, 2
pendis non magni 681, 10
pendulum 349, 15
pendulus 817, 9
penè 200, 5. 276. 3. 283, 4. 407, 2. 527, 1. 565, 8. 770, 7. 833, 5. 837, 6. 894, 5
Penelope 689, 14
Penelopen 73, 8. 292, 6. 689 9
Penelopes 738, 5
Penes 664 6. 878, 7
penetralia 199, 1. 864, 1.
penetralibus 378, 8
penitus 58, 3. 86, 3. 537, 3. 8 5, 8
penna 155, 6. 235, 2. 248, 2
pennas 357, 12. 826, 3
pennis 19, 7. 366, 3. 859, 8
penſantur 831, 3
penſilis 635, 8
penſum 350, 4
Penthei 201, 5
Pentheu 01, 9
penuria 778 2
penuria 513, 13
pen 201, 8
pepedi 691, 2
peperci 298 8
pepercit 135, 1
peperit 150, 1. 253, 3
pepulere 701, 11. 845, 1
pepuliſſe 318, 3
pepulit 416, 11
per 19, 11. 26, 6. 34, 1. 143, 4. 62, 4. 89, 1, 2. 207, 2. 232, 5. 258, 6. 381, 9 *bis*. 403, 7. 487, 2, 3, 4, &c.
per apertum 301, 4
per arduum 23., 5
per carmina 608, 6
per dies feſtos 159, 6
per genium dextramque, &c. 767, 9
per hoſtes 177, 1
per imbrem 635, 6
per mare, per ſaxe, per igne, 728, 6
per medias cædes 246, 8
per medium frigus 791, 5
per te 904, 9
per totum hoc tempus 697, 11
pervium nefas 18, 9
per vacuum 820, 9
per vias 165, 7
per vim 305, 7. 740, 16. 865, 15
per undas 482, 7
peractas 671, 7
peractis 41[illegible], 6. 498, 10
paractum 577, 8
peragenda 603, 6
peraget 673, 1
peragunt 701, 12
perambulabis 490, 12
perambulat 384, 3
perambuler 837, 4
percipiant 502, 7
percontabere, v. percuntabere
percontabitur 826, 8
percontare 769, 5
percontarem 814, 11

INDEX

perconteris 517. 5. vide & percuncteris
percontor 693, 5
percluſæ 457, 4
percluſum 467, 3
percunctabere 816, 8
percunctabitur, vide percontabitur
percunctare, vide percontare
percuncteris 796, 1
percunctor 578, 9
percurrat 146, 9
percurram 508, 4
percurre 687, 7
percurriſſe 107, 4
percuſſa 665, 1
percuſſit 30, 6
percuſſo 605, 6
percuſſi 664, 5
perdam 429, 6
perdas 654, 3. 685, 7. 755, 2
perdas operam 513, 5
perdemus 481, 3
perdenda 838, 1
perdent 677, 8
perdere 35, 1. 297, 6. 480, 1. 553, 11. 588, 6. 595, 2
perdiderat 858, 3
perdidit 801, 3. 848, 15
perdix 693, 9
perditior 518, 7
perditur 698, 10
perdocet 729, 5
perduci 689, 10
perdunt 677, 8
pereamne 652, 8
peream malè 614, 2
pereant 529, 10
pereas 642, 11
pereat 103, 6. 256, 7. 617, 5
peredit 265, 7
pereſtè 577, 16. 781, 5
peregrina 252, 1. 624, 2
Peregrinæ 850, 3
peregrinum 808, 8
perenne 793, 2
perennis 359, 1
perero 578, 10
pereunte 97, 7
pereuntes 614, 10
pereuntis 297, 1
perfacilè 567, 3
perfectius 449, 1
perfectos 832, 1
perfectum 610, 1. 898, 12
perfer 287, 3
perferre 629, 7. 785, 1. 793, 4. 801, 10
perfert 806, 10
perficit 832, 3
perfida 282, 9
perfidis 270, 10. 461, 4
perfidum 182, 2. 220, 5. 350 7
perfidus 62, 5. 380, 9. 508, 9. 882, 10
perfluit, alias præfluit
perfluunt 373, 6
perfundat 677, 4
perfundi 473, 7
perfundit 710, 9
perfuſus 23, 2. 585, 1
Pergama 164, 6
perges 681, 6
pergis 513, 17
pergunt 226, 8
perhorreſcit 199, 10
perhorrui 311, 4
peribunt 878, 3
pericla 521, 10
pericli 719, 5
periclo 322, 8
periclum 709, 4
periculà 815, 11. 842, 8
periculoſæ 148, 3
periculum 195, 3. 341, 7. 426, 1
periere 767, 1
perierunt 540, 4
periiſſe 837, 5
perilli 645, 7
perite 141, 2. 403, 16. 451, 11. 708, 14. 914, 2
perient 11, 1. 69, 9
petiret 269, 4. 456, 8. 647 8
periſcelidem 808, 2
peritis 871, 3
peritura 377, 4. 589, 5
peritus 237, 3. 506, 8
perjura 133, 7. 252, 8. 338 8
perjuras 650, 3
perjurum 297, 8
perjurus 652, 10. 812
perlucidios 78, 5
perluor 791, 4
permagna 582, 3
permiſerent, Lib. 1. Sat. 2
permiſit 375, 6
permiſſo 832, 9
permiſſum 691, 7
permiſtas 657, 2
permiſtus 5, 11
permittant 541, 8
permitte 39, 2
permitto 955, 3
peamollere 521, 5
permulceat 798, 3
permulta 592, 11. 567 7
permutare 197, 2
permutem 244, 7
permutes 867, 15
perna 678, 3
pernæ 635, 4
perniciem 198, 4. 269, 553, 1
pernicies 794, 5
pernicioſus 711, 10
pernicis 434, 7
pernix 887, 13
pernoſcere 678, 6
perpauca 546, 7
perpeti 18, 8
perpetuo 30, 1
perpetuos 31, 5
perpetuum 58, 9
perpetuus 94, 5. 868, 1
perprimat 484, 4
perrarò 687, 2
perrumpere 310, 2
perrumpet 773, 10
perrupit 19, 8
Perſæ 11, 2. 423, 5
perſæpe 476, 3. 525, 6. 3. 903, 8
Perſarum 289, 4
Perſas 88, 3
perſcribere 549, 5
perſequar 592, 15
perſequemur 427, 3
perſequitur 246, 10
perſequor 93, 4

Perſi 583, 10
Perſicos 143, 1
perſimilem 873, 7
Perſis 267. 3
Perſius 582, 1, 3. 583, 13. 585, 2
perſona 890, 1
perſonatus 549, 7
perſonet 725, 2
perſonuere 72, 1
perſonuit 72 8
perſpexiſſe 911, 4
perſta 685, 9
perſtringis 150, 3
perſuadere 568, 7
perterſit 714, 6
pertinaci 40, 8
pertinax 357, 8
pertinet 519, 7. 699, 10
pertinuit 639. 5
pertulit 381, 6. 737, 8
pervellunt 714, 4
perveneris 785, 5
pervenimus 568, 1
pervenit 806, 7
pervicaces 230. 8
pervicacis 488, 9
pervicax 257, 4
pervideas 533, 1
pervincere 859, 8
peruncti 857, 4
perunxit 434, 6
pes 873, 8. 894, 12
peſſima 394, 4
peſſem 88, 2
peſtilentem 330, 5
petam 172, 1. 452, 1
petendis 524, 12. 540, 10
petens 452, 5
petenti 682, 3
petentibus 313, 6
petereт 126, 5. 550, 5
petes 526, 7
Peteт 168, 6. 312, 3. 617, 1
petiiſſe 304, 2
petiit 733, 9. 839, 6
petilli 552, 8. 603, 6
petimus 19, 10. 779, 4. 874, 1
petis 407, 5. 454, 2. 779, 4. 860, 7
petit 226, 3. 322, 6. 464, 6. 618, 3. 627, 11. 777, 7. 807, 1. 899, 4
petita 444, 30. 603, 2
petitæ 712, 1
petitis 635, 7. 757, 11
petitor 240, 6
petitu 554, 3
petitum 551, 5
petius 468, 4. 524, 8
petiverit 455, 1
peto 311, 9
petorrita 578 1. 894, 7
Petrinum 749, 1
petri 267, 1
petunt 501, 7. 792, 4
pexæ 733, 6
Phæax 793, 11
Phaëton 407, 9
Phalento 172, 1
pharetra 43, 5. 87, 4. 88, 8. 215, 1
pharetratos 261, 2
pharmacopolæ 516, 1
phaſelum 248, 7
Phidyle 330, 2
Philippi, *propr. viri* 764, 7
Philippi, *urbs* 859, 7
Philippis 260, 6
Philyra 143, 2
Philodemus 528, 11
Phinum 705, 3
Phocæorum 482, 3
Phoceu 163, 1
Phœbe 51, 6. 389, 2. 495, 1
Phœbi 124, 3. 258, 3. 503, 3
Phœbo 256, 7
Phœbus 328, 3. 389, 5 *bis*. 420, 5. 502, 2
Philoe 126, 1. 168, 7
Pholoë 125, 7. 306, 11
Phraatem 157, 1
Phraates 783, 5
Phrygiæ 185, 4. 197, 1
Phrygius 244, 1
Phrygum 66, 4
phryne 467, 8
phrius 386, 6
phyli 405, 6
phylidis 165, 2
pia 325, 3. 618, 2. 811, 6
piahant 843, 2
piacula 112, 3. 727, 8
piæ 486, 1
pios 44, 4
pice 286, 1
Picenis 264, 5. 679, 5
picta 624, 6. 711, 4. 839, 3
pictes 740, 7
pictis 61, 5. 512, 2
pictor 873, 1
pictoribus 873, 9
pictura 904, 3
pictura 346, 6
pieri 374, 7
pieria 293, 4
pierides 396, 6
pieriis modis 909, 1
pierio 261, 7
pietas 73, 1. 205, 1. 348, 2. 393, 8. 787, 3
pigeat 483, 1
piger 65, 8. 312, 1. 546, 1. 558, 7. 593, 2. 726, 7. 790, 2. 841. 6
pignus 40, 7
pigrior 585, 8
pigris 90, 5
pigro 788, 16
pigrum 857, 10
Pii 255, 10
Piis 416, 14
pila, *id eſt*, columna 550. 5
pila luſoria 563, 2. 622, 6
Pilæ 905, 10
Pilenta 848, 7
Pileolo 785, 9
Pilis 614, 9
Pilo 832 9
pimplea 131, 4
pindaricæ 299, 2
pindarici 743, 6
pindarum 366, 1
pindarus 366, 8
pindò 50, 2
pingeret 853, 2
pingimus 831, 6
pingitur 874, 11
pingue 259, 7. 693, 5
pinguem nitidum 747, 7
pinguens vitiis 624, 1
pingues 743, 1
pingui 536, 3. 678, 8. 685, 10. 699, 1. 855, 7
pinguia 312, 10. 486, 2
pinguibus 721, 6. 368, 10
pinguior 153, 1
pinguis 197, 1. 767, 4. 793, 11
pinguiſſimis 435, 9
ginguium 410, 3
pinu 192, 8
pinus 61, 2. 160, 2. 189, 6. 329, 1. 387, 8. 486 5
pio 332, 4
piorum 200, 7

pios

pios 258 5
pipere 680 1. 798 10. 855 10
pipere 718 7
Pirithou 393 12
Pirithoum 266 3
piſcator 659 1
piſcem 873 4
piſcemur 758 2
piſces 243 1. 537 8. 236 3. 660 1. 675 5. 677 4. 680 4. 716 3. 782 5. 793 10
piſcibus 374 8. 635 7. 676 7
piſcis 718 1. 765 15
pi cium 9 5
piſcoſi 568 4
piſones 873 6. 193 8
pitholeonti 609 2
pituita 631 5. 734 6
pius 95 6. 392 11
placabil's 826 7
placantur 842 13
placare 135 5. 639 5
placari 891 8
placaris 330 3
placat 800 6
placaveait 713 6
placavi 656 8
placeant 612 3
placeat 283 1. 769 5
placebit 504 7
placem 863 4
placens 208 3
placent 410 6
placentas 715 9
placentis 772 7
placeo 375 3 *bis*
placere 818 2
places, *ſubjunct.* à placeo 205 5
placidæ 500 8
Placideiani 711 3
placidis 874 2
placido 372 2
placidus 499 4
placitum 221 2. 694 3
placuere 260 3. 497 1
placui 575 9
placuiſſe 789 4. 806 4. 836 5
placuit 43 1. 538 11. 817 8. 845 7. 901 7
plagas, *id eſt*, retia 6 9. 433 13. 758 3
plagis, *prima longa* 862 10
plagis, *prima brevi* 870 9
plagoſum 836 5
Plance 31 7
Planco 307 4
planè 536 10
planis 763 7
planiram 706 1
planum 108 5
platano 192 7
platanus 210 4
plateæ 860 10
Platona 639 5. 671 1
plaudere 610 7
plauſor 865 5
plauſtra 344 2. 574 3
plauſus 84 2. 654 6. 752 7
Plautinus 896 3
Plauto 877 2
Plautus 834 2. 846 5
plebe 165 6
plebecula 848 1
plebeius 655 1
plebi 157 2. 587 3
plectantur 111 3
plector 711 11
plectro 103 6. 154 3. 201 3. 369 7
plectuntur 736 9
Pleiadum 417 1
plena 285 3. 412 2. 839 6. 881 5. 914 12
plenas 197 3
plenè 777 10
plenior 410 14. 866 14
plenis 415 7
pleniſſima 563 3
pleniùs 201 2. 735 4
plinius æquo 856 10
pleno 230 5. 317 3. 501 11. 762 9. 902 8
pleno copia cornu 973 7
plenum 73 3. 148 3. 342 1
plenum lætitiæ 910 12
plenus 405 4. 627 3. 824 8
pleraque 826 1. 876 6
plerique 570 4
plerumque 128 2. 227 2. 354 5. 601 7. 687 7. 816 6. 861 12. 876 4. 880 6
plorint 910 16
plorare 612 5. 689 2
plorat 368 6. 807 13
ploravere 828 3
ploravit 186 2
plorem 494 12
plores 662 3
ploret 257 2
ploro 348 6
ploſtello 661 3
Plotius 511 4. 611 3
pluma 404 1. 625 1
plumæ 236 5
plumant 445 10
plumas 744 3. 873 2
plumbeus Auſter 693 9
plumbum 133 1. 773 5
plura 136 3. 311 7, 8. 313 2. 486 1. 500 6. 536 15. 575 3. 606 7. 775 1. 849 6. 866 7, 8. 869 6. 903 10. 911 1
plures 47 1. 112 3. 447 2. 555 1. 577 15 *bis*. 593 6. 651 10. 685 3. 884 9. 826 1. 847 9. 868 4
pluribus 428 11. 536 14. 9. 751 4. 871 2
plurima 364 5. 526 11. 801 5
plurimum 369 4
plurimus 30 3
pluris 528 10. 571 3. 592 6. 593 5. 667 8
plus 428 8. 516 10. 513 7. 525 3. 528 3. 546 5. 754 1. 807 3. 911 2
plus æquo 535 8. 728 6. 809 10
plus juſto 283 11
plus nimio 78 4. 125 1. 774 3
plus quàm 510 3. 797 8. 811 7
plus vice ſimplici 416 8
Pluvona 205 7
Pluvoniu 22 5
pluvii 255 8
pluvios ventos 71 6
pluvios arcus 874 8
poculis 412 1
poculum 447 4. 450 14. 494 11
podagra 594 4
poëma 548 8. 550 3. 833 5. 836 10. 852 12. 862 11. 905 7
poemata lacrymoſa 730 6
pœna 181 2. 249 3. 384 10. 844 6

pœnas dedit 524, 2
pœnas lunam 490, 8
pœniteat 525, 1. 577, 3
pœnus 156, 3. 199, 10
Pœſis 904, 3
Poëta 369, 7. 841, 8. 850, 10. 879, 10. 910, 5
poetica mella 822, 7
Pol 767, 7. 865, 13
Polemon 662, 4
pollet 894, 2
pollice 814, 8
pollicitus 66, 2. 115, 1. 383, 3. 759, 4
Pollio 149, 5. 605, 6. 611 7
polluitur 384, 7
Pollux 250, 8. 358, 7. 828 3
polo 494, 8
Polyhymnia 7, 2
Polypus 476, 5. 534, 6
poma 663, 1. 683, 9
pomaria 31, 2
pomarius 659, 1
pomifer 392, 7
Pompei 174, 5
Pompeio Groſpho 782, 6
Pompili 52, 5
Pompilius ſanguis 898, 10
Pomponius 549, 3
ponas 662, 4
pondera 756, 1
pondus 167, 4. 509, 8. 626, 5. 822, 5
pone 90, 5. 91, 1. 292, 4. 412, 3. 798, 12
ponere 17, 6. 19, 12. 374, 4. 437, 4. 540, 1. 674, 2. 672, 2. 712, 7. 899, 3. 910, 7
ponere, *id eſt*, effingere 395, 2. 875, 12
pones 67, 3. 774, 4
ponet 364, 4. 914, 5
ponetur 536, 16. 832, 7
Poni 651, 2. 721, 9
ponimus 829, 2
ponit 247, 3. 409, 5. 666, 2. 701, 14. 850, 12
ponit iram 887, 8
ponite 81, 4. 342, 6
pono 725, 4. 798, 12
ponte 642, 5
pontes 625, 5
ponti 562, 1
Pontica 62, 2
Ponticum 332, 2
pontifex 360, 6. 492, 6
pontificum 209, 4. 331, 5. 830 3
ponto 52, 2. 366, 4
pontum 347, 7
pontus 253, 9
ponunt 562, 3
popello 765, 6
popina 788, 8
popinis 678, 5
popino 706, 13
Poplicola 603, 8
poplite 711, 3
poplitibus 246, 12
Popoſceris 590, 9
populares 879, 4
Populibus 201, 1
popularis 247, 4
populata 270, 1
populea 32, 4
Popuii, *genit.* 511, 8. 619, 4. 863, 5
populo 7, 1. 13, 6. 88, 2. 252, 5. 383, 7. 571, 4. 576 6. 647, 1. 758, 5. 804, 9. 880, 3
populorum 360, 9. 736, 5
populos 641, 1
populos arbores 431, 6
populus Rom. 730, 9
populus arbor 160, 2. 867, 11
porca 330, 4
porcis 761, 9
Porcius 715, 1
porco 316, 2. 808, 6. 843, 2
porcum 652, 11. 747, 10
Porphyrion 263, 6
porrecta 422, 6. 450, 16. 466 12. 718, 1. 816, 4
porrecto 538, 4
porrectum 291, 3. 616, 7. 701 19
porrectus 649, 7. 701, 1. 763 8. 855, 8
porrexerit 716, 6
porri 579, 2
porrigam 313, 4
porrigere 757, 2
porriget 217, 12
porrigine 650, 2
porrigis 663, 1
porro 549, 4. 755, 3. 786, 1 801, 1
porrum 782, 5
Porſenæ 480, 1
porta 348, 9
portanda 587, 1
portantes 578, 6
portare 100, 3. 280, 4. 567, 5. 576, 3. 577, 13
portarit 510, 6
portas 269, 10. 310, 6. 550, 1
portas 668, 3
portatur 849, 1
portenta 870, 10
portentum 90, 1
portes 785, 7
portet 801, 8. 804, 10
porticibus 730, 10
porticus 212, 6. 555, 5. 642 13. 654, 6
portus 890, 8
portu 462, 9
portum 60, 2
portus 418, 2. 755, 1
poſcas 638, 1
poſcat 22, 7. 902, 10
poſcente 197, 6. 807, 3
poſcentem 537, 2
poſcentes 860, 5
poſcenti 720, 13. 503, 8
Poſcentis 191, 5
poſces 739, 4
poſcet 784, 3. 869, 4
poſci 837, 3. 889, 8
poſcimus 122, 1
poſcis 95, 7. 804, 11
poſcit 118, 1. 710, 8. 716, 11. 720, 8. 842, 6. 909, 7
poſco 822, 10. 840, 7
poſcunt 847, 11
poſita 527, 8
Poſitas 292, 3. 828, 12
poſiti 651, 3
poſitis 518, 5. 649, 10. 828, 9. 907, 1
poſitis in fœnote nummis 910 6
poſito 624, 3
poſito capite 719, 6
poſitorum in medio 780, 7
poſitos 439, 10
poſitum 171, 3. 527, 6. 528, 7. 617, 5. 785, 6
poſiturus 264, 4
poſitus 285, 3
poſſe 114, 6. 527, 9. 850, 3. 614, 4. 736, 9. 850, 9. 860, 9. 886, 3

poſſem

possem 554 2. 606 3. 854 11
possent 264 2. 415 4. 866 15
posse 416 4. 744 10
possessor 740 4
posset 378 9. 445 3. 446 10. 530 4. 596 1. 690 4. 714 8. 756 2. 840 1. 865 8. 10
possideam 660 1
possidentem 503 9
possim 554 7. 725 6
possint 60 7
possis 497 5. 519 9. 526 5. 527 3. 634 2. 646 1. 650 14. 709 1. 726 14. 727 7. 798 6. 801 5
possit 254 4. 360 1. 517 4. 533 8. 546 5. 582 5. 593 7. 596 10. 727 11. 737 3. 752 2. 760 3. 910 7.
possum 494 9, 10. 553 3. 574 14. 588 6. 611 6. 620 5. 685 4. 756 3. 763 5. 763 4. 877 4
possumus 395 5
possunt 732 5. 785 11. 818 10
post, *id est*, postea 452 7. 539 5. 552 2. 878 11. 881 10
postem 724 5
postera 360 4. 561 3. 568 3. 832 6
posteri 230 1. 462 1
posterius 549 10
postero 48 2
postes 469 4. 530 1
posthac 408 7. 508 1. 634 7. 667 5
posthume 934 2 *bis*.
postibus 244 5. 421 5
postico 751 7
postmodo 111 7. 695 3
postponas 513 1
postponet 812 4
postquam 164 3. 488 8. 549 21. 582 8. 585 1. 640 5. 653 5. 662 7. 705 1. 719 5. 774 10. 891 6.
postremo 636 9
postremus 756 9
postulat 535 7. 537 1
postulet 683 14
posuere 643 4
posui 820 9
posuisse 129 6. 271 6. 323 10
posuisset 534 8
posuit 198 1. 387 7
pota 413 3
potabis 83 1
potamus 193 1
potantum 706 6
potantia 773 12
potuero 635 10. 651 4. 713 4. 790 10
pote 891 4
potens 15 1. 27 3. 341 3. 395 11. 360 9. 404 1. 495 1. 835 2. 882 2
potentem 226 4. 348 1
potenter 876 2
potentes 133 4. 501 5
potenti 24 7. 221 1
potentior 364 1
potentiorum 433 4
potenti 813 1. 815 4
potentium 297 6
potentius 310 2. 898 7
poteras 614 12. 901 10
poterat 719 12. 905 6
poteris 901 11
poterit 105 1. 614 2. 732 6. 689 10. 774 2
potero 622 3
poterunt 48 4. 727 9. 780 6. 859 11. 900 4
potet 295 9. 315 5. 349 14. 454 1. 491 1. 605 3. 671 5. 697 3. 712 6. 748 1
poteſne 710 6
poteſt 111 4. 362 4. 509 1. 540 9. 551 10. 754 10. 756 8
poteſtas 708 7. 253 10
poteſtatem 570 8
potet 669 12
poti 308 8
potietur 161 5
potionibus 450 9
potior 289 2. 482 3. 506 6 751 3. 758 9. 804 7
potiore 209 4. 368 3. 388 10. 774 7. 774. 12
potiorem 772 10
potiori 478 5. 689 9
potius 13 9. 76 3. 186 6. 351 1. 514 7. 624 4. 663 6. 754 3. 869 11
potius quam 776 4. 715 7
potor 287 4
pororem 678 2
porores 816 3
potores acres 717 2
potoribus 818 3
potuere 297 4, 5
potuiſſe 166 1
potuit 306 1
potum 871 5
potus, *particip.* 538 5. 552. 662 5. 818 7. 887
præ 776 4
præbeat 598 2. 512 13
præbebit 630 6
præbente 320 3. 418 1. 562
præbentem 849 6
præbere 756 2. 788 11. 892
præberi 576 7
præbes 303 3
præbet 172 7. 407 10. 552
præbuit 562 2
præcanum 826 6
præcedentibus 741 10
præcedere 595 7
præcedes 220 7
præcedet 454 6
præcepit 621 4
præceps 31 1. 547 8. 811 12. 891 15
præcepta 642 3. 671, 9. 682 2. 726 4
præceptis 670 2
præceptis amicis 841 10
præceptum 769 7
præcidere 736 4
præcincti 720 1
præcinctis 557 9
præcipe 94 2
præcipes 902 6
præcipitat 665 1
præcipitem, *nom.* 17 2. 521 11
præcipiti 667 1
præcipuè 734 6. 855 1
præclara 686 5
præclara, *neut. plur.* 639 3
præclaram 517 6
præclare 578 7
præclaro 575 10
præco 576 13. 910 4
præconem 764 11
præconis 442 6. 627 7
præcordia 489 12. 552 3

Præcordiis 438, 2. 452, 3. 468, 11
præcurrere 774, 6
præcurreret 582, 7
præda 323, 6. 380, 10. 466, 11. 644, 7
prædæ 349, 11. 795, 1
prædam 276, 1
prædantur 859, 13
prædia 653, 2. 698, 7. 7. 2, 2
prædonum 522, 2
præferat 868, 10
præfluit 417, 6
prægestientis 167, 2
prægnans canis 349, 1
prægravat 632, 2. 818, 1
prælambens 702, 2
prælia 27, 10. 74, 3. 153, 2. 195, 6. 302, 5. 323, 3. 382 6. 401, 4. 420, 5. 711, 4. 750, 3. 813, 11
præliis 51, 3
prælium 416, 9
prælo 84, 7
præluces 732, 6
præmia 6, 4. 394, 3. 434, 1. 560, 3. 614, 8. 744, 9. 771, 2. 817, 5. 838, 13
præneste 260, 2. 735, 2
præneſtinus 584, 3
præniteat 185, 4
prænomine 685, 2
præparat 766, 10
præparatum 190, 1
præponens 549, 10
præponere 30, 2. 701, 5
præroſo 684, 8
prærupti 701. 4
præſcribe 614, 1
præſcripta 632, 5
præſcriptum 187, 3. 212, 1
præſens 130, 2. 217, 5. 267, 1. 418, 10. 644, 7. 780, 8. 832, 6. 889, 2
præſens in tempus 876, 6
præſente 877, 7
præſentes 627, 1
præſenti 829, 1
præſentia 842, 6
præſentibus 428, 6. 800, 9
præſentis 288, 2
præſepe 794, 8
præſertim 574, 12. 813, 7. 906, 3
præſidio 64, 2. 353, 5. 815, 9
præſidium 2, 1, 149, 4. 858, 5
præſitabo 762, 2
præſtant 679, 6. 797, 5
præſtanria 777, 10
præſtat 756, 10
præſtent 767, 12
præſtes 385, 12
præſtet 513, 2
præſto eſt, Lib. 1. Sat. 2. v. 117
præſumis 632, 11
prætera cætera 860, 8
præteragendus 792, 6
præterea 508, 3. 653, 13. 686, 4
prætereo 612, 2. 709, 4
prætereunt 391, 8. 903, 1
prætereunte 193, 4
prætereuntium 375, 1
præterita 595, 1
præteritum 515, 1
prætextam 560, 4
prætextas ſub fabulas 898, 6
prætor 654, 2. 658, 3. 858, 9
prætore 560, 2. 583, 9. 734, 1
prætorem 578, 5
prætorius 628, 3
prætulerim 865, 1
prætulit 403, 5
Prætum, v. Prætum
prævertamur 534, 4
prævidiſſet, v. proviſiſſet
prandere 651, 1
pranderet 804, 9
prandia 671, 1
pranſa 902, 11
pranſi 550, 1
pranſus 581, 8
prata 409, 3. 436, 2
pratenſibus 672, 8
pratis 317, 9. 347, 9. 796, 3
prato 789, 1
prava 250, 1. 574, 12. 658, 5. 709, 2
pravam 866, 12
prave 647, 2. 754, 2. 855, 6. 879, 11
prævi 338, 8
pravi docelis juventus 618, 5
pravis 535, 4. 704, 2
pravo 875, 1
pravorum 660, 3
pravum 629, 4
pravus 551, 5
precamur 12, 1. 49, 5
precari 817, 6
precati 706, 10
precatus 656, 5
prece 11, 6. 88, 4. 131, 1. 346, 2. 385, 7. 490, 14. 693, 4. 770, 2. 842, 7. 867 14
prece blandâ 907, 7
prece multa 786, 1
prece tacita 788, 1
preceris 720, 6
preces 293, 2. 358, 1. 363, 3. 451, 6. 466, 8. 502, 10. 84[illegible], 5
preces fundis 492, 1
precetur 890, 9
precibus 96, 3. 112, 2. 383, 13. 695, 6
precor 16, 5. 121, 2. 362, 2 *bis*. 440, 2. 444, 7
premam 429, 5
premant 119, 4
premat 782, 2. 821, 13
prematur 906, 8
premendo 188, 3
premeret 259, 9
premet 22, 4. 815, 7
premit 255, 19. 384, 10. 712 9. 726, 8. 864, 5. 895, 10
premunt 225, 1. 751, 5
premuntur 848, 14
prenſare 397, 9
prentis 214, 2
preſſa 61, 1. 353, 4. 432, 5. 473, 3. 679, 4
preſſi 820, 10
preſſis 669, 1
preſſiſſe 798, 14
preſſit 718, 4
preſſo 303, 2
preſſum 410, 8
pretio 320, 1. 528, 12. 577, 3. 867, 4
pretioſa 812, 2
pretioſus 279, 8
pretium 309, 8. 335, 8. [illegible]95, 6. 527, 4. 633, 10. 799, 10. 807, 1. 810, 7. 831, 9. 857, 7. 899, 5
Priami 63, 6. 252, 7. 254, 13. 988, 2. 655, 8. 884, 3
Priamidem 583, 3
Priamus 44, 1. 655, 8
Priape 432, 11
Priapum 586, 4
pridem 627, 6
prima 284, 5. 518, 6. 635, 4. 687

687 5. 713 6. 724 1. 744 9. 877 9
prima nocte, *id eſt*, nocte ineunte 284 5
prima ficus 760 3
primæ 390 1
primam horam 803 6
prime ſodalium 374 5
primis 302 5. 443 1. 539 2. 569 10. 826 5
primo 886 5
primo vere 281 4
primores 619 4
primorum 870 5
primos 417 11. 597 1. 694 2
primum 548 2
primum, *adverb.* 122 5. 198 2. 277 2. 642 10. 668 7. 772 9. 859 7. 870 10. 881 2
primus 17 2. 380 1. 400 9. 401 7. 576 10. 618 11. 679 1. 718 9. 736 9. 820 11. 883 5. 895 2
princeps 15 10. 314 7. 361 1. 820 9
principe 88 2. 864 10
principi 69 3
principibus 806 4
principis 374 2
principium 275 2. 694 4. 900 3
principum 148 1. 416 1
prior 404 4. 501 3. 564 1. 694 5. 705 5. 751 3. 765 7. 833 6
priorem 684 13. 811 7
priores 183 5. 314 2. 399 1. 870 5
priori 211 4. 767 10
priſca 290 8. 430 2. 544 2. 602 1
priſcæ 881 12
priſci 842 11
priſci Catonis 326 1
priſcis 864 4
priſco 161 6. 818 1
Priſcum 270 4
Priſcus 501 10
Priſcus 904 3
priva 733 4
privata 142 5
privatas 743 12
privati juris 883 6
privatis 212 5. 880 1. 907 9
privato 572 6
privatus 212 3. 288 8. 543 9
privet 708 9
privignis 335 2
privignus 742 2
prius, *ed eſt*, potius 732 11
prius 691 8. 721 9. 840 6. 881 7. 909 11
privum 684 8
pro ii ſecundum 519 3
pro laude merentis 762 1
Proavi 896 3
proba 490 11
Probant 357 13
Probante 10 9
probantes 732 5
Probas 497 9
probat 855 3. 894 9
Probes 804 6
Probet 514 7. 611 4
probos 510 7. 570 10
Probosis 271 1
probus 535 12. 832 3
Procaces 699 3
Procax 153 9
Procedere 521 7. 558 8
procedis 370 13
procedit 714 9
procellæ 184 3. 350 2. 875 6
procellas 188 2
procellis 358 1
procere 477 5. 688 5
proceras 341 9
proceros 626 4
procellerit 883 2
proci 689 11
Procidit 387 7. 488 8
procis 292 6. 683 4
procidit 422 10
Procul 287 3. 430 1. 574 13. 701 18. 762 10. 777 6. 862 8. 869 13
Proculeius 155 4
procurare 730 7
procurrerit 483 3
procurrunt 583 12
Procyon 354 10
prodeat 304 5
Prodentem 691 6
proderit 493 2
prodeſſe 804 1. 907 4
prodeſt 107 2. 528 3. 726 11
prodiderit 538 10
prodigia 78 5
prodigaliter 875 7
prodigum 53 1
prodigus 517 2. 761 10. 763 8. 852 13. 869 9. 887 12
prodire 727 4
prodis 182 3. 707 13
proditor 40 5
producas 497 11
producent 328 2
producere 877 7
peoductior 889 7
produxerit 864 6
produximus 565 6
produxit 198 6
Prœtum 282 9
profanis 800 2. 907 9
profanum 238 1
profari 575 3
profeci 857 13
profectò 900 9
proferat 782 2
proferet 66 3. 754 4. 864 1
proferre pedem 884 1
proferres 883 5
profeſſis magna 874 4
Profeſſus 809 2
Profeſſus grandia turget 875
profeſſa 635 3
profeſtis 423 6. 651 5
proficeret 530 6
Proficiente 866 11
proficentem 784 1
Proficenti 857 10
proficiunt 336 10
Profore 769 2
Profugi 131 5
Profugit 482 4
Profugos 418 9
Profundo 366 7. 382 3
Profundum 423 2
Progeneram 379 3
Progeniem 281 2. 424 3
Progenies 353 1. 660 9
Prognatos 576 5
Prognatum 524 7
prognatus 615 10
Progne 889 5
Proh 268 2
prohibebat 575 3
prohibent 171 7
Prohibere 585 7. 727 3. 908 1
prohibet 321 4
prohibere 102 4
projectis 707 12

projectum

projectum 454 8
projicere 638 6
projicit 880 8
prole 384 9. 423 8
prolem 500 9
proles 280 1. 386 3. 763 6
prolis 458 2
prolueris 673 6
prolutus 558 4
promat 885 5
prome 351 2
promens 129 4. 435 1
promere 325 7. 839 10
promes in ſcena 889 1
Promethea 228 10
Prometheus 69 3. 203 2. 493 9
prominerct 447 1
prominet 86 5
promis 323 9. 497 4
promiſit 32 9
promiſſa 698 6. 833 3. 856 10
promiſſi 876 7
promiſſis 638 5
promiſſor 884 4
promiſſum 475 7
promit 677 1
promittere 553 2
promittit 573 7. 766 7
promitto 553 3
promittunt 840 10
promorat 468 10
promovet 379 4
Promptæ 137 1
Promus 623 2
pronos 114 9. 390 9. 877 8
pronum 773 6
pronus 346 9. 809 10
propagine 431 5
Properabantur 471 3
Properabat 566 2
Properantes 436 7
Propellantis 874 7
Properare 834 2
Properare loco 764 12
Properare 172 4
Properas 34 2. 411 7
properat, Epod. 12
Properè 320 5
properemus 744 12
properent 117 1. 769 1
properet 306 3. 339 2
Propero 595 5
Propinquam 354 2
Propinqui 91 1
Propinquis 512 13
Propinquos 273 2. 658 3
Propior 307 8. 697 4
propiora 548 5
Propioris 770 5
proponi 855 5
propoſiti 249 4. 785 5
propoſito 890 4
propoſitum 701 12. 704 1
Propoſuit 75 3. 737 4
propria 572 2. 692 5
propriæ 636 6. 770 9
propriam 158 4
Proprie 883 3
propriis 536 17. 609 3. 640 7
proprio 44. 406 2. 879 2
proprios 239 4. 482 5. 764 6
proprium 555 4. 699 3. 710 7. 803 5 866 18. 867 13
proprius 637 2
Propter 539 3. 557 4. 648 8. 736 1
propugnacula 425 2
Propugnat 810 5
Propulit 376 2
Prorepit 509 4
Prorepſerunt 539 2
proriperet 37 2
Prorogat 739 10. 903 5
Prorogat 502 8
Prorſus 565 6
Prorſus 132 1
Prorſus 382 4
pro ſcripti 581 8
proſequitur 385 7
Proſerpina 109 6. 691 12
Proſerpinæ 200 5. 407 2
proſiliet 709 5
proſilit 558 9
proſiluit 819 1
proſit 801 8. 909 6
Proſpectat 432 4
proſpera 418 4
proſperam 390 9
proſperes 498 1
proſpiciens 244 4. 340 9
Proſpicit 773 8
proſtes 824 2
proſunt 101 5. 756 7. 868 3
Protea 733 1
Proteret 270 11
Proterit 322 5
Proterva 168 5
protervæ 307 2. 762 2
protervi 97 2
protervis 110 2, 893 6
protervitas 80 5
protervo 295 7
protervum 74 3
protervus 482 8
Proteus 93. 645 3
protinus 253 1. 684 4. 780 8. 814 9
protuleric 877 6
protuli 394 6. 588 8
Provehunt 264 10
Provida 268 8
Providiſſet, v. proviſiſſet
Providus 344 7. 737 5
proviſæ 817 8
Proviſam 900 5
proviſſet 765 10
proviſor 887 12
provocat 546 3
provoces, Epod. 8
prout 699 4
Proxima 562 1. 902 9
Proximos 51 1. 227 7
proximum 337 8
proximus 596 9. 692 9. 815 11
prudens 18 5. 355 9. 402 10. 491 3. 612 2. 656 8. 657 5. 687 10. 708 11. 857 8
prudens *pro* ſciens & volens 912 11
prudentem 647 4. 866 14
prudentia 778 9
pruinis 20 4
pruna 799 9
prunæ 560 4
pſallere 413 5
pſallimus 831 7
priſanarium 652 1
pube 481 1
pubes 99 1. 183 4. 269 1. 380 6
Publi 685 2
publica 182 4. 731 6. 828 1. 883 6. 907 9
publicas 149 1
publicis 395 7
publico 213 2
Publicola, v. Poplicola
publicum 370 6
publicus 838 8
pudenda 160 2
pudens pravè 879 11
pudentur 807 3. 875 13
pudet 134 5. 467 10. 789 7. 822 5

pudibunda 892, 6
pudica 434, 4. 490, 11. 689, 10
pudicæ 271, 3
pudicis 401, 6
pudico 824 3
pudicum 393, 9. 576, 9. 798 13
pudor 27, 2. 94, 1. 95, 1. 270 15. 468, 16. 501, 9. 575, 3. 642, 8. 712, 3. 811, 4. 854, 13. 884, 1
pudor malus 798, 1
pudorem 771, 3. 815, 5. 837, 5
ne pudori ſit 162, 9. 509, 2
puella 407, 6. 440, 3. 524, 9. 751, 3. 839, 5. 842, 4
puellæ 40, 6. 305, 2. 400, 4. 406, 4. 469, 13. 512, 15. 650, 6. 815 2
puellam 566, 10
puellarum 169, 169, 1. 669 12
puellas 296, 9. 328, 5. 499, 7
puellis 201, 1. 342, 1. 467, 6. 573, 4
puer 23, 1. 39, 9. 58, 6. 79, 2. 104, 7. 114, 2. 116, 4. 143, 1. 193, 2. 245, 2. 305, 2. 320, 6. 338, 4. 363, 10. 365, 1. 397, 3. 445, 2. 446 10. 451, 3. 455, 2. 464, 7, &c.
puer ales cythereæ 300, 1
puer, *id eſt*, ſervus 680, 5. 714 5. 764, 7
pueri 459, 14. 575, 19. 666, 4. 841, 8
pueri, *plur.* 81, 4. 86, 1. 305, 2. 347, 1. 364, 9. 390, 1. 512, 15. 543, 1. 557, 8. 578, 6. 650, 6. 726, 9. 840, 3. 901, 7. 913, 5
pueri, *id eſt*, ſervi 720, 1. 721 4. 815, 2
puerilis 661, 6
pueris 228, 9. 239, 3. 401, 7. 406, 4. 467, 5. 508, 5 557, 8. 579, 3. 653, 4. 720, 8. 726, 12. 739, 13. 760, 5. 761, 7. 842, 4. 866, 2
puero 290, 7. 405, 1. 552, 11. 502, 9. 504, 2. 663, 1. 841 4. 888, 7, 10
puerorum 502, 11. 547, 5. 666, 12. 730, 1
pueros 51, 7. 257, 2. 378, 10. 388, 5. 496, 2. 499, 1. 548, 1. 814, 4. 825, 6. 889, 3
pueros deorum 879, 6
puerpera 491, 8
puerperæ 384, 9
pueritiæ 136, 5
puerum 43, 4. 13, 5. 259, 3. 390, 7. 376, 3. 666, 5. 687, 1. 810, 2. 856, 9. 902, 11
pugil 641, 10
pugilem 36, 2. 372, 4. 879, 7
pugiles 848, 1
pugna 583, 10. 779, 7. 714. 3
pugnabant 539, 9
pugnaces 252, 8
pugnæ 66, 7. 233, 3. 323, 10. 376, 8
pugnam 563, 5. 517, 10
pugnantia 513, 7. 517. 10
pugnare 100, 2
pugnas, *nom.* 11 3. 202, 2
Pugnat 278, 8. 733, 8
pugnata 319, 4. 798, 2
pugnavit 401, 3
pugnax 387, 4. 728, 9
pugnent 711, 3
pugnis 51, 8. 524, 3. 615, 11
pugnis, *à pugnus* 539, 4
pugno, *nom.* 301, 2
pulcher 370, 11. 379, 10. 602 2. 734, 5. 822, 8. 856, 4
pulcherrimus 567, 4
pulchra 67, 1. 126, 7. 292, 1. 603, 4. 768, 3. 778, 1. 788, 8. 800, 8. 836, 7. 880, 10
pulcræ 525, 13
pulcre 597, 7
pulcri 510, 1. 815, 2
pulcrior 67, 1. 182, 3. 290, 12. 382, 3. 476, 5
pulcris 413, 6. 648, 1. 812, 3
pulcrius 795, 4
pulcrum 735, 3. 738, 7
pulla 99, 2. 485, 2
pullam 588, 13
pullis 428, 5. 669, 1
pullo 635, 8
pullos 867, 4
pullum 535, 1. 538, 7
pulmenta 626, 2. 813, 5
pulmentaria 623, 6
pulpita 822, 3. 846, 9. 891, 12. 897, 3
pulſa 526, 6
pulſanda 139, 1
pulſat 22, 1. 506, 9
pulſes 695, 6
pulſet 87, 6
pulſis 616, 8
pulſo 308, 2
pulſus 571, 2
pulvere 27, 7. 95, 1. 112, 5, 151, 2. 387, 8. 662, 1, 729, 1
pulverem 2, 2. 252, 1
pulveres 491, 4
pulveris 35, 2. 107, 1. 719, 1
pulvillos 459, 2
pulvinar 139, 2
pulvis 392, 12. 547, 6. 803, 7
pulvis & umbra ſumus 391, 12
pumicæ 824, 2
pumicibus 47, 3
punctо 863, 1. 867, 13
punctum 903, 2
Punica bella 845, 4
Punicæ 404, 4
Punicio 279, 4. 464, 1
Punicis 269, 5
pupam 568, 1
pupillam 658, 1
pupillis 726, 8
pupillo 841, 5
puppes 462, 10
puppi 730, 6
puppibus 61, 5
pupulæ 447, 6
pura 168, 9
puræ 312, 4. 491, 5. 860, 14
pure 526, 11. 727, 9. 817, 1
purgantem 764, 6
purgaram 725, 1
purgatum 641, 7
purgo, *vel.* purgor 899, 8
puri 532, 1
purior 596, 4. 773, 5. 797, 3
puris 432, 5. 549, 5. 550, 8. 680, 2
purius 80, 4
puro 264, 5. 292, 3. 332, 5. 357, 2. 575, 10. 741, 6. 864, 7
purpura 215, 2
purpuræ 413, 11. 432, 10. 444, 7

purpurarum 844 2
purpuras 225 5
purpurea 701 19
purpurei 131 18
Purpureis 363 5
Purpureo 168 2. 351 3. 714 6
purpureum 194 3. 805 6
purpureus 308 7. 874 5
purum 128 12. 657 6
purus 575 15
purus ſceleris 88 5
pus 581 8
puſam, v. pupam
puſillam, v. pupillam
puſilli 546 6
puſillo 565 9
puta 685 2
putando 408 4
putant 837 9
putares 770 8
putaret 849 7
putas 524 1. 532 10. 623 4. 668 1. 733 12. 754 11. 781 3. 817 5
putaſne 689 9
putet 613 3. 653 12. 846 2. 867 8
putato 652 7. 765 10
putatur 812 13
puteal 696 4. 819 1
putem 859 12. 895 14
puteos 793 2
putere 819 4
putes 515 7. 548 5. 668 7 703 4. 797 9. 850 1, 7
puter, *prima longa* 672 2
puteris 603 2
putetur 837 2
puteum 365 10. 913 8
putida 705 7
putidam 458 1
putidius 645 7
putre 775 5
putres 338 1
putreſcat 649 14
putreſcit 655 7
putruit 679 1
pyga 529 10
Pyladem 650 15
Pylium 65 4
pyra 432 9
pyramidum 359 2
pyrgum, v. phimum
pyris 761 4
Pyrrha 23 3
Pyrrhæ 9 2
Pyrrhe 323 1
Pyrrhia 785 8
Pyrrhum 279 5
Pythagoræ 478 11. 698 14
Pythagorum 671 1
Pythagorea 833 3
Pythia 909 10
Pythias 893 11
Pythius 68 1

Q.

QUacunque 573 4. 578 8
quadra 807 8
quadrante 543 4. 647 4
quadrata rotundis mutat 733 11
quadret 755 4
quadrigis 218 3. 779 4
quadrimum 38 7
quadringentis 726 7
quæram 550 4. 597 3. 756 3
quæramus 508 7
quærat 519 7. 748 12
quære 154 3. 623 6. 754 9. 764 8. 808 8
quærebat 565 2
quærenda 577 14. 729 3. 772 9
quærendi 513 7. 573 5
quærens 141 2. 592 7. 620 3. 712 8
quærentem 261 6
quærentes 551 3
quærente 92 2. 713 3
quærere 39 6. 191 4. 378 3. 528 3. 573 10. 608 3. 640 7. 764 12. 845 4. 959 3
quæres 708 14
quæret 336 1. 478 4. 768 3
quærimus 336 1. 806 8
quæris 363 7. 528 4. 724 2. 772 4
quærit 278 3. 355 2. 384 2. 437 4. 525 9. 720 12. 766 5. 821 7. 887 15. 888 3
quæritis 482 2
quæritur 739 13
quæro 70 6. 349 11. 357 14. 655 1. 662 3
quærunt 72 2
quæſierat 794 6
quæſieris 46 1
quæſita 676 8
quæſitam 361 3
quæſitis 509 5. 700 8
quæſitum eſt 509 5
quæſivere 548 9
quæſo 606 7
quæſtor 581 7
quæſtu 619 3
quæſtus 693 10
quale 90 1. 445 3. 449 1. 609 1. 662 2
qualem 375 4. 377 1. 506 7. 815 4
quales 561 5. 852 4
quali 570 6. 773 5, 6. 677 4
qualia 670 2. 714 3
qualiacunque 612 2
qualibet 253 9
qualis 324 3. 362 3. 416 15. 434 6. 455 3, 11. 700 2
qualûm 300 1
quamlibet 469 7
quamvis 61 2. 108 4. 284 1. 293 2. 296 3. 370 3. 387 2. 532 2. 542 2. 619 9. 681 7. 683 12. 783 12. 787 3. 803 1. 863 15. 903 14
quando 95 3. 460 1. 483 1. 594 5. 668 11 *bis*. 708 14
quando *pro* quandoquidem 314 2. 683 6. 701 6. 703 6
quandocunque 788 4. 800 6
quandoque 364 1. 369 8. 904 1
quanquam 112 4. 233 1. 290 12. 312 8. 325 8. 508 4, 615 7. 841 6
quanta 63 8. 104 6. 446 9. 467 11. 561 7. 670 7
quantane 669 4
quantæ 745 2
quantas 840 11
quanti 578 9. 652 2 *bis*.
quanti facias 770 2
quantis 416 14
quanto 311 7. 322 8. 346 8. 511

511 3. 728 4. 162 6. *bis*
quanto 511 7. 522 6. 524 10. 537 10. 681 2. 705 4. 846 5
quanto rectius 615 5. 885 1
quantum plura 866 7
quantulum 649 19
quantum 102 6. 168 7. 319 1. 447 1. 490 2. 511 5. 523 1. 580 3. 588 5. 591 2. 647 2. 689 13. 719 4. 726 14. 761 6. 905 1
quantum habeas tanti fis 511 6
quantumvis 841 14
quantus 63 7 *bis*. 465 7. 466 5. 680 8. 846 8
quare 525 1. 596 8. 634 3. 643 2. 650 2. 862 3
quare, *id est*, quapropter 653 40
quarta 558 11. 594 7. 850 1
quartà, *ablat.* 805 5
quartæ partis 691 2
quartam 580 4
quartana 666 5
quarum 520 4
quas res agis 695 6
quassas 5 5. 398 3
quatenus 236 4. 511 7. 537 3. 677 11
quater 1. 9 8. 637 5. 709 7. 826 9
quaterer 487 3
quarervos 551 12
quatiam 78 1
quatient 364 12. 774 4
quaties 46 2
quatit 67 5. 250 3. 357 11. 861 12
quatiunt 21 3. 97 1
quatuor 531 1. 567 1. 848 4
quavis 552 1
que 109 1. 120 3. 349 10. 350 10. 366 7. 368 6 *bis* 7. 540 8. 554 5, 6, 8
queam 682 2
queamus 515 5
queant 469 10
quas 683 7. 816 9
queat 532 2
queis 468 2. 5123 5. 538 11. 550 12. 555 3
quem 11 5, 12 9. 17 7. 21 5. 39 7. 366 6. 372 1. 380 9. 396 3. 407 5. 416 2. 471 4, &c.
quemcunque 67 2
quemque 757 5. 767 13
quemvis 547 3. 794 4
quendam 102 16. 764 5
quenquam 617 2. 618 3. 636 7. 844 3
queratur 243 11
querela 185 4
quercus 50 8. 351 3. 423 8. 796 9
querebar 468 7
querela 880 9
querelam 298 14
querelarum 186 6
querelas 325 1. 780 3
querelis 219 2
querentem 200 8
querenti 10 7. 350 6
quereris 37 12
querimoniæ 878 10
querimoniæ 227 6. 326 7
querimonias 69 3
queritur 704 1. 837 12
querelæ 8 6
querulos 878 6
queruntur 333 4
queſtæ 9 2
queſti 98 7
queſtus 435 1. 577 1
quia 402 3. 413 8, 9. 511 5. 538 7. 560 5. 574 8, 10. 596 6. 626 4. 681 10. 705 11, 12. 774 14
quibus 24 4. 29 4. 119 4. 134 9. 295 3. 334 4. 340 2. 377 6. 406 7. 427 1. 449 5. 469 5. 484 5. 497 1. 535 6. 548 2. 551 7. 583 2
quibusdam 606 3
quibuslibet 550 14
quicquam 50 14. 107 2. 662 1
quicquid 613 2. 650 2. 687 11. 802 6
quicquid erit 47 1. 96 6
quicunque 131 3. 198 2. 206 3. 255 5. 259 5. 478 7. 698 2. 892 10 *bis*.
quidam 511 7. 513 10. 531 1. 532 9. 548 8. 555 7
quiddam 514 8
quidem 606 7. 736 8. 770
quidlibet 140 1. 592 11. 805 7. 873 10
quidnam 682 10
quidni 106
quidquam 103 2. 530 6. 635 4. 64 3. 683 2. 898 6, 8
quidquid 2 5. 43 1. 96 6, 104 4. 41 1. 442 1. 521 5. 659 5 *bis*. &c.
quo dq id dilinant reges plectuntur Achivi 736 9
quidve 700 1
quidvis 337 4. 592 5. 650 3. 752 4
quies 503 6
quietas 615 1
quietis 505 10
quicdam 572 2
quieta 119 2
quietem 493 7. 500 1
quietore 466 1
quietis, *adject.* 253 6
quietum 52 4
quietos 556 10
quietus 845 4
quin 43 7. 203 2. 296 7, 451 11. 507 10. 547 8. 588 8. 619 6. 643 11
quin *pro* quinetiam 678 4
quin *pro* cur non 454 1
quin *pro* ne 911 13
quin & 203 2
quin etiam 844 2. 856 9
quinas 518 6
Quincti, v. Quinti
quincunque 901 1
Quindecim virorum 502 1
quingentis 707 2
quinquatribus 869 11
quinque 532 3. 578 5. 666 4. 710 7. 759 4. 786 4, 5
quinque millia 756 4
quinquennes 629 5
quinquenni 718 9
quinque viri 830 1
quinque viro 687 8
quinta 58 11
quinte 685 2. 697 1

Quinti 191, 2. 660, 9. 796, 1
Quintilio 911, 7
Quintilium 94, 5. 95, 7
quinto 889, 2
quippe 119, 8. 517, 2
Quirini 13, 6. 421, 6. 481, 7. 560, 11
Quirinus 251, 6. 604, 2
Quiritem 174, 3
Quiritibus 255, 9
Quiritis 752, 7
Quiritum 4, 1. 415, 6
quis, *id eſt*, aliquis 76, 4. 349, 1. 437, 5. 482, 9. 576, 6
quis non 153, 1
quis, *verb.* 710, 10
quiſnam 652, 4. 710, 1
quiſquam 284, 3. 289, 2. 533, 9. 543, 5. 575, 15. 593 10. 634, 3. 694, 5. 759, 8
quiſque 109, 8. 311, 7. 385, 3. 518, 7. 570, 6. 572, 7. 577, 10. 615, 7. 649, 19
quiſquis 152. 1. 658, 5. 189, 1. 335, 9. 366, 1. 618, 8
quive 601, 1
quivis 549, 6. 574, 11. 576, 4. 614, 9. 675, 3. 685, 5. 857, 4. 893, 10. 895 11
quodam, *adverb.* 727, 4
quocunque 111, 1. 357, 4. 509 1. 547, 14. 668, 12. 714, 7. 740, 9. 765, 1. 889, 6. 902, 10. 903, 9
quod libet 529, 3
quomodo 595 8
quondam 190, 5. 523, 4. 632 6. 651, 6. 684, 4. 815, 6. 867, 8. 907, 8
quone 667, 3
quoniam 572, 2. 668, 1. 673 4. 698, 3
quoque, *adj.* 720, 8. 814, 10
quorium 639, 5. 656, 3. 661 2. 705, 7
quorſum eſt opus? 712, 10
quorum 51, 9. 334, 2. 486 13. 544, 2. 677, 1. 791, 2
quos 2, 2. 59, 2. 61. 1. 168, 4. 251, 2. 258, 7. 340, 1. 367, 6. 368, 1. 381, 1. 384, 12. 408, 9. 513, 4. 514, 5. 540 5, &c.
quoſcunque 577, 9. 683, 10
quot 615, 11. 756, 3
quota 320, 3
quota eſt hora? 697, 8
quotannis 484 9
quoties 21, 5. 368, 10. 402, 4. 404, 6. 813, 2. 847, 3. 831, 6
quotquot 236, 4
quotquot ſunt 704, 8
quotus 751, 6. 831, 9
quovis 536, 9

R.

RAbidos 9[illegible]7, 5
rabiem 17, 4. 62, 1. [illegible]. 10. 669, 10. 773, 1. 813, 6
rabies 575, 2
rabiola 860, 3
raboni 684, -
racemos 188, 1
radat 416, 1
radere 882, 10
radice 166, 9, 10
radices 714, 3
radit 695, 1
radix 450, 4
ramis 100, 4. 211, 5. 436, 1
ramos 432, 1. 566, 9
ranæ 445, 9. 558, 2. 669, 1
rancidum 632, 13
rapaci 730, 2
rapacibus 48[illegible], 6. 626, 8
rapacis 928, 5
rapacium 380, 10
rapax 129, 4
rape 288, 9
rapere 197, 7. 566, 4
rapiam 78, 2
rapianus 472, 4
rapias 687, 5. 807, 4
rapido 609, 1
rapidos 50, 5
rapidum 185, 9. 660, 8
rapidus 109, 7 419, 2
rapiente 255, 4
rapientes 540, 5
rapies 645, 4
rapiet 200, 4
rapimur 567, 1
rapinis 651, 2
rapis 339, 5. 694, 4. 713, 1
rapit 220 1. 246, 8. 392, 4. 457, 1. 514, 12. 598, 10. 614, 6. 726, 1. 886, 2
rapiunt 298, 11
rapta 446, 1
raptæ 104, 2
raptam 808, 2
rapte 436, 7
raptim 78, 5. 869, 12
raptis 426, 2
rapto 752, 4
rapere 283, 3. 386, 4
raptum 809, 5
raptus 344, 4
rapuit 100, 4
rapuit 87, 3. 766, 3
rara 11, 4. 233, 2. 265, 6. 483, 11. 52[illegible]. 10. 556, 2
rara avis 824, 6
rare [illegible]. 515, 3. 525, 7. 920, 9. 937, 8
rarus 525, 7
ratas 760, 3
ratem 57, 1. [illegible], 3. [illegible] 1
rates 6, 4. 18, [illegible]. 89, 2
ratio 508, 1. 523, [illegible]. 537, 5. 539, 11. 577, 7. 646, 2. 668, 10. 601, 6. 778, 9
ratione 663, 9. 664, 4. 675, 4. 683, 7. 692, 6. 829, 6. 852, 11
rationibus 901, 7
rava 544, 2
rauca 808, 8
rauci 107, 1. 550, 6
re malè geſtâ 642, 6
re vera 711 5
rebus agendis natum 879. 5
recalcitrat 613, 4
recantatis 71, 1
recedent 508, 11. 863, 15
recedentis 234, 2
recedentes anni 888, 9
recedo 795, 12
recens 134, 2. 240, 6. 360, 5. 627, 2. 741, 18. 833, 5
recentes 348, 11
recenti 230, 4
recentibus 876, 11
recentum 41, 2
recepiſſet 566, 8

recepit 744, 1. 774, 9. 895, 3
recepta 863, 6
recepti 828, 4
recepto 180, 2. 370, 11
receptus 877, 11
recideret 609, 8
recidet 912, 1
reciditur 336, 8
recinentis 343, 5
recines 352, 7
recinet 49, 3
recinunt 729, 5
recipit 563, 3. 854, 12
reciſas 225, 1
reciſos 280, 3
reciſurum 531, 7
recitare 547, 1. 822, 5
recitares 911, 7
recitata 811, 10
recitator 910, 10
recitent 551, 1
recito 550, 13
reclamat 808, 8
recinat 489, 10
reclinatum 159, 7
recludens 247, 5
reeludere 96, 3. 494, 2
recludit 750, 2
reclvditur 228, 8
reoluſa 839, 9
recoctus 687, 7
recondit 649, 4
reconditum 351, 2
recordor 866, 5
recreabis 678, 1
recreantur 203, 1
recreare 324, 1. 632, 8. 727, 9
recreat 334, 8
recreatis 261, 7
recreatur 90, 6
recta 528, 13. 575, 12. 704, 1
recta, *adverb.* 565, 7
rectè facientibus 730, 2
recte nec ne 837, 4
recte facta 842, 2
recte ſpecie decipimur 873, 5
recti 379, 5
rectius 525, 6. 555, 5. 615, 5. 705, 11. 759, 2
rectius 188, 1. 307, 12. 403, 10. 679, 7. 804, 9. 853, 4. 885, 1
recto 689, 11. 847, 2
recto more 865, 6
rector 801, 10
rectos 389, 8
rectum 422, 1. 514, 5. 656, 3. 700, 1, 705, 12. 835, 4. 837, 8. 859, 2
ad rectum fingeris 904, 9
rectus 402, 11
recumbens 251, 2
recumbere 748, 1
recumbit 52, 3
recurrat 695, 7
recurrat 529, 4
recurrentes 845, 6
recurtes 450, 11
recurret 773, 9
recurrit 892, 8
recuſant 712, 2
recuſat 622, 1. 663, 1
recuſem 850, 7
recuſent 854, 13
recuſes 683, 14. 705, 10
recuſet 549, 1
recuſo 772, 6
redacti 844, 5
reddas 16, 5. 71, 2. 408, 9. 644, 5
reddat 512, 13. 816, 13
reddatur 873, 9
redde 177, 5. 383, 5. 767. 10. 851, 3
redde age 720, 11
reddentis 786, 3
reddere 80, 2. 223, 3. 537, 2. 664, 3. 688, 6. 810, 3. 866, 15. 887, 6. 899, 11. 900, 13. 911, 10
reddere verbum verbo 883, 8
redderet 84, 5. 895, 1
reddes 762, 3, 3 *bis*. 784, 2
reddet 750, 11. 457, 5. 554, 4
reddidere 490, 15
reddiderit 876, 10
reddidi 390, 3
reddidiſſes 43, 3
reddidit 418, 5
reddit 484, 9. 709. 2. 831, 8. 903, 7
redditum 157, 1
redeam 663, 7
redeam domum nudus, &c. 683, 3
redeant 370, 5. 605, 2
redeas 13, 5
redeat 56, 1. 767, 12. 890, 15
redegit 840, 6
redemptor 243, 3. 860, 15
redeo 514, 6. 574, 6. 582, 8
redeunt 317, 8. 391, 5. 405, 2
redeunte 286, 3
redeuntes 547, 15
redi 383, 4
redibit 270, 3. 450, 13
rediens 328, 3. 632, 7
rediganur 509, 10
rediit 396, 5
redire 482, 12. 501, 10
rediret 9, 1
redis 721, 2
redit 290, 8. 385, 5. 395, 8. 764, 3. 832, 12. 901, 11
redit ad ſe 865, 13
reditu 370 7
reditum 383, 3. 474, 5. 737, 7. 745, 7. 885, 7
redituru 663, 4
redſtus 273, 3. 184, 1. 824, 6
redonabo 253, 4
redonavit 174, 3
reducent 241, 7
reducet 473, 5. 667, 2
reducis 327, 5
reducit 190, 2. 368, 1. 847, 7
reducta 73, 5. 432, 3
reductum 809, 9
reſeceris 274, 2
refectus 865, 11
refer 275, 2. 764, 8. 768, 2. 806, 1
referam 53, 2. 731, 3
referas 68, 7
refera, *impers.* 510. 6
referat 498, 5
referenda 706, 10
referendus 832, 5
referent 59, 5
referente 354, 12. 391, 2
referentes 576, 2
referentis 371, 8
refero 579, 2
referre, *prima brevi* 257, 5. 879, 3
referre, *prima longa* 525, 1. 570, 6
referret 758, 9
referri 832, 1
refers 765, 1
refert, *perſonal.* *prima brevi* 370,

270, 5. 283, 3. 485, 6. 808, 1. 842, 2
refert, *prima longa* 652, 3. 708, 3. 867, 7
refertur 814, 4. 888, 12
referunt 413, 11. 849, 9
refici 678, 4
reficit 5, 4. 817, 3. 847, 6
refixa 487, 5
refixit 813, 13
refixo 108, 4
reformidet 708, 10
reformido 703, 2
refrenare 335, 3
refregit 550, 1
refringit 252, 9
refugimus 134, 6
refugit 7, 3. 413, 8. 867, 12
refulgens 222, 4
refulsit 51, 10
regale 852, 9. 858, 5
regales 400, 7. 780, 6
regali 359, 2. 893, 1
regam 726, 14
regat 16, 1. 890, 6
rege, *nomen* 136, 5. 268, 4. 289, 4. 486, 4. 543, 9. 807, 2
Rege, *propr.* 582, 4. 583, 16
reges, *verb.* 741, 1
Regem 582, 5, 8. 585, 4
regerit 584 4
reges 206, 4. 240, 1. 311, 1. 367, 5. 531, 5. 585, 3, 643, 1. 736, 9. 774, 6. 911, 3
reget 56, 1
regi, *nomen* 852, 7
regi, *verb.* 898, 1
regia 776, 2
regia Roma 763, 10
regiæ 410, 1
regiam 141, 5. 925, 3
regibus 1, 1. 113, 4. 525, 10. 634, 1. 804, 3, 4
regina 115, 2. 139, 6. 258, 1. 343, 4. 499, 6. 755, 6.
regio 547, 8. 791, 2
regione 746, 2
regis, *nom.* 10, 5. 581, 8
regis opus 877, 13
regis, *verb.* 130, 1. 449, 7
regit 262, 8. 289, 9. 335, 3. 444, 1. 811, 6. 820, 11
regium 165, 3
regius 246, 6. 350, 5. 913, 2
regna 200, 5. 232, 5. 262, 6. 417, 6. 487, 2. 854, 7
regna vini 22, 6
regnanto 253, 10
regnare 267, 1
regnata 172, 1. 358, 7
regnator 360, 9
tegnavit 360, 9
regnes 55, 6. 156, 1
regnet 736, 5
regno, *nom.* 362, 4. 571, 8
regno, *verb.* 772, 4
regnum 52, 6. 63, 6. 158, 3. 313, 5. 373, 4. 375, 5. 541. 7. 570, 8. 739, 2
Regula 541, 2
Reguli 268, 8
Regulum 52, 8
regum 22, 2. 131, 7. 195, 8. 228, 9. 239, 4. 327, 8. 353, 1. 410, 2. 543, 3. 605 5. 627, 5. 655, 3. 734, 5. 736, 3. 774, 6. 830, 1. 848, 6. 878, 8. 908, 7
rei, *à reus* 603, 6
rei, *à res* 311, 11. 339. 4
rejecit 403, 6
rejecta 644, 7
rejectæ 290, 11. 396, 2
reis 149, 4. 363, 9
relabi 114, 6
relabor 726, 4
relatus 489, 4
relegata 611, 6
releget 298, 10
relegi 735, 2
relegit 437, 3
relicta 175, 5. 371, 4. 639, 7. 767, 12
relictis 153, 9. 428, 7. 488, 8. 500, 6. 860, 10
relicto 45, 1
relictos 127, 5
relictum 358, 2
religarat 123, 2
religas 23, 4
religat 558, 7
religata 193, 8. 405, 7
relgo 508, 4
relinquam 235, 5. 595, 6. 763, 9
relinquas 510, 9
relinquendis 606, 7
relinquens 701, 2
relinquent 210, 2
relinquere 744, 10. 887, 15
relinqueret 278, 5
relinques 761, 9
relinqui 910, 2
relinquit 217, 2. 266, 1. 886, 3
relinquunt 183, 6
reliquerit 666, 5
reliqui 772, 4. 791, 5
reliquit 482, 6. 489, 8. 839, 6
reluctantes 376, 7
rem 26, 2. 500, 9. 502, 6. 517, 6. 523, 11. 526, 11. 538, 6. 547, 1, 10. 553, 10. 595, 6. 645, 6. 655, 2. 692, 6. 708, 12. 801, 11. 852, 1. 866, 12
remanente 103, 2
remeare 577, 8
Remi 457, 7
remiga 486, 5
remiges 489, 2
remigio 60, 3
remigium 758, 8
remis 140, 8. 877, 13
remiſcet 886, 4
remiſit 679, 4
remiſſi 816, 2
remiſſo 350, 7
remiſto 424, 1
remittas 191, 3
remittit 719, 1. 903, 8
remittunt 852, 10.
remorant, i. remuverant 619 4
remorſurum 454, 2
remos 465, 6
remota eſt 901, 9
remotis 156, 2. 225, 4. 278, 6. 376, 3. 419, 3. 709, 5
remoto 159, 6. 887, 9
remotos 571, 7. 682, 1
remotus 108, 1. 506, 4
removere 687, 4
removi 603, 7
removiſſe 271, 5
remugiat 292, 1
remugiens 466, 9
renarint 482, 11
renaſcens 256, 2
renaſcentur 878, 5
renati 478, 11
renes 652, 9. 754, 8
renidentes 436, 11
renidet 16[illegible], 9. 224, 2. 276, 2

renodantis 469, 15
renuis 860, 6
renuit 799, 12
reos 836, 5
reparant 392, 9
reparare 256, 1. 682, 4
reparata 119, 7
reparavit 141, 4
repensus 270, 2
repentes 854, 5
reperire 65, 9. 515, 5
repertor 897, 2
repertus 909, 1
repetantur 40, 4
repetas 756, 9
repetat 345, 1. 767 12
repetens 323, 5
repetes 149, 3. 671, 4. 762, 11
repetet 63, 4
repetit 304, 3. 595, 9. 733, 9
repetita 904. 7
repetitum 744, 2
repimus 559, 2
reponens 38, 6
reponere 763, 5
reponet 676, 1
reponi 270, 7. 889, 8
reponis 44, 4. 882, 6
reportasti 463, 4
reporto 503, 2
repostum 460, 1
repotia 629, 8
repræsenter 828, 2
reprehendere 650, 14. 837, 6. 851, 9
reprehendet 911, 14
reprehendi 681, 3, 837, 1
rebendite 898, 19
reprehendas 575, 13
repsimus, v. repimus
reprender 812, 9
reprensis 606, 8
reprensis 608, 1
repserat 761, 8
reptare 746, 4
repugnant 538, 12
repulsæ 247, 1
repulsam 748, 3
repulsum 710, 1
requi 766, 5
requies 137, 2
requito 793, 5
rere 596, 4
reris 650, 10
rerum 218, 6. 402, 10. 422, 8. 464, 11. 498, 9. 524, 13. 567, 3. 594, 3. 608, 3. 709, 6. 721, 1. 734, 1. 734, 8. 876, 11. 877, 5. 891, 1
rerum caput & fons 807, 4
rerum fluctibus in mediis 861 13
res, *supple* familiaris 523, 8. 640, 5. 683, 9. 733, 3. 740, 6. 774, 15. 787, 2. 811, 9. 840, 1. 894, 8
res, *id est*, materia 876, 2
res, *plural.* 149, 2. 160, 8. 526, 8. 541, 5. 601, 7. 630, 8. 634, 6. 671, 7. 682, 4. 722, 1. 726, 5
res, *id est*, facinora 614, 7. 806, 2
rescieris 852, 2
rescindatur 745, 3
rescribe 751, 6
rescribere 646, 1. 741, 1
reseces 48, 1
resedit 253, 1
resident 236, 2
resignat 760, 7
resigno 357, 12. 762, 12
resolvent 112, 3
resolvit 648, 9
resonantis 30, 7
resonare 294, 5
resonarent 90, 5
resonat 531, 1. 551, 2
resonet 29 6
resorbens 177, 3
respicere 667, 7. 900, 11
respicientis 734, 3
respicis 12, 7. 6, 4
responde 682, 4
respondeat 694, 5
respondebam 592, 13
respondere 595, 1. 655, 5. 744 8. 828. 7
responderet 534, 9
respondit 731, 3
responsa 501, 7. 589, 1
responsare 710, 3. 730, 7
responsat 711, 9
responset 672, 6
responsore 799, 6
responsum 457, 2
responsura 719, 1. 858, 6
respuet 832, 6
restat 726, 12. 754, 7
restinguere 566, 4
restinguet 193, 3
restituent 281, 4
restituet 393, 8
restituit 421, 3
resto 593, 1
restrictis 70, 12
resurgit 220, 10. 256, 6
retardet 184, 10
retegis 327, 4
retexens 638, 1
retia 433, 11
reticulum 510, 4
retinacula 558, 6
retinent 814, 12
retinere 513, 4
retinent, v. recinet
retorsisti 232, 7
retorta 269, 9
retortis 10, 3
retractes 154, 5
retractus erit 914, 4
retrahas 813, 5
retro 133, 6. 191, 5. 260, 5. 292, 5. 357, 4. 488, 2
retrorsum 127, 3. 396, 2. 731, 4. 815, 16
retuleris 806, 1
rettulit 152, 4. 421, 2. 851, 9
retusum 135, 2
revehet 474, 7
revehi 682, 1
revellis 227, 8
revera 711, 5
reverti 114, 7. 642, 5. 697, 1. 793, 11. 907, 2
revexit 228, 11
revictæ 578, 6
revisens 120, 1
reviset 761, 2
rem 671, 1
revocant 363, 3
revocas 579, 7
revocat 663, 7
revocavit 422, 3
revolvimus 85, 10
rex 100, 4. 375, 5. 488, 8. 541, 9. 542, 6. 543, 5. 648, 3. 655, 1. 726, 9. 734, 5. 755, 8. 804, 10. 851, 12
rexque paterque 765, 3
Rhæti 377, 5

Rhætos 416, 10
Rhamnes 903 1
Rheda 697, 6
Rhedis 567, 1
Rheni 604, 7
Rhenum 874, 8
Rhetor 556, 4. 861, 15
Rhetoris 601, 4
Rhodani 237, 4
Rhodio 603, 2
Rhodon 28, 1
Rhodopen 341, 1
Rhodos 778, 1, 5
Rhæti v. Rhæti, &c.
Rhœcum 232, 7
Rhœcus 263, 7
rhombi 633, 6. 716 6
rhombos 628, 11
rhombum 528, 6
rhombus 435, 4. 627 2. 628 2
rictum 600, 5
ride 733, 2
rideant 448, 13
rideat 871, 6
ridebit 825, 6
ridebo 881, 4
ridemus 564, 2
ridendus 725, 3
ridens 12, 4. 350, 7. 508, 3. 597, 11
ridenti 182 9. 789 10
ridentem 91, 3. 508, 4. 645, 4
ridentes 560, 3
ridentibus 880, 12
ridentur 863, 8
ridere 747, 10
ridere decorum 762, 5
rideret 849, 2
rideri 533, 6
rides 511, 12. 668, 10. 682, 5. 733, 6, 8, 12. 822, 6. 870, 10
ridet 172, 4. 182, 9. 356, 1. 405, 8. 607, 1. 841, 3
ridetur 583, 13, 721, 1. 903, 15
ridiculum 601, 6. 852, 13
ridiculus 668, 11. 715, 9. 884 5
rigat 294, 9
rigant 409, 3
rigida 293 6
rigidi 334, 3
rigidis 830, 2
rigidum 186, 8
rigidus 726, 3
rimam 762, 7
rimosa 697, 10
ringi 865, 2
ripa 10, 9. 227, 6. 355, 4. 511, 1. 667, 2
ripæ 84, 4
ripam 241, 9
ripas 347, 4. 266, 6. 369, 5. 391, 7
ripis 433, 3
riseris 492, 4
riserit 364, 2
risero 479, 2
risi 552, 5
risissent 309, 7
risisti 720, 11
risit 43, 6. 296, 8. 380, 1
risores 892, 8
risu 217, 7. 415, 4. 591, 6. 600, 5. 621, 2. 903, 17
risu quatit populum 864, 12
risum 547, 12. 719, 11. 744, 3. 785, 3. 873, 5. 906, 1
risus 40, 6. 551, 9. 568, 5. 634, 7. 687, 9
risus, *plur.* 766, 5
ritè 124, 6. 334, 2. 378, 7. 390, 7, 8. 423, 9. 497, 7. 861, 6
ritu 244, 6. 304, 1. 356, 4. 616, 1. 664, 7. 877, 10
rivali 911, 13
rivis 31, 2
rivo 160, 5. 797, 1
rivos 114, 6. 281, 3. 205, 10. 302, 7. 743, 7. 772, 3
rivum 355, 2. 773, 6
rivus 312, 4. 781, 1. 788, 16. 817, 3
rixa 76, 5
rixæ 58, 6. 307, 2. 350, 10. 807, 10
rixam 525, 2
rixarum 321, 5
rixatur 810, 4
rixis 104, 4
roborant 379, 5
robur 16, 2. 280, 3
robustæ 309, 2
robustis 861, 2
robustus 225, 2
rodens 448, 4
rodere 789, 11
rodere 610, 2
rodit 551, 7
rodunt 574, 7
rogabat 564, 8. 565. 3
rogando 475, 5
rogare 458, 1. 660, 3
rogat 214, 1. 597, 8. 770, 2
rogata 755, 2
rogati 530, 2
rogatus 552, 11. 681, 5. 756 2
roges 428, 1. 725, 7
roget 512, 12. 689, 8. 730, 9
rogo 725, 5
Roma 254, 5. 268, 7. 379, 8. 479, 4. 497, 5, 499, 8. 763, 10. 797, 7. 835, 9
Româ 546, 5
Romæ 354, 4. 374, 2. 418, 11. 556, 3. 618, 7. 694, 4. 704, 7. 706, 2. 735, 2. 769, 3. 778, 5. 825, 2. 839, 9. 848, 16. 860, 8. 861, 15
Romam 253, 9. 576, 3, 769, 3. 777, 7. 788, 4. 854, 10.
Romana 289, 8. 380, 6. 574 9. 622, 5. 628, 5. 748, 5
Romanæ 375, 2
Romanam 502, 6
Romane 274, 2. 551, 11
Romani 831, 3
Romani equites 881, 42
Romani pueri 901, 7
Romanis 813, 6. 862, 7. 895 12
Romano 616, 9. 707, 13
Romanos 457, 5
Romanus 416, 4. 462, 1. 675 8. 877, 2
Romanus pop. 730, 9
Romulæ 383, 1. 500, 9
Romuli 211, 6. 397, 4
Romulum 52, 4
Romulus 828, 3
rore 64, 5. 331, 9
rorem 910, 15
rores 255, 8
rosa 23, 1. 144, 1. 192, 8
rosæ 137, 5. 160, 7. 308, 7. 404, 4

roſarum 353 3
roſas 322 1
Roſcia lex 730 1
Roſcius 696 4. 837 7
roſeam 57 2
roſtrata 443 4
roſtris 698 1
rota 292 5. 874 12
rotantes 406 5
rotantum 803 7
rotis 3 2
rotundas 676 2
rotundis 672 1. 733 11
rotundo 901 5
rotundum 107 3
rotudus 710 4
rotundentur 755 3
rotundioribus 458 7
ruam *pro* eruam 684 5
ruant 720 2
rubeam 855 7
rubens 192 4
rubente 8 2
rubentem 589 7
ruber palus, Lib. 1. Sat. 5.
rubere 716 7
ruberes 866 16
rubicunda 796 8
rubigine 617 5
rubiginem 330 7
rubor 568 1
rubra 689 9
rubriea 711 4
rubro 134 4. 302 7. 701 15
rubros 491 7
rubrum 92 6
ructatur 913 6
rude donatum 724 2
rude ingenium 909 6
rudem belli 809 5
rudentes 465 5
rudis 246 5. 338 3. 609 5.
ruebar 584 1
ruens 69 2. 80 7
ruent, v. ruant
ruentes 264 2
ruenti 651 15
ruentis 11 5. 167 3. 643 13. 832 11
Rufillus 520 2. 652 6
Rufus 719 6
rugæ 413 8
rugis 205 2. 458 3
rugoſis 462 4
rugoſus 817 4
ruina 231 6
ruinæ 154 4. 250 7
ruinam 220 5
ruinas 139 6. 719 2
ruinis 271 2. 416 14
ruis 789 12
ruit 18 9. 264 9. 366 7. 479 4. 710 6. 860 3
ruitis 455 3
rumor 698 1
rumore 554 13
rumore ſecundo 772 5
rumpat 344 4
rumpent 423 3
rumpere 63 5. 745 6. 773 5. 787 6
rumperet 451 5
rumperis 543 3
rumpis, Lip. 1. Sat. 2.
rupem 865 10
rupere 474 6
ruperis 669 6
ruperit 466 10
rupes 341 2. 350 1. 643 11, 15. 825 7
rupibus 229 4
rupili 581 8. 583 10
rupit 6 3. 820 3
ruptis 709 1
rura 5 4. 119 2. 179 2. 218 5. 316 5. 384 3, 4. 430 3. 575 5. 766 2. 788 1. 792 4
rure 507 1. 529 4. 606 1. 759 4. 771 10. 787 7. 793 4. 814 2
ruris 73 4. 131 2. 770 6. 772 2. 845 2
rurſum 664 1
rurſus 177 2. 462 2. 481 4. 533 4. 537 2. 719 9. 737 3. 762 8
rus 577 16. 698 11. 706 2
ruſtica 330 2. 843 5
ruſticius 533, 7
ruſticorum 279 7
ruſticus 437 2. 507 7. 621 5. 700 6. 702 8. 706 2. 739 11. 766 9. 785 7. 848 14. 891 11
Rutubæ 711 2
ruunt 634 4

S.

SAbæ 113 3
ſabbata 598 2
ſabella 489 14. 594 1
ſabellis 280 1. 616 8
ſabellus 709 13
Sabina 38 7. 89 5. 244 7. 434 6
Sabinis 226 6. 830 2
Sabino 713 1
Sabinos 260 1
Sabinum 83 1. 761 3. 766 3
ſaccis 511 13
ſaccos 651 10
ſacer 245. 457 8. 654 2. 907 3
ſacerdos 239 2. 253 3
ſacerdotis 772 6
ſacerdotum 68 1
ſacra 75 1. 259 9. 281 4. 388 1. 448 8. 531 4. 581 1. 800 2. 907 9
ſacræ 5 9
ſacram 442 1
ſacramentum 810 6
ſacrare 101 6
ſacras 8 3
ſacravit 832 13
ſacri 111 5
ſacrilega 198 2
ſacris 423 6. 488 1. 512 1. 714 9. 892 7
ſacro 196 7. 201 5. 310 4. 402 3. 495 5. 568 6
ſacrum 248 4. 255 4. 369 9. 434 2. 492 5. 649 5
ſæculum, v. ſeculum
ſæpe 31 4. 33 3. 36 3. 47 3. 174 1. 175 1. 183 7. 248 7. 248 7. 326 2. 475 5. 521 10. 525 11. 531 2, 4, 5. 536 7. 554 16. 571 5. 579 1. 584 5. 601 3. 610 2, 3. 704 2
ſæpius 189 5
ſæva, *femin.* 54 2. 79 1. 109 6. 132 5. 362 5. 448 3
ſæva, *neut.* 78 2
ſævam 27 1. 589 5
ſæviat 253 8. 636 2

ſæviet 98, 6
ſævis 51, 4. 142, 4. 298, 7
ſævit 417, 7. 438, 2. 548, 13
ſævitia 197, 5
ſævo 126, 4. 291, 2. 357, 7. 802, 1. 810, 2
ſavos 195, 1. 311, 2
ſævus 69, 1. 242, 3. 630, 5. 794, 4. 843, 7. 857, 11
ſaga 108, 8
ſagaces 162, 2. 382, 13
ſagacius 473, 4
ſagana 446, 3. 588, 11. 590, 5
ſaganæ 591, 4
ſagas 870, 9
ſagax 862, 1
ſagitta 51, 6. 103, 6. 265, 4
ſagittæ 344, 5
ſagittas 114, 4. 183, 2. 300, 1. 323, 8. 712, 10
ſagittis 88, 7. 267, 6
ſagum 464, 2
Salacem, Lib. 1. Sat. 2.
ſalamina 32, 2. 33, 1
ſalaminis 65, 5
ſale 600, 1. 680, 8. 721, 5. 860, 3
cum Sale panis 823, 3
ſalebras 807, 12
ſales 896, 4
ſalem 562, 2
ſalerni 791, 2
ſaliare 838, 2
ſaliaribus 139, 2
ſalias 788, 13
ſalicto 167, 8
ſaliente 332, 4
ſaliet 910, 15
ſaligno 558, 10
ſalinum 215, 9
ſalis 532, 1
ſalis, *verb.* 228, 1
ſalium 137, 2. 364, 12
ſaliunt 696, 3
Salluſti 155, 2
Salluſtius 522, 7
ſalo 492, 3
ſalſa 483, 8. 656, 2
ſalſo 584, 3
ſalſus 597, 10
ſaltaret 564, 8
ſaltat 615, 8
ſaltem 574, 5
ſaltet 699, 9
ſaltibus 161, 2. 868, 4
ſaltus 259, 6
ſalubrem 896, 7
ſalubres 436, 3. 499, 2. 583, 15. 672, 9. 746, 4
ſaluſtribus 587, 6
ſalve 124, 5
ſalvere jubet 765, 7
ſalvere jubemus 770, 5
ſalvo 593, 10
ſalutandi 577, 15
ſalutari, *nom.* 502, 3
ſalutor 879, 10
ſalvum 512, 14. 798, 4
ſalvus 736, 5
Samio 476, 1
Samnites 862, 11
Samos 776, 2. 778, 5
ſana 595, 9
ſancimus 536, 11
ſanctæ 11, 7
ſanctarum 620, 7
ſanctior 467, 1
ſancto 383, 4
ſanctum 800, 9. 808, 6. 833, 5
ſane 650, 14. 765, 2. 791, 5. 850, 5. 891, 4. 910, 3
ſanguine 36, 1. 135, 5. 153, 1. 194, 3. 261, 1. 279, 4. 302, 7. 329, 4. 445, 9. 656 8. 683, 13
ſanguineis 102, 4
ſanguinem 367, 6
ſanguinis 456, 2. 481, 3
ſanguis 96, 1. 235, 6. 350, 5. 501, 2. 745, 4. 898, 10
ſani 645, 6. 661, 2
ſanies 296, 5
ſanior 660, 7. 664, 1
ſanius 180, 1
ſano 536, 5. 864, 9
ſanos 537, 10. 658, 3. 899, 2
ſanum 577, 3. 760, 1. 797, 10. 811, 10
ſanus 554, 17. 661, 8. 577, 12. 650, 4. 652, 4. 6. 665, 8. 668, 1. 669, 9. *bis.* 725, 2. 734, 6. 739, 3
ſanxeruut 130, 1
ſapere 739, 9. 747, 3. 795 8. 811, 7. 865, 3. 866, 1. 900, 3
ſaperet 821, 10
ſapias 47, 4. 781, 7
ſapiat 594, 6
ſapiens 31, 5. 509, 5. 541, 8, 11. 542, 1, 5. 554, 3. 615 1. 621, 5. 629, 11. 634, 11. 676, 6. 709, 4. 710, 1. 734 4
ſapiente 643, 2. 746, 5
ſapientem barbam 642, 4
ſapienter 190, 9. 403, 12. 774 17
ſapientia 619, 7. 728, 1. 737, 8. 744, 11. 907 1
ſapientia prima eſt ſtultitia caruiſſe 721, 2
ſapientiæ 127, 2. 351, 4
ſapientior 643, 8. 863, 8. 865 13
ſapientium 327, 2
ſapientius 643, 12
ſapientem 667, 4
ſapis 504, 9
ſapit 836, 3
ſapiunt 913, 5
ſaporem 241, 5. 677, 8
ſaporum 675, 4
Sapphio 201, 1. 821, 5
ſarcina 784, 6
ſarcino 4, 6
Sardiniæ 118, 4
ſardo 776, 2
ſardo 905, 5
ſardus 530, 3
ſarmenti 563, 5, 8
ſarmentus 564, 1
ſarta 745, 2
ſat 233, 2
ſatelles 228, 9. 726, 8
ſatellites 310, 1
ſatiate 12, 8
ſatira 613, 1
ſatur 515, 5. 763, 1
ſatureiano 575, 5
ſaturnalibus 638, 4
Saturni 295, 5
ſaturnus numerus 844, 8
ſaturno 55, 4. 222, 4
ſatyra, v. ſatira
ſatyris 6, 6. 693, 8. 818, 4. 893, 6
ſatyrorum 230, 3. 891, 8
ſatyros 892, 4, 9
ſatyrum 864, 12
ſaucius 60, 4. 293, 4
ſaxa 72, 8. 310, 2. 350, 2. 487, 11. 492, 2. 728, 6. 772

772 3. 789 10. 907 7
Saxis 51 11. 393 6. 402 5. 559 3. 650 4
Saxo 213 4. 395 1. 558 7. 573 12
Saxum 493 11. 645 5. 647 7
Scaberet 610 2
Scabiem 781 7
Scabies 910 2. 913 2
Scabrum 767 5
Scæva 803 1
ſcævæ 618 2
ſcalis 857 5
ſcalpere 588 12
ſcalpra 649 1
ſcamandri 474 9
ſcamnum 586 1
ſcanderet 232 6
ſcandet 360 6
ſcandit 217 1
ſcandunt 243 6
ſcaphæ 358 5
ſcari 435 4
Scarus 624 2
ſcatentem 347 6
ſcauros 52 8
ſcaurum 535 4
ſceleratus 645 3. 658 6
ſcelere 737 1
ſceleris 88 5. 134 5. 618 2. 657 1. 665 3
ſcelerum 337 11
ſceleſta 165 5
ſceleſtas 108 1
ſceleſti 455 3
ſceleſtum 249 2
ſcelus 11 9. 19 11. 296 11. 457 6. 657 5
ſcena 619 6. 150 4
ſcenæ 756 2. 882 11
ſcenam 847 3. 889 1. 895 8
ſcenis 888 12
ſciat 810 8. 826 9
ſciebat 272 1
ſciens 69 6. 284 7. 290 1
ſcientiæ 487 1
ſcientioris 450 8
ſciet 910 9
ſcilicet 142 4. 206 2. 270 2. 339 2. 398 5. 603 7. 619 5. 626 4 654 6. 660 6. 690 4. 698 9. 755 5
ſcimus 332 2. 874 1. 896 6
ſcindat 74 6
ſcindente 417 2
Scipiadæ 619 7
Scipiadem 615 1
ſcire 46 1. 378 4. 547 15. 698 5. 8. 742 2. 821 12. 831 9. 838 3. 869 7
ſciret 804 4
ſcis 595 5. 777 2. 788 2. 789 4. 803 1. 813 10. 824 7. 874 10. 913 11
ſcit 393 1. 750 3. 869 1. 887 6. 900 10. 905 1
ſcitari 765 1
ſcobe 680 8
ſcopas 394 6
ſcopis 680 8
ſcopulis 283 8
ſcopulus 18 3
ſcorpius 221 3
ſcortator 689 8
ſcorto 812 4
ſcortum 193 5
ſcriba 565 2. 687 8
ſcribæ 60 3. 696 5. 768 2
ſcribam, *verb.* 618 8. 895 13
ſcribare 686 7
ſcribat 548 4
ſcribe 645 1. 771 4
ſcribendi 546 1,2. 550 5. 614 6. 840 3. 900 3
ſcribens 899 12
ſcribentes 863 9
ſcribere 467 2. 546 5. 591 6. 606 3. 614 12. 743 3. 746 3. 792 12. 840 5. 852 3. 860 9
ſcribere verſus 859 12
ſcriberis 25 1
ſcribet 689 7
ſcribetur 796 4
ſcribi 878 9
ſcribimus 840 11
ſcribis 637 5
ſcribit 756 4
ſcribitis 875 16
ſcribo 863 5
ſcribuntur 818 3
ſcrinia 515 6. 840 7
ſcripſere 863 10
ſcripſeris 906 7
ſcripſerit 27 7
ſcripſiſſe 608 6
ſcripſit 549 8
ſcripta 547 1. 551 1. 602 1. 608 2. 744 1. 822 5. 831 3. 860 10
ſcriptis 846 2
ſcripto *pro* ſcriptito 580 5
ſcriptor 831 10. 865 1. 881 6. 884 2. 893 8. 903 13
ſcriptore 855 8
ſcriptorem 735 1
ſcriptores 831 4. 849 7. 851 1
ſcriptori 903 5
ſcriptoris 835 3
ſcriptorum 638 1. 822 2. 861 5
ſcripturus 610 4
ſcruta 756 6
ſcrutaberis 812 7
ſcrutare gladio ignem 664 9
ſculpe 298 14
ſculptum 641 2
ſcurra 705 1. 794 2
ſcurræ 563 5. 587 3. 706 10. 809 4
ſcurram 615 6
ſcurrantis 809 2
ſcurris 659 3
ſcurror 804 9
ſcutica 541 3
Scyllam 885 6
ſcyphus 102 2
ſcyphos 464 7
Scythæ 131 5. 288 6. 534 1. 591 7
Scythas 80 8
Scythen 384 11
Scythes 191 1. 418 9
Scythicum 261 3
ſe 10 7. 216 6. 270 10. 271 5. 403 2. 508 1. 513 11, 13. 514 7, 9. 521 11. 529 7
ſeſe 508 11. 865 13
ſeipſo 710 4
ſecanda 227 1
ſecandi 899 11
ſecantur 799 5
ſecat 601 7
ſecet 822 9
ſecernere 540 9. 907 9
ſecernis 575 9
ſecernit 254 8
ſecernunt 7 2
ſecet 4 1
ſecreta 619 6. 720 9. 892 4

ſecreto 597 12
ſecretum iter 817 2
ſecrevit 486 11
ſectabitur 543 6. 676 6
ſectamur 381 1
ſectanti 553 12
ſectantem 875 4
ſectari 144 1
ſectarier 525 2
ſectatur 518 8. 527 6
ſectatus 622 4
ſectére 541 3
ſectis 27 11. 679 2
ſecto 381 11
ſectum 734 2
ſectus 350 15. 442 5
ſecula 277 1. 486 13
ſeculo 391 2. 468 1
ſeculum 9 2
ſecum 513 17. 630 7. 663 3. 733 8. 765 3. 888 8
ſecunda 482 9. 486 14. 522 6. 895 5
ſecundæ res 720 5. 774 3
ſecundam 696 3
ſecundas 596 1. 635 8
ſecundas partes 810 3
ſecundis 189 9. 380 5. 402 10. 416 11
ſecundo 55 5. 190 10. 298 12. 687 5. 721 1. 870 2
ſecundos 418 5
ſecundum 50 14
ſecundum, *prep.* 456 7
ſecundus 655 6. 686 7
ſecures 247 3. 331 5. 501 6
ſecuri, *ablat. à ſecuris* 378 2. 513 14
ſecuris 584 2
ſecurum 569 1. 706 4
ſecurus 101 1. 677 4. 847 2. 857 7
ſecus 759 2. 340 7
ſecuta 349 15
ſecutis 717 5
ſecutus 545 2. 821 1
ſed tamen 552 13. 620 6 905 2
Sedare, Epod. 12 3
ſedatum 816 2
ſede 58 1. 895 5
ſedem 473 5
ſederit 631 2
ſedes 96. 129 1. 171 4. 200 7. 253 5. 399 2
ſedet 243 8. 443 2. 573 1
ſedibus 44 5
ſedilia 891 3
ſedilibus 443 1
ſedit 806 6
ſeditione 737 1
Seditionibus 252 13. 276 3
ſedula 882 2
ſedulitas 760 9. 854 14
Sedulus 145 1. 565 7. 784 5. 847 4
ſeges 330 6. 761 11. 767 2
ſegetes 118 4. 867 2
ſegetis 312 5
ſegnes 328 1. 648 8
ſegni 301 2
ſegnis 660 2
ſegniùs 818 13
ſelectis 554 11
ſellis 577 11
ſemel 96 2. 109 2. 270 6. 343 4. 357 6. 370 14. 372 1. 393 5. 401 1. 414 1. 447 5. 478 1. 498 9. 547 14. 615 6. 689 14. 709 2. 902 2. 904 7. 913 1
Semeleius 74 1
Semeles 79 2
Semela 700 11
Semeſos 537 1
ſemet 576 5
ſemina 486 3. 664 5
ſemis 902 1
ſemita vitæ fallentis 817 2
Semota 829 7
Semoti 19 4
Senator 576 4. 578 7
Sene 683 9. 689 15. 690 1
Senecta 871 1
Senex 171 4. 205 2
Senectam 121 3
Senectus 217 10. 451 4. 483 1. 618 5. 632 12. 825 13
Senectuti 500 8
Senem 448 13. 605 4. 689 4. 888 2
Senes 183 9. 508 11. 729 5. 732 2. 838 1
Seneſcentem 725 2
Seneſcit 766 11
Senex 186 2. 649 18. 665 6. 882 1
Seni 322 3
Senibus 726 12
Senile 437 6
Seniles 888 9
Senior 691 3
Seniorum 609 6. 902 12
Senis, *id eſt*, Sex 908 5
Senis, *genit.* à Senex 616 6. 633 4. 883 7
Senium 113 4
Senos 895 1
Senſere 378 7
Senſi 175 5
Senſibus 475 2
Senſimus 719 6
Senſit 270 13. 386 5. 647 5
Senſu 536 10. 551 3. 753 1
Senſus 538 12. 539 6
Sententia 482 3. 521 3. 601 1. 733 8. 804 7. 878 11. 862 2
Sententiarum 265 2
Sentiant 347 2
Sentiat 747 3
Sentiet 330 5
Sentimus 558 9
Sentire 503 1. 817 5
Sentis 352 2. 625 4. 705 1. 815 11
Senit 655 3. 732 7. 788 7. 802 3. 842 6. 867 3. 878 1
Sentiunt 243 1
Senum 109 5. 684 7
Separatis 232 2
Seponere 896 6
Sepoſita 760 10
Septem 294 5. 497 1. 766 6 *bis*. 861 10
Septem milla 729 7
Septembribus 797 5
Septimi 170 1
Septimium 751 2
Septimius 770 1
Septimus 697 4
Sepulchra 589 8
Sepulcri 227 2. 237 7
Sepulcris 35 2. 445 7. 691 3
Sepulcro 298 13. 646 9. 655 9
Sepulcrum 463 6. 587 2
Sepultæ 402 4. 691 6
Sepultis 838 4

INDEX

ſequar 593, 2. 731, 1, 5. 769 7. 893, 13
ſequare 408, 3
ſequemur 427, 10
ſequentes 506, 2. 514, 7. 576, 5
ſequentur 900, 5
ſequere 862, 8. 182, 5
ſequerer 554, 1. 577, 1
ſequerere 653, 9
ſequeretur 587, 5
ſequetur 63, 3. 208, 6
ſequi 64, 7. 93, 6. 341, 8. 775, 4. 861, 8. 866, 3
ſequitur 311, 3. 712, 9
ſequor 365, 10. 595, 8. 616, 6
ſequuntur 578, 5. 913, 5
ſera 144, 2. 288, 4. 297, 2
ſeras 55, 10
ſerendis 878, 8
ſereno 141, 6. 477, 1. 677, 5
ſeres 355, 7. 423, 4
ſeri ſtudiorum 603, 1
ſeria 508, 7. 636, 2. 881, 6. 892, 9. 912, 5
ſericas 114, 4
ſericos 459, 1
ſeries 360, 2. 894, 2
ſerius 162, 2
ſermo 641, 11. 603, 3. 621, 4. 699, 8
ſermone 536, 9. 601, 3. 638, 3. 671, 7. 749, 7. 828, 2. 862, 1. 880, 6. 893, 2
ſermonem 877, 5
ſermones 257, 5. 285, 5. 854, 4
ſermoni 548, 5, 11
ſermonibus 325. 5. 698, 15. 841, 9. 860, 3. 179, 4
ſermonis 582, 6
ſermonum 746, 1. 878, 4
ſerpens 344, 4. 533, 3
ſerpente 439, 4
ſerpentes 142, 1. 589, 6. 874, 3
ſerpentibus Arſis pejor 722, 4
ſerpentium 428, 6
ſerpit humi 875, 6
ſerva, *nom.* 163, 2
ſerva, *verb.* 643, 15
ſervabis 785, 6
ſervabit 741, 8
ſervanda 937, 3
ſervantem 751, 7
ſervare 159, 2. 513, 4. 554, 5. 752, 2. 756, 8. 825, 8. 879, 9. 901, 11
ſervaret 865, 6
ſervari 913, 12
ſervas 325, 5. 656, 3. 772, 822, 7
ſervaſtis 865, 14
ſervat 498, 10. 535, 10. 778, 4. 799, 4. 914, 3
ſervata 209, 2
ſervate 390, 5
ſervatis 655, 7
ſervatura 415, 1
ſervavit 576, 10. 599, 1
ſerves 16, 6. 134, 1. 739, 2 815, 8
ſervet 798, 5
ſervetur 883, 1
ſervi 611, 8
ſerviat 156, 4
ſerviet 114, 1. 774, 14. 801, 6
ſervile 712, 5
ſervilem 443, 5
ſervilibus 589, 4
ſervilio 715, 6
ſervire 462, 4
ſervis 461, 4. 630, 3. 789, 11, 895, 8
ſervis *verb.* 709, 12
ſervit 288, 3. 571, 5. 775, 3
ſervitio 691, 1
ſervitus 183, 5
ſervius 617, 9. 653, 2
ſervo, *nom.* 513, 12. 709, 10. 800, 11
ſervorum 841, 3
ſervos 512, 2. 531, 5. 566, 9. 576, 5. 597, 2. 648, 6. 650 5. 758, 3
ſerum 706, 7
ſerus 13, 5. 65, 1. 845, 3
ſervum 537, 7. 756, 11
ſervum pecus 820, 7
ſervus 663, 8. 703, 1. 709, 1. 799, 10
ſeſquipedalia verba 880, 8
ſeſſor 865, 5
ſeſſuri 887, 3
ſeſtertia 766, 6. 858, 8
ſeſti, v. ſexti
ſetoſa 489, 1
ſetoſam 564, 6
ſeu quod 616, 10, *bis*
ſevera 288, 10
ſeveræ 148, 6. 280, 2
ſeveri 103, 3. 840, 3
ſeveris 819, 8. 891, 14
ſeveris, *verb.* 75, 1
ſevero 812, 12
ſeverum 881, 6
ſeverus 132, 7. 469, 1. 749, 3
ſex 726, 7
ſextarius 512, 4
ſexti 22, 2
ſextilem 759, 5
ſextili 778, 0
ſibi 159, 5. 272, 5. 306, 1. 508, 12. 512, 5. 519, 4. 523, 1. 528, 2. 532, 6. 547, 11. 554, 15. 573, 7. 576, 12. 577, 10, &c.
ſibilat 511, 9
Sibyllini 496, 1
Sicambri 420, 3
ſicambros 369, 10
ſicana 490, 3
ſicarius 544, 4.
ſicca 296, 9
ſiccas 20, 2
ſiccat 699, 5
ſiccatis 133, 8
ſiccet 434, 11
ſicci 386, 1
ſiccis 18, 1. 1. 75, 3. 480, 3. 672, 3. 819, 2
ſiccos 354, 12
ſiccus 622, 9. 665, 5. 804, 2
ſicula 860, 7
ſiculæ 218, 1. 241, 4
Siculas 380, 4
Siculi 740, 13. 834, 2. 913, 12
ſiculis 780, 1
ſiculum mare 194, 2
ſicut 467, 1. 508, 12
ſidera 7, 5. 15, 2. 214, 4. 242 1. 282, 2. 448, 1. 477, 2. 485, 5. 591, 7
ſidere 244, 2. 290, 12
ſiderum 439, 5. 499, 6
ſidonii 486, 7
ſidonio 773, 11
ſidus 55, 1. 398, 2. 428, 13. 465, 9. 490, 12. 584, 1
ſigilla 868, 6
ſigilla grata pudico 824, 3
ſigno *pro* ſigilla 697, 2
ſigna 182, 7. 269, 5. 361, 11. 421, 3. 462, 5. 517, 7. 670, 2. 813, 13. 854, 2

signat humum 887 7
signata 784 2
signatum 877 7
signi 581 2
signis 317. 368 3. 567 3
signo 641 3
signo lugenæ læsb 865 9
signum atrum 912 1
sileant 397 1
sileas 690 3
silebo 51 3. 402 6
silenti 698 9
silentio 201 5. 248 3. 365 8
silentium 448 7. 451 5. 468 2
Silenus 893 12
siliquis 841 5
silix 534 3
silva, &c. v. sylva
sim 550 10. 574 8
simile 50 14. 555 8. 641 11. 618 5
similem 308 4. 322 5. 564 2. 6[illegible] 2
similes 613 3
simili 384 9. 541 7. 829 6
similis 92 1. 344 5. 527 7. 550 9. 690 9. 895 2
similimus 804 7
simius 602 3
Simois 474 4
Simone 893 11
simplex 35 5. 535 7. 630 5. 631 2. 678 7. 869 7. 891 1
simplex & unum 875 1
simplices 183 1
simplici 144 3. 416 8
simplicior 536 6
simulacra 274 4
simulantia 853 3
simulare 874 10
simulas 705 1
simulet 820 1
sin 749 2
sinas 14 1
sincerum 535 12. 740 9
sine, *verb.* 801 6. 806 1
sinebant 213 2
singula 573 5. 590 4. 626 2. 700 13. 859 13. 880 3
singulos 498 4
singultim 575 2
singultus 350 14
sinistra 19 3
sinistrè 913 1
sinistrorsum 462 10. 643 6
sint 508 12. 6103. 612 2. 677 3. 699 11
sinu 218 2. 653 6
Sinuessæ 561 4
Sinuessanum 749 1
sinum 427 9
sinus 346 10. 466 9. 732 6
sinus, *plural.* 126 8
Siren 640 1
Sirenum 737 9
sis 346 4. 478 9. 511 5. 550 9. 553 12. 618 8. 647 3. 685 7. 734 2
Sisennas 582 7
Siser 714 4
Sisyphus 208 2. 494 10. 535 3. 641 1
Sitæ 462 19
Sithonia 343 2
sithoniis 77 1
siticulosæ 429 6
sitiens 511 11
sitim 156 6. 410 7. 866 6
sitis & fames argenti 811 3
sitis 524 4
situ 359 2
situm, *adiect.* 255 1. 292 1
situs, i. squalor 864 5
situs agat 796 4
situs, *plur.* 854 6
Smyrna 776 3
Sobolem 497 11
Soboles 302 8. 524 3
Sobrius 189 4. 638 4
Socci 879 1
Socco 846 9. 850 1
Socero 688 7
Socerorum 268 3
Socerum 298 1. 514 3. 821 7
Socialiter 895 6
Socianda 390 9
Socii 32 7
Sociis 737 7. 738 1. 845 1
Socio 841 2
Socium 368 9
Socius 689 5
Socraticæ 900 4
Socraticam 114 9
Socraticis 325 8
Sodales 103 5. 139 3
Sodali 99 3. 317 4
Sodalibus 136 2. 394 2. 616 2. 765 13
Sodalis 691 3
Sodalium 1745
Sodes 595 6. 730 1. 761 5. 798 8. 911 7
Sol 280 4. 370 10. 386 2. 415 10. 462 6. 497 3. 582 1. 826 1
Sol veniens 796 6. discedens *ibid.*
sola 400 5. 752 2
solares 756 8
solabitur 702 10
solantis 167 7
solatas 642 4
solatur 842 3
solido 528 3
solidum 688 6
sole 216 5. 354 13. 357 3. 547 7. 748 3. 840 7
soleas, *nomen* 542 1. 720 8. 785 9
soleat 567 1
solem 185 9. 598 5. 673 2. 752 3. 773 2
solenne 813 6. 839 9
solennia 733 12
solennis 407 1
solent 570 3. 720 5. 815 13
solet 726 13
solers 395 2. 909 3
soles, *id est*, dies 383 8
soles, *verb.* 695 6
solet 98 5. 641 8
solibus 434 6. 481 7. 826 6
solida 250 3
solido 5 7. 620 4
solidum 663 6
solio 157 1
solis, *genit.* à Sol. 35 2. 91 2. 246 3. 422 7
solis 732 12. 803 9
soliti 559 6. 619 9. 661 1
solitis 50 9
solitum 21 13. 786 5
solitus 511 9. 577 13. 658 5.
solium 896 3
sollicita 131 1
sollicitæ 222 5. 698 13
sollicitam 544 8
sollicitas, *nom.* 700 5
sollicitas, *verb.* 418 4
sollicitat 242 2. 627 3
sollicitis 363 9. 750 4
sollicito 831 8

ſollicitudine 719, 16
ſollicitudines 76, 1
ſollicitudinibus 473, 9
ſollicitum 61, 8. 517, 1. 707, 10
ſollicitus 355, 6. 580, 1. 662 3
ſolo, *ſubſt.* 336, 13
ſolo, *adject.* 98, 1. 642, 11
ſolos 507, 2. 795, 8
ſolſtitio 778, 2
ſolvas 549, 11
ſolvat 248, 7
ſolvatur 473, 1
ſolve 488, 2 *bis.* 491, 1. 725, 2
ſolventur 621, 2
ſolvente 104, 8. 328, 1. 464, 12
ſolveret 700, 9
ſolvet 59, 4. 371, 4. 802, 2
ſolvi 155, 6
ſolvitur 20, 1
ſolum, *ſubſt.* 75, 8. 176, 2. 481, 4
ſolum, *adject.* 677, 3. 822, 8.
ſolum, *adj.* 576, 11. 893, 7
ſolus 401, 3. 541, 9. 542, 6. 557, 16. 578, 9. 687, 6. 827, 1. 738, 3. 911 13
ſoluta 465, 1
ſolutæ 21, 5
ſolutis 116, 4. 169, 3. 867, 4
ſolutis operum famulis 316, 3
ſolutorum 581, 5
ſolutos 364, 6, 551, 8
ſolutum 750, 6
ſolutus 430, 4. 450, 7. 699, 5
ſomni 938, 2
ſomnia 704, 3. 833, 3. 870, 9. 873, 7
ſomnis 365. 9
ſomnium 348, 10
ſomno 259, 2. 614, 4. 698, 12. 712, 8. 861, 6
ſomnos 97, 3. 216, 1. 433, 6. 452, 4. 475, 3. 558, 3. 773, 3
ſomnum 192, 2. 241, 7. 725, 3. 749, 6. 763, 1. 904, 2
ſomnus 241, 7. 297, 12. 566, 11. 803, 6
ſomnum prope rivum 789, 6
ſonabit 574 4
ſonant 472, 4
ſonante 460, 5. 481, 6
ſonantem 201, 2. 264, 1. 398 7
ſonari 490 11
ſonat 591, 2
ſonaturum 548, 7
ſonent 605, 2
ſonitum 153, 4
ſonitus 5, 11
ſono 203, 3. 907, 7
ſonum 222, 7. 374, 9. 849, 9. 861, 14. 896, 7. 503, 7
ſonus 489, 3
Sophocles 845, 5
ſopor 94, 5
ſopore 448, 12
ſopori 632, 4
ſoracte 38, 2
ſorde 740, 8
ſordent 776, 8
ſordes 575, 14. 558, 4
ſordeſcere 825, 3
ſordet 810, 7
ſordibus 491, 2. 639, 2. 691, 7
ſordida 750, 8
ſordidæ 247, 1
ſordidos 151, 2. 228, 3
ſordidum 406, 5
ſordidus 108, 7. 189, 3. 216, 2. 511, 8. 513, 11. 518, 2. 652, 10
ſoror 95, 1. 304, 7. 643, 14. 807, 5
ſorore 256, 5
ſororem 650, 15
ſorores 101, 7. 186, 4. 298, 2
ſororibus 321, 6. 392, 1
ſororum 160, 8
ſors 39, 7. 161, 3. 787, 8
ſorte 312, 7. 334, 8. 476, 7. 664, 2. 702, 8. 774, 17
ſorte ſuprema 867, 14
ſortem 190, 1. 505, 1
ſortes dictæ 908, 6
ſortiere 22, 6
ſortilegis 892, 2
ſortis 407, 6
ſortita 701, 7. 880, 3
ſortito 440, 5
ſortitur 241, 1
ſortitus 574, 14
ſoſiis 903, 4
ſoſiorum 824, 2
ſoſpes 136, 1. 140, 4
ſoſpite 111, 3. 500, 2
ſoſpitis 287, 2
ſoſpitum 305, 2
ſpadonibus 462, 2
ſpargas 869, 9
ſparge 312, 1. 691, 5
ſpargens 446, 4
ſpargent 211, 3
ſpargere 307, 10. 749, 10
ſparges 173, 6
ſpargier 406, 2
ſpargis 656, 2
ſpargit 318, 2
ſparſi 721, 5
ſparſiſſe 159, 2
ſparſum 324, 2. 679, 3
Spartacum 306, 1
Spartacus 480, 3
ſpatiari 588, 1
ſpartiere 654, 4
ſpatiis 763, 8. 787, 6
ſpatio 383, 11
ſpatio brevi 47, 4
ſpatium 701, 14
ſpe 612, 3. 753, 6. 793, 6. 817, 9. 842, 13. 888, 5
ſpecie 870, 4
ſpeciem recte decipimur 875, 3
ſpeciem 809, 2. 816, 7
ſpeciem ludentis dabit 864 11
ſpecies 626, 3. 657, 1. 753, 5. 756, 10. 873, 8
ſpecioſa 349, 11. 864, 3. 885, 5. 901, 1
ſpecioſus 813, 9
ſpecioſum 799, 8
ſpectabant 588, 2
ſpectacula 109, 3. 624, 6. 849 6
ſpectaculo 449, 12
ſpectaculum 452, 10. 583, 12
ſpectanda 605, 2. 753, 1
ſpectandum 875, 15
ſpectandus 416, 12
ſpectant 753, 12
ſpectante 758, 5
ſpectantia 731, 4
ſpectantis 880, 9
ſpectantur 850, 2
ſpectare 626, 7. 777, 6. 824, 8

ſpectaret 849, 5
ſpectaſſe 720, 10
ſpectat 158, 6. 800, 5. 835, 2
ſpectata 862, 5. 889, 8
ſpectator 647, 4. 888, 15. 892, 7
ſpectatoris 851, 2
ſpectatum 724, 1. 873, 5
ſpectaverat 697, 12
ſpectemus 862, 7
ſpectent 752, 5
ſpectes 526, 3. 733, 6
ſpeculo 404, 6
ſpecus 340, 1
ſpem 22, 3. 48, 1. 327, 5. 428 10. 503, 2. 684, 9. 686, 6. 736, 9. 747, 6
extra Spem veniæ cautus 895 15 v. intra
ſem mentita ſeges 767, 2
ſperabitur 747, 8
ſperamus 852, 2. 902, 2
ſperare 140, 2 408, 4
ſperas 527, 7
ſperat 24, 3. 189, 9
ſperatum 828, 8
ſperavit 648, 5
ſperes 58, 9. 392, 3
ſperet 894, 1
ſpernat 876, 7
ſperne 39, 9. 116, 1. 623, 1. 685, 1. 740, 10
ſpernere 213, 1. 219, 2. 255, 2
ſpernit 5, 8. 248, 2. 626, 6. 733, 9. 761, 10
ſpes 133, 2. 365, 2. 382, 9. 407, 10. 728, 10. 800, 2. 816, 11
ſpes, *plural.* 411, 5. 749, 4. 750, 3. 812, 3
ſpicea 499, 1
ſpicula 64, 6. 352, 8
ſpinas 787, 1
ſpinis 871, 2
ſpirabat 414, 6
ſpirat 400, 2. 846, 1
Spiritu 489, 12
Spiritum 156, 2. 218, 6. 389 5. 668, 12
Spiritus 220. 9. 296, 5. 295, 8. 468, 4. 548, 9
ſpiro 375, 3
ſpiſſa 211, 5. 322, 4. 891, 3
ſpiſſæ 373, 3. 906, 1
ſpiſſis 822, 4
ſplendeat 155, 3. 874, 5
ſplendentis 80, 4
ſplendet 215, 9. 252, 6. 749, 3
ſplendida 393, 5. 651, 2. 852, 12
ſplendide 297, 9
ſplendidior 302, 1. 311, 11
ſplendidius 84, 10
ſplendor 547, 6
ſplendoris 863, 13
ſponda 440, 4
ſpondeos 895, 4
ſpondere 910, 8
ſponſæ 368, 5. 821, 8
ſponſi 738, 5
ſponſo 114, 1
ſponſorem 694, 4
ſponſos 897, 5
ſponſum, *id eſt*, promiſſum 538, 40
ſponſum, *id eſt*, ad ſpondendum 860, 10
ſponſus 246, 6
ſponte ſuâ 782, 1
ſpretus 454, 11
ſpurco 684, 1
ſquillas 717, 7
ſquillis 678, 1
ſtabant 602, 2
ſtabat 587, 2. 586, 4
ſtaberi 646, 9. 647, 4
ſtabiles 895, 4
ſtabilis 498, 9
ſtabit 666, 7
ſtabulis 10, 1
ſtagna 210, 4
ſtans pede in uno 545, 6
ſtante 543, 2
ſtantem 132, 2. 520, 5. 686, 1
ſtantes 354, 1
ſtare 595, 4
ſtas 858, 13
ſtas animo 657, 6
ſtat 185, 2
ſtatis 507, 9
ſtatu 261, 11
ſtatua 861, 11
ſtatuas 644, 3. 685, 10
ſtatuetur 113, 3
ſtatuis 656, 1
ſtatuis, *nom.* 336, 2
ſtatuit 199, 5. 528, 1. 636, 7
ſtatus 355, 5. 805, 2
ſtella 51, 10. 354, 11
ſtellæ 782, 1
ſtellas 583, 15. 752, 8
ſtellis 231, 5. 307, 10. 340, 5
ſtercore 471, 1
ſterilem 330, 6
ſterilis 877, 13
ſternet 315, 4
ſternebat 532, 5
Sternitii 782, 4
Sternitius 642, 2. 667, 4
ſtertit 558, 7. 858, 2
ſtes 654, 4. 690, 9
Steſichori 399, 4
ſtet 38, 1. 254, 3. 352, 8. 518, 12. 847, 2. 878, 4
ſtetere 69, 9
ſtetit 264, 2. 296, 8. 642, 7. 679, 3. 850, 4
Sthenelus 65, 6. 401, 8
ſtillabit 910, 14
ſtimulos 710, 12
ſtipare 639, 5
ſtipata 835, 5
ſtipator 543, 9
ſtipendium 490, 7
ſtirpes 356, 7
Stoice 652, 6. 667, 8
Stoici 459, 1
ſtola 524, 8. 526, 10
ſtolidi 847, 10
ſtomacheris 734, 8
ſtomachetur 49, 6
ſtomacho 69, 6. 631, 4. 658, 15. 678, 3. 680, 5
ſtomachoſus 792, 7
ſtomachum 623, 4. 627, 1. 714, 4. 792, 3
ſtomachum, *id eſt*, iram 26, 5
ſtomachus 626, 6
Strabonem 534, 10
ſtragula 649, 13
ſtramentis 649, 12
ſtratus 5, 9
ſtravere 39, 3. 69, 8
ſtravit 417, 12. 656, 4
ſtrenua 351, 3. 779, 8
ſtrenuus 741, 3. 764, 1. 765, 12
ſtrepitu 291, 5. 529, 6. 859 2
ſtrepitum 64, 7. 322, 2. 354, 4. 374, 7. 778, 9. 788, 13
ſtrepitus 702, 5. 803, 7. 861, 7. 879, 6
ſtrepunt 150, 3. 409, 3

INDEX

ſtrictis 788, 15
ſtridere 620, 9
ſtridore 120, 5
ſtrigili 712, 4
ſtrigis 445, 10
ſtringat 517, 6
ſtruis 227, 3
ſtruit 509, 2. 743, 2
ſtudet 367, 1. 743, 9. 820, 4. 841, 2. 909, 5
ſtudia 812, 9
ſtudiis 338, 3. 732, 4. 739, 5. 766, 11. 814, 7. 839, 1. 861, 10. 863, 6. 887, 14
ſtudio 551, 5. 622, 7. 648, 11. 704, 4. 840, 3. 851, 5
ſtudiorum 603, 1. 615, 11
ſtudioſa 347, 9. 689, 13. 743, 2
ſtudium 300, 3. 412, 3. 744, 12. 509, 5
ſtultæ 728, 7. 854, 14. 896, 5
ſtulti 519, 8. 642, 1
ſtultior 707, 1
ſtultis 537, 4
ſtultiſſimus 596, 10
ſtultitia 19, 10. 642, 12. 657 3. 858, 6. 668, 1. 728, 2
ſtultitiæ 643, 10. 664, 9
ſtultitiam 412, 5. 811, 9. 886 13
ſtultorum 736, 3. 798, 1
ſtultos 658, 10
ſtultum 668, 5
ſtultus 532, 11. 543, 7. 571, 4. 652, 4, 5. 692, 8. 738, 1. 761, 10. 787, 9
ſtupens 202, 4
ſtupens 457, 2
ſtuper 340, 8. 547, 6. 571, 6. 621 7
ſtupris 384, 7
Stygia 236, 1
Stygiis 497, 5
ſtylum 610, 3
ſtylus 617, 1
Styx 128, 5
ſua 264, 9, 403, 8. 456, 7. 471, 5
ſuadela 755, 7
ſuadere 482, 9
ſuaderet 522, 9
ſuades 513, 6
ſuadet 730, 4
ſuæ 524, 11
ſuam 485, 2. 530, 5
ſuas 744, 2
ſuaverit 740, 15
ſuave eſt 510, 8
ſuave 551, 2
ſuaves 628, 4. 722, 1
ſuavio 440, 3
ſuavior 605, 4
ſuaviter 592, 4. 768, 4
ſuavius 581, 6. 721, 7
ſubacta 151, 3. 167, 1
ſubducta 807, 13
ſubductis 5.0, 1
ſubductum 19, 2
ſubegit 8.8, 9
ſubeſt 386, 2. 733, 7. 788, 11
ſubeunt 258, 7
ſubjecta 888, 14. 854, 11
ſubjectat 710, 12
ſubjectior 697, 11
ſubjectos 55, 9
ſublimus 559, 2
ſubinde 691, 5. 769, 6
ſubire 426, 2. 541, 4
ſubiſti 762, 11
ſubit 593, 4. 806, 10
ſubito 672, 5. 702, 4. 704, 5. 705, 10
ſublatæ 454, 5
ſublatam 336, 6
ſublatis 690 14. 714, 5
ſublato jure nocendi 898, 2
ſublatus 686, 5
ſublegit 714, 7
ſublime 244, 6
ſublimes verſus 913, 6
ſublimi 7, 5. 66, 1. 343, 3
ſublimia 781, 7
ſublimis 845, 7. 887, 13
ſubluſtri 347, 11
ſubmittere 726, 5
ſubrepere 701, 13
ſubruit 310, 6. 847, 6
ſubſcribe 612, 9
ſubſcribi 336, 2
ſub equitur 78, 3
ſubſidere 483, 5
ſubſtringe 690, 12
ſubſuta 520, 4
ſubtemine 474, 5
ſubtile 717. 3. 853, 4
ſubtilis judex 711, 7
ſubucula 733, 6
ſubvertet 774, 16
ſuburbana 766, 2
ſuburbano 672, 3
ſuburanæ 448, 14
ſuccedant 755, 4
ſuccederet 806, 6
ſucceſſit 897, 5
ſucci 772, 1
ſuccinctam 588, 9
ſuccinctus 701, 20
ſuccinit 807, 7
ſuccis 718, 4
ſucco 679, 5
ſuccos 253, 6
ſuccum 716, 4
ſuccurrite 913, 8
ſuccus 349, 10. 552, 14
ſudando 624, 1
ſudaviſſe 785, 10
ſudavit 909, 9
ſudet 194, 1
ſudor 63, 8. 466, 5. 470, 7. 592, 9
ſudoris 846, 4
ſuetæ 588, 3
ſuffigat 537, 9
ſuffragia 821, 14. 863, 5
ſui 5, 4. 58, 11. 78. 3, 198, 5. 356, 11
ſuis 183, 1. 265, 5. 385, 3. 430, 3. 464, 4. 479, 4. 689, 2. 814, 7
Sulcii 550, 10
Sulcis 240, 5
Sulcius 550, 5
Sulcos 766, 10
Sulfura 792, 2
Sullæ, v. Syllæ
Sulpitiis 411, 4
Sum 362, 3. 428, 3. 593, 2. 619, 9. 655, 1. 709, 3. 857, 2
Sumas 807, 3
Sume 287, 1. 361, 3. 652, 1. 660, 3. 663, 2, 778, 7
Sumebat 911, 12
Sumere 103, 3. 510, 13. 571, 5. 577, 11
Sumere vires 815, 13
Sumeret 270, 14
Sumes 49, 2
Sumet 812, 3. 863, 12
Sumi 711, 12
Sumit 247, 3. 743, 12
Sumite 875, 16
Summa, *ſubſtant.* 22, 3. 547, 10. 875, 12
Summa, *adject.* 9, 5. 583, 6. 623,

623, 6. 638, 6. 724, 1
ſumma voce 530, 7
ſummæ 393, 1. 649, 10
ſummam 646, 9. 647, 5. 906, 4
ſummè 858, 6
ſummi 337, 10
ſummis 129, 2. 333, 5
ſummisère 382, 1
ſummittit 676, 5
ſummo 352, 9. 905, 8
ſummos 189, 7
ſummoſſes 596, 3
ſummotus 468, 16
ſummovere 227, 5
ſummovet 190, 4. 215, 5
ſummum 566, 2. 700, 2. 831, 6
ſummus ab imo 729, 4
ſummus ego 715, 5
ſumpta 518, 8. 876, 13
ſumptis 894, 3
ſumptu 213, 13
ſumptum 519, 3. 681, 2. 863, 9
ſumptuoſa 332, 2
ſumptus 576, 7. 680, 9
ſumus 392, 12. 556, 1. 592, 6. 738, 4
ſunto 880, 10
ſuo 807, 2
ſuorum 697, 5
ſuos 515, 1
ſupellex 749, 3
ſuperque 429, 3. 524, 2
ſuperante 53, 7
ſuperantis 405, 3
ſuperare 51, 8. 514, 10. 813, 8
ſuperat, *id eſt*, ſuperfluit 634, 2
ſuperat, *id eſt*, reſtat 901, 10
ſuperba 431, 3. 449, 5
ſuperbæ 112, 1. 730, 7
ſuperbas 456, 3
ſuperbi 501, 7. 851, 2
ſuperbiæ 404, 2
ſuperbiam 292, 4. 361, 2
ſuperbis 421, 4. 890, 10
ſuperbo 242, 5. 700, 13
ſuperbos 43, 7. 52, 5. 130, 3. 382, 8
ſuperbum 209, 3. 228, 11. 624, 9
ſuperbus 441, 3. 478, 8. 488, 4. 571, 1
ſupercilio 243, 3. 816, 6
ſupereſſe 817, 7
ſupereſſent 701, 17
ſupereſt 817, 7
ſuperi 393, 2. 842, 10
ſuperjecto 10, 1
ſuperis 6, 5. 27, 9. 45, 1
ſuperne 236, 4. 873, 4
ſuperni 429, 1
ſuperſtes 155, 7. 220, 3. 500, 4
ſuperſtite 427, 5
ſuperſtites 452, 9
ſuperſtiti 290, 3, 7
ſuperſtitione 646, 4
ſuperſunt 756, 6
ſupervacuas 791, 3
ſupervacuos 237, 8
ſupervacuum 902, 8
ſuperveniet 747, 8
ſupervenit 868, 2
ſupinas 330, 1
ſupinor 706, 12
ſupinum 260, 2
ſupinus ſtertit 558, 7
ſuppetas 493, 6
ſuppetit 780, 4
ſupplex 418, 2. 487, 2. 863, 5
ſupplice 304, 8
ſupplicio 336, 8
ſupponas 677, 5
ſuppoſitor 148, 5
ſuprema 59, 4
ſupremâ forte 867, 14
ſupremi 124, 2
ſupremo 86, 2. 493, 10. 748, 3
ſupremo ſine 828, 10
ſupremum 220, 7. 513, 13. 747, 7
ſura 573, 6
ſuras 166, 3
ſurdior 183, 8
ſurdiora 492, 2
ſurdo 849, 8
ſurge 257, 11, 12. 813, 4
ſurgendum 580, 2
ſurgente 185, 8. 547, 7
ſurgeret 636, 1
ſurget 652, 8
ſurgit 278, 7. 632, 5
ſurgunt 732, 1
ſuris tumentibus, Epod. 8
ſurpite 665, 7
ſurpuerat 414, 7
ſurrentem 677, 9
ſurrentum 807, 11
ſurrene 598, 6
ſurripis 650, 3. 800, 3
ſus 470, 6. 738, 3. 860, 3
ſuſcitabo 346, 2
ſuſcitat 190, 6
ſuſciret 512, 13
ſuſpecta 74, 4. 812, 12
ſuſpectos 617, 12. 799, 14
ſuſpectum 550, 5
ſuſpendens 719, 12
ſuſpendis 570, 4
ſuſpendiſſe 24, 7
ſuſpendit 832, 3
ſuſpenſa 447, 2. 719, 2
ſuſpenſi 576, 1. 729, 6
ſuſpicari 166, 4
ſuſpice 753, 11
ſuſpirare 282, 6
ſuſpiret 246, 5
ſuſtineant 38, 2
ſuſtineas 813, 11. 827, 1
ſuſtinet 579, 4
ſuſtulerat 223, 1
ſuſtulerit 262, 4
ſuſtulit 129, 6. 177, 2. 538, 8
ſuſurri 40, 3
ſuſurros 720, 9
ſutor 541, 9. 542, 1, 5. 649, 1
ſuum 867, 11
ſybarim 34, 2
Sydera, v. Sidera
ſyllaba 894, 11
Syllæ 524, 1
ſylva 89, 5. 312, 4. 318, 2. 791, 9. 773, 7
ſylvæ d'æreſ. 92, 4. 4[illegible]
ſylvæ 38, 3. 50, [illegible] 3. 356, 9. 89[illegible] 13. 877, [illegible]
ſylvam 264, 7. 601, 4
ſylvane 432, 12
ſylvani 355, 3
ſylvanum 843, 2
ſylvarum 45[illegible], 1. 786, 3
ſylvas 295, 8. 746, 4. 859, 3
ſylveſtrem 868, 12
ſylveſtres 907, 3
ſylveſtria 629, 5
ſylvis 87, 1. 433, 4. 448, 11. 467, 9. 643, 4. 701, 5. 741, 6. 875, 8. 894, 4
ſymphonio 905, 4
ſyncerum, v. ſincerum
Syra 119, 7
Syri 573, 10
Syrio 175, 3

Syrò 697, 8
Syrtes 89, 1. 171, 1. 256, 8 464, 5

T.

TAbella 616, 5. 711, 1. 839, 1
tabellas 470, 2. 868, 6
tabellis 513, 2. 697, 2
taberna 542, 4. 550, 11. 788, 11
tabernas 22, 1. 895, 2
tabeſcat 514, 9
tabo 447, 5. 450, 1
tabula 24, 5
tabulæ 621, 2. 740, 7. 873, 6
tabulam 576, 1. 729, 6
tabulas 546, 1. 645, 2. 687, 4. 688, 7. 829, 9
tabulis 863, 12
taceas 863, 10
tacenda 765, 13
tacent 457. 3
tacentem 190, 5
tacentes 807, 2
tacere 551, 10
taces 320, 4
tacet 542 2
tacita 321, 9. 360, 6. 788, 1
tacitum 536, 9. 580, 5. 746, 4
tatiturna 182, 9. 355, 4
taciturnitas 397. 3
taciturnius 861, 11
taciturnus 119, 3. 816, 5. 825, 4
tacitus 363, 9. 592, 11. 689, 1. 765, 3. 807, 9. 866, 8
tacta 778, 14
tactu 246, 7
tacui 448, 5
tædium 61, 8
Tænati 128, 5
tale 440, 1. 829, 3
talenta 658, 11. 710, 7. 755, 3
talentum 893, 11
tali 604, 2
Taliarche 39, 1
talibus 617, 11
talis à talus 32, 6. 585, 4
talium 395, 3
talo recto ſtes 847, 2
talos 520, 4. 526, 10. 592, 10. 653, 5. 705, 3. 856, 4
tam quàm 837, 3
Tanaim 291, 1. 423, 5
Tanaim, *nomen viri* 514, 3
Tanais 355, 8
tandem 12, 1. 93, 5. 186, 6. 307, 6. 380 9. 488, 1. 558, 5. 609, 4, 13. 887, 9
tangas 708, 6
tangat 255, 6. 429, 2
tange 343, 4
tangendæ 18, 7
tangens 686, 1
tangentis 700, 13
tangere 35, 6. 303, 1. 321, 5. 527, 6. 617, 7. 743, 12
tangi 295, 6
tango 523, 3
tanquam 512, 1, 2. 624, 7. 867, 12
tanta 524, 5. 827, 1
tantam 781, 6
Tantali 228, 12
Tantalum 228, 12
Tantalus 493, 8. 511, 11
tantam 475, 1
tanti 467, 10. 899, 10
tanti quantum habeas, ſis 511 5
tantis 709, 7
tanto 634, 5. 850, 2. 884, 4
tantò 518, 7 668, 13 *bis.* 681, 3. 705, 5. 846, 4
tanto plura 866, 8
tantos 639, 6
tantulo 511, 2
tantum 660, 2. 689, 13. 894, 2, 3
tantum 554, 3. 550, 4. 588, 3. 592, 2. 608, 6. 651, 1. 668, 6. 677, 1
tantundem 510, 9, 13. 540, 11. 660, 3. 681, 8
tantummodo 596, 9
tantus 439, 5. 614, 6
tarda 19, 4. 594, 4. 726, 9
tardavit 222, 6
tardior 895, 3
tardiora 493, 4
tardis 557, 3. 695, 4
tardiùs 633, 2. 648, 7
tardo 536, 2
tardum 741, 10
tardus 887, 12
Tarenti 111, 5
Tarentino 850, 6
Tarentum 273, 7. 578, 3. 675, 2. 763, 11. 796, 11
Tarpa 605, 1
Tarquini 52, 6
Tarquinius 571, 2
Tartara 108, 3
Tartaro 383, 4
tauri 167, 3. 349, 2. 371, 3
tauriformis 417. 5
tauris 205, 6. 303, 2. 439, 1
tauro 347, 6
Tauro, *propr.* 748, 4
taurus 350, 12. 540, 6. 617, 14
teque & tua 911, 13
Teanum 732, 9
Tecmeſſæ 163, 5
tecta 215, 7. 231, 5. 257, 1. 292, 1
tecti 189, 5
tecto 521, 11. 569, 3. 639, 4 692, 2. 774, 13
tectum, *ſubſt.* 183, 6. 562, 1. 566, 2. 753, 13
tectum, *particip.* 27, 6
tectus 617, 3
tecum 716, 4. 122, 2. 175, 4. 209, 15 *bis.* 427, 4. 440, 6. 460, 3. 595, 8. 711 6
tedas 380, 3. 689, 15
tegam latus 684, 1
tegat 520, 4. 890, 9
tegentis 5. 6, 6
teges 812, 8
Teiâ fide 73, 6
Teium 476, 2
telas orum 400, 9. 488, 5
Telamone 163, 4
telas 300, 2
Telegoni 353, 1
Telemachus 763, 6
Telephe 312, 5. 881, 3
Telephi 57, 1, 2
Telephum 407, 5
Telephus 488, 3
tellure 33, 1. 152, 3. 450, 16. 478, 9. 688, 4. 798 7

tellurem 843, 2
telluris 195, 3. 636 6
tellus 90, 3. 128, 4. 139, 1. 208, 3. 228, 7. 420, 2. 474, 2. 484, 9. 498, 12. 633, 4
telo 499, 4
telum 617, 5
temere 50, 3. 192, 8. 536, 11. 635, 3. 675, 3. 841, 2. 857, 3. 887, 8
temeri 867, 4
temnens 515, 2
temnit 626, 6
tempe 29, 3. 87, 2. 240, 10
temperant 85, 2. 409, 1
temperante 486, 4
temperare 494, 11
temperas 374, 7
temperat 35, 5. 50, 12. 262, 4. 335, 2. 821, 5, 6. 869, 1
temperatam 159, 3. 264, 10
temperato 155, 2
temperet 217, 7. 320, 2. 689, 4. 781, 8
temperiem 796, 8
tempestas 315, 3. 568, 3. 726 1. 794, 5
tempestas horrida 472, 1
tempestativus 476, 14
tempestatibus urbis 861, 13
tempestatis 664, 1
tempestariva 93, 6. 522, 9
tempestivus 363, 4
tempestivum 866, 2
templa 10, 6. 213, 4. 274, 2. 634, 4. 828, 4
templis 295, 2. 813, 13
tempora, *id est*, caput 341, 9 365, 4. 398, 4
tempora populeâ fertur vinxisse corona 32, 4
tempora dura 859, 4
tempora 108, 5. 370, 4. 393, 2. 410, 7. 414, 1. 540, 8. 549, 9. 581, 2. 597, 3. 752, 3. 884, 2
tempore 159, 5. 495, 4. 515, 4. 562, 3. 598, 2. 615, 2. 642, 3. 671, 2. 726, 9. 741 5. 869, 12
tempore alieno 551, 4
tempore festo 842, 12
tempore quo 688, 3
temporibus 401, 11. 415, 2. 829, 8
temporis 355, 9. 888, 6. 899, 8
temporum 360, 2
tempus 139, 3. 174, 1. 280, 7. 331, 1. 378, 2. 486, 12. 513, 13. 670, 1. 697, 11. 739, 8. 835, 3
tempus est abire 871, 5
ten' 680, 10
tenacem propositi virum 249, 4
tenaci 433, 2
tendant 705, 7
tendebat 762, 9
tendens 273, 6
tendentes 263, 3
tendere 7, 3. 114, 4. 613, 3. 749, 7
tendimus 565, 7
tendis 115, 1. 228, 7. 257, 4. 597, 8
tendit 190, 7. 368, 10. 413, 11. 773, 5. 820, 4
tendit 767, 4
tendunt 705, 7. 859, 15
tene 78, 2. 595, 6
teneam 733, 1
teneas 669, 11
teneant 880, 3. 902, 7
teneatis 873, 5
tenebat 701, 13
tenebit 32, 1
tenebo 298, 6. 592, 14. 802, 1
tenebris 379, 11. 393, 9
tenent 32, 1. 259, 7
tenente 305, 7. 583, 9
tenentur 799, 6
teneo 365, 10
teneor dono 761, 8
teneor, v. tentor
tener 317, 3. 371, 4
tenera 741, 3
teneræ 6, 1. 85, 4. 338, 1. 345, 10
teneram 672, 1
tenerem 671, 6
teneret 794, 3
teneri 732, 4. 821, 11
teneris 364, 10. 894, 6
tenero 278, 2. 410, 3
teneros 540, 12. 554, 16
tenerum 22, 7. 525, 5. 141, 8
tenes 343, 1
tenet 59, 2. 264, 6. 352, 10. 399, 1. 407, 7. 469, 9. 502 9. 574, 5. 643, 2. 811, 1. 914, 11
teneto 707, 3
tenta 485, 6. 489, 12
tentabo 260, 10
tentantem 805, 3
tentantur 754, 8
tentare 331, 7. 854, 13
tentaris 47, 1
tentasse 107, 3
tentat 247, 6. 282, 8. 806, 3
tentata 909, 1
tentator 265, 3
tentatum 512, 10
tentavit 70, 3. 845, 6. 892, 5
tentent 815, 8
tententur 652, 9
tentor 555, 2
tentus 685, 10
tenuabitur 677, 6
tenuare 257, 6
tenuatum 632, 8
tenuem 218, 6
tenuere 499, 19
tenues 27, 2. 671, 7. 789, 3
tenui, *nem.* 125, 5. 215, 9. 235, 1. 671, 7. 675, 4. 702 10. 851, 12
tenuiere 826, 1
tenuis 630, 7. 762, 7. 876, 8. 891, 1
tenuisse 314, 8
tenuit 196, 9
tenus 308, 8. 727, 4
tepeant 772, 11
tepebunt 22, 8
tepefecit 650, 12
teper 547, 8
tepidas 172, 7
tepido 639, 4
tepidum 537, 8
tepidus 826, 1
ter 59, 1. 112, 5. 186, 1. 205, 6. 222, 7. 256, 6, 7. 257, 1. 318, 4. 321, 3. 328, 6. 364, 12. 442, 2. 446, 11, 498, 6. 605, 6. 727 9
terque 993, 17
ter & quater 119, 8
ter quaterque 709, 7
tercentum 649, 11
Tetenti 519, 4
Terentius 824, 3

tereret 838 8
teres atque rotundus 710 4
teretes 6 3. 166 1
teretis 489 14
tergeminis 4 3
tergere 624 4
tergo 46 12. 269 9. 667 7
tergo plector 771 11
terit 442 8
teritur 479 3
termes 485 1
terminalibus 436 4
terminos 227 8
terminum 89 7
terminus 255 5. 498 10
terna millia 680 3
ternos 221 3
terra 91 2. 255 2. 265 5. 391 7. 490 1. 494 6. 561 6
terras, *ablat.* 429 5. 453 1. 501 5. 509 9. 777 6. 877 12
terra marique 798 2
terræ 21 5. 106 1. 205 3. 243 4. 752 5
terræ gravis fallax 788 13
terram 21 2. 202 5. 318 4. 457 7. 508 8. 588 12. 910 15
terram vertit aratro 508 8
terrarum 4 1. 151 3. 172 3. 742 1. 854 6
terras 18 6. 50 11. 216 4. 305 8. 444 2. 695 1. 828 5
terreat 100 5. 617 12
terrent 710 2. 731 3
terrenum 408 1
terrere 707 3
terreſtria 700 6
terret 43 5. 150 5. 407 9. 586 5. 799 2. 847 8
terris 8 1. 13 2. 19 3. 155 1. 235 3. 370 1. 539 2. 557 6. 590 7. 829 7. 849 2. 866 17
terrorem 263 1
terrores 470 9
terroribus 850 11
terruit 8 4. 91. 644 6
tertia 755 4
tertio 415 4
tertium 371 8
tertitus 467 7
teſque 788 6
teſquore 820 2
teſta 83 2. 306 2. 325 3. 719 1
teſta recens ſervabit odorem 741 9
teſtæ 674 4
teſtamenta 674 7. 760 7
teſtamento 690 2
teſtamentum 687 3
teſtatur 153 3
teſtatus 108 5
teſte 799 6
teſtis 265 1. 379 7. 589 8. 590 8
teſtudine 476 3
teſtudinis 374 6. 907 7
teſtudo 123 4. 294 5
teter 296 5
teterrima 540 3
tetigere 176 2
tetigiſſe 520 8. 890 9. 213 4
tetigit 234 3. 332 1. 348 1
tetra 521 3. 549 11
Tetrarchas 531 5
Teucer 32 2. 65 9. 400 9
Teucro 32 8 *bis*. 387 8
Teucrum 656 6
texere 259 4
textam 805 2
textis 434 10
textore 820 1
thalamo 645
Thaliæ 389 1
Theanum, v. Teanum
theatra 849 2
theatris 147 9. 222 7. 605 2. 822 4
theatro 84 1. 835 1. 865 5
Thebæ 382 2
Thebanæ 79 2. 907 6
Thebanos 743 9
Thebarum 801 9
Thebas 29 2
Thebis 650 1. 850 12. 882 4
Theonio dente 815 10
theſaurus 332 6
theſauro 693 2
Theſeus 393 11
Theſpis 845 5. 896 9
Theſſala 29 3. 448 1. 870 10
Theſſalis 104 8
Theſſalo 1644
Theſſalos 44 2
Thetide 474 1
Thetidis 36 6
Thetidos 387 2
thima, v. thyma
Thraca 742 3
Tyracam 797 2
Thrace 14 5
Thracem 340 10
Thraciæ 409 2
Thracio 98 2
Thracis 231 7
Thracum 102 2. 445 4
Thracius 633 10
Thrax 697 8. 812 6
Threicià 147 4
Trecio 95 8. 472 2
Threſſa, v. Creſſa
Thunni, v. thinni
thura 81 0. 364 6. 371 2. 561 6
thure 116 2. 135 4. 330 3
thurini 290 5
thuris 285 2
thus 781 10. 155 9
thuſco v. tuſco
Thyadas 530 8
Thyas 308 2
Thyiæ 880 2
Thyeſtæas 451 6
Thyeſtun 69 7
thyma 722 2. 369 3. 740 5
thynni 686 3
Thyna 281 5
Thyoneus 74 2
Thyrſo 230 7
Tiberi, *propr. viri* 653 7
Tiberi, *fluv.* 666 7
Tiberim 10 3. 35 6. 114 7. 503 1. 614 4
Tiberinis 201 3
Tiberino flumine 776 4
Tiberinus 625 4
Tiberis 161 3. 778 3
tibia 49 2. 257 7. 850 11
tibiæ 284 6. 321 8. 364 7
tibias 7 1
tibicen 891 13. 909 11
tibicina 788 12
tibicinibus 839 4
tibiis 424 1. 460 5
Tibur, v. Tybur, &c.
Tiburni 31 1
Tiburtia 679 5

Tigelli 517 1. 550 12. 611 2. 612 4
Tigellius 530 5
tignis 897 3
tignum 861 1
tigres 251 5. 295 9. 349 12. 483 5. 907 5
tigribus 874 3
tigris animal 98 3
Tigris fluv. 419 2
Timaginis 820 3
timeant 483 7
timebo 344 6
timenda 454 7
timendorum 239 4
timendos 3-3 9
timendum 134 8
timent 913 4
timentes 566 3. 890 6
timenti 760
timentis 547 1. 643 10
times 298 1. 355 6. 748 2
timet 35 6. 199 11. 338 5. 403 14. 428 6. 501 6. 5518 4. 615 7. 753 2. 149 8. 888 3
timide 888 4
timidis 794 7
timido 246 12. 858 11
timidas 204 1
timidum 509 9. 866 16
timidus 61 5. 319 2. 403 16
timidus procellæ 875 6
timor 216 1. 243 5. 550 7
timore 667 3
timores 140 6. 747 6
timui 770 8. 821 4
timuit 17 7. 270 13. 576 12. 806 6
tinearum 649 14
tineas 825 4
tincta 701 16
tinctæ 218 4
tictas 868 7
tinctus 293 3
tingere 412 1
tinget 2093. 331 6
Tiresia 682 3
Tiridatem 100 5
tyronum 519 1
Tisiphonem 589 6
Titanas 262 3
Tithonum 217 10
Tithonus 108 2
titillet 653 13
Titius 743 5
titubes 786 6
titulis 671 6
titulos 415 9. 657 5
Tityus 296 7
Tityi 265 9
Tytyon 206 1
Tityos 386 4
toga 442 2. 532 1. 533 7. 733 7. 811 10. 834 1
togæ 1366. 268 5. 789 3. 820 1
togam 646 2
togata 523 12
togatæ 525 9
togatas, *id est*, fabulas 898 6
tolerabile 904 10
tolerare 167 4. 684 3
tollam 569 5
tollant 906 1
tollas 801 12
tollat 13 9
tolle 167 2. 709 4. 761 6. 780 3
tolle memor dictum 904 10
tollenda 609 7
tollens 78 4
tolient cachinnum 881 12
tollere 17 6. 130 2. 311 5. 335 10. 510 8. 537 5. 545 7. 585 3. 697 6. 913 9
tollere honoribus 4 3
tolleret 705 2. 719 9. 756 5
tolles ex oculis 889 1
tollet 618 4. 864 10
tolletis 732 10
tolli 164 5
tollis ad astra 706 3
tollit 218 2. 810 1
tollit vocem 880 4
tollite 87 2. 102 2. 484 5. 808
tollo 454 10
tollor 260 1
tonantem 266 4
tonantes 128 2
tonantis 433 7
tondet 432 6
tonsa 381 7. 809 7
tonsæ 301
tonso 533 7
tonsore 640 4. 733 5
tonsores 733 3
tonsori 899 7
tonsoribus 582 2
tonsoris 764 5
toral 750 8
toralia 681 1
tormentum 327 1. 740 14
tornatos 911 10
torpes 711 1
torpet animo & corpore 753 7
Torquate 393 7. 748 3
torquato 473 2
torquebere 739 6
torquebitur 864 11
torque 911 4
torquerier 719 15
torquet 841 9. 861 1
torquibus 276 2
torrentia 242 7
torrere 363 7
torret 125 6. 290 4. 322 7. 486 10. 566 6
torserat 488 5
torserunt 486 7
tortor 273 1
tortum funem 775 4
tortus 2128
torvo 109 3. 819 5
tovus 271 6
toſtis 678 1
tot 402 7. 443 3. 6559. 709 7. 756 3
tot & tanta 8-7 1
tota 80 7. 588 9. 717 4
toram 446 3. 532 5
totas 715 9
tetidem 87 2. 371 3. 603 7. 615 11. 6676. 755 3. 892 10
toties 498 6. 655 7. 709 1. 724 6
toto 1826. 637 5. 733 10. 832 8
totum 374 10. 697 11. 702 6. 759 5. 836 13. 875 12
totum per orbem 854 8
totus 592 2. 669 9. 710 4
toxicum 493 3
trabales clavos 232 6
trabe 4 8. 364 4
trabes 224 3
trabibus 248 6
tractant 140 10. 850 8
tractare 142 1. 804 1. 810 3

INDEX

tractari 632 9. 663 10
tractas 148 4
tractata 852 10. 886 3
tractavit 199 5. 438 5. 680 6
tractent 850 8
tra det 813 10
tra[illegible] *subst.* 369 1. 793 9
tr[illegible]m 100 2
tra[illegible] 689 9
tradere 573 12. 596 2. 770 3
tradet 687 3
tradi 350 5
tradidit 264 5
tradimus 815 6
tradit 888 15
traditum 554 5
traducere 816 9
tragita 741 10
tragitæ 896 8
tragici 606 9
tragicis 664 9. 879 12
tragico 892 3. 893 9
tragicum 846 1
tragicus 88 9
tragœdia 895 4
tragœdiæ 148 5
tragœdis 839 4
tragœdos 865 4
trahat 643 9. 700 1
trahentes 251 6. 436 9
trahenti 269 2
trahentia 719 3
traheter 62 4
treheretur 610 1
trahet 369 8
trahit 509 1. 523 8. 572 3. 691 12. 695 2
trahitûr 848 6
trahunt 202. 225 5. 874 2. 788 4
trajecto 641 9
tramite 643 5
tranquilla 648 5
tranquillet 817 1
trans 36 4. 383 10. 593 1. 757 1. 777 12
trans mare 779 2
transcurrere 632 6
transfer 116 3
transfuga 311 9
transiliat 76 4
transiliunt 187
transiere 758 4
transit mare 903 4
translatos 479 1
transmutat 357 9
transnanto 614 4
transversu 912 1
transvolat 413 7. 527 8
traxerim 475 4
traxit 891 13
Trebati 613 4. 620 3
Treboni 554 2
trecenis 205 4
trecentæ 266 3
trecentis 867 5
trecentos 557 9. 587 4
tremenda 387 3
tremendæ 367 7
tremendis 416 7
tremendo 69 1
trementes 347 1. 465 8
trementi 327 7. 445 1
tremis 708 2
tremit 93 2
tremor 797 12
tremulo 413 3
trepidant 406 5
trepidare 260 5. 703 7
trepidat 250 4. 356 2. 773 6
trepidant 166 5
trepides 191 4
trepidet 191 45. 346 8
trepidis in rebus 248 1
trepidum 823 1
tres 321 4. 680 8
tria 559 2. 574 4
tribuens 600 3
tribuit 47 2
tribulis 785 8
tribunal 800 4
tribuno 443 6. 574 9
tribunum 572 5
tribus à tres 320 7. 551 12. 579 3. 634 1. 704 3. 794 9. 899 6
tribus 822 3
tributim 619 4
tricenis, v. trecenis
tricesima 598 2
triens 901 10
triformi 105 2
triformis 328 7
trilibrem 626 1
trilingui 234 2. 296 6
trima 295 5
trimetris 894 12. 895 7
trimus 662 1
tripes 531 6
triplex 16 7. 660 3
tripodas 394 3
triquetra 698 9
triremi 243 7
triremis 733 4
triste 199 6. 590 5. 594 1. 914 7
tristem 642 5. 653 7. 788 3. 816 1
tristes 17 4. 32 5, 68 4. 309 3. 336 7. 238 2. 569 3. 588 1. 816 1
tristi 206 1. 256 3. 601 3. 615 5. 646 4
tristia 70 6. 262 6. 861 1. 878 8. 881 4
tristis 465 10. 494 4. 798 12. 882 10
tristitiam 31 6. 160 1
trita 733 7
tritæ 822 1
tritum 528 6
triverit 510 2
trivici 566 7
triviis 597 4. 800 12. 808 4. 894 5
trium 161 1
triumphales 48, 6
triumphatis 254 4
triumphe 370 13. 14. 463 1, 3
triumpho 55 8. 142 6. 150 1. 163 1. 240 2
triumphos 13 9. 130 4
triumphus 381 2
triumvirabilis 442 5
Troas 388 2
trochi 905 10
trocho 338 6
Troja 655 4
Trojæ 36 6. 44 2. 156 1, 3. 386 5. 684 1. 737 5. 885 2
Trojam 424 2. 500 3
Trojana 108 4
Trojani 735 1
Trojanum bellum 885 8
Trojaco 253 3
troico 27 7
Troilon 186 4
trophæa 186 7
truces 444 4. 823 2
truci 16 8. 431 1
trucidas 782 5
trucider 889 3
truculentior 535 7
trupit 433 9. 750 3
trudîtur 226 7
trulla 651 5

truncis

truncis 231, 2. 263, 7
truncus 222, 8. 585, 5
trutina 536, 16. 831, 4
tuam rem 901, 11
tuas 27, 4. 63, 5, 101, 7. 415 7
tubæ 6, 10. 890, 11
tubas 574, 5
tuberibus 536, 17
tuentur 78, 1
tuere 497, 1
tueri 554, 6. 815, 7
tui 32, 2. 339, 5. 374, 10
tuis 219, 3. 282, 6. 293, 5. 333, 2. 353, 4. 388, 8. 466 5. 489, 9
tuleris 310, 1. 397, 3
tulerunt 853, 8
tuli 794, 4
tulisset 633, 4
tulisti 813, 12
tulit 54, 1. 177, 4. 280, 9. 561, 6. 690, 3. 761, 1. 847, 3. 859, 5. 891, 15. 903, 2. 909, 9
Tulli 570, 8. 572, 4. 578, 4
Tullo 216, 9
Tullus 392, 11
tum 211, 1, 5. 370, 9. 526, 8. 557, 8. 668, 4. 688, 7
tumes 727, 8
tumet 57, 4
tumidas 373, 4
tumidi 758, 6
tumidis 690, 15
tumidis velis 870, 2
tumido 880, 5
tumidum 657, 6
tumidus 254, 9. 582, 6
tumultu 69, 2. 346, 8. 380, 7. 657, 1
tumultum 305, 6. 633, 4
tumultuosum 242, 2
tumultus 215, 5. 358, 6. 444, 3. 636, 3. 820, 8
tunc 650, 4
tunc 709, 6
tunc 57, 5. 358, 9. 489, 3. 494, 5. 573, 11. 881, 2
tundet 910, 15
tundit 492, 3
tunica 27, 6. 529, 9
tunicæ 733, 7
tunicato 765, 6
tunicis 519, 9. 812, 3
tuo 97, 7. 416, 4. 426, 2. 640, 3. 491, 6. 494, 3. 524, 13. 656, 6
tuorum 585, 4
tuos 402, 7. 417, 13. 650, 5
turba 4, 2. 240, 8. 337, 7. 452, 5. 543, 1. 547, 3. 609, 6. 610, 4. 659, 2. 690, 11. 695, 4. 716, 2
turbæ 514, 10
turbam 45, 1. 582, 2. 556, 2. 910, 4
turbaret 447, 8
turbatam 512, 7
turbidum 240, 5
turbidus 250, 4
turbine 547, 9
turbinem 488, 2
turbonis 668, 10
turdis 433, 12. 631, 3
turdo 795, 4
turdos 565, 8
turdus 683, 7
turget 875, 5
turgida 190, 11. 302, 4
turgidi 409, 4
turgidum 12, 2
turgidus 604, 6
turinus 715, 5
turius 617, 11
turmæ 164, 3. 499, 9. 848, 5
turmam 268, 3
turmas 217, 2. 262, 7. 417 3
turpant 413, 10
turparunt 58, 5
turpaverat 564, 6
turpe 176, 2. 348, 7. 462, 5. 539, 3. 753, 3. 750, 8. 837 9. 910, 2
turpem 121, 3. 728, 3. 799, 8. 846, 2
turpes 237, 6
turpi 126, 1. 527, 2. 552, 11. 576, 11. 708, 4. 710, 9. 895, 10
turpia 255, 9. 534, 5
turpior 181, 4
turpis 268, 1. 349, 9. 445, 9. 618, 3. 707, 10. 738, 2. 891, 11
turpissime 498, 8
turpiter 744, 6. 873, 3. 898, 2
turpium 139, 8
turres 22, 2. 289, 7. 387, 3. 742, 4
turribus 494, 1
turris 309, 1
Tusci 626, 1. 659, 2
Tuscis 381, 4
Tusco 284, 4
Tusculi 429, 1
Tuscum mare 850, 1
tussiet 691, 9
tussis 594, 4
tuta 248, 3. 508, 11. 795, 5
tutæ 650, 13
tutela 222, 4. 390, 3. 418, 10. 658, 3. 734, 1
tuter 725, 7
tuteris 846, 6
tutetur 815, 9. 827, 2
tutior 522, 6
tutis 104, 5
tuto 259, 8. 628, 2
tutor 432, 11
tutum 73, 1. 158, 3. 309, 7. 358, 6
tutus 189, 2. 384, 3. 615, 4. 617, 4. 628, 2. 702, 10. 895, 14
tutus nimium 875, 6
Tyberi, v. Tiberi, &c.
Tybur 171, 3. 260, 2. 353, 6. 373, 6. 763, 11. 769, 3
Tybure 769, 3. 856, 3
Tyburis 32, 2. 75, 2. 369, 5
Tyburte 578, 5
Tyburtia 679, 5
Tydciden 27, 9
Tydeides 65, 10
tympana 78, 2
tympano 308, 2
Tynpari 72, 6
Tyndaridæ 398, 2
Tyndaridæum 513, 15
Typhæus 263, 5
Tyranni 131, 8. 246, 3. 250, 2. 740, 13
Tyrannos 202, 2
Tyrannus 221, 5. 315, 1
Tyrias 681, 1
Tyriæ 358, 3
Tyriis 471, 2
Tyrius 751, 11
Tyronum, v. tironum
Tyrrhena 353, 1. 868, 6
Tyrrhenum 47, 4. 333, 2. 420, 7
Tyrrhenus 293, 1
Tyrtæus 908, 5

V.

VAcas 863, 8
vacat 317, 9
vaccæ 218, 2. 371 3
vacua 764, 5
vacuam 24, 2. 418, 3. 862, 7
vacuas 798, 3. 861, 9
vacui 27, 12. 112, 1
vacuis 673, 4
vacuæ 7[illegible]5, 5
vacuo 635, 6. 865, 5
vacuum 19, 6. 78, 4. 341, 2. 421, 5. 616, 9. 639, 4. 687, 2. 763, 11
vada 18, 7
vadato 595, 1
vade 586, 2
vadere 588, 9
vader[illegible], 7
vadibus 507, 1
vadis 482, 12
væ 57, 3
vafer 282, 8. 542, 3. 641, 1. 677, 9. 684, 7
vafri 636, 8
vaga 128, 4. 346, 7. 566, 3. 588, 7. 709 5. 882, 10
vagæ 110, 2
vagantem 306, 1
vaganti 421, 1
vagas 334, 2. 375, 5
vagentur 782, 1
vager 89, 13
vagina 617. 3
vagis 355, 4
vago 303, 3. 908, 1
vagor 89, 7. 580, 4
vagos 680, 4
vagus 10, 8. 250, 8. 794, 2. 882, 3. 891, 13
vala 791, 1
validus 770, 6. 801, 3
vale 691, 2. 759, 2. 786, 2
valeant 876, 5
valeas 702, 9. 813, 7
valeas bene 630, 8
valeat 512, 3. 710, 5. 740, 4. 769, 4. 847, 6
valeat non levius 709, 9
valent 449, 4. 451, 7. 507, 4
valentem 760, 1. 797, 10
valentium 241, 4. 487, 4
valco 595, 4
valere 468, 5
valeri 571, 1
valet 129, 2. 167, 1. 393, 11. 617, 12. 743, 8. 757, 2. 899, 11
valetudo 632, 12. 747, 4
valgi 185, 2
valgius 611, 4
valido 121, 1
validus 263, 5. 632, 11. 686, 4. 768, 7. 777, 11. 784, 4
valle 73, 5. 244, 7. 432, 3. 796, 6
valles 72, 7
vallis 65, 11
vallo 526, 7
vallum 462, 3
valuarum 702, 5
valuerunt 480, 1
valuit 914, 6
vana 348, 9. 848, 3
vanæ 96, 1. 336, 10. 873, 7
vanis rerum 624, 5
vano 92, 3
vapor 439, 5
vapores 816, 5
vaporet 796, 7
vappa 558, 4
vappæ 518, 4
vappam 514, 2. 651, 5
vare 75, 1. 450, 9
varia 700, 12
variæ 590, 6. 630, 8
variate 875, 7
varias 773, 7. 873, 2
variis 50, 11. 78, 1. 643, 7
vario 25, 1. 877, 3
vario 160, 5
varios 680, 10
varium 6[illegible]3, 12
varium 593, 6
varius 168, 2
Varrus 501, 4. 567, 8. 575, 1. 905, 7. 611, 3. 715, 6. 719 11. 854, 1
Varrone 606, 2
varum 535, 3
vas 535, 12. 740, 9
vasa 709, 3
vastata 380, 7
vasso 417 10
vate 402, 3. 486, 14. 683, 3
vatem 843, 1
vates 118, 2. 235, 3. 321, 4. 761, 1
vati 490, 15
vatibus 7[illegible]4. 851, 4. 862, 7. 908, 3
Vaticani 84, 5
vatis 176, 7. 391, 4. 841, 1. 854, 3
vatum 374, 4. 397, 7. 830, 3. 861, 8. 863, 4. 875, 2
uber 514, 8
ubera 434, 11. 486, 6
ubere 377, 2
uberes 231, 1. 421, 2
ubi 90, 5. 171, 1. 172, 4, 7. 470, 6. 536, 4, 5. 555, 2. 565, 7
ubivis 550, 14
uda *fi*[illegible]. 856, 8
uda, *plur.* 31, 1. 32, 3
udam 248, 1
udo 1[illegible]2, 2. 167. 7. 179, 1. 466, 9
udos 566, 9
udum 353, 6
ve 50, 2. 91, 4. 368, 2 *bis* 5. 370, 1. 40[illegible], 6. 523, 12. 894, 10. 905, *bis*, &c.
vecors 689, 7
vectabor 494, 5
vectari 475, 5
vectes 342, 7
vectigallia 313, 4. 633, 11
vegetus 632, 5
vehas 510, 5
vehemens 858, 3. 864, 7
vehemente 784, 5
vehet 774, 13
Veia 436, 7
Veianis 743, 4
Veientanum [illegible]57, 4
Veientis 897, 8
vela 190, [illegible]. 849, 1
vela date 27, 4. 421, 1
velabro 659, 3
velat 805, 4
velata 133, 3
velatum 524, 8
velet 890, 11
veliæ 791, 1
velim 313, 2. 563, 6. 612, 3. 768, 8. 831, 9. 875, 14
velimus 903, 6
velina 757, 2
velint 256, 1. 286, 2. 580, 6

velis, *nom.* 870 2
velis, *verb.* 197 7. 513 4. 524 12. 540 8. 596 9. 724 3. 751 6. 821 12
velit 529 1. 553 11. 654 8. 687 6. 688 2. 798 4. 833 4. 856 2. 873 2
velle 566 4. 597 12
vellem 534 7. 626 8. 642 6. 777 4
vellere 312 11. 471 2. 773 10
vellere 597 8
velles 545 7. 596 2. 767 8
vellet 522 10. 637 7. 907 8
velliicet 611 1
vello 832 10
vellunt 542 6
veloces 416 6
veloci 350 3. 687 7
velocius 493 3
velox 71 3. 340 2. 411 8. 622 6. 814 6
velox animus fine corpore 781 5
veluti 352 2. 556 1. 616 5. 648 4. 701 20. 811 6. 852 10. 913 7
vena 226 2
venâ divite 909 5
venabula 758 3
venæ 651 14
venafranæ 679 4
venafranos 273 6
venafri 718 3
venafro 172 6
venale 215 3. 525 8
venalem 304 2
venales 510 4. 857 1
venali 338 5. 812 10
venas 521 3. 793 7
venaticus 741 4
venator 6 1. 140 10. 527 5
vendas 667 8. 777 12
vendentem 765 6. 855 9
vendere 801 5. 856 2
venderet 666 1
vendibilis 807 6
vendit 712 4. 836 10
veneat 624 5
veneficæ 450 7
venefici 492 6
venemus 758 2
venena 199 3. 449 4. 451 7. 594 3
venenat 789 9
venenatis 88 7
veneni 438 2
venenis 105 1. 490 4. 588 5
veneno 650 7. 850 6
venenorum 445 12
venentur 732 1
venenum 142 2. 581 8. 617 10
venerabilior 683 11
venerandi 815 1
venerantur 420 4. 863 9
venerat 635 5
venerata 636 1
veneratur 501 1. 855 3
venere 509 10
venere 538 2. 554, 1. 664 1. 659 4
Venerem 123 4. 167 4. 302 5. 528 9. 540 5. 858 14
Veneri 126 2. 292 4
Veneris 642 2. 317 4. 342 5. 388 8. 404 1. 406 9. 424 3. 501 2. 689 13. 901 2
Venerit 744 2
Veneror 692 8
Veni 348 5. 411 8. 575 2. 793 5
Venia 553 5. 895 15
Veniâ caret 903 14
Veniæ 846 5. 895 15
Veniam, *nom.* 537 2. 749 6. 760 3. 837 3. 874 1
Veniam dies 671 3
Veniant 590 2. 659 4
Venias 12 1. 687 2
Veniat 765 2
Veniens 269 3. 796 6
Venientes anni 888 8
Venies 765 12
Veniet 82 2. 404 2. 555 12
Venimus 831 6
Venire 528 12. 706 7
Veniret 857 12. 895 3
Venis, *nom.* 156 7. 673 4
Venis, *verb.* 597 7
Venisse 584 1
Venisset 765 9
Venit, *præs.* 506 7. 777 1
Venit, *prater.* 598 7. 636 5. 689 12. 608 2
Veniunt 485 15
Venor 821 14
Venter 491 9. 520 3
Venti 52 1. 376 5
Venti secundi 839 8
Ventis 23 7. 61 6. 100 3. 189 5. 292 2. 355 4. 464 4. 468 13. 481 7. 490 5
Vento 98 3. 190 10. 324 1
Ventorum 16 1
Ventos 39 3. 50 6. 63 2. 71 6
Ventosæ 721 14
Ventoso 847 3
Ventosum 262 6
Ventosus 769 3
Ventre 581 4. 706 12
Ventrem 435 7. 715 6
Ventres 794 10
Ventres 711 18
Ventri 557 4. 780 5. 794 6
Ventum 92 6. 594 7
Venturam est 538 12. 696 2. 765 13
Ventura 815 11
Venturam 852 1
Venturus 559 4. 743 5
Venucula 679 6
Venus 20 5. 58 10. 76 3. 80 7. 104 1. 115 2. 126 5. 179 3. 182 6. 290 8. 298 12. 309 6. 327 9. 350 7. 362 1. 755 7. 811 1. 867
Venus, *id est*, pulcritudo 414 4
Venusinæ 111 2
Venusimus 616 7
Vepres 796 9
Ver 172 7. 392 5
Vera 270 6. 604 3. 800 8. 811 8
Veraces 498 8
Veræ 726 3. 866 4
Veras 900 12
Verax 552 3
Verba 365 8. 361 3. 398 9. 477 4. 539 6. 603 10. 615 3, 12. 664 7 725 8. 727 6. 741 7. 754 1. 804 6. 810 1. 866 3. 876 14. 881 5. 900 5
Verba dare 532 10
Verba fecit 650 5
Verba movere loco 863 15
Verbenas 81 4

INDEX

verbenis 406, 1
verbera 299, 3. 541, 5
verberabit 481, 6
verberatæ 242, 5
verbere 347, 4
verberes 465, 3
verbi 642, 11
verbis 305, 4. 451, 4. 524, 5. 548, 10. 549, 5. 601, 10. 602, 5. 633, 11. 700, 15. 876, 8
verbo 763, 4
verborum 877, 9
verbum verbo reddere 883, 8
verbum 515, 7. 549, 6. 814, 13. 836, 8. 876, 9. 911, 12
vere primo 281, 4
vere 405, 5. 553, 3. 570, 7. 775, 15. 810, 6
vereare 642, 9
verecundum 102, 3. 763, 3
verecundus 489, 7. 891. 5
vereor 529, 4. 541, 5. 797, 8
vergit 905, 8
veri 109, 1. 642, 2, 12
veris à ver 92, 5. 383, 6. 409, 1
veris, *adject.* 444, 6. 657, 1. 668, 5. 808, 3. 886, 4. 902, 3
veritas 95, 2
veriti 719, 5
veritus 774, 12
verna 156, 6
vernaliter 702, 1
vernas, *id est.* servos 436, 10. 699, 5
verni 376, 3. 899, 8
vernis 192, 4
vero 629, 4. 772, 2. 911, 2
vero 910, 7. 914, 11
veros 140, 6
verris, *verb.* 660, 1
verris, *nom.* 329, 3
verritur 4, 5
verrueis 537, 1
versa 260, 5
versant 588, 5
versare 280, 2
versat 565, 8. 710, 12
versate 876, 1. 890, 2 *bis.*
versatur 162, 2
versertur 865, 8
verset 661, 5
versetur 536, 4
verſibus 619, 3. 821, 7. 843, 5. 852, 8. 855, 6. 878, 10. 879, 12. 894, 6. 908, 6
verſiculis 527, 9
verſiculos 467, 2. 604, 2. 608, 4
verſis 81, 1
verſo 353, 2
verſu 567, 2. 610, 1. 615, 5. 687, 6
verſum 548, 3. 549, 5. 851, 9
verſus, *id est,* carmina 496, 1. 545, 4, 6. 547, 11. 593, 7. 599, 2. 603, 5. 607, 1. 608, 7. 613, 4. 614, 2. 725, 4. 836, 9. 840 5. 841, 2. 859, 10. 860, 4. 893, 4. 895, 8. 910, 12
verſus facit 712, 11
verſus fingere 906, 2
verſus inopes rerum 901, 4
verſus inertes 911, 14. duros *ibid.*
verſus ſublimes 913, 6
vertas 610, 3
vertas in riſum 785, 3
vertat 432, 6. 442, 3
vertatur 889, 5
vertent 631, 4
verterat 795, 2
vertere 130, 4. 341, 5. 716, 14. 845, 6. 911, 11
vertere feria ludo 892, 9
verterat 576, 12
verteric 404, 5
verterunt 462, 7
verti 843, 8
vertice 7, 5. 406, 6. 586, 4
verticem 78, 4. 311, 5
verticibus 333, 4
vertis 454, 1
vertit 252, 1. 466, 3. 508, 8
vertite 448, 10. 856, 4
vertumnis 704, 8
vertumnum 824, 8
veſani 354, 11
veſania 653, 8
veſanum 914, 4
veſcatur 649, 9
veſcere 761, 5
veſceris 624, 7
veſci 761, 4
veſcimur 806, 9
veſcor 699, 5
veſica 591, 2
veſpero 185, 7. 312, 5
veſpertina 547, 8
veſpertinum 578, 10
veſpertinus 485, 7. 672, 5. 753, 13
veſtæ 10, 6. 268, 5. 594, 7. 864, 1
veſtam 11, 8
veſte 133, 5. 518, 8. 520, 4. 526, 6. 701, 10
veſtes 681, 1. 868, 7
veſtem 74, 7. 576, 5. 657, 8. 891, 13
veſtet 259, 12 *bis.* 709, 11
veſtibus 400, 6
veſtigia 701, 15. 731, 3. 810, 9. 845, 2. 861, 8. 898, 4
veſtimenta 24, 8. 812, 2
veſtiret 913, 12
veſtis 649, 13. 701, 16. 811
veſtit 811, 2
veſtiunt 218, 5
veſtra 88, 4
veſtri 820, 8
veſtris 260, 4. 875, 16
veſtrum 499, 8. 694, 2. 745, 7
vetabar 554, 12
vetabo 148, 4
vetant 493, 11
vetantes 829, 9
vetas 654, 8
vetar 22, 3. 27, 3. 397, 8. 471 6. 508, 5. 586, 5. 608, 2
veterem 566, 1. 641, 8. 700, 7
veteres 39, 5. 422, 3. 644, 3. 832, 1, 5, 7. 835, 5
veteri 680, 7
veteris 5, 6. 195, 5. 629, 10. 649, 10
vetereno 769, 1
veterum 218, 2. 698, 12. 711 7. 829, 9
vetes 852, 3
vetet 346, 6. 884, 1
vetita 838, 7
vetitum 18, 9
veto 514, 2
vetula 604, 2. 851, 1
vetulæ 415, 2
vetulam 308, 8

vetuli 772, 1
vetus 63, 6. 288, 3. 317, 5. 458, 3. 616, 8. 700, 7. 832, 3. 833, 5. 838, 7
vetus ætas 877, 9
vetus comœdia 897, 5
vetuſtas 864, 5
vetuſtis 434, 8
vetuſto 314, 3
vexant 184, 3
vexare 417, 3. 588, 4
vexas 453, 1
vexat 710, 8. 745, 4. 862, 3
vexata 401, 2
vexere 251, 5
vexet 245, 4. 583, 6. 816, 10
vexiſſe 896, 9
vexit 357, 6
vi 867, 14
via 198, 2. 247, 6. 568, 3. 578, 5. 754, 6. 791, 2. 805 5. 810, 9. 908, 7
via ſacra 456, 6. 591, 7
via vitæ 901, 7
vim 569, 4
viam 337, 5. 444, 1. 701, 6. 741, 4
viarum 171, 5. 777, 2
vias 195, 7
viatica 807, 3
viator 260, 11. 558, 4. 5. 567 5. 584, 5
Vibidius 715, 7. 716, 9. 717, 5. 720, 11
Vicarius 334, 8. 709, 10
Vicatim 452, 5
Vice 20, 1. 416, 8. 473, 5. 490, 13. 899, 10
Vicem 451, 8. 601, 2
Vices 112, 1. 354, 5. 391, 7. 879, 9
Vici 659, 2. 868, 3
Vicinæ 356, 9
Vicinia 691, 8. 769, 7. 808, 8
Vicinos 633 8
Vicinum 447, 10. 554, 14
Vicinus 283, 10. 635, 7. 692 2. 700, 3. 865, 7
Vicit 773, 5. 825, 10
Viciſſim 479, 2. 874, 1
Vicos 592, 12
Victa 348, 14
Victos 420, 6
Victi 490, 14
Victima 161, 9. 331, 5. 451, 10
Victimas 223, 3
Victis 187, 2
Victor 26, 1. 304, 4. 386, 5. 403, 1. 417, 12. 481, 5. 774, 10. 785, 5. 891, 6
Victore 164, 4. 460, 2. 565, 8
Victorem 373, 2. 382, 5. 844 6. 879, 7
Victoris 506, 7. 814, 9
Victorum à Victor 152, 3. 466, 2
Victrices 256, 4. 378, 5
Victricis 744, 9
Victrix 773, 10
Victu 629, 1, 11. 907, 4
Victum 807, 7
Victurus 581, 6
Victus, *nom.* à vivo 513, 13. 630, 7. 747, 5
Victus, *particip.* à vinco 301, 2 388, 8. 464, 1
Vicum 855, 9
Vicus 777, 4. 792, 2
Videamus 546, 5
Videar 613, 1
Videas 551, 12. 635, 1
Videatur 535, 7. 649, 15
Videbor 775, 2
Videndis 853, 4
Videntis 524, 5
Videntur 860, 4
Video 626, 3. 788, 9. 909, 6
Videor 151, 1. 258, 5. 552, 7. 655, 2. 668, 1
Videre, *præterit.* 377, 5
Videre, *infinit.* 436, 7, 8. 481, 8. 527, 1
Videres 566, 4. 589, 6. 591, 6. 720, 8
Videretur 647, 9
Videri 371, 9. 413, 1. 529, 1. 800, 9. 836, 6. 838, 3. 865 1. 904, 5
Videris, *ſubjunct.* à video 378, 2. 404, 6
Videris à videor 574, 3. 767, 6. 824, 1
Vides 38, 1. 60, 2. 322, 8. 346, 8. 442, 1. 631, 5. 683 2. 686, 1. 728, 2. 880, 13
Vides 502, 5. 553, 9. 770, 6. 829, 8. 835, 4. 895, 11
Videt riderque 766, 4
Videto 814, 10
Videtur 552, 4. 668, 4. 726, 7. 833, 2. 850, 9
Vidi 230, 1. 269, 8 *bis.* 588, 9. 653, 6
Vidimus 10, 3. 200, 6. 721, 9
Vidiſſe 681, 9
Vidiſſet 576, 6
Vidit 18, 2. 233, 5. 347, 12. 377, 4. 753, 6. 885, 3
Viduantur 185, 5
Viduas 285, 4. 732, 1
Viduas arbores 285, 4
Viduus 43, 5
Vietis 470, 7
Vigent 536, 5. 877, 10
Viget 50, 14
Vigil 739, 6
Vigila 631, 13
Vigilabat 53, 4
Vigilans 548, 6. 691, 2
Vigilare 512, 6. 839, 10
Vigiles 287, 2
Vigilet 649, 7
Vigilum 309, 2
Viginti 567, 1
Vigor 376, 1
Vigui 289, 4, 8
Vile 83, 1
Vilem 509, 10. 623, 1. 883, 7. 892, 3
Viles 674, 1. 832, 2
Vili 857, 1
Villa 765, 6. 795, 6
Villa rerum 804, 11
Vilibus 610, 6. 627, 5. 680, 8
Vilior 683, 5
Vilis 342, 3. 579, 5. 783, 2. 894, 9
Viliſſima 567, 3
Vilius 729, 2
Villa 161, 3. 429, 1. 563, 3. 566, 8
Villæ 329, 1
Villice 786, 3
Villicus 788, 2. 867, 1
Villis 699, 8. 795, 9
Villius 524, 1
Villula 562, 1. 639, 4
Vim 69, 6. 264, 10. 305, 7. 351, 4. 379, 4. 656, 4. 740 16. 897, 6
Vin' tu 598, 2
Vina 47, 4. 76, 2. 119, 7. 160, 6. 278, 4. 317, 5. 385,

385 5. 411 2. 435 1. 464 8. 473 2. 577 3, 5, 10. 714 10. 748 4. 793 3. 818 5
Vina languidiora, *id eſt*. matura 326 7
Vina fervida 717 3
Vinaria 717 4
Vincam 529 15
Vincant 650 2
Vincas 478 12
Vincat 137 4. 574 5. 746 3
Vincentem 879 5
Vin entibus 515 1
Vincere 469 8. 700 23. 234 3
Vincent 540 11
Vinci 381 12. 596 10
Vincere 365 4
Vincit 618 10. 689 6
Vincia 461 3. 494 3. 765 8
Vincor 489 13
Vincta 406 1. 890 11
Vincti 840 4
Vinctum 407 8
Vinctus 706 5. 752 3. 825 5
Vincula 393 12. 591 6. 645 3. 710 2
Vincunt 337 1
Vindelici 337 6. 416 3
Vindemiator 584 1
Vindex 403 1
Vindice 389 9
Vindicem 386 4
Vindicta 709 7
Vinea 414 10. 676 5
Vinem 242 5
vinera 766 10. 851 7
Vini 22 6. 231 1. 512 4. 638 2. 818 6
Vinidius 513 13
Vinni 784 2
Vino 33 3. 192 5. 299 2. 474 8. 636 2. 712 8. 718 5. 812 8. 843 3. 891 7. 909 19
Vinoſa 785 8
Vinoſus 727 10. 818 6
Vinum 6. 9 6. 678 3. 788 11
Viniſſe 32 4
Viola 293 3
Violare 650 15
Violaria 221 1
Violas 850 6
Violavit 656 6
Violens 360 3. 774 10
Violenta 617 1
Violenter 10 4
Violentior 221 4
Viperino 36 1. 232 3
Viperinus 438 3
Viperis 259 8. 445 5. 485 8
Vir 228 3. 240 4. 293 4. 310 6. 528 10. 529 4. 533 8. 807 1
Vir bonus 720 7. 761 12. 799 3. 800 5. 801 9
Vir bonus & prudens 798 9 911 14
Virent 472 6
Virentes 167 5
Virentem 851 5
Virenti 49 1. 90 1
Virentis 413 4. 882 1
Vires 264 11. 327 6. 368 6. 422 5. 458 2. 614 8. 811 2. 851 13
Vires ſumere 815 13
Virga 42 5. 96 2
Virgili 95 5. 410 7
Virgilio 606 1. 877 3
Virgilium 16 4
Virgilius 561 4. 563 1. 575 1. 621 3. 854 1
Virgine 164 2. 360 6
Virginea 265 4
Virgines 11 7. 22 8. 85 4. 183 10. 307 9 496 2
Virginibus 196 7. 239 3. 364 10
Virginis 309 5
Virginum 27 10. 113 5. 296 12. 305 1. 348 6. 390 1
Virgis 708 3
Virgo 51 4. 246 4. 277 6. 297 9. 384 4. 711 8
Viri, *ſing* 335 6. 434 9. 478 2
Viri, *plur*. 33 3. 711 6
Viribus 479 4. 540 6. 601 5. 785 4. 813 8. 870 4. 876 1
Virides 72 4. 92 6. 525 4. 718 9
Viridi 5 8. 21 4. 172 5. 341 9. 398 4
Viridis 87 1
Viride 890 2
Virilem 271 3
Viriles 888 10
Virili 518 8
Virilia arma 813 9
Virilis 37 1. 466 7. 887 14
Viriliter 806 7
Viris 63 7. 602 1. 856 4. 813 6
Viritim 838 8
Viro 93 6. 240 4 291 2. 298 8. 814 10
Virorum 140 1. 223 3. 241 8. 544 4. 854 3
Viros 427 6. 570 9
Virus 158 1. 176 1. 247 1, 5. 270 6. 326 2. 335 6. 379 2. 387 6. 402 5. 463 6. 480 3. 484 5. 501 10 534 8. 583 5. 595 9. 600 6. 619 7. 621 3. 648 1. 683 5. 685 3. 711 9. 737 3. 754 10. 806 10. 809 8, 9. 852 6. 876 4. 900 2
Virtus eſt vitium fugere 728 1
Virtus repulſæ neſcia, &c. 247 1
Virtus poſt nummos 729 4
Virtute 357 13. 423 10. 478 1. 521 2. 639 7. 648 4. 699 11. 781 3. 847 9. 870 4. 898 7. 904 12
Virtutem 336 5. 753 9. 754 11. 816 12. 820 8. 832 12
Virtutes 415 8. 535 11. 841 1
Virtuti 619 5
Virtutibus 729 2. 811 7. 826 4
Virtutis 337 5. 576 10. 726 3. 801 3
Virtutis amore 799 15
Virum 49 1. 246 10. 249 4. 255 2. 295 3. 335 3. 397 8. 885 2
Virtus 844 8
Vis *nom*. 200 4. 220 2. 264 9. 395 3. 405 6. 422 9. 452 2. 454 4. 457 1. 648 9
Vis, *verb*. 413 1, 470 11. 490 11. 574 6. 546 3

Vis tu 701 5
Visa 6 2. 551 10. 778 1
Visam 236 7. 260 12. 261 2
Viscorum 611 5
Viscum 593 5
Viscus 515 5
Viselli 514 3
Visendus 207 4. 860 12
Visentur 210 3
Visere 9 4. 141 5. 255 6. 415 3. 497 6. 592 16
Vises 747 9
Visit 552 11
Visu mirabile 862 4
Visum 65 12. 126 2
Visuros 895 14
Visus 604 3. 765 15. 863 2
Vita 395 8. 427 2. 493 5. 575 10. 581 5. 597 5. 616 6. 640 2. 702 8. 713 5. 731 11. 774 6
Vitabis 64 4. 73 6
Vitabit 360 4. 805 10
Vitæ 22 3. 31 6. 88 5. 515 4. 536 4. 618 8. 682 2. 694 2. 698 13. 733 10. 767 10. 805 5. 813 7. 865 6. 866 4. 900 11. 902 5. 908 7
Vitale 703 4
Vitalis 618 9
Vitam 249 1. 270 14. 511 3. 554 6. 708 12. 777 10. 817 11
Vitanda 640 1
Vitant 519 8
Vitantis 676 3
Vitare 865 10
Vitas 92 1. 712 7
Vitat 36 2. 431 3. 893 3. 899 4
Vitatu 554 3
Vitave is 629 2
Vitavi 895 15
Vite 75 1. 145 3
Vitellum 672 2
Vitellus 677 11
Vitem 119 5. 885 4
Vitent 711 5
Vites, *nom.* 85 2. 768 5
Vites, *verb.* 62 3. 408 5
Vitet 199 8. 594 6. 743 12
Vitia 146 2. 519 1. 532 7. 533 4. 534 5
Vitiata 677 8
Vitiato 618 4
Vitiatum 633 2
Vitibus 796 3
Vitiis 13 7. 348 7. 533 2, 536 12, 14. 554 17. 555 2, 11. 575 11. 632 2. 703 6. 705 5. 811 5. 820 5
Vitiis pinguem albumque 624 1
Vitio 11 3. 524 13. 576 12. 657 6. 668 7. 692 7. 718 8. 809 5. 870 7. 906 4
Vitiorum 534 1. 553 6. 809 9
Vitioso 217 1. 732 8
Vitiosorum 281 1
Vitiosum 712 2. 758 8. 857 8
Vitiosus 545 5
Vitis 244 4. 330 6
Vitis ubi, *al.* veris 92 5
Vitium, *gen. plural.* à Vitiis 431 5
Vitium 530 1. 534 10. 537 3. 553 1. 629 2. 630 6. 647 7. 707 1. 809 5. 838 10. 897 6
Vitium immane 680 3
Vitrea 658 7
Vitream 73 8
Vitreo 366 5
Vitro 78 5. 302 1
Vtira 104 8
Vitula 135 5. 669 1
Vituli 135 5. 669 1
Vitulis 167 8
Vitulos 298 3
Vitulus 371 4
Vivacem 618 1
Vivacior 636 9
Vivæ 328 2
Vivam, *nom.* 672 7
Vivam, *verb.* 513 16. 543 9. 555 6. 817 6
Vivaria 732 2
Vivas 346 5. 651 13. 759 1. 867 7
Vivat 122 3. 506 2. 550 8. 553 9. 736 5. 806 1
Vivax 137 6. 878 4
Vive 691 12. 701 9, 10. 759 2
Vivendi 719 13. 739 10
Viventem 787 7
Viventes 547 2
Viventi 570 7. 690 1
bene vivere 779 4. 795
Viverc 290 15. 621 3. 701 704 8. 744 13. 754 9. 758 1. 772 8. 777 4, 8. 818 2 875 14
Vivere nec recte, nec suavite r 768 4
Vivere recte 871 3
Viverem 553 8
Viveret 549 4. 866 17
Vives 188 1. 774 15. 780 8
Vivet 155 4. 684 11
Vividus 376 6
Vivimus 596 3
Vivis 780 8. 797 6
Vivit 535 3. 536 1. 552 12. 758 1. 801 2. 841 5
Vivite 536 3
Vivitis 745 6
Vivitur 215 8
Vivo, *nom.* 285 4. 651 13
Vivo, *verb.* 575 16. 578 8. 772 4
Vivorum 605 5
Vivos 610 2
Vivum 81 3. 902 11
Vivunt 334 3. 400 3. 615 11. 701 7
Vix 60 6. 105 2. 140 4. 519 3. 553 11. 624 8. 704 6. 719 12
Vixere 401 8
Vixere 139 5
Vixi 34 1. 337 1. 551 7
Vixisse 518 3. 519 5. 570 10. 620 2. 775 8
Vixisset 738 3
Vixit 263 1. 647 6. 704 4. 801 10
ulcera 798 1
ulceret 578 3. 814 14
ulceroſum 98 6
ulla 181 1. 208 6. 1701 7
ullam 841 4
ulli 648 11
ullius 812 7
ullum 95 2. 718 7
ulmo 9 5. 796 3
ulmos 211 1. 766 10
ulnarum 442 2
ulta 410 2. 439 3. 449 5
ulti 722 2
ultima 136 1. 225 1. 549 10. 583 4. 801 3. 800 4.

INDEX

ultimæ 69 8
ultimam 47 2
ultimas 154 6
ultimi 837 2
ultimos 134 1
ultimum 174, 1. 427 9
ultor 13 4. 822 2
ultorem 10 8
ultra 89 6. 108 5. 199 10. 217 5. 227 8. 228 7. 356 1. 408 3. 514 5. 609 8. 613 1. 655 1. 727 4. 911 12
ultra quam 408 3
ultra quam ſatis eſt 753 9. 766 8
ultrò 381 1. 546 13. 567 4. 583 8. 617 1. 693 5. 604 11. 689 8. 650 7. 706 14. 782 6. 854 2. 863 9
ultus 582 1
ulutris 779 5
ulvis 676 4
ululantem 588 11
Ulyſſei 26 6. 456 1. 489 2. 658 8. 763 6
Ulyſſem 656 10. 656 6. 757 4
Ulyſſes 691 2
Umber 676 2
Umbilicum 575 8
umbra 32 2. 74 1. 122 1. 392 1. 452 1. 764 5. 796 10. 891 6
umbræ 102 1. 510 5
umbram 160 3. 861 11
umbras 280 5. 355 1. 557 1
umbras in cæna 715 7
umbreni 637 1
umbris 751 4
umbroſam 241 9
umbroſis 216 10 1
Umidus, v. Vinidius
uncia 901 10, 11
uncta 148 2. 456, 9. 699 1. 788 8
unctam 630 5
uncti 193 1. 614 3
unctis 174 3. 450 5. 680 5. 797 12. 831 7
unctius 795 3
uncto 689 16
unctos 301 3
unctum 690 3. 802 2. 910 7
unctus 125 5
uncus 133 1
unda 52 3. 171 2. 177 4. 206 2. 236 1. 260 7. 791 4. 486 2
undæ 272 1
undam 168 2
undas 347 12. 380 4. 416 15. 452 7
unde nos 428 4. 826 9
unde octoginta 649 12
undis 104. 110 1. 301 3. 511 3. 726 2. 737 8. 801 7
ungere 650 1
ungi 868 9
ungit 811 2
ungor 380 5
ungue 610 2. 764 6
unguem 559 9. 734 2. 898 1.
unguenta 160 6. 179 1
unguentarius 659 2
unguentum 305 9. 905 5
ungues 575 10 859 3
ungui 161 4. 278 3. 822 9
unguibus 27 11. 232 8. 452 1. 539 4. 488 13
ungulæ 481 6. 514 12
uni, *dat.* 156 4. 158 4. 619 5. 634 6. 770 9. 873 8
unicè 100 5
unicis 226 6
unico 304 5
unius 443 3. 571 2
uno 73 7. 181 3. 192 4. 476 7. 523 3. 524 1. 647 8. 689 14. 734 4. 829 4. 832 4. 840 2. 866 1.
unquam 181 2. 221 2. 439 5. 440 1. 456 10. 513 12. 523 6. 532 5. 565 4. 577 13. 596 5. 602 3. 787 10. 801 2. 812 7. 894 6
unum 294. 444 4. 554 11. 555 11. 567 2. 643 9. 648 10. 665 6, 7. 668 1. 833 10. *bis.* 841 2
unum & ſimplex 875 1
unum, *id eſt*, ſolum 698 8
unum quodque caput 869 2
unumquemque 898 6
unus 262 8. 370 4. 552 1. 558 9. 577 15. 598 4. 605 5. 641 4. 643 6. 669 3. 758 5. 770 1
unus & alter 684 7. 136 9. 874 5
unus & idem 870 1
unxere 488 6
vocabit 482 8
vocabula 665 4. 864 3. 878 6
vocalem 503
vocamus 536 6
vocando 651 1
vocanti 124 6. 284 7
vocantis 116 1
vocares 767 7. 853 5
vocari 13 3. 497 9. 798 7
vocas 235 6. 788 3
vocat 278 8. 337 7. 383 13. 589 5. 710 9. 788 7. 858 12. 860 10. 867 11
vocata 328 6. 444 5. 450 11. 660 4
vocatis 653 4
vocatur 894 12
vocatus 229 3 *bis.* 706 3
vocaveris 403 9
vóce 41 3. 43 5. 258 2. 408 9. 448 1. 454 7. 531 1. 584 6. 598 9. 604 2. 662 7
voce paternâ 904 8
vocem 944
vocem tollit 889 4
voces, *nom.* 283 9. 511 8. 539 6. 581 1. 727 6. 737 9. 810 1. 849 8. 891 14. 900 12
voces reddere 887 6
voces, *verb.* 61 1
vocet 11 5. 663 5. 584 12
voci 551 2
vocibus 158 3. 388 9. 450 12. 488 1. 494 9
vocis 370 10
volam 802 2. 869 7
Volanerius 705 1
volantem 140 7
volentes 215 7
volat 814 13
volate 484 6
volebat 812 1
volens 361 4
volent 880 11
volente 429 3
volentem 420 5

voles 67 2. 490 11. 494 1. 747 10. 804 2. 510 11
volitant 384 5
volo 592 16
volubiles 365 12
volubilis 739 12
volucrem 128 3. 365 10
volucres 556 4
volucris 222 5. 352 2. 414 3
volvens 677 11
volventis 356 1
volvere, *infin.* 52 2. 187 2. 392 10
voluerunt 703 6
volui 847 3. 824 7
voluiſſe 647 4
voluit 196 2. 647 6
volvitur 417 5
volumina 784 2. 830 3
volumus 784 13
volunt 817 7. 902 4
voluntas 103 7
voluptas 521 8. 623 5. 751 9. 848 2. 865 14
voluptas empta dolore 740 10
voluptates 740 10
voluptatis causâ 502 9
vome 303 2. 739 12
vomerem 436 8
voranus 590 3
vortices 185 2
vos ô 705 3. 898 9
vos plaudite 887 3
vota 371 6. 398 5. 412 7. 456 7
voti compos 878 12
votis 182 3. 358 2. 383 13. 493 4. 502 11. 580 2. 692 1. 698 10
votiva 24 6. 616 5. 745 7
votivam 223 4
voto 565 2. 740 11. 789 12
votum 777 1
voveat 747 2
voveram 285 6
vox 577 7. 507 2
uramur 486 3
urbana 789 11
urbanæ 771 2
urbani 601 5
urbano 891 11
urbanum 700 6
urbanus 532 4. 609 4. 701 3. 794 1. 820 4
urbe 268 7. 287 5. 497 5. 507 2. 552 12. 561 1. 617 8. 635 7. 693 7. 787 7
urbem 8 4. 29 4. 276 4. 467 10. 481 8. 493 1. 500 1. 507 1. 573 7. 591 3. 592 12. 600 2. 701 5. 706 2. 788 2. 891 6
urbes 131 6. 235 5. 262 6. 380 2. 381 6. 420 6 423 1. 737 6. 861 5. 878 1. 885 3
urbi 355 6. 464 3. 798 5. 841 6
urbibus 69 8. 464 3. 777 1
urbis 370 5. 701 12. 770 5. 788 9. 826 5
urbium 310 5. 326 1. 374 2
urbs 456 8
urceus 874 12
urenda 534 3
urendos 794 11
urens 490 4
urente 166 9
urere 467 6. 596 11
urerer 388 6. 456 4
ureris 476 5. 799 10
uret 66 5. 774 16. 714 6
urge 690 14. 694 5
urgendo 188 2
urgent 65 5
urgentur 402 2
urgere 680 4. 911 3
urgetis 543 2
urges 185 6. 227 4. 488 13
urgetur 536 13
uri 262 7. 708 3
urimur 27 12
urit 21 3. 80 3, 5. 528 4. 736 8. 828 11
urna 162 2. 241 2. 399 8. 510 11. 567 6. 593 2
urnam 617 9. 693 1
uror 58 4
urſis 259 9. 794 9
urſum 848 1
urſus 485 7. 914 8
urtica 780 8
uſitata 235 1
uſitatis 450 9
uſquam 199 4. 509 4. 616 3. 706 4. 762 3. 855 5
uſque 520 1. 530 7. 592 14. 593 2
uſque donec 887 2
uſque dum 546 9
uſque, *id eſt*, etiam 227, 7. 384 10. 620 2. 705 10
uſque qua 870 11
uſque, *id eſt* ſemper 71 6. 286 1. 360 4. 380 5. 427 9. 493 6. 513 12. 773 9. 903 13
uſque ſuperque quam ſatis eſt 524 2
uſticæ 72 7
uſtis 461 2
uſto 466 3
uſu 255 3
uſum 102 1. 191 4. 512 3. 634 13. 637 2. 789 12
uſus, *nom. ſubſt.* 244 2. 255 3. 539 5. 700 1. 781 4. 838 1. 864 6. 866 19. 868 1. 878 6
uſus, *particip.* 552 11. 595 10
ut *pro* quando 380 2. 423 7. 438 6
ut, *id eſt*, poſtquam 445 1. 457 7. 480 12. 636 5. 765 13. 838 9
ut, i. quomodo 250 8, 9. 262 2. 292 2. 442 3. 743 8
ut, i. ô quam 341 1. 442 9. 436 6
ut, i. ſcilicet 492 4. 493 1. 698 4
ut, i. ſtatim ac 615 8
ut, i. tanquam 271 4. 444 9. 527 2. 672 1 *bis*
ut *pro* quomodo *vel* quantum 713 2. 769 4
ut, i. ne non 618 8
ut aiunt 756 1. 764 4. 804 8. 858 5
ut cuique eſt ætas 757 5
ut ſit 857 4
ut libet 761 9. 765 11
ut lubet 641 11
ut magis 560 1
ut magnum 545 6
ut mavis 546 10
ut melius 47 1. 719 1
ut multo ſuavius 721 7

ut multum 546 2
ut ne 684 1
ut pote 547 2. 568 1. 671 7. 891 4
ut sæpe 525 11
ut si 719 6
utar 869 4
utare 693 1
utcunque 72 6. 133 4. 220 7. 260 8. 379 6. 491 8
uter 546 5. 648 1. 654 1. 684 11. 707 6. 793 9 *bis.* 833 6
uterne 634 7
utere 702 5. 750 3. 782 6
uteris 785 4. 866 14
utero 328 5
uterque 156 3. 550 7. 559 5. 563 6. 583 12. 611 5. 653 10. 701 14. 787 9. 790 3. 860 12. 862 9. 880 7
uterur 629 11
ut, *adverb.* 65 11. 308 2. 385 9. 444 9. 451 1. 547 9. 548 4. 709 10. 758 10
uti, *verb.* 158 2. 403 12. 649 4. 740 5. 749 8. 764 12. 774 14. 803 2. 804 3, 4. 822 8. 883 3
uti, *conjunct.* 447 3. 564 8. 577 16. 583 10. 659 1. 690 11. 808 2
Uticam 125 5
utile 735 3. 737 4. 813 6. 845 5. 866 1. 903 2
utlem 54 1
utili 403 5
utilis 797 3 *bis.* 841 6. 891 2
utilitas 539 1
utiliter 101 6
utilium 856 11. 887 12. 892 1
utinam 135 1. 171 4. 349 7. 385 11. 611 5. 633 3
utitur 509 4. 537 5
utor 832 9
utra 793 10
utramque 220 4. 805 8
utraque 602 3
utrasque 588 11
utrem 690 15
utrinque 598 10. 839 9
utrique 643 6. 651 1. 753 3
utrisque 665 8
utrius 804 5
utriusque 285 5
utro 8 3 6
utroque 183 5. 670 15. 814 8
utroque noſtrum 616 1
utrum, *nom* 630 1. 793 1
utrum, i. an 914 6
utrum, i. ſive 869 13
utrumne 427 3. 662 1. 699 10
utrumque 201 5. 212 2. 465 3. 486 4. 550 8. 582 8. 616 7. 792 5. 715 2. 730 6. 753 4. 896 4
uva 788 10
uva penſilis 635 8
uvæ 167 10
uvam 85 1. 432 10. 679 7. 718 8. 897 2
uvida 24 6
uvidi 369 4. 386 1
uvidus 232 6
uvis 173 3
Vulcano 556 2
Vulcanus 21 3. 264 3
vulgares 248 1
vulgaria 626 6
vulgarit 248 5
vulgata 492 5
vulgatas 398 8
vulgavi 821 10
Vulgi 550 12. 577 12. 825 3. 849 4
vulgo, *nom.* 547 1. 571 7. 619 6. 785 10
vulgum 644 1
vulgus 133 6. 203 3. 219 2. 238 1. 666 1. 835 4
vulnera 614 11
vulnere 103 6
vulnus 468 14. 866 9
ſub vulpe latentes animi 911 6
vulpecula 762 7
vulpes 344 3. 854 7. 731 2
vult 17 6. 512 14. 809 8. 811 8. 838 3. 857 1. 889 8. 903 7
Vultei 767 6
Vulteium 764 10. 765 5
vultis 103 3. 507 6. 521 8
vultu 141 6. 169 4. 192 5. 296 7. 403 7. 707 3. 815 5. 855 5. 869 3
vultum 156 3. 271 6. 580 3. 681 9. 691 6. 778 4. 839 3. 853 3. 881 5
Vulture monte 258 8
vultus 12 11. 80 6. 150 5. 310 1. 383 6. 639 3
vultus, *plur.* 159 5. 444 4. 462 1. 489 4. 733 1. 854 2. 881 1
vulva 795 4
uxor 108 2. 228 3. 257 1. 301 3. 350 13. 434 7. 512 14. 643 14. 660 4. 739 14
uxore 656 5
uxorem 539 1. 650 7, 658 2. 751 6. 803 2
uxo[illegible] 347 1. 521 5
[illegible] 6
[illegible] 10 10

X.

X [illegible] 168 1
[illegible] 892

Z.

Zephyris 241 10. 392 5. 761 2
Zethi 812 12
zonâ 349 15
zonam, *id eſt*, loculos 858 15
zonis 117 1

FINIS.

FH
MVSEVM BRITANNICVM